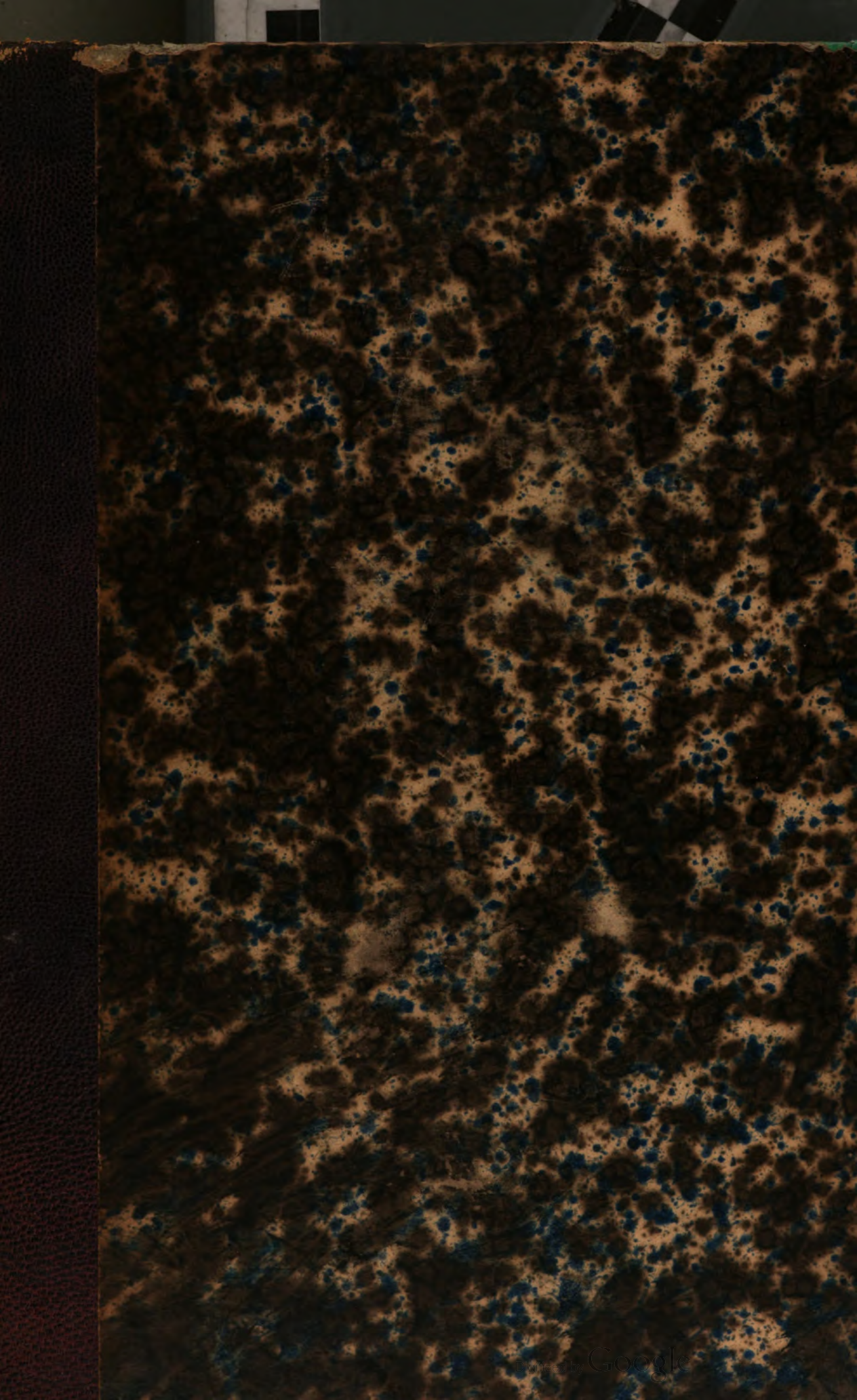
Digitized by Google

19.81

C 5501.4

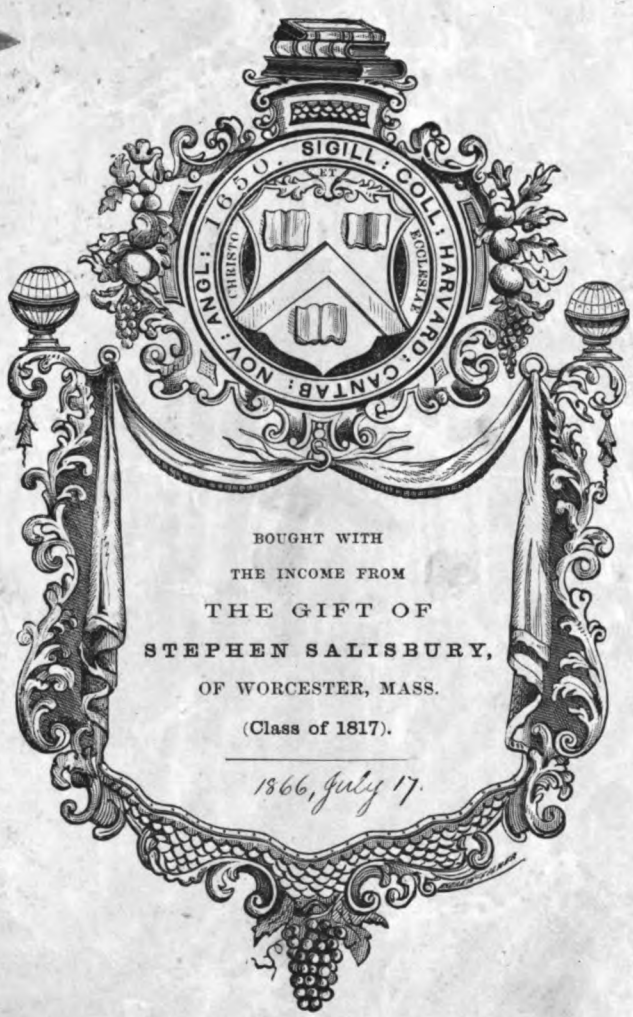

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE GIFT OF
STEPHEN SALISBURY,
OF WORCESTER, MASS.
(Class of 1817).

1866, July 17.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS, ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA ECCLESIÆ SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA ; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA ; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM,

ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIÆ, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT ; DUM HUJUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUJUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIEI, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBJICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXLIV.

GEORGIUS PACHYMERES. MATTHÆUS BLASTARES.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUD*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1865

Digitized by Google

C55014

Digitized by Google

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNI 1330-1332.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

GEORGII
PACHYMERÆ

OPERA OMNIA.

ACCEDIT

MATTHÆI BLASTARIS

SYNTAGMA CANONUM,

Ad novissimam editionem virorum cll. Rhalli et Pottli recensitum.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS POSTERIOR.

VENEUNT 2 VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA *THIBAUD*, OLIM *D'AMBOISE*, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER* NOMINATAM, SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1865

Digitized by Google

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNI 1330-1332.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO CXLIV CONTINENTUR.

GEORGIUS PACHYMERES.

Petri Possini S. J. Præfatio in tomum II. 9

Georgii Pachymeræ Andronicus Palæologus, sive Historia rerum ab Andronico Palæologo seniore in imperio gestarum usque ad annum ejus ætatis undequinquagesimum. 15

Petri Possini Observationum Pachymerianarum ad Historiam rerum ab Andronico Palæologo seniore in imperio gestarum libri tres. 715

Liber primus. — *Glossarium.* *Ibid.*

Liber secundus. — *Notæ.* 785

Liber tertius. — *Chronologicus.* 833

(*Georgii Pachymeræ Scholia in Opera S. Dionysii Areopagitæ jam edidimus cum Dionysii operibus. Vide tom. III.*)

Georgii Pachymeræ Descriptio Augusteonis sive atrii ecclesiæ S. Sophiæ. 917

Adversus eos qui dicunt ideo dici Spiritum sanctum, Spiritum Filii, quod habeat eamdem ac ille naturam, vel quod dignis ab eo suppeditatur; ex Leonis Allatii Græcia orthodoxa. 923

Argumenta declamationum quas, sophistarum more, exercendi ingenii gratia composuit Pachymeres. (*Vide tomum superiorem, col.* 413.)

THEODORUS METOCHITA MAGNUS LOGOTHETA.

Notitia ex Bibliotheca Fabricii. Inest series capitulorum philosophicorum Metochitæ. 929

De lingua Græca Ægypti. 949

MATTHÆUS BLASTARES HIEROMONACHUS.

Notitia ex Bibliotheca Fabricii. 953

Syntagma alphabeticum rerum omnium quæ in sacris Canonibus comprehenduntur, juxta novissimam editionem Atheniensem. 959

Index in Georgium Pachymerem. 1401

Parisiis. — Ex Typis L. MIGNE.

Digitized by Google

PETRUS POSSINUS

LECTORI.

I. Dispungo ecce non vetus nomen; et quam debere ante hoc biennium cœperam partem alteram Pachymerianæ historiæ, haud nimis sera, si moles æstimetur operis, solutione repræsento. Describit ea sex et viginti priores annos imperii Andronici Palæologi, ab ipsi cognomine nepote nec valde concorde collega vulgo distingui Senioris adjuncto soliti. Est hæc infelicissimi principatus imago a nostro historico formata, magis conditione argumenti quam ingenio pingentis, Parrhasianæ illius similis, qua Plinius testatur demon, sive populum, Atheniensem ab isto summo artifice sic adumbratum, ut mores ejus motusque, licet inter sese contrarii, simul tamen in tabula sui sensum cierent; agnosceretque uno intuitu spectator eumdem varium et constantem, iracundum et exorabilem, injustum et clementem, gloriosum et humilem, ferocem et fugacem. Pari siquidem exemplo, dum sincera narratione noster Andronici acta exprimit, unum ipsum exhibet, hinc audacissimum religionis contemptorem, illinc superstitiosissime formidolosum; plerumque sollicitum discordiarum Ecclesiæ componendarum, mox vehementissimum disturbatorem conciliatæ tot laboribus a patre pacis Ecclesiarum; aliquando frugi ac parcum, statim effusissime prodigum; semper versutissimum in excogitatione rationum quod vellet efficiendi, nunquam non imprudentissimum in electione consiliorum; frequenter supra modum affectantem famam officiosi erga domesticos, nec raro ferina impietate debacchantem, violandis sine respectu necessitudinibus sanctissimis, utique qui non modo non sit veritus amantissimi et nimis in ipsum benefici parentis memoriam justis funebribus fraudare; matrem viduam tyrannicis minis ad viri ipsius, patris sui, judicium scripto damnandum adigere; conjugem regis Ungariæ filiam, cujus tenerrime dilectæ mortem mollissime flevisset, ex levi suspicione, sepulturæ honore multare; fratrem Porphyrogenitum circumferre clathrata cavea et diro carcere ad mortem macerare: verum et horum partem non dubitarit, uti facinora præclara, jactabundis gloriose ostentare concionibus.

II. Moribus tam instabilibus principis unus constantissime respondit perturbatissimus et calamitosissimus universæ reipublicæ status. Ærarium exinanitum, semper exhausti tributis immanibus populi, interversa ministrorum quoque palatinorum auctoramenta, ad mendicitatem redacti pudendam ipsi Ecclesiæ proceres; classis funditus neglecta, arcium limitanearum præsidia subtracta, terrestres exercitus plane dissipati, inerme imperium irritatis temere Barbaris objectum, summa tutelæ ac salutis publicæ infidis feris, rapacibus exteris inconsultissime commissa, hinc statim consecutis necessariis effectibus talium causarum, vastationibus provinciarum, direptionibus urbium, deprædatione, captivitate, cæde, fuga populorum, desolatione omnium fando unquam auditarum tristissima, cunctarum latissime in utraque Asiæ Europæque continente Romano subjectarum imperio regionum; ipsa vix urbe regia, cujus portubus, cujus portis mari classes piraticæ, terra latrocinantium infestæ acies Barbarorum impune semper insultabant, ipsa, inquam, imperii sede Constantinopoli vix liberum spiritum muro et propugnaculis tutante, inter grassantem intus famem, sævientem luem, seditionum ferro face deprædantium sanguinarios furores, terræmotus, dira incendia, et id genus immissas divinitus clades; quæ dubitare cives miserrimos cogerent utra esset minus calamitosa fortuna, gementiumne sub servitute barbarica semel abductorum, an adhuc sub tecto patrio extremis terroribus æstuantium, et quo casu perituri mox forent, cruciabili anxietate incertorum.

Digitized by Google

III. Tam atrox irati Numinis vindicta quibus tunc sceleribus provocaretur, disquisitum a plurimis anxie, ipsum quoque se non dissimulans ejus abstrusæ rei sciscitatorem curiosum, non semel Pachymeres affirmat. Aperiamus hoc nos illis arcanum, et indigitemus trabem, quam quia infixam gerunt oculis, videre illusi nequeunt. Relapsio in hæresim, sancti Spiritus processionem e Patre simul cum Filio negantem, repetitum schisma, rebellio iterata in Christi vicarium Romanum pontificem, vestra, Byzantini, hoc opere publicata crimina sunt. Ne quærite alias istarum sub quibus gemitis exitialium, tenore continuissimo nexarum, aucta semper gradibus atrocitate crescentium causas calamitatum. Utcunque probi, mites, justi principes vestri videantur, populus satis compositus, clerus gravis et honestus, unum est odio in vos Dei concitando vel efficacissimum flagitium, pertinax amplexus reprobi dogmatis, pervicax contemptus supremæ ecclesiasticæ auctoritatis in Petri successore Romano episcopo Christi ipsius institutione constitutæ. Hæc vobis Lerna malorum, origo cladium, fons infortuniorum omnis generis unus est omnium. Doletis vestros exercitus numerosissimos, ductante per se ipso vestro Augusto Michaele Juniore, nunc incompositis nec multis oppositos in Asia Barbaris, nunc in Occidua continente paucis imparatis extorribus objectos acie Latinis, terrore fuisse consternatos panico, fusos, fugatos, profligatos? Consternavit, disjecit, perdidit divina Nemesis, hæresim in vobis et schisma vindicans. An vero ex quo legitimum antistitem, orthodoxi dogmatis de processione sancti Spiritus ex Patre Filioque eruditissimum, disertissimum constantissimumque defensorem, throno patriarchali Joannem Veccum deturbastis, vestra unquam in ulla vel umbra tranquillitatis conquievit Ecclesia? Non ille quem pro Vecco intrusistis Gregorius Cyprius, jactationibus concussus assiduis, præceps tandem sede corruit? non paria passus illi suffectus Athanasius? paria Joannes Cosmas? similia, imo pejora, iterum contra jus fasque repositus in recte ablato patriarchatu Athanasius idem, vobis insuper ipsis infestissimus et abominatissimus? Quid memorem sævas, immanes, rabiosis commissas et vobiscum et invicem jurgiis sectas Arsenianorum, Josephitarum, Hyacinthinorum, aliorum, modo Georgii Moschamparis, modo Marci discipuli Cyprii, modo Andronici Sardensis, modo Joannis Ephesini, modo Nicetæ Dyrrhachiensis, modo Theolepti Philadelphiensis partes tuentium? quis æstus implacabiliter rixantium? quam immedicabilis furor obnixis irrevocabiliter studiis sese mutuo infestantium? cœlo ipso, cujus de vestris controversiis judicium illo Atramyttiensi conventu per quamdam superstitiose curiosam pyromantiam exploratum iveratis, partis utriusque scriptis sacra flamma concremandis, luculenter declarante æque omnia vestra conventicula Deo esse ac superis exosa.

IV. Sed frustra laboramus admonendis iis quos voluntaria cæcitas a videndo, quod palam est, prohibet. Nos potius hunc fructum ex hujus historiæ lectione referamus, ut non dubitandum putemus amplius quin ad puniendum Græcorum in Oriente imperantium schisma contumax, dogma reprobum, Deus Ottomanorum potentiam excitaverit. Statim fere atque Andronicus Palæologus senior compos factus imperii vires ejus convertit universas ad labefactandam exstirpandamque ab ejus patre Michaele initam cum apostolica sede concordiam, eruperunt e Perside in Christianas terras tumultuariæ latronum manus. Harum dux unus, quem noster Atmanem vocat, aliis Ottomanes nominatus, ex obscuro, egente, infirmo inclarescere, ditari, corroborari paulatim non desiit, quoad multis, prout Pachymeres sparsim hic memorat, auctus successibus, prædis locupletatus, arcibus, urbibus, provinciis suæ ditioni subditis, Prusæ tandem, quam in Bithynia occupaverat, regnum instituit, circa Christi annum millesimum trecentesimum, Andronici nostri hujus in imperio duodevicesimum. Ottomani qui triginta circiter post annis successit in regno morienti filius Orchanes, capta Nicæa altera regia Byzantinorum Augustorum, Nicomediam præterea reliquasque tractus ejus civitates inclytas, tum Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam cunctasque ad Hellespontum et Euxinum regiones, Romano ereptas suo adjecit imperio. Cujus etiam adhuc regnantis auspiciis Solimanes filius, ante patrem deinde mortuus, in Thraciam trajiciens Ottomanicis pri-

Digitized by Google

mus Europam armis delibavit. Sic gestum Orchanes annis duobus et viginti principatum transmisit Amurati ex se genito, superstiti relicto, qui Callipoli, Hadrianopoli et subjectis urbi utrique regionibus Romanam minuens artavit, Ottomanicam adaugens dilatavit ditionem. Ex hoc Bajazethes natus Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam, Mysiam et Bulgariam Græcis eripuit. Vicit et abduxit Tamerlanes Bajazethem, sub cujus filiis, Solimane, Musa, Mahomete I, breves velut inducie malorum Byzantinos recrearunt, exspectante Deo an resipiscerent. Sed schismate illic et hæresi perseverantibus novus ultor exsurrexit Amurates II, Mahometis primi filius, secundi pater. Hic Thessalonicam urbem maximam expugnavit, Hungaricis Joannis Huniadis, Epirensibus Scanderbegi successibus retardatus a Constantinopolitano funditus imperio delendo. Interim enim clementissimus Dominus ultimum velut experiri conatum voluit Græcos restituendi catholicæ communioni ac fidei, congregata circa Christi annum 1440 sacra œcumenica Florentina synodo, in qua nova Ecclesiæ Græcæ cum Latina tandem est conciliatio sancita. Verum et ab hac rursus plerisque ipsorum resilientibus, Mahometes II, Amuratis secundi successor et filius, Constantinopolim vi cepit anno Chr. 1453, et urbis expugnatæ ruinis obruto Constantino imperatore ejus nominis octavo, Palæologorum Andronici posterorum ordine sexto, sorte ultimo, imperium Orientale abolevit, manifesto ultus rescissam a Græcis secundam cum Latinis conventionem publice initam Florentiæ, sicut ad prioris violationem in Lugdunensi coalitæ concilio vindicandam excitatus divinitus fuerat in majorum ejus serie continua retro sextus Ottomanes.

V. Hujus orbi universo luctuosissimæ tragœdiæ primus actus Pachymere docente in hac, cujus modo siparium reducimus, scena velut quadam luditur. Nusquam alibi principatus istius κυρίας δόξας, vota, orsa, destinata, machinamentorum obliquos flexus, fucosas species obtentuum, astutarum arcana molitionum, vafra eademque cassa plerumque successu artium illaudatarum tentamenta reperias descripta candide, patefacta simpliciter a conscio et autopta. Summos modo harum apices rerum pervolans stringit Gregoras, unus, quod sciam alius Græcorum tempus istud tractans, idemque non omnium inspector præsens, quippe junior Pachymere, nec comparandus huic dignitate et impar judicio; insuper favore nimio in partes sibi amici Senioris adversus Juniorem declarato Andronicum, studio erga Barlaamum hæresiarcham, invidia factionis Acindynianæ, cujus erat signifer, licentia obtrectandi principibus et monachis, indelebilibus maledici ac mendacis ab ipsius æquali Cantacuzeno stigmatibus inuri meritus; denique parum etiam Cantacuzeno deferentium et liberorum omni præjudicio lectorum æqua sententia notabilis, quod sibi famam fidei, quæ est anima historiæ, non satis sollicite sit tuitus adversus justas suspiciones styli affectibus obnoxii et ingenii venalis.

VI. Unicum ergo Andronici actorum testem hunc, prudens Lector, habe idoneum Pachymerem; nec metue perniciem quæ a narratione felicium scelerum cavenda merito legentibus præscribitur, ne ad imitationem incautos allectent. Magna hic Andronici senioris, sed vindictæ acris nec dilatæ præsenti velut antidoto, nullo jam periculo cognoscentium, crimina produntur. Exhibetur is fœdifragus, perduellis Christi vicario, contumax, contumeliosus, ingratissimus Ecclesiæ apostolicæ Romanæ: sed et continuo idem ostenditur imprudentissimus in omni consilio, infelicissimus in omni cœpto; nulli quamvis imbecillo non succumbens hosti, nulli non ludibrium adversari auso præbens, impune semper contemptus, cum lucro irrisus; cujus minæ nullum pondus, nullam constantiam decreta, nullam fidem verba, nullum desideria successum habuerint; umbra imperatoris, larva principis, scopus sortis adversæ, fecundus in suum dedecus ac damnum, longævus ad perpetuitatem miseriæ; denique, a quo inclinationem ultimam ad exitium irreparabile inclyto decem sæculis novæ Romæ imperio datam omnis jure deplorans et detestans posteritas queretur. Hæc, candide Lector, occurrerunt quæ in hoc tibi limine præfarer. Nam de mea interpretandi ratione, de ordine ac methodo notandi eadem quæ in fronte prioris partis admonui, dicta hic quoque velim intelligi. Vale.

Scribebam Romæ pridie Idus Januarii anno Christi 1668.

—

Digitized by Google

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

GEORGII PACHYMERÆ
ANDRONICUS PALÆOLOGUS

SIVE

HISTORIA RERUM AB ANDRONICO PALÆOLOGO SENIORE IN IMPERIO GESTARUM USQUE AD ANNUM EJUS ÆTATIS UNDEQUINQUAGESIMUM.

Α'.

α'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος τὰ κατὰ τοὺς Τοχάρους διῴκησεν.*

[P. 1-4] Οὕτω μὲν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ μεταλλάξαντος ὁ ἐξ ἐκείνου Ἀνδρόνικος αὐτόθεν τὸ κράτος ἔχων, τεταινιωμένος εἰς βασιλέα, ἐπειλῆφθαι καὶ μόνος τῶν πραγμάτων κατηναγκάζετο, καὶ μᾶλλον ὅτι τὸ Τοχαρικὸν ἐπιστὰν ἕτοιμον ἦν κατὰ τὰς προφθάσας ὁρολογίας ὁρμᾷν ὅπη ἄρα καὶ κελευσθείη πρὸς βασιλέως. Μηδὲ γὰρ εἶναι κενοὺς ὑποστρέφειν, αἱμοχαρεῖς γε ὄντας καὶ μόνον ὁρῶντας πρὸς τὸ κερδαίνειν, ὁπόθεν δὲ καὶ τίσι, μηδ' ἐπαΐειν ἔχοντας, ὡς κινδυνεύειν, εἰ μή γε σκύλων ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐπιβάλλοιντο, ἐπὶ Ῥωμαίους ὁρμᾷν καί γ' ἑτοίμους κειμένους εἰς προνομὴν ἀπάγειν τε καὶ σκυλεύειν τὸν σφῶν τρόπον καὶ νόμον, μηδὲν μηδενὸς φροντίζοντας.

I.

1. *Ut imperator Andronicus res cum Tocharis composuerit.*

1-11 Defuncto in hunc modum imperatore Michaele filius ejus Andronicus, jam ante coronatus in Augustum et patri consors imperii, capessere solus habenas reipublicæ coactus est, urgente ad id maxime cura Tocharicarum copiarum, quæ evocatæ e patria priori tractatu præsto aderant, paratæ ad imperatoris nutum. Non enim jam eo progressi persuaderi facile poterant ut domum vacui redirent. Sanguinaria quippe gens et lucrum ac quæstum unice spectans, unde aut e quibus prædas ageret, nihil pensi habebat, neque vel primam mentionem audire sustineret sanæ admonitionis, si quis eis ut cupiditatem justitiæ subjungerent suadere, conaretur; ut periculum esset, nisi occasio eis spoliorum ex terra quadam **12** extera rapiendorum offerretur, ne ipsi ea sibi Romana regione, inermi

Τῷ τοι καὶ νέος ὢν ὁ ὑπολειφθείς, ἔτη γεγονὼς τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι τηνικάδε, πρὸς τοιοῦτον ὄγκον ἀρχῆς κατωρρώδει. Ὕλη δὲ τὴν ὀρρωδίαν καὶ ἡ τῶν πραγμάτων σύγχυσις, καὶ ὅτι πολλοῖς ἐπεισφρῆσαν τὸ τῆς Ἐκκλησίας σκάνδαλον ἀποστατεῖν ἐποίει τὰς γνώμας τοῦ βασιλεύοντος, εἰ καὶ τοῖς σώμασι τέως ὑποτετάχατο. Τὰ μὲν οὖν παρὰ πόδας καὶ λίαν ἐξεθεράπευε, πλείστοις μὲν καὶ ἄλλοις συμβούλοις χρώμενος, μάλιστα δὲ καὶ διαφερόντως τῷ Μουζάλωνι Θεοδώρῳ, ὃν ὁ πατὴρ εἰς μέγαν λογοθέτην τοῦ Ἀκροπολίτου ἀποθανόντος ἐτίμα. Καὶ δὴ ἐκ μεγάλου παπίου, εἶτα δὲ καὶ πιγκέρνου εἰς μέγαν κονοσταῦλον τὸν Ταρχανειώτην τιμήσας Γλαβᾶν τοῖς Τοχάροις ἐφίστησιν, οὐκ ὀλίγου καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ περὶ τὸν δεσπότην Μιχαὴλ ὄντος, ἐφ' ᾧπερ σφᾶς ὁρμῆσαι ἔξω

B tum et ad omnem injuriam exposita, agenda ferendaque magno publico damno conficerent, quippe homines innutriti latrociniis et nullam unquam juris et æqui soliti habere rationem. Tali vice rerum ac periculi publici, destitutus parentis obitu juvenis imperator, annos natus quatuor supra viginti, merito ad tantam impendentem rerum molem exhorrescebat. Augebantque horrorem domesticæ turbæ reipublicæ, e religionis scandalo natæ; unde contigerat imperatorem ab Ecclesiæ auctoritate jam animo deficere, utcunque corpore ac specie adhuc in subjectione perstaret. Ac negotio quidem tum maxime urgenti Tocharici terroris abunde providit Andronicus, prudenti usus consilio cum multorum aliorum, tum potissimum Muzalonis Theodori, quem pater in magni logothetæ dignitatem loco Acropolitæ mortui promoverat. Ex hujus igitur sententia cum Tarchaniotem Glabam ex magno papia

Digitized by Google

που τῆς των Ῥωμαίων εἰς Τριβαλλῶν, οὐ χρείᾳ τέως πολέμου, ἀλλὰ κέρδους τῶν κεκλημένων καὶ σκύλων καὶ λημμάτων ἕνεκα, ὡς μὴ κενὴν σφίσι γενέσθαι τὴν ἐκστρατείαν, καὶ μᾶλλον παρακεκλημένοις πρὸς βασιλέως, ἐξ ὧν καὶ καταδραμοῦνται μισθοφορήσουσιν. Ὁ δ' οὖν βασιλεὺς τὰ εἰκότα ἐκείνους καὶ λόγοις καὶ δώροις φιλοφρονησάμενος σύναμα τοῖς ἀμφὶ τὸν δεσπότην καὶ τὸν μέγαν κονοσταῦλον ἀπέπεμπεν, ἅμα μὲν προσβαλοῦντας, ἅμα δὲ καὶ κερδανοῦντας ἑτέρωθεν. Αὐτὸς δὲ διὰ ταχέων ἄρτι πρώτως μηνολογησάμενος [P. 5] πρόσταγμα τῷ πατριαρχοῦντι ἐπέστελλε, γράψας δι' ἀπορρήτων καὶ τῷ μεγάλῳ τζαουσίῳ τῷ Παπύλᾳ, ἐκείνῳ μὲν τὰ εἰς φυλακὴν ἀσφαλεστάτην τῆς πόλεως προτρεπόμενος, τῷ δέ γε πατριάρχῃ τὸν τοῦ βασιλέως δηλοποιούμενος θάνατον, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπιστήσεται κατὰ πόδας· μηδὲ γὰρ ἂν ἄλλως εἶναι γνῶναι τὴν Αὐγοῦσταν περὶ τῶν συμβάντων πρὶν ἂν αὐτὸς ἐπιστῇ κατὰ παραμυθίαν ὡς δῆθεν τὴν πρέπουσαν. Ὁ γοῦν πατριάρχης ἔτυχε μὲν καὶ πρὸ τοῦ τὸ δρᾶμα μαθεῖν, καὶ θρήνοις ὡς εἰκὸς τὸν τοῦ βασιλέως ἀφωσιώσατο θάνατον, μὴ γνωσθὲν ὅλως τοῖς περὶ ἐκεῖνον ἐφ' ᾧ καὶ θρηνοίη. Τότε δὲ δεξάμενος τὸ τοῦ βασιλέως πρόσταγμα παρὰ τοῦ Παπύλου, καὶ ὡς εἰκὸς ἐποικτισάμενος, ἐκείνῳ μὲν τὰ εἰκότα κοινολογησάμενος ἀποπέμπει, τῷ δέ γε συγγραφεῖ παρέχει τὸ πρόσταγμα, ἐρωτῶν εἰ αὐτὸς ἔχοι γνῶναι διαστοχασάμενος οὗτινος ἂν εἴη τὸ μηνολόγημα· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ καὶ παρεῖκτο τοῖς τοῦ πατρὸς ὡς μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι ἔχειν καὶ τὸν εἰδήμονα, ἐκ μόνης δέ τινος ξυσμῆς βραχυτάτης ἐπὶ τῇ παραλλάξει κατανοούμενον ὑπονοεῖν ἰδίου τὴν χεῖρα. Καὶ γνωρίσασιν ἤδη τὸ σύμβαμα τότε καὶ δῆλος μὲν ἦν πατριάρχης ἀλύων, δῆλος δὲ καὶ παραμυθούμενος, τὰ μεγάλα παρὰ βασιλέως ἔχειν ἐλπίζων περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς εἰκὸς ἀνυψώσεως, αὐτοῦ γε νύττοντος. Καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τοῦ βασιλέως, πολλή τις οὖσα καὶ θυμαστή, ἐχέγγυον τῶν ἐλπιζομένων εἰς πίστιν ἦν. Ὁ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν.

β'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς περὶ τῶν κατὰ τὸν πάππαν ἀπελογεῖτο.*

Ὁ δέ γε βασιλεὺς μεθ' ἡμέρας καταλαβὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐμφανὴς ἦν λογισμοὺς στρέφων καὶ μάλα διανοούμενος περὶ ὧν ἂν καὶ πράξοι, ἐφ' ᾧ τὸ τῆς Ἐκκλησίας σχίσμα συνουλωθείη κατασταλέντος τοῦ ἀνοιδοῦντος. Τὸ δ' ἦν οὐκ ὀλίγης καὶ τῆς τυχούσης μελέτης, [P. 6] ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναγκαίας, ὡς ἐῴκει, καὶ προὔργου παντός. Ἔτυχε γὰρ καὶ ἡ

et postea pincerna magnum conostaulum declarasset, ducem præficit Tocharis, Romanas copias non paucas circa se habente Michaele despota, ut eos ex Romanorum terris in Triballos duceret, non quod magna tunc necessitas Triballici belli esset, sed ut objicerentur unde avaritiam explerent mercenariis accitu imperatoris ea spe profectis, qui non facile inducerentur ad revertendum vacuis manibus. Quare illis prædarum opimarum, spoliorum rapinarumque seges erat alicubi quærenda, in quam famelicorum, ex amicis, si hostes deessent, paratorum lucra congerere, impetus averteretur. Igitur imperator eos verbis et donis delinitos cum despota magnoque conostaulo ac sequentibus unumquemque **13** horum copiis eo quo diximus dimisit, sane volentes, ut in expeditionem ipsis quæstuosam. Inde ipse conscriptas celeriter regias litteras, et mensis tum primum ac temporis appositione consignatas, ad patriarcham misit, arcanis etiam mandatis commendata magno tzausio Papylæ custodia urbis quam intentissima. Patriarchæ vero nuntiabat imperatoris mortem, ac mox se adfuturum confirmabat, ut jacturam communem ipse præsens indicaret Augustæ, quam utique non oporteret tam acerbi casus indicio turbari priusquam ipse præsto esset qui ei consolationem adhibere convenientem posset. Ac patriarchæ quidem jam innotuerat quod evenerat. Quare is sibi soli adhuc notam imperatoris mortem luctu magno et manifesto, sed cujus causa in obscuro esset, prosequebatur, cum regias a Papyla quas diximus litteras accepit. Quibus cum ea qua par erat doloris significatione lectis, quæ tempus exigebat clam collocutus cum Papyla, ipsum dimisit. Ac ipsi hujus historiæ scriptori forte præsenti traditis quas recens a juvene Augusto acceperat litteris, percontabatur ecquid assequi conjectura posset cujus esset ea subscriptio mensis annotatione firmata. Adeo enim exacte referebat paternam manum, ut ne periti quidem facile discernerent. Una quippe intererat vix observabilis differentia brevissimi puncti sub flexus apicum, ex qua intelligi manus utriusque discrimen posset; ad quod ii fere soli adverterent, qui cognita Michaelis patris morte non alium hujus scripturæ suspicari auctorem quam filium Andronicum possent. Tunc vero non se lugere solum patriarcha declaravit, sed et in luctu consolationem accipere, ex spe nimirum quam ex nota religione novi **14** principis concipiebat amplissimam evehendarum in majus ecclesiæ rerum opera imperatoris, quem ad id non frustra stimulandum a se benevolentia insignis quædam Andronici in patriarcham signis jam ante non dubiis declarata suadebat, et quasi certo pignore firmabat securam ejus rei fiduciam.

2. *Ut imperator conventiones cum papa initas se improbare significans, quod in eas non consensisset excusaverit.*

At imperator post paucos dies Constantinopolim appulsus acri cura pungebatur, cujus indicium exstabat in vultu cogitabundo et sane sollicito, anxio videlicet quærens secum quid ageret quave ratione assequeretur ut schisma Ecclesiæ velut hians vulnus coalesceret, repressis noxiis humoribus quibus tumescens hactenus coire in cicatricem fuerat prohibitum. In ea momenti non vulgaris et necessitatis, ut apparebat, cui præverti nil deberet, deliberatione versanti Augusto supervenit ejus amita Eulogia, plausibile suggerens consilium, magnopere

Digitized by Google

αὐτοῦ θεία· ἡ Εὐλογία βουλὰς εἰσάγουσα πιθανὰς, καὶ τὰ πολλὰ κατεπείγουσα καὶ ἄλλως παρακεκινημένον ἐξ ἑαυτοῦ τὸν κρατοῦντα τὰ χθὲς καὶ πρὸ τρίτης ἀναλαμβάνειν καὶ τοῖς σχιζομένοις ἀπολογεῖσθαι, ὡς παρὰ γνώμην τῷ πατρὶ συμπράξοι καὶ ὡς καταγνοὴ τῆς πράξεως, ὧν ὑπ' αὐτοῖς ὅλον γενέσθαι, κἂν τι δικαιοῖεν ἐκεῖνοι παθεῖν αὐτὸν, ἑτοίμως ὑπέχειν τὰς δίκας ὡς ἁμαρτήσαντα. Καὶ τῷ μὲν οὕτως ἐδόκει, ὑποποιουμένῳ τὰς γνώμας τῶν σχιζομένων, ὥσπερ ἂν εἰ ἀνερρώγοτος βοθύνου ἐξαπιναίως πεσὼν ἐζήτει παρ' ἐκείνων ἀναλαμβάνεσθαι. Αἱ γὰρ διὰ Χρυσοβουλλείων λόγων πίστεις καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ὅρκοι, καὶ ὃ' ἄττα ξυμβεβήκει τοῖς βασιλεύουσιν, αὐτῷ δηλονότι καὶ τῷ πατρὶ, εἰς τὴν τῆς τελεσθείσης εἰρήνης βεβαίωσιν, οὐκ ἀπεοικὸς πρὸς βοθύνους ἔχειν καὶ φάραγγας παρ' αὐτῷ, οἷς ὀλίσθῳ γνώμης ἐμπεσεῖν ᾤετο. Οἱ δέ γε πρὸς τοῦτο παρακινοῦντες (ἡ Εὐλογία οὗτοι καὶ ὁ Μουζάλων Θεόδωρος) ἐφῆκεσαν μὲν καὶ κινουμένοις εἰς ζῆλον διὰ τὰ πραχθέντα, καί γε ζητοῦντες τὴν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν κατεφαίνοντο, ἐδόκουν δὲ τοῖς πολλοῖς προκατειλημμένοι τὰς γνώμας καὶ κατὰ τοῦ ἀποιχομένου μηνίοντες οἷς ὅτι ἡ μὲν εἰς τὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου φρούριον σύναμα παιδὶ τῇ τοῦ Ῥαοὺλ γυναικὶ ἐξωρίζετο, ἐπαύ- A ξοντος καὶ τοῦ κατὰ τὴν Μαρίαν συμβάντος τὸ ἔχθος, ἣν θυγατέρα ταύτης καὶ Βουλγάρων δέσποιναν ὁ λόγος προϋδείκνυ, ὁ δὲ ζηλοῦν δόξας καὶ τὴν εἰς Ἰταλοὺς πρεσβείαν ἀποποιούμενος ἐνί γε καὶ μόνῳ εἰς τιμωρίαν ἀλλακτῇ τῷ αὐταδέλφῳ ἐχρήσατο Λέοντι τὰς ἐπιφορὰς τῶν ῥάβδων δεχόμενος. Σύναμα δ' ἄμφω τὰς αἰτίας πρὸς τὸν πατριαρχοῦντα ἀνάγοντες, δεινὸν κατ' ἐκείνου ὡς δόξαντος τὴν αἰτίαν εἰληφέναι τῆς ἐπ' ἐκείνους ἀγαναχτήσεως.

γ'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς τὸν Βέκκον ἀφίει καὶ τῷ Ἰωσὴφ προσετίθετο.*

[P. 7] Ὡς γοῦν ἡ τῶν Χριστοῦ Γενεθλίων προσῆλαυνεν ἑορτὴ, καὶ ἔδει μὲν, ὡς εἴθιστο, προελθεῖν βασιλέα, ἔδει δὲ καὶ τὴν μυστικὴν ἐν ἀνακτόροις ἱερουργίαν τελεῖσθαι, καὶ ἡ μὲν προέλευσις κατὰ δεῖγμα λύπης, κάτω που τοῦ βασιλέως ἱσταμένου, οὐκ ἐγεγόνει, τὰ δὲ τῆς μυστικῆς ἱερουργίας ἠπράκτει, μή πως καὶ ὁ εἰς πατριάρχην ἔτι τελῶν μνημονεύοιτο. Ὁ δὴ κἀκεῖνοι μὲν ἐπείλυον τέως αἰτίας πλαττόμενοι, δῆλοι δ' ἦσαν ἄλλοις τὰ μὴ ὄντα προφασιζόμενοι. Ἡ γὰρ Εὐλογία νόμῳ μὲν συμπαθείας ἐθρήνει τὸν ἀποιχόμενον, τὸ δὲ πλέον θρηνεῖν προσεποιεῖτο τὴν τοῦ ἀδελφοῦ διὰ τὸ χθὲς γεγονὸς ἐξαπώ- B

que urgens, quo etiam per se ultro ipse Andronicus propendebat, ut quæcunque nuper circa pacem Ecclesiarum convenissent rescinderet irritaque redderet, profitens se invitum patris auctoritate ad ea probanda tractum nunc damnare infectumque velle quod perperam egisset, atque adeo Ecclesiæ proceribus qui contraria sentirent pœnitentem se subjicere, exhibereque paratum ad pœnas omnes subeundas quascunque in expiationem tanti criminis præscribere ipsi voluissent. In hanc ille sententiam concessit, statimque aggressus adversantium paci delinire infensas in se voluntates, allegavit eis assentabundus et supplex esse cur miseratione ipsis et venia dignandus videri posset suus lapsus, qui non tam volens aut sustinere sese valens cecidisset, quam subsidente deorsum absorptus in præceps terra voragine quadam haustus esset. Nam fidem papæ datam diplomatibus Aurea Bulla munitis, quibus subscribere post patrem nequivisset ipse recusare, tum juramenta istis addita, **15** cæteraque acta circa hoc negotium pacis Ecclesiarum utrinque solemnitate tanta stipulatæ, num minus inclutabilem putarent habuisse ad se pertrahendum vim quam subito casu dehiscens solum ad quamvis molem, quæ supra steterit, ruina tristissima sternendam? Ignoscerent igitur pro communi humanitate, ac sublevandum venia censerent se, non tam infirmitate prolapsum propria quam aliena propulsione, cui resistere haud potuerit, dejectum in foveam. Ad hanc Andronicus profitendæ præteritorum pœnitentiæ humilitatem descendit, auctoribus maxime Eulogia et Theodoro Muzalone; qui quamvis præ se ferebant incitari se ad ea suadenda zelo religionis et studio reponendæ in statum opti- C

mum perturbatæ, ut aiebant, his novitatibus Ecclesiæ, non fallebat tamen plerosque rerum transactarum memores et prudentes æstimatores actionum humanarum, indulgere in hoc utrumque horum iræ odioque in mortuum Augustum propriis, cujus actis rescindendis et memoria fœdanda ulcisci studebant, Eulogia quidem exsilium quod ejus jussu pertulerat, in arcem Sancti Gregorii ab illo cum filia Raulis uxore relegata, prætereaque ejectionem Mariæ alterius filiæ e regno Bulgariæ, Theodorus vero Muzalon atrox probrosumque supplicium fustuarii, quod sub oculis imperantis Michaelis fratris Leonis manu pertulerat in pœnam recusatæ ad Italos legationis. Cæterum ambo in patriarcham haud dubie fremebant, eique jam non dissimulanter exitium minabantur, auctorem eum sibi ferentes malorum omnium quæ ex odio in ipsos Augusti defuncti redundassent.

3. *Ut imperator Vecco dimisso se Josepho adjunxerit.*

Igitur illucescente anniversaria die Christi Domini Natali, cum illo festo de more oporteret prodire Augustum et mysticum sacrificium in **16** sacra æde palatina ritu solemni celebrari, neutrum horum est factum. Ac exitus quidem domo et progressus in publicum tali die omissi ab Augusto causa utcunque plausibilis ferebatur luctus ejus ex recenti patris morte, ob quam adhuc consternatus sederet mœrens et lucis fugitans imis in conclavibus domus Augustæ. Omissæ mysticæ oblationis vera erat ratio (utcunque illam ii quos petebat suspicio, negabant, vanos alios comminiscentes prætextus), vera, inquam, erat ratio, ne patriarchæ, quem novus Augustus exauctorari volebat, necesse esset in palatino

Digitized by Google

λειαν, καὶ τὴν Αὐγοῦσταν θρηνοῦσαν τὸν σύζυγον ἐν οὐ καλαῖς περὶ ἐκεῖνον ἐλπίσιν ἐποίει, ὡς οὐδὲν ἐντεῦθεν τοῦ ὑπὲρ ἐκείνου πραχθησομένου, κἂν ὅ τι καὶ ᾖ, βοηθήσοντος. Ὅθεν καὶ τοῖς πατριάρχαις συνελθοῦσι κατὰ παραμυθίαν ἐκείνη κατώδυνος οὖσα τὸ ποιητέον ὑπὲρ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἐπυνθάνετο. Καὶ πρώτως ἔδειξεν ἐκείνη τοιαῦτ' ἐρωτῶσα τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως βυσσοδομευόμενον. Ἐκεῖνος γὰρ καὶ νύκτας ὅλας παρὰ Ἰωσὴφ ἦλθε, καὶ ἀνάγειν ἐπειρᾶτο οὕνεκα σμικρᾶς πνοῆς νέκυν τὸ σύνολον ὄντα. Ὡς δ' οἱ περὶ ἐκεῖνον ἐκ τοῦ παραχρῆμα πεισθέντες μόνον οὐ κατήπειγον τὴν ἀνάβασιν, οἱ μὲν ὡς ἂν γε τὰ τῆς Ἐκκλησίας δῆθεν καταστήσωσι πράγματα τοῦ κατὰ τὸν πάππαν λυθέντος σκανδάλου, οἱ δὲ ὡς ἂν καὶ πλεῖον τοῦ εἰκότος κατεπαρθεῖεν καί γ' ἀνακαθάρσεις μὲν ἐκκλησίας, ἀπομόρξεις δ' ἐκείνων καὶ ἱερῶν ἄλλων, ἐπιτιμήσεις δὲ καὶ κολάσεις τῶν τῆς ἐκκλησίας πείθοντες πατριάρχην τελέσειαν (ἦσαν δ' οὗτοι καὶ μᾶλλον ὁ Γαλησιώτης τε Γαλακτίων καὶ ὁ Μελέτιος, ὃς καὶ ἅγιος, ὁ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Λαζάρου κείμενος, ὧν ὁ μὲν στέρησιν ὀμμάτων, ὁ δ' ἐκτομὴν γλώττης πέπονθεν, ἐπ' αἰτίαις ὁ μὲν ψεύδους, ὡς ἴδοι βασιλέα λέγων ἀζύμοις εἰς ἁγιασμὸν χρώμενον, τὴν ἀνατολὴν διερχόμενος, ὁ δ' ὕβρεως, Ἰουλιανὸν ἄλλον τὸν βασιλέα εἰπὼν κατὰ πρόσωπον), ὁ βασιλεὺς ἔνθεν μὲν ἀποστέλλων τὸν πατριαρχοῦντα Ἰωάννην τὴν ἐκείνου ἀπελογεῖτο παρόρασιν, ὡς βίᾳ καὶ ἐξ ἀνάγκης γεννησομένην. [P 8] Τὸ γὰρ ἐκ πολλῶν σκάνδαλον ἀναζεῖν πεῖθον καὶ τὸν εὖνουν ἀποστατεῖν, αὐτὸν δὲ νέον εἰς ἀρχὴν καθιστάμενον ἀνάγκην ἔχειν τὸ ἀνορμοῦν καταστέλλειν καί γε τὰς γνώμας, καθόσον ἔστι, τῶν ὑποδεξο-

templo recitari nomen inter sacra, et sic eum in novo quoque principatu tenere possessionem primi honoris Erat et aliud quod contrariarum Augusto defuncto principes partium ista liturgiarum in æde sacra palatina intermissione sequebantur, id videlicet agentes ut fraudaretur interim piacularibus officiis ac sacris anima principis, et sic ei quasi mortuo in hæresi atque anathemate suffragia Ecclesiæ, ut inutilia irrevocabiliter damnato, denegari putarentur. Hanc enim palam inurere conabatur ignominiam Eulogia memoriæ fratris exosi, artifici pietate speciem affectans mœroris ultra sororiæ necessitudinis modum exaggerati, quasi quæ non temporarium corporis solum, sed æternum præterea interitum animi Tartaro irreparabiliter addicti flere in germano videri vellet. Quem etiam in sensum pertrahere viduam Augustam, et nil ei sperandum de sempiterna salute viri sui mortui persuadere conata est, præfracte denuntians, quidquid precum aut piaculorum vel adhiberet ipsa vel impendi ab aliis curaret ad purgandam animam imperatoris defuncti, frustra omnia fore. Nec parvam ea vox curæ ac doloris accessionem imperatrici scilicet obtulit. Unde illa anxia, cum decessor successorque patriarchatus ad eam simul consolandam convenissent, utrumque mœstissima interrogavit quid sibi faciendum præscriberent quo juvari anima conjugis posset. Atque hæc percontatio Augustæ non ad Joannem duntaxat tunc unum patriarcham, verum ad Josephum etiam dudum ista dignitate defunctum directa primum indicium exstitit machinationum Andronici arcanarum, restituere patriarchali throno Josephum molientis, siquidem 17 ille (quod non erat ignotum Augustæ) magnopere nitebatur adducere Josephum decrepita ætate vix spirantem ad denuo capessendum Ecclesiæ regimen, atque hoc ut seni moribundo persuaderet replicatis sine fine instantiis, totas apud eum exigebat noctes, in quo illum partiarii Josephi, schismatis duces, non perfunctorie juvabant, quippe ad quorum rationes et spem rescindendi negotii concordiæ peraccommodatum id ipsis jure videretur. Ergo cum ad Josephi familiarium flagrantia ejus restitutionis desideria ægre ac tandem ipsius quoque debilissimi senis assensus accessisset, statim omnes arrectis animis factionis pacem Latinam non probantis antesignani ultro instare apud Andronicum vehementissime, ne quam moram tam salubri ac necessario, ut aiebant, consilio interponeret. In qua communi opera negotii urgendi suas quique diversas spes et vota variis affectibus consentanea sequebantur. Quorumdam hic unus scopus erat, restituere in pristinum statum res Ecclesiæ amoto papæ agniti scandalo. Alii hoc minime contenti spes immoderatius tollebant, efferreque sese justo altius meditabantur, destinantes jam tum expiationes Ecclesiæ tanquam recentibus actis pollutæ, purificationes imaginum et rerum sacrarum aliarum, denique pœnas graves in ecclesiasticos qui pacem procurassent aut in eam consensissent, ea se omnia persuasuros Josepho, si eum patriarcham iterum haberent, confidentes. Talia præ cæteris mente versabant Galesiota, Galactio et Meletius, qui et sanctus vocabatur, in monasterio sancti et justi Lazari residens. Quorum ille quidem excæcationem, hic vero linguæ abscissionem passus erat, in pœnam posterior quidem mendacii quo temere affirmaverat a se per Orientem peregrinante visum alicubi Michaelem Augustum azymis utentem in perceptione Eucharistiæ, prior autem contumeliæ verbo illatæ, imperatori ausus in os improperare esse illum alterum Julianum apostatam. Cæterum Andronicus imperator, quam his de causis moliebatur Vecci depositionem quam minima vi posset ac strepitu administrare volens, diligenter apud ipsum excusavit per certos ad hoc allegatos homines, nullo se ad hoc consilium ejus contemptu aut odio impelli, sed periculo reipublicæ et mera necessitate 18 firmandi novi principatus. Nam effervescere nunc quam unquam æstuosius sopita patre vivente studia partium paci constitutæ adversarum, adeoque invalescere scandalum, ut bonos etiam et natura placidos, nedum impotentes ac præfractos, resilire ac rebellare palam cogat. Abunde magnis

Digitized by Google

μένων ἑξημερῶν. Πολλοὺς δ' ἀκούειν σχίζεσθαι καὶ μεγάλους προφασιζομένους τὴν τοῦ Ἰωσὴφ ἀναχώρησιν καὶ τὸ σκάνδαλον δὴ πρώϊζα ξυνέβη, οὓς παρορᾷν μηδ' ὅλως ξυμφέρειν νεωστὶ μοναρχοῦντι. Καὶ δὴ καὶ ἐπ' αὐτῷ γε μεγίστην πληροφορίαν ἔχειν ἀγάπης ἧς ἤδει τῆς ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἑαυτὸν, μὴ μόνον πατριάρχου τιμὴν, ἀλλά γε δὴ καὶ ζωὴν αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως προεῖσθαι καὶ τῆς ἐκείνου συστάσεως. Ἄλλως μέντοι μηδὲ χολᾷν ἀξιῶν, αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀγάπην ἣν ἤδει καὶ τὴν τιμὴν ἔξοντα παρ' αὐτοῦ, εἰ καὶ ἄλλος τῆς Ἐκκλησίας προστήσεται. Καὶ ταῦτα μὲν πέμπων τὸν Μελιτηνιώτην χαρτοφύλακα καὶ ἀρχιδιάκονον θερμῶς τὴν ἀνάγκην ἀπελογεῖτο, ἐκεῖθεν δὲ συνδιανυκτερεύων τῷ Ἰωσὴφ καὶ τοῖς περὶ ἐκεῖνον τὴν εἰς τὸ πατριαρχεῖον προκαθίστα ἀνάβασιν.

δ'. Ἀναχώρησις τοῦ πατριάρχου Βέκκου εἰς τὴν τῆς Παναχράντου μονήν.

[P. 9] Ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης καὶ ἄλλως εὐθὺς ὢν, ἔτι δὲ καὶ τῆς τοῦ πατριάρχου τιμῆς ἐπικόρως ἔχων, ὡς πολλάκις καὶ λέγων καὶ πράττων ἔδειξεν, ἐλπίζων δὲ καί τι γενέσθαι τῶν ἀγαθῶν ἐκ τῆς τοῦ Ἰωσὴφ ἀναβάσεως (τὰ γὰρ ξυμβάντα οὐκ ἂν πάντως ξυνέβη ζῶντος ἐκείνου, ὡς ἐκ πολλῶν ἔστιν ὑπονοεῖν), διὰ ταῦτα ἕτοιμος μὲν ὢν ἐκεῖνος κατὰ τὴν Χριστοῦ ἑορτὴν λειτουργεῖν, ἕτοιμος δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀποιχομένου κατὰ τὸ εἰκὸς μνήμης φροντίζειν, ἀφεὶς τὰ πάντα τῇ ὑστεραίᾳ τῆς ἑορτῆς κάτειοι, καὶ τῇ τῆς Παναχράντου μονῇ φέρων ἑαυτὸν δίδωσι, ζητήσας παρὰ βασιλέως καὶ τοὺς ἀπάξοντας, πρόφασιν μὲν ὡς ὑπερασπιοῦντας, ἣν τις τῶν τοῦ κλήρου ἀπαιδεύτως ἐπ' ἐκεῖνον ὁρμήσῃ, τῷ δὲ βαθυτέρῳ σκοπῷ τὴν τοῦ λειποταξίου ἐκφεύγων κατηγορίαν, ὡς ἐκεῖνος ᾤετο, παρὰ Θεῷ κρίνοντι Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράττετο εἰκοστῇ ἕκτῃ μηνὸς Σκιροφοριῶνος.

ε'. Ἀνάβασις τοῦ Ἰωσὴφ εἰς τὸ πατριαρχεῖον.

Τοῦ δ' αὐτοῦ μηνὸς μετὰ τὴν τριακοστὴν τὸ πρὸς ἑσπέραν ἐντεθεὶς λίκνῳ ὁ Ἰωσὴφ, μόνον οὐκ ἄπνους, πολλῶν παρ' ἑκάτερα παρεπομένων καὶ ἐπευφημούντων τὰ προπεμπτήρια, ἐφ' ὕμνοις καὶ κρότοις ἀνθρώπων, ἔτι δὲ καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας συνακτηρίων κωδώνων, εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἀνάγεται. Οἱ δὲ τοῦ κλήρου μόλις τὴν ἑσπερινὴν ὑμνῳδίαν καθ' ἑαυτοὺς ἐκτελέσαντες, ἐπεὶ ὄρθρος ἦν καὶ πρὸς τὴν

agitatum motibus imperium pervenisse ad se, ut sit ipsi tenera ætate regnum auspicanti omni sedulitate præcavendum ne novis præterea procellis misceri rempublicam contingat. Id haud dubie futurum nisi, quatenus fas est, a se deliniantur animi multorum inquiete inhiantium mutationi ac turbis. Intelligere se vocibus multorum efferari plerosque redactione in ordinem Josephi, quem verum adhuc esse patriarcham autumant, et vi aiunt injusta prohiberi ab exercendo Ecclesiæ regimine; unde ortum contendunt quod nuper exstitit scandalum, tranquillitate, si throno ille restituatur, statim ultro reditura. Haud sibi esse tutum in teneris initiis imperii negligere tot istorum ac tam potentum minas apparatusque novitatum. Exarmandam sibi esse factionem demendo prætextu schismati, si periculum præsentissimum amittendi principatus velit effugere. Plane confidere se ex perspecta Joannis in sese charitate, paratum eum pro sua imperatoris incolumi securitate non modo patriarchalem pacisci dignitatem, sed vitam quoque ipsam profundere. Nec vero ægre ferre aut indignari debere ipsum quod tam necessariis de causis throno tantisper cedere cogatur; cui utique imperator spondeat pari apud se gratiæ loco ac prius, pari existimatione ac dignatione honoris, ubi ad vitam privatam redierit futurum, utcunque alius pro eo Ecclesiæ præfecturam gerat. Hæc per chartophylacem Meliteniotem et archidiaconum jussit Andronicus a se renuntiari Vecco, sollicite necessitatem excusans quæ ipsi tale consilium, ut aiebat, extorqueret invitissimo. Interim ipse magnam noctium partem cum Josepho et ejus studiosis transigens, sedulo consultabat qua optime ratione ille reponi thronum in patriarchalem posset

4. *Secessus patriarchæ Vecci in Panachrantæ monasterium.*

Joannes porro, qui et aliunde rectus esset, quemque præterea satietas jam cepisset patriarchalis honoris, ut sæpe dictis factisque ostenderat, 19 sperans insuper exstiturum ex Josephi restitutione boni quidpiam (nam quæ contigerunt haudquaquam eventura vivente Josepho, multis ex indiciis licet conjicere), cum et instante Christi festo solemne sacrum facere, et quod funus Augusti de more flagitabat, parentare ritu sacro Michaeli nuper defuncto tum maxime pararet, cunctis his repente omissis, postridie festi descendens patriarchio in Panachrantæ monasterium se contulit, impetratis ab imperatore abductoribus, ne in Dei judicio locum sponte deseruisse posset argui. Quanquam imperator Vecci petitioni ejusmodi annuens, videri studuit non vis inferendæ, sed præsidii causa ei armatos mittere. Quia enim palam erat multos illi e clero vehementer infensos haud facile omissuros occasionem proterve illudendi decedenti patriarchali dignitate, professus imperator est eo se duntaxat, ut haberet Veccus qui se ab inimicorum insultibus tegerent, militaris ipsi manus comitatum addidisse. Et hæc quidem sic gesta sunt sexta et vicesima Decembris die.

5. *Restitutio Josephi in patriarchatum.*

Ejusdem mensis post diem tricesimam, sub vesperam, impositus gestatorio Josephus tantum non exanimis, multis utrimque comitantibus et certatim acclamantibus faustum reditum, cum hymnis et plausibus hominum, inter increbrescentes præterea tinnitus campani æris, quo in ecclesiam convocari populus solet, in ædes patriarchales repor-

Digitized by Google

ἐκκλησίαν ἀπήντων κατὰ τὸ σύνηθες, σφίσιν ἑαυτοῖς ἅπαξ τὸν ναὸν κατενόουν, ὡς μηδὲ σημάντροις καὶ κώδωσιν ἠθροισμένοι· ὡς δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐμάνθανον, προστεταγμένον μηδ' εἰσιτητὸν εἶναι εἰς ἐκκλησίαν ἐκείνοις Θεοῦ, ἔξω που στάντες καὶ τὰ τῆς εὐχῆς ἐκτελέσαντες (τὸ γὰρ τῆς ἑορτῆς περιφανὲς καὶ παραβαίνειν τὰ σφίσι δικοῦντα ἔπειθον τοὺς τοῦ κλήρου), τέλος ἐπὶ τῶν [P. 10] οἰκιῶν καθεσθέντες ἐκαραδόκουν τὸ μέλλον, καὶ τί δεῖ νοεῖν τοῖς παραγεγονόσι τὸ πρόσταγμα. Ἐπέφωσκεν ἡ ἡμέρα, καὶ οἱ μὲν ἐπιβατηρίους εὐχὰς ἐσχεδίαζον ὡς ἐπὶ τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καθαίρεσθαι προσδοκῶντες, οἱ δὲ ἐτέλουν ἁγιασμοὺς τοὺς δι' ὕδατος, καὶ πρόστωα καὶ ἐξώστωα ἀναστήματά τε καὶ κίονες, ἀλλὰ καὶ τίμιαι εἰκόνες τοῦ μεγίστου νεὼ διὰ τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιῤῥαντίσεως ἡγιάζοντο. Διήρχετο τοίνυν τυφλῷ ποδὶ χειροκρατούμενος ὁ Γαλακτίων καὶ ἐπερράντιζε, καὶ τὸ, ὡς ἐκείνοις ἐδόκει, μύσος τῶν σεβασμίων εἰκόνων ὑπ' αὐτοῖς ἀπεκαθαίρετο ἁγιάζουσιν. Ἐζήτουν δὲ καὶ οἱ ὁρῶντες ἀπολυμαίνεσθαι.

A

B

ς'. *Περὶ τῶν διδομένων ἐπιτιμίων ἱερωμένοις καὶ λαϊκοῖς.*

Καὶ δὴ ἄλλα μὲν λαϊκοῖς, ἄλλα δὲ ἱερωμένοις ἐσχεδιάζοντο ἐπιτίμια. Καὶ τὰ μὲν τῶν λαϊκῶν μᾶλλον ἦν ἐκτιθέναι τοῖς μοναχοῖς, καὶ ὡς σφίσιν ἐδόκει, πολλῶν καὶ ὀλίγων ἐτίμων τοῖς προσιοῦσιν, εἰ μὲν ἐπὶ μόνῃ ψαλμῳδίᾳ καὶ ἱεροῦ κλάσματος μεταλήψει τὰ τῆς κοινωνίας εἶχον, μετρίοις, εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν θείων δώρων μετοχῇ, ἐπιτιμῶντες τοῖς μείζοσιν. Ἀρχιερεῦσι δέ γε καὶ κληρικοῖς, αὐτοὶ τῷ πατριάρχῃ ὑποβαλλόμενοι ἐκείνῳ προσανετίθουν τὰ πρόστιμα. Καὶ δὴ νοσοκομουμένου αὐτοῖ πράττοντες, ἔστι δ' οὗ κἀκείνῳ τὰ τῆς ἰδίας προσανατιθέμενοι γνώμης, ἐν πολλοῖς ἐπομένῳ καὶ ἄκοντι, καθίστων τὴν ἐκκλησίαν ὡς σφίσι δέδοκτο. Ποιναὶ γὰρ βαρεῖαι τοῖς κατά τι προστησομένοις εἴποντο. Ὅθεν καὶ τοῦ ναοῦ πᾶσιν ἐγκεκλεισμένου, τῶν ἀρχιερέων προσελθόντων ἐφ' ᾧ καὶ μαθεῖν ἐπὶ τίσιν αἰτίαις πράττοιεν ταῦτα, αὐτοὶ τὸν μὲν πατριάρχην προθέντες ἄψυχον οἷον φόρτον, τὸν δὲ μοναχὸν Γεννάδιον προστησάμενοι, τὰ φρίκης ἐκεῖνα πλήρη ἀπελογοῦντο, ὡς παρανενόμηται μὲν σφίσι τὰ μέγιστα, παραβέβασται δὲ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἐφ' ᾧ καὶ δεινοπαθήσασι ταραχὴ καὶ θόρυβος ἐγεγόνει, καὶ κατεμέμφοντο τοῦ εἰπόντος, καί γε τοῦ πατριάρχου διεπυνθάνοντο εἰ αὐτοῦ θέλοντος λέγοιντο ταῦτα. [P. 11] Ὁ δὲ ἀπέσκωπτε τὸν εἰπόντα, καὶ ὡς οἷόν τε τὰ παριστάμενα προσωμά-

C

D

tatur. At clerici ægre vespertina hymnodia privatim expleta, cum diluculo de more convenirent in ecclesiam, obseptum repagulis objectis templum repererunt: neque enim consuetum coeundi signum ære campano **20** fuerat editum. Ut autem ejus novitatis percontati causam audierunt veti um esse ipsis ingressum in ecclesiam Dei, extra stantes, et ibidem persoluto precum ecclesiasticarum penso (eam enim festi præcipui, quod in eam diem inciderat, religionem esse statuerunt, ut contra quorumvis interdictum sacra rite obire officia deberent) domum quisque recesserunt, ibique quiescentes exspectabant quid futurum esset, non sine anxia inquisitione causæ quæ movisset interdicti denuntiatores ad sic agendum. Illi vero exortu posteræ diei, precationes in primo aditu nondum sacrati templi ritu ecclesiastico pronuntiari solitas expediebant, ut sic progrederentur ad expiationem loci quem profanatum rebus in eo nuper actis videri volebant. Mox per quosdam ipsorum porticus exteriores ac peristylia vestibuli suggestusque in iis sigillatim et columnæ signaque ac sacræ imagines aquæ lustralis aspersione purgabantur quasi a pollutione prius contracta. Minister piacularis cæremoniæ procedebat manu deductus, quippe oculis carens quibus gressus regeret, Galactio; a quo, ubi sacris præsertim iconibus multa infusione lustralis undæ maculam, ut putabat, contractam studiosius eluisset, spectantes etiam poscebant, ut se quoque ipsos labe, si quam susceperant, mundaret.

nibus raptim indicebantur. Ac in laicos quidem arbitrium ejus generis monachis permissum, qui prout ipsis libuerat, magno aut modico taxabant adeuntes reconciliationis gratia. Nempe ut admitterentur ad psalmodiam et panis benedicti participationem, mediocre pretium exigebatur: sin supplex usque ad sacræ perceptionem Eucharistiæ restitui cuperet, majori videlicet id erat collatione promerendum. Episcopos **21** et clericos, ubi accederent, ad patriarcham remittebant. Qui tamen cum adiri ob morbum non posset, ipsi videlicet tanquam eo convento ex ejus sententia pronuntiabant qua quemque opus esset multa pœnave expiationem redimere. Et ad quædam senex licet ægre ac subinvitus annuebat ab illis suggesta; quædam impune ipsi comminiscebantur et velut a patriarcha edicta exigebant ipsius nomine, pro gradu communionis quem quisque supplicum ambiret intendentes pœnarum gravitatem. Sic istis arbitratu suo Ecclesiam prætextu restituendi turbantibus, et templo cunctis clauso persistente, coeuntes episcopi ministros harum novitatum interrogarunt quibus de causis talia facerent. Ad hæc illi producto patriarcha, velut massa exanima, per monachum Gennadium ejus vice loquentem horribilia illa intonarunt, quibus defendi quæ egerant putabant: « Gravissimo vos scelere obligastis: sacrum Evangelium violatum est. » Quæ illo vociferante murmur exstitit et tumultus abominantis audita multitudinis; quare, velut de fide alieno loquentis nomine, jure se rati dubitare antistites, ex ipso percontabantur patriarcha ecquid volente ipso talia dicerentur. Ad quæ ille abnuens etiam eum qui sic erat locutus objurgavit, convicia perneg ns ex suo ista sensu prolata; tum aliis quibus poterat

6. *De mulctis et pœnis quibus sunt subjecti cum ecclesiastici tum laici.*

Supplicia hinc alia laicis, Deo dicatis alia homi-

Digitized by Google

λιζε. Τέλος ἐκτιθεῖσι γνώμην τοῦ πατριάρχου καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκουσιν, ἀρχιερεῦσι μὲν καὶ κληρικοῖς τρίμηνον καιρὸν προστιμῶντες, λαϊκοῖς δὲ κατὰ τὸ μέτρον τῆς κοινωνίας, πλὴν ἐπ' ἔλαττον τὰ τῶν ἐπιτιμημάτων τάττοντες. Τοῖς δέ γ' ἀρχιδιακόνοις, τῷ τε Μελιτηνιώτῃ, φημὶ, καὶ τῷ Μετοχίτῃ, ὅτι πρέσβεις ἐκπεμφθέντες πρὸς βασιλέως ξυνῆλθον τῷ πάππα λειτουργοῦντι καί γε συνίσταντο, ἐπείπερ καὶ ἐνταῦθα οἱ ἀμφὶ τὸν Παράστρον Ἰωάννην Φρέριοι, καὶ αὐτοὶ πρὸς τοῦ πάππα κατὰ πρεσβείαν σταλέντες, οὕτως ἔπραττον λειτουργοῦντος τότε τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ, καί γ' ἀνεκτὸν ἐδόκει καὶ μηδὲν ἔχον πρόκριμα, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τοιαύταις αἰτίαις ὡς παραβᾶσι τὰ μέγιστα τελείαν ἐπῆγον καθαίρεσιν.

A

ζ. Ὅπως καὶ πότε οἱ περὶ τὸν Ἰωσὴφ εἰς κοινωνίαν παρεδέχοντο τοὺς τῆς Ἐκκλησίας.

B

Εἶτα μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος πέμπτης ὑφὲ ἱκανῶς τὸν ναὸν καθαγνίσαντες (ἤπειγε γὰρ ἡ τῶν Θεοφανείων ἑορτὴ) εἰς κοινωνίαν τοῦ ψάλλειν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας παραλαμβάνουσι. Καὶ δὴ τελεσθέντων τῶν ὕμνων, ἐπεὶ ἔδει καὶ τὴν τοῦ ἁγιάσματος γίνεσθαι τελετὴν, συνέρχονται μὲν ἀμφὶ τὴν φιάλην τῆς ἐκκλησίας ἅμα μὲν ἐκεῖνοι, ἅμα δὲ κληρικοὶ, ἅμα δὲ καὶ λαὸς, ὅσοι τῶν Γραικῶν καὶ ὅσοι τῶν Ἰταλῶν, προϊστῶσι δὲ τὸν τυφλὸν Γαλακτίωνα τῆς τελετῆς ἔξαρχον, καὶ ὑπὸ πολλῷ καὶ δαψιλεῖ τῷ φωτὶ, δοθέντων κηρῶν καὶ αὐτοῖς Ἰταλοῖς, τὰ τῆς ἑορτῆς ἐτελοῦντο. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα, τοῦ βασιλέως, ὡς σφίσιν ἤρεσκε, πάνυ' ὑφιέντος πράττειν. Ὡς ἂν γοῦν μόνον τὰ τῆς χθεσινῆς καταιγίδος κατασταθείη, ἧς χάριν δῆλος ἦν τοῖς ἀμφ' ἐκεῖνον πιστοῖς καὶ πρότερον ὀδυνώμενος, τῷ πατρὶ συνάρχων τε καὶ συμπράττων, εἰ καὶ μηδ' ὅλως ἀντιβαίνειν εἶχε, ταῖς τοῦ καιροῦ δυσκολίαις ἀγχόμενος. Οἱ μὲν οὖν οὕτω συμπαραλαβόντες καὶ τοὺς τοῦ κλήρου, ἄλλοι δέ γε τοὺς Ἰταλοὺς ὁρῶντες ἱσταμένους μετὰ κηρῶν δι' οὓς χθὲς καὶ πρὸ τρίτης ἡ ἐκκλησία καθαιρομένη ὑπ' εὐχαῖς ἱλαστηρίοις [P. 12] ἠνοίγετο, ὀνείρους ἐδόκουν ὁρᾷν τὰ τελούμενα. Ἀλλ' ὁ τότε καιρὸς ἐξ χώρει, καὶ τοιαῦτα τέως ἐπράττετο. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, νοῦς ὢν ἐκεῖνος φιληδὼν τῷ καλῷ, καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνης καὶ αὐτὴν ψυχὴν προϊέμενος, ἤφει πόλλ' ἄττα καὶ παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην γίνεσθαι, μόνῳ τῷ τέλει πιστεύων, ἵν' εἴ πως ἐντεῦθεν ὁ λαὸς εἰρηνεύσειε τῶν τῆς διχοστασίας ἀπαμβλυνθέντων κέντρων. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ σφίσιν ἐξεκεχώρητο πράττειν, καὶ τὰ δεινὰ ἐφῆπται ὡς παραβεβηκόσι τοῖς κοινω-

C

D

verbis et modis sedare turbas, et præsentia componere studuit. Tandem scripto conceperunt patriarchæ de his sententiam, et apud ecclesiam legerunt; qua episcopis et clericis in trimestre suspensio infligebatur, laicis vero pro modo usurpatæ cum Latinis communionis congruæ, sigillatim ad minima descendendo, indicebantur pœnæ. Archidiaconis vero Meliteniotæ et Metochitæ, quod legati ab imperatore missi celebranti missam **22** papæ adstiterant, quanquam pari modo se Constantinopoli Joannes Parastron et ejus socii Frerii a papa legati gesserant, sacrum facienti patriarchæ tum Josepho et ipsi assistentes, quo removeri omne a tali facto crimen plerisque videbatur, tamen eam ob causam, ut atrocissimi reis sceleris, perpetuam dignitatis amissionem irrogarunt.

7. *Quomodo et quando qui Josephi nomine res administrabant, ecclesiasticos in communionem receperint.*

Mensis inde Januarii quinta sub vesperam, cum templum satis purgassent (urgebat enim imminens Theophaniorum festum), in communionem psallendi ecclesiasticos assumunt. Absolutis vero hymnis, quoniam oporteret et sanctificationis cæremoniam peragere, conveniunt circa phialam ecclesiæ simul illi, simul et clerici, una præterea populus, quotquot Græci, quotquot Itali. Ante omnes statuunt cæcum Galactionem cæremoniæ præsulem; et cum numeroso et abundanti lumine, datis etiam ipsorum unicuique Italorum cereis, quæ festi ritus poscebat peragebantur. Hæc isti sic egerunt, imperatore ipsos cuncta pro libito permittente facere, in eum solum finem, ut quæ nupera illa tempestate turbata fuerant componerentur. Nam ea dum ferveret, offensum illum indoluisse iis quæ tum fierent, ipso etiam patri cooperante, norant familiares arcanorum ejus conscii sensuum etsi eos palam non prodebat, nec obluctari contra quam probabat agentibus conabatur, difficultatibus temporum constrictus. Porro tam qui sic clericos in societatem sacræ functionis assumpserant, quam alii, Italos spectantes cum cereis adstare, propter quos heri et nudius tertius ecclesia expiationibus subjecta vix tandem multa precum piacularium recitatione patefacta fuerat, somnia se videre, non res intueri quæ vere fierent, putabant. Cæterum prius illud tempus finem acceperat, et hæc hactenus erant acta, **23** nequaquam propaganda in posterum. Nam imperatoris bono gaudens animus, parati etiam Ecclesiæ paci procurandæ vitam ipsam impendere, multa ista quæ diximus utcunque parum sibi probata, fieri siverat, unum unice in scopum intuens restituendæ populo quietis, dissensionis hebetatis aculeis. Ea illi connivendi causa fuit ad vexationes etiam iniquas, quales erant haud dubie subjicere piaculis gravibus, velut infandi compertos sceleris, eos qui Latinis communicare coacti fuerant; qui vel si rem in eo nefariam fecissent, excusationem haberent culpæ, quam non voluntate libera, sed adacti necessitate ineluctabili conscivissent; cujus certe qualiscunque peccati alios potius quosvis pœnas exegisse oportuerat, quam eos ipsos qui principi tunc dominanti gratificantes vim intulerant ad hoc ipsum faciendum, quod modo ut crimen atrox inexorabiliter ultum ibant, qui uno sane modo excusare poterant violentiam grassationis tunc exercitæ, et piaculum quod alios ad malum adurgendo contraxerant a se deprecari, si se conjungerent iis quos insectabantur, et in pari aut in pejori

Digitized by Google

νεῖν ἀναγκασθεῖσιν, ὅπου γε κἂν εἰ κακίας δίκας ὑπέχειν ἐδικαιοῦντο διὰ ταῦτα ἃ δὴ καὶ βιασθέντων ἐφέλκεσθαι, ἄλλους ἐχρῆν εἶναι τοὺς προστιμῶντας, τὸ τοὺς χάριν βασιλικῆς εὐμενείας βιασαμένους. οἳ δὴ καὶ μίαν εἶχον τῆς μὲν πλημμελείας ἀπολογίαν, τῆς δὲ προστροπῆς ἀποφυγήν, εἰ καὶ αὐτοὶ χωροῖεν ἁμόσε τοῖς βιασθεῖσιν. Ἀλλ' οὔπω ταῦτα. Ἔτι δ' ὑπετύφετο τοῖς ταλαιπώροις τὸ χαλεπὸν κἂν τέως λόγοις ἡμέροις καὶ τῇ τοῦ πατριάρχου ἐνστάσει ταῖς ἀληθείαις συνεκαλύπτετο. Τοῖς μὲν γὰρ τῶν ἐσχάτων προστιμᾶν ἐδόκει ὡς πλημμελήσασι καὶ τὰ ἔσχατα, πατριάρχῃ δὲ τὴν βίαν εἰδότι καὶ τὴν πάλαι τοῦ βασιλέως ἐπίθεσιν, ὡς καὶ καθοσιώσεως τοὺς ἀνθισταμένους ἐγκαλεῖσθαι καί γε δὴ τὰ τῶν καθωσιωμένων εἰς τιμωρίαν ὑπέχειν, συγγνωστὰ τὰ ἐκ βίας διεγιγνώσκοντο. Πλὴν ἀλλ' αὐτῷ μὲν μέλον ἦν τῶν νοσοκομιῶν, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς ὑποποιούμενοι τὸ πᾶν τῆς αἰτίας προσανετίθουν τῷ γε πατριαρχεύσαντι, ὥσπερ ἂν οὐκ αὐτὸς ἦν, ἄλλου μὴ καταδεξομένου τὴν τοῦ θρόνου τιμήν. Πλὴν τὸ δύσζηλον, ὥσπερ ἀλόγοις, οὕτω δὴ καὶ λογικοῖς ἐφῆπται. Καὶ διὰ

A τοῦτο τοὺς μὲν ἄλλου ἀμηχέπη τῶν μώμων ἀνίεσαν καὶ τῆς μέμψεως, πλέον δ' ἐκείνῳ ἐπεῖχον ὡς ἀδικήσαντι, καί γε αὐτὸν μηδ' ἐν ἐπιεικέσι λογίζεσθαι σπουδὴ ἦν πάσης ἀσχολίας; καθυπερτέρα. Εἰς τ' γὰρ ἔδει καὶ κρίνεσθαι, καὶ μᾶλλον διὰ τὸ εἶναι ποιμένα τὸν τοῦ θρόνου καθαιρεθέντα τοῦ πρώτου προτιμηθέντος, κἂν καλῶς εἶχε τῆς γνώμης κἂν μή, εἰ μή γε αὐτὸν μὲν ἐ ούλοντο ἀχρειοῦν, τοῖς λοιποῖς δὲ προστρίβειν ἄγος τὸ μέγιστον, καὶ ους τέως εἶχον κατ' ἐκείνου συλλήπτορας ὡς ὀρθοσεβεῖς σφαλέντος, τούτους καταδικάζειν ὡς κοινωνοὺς ἐσφαλμένου καθύστερον, ὡς καί τινα τότε τῶν ἐχεφρόνων λέγειν (ὁ Ἀδριανουπόλεως δ' οὗτος ἦν ὁ Θεόκτιστος) ὡς νῦν μὲν εἰς ὄπτησιν τὴν ἐκείνου ὀβελοῖς ξυλίνοις χρῶνται τοῖς κρίνουσιν, ὕστερον [P. 13] δὲ καὶ αὐτοὶ B πυρὶ δοθέντες καυθήσονται· ὃ καὶ γέγονεν ὕστερον.

η'. *Περὶ τῶν τελουμένων συνόδων.*

Τότε δ' οὖν ὑποποιούμενοι μὲν ἀρχιερεῖς, ὑποποιούμενοι δὲ παντοίως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας πατριάρχην Ἀθανάσιον, ἄνδρα πολλοῦ τινος ἄξιον, θρόνους τε

se agnoscentes causa consortium eorum in pœna luenda ultro deposcerent, quos sese recordarentur peccare coegisse. Sed nondum videlicet horum supplicii tempus advenerat. Coquebatur enim et his infelicibus malum, tumescent bus, at adhuc utcunque press s ultionis in illos destinationibus eorum ipsorum qui ministris istis ad alios hactenus male multandos utebantur, verbis interim eos lactantes blandis, vel artificio dissimulandi arcanum odium, vel metu patriarchæ, quem vere sciebant abhorrere ab hujusmodi ge ere acerbitatis. A qua ipsi moderatione multum aberant, in animo habentes, quamvis adhuc dissimularent, hos qui essent imperatori obsecuti adigendis ad amplectendam Latinorum communionem Græcis, ut summi sceleris reos extremis sub jicere suppliciis, cum ipsos contra Patriarcha dignos venia duceret, memor vehementi eos tunc regnantis imperio ad id compulsos. Quippe imperator Michael nihil mitius pœna lesæ majestatis reis infligi solita, intentabat iis qui sibi obsequi in iis quæ juberet ad negotium conciliationis Ecclesiarum opportuna neglexissent. **24** Est autem is tantus et tam in virum etiam constantem cadens metus, ut merito ei excusandum videretur quidquid ejus instinctu erat factum. Itaque ignoscendum censebat, et quantum in ipso erat benigne infirmos sublevabat condolens. Ejus autem inclementes ministri, ut sibi obnoxios et ad quæ tunc agebant adjutores promptos antistites haberent, eos simulabant se omni perperam prius actorum crimine solvere, quorum universam invidiam in Veccum avertebant, quasi, nisi ipse fuisset, haud alium exstiturum putarent qui throni honorem admitteret. Nimirum malus livor ut brutis belluis, ita hominibus quoque ratione præditis obrepit. Hinc alios scilicet culpa liberabant et irreprehensos dimittebant, illum unum, ut totius fontem mali omvisque injuriæ auctorem, vehementer incursabant. Eratque illis unum studium, una cunctis prævertenda reliquis occupatio, in tantum diffamare obtrectationibus et querelis Veccum, quoad assequerentur ut ne tolerabilis quidem ac mediocriter malus homo vel aliqua saltem parte laudis summa vitia redimens haberetur. Nisi enim hoc furore ruerent, C quid attinebat Veccum in jus trahere, eo præsertim nomine quod pastoralem usurparet dignitatem, cum eam throno dejectus abdicasset et honorem decessori reddidisset? An parum hinc manifeste patet id egisse summo conatu illos, ut hunc summa deformatum ignominia inutilem ad quidvis redderent, et hoc ipsum fundamentum jacerent calumniæ in cæteros, quibus interim parcebant, ut postmodum ipsos, quod homini videlicet criminosissimo utcunque adhæsissent, tanquam hoc ipso atrocissimi manifestos sceleris, piaculis subjicerent maximis, et quos ut rectæ cultores religionis adjutores adhibuerant ad Veccum velut a ritu legitimo aberrantem eve tendum, eosdem postea damnarent, quod ei erranti communicassent, et ex illius, cui se alias D junxissent, contagione pestilenti labem **25** ad extremum omni acerbitate luendam in sese traxissent. Quæ causa viro tum prudenti fuit Adrianopolitano Theoctisto dicendi, nunc quidem auctores hujus tumultus uti episcopis in synodum ad judicium vocatis tanquam verubus ligneis ad assandum Veccum, in animo habentes eosdem postmodum, Vecco absumpto, illis iisdem flammis exurere. Ita ille non vanus vates, ut eventa deinde probaverunt.

8. *De celebratis synodis.*

Tunc igitur hujus motores machinæ omni genere delinimentorum cum cæteros qui aderant antistites, tum Alexandrinum præ omnibus patriarcham Athanasium, virum existimationis et auctoritatis

Digitized by Google

προτιθεῖσι δύο, ὃν μὲν κενὸν εἰς τιμὴν καὶ σχῆμα τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὃν δὲ τὸν Ἀλεξανδρείας προκαθεζόμενον ἔχοντα. Καί γ' ἑαυτοὺς καθιστῶσιν εἰς δικαίῳ τοῦ πατριάρχου ἤδη νοσοῦντος τοποτηροῦντας, σύνοδόν τε συγκροτοῦσιν ἀρχιερέων, παρόντος μὲν ἐκεῖσε καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, παρόντος δὲ καὶ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου καὶ τοῦ ῥήτορος Ὀλοβώλου, ἄρτι ἐκ τῆς τοῦ μεγάλου Ἀγροῦ μονῆς ἐπιδεδημηκότος τῇ Κωνσταντίνου, καί γε τοῦ μοναχοῦ Θεοδοσίου Σαπωνοπούλου, ὃν ἐν πρωτονοταρίοις ἔχοντος τοῦ κρατοῦντος ὁ μοναχὸς διεδέξατο βίος, καὶ ἄλλων πλείστων προκαθημένων. Καὶ τὰ τῶν γραφέντων εὐθύνειν ἠβούλοντο, οὐκ εἰρηνικῇ σκέψει μᾶλλον, τὸ μὲν ἀσφαλὲς ἐγκρίνοντες, τὸ δ' ἀπεμφαῖνον εὐθύνοντες· ἀλλ' ὅτι τὰ σκάνδαλα ἦρετο, κἂν καλῶς οἱ γράφοντες εἶχον τῆς δόξης, οὐχ ὅπως ἔκριτον ἐξετάζειν, ἀλλὰ μόνον ὅτι καὶ δόγματα ἐλαλήθησαν καὶ γραφαὶ ἀνεπτύχθησαν καὶ λόγοι Πατέρων εἰς ἀκοὴν [P. 14] ὠτίου ἐτέθησαν, μεγίστην ταῦτα παραβασίαν ἡγούμενοι, τοὺς μηδ' ὅ τι καὶ αἵρεσις A εἴη γινώσκοντας ὡς τὰ μέγιστα παραβάντας ἔκρινον, καὶ μηδὲν ὀρθοῦ ὅλως παρεκκλῖναι διατεινομένους λιβέλλους ἐζήτουν πίστεως. Εἰ δ' ἔγρυξέ τις περὶ δογμάτων γράψας, οὐ τὸ γραφὲν, τὸν γράψαντα δ' αἰτιώμενοι καταδίκαις ὑπῆγον ἐσχάταις. Καὶ προηγουμένως αὐτὸς δὴ ὁ τῶν λογοθετῶν μέγας, ὁ καὶ πῦρ πνέων ὑπὲρ δογμάτων, ὡς ἐῴκει, παρεῖχε τὸ σύγγραμμα καίεσθαι, οὐχ ὅτι ἐσφάλται οἱ, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ἔνορκος ἐπὶ τῇ συνόδῳ διωμολόγει, αὐτόθεν λογογραφοῦντι περὶ δογμάτων, ἀλλ' ὅτι γράφειν ἐπῆει καὶ συντάττειν Πτέρων ῥητὰ χρήσιμά πως δοκοῦντά οἱ πρὸς τὰ τότε τελούμενα, ταῦτα καὶ πολλῶν πρότερον καὶ μεγάλων αὐτοῖς δὴ συγχρησαμένων ἐφ' ὁμοίαις ταῖς ὑποθέσεσιν· ἀλλ' ὅμως ἐπείπερ οὐκ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐλέχθησαν, ἀλλ' ὅτε δεινόν τι κῦμα B καὶ τετριγὸς κατεστρώβει τὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τῆς τῶν πολλῶν ἀνεγέρσεως, ἅμα δὲ καὶ τῷ δοκεῖν περιεῖναί οἱ τῆς εὐσεβείας, οὐχ ὡς ῥητὰ Πατέρων ἐδόδου τὰ συνταχθέντα πυρὶ, ἀλλ' ὡς ἴδιον σύγγραμμα. Καθεξῆς δ' ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸ τοῦ παλαιοῦ μεγάλου λογοθέτου

maximæ, in suas attrahere partes non inutiliter conati, duos thronos statuerunt, alterum vacuum, insignibus ornatum patriarchæ Constantinopolitani Josephi et quasi eum repræsentantem, quod is morbi necessitate decumbens præsse synodo nequiret; alterum cui palam præsideret Alexandrinus Athanasius, se autem ipsos, ut Josephi ægroti vicarios et ejus sensuum nuntios ac voluntatis exsecutores, in capite synodi fixerunt. Frequens inde convenit C episcoporum cœtus, præsente ibidem magno logotheta, præsente insuper Georgio Cyprio et rhetore Holobolo nuper ex Magni Agri monasterio Constantinopolim reverso, assidente præterea monacho Theodosio Saponopulo, qui ex ordine protonotariorum imperatoris in vitam monasticam transierat, aliisque pariter assistentibus plurimis. Delatæ ad hunc conventum Joannis Vecci et præcipuorum cum illo concordiæ duarum Ecclesiarum auctorum accusationes sunt; de quibus qui pro Josepho agebant, ferri sententias studebant, non quæ dogma ipsum dijudicarent, et quid ut securum ad pacem Ecclesiæ tenendum, quid ut minus probatum rejiciendum esset, declararent: sed quia causabantur scandalum ortum ex intempestiva **26** ventilatione D quæstionum quas inexploratas relinqui præstiterat, contendebant non esse inquirendum rectene an secus qui de controversiis nuper motis suas ediderant sententias scripsissent, verum eos hoc ipso quod dogmata movissent, quod in disputationem prius in usu habita vocassent; quod scripturas replicassent, quod per illos fando auditæ dum recitarentur Patrum auctoritates essent, tanquam perturbatores quietis publicæ ac gravissimi reos criminis condemnari satagebant; et obsequentibus quos convocaverant, revera condemnandos curaverunt, ac gravissima quæque animadversionis ecclesiasticæ exempla in eos ediderunt, quos se ne minima quidem aspersos conscientia hæreseos, et nusquam a recta fidei declinasse regula et affirmantes et paratos demonstrare offerentes, ut atrocium convictos delictorum damnaverunt pœnisque addixerunt maximis. In quo erat hæc mira procedendi ratio. Libellos ab unoquoque flagitabant quibus exponerent quid crederent. Prolatis iis, si quid quispiam de dogmatibus mussitasse videretur, damnabatur, non scriptum, ut aiebant, sed scriptor; isque idcirco solum quod ea consignasset litteris quæ prava rectane essent in medio relinquebatur, extremis ecclesiasticæ censuræ notis affectus declarabatur. Primus ad cæterorum exemplum isti se subjecit ignominiæ, quasi remedium canonicæ absolutionis pœnitentiæ professione ambiens, magnus logotheta Muzalo; qui simulans se de doctrina nihil præjudicare, frustra erat. Eminebat enim ejus flagrans studium in partes processionem ex Filio Spiritus negantium; cujus dogmatis tanto flagrabat zelo ut flammam spirare videretur. Tamen ille libellum a se prius imperante Michaële palam datum, quo se professus erat idem cum Latinis credere, ultro jam exsecrans et comburendum offerens, jurejurando etiam interposito est coram D synodo professus sese haud ideo flammis hoc scriptum donare, quod sibi esset conscius pravum in eo aut a sana doctrina exerrans quidpiam positum, sed quoniam agnosceret eo ipso se graviter peccasse, quod omnino scribere de dogmate ausus esset, quod de talibus disserere, quod Patrum testimonia de his inquirere, congerere, accommodata et utilia tunc visa ad causam quæ ageretur, licet non ignoraret **27** idem olim a multis et magnis viris simili occasione factitatum. Verum quia illa tunc a se non tempore pacis allegata fuissent, at importune oggesta tam cum atrox et vehementissima procella sævis hinc inde fluctibus multorum undecunque insurgentium Ecclesiam ageret ferretque, ergo qua in eo se religione supervacanea intemperanter

Digitized by Google

σύγγραμμα, ὁμοίως κἀκεῖνο ἔχον, καὶ ἄλλοις οἷς γράφειν ἐπῆει καὶ μόνον μεμνῆσθαι δογμάτων ἐπάγοντες μῶμον, πυρὶ παρεδίδουν τοὺς τόμους. Ἐντεῦθεν οὐδὲ τὸν πατριαρχεύσαντα Ἰωάννην αἰτιῶν ἠφίουν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκεῖνον αἰτίαις ὑπῆγον αἱρέσεως, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῖς Πατέρων ταῖς ἀληθείαις ῥητοῖς λιχνευσάμενος, ἀντιλαβὰς διδόναι τοῖς αἰτιωμένοις ὡς εἰκὸς ἐκινδύνευε, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ταῖς ἐννοίαις τῶν ῥητῶν ἐμβαθύνων ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ νοῦν ἀνθρωπίναις διανοίαις παρατολμᾷ· τὰ γὰρ περὶ Θεοῦ σωπῇ μᾶλλον ἔχειν τε καὶ τιμᾷν ἢ λόγοις συνιστᾷν καὶ δεικνύειν πέφυκεν.

8'. *Περὶ τοῦ Βέκκου καὶ τῆς αἰτίας ὅπως ἔγραψεν.*

Ἐκεῖνος τοίνυν τὸ ἐκ [P. 15] Πατρὸς δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα παρὰ τῶν Πατέρων λεγόμενον ἐκπορεύεσθαι ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ τοῦ Πνεύματος, μὴ τοῦτο μόνον λαμβάνων ὅτι πρόσθεσις καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις Πατράσι τετόλμηται ἐπ' αὐτῇ δὴ ταύτῃ τῇ ἀνεννοήτῳ ἐκ Πατρὸς ἐκπορεύσει τοῦ Πνεύματος, ἐφ' ᾧ γε τὴν προσθήκην τῶν Ἰταλῶν ἴσθαι μετρίως ἴσως, εἴπερ ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ διδοὺς ἐξετάσεσι καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν ἐρευνῶν ἀνθρωπίνοις νοήμασιν ἔλαθεν οὐκ οἰσταῖς αἰτίαις περιβαλὼν ἑαυτόν. Οὐ χεῖρον δ' εἰπεῖν καὶ διασαφῆσαι τό γε ξυμβεβηκὸς, καὶ τίσι περιπαρεὶς τῶν γραφῶν οὐ καλαῖς ταῖς αἰτίαις ξυνείχετο, κἂν μόνος ἐκεῖνος, μηδενὸς ἄλλου συμπράττειν τολμῶντος, θεολογίας ἄπειρον πέλαγος μικρῷ τινι ἀκατίῳ, ἀνθρωπίνῳ νοΐ, παραμετρεῖν ἐτόλμα πειρᾶσθαι, τῷ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ζήλῳ ὥσπερ τινὶ φώσσωνι, ὡς ἐκεῖνος ᾤετο, κουφιζόμενος, πιστεύων τοῖς ὀψιγόνοις, ὡς ἔλεγε, κἂν οἱ παρόντες οὐκ ἀπεδέχοντο τὸ ἐγχείρημα. Ἐκεῖνος τοίνυν τὰς τῶν ἁγίων γραφὰς ἐπιμελέστερον διερχόμενος, τὸ μὲν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προχεῖσθαι, ἐκλάμπειν, χορηγεῖσθαι, προΐέναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πολλῶν καὶ πολλάκις λεγόντων ἐμάνθανε, τὸ δὲ καὶ ἐκπορεύεσθαι πρώτως μὲν παρὰ τῷ μεγάλῳ Μαξίμῳ ῥηθὲν εὗρισκε, δευτέρως δὲ καὶ παρὰ τῷ θεολογικωτάτῳ Δαμασκηνῷ, ἐφ' οἷς καὶ τὸν μέγαν Ταράσιον σὺν ἑβδόμῃ πάσῃ συνόδῳ, ἐπὶ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς πατριάρχας, ἀριδήλως κατενόει θεολογοῦντας. Εὑρὼν γοῦν τὸν τοῦ Μαρωνείας Νικήταν καὶ χαρτοφύλακα, ὕστερον δὲ καὶ Θεσσαλονίκης πρόεδρον, καὶ ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸν Βλεμμίδην Νικηφόρον γραφαῖς συγχρησαμένους εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν ὡς δῆθεν ἀπολογίαν, καὶ Φώτιον αὐτὸν λέγοντα ὡς καὶ Ἀμβρόσιός τε καὶ Αὐγουστῖνος καὶ τρίτος Ἱερώνυμος οὕτω μετὰ προοθήκης ἐθεολόγουν περὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὡς Ῥωμαῖοι πάντως καὶ οὐχ ὡς Γραικοὶ ἔγραφόν τε καὶ

elatum sero tandem pœnitens intelligeret, velle in detestationem ejus erroris igne consumi hoc suum scriptum, non quatenus testimonia continebat Patrum, sed quatenus sui ipsius fetus esset ingenii. Consequenter scriptum super eodem argumento veteris magni logothetæ productum, aliaque aliorum, et quibus qualiscunque mentio inesse dogmatum deprehensa est, universa ut eo nomine abunde rea igni sunt tradita. Iis quasi præstructis ad Vecci causam præjudiciis, ipsum sunt denique aggressi animo infensiori, quippe quem non intempestivæ modo motionis dogmatum, sed hæreseos reum peragere studerent. Et erat ille quidem haud dubie ejus affinis, de qua modo est dictum, intemperantiæ, nimia curiositate scrutandarum arcanarum veritatum quas scriptis abstrusas Patrum, illic tanquam in sacro quodam operto, ut humano superiores captu, tacite obnoxieque venerari fuerat satius: cæterum ulterius nitebantur ejus accusatores, qui eum ista investigatione impetu concitatum nimio præcipitasse in hæresin demonstrare conabantur.

9. *De Vecco et causa cur scripserit.*

Nimirum illud quod Patres, dum sancti Spiritus theologiam explicant, affirmasse constabat, eum ex Patre per Filium procedere, præterquam eo trahebat, hactenus tolerabiliter, ut Latinorum additionis exemplo ausorum paria Græcorum Patrum invidiam minueret, etiam prurigine studii provectus **28** in altiores easque humanis invias mentibus indagationes Divinitatis, litibus sese imprudens non sane ferendis implicuit. Quo de toto ejus facto consiliisque ac processu ancipitis cœpti tradere hic aliquid distinctius operæ pretium existimo, ut intelligatur quibus transfixus accusationibus, non justis sane causis, reus sit peractus, qui catenus tantum culpæ affinis videri potuit, quod solus, nemine alio ipsi cooperari ad hoc ausu, theologiæ immensum pelagus exigua cymba humani ingenii transfretare conari non dubitaverit, studio pacis velut quodam velum impulsuro, ut quidem putabat, a puppi vento provehendus in optatum portum, confidensque, quod dicere solebat, posteris certe laudandum suum consilium, si minus id præsens ætas probare voluisset. Ergo ille sancto rum scripta attentius perlegens in horum plerisque sæpe dici observavit sanctum Spiritum ex Patre per Filium profundi, explendescere, præberi, prodire. Procedere quin etiam primum affirmari reperit a sancto Maximo, deinde a summo quoque theologo Damasceno; quibus consentanee magnum præterea Tarasium cum universa septima synodo in confessione fidei ad Orientales patriarchas manifeste deprehendit disseruisse. Ad hæc cum insuper invenisset Maroniensem Nicetam, chartophylacis etiam dignitate insignem ac postea in Thessalonicensem evectum cathedram, itemque post hunc Nicephorum Blemmidam elucubrasse ac vulgasse scripta testimoniis firmata Scripturarum in defensionem Italorum, ipsumque Photium fateri Ambrosium, Augustinum et Hieronymum processionem sancti Spiritus ex Patre **29** cum additione *ex Filio* docuisse, cæterum eos Patres ut Romanos, non ut Græcos, additionem comprobasse. hæc Photii exceptio nimium quam infirma Vecco visa

Digitized by Google

ἔλεγον [P. 16] τὴν προσθήκην, τῆς μὲν λύσεως τούτου καὶ λίαν ὡς ἀσθενοῦς κατεγίνωσκεν, ὥσπερ ἂν ἦν ἱκανὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα Πατέρα νῦν μὲν ὡς Γραικὸν μεγαλύνειν, νῦν δ' ὡς Ῥωμαῖον αἱρέσεως γράφεσθαι, Ἱερώνυμον δὲ καὶ Αὐγουστῖνον τὸν μὲν ὑπὸ Δαμάσῳ παιδευθέντα καὶ σύγχρονον Βασιλείου τοῦ πάνυ καὶ μέγαν ἐγνώριζεν, Αὐγουστῖνον δὲ τὸν Ἱππῶνος καὶ ἐπὶ τῆς ἕκτης συνόδου μακαρίας μνήμης ἠξιωμένον καὶ εὐφημούμενον, τὸν δὲ τρίτον Ἀμβρόσιον καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας μεγαλυνόμενον. Τὸ γοῦν τὸν Φώτιον οὕτω λέγειν περὶ ἐκείνων καὶ ἀποφαίνεσθαι οὐκ ἔκρινε συνετὸν καὶ ἄλλως δίκαιόν τε καὶ ἰσχυρὸν, ἐκείνων δὲ ταῖς βίβλοις προσσχὼν καί τι παθὼν ἀνθρώπινον, φιλοτιμησάμενος, εἴ γε καὶ αὐτὸς σφίσι τῆς γνώμης συνάροιτο, εἰ καὶ οὐδεὶς ἄλλος προσαπεδέχετο τὸ ἐγχείρημα, βάξιν παρηρτημένην ἐντεῦθεν οὐκ ἐπαινετὴν δεδιὼς, μέτεισί τε φιλοπονώτερον τὰς γραφὰς καὶ τὰ παρεγγεγραμμένα τοῖς λόγοις ἐκείνων ῥησείδια ἐξ ὅλων λόγων τῶν ἁγίων συνέλεγε. Καὶ νῦν μὲν εὗρισκεν Ἀθανάσιον λέγοντα, « Ἦν δὲ ἀδύνατον ἐν τῇ τῆς Τριάδος τάξει τὸ Πνεῦμα γινώσκεσθαι μὴ προοδικῶς ὂν ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλὰ ποιητικῶς, ὡς λέγουσι· » νῦν δὲ τὸν μέγαν Βασίλειον· « Ἀξιώματι μὲν δευτερεύειν τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα παραδίδωσιν ἴσως ὁ τῆς ἀληθείας λόγος. » Τὴν δὲ κατασκευὴν τῆς προτάσεως, ἐν πολ- A λαῖς μὲν τῶν βίβλων κειμένην καὶ ταύτην, ἐν δέ γ' ἐνίαις παρῃρημένην εὗρισκεν. Ἑτέρωθι τὸν Νύσσης Γρηγόριον οὕτω πως διαιροῦντα τὰς περὶ Θεοῦ δόξας ὡς τὸ μὲν αἴτιον πιστεύειν, τὸ δὲ ἐκ τοῦ αἰτίου, καὶ ἐξ αἰτίας ὄντος πάλιν ἄλλην ὃ αφορὰν ἐννοοῦμεν· τὸ μὲν γὰρ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ διὰ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου. Καὶ αὖθις ἐν τῷ τέλει τοῦ τῶν Ἀντιῤῥητικῶν πρώτου· « Δευτερεύει μὲν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς αἰτίου, δευτερεύει δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον. » Ἀλλαχοῦ δὲ τὸν μέγαν Κύριλλον λέγοντα « τὸ ἐξ ἀμφοῖν οὐσιωδῶς ὑπάρχον, τουτέστιν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, » καὶ αὖθις στόμα μὲν τοῦ Πατρὸς λέγοντα τὸν Υἱὸν, θεολογοῦντα δὲ περὶ τοῦ Πνεύματος « καθάπερ διὰ στόματος τὴν ἰδίαν ἡμῖν ὑποσημαίνον ὕπαρξιν. » Ἐπιφάνιον δὲ B καὶ ἐν πολλοῖς καὶ πολλάκις τὰ αὐτὰ λέγοντα κατελάμβανεν. Ἔδοξεν οὖν ἐκείνῳ ταῦτά τε καὶ πλείω συνάγειν καὶ λογογραφεῖν τὴν τῶν Πατέρων θεολογίαν, ὡς ᾤετο. Καὶ τὸ ἀτηρὸν μὲν τῆς κατηγορίας τῶν Ἰταλῶν, ὃ δὴ καὶ τοῖς κοινωνοῦσι διὰ τῆς [P. 17] ἀναφορᾶς τοῦ ὀνόματος προσετρίβετο, ἐξιᾶσθαι τέως κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ θεραπεύειν ἠβούλετο· δεδιὼς δ' αὖθις καὶ τὰς κατηγορίας τῆς τόλμης ταύτης ἀληθείας ὅρκους προανετάττετο τοὺς φρικώδεις ἢ μὴν μὴ ὡς ὄπιθεν καταγινώσκειν τῶν ἡμετέρων ἢ ἐγκαλεῖν ἐλλείψεως, κἀκείνοις προσκεῖσθαι ὡς κρειττόνως λέ-

est. Quomodo enim videri possit consentaneum eumdem Patrem nunc ut Græcum magni facere, mox ut Latinum hæreseos accusare? quos autem et quales viros? Primum Hieronymum a Damaso eruditum, æqualem Basilii Magni; deinde Augustinum Hipponensem, a sexta synodo, quæ virum illum beatæ memoriæ prædicat, commendatum; tertium Ambrosium, cujus etiam apud nos acta in Ecclesia magnis laudibus efferuntur. Ex quibus colligebat nec pudenter nec prudenter nec verisimiliter aut ad persuasionem valide Photium de tantis Patribus ita locutum videri debere. Horum igitur omnium libris Veccus in manus sumptis aeri attentione meditandis quiddam passus est humanitus, indulgens plusculum ambitioso cuidam studio aggregandi sese ad sententiam tam celebrium auctorum; quam in rem hac ætate nullus alius expedire impetum auderet. Ac facile providens, D ut tum erant sensus præoccupatarum alia quadam opinione mentium, famam sibi ex hoc facto secuturam ancipitis potius pendulique in præceps quam laudabilis incepti, corrogavit ad sui defensionem testimonia diligentius, et labore magno hinc inde longis sanctorum omnium veterum scriptis inspersas in rem suam sententiolas congessit. Ac nunc quidem invenit Athanasium dicentem: « Fieri autem non poterat in Trinitatis ordine cognosci Spiritum, non progressive exsistentem ex Deo per Filium, sed efficienter aut productive, ut loquuntur; » nunc magnum Basilium, « Posteriorem quidem origine Filio Spiritum tradit videlicet **30** vera doctrina. » Rationem porro affirmationis qua Filius Patre, Spiritus sanctus utroque origine posterior dicitur, in quibusdam quidem libris disertim expressam, C in aliis omissam aut oblique tantum insinuatam reperit. Alibi Nyssenum invenit in hunc modum distincte tradentem tenendas de Deo sententias, ut credatur in eo aliud causa, aliud ex causa. Tum ejus quod ex causa exsistat aliam differentiam intelligimus, ut aliud sit citra medium ex primo, aliud per id quod citra medium ex primo est. Et rursus in fine primi Antirrheticorum: « Secundus a Patre Filius quod ex eo ut causa sit. Secundus item a Filio Spiritus juxta causæ rationem. » Alias vero magnum Cyrillum dicentem de Spiritu exsistere ipsum ex ambobus substantialiter, hoc est ex Patre et Filio, et rursus os quidem Patris appellantem Filium, divinitatem vero Spiritus ita declarantem ut per os suam is nobis exsistentiam indicet. Epiphanium quoque deprehendit et multis in libris et sæpe in unoquoque eadem affirmantem. Visum igitur Vecco hæc et plura colligere, complectique ac disserere scriptis commentariis theologiam Patrum, ut putabat, quo duram nimirum illam accusationem Italorum, quæ et in Græcos propter nuper admissam nominis papæ inter sacra mentionem cum iis communicantes contagione quadam propagabatur, emolliret aut purgaret prout poterat. Rursus metuens ne audaciæ accusaretur, suis illis de vera doctrina dissertationibus addebat horrenda juramenta, quibus studebat persuadere se nequaquam hæc allegare, **31** ut aut damnaret nostros aut defectus argueret, neque quo Latinis tanquam melius loquentibus, spretis suis, se adjun-

Digitized by Google

γουσιν, ἤ τι τοιοῦτον καὶ ἐννοεῖν γράφοντα, ἀλλ' ἵνα τέως καὶ μόνον τὸ ἔγκλημα θεραπεύοιτο, 'οὐ τῶν Ἰταλῶν, οὕμενουν (ἐκείνοις γὰρ, κἂν ἐπὶ πᾶσιν ἀφιῶνται τῶν ἐγκλημάτων, ἀλλ' οὖν τῷ τολμῆσαι προσθεῖναι τῷ συμβόλῳ τὴν λέξιν ἔγκλημα κεῖσθαι τὸ μέγιστον), ἀλλὰ τῶν κοινωνούντων ἐκείνοις εἰρήνης τρόπον καὶ παλαιᾶς καταστάσεως ἕνεκα. Ἀντεπεξῆγε δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς *ἐκ* εἰς τὴν *διὰ* κατὰ τὴν τῶν προθέσεων ἀντιπαραχώρησιν, ὅπου ἂν καὶ ἐν τοῖς περὶ τοῦ Υἱοῦ τόποις εὑρίσκηται. Οὕτω γάρ φησι διδάσκειν καὶ τὴν ἱερὰν ὁπλοθήκην, βίβλον οὖσαν ἐγκρινομένην ταῖς γνησίαις τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δ' ἐποίει τὴν τῶν Ἰταλῶν προσθήκην τοῖς ἡμετέροις βουλόμενος ἐξισοῦν. Καὶ τέλος ἡ κορωνὶς τῆς τόλμης, ὅτι εὑρίσκων μὲν καὶ τὸν θεολογικώτατον Δαμασκηνὸν ἐν τρεισκαιδεκάτῳ τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων λέγοντα, « Καὶ διὰ Λόγου προβολεὺς ἐκφαντορικοῦ Πνεύματος, » ἐκλαμβανόμενος δὲ τὸ προβολεὺς εἰς τὸ αἴτιος (μηδὲ γὰρ εἶναι τὴν λέξιν ἐπ' ἄλλου σημαινομένου λαμβάνεσθαι) καὶ διὰ Λόγου αἴτιον τὸν Πατέρα λέγων τοῦ Πνεύματος, χώραν αἰτίας; δεδώκει καὶ οὐ παροπτέας, οὐδέ γε μὴν τῆς τυχούσης, συνδοξάζειν αἴτιον τὸν Υἱὸν ἐπὶ τῇ ἐκ Πατρὸς αἰτίᾳ τοῦ Πνεύματος. Καίτοι γε τὰ μέτρια γε τοῖς λόγοις αὐτοῦ προσαρχόμενος, ὅτε τις καὶ ἀντεπῆγεν αὐτῷ τὴν αἰτίαν, ὡς πολλῶν ἐπὶ Θεοῦ λεγομένων καὶ δὴ καὶ κακίας ἐπιφερόντων ἔμφασιν τὰ μὲν λεγόμενα ὡς ἁγίων ῥήματα προσιέμεθα, τὸ δ' ὑπεμφαῖνον οὐ προσδεχόμεθα, « Λέγετε, » φησὶν, « ὦ οὗτοι, Θεὸς τέλειος ὁ Πατὴρ, καὶ Θεὸς τέλειος ὁ Υἱὸς, καὶ Θεὸς τέλειος ὁ Παράκλητος. Ἆρ' οὖν διὰ τὸ τρεῖς Θεοὺς ὑπεμφαίνεσθαι καταῤῥυπαροῦμεν τὴν θεολογίαν; » Τέως εἰς ἀποφυγὴν τοῦ ἐγκλήματος καὶ τρισὶ κεφαλαίοις τὸν ἐπὶ τῇ τῆς Ὀρθοδοξίας ἡμέρᾳ ἀναγινωσκόμενον ὅρον ἐπ' ἐκκλησίας ἐπηύξανε προστιθεὶς, ποιούμενος ὑπ' ἀνάθεμα τρίτον τὸν ἤτοι δοξάζοντα ἢ αἴτιον ἢ μετὰ τοῦ Πατρὸς συναίτιον τὸν Υἱὸν τοῦ Πνεύματος, ἢ συγκοινωνεῖν ἐν γνώσει καταδεχόμενον τοῖς οὕτω λέγουσι καὶ δοξάζουσι. Ταῦτα ἔλεγε, ταῦτ' ἔγραφεν. « Εἰ δ' ἀνήκει τι, » φησὶ, « τῇ *διὰ* εἰς τὸν

geret; quorum nihil ne prima quidem cogitatione tenus sibi venisse in mentem scribenti dejerabat. Solum voluisse purgare crimen, non illud proprium Latinorum quo ipsos attentanda additione ad Symbolum prolapsos fatebatur, gravissime peccando contra disciplinam, non tamen a fide aberrando, sed crimen hæreseos, quod si hærere in Latinis putaretur, haud dubie in Græcos quoque cum iis communicantes redundaret. Consuluisse igitur se suis Græcis opera illa, et de iis bene meritum, utique cum sic ostenderit nihil eos nefarium egisse, quando propter pacis bonum et veterem rerum Ecclesiæ statum reducendum consenserant in communionem cum iis usurpandam, quos puros ab omni hæreseos macula esse constaret. Porro æquivalentiam inter sese ac promiscuam notionem præpositionum ἐκ *ex* et διά *per* maximopere astruxit, contendens persuadere, quoties eæ tradenda Filii æterni theologia usurparentur, sic omnino intelligendas tanquam unum idemque ambæ significarent, idque diserte doceri aiebat in opere cui sacra hoplotheca sive sacrum armamentarium nomen est, qui liber inter authenticos et sanam Ecclesiæ doctrinam recte declarantes censeri solet. Id ille faciebat quo Italorum additionem nostris tolerabiliorem minusque invidiosam redderet Denique, quod ei culmen audaciæ fuit, cum invenisset summum theologum Damascenum in tertio decimo theologicorum suorum capitum dicentem de Patre, « Et per Verbum προβολεύς productor enuntiatorii Spiritus, » intelligens in voce προβολεύς vim principii et causæ, quin contendens id vocabulum in alio significatu sumi non posse, sicque affirmans Patrem per Verbum principium sive **32** causam Spiritus esse, locum accusationi sui dedit haud sane contemnendæ, cum non levis nec vulgaris error videatur, præter vim principii et causæ quæ in Patre a cunctis agnoscitur respectu Spiritus, etiam Filio attribuere rationem principii et causæ erga Spiritum eumdem. Nec ille non sentiebat invidiam dicti, quam ut emolliret, moderationis quamdam speciem inserebat ac velut ad flexum commodum inarticulabat disputationi alioqui rigidiusculæ, occurrendo ultro ingenio lectoris, ex allegatis Patrum sententiis, ut pronum erat, collecturi falsam revera et veteri Ecclesiæ doctrinæ contrariam esse Græcorum hodie vigentem opinionem, qua sanctus Spiritus ex Patre duntaxat ab iis agnoscitur procedens, cum ratio principii et causæ, respectu Spiritus attributa per sanctos ipsorum Patres etiam Filio, ex ipso quoque procedere ipsum juxta Latinorum mentem demonstrare videatur. Contra hoc enim ille præscribebat multa de Deo necessario affirmari, sic irrefragabili auctoritate subigente, ex quibus mala de ipso et neutiquam admittenda clare consequi appareat; quam ideo consecutionem orthodoxi non admittunt, cum antecedentia, ex quibus infertur, recipiant. Igitur et nos, Veccus aiebat, hic quoque Patrum diserta testimonia recipimus, sed quod ex his apparet consequi, non recipimus; instabatque argumento e Græcis ducto ipsis, An non, inquiens, vos quoque et dicitis et recte dici fatemini Patrem esse perfectum Deum, perfectum item Deum esse Filium, denique Paracletum perfectum et ipsum Deum esse? Utrum igitur quia inde tres esse deos videtur inferri, falso isto et respuendo corollario theologiam inquinabimus? Hæc ille, quæ ad subterfugium criminis astute ipsum præparare sibi palam erat. Quem etiam ad finem decretum de fide legi solitum in ecclesia die quæ vocatur Orthodoxiæ, tribus auxit capitulis, ei adjungens triplex anathema, in eum qui ut dogma fidei assereret Filium esse causam Spiritus, qui diceret Filium esse cum Patre concausam Spiritus, postremo qui sciens communicaret nec adjungi renueret qui hisvis ita loquentibus et cre-

Digitized by Google

τῆς αἰτίας λόγον, [P. 18] τοῦτο τόλμημα μὲν λέγειν ἢ ἐννοεῖν, εἰ δέ τις τολμήσῃ, τὸ ἐκ τοῦ λόγου μὲν ἐρεῖ ἐμφαινόμενον, αἰτίαν δὲ πάντως ἀποίσεται τοῦ τολμήματος. »

ι'. *Ὅπως ὁ Βέκκος μεταπαλούμενος εἰς τὴν σύνοδον ἐπεδήμησεν.*

Ταῦτα κατὰ τὸν Βέκκον ταῖς ἀληθείαις, καὶ πλέον οὐδέν. Διὸ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐξεπίτηδες τὰ τῆς ἱστορίας κατὰ λεπτὸν ἐπλατύναμεν, ἵν' ᾖ δῆλον ὅπως καὶ ἐφ' οἵαις αἰτίαις ὅσον οὐκ ἤδη ἡ Ἐκκλησία πᾶσα τοῦ κακοῦ παραπολαύειν ἤμελλε. Σῶφρον ἦν οὖν κατ' ἐμὴν γνώμην μηδὲν περὶ τούτων κινεῖσθαι. Ἀλλ' ὅμως τέως καὶ οἱ ἐκεῖνον ἐποτρύνοντες αἴτιοι· βουλόμενος γὰρ τοῖς αἰτιωμένοις ἀπολογεῖσθαι καὶ ἔγκλημα φεύγειν αἱρέσεως ἔλαθεν αἱρέσει δόξας δικαίως περιπαρείς. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἓν εἶχον κατὰ σκοπὸν, τὸ καθυποκλῖναι τὸν Ἰωάννην τῷ Ἰωσὴφ, καὶ παρ' ἐκείνου πεῖθειν ζητεῖν συγγνώμην οἷς ὅτι ζῶντος ἐκείνου ἐπιβῆναι τοῦ θρόνου τολμήσειε, καὶ τὰ τῆς εἰρήνης μὴ καταδεχομένου, ὡς καὶ ὑποχωρεῖν διὰ ταύτην, ἐκεῖνος μὴ ὅτι γε μόνον τὴν πατριαρχίαν καταδέχοιτο, ἀλλὰ καὶ γραφαῖς πειρῷτο δεικνύναι τὴν πρᾶξιν ἀνεπιτίμητον. Ὅθεν καὶ ὁσημέραι σύνοδον μὲν ἐντελῆ καθίστων, κρότοις δὲ συχνοῖς τῶν τῆς ἐκκλησίας κωδώνων ξύγκλυδες ξυμφορροῦντες καὶ πλήθη, εἴ πού τις ὡς ἠσέβησαν πείθοι, παρακινησείοντα τὰς ὁρμὰς καθ' ὧν ἅρα τοῦ ὀρθοῦ [P 19] παρακινησάντων σφᾶς ὑποπτεύσειαν, καὶ μάλα θερμῶς ἤξίουν τὸν Ἰωάννην καταπέμπεσθαι κριθησόμενον. Συχνῶν γοῦν διαμηνυμάτων πρὸς ἐκεῖνον γινομένων ἐφ' ᾧ παραγίνοιτο λόγον δώσων τῶν γεγραμμένων, καὶ μάλ' ἐκείνων ἐπιδεικνυμένων τοῖς πλήθεσιν, ἐκεῖνος τὸ ἄλογον τῆς ὁρμῆς τῶν πολλῶν δεδιὼς ἐπὶ πολύ τε ὤκνει καὶ ἀνεβάλλετο τὴν ὡς ἐκείνους ἄφιξιν· δῆλην γὰρ εἶναι τὴν παρακινδύνευσιν, εἰ πλῆθος ἀσεβῆσαι πεισθείη, ὥστε μὴ μένειν ἐπὶ τοῦ καθεστηκότος τρόπου, ἀλλ' ὅλαις ὁρμαῖς ἐπὶ τὸν αἴτιον τρέπεσθαι. Ἀλλ' ὁ μέγας λογοθέτης ἐμβριθέστερον τὴν τοῦ πλήθους παρακίνησιν καταστείλας, ὡς εἰς αὐτὸν βασιλέα τοῦ ἐπ' ἐκεῖνον ἀτακτήσοντος δόξοντος ἁμαρτεῖν, καὶ οἱ

dentibus. Hæc dicebat, hæc scribebat, illud quoque addens : Si quis inesse eonjenderit præpositioni διά *ver* notionem causæ, audax id dictu **33** cogitaque fuerit; et quisquis id ausit, affirmabit is sane quod ex Patrum testimoniis videtur consequi: cæterum idem temeritatis omnino accusationem ausi pœnam feret.

10. *Ut Veccus citatus in synodum adfuerit.*

Hæc plane sunt quæ Veccus circa hoc negotium scripsit, dixit, gessit, et nihil his plus; quæ data opera studui minutatim ac paulo latius historiæ commendare, ut sit manifestum quomodo et quibus ex causis in extremum Ecclesia periculum magni mali subeundi venerit. Temperantius autem Veccus, mea quidem sententia, fecisset, si nihil circa hoc movisset. Tamen ejus culpæ magnam partem sustinent, qui hoc illi faciendi vehementem impulsum et quamdam quasi necessitatem imposuerunt. Accurrens quippe is ad justam defensionem Latinorum contra eos a quibus immerito hæreseos damnabantur, induit se non advertens et studio elatus in justas suspiciones ejus labis qua purgare satagebat alios, visus in hæresim impingere. Atque in præsens quidem, qui res istas gubernabant, unum hoc spectabant, ut Joannem Josepho subjicerent volentem, persuadendo illi ut ab hoc veniam supplex peteret, quod ipso adhuc vivente thronum conscendere ausus esset, et quod cum videret Josephum adeo ab Ecclesiarum pace abhorrere ut, ne illam probaret, cedere patriarchatu mallet, tamen ipse vacuum ejus secessu patriarchale solium non modo non dubitaverit oblatum admittere, sed etiam libris editis conatus fuerit evincere nihil in ea, pace reprehensibile fuisse. Hæc ut ab eo extorquerent, synodum plenam quam primum studuerunt cogere. Pulsibus ergo crebris æris ecclesiæ campani turbam simul advenarum sibi faventem, urbanum simul populum magno numero convocarunt. Congregandæ multitudinis hæc factiosa **34** erat causa. Sperabant ipso apparatu synodi, quæ cogi ferebatur ad emendanda quæ perperam acta fuerant in conventione cum Latinis intellecturos homines e vulgo se deceptos ab auctoribus conventionis ejus in impietatem fuisse prolapsos, quam nunc expiari oporteret. Inde autem confidebant exarsuros eos et in seditionem concitandos adversus Veccum, quem ejus rei totius præcipuum artificem suspicarentur. Quare illum huic invidiæ objecturi, ardenter petebant citari rite ac juberi se sistere judicandum a synodo. Crebris igitur viatorum missitationibus Veccus comparere coram congregatis Patribus jussus est ad reddendam rationem eorum quæ scripserat; idque dum fieret, interim qui hæc curabant, scripta illa Vecci ut errorum et fraudum plena invidiosissime apud populum traducebant, magnopere ostentantes exaggerantesque perniciem illorum. Id Veccus non ignorans cunctabatur obtemperare vocantibus, moramque innectebat longas suo in vadimonium occursui, non inverisimiliter allegans manifestum esse periculum, ne populus persuasus gravi se implicatum malo piaculoque subjectum per pacem cum Latinis initam, furiose in ejus pacis auctorem erumperet, cum is primum in conspectum esset datus. Itaque cum non ignoraret arte adversariorum totam ejus negotii culpam in se conferri, haud sibi videri tutum proficisci quo vocaretur, discerpendo utique a multitudine, cui qui se vellent perditum sinistris ante sparsis rumoribus persuaserant penes se unum residere causam mali omnis. Hæc jure causari cum magnus logotheta intelligens, acri nec inutili opera incubuit ad seditionem comprimendam populi metu huic admoto ab imperatore, quem, si qua vis fieret, offendendum graviter et severe animadversurum in vio-

Digitized by Google

δηλώσας τὴν εὐτρέπιαιν ἀσφαλῆ, οὕτω πείθει παραγενέσθαι. Καὶ δὴ τὸν ἔσχατον τόπον ἐλθόντι δόντες ἐκεῖθεν ἀπολογεῖσθαι καθήμενον κατηνάγκαζον. Ἐκεῖνος δὲ πάντα μᾶλλον εἰδὼς ἀπολογίας καιρὸν ἢ ἐκεῖνον, τὴν τοῦ γράφειν αἰτίαν ἐπὶ καιροῖς ἐτίθει, οὓς οὐκ εἶναι τότε διωμολόγει, καὶ πράγμασι ζητοῦσι καὶ ταῦτα, ἄλλως ἢ ὡς τὸ παρὸν ἔχουσιν, ὧν μετακινηθέντων ἀνάγκην εἶναι καὶ τὰ γραφόμενα προσαργεῖν. Αἰτίας γὰρ εἶναι τὰς ἀναγκαίας, δι' ἃς καὶ γεγράφεσαν, μηδενὸς αὐτόθεν ὁρμήσαντος. Τὸ γοῦν κινεῖν λόγους τῶν πραγμάτων ἀπόντων ἐφ' οἷς ἐλέχθησαν, ὥσπερ τοῖς ἐρωτῶσιν ἔχειν τὸ παρακαίριον, οὕτω τοῖς ἀπολογουμένοις τὸ μάταιον. Ἀναγκαῖον δ' εἶναι καὶ μόνον τὴν σύνοδον ἀποφαίνεσθαι εἰ δν εἰς ἀρχιερωσύνην προσεκαλέσαντο μήτε μὴν εἰδότα μήτε μὴν ἀξιοῦντα, ἀργήσαντα τέως λυθέντων ἐκείνων καὶ τοῦ γνησίου ἀνακληθέντος ποιμένος, ἄξιόν ἐστι, καὶ αὐτοὶ κρίνουσι, τὴν τιμὴν καὶ ἔτι ἐκεῖνον κατέχειν ἣν ἔσχεν ἀρχῆθεν ψηφιζομένων καὶ προσκαλούντων αὐτῶν. Τὸ δ' ἦν ἄρα εἰπόντος ἐκείνου τοῖς πολλοῖς ἦλος κατὰ καρδίας, καὶ, « Ποῦ γε ἄρα, » φασίν, « ἀρχιερατεύσεις γνησίου τέως παρόντος ἀρχιερέως, ἀνὴρ καὶ

A λίβελλον ἐπὶ πίστει δίκαιος ἐκτίθεσθαι καὶ πληροφορεῖν ἐξ ἀνάγκης τὸ ὀρθὸν τοῦ σεβάσματος; » Οἱ μὲν οὖν οὕτω παρακρουσάμενοι τὴν ἀξίωσιν ἐμβριθῶς, εὐμενῶς ἄλλως λαβόντες αὐτὸν, ἄγουσι παρὰ τὸν Ἰωσὴφ καὶ μετανοίᾳ ἐξιλεοῦσθαι ὡς δῆθεν δυσμεναίνοντα πείθουσιν, εἶτα καὶ λίβελλον ἐκτιθέντες εἰς ὁμολογίαν μὲν τοῦ ὀρθοῦ, ἀποβολὴν δὲ τῶν εἴ τι καὶ παρεξελέχθη, καὶ αὐτῆς δὴ τέλος τῆς ἱερωσύνης παραίτησιν, ὑπογράφειν διδοῦσι, καὶ οὕτω τὰ εἰκότα φιλοφρονησάμενοι ἀποπέμπουσιν. [P 20] Ὅπερ μαθὼν ὕστερον Ἰωσὴφ τὴν ἐπὶ τῇ παραιτήσει βίαν ὀρθοσεβοῦντος ὡς οὐ κανονικὴν ἄδικον ἔκρινεν.

ια'. *Ὅπως κατὰ τὴν Προῦσαν ὁ Βέκκος περιωρίζετο.*

B Ὀλίγον τὸ μεταξὺ, καὶ βασιλέα πείθουσιν εἰς Προῦσαν περιορίζειν ᾧ τέως κσὶ διελύοντο. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τάξας αὐτῷ καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτάρκες, ἐκεῖνον μὲν τοῖς ἀπάξουσιν ἐπὶ Προύσης ἐκδίδωσιν, αὐτοῖς δ' ἐχρῆτο τῶν ἄλλων ἐνευκαιρήσας, εἴ τι ἄρα προτείνειαν, καί γε ἡδέως· μὲν ἥκουε μεσιτευόντων, πολλὰ δ' ἐξεπλήρου τῶν ἀναγκαίων ὑπομιμνησκόν-

lentiæ compertos denuntiavit. Sic sedato plebis impetu, Veccum aggreditur, demonstrans non esse jam quod causaretur ullam a seditione formidinem. Nec ille abnuit venire. Cui comparenti ultimus in synodo locus datus est; indeque ut causam ille sedens diceret, seseque purgaret ab objectis circa scripta sua vehemênter instabant. At Veccus aliud po- C tius quodvis, quam quod tunc erat, talia purgandi tempus esse sciens, respondebat causas quibus defendi suum scribendi consilium posset, **35** ei fuisse tempori affixas quod nunc præteriisse fatebatur. Scire sese, qua tempestate illa scripsisset quæ modo in crimen vocabantur, exegisse a se tunc præsentem rerum statum ut talia scriberet. Inique secum agi si post conversionem rerum tantam præstare nunc cogatur ea recta esse, quæ cum suam ab opportunitate rectitudinem ducerent, mutatione quæ incidit temporum suam quasi defensionem amiserunt. Omittatur ergo crimen modo intempestivum, aut in tempus differatur ejus quod nuper exstitit simile. Res quæ tunc gerebantur imposuisse sibi D necessitatem scribendi quæ scripserit, nemine alio ad id agendum occurrente quod publice intererat ab aliquo fieri. Vocare autem in examen sermones bene in tempore prolatos, remotis jam circumstantiis quibus illorum opportunitas palam monstrabatur, ut in rationem exigentibus inquisitionem habet intempestivam, sic respondentibus conditionem injungit iniquissimam, causæ talis dicendæ cujus omnis defendendæ conatus vanus ac stultus merito existimetur. Illud solum decidere oportere Patres synodi præsentis, an non eum quem nec cogitantem nec volentem ad patriarchatum ipsi vocaverunt, modo redactum in ordinem per illos, et priore in proprium tronum revocato pastore, æquum sit, ipsis iudi-

cantibus, retinere etiamnum honorem quem illorum antea eligentium et ad patriarchatum vocantium suffragiis acceperat. Hæc postrema præsertim Vecci propositio plerorumque cordibus infixit spiculum; audiebanturque indignantium voces : Tu scilicet patriarchatus honore gaudebis, præsente jam legitimo patriarcha? Tu, inquam, suspectus hæreseos, a quo jure scripto edita fidei professio exigatur, cuique multis argumentis opus sit ad persuadendum te recte ac catholice sentire? Sic illi, repulsa iracunde Vecci postulatione, mitius deinde cum illo agentes, blande perpulerunt ut sistere se coram Josepho vellet. Quo ipso adducto, et persuaso **36** delinire sibi offensum supplici significatione pœnitentiæ, deinde ipsi compositum libellum, quo professio rectæ fidei conjungebatur cum amolitione suspicionum si quæ in contrarium exstarent, quibus ad extremum annectebant abdicationem sacerdotii, Vecco ut subscriberet dederunt; atque ita verbis officiisque paulo benignioribus commodiuscule tractatum dimiserunt. Quod cum postea Josephus cognovisset, vim illatam homini orthodoxo ut dignitatem abdicaret, uti minime regulis Patrum conformem, injustam fuisse judicavit.

11. *Ut Prusam relegatus Veccus fuerit.*

Non ita multo post iidem imperatori persuadent ut Veccum, a quo tamen sibi satisfactum præ se tulerant, Prusam exsulatum mitteret. Destinavit igitur imperator qui eum illuc abducerent, assignatis ibi ei pensionibus ad victum sufficientem. Porro iis qui nomine Josephi ecclesiam curabant, familiariter ad cætera quoque se indulgebat imperator, admittens quoties vellent, audiendisque illis et expediendo quodcunque poscerent perlibenter vacans

Digitized by Google

των. Ἐβεβαίου δὲ καὶ τὰς γνώμας λεγόντων καὶ προθέσει καρδίας καὶ γράμμασιν, ὧν τὸ μεῖζον καὶ πρῶτον μὴ ἄν ποτ' εὐφήμου μνήμης, μὴ ψαλμῳδίας, μὴ ταφῆς ἀξιωθῆναι τὸν ἀποιχόμενον. Οἱ μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, βασιλεὺς δ' οἰόμενος πραγμάτων ἀπαλλαγῆναι τὸ πᾶν κατορθοῦν ἐνόμιζε. Τὸ δ' ἄρα ἦν ὄνειρος.

ιβ'. *Περὶ τῶν Ἀρσενιατῶν καὶ τῆς τοῦ Ἰωσὴφ νόσου.*

Οἱ γὰρ Ἀρσενιᾶται ἀδείας [P 21] κἀκεῖνοι λαβόμενοι πείθοντος τοῦ καιροῦ, καὶ πανταχόθεν ὑπεξαναδύντες τῶν φωλεῶν, τοῦ βασιλέως ἀνιέντος ὡς κἀκείνους εἰς εἰρήνην ἄγειν ἐλπίζοντος, ὑπέτρεχον τοὺς πολλοὺς, καὶ μᾶλλον θαῤῥοῦντες ἐπ' Ἀνδρονίκῳ τῷ ἀπὸ Σάρδεων, ὃν ὅσον οὔπω ἥξαντα προσεδέχοντο, εἶναί τε τὸν Ἰωσὴφ ὑπ' ἀφορισμὸν ἐκ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου διεβεβαίουν, καὶ τὴν ἐκείνου κοινωνίαν μὴ ὅτι γ' ἐκεῖνοι ὡς ἄγος ἐξέκλινον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔπειθον φεύγειν, ὥστε καὶ ὀσημέραι πλείους ἐκείνοις προστίθεσθαι, κἀξ ὀλίγων τῶν πρώτων πολλοὺς γίνεσθαι. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον μὲν ὁ Ἰωσὴφ ἀῤῥώστως ἔχων τοῦ σώματος τῆς πατριαρχίας ἐπείληπτο, καιρὸν ἦκιστ' εἶχον ἐκεῖνοι πρὸς βασιλέα· τὸ γὰρ σφῶν ἀκατάλλακτον οἱ τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ πλείστου εἰδότες, καὶ ὅτι αὐτοὶ μὲν πατριάρχην τὸν Ἰωσὴφ εἶχον, ἐκεῖνοι δὲ οὐδ' ἄξιον Χριστιανικῆς ὁμιλίας ἔκρινον, καὶ διὰ ταῦτα ἀδύνατον τὴν ξύμβασιν κρίνοντες προκατελάμβανον βασιλέα, μαρτυροῦντες σφίσι τὰ χείριστα, καὶ ὡς οὐδ' ἐπ' ἀγαθοῖς αὐτῷ βασιλεύοντι ἐκεῖνοι τὴν Ἐκκλησίαν σχίζουσι λέγοντες φροντίσιν οὐ ταῖς τυχούσαις ἐδίδουν. Ἐπεὶ δ' ἐκραταιοῦτο τῷ πατριάρχῃ ἡ νόσος, καὶ ἤδη ἐς ἅπαν ἐκλελυμένος ἦν ὡς καὶ τὸν θάνατον ἀπεκδέχεσθαι, καὶ διὰ ταῦτα παρητεῖτο τὴν προστασίαν, καὶ γράμμα προὔβαινε παραιτήσεως, ὑπορρέουσι μὲν οἱ τούτου, εἰς πλῆθος δὲ ξυστάντες ἐκεῖνοι, ὡς καὶ τὸν πάνυ θαῤῥαλέον δεδιέναι καὶ τὴν ἐκείνων ὑποποίησιν ἀναγκαίαν ἡγεῖσθαι, λόγου μείζονος ἀξιοῦσθαι, νεύσαντος ἐπὶ τούτους τοῦ βασιλέως, καὶ πολλῷ τινι νικῶνται τὸ πλῆθος τοὺς τοῦ Ἰωσήφ. Ἐξῆρχε μὲν οὖν ἐκείνων ἔνθεν μὲν ὁ Ταρχανειώτης Ἰωάννης καὶ τοῦ βασιλέως αὐτανέψιος (τῆς γὰρ Μάρθας τῶν τριῶν υἱέων ὕστερος ἦν), σὺν ᾧ δὴ καὶ αἱ ἀδελφαὶ

quin et cum quidvis pro quolibet intercederent aut peterent, prompte annuens, multaque ex usu præsenti faciens, prout illi fieri omnino debere suggessissent. Confirmabat autem sententias horum sibi oquentium cum prompta significatione benevoli assensus, tum ubi res posceret, litteris et diplomatibus ad earum sanciendum effectum datis. Istorum hisce concessorum a principe hoc maximum et primum fuit, quod iis suadentibus vetuit ne signo ullo honorificæ memoriæ nec justis funebribus cantu psalmorum rite celebratis, imo ne sepultura quidem ecclesiastica pater ejus Augustus nuper defunctus dignaretur. Et hæc illi quidem sic egerunt. Imperator autem propensa ista ad eorum nutus omnes facilitate obsequendi, defunctum se turbis et magnam in posterum, cunctis compositis, se sibi tranquillitatem confecisse arbitrabatur; id quod vanum somnium sibi faventis animi fuit.

12. *De Arsenianis et morbo Josephi.*

Arseniani quippe, ex mutatione et ipsi temporum fiducia arrepta suas res **37** agendi, undique prodeuntes e latibulis (connivente Augusto, qui hos quadam lenitate adduci ad pacem posse sperabat) multos ambire atque in partes trahere cœperunt. Columen ejus tum factionis erat Andronicus, olim episcopus Sardium, quem nuperrime appulsum exceperant avide, eoque auctore magnopere freti fidenter affirmabant subjacere Josephum anathemati in eum quondam intorto ab Arsenio cum patriarchatum gereret; ipsiusque ea de causa communionem non modo ut piaculum vitabant, sed et non paucis ut ab illa se abscinderent persuadebant. Unde multis quotidie ad paucos qui primum apparuerant se aggregantibus, exiguo tempore in numerum ingentem excrevit Arseniana factio. Hi tamen quoad Josephus patriarchatus utcunque possessionem, gravi licet urgente morbo, tenuit, parum apud Augustum valuerunt. Nam cum ex longo compertum haberent qui Josephum sequebantur, irrevocabili Arsenianos in eum instinctos odio, nec superesse viderent conciliationis spem ullam inter partes tam acri discidio commissas, ut quem alia principem sacrorum veneraretur, altera ne laica quidem communione dignandum Josephum duceret, mature pro sua cætera apud Andronicum auctoritate eum in contrarium præmunierant, gravium Arsenianos accusantes criminum, metumque intentantes, ne hoc schisma invalescens non Ecclesiæ modo sed imperio quoque ipsi perniciosissimum ad extremum evaderet; quibus credulus princeps auditis in non vulgarem ab Arsenianis cavendi sollicitudinem contrahebatur. Postquam vero intendente se gravibus augmentis patriarchæ morbo, adeo ut æger plane jam defectus viribus et haud dubie mortem exspectans patriarchatum abdicaret, cujus abdicationis scriptum rite formatum prodiit, qui ejus nomine res gerebant despondere animos et diffluere **38** cœperunt. Quo fidentius sese jam Arseniani ostentantes tanto se numero ferebant, ut terrorem adversariis non parvum incuterent, curamque adderent Augusto necessariam eos ne sævirent deliniendi. In eam ergo partem ille incubuit, majori quam antea honoris significatione Arsenianos tractans; quo brevi effectum ut hi multitudine longe vincerent Josephi asseclas. Capita eminebant hujus numerosæ turbæ ac velut factionis duces hinc quidem Joannes Tarchaniota, consobrinus imperatoris, quippe Marthæ, sororis Michaelis ejus patris, trium filiorum natu minimus, cum quo et ejus sorores Theodosia et Nostongissa, inde autem superius memoratus Hyacinthus. Hi unc consensu præire sibi universis patiebantur antiquum

Digitized by Google

τούτου, ἥ τε Θεοδοσία καὶ ἡ Νοστόγγισσα, ἐκεῖθεν δὲ ὁ προδηλωθεὶς Ὑάκινθος. Εἶχον δὲ καὶ τὸν ποτὲ Σάρδεων προηγούμενον, ὃς δὴ καὶ πρὸς βασιλέα συχνὰς προσόδους ποιούμενος — ὁ γὰρ Ἰωάννης καὶ προσγενὴς ὢν, ἀλλ' ὅμως ἐπ' ἀκριβείᾳ μεγίστῃ κατορθῶν τὰ τοῦ ζήλου, ὡς ᾤετο, πλεῖστα τῶν περὶ τὸν Ὑάκινθον κατεγίνωσκε [P 22] καὶ τὰ πολλὰ καὶ αὐτῶν ἀπεσχίζετο. Διὰ ταῦτ' ἐκεῖνος τὰ τῆς παῤῥησίας σφίσι προωδοποίει, ὡς ἀσφαλὲς εἰς ὃ καὶ λέγοιεν ἔξουσιν.

A

ιγ'. *Περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῶν τότε συμβάντων.*

Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ μηνὸς ἐνισταμένου Κρονίου νόσῳ τε καὶ γήρᾳ τρυχωθεὶς Ἰωσὴφ ἐκδημεῖ, καὶ ὁ νεκρὸς ἐκείνου τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Βασιλείου εἰς ταφὴν δίδοται. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ἀπαλλαγεὶς ἐκείνου τοὺς Ἀρσενιάτας ὁρμῇ μεγίστῃ ἐπειρᾶτο καταλαβέσθαι, καὶ δὴ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνεικῶς πρόσοδον λόγοις ἐπείρα παντοίοις. Τὰ γὰρ παρὰ τῶν Ἰωσηφιτῶν κέντρα, καὶ μὴ παρόντων πλήξαντα, οὐλὰς ἐνεποίει καὶ φόβου καὶ ὑπονοίας, καὶ παντός γε μᾶλλον διὰ ταῦτα τέως αὐτοῦ γε χάριν τὰ κατὰ σφᾶς ἀνέκρινε, Πάτροκλος δ' ἔδοξεν Ἰωσὴφ, τῷ μὲν φαινομένῳ, δέει τοῦ μὴ σχισθῆναι τοὺς ἀμφ' ἐκεῖνον παροραθέντος ἐκείνου, ὡς δέ τινες ὑπενόουν, μερίμνῃ τῇ περὶ αὐτοῦ μεγίστῃ, μὴ τὰ τῆς στεφηφορίας ἐκείνου μωμεύοιντο δόξαντος ἀνιέρου ὅλως ἐκείνου καί γε φέροντος ἄγος ἀφορισμοῦ. Ὅμως πολὺς ἦν τὰς γνώμας ἐκείνων ὑποποιούμενος, τοῦτο μὲν φιλοφρονούμενος λόγοις, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς κατὰ σφᾶς ἐδωδίμοις ἀρκούντως δωρούμενος. Οἱ δὲ τὰ μὲν τῆς ὑπονοίας τοῦ βασιλέως ὡς εἶχον ἐξεθεράπευον, τὰ δὲ καθ' αὑτοὺς συνιστῶντες ὡς ἐνδίκως καὶ τρόποις θείας βουλῆς ἐξημμένοις σχίζονται, πρὸς θεοσημείας ἀπείδον καὶ τέρατα. Καὶ δὴ σφίσι ναὸν εἰς προσευχὴν ζητήσασιν, εἴ που μόνον ἐκ παλαιτάτου τὰ τοῖς ἱερεῦσι νομιζόμενα ἠπράκτουν ἐκεῖ, ὡς μηδὲν ἐπιφέρεσθαι τῶν ἐσύστερον μετὰ τὸν πατριάρχην πραχθέντων Ἀρσένιον ἅγος, ὡς ᾤοντο, ὁ τῶν ἁγίων πάντων ναὸς ἐδίδοτο, εὖ μὲν μεγέθους καὶ κάλλους ἔχων ἅμα μὲν εἰς ὑποδοχὴν τῶν ἀφικνουμένων [P 23] ἅμα δὲ καὶ εἰς οὐ μετρίαν παραψυχὴν καὶ τέρψιν, ἐκ παλαιοῦ δὲ κεκλεισμένος, ὡς

B

episcopum Sardium, qui nomine omnium crebro imperatorem conveniebat, huic libentius partes illas cedente atque adeo pro sua ob consanguinitatem gratia admissionem facilem parante Joanne, qui exquisita quadam religionis diligentia, zelo, ut putabat, veriori obsequens, minus in multis probabat quæ Hyacinthus agebat, haud adeo superstitiose communionem alienorum a secta sua vitans quam necesse Tarchaniotæ videbatur. Unde ab illo et ejus sequacibus plerumque secedens conventiculum sibi seorsum habebat proprium, nec tamen se plane palam abscindens, ne robur factionis enervaret, quin pro virili Andronicum Sardensem adjuvans in his quæ in sectæ utilitatem ac securitatem universæ cum imperatore transigebat.

13. *De morte Josephi et his quæ tunc contigerunt.*

Inter hæc, mense Martio ineunte, morbo et senio consumptus Josephus obiit, et ejus cadaver in monasterio S. Basilii sepultum est. At imperator ab eo expeditus impetu maximo incubuit in conatum adjungendorum sibi Arsenianorum. Itaque admittens eos in colloquium frequenter **39** omni ope tentabat verbis demulcere exulceratos eorum animos metu et suspicione, quoniam etsi hostes eorum Josephitæ non vigebant jam nec eos infestabant amplius, tamen quæ ab illis, dum rerum potirentur, acceperant vulnera, cicatrices adhuc teneras et necdum satis obduratas reliquerant. Quare in iis observandis deliberandoque uti se cum illis gereret perattente versabatur, sua causa, quippe metuens ne quid turbarent, et ad id prævertendum invigilans. Josephum quod attinet, quanquam, ut a quo nihil jam metueret, non anxie curabat, præ se ferebat tamen studium acta ejus et memoriam tuendi, non vero affectu, sed in speciem, ne sectarios ipsius, si contemnere illum videretur, a se abalienaret. Aliam quoque nonnulli simulationis hujus causam non inverisimilem suspicabantur, ex cura ductam ne, si prævaluisset Arsenianorum opinio, Josephi patriarchatum illegitimum censentium ut intrusi per vim in sedem jure non vacantem, et præterea ob anathema contractum ejus dignitatis incapacis, inauguratio ipsius Andronici in imperium ab eo facta irrita videri posset. Verum utcunque præ se ferens a Josepho se stare, multam sane adhibebat diligentiam in deliniendis sibique conciliandis Arsenianorum animis, qua blandis eos verbis alloquens, qua large et liberaliter præbens quibus ad victum indigebant. Ponebant et hi vicissim haud segnem in hoc operam, ne sinistris ullis de se Augusti suspicionibus gratiæ, quam benigne ipsis offerebat, periclitari constantiam aut vim diminui contingeret, perseverantes tamen fiducia maxima in affirmanda suæ secessionis æquitate, quippe in quam causis justissimis et non dubia divinæ indicatione voluntatis sese asserebant fuisse impulsos, exhibentes se quin etiam ad id signis humana vi superioribus comprobandum. Verum ut præstare id possent, necessariam sibi esse causabantur ædem sacram non pollutam contagione Josephi, sequaciumque ipsius, qui scilicet templa omnia quæ tunc Constantinopoli paterent, sacris illegitime attentandis profanaverant, ut jam in nullo eorum caste ac rite propitiari numen posset. Assignaretur **40** modo sibi templum, si quod esset, ubi post expulsum Arsenium nemo fuisset operatus sacris: in eo sese confidere impetraturos, re sacra canonice religioseque peragenda, ut Deus manifesto miraculo monstraret Arsenii sanctitatem suæque ipsorum innocentiam sectæ rectitudinemque actorum. Inclinatus Andronicus ad morem iis gerendum

C

D

Digitized by Google

μηδὲ πολλοὺς μεμνῆσθαι ἦν τί που καὶ ἐτελέσθη ἐν τούτοις τῶν ἱερῶν τελετῶν. Ὡς γοῦν ἐκεῖσε συναχθέντες ὑπ' ἐπτῆρσι πιστοῖς, ὡς μὴ λαθών τις εἰσίοι τῶν σφίσιν ἀκοινωνήτων, τὰς συνάξεις ἐτέλουν, καὶ συχνάκις πέμπων ὁ βασιλεὺς τοῦ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐν φρονοῦσι μεγάλαις ἔχειν παρεῖχε δόκησιν, αὐτοὶ ἐπὶ πλέον θαρσήσαντες πρὸς τὰ ἐν Χαλκηδόνι πάλαι τελεσθέντα, ὡς ὁ λόγος αἱρεῖ, ἐπὶ τῷ τῆς καλλιπαρθένου καὶ μάρτυρος Εὐφημίας σώματι ἀνάγουσι τὴν ἐνθύμησιν, καί γε καὶ αὐτοὶ ὑπὸ σώματι ἁγίῳ πάλαι κατατεθνεῶτος νεκρῷ τὰ καθ' αὑτοὺς ὡς ἀρεσκείας ἐξημμένα θείας δεικνύειν ἤθελον, καὶ ἅμα τῷ δεῖξαι, ὡς ἤλπιζον, σφίσι προσσχεῖν ἥξουν τοὺς ἄλλους καὶ πείθεσθαι, κἂν ὅ τι λέγοιέν τε καὶ πράττοιεν. Πείθεται τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ σῶμα μὲν τὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Θείου Πατρὸς Ἰωάννου αὐτοῖς αἰτήσασι δίδωσιν, ὡς ἂν δὲ μή τι καὶ ῥᾳδιουργηθείη ἐπὶ τοῖς προσδοκωμένοις τέρασιν ἢ μὴν καὶ ὑποπτευθείη ῥᾳδιουργηθὲν (τόμοις γὰρ ἐπιτεθησομένοις τῷ σώματι τὰ καθ' αὑτοὺς ἐπιτρέπειν ἠβούλοντο), ἐξ αὐτῆς βασιλεὺς προστάσσει ἐπισκευασθῆναι μὲν ἑτέραν μείζονα θήκην, καὶ σῶμα καὶ θήκην αὐτὴν ἐν ᾗ τὸ σῶμα χωρήσουσαν, οὕτω δὲ ταύτην οἷαν τ' εἶναι ἀσφαλισθῆναι καὶ κλεισὶ καὶ σφραγῖσιν ὡς μηδὲ τὸν ἐντεχνότατον κατὰ Δαίδαλον παρεγχειρεῖν μηδ' ὁτιοῦν δύνασθαι. Αὐτὴν μέντοι παρεῖχεν ἕτοιμον, εἰ προσληφθείη ταῖς τοῦ ἁγίου χερσὶν ὁ τόμος πρὸς ποσὶ τεθείς, τὰ γεγραμμένα πράττειν ἀναμφιβόλως. Ἐν ὅσῳ μὲν οὖν ταῦτ' ἐπράττετο, κἀκεῖνοι νηστείαις καὶ προσευχαῖς παντοίαις προετελοῦντο καὶ παννυχίσιν ὑμνῳδίαις ἐσχόλαζον, ὁ βασιλεὺς, κἂν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ κἂν ἄλλου γε ὑπομνήσαντος, περὶ ἑαυτῷ, ὡς ἔδοξεν, ὑπονοήσας, μήπως καὶ ἐπ' αὐτῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ περὶ ταύτης ζητήσει (καὶ ταῦτα γὰρ ἐλέγετο ζητεῖν ἐκείνους) ἀμφισβητεῖν προαχθείεν, καί γ' ἐπὶ τοῦτ' ἀδοξήσας ἀναλαμβάνει τε τὰς ὁμολογίας ἐξαίφνης, καὶ πέμψας, ὀστράκου, φασὶ, μεταπεσόντος, διακωλύει τοὐγχείρημα, τὸ τῶν πολλῶν καχυπονόητον ἀναστέλλων, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς ὡς Εἴπερ μὴ ἐπιτρέπειν ἐννοίαις ἡμετέραις τὰ πράγματα ἀξιοῖμεν, ἀλλὰ τὴν θεόθεν ζητεῖν συμβουλὴν (καὶ γὰρ οὕτω καὶ ἄξιον), ἀργεῖν μὲν ἀνάγκη ἐκ παλαιοῦ τὰ σημεῖα, τῆς εὐσεβείας πλατυνθείσης, ἔχειν δὲ τὰς γραφὰς τῶν Πατέρων ἐξ ὧν καὶ χειρα-

templum sanctorum omnium attribuit, satis capax magnæ multitudinis magnificeque ornatum, ut in id qui convenirent cum jucundo sensu animi consolationeque non modica dare operam religioni possent, at idem (quod præsertim quærebatur) ex tam longo vacans et clausum tempore, ut pauci viventium recordarentur ullam in eo functionem sacram exerceri se vidisse. Ibi ergo cum suos Arseniani conveptus, fidis ad valvas custodibus appositis, ne quis irreperet eorum cum quibus communicare nefas arbitrabantur, cœpissent concursu ingenti celebrare, affectabat iis demerendis intentus imperator certos e suis illuc frequenter mittere, qui præsto ipsis essent et securitatem quam optarent maximam præstarent, ac sibi esse curæ res ipsorum fidem facerent certissimam. Inde illi aucti animis polliceri ausi sunt se miraculo ejus simili quod olim apud Chalcedonem in corpore sanctæ virginis et martyris Euphemiæ ostensum fuisse fama ferret, veritatem suæ doctrinæ justitiamque sectæ probaturos. Petebant igitur dari sibi corpus aliquod sancti dudum mortui, certo confidere se aientes demonstraturum per illud Deum, quidquid ipsi egissent, se hactenus volente ac jubente factum; quo viso deinde par esset adversarios ipsorum divinæ auctoritati cedere, nec jam amplius, sicut ad hanc usque diem fecerant, de innocentia ipsorum sanctitateque dubitare. Assensit et his Augustus, sanctique et divini Patris Joannis Damasceni sacrum ad hoc experiendum corpus iis tradidit. Quia vero Arseniani jactabant se scripta professionem suæ ipsorum fidei jiriumque assertionem complectentia ad sancti corporis pedes posituros, postmodum vero eadem scripta e pedibus **41** ad manus sancti divina vi promota repertum iri, sollicitus imperator ne fraus interveniret in eo quæpiam ac (quod suspicatu pronum erat de hominibus ingenti, quæ palam exstaret, toto in hoc negotio cupiditate ruentibus) ipsi manu adjuvarent, ut quod studebant divinitus effectum appareret, hanc ejus periculi præcavendi rationem prudenter iniit. Præter thecam in qua sancti Damasceni reliquiæ servabantur conditæ, intra quam suas Arsenianos deponere chartas oportebat, aliam majorem parari arcam jussit, in quam eadem theca conjiceretur scriptis jam in eam missis. Arcam porro exteriorem istam seris sigillis clavibus muniri curavit ita firmiter, ita contra omnium astutiarum dolos impenetrabiliter, ut ne Dædalus quidem, aut si quis isto versutior, fraudem in eo moliri ullam attentareve indeprehensus posset. Ingens erat eventus exspectatio, Arsenianis jejunando, pervigilandis in hymnodia noctibus, omni denique supplicii ac religionis exquisitissimæ genere voti effectum apud superos urgentibus, quando imperator vel per sese veritus cœpti ancipitis exitum, vel ab aliquo monitus quantæ rei aleam jaceret, cum manifeste constaret, si cœlesti testimonio Arseniani commendarentur, suam ut ab illegitimo et excommunicato patriarcha factam evectionem ad imperium haud dubie vocandam in controversiam, si non et pro inani ac plane nulla reprobandam, revocavit trepide quæ decreverat, et misit repente qui reserari sacrum locum, explorarique ecquid situm scripturæ illic depositæ mutassent, omnino prohiberent; simul Arsenianis renuntiari a se jussit, re melius perspecta sibi visum exspectari reverenter oportere divina oracula, dum sua se sponte proferant, non impatienti curiositate prælicenter ab irrumpentibus in adyta exquiri. Hoc enim esset a cogitationibus potius nostris quam a Dei provida sapientia consilium in dubiis incidentibus petere. **42** Dudum esse cum videmus cessasse divinum numen a crebra editione

Digitized by Google

γωγουμένους τὰ κατ' ἀρέσκειαν τοῦ Θείου τελεῖν· τοῦ γὰρ πλουσίου [P 24] ζητοῦντος ἐξαναστῆναί τινα καὶ διδάξαι τοὺς ἀδελφούς, ἔχειν ἐκείνους Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας λελέχθαι, ὡς αὐτῶν ἱκανῶν ὄντων πείθειν τε καὶ διδάσκειν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκκρουσθέντων τῆς ἐγχειρήσεως τῶν Ἀρσενιατῶν, ὁ βασιλεὺς μᾶλλον τῷ μέρει τοῦ Ἰωσὴφ ὡς εὐθυτέρῳ προσκείμενος οὐδὲ τοὺς Ἀρσενιάτας καθάπαξ ἀπεδοκίμαζε· τὸ γὰρ περὶ ἐκείνους πλῆθος παρεῖχε καὶ σφῶν ἐπὶ μᾶλλον φροντίζειν.

ιδ'. *Ὅπως μὴ ἀποδοκιμάζων τοὺς Ἀρσενιάτας ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ δεξιούμενος διὰ τὴν εἰρήνην, καὶ τὸν Κύπριον εἰς πατριάρχην ἀνήγαγεν.*

Τῷ τοι καὶ τὴν μέσην ἐγνωκὼς βαδίζειν, ὡς μήτ' ἀνιᾷν τούτους, κἀκείνους δέχεσθαι τῷ τὰ ζητούμενα παρ' ἐκείνων συγχωρεῖν γίγνεσθαι (τὰ δ' ἦσαν πάντως ἡ τῆς Ἐκκλησίας ὡς εἰπεῖν μεταποίησις), ἐκλέγεται μὲν εἰς πατριάρχην τὸν ἐκ Κύπρου Γεώργιον, ἄνδρα λόγοις ἐντραφέντα καὶ σφραγῖδα τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ φέροντα, τὸ τοῦ πρωτοαποστολορίου εἰς ἀνακτόρων ἐπιφερόμενον σέ-

A μνωμα, [P 25] κἂν τούτῳ δὲ δόξας Ἰωσηφίτας μὲν ἐκ τῆς σφραγῖδος ὑποποιούμενος, Ἀρσενιάτας δὲ τῷ μὴ κατὰ τὰ διατεταγμένα τῷ Ἰωσὴφ ἐπὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ συγχωρεῖν γίνεσθαι καὶ λίαν ἐξευμενίζειν εἰς εἰρήνην ἐλπίζων, ἀρχιερεῖς μὲν ἐκείνους καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῷ πατριαρχεύσοντι ψῆφον μηδ' ἕκταρ εἰς νοῦν βάλλων, ἀψηφίστως δὲ πάλιν ἀνάγειν μὴ εὐπρεπὲς δοκιμάζων καὶ εὔσχημον. Μᾶλλον μὲν οὖν τῇ πράξει καὶ εἰς καιρὸν προστησόμενον, τινὲς τῶν δοκούντων ἐκλεξάμενος, καὶ τούτους καθ' ἕνα, ἅμα μὲν αὐτοῖς τὴν βουλὴν ἐκοινοῦτο, πληροφορῶν ὡς εἶχε καὶ τὸ σφίσιν ἐσαῦθις ἀκίνδυνον, ἅμα δὲ καὶ ὡς ψῆφον τὴν ἀπ' ἐκείνων ἐκχώρησιν ἐλογίζετο. Ἐφ' οἷς καὶ τὴν τοῦ ἀπὸ Σάρδεων Ἀθανασίου εἴτ' οὖν Ἀνδρονίκου γνώμην δεξάμενος, ὃν δὴ καὶ εἰς B πατέρα ἔταττε γράφων ὁ βασιλεὺς, κἀντεῦθεν τὸ τῆς ἀπεντεύξεως τῆς πατριαρχίας ἐκείνου τὰ πολλὰ τεχνιτεύοντος ἐπὶ τούτοις ὠμάλιζεν, ὡς καὶ αὐτὸν δὴ τὸν πατριάρχην ὕστερον καθυποκλίνειν εἰς εὐλογίαν τὴν παρ' ἐκείνου, οὐ χρείᾳ μᾶλλον ἢ κολακείᾳ καὶ ὑποποιήσει σφοδρᾷ καὶ ὀφύκτῳ, τὸ ἱκανὸν ἔχειν

mirabilium signorum ; audivimusque a doctoribus sacris causas plane idoneas cur expediat talia promiscue non ostendi, vera jam religione per orbem late diffusa satisque stabilita, cui spargendæ ac fundandæ talia olim, quando id conveniebat, fuisse constat utiliter adhibita. Sufficiat nobis habere scripturas Patrum, quibus manuduci ad mores probos et ad intelligendum quid Deo cordi sit a nobis fieri satis erudiri possumus. Nam et diviti scimus illi apud Evangelium poscenti ut mortuus aliquis ad vivos rediens fratres suos admonitum mitteretur, divinitus responsum habere illos Mosem et prophetas, a quibus admoneri docerique sufficienter valerent. In hunc modum repressis ab incepto audaci Arsenianis, cautior Andronicus in posterum ut in justiorem suæque securitati accommodatiorem studiosius propendit Josephitarum sectam, sic tamen ut Arsenianam haud prorsus reprobare videretur, quippe quam numero prævalidam haudquaquam contemnendam in seque temere irritandam merito duceret, acri semper et anxia in eam sollicitudine intentus.

14. *Ut imperator, non reprobans Arsenianos, sed pacis causa liberaliter tractans, Cyprium promoverit in patriarchatum.*

Mediam itaque inter utriusque offensionem factionis ingredi viam constituit, ita ut neque Arsenianos contristaret et Josephitas tamen amplecteretur, quæ hi cuperent permittens fieri. Cupiebant vero illi nihil minus quam totius, ut verbo dixerim, transformationem Ecclesiæ. Eligit igitur in patriarcham oriundum e Cypro Georgium, virum doctrinis innutritum, quem commendaret Josephitis a Josepho patriarcha benedictio accepta. Quippe illum ad functionem primarii ecclesiastis palatinæ concionis, consueta sacris ritibus tali occasione bene precandi formula palam a se dele-

gatum, certo characterе suæ approbationis ac favoris Josephus, dum viveret, insigniverat; unde hoc promovendo non dubiam inire se a Josephi sectariis gratiam sentiebat imperator. Qui tamen idem eo demereri **43** Arsenianos se putabat et proniores ad assensum in reconciliationem sperabat reddere, quod componi res ecclesiasticas juxta Josephi decreta non sineret. Porro a sic decreta sibi Cyprii C electione liberis antistitum committenda suffragiis longissime Andronicus abfuit, ac ne prima quidem deliberatione tenus ejusmodi quippe nimium anceps et exitu dubium consilium admisit. Aliunde tamen secum reputans evectionem privati hominis in patriarchalem thronum, citra qualiacunque jus ad talem electionem habentium suffragia tentatam, omni caritura apud populum ratæ auctoritatis specie, ut rei vitium, quam quomodocunque cœptam usu tandem ac tempore convaliturum confideret, quantum ad impune inchoandum necesse videretur, occultaret in principiis, quosdam ex electoribus, faciliores videlicet et flexibilioris ad nutum indolis ex cætera vitæ consuetudine speratos fore, sigillatim evocatos edocuit quid pararet, D omni asseverationе confirmans nihil ipsis damni proprii ex hac, publicis alioqui rationibus necessaria, Georgii promotione metuendum. Petere ideirco magnopere, sibi ut ad illam commodare ne gravarentur, si minus disertum assensum, saltem tacitam conniventiam : ultra enim hanc, et usum in præsens et apud se meritum pleni suffragii habituram, aliud se modo non quærere. Viderent quantulo esset contentus ; nec dubitarent nullo suo labore, nulla invidia, immortaliter sibi obstringere principem. Hac arte cum alios ex antistitibus, ne sibi obstarent, astrinxit, tum in primis ex Sardensi olim Andronico nunc tædio suo magno adhuc monachum Athanasium, quem non

Digitized by Google

καὶ βέβαιον ἐπὶ ταῖς ψήφοις ἐπίστευεν. Ἐπεὶ δ' ἔδει καὶ τελεῖσθαι τὰ μείζω, ὡς εἴθιστο, οἱ δ' ἀρχιερεῖς ὠδελίζοντο (καὶ πῶς γὰρ εὖ; ὅπου γε καὶ εἰς ψήφους μόνας οὐκ ἠξιοῦντο), τῶν τινι ἐπισκόπων Κοζύλης, πεμφθέντι κατὰ χρείαν πρεσβείας ἐκ δυτικῶν, καὶ ἀχράντῳ δόξαντι ἐπὶ τοῖς πραχθεῖσι πάλαι ὡς ξένῳ μάλα τῶν ἡμετέρων, γλυκὺς ἀγκὼν ὁ δὴ λέγεται (τινὲς γὰρ, ὡς ἐλέγετο, ἦσαν οἱ καὶ τοῦτον ἐς ἅπαν εἰδότες, τῷ μεγάλῳ κυρίῳ Φιλίππῳ, περὶ οὗ καὶ φθάσαντες ἱστορήκαμεν, καὶ ζῶντι ἱερατικῶς ἐκδουλεύοντα, καὶ σφαγέντος, ἐπὶ χρυσέου πίνακος προκειμένης τῆς κεφαλῆς, οὕτω δόξαν τῇ συζύγῳ Φραντζαίνῃ, τὰ τῶν ἐπιτελευτίων ὕμνων εἰς μνήμην ἐπιτελοῦντα), τὰ τῆς τελετῆς τοῦ πατριαρχεύσοντος ἐγχειρίζουσιν· ὃς δὴ καὶ τοῦ αὐτοῦ Κρονίου μηνὸς παραλαβὼν ἐκεῖνον εἰσάγει τὴν τοῦ Προδρόμου τῆς πέτρας μονὴν σὺν ὀλίγοις τισὶ, καὶ ναὸν εὑρόντες ἐπ' ἀμπελῶνος, ἀργὸν ὡς ἐδόκει κἀκεῖνον ὄντα, ἐκεῖσε τὰ εἰκότα τελέσας μοναχὸν μὲν ἐκ λαϊκῶν ἀποδείκνυσι, διάκονον δ' ἐξ ἀναγνώστου χειροτονεῖ. Τῇ δ' αὐτῇ ἡμέρας καὶ πατριάρχην ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνον προβάλλεται. Ἐντεῦθεν ἐκεῖνος ἐκκεχωρημένον ἔχων διὰ προτροπῶν ἐνεργεῖν τά οἱ προσήκοντα, τὸν τοῦ Ἀκακίου, ἀνδρὸς εὐλαβοῦς καὶ τὰ πολλὰ συντετηρημένου καὶ ἐπὶ τοῖς χθὲς πραχθεῖσι δόξαντος ἀμφιγνωμονεῖν, μαθητὴν Γερμανὸν, [P 26] εὐλαβῆ γε κἀκεῖνον ἐς ἅπαν καὶ τὸ ἦθος ἁπλοϊκὸν ὡς καὶ ἐν πνευματικοῖς ταχθέντα τῷ πατριαρχεύσαντι, ἅμα μὲν σὺν τῷ Κοζύλης πρόεδρον Ἡρακλείας τῆς κατὰ Θρᾴκην καὶ χειροτονητὴν ἑαυτοῦ ψηφίζονται, ἅμα δὲ τῷ ἐπισκόπῳ προτρέπεται, οὕτω τοῦ καιροῦ σχεδιάζοντος, εἰς μητροπολίτην χειροτονεῖν· καὶ ὁ τῆς παλαιᾶς Εἰρήνης θεῖος ναὸς, πολλὰ καταπλυνθείσης πρότερον τῆς ἱερᾶς καὶ μυστικῆς τραπέζης καὶ τισιν ἁγιασθείσης εὐχαῖς, τὴν ἐκείνου εἶδε χειροτονίαν. Αὐτὸς δ' αὖθις κἀκεῖνος πρῶτον μὲν ἱερέα, εἶτα δὲ κἀν τῇ λαμπρᾷ ἑορτῇ τῶν Βαΐων ἀρχιερέα τὸν πατριάρχην χειροτονοῦσιν.

intactum cupiditate patriarchatus, quo se in præsens exclusum throno alterius in eum evectione levius ferret, præoccupavit astutus princeps gratissimo ipsi deferendo, scriptis etiam litteris, titulo spiritualis patris. Erat in eo cum præsens honoris fructus tum spes in posterum crescendi; quo utroque delinitus ambitiosus animus inquietudinem composuit ad tempus, et machinari nova desinens securitatem quam captabat in usum obvium præbuit Augusto; qui ut eadem ansa teneret hominem, ne is priusquam esset rebus commodum fuco animadverso resiliret, gnaviter in simulatione studendi Andronico perstitit, adjuvante ipso pro se quoque, postquam est patriarcha creatus, Cyprio, dum se 44 inclinare sustinuit usque ad eulogiam ab eo accipiendam, non usu alio quam adulandi, et tanto strictioribus fictæ honorificentiæ vinculis gloriosum monachum causæ ac partibus alligandi. Inde porro abunde se faventium suffragiorum ad tuto peragendam Cyprii promotionem habere ratus Andronicus, ubi progredi ad majora ipsamque ordinationem adoriri tempestivum est visum, nullius Orientalium antistitum ad tale ministerium operam probavit (nec erat sane consequens ad ejus illos ab Augusto consecrationem adhiberi, quorum ne suffragia quidem ad electionem dignatus fuerat requirere), sed functionem illam detulit episcopo Cozyles ex Occiduis tractibus legationis causa nuper appulso, et quod peregre vixisset in summa disjunctione a rebus nostris, nulla contaminato contagione piaculorum, quæ ex actis antehac Constantinopoli plerique illic degentium aut contraxerant aut contraxisse putabantur. Erat is homo præterea gratificari quidvis poscentibus facilis, et juxta tritum adagium, dulcis cubitus, quem videlicet ad quidquid ex usu foret placide sequacem flecteres. Nonnullis enim, quibus fuerat anterior ejus vita plane perspecta, notum erat magno cum domino Philippo, de quo alias narravimus, et viventi operam sacerdotalem grate atque obnoxie navasse, et ad ejus occisi propositum in aureo disco caput, quod sic ejus conjugi Phrantzænæ visum esset, sacra funebria, pronuntiandis hymnis, quibus mortuorum memoriam prosequi fas est, rite peregisse. Hic igitur commissam sibi designati patriarchæ ordinationem auspicaturus, mense Martio susceptum eum introducit cum paucis in monasterium a prodromo et petra nominatum, ubi templo in vinea reperto, in quo et ipso apparebat rem divinam ex longo fieri desiisse, in eo consuetis cæremoniis monachum ex laico instituit Cyprium, moxque diaconum e lectore ordinat. Eadem porro die eumdem imperator declarat patriarcham. Hinc jam patriarcha, qui multorum suasionibus 45 inductus certum ac plane constitutum haberet non alium adhibere ad sui consecrationem quam eum de quo inter omnes constaret longe alienum esse ab omni specie piaculi, quale plerique antistitum contraxisse mutuis flagrantium factionum insimulationibus culpabantur, discipulum Germanum, filium Acacii viri pii et valde circumspecti, qui se in palam nuper actis quasi neutrum habuerat, assensum in partem utramvis sustinens et utrique, quantum duntaxat satis erat ad securitatem, favens hunc quoque ipsum multa religionis existimatione commendatum, præterea ita moribus simplicem ut eum ille qui patriarchatum nuper gesserat spiritualibus accensuisset, hunc, inquam, quasi de quo nulla esse posset cujusquam plausibilis exceptio, in sui ordinatorem præparavit, eligens eum, suffragante in id pariter Cozyleno, in præsulem Heracleæ Thraciæ. Post quod episcopo mandavit ut eum confestim (res enim moras non ferebat) in eam sedem rite metropolitam ordinaret. Isti functioni delectum est antiquæ Irenes divinum templum, cujus sacra et mystica mensa multis prius purgationibus expiata et certis sanctificata precibus

Digitized by Google

Οὐ χεῖρον δὲ μικρὰ καὶ περὶ τῆς χειροτονίας διαλαβεῖν.

ιε'. *Χειροτονία τοῦ πατριάρχου Κυπρίου, καὶ τὰ περὶ ταύτης.*

Ἥγνιστο μὲν εὐχαῖς τε καὶ ἁγιάσμασιν ἡ τῆς Μεγίστης ἐκκλησίας ἱερὰ τράπεζα, συνήγοντο δὲ περὶ τὸν χειροτονηθησόμενον οἱ δὴ καὶ τῶν σχιζομένων συγκατεκλίνοντο, ἄνδρες πρὸς μὲν τὰ τελούμενα ἀμαθεῖς, [P. 27] δόξαντες δὲ τῷ ζήλῳ προστετηκέναι. Μαρτύριον δὲ τὸ μηδ' εἰδέναι μηδ' ὅλως μὴ ὅτι γε χειροτονίας τάξιν, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴν τὴν τοῦ βήματος, ὡς καὶ κινδυνεύειν διὰ ταῦτα παροραθῆναι τὴν ἐκείνων ἀκριβῆ παρατήρησιν. Ἐκείνοις γὰρ ἦν ὁ σκοπὸς ἀπερεῖν κληρικοῖς μὴ παρεῖναι μηδ' ὅψιν προσβάλλειν τοῖς τελουμένοις, κἂν ὅστις καὶ εἴη· ἡ δ' ἀνάγκη τῶν πραττομένων, ὡς εὐοδοῖντο τὰ τῆς τελετῆς ἀμηχέπη, ἕνα τῶν τοῦ κλήρου προσληφθῆναι, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις τὸ μέγιστον, τὸν ἐκκλησίαρχον ἔπειθεν, ἐφ' ᾧ ξυνεπιλαμβάνειν σφίσι καὶ πράττοντα καὶ διδάσκοντα. Καὶ οὕτω μὲν ἐκείνως ἀποχρῆν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐδόκει, εἰ παραβάντες τὸ μέρος τὸ καθόλου διαφυλάττοιντο. Οἱ δὲ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας μὲν τὸ παράπαν ἐξεκλείοντο, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ μέγας λογοθέτης, μηδενὸς κωλύοντος, ἀλλ' αὐτός γε κρίνων τὴν ἀπουσίαν ἑαυτοῦ ἀξίαν τοῖς τελουμένοις, μακρόθεν ἐπεζυγωμένης τῆς πύλης ἱστάμενος μόλις ἑώρα καὶ τῷ ὑπεσταλμένῳ τοῦ ἤθους τὸ ἀνάξιον παρεδείκνυ· ἄνω δέ που τῶν κατηχουμενείων παραβυόμενοι ὀπτῆρας εἶχον τοῦ μὴ παρακύψαι μηδ' ἰδεῖν τὰ πραττόμενα, ὡς ἐντεῦθεν κωλυθησομένου δῆθεν τοῦ μὴ δυναμένου ὑπέχεσθαι τῷ ἀξίῳ τῆς τῶν συμπαρόντων ἀναξιότητος χάριν δι' ἀγαθότητα πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τῆς τελετῆς διήνυστο, καὶ τρισὶ προηγιασμένοις ἄρτοις, ὡς ταῖς τρισὶν ἡμέραις τῆς μεγάλης ἑβδομάδος ἀρκέσουσι, τὸ τῆς ἐκκλησίας πυξίον ἐνικανοῦτο, ὁ πατριάρχης πρὸς βασιλέα αὐτόθεν ἀπήντα ἐκτελέσων μετ' ἐκείνου τὴν ἑορτὴν κατὰ τὸ σύνηθες, οἱ δὲ καὶ αὖθις τῶν ἱερῶν συνάξεων ἐξεκλείοντο, παρ' οὐδὲν θεμένων τὰς τοῦ Ἰωσὴφ προστιμήσεις. Ἐπέφωσκεν ἡ δευτέρα, καὶ τοῖς μὲν τοῦ πατριάρχου ὁ ναὸς ἀνεῖτο, τοῖς δέ γε κληρικοῖς ἄβατον τὸ τέμενος ἦν. Ἐπέστη ἡ τρίτη,

Germani novi Heracleensis inaugurationem vidit. Hic porro vicissim promotorem suum Cyprium primum quidem sacerdotio initiavit, deinde in celebri Palmarum festo, cooperante antistite Cozyles, patriarcham ordinavit. De qua ordinatione non erit abs re quædam hic distinctius referre.

15. *Inauguratio patriarchæ Cyprii, et quæ circa eam contigerunt.*

Lustrata primum est precibus et piacularibus ritibus maximi templi sacra mensa. Congregati deinde sunt circa designatum pontificem schismaticorum sodales, viri sacrorum rituum rudes, qui sibi vice omnis cæremoniarum peritiæ sufficere putarent, quo uri ac quasi tabescere videbantur, zelum. Documento fuit, quod consecrationis pontificalis, quam 46 celebraturi convenerant, ordinem ignorabant funditus. Sed ne sacri quidem altaris ac divini sacrificii functio quo pacto exerceretur, tenebant; ut propterea periculum esset ne despiceretur et ut præpostere sedula ludibrio esset illa exquisita observatio, quippe cujus accuratissima diligentia ne id quidem teneret, sine quo irrita jure censeri posset, quam moliebantur, ordinatio. Illorum autem obnixum studium ad eum scopum tendebat, ut clerici arcerentur a sacra illa cæremonia, ac ne quivis illorum, quantæcunque alioqui dignitatis, vel visu procul usurpare quidquam ea occasione gerendorum posset. Coegit tamen eos mera necessitas defungendi utcunque ministerii adhibere unum saltem aliquem e clero gnarum ordinis sacrorum, cujus ductu admonituque regerentur, præsertim in ea parte quæ præcipua primariaque, sed eadem arcanis et perplexe multiplicibus constans ritibus intra ipsa penitus agitur adyta. Adsciverunt igitur ecclesiarchum, qui partim ipse faceret, partim ipsis suggereret quæ quove pacto fas erat tali occasione fieri. Ac sic in præsens sibi satis cautum putaverunt, ut omissa licet parte consuetarum circumstantiarum, negotium tamen ipsum subsisteret, quantum ad ratam auctoritatem esset satis. Omnes ergo, præter unum, clerici prorsus exclusi templo sunt, dum in eo patriarcha consecrabatur, quando et modestiam ostentare miram logotheta ipse magnus affectavit, dum nemine licet ædis sacræ ingressum prohibente, ultro velut se indignum admissione in sacri conscientiam reputans extra procul stetit, ex adverso templi ostii foribus obductis clausi, demissis etiam in terram oculis et humili habitu quasi præ se ferens agnoscere se jure arceri quippe indignum ac profanum, et justam animadversionem boni consulere. Ne qui autem in superioribus vestibuli odeis, quæ catechumenea vocabantur, forte delitescentes furtivis illinc delibarent obtutuum conjectibus quæ tunc in templo gerebantur, aderant qui hoc vetarent speculatores ibi locati, neminem per crates aut fenestras 47 demittere oculos in ecclesiam sinentes; ut quos videlicet in officio spontaneæ à sacris, quibus erant indigni, absentiæ non contineret suæ ipsorum modesta reputatio labis et verecundia pœnitentes decens, eos denuntiatio custodum, et nisi audirent, vis utique addenda prohiberet a temerandis procaci aspectu sacris; in quorum usurpationem irrumpere haud par fasve esset noxæ inexpiatæ sibi conscios, præsertim exemplo admonitos aliorum paris affinium piaculi, quos viderent æquo animo ferre sui ab iis exclusionem. Ubi vero peractum mysterium est et sacra pyxis ecclesiæ tribus est præconsecratis instructa panibus, quot ad tres hebdomadæ majoris dies, quibus nonnisi ex præsanctificatis sacra fieri fas est, erant ex recepto usu necessarii, patriarcha

Digitized by Google

καὶ τὰ αὐτὰ διεπράττετο. Ὡς δ' ἡ τετάρτη παρῆν καὶ ἤδη συγχωρεῖν ἔμελλον σφίσιν, ἐπεὶ οὐκ ἦν συμφωνεῖν ἐκείνους ἐπὶ τοῖς δόξασιν, ἀλλ' ἀμφεγνωμόνουν ἐπὶ πολύ, ὡς καὶ παρελθεῖν τὴν τῆς προηγιασμένης τελετῆς ὥραν, μόλις στήσαντες ἐφ' ἑκάτερα ὄχλον ἄλλως καὶ πλῆθος ὁκοῦν ἐν ζηλωταῖς ἀριθμεῖσθαι, μέσον ἐκείνων παρὰ θάτερα τῶν ὡρείων πυλώνων παρεῖχον τοὺς τῆς Ἐκκλησίας διερχομένους προσπίπτειν καὶ συγγνώμην αἰτεῖν καὶ οὕτως ἀξίους νομίζεσθαι τῆς συνεκκλησιάσεως. Ἅμα γοῦν τὰ τῶν ἑσπερίων ὕμνων ὑπὸ σκότῳ τελέσαντες, παριδόντες τὴν λειτουργίαν, οὐκ οἶδα διὰ τὸν καιρὸν μὴ ἐχωροῦντα ἢ μᾶλλον διὰ τὸ μὴ δικαιοῦν [P 28] ἔτι ἁγιασθῆναι τοὺς συγχωρηθέντας τῷ ἱερῷ κλάσματι, ὡς ἡ ὑστεραία ἔδειξεν, ἐπ' οἴκου ἀπελύετο ἕκαστος. Ὡς δὲ τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης πέμπτης ἐτελεῖτο ἡ λειτουργία καὶ αὐτοὶ συμπαρῆσαν, ἐκεῖνοι θέλοντες σφίσι παραλογίσασθαι τὸν ἁγιασμόν, πέμψαντες κρυφηδὸν ἐξ ἀγορᾶς λαμβάνουσιν ἄρτον, καὶ κλάσαντες εἰς λεπτὰ μηδὲν εἰδόσι μετεδίδουν ὡς ἱεροῦ ἄρτου κλασμάτων, ὃ δὴ καὶ γνωσθὲν ὕστερον οὐκ εἶχον ὅ τι ἐξ ὑπερτέρας ἀνίας καὶ γένοιντο. Ὅμως δὲ πρὸς τὰ ἐσαῦθις ἐλπιζόμενα οἱστὸν κἀκεῖνο ἐδόκει, καὶ φέροντες τὰ τῶν κακῶν προσεδόκων μείζω, οὐ τόσον τοῖς παροῦσι διὰ τὴν πεῖραν ὅσον τοῖς προσδοκωμένοις διὰ τὴν ἐλπίδα ἐξανιώμενοι. Τὸ γὰρ παρὸν λυπηρὸν, ἐπιστὰν ἀνθρώποις φύσιν ἔχουσι φέρειν καὶ τὰ ἀνύποιστα, λυπεῖ μὲν ὡς εἰκὸς καὶ ἀνιᾷ τὸν πειρασθέντα τῶν δυσχερῶν, τῇ δὲ παρὰ τῶν πολλῶν παραμυθίᾳ ἐκλύεσθαι πέφυκεν· ἐλπιζόμενον δὲ δυσδιάθετον τὴν φροντίδα τῷ πεισομένῳ παρέχει· Ταῦτ' ἄρα κἀκείνοις τὸ παρὸν τῶν κακῶν ὡς ἐνῆν φέρουσι δεινὴν ἐλπίδα τὸ ἐπελευσόμενον ἦγε, καὶ οἱστὸν ἐδόκει τὸ ἐπιστὰν πρὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος λυπηροῦ. Ἦν ταῦτα, καὶ ἡ κυρία ἐπέστη τῶν ἑορτῶν, καθ' ἣν ἔδει καὶ συνδεῖσθαι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας, Χριστιανούς γε ὄντας, ἀγάπης φιλήμασι. Καὶ δὴ προσεκαλοῦντο μὲν ἀρχιερεῖς, προσεκαλοῦντο δὲ κληρικοὶ, καὶ τῆς ἐπὶ τῇ πρώτῃ καὶ κυρίᾳ δευτέρας συναχθέντες ἅμα φιλήμασιν ἁγίοις, ὡς ἥ τε

quidem ad imperatorem recta inde se contulit, celebraturus cum eo de more festum. At clerici nihilominus sacris synaxibus excludebantur a nihili ducentibus sanctiones Josephi patriarchæ nuperi, utcunque et ipsas pœnarum ecclesiasticarum injunctione firmatas. Illuxit secunda hebdomadæ dies, qua item familiaribus novi patriarchæ permissus ingressus in templum est, clericis vero prohibitus. Supervenit et tertia, qua et ipsa similiter est actum. Ut vero quarta dies adfuit, qua decrevisse videbantur remittere jam clericis interdicti pœnam nec eos de cætero sacris arcere : verum ad hoc prius ab ipsis exigebant certum assensum ad quædam ipsis placita, quem cum plerique clericorum non statim expedirent, sed deliberabundi verentesque consultarent, quidam etiam clare abnuerent, in his altercationibus hora legitima sacri ex præsanctificatis tali die celebrari soliti præteriit. Sero tandem, re in conventionem adducta qualemcunque, dispositis magno numero in duplicem seriem altrinsecus a dextris et sinistris portæ speciosæ iis e populo sibi obnoxio, qui zelo majori sensa decretaquè ipsorum amplecti putabantur, patefactis foribus præbuerunt aditum extra stantibus, cum eo ut in limine procidentes veniam poscerent, sicque digni deinceps **48** admissione in synaxes judicarentur. Dum hæc fierent, hymni vespertini decantabantur, quibus absolutis, nocturnis jam tenebris, dimissa ecclesia est, sacra liturgia, quæ juxta receptum ritum ea die fieri debuerat, prætérita, haud scio an quod ejus hora, ut dixi, esset elapsa, an potius, quod qui modo in templum introduci coperant, nondum satis purgati antiquis piaculis viderentur, ut sacro fragmento impertirentur; quam ultimam suspicionem veriorem astruit id quod postridie actum est. Igitur tunc quidem omnes in hunc modum ad sua quisque recesserunt.

Cum vero luce postera solemne sacrum feriæ quintæ hebdomadæ majoris celebraretur, præsentibus jam cunctis, quippe sine discrimine admissis universis, qui rei præerant, frustrari communione reconciliatos pridie sine ipsorum sensu, quod ita decreverant, studentes, panem e foro clam allatum et sectum in frustula iis ignaris tanquam sacri panis particulas distribuerunt. Quod cum illi deinde rescivissent, immane quantum indignati efferatique sunt. Verum ita in ruinam res ipsorum incumbebant, ut reputantibus quid verisimiliter in posterum timerent, tolerabilia existimari præsentia utcunque acerbissima par esset. Ferebant igitur ut poterant, et durabant se ad patientiam graviorum, acrius inquietati formidine impendentium incommodorum quam sensu jam appulsorum. Nam malum præsenti vi pungens homines natura expositos incursui longe magis atrocium malorum contristat quidem et cruciat pro conditione mortalitatis ei subjectum caput, non tamen sine levamento consolationis ejus quæ ex consortio multorum paria tolerantium offerri miseris solet : quæ autem imminere in posterum calamitas creditur, acriori fere cura et nullius temperato admistione solatii dolore æstuantes angit animos et ærumnosius sauciat. Quare istos his quæ nunc patiebantur utcunque tolerandis pares, **49** exanimabat atrox exspectatio sequentium, et minas futuræ miseriæ saeviores ad se excruciandos experiebantur illo ipso quo tum maxime vexabantur infortunio. Inter hæc evolutis sanctioris hebdomadæ feriis princeps solemnitatum Dominica Resurrectionis illuxit, qua ex more oportebat Christianos omnes, nedum Ecclesiæ ministros pacis invicem et charitatis osculo mutuam profiteri germanitatem. Convocantur ergo antistites, convocantur et clerici; omnesque secunda post primum Paschæ festum die sanctis

Digitized by Google

ἡμέρα παρῆνει καὶ τὸ χρεὼν ἤπειγε, τὴν πρὸς ἀλ- A λήλους συνίστων ἀγάπην.

ις'. *Περὶ τοῦ φανέντος κατὰ μεσημβρίαν ἀστέρος.*

Ἦν δὲ ἄρα γέλως [P 29] καὶ εἰρωνεία τὸ τότε πραχθὲν, ὃ δὴ καὶ ἀστὴρ ὢν Κρόνου οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ λέγουσι παρεδείκνυ, ἵνα μὴ λέγω καὶ τὸ καθ' ὕπνους δόξαν τινὶ τῶν ἀρχιερέων, ὡς ἅμα καθεζομένων ἁπάντων ἐν συνόδῳ μείζονι συντετρῖφθαι μὲν ἐξαίφνης τὸν μακρὸν θρόνον ἐκεῖνον, ἅμα δὲ πάντας κατὰ γῆς ἀσχημόνως ἐρρίφθαι, καὶ οὕτω κεῖσθαι ἕλκοντας τὸν ἀπὸ πολλῶν ἔλεον. Ἀλλ' οἷον τὸ τοῦ ἀστέρος. Μεσούσης γὰρ ἡμέρας, τοῦ ἡλίου λάμποντος, μηνὸς Βοηδρομιῶνος ἰσταμένου, ὅτε τὴν ἐαρινὴν τροπὴν παρελαύνων ἥλιος καθαρώτερος ἢ πρότερον δείκνυται τῶν χειμερινῶν νεφῶν διαλυομένων, κατ' οὐρανὸν μέσον ἐπέφωσκε στίλβων, εἰ καὶ μὴ στίλβειν οἱ πλανῆται διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι λέγονται· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος, τοῦτο μὲν τῆς κατ' αὐτὸν σφαίρας ὑψώματι, τοῦτο δὲ καὶ τῷ τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας δεχομένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ κατ' αὐτὰς ἀῤῥωστεῖν περιχύματι, εἴπερ καὶ ἐξ ἀτονίας τὸ στίλβειν, καθ' ὅσον ἦν ἐστιλβεν. Οἱ μὲν οὖν ἐν ἀγαθοῖς ἕτταττον τὸ σημεῖον· περιλάμψαι γὰρ σφίσι τὸ τῶν ἀγαθῶν φῶς μέλλειν καὶ πᾶν σκοτῶδες καὶ ἀμαυρὸν ἀπελαθῆναι τῇ τοῦ πατριαρχεύσαντος παρουσίᾳ. Λόγιοι δὲ ἀνδρῶν μεγίστων ἀφανισμὸν καὶ τῆς κατὰ σφᾶς τιμῆς φθορὰν ἐνενόουν, κρεῖττω μαντευόμενοι· τὸ γὰρ ἀστέρος ὕψωμα τῷ μεγαλείῳ τῶν ἀνδρῶν παραβάλλοντες τὸ χρονικὸν καὶ ψυχρὸν αὐτοῖς ἐνετίθουν, ὡς πηχθησομένοις, τῷ κρύει τῶν συμφορῶν, ὃ δὴ κατὰ πόδας ἠκολούθει.

ιζ'. *Περὶ τῆς τῶν ἀρχιερέων καθαιρέσεως ἐν ταυτῷ. ιη'. Περὶ τοῦ κατενεχθέντος ὡς δῆθεν αἵματος οὐρανόθεν.*

[P 30] Τῆς γὰρ δευτέρας ἑβδομάδος μετὰ τὴν ἀναστάσιμον, ἣν δὴ καὶ διακινήσιμον λέγουσιν, ἐκτίθεται μὲν δόγμα βασίλειον, κατασκευάζεται δὲ ὁ B τέως μοναχὸς Ἀθανάσιος εἰς ἀρχιερέα Ἀνδρόνικον, τάττεται δὲ καὶ γράφεται ὁ Σάρδεων καὶ εἰς πατέρα τῷ βασιλεῖ, ὡς δ' ἐγώ τινων ἤκουσα, ἀνδρῶν μὴ οἷόν τε ψεύδεσθαι, καὶ δικαίῳ Θεοῦ, οὐ παρ' ἄλλων, ἀλλ' αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ ἑαυτὸν φημίζων, καὶ λέγων· φυλάττεσθαι γὰρ παρὰ τῆς Προνοίας ἐφ' ᾧπερ ἐκδι-

inter se osculis, prout tempus et officium poscebat, suum pro se quisque in cæteros fraternum amorem declarabant.

16. *De stella circa meridiem apparente.*

Sed quæ tunc fiebant, nihil nisi mimus videlicet erant et quasi e scena ostentata ridicula fictio; id quod indicare visa est apparitio præter solitum C diurna stellæ, quam periti rerum talium sidus Saturni fuisse contendunt, ut interim omittam visum cuidam tunc episcopo per somnium oblatum hujusmodi: videbatur ipsi considentibus cunctis in majori synodo, repente longum illum subselliorum ordinem inopinatissime confringi, corruereque indecenter universos et sic humi jacere, vertentes in sese miserationem multorum spectantium. Sed de stellæ phænomeno distinctius referamus. Media igitur die, lucente sole, sub initium Aprilis, quando vernum cardinem iniens sol purior quam prius cernitur discussis nebulis ac nubibus hibernis, astrum Saturni clare cœlo medio emicuit scintillans, scintillans, inquam: etsi enim non me fugit de planeD tis negari scintillare **50** ipsos propter terræ viciniam majorem, tamen ille tum quidem scintillabat, sive quod forte in apogeo vel abside summa suæ sphæræ positus eam supra cæteros planetas omnes attigisset a globo terreno distantiam, quæ ad scintillationem respectu e terra cernentium sufficeret, sive tali tempore conspectum ex accidenti scintillare contigerit, quod scilicet intuentium oculi solis prope fulgentis perculsi radiis et sic coacti nictare scintillationem visæ stellæ tribuebant, quæ ipsorum infirmitati trepidantium ex vi plena jubaris solaris verius imputaretur. Utcunque sit, hoc quidem ostentum in omen aliqui trahebant prosperum, quippe qui significari augurarentur exoriturum ipsis felicem lucem, tenebris cunctis et caliginosis offuciis errorum ac factionum procul abigendis fausto ac salutari regimine patriarchæ, qui nunc Ecclesiæ gubernacula capesseret. Contra sapientiores portendi eo signo maximorum virorum abolitionem in nihilum et ipsius dignitatis qua floruisset hactenus ipsorum Ecclesia corruptionem atque interitum ominabantur vaticinantes, opinor, verius, dum celsissimi planetæ exaltationem summam minari verticibus eminentissimorum capitum, gelu vero tetricum Saturnii sideris sibi communiter denuntiare tristissimas hiemes calamitatum, quarum rigore glaciali mox congelascerent, interpretabantur; id quod statim est eventibus probatum.

17, 18. *De condemnatione et e gradu dejectione antistitum in Blachernis. De sanguine, ut existimatum est, e cœlo lapso.*

17, 18. Nam feria secunda hebdomadis quam diakinesimam vocant, statim sequentis post diem Resurrectionis, proponitur edictum imperatoris, et qui fuerat eatenus monachus Athanasius in antistitem Andronicum transformatur, idemque non modo decernitur et scribitur episcopus Sardium, sed et in patrem ac confessionum imperatoris arbitrum legitur. Quanquam audivi equidem a viris omni mendacii exceptione aut suspicione propter summam religionem remotissimis, haud hosce illi titulos ab aliis **51** delatos, verum usurpatos palamque jactatos ab ipso sese arroganter ostentante, dum etiam prædicabat se videlicet a Providentia servatum ultorem læsi olim divini Numinis per acta nefaria, quibus debitam nunc tandem sua opera rependi pœnam oporteret. In quo et miserum et inopinatum erat, illos qui et ipsi tempori cesserant ac consequenter affines erant ejusdem

Digitized by Google

κῆσαι τὸ Θεῖον τοῖς ἀνιέροις ἐπεξιόντα. Καὶ τό γ' ἐλεεινὸν καὶ ξένον, τὸ ἐπ' ἄλλοις μὲν τοὺς ἐκχωροῦντας ἐφιέναι ταῦτα γίνεσθαι, ἐπ' ἄλλοις δ' ἐκεῖνον τὰς ἐκδικήσεις ποιεῖν ἑτοιμάζεσθαι. Ἐκείνοις μὲν γὰρ ἦν θελητὸν τὰ χθὲς καὶ πρὸ τρίτης ἐπὶ τῷ πάππα πραχθέντα κατὰ κανόνας τέως, ὡς κἀκεῖνοι ἔλεγον ἀξιοῦντες, μετιέναι καὶ καθιστᾶν, ἐκείνῳ δὲ τὰ πάλαι ξυμβάντα διὰ τὰ εἰς τὸν Ἰωάννην παρηνομημένα τὸν υἱὸν τοῦ Λάσκαρι βασιλέως, καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου παρόρασιν Ἀρσενίου διὰ τὴν ἐκείνου ζηλοῦντος παραθεώρησιν, καὶ τρίτον τὴν ἑαυτοῦ ὑποχώρησιν, ἐφ' οἷς δεῖν εἶναι κἀκείνους ξυνέπεσθαι ἀρχιερεῖς γε ὄντας, καὶ τῷ πατριάρχῃ συναίρεσθαι σὺν αὐτῷ τῆς σπουδῆς, μὴ μέντοι ἀθετεῖν ἐκεῖνον καὶ ἄλλον ζητεῖν, καὶ αὐτὸν μὲν παρορᾶν ζηλοῦντα, ἀντεισάγειν δὲ τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ τὸν Χαλαζᾶν· ἐφ' οἷς καὶ παρακεκινισμένος τοῖς μὲν καθ' αὐτὸν ἐχόλα καὶ παλαιοῖς, ὅσοι δὴ καὶ περιῆσαν εἰσέτι, ὅμως δ' ἐπειλύων τὴν γνώμην κοινῶς ἐπεξῄει πᾶσι. Τοίνυν καὶ πρόσταγμα μὲν ἐκτίθεται βασιλέως, αὐτὸν μὲν εἰς πατέρα τάττον, ὡς εἴρηται, τὰ δέ γ' ἐκείνῳ δόξαντα βεβαιοῦν· ἀντιπροσωποῦντες δὲ τῷ κρατοῦντι οἱ ἀμφὶ τὸν Στρατηγόπουλον πέμπονται Μιχαήλ, ὃς ἐσαῦθις καὶ τῷ τοῦ πρωτοστράτορος τετίμητο ἀξιώματι· τόπος δὲ τῆς ἐκείνων συνάξεως συμπαρόντος καὶ πατριάρχου ὁ τῆς Βλαχερνῶν τῆς Θεοτόκου ναός. Ἦν δὲ σὺν ἄλλοις κἀκεῖνο προστεταγμένον, τὸν κατά τι τοῖς δόξουσιν ἀντιστησόμενον ὡς ἐπὶ καθοσιώσει κρίνεσθαι. Προκάθηνται τοίνυν ἅμα μὲν πατριάρχης, ἅμα δὲ καὶ ὁ Σάρδεων καὶ οἱ ἀμφ' ἐκεῖνον τῶν σχιζομένων παμπληθεῖς ὅσοι· οἱ δὲ τοῦ βασιλέως ἑτέρωθι ἔκδικοι τῶν πράξεων προσεκάθηντο. [P 31] Οἱ μέντοι γε ἀρχιερεῖς μετακεκλημένοι εἰσήγοντο κριθησόμενοι. Καὶ πλέον οὐκ ἦν ἐκεῖσε τὸ ἀκουόμενον ὅτι μὴ, « Ἀχθήτω ὁ δεῖνα, » καὶ κατὰ πρόσωπον ἡ κατηγορία ὡς παρηνόμησεν. Ἦσαν δ' οὖν καὶ τῶν μοναχῶν, οἳ δὴ καὶ παρίστων ὡς ἐδιώχθησαν. Καὶ εὐθὺς ὁ μὲν κρίνων, « Ἀρθήτω, » οἱ δὲ τὸ, « Ὁ ἀσεβὴς » ἐπέλεγον, οἱ δὲ τῶν τοῦ πλατίου χειρῶν καὶ ποδῶν ἡμμένοι μετ' ἀτιμίας ἐξῆγον σύροντες τὸν κατάκριτον, τῶν δὲ μοναχῶν οἱ μὲν ἐδίδουν μεγαλοφώνως τῷ ἀναθέματι, οἱ δὲ καὶ προσαπτόμενοι ἰταμώτερον διέσχιζόν τε μανδύας αὐτῶν καὶ διετίθεσαν τὰ δεινὰ ὡς ἀναξίως δῆθεν φορούντων. Τούτων οὕτω τελουμένων τῆς ἑβδομάδος ἐκείνης, καὶ μηδενὸς ἐκφυγεῖν δυναμένου τὰς ἄρκυς τῆς τιμωρίας, ὁ μὲν πατριάρχης δυσαρεστῶν ἦν, ὡς ἐδόκει, καὶ τὸ πλεῖστον πραττομένων διαπεφωνήκει,

culpæ si qua erat, tam iniquo discrimine partiri sortes unius cum ipsis alioqui classis hominum, ut alios quidem ex iis pœnæ secum immunes esse vellent, in alios sævum hunc iratumque immitterent vindicem. Nam istis quidem placebat, ea quæ heri ac nudius tertius de Papa constituta fuerant, uti contra canones, quemadmodum ipsi loquebantur, attentata, retractare ac reformare in statum pristinum : hic autem ardente incumbebat studio ad ea immisericorditer punienda, quæ olim publice peccata criminabantur, primum quidem in exauctoratione Joannis filii Lascaris Augusti, deinde in deturbando e sede patriarchali Arsenio, quod is amotum a successione imperii legitimum hæredem inique ferret, postremo in suo ipsius ad vitam monasticam e pontificali gradu descensu, ad quem se coactum fuisse, quoniam illa non probaret, querebatur. Atqui utriusque temporis quæcunque demum erat invidia pariter moderatores nunc arbitrosque rerum ac quosvis alios gravabat. Unde isti manifeste contra sua ipsorum in hoc exempla et præjudicia ruebant, tam severam parari ultionem permittentes et volentes participibus paris secum criminis, se autem ipsos æquum ducentes extra omnem animadversionis aleam securos et dominantes florere. An non enim hos, si, ut videri volebant, zelo movebantur duntaxat ob violatum agnitione primatus papæ jus Byzantinæ sedis, satis fuerat in hoc ipsum experrecto cooperari et obsecundare patriarchæ Græcos utique ac Constantinopolitano patriarchatui subjectos antistites? Quid igitur attinebat quasi ei diffisos alium quærere, velutque illum in ordinem redigere altero suffecto? Nihil quippe minus agere sunt visi, dum Cyprium quantumvis acri studio satagentem emendare nuper acta contempserunt, ac pro eo Ecclesiæ Chalazam imposuerunt, irritatum hominem et longa succenso mora odio flagrantem ad persequendas pene oblitterati querelas temporis, et si qui supererant jam senes conscitæ olim 52 in juventute, quam ipse vocabat, culpæ, in eamdem pariter cum juvenibus et recentius lapsis pœnæ communis, ejusque atrocis, sortem durissimam compingere, nudata modo, cum primum per tempus licuit, immanis propositi sententia. Sed ut querelis omissis rem exponamus ipsam, proponitur, ut dictum est, palam edictum imperatoris, Chalazam titulo spiritualis Augusti patris honestans, ac quidquid ipse decrevisset, ratum esse jubens. Delegatur præterea qui personam imperatoris repræsentaret Michael Strategopolus, qui postea protostratoris dignitate ornatus est. Locus autem conventui, cui et ipse adfuturus patriarcha esset, Deiparæ templum assignatur in Blachernis situm. Erat autem et hoc præter cætera statutum, ut quisquis adversaretur qualicunque istius synodi decreto, reus læsæ majestatis ageretur. Præsidebant porro simul quidem patriarcha, simul autem Sardensis, una cum plurimis eorum qui occasione damnationis et secessus Arsenii sese dudum a communione cæterorum absciderant. Assidebant ex adverso regii ministri missi ad exsequendam inexorabiliter quamcumque synodus decerneret reorum ob acta nuper et olim, tunc vituperabilia visa, peragendorum vindictam. Tunc qui accusabantur antistites sigillatim causam dicturi, citati nominatim introducebantur. Nihilque ibi audiebatur aliud nisi, Ducatur hic aut ille. Mox cuique in faciem dica impingebatur vio-

Digitized by Google

ὅμως δ' εἶπετο καὶ τοῖς δόξασι κατετίθετο. Κρύφα δὲ καὶ πονηρὸν συνέδριον τὴν ἐκείνων σύνοδον καλεῖν οὐκ ἀπώκνει. Τέλος, ἐπεὶ καὶ τοὺς μὴ ἑκουσίως ἀπαντῶντας πέμποντες καὶ ἄκοντας ὑπὸ βασιλικοῖς ὑπηρέταις ἔφερον, ζητοῦσι καὶ τὸν Κυζίκου Θεόδωρον. Ὁ δὲ τῇ τοῦ Προδρόμου μονῇ ὡς εἶχε παραδυόμενος ἐπειρᾶτο διαφεύγειν τὴν τοῦ καιροῦ δυσκολίαν· οὐ γὰρ τὰ τῆς καθαιρέσεως ἐκείνοις τόσον ἦν ἐπαχθῆ ὅσον τὰ τῆς ἀτιμίας ἦν παρ' ὠνδηποτοῦν ὑφίσταντο. Καὶ δὴ πέμπουσι τοὺς ἀπάξοντας. Ὁ δ' ἀντέτεινε καὶ ἀντέσπα, καὶ ὡς λεπὰς πέτρας τῆς μονῆς εἶχετο. Ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐπισυνάπτουσι τοῖς προτέροις καὶ αὖθις ἄλλους, καὶ κατηνάγκαζον τῆς μονῆς ἀποστάντα τῷ κατὰ σφᾶς ἐπιστῆναι συνεδρίῳ. Ὡς δ' οὐκ ἦν ὅλως πείθεσθαι καὶ βίαν ἐκεῖνοι προσάγειν ἐβούλοντο, αὐτὸς προκαταλαβὼν εἰσέρχεται τὰ ἅγια τοῦ ναοῦ, καὶ ὡς ἱερᾷ ἀσυλίᾳ τῇ μυστικῇ τραπέζῃ χρώμενος, ἐκεῖθεν ἀντιπέμπειν τοὺς ἀπεροῦντας μὴ ἐξελθεῖν μήτε μὴν ἀφικέσθαι, κἂν ὅ τι καὶ πράττοιεν. Ὡς γοῦν ἀνεσεσόβητο μὲν ἡ θήρα τοῖς ὑπηρέταις, ὑπέστρεφον δὲ κενοὶ πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας, τῆς ἡμέρας ἐν τούτοις τελεσθείσης, ἐπαλαστήσαντα τὸν ὡς κριτὴν καθεζόμενον εἰπεῖν ὡς ἡ πρὸς τὸν Κυζίκου ἀσχολία πλείστας ἐπὶ τοῖς λοιποῖς πράξεις ἤργησε, καὶ μηδὲν προσθέντα ἀναστῆναι, κανόνα θέμενον καὶ ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τῷ πατριαρχοῦντι, ᾧ δὴ στοιχῶν ἂν ἐκεῖνος τὰ ὅμοια καὶ τοὺς ἄλλους διάθοιτο. Οὕτω μὲν οὖν ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ τῶν λοιπῶν ἐρήμην κατακριθέντων, τοῦτο πλέον σχόντων τὸ μὴ μετ' ἀτιμίας καθαιρεῖσθαι, πρὸς ἓν τοῦτο συμπαθῶν φανέντων τῶν καθαιρούντων, (ιη') μηνὸς ἐνστάντος [P 32] Πυανεπιῶνος, καθ' ὃν εἰς τέλος ἅπαν δένδρον καὶ πᾶν ἐκ γῆς ἀνατέλλον πεφύλλωτο, ψιάδες αἵματος οὐρανόθεν ἐφέροντο, ὅσαι μὲν εἰς γῆν ἔπιπτον, τοῖς χώμασιν ἐπειλυόμεναι μηδεμίαν παρέχουσαι τισιν αἴσθησιν, ὅσαι δὲ φύλλοις ἢ πέτραις ἢ ἱματίοις κατερράδατο, ἐπιμιαίνουσαι τὰ δεχόμενα, ἀκριβῶς παριστῶσαι τὴν φύσιν. Ἐμοὶ μὲν οὖν ἀναμφιβόλως φάσκειν διὰ ταῦτα συμβῆναι κἀκεῖνα, οὐ πίστις ἔνεστιν ἀκριβής·

latarum legum. Plerique accusantium monachi erant, summam criminis in eo ipso constituentes quod, ut querebantur, persecutionem ab his injustam passi essent. Subito judex, torve reum intuens, Tollatur, aiebat : Nempe impius et malo dignus, acclamabant assessores. Quas ad voces imperatorii qui aderant satellites condemnatum vinctis manibus et pedibus ignominiose trahebant foras, monachis interim accusatoribus **53** partim magna voce diris devoventibus damnatos, partim manus sævas non abstinentibus a pulsandis miseris et sacris eorum penulis, quas indigne gestari ab iis exprobrabant, contumeliose discerpendis. Dum ea per illam hebdomadam ita gererentur, nemine regia undique tensa crudelitatis vindictæ inhiantis effugere valente, haud obscuris indiciis deprehendebatur iniquo hæc animo patriarcham ferre. At is, utcunque ringebatur mœrore ac indignatione intimis, cernens quæ fierent, sequebatur tamen præeuntes, assentiens in speciem ipsorum placitis, cæterum clam damnans et detestans immania decreta, adeo ut privatim apud fidas aures non dubitaret illorum synodum vocare conciliabulum sceleratum. Denique cum eos qui se ultro non sisterent, trahere frustra repugnantes per ministros imperatorios cœpissent, incessit eos cupido Theodori quoque Cyziceni coram se in reorum subselliis videndi. Quare satellitibus ut eum adducerent mandarunt. Porro ille non comparere certus, quam potuerat tutissime se absconderat in Prodromi monasterio, procellam sub tecto dum detonaret opperiens. Causa huic et aliis declinandi vadimonii non tam erat judicii periculum aut damnationis aut de gradu dejectionis ignominia, quam metus contumeliarum intolerabilium, quibus se coram illic a vilissimis homunculis dehonestandos prius expertorum acerbitatem illam exemplo didicerant. Igitur missi a synodo corripuerunt repertum in latebris Theodorum. At ille obluctans resistebat, ut lepas petræ, sic monasterio inhærens. Lictores trahendo impares sociis adhibitis vim ingeminabant; quam sæpius auxerunt aliis atque aliis accitis. Quorum inter se summa ope conantium et ad invisum tribunal raptantium infestas manus elapsus ille templi adyta subiit, et inviolabili, ut putabat, sacræ mensæ asylo potitus inde per ecclesiasticos **54** ministros, quorum ea penetrandi jus est, denuntiabat satellitibus se neutiquam, quidquid contra molirentur, inde abscessurum. Quare illi, die in his frustra consumpto, coacti sub vesperam redire re infecta, ut synodo renuntiarunt quod evenerat, perculsus qui ut judex sedebat, Nempe, ait, inanis circa Cyzicenum longi temporis opera otium inutiliter consumpsit, multis cæterorum absolvendis causis suffecturum. Et his dictis surrexit, præscripta patriarchæ formula quam tenere deberet in aliis pari exemplo puniendis. Ita post eos, qui vexati maleque multati præsentes fuerant, reliqui ut contumaces in absentia damnantur, hoc uno benigne agere in hos visis feris illis arbitris, quod acerbitates contumeliosissimarum incomitiationum in præsentes exercitarum remisere, loco movere non comparentes citra ignominiosam ipsorum adstantium traductionem contenti. (18) Ineunte Maio mense, quo arbor omnis et quidquid e terra oritur fructicat, guttæ sanguinis e cœlo destillarunt. Harum quotquot in terram inciderunt, aut exsuctæ bibula superficie aut naturali nec plane absimili soli subrubentis colore confusæ sui sensum ad oculos non pertulere, sed inobservatæ vanuerunt. Quæ vero foliis frondentium plantarum, quæ petris quæque velis ac textu vestium sunt exceptæ, uti discolore macula pingentes subjectam materiam, clare sui naturam animadvertendam præbuere. Id ostentum utrum a Deo sit immissum ad ejus significandam de rebus quæ tunc gerebantur sententiam, haud equidem defi-

Digitized by Google

ἱστοροῦντι δὲ λέγειν καὶ ταῦτα, κἂν ἐκείνων κἂν ἄλλων γένοιντο, οὐκ ἀπᾴδον, οἶμαι, δοκεῖ. Ἄλλους μέντοι γε ἐκεῖνοι ταῖς ἐκκλήσιας ἀντισηκώσαντες, κατὰ τρόπον τὰ τῆς Ἐκκλησίας ὡς εἶχον διεθυνον, τυραννοῦντες οἷον εἰς τὰ πολλὰ τούτων καὶ τὴν βασιλικὴν ἡμερότητα, ἐνὸς καὶ μόνου τὰ πάντα καταπροῖεμένου, τῆς κοινῆς ὁμονοίας καὶ καταστάσεως, ὡς ὑπέσχοντο.

A σάμενος ἐν τοῖς διπτύχοις τοῖς πατριάρχαις συμμνημονεύοιτο. Τῷ γὰρ Ἀντιοχείας Θεοδοσίῳ τῷ Πρίγκιπι λελῃθὸς μὲν δέος ἐμπίπτει μὴ καί τι δράσωσι τοῦτον τῶν ἀβουλήτων, φανερὸς δ' ὑπερηφάνει καὶ ὑπερεώρα τῶν πραττομένων. Ἀμέλει τοι καὶ πέμψας, τοῦ βασιλέως μὴ εἰδότος, παρῃτεῖτο κατὰ Συρίαν καὶ ἄλλῳ παρεχώρει τοῦ θρόνου· ἔτι γὰρ ἐσώζετο μὲν Τρίπολις, ἐσώζετο δὲ ἡ κατὰ Συρίαν Πτολεμαΐς, περιῆν δὲ Βηρυτὸς καὶ Σιδὼν καὶ Τύρος καὶ τὰ παράλια, τῆς Ἰταλικῆς ἀρχῆς κραταιοτέρα οὖσης τῶν Αἰθιόπων. Οἱ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης δεξάμενοι τὴν παραίτησιν, κοινῇ ψήφῳ τὸν Ἁγιοσυμεωνίτην καθιστῶσιν Ἀρσένιον, ἄνδρα τὸ σύμπαν ἁγιοπρεπῆ καὶ σεβάσμιον, ὃν δὴ καὶ τέως μὲν οἱ ἐνταῦθα δεξάμενοι ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκοινώνουν ἐκείνῳ τῆς μνήμης

B διπτύχων, ὕστερον δὲ αἰτίαν σχόντα ἐκ φήμης ἠκούσης ὡς οὕτω συμβὰν τῷ ῥηγὶ τῆς Ἀρμενίας τῆς ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκοινώνησε στάσεως, μηδὲν ἀναμείναντες συνεξετάζειν τὸ γεγονὸς εὐχερῶς ἐξαιροῦσι τοὔνομα. Ἐκείνου δὲ μηδ' ἐς βραχὺ περιγενομένου (ἴσως γὰρ ἂν καὶ ἀπήντα πρὸς τὴν κατηγορίαν, εἰ περιῆν) οἱ ἀρχιερεῖς ἀμφιγνωμονήσαντες, οἱ μὲν

ιθ'. *Περὶ τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.*

Ἀπῄτουν [P. 33] μὲν οὖν καὶ τὴν Αὐγοῦσταν Θεοδώραν λίβελλον μὲν πίστεως, ἀποβολὴν δ' ἔγγραφον τῶν χθὲς γεγονότων, ἀσφάλειαν δὲ καὶ τοῦ μή ποτε ζητῆσαι περὶ τἀνδρὸς αὐτῆς ἐφ' ὅπερ ἐν ψαλμῳδίαις ταφήσεται· καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις ἄθλον, ὡς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, φασὶ, βασιλικῶς σὺν τῷ υἱῷ μνημονεύοιτο. Ἀπῄτουν δὲ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον ὁμογνωμοσύνην μὲν ἐπὶ τοῖς καθαιρεθεῖσιν, ἀποβολὴν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν πραχθέντων, ἐπεὶ καὶ αἰτίαις ταῖς προῤῥηθείσαις φθάσας συγκεκοινώνηκεν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς δηλονότι τὰ ὅμοια κατασφαλι-

19. *De Augusta Theodora et patriarcha Alexandrino.*

Sed ut ad synodi acta redeamus, in his et illud D est. Ab Augusta Theodora fidei libellum exegerunt, prætereaque ut scripto dato se renuntiare profiteretur conventioni ecclesiarum et obedientiæ papæ paulo ante publice admissis; sancte denique polliceretur se nunquam petituram persolvi viro suo defuncto justa funebria decantatione psalmorum et cætero ecclesiastico ritu celebranda. Harum rerum merces ostentabatur honos commemorationis nominis ejus in ecclesia, inter sacra conjungendi cum nomine imperatoris ipsius filii. Ab Alexandrino item patriarcha postularunt Athanasio, ut assensu comprobaret suo damnationem et dejectionem e gradu privatorum suis sedibus antistitum; insuper ut ipse quoque diserte declararet

nire certo affirmareve ausim. Quod autem historici officium exigit, non dissimulabo, visum quibusdam hoc pertinere tum ad ea quæ modo retulimus, **55** tum ad alia, quæ pari immanitate tunc a rerum potentibus impune designabantur, acta reprobanda, quasi scilicet ille cruor vice naturalis pluviæ demissus e nubibus adumbraret intrusionem violentam novorum antistitum in sedes per vim ejectorum. Utcunque sit, isti certe, dum suo arbitratu ad Ecclesiam, sicut videri volebant, componendam tam vehemente incumbebant opera, tyrannica in multis grassari licentia non immerito censebantur, abutentes mansuetudine imperatoris, qui vana spe inductus ab illis facta pacis ac concordiæ plene restituendæ, si agere ipsos quæ vellent sineret, cuncta in eorum arbitrium projecerat, effectum exoptatissimum et promissum publicæ tranquillitatis bene quovis emendum pretio ratus, et e tali conniventia prudenter, ut ipsi videbatur, exspectans.

pro irritis et perperam decretis se habere, quæ nuper in causa papæ ac conciliationis Græcæ cum Latina Ecclesiarum statuta fuissent. Hoc postremum ab eo petendi causa fuit, quod is propter rationes a nobis ante memoratas communicasset cum iis qui illa egerant. Addebatur, hac dumtaxat conditione, si hæc scripto et chirographo firmaret, ei C tribuendum ut e sacris diptychis nomen ejus inter cæteros patriarchas memoraretur. At Antiochenus patriarcha Theodosius Princeps, occulto tactus metu ne quid hi gravius in sese consulerent, exterius tamen præ **56** se ferebat haud sibi probari, sed nec ad se quidquam arbitrari pertinere, quæ fierent. Ergo aspernabundus et speciose securus conscriptam abdicationem patriarchatus, imperatore inscio, Antiochiæ reliquit, ipse in Syriam migrans, ubi Latinorum in potestate multæ tum adhuc et magnæ civitates erant, Ptolemais, Berytus, Sidon, Tyrus, oraque illa maritima universa, in qua Itali adversus opes Æthiopum suum egregie imperium tuebantur. Clerus porro Antiochenus abdicatione Principis accepta concordibus calculis patriarcham creavit Hagio-Symeonitem Arsenium, virum præclara sanctimoniæ specie venerabilem, quem statim Constantinopolitani agnoscentes in communionem admiserunt, pronuntiato palam ejus e diptychis nomine. Postmodum tamen fama sparsa communicasse ipsum cum rege Armeniæ ab Ecclesia discisso, minime sumpto ad inquisitionem veri spatio, cupide multarunt honore isto et e sacris tabulis ejus nomen expunxerunt. Contigit autem ipsum sub hoc tempus e vivis cedere: quem est credibile, si vel modicum superfuisset, ad causam dicendam Constantinopolim venturum. Cæterum antistites ad ei successorem eligendum congregati duas in sententias scissi sunt: Cilices quippe

Digitized by Google

κατὰ Κιλικίαν τὸν Πομπηϊουπόλεως Διονύσιον, οἱ δὲ ἀμφὶ Συρίαν τὸν Τύρου Κύριλλον καθιστῶσι· καὶ τοῦ Διονυσίου κραδαινομένου φθάνει προκριθεὶς ὑπὲρ ἐκεῖνον ὁ Κύριλλος. Τὸν γοῦν Ἀλεξανδρείας ἐνταῦθα παρόντα οὔτ' ὠδύνα τὸ μὴ τοῖς ἄλλοις συμμνημονεύεσθαι [P. 34] (τὰ γὰρ τοῖς πολλοῖς συμβεβηκότα τὸ καθ' αὑτὸν λυπηρὸν ἀπέκρυπτεν) οὔτε μὴν τὸ ἀξιοῦσθαι μετέχειν σφίσι τῆς μνήμης ἔθαλπε· τὰ γὰρ παρὰ τὸ πρέπον πραχθέντα, οἷς κοινωνεῖν ἦν γεγονότα, συγκάταινον περιίστατο.

A καίαθεν (ἐκεῖ γὰρ καὶ συνετηρεῖτο) ἀπολύει πρὸς τὸν Τερτερῆν, πέμψοντα κἀκεῖνον αὐτίκα τὴν τοῦ Ἀσὰν ἀδελφήν, ὃ δὴ καὶ γέγονε. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν, ἐπεὶ ἀδύνατον ἦν τὸν Ἀσὰν βασιλεύειν Βουλγάρων κρατιωθέντος ἤδη τοῦ Τερτερῆ, ἐκείνῳ μὲν σπένδεται (τὰς γὰρ δυνάμεις τῆς Ῥωμαΐδος πολεμησειούσας ἐκλείπειν), τὸν δ' Ἀσὰν κατὰ τὰς προτέρας συνθεσίας τοῦ πατρὸς δεσπότην Ῥωμαΐδος ἀποκαθίστησιν.

κ'. *Περὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Τερτερῆ.*

Ἀλλὰ τούτων ἀνηρτημένων καὶ ἔτι ὁ βασιλεὺς τοῦ Τερτερῆ, ὃν δὴ βασιλέα Βουλγάρων ὁ λόγος ἐδείκνυ τοῦ Ἀσὰν ἐκεῖθεν ἀναχωρήσαντος, πέμψαντος καὶ ἀξιοῦντος περὶ τῆς γυναικὸς (τὴν γὰρ τοῦ Ἀσὰν αὐταδέλφην ὡς παρανόμως συζευχθεῖσαν ἀπέστεργε, καὶ ἄλλως ὅτι καὶ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας μὴ παραδεχομένης αὐτὸν ἐν ἁγιασμοῖς, ὡς ἔλεγε, περὶ τὴν σύζυγον ἀνομήσαντα), ταῦτα τοῦ Τερτερῆ διαμηνυομένου καὶ τὰς ἐσαῦθι ἀγαπῶντος σπονδάς, ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς καὶ ἀγαγὼν τὴν γυναῖκα Νι-

κα'. *Περὶ τῆς ἐπ' ἀνατολὴν βασιλέως ἐξελεύσεως.*

[P. 35] Αὐτὸς δὲ ἔμμονον μέριμναν ἔχων τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὁμονοίας καὶ καταστάσεως, δι' ἣν καὶ ταῦτα πάντ' ἐπράττετο (ἡ γὰρ τῶν Ἀρσενιατῶν ἐπισύστασις πολλή τις οὖσα καὶ καθ' ἑκάστην πληθυομένη ἠρεμεῖν οὐκ εἶα), ἀπάρας τῆς Κωνσταντίνου ἐπ' ἀνατολῆς ἤλαυνεν, ἐπισκήψας καὶ πατριάρχῃ καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσοι τε περὶ τὸν πατριάρχην ἦσαν καὶ ὅσοι τῆς ἐναντίας μοίρας, ἐκεῖσε περί που τὰς Ὑποπλακίους Θήβας ἁπάντᾳν τὴν ταχίστην ὑπὸ βασιλικαῖς τριήρεσί τε καὶ ἐφοδίοις, ὡς ἐκεῖ κινηθη-

B

C

D

Pompeiopolitanum Dionysium, Syri vero Cyrillum Tyrium in patriarchatum vocaverunt. Inter quæ deliberante ac trepidante Dionysio præoccupavit thronum Cyrillus, et in eo firmatus prævaluit. Igitur Alexandrinum hic Constantinopoli degentem nullo admodum doloris affecit sensu, quod inter patriarchas non recitaretur nomen ejus : societas enim in pari sorte multorum privatam ipsius molestiam levabat. Neque spes illi oblata istius honoris adipiscendi **57** magnum habuit illicium, præsertim quod caro emenda proponeretur, exacta in id comprobatione inconvenientium actorum synodi præsentis ; quorum quin se fundum et auctorem ferret, ac consequenter eorum invidiam in se susciperet, qui talia gerentibus communicaret, vitare non posse facile videbat.

20. *De uxore Terteris.*

Verum his adhuc in deliberatione versantibus, contigit instauratio fœderis inter imperatorem et Terterem. Is in regnum Bulgariæ post Asanis inde secessum, ut alias diximus, evectus, religioni se ducere profitens tenere in contubernio sororem ejusdem Asanis, quam repudiata contra fas priore legitima conjuge duxisset, nec ferre amplius, ut aiebat, valens se ab Ecclesia sui regni sacrorum exsortem eo nomine censeri atque a communione rejici, misit ad imperatorem, qui hæc ipsa exponerent et paratum sese ad pacem cum eo sanciendam affirmarent ea conditione, si veram sibi suam, quæ Nicææ detinebatur, uxorem redderet. Ad quæ imperator annuens eductam custodia mulierem ad Terterem remisit, pactus ut is vicissim sororem Asanis ad se remitteret ; quod et factum est. Moxque, cum jam Asani spes nulla esset recuperandi regni Bulgarici, cujus in possessione validissime firmatus appareret Terteres, optimum factu putavit imperator fœdus cum hoc icere, utique parum ad manum habens Romanarum copiarum alacrium ad pugnas et ad rem bene gerendam cum tam vicino strenuoque hoste promptarum satis. Convenit ergo cum Bulgaro, Asani, juxta pacta prius a patre cum eo inita, dignitatem despotæ Romaidis in qualemcumque regni amissi compensationem tribuens.

21. *De profectione imperatoris in Orientem.*

Hac cura soluto imperatori acrior alia et perseverantior altius insidebat animo, concordiæ tandem in Ecclesia bona fide statuendæ, **58** quam unice ad rem etsi cuncta quæ nunc maxime fierent referebantur, tamen nihil admodum hactenus esse profectum apparebat. Ergo sollicitum tali causa principem cessare in inquisitione ulteriori mediorum ad finem tam necessarium, cum minime sineret flagrans plusquam unquam et pollens numero inque dies augescente multitudine succrescens Arseniana factio, movens Andronicus Constantinopoli versus Orientem tendit, præscripto patriarchæ cum suis aliisque antistitibus, cunctisque pariter qui partes his adversas tuerentur, ut sibi quantocius circa Hypoplacias Thebas frequentes occurrerent, imperatoriis eo deferendi triremibus, quas copiosissimis et quantævis implicitorum isti causæ hominum multitudini, vel si nemine dempto universi accurrerent, suffecturis ad hoc ipsum instrui commeatibus jusserat. Ut tam multos tamque varios convenire unum in locum imperator vellet, inde erat quod studenti perfectam Ecclesiæ restituere concordiam necessario faciendum videbatur, ut multiplicium auctores sectariive factionum una consulerent, suisque singuli allegatis

Digitized by Google

σομένων τῶν ὅλων. Οὐκ ὀλίγον γὰρ καὶ περὶ τῶν χθὲς πραχθέντων ἀνέζη τὸ σκάνδαλον, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ τῶν παρ' Ἰωσὴφ ἢ καὶ παρὰ τῶν ἀμφ' ἐκεῖνον πραχθέντων παραβεβασμένων αὐτοὶ ζηλοῦντες ἐντεῦθεν καὶ τὴν τῶν Ἀρσενιατῶν παραδοχὴν ὑποπτεύοντες τοῖς παθοῦσιν ἐπῳκτίζοντο καὶ ἄδικα πάσχειν διωμολόγουν. Διὰ ταῦτα καὶ συνόλους ἐκεῖ ὁ κρατῶν συνῆγεν, ὡς ἂν ἐντελοῦς γεγονυίας τῆς συνελεύσεως τὸ ποιητέον ἀπὸ κοινῆς τῆς σκέψεως γένηται. Καὶ δὴ συνελθόντων, καὶ τῶν εἰκότων προνοοῦντος σφίσι τοῦ βασιλέως ὡς διαχειμεριοῦσι περὶ τὸ Ἀτραμύτιον, ἀργήσας πάμπαν τῶν ἔξωθεν δουλειῶν ὁ κρατῶν σχεδὸν τὰ περὶ τοῦ πῶς ἂν οἱ Ἀρσενιᾶται τοῖς πραχθεῖσι συγκατανεύσειαν εἰρηνεύσαντες διεσκέπτετο. Συνήγοντο τοίνυν ἔνθεν μὲν οἱ περὶ τὸν πατριάρχην, οἷς συνῆν τὰ πλεῖστα καὶ ἡ Εὐλογία καὶ γε αἱ θυγατέρες αὐτῆς, ἥ τε Θεοδώρα καὶ ἡ ἐκ δυτικῶν Ἄννα ἡ καὶ βασίλισσα, ἄρτι τότε κἀκείνη κατὰ φήμην τῶν γεγονότων ἀναχθεῖσα πρὸς

A βασιλέα, καὶ ὁ ῥηθεὶς μέγας λογοθέτης ὁ Μουζάλων τὰ πολλὰ παρὰ βασιλεῖ δυνάμενος καί γε τιμηθεὶς καὶ τῇ τῶν μεγιστάνων χρυσοκοκκίνῳ καλύπτρᾳ καὶ παρὰ τὴν τοῦ προσόντος αὐτῷ ὀφφικίου τάξιν, ἐκεῖθεν δὲ οἱ ἀμφὶ τὸν Ὑάκινθον μοναχοὶ, οἷς συνηριθμοῦντο καὶ οἱ χθιζὰ παθόντες καὶ τυφλωθέντες, Λάζαρός τε ὁ Γοριανίτης καὶ ὁ Περιστέρης Μακάριος· ὁ γὰρ Λεπενδρηνὸς Ἀθανάσιος ἐκ τῶν παλαιῶν ζηλωτῶν ἦν καὶ μεγάλων. Οὐκ ὀλίγοι δ' ἦσαν σὺν τούτοις, τοῦ βασιλέως ἐνδόντος ἀνέδην φαίνεσθαι πάντας, καὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν καί γε τοῦ παλατίου, [P. 36] οἷς δὴ καὶ συγκαλουμένοις ὁ βασιλεὺς ἐν ἡμέραις τεταγμέναις τῆς ἑβδομάδος ἑκάστης ὡμίλει, ἔχων παρ' ἑκάτερα καὶ τοὺς τοῦ πατριάρχου, καί γ' ἐπείρα δι' ὅλης τῆς τεσσαρακονθημέρου συμβιβάζειν καὶ συνενοῦν ἀμφοτέρους εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς κοινωνίας συμπλήρωσιν. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθεν, ὁτὲ μὲν παρακαλῶν, ὁτὲ δ' ἐλέγχων, καὶ πᾶσι τρόποις ὑποτρέχων καὶ δουλαγωγῶν γνώμας ἀπανθρωπισθείσας

juribus ac votis communi consensu cuncta componerent. Nam non exigua in plerorumque animis adversus nuper initam cum Latina Ecclesia Romanoque pontifice conventionem fervebat offensio, tertiæ prætextus plausibilis coitionis, eo jam damnosioris, quod duabus dudum antea conflatis commissisque ac per acria nunc maxime discidia grassantibus in mali cumulum supervenerat. Nondum quippe resederat oblocutorum Josephi contra ejus, quam vocabant, intrusionem in patriarchatum, et acta, ut ipsi jactabant, multis nominibus illegitima, murmurationes, favore comprobatæ plurimorum. Vigebat item his fronte adversa comparata et flagrantibus infesta jurgiis Arseniana conjuratio. Nec Josephitarum tamen in Arsenianos infense certantium non quædam in iis concordia erant studia sensaque. Ut enim utrique sese invicem æmulatione inquietissima suspectabant, et urebat præsertim Josephitas minime jam dissimulata necnon magnam rebus ipsorum securim infligens, imperatoris erga venerantes Arsenii memoriam indulgentia, quæ ne usque in plenam ipsorum admissionem comprobationemque proficeret, verebantur, ita utrisque ex æquo parum placebant quæ sæva immaniaque amodo in Ecclesia dominantibus decerni gerique cernebant; palamque ambæ partes miseratæ sedibus dejectos antistites, injuste ipsos sibi videri passos talia conspiratione non dubia profitebantur. His tot tam variis ac perplexe complicatis una mederi studens **59** imperator opera discidiorum Ecclesiam misere discerpentium causis, universos seducto in loco unum cogere in cœtum utile putavit, fore autumans ut sic collato consilio viam communiter aliquam inirent consensionis adeo publice necessariæ firmandæ. Cum igitur omnes Atramytii convenissent, ubi cunctis ad victum in totam hiemem necessaria large imperator providerat, ipse interim sepositis civilium negotiorum curis, atque a quotidianis quoque cæteris principatus functionibus feriari, quoad hæc expedisset, volens, unice in propositum incubuit Ecclesiæ pacandæ. Cujus negotii principium ab Arseniatarum reconciliatione ducendum ratus, totum ferme studium ad hanc procurandam vertit. Congregantur ergo hinc quidem patriarcha et huic adhærentes, quibuscum frequens versabatur Eulogia, nec non hujus filiæ, Theodora videlicet et quæ occiduis e tractibus ad harum famam rerum recens in comitatum accurrerat Anna, cui et nomen reginæ tribuebatur; præterea quem memoravimus magnus logotheta Muzalo, plurimum apud imperatorem valens, a quo in gratiæ singularis indicium honoratus fuerat facultate gestandi tegmen capitis auro et cocco textum, proprium insigne megistanum et decus excedens meritum ac gradum istius quod gerebat officii. Altera ex parte comparebant Hyacinthus cum manu monachorum conjurantium secum. His connumerabantur gravia nuper passi excæcatique Lazarus Gorianites et Macarius cognomine Columba: nam Lependrenus Athanasius ex antiquis zelotis erat, atque adeo inter eos magnus. Non pauci autem ad horum se partes aggregabant, indulgentia imperatoris cuique ad audendum profiteri libere sensus arcanos faciente animum. Unde plena fiducia concepta ipsi jam sortis infimæ plebeii, ipsi palatini; quibus utpote peculiariter auctoratis obsequio principum minus quam cæteris licere videbatur acta ipsorum improbare, minime **60** tunc profiteri dubitabant sua in partes ac memoriam Arsenii a Michaele Augusto relegati studia incensa. Hos simul omnes idem, qui convocaverat, imperator statis quavis hebdomade diebus per totam alloqui Quadragesimam perseveravit, apparens in conventu, assistentibus hinc inde sibi patriarcha cum suis, et summo conatu in id incumbens ut quam efficacissimis orationibus persuaderet eis concordiam et communionem in-

Digitized by Google

οἷον τῷ γρόμφῳ, καὶ ὑπό τισι θεόθεν σημείοις ἐθελούσας καὶ μόνοις καθυποκλίνεσθαι· τὸ γὰρ οὕτω πεισθῆναι λόγοις καὶ παρευθὺς εἰρηνεύειν, ὑφεικότας τόσης ἀκριβείας, δεικνύντων εἶναι γνώμης αὐταρεσκούσης καὶ τὰ τῆς πρὶν ἐνστάσεως ὑπελάμβανον.

κβ'. *Περὶ τῶν γεγονότων συνθεσιῶν ἐν πυρὶ ἐν τῷ Ἀτραμυτίῳ.*

Ὅθεν καὶ πρὸς τὰ πάλαι τοῦ Θεοῦ σημεῖα, οἷς δὴ ἐνεθαυμαστοῦτο τοῖς ἁγίοις, ἀπέβλεπον, καὶ ὥσπερ εἶναι τὸν αὐτὸν νῦν τε καὶ πάλαι, οὕτως ἀεὶ καὶ τὰ [P. 37] σημεῖα μὴ διακρινομένων μόνον ᾖοντο γίγνεσθαι, καὶ τέρασι Θεοῦ ἐζήτουν ἑαυτοὺς ἐπιτρέπειν, ὡς ἐκείνοις ἐψομένων πάντως καὶ ἀμφοτέρων οἷς δὴ καὶ Θεὸς ἐμφανεῖ ἀρεσκόμενος. Καὶ δὴ αὐτοὶ μὲν καὶ βασιλεὺς (οἱ γὰρ ἀμφὶ τὸν πατριάρχην, ὡς ἐδείκνυον, ἀπηρέσκοντο, ὥστε μὴ φανερῶς συμπράττειν) τὰ; συνθεσίας ἐπλήρουν. Αἱ δέ γε συνθεσίαι, αὐτοὺς ἀνὰ μέρος συνθεῖναί τε καὶ γράψαι οἱ ὅσα σχίσι προσιστάμενα τῷ εἰρηνεύειν ἐδόκουν, ἐκείνους δ' αὖθις ἕτερον τόμον συντάττειν καὶ δηλοῦν ἐφ' ὅσον εἶχον ἐγκαλούμενοι παρ' ἐκείνων ἀπολογεῖσθαι, καὶ ἅμα πῦρ ἐναύσαντας, οἷόν τ' ὂν συντῆξαι καὶ τὸν ἀδάμαντα, ἐνιέναι, κἂν μὲν ὃς φυλαχθείη, καὶ μὴν καὶ ἀμφοτέρους τῷ ἀβλαβεῖ διατηρηθέντι τιμὴν ὡς ἐπὶ τούτῳ δεικνύντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀρέσκειαν, εἰ δ' ἀμφοτέροις διαλυμανεῖται τὸ πῦρ, καὶ αὖθις συνιέναι καὶ εἰρηνεύειν ὡς ἐν πυρὶ γεγονυιῶν τῶν συνθεσιῶν ἁπασῶν. Ἦν ταῦτα, καὶ βασιλεὺς μὲν ὀλκὴν παρασχὼν ἀργύρου ἐξ ἀφνειοτάτης χειρὸς (καὶ τί γάρ; ἀλλὰ καὶ αὐτὴν βασιλείαν προεῖτο ἄν, ὡς ἐδόκει, τῆς εἰρήνης ἐκείνων) τὸν πυροδέκμονα λέβητα ἐκέλευεν ἀργυροτυποῦσθαι, αὐτὸς δὲ, ἐπεὶ καὶ ἡ μεγάλη καὶ ἁγία ἑβδομὰς ἐφειστήκει, ἡμέραν ἔχουσαν τὸ πλέον τοῦ μεγαλείου καὶ πρὸς τῇ ἀναστασίμῳ οὖσαν εἰς τὴν δοκιμὴν ἐκείνην ἐπέταττεν· ἡ δ' ἦν ἡ τοῦ μεγάλου πάντως Σαββάτου. Καθ' ἣν συναχθέντες ἅμα, πρότερον πολλὰ τὸ Θεῖον περὶ τῶν προκειμένων λιτανεύσαντες, ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς, παρόντος ἐκεῖ καὶ τοῦ βασιλέως, εὐλαβῶν χερσὶ τοὺς τόμους ἐπίστευον, οἳ δὴ καὶ πᾶσαν ὑπονοίας αἰτίαν ὑποτεμόμενοι ἐμβάλλουσι τῷ πυρὶ τοὺς χάρτας, θεο-

vicem. Sed cum modo moneret, modo argueret, interdum rogaret, aliquando minaretur, nihil non denique moveret, neque ad extremam dicendi agendive, quæ ad id facerent, contentionem sibi quidquam reliqui faceret, frustra tamen semper fuit, haud ulla ratione arteve mitigare valens efferatas inveteratis odiis mentes obnixe in proposito utrimque perstantium, nec nisi signis divinitus editis cessuras sese profitentium, aut persuaderi contraria creditis hactenus passuras. Sic enim apud sese disserebant, verti suam ipsorum in hoc existimationem et famam sectæ, nec si verbis tantum et rationibus humanis de tam constanter hucusque affirmata sententia dimoverentur, vitare ipsos posse quin jure viderentur, arbitraria solum præfracti animi contumacia, sine argumento fundamentove auctoritatis idoneæ, antiquis adeo inflexibiliter placitis hæsisse.

22. *De conventionibus Atramytii per ignem initis.*

Itaque rati sic excusari duntaxat posse præteritam pertinaciam, si nonnisi signo manifesto divini contrarii judicii palam ostenso veterem persuasionem remisisse dicerentur, ultro provocabant ad prodigia, qualium ad coarguendas aliter ac res erat opinantium humanæ ratiocinationibus mentis indeprehensibiles allucinationes usum exstitisse olim in veteribus rerum ecclesiasticarum monumentis celebrem, sese observasse meminerant. In quo adeo sibi favebant larga propriorum æstimatione meritorum, ut suam inter et sanctorum quorumque hominum sortem nihil discernendum autumarent; et cum idem utique qui olim, nunc quoque polleret Deus, dubitandum non putarent quin ipsis intrepida fiducia poscentibus paria suæ supremæ indulgeret experimenta potestatis iis, quæ in sibi charorum quondam et spectatæ sanctimoniæ hominum gloriam mirabiliter patrare sibi duxisset gloriosum. Hoc igitur et audacter et magnifice jactabant, permittere se rem Deo: declaraturum haud dubie ipsum miro cujuspiam editione portenti favorem in causam ipsorum suum, ea evidentia cui neutrius partis quantavis **61** obniti pertinacia sustineret. Non displicuit imperatori propositio. Ergo is (utcunque patriarcha suspectam haberet ancipitem novitatem, et ei palam cooperari facinus se dignum haud duceret) in istam cum Arsenianis conditionem cupide convenit, ut hi quidem primum scripto prolixe commentario mandarent suas de adversantibus querelas ac quibus eos purgari piaculis juberet, post quæ suscepta bona fide ipsos in communionem non gravaturi essent admittere, Josephitæ contra volumini pariter otiose concinnato committerent defensiones suas, quibus Arsenianorum objecta refellerent. Tum pyra succenderetur tanti ardoris qui consumendo vel adamanti par pene futurus videri posset, et in eam scriptura utraque conjiceretur. Si una ex his vi flammæ consumpta illæsa altera perstaret, superstiti ut divino testimonio probatæ universi acquiescerent, et sectæ a qua esset scripta, veritas et innocentia cum veneratione debita et prompta executione præscriptorum agnosceretur. Sin utrumque volumen æque ignis exureret, tunc quoque velut abolitis divino jussu dissensionum causis concordia sincera iniretur, et flamma usæ arbitra, pacatis jam animis, in societatem ambæ partes coirent intimam atque in tempus omne durabilem. Sub hæc pactis ita firmata sanctissimis, imperator cœlesti experimento pretiosum apparandum instrumentum ratus, magnum argenti pondus conflatori dedit, ex quo lebes formaretur ignis sacri receptaculum. Quidni vero? qui totum ipsum, pene dixerim, imperium in spem conciliationis longe sibi

Digitized by Google

κλυτούντων ἐκείνων καὶ τὰ θεοφιλῆ ποτνιωμένων ἐφ' ᾧ προσσχεῖν τὸν θεὸν καὶ ἐμφανίσαι τὴν οἰκείαν βούλησιν, τὴν μακρὰν σφῶν ταλαιπωρίαν δυσωπηθέντα. Ὡς γοῦν ἐνεδλήθησαν, καλάμη ἦσαν πρὸς κάμινον καὶ ἀμφότεροι, καὶ τὸ πῦρ οὐκ ἠγνόει τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, καὶ συνεπτυγμένων ἀραρότως ἐπελαμβάνετο, ὥστε καὶ μιᾶς ἢ καὶ δευτέρας ὥρας σποδὸν γενέσθαι καὶ ἀμφοτέρους. Τότε γοῦν τελέως ἀποκαραδοκήσαντες, τρόπον τῶν τόμων, ὥσπερ ἐκεῖνοι πυρὶ, οὕτως οὗτοι βασιλεῖ ἐνεδίδουν καὶ δῆλοι ἦσαν ὑποκλινοῦντες τῷ πατριάρχῃ. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς διαχυθεὶς οἷον ἐκεῖθεν ὥς τι δράσας τῶν θαυμαστῶν (θαυμαστὸν γὰρ ἐδόκει γνώμας ἰσχυρὰς ἐν ἀκαρεῖ μαλαχθῆναι), ὡς ἤδη τὸ ὅλον κατωρθωκὼς ἐξ αὐτῆς λαφυραγωγηθέντας προσάγειν τῷ πατριάρχῃ ὡς εἶχεν ὥρμα, καὶ κρυμώδη κατανίφοντος ἠφροντίστει, [P. 58] καὶ λαβὼν ἐκείνους ἅμα πεζῇ βαδίζων ὀψὲ Σαββάτου τῷ πατριάρχῃ παρίστησιν. Οἱ δὴ καὶ αὐτόθεν προσιόντες εὐλογίας τε μεταλαγχάνουσι καὶ ἱεροῦ μεταλαμβάνουσι κλάσματος, δῆλοί τε ἦσαν ἐξ ὧν ἔλεγόν τε καὶ ἔπραττον πάντ' εὖντες ἐφ' οἷς, τὸ πρῶτον ὡς ἰσχυροῖς ἐξ ἀνάγκης μεγίστης ἐσχίζοντο. Ἐπέφωσκεν ἡ ἡμέρα, καὶ τὸ θερμὸν ἐκεῖνο καὶ ἔντονον πρὸς εἰρήνην ψυχροῦσθαι καὶ καταχαλᾶν ἤρχετο, καὶ ὡς κατασοφισθεῖσι σφίσιν ἑαυτοῖς προσεῖχον. Ἐν ἀφανεῖ δὲ τέως τὰ τῆς μεταδολῆς ἔχοντες (κτῆμα γὰρ εἶναι πειθοῦς τὴν εἰρήνην, ἀλλ' οὐ τύχης ἔκρινον), μόλις καὶ ἐς ἐκείνης ἡμέρας ἑσπέραν, ὡς ἀφυλάκτως ἐμπεσόντες, ἐν δεινῷ τιθέμενοι ἔμενον, πρωΐας δὲ πλὴν ὀλίγων πάντες παρεκεκίνηντο. Ὁ γοῦν κρατῶν, ἐπεὶ ἔγνω τὸ πᾶν εἰργασμένος μάτην, συνάγει τε τοὺς προὔχοντας καὶ δημηγορεῖ. Καὶ τὸν μὲν πατριάρχην ἔπω που παραδύσας ἐστολισμένον στολαῖς ἱεραῖς προσέταττεν ἡρεμεῖν, αὐτοῖς δὲ στρέφων οἷον διττὰ, καὶ τεχνιτεύων ὡς ἦν πρὸς τὰς ἐκείνων διπλόας, ὅπως ἂν ἔχοιεν γνώμης τὸν πατριαρχοῦντα διεπυνθάνετο. Τοῖς δὲ μὴ ὁμολογεῖν μὲν ἐκεῖνον πατριάρχην ὁ παρ' ἐκείνου

optatissimæ libenter profligaturus videretur. Destinavit præterea tanti momenti cæremoniæ diem omnium sacerrimam, hoc est, quoniam major jam hebdomas institerat, Sabbatum ipsum sanctum, Paschæ festorum principis vigiliam. Tali ergo luce congregatis cunctis, propitiato **62** longis communiter orationibus Deo, ut cœpta fortunare dignaretur, tandem universis inspectantibus, ipso præsente Augusto, piorum hominum et neutri parti suspectorum manibus volumina utrinque consignantur. Ea illi, quod bene verteret, in ignem jaciunt, intendentibus preces cum maxime per summam fiduciam Arsenianis, et quasi Deum admonentibus adesse tempus declarandi sui numinis in gratiam ipsorum zeli pro ejus gloria tandiu frustra tabescentis, ac longissimas miserias patientissime pro veritate toleratas clarissima sui favoris, qui calumnias humanorum errorum cunctas dilueret, significatione consolandi. Hæc illis orantibus stipula in fornace ambo pariter libri fuere. Nihil utriusvis respectu acris suæ virtutis remisit flamma. Et quanquam pro modulo lebetis haud multum prunarum erat, atque utrumque codicem pro suo quæque pars studio sedulo complicatum et compactum validis insuper involucris sepserat et protexerat, tamen una alterave hora nihil ex utroque nisi cinis superfuit. Hic jam confusi frustrata exspectatione, Arseniani præsertim, imitati suas chartas, ut illæ igni, sic ipsi Augusto cesserunt, et fidem pactorum reposcenti ostenderunt haud se recusaturos subjici deinceps atque obtemperare patriarchæ. Quo successu incredibiliter exsultans gratulansque imperator (miram quippe rem divinitus interpretabatur factam, quod tam invicta, tam annoso velut callo indurata pertinacia momento emollita resolutaque cerneretur), veluti jam voti vix sperati plene compos, festinavit victoriæ suæ quasi manubias ac spolia patriarchæ sistere. Eademque hora, etsi tum forte contigit asperam desævire tempestatem, ninguidis floccis cœlo passim hiemante depluentibus, per nives et gelu pedes viam mediam emensus, eadem Sabbati sancti vespera, patriarcham adit eique Arsenianos offert; qui supplices admoti eulogias ab eo et sacri panis fragmentum accipiunt, **63** plane, ut tum apparebant, significantes renuntiare se pristinis persuasionibus, et vero tandem agnito dedoctos cuncta illa superiora, quæ pro necessariis abscindendi sese ab Ecclesia causis habuerant, remittere ac velle oblivisci bona fide. Cæterum vix posteræ inde diei sol exortus illuxerat, cum horum studium illud in pacem pridianum cœpit languescere. Ne sibi esset illusum transacta retractantes verebantur; ac tantam sui nictu properatam oculi mutationem admirati, nullis sibi argumentis, nisi casus eventu fortuiti, tam alte insculptas animis evelli potuisse persuasiones querebantur, sero jam agnoscentes scilicet doctrinæ solidæ, non sortis instabilis talem par fuisse effectum exsistere. Ægre ad ejus diei vesperam novorum istiusmodi sensuum qualiscunque dissimulatio pervenit: urebat quidpe penitus et inquietissime, ut indicia erumpentia vix tenerent, agitabat superbos animos memoria imprudentiæ, qua se incaute objecissent periculo ruinæ, in quam et præcipitaverant. Larvam tamen ea utique luce non deposuere. Postridie, præter paucos, universi palam motu ingenti reclamarunt. Imperator, ubi frustra se laborasse intellexit, convocat capita ipsa sectæ, et orationem ad eum cœtum habet. Sed antequam dicere aggrederetur, patriarcham pontificali ornatum habitu præsto esse jubet, exspectantem in vicino conclavi. Arsenianos ipse interim implicare callide conatur, anceps quæsitum ad eorum utrimque pervias ambiguitates opponens. Percontatur videlicet ex iis quid de patriarcha, qui nunc talis vocetur, sentiant; ecquid eum tali revera dignitate, cujus nomine dignetur, agnoscant præditum. Hærebant in expediendo responso. Hinc enim durum videbatur

Digitized by Google

ἁγιασμὸς καὶ ἡ εὐλογία προσίσταιο, ὁμολογεῖν δὲ, A νουν ἕτεροι, πλὴν ἐπὶ τοῖς ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως,
τέως δ' ἔχειν ἄττα καὶ λέξειαν σκανδάλου παρεκτικὰ, [P. 39] τοῖς δ' ἐκτὸς ἐπιτιμηθεῖσι κατὰ καιρὸν ἀνίε-
οἷς δὴ καὶ πολλοὶ προσκρούοντες τὴν ὁμόνοιαν ἀπα- σθαί τε καὶ ἐνεργεῖν· διώκταις δὲ (διωγμὸν ἐκάλουν,
ναίνοιντο, εὔσχημον δοκοῦν, ὅμως ἀμφοτέρωθεν πε- κἂν τις καὶ τοῖς διαφόροις ἔγρυξε παρανῶν, ἢ μὴν
ριίσταντο καὶ ἐξέφευγον. Ὁμολόγουν δὲ τέως τὸν μετιὼν προδόταις καὶ συνεργοῦσι) πρόστιμον εἶναι
Γρηγόριον πατριάρχην· τοῦτο γὰρ ἦν ἐκείνῳ καὶ τὴν εἰσαεὶ ἀπραξίαν, κἂν ἐντὸς εὑρίσκοιντο κἂν
τὸ ἐκ Γεωργίου μοναχικὸν ὄνομα. Καὶ εὐθὺς ἀπρο- ἐκτός· τοῖς δ' ἄλλοις τῶν κληρικῶν ἐπιτιμηθεῖσι
όπτως παραστὰς ἐκεῖνος πάνυ τοῦ βασιλέως οἰκονο- τὴν λύσιν δίδοσθαι, πλὴν μὴ ἐς μείζω προκόπτειν
μήσαντος, καὶ αὖθις ἀκούσας ὡς πατριάρχης λέ- βαθμὸν, κἂν ἐς ὁπόσον προΐοιεν ἀρετῆς. Ταῦτα τά-
γοιτο, ἐπεγκαλεῖ μὲν αὐτίκα σφίσι τὴν ἀποστασίαν ξαντές τε καὶ γράψαντες ἐπανῆεσαν.
καὶ τὴν τῶν συνθηκῶν παράβασιν, ὡς οὐκ ἀνθρώ-
ποις διαψευσαμένων, ἀλλὰ Θεῷ. ἐπιφέρει δὲ εὐθὺς κγ'. *Ὅτι ὁ Σάρδεων Ἀνδρόνικος ἐγκληθεὶς δίκην*
τὸν ἀφορισμὸν, ἄνδρας εὐλαβεῖς διὰ ταῦτα οἰηθεὶς *καθοσιώσεως καὶ ἀποστρέφεται παρὰ τοῦ βα-*
προσάξασθαι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἀμφὶ τὸν Ὑάκινθον *σιλέως καὶ ἀτιμάζεται.*
καὶ τὸν Λεπενδρηνὸν, οἳ δὴ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπε-
σύροντο. Τὸ δ' ἆρ' ἦν μᾶλλον ἐκείνοις πρὸς ἀποστα- B Οὐ μὴν δὲ κατὰ [P. 40] Λάμψακον πρὸ τοῦ καὶ ἡ
σίαν παρότρυνσις, καὶ ἀφίσταντο μικρὰ τῶν ἀφο- δίκη ἐπὶ μήκιστον χρόνον ἀργὸς ἦν, ὡς εἴθιστο τὰ
ρισμῶν ἐκείνων φροντίσαντες. Ἐπέμειναν δὲ καί πολλὰ διαμέλλουσα, ἀλλὰ τῷ ἀρχηγῷ τῶν τοιούτων,
τινες, οἷς δὴ ὡς πᾶσιν ἡσμένιζον. Ἀπῄτουν δὲ κἀ- τῷ ἀπὸ Σάρδεων, κἂν οὐ παρῇ πραττομένων, πα-
κεῖνοι τὰ ἐπὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ δεινὰ, ἃ δὴ πολλοῖς λίμπους οὖσα ἐξ ὑπερτέρας περιέστη χειρός. Καὶ δὴ
ἐμπλησθέντων τῶν πρώτων ἐλείφθησαν. Τὰ δ' ἦσαν παρὰ μαθητοῦ αὐτοῦ τοῦ μοναχοῦ προσαγγέλλεται
χειροτονίαν μὲν πᾶσαν τοῦ Ἰωάννου ἀργεῖν, κἂν αὐ- Γαλακτίωνος χείριστα καὶ φρονῶν καὶ λέγων κατὰ
τὸς ἦν ὁ χειροτονητὴς, κἂν ἐκ προτροπῆς ἐχειροτό- βασιλέως. Ὡς δὴ καὶ ὑποπτευθεὶς τὰ μέγιστα πρὸς
πολλὰ δίκαις καθοσιώσεως καθυπάγεται. Τὸ δ' ἐν-
τεῦθεν ἀπάσαις τε λοιδορίαις περιβληθεὶς καὶ ἐλεγ-

et parum consequens, profiteri se illum pro patriarcha non habere, a quo ipsi volentes eulogiam, a quo Eucharistiæ participationem admisissent. Tribuere illi confessione quoque sua honorem cujus a cunctis ferret titulum, excipere tamen aliqua in eo se culpare quæ quia multos offenderent, ejus interim communione abstinendum putarent, minus **64** quidem apparere improbabile: cæterum ab hoc quoque proferendo alternantibus metu ac pudore tardabantur, et deliberationi concludendæ spatium cunctando ac tergiversando captabant. Ad extremum, ne nihil dicerent, illud unum responderunt, haud negare sese patriarcham esse Gregorium : nam hoc Cyprio, ex Georgio mutatum, cum professionem in præparatione patriarchatus assumeret monasticam, nomen insederat. Tum enimvero patefactis repente jussu imperatoris valvis coram adfuit prope dispositus in latebris Cyprius; et audisse se præfatus agnosci ab Arsenianis patriarcham, jure illius potestatis uti velle addidit in hominum sibi subjectorum rebelli defectione castiganda. Sic ingressus perfidiosam infractionem conventorum vehementer objurgavit, haud hominibus ipsos sed Deo mentitos increpans. Intorsit sub hæc excommunicationis in contumaces fulmen, eo terrore non perfrictæ plane frontis nec nullius religionis homines, Hyacinthum præsertim et Lependrenum, reducendos ad frugem et in fide pactorum confirmandos opinatus. In quo eum spes fefellit sua : nam unde illos revocandos ad subjectionis officium credidit, inde sunt ad defectionem urgentius impulsi. Palam ergo rebellarunt, spretis minis anathematis inflicti. Perstiterunt nihilominus ab iis se abscindentes quidam, plerisque se jam statutis acquiescere professi, exigentes et hi tamen ut quæ ex antea pro-

missis nondum impleta causabantur, dura sane quædam et Ecclesiæ gravia, exsecutioni mandarentur, ut nimirum suspenderentur ab ordinum exercitio quicunque Joanne Vecco patriarchatum gerente ordinati fuerant, sive illis ipse per sese manus imposuisset, sive alii nutu et auspiciis ipsius, dumtaxat intra urbem Constantinopolim. Nam iis qui alibi sic fuissent inaugurati, correptis objurgatisque post tempus aliquod restitutionem in usum ordinum legitimamque sacerdotii functionem annuebant; **65** persecutoribus vero (persecutionem vocabant, si quis vel monendi gratia compellasset asperius, aut proditoribus delatoribusque ipsorum cooperatus esset) pœnam sanciri utique volebant suspensionem irrevocabilem in tempus omne, sive ii intra urbem sive extra reperirentur aut degerent. Cæteris e clero castigatis remissionem dejectionis e gradu post aliquam pœnitentiam relaxabant, sic tamen ut provectionem in superiorem ordinem non concederent, quantumvis deinceps in virtute profecissent. Iis statutis et in scripta relatis ad sua se quisque receperunt.

23. *Ut Sardensis Andronicus delatus læsæ majestatis, rejectus ab imperatore ac dehonestatus fuerit.*

Cæterum ut olim apud Lampsacum lucem fulguris detegentem insidias barbarorum statim secuta dicitur vis ultrix fulminis ac flamma, qua sunt iidem hostes absumpti, sic et nunc divina justitia non longum, ut alias plerumque consuevit, spatium interposuit inter culpam et pœnam auctoris horum malorum et artificis præcipui, quondam antistitis Sardensis, cujus ductu impulsuque hactenus narrata, licet non interesset coram ipse præsens, geri atque administrari palam erat. Hunc ergo, quem impune hactenus peccantem quasi præteriisse dissi-

Digitized by Google

μοῖς τοῖς εἰκόσιν, ὅτι καὶ μοναχὸς ὢν οὐκ ἔφριξεν ἀθετήσας τὸ σχῆμα καὶ πρὸς τὸν τῶν ἀρχιερέων μεταπηδήσας βαθμὸν, καὶ τὰ δεινὰ παθὼν ἐκ πολλῶν, τέλος πυγμαῖς τε καὶ ὠθισμοῖς ἀνάρπαστος γεγονὼς ἔξω που τοῦ κοινοῦ συνεδρίου παρέρριπται, ὅτε καὶ ὁ Λαρίσσης Νίκανδρος τῆς Ἰωάννου χειροτονίας ὢν καὶ διὰ τοῦτο παρ' ἐκείνου καθαιρεθεὶς, ἐκεῖσε παρὼν καί γ' ἀτίμως ἐκεῖνον ἐκριφθέντα θεώμενος, λαβὼν μοναχικὸν ἐπιτύμβιον μεθ' ὅσου μυκτῆρος καὶ χλευασμοῦ ἐπιτίθησιν. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο μόνον ἐν ἑαυτῷ γεγονὼς (τὰ γὰρ πλεῖστα ἔξω νοὸς ἦν) ἐρρίπτει τε παρευθὺς ἐπισχὼν τὴν καλύπτραν ἐκ ὀφρυδώνων, καὶ ταῖς ὀξείαις βολαῖς τοῦ ἡλίου γυμνὴν ἐδίδου καθυπακούειν τὴν κεφαλήν. Ὁ δὲ καὶ αὖθις ἀναλαμβάνων ἐπετίθει, καὶ αὖθις ἐκεῖνος ἀπέρριπτεν. Καὶ τοῦτο πολλάκις γεγονὸς, γέλως ἦρετο παρὰ τῶν παρόντων καὶ χλεύη καὶ ἐπιτίμησις οὐ μικρά. Οἱ δέ γε προσεκτικώτεροι, ἀνάγοντες τὸν νοῦν πρὸς ἅπερ ἐκεῖνος ἐποίει τοὺς ἀρχιερεῖς πρό-

A τερον, ὁμοίαις δίκαις ὑποβάλλουσαν ἐκεῖνον κατενόουν τὴν πρόνοιαν.

κδ'. *Ὅπως ὁ Κοτανίτζης ἀπὸ τῆς Προύσης φυγὰς ἐγένετο.*

[P. 41] Ὁ μέντοι γε Κοτανίτζης τὸ σχῆμα φέρων τῶν μοναχῶν κἀν τῇ τῆς Περιβλέπτου μονῇ ἀσκῶν, ὑποκρινόμενος δὲ καὶ πᾶσαν ἁπλότητα ὡς ἐκ ψυχῆς ἀγαπήσας τὴν πολιτείαν καὶ ταύτῃ συναποθανεῖν αἱρούμενος, καὶ τοιαύταις ἀπάταις τοὺς μοναχοὺς ὑπελθὼν, πείθει ἐφεῖναι τούτῳ καταλαβεῖν τὴν ἐν Προύσῃ μεγίστην μονήν. Ἧς δὴ ἀφιγμένος ἐκεῖθεν τεχνιτεύει τὴν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα δραπέτευσιν. Γράφει γὰρ δι' ἀπορρήτων, ἐνασχολουμένου τοῦ βασιλέως τοῖς ἄλλοις καιρὸν εὑρηκὼς τὸν ἁρμόδιον, καὶ ἀνὴρ ἐνήρης παρὰ τῶν οἰκείων εὐτρεπισθεῖσα ἵππους φέρουσα πέμπεται. Καὶ δὴ προσισχούσης αἰγιαλῷ τῆς νεὼς οἱ ταύτην ἄγοντες δηλοποιοῦσι τῷ Κοτανίτζῃ τὴν ἄφιξιν, καὶ ὁρισθείσης νυκτὸς αὐτοὶ μὲν τῷ τείχει τῆς μονῆς ἅμα καὶ πόλεως ἐφιστῶσι τοὺς ἵπ-

B

C

D

mulans cœlestis censura videbatur, converso strenue vestigio rediens severo supercilio revisit, alteque sublatæ manus ictu immedicabili afflixit immiserabilem. Nam cum a Galactione quodam ejus discipulo monacho delatus ad Imperatorem esset tanquam pessima in eum machinans et loquens, is indicio tali ad suas cæteras gravissimas suspiciones adjuncto, plane persuasus pravum esse istum ac sibi capitaliter infestum hominem, pœnis eum perduellium et læsæ majestatis reorum addixit. Ergo in os proscissus conviciis, et per omnes contumelias, quibus incomitiare compertos scelerum ac deprehensos in flagranti vindicta insultans solet, ignominiosissime traductus a passim exprobrantibus, quod suscepta professione monastica non esset veritus dehonestare sacrum habitum ambitione insolenti, qua in gradum antistitum insilire rursus seque intrudere affectasset, tum progredientibus verbis ad verbera, pugnis plagisque multorum manus certatim inferentium contusus, **66** ad extremum raptatione dira tractus extra consessum longe inde projectus est, quando Larissensis Nicander, qui quod fuisset ordinatus a Joanne Vecco, Chalazæ opera motus loco fuerat, forte hic præsens et suæ auctorem ignominiæ ignominiosissime vicissim ejici haud invitus cernens, paratum ad meditatam irrisionem cucullum monachi Chalazæ, dum se coram asportatur, capiti obiter injecit. Hoc punctus aculeatissimæ subsannationis stimulo velut expergisci Chalaza visus est, cum ad cætera hebes obtorpuisset. Sensu igitur sic demum recepto, rejecit maximo statim conatu insigne invisæ professionis. Sed dum superimpositum ei, quem prius gestabat, proprio antistitum pileo monachicum operculum cupide excutit, arreptis simul forte laciniis, fundæ figura hinc inde pendentibus, calyptræ, hanc quoque simul abjiciens, nudum jam verticem solaribus acriter urentibus exposuit radiis. Quo Nicander viso iterum

caputium ingessit, iterumque illud sine mora Sardensis excussit. Tertio et sæpius idem ludicrum certamen inter ambos frequentatum est, magno astantium risu, ambitionem pseudoantistitis monachi extrema in calamitate perdurantem effusa cachinnatione traducentium, interim dum prudentiores quique, reputantes acta nupera Chalazæ, providi Numinis æquum judicium venerabantur, quo supplicia, quibus hic paulo ante subjecisset immeritos antistites, merito nunc retorta in ejus ipsius agnoscebant caput.

24. *Ut Cotanitza Prusa fugerit.*

At Cotanitza susceptum, ut in loco retulimus, habitum monachi adhuc gerens in Periblepti monasterio egregie religionem simulare instituit, præ se ferens tali vitæ consentaneam simplicitatem, omnibusque contestans indiciis ex animo acquiescere se asceticæ professioni, in eaque usque ad spiritum extremum perseverare plane decrevisse. Sic suorum sibi **67** parato favore sodalium, facile ab iis impetravit ut bona moderatorum gratia in maximum Prusæ monasterium se transire paterentur. Huc porro ille translatus agere vafer opportuno loco, quod dudum coquebat, cœpit, suam nimirum in patriam ac familiarem larem fugam machinari. Scripsit enim arcano per fidissimos nuntios suis domesticis quæ ab ipsis fieri volebat, tuto jam administranda, quando imperator diversissimis intentus, ad sensum inopinatissimæ molitionis adversurus mentem, timeri haudquaquam posset. Cognatis ergo Cotanitzæ tali articulo non cessantibus, comparuit brevi Prusæ piscatoria remis instructa equos advehens, qua littori appulsa exscendentes vectores Cotanitzæ necessarii clam hominem conventum ad fugam invitant. Condicta inde nocte isti muro monasterii qui ab ea parte idem cum muro urbis erat, cum equos admovissent, descendit ipse fune demissus e pinnis mœnium, equoque consenso, abundante ad iter quod

Digitized by Google

πους, ἐκεῖνος δὲ ὑποχαλασθεὶς σχοίνῳ καὶ ἐπιβὰς ἵππου, καταλαβὼν τὸν αἰγιαλὸν, αὐτονυχεὶ ἀνάγεται καὶ τὴν φυγαδείαν ὡς εἰκὸς διατίθεται.

κε'. *Περὶ τῆς ἐπὶ δύσιν ἐκστρατείας τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ταρχανειώτου.*

Ὅπερ μαθὼν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐν δεινῷ ποιησάμενος, ἐπεὶ καὶ τὸν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα καὶ δυτικοῦ σεβαστοκράτορος υἱὸν Μιχαὴλ πολλὴν δραστηριότητα ἔχειν ἐμάνθανε, τοῦ μὲν τὸ θερμουργὸν ὑπονοῶν ὅμως εἰς καιρὸν ἐτίθει τὴν περὶ αὐτοῦ σκέψιν, τοῦ δὲ τὸ αὐτίκα δραστήριον τὰ πολλὰ ὑποπτεύσας ὡς ἐσομένου πολεμίου ἀπαραιτήτου πρὸς ὃ δὴ καὶ ὁρμήσειε, λόγους τε κινεῖ περὶ τούτου καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτανεψίᾳ συσκέπτεται Ἄννῃ τῇ βασιλίσσῃ. [P. 42] Ἡ δ' ἐκ τῶν δυνατῶν καὶ βασιλεῖ χαριζομένη καὶ γειτονοῦν κακὸν ἑαυτῇ ὠθοῦσα, ὡς εἴχε καθυπισχνεῖτο παντοίως τὸν ἀνεψιὸν μετελθεῖν, καὶ μηδὲν ἀνεῖναι δουλαγωγῆσαι, καὶ ὡς δυνηθείη ἐκεῖνον περισχεῖν ἀφύκτως εἰς χεῖρας καὶ πέμπειν τῷ βασιλεῖ. Συντάττε δὲ καὶ δυνάμεις ὁ βασιλεὺς ἀφιξομένας σύναμα τῷ πρωτοβεστιαρίῳ Ταρχανειώτῃ πρὸς δύσιν πεζῇ καὶ τῇ Δημητριάδι ἐπιμιξομένας, ὡς κατασχεῖν μὲν ὁπόσον καὶ τῶν ἐκεῖ δυνηθεῖεν νόμῳ πολέμου καὶ μάχης, ἕτοιμον δ' εἶναι λαμβάνειν πεμπόμενον παρὰ τῆς Ἄννης, εἰ κατασχεῖν εὐοδοῖτο, τὸν Μιχαήλ. Ταῦτα τάξας τε καὶ κυρώσας ὁ βασιλεὺς τὴν Ἄνναν μετ' εἰρήνης ἀπέπεμπε καὶ τιμῆς, αὐτὸς δὲ παντοίως ὑποποιούμενος τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ τιμᾷν αἱρούμενος τοῖς μεγίστοις, ὡς καὶ τῷ τοῦ Καίσαρος ἀξιώματι σεμνύνειν καθυπισχνεῖσθαι, πρὸς τὴν δύσιν ὥρμα. Ὁ δὲ μόλις ἀξίωμα μὲν ἔλεγε τότε λαμβάνειν διδόντος, ὅτε καὶ αὐτὸς ἄξιόν τι Ῥωμαίοις ἐπεξεργάσεται κατόρθωμα, ὡς μὴ δωρεὰν, ἀλλ' ἄθλον λαμβάνειν· τότε δὲ χρείας ἐνούσης χρημάτων αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμιείου, ὡς αὐτὸν διαβεβαιοῦσθαι πρὸς τοὺς οἰκείους ὕστερον, ἐξήτει τὰ χρήματα, ἡ δὲ περὶ τὸν βασιλέα βουλὴ ἐκ κοινῆς συγχροτήσεως συλλέγεσθαι ἐδικαίου. Ἡ δ' ἦν τὸ τῆς προνοίας τῶν ἐχόντων προνοίας δέκατον. Ὁ δὴ καὶ συνήγετο μὲν ὡς δῆθεν ἐκ τῶν δικαίων τῶν δεσποτῶν, τὸ πᾶν δ' οἱ παροικοῦντες ἀπετίννυον δυναστευόντων ἐκείνων. Συναχθέντων μὲν μεγάλων χρημάτων ἐντεῦθεν, ταῦ-

ad mare restabat noctis ad id lectæ tempore, littus tempestive attigit, naveque exceptus velis de cætero remisque servientibus abiit.

25. *De protovestiarii Tarchaniotæ expeditione in Occiduos tractus.*

Ea fuga nuntiata gravem incussit imperatori dolorem ex sollicitudine, qua reputans Cotanitzam gnavum et exercitatum bellis hominem paratum instrumentum res novandi facile futurum Michaeli Joannis Ducæ Occiduorum tractuum sebastocratoris filio, strenuo et inquietæ indolis juveni, de Cotanitza quidem, quamvis suspectos merito habebat eos, quorum alias damnis publicis specimen dederat, ardentes ad rebellionem impetus, intentiorem in tempus aliud curam distulit : statim autem occurrendum ratus erupturis haud dubie proxime in apertum bellum Michaelis, pro ejus et ætatis et ingenii fervore, consiliis, anxie inquisivit ecquid illi posset utile præoccupando vel arcendo comminisci. Secum tandem ac cum aliis deliberato negotio, tentandum putavit animum, specie cum ea consultandi, Annæ reginæ consobrinæ suæ, quippe ex Eulogia natæ patris **68** sui sorore. Nec Anna cunctata est animum et studium accommodare votis imperatoris. Reputans enim securius quæstuosiusque sibi fore Augusti propinqui demereri gratiam cooperando ad depressionem ferocis adolescentis e viri sui fratre notho geniti, a cujus et ipsa præcipiti natura malum impendere sibi nec modicum nec longe differendum intelligebat, quam potuit asseverantissime ad fidem promissi faciendam Andronico confirmavit daturam sese pro viribus operam, et ad id fiducia quam necessitudo affinitatis sibi erga natum ex germano mariti sui tribueret, perite usuram, ut callide circumventum suspectum juvenem et redactum in potestatem tuto ad imperatorem mitteret. Hujus inceptι promovendo successui, decrevit Andronicus exercitum alio prætextu in Occiduos tractus itinere terrestri mittere, præposito ei summo duce protovestiario Tarchaniota, quem jussit usque ad Demetriadem cum copiis progredi, bellumque illic ducere occupando quantum terrarum posset ac manus hostium obvias fundendo, interimque, quod arcanum et præcipuum destinatum erat, exspectando dum captum dolo Michaelem Anna, juxta condicta, ipsi transmitteret. His in hunc modum clam constitutis, imperator Annam primum cum pace et honore dimisit ; ac quem post illam mittere protovestiarium parabat, quo penitus sibi prius devinciret atque ad fideliter strenueque rem gerendam tanto certius obstringeret, exquisitis omnis generis affecit honoribus, adeo ut ipsa quoque se illum insigniturum Cæsaris dignitate polliceretur. Quod is audiens modeste reposuit vix se quidem unquam tali dignum fastigio futurum : cæterum tum minus inconvenienter tanta cumulandum gloria, cum edito aliquo in magnum usum Romanæ rei memorabili facinore consecutus foret, ut non gratis sed in præmium navatæ operæ in eum apicem videri evectus posset. Quæ porro erant procinto ad hanc expeditionem Tarchaniotæ necessario numerandæ pecuniæ, eas petierat ille quidem ex publico promi ærario, quemadmodum apud suos deinde familiares affirmavit : verum iis quibus tunc imperator **69** utebatur consiliariis satius visum eam summam ex nova collatione conficere. Edictum ergo est ut quicunque pensiones annuas e fisco acciperent, earum pensionum decimam in hujus exercitus sumptum conferrent. Quod cum statim esset exactum, videbatur quidem parcitum plebi, rejecto in proceres talis vectigalis onere. Cæterum contra contigit : nam summatum quisque pro potestate a sibi subditis expressit

Digitized by Google

τα λαβὼν ὁ πρωτοβεστιάριος ἅμα πλείσταις δυνάμεσιν ἐπὶ Δημητριάδος καὶ τῶν ἐκεῖ ταχέως ἐξώρμα, πεζῇ τὰς δυνάμεις ἄγων.

κς'. *Ὅτι αἱ τριήρεις τῆς Ῥωμαΐδος κατημελήθησαν.*

Τὸ δὲ ναυτικὸν [P. 43] ὁ ἐκείνου γαμβρὸς Ῥαοὺλ Ἀλέξιος ἦγε, περί που τὰς ὀγδοήκοντα ναῦς· συνῆν δ' αὐτῷ καὶ ὁ μέγας στρατοπεδάρχης Συναδηνός. Καὶ χρήσιμον ἐδόκει τὰ μέγιστα τότε ναυτικὸν τοῖς Ῥωμαίων πράγμασιν, εἰ καὶ μετὰ τὴν ὑποστροφὴν οὕτω δόξαν κατημελεῖτο ὡς ζημιοῦν πλέον ἢ συνοῖσον κατὰ καιρούς. Ὑπενοεῖτο γὰρ καὶ ταῦτα, καὶ πρὸς τὸ πιστεύειν ἦσάν τινες οἷς ἤρεσκε τὸ οὕτω πεπρᾶχθαι, ὡς ἐπεί γε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ἀταραξίᾳ καταστῆναι ξυνέβη βασιλέως σπεύσαντος, πᾶν ἐντεῦθεν πολέμιον συσταλῆναι τότε καὶ ἀπρακτήσει τοῦ Θεοῦ νεύοντος. Ἐκεῖθεν δὲ καί τινες τῶν βασιλικῶν ἀρχόντων καὶ βουληφόρων βουλὰς εἰσῆγον, πολὺ μὲν τὸ ἀντερετικὸν εἶναι, πολὺ δὲ τὸ κατὰ τὰς ναῦς μισθοφορικὸν, ὧν ἐκείνων μὲν τὰ τέλη τῷ δημοσίῳ ταμιείῳ καταβαλλόντων, χρημάτων εὐπορεῖν πολυδάλλουσαν βασιλείαν, καὶ τούτοις κατὰ σπονδάς τε καὶ συνθεσίας ἀκονιτί τε καὶ ἀπραγμόνως διαφέρειν τὰ τῆς ἀρχῆς. Ταῦτ' ἐκεῖνοι πείθοντες βασιλέα, οὐκ ἐνιδόντες καὶ πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων, ὡς οὐχ οἷας τ' οὔσης ἀρχῆθεν τοῖς οἰκείοις ἐμμένειν, ἀλλὰ ζημίαν ἡγουμένης εἰ μὴ καὶ ἄλλα προσλάβοιτο, καὶ ὅτι τῆς Κωνσταντίνου κρατούσης καὶ νήσους ἐχούσης ἀδύνατα δίχα τριήρεων ἄρχειν, καὶ ταῦτα τοῦ Ἰταλικοῦ ἐξ ὅτι πλείστης κορύζης ἀνεγηγερμένου πρὸς ἀνάληψιν ὧν χθὲς καὶ πρὸ τρίτης ἐκείνων ἦσαν καὶ τῇ ἀρχῇ τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῶν τριήρεων προσεκτήθησαν. Ταῦτα βασιλεὺς μὲν ὡς εἰκὸς ξυνεώρα, ἱκανῶς ἔχων καὶ πρὸ τῆς ἐς ἅπαν ἡλικίας τῆς ἐς μάλιστα βασιλικῆς ἐπιστήμης, καὶ τῶν νεῶν εἶχετο· ἀλλ' ἐνίκα τὰ μόρσιμον, καὶ τοῖς λέγουσι πείθειν ἦν. Καὶ τὸ εἰρηνικὸν δὲ τοῦ καιροῦ, συνυποκλινομένων καὶ τῶν λοιπῶν Βενετικοῖς τε καὶ Γεννουΐταις, ἐκποδὼν

quantum in id solvendum fuit. Magnum igitur inde contractum pecuniæ numerum auferens protovestiarius cum numerosis copiis celeriter ad Demetriadis viciniam se contulit, terra exercitum ducens.

26. *Ut triremes Romaidis neglectæ fuerint.*

Negligebatur enim classis, qua cursus in eas partes fieri commode potuerat. Præerat illi ejusdem Tarchaniotæ gener Alexius Raul, octoginta circiter naves habens. Cum hoc erat magnus quoque stratopedarcha Synadenus. Ac quanquam satis apparebat perutilem Romanis rebus esse maritimam potentiam, tamen post conversionem rerum quæ capessente imperii habenas Andronico facta est, ea curari oscitantius cœperat, prævalentibus consiliis opinantium recte lucrifieri sumptum istum posse, quod plus damni, ut aiebant, quam commodi ex instructis impensa maxima classibus reipublicæ proveniret. Allegabant ad hoc persuadendum non argumenta illi quidem satis valida, ac ne verisimiles quidem conjecturas, sed suspiciones fere meras. Tamen hæc pronis accipiebantur auribus, et quod deerat verisimilitudini rationum, studia gratiosorum apud Augustum et voluntates proprio isthuc propendentes impetu supplebant. Quorum etiam audiebatur oratio, ex actis imperatoris, et contentione qua ad res Ecclesiæ componendas incumberet, augurantium inutilem deinceps classem fore, Deo sic videlicet remuneraturo zelum sibi gratum principis, restituendæ in integrum religioni tam sollicite intenti, ut nutu ejus disjicerentur omnes infensæ molitiones oppositarum nostræ continenti gentium, et nulla de cætero vis ab iis foret inferenda, quam ad propulsandam usum habere possent aliquem copiæ navales. His primo magis non reprehensis quam probatis, deinde quodam quasi successu impunitatis increbrescentibus, fiebat ut etsi nondum publico 70 decreta consilio foret dimissio exercitus maritimi, tamen in deliberationibus de sumptu in rempublicam faciendo, si qui præcipuorum imperii ministrorum commendare se provida parcimoniæ specie volebant, tum promissime audirentur cum dicerent supervacaneum ali numerum remigum, mercede conductam in naves militiam exterorum in nimiam excrevisse multitudinem. Cujus duplicis generis hominum, si priores quidem vectigalia, ut cæteri suæ sortis, ærario imperata solverent, hi vero exauctorati militia gravare rempublicam impendio stipendii desinerent, fore haud dubie ut fiscus multiplici refectus hinc inde sumptu, nec largis erogationibus exhaustus, abundaret pecunia, qua perite princeps utens facile hostes exarmaret, stabiliretque securum otium subditis citra pulverem ac pugnam, conciliandis prudenter conventionibus ac pactis, quibus certius quam victoriis strepitu ac discrimine quæsitis salus quiesque publica, quantum ad felicem imperii cursum optandum esset, firmaretur. Talia cum isti disputarent, non statim quidem probabant Andronico; qui et usu jam quodam principatus, et indole pro ætate regnandi artium capaci, animo præterea gloriæ avido ac servare illibatum imperio Romano suum antiquum decus, prout posset, certo, satis utique sentiebat ad splendorem imperantis orbi civitatis, nec non ad defensionem insularum objectarum incursibus gentis Italicæ, partim avitis odiis partim ira recenti curaque recuperandi nuper amissa in nostras semper injurias armatæ, maxime opportunum esse præsidium triremium. Tamen nescio quo fato sensim prævaluit utcunque non creditum nec firmis nixum rationibus consilium, seu divinæ Providentiæ deprimere res nostras statuentis vis ineluctabilis hæc fuit, seu principis et principatus ministrorum supine indormiens fiduciæ præsentis tanquam duraturæ in ævum omne pacis improvida quædam et gravibus olim luenda damnis socordia. Videbant tunc nimirum obnoxie quiescere Latinum omne nomen, nec quemquam ex Italis magis

Digitized by Google

μάλιστα καὶ τοῦ Καρούλου γενομένου, εὐδιάθετον A τὴν γνώμην ἐτίθει. Οἱ μὲν οὖν τὰς ναῦς παριδόντες ἐνῆκαν ἐκείναις χρόνον ἱκανὸν καὶ μόνον δίχα τοῦ συνεργοῦντος εἰς φθορὰν λογιζόμενον. Τὸ δὲ ἐπὶ ταύταις ἀποτεταγμένον στρατιωτικόν τε καὶ μάχιμον παρ' οὐδὲν ἔχοντες, τοῖς μὲν βαναύσους τέχνας μεταχειρίζειν ἐφῆκαν εἰς ἀποστροφήν, ὁπόση τις ἐκεῖθεν δυνατὴ ἦν, τοῖς δὲ καὶ αὐτομολεῖν τοῖς ἐχθροῖς, [P. 44] ὥστε σύναμ' ἐκείνοις πειρατῶν τρόπῳ τὴν Ῥωμαίων κακοῦν. Τότε δὲ τοῦ πρωτοβεστιαρίου ἐξορμῶντος πολύ τι πλῆθος εἵπετο ἐπὶ δύσεως. Καὶ δὴ προσβαλὼν Δημητριάδι ἐκεῖ συνέταττε τὰς δυνάμεις, οὓς μὲν πέμπων εἰς σκῦλα καὶ ἁρπαγάς, οἷς δ' ἔκλ ἀνοικοδομὴν τῶν ἐκεῖ χρώμενος πολισμάτων, ἀπαραδόκων καὶ τὴν τῆς βασιλίσσης πρᾶξιν ἐπὶ τῷ ἀνεψιῷ Μιχαὴλ, ὡς λέλεκται. Καὶ πρῶτον αὐτῷ B τῶν ἔργων πύργοις ξυλίνοις αὐθημερὸν εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας ποτουμένοις περιβαλέσθαι Δημητριάδα, διχῇ τε περιταφρεῦσαι, καὶ ὕδωρ ἐκ θαλάσσης ἐνεῖναι ταῖς τάφροις, καὶ οὕτως ἀνέδην κατ' ὀλίγον κτίζοντα ἀνεγείρειν λίθοις τὸ πόλισμα. Διὰ ταῦτα καὶ ἀνοχὴς ἐποιεῖτο, καὶ ἀεργὸς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἐφαίνετο.

κζ'. *Περὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου, καὶ ὡς ὕστερον κατωρθώθη τὰ κατὰ τὸν Μιχαήλ.*

[P. 45] Τοῦ γοῦν καιροῦ τριβομένου νόσος ἐμπίπτει τῷ στρατιωτικῷ βαρεῖα πάντη καὶ αὐτουργὸς τοῖς πολλοῖς θανάτου· βαρείας γὰρ χεῖρας ὁ λοιμὸς ἐκείνοις ἐφῆκε, καὶ ἐπασσύτεροι ἔθνησκον. Τέλος δὲ καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς πρωτοβεστιάριος νόσου γέγονε παρανάλωμα, κἀντεῦθεν οἱ περιλειφθέντες μηδὲν τῶν γενναίων πράξαντες ὑπανεζεύγνυον. Ὕστερον δὲ αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ βασίλισσα σύναμα τῷ ἀνδρὶ Νικηφόρῳ, δόλοις ὑπελθόντες καὶ ὅρκοις ἐξαπατήσαντες τὸν Μιχαὴλ ὡς γαμβρὸν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἀξόμενοι, μηδ' αὐτὸ τὸ κεκωλυμένον ἐκ γένους ὑπονοήσαν-

quam Venetos et Genuenses, **71** qui tranquillissime in terris imperii degerent, adversus dominantem Constantinopoli Augustum hostilia machinari, sublato scilicet e medio Carolo, cunctos ad id incitare, dum viveret, solito. Hinc subrepsit usu quod ratio non probaverat, ut compendium fieret sumptuum in classem tuendam impendi solitorum; dumque sic agitur quasi constaret lucro accrescere publico quidquid subtraheretur rationibus navalis apparatus, sensim deventum eo est ut Romana classis non flammis illa quidem uno momento absumenda traderetur, cæterum permitteretur abolenda tempori, et nulla in navium, quibus illa constabat, tuitionem aut restaurationem parte curæ impensa, tantum duntaxat relinqueretur duratura, quanto erat opus spatio ut naves omnes mero neglectu putrescerent aut soluta compage abolerentur. Istud postea contigit, hoc prævorsum ac repræsentatum maturius est. Classiarii milites multi ac fortes, nec parum exercitati præliis, spreti omnes multatique stipendio, partim ad artes sese conferre mechanicas quibus victum quærerent, partim ad hostes transfugere sunt coacti, quorum inde ductu piraticis incursibus rem oramque nostram infestarunt. Tamen hoc quo describimus tempore, plurimi horum in pedestres canturiati copias protovestiarium D sunt secuti, expeditionem in tractus Occiduos ducentem; qua is progressus Demetriadem usque ibi constitit, copiasque in manus divisas partim excurrere ac e vicinis hostium terris prædas agere, partim restaurare oppida Romanæ ditionis incursionibus deformata hostilibus jussit, ipse interim opperiens, ut dictum est, effectum promissorum reginæ Annæ, et simul illa in suos laqueos incautum induisset Michaelem leviri sui filium, sibique juxta condicta tradidisset, correpturus tutoque producturus ad Augustum. Hæc quippe vera erat moræ causa, cui speciose obtendebatur quam dixi labefactatorum injuria vel temporis vel belli mœnium reparatio; cujus primum specimen fuit quatuor et viginti lignearum turrium in circuitu Demetriadis uno die perfecta **72** exstructio, quibus et fossa præducta duplex est, aqua insuper e mari vicino in utramque derivata. Quibus deproperatis ad tutelam operis, intra id vallum secure jam est solidorum e saxo mœnium per otium ædificatio curata. In his diu suum exercitum protovestiarius occupatum habuit, nihil admodum interea negotii hostibus facessens.

27. *De protovestiario; et ut deinde successum habuerint quæ contra Michaelem comparabantur.*

Cæterum in Romanorum castrorum milites, longam tali loco et opere trahentes moram, gravis incubuit calamitas pestilentis morbi, quo multi sunt brevi spatio necati. Lue quippe per contagia grassante, ac corrupto magis magisque cœli tractu sævam augente vim, frequentatis in momenta funeribus inexpleta Libitina feritate bacchabatur, fœda strage cadaverum late cuncta consternens, adeo nec ipsis parcente principibus clade, ut protovestiarium quoque ducem ejus exercitus supremum pestis exstinxerit; quo sublato reliquiæ copiarum, nulla re gesta tanto apparatu et exspectatione digna, inglorie reverterunt. Postea tamen ipsa per se regina, cooperante pro virili conjuge ipsius Nicephoro, dolis aggressa Michaelem unam illi fallendo efficacissimam reperit machinam, speciosum ostentatæ affinitatis nomen. Ubi enim promitti sibi Michael audivit nuptias regiæ virginis Nicephori despotæ et Annæ reginæ filiæ, et tam splendidi sponsionem matrimonii utriusque sibi puellæ parentis juramentis sanctissimis firmari, facile se speratorum socerorum potestati permisit, imprudens qui non reputaverit quam esset incredibile velle revera despotas collocare legitimam hæredem nothi filio, nec vereri maculare avitam nobilitatem admistione spurii generis! Verum juvenis ambitione præceps ne suspicione quidem prima tenus tam justum admittens metum, cæca fiducia in laqueos se induit. Dans quippe se in

Digitized by Google

τα ὑπὸ χεῖρας ποιοῦνται, καὶ τῷ βασιλεῖ, συχνὰ τῶν χρημάτων λαβόντες, πέμπουσι δίτμιον· ὃν ὁ βασιλεὺς ὑπὸ φρουροῖς καὶ ἀνέσεσιν ἔχων ἐτίμα, καὶ τὴν ἀνεψιὰν τὴν τοῦ Ἀσὰν θυγατέρα εἰς γάμον δὴ κατηγγύα. Ἀλλ' ἐκεῖνος πολλάκις μὲν ἐπεχείρησε φεύγειν, τοσαυτάκις δέ οἱ ἐμποδὼν ἔστη ἡ τύχη καὶ ἠλίσκετο παραυτίκα, ὥστε καὶ φυλακαῖς δίδοσθαι διὰ ταῦτα. Οὗ δὴ καὶ μίαν φυγὴν τὴν ὑστέραν μετὰ χρόνους συμβᾶσαν καθ' εἱρμὸν τοῦ λόγου καὶ διηγήσομαι. Ἀπεδήμει μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς εἰς Θεσσαλονίκην, ὡς αὐτίκα κατὰ καιρὸν ἐροῦμεν, κατείχετο δὲ οὗτος ἐν φυλακαῖς, σὺν αὐτῷ δὲ ἦν καὶ ἡ αὐταδέλφη τούτου, ἣν δὴ παρὰ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου σεβαστοκρατοῦντος δεξάμενος Τερτερῆς ὡς μνηστὴν τῷ υἱῷ Ὀσφεντισθλάβῳ, ἔτι ἐν ἀνηβότητι οὖσαν, ἐπειδὴ αὐτὸς τὰς πρὸς βασιλέα σπονδὰς ἠγάπησε, σύναμα τῇ τοῦ Ἀσὰν ἀδελφῇ καὶ αὐτὴν εἰς βασιλέα πέμπει. Ἦν οὖν σφίσι μία ἡ φυλακή, οἱ δὴ καὶ τῷ Ἐρρῇ ἐξ Ἐγκλίνων ὄντι σύναμ' ἑτέροις καὶ τρίτῳ παιδὶ εἰς φυλακὴν ἐπιτετράφατο. Ὑπέρχεται γοῦν ὁ Μιχαὴλ τὸν Ἐρρῆν ὑπισχνούμενος γαμβρὸν ἕξειν ἐπ' ἀδελφῇ ταύτῃ, ἣν δραπετεύσειαν. Εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ὅτι καὶ πορνικῶς ἐκείνῃ ὁ ἐξ Ἐγκλίνων συνήρχετο, τὰ πιστὰ τῆς ἐπιγαμβρίας ἐντεῦθεν λαμβάνων. Ἦν γοῦν ὁ Ἐρρῆς καὶ τῶν λοιπῶν φυλάκων ἐπιστάτης, καὶ πολλοὺς ἀνὰ χεῖρας ἔχων, πιστὸς τὰ πολλὰ δοκῶν βασιλεῖ. Δελεάζεται τοίνυν ὁ βάρβαρος μείζοσιν ἢ καθ' αὐτὸν ὑποσχέσεσι, καὶ κατανεύει τὴν πρᾶξιν. [P. 46] Καὶ δὴ εὐτρεπίζεται μὲν παρὰ τῶν οἰκείων τῷ Μιχαὴλ, οἱ δὴ καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ διάγοντες ὑπουργοῦν ἐκείνῳ τὰ ἀναγκαῖα, ἁλιὰς ταχυναυτοῦσά καὶ ἄνδρες ἐρέται μισθοῦ τοῦ μεγάλου οἱ τέως αὐτάρκεις, καὶ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἐκεῖνοι μὲν τῇ κατὰ δύσιν θαλάσσῃ προσσχόντες σταθήσονται, αὐτοὶ δὲ τῆς φυλακῆς ἐκβάντες ἐπιβήσονται, εἰς τὸ ἀκριβὲς τάττεται. Κἀπειδὴ δύ' ὄντας οὐκ ἦν καταγωνίσασθαι τοὺς λοιποὺς (οὐδὲ γὰρ πᾶσιν ἔκπυστος ἦν ἡ βουλὴ) μερίζουσιν ἐκείνους ὡς ἐπὶ πράξει πέμποντες, καὶ καθ' ἕνα ὑπο-

manus insidiantium propinquorum, vinctus ab iis et grandi est imperatori pecunia venditus, qui cum ad se adductum in tuta quidem, libera tamen custodia tenuit, variis ipsum remissionibus et significatione honoris delinire studens, adeo ut etiam sororis propriæ filiam ex Asane natam in matrimonium ipsi promitteret. Sed placando ferocl animo injuria proditionis irritato nullæ satis aut blanditiæ præsentes aut ostensæ in posterum gratiæ fuerunt. Involvens se irrevocabili contumacia **73** Michael totus stabat intentus expediendæ per fugam furtivam libertati. At crebri ejus elabendi conatus adversa semper fortuna successu caruere, retracto ipso quoties evaserat,et vinculis reddito, quæ in longa post hoc tempora invitissimo hæserunt. Unam hic ego ejus, quanquam aliquot abhinc annis, postremo tentatam fugam, argumenti cognationi seriem temporum posthabens, referam. Profectus erat Thessalonicam imperator, ut mox suo tempore narrabimus, relicto Michaele sub custodia, cujus in societatem propria ipsi soror abcesserat tali occasione. Dissidens ab imperatore causis quas diximus Bulgariæ rex Terteres Joannis sebastocratoris patris hujus Michaelis firmare se fœdere curaverat, despondenda suo filio Osphentisthlabo filia ipsius, quam et ad se transmissam adhuc impubem domi habuit. Verum securius deinde rebus suis Terteres reputans pacem, uti retulimus, cum imperatore facere, sponsalibus cum filia sebastocratoris abruptis, puellam una cum sorore Asanis ad imperatorem misit, quam is eidem, quo Michael tenebatur frater virginis, carceri mandavit. Erat ambobus custodiendis præfectus Erres quidam, sic vocatus, oriundus ex Enclinis (*a*). Huic suberant duo milites, quibus tertius accesserat puer administer, ætatis teneræ. Venit in spem Michael eluctandi tam exigui præsidii, si attrahere in partes Erren præfectum potuisset. Ergo in id incumbens multis hominem ambivit precibus, promisso etiam ipsi conjugio sororis in præmium operæ quam eis in libertatem assorendis contulisset. Sunt qui dicant delibatum jam tum usum istius ostentati connubii præsumpta inter destinatos sponsos stupri licentia, nec inscio nec invito Michaele, qui nihil pensi haberet vel tam turpi sibi pignore tanto certius oppignerare fidem Enclinensis in repræsentanda quamprimum promissa solutione captivitatis exosissimæ. Hujus rei facultatem non parvam habebat Erres, quod præterquam, ut dixi, summum **74** ejus custodiæ arbitrium obtinebat, etiam ejus fidei secure acquiescebat imperator. Quare quid posset sentiens, facile ad ostentatum honorem tanto superioris sua sorte affinitatis arrexit animum, et facturum se quod rogabatur prolixe recepit. Age, venitur ad apparatum negotii. Conferuntur consilia cum libertate fruentibus amicis necessariisque Michaelis. Ili, quod opus erat, navem clam comparant, remigio et commeatu cætero largiter instructam, haud parvo in hoc sumptu facto. Condicitur hora qua Occiduo maris littori lembus paratus admoveretur, excepturus e custodia elapsos; qui ut tuto exirent, cætera erat Erri diligentia curandum. Obstabat duorum, de quibus dixi, subservientium ipsi satellitum præsentia, quorum tentare fidem communicato arcano anceps nimis periculosumque videbatur. Decretum, quod longe apparebat tutius utrumque occidere. Nec difficile fuit injunctis ministeriis disjunctos conficere sigillatim infelices. Puerum sola ætatis miseratio servavit. Sufficere visum est pedes lacertosque adolescentuli astringere validis vinculis. Sic igitur eum, vinctis etiam, ne vociferari posset, faucibus, dimiserunt, exeuntes sub

(*a*) Imo Henricus (*Harry*) Anglus. — In epistola Græcorum ad Innocentium III (*Patrologiæ Græcæ* tom. CXXXIX, col. 296 C) Σιρεδρῆν, *sire Henry*, id est, Henricus imperator ex Latinis.

Digitized by Google

δεχόμενοι κτείνουσι, τοῦ δευτέρου μὴ εἰδότος τὸ τῷ προτέρῳ συμβάν. Οἶκτος δὲ σώζει τὸν παῖδα καὶ μόνος, συμποδίσαντές τε καὶ ἐπαγκωνισάμενοι καί γε δεσμὸν ἐμβαλόντες τῷ στόματι ἀφιᾶσιν. Ἐκεῖνοι δ' ὡς εἶχον ὑπὸ κλεισὶ τὴν φυλακὴν σφραγίσαντες, ὡς μὴ ἐκκυλισθὲν τὸ παιδίον ἐμφανὲς πρὸ καιροῦ τὸ δρᾶμα ποιήσειεν, ὑπὸ πρώτας φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐξίασι. Τῷ γὰρ Ἐρρῇ, ὥσπερ αἱ φυλακαὶ, οὕτω καὶ αἱ τῆς πύλης τῆς ἐκεῖ κλεῖδες ἐπιτετράφατο. Ὡς ἂν δὲ μὴ δόξῃ δόλος τὸ δρώμενον, ἐκεῖνος κάτωθεν τοῖς φύλαξιν ἐκφωνεῖ, διυπνίζων δῆθεν πρὸς τὴν τῶν κατεχομένων φυλακὴν, ὡς αὐτοῦ γε τάχα ἐν ἀπορρήτοις δουλείαις σχολάζοντος· καὶ γάρ τινες ἰδόντες οὐδὲν ἄλλο ὑπενόουν τότε ἢ ὅτι ὁρισθὲν πρὸς βασιλέως δι' ἀπορρήτων αὐτὸς οἰκονομοίη τὰ προστατόμενα καὶ τοὺς ὁρισθέντας ἐκφέρει νυκτὸς ὅπου ἂν καὶ προστάσσοιτο. Ἐκεῖνοι δὲ τὰς φυλακὰς ὑποδραμόντες ἐπιβαίνουσι τῆς νηός. Καὶ ἦν αὐτοῖς ὡς καὶ πᾶσι γνωσθέντος ὁ νοῦς ἐν ἐλπίσιν ἀναμφιβόλοις, ὡς οὐδὲν ἐμποδὼν ἐσεῖται δυοῖν ἢ καὶ τριῶν ἡμερῶν τῇ Εὐρίπῳ προσσχεῖν καὶ τῶν τῆς φυγῆς ἀνεῦῆναι φόβων, τῆς ἀδελφῆς κυριευούσης τῆς νήσου. Ἀλλ' ἡ παλίμπους περιίστατο δίκη, καὶ τὰ τῶν φονευθέντων

A αἵματα δεσμὸς ἦν τὴν πρόσω πορείαν κωλύων ἀῤῥηκτός τε καὶ ἄλυτος. Ἀντιπνεῖ γὰρ ἐξαίφνης πνεῦμα βίαιον νότου, ὡς καὶ τὰς ἐλλιμενιζούσας ἐξοκείλειν ἐκ βίας, καὶ ἄνεμος ἐμποδὼν ἔστη παρανομήσασιν. Οὐ γὰρ μίαν ἢ καὶ δευτέραν ἡμέραν ἠπλόει ἐκ βιαίων νότων τὸ πέλαγος, ἀλλ' ἐφ' ἡμέραις, μέχρις ἂν ἐκεῖνοι κατὰ τὴν Ῥαιδαστὸν ἐξοκείλαντες ὑπὸ χεῖρα γένοιντο τοῖς τυχοῦσι. Καὶ ταῦτα μὲν μετὰ χρόνους πέπρακται, τῆς δ' ἀκολουθίας διδούσης τοῦ λόγου ἐνταῦθα προανατέτακται. Ἡμῖν δὲ ἰτέον πρὸς τὰ ἑξῆς. Ἔμπης δὲ προσθετέον καὶ τοῦτο σφίσιν· ἐπικοινωνεῖ γὰρ τοῖς προανατεταγμένοις. Ὀγδόου γὰρ ἐκ τούτου χρόνου [P. 47] διανυσθέντος, καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ δὲ ζητούντων τῷ πρεσβεύεσθαι παρὰ βασιλέα καὶ καθυπισχνεῖσθαι τὰ μεγάλα, εἰ μόνον ἀνεῖτο τῶν φυλακῶν καὶ πρὸς αὐτοὺς γένοιτο, ὁ μὲν κρατῶν ἀνήρτα τὰ περὶ τούτου, καὶ λόγοις οἰκονομίας οὔτε πάμπαν ἀνήνατο οὔτε μὴν κατένευεν ἐς τὸ παντελές. Τὰς γοῦν τοιαύτας ἀναβολὰς μανθάνων ἐκεῖνος βουλὴν βουλεύεται κακίστην μᾶλλον ἢ συνετήν. Ἐγγειτονῶν γὰρ τῶν ἀνακτόρων ἐγκεκλεισμένος ὅπου δὴ καὶ βασιλεὺς ᾖχει, ἔγνω πῦρ ἐνιέναι τοῖς οἴκοις, ὡς δή τι γενναῖον ποιούμενος τὸ εἰς τοιοῦτον ἀναῤῥίπτειν

B

primam noctis vigiliam, et clavibus, quas habebant, diligenter occluso carcere, ne puer sese torquendo foras prorepens præmature indicium fugæ faceret. Sic eductis Erres captivis duobus, inclamavit voce contenta reliquis intus satellitibus, quasi excitaturus tum forte dormientes, ut vigiliam se utique absente intenderent. Valiturum hoc non frustra credidit ad discutiendas suspiciones obviorum, tali hora notum imperatoris ministrum tendere ad littus cum duobus eductis custodia cernentium. **75** Itaque non aliud in mentem venit forte occurrentibus nisi mandatum arcanum quoppiam Erren tali tempore exsequi, et vinctos quos esset jussus transportare. Per hanc speciem etiam, quas pertransire oportuit, nocturnorum vigilum custodiis elusis, inobservati incolumesque omnes navem exspectantem conscenderunt, optima spe gestientes felicissimi successus; nec dubitabant quin, ut initia se dabant, cunctis ad votum fluentibus, biduo triduove appellerent Euripum, atque apud isti dominantem insulæ sororem ipsorum, miserarum anxiæ fugæ formidinum et longi carceris ærumnarum unice securi, tranquillam de cætero vitam agerent. Verum intervertit successum cruenti cœpti persequens homicidas cœlestis ultio, sanguine scilicet miserorum quos incautos oppresserant clamante ad Deum, et remoram injiciente fugitivis ineluctabilem. Vix altum tenuerant, cum eis in adversum tam vehemens auster incubuit, ut adhuc tenentes portum naves in illa ipsa tuta statione concuteret, ac quo momento aura inopinatissime reflavit, qua perseverantia duravit, tantum non clare appareret scelerибus fugientium infensum cœlum receptus ipsis securi negare facultatem. Non enim uno alterove die intractabile violentissimis austris mare horruit,

C

sed pluribus continue diebus, quoad infelix navigium sustinendo impar rejectum ad Rhædesti oram ibi forte inventis Augusti ministris, quos vehebat fugitivos, in manus tradidit. Hæc postquam, ut indicavi, posterius gesta ex occasione præoccupavimus exponere, resumere ordinem eventuum, et ad ea quæ deinceps fieri contigit eadem qua transacta sunt serie referre sermonem debueramus: piget tamen hinc discedere non imposita longo negotio clausula. **76** Addatur ergo qui lentis dilatus intervallis tandem supervenit, novissimus et plane tragicus fabulæ actus. Octavum jam in custodia infelix Michael annum expleverat, cum necessariis ipsius crebris legationibus imperatorem urgentibus et magna pollicentibus, si miserum tantisper vinculis solutum ad suos redire permisisset, Augustus non ille quidem præfracte negavit, aut omnem supplicibus impetrandi aliquando quod peterent spem abscidit, verum tamen nec plane annuit, sed verbis placidis et exorabilis, ubi maturum foret, animi quadam humana significatione conditis anxie sollicitorum vota delinivit. Has Michael Andronici tergiversationes et artificiosas, ubi cognovit, detestatus moras, consilium init et cœptu et eventu potius desperatissimum ac pessimum quam ullo astutiæ ingenio commendabile. Cum enim in turri servaretur Palatinis admota ædibus intra quas ipse diversabatur imperator, visus sibi est generosum aliquid facturus, si flammis suo carceri subjectis ipsius quoque invisi principis contiguum incenderet domicilium. Nocte igitur intempesta, prius obseratis diligenter carceris valvis, ignem injecit in struem lignorum aridorum, quam ante congesserat specie habendæ ad manum materiæ necessariæ foco cubiculi longum in tem-

D

Digitized by Google

κίνδυνον. Καὶ δὴ νυκτὸς ἀωρὶ κάγκανα ξύλα ἑτοιμασάμενος, ὡς δῆθεν θερμαίνοιτο (χειμῶνος γὰρ ἐπράττετο ταῦτα, περὶ που Σκιροφοριῶνος τὰ μέσα, ὃς ἐστιν ὁ Δεκέβριος), τὰς θύρας τῆς εἱρκτῆς ἀσφαλισάμενος ἔνδοθεν πῦρ ἐνίησιν, ὃ δὴ καὶ τῆς ὥρας καταταχῆσαν ἐξῆπτε καὶ τοῖς ἐκτὸς δῆλον ἦν. Φθάνει δὲ καὶ τὸν βασιλέα ἀγρυπνοῦντα ἔτι τὸ γεγονός. Καὶ ὃς τοὺς ἀμυνομένους οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸ πῦρ εἰς κατάσβεσιν ἀπέπεμπε. Καί τις τῶν ἄλλων ἐκτομίας Κάρβας λεγόμενος προφθάσας ταῖς θύραις προσήραττεν ὡς ἀνοίξων· ὡς δ' οὐκ ἦν ἀνοίγειν ἠσφαλισμένας, ἀξίναις τὰς θύρας αὐτοῖς μοχλοῖς καὶ βαλανάγραις ἐξετίνασσον. Οὕπω δὲ καλῶς ὁ ἐκτομίας ἔφθη οὐδοῦ ἐπιβεβαὼς, κἀκεῖνος ἔνδοθεν τῇ μαχαίρᾳ πρόσυπαντᾷ, καὶ τοῖς σπλάγχνοις ταύτην ἐμβάλλει καὶ αὖθις ἄλλην καὶ τρίτην ἐπὶ ταύταις, καὶ νεκρὸς ὁ πληγεὶς αὐτίκα. Καὶ εὐθὺς πολλοὶ μὲν ἐσερρύησαν, τὸ δὲ πελεκυφόρον τάγμα βασίλειον, ἀγαιόμενοι τῷ συμβάντι, πελέκεσιν ἐκεῖνον ἀνηλεῶς κατακτείνουσι, καὶ τὸν οὕτως ὑπὸ τρυφῆ τραφέντα ἔξω που ἐκβεβλημένον κατὰ τὴν ἀργυρᾶν λεγομένην εἰκαίως πως καὶ ὡς ἔτυχε θάπτουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον, εἰς δεῖγμα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ὅτι σκιαῖς μᾶλλον ἢ τούτοις πιστεύειν ἄμεινον.

κη'. *Περὶ τοῦ ἱεροῦ ὄρτου.*

[P 48] Ἐπηλήθευσε δὲ τοῖς τότε τετελεσμένοις καί τι συμβὰν φοβερὸν μὲν ἰδεῖν, φοβερὸν δ' ἀκοῦσαι, οὗ δὴ καὶ ἄλλος ἄλλο τι ἂν αἰτιάσαιτο καὶ ἄλλο ἄλλος, οὐδεὶς δ' ἂν, οἶμαι, εὔστοχον θείη τὴν κρίσιν, κἂν πολλὰ κάμοι προσερευνῶν· « Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, εἰς δὲ τὰ ἔσχατα τῆς σοφίας αὐτοῦ τίς ἀφίκετο; » φησὶν ὁ Ἰώβ. Τὸ δ' αὖ ἐκ τοῦ παρεικότος ἐπὶ τοῖς θείοις τοιαῦτα γίνεσθαι λέγειν ἢ καὶ δοξάζειν οἷα δὴ καὶ ἐροῦμεν, μανίαισιν ὑποκρέκει, φησὶ Πίνδαρος. Ἐμοὶ δ' ἅπαξ ἐμαυτὸν καθεικότι εἰς ἀγγελίαν τῶν γενομένων, ἦν που καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς γέγονεν, οὐ δικαίως ἂν καὶ παραιτητέον εἴη ὅ τι λέγοιμι. Νέμει γὰρ τὸ θαρρεῖν ἡ ἀτρέκεια. Καὶ οὐδὲν χεῖρον, οἶμαι, ὑπὸ τῶν ἀκουσόντων ἂν πάθοιμι λέγων ὧν ἐμαυτὸν ἴσως δράσαιμι μὴ εἰπών. Ἐκεῖθεν μὲν γὰρ δόξαν ἀποίσαιτ' ἄν τις τοῦ πάντ' ἐπέχειν ἐκ φιλαυτίας τοῖς τότε ξυμβᾶσι, καί γ' ἀνάγειν πρὸς ἕν τι τὸ μὴ κατὰ τρόπον ἐκεῖνα καὶ τάσφαλὲς πεπρᾶχθαι· ἐντεῦθεν δὲ ἀλλ' εἰ μή τί γε πλέον, τῷ γοῦν ἐκόντα παρατρέχειν τὸ ξυμπεσὸν ἐκ δαιμονίου, οἶμαι, προνοίας ῥυπαίνοιτ' ἂν ἡ καθ' ἱστορίαν ἀλήθεια. Τῷ τοι καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις λεγέσθω, δεῖγμα μὲν φέρον Θεοῦ προνοίας, πρὸς ὅ τι δὲ φέροι

pus alendo, prout rigor brumalis tempestatis requirebat: nam hæc circa Decembris medium acta sunt. Flamma rapto fomite celeriter pyram obviam amplexa, luculentis horæ spatio inclarescens auctibus, per erumpentes e tecto intra quod cœperat fumosos immistis scintillis globos, usque ad sensum extra degentium in proximo indicia sui pertulit. Rem in primis adhuc commodum vigilans Augustus animadvertit; ac raptim, pro instantia periculi, satellites quotquot ad manum fuere, jussit accurrere ad carcerem, non pœnas inflicturos incendiario, quem adhuc quis esset nesciebat, sed incendium ipsum exstincturos. Ante omnes ad jussum evolavit eunuchus, Carbas nomine, tentatisque foribus, **77** ubi munitas impenetrabiliter sentit, securibus effractas cum seris simul ipsis ac vectibus subruit, obstaculaque amolitus intro irrumpit. Vix limini pedem injecerat, cum adversus irruens Michael ensem ei adigit in viscera, repetitisque bis terve similibus plagis miserum sternit exanimem. Ad facinoris atrocitatem subitis, ut fit, clamoribus momento divulgatis confluxere statim plurimi, et inter hos cohors securigerorum excubare ad regiam solita. Hi cruento spectaculo perculsi auctorem cædis nefariæ, ira omnem misericordiæ sensum obruente, crudeliter securibus conciderunt. Talem nactus finem est filius Joannis sebastocratoris, quem longe dissentanea mollitiei principalis educationis sepultura sic mortuum excepit, humo temere injecta obiter, contemptimque tumulatum loco profano extra urbem, prope paludem quæ dicitur Argentea. Hæc prolata velut in specimen sint vanitatis pomparum humanarum; quæ recte quis æstimans, non plus reputet claritati natalium opumque ac titulorum illustrium splendori quam umbris prorsus inanibus fidendum.

28. *De sacro pane.*

Hoc porro, ut ad intermissa me referam, tempore tetro et portentoso experimento deprehensum est ex vero convenire sacris nostris vulgo eis attributam appellationem τῶν τετελεσμένων; sed ea rariori notione qua ista interdum vox pollutum et contaminatum designat quidpiam. Contigit quippe res visu quidem horribilis, auditu quin etiam infanda; cujus aliam alii causam ubi quantavis contendendo perscrutatione quæsierint, aut vel argutissimis nixi conjecturis assignarint, haud tamen certo judicio definiant vel quo per homines contractus casu vel quo Dei consilio permissus fœdus hic et infaustus eventus fuerit. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis, ut Job ait, usque ad ultimos ejus sapientiæ pervenit terminos? Nam mera fortuiti temeritate occursus, citra ullam certos sequentem fines Numinis cuncta regentis **78** providentiam, fieri cernique qualia mox referam qui diceret aut existimaret, hujus equidem vel affirmationem vel sententiam ausim dicere juxta Pindarum, haud longe a furore discrepare. Mihi utcunque insuavis accidit commemoratio istiusmodi monstrorum inauspicatæ mentionis, non est tamen liberum, ex quo istam ultro necessitatem subii, suscepta professione qualescunque res gestas exponendi, ab his scripto mandandis abstinere. In quo intrepide affirmandi facit animos evidentia testatissimæ veritatis; nec deterret verisimiliter excepturus narrationem meam quidam horror auditurorum ex me casum dictu fœdum; qualia delicati genii lectores haud fere citra indicia

Digitized by Google

ἢ παρελθὸν ἢ ἐσόμενον ὡς εἰκὸς ἀγνοούμενον. Ἡμέρα μὲν οὖν τῆς [P 49] τυρινῆς κυριώνυμος τότ' ἐφίστατο, ἐκάλει δὲ τὸν ἐπ' ἐκκλησίας ἱερουργοῦντα τὸ σύνηθες· τὸ δ' ἦν τὸ προηγιασμέναις ἀναφοραῖς τὸ ἱερὸν πυξίον ἐς ὅ τι μάλιστα ἐμπιπλᾷν κατὰ χρείαν τῶν τεταγμένων λειτουργιῶν. Ἐπεὶ γοῦν τετέλεστο μὲν ἡ τῆς ἱερᾶς θυσίας ἀναφορά, ἀνεπτύσσετο δὲ τὸ πυξίον ἐφ' ᾧ τοὺς ἱεροὺς ἄρτους τεθῆναι, εὕρηταί τις εὐθὺς ἐντὸς τῶν προηγιασμένων ἀναφορά, ἣν δὴ καὶ εἰκασέ τις ὁρῶν μίαν τῶν τριῶν ἐκείνων εἶναι, ἣν καὶ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τετράδος μέλλουσαν ἀναφέρεσθαι, συμβὰν τότε, καθὼς λέλεκται, μὴ τὰ τῆς ἱερᾶς τελεσθῆναι θυσίας διὰ τὴν ἐπ' ἐκκλησίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν παρ' οἱωνδηποτοῦν ὀψὲ τῆς ὥρας γεγονυῖαν συγχώρησιν, ἐκεῖσέ που ἀφεθεῖσαν τῆς πράξεως κεῖσθαι συνέβαινεν. Ἡ δ' ἠχρείωτο πάμπαν καὶ σέσηπτο, ὡς μηδ' εἰκόνα φέρειν ἄρτου, μὴ ὅτι γ' ἄρτον καὶ ἀμηγέπη φαίνεσθαι, ἀλλά τινα τύπον θρυμμάτων μελάνων θηριακῆς ἢ τινος ἄλλου τοιούτου σκευάσματος. Τρόμος οὖν ἰδόντα παραυτίκα λαμβάνει τὸν ἱερέα, καὶ ὅ τι πράξοι (οὐδὲ γὰρ ἦν ἐκεῖνον ἐνοῦν εἰς κατάληψιν τοῖς προσφάτοις) διενοεῖτο. Καὶ τὸ πρᾶγμα φοβερὸν ἔδοξεν, οὐ παθὸν τόσον ὅσον φανέν, ἐπείπερ τὰ τῆς εὐθετήσεως ἠμηχάνηται. Τοίνυν καὶ εἰς κοινὴν θέαν προὐτέθη, καὶ τὸ ποιητέον μεθ' ὅτι πλείστης ἐζητεῖτο τῆς εὐλαβείας. Ἀλλ' ὃ ἦν καὶ ἐδόκει καὶ πρέπον ἦν, τὸ περιὸν τῆς παραλλαγῆς οὐκ ἐδίδου γίνεσθαι, καὶ δὴ πρὸς τὴν μετάληψιν ὀκνῶν ὁ ἱερεὺς οὐ προσίετο. Θεῷ δ' ἀναφέρειν ἄλλως οὐκ ἦν μὴ μεταλαβόντα τὰ δῶρα. Καὶ ἔνθεν μὲν φόβος, ἐκεῖθεν δ' ἀπορία τοὺς θεωμένους διεμεριζέτην, οὐκ ἔχοντας ὅ τι καὶ πράξιεν. Ὁ γοῦν φόβος τὰς σφῶν γνώμας συνέστελλε πρὸς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἄγων βουλὴν, τὸ τὸν ἱερέα, κἂν ὅ τι καὶ πάθοι, προσήσεσθαι τὸ φαινόμενον. Τοῦ δὲ μηδ' ὅλως προσιτὸν ἐκεῖνο νομίζοντος μηδ' ἄχρις ὡς εἰπεῖν χείλεσι τὸ παράπαν, ἡ ἀπορία παρατολμήσασα ἐσχεδίαζε μηχανὴν πολὺ μὲν τῶν ἀξίων ἀποδέουσαν, ἀναγκαίαν δ' ἄλλως ὑπὲρ πᾶν ἕτερον ὃ δὴ καὶ ἐννοήσειέ τις πώποτε.

fastidii et quasi abominabundi transmiserint. Etenim dum reputo rem attentius, facile sentio impelli me ad idem conspirantibus in unum, hinc respectu judiciorum alienorum, hinc proprii officii præscripto, cum nec utique me fugiat culpari ab eruditis historicos, si quos deprehenderint indulgere privato gustui, damno memoriæ publicæ, accommodanda narratione ad certam adamatam ipsis concinnitatis fucosæ speciem, quam quoad confecerint, nihil pensi habeant dissimulare ac detorquere in subjecto argumento, si quid isti formæ reluctari contumacius viderint; nec dissimulare possim convicia conscientiæ, quid meum a me munus exigat, monentis, edicentisque quadam inexorabili severitate censuræ me, si conscio silentio involverim quod nunc divino haud dubie nutu contigit, maculam, si nihil aliud, insturum quamdam historicæ veritati. Quare illud ante omnia dicatur, divinæ quidem characterem providentiæ præferens; de quo tamen prudenter æstimetur ignorari quid tandem vel respiciat præteritum vel auguretur ac portendat eventurum. Dominica illuxerat proprio vocabulo dicta Tyrine a casei tunc adhuc usu permisso; qua ritus consuetus vocabat sacerdotem ad præparandas in sacra pyxide tot oblationes consecrati panis, quot ad celebrandas juxta morem instantes liturgias ex præsanctificatis oportebat. Ubi ergo est, incruenti **79** sacrificii peracta functione, aperta pyxis ad collocandos intra eam consecratos panes, inventa intus quædam apparuit ex præsanctificatis oblatio, quam quis intuens suspicaretur unam ex iis esse quæ anno superiori feria quarta hebdomadæ majoris cum offerri debuisset, oblata minime fuerat, ut indicatum est superius, propter recessum ecclesiasticorum ex ecclesia, qualibuscunque de causis præversum cæremoniæ debitæ tali diei, ac propterea ibi fuerat relicta neglectaque ad hoc usque tempus; quo spatio corrupta scilicet ac plane jam putris destinatis inepta usibus fuerat reddita, quippe quæ ne speciem quidem retineret panis, sed formam quamdam haberet fragmentorum atrorum theriacæ aut similis alterius confectionis ejus generis. Diriguit visu repente inopinatissimo sacerdos, et tremore totius corporis horrorem ac æstum animi declarans, incertus quid ageret, hærebat. Neque enim miscere se putabat posse veterem illam particulam cum recentibus, quasi, ut hæ, sic illa offerri percepturis posset et sacrificio ex præsanctificatis celebrando digna hostia censeri. Cum ergo ad spectaculum tam deforme, ad tam anceps utrinque periculum, arcente hinc et inde metu, et tamen agendi necessitate cunctari prohibente, diu deliberabundus expediret nihil; denique adhibuit circumstantes ad consilium, vocatisque ostenso quod videbat, quid opus facto videretur suggerere ne gravarentur, summa contentione demississime oravit. Statim occurrebat cunctis factu optimum fore, si fragmen sacri panis mucidum illud et vetustate alteratum sacerdos edendo consumeret, vacuoque jam vasi a se modo consecrata recentia inderet. Sed tam tetra erat ejus species, ut tantum imperare stomacho celebrans se negaret posse, ac ne summis quidem labris adeo rancidum frustum omnino sustineret attingere. **80** Absolvi tamen sacrificium non poterat, nisi statueretur circa hoc quidpiam et quomodocunque amoveretur inde nauseabilis ista Eucharistiæ sacræ portio. Inita denique via est magis utique necessaria quam decens, ad quam sponte sacerdos multo angore cruciatum animum tandem advertit. Divinæ nimirum Providentiæ permittendam putavit consumptionem ultimam illius fragmenti sacri, seponendo illud in seductum locum, qualia in sacrariis parari antiquus ecclesiarum usus obtinet: furnum sanctum nostri ve-

Digitized by Google

Θεῷ μὲν οὖν ἄρα τῶν τιμίων καὶ ἱερῶν ἐκείνων μέλειν εἰκὸς, καὶ ἔμελε πάντως, ἐκεῖνον δὲ τότε ὁ τοῖς τοιούτοις ἀφιερωμένος τόπος ἐκ παλαιοῦ, ὃς δὴ καὶ ἱπνὸς ἅγιος λέγεται, ὁσίως ἐπιῤῥιφέντα ὁσίως δέχεται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον.

κθ'. *Περὶ τῶν παριστρίων Σκυθῶν, ὅπως κατεπολεμήθησαν.*

Τότε δὲ [P 50] καὶ νέφος Σκυθῶν παριστρίων ἐπισυναχθὲν, οὐκ οἶδ' ἔκποθεν καὶ ἐκ ποίας τῆς ἀφορμῆς, εἰς δέκα σχεδὸν χιλιάδας ποσούμενον, διελθὸν τὴν Βουλγάρων γῆν καὶ τῶν πέριξ πολλὰ λῃσάμενον κατὰ τὸν ἔξω ζυγὸν γίνεται. Καὶ δὴ προσδόκιμον ἦν ἐκδραμούμενον καὶ τὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης λείαν ποιῆσον τὴν τῶν Μυσῶν ὑμνουμένην. Ἔτυχε δὲ τότε τὰ ἀμφὶ τὴν Μεσέμβρειαν κατέχων ἄρχοντος τρόπον καὶ στρατηγοῦ ὁ κουροπαλάτης Οὐμπερτόπουλος, ἀνὴρ ἀγαθωσύνῃ χαίρων καὶ εὐβουλίᾳ κοσμούμενος· ὃς δὴ καὶ συμπλακεὶς ἐξαίφνης, θαῤῥήσας τῇ τοῦ βασιλέως θεοσεβείᾳ, ὀλίγους ἐπάγων πολλοῖς τοῦ προτερήματος ἐγεγόνει, ὡς τοὺς μὲν ἔργον μαχαίρας γεγονέναι, τοὺς δὲ καὶ ἀποπνιγῆναι κατὰ τὸν ἐκεῖ παῤῥέοντα ποταμόν. Ὀλίγοι δ' ἐκ πολλῶν διαδράντες, μηδ' ὅπῃ γῆς χωρεῖν εἰδότες, τὰς δυσχωρίας διεκπαίοντες, ᾗ παδῶν εἶχον ἔφευγον, ἅρτι πρῶτον μαθόντες ὡς ἄβουλον πλῆθος εὐβουλίᾳ μᾶλλον ἢ ἀνδρίᾳ καταγωνίζεται. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς καὶ πρῶτον μὲν δοξάσας τὴν θείαν ἀντίληψιν, εἶτα δὲ καὶ ὑπερθαυμάσας τὸν ἄνδρα πολλοῖς δωρεῖται, ὀφέλλων τὴν ἐκείνου τιμὴν, οὐκ ἀλλαγαῖς μόνον ἱματίων, ἀλλὰ χρυσῷ καὶ ἵπποις αὐτὸν δεξιούμενος, ἐφ' οἷς καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Παπίου δωρεῖται τιμὴν ὡς ἄθλον ἀρετῆς καὶ τρόπαιον ἄξιον.

λ'. *Ἀξίωσις παρὰ βασιλέως τῶν σχιζομένων διὰ τὰ τελεσθέντα τέρατα.*

[P 51] Βασιλεὺς δ' ἐπιστὰς τῇ πόλει οὐ καθάπαξ ἠφίει τοὺς σχιζομένους τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τρόπῳ μετεχειρίζε τὴν ἐκείνων ὁμόνοιαν. Ὅθεν πέμπων, ἔστι δ' οὗ καὶ προσκαλούμενος, πολὺς ἦν δεικνύων διὰ φροντίδος ἔχων τὰ ἐκείνων μὴ δεχομένης παραίτησιν, καὶ μᾶλλον ὅτι τέρατ' ἄττα τελούμενα κατεμάνθανεν, οἷά τ' ὄντα καὶ τὸν λίαν θαῤῥοῦντα δεδίττεσθαι. Ἐχόμενα γὰρ τοῦ περιπύστου νεὼ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, ἔν τινι δημοτικῷ οἰκήματι, ἐν τοίχῳ τῆς Θεοτόκου εἰκὼν καθιστόρητο, καὶ ἡ εἰκὼν ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις ἐδακρυῤῥόει, ἀμάρας ἐξ ὀφθαλμῶν χέουσα, ὥστε καὶ σπόγγοις τὸ ἐκρέον συνάγεσθαι. Ἐλθόντος δὲ καὶ αὐτοῦ βασιλέως ἅμα μὲν κατὰ προσκύνησιν, ἅμα δὲ καὶ κατὰ θέαν τῶν τελουμένων,

care consueverunt, alveum cavernæ forma sub sacris adytis cavatum, quo sacrarum rerum ævo aut situ marcentium inutiles reliquiæ reverenter, quantum fas est, condantur. In id conceptaculum putrefacta particula caute honesteque reposita, ibi videlicet quoad aboleretur remansura, expeditus utcunque sacrificus est, perintricati perplexitate nodi qualitercunque sic defungens.

29. *De Scythis Danubii accolis, ut debellati fuerint.*

Illa porro tempestate nubes Scytharum e circumdanubianis collecta tractibus, quo animo quave occasione incertum, numerum fere implens capitum decies millium, transcursa Bulgaria vicinisque isti regionibus vaga direptione vastatis ad jugum exterius consedit, non ibi haud dubie quieturâ, sed procellam minans irruptionis barbaricæ, e finitimis Macedonia vel Thracia prædas mox, quas aiunt, Mysorum abacturæ. Præerat tum forte Mesembreæ circumsitisque terris auctoritate ducis summi curopalates Umpertopulus, vir et probitate gaudens et prudentia ornatus. Hic fretus religione imperatoris, qua oppigneratum ejus armis divinum favorem crederet, quas sub se habebat modicas copias committere **81** statim cum quantacunque istorum multitudine minime dubitavit, eo successu ut virtus numerum vinceret et pauci longe pluribus cladem inferrent multo maximam, siquidem plerisque Scytharum gladio cæsis in acie, permultis aliis vicino amne haustis, qui rari effugerunt, ignari locorum per calles avias quanta maxima poterant pedum pernicitate ferebantur, tristi tum primum experimento edocti expertem consilii turbam consilio certius quam fortitudine superari. His imperator cognitis primum ingentes egit Deo gratias pro ea, cujus præsens et illustre documentum isto eventu fulserat, benevola protectione imperii: deinde curopalatæ virtutem majorem in modum admiratus multis eum nec parum splendidis remuneratus est donis, dignitatem ejus augens non solum pretiosis vestibus, sed et auro et equis, quorum illum magnifica largitione honoravit, accumulans super omnia munus amplissimum magni papiæ, quod in præmium virtutis et dignum tam illustri victoria tropæum contulit.

30. *Ut imperator signis tunc editis motus vehementer institerit ut discissi conciliarentur.*

Reversus in urbem imperator neutiquam indormiit negotio conciliandorum Ecclesiæ qui se ab ea discideranf, nec iis quæ semel erat eo in genere conatus, tanquam exonerandæ suæ conscientiæ sufficientibus acquievit, sed velut rem quam omni ratione confectam vellet ac quantovis emendam bene pretio duceret, eorum concordiam urgere infatigabiliter institit. Itaque nunc missis ad eos certis hominibus, interdum ipsis ad se vocatis, multus erat in demonstrando haudquaquam se admittere ipsorum excusationes, nec pertinacem probare recusationem. Ad hoc autem sic agendum magis magisque incitabatur nuntiatis sub id tempus prodigiis, talibus sane quæ vel præfidens summeque audax ingenium terrore percellerent. Nam in privata quadam domo, contigua inclyto **82** templo divinæ Sapientiæ, depicta in pariete Deiparæ imago multis diebus lacrymas emisisse ferebatur, fontes uberes fundens ex oculis, adeo ut spongiis collecta liquoris copia congregaretur. Contulit eo se imperator, qua venerandi religione qua curiositate cognoscendi; post quod cum ejus jussu pro-

Digitized by Google

καὶ προσταγὲν ἀσφαλισθέντος τοῦ οἴκου βεβαίως, τὰ αὐτὰ ἦν καὶ πάλιν τοῖς πρότερον. Καὶ αὖθις ἐν τοῖς Χαρσίου αἷμα τῆς εἰκόνος τοῦ λαμπρὸν ἐν μάρτυσι λάμποντος Γεωργίου δαψιλῶς ἀνέβλυζε. Ταῦθ' ὁρῶν ὁ κρατῶν δεισιδήμων ὤν, ὡς τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ εὐλαβὴς, φόβον οὐ μικρὸν εἶχε, μήπως Θεῷ δοκοῦν ἐκείνοις προσέχειν αὐτὸς ἐπ' ἄλλοις ἔχοι τὸν νοῦν καί γ' ἔξω τοῦ θείου θελήματος διατράττοιτο. Ὅθεν καὶ συγκαλῶν παρεκάλει, καὶ ἰδίᾳ καὶ φανερῶς, καθιστῶν συνόδους λαῶν, γενέσθαι ποτὲ τῆς εἰρήνης ἠξίου, καὶ ἀπιδεῖν πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁμόνοιαν. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθεν· ἦν γὰρ ἐκείνοις φανερῶς προεστάμενον τὸ τοῦ Ἰωσὴφ μνημόσυνον καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ᾤοντο λέγοντες, ῥύπασμα, κοινωνούσης ἀφορισμοῖς. Ἀφορισμὸν δ' ἔλεγον τὸν τοῦ Ἀρσενίου πρὸς Ἰωσήφ. Οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ τὰ ὠρκωμοτημένα πάλαι μὴ λαβόντα λύσιν, ἃ δὴ ἔχειν λύειν ἐγκεχωρημένον παρὰ Ἀρσενίου τὸν Τάκινθον λαβόντα τὸν θρόνον διεβεβαίουν, μέρος ἦσαν καὶ ταῦτα συμβαλλόμενον πρὸς τὸ ῥύπασμα. Εἰ δὲ καὶ τὸ κατὰ τὸν πάππαν προσετίθουν τρίτον, μὴ τοῖς πρότερον ἱκανούμενοι, ἔστω καὶ τοῦτο. Καθ' ἃ δὴ πάντα αὐτοὺς ἀθιγεῖς ὄντας καθάπαξ τῶν ῥυπασμάτων αὐτοὺς καὶ τὴν διόρθωσιν δικαίους εἶναι πράττειν, ἄλλως δὲ μηδ' ὁπωσοῦν καταδέχεσθαι τὴν ὁμόνοιαν.

λα'. *Περὶ τῆς ἀνακομιδῆς τοῦ λειψάνου τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου.*

Ἦν μὲν οὖν καὶ [P 52] τῶν Ἀρσενιατῶν τισιν εἰρηνεύσασι, καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ κατὰ τὸ Ἀτραμύττιον συνελθοῦσιν, ὡς εἴρηται, ἐσπούδαστο ταῦτα, ἦν οὖν τότε καὶ σφίσιν ἔφεσις ἐπὶ τοῖς πρότερον ἐκείνοις ἀνακομίζειν τὸ σῶμα τὸ Ἀρσενίου ἐκ Προικοννήσου. Οἱ δὴ καὶ αὖθις βασιλεῖ προσανέφερον καὶ ἠξίουν. Πλὴν καὶ σκέμμα τι βαθὺ καὶ γενναῖον ἐν τούτοις ἦν, ὡς ἔδειξεν, ἀξιοῦσιν· ὁ γὰρ ὡς ἀδίκως ἐκβληθεὶς ἐπὶ τὴν προτέραν τιμὴν ἀναγόμενος εἶχε δηλοῦν ἐντεῦθεν τὸν Ἰωσὴφ ἐπιβήτορα, ᾧ δὴ καὶ ἀφορισμὸς προστριβόμενος, ὡς ἔλεγον, παρ' ἐκείνου ὑπερρεῖν τὰ κατ' ἐκείνου τελέως ἐδίδου ἂν παρὰ τοῖς αὐτὸν ἐκεῖνον θαυμάζουσιν. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς πρὸς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὅλως ἀφορῶν εἰρήνην, ὡς τοὺς ὁρῶντας πιστεύειν, προκαταλαμβάνων δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐντεῦθεν (τὸ γὰρ σφίσιν ἰσχυρὸν

bibitus esset eo concursus, obserato diligenter conclavi, fluxus tamen lacrymarum, plane ut prius, perseveravit. Rursus in ædibus Charsiæ sanguis ex effigie splendide illustris inter martyres Georgii copiose manavit. Hæc imperator videns, homo natura, ut verum fatear, paulo formidolosior in talibus, metum haud modicum concepit, ne forte Deus per hæc indicaret minime sibi probari, quod princeps Ecclesiæ pacandæ cura remissa interim aliis attenderet; unde etiam secuturum videlicet erat ut quæcunque susciperet, aversi causa ista numinis favore destituta male succederent. Tali sollicitudine instinctus vocat congregat alloquitur sigillatim, palam adhortatur, plebem etiam densam in hos conventus admittens, nec indignum se reputans humillimos etiam ambire admonendo suadendo rogando quemque, pro se ne gravaretur ad pacis negotium conferre: miserarentur Ecclesiæ scissuræ, et his resarciendis modicum quid impendere privatarum ne cunctarentur rationum. Ita ille. Sed surdis ea cuncta canebantur. Obnixi perstabant Arseniatæ in his in quæ palam convenerant, haud se unquam cessuros nisi satis ipsorum arbitratu adversa pars purgaret labem, ut rebantur, contractam primum admittenda in sacris commemoratione Josephi; deinde anathemate communiter ab Ecclesia contracto ex contagione Josephi ejusdem, quem excommunicatum, ut putabant, quod non solum communione dignata sed velut patriarcham fuisset venerato, maculam ipsius in se attraxerat. Suberat et forte alia ex clam constitutis et jurejurando quondam sancitis inter ipsos causa obscurior. **83** Nempe conjurasse Arsenianos aliqui ferebant nunquam se bona fide inituros cum adversariis concordiam, nisi Hyacinthus, quem sibi substituisset vicarium injuste detrusus Arsenius, in patriarchalem evectus thronum ligatos anathemate legitima demum absolutione reconciliaret sacris. Ut ut de hac fama sit, haud plane ad liquidum explorata, tertiam certe agnitam jam publice objectabant Ecclesiæ labem, admissi principatus Papæ; cujus piaculi cum esset in confesso ipsos unos fuisse prorsus expertes, solos haberi debere ipsos idoneos qui modos id purgandi præscriberent. Id ni fieret, haud sese omnino unquam in pacem conventuros.

31. *De reportatione reliquiarum patriarchæ Arsenii.*

Harum rerum apud imperatorem urgendarum pro Arseniatis cæteris cura incumbebat quibusdam ipsorum, satis ad hoc gratiosis, quod ii manus, ut dictum est, apud Atramyttium dedissent, Augustoque datam fidem soli adhuc ex omnibus servarent. Iis causam reliquorum agentibus plurimum Augustus favoris impertiebat, quod per eos sperare alios trahendos. Per istos igitur interpretes Arseniana factio, cum referre plurimum ad summam sui status reputaret reportari Arsenii cadaver e Proconneso in urbem, id ab Andronico petere institit. Erat hæc perartificiosa et valde astuta petitio, quippe quæ fronte prima nihil præferens periculosius ea erat tamen qua concessa recusare Josephitæ non possent quin et pseudopatriarcha et vero perculsus anathemate Josephus agnosceretur. Cum enim reportatione ossium Arsenii e loco exsilii, quo ejectus fuerat, in metropolim sui patriarchatus verum ipsum, etiam dum exsularet, atque adeo ad mortem usque, fuisse patriarcham declararetur, palam erat Josephum, qui eo vivente locum ipsius tenuit, nihil nisi sedis invasorem alienæ per vim intrusum videri et dici posse; et quod ab eodem Arsenio ante suam ejectionem interminatione anathematis prohibitus idem Josephus fuisset im-

Digitized by Google

προτεινόμενον ἡ ἐξορία τοῦ πατριάρχου ἦν, δι' ἣν ὑπήγοντο τοὺς ἄλλους ἀδίκως ἐκβεβλημένους, ὃ δὴ καὶ προαναστέλλειν ἠβούλετο τῷ πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν ἐκ τῆς μετακομιδῆς τοῦ σώματος τιμὴν γίνεσθαι), παραχρῆμα νεύει πρὸς τὴν ἀξίωσιν. Ἦν δὲ μόνον εἰς τοῦτο τῷ βασιλεῖ προσιστάμενον τὸ φθάσαι λεχθῆναι παρά τινων ὡς ἀφορισμὸς ἐπίκειται παρ' ἐκείνου τοῖς ὁτεδήποτε τὸ σῶμα μετακομίσουσι, παρ' ὃ καὶ μόνον ἕτοιμος ἦν ἐκ τοῦ παραχρῆμα τῇ καταγωγῇ τοῦ σώματος τὸν ἐξορισθέντα τιμᾷν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο παρὰ τῶν εἰδότων ἐλέγετο ὡς ψευδῶς ἐλέχθη καὶ ὡς ἐπλάσθη παρὰ τοῦ μαθητοῦ ἐκείνου Ματθαίου τὸ φημιζόμενον, τῷ τόπῳ προσμένειν μετὰ τοῦ σώματος θέλοντος, εὐθὺς ταχυναυτοῦντες ἐν ἐνήρει οἱ ἀμφὶ τὸν Μανουηλίτην Θεόδωρον ἡτοιμάζοντο· οἳ δὴ καὶ ἡμερῶν [P. 53] ὀλίγων ὑπὸ προσηκούσῃ τιμῇ καὶ αἰδοῖ ἀξίᾳ μετ' εὐπλοίας πάσης τὴν Κωνσταντίνου καταλαμβάνουσι. Καὶ τότε ξυνέρχεται μὲν βασιλεὺς ξὺν πάσῃ συγκλήτῳ, συνέρχεται δὲ πατριάρχης σύναμ' ἀρχιερεῦσι, καὶ τῶν κληρικῶν ὅσοι μετ' ἐκεῖνον εἰρήνευον, καὶ λαὸς ἅπας τῆς πολιτείας, οἱ μὲν προσκληθέντες, οἱ δὲ καὶ αὐτόκλητοι. Καὶ τὰ τοῦ Εὐγενίου καταλαβόντες θήκην μὲν ἐκείνην πέπλῳ τῶν καλλίστων περικαλύπτουσι, καὶ χερσὶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ τὸ προσῆκον πιστεύσαντες ὑπὸ φωσὶ δαψιλέσι καὶ θυμιάμασιν, ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς καὶ εὐφημισμοῖς τοῖς πρέπουσι, πεζῇ καὶ βάδην τὸ μέγα καὶ ἱερὸν τέμενος τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καταλαμβάνουσι, καὶ σφίσιν ὥσπερ αὐτοῖς οἰκειοῦν τὸ τῶν Ἀρσενιατῶν βουλόμενοι σέμνωμα, ὡς καὶ τοῦ πατριάρχου κοινωνοῖς φανεῖσι καὶ συλλειτουργοῖς ἀντικρυς, ἐπενδύοντο μὲν τὰς ἱερὰς ἐσθῆτας, πρὸς τῷ τελεῖν δὲ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν ὄντες, τῶν ἀντιφώνων ψαλλομένων, στολὴν καὶ τὸ σῶμα τῶν ἱερῶν ἐπενδύσαντες χερσὶν ἀρχιερέων φερομένῳ συνεισοδεύουσιν. Εἶτα πρὸς τῷ συνθρόνῳ δόξαντες ἐπικαθιζάνειν, τὰ τῆς ἱερᾶς τελετῆς συνεπλήρουν εἰς τέλος πρὸ τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἱσταμένῳ τῷ σώματι. Ἐντεῦθεν καὶ περὶ τὰ δεξιὰ τοῦ βήματος τῷ κιβωτίῳ ἐνθέντες ἱστῶσι, κλείσι καὶ σφραγῖσι τὴν ἐκ τῶν Ἀρσενιατῶν κλοπὴν, ὡς ἐνῆν, φυλαττόμενοι, καὶ τρίτης ἑκάστης

peratori peccata confitenti absolutionem impertiri, quod hunc tamen fecisse nihilo secius constaret, manifestum indidem apparere Josepho, dum sedi præsset, excommunicationem adhæsisse. Præjudicia ergo præcipuorum causæ suæ capitum in hac Arsenii reliquias reportandi facultate **84** dolose latentia captabant, cum hanc per suos ab Andronico postularent, qui tamen præoccupatus studio ingenti pacificandæ quomodocunque Ecclesiæ, et illectus spe blandiente se per istam concessionem, nulli, ut videbatur, admodum rei damnosam, exarmaturum omnem reliquam ejus sectæ contumaciam, et Arsenianos jam universos, delinitos inani honore celebrium exsequiarum ejus a quo nomen ducerent, plane se habiturum in potestate, conjuncturumque pro voto cæteris, facile annuens permittere se translationem dixit, cum eo tamen, si prius declararetur verum non esse quod aliqui jactabant, vetuisse Arsenium, antequam in Proconneso diem suum obiret, ne suum unquam ibi mortui corpus inde tolleretur, ac si quis id alio transferre attentasset, excommunicationi subjaceret. Verum istam haud difficulter Arseniani exceptionem submoverunt, adhibitis rei consciis testibus idoneis probantes haud unquam tale aliquid ab Arsenio vetitum vel minis anathematis sanctum, sed fictum eum rumorem a Matthæo quodam discipulo ipsius, qui cum prope sepulcrum patriarchæ statione sibi commoda perstare in totam vitam cuperet, eam fabulam excogitaverit et sparserit quæstuoso ipsi sed inanissimo commento. Ilis ita declaratis, pleno jam in rem sibi optatissimam imperatoris assensu avide Arseniatæ arrepto, expediunt strenue cum instructissima remigio triremi Theodorum Manuelitem in Proconnesum; qui paucis diebus, navigatione usus prospera, Constantinopolim rediit, honore ac veneratione consentaneis referens Arsenii cineres peregre dudum exstincti. Præsto fuit iis excipiendis Ipse primum imperator, universo senatu comitante; convenit ad id ipsum patriarcha cum episcopis et cunctis clericis, qui hujus communionem amplectebantur, populus quoque ac cives plane omnes, **85** partim evocati nominatim, partim sponte occurentes. Quæ universa multitudo ubi locum ab Eugenio nomen nactum attigit, theca quidem qua Arsenii cadaver claudebatur velo e pulcherrimis delecto contecta est. Tum qui cæremoniam curabant, feretrum manibus sacrorum hominum rite consignatum, multiplici facum lumine ac thymiamatum suffitu, inter hymnorum canticorumque modulationes, acclamationibusque decentibus, lento et gravi passu ad sacrum usque templum Dei Sapientiæ, prosequentibus cunctis, perduxerunt, certante, ut apparebat, pro se unequoque studium in memoriam tanquam veri demum ipsorum patriarchæ ostentare, ut ne ipsis quidem in hoc cedere Arsenianis videri vellent. Adeo ipsi etiam qui vel intime patriarchæ nunc Ecclesiam regenti adhærerent eique ad nutum inservirent, sumptis ultro sacris stolis contendebant inter primos cooperari venerationi Arsenii sacra in ejus honorem liturgia rite celebranda; quin etiam dum antiphonæ cantarentur, corpus ejus ornatu indutum patriarchali, cum manibus antistitum in thronum ad consessum patriarchæ portaretur, eo usque dum illuc esset illatum comitati sunt, moxque relato inde atque ante sacram mensam roposito justa cætera funebria, prout ritus poscebat, persolverunt, nulla parte cæremoniæ omissa. Tum illud arculæ a dextris altaris paratæ indentes, clavibus eam sigillisque munierunt, caventes scilicet ne id Arseniatæ furari attentarent. Deinceps porro tertia quaque feria cujusvis hebdomadæ, ad venerationem ange-

Digitized by Google

ἑβδομάδος πρὸς τὴν τῶν Ὁδηγῶν κατ' ἔθος λαοῦ συντρέχοντος, κἀκεῖνο ὑπανοιγόμενον τοῖς προσιοῦσιν ἄνετον ἦν. Ἐν ὑστέρῳ δὲ χρόνῳ ἡ Ῥαούλαινα πρωτοδεστιάρισσα ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου μονῇ τοῦ τῆς κρίσεως ἱερὸν οἶκον εἰς κάλλος ἐξησκημένον καὶ μέγεθος ἀνιστᾷ. Καὶ ἐπεὶ σπουδὴν εἶχεν ἐκείνη πρὸς τὸν πατριάρχην οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ζῶντα καὶ τελευτήσαντα, ἀξιοῖ βασιλέα καὶ λιπαρῶς δέεται δοθῆναι τὸ σῶμα τῇ κατ' αὐτὴν μονῇ, ἐφ' ᾧπερ ἀποτεθῆναι τῷ παρ' αὐτῆς ἀνεγερθέντι ναῷ. Ὃ δὴ καὶ γέγονεν, ἑτέρας τότε συστάσης κατὰ τὸ εἰκὸς παντηγύρεως, καθ' ἣν βασιλεὺς καὶ σύγκλητος καὶ τῶν ἱερωμένων σχεδὸν οἱ πάντες, οὐδὲ τῆς λαώδους λειπούσης μοίρας, ἐκεῖθεν πεζοποροῦντες τὴν τιμὴν ἐτέλουν τῷ πατριάρχῃ, οὐκ ὀλίγα τοῦ βασιλέως καταβαλόντος καὶ τὰ τῶν πόνων ἐφόδια.

A

B

λβ'. *Περὶ τῶν κατὰ Συρίαν δεινῶν.*

Τότε καὶ τὰ κατὰ [P. 54] Συρίαν ἐπράττετο πάνδεινα. Ὁ γὰρ τῆς Βαβυλῶνος σουλτὰν πρὸ χρόνων λαβὼν Ἀντιόχειαν καὶ εἰς ἔδαφος κατερείψας, ἀφῆκε τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἀκήρυκτον ἔχειν μάχην μετὰ τῶν Ἰταλῶν τῶν τὴν παραλίαν οἰκούντων ἐκ παλαιοῦ. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τῶν τότε καιρῶν στρατολογησάμενοι Ἄραβες ἢ μὴν Αἰθίοπες πρῶτον μὲν αἱροῦσι τὴν Τρίπολιν καὶ ἠβηδὸν τοὺς ἐν αὐτῇ κατασφάττουσι, καὶ αὐτὴν δὴ τὴν πόλιν ἀνατρέπουσιν ἐκ θεμέθλων, ἔπειτα καὶ τὴν πολυπληθῆ Πτολεμαΐδα τὰ ὅμοια δρῶσι, καὶ πᾶσαν τὴν παραλίαν ἐξανδραποδισάμενοι τὰ θαύματα τῆς Συρίας ἠφάνισαν. Καὶ ἔδοξε τὰ ἡμέτερα τέρατα ἐπ' ἐκείνοις φανέντα τε καὶ τελειωθέντα· δάκρυα γὰρ ἐκεῖνα καὶ αἵματα πρὸς τὰ μακρὰν ἡμῶν ἀνεφέροντο, ἀποπεμπομένων τὰ φοβερὰ ἡμῶν ἑτέροις τοῖς μὴ ὅτι γ' εἰς πεῖραν, ἀλλ' οὐδ' εἰς θέαν δυναμένοις μόνην τῶν ἰδίων κακῶν ἡμῖν κοινωνῆσαι. Τὸ δ' ἦν ἄρα παραψυχὴ καὶ κακῶν ἀνάρτησις, γνωσθέντος παθοῦσιν ὡς ὅπου τὸ τῶν δεινῶν σημεῖον, ἐκεῖ ξυμβαίνει καὶ τὸ ἀποτέλεσμα γίγνεσθαι.

C

λγ'. *Περὶ τοῦ δευτέρου συνοικεσίου τοῦ βασιλέως.*

Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς [P. 55] υἱοὺς ἔχων ἐξ Ἄννης τῆς ἐξ Οὔγγρων δύο, Μιχαήλ τε καὶ Κωνσταντῖνον, τὸν μὲν βασιλικῶς ἀνῆγε καὶ ὡς τῆς βασιλείας διάδοχον ἐθεράπευε, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον εἰς δεσπότην ἔτρεφε. Τῷ μέντοι γε Μιχαὴλ καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ Μιχαὴλ τῆς εἰς τὴν βασιλείαν καταστάσεως

D

lorum in via salutis ducum populo de more concurrente, reserabatur arca depositum Arsenii continens, idque omnium visere studentium liberis oblatibus exponebatur. Aliquanto post tempore Raulæna protovestiarissa in sancti Andreæ monasterio a judicio cognominato sacram ædem exquisito artificio **86** elaboratam exstruxit; ac quoniam non vulgari ea mulier studio se amplecti patriarcham illum, quoad vixit et postquam decessit, semper ostenderat, consentanee huic noto ejus affectui enixe oravit imperatorem, ut dari juberet Arsenii corpus suo isti monasterio, honorifice scilicet ab ea deponendum in isto erecto a se templo. Quod cum impetrasset, ita factum est, idque apparatu et pompa non minus quam in priori translatione magnificis. Nam tunc quoque congregato cœtu magno iterum per urbem supplicatio processit, Augusto ipso ac senatu, nec non ecclesiasticis ferme omnibus, nec minori quam antea populi multitudine, ordinato et lento incessu funus perhonorifice prosequentibus, quam in celebritatem non modicum etiam sumptum imperator fecit, artificibus, qui qualemcunque ad id contulissent operam, larga de suo stipendia persolvens.

32. *De cladibus Christianorum in Syria.*

Circa hoc tempus gravissimæ Syriam calamitates afflixerunt. Nam Babylonis sultan capta olim et solo æquata Antiochia, internecinum in Italos oram Syriæ maritimam obtinentes bellum odiis perpetuandum hæreditariis dudum transmiserat. Cui per hæc tempora obsequentes Arabes, aut potius Æthiopes, primum quidem expugnata Tripoli omnes in ea repertos puberibus majores interfecerunt, urbemque ipsam a fundamentis eversam solo æquarunt. Idem postmodum fecerunt et populosissimæ Ptolemaidi; et ora universa maritima subacta, mancipatis in diram servitutem Christianis ejus incolis, præclarum illum et mirificum florentis hactenus Syriæ statum exciderunt. Visaque sunt nostra illa, quæ nuper memoravimus, portenta clades istas indicasse; lacrymasque illas et cruorem ex imaginibus fusa longe alio respexisse ac velut in longinquas a nobis **87** fuisse amandata terras, in iis explenda malis quorum non dicam experientia, sed ne conspectus quidem aut e vicino sensus ad nos pertingeret, uti nec illis ipsis vicissim gentibus, quæ nos urgebant adversa, nota erant, abrupto a nobis invicem commercio. Id quod ubi est animadversum, valuit ea observatio ad relevandam in nostris mœstitiam ex minis signorum istiusmodi conceptam. Recrearunt illi scilicet animos et bene sperare perrexerunt, ubi compertum et reipsa demonstratum apparuit haud veram esse pervulgatam opinionem illam, qua sibi hactenus homines persuaserant eventa significationum funestarum illis omnino in locis exstitura, in quibus prodigia clades istas minantia fuissent edita.

33. *De secundo matrimonio imperatoris.*

At imperator cum ex Anna Ungara duos superstites haberet filios, Michaelem et Constantinum; priorem quidem jam in imperii consortium evectum regio uti collegam et successorem designatum cultu honorabat, minorem alterum in despoticæ dignitatis insignibus educans. At Michaelis quidem supremæ potestatis participatione cum certa spe successionis ornandi auctor avus ipsius Michael fuerat, qui post nuntiatam Annæ nurus mortem afflictissimum eo casu Andronicum non parum recreaverat filio ejus parvulo sibi cognomini conferendis insignibus imperii, eumdemque ut collegam

Digitized by Google

ἦρχε, καὶ ὡς βασιλέα παρεῖχε κηρυττεσθαι ὡς οὐ μικρὰν παραψυχὴν τῷ πατρὶ διὰ τὸν τῆς δεσποίνης ἀλύοντι θάνατον. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ τὸ ἐκ ῥηγῶν τῶν μεγίστων κῆδος κατὰ δεύτερον συνοικέσιον μὴ ἔχων ὅλως περιποιεῖν ἑαυτῷ, ὡς ὑπ' ἀρχὴν πάντως ἐσομένου τοῦ ἐξ αὐτῶν, τὴν ἐκ μαρχεσίων Εἰρήνην καί γ' ἐκγόνην τοῦ ῥηγὸς Ἱσπανίας, ἀγαθὸς ἀγαθὴν οὐχ ἧττον τὸ γένος ἢ τοὺς τρόπους, ἄγεται. Γρηγόριος δ' ἦν ὁ ταινιωτὴς, καὶ τὰ στέφη ἡ Αὐγοῦστα καὶ μήτηρ ἐδέχετο.

λδ'. *Ὅπως μετακληθεὶς ἀνήχθη Βεκκος ἀπὸ Προύσης, καὶ τὰ τῆς αὐτοῦ κρίσεως.*

Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῇ Προύσῃ ἐπικεκήρυκτο πρόεδρος ὁ ἐξ ἀμαγειρεύτων Νικόλαος, μετονομασθεὶς ἐκ μοναχῶν εἰς Νεόφυτον (καὶ τοῦτο γὰρ κανὼν ἐτίθετο παρ' ἐκείνοις, εἰ καὶ μὴ ἔχων κατὰ τοὺς ἄλλους τὸ ἀπαραίτητον, τὸ σήμερον μὲν ἰστᾷν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ τὰς συνθήκας ἀπαιτεῖν τῆς μοναχικῆς τάξεως, εἶτα τὸν εἰς ὑποταγὴν ταχθέντα τὴν αὖριον εἰς ἀρχιερέα χειροτονεῖν· ὃ δὴ καὶ αὐτὸ ἐδόκει

A πολλοῖς ἐπιλήψιμον), καταλαβόντι τὴν λαχοῦσαν τῷ ἱερεῖ ἔδοξε καινόν τι ποιεῖν παρὰ τὰ πραχθέντα διὰ τὸ χθεσινὸν τοῦ πάππα μνημόσυνον, καὶ δὴ κοινῇ προστάσσει ἐφ' ἡμέραις τισὶν ἀπέχεσθαι τῶν κρεῶν ὡς πρόστιμον τοῦ ῥυπάσματος. Τὸ δ' οὖν βαρὺ Προυσαίοις δόξαν, τῷ αἰτίῳ τῶν χθὲς συμβάντων ἐνίπτοντες κατηρῶντο καὶ μάλα οἱ ἐνεφόρουν ὕβρεις. Ὁ δ' ἦν δι' ὃν, ὡς ἔλεγον, ἐμελλον νηστείαις προστιμᾶσθαι καὶ κακουχίαις. Τοῦτ' ἀκουσθὲν Βέκκῳ (πολὺ γὰρ ὑφεῖρπε, καὶ πάντες ἀναφανδὸν ἐλοιδόρουν, καὶ οἱ ἐκείνου ἔξω διάγοντες κατὰ πρόσωπον ὠνειδίζοντο) οὐκ ἀνεκτὸν ἐδόκει, οὐδ' ὥστε καὶ ἐνεγκεῖν φορητόν. [P. 56] Ὅθεν καὶ θυμὸν ἀναλαμβάνει μείζω, καὶ ἐπὶ μέσης σταθεὶς τῆς τῆς μονῆς μεγίστης αὐλῆς, ὡς παρὰ πάντων ἀκούοιτο, τῷ μὲν τῆς B Προύσης καὶ λίαν καταφρονητικῶς ἔχειν ὡς ἀμαθεῖ τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτόθεν ἐῴκει, τῷ δὲ πατριαρχοῦντι Γρηγορίῳ καὶ λίαν τοῖς λόγοις ἐπεῖχε. Καὶ, « Τί παθόντες, » ἔλεγεν, « ἐμὲ μὲν τὸ παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἐκ Ῥωμαίων γεννηθέντα τε καὶ τραφέντα συχναῖς περιβάλλοντες λοιδορίαις ἔπειτα φεύγετε,

Augustæ potestatis promulgando jam nunc, et agnosci colique ab omnibus jubendo. Cæterum illa ipsa causa fuit cur in secundas nuptias aliquam maximorum regum filiam sibi petendam Augustus non duceret. Cum enim nascituro e secundo conjugio filio destinare imperium alteri jam oppignoratum successori nequiret, non erat æquum ad gignendos privatos conjugem e summo rerum humanarum adsciscere fastigio. Elegit igitur Irenen, e dynastis quidem duntaxat minoribus quos marcesios sive marchiones appellant, cæterum neptem regis Hispaniæ, quam bonus bonam, nec minus moribus probatam quam genere illustrem, rite **88** uxorem duxit, coronante ipsam, et ubi mater est facta, in Augustam solemniter inaugurante Gregorio.

34. *Ut evocatus Prusa Veccus sit, et de ejus judicio.*

Cum vero Prusæ declaratus præsul fuisset Nicolaus quidam ex olim emeritis coquinæ imperatoriæ ministris, qui Neophyti nomen tractum ex monachis, ad quos e palatina familia transierat, ad thronum Ecclesiæ pertulit (hanc enim isti frequentandis talium assumptionum, utcumque aliis minus probatarum, exemplis jam sibi quasi regulam fecerunt, ut pro gradu ad episcopalem dignitatem eligatur suscepta in eum finem humilitas professionis monasticæ, ac qui hodie coram Deo et angelis in spontaneam se obedientiam abjecerit, oppignerasse hoc ipso infulas sibi et jure promeruisse videatur crastinam in episcopatum promotionem; quod reprehensioni obnoxium qui censeant multi sunt). Huic igitur novo Prusæ antistiti visum est factu optimum insignire auspicia sui sacerdotii quadam inusitata significatione zeli sui adversus nuper admissam usurpatamque papæ inter sacra commemorationem. Indicit ergo communiter universis certi numeri dierum abstinentiam ab esu carnium in expiationem videlicet tanti criminis, quam importuni jejunii molestiam pertæsi Prusæenses, dira, ut fit, imprecabantur auctori talis commemorationis, incommodissimo nunc ipsis piaculo luendæ. Occurebat autem in quem hoc nomine stomachum erumperent relegatus, ut dictum est, apud Prusam Veccus; qui populari odio tali se objectum calumniæ sentiens, et convicia non ferens quibus, ubicunque appareret, proscindebatur petulantia plebeculæ in os ipsi exprobrantis esurie se macerari culpa ipsius maledictaque impotenter accumulantis, non in eum solum sed et in ejus familiares, quoties in publicum prodirent. Eam Veccus contumeliam nec tolerabilem **89** nec sibi dissimulandam ratus, stans aliquando medius in impluvio monasterii maximi, ut ab omnibus exaudiretur, clara voce Prusæum tanquam ecclesiasticarum imperitum rerum libero contemptu reprehendit, in patriarcham quoque Gregorium non parcius invectus: « Qui, malum, vos transversos error agit, » inquiens, « aut quæ malesuada urget vesania opprobriis conscindere, lacerare rabiosis dicteriis ac tam aspernanter aversari me Romanum hominem e novæ Romæ civibus natum, ibidemque educatum, interim dum pro patriarcha veneramini plausuque et acclamationibus honoratis Cyprium advenam, in ea Latinæ ditionis insula e Latinis genitum, cultu adhuc et linguæ sono istius peregrinitatis signa hic quoque clara præferentem? Quod si non personarum præjudicato discrimine, sed zelo religioso dogmatum in istam vos iniquitatem abripi causamini, age convocet cœtum imperator, et nos audiat pro causa disputantes, scripturisque allegatis et sententiis Patrum veterum suffragia sapientium corroget, sicque statuatur de negotio non invidiosis tumultibus sed tranquilla disceptatione, more majorum, decidendo. Dum hoc quidem in mora est, quorsum plaustra in nes plebeiæ dicacitatis effunditis, vestram ipsorum traducentes inscitiam, nec rudium sellulariorum in-

Digitized by Google

ἄνδρα δὲ παρ' Ἰταλοῖς γεννηθέντα τε καὶ τραφέντα, καὶ οὔπω ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς στολαῖς καὶ γλώττῃ πρὸς τὰ ἡμέτερα παρεισφρῆσαντα, εὐφημοῦντες δέχεσθε; Εἰ δὲ δογμάτων ἕνεκα λέγετε, βασιλεὺς προσκαλείτω, καὶ συναχθέντων ἁπάντων ἀκουέτω τὸ φρόνημα, κἂν δόξω κακῶς φρονῶν, ξυνετῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν Γραφῶν κρινόντων καὶ εὐλαβῶν· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἵνα τί λόγοις ἀμαθῶν καὶ βαναύσων ἐπόμενοι ἐμοὶ τὰ χείριστα περιάπτετε; » Ταῦτ' ἔλεγε Βέκκος ἀναφανδόν, καὶ δῆλος ἦν θέλων καὶ βασιλεῖ προσαγγέλλεσθαι. Ὁ δὴ καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἐγεγόνει. Κοινῇ τε γὰρ σκέψει κατάγεται, καὶ τῇ μονῇ τοῦ Κοσμιδίου προσίσχει τῆς νηὸς ἀποβάς, ὥριστό τε ἡμέρα τῆς διαλέξεως, καὶ σύνοδος ἱερῶν ἀνδρῶν, παρόντος καὶ αὐτοῦ βασιλέως, ἀνὰ τὸν Ἀλεξιακὸν τρίκλινον γίνεται. Παρῆν μὲν οὖν ὁ πατριαρχεύων Γρηγόριος, παρῆν δὲ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος, ἀῤῥώστως ἔχων τοῦ σώματος κλινοπετής τε καὶ ἐπὶ σκίμποδος. Συνῆν δὲ καὶ πᾶσα τῶν ἀρχιερέων ὁμήγυρις. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μοναχοὶ πλεῖστοι, καὶ τῶν λαϊκῶν οἱ ἐλλόγιμοι. Ἐφ' οἷς προὐκάθητο βασιλεὺς, καὶ ἀμφ' ἐκεῖνον ἦσαν ὅσοι τε τῶν μεγιστάνων καὶ τὸ τῆς συγκλήτου ἅπαν περιφανές. Ἦν δὲ καὶ ὁ μέγας λογοθέτης, τὰ πρῶτα τῶν συνειλεγμένων, σύναμα πατριάρχῃ ἀναδεξάμενος τὰ τῆς διαλέξεως. Ἐπὶ τούτοις ὁ τῆς Ἐκκλησίας ῥήτωρ, ὃς δὴ καὶ τῶν διαλόγων κατήρχετο.

doctis judiciis veremini stultam credulitatem addicere? » Hæc Veccus palam proloquens haud dubitabat quin cito ad imperatorem deferrentur, hoc ipso animo id agens. Nec sua eum spes fefellit : statim quippe admonitus Augustus Prusa Veccum accersit. Neque is cunctatus nave ad Cosmidii monasterium appulsa eo exscendit. Dicta hinc dies colloquio. Coit synodus ecclesiasticorum, præsente ipso principe, in triclinium Alexiacum. Adest patriarcha Gregorius; Alexandrinus quoque Athanasius, quod forte tunc **90** ægrotaret, decumbens in lectulo portatur. Ordo universus antistitum convenit, nec clerici desunt, nec plerique monachorum, nec laicorum quique lectissimi. His præsidebat imperator, circa se habens summatum primores et senatus capita ipsa ac columina. In primis eminebat logotheta, suas in colloquio simul cum patriarcha partes obiturus. Prima omnium vox exstitit Ecclesiæ rhetoris Veccum in hæc verba compellantis :

35. *Colloquium Vecci cum Gregorio et ejus sequacibus.*

« Quorsum heus tu, salvo adhuc et exstante libello supplicationis tuæ, quo errasse te confessus veniam poscebas renuntiabasque dignitati, hodie resumis quæ rite stipulatus abdicaveras, et injuste actum tecum sero tandem contendis, principesque coegisti hanc talem tantamque causæ isti cognoscendæ congregare synodum? Quia quam memoras abdicationem non eo quo credere quidam videntur fecimus animo. Vexationem quippe duntaxat intempestivam per illam voluimus redimere, minime autem, ut vos

A λε'. *Διάλεξις τοῦ Βέκκου μετὰ τῶν περὶ Γρηγόριον.*

Καὶ, « Ἵνα τί, » φησὶν, « ὦ [P. 57] οὗτος, ὑγρῶν οὐσῶν καὶ ἔτι τῶν σῶν συλλαβῶν ἐφ' οἷς ὡμολόγεις ἐσφάλθαι καὶ συγγνώμην ἐζήτεις καὶ παραίτησιν ἐποιοῦ, σήμερον ἀναλαμβάνεις τὰ ὡμολογημένα καὶ ἀδικεῖσθαι διισχυρίζῃ, ὥστε καὶ τοιαύτην δὴ καὶ τοσαύτην συγκροτηθῆναι τὴν παροῦσαν σύνοδον; » « Ὅτι, » φησὶ, « λόγους Πατέρων εἰπόντες καὶ λόγον ἀπαιτούμενοι περὶ τούτων ἡμεῖς, ἄλλον μὲν εἰδότες καιρὸν τὸν τῆς ἐκείνων ἀναπτύξεως, ἄλλον δὲ τὸν τότε παρόντα, εἰρηνεύειν θέλοντες μόνον, ἀφέντες τὰ πάντα ταῦτ' ἐπράττομεν, οὐ μὴν δὲ καὶ ὥστε τοὺς βουλομένους ἐργολαβεῖν καὶ περιάπτειν ἡμῖν αἱρέσεως ἔγκλημα. » Καὶ τὸν λόγον ἀναλαβόντα τὸν πατριάρχην Γρηγόριον, B « Καὶ τί γε τὸ δοξάμενον, » φάναι, « τοῖς ἀμφὶ σέ; » Ἦσαν γὰρ σὺν ἐκείνῳ καὶ οἱ πάλαι ἀρχιδιάκονοι, ὅ τε Μελιτηνιώτης Κωνσταντῖνος καὶ Μετοχίτης Γεώργιος. Οἱ δὲ, « Εἰ μὲν τὴν ἁπλῶς θεολογίαν βούλει μαθεῖν, καὶ τὴν δόξαν ἣν καὶ καρδίᾳ πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν στόματι, αὕτη ἐστὶν ἣν ἅπας θεολογεῖ, ᾗ καὶ ἡμεῖς ἐμμενοῦμεν μέχρι καὶ αὐτῆς τελευταίας ἀναπνοῆς· εἰ δὲ ζητεῖς καὶ τὴν τῶν Πατέρων, ἣν οὐκ ἐναντίαν φαμὲν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἀλλ' ἀνάπτυξιν καὶ διασαφήνισιν μᾶλλον τῶν κειμένων ἐν τῷ συμβόλῳ, εὑρίσκομεν ἐν Γραφαῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον χορηγούμενον, διδόμενον, ἀποστελλόμενον,

putatis, præjudicare quidquam circa dogma. Itaque invidia inde in nos conflata quod Patrum dicta probando protulissemus, cum eo nomine causam tumultuose juberemur dicere, nos reputantes in illis fluctibus concitationis popularis locum haud fore tranquillæ indagationi veritatis, aliudque ab hoc exspectandum tempus, quo istæ dogmaticarum controversiarum perplexitates utiliter evolverentur, cunctis omissis ea quæ dicis fecimus, sponte honorem abdicantes, non tamen per hoc ansam præbere arbitrarie insultantibus volentes reos nos erroris peragendi et impengendi nobis crimen hæreseos. » Hic patriarcha Gregorius sermonem occupans : « Quis autem, inquit, horum qui sunt circa te de dogmate sensus est? » Erant quippe cum Vecco quondam archidiacono Meliteniotes Constantinus et D **91** Metochita Georgius. Qui sic continuo responderunt : « Siquidem bona fide vis quid de Spiritus sancti processione sentiamus ex nobis discere, quam de hoc dogmate sententiam et corde credimus et ore profitemur, hæc eadem est quam quivis consueta formula fidem de Deo suam profitens exprimit, cui et nos hæremus, perstare ea in certi usque ad extremum spiritum. Sin autem quæris sententiam de hoc Patrum, quam non contrariam esse contendimus Symbolo fidei, sed explicationem potius et declarationem verborum Symboli, reperimus in scriptis authenticis Spiritum sanctum præberi, dari, mitti, prodire ex Patre per Filium; interdum et a quibusdam Patrum dici procedere. Ait autem et de Patre magnus Joannes Damascenus esse illum

Digitized by Google

προερχόμενον ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ἔστι δ' οὗ καὶ παρ' ἐνίοις τῶν Πατέρων ἐκπορευόμενον. Λέγει δὲ καὶ ὁ μέγας Δαμασκηνὸς Ἰωάννης « καὶ προβολεὺς διὰ Λόγου ἐκφαντορικοῦ Πνεύματος. » Ταυτὸν δὲ τὸ *προβολεὺς* τῷ αἰτίῳ γινώσκομεν. Αἴτιον οὖν οὐ φαμεν τὸν Υἱὸν ἐπὶ τῇ ἐκ Πατρὸς προόδῳ [P. 58] τοῦ Πνεύματος, οὔτε μὴν συναίτιον, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ ἀποβαλλόμεθα τὸν οὕτω λέγοντα. Τὸν δὲ Πατέρα αἴτιον δι' Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος λέγομεν, ἐπείπερ τὸ προβολεὺς εἰς αἴτιον ἐκλαμβάνεται. » « Καὶ πῶς, ὦ οὗτοι, » φησὶν ὁ μέγας λογοθέτης, « οὐ ποιεῖτε αἴτιον τὸν Υἱὸν ἐπὶ τῇ ἐκ Πατρὸς προόδῳ τοῦ Πνεύματος, ἐπείπερ διὰ λόγου αἴτιον ὁμολογεῖτε τὸν Πατέρα τοῦ Πνεύματος; Δείκνυτε γὰρ ἐξ ὧν λέγετε, ὡς οὐκ ἂν ὁ Πατὴρ προβάλε Πνεῦμα, εἰ μὴ Υἱὸν ἐγέννα. Τὸ δ' ἐστὶν ἐμφαινόμενον αἴτιον. » Τοὺς δὲ θέλοντας ἐκφεύγειν τὸ ὑπονοούμενον ἄτοπον φάναι ὡς πολλὰ ἐπὶ τῆς θεολογίας λέγονται ἃ δὴ μικρῷ τῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμώμενα ἐμφαίνουσί τι ταῖς χαμερπέσιν ἐννοίαις καὶ ἄτοπον ὅλως καὶ μὴ πρέπον Θεῷ. « Οὐ λέγομεν, Τέλειος Θεὸς ὁ Πατήρ, καὶ, Τέλειος Θεὸς ὁ Υἱός, καὶ, Τέλειος Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Οὐχ ὑπονοεῖται Τριθεΐα τὸ συναγόμενον; Οὐ λέγομεν, Ἐγέννησεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν; Οὐκ ἀναζῇ Ἄρειος, ἐννοῶν ῥιπὴν καὶ ἄτομον χρόνου μέσον τοῦ γεννῶντος καὶ τοῦ γεννωμένου; Ἀλλὰ τὸ βλάσφημον ἀποφεύγομεν, ἱστάμεθα δὲ καὶ ὅροις τῆς εὐσεβείας, καὶ τὸ τῶν Γραφῶν ὁμολογοῦντες καὶ τὸ κακεμφατῖνον οὐ παραδεχόμενοι. » Ἐντεῦθεν ὁ Μοσκάμπαρ Γεώργιος, χαρτοφύλαξ ὢν τῆς Ἐκκλησίας τότε, νόθον ἔλεγε τὸ ῥητόν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας λογοθέτης, ἄγχι σχὼν κεφαλήν, ἵνα μὴ πυθοίατο ἄλλοι, « Καὶ πῶς, ὦ οὗτος, » φησὶν, « ἰσχυρῶς λέγειν δόξομεν οὕτως ἀπολογούμενοι; Ἐπεὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῇ ἱερᾷς Ὁπλοθήκης κατὰ ῥῆμα κεῖται τὸ ῥητὸν ὡς ἁγίου ῥητὸν καὶ τοῦ μεγάλου Δαμασκηνοῦ. » Ἀλλὰ τρανῶς πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας ἔλεγεν ὡς « Δέγομαι μὲν τὸ ῥητὸν ἁγίου εἶναι, πλὴν οὐχ ὁμολογήσω τὸ Πνεῦμα διὰ Λόγου τε καὶ Υἱοῦ τὴν αἰτίαν ἐκ τοῦ Πατρός. Οὕτω γὰρ καὶ παραβολώτερον εἴποιμι τῶν ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ λεγόντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι, παρ' ὅσον ἐκεῖ μὲν τῆς αὐτῆς προθέσεως ἐπ' ἴσης κειμένης καὶ τοῖς δυσὶ, κἂν κατὰ τὴν ἰσοτιμίαν [P. 59] τῶν ὑποστάσεων, τὸ ταυτὸν τῶν

productorem per Verbum enuntiatorii Spiritus. In voce autem *productoris* principii activi notionem agnoscimus. Causam igitur non dicimus Filium in sua ex Patre processione sancti Spiritus, ac neque concausam : quin et anathematizamus et rejicimus sic loquentem ; sed Patrem causam per Filium sancti Spiritus dicimus, quandoquidem vocabulo προβολεύς productor principii activi significatus subest. » — « Et quomodo, heus vos, non facitis Filium in processione ex Patre causam sancti Spiritus, quandoquidem per Verbum causam ejus profitemini Patrem? Ostenditis enim ex his quæ dicitis, haudquaquam futurum fuisse ut Pater produceret Spiritum sanctum, nisi generaret Filium, ex quo apparet veram causæ proprietatem Filio convenire respectu Spiritus. » Ad ea illi vitandi absurdi quod inferebatur hanc rationem iniere. Dixerunt multa esse **92** in tota explicatione divinæ Trinitatis, quæ si quis metiatur angusto modulo rationis naturalis et ad libram exiguitate sua tam magnis rebus ponderandis imparem examinet, utique apparenter inferant absurdum et Deum dedecens quidpiam : « An non enim exempli gratia dicimus : Pater est perfectus Deus, Filius item perfectus Deus, Spiritus quoque sanctus et ipse perfectus Deus? Unde quis non videt apparere inferendam admittendamque, quam tamen respuimus, deorum Trinitatem? Similiter cum dicimus : Genuit Pater Filium, nonne videmur dare Ario ansam affirmandi intercessisse momentum aliquod aut punctum temporis medium inter generantem et genitum? Verum hoc tanquam blasphemum aversamur, cum illud unde in speciem consequitur, tanquam orthodoxum teneamus. Sic igitur in præsenti quoque controversia facimus, stantes intra terminos religionis, et profitentes quidem quod diserte scriptis authenticis expressum cernimus : quod ex iis videtur absurdum sequi, repudiamus ac repellimus. » Hic Moscampar Georgius, qui tunc erat Ecclesiæ chartophylax, spurium et suppositititium esse affirmavit istud attributum Damascenio testimonium. Verum ad ejus aurem capite proxime admoto, ne alii audirent, magnus logotheta insusurravit : « Et quomodo, » inquiens, « proferre ad evincendum efficacia videbimur, tam infirma defensione utentes? quandoquidem hoc dictum a te rejectum ut apocryphum, diserte ac syllabis totidem exstat in sacra Hoplotheca, libro, ut scis, auctoritatis omni exceptione majoris, adjuncto etiam clare nomine magni Damasceni, ejus auctoris. » Quibus submisse immurmuratis, sublata jam voce archidiaconos logotheta intuens : « Admitto, ait, testimonium, et sancti esse vere Damasceni agnosco : cæterum non assentiar Spiritum per Verbum et Filium originem ex Patre trahere: sic enim dicens audacius loquerer quam ii qui affirmant ex Patre et Filio sanctum Spiritum procedere, quoniam in hoc Latinorum dicto **93** communia præpositionis *ex* pariter adaptatæ Patri Filioque ad æqualitatem hypostasum inter se astruendam magis quadrans, audaciæ invidiam nisi plane diluit, emollire certe plurimum potest. In alia vero sententia dum Spiritus ex Patre per Filium asseritur procedere, illa diversitas præpositionum Patri Filioque accommodatarum emphasim nescio quam absonam differentiæ immiscet uni simplicique processioni sancti Spiritus ex thearchicis hypostasibus, velut subindicans aliud esse sancti Spiritus principium activum, Patrem, aliud ejusdem principium activum, Filium; quo quid pejus damnabiliusque dici potest? » Sic magno logotheta locuto, et valide ac ineluctabiliter a cunctis existimato disputasse, archidiaconi nihil quod contra sententiam hiscerent idoneum in

Digitized by Google

προθέσεων κείμενον τὸ ἀτηρὸν τῆ: τόλμης ἀμηχέπη πέφυκεν ἐπιλύειν, ἐνταῦθα δὲ τὸ διάφορον τῶν προθέσεων, διάφορον καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ἐργαζόμενον, διαφορὰν παραστήσει μεγίστην ἐπὶ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς προόδου τοῦ Πνεύματος τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, ὡς ἄλλην μὲν αἰτίαν εἶναι τὸν Πατέρα, ἄλλην δὲ τὸν Υἱὸν, οὗ τί ἂν εἴη τὸ χείριστον;» Οὕτως εἰπόντος καὶ ἰσχυρὰ πάνυ δόξαντος λέγειν, ἐκείνους μὴ δυναμένους ἀπολογεῖσθαι πρὸς ταῦτα μόνον λέγειν, «Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς λέγεις ταῦτα; Λέγε πρὸς τὸν εἰπόντα· καὶ εἰ μὲν κενοφωνεῖν οἶει τὸν Δαμασκόθεν, εἰ δὲ τὸν λόγον δέχῃ, ἵνα τί ἡμεῖς ἐν αἱρέσει κατηγορούμεθα, εἰ ταυτά σοι πράττομεν καὶ τὸν λόγον καὶ αὐτοὶ ὡς ἁγίου λόγον τιμῶμεν; — Τιμᾷ τις τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὁ πατριάρχης φησὶ, λέγων μείζονα τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα. Ἀλλ' οὐχ ἱκανὸν τοῦτο καὶ μόνον, εἰ μὴ καὶ ὀρθῶς ἐξηγοῖτο τὸ θεοπαράδοτον λόγιον. Τί γοῦν εἰ καὶ ὑμεῖς δεχόμενοι τὸ ῥητὸν στρεβλοῦτε τὴν ὑπονόησιν; Ἄλλως τε δὲ καὶ ἀλληλένδετά εἰσι τὰ τῶν ἁγίων ῥητὰ καὶ ἀλληλόπλοκα, ἐπεὶ καὶ ἐξ ἑνὸς καὶ ἁπλοῦ πνεύματος διαφόρως ἐρρέθησαν. Δεῖξον τοίνυν τὸν λόγον τοῦτον, ὃν ὑμεῖς λέγετε, συγκροτούμενον καὶ ἐξ ἄλλων. Εἰ δ' οὐκ ἔχετε, καθὼς ἄρα οὐδ' ἔχετε, τί ἄλλο βούλεται ἡ τοιαύτη περινόησις εἰ μὴ στρεβλοῦν τὸ ῥῆμα πρὸς διάνοιαν ξένην τῆς κοινῆς τῶν Πατέρων ἐννοίας καὶ ἀπεμφαίνουσαν; » Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ πατριάρχου, καὶ μάλα γενναίως ἐνστάντος, ἐκεῖνοι πρὸς τὸ δεύτερον ἀτονήσαντες πρὸς τὸ πρῶτον ἀπελογοῦντο, «Τὸ μὲν τοῦ Εὐαγγελίου ῥητὸν, ὦ τᾶν, » λέγοντες, «ἰδίαν ἔχει παρὰ τῶν Πατέρων τὴν ἐξήγησιν πρόσφορον, καὶ κακὸς πάντως ὁ μὴ ταύτην δεχόμενος· τὸ δὲ προκείμενον τοῦτο ῥητὸν ἐξ ἀνάγκης σημαντικὸν ἐννοίας ἐστί. Δείκνυε τοιγαροῦν τὴν ἐξήγησιν, καὶ ἡμεῖς ἐψόμεθα. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ σὺ λέγε, ἐπεὶ τὴν ἡμετέραν οὐ παραδέχῃ, καὶ ἀκουτόμεθα. » — «Ἐκεῖνοι [P. 60] τὸ ῥητὸν, » φησὶν ὁ πατριάρχης, «ἐξηγοῦνται, οἳ δὴ ἐκ Πατρὸς φασι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι. » — «Καὶ τί; οὐ φρονεῖ τοῦτο; » φασίν. «Τοῦτο καὶ ἡμῖν ἀγαπητὸν καὶ σωτηρίας ἐλπίς. » — «Καὶ εἰ δέχεσθε τοῦτο, » ὁ μέγας λογοθέτης φησὶ, «τί ἐκεῖνο προβάλλεσθε; » — «Ὅτι καιρὸς ἀπῄτει εἰς ἐθνῶν εἰρήνην τὸ ταῦτα λέγειν, » φασίν. «Νῦν δὲ, » φησὶν ὁ Βέκκος, «εἰ μὲν βούλεσθε, σιγητέον ἡμῖν τὸ ῥῆμα πολὺ τὸ τολμηρὸν ἔχειν δοκοῦν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ παραβασίας περὶ τὰ ἱερὰ ἐγκαλουμένοις δόγματα αἰτία, ὡς οἶμαι, μείων ἀπολογεῖσθαι. Καὶ δὴ πρόσσχες μοι, κύριέ μου, » φησὶ, «μέγα λογοθέτα· σὲ γὰρ ὁρῶ (καὶ οὐχ ὑποτρέχων λέγω) διαλεκτικοῖς κανόσι χρώμενον καὶ κατὰ τὸ πρόσῳκον διαλεγόμενον. » — «Ἀλλὰ μὴ θώπευε, » ἐγκόψας φησὶν ἐκεῖνος. «Μὴ γένοιτο, » ἔφη. «Ἀλλ'

promptu habere visi, hoc duntaxat de auctoritate reposuerunt: « Quid ad nos ista dirigis? Refer potius ad auctorem dicti contra quod disputas, quem agnoscis et magni æstimas, Joannem Damascenum. Hunc incesse ac temere locutum pronuntia, quod dici necesse est, si quam a te modo audivimus admittitur oratio. Sin id quidem attentare haud sustines, et tanti Patris verecundia erroris suspicione liberandam censes orthodoxisque accensendam genuinam et citra dubium legitimam Joannis e Damasco sententiam, cur nos hæreseos accusamur, quod paria tecum et testimonium a te quoque pro vero agnitum sancti Damasceni honoramus? — Honorat quis, inquit hic patriarcha, sacrum Evangelium, admittens in eo vere dici majorem Filio Patrem. Sed hoc non sufficit, nisi recte ac sensu catholico exponat, juxta majorum traditionem, illud ipsum oraculum. Quare igitur vos admittentes Damasceni testimonium, reciam ejus interpretationem pervertitis? præsertim cum sint invicem nexa et mutuo implicata sanctorum effata, utique cum 94 ex uno et simplici spiritu differenter efferantur. Ostendite igitur hanc quam profertis Patris unius sententiam conflari confirmarique ex aliis quoque. Sin id non potestis, ut revera non potestis, quid aliud est vestra ista obtrusio dicti obscuri et ancipitis quam detorsio veri effati ad sententiam alienam a sensu Patrum atque a catholica dissonam regula? » Talia, quæ archidiaconos valide urgebant, patriarcha cum dixisset, illi secundæ ejus orationis parti nihil habentes quod objicerent, adversus priorem sic se tutari sunt aggressi. « Atqui evangelicum, inquientes, dictum quod memoras, o bone, legitimam habet et erudito cuivis obviam traditam a Patribus expositionem, quam qui non receperit, palam se damnabilem præbeat. Effatum autem quo de agitur, aliquid significet oportet, utique a recto non aberrans. Quale autem id demum sit, ostende sis, et Damasceni admissum a te testimonium, prout debet intelligi, enarra. Sequemur expositionem quam probam attuleris. Nec recusare potes quin interpretationem proferas tuam, cum nostram rejicias. Loquere igitur, audimus. » — « Dictum hoc, » patriarcha reponit, « satis illi exponunt qui dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere. » — « Et quis non ita sentit? inquiunt. Hoc et nos amplectimur; in hac fide salutis spem fundamus. » — « Si hoc recipitis, ait magnus logotheta, quid illud aliud obtenditis? » — « Propterea quod, respondent illi, tempus poscebat ad pacem gentium conciliandam talia proferri. » Veccus hic resumpto sermone, « Siquidem ita vultis, ait, silentio deinceps premendum erit hoc dictum, cui a vobis magnæ audaciæ nota inuritur. Cæterum ex hoc hactenus allegato, post silendo, hunc saltem obiter jure, opinor, nostro fructum legimus, ut in ea quæ impingitur nobis accusatione perversionis sacrorum dogmatum minor incumbat in posterum 95 necessitas defensionis, quippe satis excusatis auctoritate quam allegamus. » Atque hic Veccus Muzalonem intuens: « Commoda, oro te, mihi brevem attentionem, domine mi, magne logotheta. Te enim video (nec palpum obtrudendi gratia loquor), te, in-

Digitized by Google

ἐμοὶ μὲν ἐξεικονίζειν τὰ ἀνεικόνιστα φόβος μέγας, τῶν δὲ ἁγίων λεγόντων ἕπεσθαι, ἐχόμενος πάντως τοῦ προτειχίσματος, ἀσφαλῶς ἔξω ἐς ὅ τι καὶ λέξω. Ἥλιον, ἀκτῖνα καὶ φῶς τῶν ἀνεικονίστων εἰκόνα φέρουσι, καὶ αὖθις ὀφθαλμὸν πηγῆς, ὕδωρ καὶ ποταμόν. Οὐχ οὕτω λέγουσιν ἐπὶ τῆς μακαρίας Τριάδος οἱ θεολόγοι Πατέρες; Ἰδοὺ γοῦν, ἥλιος, καὶ ἡ ἀκτὶς προσεχῶς ἐξ αὐτοῦ, δι' αὐτῆς δὲ, πρίν τι καινὸν παρεμπεσεῖν νόημα, καὶ αὐτὸ τὸ φῶς ἐξ ἡλίου. Ἆρ' ἡ ἀκτὶς ἢ ὁ ἥλιος αἴτιον; Εὐθετεῖ μοι τὸν λόγον καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, λέγων· Τοῦ δὲ ἐξ αἰτίας ὄντος, τουτέστι τῶν αἰτιατῶν, πάλιν ἄλλην διαφορὰν ἐννοοῦμεν· τὸ μὲν γὰρ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ διὰ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου. » Πρὸς ὃν ἐκεῖνοι, « Καὶ οὐχ ὁμολογεῖς [P 61] τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προσεχὲς τῷ Πατρὶ, ὥσπερ καὶ τὸν Υἱόν; Καὶ ποῖα ἂν ἀκοὴ τὸ τοιοῦτον παραδέξαιτο, εἰ ὁ μὲν Υἱὸς προσέχεται τῷ Πατρὶ, τὸ δὲ Πνεῦμα τοπικῇ τινι διεχείᾳ διίσταται; Τῆς ἀτοπίας! Εἰ γὰρ ὁ Κύριος λέγει, « Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, » ἀλλ' οὖν εὔλογον τὰ αὐτὰ λέγειν καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος, εἴπερ ὀρθοδοξεῖν βουλόμεθα, τὸ Πνεῦμα ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Πνεύματι, καὶ αὖθις ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πνεύματι. Ἢ οὐ ταῦθ' οὕτως ἔχει; » Βέκκος, « Ναί, » φησίν. « Προσεχὲς μὲν ὁμολογεῖν τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, ὅτι καὶ ἀλιάστατον, ἐπεὶ καὶ τὸ φῶς προσεχὲς τῷ ἡλίῳ (ἔτι γὰρ ἔχομαι τῆς εἰκόνος), τῶν λίαν εἰκότων ἐστὶ, καὶ οὐ διαμάχομαι· προσεχῶς δ' ἐννοεῖν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ λόγος οὐ δίδωσι τῆς διαφορᾶς. Τὸ μὲν γὰρ, φησὶ, προσεχῶς τοῦ διὰ τοῦ προσεχῶς· ὑμεῖς δὲ τοπικὰς διαστάσεις ἢ μὴν καὶ χρονικὰς ἐμβάλλοντες συνάγετε πάντως τὸ ἄτοπον. Τὸ γοῦν γεννᾶσθαι καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπορρροήν τινα καὶ διέχειαν τοπικὴν σχεδὸν δίδωσιν ἐννοεῖν. Ἀλλὰ τὸ ἀδιαστάτως προσκείμενον καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου εἶναι δηλοῖ τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἐκείνῳ καὶ αὖθις εἶναι οὐκ ἀφαιρεῖται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος νόει μοι. Ἢ μᾶλλον ἐπὶ τῆς εἰκόνος ὁ λόγος γινέσθω, ὡς ἂν ἀσφαλέστερον λέγοιμεν. Ἀκτῖνα λέγομεν ἐξ ἡλίου, ἀποτομὴν ἐξ ἐκείνου ταύτης οὐκ οἴδαμεν. Φῶς λέγομεν δι' αὐτῆς ἐξ ἡλίου καὶ τὴν μεσιτείαν ἐννοοῦμεν, καὶ τὸ προσεχίζεσθαι τὸ φῶς τῷ ἡλίῳ διὰ τὴν τῆς ἀκτῖνος μεσιτείαν οὐκ ἀπαρνούμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει ὁ ἅγιος, Τῆς τοῦ Υἱοῦ μεσιτείας καὶ αὐτῷ τὸ μονογενὲς φυλαττούσης, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς τοῦ Πατρὸς σχέσεως μὴ ἀπειργούσης. » Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Βέκκου, ὁ Ἀλεξανδρείας αὐτόθεν ἀπὸ τοῦ σκίμποδος πρὸς αὐτὸν, ὡς « Ἡμεῖς τῆς Ἐκκλησίας κρατοῦμεν τὰ δόγματα, ἃ καὶ παρελάβομεν, ταῦτα δὲ λέγειν οὐκ ἐδιδάχθημεν. Εἰ μὲν οὖν πλατυκῶς ἐκράτει ταῦτα ἡ Ἐκκλησία, οὐκ ἂν καὶ ἡμᾶς ἐξ ἀνάγκης διέλαθεν. Ἐπεὶ δὲ

quam, novi dialecticis in disserendo uti regulis, et accommodate ad veri dijudicationem disputare. » Hic logotheta concitate interpellans, « Ne aduleris, » ait Cui Veccus, « Absit id quidem. » Moxque pergens subjunxit : « Et sic quidem multum vereor assimulare conari quæ ulla satis exprimi similitudine nequeunt, cum mihi tamen videar verbis insistens Patrum et intra eorum exempli auctoritatem, quasi eis antemurale solidissimum, tuto ac secure stare ac loqui, non dubitabo uti comparationibus, quas illi adhibuere ad divinas utcunque emanationes adumbrandas. Afferunt hi videlicet solem, radium et lucem, rudes utique imagines nullo pingi simulacro valentium processionum beatæ Trinitatis. Afferunt rursus oculum fontis, aquam et fluvium. Sicque harum effigie formarum divinarum trium personarum, quoad licet humano captui, insinuare speciem satagunt, Ecce, aientes, sol et radius continue ex ipso, per radium porro priusquam quisquam novus interincidat sensus, et ipsum lumen ex sole. Utrum igitur radius an sol luminis causa? Adaptat hunc mihi sermonem Nyssenus Gregorius, dum ait : Ejus quod ex causa est, hoc est causatorum, rursus aliam differentiam intelligimus. Aliud enim est continue ex primo, aliud per eum qui est continue ex primo. » Ad quod patriarcha cum suis interpellantes occurrerunt, « Tune, aientes, non confiteris Spiritum sanctum continuum Patri esse, sicut et Filium? Quis autem audire sustineat Filium quidem continuum Patri, Spiritum vero locali quadam **96** separatione distare? O absurditatem! Si enim Dominus dicit : « Ego in Patre, et Pater in me [1], » convenit utique nos eadem de Spiritu quoque dicere, siquidem orthodoxe sapere volumus, credere nimirum Spiritum esse in Patre et Patrem in Spiritu, rursus Spiritum in Filio et Filium in Spiritu. An non hæc ita se habent? »—« Ita, » respondit Veccus. « Fateri, inquam, continuum Patri Spiritum utique indistantem (nam et lumen continuum soli est : hæreo quippe adhuc in similitudine) consentaneum est maxime, non repugno : sentire autem continuum ex Patre Filium ratio non concedit differentiæ. Nam Gregorius de Filio quidem ait esse illum continue ex Patre, de Spiritu vero esse per eum qui continue ex Patre est. Vos vero locales distantias aut spatia interjicientes temporum absurditatem omnino inducitis. Enimvero generari Filium ex Patre, cum solum auditur, præbet quidem animo nescio quam speciem quasi effluxus et localis egressionis distantiam inferentis. Sed corrigitur imaginatio, cum additur individue indistincteque generari, vere sic ex Patre significans esse Filium, ut simul in Patre sit; nec enim esse ex aufert esse in. Sic et mihi ratiocinare de Spiritu. Aut potius ad similitudinem superius adductam referatur sermo, ut securius loquamur. Radium dicimus ex sole, et tamen abscissum ex sole quidpiam non existimamus esse radium. Lumen dicimus per radium esse ex sole, et mediationem intelligimus, et continuari lumen soli per radii mediationem non negamus. Propterea et addit sanctus hæc **97** ver-

[1] Joan. xiv, 10.

Digitized by Google

ἁπλῶς τὴν πίστιν καὶ ἀπεριέργως ἔξομεν καὶ τὰ τῆς πίστεως δόγματα, οἷς ἄρα καὶ συνανετράφημεν, τί γοῦν ἰσχυρίζεσθε εἰσάγειν ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ παρὸ παρελάβομεν λέγειν; Γενέσθαι δὲ τῆς εἰρήνης, τὰ πολλὰ ταῦτ' ἀφέντας, ξυμφέρει. » Οἱ δὲ, « Ἀλλ' ἐγκαλούμεθα [P. 62] αἱρέσεως, δέσποτα. » Καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας, « Ναὶ, » φησί· « τὸ συνιστᾷν θέλειν ἀσύνηθες, κἂν ἀσφαλὲς ἦν, αἵρεσις ἂν λογισθείη. Ὅ δὴ καὶ ἐατέον, παρακαλῶ, τῆς κοινῆς δόξης γεγονότας καὶ φανερᾶς, καὶ τῆς εἰρήνης, ὃ δὴ καὶ ξυμφέρει, καὶ ταῦτα τοῦ ἁγίου βασιλέως μεσολαβοῦντος. » Καὶ ὁ πατριάρχης εὐθὺς πρὸς αὐτοὺς, « Ἀλλ' ὑμεῖς φατε ἰσοδυναμεῖν ἐπὶ τούτοις τῇ ἐκ τὴν διά, ὡς τοῦ ἁγίου λέγοντος, Τὸ δὲ διὰ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, ὑμᾶς λέγειν, καὶ ἐκ τοῦ πρώτου. Ὅ δὴ καὶ ποῖον τρόπον ἀμαθίας οὐ παρελήλυθεν; ὅπου γε καὶ ἡ ἀδολεσχία μείζων καὶ προφανής. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ προσεχῶς, πῶς ἐκ τοῦ πρώτου; Εἰ δὲ ἐκ τοῦ πρώτου, πῶς ἐκ τοῦ προσεχῶς; Ὁρᾶτε εἰς ποῖα ἀρκύστατα πίπτετε, τὴν θεολογίαν καταῤῥυπαίνοντες. » Καὶ οἱ περὶ τὸν Βέκκον, « Ὁμολογοῦμεν τὸ παράπτωμα, καὶ συγγνώμην αἰτοῦμεν. Οὐδὲ γὰρ αὐτόθεν ἡμῖν ἡ ὁρμὴ τοῦ ταῦτα λέγειν ἐκ ματαίας ὀρέξεως, ἀλλ' ἦν τὸ παροτρῦναν αἴτιον. Τὸ δ' ἦν νομιζομένη τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν διχονοίας διάλυσις, ὥστε ἐκείνων μὲν χρωμένων τῇ ἐκ, ἡμῶν δὲ τῇ διά, προστιθέντων καὶ ἀμφοτέρων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς θεολογίας τόπου, οὐκ ἄλλως ἔχειν συμβιβάζειν, εἰ μὴ οὕτω λέγοιμεν. Τί δαὶ διὰ τοῦτο παραβασίας ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἐφ' αἱρέσει κριθείημεν, ὡς ἀθετεῖσθαι μὲν χειροτονίαν, καταπλύνεσθαι δὲ τὰ ἅγια, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τελεστικὸν ἅγιον ἀθετεῖσθαι μύρον καὶ παραῤῥίπτεσθαι, ὅτι ἡμῖν τετέλεσται; Ἐπεί τοί γε, φασὶ, καὶ ὑμῖν παραβέβασταί τι θεολογοῦσιν, ὡς δείξομεν. Ἀφ' οὗν διὰ ταῦτα, ἀφέντες ὑμῖν ἐγκαλεῖν, τὸ πᾶν ἀφανίσομεν; » Καὶ τῶν εἰπόντων, « Καὶ ποῦ καὶ [P 63] ἐπὶ τίσιν ἡμῖν παραβέβασται; » ἐκείνους ἐκβαλεῖν εὐθὺς χάρτην καὶ ἐμφανίζειν. Καὶ τοὺς αὖθις ἀναγνόντας ἀρνεῖσθαι καὶ ἀναθεματίζειν τὸν λόγον, σχεδὸν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν γράψαντα. Ἀλλὰ τὸν Μοσχάμπαρα ἰδόντα ὁμολογεῖν ἑαυτοῦ τὸ σύγγραμμα εἶναι καὶ ἀπολογεῖσθαι πειρᾶσθαι. Ἐφ' οἷς ὁ Βέκκος, μεθ' ὅσου εἶποι τις ἂν τοῦ χαριεντισμοῦ, « Ἡμεῖς μὲν προσεδοκῶμεν σὸν εἶναι, » πρὸς τὸν πατριάρχην φησίν· « εἰ δὲ μὴ σὸν, ἀλλὰ τούτου, ὡς καὶ αὐτὸς ὡμολόγησε, ψύλλα τις ἐπικαθίσασα τῷ τῆ· ἀμάξης ῥυμῷ οὔτ' ἀνασπᾷν οὔτε κατασπᾷν ἔχει τὴν πεῖραν. » Τοῦτο δ' εἶπε διωνυμουμένου τοῦ χαρτοφύλακος. « Πλὴν εἰδείημεν ἄν, » φησὶν, « ὁποῖα τὰ ἐπιτίμια ἐπάξεις τῷ παραδογματίσαντι; » Ἐπὶ πολὺ γοῦν τριβομένων τῶν λόγων, τὸν Βέκκον αὖθις ἐπενεγκεῖν, « Ἢ βούλεσθε, κἀγὼ τῆς εἰρήνης ὢν

ba : « Filii mediatione, et ipsi Unigeniti proprietatem servante, et Spiritum a Patris relatione non arcente. » Hæc cum dixisset Veccus, Alexandrinus patriarcha ex lectulo in quo jacebat, sic est eum allocutus : « Nos Ecclesiæ dogmata mordicus tenemus, prout ex traditione accepimus. Ita vero loqui non didicimus. Si autem explicite talia tenuisset Ecclesia, nos utique non laterent. Quoniam igitur simpliciter fidem et citra curiositatem habemus, simpliciter habebimus et fidei dogmata, quibus scilicet immutriti sumus. Quid igitur nitimini inducere in Ecclesia Dei licentiam loquendi præterquam accepimus? Dare autem se paci, multis istis prætermissis, expedit. » — « Atqui, responderunt Veccus cum suis, accusamur hæreseos, domine. » « Et quidem merito, reposuit Alexandrinus : nam appingere dogmati ecclesiastico insuetum quiddam, etiamsi securum foret, hæresis utique reputetur. Quod ut facere desinatis, magnopere auctor vobis sum, et ut vos redigatis ad sententiam communem palamque manifestam, sicque in pacem conveniatis, quemadmodum expedit, præsertim sancto imperatore sequestrum se paci huic conciliandæ adhibente. » Hic patriarcha ad Veccum et socios : « Nempe vos dicitis ejusdem esse potestatis in his Patrum testimoniis præpositiones ἐκ ex et διά per, ita ut, cum sanctus Gregorius dicit de Spiritu : *Hic vero per eum qui continue ex primo est*, vos jure vestro putetis, nihil ab eo discrepando, posse dicere, *Ex eo qui continue ex primo est.* Quod quidem ultra quem insciliæ non excedit modum? ubi enim plus clare deprehendatur nugatoriæ loquacitatis quam in ejusmodi oratione, quæ simul et ex primo esse et ex eo qui continue ex primo est eidem tribuit? Quam qui admittunt quid respondebunt interroganti : **98** Si ex primo est, quomodo et ex eo qui continue ex primo est? Videte in quas vos perplexitates induitis, theologiam conspurcantes. » — « Fatemur temeritatem et veniam poscimus; qua et digni videri possumus, quatenus non levi prurigine novitatis aut jactabundæ curiositatis instinctu in ista volentes incurrimus, sed spe ingentis operæ pretii pertracti; quod ista sola ratione putabantur vetera et perniciosa discidia dudum infestarum invicem Ecclesiarum Græcæ Latinaque posse componi. Cum enim in eo cardo litigii verteretur, quod in explicando divinarum emanationum dogmate Latini præpositione *ex* uterentur, nos vero præpositione διά, quæ ipsis valet *per*, manifestum est non fuisse aliam controversiæ finiendæ rationem, utrisque in præjudicata sententia obnixe perstantibus, quam demnostrando recte, hac duarum vocularum synonymia, conciliari partes ambas, et in unam orthodoxi dogmatis locutiones specie discrepantes adaptari sententiam. Quid autem? An hoc agendo nefariæ a tota fide ac religione catholica defectionis crimen conscivimus? an commeruimus ut hæreseos manifestæ damnaremur? Num tanta est invidia procuratæ sic pacis, ut et nostram ordinationem ideo rescindi fas fuerit, ut sancta contaminata declarari, ut sacrum ipsum chrisma, quod nostra esset benedictione sanctificatum, abjici ut profanum conculcarique debuerit? Atqui a vobis

Digitized by Google

ἐραστὴς, γνώμην οἶσω. ἁπλῶς καὶ ἀπεριέργως τοῖς λόγοις χρώμενος; Ἡμεῖς μὲν οὖν τὰ τῶν ἁγίων ῥητὰ ἐπὶ καιρῶν εὑρόντες ζητούντων, ὡς ἀσφαλῶς ἔχοντα καὶ ὀρθόδοξα προσηκάμεθα. Καὶ τὸν μὲν ὁμολογοῦντα ἐκ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἀπεδεχόμεθα καὶ ἀποδεχόμεθα· λόγος γὰρ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς συνόδου, καὶ ἡμεῖς καθ' ἑκάστην οὕτως ὁμολογοῦμεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ λέγοντα ἐκπορεύεσθαι ὡς συνόδῳ πάσῃ τῇ ἑβδόμῃ ἑπόμενον ἀποδεχόμεθα καὶ αὐτὸν, τὸν δέ γε μὴ τιμῶντα τὰ τῶν ἁγίων ῥητὰ τόλμης γραφόμεθα. Ἰδοὺ γοῦν σήμερον πάρεισι μὲν πατριάρχαι, πάρεισι δ' ἀρχιερεῖς καὶ κλῆρος ἅπας καὶ μοναχοὶ εὐλαβεῖς καὶ τῶν λαϊκῶν οἱ ἐλλόγιμοι. Θέλω καὶ ὀρθοδοξοῦσιν ὑμῖν κοινωνεῖν, καὶ κοινῶς ὁπωσδήποτε τοῦ ὀρθοῦ σφαλεῖσι τὴν μεθ' ὑμῶν καταδίκην αἱροῦμαι παρὰ Θεῷ κρίνοντι ἢ μόνος τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειαν. Τὸ γοῦν ὑμᾶς ἐμὲ ζητεῖν τε καὶ ἀναγκάζειν καὶ τοὺς μετ' ἐμοῦ ἀποβαλέσθαι δόγμα Πατέρων, οὕτω δὴ παλαιὸν καὶ παρὰ πολλῶν λεγόμενον, ὑμᾶς δὲ μηδὲν περὶ τούτων φροντίζειν, οὗ μοι δοκεῖ ἔχειν τὸ εὔλογον. Ἔστι γὰρ καὶ ἐμοὶ εὐλάβεια μή πως παρασφαλῶ τοῦ ὀρθοῦ. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τὴν κατ' ἐμαυτοῦ γνῶσιν ἀφεὶς ὅλως ὑμῶν γίνομαι, καὶ διδασκάλοις ὡσανεί τισι χρῶμαι. Ὑμεῖς προηγεῖσθε, κἀγὼ ἕψομαι πράττουσιν. Ἐκτιθέσθω τόμος, καὶ ἀποπεποιήσθω τὸ δόγμα, καὶ ἀποδεβλήσθω τὸ « δι' Υἱοῦ, » εἰ βούλεσθε. Κἂν μὴ ἕψομαι καὶ αὐτὸς, καίτοι γ' εἰδὼς Πατέρων ῥητὸν καὶ μέγαν ἐπηρτημένον τῆς παροράσεως [P 64] κίνδυνον, αὐτὸς αἰτίαν ἕξω, εἴτε μὴν πεισμονῆς εἴτε μὴν καὶ αἱρέσεως· θέλω γὰρ σὺν ὑμῖν πᾶσι καὶ δικαιωθῆναι καὶ κατακριθῆναι. Εἰ δ' ὑμεῖς μὲν διευλαβεῖσθε τὴν πρᾶξιν, ὑμῖν δ' ἐπιφορτίζετε τὴν ἀποβολὴν, εὔλογον εἶναι πάντως, ἵνα μὴ καὶ ἀναγκαῖον εἴπω, ὑμῶν διευλαβουμένων καὶ διαμελλόντων καὶ ἡμᾶς δεδιέναι, μή πως παρασφαλεῖσιν ἡμῖν καὶ μόνοις τὰ τοῦ κινδύνου περιστήσεται, » « Ἀλλ' οὐ γεγράφαμεν ἡμεῖς, » φασὶν οἱ περὶ τὸν πατριάρχην ἀπολογούμενοι. « Ὑμῖν γέγραπται καὶ κεκίνηται· ὑμῖν καὶ ἀποβλητέον ταῦτα. » « Καὶ τί γε τὸ ἐμποδών; » οἱ περὶ τὸν Βέκκον, « ἐθαρρεῖτε, » φασὶν, « ὅπου καὶ ἀδελφοὺς προσλήψετε θεραπεύσαντες. » Ἀλλ' οὐκ ἔπειθον λέγοντες. Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τραχυνθέντος κατ' ἐκείνου τοῦ πατριάρχου, ὡς καὶ

quoque in modo de divinis emanationibus loquendi offensum est quidpiam, ut ostendemus. Num propterea vos a nobis pro excommunicatis vitari par est? num et nos labis ejus conscios religio subigit abrumpere hoc colloquium, et communionem vestram tanquam anathemate percussorum aversari, ac sic omnem conciliandæ concordiæ spem viamque præcidere? » Hic patriarcha cum suis e Vecco requisivit ubi et quibus in verbis erratum a se foret. Statim Veccus chartam e sinu prolatam ostendit. Quam cum illi legissent, suam negarunt, et non modo quod erat in ea scriptum, sed et ipsum pene scripti auctorem, quicunque foret, sub **99** detestatione anathematis abominati sunt. Hic Moscampar, qui sibi erat conscius se scripsisse, nec infitiari sustinebat manifestam rem, suam eam scripturam fassus esse; quod eam exarasset, est conatus excusare. Quo Veccus audito, renidenti ac spirante multam gratiam vultu patriarcham intuens: « Exspectabamus nos quidem, inquit per urbanissimam facetiam, te hoc scriptum pro tuo agniturum. Nunc si non tuum illud, sed hujus est, prout fatetur ipse, pulex quispiam plaustro insidens nec incitare nec reflectere aut sufflaminare currus utique ruentis impetum valeat. » Hæc Veccus dixit, lepide alludens ad nomen aliud chartophylacis Moscamparis: erat enim vir ille binomius. « Cæterum, subdidit, cognosceremus libenter quam tu huic pœnam inflicturus sis, manifesti jam erroris in dogmatis expressione comperto. » Hoc loco cum varii varia dixissent, nec reperiret exitum frustra productus sermo, resumens Veccus sic intulit: « Sequar quo vos præire votis video, quaque vultis occurro. En ego quoque, quam desideratis, cujus causa satagitis, nemine remissius pacem amans, proponam simpliciter, si permittitis, et

verbis fuci expertibus, meam super hac declarabo sententiam. Nos quidem testimonia sanctorum cum invenissemus, negotiis quæ tunc tractabantur exigentibus opportune protulimus ut secura et plane orthodoxa. Et ut eum qui dixerit Spiritum sanctum ex Patre procedere, suscepimus et suscipimus pro recte sentiente loquenteque (hoc enim Salvator docuit, hoc synodus sancivit; idem et nos quotidie symbolo recitando profitemur), sic nec illum aversari fas putamus qui dicere voluerit Spiritum ex Patre per Filium procedere. Quidni enim et hunc recipiamus, qui synodi septimæ universæ auctoritatem in hoc sequatur? Itaque nos haud dubitemus, si quis sit qui disertis testimoniis sanctorum Patrum honorem non habuerit, hunc temeritatis damnare. En **100** igitur hic hodie adsunt patriarchæ, adsunt episcopi, una est clerus universus, nec non monachi religiosi, et e laicis quique lectissimi. Volo et vobis orthodoxe sentientibus communicare, et cum iisdem vobis, si forte communiter quacunque ratione a recto deflexistis, pœnæ omnis ac noxæ qua hoc nomine a Deo judicante afficiamini, consortium subire paratus sum. Cæterum quærere vos a me, et nos omnino ad hoc cogere, ut abjiciamus dogma Patrum adeo antiquum, ab adeo multis assertum, vos autem nullum habere velle respectum rationum allegationumque nostrarum, nec omnino reputare quam validis defensionibus objecta repellimus, haud mihi videtur æquum esse aut consentaneum moderationi in iis necessariæ qui bona fide dirimendis controversiis pacique conciliandæ dant operam. Nempe ad hoc utrinque cedere quidpiam tractantes convenit. Cedo autem ego, etiam ad vivum resecans, etiam vim faciens proprio sensui. Inest porro et mihi religiosus metus aberrandi a recto dogmate. Tamen ecce pro-

Digitized by Google

ὕβρει διαλοιδορήσασθαι, τὸν Βέκκον παροξυνθέντα ἐκείνῳ μὲν εὐφυῶς ἐπιπλῆξαι, πρὸς δὲ τὸν βασιλέα ἐπιστραφέντα μεγαλοφώνως εἰπεῖν μεθ' ὅρκου ὡς εἰ μὴ αὐτὸς ἐξέλθοι τοῦ πατριαρχείου, οὐκ ἂν ποτε τὸν τῆς Ἐκκλησίας καταστορεθήσεσθαι κλύδωνα. Καὶ οὕτως εἰπόντος, ὀργῇ ληφθέντα τὸν βασιλέα ἐξαναστῆναι καὶ, « Τί δαί ; » φάναι ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δεινοπαθήσαντα· « οὐκ ἀρκεῖ τὰ πρότερα, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν ταράξετε, καὶ δυσὶ περιβαλεῖτε πολέμοις, ἔνθεν μὲν ταῖς τῶν σχιζομένων προσβολαῖς, ἐκεῖθεν δὲ καὶ ταῖς παρ' ὑμῶν αὐτῶν ὡς εἰπεῖν ἐνευκαιρίαις, ὥστε κινδυνεύειν τὴν μίαν καὶ ἀῤῥηκτον Ἐκκλησίαν καθ' αὑτὴν στασιάζουσαν ἐν τῷ ἐσθίειν τοὺς αὐτῆς ἀλλήλους δαπανηθῆναι, ὑπὲρ ἧς αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὸ οἰκεῖον αἷμα ἐξέχεε ; » Ταῦτα καὶ πλείω τούτων εἰπὼν δῆλος ἦν ἀλύων, μὴ εἰς κακόν τι μηδ' εἰς συμφέρον, ὃ δὴ καὶ προσεδόκα, καταληξάσης τῆς διαλέξεως. Τότε δὲ ὧδέ τις ἂν εἶπε πρὸς πλησίον ἄλλον, « Ὦ πόποι, ἦ μέγα δὴ τὸ ταῦτα κινεῖν καὶ ζητεῖν συνιστᾷν τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ἕκαστον, ἱκανὸν [P 65] ὂν εἰ διαλυθέντος τοῦ κατὰ τὸν πάππαν σκανδάλου καὶ τἆλλα πάντα συνδιαλύοιτο. Νυνὶ δὲ ἀλλ' ἕκαστος τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητῶν, τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην οὐ φθάσειε πώποτε, ὡς ἐκεῖνοι. » Τὸ δ' ἐς ὅ τι προῆλθε, προϊόντες ἐροῦμεν. Ἐκείνους μὲν οὖν τότε τῆς συνόδου διαλυθείσης ἡ τοῦ Κοσμιδίου εἶχε μονή, πλὴν ὑπὸ φρουροῖς καὶ φυλακαῖς προσηκούσαις· οὓς δὴ καὶ πέμπων ὁ βασιλεὺς εἰρηνεύειν ἠξίου, καὶ πᾶσαν δικαιολογίαν ἀφέντας διάγειν ἀνέδην καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ εὐμένειαν ἔχοντας. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐξορίας προσηπείλει καὶ κακουχίας ἐπαξομένας σφίσι· μηδὲ γὰρ εἶναι ἄλλως ἢ ὡς ἐτάχθη γίγνεσθαι, αὐτοὺς δὴ φήμην κακὴν ἔχοντας παραπόλλυσθαι, εἰ μή γε μετανοήσαντες τῆς εἰρήνης γένωνται. Ταῦτα τοῦ βασιλέως συχνάκις διαμηνυομένου καὶ ἀγαθὰ προτείνοντος, ἐκεῖνοι οὔτε πρὸς δέος τῶν λυπῶν προήχθησαν, οὔτε πρὸς τὰς τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελίας ἐμαλακίσθησαν, διευτονοῦντες δὲ πρὸς ἀμφότερα ἑτοίμους ἑαυτοὺς παρεῖχον πρὸς ὅ τι δόξει τῷ βασιλεῖ, ὡς ἐκεῖνο μᾶλλον πεισομένους ἤδεως ἢ τοῖς οὕτω καταδικάζουσι σπεισομένους. Ἐπὶ μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς παρωξύνετο ἀνενδότως μένοντας τὸ παράπαν. Πάντων δ' ἀπορηθεὶς τῶν μαλάττειν ἐχόντων ψυχήν, τέλος ἐξορίαις

prium abdicans judicium plane vester fio, disciplinæque me vestræ subjicio. Docilem en me habetis auditorem ; ducite magistri, quo libet, credulitatis paratæ discipulum. Edatur tomus, reprobetur dogma, rejiciatur, si ita vultis, ex declaratione divinarum emanationum mentio processionis Spiritus sancti ex Patre per Filium. Nisi sequar et ipse (utcunque conscius contrarii Patrum effati, nec ignorans quam magno periculo auctoritas tanta negligatur), ipse culpam habebo sive temerariæ persuasionis seu etiam hæreseos. Volo enim vobiscum communiter omnibus et justificari et condemnari. Sin vos tenet verecundia ne reprobare dicta Patrum audeatis, et in nos deoneratis facti ejus invidiam, ita ut quam per vos refugitis decernere abrogationem doctrinæ a sanctis clare traditæ, nobis attentandam injungatis, aio meo jure ac contendo consentaneum **101** rationi esse, ut non et factu necessarium dicam, timentibus ac cunctantibus in re tanta vobis, nos quoque metuere, ne forte postmodum in eo quod citra vestrum exemplum privata fiducia inceperimus, aberrasse a recto atque offendisse deprehensi soli luamus inconsultam audaciam, in exitium, quod vos sapientius timuistis, immiserabili ruina præcipites lapsi. » Hæc patriarcha cum suis, ut argumentationis, qua urgebantur, Vecci vim a sese depellerent : « Atqui nos, inquiunt, ista non scripsimus ; nos ista libellis editis non indidimus testimonia. Vos hæc allegastis, a vobis illa sunt mota. Vos proinde solos abjicere ac revocare talia oportet. » Ad ea Veccus : « Quid autem impedit quominus et vos, ait, audeatis occupare quæ præscribitis, et exemplo præire, magno utique operæ pretio, quando sic fratres vobiscum assumetis, adjungetisque jam per vos curatos ab eo quo laborare illos erroris aut culpæ morbo causamini ? » Verum hæc dicentes Veccus, et qui ab eo stabant, non persuaserunt patriarchæ, qui potius efferatus instantia eorum, stomachum acriter in Veccum erumpens, nec contumeliis abstinuit ; quibus et hic irritatus haud sedatiora reposuit. Ac postquam (magis tamen ingeniose quam acerbe) comi libertate satis castigavit hominem, ad Augustum conversus clara inclamavit voce, jurejurando etiam dictum confirmans, ne unquam speraret procellam qua modo turbaretur Ecclesia sedandam, nisi qui nunc patriarchalem insidebat thronum, inde amoveretur. Quo talia vociferante, excandescens imperator exsurgensque, « En, ait, quem fructum referimus gravium pro Ecclesia laborum ! non sufficiunt vobis priora, sed et rursus Ecclesiam turbabitis, duplici eam distrahentes bello, hinc quidem per vos objectam insultibus schismaticorum, inde autem vestris, u levissime dicam, importunitatibus jactatam, ut periculum esse videatur ne una, indivulse cohærens sibi, secum jam tumultuans et suos seditionibus committens, dum illi se mordent **102** invicem, ipsa consumatur, pro qua ipse Christus proprium sanguinem effudit ! Hæc et plura his Augustus locutus, haud obscure ferebat sibi molestissimum accidere, quod hic congressus, longe contra quam speraverat, in nihil nec privatim honestum nec communiter utile desineret. Hujusmodi tum gesta quis intuens, merito insusurraret in aurem socio : Heu me ! an magnum hoc quidpiam, movere ista, et quærere suam quemque statuere justitiam, cum æquum esset, sublato jam de papa scandalo, cunctas pariter reliquas controversias componi ? Nunc autem suam unusquisque justitiam quærens, ad Dei justitiam non perveniet unquam. Ita illi mussitabant. Quo vero res tandem eruperit in progressu

Digitized by Google

δικαιοῦν ἔγνω. Καὶ δὴ πρὸς τὸ κατὰ δεξιὰ εἰσπλέοντι τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον φρούριον, τὸ οὕτω πως τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπιλεγόμενον, προστάσσει πλῷ χρησαμένους ἀπάγεσθαι. Οὗ δὴ καὶ ἐγκλεισθέντες ὑπὸ φρουροῖς Κελτοῖς καί τινι τῶν ἐκπροκοιτούντων τῷ βασιλεῖ ἀφεῖντο, ὅσα τὰ εἰς χρείαν τῶν ἀναγκαίων ἀπρονόητοι, οὐδὲν πλέον ἀπονάμενοι βασιλέως, ὅτι μὴ μετὰ καιρὸν ἐπ' ἀνατολῆς ὁρμῶντος πατριαρχοῦντος Ἀθανασίου, τόν τε κατὰ τὴν Ἑλενόπολιν περαιωθέντος πορθμὸν, καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην ἐπ' αὐτοὺς πέμψαντος, ὃν καὶ εἰς πρωτοβεστιάριον ἀνεβίβασεν, ὁ μὲν ἑκατὸν χρυσίνοις ἐνικανοῦτο, ὁ δέ γε Μελιτηνιώτης πεντήκοντα. Ὁ γὰρ τρίτος ὁ Μετοχίτης διὰ νόσον προκατήχθη ἐπὶ τὰ οἴκοι ἐκεῖθεν, βασιλέως προστάξαντος.

λς'. *Ἄφιξις τοῦ βασιλέως πρὸς Ἰωάννην τὸν ἀπὸ βασιλέων.*

Ἀλλ' ὃ με παρῆλθε μικροῦ [P 66] πρότερον γεγονὸς, βασιλεὺς τῆς πόλεως ἐξεληλακὼς προσβάλλει τῇ τῶν Νικητιάτων τῆς Δακιβύζης φρουρίῳ, καὶ τῷ τυφλῷ Ἰωάννῃ συμμίξας φιλοφρονεῖταί τε τὰ εἰκότα, καὶ τὸ εἰς ἐκεῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς γιγονὸς αὐτὸς ἐπειρᾶτο μαλάττειν ταῖς ὑποπτώσεσιν, ὥστε καὶ συγχωρηθῆναι παρ' ἐκείνου καὶ οἷον κραταιωθῆναι πρὸς τὸ βασιλεύειν ἐξ ἀγαθοῦ σκοποῦ καὶ χρηστῆς διαθέσεως. Αὐτὸς δὲ τῶν εἰς τρυφὴν ἐκείνῳ καὶ ἄνεσιν προνοήσας ἀπαλλάττεται τὴν ταχίστην. Τότε δ' ἐπιστὰς ἐκείνοις ὁ πρωτοβεστιάριος, Ἀθανασίου πατριαρχοῦντος, περὶ οὗ μετὰ ταῦτα ῥηθήσεται, τὰ μὲν προγεγονότα καὶ διεμάλαττε, καὶ πολὺς ἐφαίνετο τοὺς ἄνδρας θωπεύων τε καὶ ὑποποιούμενος, καὶ δὴ τῆς πολλῆς μὲν ἐκείνους φρουρᾶς ἀνῆκε, φρουροὺς δ' ἀφῃρεῖτο, ἔστι δ' οὓς καὶ ἐνήλλαττε, καὶ ἀγαθὰς ὑπέτεινε τὰς ἐλπίδας, καὶ τὴν παρὰ βασιλέως ἠγγυᾶτο εὐμένειαν. Ἔπειτα καὶ αὐτῷ βασιλεῖ καταχθέντες τοῦ φρουρίου ἀσμένως πάντη καὶ φιλοφρόνως ὡμίλησαν. Ὡς γὰρ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Γρηγορίου ἀπεδοκιμάζοντο, ὡς καὶ αὐτὸ μετ' ὀλίγον ἐροῦμεν, καὶ ἤδη διὰ ταῦτα ἐν-

referemus. Veccum porro et socios soluto conventu Cosmidii monasterium excepit, cæterum illic sub fida habitos custodia : quos et dimittens imperator, ut se ad pacem inclinarent, orabat, et omissa pugnacitate jura propria tuendi mallent degere secure gratia fruentes ipsius, sin id nollent, exsilia et ærumnas ipsis infligendas comminans : non enim se passurum aliter quam prout fuisset ordinatum fieri. Porro ipsos coopertos infamia male perituros, nisi hactenus actorum pœnitentia concepta conferrent animum ad pacem. Talia cum sæpe significasset imperator, et si audire vellent, prospera esset cuncta pollicitus, illi nec metu tristium adducti nec promissis lætorum emolliti sunt, obdurantes se adversus utraque, seque paratos exhibentes ad quidvis mali subeundum quod infligere ipsis voluisset imperator, ut qui omnino constituissent quamlibet potius acerbitatem **103** libenter perpeti quam ullo cum iis fœdere coire, qui se isto modo condemnassent. Qua eorum declarata obstinatione spem nullam relinquente resipiscentiæ in posterum, magis et in ipsos magisque concitatus imperator, et nihil habens reliquum, cuncta frustra expertus, quo se speraret posse illorum animos mollire, tandem exsiliis ipsos damnare constituit. Jubet itaque nave deportari in arcem a dextris ingredienti sinum Astacenum sitam, cui nomen a sancto Gregorio est, ubi conclusi sub custodia Celtorum, cui præerat unus ex imperatoriis excubitoribus, relicti sunt sine ulla interim provisione pensionis ad victum, inopia diu frustra præstolata necessarium ab imperatore subsidium, quoad aliquanto posterius proficiscens in Orientem patriarcha Athanasius, et ad Helenopolim fretum trajiciens, misit ad eos magnum logothetam, postea protovestiarium creatum, qui Vecco quidem centum aureos, Meliteniotæ vero quinquaginta donavit. Nam tertius Metochita propter morbum deportatus inde jam ante in suam domum fuerat jussu imperatoris.

36. *Profectio imperatoris ad Joannem olim imperio dejectum.*

Sed me præterierat quod paulo prius contigit, imperatorem videlicet ex urbe profectum se contulisse ad arcem Nicetiatarum Dacibyzam, ibique custoditum Joannem cæcum perofficiose salutasse, excusasseque ut potuit, ac multis benevoli affectus significationibus exhibitionibusque honoris mitigare tentasse injuriam ipsi a patre atrocissimam illatam, ut sic videlicet ex circumscripto quondam nefarie pupillo principe eliceret voluntariam juris sui cessionem et consensum in imperium ipsius Andronici, quo consensu, quod forte ipsi ad legitimam principatus possessionem deerat, utcunque suppleretur, **104** et rata in posterum redderetur omnique animi religione ac scrupulo libera sua in dignitatem Augustam successio. Quo impetrato, large vicissim assignatis exauctorato principi abunde sufficturis ad lautum victum cultumque cæterum, etiam delicatum, impensis, celeriter inde se recepit. Post hoc demum ita factum, protovestiarius, mittente Athanasio patriarcha, de quo et ejus promotione post hæc dicetur, Veccum et ejus socium in carcere convenit. Hic igitur novi patriarchæ Athanasii legatus duos captivos exsules consolari modis omnibus et priorum ipsis ærumnarum delinire tristitiam sategit, ne blanditiis quidem et assentationibus, quo illos demereretur, abstinens. Angustias quoque custodiæ laxavit, custodumque quosdam amovit, alios placidioribus mutavit, melius etiam sperare in posterum jubens, imo ipsis spondens non vulgaris apud imperatorem locum gratiæ. Quin et deinde educti carcere atque ad Augustum admissionem nacti, cum ab illo sunt honorifice accepti, tum et ipsi vicissim multa cum significatione veri affectus fiduciæque liberæ vene-

Digitized by Google

σπονδοι ἦσαν, τὸ πᾶν τιθέντες ἐπὶ τοῖς ἐν Θεῷ βραβευούσης ἀληθείας διαγνωμονήσουσι λογίοις οὗτιν ἅμα καὶ εὐλαβέσι, τάξας βασιλεὺς τῆς αὐτῶν συνελεύσεως καὶ καιρὸν καὶ τόπον, τὸν μὲν μετ' οὐ πολύ, τὸν δὲ τὸ Λοπάδιον (ἐκεῖσε γὰρ ἐξήλαυνεν), ἐλευσομένου καὶ τοῦ τρίτου τοῦ Μετοχίτου, καθὼς καὶ ἤξιουν. μετ' εὐμενείας τῆς πρὸς ἐκείνους ἀναχωρεῖ. Ἔθαλπε γὰρ καὶ τούτους καὶ τὸν πρωτοβεστιάριον τὸ συμβὰν περὶ τὸν Γρηγόριον, καὶ ἐλπίζειν ἐπῆει σφίσι τὰ πρὸς εἰρήνην. Τοῖς μὲν γὰρ οὐ πόνος ἦν ὀβελισθείσης τῆς αὐτῶν ἐξηγήσεως, ἐπεὶ καὶ ἡ τοῦ Γρηγορίου κατέγνωσται, καὶ ὅπου ἂν ἐκεῖνος τετάξεται, καὶ αὐτοὶ πάντως ταχθήσονται, ἐπεὶ καὶ ἄμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύψαντες τὸ ὀρθὸν οὐ κατέλαβον. Καὶ τοῖς μὲν οὕτως ἐλπίζειν ἐπῆει, ὁ δέ γε πρωτοβεστιάριος ὥστο ὡς ἐκποδὼν γενομένου τοῦ δυσμεναίνειν πιστευομένου καὶ ταυτὰ σφίσι παθόντος αὐτοὶ ῥᾳδίως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁμονοήσουσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον· τότε δ' [P 67] ἀποχθέντων ἐκείνων εἰς ἐξορίαν, ὅσον μὲν τὸ ἀπ' ἐκείνων, ὁ βασιλεὺς ἠφρόντιστει καὶ ἐν ἀνακωχαῖς ἦν, ὄζης τὴν ἐνοχλοῦν ὑπεξαγαγών.

λζ'. *Περὶ τῆς ἀγγελίας τοῦ πειρατικοῦ στόλου καὶ μετακομιδῆς τοῦ βασιλικοῦ σώματος.*

Τοῦ δέ γε πειρατικοῦ κατὰ θάλασσαν πλεονάσαντος, ἐπεὶ τὸ ναυτικὸν παντελῶς ἀπήρτητο, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Σκυθικοῦ ὁρμᾷν ἠγγελμένου (ὁ γὰρ Τερτερῆς οὐχ οἷός τ' ἦν οὐχ ὅπως ἄλλοις, οὐδὲ ἑαυτῷ προσαρήγειν), πέμψας ὁ βασιλεὺς τοὺς μὲν πρὸς θαλάσσῃ κατῳκηκότας, ἕτοιμον θήραν προκειμένους τοῖς πειραταῖς, ἐνδυτέρω γῆς ἀναστέλλειν προσέταττεν ὡς ἐντεῦθεν ὑπεκδραμουμένους τὸ χαλεπὸν, τοὺς δὲ τὴν μεσόγαιον Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας κατῳκημένους, ἐπεὶ καταδραμουμένους ᾔδει τοὺς ἐξελαύνοντας, ἢν μή τις κωλύοι, ὃ δὴ καὶ ἀδύνατον τηνικάδε κατεφαίνετο, τοῖς ἐκεῖσε φρουρίοις οὐ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς ἔχουσιν, ἐναπέκλειε. Τὸ δέ γε Βλαχικὸν, ὃ δὴ σχεδὸν ἀπὸ τῶν ἐξωτέρω τῆς πόλεως ἐς Βιζύην καὶ πόρρω εἰς πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖττον ποσούμενον παρατέτατο, ἔθνος δυσχωρίαις χαῖρον καὶ βοσκήμασι προσανέχον,

rati sunt. Mutata jam quippe scena illa priori, et Gregorii, quo patriarchatum gerente damnati fuerant, reprobatis placitis (quod quemadmodum evenerit, paulo post dicemus) facile fuit deponere illos offensionem et pristinæ placiditati sese reddere. Ex tunc igitur depositis simultatibus e conflictu dissensionum ortis plane jam fœderati erant, profitentes se in his judicio acquieturos virorum religione ac doctrina præstantium, qui coram Deo, ad amussim dominantis veritatis, de theologicis controversiis incorrupta rectitudine censerent. Unus deerat reconciliationi absolvendæ ipsorum cum imperatore congressus. Hujus imperator ipse tempus locumque constituit, diem quidem admissioni assignans mox fere adfuturam, Lopadii autem, quo tendebat, jubens Veccum et Meliteniotem sibi occurrere, una cum tertio Metochita; nam et hunc sibi adjungi petierant. Excepit ibi simul omnes imperator læto vultu, lætosque dimisit cum significatione **105** benevolentiæ. Et hos nimirum et protovestiarium recreaverat et animaverat ad bene de pace sperandum, quod circa Gregorium evenerat. Nam nec Veccus cum suis laborabat adeo de nota expositioni ipsorum inusta, ex quo jam videbant æque damnatam expositionem Gregorii: nec recusabant in eumdem cum illo referri ordinem paulo curiosius scrutari ausorum mysteria divina, non sine quadam a recto aberratione. Protovestiarius vero sic opinabatur, ubi amotus e medio fuisset is cui se exosos Veccus et socii credebant, et quidem sic amotus ut paria iis quæ prius illi passi fuerant et ipse pateretur, facile ipsos cum Ecclesia consensuros. Sed hæc in antecessum hic prælibavimus e multo posteriori memoria. In hoc enim nunc tempore narrando versamur, quo post colloquium publice in synodo habitum Vecci cum patriarcha, Veccus ipse cum sociis relegatus et artæ custodiæ mandatus est; quibus in hunc modum exterminatis levari sollicitudine imperator visus est remissionique se dare, quasi tranquillitatis jam cujusdam compotem, amandatis e conspectu iis qui turbas ciebant.

37. *De nuntiata incursione piratica, et translatione corporis imperatoris.*

Piratico porro latrocinio ubique per mare impune crebrescente, quippe sublato metu omni Romanæ classis, funditus, ut dictum est, neglectæ, ideoque omni passim maritimo commercio cessante, sed et nuntiato trepide tumultu eruptu-rientium e suis finibus Scytharum, quibus intercludere se in Romanam ditionem transitum posse adeo Terteres diffideret, ut an sibi ipsi ac regno proprio ab eorum insultibus tuendo par esset futurus dubitaret, imperator præcavendum ratus ne piratarum rapacitas quæstu saginaretur littoralium prædarum, horum rapinis expositos maris accolas recedere in interiora præcipit, ut ita periculo se subtraherent. Eos porro, qui sedes habebant in mediterraneis Thraciæ ac **106** Macedoniæ, quoniam sciebat haud dubie incursandos a minantibus irruptionem in eas partes Scythis, nisi quis prohiberet intercludendo hisce barbaris in eas regiones transitu, cujus rei nulla tunc spes apparebat, quam solam iis consulendi reliquam rationem habuit, ea usus est, edicens ut confugerent in arces illorum tractuum, iisque res personasque periculo rapinarum obnoxias concluderent, utcunque satis norat haud adeo munita tamque validis insessa præsidiis castella ista esse ut multam iis securitatem sponderent. De Blachis eadem illi occasio sollicitudinem admovit. Erat id genus hominum vagum, incertis errans sedibus, sed ea tempestate late fusum per tractus a suburbiis Constantinopoleos usque ad Bizyam et ultra pertinentes; per quæ loca jam multiplicati supra modum suspecti merito erant, ne mox

Digitized by Google

οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ μάχαις εἰθισμένον ἀνδρῶν, ὑποπτευθὲν εἰς αὐτομολίαν ὡς τοῖς ἐξελήλακόσι καὶ αὐτὸ προσπεσούμενον, μετοικίζειν ἐπ' ἀνατολῆς ἔγνω κατὰ τὴν τῆς Βυζαντίδος ἀντιπεραίαν, πλὴν καὶ ταπεινοῦν ζημίαις, μή πως ἄρα καὶ ὑπερηφανοῖεν πλήθει τε καὶ δυνάμει θαρροῦντες. Καὶ ἔνθεν μὲν ἐζημιοῦντο τὰ μέγιστα, ἔνθεν δὲ μετῳκίζοντο ἀνοικτί, οὐχ ἧττον ζημίας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὴν μετοίκησιν λογιζόμενοι. Ζῶα γὰρ ἐκεῖνα καὶ κτῆσις [P. 68] πᾶσα τὰ μὲν εὔωνα προὔκειντο τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ καὶ τὸν τόπον ἀλλάξαντα καιρῷ χειμῶνος καὶ τότε παντελῶς διεφθείροντο. Κτῆσις δὲ τούτων ἡ μὲν διηρπάζετο, ἡ δέ γε καὶ περιοῦσα κακῶς παραπώλυτο, ὥστε μὴ οἷους τ' εἶναι ἐγχρονίζειν ἐκεῖ, ἀλλὰ τοῦ κακοῦ παραδραμόντος αὐτοὺς καὶ αὖθις τὴν ἰδίαν ἀπολαμβάνειν, συχνῶν χρυσίων καταβολαῖς ἐξωνησαμένους τὴν κατοικίαν. Τότε δὲ δείσας καὶ περὶ τῷ τοῦ βασιλέως σώματι ὁ κρατῶν, μὴ ἐξελθόντες οἱ Σκύθαι καὶ τὸν τόπον κα-

A ταδραμόντες σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο λαβόντες. ἢν μή τις πολλοῦ ἐξωνοῖτο, ὡς αὐτοῖς δόξοι βατιλικὸν σῶμα πωλοῦσιν, αἰσχύνωσι καὶ λυμήνωνται, πέμψας τῆς μὲν περὶ ἐκεῖνο φυλακῆς τοὺς ἐκεῖ ἀνίει, ὧν πρῶτος ἦν ὁ ἑκτομίας Ἱλονοπολίτης καὶ μέγας δρουγάριος, ὃς καὶ τὸν ἱερομόναχον Ἀθανάσιον κατὰ τὰ τοῦ Γάνου ὄρη ἐνδιατρίβοντα, πρότερον τῷ πορφυρογεννήτῳ συσταθέντα, παρ' οὗ γε καὶ πλεῖστα εὐηργέτητο, τῷ βασιλεῖ συνιστᾷ. Τὸ δέ γε σῶμα προστάσσει φέροντας τῇ κατὰ Σηλυβρίαν τοῦ Σωτῆρος μονῇ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ αὐτῇ λάρνακι καταθεῖναι. Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀνακομισθὲν τοῦ Βουλγαροκτόνου βασιλέως ἐτάφωλεν, ὃν ἐκ τοῦ Ἑβδόμου παρημελημένον μεταγαγὼν ἐκεῖνος ἐκεῖσε πάλαι κατέθετο, τίθεται καὶ αὐτός. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τὰ περὶ τοῦ Ἀθανασίου μαθών, ὅσα δὴ καὶ ἀρετῇ χαίρων, καὶ μᾶλλον πεῖθοντος τοῦ καιροῦ, τὴν τοῦ μεγάλου οἱ λογαριαστοῦ παλαιὰν προσνείμας μονὴν παρ' ἑαυτῷ εἶχεν ὁσάκις

irrupturis (quod exspectabatur) Scythis vires haud modicas adjungerent, in partes eorum vitæ similitudine ac forte originis communione tracti; quippe quorum non facile numerabilis multitudo ferebatur, juventutis ad laborum patientiam duratæ incommodis educationis haud mollis, quippe in locis, ubi libenter degunt, asperis. Nec deerant opes e proventu gregum et armentorum, quæ numerosa in lætis pascuis alebant. Postremo nec inexercitati habebantur militaribus functionibus, quarum non rudimenta solum ponere soliti erant quotidianis venatibus ferarum, sed experimenta etiam edere crebris nec infelicibus contra viros armatos certaminibus. Huic periculo prævertendo factu optimum putavit gentem istam ex Occidua continente in Orientalem transferre, collocareque trans fretum in ora Byzantinæ adversa civitati, sed et insuper extenuare multis et extorsionibus opes illorum, ne conscii virium propriarum sui numero et annonæ copia superbirent. Utrumque strenue factum: hinc enim maximis affecti damnis sunt immanium acerba exactione tributorum, et immisericorditer coacti sedes trans Hellespontum ferre. Quod illis omni contributionis injuria molestius contigit: nam et occasione transmigrationis, festinatæ præsertim urgentibus implacide satellitibus, plerasque comparatarum longa mora, ubi vixerant, non parvi pretii rerum, quas transportare haud erat facile, partim perdere vel sponte relinquendo vel rapinis opportunitate utentium furum, partim damnose **107** vendere alieno tempore, vilissimo pretio, cogebantur. Accedebat quod rigore hiemis, qua est hæc peracta translatio, magnam et miseram stragem edi contigit, cum hominum, infirmioris præsertim ætatis, tum teneræ pecudum sobolis; unde damnum ipsis gravissimum est factum; ac neutro genere novo cœlo assuescere valente, mortibus in dies increbescentibus, consilium necessarium obtrusum pluribus eorum redimendæ sigillatim magna pecunia facultatis repetendi natalis

soli, extra quod se suasque familias vix posse vivere ipsa eos experientia docebat. Sub hanc et alia cura incessit Andronicum, reputantem in ea regione quam mox vastandam incursione Scythica metus erat nimium verisimilis, jacere corpus Michaelis Augusti patris sui; quod apparebat rapaces barbaros a nullo facinore, quod quæstuosum putarent, abhorrentes, violaturos et asportaturos inde, ut eo scilicet nomine a defuncti memoriam colentibus pecunias exprimerent. Ex quo alterum duorum in se redundaturum esset incommodum, ut aut ingentem superbo arbitrio avarissimorum latronum profligare auri numerum deberet redimendo Patris corpori, aut insignis sibi foret subeunda infamia neglecti officii tam pii, augustis reliquiis Christiani principis, qui sibi vitæ atque imperii auctor exstitisset, in potestate profanæ impiæque barbariei ad ludibrium relinquendis. Huic occursurus malo, quos ad patris tumulum ei custodiendo præfecerat, iis ut statione decederent indulsit. Primus erat horum spado Eonopolites, magnus idem drungarius; qui et inde rediens hieromonachum Athanasium circa Gani montana commorantem, uti prius Porphyrogenito commendaverat, a quo maximis est beneficiis affectus, sic imperatori quoque obtulit in ejusque gratiam insinuavit. Mandavit autem eis ut secum ablatum sui parentis imperatoris cadaver Selybriam deportarent, ibique apud monasterium Salvatoris in ejus templo deponerent, ut erat, ipsa conditum arca quæ recens mortuum exceperat. Sic translata ossa Michaelis collocata sunt e regione sepulcri Bulgaroctoni Augusti, cujus neglectos et irreverenter **108** habitos cineres olim ipse Michael ex Hebdomo illuc transferri ibique tumulari curaverat. Cæterum auditis Andronicus imperator quæ multa, pleraque de monachi Athanasii laudibus, Eonopolita memoravit, qua captus admiratione tantæ virtutis, qua sibi talem virum in his dissensionum Ecclesiæ procellis non inutilem fore autumans,

Digitized by Google

ήθελεν. Εἰ γὰρ καὶ προτυνέστη τῷ πορφυρογεννήτῳ καὶ παρ' ἐκείνου μεγαλοπρεπῶς ἐθεοαπεύετο, ἀλλὰ

A

cum prope ad manum habere voluit ; ideoque habitationi ejus assignavit situm in vicinia vetus monasterium, quod magni logariastæ dicebatur, unde illum facile quoties liberet ad colloquium posset accersere. Id quod crebro deinde factitans, reliquit incertum comparantibus ab utro fratrum Athanasius exquisitius coleretur, amaretur ardentius, Porphyrogenitone Constantino, qui eum prius assiduum apud se habens magnifice honoraverat, an Augusto, qui eumdem sibi postmodum admotum nihilo inferiori est gratia dignatus.

B'.

α'. Πῶς καὶ ἐπὶ ποίαις αἰτίαις ὁ τόμος τῷ πατριάρχῃ Γρηγορίῳ συντέθειται.

Τὰ μὲν κατὰ τὸν Βέκκον [P. 73] οὕτω τετέλεστο, μελίσσης δὲ τρόπον ἐνεικὼς τὸ κέντρον ἀπήλλαττε. Σφίσι μέντοι φρονεῖν ἦν οὐ μικρὰ ὅπως κατ' ὀρθόδοξον νοῦν τὸ τοῦ Δαμασκόθεν Πατρὸς ῥητὸν ξυμβιβάσειαν, ὡς μήτε κατὰ Βέκκον ἐξηγουμένους φρονεῖν μήτ' ἔξω πάλιν τῶν ὑπονοουμένων φέρεσθαι. Τὸ γὰρ κατὰ τὸν Μοσχάμπαρ καὶ αὐτοὺς λέγειν ὡς νόθον δὴ τὸ ῥητὸν καὶ ὡς ἔν τισι τῶν βίβλων οὐ φέρεται τὸ κεφάλαιον, οὐ ξυνετὸν ἐδόκει· προτίστατο γὰρ ἡ τῆς ἱερᾶς ὁπλοθήκης βίβλος, φέρουσα καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἀνάγραπτον καί γε τὸν γεννήτορα μαρτυροῦσα, πλὴν οὐκ ἔχουσα πλέον εἰς θεραπείαν ἢ τὸ προφέρειν ἐν ταύτῃ τὸν Κομνηνὸν Μανουὴλ βασιλέα ὡς οὐκ ἐξ Υἱοῦ, ἀλλὰ διὰ Λόγου τε καὶ Υἱοῦ ὁ θεολογῶν ἀπεφήνατο. Εἶχε δέ τι καὶ ἄλλο εἰς τὴν κατὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Βέκκον συνηγορίαν τοῖς ἀντιλέγουσι συναιρόμενον, καὶ ὅπλον ἀντικρὺς ἰσχυρὸν, ὃ συναπολέσθαι

B

ἀνάγκη ἦν ὀβελισθέντος τοῦ κεφαλαίου. Φησὶ γὰρ ἐκεῖσε ὁ ἅγιος, « Ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν, » ὃ καὶ ἀμφήκες ξίφος ἐδόκει τοῦτο μὲν Ἰταλοῖς, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς ἐκείνοις συνηγοροῦσι τῷ μεταμείδειν τὴν πρόθεσιν. Εἰ γὰρ ἅπαξ τὸ « ἐκ τοῦ Υἱοῦ » ἀπηγόρευται, ἀποκέκλεισται πάντως καὶ ἡ διὰ τῆς ἀντιπεριχωρήσεως τῶν προθέσεων θεραπεία τοῖς Ἰταλοῖς. Τὸ γὰρ τοῦ μεγάλου Μαξίμου, ὅπερ ἐκεῖνος πρὸς Μαρῖνόν φησιν ὡς δῆθεν συμμίξας τοῖς Ἰταλοῖς· καὶ μαθὼν ἐξ ἐκείνων τὸν νοῦν τῆς προσθήκης, τὸ « Ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν Μονογενῆ σφᾶς ἀπέδειξαν τοῦ Πνεύματος λέγοντας, ἀλλ' ἵνα τὸ δι' αὐτοῦ προϊέναι δηλώσωσι καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς καὶ ἀπαράλακτον τῆς οὐσίας παραστήσωσιν, » ὅπου καὶ δυσὶ κεφαλαίοις ἐκείνων ἐπιλαβέσθαι τοὺς τῆς ἀνατολῆς

II.

1. Quomodo et quas ob causas tomus a patriarcha Gregorio compositus fuerit.

Hunc finem res Vecci habuere. Porro is in præscriptum exsilium abiens, more apis relicto in vulnere aculeo recessit : adversariis etenim suis acrem reliquit curam inquirendi qua ratione in orthodoxum explicari sensum posset Damasceni Patris dictum, ita ut neque Vecci expositioni assentiri viderentur, et tamen ipsi suspiciones effugerent, quibus ipsorum doctrina ex apparenti cum sententia tantæ auctoritatis conflictu apud eruditos laborabat. Nam quod inde Moschampar effugium tentaverat, affirmando subditilium esse hoc Damasceni capitulum, utpote quod in quibusdam **109** ipsius operum exemplaribus non exstaret, haud prudenter allegari apparebat ex eo quod id sine ulla dubitatione legebatur in libro dudum præjudicatæ apud omnes auctoritatis, cui titulus erat sacra hoplotheca ; ubi inter alia Patrum testimonia, nomine auctoris diserte adjecto, totidem plane syllabis recitabatur, sine ulla alia emollitione, nisi quod ibidem attexebatur exceptiuncula Comneni Manuelis Augusti submonentis non dici a Damasceno theologiam explicante procedere Spiritum ex Filio, sed per Filium et Verbum. Habebat autem et aliquid hic Damasceni locus adversus Vecci petitam ex illo defensionem ejus adversariis opitulans, telum omnino validum, sed

C

quo erat necesse etiam ipsos confodi ac lethali plaga confici, qui vero configere ac pro spurio rejicere hoc capitulum tentarent. Ait nimirum ibidem sanctus : « Ex Filio autem Spiritum non dicimus. » Quæ verba plane ancipitis instar gladii, duplici quasi mucrone pariter utrosque transadigunt, hinc quidem Latinos, illinc iis patrocinantes, adstruenda æquivalentia et promiscua mutabilitate præpositionum *ex* et *per*. Si enim semel improbatur processio ex Filio, excluditur omnino, qua Latini magnopere nituntur ad sui excusationem, synonymia particularum istarum, et notio utrivis conveniens eadem planeque pro libitu permutabilis. Nam quod sanctus Maximus, qui utpote versatus cum Italis didicisse ab ipsis potuerat quid ex mente ipsorum

D

significarent verba quæ addiderunt symbolo, sic scribit ad Marinum, de Latinis agens : « Ex quibus non se ostenderunt affirmare Unigenitum esse causam Spiritus, sed ut hunc per illum prodire declararent, ac sic cohæsionem intimam immutabilitatemque essentiæ astruerent. » Hæc verba ex eo loco sumpta sunt in quo refert sanctus Maximus reprehendi Latinos ab Orientalibus in capitulis **110** duobus. Hoc, inquam, testimonium sancti Maximi, clare inferens æquivalentiam præpositionum duarum, exceptione falsi submovebant, plane respuentes ut suppositititium. Istam quippe ad Marinum epistolam negabant reperiri integram in exempla-

Digitized by Google

πρὸς Μαρῖνον παρίστησι, τὸ γοῦν τοιοῦτον ῥητὸν ἀντιπεριχώρησιν τοὺς προθέσεων φέρον οὐδ' ὅλως ἐδέχοντο, ὡς μὴ τῆς ἐπιστολῆς ἐξ ὁλοκλήρου εὑρισκομένης ἐν βίβλοις, ἀλλά τι μέρος ἐκείνης περὶ τῶν δύο κεφαλαίων διαλαμβάνον ἐφ' οἷς οἱ τῆς ἀνατολῆς τῶν δυτικῶν ἐπελάβοντο, ἑνὸς μὲν καὶ πρώτου τοῦ μὴ τὴν ἁμαρτωλὸν σάρκα ἀναλαβεῖν [P. 74] τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τε καὶ Υἱὸν, ἀλλὰ τὴν πρὸ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ ἀναμάρτητον, δευτέρου δέ γε ὡς αἰτίαν τῷ Μονογενεῖ προσαπτόντων ἐπὶ τῇ ἐκπορεύσει τοῦ Πνεύματος· ὧν τὸ μὲν ἓν καὶ πρῶτον συνόλως ἠρνήσαντο. τὸ δέ γε δεύτερον, τοῦτο δὴ τὸ προκείμενον, ἐθεράπευον, ὡς εἰ καὶ λέγοιεν ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, οὐκ αἴτιον πάντως φρονοῦσι τὸν Μονογενῆ, ἀλλ' ἵνα τὸ συναφὲς καὶ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας παραστήσωσι. Τὴν γοῦν τοιαύτην ἀντιπεριχώρησιν τῆς προθέσεως, ἐπεὶ οὐκ ἐνεκρίνετο τοῖς γνησίοις τοῦ θείου Μαξίμου τὸ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης τεμάχιον, ἀπαράδεκτον ἔγνωσαν ἔχειν. Μόνῳ δ' ἐχρῶντο τῷ τοῦ Δαμασκόθεν Πατρὸς, τῷ « Ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐ λέγομεν, » ὃ δὴ συνεξαιρεῖσθαι τῷ κεφαλαίῳ καὶ σφόδρ' ἐκινδύνευε. Διὰ τοῦτο καὶ δεχόμενοι τὸ κεφάλαιον καὶ ὡς ἁγίου τὴν λέξιν ἔχοντες τὴν θεραπείαν ἐζήτουν κατὰ τὸ ὀρθὸν τοῦ δόγματος, καὶ τόμον γράφειν ἠροῦντο καὶ λογογραφεῖν τὴν εὐσέβειαν. Σοφῷ γοῦν δοκοῦντι τῷ πατριάρχῃ, καὶ ὑπὲρ πολλοὺς ταῖς ἀληθείαις ὄντι, τὴν τοῦ τόμου γραφὴν ἐπέτρεπον στήλην καὶ εὐσεβείας ἔσεσθαι νομιζομένην καὶ τῆς τῶν παρεγκλινάντων δῆθεν κακίας τοῖς ὀψιγόνοις. Καὶ δὴ τὴν πρᾶξιν ὑποστὰς ὁ πατριαρχεύων γενναῖον τόμον συντίθησι, τοσοῖσδε κεφαλαίοις ἅμα μὲν ἐπειλημμένος τῶν λεγόντων, ὅμα δὲ καὶ τούτους οὕτως ἔχοντας ἀποβαλλόμενος. Τοῦτον ἐπ' Ἐκκλησίας πρότερον ἀνεγίνωσκον, καὶ ἐπ' ὀκρίβαντος ἀναβάς τις καθ' ἕκαστόν τε κεφάλαιον τὴν ἀποβολὴν ἐδήλου μεγαλοφώνως κατ' ὄνομα τῶν οὕτω λεγόντων καὶ δοξαζόντων, μετέπειτα δὲ αὐτὸς βασιλεὺς διὰ κινναβάρεως καθυπέγραφε, εἶτα δὲ πατριάρχης καὶ ἐφεξῆς οἱ ἀρχιερεῖς. Ἐπὶ δὲ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐλθόντες, ἐπεὶ κἀκείνους ὑποσημαίνεσθαι τὸν τόμον ἠξού-

ribus operum sancti Maximi, sed partem duntaxat ejus aliquam duo Latinorum a Græcis accusata capitula memorantem. Quorum prius hoc erat, non peccatricem carnem assumptam fuisse a Dei Verbo et Filio, sed eam quæ esset peccati expers ante inobedientiam Adami ; alterum autem, quo tribuebatur Unigenito ratio causæ in processione Spiritus. Ac primum quidem illud omnino negabant. Secundum vero expositione temperabant in hunc modum : Etsi dicerent ex Patre Filioque Spiritum procedere, non tamen hujus causam agnoscere Unigenitum, sed ita loqui ut cohærentiam intimam et immutabilitatem essentiæ adstruerent. Quod verba porro attineret illa quibus affirmabatur æquipollentia et synonymia præpositionis *ex* cum *per*, quoniam fragmentum epistolæ, in quo illa legebantur, non accensebatur legitimis scriptis illius sancti doctoris, sed spurium et affictum putabatur, decreverunt neutiquam admitti oportere et pro indictis habenda. Solo utebantur Damasceni Patris effato illo, quo is negabat se dicere Spiritum ex Filio. Quæ verba sibi faventia, quia videbant capitulo eodem contineri quo alia illa a Vecco jactata, ac consequenter periclitari ne rejicienda essent ut spuria, si capitulum illud reprobaretur, illud se recipere dixerunt ac pro vero sancti Patris scripto venerari, cæterum expositionem quærere qua reliqua illa duriora mollirent et ad sensum catholicum recti dogmatis adaptarent. Quam in rem constituerunt tomum scribere ac doctrinam sacram fusius **111** explicare. Erudito igitur existimato patriarchæ (et revera ille doctrina supra multos excellebat) scriptionem tomi demandarunt, quam perenne apud posteros monumentum fore putabant et religionis ipsorum in rectitudine dogmatis tenenda et erroris adversariorum, qui scilicet a fidei regula declinassent. Admissa susceptaque patriarcha provincia, tomum validum composuit, tot illa sigillatim expendentem capita motarum controversiarum; in quo haud molliter carpebat adversarios, et diserte reprobabat abjiciebatque ut sanæ doctrinæ contraria asserta ipsorum. Conscriptus is tomus prius in ecclesia lectus hoc modo est. Conscendens quis in pulpitum, inde unoquoque capitulo recitato, ejus continuo damnationem pronuntiabat voce late sonora, expressis nominibus eorum quos sic loqui et sentire aiebat. Post hæc ipse imperator rubrica subscripsit, deinde patriarcha, tum ordine præsules. Ad clerum subinde ventum : nam et ecclesiasticorum secundi ordinis firmari subscriptionibus tomum volebant, imo ab his præcipue cupiebant approbari, quoniam non vana, uti aiebant, suspicio erat horum non paucos a doctrina tomo exposita abhorrere. Quocirca exprimendum ab his existimabant mature consensum in decreta communi calculo antistitum. At non facile id negotium usu deprehensum est : præter enim paucos, quos et observatum est ex iis fuisse qui secessionem prius fecerant, omnes cæteri clerici prima statim interpellatione de subscribendo plane ostenderunt se inflexibiliter obfirmatos ad negandam sive subscriptionem sive aliam quamvis novam declarationem suæ de his sententiæ. Neque de hac inductione animi blanditiis deduci ullis, ac ne minis quidem dimoveri potuere. Causam recusandi validissimam ducebant ex asperitate nuper in ipsos exercita, dum fuere sacris **112** exclusi tantaque ignominia traducti, prout narravimus. Si enim, aiebant, cum nec benignis invitationibus omnis generis nec comminationibus, ne inflictis quidem pœnis gravibus perpelli antea potuissemus ad subscriptione ulla nostra roborandum quidquam ex iis quæ publice statuebantur, tamen secuta postmodum conversione rerum tam atrocibus suppliciis luimus meram conniventiam, his ipsis judicantibus et immisericorditer exsequentibus judi-

Digitized by Google

λοντο, και μᾶλλον ἐκείνους ὡς ὑποπτευομένους, ὡς ἔλεγον, εὐθὺς ἀνενδότους εὗρισκον καὶ ὡς εἶχον ἐνισταμένους. Πλὴν γὰρ ὀλίγων, καὶ τούτων ὅσοι τυχὸν καὶ σχιζόμενοι πρότερον θερμοὶ συλλήπτορες ἦσαν τῶν ὕστερον, οἱ λοιποὶ πάντες οὔτε θωπείαις καθυπήγοντο οὔτ' ἀπειλαῖς ὑπεκλίνοντο, ἀλλ' ἰσχυρὸν ἦν σφίσιν εἰς ἀπολογίαν τὰ χθὲς τελεσθέντα. Εἰ γὰρ μηδὲν ἐκουσίως οὐδ' ἀρεσκείαις πάσαις, ἀλλ' ἀπειλαῖς καὶ κολάσεσιν ὑπογράψαντες τοσοῦτον ἐπειράθησαν τῶν δεινῶν, ἐκείνων κρινόντων, καί γε πειρῶνται, καὶ ταῦτα μηδ' ἐπὶ δόγμασιν ὑπογράψαντες, τίνες γένοιντ' [P. 705] ἂν αὖθις, εἴγε δόξει τισὶ (πολλοὶ δ' οἱ λοχῶντες) καὶ τὸν τόμον καταιτιάσαιντο; Καὶ εἰ ταῦτα γένοιτο, τίς ἂν ἐξελέσθαι ἡμᾶς, φασὶ, δυνατὸς τῆς ἐκείνων κρίσεως; Ταῦτα τοῖς τῆς Ἐκκλησίας λέγουσι πολλοὶ μέν τινες ἦσαν ἐκεῖνοι γινόμενοι τὴν διαφορὰν ἀντεπάγοντες τῶν πραγμάτων καὶ πρὸς τὴν ὑπογραφὴν ἐρεθίζοντες· ὡς δ' οὐκ ἔπειθον συχνὰς προσβολὰς ποιούμενοι, εἰς ὑποψίαν ἐμβάλλοντες ὧν οὐκ ἤδεισάν ποτ' ἐκεῖνοι, τοῦ κοινοῦ A συνεδρίου ἀπήλων καὶ ὡς ἐχθροὺς ἔκρινον. Οἱ δὲ τὴν μετ' ἐκείνων ὁμιλίαν, τοιαῦτα ζητούντων τε καὶ λεγόντων, ἐρημίαν οἰόμενοι, τὴν δ' ἐρημίαν τὴν ἀπ' ἐκείνων οἷον ἀσφάλειαν, περιήρχοντο πλανῆτες, ἐστερημένοι μὲν τιμῆς, ἐστερημένοι δὲ προστόδου πάσης, καὶ τὸ εἰκαῖον τῆς διατριβῆς τῆς καθ' αὑτοῦ τάξεως ἀνθαιρούμενοι. Ὡς δὲ καὶ αὖθις προσεκαλοῦντο καὶ ἀνεκρίνοντο καὶ πάλιν αὖθις, καί γε μῶμον σφίσι καὶ τὸ τοῖς προτέροις προσκεῖσθαι δοκεῖν κἀκεῖ τὸν νοῦν ἔχειν ἐπῆγον ὡς ἔγκλημα μέγιστον, οἱ μὲν οὐδ' οὕτως ἤθελον ὑποκλίνεσθαι, ὑπόνοιαν ἀνυπόστατον προτιμῶντες προφανοῦς ὀρθωδίας, μὴ ἀκριβῶς εἰδότες ὅ τι καὶ ὑπογράψοιεν. Ἦν γὰρ ἐν τῷ τόμῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ τοῦ ῥητοῦ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ ἐξήγησις οὕτως ἔχουσα· « Εἰ δὲ καὶ B παρὰ τῷ θεολογικωτάτῳ Δαμασκηνῷ τὸ διὰ Λόγου εὕρηται προβολεύς, οὐ τὴν εἰς τὸ εἶναι καθαρῶς τοῦ Πνεύματος πρόοδον ἡ λέξις δηλοῦν βούλεται, ἀλλὰ τὴν εἰς ἀΐδιον ἔκφανσιν. » Τοῦτο δ' ὅ τι σημαίνοι, οὐκ ἔχειν εἰδέναι ἔφασκον, καὶ τὴν διαφορὰν ἐζήτουν

cata, quid non metuere longe dirius debemus, postquam altero reciprocante dissensionum fluctu rescindi hæc quæ sciscuntur cœperint? Neque enim hæc firmiori durationis inconcussæ spe aut certioribus ratæ auctoritatis auspiciis inchoari quam priora illa primo statim eversa motu orbis reipublicæ solita instabilitate rotantis. Multos hæc observare de censoriis speculis, multos clam insidiari, coorituros infeste in accusationem tomi hujus, simul aura ipsis benignior afflaverit; a quorum severissima damnatione quis satis potens nos protegeret, si nos chirographo reos tenerent, et nominum ultro suffragio nostrorum munitum a nobis exosum istum sibi tomum cernerent? Talia ecclesiasticis causantibus, non deerant quidem sibi partiarii patriarchæ, quin multis ostendere conarentur latam inter hæc ad quæ subscribenda invitarentur, et illa ob quæ tacite transmissa multati graviter essent, discrepantiam intercedere; moxque acriter a se decretorum subscriptionem flagitarent. Verum illis cœpta sese pertinacia involventibus, et omnes eludentibus conatus ipsos quomodocunque inflectere ad sibi optata contendentium, hi desperantes iratique ad extremum gravibus eos ex suspicione criminationibus detulerunt, et quæ a consclentia cogitationeque ipsorum procul semper abfuerant appingentes, communi eos consessu abegerunt et hostium habendos loco judicarunt. Illi vero convictum colloquiumque hominum talia loquentium et poscentium quavis tristiora solitudine ducentes, quin et in solitudine inventuros se asylum securum ab istorum importunissimis insultibus sperantes, circumibant errabundi deserta loca, privati dignitate, spoliati proventu omni, tamen illam ignominiosam nuditatem et neglectum hoc obscurumque vitæ genus splendori quantovis ex honorum cum istis consortio **113** præhabentes. Post aliquam in his ærumnis moram emollitos experientia malorum arbitrati qui ejecerant, rursum eos vocatos, ecquid resipuissent, interrogabant. Ac cum crebris percontationibus istiusmodi unam semper eandemque invictæ indicem constantiæ responsionem opponerent, adesse tempus extremæ denique iis expugnandis admovendæ machinæ qui hactenus frustra tentarant rati, denuntiarunt minaciter ipsis, viderent etiam atque etiam quid agerent quove ruerent: C non enim tam pertinaci recusatione parendi solam eos inobedientiæ culpam incurrere, sed indicium præbere idoneum criminis multo gravioris. Hinc scilicet apparere persistere adhuc illos in iis quæ statuta dudum nuper rescissa fuerant, et cum se recedere ab iis redireque ad professionem antiquam significassent, falso id simulasse, voce duntaxat pravis decretis renuntiantes, quibus nunc adhuc cum maxime toto animo hærerent. Quæ res quantæ invidiæ quantique esset periculi, æstimare ipsos maturo judicio par esse. Ne hæc quidem illis inflectendis valuere. Audita quippe comminatione ista ultima, declararunt malle se subjacere innoxios suspicioni fundamento carenti, quam apertum horrorem manifesti delicti ultro consciscere iis D subscribendo quæ ignorarent. Erat enim inter alia in tomo qui subscribendus ipsis obtrudebatur quædam expositio sententiæ prius memoratæ divi Damasceni, sic se habens: « Si vero a summo theologo Damasceno reperiatur dictus Pater sancti Spiritus προβολεύς productor per Verbum, haud plane ista locutio significare vult sancti Spiritus processionem in exstantiam, sed in æternam exsplendescentiam. » Hoc autem quid sibi vellet, nequaquam se capere aiebant, quærebantque monstrari sibi discrimen processionis et æternæ exsplendescentiæ, ut sic earum vocum alteram abjicerent, alteram amplecterentur. Nunc enim plane apparere ipsis ista vocabula mutuo æquipollentia, nec plus minusve significare quidquam processionem in exstan-

Digitized by Google

μαθεῖν τῆς τ' εἰς τὸ εἶναι προόδου καὶ ἀϊδίου ἐκφάνσεως, ἵνα τὴν μὲν τῶν λέξεων ἀπυβάλλωνται, τὴν δ' ἐνστερνίσωνται· εἶναι γὰρ αὐτοῖς δοκούσας τὰς λέξεις ταυτοδυνάμους, τήν τε εἰς τὸ εἶναι πρόοδον καὶ τὴν εἰς ἀΐδιον ἔκφανσιν. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα λέγοντες εἰς τέλος ἀνθίσταντο· ἔνιοι δ' ἀσφάλειαν παρ' ἐκείνων ζητήσαντες ἔγγραφον, ἢ μὴν ἀσφαλῶς ἔχειν τῆς θεολογίας τὴν λέξιν, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους, εἰ μὴ παρ' ἀνθρώποις, ἀλλά γε παρὰ Θεῷ κρίνοντι τὸν λόγον ὑπέχειν, οὐ πατριάρχην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρχιερεῖς τοὺς εἰς διδασκάλων τεταγμένους ἀξίαν, ταῦτα ζητήσαντες καὶ λαβόντες ὑπέγραφον.

β'. *Ὅτι εἰς χεῖρας λαβὼν τὸν τόμον ὁ Βέκκος κατητιᾶτο καὶ ἀνταίρειν ἤρξατο.*

[P. 76] Ὀλίγον τὸ μεταξὺ, καὶ εἰς χεῖρας γεγονὼς ὁ τόμος τῷ Βέκκῳ παρέκνιζεν ἀντιξύειν τὸν ξύοντα. Καὶ δὴ κἂν πολλοῖς μὲν ἄλλοις τοῦ τόμου ἐπελαμβάνετο, ταύτην δὲ μάλιστα τὴν ἐξήγησιν μὴ καλῶς ἔχουσαν τῆς ἐννοίας ἐπειρᾶτο δεικνύειν, ὡς ἢ μὴ ὁμωνυμιζομένου δῆθεν τοῦ προβολέως καὶ ποτὲ μὲν εἰς αἴτιον ἐκλαμβανομένου, ποτὲ δὲ εἰς δότην καὶ χορηγόν τε καὶ ἁπλῶς παροχέα, ἢ εἰ μέλλοι ἁπλοῦν τὸ προβολεὺς συντηρεῖσθαι, μιᾶς ἐννοίας δηλωτικὰς εἶναι ἀνάγκη καὶ ἀμφοτέρας τὰς λέξεις, τήν τε εἰς τὸ εἶναι πρόοδον καὶ τὴν εἰς ἀΐδιον ἔκφασιν, καὶ οὕτως εἰς ταυτὸν συντρέχειν ἐκείνῳ τὸν ὡς δῆθεν διαφερόμενον. Τοῦτο γράψας καὶ πέμψας τισὶ τῶν αὐτοῦ παρεῖχε τὴν περὶ τούτων κρίσιν τοῖς ὀρθῶς ἐξετάζειν ἐθέλουσιν. [P. 77] Οὐ μὴν δὲ ἀλλ' οὐδ' ἐκείνους ἐλελήθει πάντως τοιαῦτα γράφων ἐκεῖνος, ὀργὴν δὲ ταῦτα καὶ μόνην τέως καὶ τοῦ ἀντιλυπεῖν ὄρεξιν ᾠοντο εἶναι καὶ ἠφροντίστουν καὶ κατημέλουν γράφοντος. Πολὺ δ' ὑφεῖρπε τοῦτο ἀνὰ τὴν Κωνσταντίνου, περὶ μὲν τοῦ καθ' αὐτὸν ὑποστελλομένου τῶν ἀκουόντων ἑκάστου, ὡς μὴ δοκοῖεν ἀφ' ἑαυτῶν μέμφεσθαι, δεῖν δὲ καὶ ὡς ἐνῆν προσέχειν λεγόντων, μή πως ὁ λόγος ἔχοι τὸ πιθανὸν καὶ μέσον δυοῖν ἐριζόντοιν αὐτοῖ κινδυνεύοιεν. Ἔφερε δὲ πολλοῖς νοῦν ἡ τοῦ Βέκκου ἀντίρρησις, καὶ ἐφυλοκρίνουν ἀκριβῶς τὴν ἐξήγησιν, καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδ' αὐτοί γε οἱ ὑπογρά-

tiam quam processionem in æternam exsplendescentiam. Ultimum hoc fuit responsum plerorumque ex his, fixum indicans propositum in quo ad finem usque perstitere. Quidam alii ad pacta descenderunt : declarato enim se quod poscebantur facturos, dummodo sibi **114** prius patriarcha et episcopi scriptam cautionem darent, qua in suum ipsorum caput omne periculum ambiguæ dictionis averterent, ita ut si quid ea sanæ de Deo doctrinæ re vera contrarium sonaret, fraudi id non foret sibi, qui aliena tracti auctoritate istam locutionem approbassent, sed ejus rei tota culpa, si minus apud homines, certe apud Deum judicem, imputaretur auctoribus et suasoribus istius approbationis, quippe doctioribus Ecclesiæ atque in magistrorum communium dignitate constitutis. His data in manum est quam petebant syngrapha ; qua accepta subscripserunt.

2. *Ut sumpto Veccus in manus tomo invenerit in eo quæ accusaret ; et ut cœperit insurgere.*

Breve in medio spatium, et perlatus tomus in manus Vecci pupugit irritabilem, ac facile perpulit ad reciprocandam cum lacessente contentionis serram. Ac multa ille quidem et alia in tomo reprehendebat, sed præsertim incursabat expositionem in eo traditam sententiæ Damasceni, vitium ejus demonstrare hunc in modum satagens. Sive enim, aiebat, singulari et unica contentum notione non est vocabulum προβολεύς productor, seu aliquando quidem in principii activi significatu usurpatur, aliquando autem nihil aliud sonat nisi datorem, suggestorem et simpliciter præbitorem, sive una est et simplex vocis istius potestas, æque in utrovis casu necesse est fateri unum idemque sonare ambas illas locutiones, videlicet processionem in exstantiam et processionem in æternam exsplendescentiam. Sicque plane recidere in irritum omnes Cyprii conatus, cum in id manifeste concurrant quæ ille frustra distinguere contendit. Hæc erat Vecci argumentationis summa scripto prolixiore declaratæ. Quod ille scriptum cum ad quosdam sibi adhærentium misisset, dispersum ab illis est, et judiciis expositum lectorum ad liquidum explorare studentium veritatem recti dogmatis, quorum se censuris suam disputationem **115** subjicere auctor profitebatur. Cæterum jam tum, cum hæc Veccus inchoavit, non latuit adversarios super hoc illum argumento commentari quidpiam. Sed cum opinarentur iræ duntaxat in eo ipsum obsequi, nec aliud ostensurum id agendo nisi rabiosam pruriginem vicissim pungendi eos a quibus se confossum doleret, carituram auctoritate rebantur istam ejus scriptionem, ideoque negligendam rem totam putarunt, securo inanis strepitus indormiscere contemptui statuentes sibi porro unice licere. Hæc patriarcham cum suis, ne interpellare aut impedire a scribendo Veccum curarent, tenuit fiducia, qua se falsos postea senserunt. Nam Vecci commentarius per urbem Constantinopolim clam serpens cupide lectus a plurimis est, et plerisque aculeum infixit, contrahentibus animum pro se quoque, qui legebant aut legentibus aures dabant, dum arcana sollicitantur cura, ne perfunctorie transmittentes rem accurata consideratione dignam temere præjudiciis acquiescerent in iis quæ per se ipsos expendisse diligenter par fuerat, committerentque ut seipsos sero postea culpare cogerentur negligentiæ supinæ, oportere siquidem æqnum arbitrum otiose cognoscere quædicuntur ab utrovis disceptantium, explorareque ecquam similitudinem forte majorem ejus oratio cui minus favetur præ se ferat. Alioqui passuros quod deprehensis in medio duorum certantium contingit, ut ipsi ex alieno jurgio proprium in sese periculum attrahant. Hac ergo religione instincti lectores dissertationis contra tomum patriarchæ a Vecco editæ singula folia expendebant judiciis

Digitized by Google

ψαντες ἐπ' ἀσφάλειαν ὑπέγραφον, ἀλλὰ τῷ παρ' ἐκεί- A κατὰ πληροφορίαν τὴν οἰκειότητα. Οἳ δὴ καὶ μέχρι
νων ἐπερειδόμενοι γράμματι.

γ'. *Τὰ κατὰ τὸν ἐσκαμματισμένον, καὶ ὅπως κατηγτιᾶτο ὁ τόμος.*

Συμβὰν δέ τι καὶ περὶ τὸν ἐσκαμματισμένον χαρτοφύλακα (ὁ γὰρ Μοσχάμπαρ καὶ προαπέστη ἅμα μὲν ὀφφικίου, ἅμα δὲ καὶ πατριάρχου, μικροψυχήσας ἐπί τισι, καὶ διὰ ταῦθ' ἑπόμενον ἑαυτῷ καὶ τὸν πεντεκκλησιώτην εἶχεν) ἐπέρρωσε κἀκείνου τὴν περὶ τὸν πατριάρχην δυσμένειαν, καί γ' οὐχ οἷοί τ' ὄντες αὐτῷ διαμάχεσθαι πρὸς τὸν τόμον ἀπεῖδον, δόξαν ἀσφαλείας δογμάτων, μὴ κενὴν διαφορὰν παρὰ πολλῶν ἀποίσεσθαι προνοούμενοι. Καὶ δὴ παρασπαίρουσαν ἔτι ὁρῶντες τὴν παρὰ τοῦ Βέκκου τῷ τόμῳ μέμψιν, τοῖς γεγραμμένοις ἐπιφυέντες καὶ οὗτοι τὴν μάχαιραν ὤξυναν. Ὁρμαῖς γοῦν παρακροτηθέντες B μείζοσι καὶ τοὺς δοκοῦντας προκαταλαμβάνουσι τῶν ἀρχιερέων, ὧν καὶ μείζους καὶ [P 78] πρῶτοι ὁ Ἐφέσου τ' ἦσαν Ἰωάννης ἔτι ἀπών, ὁ Κυζίκου Δανιὴλ καὶ ὁ Φιλαδελφείας Θεόληπτος, ὃς δὴ καὶ παρὰ τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ πολλὴν καὶ μεγάλην εἶχε

μέν τινος καὶ αὐτοὶ διερχόμενοι τὰ τοῦ τόμου οὐ προσαπεδέχοντο τὴν ἐξήγησιν. Τὸ γοῦν ταυτίζειν τήν τε πρόοδον τήν τ' ἔκφανσιν, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν γράψαντα καταμέμφεσθαι ὡς ταυτὰ τῷ Βέκκῳ δοξάζοντα, οὐκ ἔκρινον ξυνετὸν οὐδ' ἄλλως εὔσχημον καὶ εἰς ἀπολογίαν εὐπρόσωπον· δοκεῖν γὰρ τοῖς πολλοῖς ἐντεῦθεν ἐπὶ κακίαις εὐθύνειν τὸν Βέκκον καὶ οὐ διὰ δογμάτων παραβασίαν, οἷς ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀληθείας ἀνάγκῃ συνελαυνόμενοι τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ θεολογοῦσι, καὶ ὃ φεύγειν ἔδοξαν βασκανίας χάριν, τοῦθ' ὁμολογοῦσιν ἀληθείας ἕνεκα. Τὸ γοῦν οὕτω τὸν τόμον καταιτιᾶσθαι οὐκ ἔγνωσαν δεῖν· τὸ δ' ὅτι τὸ προβολεὺς ὄνομα, ὃ ἰδιοτρόπως παρὰ τῶν Πατέρων ἐπὶ τοῦ αἰτίου τοῦ Πνεύματος παραλαμβάνεται ὥσπερ καὶ τὸ γεννήτωρ ἐπὶ τοῦ αἰτίου τοῦ μονογενοῦς Λόγου, αὐτὸς ὁμωνυμίσας ἐπὶ τῆς ἁπλῶς ἐκφάνσεως ἐξελάβετο καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς αἰτίας τοῦ Πνεύματος καθαρῶς, ἣν καὶ πρόοδον λέγων τὴν λέξιν ἀπέφασκε, τοῦτ' οὐκ ἠφίουν ἀκαταιτίατον, καὶ παραβασίας ἐκεῖνον ἐντεῦθεν δογμάτων ἐγράφοντο. Τὸ

acribus, maxime cum plerique reputarent haud se proprio sensu re clare perspecta ipsa et ejus evidentia securitatem dante subscripsisse, sed fretos auctoritate scribentis scripto acquievisse.

3. *De excartophylace; et ut accusatus fuerit tomus.*

Quiddam porro quod contigit circa exchartophylacem (nam Moschampar paulo ante et cesserat officio et a patriarcha se removerat, quibusdam offensiunculis aversus, consortem quoque simultatis secum habens quinquecclesiensem) auxit utriusque in patriarcham odium. Hi cum se haud pares cernerent ipsi palam oppugnando patriarchæ, ad tomi accusationem animum appulere, **116** uti ad rem eo faciliorem et successus pronioris, quod plausibili prætextu obtendebatur officii, quo quivis Christianus, præsertim ecclesiasticus, tenetur summo, quærendæ omni ratione securitatis in dogmate, excutiendique et explorandi in eo genere accuratissime quidquid quovis nomine ambiguum vel minimam dubitationem movet, hoc præjudicio vulgo receptæ opinionis haud immerito sperantes lucrifacturos se suspicionem iracunde ruentium in ultionem exosi capitis, et persuasuros studio se potius religioso orthodoxæ doctrinæ declarandæ ad discussionem commentarii suspecti accedere. Flagrante igitur adhuc invidia quam recens editio passim lectæ confutationis Vecci tomo patriarchæ conflaverat, et trepidantibus cum maxime Cyprii sequacibus in fama ejus titubante sustinenda, insurgentes et isti gladium acuerunt, vehementique ingruentes impetu præoccuparunt traxeruntque in partes præcipuos quosque antistitum. Quos inter eminebant Ephesinus Joannes, adhuc absens, sed exspectatus Constantinopoli, Cyzicenus Daniel et Philadelphiensis Theoleptus, qui et apud magnum logothetam summa et gratia et auctoritate pollebat. His cunctis sat multa tomi lectione introspectam Cyprii sententiam expendere aggressis ea minime placebat, nec admittendam Damasceni expositionem judicabant. Haud tamen alioqui consentaneum ac plausibile putarunt criminari eo nomine auctorem tomi, quod male negaret idem plane valere processionem et exsplendescentiam, cum ex ipsa ejus doctrina satis clare sequeretur synonyma prorsus esse ambo ista vocabula; unde posset efficaciter involvi patriarcha in damnationem Vecci idem ipsum asserentis, nec fugere posset quin si aberraret in hoc Veccus a recto dogmate, paris et ipse compertus erroris teneretur. Verum ne hac illum parte urgerent ea ratione avertebantur, quod multi sentiebant Veccum culparum contra disciplinam, non autem erroris adversus fidem rectam reum esse, quippe qui quod affirmaret, idem necessario dicendum esset cuivis theologo, Trinitatis mysterium, sicut oportet, explicanti, prout manifeste apparuisset ex eo quod quicunque illum pervicacia potius quam zelo veritatis **117** oppugnassent, ubi vicissim redigebantur ad necessitatem explicandi quid de mysterio eodem ipsi sentirent, declinare non poterant quin verbis similibus et eamdem sententiam exprimentibus uterentur, ita ut unde ipsos arguendi prurigo retraxisset, eodem veritas compingeret. Aliam igitur inire viam decreverunt impugnandi tomi, culpantes videlicet quod cum vox προβολεύς productor proprie usurparetur a Patribus ad significandum principium activum sancti Spiritus, sicut vox genitor ab iisdem adhibetur ad designandum principium activum unigeniti Verbi, tamen scriptor tomi vocis προβολεύς significatum retulisset ad simplicem exsplendescentiam, non autem ad emanationem Spiritus sancti e vero principio activo. Quam emanationem vocabulo processionis exprimens, et processionem ab exsplendescentia distinguens, haud dubie adimeret voci

Digitized by Google

μεν οὖν ὑπ' ὀδόντα παρὰ τούτων καὶ ἔτι ἐφεῖρπε, τὸ δὲ καὶ ἀναφανδὸν λέγειν πρὸς πάντας αἱ ἐπὶ τῷ τόμῳ ὑπογραφαὶ σφῶν οὐκ ἐπέτρεπον. Ἐζήτουν οὖν εὐπρεπῆ καταστῆσαι τὴν κατηγορίαν, καὶ δεῖξαι τὸν Βέκκον Νέστον ἄλλον ἀντικρυς, ὃς δὴ καὶ μετὰ θάνατον τὸν μέγιστον Ἡρακλέα κατηγωνίσατο. Καὶ ταχὺ παρέσχεν αἰτίαν οὐκ οἶδα εἴτε γ' ἡ τύχη εἴτε μὴν [P 79] τὸ δαιμόνιον μήνιμα.

δ'. *Τὰ κατὰ τὸν Μάρκον, καὶ ὅπως ἀνήφθη τὸ τῶν ἀρχιερέων σκάνδαλον.*

Μοναχὸς γάρ τις Μάρκος τοὔνομα, ἐκ γένους ἐξωτέρου Ῥωμαίων ὢν καὶ πρὸς λόγον φιλοτιμούμενος, συνήθειαν ἔχων ἐκ τοῦ πάλαι πρὸς πατριάρχην φοιτᾷν αὐτῷ καὶ διδάσκεσθαι, τότε δόξαν ἐκείνῳ, οὐκ οἶδα πόθεν, συνιστᾷν αὐτὸν ἐκ λογογραφίας τὰ δόγματα, γράψας ὡς δῆθεν τὰ εἰς ἀντίῤῥησιν ἐμφανίζει τῷ πατριάρχῃ. Ὁ δ' ἀνὰ χεῖρας λαβών τε καὶ διελθὼν καί τισιν ἐπιστήσας, καὶ ὡς εἰωθε πάλαι ποιεῖν, διδασκάλου τρόπον χερσὶν οἰκείαις τίν' ἄττα διορθωσάμενος ἀποδίδωσιν. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκος λαβὼν τὰ πιστὰ ὡς τις εἶναι δόξας καὶ ὑπὲρ δογμάτων γράψας, τὸ γραφὲν ἐνεφάνιζε τοῖς πολλοῖς θαῤῥοῦντως, προστιθεὶς ὡς καὶ πατριάρχῃ ἐμφανίσειε τοῦτο καὶ ἐκεῖνός τινα διορθώσειεν, ἐγκαθιστῶν ἐντεῦθεν τὰ τῆς ἐκδόσεως. Ταῦτα λαβοῦσί τισι, καὶ μαθοῦσιν ἐκεῖθεν ὡς καὶ αὐτὸς ὁμωνυμίζει τὴν λέξιν τὴν προβολεὺς, ἄφυκτον ἔχειν τὸν πατριάρχην ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ἐδόκει· εἶναι γὰρ κἀκεῖνον ταῦτα φρονοῦντα, οἷς ὅτι λαβὼν εἰς χεῖρας τὰ γράμματα καὶ διεξελθὼν ἄλλα μὲν διωρθώκει καὶ οἰκείοις γράμμασι διεστήμηνε τὴν διόρθωσιν, αὐτὴν δὲ τὴν λέξιν ἀκαταιτίατον εἶασεν, ὥστε τὸν ἐν τῷ τόμῳ γρῖφον, ὡς ἄν τις εἴπῃ, καὶ τὸ τῆς γνώμης γλαφυρόν τε καὶ ὕπουλον ἐν τῷ τοῦ Μάρκου παραγυμνῶσαι καὶ δεῖξαι γράμματι. Ταχὺ γοῦν τὸ τοῦ Μάρκου γράμμα λαβὼν ὁ Θεόληπτος, ἐπιστὰς τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ, ἀνδρὶ λογίῳ καὶ περὶ τὴν τῶν δογμάτων ἐκκαιομένῳ, ὥστε πολλοὺς πιστεύειν, ἀσφάλειαν, ἐκφανίζει, καὶ μεθ' ὅσης εἴπῃς τῆς ἐπιστάσεως διεξήρχετο, καί γε προοικονομησάμενος τὸ κακόδοξον ἐκ πολλῶν, εἰ οὕτως ἔχοι καὶ αὐτῷ ξυνδοκοίη, διεπυνθάνετο. Καὶ τὸν ὁμολογεῖν παραυτίκα, καὶ καταῤῥιπτεῖν τε καὶ

προβολεύς; productor notionem ipsi tributam a Patribus, emanationis ut e principio activo. Quod nihil minus esse contendebant quam defectionem a fide catholicæ doctrinæ; et ob hoc dicam apostasiæ tomi auctori jure impingi censebant. Hæc eorum sub dente tunc mussitantium arcana murmuratio aliquandiu clam serpens timidis duntaxat grassata susurris est: nam accusationem mendosi scripti suscipere publicam prohibebat verecundia magnorum nominum tomo in testimonium approbationis subscriptorum. Exquirebant ergo secum modum et opportunitatem indagatum ibant tuto plausibiliterque defungendi delatione tot muniti auctoritatibus tomi, demonstrandique Veccum, similem illius e fabulis Nessi, quem ferunt a morte sua magnum Herculem vicisse, ipsa sui damnatione causam exitii suo judici ac censori attulisse. Nec diu abfuit quin occasionem ipsis id agendi commodissimam seu casus seu divina suggereret ultio.

4. *De Marco, et ut antistitum exarserit scandalum.*

Monachus enim quidam, Marcus nomine, haud genere Romanus, homo doctrinarum studiis deditus, consuetudinem ex longo habens ad patriarcham ventitandi danda ipsi docenti opera, circa hoc tempus, nescio quo aut **118** cujus instinctu, applicuit animum ad commentarium de theologicis tunc agitatis controversiis scribendum, confutandorum scilicet eorum gratia quæ a sui magistri adversariis jactabantur. Id opus ubi elucubravit, patriarchæ obtulit, qui percurrens, ut cæteras solebat discipuli scriptiunculas, quædam in hac quoque minus sibi probata manu propria correxit, et sic emendatam reddidit. Marcus quidquid intactum in sic recensito suo commentario reperit, pro usquequaque probato habens, et sibi non parum gratulans quod tam multa inoffense commentari potuisset, opus suum ad certam gloriæ spem festinata editione vulgavit; eique commendandæ præfatiunculam addidit docentem visum a patriarcha et ubi opus fuit emendatum id scriptum fuisse priusquam ederetur. Eunte per manus novo libro, movit quoadam quod in eo annotarunt tradi etiam clarius quam in tomo patriarchæ damnabilem illam restrictionem notionis in voce προβολεύς qua principii activi significatus contra manifestam Patrum auctoritatem ab ea excluditur; quo animadverso præclaram se nactos sunt gavisi opportunitatem oppugnandi minore invidia in discipulo magistri, cui negare jam integrum non esset se plane ita sentire, utique cum alia quædam corrigens in scripto discipuli illud, ut suæ congruens sententiæ, ulla configere animadversionis nota omisisset. Quare quod perplexum et subterfugiis astute paratis ambiguum, griphi, ut quis dixerit, ritu patriarcha ænigmatice in tomo occultasset, profecto jam teneri deprehensum palam, simpliciter illud diserteque declarante fusa liberaque nec ullis allegabilium excusationum offuciis insidiose munita scriptione auditoris ejus Marci, quam approbans patriarcha paucis immutatis, quid de notione verbi προβολεύς vere sentiat clare monstraverit. Cupide igitur arrepto Theoleptus Marci monachi commentario magnum adit logothetam, virum et cætera eruditum, et in disquisitionibus theologicorum dogmatum **119** ingenti securæ veritatis indagandæ zelo cum versari solitum, tum hoc ipsum ostentare multitudini gaudentem. Huic ostendens commentarium Marci mendosum locum indigitat, accuratoque sermone vitium ejus ac perniciem orthodoxæ veritati nefarie oppositam demonstrat. Tum e logotheta percontatur ecquid ipse cum Marco sentiat, doctrinæque tam corruptæ acquiescat. Negavit enimvero ille statim, volumenque abjiciens clare professus est se id totum

Digitized by Google

ἀποβάλλεσθαι ὡς κακῶς ἔχον καὶ τολμηρῶς τὸ σύμπαν. Ταῦτ' ἐκείνου διευλαβουμένου περὶ τὰ γράμματα ὡς τὸ μέγιστον ἔχοντα σφάλμα περὶ τὰ δόγματα, τὸν Φιλαδελφείας αὐτίκα τὸν τόμον ἐξενεγκεῖν, καὶ, « Τί γε ἄλλο, » φάναι, « δοκεῖ σοι πρὸς ταῦτα τὸ παρὰ τοῦ πατριάρχου λεγόμενον; » [P 80] Ἐπέστησε κἀκεῖνος εὐθὺς τῇ λέξει, καὶ τὰ αὐτὰ ὡμολόγει, καὶ ἀγνοίας τὸν πατριάρχην μεγίστης ἐγράφετο. Καὶ τὸ πρᾶγμα δῆλον τοῖς πολλοῖς γεγονὸς μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν βασιλικῶν ἀκοῶν ἄνεισιν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἐπιστήσας τοῖς λεγομένοις, καὶ πολλοὺς καὶ μεγάλους βλέπων τοὺς καταιτιωμένους, δεῖν ἔγνω διορθοῦν τὸν λόγον πρὸς ὅ τι καὶ δόξοι τὸ εὐσεβέστατον· μηδὲ γὰρ εἶναι καλὸν αὐτοὺς ἄλλοις ἐγκαλοῦντας παραβασίας περὶ τὰ δόγματα ἐνέχεσθαί γε καὶ τούτους καὶ κακῷ τὸ κακὸν ἰᾶσθαι δοκεῖν. Ταῦτα τοῖς περὶ τὸν πατριάρχην οὐκ ἦν ἀγοεῖν, ἀλλὰ κἀκεῖνος ἀκούει τὸ δρᾶμα, καὶ οὐκ ἀνεκτῶς ὑβριοπαθῶν εἶχεν, εἰ τοιοῦτος ὢν ἐν λογίοις καὶ τοιοῦτος δοκῶν ἐν δογμάτων ἐπιστήμῃ παραβασίας καὶ αὐτὸς ἐγκαλοῖτο, καὶ τῆς μεγίστης, ὡς ἔπειθον. Ὅθεν καὶ ἀξιούμενος διορθοῦν τὸ σφαλὲν αὐτὸς, ἐν δεινῷ ποιούμενος τὸ σφάλμα ὁμολογεῖν ἐν τοῖς αὐτοῦ γράμμασιν, οὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ καὶ προσωργίζετο ὑπερηφανῶν. Τὸ δ' ἐντεῦθεν προσιόντες βασιλεῖ πεισμονῆς ἐνεκάλουν καί γ' αἱρέσεως, καὶ ἀπεσχίζοντο κατ' ὀλίγον ἐκείνου ὡς μὴ ἀγνοίᾳ δῆθεν καὶ ξυναρπαγῇ περιπεσόντος, ἀλλὰ καὶ γνώμῃ.

ε'. *Τὰ κατὰ τοὺς πατριάρχας, τόν τε Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Ἀντιοχείας.*

ς'. *Ἀναχώρησις ἐκ τοῦ πατριαρχείου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου.*

Τὰ γὰρ πρὸ τοῦ ἤπειγον τούτους τοιούτους εἶναί τε καὶ φαίνεσθαι. Τὰ δ' ἦσαν πρῶτον μὲν τὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου, ὃν πολλοῖς ὑπῆγον τοῖς χαλεποῖς πρότερον, [P 81] μέχρι καὶ αὐτῆς ἐξορίας περιστάντες τὴν δριμύτητα τῶν κακῶν, ἐφ' ᾧ τὸν τόμον καθυπογράψειε, κἂν ἐκεῖνος μετὰ πολλὰς ἐπηρείας τὸν μὲν τόμον, ὡς μὴ δοκιμάζειν ἔχων ὡς ἀλλοεθνὴς καὶ τῶν ἡμετέρων δοκῶν ἀξύνετος ὁ τοσοῦτος τὴν γνῶσιν, παρεθεώρει, ἄλλην δέ τινα ὁμολογίαν ἐξ ἑαυτοῦ ἔγραφε καὶ ὑπέγραφεν, αὐτὴν δὴ

reprobare ut malum et temerarium. Qua in expressione indignationis suæ adversus audacem novitatem, exardescenti suo more ferventius logothetæ, opportune arrepto Philadelphiensis tempore, tomum a patriarcha editum obtulit, eoque illa verba legit quæ similem damnatæ jam in Marci libro pravitati sententiam, si recte intelligerentur, continebant; quod sic reipsa se habere efficaci oratione declaravit. Hic logotheta, velut apertis sibi oculis, prius non animadversam intuens labem, aspectu resiliit, verbique insidiis opertum malum cum primum agnosceret detestari se professus, maximæ patriarcham inscitiæ damnavit; nec abfuit quin propagata ea res in notitiam multorum brevi ad aures imperatoris perveniret, qui et ipse in sensum arcane pravum verborum tomi ambiguorum facile tot jam agnoscentium admonitu penetrans, multosque ac magnos viros cernens in culpando tomi loco, clarius a Marco expressam obscurius astruente sententiam, unanimi assensu convenire, decrevit cum oportere congrua emendatione in sensum orthodoxæ doctrinæ quam accommodatissimum reformari: non enim esse consentaneum, qui alios defectionis a vera fide accusarent, ejus ipsius teneri convictos criminis; atque adeo isti malo curando id adhibere pro remedio, quod ipsum esse malum deprehenderetur. Talia dum primo mussitarentur, deinde sensim increbescerent, haud diu potuere occultari patriarchæ. Audit cito rem totam, et quid pararetur intelligens, in contumeliæ non tolerabilis parte numeravit se tanta ex tam multo theologicæ **120** doctrinæ existimatione subnixum accusari aberrationis a dogmate orthodoxo, ejusque, ut sui quidem adversarii persuadere conarentur, longe gravissimæ ac turpissimæ. Quare ad hunc tali indignatione præoccupatum cum venissent qui rogarent ut ipse corrigeret quod in tomo ejus vitiose scriptum erat, præfracte negavit agnoscere, se quidquam in suo tomo quod emendari opus esset, de petitione insuper illa ipsa, uti de irrogata sibi contumelia, conquerens, iraque ex fastu non modica sævions. Sic repulsi qui patriarcham adierant, imperatori renuntiarunt non modo pravæ contra fidei dogma persuasionis, sed addita huic pervicacia etiam hæreseos compertum cum teneri. Deincepsque sensim plurimi ab ejus communione se abscindebant, ut hominis non ignorantia scilicet lapsi, aut in raptu mentis alio attentæ cæco per lubricum impulsu in ruinam præcipitati, sed certa scientia fixaque animi pertinacia errorem amplexantis suum.

5, 6. *De patriarchis Alexandrino et Antiocheno. Secessio patriarchæ Gregorii e patriarchio.*

Hæc patriarchæ contumacia ut cunctis videretur intolerabilior, faciebant quæ paulo prius in summæ dignitatis auctoritatisque personas severissime in hoc genere agi omnes viderant. In recenti quippe memoria versabatur quam nulla fuisset habita ratio virtutis, doctrinæ gradusque conspicui, quibus Constantinopoli peregrinans eminebat Athanasius Alexandrinus patriarcha, cum illum ecclesiastici volente imperatore vehementissime urserunt ad subscriptionem tomi, gravissimis inflictis recusanti pœnis, usque ad ipsam ejectionem in exsilium. Quibus ille minis malisque non pertractus quidem prorsus est eo quo impellebatur: tamen acerba plurima perpessus, tandem aliquo modo satisfacere curavit, allegata excusatione plausibili, haud suum esse, hominis longe a sua Ecclesia vitam peregre privatam actitantis, scriptum præsidis ejus urbis in qua ipse hospes degeret, judicio suo subjicere, quod facturus videretur, si suum illi a se lecto subscribere nomen attentaret in signum sententiæ de ipso suæ, præsertim cum probare librum

Digitized by Google

τὴν τῶν ἁγίων καὶ καθημαξευμένην, μηδὲν τὸ ἀσα- A φὲς καὶ ὑπονοούμενον ἔχουσαν. Δεύτερον τὸ κατὰ τὸν Ἀντιοχείας Ἀρσένιον, πῶς μόνον ἀκουσθὲν συσταθεὶς ἐπ' Ἐκκλησίας τῷ ῥηγὶ Ἀρμενίας τὰ ἔσχατα κατεγνώσθη καὶ τῶν διπτύχων ἐξεβάλλετο. Καὶ βασιλέως ὅτι τε τὸν πατέρα δόξαντα περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἁμαρτεῖν ἄταφον ἀφῆκε καὶ ἀμνημόνευτον καὶ ὅτι τὴν προτέραν σύζυγον τὰ ὅμοια περὶ τὴν εὔφημον μνείαν ἔδρα, καὶ τρίτον τὴν μητέρα, ὅτι εἰ μὴ καὶ αὐτὴ τὸν τῆς πίστεως δέδωκε λίβελλον, οὐκ ἂν εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο. Πολλή τις ἦν ἡ κατὰ τοῦ πατριάρχου μέμψις, ὅτι δόξας σφαλῆναι μὴ διορθῶτο, ἀλλ' ἰσχυρογνωμονοίη καὶ μῶμον προστρίβεσθαι θέλοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἁπάντων μῶμον τὸν χείριστον. Ὑπέρρει γοῦν διὰ ταῦτα ἡ πρὸς ἐκεῖνον τοῦ βασιλέως διάθεσις, καὶ οἱ κατ' ἐκείνου ἰσχυον B πλέον ἔτι, μέχρις ἂν καὶ τοῦ δηλωθέντος Ἀθανασίου παραγγείλαντος καὶ συμβουλεύοντος δῆθεν τὴν ὑποχώρησιν (ἐκοινοῦτο γὰρ καὶ τούτῳ τὴν γνώμην ὁ βασιλεὺς, καὶ αὐτὸς ἐπευδόκει πρὸς ταῦτα, ὡς καὶ ὑποστῆναι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἄφιξιν ἐφ' ᾧ [P 82]

ξυμβουλεύοι). (ϛ') Ἀπειπὼν ἐκεῖνος καὶ ἀπαναρκήσας τοῖς ὅλοις, ἐν μιᾷ τῶν κυριωνύμων ἡμερῶν, ὁμιλίαν λαλήσας πρὸς τὸν λαὸν ὡς πολλοὶ ἐπισυνέστησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ὡς μὴ οἷός τ' εἴη ἀντέχειν εἷς πρὸς πολλοὺς, καὶ ταῦτα καὶ τῶν Ἀρσενιατῶν εἰρηνεύειν ὑπισχνουμένων εἰ καὶ αὐτὸς ἐξέλθοι, καὶ τέλος ὡς κατὰ δοκιμασίαν ἐξέρχεται, ἐπειπὼν ὡς εἰ μή γ' εἰρηνεύσοιεν τῇ αὐτοῦ ἀποστασίᾳ ἐπιστησόμενος αὖθις καὶ ὡς θὴρ ἐκείνους καταδραμούμενος, ἔξεισι καὶ τῇ τῶν Ὁδηγῶν μονῇ φέρων ἑαυτὸν δίδωσιν, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ ἀπρακτεῖν τελέως, ἀλλὰ καὶ συνεισβαλλόντων τῶν περὶ ἐκεῖνον ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν συνόδους τε γίνεσθαι καὶ κρίσεις ἀποκαθίστασθαι καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὖθις οἰκονομεῖσθαι, μνημονευομένου καὶ ἔτι. Ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὸ ἐπ' ἐκείνῳ σκάνδαλον κατεστέλλετο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐλθόντος καὶ τοῦ Ἐφέσου Ἰωάννου, ὃν καὶ μακρόθεν οἱ κατ' ἐκείνου προκατελάμβανον, μεῖζον ἤρετο, καὶ ὁ κρατῶν ἐν διχονοίαις ἦν εἰ μνημονευομένου ἐκείνου αὐτὸς ἁγιάζοιτο ταῖς θυσίαις. Διὰ τοῦτο καὶ πολλῶν μεταξὺ συμβάντων

inexploratum nemo sanus deberet, explorare autem aut quantum par erat expendere tam multa in tomo scripta otii ac facultatis non esset suæ, quoniam alibi educatus usus ac sensus proprios Constantinopolitanæ Ecclesiæ minus perspectos haberet **121** quam ad istud examen foret necesse. Quod unum recte posset, daturum se scriptam professionem suæ fidei, quam et exhibuit, ediditque subscriptam a se, sanctorum dictis congruentem ac C trita gradientem via nihilque obscurum aut suspicioni obnoxium habentem. Adjungebatur eo, quod pari acerbitate consultum adversus Arsenium Antiochiæ patriarcham nuper fuerat. Qui auditus solum consensisse in negotio Ecclesiæ cum rege Armeniæ, ultimæ statim damnationi subjectus et erasus e diptychis fuisset. Tertium denique celebrabatur ecclesiasticæ constantiæ in tali causa domesticæ pietatis victricis luculentum exemplum, siquidem Andronicus ipse Augustus parentem proprium errasse in Ecclesiæ causa judicatum insepultum et officio memoriæ mortuis reddi solitæ multatum dimiserat. Quin et priorem suam conjugem pari funeris et mentionis in sacris, simili ex D causa, honore privaverat; denique matrem ipsam suam nonnisi dato ab ipsa libello fidei in communionem admiserat. Talia reputantibus et passim jactantibus multa cunctis oboriebatur contra patriarcham indignatio, in acres ipsius reprehensiones erumpens, quod is palam errasse deprehensus emendari recusaret, ac sua pertinacia labem inureret Ecclesiæ, labemque omnium pessimam. Refrigescebat his de causis ardens prius imperatoris in eum affectus, et adversariorum ejus magis quotidie magisque potentia crescebat, eo quidem usque ut modo memoratus Athanasius ipsum adiens auctor ipsi fieret patriarchalis dignitatis ultro abdicandæ. Id porro Alexandrinus non per se ausus

imperatoris suasu suscepit : nam Andronicus suum illi ejus rei desiderium communicaverat. Cui ille in re tali obsequendum ratus, sustinuerat convenire patriarcham, et quod haud gratum sciret fore, sponte consilium obtrudere. Aversatus ille quidem est invisam propositionem, nec se obsecuturum recepit. **122** Cæterum fractus animo et diffidens rebus suis, quadam die Dominica, homilia ad populum perorata, qua questus est multos insurrexisse adversum se, nec resistendo parem esse, utique unum comparatum plurimis; velle igitur cedere, ac cum Arsenianos jactare audiret pacem ipsos amplexuros si amoveretur e medio Gregorius, cupere probare an vera dicerent, ideoque secedere tantisper, animo duntaxat explorandi quid sint acturi, jam nunc plane denuntians, nisi illi promissis steterint et Ecclesiam turbare desierint, rediturum sese, et quidem iratum et ultorem, feræ instar ad eos incursandos erumpentis. Tantum effatus exiit, et se Hodegorum monasterio abiens condidit, non tamen ut functionibus prorsus inde cunctis abstineret patriarchalis potestatis : quin et convenientibus ad eum partis ejus antistitibus ac clericis synodi ab iis celebrabantur et judicia exercebantur, adeo ut paulatim totam Cyprius Ecclesiæ administrationem, ut ante, resumeret, quippe qui nec possessionem amisisse videretur, memorari adhuc inter sacra solitus. Cæterum offensio erga illum publica per hanc secessionem nulla ex parte minuebatur : quin auctæ potius brevi turbæ sunt, adventu in urbem Joannis Ephesini, quem absentem jam fuisse præoccupatum tractumque in partes adversantium Gregorio diximus. Inter hæc scrupulus quidam angebat imperatorem, dubitantem an sacra quæ adjuncta Gregorii patriarchæ publica commemoratione celebrarentur, sibi ad sanctificationem prodessent Propter hoc, et alia insuper

Digitized by Google

χώραν σχόντες οἱ κατ' ἐκείνου τὸ τούτου ὄνομα ἐν ταῖς συνάξεσι κατεσίγαζον, καὶ παραίτησιν ἐζητοῦντο ἐφ' ᾧπερ καὶ τὸν ἄξιον προχειρίσαιντο. Ἀλλ' ἐν τοσούτῳ καὶ ὁ εἰς πατριάρχην Ἀντιοχείας ἐπ' Ἀνατολῆς ταχθεὶς ἀπὸ Τύρου Κύριλλος μετ' Ἀρσένιον, ἀνὴρ εὐλαβὴς καὶ ἡσυχίας φίλος καὶ πλήρης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, τῇ Κωνσταντίνου ἐπιφοιτᾷ, ὃν ἔδει πάντως ἐλθόντα τὸ κῦρος ἐντεῦθεν λαβεῖν ἐκ μεταθέσεως ἀναβιβαζόμενον, κἂν τότε μὴ δεχθεὶς ὕστερον μετὰ χρόνους ὀκτὼ μόλις, καὶ ὑποσχέσεις δοὺς ἢ μὴν μὴ κατά τι Ἀρμενίοις συνέρχεσθαι ἐν τῇ ἐκείνων διάγοντα, ἐπεὶ τὰ κατὰ Συρίαν ἠφάνιστο, προσεδέχθη, κάνταῦθα τὸ βιοῦν ἀπήντλησεν. Ὡς- γοῦν ἐπιδημήσας οὗτος τῇ Κωνσταντίνου τῷ τότε ὑπὲρ ἄλλους ἐν τοῖς τῶν Ὁδηγῶν κατοικεῖν προύτιμᾶτο, ἀπάρας ἐκεῖθεν ὁ πατριάρχης Γρηγόριος τῷ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἐν τῷ Λάτρῳ μετοχίῳ μετοικισθεὶς δίδοται.

ζ. Τὰ κατὰ τὸν Γρηγόριον, ὅπως ἀπῃτεῖτο παραίτησιν.

Καὶ ἦν ἐκεῖ διαφιλονεικῶν [P 83] πρὸς ἀρχιερεῖς καὶ βασιλέα ἐπικαλούμενος, εἰ λαβόντες αὐτὸν σοφόν τε καὶ ἔντιμον νομιζόμενον, προσέτι δὲ καὶ ὀρθοδοξοῦντα, οὐχ ὅπως ἀτιμοῖεν ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ προσαφαιροῖντο τὸ ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ σέμνωμα. Καὶ δὴ καὶ ὡς εἶχε γράφων τὴν ἐπὶ τῷ τόμῳ τῶν κατηγορουμένων ἐπίλυσιν, ὅπως γράψοι τὴν ἀρχὴν καὶ ὅπως φρονοίη, καὶ ὡς εἰ μὴ οὕτως ἐξηγοῖντο, ἀνάγκη πᾶσα εἰς τὴν τοῦ Βέκκου γνώμην ἐμπίπτειν, ταῦτα λέγων ἠξίου διδόντας αὐτοὺς τὸ ἐπὶ τῷ ὀρθοδόξῳ οἱ βέβαιον καὶ ὁμολογοῦντας ἀντιλαμβάνειν παρ' ἐκείνου τὴν τοῦ θρόνου παραίτησιν. Τοῦτο οὖν ἐκείνοις λαβύρινθος ἄντικρυς δυσδιέξιτος· εἰ γὰρ ὁμολογοῖεν ὀρθόδοξον, ἡ ἐπὶ τῇ παραιτήσει ἀξίωσις οὐχ ὅπως ἄδοξος, ἀλλὰ καὶ τυραννικὴ κατεφαίνετο. Ἀντῆξιουν γοῦν διὰ ταῦτα κἀκεῖνοι τὴν βασιλέα κρίσει ἐπιτραπῆναι τὰ κατ' ἐκεῖνον, καὶ εἰ μὲν εὑρεθείη ἀπὸ κοινῆς σκέψεως τὸ ἀσφαλὲς ἐφ' οἷς ἔγραψεν ἔχων, τελεῖν καὶ αὖθις εἰς πατριάρχην ἐκεῖνον, εἰ δέ γ' ἐξελεγχθείη ἐμπεσὼν εἰς σφάλμα δογμάτων, αὐτὸν μὲν ζητεῖν ἐν μετανοίᾳ συγγνώμην καί γε λαμβάνειν, αὐτοὺς δ' ἀφέντας ἐκεῖνον δικαίως (καὶ τίς γὰρ ἐντεῦθεν παραιτήσεως χρεία;) ζητεῖν τὸν ἄξιον. Ἐδέξατο τὸν λόγον ὁ βασιλεύς, καί γε πέμψας παρεδήλου τῷ Γρηγορίῳ τὰ παρὰ τῶν ἀντιδικούντων λεγόμενα. Ὁ δὲ καθάπαξ δεινὸν ἡγούμενος εἰ καὶ αὐτὸς ὁ δοκῶν ὑπὲρ ἄλλους ἐπὶ τῇ παραβασίᾳ ἁλίσκοιτο δόγματος, ἐδέχετο τὴν ἀξίωσιν καὶ ἕτοιμος

multa sub id tempus occurrentia invidiæ in Gregorium inflammandæ apta, captato ejus inimici tempore nomen ejus in synaxibus presserunt, et ab ipso abdicationem petierunt, ut ad digni electionem in ejus locum rite inde procederent. Hoc rerum articulo Cyrillus ex Tyri episcopatu in patriarchatum **123** orientalem Antiochiæ post Arsenium translatus, vir religiosus, quietis amicus, plenus ecclesiastica gravitate, Constantinopolim advenit, quod illum ut faceret cogebat necessitas ratæ reddendæ promotionis suæ, haud aliter firmam auctoritatem habituræ propter transitum ex uno throno in alium, cujus inde gratiam impetrari oporteret. Quamquam tunc non impetravit ille quidem. Verum post annos octo rediens, vix, promissionibus datis se neutiquam in ulla re cum Armenis conventurum, quando in eorum ditione degeret rebus Syriæ jam perditis, denique admissus est, et hic vitam exhausit. Is igitur circa tempus cujus modo acta referebamus, Constantinopolim appulsus, cum propter eminentem super alios dignitatem eximie honorandus visus fuisset assignando ei apud Hodegos diversorio, recedens inde patriarcha Gregorius in hospitium Sancti Pauli in Latro transmigravit, illucque se abdidit.

7. *De Gregorio, ut ab eo petita abdicatio sit.*

Ibi erat altercans cum episcopis et imperatorem accusans, quod se, quem assumpsissent sapientem et honorabilem creditum ac præterea orthodoxe sentientem, nunc non modo ignominia afficerent, sed et ipsi pretiosum decus orthodoxe sentientis auferrent. Inter hæc quiritanda totus incumbebat in scriptitandas confutationes accusationum quæ tomo a se edito intentabantur. Istarum omnium apologiarum unus erat scopus demonstrare quam justa occasione, quam recto animo ipse a principio scribere aggressus esset, tum docere quam innocens et ab omni macula immunis sententia latuerit sub quibusdam in suo tomo obscure positis verbis ambigueque perplexis; quæ quidem ultro fatebatur, nisi eo modo quo nunc exponebat declararentur, necessario in Vecci sententiam incidere. Hæc ita disputans, petebat dari sibi ab iis quos compellabat, antistitibus **124** videlicet et Augusto, testimonium omni auctoritatis firmitate ad fidem plenam munitum, quo illi profiterentur plane se comperisse Gregorium patriarcham haud unquam in dogmate orthodoxo titubasse, hujus testimonii diplomate accepto se vicissim daturum pollicens rite conscriptam throni cessionem. Id istos labyrintho inclusit inextricabilis perplexitatis, secum utique reputantes, postquam eum sine dubitatione orthodoxum declarassent, flagitationem abdicationis throni pudendam ipsis et tyrannicam appariturum. Quare aliam expeditiorem viam rati sequendam antistites imperatorem orabant ut judicium rite institui de causa fideque Gregorii sineret, permittendo eum liberis synodi suffragiis; quibus si absolveretur et post accuratam explorationem scripta ejus ab omni pravæ doctrinæ suspicione aliena reperirentur, confirmaretur sane in antiqua possessione patriarchalis dignitatis, et throno insideret, ut prius, pergeret : sin clare convinceretur incidisse in errorem circa dogmata, tum ipse in pœnitentium ordinem redactus veniam posceret et impetratam acciperet, ipsi autem jam tum ejus obedientia rite soluti (nam quæ tandem in eo casu necessitas abdicationis foret?) quærerent alibi

Digitized by Google

ἦν ἁπαντᾷν εἰς κρίσιν. Ὅθεν καὶ ὥριστο μὲν ἡ ἡμέρα, ὥριστο δ' ὁ τόπος· ὁ δ' ἦν τὸ μέγα τοῦ βασιλέως παλάτιον. Ἐτάττοντο οἱ κριταί, οἱ κατηγορήσοντες ἡτοιμάζοντο· οἱ δ' ἦσαν οἱ σχισθέντες ἐκείνου, ὅσοι τε τῶν ἀρχιερέων καὶ ὅσοι τῶν κληρικῶν. Τὰ πάντ' εὐτρεπῆ, ἔδει δὲ συνελθεῖν καὶ μόνον. Ὡς δ' ἡ κυρία παρέστη καὶ ἁπαντᾷν ἔδει εἰς ταυτὸν πάντας, [P 84] αὐτὸς σύναμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πρωϊαίτερον ἑτοιμασθεὶς ἐφίππος σὺν ἐφίπποις πρὸς τὸ παλάτιον ἀπαντᾷ, καί που ἱστάμενος ἔξω ὡς ἔτυχεν ἔχων, δήλην τῷ βασιλεῖ τὴν σφετέραν ποιούμενος ἄφιξιν ἁπαντᾷν τὴν ταχίστην καὶ κριτὰς καὶ κατηγόρους ἠξίου. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς σοφώτερόν τι καὶ βαθύτερον ἐννοῶν, ὡς γεγονυίας τῆς διαλέξεως οὐδὲν ὅλως χωρήσει κατ' ὀρθὸν τὸ πρᾶγμα, ὡς θάτερον ἀμφοῖν γενέσθαι, ἢ ἐκεῖνον φανέντα κακὸν ἠσυχάζειν ἢ ἐκείνους διαβολεῖς ὁμολογεῖν, ἀλλὰ παραμένειν καὶ αὖθις τὸ σκάνδαλον, φύσεως ἐχόντων τῶν λόγων λόγοις μάχεσθαι, ὡς πραγμάτων καὶ μόνων εἶναι

A τὴν ὁμολογίαν τῆς φύσεως, ὡς ἔχουσι φαινομένων καὶ μὴ ὡς λέγονται, ταῦτα σκοπήσας, καὶ μᾶλλον ὅτι τοῖς καταβαλοῦσιν οὐκ εἰς ἀσφαλὲς πάντη περισταίη ἂν τὸ πραχθὲν ὡς εἰς ὀβελισμὸν ἀγομένοις διὰ τὴν τοῦ χειροτονητοῦ παραβασίαν, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ τὸ ἐπισφαλὲς ὁμολογοῦντες ὑπέγραψαν, οὐκ ἔκρινεν εἰς συμφέρον γενέσθαι τὴν κρίσιν. Ὅθεν καὶ πέμψας ἀπήρτα τὴν διαδικασίαν. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ἀντίθετοι τούτῳ εὐφυῶς ἀπεκρούοντο τὰ τῆς κρίσεως, οὐκ εἰς συμφέρον ἔσεσθαι τοὺς λόγους πολλῶν κινηθέντων διαβεβαιούμενοι, ἐπειθον δὲ βασιλέα πέμπειν καὶ ἀξιοῦν παρέχειν λίβελλον παραιτήσεως. Μηδὲ γὰρ εἰς συμφέρον ἔσεσθαι τὴν ἐξέτασιν, αὐτοὺς δ' ἐντεῦθεν ὁμολογεῖν εὐσεβῆ, καὶ μηδένα τὸν διστάγμὸν ἐπὶ ταῖς σαῖς, φησὶ, φέρειν δόξαις, μόνον δὲ σκανδαλισθῆναι διὰ τὸ τοῦ Μάρκου γράμμα, ὃ καὶ αὐτὸς σὺ φθάσας πολλάκις ταῖς ἀποβολαῖς δέδωκας ὡς παρὰ τὸ ὀρθὸν συντεθὲν τῆς κοινῆς δόξης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ ταῦτα δίκαιον εἶναι βασιλεῖ

B

C

D

dignum qui throno subrogaretur. Admisit propositionem imperator, et missis ad Gregorium certis hominibus ei significavit quid ejus adversarii poscerent. Hoc ille cognito, qualemcunque arripiendam occasionem putans turpissimæ inustæ suo prius late inclyto nomini labis semel eluendæ, prompte admisit quod offerebatur, paratissimumque se exhibuit vadimonio sistendo. Dies inde dicta judiciò est, designatusque locus magnum palatium imperatoris. Nominantur judices, accusatores comparantur. Erant hi quotquot ex episcopis et clericis se palam a Gregorio absciderant. Parata cuncta erant, in procinctu proximo conventus. Adest statuta dies, qua congregandi omnes in loco exspectabantur. Universos prævertit patriarcha cum suis, mane **125** jam tum primo eques ipse cum sociis item equitibus ad magnum palatium expeditus occurrens. Ac ubi primum palatinos ministros reperit, consistens, nuntiare jussit imperatori suum adventum, rogareque a se ut judices quamprimum et accusatores coire suos vellet. Verum imperator re attentius considerata mutaverat sententiam. Repetens enim memoria successum similis colloquii cum Vecco habiti, ex quo nihil utile ad pacem Ecclesiæ provenisset, facile intelligebat haud majorem exspectari debere conventus hujus fructum. Alterum enim necessario secuturum, ut aut Gregorius peccasse judicatus indeque redactus in ordinem privatus viveret, aut ipsius palam innocentia perspecta ejus adversarii infamiæ ac pœnis calumniatorum subjacerent. Utrumvis autem contingeret, mansurum nihilominus Ecclesiæ scandalum, nec remissius sævitura rixantium jurgia, cum sermones opponere sermonibus, et natura promptum et usu ac licentia infinitum sit, siquidem ubi res ipsæ, quæ controversias palam exhibitæ finirent, non proferuntur nisi larvatæ formis, quibus eas disserentium oratio fucavit, nulla spes restat litium finiendarum, quibus inexhausta humanæ linguæ loquacitas scaturiginem semper suggeret æterno profluvio suffecturam, una sola, sed dudum ubique desperata conditione certæ pacis inter homines proposita, si posset effici ut de rebus prout revera sunt, non prout pinguntur dicendo, judicaretur. Denique adversariorum Gregorii, hominum sibi charorum, causa et periculo maxime imperator movebatur ad vitandam aleam judicii de homine quem ipsi patriarcham fecissent, cujus tomo subscripsissent, instituendi. Nam hoc secundum accusantium spes ac vota damnato, statim apparebat errasse illos et pessime Ecclesiæ consuluisse, qui suis temere suffragiis suspectæ doctrinæ virum in thronum evexissent, unde postea deprehensa ejus a fide recta defectione dejiciendus necessario fuisset. Apparebat et erroris ob quem is damnatus esset haud fuisse immunes eosdem, utpote qui verba illa suspecta, sub quibus latuisse hæresim postmodum ipsi agnovissent, **126** sua festinassent subscriptione inconsultissime firmare. Quo utroque nomine quin pœnas Ecclesiæ deberent, non videretur posse dubitari. His secundis cogitationibus de priori tunc consilio detractus Andronicus, cum misisset qui judicii apparatum disjicerent, haud multum ii repugnantes invenerunt accusatores patriarchæ. Hi enim suum quoque ipsorum in tali causa verti periculum intellexerant, veriti ne motis, ut fit, ea occasione multis aliquid detegeretur, quod grave ipsis damnum accerseret. Confirmarunt ergo cupide imperatorem in nova sententia judicii omittendi, auctoresque illi fuere mittendi ad Gregorium qui libellum abdicationis sedis ab eo poscerent, prætextu ipsius famæ consulendi. Cum enim sint ancipites judiciorum exitus, videre profecto ipsum quam foret sibi turpe damnari. Victoriæ autem incertæ fructum certum jam nunc citra certamen offerri : promittebant quippe, simul ab eo accepissent cessionis syngrapham, se vicissim illi testimonium authenticum daturos, quo is plane ortho-

Digitized by Google

τε πείθεσθαι τὰ χρηστὰ συμβουλεύοντι καὶ εἰρηνικῶς ἀπαλλάττειν. Ταῦτα πολλάκις διεμηνύετο, ἀλλ' οὐκ ἔπειθεν. Καί γ' ἐπὶ πολλοῖς καὶ τὸν τότε κοιαίστορα Χοῦμνον καὶ τὸν συγγράφοντα σύναμα πέμπων ὁ βασιλεὺς προσέταττε λέγειν καὶ ἀξιοῦν τὰ αὐτὰ παρ' αὐτοῦ. Τυραννεῖσθαι γὰρ τῇ εἰς ἐκεῖνον γάπῃ ἐπὶ τῷ μέχρι τόσου τὴν Ἐκκλησίαν κυμαινομένην περιορᾷν, καὶ μηδὲν ἐφεῖναι τοῖς κατ' ἐκείνου ὥστε καὶ πλέον τι παρὰ τὸ εἰκὸς ἐκκηρύττειν, ἀλλ' ὀρθόδοξον ἡγεῖσθαι πείθειν καὶ ἑτοίμως σπένδεσθαι τοῦ σκανδάλου παραιρεθέντος· τὸ δ' ἔσται πάντως, εἰ μετ' εἰρήνης παραιτοῖτο. Ταῦτ' ἔλεγε βασιλεὺς, ἀπειρηκὼς ἤδη πρὸς τὸ τῶν πολλῶν σκάνδαλον. Ἀλλ' ἀκούων ἐκεῖνος τότε πολὺς ἦν ἀλύων, εἴπερ ἀναφανδὰ μὲν ἐφ' αἱρέσει τοῦτον διεκωμῴδησαν, κρύφα δὲ ὡς ὀρθοδοξοῦντα [P 85] δέχονται. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐζήτει ταύτην κοινῇ παρ' αὐτῶν γενέσθαι, συναχθείσης τῆς πολιτείας ἅμα συγκλήτῳ καὶ βασιλεῖ, μηδὲ τῶν ἐκκρίτων μοναχῶν ἀπόντων

η'. *Ὅπως συναχθέντες οἱ ἀρχιερεῖς κατὰ τὸ παλάτιον ὡμολόγησαν τὸν Γρηγόριον ὀρθόδοξον.*

Ταῦτα ζητοῦντος ἐκείνου ὡς αὐτίκα καὶ τὴν παραίτησιν δώσοντος, σκέψις ἦν μεγίστη, καὶ σχίσμα μέγα μεταξὺ τῶν ἀπ' ἐκείνου σχιζομένων ἐγένετο, τῶν μὲν μηδ' ἀνεχομένων ὁμολογεῖν ἐκεῖνον ὀρθοσεβῆ, ὡς εἰ ὁμολογοῖεν, παρευθὺς ἐγκαθιστᾶν τῷ θρόνῳ καὶ ἄκοντας, καὶ τοῦ αἰτίου λυθέντος αὐτὸν ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐπιτιμᾶν [P 86] ἀδικοῦσι καὶ τῆς ἀξίας ἐπιλαμβάνεσθαι. Ἦσαν δ' οὗτοι οἱ περί τε τὸν Ἔφεσου καὶ τὸν Κυζίκου, οἳ δὴ καὶ μᾶλλον δεῖν ἔλεγον κρίνεσθαι τὸν Γρηγόριον, καὶ σφᾶς τὸ ἀποβησόμενον δέχεσθαι, μηδ' ἐπειλύειν τὴν κάκην, μηδ' ἄλλα κεύθοντας ἄλλα βάζειν, οἰκονομοῦντας. Τῶν δὲ τρόποις οἰκονομίας νευόντων ὁμο-

doxus et ab omni pravæ doctrinæ suspicione alienus declararetur, culpa ejus demum omni redacta in non valde pudendam negligentiam permittendæ editionis commentarii Marci monachi, in quo sero tandem, quod et ipsum aliquoties constabat fassum, deprehendisset quædam non usquequaque ad ecclesiasticæ rectitudinis normam exacta. Delegati ab Augusto qui hæc Gregorio agerent, sæpe illum in istam sententiam sunt allocuti, sæpe adhortati ad obsequendum imperatori salutaria ipsi suadenti, pacateque ac secure defungendum invidioso et præcipiti negotio. Sed surdo semper cecinerunt, quoad conficere quomodocunque rem Augustus volens, post multos alios id frustra conatos, duos ad extremum misit, Chumnum quæstoris tunc officio fungentem, et cum eo hujus historiæ scriptorem. Ilos jussit et disserere denuo et orare a se instantius eadem illa superius memorata, prætereaque de novo addere, hactenus se tyrannica quadam vi amoris in Gregorium sui prohibitum a necessario rei publicæ pacandæ, sed illi parum decoro, remedio adhibendo, et potius passum esse jactari Ecclesiam factionum fluctibus quam inducere potuerit animum ad permittendam adversariis Gregorii traductionem ipsius nimis ignominiosam; **127** et fixum semper in eo perstitisse ut salvo patriarchæ honore publicæ offensioni satisfieret, ac non aliter quam illo vere orthodoxo declarato scandalum tolleretur rixarum nunc flagrantium causa. Quocirca enixe nunc ultimum rogare ut fœdus inire in eam conditionem velit. Id omnino futurum, si ultro ac voluntarie patriarchatu cedat. Hujusmodi fuit postrema Gregorio perlata denuntiatio imperatoris, jam pertæsi tam gravem tamque diuturnam perturbationem multorum. Verum hæc ille tunc audiens multus fuit in deploranda sua sorte, perinique secum agi conquerens, quem sui adversarii publice quidem infamarent ut manifeste compertum hæreseos, clam autem ut orthodoxum agnoscere se dicerent et communione amplecti. Tum sic orationem concludit, ut omnino se velle, eaque tantum lege conventurum bona fide in concordiam danda sedis abdicatione affirmaret; si prius congregata civitate universa, senatu cum imperatore præsentibus, nec inde absentibus delectis ex universo monachorum ordine, testimonium conscriberetur, quo universi unanimi consensu declararent esse Gregorium plane immunem a labe omni ac suspicione pravæ doctrinæ.

8. *Ut congregati episcopi apud palatium palam declararint orthodoxum esse Gregorium.*

Id cum ille ita quæreret ut ab hoc dato statim se abdicationem rite conscriptam vicissim daturum polliceretur, magna est et perplexa instituta deliberatio disquirentium ecquid expediret morem illi gerere. Ea occasione qui semel a Gregorio se absciderant, rursus ab invicem scissi sunt, divortiis abrepti factionum, quibusdam non sustinentibus declarari eum orthodoxum, quod id nihil minus esse dicerent quam confirmare in patriarchali throno quem dejectum inde omnes vellent. Quis enim non videret, simul purgata esset pravæ doctrinæ labes, quæ sola allegaretur ratio depositionis ejus, perstiturum illum quam optimo jure in dudum accepta potestate, suffragantibus vel invitis ejus adversariis, et pœnas sic luituris imprudentiæ qua ejus exauctorandi viam illam inivissent, quæ ad ipsum in sedis possessione ineluctabiliter corroborandum una esset omnium aptissima? Itaque illum haud dubie deinceps patriarcham tanta illa usurum potestate ad eos ulciscendos qui se accusassent; quos miseros e loco superiori pro libitu incursaret, iræ obsequens et iis ipsos subjiciens suppliciis, **128** quæ proprius illi dolor, in memoria recenti traductionis suæ, juste injustis delatoribus posse imponi suaderet. Adlectores hujus sententiæ Ephesinus et Cyzicenus antistites, multos quisque sibi adhærentes trahens. Quorum audiebatur omnium unanimis oratio, ventilari omnino ec-

Digitized by Google

λογεῖν εὐσεβῆ τὸν Γρηγόριον, ὡς μηδ' ἐκ τοῦ τόμου τόσον σκανδαλισθέντας ὅσον ἐκ τοῦ τοῦ μοναχοῦ Μάρκου γράμματος, μόνον ἐκεῖνον ἕτοιμον εἶναι ἠξίουν παρέχειν τὸν τῆς παραιτήσεως λίβελλον. Καὶ ἤθελον τοῦτο, εἰ οἷόν τ' ἦν, πληροφορεῖν καὶ γράμμασι τὸν Γρηγόριον. Ὁ δὲ πέμψαντος τοῦ βασιλέως λόγοις ἐπληροφόρει Θεοῦ ἐναντίον, ὡς ἔλεγε, μὴ φθάσαι τούτους ὁμολογεῖν ἐκείνῳ τὸ σέβας, κἀκεῖνον διδόναι τὸ τῆς παραιτήσεως ἔγγραφον. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἐφέσου οὐδ' ὅλως οὔτε τὸν λόγον ἐδέχοντο οὐδὲ τὸ πρᾶγμα εὔσχημον ἔκριτον· οἱ δὲ περὶ τὸν Φιλαδελφείας καὶ μάλα τὸν λόγον ἔνορκον εἶχον ὡς ἐναντίον γίνεσθαι λεγόμενον τοῦ Θεοῦ, κἂν μεταβάλοι τὴν γνώμην ἐκεῖνος, αὐτοὺς ἔχειν τούντεῦθεν δύναμιν καθαιρεῖν ὡς ἐπιορκίας ἀλόντα διεβεβαίουν. Τῶν γοῦν περὶ τὸν Ἐφέσου τε καὶ Κυζίκου μηδ' ὅλως καταδεχομένων τὴν κοινωνίαν ἐκείνην, ἀλλὰ κρίνειν θελόντων ὃν εἰδέναι ἔλεγον ἀλισκόμενον, ὁ βασιλεὺς πρὸς ἐκείνους λέγων καὶ μὴ πείθων, ἐπεὶ ἑώρα ἀνασοβουμένην τὴν θήραν ἐπὶ τῷ μηδὲν τὰς προφορὰς παύεσθαι, μιᾷ νυκτῶν συγκαλέσας καὶ περὶ τῶν προκειμένων οὐκ ὀλίγα διεξελθών, τέλος μὴ πειθομένοις ὀργίζεται, σκληρότητα σφίσιν ὀνειδίζων καὶ ἀνοικονομησίαν ὡς ἀναταράσσειν ἀεὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὀρεγομένοις καὶ ἀνεγείρειν κλύδωνας μήπω κατευνασθέντας τέλεον. Κἀκείνους μὲν καὶ ἄμφω ἀπὸ προσώπου ποιεῖται, ἐπισκήψας σφίσι μετ' ἐμβριθείας ἐγκλεισθῆναί τε ταῖς καταμοναῖς καὶ ἀπροΐτους μένειν, ἕως οὗ ἀποκαταστάντος πατριάρχου τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐξετασθήσονται, καὶ μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν Ἐφέσου, ἐπεί γε καὶ ἔφθασε γράψας Ἀσιανοῖς κατὰ Γρηγορίου τὰ χείριστα. Καὶ τοὺς μὲν οὕτως ἀποπεμψάμενος ὁ κρατῶν, τοῖς σὺν ἐκείνοις μονωθεῖσιν ἐμβριθέστερον προσφερόμενος πειθηνίους τε παραυτίκα δείκνυσι καὶ συνενοῖ τοῖς λοιποῖς. Οἱ δὴ καὶ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον συναχθέντες, παρόντος μὲν βασιλέως, παρούσης δ' ἁπάσης συγκλήτου καὶ κλήρου καὶ μοναχῶν σχεδὸν ἁπάντων καὶ λαώδους οὐκ ὀλίγης μοίρας, συνόντων καὶ αὐτῶν δὴ τῶν κατὰ Γρη-

clesiastico debere judicio causam Gregorii, permittique suffragiis peritorum recte ille necne circa dogma sentiret, nec reformidandum litis exitum. Sese enim eventus qualiscunque jam nunc sibi periculum deposcere. Præstare quippe illud longe quam dissolutissima ratione plagam incuratam fasciis solvere, alia conscie celantes alia effutire; denique fucum vanarum excusationum inexcusabilibus actis et scriptis appingere. Huic opposita ex adverso invalescebat opinio multorum, compositionis viam quæri oportere contendentium, nec aspernandam videri conditionem oblatam. Caveri enim satis posse certitudini promissæ cessionis : qua satis constituta, quid tandem mali esset consolari Gregorium dando illi quod petebat testimonio, cum satis constaret non tam ex ejus tomo scandalum multorum ortum quam ex scripto Marci monachi? Exhiberet se modo Gregorius paratum dando abdicationis libello ubi testimonium acceperit; et si queat ab ipso impetrari, fidem in id suam scripto rite consignato jam nunc obliget. Tum sane consulatur ejus famæ, conscribendo quale postulat sanæ suæ doctrinæ testimonio. Compellatus igitur a missis ab imperatore ad hoc ipsum Gregorius de promisso abdicationis dando, ille ad id scripto concipiendum haud promptus omni verborum asseveratione coram Deo, sic enim est locutus, confirmavit non prius ipsos edituros scriptum quo sibi decus incorruptæ in dogmate fidei assererent, quam ipse vicissim rite conscriptum abdicationis patriarchatus libellum daret. Hoc relato responso Ephesinus, et qui ei adhærebant, haud acquiescendum arbitrabantur, multaque allegabant ob quæ nec tutum nec honestum id esse contenderent. Philadelphiensis contra cum suis, illam interpositam a Gregorio Dei mentionem in pollicendo pro vero juramento interpretantes, satis eam promissionem videri debere affirmabant, **129** quippe a qua si resilire postea

Gregorius tentaret, statim, uti perjurii compertus, legitime dejici patriarchatu et canonice deponi posset. Perstabant nihilominus Ephesinus et Cyzicenus in contraria sententia, contendentes nulla ratione tām merito hæreseos suspectum hominem crimine nondum purgato in quolemcunque communionem debere admitti, necessariumque omnino pertendentes causam ejus cognosci, ac nihil se præverti passuros judicio, quo certum jam haberent eum pravæ doctrinæ manifeste convincendum. Egit cum his imperator, et sermone accurato est conatus illos ab hac pertinacia deducere : sed profecit nihil. Unde angebatur animo, feram in casses mox induendam intempestivis male cautorum venatorum abigi clamoribus dolens, infinitumque duci tumultuosissimarum rixarum funem ferens ægerrime. Hac instinctus sollicitudine ad ambos hos præsules nocte quadam vocatos copiosissime instantissimeque de toto negotio disseruit, ostendens quam conveniret unicam istam oblatam arripere conventionis ansam. Ac cum nihil ab illis impetraret, excandescens exprobravit durissimam utrique pervicaciam, increpans esse illos compositionis inimicos, pacis hostes, cupere jactari æternis contentionibus Ecclesiam, novasque ciere tempestates veteribus nondum plane compositis. Sic iracunde objurgatos facessere a conspectu suo jussit, minacissime suis imperans, irent, abducerent contumaces, abderentque disjunctos invicem in separatas custodias, prohibito quorumvis ad eos accessu. Ita utrumque servarent quoad præposito Ecclesiæ patriarcha novo causæ ipsorum legitimo judicio subjicerentur, maxime autem Ephesini, qui jam litteras fœdissimæ obtrectationis in Gregorium plenas Asianis inscriptas edidisset. His in hunc modum a se dimissis imperator, sequaces ipsorum vehementi adortus impetu, absentia jam ducum infirmiores facile deterruit, pertractosque in sententiam cæteris adjunxit; qui-

Digitized by Google

γορίου τὴν ἀρχὴν ὁρμησάντων, [P 87] σταθεὶς ὁ Φιλαδελφείας Θεόληπτος πολλῶν τῶν κατὰ Γρηγορίου στομάτων μία γλῶσσα γίνεται, καὶ ἀνακηρύττει παρόντα τὸν πατριάρχην ὀρθόδοξον, ἅπαν δ' ἐκεῖνο σκάνδαλον καὶ πᾶσαν τὴν ἀπ' ἐκείνου ἀποστασίαν τῷ τοῦ Μάρκου γράμματι ἀνετίθει ὡς ἐκεῖθεν ἀνεγηγερμένων τῶν ταραχῶν, οὗ δὴ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου ἀποβληθέντος ἐκείνους μηδένα ἔχειν τὸν δισταγμὸν ἐπ' αὐτῷ τοῦ μὴ ὀρθόδοξον ἔχειν διωμολόγει. Ταῦτα λέξας τε καὶ πλατύνας ἐπίτηδες τῶν ἄλλων ἐστώτων ἐν σιωπῇ καταπαύει τὸν λόγον.

θ'. *Λίβελλος παραιτήσεως ἐπὶ τῷ θρόνῳ τοῦ Γρηγορίου.*

Ὁ δέ γε Γρηγόριος βασιλεῖ συνταξάμενος καὶ τοῖς συνειλεγμένοις, καὶ τὰ εἰκότα δεξιωσάμενος, ἐκεῖθεν ἀπαίρει, καὶ ἐπὶ σχολῆς τῇ ὑστεραίᾳ συντάττει τὸν τῆς αὐτοῦ παραιτήσεως λίβελλον, ἔχοντα ἐπὶ λέξεως οὕτως· « Ἐμὲ προὐβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν καὶ εἰς τὸ τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα οὔτε αἱ ἐμαυτοῦ σπουδαὶ οὔτε τῶν ἐμῶν φίλων συνάρσεις, ἀλλ' ἀνῆειν ὡς οἶδε μόνος Θεός. [P. 88] Ἐπεὶ δὲ τοῦτο γέγονε καὶ διετέλεσα ἔτος ἕκτον ἤδη καὶ πρὸς εἰς τόδε τὸ λειτούργημα, πάντα ἐποίουν καὶ ἔλεγον ὥστε καὶ τοὺς σκανδαλιζομένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποδιισταμένους εἰς εἰρήνην ἀγαγεῖν καὶ ἑνῶσαι αὐτῇ. Ἀλλὰ τὸ σπούδασμα τοῦτο εἰς τοὐναντίον ἢ ἐγὼ ἐβουλόμην προέβαινεν, ὥστε καὶ ἐβόων τινὲς ὡς οὐκ ἂν ἡ εὐκταία αὕτη εἰρήνη γένοιτο, εἰ μὴ ἐγὼ τὸ πατριαρχεῖον καταλιπὼν ἐκ τοῦ μέσου γενοίμην. Οὐκ ἠνεσχόμην ἐπὶ χώρας μένειν, οὕτως ἐναντίως ὁρῶν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔχοντα, ἀλλ' ἠγάπησα μᾶλλον σπενδομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀλλήλοις τοὺς σκανδαλιζομένους ὁρᾶν ἢ ἐμαυτῷ τὴν τοιαύτην κατέχειν ἀρχήν. Ἔνθεν τοι καὶ διὰ τὴν αὐτῶν τούτων ἐν Θεῷ εἰρήνην καὶ τὴν τῶν ψυχοβλαβῶν σκανδάλων ἀργίαν παραίτησιν ποιοῦμαι τοῦ θρόνου τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πατριαρχικῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος, οὐ μέντοι γε καὶ τῆς ἱερωσύνης, ἐπεὶ ταύτην ἐλεοῦντός με τοῦ Θεοῦ φυλάξω ἐμαυτοῦ διὰ βίου παντὸς, ὅτι καὶ διὰ μόνην τῶν πολλῶν εἰρήνην καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν ἕνωσιν ποιοῦμαι τὴν τοιαύτην παραίτησιν, οὐ μὴν ὅτι ἐμαυτῷ σύνοιδά τι πράξαντι ἀπεῖργον τῆς ἱερωσύνης ἐμέ. Ἔνθεν τοι καὶ ἔξεστι τοῦ λοιποῦ σὺν εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἄλλον ἐκλέξασθαι πατριάρχην καὶ εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην ταύτην ἀναβιβάσαι, ὃς ἂν καὶ ὑπὸ Θεῷ συμμάχῳ καὶ βοηθῷ, ὅσα καὶ κανονικὸς πατριάρχης καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς, εἰς ἓν τὰ διεστῶτα τῆς Ἐκκλησίας μέρη συνάγειν καὶ ἐπισυνάπτειν δυνήσεται. Καὶ γένοιτο τοῦτο οἰκτιρμοῖς τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δυσωπουμένου ταῖς

dus apud magnum coactis palatium, **130** præsente imperatore, præsente universo senatu, clero insuper et monachis fere omnibus laicæque multitudinis non exigua parte, nec non iis ipsis qui primi contra Gregorium sæve coorti fuerant, una considentibus, tot prius apertarum in Gregorium buccarum unam se ferens linguam Theoleptus nomine omnium declaravit, quem viderent coram adesse patriarcham, eum plane inculpatum circa fidem et orthodoxum esse, quidquid autem circa eum offensionis exstitisset publicæ secutæque ex hac ab illo secessionis, totum esse imputandum commentario Marci, qui procellarum ea occasione concitatarum unica origo, causa primaria fuisset. Quem commentarium cum jam palam ipse patriarcha rejecisset, nullam restare de recta ejus fide inoffensaque doctrina dubitandi rationem. Quare illum omnes pro recte sentiente pleneque orthodoxo se habere profiteri. Ea cum dixisset et de industria fusius explicasset, cunctis in silentio perstantibus, finem loquendi fecit.

9. *Libellus abdicationis throni a Gregorio datus.*

At Gregorius gratiis imperatori et universis qui convenerant prolixe actis, cunctis perofficiose vale dicto, inde abiens diem posteram formando per otium promissæ cessionis libello impendit, sic ad verbum se habenti : « Me in thronum patriarchalem et in hanc excelsam principalis sacerdotii dignitatem non mea ipsius promoverunt studia, nec meorum suffragationes amicorum, sed conscendi ut Deus solus novit. Postquam autem est hoc factum, atque annum jam sextum et quod excurrit in hoc sum sacro ministerio versatus, omnia eo mea facta dictaque retuli ut scandalum passos et ab Ecclesia divulsos ad pacem **131** reducerem ipsique unirem. Sed studium hoc meum in contrariam ac ego volueram partem acceptum est, ita ut aliqui clamarent nunquam successuram istam optatam pacem, nisi ego patriarchatu relicto e medio abirem. Non sustinui hærere in loco, sic commissam infestis factionibus cernens Ecclesiam, sed optabilius id ducens, malui fœderatos Ecclesiæ et invicem videre illos qui prius offensi dissidebant, quam perstare in possessione gaudereque honore tam illustris principatus. Itaque ad assequendam horum ipsorum in Deo pacem et animabus nocentium cessationem scandalorum, cessionem facio throni et principatus patriarchalis dignitatisque, non tamen sacerdotii. Nam hoc, miserante me Deo, servabo mihi per quantum superest vitæ spatium, quoniam propter solam multorum pacem et horum reconciliationem cum Ecclesia facio talem cessionem, nec mihi sum conscius fecisse quidquam quod me arceat sacerdotio. Quocirca de reliquo licet, cum Dei beneplacito, alium eligi patriarcham, qui thronum in hunc patriarchicum et principatum sacerdotii evehatur; qui Deo adjuvante, ut rite juxta canones ordinatus patriarcha et legitimus sacerdotum princeps, disjunctas Ecclesiæ partes redigere in unum ac coagmentare poterit. Eveniat id utinam miserationibus magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, exorati purissimæ Dominæ nostræ Virginis et Dei **132** Matris ac omnium sanctorum precibus. » His plane verbis conceptum hoc scriptum, idque nulla prorsus

Digitized by Google

τῆς πανάγνου δεσποίνης ἡμῶν Παρθένου καὶ Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων πρεσβείαις. » Ταῦτα γράψας, οὐ μὴν δὲ καὶ ὑπογράψας οὐδ' ὁτιοῦν, δῆλος ἦν συνεστὼς ἑαυτῷ τὸν θρόνον καὶ εἰς καιρὸν τῆς τιμῆς ἑαυτῷ προμηθούμενος τῷ μήθ' ὑπογράψαι (ἔδει γὰρ τὸ « ὁ χρηματίσας » γράψαι) μήτε μὴν αἰτίαν θεῖναι τῆς παραιτήσεως ἄλλην ἢ τῶν σχιζομένων εἰρήνην, ἧς μὴ προβάσης ἀντίκρυς, ὡς ἐπίστευεν, αὐτὸν τὴν ἀρχιερωσύνην ἔχοντα αὐτὸν εἶναι καὶ αὖθις τὸν πατριάρχην ἐκ τοῦ ἀκολούθου ξυνέβαινεν· ὁ γὰρ ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ ἀκαταιτίατος, ἐπὶ δὲ μόνῃ προφανεῖ αἰτίᾳ τὴν τιμὴν παραιτούμενος, ζῆλον ὡς τῆς αἰτίας μὴ προβάσης αὐτὸς ἂν εἴη καὶ πάλιν, θέλων μόνον, ὁ τὴν τιμὴν ἀναλαμβάνειν ἄξιος. [P 89] Οἱ μέντοι γε περὶ τὸν βασιλέα, καὶ μᾶλλον ὁ τὰ πάντα κυκῶν Θεόληπτος, μόνον ὅτι γράμμα παραιτήσεως παρὰ τοῦ Γρηγορίου ἐδέχοντο, χάριν εἶχον ἐκείνῳ ὡς ἤδη τὸ πᾶν λαβόντες, καὶ τοὺς ἄλλους ἔπειθον μὴ πολυπραγμονεῖν, μὴ ζητεῖν πλέον, μὴ τὴν ὑπογραφὴν ἀπαιτεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ καὶ μόνῳ τῷ γράμματι οἰκειοχείρῳ γε ὄντι, καί γ' ἀπαλλαχθέντας οὕτως ἐκέλευον ἀγαπᾷν. Γρηγόριος δὲ καὶ ταῖς ἐκ μακροῦ δυσμεναίνουσιν ἑαυτῷ πέμπων συγχώρησιν διηλλάττετο· καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις καὶ δῶρα προσαπέστελλεν, ὅσους ἄρα τῶν κληρικῶν ἐκ σκανδάλου τοῦ τότε διισταμένους ἀφῃρεῖτο τὰ σιτηρέσια.

ι'. *Ἀναχώρησις τοῦ πατριάρχου πρὸς τὴν τῆς Ἀριστινῆς.*

Τῷ δέ γε Ἡρακλείας Γερμανῷ καὶ τῷ Προύσης Νεοφύτῳ, οὓς δὴ καὶ καθεῖλεν ἐπ' αἰτίαις, τὸν μὲν Γερμανὸν, ὅτι σκανδαλισθεὶς ἐπ' ἐκείνῳ, τοὺς λογισμοὺς τὴν ἀρχὴν ἐκείνου δεξάμενος καὶ τελέσας εἰς μοναχοὺς καὶ πατρὸς ἐπ' ἐκείνῳ τάξιν ἐπέχων, τὰς ἐξαγορείας παρελογίζετο, τοῦ ἐξομολογουμένου μὴ ὁμολογήσαντος ὡς ἐκοινώνει τοῖς προτέροις οὐχ ὅπως εὐχῶν καὶ ψαλμῳδιῶν, ὡς ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ ἁγίου κλάσματος ἄρτου, μαθὼν παρ' ἄλλων ἐσύστερον, ἀρχιερεὺς πατριάρχην ἐγγράφως ἀφώριζε, Νεόφυτον δὲ ὡς συνυπογράψαντα καὶ ὁμογνωμονήσαντά οἱ, — ἐκείνοις τότε ὑπερηφανῶν ὡς ἀμαθέσιν, ἐνευμενιζόμενος ὕστερον, πέμπων ἐλάμβανε τὴν συγχώρησιν καὶ ἀντισυνεχώρει. Καί γε τῷ τῆς Ἀριστινῆς μονῳδρίῳ, ἐχώμενά που κειμένῳ τῆς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου

subscriptione firmatum, Gregorius ad suam fidem liberandam offerens, manifeste visus est non tam voluisse bona fide abdicare quam asserere sibi thronum et astu quodam præparare facultatem resumendi postmodum honoris, quando scilicet, mitigatis hominum odiis, et quæ tunc flagrabat invidia paululum remissa, opportunam occasionem esset nactus iterum exercendæ, nunquam vere, ut putabat, amissæ potestatis. Nisi enim hoc callide ageret, utique illum oportuerat consuetam illam ad scripti calcem apponere formulam : « Ego, quo de agitur in libello, subscripsi; » prætereaque certam et non ex incerti eventus conditione suspensam commemorare abdicationis causam. Nunc non aliud allegans cur cedendum loco putaret, nisi spem conciliandæ isto modo dissidentium pacis, relinquebat sibi astute jus ad sedem integrum, si, quod omnino futurum opinabatur, ne post suum quidem discessum certamina factionum quievissent. Quidni enim tunc, qui diserte alioqui professus esset haud se renuntiare sacerdotio quo nulla meruisset culpa privari, legitimum sibi patere ad sedem reditum contenderet, eamque pro libito, nemine jure obstante, resumeret, hypothetica cessione, cujus patrata conditio non sit, possessionem non abdicatæ absolute dignitatis prorsus abrumpere non valente, quam ad tempus duntaxat successus exspectati suspenderit? Verum imperator, et maxime cuncta tunc miscens Theoleptus, quomodocunque adepti quam tam anxie cupiverant abdicationem patriarchæ, captiosane illa esset an vera parum pensi habentes, qualis erat cunque pro sufficientissima satis accepere, gratias etiam ei qui dederat agentes. Quin et iis quibus fraus suboluerat persuaserunt ne suspicionibus curiose indulgerent, ne plus quærerent, ne subscriptionem postularent, sed satis esse duce-

rent simplex scriptum, cum id propria patriarchæ manu fuisse constaret exaratum. Sic omnes qui ad ipsos expostulatum eo nomine venerunt imperator et Philadelphiensis acquiescere jussos dimiserunt. Gregorius autem iis qui secum ex longo tempore simultates exercuerant, missa **133** injuriæ condonatione, reconciliatus est. Aliis etiam dona adjecit, iis nempe clericis qui, quod offensi nuper exorto scandalo secessissent, male multati fuerant, ablatis quæ prius præberi consueverant alimentis.

10. *Secessus patriarchæ in monasterium Aristinæ.*

Heracleotæ vero Germano et Prusæo Neophyto, quos exauctoraverat, Germanum quidem, quod cum initio sensus suos ac partes fuisset amplexus, etiam evectioni cooperans admittendo ipsum ad prævium patriarchali ordinationi monasticam professionem, qua functione obeunda patris erga se necessitudinem induerat, idem tamen postmodum a priori judicio susceptoque patris officio ingenti offensione resiliens, cavillatus confessionem a Gregorio monachi habitum accipiente de more factam non fuisse integram, quoniam is, prout postea certis auctoribus comperisse se aiebat, inter cætera peccata confessus haud fuisset se iis qui polluti habebantur piaculis palam antea contractis communicasse, non solum precibus et psalmodiis cum iis communiter celebrandis sed et sacri panis fragmenti participatione ab iis admissa, cum jam patriarcham ipse episcopus scripti edito excommunicaverat. Neophytum autem, quoniam in his Germano consenserat et libello excommunicationis a eo in patriarcham intortæ subscripserat. Iis, inquam, episcopis duobus, quos quando ista primum contra se attentarant, superbe ut imperitos traduxerat, nunc ultro placatus, allegatis ad eos conciliatoribus pacis veniam a se in illos actorum re-

Digitized by Google

τοῦ ἐν τῇ Κρίσει μονῆς (ἐκεῖ γὰρ πρωτοβεστιάρισσα Ῥαούλαινα συνῆγεν, ἐξ ἑαυτῆς περιθάλπουσα τὰ μεγάλα) φέρων ἑαυτὸν δίδωσι.

ια'. *Ὅπως τὸν τόμον τοῦ Γρηγορίου ἐπειρῶντο διελθεῖν.*

[P 90] Βασιλεὺς δὲ τῶν τοιούτων ἀπαλλαγείς, πολλοῦ τοῦ κατὰ τὸν τόμον ὑφέρποντος πλημμελήματος, οὐχ οὕτως ἠξίου ἐᾷν ἀδιόρθωτον, καὶ συνόδους συνεκρότει, καὶ πνεύματι ζῶντας σοφοὺς συνέλεγε, καὶ κοινῇ σκέψει μονωθέντα τὸν τόμον τοῦ βοηθοῦ (ὁ δ' ἦν Γρηγόριος) προσέταττεν ἐξετάζειν. Καὶ πρῶτα μὲν κατὰ τὸ μέγα παλάτιον σύναμα βασιλεῖ συναχθέντων σεισμὸς ἐνσκήψας ἐξαίφνης τὸν σύλλογον ἐκεῖνον καὶ τὴν σκέψιν διέλυεν· εἶτα κατὰ τὰ τῶν Βλαχερνῶν ἀνάκτορα καὶ αὖθις συνήγοντο καὶ ἐπιμελέστερον διεσκέπτοντο. Καὶ οἱ μὲν τὰ, οἱ δὲ τὰ ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ἡμέραις διαφιλονεικοῦντες καὶ λέγοντες, τέλος, ἐπεὶ οὐκ ἦν συμφωνεῖν ἐπὶ τῇ τοῦ γράμματος διορθώσει, ὑπεξεῖλον τέλεον τὴν ἐξήγησιν, κρεῖττον ἡγησάμενοι μὴ ὅλως τὸ ῥητὸν ἐξηγεῖσθαι ἢ ἐξηγουμένους ἀναῤῥίπτειν κίνδυνον.

ιβ'. *Περὶ τῶν σχιζομένων καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας.*

Τούτων δὴ γεγονότων οὕτως, βασιλεὺς καὶ αὖθις πολὺς ἦν ἀλγῶν ἐπὶ τῇ διαστάσει τῶν Ἀρσενιατῶν, καὶ ἅπας ἐγίγνετο εἰ οἷόν τε συμβιβάζειν αὐτοὺς καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑνοῦν. Ἔτυχον γὰρ καὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς στασιάσαντες, ὡς δύο μοίρας γενέσθαι, τοὺς μὲν πλείους ἀμφὶ τὸν Ὑάκινθον, ἑνίους δὲ ἐν τῷ Ταρχανειώτῃ Ἰωάννῃ σαλεύειν, ἀκριβολογουμένους ὑπὲρ ἐκείνους τὰ πλεῖστα, καὶ ὅτι χθὲς καὶ πρὸ τρίτης ἐν πυρὶ ἐκάλουν θεὸν οἱ ἀμφὶ τὸν Ὑάκινθον, πυρσολάτρας ἐκείνους ἀποκαλοῦντας κἀκείνων σχίζεσθαι μέχρι καὶ αὐτῆς προσλαλιᾶς ἐγνωκότας. Καὶ γὰρ ἐν πυρὶ δοκιμάζειν τὰ παρὰ τῶν Γραφῶν διωρισμένα οὐχ ὅπως ἀμαθὲς, ἀλλὰ καὶ ἀσεβὲς ὁ Ἰωάννης εἰόμενος ἀπεσχίζετο μὲν καὶ τῆς [P 91] Ἐκκλησίας ὡς πρότερον, ἀπεσχίζετο δὲ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν περὶ τὸν Ὑάκινθον, ὡς μὴ συναινέσων κἂν ὅ τι ποιοῖεν. Διὸ δὴ καὶ παρὰ βασιλέως, ὡς τὸ εἰκὸς, παρορώμενος τῷ τῆς Χηλῆς φρουρίῳ ἐξορισθεὶς ἐγκαθειργνυτο. Τότε τοίνυν τῆς Ἐκκλησίας κεχηρωμένης, πειρᾶν ἐθέλων τῶν σχιζομένων ὁ βασιλεὺς

tens impetravit, vicissimque ipsis libenter accipientibus obtulit remissionem injuriarum quibus ipsum læsissent. His peractis se abdidit in monasteriolum Arsinæ dictum, contiguum monasterio sancti Andreæ in Crisi, viciniam in talis delectu loci sequens protovestiariæ Raulænæ in eo sancti Andreæ monasterio degentis, a qua Gregorius benigne fovebatur, large de suo subministrante quæ illi opus erant.

11. *Conatus adhibitus ad correctionem tomi a Gregorio editi*

Imperator his defunctus curis cum animadverteret gliscere interim **134** ac late serpere arcanum murmur de flagitio, quod tomi mendose scripti temere probanda editione vulgo conscitum putaretur, haudquaquam tolerandum diutius statuit teri manibus inemendatum, ut erat adhuc, volumen istud et impune pro inoffenso securoque circumferri. Ergo conventus indicit delectis in eos viris spiritu viventibus et sapientibus. Hos jussit simul omnes explorare aeri examine tomum per se solum, hoc est destitutum præsenti patrocinio auctoris et defensoris sui Gregorii. Horum cœtuum primus haberi cœperat apud magnum palatium : verum imperatore jam illic cum universis qui vocati fuerant sedente, terræ motus ingruens concilium trepide dissolvit, negotio abrupto. Post hæc in regia Blachernarum iterum congregati accuratius de re tota consultarunt, aliis hoc, aliis illud censentibus, quoad continuis dierum multarum altercationibus in nullum concordis de ipsius scripti correctione sententiæ desinentibus finem, tandem convenerunt in plane tollenda enarratione loci Damasceni, præstabilius ducentes inexpiatum relinqui testimonium illud quam eo exponendo veritatem dogmatis et publicam quietem adducere in periculum.

12. *Rursus de illis qui ab Ecclesia se abscederant.*

Iis porro sic transactis imperator rursus multus erat in deploranda ferendaque impatientissime secessione Arseniatarum, et totum se addebat in conatum procurandæ, si fieri posset, conciliationis ipsorum et rejunctionis cum Ecclesia. Fovebat ejus in eo genere spem, quod tunc commodum dissidere illos inter sese ferebatur, in factiones discissos duas, quarum numerosior ducem sequebatur Hyacinthum, pauci alii auctore Joanne Tarchaniota fluctuantes conflictabantur scrupulis subtilium cavillatiuncularum ; unde in morosas aliorum sugillationes erumpebant, culpantes eos in plurimis, ac quod Hyacinthiani haud ita pridem Deum in igne invocassent, **135** pyrsolatrarum illos probroso traducentes scommate, ipsorumque commercium tam superstitiose declinantes, ut communiter irrevocabili decreto statuissent illos ne brevi quidem alloquio dignari. Quoniam enim novæ per ignem explorationi subjicere (quod isti fecerant) ea quæ semel constituta scriptis essent maturo consilio commissa, non imprudens solum sed etiam impium Joannes putabat esse, non minus æqua sibi causa videbatur ab Hyacinthi nunc parte se abjungere quam qua prius Arseniani pariter omnes ab Ecclesia secessissent : pariter quippe nunc quoque sibi cavendum ne perseverando in communione cum illis comprobaret quod agebant, et ita ejus culpam in se susciperet. Succensuit Joanni hoc nomine imperator, eumque despiciens deportari jussum in insulam castello Celes inclusit. Nunc autem viduatam abdicatione Gregorii cernens Ecclesiam, tempus aptum novo re-

Digitized by Google

εἴ που σφᾶς καὶ δυνηθεὶς εἰρηνεύσειε, πέμψας κατάγει τὸν Ἰωάννην, καί που πλησίον τῶν κατὰ Βλαχέρνας παλατίων ἐν τῷ πάλαι ἁρματοφυλακίῳ ἐν ἐλευθερίᾳ κατέχει, ἐνδοὺς ἐκείνῳ καὶ οἷς ἰδίοις εἶχε συνοῦσι συνεῖναί τε καὶ συνομιλεῖν. Καὶ δὴ γνοὺς συνάγειν ἀμφοτέρους καὶ ἐρωτᾷν τὰ πρὸς εἰρήνην πρότερον ἀκροβολισμοῖς τισιν ἐπειρᾶτο τοῦ Ἰωάννου. Ἐν μιᾷ δὲ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον πέμψας, μέγαν παρ' ἐκείνῳ δὴ τῷ Ἰωάννῃ δοκοῦντα, ὡς αὐτοῦ πρὸς βασιλέα λέγοντος μανθάνειν τὸν βασιλέα καὶ τῷ πατριάρχῃ τοὺς λόγους πληροφορεῖν, πέμψας οὖν διὰ ταῦτ' ἐκεῖνον διεμηνύετο τὰ δοκοῦντα, ἅμα τε προστάσσων καὶ ἀξιῶν ὁμονοεῖν σφᾶς ἀμφοτέρους, καὶ οὕτως εἰς ἓν κατὰ γνώμην συναχθέντας τοὺς σχιζομένους συναχθῆναι καὶ κατὰ τόπον, συνόδου κοινῆς ὑπὸ βασιλεῖ γινομένης, ὀρέγοντι καὶ αὐτῷ δεξιάν, εἰ τὰ δυνατὰ καὶ ἄλλως ξυμφέροντα λέγοιεν, βραβευθῆναί τε τὴν εἰρήνην ἐντεῦθεν εὐδοκίᾳ Θεοῦ, εἰ καὶ αὐτοὶ θέλοιεν. Εἶναι γὰρ ἐν μέσῳ καὶ Θεὸν τῶν ὁμονοούντων, καὶ ζητοῦσιν εἰρήνην ὄντα τῶν μακράν τε καὶ τῶν ἐγγὺς καὶ σφίσι ταύτην διδόναι, καὶ μᾶλλον ὁπότε τις μὴ τὴν ἰδίαν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου δόξαν ζητοίη. Ταῦτα καὶ πλείω λέγουσι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀλεξανδρείας οὐδὲν ἦν ἀκούειν εἰ μὴ στροβὰς αἰνιγμάτων καὶ διωρίας πραγμάτων καὶ ἄλλ' ἄττα, οἷς ἄρα οἱ τὸ παρὸν ἀποκρουόμενοι καὶ πρὸς τὸ μέλλον τὰς ἐλπίδας ἀναρτῶντες χρῆσθαι εἰώθασι. Τέως δὲ καὶ συνόδους ὁ βασιλεὺς συγχροτῶν, τὸ ἐκείνους, μὴ ἔχοντας εἰρηνεύειν πρὸς ἀλλήλους, ἑαυτῷ εἰρηνεύειν πειρᾶσθαι καὶ ἀμφοτέρους ἀδύνατον ἔκρινεν. Ἀλλὰ καὶ ἀδυνάτοις, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐπεχείρει διὰ τὴν πρὸς τὴν ὁμόνοιαν ζέσιν, καὶ πολλοὺς καθ' ἑκάστην συνέλευσιν ἐξελίττων λόγους οὐδὲν ἦνυτε τὸ παράπαν. Τοῦ μὲν Ἰωάννου καὶ λίαν ἀπεγίνωσκε τότε, καὶ μᾶλλον βασιλειᾷν καταχριθέντος, ὥστε κἀν μιᾷ τῶν συνελεύσεων ἐς μέσον ἐμφανισθῆναι χειρίδας ἐμμαργάρους κοκκίνας καὶ ἄλλ' ἄττα ὡς δῆθεν σημεῖα βασιλικά, ἃ δὴ παρά τινι τῶν αὐτοῦ εὑρεθέντα τὴν ἀναφορὰν τῆς κατηγορίας πιστὴν ἐπ' ἐκείνῳ παρεῖχε, καὶ διὰ ταῦτα φυλακῇ καὶ πάλιν δοθέντος κατά τινα χειρίστην ὑποψίαν μηδὲν ἐκείνῳ προσήκου-

conciliationis dudum abscissorum Arseniatarum tentamento ratus, adduci ad se mandat e carcere Joannem, et prope palatium Blachernarum in veteri armamentario collocat in libera custodia, permittens illi cum suis amicis et familiaribus congressum colloquiumque quam crebrum prolixumque vellet. Habens autem Augustus in animo reducere in consensum ambas prius factiones Arsenianæ sectæ, ac tum ab iis sua opera conciliatis impetrare ut bona fide inire rationem pacis cum Ecclesia firmandæ vellent, ante omnia velitationibus quasi quibusdam explorare Joannis animum tentavit, allegato etiam ad ipsum quadam die Alexandrino Athanasio, quod ex quodam Joannis ad se dicto imperator intellexisset magnæ hunc ab ipso haberi auctoritatis virum, et a quo facilius quam alio quovis persuaderi sibi rem prius non creditam sineret. Athanasius ergo missu Augusti profectus ad Joannem omnia commemoravit quæ apta putavit ei adducendo ad redintegrandam cum Hyacinthi **136** parte gratiam, quo postea concors jam unanimiter secta universa coram plena synodo certum in locum congreganda, depositis adversus Ecclesiam simultatibus, dextras adfuturo illic imperatori in pacem longe ipsi desideratissimam darent, spe certa ingentis ineundæ ab illo gratiæ, si votis sensibusque ad communem utilitatem accommodatis pacem denique universalem, Deo volente, Augusto auctore conficerent. Esse quippe in medio duorum consentientium invicem et petentium Deum; qui se idem dicat esse (prout et vere sit) pacem eorum qui longe et eorum qui prope sint, paratum hanc illis dare, maxime quando quis non propriam, sed illius gloriam quæsierit. Hæc et his similia plura ubi disseruisset Alexandrinus, nihil pro responso aliud audivit quam contortas obliquitates ancipitum dictorum, dilationes petitæ rei, quas obtendi negationi præcisæ astute dissimulatæ satis appareret, effugia denique istiusmodi, quibus vitata in præsens exosa necessitate concludendi salutare quidpiam spes in incertum infinite inanes extenderentur; quo genere ludificandi, quando urgentur a potentibus, pertinaces infirmi solent uti. Imperator etsi, cum excidisse se vidisset primo conatu procurandæ pacificationis privatæ Arseniatarum, quam sibi gradum futuram ad universalem cum Ecclesia speraverat, satis videbat quam desperandum esset adduci eos posse ad consentiendum secum, quibus persuadere nequivisset ut inter sese convenirent, tamen præ flagranti quo æstuabat desiderio pacis, ne ab impossibilibus quidem, quod dici solet, aggrediendis temperandum existimans, synodis frequentibus collectis, coram accitos Arsenianos efficacissimis alloquiis, et nullum non ad id utile varie argumentum versantibus, invitare ad concordiam diu quotidie non destitit. Sed cum nihil omnino proficeret, pertæsus denique iræ in nodum negotii Joannem habenas laxavit, maxime postquam ad pervicaciam adjunxisse imperii affectationem deprehensus et convictus idem est, productis in medium, quodam ex solitis conventu, **137** manicis coccineis margaritarum intextu ornatis et quibusdam id genus insignibus characterem fastigii principalis habentibus, quæ penes quemdam ex ejus domesticis reperta fundamentum suspicionis in eum pessimæ eo justius dederunt, quo cætera ejus contumacia proniorem de illo faciebat pravæ in omni genere voluntatis fidem. Hoc igitur e medio amoto, et ob causam jam invidiosissimam, quamquam si per se sola spectaretur, nec verisimilem nec quidquam ad illum pertinentem, iterum in carcerem conjecto, delinire, si posset, Hyacinthum imperator instituit, a dimissione ipsum crebra et perbenevola honorans,

Digitized by Google

σαν. [P 92] Τοῖς δὲ περὶ τὸν Ὑάκινθον κηδεμονι- A
κῶς ὡς δῆθεν προσήγετο, ὥστε καὶ ἐφεῖναί οἱ ἵπ-
πον παρασχὼν τῶν καλλίστων, συχνὰς προσόδους
π ς βασιλέα ποιεῖσθαι καὶ ὑπὲρ τῶν δεομένων
ἀναφέρειν τε τὰ εἰκότα καὶ λύσεις πολλῶν ἐργάζε-
σθαι, ἐπεῖτοι γε καὶ αὐτὸς βασιλέα ὑπέσαινεν,
ἑαυτὸν μὲν λέγων εἰρήνης φίλον εἶναι καὶ ἕτοιμον
εἰρηνεύειν, χρῆναι δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπέρχεσθαι,
φ' ᾧπερ καὶ ἐντελέστερον εἰρηνεύοιεν. Ἰωάννην δὲ
καὶ δυσθανατᾷν, καί γ' ὑποκεῖσθαι καὶ παρὰ τῶν
ἰδίων καταγνώσει, οὓς καὶ αὐτοὺς θεραπεύειν δεῖν,
καὶ οὕτω τὸ τοῦ κολοιοῦ παθεῖν ἐκεῖνον, τῶν ἀλλο-
τρίων ἐψ λωμένον πτερῶν. Εἶναι δὲ καιροῦ ταῦτα
καὶ ἐπιστήμης ἀπαιτούσης μακροθυμίαν, τὰς ἐκεί-
νων ἀτασθαλίας καλύψουσαν ὡς κατὰ καιρὸν ἐνδω-
σόντων. Ταῦτ' Ὑάκινθος λέγων περιεβουκόλει τὰς
ἐλπίδας τῷ βασιλεῖ, ὥστε καὶ τὴν τοῦ Μωσελὲ μο-
νὴν ἐκείνοις ἀνεῖναι, καὶ θαῤῥεῖν τὴν ἐκείνων ὁμό-

νοιαν οὐκ εἰς μακρὰν γενήσεσθαι. Ἀλλ' ἦν ταῦτα
πάντ' ὄνειρος ἐντυπούμενος τὰ ἀνύπαρκτα. Ἀμέλει
τοι κἀκείνους μὲν, ἐπεὶ πολλάκις προσμίξας καὶ
τιμαῖς μεγίσταις δεξιωσάμενος, ὥστε καὶ τοῖς τυ-
φλοῖς ὑπεξανίστασθαι προσιοῦσι καὶ μακαρίζειν τὰ
πάθη καὶ παρακαλεῖν μὴ καλὰ καλύπτειν κακοῖς,
τὸν ὑπὲρ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ζῆλον ταῖς τῆς αὐτοῦ
Ἐκκλησίας ἀποστασίαις, τέλος ἀφίησι, σκέπτεται
δὲ μετὰ κοινοῦ συνεδρίου καὶ ἱεροῦ ὁποῖος ἂν καὶ
κληθείη εἰς προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ Γρη-
γόριον. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ ἀκίχητα διώκουσιν
ἐώκεσαν ἀντίκρυς, ἀθετεῖν μὲν ἀξιοῦντες τὸν Ἰωσήφ,
ἀθετεῖν δὲ καὶ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας τὸ διὰ τοῦ
Υἱοῦ ἐκ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἀρχιερεῖς δὲ φιλοκρι-
νεῖν, καὶ ἱερωσύνην τὴν μὲν προσίεσθαι, τὴν δ' ἀπο-
πέμπειν, καί τινα τοιαῦτα πολὺ τὸ δυσχερὲς καὶ εἰς
ἀκοὴν ἔχοντα μόνην μιᾷ τινι συμφοροῦντες ἀξιώσει
καὶ λέγοντες ὡς εὐαγγελικῶς τε καὶ κανονικῶς τὰ

B

C

D

attributo ipsi etiam, quo ad se ventilare facilius posset, equo ex pulcherrimis; libenter quoque audiens quæ proponeret aut posceret, multorumque pro quibus rogaret causas ad ejus votum expediens et solvens vincula. Nec suas in hac scena desiderari patiebatur Hyacinthus partes. Respondebat enim gratiæ Augusti, prout oportebat ejus alendæ augendæque cupidum, venerabundo semper vultu, verbis obsequiosis, arte assentationis vafra fucum obducens facile credenti quod valde optaret principi. Memorabat videlicet se quidem amicum pacis esse et paratum ad reconciliationem statim amplectendam, moram autem unam sibi esse necessariam declarandi sui in concordiam assensus curam adducendi eodem cæteros, quorum multi arte ac patientia sensim pelliciendi erant, ut abhorrentem a fœdere ac consensione genium vincerent. Illis, quo certius deinde constantiusque pactis conventis starent, indulgendum esse spatium, celando interim quod jam nunc fixum in animo haberet. De Joanne aiebat male illum mori cupere, hominem irrevocabilis in ruendo cæcitatis, ne suis quidem probatum, quos pertæsos morum ejus et ferendo defessos operæ pretium foret ab eo abducere, brevi sic passuro ignominiam graculi, plumis, quas commodato acceperat, ereptis in fœda deprehensi et irrisi nuditate. Mora industriaque ad id opus esse, sed longanimitate imprimis et invicto robore patientiæ, quæ multa interim eorum ineptias devoret, flagitia etiam occultet dissimulando præteriens, non parvo longæ tolerantiæ pretio, si tandem eo perducantur, **138** ut inflecti se sinant ad schismaticam pertinaciam in tempore remittendam. Talia disserebat Hyacinthus, spe sic inani lactans credulam Augusti mentem, favoremque ipsius magis sibi magisque ac suis asserens. Pignus ejus haud contemnendum fuit quod monasterium a Mosele nomen habens eis indulsit; præque se jam tum tulit certo confidere universæ Arsenianæ sectæ plenam cum Ecclesia concordiam post non multum exstituram. Sed hæc nihil de-

mum aliud erant quam merum somnium, formas temere nectens insociabiles in unum, nonnisi fabulose conflabile coitione naturarum sese invicem excludentium spectrum. Et sensit tandem Augustus se operam perdere. Itaque post sæpius admisses auditosque et honoris favorisque indiciis exquisitissimis frustra cultos primores Arsenianorum, adeo quidem ut iis inter ipsos qui excæcatione puniti olim fuerant, venientibus ad se assurgeret, et beatos illos cicatricibus istis virtutis ac constantiæ ipsorum indicibus prædicaret, adhortans subinde ipsos ne vetera decora recentibus maculis obtegerent, hoc est ne quem ingentem et valde laudabilem tunc monstrassent, cum illa sunt passi, pro Deo et rebus divinis zelum, ad extremum corrumperent defectionibus ab Ecclesiæ ipsius, hoc est quam ipse in integrum restituisset, denique nihil se proficere videns omnes dimisit, de cætero consultans cum in concilio procerum ac senatorum tum etiam in antistitum et ecclesiasticorum cœtu, quisnam vocandus videretur ad regimen Ecclesiæ post Gregorium. At interim Arseniani necquidquam se vexabant, instar prosequentium ardenter quorum assequendorum nec spes nec facultas ulla sit. Instabant videlicet apud synodum ut declararetur Josephum nec verum nec legitimum fuisse patriarcham. Postulabant præterea damnari dogma Ecclesiæ quo sanctus Spiritus ex Patre per Filium procedere affirmatur: deinde contendebant crebra et severa instituenda de sacerdotum ordinationibus judicia quibus hæc quidem admitteretur, illa rejiceretur difficili et perodioso discrimine. Denique alia quædam flagitabant perplexitatem inextricabilem summamque difficultatem primo ipso auditu præferentia. Sed omnes omnium istarum petitionum absurditates in unum quasi fascem congessisse visi sunt, cum **139** quadam die in concilio dixerunt se evangelice ac canonice res Ecclesiæ composituros, si tota carum administratio, annuente

Digitized by Google

κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν διάθωνται, εἶγ' ἐπ' ἐκείνοις τὰ πράγματα γένοιντο βασιλέως νεύσαντος. Οὗτοι δὲ μεγάλ' ἄττα τῶν κακῶν ὑπειδόμενοι πρὸς τῷ ἀτόπῳ τῶν ὑπονοουμένων κατωρρώδουν μή πως ἐπὶ νεαρᾷ καταστάσει τῆς Ἐκκλησίας κωφὸν κῦμα πραγμάτων ἀναταράξειαν. Ἔνθεν τοι κἀκείνων ἀφειμένοι κοινῇ περὶ τοῦ πατριάρχου [P 93] κατεσκέπτοντο.

ιγ'. *Περὶ τοῦ Ἀθανασίου, ὅπως εἰς τὸ πατριαρχεῖον προέβη.*

Καὶ δὴ ψηφίζονται τρεῖς γε κατὰ τὸ σύνηθες, πρῶτον μὲν τὸν Γεννάδιον, ὃς δὴ καὶ ἐπὶ τῇ πρώτῃ Ἰουστινιανοῦ ψηφισθεὶς καὶ τὴν ψῆφον δεξάμενος, ἐπιδημήσας καὶ ἐγχρονίσας ἔπειτα παρητεῖτο, δεύτερον τὸν Ἰάκωβον, ἄνδρα τοὺς τρόπους ἁπλοῖκὸν καὶ εὐλαβείας πλήρη, τὴν τὸν κατὰ τὸν Ἄθω προστασίαν πεπιστευμένον, καὶ τρίτον τὸν Ἀθανάσιον, ὃν δὴ καὶ κατὰ τὰ ὄρη τοῦ Γάνου ἐνδιατρίβοντα, ἐκ χωρῶν τῶν κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν γένεσιν ἔχοντα, τοῦ Ἠονοπολίτου βασιλεῖ συστήσαντος ἀνὰ τὴν Κωνσταντίνου τότε διάγοντα βασιλεὺς ἐν τοῖς πρώτοις τῶν γνωρίμων ἔταττε. Διαμηνυθέντος δὲ [P 94] τοῦ πρώτου καὶ τὰ πολλὰ καταναγκασθέντος, ἐπεὶ οὐκ ἐπείθετο, περὶ ἀμφοῖν τῶν λοιπῶν προσώπων ἡ κρίσις τῷ βασιλεῖ ἐνεδίδου, καὶ τὰ ζυγὰ τῆς ἀρεσκείας ὑπὲρ τὸν δεύτερον πρὸς τὸν τρίτον ἐκλίνων. Κἀντεῦθεν προσκληθεὶς Ἀθανάσιος οὐκ εὐθὺς καὶ αὐτὸς ἐνεδίδου, ἀλλὰ τὰ καθ' αὑτὸν πρὸς τοιοῦτον ὕψος ὑπεκορίζετο. Τέως δὲ βίᾳ τῷ δοκεῖν βασιλέως καὶ τῆς συνόδου κατανεύει καὶ τὴν πρόσκλησιν δέχεται. Ἦσαν δ' εὐθὺς τὰ προοίμια ἄλλ' ἄττα παρὰ τὰ φθάσαντα· πεζῇ γὰρ ἠβούλετο διέρχεσθαι τὰς ὁδοὺς ἐνδυμά τε τραχὺ φέρειν καὶ βλαύτας εἰκαίως ηὐτουργημένας ὑποδεδέσθαι καὶ ἐν παντοίᾳ λιτότητι διαζῆν. Πλὴν οὐ διὰ ταῦτ' ἐζητεῖτο. Οὐ γὰρ ἐνδυμάτων καὶ βλαυτῶν ἦν καὶ αὐτουργίας τὸ ὡς δεῖ ποιμαίνειν, ἀλλὰ ψυχῆς εὖ ἐχούσης πρὸς τοῦτο, ἀγάπην χωρούσης Χριστοῦ, δι' ἧς τὸ κατὰ Χριστὸν ποιμαίνειν ἐγγίνεται. « Εἰ φιλεῖς με γάρ, Πέτρε, » φησί, « ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » Οὐκ ἄλλο δὴ πάντως ἡ εἰς Χριστὸν ἀγάπη ἢ τὸ αὐτὴν δὴ τὴν Χριστοῦ ἀγάπην ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἀγάπη δὲ Χριστοῦ τὸ δοῦναι τὴν ψυχὴν καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἔτι μενόντων ἁμαρτολῶν. Τοῦτο δ' αὖθις τὴν πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντα; συμπάθειαν παριστᾷ.

imperatore, ipsis permitteretur, cohorrescentibus ad sonum ipsum hujusmodi verborum cunctis, dum horum admonitu subjiciunt animis tetram speciem malorum quibus religio exponeretur talibus moderatoribus commissa, a quorum imprudentium æque ac vehementium inconsultis ausibus jure metueretur ne super recentem Ecclesiæ statum procellam immitterent eo periculosiorem, quo sine prævio ingruens fremitu exitium minis præverteret, nave surdis undis obruenda prius quam sonitu intumescentis maris excitati nautæ artem expedire ac conatum possent ad vim frangendam fluctus infesti. Igitur his, ut dictum est, synodus dimissis communiter de patriarchæ electione consultabat.

13. *De Athanasio, ut in partriarchatum sit electus.*

Ante omnia, ut mos est, tres suffragiis communibus elegerunt, quorum unus prælatus cæteris patriarcha fieret. Primus trium fuit Gennadius, qui olim electus in episcopum primæ Justinianeæ, et electione admissa, deinde longo tempore peregrinatus, denique recusaverat aut abdicaverat. Alter Jacobus, vir simplicium morum et plenus religionis, cui monachorum montis Atho præfectura credita fuerat: Tertius Athanasius, quem in monte Gano commorantem, oriundum e regionibus Adrianopoli circumsitis, ab Eonopolita imperatori Constantinopoli tunc degenti commendatum hic in primis atque intimis familiarium habuit. Primus autem admonitus de sui electione, et multum ut promoveri se pateretur oratus, cum persuaderi non potuisset, reliquum inter duos alios judicium in arbitrio imperatoris versabatur, cujus voluntas, secundo præterito, magis ad tertium inclinavit. Vocatus igitur Athanasius neque ipse confestim acquievit, aliquandiu persistens in detrectando tanti fastigii ascensu. Tamen ad extremum vim, ut videri voluit, quasi quamdam sibi ab imperatore ac synodo illatam non sustinens, auctoritate tanta pertractus ad assensum annuit vocationique admisit. Mox proœmia cœpere cerni specici ac cultus patriarchæ designati, satis a præcedentium consuetudine diversa. Pedes enim iter facere instituit, vestemque ferre asperam, et calceari crepidis rudi ac subitaria ipsius opera consutis, denique in omni vitæ parte infimam tenuitatem et vilitatem affectare. Cæterum non ob hæc quæsitus fuerat. Non enim in vestitu ac crepidis manu propria deproperandis sacri pastoris recte fungi officio situm est, sed ad hoc animus requiritur idoneis ei curationi sensibus et affectibus instructus, Christi præsertim instinctus charitate, quæ præcipue modum ac vim inspirat gregis Ecclesiæ juxta Christi spiritum pascendi. Nam « Si amas me, Petre, inquit, pasces oves meas[1]. » Non aliud nimirum ejusmodi officium plene absolvit quam amor Christi, aut ipsam Christi charitatem in anima habere. Christi autem charitas ea est qua ille dedit propriam animam et mortem subiit pro nobis, cum peccatores adhuc essemus. Quod rursus compassionem in peccantes insinuat. Quis enim proprium membrum curans non id placide contrectat, non blande ac benevole illud fovet, etsi vermibus scateat? quis maligne traducat et publico insultans ludibrio propinaverit sui membri, hoc est suum ipsius vitium, quod potius, si quo forte casu in alienam notitiam emanaverit, excusare sollicite debeat? Nam propriæ quemque rei cura et sensus angit, juxta dictum Pindari. Ac Christus quidem, eo solum quod Christiani sumes

[1] Joan. xxi, 17.

Digitized by Google

Τίς γάρ ποτε τὸ οἰκεῖον μέλος νοσοῦν θεραπεύων οὐκ ἡπίως ἀφεῖται καὶ ἱλαρῶς ἐκείνῳ προσφέρεται, κἂν ζέῃ σκώληκας; Τίς δὲ καὶ θριαμβεύσειε τὸ ἐλάττωμα ἑαυτοῦ, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον κατανοουμένου ὑπερ ἀπολογοῖτο; Τὸ γὰρ οἰκεῖον πιέζει πᾶν, κατὰ Πίνδαρον. Καὶ Χριστὸς μὲν, ὅτι καὶ μόνον ἐσμὲν Χριστοῦ καὶ τὸ αὐτὸ φέρομεν ἅγιον ὄνομα, μέλη ἐκ μέρους λογίζεται σαπροὺς τοῖς πλημμελήμασιν ὄντας· ἡμεῖς δὲ ὑπερηφανήσομεν καὶ καταγνωσόμεθα τῶν ἀνθρώπων, δίκαιοι ὄντες ἁμαρτωλῶν καὶ ἀνέγκλητοι ἐχόντων ἐγκλήματα, καὶ τὸν μὲν κολάσωμεν, τῷ δ' ἐπιπλήξωμεν, τὸν δ' ὑποπτεύσωμεν, καὶ μὴ ὄντα τῶν κακῶν πολλάκις ὡς ὄντα κατακρινοῦμεν; καὶ κατορθοῦντας μὲν οὐκ ἀξίως ἐπαινεσόμεθα, ἀποβλέποντες πρὸς τὸ ἡμέτερον ὑψηλὸν, σφαλέντας δὲ ὡς μικροῦ μετέλθωμεν ἀναμάρτητοι; Χριστὸς δὲ παριχωρεῖ, καὶ ὁ τῶν μαθητῶν πρῶτος πίπτει, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα τῆς οἰκουμένης φωστὴρ διώκτης πρότερον γίνεται καὶ κολαστὴς εὐσεβῶν, καὶ ἁλιεῖς μὲν καὶ τελῶναι εἰς μαθητείαν παραλαμβάνονται πρὸ τοῦ φανῆναι πάμπαν κακοί, ἐπὶ Παύλῳ δὲ χάρις παραχωρεῖ καὶ ὑποστέλλεται, ὡς ἂν μετὰ τὸ φανῆναι κακὸς καὶ διώκτης καὶ τιμωρὸς τῶν Χριστοῦ μαθητῶν [P 95] ἀπαραίτητος τότ' ἐκείνῳ λάμψῃ τὸ φῶς, καὶ γνῷ μεταίως διώκων ὃν ὡς θεὸν ὕστερον προσκυνεῖ. Τί δαί; Ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς ἐκεῖνο ἀποσεμνύεται καὶ τὴν εὐεργεσίαν κρύπτει τῆς χάριτος; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ κηρύττει καὶ μεγαλύνει τὸν ἔλεον. Ταῦτα Χριστὸς, ταῦθ' οἱ Χριστοῦ, ἐκεῖνος μὲν ἵνα νομοθετήσῃ τὸ συμπαθὲς, οὗτοι δὲ ἵνα τὴν εὐεργεσίαν ἐφ' ἑαυτοῖς πρώτοις δείξωσιν. Ἀλλ' οὐ φασιν οἱ περὶ ἐκεῖνον, ἀλλὰ κολαστέοι οἱ ἁμαρτάνοντες, ἀλλὰ καταγνωστέοι οἱ σφίσι συμπαθοῦντες. Τότε δέ γε καὶ προσδεχέσθωσαν, ὅτε καὶ τοῖς ἀξίοις προστιμοῖντο, καὶ ὡς ἐκείνοις δοκοίη, πικρῶς καὶ ἀναλγήτως τιμωρουμένοις. Τὸ δ' ἐμὸν εἶπω πάθος, καὶ εἰ μὲν ἐπαινετὸν, εἰ δ' οὖν, ἔχον φερέτω τὴν μέμψιν. Πᾶσι μὲν πιστοῖς τὴν θείαν φιλανθρωπίαν ἐξαπλουμένην κατανοῶ, καὶ οὐδενὶ τῆς σωτηρίας ἀπογιγνώσκω γνησίως μετανοήσαντι, μόνῳ δ' ἐμαυτῷ τὴν τοῦ ἐλέους χάριν συστέλλω καὶ τρέμω τὴν θείαν κρίσιν ὡς ἐπενεχθησομένην δικαίως, κἂν ὅ τι ποιοίην. Πλὴν ἐξ ἐλέους καὶ πάλιν θαῤῥῶ, καὶ τὸ Χριστοῦ ὄντα παρ' αὐτοῦ καὶ κολάζεσθαι φιλανθρωπίας ἥγημαι πέλαγος. Τοῦτο πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν ηὐξάμην, οὐδενὶ τῆς σωτηρίας ἀπογινώσκων, κἂν τὰ φαυλότατα

et ferimus sanctum ipsius nomen, membra nos et partem sui **141** reputat, putridos licet sceleribus: nos autem superbia turgebimus, et arrogantis supercilii sæva censura immisericorditer damnabimus homines, justi, ut nobis videmur, peccatores, non accusati accusatos? Et alium quidem pœnis subjiciemus acribus, alium probris proscindemus, alium temere suspectabimus, et cum reipsa minime sit malus, tanquam malum præcipiti judicio infamabimus? Et eos quidem qui recte fecerint, non prout digni fuerint laudabimus, velut indignum nostræ fastigio celsitudinis ducentes ad cognoscenda æstimandaque aliena merita descendere; si quid autem illi offenderint, sic rigide acerbeque puniemus, plane tanquam labis nos expertes omnis ac ne capaces quidem peccati essemus? Atqui Christo permittente primus ejus discipulorum cadit. Et qui postea fuit illuminator orbis universi, persecutor prius et vexator piorum exstitit. Cumque alii apostoli partim ex humili piscatoriæ artis exercitatione, partim e sordida professione quæstuosæ publicanorum functionis in discipulos assumpti fuerint, priusquam omnino mali apparerent, uno in Paulo quasi se initio contrahens locumque concedens malitiæ gratia, non prius illum ea luce circumdedit quæ mundum late totum illustraret, quam idem fuisset deprehensus homo plane malus, persecutor et ultor inexorabilis discipulorum Christi. Tunc, inquam, illum circumfulsit illa de cœlo lux, cujus ad radios agnovit frustra se oppugnare quem mox adoraturus ut Deum esset. Quid autem postea? Num Paulus ita conversus primi sui erroris indicia obruens et conscientiam dissimulans suis se discipulis quasi semper innoxium venditabat, grate celans beneficium curatricis sui gratiæ? Minime, sed prædicat potius et magnificat misericordiam. Hæc Christus, hæc a Christo electi: Christus, ut legem sanciret misericordis charitatis, apostoli, ut divinæ beneficentiæ indulgenda primis ipsis scelerum **142** venia specimen ostentarent, quo spes excitaretur criminosis remissionis assequendæ. Longe aliter Athanasius hic, et quos sibi secum similes habuit, sapiebant. Quorum hæc erat horribilis oratio: « Districte plectuntor quicunque peccant. His indulgere quidpiam si qui forte miserantes voluerint, statim immisericorditer damnantor. Utrique tunc tantum ad pacem admittuntor, quando explevisse piaculorum præscriptorum numerum et exhausisse usque ad fæces amarum calicem istis ipsis jam plene satiatis videbuntur immanibus arbitris, qui eos pœnis subjecerint acerbissimis. » Iis ego ut plane contrarie sim affectus, profitebor hic equidem (laudabiliter an secus, cujusvis esto judicium), ejusmodi vitii, si vitium est, qualemcunque invidiam, eadem qua fateri non dubitavi, subire audacia paratus. Cunctis in Christum credentibus divinam patere benignitatem confido. Nullius, quem vere scelerum pœniteat, salutem despero. Mihi metuo uni ne misericordiæ gratia excludar. Ne omnibus apertus mihi soli coartetur pacis aditus, horreo, contrahens animum ad divini judicii terribilem aleam, ne in irrevocabilem mei damnationem juste, quidquid egero, inferendam funeste desinat. Huic tamen æstui consternatæ metu mentis aliquam a spe divinæ misericordiæ consolatiunculam instillo. Nam quod esse rem Christi me scio, ab eodem ipso puniri me ad veniæ pertinere vicinam autumo; et omen indidem traho appropinquantis gratiæ, unde pœnæ præsens acerbitas ingruit. Talia mihi ego ipsi, cui minus favere judicando

Digitized by Google

διαπρόξηται· μόνον ἡ πρὸς τὸ καλὸν ὁδηγία ἔστω καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς μετάνοια. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶπον, ὅτι τὸ σκληρὸν τῶν περὶ ἐκεῖνον ἤθος καὶ ἀτενὲς πολλαῖς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ταραχαῖς περιέβαλλεν ὕστερον. Ἀλλ' οὔπω ταῦτα.

ιδ'. Ὅπως τὰ κατὰ τὸν Ἀθανάσιον λαληθέντα ἐξητάζοντο.

Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἀκουσθὲν [P 96] ὡς ἐς πατριάρχην ἐκεῖνος ἐψήφιστο, πολλοί τινες ἐξαναδύντες τῶν καθ' αὐτοὺς φωλεῶν οἱ μὲν πόλλ' ἅττα τῶν ἀχαρίτων ἐκείνῳ προσεμαρτύρουν, καὶ τὸ πλέον εἰς αὐτονομίαν καὶ ἀσπλαγχνίαν, ὅτι καὶ ἐξ ἐπιταγῆς ὄνῳ ποινὴν ἐπιθείη τῶν ὀμμάτων τὴν στέρησιν δόξαντι ἀδίκῳ περὶ τὸν τῶν λαχάνων κῆπον τοῖς μοναχοῖς, οἱ δὲ καὶ ὡς θαυματουργὸν ὡμολόγουν, ὅτι τε ἐν μιᾷ λάχανα συνάξας, λύκον εὑρὼν ἐπιτίθησι ταῦτα, ἐφ' ᾧ οἱ τοῦ κήπου συναίροιτο, ἐπιτάξας ἀπάγειν εἰς τὴν μονὴν (ἦν δὲ ὁ λύκος ἄνθρωπος, εἰ καὶ παρελογίζοντο λέγοντες, ὡς ὕστερον ἔγνωστο), καὶ ὡς πεμφθέντος ἐκείνῳ παρά τινος ἀπὸ μελισσείου κηρίου αὐτός τε φάγοι καὶ γλυκανθείη τὸν φάρυγγα, εὔξαιτο δὲ τὸν γλυκασμὸν καὶ τῷ πέμψαντι, καὶ ὡς αὐτὸς ἐντεῦθεν ὁ πέμψας ἐξ ἐκείνου καὶ ἐς ἡμέρας ἀνὰ στόμα τὴν γλυκύτητα περιφέροιτο, τῆς εὐχῆς ἐκείνῳ τόπον ἀποπληρωσάσης κατὰ στόμα τοῦ μέλιτος. Ταῦτ' ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον, τὸ δέ γε τοῦ ἀνδρὸς ξένον καὶ ἄηθες καὶ ἀμφοτέροις ἀνὰ μέρος πολλοῖς πιστεύειν ἐδίδου. Ὅτι δὲ καὶ ἀσκητὴς ἐκ τῶν εἰκότων ὑποτοπάζοιτο καὶ ἀκριβὴς περὶ τὰς ἐντολὰς νομίζοιτο, μάρτυρες ἦσαν οἱ ἐκείνῳ φοιτῶντες, νήλιποί τινες καὶ ὠχρίαι καὶ κατεσκληκότες καὶ γυμνοὶ καὶ ἀπέριττοι, μὴ πολλὰ λαλοῦντες, μὴ περιττὰ ὁμιλοῦντες, κατηφίαι τε καὶ τὰς γνώμας ἀπαραίτητοι καὶ ἀμείλικτοι τοῖς πᾶσι φαινόμενοι, ἃ καὶ δείγματ' ἦσαν σαφῆ τῆς τοῦ διδάσκοντος ἀκριβείας καὶ τοῦ περὶ τὰς ἐντολὰς δεισιδαιμονήματος. Ταῦτα λεγόμενά τε καὶ φημιζόμενα φθάνουσι καὶ ἐς βασιλικὰς ἀκοάς. Ὁ δὲ πολλὰ μὲν εἰδὼς καὶ ἐφ' ἑαυτῶν ψευδῆ λαλοῦντας ἀνθρώπους, ἐκ βασκανίας κινουμένους, ὅθεν καὶ παθῶν ἄλλων ὧν ὁ βίος ἐμπέπλησται (μαρτύριον δὲ τὸ μηδένα λέγειν ἐκείνου ἰδιωτεύοντος), τέως δὲ καὶ τὰ περὶ ἐκείνου σκοπῶν λεγόμενα, καὶ ἀντιβάλλων τοῖς ἀγαθοῖς τὰ κακά, καὶ συνετῶς κρίνων ὡς εἴπερ εὑρε-

quam aliis soleo, cum tamen votis in spem audacibus augurer, multo scilicet magis bene opinabor de statu ac conditione cæterorum; nec putabo de quoquam desperandum quantorumlibet atrocissimorum comperto facinorum, quin ei ad salutem pateat reditus, modo ei nec ducis ad rectum iter fidelis pia desit opera, nec intimus flagitiose perpetratorum ab ejusdem serio pœnitentis animo dolor absit. Tantum esto hactenus dissertum a prælibante jam hinc memoriam secutarum postea ex fero acerboque Athanasii rigore turbationum, quæ Dei Ecclesiam concusserunt. Sed nondum ista. **143**

14. Ut expensa fuerint quæ varie, hinc in vituperium, inde in laudem, de Athanasio erant dicta.

Quod huic convenit tempori, illud est. Ut primum audita Athanasii designatio in patriarchatum est, multi prodeuntes e suis veluti quique cavis ac latebris, varia de illo proferre in vulgus et sibi, ut fiebant, comperta dicere pro testimonio cœpere, multa illi parum faventia, quæ ad duo ferme capita referebantur, nimirum pertinaciam propriorum sensuum legibus parum exemplisve deferentem, et immisericordem feritatem. Hujus in specimen memorabant jussum ab eo excæcari asinum, quod nescio quid damni monachorum horto comedendis oleribus intulisset. Plura contra per ejus studiosos ambitiose jactabantur de virtute ipsius et apud Deum gratia, miraculorum etiam testimonio probata. Quo in genere narrabant quadam ipsum die fasce olerum ex horto lectorum facto, cum in monasterium ferendum lupo imposuisse, qui obedienter sancti videlicet hominis imperata fecerit. Sed fucus hæc erant et lusus in nomine, prout est postea compertum: ministro enim exportandis domum oleribus usus erat homine, cui nec primo nec soli Lycus sive lupus nomen obtigerat. Addebant, cum ei quidam e propriis alvearibus favos dono recentes transmisisset, Athanasium melle degustato imprecatum beneficii auctori ut ista ipsi suavitate fauces imbuerentur; cujus voti vim statim et diu inde ille senserit, mellei saporis continuam in ore per dies aliquot dulcedinem scilicet expertus. Hæc illi qui dem ferebant. Cæterum inusitatum et novum in hoc viro vitæ ac cultus genus varie reputantes trahebat multos in diversam credulitatem contrarie assertarum de illo rerum, prout quosque favor aut odium moverat, utrisque tamen fere consentientibus in sibi persuadendo esse illum ascetam disciplinæ austeræ ac rigidum observatorem mandatorum. Quod quidem etiam astruebat squallor et durities assiduorum **144** apud illum macrorum quorumdam, pallidorum, attritorum laboribus et nudos artus frigori exponentium hominum, quorum passim percellebat oculos horrida species admiratione severæ in omni cultu paupertatis, cogitabundi silentii, parcimoniæ verborum in defungendo quam brevissime necessario sermone, tristis aspectus, irrevocabilis quamvis in partem inclinaverat sententiæ, implacidæque ac spirantis acerbitatem per omnia conversationis. Hæc fama dicta per ora omnium ad aures quoque imperatoris pervenere. Is pro sua multarum jam rerum longo usu visarum experientia facile suspicabatur multa ex iis quæ pro suo quisque affectu adversus Athanasium dicebat, livoris, odii similiumve perturbationum, qualibus vita hominum plena est, instinctu fingi vulgarique, vel inde argumentum ducens, quod cuncta hæc nunc demum vocato ad patriarchatum objicerentur, nemine, quoad in privata vita perstitit, ulla tali de re culpare Athanasium audito. Ingressus tamen considerationem hinc inde allegatorum, et comparans bonis mala, denique prudenter

Digitized by Google

θεῖεν ἀληθῆ τἀγαθὰ, ἀνάγκη πᾶσα συναφανίζεσθαι τὰ κακὰ, παρυποστάσεις ὄντα ἐκ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀπουσίας, ὡς μὴ ἅμα [P 97] τοῦ αὐτοῦ οἴκου καὶ φῶς καὶ σκότος χωροῦντος, συνάξεις ἐπιτελέσας κοινὰς, εὑρὼν τοὺς τἀγαθὰ λέγοντας καὶ τὰ πιστὰ λαβὼν παρ' ἐκείνων ὡς μαρτυρησόντων ἐνόρκως, αὐτίκα διαλαλεῖ τῷ λαῷ κοινῶς περὶ τούτων, καὶ πρῶτον μὲν τὴν κακίαν ὡς ἐκ τοῦ πονηροῦ δείκνυσι, καὶ τὸν κακὸν θησαυρὸν ὅθεν αἱ κατὰ ἀνθρώπων διαβολαὶ θριαμβεύει· ἔπειτα δὲ καὶ παρ' ἑκάτερα στήσας τὰ ἀγαθὰ μαρτυρήσοντας, προσέταττε λέγειν ἐκείνους ἃ δὴ καὶ συνοίδασι περὶ τἀνδρὸς ἑαυτοῖς. Οἱ δὲ τοσοῦτον πιθανῶς ἔλεγον, προστιθέντες καὶ ὅρκους τοὺς ἐπὶ πίστει τοῦ βασιλέως καὶ δὴ καὶ τοὺς συνήθεις ἄλλους, ὥστε θαυμάσαι μὲν πάντας, τὸν δέ γε μέγαν λογοθέτην καὶ γραφῆ δοῦναι ταῦτα πεισθῆναι.

ιε'. *Περὶ τῆς προβλήσεως Ἀθανασίου εἰς τὸ πατριαρχεῖον.*

Οὕτω δὴ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐπὶ κοινῶν συνάξεων λαληθέντων τῶν κατ' ἐκεῖνον, ἐπειδὴ ἔδει καὶ παρὰ βασιλέως προβάλλεσθαι, ὑποτεμνόμενος ὁ κρατῶν ἐκείνῳ τὸν κόπον, ἐν τῷ μεγίστῳ παλατίῳ κατὰ τὸν Ἰουστινιάνειον τρίκλινον, ὃν ὁ νέος Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο ἐξαίτιον ὄντα καὶ μέγαν καὶ θαυμαστὸν, λέχριον ὄντα τοῖς κατὰ πύλας εἰσιοῦσι πρώτως καὶ ἄνωθεν ἕως κάτω διήκοντα, λαμπρὸν μὲν τοιχοις, λαμπρὸν δ' ἐδάφει, καὶ περιττὸν τὸ κάλλος, ὃς τῷ χρόνῳ παρεγκλιθεὶς ἐπὶ θάτερα νότου βιαίου πνεύσαντος ὕστερον καταπίπτει, ὡς μηδὲ εἰ ἦν οἶκος ἐκεῖσε πάλαι καὶ τοῖς ἰδοῦσι γνωρίζεσθαι, — κατὰ τοῦτον τοίνυν τὸν τρίκλινον, ἱστάμενον τότε, τῆς τάξεως γεγονυίας μεγαλοπρεπῶς καὶ ὡς ἔδει πατριάρχην προβάλλεται. Εὐθύς τε κλόνος οἷον ἐπισημαίνει τῇ γῇ, [P 98] καὶ παῖς τις κατὰ τὴν Νέαν πεσὼν κινδυνεύει τῷ πτώματι. Τετάρτῃ δὲ καὶ δεκάτῃ μηνὸς Ἐλαφηβολιῶνος ὁ προβληθεὶς πεζῇ καταλαμβάνει τὸ θεῖον τέμενος, μικρὸν δ' ὕστερον καὶ χειροτονεῖται. Γίνεται δὲ καὶ τότε σημεῖον σύνηθες· νηνεμίας γὰρ οὔσης τὰς πρὸς τῷ στασειδίῳ φωταγωγοὺς μέσον ἐκ τῶν κατὰ κύκλον ἀπηωρημένων, ἃς πᾶς τις τῶν ἐν κλήρῳ ἐπ' ἐκβολῇ πατριάρχου σημεῖον εἶχεν (ἅμα γὰρ ἐκεῖναι τελουμένων τῶν ὕμνων ἐσείοντο, καὶ ὁ βλέπων ἐκβολὴν κατενόει τοῦ τότε

judicavit, si quæ ferebantur de illo bona vera reperirentur, necessario prorsus ab eo abesse deprehendenda quæ imputarentur illi mala, quippe cum hæc veram subsistentiam non habeant, sed bonorum quibus opponuntur absentiam exprimant, forma loquendi negationes instar subsistentiarum proponente, uti nec domus eadem lucem ac tenebras simul teneat. Ergo cum ex iis convocatis qui Athanasium laudabant bona reperiret ei ab ipsis tribui, etiam affirmando cum juramento se vere et ex certa scientia loqui, persuasus quod volebat, ad populum de hoc argumento disseruit, primum ostendens malitiam affingi exosis ex malo obtrectantium animo; lateque in hoc campo ejus oratio exsultavit, magnifica declamatione traducens memoratum Evangelio thesaurum malum humani cordis, unde falsæ ac calumniosæ in homines criminationes proferantur. Deinde productis et ex adverso constitutis **145** iis qui bona de Athanasio testabantur, jussit illos quæ comperta de illo haberent dicere. Hi tam copiose ac verisimiliter illum prædicarunt, repetitis etiam, quibus jam fidem tabulæ Augusto fecerant, juramentis, et adhibitis aliis eodem, quibus vulgo uti consuevere qui studiose dicunt ad persuasionem, efficacibus formulis, ita cunctos in sententiam traxerunt, ut Athanasium qui aderant pro viro plane mirifico suspicerent, et magnus logotheta induci se sineret ad ea quæ de illo splendide ferebantur scripto complectenda.

15. *De promotione Athanasii in patriarchatum.*

In hunc modum cum semel et iterum in conventibus locuti de Athanasio fuissent qui ei favebant, nec quidquam jam desiderari videretur nisi ut tam dignus omni honore vir in destinatum ei thronum ab imperatore promoveretur, compendifacere illi Augustus idem studens moram et molestiam in locum ei functioni solitum eundi, cæremoniam istam fieri voluit apud magnum palatium in triclinio Justinianeo, quod Justinianus junior exstruxerat. Aula hæc est insignis, ampla mirificeque ornata, oblique apparens primas protinus valvas subeuntibus, a summo fastigio, sine ulla interpositione mediæ contignationis, ad imum uno ductu pertinens, muris hinc inde speciosissime incrustatis, strato quoque pari magnificentia pavimento splendida, elegantiæ plane incomparabilis; quod postea ædificium vetustate inclinatum in ruinam, superingruente denique in pronam ævi quassu partem austro vehementi, procubuit strage ingenti concidens, ita ut hodie intuentibus locum ne vestigia quidem aut reliquiæ superstites ullius in eo solo, nedum tam illustris structuræ illic olim erectæ indicium faciant. In hoc ergo tunc stante triclinio congrua tali functioni magnificentia promotionem in patriarchatum Athanasii Augustus celebravit. Quod fieri dum inciperet, auspicio statim haud prospero terra non sine fragore contremuit, et puer quidam circa Neam excussu corruens graviter ex **146** casu est periclitatus. Quarta porro et decima die mensis Octobris promotus jam patriarcha pedes se contulit ad divinum templum, ac paulo post est ordinatus. In ea functione deprehensum solitum signum est, quo declararetur hunc patriarcham ante mortem throno deturbandum. Etenim quieto cœlo nullisque aerem ventis cientibus, fenestræ quæ ex circum per gyrum alte dispositis sedile inaugurati superne spectabant, dum hymni sacri complerentur, sponte concussæ sunt. Observabant curiose hoc ipsum an fieret clerici omnes; quorum, ubi revera sic factum animadverterunt, nemo dubitavit, quin et hic Athanasius dejiciendus sede foret adhuc vivens,

Digitized by Google

πατριαρχεύοντος· καὶ γέγονε ταῦτα ἐπ' Ἀρσενίῳ, Γερμανῷ, Ἰωσὴφ, Ἰωάννῃ καὶ Γρηγορίῳ), ταύτας τότε ξυνέβαινε σείεσθαι. Καὶ πολλοῖς βλέπουσιν ἐξητάζετο τὸ τελούμενον, εἰ καὶ μὴ ἐς προῦπτον βασιλέως ἐστῶτος διεπυνθάνοντο. Ὡς δ' ὁ Καράκαλος Νικομηδείας τὸν ζυγὸν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἐτίθει, καὶ ἤδη τὸν θεῖον θεᾶσθαι χρησμὸν ἔμελλον (φέρουσι γάρ τι κἀκ τούτων ἐπὶ τοῖς τελουμένοις οἱ πολλοὶ πίστεις, κἂν οὐκ ἀναγκαία ἡ ἐπισήμανσις), τὸ εἰς κόλασιν ἀπόφημον ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ ἐνεφανίζετο· τὸ δ' ἦν, « Τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. » Ὃ δὴ καὶ προσαλγήσας πρῶτος ἰδὼν ὁ Νικαίας ἐπειρᾶτο καθόσον ἦν συγκαλύπτειν, καὶ μεταλλάττων τὰ τῆς βίβλου φύλλα καρπὸν ἐνέφαινεν ἕτερον. Τὸ δ' ἦν, « Καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦσιν ἐν αὐτῷ, » ὃ καὶ αὐτὸ πολὺ τὸ ἀπεμφαῖνον ἔχειν ἐδόκει πρὸς τὰ τελούμενα τέως τὸ πρῶτον καὶ λαθεῖν σπουδάζοντες οὐκ εὐώδουν συγκαλύπτειν, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ἐφημίζετο, οὐ μὴν δὲ καὶ εἰς κατάγνωσιν ἄγειν τὰ τελεσθέντα ἐντεῦθεν, κατὰ τύχην μὲν οὐ λεγόντων ἐκῶῆναι (πόῤῥω γὰρ ἡ τύχη τελουμένων θείων πραγμάτων), ἄλλο δέ τι ὑποδηλοῦν τὸ λόγιον κατὰ τὸ λοξὸν πιστευόντων. Ἃ δὴ πολλὰ τοιαῦτα καὶ ξυμβεβήκασι. Βρυγμὸν λέγουσιν ἐκβῆναι τῷ Ἀρσενίῳ· ἀλλ' ὁ χρησμὸς ἐπ' αὐτῷ μὲν οὐδ' ὁτιοῦν ἐπληροῦτο, ὡς ἔδειξεν, ἐπὶ δὲ τοῖς κοινοῖς τῆς Ἐκκλησίας καὶ λίαν, ὅπου γε καί τις, ὡς λέγεται, θεοφόρος ἀνὴρ, ἀκουσθὲν ὡς Ἀρσένιος ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας κατέστη, εἶπεν, « Ἀρσένιος ἀρχὴ σκανδάλων, » τῇ ἀρχῇ συμβαλλομένου ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ὀνόματος. Διὰ τοιαῦτα καὶ ἐν πληροφορίᾳ τῇ προσηκούσῃ τὸν πατριάρχην καὶ κλῆρος καὶ λαὸς ἅπας ἐδέχοντο.

ις'. *Περὶ τῶν ὑπηρετῶν μοναχῶν τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου.*

[P 99] Ὀλίγον τὸ μεταξὺ, καὶ ἐπεισφροῦσι τούτῳ ὑπηρέται μοναχοὶ ποθεν ἔξωθεν. Καὶ οἱ μὲν ἐκτὸς, οἱ δ' ἐντὸς ἐκεῖνα ποιεῖν οὐκ ἀπώκνουν, ἃ δὴ πνευματικῶν μὲν ἀνδρῶν οὐκ ἂν εἴποι τις, τέως δ' ἀνθρώπων καὶ μετρίων τὸ παράπαν ἦσαν οὐκ ἄξια. Πολλοῖς γὰρ, μοναχοῖς δὲ μάλιστα, καὶ λίαν ἐπεῖχον. Καὶ ἡ πρόφασις εὔλογος, ὡς ἀδιαφοροῦσιν ἐξ ἔθους, καὶ

minimeque perducturus ad tumulum patriarchalem dignitatem. Sic quippe meminerant præindicatam similem fortunam in ordinationibus quinque retro patriarcharum, Arsenii, Germani, Josephi, Joannis et Gregorii; quibus in cunctis omen sponte motarum, dum inaugurarentur, imminentium sedi fenestrarum secuta deinde suo tempore ipsarum e throno expulsio sanxisset, ac ratum verumque nec temere captatum fuisse demonstrasset. Tunc igitur fores ac specularia fenestrarum illarum, tranquillo licet a ventis aere, minime dubio sed multorum undique intentorum concordibus aspectibus clare signato concussa motu sunt. Soliusque præsentis imperatoris reverentia linguas tenuit, ne quod oculi vidissent, invicem percontarentur et indicarent. Ut autem Caracalus Nicomediensis jugum sancti Evangelii posuit, et jam visuri omnes essent divinam, quæ ex primum obvio libri sacri versu ducitur, futuri præsagitionem (nam hinc quoque augurium in sortem fortunamque inaugurati multorum credulitas trahit, licet non sit necessario cum eventu connexa ista præsignificatio) inauspicatæ mentionis, quippe supplicium pœnasque damnatorum innuens, sententia in sacro apparuit Evangelio, his expressa vocibus « Diabolo et angelis ejus. » Quod abominans qui primus vidit Nicæensis, conatus est quantum potuit abscondere, et inversis libri foliis aliam paginam aperuit, ex qua hoc primum **147** in oculos incurrit: « Et volucres cœli requiescunt in ipso; » quod et ipsum longe abhorrens a mysterio quod tunc celebrabatur, est visum. Ergo cum et hoc dissimulare cuperent, obstare nequivere quominus in notitiam emanaret. Sed sinistris augurationibus compescendis illud vere admonuerunt, non debere hæc trahi ad fixam opinionem infausti successus hanc ordinationem excepturi, non quod hæc vellent dicere casu evenisse (casus enim a divinorum celebratione mysteriorum longe abest), verum innuebant oblique alia quædam ejus generis omina vulgi sermone trita, quæ eventu caruisse viderentur. Unum erat horum quod ferebatur, olim in Arsenii consecratione primum occurrisse dictum Evangelii, « Stridor dentium, » grave utique infortunium intentans. Quam tamen significationem in Arsenio, utcunque malis exercito, non impletam vita ejus etiam post exauctorationem ad mortem usque satis quieta declaret. Cæterum si ejus qualiscunque oraculi minæ in ipso perpetratæ Arsenio non sunt, videri tamen in communibus illis inde secutis perturbationibus Ecclesiæ abunde vim sævam tristis sui significatus exhausisse. Quo pertinet quod vir quidam illorum temporum Deo plenus, ubi audisset Ecclesiæ regimini præfectum Arsenium, exclamasse dicitur, « Arsenius initium scandalorum, » præsaga videlicet allusione ad priores duas litteras nominis Arsenius, quæ item vocabulum quo initium Græce designatur inchoant, itemque ad tertiam ejusdem nominis litteram, quæ prima est in voce scandalum. His tunc et observationibus actorum et interpretationibus observatorum consentaneæ fuere exspectationes et arcana augurla mentium, cum quibus sic inauguratum patriarcham clerus et populus exceperunt Athanasium.

16. *De ministris monachis patriarchæ Athanasii.*

Brevi posthæc convenerunt ad eum quasi ministraturi externi monachi nescio unde profecti, quorum hi quidem palam, alii clam ea facere non dubitabant, quæ spiritualium esse hominum nemo dixerit, utpote **148** quæ ne iis quidem qui tolerabilem duntaxat mediocritatem in vita profitentur officii, et aliquatenus moderatis, ulla ratione conveniret. In multos, præsertim monachos, sæve grassabantur, eo plausibili prætextu, quod eos

Digitized by Google

τὰς τῆς ἑβδομάδος νηστίμους καταλύουσι μὲν εἰς διαφαγίαν, καταλύουσι δὲ καὶ εἰς οἶνον πολλάκις καὶ ἔλαιον, καὶ παραρτύμασι χρῶνται, καὶ παρὰ τοὺς πολλοὺς τρέφονται, καὶ ὡς χρήματά τινες ἔχοιεν. Καὶ τοσοῦτον ἐφιλοχρίνουν ταῦτα καὶ ποιναῖς ἐξεκόλαζον, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἀδιαφοροῦντας δεδιέναι καὶ τρέμειν τὴν ἐκείνων ἐπιστασίαν, ὡς εἰ μόνον πρωσαγγελθεῖεν κολασθησομένους τὰ μέγιστα, ἀλλὰ καὶ τὸν δοκοῦντα προσεκτικώτατον. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ σκορπίου φασὶν, ἐκ τῆς ὀπῆς ἐξιόντα μηδὲν εἰδέναι ὅπη τὸ κέντρον προσβάλοι, ἀλλ' εὐθὺς ἐνιέναι πᾶσι, καὶ φυτοῖς καὶ πέτραις καὶ ζώοις καὶ γῇ, τὰ αὐτοῦ πράττοντα, οὕτω κἀκείνοις ἀντικρυς ἦν τοὐπιτήδευμα, ἐνιεῖσι πικρίαν οἷς ἐπισταῖεν διὰ τὴν τοῦ πατριαρχοῦντος ἐπὶ πᾶσιν, ὡς ἐδόκει, ἀκρίβειαν. Ἐκείνῳ τὸ εὑρεθὲν χρυσίον κατάγνωσις, τούτῳ τὸ τῶν ἱματίων καινὸν, ἄλλῳ τὸ δυσὶ χιτωνίσκοις ἢ καὶ τρισὶ χρῆσθαι, ἄλλῳ ὅτι ὁ σταυρὸς ἐξ ἀργύρου ἢ μὴν καὶ χρυσίου, καὶ ὅτι πολυτελὴς κατεσκεύασται, ἄλλῳ ὡς τὸ μαχαιρίδιον εὖ ἤσκηται, καὶ ἄλλῳ ὡς λελεύκωται τὸ χειρόμακτρον, [P 100] ὡς ἐλούθη οὗτος, ὡς ἐκεῖνος ἀπεῤῥᾴθύμησεν, ὡς φίλοις ἐχρήσατο, ὡς ἀσθενήσας ἰατρῷ προσῆλθε. Καὶ τίς ἂν τὰ αἰτιάματα ἀριθμήσειεν, ἃ δὴ καὶ ὡς ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τῶν ταλαιπώρων ἀνθρώπων ἡ τληπαθὴς φύσις ὡς ἐφόλκια ἐπισύρεται; Οἷς ἐκεῖνοι ἐπιφυόμενοι κατωνείδιζον καὶ ἠτίμουν καὶ περιέσυρον καὶ φυλαξαῖς ἀπαρακλήτοις δικαιοῦν οὐκ ἔληγον. Ἦν δή που καὶ ἀπὸ μονῶν ἐξέλεγον χρήματα, ὡς ὕλην παθῶν ὑποσπῶντες ταῦτα καὶ τὸ πῦρ τῆς ἐμπαθείας ἐντεῦθεν ἀπομαραίνειν δικαιοῦντες· εἰ δὲ καὶ ταῖς χερσὶν ἐκείνων οἱ σπινθῆρες, ὡς ἔδοξαν, ἐνεσποδίζοντο, Ἡράκλεις, τοῖς ἄλλων, ὃ φασιν, ἰατροῖς, εἰ ἔλκεσιν ἔβρυον. Ὅμως μέντοι μῖσος οὐκ ὀλίγον ἐντεῦθεν σφίσι παρὰ πολλῶν ἐντέτροφε καὶ ἄσπονδος μῆνις, καὶ κατεστύγουν ἅπαντες. ἐκείνων σπενδομένων μόνων οἷς δὴ καὶ ὡς ἰδίοις ἐχρῶντο. Πολλοῖς δὲ καὶ πληγὰς ἐνέτεινον βαρείας ἁμαρτεῖν δόξασιν, ἀπὸ ζήλου ὁρμῆθεν καὶ ἀκριβείας, τὸ ἀπαραίτητον ἐπὶ πᾶσιν δεικνύμενοι καὶ ἀσυγκατάβατον, ὡς πάντας μὲν

causarentur licentia relaxasse disciplinam nec jam more monachorum antiquo vivere. Etenim quibus quavis hebdomade diebus indictum olim sit jejunium, iis hos nihilo secius bis comedere, et quidem sæpe vino et oleo adhibitis; præterea condimentis uti ac ritu vesci sæcularium; quosdam etiam ex ipsis pecunias habere. In hæc tam severe odiosissimas inquisitiones et rigida judicia scrutandis inhianter ac cupide libellis indiciisque delatorum exercebant, ut non tantum qui revera mollioris quam status posceret monasticus sibi essent diætæ conscii, timerent horrerentque illorum animadversionem, certi, si solum quomodocunque insimularentur a quoquam, ab his statim sese pessime multandos, sed nec si quis videretur in eo genere vel circumspectissime se gerere, securum se putaret, horum siquidem indiscriminatim omnibus intemperies infesta minabatur, plane ut scorpium aiunt e cavo prodeuntem, exsertum caudæ lethalis aculeum æque cunctis intentare rebus obviis, plantis, saxis, animantibus, nullo delectu respectuve, quod suum est agentem, hoc est, innatæ obsequentem libidini quibuscunque quam potest maxime nocendi. Sic istis hoc studium, hæc occupatio ac quasi professio una erat, immittere acerbitatis suæ virus in omnes quibus præerant potestate quam ipsis communicabat patriarcha, quem cum appareret summam omnis officii diligentiam velle ab unoquoque exigi, eo plus se ab illo inire gratiæ putabant, quo immitius desævissent in delatos aut mediocrium culparum aut rerum, si clementi arbitrio censerentur, ne culpæ quidem affinium. Quotidianarum hæ ferebantur damnationum causæ, aureus in hujus monachi peculio repertus, novum alter deprehensus induisse pallium, duabus alius tribusve uti tunicis compertus. Quin et si observaretur gestare quispiam argenteam **149** aureolamve cruciculam, statim ut sumptuose splendidus notabatur. Sed et usque ad has minutias morosissima censura descendebat: En hic quam elaborato affabre cultello utitur! Alter ille mantili quam candido manus tergit! Ut iste lautus nitet! Ut fracto alius et deside languescit habitu! Ut amicis sollicite obsequitur! Ut, cum ægrotaret, medicum adiit! et quis istiusmodi criminationum ineptissimarum ineat numerum? Nam in iis omnibus quas, velut in scena, infelicium hominum ærumnosa natura solatio urgentium necessitatum sarcinas vitæ subsidiorum trahit, insidias inhumani satellites collocabant odiosarum explorationum; e quibus exsurgentes in deprehensos stomachabantur, objurgabant, multabant, prehendentes inimisericorditer, prehensos ignominiose trahentes in custodias tristissimas, ubi sine spe impetrandi laxamenti, sine ullo temperamento indultæ consolatiunculæ vel minimæ, miseri contabescerent, nulla quantumvis longa tolerantia malorum crudelium istorum insatiabilem explente feritatem. Nec singulos vexasse monachos contenti, monasteria ipsa opibus et pecunia tollendis exhauriebant: materiam cupiditatum everrere sese inde zelo disciplinæ dictitantes, quo fomite scilicet detracto avaritiæ (sic enim loquebantur) plus nimio flagrantis ardorem minuerent; cujus tamen ignis favillæ in manibus ipsorum, scintillis luculenter intermicantibus, cernebantur, ut liceret exclamare tritum illud: « Heus vos, aliorum medici, scatetis ulceribus! » His, prout erat verisimile, ingens adversus istos odium in animis omnium æstuabat, iraque fervebat implacabilis, detestantium cunctorum tam diram acerbitatem, unis duntaxat illis in fide velut fœderis cum his perstantibus, quibus quasi domesticis et interiori necessitudine familiaribus ipsi utebantur. Cumulabant oleum in flammam invidiæ, quod ne temperabant quidem manibus et fuste, plagis interdum contundentes quos

Digitized by Google

εἶναι ἐν φόβῳ καὶ ἀγωνίᾳ, τοὺς πλείστους δὲ καὶ ἐν καταγνώσει λογίζεσθαι. Πάντα δ' ἀνέτρεπον καὶ συνέχεον διὰ τὴν νομιζομένην ἀκρίβειαν κατὰ τὰ Ἀναξαγόρεια χρήματα. Οἱ δέ γε τῆς Ἐκκλησίας ὁρῶντες τὰ πλείστα μὲν καθ' ἑαυτοὺς κατεμέμφοντο, ὑπομιμνήσκοντες δὲ καὶ τῷ πατριάρχῃ προσαναφέροντες ὅτι πολλοὶ παρὰ τῶν ἀγρίων ὑπηρετῶν πληγὰς ἀνηλεῶς ἐλάμβανον, ὡς δῆθεν τὰ πολλὰ μηδ' εἰδότι, κατεγινώσκοντο ὡς ἀταλαιπωρήτως ἔχοντες περὶ τὸ καλόν, ὥστε τῷ μὴ τὸ κακὸν ἐκτόπως μισεῖν μηδὲ τὸ καλὸν τοῖς αὐτοῖς ὑποδέχεσθαι μέτροις. Ἦν γὰρ, ὡς ἐῴκει, ὁ σκοπὸς τῷ πατριαρχεύοντι ἐκ μέσου θεῖναι τὸ ἀδιάφορον, εἴτε δν εἴτε δοκοῦν, ἐκ παλαιοῦ ἐπεισφρῆσαν διὰ τὴν τῶν πνευματικῶν προστατῶν, ὡς ᾤετο, ἀτημελησίαν ἢ καὶ συνήθειαν. Ὅθεν κἀκεῖνοι ἐπειλημμένοι προφάσεως εὐπροσώπου τοιαῦτ' ἔδρων, ἧν πού τις αἰτίαν ἀδιαφορίας εἰλήφει. Τέως δὲ περὶ τὴν τοιαύτην αἰτίαν οὐκ ὀλίγοις καὶ αὐτὸς ἐνεπιχαίνετο τὸ ἀδιάφορον ὀνειδίζων, μὴ κρίνων, οἷ-

deprehendisse in culpa sibi videbantur, hoc ipsum ostentare ad sui gloriam gaudentes. Quod inde intellecturos omnes considerent quanta in ipsorum animis exardesceret vis divini zeli, quæ cohibere istas **150** nequiret eruptiones in subitas et nullo respectu tardatas castigationes perperam actorum. Mœsta hinc omnia metu sollicito, æstu animorum inquietissimo, videres, plerisque, dum et indignitatem præsentium et perniciem imminentium cum horrore reputant, usque ad desperationem efferatis. Crescebatque in dies malum, dum nihilo secius monachi quo per præceps incubuerant ruentes, novis subinde frequentandis, simulatione aut prætextu exactæ religionis, inhumanæ acerbitatis exemplis, pervertebant confundebantque passim omnia, ut esset jam illic præsens species Ecclesiæ et urbis plane qualem Anaxagoras origines mundi describens fuisse affirmabat naturæ partium mistim ac temere coacervatarum, ante mentis, quæ ordinem intulit, accessum. Talia ecclesiastici cum cernerent, pleraque quidem improbabant taciti, et secum æstimantes ut nimia et immania damnabant. Ac cum, arbitrati patriarcha multa horum inscio fieri, eum adeuntes indicarent quæ maxime intolerabilia credebant, nempe contra ecclesiasticam lenitatem etiam vim ac verbera per feros ejus ministros plurimis crudeliter inferri, quod pro sui atrocitate omnes existimarent præter mentem et citra notitiam ipsius ab istis attentari, ille inexspectatissime rem comprobans etiam ultro monitores increpabat ut hebeti ad mali sensum et detestationem animo, apparere vel inde aiens callum obductum religioni ac zelo ipsorum, qui aspectu culpabilium defectuum tam parum offenderentur. Si enim horrore quo par fuerat ad occursum prave actorum commoverentur, ipso utique mali odio ad boni ipsi oppositi, nempe castigationis qua emendatur, honestatem agnoscendam perducendi fuerant, nec temere ut nimium culpaturi supplicium, quod ex comparatione ac commen-

μαι, ὡς μέσον κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ τὸ ἀδιάφορον κείμενον πρὸς ἑκάτερον ἐναντιοῦται τῶν ἄκρων, καὶ εἴγε πρὸς τἀγαθὸν κακὸν νομίζεται, ἀλλ' οὖν καὶ πρὸς τὸ κακὸν ἀγαθὸν, καὶ ἀγαπητὸν ἂν μετριοπαθοῦ[illegible]εν, μὴ τοῦ ἀπαθοῦς ἐφικνούμενοι. Αὐτὸς δ' ὑπὸ κανόνι τῇ φαινομένῃ ἰδίᾳ ἕξει, εἴτε καὶ γνώμονι, τὰ τῶν ἄλλων ἤθελεν ἀπευθύνειν. Κἀντεῦθεν καὶ οἱ πολλοὶ διυπνίζοντο καὶ ἐν ὑποψίαις ἦγον μεγίσταις τὸν ἀπευθύνοντα. [P 101] Ἦν δ' ἐκείνους τὸ ἐφορμοῦν πρῶτον μὲν τὸ ἀπ' ἐκείνου ἀτηρὸν καὶ πρὸς ἅπαν δυσέντευκτον, τοῖς μὲν ἐξ ἀρετῆς δοκοῦν, τοῖς δ' ἐκ γνώμης ἐμφύτου, τοῖς δὲ καὶ ἐκ συνηθείας τῆς πρὸς τὴν ἄσκησιν καὶ μονώσεως (ἅπαν γὰρ δύσοιστον τὸ μὴ σύνηθες), εἶτα δέ γε καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς ὅλοις κρυπτόν τε καὶ ἀφανὲς καὶ ψάλλοντος καὶ ἐσθίοντος καὶ κατὰ μόνας διάγοντος, ὥσπερ ἡσκητό τε καὶ εἴθιστο. Ὅμως (τὸ γὰρ τῆς ἀνάγκης ἐστὶν ἀδήριτον) τὴν σκληρὰν ἐκείνην καὶ ὡς ἐν σιδηρᾷ ῥάβδῳ διέφερον ποιμανσιν, οἱ μὲν εὐγνωμονέ-

suratione cum peccato quod punit, justum esse ac moderatum recte censentibus intelligitur. His patriarcha objurgationibus insperatissimis istos Ecclesiæ primores qui eum admoniturі conveniebant a se abigens, omnem jam sibi apud eos demebat excusationem ab opinione ignorantiæ rerum quæ fiebant, et totam in suum caput attrahebat invidiam, nihil pensi quidquam habens, dum palam ostentaret eo plane se spectare ac recta ferri, ut e medio tolleret radicitusque exstirparet omnino qualemcunque, seu veram seu apparentem disciplinæ remissionem, vulgo indifferentiam vocatam, quam ex longo putabat obrepsisse propter spiritualium præsidum incuriam, inolitam vero sese jam tueri quadam auctoritate ex præjudicio consuetudinis, contra quod rite atque ordine sui ministri **151** tenderent, plausibili usi prætextu, puniendis inexorabiliter, quæcunque deferrentur aut se ultro in animadversionem offerrent, transgressionibus antiquæ disciplinæ, quarum mentio soleret indifferentiæ vocabulo molliri. Ac esse in isto judicio concordes patriarcham et ejus satellites ex eo palam exstabat, quod ipse quoque per se non paucos obvios contristabat amaris dictis, indifferentiam ipsis exprobrans, non intelligens, quantum arbitror, indifferens in boni et mali medio positum e varia sui comparatione cum extremis contrariis utrinque ducere qualitates, ut malum censeatur collatum bono, vicissim autem, ubi cum malo componatur, bonitatis aliquam induat speciem. Unde ille moderate sapientium vulgo probabilis sensus est, præclare agi nobiscum, in hoc vitæ labilis statu haud pertingere valentibus ad plane imperturbabilem tranquillitatem, si mediocribus duntaxat perturbationibus agitemur. Porro ille propria illa sua, quam præ se nusquam dissimulans ferebat, rectitudine rigidæ virtutis pro norma utebatur, ad quam omnino volebat exæquare mores omnium, et quidquid in quovis ab ea declinaret, dirigere. Non poterat sic agens non

Digitized by Google

στερον σφίσιν ἑαυτοῖς τὴν αἰτίαν προστρίβοντες, ὅσοις A δηλαδὴ μὴ ἦν ἐν νῷ τὰ τῶν ἄλλων κρίνειν, ἀλλ' εἰς ἑαυτοὺς νεύειν, καὶ ἑαυτοὺς κατὰ τὸ προσῆκον κατανοεῖν, εἰ δὲ καὶ ἀλλήλους κατανοεῖν, εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ μόνον, συγχωροῦσι τέως τοῖς γιγνομένοις, ἀλλ' οὐ περιεργαζομένοις τοὺς ἐργαζομένους, κἂν ὅ τι ποιοῖεν. Τοῖς δὲ καὶ πολυπραγμονεῖν ἐπῇει καὶ ἀνταμύνεσθαι πάσχουσι καὶ λαμβάνειν λόγους ἐξ ἄλλων, πιθανοὺς ἄλλως ἐκ τῶν εἰκότων ὡς ἀγνῶτος πολλοῖς ὄντος ἐκείνου διὰ τὴν ἐπὶ τῇ ἀσκήσει μόνωσιν.

ιζ'. *Θάνατος τοῦ πατριαρχεύσαντος Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου.*

[P 102] Τούτων οὕτως ἐχόντων ὁ μὲν πατριαρχεύσας Γρηγόριος νόσῳ πολυημέρῳ κατεργασθείς, ὡς δέ τινες ἔλεγον, καὶ διὰ τὴν παρόρασιν ἐκ μικροψυχίας, μετ' οὐ πολὺ τελευτᾷ τὸν βίον. Καὶ τὸ μὲν ἐν ψαλμῳδίαις θάπτειν κατὰ τὸ εἰκὸς ἐδίδουν, τὸ δ' B

ὡς ἀρχιερέα, ὥσπερ δὴ κἀκεῖνος ᾤετο τὴν ἱερωσύνην παρακατέχων, συχνοὺς ὁ κρατῶν ἀποστέλλων ἀπέλεγε, καὶ τῇ αὐτανεψίᾳ ἐπέσκηπτεν ἐπιτάττων ἥτις ἦν Ῥαούλαινα, μή τι ἐπιτελεῖν, ὃ δὴ καὶ γίνεται.

ιη'. *Ἔξέλευσις τοῦ βασιλέως πρὸς Νύμφαιον.*

Αὐτὸς δὲ φθάσας ἐπ' ἀνατολῆς, τὸν πορφυρογέννητον ἀποστείλας ἔχοντα καὶ τὴν συνοικοῦσαν ἐκ τῶν τοῦ Ῥαοὺλ κατὰ γένος, ἐξελήλακὼς ἐπ' ἀνατολῆς ὥρμα. Καὶ διελθὼν τὰ τῆς Βιθυνίας μέρη, καὶ ὅσα πρὸ μικροῦ ἐρρέθη ἐπί τε τῷ Βέκκῳ καὶ τοῖς λοιποῖς εἰργασμένος, τῷ Νυμφαίῳ ἐφίσταται, φέρων καὶ τὸν Μουζάλωνα πρὸς τῷ τοῦ μεγάλου λογοθέτου σεμνώματι καὶ πρωτοδεστιάριον κλεϊζόμενον. Οὗ δὴ καὶ σκηνήσας, ἐκεῖθεν τὰ κατ' ἀνατολὴν διοικούμενος, [P. 103] ἐσκέπτετο καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ Μιχαήλ, ἐπαγαγεῖν ἐκείνῳ ἐκ τοῦ ῥηγὸς Πουλίας τὴν συνοικήσουσαν, ἢ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βαλδουΐνου καὶ τῆς θυγατρὸς

pungere crebro plurimos, qui sensu excitati evigilabant in suspicaces importuni censoris observationes, explorantes ecquid in eo deprehenderent quod jure vicissim carperetur, et valde suspectantes non frustra id se quæsituros. Hinc cœpto ut instarent, magis eos in dies magisque impellebant nova subinde feritatis ejus et admissionum inhumanissimarum exempla exstantia relatuque vulgata. Quæ licet alioui moderatiores excusarent, partim virtuti tribuentes, partim innatæ inclinationi ac genio austeræ indolis, denique alii totam ejus acerbitatis culpam imputarent diuturnæ assuetudini hominis a puero in secessu ac solitudine versati, ac ne nunc quidem in vita exposita congressibus, quod omne insolitum ægre toleretur, a latebris ac silentio repetendis subinde temperanti (animadvertebatur enim nunc quoque affectare in omnibus secretum, vitareque, quantum poterat, arbitrorum conscientiam, solus psallere, solus comedere, **152** clam et arcano, prout ascesi longa insueverat, cuncta vitæ officia transigere), tamen nonnisi adacti magna vi necessitatis, quam nemo valet eluctari, durum istud et velut in virga ferrea regimen ferebant. Quo in communi sensu gravis omnibus incommodi elucebat exquisitior æquitas quorumdam sibi unis mali causam imputantium. Nempe sic dudum statuerant, non arrogare sibi judicium rerum ad alios spectantium, sed in se ipsos attentionem mentis omnem vertere, sibi cavere atque invigilare promovendis ad rectum, unice securos aliorum, nisi quatenus, suadente sic conditione eorum quæ gerebantur, observare se invicem proderat ad provocationem charitatis, minime vero ubi non appareret fructus ejus inspectionis alius quam solatium curiositatis prurientis in otiosam et figendi locum aculei quærentem explorationem factorum alienorum, plerisque interim haud se intra fines paris modestiæ continentibus, verum et curiose indagantibus quæ suspectaverant, et ulcisci conantibus si secus quam vellent tracta-

rentur, et qua serere ipsos, qua sparsos ab aliis accipere liberos de his sermones et judicia verisimilibus innixa conjecturis, pleraque Athanasium traducentia pro funditus ignaro artis hominum regendorum, quam in solitudine ascetici secessus discere haud potuisset.

17. *Mors expatriarchæ Gregorii Cyprii.*

His ita se habentibus, expatriarcha Gregorius languore dierum multorum exhaustus, ut autem quidam aiebant, ægritudine animi confectus inde nata quod ex olim tam honorato tam se hodie contemptum cerneret, paulo post vivere desiit. Ejus exsequias psalmorum cantu de more celebrari concessum est: at eum sepeliri ut patriarcham, quod sperasse ipse videbatur dum in cessione sacerdotium retinere voluit, omnino vetare se per crebros ad id missos nuntios significavit imperator; et suæ consobrinæ defuncti perstudiosæ Raülænæ diserte interdixit ne quid tale attentaret. Privato ergo elatus est funere.

18. *Profectio imperatoris Nymphæum.*

153 Ipse porro Augustus, misso prius in Orientem Porphyrogenito secum uxorem ducente, quæ et ipsa erat ex Raülis stirpe, secutus ipse quoque versus Ortum movit. Transgressusque partes Bithyniæ, ac iis obiter, quæ paulo ante memorata sunt, cum Vecco reliquisque transactis, Nymphæum pervenit comitem habens Muzalonem, super antiquum honorem magni logothetæ nova protovestiarii dignitate decoratum. Hic imperator fixo Augustali attendere inde ordinandis orientalium rebus tractuum institit; simulque incubuit in curam conficiendarum nuptiarum Michaelis filii, cui sponsam legerat regis Apuliæ filiam, ex Balduini filio et filia Caroli natam. Hæc Æcaterina nuncupata per avunculum filium Caroli materteram habuit filiam regis Hungariæ, quæ matertera item erat Michaelis ejusdem Augusti Junioris ex hujus sorore geniti. Quare illa conjugium istud duorum

Digitized by Google

τοῦ Καρούλου, Αἰκατερίνα, ἥτις καὶ ἐπὶ τῷ πρὸς A
μητρὸς θείῳ τῷ υἱῷ Καρούλου θείαν εἶχε τὴν τοῦ τῆς
Οὐγγρίας ῥηγὸς θυγατέρα, θείαν οὖσαν πρὸς μητρὸς
καὶ τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ, ἥτις καὶ τοὺς γάμους δυοῖν
ἀδελφοῖν ἀνὰ μέρος κατήπειγεν. Ὅθεν καὶ αὐτὸν μὲν
ἐπὶ τῆς πόλεως καταλείπει ὁ βασιλεὺς, τοὺς δέ γε
τῷ κήδει μεσιτεύοντας Ἰταλοὺς ἐπήγετο πρὸς τὸ
Νύμφαιον, συχνὰ καταναλίσκων καὶ προσφιλοτιμού-
μενος, νεύων ὅλος εἰς τοῦτο καὶ μόνον οὐ καὶ συνδέ-
σμους τῶν ἀναγκαίων ποιούμενος. Ἐπὶ πολὺ γὰρ
καὶ προσελιπάρουν ἐκεῖνοι, καὶ συμφέρον παμπλη-
θὲς ἐδόκει καὶ βασιλέως ἄξιον τὸ συνάλλαγμα. Ὑπέ-
τεινε δὲ καὶ χρηστὰς τὰς ἐλπίδας ἐκείνοις ὁ βασιλεὺς,
καὶ ἐνησμένιζον τοῖς μέλλουσιν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐσο-
μένοις. Ὅθεν καὶ τοῦ συγγραφέως τῷ Νυμφαίῳ
ἐσύστερον ἐνδημήσαντος, ἐκεῖνοι μαθόντες πολίηθεν B
ἐλθόντα ἀξιοῦσι βασιλέα ἐπ' ἀρίστῳ καθήμενον ἐρω-
τᾷν ἐφεῖναι ὅπως ἔχοι τῶν ὑγειῶν ὁ νέος βασιλεὺς,
καὶ ὅπη καὶ τίσι διάγων ἐνασχολοῖτο. Καὶ δὴ προσ-
έταττε βασιλεὺς ἐκείνοις τε πυνθάνεσθαι καὶ τούτῳ
διδόναι τὰς ἀποκρίσεις. Καί γ' ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγο-
μένων ἀκούοντες, ἐπεὶ καὶ χρηστὰ ἐξ ἀνάγκης ἠγ-
γέλλοντο, προσαποδεχόμενοι δῆλοι ἦσαν εὐχαριστοῦν-
τες Θεῷ.

ιθ'. *Τὰ κατὰ τὸν πορφυρογέννητον Κωνσταν-
τῖνον.*

Τῆς δ' εἰκοστῆς ἑνάτης μηνὸς Μαιμακτηριῶνος,

καθ' ἣν καὶ ἡ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἑορτὴ τελεῖται, A
διετίας τρεχούσης ἐστρατοπεδευμένῳ τῷ βασιλεῖ
γίνεταί τι τοιοῦτον, ὃ δὴ καὶ κακῶν ἦρξε μεγάλων
τῷ πορφυρογεννήτῳ Κωνσταντίνῳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ
ἑορτὴ ἦν καὶ ἔδει συνάξεις μὲν τῶν μεγιστάνων πρὸς
βασιλέα, προσόδους δὲ καὶ τῶν ματρωνῶν παρὰ τὴν
Αὐγοῦσταν γίνεσθαι, ἁπήντων μὲν καὶ ἄλλαι πλεῖσται
καὶ μέγισται, ἁπήντα δὲ καὶ ἡ εὐγενὴς γραῦς Στρα-
τηγοπουλίνα, ἡ τοῦ Ἰωάννου μὲν τοῦ Δούκα [P. 104]
καὶ βασιλέως ἀδελφιδῆ, Κωνσταντίνῳ δὲ τῷ Στρατη-
γοπούλῳ τῷ καὶ ὕστερον τυφλωθέντι παρὰ τοῦ υἱοῦ
καὶ βασιλέως συνοικήσασα. Ἐπεὶ δὲ οὕπω καιρὸς
ἐκάλει εἰσελθεῖν πρὸς τὴν Αὐγοῦσταν, ἐκείνη ἔξω
που καθῆστο τὴν πρόσκλησιν ἀναμένουσα. Ἀλλ'
ἐφίσταται καὶ ἡ τοῦ πορφυρογεννήτου σύζυγος ἁβρο-
σύνῃ καὶ χλιδῇ πρεπούσῃ ὑπὸ προπομποῖς τε πλεί-B
στοις καὶ ὀπαδοῖς. Ἐπεὶ δὲ τῇ θείᾳ ἢ μᾶλλον καὶ
μάμμῃ προσήγγιζεν (ἡ γὰρ πρὸς πατρὸς ἐκείνης
μάμμη αὐτανεψία ταύτης ἦν, εἴπερ αὕτη μὲν ἐκ τοῦ
ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἀξίαν σεβαστοκράτο-
ρος ἐγεγέννητο, ἡ δ' ἐκείνης μάμμη ἐκ θατέρου τῶν
ἀδελφῶν, ἣ δὴ καὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ συνῴκει τῷ
Ῥαοὺλ Ἀλεξίῳ), ἐπεὶ γοῦν προσεγγιζούσῃ ἔδει τὴν
γραῦν καθέδρας ὑπεξανίστασθαι κατὰ τὸ προσῆκον
τὰ δευτερεῖα πρὸς τὴν Αὐγοῦσταν φερούσῃ, ἐκείνη
τοῦτο μὲν γήρᾳ, τοῦτο δὲ καὶ ὡς δῆθεν παιδὶ, καὶ
ἐκγόνης καταφρονήσασα, οὐδ' ὅκταρ ὑπεξανίστατο,

sibi e sororibus nepotum pro se, quantum poterat, urgebat. Quocirca etsi Michaelem ut se absente urbi C
præsset Constantinopoli pater reliquerat, tamen Italos hujus conciliatores matrimonii ad se inde accitos Nymphæi splendidissime tractavit, ingentes in eos honorandos sumptus faciens, negotiumque cura tanta et studio capessens, ut parum ab ultimo assensu atque adeo a celebratione sponsalium res abesse videretur. Nam et legati regis Apuliæ magnopere ut fœdus fieret instabant, et utile id dignumque Augusto conjugium passim omnes censebant. Votis istis multam secuturi eventus spem addebat multis signis declarata imperatoris in eam affinitatem propensio, ut Itali ejus negotii tractatores **154** præciperent jam animo gaudium successus, ut se dabant indicia, certissimi. Itaque cum paulo post hæc contigisset hujus historiæ scriptorem D
Nymphæum venire, illi ab imperatore, cui ad prandium sedenti circumaderant, petiere per eum ut ipsis liceret hominem quem scirent ab urbe recentem interrogare ut valeret Augustus Junior, ubi diversaretur, quibus aut remissionibus aut occupationibus diem exigeret. Annuens Augustus jussit et percontari eos quæ volebant, et respondere ad quæsita historicum. Ac mox et illis quærentibus et hoc quæ necesse erat, hoc est bona prosperaque referente, apparebat mirifice delectari audientes Italos et ad gratias Deo agendas excitari.

19. *De Porphyrogenito Constantino.*

Cæterum undetricesimo mensis Junii die, quo sanctorum Apostolorum festum celebratur, altero

currente anno ex quo imperator castra illic habebat, contigit quod mox referam, multarum in posterum Porphyrogenito Constantino initium calamitatum. Quoniam ut in festo tali ex more oportebat convenire magnates apud imperatorem, similiter autem et circum Augustam conventum matronarum fieri, adfuerunt ea causa cum aliæ plurimæ ac maximæ, tum prænobilis anus Strategopulina, quæ ex Joannis Ducæ olim imperatoris fratre nata deinde nupserat Constantino Strategopulo, a filio Joannis, dum is imperaret, excæcato. Hæc tunc, quod admissionis ad Augustam hora nondum venerat, extra considens, dum intro acciretur, exspectabat, quando eodem advenit conjux Porphyrogeniti, **155** comptu apparatuque deliciarum ac pompa cætera præstantem, ejus decente dignitatem, multo anteambulonum, multo comitum nec minore asseclarum ambitu. Ubi vero ea prope ad materteram aut potius ad proaviam accessit (nam hujus avia paterna Strategopulinæ neptis ex fratre fuerat, quanquam hæc quidem ex fratre imperatoris dignitate sebastocratore erat genita, ejus vero avia, quæ fuit conjux protovestiarii Raülis Alexii, ex ipsius altero germano) — quando igitur admoventi jam se proxime fratriæ imperatoris vetulam e sella oportebat assurgere, debito ei honore quæ secundum ab Augusta obtineret dignitatis locum, illa suæ auctoritate subnixa senectutis, et coram femina præterquam tanto juniori, etiam quasi materno sibi jure obnoxia, quippe neptis suæ filia, adeo se demittere supervacaneum nec se dignum ducens,

Digitized by Google

παραιτησαμένη πρὸς ἐκείνην μόνον καὶ γῆρας προ- A
βαλλομένη καὶ τὴν τοῦ γήρως ἀσθένειαν. Ὑβριο-
παθεῖ τε παρευθὺς ἐκείνη καὶ ἀκάθεκτος ἦν τὴν
ὀργήν, εἰ βασιλέως οὖσα νύμφη καὶ ἀνδρὸς ὑπὲρ δε-
σπότας σύζυγος οὐδὲν τῶν ἀξίων ἐπιτυγχάνει παρὰ
προσγενοῦς μὲν βασιλέως, ἀλλά γε καὶ ἰδιώτιδος νο-
μιζομένης ἐκ τοῦ τὸν ἐκείνης σύζυγον ζῶντα μηδενὸς
ἐπιδῆναι ἀξιώματος. Τρέπει τε τὴν ὀργὴν εἰς λύπην,
καὶ κλαυθμοῖς τε καὶ ὀδυρμοῖς ἀφωσιοῦτο τὴν δεινο-
πάθειαν. Τοῦτο γεγονὸς τὸν ἐκείνης οὐκ ἔλαθε σύζυ-
γον. Ὁ δὲ φιλότιμος ὢν καὶ αὐτὸς, ἔτι δὲ καὶ τοὺς
λογισμοὺς ἐπικλασθεὶς ἐκ τῶν θρήνων τῆς γυναικὸς,
ἀντιλυπεῖν μὲν τὴν γραῦν, παραμυθήσασθαι δὲ τὴν
ἰδίαν ἐκ τῆς πρὸς ἐκείνην ὕβρεως ἐδικαίου. Καὶ δὴ
ἐκείνην μὲν οὐκ εἶχέ τι διαθέσθαι ἀνήκεστον, εὐγενῆ
τε οὖσαν καὶ μάμμην λογιζομένην τῷ βασιλεῖ· εἶχε B
δ' οἰκεῖον ἐκείνη Κωνσταντῖνον Μαυροζώμην ὠνομα-
σμένον, ᾧ δὴ καὶ συγχρῆσθαι κατὰ κοίτην κρυφίαν
ἐλέγετο. Καὶ τοῦτο δὴ μᾶλλον ἦν τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ
σοφὸν, ἐφ' ᾧ ἀτιμουμένου ἐκείνου ἡ κατ' ἐκείνης
ὑποτρέχουσα βάξις ἐκ τῶν δυνατῶν θριαμβεύοιτο.
Πέμψας γοῦν αὐτίκα καὶ περισχὼν τὸν ἄνθρωπον

μηδὲν τῶν πραχθέντων εἰδότα, γυμνοῖ τε πάμπαν
ἀτίμως καὶ κατὰ πᾶσαν ἀγορὰν θριαμβεύειν τοῖς
οἰκείοις προστάσσει· ἅμα δὴ καὶ πληγὰς δεινάς τε
καὶ πλείστας ἐντείνουσι. Τοῦτο γινόμενον καὶ ἀνε-
νεχθὲν βασιλεῖ, πολὺς ἦν ἐκεῖνος τὴν τόλμαν ἐν δεινῷ
ποιούμενος, καὶ ἀχθόμενος τὰ μεγάλα [P. 105] εἰ
αὐτοῦ βασιλέως ἐνδημοῦντος μηδὲν μηδενὸς ἐκεῖνος
ἐπιστραφεὶς ταῦτα πράττοι, καὶ ταῦτα παρὰ τοιαύ-
την αἰτίαν. Ὅμως τοὺς θυμοὺς κατασχὼν προσέταττε
τὴν ταχίστην, καὶ μόλις μὲν, ἀλλ' ὅμως νικησάσης
τῆς ἐξουσίας ἐλευθεροῦται ὁ τιμωρούμενος. Ἐντεῦθεν
καὶ μῆνις μετὰ χόλον ἐντετήκει τῷ βασιλεῖ, καὶ δεινὰ
ἔστρεφε πῶς ἂν ταπεινοίη τὸν ὑπὲρ τὰ μέτρα κατ-
επαιρόμενον, εἰς ἑαυτὸν ἀνάγων τὸ γεγονὸς καὶ τὴν
τοῦ καταφρονεῖσθαι δόξαν ἐν δεινῷ ποιούμενος, καὶ
ἀπὸ προσώπου ἐποίει τὸν ἀδελφὸν, καὶ ἀπόντος κατ-
ημέλει, καὶ προσιόντι ὀφθαλμοὺς ἱλαρότητος οὐκ ἐδί-
δου, καὶ συνιππαζόμενος τὴν ἐγγύτητα ἀφῃρεῖτο,
καὶ ἦν ἐξ ἐγγίονος εἶχε τῆς ὁμιλίας πρότερον δόξαν
προσεποιεῖτο παρακατέχειν. Ἀξιωματικώτερον γὰρ
κἀκεῖνος ταῖς ἀληθείαις τῶν πραγμάτων ἐφήπτετο,
πολλοῖς μὲν τοῖς ὑφ' αὐτὸν θεραπεύουσι, πολλῷ δὲ

ne minimum quidem assurrexit, inverisimilem frigide allegans excusationem infirmitatis, quasi eniti paulisper ad istam venerationis exhibitionem præ debilitate senii nequiret. Tulit impatientissime haud assueta contemptui mulier eam negationem deferri sibi solitæ reverentiæ, iræque magno æstu commota est, indignans se nurum imperatoris, viri uxorem despotas ipsos dignitate præcellentis, nihil æquum impetrare a matrona cognata quidem imperatoris, cæterum nihil supra privatam conditionem eminente, quod vir ejus dum viveret ad nullius fastigium dignitatis ascenderat. Mox iracundia in ægritudinem transeunte, querelis et planctibus dolorem suum declaravit. Non latuit id quod acciderat virum ipsius, qui præter ambitionem propriam lamentis etiam uxoris inflammatus in desiderium ultionis, modos secum **156** exquisivit ægre faciendi vetulæ ea ipsi reponenda contumelia, quæ acri sui sensu Strategopulinam alte vulnerans vel compensaret vel consolaretur molestiam qua cum ipse tum conjux fuissent ex ejus contemptu contristati. Ac in ipsum quidem protinus iram expromere non potuit, reveritus personam nobilitate sua tutam, et affinitate principis commendabilem tam arta ut aviæ ipsam dignatione Augustus prosequeretur. Verum cum esset huic minister domesticus oppido charus, Constantinus Maurozomas nomine, quo viro ad fœda obsequia secretarum libidinum anus abuti ferebatur, percallide se facturum credidit, si amasio mulieris quam oderat insigni dedecore traducendo non solum ipsi cordolium ex malo dilecti grave inculeret, sed et clam jactatam popularibus susurris obscœnæ cum hoc famulo consuetudinis infamiam frequentandis de hujus dehonestatione sermonibus eventilaret ac latius spargeret, maximo suspectæ

flagitii tam pudendi principalis matronæ ludibrio. Confestim igitur immissis in Maurozomam nihil minus exspectantem robustis e suo satellitio lictoribus corripi miserum ac spoliari jubet, totoque foro fœde nudatum multis insuper ac gravibus plagis inflictis ignominiosissime traduci. Vulgata momento rei fama perlatoque ad imperatorem quin familiares Porphyrogeniti jussu ejus palam attentassent, enimvero motus illo non parum est, indignans vehementer nihil reveritum præsentiam imperatoris tantum esse ausum Porphyrogenitum. Tamen compressa in præsens ira misit celeriter qui Maurozomam imperarent dimitti liberum; quod ægre quidem, tandem tamen prævalente auctoritate summa perfectum est. Hinc jam post primam illam eruptionem excandescentiæ constans offensæ voluntatis aversio Augustum abalienavit a germano, versareque animo suasit consilia deprimendi ejus quem supra modum videbat efferri: suam quippe in contumeliam redundare interpretabatur audax ejus factum, et **157** eo, quem animi principum ex opinione proprii contemptus sentiunt acerrimum, dolore penitus stimulatus in ulciscendi cupiditatem incumbebat. Primum igitur a conspectu fratrem amovit, diuque absentem se negligere funditus ostendit, ac ex intervallo rursus se offerentem haud lætis aspexit oculis. Denique cum equitanti Augusto germano admovere se ille de more tentaret, sui viciniam ademit, procul cum ablegans. In quo non parum hominem pupugit, sic exclusum voti effectu, quo enixe affectaverat resumendo in comitatu fratris Augusti loco proximo sibi asserere existimationem, cujus in possessione diu fuerat, familiaris cum eo consuetudinis et grati ac liberi congressus, tuendis, quas multas habebat, clientelis utilem. Nam re-

Digitized by Google

τῷ συναγομένῳ πλούτῳ καὶ τῇ χλιδῇ ἐντρυφῶν. Ὑπὲρ γὰρ ἑξήκοντα χρυσίου χιλιάδας αἱ οἰκονομίαι τούτῳ ἀπεκληροῦντο παρὰ πατρὸς, καί γε σκοπὸς ἦν. εἰ περιῆν, καὶ ἐς ἑκατὸν ἐπαύξειν. Καὶ μεγάλοις ἀνδράσιν ἄρχουσι τοῖς ἐκ τοῦ παλατίου εἰς θεραπείαν ἐκεῖνος ὑπέταττέ οἱ, καὶ διὰ τοῦτ' ἐκεῖνος πολλὰ μὲν προσόδων ἔχων, ὀλίγα δ' ἐξαντλῶν, εἰ μή που εἰς τὰς κατ' εὐεργεσίαν φιλοτιμίας, ὃ καὶ αὐτὸ εἰς ὑποψίαν ἔκειτο μείζω, πολλοῖς ἐνετρύφα καὶ ὑπερηφανεύετο εἰς ὑποταγὴν τὴν ἐς βασιλέα πρέπουσαν. Ταῦθ' ὁρῶν βασιλεὺς, καί γε τῆς ἐξ ὑπογύου ἐκείνης συμβάσης αἰτίας χάριν παρακεκινισμένος, διενυκτέρευέ τε μετὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου ἐν νόσῳ πολυημέρῳ κειμένου· τὸ νεφρὸν γὰρ πολυωδύνοις πόνοις ἐβάλλετο, καὶ οὐδὲν ἦν τὸ εἰς θεραπείαν προσαγόμενον ὅπερ οὐ προσεζημίου τὸν πάσχοντα. Καὶ διὰ τοῦτο μὴ οἷῳ τ' ὄντι αὐτῷ τῷ κρατοῦντι τὰς προσόδους ποιεῖν, τούτῳ προσιὼν βασιλεὺς ὁσημέραι περὶ τῶν κοινῶν συνεφρόντιζε. Τότε τοίνυν ἐκείνῳ συνὼν διεπονεῖτο τὴν τάδελφοῦ καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ὑπέραλσιν, καὶ ταπεινοῦν συμφέρον ἀμφοτέροις ἐδόκει. Τὸ δ' ἦν τέως ἀποπροσποιήσεσι καὶ ἀποστροφαῖς καὶ τῷ μηδὲν τῶν ἐκείνου φρονεῖν, κἂν παρῇ, κἂν ἀπῇ· οὕτω γὰρ ὑπομαλάσσειν τὰ ἤθη καὶ πρὸς τὸ δουλικώτερον ὑποκλίνειν ὤοντο. Ἐκεῖνος δὲ ταῦθ' ὁρῶν βασιλέως πράττοντος, συχναῖς τε προσόδοις μᾶλλον πρὸς βασιλέα ἢ πρότερον θεραπεύειν προσεποιεῖτο, καὶ τῇ παιδεύσει καθυποκλίνεσθαι δοκεῖν ἤθελεν. Ὅθεν καὶ πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον πέμπων [P. 106] ἠξίου καὶ αὐτὸν προσλιπαρεῖν βασιλέα μὴ χολᾶν, κἄν τι καὶ ἐκ συναρπαγῆς ἐπράχθη νικήσαντος τοῦ θυμοῦ, συμπαθεῖν τε καὶ μὴ ὀργίζεσθαι. Ἐν τούτοις οὖν τοῦ καιροῦ τριβομένου, καὶ τοῦ πατριαρχεύοντος μοναχὸς Σάβας ἐκεῖ παρῆν, καὶ τὰ συνήθη τῆς ἀτασθαλίας ἔργα διαπραττόμενος οὐκ ἀνίει, βασιλέως ἐπὶ πᾶσιν ἐφιέντος, μὴ κρίνοντος ἴσως πρέπον μηδ' ἄλλως εὔσχημον ἐμποδὼν ἵστασθαι τοῖς παρὰ τῶν τοῦ πατριάρχου πραττομένοις λόγοις εὐλαβείας, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν ἐμποδίζειν τοῖς εἰς διόρθωσιν τῶν πολλῶν νομιζομένοις. Ἃ γὰρ ὁ Σάβας ἔπραττε, θέλημα τοῦ πατριάρχου ὅλως ἠγεῖτο, ὡς αὐτὸς ὕστερον ἔφησε πρός τινα τῶν ἀρχιερέων ἀπολογούμενος· ἐκείνου γὰρ τῷ βασιλεῖ λέγοντος ὡς εἰκὸς ἦν ἂν ἐμποδίζεσθαι παρ' αὐτοῦ βασιλέως ὄντος τὸν πατριάρχην, εἴπερ

vera splendidius etiam quam pro secundo a supremo imperii apice potestatis gradu, obnoxiorum addictorumque sibi variis nominibus hominum numero affluebat, partim domestico sibi ministerio famulantium, partim statis exhibitionibus officii continuam devotionem testantium, quorum illos salariis, hos pensionibus ac largitionibus sibi alligabat, ad has et cæteri principalis cultus et luxus necessarias expensas affatim hauriens pecuniæ ex uberrimis illi attributis a patre annuis censibus, summam aureorum sexaginta millium explentibus; quos etiam idem ejus parens Michael augere usque ad centum annua millia statuerat, nisi præmatura mors destinata intervertisset. Quia vero jussu ejusdem Augusti sui patris gratuitis is obsequiis etiam magnorum aulæ ministrorum utebatur, quorum in mercedes abunde auctoratorum palatinis stipendiis sumptum non faceret, necessario veniebat ut qui multum acciperet, parum expenderet, acervos opum domi constructos intueretur; e quibus si donativa clientibus largiretur, quod interdum faciebat, insimulabatur ambitionis, et quod superbe videretur venerationem uni summo debitam principi a sibi obnoxiis exigere, suspiciones imperanti movebat, tanquam haud contentus sua sorte majoribus inhiaret. His de fratre curis, quas recens ejus facinus, audaciam indicans subesse dedignantem, intendebat, inquiete **158** agitatus imperator per noctes assidebat protovestiario longo tum forte renum dolore decumbenti; quo morbo sane difficili et remediis viso ipsis ægrescere cum ille prohiberetur Augustum adire consiliis ejus tribuentem plurimum, ipse ultro ad eum quotidie ventitabat imperator, cum alia referens, quorum expeditio urgebat, negotia publica, tum quæ maxime illum sollicitum habebat, istam efferentem sese immodestiam germani et supra cancellos exilientem fastum. De hoc deliberantes facile in unam sententiam ambo convenerant, deprimendi hominis et ejus tumorem contundendi repulsis, rejectionibus a congressu et aversione vultus in occursibus, neglectu præ se ferendo ejus et ad eum attinentium, nec præsentem curando nec requirendo absentem, ac pari contemptu, sive adesset sive abesset, cunctam ejus mentionem transmittendo. Iis uno tenore aliquandiu continuatis opinabantur posse mitigari ferociam juvenis et ad patientiam subjectionis inflecti. Sic agentem secum imperatorem quodam tempore Porphyrogenitus expertus, studuit ejus iram placare crebris et humilioribus solito ad eum accessibus, egregiaque simulatione obsequii, quæ pœnitere ipsum declararet culpæ ob quam gratia exciderat, et profundiori de missione emendare velle id quod isto erga se frigore castigaret imperator. Ac quo ad scopum eumdem impetrandæ a fratre Augusto veniæ certius perveniret, misit ad protovestiarium qui eum a se rogarent ne gravaretur imperatorem orare ut ira remissa sibi ignosceret, si quid subito abreptus indignationis impetu fecisset inconsulte, miseratus humanum imprudentiæ lapsum, nec inexorabiliter in pœnitentem errati sævire pergens. Dum his utrinque actitandis tempus teritur, versabatur Nymphæi patriarchæ monachus Sabas, et consuetis obsequens intemperiis haud cessabat multa multis gravia importune ac perperam agere, connivente ad quidvis Augusto, quod forte **159** nec æquum nec honestum judicaret obstare se iis quæ a patriarchæ ministris fierent, et religioni duceret impedire ne successum haberent res ad restitutionem disciplinæ et correctionem multorum abusuum pertinere

Digitized by Google

ἐβούλετο, αὐτὸς ἀπελογεῖτο ὡς οὐκ ἄξιον πατριάρχην ὡς Τζυκανδύλην Νικήταν, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ὄνομα ὑποκοριζόμενος (ὁ δ' ἦν ὁ τοῦ παλατίου ἐλάχιστος), παρὰ βασιλέως προστάσσεσθαι. Ὡς γοῦν οὕτω ταῦτα καὶ ὁ μοναχὸς Σάβας συνήθης ὢν ἐκείνῳ πιστὸς ἐν πολλοῖς κατεφαίνετο, ἀκούσας, ὡς ἔλεγε, παρ' ἐκείνου βασιλεῖ προσήγγελλεν, ὡς δῆθεν πρὸς αὐτὸν λέγοντος ἐν ἀπορρήτοις τοῦ πορφυρογεννήτου ὡς ἅμα μὲν βασιλεὺς ἐπιδημήσει τῇ Κωνσταντίνου, ἅμα δὲ τὸν πατριάρχην ἐκβαλὼν τὸν μοναχὸν Κοσμᾶν ἀντεισάξειε. Τότε γοῦν καὶ μᾶλλον ὁ βασιλεὺς ἐξηγρίαινεν, εἰ γέ οἱ ἐκπολεμῴη ἐκεῖνος καὶ αὐτὸν πατριάρχην ψευδόμενος, τοὺς οἰκείους ἐκείνῳ ὑποποιούμενος, καὶ ὑποψίας οὐκ ἀγαθὰς συνέλεγεν. Ὀλίγον τὸ μεταξὺ, καί τινες τῶν ἐκείνου βασιλεῖ προσιόντες μεγάλ' ἄττα καὶ εἰς ἀπιστίαν τὴν κατὰ βασιλέως φέροντα λέγειν τε καὶ φρονεῖν ἐκεῖνον σύναμα πρωτοστράτορι Στρατηγοπούλῳ διανυκτερεύοντί οἱ προσήγγελλον, καί γ' ἐλέγχειν σφᾶς ἑτοίμους ἑαυτοὺς παρεῖχον ἀναδεχομένου τοῦ βασιλέως. Ταῦτ' ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον, ἐδόκουν δὲ πάντως ἐκ τῶν γινομένων καὶ τὰ τῆς κατηγορίας πιθανὰ τοῖς ἀκούουσι. Διὰ ταῦτα δὴ πολλὴν καὶ μεγίστην πρόνοιαν ὁ χρστῶν

A ποιούμενος τοῦ τε λαθεῖν ἐκεῖνον ἐφ' ᾧ προσκαλοῖτο τοῦ θ' ἁλῶναι, καὶ μή τι καὶ νεωτερισθείη παρ' ἐκείνου, ὡς ᾤετο, πέμψας ἄγει παρ' ἑαυτῷ τὰς δυνάμεις, καὶ τοῖς οἰκείοις πᾶσιν ὑπ' αὐγὰς ἔω ἐπήγγελλε κατὰ τὸ παλάτιον συναθροίζεσθαι. Καὶ τότε περὶ πλήθουσαν ἀγορὰν πέμψας προσκαλεῖται τὸν ταῖς κατηγορίαις ἐνεχόμενον, μηδὲν ἀκριβῶς εἰδότα. [P. 107] Ὃ καὶ διὰ ταχέων παραγενόμενον ὁ μὲν βασιλεὺς εὐθὺς, μὴ οἷός τ' ὢν κατέχειν τὰς κατ' ἐκείνου ὀργὰς, ἅμα μὲν ἐκεῖνον, ἅμα δὲ καὶ τὸν Στρατηγόπουλον, μετ' οὐ πολὺ καὶ τοῦτον τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι καταγνωσθέντα, ὀνειδισμοῖς τε καὶ προπηλακισμοῖς ἔβαλλε, καὶ, « Τί παθόντες, ὦ οὗτοι, » παρούσης καὶ πάσης τῆς συγκλήτου ἐβόα, « καὶ κακῶν κάκιστοι, αὐτοὶ τοσαῦτ' ἔχοντες ἀγαθὰ παρ' ἐμοῦ, τὸ εἰς

B ἀναβολὰς ὀφθῆναι πρὸς τὸν εὐεργέτην κακοὶ οὔμενουν θέσθαι προεθυμήθητε, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ὁ μὲν δεσπότου καὶ αὐταδέλφου, ὁ δὲ πρότερον μὲν αἰτίου τοῦ καὶ ἔτι βλέπειν τὸν ἥλιον, ὕστερον δὲ καὶ εὐεργέτου, τοιαῦτα καταμεμελετηκότε; ἐλέγχεσθε; » Τοῖς δ' ἀρνουμένοις πάμπαν καὶ τοὺς ἐλέγχους ζητοῦσιν εὐθὺς οἱ κατειπόντες παρίσταντο, καὶ ὡς ἦν ἐκείνοις ἰσχὺς ἅμα καὶ εἰς σπουδὴν πρόθεσις, ἤλεγχον. Αὐτίκα

passim creditæ. Plane quippe persuasus erat imperator, quæcunque Sabas ageret, patriarchæ voluntate fieri, prout declaravit ipse postea cuidam episcopo, excusans quod facere Sabam quæ vellet sineret. Ac cum reposuisset episcopus, utcunque ista jussu patriarchæ gererentur, tamen debere ipsum utpote imperatorem non permittere patriarcham imprudenter ruere, etiam si vellet, ad ea Augustus unum illud in sui defensionem allegavit, atqui conveniens non est patriarcham pariter ac Tzycandelam Nicetam (hoc ipsum enim nomen contemptim protulit hominis notæ vilitatis atque adeo palatinorum omnium infimi) imperatori subjici. Cum ea igitur sic se haberent, et monachus Sabas crebro imperatorem alloquens multis ei ex vero nuntiatis opinionem sibi apud eum sinceræ fidei parasset, detulit is ad Augustum eumdem audisse se e Porphyrogenito, id sibi ut rem arcanam indicante, imperatorem, simul Constantinopolim pervenisset, ejecturum throno patriarcham et Cosmam monachum in ejus locum promoturum. Hoc vero audito magis exacerbatus imperator est, indignans armari adversum se irritarique a fratre patriarcham falsis indiciis conflictarum rerum, ac insusurratione calumniarum istarum demereri eum sibi familiares ejusdem studere; in quo illum spectare invasionem imperii non inanis videretur esse suspicio. Non multum ab hoc tempus effluxerat, cum aliqui e familiaribus Porphyrogeniti ejusdem Augustum adeuntes ei noctu nuntiarunt magna illum quædam et ad rebellionem, ut apparebat, **160** spectantia loqui et machinari cum protostratore Strategopulo; ac si annueret imperator, paratos sese ad eos convincendos exhibebant. Hæc illi quidem dixerunt:

magnam autem verisimilitudinis speciem ex cæteris quæ palam geri cernebantur, eorum accusatio apud audientes obtinebat. Propter ista cuncta decrevit imperator Porphyrogenitum comprehendere accitum ad se postridie. Ad quod duo quædam in primis curanda sibi putavit, prius sic haberi rem arcanam ut nulla ratione suspicari Porphyrogenitus posset quare vocaretur, alterum habere ad manum eas copias, quibus ille, si forte repugnare prensantibus conaretur, resistere nequiret nec liber effugere. Jussis ergo convenire ad se prætorianis cohortibus, et edicto domesticis cunctis ut ad palatium præsto essent sub crepusculum auroræ, forum universum armatorum multitudine complevit. Tunc misit qui sibi sisterent eum qui accusatus fuerat, nihil certo scientem de causa ob quam vocaretur. Quo celeriter adducto, uti et paulo post Strategopulo, in ambos ut jam prædamnatos iram non continens stomachum erupit, opprobriis utrumque ac conviciis proscindens, his eos compellans verbis voce contenta, senatu astante universo: « Quæ, malum, heus vos in transversum abripuit vecordia, malorum pessimi, ut tot a me bonis acceptis non satis habentes, quod ipsum erat vituperabile, tardi apparere in referenda largitori gratia, etiam affectaretis maleficia benefactis rependere, tam atrocia convicti fuisse machinati, hic quidem in dominum eumdemque germanum fratrem, ille autem in eum cui primum debet quod adhuc **161** solis lumen videat, deinde qui ei beneficium vitæ servatæ donis ultro adjectis cumulavit. » Ad hanc inopinatissimam invectivam cum ambo pro se quisque pernegarent se conscios, nedum convictos ullius in imperatorem meditati sceleris, et proferri, quæ purgare refellendo se

Digitized by Google

τοίνυν, οἷα φιλεῖ ἐπὶ τοιούτοις γίνεσθαι, θροῦς ἦν τῶν μὲν ἐκπληττομένων, τῶν δὲ καὶ στυγούντων, ἄλλων δὲ καὶ πλέον τοῦ εἰκότος κατά τινα θεραπείαν παρακεκινημένων καὶ λέγειν καὶ πράττειν. Τέλος τοὺς μὲν τὰς ἐκείνων οἰκίας πολυόλβους οὔσας, καὶ μᾶλλον τὴν τοῦ πορφυρογεννήτου, καθέξοντας ἀποστέλλει, αὐτοὺς δὲ τὸν μὲν φυλακαῖς ἐδίδου, τὸν δ' ἀδελφὸν συγκλείσας ἐνὶ τῶν κατὰ τὰ παλάτια βασιλικῶν οἰκημάτων ἐν ἀσφαλεῖ καθείργνυσι. Προνοίας δ' ἐκείνας καὶ ἀγέλας καὶ ἀποθήκας παντοίων εἰδῶν καὶ χρυσὸν, τὸν μὲν ἐν νομίσμασι κεκομμένον, τὸν δ' ἐν ἐκπώμασιν εἰργασμένον, καὶ ἄργυρον καὶ πέπλα παντοδαπὰ τῷ κοινῷ ταμιείῳ προσανετίθεντο, καὶ ἡ χλιδὴ ἐκείνη καὶ περιφάνεια μιᾶς ὥρας σκηνὴ καὶ παίγνιον ἦν. Καὶ θαῦμα ἦν τοῖς ὁρῶσιν ὄγκος τοσοῦτος τρυφῆς καὶ οἰκίας τοιαύτης φιλοτιμία, μηδ' αὐτῆς βασιλείου κατὰ πολὺ λειπομένης, πῶς ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὸ μηδὲν κατήντησε, καὶ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα καὶ τέως περίπυστα πνευσάσης δυσχεροῦς καὶ τελχινώδους αὔρας κατέσβεστο.

Καὶ ταῦτ' ἐπράττετο Κρονίου μηνὸς, ὅτε καὶ πολλοῖς μὲν τῶν τοῦ παλατίου, οὐκ ὀλίγοις δὲ καὶ τῶν A τῆς Ἐκκλησίας ἀσυνθεσίας πρὸς βασιλέα ἔγκλημα δι' ἐκεῖνον ὡς δῆθεν βασιλειῶντα ἐφῆπται. Ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις ὁ ἀνὴρ ἐς ἄκρον φιλοδωρότατος, καὶ πολλοὺς συνυπήγετο τοῖς φιλοφρονήμασιν, ὥστε καὶ ἀγαπᾷν εὐεργετουμένους, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ συνειδέναι οἱ ἢ δὴ συμβούλεσθαι ἃ δὴ ἐκεῖνος εἰδὼς καὶ βουλόμενος, ὡς οἱ κατ' ἐκείνου λέγοντες δεικνύειν εἶχον, ἐξηλέγχετο. Τοῖς οὖν τοῦ παλατίου πολλοῖς τισιν οὖσι τοῖς παρ' ἐκείνου εὐεργετουμένοις συνεγνωμόνει ὁ βασιλεὺς, [P. 108] ὑπὲρ ἀξίαν μὲν τοῦ διδόντος, ἄξια δὲ τοῖς λαμβάνουσι τὰ διδόμενα κρίνων. Ἐκεῖνον μὲν γὰρ ἀδελφὸν βασιλέως ὄντα τοσούτοις δωρεῖσθαι ὅσοις μηδὲ βασιλέα σχεδὸν εἰκὸς ἦν αἰτίας ἐποιεῖτο δῆθεν· τοὺς δέ γε λαμβάνοντας μεγιστᾶνας ὄντας, εἰ καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐλάμβανον, B ἀλλ' οὖν δικαίους εἶναι τοιαῦτα καὶ τόσα λαμβάνειν ὑποκαταχλινομένους ἐκείνῳ ἐκ τῶν εἰκότων ἐδικαίου. Τοῖς δὲ τῆς Ἐκκλησίας μὴ ὅπως τοῖς ἐξ ἐκείνου εὐεργετηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ ξύμπασιν αἰτίας ὁ Σάβας ἐπειλημμένος εὐσχήμονας, ὡς δῆθεν κατ' ἐκείνων καὶ ὑπὲρ βασιλέως ζηλῶν, καὶ πρὸ τοῦ τοῖς πᾶσι κακοποιοὺς, ἀνέδην τε δύσνους ὠνόμαζε.

paratos aiebant, accusationis argumenta poscerent, statim adfuerunt qui eos detulerant, et pro sua quisque facultate ac studio convincere infitiantes sunt conati. Dum hæc geruntur, prout solet in talibus, murmur increbuit tumultuariis susurris, quos ab ista spectantibus partim verus affectus exprimebat favoris aut odii varie propensi in accusatores vel in reos, partim artificiosa simulatio et cura quæstuosa hos aut illos demerendi, pro ratione ambitæ gratiæ vel formidatæ offensionis longe ultra sensum intimum in demonstrationes affectatas agendo dicendove prodiens. Tandem imperator misit qui domos utriusque bonis refertas exhaurirent cunctis in fiscum redigendis, præsertim autem Porphyrogeniti. Ipsorum autem alterum quidem publicis custodiis tradidit, fratrem vero suum uno e regiis palatii conclavibus inclusum securo præsidio servatum detinuit. Pensiones autem ejus illas et greges apothecasque omni genere pretiosarum oppletas specierum, aurum præterea partim signatum in nummis partim factum in vasis ac poculis, similiter et argentum velaque ac vestis varii textus ac formæ, ingentis pretii, cuncta in ærarium conferuntur. Tantusque ille apparatus deliciarum, luxus illud regii choragium et speciosissimus conspectus, horæ unius scena in ludibrium fuit, non parum admirantibus qui cernerent, tantam vim delicatæ supellectilis ac voluptariæ copiæ unam in domum non regnantem, quæ tamen in hoc regnatrici vix cederet, congeri potuisse, et tam exaggerato isti cumulo dissipando, tollendo, exportando tantulum spatium suffecisse. Adeo nihil ita splendidum, **162** ita illustre lateque inclitum fulget, quod pestilenti afflatu malignæ auræ obscurari ac penitus exstingui brevi tempore non queat.

Gesta sunt hæc mense Martio, quando et palatinis multis et non paucis ecclesiasticis crimen majestatis impactum est, Porphyrogeniti causa, quasi ei beneficiis obstricti etiam ad affectationem imperii favissent. Erat enim revera vir ille profusus in largiendum ut qui maxime, multosque sibi eo devinxerat beneficentia; non tamen ut convinci posset plus istos ei rependisse quam gratum et mutuum amorem, minime autem factiosum studium velificandi spebus ejus usque ad consciam conspirationem in ambitiosa vota principatus usurpandi; qualia mente versasse illum nondum demonstraverant qui detulerant. In communi porro suspicione sacris hominibus et laicis diversa utrorumque sors fuit. Nam illis quidem, quos dixi, palatinis plurimis munifice a Porphyrogenito donatis ignoscendum judicavit imperator, aiens plus quidem illum fuisse largitum quam gradus ejus ferret, eos tamen quibus dedisset, cum megistanes essent nobilitate ac merito præstantes, dignos fuisse qui tantum acciperent; C neque illam nimiam videri debere mercedem obsequii quo se homini non imperanti proceres tam illustres inclinare sustinuerant. In ecclesiasticos, non eos solum quos donis cultos a Porphyrogenito constabat, sed universim et indiscriminatim omnes, dira monachi Sabæ grassatio incurrit, aptam scilicet arripientis opportunitatem commissum sibi negotium agendi, hoc est exercendæ plausibiliter in illum pridem exosum sibi ordinem inexplebilis immanitatis suæ, specioso nunc prætextu zeli laudabilis pro imperatoris salute **163** ac statu. Eos igitur pariter cunctos uno crimine involvit, infidos et clam infensos Augusto nominans.

Digitized by Google

κ'. *Περὶ τοῦ μοναχοῦ Σάβα.*

Καὶ διιὼν [P. 109] ταῖς οἰκονομίαις ἐκείνων ἐπέχρα, παρακστέχων καὶ ἀπαιτῶν τὰς προσόδους ὡς ἂν ἐκείνων καθωσιωμένων. Ἅπερ τοῖς κληρικοῖς μανθάνουσι πόνος ἦν, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ ἀποφυγεῖν τὴν κατηγορίαν δύνασθαι. Ὅ δὴ καὶ πλέον τούτους τοῦ στέρεσθαι τῶν οἰκείων ὠδύνα, καὶ οὐχ εἶχον τὴν κατηγορίαν διαθέσθαι καὶ ἐν μετρίοις ποιήσασθαι. Ὅ δὴ καὶ μεγάλως τοὺς τοιούτους ἐκύμηνε, καὶ οὐκ εἶχον ὅ τι καὶ πράξειαν, καὶ ὡς ἂν γε τῇ λύπῃ καθοσιώσαντες ἑαυτοὺς ἐν ἀπόρῳ ἦσαν. Τέλος ἀποφυγὴν μίαν ἔγνωσαν τῆς κακίας τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην καταφυγήν, ὡς αὐτίκα τῷ μαθεῖν ἐν δεινῷ ποιησομένου κἀκείνου τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διαβολήν. Ἐλθόντος τοιγαροῦν καὶ τοῦ Σάβα συνελθόντες ἐνεκάλουν τὸ πάθος, καὶ ὡς οὐκ ἀνεκτὴν ἐτραγῴδουν τὴν συμφοράν, καὶ, « Τί παθών, ὦ οὗτος, » ἔλεγον παρόντος κἀκείνου, « τοιούτοις τοὺς τοῦ κλήρου περιβάλλεις δεινοῖς; δίον τὸν μὲν ἐπ' αἰτίαν κείμενον κρίνεσθαι, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀθώους τοῦ ἄγους μένειν. » Τοῦ δὲ μηδὲν ἀπολογουμένου τῶν ἐς λόγον κειμένων, ἀλλὰ κύκλῳ περιβαλλομένου αἰτίας μηδὲν προσηκούσας μηδ' ὁπωσοῦν, τέλος ἠξίουν πατριάρχην ἀμύνειν ἀδικουμένοις τὰ ἔσχατα. Ὁ δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως, ψυχρὸς ἐπὶ τούτοις κατεφαίνετο καὶ ἀκίνητος. Ὡς δὲ πολλάκις οἱ τοῦ κλήρου ἐπέκειντο καὶ προσελιπάρουν, ὁ δ' ἄφωνος ἦν καὶ τῷ μή τι λέξειν ἔχοντι ἀκριβῶς ἐῴκει. Τέλος ἐκκλίνων τὴν ἐκ τῶν πολλῶν βίαν ἀπέπεμπε κατειρωνευσάμενος τὴν τιμωρίαν τῷ κατειπόντι, τὴν τοῦ Πιλάτου πρὸς Ἰουδαίους φωνὴν ἐπειπὼν παραδιδόντος εἰς σταύρωσιν τὸν Δεσπότην, « Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε. » Τοῦτο ἐπῆλθε μὲν ἐκείνῳ ἐκ τοῦ τυχόντος εἰπεῖν ἀγνώστῳ πολλοῖς διαθέσει ψυχῆς, τοῖς δὲ καὶ λίαν δόξαν βαρὺ παρώξυνε τὰς ὁρμὰς, καὶ προσλυποῦντες καὶ οὗτοι ἐσχίζοντο, ὥστε μήτε συνέρχεσθαί οἱ μήτε μὴν συνεύχεσθαι, βασιλεῖ προσανατιθέντας τὴν περὶ τούτων ἐκδίκησιν. Βασιλεὺς δὲ τῆς νόσου κατεπειγούσης τὸν πρωτοβεστιάριον, ὡς μηδ' ἀναπνεῖν ἐώσης τοῖς πόνοις, σκέψει καὶ βουλῇ τούτου τὸν Χοῦμνον κοιαίστορα Νικηφόρον εἰς μυστικὸν [P. 110] ἀνάξας ἐπὶ τοῦ μέσου καθίστησι, προσνεί-

20. *De monacho Saba.*

Ergo sigillatim obiens irruebat in œconomias illorum, partim sequestrans et detinens nondum solutos proventus, partim jam perceptos repetens, quod eos diceret jure illis fruendi excidisse perduellionis crimine conscito, cujus ipsos pro plane convictis et rite damnatis haberet. Hæc videntes et patientes clerici intime scilicet ringebantur, non tam ipsa accusationis invidia conturbati, quanquam erat bene consciis et viam ejus purgandæ nullam habentibus molestissima, quam quod ejus effectus jam ante damnationem tristissimos sentirent, privati jam nunc bonis propriis; quæ præsens expe- rientia intolerabilium damnorum, dolore ipsos pungens acerbissimo, impediebat ne contempta falsæ calumniæ vanitate consolationem eam caperent, quam in mali perpessione mediocris sua prudentibus virtus suggerit. Quare fluctibus mœroris jactati maximis, nec quo se verterent reperientes, postquam aliquandiu in illa ærumna incerti animi, quasi desperato remedio sese discruciantes, tacite gemuerant, tandem confugere ad patriarcham decreverunt, rati eum illorum quæ gererentur ignarum, simul cognovisset intentatam Ecclesiæ calumniam, improbaturum et ægre se ferre declaraturum. Captato igitur tempore quo Sabas ad patriarcham venerat, simul et ipsi accedentes questi graviter sunt de malis quæ paterentur, et invidiose exaggerata communis calamitatis atrocitate, ad ejus præsentem auctorem conversi Sabam, « Quæ te, malum, » inquiunt præsente patriarcha, « in nos incitant intemperiæ? quam ob causam clericos indiscriminatim universos, sine ulla innocentis aut nexii differentia, pœnis subjicis, cum palam æquitas postulet, si quis nostri ordinis culpæ affinis aut jure suspectus est, de hoc judicium institui, alios quos nullum criminis urget indicium, quietos in fruitione suæ famæ integræ relinqui? » Ad ea Sabas multa **164** parum ad rem facientia, nihil admodum quod clare ipsum absolveret aut tam vehementium actorum acerbitatem excusaret, reposuit. Unde a patriarcha magnopere clerici contenderunt ut satis jam compertam hominis improbitatem grassari ne sineret in diram oppressionem innocentium, sed tempestiva eam castigatione coerceret. Tales ille preces audiens frigidus nescio quare immotusque perstabat; ac cum illi ardentius urgerent, perseverabat tamen in silentio, haud in expedito, ut apparebat, habens quid diceret. Tandem, velut vi cuidam multorum simul incumbentium impar eluctandæ, paulisper inflexus verbis Pilati ad Judæos Christi necem deposcentes vindictam ipsis calumniatoris ipsorum Sabæ ironice permittere visus est: « Accipite ipsum vos, » inquiens, « et crucifigite [a]. » Hanc ejus vocem, incertum quo ex sensu profectam animi, audiri tunc contigit. Qua graviter offensi aut potius incredibiliter efferati, quos sic eluserat, abscesserunt se ab eo, congressuque ipsius in posterum atque omni precum ac sacrorum cum illo communione segregarunt, dolorem testantes suum querelis gravibus et ultionem tam insignis iniquitatis ab imperatore præ se ferentes exspectare. At Augustus totus, ut dictum est, e protovestiarii consiliis pendens, prohibitus libero aditu familiaris oraculi, cruciatibus renum acerrimis ne ad momentum quidem respirare jam illum sinentibus, ægri commendatione ipsius quæstorem Nicephorum Chumnum ad dignitatem mystici promotum in partem arcanæ fiduciæ asciVit, deliberationibus hunc quoque quotidianis consul-

[a] Joan. XIX, 6.

Digitized by Google

μας αὐτῷ κοινωνὸν (οὔπω γὰρ ἐκείνῳ καὶ μόνῳ ἐθάῤῥει) καὶ τὸν ἐπὶ τῶν δεήσεων Γλυκὺν Ἰωάννην. Καὶ δὴ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐπιφερόμενος καὶ τοὺς καταχρίτους, τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐν κλωβῷ (εἰρκτῇ φορητῇ τις εἴπῃ), τὸν δὲ Στρατηγόπουλον δέσμιον, ἐξελθὼν Νυμφαίου εἰκοστῇ ὀγδόῃ Μαιμακτηριῶνος τὴν μεγαλόπολιν εἴσεισιν. Ἦν οὖν τοὐντεῦθεν κωφή τις ὀργὴ παρὰ βασιλέως τοῖς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ μὲν ἐπαγόμενον ἔγκλημα δύσνοια, αἱ δὲ πρὸς τοῦτο κατασκευαὶ αἱ ἀπὸ τοῦ πατριάρχου σφῶν ἦσαν ὑποστολαί, ὡς κακῶς δῆθεν τὴν τῆς δυσνοίας αἰτίαν, ἣν καὶ παρὰ τοῦ Σάβα κατηγόρηντο, δυσχεραινόντων. Ὥστε καὶ μιᾷ συναγαγὼν ἐκείνους ἔκ τινων ὑποπτευομένων τὴν κατὰ πάντων συνίστα δύσνοιαν, περιποιούμενος δῆθεν ἐντεῦθεν τὸν τοῦ πατριάρχου θεράποντα. Θάλασσαν γὰρ συνόλην καὶ ἀπορρύην ἐκείνης παρεδειγμάτιζεν, ὡς φύσιν ἔχοντος τοῦ παντὸς ἐκ τοῦ γεύματος οἷόν ἐστιν ἐκείνῳ γινώσκεσθαι. Εἶναι δὲ καὶ τούτους οὐ πάντας, ἀλλ' ἔκ τινων ἴσως ὑποπτευομένων τοὺς πάντας ὑπάγεσθαι ταῖς αἰτίαις. Ἦσαν δὲ ταῦτα δεσποτικὰ μᾶλλον ἢ ἀληθῆ, θέλοντος θεραπεύειν τὸν πατριάρχην.

κα'. *Ὅπως οἱ κληρικοὶ, ἔπειτα δὲ καὶ ἀρχιερεῖς, ἐπὶ τῷ Ἀθανασίῳ ἐσκανδαλίσθησαν.*

Κἂν ἐπὶ πλέον τῆς ἀπὸ βασιλέως διὰ ταῦτα ἐπειρῶντο ἀγανακτήσεως, [P. 111] εἰ μὴ καὶ ἕτερ' ἄττα πραχθέντα βασιλέα μὲν ἐθορύβει, ἀρχιερέας δ' ἐκίνει ζητεῖν αἰτίας καθ' ἃς ταῦτα πράττεται ξένα τῶν τῆς Ἐκκλησίας νόμων δοκοῦντα· μήτε γὰρ ἰατρὸν χρῆναι τιμωρεῖν, ἀλλ' ἰατρεύειν τὸν πάσχοντα, μήτ' ἀρχιερέα κολάζειν, ἀλλὰ θεραπεύειν τὸν ἁμαρτάνοντα. Διὰ τοῦτο καὶ συναχθέντες κοινῇ σκέπτονται, καὶ διαμηνύειν ἐκείνῳ καί γε διαπυνθάνεσθαι (ἤψαντο γὰρ τὰ δεινὰ καὶ ἀρχιερέων) ἐγνώκεσαν. Τὸ δὲ μήνυμα, καθημένων ἐν τῷ ἐκκλησιαρχείῳ, ἐφ' ᾧ σφίσιν ἐφείη συνελθεῖν ἐκείνῳ ἐρωτῆσαί τε καὶ μαθεῖν πῶς ταῦτα πράττοιντο· μηδὲ γὰρ ἐκκλησιαστικὰ εἶναι, ἀλλὰ τυραννικὰ τὰ πραττόμενα. Ταῦτα λέγοντες προσετίθουν καὶ τὰ πραχθέντα, ὅσα τε ἔξω ὅσα τε ἐντὸς ἐπράττοντο. Τὸν δ' ἀκούσαντα τὸ παράπαν

torem admovens. Ac cum nondum speraret sufficere moli rerum unum illum posse, Joannem præterea cognomento Glycyn petitionibus supplicum referendis præpositum huic adjutorem **165** tribuit. Quibus provisis, hoc ipso anno, ducens secum condemnatos, fratrem quidem in lectica clatbrata (carcerem portatilem dixeris), Strategopulum autem vinctum, duodetricesima Junii die Constantinopolim ingreditur. Ibi eum coquere animo apparuit surdum quemdam in ecclesiasticos rancorem, erumpentibus subinde iræ ultricis indiciis dissimulationes eluctantem. Causa odii obtendebatur studium in iis rerum novarum et cogitatæ defectionis crimen; cujus in argumentum rapiebatur eorum a patriarcha secessio. Hanc enim interpretabatur ortam ex indignatione deprehensi delatique per Sabam indicii occultarum quas ipsi machinarentur in se molitionum. Itaque illis quadam die convocatis locutus est in sententiam apprime congruentem sensibus Sabæ et isti patriarchæ ministro gratificantem: palam enim ostendit signa quædam minus constantis in se fidei, in quibusdam ipsorum observata sese in omnes extendere, atque universum pariter ordinem reum peragere aversæ a se voluntatis defectionisque cogitatæ. Dixit videlicet, aquæ rivulo e mari ductæ dum gustu salsugo deprehenditur, certo argumento colligi cujus demum saporis sit mare ipsum totum, quod natura ferat eamdem in stilla deprehendi sensu qualitatem, quæ universum ex quo illa est libata liquorem inficiat. Quare licet æque de singulis ipsorum non exstarent argumenta propria quemque insimulandi, recte tamen ei cunctos suspicioni subjacere quæ in quibusdam residere cerneretur. Talis quædam audita tunc est imperatoris oratio, domini sane potius supercilium infensi quam æqui judicis, veritatem delationum exquirentis, sedatum arbitrium præferens. Sed tanti erat demereri patriarcham comprobandis ejus ministri actis, quorum se ipse auctorem non obscure ferret.

21. *Ut apud clericos primum, deinde apud ipsos etiam episcopos graviter Athanasius offenderit.*

Et processurum fuerat haud dubie in diuturniorem gravioremque clericorum vexationem hoc ita declaratum imperatoris in eos odium, **166** nisi alia quædam a Saba ruere qua cœperat pergente temere attentata, quæ licet præsertim in clericos intendebantur, tamen redundabant etiam in episcopos, hos movissent ad cognoscendum de negotio; unde contigit imperatorem quoque turbari ac titubare in proposito quod ostenderat, qualiacunque patriarchæ ac ejus ministrorum acta tota imperii auctoritate defendendi. Moti ergo episcopi, quod jam usque ad ipsos, ut est dictum, Sabæ grassationes pertingere cœperant, consilio inter se habito decreverunt convenire patriarcham, repetereque ab eo rationem eorum quæ nova et ab usu legibusque Ecclesiæ abhorrere visa gererentur. Ut enim medici non esse pœnas infligere languentibus, sed medicinam adhibere opportunam morbis illorum abigendis, ita nec officium antistitis in plectendo atque ulciscendo situm, verum in curandis et ad frugem emendationis revocandis qui peccarunt. His sic in conventu stabilitis patriarchæ indicant cupere antistites simul congregatos ipsum alloqui. Assignatus ad hoc locus est in ædibus magni ecclesiarchæ, quo cum venisset patriarcha, considentes episcopi ex eo se velle audire dixerunt quas ob causas ea quæ Sabas attentabat fierent: non enim esse illa ecclesiastica, sed tyrannica acta. His dictis adjunxerunt expositionem vexatiõnum quibus Sabas ferret ageretque miseros clericos, et in ecclesiasticum ordinem universum clam et palam, intus et extra immaniter acerbeque grassaretur. Ea ille audita sic prorsus tanquam nihil ad se pertinerent negligere funditus visus est, addens et conquerens

Digitized by Google

μηδὲ φροντίσαι, ἀλλὰ σκήψεις τοῦτ' εἶναι φάναι ἀποστασίας τῆς ἀφ' αὑτοῦ, καὶ διὰ τὰ μηδὲ δίκαιον ἐγνωκέναι πρὸς τούτους ἀπολογεῖσθαι. Ὡς δὲ καὶ αὖθις πειρῶντες οὐκ ἔπειθον, διιστᾶν ἑαυτοὺς ἐκείνου ἐδικαίουν καὶ οὗτοι· τὸ γὰρ τοιούτων πραττομένων συγκοινωνεῖν μὴ ἔχειν λόγον ἀπολογίας τοῖς μεμφομένοις δικαίως. Ἐπειθον δὲ καὶ οἱ περί τε τὸν Γεννάδιον καὶ τὸν Συλαιώτην βασιλέα μὴ ἐᾷν ἀνεξέταστα ταῦτα, ἀλλ' ἐπαρήγειν ἀρχιερεῦσι καλῶς λέγουσιν. Αὐτοὺς γὰρ εἶναι πάντως τοὺς τὸν εἰς τὴν πατριαρχίαν ἀναγόμενον χρησταῖς μαρτυρίαις συστήσαντας, αὐτοὺς δὲ καὶ πάλιν διαγινώσκειν ὡς ἐπιχωλαίνοι ὁ μαρτυρηθεὶς οὐ φαῦλος ἐπ' ἄλλοις τὴν ποίμανσιν· μηδὲ γὰρ πάντα πᾶσι διδόναι Θεόν. Ταῦτ' εἶναι Θεοῦ, ὡς πάντας εἰδέναι. Καί γε πολλάκις τὸν κατὰ τὸ ἠθικὸν οὐκ ἀπόβλητον κατὰ τὸ εἰκονομικὸν ὑποσκάζειν, καὶ αὖθις ἀριστεύοντα ἐπὶ τούτῳ μὴ φθάνειν τὴν ἐπὶ τῷ πολιτικῷ ἀρετήν. Ἀναστέλλεσθαι δὲ τὴν κακίαν καλὸν καὶ προσῆκον εἶναι, πλὴν ἐντὸς μέτρων καὶ νόμων Χριστοῦ. Νόμον δὲ Χριστοῦ πάντως εἶναι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἐκεῖ δὲ ζητούντων τῶν μαθητῶν ἐξ οὐρανοῦ καταγαγόντας πῦρ ἀφανίσαι τοὺς ἀπειθοῦντας, εἰπεῖν τὸν Δεσπότην, ὡς Οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματός ἐστε. Τὸ γὰρ καλέσαν ἐκείνους πνεῦμα, κἂν μήπω οἴδασι, πλῆρες ἀγαθωσύνης καὶ φιλανθρωπίας καὶ συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀλλ' οὐ τιμωρίας καὶ ἀγαναχτήσεως καὶ κολάσεως. Ταῦτ' ἐκείνων λεγόντων καὶ ἀμφικλινῆ τὸν βασιλέα ποιούντων, καιροῦ δραξάμενοι οἱ κακῶς ἔκ τινων αἰτιῶν ἔχοντες ἐκείνῳ ἐθορύβουν καὶ γράφοντες κατηγορίας ἀτόπους ἐδίδουν, καὶ ἀνέδην λοιδορίαις μονωθέντα τῶν [P. 112] πολλῶν περιέβαλλον, ὥστε καὶ μιᾷ ἱσταμένου ἄνω που, καὶ τῶν ὕμνων ἐξανυσθέντων ἐπευλογοῦντος κατὰ τὸ σύνηθες, τινὰς ἐκείνου κάτωθεν ἱσταμένους κράζειν καὶ ἀπόφημα κατ' ἐκείνου λέγειν, ὡς ἂν πλέον τοῦ εἰκότος διὰ τὸ μῖσος καταυθαδιζομένους.

κβ'. *Ἀναχώρησις τοῦ Ἀθανασίου ἐκ τοῦ πατριαρχείου*

Ἐπεὶ γοῦν Ἀθανάσιος ἔγνω μονωθεὶς καὶ τὰς αἰτίας ἐξ αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὡρμημένας, τὰς δὲ λοιδορίας ἀπὸ πολλῶν συμβαινούσας, ὡς καὶ κρίσιν θέλειν ἄγειν, καὶ οὐκ ἀνυστά οἱ γένοιτο, εἰ βούλοιτο, τὴν τιμὴν κατέχειν (μηδὲ γὰρ ἐντεῦθεν ει-

talia ab illis memorari prætextus secessionis a se faciendæ quærentibus. Quare supervacaneum se arbitrari curam illam sumere objectionum istiusmodi diluendarum. His episcopi multa reposuerunt quibus ei persuadere conarentur æqua et consentanea se poscere : sed cum nihil profici animadverterent ipso inflexibiliter in duritie perstante, clare ipsi denuntiarunt cogi se officio ad se ipsos a tam inconvenientium actorum omni participatione removendos. Neque enim se posse justæ censuram reprehensionis ulla excusatione fugere, si perseverando in communione cum iis qui sic inordinate ac temere operarentur, tam improbabilibus factis approbationis suæ apponere calculum **167** viderentur. Sub hæc Gennadius et Sylæota imperatorem privatim conventum graviter monuerunt, non debere ipsum sinere res tam suspectæ novitatis indiscussas socordi tolerantia transmitti. Quin ejus esse officii succurrere præsulibus, nihil æqui a patriarcha, quamvis justa et recta postulent, impetrantibus. Nec enim in illos cadere exceptionem idoneam suspicionis, quasi patriarchæ parum faveant; quem utique ipsi promoverunt, suis eum suffragiis et honorificis testimoniis ad summæ quam obtineret dignitatis adeptionem commendantes. Cæterum eadem fide qua tum quæ in eo laudarent prædicarunt, modo commemorare quæ in eo postmodum desiderari deprehensum sit. Prodi enim cursu temporis latentia prius hominum vitia, et occasione negotiorum naturas perspici. Sic eos intellexisse hunc, qui dotibus ad Ecclesiæ gubernationem alioqui aptis instructus sit, in quibusdam ejus multiplicis officii claudicare partibus. Nimirum non omnibus omnia Deum dare. Cunctis quippe notum esse dona esse Dei dotes ejusmodi. Itaque sæpius animadverti eum, cujus mores non improbentur, haud æque inoffense procedere in gubernatione domus propriæ : rursus egregie fungentem suæ regimine familiæ, civilibus deinde curationibus admotum minime parem administrandi magistratus industriam probare. Improbitatem coerceri honestum sane ac conveniens esse, verum id fieri debere intra limites legum Christi. Leges autem Christi omnino esse sacrum Evangelium. Illic autem legi discipulos aliquando ignem e cœlo devocantes, qui sibi non morigeros consumeret, a Domino audisse nescire ipsos cujus spiritus essent. Nam qui vocarat ipsos spiritus, licet hoc adhuc ignorarent, plenus benignitatis, humanitatis, accommodationis ad lapsos in culpam spiritus est, non autem ultionis, indignationis, severitatis inexorabilis. Tali oratione cum hi duo ambiguum fecissent imperatoris animum, captato tempore qui aliis etiam de causis exosum **168** habebant patriarcham, turbare liberius cœperunt, datis accusationum erroribus ipsi absurdissimos imputantium libellis, tum eumdem locis a concursu seductis occurrentem probris palam conviciisque proscindentes. Eoque res processit, ut ipso quadam die e loco sublimi perfectis hymnis populo de more benepræcante succlamantes aliqui maledictis eum lacerarent fœdissimis, odio, postquam ultra modum exarserat, in justo audaciorem impudentiam prorumpente.

22. *Recessus Athanasii ex patriarchio.*

Postquam ergo se Athanasius destitutum a plerisque intellexit, aversionis causas ex se suisque ortas, odia vero infensorum sibi plurimorum usque ad contumelias et convicia prorumpere, remque ad judicium spectare, quo haud dubie coorientes undique accusationes vocent, satis patere, si vel summo conatu connitatur retinere patriarchatum, in tali offensione animorum ac rerum perturbatione

Digitized by Google

ναι τὸν εἰρηνεύσοντα ἢ καὶ προσέξοντα), καθυφίει καὶ ἄκων τῆς προστασίας. Οὐκ ὀλίγοι γὰρ καὶ τῶν χθὲς καὶ πρὸ τρίτης τῶν ἰδίων παρὰ τῶν ἐκείνου στερηθέντων ὁμοῦ συμφορήσαντες διεφόρουν ἅρδην τὰ ἴδια. Οἱ δὲ καὶ τοῖς σιτῶσιν ἐπεχείρουν καὶ κατεγέλων καὶ ἐπετώθαζον ἀνέδην τε κατηρῶντο καὶ ἀπεφήμιζον. Ἄλλοι δὲ καὶ λίθους ἔβαλον φανέντος ἐκείνου. Τόσον τὸ μῖσος. Καὶ κατεστύγουν οἱ πλείους. Αὐτὸς δὲ γνοὺς ἐντεῦθεν καὶ εἰς κρίσιν ἀπαξόμενος, ὡς τοῖς δοκοῦσι μᾶλλον ἐδόκει, βασιλεῖ διαμηνύεται ἀποσταλῆναι μὲν τοὺς τὸ πατριαρχεῖον ἀναδεξομένους, ἀποσταλῆναι δὲ καὶ τοὺς διακομίσοντας κατὰ τὴν ὁδὸν, ὡς μὴ κινδυνεύοι. Ἐν τοσούτῳ δὲ σχεδιάσας βιβλία δύο, τὸ μὲν ἐν τῆς αὐτοῦ παραιτήσεως, θάτερον δὲ πόλλ' ἅττα περιέχον καὶ ἰδίας κατὰ τὸν βίον συστάσεως [P. 113] χάριν καὶ καταρῶν τῶν ὡς δῆθεν κατ' αὐτοῦ ἀποφημισάντων, ὁ μίμησιν ἀναδεξάμενος τοῦ Χριστοῦ, τὸν μὲν ἐν ἀφανεῖ κρύπτει ἐν κορυφῇ κίονός τινος τῶν κατὰ τὰ ἀριστερὰ εἰσιοῦσι κατηχουμενεῖα τοῦ μεγάλου νεὼ ἱσταμένων, ὑπ' ὀπὴν περιστερεῶνος, δίκην φωρὸς, ὡς μήτις εἰδείη προμηθευσάμενος, κλίμακά τ' αὐτὸς προσερείσας καὶ

frustra fore : nam orto certamine omnes in unum dimicaturos, ne attendente quidem ullo aut saltem audire sustinente, nedum in pristinæ communione pacis perseveraturo quoquam : his persuasus rationibus diu reluctatum appulit tandem animum ad cogitationem abdicandæ, quam tenere nequiret etsi maxime cuperet, sacræ præfecturæ. Nempe jam non pauci eorum quos nuper ac paulo ante ministrorum ipsius violentæ grassationes pensionibus et sacerdotiorum fructibus multaverant, palam ablata repetebant, ac facta manu paribus injuriis irascentium, vim apertam intentantes, auferebant quæ sua dicerent. Quidam etiam prædia frumentariosque agros quorum fuerant possessione pulsi, concursu et factione invadebant, inter hæc irridentes, dicteriis traducentes, maledictis quoque incessentes, diris denique nullo metu aut respectu devoventes patriarcham et suos. In tantam licentiam excesserat populare odium, lassata diuturnis injuriis plerorumque patientia, in furorem conspiratione multitudinis ineluctabiliter sævientem exardescens, impunitate necessaria, securitate summa. Itaque Athanasius sentiens haud procul abfore quin corriperetur sistendus tribunali (nam **169** causam ejus ecclestastico judicio disceptari non ignorabat primores cupere) occupavit significare imperatori se ab ipso petere ut mitteret quibus patriarchales ædes, iis abscessurus, consignaret, quique illum quo recessurus esset itinere tutum ab incursu infesti populi præstarent. Interim ipse duos libellos deproperavit, quorum uno dignitatem abdicare videbatur : alter multa complectens partim vitam ejus anteactam jactabunde commendabat, partim in obtrectatores iram expromebat minis et diris, sane impotentius quam professum imitatorem Christi mansuetudinis deceret. Et hunc quidem

ἐπιθεὶς πλὴν οὐ γυμνὸν τὸν χάρτην, ἀλλὰ δυσὶν ἐκπώμασιν ἐμβαλὼν, ὑπογραφῇ ἰδιοχείρῳ καὶ βούλλῃ μολιβδίνῃ τὰ γράμματα ἐξασφαλισάμενος, τετρήνας καὶ σπαρτίῳ περισφίγξας, ὡς μή τινι ἐπιβουλευθείη τῶν λυμαντήρων ἐς μακρὰν ἐκεῖ κείμενος. Θάτερον δὲ τὸν τῆς παραιτήσεως πέμπει πρὸς βασιλέα, ἀξιῶν τὴν ταχίστην τούς γε τὴν ὁδὸν ἀσφαλῆ οἱ θήσοντας ἀποστεῖλαι. Εἶχον δ' ἐπὶ λέξεως ὁ μὲν ἐν τοῖς ἐκπώμασι χάρτης τάδε·

κγ'. *Τὰ ἐν τοῖς ὀστράκοις κατὰ τοῦ πατριαρχεύοντος γεγραμμένα.*

« Δύο τινὰ ἐφάνη πρὸς καταβολὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ὠφέλειαν δῆθεν αὐτῆς ἐπινοηθέντα, ἐξ ἐπιβουλῆς ἐμοῦ ἐπιχαιρόντων τοιούτοις, ἓν μὲν τὸ τὸν Βέκκον ἐλθεῖν εἰς τὸ διαλεχθῆναι καὶ τάχα καταγνωσθῆναι καὶ ἡττηθῆναι, ὃ ἀμήχανον ἦν τοῦ λαοῦ μαινόντος καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν ἐχόντων τε καὶ λεγόντων, δεύτερον, ἡνίκα τῷ Ὑακίνθῳ ἐξεχωρήθη ἁπανταχοῦ τῆς Ῥωμαίων προσκαλεῖσθαι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οὓς εὕρισκεν οὐ συνειδήσει, οὐ νόμοις Θεοῦ τεθραμμένους, ἀλλ' ἀγυρτώδεις καὶ τριωβολιμαίους τινὰς, καὶ ἱκανοὺς καταστρέψαι τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ,

duobus libellum ipse furtim abscondit loco abstrusissimo, intra foramen eorum simile in quibus columbæ nidificare amant, sito supra verticem columnæ cujuspiam in catechumeneis, ad lævam introeuntium, stantis. Notabilis porro est quam in hoc adhibuit sollicitudo. Primum chartam non simplicem et authenticis destitutam reliquit signis, sed manu rite propria subscriptam bulla insuper plumbea munivit : tum vasis duobus testeis inclusit invicem obversis, quorum labra pertusa funiculis inserţis apte commisit, ut eam undique ab injuria omni protegerent. Sic conditam, scala ipse muro applicita conscensaque, manu propria deposuit in memorato prius loco, velut illic custodiendam in seram memoriam posteritatis. Alium abdicatorium patriarchatus libellum misit ad imperatorem, orans ut quam primum ad se destinaret securos per viam deductores, quibus a vi defenderetur. Hæc ambo scripta hic ponam, incipiens a prolixiori fictilibus indito ; cujus hæc fuere verba :

23. *Scriptum quod patriarcha vasis inclusum testeis reliquit.*

« Duo quædam apparuerunt ad deiectionem Ecclesiæ, quæ ad ejus **170** scilicet utilitatem excogitata fuerant, ex insidiis gaudentium talibus. Unum quidem venire Veccum ad colloquium, tanquam mox sic damnandum et convincendum ; quod fieri non poterat furente populo, et dulce mistum amaro exhibentibus illis et loquentibus. Alterum quando Hyacintho est permissum per Romanam ubicunque ditionem convocare contra Ecclesiam quos invenit non rectæ conscientiæ, non legibus Dei innutritos, sed agyrtas triobolares quospiam, idoneos Ecclesiæ Christi destruendæ abolendisque cunctis ejus traditionibus per incon-

Digitized by Google

καὶ ὅσα παρέλαβεν, ἀλόγῳ θράσει καὶ διαβολῇ καὶ ὕβρει, ἐν οἷς εἶχον ἐκεῖνοι τὸ ἰσχυρόν. Καὶ ἔτι, ὡς ἔοικεν, ἔμελλε τοῖς δυσὶν ἐκείνοις κακοῖς καὶ τρίτον [P. 114] ἀναφυῆναι, ὃ καὶ διὰ πλῆθος ἡμετέρων ἁμαρτιῶν τῇ ἡμετέρᾳ συνέβη ἡμέρᾳ καὶ καθ' ἡμῶν ἐστρατεύσατο. Τῆς γὰρ Χριστοῦ Ἐκκλησίας οἳς αὐτὸς οἶδε κρίμασι τὴν φροντίδα δεξάμενοι, οὐκ ἐξησφαλίσθημεν τοῦ μήτε τοὺς σχιζομένους τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ ὑβριστὰς αὐτῆς τιμωρεῖν μήτε τοὺς ἀκαθαρσίαις, μοιχείαις τε καὶ πορνείαις ἐαλωκότας ἀναχαιτίζειν. Ἠγνοήσαμεν δὲ ὅτι καὶ οἱ πατριαρχεύοντες τοιαύτας εὐθύνας ὑπέχουσι παρὰ τῶν ἐπὶ σφάλμασιν αὐτῶν εὐθυνθέντων καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων εἰς ἃ διῳκήκασι, καὶ ταῦτα μηδὲ τοῖς ἐνεργοῦσι σήμερον τὰ δημόσια τοιαύτας ἐν οἷς ἐνήργησαν ὑπεχόντων εὐθύνας, ὅσα ἡ κακοτρόπῳ γνώμῃ ἢ καὶ ἀγνοίᾳ κατὰ τοῦ δικαίου πεπαρῳνήκασιν. Ἀλλ' ὢ τῶν ἐμῶν κακῶν! ὡς μηδὲ κἂν ἴσα τούτοις ἐξισωθῆναι καὶ τὰ ἡμέτερα. Καὶ εἰ καὶ πόθεν ταῦτα ἐπῆλθεν ἡμῖν, δῆλα τοῖς πολλοῖς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Θεῷ. Ὁ γὰρ εἰπών, παῤῥησιασάμενος πρὸς Θεὸν, ὅτι Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με, εἶπε, Καὶ οἱ ὀνειδεισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ. Οὐ γὰρ ἡμετέρων ταῦτα σφαλμάτων ἀντέκτισις, καὶ χάρις Θεῷ· ἡμεῖς μὲν ἀδικούμενοι οὕτως ἀδικούμεθα, ὅτι τὸν μὴ ἑαυτὸν ἀδικοῦντα οὐδεὶς δύναται παραβλάψαι, ἡ Ἐκκλησία δὲ πάλιν ὑβρίσθη καὶ ἐζημίωται. Τίς δὲ ἡ ζημία; Τῶν μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν καὶ λοιποῦ χριστωνύμου λαοῦ, τῶν μὲν λόγῳ, τῶν δὲ καὶ βίᾳ βλεψάντων πρὸς τὸ σεμνότερον, ὡς καταιγὶς ἀγρία ἀθρόον ἐπεισπεσοῦσα ἡ καθ' ἡμῶν ὕβρις πρὸς τὰ πρότερα ἔστρεφεν. Ἡ δὲ ὕβρις καὶ τὸ αὐτῆς λυπηρὸν τὸ μὴ κατὰ τῆς ἡμῶν ὑπολήψεως μόνον καὶ τὸ λίθους κρατῆσαι βαλεῖν ἡμᾶς καὶ ἀναθεματίσαι, καὶ ὅσα σωματικῆς ὕβρεως ἐπιπεῖν, ἀλλ', οἴμοι! καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ σεβάσματος. Διὸ καὶ φημι, Εἰ σύνοιδα ἐμαυτῷ πορνείᾳ ἢ μοιχείᾳ ἢ ἀῤῥενομανίᾳ ἐκλωκέναι, καὶ εἰ ἐφρόνησα πώποτε ἢ φρονῶ ἢ φρονήσω ἀλλότριον φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μου, ἀνάθεμά μοι ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἡ μερίς μου σὺν τῷ προδότῃ καὶ τοῖς τὸν Κύριόν μου σταυρώσασιν. Εἰ δὲ ὀρθῶς καὶ πιστῶς με λατρεύοντα καὶ φρονοῦντα, καὶ ἀποβαλλόμενον ἐκ ψυχῆς ὃ μὴ δοξάζει ἡ Ἐκκλησία μηδὲ παρέλαβε, συκοφαντῆσαι οὐκ ἔφριξαν γλῶσσαι λέγειν μαθοῦσαι κακὰ, ὅσοι καὶ οἵτινες εἶεν, ἔχω αὐτοὺς καθὰ ὁ κανὼν, καὶ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος ἀφωρισμένους. Ὅτι θὲ βιασθέντες, ἀλλ' οὐ βιάσαντες ἐτέθημεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐλπίδι εἰρήνης καὶ ὠφελείας κοινῆς, οὐ προέβη δὲ κατὰ τὰς ἐλπίδας [P. 115] ὅσον διῳκήσαμεν, οὕτω συμφέρον

sultam audaciam, calumniam et contumeliam, ad quæ ingens illi habebant robur. Porro nunc malis illis duobus tertium, quantum licet conjicere, in cumulum succrescet; quod et propter multitudinem nostrorum peccatorum nostra contigit die et in nos militavit. Ecclesiæ quippe Christi, quibus ipse novit judiciis, cura nos accepta haudquaquam secure potuimus discissos ab Ecclesia Christi et ei contumeliosos punire, neque immunditiarum, adulteriorum, fornicationum convictos reprimere. Ignoravimus autem patriarchas potestate utentes sua fuisse obnoxios reddendæ talium actorum rationi iis ipsis quos in lapsibus deprehensos correxerint, et similibus, jus impune usurpantibus vocandæ ad suum examen eorum administrationis, cum tamen quos hodie videmus civiles exercere magistratus, minime subjaceant judiciis subditorum in iis quæ vi acceptæ potestatis egerint, etiam quando vel malitia vel ignorantia contra jus et æquum temere quidpiam attentarunt. Sed heu! vis ingens malorum meorum! ne nostram quidem longe sublimioris **171** ordinis ecclesiasticam auctoritatem ad æqualitatem saltem conditionis cum politica tanto inferiori aspirare patiuntur. Unde autem ista nobis acciderunt, ignotum multis est: at non Deo. Nam qui ausus est Deo dicere: « Zelus domus tuæ comedit me, » idem et hoc subjunxit, « Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me [a]. » Nec enim nostrorum ista sunt delictorum ultio ac multa; quo nomine Deo gratias reddimus. Sed et hæc in nos intorta ictum tela non perferunt, adeo ut injuriis licet tantis appetiti nullam tamen injuriam patiamur, quoniam qui se ipse non læserit, nemo potis est lædere. Verum Ecclesia et contumeliam patitur et detrimentum. Quodnam vero detrimentum? Nimirum e monachis et monialibus cæteroque Christiano populo complures, partim persuasi rationibus et electione ducti propria, partim terrore addito minisque pœnarum, vi compulsi quadam, sese in melius converterant sanctimoniamque respexerant, quos velut turbo ferus ac procella in transversum dira ingruens, hæc in nos contumelia de cursu dejecit et rursus avertit in priora. Ejus porro injuriæ pernicies, unde nobis dolendi causa est, non in famæ et existimationis nostræ jactura constitit, non in contumelia tam licenter grassantium, ut et lapides quos in nos jacerent tulerint et anathematizaverint cæteraque accumulaverint genera omnia sensibilium contumeliarum: sed, heu me! (nam hoc cor vulnerat) in religionis ipsius damnum maximum tempestas ista redundavit. Quare aio: Si mihi sum conscius fornicationis aut adulterii aut nefariæ in mares libidinis, si sensi unquam aut sentio aut in posterum sentiam alienum quidpiam a sensu Ecclesiæ Christi Dei mei, anathema mihi sit a Christo et pars mea cum proditore ac crucifixoribus **172** Domini mei. Sin me recte ac fideliter servientem et sapientem, rejicientemque ac reprobantem ex animo quod non sentit Ecclesia neque accepit, calumniari non horruerunt linguæ doctæ maledi-

[a] Psal. VIII, 10.

Digitized by Google

ἡμῖν κατεφαίνετο, μάρτυς Θεὸς, καὶ ὃ μὴ ὡς κακὸν, ἀλλ' ὡς πρέπον ἐπράττομεν. Πλὴν εἰ ἐν ᾧ μέτρῳ μετροῦμεν ἀντιμετρηθησόμεθα, τὴν τούτων διάκρισιν ἀνατίθημι τῷ ἁγίῳ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ εἴτε ἀποδοχῆς εἴτε εὐθύνης κριθῶμεν, στέργομεν, καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ τὴν τῶν τούτων κέλευσιν ἐκδεχόμεθα. Ἕτερον, εἰ καὶ ὁποῖόν ἐστιν ἑκάστου τὸ ἔργον τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ δηλοῦται, χάριν τῆς δυσφημίας ἣν ἐξήμεσε καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος λέγομεν. Εἰ σύνοιδα ἐμαυτῷ πορνείᾳ ἢ μοιχείᾳ ἢ ἀρρενομανίᾳ ἐαλωκέναι, καὶ εἰ ἐφρόνησα πώποτε ἢ φρονήσω ἀλλότριον φρόνημα καὶ ἀπᾶδον τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου μου, καὶ εἰ μὴ ὡς οἱ ἅγιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι τούτου παραδεδώκασι καὶ οἱ διάδοχοι τούτων θεοφόροι Πατέρες, ἰδικῶς καὶ συνοδικῶς, καὶ εἰ μὴ ἅπαν ἑτερόδοξον φρόνημα, ὃ μὴ παρέλαβε καὶ κρατεῖ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, παραπέμπω τῷ ἀναθέματι, ἀνάθεμά μοι ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἡ μερίς μου σὺν τῷ προδότῃ καὶ τοῖς τὸν Κύριόν μου σταυρώσασιν. Εἰ δὲ ὀρθῶς καὶ πιστῶς με λατρεύοντα καὶ φρονοῦντα καὶ ἀσπαζόμενον καὶ κηρύττοντα διαβολαῖς μέ τινες τοιαύταις διέβαλον, ὅσοι καὶ οἵτινες εἶεν, ἐκκήρυκτοι τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, καὶ ἀλύτῳ ἀφορισμῷ τῷ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς καὶ μακαρίας καὶ ἁγίας Τριάδος ἡ μετριότης ἡμῶν ὑποβάλλει αὐτοὺς, καὶ ἀρᾷ ἀναθέματος καὶ τὸν τοιούτοις παρασυρέντα εἰς τὸ βλάψαι

A καὶ ἀδικῆσαί με. Ὡς δὲ τοῖς ἀδίκοις καὶ βλασφήμοις αὕτη ἀρὰ παρὰ Θεοῦ, οὕτω καὶ τοῖς φειδομένοις τὴν γλῶσσαν καὶ ἀληθείαν ἀγαπῶσι καὶ λέγουσιν ἡ τοῦ Θεοῦ εὐλογία καὶ σκέπη περικυκλώσοι καὶ ὧδε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. » Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῖς ἐκπώμασι καὶ ἐν ἀποκρύφῳ τεθέντα· ἃ δὴ ὁποῖα μὲν καὶ ὅπως ἔχουσιν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν παρασυρέντα, ὅστις ἂν καὶ εἴη, ὑπ' ἀνάγκης ἄγειν, καὶ εἰ σύστασις ταῦτα ἀπαθῶν τρόπων εἴτε καὶ μή, εἰδεῖεν ἂν οἱ πνεύματι ζῶντες καὶ τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες. Ὅμως ὕστερον εὑρεθέντα, ὡς μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται, ἱκανῶς αἰτίαις δικαίαις ὑπῆγον τὸν γράψαντα. Ἕτερον δὲ γράμμα σχεδιάσας πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλεν, οὕτω κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον· « Θεῷ καὶ μετὰ Θεὸν τοῖς λόγοις θαῤῥήσας τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας; σου τὴν Ἐκκλησίαν

B ἐκράτησα. Εἰ δ' ἐγκαλοῖ μοι καί τις ὅτι μὴ κατὰ τὸ ἀρέσκον ἑκάστῳ διῴκησα, μάρτυς αὐτὸς Θεὸς, κρεῖττον οὐκ ἐφρόνουν. Ἐπεὶ δὲ Χριστὸς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ [P. 116] καὶ τῆς βασιλείας σὲ κατέστησε φροντιστὴν, ἰθύνειν πρὸς τὸ ἀρέσκον αὐτῷ, ἐνώπιον λέγω τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ ἁμαρτωλός εἰμι, ἀλλὰ πρακτικῶς οὐκ ἐπίσταμαί τι ἀπεῖργον κατὰ κανόνας ἱερωσύνης. Εἰ δέ τινες ἐξηγέρθησαν κατ' ἐμοῦ λέγειν ὅσα εἰς ἀνθρωπίνην ὕβριν φθάνει καὶ παραλύπησιν, καὶ εἰσὶν οἱ πιστεύοντες ταῦτα, θέτωσαν εἰς καθαίρεσιν ὅσα ἐκ τούτων καὶ βούλονται, καὶ εἰ ἀδικηθῶ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ δικαιωθή-

cere, quicunque et qualescunque fuerint, habeo ipsos, juxta canonem, pro segregatis a vitæ auctore Trinitate. Quoniam vero coacti, minime autem nos ipsos per vim intrudentes, regimini Ecclesiæ sumus impositi, spe pacis et utilitatis communis, non successit autem secundum spem quantum in ea administratione gessimus: nihil autem gessimus (testis sit Deus) nisi quod expedire nobis visum est, et quod non ut malum, sed ut decens a nobis fieret: cæterum an qua mensura mensi sumus, eadem remetiatur nobis, judicium arbitrio sancti imperatoris et episcoporum coram Deo permitto; et sive absolvamur sive damnemur ab iis, acquiescimus, et ut a Deo profectum eorum qualecunque mandatum accipimus. Aliud, etsi quale sit cujusque opus, die illa declaratum iri credimus, tamen quoniam aiunt quosdam scandalizari propter maledicentiam quam evomuit in nos diabolus, dicimus: Si conscius mihi sum incidisse in fornicationem, adulterium aut nefariam in mares libidinem, si sensi unquam aut sentio aut sentiam alienam sententiam et abhorrentem ab Ecclesia Christi Dei et Domini mei, et nisi ut sancti discipuli et apostoli ejus tradiderunt et successores horum deiferi Patres, privatim et synodice; et nisi omnem heterodoxam doctrinam, quam non accepit nec tenet Ecclesia Christi, respuo subjiciens anathemati, **173** anathema mihi sit a Christo et pars mea cum proditore et crucifixoribus Domini mei. Si vero recte ac fideliter me ministrantem et sentientem et amplectentem et prædicantem calumniis

me talibus diffamarunt, quicunque ac qualescunque sint, extra censum habentor Ecclesiæ Christi;

C et insolubili excommunicationis nexui a vitæ auctore, beata et sancta Trinitate, mediocritas nostra ipsos subjicit, dirisque anathematis, et eum qui talibus tractus fuerit ad lædendum et injuriis afficiendum me. Ut autem injustis et blasphemis hæc maledictio a Deo est, sic et linguam continentes et veritatem amantes et loquentes Dei benedictio ac protectio circumdabit, et hic et in futuro. » Hæc quidem erant in chartis intra pocula fictilia conditis et in cavo abstruso depositis. In quibus, quod eum quoque qui etiam vi pertractus ad adversantium sibi partes fuerit, quicunque tandem sit, anathemati subjicit, id ad humanæ probitatis Christianæque mansuetudinis rationes satis

D accommodatum necne fuerit, censendum relinquo viventibus in spiritu et Domino servientibus. Illud scio, scriptum hoc postea repertum vulgatumque, ut postmodum dicetur, accusationibus in ejus auctorem antea jactatis fidei momentum addidisse, ut jam non immerito traductus ille ac injuste infamatus videretur. Aliud etiam scriptum concinnavit, statim ad imperatorem missum, hæc ad verbum continens: « Deo et post Deum verbis fidens ex Deo auctoritatem ducentis majestatis tuæ, Ecclesiæ regimen capessivi. In quo administrando si quispiam succensuerit gubernationem **174** meam ad quod cuique placeret obnoxie accommodatam non fuisse, testis idem sit Deus, melius non sentiebam. Quandoquidem vero Christus Ecclesiæ

Digitized by Google

σομαι. Τὴν γὰρ παραίτησιν λογίζομαι ἀκανόνιστον, καὶ αὕτη μου ἡ διάκρισις. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τρέμοντα τὰ δικαιώματα Θεοῦ βασιλέα λαλῶ, εἰ κελεύεις, τὸ θέλημά μου ἐῶ, καὶ ἀνατίθημι τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἐξ αὐτοῦ βασιλείᾳ σου τὰ ἐμὰ, ἵνα ὅπερ αὐτῇ θεάρεστον δόξει καὶ τῇ ψυχῇ μου σωτήριον, εὐεργετήσῃς καὶ συμβουλεύσῃς καὶ συνεργήσῃς μοι, καὶ οὕτω παρὰ Θεοῦ χαρισθῇ τῆς εὐεργεσίας τὰ ἴσα τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ σου. » Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, κατὰ τὸ εἰκὸς, οὐχ ὑπέγραψε, τὸ δέ γε πρότερον οἰκειοχείρως ὑπεσημήνατο· εἶχε γὰρ, « Ἀθανάσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. » Ἦν δ' ἔτι φερόμενον καὶ ἄλλο τι ἐν κρυπτῷ γράμματι, ὅπερ οὐκ οἶδα εἰ προσετέθη ὕστερον παρὰ τῶν ἐκείνῳ προσκειμένων, ὡς « Κἂν εἴ τι ποιήσω παρὰ ταῦτα, ἄστοργον ἔχω καὶ ἔξω τῆς ἡμετέρας γνώμης, κἂν αὐτὴν ἐγχαράξω μου τὴν παραίτησιν. » Τέως ταῦτα γράψας, τὰ μὲν ἐν ἀφανεῖ τίθησι τὸν εἰρημένον ἐξασφαλισάμενος τρόπον, αὐτὸς δὲ τὸ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ μόνον ἐξαποστέλλας, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἐκεῖθεν, καθὼς ἴσως καί οἱ ἥλπιστο, ἡ βοήθεια καὶ τὸ ἀντεπιλῆφθαι, ἀλλ' ἤδη μᾶλλον οἱ νυκτὸς ἐξελευσομένου κατὰ τὴν ὁδὸν δεφενδεύσοντες ἀπεστέλλοντο, καὶ ἄλλοι οἱ τὸ πατριαρχεῖον ἀναδεξόμενοι,

A γνοὺς ἐντεῦθεν ἴσως καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος γνώμην, ὡς οὕτω τὰ καθ' ἑαυτὸν δοκιμάζοντος εἰς συνοῖσον, εἰ ἐκσταίη, παρακεκινημένων τῶν ὅλων (οὐδὲ γὰρ ἐχώρει ἄλλως γίνεσθαι), ἀωρὶ τῶν νυκτῶν δίδωσιν ἑαυτὸν τοῖς ἀπάξουσι. Καὶ πρὸς τῇ κατὰ τὰ Εὐγενίου γεγονότες θαλάσσῃ ἁλιάδος τε ἐπιβαίνουσι, καὶ τὸν λιμένα τὸ Κέρας εἰσπλεύσαντες τὴν μονὴν τοῦ Κοσμιδίου καταλαμβάνουσι. Κἀκεῖ τὴν νύκτα προσμείνας στέλλει πρὸς βασιλέα τὴν αὐτοῦ παραίτησιν, ἔχουσαν ἐπὶ λέξεως [P. 117] οὕτως·

κδ'. *Παραίτησις ἔγγραφος τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου.*

« Ἐπειδήπερ λυσιτελείας χάριν κοινῆς εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀνήχθημεν θρόνον καὶ διὰ τὴν τοῦ χριστωνύμου λαοῦ εἰρηναίαν κατάστασιν καὶ κυβέρ-
B νησιν, ἀπέβησαν δὲ τὰ πράγματα εἰς τοὐναντίον καὶ παρ' ἐλπίδα τὴν ἡμετέραν καὶ τῶν βιασαμένων ἡμᾶς, ὡς ἐντεῦθεν κριθῆναι ἡμᾶς τῷ λαῷ ἀδοκίμους καὶ παραιτητέους καὶ ἀδιακρίτους, ἄλλως τε δὲ καὶ ὡς ἀσθενεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀνίκανοι καὶ οὐδὲ ἄξιοι λειτουργίας τοιαύτης, διὰ τοῦτο παραιτούμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ εἴ τι ἠγνοήσαμεν ἢ καὶ διεπραξάμεθα ἔξω τοῦ πρέποντος, αἰτοῦμεν συγχώρησιν, καὶ ὑμᾶς ὁ Κύριος

suæ et imperii te constituit curatorem, ut utraque ad ejus beneplacitum dirigas, in conspectu loquor Domini mei Jesu Christi, etsi peccator sum, tamen factum a me quidquam non memini a sacerdotii regulis abhorrens. Si vero aliqui insurrexerunt contra me, dicentes quæ ad deformandum contumeliis doloreque pungendum hominem pertinent, et sunt qui credunt ista, imputent licet in idoneas meæ depositionis causas ea ex his quæ volunt. Si passus injuriam fuero, in die illa justificabor. Abdicationem enim reputo illegitimam. Et hoc quidem meum judicium est. Quoniam vero cum tremente justificationes Dei imperatore loquor, si jubes, voluntati meæ renuntio, et Deo permitto tuæque ex Deo auctoritatem habenti majestati res meas, ut quod ipsi Deo placitum videatur et animæ meæ salutare, conferre, consulere, cooperari mihi digneris, ut anima mea divinæ beneficentiæ fiat particeps similiter cum ex Deo data majestate tua. » At huic quidem libello, ut fieri par fuerat, non subscripsit. Priori tantum propria manu suum nomen apposuerat : sic enim ad ejus calcem legebatur : « Athanasius miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolis Novæ Romæ, œcumenicus patriarcha. » Ferebatur et aliud præterea quiddam scriptum in illa priori arcana charta, quod haud scio an non additum posterius fuerit ab Athanasii fautoribus, nempe hoc : « Si quid præterquam hic scripsi me facturum egero, irritum habeo, quippe contra **175** meam voluntatem et mentem actum, etiam si ipsam scripto significavero abdicationem. » Utcunque sit, his ita scriptis, prius quidem illud in occulto abdidit, memorato jam munitum modo. Ipse vero solum secundum

libellum imperatori cum misisset, nec inde quod forte speraverat auxilium ac protectionem offerri sibi videret, quin potius jam præsto adesse submissos illinc cerneret qui se nocte profecturum
C per viam defenderent, et alios, qui quas suo discessu vacuas relicturus mox foret patriarchales ædes susciperent custodiendas, intellecto ex his persuasum imperatori utilem futuram patriarchæ depositionem perturbationi publicæ pacandæ, cum aliud non posset, se ipsum intempesta nocte ultro dedit missis ad se abducendum. Cum his ad oram maris loco ab Eugenio denominato contiguam progressus, ibi piscatoriam pariter omnes conscendunt navem, et in portum Ceras dictum invecti ad Cosmidii monasterium perveniunt. Nocte illic transacta misit Athanasius ad imperatorem cessionem suam, sic ad verbum habentem :

24. *Cessio scripto expressa patriarchæ Athanasii.*

« Quandoquidem utilitatis communis gratia in
D patriarchalem promoti thronum fuimus et ad pacificum Christiani populi statum ac gubernationem, successerunt autem res in contrarium præter spem nostram et eorum qui nos ad istam præfecturam admittendam coegerunt, adeo quidem ut inde contigerit censeri nos populo improbabiles, rejici dignos, ineptos et frivolos, cum etiam nos et ipsi sentiamus imbecilles, peccatores, insufficientes nec pares ministerio tali, propterea abdicamus **176** et nos ipsos cum sacerdotio; et si quid ignorantes omisimus aut fecimus extra quam decuit, petimus veniam, et vobis Dominus ignoscat. Ac quod erit conducibile præbebit, et gubernabit ambos, et pastorem providebit accommodatum, precibus Deiparæ. » Subscriptio hæc fuit : « Athanasius qui fuit archie-

Digitized by Google

συγχωρήσοι, καὶ τὸ συμφέρον παρέξει, καὶ κυβερνήσει ἀμφοτέρους, καὶ ποιμένα ὄψεται τὸν ἁρμόδιον, πρεσβείαις τῆς Θεομήτορος. » Εἶχε δι' ὑπογραφῆς τὸ,.« Ἀθανάσιος ὁ χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, οἰκουμενικὸς πατριάρχης. » Ταῦτα τὰ τῶν γραμμάτων, ταῦτα τὰ τῆς παραιτήσεως Ἀθανασίου. οἷς ἐννοήσειέ τις τὸ ἐμφαινόμενον τοῦ γράφοντος ἐμπερίσκεπτον. Καὶ τέως τί βούλεται τὸ « οὕτως ἐφρόνουν » καὶ αὖθις « κρεῖττον οὐκ ἐφρόνουν, μάρτυς Θεός ; » Τοῦτο καὶ καταπονητιστής, οἶμαι, νηὸς εἶπῃ, ὃς αὐτοβούλως καὶ αὐτονόμως κινδύνῳ περιβάλλει τὴν ναῦν, ὡς Κρεῖττον οὐκ ἐφρόνουν. Ἀλλ' εἶπεν ἄν τις πρὸς αὐτὸν, « Ἀλλ' ἦσαν μεθ' ὧν ἂν καὶ συνεβουλεύσω, ὅτι οὐδὲ μόνος, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν κυβερνᾷν ἐτάχθης. » Ἀλλὰ τὸ παρὸν, « Ἐκρίθην γάρ, » φησὶ, « τῷ λαῷ ἀδόκιμος, » καὶ οὐ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας μοναχοῖς· λαοῦ δ' ἀποδοκιμασία τί ἂν ἰσχυρὸν ἔχοι εἰς πατριάρχου παραίτησιν ; « Παραιτούμεθα δὲ καὶ αὐτοὺς, » φησὶ, « μετὰ τῆς ἀρχιερωσύνης. » Οὐ θρόνον καὶ τιμὴν παραιτεῖται, ἀλλὰ λαὸν ἄτακτον καὶ ἀπειθῆ. Πότερον δὲ τὸν λαὸν σύναμα τῇ ἀρχιερωσύνῃ παραιτεῖται, ὡς παραιτεῖσθαι δὴ καὶ ἀμφοτέρους, ἢ λαὸν παραιτεῖται μετὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἀρχιερατικῆς ἰσχύος καὶ καταστάσεως, ὡς εἶναι καὶ αὐτὴν ἰσχυρὰν καὶ εὔλογον τὴν ἀποβολήν ; Τί δὲ βούλεται καὶ τὸ ἁρμόδιον λέγειν ; εἰ μὴ πάντως τὸν τὰ πάντα τῷ λαῷ συγκαταβησόμενον. [P. 118] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως τῷ ἱστοροῦντι καὶ παρακαίρια λέλεκται. Τοῦτο δέ τις καὶ μόνον παρατηρήσειεν, ὅτι τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς τὴν Ἐκκλησίαν κατέχων αὐτὴν σχεδὸν ἡμέραν εἶδε τῆς ἐκβολῆς ἣν δὴ καὶ τῆς ἀναβάσεως ἔγνωκεν, ἥτις καὶ Ἐλαφηβολιῶνος ἐκκαιδεκάτη ἦν, ὅτε καὶ ὁ μέγας λογοθέτης τὸν ἴδιον λόγον καταγνοὺς οἷον ἐκ τῆς τῶν πολλῶν βλασφημίας τῶν ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένων, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ὁ λύκος ὁ τῶν λαχάνων ἄνθρωπος παρὰ τοῦ ἀρχῆθεν εἰπόντος ἐλέγετο, πυρ' παρεδίδου. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς δεξάμενος τὴν παραίτησιν διά τε τὸ τῆς ἰδίας γνώμης εὐθὺ, καὶ τοῦ μὴ θέλειν κινεῖσθαι τὰ μηδὲν ὀνήσοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον Ἐκκλησίαν βλάψοντα, καὶ διὰ ταῦτα τοῖς γεγραμμένοις μηδ' εἰς βάθος προσσχών, καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο πείσας, ἀγαπητὸν ἡγησάμενος εἰ μετ' εἰρήνης ἐξίσταται (οὐδὲ γὰρ συνέφερεν, ὡς ἐῴκει, κινεῖσθαι τὰ κατ' ἐκεῖνον καὶ κρίσει δίδοσθαι, τῶν πάντων δι' ἔχθους δικαίου, ὡς ἐδόκει, ἐχόντων τὸν ἄνθρωπον), ἐκεῖνον μὲν τῇ ἰδίᾳ μονῇ καὶ πάλιν νυκτὸς ἐξαποστείλας ἐγκαθιστᾷ, ὅπου σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πολλοῖς οὖσιν ἐπὶ χρόνοις ἀσκεῖν

piscopus Constantinopolis Novæ Romæ et œcumenicus patriarcha.» Hæc in libellis, hæc in abdicatione Athanasii fuere ; quæ si quis penitius introspexerit, quamdam non bene dissimulatam scribentis astutiam animadvertet. Nam quid sibi vult illud : Sic sentiebam, et rursus : Melius non sentiebam (Deus sit testis) ? Hoc et, puto, queat dicere qui navem demerserit, quod eam propria voluntate ac judicio temere discrimini objecerit : Melius non sentiebam. Verum respondeat ei quispiam : At erant cum quibus consultares, quandoquidem non solus, sed cum multis gubernare jussus es. Sed in præsens : Judicatus sum enim, ait, populo improbabilis. Non dicit, episcopis et Ecclesiæ monachis. Populi porro ac laicorum improbatio quid validæ ad patriarchæ depositionem causæ habeat ? Pergit : Abdicamus autem ipsos, inquit, cum sacerdotio. Non thronum aut honorem abdicat, sed populum inordinatum et inobedientem. Utrum autem populum pariter et sacerdotium abdicat, sic ut æque ambo ista abdicentur, an populum abdicat sive reprobat vi et auctoritate **177** permanentis in se archiepiscopalis potestatis ac status, quo per hunc modum efficax, rata et firma evadat ejusmodi reprobatio ? Quid et hoc autem sibi vult quod ait pastorem post se deligendum accommodatum, nisi occulte innuit exposci talem qui populo quidvis gratificari et indulgere sit paratus? Sed hæc a me forte otiosius, quam tempestivum historico erat, disputata fuerint. Unum tamen ad ea illud non de nihilo quis observans adjunxerit, sic exacte quadriennium in patriarchatu Athanasium explevisse, ut eamdem ferme initi relictique regiminis Ecclesiæ numeraverit diem sextamdecimam Octobris, quando et magnus logotheta vanitate deprehensa encomii quod ex tunc de Athanasio auditis honorificentissimum scripserat, suum illud scriptum pœnitens credulitatis igne abolevit, quod eum maxime puderet ibi pro miraculo celebrasse portata jussu Athanasii olera ex horto domum a lupo, ex quo postea certo compererat lupum illum fuisse hominem ita nominatum, non autem, uti persuaderi sibi siverat, bestiam notæ feritatis isto designari vocabulo solitam. Cæterum imperator accepto cessionis Athanasii libello, non putavit curiosius insistendum scrutandæ ambiguitati captiosarum, quibus erat concepta, sententiarum et vocum. Sed hic quoque solitam suam animi rectitudinem, et abhorrentem a temere movendis nihil profecturis et præsenti noxa perniciosis Ecclesiæ controversiis moderationem ac prudentiam secutus, cum sibi tum aliis persuasit temperandum ab indagatione odiosa profundorum senis sensuum sub illa verborum astutia utcunque latentium, in lucro ponens quod is in pace recessisset, nec interesse arbitrans quo id ille artificio vel dolo exsequi studuisset. Nam majori strepitu causam istam ventilare, judicii desideratissimi a multis, odio in Athanasium vehementi et justo flagrantibus, celebratione permittenda, tumultuosius fore negotium providebatur quam **178** expediret ad quietem plus satis aliunde jactatarum Ecclesiæ ac reipublicæ. Quare satis habuit sine strepitu expatriarcham proprio rursus nocturna deductione recludere monasterio, ubi cum aliis familiaribus multis asceticam per otium nullo interpellante exerciturus porro esset pro suo more disciplinam.

Digitized by Google

ἐπρῆτο· ἔμελλε τὰ συνήθη, τοῖς δέ γε ἀρχιερεῦσιν ἐφήσει τὸν τῆς Ἐκκλησίας ζητεῖν προστησόμενον.

κε'. *Περὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς μεγάλης ἀγορᾶς τῆς πόλεως.*

Τέως δὲ πρὸ τοῦ τάδε γενέσθαι δυοῖ πρότερον χρόνοις, — καὶ ἀφίημι τὰ κατὰ τὴν περαίαν τὴν δυτικὴν, ὡς καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐνεπρήσθη, οὕτω συμβάν, ἐπὶ Γρηγορίου πατριαρχοῦντος. Ἀλλ' οὖν κατὰ μῆνα μεσοῦντα Μουνυχιῶνα, ὑπ' ἀφὰς λύχνων, ἐντὸς τῆς μεγαλοπάλεως, ὅπου τὸ τῆς ἀγορᾶς μεσαίτατον, ἀπὸ τῆς βασιλικῆς λεγομένης πύλης ἄρχεται τὸ δεινόν. Καὶ πάντα τὰ κύκλῳ περιλαβὸν τὸ παμφάγον καὶ ἀνυπόστατον πῦρ, οἰκίας ἐκείνας πλήθουσας παντοίων τῶν εἰς πραγματείαν εἰδῶν αὐτονυχεὶ διανεμηθὲν ἡμάθυνε τὸ παράπαν, ὥστε καὶ γυμνοὺς ἐκφυγεῖν τοὺς ἐνῳκημένους, [P. 119] μὴ ὅτι γε πλούτου καὶ περιουσίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐνδυμάτων, καὶ μηδὲν πλέον ἐγκαταλειφθῆναι πρωΐας ὅτι μὴ κεράμων κατεαγότα ὄστρακα καὶ ἥλους σφίσιν ἐκειλημένους, ἀφέτους τῶν ξύλων οἷς συνέχοντες εἶχοντο. Καί γε τὸ τῆς ἀγορᾶς κάλλος ὡς πεδίον ἀφανισμοῦ κατεφαίνετο. Ὁ μηδ' αὐτὸν βασιλέα λαθὸν τῷ Νυμφαίῳ ἐνδιατρίβοντα ἐποίει θαυμάζειν, καὶ ἐφ' ἡμέραις ζητεῖν, εἴ πού τις Βυζαντίοθεν παραβάλλοι, ὅπως καὶ ἀφ' οἵων τῶν αἰτιῶν γέγονεν. Οὐ γὰρ ἐπ' ὀλίγον ἐπιδραμὸν, ἀλλ' ὅσον εἰκάσαιτ' ἄν τις, καταταχῆσαν καὶ αὐτὴν μέσην τὴν πόλιν ἐν ἀκαρεῖ περιλήψεσθαι, πολλῶν μὲν οἰκιῶν κάλλη, πολλῷ δ' ἐν αὐταῖς ἀποτιθέμενα δαρδάπτου, καὶ τὰ δεινὰ τοῖς πόρρωθεν ἀπειλοῦν, οὐ πρότερον ἔστη, πρὶν ἂν ἀμφόδοις περιπεσὸν εἰς πλάτος ἐνδούσαις χειροποιήτως τῶν ἐχόντων φθασάντων καταβαλεῖν καὶ προαρπάσαι τὴν ὕλην, ἐκεῖσε φθάσαν οὐχ οἷόν τ' ἦν ἐκπηδῆσαι καὶ τῶν καταντικρὺ παμφάγοις ἐπιδράξασθαι τοῖς ὀδοῦσιν. Ἐπεὶ γὰρ πάντα τὰ κύκλῳ ῥέατα ἐξαντλήσαντες οὐκ ἀποχρῶν εἶχον τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν τοιαύτην ῥύμην πυρὸς, ἐκείνοις μὲν τὸ λοιπὸν ἀντὶ ταμιείων ἐχρῶντο, κἂν πού τι καὶ ἀφῆρπαζον τοῦ πυρὸς, ὁμόσε τούτῳ χωροῦντες καὶ τοῦ λαβεῖν τι ἐν δυτέρῳ τιθέμενοι τὴν παρακινδύνευσιν, εὐθὺς κατὰ τούτων ἐῤῥίπτουν καὶ ἐπωμάτιζον. Αὐτοὶ δὲ τῷ μὲν ἅπαξ ἁλόντι οὐκ ἔχοντες προσαμύνειν, προκαταλαμβάνοντες δὲ τὰ ἐξωτέρω κείμενα προανῃροῦντο καὶ μετεκόμιζον, καὶ οὕτω τὴν τρο-

Episcopis vero commisit inquisitionem idonei qui præficeretur Ecclesiæ præsulis.

25. *De incendio magni fori civitatis.*

Duobus prinsquam hæc fierent, annis contigit incendium in urbe fori magni. Omitto interim duo alia incendia quæ apud transmarinum suburbium Galatam Gregorio patriarchatum gerente acciderant. Circa medium igitur Novembrem, sub tempus illud vesperæ quo primis tenebris accenduntur faces, intra magnam civitatem, ipso in meditullio fori, a porta quæ regia dicitur, malum exortum est. Inde omnia per circuitum corripiens, ineluctabili ruens impetu vorax ignis, domos illas refertas omnis generis mercium ipsa nocte absumens plane redegit in cineres, ut nudi effugerent qui illic habitabant, nudi autem non divitiis solum et ornatu, sed ipsis corpori tegendo necessariis vestibus, nihilque plus mane reliquum cerneretur quam testæ fractorum laterum et clavi qui tabulas ac ligna commiserant, ferreæ materiæ privilegio a vi flammæ servati, priori omni specie platese illius pulcherrimæ in campum informi congerie constratum ad lugubre spectaculum conversa. Id quod imperatori Nymphæi tunc degenti nuntiatum admirationem incussit non modicam, et curam exquirendæ occultæ mali originis, ut multis inde diebus, ubi quis Byzantio **179** veniret, sollicite interrogaret quo modo et qualibus e causis tanta clades exstitisset. Non enim a tenui orta principio sensim, ut fere fit, ea pestis invaluerat, sed quantum intelligi conjectura potuit, variis simul ex partibus rapida velocitate ignis exsurgens, mediam momento comprehendens urbem, multa ornatissima ædificia, multas in iis opes conditas voravit; minansque nihilo mitiora remotioribus, non prius stetit quam in angiportus via media frustra diremptos transiliens nihil in illis cui adhæresceret reperit, provida industria viam præcludere malo grassanti satagentium prius manu eversis et congestis in late confusam stragem. Prudenter enim illi curaverant redimere perniciosius damnum ultro accersendo ac præoccupando leviori, sicque subtrahenda materia voraci elemento; quod si pastum invenisset illic quo insilierat, auctas ex eo vires haberet ulteriora incursandi, et ad cuncta continenter rapacissimis accisa dentibus exsorbenda in nunquam explebilem ingluviem. Alia quoque inita utiliter ratio est demendi flammæ pabuli, docente ipsa calamitatis experientia mali partem in remedium vertere. Nempe cladis auctarium fuit defectus aquæ igni coercendo tam necessariæ, exhaustis quippe jam cunctis quæ illic erant subterraneis conceptaculis liquoris. Cæterum hoc ipso animadverso qui satagebant, puteis ipsis cisternisque jam vacuis uti apothecarum vice cœperunt iis custodiendis quæ apta maxime nutriendo incendio flammæ præripere potuerant, ea cuncta per ora hiantium cavorum devolventes, et ubi congerendo expleverant, impositio materiæ ignem non timentis operculo tegentes. In quo eam adhibebant prudentiam, ut quæ jam ignis comprehenderat, frustra ei extorquere non conantes, ea quibus se nondum per circuitum admoverat diligenter raperent, non sine periculo cominus accedere audentes; iisque amotis, quasi per escæ subductionem, monstrum helluatione largiori magis indomitum evasurum, velut inedia castigatum infirmius reddebant. Atque ita sensim debilitato ægre ac vix **180** tandem præpollere valuerunt, nec sic tamen assecuti quin magnam et late illustrem hic quoque, uti cæteri priores, funestus rogus in tempus posterum memoriam relinqueret, quanquam cito rursus coeuntes domini

Digitized by Google

φὴν τοῦ πυρὸς ἐκποδὼν ποιοῦντες τῇ ἀτροφίᾳ τὸ θηρίον ἀσθενέστερον ἀπειργάζοντο, κἀντεῦθεν μόλις κατ' ὀλίγον ἐξασθενοῦντος περιεγένοντο, οὐχ ἧττον τῶν παλαιῶν ἐμπρησμῶν καὶ αὐτοῦ τὴν ἰδίαν μνήμην καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν καταλείψαντος. Ἀλλὰ καὶ αὖθις συνελθόντες οἷς ἐκεῖνα διέφερον, καὶ μόλις γυμνὰ μόνα τὰ ἐδάφη γνωρίσαντες ἀπό τινων ἀμυδρῶν σημείων, δαψιλέστερον ἐποικοδομοῦνται, βασιλέως ἀπόντος, ὥστ' ἐπὶ μόναις ἀκοαῖς τὸ πάθος στῆναι, οὐ μὴν δὲ καὶ αὐταῖς ὄψεσιν. Ἐφίσταται γὰρ ἀνοικοδομηθεῖσι λαμπρότερα, καὶ ἁλμυρὰν ἀκοὴν αἱ πότιμοι τῆς ὄψεως ὁπωπαὶ ἰδόντος μεθ' ἱλαρότητος ἀπεκλύσαντο.

A

ρου λογίου, καὶ σύναμ' ἐκείνοις καὶ πατριάρχην, ἐκεῖσε ὄντος καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου· οὐδὲ γὰρ ἡ νόσος εἶα μακράν που τῶν ἀνακτόρων κατασκηνοῦν, ἀλλ' αὐτό που διόλου ἔν τινι τῶν βασιλικῶν οἰκημάτων. Ἐκεῖ τοίνυν συναγομένων αἱ σκέψεις ἐγίνοντο, εἰ ἐγχωρεῖ πορνείας ἐκείνης προδάσης συνίστασθαι τὸ συνάλλαγμα· καὶ ἐπεὶ τοῖς μὲν, τοῖς δ' οὐδ' ὅλως ἐδόκει, ὁ βασιλεὺς ἀγάλλειν ἐθέλων ἐκεῖνον ᾧ δὴ καὶ συνεργῷ καὶ συμβούλῳ πρὸς πάντ' ἐχρῆτο πρακτικωτάτῳ, τὸ ἀμφίβολον παρεικὼς, τῷ μὲν ἀδελφῷ τὴν τοῦ πιγκέρνη Λιβαδαρίου θυγατέρα ἐκ πρωτοβεστιαρίου ἐξευγενιζομένην πάππου συνεζεύγνυ πρὸς γάμους, τὴν δὲ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Μουζάλωνος τῷ ἰδίῳ παιδὶ Κωνσταντίνῳ κατηγυᾶτο. Ἀλλ' οὔτε ὁ Κωνσταντῖνος δεσπότης ἦν πω ἐξ ἀξιώματος, μόνῳ δὲ τῷ υἱὸς βασιλέως εἶναι περιφανῶς ἐκλεΐζετο, οὔτε μὴν ὁ πρωτοβεστιάριος ζῶν εἶδε τοὺς γάμους, ἀλλ' ἐν ἐλπίσι μόναις, καὶ προσδοκίαις ἐτελεύτα τὸν βίον. Τὸ δέ γε εἰς τέλος ἐξέβη προβληθέντος καὶ δεσπότου τοῦ Κωνσταντίνου, οὗ δὴ ὁ Θεόδωρος οὐκ ἠξίωτο. Ἐκεῖνον γὰρ καὶ λίαν ἡ μήτηρ ὀρεγομένη δεσπότην κατιδεῖν παρὰ τάδελφοῦ καὶ βασιλέως φημισθέντα, καὶ πολλὰ τὸν υἱὸν ἀναγ-

κς'. *Περὶ τοῦ μετὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Μουζάλωνος κήδους τοῦ βασιλέως.*

P. 120] Αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ μεγάλου λογοθέτου κήδους συνάλλαγμα ποιησόμενος, ὥστε τὸν τοῦ βασιλέως αὐτάδελφον Θεόδωρον εἰς γάμον ἀγαγέσθαι τὴν τοῦ Μουζάλωνος, ἐπεί γε κατηγυημένης οὔσης τῆς κόρης συνέδη τι ἐκ νοθείας πρός τινα τῶν ταύτης συγγενῶν, φερούσης ἀμφισβήτησιν τῆς ζητήσεως εἰ κεκώλυται τὸ συνάλλαγμα, συνῆγε μὲν ἀρχιερεῖς, συνῆγε δὲ καὶ τοὺς τοῦ κλή-

B

absumptarum ædium, et certatim emoliti strues cineris ambustorumque ruderum, solum ubi sitæ illæ fuerant non sine difficultate e signis tenuibus conjectura solerti agnoscentes, impigre reposuerunt non minus operosas nec inferioris prioribus elegantiæ moles per absentiam imperatoris, adeo ut is tandem urbi redditus gratularetur solo sibi aurium indicio constare notitiam incendii, nullo jam oculis superstite sui vestigio sensibilis ob strenue restauratam speciosioribus etiam ædificiis omnis retro ruinæ jacturam, cunctam plane jam amaritiem tristis auditus dulci læti conspectus, magnificentius universa reposita monstrantis, voluptate diluente.

26. *De affinitate imperatoris cum protovestiario Muzalone.*

Eam hilaritatem festi sui reditus in urbem ex incendii calamitate pristino splendori restitutam insignire imperator volnit luculento sui affectus in protovestiarium et magnum logothetam Muzalonem pignore, honore videlicet regiæ affinitatis, qua illum aggressus admovere familiæ Augustæ, licet cœptis intervenisset obstaculum ingens, gratiæ constantis abundantia quidvis eluctatus, denique quod destinaverat perfecit. Ac principio quidem sub hoc tempus filiam Muzalonis fratri suo desponsit Theodoro. Verum celebratis jam sponsalibus, cum inopinatissime puella deprehensa esset uterum gerere consanguinei cujusdam incestu vitiata, quæstio nata est utrum illo flagitio fieret irrita desponsatio, et ecquid nihilominus liceret ulterius usque ad nuptias procedere. Isti disceptandæ controversiæ congregavit episcopos imperator, eodem etiam adhibitis doctioribus e clero ipsoque patriarcha, præsente quoque protovestiario, qui propter morbum ventitare ad palatium e longinquo non valens, jussu Augusti **181** ad manum habere quem assidue consuleret studentis ferme in ædibus regiæ vicinis aut in parte domus ipsius Augustæ solebat habitare. Cum igitur in ipso ægroti Muzalonis diversorio coram eodem sententiæ super proposito quod dixi argumento rogarentur, illæque in contraria distraherentur, quibusdam aientibus, negantibus aliis, imperator consolari cupiens adeo sibi charum et fidum hominem, quo administro et consiliario peritissimo ad cuncta utebatur, disceptatione in ambiguo relicta fratri quidem conjugem dedit pincernæ Libadarii filiam, cui nobilitatis præcipuæ commendationem afferebat, quod ex avo illam protovestiarii dignitate conspicuo constabat esse prognatam; filiam vero illam ipsam protovestiarii, licet corruptam, jam nunc promisit se desponsurum Constantino proprio filio, qui nondum quidem despotæ appellatione honorabatur, cæterum eo solo quod imperatoris erat filius, inter primos aulæ consentaneo tantæ nobilitati splendore fulgebat. Fuerunt hæ nuptiæ necessario dilatæ, quod obducendum puellæ vitium mora saltem quadam, et si quo modo posset, oblitterandum videretur. Itaque protovestiarius morbo pertinaci morti sensim admotus durare usque ad ejus matrimonii consummationem non potuit: tamen affinitatis tam amplæ sola licet spe ac certa exspectatione præcepit gaudium, in eoque vitam absolvit. Eo mortuo rite celebratum id matrimonium est, et quidem Constantino jam ad despotæ dignitatem evecto; quod minime consecutus Theodorus fuit quantumvis ejus mater valde cupiens isto decoratum nomine hunc quoque filium videre, instantissimis ab Augusto suo item filio contenderit precibus ut fratrem

C

D

Digitized by Google

κάζουσα, οὐκ ἐτύγχανε τῆς ἐφέσεως, οὐχ ὅτι ἦν τῇ μητρὶ ἀπειθὴς ὁ κρατῶν, ἀλλ' ὅτι τὸ εὐλαβὲς καὶ θεοσεβὲς διεκώλυεν· ἔφθασε γὰρ ὁ κρατῶν οὕτω συμβὰν [P. 121] ὅρκοις ἀπείπειν αὐτῷ τὸ ἀξίωμα, καὶ διὰ τοῦτο τηρῶν τὴν ὁρκωμοσίαν οὐκ ἤθελε δι-ὁποτην ἐγκαθιστᾷν. Διδόντος δὲ διὰ ταῦτα τὸ σεβαστοκρατορικὸν ἀξίωμα, ἐκεῖνος οὐ κατεδέγετο. Κἀντεῦθεν ἀγέραστος ἦν, ὅσον ἐξ ὀφφικίου καὶ ἀξιώματος, μόνῳ δὲ τῷ βασιλέως μὲν υἱὸς, βασιλέως δ' ἀδελφὸς εἶναί τε καὶ κεκλῆσθαι, καὶ τῶν Ῥωμαίων δεσπόσυνος, ἐκλεῖζετο.

κζ'. *Τὰ περὶ τοῦ ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ τοῦ βασιλέως Κοσμᾶ.*

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τοῦ προστησομένου ἔδει, ἐζητεῖτο ὁ δοκῶν ἄξιος. Εὑρίσκετό τις ἀνὰ τὴν πόλιν Κοσμᾶς μοναχὸς, ἐκ Σωζοπόλεως μὲν τὸ γένος ἕλκων, ἐπὶ χρόνοις δὲ καὶ συζύγῳ συζήσας καὶ βίον ἱερατικὸν ἰδικῶς ἐξηνυκώς, ἣν δὴ καὶ πάλαι καταλιπὼν μονάζειν αἱρεῖται σύναμ' ἀδελφῷ καὶ παιδί· καὶ δὴ καὶ ἐς πόλιν ὕστερον καταντήσας, ἐν τῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ βασιλέως μονῇ ἄλλας τε διακονίας ἐξήνυε καὶ αὐτὴν δὴ τὴν τοῦ ἐκκλησιάρχου. Οὗτος εὐγήρως ὢν καὶ πραὺς ἀνὴρ καὶ τὸ σύνολον ταπεινός τε καὶ ἥμερος, κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὸν τοῦ σκανδάλου, ἐπεὶ καὶ πέμπων ὁ βασιλεὺς μαθεῖν ἤθελε τοὺς τῆς οἰκείας μονῆς ὅπως ἐπὶ τοῖς πραττομένοις γνώμης ἔχουσι, καὶ ὁποῖοι μὲν οἱ τῷ θελήματι οἱ προσκείμενοι, ὡς προσμενοῦντες τῇ μονῇ καὶ ἔτι, ὁποῖοι δὲ καὶ ὅσοι οἱ ἐναντίως ἔχοντες, ὡς αὐτίκα τῆς μονῆς ἀπελαθησόμενοι, μέρος γίνεται καὶ οὗτος τῶν ἀνθισταμένων, καὶ μετὰ χρονίαν ἐκούσιον φυλακὴν ἐν τῷ συγκαρτερεῖν τοῖς ἐγκλείστοις μεσιτείαις τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀπολυθεὶς, τὸν πρώην καιρὸν ἔχων ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ κελλίον μοναχικὸν ἐν νήσῳ τῆς θαλάσσης ἐκείνης ἐκεῖ κατασκηνοῖ. Ὁ μέντοι γε τηνικάδε μέγας κονοσταῦλος ὁ Ταρχανειώτης Γλαβᾶς, ὃν καὶ πρωτοστράτορα [P. 122] ὁ κρατῶν μετὰ ταῦτα ἐποίει, πολὺ τοῖς τῇδε τόποις ἐνδιατρίβων (καὶ γὰρ ἐπετέτραπτό οἱ τάκεῖ πρὸς βασιλέως), ἰδὼν κἀκεῖνον, ἄλλως τε καὶ φιλομόναχος ὢν καὶ φιλάρετος, ἐνησμένιζε τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἤθει, καὶ οἷον συντακεὶς αὐτῷ κατά τινα διάθεσιν πολλοῖς τισιν ἐδωρεῖτο καὶ ἐκυβέρνα οἰκτιρμοῦ τρόποις καὶ χάριτος. Εἶτα καὶ βασιλεῖ ἀναγγέλλει τὰ

eo honore dignaretur. At nunquam impetravit, non quod erga matrem obsequium imperatori deesset, sed quoniam in hoc quidem obstabat religio pietati : casus enim quidam prius tulerat ut (nescio qua occasione) **182** juraret imperator se nunquam Theodoro dignitatem despotæ collaturum. Quare metu consciscendi perjurii constans perstitit in hoc ei titulo negando. Cujus vice oblatam sebastocratoris dignitatem Theodorus non admisit, ac propterea nulla insignis principalis potestatis appellatione mansit, sola conspicuus nomenclatione filii ac fratris Augustorum, et Romanorum despoyni, quasi dicas Romaniæ dominantibus prognati cognatique, ac tam arto nexu quadam imbuti summæ contagione potestatis.

27. *De hieromonacho et confessario imperatoris Cosma.*

Quoniam vero Ecclesia præside egebat, et qui ei videretur idoneus muneri quærebatur, repertus in urbe quispiam monachus nomine Cosmas est, Sozopoli genus trahens, qui aliquot annis cum uxore vixerat, sed conjuge dudum dimissa monasticam elegerat professionem, quam simul cum fratre et filio suscepit. Hic postea in urbem adveniens, in monasterio imperatoris, cui Archistrategi a sancto, cui est dicatum, cœlestis militiæ principe nomen est, cum alia exercuit ministeria, tum ecclesiarchæ officio functus est. Senex is erat prosperæ valetudinis specieique venerandæ, vir mansuetus, modestiæ in omnibus compositique citra tumorem ac fastum animi, nec non mitissimæ clementiæ specimen præferens. Tempore illo factæ ingenti offensione Græcorum cum Latinis pacis, cum imperator in proprium monasterium certos homines misisset jussos explorare cujus essent sententiæ monachi, denuntiato cunctis fore ut permanere in loco sinerentur ii solum qui voluntati Augusti suam subjungerent, qui contra sentirent, statim ejicerentur, inter parere recusantes Cosmas hic fuit. Unde post longam **183** voluntariam custodiam, cujus ærumnas una cum pariter inclusis fortiter tulit, precibus Alexandrini patriarchæ liberatus secessit in cellulam solitariam, quam sibi prius in proprio paraverat prædio, apud insulam maris illius, ibique habitavit. Frequens versabatur in iis locis magnus tunc conostaulus Tarchaniota Glabas, quem et postea protostratorem imperator fecit, quod huic procurationem rerum per eos tractus suarum idem Augustus commiserat. Is per istam occasionem visum illic Cosmam, probitate viri captus, cum et alias monachorum amans et virtutis esset, miro amplexus amore est, affectu in illum ejus intimo ac vehementi qua donis plurimis qua significationibus omnis generis miserationis gratiæque se prodente. Idem porro imperatori subinde cum multa de hoc viro præclara prædicaret, favorem in eum et ejus videndi desiderium incussit. Quare ductum illum secum ex insula in urbem magnus conostaulus imperatori obtulit impenseque commendavit. Moxque in manus ipsi tradidit proprium monasterium beatissimæ Deiparæ. Cæterum imperator multum delectatus Cosmæ humanitate ac probis moribus eum spiritualibus suis Patribus accensuit, congruumque isti dignitati honorem ac reverentiam exhibuit. Hujus indicium sit, quod cum ad recens reversum Constantinopolim imperatorem quadam die Dominica in templo liturgiæ tempore accessissent ii e clero qui ob causas prius memoratas a patriarcha dissidebant, illumque stantes venerarentur, imperator ipsis se palam infensum ferens, mystico ad hujus historiæ scriptorem misso, percunctatus de ipsis **184** ex eo

Digitized by Google

περὶ τούτου, καὶ οἱ ποιεῖται τὸν ἄνδρα ἐράσμιόν τε καὶ ποθεινὸν ἰδεῖν. Διὰ ταῦτα καὶ ἄγων συνίστησί τε αὐτῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν ἰδίαν μονὴν τὴν τῆς παμμακαρίστου Θεοτόκου εἰς χεῖρας δίδωσιν. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς καὶ λίαν ἐνησμένισε τῷ ἀνδρὶ, καὶ οἱ ἀγαπήσας τὸ ἦθος ἐν πνευματικοῖς ἔταττεν αὐτὸν Πατράσι, καὶ ἀπεδίδου τιμὴν τὴν προσήκουσαν. Μαρτύριον δέ· ἐπεὶ τῇ Κωνσταντίνου ἐπιδημήσαντι βασιλεῖ μιᾷ τῶν κυριωνύμων ἡμερῶν οἱ τοῦ κλήρου προσῆλθον, καὶ κατὰ ναὸν ἐν καιρῷ λειτουργίας στάντες ἀπένεμον τὴν προσκύνησιν, διάφοροι ὄντες πατριάρχῃ τότε διὰ τὰ προειρημένα, ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς προσποιούμενος τὴν ὀργὴν διὰ ταῦτα, τὸν μυστικὸν πρὸς τὸν συγγραφέα πέμψας, ἐζήτει μαθεῖν περὶ σφῶν παρ' αὐτοῦ τί παθόντες οὕτοι οὕτως ἀνέδην προσῆλθον, μηδ' ὅλως ξυνιέντες ὡς ὑπ' ὀργὴν κεῖνται, τοῦ πατριάρχου ἀποστατήσαντες. Τοῦ δ' ὑπὲρ ἐκείνων ἀπολογουμένου ὡς Οὐκ αὐτόθεν ἦλθον, ὦ δέσποτα, ἀλλὰ τῷ σῷ πατρὶ προσελθόντες κυρίῳ Κοσμᾷ παρ' ἐκείνου τὴν πληροφορίαν ἔσχον ὡς σεσυμπάθηνται παρὰ τοῦ κράτους τοῦ σοῦ, αὐτὸς πάλιν ἀνταποστείλας τὸν αὐτὸν μυστικὸν ἄλλα τε πολλὰ προσεμαρτύρει ἀγαθὰ τὸν ἀνδρὶ, καὶ ὡς ἀποθανόντος αὐτίκα, εἰ μὲν Ἐκκλησία θέλοι τε καὶ τιμῴη ὡς ἅγιον, καὶ αὐτὸν ἐν πρώτοις τὴν ἐκείνων ἀποδέχεσθαι γνώμην διωμολόγει καὶ τιμᾷν τοῖς προσήκουσιν· εἰ δ' οὐ δοκιμάζοι τοῦτο ἡ Ἐκκλησία, αὐτὸν καὶ αὖθις τῆς αὐτῆς εἶναι γνώμης, καὶ μεγαλύνειν τὸν ἀπελθόντα καὶ τιμᾷν ὡς ἅγιον. Τόσον ἐπληροφορεῖτο, ὡς ἐδόκει, βασιλεὺς ἐπ' αὐτῷ. Ὡς γοῦν συνελθοῦσι τοῖς ἀρχιερεῦσι περὶ πατριάρχου ἡ ζήτησις ἦν, τὸ μὲν καὶ αὖθις καταναγκάζειν τὸν Γεννάδιον δοκοῦντα πρὸς τοῦτο χρήσιμον, καθάπαξ ἀπειπάμενον τὴν ἀρχιερωσύνην, οὐκ ἔγνωσαν εὑρεπὲς, ἄνδρα δὲ ζητεῖν ἐφ' ᾧπερ ὁ βασιλεὺς πεπληροφόρηται, τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐνόμιζον. Καὶ λοιπὸν οὐδένα εὗρισκον τοῦ Κοσμᾶ ἀξιώτερον καὶ ἄλλως ἁρμόδιον τῷ καιρῷ· μετὰ γὰρ χειμῶνα ἡδὺ τὸ ἔαρ καὶ μετὰ ζάλην [P. 123] ποθεινὴν γαλήνην εἶναι τοῖς πλέουσι, καὶ μετὰ τρικυμίας καὶ ζάλας πραγμάτων καὶ ἠθῶν σκληρῶν ἀνωμαλίαν καὶ κάκωσιν μαλακὸν ἦθος καὶ ἥμερον αὐτόθεν ἀπόδεκτον. Ὅθεν καὶ μιᾶς γεγονότες γνώμης τοῦτον ψηφίζονται. Ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ ταῖς ἀληθείαις, πλὴν ἑνὸς τοῦ ἀμηγέπη φιλοκερδεῖν ἐξ ἁπλότητος καὶ ἰδιωτείας, ἀλλ' οὐκ ἐκ πάθους ἐντετηκότος ψυχῇ, τἄλλα προσήκων τῇ ψήφῳ· τὸ γὰρ συμπαθὲς, ὅπερ καὶ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον λέγουσιν, ὑπὲρ τἄλλα τῆς ἐκείνου ψυχῆς μεθ' ἱκανῆς ἁπλότητος ἐπεπόλαζε.

κη'. *Ψῆφος τοῦ ἱερομονάχου Κοσμᾶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον, καὶ περὶ τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου.*

Ταῦτα μοθὼν ὁ βασιλεὺς ἀποδέχεταί τε ὡς εἰκὸς τὴν ψῆφον, καὶ προσκαλεῖται μηνύμασι, καὶ εὐθὺς κατανεύει, καὶ πρὸς τῷ προβλῃθῆναι ἦν, καὶ ἡ κυρία παρῆν, καὶ πάντ' ἠὐτρέπιστο. Ἦν δέ τις μοναχὸς Γρηγόριος ἐν τῇ τοῦ Παντεπόπτου μονῇ, ὃς ταῦτ' ἀκούων παρὰ τοῦ οἰκείου ἡγουμένου Λουκᾶ τὸν λόγον οὐ παρεδέχετο· μηδὲ γὰρ Κοσμᾶν, ἀλλ' Ἰωάννην ἐντεῦθεν μέλλειν γενέσθαι, κἂν ὅ τι γίγνοιτο. μὴ εἶναι τὸ βουλευόμενον ἀνυστόν. Τοῦτο δ' ἔλεγεν ἐκ βίβλων ἔχων, οἶμαι, ἀλλ' οὐκ ἔκ τινος θειοτέρας μυήσεως. Ὡς γοῦν πάντ' ἠὐτρέπιστο καὶ ἡ κυρία

est, unde hi tantum auderent, nec se coram apparere verentur, cujus indignationi se subjacere non nescirent ob ipsorum defectionem a patriarcha. Illoque sic ipsos excusante, « Non sine auctore, domine, istam fiduciam sumpserunt, sed prius convento Patre tuo domino Cosma persuasi ab eo sunt ignovisse jam ipsis majestatem tuam, » hoc responso per mysticum relato, per rursus missum eumdem mysticum multa in laudem viri congessit, in his illud, si Cosmas statim moreretur et Ecclesia volente coli eum pro sancto contingeret, se in primis comprobaturum Ecclesiæ sententiam, et devotionem in eum suam religiosis rite officiis testaturum. Sin Ecclesia cunctaretur sacros ei decernere honores, se tamen in proposito perstare magnificandæ talis defuncti memoriæ, et ea quæ sanctis tribuitur veneratione prosequendæ : tantum ei viro tribuebat imperator, et tam certa erat opinione præoccupatus insignis cujusdam ejus sanctimoniæ. Cæterum congregatis antistitibus, et quem eligerent in patriarcham disquirentibus, haud visum conveniens, quem alioqui aptum ei muneri haberent, postquam id semel oblatum recusaverat, iterum sollicitare Gennadium. At in primis necessarium, virum ad hoc quærere, quem magnificeret cuique plurimum imperator fideret. Neminem autem ista quidem nota insigniorem Cosma reperiebant ; quem præterea videbant accommodatum tempori : esse quippe post hiemem ver dulce, post tempestatem exoptari navigantibus serenitatem : sic post procellas fluctuantium negotiorum, post morum immanium malignam acerbitatem, mite temperamentum **185** humanæ clementisque indolis ipsa requiri conditione præsentium rerum. Quare uno cuncti consensu Cosmam designant patriarcham, dignum revera tali judicio locoque, quippe in quo laudes inter omnis generis plurimas unus eminerent nævus attentioris ad lucrum cupiditatis, nec illius vitio imputabilis impotenter affixi studio habendi avareque sordidi animi, sed parum circumspectæ simplicitati. Prona quidem ad compatiendum infelicibus miseratio, qualem Deo erga homines inesse peculiarem aiunt, ejus viri animæ cum idonea mistura simplicis sinceritatis innatabat.

28. *Concursus suffragiorum in electionem hieromonachi Cosmæ in patriarchatum ; et de monacho Gregorio.*

Hoc ubi perlatum ad imperatorem est, approvavit ille, ut par erat, electionem, indicataque re Cosmæ invitavit eum ad capessendum delatum honorem ; quo statim annuente apparari promotio est cœpta. Jamque constituta dies aderat, paratis ad cæremoniam omnibus. Erat autem quidem monachus Gregorius in Pantepoptæ monasterio, qui

Digitized by Google

ἐπέστη. καὶ ὁ μὲν προβληθησόμενος ἦγετο, ὁ δὲ Γρηγόριος ἐνστατικῶς τὴν πρᾶξιν ἀπέλεγεν, ὡς εἶναι τῶν ἀδυνάτων Κοσμᾶν μένοντα τοῦτον πατριάρχην γίνεσθαι, εὐθὺς ὀστράκου μεταπεσόντος, φασίν, αὐθημερὸν Ἰωάννης μετονομάζεται, οὐ γνωσθέν τισι πρότερον ἢ εὐφημουμένου τοῦ προβληθέντος. Τότε παρὼν ὁ Λουκᾶς καὶ ἀκούσας τέθηπέ τε εὐθέως, καὶ ἀπελθὼν ἐξαγγέλλει τῷ Γρηγορίῳ τὸ δρᾶμα, καὶ τότε ὁ Γρηγόριος πιστεύσας μᾶλλον τοῖς γράμμασιν, ἢ πείθειν ἄλλους σπεύδων, καὶ τὰ λειπόμενα προσετίθει, καὶ ὡς τόσους χρόνους πατριαρχεύσει καὶ ὡς οὐ τῇ τιμῇ ἐπαποθανεῖται. Καὶ ταῦτα γέρων ὢν καὶ πρὸς τῷ θανάτῳ προέλεγεν. Ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν [P. 124] ποιμαντικὴν βακτηρίαν λαβὼν παρὰ τοῦ κρατοῦντος, ὡς εἴθιστο, τιμᾶται καὶ διδυμβούλῳ. Καὶ πρώτῃ Ἑκατομβαιῶνος μηνὸς τὴν χειροτονίαν δέχεται. Ἐντεῦθεν ἐκείνου πᾶσαν ἐνδειξαμένου τοῖς πράγμασιν ἡμερότητα, τὰ τῆς Ἐκκλησίας μέλη καὶ μέρη, ἃ δὴ χθὲς καὶ πρὸ τρίτης διῃροῦντό τε καὶ διίσταντο ἐξ ἀντιπνοίας κυμαινούσης σφόδρα, συνηρμολογοῦντό τε καὶ καθίσταντο οὐ μὴν ὅ' ὥστε καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας τελείαν ἄγειν εἰρήνην, τῶν μὲν ἐπισχομένων τέλειον διὰ τὴν χθεσινὴν ἀκαταστασίαν, τῶν δὲ, εἰ καὶ εἶχον τούτους ἐν τάξει τοῦ βήματος καὶ συλλειτουργοὺς, περιορωμένων ἐν μείζονι προκοπῇ, τῶν μοναχῶν προτιμωμένων ἐν ψήφοις ἀρχιερότητος. Ὅμως γε μέντοι (τὸ γὰρ κοινὸν οἰστὸν, κἂν τῶν λυπηρῶν λογίζηται καὶ ἀνύποιστον) διέφερον τὴν ὀδύνην μετρίως, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν εἰρηνεύοντές τε καὶ γαληνῶς ἔχοντες Θεῷ προσανετίθουν τὰ καθ' αὐτούς. Ὁ γὰρ Κοσμᾶς οὗτος καὶ Ἰωάννης ἔτι μὲν ἐκτὸς ὢν τῶν πραγμάτων καὶ ἰδιωτεύων ἐφ' ἅπασι τὸ ἐπὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τελούμενον ἄδικον ἔκρινε καὶ παντάπασιν ἀκανόνιστον, καὶ δῆλος ἦν, ὡς ἔφκει, εἰ αὐτὸς ἐπισταίη τοῖς πράγμασι, λύσων τὴν καταδίκην ὡς ἱεροῖς ἀνθισταμένην κανόσι καὶ καιρικαῖς ἀναφυεῖσαν ἀνωμαλίαις, αἷς δὴ καὶ τὸ καθεστηκὸς ταράσσεσθαι πέφυκε, φύσιν ἔχοντος τοῦ κακοῦ μὴ μόνον ἐκεῖνο μένειν κακὸν, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς ἐπιφύεσθαι.

quid pararetur audiens a suo præposito Luca, haud credidit nuntio, pertendens non Cosmam, sed Joannem vocatum iri qui proxime foret ad patriarchatum promovendus. In eoque tam fixus erat ut qualescunque quorumvis in contrarium molitiones casuras in irritum plane affirmaret. Eam ille persuasionem e libris, opinor, hauserat, non ex ulla divina revelatione. Apparatu nihilominus rei decretæ procedente, cum jam illuxisset dies dicta et Cosmas promovendus duceretur, perstabat instantius Gregorius cœptum successurum pernegans, ac ne fieri quidem posse, intrepide aiens, ut hic quandiu Cosmas permaneret, patriarcha crearetur. Statim igitur, velut lapsu, quod aiunt, tegulæ, ipsa die Joannes transnominatur, sive **186** id præterea nomen ille antea, sed paucis notum, ferret, seu cognitam Gregorii offensionem placare designatus voluit facili mutatione nominis. Audito Lucas, qui præsens aderat, vocari nunc Joannem qui prius Cosmas audiebat, accurrit nuntiatum Gregorio miram catastrophen. Tunc vero Gregorius magis credens ipse fatidicis quas legerat litteris quam persuadere aliis satagens, reliqua subjunxit ibi a se reperta, nempe tot illum annos in patriarchatu futurum, nec vitam in ea dignitate clausurum. Atque hæc prædixit senio confectus et mortis vicinus. At Cosmas accepto, ut erat solitum, ab imperatore pastorali baculo, honoratur et Dibambulo, Kalendisque Januarii ordinationem accipit. Inde illo aggresso regimen, et omnem in administratione negotiorum mansuetudinem exhibente, cuncta Ecclesiæ membra et partes, quas heri et nudius tertius flans ex adverso vehemens procellosus turbo dissociaverat ab invicem passimque disjecerat, adaptabantur et componebantur, non tamen ita ut ecclesiastici pace plena fruerentur, quibusdam eorum, quasi ex concussu nuperæ jactationis, adhuc instabiliter nutantibus, aliis ægre ferentibus presbyterii duntaxat tenus provehi homines ipsorum ordinis, summumque quem sperare honorem possent definiri consessu cum antistitibus communi intra cancellos, et participando cum iisdem sacro altaris ministerio; in occasionibus ulteriorum promotionum despici clericos, unorum rationem haberi monachorum, his solis episcopatuum suffragia currere. Moderatius tamen singuli communem universis molestiam ferebant, ut cuivis tolerabile censetur vulgatum in multos pariter malum, et quantumvis acerbus per se putetur nec ferendus dolor, consortio sociorum et paritate conditionis omnes æque prementis aliquid amittere vulgo creditur innatæ gravitatis, ac consolatione nonnulla leniri. Hac isti usi et se ipsos **187** in pace continebant, et tranquillitatem pro se publicam, ab aliis inquietandis abstinendo, juvabant, Deo permittentes curam rationum ac jurium suorum, quadam etiam, præsertim initio, mutationis in melius blandiente spe, inde orta, quod Cosmas hic, modo Joannes, priusquam admoveretur negotiis et privatam in cunctis vitam ageret, morem istum in Ecclesia receptum provehendi monachos in episcopatus, clericis exclusis, iniquum judicabat et plane contrarium canonibus; præque se ferebat, si unquam præficeretur administrationi rerum, huic præjudicio derogaturum ut sacris opposito regulis et iniquitate conflato turbulentorum temporum, per quæ solent vel solide stabilita concuti labefactatisque legitimis usibus sensim ingeri abusus, mali natura haud se continente intra sese, sed erumpente ac propagante labem propriam in depravationem prius rectorum, ad quæ adrepere potuerit. Quanquam hæc quidem ipsis in irritum fiducia recidit. Nam Cosmas ubi cœpit res ecclesiasticas administrare, velut astris inductam et fatali necessitate, quam privatus improbaverat, consuetudinem retinuit, ac torrente quasi tractus exempli,

Digitized by Google

Ἐπ' αὐτῶν δὲ γεγονὼς τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων ἅστρασι τὰ κατ' ἐκείνους ἐῴκει μετρεῖσθαι, συνυπαγόμενος τοῖς λοιποῖς. Ὅθεν καὶ πολλάκις τινῶν ἐπικλαιομένων ἐπὶ συνόδου καὶ τὴν κωφὴν καταδίκην ὀδυρομένων, ἐκεῖνοι μὴ ἔχοντες ὅπη ἂν στῶσι καὶ ἀπερείσωνται (τὰ γὰρ τῶν κανόνων καὶ θεσμῶν τῶν Πατέρων προείστηκε ταῖς βουλήσεσι καὶ ἔλεγχος σφίσιν ἦσαν) ἐπήρειδον τὰς πράξεις τῷ βασιλεῖ, αὐτοὶ μὲν τῶν κειμένων καταῤῥᾳθυμοῦντες κανόνων, τῷ δέ γε κρατοῦντι τῆς παραβασίας ἐχρῶντο κατὰ τὸ δυνατὸν προτειχίσματι.

A κει, τὸν δέ γε Στρατηγόπουλον ἐπὶ τοῦ μέσου παραστησάμενος τὰ κατ' ἐκείνων ἐκίνει, ὡς ἐλεγχθεῖεν τὰ καὶ τὰ λέγοντες καὶ τὰ βουλευσάμενοι, κἀντεῦθεν δικαίαν ἢ μᾶλλον καὶ συμπαθῆ τὴν κατ' ἐκείνων παρίστα ψῆφον.

κθ'. *Κοινὴ σύναξις γεγονυῖα περὶ τῶν καταγνίτων τῷ βασιλεῖ.*

Τότε καὶ βασιλεὺς Κρονίου [P. 125] μηνὸς ἑνστάντος, οὐκ οἶδα εἴτε παρὰ τῆς μητρὸς καὶ δεσποίνης ὡς ἄδικα πράξας πρὸς τὸν κάσιν παρακινιζόμενος, εἴτε μὴν καὶ προφανῆ θέλων θεῖναι Ῥωμαίοις τὸν ἐκείνου πρὸς ἑαυτὸν δόλον καὶ τρόπον, σύμπαντας ἀγορήνδε καλεῖ, καὶ ἐν τῷ Ἀλεξιακῷ τρικλίνῳ προκαθίζεται μὲν αὐτὸς, συνεδριάζουσι δ' οἱ ἐντέλει ἀρχιερεῖς τε καὶ κληρικοί, παρίστανται δὲ καὶ τῶν τῆς πολιτείας ὅσοι περιφανές τε καὶ ἔκκριτον. Καὶ δῆλα τά τε κατ' ἐκεῖνον καὶ τὸν Στρατηγόπουλον γίνονται. Καὶ τὸν μὲν ἐμφανίζειν εὐπρεπὲς οὐκ ἐδό-

B δεικνὺς ἐξ ἀδήλου ἐπυνθάνετο εἰ αὐτὸς εἴη ταῖς ἀληθείαις ὁ Λαχανᾶς. Τῆς δὲ μὴ ὅπως ἐκεῖνον εἶναι, [P. 126] ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν ἐοικέναι οἱ διαβεβαιουμένης, ἐν οὐ καλαῖς ὑπονοίαις εἶχον τὸν βάρβαρον. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς ζάκοτός τις φαινόμενος οὐκ ἀντίκρυς οὐδ' οὕτως ἑαυτῷ περιετίθει τὸν Λαχανᾶν, εἰ καὶ λέγοιτο, ἀλλ' ὅμως εὐλάβειάν τινα περὶ τὸ θεῖον ὑποκρινόμενος ἐδίδου τισὶν ὁρῶσι τὰ μέγιστα περὶ ἑαυτοῦ φαντάζεσθαι, ἐκεῖνον μὲν ἐν τηρήσει

decessorum et ipse in hoc quoque vestigiis insistere perrexit. Unde sæpe multis in synodo deplorantibus tacitam illam reprobationem clericorum et de tam injurioso talis ordinis neglectu quiritantibus, qui rebus præerant, haud habentes ubi consisterent, quod omnem ipsis excusationem præcludebant canones et scita Patrum, palam adversantia nuperis hodiernisque actis ac decretis ejus generis, cui pares ferendæ non erant, invidiam in Augustum conferebant, eo sub obtentu secure jam indormientes ipsi manifesto neglectui frustra jacentium in chartis antiquis canonum; quorum minas velut omnes et incursus eludebant, quantum poterant, nomine imperatoris quasi vallo illis quodam ac propugnaculo objecto.

29. *Communis conventus causa condemnatorum ab imperatore celebratus.*

188 Tunc porro imperator sub initium mensis Martii, haud scio an quiritationibus matris Augustæ, inique actum ab eo cum fratre causantis, stimulatus, an alioqui sua interesse ratus cognosci a Romanis clare quæ Constantinus despota suus germanus et cum eo conspirans Strategopulus fraudulenter in se fuissent ingrateque machinati, universos in cœtum communem vocat. Atque in Alexiaco triclinio præsidet quidem ipse, assident autem ei, qui magistratus ecclesiasticos primarios gerebant, episcopi et clerici. Adstabant lectissimi et illustrissimi quique civium. Ibi recitantur, quæ despota, quæ Strategopulus essent deprehensi clam moliri. Ac illum quidem haud conveniens est visum producere. In solo Strategopulo in medium adducto tota est communis utrique convictio peracta. Oppositis ei scilicet irrefragabilibus argumentis et testi-

C

D

monii coactus est recognoscere, quid rerum novarum movere studuisset, quibus esset indiciis conjuratio detecta, quæ verba utriusque a fidis delatoribus excepta, quæ arcana consilia certo fuissent explorata. His imperator demonstrandis id videlicet assecutus est, ut quæ prius quibusdam videri severa potuerat amborum damnatio ac pœna, jam pro gravitate criminum lenis ac moderata censeretur.

30. *De eo qui Lachanæ nomen usurpavit.*

Ea tempestate Bulgarus quispiam alicunde sponte prodiens, se Lachanam esse illum dudum ibi celebrem jactavit, ostentans etiam sese imperatori, ac paratum offerens ad aggredienda in hostes, si permitteret, maxima. His imperator auditis turbatus primum est admiratione inopinatæ novitatis, haud capiens quo casu, quem satis constabat a Noga Tocharorum principe fuisse jam pridem interfectum, is non vivus modo conspiceretur, sed magna etiam policeri de se ac cogitare auderet. Quare **189** dari prius opera ut hunc hominem certo productum loco Maria patruelis sua curiose inspiceret, ipsa non observata, ex ea deinde percunctatus est ecquid esset is revera Lachanas; in quo falli talis utique mulier nequiret, uxor olim veri Lachanæ, ex quo conceptam peperisset filiam. Quæ cum non modo esse istum Lachanam negasset, sed etiam affirmasset nihil prorsus in eo se observasse Lachanæ simile, haud parum suspectum imperatori et iis qui sub eo res curabant hunc reddidit Barbarum. Unde cum hunc observassent ad affectationem subitæ ac vehementis excandescentiæ, qui erat unus ex characteribus indolis Lachanæ, haud satis a quantibet conante tamen expressus, adjungere simulationem

Digitized by Google

εἶχον καὶ φυλακαῖς ἐδίδουν, τὴν τῶν πολλῶν ἐλπίδοτρίβησιν ἐπ' αὐτῷ ἐντεῦθεν ὑποτεμνόμενοι· μηδὲ γὰρ ὅλως εἶναι βάρβαρόν τε καὶ πλάνον κατανοούμενον ἀγαθόν τι ποιεῖν. Πολλοὶ δ' ἐπ' ἐκείνῳ οὐχ ὅπως ἀκούοντες ἐλπιδοκοπούμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἱστάντες (τοῖς γὰρ πονοῦσιν ἐσχάτως ἐκ τῶν παρόντων εἰς θεραπείαν μηδὲν βοηθουμένοις καὶ οἷς ἤλπισαν, ἅπτεσθαι καὶ τῶν ἁπλῶς δοκούντων χρησίμων ἀνάγκη, καὶ μᾶλλον, εἰ ξένα τινὰ εἴη καὶ μὴ συνήθη τὰ προσαγόμενα) οὕτως ἐκεῖνοι κακούμενοι τοῖς ἐχθροῖς, ἤδη δὲ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους Πέρσας μανθάνοντες ὡς εἶεν ὀρρωδοῦντες τὸν βάρβαρον φημισθέντα σφίσιν ἔκ τινων τῶν παρ' αὐτοῖς μαντείων, καὶ πρὸς τὴν ἀπ' ἐκείνου βοήθειαν ἀφεώρων, καὶ καθικέτευον ἀπολυθῆναι τοῦτον καί γ' ἐκχωρηθῆναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετὰ Ῥωμαίων ὁρμᾷν· τὴν γὰρ πρὸς αὐτὸν ὀρρωδίαν, ἣν εἶχον οἱ βάρβαροι, εἰς θάρρος τὸ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἔχοντας ἑτοίμους εἶναι μετ' αὐτοῦ καὶ προκινδυνεύειν καὶ μηδὲν ἐλλείπειν τῶν ὅσα καὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ πράττοι μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ θαρρεῖν ἔχων. Ταῦτ' ἀκούων καὶ βασιλεὺς, καὶ ὁσημέραι περὶ τῶν ἰδίων πονῶν, ἐπὶ νοῦν τινα ἔρχεται ὅτι πολλάκις καὶ ὁ δὴ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι ἀπηγόρευσεν ὡς αὐτίκα τεθνηξομένῳ εἰ προσενέγκαιτο, τοῦτο κατὰ τὸ λεληθὸς ὁ νοσῶν προτενεγκάμενος ἐξ ὀρέξεως παράλογον εὗρε τὴν θεραπείαν, καὶ ἡ μὲν τέχνη οὔπω ἐλέγχεται φαύλη τις οὖσα, τὸ δὲ συμβὰν ἔκ τινος τυχηρᾶς προσπαθείας ὠφέλησε, τῷ σφοδρῷ τῆς ὀρέξεως ἀναῤῥωσθείσης ὡσανεὶ κατὰ τῆς νόσου τῆς φύσεως. Τί γοῦν, φησὶν, εἰ καὶ Λαχανᾶν μὴ ὄντα μηδέ τινα ψῆφον περὶ ἑαυτοῦ διδόντα τὸν βάρβαρον, ὅμως φοβερὸν μὲν τοῖς ἐχθροῖς δόξαντα, χρήσιμον δὲ καὶ τοῖς κακουμένοις, αὐτὸν ἀπολύοι καὶ ἐπιτρέποι στρατεύειν, καὶ μᾶλλον ἐξ ἐγγίονος πείρας ἐν τῇ τῶν Ἀλιζώνων γῇ κατὰ Σάγγαριν; Ταῦτα διανοηθεὶς καὶ μετὰ τῶν οἰκείων σκεψάμενος ἀπολύει, προσετοιμάσας ἐκείνῳ καὶ τὰ καθήκοντα. Οὗ δὴ καὶ ἐξελθόντος ὡς εἶχε, καὶ μόνον τῆς ὁδοῦ ἁψαμένου ἅπας συνεκινεῖτο [P. 127] καὶ ὁ πόῤῥω καὶ ὁ ἐγγὺς, καὶ οὐδὲν ἦν εἰκάζειν εἰ μὴ αὐτῆς οἰκουμένης καὶ γῆς μετακίνησιν. Οἱ γὰρ ἐπὶ τῶν γεωργικῶν ἔργων καὶ σκαπάνης οὐ πλέον εἰδότες καὶ τοῦ κεντρίσαι τὸν βοῦν, καὶ ποιμένες θρεμμάτων καὶ ἄγροικοι ἐκεῖνοι τὰς οἰκείας χώρας ἀφέντες καὶ αὐτὰς γεωπονίας, ἐν ῥάβδοις μόναις καὶ ταῖς καλαύροψιν αὐτόματοι κατεφαίνοντο στρατιῶται καὶ ὁπλῖται ἄοπλοι

astutam fanaticæ pietatis, quo et ille in primis artificio valuerat, et hic non impari successu ista potissimum illecebra multorum in se levium hominum spebus se vanis efferri sinentium exspectationem et studia vertebat, non de nihilo veriti ac prævertendum rati motum aliquem multitudinis insanæ, sequi ducem hunc quocunque duceret paratæ, Barbarum impostorem comprehensum custodiæ dederunt, hoc ipso satis reum et pœna dignum, quod esset manifeste deprehensus simulare personam alienam, fraudemque illam ad nihil nisi damnosum ac periculosum quieti publicæ pertinere appareret. Id ut magis tunc necessarium consilium præcautioque videretur, faciebat conditio illorum temporum et miser status regionum Orientalis limitis, Persarum incursionibus agi ferrique solitarum. Infelices enim illi frustra imploratis aliis undecunque præsidiis, ad famam istius velut novi ostensi vindicis cupidissime animos arrexerant, more usitato imbecillitatis humanæ, cui conflictanti periculis extremis si verum auxilium non suppetat, falsa noxiaque avide arripit, et si quid præsertim superstitionis quodam obtentu numinis ac cœlo missæ novitatis speciem præferat, velut e machina deum excipit. Itaque in illo gemitu ac consternatione **190** quotidianarum a Persis grassationum audientes exsistere aliquem qui se divinitus missum diceret ad hostes imperii delendos, et eodem adjungentes vaticinia quæpiam inter ipsos vulgata, polliceri simile aliquid visa, magnopere optabant dari ducem sibi qualemcunque istum Lachanam; et carcere detineri cum audissent, multis et sollicitis precibus imperatorem fatigabant ne divinitus destinatum malorum extremorum ipsis remedium invideret, neve diripi se impuneque spoliari miserrimos sineret, defensore cœlitus ostenso inique arcendo a juvandis, quibus aliud nusquam appareret cladium et calamitatum extremarum effugium. Hujusmodi preces per multos subinde missitatos a populis illorum tractuum ingestæ imperatori, et ab eo consiliis quæ dixi mordicus hærente toties rejectæ, cum nullo fine invidiosissime ingeminarentur, glisceretque jam murmur, et plebs illa fremeret non modo se, a quibus par esset, non protegi, sed promptis sibi ad bellandum hostesque repellendos arma, ducem, se suaque suo periculo laboreque propugnandi copiam ac veniam facilem negari, bis concussus reputare secum cœpit imperator et consiliariis proponere: « Etiam medicos desperatis ægris usum remedii permittere, quod sibi profuturum ipsi, quamlibet insane, sperent. Quid ergo tantum mali fore, si flagitantibus hisce populis indulgeatur quod perdite cupiunt? Quin et ut mira nonnunquam accidunt, et casu res interdum melius quam consilio geruntur, forte successurum non improsperum quidpiam. Nam validas vires extremo afflictis morbo non raro ipsam adjicere phrenesim, et probare inopinato eventu interdum infirmos se revera potuisse, quod cum ante factum se posse dicerent, mentiri aut delirare putabantur, summa contentione, quæ sequi solet impotens desiderium licentiam diu negatam rei tentandæ tandem nactum, cuncta obstantia perrumpente. Scimus falsum hunc Lachanam planum ac nebulonem esse: quid tamen noceat eum exposcentibus concedere? Eat, pugnet, volens volentes contra Persas hoc ipsum, ut audio, **191** formidantes ducat. Si temeritas præter spem felix fuerit, hostium cladem lucro apponemus: sin, quod est verisimilius, vincetur, et ipse impostura, et qui temere accersiere, inconsultæ cupiditatis pœ-

Digitized by Google

καὶ συντάξεις ἀσύντακτοι, τὸ ὑπὸ Λαχανᾷ τετάχθαι εἰς θάρρος μέγα τοῦ νικᾶν ὅπου φανεῖεν σὺν αὐτῷ θέμενοι. Ἀμέλει τοι καὶ ἡμετέρων ὀλίγων περὶ ἐκεῖνον ἄπειρον πλῆθος συνῆκτο ξυγκλύδων, μὴ πολέμων ἐδότων, μὴ παρατάξεως, τὸ τῆς παροιμίας αὐτόθεν πληρούντων, ὅτι γλυκὺς τοῖς ἀπείροις ὁ πόλεμος. Οὐδὲ γὰρ ὡς πολεμήσοντες ὥρμων, οὐδ' ὡς προσβαλοῦντες ἐχθροῖς, ἀλλ' ὡς σκύλων ἐπιβαλούμενοι καὶ παίξοντες μᾶλλον ἢ σπουδάσοντες. Ἡ μὲν οὖν ἐκείνων ὁρμὴ περὶ τὸν νέον στρατηγὸν τοιαύτη τις ἦν ὡς μηδὲ στῆναι πληθουμένους, οὐ κατ' ὀλίγον, ἀλλὰ τρόπον πυρὸς κατ' ἀναλογίαν τὴν πολλαπλάσιον, ὡς ἅμα μὲν ἐξιέναι σὺν πολλαπλασίοις τούτων, δίκην ῥυάκων ἐπιῤῥεόντων τῶν ἀγροίκων ἐκείνων καὶ βουκαίων καὶ βοωτῶν. Τοῦτο μαθὼν βασιλεὺς, καὶ περὶ τῷ λαῷ δείσας μή τι πάθοι προσβαλὼν ἀσυντάκτως καὶ ἀμαθῶς, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ καὶ μή τι νεωτερισθείη ἐπιτυχόντων, πέμψας εἰς αὐτὸν μετακαλεῖται τὸν βάρβαρον, καὶ ἐλθόντος ἀποχειροτονεῖ παραυτίκα τὸν στρατηγὸν καὶ ἐν τῇ πρεπούσῃ τηρήσει εἶναι προστάσσει. Τὸ δ' ἀμαθὲς ἐκεῖνο πλῆθος καὶ ἄλογον ἅμα διασκεδασθὲν τὴν ταχίστην ἐλύετο, καὶ τὰ οἴκοι ἕκαστος κατελάμβανεν.

λα'. *Θάνατος τοῦ πρωτοβεστιαρίου.*

Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ [P. 128] ὁ πρωτοβεστιάριος τῇ πολυημέρῳ νόσῳ κατεργασθεὶς τῶν νεφρῶν (οὐδὲν γὰρ ὃ ἐπενόουν εἰς ἰατρείαν οἱ θεραπεύοντες ἱκανὸν εἰς τὴν κατὰ τῆς ἀῤῥωστίας ἀνταγώνισιν ἔδοξεν, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον προσεζημίου τὸν πάσχοντα), ἀφεὶς τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν κοσμικὴν ὀφρὺν καὶ σκηνὴν, τὸν μοναχὸν ὑποδύεται, καὶ ἃ κατὰ τῶν ταλαιπώρων κληρικῶν ξυνέπραξέ τε καὶ ξυνεβούλευσεν ὡς δῆθεν ἐκ ζήλου, αὐτοῖς ἐκείνοις παροῦσι διωμολόγει μετανοῶν, καὶ ἐζητεῖτο παρ' αὐτῶν τὴν συγχώρησιν. Αὐτὸν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὁ πόνος ὠδύνα καὶ ἐθλίβεν ὥστε καὶ τὸ ζῆν ἐκείνῳ ποιεῖν ἀβίωτον· κἂν πού τις τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἐκ τῆς ἀρτηρίας ἐπισχέσεως μετὰ βραχὺ τὴν τελευτὴν ἐπηγγείλατο, εὐεργέτης ἐκ τοῦ παρασχεδὸν ἔδοξε λέγων καὶ προμηνύων οὐ πράττων οὐδ' ἐργαζόμενος τὴν ἐκείνου ἀπαλλαγήν. Τόσος ἦν ὁ πόνος καὶ ἡ τῶν νεφρῶν ὀδύνη τῷ πάσχοντι. Ὥστε καὶ μετ' οὐ πολὺ μεταλλάξαι, καὶ τὸν

nas luent, eventu non usquequaque nostris rationibus incommodo; utcunque res ad extremum cadet, constituro nobis interim fructu præsenti talis consilii, eo ipso quod hoc homine Halizonibus amnis Sangaris accolis, Persarum limiti finitimis, duce, prout flagitant, imponendo, et e difficultate, quæ nunc urget, explicabimur, et invidia nos exonerabimus ingenti. » Hæc cum suis locutus imperator Pseudo-Lachanam, præparatis, quantæ sufficere sunt visæ, instructum copiis, emittit. At ecce vix se ille in viam dederat, cum motus illarum gentium exstitit maximus. Concurrebant ad eum passim omnes vicini juxta et longinqui, trepidatione ac tumultu tanto ut mundus universus concuti et terra ipsa funditus commoveri videretur. Opere rustico agricolæ ac pecuarii relicto, qui nihil nisi ligonem quo terram fodiebant, nisi stimulum quo boves increpabant, tractare antea didicissent, pugnas nunc et acies fremebant, virgasque ac peda vice hastæ aut lanceæ gestantes apparebant subitarii velites, genus novum militiæ inermis, acies sine ordine. Sed fiduciam victoriæ certam auguriumque non dubium trahebant ex eo solo, quod militarent auspiciis desideratissimi ducis sui Lachanæ. Conflatur momento turba innumerabilis trudentium se mutuo ac prævertere certantium; festinantium cunctorum ad novi ductoris signa. Nusquam verius vetus illud verbum, Dulce bellum inexpertis. Plane rudes omnis bellicæ artis, ab aratris atque a caulis convenæ, ludibundi prælia meditabantur, aut potius spoliis prædisque inhiabant. Non stare intra vallum, non tenere locum, non servare ordinem scire; quo cuicunque **192** quandocunque libuerat ferri temere; quo ritu scintillæ volitant, huc illuc, ante, retro, a lateribus, iisque inde inquietissime vagari: torrens jam instar confluere in condictum, statim inde cursu reflexo, qua pronum erat, elabi. Hos ita tumultuari crebris imperator nuntiis factus certior, et si ad manum res veniret, cladem ac stragem populi exitialem aliquam metuens, sed nec satis securus de fide barbari agyrtæ, qui si ad defectionem a principe plebem illam inconditam vocaret, morigeris ad quidvis esset usurus, mature præcavendum incommodum ratus, accersitum ad se adductumque mature Pseudo-Lachanam exauctorat tutaque teneri custodia jubet. Quo vulgato confestim temeraria turba dispersa est, pro se quoque suum mapale villamque ac familiare repetente stabulum.

31. *Mors protovestiarii.*

Inter hæc protovestiarius longo renum dolore sensim consumptus interiit, cum quidquid ei medicando comminisci, qui eum curabant, conferreve potuissent, adeo non par fuisset eluctandæ vi languoris, ut eam potius exasperare plusque ægro nocere visum esset, quando ille pertæsus humanæ vanitatis, et scena mundanæ arrogantiæ quam sit inanis intelligens, ea despecta monachi habitum induit; et vexatos injuste se auctore ac cooperante miseros clericos recolens, ipsis illis præsentibus ea se imprudentis instinctu zeli egisse dixisseque pœnitens est fassus, veniamque ab ipsis petiit. Porro dolores laborantem tanti ac tam vehementes cruciabant, ut ei vivendi tædium afferrent; et quicunque ipsi explorata forte arteria medicus finem propinquum ominaretur, indicium renidenti **193** vultu acciperet, debitoremque se illi pro gratia ferret, melius etiam de se meriturо, si repræsentare quod præsagiebat, et ad voti effectum, quo cito dissolvi cupiebat, licite cooperari potuisset. His igitur renum atrocissimis tormentis confecti exanimatique tandem protovestiarii cadaver devor-

Digitized by Google

νεκρὸν Νικαίαζε κομισθῆναι, ἐν τῇ τοῦ Τορνικίου μονῇ, κατά τι κτητορικὸν ἀπὸ τῆς συζύγου δίκαιον ἐνσοριασθησόμενον.

λβ'. *Περὶ τῆς τοῦ κανικλείου ἐπὶ τοῦ μέσου ἀποκαταστάσεως, καὶ τῆς τοῦ βασιλέως εἰς ἅπαν καρτερίας.*

Ἐκεῖνος μὲν οὕτως ἀπεβίω, βασιλεὺς δὲ τὸ πᾶν τῆς τῶν κοινῶν μεσιτείας ἐπὶ μόνῳ ἐτίθει τῷ μυστικῷ, ὃν καὶ οὐ μετὰ πολὺ ἐπὶ τοῦ κανικλείου καθίστα, αὐτῷ γε σὺν ὀλίγοις συμβούλῳ πρὸς τὰ πολλὰ καὶ συνεργῷ χρώμενος, οὐδὲν ὅσα τῶν πρὸς τρυφὴν προσποιούμενος, ὅπου γε καὶ αὐτὴν βασιλικὴν τράπεζαν, ἐξ ἧς ἦν γεραίρειν ὀσημέραι βουλευτάς τε καὶ ἀριστεῖς (νώτοισι γὰρ καὶ Ἀγαμέμνων βοὸς διηνεκέσι τὸν ἀριστεύσαντα γέραιρε), καὶ αὐτὴν παρ' οὐδὲν ἐτίθει, δημοτικὴν τρυφὴν δυσχεραίνων καὶ τραπέζης ἐλευθερίαν ἀποπροσποιούμενος, στάσει τε καὶ νηστείᾳ ὁλημέρῳ προσκαρτερῶν, [P. 129] οὕτω δοκοῦν, ἔκφερε πόνου φρονήματος. Ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸν νικῶν τὸν ἀδάμαντα τὸν τῆς παροιμίας, ὡς ἁλουτεῖν καὶ νηστεύειν καὶ καρτερεῖν, νύκτας τε καὶ ἡμέρας ἱστάμενος, καί που καὶ ὅλην ἡμέραν διαγαγὼν φροντίσι κοιναῖς καὶ ἀσχολίαις φερούσαις τι χρήσιμον καταλαβούσης νυκτὸς προὔργου τὴν πρὸς Θεὸν ὑμνῳδίαν ποιεῖσθαι, ἣν συνήθως εἶχε σὺν ἱερωμένοις τελεῖν, ἀνωτέραν πάσης ἀνέσεως, καὶ ὀψὲ τῶν νυκτῶν ἐν ἴσῳ τίθεσθαι τό τε τραφῆναι καὶ μὴ, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιοῦσαν καὶ πάλιν νυκτὸς ἀριστᾶν, ὅ τι γε τύχοι. Ἡ γὰρ τοῦ σώματος εὐεξία συμπλακεῖσα τῇ γνώμῃ οὔτε τῷ ἐθελουσίῳ τῆς καρτερίας χώραν ἐδίδου βλάπτειν τὸν καρτεροῦντα, οὔτε τῷ ἀκουσίῳ τῆς ἀνάγκης λυπεῖν παρεῖχε τὸν καρτερεῖν ὀρεγόμενον, ἑκατέρας συγχροτούσης θατέραν εἰς μιᾶς συμπλήρωσιν ἀρετῆς, ὡς μήτε τὸ ἐνδεὲς διὰ τὴν εὐεξίαν λυπεῖν μήτ' ἀηδὲς εἶναι διὰ τὴν γνώμην τὸ σπουδαζόμενον. Οὕτω μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἐντεῦθεν ἀρξάμενος καρτερικῶς διέφερε τὸ βιοῦν, συνόλην τρυφὴν καὶ βλακείαν ἀποπροσποιούμενος, εἰ καὶ βασιλικὸν καὶ ἀρχαῖον ἀθετεῖσθαι συνέβαινε νόμιμον.

tatum Nicæam est, in monasterio illic Tornici condendum, ubi ducto a conjuge dotali patronatu sepulturæ jus habebat

32. *De promotione præfecti Canicleo in primariam curam principalium negotiorum, deque imperatoris invicta quorumvis tolerantia laborum.*

In hunc modum sublato de medio protovestiario ministerium quod ille gesserat publicæ gubernationis imperator universum in mysticum transtulit; quem et non multo post Canicleo præposuit, ipso cum paucis consiliario ad pleraque et administro utens; haud hunc vel hos eo consilio sibi admovens, ut haberet quorum principales curas pro se obeuntium vicarii fiducia laboris securius ipse vacaret remissionibusque se dederet, sed iis ipse adjutantibus pro virili collaborans, auctoritate principis, tolerantia et duritia non privati modo, sed (pene dixerim) plebeii. Adeo mollitiem nobilitatis omnem deliciasque rejecerat. Mensa nempe ipsius regia, cujus accubitu quotidie aliquos e primariis senatores honorabat, haud erat Homerica illa lautior, qua priscus Agamemnon

Perpetui tergo boris excipiebat amicos,

adeoque regium ejus generis luxum contempserat, ut ne civili quidem, et qualem non plane pauperes e plebe ferme consectantur, epularum eleganti diligentia sibi ministrari libenter ferret, copiam in eo moderatam quoque et a profusione remotam abdicans, interim dum dies totos perdurans jejunus, pedibus insisteret incumbens operi, monstransque indefessum fortis propositi robur, revera, ipso (quod aiunt) adamante durior in jungendo dies noctibus, continua statione, irremissa contentione, citra laxamentum ullum lotionis aut cibi; quin ubi sic sæpe ad multam noctem a primo diluculo satagens ac plane alimenti expers pervenerat, tunc cœnæ prælabens nocturnam, si ejus hora venerat, hymnodiam. Nam hanc consueverat una cum domesticis celebrare sacerdotibus, ea constantia ut eam semper quantumvis paratæ ac necessariæ corporis curationi anteferret. Nec raro accidit ut postquam sic die in jejunio ac labore continuo transacta, hymnodia in epularum locum imputata, incœnatus decubuerat, rursus postridie tenore pari diem duceret, ventrem jam biduo prorsus impastum ad profundam differens vesperam, nihilque vel tunc nisi vulgare ac protritum gustans, et id citra multam significationem appetentiæ, ut vesci aut non vesci arbitrarium quidpiam nec magni, utrum utri præoptaretur, discriminis aut momenti, quod ipsum quidem spectaret, a se vel tunc existimari præ se ferret. Nimirum conspirabat ad hoc ei laboriosissimæ frugalitatis decus excellens asserendum, cum ferrea corporis habitudine, adamantina virtus animi; quibus ambabus inter sese velut quadam æmulatione commissis, et utra utram duritie indomita vinceret certantibus, fiebat uti nec ulla famis aut vigiliæ injuria ejus valetudo læderetur, nec ullo tædio ingratarum occursu vicissitudinum aut importunitatum vel minimum concuteretur robustissima et apprime in solido fundata mentis imperturbabilis constantia. Ab hoc præsertim tempore inchoatam aut frequentiori usurpatione stabilitam miram istam vitæ duritiem in longam inde perseverantissime pertulit ætatem, prorsus abdicanda voluptate omni atque mollitie, quantumvis receptum olim fas ac morem palatini in curam Augustorum ministerii per id abrogari contingeret.

Digitized by Google

Γ'.

α'. *Στεφηφορία τοῦ υἱοῦ βασιλέως Μιχαήλ.*

Ἐπεὶ δ' ἀντίπαις [P. 133] ἦν ὁ υἱὸς Μιχαὴλ ἤδη τῷ βασιλεῖ καὶ τὸν ὑπὲρ τὸν ἔφηβον ἤλαυνεν, οὐκ ἀπεικὸς ἡγεῖτο οὐδ' ἄπρεπὲς ἄλλως μὴ βασιλικῶς ταινιοῦν, καὶ ταῦτα καὶ τόσην πληροφορίαν ἐπὶ τῷ ταινιώσοντι κεκτημένος. Ὅθεν καὶ ἐξαρτύεται μὲν τὰ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ χρείᾳ προσήκοντα ἀποχρώντως λίαν καὶ φιλοτίμως· καιρὸν δ' ἡγησάμενος πρέποντα ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ πρώτου ἐν Χριστιανοῖς βασιλέως, μᾶλλον δὲ καὶ σφίσι τῆς ἐλευθερίας ἄρξαντος Κωνσταντίνου, ἐν ταύτῃ καὶ τὰ τῆς στεφηφορίας τῷ υἱῷ ἀπεπλήρου. Καὶ εἰκοστῇ πρώτῃ Πυανεψιῶνος μηνὸς κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ σοφίας νεὼν, συνηχθέντων ἁπάντων, ὅσον ἦν τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλως καὶ ὑπηρετικὸν βασίλειον, ὅσον τῆς πολιτείας καὶ ὅσον τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, οὐδ' αὐτῶν ἀπόντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν Ἰταλῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὅσοι κατὰ χρείαν πρεσβείας ἐπεδήμουν τῇ Κωνσταντίνου, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν τὸ ἐπὶ τῇ Αἰκατερίνῃ κῆδος μεσιτευόντων (οἱ δ' ἦσαν οἱ ἀμφὶ τὸν Συρπέρον λεγόμενον), τὸ μὲν ἱερατικὸν πᾶν καὶ μοναχικὸν ἀφ' ἑσπέρας παννύχιον ὑπὸ δαψιλέσι φωσὶν ἀπετέλουν τὴν ὑμνῳδίαν, ἄνωθεν τοῦ βασιλέως ἱσταμένου καὶ ἀκροωμένου τῶν ὕμνων. Ὑπ' αὐγὰς δὲ συναχθέντων, καὶ τὴν τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίαν πληρούντων ἐς τόσον ὥστε καὶ εἰς μίαν ἁρμογὴν καὶ συνέχειαν ξύμπαντας ξυνεπτύχθαι ζῶον φαινομένους ἕν, εἰς πλάτος ἐνδιδὸν ἀλλόκοτόν τι καὶ ξένον, μυρίαις χρώμενον γλώσσαις, — τούτων οὖν ἁπάντων συναθροισθέντων, περιαιρεθέντων δὲ καὶ τῶν τοῦ τρικλίνου Μάκρωνος δρυφάκτων διόλου, ὡς καθαρὸς παρὰ πάντων θεῷτο ὁ εὐφημούμενος, ἐπ' ἀσπίδος τε τὸν νέον οἱ ἐν τέλει καθιζάνουσι καὶ μετέωρον αἴρουσι καὶ ἀνευφημοῦσε τρανότερον. Εἶτα καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν τελοῦντες; ἅμα μὲν αὐτὸς πατριάρχης, ἅμα δ' ἀρχιερεῖς καὶ οἱ τοῦ βήματος πάντες, ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τελουμένων καὶ τῷ υἱῷ κατὰ τὸ εἰκὸς συναφωσίουν τὰ πρέποντα τῷ πατρί τε καὶ βασιλεῖ. Καὶ δὴ τελεσθέντων ἐκείνων ἀνεισι μὲν ἐπ' ἀμβώνος ὁ κρατῶν, ἀνεισι δὲ καὶ ὁ πατριάρχης, συνάνεισι δὲ σφίσι καὶ ὁ εἰς βασιλείαν μετὰ τοῦ πατρὸς χρισθησόμενος. [P. 134] Καὶ μετὰ λαμπρῶν καὶ περιφανῶν τῶν τελετῶν στέφει μὲν βασιλεὺς τὸν υἱὸν, συνεπιλαμβανομένου τοῦ στέφους καὶ τοῦ ἱεράρχου, χρίει δ' ὁ ἱεράρχης τῷ θείῳ μύρῳ τὸν τῆς βασιλείας συμμετασχόντα καὶ παῖδας ἐντεῦθεν καὶ εὐφημίαι καὶ πᾶν χαριστήριον. Ῥιπτοῦνται δὲ περιερχομένων τῶν βασιλέων καὶ οἱ συνήθεις ἀπόδεσμοι. Καὶ τότε μὲν τὸ μέγα

III.

1. *Filius imperatoris Michael coronatur.*

195 Quoniam vero erat imperatori filius jam ultra puberem adultus ætatem Michael, non incongruum neque indecens Andronicus pater arbitratus est imperiali eum insignire diademate, recte istum honorem huic præsertim deferendum ratus qui speciminibus assidnis multæ pietatis et proborum morum plenam sibi fidem fecisset indolis præstantis. Copiose igitur et splendide ad eam pro dignitate celebrandam cæremoniam cunctis comparatis, diem ei auspicatam elegit eam quæ recursu anniversario consecratur memoriæ primi Christianorum imperatoris Constantini a cujus principatu libere florere, prius tyrannice oppressa, nostra sancta religio incepit. Prima ergo supra vicesimam Maii mensis die convenerunt in templum divinæ Sophiæ proceres ac magistratus cuncti, domus Augustæ ministri omnes, universus ordo civium, cumque his quantum in urbe militarium copiarum fuit, ne ipsis quidem in eo cœtu desideratis Constantinopolitanæ civitatis inquilinis Italis, nec aliis ejus gentis qui ex Apulia venerant et in comitatu perstabant, tractantes matrimonium Æcaterinæ neptis ex filia Caroli regis, cum eodem Michaele Andronici Augusti primogenito, cujus princeps legationis Syrperus (*Ser Pietro*) nominabatur. Inchoata solemnitas est a pridiana vespera, a qua clerus universus cum omnibus monachis pervigilium in auroram perduxerunt continua hymnodia ad lumen ingentis numeri funalium aut lampadum, stante in superiori odeo, unde cantum hymnorum audiebat, imperatore. Sub diluculum omnibus congregatis et populo, qui certatim undique concurrerat, totam quam late patet Augusteonis mediam aream ita complente, ut ex arcte invicem appressis constipatæ multitudinis corporibus unum quoddam vastæ molis, portentosæ formæ mirum animal innumeris simul linguis loquens conflatum fuisse videretur. In oculis tam numerosi conventus omnis generis hominum, septis ac cancellis longi triclinii amotis ne obex intuentibus forent, primarii magistratus adolescentem regium scuto imposuerunt, sublimemque ostentantes circumtulerunt, clara voce imperatorem acclamando. Inde inter sacra solemnis liturgiæ mysteria, simul ipse patriarcha, simul episcopi et quotquot intra cancellos altaris locum habent, ad singulas cæremoniæ partes quibus fas et mos est imperatori beneprecari ac benedicere, filium simul cum patre in talis appellationis et honoris delatione conjunxerunt. Quibus peractis conscendit ambonem imperator, conscendit et patriarcha, cumque his ambobus tertius novus et junior Augustus, post patrem ungendus. Atque hic inter splendidas et illustres cæremonias coronat quidem filium imperator, adjutante patriarcha ac coronæ, dum imponitur, partem tenente, ungit autem eumdem patriarcha, sacri ei affusione unguenti participationem imperii conferens. Hinc panes, acclamationes, gratulationum et festorum cantuum omne undique genus audiri. Nec defuit jactus solitus devinctorum in lini segmentis nummulorum, procedentibus Augustis, quos post om-

Digitized by Google

παλάτιον μετὰ περιφανοῦς τῆς δορυφορίας αὐτοὺς ὑποδέχεται.

β'. *Προβολὴ παρὰ βασιλέων εἰς δεσποτείαν τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου.*

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ταύτης μεταλαλεῖται μὲν πατριάρχα; ὁ βασιλεὺς, μεταλαλεῖται δ' ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς τοῦ κλήρου καὶ μοναχοὺς καὶ τὸ τῆς πολιτείας ὅσον καθαρόν τε καὶ ἔκκριτον, καὶ δὴ κατὰ τὸν Μανουηλίτην βασιλικὸν τρίκλινον ἔγνω συνάπτειν παντγυριν. Καὶ τὸν υἱὸν ἀγαγὼν Ἰωάννην, ὃν ἐκ τῆς Εἰρήνης ἔσχε νέον ἔτι τελοῦντα, εἰς δεσπότην προβάλλεται, συνεπιλαμβανομένου τῆς δεσποτικῆς στεφάνης τοῦ ἀρτιστεφοῦς βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος. Καὶ οὕτως ἐκεῖθεν καὶ ἐς Βλαχέρνας προερχομένων τῶν βασιλέων, ἐρριπτοῦντο μὲν καὶ αὖθις τοῖς δήμοις ἀπόδεσμοι, πολὺς δ' ἐξ ἁπάντων κρότος καὶ συμμιγὴς ἦρετο εὐφημία, καὶ μεγαλυνόντων τοὺς βασιλεῖς.

γ'. *Ὅπως νεαρὰ προβαίνει βασίλειος νομοθεσία περὶ τῶν χειροτονιῶν.*

Ἐντεῦθεν καὶ ἐζητεῖτο πρὸς βασιλέως παρὰ τῆς Ἐκκλησίας δοθῆναι καὶ ἐπὶ τῷ νέῳ στεφθέντι ὅσον δὴ καὶ αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς ζητήσαντος πέπρακτο. Τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς τόμον γενέσθαι, καὶ δι' ὑπογραφῶν συνήθων ἀσφαλισθῆναί [P 135] οἱ τὴν βασιλείαν, καὶ τῷ κατεξαναστησομένῳ δῆθεν, εἴ πού τις καὶ

nia, speciosa prætorianorum præeuntium et circumstantium deductos pompa, magnum palatium excepit.

5. *Promotio ab Augustis facta in despotæ dignitatem Joannis Andronici imperatoris filii.*

Postera **197** hujus die vocat patriarchas Augustus senior, vocat et episcopos, clerum quoque ac monachos, tum e civibus illustriorem ac lectissimum quemque. Ad hos in Augustum triclinium Manueliten dictum iterata et hesternæ contigua panegyri congregatos, producit Joannem filium, quem ex Irene susceperat, puerum adhuc, eumque, cooperante ac despoticæ coronæ, dum capiti adderetur, latus alterum tenente juniore Augusto, despotem creat. Sub hæc inde procedentibus ad Blachernas Augustis panniculi rursus infertis nummis ligati sparguntur in plebem, multusque e cunctis plausus et mista increbuit acclamatio, intextis principum laudibus.

3. *Qua ratione Novella imperatoria de ordinationibus perlata et promulgata fuerit.*

Hinc jam incubuit imperator ad exposcendam ab Ecclesia confirmationem evectionis in imperii consortium filii, ejus parem quæ sibi olim in principatus pariter collegium assumpti a patre fuisset impetrata. Nimirum præclare meminerat, et hoc ipsum referens ad exempli præjudicium urgebat Andronicus, simul ipse a patre declaratus consors imperii fuisset, expeditum statim a patriarcha ac synodo riteque munitum subscriptionibus cæteris-

εἴη. εὐθύνας ἀφορισμῶν αὐτῶν καὶ ἀρῶν ἐπιτίθεσθαι, ἑαυτῷ μὲν γεγονὸς παρὰ τῶν τότε ἐς τὸ ἀκριβὲς ἠπίστατο καὶ ἐδείκνυ, ἠξίου δὲ καὶ τῷ υἱῷ ταῦτα παρ' αὐτῶν γίνεσθαι ὡς οὐ καινόν τι καὶ ξένον, ὡς ἔλεγεν, ἐχούσης τῆς ἀξιώσεως. Ταῦτα μὲν βασιλεὺς λιπαρῶς ἠξίου, ἀλλ' οὔτε πατριάρχην οὔτ' ἀρχιερεῖς ἔπειθεν, ἀλλὰ τὸν μὲν τόμον γενέσθαι καὶ ἀσφαλισθῆναι τῷ στεφθέντι τὴν βασιλείαν αὐτόθεν ἕτοιμοι ἦσαν πράττειν, τὸ δὲ καὶ ἀραῖς περιβάλλειν καὶ ἀφορισμοῖς Χριστοῦ τῆς μερίδος χωρίζουσι τὸν εἴ τίς ποτε καὶ κατεξαναστήσει τοῦ βασιλέως, οὐκ ἐδικαίουν ὅλως. Ἀποχρῶντα γὰρ εἶναί οἱ τὰ ἐκ τῶν νόμων πρόστιμα, εἰ ἀλῴη, ὡς μηδὲν ἐντεῦθεν καὶ τὸ βιοῦν βιωτὸν ἔχειν ταῖς ἐκ νόμων καθυπαχθέντα ποιναῖς. Μὴ δίκαιον δ' εἶναι πρὸς ταύτας, καὶ ἀνδράσι συμπαθείας φίλοις διεγνωσμένον, καὶ τῆς μερίδος ἐκεῖνον χωρίζεσθαι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ καλὸν μὲν βασιλεῖ προσεῖναι τὴν συμπάθειαν πλεονέκτημα· τέτακτο γὰρ αὐτῷ δηλαδὴ μὴ ἐκουσίῳ γνώμῃ ποινηλατεῖν ποτε τὸν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἁλόντα, ἀλλ' ὅλως εἱρκταῖς καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κακουχίαις δὴ καὶ δημεύσεσι κατὰ τρόπον τοῦ πλημμελήματος δικαιοῦν καὶ κολάζειν. Καλὸν οὖν εἶναι καὶ ἐπαινετὸν τὸ ταχθὲν βασιλεῖ, οὐ καλὸν δὲ οὐδ' εὐπρεπὲς ἄλλως αὐτὸν συμπαθῶς ὅσον ἐπὶ τούτῳ τοῖς πταίουσιν ἔχοντα ἀσυμπαθῆ καταναγκάζειν τὴν Ἐκκλησίαν γίνεσθαι, καὶ μᾶλλον αὐτὴν διαφερόντως τὸ ξυμ-

que authenticis formulis, diploma emanasse, quo tum novo Augusto possessio principatus jure quam optimo firmabatur; tum si quis unquam rebellare in eum resque moliri novas deprehensus foret, diris devovebatur insclubilium anathematum, et quotquot infligi possunt ab ecclesiastica potestate, subjiciebatur pœnis. Istius similem nunc quoque constitutionem edi, magnopere nitens causæ paritate, idque ut rem æquam et jam solitam jure quasi suo repetens, enixe orabat imperator: sed **198** nec patriarcham nec episcopos promptos ad nutum aut satis faventes reperit. Illi ad constitutionem quidem statim publicandam, qua recens coronato Juniori Augusto securam in omne tempus imperii possessionem assererent, paratos se ultro exhibebant: subjicere autem Christianorum quemquam diris et anathematibus, et membra Ecclesiæ ab ejus corpore abscindere ob rebellionem si qua cogitaretur in principem, et parum consentaneum et supervacaneum videri sibi excusabant. Esse enim imperatoribus abunde magna a sanctionibus legum dignitatis ipsorum tuendæ præsidia, utique exauditis passim et formidatis minis tam atrocium pœnarum in eos qui ab ipsis defecerint, ut perspectum quivis habeat sibi talis criminis comperto vitam amplius haud vitalem fore. Quid ergo aut opus aut fas esse accumulare super hæc comminationes extremi omnium spiritualis mali, nempe separationis a Christo, per eos infligendæ qui ex officio professionis lenitatis partes sustinent, et nihil spirare nisi clementiam et benignitatem de-

Digitized by Google

παθες προσβεύουσαν. Ὢ; γοῦν ἀπετύγχανεν ὁ κρα-
τῶν, καὶ πᾶ; ἐς δικαιολογίαν λόγο; ἐντεῦθεν ἠπράκτει
τῆς τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων νικώσης
ἐνστάσεως, τοῦτο μὲν καὶ ἄκων ὑπερετίθετο, καὶ
τὸ δοκεῖν ὑπερηφάνει μηδ' αὐτὴν ἐκείνην ἣν ἑτοίμως
εἶχον διδόναι τομογραφίαν ὥ; τι τῶν ἐξ ἀνάγκης
θελητῶν προσιέμενος· συνεξακούεσθαι γὰρ καὶ τῷ
παιδί τε καὶ διαδόχῳ κατὰ τὸ εἰκὸ; τὴν ὡς ἑαυτὸν
ὁρκωμοσίαν τε καὶ ὑπὸ Θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου νόμοις
ἀσφάλειαν. Αὐτὸ; δ' ὡ; ἐῴκει παροξυνθεὶ; ἐφ' οἷ;
ἀξιῶν ἀπετύγχανεν, ἄλλω; ἀντιξύειν ἔγνω τοὺ;
ἀπειθοῦντα;, ἀπρεπὲ; καὶ ἄλλω; τὸ κατὰ συνήθειαν
πραττόμενον διακρίνων. Τὸ δ' ἦν τὸ τὸν ἐπὶ ἀρ-
χιερωσύνῃ χειροτονούμενον κανοῖ; τισι καὶ δόσει
λημμάτων τοὺ; χειροτονοῦντα; δωρεῖσθαι καί γε δὴ
κλητρικῶν ἕκαστον διὰ τὴν προσόντων αὐτοῖ; ὀφφι-
κίων δικαιοδοσίαν, ὡ; εἴθιστο. Σιμωνιακὸν γὰρ
ἀπεκάλει τὸ πραττόμενον πάθο;, [P 136] καὶ ὤνιον
χρημάτων κινδυνεύειν τὴν χειροτονίαν ἐντεῦθεν λο-
γίζεσθαι. Τοῦτ' εἰ; μέσον προτείνων, πολὺ; ἦν δο-

κῶν κατιδεῖσθαι καὶ τὸ ἀπερισκέπτω; γινόμενον
ἐκφαυλίζειν καὶ εἰ; κρῖμα μεῖζον γίνεσθαι. Τινὲ;
γοῦν οἷ; δὴ καὶ ἦν διευλαβεῖσθαι δοκεῖν, ἀρχιερεῖ;
ὄντε; καὶ οὗτοι καὶ τὸ κέρδο; τοῦ ἀσφαλοῦ; ἐν δευ-
τέρῳ δοκοῦντε; τίθεσθαι, συνῄροντο τῆ; γνώμη;
τῷ βασιλεῖ καὶ τὰ εἰκότα συνέπραττον. Οἱ πλείου;
δὲ καὶ παρ' ἐκείνου; ξύμπαντε;, καὶ παλαιὰν συνή-
θειαν προβαλλόμενοι καὶ νόμου; περὶ τούτων λέγον-
τα; καὶ δικαιοδοσία; ἐκ παλαιοῦ ὀφφικίων, οὐκ
ἐνεδίδοσαν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ παραβασίαν τοῖ; κειμέ-
νοι; ἐφεδρεύουσαν καὶ ὀλισθον ἐντεῦθεν ἀνηρτημέ-
νον ὡ; εἰκὸ; διεγίνωσκον, καὶ ὅτι πόρον ζωῆ; ἀναγ-
καίας τοῖ; κληρικοῖ; ἀποκεκλεῖσθαι ξυμβαίνει. Καὶ
πόλλ' ἄττα τοιαῦτα λέγοντε; τοῖ; ἀπεροῦσιν εἰ; τέ-
λο; ἐῴκεσαν. Ἀλλ' οὐκ ἦνυον. Διὸ καὶ νεαρὰ προ-
βαίνει νομοθεσία, καὶ ἐπ' αὐτοῖ; μόνον οὐκ ἀκριβο-
λογουμένων κηροῖ;, ὁπόσοι καὶ οἷοι ἐσοῦνται, οἷ;
ἡμμένοι; ἐπὶ τῇ τελετῇ τῆ; χειροτονία; χρήσαιντ'
ἂν οἱ τῶν παρόντων ἱερωμένοι. Ἦν δὴ νεαρὰν ὑποση-
μαίνεται μὲν πατριάρχη;, ὑποσημαίνονται δ' ἱερά-

bent? Tolerari in imperatore posse, minus interdum mansuetudinis præferre; cui gladius ad ultionem a Deo datus sit, et officium impositum improbos scelerum convictos meritis suppliciis multandi, spoliationibus bonorum, carceribus, cruciatibus, aliisque id genus malis pro delictorum modo. Matrem dici Ecclesiam et esse : hoc autem ei nomen extorserit, qui sævitiam injunxerit, quocunque nomine. Suadet illa semper et præcipit omnibus, procurat etiam a Deo, quantum potest, in miserorum compassionem et misericordiam : quam indecens ergo sit non facere illam quod profitetur, quod postulat, quod jubet; et e visceribus materni; diras et imprecationes proferre novercales? Adversus hæc frustra diu luctatus Augustus senior, ut tandem sensit irritum **199** se voti, ac desperavit posse vincere inconcussam ad extremum patriarchæ antistitumque constantiam, cœpto denique abstitit, et sensum repulsæ dissimulans præ se tulit totam eam rem jam insuper habere. Itaque diploma quoque illud ipsum quod offerebatur, velut illibenter concessum et necessitate quadam expressum, aspernatus, confidere se dixit suffecturam filio collegæ jam suo et successori designato religionem jurisjurandi qua fuissent ei omnes obstricti, divinumque Numen legum a se statutarum vindex, ad quasvis ab eo injurias rebellium arcendas. Cæterum sub hoc securæ fiduciæ obtentu penitus exulceratum applicuit animum indagandis undiis ulciscendæ istius ecclesiasticorum in se duritiei, ægreque vicissim iis faciendi qui sibi rem, et putabat, honestam et facilem petenti gratificari iam præfracte recusaverant. Erat tum aliquid in usu Ecclesiæ vulgari positum, quod obnoxium censuræ videretur. Quoties nimirum ordinabatur episcopus quispiam, solebat is distributione sportularum et spargenda largitione munerum passim per omnes qui ad istam cæremoniam, palam ab universis Ecclesiæ ministris ex more simul exercitam, quidquam operæ suffragationisve contulissent, pro rata parte cujusque officii ac functionis definito pretii donativorum modo. Id vero cœpit imperator Simoniacæ insimulare corruptelæ, clerum universum alloquens, et non leniter exprobrare, sic ab iis reddi summi collationem sacerdotii venalem. In ea oratione magnifice vectus est, rei turpitudinem exaggerans, pudoremque plerisque incutiens. Unde antistitum nonnulli haud dubie confusi, ne et ipsi possent argui lucro sordido præhabuisse sanctitatem, assentiri se Augusto recta monenti declararunt, et emendationi abusus **200** intolerandi cooperari promptos ostenderunt. His paucis exceptis, contra steterunt plures cæteri, magno consensu propugnantes permissam, ut contendebant, sacris legibus et plane innoxiam consuetudinem antiquam. Jura esse illa vetera et provide statutas ab ipsa Ecclesia mercedes sustentandis in varia functione sacrorum rituum ecclesiæ ministris; quibus illi destituti quotidiano carerent victu nec possent de cætero vacare divino cultui et administrationi sacramentorum, splendore congruo et assiduitate ad populorum utilitatem necessaria, celebrandis. Quare periculum subesse speciosæ isti reformationi propositæ gravissimi scandali et pene defectionis ab avita religione, per haud dubie secuturam inde sacrorum cessationem, in Ecclesiam invehendi. Hæc et multa talia nequidquam istis allegantibus, ac se perstituros ad extremum in sententia monstrantibus, institit nihilominus Augustus qua cœperat; et rite Novellam promulgavit, qua severe prohibuit omnem omnino largitionem occasione ordinationum faciendam, ad minutissima ac tantum non ad cereos quantulicunque ponderis, quibus uti sacerdotes ordinationibus assistentes consueverant, descendens. Huic Novellæ subscripsit patriarcha, subscripserunt et episcopi tandem

Digitized by Google

γαι, καὶ πάντες πλὴν δυοῖν, τοῦ τε Σμύρνης καὶ τοῦ Περγάμου, συγκάτοινοι γίνονται. Πλὴν τὸ πᾶν τῆς ἀκριβείας οὐκ ἐπὶ τοῖς ὑπογράψασιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς κληρικοῖς πίπτει, ὡς ἄλλους μὲν ἐμπεδωθῆναι ταῖς ὁμολογίαις, ἄλλους δὲ καὶ ἄκοντας τὰς ἐκείνων ὁμολογίας ἀποπληροῦν.

δ'. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου Νικηφόρου καὶ τῆς πρὸς βασιλέα ἀξιώσεως.

Ἀλλὰ φθάνει καὶ [P. 137] ὁ ἐν δύσει δεσπότης ὁ ἐξ Ἀγγέλων Νικηφόρος, τελευτῆσαι τὸν βίον, ἐπὶ δυσὶν ὑπεξουσίοις τέκνοις, παιδί τε ἄῤῥενι ἀτελεῖ τῷ Θωμᾷ καὶ θυγατρὶ προφερούσῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἄῤῥενος τῇ Ἰθάμαρ. Καὶ ἡ ἐκείνων μήτηρ Ἄννα καὶ τῆς Εὐλογίας θυγάτηρ, ἐκποδὼν γεγονότος καὶ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, τὰς ἐπιτροπὰς τῶν τε παίδων καὶ τῆς τοπαρχίας ἔχουσα, τοὺς τοῦ Ἰωάννου παῖδας δύο, τὸν Δούκαν τε καὶ τὸν Ἄγγελον (τὸν γὰρ Κομνηνὸν Μιχαὴλ φθάνει κατασοφισαμένη αὖτη δόλῳ καὶ ἐπισχοῦσα καὶ παραδοῦσα τῷ βασιλεῖ), γυνὴ ἀπόλεμος φύσει ἄνδρας καὶ πολέμοις ἐσχολακότας ἐκτόπως ὑπώπτευε, καὶ περὶ τοῖς παισὶ καὶ τῇ ἀρχῇ ἐδεδοίκει· ὁ γὰρ σφῶν πατὴρ Ἰωάννης ζῶντα τὸν Νικηφόρον, νόθος γνήσιον, τὰ πολλὰ τῶν ἐκείνου προσαφαιρούμενος ἐζημίου. Διὰ τοιαῦτα καὶ οὐκ ἀνυστὴν ὅλως βουλὴν ἐβουλεύετο· ἔγνω γὰρ ἀποστέλλειν πρὸς βασιλέα, καὶ λιπαρεῖν μὲν αὐτὸν, λιπαρεῖν δὲ πατριάρχην καὶ Ἐκκλησίαν παριδεῖν νόμους κειμένους, καὶ τῇ ἀνάγκῃ συγκαταβῆναι· ἐχούσῃ μέγα τὸ χρήσιμον, ὥστε τὸν νέον βασιλέα γαμβρὸν ἐκείνῃ γενέσθαι, καὶ πᾶσαν χώραν καὶ ἑαυτὴν καὶ παῖδα ὡς ἀρχαῖα ἐλλείμματα Ῥωμαΐδος ἐγχειρίζειν χαίρουσαν ὡς εἰ καὶ αὐτὴ ἐπ' ἐκείνοις τόσα λαβεῖν ἔμελλε. Τὸ οὖν συνάλλαγμα, ὃ συνιστᾷν ἤθελεν, ἔκτου ἦν βαθμοῦ καὶ ἐξ αἵματος, καὶ παντός γε μᾶλλον ἀπεκωλύετο. Ὅθεν καὶ τῷ μὲν Θωμᾷ τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα ζητήσασα καὶ λαβοῦσα, τὴν δ' ἐντεῦθεν ἀσφάλειαν ἀπελπίσασα, πρὸς Ἰταλοὺς ἀφορᾷ, καὶ τὸν ἔκγονον τοῦ Καρούλου ἐπιγαμβρεύεται Φίλιππον, οὐκ ὀλίγα τῶν τῆς χώρας καὶ πόλεις ἐς προῖκα δοῦσα τῇ θυγατρί.

omnes, præter duos Smyrnensem et Pergamenum. Cæterum damnum universum a subscriptoribus in clericos recidit, statis hactenus pensionibus hac nova præscriptione deinceps fraudatos, adeo ut alii quidem assensum in legem novam subscriptione suum testati sint, alios, quorum nec impetratus nec requisitus assensus est, totum incumbens legis pondus, quantumvis invitos et gementes inutiliter, gravarit.

4. De morte despotæ Nicephori; et ut petitum ab imperatore fuerit ut ejus filius Augustus junior filiam mortui despotæ duceret conjugem.

Ante hoc tempus contigerat in Occiduis tractibus obitus despotæ Nicephori, ex familia cui ab Angelis nomen, dudum illic dominante. Is **201** moriens duos reliquerat nondum per ætatem sui potentes liberos, marem adhuc impubem Thomam, et paulo adultiorem illo puellam Ithamarem vocatam. Sublatus etiam de medio fuerat Nicephori frater nothus, Joannes sebastocrator; cujus pupillos duos, Ducam et Angelum, Anna vidua Nicephori, Eulogiæ Andronici Augusti amitæ filia, tutelari jure curabat, et ipsos et toparchiam eorum eo nomine in potestate habens. Fratrem enim horum majorem Comnenum Michaelem jam antea circumventum et dolo comprehensum ipsa imperatori tradiderat. Hæc porro pro natura mulierum imbelli, formidolosa tumultuum, cum recordaretur quot et quantis Joannes sebastocrator Nicephorum virum suum damnis affecisset (nempe hic quoad vixit, frater fratrem spurius legitimum, infestis e vicino incursionibus inquietans, multas ex eo prædas egerat, nonnullas etiam ditionis ejus partes illi ereptas suæ adjunxerat), fortunam et genium bellicosæ familiæ, ne sibi suisque olim liberis infesta perniciose forent, metuens, jam nunc adversus id periculum præmunire propriam domum valido imperatoriæ affinitatis præsidio studuit, offerenda in sponsam Michaeli Augusto juniori sua filia Ithamare. Non ignorabat adversari huic matrimonio ecclesiasticas sanctiones, quod sexto consanguinitatis gradu Ithamar Michaeli admoveretur: tamen opinata posse fieri ut politica ratio scrupulo e religione ducto prævaleret, et spes ingens iterum adjungendi Romano, unde abscissus olim fuerat, imperio dotalis puellæ principatus persuaderet Andronico quæstuosam super leges Ecclesiæ conniventiam, vehementer cum apud imperatorem tum apud patriarcham et cæteros Ecclesiæ proceres institit, ne tam utile ac necessarium reipublicæ negotium verecundia pene superstitiosa canonicarum præscriptionum omitti disjicive paterentur. Ostendebat autem, ad tanto alliciendos eos potentius, daturam se operam ut non ea solum pars ditionis Nicephori despotæ viri sui, quæ suæ filiæ Ithamari competeret, harum nuptiarum beneficio Romano imperio **202** rejungeretur, sed et reliquum Thomæ filii et pupillorum Joannis sebastocratoris patrimonium, in quod jam utrumque plenam ipsa exerceret potestatem, sese procuraturam, quibus facile posset ac plane vellet modis, ut sub jus imperatoris reverteretur. Rem insuper tam pellacis ex se plausibilitatis eo ambitu ac studio, adurgens, quasi non offerret aliis illa, sed sibi posceret, ac ex isto conjugio proventuras speraret tam amplas istas opimasque provincias. Frustra hic tamen ejus omnis conatus fuit, imperatore ac Patribus Ecclesiæ in constanti aversione inconcessæ affinitatis perseverantibus. Quare Anna hinc dejecta, petita impetrataque Thomæ suo filio despoticæ collatione potestatis, alio spes suas vertit, finitimorum ex alia parte Italorum opes respiciens. Filiam videlicet Philippo Caroli nepoti dedit conjugem, non exigua ipsi terrarum et urbium paterni principatus parte dotis nomine attributa.

Digitized by Google

ε'. *Περὶ τοῦ ἐπὶ τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ κήδους, καὶ περὶ τῶν εἰς τοῦτο σταλέντων.*

[P. 138] Ὁ δὲ βασιλεὺς πρέποντα γάμον τῷ παιδὶ παρεσκεύαζε. Καὶ τὸν μὲν ἱερομόναχον Σοφονίαν, ἄνδρα σοφόν τε καὶ συνετὸν, ἀποπέμπει πρὸς Ἰουλίαν τὸ κινούμενον κῆδος διαπρεσβεύσεσθαι. Ὡς δ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπελθὼν περιήργει (ἐδέησε γὰρ καὶ εἰς πάππαν ἐκεῖνον γενέσθαι, κἂν οὐχὶ πρὸς ἐκεῖνον γράμμασιν ἱκανοῦτο τοῖς ἐκ βασιλέως, οἷς ἔδει ἀγιώτατον γράφειν τὸν πάππαν καὶ κρῖμα τὸ μέγιστον γίνεσθαι, ὡς τοῖς ἀσφαλέσι τὴν πίστιν ἐδόκει), πολλοὶ δ' ἦσαν οἱ προσλιπαροῦντες ἄλλοθεν, ἔνθεν μὲν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Κύπρῳ ῥηγὸς, ἔνθεν δὲ καὶ ἐξ Ἀρμενίων, τὰ ἐν χεραὶ τῶν προσδοκωμένων ποιούμενος περὶ πλείονος, καὶ ἄλλως τὴν ἀπὸ τοῦ πάππα τῆς Ῥώμης ὑπειδόμενος ὑπερηφανίαν, τῆς φροντίδος ἐκείνης ἀπαλλαγεὶς ἔγνω ἐπὶ θατέρῳ τῶν ἀξιούντων τὰ τοῦ κήδους συστήσασθαι. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον, ἐκ Ῥόδου καὶ αὖθις τῇ Κωνσταντίνου ἐπανελθόντα μετὰ τὴν ἐκβολὴν Ἀθανασίου — ἥπτετο γὰρ τάκεῖθεν δεινὰ καὶ αὐτοῦ· τὸ δ' αἴτιον ἡ τῆς Λαύρας τοῦ ἀρχιστρατήγου μονὴ, καὶ ἄλλη ἡ τοῦ μεγάλου Ἀγροῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας δοθεῖσαι παρὰ βασιλέως Μιχαὴλ εἰς χάριν Ἀθανασίῳ, ἀσφαλέσιν, ἐμπεδώσεσι χρυσοβούλλοις. Ὁ δὴ καὶ τὰ πολλὰ ὠδύνα ἐσύστερον τὸν πατριαρχοῦντα Ἀθανάσιον, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Ἀγροῦ προσαφῃρεῖτο. Ἐπὶ δὲ τῇ τῆς Λαύρας ζητῶν τὸ μνημόσυνον ἑαυτοῦ, ἐπεὶ ἐς ταυτὸν τὼ ὀνόματε συνετρεχέτην καὶ Ἀθανάσιος ἐμνημονεύστο, τοὺς μοναχοὺς κατηνάγκαζεν ἀσφαλίζεσθαι ἐφ' ᾧπερ, ὅτε λέγοιτο καὶ ἀκούοιτο τοὔνομα, φέρειν αὐτοὺς ἐπὶ νοῦν τὸ αὐτοῦ καὶ μὴ τοῦ Ἀλεξανδρείας, πλάτος νοὸς ἀκαθέκτου συστέλλειν ἐθέλων διὰ τὴν αὐτοῦ ὄρεξιν. [P. 139] Καὶ διὰ ταῦτα ἀπάρας εἰς Ῥόδον τὸ βιοῦν μετ' εἰρήνης διῆγε. Τότε τοίνυν τοῦτον ἐπανελθόντα, καὶ καιρὸν ὅσον διαγαγόντα ἐν τῇ τοῦ Εὐεργέτου μονῇ, ὁ βασιλεὺς αἰδοῦς ἄξιον οἷς ἂν ἐπισταίη κρίνων τὸν ἄνδρα, πρεσβείαν στέλλεται δι' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ῥῆγας, τὸ δὲ πλέον πρὸς τὸν Ἀρμένιον, ὡς ἂν ἐκεῖθεν νύμφην ἀγάγῃ τῷ βασιλεῖ. Ἐπεὶ γοῦν ὁ ἀποστελλόμενος συγκατέθετο καὶ πάντα μεγαλοπρεπῶς ἡτοιμάσθησαν, τὰ πρῶτα μὲν ἐξ οὐρίας ἔπλει ὁ πατριάρχης ἐπὶ τριήρεος ἀσφαλοῦς,

5. *De affinitate ab imperatore filii Michaelis nuptiis contracta, deque missis ad tractandum in negotium legatis.*

Hinc jam Augustus incubuit in conatum congrui alimde nec ullis exceptionibus obnoxii conjugii filio efficaciter strenueque procurandi. Ac primum quidem hieromonachum Sophoniam, virum sapientem et solertem, in Apuliam misit, ut spes ejus generis inde ostensa ecquid succedere ad votum posset experiretur. Plus ibi morarum quam speraverat Sophonias reperit. Fuit enim illi eundum ad Papam, ad quem tamen litteris ab imperatore scriptis, prout oportuerat, non fuerat instructus. Nec latuerat Andronicum quam opportunæ ad expeditionem negotii tales litteræ forent : sed quia scribere Papæ non posset nisi eum sanctissimi titulo ipsa in litterarum inscriptione cohonestaret, crimen se consciturum, si id faceret, putavit, quod ita qui observantiores religionis habebantur, de hoc ipso consulti responderant. Quia ergo multis ex locis aliis regiæ virgines ad has nuptias certatim offerebantur, uti a regibus hinc Cypri, inde Armeniæ, has e vicinia ultro in manus occurrentes longinquioribus illis et diu exspectandis præhabuit, ea etiam ad id motus causa, quod si curam obstinaret **203** in quomodocunque conficienda Appuia affinitate, Papæ Romani, a quo ea penderet, subeundum sibi, quod aversabatur, fastuosum supercilium videret. Constituit igitur omissa cogitatione Italici conjugii cum altero modo memoratorum regum de nuptiis filii convenire. Principio uti ad id ministro voluit Athanasio Alexandrino patriarcha, post Athanasii alterius e patriarchatu dejectionem Rhodo Constantinopolim reverso. Nam vexationis ab acerbitate Constantinopolitani Athanasii in ecclesiasticos grassatæ sua pars Alexandrino quoque obtigerat Athanasio. Causa inter eos dissidii fuerat Lauræ archistrategi monasterium, et aliud item monasterium magni Agri dictum, quæ ambo Ecclesiæ Alexandrinæ attributa in gratiam ejus præsulis Athanasii ab imperatore Michaele fuerant diplomatibus bullarum aurearum firmitate quam securissima munitis. Ægerrime id tulit, postea succedens in patriarcham Constantinopolitanum Athanasius; ac magni quidem Agri monasterium Alexandrino abstulit, in alio vero illo Lauræ memorari suum inter sacra ibi celebrata nomen exegit. Ac cum in hoc eludi se putaret ambiguitate nominis, quod tam ipse quam æmulus Alexandrinus pariter Athanasius vocaretur, præstare sibi cautione idonea ejus incolas Lauræ monachos coegit, cum Athanasium in sacro pronuntiarent, non Alexandrinum, sed se mentibus ipsorum obversari, late vagam libertatem mentium intra suæ infinitæ cupiditatis sic coercere gyros volens. Istiusmodi tædio tricarum Alexandrinus Constantinopoli recedens Rhodum se contulit; ubi reperta quam quærebat pace, tranquille, quoad Athanasius throno cessit, est fruitus. Tunc igitur illum reversum et per tempus aliquod moratum in Evergetæ monasterio imperator pro dignitate gesturum quodcunque illi munus imponeretur, propter auctoritatem **204** qua venerationi erat omnibus, hunc ratus virum, legationem ei demandat ad reges, præsertim autem ad Armenium, ut inde sponsam juniori Augusto duceret. Quo assentiente, magnificeque inde ipsi parata regiæ legationis supellectile ac pompa, firma et bene instructa triremi, vento a puppi prospero flante patriarcha solvit, ducens secum monachum eunuchum qui Neophytus vocabatur. Verum hi circa Phocæam in piratas incidunt; qui redactis iis in potestatem, quæ ipsorum

Digitized by Google

συνεπαγόμενος καὶ τὸν μοναχὸν ἐκτομίαν Νεόφυτον· ὡς δὲ περὶ που τὴν Φώκαιαν ἦσαν, πειραταῖς περιπίπτουσιν, οἳ καὶ περισχόντες αὐτοὺς φόρτον ἐκεῖνον διεφόρουν καὶ τούτους παρακατέχειν, ὡς ἀποδοῖντο, ἐβούλοντο. Ἀλλ' ἐξαίφνης φαίνεταί τις φορτὶς πλήρης ἀγωγίμων κατὰ τὸ πέλαγος, ἧς δὴ καὶ φανείσης μακρόθεν περὶ τὸ ἐκεῖθεν κέρδος οἱ πειραται λιχνευσάμενοι ἀφιᾶσι μὲν πρὸς τῷ λιμένι ἅμα αὐτῇ τριήρει τοὺς περὶ τὸν πατριάρχην, ἀφιᾶσι δὲ καὶ τὸν περιττὸν φόρτον ἐκεῖνον, καὶ ὡς προσμενούντων ἐλπίσαντες (τὸ γὰρ τοῦ πατριάρχου σχῆμα σφᾶς ἔπειθε μὴ τὸν ἀγεννῆ δρασμὸν ἐννοεῖν) ἀπτέρῳ τάχει καὶ προθυμίᾳ ἐπὶ τὴν φανεῖσαν ὥρμων. Τῶν δ' ἀπ' ὀφθαλμῶν γεγονότων, εὐθὺς κακὸν ἐλπισμὸν περὶ ἑαυτῶν οἱ περὶ τὸν πατριάρχην ἔχοντες, εἰ ἐπισταῖεν καὶ αὐθις, δρασμὸν ἐννοοῦσι. Καὶ δὴ τῆς νηὸς ἀποβάντες ὡς εἶχον μόναις στολαῖς καὶ βλαύταις, ᾗ ποδῶν εἶχον, φεύγουσιν ἀνὰ κράτος, πάτον μὲν ἀνθρώπων ἀλεείνοντες, ἀτρίπτοις δὲ δυσχωρίαις, τὸ μὲν καὶ θελήσει, τὸ δὲ καὶ τῷ μὴ εἰδέναι ὅλως τῶν τόπων, μόλις μετὰ τὴν πολλὴν τῶν ποδῶν ἐπὶ θάμνοις καὶ πέτραις πρόσκρουσιν ἐπί τι φρούριον διασώζονται. Ὕστερον δὲ καταλαβόντες οἱ πειραται ἔγνωσαν ὅλως σεσοφισμένοι παρ' ἑαυτῶν, ἢ μᾶλλον τῆς προνοίας, ὡς ἂν τις εἰκάσειε· τέως δὲ λαβόντες καὶ ναῦν καὶ φορτία ἐχώρουν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ περὶ τούτων μαθών, καὶ ὡς εἰκὸς προσαλγήσας, ἄλλους εὑρεπίσας ἐκπέμπει· οἱ δ' ἦσαν ὅ τε ἐπὶ τῶν δεήσεων Γλυκὺς Ἰωάννης καὶ ὁ τῶν ἀγελῶν λογοθέτης ὁ Μετοχίτης Θεόδωρος. Οἳ δὴ προσσχόντες πρῶτον τῇ Κύπρῳ, καὶ τῷ ῥηγὶ προσμίξαντες, εἶχον μὲν ἐκεῖνον αὐτίκα ἐφ' οἷς ἐζήτουν πειθήνιον, ἓν δὲ καὶ μόνον ἐκεῖνος προσιστάμενον ἐγνωκὼς τῇ πράξει ἔθελε κἀκεῖνος ἐξημεροῦν· τὸ δ' ἦν τὸ ὑπὸ βουλῇ καὶ θελήσει τῆς κατὰ Ῥώμην Ἐκκλησίας τὸ συνάλλαγμα διαπράττεσθαι. Ταῦτα δ' ἦσαν χρόνου [P. 140] καὶ τριβῆς δεόμενα. Ἀλλὰ προστεταγμένον αὐτοῖς καὶ παρὰ τοὺς τῆς Ἀρμενίας ἄρχοντας ἅπαντᾶν, ἐκείνων πρῶτον προσλιπαρούντων περὶ δυοῖν ἀδελφαῖν, ἐφ' ᾧπερ ὡς βούλονται χρήσαιντο (μηδὲ γὰρ ἔχειν ποτέραν προτιμᾶν εἰς τὴν τῷ βασιλεῖ πρέπουσαν κήδευσιν, ὡς πρυτιμωμένης μιᾶς καὶ θατέραν ἔπεσθαι), ἐκεῖσε γοῦν γεγονότες οἱ πεμφθέντες καὶ ἀμφοτέρας ἄγουσι, τὴν μὲν τῷ βασιλεῖ οἱ συνοικήσουσαν, τὴν δ' ἄξιον εὑρήσουσαν τὸν νυμφίον. Ὡς δὲ πλῷ χρωμένων κίνδυνος ἐφίσταται τῇ προτέρᾳ χαλεπῆς ἐνσκηψάσης νόσου, προσίσχουσί τε τῇ Ῥόδῳ, καὶ ὅσα ἦν νόμος τελέσαντες ἐπ' αὐτῇ κατὰ συνήθειαν ὀρθοδόξου πίστεως, τέλος ἐξομοσαμένην τἀκείνων χρίουσι μύρῳ καὶ ἁγιάζουσι. Κἀντεῦθεν τῆς νόσου

nave ferebantur, opes diripiebant, decreverantque detinere ipsos, ut prodere ac reddere cogerent si quæ pretiosiora recondiderant. Ecce autem latronibus ei curæ defixis apparuit in mari oneraria multis, quantum æstimari a procul intuentibus poterat, conferta mercibus. Tracti ergo aviditate certæ ac uberioris prædæ piratæ triremem in portu linquunt, et in ea patriarcham cum illa copiosa supellectili, arbitrati e gravitate viri permansurum ibi eum dum redirent, nec inducturum in animum, qui equos non haberet, pedibus ut vilis et ignobilis quispiam, exscensu in terram facto diffugere. Tali fiducia, quanta maxima velocitate valuere impetum in visam onerariam faciunt. Illis sic a conspectu amotis, patriarcha cum suis pejora metuentes, si rursus sub rapacissimorum hominum arbitrium venirent, expedire fugam statuunt, triremique raptim desilientes in littus, in stolis ut erant singuli, ac crepidis, ut quisque maxime pedibus valuit, cursu quam incitatissimo fugam arripiunt, tritas et vestigiis signatas declinantes semitas, aspera et invia loca sectantes, partim consilio, ne deprehenderentur, partim ignorantia locorum. Ita post multam ad stirpes et saxa obvia **205** pedum offensionem, in quamdam ejus tractus munitiunculam salvi pervenerunt. Reversi piratæ spe sua se delusos sero doluerunt, quamquam in hoc verius quispiam consulentis innocentibus oppressis Providentiæ beneficium divinæ quam humanæ in latronibus imprudentiæ casum agnoverit. Utut sit, abducta cum onere triremi piratæ abierunt. Re imperator cognita miseratus, ut par erat, infelices, alios ad idem legatos instruit et mittit, magistrum videlicet libellorum Joannem Glycyn, et agelarum logothecam Theodorum Metochiten. Hi primum in Cyprum appulsi regeque adito facilem eum ad postulata repererunt. In uno solum, quod minus legatis arrideret, obfirmatum se rex Cyprius ostendit, quo ipso administrando se recipiebat effecturum ut id cum quam minima Græcorum offensione succederet. Id autem erat approbante ac volente Ecclesia Romana hoc matrimonium peragere. Sed hæc indigebant tempore ac mora. Interim legati, quod et in mandatis habebant, ad principes Armeniæ transierunt. Illi pro una duas etiam obtrudebant e rege prognatas sorores, utroque instabant ambas accipere ne gravarentur, et imperatori sistere, utra magis placuisset electuro : sui enim ipsorum judicii non esse alteram alteri præferre, quas paris invicem dignationis ac meriti haberent. Collocutis inter sese legatis haud repudianda conditio visa est. Utramque igitur volentes germanam abducunt, quarum utique una juniori Augusto nuberet, alteri dignus sponsus, haud illic defuturus, quæreretur. Inde cum inter navigandum prior regiarum virginum gravi correpta morbo **206** periclitari visa esset, ei commodius curandæ in Rhodum insulam forte obviam exscendunt. Ibi eam præterquam fomentis recrearunt opportunis, religionis etiam elementis ac sacris juxta morem orthodoxæ fidei mysteriis initiatam, ejurato ritu patrio, ungunt chrismate ac sanctificant. Tum morbo jam liberam et pristino redditam vigori Rhodo solventes Constantinopolim perducunt. Ubi prætervectam littus quod Ceras aut cornu vulgo dicunt, et ad Cosmidium

Digitized by Google

βαΐσάσης· ἀπάραντες Ῥόδου τῇ Κωνσταντίνου προ-
ίσχουσι. Καὶ παρὰ τὸ τοῦ Κέρατος τέλος πρὸς τῷ
Κοσμιδίῳ προσσχόντων, οὐδὲν ἦν εἰς φιλοτιμίαν
ὅπερ οὐκ ἔπραττεν ὁ κρατῶν εἰς τὴν τῆς δεσποίνης
ὑπάντησιν. Καὶ τέλος ὑπὸ λαμπρᾷ καὶ πολυτελεῖ τῇ
πομπῇ εἰσαχθείσης, λαμπρῶς καὶ περιφανῶς ἐπὶ
τῇ προτέρᾳ Μαρίᾳ καὶ τοὺς γάμους ἠὐτρέπιζε.

ς'. Γάμος τοῦ βασιλέως Μιχαήλ.

Καὶ εἶδε τὴν λαμπρὰν ἐκείνην καὶ βασίλειον τελε-
τὴν ἡμέρα ἑξκαιδεκάτη Ἑκατομβαιῶνος μηνός. Τὴν
δέ γε ὑστέραν Θεοφανὼ, καὶ αὐτὴν τῷ θείῳ μύρῳ
χρισθεῖσαν καί γε τιμηθεῖσαν τῷ τῆς μάμμης τοῦ
νέου βασιλέως καὶ δεσποίνης ὀνόματι (Θεοδώρα γὰρ
ἐκ Θεοφανοῦς· μετεκλήθη), μετὰ καιρὸν τῷ τοῦ δυτικοῦ
σεβαστοκράτορος Ἰωάννου [P 141] παιδὶ σεβαστο-
κράτορι καὶ αὐτῷ ὄντι (καὶ ὁ ἀδελφὸς γὰρ οὕτως ἐξ
ἀξιώματος ἐφημίζετο, τοῦ Μιχαὴλ κατὰ πόλιν ἐγκε-
κλεισμένου) ἑτοιμάζουσι μὲν πέμπειν ὡς νύμφην,
καὶ ὑπὸ πιστοῖς ὁμολογίαις μετὰ προικὸς πολυτα-
λάντου οἴκοθεν ἔπεμπον· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τελευτή-
σασαν ἡ Θεσσαλονίκη δέχεται.

ζ'. Ὅπως συνῆγεν ὁ βασιλεὺς τοὺς σχιζομένους πάλιν καὶ εἰρηνεύειν ἠξίου.

Ἐντεῦθεν καὶ αὖθις τῶν Ἀρσενιατῶν ἀπεπειρᾶτο
ὁ βασιλεὺς, εἰρηνεύσειν κἀκείνους ἐλπίζων ἐκ τῆς
πρὸς πάντας εἰρήνης τοῦ πατριάρχου ἔν τισι γνώμης
ἤθεσι μάχης ἀπάσης καὶ φιλονεικίας ὑπερτεροῦσιν.
Ὅθεν καὶ συνάγων ὡμίλει καὶ εἰρηνεύειν ἠξίου.
Εἶχε γὰρ καὶ τὸν αὐτοῦ θεῖον τὸν Ῥαοὺλ καὶ τυφλὸν
Ἰσαάκιον σύναμα τῇ ἀδελφῇ πρωτοστρατορίσσῃ
ἀποσπάσας τῆς ἐκείνων ξυμμορίας ἐν εἰρήνῃ παν-
τοίᾳ, καὶ περιέθαλπε θεραπείαις ἀπάσαις, ὥστε καὶ
τὸν ἐν εἰρκτῇ τὸ πάλαι τελευτήσαντα πρωτοστράτορα
τὸν Παλαιολόγον Ἀνδρόνικον διὰ τὰ προγεγονότα τῆς
Ἐκκλησίας σκάνδαλα ἐτησίαις μνήμαις ἀξιοπρεπῶς
τιμᾶν. Κἀκείνων ἄλλως καὶ τὰ πάθη τιμῶν καὶ τὴν
πολυετῆ κακουχίαν θαυμάζων ἠξίου μόλις καὶ εἰρη-
νεύειν· μηδὲ γὰρ εἶναι λοιπὸν τὸ ἀποχρῶν εἰς τόσων
καὶ τοιούτων ἀνδρῶν σκάνδαλον. Ἐπεὶ δὲ πολλὰ λέ-
γων κενὴν ψάλλειν ᾠήκει καὶ διανεύειν τυφλοῖς,
ἐκεῖνα καὶ πάλιν προβαλλομένων ἃ δὴ καὶ πρότερον
προεβάλλοντο (εἶχον δὲ πάλιν ἐκ τινος μικροψυχίας

appellentem ea magnificentia occursus splendore-
que apparatus excepit imperator, quantus maximus
posset ac speciosissimus vel dominæ jam et Au-
gustæ exhiberi. Sic primo exscensu salutatam inve-
ctamque in urbem comitatu superbissimo eamdem
majorem natu duarum virginum, cui nomen Mariæ
fuit, ad proxime celebrandas cum filio nuptias
impense præparare instituit.

6. Nuptiæ imperatoris Michaelis.

Vidit istam plane regiam et splendidissimam
Augustarum nuptiarum cæremoniam sextadecima
dies Januarii. Minorem porro novæ Augustæ soro-
rem, cui erat domo allatum Theophano nomen, et
ipsam sacro inunctam oleo atque appellatione ma-
tris Augusti senioris honoratam, ut Theodora
ex Theophano vocaretur, postea desponderunt in
partibus Occiduis Joannis sebastocratoris filio,
cui ut commune cum patre Joannis vocabulum,
ita et sebastocratoris dignitas a patre derivata
pariter illum et ejus germanum honorabat. Quorum
amborum maximus natu frater Michael custodia
in urbe detinebatur. Ad hunc igitur rite stipulatis
sponsalibus pactis, cum dote in numerato multo-
rum talentorum, missa Constantinopoli junior
hæc Theodora est. Verum in itinere mortua Thessa-
lonicæ sepulcrum invenit.

7. Ut rursus imperator tentaverit reducere ad concordiam schismate discissos, et ut quiete pacem colerent petierit.

Hinc jam novo conatu tentavit Arseniatas Augu-
stus, speraos ad **207** concordiam nunc posse
allici mansuetudine ac passim probata morum sua-
vitate patriarchæ, nemini facessentis molestiam,
sed quantumvis secta disjunctos studiisque infe-
stos modesta placiditate tolerantis. Ad convocatos
ergo factionis Arsenianæ primores orationem ha
buit hortatoriam ad pacem, eo fidentius indulgens

spei operæ navandæ, quod jam secum habebat
traductos ad suas partes ex illa secta tres ex ejus
columinibus, suum avunculum Raulem et cæcum
Isaacium, nec non hujus sororem protostratoris-
sam, quos quidem omni delinire indulgentia stu-
diose ac perseveranter satagebat, adeo ut, quod
iis id gratum nosset, protostratorem Andronicum
Palæologum, qui propter olim orta Ecclesiæ scan-
dala conjectus in carcerem ibi jampridem obierat,
anniversaria memoria splendide honoraret. Coram
his ad congregatum Arseniatarum quoque reli-
quorum cœtum verba imperator faciens primum
est omnibus blanditus, non condolere se solum ob
mala diu multa tolerata significans, sed et ultro
nec parce commendans probatum in plerisque
longanimi patientia gravium ærumnarum per an-
nos plures invictum robur animi, quod et se ad-
mirari demonstrabat, et eos hoc ipso nomine plu-
rimi facere ; tantum orare, idque civiliter citra
imperium ac fastum, ut pacate de cætero viverent ;
abunde quippe præcessisse scandalorum, quæ tot
ac tales viros in transversum actos everterint.
Hæc et alia paris sententiæ pluri na cum An-
dronicus apud Arseniatas fusa oratione memoras-
set ad finem impetrandi ab iis ut turbas ciere
desinerent, non plus profecit quam si cantilenam
surdis modularetur aut cæcis innueret. Vetera hi
nimirum illa sæpius decantata rursus obtendebant
juris argumenta ipsorum et firmamenta causæ. In
qua illos obfirmabat pertinacia rursus ipsis, nescio
unde orta remissione simultatis, reconciliatus
admixtusque Hyacinthus. His compertis imperator
frustra se contendere intelligens, Arseniatas qui-
dem cæteros dimisit, etiam atque etiam jussos
quiescere. Hyacinthum reddi custodiæ præcepit
ibique teneri clausum. At Tarchaniota educto car-
cere pacato in cæteris **208** usus est, etsi non est

Digitized by Google

συμβάσης καὶ τὸν Ὑάκινθον ὅλως μεθ' ἑαυτῶν), τούτους κρατῶν ἀφίησι παραγγείλας ἡσυχάζειν, τὸν δ' Ὑάκινθον αὖθις ἐγκλείει τῇ φυλακῇ. Τὸν μέντοι Ταρχανειώτην τῆς φυλακῆς ἐξαγαγὼν εἰρηνικὸν εἶχεν ἄλλως, εἰ καὶ μὴ ἐπ' ἐκκλησίαν συνήγετο, ἐφεὶς καὶ τῇ συζύγῳ δεσποίνῃ εὐμενῶς οἱ ἔχειν καὶ θεραπεύειν, ὡς αἰροῖτ' ἂν ἐκεῖνος, τὰ εἰκότα.

η'. *Περὶ τῆς κατὰ ἀράγκην ἐξασθενήσεως τῶν κοινῶν.*

Τὰ μὲν οὖν τῆς Ἐκκλησίας [P. 142] καὶ ἐς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐς τόδε τέλους κατηντήκει, τὰ δὲ τῆς Ῥωμαΐδος ἐξησθενήκει τέλεον. Πλεονέκτημα γὰρ ἡμῖν ἐγένετο τοὺς παρόντας χρόνους μισθοῦ τοῖς μεσιτεύουσι καὶ λημμάτων τὰ πολλὰ πράττεσθαι. Τοῦτο πολλοῖς μὲν τοῖς ἐς ἀρχὴν εὐδοκίμοις ἢ μὴ καταδεχομένοις καταβάλλειν (πολλῷ γὰρ οὐχ ἥκιστα τοῦτο, ὅσῳ καὶ ἀξιοῦσι λαμβάνειν) ἢ μὴ δυναμένοις ἴσως ἐκόλουε τὰς τιμάς, ἄλλοις δὲ παῤῥησίαν ἐδίδου διδοὺς, ὡς ἔξειν ἐλπίζουσι. Δεύτερον ἐπὶ τούτοις καὶ τὸ ἐλλιπῶς τὰς ἀποτεταγμένας ἀποδίδοσθαι ῥόγας τοῖς ἐν ταῖς ἄκραις, ἡγεμόνων τὸ πλέον κακότητι, θελόντων τοῖς ἐντεῦθεν ὑπερημέρως πάντη διδομένοις στραγγεύεσθαι, ὡς κερδαίνοιεν. Ταῦτα δὴ ἐπὶ ταυτὸ συναχθέντα. Τὸ γὰρ τοῦ βασιλεύοντος εὐσταθὲς καὶ τὸ πρὸς κρίσεις τε καὶ κολάσεις συμπαθητικόν τε καὶ ἥμερον μέγα τι τὸ κακὸν καὶ οὐκ οἰστὸν ὅλως τοῖς παθοῦσιν εἰργάζετο. Τέως δ' ὡς εἶχεν ἡ τοῦ βασιλέως ὁρμὴ, τῆς δυνάμεως ἐνούσης ἔτι τῶν νεύρων (τὰ δ' ἦσαν τὰ χρήματα) πέμπων τὰς τῆς ὁλομελείας κινήσεις τῆς Ῥωμαΐδος εὐρωστοτέρας ποιεῖν οὐκ ἀπώκνει. Κατ' ὀλίγον δὲ τὸ δεινὸν ἐπαῦξον ἀνέστελλε πεμπομένων καὶ τῶν εἰς κεφαλὰς ἀξίων καὶ ὡς οἷόν τ' ἦν σφίσιν ἀντεχόντων, προσκειμένων καὶ τῶν ἐκ Κρήτης μαχίμων ταῖς τοπικαῖς δυνάμεσιν, οὓς Κρήτηθεν προσχωρήσαντας βασιλεῖ ὡς μὴ καταδεχομένους τὴν ἐκ τῶν Ἰταλῶν ἐπικράτειαν, ἐπ' ἀνατολῆς κατοικίσας καὶ ῥόγαις ἐτησίοις ἀποτεταγμέναις ἐξικανῶν ὡς πιστοῖς συμμάχοις ἐχρῆτο. Ἦν δὲ συχνὸν τὸ τῆς συνδοσίας διὰ τὴν σπάνιν τῶν χρημάτων, ὡς ἔλεγον, ἀνέδην τελούμενον. Τὸ δ' ἦν,

is Ecclesiæ adjunctus, permittens dominæ suæ conjugi ut faveret illi prolixeque gratificaretur in iis quæ rationi consentanea vellet aut posceret.

8. *De debilitatione reipublicæ e dudum invalescentibus corruptelis necessario secuta.*

Is status ad hanc diem ecclesiasticarum rerum fuit, politicarum autem longe pessimus, republica Romaniæ extremam jam in debilitatem redacta. Causa fuit abusus ex facili, pellacia lucri utrinque præsentis, inolescens per hæc tempora, mercede ac donis emendi quidvis quisque vellet e principe a primariis ejus in regimine ministris. Ob hoc multi alioquin apti magistratibus gerendis a republica arcebantur, quod non inducerent in animum sumptum facere, vulgo scilicet hominibus natura pronioribus ad accipiendum quam ad dandum. Vice porro proborum gnavorumque sic exclusorum functionibus publicis per tales utilissime gerendis, subintrabant eo non tam industrii actores quam avari mercatores, profligata in id quæstuose modica pecunia licentiam sibi parantes impune corradendi quo damnum large compensarent. Alter fons enervationis imperii fuit parcimonia plene solvendarum ex fide pensionum, quæ præsidiariis arcium in limite sitarum olim statutæ fuerant in mercedem operæ militaris adeo illic ad communem tutelam necessariæ. Hæ maligne nunc suppeditabantur avaritia præfectorum erogationi pecuniæ publicæ, quorum apponebatur lucris quod per astutas frustrationum artes diffundenda prætextibus vafris solutionis die miseris militibus subtrahebatur pretium sudorum ac sanguinis. His duobus malis, ne in unum coeuntia exundarent in perniciem publicam, unum esse potuerat efficax remedium ab imperatoris auctoritate summa, si is delato corruptelarum quas memoravimus indicio ad eas coercendas adduci potuisset. Sed ne hoc contingeret aut speraretur obstabat immobilitas ejus a tenore dimoveri allegationibus ullis nescia, huicque adjuncta segnities castigandi, noxiæ lenitatis indulgentia **209** fræna laxans sceleribus et metum adimens peccantibus; unde malum immane quantum ingens nec jam amplius tolerabile oppressos ab impune grassantibus urgebat. Inter tanta incommoda sustinebat se erectum utcunque ac stantis saltem speciem ostentans corpus imperii, quoad intus ei non defuit quasi sanguinis copia ac nervi velut quidam pecuniæ abundantis per illud commeantes, unde interim vegetabatur ac ciebatur, haud cessante, pro sua strenuitate, Augusto ad omnia impigre occurrere. Ad extremum quin etiam, sed jam sero, auctis sensim in molem insuperabilem malis, opponere nimis diu omissam severitatem est conatus, et publica incommoda retorquere in capita auctorum, meritis eos subjiciendo suppliciis, tentavit. Utebatur ad hoc cum aliis quas habebat ad manum copiis tum præcipue Cretica militia præsidiariis provinciarum admista. Nam multos e Creta insula, servire Latinis illic jam ineluctabiliter prævalentibus non sustinentes, imperator in tractus Orientales invitatos in locis suæ ditionis collocaverat, pensionesque iis decreverat annuas, fida illorum utens in bellis opera. Verum ut hæc illis stipendia summas in immanes excrescentia conficerentur, contributiones erat necesse subditis acerbissimas indicere; qui quantumvis non falso quererentur de pecuniæ raritate in iis partibus dudum per erogationes immodicas exhaustis, tamen quod nullam excusationem necessitas admitteret, nihilominus pendere quantum exigebatur cogebantur. Instituta prius fuerat, ut diximus, collatio decimarum e pensionibus, quas quisque stipendia merentium aut iis legitimo tempore factis emeritorum percipere annuas e publico soleret. Sed cum jam longo haustu exinanitis et enervatis exprimi quod opus erat nequi-

Digitized by Google

ὡς ἐῤῥέθη τὰ πρότερα, τὸ τῆς ἐφ' ἑκάστου προνοίας δέκατον. Πλὴν καὶ οὕτω σφῶν ἐκνευριζομένων ἡ ζημία τοῖς παροίκοις περιίστατο. Καὶ ἐπεβαρύνοντο μὲν οἱ ταλαίπωροι, οὐκ ἤδεσαν δὲ ὅπη καὶ ἐς τὸ παντελὲς ἔμελλον βαρυνθῆναι· ἦ γὰρ ἂν εἰ πάντως ἤδεσαν ἥπερ πάσχειν [P. 143] μετὰ μικρὸν ἔμελλον, καὶ πάντα τὸν βίον καταπρόοιντ' ἂν ἀπαιτούμενοι.

θ'. *Περὶ τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ καὶ ἀποστασίας αὐτοῦ.*

Τῶν γοῦν ἀκρῶν κακουμένων, ὡς μὴ μόνον τῶν κατὰ Μαίανδρον καὶ τὰ τῷ ζυγῷ ἐκείνῳ προσήκοντα, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ἐντὸς ἐξαφανιζομένων ἐξ ἐπιδρομῶν συχνῶν τῶν Περσῶν, ὁ τοῦ προῤῥηθέντος πρωτοβεστιαρίου τοῦ Ταρχανειώτου δεύτερος παῖς, ὁ Φιλανθρωπηνὸς ἐκ τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου Ἀλέξιος, τοῦ προτέρου εἰς πρωτοσεβαστὸν τιμηθέντος πιγκέρνης τῷ βασιλεῖ τιμηθείς, τῶν περί τε τὴν Ἀσίαν τὴν μικρὰν καλουμένην, ἔτι δὲ Λυδίαν καὶ Κελβιανὸν μέχρι καὶ αὐτῆς ὃ ἦ τῆς θαλάσσης ἡγεμὼν ἀναδείκνυται, τοῦ πρωτοβεστιαρίτου ἔτι Λιβαδαρίου τῶν περὶ τὰ Νεόκαστρα καθηγεμονεύοντος. Ὁ γοῦν πιγκέρνης ἐπὶ χρόνοις τὴν ἡγεμονίαν ἔχων, ἔχων δὲ καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ τὰς κατ' ἀνατολὴν ἁπάσας δυνάμεις ἐπιφερόμενος, φύσεώς τε τάχει καὶ σπουδῇ στρατηγίᾳ πρεπούσῃ συναιρομένης καὶ τῆς παρὰ πολλοῖς λεγομένης τύχης (λεγέσθω γὰρ καὶ τοῦτο, καθωμιλημένον τοῖς παλαιοῖς, καθ' ἣν Σκηπίωνές τε καὶ Κράσσοι καὶ Καίσαρες, ἔτι τε Θεμιστοκλεῖς καὶ Τιμόθεοι καὶ Κλέωνες ἠνδραγάθουν, καὶ τύχης ὡς καὶ θεῶν ἄλλων ἱερὰ ἀνιδρύοντο) τὰ κατ' ἀνατολὴν καθίστα τε καὶ προσησφαλίζετο, τὰ μὲν καὶ μάχαις καθ' ἃς ἐνίκα, τὰ πλεῖστα δὲ συνέσει [P 144] καὶ γε φιλοδωρίᾳ πρός τε τοὺς ἐχθροὺς ἅμα καὶ πρὸς τοὺς φίλους, τοῖς μὲν ὑποκόπτων τὴν κατὰ τῶν ἡμετέρων λύσσαν καὶ καθιστῶν τὸ πολέμιον ἡμερώτερον, τοῖς δὲ τὰς τιμὰς ἐπαύξων καὶ τὰς προθυμίας ἐπιῤῥωννύων, μὴ μόνον ἑφιεὶς ἑκάστῳ κερδαίνειν ὅπερ ἐς χεῖρας ἐκ τῶν ἀλλοτρίων σκύλων ἐτύγχανε γεγονὸς, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ προστιθεὶς τὰ πλεῖστα, τὸν ἐκ τῶν ἐχθρῶν πλοῦτον ἢ μετὰ τύχης ἀρετὴ εἰς χεῖρας ἦγεν ἐκείνῳ. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καί τι φρούριον πρὸς τὸ Μελανούδιον τῶν Δύο Βουνῶν, πάλαι μὲν ἡμέτερον

rei, ad patresfamilias et quosvis privatæ rei dominos onus devolvebatur. Hi miseri supra modum gravabantur. Nesciebant autem futurum ut tandem funditus opprimerentur exaggeranda continuis auctibus mole ponderis. Si enim istud prævidissent, utique præstabilius duxissent fundum victumque semel totum condonare poscentibus quam assidnis exsuctionibus carpi paulatim, absumique usque ad lethalem extabescentiam.

9. *De Philanthropeno et ejus rebellione.*

210 Cum igitur ob eas, quas diximus causas, nulla aut perinfirma essent arcium præsidia limitanearum, adeo ut non solum quæ ad Mæandrum jacent loca quæque jugo illi contigua sunt, sed interiores etiam regiones crebris Persarum incursionibus vastatæ desolarentur, prius memorati protovestiarii Tarchaniotæ secundus natu filius, Alexius Philanthropenus dictus ex avo materno, illo omnium primo protosebasti dignitate honorato, pincernæ ipse imperatoris titulo insignis, Asiæ quam minorem vocant itemque Lydiæ ac Celbiani usque ad ipsum mare dux declaratur, protovestiarita Libadario terris ac tractibus circa Neocastra sitis præsidente. Pincerna porro multo jam tempore talem præfecturam gerens, habens etiam in potestate Creticam militiam et universas tractus Orientalis copias quocunque iret circumducens, cœpit, ut fit, placere sibi seque circumspicere conscientia juvenilis indolis strenuitatisque militaris, cui etiam illa faveret prosperis arridens successibus celebrata veteribus Fortuna. Loquamur hic quoque cum vulgo; et illam cui Scipiones, Crassi, Cæsares, cui Themistocles, Timothei, Cleones accepta sua præclara facinora tulerunt, quæque non minus quam dii cæteri templis arisque colebatur, istam, inquam, quamcunque vim dici fas est, suffragatam Philanthropeno

fateamur, dum partim præliis secundis atque victoriis, partim, idque frequentius, quadam dexteritate prudentis industriæ, largitionibusque in tempore in hostes juxta et amicos profundendis, rem sane is Romanam per illos Orientales tractus restituit quadamtenusque securam reddidit, nostrorum impetus rabie quadam odii erga Romanum regimen ad excutiendi obsequii subinde conatum erumpentes infringens, Barbarorum vero, qua sui metu, qua fidei ac civilitatis exhibitione, partaque ex his apud eos reverentia, **211** ferocitatem mitigans aususque irrumpendi debilitans. Ac ditioni quidem nostræ subjectas gentes ne jugum excuterent non sola vi tenebat, sed comitatis ac liberalitatis deliniebat illecebris, dum aliquid in iis bene merentes adauget honoribus ac promovet, dum animos addit audentibus bonaque spe confirmat, dum denique non solum quam quisque manu peperit prædam, ipsi propriam relinquit, juste quæsitum eripiendis hosti spoliis virtutis fructum cuivis integrum condonans, sed præmia insuper ex suo recte factorum ultro accumulans. His ille artibus multa sibi gloriosa nec minus quæstuosa perfecit, ista virtutis cum fortuna societate successus plerisque in hostile solum incursionibus eos nactus, quibus multam Persarum opulentiam in suam manum potestatemque redigeret. Inter alia ejus acta hoc in specimen memorabimus. Munitio erat prope Meladunium, dicta Duorum Collium, olim nostra, nunc hostium insessa præsidio, illa, opinor, ipsa quæ vocabulo Didymii Milesiorum olim celebris fuit. Eam ille armis subegit hoc modo. Sciebat primariam uxorum Salampacis Persæ illo jam mortuo illic servari cum thesauro gazæ peregrinæ opumque omnis generis ingenti. Et situs et structura et præsidii numerus sic arcem illam defen-

Digitized by Google

ρον, τότε δὲ τῶν ἐχθρῶν, ὃ πάλαι οἶμαι τὸ Μιλησίων Διδύμιον ἐφημίζετο, ἔτυχε πολέμῳ κρατήσας τοιῷδε τρόπῳ. Ὡς γὰρ ἡ πρώτη τῶν γυναικῶν τοῦ Σαλάμπακι Πέρσου, ἐξ ἀνθρώπων ἐκείνου γεγονότος, ἐκεῖ πεφύλακτο, τεθησαύριστο δὲ καὶ πλοῦτος παντοδαπὸς, τὸ μὲν πολέμου νόμῳ τοῦ φρουρίου περιγενέσθαι ἀδύνατα τέως εἶχεν, ἔγνω δὲ σοφίσασθαι τὴν γυναῖκα, ὥστε καὶ πέμπων ὡς δῆθεν ἐν ἀπορρήτοις ἀγαγέσθαι ταύτην σύζυγον ὑπισχνεῖτο. Ὡς γοῦν πολλάκις πέμπων οὐκ ἔπειθεν, ἐπισχὼν τοὺς τῆς λίμνης καράβους συνδεῖ σχοίνοις, καὶ ξύλα μέγιστα ἐνιεὶς ἐπ' ἐκείνων κατασκευάζεται μόσυνας. Τὰ δ' ἄλλα πλοῖα πληρώσας πολεμιστὰς ἐν τούτοις ἐλεπόλεις ἱστᾷ καὶ μαχόμενος (οὐδὲ γὰρ κατὰ τὸ τυχὸν καὶ αὐτὸς παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ἐκλεΐζετο, ἀλλ' ὀνόματος ἐπέβαινεν ἅμα μὲν φοβεροῦ, ἅμα δέ γε καὶ ἐρασμίου, ὡς καὶ πολλοὺς προσχωρεῖν καὶ ὑπ' ἐκείνῳ ἀγαπᾷν τάττεσθαι), αἱρεῖ μὲν οὕτω τὸ φρούριον, πλοῦτον δ' ἐκεῖθεν οὐ ῥᾳδίως ἀριθμητὸν περιβάλλε-

A

B

C

D

ται, τοῖς δ' ἰδίοις, ἀλλά γε καὶ τοῖς προσχωροῦσιν εὔπορον καθίστα τὸν βίον. Ὅθεν καὶ πολλοὶ ὑπ' ἐκείνῳ δεδουλωμένοι ἔχαιρον, καὶ ὑπ' αὐτῷ τεταγμένοι ἦσαν καθ' ὧν περ καὶ προσταχθεῖεν, ὡς κατ' ἀγάπην ἅμα γυναιξὶ μετῳκημένοι καὶ τέκνοις. Ἐντεῦθεν καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἀγαπήσαντες οἱ ὑπ' ἐκείνῳ ταττόμενοι, καὶ μᾶλλον οἱ Κρητικοὶ, ἤρξαντο θεραπεύειν καὶ τρόποις καὶ λόγοις ὑπὲρ ὃ προσῆκεν ἐκείνῳ, καὶ εἰς ἀποστασίαν τὴν ἀπὸ βασιλέως ὑπέκνιζον. Ὁ δὲ νέος ὢν ἄλλως καὶ φυσηθεὶς ἐκ μεγίστου φρονήματος, τὰ μὲν πρῶτα τοὺς λογισμοὺς κραδαινόμενος πολὺς ἦν προσλιπαρῶν βασιλέα τῆς ἀρχῆς μετατίθεσθαι. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθεν. Οἶδα δ' ἔγωγε γνοὺς τῷ πυθέσθαι τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ἡμῖν ὁμιλοῦντος καὶ περὶ ἀμφοτέρων τῶν αὐταδέλφων λέγοντος καὶ ὡς [P 145] τι τῶν εἰς ἔπαινον τιθεμένου μέγαν τὴν τἀδελφοῦ περὶ θατέρου κρίσιν τὴν τῆς ἀρχῆς παράλυσιν ἐπισπεύδοντος. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος μὲν καὶ ὑπὸ μεσίταις ἐζήτει τῆς ἀρχῆς ἀφεθῆναι καὶ πολὺς

sabant, ut vi bellica expugnari haud posse judicaretur. Experiendam ergo artem ratus, mulierem missis arcano litteris ac nuntiis pellicere tentavit, se illam conjugem ducturum pollicens. Sed cum id frustra diu fieret, femina connubii talis mentionem aspernante, interim explorata dux loci natura, animadvertit paludis ad arcem restagnantis quædam esse certis locis, hisque ad muros satis admotis, emissaria excavatis profundius alveis, quos alte defixa hinc atque inde tigna simul indicarent munirentque. Has ille corrivationes stagni missa manu occupavit; capitibus lignorum altrinsecus exstantibus, validis inter sese funibus devinctis tabulata imposuit, quibus deinde pro solo turribus, unde in muros pugnaretur, sustinendis est usus. His excitatis **212** in suggestum molibus imponit machinas subruendis aptas propugnaculis, navigiaque stagno cætero plena militibus immittit, quæ quantum possent admoverent se munitioni, quaque vi valerent, aut jaculando præsidiariis petendis aut obsidionali supellectili muris tentandis negotio servirent. Sic aliquandiu pugnatum exigua spe, si arci firmitatis parem præsidiarii repugnandi constantiam jungerent. Sed robur eorum partim admiratione ac terrore quodam ducis ipsos oppugnantis, cujus fama supra vulgarem modum inclyta celebrabatur, partim favore ac amore quem plerisque virtus illius humanitatisque passim prædicata inspirabat, remissum emollitumque sensim est, prout multorum est ad illum transfugiis declaratum cuivis conditioni præoptantium tam amabilis ducis auspiciis militare. Sic ille ista munitione potitus, et illa non facile numerabili pecunia illic, ut diximus, condita, in suam redacta potestatem, munifice usus tum suis ab antiquo militibus splendide remunerandis, tum iis quoque ipsis qui recens ad ipsum transfugerant præmiandis liberalissime, ut inde jam utrisque suppeteret quo commode copioseque deinceps viverent. Ista porro liberalitas incredibiliter illi affectus et studia pariter omnium conciliabat, nemine non gaudente subesse regimini tam humani ac munifici ducis, promptissimeque parato ad quidvis citra exceptionem ullam jussu ejus ductuque aggrediendum. Itaque gregatim ad illum concurrebant undique non singuli solum, sed suas quisque familias uxores ac liberos trahentes, ut ejus fortunam sine alio respectu sequerentur. Quod si hoc indigenæ patriis ultro relictis factitabant sedibus, multo scilicet ideo affectabant studiosius extorres jam Cretenses; qui patriam in exsilio se reperisse arbitrati talis oblato præsidio patroni, certatim omni obsequio factorum verborumque toti erant in ambienda viri gratia, obsequiosius haud dubie quam privato advenas in imperatoris ditione sese addicere fas foret, adeoque cupidum juvenem non obscure invitantes ad supremam invadendam potestatem atque ab imperatore deficiendum. Nec surdo ista, quanquam dissimulanter initio cunctanti, canebantur. Hinc enim consiliariis utens ad periclitandum acribus, generosa indole, flore ætatis, felicitate successibus probata, summa sibi quæque despondere audebat: inde tamen retardabatur magnitudine incepti. Quare spatium deliberationi captans, et forte **213** nascituris imminens opportunitatibus, petere interim ab Augusto institit ut se ab illa præfectura, quam sat diu gessisset, amoveret alioque traduceret; quod minime impetravit. Quin et hæc sequiorem in partem accepta in aula petitio est, prout mihi contigit intelligere e Michaele Augusto Juniore, familiari per id temporis colloquio. Referebat ille mihi, laudans et prædicans magnopere sapiens protosebasti (frater hic erat Philanthropeni, de quo agimus, major) de hoc ipso facto judicium. Is comperto germanum suum minorem semel iterum et sæpius, adhibitis etiam eodem amicorum officiis, postu-

Digitized by Google

ἦν εἰς τοῦτο δεόμενος, ὁ δὲ πρῶτος τῶν σεβαστῶν καὶ ἀδελφὸς ἐκείνου δυσωποῦντος ἀκούων περιήλγει καὶ κατεμέμφετο, καὶ αὐτοῦ κατέναντι βασιλέως ἀπιστίας ἐγγὺς τὸ πρᾶγμα ἔκρινεν, ἢν τις καταστα- θεὶς εἰς ἀρχὴν, πρότερον ἢ βασιλέα ἀφ' ἑαυτοῦ κινη- θέντα κελεύειν, αὐτὸς ζητοίη καὶ προσαναγκάζοι τὴν ἄφεσιν, βασιλεὺς τὸν λόγον ἀποδεξάμενος. ἐπὶ σχολῆς περὶ ἀμφοτέρων πρὸς ἡμᾶς λέγων, ἐκείνου μὲν τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἱκεσίαν ὑπεδήλου, τούτου δὲ τὴν κρίσιν ἐθαύμαζε, λόγῳ δεικνὺς ὁπόσον οἶδεν οὗτος ὑπὲρ ἐκείνον τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς παρὰ τῶν ἐν τέλει κατὰ τὸ εἰκὸς ὀφειλόμενον. Τὰ πρῶτα γοῦν οὕτως ἐκεῖνος οἰκονομεῖν ἔγνω τοιούτους λο- γισμοὺς ἀποκρούσασθαι. Ἐπεὶ δὲ ἡ ῥανὶς ἠνδελέχει ὥστε καὶ τὴν πέτραν, τὸ τοῦ λόγου, κοιλαίνειν ἔχειν, καὶ οἱ ἀμφ' ἐκεῖνον μετέωροι πρὸς καινοτομίαν ἦσαν, μεῖζον ἢ κατὰ στρατηγὸν θωπεύοντες, καὶ τέλος τὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τινὲς τῶν ἐκείνου ἀποστροφὴν οἷον καὶ εἰς τὸ μετέπειτα ἐπλάττοντο κάκωσιν, ἐν δεινῷ τιθεμένου λέγοντες τὸν τοσούτων χρημάτων

A σωρὸν, ὡς αὐτοῦ μὲν δέον ὂν τὰς δυνάμεις ἱκανοῦν- τος ῥόγαις, ἐκείνου δὲ νοσφίζεσθαι βουλομένου τὴν δι' ἐκείνων τῶν ἐχθρῶν προνομὴν, φρόνημα ἐντεῦ- θεν νεανικὸν καὶ πλέων ἐξ ἀνδραγαθίας φρονήματος ὑποκατακλίνειν πρὸς ὅπερ ἤθελον ἥρξαντο, καὶ ἀδο- ξεῖν ἐποίουν ὡς οὐδὲν τὸν δεσπότην ὄντα. Συνῆσαν αὐτῷ καὶ μονάζοντες, ὁ μὲν φιλίως ὁ Τάρχας ἐκ δύ- σεως, τότε δὲ τῆς τῶν Σανίδων μονῆς καθηγούμε- νος, ὁ δὲ προσγενῶς ὁ Ἀκροπολίτης Μελχισεδὲκ, θεῖος ὢν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, πρὸς ἐκεῖνον ἔχοντες, οἳ δὴ καὶ ὡς εἶχον κατήπειγον τὴν ἐγχείρησιν· πολλὰ γὰρ ἔλεγον φθάσαι πανουργήσασαν τὴν τύχην, εἴ που μὴ αὐτὸς προλαβὼν τὰς ἀπὸ τοῦ βασιλέως ὀργὰς ὑποτέμοιτο. Τὸ δέ γε στρατιωτικὸν ἅπαν καὶ παρακεκινημένον ἦν καὶ πρὸς ταραχὴν μετέωρον,
B διὰ μίσους τοὺς περὶ τὸν βασιλέα ποιούμενοι, καὶ φανερῶς τὰ τῆς μεταβολῆς ἐβούλοντο, διαγανακτοῦν- τες εἰ αὐτοὶ μὲν διὰ πόνων χωροῦντες καὶ τῶν ἐσαεὶ κινδύνων ἑτέροις τὴν ἐξουσίαν χαρίζονται, ἐκεῖνοι δ' ἐν ἀνέσει τρυφῶντες μηδὲ χάριν εἰσομένοις ἐώκε-

lasse ut sibi potestas abrogaretur, ægre id ferre se ostendit, ac coram Augusto haud parce vitupe- ravit inconsultam, ut aiebat, petitionem fratris, quæ non multum abesse ab infidelitate videretur. An non enim cum fide atque obsequio imperatori a subditis debito pugnare, præfectum ab illo functioni cuipiam non exspectato principis motu proprio id per se agere, vehementer instando extorquereque modis omnibus conando, ut vel inde ubi est amoveatur, vel promoveatur alio; qualium rerum plenum arbitrium liberæ principis voluntati relinqui ab omnibus par sit, una in- discussæ et e nutu obnoxie pendentis obedientiæ sibi gloria relicta. Eam protosebasti orationem a se auditam multis verbis de germano utroque no- biscum disserens Augustus Junior laudabat, fa- ctum minoris reprobans, majoris prudentiam ad- mirans, ac videlicet eo nomine illum huic longe præferendum censens; qui unus callere se osten- deret, quod sit gerentium magistratus erga prin- cipes officium, qua indifferentia subjacere voluntа- tibus eorum, nulla propriæ inclinationis ratione habita, debeant. Nec vero hæc idem aliis solum dixit, fratri, cuja res vertebatur, frater tacuit. Monuit eum litteris in eamdem scriptis senten- tiam, et est magnopere hortatus tales ut a sese procul cogitationes repelleret. Sed efficaciores apud hunc erant familiarium et clientum suorum assidue ipsi adulantium voces. His e spebus ple- rique ambitiosis **214** inhiabunde suspensi cum nullum finem facerent inculcandi ei suas laudes illumque inflandi opinione ingenti suæ potentiæ ac meriti, sensim evenit ut quemadmodum, quod aiunt, crebro per longum tempus stillæ illapsu petræ etiam excavantur quantumvis duræ, ita hisce assiduis ad altiora, quibus se dignum duceret, quærenda levium hominum impulsibus denique ille commoveretur, cum præsertim ad eum per-

vertendum spes cum metu conspiraret. Nam iidem qui ampla illi defectionis ostentabant præmia, timores, ni ea strenue captaret, intentabant a tunc potentibus rerum atroces : quippe hos ipsi clan- culum invidere fingebant, gravesque in posterum parare calamitates. Ægre videlicet ferre imperа- torem hujusque ministros aiebant, quod Philan- thropenus tantam illam tot felicibus incursionibus congestam ex hoste prædam erogationibus et dona- tivis, quibus suos milites locupletaret, totam effun- deret, nihil ex ea ærario inferret. Sic undique circumventum tumidi muneribus fortunæ et virium conscientia subnixi juvenis animum paulatim in- clinare quo volebant mali consiliarii cœperunt, tanto ingenerato illi contemptu imperatoris, ut eum pro homunculo nihili ac suæ dominationi potentia sustinendæ impari haberet. Cooperaban- tur ad istiusmodi sensus talemque persuasionem in Philanthropeno confirmandam et quidam mo- nachi, Tarchas videlicet ipsi amicus, ex Occiduis oriundus tractibus, tunc autem monasterio Sani- dum præfectus, et ex ejusdem consanguineis Acro- polita Melchisedech, patruus ipsius uxoris. Hi quantum poterant Philanthropenum ad cito expe- diendum rebellionis consilium urgebant, memo- rantes inconstantiam fortunæ, et ea considerata cavendum ipsi aientes ne quæ impense favisset hactenus, mala in posterum ei ab infenso haud dubie imperatore gravissima cuderet, quorum una esset prævertendorum a seque amoliendorum ra- tio, larvam exuere quamprimum et servitii jugum excutere. Incumbebant in idem vehementer con- cordia exercitus universi, ductorumque ac militum fere quotquot in **215** illis castris censebantur studia. Apud hos omnes magno in odio imperator et ejus familiares erant. Passim de illis murmu- rabant, indignantes suis ipsorum laboribus, peri- culis continuis ac miserrimis ærumnis emi tran-

Digitized by Google

σαν ὧν εὖ πεπόνθασί τε καὶ πάσχουσι παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον καὶ τῶν ἀποτεταγμένων [P 146] κολούονται. Καὶ προσερχόμενοι κατὰ στίχας πλέον ἐθεράπευον τοῦ εἰκότος, καὶ ἀξιώτερον ἄρχειν αὐτὸν παρὰ τοὺς ἄλλους ἐδικαίουν καὶ προσηνάγκαζον, ὀλίγα βασιλέως καὶ τῶν τοῦ βασιλέως φροντίζοντες. Εἶναι γὰρ σφίσιν ἐκ πολλῶν τὸ βουλευόμενον ἀνυστὸν, καὶ μᾶλλον τριῶν τῶν ἰσχυροτάτων, τοῦ τε τὸν λαὸν πάντα ζημίαις βαρούμενον καὶ συνδόσεσιν εἰς ἀποστασίαν ἕτοιμον εἶναι, τοῦ τε πάντας εὐμενῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν, ὅσοι δὴ καὶ ὑπ' αὐτῷ στρατεύονται, καὶ τρίτου τοῦ καὶ παμπληθοῦς εὐπορεῖν Περσικοῦ, ἀνδρῶν οὐκ ἄλλον εἰδότων ἢ τὸν αὐτοὺς αὐτομολήσαντας καὶ ὑποδεξάμενον καὶ ὡς εἰκὸς θεραπεύσαντα· εἶναι δὲ καὶ εἰς χιλιάδας ποσουμένους, μαχίμους ξύμπαντας, ἐνὸς ἐξημμένους βλέμματος τοῦ σφᾶς ἄγοντος. Ταῦτα λέγοντες κατεμάλασσον τὴν ἐκείνου γνώμην μετεωριζομένην ἤδη πρὸς ἀρχῆς ὄγκον, καὶ φανερῶς ἀποστατεῖν ἔπειθον. Τότε τοίνυν τόσους ὁρῶν ἐκείνους τολμήματος γέμοντας

quillam fruitionem vitæ affluentis omni honore ac rerum copiis usque ad luxum hominibus ignavissimis, qui ne tanti quidem ducerent profiteri beneficium, et infelicissimis militibus hostium intra limitem incursum suorum objectu corporum intercludentibus, saltem verbo testari se nonnihil debere. Quanquam videri tolerandum si gratiam benemeritis omitterent reddere, nisi quod ingrate crudeliterque actitabant, benefactis maleficia rependerent, stipendia et pensiones militantibus olim constitutas avare ac maligne intervertentes. Istiusmodi pleni turbidis sensibus tribuni ac centuriones passim totis ordinibus manipulatim turmatimque sequentibus ad Philanthropenum quotidie itabant, honores ei quæ ipsius fastigium excederent deferentes, eisque multo videlicet dignioremaffirmantes ipsum quam istos alios, qui tamen hos sibi eximie reservari ducerent æquum. Addebant his vim pene quamdam supremæ dignitatis arripiendæ deficiendique ab imperatore palam, nihil ejus, quippe imbellis debilisque, nec inertium et pariter imbecillium ipsius ministrorum, quantumvis exarsuras his auditis iras sese curare declarantes. Secessioni enim ab iis suæ defectionique sustinendæ ac citra omne improsperi successus periculum tuendæ tria sibi adesse fortissima præsidia, primum aversionem a regimine præsenti et pronitatem in res novas universi populi, tributis exactionibusque sine fine immanibus exhausti, alterum favorem ac benevolum studium in Philanthropenum omnis hominum generis, præsertim autem sub signis ejus merentium, tertium denique ingentis multitudinis Persarum virtute illius ac liberalitate devinctorum, paratorumque ad nutum sequi quocunque duxerit. Horum, aiebant, multa millia fortissimorum et bellis tritorum hominum exspectare ab eo signum promissi, simul innuerit, transfugii. Iis ille **216**

A οὐ μετρίου καὶ ταῖς ὑπὲρ τοῦ ζῆν εὐμαρῶς ἐλπίσι σπερχομένους, πρὸς μὲν τὸ τῆς ἐγχειρήσεως μέγεθος καὶ λίαν ἄτολμος ἦν καὶ ἐπιεικῶς κατωρρώδει, τῷ δὲ κατὰ σφᾶς ἀλογίστῳ θράσει ἐν ἐλπίσιν ἦν ταῖς μεγίσταις καὶ ἀπεθάρρει τὸ τόλμημα. Ἀλλ' ὅμως πεῖρᾳ θέλων μαθεῖν καὶ τῶν λοιπῶν τὴν γνώμην, καὶ εἰ πάντες πρόσκεινται τοῖς αὐτοῖς, συναγαγὼν εἰς ταυτὸ συνόλους καὶ σταθεὶς ἐπὶ μέσων πλεῖστά τε κατετείνετο, ἐξ ὧν παρίστα τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην καὶ τὸ δημοτικὸν ἐφ' ἅπασι, τήν τε ὑπὲρ τῆς τῶν Ῥωμαίων μετὰ σφῶν αὐτοῦ σπουδὴν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ διαγόντων (τοὺς περὶ τὸν βασιλέα λέγων) οὐχ ὅπως ἀποδοχὴν, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἀποστροφὴν καὶ ἐπαιτιάσεις μυρίας μηδὲν προσηκούσας, ὥσπερ ἂν αὐτὸς μὲν ἐτρύφα τοῖς B πράγμασι καὶ σύναμα κατεβλακεύετο, ἐκεῖνοι δ' ἐπόνουν καὶ κατεγήρων τοῖς κράνεσι καὶ μάχαις ταῖς κατ' ἐχθρῶν παρεβάλλοντο. Δοκεῖν γὰρ ἐκείνους μὴ χαίρειν ἐπὶ τοῖς σφῶν κατορθώμασιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀδημονεῖν καὶ ἀλύειν ὡς κακὰ πάσχοντας. Παρ'

auditis emolliebatur scilicet, ac volens patiebatur detorqueri se in pravum a rectitudine debiti a subdito principibus officii. Atque hinc quidem dum studia, dum vota, dum alacritatem se ad imperium vocantium et spes in eo vitæ in posterum lætæ collocantium tot virorum fortium circumspicit reputans, facile proficiebatur ad palam rebellandi concipiendam audaciam. Rursus in eo C cogitati molem imperii, negotii aleam, incepti magnitudinem æstimante, adeo elanguescebat prior ille impetus, ut horrore non dubio tentari nimiaque constringi formidine videretur. Ergo inter istos æstus alternos, hinc spei alienis suggestionibus obtrusæ, illinc metus propria circumspectione admoti, libratus ipse licet momentis utrinque paribus, et incertus adhuc consilii, ut saltem aliorum, quorum minus eminerent studia, sententiam experimento deprehenderet arcanam, probaretque num omnes unanimiter sui milites in propositum sui, quidquid aggrederetur, sequendi ad extremum conspirarent, vocatis in concionem militarem simul cunctis, stetit altior in medio, plurimaque disserit, magnopere incumbens ad demonstran- D dam suam in omnes charitatem mitemque ac popularem per omnia imperandi rationem, verum præterea studium in rem Romanam cum suum tum ipsorum, quod perspiceret; glorians etiam et gratulans utrisque communiter, quod tam longe abessent ab assentando illis otiosis, qui vitam in remissione ac luxu transigerent (sic imperatorem et apud eum assiduos traducebat) ut succenserent iis libere suamque ab ignava ipsorum segnique mollitie aversionem minime dissimularent. Atque hic effusus licenter est in criminationes innumeras regentium, parum aut nihil pertinentes ad rem, causans imperatorem quidem defungi ludibunde negotiis, suam ex his unice oblectationem captando, cumque familiaribus regiminis mini-

Digitized by Google

ὧν καὶ τί προσδοκᾷν εἶναι τῶν ἀγαθῶν τοῖς ὁσημέραι ταλαιπωρουμένοις, ὅπου γε καὶ οὐκ ἀγαθὰς τὰς ἀπ' ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς ἀφιγμένας φήμας φόβον τὸν ἔσχατον ἐμποιεῖν συμβαίνει ὡς διαπραττομένοις τὰ χείριστα; Ταῦτα δ' εἶναι μὴ μόνον πολλῶν φθονούντων ἄλλων, ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτοῦ μηδὲν ἐπαΐοντος πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν· « Οὔ δὴ μὴ συνιδομένου, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἄν τις καὶ [P. 147] συλλογίσαιτο, » ἔλεγε, « κατορθοῦσιν ἡμῖν, σφαλεῖσί γε πάντως τίς ἐλπὶς ὑπολέλειπται; » Ταῦτα λέγων, καὶ τὰς δυνάμεις καταδημαγωγῶν τῷ καὶ βαθυτέρων ἅπτεσθαι καί γ' ἐμφανεστέραν τὴν αὐτοῦ γνώμην ποιεῖν ὡς ἀποστατησείοντος σὺν αὐτοῖς, εἰ βούλοιντο (οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοῦ λοιποῦ εὐμαρῶς διάξειν, εἰ καθ' αὐτοὺς πονοῦντες αὐτοὶ τῶν κινδύνων τὰ ἆθλα καρπίζοιντο), εὐθὺς καὶ ἔτι συνείρων τοὺς λόγους, καὶ τῶν κρατούντων τὰ πολλὰ καθαπτόμενος ὡς μηδ' οἷόν τ' ἐσομένων ἑαυτοῖς ἀμύνειν μηδὲ βραχὺ ἐκείνων ἀποκλινάντων, ὑπερηφανῶν ὅλως καὶ μεγαλιζόμενος ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐκείνους εὗρισκε παραυτὰ πειθηνίους; ἐς τόσον ὥστε καὶ βοᾷν ἀπεντεῦθεν καὶ πόλλ' ἄττα λέγειν ἀπόφημα κατὰ βασιλέως, ἀποστρίς indormire supine curis publicis, neutris pensi quidquam habentibus, bene an secus populo esset, dum suarum ipsis constaret certa ratio fruitioque voluptatum: « Nos quippe interim, addebat, vice ipsorum laboramus; nostra sub galeis capita canescunt. Nos in acie stamus; nos prælia cum **217** hostibus facimus, utinam istis, qui fructu nostrarum ærumnarum deliciantur, gaudere saltem dignantibus allato victoriarum nostrarum nuntio! Invident enim contra nobis sterile illud ipsum decus, et iræ prætextus quærunt, ne gratiam debere videantur. Itaque nostris successibus auditis æstuare ipsos dolorisque signa intimi cognovimus edere: quin et queri tanquam injuriam passos. Unde intelligitis quam mercedem heroicorum ab his exspectare facinorum debeamus. Verum hoc ipsum certius quotidiana experientia nos docet, nihil inde aliud accipere solitos nisi novorum injunctiones laborum, imminutiones stipendiorum veterum, subtractiones alimentorum, denique minas sortis in posterum etiam pejoris. Fidis enim amicorum indiciis discimus aut deferri aut delata simulari gravia in nos illuc crimina, de quibus dum isti deliberant, nobis quid aliud fit reliquum quam in tristi exspectatione pœnarum sævissimarum trepidam anxiamque vitam ducere, utique mox pessima passuris, ea solum de causa quod fecerimus optima? Neque hi magis in nos ingratissimi sensus ministrantium illic et rebus gubernandis præfectorum quam ipsius sunt principis. Primus ille et maxime omnium invidet nobis, ille et implacabiliter nos odit: ille avide omnes sinistros de rebus nostris undecunque rumores accipiens, ad quasvis defensiones innocentiæ nostræ patrocinantium aures habet inexorabiliter occlusas. Videte autem quam ab eo, qui felicium

προσποιουμένους τὴν ὑπ' ἐκείνῳ δουλείαν καὶ ὑπ' αὐτῷ τάττεσθαι θέλοντας. Ὅθεν καὶ ἀλλήλους παροτρύνοντες ὡς οὐδὲν ὧν ἔγνωσαν μεταβληθησόμενοι, αὐτὸν καὶ τὴν ἡγεμονίαν δέχεσθαι κατηνάγκαζον ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ γε καὶ τεθνηξομένων ἁπάντων, εἰ εἰς ἀνάγκην τινὰ κατασταίη. Καὶ τοῦτο συμβαίη· μηδὲ γὰρ ἔχειν ἐντεῦθεν ὅλως ἀφηνιάσαντας ἀμφιγνωμονεῖν ἐπ' ἐκείνῳ, ἀλλ' ἀξιοῦν ἐρρωμένως καὶ τοῦτον σπῆναι τοὺς λογισμοὺς καὶ μηδὲν τῶν ὅσα φέρει τοῖς καθ' αὐτὸν ἀρωγὴν ταῖς ἀμφινοίαις καταπροΐζεσθαι. Μηδὲ γὰρ δίκαιον αὐτοὺς μὲν ἐκ τοῦ παραχρῆμα ὅλαις ἡνίαις αὐτῷ προσρυῆναι καὶ αὐτοῦ μόνου ἔχεσθαι, καὶ ἢ θωπείαις ἢ φόβοις ἕτοιμον εἶναι ἐνδιδόναι τε καὶ ὑποχαλᾶν. Τοῦτο γὰρ ἴδοιν τινας καὶ ἐπὶ τῶν ἐνοχλούντων, βάρος τὸ προστυχὸν εἴπερ οὐχ ἅμα πάντες ἐρρωμένως οὐδ' ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀνωθοίεν ἐνστάσεως, κινδυνεύειν, εἴ τινες καθυφείντο, ἐντεῦθεν πάσχειν τὰ ἔσχατα ξύμπαντας. Μέγαν δ' εἶναι καὶ τοῦτον οὐχ ἧττον τὸν ἆθλον, καὶ κοινῆς τῆς ἀπὸ πάντων δεόμενον κατὰ τὸ προσῆκον ἐνστάσεως. Ταῦτα λεγόντων τε καὶ τῷ πιστῷ κατὰ σφᾶς θαῤῥοῦντι διδόντων, εἶχε μόλις ἐκεῖνος καὶ τὸ τῆς ἡγεnostrorum contra hostes successuum nullam acquiescentis animi lætitiam ac gratulationem ostenderit audiens, offensionis, si qua Marte, ut solet, vario in bellis inciderit, sperare veniam possimus. » Super hæc plura congessit iræ in imperantes concitandæ militum et contemptui eorumdem ingenerando accommodata, quo sic exploraret certius quid illi animi haberent, quantumque in studiis illorum ac fide erga se constanti collocare fiduciæ non imprudenter posset. Eo enim, ut diximus, consilio hanc erat ingressus orationem, ut intimam astantium eliceret sententiam arcanasque nudaret voluntates; id quod haud dubie consecutus est. Illo enim ultra jam indicata pergente memorare de contemptissima inertia duorum Augustorum, **218** de administrantium res sub istis inconsulta socordia, de inopia et imbecillitate illius sola jam specie vanaque majestate antiqui nominis perstantis principatus, qui ne minimo quidem contra insurgentis cujusvis incursui sustinendo, nedum repellendo ulciscendove par omnino sit futurus; cumque his ex adverso magnifica de se prædicans adjungeret, suam artem, suam bellicam felicitatem, suo ductu toties victricium robur numerumque gloriose jactaret copiarum, adeo multitudinem commovit ut e concione voces erumperent consonæ universorum partim imperatori mala multa dicentium et imprecantium, partim illi de solio detruso Philanthropenum subrogari jubentium. Hunc enim se deinceps unum agnoscere, uni velle servire, pro uno promptos esse periclitari; unius, quovis duceret, quidquid præciperet, imperia exsequi, nutum sequi; ejus denique unius auspiciis usque ad mortem, si fors ita tulerit, fortiter oppetendam pugnaturos. Unum a suo duce vicissim petere,

Digitized by Google

μονίας ἀναδέχεται ὄνομα. Καὶ δῆλος ἦν ἐντεῦθεν ἐκ πολλῶν ὧν ἔπραττε στρατηγίαν φέρων καὶ ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον, οὕπω δὲ ἡ παρασήμοις ἢ μὴν ὀνόματι ἀπεθάρρει κλεῖζεσθαι, καίτοι τὰ πολλὰ παρὰ τῶν προὐχόντων ἐν τῷ στρατῷ βιαζόμενος. Ἐξουσιαστικώτερον δὲ τῶν πραγμάτων ἐπείληπτο, καὶ οὐδὲν ἐδόκει οἱ ἐξ οὗπερ ἂν καὶ ὡρῴωδει, οὐδ' ἄλλοις ὑπακούειν ὅλως τὸ ἀπὸ τοῦδε ὑφίστατο, ἀλλ' αὐτὸς [P. 148] ἡγεμὼν ἐν πᾶσι καὶ παρὰ σφίσι καὶ ὅπη παρῇει. Ἔφριξαν γὰρ τότε καὶ οἱ περίοικοι τὴν ἐπισύστασιν, καὶ μᾶλλον ὅτι τὸ Περσικὸν πολὺ ἦν, οἷς δὴ καὶ πιστοῖς ἐχρῆτο καὶ παρασπίζουσιν ἀπεθάρρει, καὶ μόνον κελεύειν ἦν ὡς συνδραμουμένοις αὐτίκα καὶ κατὰ τὸ ἐκείνου δρασείουσι θέλημα. Ἀπέσβεστο τοιγαροῦν ἐκεῖσε τὸ βασιλέων ὄνομα, παρὰ μόνον τὸ εἰς περισυρμὸν μεμνῆσθαι καὶ λοιδορίαν. Αὐτὸς δ' ἦν ἐκείνοις καὶ ἄρχων καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλέως φέρων, εἰ καὶ μὴ ὄνομα, ἀλλ' ἄξίωμα. Καὶ ὅσων τῶν ἐκεῖ φρουρίων ὡς ὕπαρχος βασιλέως ἐπείληπτο πρότερον, ταῦτ' ἀποστείλας τοὺς καθέξοντας ὑφ' ἑαυτὸν ἄλλως καθίστη ὡς δεσποτικῶς τοὐντεῦθεν ἄρχοντα. Ἦν δέ που καὶ μοναῖς παραβάλλῃ (πολλαὶ δ' αὗται καὶ μέγισται), οὐ βασιλέως ἦν ὄνομα τὸ μνημονευόμενον, ἀλλ' αὐτοῦ γε καὶ μόνου κατά τι κράτος ἀρχοντικὸν καὶ αὐτοδέσποτον ὄνομα. Ἀφ' ὧν καὶ πολλὰ δεσποτικῶς ἀφαιρούμενος τοῖς στρατιώταις παρεῖχεν, ἀσμένως τῶν ἐχόντων κατατιθεμένων παρ' αἰτίαν ταύτην ὅτι τοιούτοις καιροῖς ἐμπεσόντες οὐ τὰ προσήκοντα τοῖς καιροῖς ἔπασχον, ἀλλ' ἄσκυλτοι διέμενον καὶ ἀτάραχοι. Πρῶτον δ' ἦν ἐκείνου στρατήγημα τὸ ἐκεῖ που τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Θεόδωρον διατρίβοντα ἀποστεῖλαι τοὺς κατασχόντας· ὃν δὴ καὶ κατασχόντες τῷ κατ' Ἔφεσον φρουρίῳ φέροντες ἐγκατέκλεισαν. Ἔπειτα τὴν στρατείαν ἀναλαβών, συνεωσμένων σφίσι παρ' ἐλπίδα καὶ τῶν πραγμάτων, ἐν τοῖς κατὰ Νύμφαιον τόποις ἀμηχάνιζοντο. Καὶ δὴ συνεκρότει μὲν τοὺς ἱππεῖς καὶ φιλοτιμίαις ἠγάλλε πάσαις, τοὺς δέ γε πεζοὺς ἐπιβήσας ἵππων ἱκανοὺς ὁπλίτας ἐξητοιμάζετο. Ἀφεώρα δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀλλαχόθι ἡγεμονεύοντας, καὶ ἐσκό-

ne dimidiate rem tantam agat, ne nomen Augusti recusando aut insignia imperii palam assumere cunctando, respicere imperantium gratiam et receptum apud eos veniæ sibi retro providere videatur. Metum ac suspicionem suis se pro eo in extremum dantibus discrimen militibus demeret; ne aulæ in posterum aut delusus fallacibus promissis aut minis inanibus deterritus se subtrahat, suosque deserens sibi consulat, destitutosque, qui tantam semel aleam ejus causa jecerint, iis prodat ipsis quorum, ut ei gratificarentur, odia in se provocaverint. Communi ducis ac militum conspiratione, insolubili nexu, indivulsa, quidquid blandum aut sævum undevis occurrerit, utrorumque societate rem egere quam susciperent, faciem concorditer incumbentibus, dubitante aut respectante quidquam ullo corrumpendam. Magna præmia **219** proponi, sed quæ magno et perfecte unanimi nisi conatu petantur, haud proventura sint. Talia vociferantibus et instantissime urgentibus cedens Philanthropenus, tandem nomen imperii assumit. Itaque cœpit ex hoc agere ut proprio nec ex ullo jam alterius nutu suspenso regimen administrare arbitrio præ se ferret. Nondum tamen titulum Augusti vel insignia imperii admisit, quamtumvis hoc eum ut faceret præcipui ductores ordinum omni ope cogere tentarint. Tamen, ut dixi, auspiciis cuncta suis unius gerere deinceps instituit, eaque libere ac palam sese auctorare potestate, quam, ut nulli hominum acceptam ferret, ita ejus usus reddendæ cuiquam rationi minime obnoxius videri vellet. Hæc per illos limitaneos tractus tum novitas vulgata magnam passim consternationem attulit. Cohorrescebant haud dubie periti rerum omnes, et minis malorum quæ ex tam potenti conjuratione in Romanum imperium eruptura jure timerentur, usque ad desperationem salutis publicæ conturbabantur. maxime cum reputarent præter exercitum tam numerosum ac fortem præsto esse Philanthropeno paratas ad nutum, et signum modo veniendi exspectantes, validissimas e Perside copias; quibus ad rebellium factionem aggregatis, ubi reperturus, unde petiturus speraretur imperator quantum erat necesse virium idonearum, ut posset in tempore obsisti? Exstincta in iis locis erat auctoritas omnis imperii, nomenque Augustorum nonnisi ad ludibrium et contumeliam memorabatur. Unus dux, unus princeps Philanthropenus celebrabatur, penes quem summa imperii usu ipso residebat, utcunque ille nondum titulum aut insignia imperatoris assumpsisset. Arces limitis illius, quas fiduciario hactenus jure uti ab Augusto commissas tenuerat, quo jam sibi propriè assereret, deductis inde veteribus præsidiis novos **220** imposuit e sibi fida militia custodes. In monasteriis, quæ obiter occurrerent (sunt autem in illis tractibus multa et maxima) omitti jubebat inter sacra solitam mentionem Augustorum, suumque ut nemini subjecti principis memorari nomen mandabat nullo audente detrectare. Quid enim contra hiscerent inermes ascetæ adversus edictum tanto circumfusi exercitu ducis, qui se dominum omnium, ne sacris quidem exceptis, reipsa probabat, multa passim e cœnobiis auferens quæ militibus largiretur, monachis quæcunque poscebantur libenter tradentibus, dum reputabant pro conditione temporum parvas istas et tolerabiles haberi debere jacturas, iis utique qui ut ipsi locis perinfestis, adeo turbulenta tempestate, inspoliati hactenus in statu satis tranquillo perseverarent. Primum porro, postquam rebellaverat, Philanthropeni bellicum facinus fuit mittere qui comprehenderent Theodorum imperatoris fratrem, in vicinia tum forte commorantem, quem in arcem deportatum ad Ephesum sitam ibi custodiri clausum jussit. Hinc protrusis jam ultra quam primo

Digitized by Google

πει πῶς ἂν αὐτῶν περιγένοιτο. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀμελῶς εἶχεν, ὡς αὐτίκα ἢ χειρὶ ἢ λόγοις προσαξόμενος· περὶ δέ γε τοῦ πρωτοβεστιαρίτου Λιβαδαρίου, ὅσον σύνεγγυς εἶχε τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἡγεμονίαν ἐν τοῖς περὶ τὰ Νεόκαστρα καὶ Λυδίαν πᾶσαν καὶ Σάρδεις αὐτὰς, τοσοῦτον καὶ διὰ φροντίδος πλείονος εἶχεν ἐλεῖν, εἰ καὶ ἄλλως ὑπερηφάνει, οὐδὲν τάχείνου οἰόμενος, δίκην δὲ πτωκὸς ἐλπίζων ἐκεῖνον χειρώσασθαι. Ἀλλ' ἔδειξε ταῦτα διὰ βουλῆς ἔχων, ὡς ὅπου Θεὸς ἀντιπράττει, καὶ ὁ δοκῶν βραδὺς φθάνει καὶ τὸν ὠκύτατον, πᾶσα δ' ἰσχὺς μάταιον συνέσεως ἀμοιροῦσα. Ἐκεῖνον γὰρ καὶ βλέπειν ἤθελον ἐν βασιλικαῖς ἀξίαις οἱ συλλαμβάνοντες, ὡς ἐντεῦθεν ἀναῤῥίψαντας κίνδυνον ὅλως ἐμπεδωθέντας ὅλαις ἐνεργεῖν [P. 149] προθυμίαις καὶ ἐπαποθνήσκειν τῇ ἐγχειρήσει βούλεσθαι. Τὸ δ' ἦν ἐν ἀναβολαῖς τὸ τόλμημα, ὡς δοκεῖν διευλαβεῖσθαι καὶ ἀμφιγνωμονεῖν. Καὶ τὸ μὲν παρὸν στέργων, πρὸς δὲ τὸ μέλλον ἀποσκοπῶν, ἐκείνους μὲν ἐθεράπευε παντοίως καὶ χάριν ἐδόκει εἰδέναι μὲν τῆς εἰς αὐτὸν σπουδῆς, ἑαυτὸν δὲ παρεξῆγε τῶν μεγίστων ὀνομάτων, οὐκ εὐελπις ἀραρότως ὢν ἐπὶ τῷ τέλει, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσελπιστῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν οὕτω διττὰ στρέφων τὸν καιρὸν ἐζυγοστάτει, καὶ τὸν μὲν παρόντα ὡς εἶχεν ἐξεθεράπευε, τὸν δὲ μέλλοντα ὑφεωρᾶτο, καί γε ἀπολογίαν ὑπολελεῖφθαι, ἂν τι προσκρούσοι, προὐνόει. Τοῖς δέ γε Κρητικοῖς, καὶ μᾶλλον τῷ σφῶν ἐξηγουμένῳ Χορτάτζῃ, τοῦτ' ἀσφαλὲς οὐκ ἐδόκει τέως· αὐτῷ γὰρ εἶναι καὶ ἐσαῦθις μεταγνόντι παραιτεῖσθαι πρὸς βασιλέα, καὶ ὑπ' ἀσφαλείᾳ τῇ ἰοικυίᾳ, ἔστι δ' οὗ καὶ ὑπὸ μεγίσταις χάρισιν, εἰς χεῖρας ἑαυτὸν ἐγχειρίζειν τοῖς πρὸς τὸν βασιλέα ἀξιοῦσι, σφίσι δ' εἶναι τὸν κίνδυνον ἄφυκτον πάντως, οὐκ ἔχουσιν ὅπη ἂν τῶν τῆς ἀποφυγῆς τόπων ἐκσταῖεν καὶ ἀπερείσαιντο.

ι'. *Περὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίτου Λιβαδαρίου, καὶ ὅπως περιεγένετο τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ.*

Καὶ ταῦτα μὲν ὁρώντων τὰς τοῦ ἡγεμόνος ἀναβολὰς ὁ νοῦς οὐκ ἔξω τῶν εἰκότων ἀπεσχεδίαζε, καὶ ἐν ὑπονοίαις μεγίστας ἐποίει εἶναι· ἑτέρωθεν [P. 151] καὶ ὁ πρωτοβεστιαρίτης τὸ ξυμπεσὸν παρὰ πᾶσαν

destinaverat rebus, haud amplius dissimulandum cunctandumve ratus, assumptum exercitum in loca Nymphæ circumsita duxit, ibique in stativis habuit. Ipse interim augendo præsertim equitatui intentus, quam amplissimis conditionibus equites undecunque invitabat, equo etiam attributo non paucis eorum quorum virtutem pedestri militia probarat, e quibus cataphractorum validos ordines confecit. Circumspicere tum cœpit præfectos finitimarum regionum, et secum modos exquirere cujuscunque ipsorum subigendi. In his primus occurrebat protovestiarita Libadarius, quem præoccupare eo sollicitius studebat, quo viciniora ille obtinebat loca, terris circa Neocastra sitis **221** Lydiæque universæ ac ipsis Sardibus præpositus. Quanquam hunc quidem, sui opinione prætumidus, contemnere solebat ac nihili ducere, non dubitans sperare sese illum instar lepusculi capturum ; sed tam audacis consilii diversissimus eventus demonstravit quamlibet strenuos, cum horum Deus cœptis adversatur, a tardis ac lentis etiam, qualis Libadarius Philanthropeno videbatur, facile capi prævertique, quod vis consilii expers mole ruat sua. Atque istum quidem primum videre in acie cupiebant qui Philanthropeno auctores fuerant supremæ potestatis arripiendæ. Periclitandum statim, et nulla mora interposita cum hoc imperatorio duce, qui prope staret oppositus, aleam prælii jaciendam contendebant. Hinc omnino initium ducendum, promptosque se in id ad fortissime pugnandum ponendasque, si res posceret, in certamine animas ardentibus studiis ferebant. At tam alacres et impatientes otii militum impetus mira ducis cunctatio, variis prætextibus, frustrabatur ; quæ res acrem plerisque suspicionem movit, dubitare adhuc Philanthropenum, nec certum consilii opperiri si quid auræ afflaret ab aula prosperæ, quæ quæ illic restituendæ fortunæ ansam commodam offerret. In eam partem interpretabantur in homine ambitionis notæ tam pertinacem recusationem Augusti nominis, cujus vim ipsam ac potestatem invasisset. Inde profecto apparere non plane depositam illi spem reconciliandæ cum imperantibus gratiæ, cujus intuitu pertimuisset nimis invidiosos titulos, et rem integram imminens tempori servare studuisset, suis rationibus, quantolibet sibi subjectorum detrimento, consulere certus, ubi occasio daretur. Tali eum animo præsentia tenere, futuris inhiare ; nec velle, si quid offenderit, plane sibi occlusum ad principis gratiam regressum. Penitissime omnium in eam cum suis ingressus suspicionem est unus e præcipuis defectionis suasoribus, ductor Cretensium **222** Chortatzes. Huic patria extorri, peregre precario, unde nullum pateret effugium, degenti, acrem admovebat curam nimis verisimile periculum extremi nec evitabilis exitii, si quod pronum factu erat et clam parari res ipsæ monstrabant, Philanthropenus opera cognatorum multum in aula potentium crimen rebellionis excusatione necessitatis, quasi vim eo propellentium ducum ac militum exercitus nequivisset eluctari, apud principes purgaret, veniamque ea scilicet conditione impetraret, si perfidiæ suasores dederet. Tum illum in majori etiam quam antea gratia et potentia futurum, sibi miserrimis luendum omne scelus capite ac sanguine ultimaque pernicie relinqui.

10. *De protovestiarite Libadario, ut is Philanthropenum in suam potestatem redegerit.*

Iis ille cogitationibus æstuans, quo mentem appelleret, anxie in omnem partem explorabundus inquirebat. Aliunde Libadarius casu inopinatissimo perculsus, et vehementer imperatori, a quo se honoratum gratus meminerat, saluti præterea publicæ ac summæ rerum a tam potenti factione

Digitized by Google

ἐλπίδα μαθὼν, τῷ βασιλεῖ καθυσιούμενος ὡς παρ' αὐτοῦ τιμηθείς, ἐν φροντίσιν ἦν καὶ περὶ τοῖς ὅλοις ἐδεδίει. Ποῦ γὰρ εἶχεν ἐκεῖνος ἀναρριφθέντος τοσούτου κινδύνου πρὸς τόσον στρατιᾶς ἀντιστῆναι πλῆθος; Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' εἰ καὶ συμπλοκὰς ἐνενόει μόλις, ὁ γοῦν ἐντεῦθεν κίνδυνος οὔπω συστᾶσαν τὴν περὶ τούτων ἔννοιαν ἔλυε. Χωρὶς γὰρ τῶν ἐκ τῆς Ῥωμαΐδος δυνάμεων, τὸ περὶ ἐκεῖνον Περσικὸν μόνον καὶ ξενικὸν ἀποχρῶν εἶναι πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς ἀνταγώνισιν ᾤετο, ὥστε μηδ' ὑποστῆναι τούτους φανέντων ἐκείνων. Ἄλλως τε δὲ καὶ φοβερῶν τοιούτων ἀψαμένους ἐκείνους εἰκὸς εἶναι καὶ ὑπὲρ τὸ δέον ἀνδρίζεσθαι, ὡς τῆς ἥττης ἐχούσης καὶ κίνδυνον. Δεῖν δ' εἶναι καὶ τοὺς ἀντιπάλους τοιούτους, ὡς ἴσας ὑσμίνῃ τὰς κεφαλὰς γίνεσθαι· ἀλλὰ συμβαίνειν μὴ εἶναι τοιούτους ἐξ ἀναγκαίων, καὶ μᾶλιστ' ὅτι πολέμοις ἐμφυλίοις ὁμόσε χωρεῖν οὐδ' οἵδασι

A τὸ παράπαν. Ἔγνω γοῦν ἄλλως τὰ πράγματα μετελθεῖν, καὶ θράσει καὶ πλήθει καὶ παραλόγῳ φρονήματι ἓν ἀντιστῆσαι τὸ μέγιστον σύνεσιν, ὡς ἴσως οὕτω καὶ ἐξανύσων κἂν οὐ τὸ σύμπαν, ἀλλά τι καὶ μερικόν. Καὶ αὐτίκα στέλλει μὲν τοὺς ἀγγελοῦντας τὸ συμβὰν πρὸς τὸν βασιλέα, στέλλει δ' ἐν ἀπορρήτοις καὶ πρός τινας τῶν Κρητικῶν, οὓς ἤδει δοκοῦντας, ὧν ὁ Χορτάτζης προέφερεν, ἀμνηστίαν τε κακῶν παρὰ τοῦ κρατοῦντος σφίσι γενέσθαι διομνύμενος καί γε προσφιλοτιμηθῆναι τὰ μέγιστα, ἦν που καὶ στραφέντες μεταβουλεύσαιντο καὶ εἰς συμπλοκὴν δῆθεν παραστάσει πολέμου παραδοῖεν τὸν ἀποστατήσαντα· δόξειν γὰρ ἐντεῦθεν καὶ ἀγαθοὺς καὶ πρὸς βασιλέα πιστοὺς, καὶ ἐς ὅ τι μὲν καὶ πέπρακτο ἀκουσίως ἀναγκασθέντας καθυπαχθῆναι τῇ τοῦ καιροῦ

B ῥύμῃ, μὴ ἔχοντας ἀντιτείνειν καὶ τοσοῦτον πλῆθος εἰς μεταβολὰς παρακεκινημένον ἐπισχεῖν, τὸ δὲ

metuens, in magna tum sollicitudine tum incertitudine consilii jactabatur, secum anxie disquirens ubi reperiret, unde aut quando colligeret, armaret, quantas præsens usus poscebat satis firmas et exercitatas copias, quæ tanto exercitui conjuratorum jam procincto ad prælium cum spe victoriæ opponerentur. Videns porro quam esset necesse pernicios is principiis sine mora obstare, ægre licet, tamen efferebatur in propositum occurrendi contra strenue acieque cum rebellibus decernendi. Sed istam, an tequam plene sideret, sententiam gravissimæ undique in considerationem incurrentes rationes diluebant. Reputabat enim apud se Philanthropenum, sepositis etiam, quas sub signis numeraret, plurimis et prævalidis Romanis copiis, cum solis quos secum duceret auxiliaribus Persis cæteraque peregrina militia, facile posse repellere quosvis suorum ac suos impetus, quin et debellare, delereque quantum ipse in expedito militum haberet, ita ut sui ne primum quidem conspectum comparatorum ex adverso **223** Philanthropenianorum, nedum vim atque incursum laturi viderentur. Atque id, etiamsi numeri solius haberetur ratio, nec quidquam extraordinariæ fortitudinis in iis cogitaretur, quos ultro aggredientes rem maxime formidolosam et arduam, hoc ipso supra modum audaces et in primo certamine totam exprompturos

C

D ferocitatem temerarii quo ruerent furoris, certo deberet exspectari, utique cum esset ipsis perspectissimum quanto suo periculo primis congressibus vincerentur. Itaque cum universim juxta leges disciplinæ militaris officium providi ducis sit nunquam objicere in discrimen aleamque prælii exercitum numero et genere capitum non talem qui hostibus contra objectis par futurus sustinendis verisimiliter speretur, manifestum esse quanta sua imprudentia ordinare in campo certaminique offerre quas ductaret copias auderet, quæ nec multitudine pares nec animis ac pugnacitate comparabiles hosticis forent, et numero superioribus et rabie quadam ac desperationis instinctu extremam

vincendi contentionem prima quavis occasione adhibituri. Accedebat quod sui nunquam nisi in barbaros educti, usu nullo valerent civilis belli. Esse autem in Philanthropeni castris præcipuum robur legionum Romanorum. Quarum una cum Persis et aliis auxiliaribus cæteris ruentium in nostros, præterquam pauciores, etiam inexercitatos ferendis incursibus pari secum armorum genere utentium, quis non videat ineluctabilem impetum fore, clademque ac internecionem ultimam inde certo secuturam exercitus, quo uno niteretur spes tunc universa salutis imperii ac reipublicæ? Igitur aliam omnino a commissione armorum audaciaque confligendi ineundam sibi esse belli hujus administrandi rationem. Arte nempe ac prudentia grassandum: nam hæc machina ferociæ, multitudini et temerario furori una utiliter opponitur. Et quis scit an non stratagemate debellem quem Marte aperto frustra tentarem? Atqui si minus debellavero, totamque istam formidandæ coitionis molem uno velut ictu sic dejecero, sperare certe licet partem ejus me carpturum, et deruendo aliquid de cumulo, quod supererit, debilius faciliusque superatu redditurum. Ita subductis rationibus consilii duos expedit uno tempore fidos homines, alterum qui rebellionem Philanthropeni et irruptionem in Nymphæum, res nondum in aula cognitas, Augustis nuntiet, alterum qui primores Cretensium Philanthropeno militantium et in his præcipuum ipsorum clam a se conveniat Chortatzen. Illis indicet polliceri Libadarium et polliciti fidem sanctissimo jurejurando astruere paratum, sese ipsis ab Augusto impetraturum **224** non solum oblivionem et veniam delicti, sed præmia insuper ingentia, modo inducerent in animum, quod facile mox stantes in acie possent, comprehendere rebellionis auctorem sibique dedere. Sic apparitorum pertractos eos in defectionem aliena vi, quod soli tam multis in scelus incumbentibus obsistere nequivissent, etsi maxime cuperent. Frigere quidem istam vulgo excusationem et pro tralatitia con-

Digitized by Google

παρὸν τέως ἐνστάντος καιροῦ, καὶ ἀνδρῶν φανέντων ἀντιστησομένων τοῖς γεγονόσι, καὶ αὐτοὺς ἑτοίμους μετακληθέντας τὴν ἀρχῆθεν πίστιν ἐμφαίνειν τῷ συνεργεῖν τοῖς [P. 152] ἀνθισταμένοις εἰς ἅπαν. Αὐτὸν δ' ἐκείνους ἀναδέχεσθαι μὴ ὅπως παθεῖν τι πρὸς βασιλέως τῶν ἀνηκέστων, ἀλλὰ καὶ εὐεργεσίας εὑρεῖν. Ταῦτα τοὺς ἀμφὶ τὸν Χορτάτζην ἀκούσαντας ἐπὶ πλεῖστόν τε γνωσιμαχῆσαι, καὶ ἐς βουλὴν θέσθαι· ἐς ὃ τὸ ἀκίνδυνον ἑαυτοῖς σφίσι περιποιεῖν. Τὸ δ' ἦν ὡς εἰ μὲν βιασαμένων ἐκείνων τὸν στρατηγὸν αὐτὸς χωροίη καὶ ἐς τὰ μείζω, ὥστε καὶ ὀνόματι εἶξαι καὶ παρασήμοις συνήθεσι, τότε καὶ αὐτοὺς τὰ πιστὰ λαβόντας ὡς εἰς τέλος ἀνθεξομένῳ παρακινδυνεύειν· εἰ δὲ μὴ βούλοιτο ταῦτα πράττειν, αὐτοὺς τὴν παρακινδύνευσιν παντὶ τρόπῳ διεκφυγεῖν

A πειρᾶσθαι, ἐπ' αὐτῷ καὶ μόνῳ τὰ τοῦ κινδύνου τρέψαντας. Ὡς λέγοντες τοίνυν οὐκ ἔπειθον, ἀλλ' ἐώρων τοῦτον καταλαζονευόμενον τῶν φανησομένων καὶ ὕβρεσι πλύνοντα τὸν πρὸς αὐτὸν ἀντιπαρατάττεσθαι ἀκουόμενον ὡς αὐτίκα κατ' ἐκείνου λαφύξοντα (τούτοις καὶ γὰρ παραθαρρύνειν ἐδόκει τὰς ἐκείνων ὁρμάς, οὐδὲν πλέον ἤθελεν ἀναδέχεσθαι), ὑπολαβόντες ἐκεῖνοι ἐν σκέψει γίνεσθαι ταῦτα καὶ εἰς καιρὸν μεταγνώσεως ἀποκεῖσθαί οἱ βούλεσθαι, ὅ γε καὶ αὐτῷ μὲν ἴσως ξυνοίσει, σφίσι δὲ περιστήσεται μόνοις εἰς κίνδυνον, πρύμναν τε κρούονται, τὸ τοῦ λόγου, καὶ πρὸς τὸν πρωτοβεστιαρίτην τὰς γνώμας ἀνταποκλίνουσι, καὶ πίστεις λαβόντες ἅμα καὶ δόντες ἐξ ὅρκων φρίκης μεστῶν καί γε καὶ ἀντιδόσεσιν ἱερῶν ἐγκολπίων, ἢ μὴν παραδοῦναι τοῦτον ἐς χεῖ-

B

temni, ubi ex reis auditur deprehensis in facinore, nisi eam irrefragabile testimonium fulciat facti opportuni. Hujus se ipsis facultatem occupandi præsidii offerre. Movere se in Philanthropenum, et copiam ei quamprimum velle prælii facere. Ordinatis in campo copiis, ante commissionem, circumsisterent ducem sibique prehensum traderent. Documento id certissimo futurum minime assensos vera voluntate consiliis rebellionis Cretenses, utique qui cum primum potuerint, fidem in Augustum tam luculenter constantissimam perduelli prodendo monstraverint. Istiusmodi perefficacis evincendæ causæ ipsorum argumenti si materiam sibi, quod in promptu haberent, subministrare non omitterent, sancte spondere sese, ac quovis pignore firmare religionem pacti ultro velle, victricem defensionem innocentiæ ipsorum se peroraturum apud Augustos, et præter purgationem suspicionis in eos omnis largissimas cunctis ipsis ac singulis a liberalissima principum gratia remunerationes procuraturum. His Chortatzes et primi Cretensium in arcano auditis seriam statim de re tota secum ipsis deliberationem sunt ingressi. Multo illic pugnatum conflictu sententiarum, ut cunctis in fine appetendo salutis securitatisque communis egregie conspirantibus, ita quibus illas viis et utra in partium invicem infensarum certius constituerent, varia conjectura certantibus plerisque. Tandem consensu omnium sedit, profunde dissimulato a Libadario indicio, adire de novo Philanthropenum, magnopereque instare ut nomen et insignia sumat imperii. Si persuaderi se sineret, tum fortunam ejus ad extremum sequerentur: sin obstinaret in **225** renuendo constantiam, hoc ipso intellecturos machinari eum suam cum aula reconciliationem, quam pernicie sibi adhærentium sanciturus sit, paciscenda pro spe illinc veniæ opimarumque mercedum facili conditione deserendi condonandique ac pro se supponendorum iræ ultionique principum illos ipsos miseros quos in culpæ societatem ipse auctor sceleris traxerit; quare tunc minime debere dubitare, aut ulla religione cunctari, quominus quam possint efficacissime prævertant

exitiosissimum sibi facinus suis illum artibus petendo, vertendaque strenue in caput ingratissimi deceptoris pernicie, quam in sibi stulte credulos surdis molitionibus cudebat. Hanc summam consiliorum digressi a secreto colloquio proceres Cretensium statim in rem contulere. Adorti primum Philanthropenum, allegarunt instante prælio videri opportunum firmandis animis suorum semel exuere ducem exercitus talis, quæ adhuc ipsi residua hærere videretur, speciem nondum satis ejurati servitii. Incitamento id cunctis qui ejus auspiciis rem gererent efficacissimo ad quidvis perrumpendum futurum, quod se pro vero jam Augusto pugnare meminissent, segnius, si hoc forte absit, C circumspectiusque dimicaturis. Ad ea ille præcise negavit se quod peterent acturum. Vetuit deinde, quod præ se tulerant, de prælii eventu esse sollicitos. Primo enim ipso conspectu sese difflaturum paucas illas et imbelles inertis imperitique adversarii copias, ipsum vero mordicus discerptum voraturum; quem proinde id ipsum metuere debentem nihil minus quam insanire appareret, dum sibi non dubitaret occurrere, ultro in perniciem incurrens. Talia isti de se thrasonice jactanti indulgentique arrogantissimis minis, et æmulum probris conviciisque laceranti, vale dicto Chortatzes cum suis, prora, quod dici solet, inhibita, cursum in contrarium torserunt. Protovestiariten D clam adeunt. Promptos se ostendunt pacisci quod petebat. In id fides utrinque juramentis et imprecationibus, utri fallerent, horrificis firmatur. Sacra quin etiam amuleta de collo quique, ut mos est, in sinum pendula invicem permutant, ea pro certissimo habituri pignore irrevocabiliter fixæ in promissorum exhibitione voluntatis. Ejusmodi religione sese Cretenses obstrinxerunt ad comprehendendum in ipso primo procinctu prælii, ordinata jam utrinque acie, Philanthropenum **226** ducem suum, eumque Libadario tradendum. Ea res condicebatur in id potissimum temporis momentum, nondum commissi sed solum parati certaminis, quod si ulterius exspectaretur, periculum erat ne Persæ, qui plurimi et manu strenui Phi-

Digitized by Google

ρας ἐκείνῳ ἀκονιτὶ φανέντι καὶ μόνον μετὰ τῶν συν- A τάξεων (δέος γὰρ μή τι καὶ παρακινδυνευθείη τοῦ Περσικοῦ, οἷς καὶ μᾶλλον ἐθάρρει, ἐπεισπεσόντος), ταῦτ' ἐν ἀπορρήτοις πράξαντες ἐκαρτέρουν, τὴν ὑποψίαν ἐξ ἅπαντος ὡς εἶχον ἐκκλίνοντες.

ια'. Ὅπως παρεδόθη ὁ Φιλανθρωπηνός.

Ἀλλ' ἐπέστη καὶ ἡ κυρία· ἡ δ' ἦν ὑστεραία. Καὶ ὁ μὲν συνηθροικὼς τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις ἐκ Λυδίας ἐφίσταται τῷ Νυμφαίῳ, ὅπου καὶ οἱ ἀποστατοῦντες διῆγον· ὁ δὲ τὸν αὐτόθι πύργον, ὃν ὁ πορφυρογέννητος τῇδε διάγων ᾠκοδομήσατο, τοῦτον τοίνυν κατέχων καὶ γυναῖκα καὶ παῖδα καὶ πράγματα ἐκεῖ συγκλείσας τε καὶ ἀσφαλισάμενος, πρῶτον μὲν τὴν ἐκείνου ἀκούων ἄφιξιν καὶ λίαν ἐν θαύματι τῷ B μεγίστῳ ἐτίθει, πῶς ἂν καὶ τολμήσειε χωρεῖν ὁμόσε τοσούτοις τε καὶ τοιούτοις. Ὅμως θαρρῶν ἐπὶ τοῖς ὅλοις, ὡς αὐτίκα φανεὶς τὸ πᾶν ἐργάσαιτο, παραγγείλας καὶ τοὺς ἄλλους ὁπλίζεσθαι, αὐτὸς τὴν ταχίστην ἐξοπλισθεὶς καὶ κατὰ τοῦ φανέντος [P. 154] τὰ πλεῖστα νεανιευσάμενος ἔξεισι. Καὶ δὴ ἀφ' ἑκατέρου μέρους σταθεισῶν τῶν δυνάμεων, καὶ ὅσον οὔπω μελλουσῶν συμπλέκεσθαι, ὥστε καὶ ἀκροβολισμοὺς ἀμφοτέρωθεν γίνεσθαι, οἱ Κρητικοὶ τοῦ συνθήματος οὐκ ἠμέλουν, ἀλλὰ φανέντος τοῦ πρωτοβεστιαρίτου, δεδιότος καὶ ἔτι περὶ τοῖς ὅλοις, μή πως ἀπάτῃ καὶ δόλῳ χρήσαιντο οἱ τέως καθυπισχνούμενοι προδιδόναι, οἱ ἀμφὶ τὸν Χορτάτζην αὐτίκα, οὕτως ὡς εἶχον ἐφιππού τε καὶ ὡπλισμένοι, ἀθρόως ἄλλοθεν ἄλλος περιστάντες τὸν ἡγεμόνα, οἱ μὲν ῥυτῆρας, οἱ δὲ καὶ σπάθην ἐπέχουσιν, οἱ δ' ἐμβριθέστερον ἀποβαίνειν τοῦ ἵππου ἐκέλευον. Ὁ δὲ γνοὺς τὴν ἐπιβουλὴν αὐτίκα, θαρρῶν τοῖς Πέρσαις ἐπεχείρει μὲν ἀμύνεσθαι, καταταχούμενος δὲ τὸ παράπαν ἀπηύδα, καὶ συσχεθέντα τοῖς ἀμφὶ τὸν πρωτοβεστιαρίτην ἕτοιμον θήραμα, ταπεινὸν τὸν σοβοῦντα πρὸ τοῦ καὶ ἄφωνον τὸν πολλὰ λέγοντα, παρεδίδουν. Οἱ δ' ἐκδραμόντες ἐκ τοῦ ἐξαίφνης, ἐπεὶ τὸν ἀποστατοῦντα ἐν ἀφύκτοις εἶχον, κοὺς περὶ ἐκεῖνον διασκεδαννυμένους ἤδη καὶ μόνον ὅπῃ σωθήσεται ἕκαστος ἀφορῶντας ἀμετα-

lanthropeno militabant, destinata eventu frustrarentur, iis se verisimiliter aggregaturo, quibus maxime fideret, duce, simul initium pugnandi factum esset. Id quo præverteretur, oportebat volitantem eum adhuc ante aciem, et singulos ordines ad rem bene gerendam adhortantem, ubi ad Cretenses quoque id acturus venisset, ab iis circumsisti abducique quam minimo tumultu, haud dum plane intelligente quid gereretur exercitu reliquo, C ac propterea quieturo. Horum sic stipulatorum in summa dissimulatione Cretenses occasionem exsequendorum exspectabant, sollicite declinantes quidquid suspicionem rei quæ parabatur movere vel minimam cuivis posset.

11. Ut deditus Philanthropenus fuerit.

Condicta mox dies adfuit, postera ejus ipsius qua fuerat in ea quæ diximus conventum. Libadarius collectas in unum e Lydia universa secum copias ducens, recta Nymphæum versus, ubi rebelles castra muniverant, movit. Erat Nymphæi turris a Porphyrogenito, dum ibi degeret, exstructa. In eam Philanthropenus a se occupatam uxorem cum filio et pecunia inclusit, præsidio ad ho- D rum custodiam idoneo imposito. Libadarium porro audiens contra se tendere, primum ægre credebat, mox ingeminatis ad fidem jam non dubiam indiciis vehementer admirari se monstrabat temeritatem hominis, qui adversus tot ac tales apparere in armis ac cum minis vincendi ferre se obvium auderet. Jussas tamen ad occursum expediri copias ipse armis strenue sumptis cataphractus et juveniliter se ostentans prorsum agebat, iugenti fiducia successum jam nunc quasi certum animo præcipiens, et visu se primo debellaturum sperans. Ecce autem directa hinc et inde acie, prælibari jam incipiente primoribus utrinque velitariunculis pugna, non obliti promissorum Cretenses, simul **227** protovestiarites apparuit e medio suorum eminens agmine, anxie ille quidem circumspectans, et dum instabilitate reputanda militiæ venalis fraudum operta subveretur, haud sine cor vellicante acri metu fidem promissorum opperiens, confestim Chortaizes cum suis, armati ut erant in equis alius aliunde concurrentes, Philanthropenum circum undique funduntur, et ei extortis hi fræni habenis, quidam ense detracto, imperiosius jam alii equo desilire jubent. Sero tum sensit miser quid pararetur, et irritum expedivit impetum suorum se Persarum auxilio tuendi. Nam oppressus in conatu proturbatusque summa vi despondit animum, et vinctum se raptari ad protovestiariten ingratiis est passus; cui humilis e prius tumido, mutus e modo jactabunde loquaci, velut fera in paratos compulsa casses inhianter exspectanti venatori deditur. Sic Philanthropeno in tutissimam dato custodiam, Cretenses iidem juncti copiis Libadarii in ejus exercitum casu perculsum inopinato incerteque primo titubantem, mox dispergi cœptum, vi tota irruunt, et irrevocabiliter incumbunt in persequendos passim consternatos, cursu varie intento, prout spes flexerat, latebras et casus extremi effugium anxie captantes. Infelicissima conditio Persarum fuit. Hi procul a patria, intercluso ad propria regressu, insperato destituti præsidio ducis, cujus fiducia potentiæ, ut crediderant, fundatissimæ, in hosticum secure penetraranl, ubi eum cujus unice opibus nitebantur, repente miserabilem, irreparabili oppressum clade, insolubilibus innodatum vinculis clarissime viderunt, diu inopes consilii quo se verterent non habebant. Unde nec consistere nec fugere valentes, in vestigio trucidabantur. Alius hoc, alius illo, alter alio prehenso, prout libuerat abutebatur, mactantes, captivos abducentes, vulnerantes, mutilantes, excæcantes, spoliantes, expilantes; quibus varie

Digitized by Google

στρεπτὶ κατεδίωκον. Τὸ δὲ Περσικὸν ἅρτι πρώτως μεταβολὴν πραγμάτων ἰδὸν, καὶ τὸν ἕως τότε μέγαν δοκοῦντα καὶ φοβερὸν ἐν ἀφύκτοις ἐλεεινὸν δέσμιον, οὐκ εἶχον πῇ τράπωνται. Ὅθεν μήτ' ἀνθίστασθαι μήτε φεύγειν οἷοί τ' ὄντες, μένοντες κατεκτείνοντο. Ἄλλος δὲ τοῦτον, ἄλλος ἐκεῖνον καὶ ἕτερος ἄλλον καταλαμβάνων, καθότι καὶ δόξειεν ἐκείνῳ ἑκάστῳ, ἔπραττον, κτείνοντες, δεσμεύοντες, αἰκιζόμενοι, ἐκτυφλοῦντες, τὰς οὐσίας δημεύοντες. Ἐδόκει ἀσφαλὲς τοῖς Πέρσαις αὐτόθεν χωρεῖν πρὸς τὰ οἶκοι, καὶ ἀπεδίδρασκόν τινες ὡς ἠδύναντο, τῶν λοιπῶν κτεινομένων. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν πρωτοβεστιαρίτην καὶ μᾶλλον ἔρμαιον τὴν ἀποχώρησιν λογιζόμενοι ἑκόντες ἠφίεσαν· οὐδὲ γὰρ εἶχον ἐλπίζειν ἐπὶ τῷ προτερήματι, καὶ οὕτω προχωρησάντων σφίσι τῶν πραγμάτων κατ' εὐτυχίαν μεγίστην, ἀλλὰ τὰ ἐν χερσὶν ἀπολλύειν, εἴ τινες παρακινηθεῖεν καὶ ἐξ ἀντιστροφῆς ἐπιπέσοιεν, ᾤοντο. Ταραχὰς ἦν βλέπειν ἐκεῖ φοβερὰς καὶ πανικὰ δείματα, συσχεθέντων τῶν ὅλων. Ταῦτά τοι καὶ περὶ τοῖς ὅλοις δεδιὼς ὁ πρωτοβεστιαρίτης μή πως καὶ ἐκ χειρῶν αὐτῶν διαρπασθείη τὸ θήραμα (δεινὴ γὰρ τοὺς πολλοὺς ὤπλιζεν εὔνοια, καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἀφέντες ἐκεῖνον ἀπωλοφύροντο· τὸ

A Περσικὸν δὲ μάλιστα καὶ παρακεκινῆσθαι ἐδόκει, ὥς τι πράξειεν γενναῖον), ἔγνω τὸν θέμεθλον ὑποσπᾷν καὶ τὸ συνέχον ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, καὶ οὕτω τοὺς [P 155] φόβους λύειν οὓς ὕπαρ ὠνειροπόλει. Τὸν γοῦν μυρίον πλοῦτον συλλέξας, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς δῶρα τύχης παίγνιον εὑρηκὼς, τέλος Ἰουδαίοις ἐκτυφλοῦν παραδίδωσι. Καὶ ὁ μὲν τετύφλωτο, πόλλ' ἄττα δυσωπήσας καὶ περὶ θατέρου τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλ' οὐ πείσας τὸ παράπαν. Οἱ δὲ τῶν ἐκεῖθεν φόβων ἀπολυθέντες τοῖς λοιποῖς ἐπεχείρουν, καὶ ἔδρων μὲν σὺν τοῖς μοναχοῖς καὶ ἄλλους τὰ ὅμοια, ἀπηνῶς φλοιδοῦντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς δὲ καὶ βίους ὅλους ἀφῃροῦντο, καὶ σχήματι ἐκδικήσεως τῆς πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἑαυτοῖς ἐξεδίδουν τὰ χρήματα.

B ιβ'. *Ὅπως καὶ πότε ὁ βασιλεὺς ἤκουσε τὰ τῆς ἀποστασίας.*

Ἐπράττετο μὲν οὖν ταῦτα μηνὸς Σκιροφοριῶνος περὶ που τὰς χριστουγεννίους ἡμέρας, Ἑκατομβαιῶνος δὲ πρώτῃ ἔφθασαν οἱ πρὸς τὸ ἀγγέλλειν πεμφθέντες, οἳ καὶ ὡς οὐδὲν πλέον εἰδότες οὐ κατάλυσιν ἀποστασίας, ἀλλ' ἀρχὴν μᾶλλον καὶ σύστασιν ἤγγελλον. Καὶ θόρυβος ἦν αὐτίκα, καὶ θυμὸς καὶ ἀθυμία τὴν ἀγγελίαν ἐμεριζέτην. Ἐθυμοῦντο μὲν

casibus magna parte absumpta, expedito tandem **228** fugæ consilio Persæ reliqui cursum domum versus, quibus viis potuere, tenuerunt. Paucis sic contigit vitam tueri, reliquis occisis, quoniam protovestiaritæ milites cædendo jam fessi in lucro ponendum censuere, hostes per sese ipsos, quas direpturi venerant terras, reditu ad sua liberas linquere. Nam et victores metus subibat, in tam inopinati gaudio successus, subitæ conversionis in pejus rerum; et fortunæ in vix sperabili felicitate vim celerrimam experti, lubricam ejusdem et in utrumvis ancipitem mobilitatem, ne quid repentinæ catastrophes, qua erecti deprimerentur, facili et sibi solito rotæ gyro convolveret, sapienter veriti, spatium et libertatem fugæ miseris illis militiæ Persicæ reliquiis concedi debere putaverunt. Talis quædam reputatio periculorum a suspecta sortis instabilitate velocium, protovestiariten quoque ipsum ad cautius quam humanius de captivo protinus suo statuendum perpulit. Cum enim in illa tumultuosa trepidatione confusarum rerum panicis unoquoque-terriculis turbato ipse dux facti protovestiarites, quem et pro magistratus officio et pro suæ ipsius studio salutis acrior incitabat sollicitudo præcavendi ne qua vice alterna fluctuationis reciprocantis hinc quidem reponeretur in sicco naufragus, inde ipse qui demerserat, e portu in gurgitem dejiceretur, semel defungendum ratus difficili custodia nobilissimi rei, subnixi clientelis et necessitudinibus multis validisque plurimorum, et horum quæstuosas spes ambitiosaque studia trahentis ad suam calamitatem miserandam, ut certa desperatione conatus averteret quiddam pro ejus liberatione audere paratorum, cum plurium e Romanis suis alienisque nondum plane dissipatis,

C tum Persarum prorsus omnium, quorum adhuc integra stabat acies (nam eorum, quam occupavi memorare, concisio paulo post contigit), decrevit semel eruere fundamentum ipsum Philanthropenianæ factionis, amolirique omne obstaculum publicæ tranquillitatis, et quæ se vigilantem inquietabant somniabilia quædam spectra inanium terriculorum uno ictu disjicere.' Igitur occupato illo ingenti acervo pecuniarum ac gazæ omnigenæ, quem Philanthropenus ex longo congestum in turri de qua dixi condiderat, ipsum qua virtutis merito qua sortis dono varie partis opibus **229** exutum et ad meram redactum nuditatem, fortunæ ludibrium, Judæis excæcandum tradidit. Sic ille orbatus luminibus, postquam infelicissimus se demisisset ad infimas, sed ad extremum irritas preces, alterius sibi saltem oculi donandi. Tunc securi victores in rebellium cæteros liberius sævire; atque aliis quidem, etiam monachis quos memoravimus, suasoribus defectionis, pari feritate oculos eru-

D erunt. Aliis facultates et vitæ subsidia ademerunt universa, sibique adjudicarunt, præda per hunc modum opima potiti, et plausibili vindicandæ injuriæ principum suæ ipsorum avaritiæ large gratificati.

12. *Quomodo et quando imperator audierit de rebellione.*

Hæc gesta sunt mense Decembri, circiter Natalitias Christi ferias. Kalendis vero insecuti Januarii missus, ut dictum est, a Libadario nuntius Constantinopolim pervenit. Indicavit is non excisam jam, quod post ejus discessum contigit, sed quod solum sciebat, modo conflatam et se incipientem exserere Philanthropeni rebellionem. Ad eum nuntium primo statim tumultuatum auditu,

Digitized by Google

γὰρ ὅτι νέος ὢν ἔτι καὶ παρ' αὐτῶν ἀναχθεὶς τοιούτοις ἐπιτολμῆσαι ἠνέσχετο, τὰς πρὸς τοὺς βασιλέας πίστεις παρ' οὐδὲν τιθέμενος· ἠθύμουν δ' αὖθις τὸ θερμουργὸν ἐκείνου καὶ νέον ὑποτοπάζοντες, καὶ ὡς ἔργον ἔσται τὸ μέγιστον, μὴ ὅτι γε καταλύειν εἰς τέλος μαχομένους, ἀλλὰ καὶ ἐξημεροῦν τέως μετιόντας ὑποποιήσεσιν. Ὅθεν καὶ δοκούσης ἔτι τῆς ἀποστασίας συνίστασθαι δεινὰ ἐποίουν, καὶ [P 156] τὸ πᾶν ἐν ἐκείνοις κράτος καταλύεσθαι ᾤοντο, καὶ ὡς ἀφαιρεθέντες τὸ τῆς ἀρχῆς πλέον καὶ περὶ τοῦ λειπομένου ἐφρόντιζον, καὶ δεινή τις κατειλήφει κατήφεια τὰ ἀνάκτορα. Καὶ δὴ φανέντος καὶ τἀδελφοῦ πρωτοσεβαστοῦ, τὸ πᾶν τοῦ θυμοῦ ἐπ' ἐκείνῳ δαψιλέστερον ἐξεκένουν, καὶ ἀπειλαῖς καὶ ὕβρεσιν ἔβαλλον, ὥστε καὶ καθ' ὑποκειμένου τὰ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς γίνεσθαι καὶ μὴ κενὰ τῷ ἀέρι δίδοσθαι. Τέλος τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀπογνόντες μάχην, χρησταῖς ὁμολογίαις καὶ δεξιώσεσιν ὑποκατακλίνειν ἑαυτοῖς τὸν ἀποστατήσαντα ἐβουλεύοντο, καὶ σφίσιν ἐδόκει διαπρεσβεύεσθαι πρὸς ἐκεῖνον τὸ τάχος. Καὶ πρὸς τὴν πρεσβείαν ἐξελέγοντο ὁ τυφλὸς Ῥαοὺλ Ἰσαάκιος καὶ ἡ πρωτοβεστιάρισσα Θεοδώρα. Ἦν δὲ σφίσι τὸ ἀνακείμενον, πλῷ χρησαμένους καὶ ἐπιστάντας συγ-

A γνώμην τὴν παρὰ βασιλέως ὑπισχνεῖσθαι καὶ τὸ τοῦ Καίσαρος ἀξίωμα ἐπαγγέλλεσθαι καὶ πρεπούσας οἰκονομίας τῷ ἀξιώματι, εἰ μόνον μεταπεισθείη πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως εὔνοιαν καὶ τῇ ἐξ ἀρχῆς καθυπαχθείῃ δουλείᾳ.

ιγ'. *Περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀγγελιῶν καὶ τῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον τοῦ βασιλέως εὐχαριστίας.*

Ἀλλ' ἐξ ἐκείνου οὔπω παρῆλθεν ἡ ἕκτη, καὶ ἀγαθαὶ ἀγγελίαι καταλαμβάνουσιν, ὡς τὰ τῶν ἀποστατούντων καὶ πρὸ ἡμερῶν διαπέπρακται. Καὶ κατὰ λεπτὸν ἐρωτῶντες ἐμάνθανον τότε τὰ δεινὰ σφίσιν ἀγγέλλεσθαι ὅτε παῦλαν εἶχον τὰ λυπηρά, καὶ ὅτ' αὐτοὶ περὶ ἐκείνων ἐφρόντιζον τότ' ἐκείνους ἐπιτετελεσμένῃ τῇ καταμύσει τῶν χαλεπῶν ἐνηδύνεσθαι. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τὸ πᾶν προσνέμειν δεῖν κρί- B νων τῇ Θεομήτορι, καὶ ὡς αὐτῆς βοηθοῦ πιστεύων φανείσης τὸ τῶν ἀποστατῶν οὕτως ἐν ἀκαρεῖ κατελύθη φρύαγμα, δεῖν ἔγνω καὶ μόνῃ ταύτῃ ἀπονέμειν τὰ χαριστήρια, καὶ ἅμα τῷ τὰς ἀγγελίας δέξασθαι καὶ πιστεῦσαι, αὐτόθεν ἐξ ἀνακτόρων πεζῇ τὴν ὁδὸν διεξεληλυθὼς ἅμα τῇ περὶ αὐτὸν τάξει τὴν τῶν [P 157] Ὁδηγῶν καταλαμβάνει μονήν, καὶ κατέναντι τῆς σεβασμίας εἰκόνος σταθεὶς ἀπονέμει μὲν κατὰ

est, et principum animos ira et metus divisit. Indignabantur hominem adhuc adolescentem, ab ipsis educatum, ipsorum beneficiis evectum, tam mature, tam ingrate, tantum audere sustinuisse, fidei quam deberet imperantibus nulla ratione habita. Aliunde metuebant a fervida indole manu prompti juvenis; C et suis rem totam momentis æstimantes, facile providebant ardui fore negotii, præferocem et bello hactenus felicem ducem, tanto succinctum exercitu, non dicam pugna frangere, tot ipsius internecione copiis delendis, sed vel mitigare conditionibus amplis offerendis et blanditiis ad gratiam revocare. Quare valere tum adhuc et cum maxime flagrare seditionem illam opinantes, non solum quorsum erumperet verebantur, verum et factum imaginantes quod ne fieret **230** horrebant, specie tristissima turbabantur erepti jam ipsis imperii, suique nunc Augustorum, mox etiam de vitæ ac salutis, si quæ dejectis solio forte superforent, miserrimis reliquiis ab extrema pernicie periclitantium. Talium indiciis terrorum pictas D per palatium facies videres, pallidas et mœsto tetricas silentio, nisi quando novi perduellis tot malorum auctoris frater protosebastus appareret. In hunc enim, quasi nacti scopum dignum in quem arcanæ rabiei non jam frustra in aerem perdenda tela conjicerent, stomachosissime invehebantur, minis conviciisque debacchantes. Tandem tamen experiri meliora timore ignavo subigente, desperato Martis aperti præsidio, conditionum oblationibus amplarum et tractationibus blandis pellicere ad sese ac reconciliare conari rebellem opportunius duxere. Consilium ergo inierunt destinandi quamprimum ad eum legatos: electi ad id cæcus Raul Isaacius et protovestiarissa Theodora.

His, correpto navigatione quam celerrima itinere, conferre se citissime ad Philanthropenum jussis datum in mandatis est offerre ipsi ab imperatore primum oblivionem ac veniam defectionis, tum etiam Cæsaris dignitatem, et tanto sustinendo titulo congruas e fisco pensiones polliceri, modo ille vicissim ostenderet bona fide se resumpturum benevolum in Augustum animum, et ad id quod initio professus fuerat obsequium rediturum.

13. *De faustis nuntiis et imperatoris ad Deiparam gratiarum actione.*

Verum a primo defectionis indicio nondum sexta dies tota effluxerat, cum ecce adveniunt felices nuntii, debellatum ab aliquot jam diebus totamque rebellium factionem funditus disjectam deletamque memorantes. Ex his dum tempus percontabantur gestæ quam narrabant rei, comperiebant ipso momento quo minax ipsos et tristis perculisset fama, **231** jam tum quietem turbis et terrori securitatem successisse, eosque qui illic res principum curabant, tunc plenæ victoriæ gratulatione ac gaudio fruitos, cum hic ipsi acri tam formidolosi motus sollicitudine angerentur. At imperator totam successus tam læti felicitatem acceptam Dei Matri referendam judicans, grateque prædicans, se, prout speraverat, præsens potentissimæ patronæ auxilium experto, sic uno nictu oculi tam arrogantem illum perduellium fastum depressum, debere se putavit ei soli gratias reddere. Simul igitur faustum nuntium accepit et credidit, indidem, ubi erat, e palatio pedibus totam emensus viam, cum procerum ac prætorianorum, quos circa se habebat, ordine gradiente multitudine, ad Hodegorum monasterium pervenit; et coram sacra imagine

Digitized by Google

τὸ εἰωθὸς τὴν προσκύνησιν, λιπαρὰν τὴν ἱκεσίαν ποιούμενος, ἀπονέμει δέ γε καὶ τὴν εὐχαριστίαν μετὰ θερμῆς ὑποπτώσεως, αὐτῇ γε μετὰ Θεὸν λέγων καὶ βασιλείαν καὶ Ἐκκλησίαν εἰς χέρας τιθέναι, καὶ παρ' αὐτῆς καὶ μόνης ἐλπίζειν ἄξίαν γε τὴν διοίκησιν καὶ ἐπ' ἀμφοτέραις. Ταῦτα ποτνιασάμενος καὶ τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας ἐπιβὰς ἵππου ἐπανεζεύγνυ πρὸς τὰ ἀνάκτορα. Τῷ δέ γε πρωτοδεστιαρίτῃ πρόσταγμα χαριστήριον σχεδιάζεται, καὶ τιμῆς ὑπερτάτης ἐπὶ πολλοῖς ἄλλοις φέρον ὑπόσχεσιν. Ὁ δὴ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεπλήρου τῇ Κωνσταντίνου ἐπιδημήσαντι, μέγαν στρατοπεδάρχην ἐτίμα, καὶ τιμαῖς τῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ σπουδῆς χάριν ἤγαλλεν.

A

ιδ'. *Περὶ τῶν περὶ τὸν Φιλανθρωπηνὸν ὄντων Περσῶν.*

Ἐντεῦθεν καὶ πόνος ἦν Πέρσαις ἡ τῶν ἰδίων παντελὴς ἐξαπώλεια· οἷς δὴ ἐκεῖνος μὲν ἐπ' ἀνατολῆς ἦγεν αὐτομολήσαντας, οἱ δ' ὕστερον ἐλθόντες σύναμ' ἐκείνοις κακῶς διετίθουν τὴν χώραν. Σκοπῶ δὲ εἰ καὶ μὴ παρὰ τὴν τοιαύτην παντελῶς ἐρημωθῆναι τὰ κατ' ἀνατολὴν ξυμβέβηκεν ὕστερον, ἐκείνων τοῦτο μὲν πονούντων, ἐφ' οἷς ἔπαθον, τοῦτο δὲ καὶ

B

ἀκριβῶς τοὺς τόπους μαθόντων, προσέτι δ' ἐκλελοιπότος καὶ ὃν εἶχον διὰ φόβου τὸ πάλαι καὶ θαύματος, ὡς καὶ ἄλλους καταφρονοῦντας ἀνέδην ἔχειν ἐκθέειν καὶ τὰ μέγιστα ζημιοῦν, καὶ σὺν αὐτοῖς ἄλλους ὥσπερ κύνας ὠστοτραγηκότας λιχνεύσασθαι, καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον τῇ Ῥωμαίων ἐπέχοντας ἄλλην ἐρήμην δεῖξαι τὴν ἀπ' Εὐξείνου Πόντου μέχρι καὶ τῆς κατὰ Ῥόδον θαλάσσης κατά τε μῆκος καὶ πλάτος διέχουσαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

C

ιε'. *Περὶ τῆς γενομένης στάσεως μεταξὺ Γενουϊτῶν καὶ Βενετικῶν, καὶ περὶ τοῦ γεγονότος σεισμοῦ.*

[P 158] Τότε δὲ διαφορᾶς ἐνστάσης μεγίστης μεταξὺ Γενουϊτῶν καὶ Βενετικῶν, ὡς πᾶσι πάντας δι' ἔχθρας εἶναι καὶ κακὸν ἀλλήλοις ἀπάντημα γίνεσθαι καὶ ναυσὶ πλέοντας καὶ ὁδοιποροῦντας πεζῇ, οὐκ ἦν ὅλως καιρὸς καθ' ὃν οὐκ ἠκούοντο ἢ Γενουῖται τὰ χείριστα διατεθεικότες Βενετικοὺς ἢ Γενουΐτας Βενετικοί, ὅλας ναῦς αὐτάνδρους καταπον τίζοντες, καὶ χρήματα τὰ μὲν ἁφαρπάζοντες, τὰ δ' ἀφανίζοντες, ὡς καὶ πᾶσαν μεσιτείαν καὶ αὐτῆς τῆς κατ' αὐτοὺς Ἐκκλησίας εἰς εἰρήνην ἀγούσης ἀπρα-

D

stans solita eam primum est adoratione veneratus, mox supplice ac teneri affectus indiciis plena oratione pronuntiata gratias ad extremum pro recenti beneficio munificentissimæ largitrici quam potuit amplissimas retulit, demississima prostratione corporis grati significationem exprimens animi; et subjungens ipsius se potissimum, post Deum, unius imperium et Ecclesiam in manus deponere, ab ipsa sola sperantem dignam utriusque gubernationem proventuram. Ea verbis conceptis religiosissima demissione profatus, iterataque ad extremum devinctissimæ in ævum omne tam insignis hujus datrici muneris professione voluntatis, conscenso equo in palatium rediit. Protovestiaritæ vero diploma gratulatorium expedit, cui præcellentis cujuspiam quo esset eum supra plerosque alios evecturus promissionem inseruit muneris, in rem haud multo post deductam: nam advenienti ei Constantinopolim magni stratopedarchæ dignitatem contulit, honorariis adjectis in remunerationem præstantis exhibiti erga se studii.

14. *De Persis qui cum Philanthropeno fuerant.*

232 Deinceps Persæ, suorum irritati casu civium, qui Philanthropeni accitu intra Orientalem eo ducente deprehensi limitem internecione, ut diximus, deleti a Romanis fuerant, cum hoc ipsum e paucis eorum fuga in patriam reversis cognovissent, his sese magno reliqui numero jungentes, ira et cupiditate incensi cladis istius ulciscendæ, fines Romanos infestis irruptionibus vastabant. Hinc magna ex parte consecutam puto, quæ paulo post miserrima contigit Orientalium desolatio tractuum, barbaris prædonibus primum stimulante memoria eorum quæ passi erant dirius immaniusque sævientibus: deinde parta, dum

Philanthropeno militarent, locorum notitia ad nocendum exitiosius utentibus; ad hæc nullo jam metu retardatis, quod idem ille dux quem unum timuerant, cujus vim experti et mirati felicitatem prius a nostro limite tentando repressi aliquatenus fuerant, longe illinc, nec rediturus unquam, aberat; postremo plurimis, ut fit, aliis ad hos sese canibus aggregantibus spe participandæ semesorum rosionis ossium, maxima, inquam, manu famelicorum omnis generis latronum unguem infigente ulceri, ac certa jam impunitate securam, genti omni præsidio nudatæ avarissime crudelissimeque insultandi passim exercente licentiam. Sic cunctas sigillatim ejus tractatus regiones ista pervagata pestis denique in vastum desertum vertit, quantum terrarum a Ponto Euxino ad mare Rhodium in latum ac longum patet. Verum hæc postea.

15. *De seditione Genuenses inter et Venetos coorta, deque terræ motu.*

Tunc porro flagrabat cum maxime discidium gravissimum quo erant inter se Genuenses et Veneti commissi. Nullus horum non quemlibet illorum, et vicissim, acerrime oderat: sævas quoque istas et internecinas inimicitias in omni occursu mutuis quam immanissime invicem nocendi conatibus exercebant. Omni pene momento audiebatur aut mari navigantes aut terra iter agentes vel Genuenses a Venetis vel a Genuensibus **233** Venetos pessime multatos. Naves totæ incursu infesto mergebantur. Res et pecuniæ partim raptæ auferebantur, partim corruptæ peribant. Multi frustra, etiam e præsulibus ac sacerdotibus Ecclesiæ ipsorum, reconciliare inter sic infensos gratiam tentaverant. Omnis semper tractatio conventionis in irritum cesserat; ac ne mentionem quidem pacis ullam a concordiæ suasoribus jam audire

Digitized by Google

κτεῖν τὸ παράπαν, καὶ λόγους κενοὺς εἶναι τοὺς σφίσι τὰ τῆς εἰρήνης εἰσηγουμένους. Πρώτην μὲν οὖν ἦγε Ματμακτηριὼν, καὶ βασιλεὺς τρισὶν ἡμέραις πρότερον τῆς Κωνσταντίνου ἐξελήλακὼς πρὸς τὴν Χηλὴν τὸ ἀμφιθαλασσίδιον φρούριον ἤλαυνεν, ἔτι δὲ πρὸς τῷ Δαματρύῖ ἐσκήνου τὸ ὑπηρετικὸν προσμένων, καὶ ὅσοις ἦν αὐτῷ ἕπεσθαι. Καὶ τῆς πρώτης τοῦ μηνὸς ἑσπέρας περί που τὸ μεσονύκτιον σεισμὸς ἐμπίπτει μέγας, κατὰ τοὺς τῶν ζώντων σωμάτων σφυγμούς· οὓς μᾶλλον καὶ δεινοὺς οἱ περὶ τούτων γράψαντες λέγουσιν ὡς κάτωθεν διιέντας καὶ ὑποσπῶντας θεμέλια. Τόσος γοῦν ὁ τότε ὥστε καὶ μηδένα ἔχειν μὴ παλαιὸν μὴ νέον εἰδέναι, μὴ ὅτι γε μείζω, ἀλλ' οὐδ' ἴσον πώποτε. Τινὲς δὲ τῶν ἤδη γεγηρακότων τῷ κατ' ἐξοχὴν λεγομένῳ μεγάλῳ ἐκεῖνον παρείκαζον· οὕτω γὰρ καὶ τοῦτον ἐφ' ἡμέραις πλείσταις ἐπισυμβαίνειν, καὶ πλειστάκις τῆς ἡμέρας ἢ καὶ νυκτὸς προφαίνειν κατὰ μικρὸν τὰ τοῦ πνεύματος ἐγκαταλείμματα, ὥστε καὶ Ἀνθεστηριῶνος ἑπτακαιδεκάτῃ ἐνταῦθα μὲν πλείω τὸ τοῦ χρόνου μῆκος γενέσθαι, μαλακώτερον δὲ τῇ δυνάμει, ἐν δὲ τῇ ἀνατολῇ καὶ μείζω τοῦ φθάσαντος καὶ δεινότερον. Ἐνέσκηψε δὲ τὸ δεινὸν τότε ἀπὸ τῶν περὶ Πέργαμον ἐπὶ Χλιαρῶν μέσων καὶ ἐς αὐτῆς Περσίδος μέρη, ὡς διαστῆναι μὲν πολλαχοῦ τὴν γῆν, ἐκ-

A

B

βλύσαι δ' ἐνιαχοῦ καὶ ὕδατα, ἀνατραπῆναι δὲ καὶ τοῦ κατὰ τὰ Χλιαρὰ φρουρίου θεμέλια, καὶ ναοὺς καὶ οἴκους τῶν περιπύστων καταπεσεῖν. Τοῦ γοῦν πρώτου σεισμοῦ καὶ καθ' ἡμᾶς μεγάλου ἐνσκήψαντος πολλὰ μὲν ἀναστήματα τῶν κατὰ τὴν πόλιν κατέπιπτον, ἐκ παλαιοῦ τὸν ἑδρασμὸν [P 159] ἔχοντα, πολλαὶ δὲ καὶ τῶν νέων οἰκῶν κατηρείποντο. Τοὺς δέ γε τῶν αὐλαιῶν θριγκοὺς, οἳ καὶ ἐκ ξηρῶν συνίσταντο λίθων, κατὰ σωρείαν ἕκαστον εἶδέ τις κείμενον, ὅμοιον ὡς ἂν ἐπισωρευθέντων ἄλλοθεν ὁ τεχνίτης τοὺς τοίχους ἔμελλε συνιστᾷν. Δύο δ' ἔργα τῶν μεγάλων πεσόντα τὴν βίαν ἐσήμηνε τοῦ κινήματος. Ὁ γὰρ τῶν Ἁγίων ἁπάντων ναὸς ἐς τότε συνεστηκὼς, καὶ μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων λειπόμενος, ἐλεεινὴν θραῦσιν πάσχει καὶ πτῶσιν τῆς ὀροφῆς, ὅση τε περὶ τὸ βῆμα καὶ ὅση περὶ μέσον ἀνῳκοδόμητο. Καὶ ὁ ἐκεῖσε χαλκοῦς ἀνδριὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου, ὁ ἐπὶ κιονώδους μὲν ἐρηρεισμένος τοῦ ἀναστήματος, ἐς πόδας δ' ἔχων τὸν ἄνακτα Μιχαὴλ τὴν πόλιν φέροντα κἀκείνῳ προσανατιθέντα καὶ τὴν ταύτης φυλακὴν ἐπιτρέποντα, ὁ τοιοῦτος οὖν ἀνδριὰς καὶ ἡ ἀνὰ χεῖρας τῷ βασιλεῖ πόλις, ὁ μὲν τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται, ἡ δὲ τῶν χειρῶν τοῦ κρατοῦντος ἐξολισθαίνει, καὶ πρὸς γῆν ἄμφω πίπτουσι. Τούτων οὖν συμβάντων ἡ μὲν πόλις πᾶσα ὑπ' αὐγὰς ἡμέρας,

C

D

sustinebant. Cæterum Kalendis Junii, cum triduo ante imperator Constantinopoli egressus Chelen versus iter iniisset (erat hæc arx mari circumflua) et adhuc ad Damatryn tabernaculis fixis exspectaret partem illam palatinæ familiæ quam illuc sequi sese præcedens jusserat, vespera primæ diei mensis, circa noctem mediam, terræ motus coortus est ingens, quassa tellure ad formam pulsuum artericorum in vivis corporibus, alterna contractione ac dilatatione micantium. Quod genus terræ motuum, qui de illis scripserunt, maxime noxium ac formidabile esse tradiderunt, utpote quo ipsa quasi fundamenta orbis penitus evoluta convellantur. Tantus autem is qui tunc exstitit fuit, ut nemo juvenis aut senex quamlibet vage peregrinatus, quantævis vetustatis per ætatem multum provectam memor, parem illi se unquam aut uspiam sensisse, nedum majorem, posset affirmare. Quidam tamen qui ultra vulgarem modum senuerant, prisco illi terræ motui, qui per excellentiam magnus appellatur, hunc quadam ex parte comparabilem putabant: nam et in hoc, similiter ut in illo, contingebat plerumque per diem et noctem proferri debiliori succussu quasi sensim elanguescentis reliquias spiritus. Adeo ut septima decima mensis Julii concussiones hic quidem essent productiores tempore, remissiores vero impetu, in Oriente vero majores et **234** vehementiores præcedentibus. Grassari autem id malum cœpit a Pergamo per media Chliara procedens usque ad ipsius Persidis partes, hiante multis locis solo, alicubi etiam aquas ex intimo foras propellente, arcis ad Chliara sitæ fundamentis ipsis eversis, templis quoque ac aliis ædificiis specie ac soliditate celebribus prostratis. Primo porro hujus terræ motus in hæc loca impulsu multæ moles excelsæ, quæ suam firmitatem longo statu probaverant, conciderunt, multæ novæ structuræ dejectæ sunt. Septa vero late patentium arearum et siccorum sine cæmento dispositu saxorum sublatæ circum maceriæ cumulatim unaquæque in latus procumbebant, ut eas qui strues cernerent, de industria comportatos apteque digestos lapides in usum artificis muros illic molituri opinari jure possent. Duo tamen ædificia ingentia suis ruinis vehementiam motus ostenderunt. Sanctorum etenim omnium templum, quod eatenus inconcussum steterat, licet in eo nihil omissum ad tuenda sartatecta necessarium diceretur, miserabilem passum labem est, eminentibus fastigiis duobus, quorum unum aræ maximæ superstructum fuerat, alterum umbilico incumbebat, tristi casu deturbatis. Quæ autem illic visebatur ænea statua sancti militiæ cœlestis imperatoris, insistens basi rotundæ, ad pedes habens Michaelem Augustum urbis simulacrum sustinentem manibus, habitu offerentis sancto sibi cognomini archangelo ejusque custodiæ commendantis civitatem, talis, inquam, statua capite dejecto minuta est, et in ipsi subjecta species civitatis e manibus Augusti concidit, utroque in terram **235** devoluto. Consternata sensu primo tam diræ calamitatis universa urbs diluculo concurrit ad templum maximum, ubi vacabat propitiando precibus Deo. At imperator extra urbem tunc repertus, ut diximus, et quantum id mali esset intelligens, timuit ille quidem civitati uni-

Digitized by Google

τῷ μεγάλῳ ναῷ προσδραμόντες, ἱκεσίαις ἐσχόλαζον καὶ λιταῖς· ὁ δέ γε βασιλεὺς εὑρεθεὶς; ἔξω τῆς πόλεως, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ τὸ δεινὸν ἐννοήσας ὁποῖον, ἐδεδίει μὲν καὶ περὶ τῇ πόλει πάσῃ μή πως κατεπόθη, ἐδεδίει δὲ μᾶλλον καὶ περὶ τῷ μεγάλῳ ναῷ, ὥστε καὶ συχνοὺς τῆς αὐτῆς ὥρας πέμπειν ὡς γνῶσιν μακρόθεν ἰδόντες εἰ ἵσταται. Τέως δὲ καὶ τὴν ἔξοδον οὐκ ἀγαθὴν ἐντεῦθεν οἰωνισάμενος ὑποστρέφειν ἔγνω, καὶ ἀντιπεραιοῦται πρωΐας ἐκθαμβούμενος οἷον, καὶ μήνιμα θεῖον, ὅπερ καὶ ἦν, τὸ δεινὸν ἐκεῖνο ποιούμενος.

ις'. *Περὶ τῆς λιτανείας καὶ τῆς τοῦ βασιλέως δημηγορίας.*

Ταῦτ' ἄρα καὶ ἔσπευδε θεραπεύειν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Θεῖον, ἐφ' οἷς καὶ δίκαιον ἔχειν ἤγητο. Δίκαιον δὲ βασιλείας τὸ περὶ ταῖς κρίσεσι δίκαιον καὶ ἀδέκαστον, μηδὲν παρατεθραυσμένον ἢ δώροις ἢ χάρισιν, εἴπερ καὶ τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ. Ἐδόκει δὲ τοῦτο καὶ παρορᾶσθαι τῷ τέως ἔκ τινος ἀμελείας ἢ καὶ δωροδοκίας τῶν [P. 160] κρινόντων, ὡς αὐτὸς ᾤετο. Καὶ δὴ λιτανείαν παραγγείλας παντὶ τῷ λαῷ, συνέρχεται καὶ αὐτὸς ἅμ' ἄρχουσι πολλοῖς ἄλλοις, ὡς πολλάκις εἴθιστο, καὶ πατριάρχῃ μὲν καὶ ἀρχιερεῦσι τὰ ἑαυτῶν ἐφῆκε ποιεῖν, εὐχὰς ἐκτενεῖς δηλονότι καὶ ψαλμῳδίας καὶ ἄλλ' ἅττα, οἷς τὸ Θεῖον ἐξευμενίζεσθαι πέφυκεν· αὐτὸς δὲ σχεδιάσας δημηγορίαν πρέπουσαν τῷ καιρῷ, παρακατέχειν βουλόμενος ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοὺς συνειλεγμένους, μέχρι καὶ τοῦ Ἱπποδρομίου τὴν λιτανείαν περιορίσας ὡς χωρήσοντος ἅπαντας, κατεναντίον ἱσταμένης τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος, μακρὰν καὶ δυωλύγιον τῷ λαῷ κατετείνετο τὴν δημηγορίαν, ὑποδηλῶν μὲν καὶ μήνιμα θεῖον τὸ γεγονὸς, παραπτόμενος δὲ καὶ αὐτῶν ὡς ἀμελῶς διαγόντων καὶ ἀνεπιστρόφως ἐχόντων πρὸς νόμους θείους καὶ δικαιώματα, τὸ πᾶν μέντοι γε εἰς ἀδικίαν συγκλείων ὡς μὴ οὔσης κατὰ τὸ προσῆκον τῆς ἐφ' ἑκάστῳ κρίσεως, ἧς δὴ καὶ αὐτῷ μέλειν βασιλεῖ γε ὄντι ὡς εἰκὸς ἔκρινεν. Ἔνθεν τοι καὶ τοὐντεῦθεν καθυπισχνεῖτο συντάττειν λόγον χρυσοβούλλειον περὶ κρίσεως, καὶ δικαστὰς ἐκλέξασθαι ἔκ τ' ἀρχιερέων ἔκ τ' ἄλλως ἱερωμένων καὶ ἐκ τῶν συγκλητικῶν, ὡς συμποσοῦσθαι τοὺς πάντας εἰς δώδεκα, οἷς δὴ καὶ ὁρκωμοτήσασιν ἢ μὴν ἀδωροδοκήτως καὶ ἀπροσωπολήπτως τὰς κρίσεις ἐκφέρειν ἀπ' αὐτῆς τῆς αὐτοῦ μητρὸς καὶ δεσποίνης ἄχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τυχόντα, πιστοῖς χρήσαιτ' ἂν κριταῖς κατὰ τὰ ἀνάκτορα. Καὶ πλεῖστ' ἄλλα παραινέσας ἀπέλυε τὸν λαόν.

versæ ne absorberetur, plus tamen de templo maximo sollicitudinis ostendit, submittens pluries hora qualibet alios super alios in loca unde longe conspicua magni templi moles esset, qui subinde referrent ecquid adhuc staret. Tandem egressum ex urbe suum infaustum e tam funesto augurio reputans reverti eo decrevit, et postridie mane freto trajecto regressus est, perculsus vehementer ac quasi attonitus, ultionemque, ut erat, divinam agnoscere se id flagellum profitens.

16. *De supplicatione et imperatoris concione.*

Hæc illi cura studium injecit acre Numinis, quantum ex se posset, propitiandi, iis nimirum emendandis quæ ad suum ipsius proprie officium spectarent. Officium autem imperantis vel primarium ducebat providere ut jus diceretur sine iniquitate, citra personarum acceptionem, nusquam infractum donis aut gratia, siquidem honor regis judicium diligit [1]. Verebatur porro ne paulum dormitasset in hoc hactenus, et quadam indulgenti conniventia corruptelas judicantium, haud puras a muneribus manus ad tribunal afferentium, transmisisset. Supplicatione igitur cuncto populo indicta convenit et ipse cum principibus et multis aliis, ut erat plerumque consuetum. Ac patriarchæ quidem et præsulibus quæ ipsorum erant muneris reliquit, preces videlicet continuas, psalmodias et id genus cætera, quibus placari Deus solet. Ipse autem post cæremoniam præsto sibi **236** adesse peroraturo concionem volens, de industria præscripsit processuro supplicandi causa clero et populo terminum Hippodromium, locum et satis patentem capiendæ multitudini, et quod esset ex adverso alte conspicuæ imaginis Deiparæ, ad periculum temporis et ponpæ talis religionem accommodatum. Ibi longam et verbosam ad populum explicuit orationem, demonstrans iram Dei sese minis plagisque declarantem, reprehendens autem ipsos ut negligenter viventes et nullo respectu legum sanctionumque divinarum administrare pro libitu quidlibet solitos. Ultimam concionis partem ad conquestionem de non exacta usquequaque ad normam legum juris dicundi ratione contulit, causans haud constare judiciis, quo passim modo exercerentur, omnes numeros convenientis unicuique rectitudinis ac severæ gravitatis, quæ nihil desiderandum, nihil notandum animadversionibus æquæ censuræ relinqueret. Istiusmodi abusuum aut reprehensibilium omissionum emendationem ad suam proprie, quippe imperatoris, curam pertinere merito judicabat. Quare jam inde se sancte polliceri dixit formaturum riteque promulgaturum constitutionem imperialem aurea bulla munitam, qua formam judiciorum ordinaret. Electurum se judices ex episcopis et aliis sacerdotibus, prætereaque ex senatoribus, quorum numerus omnium ad duodecim redigeretur. His jurejurando interposito pollicitis se sine munerum admissione, sine personarum acceptione, æque de summis et infimis judicia laturos, a domina sua matre usque ad quemlibet de vulgo vilissimum, fidis integrisque in palatio judicibus usurum. Hæc cum disseruisset, admonuissetque insuper de aliis pluribus, populum dimisit.

[1] Psal. xcviii, 4.

Digitized by Google

ις'. *Περὶ τοῦ χρυσοβουλλείου λόγου διὰ τοὺς κριτὰς καὶ κρίσεις.*

Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις καὶ ὁ χρυσοβούλλειος μὲν συντάττεται λόγος, οἱ δ' ἐκλέγονται πρόσφοροι, καὶ σύναξις πάλιν αὖθις κατὰ τὰ τῆς δεσποίνης ἀνάκτορα γίνεται, τῇδε τότε τοῦ κρατοῦντος σκηνοῦντος. Καὶ δημηγορεῖ βασιλεὺς [P. 161] τὰ εἰκότα, καὶ ὁ χρυσοβούλλειος λόγος ἀναγινώσκεται. Προέβη δὲ καί τισιν ὅρκος τῶν δικαστῶν, ὅσοι δὲ καὶ ἐκ τῆς συγκλήτου πείρᾳ νομικῇ καὶ συνέσει προφέροντες ἐκλελέχατο. Καὶ φοβερὸν καθίστατο δικαστήριον μεγάλῳ τε καὶ μικρῷ ἐπ' ἴσης τὰς κρίσεις ἐκφέρον, εἰ καὶ μὴ ἐς μακρὰν διετέλεσεν, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον, κατὰ τὰς τῶν μουσικῶν χορδῶν κρούσεις, ἐξησθενηκὸς διαπεφωνήκει.

ιη'. *Περὶ τῆς ἐπελεύσεως τῶν Βενετικῶν κατὰ τῶν ἐν πόλει Γενουιτῶν.*

Τότε δὲ μετ' ὀλίγον, εἰκοστῇ δευτέρᾳ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς, Βενετικοὶ μακραῖς ναυσὶ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα τὸν Ἑλλήσποντον διελθόντες ἐξαπίναιος τῇ Κωνσταντίνου προσβάλλουσι. Καὶ ἡμέρα κυριώνυμος ἦν, ὅτ' ἐκεῖνοι μὲν προσελῶντες ἐν χρῷ τῶν τῆς πόλεως τειχῶν, μεθ' ὅτι πλείστης κορύζης Ἰταλικῆς καὶ φρυάγματος, πρὸς τὸ τοπικὸν ῥεῦμα ἀντωθοῦντες ταῖς κώπαις ἀνήγοντο, βασιλεὺς δὲ πρωϊαίτερον ἐπιβὰς ἵππου σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἐν τῇ τοῦ Ἱπποδρόμου σφενδόνῃ ἱστάμενος, τὴν τῶν νεῶν ἀναγωγὴν κατεπώπτευε. Κάτωθεν δὲ οἱ περὶ τὸν μέγαν δομέστικον Ἰωάννην τὸν Σεναχηρεὶμ καὶ Ἄγγελον τῆς στρατιώτιδος τάξεως ὡπλισμένοι διέθεον ἔνδον καὶ αὐτοὶ τοῦ τείχους, ὅπου ἂν αἱ νῆες προσβάλλοιεν, ἐννοίας οὔσης (οὐ γὰρ εἶχον ἀκριβῶς εἰδέναι τὴν ἄφιξιν), μή τί που καὶ τῶν δεινῶν ἐπὶ τῇ πόλει καταπανουργεύσαιντο, ὥστε καὶ τὰς πύλας ἐγκεκλεισμένας πολλοῖς ἔνδοθεν τοῖς ὁπλίταις διατηρεῖσθαι, μιᾶς δὲ κατὰ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Λαζάρου πυλίδος ἀνοιχθείσης κατ' αὐτὴν ἐξελθεῖν τὸν ἀπὸ βασιλέως πρὸς ἐκείνους σταλέντα περιφανῆ τινα ἄνδρα Βενετικὸν κατὰ χρείαν πρεσβείας ἐνταῦθ' εὑρισκόμενον, ὥστ' ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν ἐφ' ᾧ παραγένοιντο ἐκείνους, καὶ τὸν ἀπόστολον παρακατασχεῖν, καὶ μηδὲν ἀξιῶσαι τῶν εἰς ἀπόκρισιν. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ μᾶλλον τοὺς κατὰ τὴν πόλιν Βενετικοὺς ἐν δειναῖς ὑποψίαις ἄγοντες φυλακαῖς διετή-

17. *De constitutione aurea bulla firmata circa judices et judicia.*

Paucis post diebus promissa superius constitutio conscripta et aurea bulla munita est. Idonei quoque delecti sunt judices. Tum, novus rursus **237** indicitur conventus ad dominæ regiam. Nam forte tunc ibi degebat imperator, qui orationem ad convocatos rei quæ agenatur accommodatam habuit. Post eam legitur constitutio auro bullata. Datum etiam a quibusdam judicum verbis conceptis jusjurandum est. In id sane collegium quicunque e senatu peritia usuque legum ac prudentia eminebant, sunt electi. Constitit inde inclytum et peccantibus terribile tribunal, sine ullo respectu pro solo rerum merito de cunctis statuens et judicia ferens æquissima. Sed non diu duravit; nam velut chordis evenit citharæ, plectri aut digitorum attritu sensim extenuatis aut relaxatis, tandem exsurdescentibus, ita istius novi Areopagi quasi chori musici suavissimus concentus remisso sensim tenore primum elanguescens, haud longo inde processu plane dissolutum obmutuit.

18. *De irruptione Venetorum in Genuenses urbis inquilinos.*

Exiguo post ista tempore, die vicesima secunda mensis Julii, Veneti longis navibus quinque ac septuaginta, Hellesponto trajecto improviso, Constantinopolim appulerunt. Dies erat Dominica, cum illi summa confidentia et quam minacissimo tumore fastus Italic' ad oram ipsam murorum urbis invecti, adversum eo loci maris fluxum remis eluctantes, promovebant. Imperator primo mane cum suis equo conscenso exstans in funda Hippodromi navium appulsum speculabatur. Inferius ductores militarium ordinum, magnus domesticus Joannes, Semnacherimus et Angelus, armati cum suis quisque manipulis et cohortibus ultro citroque intra muros et ipsi discurrebant, intenti ad occurrendum quacunque naves molirentur exscensum: nam quo consilio illæ ingruerent, haud dum perspectum **238** erat satis; et periculum erat ne infestæ venirent, calamitatem urbi aliquam dolo malo machinantes. Itaque portæ clausæ civitatis validis ante quamque dispositis præsidiis armatorum custodiebantur, uno juxta monasterium Sancti Lazari ostiolo patente. Per id posticum emissus ab imperatore quidam est ex illustribus Venetis, qui tunc forte legationis causa in comitatu reperiebatur, jussus occurrere suis illis classis adventantis ducibus et ex ipsis resciscere quorsum venirent. Sed ii nihil responsi dignati sunt reddere; quin ille ipse missus apud eos mansit, detentusne vi an ultro sic volens, incertum. Cæterum in hanc partem pronior suspicio suspectos vehementer reddebat alios quoque, qui tunc per urbem varie sparsi degebant, Venetos, ne pariter cuncti conspirassent et ex compacto rem gererent; quos ideo comprehendi custodiisque teneri necessarium est visum. Classis porro Veneta dum remigio provehebatur, conspicata in tantum non contigua vicinia naves quasdam longas Genuensium, in eas infesta se convertit, assequi affectans. At illæ habiliores motu onereque leviores, velocitatis fiducia majoris remis aliquantum inhibitis, velut exspectantes constitere: tum, ut Venetæ jam prope accesserant, incitantes cursum, latiori se quam quo prius abstiterant intervallo disjungebant; ibique rursus consistentes iterum ad sequendum invitabant similiter eludendas, ubi accedere tentassent, Venetas triremes. Quod cum iterum ac tertio esset factum, Veneti se frustra in eo contendere cernentes iis omissis portum Ceras dictum navibus com-

Digitized by Google

ρουν. Ἐκεῖνοι δὲ τότε, ὡς προσελῶντες ἀνήγοντο, [P. 162] νῆας μακρὰς φανείσας Γεννουΐτῶν ἐγγύθεν πλεούσας ἐπέσπευδον τὴν πρὸς ἐκείνας. Ἀλλ' αἱ μὲν ἐλαφραὶ οὖσαι, θαῤῥοῦσαι τῇ ταχύτητι, ἐπ' ὀλίγον προσέμενον, καὶ πλησιαζόντων ἐκείνων αὐτοὶ ταχυναυτοῦντες πολλῷ πλέον ἢ πρότερον ἀπεῖχον διάστημα. Τοῦτο δὶς καὶ τρὶς γεγονὸς, ἐπεὶ ἑώρων πονοῦντες ἀνήνυτα, ἀφέντες ἐκείνους πληροῦσι νεῶν τὸν λιμένα τὸ Κέρας. Καὶ Γεννουΐτας μὲν οὐ κατὰ τὴν περαίαν καταλαμβάνουσι. Τὴν γὰρ τῶν νηῶν ἐκεῖνοι προεγνωκότες ἔφοδον, προσλιπαροῦσι βασιλέα αὐτοὺς καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ πράγματα ἐντὸς πόλεως δέξασθαι· φανερὰν γὰρ ἐπὶ σφᾶς εἶναι τὴν ἔφοδον. Οἷς δι' ἀνάγκην βασιλεὺς γίνεται κάτοινος, καὶ τὸ κατὰ Βλαχέρνας μέρος σφίσι δίδωσιν, ὅπου νῆας ἰδίας βυθίζουσιν ὡς φυλάξοντες, αὐτοὶ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἰδίας χειρὸς ἕκαστος πρὸς τὸ συμβὰν παραμυθίαν ζητῶν τῆς εἰς τὸ δυνατὸν οὐκ ἠμέλουν σωτηρίας. Διὰ ταῦτα κἀκείνους κακοῦν οἱ ἐπιόντες οὐκ ἔχοντες, σκευαγωγησάντων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῆς περαίας, πῦρ ταῖς τῶν Ἰταλῶν οἰκίαις ἐνίεσαν καὶ κατεπίμπρων τέλεον. Κἀκεῖνοι μὲν τῷ κατεπαίρεσθαι τῶν ἐντὸς ἀπειροκαλίας αἰτίαν εἶχον, ἐπιμαινόμενοι τοῖς ἀψύχοις, οἱ δ' ἐντὸς τέως ἀνάνδρων ἔφερον σχῆμα κατεπτηχότες ὑπὸ τοῖς τείχεσιν. Οἱ δ' ἐς τοσοῦτον αὐθαδείας ἐξώκειλαν, ὥστε καὶ

A συγκείμενον παρὰ βασιλέως ἀρχῆθεν τοῦ δεξαμένου τὰ γένη ὥστε διαφορᾶς ξυμβάσης αὐτοῖς ἐκτὸς, ἔνδοθεν μὲν τῶν τῆς Ἀβύδου στενῶν, ἔνδοθεν δὲ τοῦ Φάρου, οὕτω κατὰ θάλατταν μάχεσθαι, τὸ μέσον δὲ τούτων πάσαις ἄβατον μάχαις ὡς τι τῶν ἀφωσιωμένων καὶ ἱερῶν καὶ ἀμφοτέρους διατηρεῖν, αὐτοὶ ἐκ φρονήματος κατεπαρθέντες μείζονος, παριδόντες καὶ τὰ συγκείμενα, ἐντὸς αὐτῆς τῆς βασιλέως οἰκίας κατὰ τῶν ἱκετῶν τῇ βασιλείᾳ πολέμους ἐξέφερον. Καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς μισήσας τὴν σφῶν ἔπαρσιν, ἐφίησι καὶ Ῥωμαίοις Γεννουΐτας προσαμύνειν καταστᾶσιν εἰς πόλεμον. Ὅθεν κἀκεῖνοι μὲν ἐξερχόμενοι καὶ ἰλαδὸν συντατόμενοι διεμάχοντο γαίηθεν τοῖς ἐκ τῶν νηῶν· τὸ δὲ τοῦ βασιλέως στρατιωτικὸν, ὅσον ἦν ἐν πεζοῖς τε καὶ ἐλαφρὸν, ἐκ τειχῶν B προκύπτον, τόξοις βάλλοντες καὶ σφενδόναις τοὺς ἐν ταῖς ναυσὶν ἐκάκουν καὶ τὰς ἐμβολὰς σφῶν ἐποίουν ἀσθενεστέρας. Ἤδη δὲ καὶ πετροβόλον μηχάνημα διεκίνουν, ἐκεῖσε τοῦ βασιλέως ἔξω βελῶν ἱσταμένου καὶ βλέποντος, καὶ μεγίστοις τοῖς ἀπ' ἐκείνου [P. 163] λίθοις τὰ τῆς ἡμετέρας νεὼς κόρυμβα, ἣν ἐκεῖνοι κατεῖχον πολεμοῦντες ἐκεῖθεν κατὰ τοῦ τείχους, κατέφλων πέμποντες, καὶ τῆς ὁρμῆς τοὺς ἄνδρας ἀνέστελλον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐσοφὲ ὁ πόλεμος διετείνετο καὶ ἅπαν τὸ παρ' ἐκείνων μηχάνημα ἔργων ὑστέρει καὶ οὐδὲν ἠνύοντο, ἐκ μανίας ἀπαλλάξαντες πλεί-

plerunt. Ac non repertis apud Peræam Genuensibus (hi enim præviso Venetorum in se incursu, enixe imperatorem oraverant ut se cum mulieribus C ac liberis rebusque cæteris ipsorum intra urbem admitteret; idque imperator, quod jam esset **239** manifestum eos a Venetis infestis peti, coactus fuerat permittere, regionemque circa Blachernas illis ad effugium concesserat; ibique jam Genuenses iidem, munito, ut potuerant, littore navibus quibusdam suis demergendis, quarum objectu prohiberent hostium exscensum, se suaque pro viribus parati stabant propugnare), non repertis, inquam, domi, quos quærebant, inimicis Veneti, ac ne aliis quidem apud Peræam ullis (nam et Romani qui domos Galatæ habebant, convasata ipsi quoque supellectili se intra urbem receperant) igne injecto in ædes Italorum eas flamma consumpserunt. In quo stultæ impotentiæ vituperationem in D se traxerunt, frustra intumescentes, quod locum cepissent a nemine defensum, et ignavo furore sævientes in res inanimas. Uti et vicissim Genuenses inertis indignique viris fortibus timoris dedecus tulerunt, non ausi stare in vestigio tuerique focos ac lares, sed relictis inglorie familiaribus tectis sub umbram tutelamque murorum, ut metu attoniti, convolantes. Majus porro crimen erat Venetorum attentata contra fidem dudum imperatori datam intra fines vetitos incursio, siquidem ab initio convenerat, quando est utrique isti Italorum generi permissum libera in urbe ac per hos tractus exercere commercia, ut si quid inter eos contraheretur rixæ, committere pugnam invicem non

possent toto maris spatio quod patet inter Abydi fauces et Pharum, sed extra hunc locum utram vellent in partem navalibus suis præliis æquor quærerent, medium illud intervallum immune belli certisque quietum induciis haberent. Cujus religionem conventionis cum hodie palam insolenti elati confidentia violare Veneti non vererentur, intra ipsam pene imperialem domum Augusti supplices quærere ad pœnam ac cædem ausi, merito iis propterea iratus imperator Romanis **240** permisit ut Genuenses defenderent, cumque iis contra fœdifragos assultores in armis starent. Itaque uti Genuenses armati ac longa serie ordinati per littora in naves Venetas jaculabantur, ita quantum in urbe tum fuit imperialium copiarum, peditatus præsertim ac levis armaturæ, prominentes e mœnibus arcubus ac fundis Venetos per foros suarum navium exstantes eminus petebant, non levi eorum damno, debilitabantque haud dubie impetus accedere ac terra potiri conantium. Jamque et machinam movebant jaculatricem petrarum, et despectante imperatore, qui alte quodam in fastigio extra jactum tuto stabat, aplustria navis nostræ, qua Veneti occupata contra nos pugnando utebantur, vastis ictibus saxorum per ballistam e muro emissorum contendebant; sicque vim reprimebant irruentium. Quoniam vero producto inde ad vesperam certamine omnis eorum machinatio irrita cedebat, nec proficiebant quidquam necessario recedentes fera in Romanos instincti rabie, quod ab iis se repulsos videbant, eadem die repetentes, qua vacua potitos diximus, Galatam, ut

Digitized by Google

στης ὅτι καὶ αὐτοὶ Ῥωμαῖοι τούτοις ἐπῆσαν, στρα- A φέντες αὐθημερὸν πῦρ ἐμβάλλουσι καὶ ταῖς τῶν Ῥωμαίων οἰκίαις, καὶ καταφθείρουσι τέλεον. Δι' ὅλης μὲν οὖν νυκτὸς τὸ πῦρ ἐνέμετο τὰς οἰκίας, φλεγομέναις δ' ἐπανέτειλεν ἡ ἡμέρα. Αὐτοὶ δὲ τάς τε ναῦς προσελάσαντες καὶ τοῖς θυρεοῖς φραξάμενοι μάχην στερρὰν ἐγείρουσι Γεννουΐται. Οἱ δὲ τὰς ἐμβολὰς καὶ πάλιν δεχόμενοι ἀπημύνοντο, ἕως καί τινα τῶν ἐν μεγιστᾶσιν ἐκείνων βαλόντες φονεύουσιν. Καὶ διὰ ταῦτα ψυχρότεροι τῆς ἐλπίδος ἀποχωρήσαντες ἀναχωχήν τε τῷ πολέμῳ ἐδίδουν καὶ κατ' αὐτοὺς ἦσαν.

ιθ'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς μεταπεμψάμενος τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν πρεσβείαν στέλλει.*

Τότε καὶ βασιλεὺς πέμψας τὸν εἰς κεφαλὴν τεταγμένον ἐκείνων μετακαλεῖται μεθ' ὅτι πλείστης τῆς B λιπρότητος, καὶ ὑπὸ τῇ προσηκούσῃ ἀσφαλείᾳ σὺν ἑτέροις καταλαβόντι ὠνείδιζέ τε τὰς παραλόγους ὁρμὰς, καὶ τὴν τῶν συγκειμένων τῇ βασιλείᾳ μετὰ τούτων παραβασίαν εἰς φανερὰν ἐτίθει αἰτίαν, τὸ δὲ καὶ πῦρ ἐνιέναι Ῥωμαίων οἰκίαις ταττομένοις ἐν φίλοις ὑπερβολὴν μανίας ἔκρινεν. Ὁ δὲ πόλλ' ἅττα πρὸς βασιλέα λέγων τε καὶ ἀπολογούμενος οὐδὲν πλέον τοῦ κακῶς δόξαι πράττειν καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἀπηνέγκατο. Ὅμως δ' ἐξ αὐτῆς πρεσβείαν μὲν στέλλει πρὸς τὴν ἐκείνων συναγωγὴν, [P. 164] αὐτῶν γε λαβόντων ἐπὶ τῶν ἰδίων νεῶν τὸν εἰς πρεσβευτὴν ταχθέντα. Ὁ δ' ἦν ὁ Κρήτης Νικηφόρος, ἀνὴρ γεραρὸς καὶ τίμιος καὶ διὰ πολλὰ μὲν προκριθεὶς εἰς τοῦτο, πλέον δὲ καὶ ὅτι ὡς οἰκεῖον δῆθεν ἀρχιερέα ἔμελλον βλέπειν Βενετικοί· Κρήτη γὰρ ὑπὸ τούτους ἦν, ἧς ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς ἐπικεκήρυκτο, εἰ καὶ πόρρω διῆγε ταύτης διὰ τὴν τῶν Ἰταλῶν ἐπικράτειαν. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς εἰς ἀγανάκτησιν τὴν πρέπουσαν προηγμένος, καὶ μάλιστα διὰ τὴν τοῦ καταφρονηθῆναι δόξαν, ἐπισχὼν τοὺς ἐν τῇ πόλει Βενετικοὺς ἱκανοῖς χρήμασι μέχρι δὴ καὶ εἰς χιλιάδας ὀγδοήκοντα ἐνεχύραζε τῶν πυρποληθεισῶν οἰκιῶν χάριν, ὅσαι τε Ἰταλῶν κατὰ τὴν περαίαν ἦσαν καὶ ὅσαι Ῥωμαίων· καὶ γὰρ καὶ τὰς τῶν Ἰταλῶν χρεὼν ἦν δεφενδεύειν διὰ τὰ συγκείμενα βασιλεῖ τε καὶ σφίσι. Δοκοῦσι δέ μοι καὶ Γεννουῖται τῆς αὐτῆς χάριν αἰτίας ἐς ὕστερον τῶν ἐν τῇ πόλει κατεπαρθῆναι Βενετικῶν.

illic prius domos Genuensium incenderant, ita nunc pariter et Romanorum ædes inflammarunt, durante per noctem totam, et necdum exstincto quando sequens dies illuxit, incendio. Ipsi vero remigio promotis ad partes Blachernarum, ubi stare Genuenses norant, navibus, protecti corpora scutis oblongis, vi summa nituntur irrumpere. Sed Genuensibus strenue resistentibus, et e munitionibus quas ad aditus paraverant fortissime prohibentibus exscensum, acre prælium exarsit in longum durans; donec unus quispiam e primoribus Venetorum, telo ictus a Genuensibus misso, moriens concidit. Eo casu ablata successus spe et refrigerato pugnandi ardore, **241** cedentes retro Veneti belli quasdam inducias fecerunt, subductis extra jactum quiescentes navibus.

19. *Ut imperator accito ad se duce classis Venetæ legationem Venetias miserit.*

Tunc imperator invitatum ad colloquium, fide securitatis abunde facta, ducem supremum classis Venetæ vultu maxime hilari ac summam præferente fiduciam excepit cum magno aliorum comitatu venientem. Iis Augustus haud parce exprobravit inconsultos ausus; et cujus manifesti tenerentur fœdifragæ in suam majestatem temeritatis, contra dudum stabilita invicem pacta perfidiose grassatæ, increpavit crimen, hujus etiam distinguens gradus. Nam et nefarium fuisse incurrere infestos ipsos in loca imperatoriæ ditionis, adeoque in partes urbis regiæ ubi suo permissu ac sub protectione imperii Genuenses habitarent. Cæterum super illud per se immane facinus, non dubitasse ipsos Romanorum quoque ipsorum, cum quibus pacem haberent, sitas apud Galatam domos incendere, furoris profecto cumulum et omnem jam excedens modum protervæ perfidiæ piaculum fuisse. Ad ea præfectus classis Venetæ cum multa excusare dicendo conatus esset, nihil memorare valuit quo satis purgaret insolens factum, efficeretque ut aliud audientes judicarent quam se ac suos egisse in eo perperam et contra omne fas grassatos. Tamen imperator ex tunc putavit legationem ad eorum senatum destinandam, ipsis libenter admittentibus et delectum ad id legatum in suas eo deferendum accipientibus naves. Fuit ille antistes Cretensium Nicephorus, quem fore Venetis gratum eo nomine putavit imperator, quod cum jam ipsis subesset Creta insula, episcopum loci suæ ditioni subditi libenter illi apud se visuri merito sperarentur. Hic porro Nicephorus electus quidem et rite ordinatus episcopus Cretæ fuerat, sed a sua ecclesia procul degebat propter dominantes in ea Italos. His profectis imperator, prout par erat, indignatus ob hostiliter **242** invasam tanto sui contemptu et deletam incendio Galatam, Venetis inquilinis urbis, quos, ut est ante dictum, comprehendi jam jusserat, multam indixit pecuniariam summæ octoginta millium nummorum conficiendam ex oppignerari statim jussis omnium ipsorum bonis, qua resarciretur damnum combustarum illic domuum, vel ad Italos vel ad Romanos pertinentium: nam et Italorum domos juxta pacta cum iis a se inita defendere se debere judicavit. Videtur quoque mihi causa eadem, dolor, inquam, et indignatio animos pungens recordatione inflammatarum a Venetis ædium, concitasse postmodum Genuenses ad insurgendum in eos ipsorum qui tunc erant in urbe, et eosdem sæva incursione opprimendos.

Digitized by Google

κ'. *Περὶ τῆς τῶν Γενουϊτῶν κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Βενετικῶν ἐπιθέσεως.*

Τοῦ γὰρ αὐτοῦ ἔτους, μηνὸς Σκιῤῥοφοριῶνος λήγοντος, ἔκ τινος εἰκαίας αἰτίας παρακροτήσαντες ἑαυτοὺς, καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥηγὸς Ἀρμενίας τυχόντος ἐν πόλει, ὃς δὴ καὶ κατὰ φρερίους Ἰταλοὺς διῆγε, τὰ πλεῖστα γοῦν καὶ αὐτοῦ δυσωποῦντος καὶ μεσιτεύοντος, πλεῖστοι ὀλίγοις καὶ ἡμέροις ἄγριοι ἐπιθέμενοι, δυναστεύσαντες καὶ αὐτὴν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, τολμῶσι τὰ ἀνοσιώτατα πράττειν, θυμῷ τε συστρατιώτῃ χρησάμενοι καὶ ὀργῇ ἐκ μνήμης τῶν χθὲς συμπεσόντων σπάθας τε γυμνοῦσι, καὶ συῶν τρόπῳ ὀδόντας θήξαντες ἄνδρας ὑποκλινομένους σφίσι καὶ λιπαρῶς ἐξ ἀνάγκης δεομένους μεγίστης ἀνηλεῶς αὐθημερὸν κτείνουσιν, ἐντὸς οἰκιῶν κατασφάττοντες ἱερείων νόμῳ. Ἀπὸ γὰρ τοῦ [P. 165] σφῶν μπαϊούλου ἀρξάμενοι, ὃς ἐγκεκλεισμένον ἀπὸ τέγους χαλασθέντες κρεανομοῦσι, τοῖς λοιποῖς ὅπου τύχοιεν ἐπιτίθενται, ὡς καὶ συχνοὺς ἅμα τεθάφθαι καὶ γενέσθαι τὰ μνήματα πολυάνδρια. Τῶν γοῦν ἐπιφανῶν οὕτως ὁλωλότων ἀνδρῶν οἱ ἐλλελειμμένοι, βάναυσοί τινες ὄντες καὶ σκυτοτόμοι καὶ κιβωτῶν τέκτονες καὶ πάσης ἄλλης ἐπήβολοι τέχνης, τότε μὲν ὑπὸ σκότον δύντες τὸ ξίφος ἐκφεύγουσιν, ὕστερον δὲ διὰ

20. *De incursione Genuensium in Venetos qui erant in urbe.*

Eodem quippe anno, mense Decembri desinente, rixa ex vulgari et nihili offensiuncula exardescente, concitati adeo mutuoque hortatu ad arma consternati Genuenses sunt, ut quantumvis intercederet pacemque conciliare pro virili curaret tunc forte in urbe præsens rex Armeniæ, apud utrosque sacrorum communione gratiosus, quippe cum Freriis Italis vivens, — isto, inquam, ad hos a vi dissuadendos nequidquam omnia tentante, in paucos plurimi, in mites et obnoxios feri sævique impetum facientes, ipsis etiam obstare nascenti tumultui conatis imperatoris ministris et magistratibus, cedere compulsis, in ausa nefaria proruperunt, auxiliaribus usi zelo ac furore, quos recurrens memoria nuper actorum inflammaret. Strictis ergo ruentes ensibus, et aprorum instar dentes ad cædem acuentium frendentes, miseros ipsis se inclinantes et in extrema necessitate humillime supplices crudeliter ipsa die plurimos obtruncant, intra domos ipsorum ritu victimarum jugulantes. Initio enim facto a bajulo eorum, quem e tecto sub quo clausus tenebatur præcipitantes membratim conciderunt, **243** in alios inde ubicunque inventos pari sunt immanitate invecti, tanta sic edita et temere sparsa strage, ut singularibus cadaver quodque mandare sepulcris per nimiam copiam non liceret. Multa necessario coacervata in unam foveam communi tumulo cumulabantur. Sic igitur illustrioribus quibusque Venetorum in urbe degentium absumptis, reliqui opifices ferme viles, sutores, coriarii, fabri arcarum, illiberaliumque istiusmodi professores artium, tunc quidem abditi tenebris gladium fugerunt, postea urgente metu repetere patriam seque ad suæ gentis recipere convictum factu necessarium putarunt.

A δέους ὄντες μετοικεῖν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν καὶ τὴν τοῦ γένους συναγωγὴν ἔγνωσαν.

κα'. *Περὶ τῆς εἰς Βενετικοὺς πρεσβείας διὰ ταῦτα τοῦ βασιλέως.*

Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἅμα μὲν τῷ ταῦτα γενέσθαι δι' ἐννοίας γενόμενος μὴ αἰτίαν σχοίη ὡς συμπράξειε δῆθεν, πρέσβεις ἐκλεξάμενος τόν τε μοναχὸν Μάξιμον τὸν Πλανούδην καὶ τὸν ὀρφανοτρόφον Λέοντα, ἄνδρας ἐλλογίμους καὶ συνετοὺς, ἐπ' Ἀκουϊλίας ἀπέστειλεν, ἀπολογούμενος τῷ κοινῷ συνεδρίῳ τούτων καὶ περιστῶν τό οἱ ἐπὶ τοῖς τετελεσμένοις ἀναίτιον. Οἳ καὶ παραγεγονότες ἐν χρῷ κινδύνου κατέστησαν, τῶν προσγενῶν τῶν φονευθέντων σφίσιν ἐπαναστάντων. Μόλις δὲ τοὺς περιόντας οἰκείους ζητήσαντες καὶ λαβόντες, περὶ τῆς μετὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνης B τῆς νῦν ὡς πάλαι καιρὸν ἐτίθουν βουλεύεσθαι. Οὐ μὴν δὲ καὶ πρέσβεις ἀντεπέστελλον τότε, ἀλλὰ δι' αὐτῶν περιαλγῶς ἐξωνειδίζοντο βασιλεῖ τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅπως ἐντὸς χειρῶν ἐκείνων τοιαύταις συμφοραῖς μὴ χωρουμέναις τῷ ἐκείνων ἔθει τοὺς οἰκείους οἱ ἐχθραίνοντες περιέβαλον. Τὰ μέντοι γε πράγματα τῶν Βενετικῶν καὶ σφοδρότερον ἀνταπῄτουν (τὰ δ' ἦσαν ἃ φθάσας ὁ βασιλεὺς ἀντὶ τῶν πυρποληθεισῶν οἰκιῶν ἐνεχύραζεν) ὡς οὐχ οἷόν τε

21. *De legatione ad Venetos ob hoc missa.*

C 21 At imperator simul hæc in hunc modum acta cognovit, sollicitus ne culparetur quasi cooperatus ad istam cædem Genuensibus, monachum Maximum Planudem et præfectum orphanotrophii Leonem, viros insignes ac prudentes propterea que judicatos idoneos huic recte fungendæ legationi, Aquileiam jussit se conferre, purgareque illic apud senatum Venetorum imperatorem suum ab omni suspicione approbationis aut conscientiæ rerum a Genuensibus violenter actarum. Eo illi cum pervenissent, in maximo periculo fuerunt, cognatis et consanguineis eorum qui occisi fuerant ulcisci suorum cædem ipsorum nece contendentibus. Ægre tandem prævaluit vitæ horum parcendi consilium, cura D maxime recipiendi permutatione cum hisce quos sui generis adhuc reliquos teneri Constantinopoli sciebant. Quibus repetitis receptisque, legatos dimiserunt nullo responso dignatos circa propositionem pacis inter imperium et Venetos veteris nova invicem conventione firmandæ. Ista enim de re se postea deliberaturos dixerunt, ubi esset ipsis ab imperatore satisfactum circa quædam quæ ab ipso poscerent. Quibus tamen ipsi expensendis legatos vicissim Constantinopolim mittere non curarunt: sed per duos missos illinc eodem revertentes primum dolenter exprobrarunt imperatori et Romanis quod crudelitatis immanioris quam mores ipsorum **244** et civilis institutio capere ac ferre posse viderentur, exercitæ ipsis sinentibus in sup-

Digitized by Google

τῶν σπονδῶν γενήσεσθαι, εἰς ἀνανέωσιν ἤδη κειμέ- A παρὰ τῶν σχιζομένων ἀφανεῖς τε καὶ φανερὰς ἐπι-
νων, ἐξηνυσμένων τῶν τῆς προτέρας εἰρήνης καιρῶν, εἰ μὴ ταῦτα γένοιτο. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἔτι ἀπρὶξ εἶχετο τούτων, οὐ κατὰ χρείαν μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ δικαίου δόξαν, ὑπερηφανῶν ὅλως ὡς ἐκείνων καὶ μᾶλλον αὖθις τῆς πρὸς Ῥωμαίους δεηθησομένων εἰρήνης.

τεχνιτεύσεις, ψυχρῶν χαρίτων παρὰ πολλῶν κατατιθεμένων αὐτῇ, ὡς εἰρηνεύειν μὲν, οὐ μὴν δὲ καὶ παγίως ἔχειν πρὸς τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἀμφικλινῶς καὶ ὡς ἔτυχεν. Ἀλλ' οἷον τὸ τότε. Φάκελος γὰρ γραμμάτων καὶ τόμος, ὃ δὴ λέγεται φάμουσος, εἰς χεῖρας τῷ βασιλεῖ γίνεται, τὸ μὲν ὅθεν καὶ παρὰ τίνων οὐκ οἶδα, τέως δὲ πόλλ' ἄττα φέρων αἰτιάματα. Τοῦτον βουληθεὶς ἀνατρέπειν ὁ βασιλεὺς καὶ λόγους φέρειν παλαίοντας (ἥπτοντο γὰρ ἐπιεικῶς κἀκείνου τὰ αἰτιάματα) τὸ μὲν γραφαῖς τὴν ἀντιλογίαν ἐπιτρέπειν γίνεσθαι, ὡς ἄν γε κατὰ ῥῆμα τὰ τῆς ἀνασκευῆς γίγνοιτο, οὐκ ἐδοκίμαζε τέως πολλῶν αἰτιῶν ἕνεκα· αὐτὸς δ' ἔγνω προκαθίσας, συναγωγῆς κοινῆς γεγονυίας, καθ' ἓν ἀναγινωσκόμενον ἀνατρέπειν. Καὶ γέγονεν οὕτω. Καὶ δὴ συνάγονται μὲν ἀρχιερεῖς, συνάγονται δ' οἱ τοῦ κλήρου καὶ μοναχοὶ καὶ λαὸς, καὶ βασιλεὺς ἅμα τοῖς ἐν τέλει συνεδριάσας ἕκαστον κεφάλαιον τῶν τοῦ τόμου οὐκ ἀγενῶς

[P 166] Τῆς μὲν τοῦ βασιλεως περὶ τὴν Ἐκκλησίαν κηδεμονίας πολλὰ καὶ ἄλλα τὰ δείγματα, εἰ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν πράγματα ὕδρα τις ἦν ἡ μυθευομένη καὶ πολλὰς σκανδάλων ἀνέφυε κεφαλάς. Ἔδει δὲ πάντως τῷ Ἡρακλεῖ τέμνοντι καὶ ἐπικάοντος Ἰολάου. Ἀλλ' B ὁ μὲν Ἡρακλῆς ἦν οὗτος, Ἰόλαος δὲ ὁ καὶ ἄξιος συνεργὸς ἐζητεῖτο μὲν, οὐχ εὑρίσκετο δέ. Διὰ τοῦτο καὶ οὐκ ἦν ὅλως μόνον τὰς τομὰς εὐοδεῖν, εἰ καὶ μὴ τὸ ξίφος τῆς φροντίδος ἠμβλύνετο. Καὶ ἀφίημι τὰς

plices ipsorum, quos protegere jure hospitii et promissi patrocinii fide debuerant, manifestos et facto gloriantes auctores in suis manibus ac potestate impune vivere permitterent. Deinde bona suorum, pro multa indicta in compensationem damni combustarum ædium, sequestrata magnopere, ut relaxarentur, institerunt, negantes, nisi hæc fierent, se posse consentire in renovationem olim icti cum imperio, in certum tempus jam prorsus elapsum, fœderis. Quibus auditis imperator obfirmavit se in consilio negandi quod petebatur, non magis præsentem utilitatem quam jus ipsum, quo niti se in his certo existimabat, sequens, contemnens autem omnino Venetorum minas; quos priores opus habituros rursus stabilita cum Romanis pace, et ad id ipsum orandum, rationibus ipsorum adigentibus, ultro descensuros confidebat.

est indignius, multos in eo passus adversantes sit? Mitto discissorum ab Ecclesia partim machinationes in eum subdolas, partim eruptiones palam vehementes: dissimulo frigidas gratias ipsorum ejus **245** ope reconciliatorum Ecclesiæ, quorum haud pauci vel non bona fide usi beneficio, vel non satis grato animo studium æqua proportione merito rependentes, ita pacati erant ut in pace titubarent, ambigui inter utrumque, et ad omnem auræ flatum inquietudine obnoxia mobiles. Hujus generis cuipiam imputaverim quod tunc contigit modo a me narrandum. Fasciculus chartarum sive tomus, aut potius, ut vocari solet, famosus libellus, in manus imperatoris venit, unde aut per quos allatus, nescio, cæterum multa criminationum amplectens capita. Ea refellere volens imperator, et oppositis defensionibus idoneis ineluctabiliter evincere nihil in iis nisi vanum et calumniosum esse (erant autem illic quædam satis aculeata in ipsum Augustum, quæque illum haud leviter pungerent) scripto committere confutationem ordine singulis objectis occursuram non judicavit opportunum, pluribus de causis: voce viva satius habuit rem exsequi, et habiti præ oculis libelli partes, post quamque recitatam, dicendo evertere singulas. Id adeo in hunc modum gestum est: Convenerant in cœtum peramplum episcopi, clerus, monachi, populus. Imperator procerum medius considens Libelli famosi capita omnia retexuit, et unumquodque illorum diluit victrici defensione, reipsa ostendens efficaciorem esse in tempore ac non raro felicius adhiberi suavem persuasionem fretæ rationibus eloquentiæ quam imperiosam vim armatæ majestatis, maxime quando (ut nunc videri auctor scripti clancularii volebat ipso illo malitioso sui celandi artificio) metuunt, qui queruntur aut accusant, ne jus et æquum suarum scilicet allegationum tyrannica vi quadam opprimatur subnixæ fastu potestatis audire tranquille dedignantis, et superbe obterere paratæ

κβ'. Περὶ τοῦ ῥιφθέντος τόμου ἐν ᾧ ἐγέγραπτο κατηγορήματά τινα, καὶ περὶ τῆς τούτου ἀπολογίας τοῦ βασιλέως.

22. *De jacto tomo in quo scriptæ erant accusationes quædam; et ut de iis se purgarit imperator.*

Quam cordi essent imperatori res Ecclesiæ, ac quam sollicito ille studio pacem ejus tranquillitatemque procuraret, multis varie per hanc historiam sparsis intelligi potuit exemplis. Cæterum D quæ tunc Ecclesiam turbabant scandala, hydræ instar illius memoratæ in fabulis, fecundo subinde nascentium capitum pullulabant fetu, quibus utique vincendis opus omnino erat Hercule, secante et urente Jolao. Herculem in imperatore Andronico repereramus: qui ei opportune cooperaretur, quæsitus diu est, nondum autem inventus, Jolaus. Quid ergo mirum si solus ipse, licet operæ non parcens, negotium non absolveret secando ad quod nunquam hebes deprehensus est ejus gladius; gladius, inquam, spiritus, hoc est, acris cura in omnem intenta occasionem Ecclesiæ quovis modo consulendi laboranti. At quid queror adjutorem hoc agenti defuisse Augusto, cum, quod

Digitized by Google

διέλυεν, ἔργῳ δεικνὺς ὡς πειθὼ κρείττων βίας, καὶ μᾶλλον ὅπου καὶ τὸ τῆς ἐξουσίας ὑφορᾶσθαι πέφυκε πρὸς τὴν τοῦ κρατεῖν ἰσχὺν συμβαλλόμενον. Καὶ [P. 167] ὁ γράψας ἀφανὴς ἦν, τὴν οὐδενίαν τάχα καὶ τὸ μὴ ἐπί τισιν ἰσχυρίζεσθαι τῇ ἐκ τῆς ἐξουσίας ὑπωπτευμένῃ βίᾳ καλύπτειν οἰόμενος· βασιλεὺς δ' ἐμφανῶς ἀντέλεγε προτιθεὶς τοῖς πᾶσιν εἰς κοινὸν τοὺς λόγους, τὴν μὲν ἀνάγκην τῆς ἐξουσίας ἐν μέρει τιθεὶς, τῇ δὲ πειθοῖ προσάγεσθαι θέλων ἐκ περιουσίας πολλῆς τὸν ἀκούοντα.

κγ'. *Περὶ τοῦ κινηθέντος κατὰ τοῦ Φιλαδελφείας ἐγκλήματος.*

Τοῦτο καὶ πρότερον ἐπὶ Ἀθανασίου πατριαρχοῦντος ἐποίει, καὶ κεφαλὴν ἄλλην σκανδάλου σοφῶς ἀπέκοπτε, καὶ λόγοις ἐπὶ κοινοῦ λεχθεῖσιν ὧς τισιν ἐπῳδαῖς τὸ ἀνοιδοῦν κατεμάλαττε· σοφοῦ γὰρ ἰατροῦ πρὸς τομῶντι πήματι τομὰς ἐπάγειν, πρὸς δ' αὖ ὑφιέντι τῆς ἀνοιδήσεως προσηνέσι φαρμάκοις ἐκ τῶν λόγων καταστέλλειν πειρᾶσθαι, καὶ μηδὲν διδόναι τῇ ἐκτήξει πάροδον. Καιρὸς δὲ συνάπτειν τοῖς παροῦσι καὶ τὸ ἧττον ἐγγίζον διὰ τὴν τῆς ὑποθέσεως γειτνιότητα. Κεκίνητο λόγος τῷ βασιλεῖ περὶ τοῦ κατὰ τὴν Βαβυλῶνα σουλτὰν, διευλαβουμένῳ τέως ὅπως εἰς ἀδελφότητα γράφοι τὸν ἐχθρὸν τοῦ σταυροῦ. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἐπιεικῶς τῶν ἀτόπων ἐδόκει, εἰ καὶ σύνηθες ἦν ἐξ ἀρχαίου τοῖς εὐσεβῶς βασιλεύουσιν. Οἷος οὖν ἦν ἐκεῖνος, πρὸς τοιαῦτα διευλαβούμενος (τὸ γὰρ πατέρα γράφειν οὐκ ἀξιοῦντα τὸν πάππαν διὰ τὸ δῆθεν ἐσφάλθαι, εἰς ἀδελφοὺς τάττειν μὴ ὅτι γε ἄθεον, ἀλλὰ καὶ ἐχθρὸν τοῦ [P. 168] Χριστοῦ, πόνος ἦν οὐ μικρὸς ἐκείνῳ), κοινοῦταί τισι τῶν ἀρχιερέων παροῦσι τὸ σκέμμα, καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ συνειδότος ζητεῖ. Καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν, ὁ δὲ ἄλλος ἄλλο τι τὰ εἰς θεραπείαν τοῦ συνειδότος ἀπεσχεδίαζεν. Ὁ μέντοι γε Φιλαδελφείας Θεόληπτος θέλων σεραπεύειν βασιλεῖ τὴν συνείδησιν, ἀνεκτὸν ἀπὸ Γραφῶν ἐπειρᾶτο τὸ πρᾶγμα δεικνύειν. « Καὶ τί γε, φησὶ, τοῦτο δεινὸν, εἰ καὶ τοῖς δαίμοσιν, οὐχ ὅπως ἄνθρωποι πάντες, ἀλλὰ καὶ Χριστιανοὶ ἀδελφίζουσιν; Τὴν γοῦν ἀνάγκην γίνεσθαι χάριν νίκα τῇ συνέσει. Ὅπου δὲ τοῦτο καὶ γέγραπται; « Υἱοὶ μητρός μου ἐμαχέσαντό μοι, » λέγει ἡ ἁγιατίζουσα. Υἱοὺς δὲ

quidquid quantumvis probabile præjudicatis ejus erroribus quivis ausus fuerit opponere. Scriptor libelli quis fuisset, in obscuro mansit, seu suæ illi vilitatis conscientia lucem fugere, qua traducendus ad ludibrium fuerat, suasit, sive, quod indicavi, artificis scelus fuit affectare cura ista latendi speciem timoris, quæ suspicionem impingeret dominantibus **246** arrogantiæ injustæ, minis ac supercilio deterrentis subditos a libera prolatione veritatis. Adversus quod sapienter utique Augustus, seposito tantisper terrore majestatis et velut solio descendens, æquo in campo, meræ rationis armis calumniam astu grassantem debellavit, privatæ defensionis eloquentia omnem opinionem sui sinistram audientium eximens animis, et damnum plene resarciens qualecunque maledica illa scriptio famæ suæ intulisse potuisset.

23. *De mota in Philadelphiensem criminatione.*

Tali consilio non nunc primum imperator usus est. Prius enim patriarchatum gerente Athanasio, aliud similiter exoriens caput scandali pari sapientia districtæ in tempore dictionis amputavit, oratione ad conventum prudenter habita, qua velut maligne tumescens ægri corporis tuber blanda excantatione præmollivit, ne mora et neglectu inflammatum in ulcus perniciosum erumperet. Periti quippe medici est, uti a sævius æstuante rigidiusque distenta ferrum ac sectionem non abstinere vomica, ita, ubi dolor remissus duritiesque tumore laxato remollescens spem fecerint non inutiliter tentandæ curationis blandioris, indulgere medicamentis lenioribus unguentorum ac cataplasmatum, quorum ope benigna prævertatur dira necessitas rumpendi exitum ustione ac cruenta chirurgia intus bullienti, et nisi foras extrahatur, membrum corrupturæ saniei. Placet istud quoque a nostro tunc editum principe providæ moderationis exemplum e prætermissa memoria decursi narrando retro temporis retractum hic ponere, si minus ordine gestarum rerum ad hunc historiæ locum pertinens, genere tamen et similitudine argumenti non prorsus ab eo alienum. Cum incidisset imperatori ex usu præsenti necessitas dandi litteras ad sultanem Babylonis, etsi exigebat antiquo more, Augustorum præcedentium, etiam religiosissimorum, exemplis probato, vulgaris epistolarum istiusmodi formula ut fratris titulus in inscriptione poneretur, tamen eum sua peculiaris quædam delicatiorque religio cunctabundum in **247** eo tenebat, scilicet verentem ne indignum nefastumque jure videretur hostem crucis ab imperatore christiano fratrem salutari. Urebat acriori sui sensu hic animum scrupulus, quod quasi penitius adigeretur apprimente conscia memoria nuper a se omissæ, in occasione non minus urgente, scriptionis litterarum ad Papam, ea solum de causa, ne Patris ex consuetudine titulum epistolæ præfigere cogeretur; quod inducere in animum nequiret, eum Patris appellatione dignari, quem erroris autumaret cujuspiam affinem. Ex cujus facti præjudicio prona erat in præsentis solutionem dubii consecutio, utique cum multo appareret inconvenientius hominem non solum atheum, sed et hostem Christi manifestum ab imperatore christiano fratrem, quam ab eodem Patrem Romanum Pontificem vocari. Ergo haud valens sic imperare stomacho cuidam suo proprio fastidiosiusculæ religionis, ut tantum absurdæ indecentiæ vel exsorbere sustineret vel speraret posse concoquere, æstum hunc ipsum animi forte præsentibus aperuit episcopis, si quid huic morsui conscientiæ sedando accommodatum in promptu haberent, proferre ne gravarentur, exorans. Ad eam provocationem cum

Digitized by Google

μητρὸς τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ ὁ Νύσσης ἐξηγεῖται τοὺς δαίμονας, ὡς ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς αἰτίας (ἡ δ' ἔστιν, οἶμαι, ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης, ἀρχή τις γενομένη τοῖς μὴ οὖσιν εἰς ὄντωσιν) τούτους τε κἀκείνους ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς προῆχθαι καὶ ποιητοῦ. » Τοῦτο ἴσως καὶ κατὰ τὸ τυχὸν τῷ εἰπόντι παρέρριπται, ἐξ εἰκότων δὲ γέγονε μέγα καὶ εἰς σκανδάλου πρόφασιν ἱκανόν. Ὁ γὰρ Δυρραχίου Νικήτας τὸν λόγον ἀκούσας οὐκ ἀνεκτὸν ἀκοαῖς εὐσεβέσιν ἡγήσατο πάμπαν, εἰ δαιμόνων ἀντικειμένων Θεῷ, ἄνθρωποι ὑπήκοοι τῷ Χριστῷ καὶ υἱοθετηθέντες Θεῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀδελφοὶ λέγοιντο. Γνησίοις γοῦν διὰ ταῦτα τὸν εἰπόντα βλέπειν ὄμμασιν οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ πολλοῖς διελάλει τὸν λόγον καὶ βλασφημίαν τοῦτον οὐ μετρίαν ἔκρινε. Ταῦτα πολλοῖς μὲν ἐπῆει χλευάζειν καὶ τὸν λόγον ἐπιεικῶς ὡς ἰὸν πικρίας καὶ ὄφεων ἀποστρέφεσθαι· ἐπέπυστο δὲ καὶ βασιλεὺς πλατυνομένου τοῦ λόγου, καὶ ὡς εἰκὸς περιαλγήσας καὶ τῶν πραγμάτων καταστενάξας, εἰ μὴ μόνον τοῖς σχιζομένοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς δὴ τοῖς ἡνωμένοις τὰ τῶν ἰδίων χλευάζονται, σύνοδον συγκροτεῖ, καὶ διαλαλεῖ πᾶσι τὰ τέως λεχθέντα, καὶ ὡς ἦν κατὰ τὸ εἰκὸς τοὺς λόγους διευθετεῖ, ἐκβάλλων ὑποψίαν ματαίαν ἐκ καρδιῶν ἀκουόντων ἐνσκιρῥουμένην ἤδη τῷ Θεολήπτῳ. Αὐτὸς δὲ πειράσας κακοῦν τὸν τὴν τοῦ σκανδάλου πυρκαϊὰν ὑπανάψαντα αἰδοῖ τοῦ ἀνδρὸς εἴργεται, τὸ μὲν διὰ τὴν ἐκείνου κατάστασιν (ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις εὐλαβὴς ὁ ἀνὴρ, καὶ οὐ κακουργίᾳ, ἀλλ' εὐλαβείᾳ παρακεκίνητο), τὸ δὲ καὶ διὰ τὸ ἀρθῆναι θέλειν μέγα τὸ σκάνδαλον ἐκ τοῦ τὸν ὑπομνήσαντα κινδυνεῦσαι.

κδ'. *Περὶ τῶν ἀποτεθειμένων χαρτίων καὶ ὅπως εὑρέθησαν.*

Δεινὸν δὲ πάθος ἐντεῦθεν εἰσῄει [P. 169] τὸν πα-

alii alia dicerent, et variis ex tempore pro se quisque allegandis quasi hebetare satagerent aculeum quo alte infixo pungebatur nimium tenera pene superstitiosi conscientia principis, Philadelphiensis Theoleptus palmarium se putavit e sacris oraculis argumentum reperisse, quo evinceret licitam istam, nec ulli obnoxiam censuræ haberi debere loquendi ac scribendi formulam. Ejus hoc e canonicis Scripturis astruere conantis hæc ferme fuit oratio : « Quid enimvero tantum piaculi sit Babyloniæ sultanem fratrem nominasse, si sancto Spiritu, qui sacros libros dictavit, auctore discimus malis ipsis dæmonibus non tantum homines omnes, sed etiam Christianos fraterna quadam necessitudine conjungi? Vincat ergo ratio inanem metum ; et cum res exigat conveniri sultanem litteris, et harum inscriptionem oporteat talem esse qualis jam olim exemplis principum piorum et usu hactenus continuo informata est, detur opera ut quod necessario faciendum est, fieri libenter appareat : alioqui enim non haberet gratiam meriti, quod vi expressum quadam et extortum ab invitis videretur. Locus Scripturæ quo fretus hæc loquor, hic est. Sponsa in Cantico sic ait : « Filii matris meæ pugnaverunt contra me [1]. » Ibi Nyssenus Sponsam quæ sic loquitur esse docet Ecclesiam Christi. Hæc a matris suæ filiis oppugnari se queritur, hoc est, eodem **248** interprete, a malis dæmonibus, qui matris ipsius filii dicuntur, quoniam tam Ecclesia quam dæmones ex eadem causa et principio sunt orti, divina nimirum bonitate creatrice universorum, per cujus fecundam beneficentiam cuncta ex nihilo in exstantiam protracta sunt. Hæc omnes bonos juxta malosque angelos aut homines uno pariter cunctorum Patre ac Conditore genuit. » Talia minus forte præmeditatus quasi Philadelphiensis projecit in medium ; quæ gravis statim scandali et invidiæ in eum occasionem sunt visa præbuisse plausibilem. Hoc enim audito Dyrrachiensis Nicetas haud tolerabilem piis auribus orationem censuit, qua rebellium Deo dæmonum Christo subjecti homines, a Deo per baptismum in filios adoptati, fratres dicerentur. Æquis igitur oculis spectare sic locutum non sustinuit : sed et verbis continuo plurimis impiam, ut putabat, mentionem aversatus, ei suo judicio blasphemiæ non mediocris notam inussit. Ducti non pauci auctoritate Nicetæ amaris irrisionibus Theoleptum traducebant, ejusque sententiam nihilo moderatius quam pestem et venenum viperinum aversabantur. Cæterum Augustus, qui orationes utriusque contrarias præsens plene auribus hauserat, ubi quod inde per populum in Philadelphiensem murmur glisceret postea cognovit, ægre, ut par erat, novæ super tot alias offensionis exortum tulit; et miseratus sortem publicam, quod jam non solum schismate abrupti cum perstantibus in Ecclesiæ unitate contenderent, sed hi quoque jurgiis mutuisque ludibriis committerentur, convocata synodo disseruit de suborto Dyrrachiensem inter Philadelphiensemque certamine, hujusque verba in sententiam exposuit commodam, omnem ab eo minus sanæ doctrinæ aut reprehensibilis novitatis suspicionem inanem amoliens, imo animis jam multorum inolitam stirpitus avellens. Atque ille, quo ferebatur ruens studio ad exstinctionem invidiæ **249** temere in Theoleptum accensæ, facile obiter incitaretur in impetum ægre vicissim faciendi ejus reprehensori Nicetæ, qui face rogo subjecta causa incendii fuisset, nisi ab isto eum conatu cohiberet primum pudor viri multa gravitate ac religione venerabilis, nec tam in hoc ipso malignitate ulla quam zeli quadam imprudentia prolapsi, deinde metus ne qualem ex traductione Philadelphiensis offensionem formidarat publicam, talis tantaque, ac nec minus vel periculosa vel noxia, e Dyrrachiensis impugnatione sequeretur.

24. *De chartis in occulto reconditis, et ut eæ sint inventæ.*

Sub hæc gravis quidam anxiæ religionis æstus

[1] Cant. I, 5.

Digitized by Google

τριάρχην Ἰωάννην, καὶ ἦλυε δεινῶς δι' εὐλάβειαν ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Τινὲς γὰρ τῶν ἐκείνου, οἷς νέοις οὖσι ζώγρειν ἐπῆλθε περιστερῶν νεοσσοὺς νεοκομουμένους ἐν τοῖς κατηχουμενείοις, ἐφίστανται καὶ τῷ κίονι ἔνθα τὰ δηλωθέντα τῶν γραμμάτων ἐκπώματα ἐν κρυφῇ κείμενα ἦσαν (Γαμηλιὼν δ' ἐνειστήκει μὴν καθ' ὃν ταῦτ' ἐπράττετο) ἐν ἀριστεροῖς τοῖς εἰσιοῦσι κατηχουμενείοις τοῦ περιωνύμου ναοῦ. Καὶ ἐπεὶ περιστερεὼν ἦν τῇδε, καὶ ἔδει οὐκ ἰξοῖς καὶ λίνοις, ἀλλὰ χερσὶ καὶ μόναις νεοσσοὺς ἁπτῆνας αἱρεῖν, κλίμακά τε ἐπιτιθεῖσι, καὶ εἷς ἀναβὰς ἐκείνων νεοσσοὺς μὲν ἐκείνους ὑπὸ χεῖρας εἶχεν, ὑπεφαίνετο δ' εὐθέως καὶ τὸ ἐν μυχῷ τῆς ὀπῆς κείμενον. Τὸ δ' ἦν τὸ συνεπτυγμένον τῶν ἀρῶν ὄστρακον. Ὡς δ' ἀνεπτύσσοντες κατεμάνθανον ὅ τι ποτ' ἦν ἐκεῖνο, ἐν θαύματι ὡς εἰκὸς ἦσαν καὶ διηπόρουν ὅ τι καὶ δράσουσι. Τέως δ' ἀπαγγέλλειν μὲν πατριάρχῃ, [P. 170] ἐγχειρίζειν δὲ καὶ χάρτας καὶ ὄστρακα ἔγνωσαν. Ὡς γοῦν εἰς χεῖρας ὁ πατριάρχης εἶχε καὶ κατενόει τὸ δρᾶμα, προσαναφέρειν ἔγνω τὰ περὶ τούτου καὶ βασιλεῖ, ὅτι καὶ οὐδένα ἄλλον ἢ αὐτὸν ὑπενόει τὸν παρασυρέντα καθ' οὗπερ ἦσαν καὶ αἱ ἀραί. Καὶ δὴ τὸν ἀδελφὸν πέμψας Μεθόδιον, ἠξίου βασιλέα παραγενέσθαι οἱ· μηδὲ γὰρ ἔχειν ἁπάντῃ παρ' ἐκείνων. Ἀπήγγελλε δὲ καὶ τὴν αἰτίαν, ὡς ἔλαθον ἐπὶ τοσοῦτον φρικτῶν ἀρῶν εὐθύναις ὡς οὐκ οἰδασιν ἐνεχόμενοι, καὶ ὡς ἀπεναντίας τῆς πάλαι περιστερᾶς, λύσιν εὐαγγελιζομένης κατακλυσμοῦ, ἡ ἐπὶ τοῦ κίονος ἐκείνη φαίνεται, παρ' ὅσον οὐκ εὐλογίας, ἀλλὰ κατάρας καὶ ἀφορισμῶν μηνύτρια γέγονε. Καὶ τὸ χείριστον, ὡς τότε μὲν ὁ δέων πατριάρχης ἦν καὶ τὴν τοῦ δεῖν ἐξουσίαν τοῦ πνεύματος ἔφερε, νῦν δ' ὁ καὶ ἴσως λύειν μέλλων, εἰ τέως καὶ λύοι, ἐστερημένος τῆς τοῦ λύειν ἐξουσίας εὑρίσκεται. Καὶ διὰ ταῦτα ὡς πολλῆς τῆς δυσκολίας οὔσης χρὴ κοπιᾷν, ἔλεγε, καὶ συμβουλεύειν τὸ ποιητέον, ὡς ἐμβραδύνουσιν ἴσως μὴ σφίσιν ἀκίνδυνον ὄν. Ταῦτα βασιλεὺς ἀκούσας διευλαβήθη τέως τὴν πρᾶξιν καὶ πρὸς τὸν λόγον ἐθορυβήθη, καὶ ὡς εἶχεν εὐθέως παρὰ τὸν πατριάρχην γίνεται. Ὡς δὲ τὰ γράμματα εἶδε, καὶ ὅπου κείμενα καὶ ὅπως εὑρέθησαν πέπυστο, ἐν ἀπόρῳ ἦν καὶ τὸ ποιητέον ἐσκόπει· τὸ γὰρ πατριάρχην Ἀθα-

vehementer agitavit animum Joannis patriarchæ occasione quam hic referam. Quidam e familia illius adolescentes, Septembri mense, pullorum columbinorum in nidis capiendorum cupiditate, prout illa fert ætas, instincti catechumenea scrutabantur, locum in templi magni parte superiore ad lævam ingredientibus, cavis per muros passim hiantibus pertusum, eoque cum istarum nidificio volucrum tum ludicro aucupio vacantium opere urgentiori puerorum opportunum, quippe ubi, sine lacinioso apparatu venatoriæ supellectilis, retium aut calamorum visco perlitorum, manu cominus nuda columbulos adhuc implumes in nativis cubilibus prehenderent. Dum huic inhianter studio intenti cuncta illic foramina rimantur, unus ex ipsis observato supra columnam altiorem cavo, scalis illuc admotis evectus pullos quidem, ut volebat, reperit et cepit: sed idem ulterius quoque conspicatus nescio quid ibidem profundius repostum, manu attraxit vasa duo testea commissa invicem. Tum curiositate puerili quid illic lateret scrutans, chartas repertas et ipse legit et sociis ostendit. Erant eæ quas diximus tali loco ab Athanasio abdicationem patriarchatus meditante abstrusas; quibus simul quæ inarata fuerant dirarum anathematumque terricula non sine horrore quodam pueri viderunt, dubitantes quid iis facerent, **250** post aliquam deliberationem consenserunt deferenda ut erant ad patriarcham cuncta. Moxque re illi, prout contigerat, narrata, fictilia cum inclusis chartis obtulerunt. His patriarcha in manus sumptis attenteque perlectis, plane intellectam rem totam referre ad imperatorem statuit, in quem potissimum intenta intortaque illa imprecationum horribilium fulmina existimabat. Misso igitur ad eum suo fratre Methodio, rogavit ne gravaretur venire ad se, quoniam ipse ad palatium tendere tunc quidem insuperabili obstaculo prohiberetur, haberet autem quæ cum ejus majestate coram et statim tractari oporteret, nempe ut quamprimum communiter viderent quo se possent pacto expedire diris vinculis horrendorum anathematum, quibus hactenus ignorassent se teneri constrictos. Declaratum autem hoc nunc ipsis indicio columbæ, quæ longe diverso a sacris celebrata Litteris nuntia diluvii cessantis augurio, non pacem ac benedictionem ut illa, sed piaculares nodos terribilium excommunicationum e columnæ fastigio eminens denuntiaret, atque ita quidem (quod erat pessimum) ut simul doceret eum qui laqueos istos atroces nexuerat et intenderat, tunc cum id egit fuisse patriarcham, hoc est minime dubiam ligandi habuisse potestatem: nunc autem privatum degere, nec clavem amplius tenere qua possit carcerem pandere in quem ipsos antea conjectos incluserit. Quæ cum ita sint, acri opus esse deliberatione, quæ vias mature investiget extricandæ perplexitati lethalium et fauces stringentium nodorum, quorum cassibus hærere implicitus ne ad momentum quidem sustineat qui gravitatem periculi urgentis aut potius præsentis exitii perniciem ea expendat christianæ prudentiæ trutina, qua quisque præhabere quibuslibet rebus debeat statum animæ ac salutis æternæ rationes. His imperator auditis haud parum conturbatus ad patriarcham accurrit, **251** lectisque libellis, et ubi quove casu reperti fuissent cognito, disquirebat anxio incertoque consilii animo quem iniret modum his sese angustiis explicandi. Nam recurrere ad expatriarcham et merum nunc monachum Athanasium, ut solveret quod ipse dum esset in dignitate nodaverat, præter cæteram intempestivitatem, etiam inutile vanumque videbatur, deficiente jam in ipso ad istud potestate. Accersitus ergo jussu Augusti raptim

Digitized by Google

νάσιον δέοντα ἀξιοῦν ἰδιωτεύσαντα λύειν οὐχ εὗρισκον αὐταρκες. Ὅθεν καὶ συνέρχεται μὲν σφίσιν ἐκ προσταγῆς ὁ Ἀλεξανδρείας, συνέρχεται δὲ ὁ τῆς Ἐφέσου Ἰωάννης, οὕτως ἀργῶς τῆς τιμῆς ἔχων, συνῆσαν δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ παρευρεθέντες, καὶ κοινῇ σκέψει τὸ πρᾶγμα ἐδίδοσαν. Κοινῶς οὖν κατεστύγουν ἅπαντες, καὶ τῆς πράξεως τὸν πράξαντα ἐν οἰ καλαῖς ὑπονοίαις ἦγον· οὐ γὰρ ἄλλο τι, ἀλλ' ἑαυτῷ καὶ πάλιν περιποιεῖν τὴν τιμήν, ἀφύκτως οὕτω καὶ ταῦτα ὂν οὐκ ἐχρῆν δεσμοῦντα. Τέως γε μέντοι τοῖς μὲν ἐδόκει αὐτὸν ἀξιοῦν λύειν, τοῖς δὲ ἀλλ' ἀδύνατα ἀξιοῦν καὶ ἄλλως ἀπάδοντα κατεφαίνετο, εἴπερ ἰδιώτης ὢν καὶ τῆς ἱερατείας γεγυμνωμένος ἄλυτα λύοι· τοῦ γὰρ εἶναι καὶ τὸ σκέμμα τῷ πεπραγότι. Διὰ ταῦτα ἑτέροις ἐδόκει, καὶ μᾶλλον τοῖς ἀκριβέσι, μηδ' ἀξιοῦν ὅλως κατὰ λύσιν, ἀλλὰ κρίνειν ὅπως ἐν ἀδήλῳ τὰ φρικτὰ πράξειε, καὶ εἰς ἀπολογίαν καθιστᾷν ὑπὸ Ῥωμαίοις πᾶσιν ὅπως καὶ ποίοις κανόσιν ἐπόμενος ἀνθρώπους Χριστιανοὺς ἀφορίσειε μηδὲν γινώσκοντας, καὶ οὕτω συνελᾷν αὐτὸν ἐκεῖνον καταγινώσκειν τῆς πράξεως. Ἧς δὴ καταγνωσθείσης [P. 171] καὶ παρ' ἐκείνου, προκατεγνωσμένον πάντως καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κανόσι, μὴ λύσιν ἄλλην ζητεῖν· τὰ γὰρ δικαίως καὶ ὑπὸ κανόσι δεδεμένα, ἐκεῖνα καὶ λύεσθαι εἶναι ἀνάγκην, τὰ δ' ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα μόχθον περιττὸν ἄλλως εἶναι καὶ ζητεῖν λύεσθαι. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὐτίκα καὶ πατριάρχην εἶναι καὶ σύνοδον εἰς λύσιν τὴν ἀπὸ τῶν κανόνων δικαίαν ἀξιοπίστους. Αὐτὸν δὲ καὶ μᾶλλον ὑπ' αἰτίας δικαίας ἀχθέντα κανονικῶς εὐθύνεσθαι. Τὸ γὰρ ἑαυτὸν συνιστᾷν ὑπονοηθέντα τὰ χείριστα ἐν ὅρκοις τε καὶ ἀραῖς ταῖς καθ' αὑτοῦ, τίνα λόγον ἔχειν, εἴπερ καὶ τοῦθ' ἱκανὸν εἰς τελείαν τῶν ἐγκλημάτων ἀποφυγήν; Οὐκ ὀμνύειν γὰρ, ἀλλ' ἀποτρίβεσθαι τὴν κατηγορίαν διὰ πιστῶν παραστάσεων εὔλογον. Τὸ δὲ τοὺς κατειπόντας ἢ τοὺς συναρπασθέντας ἀραῖς ὑποβάλλειν ποῦ δίκαιον καὶ ὅλως κανονικὸν καὶ τῶν νόμων τῆς Ἐκκλησίας; Βασιλεὺς δὲ σοφώτερόν τι ποιῶν, ὡς ἐδόκει καὶ ἀεὶ τὰς ἐς εἰρήνην αἱρούμενος, συνεβούλευε πέμπειν καὶ ἐρωτᾷν Ἀθανάσιον, καὶ

est Alexandrinus patriarcha; vocatus pariter Ephesinus Joannes, licet citra usum pontificalis in eam Ecclesiam auctoritatis, titulo duntaxat tenus esset episcopus. Cæteri quoque, quotquot forte tunc in urbe reperiebantur antistites, rogati similiter concurrerunt. Hi deliberatione communiter inita super negotio proposito primum magno consensu detestabantur factum, et facti auctorem graviter incusabant, malæ mentis exstantia iis scribendis et abscondendis chartis indicia trahentes ad lævas de ipso suspiciones, quasi artificio isto ligandi quæ nemo præter ipsum posset solvere, ambitioni velificatus propriæ, necessitatem imponere studuisset sui restituendi in eum unde invitus descendisset thronum. Circa definitionem ejus quod facto esset optimum illo articulo rerum, quidam defungebantur consulendo ut Athanasius libellorum scriptor adiretur, ab eoque peteretur absolutio censurarum in iis inflictarum. His alii repugnabant contendentes, præterquam absonum, etiam irritum id fore: nam et esse inconveniens insidiatori astuto, postquam ejus dolos deprehenderis, fraude quæsitum ultro tribuere successum; quod fieret nunc conveniendo Athanasio, quem ideo clam scripsisse hos libellos intelligimus, ut redire nos ad sese cogeret, et vel si annueret is quod rogaretur, frustra ille tentaret, nos vane speraremus, utique cum sit indubitatum homini pontificali nudato potestate, jamque supra privatum quemlibet nihil habenti, facultatem non inesse solvendorum anathematis nexuum. Propter hæc aliorum, et quidem eorum fere qui juris canonici consultiores putabantur, hæc erat sententia, nihil in præsens de solutione anathematis curandum, sed citandum ad tribunal Ecclesiæ Athanasium, ibique ab illo exquirendum **252** quas ob causas, et juxta quos canones, christianos homines nullis minis prævils admonitos et funditus ignaros illigare horribiliter excommunicationum diris, clancularlo scripto tentaverit? Auditis deinde quæ ille respondebit, et quod allegare nihil nisi frivolum poterit, facile mox redargutis ac convictis, rite ipsum condemnandum ad fatendum in publico conventu Romanorum se perperam et ultra quam debuerat aut potuerat, dum illa scriberet, egisse. Hinc omnes pro plane frustraneo et nullius roboris habebunt id quod ipse qui fecit, se contra fas, sine legitima potestate attentasse confessus palam fuerit. Unde cunctis apparebit non esse opus absolutione ulla, siquidem ea tantum canonica solutione indigent, quæ rite ac canonica auctoritate sunt ligata. Si qua prædamnata canonibus et ab initio cassa irritaque fuisse constat, ea quærere quemadmodum solvantur, supervacaneus sit labor. Quin vel si fingatur periculum subesse quodpiam ne valida sit et vere liget excommunicatio sic lata, nec sic tamen opus fuerit ad eum recurrere qui tulerit, quoniam quando patriarcha contra canones peccat, patriarchalem adversus eum potestatem synodus obtinet, cui propterea jus plenum competit tum absolvendi a censuris temere ab eo latis, tum etiam illum ob id ipsum canonice judicandi et pœnis subjiciendi meritis. Neque in subjecto casu quidquam suffragari Athanasio posse ad amoliendas a se, quarum causam præbet justam, suspiciones pessimas, quod sibi horrenda, si fallat, imprecans alienum se ab omni crimine dejerat: non enim juramentis et exsecrationibus istiusmodi, sed idoneis argumentis ac testimoniis criminationes impactæ sunt purgandæ juxta receptum et rationi consonum morem. Multo autem esse pejoris exempli, quippe a sacris regulis et legibus Ecclesiæ intolerabiliter exorbitans, quod hic fecit Athanasius, diris anathematum in solos rite torquendis scienter peccantes et proterve contumaces, subjicere se aiens etiam eos qui abrepti aliena seductione prolapsique per impru-

Digitized by Google

τοὺς χάρτας δεικνύντας πυνθάνεσθαι εἰ αὐτὸς πρά- A εἶχε δεσμεῖν ὡς ὄφθεν παρασυρέντα. » Τότε δὲ ἐπεὶ
ξειε καὶ ὅπως πράξειε καὶ εἰ τούτοις αὖθις ἐμμένοι. καὶ ἕτοιμος ἦν γράμμασι πιστοῖς ἐγχαράξαι τὰ τῆς
Ἐκλέγονται τοίνυν πρὸς τὴν ἀποστολὴν δοξάσης τῆς ἀπολογίας, ὡς καὶ ἀπήτητό, λαβὼν χάρτην οἰκεια-
βουλῆς ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τε Χοῦμνος καὶ ὁ Κυ- χείρως τὰ πλεῖττα τάδ' ἔγραψεν· « Ἐμοὶ συνέβη
πριανὸς χαρτοφύλαξ, οἳ καὶ συγγεγονότες ἐκείνῳ τὴν πατριαρχεύοντι πολλοῖς καὶ πειρασμοῖς ἐμπεσεῖν,
ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου, ὡς ἐχρῆν, διαμή- καὶ διὰ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς κατασχούσης με ὀδύνης
νυσιν ἐποιήσαντο. Ὁ δ' αὐτίκα καὶ ὡς αὐτὸς γρά- καὶ πικρίας παρακινηθεὶς γράμματα [P. 172] ἐξή-
ψειεν ὡμολόγει καὶ ὡς ἐκ μικροψυχίας τότε ποιή- νεγκα βάρος ἀφορισμοῦ καὶ λοιπῶν ἐπιτιμίων κατ'
σειε, μὴ μὴν δὲ καὶ ἄλυτα ἔχειν, ἀλλὰ καὶ αὖθις αὐτῶν ἐχόντα τῶν θλιψάντων με καὶ λελυπηκότων.
αὐτίκα λύειν, « Εἰ καὶ οὐκ ἐξεγένετο, φησὶ, καὶ τοὺς Ἐγνώρισε δ' ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιτιμηθέντων οὐδεὶς
χάρτας ἐκεῖθεν ἐπανελέσθαι ἐπεισπεσούσης τῆς ταρα- οὔτε περὶ τῶν εἰρημένων γραμμάτων οὔτε περὶ τῶν
χῆς. » Ταῦτ' ἔλεγε μὲν ἐκεῖνος, ὑπενοεῖτο δὲ τὰ μὴ ἐν αὐτοῖς ἐπιτιμίων. Εἶτα αὐτὰ μὲν τὰ γράμματα
ὄντα λέγων. Ἔδει γὰρ ἐμφανίζειν, οἱ δοκιμάζοντες ἐν ἀποκρύφῳ τινὶ καὶ παντελῶς ἀδήλῳ τόπῳ τοῦ
ἔλεγον, καὶ ζητεῖν συγγνώμην, εἴπερ εὐθύτης ἠκο- μεγάλου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας σοφίας ἀποτεθέντα
λούθει τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ μὴ ἐμπερισκεψία καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ καὶ διέμεινε φυλαττόμενα. Ἐγὼ
βαθύτης ὕπουλος, ὡς ἂν εἰς καιρὸν τὰ φοβερὰ καὶ B δὲ ἐπεὶ τοῦ θρόνου ἀναχωρῆσαι καὶ τῆς πατριαρχι-
φρικώδη προανατετακὼς ἀξιοῖτο λύειν, ἀναλαβὼν κῆς πάσης προστασίας παραίτησιν ἠβουλήθην ποιή-
τὴν τιμὴν ἣν παρητεῖτο, σκοπῷ δὲ εἰ μὴ διὰ ταῦτα σασθαι καὶ ἡσυχάζειν πάλιν κατ' ἐμαυτὸν ὡς καὶ
τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ αὖθις παρεισήχθη διὰ τὴν πλείστην πρότερον, εὐθὺς καὶ τὸ σύμπαν τῶν γεγραμμένων
περὶ τὰ θεῖα τοῦ βασιλέως εὐλάβειαν, ὃν καὶ ἄφυκτον ἐκεῖνο βάρος ἐξ αὐτῆς ψυχῆς διαλύσας ἠθέτησα, συγ-

dentiam impegerint. Hæc utcunque verisimiliter ac sapienter ita isti disserebant, **253** tamen imperator in securiorem semper partem incumbere, dum quomodocunque dubitatur, solitus, circumspectius et ad pacem Ecclesiæ accommodatius consulturum se putavit, si decerneret, ut fecit, mittendos ad Athanasium certos homines, qui ab eo quærerent, ostensis illi quos ipse scripsisse diceretur libellis, an revera eos et cur quove consilio scripsisset, et C num in eadem nunc, qua olim fuisset ad scribendum impulsus, sententia et voluntate perstaret. Ad hoc electi sunt præfectus Caniclei Chumnus et Cyprianus chartophylax. Qui postquam Athanasio convento imperatoris et synodi mandata rite exposuerunt, ille confestim est fassus et se illa scripsisse, et pusillanimitate ac mœrore fracti animi, quibus tunc agitaretur, male perturbatum id egisse : sese ideo illa et fuisse a principio irrita putare, et nunc, quantum posset aut opus esset, cassa velle : « Et utinam, addidit, chartæ istæ, quæ hunc tumultum concitarunt, nunquam in eo ubi delitescebant loco repertæ, nunquam extractæ illinc essent. » Ita tunc ille, ne sic quidem perspicacioribus fidem faciens sinceræ ac veracis professionis. « Oportuerat enim, » aiebant rigidioris supercilii censores, « agnovisse simul et declarasse submissius propriam in eo facto culpam veniamque poposcisse, si rectus et simplex sic loquenti suberat animus Athanasio, et revera, ut videri volebat, per meram ægri animi deliberationem ad ea scribenda fuerat impulsus. Ex hac enim profecto facti sui tam atrocis sera ista nunc demum eaque tam frigida improbatione satis intelligi, spectasse illum in eo longe plus quam modo præ se ferat atque adeo astu profundo mentis improbæ re ipsa machinam in illis latebris struxisse, quæ in tempore prolata terrore diro anathematismorum horribilium conculeret, quem his obnoxium formidinibus norat, animum imperatoris, eumque metu isto induceret ad se in throno reponendum, unde ingratus ac vi coactus descendisset, facile autumans nihil pacisci recusaturum Augustum pro spe infirmæ ac supra modum delicatæ conscientiæ pacandæ. Quem ideo terrere nominatim et **254** damnationi a se in omnes intentatæ diserte involvere studuisse videretur, dum inter alia clare professus est se non solos eos excommunicare qui scientes peccassent, verum illos etiam qui aliena seducti fraude imprudenter pertracti fuissent in qualemcunque participationem initorum contra se consiliorum. » Hoc fuit multorum de isto Athanasii responso judicium : nunc cætera reddamus. Ab eo sic locuto perrexerunt exquirere legati, num hanc ipsam, quam verbo ipsis expressisset, excusationem istius sui facti, paratus esset, si rogaretur, ad eorum cuja intererat notitiam et satisfactionem scripto complecti. Ad ea ille chartæ confestim arreptæ hæc, quæ licet pluscula hic referam, illevit : « Mihi contigit patriarchatu fungenti in multas tribulationes, multas tentationes incidere. Harum subito et vehementi pertractus sensu in amaram habitudinem D exacerbatæ mentis, scripsi litteras anathemata gravia censurasque id genus atroces in eos qui me vexaverant et læserant habentes; quarum notitia censurarum nemini eorum in quos illæ intorquebantur oblata ulla est; ac ne indicium quidem cuivis factum vel istarum ipsarum litterarum vel piacularium noxarum quas continebant. Hæ deinde litteræ in quodam abstruso et prorsus ignoto loco magni templi sanctæ Dei Sapientiæ depositæ, ibidem custoditæ permanserunt. Ego vero postquam throno cedere et omnis patriarchalis præfecturæ abdicationem volui facere, quiescereque rursus apud me sicut prius, statim totum illud scriptorum onus ex ipsa anima diluens abrogavi, veniam omnem universæ Dei impertiens Ecclesiæ et ipsis

Digitized by Google

χωρήσεως πάσης· τῇ τοῦ Θεοῦ πάσῃ μεταδοὺς Ἐκ- A
κλησίᾳ, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνωτέρω, ὡς εἴρηται, θλίψαι
ἡμᾶς καὶ παραλυπῆσαι σπουδάσασιν. Οὐ γὰρ ἦν
οὔτε τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς οὔτε τῶν ἐκείνου νόμων
καὶ παραγγελμάτων, οὔτε ψυχῆς φόβον ὅλως ἐχούσης
αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔννοιαν τῆς μελλούσης κρίσεως
ὁμοῦ καὶ ἀνταποδόσεως, ἀκατάλλακτον τὴν ἔχθραν
τηρεῖν καὶ ἀντὶ κακῶν ἀντιδιδόναι κακὰ, οὔτε μὴν
ἐπαρᾶσθαι κατὰ τῶν ἐπηρεαζόντων, εὔχεσθαι ὑπὲρ
αὐτῶν Θεοῦ σαφῶς καὶ λέγοντος καὶ προστάσσοντος.
Διὰ ταῦτα καὶ γράμματα μὲν ἐκεῖνα πάντα τὰ τῆς
μικροψυχίας, μᾶλλον δὲ πᾶσαν τὴν αὐτοῖς ἐγκατατε-
θεῖσαν βαρύτητα τοῦ ἀφορισμοῦ τε καὶ τῶν ἐπιτι- B
μίων, ἐκ ψυχῆς πάσης ἀπεβαλλόμην, πᾶσι τοῖς ἐπι-
τιμηθεῖσι καθαρὰν διδοὺς τὴν συγχώρησιν· ὥστε δὲ
καὶ ἀναλαβέσθαι τὰ τοιαῦτα γράμματα καὶ ἀφανί-
σαι ἠμελήθη παρ' ἡμῶν, καὶ οὔτε ἐλάβομεν οὔτε
ἠφανίσαμεν. Εὑρίσκονται οὖν ἀρτίως, καὶ δίδονται
εἰς χεῖρας τῷ κρατίστῳ καὶ βασιλεῖ μου καὶ αὐτο-
κράτορι. Παρ' οὗ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐρωτήσεως γενομέ-
νης αὐτῶν δὴ τούτων τῶν γραμμάτων ἕνεκεν, οὐδὲν
ἕτερος ἢ αὐτὸ τὸ ἀληθὲς εἰπόντες ἐπληροφορήσαμεν
οἷον ὅτι οὐ νῦν πρότερον τὴν γνώμην μεταβαλόντες

καὶ τὴν ἐπιτίμησιν λύοντες πᾶσι καθαρῶς συγχω-
ροῦμεν καθ' ὧν αὕτη γέγονεν, ἀλλά τοι καὶ πρότερον,
ἐξ ὅτου δηλονότι τῶν πατριαρχικῶν θρόνων ἀνεχω-
ρῆσαι ἠβουλήθημεν, εὐθὺς καὶ τῆς πρὸς πάντας
ἔχθρας ἀπέστημεν, μηδεμίαν πρὸς οὐδένα φανερὰν
ἢ κεκρυμμένην ἔχοντες ἄμυναν, καὶ τοὺς εἰρημέ-
νους ἀφορισμοὺς καὶ λοιπὰς ἐπιτιμήσεις ἀπὸ τότε
εὐθὺς καταλύσαντες ἠθετήσαμεν. Καὶ εἶχε ταῦτα
ἐπ' ἀληθείας οὕτως. Ἵνα δὲ μή τινι τῶν κατὰ τῆς
τοῦ Θεοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας ἐπιχειρούντων καὶ ταύ-
την [P. 173] βουλομένων διαταράττειν πρόφασίς
ποτε γένοιτο, κακῶς μὲν παντάπασι καὶ ἀδίκως,
γένοιτο γοῦν μετὰ τοῦ πονηροῦ ζητοῦντι τὰ σκάν-
δαλα, τούτου δὴ χάριν καὶ τὰ παρόντα γράμματα,
Θεοῦ αὐτοῦ κατενώπιον κατὰ τῶν πρώην ἐκείνων, B
ὡς ἔφημεν, γεγραμμένων ἐξεθέμεθα. Δι' ὧν καὶ
πάλιν οὐ συγχώρησιν μόνον πᾶσαν πᾶσιν ἀπονέμο-
μεν τοῖς, ὡς εἴρηται, ἡμῶν ἔτι πατριαρχευόντων
ἐπιτιμηθεῖσι λόγοις ἢ γράμμασιν ἡμετέροις τισὶ
φανεροῖς ἐν τῷ παρόντι γεγενημένοις ἢ ἐν τοῖς
ὕστερον τῶν χρόνων δήλοις ἐσομένοις, ἀλλὰ καὶ εἰρήνην καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην μετὰ πάντων τούτων
κυροῦμεν, οὐδενί τι τῶν ἁπάντων ὡς ὑπ' αὐτοῦ

qui superius, ut dictum est, vexare nos et lædere studuerant. Non enim fuit memoris mandatorum legum ac commendationum divinarum animi, ac omnino metum habentis ipsius Dei, et futurum judicium **255** simul ac retributionem certa persuasione reputantis, implacabile odium servare et C pro malis mala rependere, neque diras imprecari iis qui mihi nocuerant, cum pro talibus orandum Deus clare dicat et jubeat. Propter hæc litteras illas ex pusillanimitate et ægritudine turbati animi profectas, præsertim vero cunctam ipsis inditam acerbitatem anathematis et piacularium noxarum ex toto penitus animo rejeci, cunctis quos subjicere pœnis istiusmodi volueram, plenam sinceramque indulgens veniam ac pacem. Itaque merus fuit casus oblivionis, quod nobis in mentem non venerit resumere inde litteras illas et abolere, prout constitueramus. Sed quia negligentia quædam nostra ne resumeremus et aboleremus obstitit, secutum inde est ut modo illæ reperirentur darenturque potentissimo domino meo imperatori, qui cum circa D istas a nobis scriptas litteras interrogari nos curasset, nihil aliud nisi quod revera erat respondentes affirmavimus, nimirum non nos nunc primum mente mutata solvere quamcunque memoratam illic censuram, ac plane sincereque condonare universis in quos intendebatur pœnam noxamque omnem ejusmodi, sed multo antea, jam tum scilicet quando decrevimus patriarchali throno cedere, confestim omnem in omnes offensionem deposuimus, nullam adversus ullum manifestam aut occultam habentes malevolentiam aut cupiditatem ultionis, memoratasque excommunicationes et cæteras irrogationes pœnarum ex tunc statim abolentes abrogavimus. Sic illa ex vero se habue-

runt. Ne autem **256** ulla inde male affectis erga sanctam Dei Ecclesiam, et turbare illam studentibus occasio aut prætextus unquam exsistat id conandi (quod quidem perperam et injuste facerent, ecoperantes maligno quæsitori scandalorum) hujus rei gratia præsentes litteras, intuitu Dei præsentis, adversus illas, ut diximus, a nobis prius scriptas, edidimus, per quas etiam rursus non veniam solum et absolutionem omnem impertimus iis qui, ut dictum est, a nobis patriarchatum gerentibus subjecti censuris quibuslibet fuerant, verbis aut litteris nostris quibusdam nunc publicatis, ac quibuscunque aliis secuturo, si forte, tempore quomodolibet publicandis. Contra quas pacem hic et in Deo charitatem æque omnibus firmamus et sancimus nostram, nemini omnium, tanquam ab eo vi delicet injuria affecti, odium, iram aut rancorem ullum, acerbitatem qualemcunque gravem aut levem designantis aut infligentis vindictæ, reposita velut in læsæ mentis sinu servantes. Quod si quis, quicunque tandem fuerit, vel prædictas nostras litteras, omni, ut declaratum est, auctoritatis pondere carentes, vel alias quaslibet pariter nostras in prætextum turbarum contra quoslibet e communicantibus Ecclesiæ proferre voluerit et reipsa turbans protulerit, hunc maledictum et obnoxium reddendæ facti hujus rationi esse volumus, tanquam qui propriæ obsequens malignitati non veram nobis, sed omnino falsam intentionem impingat. Mense Septembri, indictione XI. » Suberat autem hisce litteris hæc subscriptio : « Athanasius peccator, qui fui patriarcha Constantinopolis novæ Romæ. » Ex hoc ultimo scripto Athanasii, qui res ejus censoriis oculis observabant, nihilominus validum **257** quam ex ullo superius animadversorum pravitatis

Digitized by Google

δῆθεν ἠδικημένοι ἔχθραν ἢ ὀργὴν ἢ βάρος τὸ τυχὸν ἀποταμιεύοντες. Καὶ εἴ τις δή ποτε τὰ λεχθέντα γράμματα καὶ οὐ βάρους μετέχοντα, ἢ ἕτερα κἀκεῖνα ἡμέτερα, εἰς ταραχῆς πρόφασιν κατά τινων τῶν κοινωνούντων τῇ Ἐκκλησίᾳ προβαλέσθαι θελήσοι καὶ ταράσσων προβάλλοιτο, τοῦτον ἐπάρατον καὶ μὴ ἀνεύθυνον εἶναι βουλόμεθα, ὡς ἰδίαν μὲν πληροῦντα κακίαν, ἀφορμὴν δ' ἡμᾶς οὐκ ἀληθῆ, ψευδῆ δὲ παντελῶς προβαλλόμενον. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδ. ια'. »

Ἦν δὲ καὶ τοῖς γράμμασιν ὑποσήμανσις αὕτη· « Ἀθανάσιος ἁμαρτωλὸς ὁ χρηματίσας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. » Ἀθανασίῳ μὲν οὖν οὐδὲν ἐλάττων τῶν ἄλλων αἰτία καὶ αὕτη προσπεσοῦσα, τοῦ δόξαι οὐχ ἧττον βαθέως ἢ ῥᾳδίως ἐργάζεσθαι, μείζων παρὰ τοῖς κατ' ἐκεῖνον ἐπιτηροῦσιν ἔδοξεν ἑαυτῆς ἔκ τε τοῦ καὶ αὐτὸν ὁμολογεῖν τὸ προσῆκον Χριστιανοῖς, ὡς οὔτε τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς οὔτε τῶν ἐκείνου νόμων καὶ παραγγελμάτων, οὔτε μὴν ψυχῆς φόβον ὅλως ἐχούσης αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔννοιαν τῆς ἀνταποδόσεως, κακὰ ἀντὶ κακῶν ἀποδοῦναι. Εἰ δέ τι ἄλλο ἀπὸ Χριστοῦ ἀφορισμῶν μεῖζον κακὸν ταῦτα ἐπ' αἰτίαις τισὶν, ὁ θέλων κρινέτω. Τέως γε μὴν κἀν τῷ ὁμολογεῖν, ὅσον τὸ δοκεῖν, ὡς οὐκ ἐν χρόνῳ τινὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτίκα ἐπ' αὐτοῖς μεταγνοίη γράμμασι καὶ λύειν ἐθέλοι καὶ ἀφανίζειν αἱροῖτο ἀτέως ἔδεέ τε καὶ ἠσφαλίζετο.

κε'. *Περὶ τοῦ Ταρχανειώτου Ἰωάννου, ὅπως κατ' ἀνατολὴν στρατηγὸς ἀπεστάλη.*

Βασιλεῖ δὲ [P. 174] καὶ αὖθις φροντὶς ἦν οὐ μικρὰ παρακεκινημένων ἔνθεν μὲν τῶν Τοχάρων, ὅσοι δὴ καὶ ἐπὶ βορείοις τοῖς μέρεσιν ἔκειντο, ἐκεῖθεν δέ γε τῶν Τριβαλλῶν χρωμένων τῷ Κοτανίτζῃ, ὃς δὴ καὶ ἀποδρὰς ἐντεῦθεν, προσρυεὶς τῷ κράλῃ Σερβίας ληϊστορος τρόπον καταθέων [P. 175] τὰ πρόσχωρα ἐληΐζετο, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς οὐ καλῶς ἐχόντων ἐκ τῆς προτέρας ἐκείνης συγχύσεως. Ταῦτά τοι καὶ βασιλεὺς ἀνδρὸς σπουδαίου ὁρῶν δεόμενον τὸν καιρὸν καὶ στρατηγοῦ, ἅμα μὲν ξυνετοῦ τῶν τοιούτων, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ πρὸς αἷματι, παριδὼν τὴν ἐπὶ τῷ σχίσματι μικρολογίαν τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὡς αὐτὸς μὲν ἥκιστ' ἂν διὰ τὸ σχίζεσθαι βλάψειεν, ὀνήσειε δὲ τὸ κοινὸν διὰ τὴν εὐβουλίαν καὶ τὸ ἐπ' ἔργοις σπουδαῖον, εἰ προσληφθείη, διανοούμενος, αὐτίκα ἀφεὶς ἐγκαλεῖν ἐκείνῳ τὴν πρὸς Ἐκκλησίαν διαφορὰν, ὡς εἶχε δὲ τῆς γνώμης καὶ πάλιν ἐάσας ἔχειν, προσλαβὼν, ὀλίγοις τισὶν ἐφοδιάσας καὶ χρήμασι καὶ στρατεύμασιν ἐπ' ἀνατολῆς ἐκπέμπει. Ὁ δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἀναδεξάμενος

ipsius indiciorum, argumentum duxerunt ad judicandum vafrum esse illum ac subdolum, minimeque bonæ fidei ac sinceræ in agendo simplicitatis hominem. Nam ne acta ejus ista, quæ nunc purgatum ibat, ignorantiæ aut cæcitatis ex perturbatione præsenti, cadentium in viros etiam bonos errorum, excusationibus a malignitatis nota vindicarentur, obstabat, quod ipse nunc ultro fatebatur scire sese ac præ oculis mentis habuisse, quid christiani officium posceret, quid Dei mandatum, quid ejus leges et denuntiationes præscriberent; præsto etiam sibi adfuisse Dei timorem ac cogitationem exspectatæ retributionis, quibus omnibus rebus prohiberetur mala pro malis reddere. His plenus sensibus qui tamen quoscunque sibi quibuslibet de causis adversatos exitio longe omnium maximo, separationi scilicet a Christo, quantum fuit in ipso, subjecerit, judicet qui volet num ex mera imprudentia subreptioneque turbatæ tumultu mentis prolapsus in prima illa scriptione fuerit, an non potius atroci vindictæ cupidine furoreque impotenti chartis expressas istis exsecrationum horrendarum conceperit furias. Utut de his fuerit, nunc quidem ille utcunque satisfecit. Etenim confitendo, quantum in speciem satis foret, sese non postea demum quam renuntiaverat patriarchatui, sed jam tum antequam throno cederet, damnasse ac matura pœnitentia revocasse quidquid perperam egisset clancularia scriptione et arcana depositione chartarum modo inventarum, omni plane metu solvit quamlibet timidos, nec suspicionem ulli quantumvis superstitioso reliquit ullam contractæ a se aut sibi adhuc hærentis ex ista horribili scriptura piaculi cujuscunque. Unde in præsens securitate cunctis reddita omnis, quæ ex hoc casu exstiterat, est commotio sedata.

25. *De Tarchianota Joanne, ut in Orientem dux exercitus missus fuerit.*

Cæterum imperatori acrem admovebant sollicitudinem commoventes sese hinc quidem Tochari, quotquot boreales tractus insederant; inde autem Triballi, ad id utentes Cotanitza, qui postquam a nobis transfugisset, adjungens se crali Serbiæ, latronis ritu incursans confinia deprædabatur. Accedebat ad hæc Orientalium quoque regionum miser status, **258** e nuperis illis turbis adhuc graviter laborantium. His, prout res poscebant, procurandis cum videret imperator opus esse duce strenuo et prudenti, quem et ad auctoritatem expediret ex sibi consanguinitate intimis legere, non putavit habendam rationem contumaciæ qua Joannes Tarchaniota, superstitione hactenus inflexibili, hærebat affixus schismati, ad eum cæteris dotibus tali præfecturæ aptum inde propterea excludendum, maxime cum reputaret per istam hunc occasionem ab urbe amotum minus quam dum ibi foret schismaticis profuturum, interim autem, qua valebat consiliorum sapientia dexteritateque ac fide in agendo, si ei ministerio adhiberetur, utiliter serviturum reipublicæ. Igitur omissis in præsens quibus eum solebat incessere criminationibus, quasi non cessaret Ecclesiam turbare suo in segregum factionem pertinaci studio, quin et liberam ei facultatem tribuens in sua de religione qualicunque sententia pro libito deinceps persistendi, assumptum eum et paucis qua pecuniis qua copiis instructum in Orientales tractus misit. At ille accepta præfectura omne studium ostendit tum in

Digitized by Google

πᾶσαν σπουδὴν ἐνδείκνυται καθιστᾶν μὲν τὰ τῇδε μέρη, θεραπεύειν δὲ καὶ βασιλέα ταῖς καθ' αὑτὸν ἐπὶ τοῖς πράγμασιν οἰκονομίαις καὶ διοικήσεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μὲν πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν καιρῶν πολλάκις λαβόμενοι καὶ προσηῦξον τὰς οἰκείας προνοίας καὶ ἀργῶς εἶχον ἐκ τοῦ δώροις καὶ δεξιώσεσιν ὑπέρχεσθαι τοὺς ἡγεμονεύοντας, ἄλλοι δὲ πολλάκις καὶ σφῶν ἀξιώτεροι ἐκλελοιπυιῶν τῶν κατὰ σφᾶς οἰκονομιῶν τὴν ἀπορίαν εἶχον καὶ προαιρούμενοι τοῦ στρατεύεσθαι κώλυμα, καὶ ἦν ἀμφοτέρωθεν τῷ κοινῷ ζημία, καὶ ἡ ἀνισότης αὕτη ἐδέετο ἐξισώσεως, αὐτὸς τὰ μεγάλα θαῤῥῶν, ὡς πιστῇ γνώμῃ καὶ καθαρᾷ πρὸς βασιλέα πράττοντι οὐδὲν ἂν προσσταίη τῶν ὅσα καὶ εἰς ἐμπόδιον εἴη, μεταγγίζειν ἔγνω πρὸς τὰ κοινὰ τὰ πλησιέστατα καὶ οὕτως ἐξισοῦν τοῖς ἀνδράσι καὶ τὰς ὁρμὰς, ἐξισῶν τοῖς πράγμασιν. Ἐντεῦθεν καὶ στρατὸν μὲν συνίστα πλέον, νῆας δ' ἐξητοιμάζετο, καὶ διττὰ στρέφων ἔνθεν μὲν κατὰ γῆν, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ θάλατταν διηυμάριζε, καὶ καλῶς ἠκούετο πράττων, καὶ βασιλεῖ ἀπόδεκτος ἦν, εἰ καὶ τῷ πατριαρχοῦντι Ἰωάννῃ ἡ ἐκείνου στρατηγία διὰ μεγί-

A στης ἀγαναχτήσεως ἦν, καὶ πολλάκις προσκναφέρων βασιλεῖ προσωνειδίζετο, εἴ γε ἀνὴρ στρατηγοίη οὐχ ὅπως μηδὲν εἰδὼς τιμᾷν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ πολλαῖς τοὺς αὐτῆς πλύνων ὕδρεσι. Βασιλεὺς δὲ τῇ παρ' ἐκείνου θεραπείᾳ ἐνειλημμένος, ὡς αἱ συχναὶ πίστεις εἶχον, λογισμῷ διδοὺς πλέον ἢ ὀργῇ διὰ τὴν ἐκ τοῦ πατιράρχου ἀναφοράν, οὐδὲν περαίνειν κατ' ἐκείνου παρεῖχε τοὺς κατ' ἐκείνου λέγοντας, ἀλλὰ καὶ προσάντως μᾶλλον ἐδέχετο τὰς ὑπομνήσεις τὴν ἐπὶ τοῖς πραττομένοις σταθηρότητα [P. 176] βασιλικωτέραν κρίνων παλιμβολίας καὶ ἀστασίας ἐπὶ τοῖς δόξασι. Πλὴν μετὰ καιρὸν, ὡς ἁρμόζειν αὐτίκα λέγειν, ἐπιτίθενται οἱ τινὲς τῶν ὅσοι καὶ τῶν οἰκονομιῶν τὸ πλεῖστον προσαφῃρέθησαν, προφάσει μὲν τῇ εἰς βασιλέα πίστει χρησάμενοι· οὐδὲν δὲ ἧττον ἑαυτοῖς ἀμύνειν ἤθελον, παρα-
B λελυπημένοι οἷς προσαφῄρηντο. Καὶ τῷ Θεολήπτῳ Φιλαδελφείας προσελθόντες τὰς πρὸς βασιλέα πίστεις ἠθετηκέναι τὸν Ἰωάννην ἔλεγον, καὶ δῆλον εἶναι, ἐξ ὧν γε καὶ πράττοι, τὸν τῆς ἀποστατήσεως κύβον ἀναῤῥίπτειν ἀρξάμενον. Ταῦτα λέγοντες ἔπειθον, καὶ μᾶλλον εἰς τὴν κατ' ἐκείνου ἀπέχθειαν ὡρμη-

restituendis illis misere afflictis partibus, tum in demerendo imperatore, suique apud eum antiquis suspicionibus purgandis solida exhibitione gratorum ipsi obsequiorum, fida prudentique administratione commissi sibi muneris, qua se dignum probaret honore ac beneficiis collatis. Hinc quoniam militum plurimos videbat corrasis, per opportunitates in quas avide imminebant, divitiis
C maximis inde segniores ad laborem fieri, propterea quod, quamlibet cessarent et officio deessent, impune se laturos confiderent ob sibi paratam crebris muneribus, prout illis erat in tam pingui fortuna facile, ducum suorum gratiam, aliunde autem fortes bellatores, quod minus attenti ad lucrum forent, non superfluis modo, quæ impenderent in dona, sed etiam necessariis, unde sibi consulerent, carentes eo ipso tardiores ad militandum reddebantur, inopia insuperabile strenuitati quamlibet bene animatæ obstaculum objectante, incommodo utrimque in damnum publicæ rei redundante **259** maximo, inæqualitates istas sibi, prout erat ante omnia necesse, mutua compensatione decrevit exæquandas, ita ut ex abundantia super-
D flue opulentorum transferendo, quod satis esset, in egestates inopum, nec illi redundanti copia torperent, nec hi necessariis destituti languere ac militiam refugere cogerentur. Tantæ huic ac tam cunctis prævertendæ rei tum suscipiendæ fiduciam tum exsequendæ facultatem præbuit conscientia præcipue fidelis erga imperatorem studii et hujus certæ sibi benevolentiæ fiducia secura. Inde porro, quod palmarium fuit ad præsentem usum, id est brevi consecutus, ut exercitum conflaret satis numerosum ad classem simul maritima militia complendam castraque terrestribus abunde instruenda copiis; qua utraque fretus potentia, navibus uno tempore multis egregie armatis, terra uno consilio

marique, rem non impigre solum ac prudenter sed feliciter etiam gerere cito auditus est, successibus, quemadmodum fere fit, fortunæ sapientiæ consiliorum respondentibus. Hinc faustis de illo increbescentibus nuntiis magis magisque confirmabatur in suo de eo judicio imperator, impensiusque favere ministro tam utili pergebat; eoque obfirmatius rejiciebat continuas adversus Tarchaniotam expostulationes patriarchæ Joannis, qui concoquere haud unquam valens honorari præfectura tali hominem adeo non bene affectum erga Ecclesiam, ut plerosque ecclesiasticorum probris conscindere non desisteret, querelis ea de re assiduis nec sine stomacho Augustum inquietabat; qui tamen nihil his motus, quod præsentibus iisque certis experimentis fidelis utilisque sibi Tarchaniotæ obsequii plus quotidie plusque obligari se sentiret ad benevolam in eum gratamque voluntatem, sic aures nequidquam accusanti patriarchæ dabat, ut animum reo servaret, rationique amplius quam iræ tribuens irritos reddebat omnes ipsi nocere satagentium conatus, libenter contra benigneque excipiens quidquid ab ei faventibus suggereretur, denique judicans id ejusmodi esse negotium, in quo magis imperatorem regia insistere constantia semel cœptis, quam instabili desultoriaque modo aientium mox negantium consiliorum levitate **260** fluctuare par foret. Cæterum periclitatus hic aliquando a suis oppugnatoribus fuit; quod etsi evenit aliquantum post hoc tempus in quo narrando versamur, tamen hic propter materiæ connexionem referre occupabo. Conflata in eum est factio militum eorum quos, ut dictum est, superflue divites parte opum redundante multaverat, qua indigentes cæteros juvaret. Hi studio sinceræ in imperatorem fidei moveri se simulantes, cum revera concitarentur dolore imminutæ ipsis pecuniæ, ad impo-

Digitized by Google

μένον πάλαι ὅτε καὶ αὐτὸν κατ' ἐκείνου τὰ πολλὰ μωμούμενον. Καὶ σὺν σφίσι τὴν πρὸς ἐκεῖνον (ἦν δ' ἐπὶ τοῦ πυργίου τότε) ἠπείγοντο. Ὁ δὲ προγνοὺς τὴν τῶν ἐπιόντων ἔφοδον, καὶ ὡς ἐπὶ κακῇ προϋπηργμένῃ φήμῃ, εἰ καὶ ψευδὴς ἦν, ἀπαντῶσιν ἤδη, θαρσύνεται τὴν ὁρμὴν, καὶ εἰσελθὼν τὴν ἐκεῖσε μονὴν τοῦ ἐν μάρτυσι μεγίστου Γεωργίου, τὴν τοῦ Διὸς ἱεροῦ πάλαι, τοῦ ἀσφαλοῦς ἑαυτῷ προὐνόει. Καὶ οἱ μὲν ἐπιστάντες ἔξωθεν ἐπιζυγωθεισῶν τῶν πυλῶν τῆς μονῆς ἐσπουδασμένως τὰ τῆς κωφῆς ἐκείνης κατηγορίας συνέπλεκον, καὶ οὐκ ἂν ἔλεγον Ἰωάννην περαιτέρω τῶν ἐντολῶν τῶν παρὰ βασιλέως προειληλυθέναι (τὸ δ' ἦν τὸ τὴν αὐτῶν ὑπαλλάττειν στρατείαν), εἰ μή γε καὶ τῆς εἰς βασιλέα καταφρονήσεως ἄρχειν ἐγνώκει. Τὸ δ' ἦν ἀντικρυς καταδημαγωγία, ἀ; ἐντεῦθεν τὴν κατ' αὐτοῦ σφῶν ἰσχύειν ἐπίθεσιν, καὶ πρόβλημα ἦν αὐτοῖ; ἰσχυρὸν τῶν κατ' ἐκείνου λοιδοριῶν ὡ; δικαίως ἐπεχειροῦστεν. Ὁ δ' ἔνδοθεν ἀφ' ὕψους τοῦ τείχους ἐωραμένος πρὸς τὴν κατηγορίαν ἀσφαλῶς ἵστατο, καὶ τῷ ἀρχιερεῖ προσωνείδιζεν, ἀνοίας κρίνων, εἰ συμπεπεισμένος τοιούτοις ἀνδράσι ποιεῖν τὰ ὅμοια ἔγνω παραγεγονὼς τὸν μηδὲ σκιὰν ἀπιστίας εἰδότα. Βασιλεῖ γὰρ καὶ μᾶλλον φυλάττειν πίστιν καὶ βεβαίαν φέρειν τὴν εὔνοιαν, αὐτῷ δὲ τοὐντεῦθεν καὶ μᾶλλον μηδ' ὡ; ἀρχιερεῖ προσέχειν, εἰ τὴν πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν τοῦ σχίσματος αἰτίαν ἀπέχθειαν, ὃ δὴ καὶ βασιλεὺς οἶδε καὶ συγχωρεῖ αὐτὸς, τοῖς οὐκέτ' οὖσι κατὰ βασιλέως αἰτιάμασι συμπλέκειν ἐθέλοι καὶ τοῖς ἐπιοῦσι συμπράττειν φόνοι μηδὲν προσῆκον διὰ τὴν τῆς συνειδήσεως καθαρότητα. Ταῦτα λέγων ἀντετεχνᾶτο κἀκεῖνος, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ μάρτυρος φέρων ἐπευφήμει τοὺς βασιλεῖς. Καὶ λοιπὸν ἄπρακτον μὲν ἦν αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα, [P. 177] συνεῖναι δ' ἐκείνοις ἥκιστα ἀσφαλὲς

A

B

tentem cupiditatem ulciscendi molestæ ipsis, quantumvis æquæ ac publice salutaris distributionis auctorem, Theoleptum Philadelphiensem conveniunt episcopum, eique deferunt manifestum videri ex iis quæ Tarchaniota ageret, meditari eum defectionem ab imperatore, omniaque sedulo comparare ut mox contra illum palam insurgeret. Facile id illi persuaserunt antistiti, male jam antea in Tarchaniotam affecto, quippe a quo contumeliose se quoque traductum et irrisum reprehensumque meminisset. Ergo et hic ducibus seditionis immistus infesto cum illis impetu ad Tarchaniotam, uti haud dubie rebellionem machinantem, coercendum aut comprehendendum vadit. Erat tunc is in turri quadam, ubi de coitione præmonitus et imparem se, loco tali, tantæ sustinendæ impressioni ratus, illinc se proripiens in vicinum maximi martyris Georgii monasterium fugit, ejusque foribus occlusis vim eorum fama prænuntiatam opperitur. Fuerat illic olim Jovis templum, christiano deinde ritu expiatum et in honorem sancti martyris Georgii dedicatum. Eo ingressum ibique obductis secure foribus tutum seditiosi Tarchaniotam audientes nihilo secius facta manu monasterio se admovent, et extra, ut erant, magnis vocibus fictam illam cogitatæ perduellionis calumniam oggerunt, falso illum jactasse vociferantes se, dum ipsos spoliaret, Augusti mandatis obsequi. Longe quippe ultra voluntatem ac destinationem omnem clementissimi principis istam ejus perfidiosi ac rapacissimi ministri violentiam in **261** se grassationem processisse. Nec dubium [videri quin hoc ipse id agendo spectasset, ut se a militia per istam intolerabilem spoliationis injuriam depulsis, præda ipsis extorta seditiosos auctoraret, quorum sibi sic obnoxiorum fida opera uteretur ad rebellionem, quam moliretur, in imperatorem exsequendam. Ad hoc plane pertinuisse illam affectatæ popularitatis speciem, illas ex alieno largitiones, illas effusiones in vilissimum quemque pecuniæ injuriis conflatæ, rapinis extortæ, ut melioribus debilitatis,

C

D

pessimis armatis, haberet perduellis ad manum quorum lacertis ac mucronibus Augustum oppugnaret, Augusto, qui ipsum defenderent, deessent. Inde adeo suam hanc, quam intentarent rebelli, haud esse injustam vim. Pia sanctaque in hostem patriæ sese arma induisse ; nec jam privatas ultum ire contumelias, quas sint ab ipso perpessi, sed tyrannum exsecrabilem justo bello persequi. Talia seditiosos vociferantes despectans e summis muri pinnis Tarchaniota, suæ defensionem innocentiæ cum ipsorum accusatione insolentiæ conjunctam ex tuto disertus perorabat, etiam ultro Philadelphiensem increpans, quod eum non puderet sacrosancta insignem dignitate sanguinariis se latronibus ducem ad scelus ferre : « Omittite, heus vos, inquiebat, si quis pudor est, mendacem jactationem vestræ in Augustum fidei, qui non studio erga principem sincero, sed odio adversus fidissimum ipsi ministrum, ducem vestrum, sævo nefarioque concitamini. Rebellionis quam fingitis ne umbra quidem aut prima cogitatio conscientiam maculavit meam. Fidem imperatori servo integram nunc maxime ; in cujus obsequium affectu devotissimo nemini concedo. Te vero, » Theoleptum intuens, « nunquam episcopi, quod falso geris, compellabo nomine, aut debita isti gradui veneratione prosequar. Ista dudum commercia inter nos abrupit vetus de religione discidium. Dudum est cum tu me schismaticum, ego te profanum censeo. Hæc tuæ a me, quam nihil moror, aversionis vera causa est, nec ista ignota principi, cujus te zelo dignitatis et formidine periculi moveri mentiris. Tolle fraudes, amove confictionem vanissimi criminis : fatere te contra officium ecclesiasticæ lenitatis, sitientem mei sanguinis, ab iniquissima minimeque verisimili suspicione tuæ immani crudelitati obtentum quærere, interim dum, quod monstrum in sacerdote sit, cruentis te sicariis immiscens, quantum potes, cooperaris ad cædem hominis, puræ omni labe **262** conscientiæ veraci testimonio innocentissimi. » Talia locutus, ut infestis machi-

Digitized by Google

ἐδόκει. Ὅθεν καὶ πᾶσαν ἀφεὶς ἐνοχὴν προστρέχει τῷ βασιλεῖ τῇ πολυανδρούσῃ πόλει Θεσσαλονίκῃ ἐνδιατρίβοντι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον, καθ' ὃν καιρὸν τά οἱ στρατηγοῦντι πεπονημένα ἐσπουδασμένως τῆς τῶν ἐκεῖ πραγμάτων κατορθώσεως χάριν ἀθετηθέντα καὶ εἰς οὐδὲν λογισθέντα παρὰ τῶν ἐσαῦθις πεμπομένων πολλὴν τὴν λύμην ἐνέδοσαν γίνεσθαι, ὑπερημέρων μὲν καὶ τῶν μισθοφοριῶν γινομένων στρατιώταις παρὰ τῶν κατ' ἀνατολὴν συλλεγόντων χρήματα, ἐλλελειμμένων δὲ καὶ τῶν πλείστων ἐκ τῆς τῶν προὐχόντων περὶ αὐτὰ σφετερίσεως, καὶ τῶν πολεμικῶν ἐντεῦθεν ἀμελουμένων κατὰ τὸ εἰκὸς πράξεων.

A

κϛ'. *Περὶ των κατὰ τὰ βόρεια Τοχάρων καὶ τοῦ Σφεντισθλάβου.*

[P 178] Περὶ δέ γε τῶν βορείων Τοχάρων (οἱ γὰρ κατ' ἀνατολὴν τὸν Καζάνην εἶχον, ὡς αὐτοὶ φαῖεν ἂν, Κάνιν, ὃς δὴ καὶ ἐκ Χαλαοῦ τε καὶ Ἀπαγᾶ τὸ γένος κατῆγε) περὶ γοῦν ἐκείνων ἄξιον ἄνωθεν διελθεῖν.

B

Ὁ τοίνυν Νογᾶς, περὶ οὗ καὶ πρότερον ἐρρέθη, πεμφθεὶς ἀρχῆθεν παρὰ τῶν ἐκ γένους ἀρχόντων, οὐκ ἄρχων ὤν, ἀλλ' ὑποστράτηγος σφῶν, πεμφθεὶς οὖν μεθ' ὅτι πλείστης δυνάμεως ἐπὶ τῆς κατὰ βορρᾶν περαίας, ἵνα καὶ διάφορα ἔθνη πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπήκοα, ὕστερον δ' ἀλούσης τῆς Κωνσταντίνου καθ' αὐτὰ ὄντα καὶ τοπαρχίαις τισὶ μεριζόμενα, ὡς ἐρήμων καταδραμούμενος, ἐπιστὰς τῷ κατὰ σφᾶς δέει μόνῳ χειροῦται καὶ ὑποκλίνει Τοχάροις αὐτονομούμενα πρότερον. Ἅμα γοῦν τοσούτων ἐθνῶν ἦρξαν, καὶ ἅμα πολυανδροῦντα τόπον ἰδόντες καὶ ἀρετῶσαν γῆν πρὸς πάντα τὰ ἀναγκαῖα, ἑαυτοῖς ὑποποιοῦνται τὰς χώρας καὶ καθ' αὐτοὺς ἦσαν. Ὡς δὲ καὶ τῶν ἄνω Τοχάρων, οἷς καὶ ἦν ἄρχειν, ἐπιόντων καὶ τὸ κράτος ζητούντων ἐκεῖνος συνέσει τε καὶ τῷ καθ' αὐτὸν πλήθει περιεγένετο, τοῦ λοιποῦ ἀνέδην ηὐτονομοῦντο καὶ τὸν ἄνω Εὐξείνου τόπον ἀρχοντικῶς ἐκαρπίζοντο. Ἦν γοῦν ταῦτα ἐπὶ καιροῖς, καὶ τῷ τοῦ βασιλέως κήδει ὁ Νογᾶς ἠγλαΐζετο. Ἐπεὶ δὲ

C

D

nationibus invidiæ suas contrà ipse quoque artes opponeret, sublata in manus alteque ostensa imagine martyris, acclamare salutem imperatoribus patri et filio faustaque ambobus precari omnia clara voce sæpius ingeminans institit. Sic illo seditionis impetu repulso, facile intelligens haud tuto diu se posse consistere in tam infensorum sibi hominum contubernio, ad Augustum in frequentissima Thessalonicensium urbe tunc degentem (nam hæc, ut admonui, posterius sunt gesta) Thessalonicam, inquam, ad Andronicum se inde proripuit. Quo quidem tempore, intento unice imperatore præsentibus curandis, et imperii vires fere universas impendente constituendis illis in quibus tunc versabatur Occiduis tractibus, contigit brevi perire fructum omnem operæ a Tarchaniota prudenti suæ præfecturæ functione reipublicæ navatæ. Nam qui huic successerunt ab Augusto submissi ad regendas Orientales provincias, quæ ille malis publicis emendandis opportuna sapienter excogitaverat, funditus neglexerunt; quorum salubritas institutorum ex gravi pernicie, quam sensim in desuetudinem abeuntia moxque nihili habita sui abolitione contemptuque in rempublicam attraxerunt, sero patuit perspici. Nam cum stipendia non amplius ad diem militibus solverentur ab iis qui vectigalibus per illos tractus exigendis erant præpositi, quod pecunia publica rapinis ipsorum et ipsis consciorum imminuta nequaquam ad id sufficeret, dilapsis propter inopiam præsidiariis functiones illic omnes militares cessaverunt, totusque sine ulla custodia Orientalis limes hostium barbarorum liberis incursionibus condonatus in prædam est.

26. *De Tocharis septentrionalibus et Sphentisthlabo.*

De Borealibus porro Tocharis (nam Orientales principem sive, ut ipsi loquuntur, Kanin, agnoscebant Cazanem, qui ex Chalau et Apaga deducebat genus), de illis, inquam, qui Septentrionales obtinebant tractus, est quod modo repetito paulo altius principio narremus. Nogas igitur, de **263** quo est superius a nobis dictum, missus olim a principibus gentis non dux ipse supremus, sed præfectus copiis auctoritate vicaria, cum exercitu numerosissimo in obversæ Asiæ continentis Boreales partes irruptionem fecit. Sedes illic habebant gentes variæ olim Romanis subjectæ, sed post captam a Latinis Constantinopolim sui juris factæ, divisæque in plures toparchias sigillatim debiles, nec uno in commune consilio utentes, nullam idoneam irruentibus barbaris opponere defensionem potuerunt; quare ad primum statim incursum metu ipso debellati, facilis citra certamen vincentibus præda cessere. In illa felicitate insperati successus animadvertens Nogas cum suis habere se sub manum frequentissimas et confertas populo regiones, easdemque soli uberis et omnium vitæ tuendæ utilium feracis, non amplius precaria potestate iis præesse sunt dignati, aut ducum veterum, a quibus erant ad istam expeditionem destinati, nutum respicere curarunt. Proprio illas nullaque obnoxio subjectas imperio Nogas habuit; ac repetentium jus suum antiquorum principum gentis Tocharicæ querelas conatusque partim elusit ambiguitate responsorum et fictarum ad tempus promissionum industria solerti, partim ubi aperta vis intentata est, oppositu numerosissimarum copiarum repulit. Nec ita multo post quasi firmato jure possessionis longi præscriptione temporis, sine controversia regnavit, pleno jam nec revocato a quoquam in dubium dominio superiores Euxino Ponto regiones obtinens. Is status illic diuturno spatio rerum fuit, quando ad cæteram Nogæ claritatem accessit haud parum eum illustrans affinitas cum Michaele Augusto contracta, cui gener factus est nuptiis filiæ Euphrosynes. Interim multis mortuis eorum quibus sorte natalium successio ex genere competebat imperii a

Digitized by Google

πολλῶν ἐκποδὼν γεγονότων οἷς δὴ καὶ τὸ ἄρχειν ἐκ γένους προσῆν, ὁ Τουκτάϊς ἐγκαταλέλειπτο καὶ ἤδη γεγηρακότι τῷ Νογᾷ ἐφειστήκει καὶ εἰσβολῆς στερβᾶς γεγονυίας περιῆν κατὰ κράτος καὶ ὁ Νογᾶς ἔπιπτε, τὰ μὲν κατὰ τὸν τόπον γεγονότα ἐκ τῶν ἐνεστώτων πολέμων καὶ τῆς συγχύσεως, καὶ ὡς ἠρήμωτο μὲν χώρα πᾶσα καὶ ἄνθρωποι διεφθείροντο, ἐκεῖθεν δ' οἱ λελειμμένοι πρὸς τὰ ὧδε μετῳκίζοντο, καὶ ὅλα νηῶν πληρώματα καὶ φορτία ἄνθρωποι ἐγεγόνεισαν, ἰδίας ἱστορίας χρῄζει καὶ οὐ τῆς τυχούσης πρὸς ἀγγελίαν γλώττης. Τέως δὲ περιγεγονὼς ὁ Τουκτάϊς κύριος τῶν τόπων κατέστη, καὶ τὸ Τοχαρικὸν ὑπ' ἐκείνῳ γίνεται, [P. 179] ὀλίγων τινῶν προσμεινάντων τῷ ἐκ τῆς Ἀλάκκης τοῦ Νογᾶ υἱεῖ Τζακᾷ τοὔνομα, οἷς δὴ καὶ ἐθάρρει ἐκεῖνος ἐπιὼν τὴν Βουλγάρων. Ὁ γὰρ Τερτερῆς καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἀπειλῆς τοῦ Νογᾶ φυγὼν προσεχώρει τῷ βασιλεῖ, καὶ περί που τὴν Ἀνδριανοῦ διῆγε, τοῦ βασιλέως ἀποπροσποιουμένου τὴν ἱκετείαν, ὡς ἂν μὴ πέμψαντος τοῦ Νογᾶ αὐτὸς ἐκεῖνον κατὰ τὸ εἰκὸς ὡς προσφυγόντα περιποιούμενος τὰς τοῦ Νογᾶ ὀργὰς ἐρεθίσειεν. Ὁ γοῦν ἐκείνου υἱὸς Τζακᾶς, τοῦ Νογᾶ ἐκποδὼν γεγονότος, θαῤῥῶν τοῖς περὶ αὐτὸν Βουλγάροις ἐπέχρα, πλὴν οὐ δίχα προφάσεως, ἀλλ' ἔχων τὴν τοῦ Τερτερῆ θυγατέρα εἰς σύζυγον ἑαυτῷ. Προσλαμβάνει τε καὶ τὸν ταύτης ἀδελφὸν Ὀσφεντίσθλαβον, καὶ σὺν αὐτῷ Βουλγάρους δουλαγωγεῖν ἤθελεν. Ἀλλ' ἐκεῖνος πένης ὢν ἀφνειῷ τινι ἀπὸ πραγματειῶν ἀνδρὶ Παντολέοντι προστυχὼν, εὐγενὴς ὢν καὶ ἐκ βασιλέως τυχόντι καὶ ἰδιώτῃ ἐπ' Ἐγκόνῃ Μαγκούσου τινὸς θυγατρὶ, τεκνοποιηθείσῃ πάλαι τῇ τοῦ Νογᾶ Εὐφροσύνῃ ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος, διὰ τὸν πλοῦτον ἐπιγαμβρεύεται. Καὶ τοῖς μὲν Βουλγάροις δόμασι τὰς γνώμας καταδουλώσας, τῷ Τζακᾷ δὲ ὡς κυρίῳ χρώμενος, τῆς Τερνόβου σὺν ἐκείνῳ ἐπιλαμβάνεται. Ὀλίγον τὸ μεταξὺ, καὶ ἐνευκαιρήσας Ὀσφεντίσθλαβος, Βούλγαρος ὢν ἐκ μητρὸς (ὁ γὰρ πατὴρ Τερτερῆς ἐκ Κομάνων ἦν), τέως δέ γε τὰ πλεῖστα οἰκείως πρὸς Βουλγάρους ὑπὲρ τὸν Τζακᾶν δοκῶν ἔχειν, ἐπιτίθεται τῷ γαμβρῷ ἐπισχὼν δόλῳ, καὶ φυλακαῖς ἀσφαλέσι δοὺς,

quo Nogas defecerat, reliquus ex ea stirpe Tuctais jus avitum recuperare tentavit suscepta in eum expeditione eo successu, ut jam senex Nogas prælio victus **264** ingenti inter cruentissimam suorum stragem ipse in acie confossus occubuerit. Quo bello quæ magna multaque ac memoria in primis digna contigere, desolatis terris illis universis, mortalibusque omnis ætatis innumerabilibus varie ferro, fame, fuga consumptis, ita ut eorum exiguæ reliquiæ paucis huc navibus deportarentur, hæc, inquam, argumentum esse possent justæ historiæ, nec indigestum ad idoneam sui expressionem requirentis scriptorem. Perstitit Tuctais in terris quas victoria suas fecerat, cum iis quos eo duxerat, quosque illic repererat Tocharis Nogam alias secutis: nam et hi maxima ex parte victori se subjecerunt, paucis duntaxat fidem olim Nogæ promissam servantibus hujus filio, quem ex muliere Alacca vocata susceperat, Tzacæ nominato. His Tzaca fretus viribus in Bulgariam irrupit, a rege tunc destitutam suo: nam qui regnarat illic Terteres, jam antea minis adhuc viventis Nogæ territus confugerat ad imperatorem; quo non auso eum admittere, ne repetituro mox Nogæ supplicem prodere cogeretur metu iram ejus et arma in sese concitandi, miser interim Terteres alicubi circa Adrianopolim latitans degebat. At Tzaca cum his quas dixi copiis in Bulgaros irruens subjicere hos sibi tentabat, jus quoddam ad regni ejus successionem ab uxore trahens, habebat enim in matrimonio Terteris filiam. Quare ut eam spem magis firmaret, tantoque ad se alliceret efficacius gentem Bulgaricam, Osphentisthlabum sibi adjunxit, uxoris suæ fratrem, ejus apud populares ob stirpem regiam grati profecturo sibi favore confidens assecuturum esse ut regnum sponte istud universum suæ ipsius ditioni cederet. Erat hic Osphentisthlabus egens quidem per sese pecuniæ, cæterum abundantia nobilitatis inopiæ subsidium invenit. Cum enim forte incidisset in Pantoleontem quemdam de plebe hominem, sed felici negotiatione longi temporis **265** opes nactum ingentes, facile persuasit obscuro et privato regiis natalibus præfulgens juvenis ut oblatam secum affinitatem longe omnibus præhabendam conditionibus duceret. Carens liberis Pantoleon puellam sibi consanguineam, Enconen nomine, e Mancuso quodam natam et olim e sacro baptismi fonte susceptam ab Euphrosyne Nogæ conjuge, ac inde ab illa more majorum filiæ loco habitam, destinaverat hæredem. Hanc sibi adoptatam, toto in dotem imputato patrimonio, libentissime conjugem dedit petenti Osphentisthlabo; qui repente dives dotali pecunia, muneratus haud parce plerosque Bulgaros, studia sibi eorum ad suffragationem principatus eo propensiora conciliavit, quod ipse materno genere Bulgarus (nam pater ejus Terteres e Comanis erat) naturæ ac sanguinis communione, quæ ad charitatem valet plurimum, gentis illius affectibus commendaretur. Sequebatur ille interim Tzacæ fortunam, eum ut dominum venerans, ac videlicet pro intima cum eo ut suæ sororis viro necessitudine præcipuum apud illum gratiæ locum obtinens. Unde intra Ternobum, urbem regiam Bulgariæ, illum secutus, et ejus regimen primum quasi alienis exercens auspiciis, sensim ad se vim imperii attraxit, donec factione jam satis firmata, Tzacam cognationis fiducia securum improviso adortus comprehendit, tutaque tenuit aliquandiu custodia, tandem Judæis ad cædem ministris usus, clauso in carcere fauces elisit; Joachimum quoque illic patriarcham, suspectum quasi prodere Bulgariam Tocharis tentaret, præcipitio necavit; atque horum scelerum tantorum præmium repente opimum Bulgariæ totius dominatum tulit. Cujus paulatim se corroborantibus progressibus obsistere mature, id e re sua ratus,

Digitized by Google

ὕστερον Ἰουδαίοις ὑπηρέτας καὶ οἷς εἰς τὰ τοιαῦτα ἐθάρρει χρησάμενος, ἀποπνίγει κεκλεισμένον, καὶ τὸν τῇδε πατριαρχοῦντα Ἰωακεὶμ κατεκρήμνισεν ὡς σφᾶς προδοῦναι Τοχάροις τὸ πάλαι ὑποπτευθέντα, καὶ οὕτως ἐξ ἀλαστορίας τόσης τῶν ὅλων κύριος γίνεται. Καὶ κατ' ὀλίγον προβαίνων κραταιοῦται, εἰ καὶ φθάσας ὁ βασιλεὺς πρὸ τοῦ ἐκεῖνον ὅλως κραταιωθῆναι, τῶν Βουλγάρων πεμψάντων καὶ τὸν ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου υἱὸν τῆς Μαρίας ζητούντων εἰς βασιλέα διὰ τὸ ἐξάντεις ἤδη φανείσης Τοχαρικῆς ἐξουσίας γίνεσθαι βούλεσθαι, ἀποστέλλει τὸν Μιχαὴλ, ὃς καὶ οὐδὲν πλέον ἔσχε Βουλγάροις ἐπιστὰς ἢ τὸ ἔξω Τερνόβου περιπλανᾶσθαι καὶ βίον τρίβειν ἰδιωτικοῦ μὲν οὐ πόρρω, τέως δὲ βασιλείᾳ ἥκιστα πρέποντα. Ἀλλ' οὕτω μὲν Ὀσφεντίσθλαβος, ὃς καὶ μετὰ χρόνους τοῦ ἰδίου πατρὸς Τερτερῆ πολλοὺς τῶν τοῦ παλατίου ἀντ- [P. 180] ἠλλαξεν. Ὁ γὰρ τῶν Βουλγάρων σεβαστοκράτωρ Ῥαδοσθλάβος βασιλεῖ προσχωρήσας, καὶ παρ' αὐτοῦ δὴ εἰς τὸ τῆς σεβαστοκρατορείας βεβαιωθεὶς ἀξίωμα, γένους ὢν τοῦ πρωτίστου παρὰ Βουλγάροις (τῷ γὰρ Σμίλτζῳ καὶ ὠμαιμόνει), σύναμα κλείστοις Ἑλτιμηρῇ κατὰ τὸν Κρουνὸν δεσποτείᾳ τετιμημένῳ, ἀδελφῷ γε ὄντι τοῦ Τερτερῆ, καὶ αὐτῇ δὴ τῇ τοῦ Σμίλτζου συζύγῳ προσβάλλει. Σμίλτζου τοῦ πρὸ ὀλίγου καὶ αὐτοῦ Βουλγάρων ἄρξαντος βουλήσει Νογᾶ ἀποδράντος τοῦ Τερτερῆ, εἰ καὶ μετὰ μικρὸν διὰ τὸ κῆδος καὶ τὸν Τζακᾶν προτιμηθέντος τοῦ Ὀσφεντισθλάβου μετὰ τὸν Τζακᾶν φροῦδος ὁ Σμίλτζος γίνεται. Τότε τοίνυν ἐκ Θεσσαλονίκης παρὰ βασιλέως ἀποσταλέντες οἱ περὶ τὸν Ῥαδοσθλάβον σὺν τοῖς μεγιστᾶσι τοῦ βασιλέως, Βουλγάροις τοῖς περὶ τὸν Ἑλτιμηρῆ προσβάλλουσι κατὰ τὸν Κρουνὸν ἰδίως ἄρχοντα· καθ' ὧν αὐτὸς ἀριστεύσας, τὸν μὲν σεβαστοκράτορα ἐκτυφλώσας στέλλει παρὰ βασιλέα πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ σύζυγον, τοὺς δέ γε μεγιστᾶνας Ῥωμαίων Ὀσφεντισθλάβῳ πέμπει, οὓς δὴ καὶ κατέχων ἐκεῖνος οὐ πρότερον διαφῆκε πρὶν ἂν τοῦ πατρὸς Τερτερῆ παρὰ βασιλέως ἠμείψατο. Καὶ οὕτως ἅμα μὲν ἐντεῦθεν ὁ Τερτερῆς, ἅμα δ' ἐκεῖθεν οἱ μεγιστᾶνες Ῥωμαίων εἰς δέκα καὶ τρεῖς ποσούμενοι ἀπελύοντο. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἀπολαβὼν τὸν πατέρα ὁ ἐξ αὐτοῦ βασιλικῆς ἀξίας ἐπέβησεν, ἀλλὰ μιᾷ τῶν καθ' αὐτὸν πόλεων περικλείσας, ὡς ἦκεν ἡμῖν ἡ πίστις, ἀπραγμόνως ζῇν ἐν τρυφαῖς δὴ καὶ μόναις παρεσκευάκει. Καὶ ὁ μὲν Ὀσφεντίσθλαβος ταῦτα, ἐπὶ νηπίᾳ τῇ ἡλικίᾳ καὶ συνειρχθεὶς τῇ μητρὶ κατὰ Νί-

A B C D

imperator studens, arrepta libenter occasione legationis ad se missæ quorumdam Bulgarorum, Constantini quondam ipsorum regis ex Maria filium in regem poscentium, et **266** tempus aptum existimantium restituendo huic in paternum regnum, quando res Tocharorum infensorum ipsi confirmatæ nondum erant in plenum robur ex concussu belli atrocissimi civilis, cujus utcunque victor Tuctais et multos amiserat suorum, et regio quam vincendo acquisierat vastata desolataque in longum adhuc tempus erat, — hujus, inquam, invitatione legationis Michaelem ad Bulgaros, prout poscebant, misit. Et pervenit ille quidem in Bulgariam: cæterum haud paratas illic pro voto res reperit, factione quæ illum accersierat non valente in urbem regiam eum introducere. Quare Michael tantummodo vagans extra Ternobum vitam agebat non multum privata clariorem, certe a principalis fastigii splendore plurimum deficientem ac majestati regiæ minime decoram, rerum illic nihilo secius potiente Osphentisthlabo; cui et post tempus inde aliquod contigit redimere Terterem patrem captivum ab imperatore detentum, permutatione multorum e palatinis Augusti, qui in ejus potestatem venerant casu quodam hic breviter referendo. Radosthlabus erat quidam perillustris inter Bulgaros tum dignitate sebastocratoris qua in Bulgaria honorabatur, tum nobilitate familiæ facile illic primæ omnium. Nam Smiltzo, numerosissima in illo regno cognatione inclyto, intima cum plerisque procerum gentis cognatione admovebatur; et Eltimeræ Cruni despotæ sororem in matrimonio habebat, cujus Eltimeræ germanam alteram ipse rex Terteres uxorem duxerat. Porro Smiltzus iste regnum Bulgarorum paulo ante obtinuerat, in eo principatu substitutus a Noga transfugæ ad imperatorem Terteri: sed solio cesserat Tzaca primum prævalente; mox a subinsinuante sese Osphentisthlabo initio quidem Tzacæ, cui parebat, gratia, deinde opibus dotalibus conflata factione Tzacam quoque ipsum dejiciente, funditus eversus amotusque e medio fuerat. Hunc ergo Radosthlabum imperator postquam ad sese confugientem excepisset honorifice, ac ei sebastocratoricam confirmasset potestatem, idoneum ratus promovendis Michaelis spebus, remisit Thessalonica, ubi tunc erat, in patriam **267** cum exercitu, cui duces præfecerat aliquot e suo comitatu clarissimos viros. His Bulgariam petentibus primus in armis occurrit Eltimeres ad Crunum, peculiari ejus ditioni subjectum, ut dixi, locum; ubi prælio commisso fusæ Romanæ copiæ et capti duces sunt. At Radosthlabum quidem victor Eltimeres excæcatum ad ipsius uxorem Thessalonicæ in digressu ab imperatore relictam remisit: proceres vero Romanos tuto curavit perducendos ad Osphentisthlabum, qui hos non prius dimisit quam pro iis liberatum ab imperatore patrem suum recepisset Terterem. In hunc modum hinc Terteres, inde Romani principes numero tredecim, mutua commutatione liberati patriæ invicem restituti sunt. At non Terteres quidem regno, nam Osphentisthlabus, quasi plene defunctus omni erga patrem pietatis officio ipsius vinculis rumpendis, necesse nihil putavit rursus eum sibi dempto redimire diademate, sed, quantum ad nos certa illinc fama perlatum est, unam ei civitatem assignavit, ubi quantis vellet circumfluam deliciis, modo privatam et ab omni rerum administratione feriatam, vitam duceret. Sic regnare perrexit Osphentisthlabus, cujus quomodocunque illatæ mentioni non incom-

Digitized by Google

καιαν, καὶ αὖθις ἀπολυθείσης ἐκείνης κατὰ σπονδὰς αὐτὸς ὁμηρεύσας παρὰ Ῥωμαίοις, ὕστερον δὲ τοῦ πατριάρχου Βουλγαρίας Ἰωακεὶμ πρὸς βασιλέα πρεσβεύσαντος κατά τι προσδοκώμενον κῆδος, τὸ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Συναδηνοῦ, πρὸς τὸν πατέρα ἀπολυθείς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον.

κζ'. *Περὶ τοῦ κήδους τοῦ πρὸς Τουκτάϊν τοῦ βασιλέως.*

[P. 181] Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τὸν Τουκτάϊν ἐπὶ νόθῳ θυγατρὶ τῇ Μαρίᾳ ἐπιγαμβρεύεται. Ἣ δὴ καὶ ἁρμοσάμενος ὁ Τουκτάϊς, ἐπεὶ καὶ ἔτι τὰ τοῦ Τοχαρικοῦ πολέμου συνεκεκρότητο καὶ τὰ κατὰ τὸν Νογᾶν ὡς οὐραῖον παρέσπαιρεν ὄφεως, ἀσχολίαις πολεμικαῖς ἐκεῖνος θέλων ἑαυτὸν διδόνσι καὶ μὴ γάμοις τὸ σῶμα ἐκθηλύνουσιν, ἀνταποστέλλει καὶ πάλιν τὴν Μαρίαν πρὸς βασιλέα. Κάντεῦθα ἐπὶ χρόνοις ἦν, ἕως οὗ κατὰ κράτος ἐκεῖνος τὸ Τοχαρικὸν ἐχειρώσατο, ὡς μηδὲν τὸ ἀντιξοοῦν εἶναι ἁπάντων ὑποκλιθέντων. Καὶ τότε πέμψας πρὸς βασιλέα ἀπῄτει τὴν σύζυγον, ἣν δὴ καὶ ἐσαῦθις ὁ βασιλεὺς ὑπὸ προσηκούσῃ τῇ τιμῇ καὶ δορυφορίαις ἁπάσαις ἐκπέμπει. Καὶ ὁ μὲν Νογᾶς ἠφάνιστο, ὁ δὲ Τουκτάϊς τὰ τῆς ἐπικρατείας ἐκείνου ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος ἔσχε, τὰς σπονδὰς διὰ τὸ κῆδος βεβαιοτέρας ἀποταμόμενος.

κη'. *Περὶ τοῦ βαγδαίου ὑετοῦ καὶ τῶν τότε συμπεσόντων.*

[P. 182] Τότε καὶ Ποσειδεῶνος ἐνάτῃ καὶ εἰκοστῇ, καθ' ἣν ἀπὸ θερινῆς τροπῆς πρὸς τὴν ἰσημερινὴν ἀποκλίνει ὁ ἥλιος, βαγδαῖος ὑετὸς κάτεισιν ἐφ' ἡμέρας ὅλης γε καὶ νυκτὸς, τῶν ἄκρων τοῦ καθ' ἡμᾶς ὁρίζοντος ὑπὸ νεφῶν πιεσθέντων, ὥστε καὶ χαραδρωθῆναι μὲν τὸν κατὰ τὴν περαίαν ἅπαντα τόπον ἄνωθέν ποθεν τῶν ὑδάτων ἀθρόων κατερχομένων, δένδρα δὲ καταφέρεσθαι χερσόθεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἐφ' ὧν καὶ ὄφεις τὰς κατακλύσεις φεύγοντες καὶ δένδρεσι συνειλούμενοι ἐκσπασθεῖσιν ἐκ ῥιζῶν συνεφέροντο, οἱ μὲν καὶ ζῶντες, οἱ δὲ καὶ ἔτι συνεσπειρα-

mode, quantum arbitror, adjungam prioris ejus fortunæ ac variorum casuum compendio collectam inde usque ab ultima pueritia memoriam. Infans adhuc relegatus cum matre Nicæam, ibi cum ea fuit in carcere, donec illa, una ex conditionibus supra memoratæ conventionis, libera remissa ipse obses apud Romanos mansit. Postea vero satagente Joachimo patriarcha Bulgariæ, qui occasione cujuspiam exspectatæ affinitatis contrahendæ per matrimonium filiæ magni stratopedarchi Synadeni legatus ad imperatorem missus fuerat, restitutus patri est.

27. *De affinitate cum Tuctaine ab imperatore contracta.*

268 Cæterum imperator generum suum facere et tam arta necessitudine devincire sibi Tuctain studuit notha ei filia Maria despondenda. Accepit oblatum honorem Tuctais, riteque profectam ad se regiam virginem in uxorem admisit, nuptias tamen distulit, ea remissa unde venerat, quoad debellatum cum Noga foret. Adhuc enim ille, cladibus licet attritus magnis, velut serpens longo corpore crebris afflictus plagis, motu adhuc extremæ caudæ vitam indicans, etiam ad ultimum exsurgendi conatum sese arrigere videbatur. Usum conjugii effeminare viros aptum et enervare vires corporum, minus arbitrabatur opportunum. Quare segregandam a se sponsam tantisper existimavit, reddiditque patri filiam apud eum servandam, donec plena victoria otium et securitatem attulisset nuptiali celebritati cousentaneam. Longius id spatium quam utrique voluerant fuit : alternis enim reciprocationibus æstuum belli diu anceps utrimque fortuna variavit. Tandem tamen nomen omne rebellium cum Noga Tocharorum ultima hujus clade succubuit Tuctai ; qui simul in hostili prius solo cuncta jam sub se prostrata, nihil adversam contra frontem erigere audens vidit, missis ad socerum Augustum laureatis victoriæ nuntiis, admonuit tempus nunc esse, si ei videretur, commodum suæ sibi remittendæ conjugis ; quam nihil cunctatus imperator, specioso cultu ac pompa, frequenti etiam comitatu ac satellitio, perhonorifice deduci ad virum curavit. Hunc in modum Nogas destructus non modo ultorem passus ac successorem nactus Tuctain est, sed eumdem habuit imitatorem in genere conjugii fideque fœderis Romani nuptiali pignore firmanda. Itaque hic quoque in parti deinceps administratione regni, pacis initæ nobiscum ferme, quantam oportebat, rationem habuit.

28. *De imbre vehementi et iis quæ tunc contigerunt.*

Circa tempus quo hæc gerebantur, contigit, die nona et vicesima mensis Augusti, qua fere incipit ab æstivo cardine ad æquinoctialem declinare sol, vehementem ac inusitate copiosum per totam lucem illam noctemque insecutam devolvi continenter imbrem e nubibus, quæ **269** universum, quam latissime patet, horizontem minacissima undique caligine obduxerant. Videbamus totam adversam Byzantinæ civitati continentem aquis ex alto decidnis omni ex parte confluentibus inundatam vasti ritu fluminis in mare ruere, radicitus evulsas raptantis arbores una cum implicitis circa ramos earum anguibus, qui operientium jam terras aquarum incursum fugientes eo conscenderant nequidquam, in isto quoque asylo deprehensi, partimque suffocati sensim diluvio crescente. Horum circumvoluta truncis ac ramalibus longa corpora mortua efferri cernebantur ; quorumdam tamen exstantia undis inter frondes capita spirabant. Casæ jam rusticæ messorumque labores in areis ut pro anni tempore tunc erant struibus manipulorum nondum grano excusso cumulatim exstantibus, dorso vasti æquoris procul innatantes apparebant ; illæ fundamentis avulsæ, compactu tabularum nondum dissoluto, integræ ferebantur, haud cessante impetu, quoad urbis mœnibus unda impactæ dissilirent :

Digitized by Google

μένοι τοῖς τῶν δένδρων κλωσὶν ἐναποψύξαντες, οἰκίας δ' ἀγρώτιδας καὶ αἰζηῶν ἀνδρῶν ἔργα, τὰς μὲν ἐξ αὐτῶν ἀνεσπάσθαι τῶν θεμελίων καὶ φορητὰς μακρόθεν εἶναι τοῖς ὕδασι, μὴ τῆς φορᾶς ληγούσης πρὶν ἂν ἀπεσκῆφθαι τῷ τείχει τῆς πόλεως, τὰ δ' ἀφανίζεσθαι ταῖς προσχώσεσιν· ἀμπέλους δὲ ἐπὶ γυμνοῖς τοῖς πυθμέσιν ὑποσυρείσης τῆς γῆς ἀμενηνὰς ἱστασθαι, παρὰ τοσοῦτον οὐ καθυπεικούσας τοῖς ῥύαξι παρ' ὅσον ταπεινούμενα τῇ φορᾷ τὰ φυτὰ καὶ ἀντίστασιν ἥκιστ' ἔχοντα τριδὴν οὐκ ἐδίδουν τῷ ῥεύματι, ὥστε χρονίζειν καὶ ἀνασπᾶν, ἀλλ' εὐθὺς ἐπιῤῥέειν ἐπὶ τὸ κάταντες σφίσιν ὑποκλινομένοις· γῆν δὲ πᾶσαν τῆς Κωνσταντίνου, τὴν μὲν ἐξ ὧν οὐρανόθεν, τὴν δ' ἐξ ὧν καὶ ἀλλοτρίων ὑδάτων ἐπιφορὰς ἐδέχετο, ἐπικλύσιμον γίνεσθαι. Τὸ δ' ἐπὶ τοσοῦτον ῥαγδαῖον καὶ συνεχὲς κατεφέρετο, ὡς μηδὲ καὶ αὐτὴν τὴν θάλασσαν κυανίζειν τῷ φυσικῷ χρώματι, ἀλλὰ ποικίλον τι τὴν χροιὰν χρῆμα φαίνεσθαι, ὡς πῇ μὲν κοκκίνην ὁρᾶσθαι, ὅσον οἱ ἐκ μιλτοπαρείων ὀρέων ῥύακες ἐκβάλλοντες ἔῤῥευθον, πῇ δὲ λευκὴν τῆς κιμωλίας πλεονασάσης, ἀλλαχοῦ μέλαιναν καὶ τεφρώδη καὶ ὑπόκιῤῥον, πανταχοῦ δὲ θολερὰν εἶναι διὰ τὴν ἀπὸ γῆς ἐπιμιξίαν καὶ τὴν τῆς εἰσβολῆς κίνησιν, μηδ' εἴς τινα κατάστασιν τὸ κεχρωσμένον ἄγουσαν, [P. 183] ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς ἓν ἐκεῖνο τὸ θολερὸν ἐπικρατῶς συναγούσης.

A

B

C

D

κθ'. *Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Λαζῶν Ἰωάννου, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βέκκου.*

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἰωάννης μὲν ὁ τῶν Λαζῶν ἀρχηγὸς, ὃν καὶ γαμβρὸν βασιλέως ἐν τοῖς ἄνωθι ὁ λόγος ἐδείκνυ, ἐπὶ παισὶ δυσὶ τὸ βιοῦν τελευτᾷ, ὧν τοῦ μὲν ἐν τῇ πατρικῇ καταστάντος ἐξουσίᾳ τοῦ Ἀλεξίου, θάτερον τὸν νεώτερον ἡ μήτηρ Εὐδοκία λαβοῦσα παρὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ βασιλέα κατὰ τὴν πόλιν γίνεται. Θνήσκει δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ εἰς πατριάρχην χρηματίσας ὁ Βέκκος, ἐν τῇ κατὰ τὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου φρούριον εἱρκτῇ, μηνὸς Κρονίου λήγοντος, αὐτοῦ που ἐν τῇ κέλλῃ εἰκαίως ταφείς. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν καὶ διὰ πόνου ὁ βασιλεὺς ἐποιήσατο, ἐπεὶ καὶ ὁ συγκείμενον ἦν τοῖς περὶ ἐκεῖνον καὶ βασιλεῖ, κινηθῆναι λόγους ἐφ' ὧν συνθέσθαι καὶ εἰρηνεύειν, σοφῶν γε καὶ πνευματικῶν κρινάντων καὶ μὴ τῶν τυχόντων καὶ ἀλογιστοτέρων, οὐκ ἔφθασε τελεσθῆναι· τὸν Μελιτηνιώτην δὲ ἐξαγαγόντες ἐκεῖθεν καὶ τῷ κατὰ τὴν πόλιν Μετοχίτῃ συνδυάσαντες, ἐπεὶ οὐκ ἦν σφίσιν εἰρηνεύειν, καθὼς ἀπῄτουν οἵ τε περὶ τὸν βασιλέα καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ μέγα παλάτιον κατακλείουσιν, ὅπου καὶ ὁ Ταρχανειώτης Ἰωάννης ἐς ὕστερον κατακλείεται. Τὴν δέ γε ἀδελφὴν Εὐδοκίαν ὁ κρατῶν ὑποδεξάμενος, καὶ τὰ εἰκότα σύναμα μητρὶ τῇ ταύτης περιαλγήσαντες συμφορᾷ,

bi vero, statim soluta passimque disjecta congerie spicarum, varie digestis per areas acervis trituræ opportunitatem exspectantium, jam nunc corrupti et irreparabiliter disperditi temere fluitabant. Spectasses alibi nudas relictas in prona declivitate nativorum collium vites, quarum altricem terram aquæ sublabentes corraserant, truncis informibus et squalidis radicibus e sterili jam glarea reptatim pendulis; quæ ne ut arbores majores agmine profluentis pessum truderentur, tenuitas contortæ ac flexilis materiæ fecerat, eludens aquæ inter effluentis rapacem vim, capitibus radicum ad artas cotium fissuras hærentibus mordicus fruticemque retentantibus. Constantinopolitanæ porro territorium urbis, partim e cœlo recta illuc lapsis aquis, partim aliis ex confluxu incitatorum undecunque vorticosorum amnium indesinenter inundantibus, stagnabat late universum, nihil aut parum a vicini ponti specie differens. Nam et ipsum altum mare continuo **270** turbidorum fluminum admistu naturalem ipsi colorem cæruleum si non prorsus amiserat, valde fuscaverat, varia deformatione diverso infectarum cœno eluvionum hic rubro coloratum, qua e ruffa suggestis argilla montibus abrasa secum terra misti torrentes incubuerant, illic subalbescens, quo se fluenta exonerabant per cretosas soli candentis tracta regiones, alibi denique nigrum, ubi liquor restagnabat per adustos atri et excocti sabuli provolutus campos; quarum omnium aquarum agitatione rapidissima commistarum, trudentibus se altero in alterum penitusque insinuantibus intimo illisu cumulis undarum, et suas ut conferentibus in alios qualitates, sic vicissim alienas in se trahentibus, exæstuabat spumosa colluvies, omnigenarum sordium confluges versicolore fæce lutulentas, bulliente mixtim vertigine, confundendo deformans in spectaculum ingratissimæ visu fœditatis.

29. *De morte principis Lazorum, deque obitu Vecci.*

Hoc interim tempore Joannes Lazorum princeps, quem generum imperatoris Michaelis ducta in uxorem ejus filia factum superius ostendimus, diem suum obiit, filiis duobus superstitibus relictis. Horum altero Alexio in paterni principatus successione constituto, mater ejus Eudocia secum alterum ducens filium ad fratrem Augustum in urbem se contulit. Mortuus quoque tunc est functus olim patriarchatu Veccus, sub finem mensis Martii in carcere apud arcem Sancti Gregorii, humatusque illic in cella modico sepulcro. Displicuit imperatori non potuisse prius fieri, de quo jam convenerant, ut novum colloquium cum Vecco iniretur, quo ejus rationibus auditis judicio sapientum et spiritualium virorum, non autem vulgarium ac parum eruditorum, omnes ejus cum Ecclesia controversiæ **271** componerentur, ita ut is huic reconciliatus pacifice viveret. Cæterum Meliteniotem ex eodem eductum carcere Metochitæ in urbe diversanti copularunt. Verum postquam est deprehensum frustra sperari ut in ea illi consentirent quæ imperatoris ministri et ecclesiastici poscebant, custodiæ traditi sunt prope magnum palatium, ubi et postea Joannes Tarchaniota conclusus est. Suam porro sororem Eudociam, viduam principis Lazorum, honorifice benevoleque exce-

Digitized by Google

παρ' ἑαυτοῖς τέως εἶχον ὡς καὶ αὖθις ἀνταποστε- A τὰ δοκοῦντα πρὸς ἀνταγώνισιν, ὅμως δ' ἐκ πολλῶν
λοῦντες πρὸς τὸν υἱόν, καὶ αὐτῷ δὴ τὰ τῆς ἀρχῆς ἀπογινώσκων ἀνδρῶν οἴκοθεν ὠρμημένων περιέσ-
ὡς οἷόν τε κατασφαλισάμενοι, ἐπεὶ καὶ τῷ βασιλεῖ ὁ σθαι, ἅμα τε προβαινόντων καὶ ἅμα θηρεύειν ἐχόν-
παῖς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπετέτραπτο. των τὰ κατὰ θύρας προκείμενα, διὰ ταῦτα καὶ τῶν
τοιούτων ἀπογινώσκων, σπονδαῖς τισι χρῆσθαι πέμ-
πων συνεβούλευε τῷ κρατοῦντι, καὶ μᾶλλον καὶ τῶν
ἀνατολικῶν κακουμένων ὑπὸ τῆς τῶν Περσῶν ἐπι-
δρομῆς καὶ χρῃζόντων τῆς ἱκανῆς ἀντιλήψεως. Τό
τε σπονδὰς ἀποτεμνομένους εἰρηνεύειν καὶ βασιλεῖ
καὶ τῇ περὶ αὐτὸν βουλῇ καλὸν ἐδόκει καὶ τῶν καλ-
λίστων. Τὸ δὲ τοῦ βαρβάρου ἦθος εὔκολον ὂν πρὸς
σπονδῶν συγχύσεις διαλύων αὐτίκα ἐκ τυχούσης αἰ-
τίας τὴν ὁμόνοιαν ὑπώπτευον. Ὁ γοῦν βασιλεὺς κάν-
ταῦθα ποιεῖν προαιρούμενος ἐξ ὧν ἀρέσειεν ἂν καὶ
τῷ γε ὁμορεῖν ἔχοντι, ἠβούλετο καὶ μετ' ἐκείνου ὡς
B οἷόν τε εὐορκεῖν. Μὴ μέντοι γε ἀρκέσειν πρὸς πίστιν
τὴν τοῦ Σέρβου παλιμβουλίαν ἐκ τῶν δυνατῶν ἔκρι-
νεν ἄλλως, εἰ μὴ κήδει τῷ κατὰ γάμον συνδέοιτο.
Ἐκεῖνος δ' εἶχε τὴν τοῦ Ταρτερῆ ἐκ τῆς τοῦ Ἀσὰν
ἀδελφῆς θυγατέρα, λαβὼν ὑπ' ἀσφαλέσι πίστεσι σύ-
ζυγον. Εἶχε δ' ἑτέραν πρώην, τὴν τοῦ δυτικοῦ σεβα-

λ'. *Περὶ τοῦ κράλη Σερβίας καὶ τοῦ Κοταν(τζη.*

[P. 184] Ἐν τούτῳ τοιγαροῦν ὄντων δεινῶν μὲν ἔνθεν ὁ κράλης Σερβίας, ἔνθεν δὲ ὁ ἐκείνου ὁποστράτηγος Κοτανίτζης καὶ ὁ Τορνίκιος ἠγγέλλοντο τὰ πρόσχωρα δῃοῦν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς πολὺς ἦν καὶ ἅπας ἐγίγνετο τὸν βάρβαρον ὑπερχόμενος νῦν μὲν πρεσβείαις, νῦν δὲ καὶ πολεμικαῖς ἐπεξελεύσεσιν, ἐπεί τοι καὶ τότε τὸν τηνικάδε μέγαν κονοσταῦλον Γλαβᾶν, τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον ἐκεῖνον, σύναμα στιβαρῷ στρατεύματι ἐπ' ἐκεῖνον ἐξέπεμπεν, ὃς δὴ πολλάκις προσβάλλων οὐχ ὅπως ἦνυεν, ἀλλὰ καὶ προσηττᾶτο, ὅτι μηδ' ἐκ τοῦ προφανοῦς εἰσβάλλοντες ἦσαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ λῃστείας τρόπον ὡς τὰ πολλὰ μετεχείριζον, καὶ οὐκ ἦν ὅλως ταῖς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεσιν εὐοδεῖν. Διά τοι ταῦτα καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ στρατηγὸς καθήμενος εἰργάζετο μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ

ptam imperator, postquam ejus luctui cum ipse tum mater communis amborum debito miserationis officio compassi sunt, apud sese detinuit, remissurum se illam ad filium in tempore pollicens, cui filio in Lazis, ut dictum est, dominanti omni jam nunc ratione principatum firmare sategit imperator : nam hujus tutelæ puer ille a patre commendatus fuerat.

30. *De crale Serbiæ et Cotanitza.*

Hac vice rerum increbrescebant graves ad imperatorem nuntii de incursionibus hinc quidem cralis Serbiæ, inde autem hujus præfecti Cotanitzæ ac Tornicii, quibus finitimæ illis partibus Romanæ regiones vastabantur. Hinc multus erat imperator, atque adeo totus, in cura et cogitatione idoneæ inveniendæ rationis coercendorum latrociniorum barbari nunc legationibus nunc militaribus expeditionibus, siquidem magnum ea tempestate conostaulum, Glabam, illum Dei hominem, cum validis copiis contra Serbum misit, qui sæpe confligens adeo parum profecit ut victo similior abscederet, quoniam illi decretorii prælii copiam non facientes, vitabundi ac mox coorientes ex insidiis, more latronum pleraque **272** peragebant; quibus ideo Romanus exercitus unis collectus castris et quadrata semper procedens acie haud valebat occurrere, grassantibus manipulatim aut turmatim per loca inde longinqua et fere avia. Quapropter Thessalonicæ Glabas residens nihil ille quidem omittebat quod posset utiliter consuli ad tuitionem Romanorum finium, sed abire omnia in irritum videns, desperabat posse reprimi impetus latronum, qui ex tuto irruentes in contiguam prædam, in suas se latebras onusti recipiebant, priusquam, indicium irruptionis ipsorum aut facultas ulla prævertendi eorum impetus satis mature haberetur. Scripsit ergo ad imperatorem non aliud sibi videri huic adhiberi posse malo remedium quam conventionis ac fœderis cum crale. Idem præterea poscere statum præsentem Orientalis limitis, Persarum incursionibus vastati ac magnis auxiliis egentis, quæ absque sancita cum Serbis pace omnino colligi expedirique eo nequeant. Consilium facile probarunt imperator et ii quos in deliberationibus adhibebat; omnesque consenserunt non bonum solum, sed et optimum factu fore, si certis conditionibus stabiliri concordia inter Augustum et cralem redimique securitas ac quies populorum posset. At quam paratus imperator erat ad statim tractandam bona fide tam necessariam tranquillitati publicæ cum hoste vicino et potenti pacem, tam cogebat eum metuere ne id frustra tentaret nota instabilitas Serbi, proni ad mutationes hominis et desultoriæ in contraria levitatis. Artioribus igitur eum sibi astringendum ad fidem amicitiæ constantis quam vulgarium conventionum vinculis ratus, tunc tantum sibi certum fore socium cralem existimavit, si data ei e consanguinitate sua conjuge civilem pactorum obligationem nodo velut quodam fortiori religiosæ necessitudinis per nuptialem affinitatem astrinxisset. Crales autem etsi conjugem jam tertiam in contubernio habebat, expeditus tamen ad novas nuptias videri poterat, quoniam hoc ejus connubium **273** per Dei et Ecclesiæ leges cassum irritumque judicabatur. Duxerat is primum ritu legitimo uxorem, cujus postea pertæsus sine ulla causa idonea illam abjecerat, intrusa in viventis adhuc locum Joannis in Occiduo tractu sebastocratoris filia. Sed et huic deinde pari levitate repudiatæ remissæque ad patrem tertiam, de qua dixi, superinduxerat, Terteris filiam, ex sorore genitam Asanis, superstite nihilominus prima illa sola legitima conjuge; unde

Digitized by Google

στοκράτορος Ἰωάννου θυγατέρα, καὶ πρὸ ταύτης ἄλλην ἣν ἀποστέρξας παρ' οὐδεμίαν αἰτίαν εὔλογον, ἀφεὶς ἐκείνην τὴν νόμιμον πάντως, [P. 185] τῇ τοῦ Ἰωάννου συμπλέκεται θυγατρί. Ἀλλὰ καὶ ἐσέτι τῆς νομίμου ζώσης ἀπολύσας ταύτην πρὸς τὸν πατέρα, οὐδὲν συμπεσὸν ὑπὲρ τοῦ ταύτης διαζυγῆναι δίκαιον, τὴν τοῦ Τερτερῆ ἐπηγάγετο, καὶ εἶχε ταύτην τρίτην ἀπὸ τῆς νομίμου λαβών· ζώσα γὰρ ἡ προτέρα τὰς ἐπιγενομένας παρανόμους ἀπήλεγχεν. Ἐπείρα τοίνυν καὶ μόνον βασιλεὺς τοῦ βαρβάρου πρὸς σπονδὰς ἤδη κλιθέντος, ἐπεὶ καὶ ἡ πρότερα τεθνηκυῖα ἠκούετο, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε τῇ συνοικησούσῃ νομίμῳ εἶναι μετὰ τὴν πρώτην ἐδίδοτο, τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ὡς νόθων ἀπηλλοτριωμένων, εἴπερ ἀπολύων τὴν τοῦ Τερτερῆ ἐπιγαμβρεύεσθαί οἱ βούλοιτο καὶ τέως ἐπ' αὐταδέλφῃ τῇ Εὐδοκίᾳ ἤδη κατὰ τὴν πόλιν οὖσῃ κεχηρωμένῃ τοῦ Ἰωάννου. Ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας, ἀλλ' ὡς τὰ μέγιστα καὶ ληψόμενος, ἕτοιμος ἦν ἐφ' ὁμολογίαις τε καὶ συνθήκαις τὴν τοῦ Τερτερῆ ἀποπροσποιεῖσθαι καὶ τὴν τοῦ βασιλέως δέχεσθαι ἀδελφήν· ἔσπευδε γὰρ τὰς παρὰ τοῦ βασιλέως ἐλπίδας, καὶ ὡς μεγάλων ἐπιτευξόμενος ἤθελε τὸ συνάλλαγμα, ἐπεὶ καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκραδαίνετο τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου προήκοντός τε τῷ χρόνῳ καὶ γε τῷ δικαίῳ προτιμωμένου, εἰ κἀκεῖνος ἐπίχωλος ὢν καὶ μῶμον φέρων ἐν σώματι, ἔτι δὲ καὶ ἀπραγμοσύνῃ συζῆν ἐθέλων, χώραν τὴν ἱκανὴν ἀποτεμόμενος ἑαυτῷ τὴν τῆς ἀρχῆς ἀσχολίαν πρὸς ἐκεῖνον ἠρίει, τοῖς παισὶν ἑαυτοῦ τὴν ἀρχὴν φυλάξοντα μετὰ θάνατον. Ὥστε καὶ διὰ ταῦτα παντοίως ὑπῆκτο τῷ τοῦ βασιλέως θελήματι, καὶ προσελιπάρει φίλος γενέσθαι καὶ συγγενής. Τὸν δέ γε Κοτανίτζην καὶ λίαν καθυπισχνεῖτο παραδιδόναι· τὸν γὰρ γαμετῆς προϊέμενον οὐκ εἰκὸς εἶναι ἀλλοτρίου φείδεσθαι. Τούτοις κατανεύει καὶ βασιλεύς, καὶ ἤδη τὴν ἀδελφὴν παντοίως ὑπέρχεται, νόμιμόν τε τὸ συνάλλαγμα βεβαιούμενος· ἡ γὰρ νόμιμος ἐτεθνήκει, ἡ δὴ ταῖς μὲν ἐπιούσαις περιοῦσα ἔτι τὸ νόθον εἰργάζετο καὶ παράνομον, τῇ δὲ ἐφεξῆς ἔκτοτε τελευτήσαντα νόμιμον δίδωσι καὶ ἄξιον προσέτι ἀξίᾳ. Ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἄττα λέγων οὐκ ἔπειθεν· ἠβούλετο γὰρ, ὡς ἐῴκει, ἐκείνῃ τῷ ἀνδρὶ φυλάττειν τὰς πίστεις καὶ τελευτήσαντι, καὶ μὴ ὅτι γε κράλῃ Σερβίας, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τούτου πολλῷ μείζονι εἰς λέχος δεύτερον συνιέναι. Τὰς δὲ τοῦ βασιλέως θεραπεύσεις ἱκανὰς μὲν ἔκρινεν ἄλλως καὶ πιθανὰς, ἄλλῃ δέ γ' ἴσως, οὐ μὴν ἑαυτῇ, εἰ καὶ

palam erat ambas has posterius attentatas nuptias nihil a fœdo pellicatu destitisse. Tunc autem cum hæc imperator agitaret, acciderat commodum, nuntiari mortem illius mulieris quæ prima crali nupsisset; qua vera comperta, manifestum erat solutum esse illum ac liberum ad novum rite connubium ineundum. Ergo cum hoc ipsum ei significari curasset imperator, adjunxisseque se illi sororem propriam Eudociam Joannis Lazorum principis viduam, si filiam Terteris, cui nullo esset legitimo devinctus nexu, dimitteret, sociaturum, facilem illum invenit ad splendidæ ipsi atque utilis propositionem admittendam affinitatis. Nam hunc ad istam conditionem cupide arripiendam præter cætera hortabatur metus a fratre majori Stephano, cui cum principatus Serbiæ ut primogenito defuncti cralis deberetur, exclusus inde is haud justa de causa fuerat, quod nimirum naturali pedum vitio claudicaret. Ac patienter ille quidem, homo natura iners, injuriam ferre videbatur, assignatæ sibi portioni **274** cuidam paternæ ditionis pacate imperitans: cæterum legitimos educans liberos, quibus totam olim cessuram Serbiam confidebat, filiis, si quos frater ejus e non justis, quibus erat implicitus, nuptiis gigneret, haud jure valituris ob natalium defectum paternæ succedere potestati. Hoc crales reputans pretiosam offerri sibi putabat occasionem justi cum imperatoris germana conjugii, ex quo speraret prolem tum nihil exceptionis habituram, quominus patriam hæreditatem jure cerneret, tum ad hoc ipsum opibus avunculi Augusti contra quorumvis adversantium obstacula juvandam. Quia vero ea solum imperator conditione matrimonium sororis crali obtulerat, si dedere sibi Cotanitzam vellet, statim is prolixe annuit: cur enim in extero prodendo cunctaretur, qui tam facile uxoris loco habitam mulierem abjiceret? Cum sic igitur inter cralem Augustumque convenisset, communicavit hic negotium Eudociæ sorori magnopereque illam oravit ne gravaretur ratam habere tantæ in commune utilitatis affinitatem. Ac primum impense studuit scrupulum ei omnem eximere. Quod enim crales uxorem habere videretur, certo constare meram eam esse pellicem, quam a se procul ablegare paratissimum se ferret, Unam fuisse vero ipsi matrimonio devinctam primam conjugem, cujus nunc recenti obitu plane solutus omni vinculo conjugii et juri ad novas nuptias naturali plenissime restitutus, sine ulla cujusquam dubitatione, censeretur. Hæc et in hanc sententiam multa cum audisset Eudocia, respondit se fidem uni viro semel datam servandam etiam cineri putare, et non modo crali Serbiæ, sed et cuicunque quamlibet majori ac potentiori principi semper præhabituram umbram ac memoriam mariti mortui, quam usque ad mortem venerari decrevisset. Quæ imperator allegaret de honestate istarum nuptiarum et libero jure cralis ad eas, probro procul omni ac suspicione, celebrandas, haud gravate accipere pro veris: sed nihil talia pertinere ad se, plane certam aspernari conditionem æque omnem qualiscunque post unum conjugis funus hymenæi. De hoc aliæ viderint, si quæ sibi cor sentient alterius, post unam exstinctam fœdam, amoris capax. Nec dissimulare tamen **275** eamdem se, vel si posset inducere in animum cogitationem genialis thalami secundi, ad hoc fuisse optaturam constantioris in sponsas affectus principem, quam is ferretur, de quo secum agerent, crales, tertio jam videlicet, prout ipsi ultro fate-

Digitized by Google

πρέπειν ἔλεγε τοῖς μεγέθεσι στοργὴν πρὸς τὰς συνοικούσας ἀμετακίνητον [P. 186] μᾶλλον ἢ εὐκολίαν πρὸς ἀλλοτρίωσιν. Ὅμως δ' ἐπεὶ οὐ μέλον ἦν ταύτῃ τοῦ συναλλάγματος, τὸ πρὸς τὰς ἐπ' ἀδόξοις ἀναμνήσεις ἀταμίευτον ἔχειν τὴν παῤῥησίαν περισσὸν ἔκρινε, καὶ ἐσίγα.

λα'. *Περὶ τοῦ πρὸς κράλην Σερβίας ἐπὶ τῇ θυγατρὶ κήδους τοῦ βασιλέως.*

Ἀπογνοὺς δ' ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς τῆς μετὰ τῇ ἀδελφῇ πείρας, τὸν κράλην Σερβίας ἀδοξότερον ἢ πρὸς οἰκειότητα τὴν ἐξ ἰδίας θυγατρὸς ἔκρινε, μείζονα δ' αὖθις ἢ καταφρονεῖσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν καιρὸν τῷ ἐλλείποντι προστιθεὶς ἀξιώτερον ἐποίει πρὸς τὴν ἐπὶ θυγατρὶ συζυγίαν. Ἦν οὖν πάνυ ἀστεῖον τοῦτο τὸ θυγάτριον, οὔπω τὸν ἕκτον παραλλάττον ἐνιαυτὸν, ἀγαπητὸν μὲν ἑαυτῷ, ἀγαπητὸν δ' ἐκτόπως καὶ τῇ μητρί. Ἐπὶ τούτῳ τὸ κῆδος ἠβούλετο συνιστᾶν, οὐ κατὰ χρείαν μᾶλλον ἢ κατ' ἀνάγκην. Ἤδη μὲν οὖν τὰ πρὸς τὴν συνοικοῦσαν τῷ κράλῃ παρακεκίνητο φίλτρα, καὶ ὅλως ἦν ἐκείνως τῆς ἐπὶ βασιλεῖ πίστεως· τὸ δ' ἐπὶ ταύτην εἰλκυσμένον παλινδρομεῖν ἐξ ἀσυνθεσίας δεινὸν ἦν καὶ μόνον κατανοούμενον· ἐκλύεσθαι γὰρ ἀνάγκη τὸ πρόθυμον ἀποτυχόντι τῶν ἐλπισμῶν καὶ τοὐντεῦθεν ἐχθραίνειν μᾶλλον ὑποκνισθέντι, καὶ πρὸς τὰ μείζω μὴ εὐοδούμενον. Ταῦτα τὴν βασιλέως ἔπειθον γνώμην καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς [P 187] πραγματεύεσθαι. Καὶ δὴ ὅλον οἰκειοῦται διὰ πρεσβείας τὸν κράλην, μαθόντα τὴν ἐπὶ θυγατρὶ ἀντὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως συγγένειαν· καὶ ὅρκοι τὸ λοιπὸν προῦβαινον ἐπὶ τούτοις καὶ συνθεσίαι, καὶ ἡ δεσπόσυνος κράλαινα ἐπικέκλητο. Μόνον δ' ἦν ἁπάντων λοιπὸν κατὰ τὴν Θεσσαλῶν μητρόπολιν βασιλέα, ὡς διαπρεσβευομένοις συνέκειτο, καὶ οὕτως ἐλθεῖν κράλην, καὶ τὴν τοῦ Τερτερῆ μὲν ἀποστέλλειν τῷ βασιλεῖ, προδιδόναι δὲ καὶ τὸν Κοτανίτζην, λαμβάνειν δὲ τὴν τοῦ βασιλέως γνησίαν, ἣν δὴ καὶ Σιμωνίδα ἐκυριωνύμουν Ῥωμαῖοι, καὶ οὕτως αὐτῇ συνοικοῦντα, πλὴν τὸν

rentur, compertus reus violatæ conjugalis fidei : cum tamen magis etiam magnas personas quam capita vulgaria decere videretur immutabilis in uxorum amore constantia. Quanquam exceptione peculiari submovere quem offerrent sponsum, supervacaneum esse sibi quidem, quæ semel sponsos, cujusquemodi forent, omnes irrevocabili proposito colendæ usque ad ultimum spiritum viduitatis abdicasset.

31. *Ut imperator crali Serbiæ propriam filiam desponderit.*

Ea sororis audita oratione imperator plane jam desperans, quam non utilem solum, sed et necessariam rebus suis ducebat, cum Serbo affinitatem per Eudociam posse succedere, cogitavit de illa conficienda per filiolam, quam habebat oppido festivam, nondum sexenni majorem, sibi pariter et matri longe charissimam. Ac videbat ille quidem haud esse hunc dynastam, gentis non maxime conspicuæ, dignitatis omnino adæquatæ ad honorem nuptiarum cum filia legitima imperatoris Romani, præsertim unica : tamen quod ei deerat ad hoc meriti e proprio splendore, supplendum ac compensandum existimans spe inde secuturi commodi publici ac metu secuturorum in magnum detrimentum rei Romanæ, ni sic averterentur, gravium malorum, denique in eam partem inflexit aliquandiu libratam deliberationis lancem, præsertim cum reputaret defectum istum in crale claritatis ex pari respondentis nobilitati Augustæ virginis, necessariæ ob hujus immaturam nuptiis ætatem matrimonii dilatione velut expiatum ac quadamtenus purgatum iri, dum sperari posset ista mora illum annisurum commendare sese, ac majoribus meritis, dignum reddere tam sublimis excellentia connubii. Ista sibi proposita secunda cogitatione imperatoris mirabiliter exarsit crales in desiderium tam illustris et spes votaque sua priora excedentis sponsæ, proque illa nihil continuo pacisci constantissimi jam in designatum socerum Augustum obsequii dubitans, totum se addebat in conatus persuadendæ suæ addictissimæ imperatori voluntatis, inviolabilis in fide perseverantiæ quantis opus videretur pignoribus firmandæ. **276** Tales a principe suspectæ hactenus levitatis ingeminari sibi contestationes sincerissimæ et ab omni periculo instabilitatis remotissimæ fidelitatis libenter audiebat imperator; iisque ut crederet, eo efficacius adducebatur, quod satis intelligebat nullam undelibet offerri Serbo posse conditionem tantam, quæ præponderans commodis ex imperatorio matrimonio speratis illum eliceret in ullam cogitationem novitatis, qua irreparabiliter se corrupturum tam amplas et certas spes haberet evidentissime perspectum. Quare hoc propensius incubuit in istud, utcunque suis non carens incommodis, consilium talis negotii urgendi, quod et fecit honorificentissima statim destinanda legatione ad cralem, qua filiam offerebat in locum sororis, commendando etiam per se incomparabili muneris pretio, tam blandis exquisitæ charitatis indiciis, ut incredibiliter delinitus iis barbarus statim ultro juraverit æternam cum imperatore concordiam; ex eoque jam tempore sponsalibus rite utrimque stipulatis, quæ regia virguncula fuerat eatenus desposyna, hoc est dominantium filia, vocata, cralæna inde a sponsi vocabulo nominari cœpta est. Restabant solum exsecutioni mandandæ concepti juratique utrimque a legatis imperatoris et cralis conditiones fœderis. Per has erat præmissum iturum in Thessalorum metropolim imperatorem, eoque mox ad illum venturum cralem, præmissa ipsi, quam nunc vice conjugis haberet, filia Terteris; dediturum etiam eidem Cotanizam, proque illis vicissim accepturum Augusti filiam, quam Simonidem proprio Romani nomine vocabant; eam in domo cralis educandam usque ad nubilem ætatem; atque ipsum interim et ex tunc

Digitized by Google

συναφείας καιρὸν ἀναμένοντα, ἐν παισὶ τετάχθαι καὶ φίλοις γνησίοις τῷ βασιλεῖ.

λβ'. *Περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς δεσποσύνου, πῶς Σιμωνὶς ἐκλήθη.*

Οὐ χεῖρον δ' ἴσως καὶ τὴν τῆς ὀνομασίας αἰτίαν εἰπεῖν ἱστοροῦσιν. Ἐλύπει τῷ βασιλεῖ παίδων θηλειῶν ἀποβολὴ πρὶν καλῶς καὶ φανῆναι, καὶ τοῦτο ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ παισὶ γέγονεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ νεᾶνις αὕτη ἀπεγεννᾶτο καὶ φόβος δεινὸς ἦν καὶ περὶ αὐτῇ, τῶν τις γυναικῶν ἐμπείρων, ἅμα δὲ καὶ σεμνῶν, βουλὴν εἰσάγει, πλὴν τὴν συνήθη πολλοῖς, καθ' ἣν δὴ καὶ σώζοιντο τὰ γεννήματα. Καὶ ἡ βουλή, εἰκόνας τῶν προϋχόντων ἐν ἀποστόλοις δώδεκα στήσαντας κηροὺς ἰσομήκεις τε καὶ ἰσοστάθμους καὶ ἅμ' ἡμμένους ἀν' ἑκάστην πήξασθαι, καὶ ὑπὲρ τοῦ νεωστὶ γεννηθέντος [P 188] ἱκετεύειν ψάλλοντας, ἐπέχοντας τὴν εὐχὴν μέχρι καὶ αὐτῆς δὴ τῆς ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν κηρῶν δαπανήσεως, καὶ ἐφ' οὗ δὴ ὁ περιγενόμενος τῶν ἄλλων τέως ἀφανισθέντων ἔστη, τούτου καὶ τοὔνομα τῇ ἀρτιγενεῖ τίθεσθαι τοῦ πε-

filii necessitudini et individuæ intimi amici societati consentaneum gratiæ locum apud imperatorem habiturum.

32. *De nomenclatione imperatoriæ virginis, cur fuerit* Simonis *appellata.*

Non abs re, opinor, fuerit docere hic obiter lectorem quænam satis inusitatæ in hac regia virguncula nomenclationis inciderit occasio. **277** Ægre imperatori fuerat subtrahi præcoci ei fato femineos fetus, in ipso statim exstinctus ortu. Postquam ergo id iterum et tertio, totidem elatione præmatura natarum ipsi e conjuge puellarum, passum se Andronicus haud modico dolore meminerat, metuens in hac quoque quarto edita uxoris partu similem acerbitatem casus infesti, libenter accepit consilium a quadam venerabili et talium experienti matrona suggestum. Hæc suasit Augusto rem usu compertæ a multis in pari calamitate utilitatis, successu secuto vitalium sic reddendorum, qui prius præmori solebant, partuum, nimirum ut circum ordine disponi curaret imagines primorum Christi apostolorum duodecim; singulos harum cuique cereos adderet, paris inter se omnes ponderis et longitudinis exacte invicem dimensæ; has sacras icones et his appositas candelas imperaret ei loco circum accensas statui, in quo certi homines orantes pro recens nata puellula psalmos et supplicationum id genus formulas continenti eatenus devotione pronuntiare perseverarent, quoad depasta igne cunctorum cera funalium hæc pariter universa lucere desiissent. Observandum autem cereum quem postremum contingeret absumi, et ejus sancti apostoli cujus fuisset imagini adjunctus iste præ cæteris vivax cereus, nomen puppulæ indendum: tali enim omine, uti pignore inde adfuturi patrocinii, sperari prolem hanc superiorum tristi conditioni eximendam provehendamque innoxie in ætatis adultæ alubritatem. Ea cum essent tunc acta jubente

ριεῖναι κἀκεῖνο φυλαττόμενον ἕνεκα. Ὁ δὴ καὶ γέγονε τότε βασιλέως προστάξαντος, καὶ τῷ Σίμωνι ὁ κηρὸς ἐνελέλειπτο, καὶ Σιμωνὶς ἡ ἀρτιγενὴς παρωνύμως ἐκλήθη, τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀποστόλου εἰς φυλακὴν φέρουσα.

λγ'. *Περὶ τοῦ μεγίστου χειμῶνος.*

Τότε τοίνυν καὶ χειμὼν ἐφειστήκει καὶ χειμώνων ὁ μέγιστος, καὶ τῶν ἐξαισίων, καὶ ὃν ἰδεῖν πω καὶ γηράσκουσιν οὐδαμῶς ἐξεγένετο. Τόση γὰρ χιὼν ἐπεστοίβαστο, ὡς κλεισθῆναι μὲν οἰκιῶν τῶν χθαμαλῶν διεξόδους, σημείοις δέ τισι καὶ κοντοῖς τοῖς μὲν στοχαζομένους, τοῖς δ' ὀργάνοις χρωμένους τινὰς ὑπανοίγειν τοῖς ἐγκλεισθεῖσι τὰ δώματα, καὶ ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις μηδένα γῆν ἢ ἰδεῖν ἢ πατεῖν, ἀλλ' ἐπὶ πεπλησμένης χιόνος ὡς στερρᾶς γεγονυίας γῆς μέχρι καὶ ἐγγὺς ἔαρος τοὺς ὁδίτας διέρχεσθαι, καὶ μάταιον εἶναι τὸ ἐφ' ἵππου ὀχεῖσθαι, πλὴν τοῦ καὶ μᾶλλον ἐξολισθεῖν κινδυνεύειν. Ταῦτα δὴ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἐπὶ Θεσσαλονίκης ἐκστρατείαν ἐκώλυεν.

imperatore, et cunctis superstes ardere ultimus cessasset admotus sancti apostoli Simonis imagini cereus, nomen inde puellæ Simonidi factum est; evenitque litatis votis, ut patrono indigete præstante infantiles eluctata debilitates puberi se feliciter regia hæc proles admoverit adolescentiæ.

33. *De maxima hieme.*

Hic porro annus quo inita est cum crale Serbiæ conventio, insignis fuit rigore hiemis non solum maximo, sed et, ut sic loquar, prodigiosissimo facile omnium, quotquot annis retro lapsis possent vidisse recordari qui longævissime senuissent. Tanti nivium aggeres supra omne **278** late solum increverant, ut aditus obstruerent domuum humiliorum et ipsa ostiorum superliminaria excedentes incertum oculis relinquerent qua parte ingredi egredique inde habitatores consuessent. Ergo signis quibusdam aut longorum per nivem immissionibus contorum investigato situ januæ, quibus erat cura suppetias eundi vivis sepultis, palis deinde similibusque instrumentis purgabant iter ad fores, ut sic portas patefacerent infelicibus obsessis. Alia ratione quam ita detracta manu nive nemo sub dio multis diebus terram vidit aut vestigio pressit, gradientibus cunctis supra gelu concretum et ad stabilitatem soli calcabilis duratam superficiem nivosi campi, telluri ubique superinducti. Usque ad viciniam proximam vernæ tempestatis ista super nives incedendi necessitas duravit; quo toto tempore dura conditio viatorum fuit, pedibus uti propriis via quamlibet longa coactorum. Quippe insanum fuisset equi dorso velle invehi, cum pedites ipsi quantavis sollicitudine ac lapsus præcavendi conatu, locum vestigiis legentes, nunquam sine præsentissimo cadendi periculo pedem in lubrico possent figere. Hoc aliquandiu incommodum decretæ imperatori Thessalonicam versus expeditionis diem diffudit.

Digitized by Google

Δ'.

α'. *Ἐξέλευσις τοῦ βασιλέως ἐπὶ Θεσσαλονίκης.* β'. *Περὶ τῆς εἰς Σηλυβρίαν τοῦ πατριάρχου ἀφίξεως.*

[P 192] Μηνὸς δὲ Ληναιῶνος ἐνεστηκότος ὑπὸ χιόνι ἐκσκιρρωθείσῃ τῇ γῇ καὶ πάγοις στερροῖς τοῖς ἐκ ταύτης, ὡς καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀεννάων ποταμῶν ἐπεχομένων τὸ ῥεῦμα διὰ τὴν ἐν τῷ βάθει τοῦ ὕδατος πῆξιν, παρ' ἣν αἰτίαν καὶ γῆ συστελλομένη τῷ κρύει ἐζήμει τὰ φυέντα καὶ τὰ ἐσπαρμένα παντάπασιν ἠχρειοῦντο, ὀψὲ παρασκευῆς ὑπὸ λύχνων ἁφάς, τῶν κεκοιμημένων κατ' ἔθος μνημονευομένων ἀρχαῖον, ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς καὶ τῇ Δριπείᾳ ἐφ' ἡμέραις αὐλίζεται. Καὶ ὁ μὲν τέως ἐπεῖχε τὸν ἐς τὸ πρόσω δρόμον, διδοὺς μὲν δεσποίνῃ ἐνευκαιρῆσαι τὰ εἰς τὴν ἔξοδον, διδοὺς δὲ βασιλεῖ Μιχαὴλ σύναμα συζύγῳ κατὰ σχολὴν τὰ τῆς ἀπάρσεως ἑτοιμάζεσθαι, καιρὸν δὲ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν δέσμιον ἀδελφὸν ὑφιείς, ἐπεὶ κἀκεῖνον ἀπάγεσθαι ἔγνω, κατὰ τρόπον ὑπεξιέναι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα· Ἰωάννης δὲ ὁ τηνικάδε πατριάρχης, ἐπεὶ οὐδ' ἀφανῆ ἦσαν τὰ τῷ βασιλεῖ πραττόμενα, ἀλλ' ἀνάπυστα γεγονότα καὶ τῷ τυχόντι εἰκὸς ἦν κἀκεῖνον μὴ ἀγνοεῖν, εἰ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν δευτέρῳ εἶχε τὸ δῆλα γίνεσθαι ταῦτα τῷ πατριάρχῃ οὐχ ἧττον ἢ καὶ τοὺς τῆς θαλάσσης χόας, ὡς λέγεται, ἐξιὼν ὡς δῆθεν συνταχτηρίους ἀποδώσων τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ περὶ τούτου κινεῖν ἐν πρώτοις ἐβούλετο. Βασιλεὺς μὲν γὰρ, ἐπεὶ πόλλ' ἄττα τὰ προεστάμενα τῷ συναλλάγματι κατεφαίνετο, τό τ' ἐφ' ὁρκωμοσίαις τὸν κράλην φρικταῖς τὴν τοῦ Τερτερῆ προσλαβέσθαι, τό τε νομίμως δοκεῖν συνεζεῦχθαι, ἥ τ' ἀφηλικίωσις τῆς νεάνιδος, καὶ τὸ φάσαι τὸν Σέρβον τὴν τἀδελφοῦ Στεφάνου γυναικαδέλφην, εἶτ' οὖν καὶ αὐτοῦ βασιλέως, τὴν τοῦ ῥηγὸς Οὐγγρίας κόρην, κατὰ χρείαν τοῖς τῆς Σερβίας τόποις ἐπιστᾶσαν καὶ τὰ μοναχικὰ ἡμφιεσμένην πορνικῶς γνῶναι. Ταῦτ' εἰς ἓν συναγόμενα αὐτάρκη τῇ πράξει προεστασθαι κατεφαίνετο. Ὁ γοῦν βασιλεὺς διὰ ταῦτα, ἅμα μὲν τὰ πολλὰ θεραπεύων, ἅμα δέ γε καὶ λογιζόμενος ὡς εἴ τι καὶ παρασπονδοίη ὁ κράλης ἐπὶ τοῖς συγκειμένοις αὐτῷ τε καὶ Τερτερῇ, οὐδὲν ἐσεῖ-

IV.

1. *Profectio imperatoris Thessalonicam.* 2. *De patriarchæ adventu Selybriam.*

Tandem tamen mense Februario ineunte proficisci constituit, licet adhuc late horrerent campi una incrustati superficie congelatarum nivium, et perennes ipsi fluvii solidum dorso gressum iter agentibus præberent propter altitudinem penetrantis in profundum glaciei. Quæ vis rigoris arva constringens gravem omni plantarum generi perniciem intulit, sata vero pleraque funditus corrupit. Tunc igitur vespere Parasceves, quando jam **279** ex more antiquo ad commemorationem mortuorum faces accendebantur, exiit urbe imperator, Dripeamque se contulit, ubi ad dies aliquot est commoratus, operiens dum se Augusta expediret ad iter, itemque Augustus junior cum conjuge; tum ut iis quibus curam imposuerat deducendi Constantinum despotam fratrem suum in fida obiter custodia (nam hunc in urbe relinquere tutum non ducebat), quæ erant ad id convenienter administrandum consentanea, idoneum providendi spatium daret. At imperator quidem in his erat. Joannes autem tunc patriarcha mirabatur celari se ab Augusto de his quæ mente versabat, et quorum exsecutioni se accingebat, consiliis, adeo jam non obscuris, ut ad homines etiam e vulgo eorum essent famæ celebritate indicia perlata. Atqui existimabat ejusmodi ea esse quæ ad se deferri conveniret, imperatore contra non magis inclinato ad hæc ipsi communicanda, quam Deum aiunt prodere hominibus curare quot metretis expleatur maris alveus. In ea sollicitudine patriarcha urbe prodiit, specie quidem officiose vale dicendi atque in digressu bene precandi procincto ad iter Augusto, revera certus ei dissuadere quantum posset filiæ Simonidis cum Serbiæ principe matrimonium multis de causis inconveniens. Primum enim, quod exigebatur a crale ut proderet imperatori sororem Terteris, id non videri fieri ab eo posse sine atroci scelere perjurii, quod satis constaret illum fidem isti mulieri suam horrendis astrictam adjurationibus dedisse. Nec vero satis exploratum haberi, essetne irritum cralis cum ea femina conjugium, quod scire se fuisse legitime contractum mater cralis affirmaret. Ad hæc virgunculam quæ huic mulieri substitueretur, plane videri sexenni ætate connubio intempestivam. Postremo ea ferri sermonibus hominum de portentosis Serbi flagitiis, quæ deterrere imperatorem deberent a filia ei **280** propria tradenda, utique tam profligati pudoris homini, ut fratriam suam, germani sui majoris Stephani uxorem eamdemque sororem defunctæ Augustæ matris Augusti junioris (erat enim utraque filia regis Ungariæ), nefarie adulterasse diceretur, ac præterea germanam harum tertiam visendæ causa sororis in Serbiam profectam, licet hæc monachæ vestitu religionem profiteretur, minime dubitasse, humanis simul divinisque proculcatis juribus, propinquam, hospitam, rege prognatam, Deo sacram virginem, stupro tot nominibus exsecrabili polluere. Hæc cum ex aliis cognorat patriarcha, tum ex ipsa cralis matre, quæ conscia, ut aiebat, impedimentorum insuperabiliter obstantium novo nati conjugio ultro ad eum venerat, oratum ut quæ in hoc genere pararentur, conaretur vi summa disjicere. Nihil horum latebat imperatorem: tamen idem politicis, quas indicavi, rationibus obsequens perstandum in consilio putabat; et quia non ignorabat tentaturum patriarcham revocare se a cœpto,

Digitized by Google

ται μῖσος τῇ [P 193] Ἐκκλησίᾳ μὴ ἀνάγκην ἐχούσῃ καθ' ἱερὰς τελετὰς διὰ τὴν ἀμιξίαν ἐκείνου μιμνήσκεσθαι, διὰ ταῦτα θαῤῥῶν οἷς ἐλογίζετο, οὔτ' ἐκοινοῦτο τῷ πατριάρχῃ τὴν πρᾶξιν καὶ ὅλαις ὁρμαῖς ἐχώρει διαπραξόμενος τὸ συνάλλαγμα. Πατριάρχης δ' αὖθις ὑβριοπαθῶν ἴσως ὑπερφρονούμενος ἐν τοιούτοις οἷς καὶ μᾶλλον ἔδει τῆς αὐτοῦ γνώμης, δοκῶν δὲ καί τι λέγειν ἄξιον εἰς τὸ καὶ ἑαυτὸν δεικνύναι μετεῖναι τῶν τοιούτων οὐχ ἧττον, καίτοι γε καὶ τῶν ἐνοχῶν ἀνεὶς τὴν τοῦ κράλη μητέρα ἀξιώσασαν πρότερον ἐφ' οἷς ἐπὶ τῇ τοῦ Τερτερῆ ἐνείχετο, εὔλογα λέγειν ἐδόκει. Ὡς τοίνυν ὁ βασιλεὺς ᾔδει εἰς τοῦτ' ὄντα τὸν πατριάρχην, προῆγε τοῦτον εἰς Σηλυβρίαν, αὐτὸς ἐν Δρυπείᾳ καὶ ἔτι παρακαθήμενος. Ὡς δὲ τῆς πρώτης ἑβδομάδος ἐνστάσης τῶν νηστειῶν ὁ μὲν πατριάρχης καταλαβὼν τὴν Σηλυβρίαν καὶ βασιλέα προσαπεκδεχόμενος τῷ τέως ἡσύχαζε, [β'] βασιλεὺς δὲ σχολαίως κατὰ μικρὸν προσῄει, Σηλυβρίας ἀψὲ Σαββάτου ἐπέβαινεν. Ἡ μετ' αὐτὴν μὲν καὶ ὑστεραία (ἡ δ' ἦν ἡ τῆς ὀρθοδοξίας ἡμέρα) ἐφίσταται, καὶ τότε μετὰ μεσημβρίαν κατ' ἔθος τῆς ἱερᾶς τελουμένης λειτουργίας ἐπιμιγνύει τῷ πατριάρχῃ κατὰ τὸν ἐκεῖσε νεὼν τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὅσον ἦν ὁμιλεῖ. [P. 194] Οὐκ ἦν δὲ πάντως τότε προσαναφέρειν πατριάρχην ἃ δὴ κατὰ σχολὴν τὴν πρέπουσαν κινεῖν ἠβούλετο, ὧν ἦσαν δύο τὰ μέγιστα, περὶ ὧν ἐσπουδάκει πλέον προσαναφέρειν, ἓν μὲν περὶ τοῦ Ταρχανειώτου Ἰωάννου (ἔτι γὰρ, ὡς ἐπέμφθη, τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἡγεμόνευεν) ὡς οὐ δίκαιον ὂν ἄλλως οὐδ' εὔλογον ἄνδρα τῆς Ἐκκλησίας ἀποσχιζόμενον, καὶ πολλὰ σὺν ἄλλοις καὶ αὐτοῦ πατριάρχου λιπαρῶς ἐφ' ὕβρεσι καθαπτόμενον, ἐν ἀξίαις εἶναι μεγίσταις ἡγεμονίας καὶ ἀνέδην κατεπαίρεσθαι τῶν πολλῶν, καὶ μᾶλλον τῶν ἐκεῖσε ἀρχιερέων, ὡς ἔλεγε, δεύτερον δὲ τὸ περὶ τοῦ συναλλάγματος· εἶναι γὰρ αὐτῷ πόλλ' ἄττα τὰ προσιστάμενα, ἃ δὴ καὶ χρῆναι σκέψει διδόναι καὶ οὕτω τὸ φανὲν ἀσφαλὲς ὑπ' αἰδοῖ τῶν νόμων καὶ διαπράττεσθαι. Τούτων ὄντων τῷ πατριάρχῃ διὰ σκοποῦ, ἐπεὶ τὰ τῆς ἱερᾶς τελετῆς τέλος εἶχε καὶ ἤδη ἀπαίρειν ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς ἡτοιμάζετο, ἅμα τε ὀλίγ' ἄττα τῷ πατριάρχῃ περὶ των ὡμίλησε, καὶ ἅμα ὥσπερ ὑποτεμνόμενος τοὺς λόγους ἐκείνῳ εὐλογίαν ἐζήτει καὶ συνετάττετο. Ὁ δὲ τῷ καιρῷ συγκλασθεὶς

et rem antea ei communicare omiserat, et tunc ne de his sermonem prior inferret, vitare occasionem otiosi cum eo colloquii volebat. Ac erat causa cur minus necessarium existimaret convenire cum præsidibus Ecclesiæ de rebus hujus cralis, dynastæ videlicet ritus a Græco peregrini; quem ideo licet contingeret fieri generum imperatoris, in sacris officiis memoraturi nominatim ecclesiastici non forent, ex quo erat consequens, si forte vel ea ille commisisset vel in posterum consciscceret ob quæ mereretur anathemati subjici, nullam inde sibi fore occasionem erubescendi e conjuncti hominis ignominia ob prætereundam tum ipsius in sacris mentionem. Alioqui porro utilitates quas e fœdere cum Serbo proventuras confideret, mala quæ ex perseverante dissidio metueret, tanti esse ducebat ut momentis tam justæ hinc formidinis, tam amplæ illinc spei, nulla cujusquemodi viderentur in contrarium objecta præponderare incommoda deberent. Totus ergo fixus Andronicus in proposito affinitatis quomodocunque cum Serbo contrahendæ, satisque aliunde gnarus paratum ad jurgandum ea de re secum Dripeam adventare patriarcham, per certos ei missos obviam significavit **281** orare se ne gravaretur præcedere Selybriam, quo mox secuturus ipse foret: locum enim in quo nunc diversaretur parum ei excipiendo esse opportunum. Fecit patriarcha quod rogabatur, ac tanto jam amplius cogitandi nactus otium argumenta mente versans digerebat, quibus nihil habiturum quod plausibiliter opponeret Augustum arbitratus cessurum omnino abstiturumque cœptis non dubitabat sibi blandiens confidere. Interim Augustus licet instante prima verni jejunii hebdomade se impatienter exspectari Selybriæ a patriarcha non ignoraret, nihilo tamen sollicitius festinans in summa quiete perseverabat Dripeæ morari. (2) At ubi aliquando inde cœpit Selybriam versus iter intendere, perlento incedens passu vix denique vespera Sabbati eo pervenit. Postera hujus die, in quam incidit Dominica orthodoxiæ, per causam sacræ liturgiæ, ut talis diei ritus poscebat, post meridiem celebrandæ, conveniente in templum illic situm ad monasterium Salvatoris Augusto, patriarcha ejus alloquendi copiam nactus est aliquam, sed talem quæ non fere aliam quam ejus obiter salutandi præberet facultatem. Habebat autem duo patriarcha prolixi cum imperatore sermonis argumenta, ut putabat, necessaria, quibus explicandis majorem in modum cupiebat otium sibi commodum concedi. Primum enim conqueri volebat de præfectura Orientis Joanni Tarchaniotæ attributa, homini palam ab Ecclesia discisso, quique nullum finem aut modum faceret probris lacerandorum cum aliorum per eos præsertim tractus antistitum, tum ipsius, ut aiebat, patriarchæ. Deinde circa designatas Simonidis cum crale nuptias, ut eæ rite ac cum debita reverentia legum fierent, multa etiam atque etiam consideratu digna, quæ suggereret, sibi habere videbatur. Quæ omnia perfecto jam sacro propositurus imperatori **282** cum accessisset patriarcha, ille ut movere jam se ad abitum cœperat, perpaucis ei et perfunctorie locutus, vale mox dicto ac tot illis erupturientibus ex ore patriarchæ sermonibus quasi valvas obducens, solemne digredientium protulit carmen, benedictionem postulans, sicque illum dimisit. Patriarcha exclusus tempore, ut nullum non intenderet conatum prensandæ dum liceret occasionis, stitit aliquantulum Augustum abeuntem petenda facultate visendæ Simonidis eique bene precandi, antequam pergere ad sponsum abduceretur. Quo-

Digitized by Google

τὸν νυμφίον ἐζήτει βλέπειν καὶ εὐλογεῖν· οὐδὲ γὰρ εἰκὸς εἶναι ἄρτι πρώτως μετὰ τὴν ἡλικιῶτιν σχεδὸν μετάβασιν, καὶ οὐ πολλῷ τινι χρόνῳ μετὰ τὰ ἀμφιδρόμια, μὴ τὸν πατριάρχην βλέπειν καὶ εὐλογεῖν. Ἠβούλετο δέ οἱ τὸ δρᾶμα λόγους ἐντεῦθεν ἀνακινηθῆναι τῶν τελουμένων, ἐφ' ᾧ καὶ λαλῆσαι βασιλέως ἐπισχόντος. Ὡς γοῦν φανεῖσαν ηὐλόγει καὶ ἀμηγέπη τῶν λόγων ἥπτετο, δόξαν ἀναχωρεῖν βασιλεῖ διὰ τὸν καιρὸν, θεραπείας ἧς ἥπειγεν ὁ καιρὸς ἀξιῶν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὸν πατριάρχην, τὴν προκειμένην βαδίζειν ἠπείγετο. Ἐκεῖνος δὲ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τῶν προσδοκωμένων ἀποκρουσθεὶς ἀλύειν ἤρξατο, καὶ μὴ ὑποστρέφειν ἠπεῖλει καὶ δι' Ἰωάννην οὕτως ἡγεμονεύοντα καὶ διὰ τὰ παρόντα. Ὡς γὰρ καὶ περὶ τούτων κινῶν τὰς θεραπείας ἤκουεν ἁπαντώσας, οὐδὲν πλέον ἢ προσαλγήσας ὅτι συντέμνοντος τοῦ καιροῦ τῶν καθηκουσῶν ὁμιλιῶν οὐκ εἶχε τυγχάνειν (οὐκ οἶδ' εἰ καὶ βασιλεὺς οὕτως ἐξεπίτηδες ἔπραττε, μὴ θύραν παῤῥησίας ὑπανοιγνὺς τῷ θέλοντι ἐντυγχάνειν, ἐπεὶ καὶ οὐκ ἦν μεταγινώσκειν αὐτὸν), ἀψάμενοι τῆς ὁδοῦ, βασιλέα μὲν καὶ οὕτως ἐξαποστέλλει μετ' εὐλογίας, αὐτὸς δ' ἐκεῖ καταμένειν ἕως οὗ βασιλεὺς ὑποστρέψειεν ἐκεκρίκει, ἀλγεινῶς μὲν, ἀναύδως δ' ὅμως διαφέρων τὸ ἄλγος, εἰ καὶ αὖθις ὁ βασιλεὺς ἅμα Θεσσαλονίκης ἐπέβη, τῶν ἁγίων [P 195] ἐγγιζουσῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, προφάσει τοῦ τῶν ἁγίων ἐκεῖνον μεταλήψεσθαι δώρων, εἰ πατριάρχης ἐφίει, πέμπων εἰς Σηλυβρίαν καὶ τὰ τοῦ ξενῶνος συνήθη νομίσματα προσφιλοτειμούμενος, ἃ δὴ καὶ αὐτὸς μὲν κρυφηδὸν ἀεί ποτ' ἐδίδου, τῷ πατριάρχῃ δὲ τὸ τέλος εἰς χιλιοστὺν κατ' ἔτος ποσούμενον ἀπεγράφετο. Τότε τοίνυν καὶ ταῦτ' ἀποστέλλων λόγοις ὠμάλιζε καὶ τοῖς καθήκουσιν ἠγαλλεν. Ἐκεῖνος δὲ καὶ αὖθις ἐν Σηλυβρίᾳ προσμένων οὐ πρότερον ἐκεῖθεν μετέβαινεν, ἢ δεινῶς ὀφθαλμιῶν, κατὰ χρείαν τῶν ἰατρευσόντων ἐκεῖθεν ἀπείρας, πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Κοσμιδίου μηνὸς Μαιμακτηριῶνος μετῳκίζετο. Πλὴν Ἀνθεστηριῶνος εἰσπλευσάντων ἑπτὰ μακρῶν νεῶν κατὰ πραγματείαν, καὶ λόγου διαδοθέντος ὡς καὶ στόλος νηῶν κατὰ μάχην προσαναβαίνει, δείσας ἐντεῦθεν τὴν Κωνσταντίνου εἰσέρχεται, καὶ τὴν τῆς Παμμακαρίστου μονὴν κατοικεῖ, ὅπου καὶ ἐπὶ καιρῷ μὲν μετρίῳ ἠπράκτει, εἶτα δ' ἀξιωθεὶς παρά τε τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἀρχιε-

modo enim non conveniret sisti sibi jam adultam atque adeo fere admotam transitui ad nubilem ætatem a puerili regiam virginem, quæ vel si aliquanto post quintum a primo natali diem pontifici offerretur, serum foret? Hæc oblique jacta eo pertinebant, ut ab imperatore mutuam quamdam eliceret matrimonii destinati mentionem, ex qua posset ansa velut quadam in disputationem trahi non probatum istud patriarchæ negotium. Sed elusit hujus artes Augustus; nam puella, quod negari non potuit, ei exhibita, et ipso ei solita formula bene precato, prævertens omnem ulteriorem sermonem imperator in puncto signum eundi suis dedit, causatus urgeri se ut officiis alibi necessariis occurreret. Ac sic verba in ore fari jam incipientis truncavit præsulis, casu et inopinatissimo huic et molestissimo. Nam elabi sibi de manibus tamdiu captatam occasionem, quæ sentiret de Joannis præfectura deque quod nunc pararetur cum crale fœdere, imperatori dicendi, haud tolerandum ratus, tacitis secum ac turbidis æstuans cogitationibus minabatur haud cessurum sese, nec sic infecto cujus gratia exisset negotio reversurum. Ac licet ex parte videbat esse verisimilem excusationem allegatam ab Augusto, quod satis appareret tali eum articulo temporis alio trahi vix evitabilibus causis, non desinebat tamen suspicari nonnihil ab ipso adhibitum studii ad excludendum se commoditate audientiæ cupitæ et occludendas tali prætextu aures libero quem paratum intelligeret, sermoni, **283** dissuadere conaturo fœdus Serbicum, quasi re amplius non integra, ex quo iter istud eo unice pertinens capessivisset. Ergo sic vale sibi dicentem imperatorem multum licet mœrens, et in magno, licet muto ac summa vi dissimulato, mentis æstu relinquens patriarcha statuit se inde non recessurum quoad is rediret. Faustis tamen eum de more ominibus Thessalonicam proficiscentem est prosecutus, certus interim ipse ibi manere quoad imperator reverteretur. Hæsit igitur Selybriæ mœsto silentio rodens arcanum dolorem, utcunque illum, non penitus ignarus occultæ illius curæ, consolari tentavit imperator. Simul enim pervenit Thessalonicam, misso ad patriarcham quodam e suis prætextu veniæ poscendæ percipiendorum ab alio per ejus absentiam, instantibus tum festis Paschalibus, sacrorum Eucharistiæ donorum, consuetum xenium pecuniæ in hospitalitatem expendendæ obtulit perliberaliter. Eam eleemosynam solitus semper antea fuerat Augustus patriarchæ manu propria sine arbitris tradere, ad summam annuam mille admodum nummorum ascendentem. Sed tunc quo præsens fungi officio non posset, non modo per certum vice substitutum sua hominem explevit, verum et munus commeadare curavit multa humanitate verborum, quibus ut quam blandissime delinire a se conaretur ægrum præsulis animum, ei quem destinabat imperavit. Hoc tamen non est assecutus ut in urbem remigrandi consilium patriarcha susciperet: perstitit enim etiam post hoc Selybriæ, donec gravi coactus superveniente ipsi oculorum morbo ad commoditatem curationis admovere se urbi, in monasterium suburbanum Cosmidii se transtulit mense Junio, copiam illic faciliorem habiturus urbanorum medicorum. Cæterum Julio insequenti adventantibus in eam oram septem longis navibus, licet hæ mercaturæ causa veniebant, quia tamen rumor fuit bellum portari classe ista, metu extrusus loco eo parum tuto ingressus urbem est, nec tamen patriarchalibus **284** se reddidit ædibus, sed in monasterio Pammacaristi sumpsit hospitium;

Digitized by Google

ρέων τὰς θύρας ἀνοίγνυσι τοῖς πρεσβύσους παρ' ἐκεῖνον ποιεῖν βουλομένοις κατά τε κρίσιν καὶ οἱανοῦν ἑτέραν ἀναδοχὴν πατριάρχῃ πρέπουσαν.

γ'. *Ὅπως ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρίβων ἐνήργει ὁ βασιλεύς.*

Ὁ βασιλεὺς δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ καθήμενος, τότε πρώτως ἰδὼν ἐκείνην, ἔπεμπε μὲν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτανεψίαν τὴν Ἄνναν, αὐτῆς γε προσλιπαρούσης καὶ κινούσης τὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως εὐμένειαν, ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς τοὺς σεβαστοκράτορας (ἔτι γὰρ ἐν τοῖς ζῶσιν ἦσαν) προσαπαιτῶν Δημητριάδα, ἣν φθάσας ὁ πρωτοβεστιάριος καὶ κατέχων ἀνῳκοδόμει καὶ βασιλεῖ καθίστα ὑπήκοον. [P 196] Ἧς καὶ πρότερον βασιλεὺς καθυφίει διὰ τὸ τῆς Θεοφανοῦς πρὸς θάτερον τῶν ἀδελφῶν κῆδος. Ἐκείνου δὲ κωλυθέντος θανάτῳ τῆς νύμφης κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀπῄτει τότε πέμπων τὸ ἑαυτοῦ δίκαιον· Δημητριάδα γὰρ καὶ πρὸ τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τότε δικαίως προσαπαιτεῖν. Ταῦτα τοῦ βασιλέως διαπρεσβευομένου ἐκεῖνοι πρὸς τριβὰς ἐχώρουν τὰ συνήθη ποιοῦντες, ὑπὸ δέος μὲν ὄντες, ὅτι βασιλεὺς ἐγγὺς ἐφειστήκει, ὅμως δὲ τοῦ συνήθους ἀλωπεκισμοῦ οὐδὲ τότε πάμπαν ἐπελάθοντο. Ταῦτα δ' ἄρα ἐξαγώνια ἦσαν τῷ βασιλεῖ, ὅτι μηδ' αὐτῶν ἐξεληλάκει χάριν πρὸς δύσιν.

Προύργου δ' ἦν τὸ τοῦ Σέρβου, καὶ πέμπων ἀνελάμβανέ τε τὰς κοινὰς συνθεσίας, καὶ κατηνάγκαζεν ἐγχειρίζειν μὲν Ῥωμαίοις καὶ Κοτανίτζην καὶ τὴν τέως εἰς γαμετὴν οὖσαν, ἀντιλαμβάνειν δ' εἰς γυναῖκα νόμιμον τὸ τοῦ βασιλέως θυγάτριον

δ'. *Περὶ τῶν ἀντιδοθέντων ὁμήρων διὰ τὸ κῆδος.*

Ἀλλ' ἐκεῖνος δεδιὼς ἴσως μή πως παραλογισθείη τὰς ὁμολογίας, καὶ δῷ μὲν, οὐκ ἀντιλάβῃ δὲ, ἢ καὶ αὐτὸς ἐμπέσοι γε εἰς ἀρκύστατα, ὑπὸ πιστοῖς ὁμήροις ἐζήτει τὰς πράξεις γίνεσθαι· οὕτω γὰρ καὶ ῥᾳδίως ποιεῖν τὰ συγκείμενα, εἰ αὐτὸς ἀξίως προσλήψαιτο τοὺς ὁμήρους, ὑφ' οἷς συνισχημένοις ἑτοίμως καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷν. Ἑνὸς γὰρ τοῦ τὴν παῖδα τοῦ βασιλέως γυναῖκα σχεῖν τὰ πάντα προῖετο· εἰ δ' ἀστοχοίη τούτου ἔκ τινος ἀπάτης, ὡς ὑφεωρᾶτο, ἐπὶ κεφαλαίῳ ζημιοῦσθαι δικαίως ᾤετο. Ὅθεν καὶ ὡς εἶχε κατησφαλίζετο, καὶ λαμβάνειν ὁμήρους διὰ τοὺς αὐτοῦ, ἀντιδιδόναι δ' ὁμήρους διὰ τὴν τοῦ βασιλέως παῖδα ἠξίου τε καὶ ἀντηξιοῦτο, βασιλέως ἐπὶ τούτοις νεύσαντος. Πέμπονται τοίνυν ἑκατέρωθεν ὅμηροι, καὶ κατὰ μέσον τὸν ποταμὸν Βαρδάριον ἀνταλλάττονται, τοῦ Σέρβου δόντος μὲν καὶ Κοτανίτζην καὶ τὴν τοῦ Τερτερῆ, ἀντιλαβόντος δὲ τὴν τοῦ βασι-

ubi sat longo tempore clausus cessavit ab omni patriarchali functione, quoad tandem rogatus a clero et antistitibus fores aperuit, admittens eos qui convenire se vellent seu judicii causa sive cujusvis alterius patriarcham decentis administrationis.

3. *Quid Thessalonicæ commorans egerit imperator.*

Imperator Thessalonicæ commorans, quam tum primum urbem viderat, misit qui a se consobrinam Annam salutarent, id ipsum illa precata, et quibus potuit officiis promereri satagente Augusti benevolentiam. Misit etiam ad sebastocratoras (hi enim adhuc in vivis erant) repetens Demetriadem; quam civitatem antea protovestiarius occupatam reædificaverat et ditioni imperatoris asseruerat; sed hac paulo ante imperator cesserat in gratiam Theophanus nurus suæ sororis, dum hujus matrimonium cum altero sebastocratorum tractaretur. Verum isto conjugio morte præmatura sponsæ, quæ Thessalonicæ ante nuptias diem obiit, intercepto, redditam tali casu juri suo priori urbem istam imperator reposcebat, missis qui id urgerent legati. Sed eam sebastocratores sibi solitis artibus petitionem eludebant, non præcise negantes (metuebant quippe vim a vicina imperatoris potentia), sed tergiversationibus innectentes moras, haud omnino ignorante Augusto fucum sibi fieri et consueta familiæ isti vulpinatione verba dari, patientius tamen dissimulante, quod sibi conscius alia præcipue de causa expeditionem in Occiduos tractus a se hanc susceptam, minus laborandum de his accessoriis putabat, dum principale negotium, **285** quod erat fœdus et affinitas cum Serbo, recte succederet. In hoc igitur potissimum incubuit; missisque qui cralem urgerent, ab eo expressit, juxta conventa, ut et Cotanitzam et quam eatenus uxoris loco mulierem habuerat traderet, atque hujus in locum legitimam uxorem Augusti filiolam acciperet.

4. *De obsidibus invicem datis ad securitatem tractatus de affinitate.*

Non tamen hæc crales sine pignore relaxavit. Metuens enim ne, si festinaret dare quæ poscebatur, circumveniretur credulitate inconsulta, negatis postea quæ se vicissim accepturum esset pactus, aut etiam in casses se indueret, quibus ægre pos ea extricaretur, respondit mutua traditione obsidum firmari promissorum invicem fidem oportere: sic enim securius negotium utrinque processurum. Ac tenebat hominem cupido magna filiæ imperatoris certo sibi connubio jungendæ, ex quo quantum et honoris et commodi esset in se redundaturum intelligebat; indeque, ut magnopere desideratis anxie timetur, inquieta sollicitudine pungebatur, reputans ne forte vana ea spes ostenderetur a Romanis, resilire ac frustrari se paratis, simul quæ ex ipso concupierant, tenerent. Ea porro de causa petenti crali, et vicissim offerenti, quibus fidei conventorum caveretur, mutuos obsides, annuit Augustus; moxque in medio Bardario amne rite prius celebrata permutatione obsidum utrinque missorum, etiam sine mora processum ad effecta est, Serbo quidem Cotanitzam et filiam Terteris dedente, vicissimque accipiente ab imperatore ipsius filiam luxu ornatuque regiis, satellitio splendido deductam, statimque post, simul ab Achridensi Macario ecclesiastice sponsis fuisset rite impertita benedictio, summis honoribus affectam. Non enim illam crales ut pro-

Digitized by Google

λέως παῖδα, μεθ' ὅτι πλείστης τῆς σπατάλης τε καὶ δορυφορίας πεμφθεῖσαν. Καὶ δὴ καὶ παρὰ τοῦ Ἀχριδῶν Μακαρίου τελεσθεισῶν τῶν συνήθων ἱερολογιῶν τὰς τιμὰς προσηκούσας ἐδέχετο, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κράλης μεῖζον ἢ κατὰ σύζυγον τὴν τοῦ βασιλέως [P 197] καθυπεδέχετο. Οὐ γὰρ ὡς εἶχεν ἔφιππος ἠνείχετο ὑποδέχεσθαι, ἀλλ' ὑποπτώσεως σχήματι, αἰδοῖ τῷ πρὸς βασιλέα, ἀποβὰς τοῦ ἵππου προσερχομένην, ὡς δεσπόσυνον δῆθεν καὶ οὐχ ὡς σύζυγον, φιλοφρονούμενος ὑπεδέχετο.

ε'. *Ὅπως ὑπεδέξατο βασιλεὺς τὸν κράλην Σερβίας.*

Τότε καὶ βασιλεὺς κατὰ τὴν πόλιν Θεσσαλονίκην ἐκεῖνον μεγαλοπρεπῶς ἐθεράπευε καὶ δώροις καὶ τιμαῖς ἐφ' ἡμέραις ἤγαλλε, καὶ τοὺς αὐτοῦ μεγιστᾶνας βασιλικῶς ἐδωρεῖτο τοῖς μείζοσιν. Εἶτ' αὖθις καὶ ἀποπέμπει πολυταλάντους ἐκείας τὰς δόσεις, παρακεκινημένου τὰδελφοῦ Στεφάνου (ὑπενόει γὰρ κἀκεῖνος ἤδη τὴν ἰδίαν παρακινδύνευσιν ὡς αὐτίκα τάδελφοῦ μεῖζον ἢ πρότερον κατὰ τὸ εἰκὸς φρονήσαντος, καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευδε προκαθιστᾶν ὡς εἶχε τὰ καθ' ἑαυτὸν) πέμπων συμμαχικὸν βασιλεύς, ὡς οἷόν τ' ἦν, ὑπέθραυε τὰς ὁρμὰς τῷ Στεφάνῳ.

ς'. *Περὶ τῆς τῶν Βενετικῶν περὶ τὴν Θεσσαλονίκην πρεσβείας.*

Τότε καὶ Βενετικοὶ ἐκ τοῦ παρασχεδὸν πρὸς βασιλέα διεπρεσβεύοντο, καὶ τὴν μετὰ Ῥωμαίων εἰρήνην ἐξήτουν ἀνανεοῦν. Ἤθελε μέντοι καὶ βασιλεὺς αὐτοὺς δέχεσθαι, ἀλλ' ὅμως μεταξὺ ἀμφοῖν βουλομένοιν προσίσταντο τὰ ἐνέχυρα ἅπερ φθάσας βασιλεὺς ἐκ Βενετικῶν τῆς πυρπολήσεως ἕνεκα προσαφῄρει, ἃ ἐκεῖνοι μὲν ἀπῄτουν καὶ οὕτως ἤθελον δέχεσθαι, βασιλεὺς δὲ περιεώρα καὶ ὡς δικαίων τῶν ἀφαιρεθέντων ἀντείχετο. Βενετικοῖς δ' ἦν ὀρεγομένοις τῆς μετὰ βασιλέως εἰρήνης καὶ πλεῖστον [P 198] ἀφεῖναι τῶν ἐνεχύρων, εἰ βασιλεὺς καὶ οὕτως σπένδεσθαι κατανεύοι. Ἤδη δὲ καὶ βασιλεὺς ἀγαθοθελῶς ὑπεκλίνετο κἂν ἐκεῖτε, καὶ τὴν εἰρήνην οὕτω καθίστων, εἰ μή γε βουλή τινων τῶν ἀμφ' αὐτὸν μεσολαβήσασα (καὶ γὰρ τὸ κακῶς ἔχειν ξυμπεσεῖν τῶν πραγμάτων ἐκείνοις ὑπέτεινε τούτοις ἐλπίδα μείζω τοῦ καὶ οὕτω μηδὲν λαβόντας; τῶν ἐνεχύρων τὰς σπονδὰς ἀγαπᾷν) τὴν τῆς εἰρήνης πρόβασιν διεκώλυε. Καὶ οἱ μὲν ἐντεῦθεν μὴ οὕτω καταδεξάμενοι ποιεῖν τὰς σπονδὰς ἄπρακτοι καθυπέστρεφον.

ζ'. *Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου.*

Βασιλεὺς δὲ τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου Χοῦμνον θέ-

priam conjugem, sed ut imperatoris filiam excepit, quippe haud sustinens in equo, ut tum erat, **286** occurrentem salutare, sed ad primum ejus conspectum desiliens et in speciem venerationis infimæ submissus, imperatori debitum honorem ejus proli, quantumvis suæ sponsæ, deferendum ratus, potiusque considerandum augustorum natalium splendorem quam conditionem uxoris, ratione cujus sibi esset, ut viro, jure subjecta.

5. *Ut exceperit imperator cralem Serbiæ.*

Tunc etiam imperator cralem in civitatem Thessalonicam splendide invectum exquisitis affecit honoribus, donis et omni significatione benevolentiæ per dies aliquot dignatus, proceres quoque comitatus illius muneratus plane regie. Dimisit eumdem postea multa pecunia donatum. Quin et auxiliis ipsum prosecutus militaribus est, quibus tueri se a vi et insidiis fratris Stephani posset. Nam Stephanus germanum audiens firmare res suas affinitate imperatoris, suspicatus id quod erat, ea præsidia contra se parari, et reputans multo deinde infirmiorem statum suum et spes filiorum fore, ubi fœdere isto ac nuptiis frater ejus imperatorias sibi opes adjunxisset, delectus habere ac manum cogere cœperat, haud dubie irruptionem minans, nisi metu suppetias accurrentium imperii copiarum coerceretur.

6. *De legatione Venetorum ad imperatorem Thessalonicæ commorantem.*

Ea vice rerum, occasione commorantis in vicinia imperatoris usi Veneti legatione ad eum destinata renovari pacem cum Romanis petiere. Nec abhorrebat a conventione Augustus, nisi conditionibus utrinque propositis moram negotio injiceret oppigneratio, de qua diximus, bonorum ad Venetos urbis Constantinopolis inquilinos pertinentium, donec multa solveretur Venetis incendii Galatæ auctoribus indicta. Ista pignora suis reddi multamque remitti Veneti poscebant, nec aliter in fœdus conventuros se **287** aiebant. Contra imperator multam juste inflictam, oppignerationem recte factam tuebatur. Procedente tractatu, apparebat Venetos pacis cupidos magnam partem oppigneratorum bonorum imperatori cessuros, modo is vel modica remissione admovere se postulatis eorum et consensum in fœdus dare vellet. Propendebat in hanc partem benigne inclinatus Andronicus, pacem istam suis quoque rationibus accommodatam ratus, nisi consiliis quorumdam e suis alio averteretur. Hi causabantur gravi suo tempore ac deplorato rerum propriarum statu adactos Venetos mera necessitate trahi ad cogitationem pacis. Quare haud convenire indulgere ipsis quidquam, utique, pro inexplebilitate cupiditatis successu alitæ, paratis remissione qualicunque justæ oppignerationis quomodocunque impetrata pro gradu ad spem audaciamque ulteriorem uti. Unam igitur iis et irrevocabilem conditionem ferendam, ut mera pace contenti nihil super oppignerationem cavillentur aut moveri quidquam in re justissime decreta velint. Id consilium tractationem fœderis diremit, Venetis duritie offensis, re infecta revertentibus ad suos.

7. *De filia præfecti canicleo.*

Cæterum imperator gratificari studens Chumno præfecto caniclei, quo fidissimo ad omnia probatissimoque dudum ministro utebatur, filiam hujus,

Digitized by Google

λων ἀγάλλειν ὡς πιστὸν ὑπηρέτην καὶ ἐφ' οἷς ὑπούργει τὸν δοκιμώτατον, ἄλλως τε καὶ πολυταλάντους τὰς προῖκας τῇ θυγατρὶ ἑτοιμάσαντα, τῷ κατὰ Λαζοὺς παιδὶ Ἀλεξίῳ, οὗ δὴ καὶ ἀδελφιδοῦ γε ὄντος ἀπὸ πατρῴων διαθηκῶν ἐπετρόπευεν, ἔτ' οὔσης ἐν Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς, ξυναρμόζειν ἤθελε τὴν τοῦ Χούμνου· συμφέρειν γὰρ ᾤετο οὐχ ἧττον ἐκείνῳ ἢ τοῖς Ῥωμαίων πράγμασιν, ἐθεράπευε δὲ καὶ τὸν οἰκεῖον τῷ ἀπὸ τοῦ γένους κήδει τιμῶν ὡς καὶ αὐτὸν τοῖς σύνουστάτοις ἐξεταζόμενον. Ἐς τόσον δ' ἐφήρμοττε τὴν βουλὴν τῇ πράξει, ὥστε καὶ αὐτόθεν δεσποτικοῖς παρασήμοις τὴν κόρην ἐκόσμει καὶ νύμφην ὠνόμαζε. Προσαπεδέχετο δὲ καὶ ἡ μήτηρ ἀκούσασα τὸ συνάλλαγμα, καὶ τῇ βασιλικῇ ψήφῳ συγκάταινος ἦν, καὶ τοὺς γάμους ἐλθοῦσα ἑτοιμάζειν ἤθελε τῷ παιδί. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἢ πειθόμενος καὶ τοὺς γάμους ἀπαξιῶν, ἢ μὴν καὶ ἄλλως ἐπελθὸν αὐτῷ, φθάσας ἔκ τινος τῶν ἐπ' ἐξουσίας Ἰβήρων τὴν συνοικήσουσαν ἄγεται. Ὁ δὴ καὶ μαθὼν βασιλεὺς πολὺς ἦν τοὺς νόμους προτείνων καὶ τὸ τῆς ἐπιτροπείας δίκαιον προβαλλόμενος· ὡς γὰρ πατρὸς ἐπ' ἐκείνῳ τάξιν ἐπέχων, ἅμα μὲν καὶ τῶν διαθηκῶν, ἅμα δὲ καὶ τοῦ σὺν τῇ βασιλείᾳ ἀπὸ τοῦ γένους δικαίου χάριν, ἠβούλετο διιστάναι τὴν συζυγίαν. Οὐ μὴν δὲ καὶ δεσποτικῶς ἐξ ἐπιτάγματος ἄλλως ἤθελε πράττειν, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ γνώμῃ καὶ ψήφῳ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν καὶ πέμπων πρός τε πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν σύνοδον, τὸ ἅμα μὲν βασιλέως καὶ πατρὸς, ἅμα δὲ καὶ ἐπιτρόπου ἐπὶ τῷ νέῳ προτείνων δίκαιον, ἄκυρον ἀπὸ νόμων ἐπείρα δεικνύειν τὸ συνοικέσιον, καὶ διαλύειν ἠξίου ὡς παρὰ βουλὴν τὴν αὐτοῦ συνεστώς. Τῶν γοῦν λόγων συνοδικῶς κινουμένων, τινὲς μὲν τῶν ἀρχιερέων νόμων ἐκρίθειαν ἡμμένοι δῆθεν τῇ τοῦ βασιλέως θελήσει ἔγνωσαν ἐνδιδόναι, ὁ δέ γε πατριάρχης καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ πλείους ἀπρὶξ ἀντέτεινον· καὶ γὰρ καὶ κατὰ γαστρὸς ἔχειν τὴν ἐξ Ἰβήρων ἐξ Ἀλεξίου, ὡς ἤκουον, κατηγγέλλετο. Ἡ μέντοι γε μήτηρ ἐκείνου ἐπανακάμπτειν ὀρεγομένη ἐλπίδας τοῖς τοῦ κανικλείου ὑπέτεινεν, ὡς ἤκουσα καταπράξεται μᾶλλον τὴν λύσιν τοῦ συναλλάγματος· αὐτῷ γὰρ προσώπῳ καὶ μὴ γραφαῖς ἔχειν ἀναπείθειν τὸν παῖδα, καὶ οὕτω

cui pater copiosam plurimorum talentorum congesserat dotem, Alexio Lazorum principi sororis suæ filio et patris testamento suæ tutelæ commendato, cujus mater adhuc erat Constantinopoli, collocare in matrimonio decrevit. Conducibile quippe id putabat cum ipsi Lazo tum rebus etiam Romanis; et quo in primis movebatur, sic se optime consulere percharo sibi homini videbat, admovens eum affinitate ista generi regio ac tanto ipsum certiori firmans pignore in fide benevolentiaque erga sese. Itaque incumbens toto nisu in negotium optatissimum, eo brevi rem perduxit **288** ut puellam dominæ insignibus ornatam Alexii Lazorum domini sponsam appellaret. Haud ægre assensa, postquam audiit, imperatori talia paranti mater Alexii adeo ejus probare designationem connubii visa est, ut ultro ad filium parandarum causa nuptiarum iturum præ se ferret. Verum ille haud in hoc morigerum avunculo se ac matri præbuit: sive enim dissuasus a quopiam, seu præoccupatus amore cujusdam e primoribus Iberorum filiæ, cum hac ad se deducta rite conjugium celebravit. Quo comperto imperator multus erat in allegandis contra legibus et jure tutorio jactando, quod ei consanguinitas intima et patris, germanæ suæ viri, ultima voluntas legitime signatis testamenti tabulis dedisset. Quare sibi irritas istas videri debere nuptias, et ut falsi conjuges ab invicem dirimerentur contendebat. Nec tamen ia hoc jure imperii aut vi sæcularis potestatis uti, quod fas non esset, inducebat in animum, sed studebat hoc sententia et calculo Ecclesiæ decerni. Quare missis ad patriarcham et, quæ circum ipsum erat, synodum certis hominibus qui exponerent quantum sibi juris daret in eum juvenem primum imperatoria dignitas, deinde consanguinitas intima et quædam auctoritas paterna, qualem tutori leges in pupillum tribuunt, ut iis, prout par erat, consideratis statuerent cassum et invalidum id matrimonium esse, quippe temere attentatum ab homine non suæ ad hoc potestatis, citra suum assensum, a quo penderet. Hisce ultro citroque ventilatis, et negotio synodice tractato, quidam episcoporum hærentes, ut putabant, veræ legum sententiæ, postulatis imperatoris uti æquis annuendum censebant. At patriarcha et plures cum **289** ipso in contrarium obfirmati stabant, eo maxime moti quod jam ista ex Iberis puella uterum ex Alexio ferre dicebatur. Cæterum mater principis Lazorum redire domum cupiens, spem præfecto caniclei subostendebat quamdam quasi eo profecta procuratura præsens esset separationem conjugum solutionemque connubii, quod minus per litteras posset consequi, viva scilicet coram voce et vultus verecundia materni persuasura filio ut se morigerum Augusto avunculo præberet, quo perduci juvenem posse ullis eminus scriptis missisque mandatis haud satis confideret. Hoc obtentu ebiandita imperatoris assensum in reversionem ad Lazos suam eo navigavit. Qua fide autem post reditum promissis steterit, sciverint qui quæ illic egit oculis præsentes usurparunt. Eventa quidem demonstrarunt visam eo proficisci ad dissolvendum matrimonium, postquam ibi fuit, contraria potius secutam, quanquam invidia tota facti in contumacis filii duritiem conferebatur. Spe igitur inde omni dejectus imperator, cum nec Ecclesia consilium expediret declarandi matrimonium hoc irritum, certantibus de validitate ejus sententiis Patrum et rem in ambiguo relinquentibus, qui jam Chumni filiam in honorem privata sorte altiorem evexisset, illiberale putavit redigere immeritam in ordinem et despoticis semel ornatam spoliare insignibus. Ut igitur ei gradum tueretur collatæ dignitatis, spem dedit se illam connubio juncturum filio proprio Joanni jam despotæ,

Digitized by Google

ποιεῖν τῷ βασιλεῖ πειθήνιον ὡς οὐκ ἄλλως ἐνὸν ἀπειθεῖν. Τῷ τοι καὶ βασιλέως ἀφέντος πλῷ χρησαμένη πρὸς τάχει γίνεται. Ὅπως οὖν ἐπανῆκουσα πρὸς τὰ ὑπεσχημένα διετέθη, εἰδεῖεν ἂν οἱ ἐκεῖσε· τὸ δὲ πρᾶγμα ἔδειξε τὴν ἐπὶ τῷ λύειν ἰοῦσαν τἀναντία προαιρουμένην, εἰ καὶ τὸ πᾶν τῆς ἀπειθείας ἐπὶ τῷ παιδὶ τέθειτο. Ἀπεγκωκὼς οὖν ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ οὐδ' ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀναμφίβολος ἡ τοῦ γάμου λύσις τὸ σύνολον ἐλογίζετο, τὴν μὲν κόρην καθάπαξ εἰς δεσποτείαν τιμήσας εἰς τοῦτ' ἐτήρει καὶ αὖθις, ἐλπίδας δ' ἐδίδου συζευγνύειν ταύτην δεσπότῃ γε ὄντι τῷ υἱῷ Ἰωάννῃ· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ εἰς προῖκα πολὺ ἦν καὶ οὐ πόρρω πάνυ τοῦ πρέπειν καὶ βασιλέων υἱοὺς ἐπάγεσθαι. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐν πολλοῖς ἐδήλου τὴν τοῦ κανικλείου προσησόμενος ἐφ' υἱεῖ νύμφην, ἡ δέ γε μήτηρ καὶ δέσποινα ἐκ μεγάλου τοῦ φρονήματος ἀπεπροσποιεῖτο καὶ ἀνεβάλλετο, οὐδ' ἕκταρ ἄξιον κρίνουσα τὸ συναλλαγμα. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ βασιλεῖ πολλὴ τις ἦν ἡ ἐχεμυθία περὶ τῶν τοιούτων, καί που καὶ εὐμεθόδως πολλάκις παρεγύμνου τὸ βούλημα, τὸ μέντοι γε πρὸς τὴν πριγκίπισσαν Ἀχαΐας ἤδη κεχηρωμένην ἀνδρὸς κῆδος ἀξιώτερον ἔκρινε, καὶ παρὰ μόνον τὸ τῆς γυναικὸς ἔξωρον, αὐτοῦ γε νεανίσκου ὄντος καὶ τὸν ἔφηβον παραλλάττοντος, ἤδη ἤθελε συναλλάττειν.

A

B

η'. *Περὶ τῆς ὑποστροφῆς τοῦ βασιλέως, καὶ ὅπως εἰσήγετο.*

[P. 200] Τέως δ' ἐπεὶ καὶ ὑποστροφῆς ἔδει τούτοις τὰ περὶ τὸν κράλην διευθετήσασι καὶ τὰ δυτικὰ ὡς οἷόν τε καταστήσασιν, ἐπαγόμενοι μὲν καὶ τὴν τοῦ Τερτερῆ, ἐπαγόμενοι δὲ καὶ τὸν Κοτανίτζην ἐν τηρήσεσι προσηκούσαις, ἔξω που τῆς πόλεως κατεσκήνουν. Καὶ ἡ κυρία τῆς ὑπαντῆς ἐνειστήκει· ἡ δ' ἦν ἡ μηνὸς Μουνυχιῶνος εἰκοστὴ δευτέρα. Ἡ μὲν πόλις πᾶσα καθάπερ τι ῥεῦμα ποταμίων ἀπὸ διαφόρων πηγῶν τῶν ἰδίων οἰκιῶν εἰς ἓν συνελθοῦσα ἔξω πυλῶν τῶν τοῦ Χαρσίου ἐχέετο, καὶ φιλοτιμότερον πρὸς τὴν τῶν βασιλέων ὑποδοχὴν ηὐτρεπίζετο, ἐν δυσὶ χρόνοις ἐγγὺς ἐκδημούντων ἤδη. Καὶ ὁ δῆμος ἅπας διημερεύσας ἐπὶ πολὺ, ὅσος τε Ῥωμαῖκὸς καὶ ὅσος ἄλλος ἐξ ἄλλων γενῶν τε καὶ γλωσσῶν, καὶ μᾶλλον Ἰταλικὸς, σὺν τῷ περιφανεῖ μέρει τῆς πόλεως καὶ κλήρῳ παντὶ καὶ ἀρχιερεῦσι, μετέωρος ἵστατο ὅσον οὔπω τοὺς βασιλεῖς φιλοτίμως ὑποδεξόμενος. Συμβάν δέ τι

C

D

ad quod ei consilium præter cætera ipsius virginis et hujus genitoris merita haud levis momentum addebat dotis magnitudo multum excedens civilem modum, facileque apud æquos excusatura renuptionem qua imperatoris etiam filius ad conjugium puellæ regia opulentia privatorum natalium fortunam emendantis inclinari se sivisset. Verum istam cogitationem Augusti multis ab eo significationibus indicatam handquaquam Augusta probabat, spirituum ingentium mulier, dejici e principali fastigio suum filium ad humilitatem, **290** quantacunque divitiarum mole compensatam, civilis affinitatis libere atque irrevocabiliter respuens. Ad hoc inexspectatum obstaculum hærebat Augusto aqua, domesticum jurgium verenti, prudentique interim ac patienti de re ista silentio rixam conviciumque declinanti. Cæterum ut arte ac tempore meliorisque desperatione conditionis uxorem ad id ultro volendum quod ipse cupiebat induceret, proposuit Joannis matrimonium cum principissa Achaiæ jam vidua, non ignorans splendore personæ conjugis ambitioni satisfacturum, et sperans tamen, ubi ad stringendum veniretur, rem ipsa facile passura omittendam ob grave incommodum longe imparis designatorum conjugum ætatis, Achaiæ utique principissa jam effeta, cum Joannes despota vixdum primulum pubertatem inivisset.

8. *De reditu imperatoris et festo Constantinopolim ingressu.*

Sed jam cum aulæ causa non esset Thessalonicæ morandi perfectis quæ illuc eam attraxerant, fœdere cum crale et restitutione Occiduorum imperii tractuum in quam optimum pro præsenti fortuna statum, tempestivum fuit de reditu in urbem cogitare. Ducentes igitur secum Augustus uterque filiam Terteris prætercaque Cotanitzam, ut locum officiis majestatem ex longo reducem decentibus darent, extra urbem diversorio apto consederunt. Dicta hinc dies solemni occursui aderat: ea fuit mensis Novembris vicesima secunda. Universa civitas e singulis domibus, velut e diversis fontibus derivatorum in commune confluvium amnium, exundans, in unum effusa locum extra portam Charsii, ambitioso æstuabat apparatu celebrandæ imperantium exceptionis eo decore ac magnificentia, quæ principum e bienni absentia primum apparentium tandiu exspectatæ præsentiæ consentaneam charitatis fidelium civium, desiderii præteriti gaudiique ac gratulationis præsentis declarationem exhiberent. Magnam illic diei partem populus universus, confuse conflata quædam concio e Romanis et exteris generum linguarumque variarum, gentis præsertim **291** Italicæ, cum illustrissima civitatis parte cleroque universo et episcopis stabat inhianter intenta in exspectatione impatienti exoptatissimi aspectus adventantium Augustorum. Inter has moras frementibus studiis inquietæ multitudinis, quiddam haud scio an non tali occasione plane singulare contigit: nimirum mutua trusione, inevitabili in conferta turba, quidam in forte subjectam incidens foveam graviter periclitatus de vita est. Crediderim id auditum ab Augusto seniore (nisi quæ alia incomperta mihi causa eum movit) consilium ei suggessisse quod extemplo est secutus, dimittendæ multitudinis, ne qua pronæ in talibus cujuspiam læsionis noxa clementia principum offendi turbarique lætitia fausti reditus posset. Missis ergo præconibus denuntiavit populo agnoscere se benevolentiam, et tam prolixas significationes devoti affectus gratissimo, ut deberet, accipere animo; cætera se remittere causa ipsorum, et ire domum quemque nunc jubere: non enim se in

Digitized by Google

τότε, οὐκ οἶδ' εἰ καὶ ἄλλο πρὸς τούτῳ (τὸ δὲ ἦν ὅτι πλήθους ὄντος ἀπείρου συμποδισθείς τις ἐμπίπτει τῇ τάφρῳ καὶ ἐν χρῷ τοῦ κινδύνου γίνεται), ἀκουσθὲν τοιγαροῦν τοῦτο, οἶμαι, ἢ καὶ ἄλλως συμβὰν βασιλέα πείθει ἐξαπιναίως ἀποπέμψαι ἐκ μηνυμάτων τὸν λαὸν ἅπαντα, δεξάμενον μὲν τὴν αὐτῶν φιλοφροσύνην ἤδη καὶ εὔνοιαν, [πλὴν διασκεδασθέντων τῶν ὅλων ἤθελεν εἰσελαύνειν. Οὕ δὴ καὶ γεγονότος, ὡς καὶ ἐπὶ ταῖς πύλαις δυσχερῶς διεκπαίειν τὸ ἄπειρον πλῆθος ἐκεῖνο, ἀφὲ τῆς ἡμέρας οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτοὺς τὴν πόλιν εἰσίασιν. [P. 201] Ἐπεὶ δὲ πάντα τάχει τῷ βασιλεῖ κατὰ νοῦν προχεχωρήκει, καὶ μόνον τὸ τοῦ πατριάρχου διὰ φροντίδος ἦν, ὑπὸ γωνίᾳ καθημένου τῇ τῆς Παμμακαρίστου μονῇ, διὰ ταῦτα πέμπων πολλάκις ἠξίου μικροψυχίας πάσης ἀφέμενον ἀπαίρειν ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὸ πατριαρχεῖον μετασκηνοῦν. Ἀλλ' οὐκ ἐπιθενάξῶν πολλάκις. Ἐδίδοτο δέ τις καὶ ἔννοια τοῦ ἀλύειν χάριν τῶν γεγονότων, πλὴν οὐ γυμνῶν καὶ μόνων ἐκείνων, ἀλλὰ καί τιν' ἄλλα συμπλέκοντος, ἐφ' οἷς προσελθεῖν μὲν βασιλέα ἠξίου, προσελθεῖν δὲ καί τινας τῶν τοῦ κλήρου, καὶ ἀρχιερέων ὁπόσοι καὶ δόξειαν ἀποχρώντως ἔχειν, καὶ λόγους κινηθῆναι, καὶ οὕτω πως θεραπευθέντα τὸν πατριάρχην, εἰ ἐγχωροίη, τὴν οἰκείαν διακονίαν ἀναλαμβάνειν, ὡς ἔλεγεν, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ παραιτεῖσθαι καὶ καθ' ἡσυχίαν τὸ λοιπὸν διαφέρειν τοῦ βίου.

θ'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ πατριαρχεῖον παραγίνεται καὶ πείθει ἀνιέναι.*

Πρώτῃ γοῦν Ληναιῶνος ἰόφὲ τῆς νυκτὸς γίνεται τοῦτο· διὰ σπουδῆς γὰρ ἦν βασιλεῖ τῆς μεγίστης ἐπὶ τῷ μὴ τηνικάδε παραιτεῖσθαι τὸν πατριάρχην, καὶ πολλοῖς δόξαι ὡς οὐδενὸς χάριν ἄλλου ἢ τοῦ κατὰ τὸν κράλην συναλλάγματος παρητήσατο, κἀντεῦθεν σκάνδαλον συμβῆναι γενέσθαι τοῖς τῆς Ἐκκλησίας πράγμασι. Διὰ τοῦτο καὶ δυοῖν μεταξὺ, τῆς τε πρὸς τοῦτον θωπείας καὶ τῆς δοκούσης αὐτῷ δικαιολογίας, ἐναποληφθεὶς συνετῶς ὑπήγετο πρὸς ὅ τι καὶ δόξοι πατριάρχῃ. Παραγίνεται τοιγαροῦν βασιλεὺς, καὶ τοῖς περὶ τὸν πατριάρχην συγγίνεται. Ἦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς σὺν ἄλλοις ἐκεῖ. Τότε καθίσαντος μὲν βασιλέως, συνεδριασάντων δὲ καὶ τῶν [P. 202] ἱερῶν ἀνδρῶν, ἐκίνει πατριάρχης πρὸς βασιλέα τὰ δοκοῦντά οἱ πρὸς παραλύπησιν, δι' ἃ καὶ ἐγγωνιάζειν ἐθέλει καὶ παραιτεῖσθαι καὶ Ἐκκλησίας προεδρίαν καὶ ἱερωσύνην αὐτὴν, εἰ πλέον συναναγκάζοιτο. Καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ τοῦ κράλη προετίθει, καὶ τὰ δοκοῦντά οἱ προσίστασθαι ἀνετάττετο, ὅτι δηλαδὴ συνεστὼς κατὰ νόμους γάμος διαλυθείη καὶ τὴν τοῦ βασιλέως

urbem invehi velle nisi post dilapsos ad sua singulos et familiaribus redditos sedibus. Id cum esset statim fieri cœptum et sat diu durasset, angustiis ostii tantam multitudinem nisi longa successione densis undis irrumpentium exhaurire transmittendo non valentibus, purgato denique prorsus suburbano campo ac cunctis jam dispersis, vix sero diei Augusti cum palatina familia urbem subiere. Palatio sic redditum Andronicum, ne in sinu pure gauderet fere confectis e sententia per nuperam expeditionem rebus, interpellabat sollicitudo de patriarcha, quem perseverare mussantem in angulo apud Pammacaristi monasterium sciebat. Allegatis ergo sæpius ad eum idoneis hominibus rogavit, ægritudine deposita laxatisque aliquando superstitiosæ mentis miseris angustiis patriarchali se domicilio ministeriisque se dignis et sacræ potestatis exercitio redderet, illo semper abnuente acquiescere, et nescio quid perplexum respondente, quo videretur indicare offendi se nuper **292** actis, sed nec meris ac solis, verum et aliis, quæ magis innueret quam clare designaret. Ob quæ addebat orare se Augustum ne ad se venire gravaretur, convocatis eodem quibusdam e clero ac episcopis, eo numero qui sufficere ad justum de rebus gravibus congressum videretur. In eo cœtu se propositurum quid animum ureret prohiberetque a functionibus suæ dignitatis; quibus expositis si Patres censerent ministerium se proprium resumere debere, consiliis ipsorum obtemperaturum : ni id fieret, jam nunc abdicare thronum et in quiete vitæ reliquum velle transigere.

9. *Ut imperator ad ædes patriarchæ se contulerit, suaseritque ei se reddere functionibus suæ potestatis.*

Ne istuc quidem descendere in spem placandi patriarchæ imperator recusavit; atque adeo Februarii Kalendis multa nocte cum eo quem poposcerat comitatu præsto adfuit ubi is diversabatur. Causa tam sollicite obsecundandi desideriis ejus Andronico fuit, quod minime omnium volebat abdicationem quam patriarcha minabatur, imputari odio fœderis a se initi cum crale. Crediturosid enim facile plurimos; et statim in famam abiturum tantam fuisse indignitatem affinitatis ab imperatore cum Serbiæ principe contractæ, ut non aliam Joannes patriarcha dignitatis abdicandæ causam habuerit quam metum ne in ea perseverando videri posset id matrimonium probasse aut tolerabile censere; ex qua opinione ingentem orituram rerum Ecclesiæ perturbationem providebat. Ejus incommodi prævertendi studio adire patriarcham Augustus statuit, coramque ex eo cognoscere quid in se culparet; idque fecit moderatione quadam media inter humilem demissionem adulationis erga eum obnoxiæ et justæ suæ defensionis fiduciam securam. Coram patriarcha igitur cœtu suorum circumdato adfuit imperator; adfuimus et nos ibidem cum aliis. Moxque ubi consedisset Augustus, circumsedentibus sacri ordinis viris, exposuit imperatori **293** patriarcha quæ sibi displicerent, ob quæ hactenus volens in angulo mussaret, porroque paratus esset præfecturæ ipsique, si desperatio remedii sic cogeret, renuntiare sacerdotio. Ante omnia memoravit fœdus cum crale, in quo

Digitized by Google

ἐκεῖνος, ἠθετηκὼς τὴν ἰδίαν, νηπίαν οὖσαν ἀγάγοιτο· καὶ ὅτι χρυσολογεῖταί τε καὶ ἀργυρολογεῖται τὸ πᾶν, τετιμιουλκημένου μὲν τοῦ χρειώδους ἅλατος, τετιμιουλκημένου δὲ καὶ σιδήρου, συχνῶν δὲ καὶ συνδοσιῶν γινομένων, καὶ τρίτον ὡς καταῤῥονεῖται αὐτὸς ἀναφορὰς πολλάκις ὑπὲρ τοῦ δοκοῦντος δικαίου ποιούμενος. Ἐντεῦθεν δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ὑπὲρ τούτων ἀπολογίαν καταστὰς ἐπὶ μὲν τῷ τοῦ κράλη συναλλάγματι οὐκ ὀρεξιν ἰδίαν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἑαυτῷ δύνησιν ἠτιᾶτο· πολλῷ γὰρ ἥκιστα τοῦτο, ὅσῳ καὶ προσζημιωθείη αὐτὸς τὰ μεγάλα, κόριον δ' ἐκ ψυχῆς ἔστεργε καὶ ᾧ προσετέτηκει καὶ αὐτὸς καὶ μήτηρ καὶ γάμους ἑτοιμάζειν ἐγκαίρους τοὺς ἐκ ῥηγῶν ᾤετο, ἐξ ἀγκαλῶν οἰκείων ἀναρπασθὲν βαρβάρῳ τε καὶ τὰ πάντα ἀστόργῳ καὶ μηδὲν σεμνὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἔχοντι καταπροϊέμενος. Ἀλλ' ἀνδρῶν καὶ χωρῶν καὶ πραγμάτων προσηκόντων τῇ βασιλείᾳ, τῶν μὲν ἀπαγομένων ἀθλίως, τῶν δ' ἐρημουμένων ἐσχάτως, τῶν δὲ σκυλευομένων ἀναποδότως, καὶ αἱχμαλωσίας τοσαύτης τε καὶ τοιαύτης χάριν ταῦτα πράττοι καὶ παρὰ γνώμην καὶ παρὰ θέλησιν· πολλὰ γὰρ

quid ipsum offenderet protulit, criminans legitime contractum prius cralis conjugium fuisse nefarie diremptum, et injuste ab eo repudiata regis Bulgariæ filia in ejus locum substitutam infantulam ex imperatore natam. Addidit ferre se haud posse aggravari populum tributis sine modo. Nullum finem fieri auri, argenti undique nullo non e rerum genere corradendi. Subjici novis vectigalibus salem communis usus, subjici etiam ferrum; et immaniter istis exactionibus rerum vitæ necessariarum pretium accendi. Effundi mox prodige in largitiones crebras quæ avare sint extorta. Tertium his attexuit querelarum caput, contemni se nec haberi rationem supplicationum pro clientibus suarum, ubi ex officio interveniens periclitantium causis patrocinaretur oppressis, et jura destitutorum verisimilia licet nequidquam allegaret, nullo suæ neglectæ auctoritatis fructu. Adversus hæc imperator sui defensionem a capite orsus, de cralis primum fœdere disseruit, nec propria se in id cupiditate tractum, nec utilitates in se suosque privatim redundaturas inde captasse: quin potius sacrificasse se in hoc publicis commodis privatos, eosque tenerrimos, affectus. Filiolam, caput omnium dulcissimum, suas matrisque delicias, quam in spem splendidissimarum cum regum maximis nuptiarum educarent, avelli sibi passos e gremio, projicique in manus insociabilis barbari, nihil in cultu ac moribus humanum, nihil in ipso principatu magnopere splendidum habentis. Verum eo a se pretio redemptam captivitatem subditorum imperii, qui misere servitum abducebantur, provinciarum **294** Romanæ ditionis statum, quæ incursionibus desolabantur, annonam denique ac victum subjectæ sibi plebis, irreparabilibus latronum rapacissimorum deprædationibus spoliari antea solitæ. Tam acerbæ oppressionis

καὶ εἰρήνην ἀνύτειν ὅσα σίδηρος οὐκ ἰσχύει, καὶ σπονδὰς καταπράττειν, καὶ μόλις τὰς ἐκ τῶν γάμων συντακτικωτάτας οὔσας καὶ ἀσφαλεῖς, ὅσα μὴ μάχαι καὶ πόλεμος οὓμενουν κατεπράξαντο. Οὐ μὴν δ' αὖτις καὶ νόμων ἐς ἅπαν ἐκτὸς, ὡς αὐτὸν οἴεσθαι, πράττειν. Δῆλον γὰρ εἶναι καὶ κανόσι καὶ νόμοις προστεταγμένον, μὴ ἂν ἐκχωρεῖσθαι τὸν νόμιμον ἀγαγόμενον ταύτην μὲν ἀφεῖναι παρὰ μηδεμίαν αἰτίαν εὔλογον, συμπλέκεσθαι δ' ἄλλῃ· εἰ δέ τις τολμώη, αἰτίαν μὲν μοιχείας ἀποίσεσθαι τὸν τολμῶντα, τὴν δὲ συνοίκησιν εἶναι παράνομον, ὥστε τῆς πρώτης ἠθετημένης καὶ ζώσης, ὁπόσας τοὐντεῦθεν ἠγάγετο, μὴ ἐγκεκριμένας τοῖς νόμοις μηδ' ἐν γυναιξὶ νομίμοις τάττεσθαι. « Ἢ οὐ ταῦθ' οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν ἔχει; » Φησὶν ὁ κρατῶν, « Πυνθάνου τοιγαροῦν τῶν εἰδότων, καὶ πιστὸν μάνθανε ὡς οὐκ ἄλλως ἡμῖν ἐγένετο καταδέξασθαι τὸ συνάλλαγμα, εἰ μὴ καὶ ὅρκους τοὺς πρέσβεις [P. 203] προσαπῃτήσαμεν βεβαιοῦν, ἢ μὴν καὶ ἔτι περιεῖναι τὴν νομιμον ὅτε τῇ τοῦ Τερτερῆ συνεπλέκετο, καὶ ἅρτι μὴ ζῇν ὅθ' ἡμεῖς εἰς γαμβρὸν ἐτάττομεν, ὡς ἐντεῦθεν

miseratione motum sese, invitissimum quidem et inclinationi propriæ summa vi obluctantem, quod habuisset charissimum impendisse in levamentum alia nulla ratione avertendæ calamitatis, gnarum multa conventionibus effici, quæ bello ac ferro frustra tententur, fœderumque beneficio, præsertim ad stabilitatem roboratorum necessitudine nuptiali (nam isto demum glutine firmissime hominum voluntates coeunt), in commune plurima et maxima, idque tranquille ac secure, provenire commodum, quæ nec sudoribus ac periculis gravissimis laboriosissimarum expeditionum nec cruore immenso præliorum parari unquam valuissent. Nec tamen, quod falso argueretur, tantæ ac tam evidentis utilitatis gratia quidquam contra leges attentasse. Esse namque manifestum juxta scita canonum et civilium etiam sanctionum, nec licitum nec integrum viro esse, qui ritu legitimo uxorem duxerit, ea sine ulla causa idonea rejecta copulari alteri, ac si quis id attentaverit, adulterii teneri, conjugiumque hoc secundum pro illegitimo habendum, ita ut quamdiu prima sola vera conjux superstes fuerit, quotquot inde duxerit, illegitimas et pellices potius quam justas uxores fore. « An vero non ita hæc in nostro casu se habuere? » subjecit imperator, « Interroga igitur eos qui norunt, et ex vero rem cognosce. Discres haud prius nos assensos in matrimonium filiæ cum crale, quam legatorum, prout exegeramus, inde ad nos missorum juratis testimoniis comperimus et fuisse adhuc in vivis legitimam cralis uxorem quando is filiam Terteris in contubernium ascivit, et eamdem jam vivere desiisse, quando **295** nos cum generum fecimus. Ex quibus est manifeste consequens et filiam Terteris nihil nisi pellicem, et nostram, utcunque infantulam, justam legitimamque Serbiæ principis sponsam exstitisse. Porro

Digitized by Google

τὴν μὲν συμβαίνειν εἶναι παράνομον, τὴν δ' ἡμετέραν, εἰ καὶ νηπίαν, ἀλλ' οὖν ἔννομον. Καινοτομεῖσθαι δὲ καὶ χρόνον, ὡς οἶδατε, ἐπὶ τοῖς βασιλικοῖς κήδεσι, φέρουσι καί τι σύνοισον πάντως διὰ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης κατάστασιν. Τέως δὲ καὶ οὕτως ἐχόντων ἡμῶν τῆς ἀπολογίας ἡμῖν μὲν καὶ ταῦτα καὶ πλείω πράττειν ἀνάγκη πρὸς τὸ συμφέρον κοινόν, εἰ καὶ λυπήρ' ἄττα ξυμπίπτοιεν, ὡς ἀλγεινὸν καὶ τόδε διαφερόντος· ὑμῖν δὲ προκείσθω καὶ αὖθις εἰς γκέψιν, καὶ ὃ δόξειεν ἂν μόνον μετ' εὐλόγου τοῦ αἰτιάματος, συγχωρῶ γίνεσθαι. Βασιλεῖ γὰρ εἶναι ἢ πατέρας ἑτέρους τῶν νόμων ἢ παῖδας ἄλλους Ῥωμαίων ἁπάντων οὐκ οἶμαι. » Ταῦτ' ἔλεγε βασιλεὺς, καὶ ἐδόκει πιθανά τε λέγων, καὶ τὰς γνώμας τῶν πολλῶν ἔπειθε. Δεύτερον τὰ περί τε τοῦ ἅλατος καὶ σιδήρου καὶ χρυσολογιῶν ἑτέρων ἀπελογεῖτο, τὴν χρείαν προβαλλόμενος καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς ἀνάγκην, ὡς οὐδὲν τῶν δεόντων ἄνευ χρημάτων πεφυκὸς ὂν γίνεσθαι. Μηδὲ γὰρ αὐτὸς χρυσὸν ἀγαπᾷν μηδ' ἄργυρον τὸ παράπαν, εἰ μὴ βοηθοῖεν χρείαις ταῖς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων. Παρ' ἣν αἰτίαν ἐκλελοιπότων χρημάτων καὶ ῥόγας συνήθως διδομένας παρακατέχεσθαι, A καὶ προσεξευρίσκειν ἀνάγκη πόρους εἰς συλλογήν, Ἵνα γοῦν καὶ κινοίμεθα, ἔλεγεν. Ἐπῆγε δὲ καὶ βασιλεῖς ἀρχαίους, καὶ μᾶλλον τὸν Ἰωάννην, ὁπόσην τὴν ὑπὲρ τῶν χρημάτων εἶχε σπουδήν, ὡς ἐγκληθὲν παρά των ὅτι χρήματα εἰσκομίσαντες οὐκ ἐξαπινάιως παρὰ τῶν ἐν τῷ κοινῷ ταμιείῳ ἐχόντων τὴν ἐνοχὴν προσδεχθεῖεν, ὀργὴν προστριβῆναι τοῖς μὴ παρευθὺς δεξαμένοις τόσην, ὥστε καὶ ἑνὸς εἰς Λαζοὺς φυγόντος θατέρῳ πληγὰς ἐκ προστάξεως ἐντεινάντων συμβῆναι τῷ τότε ἡμερῶν ὀλίγων τεθνάναι. Παρῆγε δὲ καὶ μάρτυρα τῶν λεγομένων τὸν τότε λογαριαστὴν τῆς αὐλῆς Ἄγγελον. Οὗ καὶ παρευθὺς ἐπὶ τούτῳ οἴκοθεν εἰσκληθέντος, τὸ μὲν εἰσελθεῖν καὶ αὐτὸν εἰπεῖν οὐκ ἐνεχώρει γίνεσθαι· ὀφφικίῳ γὰρ τετιμημένων τῶν ἄλλων καθημένων ἐκεῖνον ἵστασθαι B οὐκ ἐδίκαιου ὁ βασιλεὺς, καθέζεσθαι δὲ πάλιν εἰσιόντα παραχαίριον ἔδοξε. Διὸ δὴ καί γε τῷ συγγραφεῖ τῶν τοιούτων, καὶ δευτέρῳ τῶν ἐκ τοῦ κλήρου καὶ αὐτῷ τιμίων, παρὰ βασιλέως ὥριστο ἐξελθόντας ἐρωτᾷν καὶ πυνθάνεσθαι τούτου περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς ἔλεγε. Καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ ἐμαρτυρεῖτο τὸ λεγόμενον [P. 204] ἀληθὲς, πλέον εἰπόντος ἐκείνου καὶ

quidquid inest novitatis præfestinato matrimonio puellulæ impubis, par est condonari principibus, qualium connubia in hoc privatam excedunt sortem, quod intervallis observationibusque temporum minus addicte, ut scitis, obsequantur. Quo in genere si liberis eorum inclinationibus defertur, et solum quia ipsis libet, certorum interdum rituum rigide a cunctis alioqui cæteris exigi solitorum gratia illis egregiæ privilegio dignitatis nullo non ferente fit, quanto iis tunc æquius ignoscatur, quando inæstimabile commodum securæ pacis in longi constantiam temporis fixæ quadam minus forte usitata præcocitate nuptiarum reipublicæ, ni sic facerent, periclitaturæ, imo gravissime laboraturæ redemerint? Redemerint autem, ut nos nunc, acerbo pretio gravis domesticæ jacturæ et charissimi capitis deplorabili longum impendio. Sed hæc nostra regnantium sors est, quibus conditio principatus officium ac necessitudinem injungit hæc et plura quantumvis ærumnosa molestaque pro communi utilitate subeundi. Peroravi hactenus Serbici fœderis causam, et quid in eo eurque fecerim exposui, vestris de integro sententiis permittens quid nunc circa hoc a me fieri velitis, paratus ad nutum vestrum emendare ac quoad potero refringere, si quid ibi reprehensibile rationibus idoneis monstraveritis. Nihil excipimus, prompti ad omnia sine ullo privatarum necessitudinum aut affectuum respectu : imperanti enim alios parentes esse quam leges, filios alios quam Romanos universos, equidem non puto. » Hæc locutus imperator probabilia dixisse visus est, et multorum in suam sententiam assensum traxit. Aliud accusationis sui caput de sale ac ferro aliisque auri exactionibus deinde purgavit, ærarii egestatem obtendens et ineluctabilem necessitatem grandis pecuniæ in res communis utilitatis expendendæ. Ejusmodi quippe negotiorum eam esse naturam ut sine nummorum impendio confici nequeant : **296** se nec aurum plane amare nec argentum, nisi quatenus juvandæ reipublicæ vim habeant expedienda facultate salutarium publice consiliorum. Justum auri usum se carendo tristi diu experientia probasse, C jampridem coactum pensiones ministris reipublicæ olim decretas et ex longo solvi summa fide solitas detinere; quæ ipsa odiosissima parcimonia cum non sufficiat expediendis quibus status et salus imperii ematur sumptibus, aliquam utique inveniendam extundendæ undecunque pecuniæ rationem. Quam autem hanc aliam a collatione subditorum comminisci quis valeat? « Sed commoveamus, age sane, subjecit, disputationem, retorto ad memoriam principatuum retro lapsorum a nostri hodierni experientia mentis intuitu. » Induxit hic imperatores antiquos, et maxime Joannem, demonstrans quantum huic studium fuerit pecuniæ congregandæ, eo quidem usque ut delata ei aliquando querela per quosdam convehentium pecuniam publicam de negligentia custodum ærarii, D accipere statim eam et intro recondere differentium, tanta ira exarserit in ministros duos talis indiligentiæ compertos, ut eorum altero metu supplicii, ad Lazos fuga delato, comprehensus alter tot tamque gravibus jussu Augusti concisus plagis fuerit, quæ verisimilem opinionem multorum fecerint ejus obitum paucis diebus post secutum isti flagellationi tribuentium. Rei sic gestæ testem protulit tunc logariastem aulæ Angelum, quo ad hoc ipsum profitendum statim domo accito, cum quædam obstaret inconvenientia ne is intro admissus coram cœtu appareret (quoniam hinc quidem virum officii honore decoratum stare aliis consi-

Digitized by Google

τὸν τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν καί γε τὴν τοῦ θανάτου νόσον τῷ τελευτήσαντι· τέσσαρας γὰρ ἡμέρας καὶ αἱμόῤῥοιαν ἐπισυμβᾶσαν τῷ αἰκισμῷ τὴν τοῦ θανάτου αἰτίαν προσεμαρτύρει. Ἦκε δ' ὁ λόγος καὶ τῶν περὶ τῶν ἀναφορῶν, καὶ μεθ' ὅτι πλεῖστα δὴ τὰ λεχθέντα, ἐφ' οἷς ὁ βασιλεύων ἐδείκνυ τὸ πρὸς τὸν πατριαρχην συγκεχωρηκὸς ἐφ' ἅπασι σχεδὸν ἢ τοῖς πλείστοις, διήρει τὰ προσαναφερόμενα, καὶ ἄλλα μὲν ἐτίθει τὰ κατ' ἀνάγκην προκείμενα, ἃ μηδ' εἶναι δίκαιον παρορᾶσθαι διὰ τὴν κατὰ τὸ δίκαιον δυσωπίαν, ἄλλα δέ γε τὰ κατὰ χάριν προτεινόμενα εἷς γε λύσιν, ἐφ' οἷς καὶ ὑπακούοντος μὲν χάριν εἶναί οἱ, μὴ κατανεύοντος δὲ μὴ δοκεῖν δικαίως λυπεῖν τὸν ἀποτυγχάνοντα. Συνάπτειν δὲ ταῦτα πατριάρχην, καὶ ἐν ἡγεῖσθαι τὰ τρόπον ὁρισμάτων Μυσῶν καὶ Λυδῶν διιστάμενα, καὶ διὰ τοῦτο λυπεῖσθαι εἰ ἔν τισιν ἀσυγκάταινος εἴη ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔχειν τὸ εὔλογον ἰσχυρίζετο. Τέως δὲ καὶ καθυπόσχεσιν ἐπενέγκας ὡς εὐμενῶς ἐντεῦθεν καὶ ἀκούοιτο καὶ συμπράξειε, διαλύειν τε τὴν λύπην ἠξίου καὶ μικροψυχίας πάσης ἀπαλλαγέντα

A τῆς τιμῆς ἔχεσθαι. Ταῦτ' οὖν ἐκεῖνος λιπαρῶς ἠξίου, καὶ τοὺς ἄλλους εἶχε ξυναξιοῦντάς τε καὶ συμπείθοντας. Κἀντεῦθεν ὁ γηραιὸς ἐκεῖνος μαλακισθεὶς (ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις καὶ τὴν γνώμην εὐένδοτος), παροτρυνθεὶς εἰς τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἰδίων κατανεύει, καὶ βασιλεῖ ἀξιοῦντι πείθεται, καὶ καθυπισχνεῖται αὐτίκα ἐκεῖ μόνον μείναντα ὑπ' αὐγὰς τὰς πρώτας τὸ πατριαρχεῖον καταλαβεῖν. Γέγονε τοῦτο, καὶ ἡ τῆς Ὑπαπαντῆς ἑορτὴ τὸν πατριάρχην ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὁρᾷ.

ι'. *Περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἔφεσου Ἰωάννην.*

Ἀλλ' οὐκ ἦν καὶ ἐσαῦθις τὸν τοῦ Τελχῖνος ἠρεμεῖν φθόνον, [P. 205] ἀλλ' ἔαρος ἐνστάντος ἐντεῦθεν καὶ τῶν πασχαλίων διελθουσῶν ὁ περὶ τοῦ Ἐφέσου Ἰωάννου λόγος κινεῖται. Καὶ βασιλεὺς μὲν αὐτὸς ὁμολογῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτεῖν, — μηδὲ γὰρ εἶναι ἄλλον τὸν καθαιρήσοντα, ἀλλὰ μόνον τὸ σφέτερον θέλημα διὰ τὸ ἐπὶ τοῦ Γρηγορίου σκάνδαλον, μὴ τοῖς

B

dentibus haud æquum censebat imperator, rursus autem sedere ibi eum qui non ad censendum de negotiis propositis, sed ad brevis responsi statim expediendam redditionem vocaretur, intempestivum videbatur) scriptor hujus historiæ et alius e clero, et ipse **297** ab Augusto magni habitus, jussi ab eo sunt egredi et foris interrogare logariastem de iis quæ dixerat imperator. Factum id est; et logariastes suo testimonio prolixe fidem astruxit sinceræ veritatis allegatis ab Augusto: exsequens etiam circumstantias numeri dierum et morbi ac modi mortis ejus qui sic obiisse dictus esset, aiens videlicet quarto die postquam vapulaverat hunc efflasse animam, nec aliam ei fuisse mortis causam quam fluxum sanguinis e plagarum inflictione secutum. Hinc jam ad tertiam patriarchæ de imperatore querelam neglectarum suarum pro clientibus precum processit oratio. Ibi postquam imperator verbis plurimis ostendit propensissimam suam non in plerisque solum, sed plane in omnibus erga patriarcham indulgentiam, distinxit genera supplicationum quæ sibi offerri contingeret. Alias enim necessitatem habere juris stricti, et ea poscere quæ sine injustitia negari haud possent. Has a se negligi nefas esse ultro confiteri propter debitam æquitati a principe reverentiam. Verum alterius quoque generis preces esse minime debita beneficii nomine rogantes. In his, ut benigne annuentis liberalitatem principis ejus imputari gratiæ par est, ita recusatio libertate utentis in renuendo sua nullam videtur offerre justam dolendi aut conquerendi causam non assecuto quod optarat. Confundere porro patriarcham et in unum hæc miscere, non minori alioquin ab invicem intervallo dissita quam quo Mysorum, ut dici solet, Lydorumque fines distant. Ac propterea ægre ferre si quando minus morigerum ad omnia quæ postulat experiatur imperatorem; in quo plus

C

D

æquo sibi arrogare ipsum, ac ultra quam recta ratio sineret appetendo provehi, affirmavit Andronicus et multis evincere contendit. Subjunxit nihilominus promissionem facilioris in posterum exorabilitatis, ostendens plane sibi esse decretum et benigne audire patriarcham quoties deinceps **298** se adiret, et ei gratificari efficiendo quæ vellet. Tantum oravit, ut laxata contractione animi, et omni ægrimonia suspiciosaque tristitia deposita, resumeret exercitium suæ potestatis, et honoribus tali sacerdotio debitis coli se sineret. Hæc lætus renidensque imperator cum diceret, adjuvantibus pro se quoque cunctis qui aderant, et communi assensu eadem rogantibus, emollitus denique senex est; erat enim revera flexibilis ad suasiones amicorum, vir haud præfractæ mentis, nec præjudicatorum pertinax sensuum: sed et hanc hominis ad æquis acquiescendum pronitatem familiares tunc ejus promoverunt, ipsum, ut persuaderi sibi pateretur quod omnes optabant, adhortantes. Annuit ergo postulatis imperatoris, et ei promisit se non plus in quo erat hæsurum loco, quam quantum nox tum intempesta cogeret; primo diluculo in ædes patriarchales remigraturum. Nec pollicitis fides abfuit: nam postridianum Hypapantes festum patriarcham ministeriis sacris redditum rursus vidit in ecclesia.

10. *De causa Ephesii Joannis.*

Quanquam ne perpetuum sic restituti officio præsulis gaudium foret, haud abstitit invidi dæmonis malignitas denuo conari. Cæterum vere inde consecuto et Paschalibus feriis elapsis, causa Joannis Ephesii retractari cœpta est. Ac imperator quidem ultro pœnitens fatebatur inique ab se cum illo actum, quippe qui ejus falso insimulati participationis scandali Gregoriani, eoque adacti ad renuntiandam dignitatem, volens abdicatio-

Digitized by Google

ἄλλοις κἀκείνου συμβαίνοντος ἐφ' ᾧπερ ὁμολογεῖν εἶναι ἐκεῖνον πυρρήσια μηδὲν σφαλέντα ἐπὶ τοῖς δόγμασιν, ἔπειτα δὲ τὴν ἐκείνου παραίτησιν δέχεσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο ὑψίθρονον ὄντα βασιλεὺς ἐπίτηδες ὑπεχάλα καὶ τῇ κέλλῃ παρέδυεν. Αὐτὸς γοῦν ἀναλαμβάνων τὴν τιμὴν ἐκείνῳ ἤθελεν ἀνορθοῦν, ἐκεῖνο διδοὺς ὃ καὶ ὠργισμένος προσαφῃρεῖτο, τὴν εὐμένειαν. Ἀρχιερεῖς δὲ, πλὴν τοῦ Φιλαδελφείας καὶ τοῦ Σμύρνης, οὐκ οἶδα εἰ καὶ τρίτου ἑτέρου, βασιλέως λύοντος τὴν ὀργὴν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἔκρινον ἔχειν ἐκεῖνον τιμῆς. [P 206] τό τε δίκαιον δυσωπούμενοι, καὶ ἀδρὸς ὄντος ἐκείνου τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον οὐχ ἥκιστα ἱκανοῦ καὶ χρειώδους ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μέγιστα· μηδὲ γὰρ ὅλως ἰσχῦσαι τὰ κατ' ἐκείνου ἐπ' Ἀθανασίου πατριαρχοῦντος κεκινημένα, ἀλλ' ἡμιτέλεστον μεῖναι τὴν χρίσιν διὰ τὴν τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τοῖς ἐνισχύρως κινουμένοις ἀμφιγνωμόνησιν. Καὶ οἱ μὲν οὕτως ἐδικαίουν τὸν ἄνδρα, πατριάρχης δὲ καὶ ὁ Φιλαδελφείας (ὁ γὰρ τρίτος ὁ Σμύρνης ἐγκλήματι καθοσιώσεως ὑπαχθεὶς ὡς εὐλογήσας τὸν Μαλάκην — Μαλάκης δ' ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ τὴν Σμύρνην ἐκείνῳ κατέχων, ὃς δὴ καὶ πεφόνευτο ὕστερον — ἐκινδύνευε καὶ ἀργὸς ἦν) τέως ἄμφω πατριάρχης τε καὶ ὁ Φιλαδελφείας ἀντέτεινον,

καὶ ἓν τι τῶν ἀδυνάτων εἶχον τὸν Ἰωάννην ἀποκαθιστᾶν. Ὅθεν καὶ μεταξὺ τούτων μεγίστη φιλονεικία ἤρξατο ἀναφύεσθαι, ὥστε καὶ ἀπειρηκότα τὸν πατριάρχην ἀποχωρῆσαι καὶ πάλιν εἰς τὴν τῆς Παμμακαρίστου μονὴν τὸν τῆς συνόδου ὄχλον εἰς τοῦτο. Ὁ γὰρ βασιλεὺς μαλακῶς ἀντείχετο καὶ πατριάρχην κατὰ τὸ εἰκὸς ἐφυλάττετο, ὡς εἶχεν ἀποκρουόμενος.

ια'. *Περὶ τῶν κατὰ τοῦ πατριάρχου κατηγοριῶν τῶν ἀρχιερέων.*

Ἐκείνου γοῦν ἰδιάσαντος καί γε τὴν θύραν ἀποκεκλεικότος τοῦ μή τινα εἰσιέναι τῶν ἔξωθεν κατὰ χρείαν δῆθεν ἀναφορᾶς ἢ καὶ κρίσεως, οἱ ἀμφιγνωμονοῦντες ἐκείνῳ ἀρχιερεῖς δόξαντές τι ποιεῖν ἱκανὸν ἐπ' ἐκεῖνον, καὶ τοῦ Ἐφέσου συνεργοῦντος σφίσι πλαγίως, τόμον συντάττουσι μέμψεως καὶ βασιλεῖ ἐγχειρίζουσι, τὴν βασιλέως ἐντεῦθεν ὑποχαλᾷν καὶ ἐκλύειν πρὸς ἐκεῖνον πειρῶντες διάθεσιν. Αἱ δὲ μέμψεις, ὅτι εὐταξίας ἀπαιτουμένης, εἴπερ ἐν ἄλλοις, κἀν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας πράγμασι (ταύτην γὰρ καὶ τοὺς Πατέρας διὰ τῶν οἰκείων συνιστᾷν κανόνων), [P. 207] κατ' οὐδὲν ὅλως τῷ πατριαρχεύοντι μεμέληκε ταύτης. Κρίσεις μὲν γὰρ ἃς αὐτοὶ συνοδικῶς

nem recepisset, thronoque sic dejectum cella inclusisset. Quam suam injustitiam ut quamprimum agnoscebat emendaret, profiteri se nunc palam Joannem Ephesinum minime assensisse cæteris in pace inita cum Gregorio, neque quidquam erroris contra dogma conscivisse. Tum quod erat tali declarationi consequens, idem Augustus retexere male orsa et restituere in integrum dignitatique reddere quem perperam evertisset voluit, **299** ultro ei concedens quod iratus abstulerat, suam videlicet benevolam gratiam. Porro antistites (exceptis Philadelphiensi, Smyrnensi et tertio forte quodam alio) nihil causæ putabant superesse quominus Ephesinus, reconciliato jam ipsi Augusto, protinus honorem amissum rite ac jure suo resumeret. Ad quod cum æquitate ipsa rei movebantur, tum viri reverentia, virtute ac doctrina insignis, maximeque utilis iis dotibus ad res, ut tum erant, Ecclesiæ componendas vel stabiliendas. Neque enim rata esse aut omnino valere, quæ Athanasio patriarchatum gerente adversus eum fuissent mota, sed imperfectum et dilata sententia pendens adhuc manere judicium, idcirco quod antistitum suffragia, ob invalidas objectorum ipsi criminum probationes in incerto hærentium, haud unquam legitimo numero ad ejus damnationem concurrissent. Atque hi quidem sic Ephesinum omni crimine liberum, et hoc ipso restituendum sedi suæ videri debere contendebant. At patriarcha et Philadelphiensis vehementer obsistebant. Erat et tertius Joanni contrarius Smyrnensis: sed parum poterat, ipse sacerdotio suspensus et læsæ majestatis citatus reus, ac nondum purgato crimine periclitans. Accersitus autem fuerat per-

duellionis ob impertitum ecclesiastica benedictione Malacam quemdam, participem et ministrum rebellionis Philanthropeni, cujus nomine Smyrnam occupatam tenuerat, postea interfectus. Præcipui ergo et efficaciores oppugnatores Ephesini erant patriarcha et Philadelphiensis. Hi omnino negabant fieri posse ut is reponeretur in throno. Ardescebatque majorem in modum inter hos aliosque ea de re contentio, adeo quidem ut offensus jurgio et pertæsus synodalium rixarum iterum patriarcha secederet in Pammacaristi monasterium, imperatore mollius agente pro Joanne, metu offendendi **300** patriarchæ, quem observare perseverabat, cavens irritare hominem, sed ejus tamen impetus in Ephesinum quam poterat moderatissime retundens.

11. *De accusationibus patriarchæ impactis ab episcopis.*

Patriarcha igitur privatim agente, ac obseratis pertinaciter valvis neminem eorum admittente qui aut petendæ interventionis aut judicii causa aditum ad eum poscerent, antistites contrariæ ipsi factionis aliquid ad rem quam promovebant utile se acturos rati, cooperante oblique Ephesino, libellum conscribunt querelarum in patriarcham, eumque Augustis porrigunt, ita se quod conabantur, non sine spe successus tentaturos arbitrati, aut exstinguere penitus aut aliquantum debilitare patriarchæ apud Augustum seniorem gratiam. Capita hæc erant querelarum, quod cum bene ordinata dispositio ministeriorum ac functionum unice requireretur non minus in aliis quam in ecclesiasticis negotiis, unde hanc Patres propriis canonibus commendassent, eam tamen patriarcha funditus negligat. Quæ

Digitized by Google

ἀποκαθιστῶσιν, ἐκεῖνος μόνος ἐξαλλάττει, καὶ δι' A οἰκείας γραφῆς τὰ τοῖς δόξασιν ἐναντία διακελεύεται, καὶ ἐκκλησίας κεχηρωμένας τῶν προεστώτων. αὐτὸς ἐξεπίτηδες τὰς ἐπ' ἐκείνας ψήφους ὑπερτιθέμενος, πέμπων σφετερίζεται τἀκείνων, καὶ τὰ μὲν ὡς βούλεται διατίθεται, τὰ δὲ καὶ δίδωσι τοῖς ἐπ' ἐκείνοις καταστᾶσι. Τὰ δέ γε τῆς οἰκείας ἐκκλησίας τῷ σφετέρῳ υἱεῖ ἐγχειρίσας Ἐφραὶμ ὕλην δίδωσι τούτῳ κακίας τοῖς ἐκεῖθεν λήμμασι, μὴ οἰκονόμον κατὰ τὸ σύνηθες καθιστῶν, παρ' οὗ δὴ καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας διεξάγοιτ' ἂν πράγματα. Καὶ πόλλ' ἄττα τοιαῦτα γράφοντες ὑπαίτιον δεικνύειν ἤθελον τὸν τέως σφᾶς ἀποπροσποιούμενον. Ταῦτα βασιλεῖ δεξαμένῳ τὸ πολὺ ἐπῆρε καθυφιέναι τῆς διαθέσεως, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ ἀπολύειν παντάπασιν ἔγνω, ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν ὑφιέναι καὶ ἐνδιδόναι, ἣν πως ἀνακάμπτειν βούλοιτο, μὴ B μέντοι γε ὡς τὰ πρῶτα λιπαρῶς ἀξιοῦν καὶ καταναγκάζειν ἢν δ' ἐπανήκοι, δέχεσθαί τε καὶ οἱ τοὺς ἀρχιερεῖς ὁμονοεῖν πείθειν ἅμα καὶ τῷ τὰ αἰτιάματα θεραπεύειν κελεύειν. Τὰ γὰρ τοῦ Ἀθανασίου κέντρα τὴν οὐλὴν ὑπέκνιζε· μηδὲ γὰρ ἔχειν ὅλως αὐτὸν εἰρηνεύειν καὶ τὰς ἀρὰς λύειν, ἃς οὕτως ἐμπεριεσκέπτως καθίστη καὶ φρικτῶς ἀφώριζε, μὴ τὸν θρόνον καὶ αὖθις ἀπολαβόντα, καὶ ταῦτα μηδὲ τῷ παρ' αὐτοῦ τῆς λύσεως γράμματι τὸ ἅγιος προστιθέντα κατὰ τὸ σύνηθες τῷ τοῦ βασιλέως ὀνόματι, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἠρέμει ἐν τοιούτοις καιροῖς τοῦ σκανδάλου, ἀλλὰ τὰς θύρας ὑπανοιγνὺς τῆς μονῆς πολλοῖς ἐπήρκει πενομένοις ἐκ τῶν τυχόντων. Ἦλν δὲ ἄρα ταῦτα τοῦ μέλλοντος προκεντήματα, καὶ ἡ παλίμπους ἐφήδρευε δίκη μηδὲν ἐπαΰουσι. Τότε δ' ἦν ταῦτα, οὐ μὴν δὲ καὶ ἐς ἅπαν τῷ πατριάρχῃ ἠγνόητο τὰ τοῖς ἀρχιερεῦσι πραττόμενα. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τῆς τιμῆς περιποιούμενος ἑαυτῷ αὐθορμήτως ἔγνω

enim ipsi synodice legitimo suffragiorum concursu decreverint, ipse solus immutat, et proprio rescripto communiter statutis contraria imperat. Præterea ecclesias pastoribus viduatas, dilatis de industria canonicis per suffragia electionibus præsulum substituendorum defunctis, ipse sibi usurpat, missis qui nomine suo proventus earum tollant; et partem horum pro libitu absumit, partim iis condonat quos istis administrationibus præfecit. Quin et res Ecclesiæ propriæ dispensandas pro arbitrio permittens filio suo Ephraimo, ansam ei et materiam ad male agendum præbet, occasione lucrorum quæ inde sibi congerit, cum C pro more debuisset ejusmodi procurationem œconomo ad id lecto commendasse, viro idoneo, cujus fideli **301** et prudenti judicio administratio bonorum Ecclesiæ recte ac prout decet gereretur. Hæc et multa ejusmodi libellus episcoporum continebat, quibus studebant reum aut saltem suspectum apud imperatorem reddere patriarcham, a quo se participatione consiliorum exclusos et quasi abdicatos dolebant. Ea cum accepisset imperator, remisit ille quidem multum de illo vehementi affectu quo prius patriarcham amplectebatur, non tamen ut dejicere illum throno plane decerneret: quin potius statuit benigna tractatione ipsum et indulgentia pellicere, si posset, ad resumendum exercitium patriarchalis potestatis, certus tamen non descendere amplius, uti antea fecerat, usque ad preces humiles et declarationes quæ possent reluctantem cogere, obfirmatæ ad impetrandum voluntatis; satis existimans nunc fore, si post benignam invitationem reverti quo vocabatur ultro annuentem benevole susciperet, eique conciliare adversos antistites studeret suadenda iis cum illo concordia, dandaque opera ut objecta ei crimina justis purgationibus diluerentur. Ne ultra hæc conari nunc quidem curaret, neve abhorreret nimium a mutatione præsulis, faciebant infici dudum ejus animo et necdum evulsi penitus scrupuli ex illa fulmina- tione dirarum atque anathematum quam Athanasius chartis abstrusis indiderat. Coaluerant quidem utcunque vulnera formidinum illarum, non tamen ita ut non interdum cura inde superstitioso principi supervacanea renascens obductas quasi refricaret cicatrices, sollicitaretque reputantem haud videri vere unquam expatriarcham illum soluturum quod ligaverat, et horribiles illas exsecrationes rite legitimeque remissurum, nisi reponeretur in sede potestatemque reciperet eamdem qua tunc erat præditus cum illa scriberet. Nam declarationem istam, qua sedatæ tunc conscientiæ multorum essent, apparere convicio expressam ab invito, nec periculum abesse quin uti vi extorta, cassa effectu et nullius esset roboris. Pellucere quin etiam, si quis introspiciat attentius, signa male dissimulatæ talis in ipso Athanasio sententiæ arcanæ. Cur enim ille litteris de hoc editis omisisset imperatoris nomini consuetum sancti adjunctum apponere, nisi vellet subindicare haud opinari se illum rite per has ac vere intortorum in ipsum per priores anathematum feralibus vinculis solutum? Quid quæ nunc agere diceretur, an non idem ipsum innuebant? Audiebatur enim, ex quo erant istæ **302** de patriarcha qui nunc rerum potiretur controversiæ motæ, suæ prius clausæ D cellulæ fores hiare passum esse; admisisse quin etiam clanculum et subsidiis opportunis populariter demeruisse inopes e plebe quospiam: quæ indicia esse minime acquiescentis fortunæ præsenti, et thronum inde excidisset respectantis. Tales curæ intime versantes mentem nimium facilis ad sensum religionis omnem Andronici Augusti senioris quasi præludia erant certaminis instantis et primæ commotiones in proximo insidiantis sine ullo sui sensu vindictæ, at mox erupturæ in nihil minus opinantes, ad restituendum qui ceciderat. Hæc tunc erant: quid secutum sit, dicetur. Quod nunc instat, haud prorsus latuere patriarcham quæ ab episcopis in ipsum cudebantur. Quare curam ingressus retinendi asserendi-

Digitized by Google

πρὸς βασιλέα παραγίνεσθαι, καὶ προσώπῳ γνησίῳ ἐντυγχάνοντα εὐμενίζειν [P. 208] τῷ αἰδῷ προσβαλεῖν.

ιβ'. *Ὅπως πρὸς βασιλέα ὁ πατριάρχης ἀπήντα καὶ μὴ κληθείς.*

Ταῦτα διανοηθεὶς ἐπὶ ἵππου πρὸς ἑσπέραν εἰκοστῆς πέμπτης μηνὸς Ἐλαφηβολιῶνος βασιλεῖ πρόσειτιν. Ὁ δὲ καὶ δέχεται τοῦτον ἀσμένως, καὶ τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνει πρὸς εὐλογίαν, καὶ καιρὸν οἰηθεὶς ἐκεῖνον εἶναι τῆς σφῶν καὶ ἀμφοτέρων πρὸς τὴν τῶν Παλαιολόγων μονὴν ἀφίξεως τῆς ἑορτῆς ἕνεκα, συμπαραλαβὼν, συνέρχονται καὶ ἀμφότεροι. Εἶτ' ἐκεῖθεν, ἐπεὶ τρίτη τῆς ἑβδομάδος ἦν καί γ' ἐξ ἀνάγκης ἐκ πολλοῦ τῷ βασιλεῖ ἦν τῇ τῶν Ὁδηγῶν μονῇ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν παραβάλλειν προσκυνήσεως ἕνεκα, συνιόντες ἅμα, αὐτὸς μὲν τὴν ἀναγκαίαν ὁδὸν ἐξήνυε, πατριάρχης δὲ τὸ πατριαρχεῖον καταλαμβάνει, διαδοθέντος λόγου, ὡς καὶ αὐτὸς ὕστερον ἐν οἷς πρὸς βασιλέα ἔγραφε καὶ τοῦτ' ἐδήλου, ὅτι καθήμενος μόνος ἰδίᾳ ὕπαρ σχεδὸν, οὐκ ὄναρ, φωνῆς ἀκούει παιδὸς ἐπιστάντος, ὡς ἔδοξεν, « Εἰ φιλεῖς με, Πέτρε, ποίμαινε τὰ ἀρνία μου. » Ἦρ' ἦν αἰτία καὶ ἐλθεῖν αὐθωρὶ καὶ βεβαιοῦν ἔτι μὴ ἂν ἐξελθεῖν ἐντεῦθεν, εἴ τι καὶ γένοιτο. Τότε δὴ καὶ τῶν ἀρχιερέων οἱ μὲν ἐδέχοντο τοῦτον, οἱ δ' ἀφηνίαζον ἐπ' αἰτίαις ταῖς οὐ τυχούσαις τιθέντες· τὸ μὴ συμφωνεῖν ἐπὶ πολλοῖς σφίσιν ἐθέλειν τοῦτον, ἀλλ' εἶον μένειν αὐτόνομον. Ὑπερκρούοντο δὲ ταῦτα λέγοντες τὸ κατὰ τὸν Ἐφέσου Ἰωάννην τοῦ παντός γε μᾶλλον· μηδὲ γὰρ συμφωνεῖν ἐθέλειν, ὅ τι καὶ πράττοιεν, ὑπὲρ τούτου. [P. 209] Βασιλεὺς τοίνυν τὸ πρὸς τὸν πατριάρχην τιμητικὸν συντηρεῖν καὶ αὖθις ἐθέλων συχνάς τε προσόδους πρὸς αὐτὸν ἐποιεῖτο, καὶ τοὺς ἀρχιερέας μεταπεμπόμενος τὴν τῆς γνώμης σφῶν ἀνοίδησιν ἐξωμάλιζε πολυτρόπως, οἷς δὴ πολυωρεῖν εἶχε τὴν τοῦ πατριάρχου σύστασιν· προσυπέσχετο δὲ καὶ ταῦτα γίνεσθαι μετ' εἰρήνης καὶ διορθοῦσθαι τὸ πλημμελούμενον. Καὶ οἱ μὲν ἑκόντες ἄκοντες, τοῦτο μὲν τῇ παρὰ βασιλέως βίᾳ, τοῦτο δὲ καὶ τῷ ἀπαραιτήτῳ τοῦ πράγματος, ὑπεκλίνοντο, καιρὸν δ' ἐτίθουν καὶ αὖθις ἀνακινεῖν τὰ μεταξὺ κείμενα καὶ ζητεῖν διόρθωσιν.

que sibi patriarchatus, prævertere decrevit adireque protinus Augustum, ultroque offerendo sui conspectu, citra suspiciosa internuntiorum tentamenta, propria coram facie verecundoque diluere congressu quidquid malevolæ delationes animo principis in se forte offensionis allevissent.

12. *Ut imperatorem patriarcha non vocatus adierit.*

Ab his sic apud se decretis, equo conscenso, sub vesperam die i vicesimæ quintæ mensis Octobris ad imperatorem se confert, qui et cum benevole excepit, et caput ipsi ad benedictionem inclinavit; ratusque tempus illud esse quo convenirent ambos ipsos ad Palæologorum monasterium simul proficisci celebrandi illic festi gratia, eo ipsa sociati invicem iverunt. Ac quoniam feria numerabatur tertia, quali die ex longo usu necesse erat imperatorem proficisci ad Hodegorum monasterium venerationis causa, quadam inde viæ parte communiter confecta digredientes, imperator quidem necessarium, uti consueverat, iter peregit, patriarcha vero patriarchali domicilio se reddidit, dicta jam tum fama visi cujusdam divinitus oblati patriarchæ, quo is motus fuisset ad resumendam, contra quam prius decrevisset, cum habitationem tum administrationem ejus dignitatis propriam. Jactatum quippe vulgo est (et id postea ipse Joannes **303** Cosmas scriptis ad imperatorem litteris affirmavit) ipsi suo in successu considenti, palam per vigiliam, non autem in somnio, auditam clare vocem pueri superne astantis, ut videbatur, verba ista proferentem: « Si amas me, Petre, pasce agnos meos [1], » qua ille manifesto auditu percepta, intellectoque quid juberet, eadem hora omisso secessu prodiisse patriisseque patriarchales ædes, ac plane statuisse nunquam inde amplius, quidquid demum accideret, recedere. Tunc porro episcoporum alii quidem patriarcham ad exercitium potestatis redeuntem consueta submissione exceperunt, aliis subjicere se illi ac communicare præfracte recusantibus; cujus suæ rebellionis causas, ut ipsis videbatur, non aspernandas allegabant, quod nempe in multis convenire cum ipsis Joannes nollet, sed velut sui juris, pro arbitrio cuncta gerendi sibi et arrogaret et assereret libertatem. Innuebant hæc dicentes negotium Joannis Ephesini, in quo videlicet potissimum ista independentis usurpatio auctoritatis ab eo affectata emineret: recusare quippe illum irrevocabili obfirmatione animi assentiri episcopis in eo quod de isto antistite agendum statuendumve censerent. At imperator reconciliatæ cum patriarcha gratiæ fidem exhibere significatione constantis in eum reverentiæ cum maxime nunc studens, frequens ad illum itabat, et crebro episcopos accersens lenire tumentes ipsorum iras et reducere ad benevolentiam infensos ab eo abhorrentium affectus omni cura satagebat, pollicens, quæ ipsi vellent, efficacius placidis officiis quam turbulento peragenda imperia. Crederent sibi solum, et subiici patriarchæ sustinerent: restitutum iri cuncta in integrum: et si quid peccatum esset, ex voto eorum emendandum. Per hæc illi partim volentes, partim vi quadam imperialis verecundiæ obnixas in contrarium eluctante voluntates inflexi, revera inclinabantur ad obsequium, vel quem recusare summæ rogantis auctoritati nequirent assensum simulabant, tacitis tamen destinationibus tempus aliud designantes, quo inchoata resumerent, **304** et quæ perperam acta prius causati nunc principis gratia tolerare præ se ferrent, utique refingi ac corrigi quærerent.

[1] Joan. xxi, 17.

Digitized by Google

ιγ'. *Ὅπως Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τὴν τοῦ Τερτερῆ θυγατέρα εἰς γάμον ἠγάγετο.*

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τὴν συνοικοῦσαν πρὸ χρόνων ἀποβαλὼν (ἡ δ' ἦν ἡ τοῦ βασιλέως αὐταδέλφη) τῇ τοῦ Τερτερῆ κεχηρωμένῃ ἤδη τοῦ κράλη Σερβίας ἐποφθαλμίζει, καὶ θέλων θέλουσαν ἄγεται, ἐφιέντος μὲν βασιλέως, ἐφειμένης δὲ καὶ Ἐκκλησίας ἐν ὑστέρῳ τῶν γενομένων. Ἦν δὴ καὶ ἁρμοσάμενος ἑαυτῷ, τὸ τῆς δεσποτείας ἄξίωμα ἔχων καὶ ἔτι, συμμετεδίδου τῆς ἀξίας καὶ τῇ συνῴκημένῃ ἐκ κραλαίνης, ἐξ ἧς καὶ παῖδας ἀποτετόκει. Καί γε δῆλος ἦν τῇ τοῦ Τερτερῆ συνοικῶν ὡς γνησίᾳ.

ιδ'. *Περὶ τοῦ φαινομένου κατ' οὐρανὸν ἑσπέρας κομήτου.*

Καὶ τότε ἀστὴρ κομήτης ἀφ' ἑσπέρας ἐξέλαμπεν, περὶ οὗ καὶ ἐν τοῖς κατ' ἐμαυτὸν δι' ἐπῶν ὑπέμνησα, οὕτω γράφων·

Ἤδη μὲν φθινοπωρὶς ἰσημερινὴ ἐπέλαυνεν,
Ἥλιος δ' ἔχε παρθενικῆς ἐρατεινὰ πρόσ-
ωπα.
Καὶ τότε δὴ φαιδρὸς λάμπε Θρήκηθε κομήτης,
Ἑκταδίην τε κόμην ἔχεν ἀντολίηνδε ῥέπουσαν,
Ἑσπέριος δ' ἠγάζ' ἐπὶ τόσσον νυκτὸς ἰούσης,
Αἰὲν ἀπαιρύμενος τὸ πλέον νῦν ἢ τὸ πάροιθεν,
Ὅσσον ἀνωτερίεσσι διαλλάξεσσιν ἔφωσκεν.
Οὐ γὰρ ἔτ' ἀπλανέων κατὰ μοῖραν χῶρον ἔτετμεν·
Ἀλλά γ' ἑκάστης νυκτὸς ἀνώτερα εἶχε κέλευθα,
Μέσφα ὑπερπόδισ' αἰὲν ἀνώτερος ἀμφαναβαί-
νων,
Ἔνθα οἱ ἄκραι τὰ πρῶτα τρίχες ἐμπεφύασιν,
Ἥκα μαραινόμενος μείουρος, καὶ τότε λῆξε.

Περὶ τούτου ἄλλοι μὲν ἄλλως ἀπεφαίνοντο καὶ ὡς εἶχον γνώσεως ἔλεγον, οἱ πλείους δ' εἰς κακὸν κοινὸν τὴν ἐπιτολὴν ἐκείνου ἐφοίβαζον. Οὐδεὶς γὰρ κομήτης ὅστις οὐ φύσει κακὸς, φασίν. Ἐμοὶ δὲ τῇ τῶν ὅλων προσανέχοντι φύσει, καὶ μᾶλλον οἷς ὁ Σταγειρίθεν φιλοσοφεῖ, ἐκεῖνα ἐπῆει λέγειν περί τε τῆς κινούσης αἰτίας καὶ αὖθις τῆς τελικῆς καὶ ὧν προεφωσφόρει ἀποβησομένων, ὅσα δὴ καὶ τὰ μὲν προὐγεγόνεισαν, τὰ δ' ἐμελλον ἐπιγεγονέναι. Ἐξ ἔαρος γὰρ καὶ ἐς τότε αὐχμὸς παιπαλόεν τὸ πέδον δεικνὺς ἀμφεῖχε τὴν περὶ ἡμᾶς οἰκουμένην, ὡς μηδὲν μὲν ἐκβλαστάνειν ἰσχύειν ὅσα καὶ θέρους εἰώθει βλαστάνειν, πόντα δὲ ῥρέατα καὶ πάσας πηγὰς ἀποσβῆναι. Εἶτα δὲ καὶ ἐκνεφίαι ξηροί τε καὶ ἀπηνεῖς· λειμῶνες ἐπὶ ὅλῳ μηνὶ καὶ πρόωροι ξυμβεβήκασι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ συγγράφων, τὸν νοῦν ἐπερείδων τοῖς φυσικοῖς· ἠγνόει δὲ ἄρα καὶ ὡς μεγάλων ἐκεῖνος κατάρχει κακῶν, οὐ τῷδε ἢ τῷδε μέρει τῶν κατ' ἀνατολὴν ἐπεισῤῥησάντων τόπων, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιληψόντων τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ἐκ τῆς τῶν Περσῶν ἐπιθέσεως.

13. *Ut Michael despota Terteris filiam uxorem duxerit.*

Inter hæc Michael, amissa dudum conjuge priore, quæ imperatoris soror fuerat, ad filiam Terteris, separatam, ut diximus, a crale Serbiæ, adjecit oculos, et volens volentem duxit, nihil obstante imperatore, Ecclesia vero postmodum factum comprobante. Quin et aliquanto posterius quam hanc connubio sibi junxerat, cum jam liberos ex ea suscepisset, despotica illam, qua erat ipse jampridem insignitus, potestate impertiit; habuitque ex cralæna despotam Terteris filiam uxorem, nullis prorsus honorum, qui legitimæ necessitudini veræ conjugis deberentur, significationibus exclusam.

14. *De apparente in cœlo ab occasu cometa.*

Tunc stella crinita ab occasu resplenduit; circa quam in Vita mea versibus conscripta (1) sic ludere memini:

Autumnus luci ac tenebris æquaverat horas,
Osque sacrum Erigones Sol annuus hospes habebat,
Cum lætum rutilans e Thracum parte cometes
Cæsariem in tractus extendere cœpit Eoos,
Limite ab Occiduo procedens ipse, sed usque
Imparibus gyris, dum noctis semper omittit
Amplius hesterno spatium, quo surgit in alta
305 *Ocius, et propior summo sese admovet axi.*
Nam nullius iter fixi comes instituit astri,
Nocte sed unaquaque viam in sublime supinat.
Illo iterum, primævo ubi fulsit crine, reversus,
Marcuit hic cauda mutilus, desiitque videri.

De hoc non me fugit alios aliter prodidisse : ego prout cognovi, hactenus expressi. Cæterum plerique, vulgare secuti præjudicium trito illo versiculo celebratum, nullus cometa non sua indole est malus, hujus exortum stellæ ad significationem infaustorum in commune eventuum male ominando detorserunt. Mihi vero attendenti ad naturam universi, sequentique præsertim disserendi methodum a Stagirita philosopho traditam, ea solum de isto phænomeno consignanda litteris visa sunt, quæ ad principium unde est ortum, ad locum modumque ac tempus quo desiit pertinent, non omissis iis quæ vel præcessere vel secuta sunt ejus apparitionem. A verna igitur proxime exacta tempestate usque ad æquinoctium autumnale, quo cœpit videri, siccitas cœlum nostrum insolita torruit, squallentes late ac pulverulentos amplectens campos. Unde factum est ut nihil eorum quæ germinare per æstatem terra solet, producere illo anno potuerit, perennes vero putei et vivæ scaturigines fontium omnes defecerint. Venti deinde crebri, aridi, procellosi, auram afflantes ægre spirabilem, sunt orti. Prata toto mense citius floruerunt, ac maturuerunt fœna. Talia historicus ex præsenti naturalium eventuum inspectione tradere memoriæ potuit. Ignorabat autem tunc, quod rerum eum deinde secutarum tristis experientia docuit, fuisse istud initium ingentium malorum, quæ non hanc aut illam proprie partem Orientalium regionum, sed æque **308** universam, quam late extenditur, continente a hanc nostram oppresserunt, undique ingruentia, ex Persarum in hoc imperium irruptione.

(1) *In Vita mea versibus conscripta.* Ita correximus pro eo quod edebatur, *circa quam versibus a me scriptis, opere adhuc apud me condito, sic l. m.*

Digitized by Google

ιε'. *Περὶ τῆς ἐκλείψεως τῆς σελήνης δι' ὅλου.*

[P. 211] Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους, μηνὸς ἐνεστῶτος Ἰαννουαρίου, ὃν οἱ τὸν Ἄσκρηθεν ποιητὴν ἐξηγούμενοι Ληναιῶνα κατ' Ἀθηναίους ἔλεγον, οὐκ ὀρθῶς, οἶμαι, εἰ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς καθ' αὐτοὺς ἐποποιοῦντες τῇ ἐκείνων ἠκολουθήκειμεν ἐξηγήσει (ἀκριβῶς γὰρ Ἀθηναῖοι τὸν κατὰ Ῥωμαίους Ἰαννουάριον Ἑκατομβαιῶνα λέγουσι), κατὰ τοῦτον οὖν θεμέλιον πρῶτον τῆς σελήνης ἐχούσης ἔκλειψις ταύτης ξυμπίπτει, τῶν τῆς ἐπιστήμης ξυνετῶν τῷ βασιλεῖ προειπόντων. Καὶ ἡμεῖς οὕτω πως ἐν τοῖς ἡμετέροις γεγράφαμεν·

Μηνὶ δὲ Ληναίῳ πρώτῃ βάσις ἵστατο μήνης,
Ἡ διχόμηνος ἦεν, καὶ δὴ φάος καλὰ πρόσωπα,
Καὶ τότε νυκτὸς ἐνὶ τριτάτῃ σχεδὸν ἑσπερίηθεν
Λάμπ' ἐπιδίφριος, αἰφνης δὲ σκοτόεσσα τέτυκτο,
Ἀρξαμένη τὰ πρῶτ' ἐκλείπειν ἀντολίηθεν,
Μέσῳ δ' ὅλη ἐξαπόλωλεν, ἐφ' ὧρῃ μηδὲν ἐοῦσα.
Ὧρης δὲ τρίτον ἔσθη. Ἀταρ ἀπήμβετο φώσκειν,
Καὶ πάλιν ἀντολίηθεν ἐς ὧρην ἔμπλεος ὦπτο.
Τόρρα καὶ ἐς μετέωρα ἐειδώς τις ἔειπε,
Καί γε ἰδὼν θηήσατο, ὅς γε προμάρθαν' ἀκούσας.

ις'. *Περὶ τῶν προσχωρησάντων τῷ βασιλεῖ Ἀλανῶν.*

Ταῦτα μὲν τοῦ ἔτους ἐκείνου γεγόνει· Ἀλανῶν δὲ μεγάθυμον ἔθνος ὡσεὶ δέκα καὶ ἓξ χιλιάδας ποσού-

15. *De lunæ defectione.*

Eodem anno, mense currente Januario, quem enarratores Ascræi poetæ Lenæona dictum Atheniensibus tradunt, non recte, ut opinor, etsi nos in Vita nostra eorum expositioni adhæserimus (revera enim, quem Romani Januarium vocant, Athenienses Hecatombæonem appellant), cum igitur primus lunæ a novilunio progressus cum hoc mense incepisset, ea plenilunio in deliquium incidit, prout imperatori prædixerant astronomicarum periti rationum. Id nos deliquium nostris hisce versiculis descripsimus:

Prima viam signant primo vestigia mense
Lunæ orientis adhuc faciesque bicornis hiulca.
Crevit ubi, et noctis fere tertia volvitur hora,
Splendente invectam curru caligo repente
Inficit, ortiva paulatim a parte subintrans,
Continuam, quoad interiit, sensim hausta per horam.
Atque triente horæ nigra perstitit. Inde resumens
Eoo a limbo lucem, tota eluit hora
Noctem de vultu, et pleno rursum emicat ore,
Astra prout speculans prædixerat ante magister
Spectavitque oculus quod ab illo audiverat auris.

16. *De Alanis transeuntibus in partes imperatoris.*

307 Ea quidem anno illo contigerunt. Alanorum vero magnanima gens, capitum numero fere sedecim millium, quorum plus dimidio bellis apti et exercitati erant, destituti a Noga et ab hujus am servitio liberi, postquam is in prælio ceciderat, quærebant in imperatoris militiam transire; et adito episcopo Bitzines, supplicabant ejus opera persuaderi Andronico ut ipsos admitteret. Favebat istiusmodi petitioni præsens status rerum imperii: nam graviter tunc laborabant Orientales tractus. Quare Bitzinensi quid Alani peterent referenti cupide Augusti et qui eis erant a consilio annuerunt, tanquam occursu rei faustissimæ gaudentes, offerri ultro tam opportune nullo satis studio quæri et pretio emi dignum malorum urgentium remedium. Reputabant fuisse hos quasi triarios aut etiam prætorianos Nogæ, præcipuum robur exercitus ipsius, quorum vi ac forti fidelique opera tot illa tantaque perfecisset, quibus esset ejus nomen inclytum redditum. Tales ergo tali tempore sponte in Romanæ rei labantis occurrentes auxilium cum gratulatione accipiendos, sic tanquam (quod dici solet) Deum e machina, censebant: Dei enim profecto benefica providentia tam opportune adveniens expediri subsidium qui non intelligeret, hebetem utique ingratumque videri debere. Statim igitur prolixe ac perhonorifice imperialibus invitati litteris, et ipsi sine mora cum familiis ac sarcinis, curruum plaustrorumque numero ingenti huc transmigrant. Nec omisit imperator abunde providere novorum hospitum victui: corrogata enim e Thraciæ ac Macedoniæ regionibus magna frumenti vi, copiosam populo universo ac plebi etiam Alanorum infimæ annonam præbuit. Proceres vero ac summates gentis ad se humanissime admissos omni benevolentiæ significatione delinivit, auctoramenta insuper eis decernens annuarum pensionum ex collatitia pecunia. Sed et qui eorum apti equestri militiæ apparerent, iis equos attribuit propriis militibus ademptos; iisdemque **308** inservire nihilominus jussit peditus inermes Romani generis, qui recepto pridem castrorum usu præsto adesse præliantibus equitibus debebant, illorumque vulneribus curandis ac cæteris periculis propulsandis curam operamque impendere strenuam. Atque hos sic auctoratos in Orientales tractus misit, dato ministris ad id idoneis mandato ut ipsis illic domus agrosque assignarent. Desti-

Digitized by Google

τὸ ἔθνος καὶ εὐπειθὲς, πρὸς δὲ πολέμους καὶ λίαν ἀρεῖκόν τε καὶ μάχιμον. Καὶ διὰ ταῦτα κατωλιγώρει σχεδὸν τῶν Ῥωμαίων ὡς γυναικισθέντων ἄντικρυς καὶ ἐξ ἀνάγκης μὲν τὰ πολλὰ κατασμαλακισθέντων, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπὸ κακοθελοῦς γνώμης καὶ προαιρέσεως. Τοῖς δὲ καὶ μᾶλλον ἐθάῤῥει ἄρτι πρώτως φανεῖσι καὶ ἀποδυομένοις εἰς Περσικοὺς πολέμους, τὸ ἱκανὸν παρὰ βασιλέως ἔχουσιν. Ἐκεῖνοι μὲν, ὡς εἴθιστο πάλαι σφίσι σὺν Νογᾷ πολεμοῦσιν, οὕτως κάνταῦθα στρατεύειν ἐζήτουν, πανσυδίᾳ δηλαδὴ, ὡς ἀλλήλοις ἀῤῥήγοιεν κατὰ πόλεμον. Τὰ δέ γε κατὰ τὴν Ῥωμαΐδα πανταχόθεν πράγματα μερίζεσθαι τούτους ἐποίει, ὡς μήτ' αἰδὼ παρ' ἀλλήλων εἶναι σφίσι μήτε συνασπισμὸν ὑπὲρ ἀλλήλων τὸν πρέποντα. Τῷ τοι καὶ τοὺς μὲν πλείστους κατ' ἀνατολὴν ἔπεμπεν, ἄλλους δέ γε τῷ Μουζάλωνι Ἁλιζώνων ἡγεμονεύοντι παρεδίδου. Πολλοὺς δὲ καὶ τοὺς κρείττους προσετοιμάσας τῷ υἱεῖ συνεξώρμα καὶ βασιλεῖ· ἐδέησε γὰρ καὶ βασιλέως ἐπιστασίας τοῖς κατ' ἀνατολὴν πράγμασιν. Ἀλλ' οἱ μὲν προεξεληλακότες ἐπ' ἀνατολὴν ὡς ἤδη καὶ μόνον τὸν κατὰ τὴν Καλλίου πόρον ἐπεραιοῦντο, εὐθὺς ἐχρῶντο τοῖς αὐτῶν ἤθεσι, καὶ τῶν ἀγόντων κατολιγωροῦντες μεγάλα διετίθουν κακὰ Ῥωμαίους, λῃστῶν ἐπιόντες τρόπον, τοῖς μὲν παροικοῦσι [P. 213] τὰς χώρας κακὸν ἀπρόοπτον ἐφιστάμενοι, τοῖς δὲ συναντῶσι δεινὸν ἀπάντημα γνωριζόμενοι, οἷς δὲ καὶ συνεσκήνουν, χαλεπὸν γειτόνημα ὄντες, οἷς βοηθεῖν ἀπεστέλλοντο. Εὑρόντες δὲ χώρας παντοίων πληθούσας καλῶν, ἐνευπάθουν ἐκείνας ἁρπάζοντες. Μόλις δ' ἀποσωθέντες, πολλῶν ἀπονημένων τῶν δυσχερῶν οἷς τ' ἐπεστάτησαν οἷς τε συνήντησαν, ἐμέμνηντο καὶ τῶν συγκειμένων, πλὴν οὐχ ὡς ἔδοξαν ἀπεφάνησαν, ἀλλ ὑπερηφάνουν μὲν ἡγεμόνων, καθ' αὐτοὺς δὲ ὅσα καὶ βάρβαροι συνιστάμενοι Ῥωμαίοις πλέον ἢ πολεμίοις ἐπῆσαν. Ἔνιοτε δὲ καὶ δουλαγωγηθέντες ἐκ μεγάλης καὶ προμηθοῦς

nabat enim talis generis coloniis istum tueri ac firmare limitem, indulgens spei prolixa fiducia prosperrimi successus. Duabus enim quibusdam fando celebratis et facile creditis gentis istius dotibus magnopere ad optime sperandum nitebatur, docilitate obtemperandi et pugnandi fortitudine. Indeque jam Romani generis fere militiam spernebat, effeminatam illam et cum otii ac luxus assuetudine corruptam, tum malevolo in principes affectu infidisque depravatam sensibus criminans: præcipuum vero, quin et totum fundamentum securitatis salutisque publicæ in tunc primum visis necdum usu probatis barbari populi copiis præfestinata credulitate constituens: hos unos intueri, unis niti; in horum, modo sufficienter alerentur, unice idoneorum debellandæ potentiæ Persicæ, stipendia congrua rectissime impendendas imperii opes ducere. Ad hæc illi vicissim operam spondentes, unum exceperunt circa belli rationem, velle se, uti sub Noga consueverant, in campo et justa acie rem gerere, quo sibi opitulari invicem possent, non aut clausos arcibus aut sparsim discerptos per manus modicas pugnare. Qua conditione imperator pro cætero favore facile accepta, partiri eos sibi provincias imperii laborantes jussit, ita ut idoneo ubique numero militarent, ne aut stimulo carerent mutuæ æmulationis in oculis commilitonum quisque præliantes, aut in certaminum casibus destituerentur subsidio suorum, in eadem scilicet acie stantium et facto cuneo ad propugnationem occurrere paratorum, quam in partem discrimen ex æstu forte reciprocante Martis varii aut belli quædam offensio vocaret. Cum ista cautione trifariam Alanos divisit imperator. Plerosque videlicet eorum protinus in Orientem misit; alios minori numero Muzaloni Halizonum præfecto tradidit. Multos **309** autem eosque lectissimos et præstare cunctis visos apud se retinuit, reservans in expeditionem quam parabat in eas partes Michaelis junioris Augusti: nam præsentiam imperatoris exercitum per se ductantis status præsens Orientalium rerum flagitare videbatur. Cæterum ii quos præmissos in Orientem diximus, cito mores barbaros nudarunt, statim fere a freti ad Callipolim trajectu spretis ducum mandatis, mala Romaniæ populis magna inferentes. Ritu quippe latronum licentissime incursabant cuncta, miseris colonis, per quas transibant, regionum improvisum apportantes infortunium, obviis tristem occursum, in propinquo vero degentibus gravem undequaque infestamque viciniam. Adeo nullo respectu socialium fœderum palam omni hostilis grassationis immanitate agebant ferebant, quibus opitulaturos se venire simularant. Irritabat scilicet præsens copia rapacitatem avidorum, transitu per opimas terras, villas passim domosque vario spoliorum et prædæ genere refertas cernentium, in quæ laxatis cupiditati habenis nulla juris æquique verecundia irruebant, extorquentes quæ placerent, et raptorum intemperantissimo abusu gulæ ac libidini litantes. Non negarim tamen eos novo primulum in Romaniam appulsu, recenti memoria miseriarum quibus essent modo plurimis et gravissimis defuncti, partim ingruentium in familiares prius eorum sedes domiciliaque a Noga data, partim in fuga, qua inde extrusi per infesta ægre salvi loca transierant, donec tutum in imperatoris protectione receptum reperirent, quadam brevi constrictos verecundia hospitalis fidei visos esse pactorum meminisse. Sed cito ad feritatem redeuntes, opinionem modestiæ ipsorum et fiduciam auxilii ex ipsis, dira injuriarum experientia, populis se deceptos sentientibus excusserunt. Statim enim contumaciter in ductores insurrexerunt, et magis memores communis olim secum barbariei cum Persis quam contractæ nuper societatis cum Romanis, sæpius sævisque in nostros quam in hostes vi et armis usi sunt. Fuit tamen cum magnis per que blandis inducti delinimentis ad conspirandum cum Romanis, conjuncta nostris opera, communem

Digitized by Google

δεξιώτεως συνελθόντες κατὰ τόπον τὴν Χήναν σὺν A Ῥωμαίοις προσβάλλουσι, καὶ ἀνδραγαθοῦσι τὰ μάλιστα, ἀπαγωγὴν ἱκανὴν καὶ λείαν περιβαλλόμενοι. Ἐδόκουν δὲ λῆμα μὲν πολεμικὸν ἔχοντες, ἤθεσι δ' ἀνυποτάκτοις ὡς βάρβαροι χρώμενοι, ἔξοντες δὲ κατὰ τρόπον, ἐπεὶ τῶν ἄλλων κατωλιγώρουν, ἦν ὑπὸ βασιλεῖ στρατηγοῦντι γένοιντο.

ιζ'. *Περὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ καὶ τῆς αὐτοῦ ἐπ' ἀνατολῆς ἐξελεύσεως.*

ιη'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἀπέτυχε θήρας πολεμικῆς.*

[P. 214] Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Μιχαὴλ ταῖς ἀληθείαις μὲν πολέμοις οὐκ ἐσχολάκει καὶ μάχαις ἐς τότε, ὅμως δ' εἶχε καὶ φρόνημα ἐμβριθὲς καὶ λῆμα γενναῖον καὶ ζῆλον ὑπὲρ τῶν κακουμένων Ῥωμαίων οὐχ ἥκιστα, καὶ ταῖς προθυμίαις, ὡς τοὺς εἰδότας λέγειν, B ἐσφάδαζεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ καιρὸς ἐφειστήκει ὁ τότε καλῶν αὐτὸν στρατεύειν ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς, ἕτοιμος ἦν αὐτίκα. Καὶ ἅμ' ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς προσέταττε, καὶ αὐτὸς ἐδίδου τὰς προθυμίας· οὐκ ἀγεννεῖς. Ἅμα γοῦν ἦρι περὶ που τὰς Πασχαλίους ἡμέρας ἐξώρμα, πολὺ μὲν βαρβαρικὸν ἐκ τῶν Ἀλανῶν ἐπαγόμενος, οὐκ ὀλίγῳ δὲ καὶ Ῥωμαϊκῷ ἐντυχεῖν ἐλπίζων, τῷ μὲν καὶ συνειλεγμένῳ ἐντεῦθεν ἤδη, τῷ δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἐκεῖ στρατείαν διάγοντι. Ἐξῆσι μὲν οὖν ἐν ἐλπίσι μείζοσιν, ὡς ἐννοεῖν πολλοὺς ἦν, καὶ διὰ ταχέων τοῖς τῆς ἀνατολῆς ἐφίστατο μέρεσι, Μαγνησίᾳ δὲ τῇ κατὰ τὸν Ἕρμον προσοικήσας ἐκεῖθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνέταττε τὰς δυνάμεις ὡς πολεμησειούσας αὐτίκα, ἦν που φανείεν. Τέως δέ γε καὶ ἀποστολὰς ἐποιεῖτο, καὶ προσβάλλοντες κατὰ λόχους ἠχμαλώτιζον, καὶ σκύλοις τῶν πολεμίων οἱ ἡμέτεροι ἐνστρύφων. Τὸ δὲ προφανῶς εἰσβαλεῖν οὔτ' αὐτοῖς ἦν ἀσφαλὲς, χρωμένων τοῖς ὀχυρώμασι τῶν ἐχθρῶν, οὔτ' ἐκεῖνοι παρεῖχον, ἅπαξ κατὰ φήμην τὴν βασιλέως ἀνασταλέντες καί γε τοῖς ἐρυμνοτάτοις τῶν ὀρέων ἐνδύντες. Βασιλεὺς δὲ καιρὸν ἐζήτει τὸν εἰς τόλμην σφᾶς ἐπάξοντα, ὥστε καὶ τῶν μυχῶν ἀνακύψαι καὶ πρόσβαλεῖν ἐθέλειν. [P. 215] Καὶ μόλις ἐφειστήκει, (ιη') ὅτε δὴ καὶ ἅμα κατ' αὐτὸν οἱ πολέμιοι γεγονότες, καὶ συνταχθέντες εἰς πλῆθος ἄπειρον, ἐθάρρουν καὶ αὐτοῖς τοῖς περὶ τὸν βασιλέα σὺν μεγάλῳ καὶ ἐμβριθεῖ ἐπιέναι φρονήματι. Ἀγγελθὲν δὲ βασιλεῖ ὅτι τε κατὰ πλῆθος συνέστησαν οἱ πολέμιοι καὶ ὅτι

de hoste victoriam **310** ad locum Chenam actum reportarent, in qua sane non vulgaris enituit ipsorum virtus fortibus factis probata, non sine præmio : nam et non paucos ea occasione abduxere captivos, et prædæ haud parum congessere. Cujus fama eventus ad aulam perlata valuit ad minuendam infamiam ingratæ gentis patientiamque infidæ societatis quodam nonnullius utilitatis illicio firmandam, eam inde opinionem Augustis ingressis, infrænes quidem ferisque moribus Alanos esse vitio barbaræ, qua originis qua educationis, at negari non posse quin iidem magnis præditi animis et bello fortes sint. Cæterum spem ostendi mitigandæ contumaciæ ipsorum, si pro minoribus quos contemnunt ducibus, alter ipsis Augustorum exercitum per se ductans imponatur, cujus veriti præsentem majestatem jussa obituri sine recusatione videantur, obedientia quæ nostris satisfaciat, fortitudine quæ hostibus noceat.

17. *De imperatore Michael, et ejus expeditione in Orientales tractus.*

18. *Ut imperator Michael rei contra hostes bene gerendæ occasionem amiserit.*

Erat imperator Michael non ille quidem hactenus, ut verum fatear, exercitatus bellis aut tritus usu præliorum : habuit tamen acrem animum generosamque audaciam, nec his minorem zelum misericordia succensum patientium tunc extrema Romanorum; quo in genere præclara hodieque consci memorant de impetu, quo alacer et ardens in rei gerendæ occasionibus erumpere soleret, adversus quantumvis formidolosa intrepidissime prosiliens. Tunc ergo condicta instante ad prodeundum die, tempestateque invitante idonea ad rem illis regionibus gerendam, expedivit se mature, promptumque ad iter Orientem versus se obtulit, ac simul pater ejus Augustus senior proficiscendi signum dedit, alacritate minime degeneri ad id bellum se accinxit. Cum primo igitur vere circa Paschales ferias egressus urbe est, exercitum ductans maxima ex parte barbaricæ Alanorum militiæ constantem, sed et non paucis simul Romanis copiis, sperans autem sibi obiter occursuras unaque jungendas conflatas nuper cohortes aliquot delectibus hic paulo ante habitis, veteres præterea legiones **311** in illis ad quas tendebat provinciis militantes. Unde confidens numeroso coactis omnibus et prævalido se præfuturum exercitui, spe plenus optima pergebat, ac sic celeritate magna Orientales tractus attigit. Stativis autem delectis apud Magnesiam ad Hermum sitam, inde instruxit in hostem copias, cupidas quidem, ut apparebat, manus conserendæ, sicubi Persæ apparerent. At illi fama perculsi novi magnique exercitus, quem imperator præsens ductaret, continebant se intra munitiones nec pugnæ faciebant copiam. Michael ut eos eliceret, validas huc illucque missitabat manus; quæ et interceptos ex insidiis subinde quosdam hostium captivos abducebant. Alebaturque modicis hisce successibus et gestu spoliorum ac prædæ sic partæ alacritas nostrorum, augescente pariter terrore hostium, adeo ut non parum remissa, metu imperatoris, fiducia priore, intimis se latebris abruptissimorum conderent montium, inhiante frustra interim Michaele occasioni prælii, voventeque ut aliquando prodire latibulis auderent et campo ad æquum certamen se credere; id quod illi vix tandem contigit, (18) quando scilicet ultro ad ipsum hostes accedentes, digestoque in aciem innumerabili exercitu, magnis animis et minaci confidentia præ se jam ferebant haud dubitaturos in ipsum quantisvis succinctum copiis imperatorem irruere. Audito per exploratores Michael convenisse quidem hostes numero ingenti, nondum expedire tamen

Digitized by Google

μήπω θαρροῦντες προσβάλλειν γνωσιμαχοῦντες μέ-
νουσι, βουλὴν βουλεύεται ἐφ' ᾧ μὴ ἀναμένειν τοὺς
ἐπιόντας, ἀλλ' αὐτοὺς ἐπιέναι σφίσι καὶ ἐμπεσεῖν
μή πω θαρροῦσι τὴν συμπλοκήν, ὡς ἂν ἅμα μὲν
καταπλήξαντες, ἅμα δὲ καὶ τὴν τῶν θαρρούντων
ἑαυτοῖς ὑπόνοιαν θέμενοι πράξωσί τι γενναῖον. Ταῦτ'
ἔλεγε, καὶ μόλις τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ἡγεμόνας ἔπεισθε.
Καὶ γὰρ ἔτι ἦν καὶ τὸ Ἀλανικὸν ἀκμάζον, καὶ ἐν
ἐλπίσι τοῦ εὖ σχήσειν ἦσαν, καὶ προεθυμοῦντο μεῖζον
ἢ ὥστε δύνασθαι, Ἑτέρωθεν δὲ καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν
πολὺ ἦν, καὶ οὐχ ἧττον καὶ τοῦτο τὰς ὁρμὰς παρεθή-
γετο ὑπὸ νέῳ βασιλεῖ στρατηγούμενον. Καὶ ἦν ἐλπὶς
τοῖς ὁρῶσι μεγάλων κατορθωμάτων καὶ παντὸς
ἐπέκεινα σφάλματος. Ἐπεὶ τοίνυν οὕτω βασιλεὺς
μὲν ὥρμα, στρατὸς δὲ ξυνώρμα, καὶ ἤδη ἐξιόντες
προσέβαλλον μείζονι καὶ ἀεὶ νέῳ καθάπαξ τῷ λήμματι
χρώμενοι, καὶ ἤδη οὐ παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς
ἦσαν τοῖς πολεμίοις καὶ προσβαλεῖν ἔμελλον, αὐτίκα,
ὑπερράκου, φασί, μεταπεσόντος, γνωσιμαχοῦσιν ἐκ
δέους οἱ ἡγεμόνες καὶ ἐν ὑπονοίαις ἐγένοντο, οὐ δεδιό-
τες ἐχθροὺς, ὡς ἔφασκον, ἀλλ' ὑπὲρ βασιλέως φρον-
τίζοντες δῆθεν. Αὐτοὺς μὲν γὰρ καὶ μόνους λειφθῆ-

A ναι μάχης οὐ τόσον δεινὸν, βασιλεῖ δὲ συγκινδυνεύειν
τὰ πράγματα καὶ λίαν παγχάλεπον εἶναι. Μηδὲ γὰρ
ἀρτιρότως καὶ ἀσφαλῶς τῶν ἐλπίδων περιγενέσθαι,
ἀλλ' ἤδη καὶ ἡττηθῆναι. Πλῆθος γὰρ κἂν τοῖς έναν
τίοις εἶναι καὶ μάχης ἔμπειρον, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως
θαρρῆσαν φανεροὺς ἐπιέναι, εἴπερ οὐκ ἤλπιζον τὰ
μεγάλα. Ἀνάπυστον δὲ καὶ τὴν βασιλέως φήμην
σφίσι γεγενῆσθαι, δι' ἣν καὶ μᾶλλον ἐν δυοῖν εἰκὸς
εἶναι ξυμβῆναι, ἢ φοβηθέντας ἐξ ἀσθενείας ἀναχω-
ρεῖν ἢ θαρροῦντας ἐξ ἐλπίδος μεγίστης φαίνεσθαι.
Ὃ καὶ φοβητέον ἂν μᾶλλον εἶναι σὺν βασιλεῖ [P. 216]
καὶ μὴ μόνοις καθ' αὐτοὺς ἐπιοῦσι. Ταῦτα λέγοντες
αὐτοὶ μὲν τῆς ὁρμῆς καθυφίεσαν πάντη, ὑπέκλων
δὲ καὶ τὰς τοῦ βασιλέως ὁρμὰς, καὶ ἅμα δεύτερος
ἐπὶ πρώτῳ καὶ τρίτος ἐπὶ τούτῳ καὶ ἑφεξῆς, φόβους
B λέγοντες καὶ ὑπονοίας εἰδωλοποιούμενοι φοβερὰς,
ὑποστρέφειν ἔπειθον, ὡς μήτε σὺν βασιλεῖ προσβάλ-
λειν φαινόμενον ἀσφαλὲς, μήτ' αὐτούς γε μόνους
καταθαρρεῖν τὸν πόλεμον· πάντα γὰρ δεύτερα ἐλογί-
ζοντο τοῦ βασιλέα τε καὶ στρατὸν τόσον ἐν ἀσφαλεῖ
γε περιποιήσασθαι. Γίνεται τοιγαροῦν καὶ μὴ θέλων
ὁ βασιλεὺς τῆς ἐκείνων βουλῆς, καὶ στρατὸς οὕτως

impetum; quin apparere cunctari rursum illos et sibi diffidere inceptique horrore titubare, consilium momento expedit sane generosum, non exspectandi dum priores ad sese venirent Persæ, sed præoccupandi strenue deliberabundos adhuc dubiosque sententiæ; quo statu tanto magis citiusque percellendi viderentur improvisa audacia exercitus in ipsos undique vi summa incurrentis, cui pares sustinendo non futuros verisimillima spes **312** affulgeret; adeoque magnæ rei fortiter ac feliciter gerendæ pretiosam in primis offerri occasionem. Hæc loquens ægre probavit ducibus Romanis quos secum habebat. Cesserunt illi tamen veriti exercitus consensum cum imperatoris voluntate conspirantem. Nam Alani magna spe successus sibi prosperrimi vigebant, ausurique ac conaturi etiam supra vires videbantur. Aliunde Romanæ copiæ et conscientia multitudinis et præsentia imperatoris, ejusque florentis ævo juvenilique robore, incredibiliter animabantur ad fortissime pugnandum ejus ductu. Nec spectantes dubitabant quin præclaræ victoriæ opportunitas, citra quodvis periculum offensionis belli, se offerret. Cum eo sic imperator, sic ei consentiens exercitus, generoso impetu ferrentur, jamque omnes e vallo egressi procederent, crescenteque, ut fit, obiter audacia quo propius admovebantur discrimini, animis et alacritate ferociori minarentur, emensi quin etiam velociter intervallum medium non propinqui, sed juncti ac tantum non misti hostibus forent, in proximo ipso denique procinctu ac quasi prima libatione prælii, ecce velut (quod aiunt) tegulæ interlapsu inopinatissima conversio. Metu correpti duces exercitus deliberare denuo et certare sententiis cœperunt. Vereri eventum se aiebant nimis ancipitis negotii, nec sua refert causa formidare, sed consternari horrore discriminis, quo vitam ac caput imperatoris peri-

clitari exitialiter cernerent. Sui quidem ipsorum, utcunque in certam perniciem ruerent, tolerabilem putare jacturam; se solis prælio peremptis stare nihilominus posse rempublicam: imperatore simul absumpto summam rei statumque imperii pari casu videri prolapsura. Insanum ergo esse tantam aleam temere jacere, uno illicio perincertæ spei, cui con-
C trarius fundatissimus metus non relinquat locum. « Quid enim victoriam somniemus, tantum non jam victi? non videmus infinitam multitudinem aciei hostilis? num ignoramus et fortissimos et exercitatissimos bellis illic stare milites? quin et exploratam ipsis nostram **313** perspicuamque cladem, si nos illis commiserimus, ista eorum ipsa quam videmus audacia loquitur. Nunquam qui prius latuerant tam fidenter prodirent, nisi certa spe magni successus incitarentur. Nihil ipsos latet rerum nostrarum. De imperatore qui contra ipsos veniat, ejusque copiis ac potentia cuncta distinctissime novere. Talis indicio famæ plenissime edoctos et suarum vicissim conscios virium alterum duorum oportuit facere, aut intellecta ex comparatione
D infirmitate propria conflictum declinare, aut indidem concepta minime dubia fiducia magnæ cladis nostræ ingentisque victoriæ ipsorum alacres ad certum præmium, prout faciunt, accurrere, eventu eo justius nobis formidando, quo, ut dictum est, caput ipsum et Augustam personam imperatoris, eidem nobiscum periculo captivitatis aut necis implicitam cernimus. » Talia memorantes cum suum ipsi cursum in hostem inhibuere, tum incitatam Augusti Michaelis generose in prælium ruentis alacritatem sufflaminarunt. Ubi enim secundus super primum, et duobus tertius, hisque invicem supervenientes plures eadem illa tristia terrorum spectra monentes et revocantes objectarent, concusso proposito princeps junior recedendi secumque retro

Digitized by Google

ἔχων πλήθους τε καὶ παρασκευῆς μηδέν τι πράξας ὑπέστρεφεν. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἀκίνδυνα ἦσαν ἐντεῦθεν τοῖς τοῦ βασιλέως λαοῖς. Ἅμα γὰρ ἀγγελθὲν τοῖς Πέρσαις ὡς ὑποστρέψαι ὁ βασιλεὺς, καὶ θάρρος λαβόντες μεῖζον πᾶσαν ἐκείνην τὴν γῆν κατατρέχουσι, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τοῦ Μαινομένου κάμπον ἐκθέουσι. Καὶ πολλὰ μὲν τοὺς ἐκεῖ δράσαντες κακὰ, πολλὴν δὲ λείαν περιβαλόμενοι, ἐν τροπαίοις Ῥωμαίοις ὑπέστρεφον. Οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ καθυφεικέναι τοῦ θράσους ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κατολιγωρήσαντες τῶν περὶ τὸν βασιλέα πραγμάτων φανερῶς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἐστρατοπεδεύοντο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἐπὶ Μαγνησίας ἐγκέκλειστο, οἱ δὲ πολέμιοι ὁσημέραι περιερχόμενοι τὰ μέγιστα ἔπραττον. Καὶ ὁ λαὸς ὁ μὲν κατεσφάττετο, ὁ δ' ἀπανίστατο φθάνων, καὶ οἱ μὲν πρὸς νήσους τας ἐγγιζούσας, οἱ δὲ πρὸς τὴν δύσιν διαπεραιούμενοι διεσώζοντο. Ἦν δ' ἐντεῦθεν Πέρσαις καὶ ἡ ἐπὶ τὰ ἐντὸς προσχώρησις εὐμαρής, προοδοποιουμένοις οἷον ταῖς τῶν προσχώρων ἀναχωρήσεσιν, ἔχουσι δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων αὐτάρκως ἐκ τῆς τῶν ἀναχωρούντων περιουσίας.

ιθ'. *Ὅπως οἱ Ἀλανοὶ κατηνάγκαζον τὸν βασιλέα Μιχαὴλ ἀνεθῆναι τοῦ πολέμου.*

[P. 217] Τότε καὶ οἱ περὶ τὸν βασιλέα Ἀλανοὶ νόστου ἐμέμνηντο, καὶ ἀπολύειν σφᾶς βασιλέα πρῶτον μὲν ἱκέτευον, ἔπειτα δὲ καὶ κατήπειγον. Ἐπὶ χρόνον γὰρ καὶ προσταλαιπωρεῖσθαι, ὥστε δεῖν αὐτοῖς καὶ ἀνέσεως ἀήθεσιν οὖσι πολέμων ἐπὶ τοσοῦτον πολυημέρων· αὐτοὺς γὰρ Νογᾷ συστρατεύοντας, κατὰ πόδας τοῖς ἀντιπάλοις συμπλεκομένους, ἐπ' ὀλίγον μάχεσθαι, καὶ τὰ πράγματα καθιστάντας τὸ λοιπὸν ἐν ἀνέσει τε καὶ τρυφῇ διαζῆν, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ κατατρύχεσθαι μάχαις καὶ ἐκστρατείαις μήτ' εἰδέναι μήτε μὴν δύνασθαι. Ταῦτα λέγοντες δῆλοί τε ἦσαν ἕτοιμοι ὄντες ἀναχωρεῖν καὶ βασιλέως μὴ ἀφιέντος, καὶ τοῖς ἐπισχεῖν ὡρμημένοις ἀντιστῆναι. Ταῦτα μὲν μαθὼν βασιλεὺς, καὶ πολλῶν ἀβουλήτων ἑτέρων αὐτὸν περιστάντων — καὶ γὰρ ἔνθεν μὲν ὅσον ἦν

exercitum trahendi obtrudi sibi consilium passus est: ignavis præsertim, minus jam dissimulata turpi formidine, palam profitentibus nec se una cum imperatore pugnare velle propter ejus periculum, nec solos illo subducto, quoniam se impares potentiæ hostium nossent, et reipublicæ interesse scirent non modo Augustum ipsum, sed Romanum etiam exercitum supremo exitio subtrahere; quæ utraque res, pro sui gravissimo momento cunctis prævertenda, confici aliter nequiret quam imperatore se ac universas pariter Romanas copias in tutum recipiente. His importunissima inculcatis instantia suasionibus, juvenis imperator, utcunque invitus, cessit; et exercitus, numero et apparatu nulli non quantumvis arduæ aggressioni par, ingloriis omnino infecta castris est redditus. Luerunt statim atrocibus suis damnis ejus militaris flagitii perniciem omnes imperio subjecti populi, sublata inde securitate omni diris cladibus expositi. Simul enim nuntiatum **314** est Persis ita ignave ac turpiter imperatorem recessisse, sumpta longe supra priorem licentiam quidlibet jam audendi confidentia, regiones limiti propinquas illas universas incursarunt, usque ad ipsum quem vocant Mænomeni campum populando vastandoque obvia cuncta progressi; ac ejus incolis loci multis illatis malis, multa onusti præda, positis de Romanis tropæis, reversi domum sunt. Nec vero de concepto ex tali successu fastu quidquam deinde remiserunt: quin potius magis deinceps magisque spreto imperatore castrisque Romanis, et unice cujusvis inde impendentis ipsis securi metus, palam jam et confidentissime castra metabantur in terris Romanorum. Et imperator quidem conclusus intra Magnesiam stabat, hostes autem quotidie circum vagantes res maximas agebant. Infelix autem populus partim trucidabatur, partim diram necem fuga miserabili prævertebat. Et hi quidem in vicinas insulas, alii usque in tractus Occiduos, mari trajecto, saluti consultum ibant. Ex quo Persis progressus in mediterranea Romanarum regionum facilior contigit, ipsis qui domo relicta fugiebant viam insequenti hosti monstrantibus, habebant autem affatim annonæ ac commeatuum, potiti cellis horreisque plenis colonorum sedes copiasque familiares metu mortis deserentium.

19. *Ut Alani coegerint Michael imperatorem dare ipsis missionem a militia.*

Tunc et Alani, quos imperator habebat secum, desiderare reditum eo unde venerant cœperunt. Missionemque ab Augusto primum orando impetrare, mox flagitando minandoque extorquere tentarunt. Allegabant diu se tolerasse militiæ labores; quare indigere remissione, quod assueti non essent longo tempore continuatis castrorum ærumnis, soliti antea sub Noga cito acie decernere et post brevem prælii aleam quiescere, compositis **315** e sententia rebus, fructumque victoriæ quiete secura ac deliciis gustare. Tanto vero spatio alteri pugnis et fatigari mili aribus excursionibus nec sci e nec valere. Hæc ita loquebantur, ut satis appareret paratos eos ad recedendum etiam non permittente imperatore, et si qui obstare conarentur, vi et armis ulciscendum. Id Michael Augustus intelligens, multis simul aliis contra quam vellet undecunque accidentibus commovebatur. Nam hinc, quantum habebat fortium militum Romani generis, dilabi quotidie videbat; nec teneri poterant quin auditis tristibus undique affluentibus nuntiis, qui suas cuique domos aut jam ab hoste direptas aut a vi et incendio proxime periclitantes indicabant, consternati suppetias accurrerent, insalutato imperatore desertes castra, charitate familiarum verecundiam disciplinæ ac religionem sacramenti militaris eluctante. Præterea imperatoris avunculus Asan in illa militia diem obierat. Alter etiam avunculus, Michael despota, morbo correptus curationis causa secesserat domum. Hinc totum castrorum robur

Digitized by Google

περὶ αὐτὸν Ῥωμαϊκὸν μάχιμον, πεπυσμένοι περὶ τῶν σφῶν οἰκιῶν κειμένων ἤδη εἰς ὄλεθρον, ἀφέντες τὴν περὶ τὸν βασιλέα στρατείαν ἀνεχώρουν. τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος περιποιησόμενος· ὁ τούτου τε θεῖος ὁ Ἀσὰν ἐτεθνήκει, ὁ δ' ἕτερος θεῖος αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ δεσπότης νόσῳ περιπεσὼν ἀνεχώρει καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ οἶκοι, καὶ τὸ πᾶν ἦν ἐν τοῖς Ἀλανοῖς. Τὸ μὲν βιάζεσθαι σφᾶς καιρὸν οὐκ εἶχεν, ὅμως δὲ κατεῖχεν ἐκείνους ἐπὶ ῥητῷ τριμηνιαίῳ καιρῷ ἐφ' ὁμολογίαις ἐν ὅρκοις, ἢ μὴν ἢ ἱκάνοῦν ῥόγαις ἢ ἀπολύειν ἐντεῦθεν, ἐλπίζων διὰ τῶν πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα γραφῶν τε καὶ μηνυμάτων πόρον ἐπὶ τούτοις σχεῖν ἢ μὴν χρημάτων ἢ καὶ βουλῆς. Βασιλεὺς δὲ μαθὼν ἐν φροντίδι ἦν τοῦ καὶ τῷ υἱῷ περιποιεῖν τὰ προσήκοντα καὶ τῷ ἔθνει τὰ ἀναγκαῖα ἐξικανοῦν· οὐδὲ γὰρ ὅλως ἀσφαλὲς ἔκρινεν ἀναχωρεῖν ἐκείνους ἐκεῖθεν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὄντος, [P. 218] ἔνθεν μὲν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἄρχονται καὶ αὖθις ταράσσεσθαι, ἔνθεν δὲ τὰ περὶ τὰ τῇδε μέρη ξυμπίπτειν δεινά, περὶ ὧν ἐσαῦθις ῥηθήσηται. Καλὸν δὲ συνείρειν ἐς τέλος τὰ τῶν Ἀλανῶν, εἰ κἀκεῖνα ἐν τῷ μεταξὺ ξυμβεβήκει, ὡς ἂν ἡ περὶ τούτων ξύμφρασις συνεχὴς ᾖ.

κ'. *Ἀναχώρησις τοῦ βασιλέως ἀπὸ Μαγνησίας*

Ἐνεσχολακότος τοιγαροῦν τούτοις ὡς ἀναγκαίοις τοῦ βασιλέως κύκλῳ τὰ δεινὰ περιέστησαν, ὡς ἐκεῖ μὲν ἄλλους εἶναι τοὺς τὴν Ῥωμαίων κακοῦντας, ἐνταῦθα δ' Ἀμούριον καὶ Λαμίνσην καὶ Ἀτμᾶνα καὶ μυρίους ἄλλους τοὺς ἐπιόντας. Οὕτω τοῦ τριμηνιαίου κατατριφθέντος καιροῦ Ἀλανοὶ καὶ ἄκοντος βασιλέως ἀναχωρεῖν ὥρμων. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς διὰ ταῦτα, ἐπεὶ οὐκ εἶχεν ἐν Μαγνησίᾳ καὶ ἔτι καθῆσθαι (οὔτε γὰρ προσβοηθεῖν εἶχε τοῖς κακουμένοις, καὶ ἀνία ἦν μὴ ἰσχύοντι, μυρία δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν προσεδοκᾶτο ἡ ἐπιμώκησις, ἄλλως τε δὲ καὶ περὶ ἑαυτῷ ἐδεδοίκει τῶν ὅλων ἀνεστατωμένων), ἔγνω καὶ αὐτὸς, πλὴν ἀφανῶς, ἀναχωρεῖν, ἔνθεν μὲν τοὺς τῶν ἰδίων ὀφθαλμοὺς ὑποκλέψας, ἐκεῖθεν δὲ τὰς τῶν ἐχθρῶν ὑπονοίας παραλογισάμενος. Ὅθεν καὶ ὀπὸ νυκτὶ καὶ χειμῶνι ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ. Ἀλλ' οὔτε τοὺς ἰδίους ἐμελλε λήσειν εἰς τέλος, οὔτε μὴν τοὺς ἐχθροὺς ἐν παντελεῖ καταστῆσαι ἀγνοίᾳ τοιαῦτα ποιεῖν βουλόμενος. Χρῆται γοῦν διὰ μὲν τοὺς ἰδίους νυκτὶ, διὰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς χειμῶνι, οὕτω ξυμπεσόν. Ὅσοι τοιγαροῦν εὔζωνοί τε καὶ πρὸς τὸ φεύγειν προητοιμάσθησαν, τότε συνειλούμενοι τῷ στρατῷ πεζῇ καὶ

situm in Alanis erat; quos omnino abire volentes vi coercere haud valebat. Arte tamen et blanditiis verborum trimestre cum iis moræ spatium ægre pactus est, jurejurando confirmans se aut ipsis curaturum isto intervallo pensiones perpetuas, quibus in omnem deinde vitam commode agerent, aut, si minus id posset, rite dimissurum. Per has velut indutias sperabat impetraturum a patre, ad quem plurimas ejus sententiæ litteras crebrosque alium super alium nuntios missitabat, facultatem ut sibi aliquam Alanorum reinendorum provideret vel pecunia submissa vel consilio aliquo ad id utili suggesto. Et ingressus senior Augustus in eam serio curam est, subministrandi filio ea quibus egeret, in primisque conferendi nummorum cæterorumque præmiorum quantum erat necessarium ad gentem avaram **316** deliniendam tenendamque: nec enim sine magno et filii et reipublicæ periculo putabat recessum inde Alanorum posse contingere. Sed his illum intentum incommodissime interpellarunt novæ acresque sollicitudines, primum a rebus Ecclesiæ, quæ turbari denuo cœperunt, deinde ex increbrescentibus nuntiis cladium calamitatumque atrocium, quibus opprimi nunc hanc nunc illam Romanæ ditionis, etiam urbi et sedi imperii pene contiguæ, partem subinde ferebatur; de quibus cladibus agemus postea distinctius. Nunc enim uno loco absolvere quidquid Alanos spectat, sepositis tantisper, quæ incurrerunt dum id negotium traheretur, eventis, videtur ad perspicuitatem narrationis aliquando commodius.

20. *Recessus imperatoris a Magnesia.*

Aversa igitur, ut dictum est, senioris Augusti attentione a periculo Michaelis filii ad curas dilationem haud ferentes indicatarum in horas singulas trepidis undique nuntiis necessitatum gravissimarum, quæ regiones urbi circumsitas urgerent, hinc Amurio, illinc Laminse, inde Atmane, denique innumeris aliunde aliis irrumpentibus, contigit exire diem trimestrium indutiarum cum Alanis a Michaele pactarum, antequam pater ejus, iis quæ dixi occupatus, expedire quidquam idonei subsidii consiliive potuisset. Tunc enimvero nihil sibi exspectandum ulterius Alani rati proficiscendi, quantumvis invito imperatore, irrevocabiliter impetum cepere. Tali deprehensus rerum articulo Michael, ereptam sibi omnem et causam et commoditatem videns Magnesiæ amplius hærendi, nec se parem sentiens aut invidiæ ferendæ querentium se destitutos, opem ab eo e vicinia poscentium miserrime oppressorum a Persis impune volitantibus Romanorum, aut proprio dolori, quo illum intime urebat conscientia impotentiæ obsistendi hostibus suosque extreme laborantes protegendi, ad hæc providens sibi mox Alanorum præsidiis nudato intolerabilia imminere circum insultantium ludibria hostium, non sine periculo propriæ quinetiam libertatis ac vitæ in tam desperata confusione rerum illic omnium, decrevit et ipse inde recedere, cæterum tam occulte, ut et suorum intime **317** observantium oculos, suspiciones etiam hostium falleret. Nocte igitur, et quidem imbribus fœda, itineri fugiens se dedit, sperans beneficio tenebrarum suis, inclementia tempestatis hostibus omnem sui decessus cogitationem adempturum; quæ tamen spes illum fefellit. Nec enim Romanos ad extremum, ac ne hostes quidem, tam intempesta licet hora ac tam insuspicabili tempore, sese propripere parans latuit. Igitur ex his qui erant Magnesiæ Romanis, cognita imperatoris fuga, quotquot expediti et ad fugien-

Digitized by Google

βάδην, ἄνδρες σύναμα γυναιξὶ καὶ νηπίοις, παρ' ἱππεῖς ἐσπουδασμένως φεύγοντας ἔτρεχον, καὶ ὅσον μὲν τὸ εὐτονοῦν ἦν, ὡς εἶχον, δρόμῳ καὶ πόνῳ τὴν σφετέραν ὠνοῦντο ζωήν, οἱ δὲ λοιποὶ οἱ μὲν ἐξαπορούμενοι καθυφίεσαν [P. 219] καὶ πόνου καὶ δρόμου, οἱ δὲ παρὰ δύναμιν συνωθούμενοι ἔπιπτον ἐν τῷ μεταξὺ, καὶ οἱ μὲν τῷ χειμῶνι ἐπανέψυχον, οἱ δὲ καὶ συνεπατοῦντο. Καὶ ἦν τότε πόνος ἀλγεινὸς, τῶν μὲν ἐχθρῶν ἐγγύθεν προσκαθημένων καὶ ἡμμέναις ταῖς παρ' αὐτοῖς πυραῖς δήλων ὄντων καὶ ἐπιδραμουμένων, εἰ θέλοιεν, ἄλλων δὲ τῶν μὲν ἀπορίᾳ καὶ ἰσχύος ἐνδείᾳ, τῶν δὲ χειμῶνι, τῶν δὲ καὶ φόβῳ. ἔστι δ' οὗ καὶ ταῖς παρ' ἀλλήλων συμπατήσεσι κινδυνευόντων, πολλῶν δὲ καὶ ἐξ ἐφόδου μετόπισθεν κατασχεθέντων. Γέγονε ταῦτα, καὶ περί που ψυχὰς ἑκατὸν, ὡς ἡ πίστις εἶχε, συνέβη κινδυνεῦσαι. Αὐτοὶ δὲ μόλις καὶ ἀσυντάκτως σπεύδοντες τὴν Πέργαμον αὐτονυχεὶ ἐν πλείστῳ πόνῳ καταλαμβάνουσιν.

κα'. *Ἀναστασις τῶν κατὰ ἀνατολὴν χωρῶν.*

Ὑπὸ μέντοι χρείας καὶ κακῶν ὅσα τοῖς ἀνωτέρω Περγάμου ἐφίστατο ἀνέδην ἐπιόντων σφίσι Περσῶν

dum parati reperti sunt, immiscentes se quantum poterant agmini militum, viri pariter et mulieres cum parvulis, pedites omnes, quam incitatissimo poterant gressu, præcurrentes equites assectabantur. Ac quibus vigor et anhelitus ad cursum peragendum abundavit, ii sane omnes contentione ac sudore vitam emerunt. Reliquorum pars defecti animis et viribus remiserunt cursum, pars conantes supra quam possent medio nisu conciderunt. Nonnullos vis tempestatis et frigus exstinxit. Quosdam subsequentes conculcarunt. Et erat ærumnose anxius in illo discrimine satagentium labor, in urgentium undique vicinia malorum vitabunde ac formidolose se circumagentium. Quos miseros simul cavere oportebat ne nocturna trepidatione fugæ confusissimæ turba suorum effuse ruentium dejicerentur, mox equorum ungulis conterendi, simul providere ne in manus inciderent hostium, quorum viciniam ignes crebri ex utroque viæ latere monstrabant, signa non dubia barbarorum non castra solum illic aut stationes habentium, sed etiam attentorum ad id quod agebatur, et in fugaces impetum facere, si vellent, valentium. Centum fere animas illo discrimine nocturni cursus periisse creditum est, quas aut destitutio virium aut vis sæva tempestatis aut terroris quo consternabantur vehementia aut 318 mutua detrusio ac conculcatio neci dederit, aut retro relictas, quod æquare festinantium impetum nequirent, incurrentes barbari servituti subjecerint. Augustus cum suis reliquis concitatissimo et confusissimo cursu, labore plurimo, vix tandem ipsa nocte Pergamum tenuit.

21. *Desolatio regionum Orientalium.*

Assidue igitur ingruentibus undique malis per nullo jam metu cohibitas incursiones Persarum in omnes

A οὐδεὶς ἦν ἐκείνων ὅστις εὐελπις ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καθῆστο, ἀλλ' εὐθὺς ἀνάγκης ἐπιπεσούσης ἀπάρσεως ἐμέμνηντο πάντες, οἱ μὲν μέχρι καὶ αὐτῆς Περγάμου καὶ ἐνδοτέρω περί που τὴν τοῦ Ἀτραμυτίου περίχωρον, οἱ δὲ καὶ ἐγγὺς θαλάσσης περὶ τὴν Λάμψακον· οἱ δὲ πλείους τὴν ἀντιπεραίαν κατελάμβανον, διαπερασάμενοι τὸν Ἑλλήσποντον. Ἄλλοι δὲ καὶ περαιτέρω προεληλύθεισαν διὰ τὸ φόβοις κατασεισθῆναι μεγίστοις καὶ τὴν ὑποστροφὴν ἀπεγνωκέναι τέλεον. Καὶ προαπανίστανται παντὸς βράδους εἰς κίνδυνον ὑπονοουμένου μείζω πάσης ἀσφαλείας. Καὶ τὸ χείριστον, ὅτι τοὺς τῶν προαπαιρόντων βίους οἱ ἐκ παρόδου καταλαμβάνοντες, δεύτεροι τούτων εἰς φυγὴν τρεπόμενοι, οὐδὲν ἧττον καὶ ἀπόρως εἶχον τῶν ἰδίων [P. 220] στερούμενοι. Καὶ τὸ πρᾶγμα ποταμῶν B ἔδοξε ῥεῦμα, ὃ οὔτε τὸν ἴδιον ἔχειν τόπον παρὰ τῶν ἐπιόντων συγχωρεῖται, καὶ ὃ τέως κατείληφε, ταχέως ἀφίησιν ἐξιωθούμενον, καὶ τέλος ἀστατοῦν καὶ παντοχοῦ φέρεται καὶ οὐδαμοῦ μεμένηκε, πᾶσιν ἐπιβάλλον καὶ οὐδέ τισι περικλειόμενον. Κτήσεις δ' ἐκεῖναι καὶ οἰκίαι, ἔργα σπουδαίων ἀνδρῶν, εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο, ὅπου γε καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιτηδείων καὶ

Pergamo superiores Orientalis limitis tractus, nemo illic fuit qui confideret se tutum domi suæ posse consistere, sed omnes procincti ad fugam stabant, et ut prima quæque aura increpuerat adventantis manus hostilis, statim relictis laribus abibant, recedentes alii Pergamum aut interiores eo terras usque ad viciniam Atramytii, quidam et C usque ad mare circa Lampsacum. At plerique omnino diffisi continenti in adversam Europæ oram, trajecto Hellesponto, ex Asia transibant. Quin nec ibi alii se securos rati ulterius quoque processerunt, maximo quo agitabantur metu suspectum illis reddente quodcunque tenuerant perfugium. Nec retardabat respectus patriæ, in quam reditum plane desperaverant. Fiebat autem ista fuga concitatissima festinatione cursus, ad quem calcar addebat imago insidens periculi et vicinioris et majoris quam ut ullam relinqueret terrilis securitatis partem. Erat autem miserrimum spectaculum, videre, cum alii post alios fugerent, incurrere obiter, qui posterius transibant, in desertas a D primis domos cunctis refertas bonis; quibus tamen frui nequibant, extrusi necessitate fugiendi et appulsu continuo aliorum diversoriis iisdem utentium ad brevem duntaxat requiem, qua vires reficerent ad fugam ulteriorem. Qua enim necessitate suas prius domos congesta redundantes copia reliquerant, etiam istas obiter repertas et pariter instructas relinquere cogebantur, inter divitias inopes et sæpius miseri, quoties videlicet præsentibus avellebantur bonis et ultro dimittebant paratas opes, metu sævo perniciei atrocis frui prohibente. Eratque res non absimilis in pronum 319 labentium fluxui amnium; quorum undæ priores, quem attigerunt locum, tenere proprium nequeunt, propulsæ inde supervento aliarum pone

Digitized by Google

κατὰ χρείαν ζωῆς ἀναγκαίας καὶ τούτων κατολιγωροῦντες, ἄποροι καὶ γυμνοὶ καὶ ἀνέστιοι, ὅπη ἑκάστῳ εἰς σωτηρίαν ἔδοξεν ἀσφαλὲς, ὅλῳ ποδὶ ἀνεχώρουν, μόνοι ἄστρασι τὰ ἑαυτῶν ἐκμετρούμενοι.

κβ'. *Ἀναχώρησις Ἀλανῶν ἐκ βασιλέως, καὶ τὰ κατὰ τὸν μέγαν δομέστικον Ῥαοὺλ.*

Τότε καὶ Ἀλανοὶ ἀφιμένοι τῆς περὶ τὴν στρατείαν ὑπηρεσίας, τοῦ συγκειμένου διανυσθέντος καιροῦ, διαπεραιοῦσθαι τὸν κατὰ τὴν Καλλίου πορθμὸν ἔδοξε, καίτοι βασιλέως ἐντεῦθεν κατὰ πολλὴν σπουδὴν καὶ πέμποντος τὰ φιλοτιμήματα καὶ πειρωμένου ἐμπυδὼν ταῖς διαπεραιώσεσιν ἵστασθαι, ὥστε καὶ ἱκανὸν λαὸν προσαποστείλας ἅμα τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ Ῥαοὺλ Ἀλεξίῳ, ὃν ἐν ἀνμῇ ἡλικίᾳ ὄντα ὁ δεσπότης Μιχαὴλ γαμβρὸν ἠγάγετο, τῆς δεσποίνης Θεοδώρας ζηλωτὸν ἐκτόπως ποιούσης τὸ κῆδος, τοῦτον ἐξαποστείλας ὁ βασιλεὺς σὺν δυνάμει πλείστῃ πρῶτον μὲν κωλύειν προσέταττε τὴν διαπεραίωσιν, εἰ δ' οὐ πείθοι λέγων καὶ τοὺς ἀπεροῦντας προσαποστέλλων, ἀλλ' οὖν διαπερατουμένους καὶ ἵππους ἀφαιρεῖσθαι καὶ ὅπλα· μηδὲ γὰρ δίκαιον εἶναι συνόλως πρὸς τὰς τῶν βασιλέων διαπειθοῦντας προστάξεις, καὶ μὴ θέλοντας συμπαρεῖναι βασιλεῖ, οὓς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο καὶ προσηγάγετο, ἵππων [P. 221] ἐπιβαίνειν καὶ ὅπλοις χρῆσθαι οὓς τε τοὺς οἰκείους ἀφελόμενος σφίσιν ἐδίδου, καὶ ἃ παρέχων αὐτὸς γυμνοὺς καὶ ἀνόπλους ὄντας ἱκανῶς ὡπλιζεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς οὕτως ἐκέλευε, καὶ ὁ ἐπὶ τούτῳ σταλεὶς οὕτω τοὺς τοῦτ' ἐροῦντας ἀπέστελλεν· οἱ δὲ ἅπαξ ἀφηνιάσαντες, συμπλέκοντες καὶ προφάσεις ὡς ἐπὶ χρόνον ταλαιπωρήσαντες οὐχ οἷοί τ' εἰσὶ παραμένειν καὶ ἔτι, ἀλλ' ἀνέσει δόντες μετρίᾳ πάλιν ἀποστραφήσονται, ταῦτ' ἀπολογούμενοι πρὸς ἐκείνους τὸν πορθμὸν διεπεραιοῦντο. Πλὴν κἀκεῖνοι τὴν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐγχείρησιν ὑποτοπάσαντες οὔτ' ἀνὰ μέρος ἐπέρων, οὔτ' ἐπὶ τὸν συνήθη τῆς ἀποβάσεως τόπον, ὅπου καὶ κατὰ προσδοχὰς ἵσταντο διεφέξοντες τῷ τέως, ἀπέβαινον, ἀλλ' ἅμα πολλὰς φορτηγοὺς κατασχόντες καὶ ἐμπλησάμενοι ἐδοκμίαζον τὴν ἀπόβασιν, καὶ ἅμ' ὀπέβαινον καὶ ἅμ' οἱ πλείους ὡπλίζοντο, πλὴν οὐκ εἰς φανερὰν μάχην, ἀλλ' ἐφ' ᾧ μόνον ἑαυ-

22. *Recessus Alanorum e ditione imperatoris, et de actis ea occasione magni domestici Raulis.*

Tunc Alani soluti officio militiæ, quod spatio pactæ in trimestre moræ sine promissorum exhibitione præterito liberatam fidem suam arbitrabantur, fretum ad Callipolim trajicere decreverunt. Contra imperator retinere illos conabatur, missis Constantinopoli sedulitate magna ministris idoneis, qui et blanditiis verborum et delinimentis munerum barbaros, quantum possent, a transfretandi consilio revocarent. Ac metu ne non id satis efficax obstaculum invisæ ac formidatæ sibi abire cupientium trajectioni foret, destinavit eodem, quo vim suasionibus misceret, sat magno copias numero, imposito ipsis duce magno domestico Alexio Raule, quem constitutum in ætatis flore Michael despota generum adsciverat, ardentibus ad id impulsus studiis officiisque Augustæ Theodoræ, quæ nihil artis industriæque omiserat in ea sibi vehementissime desiderata affinitate peragenda. Huic misso imperator cum plerisque imperii copiis dedit in mandatis, primum quidem ut allegatis ad Alanos

ruentium. Sicque omnes irrequiete jactantur, semper inde repulsæ quo appulerint, eo impulsæ unde mox reflecti sit necesse; omnia tangentes, nihil tenentes, nullo clausæ limite, nullo in littore vagæ instabilitatis finem reperientes. Possessiones vero illæ ac domus claraque opera præstantium artificum nihili reputabantur. Quod minus erat mirum, cum ipsa victui necessaria copia frugum et rerum apparatus usui corporis opportunus, utcunque se oggerens, respueretur a consternatis terrore necis aut barbarici servitii; quos inopes, nudos, sine lare ac tecto errantes, passim videres concitatissimo passu currere quo salutis in tuto collocandæ spes quemque invitaret, cætera cœlesti permittentes providentiæ.

hominibus tractandi peritis, argumentis precibusque conaretur eorum transitum 320 impedire: sin frustra in hoc essent officia omnia verborum, et missi dissuasores nihil proficerent, saltem illis, antequam trajicerent, equos eriperet et arma. Periniquum enim esse, nec ulla ratione tolerandum, barbaros post nomen datum militiæ Romanæ obtemperare imperatoribus præfracte renuentes, nec sibi adesse dubio suo tempore volentes, quos magnis ad hoc ipsum in illorum misera fortuna beneficiis auctorasset, abire etiam onustos opima præda, equis invectos instructosque armis quæ ipsis imperator, quem desererent, inermibus et inopibus, propriis detracta militibus attribuisset. Hæc erant ad Raulem Andronici mandata. Quibus ille obsequens, qui talia edicerent Alanis misit. At hi mordicus hærentes dudum capto consilio, certique, quod semel excussissent frenum, nunquam amplius recipere, prætextus nectebant, excusantes haud se plene ab imperatoris militia recedere, sed sibi necessariam post nimis diu continuatos expeditionis labores brevem requiem captatum seorsum ire, mox refectis per eam viribus ad Augusti signa redituros, tunc arma et equos quæ accepissent cum propriis corporibus iterum in obsequia Romanorum impensuros, quæ ideo sibi relinqui æquum esset. Hæc simul allegabant, simul parabant usurpabantque transmissionem freti, non illi quidem una omnes palam aut eodem universi loco (verebantur enim, si hoc agerent, ne impetum in eos Romanus exercitus faceret), sed per manus dispersi et clam, ex *quibus* trajici non erat solitum, aversis a conspectu littoribus solventes; per quæ dispositis agminibus, occasiones transfretandi exspectabant, arripiebantque simul se obtulerant. Quam ad rem onerariis multis occupatis, occulte illas complebant, variis-

Digitized by Google

τοῖς περιποιῆσαι τὴν τῆς δοκούσης ἀτιμίας ἀπόδρασιν. Ἀλλ' ἑκατέρωθεν καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν μέγαν δομέστικον, θέλοντές τι πρᾶξαι καί γ' ἀτιμίαν καὶ αὐτοὶ ἐκφυγεῖν τὴν δόξῃ δειλίας ἐπιτρίβεσθαι σφίσι μέλλουσαν, ὡπλίζοντό τε καὶ τῶν ἵππων ἐπέβαινον. Φιλονεικία καὶ μάχη τις φυλετικὴ συνερρήγνυτο· εἰ γὰρ καὶ γένει διέφερον τὰ στρατεύματα, ἀλλ' οὖν ὑπὸ μίαν ἀρχὴν τὴν βασιλικὴν ἦγοντο, καὶ ἦν ἐμφύλιος ὁ πόλεμος ὅσον εἰκάζειν. Ὅθεν καὶ ἀκροβολισμοῖς ἀλλήλων ἐπειρῶντο, καὶ σαρίτταις ἔβαλλον ὀϊστεύοντες. Ὁ τοίνυν μέγας δομέστικος ἴσας ὑσμίνῃ καθισταμένας τὰς πράξεις κατανοῶν, ὑβριοπαθῶν οἷον εἰ αὐτοῦ παρόντος ἐκ βασιλέως, ὄντος τοιούτου, αὐτὸν πολεμεῖν πειρῶνται καὶ ἀντιτείνειν τολμῶσι πρὸς βασιλικὴν κέλευσιν, τὸν κοντὸν ἀνὰ χεῖρας ἔχων θυρεόν τε φέρων φορῶν τε θώρακα ἐμπίπτει τοῖς Ἀλανοῖς ὡς ἐφέξων μόνον φανείς. Κἀκεῖνος μὲν οὕτω τὴν τῆς μάχης διφκονόμει καταστολήν, εἷς δ' ἐκείνων ἐν ἀφανεῖ μιμεῖται Πάνδαρον καὶ ὁϊστῷ βάλλει, καὶ καιρίαν οὐ κατ' ἐκεῖνον τὴν πληγὴν δίδωσι. Τούτου δὲ γεγονότος τό τε πλῆθος ἀνεστάλη καὶ ἀμφοτέρωθεν τοῖς μὲν ὀδύνη, τοῖς δὲ δέος περιίστατο· καὶ τοῖς μὲν μετέμελε τῆς ἐπὶ θατέρους ὁρμῆς, οἱ δὲ ξυνιέντες ὁποῖος ἀνέῤῥιπται σφίσι κύδος, τοὺς τὰ πράγματα παρασχόντας μεθ' ὅτι πλείστης τῆς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους παραιτήσεως ἠτιῶντο, καὶ βασιλεῖ ἐζήτουν ἀπολογεῖσθαι. Ἐδεδίεσαν γὰρ, ὡς εἰκὸς, μὴ σφίσι κατόρξοι τοῦτο μεγάλων [P. 222] κακῶν ἐπὶ μέσης τῆς Ῥωμαίων διάγουσι, καὶ ἅμα δυσωπούμενοι, εἰ βασιλεὺς μὲν ξενοτροφεῖν ὅσον ἐφ' αὐτοῖς αἱρούμενος ἐλπίδος ἀγαθῆς εἶχετο, αὐτοὶ δὲ τοιαῦτα ξενίας ἀνταποδίδουν, κακοῖς τὸ ἀγαθὸν ἀμειβόμενοι. Διὰ ταῦτα καὶ βασιλέα μὲν πέμπτοντες καθικέτευον, ἐκείνοις δὲ παρεδίδουν καὶ ἵππους καὶ ὅπλα, καὶ ἀνθ' ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων πεζοὶ καὶ ἄνοπλοι ἦσαν, ἕως πάλιν βασιλεὺς αὐτοὺς ἱκετεύοντας δέχεται, συγγινώσκων σφίσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον.

κ'. *Περὶ τῶν προσβαλουσῶν τῇ πόλει Βενετικῶν νεῶν.*

Συνέβη δὲ πρὸ τούτων, τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τῷ πέρυσι καὶ ἡμέρᾳ ταύτῃ, προσβαλεῖν τῇ πόλει ἐξ

que prætextibus dimittebant, obliquis simulationibus reipsa occupantes facere id ipsum in quod blandiri Romanorum obstantium assensum obnoxie conari videbantur. Idque dum maxime sic clanculum administraretur, magna ipsorum **321** pars in armis se ostentabat, non animo (quod quidem præ se ferrent) in apertum certamen veniendi, sed ut obtentu illo ac specie in ordine stantium tegerent ignominiam arcano præsumptæ furtivæ discessionis. Verum aliunde indignantibus iis qui cum magno domestico erant, et ignaviæ turpissimæ ipsorum imputatum iri reputantibus, si otiosi testes perfidiæ barbarorum assiderent et illudi sibi coram tantus exercitus a manu fugitivorum pateretur, infamiam inertiæ, agendo strenue quod res posceret, prævertere statuerunt. Armis igitur assumptis equisque conscensis committere civile prælium cœpere (civile id bellum dixerim, quod etsi Romanos inter et barbaros, tamen inter eos qui utrinque Romano imperatori sacramento dixissent gerebatur), sed quocunque dicendum sit nomine, certamen tunc certe contractum est, velitationibus primo libatum, et sarissarum eminus contrario hinc inde jactu. Hæc videns magnus domesticus, et tractationem cum hactenus subditis tranquillam processisse intelligens usque in contentionem invicem infestam, nihil jam minus a vero hostili discidio habentem, contumeliam interpretatus propriam quod se coram, vices illic imperatoris gerente, tanta etiam aliunde dignitate conspicuo, ausi Alani essent non modo detrectare imperium Augusti, sed et repugnandi conatum expedivissent telis palam intorquendis, galeatus, ut erat, loricatusque ac contum manu tenens objecit se Alanis, quasi conspectu eos ac nutu solo cohibiturus. Et ille quidem sic se pugnam dirempturum animo ac spe præsumens autumabat, unus autem Alanorum in occulto imitatur Pandarum, sagittamque in eum jacit, sed alio quam ille successu : non enim summam duntaxat, ut Pandarus Menelai, perstrinxit telo cutem, sed altam et lethalem penitus in Raulis vitalia plagam pertulit. Quo facto perculsa utrinque repressaque multitudo est, hinc quidem Romanis dolore, inde autem Alanis metu consternatis. Atque illos quidem pœnituit lacessivisse barbaros : illi autem reputantes quantam in **322** aleam res vitasque suas præcipiti eo facto conjecissent, eos qui occasionem, irritando suos, inviso exsecratoque ipsis facinori præbuissent, cum sollicita sui excusatione, apud Romanos accusabant, deducique ad imperatorem, audirique ab eo dum illata purgarent crimina, quærebant. Hæc ut sic anxie agerent causa ipsis erat gravissima formido, ne hoc illis initium exitialium malorum foret, utique in media Romanorum, quos tam atrociter læsissent, ditione deprehensis. Subibat etiam verecundia ex memoria insignium in ipsos beneficiorum Augusti ; qui cum eos gratuita benevolentia liberalissime excepisset ac tractasset hospites, sperans mutuam ab iis gratiam, ipsi tam inhospitale inhumanumque scelus illi reposuissent, malis bona compensantes. Itaque missis ad imperatorem supplicibus legatis veniam deprecabantur, Romanis interim præsentibus arma quæ repetierant equosque reddentes, exhibentesque sese miserabili specie ex cataphractis inermes, ex equitibus pedites, quoad iterum imperator ipsos supplices excepit, iis ignoscens. Sed de his hactenus.

23. *De appulsis ad urbem Venetis navibus.*

Contigit autem ante hæc anno huic superiori, sed eodem mense ac die quibus modo narrata gesta sunt, appellere ad urbem ex Aquileia triremes

Digitized by Google

Ἀκουΐλιας τριήρεις Βενετικὰς, πλὴν οὐ κατὰ τοιαύ- A τόλμαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ὀλιγωρίαν, οὐ σύνηθες
την χρείαν καὶ πάλιν, ἀλλὰ τῶν ἐνεχυρασθέντων σφίσι τὸ τόλμημα ἦν, τηνίκα καὶ ἀνθίστασθαι ἐδι-
πραγμάτων διὰ τὴν τότε πυρπόλησιν ἕνεκα. Οἳ δὴ καίου καὶ κακῶς πράττειν πειρᾶσθαι τοὺς ἐπιόντας,
ἐπεὶ κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην πέμποντες, ἐκεῖ βασι- εἰς ὃ καὶ μαθεῖν σφᾶς ὡς ὑπὲρ τὸ δέον ἐγχειροῦσιν·
λέως διάγοντος, οὐδὲν ἤνυτον, ἄλλως ἔγνωσαν τὰ ὅτε δ' αὖθις εἰς τοὺς ἀποδησομένους φόνους ἐντεῦθεν
περὶ τούτων ἐνεργέστερον μετελθεῖν. Καὶ δὴ τριήρεις καὶ τὴν ἐν κενοῖ ἀντικατάστασιν καὶ τὸν ἀναγκαῖον
μιᾷ πλείους τῶν δώδεκα ἡτοιμασμένοι, προσθε- κίνδυνον ἀφορῶν, παντὶ δικαίῳ μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ
μένων καὶ πειρατικῶν ἑτέρων ἑπτὰ, τῇ Βυζαντίδι συνωμολόγει. Μηδὲ γὰρ εἰς μακρὰν καὶ τούτους
προσβάλλουσι, καὶ μεσημβρίας Σαββάτου φανέντες γνωσιμαχήσαντας ἐπεστράφθαι καὶ ξυγγινώσκειν
μεθ' ὅτι πλείστης κορύζης, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πειρα- δέεσθαι. Εἶναί τε καὶ ὀλίγου πόνου τε καὶ δαπάνης
τῶν ἀφήνειαν ἐπαγόμενοι, τὸν λιμένα τὸ [P. 223] ναυπηγεῖσθαι Ῥωμαίους, εἰ μόνον αὐτὸς κελεύοι·
Κέρας εἰσπλεύσαντες καὶ καταντικρὺ τῶν ἀνακτό- κἂν ἤρται δὲ σφίσι τὸ φρόνημα ἐκλειπουσῶν τῶν
ρων ναυλοχησάμενοι δεινὰ τοὺς προσχώρους ἐποίουν, τριήρεων, αὐτὸν κελεύειν, καὶ συνεστηκυιῶν ἐν ὀλίγῳ
καί τινι θημωνίᾳ ἐκεῖ που ἰσταμένῃ πῦρ ἐνιᾶσιν, οὐ καταπίπτειν αὖθις καὶ ταπεινοὺς γίνεσθαι. Ταῦτ'
τόσον εἰς ζημίαν τῶν κεκτημένων ὅσον εἰς χλεύην. ἐννοούμενος ἀνέστελλε τὰς ὁρμὰς τῶν πολλῶν, οἳ δὴ
Βασιλεὺς δὲ τὴν μὲν ἐξ ἰδίων τριήρεων ἀντιπαλάμη- B καὶ ζηλοτυποῦντες οἷον εἰ οὗτοι κατὰ Ῥωμαίων
σιν μὴ ἔχων ἀντικαθιστᾶν (τὸ ναυτικὸν γὰρ πρὸ οὕτως ἐπάρθησαν, καλὸν ἔλεγον γεφυροῦν ἁλιάσι
χρόνων ἀπέσβεστο· κἂν πού τινες περιῆσαν ἔτι ὡς καὶ φορτηγοῖς, ὥς τινας συνδέσμους ἐχούσαις καὶ
μὴ τοῦ παντὸς καθάπαξ ἐκλείψαντος, κατὰ χρείας τὰς καθευρεθείσας ἐνταῦθα μεγάλας ναῦς, τὸν τοῦ
ἄλλας ἔτυχον ἐσταλμέναι) ἐν ἀμφιβόλῳ ἦν τοῦ τί Γαλατᾶ πορθμὸν, καὶ παρ' ἑκάτερα τοξότας τε καὶ
δεῖ ποιεῖν. Ὅτε μὲν οὖν εἰς τὴν ἐκείνων ἀποβλέψειε σφενδονήτας στήσαντας ῥῶτως ἐπιχειρεῖν τοῖς ἐντὸς

Venetas, verum non ob eamdem quam prius causam oppugnandorum Genuensium, sed animo extorquendæ liberationis pignorum, quæ dudum imperator de Venetis urbis inquilinis ceperat, quoad multam persolverent indictam ad compensationem damni per incendium a classe tunc Veneta Galatæ immissum Constantinopolitanis et Genuensibus illati. Etenim Veneti postquam legatione Thessalonicam missa, cum imperator ibi degeret, nihil C proficerant, aliam putarunt ineundam sibi rationem ei malo efficaciter medendi. Triremibus igitur tredecim paratis, hisque adjunctis **323** aliis septem piraticis navibus, Constantinopolim invehuntur, et meridie diei Sabbati apparentes audacissimo fastu, mistaque arrogantiæ feritate piratica, portum Ceras dictum ineunt, et e regione imperialis palatii statione fixa grassantur hostiliter in circumquaque vicinos ei loco talisque contiguos; ac illic forte posito manipulorum tritici acervo ignem injiciunt, injuria non tam ob damnum quam ob ludibrium et contumeliam acerba. Imperator quas tunc Venetis opponeret triremes proprias non habens (navalis enim imperii apparatus dudum neglectus evanuerat; et si quæ naves adhuc utiles ex eo superfuerant, aliis de causis alio missæ longe aberant) anceps animi erat quid tali tempore consilii caperet. Atque hinc quidem dum Venetorum audaciam et sui contemptum, ultra quam hactenus consuessent, modo primum progressa reputabat, sane stimulabatur ad vindictam, et æquum censebat mala malis reponere conari, ut icti discerent ultra fas omne sese temere provectos. Rursus autem dum cædes ex conatu resistendi exstituras cogitabat, dum infirmitatis eum suæ conscientia monebat quam vanas et impares rei tantæ ad manum copias haberet, denique dum ex apparatibus successus augurans horreret ad imaginem periculi, in quod rempublicam necessario conjiceret certamine tali tempore cum paratioribus temere tentando, aliam potius quamlibet quam per vim et arma ejus propulsandæ injuriæ sibi viam ineundam statuebat. Et succurrebant interim ei commodum faventes isti moderationi cogitationes, secum utique blandiente sibi animo versanti, brevi exstitura inter navarchos Venetos ex sententiarum contrarietate discordia, sponte omnes recessuros ultroque veniam perperam actorum rogaturos. Nec vero magni fore aut laboris aut sumptus reficere Romanam classem. Juberet solummodo **324** ipse: brevi tempore structis instructisque navibus navalem, qualis prius fuerat, imperii potentiam metu justo perculsuram audaces exteros; qui uti sic insaniendi confidentiam ex observata rei maritimæ Romanæ debilitate sumpsissent, sic eosdem visis Augusti jussu reparatis armatisque momento triremibus tumorem insolentem compressuros, humilesque ac supplices pacem oraturos iterum. His occupatus mentis in spes blandas pronæ bene ominatis sensibus, repressit imperator impetus multorum, qui generosæ cujusdam æmulationis instinctu, rati rem indignam nec tolerabilem contumeliam, tantum hos advenas adversus Romanos efferre sese ausos, ne impune temerariam insolentiam ferrent, optimum factu aiebant congregare naves omnes piscatorias onerarias et majores alias, quæcunque tunc circa nostra littora reperirentur, iisque continua serie invicem ligatis velut ponte quodam consternere medium inter Galatam et urbem fretum, tum dispositis super hinc inde sagittariis et fundibulariis, telis petere intra jactum inde positas Venetas naves. Hoc illi suadebant; consiliumque apparebat optimum. Nam præter eos qui jam ex utroque littore Venetis eo progressis imminebant, præterque quos modo memorabam

Digitized by Google

συνεβούλευον. Καὶ τὸ βούλευμα ἄριστον κατεφαίνετο· χωρὶς γὰρ τῶν παρ' ἑκάτερα τεταγμένων καὶ ὅσους αἱ νῆες ἐχώρουν, οἱ ἀπὸ τῶν τειχέων ἱστάμενοι μόνοι αὐτάρκεις ἐδόκουν ἰοῖς πεμπομένοις καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν τειχῶν πέτραις καταβάλλειν εἰς τέλος καὶ ἀφανίζειν τοὺς ἐπιόντας. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν εἰσβολὴν κινδυνώδη κρίνων Χριστιανικοῖς ἔθνεσιν οὐδ' ὅλως ἠφίει, ἐνεδίδου δὲ μᾶλλον ἀναβάλλων τὰς ὁρμὰς [P. 224] ἐμπιπλᾶν.

A μέσον θαλάσσης ἱστῶντες, καὶ τὰς τιμὰς παρὰ βασιλέως κατ' ἔλεον ἀναγκαῖον λαβεῖν ἐλπίζοντες. Διὰ τοῦτο καὶ πόνος οὐχ ὁ τυχὼν κρατοῦντι, εἰ φεύγοντες Πέρσας οἱ δείλαιοι χερσὶ πειρατῶν ἐμπεπτώκεσαν, οὐκ ἄλλως καιρὸν τοῦ θαρρεῖν ἐχόντων εἰ μὴ ἐξ ὧν ὁμαιχμοῖεν σφίσιν ἑαυτοῖς, οἷς δὴ πολλάκις καὶ βασιλικαὶ συμβεβήκασι χάριτες. Ῥωμαῖοι δὲ παρ' αἰγιαλοὺς ἱστάμενοι τὴν δεινὴν κατεστύγουν θέαν καὶ τὸ πάθος ἀπωλοφύροντο. Οἱ δέ γε καὶ ἀκμῆτες εἰς ὅπλα ἦσαν, καὶ Ὀδυσσείους, ὡς ἐκεῖνος ἐπὶ τὴν Σκύλλαν, οὕτως οὗτοι τὰς ὁρμὰς ἐπ' ἐκείνους προΐσχοντο· πλὴν κατ' ὄψιν καὶ μόνην τὸ ἀμυντικὸν περιίστατο. Τοὺς μὲν γὰρ ὁ αἰγιαλὸς εἶχε σφαδάζοντας τὰς ὁρμὰς ἐφ' ὅπερ ἀμύνοιντο, οἱ δὲ παρὰ μόνην τὴν θάλασσαν ἀλώσιμοι ὄντες, καὶ τίνων οὐκ ἀσθενέστεροι; Ὅμως ὡς ὀχυρώματι τῇ θαλάσσῃ χρώμενοι, ἐς ὅ τι καὶ ἐδόκει σφίσι τοὺς ἐν χερσὶ διετίθουν, οἱ δὴ καὶ τὰ περὶ τῆς Σκύλλης εἰκόνιζον, χεῖρας ὀρεγνύντες τοῖς ἔξωθεν καὶ θρήνους ἐλεεινοὺς κλάζοντες. Οὔπω πᾶν ἦμαρ τετέλεστο, καὶ βασιλεῖ ἀγγελλόμενα τὰ δεινὰ ἐνεποίουν οἶκτον· καὶ δὴ στήσας τιμὴν τοῖς οἰκτροῖς τεσσάρων χιλιάδων χρυσῶν

B

C

D

jaculatores e navibus, vel qui pinnas mœnium superne obtinebant, si tela et petras muralibus ballistis in subjectam Venetam classem demitterent, vel soli suffecturi videbantur perdendis funditus planeque ad nihilum redigendis temerariis aggressoribus. Verum imperator, pugnam illam Christianis gentibus periculosam judicans, nequaquam acquievit, sed remisit potius omnem repugnandi impetum, incertis et sine fine pendentibus deliberationibus indulgens, spatiumque sic Venetis liberum concedens impune peragendi quod cœperant, urbi atque imperio procaciter insultando.

ducia tantum audentium quod a Venetis classem in propinquo habentibus protegi se scirent, quippe quibuscum latrocinii societatem inivissent, hominibus tamen, a quibus nihil minus exspectari debuisset, si sensum ullum grati animi haberent, utpote qui ab imperatoribus crebris fuissent beneficiis affecti. At Romani sparsi per littora dum hæc intuentur, horribile spectaculum exsecrantes, infandam calamitatem incredibili mœrore deplorabant. Quidam etiam eorum in ævi flore manu prompti ruebant ad arma; et Ulysseos, ut ille olim adversus Scyllam, sic illi contra piratas impetus ostentabant. Cæterum specie tenus sola totus ille auxiliandi ardor eminebat. Nam nostros frustra minantes et conatu vano consumentes iras detinebat littus: piratæ vero in mari solo, ubi erant, capi poterant, per se illi quidem debilissimi omnium, nisi pontus ipsis vice munimenti circumdatus facultatem fiduciamque daret; avaræ crudelitatis in miseros quos tenerent, prout **326** liberet, exercendæ. Atque hi quidem sub immani scelestissimorum sævitia gementes, quæ de Scylla feruntur, repræsentabant, manus protendentes ex adversa ripa spectantibus, et luctuosis ejulatibus misericordiam implorantes. Nondum dies totus effluxerat, cum hæc Augusto nuntiata expugnarunt misericordem ejus animum, ut conveniret cum illis carnificibus de lytro miserorum quos vexabant, ac statim missis ad piratas quatuor millibus nummorum captivos ab iis cunctos reciperet. Quo facto misit ad præfectum classi Venetæ, qui a se illi insolentem amentiam impudentemque audaciam exprobraret, quod cum eum ad viciniam urbis appulsum oportuisset legatos ad se mittere, ac quæ haberet de communibus negotiis et propriis rationibus tractanda exponere, ipse contra ducem se

24. *De iis quæ piratæ in insula Principum egerunt.*

Quod ultra cum illi viderent se haud jam quidquam amplius posse facere, ut instrumentis furoris ipsorum usi piratis sunt. Hi nocte insecuta ad insulam Principum appellunt, ibique non solum veteres loci incolas, **325** sed et recens eo advectum sat numerosum e Pelopithiis populum, qui modo manus Persarum effugerat, et illic asylum reperisse se putabat, servituti subjiciunt, rebus eorum omnium direptis. Nec eo contenti miseros in naves tractos a diluculo cœperunt diris minis et cruciatibus urgere, ut pretia redemptionis quanta ipsi præfinissent solverent, suspendentes, varie torquentes et trucidare se paratos exhibentes. Hæc fiebant in oculis Romanorum e littore adverso spectantium. Exstabatque e mari medio miserabile spectaculum eo artificio a latronibus constitutum, ut a misericordia imperatoris pecuniam extorquerent, qua infelices illos pœnis ac nece eximeret. Fuit revera admonito de his Augusto peracerbus nuntius, doloreque non vulgaris reputanti deploratissimam horum sortem, qui Persas fugientes in manus piratarum incidissent, ea sola fi-

Digitized by Google

νομισμάτων τοὺς πάντας εἰλήφει. Καὶ τότ' [P. 225] ἀκοστείλας πρὸς τὸν τῶν νηῶν ἡγεμονεύοντα τὴν ἀπόνοιαν κατωνείδιζε καὶ τὴν τόλμαν, οἷς ὅτι παρὸν πρεσβείαν πέμπειν καὶ πρὸς αὐτὸν εἰς λόγους καθίστασθαι, περὶ τῶν κατὰ σφᾶς δικαίων λέγοντας, οἱ δὲ πειραταὶ μιχθέντες τὰ λῃστῶν σὺν ἐκείνοις πράττοιεν. Ταῦτα λέγων τοῖς μηδὲν ἄλλο προτείνουσιν ἢ τὴν τοῦ κοινοῦ σφῶν συνεδρίου πρόσταξιν, ἐπεὶ τοὐντεῦθεν καὶ τούτοις τῶν αἰσχίστων ἔργων μετέμελεν, ἱκέτας τοῦ λοιποῦ ἀντ' ἀντιστατῶν εἶχε καὶ εὐπειθεῖς πρὸς εἰρήνην τοὺς πρὶν ἐχθίστους, εἰ λύοιντο τὰ ἐνέχυρα· τὰς γὰρ σπονδὰς καὶ αὐτοὺς θέλειν, καὶ ἀξιοῦν ἐπὶ ταύταις ἐπιταχθῆναι λυομένων μόνον τῶν κατὰ τὰ ἐνέχυρα διαμφισβητήσεων. Ταῦτ' ἐκεῖνοι μεταβαλλόμενοι καθικέτευον, καὶ βασιλεὺς κατένευε τὰς ἐπὶ χρόνοις σπονδὰς προσιέμενος, καὶ οὕτω πρεσβείαν στειλάμενος τὰς εἰρηνικὰς ἐτάμετο. Πόνος γὰρ ὁ τῶν Περσῶν ἦπειγεν ἄλλος, κυκλούντων ὥσπερ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν τὴν ἀνατολὴν ἅπασαν. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν ἄλλοι κίνδυνοι τοῖς ταλαιπώροις Ῥωμαίοις περιειστήκεισαν, τὰ δὲ κατὰ Μεσοθυνίαν πᾶσαν καὶ ἀπανέστησαν σφαλέντος τὰ μεγάλα τοῦ εἰς ἡγεμόνα τούτων ταχθέντος Μουζάλωνος.

ac stipatorem latronibus dedisset, iis se admiscens, et sævis ipsorum grassationibus cooperans. Hæc Veneti audientes nihil aliud quod obtenderent habuerunt quam mandatum senatus ipsorum: mox tamen nonnullo, ut apparebat, pudore confusi, ac pœnitentia correpti turpissimorum actorum, supplices se deinceps Augusto subjecerunt, qui hactenus adversarii obstiterant. Significarunt se ex modo infensissimis pronos nunc fore ad bona fide ineundum pacis fœdus, dummodo pignora liberarentur. Concordiam enim cum imperio eorum reipublicæ probari et placere; ac velle se renovare illam iisdem quibus olim coaluisset conditionibus ultro subeundis. Unam obstare controversiam de pignoribus, qua sublata nihil jam impedimenti futurum sit. Addebant preces ut consentire in remissionem pignorum imperator vellet; quod et ab illo impetrarunt, admittente libenter ac suis rebus expetibile ducente fœdus quod illi offerebant in annos plurimos. Misit ergo legationem ad Venetos, quæ de pacis cum iis legibus conveniret, ita tunc cogente calamitate urgentissima tumultus Persici, **327** barbaris istis cuncta late inundantibus, et Orientem jam totum a mari ad mare una circum indagine comprehensum tenentibus. Sed et alia aliunde pericula miseris Romanis imminebant. Et Mesothinia quidem universa periisse funditus nuntiabatur, Muzalone qui ei præfectus fuerat, gravissima offensione belli prostrato.

25. *Clades hetæriarchæ Muzalonis prope Nicomediam.*

Mensis siquidem Julii die vicesima septima, circa Bapheum (locus hic prope inclytam Nicomediam), Atman cum suis multorum millium numerum explentibus improviso apparens et subito irruens — sed melius fuerit rem aliquanto repetitam altius a suis retro ducere principiis. Hales Amurius cum fratre Nastratio, qui diu apud Romanos obses fuerat, Persis qui Castamoni parebant in suam societatem tractis Romanos infestabat. Sed quodam tempore moderatius quam postea: satis enim habens initio regionibus circa Pontum et interioribus ultra Sangarim licentissime insultare, ferociam illic securissime ostentans suam, abstinebat omni citeriore versus urbem tractu. Inflatus tamen deinde est insolentiore confidentia, resque nostras arrogantissime despexit, ex quo Melec Masur Asatini sultanis filium bello victum interfecit. Is Melec patri diu socius longi per boreales tractus erroris, postquam ille ex Æno arce liber emissus est, prout superius narravimus, eo denique mortuo trajicit Euxinum, et Thymænam appulsus, inde procul Tocharorum principe, quem ipsi Kanin vocant (huic tunc proprium fuit Arganes nomen), donis delinito ac in **328** sui favorem tracto, ex eo tempore locis illis ut paternæ hæreditati dominatus est, subjecitque sibi qui eminebant illic inter Persas, quos illi satrapas appellant. Ac illi quidem volentes nolentes mancipabantur. Amurius autem Halis pater cum prece ac promissis ambiisset Tocharos et validum ex iis armatorum agmen assumpsisset, toto impetu ad obsistendum Meleco incubuit; adeoque prœliis cum eo congressus non semel illum fudit fugavitque, eoque redegit desperationis rerum suarum ut decerneret una cum uxore ac liberis supplex ad imperatorem confugere. Eo consilio profectus Heracleam Ponti, et inde Constantinopolim progressus, quoniam jam ante imperator se Nymphæum transtulerat, ubi se diebus aliquot e viæ fatigatione refecisset, uxque

Κεφ. ΚΕ'. *Ἧττα τοῦ ἑταιρειάρχου Μουζάλωνος κατὰ Νικομήδειαν.*

Μηνὸς γὰρ Ἀνθεστηριῶνος εἰκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ περὶ που τὸν Βαφέα (χῶρος δ' οὗτος περὶ τὴν θαυμαστὴν Νικομήδειαν) Ἄτμὰν σύναμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν εἰς χιλιάδας πλείστας ποσουμένοις ἐπιστὰς αἴφνης, μᾶλλον μὲν οὖν — ἀλλ' ἀναληπτέον τὸν λόγον ἀρχῆθεν. Ἁλῆς γὰρ Ἀμούριος σὺν ἀδελφῷ Ναστρατίῳ τῷ παρὰ Ῥωμαίοις [P. 226] ἐπὶ χρόνοις ὁμηρεύσαντι, τοὺς περὶ τὴν Κασταμόνα Πέρσας προσεταιρισάμενος, Ῥωμαίους κακῶς ἐποίει. Καὶ τέως περὶ που τὸν Πόντον καὶ ἐνδοτέρω, πέραν Σαγγάρεως, τὰ τῆς ἀλαστορίας ἐπιδεικνύμενος τῇ καθ' αὑτὸν ἀσφαλείᾳ ἀπείχετο τῶν ἐπίταδε, ὠγκώθη δὲ τὰ πλεῖστα ἐκ πλείονος καὶ τῶν ἡμετέρων καθυπερηφανεύετο ἐξ ὅτου τὸν τοῦ Ἀζατίνη σουλτὰν υἱὸν τὸν Μελὴκ Μασοὺρ ἀπεκτόνει προπολεμῶν, ὃς δὴ τῷ πατρὶ συμπροφέρων ἐφ' ἱκανὸν τὴν πλάνην κατὰ τὰ βόρεια, ἐξ ὅτουπερ ἐκεῖνος Αἴνοθεν ἀπελύετο, καθὼς καὶ φθάσαντες εἴπομεν, ἐξ ἀνθρώπων ἐκείνου τῇδε γεγονότος περαιοῦται τὸν Εὔξεινον, καὶ Θυμαίνῃ προσσχὼν, μακρόθεν τὸν Τοχάρων Κάνιν, ὡς αὐτοὶ φασιν, Ἀργάνην δώροις ὑποποιούμενος, ἐντεῦθεν

Digitized by Google

δεσπόζει τῶν τόπων ὡς πατρικῶν κλήρων, καὶ καθυποκλίνει τοὺς προὔχοντας τῶν τῇδε Περσῶν, οὓς δὴ σατράπας ἐκεῖνοι καλοῦσι. Καὶ οἱ μὲν ἑκόντες ἄκοντες ἐδουλοῦντο, Ἀμούριος δὲ ὁ τοῦ Ἀλῆ πατὴρ ὑπελθὼν Τοχάρους καὶ οὐλαμὸν ἐξ αὐτῶν προσλαβόμενος ὅλαις ὁρμαῖς ἀντέπραττε τῷ Μελὴκ. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ πολέμους πρὸς αὐτὸν ἐκφέρων κατεστροποῦτο, ὥστε καὶ ἀπηυδηκότα τοῖς ὅλοις σύναμα γυναικὶ καὶ ἰδίοις γνῶναι βασιλεῖ προσχωρεῖν. Ὅθεν καὶ τὴν τοῦ Πόντου καταλαβεῖν Ἡράκλειαν. Κἀκεῖθεν τῇ Κωνσταντίνου ἐπιδημήσας, ἐπεὶ βασιλεὺς ἐς Νύμφαιον ἀπεδήμει, τὴν μὲν σύζυγον τῇδε καταλιμπάνει, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἑφ' ἡμέραις ἀνεθεὶς τῶν ἐκτὸς ὁδοῦ κόπων, ὑπὸ βασιλικῷ ποδηγέτῃ, βασιλέως προστάξαντος ἀκουσθὲν, τῆς ἐπὶ τὸ Νύμφαιον ἔτο. Ἀλλά που περὶ τὸ Ἀτραμύτιον γεγονὼς, εἴτε παρ' ἄλλου μαθὼν εἴτε μὴν καὶ αὐτὸς ὑποτοπήσας ὡς οὐκ εἰς καλὸν ἐσεῖται οἱ ἡ πρὸς τὸν ἄνακτα ἄφιξις, γνωσιμαχεῖ τε αὐτίκα, καὶ καιροῦ λαβόμενος, τοῦ ποδηγέτου (ὁ δ' ἦν ὁ Ἀβράμπαξ πρωθιερακάριος) τὰς πολυωρίας παρενεγκὼν, αὐτόθεν ἐκφεύγει νυκτὸς, πλὴν

in urbe relicta, ipse ducem itineris ab imperatore missum sequens (nam audito Augustus ejus adventu eum ad se invitaverat) Nymphæum versus iter intendit. Sed cum prope Atramytium eundo pervenisset, sive alterius admonitu sive suspicione propria, concepta desperatione prosperi successus istius suæ profectionis ad Augustum, aliquandiu deliberando luctatus damnavit denique consilium et cœpto absistere constituit. Captatoque mox tempore, palam questus observari sese curiosius suspiciosiusque a deductore ad se misso (erat is Abrampax prothieracarius) quam benevoli comitis officium posceret, inde noctu aufugit, non tamen nocturni insidiatoris ritu, vitata comitum conscientia scilicet, verum palam et fidenter; præ se ferens, si quis per vim prohibere conaretur, in eum se statim impetum facturum. Ita rursus ad Persas se recipit, collectaque manu melioribus quam prius rem **329** gerere cœpit auspiciis. Unde et famæ celebritatem et majorem priori brevi potentiam adeptus, tantum invaluit ut et ipsum Amurium, plane persuasum haud suis de cætero rebus fore conducibilem a Meleco) rebellionem, perpulerit ad consilium ambiendæ suppliciter ejus gratiæ, ac præmissis delinitum muneribus ultro adeundi cum septem filiis, et ipsi se libenter deinceps serviturum profitendi. His secum Amurius constitutis, quod nihil tali articulo rerum posse utilius sibi consulere putaret, ductis una filiis amploque asseclarum] comitatu, supplicis ad Melecum transfugit habitu. Melec rancorem veterem animo penitus conditum servans, plusque ad iram veteri memoria injuriarum quam novis officiis ad benevolentiam motus,

Dona quidem accepit, mala sed cumulavit acerba.

Ut enim ægre introductus post præmissa munera

οὐ νυκτιλόχου τρόπον, παρὰ γνῶσιν τῶν ἐντυγχανόντων δῆθεν, ἀλλ' ἐμφανῶς καὶ θαῤῥοῦντος, ὡς ἦν τις ἐπ' αὐτὸν ἴοι, αὐτόθεν ἐπεξελευσόμενος. Πέρσαις τε οὕθις παραγίνεται, καὶ λαὸν συναγηοχὼς τῷ περιόντι τῆς φήμης τοῦ προτέρου κράτους καὶ μείζονος ἔχεται. Καὶ τοσοῦτον κρατυνόμενος ἐνισχύετο ὥστε καὶ αὐτὸν Ἀμούριον μὴ συνοίσουσαν ἔτι τοῖς καθ' αὐτὸν πράγμασι τὴν ἀπ' ἐκείνου ἀφηνίασιν δοκιμάσαντα γνῶναί οἱ ἑπτὰ σύναμα παισὶ καθ' ἑκατείαν παραγενέσθαι, καὶ δώροις ἐκμειλιξάμενον, [P. 227] εἶτα δουλεύοντα ἀγαπᾷν. Ταῦτα γνοὺς καὶ δοκιμάσας ξυμφέροντά οἱ, λαβὼν τοὺς παῖδας σύναμα πλείστοις, ἱκέτου αὐτομολεῖ σχήματι. Ὁ δὲ τοῖς προτέροις ἀπομηνίων καὶ μηδὲν καθυφεὶς τοῦ κότου δέκτο μὲν δῶρα, πόνον δ' ἀμέγαρτον ὄφελλεν. Ὡς γὰρ μόλις εἰσαχθεὶς μετὰ τῶν δώρων πρὸ ποδῶν ἐκαλινδεῖτο καὶ καθικέτευεν, ἐκεῖνος τὰ πάλαι προὔφερε καὶ πικρῶς ὠνείδιζε καὶ ἀπήλεγχε, καὶ τέλος σκύφον οἴνου λαβὼν ὡς πιόμενος, τοῖς περὶ αὐτὸν συγκειμένοις ὃν αὐτοῦ τὸ ξύμβολον δείξαντος (τὸ δ' ἦν ὡς ὄπθεν σκορδινιῶντος καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείναντος)

abjectus ad ejus pedes supplex Amurius volvebatur, ille vetera ejus malefacta protulit, amareque exprobrans eum omni malo dignum nec ulla satis excusatione purgabilem declaravit. Tandem extensa utraque manu, scyphum altera vino plenum quasi bibiturus sumens, signum edidit de quo ante cum suis convenerat, ut simul nimirum ipsum cernerent manus diverse jactantem, sicuti e somno expergiscentes solent, ensibus repente strictis concideret supplices; quod impigre illi a viso statim signo facientes funestam Amurio et filiis cœnam præbuere. Ex ista tragœdia divina quadam providentia servatus Hales, unus Amurii filiorum, dolore iraque ardebat, excarnificati dire patris cruentam imaginem animo infixam circumferens, ac dies noctesque in cogitatione ulciscendi tam infandi sceleris perstans, nec unquam ab eo conatu sibi partem quietis ullam capiendam censens. Ad hunc finem conciliata **330** sibi manu non modica Persarum latrocinabatur circumcursans, ac plane præ se ferens aut ultionem se capturum de Meleco aut in ejus rei conatu occubiturum. Dum ergo incursationibus vastat regiones et omni ratione conserendi cum hoste certaminis occasiones captat, haud impar Meleci ad pugnam audacia, suo hunc fato perurgente, Hali objecit. Committuntur ergo inter sese Hales et Melec, ferocissimeque invicem petunt. Sed Melecum fortuna deseruit: nam ejus equus totis habenis effusus in cursum pedes anteriores inflexit, sessoremque maximo impetu in genua pronum abjecit; quo statim is a casu ense confossus interiit. Hic successus Halem, nomine jam patris ad suum addito Amurium quoque vocatum, in magnam confidentiam inflavit. Subitoque inde congregatis magnis copiis Romanas regiones incursionibus infestabat, nondum tamen aut multum fidenter aut valde perniciose, sed

Digitized by Google

αὐτοὺς τὰς σπάθας γυμνώσαντας κατακόπτειν τοὺς ἱκέτας, ἐκείνου τὸ σύμβολον δόντος εἰσπηδῶσιν αὐτίκα καὶ ἀθλίαν θοίνην ἐκεῖνόν τε καὶ παῖδα: δεικνῦσι. Τοῦτο τῷ Ἀλῇ πόνος ἦν καὶ τῶν συμφορῶν ἡ ἐσχάτη, παῖ γε ὄντι τοῦ κρεουργηθέντος καὶ ἔκτινος προνοίας περισωθέντι, καὶ τὸ τοῖς ὁμοίοις ἀμύνεσθαι πάσης ἀσχολίας ὑπέρτερον ἐλογίζετο. Ἱκανοὺς δὲ διὰ ταῦτα προσεταιρίζεται τῶν Περσῶν, καὶ τρόπον λῃστορος περιθέει, ἐμφανὴς ὢν ἢ ἀμυνούμενος ἢ πεσούμενος. Ὡς δὲ κατατρέχων ἠρήμου τὰς χώρας καὶ τὴν ἀνταγώνισιν ἔσπευδε, τὸ τοῦ Μελὴκ λῆμα τὸ μόρσιμον ἐρεθίζει, καὶ τοῦτον ἐκείνῳ συνίστησι κατὰ πόλεμον. Οὗ δὴ συῤῥαγέντος σφάλλει τὸν Μελὴκ ἡ τύχη, καὶ ὁ ἵππος ὅλῳ ῥυτῆρι φερόμενος συγκάμπτει τὸ πόδε, καὶ τὸν ἐπιβάτην μεθ' ὅτι πλείστης τῆς ῥύμης ἐπὶ γόνυ συγκατασπᾷ, καὶ ἔργον αὐτίκα σπάθης ὁ πεσὼν γίνεται. Ταῦτα τὸν Ἀλῆν ἐπῆρεν εἰς ὄγκον Ἀμούριον, κἀντεῦθεν συνάγων πλείστους κακῶς ἕδρα τὰ Ῥωμαίων. Οὕπω δὲ μάλα δὴ καὶ ἐς τέλος, ἕως οὗ δαιμόνιόν τι μήνιμα (τί γὰρ ἂν ἄλλο καὶ εἴποι τις ;) κατὰ Ῥωμαίων ἐφύσησεν, ὃ δὴ καὶ λέξεται. Ὡς γὰρ πέραν Σαγγάρεως διατρίβων τοῖς ἀνὰ τοῦτον φρουρίοις ἰσχυρῶς ἀντεκρούετο, ἃ φθάσας ὁ βασιλεὺς συνῴκισε Μιχαὴλ καὶ σταυροῖς μηκίστοις ἐκ δένδρων ἀξινοκοπηθέντων μεταξὺ κατωχύρωσε, μέχρι καὶ ἐς ἑκατὸν πόδας τὸ ἐντὸς πλάτος ἄβατον καταστήσας, ὡς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις ἐλέγομεν, καὶ ἦν τῷ Πέρσῃ στερρὸν ἐντεῦθεν τὸ τῆς καταδρομῆς κώλυμα, Κρονίου μηνὸς ἐκ τοῦ παραχρῆμα ὁ ποταμὸς μετοχετεύεται καὶ ζητεῖ τὴν παλαιὰν κοίτην, καθ' ἣν καὶ ἡ Ἰουστινιάνειος ποντογέφυρα. Ὕστερον δὲ μετοχετευθέντος τοῦ ποταμοῦ, τὸν ἐξ ἐκείνου Μέλανα ὑπεδέχετο, [P. 228] οὐ τόσον ὄντα, ἀλλ' ἱκανὸν τέως καὶ τοῦτον ἐκ βάθους αὐτάρκους τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀποκωλύειν ἔφοδον. Τότε τοίνυν ἐξ ὄμβρων ὁ Σαγγάριος πλημμυρήσας τῆς ἰδίας μεταίρει καὶ αὖθις κοίτης, ἧς ἐκ παλαιοῦ ποτ' ἐκκοπεῖσθεὶς ἐπελάθετο, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀνέτρεχε, καὶ οὗ μὲν ἀπέστη, περαιοῦσθαι καὶ τῷ τυχόντι παρεῖχεν, οὗ δ' ἐπελάθετο πλημμυρῶν, μὴ ὅ γ' ἐκ τῆς πλημμύρας βάθος ἐδίδου τῷ ῥεύματι, ἀλλὰ καὶ χοῦν ἐκ μιλτοπαρῄων ὀρέων κατάγων καὶ χέραδος ἱκανὸν προσέχων καὶ πόρον ἐτίθει τῷ περᾶν θέλοντι. Τῷ τοι καὶ οἱ ἐν τοῖς πέραν φρουρίοις συνῳκηκότες, τὴν ξένην ἰδόντες μετάστασιν καὶ γνόντες ἐν χρῷ κινδύνου γενόμενοι, ἀπανίσταντο. Οὐ μὴν δ' αὖθις ἐπὶ πολὺ τὸ σχῆμα τοῦτο τῷ ποταμῷ ἦν, ἀλλ' ἐς μῆνα προσχώσας μόνον ὑπέστρεφε. Καὶ ἦν ἡ ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀποχώρησις καὶ τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις φυγῆς καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν διαπεραιώσεως προφανὴς αἰτία, τῷ περᾶν ἀνέδην τοὺς βουλομένους· ἡ δ' ἐξ ὑπογύου ἐσαῦθις ἀνυποστροφὴ τοῖς κἂν τούτῳ περῶσιν εὐ-

dissimulanter et leviter, donec eum divina quædam ultio (quo enim alio quis nomine casum tunc maxime noxium inopinato incurrrentem vocaverit?) tumefecit adversus Romanos; quem casum hic referam. Cum enim Hales antehac ultra Sangarim commorans positis illic arcibus valide repelleretur, quas arces imperator condiderat Michael, et septo exterius prætento decussatim objectorum ingentium stipitum, ex arboribus securi dedolatis, perite muniverat, spatium ultra munitiones pedum centum illo antemurali plane invium et inaccessum hostibus faciens, quemadmodum in prioribus libris diximus, et erat hoc Persæ ex ea parte insuperabile incursionum obstaculum, Martio ecce mense repente fluvius alveum mutavit repetiitque cubile antiquum, ad quod olim fuerat Justinianeus pons constructus. Postea traducto inde **331** Sangari Melas alter fluvius successerat, non ille quidem mole aquarum par priori, cæterum satis habens altitudinis ad impediendos incursus hostium. Tunc igitur ex multo imbre redundans Sangaris cubile iterum mutavit, ex eo quod diu manu deductus occupaverat, in prius recurrens; et eum quidem unde migravit alveum, aquæ pauperem et vado cuivis meabilem reliquit, eum quem inundans repetiit handquaquam adeo complevit, ut ea transitum excluderet. Etsi enim illuc traxit agmen ingens aquarum, non iis tamen dedit sufficientem profunditatem trajectui peditum et equitum arcendo. Causa ejus ei fuit, quod simul limi plurimum et terræ rubræ ex argillosis derasæ montibus invexit. Quæ materia subsidens aquis late superstagnantibus non alte depressum substravit fundum, qua volenti cuilibet transire pedibus licebat. Hac animadversa mira mutatione qui ulteriores arces præsidio tenebant, territi, quod se fossa destitutos invadabilis amnis, objectos deinceps incursionibus hostium haud pari ad resistendum numero, certissimo capitis periculo, viderent, stationibus relictis abierunt. Non tamen diu in eo statu Sangaris mansit, sed cum per mensem inundasset magna terræ ac luti vi alveos oblimans, recepit se in eum unde nuper migrarat alveum, quasi ad hoc tantum se movisset, ut præsidiariis terrorem, quo ad fugam raperentur, incuteret, hostibus contra et fiduciam et facultatem intra nostrum irrumpendi limitem daret. Nam harum duarum rerum una illa causa fuit fluminis motio, commoditatem cuivis obviam præbens vado transeundi. Sed nec ejus in priorem alveum regressus malo medicinam fecit. Oblimatum enim utrumque ac pedibus meabilem reliquit fluvium magnitudine aggeris ac materiæ per eluviem invectæ. His inopinatissime sic gestis repente imperatori **332** nuntiatur plena esse mediterranea hostium. Nam utcunque Hales Amurius in simulatione quadam pacis se hactenus continens quiescebat, tamen efferri brevi cœpit æmulatione paulo post secutorum successuum Atmanis, viciniam Nicææ prospere incursantis, non parvum se imperatori beneficium contulisse reputans, si se in pacis observantia teneret quandiu alii in terras imperii non irrumperent. Illud vero exigi a se haud æquum esse, ut prædæ multorum impune aliorum rapinis abactæ partem ipse sibi non arri-

Digitized by Google

θέτησε, τῷ περᾶν διὰ τῆς προσχώσεως. Ταῦτα γε- A
γόνει ἐκ παραδόξου, καὶ βασιλεῖ ἠγγέλλετο ὅτι πλῆ-
ρες ἐχθρῶν τὸ μεσόγαιον, εἰ καὶ Ἀλῆς Ἀμούριος
εἰρήνην καὶ ἐς τόδε σχηματιζόμενος ἐφησύχαζε τέως.
Ἀλλὰ τὰ τῷ Ἀτμὰν τὰ περὶ τὴν Νίκαιαν κατατρέ-
χοντι ἐσύστερον ἀριστουργηθέντα καὶ τοῦτον ἐπῆ-
ρεν, ἱκανὴν φιλοφροσύνην δόξαντα καταπράττειν τῷ
βασιλεῖ, εἴπερ εἰρηνεύοι μὴ εἰσβαλλόντων ἄλλων·
εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἁρπάζοι τὰ τοῖς πολλοῖς
ἀπαγόμενα. Ἀτμὰν τοίνυν τῶν ἀμφὶ τὴν Νίκαιαν
τόπων ἀπάρας (τὸ γὰρ συμβὰν πρότερον τῷ Μουζά-
λωνι σφάλμα καὶ πλέον ὤγκωσε τοῦτον), τοὺς ὀρει-
νοὺς διελθὼν σίφωνας, ἕτοιμος ἦν καταθέειν Ἀλι-
ζώνων. Ἀλλὰ πρὶν αὐτὸν εἰσβαλεῖν, πλῆθος ἐχθρῶν
συναχθὲν, εἰς ἑκατὸν ποσωθὲν καὶ μόνους, περί που
τὴν Τελεμαΐαν καταδαρθεῖσι τοῖς περὶ τὸν Μουζά- B
λωνα ἐπιστὰν ἐξ ἀπροόπτου, ἐκείνοις μὲν ὡς εἰκὸς
ταραχὴν ἐμβάλλουσι τὴν μεγίστην, πολλὰ δὲ λαβόν-
τες, καὶ αὐτοὺς ἐν σαυρωτῆρσιν ὑσσοὺς, ὑποστρέ-
φουσιν. Ὡς δὲ συστάντες Ῥωμαῖοι τοὺς ἐπιόντας
ἐδίωκον, ἐκεῖνοι τὰ ὀρεινὰ προκαταλαβόντες καὶ τὸ

ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν ἔχοντες, στάντες ἔβαλλον ὅϊστοῖς
καὶ κυκλώσαντες ἐτοξάζοντο, καὶ τῶν διωκόντων
τοσοῦτον περιγεγόνεισαν ὥστε καὶ αὐτὸν κατασχεῖν
τὸν σφῶν ἐξηγούμενον· κἂν [P. 229] ἀπήγαγον, ἦν
μή τις τῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος λῆμα γενναῖον
φέρων, στερρῶς ἐμπεσὼν καὶ περιγεγονὼς τῶν
ἀγόντων, τοῦ ἵππου μόνου τρωθέντος ἐκεῖνον ἐξείλε-
το. Τοῦτο γεγονός τε καὶ ἀκουσθὲν ἐπὶ πλέον παρ-
ώτρυνε τὸν Ἀτμὰν, καὶ ὑπερηφάνει ὁ βάρβαρος·
ἐς τόσον γὰρ τὸ περὶ αὐτὸν στράτευμα ἐπληθύνετο,
ὥστε καὶ Πέρσας ἄλλους ἐκ τῶν περὶ Μαίανδρον πα-
ραγεγονότας συμμάχους ἔχειν καὶ πρὸς τὴν κατα-
δρομὴν συλλήπτορας ἱκανούς. Τοῦτο δ' ἦν καὶ τὸ τὸν
Ἀμούριον ἐπηρκὸς καὶ πεῖσαν παρασπονδεῖν, ζη-
λοτυποῦντα τέως εἰ ὧν αὐτὸς κατὰ τὴν πρὸς βασι- B
λέα χάριν ἀπέσχετο, ταῦτα μακρόθεν ἐσβάλλοντες
ἄλλοι παρακερδαίνοιεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν τούτῳ πεπραγ-
μένα μικρὸν ἦσαν, κἂν αὐτὸς οὐκ ἀφίστατο πρά-
των· τότε δ' Ἀτμὰν ἐπιστὰς, καὶ ἄγων μὲν τοὺς
ἰδίους, ἄγων δὲ καὶ πολλοὺς κατὰ συμμαχίαν ἑτέ-
ρους ἐξωρμημένους κατὰ λύσσαν πάλαι τῶν κατὰ

peret aliquam. Atman igitur e locis circa Nicæam movens (nam quæ prius Muzaloni contigerat offensio animos illi augebat), transgressus montanos Siphones, paratus erat ad incursandos Halizones. Sed priusquam in illos irrueret, collecta manus hostium, centum solorum capitum non excedens numerum, circa Telemæam sopitis ex improviso superveniens Muzaloni cum suis, his quidem, ut par fuit tali statu deprehensis, perturbationem injecit maximam, qua barbari adjuti cum alia multa tum hastas ipsas decussatis impositas in valli cratem stipitibus auferunt. Ut autem receptis e subita consternatione animis Romani manu facta insecuti fugientes sunt, illi nota ipsis montium juga tenuerunt, indeque securo jam in loco stabiliti sagittis nostros impetebant, undique per circuitum superne jaculantes; tantumque circumventis iis qui se insequebantur prævaluerunt, ut et ipsum horum ducem comprehenderent abegissentque, nisi quispiam e Romana phalange generoso evectus impetu vehementem fecisset impressionem in barbaros, tam fortiter rem gerens ut disjectis iis, suo tantum equo sauciato, ipse D incolumis liberum captivum reduxerit. **333** Hoc ita gestum et late celebratum magis magisque incitavit Atmanem, Barbarumque in fastum extulit: adeo enim jam ejus copiæ auctæ numero erant, ut et Persas alios e regionibus vicinis ad se ultro coeuntes socios haberet et ad incursionem quolibet promovendam adjutores idoneos. Hoc et Amurio superbiam adjecit. Hoc illi persuasit fœdus frangere, æmulatione instincto avara, qua ei videbatur intolerabile se quidem promissæ imperatori fidei religione vinctum abstinere manus a præda Romana, interim dum illam alii longius profecti totam in sua lucra verterent. Sed quamvis haud sane sibi Amurius parcebat quin quam maxima posset rapacitate grassaretur, tamen exigua videri poterant damna quæ rei Romanæ inferebat, si compararentur cum longe gravioribus a potentiori Atmane illatis. Hic enim inceptum urgens et accinctus præsens operi, succinctus etiam novis auxiliis ferocissimorum latronum, qui sæva dudum in nos instincti rabie e partibus Paphlagoniæ recens ad ipsum convenerant, parati animis delere desolareque obvia cuncta, nihilque facere reliqui extremæ crudelitati diripiendis abducendisque in servitudinem plane universis incolis illorum tractuum. Hos ille cum suis veteribus aggregassit copiis, universum illic exercitum una secum habebat. Oppositus illi stabat unica tutela Romani limitis Muzalo; qui recensitis suis, collatoque in unum quantum supererat Romanarum copiarum, quantum Alanicarum, vix numeratis simul indigenis simul exteris duo millia militum explebat. Extremum tamen Muzalonis oculis et animo obversans periculum Romanæ rei audaciam ei atque impetum pro aris focisque decertandi contra plures dabat, haud abhorrentibus a ducis sententia plerisque militum, licet suæ consciis paucitatis. Et habuisset ista fiducia successum, vicissentque, ut plurimi affirmant, si aut plane omnes conspirassent in generosum hoc propositum, aut in eo concordes perseverassent unanimique fortitudine totis viribus et animis in istud prælium ruissent. **334** Nunc multi ex ipsis, vel innatæ indulgentes ignaviæ, vel refrigerato, si quem concepisse visi fuerant, ardore strenue dimicandi, segnes ancipitesque torpebant. In his erant quos adhuc urebat dolor contumeliæ, ut putabant, injuræque acceptæ, cum equi nummique ipsis erepti Alanis attributi fuerant, quo Romanam militiam periisse funditus querebantur, tædiique inde ac livoris pleni nec consentiebant cæteris, nec impetum expedie-

Digitized by Google

Παφλαγονίαν μερῶν, ἑτοίμους ἐξαλείφειν τε καὶ ἀπάγειν τὰ πρὸς ποσὶν ἐκ πολλῆς ἰταμότητος, ἐκεῖ που πάντας συνῆγεν. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Μουζάλωνα, ὅσων Ῥωμαϊκὸν καὶ ὅσον Ἀλανικόν, ὅσον ἰθαγενὲς καὶ ὅσον ἐξωθεν, μόλις που περὶ δύο χιλιάδας συνίστατο. Ὅμως γε μέντοι τὸ ἐπὶ τῆς οἰκείας μάχεσθαι πολλὴν σφίσι ῥοπὴν ἐπὶ τῷ τολμᾶν πρὸς πλείστους ὀλίγοις ἐδίδου. Κἂν καὶ περιγενέσθαι σφᾶς ξυμβεβήκοι, εἴπερ γνησίαις καρδίαις, ὡς πολλοῖς ἐλέγετο, ὥρμων καὶ τῆς μάχης ἀντελαμβάνοντο. Νῦν δ' ἀλλ' ἐῤῥᾳθυμηκότες οἷον καὶ νάρκην παθόντες, οὐχ ἧττον ἐκ δυσνοίας ἢ ἀβουλίας, ἀφῃρημένοι ἐξ ὑπογύου καὶ ἵππους καὶ χρήματα διὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν τῶν Ἀλανῶν ἕνεκα ἐξ ἁπάντων συντέλειαν, τὰς ὁρμάς τ' ἐπεκλῶντο καὶ ἀτολμότερον συνερῥήγνυντο. Ὅ καὶ τοῖς Πέρσαις μεγάλην ῥοπὴν ἐνεποίει, καὶ μᾶλλον ἐτόλμων κατ' ὀλίγων πλεῖστοι. Οὕτω δὲ τῆς μάχης ἀνισουμένης καὶ πλήθει καὶ γνώμῃ, πίπτουσι μὲν οὐκ ὀλίγοι, φεύγουσι δ' οἱ πλείους, καὶ τῇ Νικομηδείᾳ ἐγγύθεν οὔσῃ μετὰ περιφανοῦς τῆς τροπῆς διεκπαίοντες συνεισβάλλουσιν ἀκλεῶς. Ἔδοξαν δὲ τότε καὶ ἐς πολὺ χρήσιμοι Ἀλανοὶ πεσόντες πλείους ὑπὲρ Ῥωμαίων· τῷ γὰρ πεζῷ πολλῷ γε ὄντι διδόντες ἄνεσιν εἰς τὸ φεύγειν κλινάσης ἤδη τῆς μάχης, αὐτοὶ μὲν περικυκλοῦντες τοὺς πολεμίους καὶ ὑπὸ πόδα χωροῦντες καὶ λέχριοί πως ἐπιτιθέμενοι, περιαργοῦντες ἐπίτηδες, ὅτιστοῖς ἔβαλλον καὶ πεζοὺς τοὺς τέως ἱππότας ἐδείκνυον. Πεζῶν δὲ νέφος ἐκείνων συνειλούμενον σφίσι καὶ διεκπαῖον τὰ πρόσω ἀπεσώζετο. Ἐκεῖνοι δὲ τῆς αὐτῶν σωτηρίας [P. 230] τοὺς καθ' αὑτοὺς προβαλλόμενοι κινδύνους συνεχεῖς ἔπιπτον. Καὶ οὐδὲν ἦν τὸ λοιπὸν καὶ τὸ νικᾶν Πέρσας καὶ διασπαρέντας ἄλλον ἀλλαχοῦ κατατρέχειν τὰ πρόσχωρα, τῶν πολλῶν ἐντεῦθεν εἰς ῥᾳδίαν προνομὴν κειμένων κατὰ πολλὴν ἐρημίαν τῶν κωλυόντων. Ἦρξε τοίνυν ταῦτα μεγάλων κακῶν ἁπάσῃ τῇ χώρᾳ, ἐπὶ καιροῖς ἀναγκαίοις, τοῖς τῶν καρπῶν συλλογῆς, τῶν μὲν ἀπαγομένων, τῶν δὲ σφαττομένων, ἔστι δ' ὧν καὶ φευγόντων, εἴ τις καὶ προαπανίστατο τῶν δεινῶν καὶ φρουρίῳ τινὶ τὰ καθ' αὑτὸν ἐπίστευεν.

ις'. *Καταφυγὴ τῶν ἔξω πανοικὶ πρὸς τὴν πόλιν.*

[P. 231] Εἶδες δὲ τότε καὶ τοὺς ἐνδοτέρω σκευαγωγοῦντας, καὶ οἰκτρὰν θέαν περαιουμένους εἰς πόλιν, ἀπογόντας ἤδη τὴν τῶν ἰδίων σωτηρίαν. Καὶ ὁ πορθμὸς οὗτος ἑκάστης μυρμηκιὰν ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐδέχετο, οὐκ ἄνευ συμφορῶν τῶν μεγίστων ἀπαλλαγέντων· οὐδὲ γὰρ ἦν ὅστις οὐ τῶν ἰδίων ἀπεθρήνει τὴν στέρησιν, τῆς μὲν ἀνακαλουμένης τὸν ἄνδρα, τῆς δὲ τὸν υἱὸν ἢ μὴν τὴν θυγατέρα, ἄλλης

bant quidquam aggrediendi viris dignum; parque frigus in pugnam protrusi in ipsa acie monstrarunt. Id quod Persis animadversum addebat videlicet illis animos, magnamque facultatem pauciores, eosque timidos, obterendi tribuebat. Ita male comparato inter hinc paucos sibi diffidentes et debiles, illinc plurimos optime animatos fortesque certamine, prælium commissum est, eo qui exspectari debuit eventu, ut nostrorum nimirum non pauci caderent, plurimi fugerent, et in urbem vicinam Nicomediam plane fusi nec dissimulanter victi, cladis pleni dedecorisque confugerent. Demonstrarunt se occasione ista valde utiles Romanis Alani; quorum utique multi pro salute nostrorum occubuerint. Videntes quippe inclinatam irrevocabiliter ad fugam aciem pedestrem, quæ maxime numerosa erat, spatium ipsi ad vitam in tuto locandam suo magno periculo ultro adeunda præbuere, siquidem desilientes ex equis, et magno animo ad persequendum consternatos erumpentibus circumfusi hostibus, eosdemque oblique a lateribus procella telorum impetentes, stare quamlibet invitos coegerunt, plerisque ipsorum equorum cæde ex equitibus in peditum ordinem redactis. Unde contigit agmen illud peditum nostrorum loco motum, et si equitatus incurrisset, plane periturum, otium suæ saluti prospiciendi nancisci, empta ipsi commoditate ista pretio sanguinis et vitæ Alanorum; quorum permulti corpora tegendæ nostrorum fugæ obtendentes transfossi ceciderunt. Cæterum Persæ adeo strenue **335** usi victoria sunt, ut medium nullum intercederet spatium inter cladem nostri exercitus et distributionem illorum in manus varias quæ diverse in multas simul partes Romanæ ditionis irrumperent. Et sufficiebat vel exiguus numerus rei ubique ex ipsorum sententia gerendæ, propter debilitatem et destitutionem in illo limite interiusque extremam omnium, nemine jam prorsus uspiam comparente qui subditos imperio Romano tueretur. Quare omnes et omnia parata illic præda quibusvis tollere curantibus jacebant. Iagentium hæc igitur fuerunt initia malorum, geminante etiam incommodum importunitate temporis, quod hæc Muzalonis clades incidit in æstivam messem, qua tempestate cuncti erant intenti collectioni et importationi frugum in horrea, vice cujus hi quidem abducebantur, illi trucidabantur, nisi si qui mala ista fuga matura prævertissent a c que alicui obviæ se ac sua credidissent.

26. *Concursatio rure degentium cum suis omnibus in urbem confugii causa.*

Vidisses tunc citeriores Nicomedia ruris incolas convasata supellectile trepide in urbem accurrentes, et miserabile spectaculum obviis offerentes luctu et planctibus, quibus uti desperata salute se miseri cruciabant: cernebaturque quotidie in trajectu illo, velut densum formicarum agmen sese trudens terrore, multitudo mistim hominum et bestiarum. Nec quisquam ea ibat non ejulans ac plorans, quod maximis jacturis ægre vitam redemisset, nemine fere non cujuspiam ex intimis amissionem lamentante. Hæc quidem virum abactum aut occisum flens inclamabat, illa filium aut filiam, alia nomen aliud affectus et cognationis proximæ. Cuncti autem miserabiliter in publico jacentes procumbe-

Digitized by Google

ἀδελφόν τε καὶ ἀδελφὴν, καὶ ἄλλης ἄλλο τι συγγενείας ὄνομα, πάντων δὲ ἐλεεινῶς προκειμένων, τῶν μὲν ἐντὸς πόλεως, τῶν δὲ καὶ ἐκτὸς παρ' αἰγιαλὸν εἰκαίως κατασποδουμένων, λείψανα φερόντων καὶ ζωῆς καὶ βίου. Νήπια δὲ καὶ γυναῖκες καὶ οἰκτροὶ πρεσβῦται προκείμενοι ταῖς ὁδοῖς ἀλγεῖν ἐποίει καὶ τὸν μόνον ἀκούοντα. Πλὴν ἐντεῦθεν στρατὸς μὲν τὸ μὲν ξενικὸν περαιούμενον ἀκλεῶς ὑπέστρεφε, τὸ δ' ἰθαγενὲς καὶ αὐτόχθον, καὶ αὐτῶν οἰκιῶν ἐκκεχωρηκὸς τοῖς ἐχθροῖς, ἐξ ἀναγκαίου ἐζήτει ὅπη γε καὶ ἀποφυγὸν σωθήσεται. Ἐχθροὶ δὲ τέως πολλῶν ἐμπλησθέντες τῶν ἀνωτέρω ἀνέδην ἐκείνοις ἐνεσπατάλων, ἀπάγοντες μὲν αἰχμαλώτους, ἀπάγοντες δὲ καὶ ζῶα καὶ λείαν πᾶσαν καὶ αὐτὸν δὴ τὸν καρπὸν τῆς γῆς τὸν ἐπέτειον, ζώοις τοῖς ἐκ τῆς λείας διευθετούμενοι, καὶ ὅ τι καὶ ἔδοξεν ἀσφαλὲς μεταφέροντες. Οὐ μὴν δὲ καὶ τῶν κατωτέρων Νικομηδείας ἥπτοντο, οὕπω θαρροῦντες ἴσως τὴν εἰσβολήν· ἐπῆει γὰρ ἐκείνοις φοβεῖσθαι τὴν ἐξ ἐγγίονος ἔφοδον, καὶ ὡς ἱερῶν ἀβλίκτων ἔτι τῶν τῆς πόλεως προαστείων ἀπείχοντο, εἰ καὶ τοῖς τῇδε τῶν δεινῶν προσδοκωμένων ἀναστολῆς ἔδει, καὶ ὡς ἦν ἀνεστέλλοντο. Οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον ἦν τὸ δεινὸν, ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' ἀνατολὴν μέχρι καὶ Ἀτραμυτίου, ὅπου καὶ βασιλεὺς ἐπεχωρίαζε, τὰ ἀνωτέρω πάντα δίχα τῶν ὀχυρωτάτων φρουρίων τοῖς ἐχθροῖς εἰς προνομὴν ἔκειντο, τὰ δὲ προσωτέρω περί που τὴν Ἀχυράους καὶ Κύζικον καὶ Πηγὰς καὶ Λοφάδιον ὀλίγῳ τινὶ διαστήματι τῷ ἀπὸ θαλάσσης ἐλεύθερον περιῆν. Προύσῃ δὲ καὶ Νικαίᾳ ταῖς πύλαις ἐπέχρα τὰ δεινὰ, ἁπάντων [P. 232] τῶν ἔξω προνομευθέντων, καὶ δεινὸν τὸ πάθος καὶ ἀπαρχμύθητον τὸ συμβὰν, ἁπάντων ὀλίγων ἐξαπολωλότων μηνῶν. Καὶ ὥσπερ θείας ὀργῆς καὶ μηνίματος δαιμονίου τὸ πάσχειν, οὕτω καὶ θείας ἀντιλήψεως μόνης καὶ συμπαθείας τοῦ κρείττονος τὸ τὰ δεινὰ στῆναι εἰκὸς ἦν ἐννοεῖν.

bant, quidam intra urbem, alii extra per maris littus, in pulvere versantes miseras reliquias vitæ ac spei. Parvuli autem et mulieres senesque miserandi strati temere per vias non solum videntes horrendo spectaculo, sed et audientes immedicabili cordolio vulnerabant. Cæterum indidem, hoc est Nicomedia, **336** post cladem memoratam militia quidem extera inglorie revertebatur : indigenæ vero milites, qui domos suas occupatas jam ab hoste scirent, ubi deinceps perfugium ad salutem captarent, varie quisque æstuans necessario quærebat. At hostes corrasis hactenus omnium ulteriorum regionum prædis, iis se incubantes ingurgitabant, raptis intemperanter abutentes, trahentes captivorum hominum catervas, captivi pecoris greges, armenta, mandras, una cum omnis generis præda, præsertim autem fructu segetum, quas anni tempestate maturas collegerant, ex iisque larga manu, quæ multa undique prædando congesserant, jumenta pascebant ; denique summa securitate, quidquid ipsis placuerat, quo vellent cumque transferentes. Non tamen adhuc citeriores Nicomedia tractus attingebant, nondum, ut est verisimile, tuto se illuc irrupturos opinantes. Metuebant videlicet ne, si proveherentur, ex urbe retro relicta eruptio in ipsos fieret. Eademque formidine continebantur, ne suburbia civitatis tanquam sacra contingere auderent. Etsi parum ea res illic degentibus remissionis afferret, continuo utique terrore sollicitis et quæ nondum patiebantur, sibi tanquam præsentia fingentibus, fruebantur tamen miseri, ut poterant, quiete qualicunque per istam ita suspensæ incursionis hostilis moram, ac comparatione pariter infelicium multorum sese consolabantur. Neque enim erat melior conditio securiorve status reliquorum per totum Orientem Atramytium usque, ubi diversabatur imperator : ulteriora quippe universa, præter arces munitissimas, hostibus in prædam exposita jacebant. Longinquiora modo quædam circum Achyraos et Cyzicum ac Pegas Lophadiumque, exiguo a mari intervallo, libera supererant. Prusæ quidem ac Nicææ bellum et clades sub ipsas admotæ portas erant, omnibus **337** quæ circum urbes illas fuerant undique direptis ac vastatis. Dira calamitas nec consolatione levabilis ulla cuncta late occupaverat, universis illis populis paucorum spatio mensium funditus perditis. Ac sicut divinæ fuit iræ justæque superum in scelera nostra animadversionis, nos pati talia, sic uni cœlesti clementiæ ac misericordiæ numinis imputari par fuit inducias illas malorum qualescunque, quæ Barbaris progredi ulterius verentibus, Romanæ plebi, licet nullo protectæ præsidio adversus eos, si venirent, contingebant, aliquod in extrema clade solatium.

κζ'. *Περὶ τῆς τῶν ἀρχιερέων ἐνοχλήσεως καὶ τοῦ Σηλυβρίας.*

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Οὐκ ἦν δὲ ἄρα καὶ ἀρχιερεῖς ἡσυχάζειν καὶ μὴ δι' ὄχλου μεγίστου τῷ πατριάρχῃ γίνεσθαι τοῦ τῆς Ἐφέσου καὶ πάλιν Ἰωάννου καὶ τῆς ἐκείνου ἀνορθώσεως ἕνεκα. Εἷς δέ τις αὐτῶν (ὁ Σηλυβρίας οὗτος ἦν Ἰλαρίων) καὶ μέγα τι κατὰ τοῦ πατριαρχοῦντος ἐφθέγξατο, οὐ τότε πρώτως, ἀλλ' ὅτε δὴ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τῆς Παμμακαρίστου μονῇ ἀναχωρῶν τῶν φροντίδων καθῆστο,

27. *De novis inter episcopos turbis et dicto Selybriensis.*

Et hæc quidem in hunc modum se habebant, ut hactenus diximus ; episcopi autem perstare quieti non poterant, nec absistere a facessendo gravem patriarchæ molestiam, Joannis rursus Ephesii et ejus restitutionis causa. Unus autem ipsorum Selybriensis, cui nomen erat Hilarion, grave quodpiam a patriarcha peccatum retulit, non recens illud quidem, sed tunc patratum quando patriarcha idem in Pammacaristi monasterio sepositis curis considebat ; idque aiebat haud visum a se, sed ab alio qui vidisset auditum. Verum qui memorabatur auctor, jam erat mortuus ; fueratque, dum viveret,

Digitized by Google

οὐκ αὐτὸς ἰδὼν, ἀλλὰ παρ' ἰδόντος ἀκούσας, ὡς ἔλεγεν. Ἀπῆν δὲ τῶν ζώντων ὁ φήσας, ἀνάγωγος καὶ ἄλλως ὢν ἐκεῖνος καὶ ἐπὶ διαβολαῖς γνώριμος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔγκλημα ἀπᾷδον ὅλως καὶ ψευδολόγημα ἄντικρυς. Ὅμως ὁ Σηλυβρίας οὐ πάνυ τι καὶ αὐτὸς πιστεύων, ὡς ἐῴκει λέγων, τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον ἐν ἀπορρήτοις παραλαβὼν, βασιλεῖ πιστεύει τὸν λόγον. Τῷ δὲ μέγα μὲν ἀκούσαντι ἔδοξε, καὶ βαρέως ἤνεγκε τὸ λεχθέν· ὅμως δὲ μέντοι καὶ μὴ πιστεύσαντι ἐπῄει φροντίζειν τοῦ ἐν ἀπορρήτοις διακεῖσθαι τὸν λόγον, ὡς ἄλλως καὶ ἀπρεπῆ ὄντα οὐ μᾶλλον ἢ ψευδῆ. Διαφυλάττεσθαι γὰρ καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὑπονοίας ἄξιον ἐκεκρίκει. Ἤλπιν καὶ τοῦ προσανενέγκαντος κατεγνώκει, ὡς τὸ τέλος ἔδειξεν, ὅτι καὶ ὅλως ἐπὶ τοιούτῳ καὶ παρὰ τοιούτου πιστεύσειε λέγοντος. Ἦν ταῦτα, καὶ οἱ μὲν ἀρχιερεῖς καὶ αὖθις διὰ τὸ τοῦ πατριάρχου πρὸς αὐτοὺς [P. 233] ἀμφίγνωμον περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἔφεσου πραγμάτων πατριάρχῃ ἐπεῖχον, καὶ οὐ καθαρῶς εἰρήνευον. Ἦσαν δ' οἵτινες τούτων καὶ ὠμογνωμόνουν τῷ πατριάρχῃ καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς διεφέροντο. Βασιλεῖ δὲ πάντα τρόπον τὰ τῆς εἰρήνης στέργοντι οὐκ ἦν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν τὸν Ἔφέσου ἀποκαταστῆναι καὶ προσαπεδέχετο καὶ συνήργει τοῖς βουλομένοις, τὸ δ' αὖθις ἐκείνου χάριν πατριάρχην προσαναγκάζειν οὗ οἱ τῶν δεόντων ἐδόκει. Ὅθεν κἂν καὶ τοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἐφέσου λέγοντας ἀπεδέχετο, ἀλλὰ τό γε σχίζεσθαι διὰ ταῦτα σφᾶς πατριάρχου καὶ λίαν διὰ βάρους ἦγε καὶ προσωνείδιζε, καί τισιν ἐμβριθέστερον προσεφέρετο. Σκοπῶ δὲ μὴ Πάτροκλος ἦν ὁ Ἐφέσου καὶ τὸ τοῦ Αἰνείου ἐσχεδιάζετο εἴδωλον, τῆς βασιλικῆς γνώμης ἤδη κλινούσης πρὸς Ἀθανάσιον τῷ τὸν Ἰωάννην ἀποπροσποιεῖσθαι, εἰ καὶ ἐν ἀφανεῖ ταῦτ' ἦσαν ἔτι. Ὡς δέ που καὶ τὸ ὑπ' ὀδόντα κεῖσθαι δοκοῦν ἀνάπυστον ἤδη ἤρξατο γίνεσθαι, καί τινες ἀφωσιωμένως πως καὶ ἐπιπολαίως τὰ περὶ ἐκείνου ἠνίσσοντο, τὸ ἐκείνου σχίζεσθαι ἑαυτοῖς εὐπροσωπότερον καθιστάντες, τότε βασιλεὺς τὸν πρώτως ὑπομνήσαντα περὶ τούτου ὑπώπτευεν, ὡς καὶ ἄλλοις εἴποι τὸν λόγον, κἂν αὐτὸν μὴ σκανδαλίσειεν ὑπειπών, ἄλλοις ἴσως εἰπὼν μῶμον προστρίψειε. Διὰ τοῦτο, καὶ τῇ τοῦ πατριάρχου θαῤῥῶν σεμνότητι, ἐκφαυλίζει τὸν λόγον, καὶ τὸν πρώτως εἰπόντα δῆλον καθίστησιν. Ἄῤῥητον μὲν γὰρ εἶναι καὶ ἄπιστον, καὶ λίαν ὠρέγετο,

homo contumeliosus et calumniator notus. Crimen porro erat prorsus abhorrens a verisimilitudine omni, merumque mendacium. Præ se ferebat quin etiam Selybriensis ipse, cum id alterius testimonio referret, sese haud credere : putasse tamen rem qualicunque fide arcano ad se delatam imperatori, prout fecit, indicare se debere. Imperator hoc audito momenti permagni temere moveri negotium judicavit, graviterque tulit id ad se delatum. Ac nullam licet fidem delationi adhibens, sibi enixe curandum existimavit ne ad plures dicti notitia manaret, **338** præterquam indecentis et meutione ipsa infandi, etiam, ut se dabant indicia, mendacis. Præverti enim oportere suspiciones multorum æquum censuit. Sed et, prout ex consecutis ad extremum apparuit, succensuit delatori, quod e tam levi tamque sublestæ fidei auctore cognitam rem tantam non modo non contempsisset, ut debuerat, verum etiam, ut deferendo monstraverat, credidisset. Dum hæc ita se haberent, interim episcopi, quod sibi adversari patriarcham scirent in negotio Joannis Ephesii, haud cessabant instare circa hoc illi, nec corde sincero cum eo communicabant. Non tamen ex eorum numero deerant qui partes patriarchæ sequerentur et ab aliis ea causa dissentirent. Quæ cernens imperator, pro suo antiquo proposito pacis ecclesiasticorum omni ratione procurandæ, haud sibi cessandum in hac pacanda discordia putavit ; in quo restitutioni quidem Ephesii, quam multi urgebant, non modo assentiri se monstrabat, sed ei ultro promovendæ paratam exhibebat operam. Tamen idem ejus rei gratia vim inferri patriarchæ haud decere judicabat. Unde, quanquam libenter audiret quæcunque pro Ephesio allegabantur, molestissime ferebat omnem mentionem discessionis a sacrorum principe; et quos audiret eam minari episcopos, graviter increpabat, etiam exprobratione non abstinens. Non dissimulabo hic tamen speculationem quamdam meam. Quis scit an capessenti sic imperatori causam Ephesii, cui sciret adversari patriarcham, non aliud occultius in mente fuerit ? Quis, inquam, præstet non hoc illi prætextum fuisse merum, et velut illud e fabulis ad vanam speciem objectum inane Æneæ simulacrum, ad usum indulgendi conceptæ jam tum arcanæ voluntati reponendi Athanasium in thronum, quam ad rem sibi videbat fore utilem factionem multorum antistitum a Joanne nunc pontifice aversorum ob Ephesii negatam ab eo restitutionem. Sed hæc omittamus, quæ si jam **339** tum erant, in occulto certe teuebantur. Tunc autem evenit ut, cujus meminimus, Joannis patriarchæ crimen clam olim immurmuratum enotescere inciperet, et a quibusdam verecunde quidem ac quasi aliud agendo, tamen sic oblique innueretur ut qui rem compererant agnoscerent ; quod infensi Joanni episcopi magna arte faciebant, sic sibi plausibiliorem præparantes obtentum ab eo sese discindendi. Istam propalationem rei a se tanto studio celatæ imperator sentiens, eum qui sibi primus illam indicasset, Selybriensem violati arcani suspectum habuit ; et in eam incubuit partem ut crederet illum indulgentem prurigini malignæ aliis quoque manifestasse, quod frustra ei fuisset a se impense commendatum ne omnino mortalium cuiquam aperiret. Et hunc quidem ipsum coram redarguere levitatis illius haud voluit, ne sine operæ pretio eum irritaret : illum tamen eo nomine apud alios vituperavit, ac fretus gravitate notaque patriarchæ innocentia non dubitavit crimen id totum falsæ calumniæ adscribere, conquerendo de eo qui primus vulgaverat, quod luce indignissimum premi tene-

Digitized by Google

ὡς ἐψχει· ὑπολαλουμένου δὲ καὶ παρ' ἄλλων, αὐτὸς ἀναγκασθεὶς φανερὰν καθίστησι τὴν κατηγορίαν, καὶ ὡς ὑβριστὴν οὐκ αἰτίας ἀνίει τὸν φάμενον. Ἀκούει ταῦτα καὶ πατριάρχης, καὶ ὡς εἰκὸς δεινοπαθήσας, ἐπεὶ οὐ περιῆν ὁ πρώτως ἐπειπὼν, ὡς ἐλέγετο, αὐτῷ δὴ Σηλυβρίας τὴν συκοφαντίαν ἐπέτριβε, καὶ συνόδῳ ἐπεγκαλεῖ ζητῶν τὴν ἐκδίκησιν ἑαυτῷ, κἂν ἐκεῖνος ὡς εἶχεν ἐπειλύων τὸν λόγον ἄλλως ἔλεγεν ἐξειπεῖν.

κη'. *Ὑβριοπάθησις πατριάρχου διὰ τὴν συκοφαντίαν καὶ ἀναχώρησις*

Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ [P. 234] βασιλεὺς (οὐδὲ γὰρ ἦν ψεύδους γράφεσθαι βασιλέα γε ὄντα) ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συκοφαντοῦντα διελέγχειν ἀναγκαζόμενος, ὁ τέως ἀνέκφορον ἠβούλετο μένειν, ἐπὶ πολλῶν ἐξέφερεν, ὅπως καὶ ὅτε καὶ τί προσελθὼν εἴπειεν ὁ εἰπών. Τέως δὲ πολὺς προσετρίβετο ἐντεῦθεν μῶμος, ἀμφοτέρωθεν ἀντιδιατεινομένων. Καὶ διὰ ταῦτα πατριάρχης δεινῶς ὑβριοπαθῶν ἦν, καὶ οὔτε βασιλέα προσαπεδέχετο κινοῦντα τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ τῷ πρώτως εἰπόντι κακῶς εἶχε, καὶ συνόδου ἐζήτει ἐκδίκησιν, εἰ πιστεύειν θέλοιεν ὡς καὶ αὐτοὶ συκοφαντίαν τὸν λόγον, ὡς λέγουσι, κρίνουσι. Τῷ τοι καὶ τῷ μὲν ζητεῖν πατριάρχην δίκαια ξύμπαντες ὁμολόγουν, πρὸς δὲ τὸ καταδικάζειν τὸν λέξοντα διαμφιγνωμονοῦντες ἦσαν· μηδὲ γὰρ κἀκεῖνον αὐτόθεν ἐκφῆναι τὸν λόγον, μηδ' ὡς κατηγορίαν συνθεῖναι, ἀλλὰ βασιλεῖ πιστεῦσαι, ὥστε μεῖναι καὶ ἐν ἀπορρήτοις οἴεσθαι. Ὡς δὲ πολλάκις ὁ μὲν πατριάρχης συνιστᾷν βουλόμενος σύνοδον ἐπὶ τούτοις τοὺς ἀρχιερεῖς μετεπέμπετο, ἐκεῖνοι δὲ οἱ μὲν συνήγοντο καὶ ἕτοιμοι ἦσαν κρῖναι καὶ καταδικάζειν τὸν φάμενον ὡς οὐκ εὐσχημον ὂν οὐδ' ἄλλως εὐπρεπὲς πρὸς βασιλέα λέγειν τοιαῦτα, οἱ δὲ αἰτίας τῆς ἀποφυγῆς πλαττόμενοι τὴν ἄφιξιν ὑπερετίθεντο καὶ τῷ Σηλυβρίας ἀγαθὰς ὑπερέτεινον τὰς ἐλπίδας, ταῦτα δ' ἐποίουν πολλάκις ἔννοιαν διδόντες ὡς ἐπαλγοῖεν καὶ οὗτοι μὴ καὶ πατριάρχου σφίσιν ὁμογνωμονοῦντος ἐπὶ τοῖς τοῦ Ἐφέσου πράγμασιν, ὥστε καὶ κινδυνεύειν σχίζεσθαι, τότε πατριάρχης ἀπαλγῶν τοῖς τελουμένοις, ἐπεί γε

bris semper oportuisset. Sic imperator id ipsum quod summe, ut videri voluit, cupiverat indictum immemoratumque perpetuo sileri, cum susurrari ab aliis intellexisset, publicare ipse coactus est, palam incusans Selybriensem, qui prodiderat primus, ut contumeliosum et sycophantam. Audit hæc patriarcha, et prout par fuit, indignatus, postquam in vivis non supererat qui falsi criminis auctor allegabatur, ipsi Selybriensi calumniæ dicam impegit, questusque de illo apud synodum petiit canonice rem cognosci vindicarique tantum scelus, excusante illo quantum poterat, haud se malo animo enuntiasse sub arcano quod ex alio resciisset.

28. *Indignatio patriarchæ propter calumniam, et secessus ejusdem.*

Hæc ipsa expostulatio patriarchæ querelaque apud synodum eum curam imperatori adjecisset, ne cuipiam minus plene de re tota edocto suspicio forte in ipsum oboriretur, tanquam quod audivisse ex alio aiebat **340** per se ipse confinxisset, causa fuit diligentius asseverandi delationem ad se factam, eoque magis ac magis divulgandi quod enixe in arcano manere studuerat, dum scilicet multis sollicite inculcat, quis, quando, qua ratione ad se accedens illud patriarchæ crimen detulerit; ac scilicet Selybriensem delatorem graviter incusans, qui vicissim dum se apud plerosque purgare satagit, postquam erat contestatus bono se animo et sine ulla calumniandi voluntate Augusto sub fide arcani declarasse quod ipsum non latere publice interesse putaverat, erumpebat in mutuam vituperationem ipsius, qui videlicet secreti religione violata rem clam auditam palam enuntiasset. Per has contentiones latius sparsum sermone celebrabatur patriarchæ crimen, non sine gravi ejus infamia; qua ille acriter commotus nec imperatoris excusationem admittebat, coactum se aientis ad proferendum quod tenere occultum debuisset, et in eum maxime qui falsam ei calumniam primus indicasset infenso erat animo, vindicarique scelus hujus severo synodi judicio poscebat; utebaturque ad tanto efficacius id judicium urgendum professione sibi facta multorum e Patribus, sigillatim affirmantium non dubitare se quin falsum et calumniose affictum totum id crimen esset; quod qu dicerent, eos patriarcha contendebat sensus istius sui veritatem debere sanciie puniendo, ut merebatur, illo qui temere primus effutiisset id quod ipsi nihil aliud quam atrox falsissimumque maledictum esse judicarent. Ac juste quidem commoveri patriarcham et suæ famam innocentiæ suffragiis synodi stabiliri velle non immerito fatebantur passim omnes: damnari, prout petebat, pœnisque subjici primum denuntiatorem falsi licet ejus criminis, haudquaquam omnes pari consensu censebant æquum. Erant enim qui reum venia prosequendum contenderent, quoniam non ipse a se tanquam sibi compertum patriarchæ delictum primus auctor detulisset, neque ejus accusationem instituisset, sed rem arcano sibi cognitam imperatori credidisset, sub fidi silentii custodia tenendam, ut quidem existimabat. Cum autem nihilo secius patriarcha incumberet in propositum synodalis judicii adversus Selybriensem urgendi, convocaretque sæpius ea de causa synodum et nominatim episcopos accerseret, horum aliqui conveniebant, promptosque se præbebant ad judicandum condemnandumque Hilarionem, quod contra quam conveniens ac decens fuerat, **341** talia imperatori dixisset: alii fictis prætextibus accessum ad synodum excusabant, eo ipso Selybriensi addentes animum spemque judicii declinandi facientes. Quod isti cum sæpius agerent, facile intelligendum non imperitis rerum dabant ulcisci eos in hoc proprium dolorem, et occasionem arripere vicissim ægre faciendi pa-

Digitized by Google

συνοδικῶς προκαθήμενος μέχρις ὀψὲ τῆς ἡμέρας τὴν ἐκείνων περιέμενεν ἄφιξιν, αὐτίκα συντόνῳ ψυχῆς καταστήματι καὶ ἱκανῶς ἐνθέρμῳ ἐκ λύπης ἀποχωρεῖ, τελευταῖον εἰπὼν εἰς τοὺς τότ' ἀρχιερεῖς ἢ μὴν τοῦ λοιποῦ μὴ εἶναι μέσον αὐτῶν, κἂν ὅ τι ποιοῖεν, καὶ ὅρκον ἐπιπροσθεῖς, ὥς τινες ἤκουσαν. Ὁ δ' ὅρκος [P. 235] ἰδιωτικῶς πως οὕτως ἐξενεχθείς· « Νὰ ἦμαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, οὐ μὴν εἰμὶ μεθ' ὑμῶν, εἰ μὴ τὰ γένοιτο. » Τὸ δ' ἦν, εἰ μὴ ὁ Σηλυβρίας κολάζοιτο. Πέμπτην μὲν οὖν ἦγε τότε μὴν Ἀνθεστηριῶν, ἡμέρα δ' ἦν ἡ πρὸ τοῦ Σαββάτου Παρασκευή, καὶ μικρὸν ἐφησυχάσας τῇ κέλλῃ πρὸς ἑσπέραν σὺν τοῖς ἰδίοις; μεταχωρεῖ, καὶ πρὸς τὴν τῆς Παμμακαρίστου μονήν, ὅπου καὶ εἴθιστο καταμένειν, γίνεται, ἀφεὶς ἕνα τῶν αὐτοῦ ἢ καὶ δεύτερον τὰ τοῦ πατριαρχείου κατέχειν καὶ διοικεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνος ἔπραττεν, οὐ μὴν δ' ὥστε οἱ καὶ καθάπαξ ἀπαλλάττειν ἔγνωστο, ἀλλ' ὡς πολλάκις εἴθιστο πράττειν, οὕτω καὶ πάλιν ὑπελαμβάνετο. Αὐτὸς δὲ μεθ' ἡμέρας καὶ παραίτησιν σχεδιάσας πέμπει πρὸς βασιλέα οὕτως ἔχουσαν ἐπὶ λέξεων·

A

B

C

D

tri archæ, in odium ejus duritiei qua ipsis assentiri recusaret in restitutione Joannis Ephesini; qua re tantum offendebantur, ut facile appareret non procul abesse illos a consilio abscindendi se ab eo. Istas horum tergiversationes ferebat patriarcha molestissime, adeoque die quadam, cum collectæ sibi morigerorum antistitum synodo præsidens aliorum adventum usque ad vesperam frustra exspectasset, repente concitato impetu ægri animi, magna iræ dolorisque significatione exsurgens abiit, extremum ad præsentes episcopos prolocutus de cætero se nunquam amplius medium inter ipsos consessurum, quidquid ad se revocandum molirentur; adjecitque, ut quidam audivere, juramentum vulgaribus hisce conceptum verbis: « Per quantum servus Christi sum, non ero deinceps vobiscum, ni hæc fiant, » hoc est nisi Selybriensis puniatur. Dies erat quinta Julii mensis, eademque feria sexta hebdomadis sive Parasceve Sabbati, quando sic se proripiens e synodo Joannes patriarcha, inde paululum in cella commoratus, sub noctem cum familiaribus domo excessit et in Pammacaristi monasterium, ubi solitus erat diversari patriarchio digrediens, migravit, uno duntaxat alterove suorum in patriarchalibus relicto ædibus, qui eas servarent et res patriarchatus procurarent. Atque hæc quidem ille fecit, haud eo animo ut penitus et irrevocabiliter patriarchatu cederet: sed, prout jam sæpius usu venerat, sperans rogatum se iri, et a sollicite urgentibus ut redire vellet, **342** ubi non alia conditione assensurum se monstraret quam si quæ optabat fierent, fore ut voti compos resumeret usum potestatis. In hac tamen simulatione recusandæ sedis uno gradu nunc longius quam antea progressus, post dies aliquot abdicationis formulam conscriptam ad imperatorem misit, his plane conceptam verbis,

κθ'. *Παραίτησις τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου.*

« Δέσποτά μου ἅγιε βασιλεῦ, καὶ ὑμεῖς δεσπόται μου ἅγιοι ἀρχιερεῖς, ἐγὼ τὸ πρῶτον ἁμαρτωλὸν εἰδὼς ἐμαυτὸν πάντα ἔπραττον ὑπὲρ τοῦ τῆς ἁμαρτίας ῥυσθῆναί με. Μᾶλλον δὲ ἔπραττον μὲν ὀλίγα, τὸ πλέον δ' ἐθάρρουν εἰς τὸ ἀνεξάντλητον πέλαγος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ὅπερ πλουσίως ἐξέχεέ τε καὶ διηνεκῶς ἐκχέει πρός τε δικαίους καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν ὑπ' αὐτὸν κτίσιν. Καὶ τούτῳ μόνῳ θαρρῶν διήνυον ἡδέως τὸν ἐμὸν βίον. [P. 236] Εἶτα ἀναγκασθεὶς ὅσα οἶδε Θεὸς, κρίμασιν οἷς οἶδεν αὐτὸς, ἀνήχθην εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὑβρίσθην μετὰ ταῦτα ὅσα οἶδε πᾶς ὁ ἐνταῦθα καὶ ἐκτὸς λαός. Ἐλυπήθην διὰ ταῦτα πολλά, οὐχὶ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπόστασιν, οἶδε Θεὸς, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἅπαν πλήρωμα, ἧς Χριστὸς καὶ διὰ τῆς χάριτος ἐκείνου ἐγὼ κεφαλή. Εἰδὼς τοίνυν ὡς οὐ τῶν πρεπόντων, οὐ τῶν δικαίων ὄν, οὕτως ὑβρισμένον ἀποφέρεσθαι πατριάρχου ἀξίωμα, ἀναγκασθεὶς ὤμοσα τὴν αὐτοῦ ἀποβολήν. Καὶ ἵστημι τοῦ φυλάξαι τοὺς λόγους μου, καὶ ἀποδίδωμι ἰδοὺ τὰς εὐχάς μου,

29. *Abdicatio patriarchæ Joannis.*

« Domine mi sancte imperator, vosque domini mei ac sancti antistites, ego primum peccatorem me sciens nihil non egi quo liberarem me peccato, aut potius, cum ad hoc multa pro mea imbecillitate egerim, pro rei merito ac difficultate pauca egi. Præcipuam vero fiduciam constituens in pelago inexhausto divinæ benignitatis, quod liberaliter et effudit hactenus et effundit indesinenter Deus in peccatores pariter ac justos, adeoque in universas indiscriminatim creaturas suas, hac fretus sola vitam suaviter meam exegi. Deinde coactus, prout Deus novit, judiciis quæ ipse scit, evectus sum in patriarchalem thronum. Injuriis posthæc ac contumeliis sum affectus notis universo, qui intra quique extra urbem est, populo. Ex quibus magno dolore sum afflictus, non privatæ meæ jacturæ aut ignominiæ causa (Deus novit), sed propter damna inde redundantia in universum Ecclesiæ corpus, cujus primum Christus, deinde per ejus gratiam ego caput sum. Sciens igitur nec decens nec justum esse sic deformatam contumeliis circumferre patriarchæ dignitatem, coactus juravi me illam abdicaturum. Et præsto sum paratus exsequi quod dixi; reddoque en vota mea, quæ distinxerunt labia mea in tribulatione mea. Abdico enim patriarchalem thronum; et ne prætextum in posterum ullum **343** præbere videar scandali, meum quoque abdico sacerdotium, magnum mihi revera et quantivis decus pretii. Hæc nota facio divinitus electæ majestati tuæ et dominis meis episcopis Christi per hanc rite consignatam abdicationis formulam; per quam et plenam impertior veniam tam iis qui me læserunt, quam qui cooperati eis in me lædendo sunt quique abduci se passi sunt ad his fidem adhibendam. Quibus cunctis, opto, propitius condonet hanc culpam Deus. Unde si

Digitized by Google

ἃς διέστειλαν τὰ χείλη μου ἐν τῇ θλίψει μου. Παραιτοῦμαι γὰρ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον· ὡς ἂν δὲ καὶ μὴ πρόφασις εἰς τὸ ἐξῆς δόξω σκανδάλου, σὺν αὐτῷ καὶ τὴν ἐμὴν παραιτοῦμαι ἱερωσύνην, τὸ μέγα δυνατὸς ἐμοὶ χρῆμα καὶ τοῦ παντὸς ἀντάξιον. Ταῦτα τίθημι γνώριμα τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ σου καὶ τοῖς δεσπόταις μου τοῖς ἀρχιερεῦσι Χριστοῦ διὰ τῆς παραιτήσεως ταύτης, δι' ἧς καὶ τελείαν νέμω συγχώρησιν τοῖς τε ὑβρίσασι τοῖς τε εἰς τοῦτο συνεργήσασι καὶ τοῖς προαχθεῖσι τούτοις πιστεῦσαι, καὶ ἕλεως αὐτοῖς εἴη διὰ τοῦτο Θεός. Ἂν δέ τι συμβῇ εἰς τὰ ψυχικὰ καὶ εἰς τὰ σωματικὰ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἢ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἀθῷός εἰμι τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ μου. » Εἶχε καὶ ὑπογραφὴν τήνδε· « Ἰωάννης μοναχὸς ὁ χρηματίσας πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. » Ταῦτα γράψας τε καὶ ὑπογράψας καὶ τῷ βασιλεῖ ἀποστείλας, καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀπαμφιασάμενος, ἀφησύχαζε τοῖς ἐγνωσμένοις ἐμμένων. Βασιλεὺς δὲ δεξάμενος τὴν παραίτησιν οὐδ' ἤθελεν ἀνατπύσσειν ἐξ εὐλαβείας, ἀλλὰ πυρὶ διδόναι, ἐπεὶ καὶ ἄλλοτε ταῦτ' ἔπραττεν. Ἐπεὶ δ' ἀναγνωσθέντος τὸν πατριάρχην ἥκουε λέγοντα ὡς ὁμόσοι, ἐν φροντίδι μεγίστῃ ἦν, καὶ ὅ τι περὶ τούτων ἀρχιερεῖς ἀποφήναιντο διεσκόπει. Τὸ μὲν οὖν ἅμα δεικνύναι καὶ ἐξετάζειν ἐφιέναι τὰ ἐφεστῶτα τῇ Ῥωμαΐδι κακὰ

A οὐ παρεῖχεν. Ἡμέρας γὰρ ἑκάστης ἠγγέλλοντο τὰ δεινὰ, καὶ οὐ καθ' ἕν τι μέρος, ἀλλὰ πανταχόθεν καὶ πανταχῇ συῤῥέοντα, οὐ κατὰ γῆν μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ κατὰ θάλασσαν. Πρότερον μὲν γὰρ πειραταὶ καταλαβόντες Τένεδον νῆσον ὡς ἰδίαν εἶχον, καὶ ὁρμητηρίῳ ἐχρῶντο, κἀκεῖθεν ἀναπλέοντες καὶ πόλλ' ἄττα τῶν δεινῶν πράττοντες ἐν ταύτῃ καὶ αὖθις προσώκελλον, ὑποστρέφοντες. Τότε δ' ἀλλ' ἐκείνων καὶ ἑκόντων κατὰ φόβον ἀπαλλαξάντων, τὸ Περσικὸν ὅσον [P. 257] ἦν ἐνδοτέρω ναυπηγησάμενον ταῖς Κυκλάσιν ἐπέχρων καὶ κακῶς ἐποίουν, καὶ τοῦτο μὲν Χίῳ, τοῦτο δὲ Σάμῳ καὶ Καρπάθῳ καὶ αὐτῇ Ῥόδῳ καὶ πολλαῖς σὺν αὐταῖς ἑτέραις οὐκ ὀλίγαις προσβάλλοντες ταῖς ναυσὶ τὰς τέως ἐνῳκισμένας σχεδὸν ἀοικήτους εἰργάζοντο. Οὐκ ἦν δ' ὅλως οὐδὲ τοῖς

B ἐν τῇ γῇ τε καὶ ἠπειρώταις ἀναπνεῖν τῶν μόχθων οὐδ' ἐς βραχύ· ὅσον γὰρ ὅσον καὶ δίκην ἀγρίου πυρὸς, τὰ ἐντὸς κατεβόσκοντο, καὶ καθ' ἡμέραν νῆσοι ἠγγέλλοντο καὶ βασιλεῖα πρὸς ἑαυτὰς ἀντέσπων, καὶ ἀτελεῖς μετήλλαττον τὰς φροντίδας φροντίδες ἕτεραι. Τὸ μὲν οὖν τὰ τοῦ πατριάρχου ζητεῖν αὐτόθεν δυσχερὲς ἦν, καὶ ὁ καιρὸς οὐκ ἐνεδίδου· τέως δὲ καιρὸν ἐζήτει τὸν εὔθετον καὶ ἁρμόδιον.

ιʹ. Περὶ τῶν κατὰ τὸν Κουξίμπαξιν Τόχαρον.

Ἐντεῦθεν καὶ τῶν κατὰ Θύρας καὶ Ἀγγυτέρω ἐπὶ

quid ex ea perniciem inferens animabus aut corporibus in Ecclesiam Dei sanctam aut in Dei populum evenire contingat, innocens hujus ego per Christi mei gratiam sum. » Hactenus abdicatio; quæ et habuit subscriptionem talem: « Joannes monachus, qui eram patriarcha Constantinopolis. » His scriptis et subscriptis atque ad imperatorem missis, ipsis præterea sponte exutus patriarchatus insignibus, quiescebat in semel decretis perstans. Hoc scriptum accipienti imperatori impetum injecit religio quædam animi non admittendi nec legendi, sed prout alias in re simili fecerat, inexplicatum igni tradendi. Tandem tamen ad id audiendum dum legeretur inductus, ubi audivit dicentem patriarcham se jurasse, in sollicitudine fuit maxima, et rei judicium permittere sententiis episcoporum cogitabat. Sed simul etiam recurrebat animo haud esse nunc tempus opportunum inchoandæ rei tantæ, malis undique ingentibus in rem Romanam ingruentibus. Quorsum enim communicanda episcopis et eorum deliberationibus committenda abdicatione ista novo se ac permolesto intricaret negotio, cum undecunque obrueretur trepidis quotidie nuntiis indicantibus **344** non unam aliquam imperii partem gravissime laborare, sed quantum terræ ac maris ditione amplectebatur, totum uno tempore perire. Jam enim continente universa in prædam data, mare ipsum infestari latrociniis cœperat, Tenedo paulo ante a piratis occupata, qui inde erumpentes, et eo tutum receptum habentes, per continuas grassationes nihil securum illo pelago navigantibus et oræ undequaque maritimæ accolis sinebant. Ac

C quanquam hi latrones deinde veriti ne non satis ad extremum tuta ipsis ea statio foret, inde sponte recesserant, tamen his modo successerat malum in eodem genere gravius. Etenim quantum Persicarum copiarum in interiora terrarum imperii penetraverat, ædificatis armatisque navibus Cyclades insulas incursabant maleque vexabant; et modo Chio, mox Samo et Carpatho, ipsi quin etiam Rhodo, multisque præter has aliis, cum navibus non paucis infesti appellentes, dudum frequentes incolis insulas jam prope desolarant et inhabitabiles fecerant. Nec vero interim a terrestribus latrociniis cessabatur, aut omnino miserrimis continentis incolis quidquam vel brevis interspiramenti laborum et terrorum atrocium concedebatur. Sed plane intimum Romaniæ, velut silva concepta penitus incendio, vi flammæ indomita continue grassantis absumebatur; novæque quot diebus

D calamitates nuntiabantur, curas imperatoris ad se ab omni alio negotio trahentes. Unde is cogebatur inchoatas deliberationes de modo avertendi mala gravissima, recentibus urgentiorum cladium atque discriminum consternatus nuntiis, imperfectas omittere, has mox ipsas infectas pari tristiorum sollicitudinum avocatione relicturus. Hic illi deploratissimus reipublicæ status difficilem nunc reddebat inquisitionem de rebus patriarchæ; quare tempus ei aptum accommodatumque negotio quærendum exspectandumque judicabat.

30. *De rebus Cuximpaxis Tochari.*

345 Quale minime tunc aderat, quando utique cum maxime sitæ ad portas et his viciniores urbes ac terræ a Nicomedia usque ad fretum Thra-

Digitized by Google

πλέον κακουμένων (τὰ δ' ἦσαν τὰ ἐκ Νικομηδείας καὶ μέχρι πορθμοῦ Θρᾳκικοῦ), ἐπεὶ οὐκ ἦν μετελθεῖν πολέμῳ τὰς μάχας καὶ τῷ φανερῷ προσβάλλοντας, ἄλλως ἔγνω μεταχειριεῖσθαι τὰ κατὰ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ τὸν Κουξίμπαξιν Τόχαρον, ὃς Νογᾷ μὲν ᾠκείωτο πάλαι, τὰ Περσῶν δ' ἐσεβε καὶ τῶν περὶ ἐκεῖνον μάγων τὰ κράτιστα ἦν, ὕστερον δ' ἐκείνου ἀπολωλότος τῷ ἐκεῖθεν πλῷ πρὸς τοὺς κατ' ἀνατολὴν Πέρσας χρώμενος ὅσα γυναικὶ καὶ παισὶν ἐξ ἀντιπνοίας περιπίπτει τοῖς κατὰ τὴν Ποντικὴν Ἡράκλειαν Ῥωμαίοις, καὶ βασιλέα ἐπικαλεσάμενος σώζεταί τε καὶ τὰ Χριστιανῶν αἱρεῖται καὶ πανοικὶ βαπτίζεται, κἀντεῦθεν ᾠκείωτο βασιλεῖ. Τότε τοίνυν βασιλεὺς κρυπτόν τι καὶ συνετὸν πειρώμενος ἐννοεῖν, κηδεύειν τοῦτον ἐπὶ θυγατρὶ τὸν Σολυμάμπαξιν ἐγχωρεῖ, ὃς δὴ καὶ τῶν πλησίον ἐχθρῶν ἡγεμόνευε, καὶ μετὰ τοῦ τὸ κῆδος προβῆναι καὶ αὐτὸν ἡγεμόνα τῶν κατὰ τὴν Νικομήδειαν καθιστᾷ, ἐφ' ᾧπερ ἐξ ἀγάπης [P. 238] καὶ συγγενείας δυησίς τις τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι γίνοιτο, κἂν οὐδὲν ἐς τόσον ἡ ἐπιA νοια ὠνησεν. Ὁ μὲν γὰρ τὰς ἐπιγαμίας πρὸς τὸ συμφέρον ἐποίει, καὶ ἐπὶ βεβαίαις ταῖς ἐλπίσιν ὥρμει, εἴγε κατὰ συγγένειαν συνεγγίζοντες, ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῖς τόποις, ὁ μὲν βασιλεῖ δουλεύων προνοοῖτο Ῥωμαίων, ὁ δὲ τὸ κῆδος καὶ τὰς συνθεσίας αἰδούμενος ἀνακόπτοιτο τὰς ὁρμάς. Οἱ δὲ, ὁ μὲν εἰς εἰρήνην ἐνάγων, ὁ δὲ σπενδόμενος, ὅμως τὸ τῶν προσχώρων συμφέρον οὐκ ἦνυτον. Μᾶλλον μὲν οὖν διὰ ταῦτα αἰτίαν καὶ ἀμφότεροι ἀπηνέγκαντο, ὁ μὲν παρασπονδήσεως τῆς πρὸς βασιλέα, ὁ δὲ δυσνοίας τῆς πρὸς Ῥωμαίους. Περιέρχεται γὰρ ἄλλοθεν τὸ κακόν· τὸ δ' ἦν τὸ ἐκ τοῦ Ἀμούρη, ἄλλου Περσῶν στρατηγοῦ, ὃς καὶ καταθέων Μεσοθινίας συχνάκις τὴν Σολυμάμπαξι χάριν ὡς οὐδὲν ὀνοῦσαν ἀπημβλυνε. Τὸ γὰρ κατὰ συστάσεις καὶ ἰδίως καθ' ἕκαB μάχεσθαι ἐκ τοῦ μὴ ἕνα εἶναι τὸν κυριεύοντα ἦν πάντως. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ δυσχερὴς τῷ βασιλεῖ καὶ σχεδὸν ἀδύνατος ἡ τῶν ἐπισυμβαινόντων διόρθωσις ἐνομίζετο, τοῦ μὲν ἔνθεν, τοῦ δ' ἐκεῖθεν ὁρμώντων, καὶ κατὰ γνώμας διαφερόντων, καὶ λαὸν ἀγόν-

etiam dirimens barbaricarum incursionum malis intolerabilibus urerentur. His quoniam mederi bello aperto et commissis æquo campo præliis male paratus a re militari nequiret imperator, aliam inire viam statuit hostes coercendi, utendo videlicet ad id opera Cuximpaxis Tochari. Fuerat hic olim Nogæ familiaris, superstitioni tunc Persarum addictus, adeo ut inter principes illic sacrorum magos vel in primis ipse numeraretur. C Postea Noga exstincto, uxore ac filiis in navem impositis, vela inde fecit versus Orientales Persas, sed vento repulsus incidit in manus Romanorum Heracleam Ponticam obtinentium; ubi non frustra implorata imperatoris gratia incolumis liberque servatus sponte Christianam suscepit religionem et cum domo universa baptizatus est, ex quo charus intimusque Augusto cœpit esse. Cui tota sagacitate mentis intento disquirendis viis levandarum aut minuendarum quæ cunctos fere sibi subditos opprimerent cladium, quiddam ad hoc percallidum ac solerter excogitatum fore visum est, uti hoc velut hamo ad unum ex infestatoribus Romaniæ Barbaris aut in partes attrahendum aut certe mitigandum, ut moderatius sæviret. Palam igitur permisit, cujus scilicet illi rei clam auctor fuerat, ut filiam Solymampaxi collocaret, duci exercitus Barbarorum viciniæ insidentis, ut sic eum necessitudine generi obnoxium Cuximpaxis habens deliniret conciliaretque imperio, cujus ipse partes sequeretur; quod ut constaret manifestius, eumdem affinitate ista jam contracta socerum Solymampaxis regionibus Nicomediæ circumsitis vice sua præfecit imperator, sperans Solymampaxim charitate uxoris ac soceri verecundia temperaturum a nocendo, saltem tam inclementer, commendatis tam conjuncti sibi ducis custodiæ Romanis. Hæc Augustus quidem prudenter ita consuluit: cæterum istius **346** providentiæ perexiguus aut nullus in rempublicam exstitit fructus. Etsi enim Solymampaxis matrimonio sibi privatim uili libenter inito haud invidebat quin in Romanos quoque pars commoditatis aliqua ex eo redundaret, imo etiam inter icenda pacta nuptialia non dubiam spem fecerat volendi, novæ necessitudinis occasione, conjuncte deinceps non solum animo sed etiam loci propinquitate cum Cuximpaxi vivere, ac pariter cum eo pro se quoque consulere subditis imperatoris, ut quo tempore socer, ei officio subjectionis palam imperatori juratæ, commissis ab eo sibi Romanis provideret, eodem ipse, memor affinitatis et reveritus conventionem factam, reprimeret impetus Barbarorum deprædandæ desolandæque Romaniæ imminentium, — etsi hæc, inquam, Solymampaxis et ex animo promisisse et bona fide præstare voluisse visus est, tamen is successus fuit, ut apud nihil inde levamenti sentientes Romanos infamia uterque laboraret, socer quidem fœdifragæ perfidiæ erga imperatorem, gener autem mali atque infesti nihilo nunc minus quam antea in Romanos animi. Aliunde porro malum oriebatur, ex altero videlicet duce Persarum D Amura, qui crebris tunc incursionibus Mesothiniam vastans gratiam Solymampaxis ut ad nihil utilem in animis Romanorum hebetabat. Ea quippe conditio tunc rerum erat, ut quisque ducum istorum Barbarorum propriis instructi copiis, nec ulli communiter superiori parentes, sua sibi privatim consilia haberent, nec sociorum vel auctoritas vel exemplum quidquam apud quemlibet ipsorum obtineret ponderis. Quam ob causam difficilis ac fere insperabilis imperatori censebatur malorum tunc imperium inundantium, per istam conventionis cum aliquo ex satrapis viam, curatio, utique cum nec comprehendi omnes una confœderatione possent, et uno eorum aut altero cessante alii vel etiam licentius uberiusque prædarentur, uno vide-

Digitized by Google

τῶν ἑκάστου ἐπὶ τοσοῦτον ἀγόμενον ἐφ' ὅσον καὶ τὸ κερδαίνειν σφίσιν ἐκ τοῦ πολεμεῖν ἔσοιτο, εἰ δὲ μὴ θέλοιεν πολεμεῖν οἱ προάγοντες, ἑτέρους ζητοῦντα τοὺς ἄξοντας, ὧν καὶ μαχομένων αὐτοὶ κερδαίνοιεν πολεμοῦντες. Τοῦτο συμβεβηκὸς καὶ τῷ Σολυμάμπαξι ἀχρείαν ἐποίει Ῥωμαίοις τὴν τῆς ἀνακωχῆς χάριν, τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγουμένων τέως ἑτέροις συνιόντων, καὶ τὰ αὐτὰ Ῥωμαίους δρώντων ὅσ' ἂν κἂν ὑπ' αὐτῷ τὸ πρὶν ἐστρατήγηντο ἔπραττον. Ἀλλὰ τὰ ἐντεῦθεν ἐπισυμβάντα εἰρήσεται κατὰ τόπον ἑτοῦθι.

λα'. *Synodicæ σκέψεις περὶ τῆς τοῦ πατριάρχου παραιτήσεως.*

Τότε δὲ βασιλεὺς δεινὸν οἰηθεὶς εἰ καὶ πλέον ἀφέξοιτο [P. 239] τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καθιστᾷν (μηδὲ γὰρ ἐπ' ἀγαθῷ εἶναι τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι τὸ μὴ ἐν καταστάσει τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι), μικρὸν ἀφέμενος τῶν ἔξω φροντίδων ἐδίδου καὶ ταῖς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας μερίμναις, ἤδη καὶ πάλιν ἀρχομένης κραδαίνεσθαι. Καὶ δὴ συνόδους συνῆγε, καὶ ἱερῶν ἀνδρῶν σύνταγμα, ὅσον ἦν ἐξ ἀρχιερέων καὶ ὅσον ἐκ κληρικῶν τε καὶ μοναχῶν, εἰς ταυτὸν καθίστα, καὶ συνδιημέρευε τούτοις, τὰ περὶ τῆς παραιτήσεως κατὰ κανόνα; διερευνώμενος. Τότ' ἐφ' ἡμέρας συναγομένων σχίσμα γεγόνει. Καὶ οἱ μὲν πατριάρχῃ προσκείμενοι τὰ τῆς παραιτήσεως οὐκ ἐδέχοντο. ὑβρίσθαι γὰρ ἔλεγον τοῦτον, καὶ ἀνάγκην εἶναι μὴ ἐκδικούμενον, ὑβριοπαθήσαντα, ἐκχωρεῖν αἱρεῖσθαι· ὥστε καὶ τῆς ἐκδικίας κατὰ τρόπον προβάσης αὐτὸν καὶ αὖθις ἐπανήκειν καὶ τὴν τιμὴν λαμβάνειν ἕτοιμον γίνεσθαι. Ὅρκον δὲ μηδ' εἶναι τὸ παράπαν, ὃ δὴ καὶ ἀπὸ θλίψεως διεφθέγξατο, ταραχὴν δὲ μᾶλλον λογισμῶν ἐκ ζήλου τινὸς ἀνοιδουμένην, ἐξ ὁλίσθου προαχθεῖσαν γνώμης καὶ οὐκ ἔκ τινος εὐσταθείας καὶ μεμεριμνημένου σκοποῦ τε καὶ καταστάσεως. Οἱ δὲ ἀπεναντίας καὶ τὴν παραίτησιν ὡς λελογισμένην ἐδέχοντο καὶ τὸν λόγον ὡς ὅρκον ἄφυκτον ἔκρινον· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸν δὴ ἐπὶ τῇ τῆς παραιτήσεως ἐκθέσει ὁμολογεῖν, καὶ εὐχὴν πρὸς Θεὸν ὀνομάζειν τὸ προαχθὲν, διεσταλμένην τοῖς αὐτοῦ χείλεσι. Καὶ διεφιλονείκουν ἐντεῦθεν, οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δ' ἐκεῖθεν τὰ τῆς γνώμης ἔχοντες. Καὶ οὐ τοσοῦτον περὶ τῆς παραιτήσεως σφίσιν ὁ λόγος ἦν ὅσον περὶ τοῦ ὅρκου, εἰ ἔξεστι τέως παριδόντας αὐτὸν ἀναγκάζειν καὶ αὖθις πατριάρχην τὴν ἀρχὴν δέχεσθαι. Καὶ τοῖς μὲν ἀπώμοτον ὅλως ἐδόκει τὸν ψευδορκίας ἀλόντα πατριάρ-

licet hinc, alio inde æmula incessanter rapacitate inhiantibus, consilio usque discordi et parata semper voluntate contraria iis quæ duces alii decernerent sequendi. Militum autem, qui sub istorum merebant signis, parta usu licentia castrorum mutandorum, cupidissima prædarum aviditas faciebat **347** ut ab eo satraparum quem quiescere viderent, statim ad alium suos ad rapinas immittentem transirent, securi disciplinæ militaris, et unam unice spectantes, quæ sola illis erat bellandi ratio, lucri sibi ex rapto conficiendi commoditatem. Id quod tunc Solymampaxi contingens, ut nimirum milites eum sui abstinentem jam a rapinis desererent transfugerentque ad Amuram in Romania latrocinantem, obstitit quominus sperato ex ejus cum Cuximpaxi societate urgentium malorum laxamento quopiam Romani fruerentur, militibus ejus per transitum ad alia infesta Romaniæ castra malis iisdem imperii subditos nunc vexantibus, quibus antea eosdem affecerant, cum nondum conciliati Solymampaxis signa sequerentur. Sed quæ indidem alia oriri deinde mala contigit, suo iterum loco referentur.

31. *Synodicæ deliberationes circa patriarchæ abdicationem.*

Cæterum hac qualicunque rebus Romanis ex fœdere duorum satraparum remissionis oblata spe, quæ quam vana esset, usu posterius apparuit; inducias urgentium curarum nactus interim velut quasdam imperator, grave nec committendum sibi putavit supersedere amplius conatui restituendæ tranquillitatis Ecclesiæ, cujus gliscentes turbationes in reipublicæ ipsius ac status politici redundare periculum intelligebat. Impendit igitur brevem illam a sollicitudinibus imperii requiem in acres curas stabiliendæ pacis Ecclesiæ, quæ concuti rursus incipiebat; congregavit synodos, et sacrorum hominum conventum instituit, quantum ad manum fuit episcoporum, quantum clericorum et monachorum, in unum cogens. Cum his totos ipse durabat dies, patientissime disquirens quid juxta canones de patriarchæ abdicatione statuendum videretur. Celebratis per dies aliquot istiusmodi conventibus, scindi qui coiverant cœperunt in duas potissimum sententias. Nam qui favebant patriarchæ, abdicationem ejus haudquaquam admittendam opinabantur, quippe quam dicerent invito extortam, justa impatientia gravissimæ contumeliæ; cujus cum reparationem **348** impetrare diu flagitans nequivisset, necessitate adactus quadam ad illud extremum consilium non tam venerit quam vi trusus fuerit renuntiandæ dignitatis. Quare non videri dubium quin paratus is sit ad resumendam retinendamque patriarchalem potestatem, simul, quod jure postulat, justa calumniatoris damnatione purgatus rite fuerit macula criminis falso impacti. Nec vero quæ verba perturbatio ipsi ægræ dolore gravi mentis expressit, pro vera jurisjurandi formula oportere accipi. Prolapsum in hæc eum acri animi ærumnæ sensu gravissimæ æstuantis angore: non autem, ut ad religionem juramenti rite consciscendam opus fuerat, libero sibi constantis arbitrii judicio, illa volentem scientemque protulisse. Contraria his erat factio abdicationem ut ratam legitimamque acceptantium, verbaque in ea posita irrevocabilis juramenti vim certam obtinere judicantium. Nam et ipsum id fateri qui suum optime sensum calluit, in ipsa scripto editæ abdicationis formula Joannem, nominando id votum a se Deo factum quod sua labia

Digitized by Google

χην τοὐντεῦθεν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι· οἱ δὲ βίβλους ἀνέπτυσσον καὶ ἱστορίας προέτεινον, καὶ ποῦ μὲν Φλαβιανὸν [P. 240] προσῆγον ὁμόσαντα τὴν χειροτονίαν μὴ δέχεσθαι καὶ δεξάμενον ὕστερον, ποῦ δὲ τὸν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου Βιάνορα, θεραπευσάντων τῶν ἁγίων τοὺς ἐκείνων ὅρκους τρόποις οἰκονομίας καὶ πνευματικῆς καταστάσεως. Ταῦτ' ἔλεγον διαγνωμονοῦντες, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ χρόνος ἐτρίβετο. Μόλις μετὰ τὴν πολλὴν διαφιλονεικίαν καὶ τὴν ὑπὸ βασιλεῖ ἀκροατῇ γε καὶ διαγνώμονι συνδιάσκεψιν, ἐπεὶ οὐκ ἦν συμβαίνειν τὰς γνώμας αὐτῶν, εἰς πολὺ τοῦ καιροῦ κατατεινομένου, ἔγνωσαν ἅμα πέμπειν καὶ ἐρωτᾷν ἐκεῖνον αὐτὸν πατριάρχην, ὅπως ἔχοι γνώμης καὶ ὅ τι λέγει ἐπί τε τῇ παραιτήσει καὶ ἐπὶ τῷ φημιζομένῳ ὅρκῳ· τὸ γὰρ εὐλαβὲς καὶ ἁπλοῦν τοῦ ἀνδρὸς ἐχέγγυον εἶχον λέγειν ἐκεῖνον τὰ πάσης ἀποδείξεως κρείττω, ἐφ' οἷς ἄρα διημφισβήτουν ἀλλήλοις. Καὶ δὴ ἠξίουν μὲν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐκεῖ καὶ αὐτὸν προκαθεζόμενον, τῆς

A παρ' ἐκείνον ἀφίξεως ἕνεκα, συνέπεμπον δέ οἱ τοὺς συνεροῦντας καὶ δύο ἀρχιερεῖς, τόν τε Κρήτης Νικηφόρον καὶ τὸν Περγάμου Ἀρσένιον. Οἳ καὶ ἐπιστάντες περὶ τῆς παραιτήσεως καὶ τοῦ λόγου ὡς ἐκ συνόδου πάσης καὶ βασιλέως διεπυνθάνοντο.

λβ'. *Περὶ τῆς πρὸς Ἰωάννην τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀφίξεως καὶ τῆς ἀπολογίας ἐκείνου.*

Ὁ δὲ τὸν ἀπόλογον ὅσον ἦν συντεμών, γραφῇ σημήνας ἀπέστειλεν. Ἦν δ' ἐπ' αὐτῆς εἰπεῖν τῆς λέξεως ἔχουσα οὕτως· « Δέσποτά μου ἅγιε βασιλεῦ, διεμηνύσατό μοι ἡ κραταιὰ καὶ ἁγία βασιλεία σου καὶ ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος, μετὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα καὶ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ μετὰ τῶν δύο ἀρχιερέων, ἵνα παραδηλώσω τῇ κραταιᾷ καὶ ἁγίᾳ βασιλείᾳ [P. 241] σου ὅπως ἔχω γνώμης περὶ τοῦ συμβάντος εἰς ἐμὲ λόγου, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς παραιτήσεώς μου. Καὶ ἔδει μὴ τὸ παράπαν ἀποκρίνασθαί με, τῆς ἐμῆς παραιτήσεως σαφῶς παριστώσης τὴν ἐμὴν βούλησιν· ἐπεὶ δὲ μόλις νῦν ἐρωτῶμαι, ὡς ἐν

distinxerint. Atque in hoc isti obnixi stabant, contentione certa non cedere, aliis nihilo remissius repugnantibus. Nec spes apparebat finiendæ altercationis, quæ minus circa abdicationem ipsam quam circa verba illa juramenti speciem præferentia exarserat. Eoque res devenerat, ut quæreretur num etiamsi forte sese ille obstrinxisset qualicunque juramento, solvi ea religione deberet adigique nihilo secius ad resumendam sedem. In quo vehementer adversabantur qui eum rite ac valide renuntiasse contendebant, nefarium et exsecrabile censentes, semel perjurii compertum, patriarcham deinde et esse et nominari. Contra alii libros replicabant veteres, historiasque allegabant. Et nunc quidem Flavianum producebant, qui postquam jurasset se ordinationem non accepturum, eam deinde tamen acceperit: mox etiam tempore **349** magni Basilii paria dictum egisse Bianorem, sanctis videlicet Patribus ipsos religione jurisjurandi liberantibus accommodatione quieti tunc rerum opportuna et ipsis inspirata divinitus. Talia utrinque irrevocabili pertinacia contendentes allegabant. Atque hujusmodi jurgiis tempus absumebatur, quoad vix tandem post multam illam altercationem et indefesse cunctis præsentis cunctaque attente audientis cooperantem, prout poterat, ad aliquid denique decernendum deliberationem imperatoris, cum aliter infinite discordes in unum cogi sententiæ nequirent, conventum assensu cunctorum est mitti oportere qui ipsum interrogarent patriarcham, quo animo abdicationem scripserit, quidque mente versaret cum illa jurisjurandi formam præferentia proferret verba. Eam enim constabat inter omnes esse sinceritatem et simplicitatem viri, quæ pignoris loco esset idonei haud aliud ipsum de rebus illi uni ex intimæ admonitu conscientiæ perspectissimis, de quibus nunc disceptaretur, responsurum, quam quod revera esset. Itaque rogarunt patriarcham Alexandrinum, qui et

Ipse in primis ejus consessus subselliis sedebat, adire ad Joannem ea causa ne gravaretur. Addiderunt ei legationis hujus socios duos episcopos, Nicephorum Cretensem et Arsenium Pergamenum; qui et profecti ad Joannem ab eo nomine universæ synodi et imperatoris quæsierunt, quid de abdicatione sua deque verborum, quibus jurasse visus esset, vera notione ipse sentiret.

32. *De Alexandrini ad Joannem accessu et hujus responso.*

Ille vero quidquid super his respondendum haberet paucis complexus, scripto consignatum misit hisce ad litteram concepto verbis: « Domine mi sancte imperator, denuntiavit mihi potens et sancta majestas tua, nec non divina **350** et sacra synodus, per sanctissimum papam et patriarcham Alexandriæ, et duos episcopos, ut declararem potenti ac sanctæ majestati tuæ quid sentirem de verbis quibusdam, quæ mihi proferre contigit, itemque de abdicatione mea. De his opus non erat quidquam omnino responderi a me, cum satis manifeste mentem ac voluntatem meam ipsa exprimat abdicatio. Quoniam autem nunc ægre tandem incipio rogari, breviter sanctæ ac potenti majestati tuæ hoc respondeo. Ego ex multis jam annis constitueram apud me nec jurare ipse nec jusjurandum ab alio exigere, neque contumeliam reprehensione dignam ore proferre, sed et neque cuiquam male precari: et observavi usque in hunc diem Christi mei gratia. Idem tamen ad asseverationem dictorum meorum usurpare sum solitus vulgaris consuetudine sermonis, ut simplicia nec cuiquam noxia aut juramenti vim habentia, verba hæc: « Per quantum habeo misericordiam Dei, per quantum sum servus Dei, per quantum velim pœnitens mori. » Itaque et illud quod ex animi amaritudine ad fratres meos pronuntiavi ejusdem formæ, non ut juramenti vim obtinere reputans dixi, sed simpliciter, prout usu longo loqui assue-

Digitized by Google

βρηχεῖ τοῦτο ἀποκρίνομαι πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ κραταιὰν βασιλείαν σου, ὅτι ἐγὼ ἐκ πολλῶν ἤδη τῶν χρόνων ἐθέμην ἐν ἐμαυτῷ μήτε ὁμόσαι μήθ' ἕτερον ὅρκον ζητῆσαι, μηδὲ ὕβριν μέμψεως ἀξίαν τοῦ στόματος προενεγκεῖν, ἀλλὰ μηδέ τινι καταράσασθαι. Καὶ ἐφυλασσόμην μέχρι τῆς δεῦρο Χριστοῦ μου χάριτι. Πλὴν εἶχον εἰς πληροφορίαν τῶν λόγων μου καὶ παράστασιν ἁπλᾶ καὶ μὴ βλάπτοντα, μηδὲ εἰς ὅρκον λογιζόμενα ταῦτα, νὰ ἔχω τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, νὰ ἦμαι δοῦλος τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀποθάνω ἐν μετανοίᾳ. Ὥστε καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐφθεγξάμην ἀπὸ παραλυπήσεως τῶν ἀδελφῶν μου, οὐχ ὡς ὅρκον λογιζόμενος εἶπον, ἀλλ' ἁπλῶς ἔχων ἐκ συνηθείας τοῦτο λέγειν. Τὸ δὲ ἦν· Νὰ ἦμαι δοῦλος τοῦ Θεοῦ, οὐ μὴ εἰ μὴ μεθ' ὑμῶν ὑπάγω, δηλονότι τό γε νῦν ἔχον, ἀφίσταμαι ἐξ ὑμῶν. Οὐχ ὅρκον δὲ τοῦτο ἐλογιζόμην, μαθὼν καὶ ταῦτα παρὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, λέγοντος ἐν τοῖς ἠθικοῖς αὐτοῦ λόγοις ὅτι ἔνθα τὸ νὰ τίθεμεν, οὐχ ὅρκον παραδηλοῦμεν, ἀλλ' ἔνθα τὸ μά. Εἰ δέ τις ἐπιλαμβάνεταί μου τῆς παραιτήσεως ὡς κἀκεῖσε γράψαντος διὰ τὸν ὅρκον ἐξέρχεσθαι, πρῶτον μὲν λογιζέσθω ὅτι ἀπὸ ἄκρας παραλυπήσεως γέγραπται, ὡς κἀκεῖ παρεδήλωσα. Ἄλλως τε καὶ ἐδόκουν ἀπαλλαγῆναι τῆς Ἐκκλησίας εἰρηνικῶς. Ἐπεὶ δὲ συμβαίνει σκανδαλίζεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς διὰ ταύτην ὡς μὴ κανονικῶς προβεβηκυῖαν, εἰ μὲν ὁμοῦ γένοιντο ἅπαντες τεσσαράκοντα τὸν

A ἀριθμὸν ὄντες καὶ δέξαιντο τὴν παραίτησίν μου ὅτοι, εὖ ἂν ἔχοι, κἀγὼ τότε τὸ τυχὸν οὐκ ἐρῶ, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκστήσομαι, καὶ ὄψεται Κύριος ἑαυτῷ ποιμένα, κἀμοῦ, εἴγε βούλοιντο, μετ' αὐτῶν συνδιασκεψαμένου περὶ τοῦ νεύσει Θεοῦ τὴν αὐτοῦ κυβερνήσοντος Ἐκκλησίαν. Εἰ δ' ἀπολειφθείέν τινες τῶν ἀρχιερέων, ἄχρι καὶ τριῶν λέγω, μὴ δεχόμενοι τὴν ἐμὴν παραίτησιν, μηδ' ὡς κανονικῶς προβάσης ἀποδεχόμενοι, κἀγὼ μετ' αὐτῶν δηλονότι ἔσομαι καὶ τῆς δεδομένης μοι παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐξουσίας οὐκ ἀποστήσομαι, ἅμα μὲν φειδόμενος τῶν ψυχῶν τῶν ἀδίκως καὶ παραλόγως κατειπόντων μου· ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν [P. 242] προμηθούμενος, B ἵνα μὴ τέλεον ἀπόλωνται τῇ τῶν ὑπερμαχούντων τῆς ἀληθείας ἀποχωρήσει. Ὅτι δὲ καὶ ἠδικήθην παρά τε τῆς ἁγίας βασιλείας σου καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων, εὔδηλον· ὀκτὼ γὰρ παραδραμόντων μηνῶν ἐν οἷς ὑβριζόμην, οὐδεμίαν ἐποίησεν ἐκδίκησιν ἡ ἁγία βασιλεία σου εἰς ἐμέ, οὔτε ἡ σύνοδος. Ὅσον δ' ἐντεῦθεν ἐπισυμβῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ, πάντως οὐκ ἐγὼ τὸν ὑπὲρ τούτου ἀποδώσω λόγον. Ταῦτα διὰ τὸ ἀσφαλὲς γεγραφὼς τῇ κραταιᾷ καὶ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου πέμπω. Γένοιτο δὲ αὐτῇ Θεοῦ κυβερνωμένῃ χειρὶ, ὅσον ἀσφαλὲς καὶ ἀτάραχον, τῇ αὐτοῦ πραγματεύσασθαι Ἐκκλησίᾳ. » Ταῦτα δεξαμένῳ τὰ γράμματα βασιλεῖ ὑπονοεῖν ἐπῆει ὡς οὐ γνησίας φρενὸς καὶ γνώμης τοῦ πατριάρχου ταῦτα, ἀλλά τινων ἄλλων ὑπο-

veram, protuli. Id autem fuit: « Per quantum servus Dei sum, non sum vobiscum. Vado videlicet jam nunc et abscedo a vobis. » Quod equidem juramentum esse minime putavi, persuasus in hoc auctoritate magni Patris nostri Basilii, dicentis in suis Ethicis sermonibus: « Ubi νά ponimus, non juramentum significamus, sed tantum ubi μά. » Quod si **351** quis hæc quæ nunc dico refellere conetur ex verbis abdicationis meæ, in qua clare videor fassus me jurasse, primum quidem reputet in summa me illud ex acris sensu doloris animi perturbatione, prout ibidem indicavi, scripsisse, prætereaque id posuisse quatenus pacate assentientem nec repugnantem cessioni meæ a me deseri putabam Ecclesiam. Quod quia secus se habere modo intelligo, cum contigerit scandalizari antistites ob meam istam cessionem, quam negant canonice factam, illud declaro: Si omnes episcopi numero quadraginta in meæ admissionem cessionis consenserint, sint sane illa rata: non repugnabo, nec verbum contra hiscam, sed a clavo Ecclesiæ absistam, providebitque sibi Dominus pastorem; ac me quoque, si voluerint, ipsis cooperante consiliumque conferente, nutu Dei deligetur qui ejus Ecclesiam gubernet. Sin autem his repugnaverint aliqui antistitum (etiam, inquam, tres tantum), nec meam acceptare abdicationem voluerint aut ut canonice actam admittere, ego cum ipsis scilicet ero, et data mihi a Spiritu sancto potestate non decedam, simul quidem parcens animabus eorum qui injuste et irrationabiliter

oblocuti mihi sunt, simul providens ecclesiis, ne funditus pereant pro veritate propugnantium abscessu. Passum porro me injuriam a tua sancta majestate atque ab episcopis, manifestum est. Octo enim jam elapsis mensibus ex quo sum affectus contumelia, nullam de ea vindictam, unde purgatus ego labe videri possem, exegit sancta majestas tua neque synodus. Quantumcunque **352** autem inde in damnum Ecclesiæ redundaverit, mihi plane non imputabitur, nec a me hujus repetetur ratio. Hæc ad securitatem a me scripta potenti et sanctæ majestati tuæ mitto: contingat autem ipsi Dei manu gubernatæ, quanta opus est securitas et tranquillitas ad consulendum ipsius Ecclesiæ. » Has accipienti litteras imperatori venit in mentem suspicari non hæc ex vera sui animi C sententia proferre patriarcham, sed deferentem suggestionibus quorumdam aliorum, quibus episcopali dignitate præditis esset jam commissa contentio adversus eos qui contrariis in illum studiis ferrentur. Tamen rursus conventu habito responsum Joannis communicat synodo; et quoniam videatur qui abdicaverit pœnitere abdicationis factæ, quid tali casu sit agendum, ut communiter consulant orat. Tunc vero exarsit acre, si unquam, certamen, ambabus pro se quaque factionibus obnixe utrinque instantibus, studiosis quidem Joannis vehementer asseverantibus ægri dolore gravi ac perturbati ejus animi, non liberi consilii verique partum arbitrii abdicationem esse. Ac cum sit professus cum tribus solis episcopis

Digitized by Google

βαλλομένων, οἷς ἦν ἀμφισβητεῖν ἀρχιερεῦσιν οὖσι πρὸς τοὺς κατ' ἐκείνου σπουδάζοντας· ὅμως δὲ καὶ αὖθις ξύναξιν καθιστὰς τῇ συνόδῳ τὰ τῆς ἀπολογίας κοινοῦται, καὶ ὅτι μεταμέλειν δοκεῖ τῷ παραιτουμένῳ τῆς παραιτήσεως, συνδιασκέπτεσθαι ἀξιοῖ. Τότε τοίνυν στερρά τις φιλονεικία καὶ ἑκατέροις τοῖς μέρεσι γίνεται, τῶν μὲν ὑπὲρ ἐκείνου λεγόντων καὶ μᾶλλον ἰσχυριζομένων, ὡς παραλυπήσεως, οὐ προαιρέσεως ἡ παραίτησις, καὶ ὅτι εἰ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἀρχιερεῦσι καὶ μόνοις ἵστασθαι βούλεται, τόσων προσκειμένων ἐκείνῳ πολλῷ γε δικαιότερον ἵστασθαι, τῶν δὲ τούτοις ἀνθισταμένων ὅρκον εἶναι διατεινομένων τὸν λόγον, καὶ ὅρκον φρίκης μεστὸν, καὶ ἱκανὸν κωλύειν ἱερωσύνης παραβαινόμενον. Οἷς δὴ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιεικῶς ὁμογνωμονῶν ἦν, τῷ μὲν πλείονι, ὡς ἐῴκει, δι' ἄκραν εὐλάβειαν τὴν ἐπὶ τὸν ὅρκον, τῷ δ' ἀδήλῳ, οἶμαι, καὶ σκοπὸν ἔχων τοὺς Ἀρσενιάτας, εἰ εἰρηνεύειν δύναιτο (οὐδὲ γὰρ μικρὸν ὠδύνα τὸν βασιλέα τὸ ἐκείνων σχίσμα, ὡς ἔδειξε), προσλαβέσθαι. Ἢ μὴν ἄλλως καὶ δι' Ἀθανάσιον, ἄδηλον ὃν ἐς τότε. Τούτων ἐπὶ πολὺ τριβομένων καὶ τῶν ἀρχιερέων μὴ συμβαινόντων ἀλλήλοις μετέωρα τὰ τῆς ἀποφάσεως ἦσαν, καὶ οὐδὲν ἧνυτον συνερχόμενοι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔτι ἐμνημονεύετο μὲν Ἰωάννης, οἱ αὐτοῦ δὲ τὸ πατριαρχεῖον διῴκουν κατέχοντες, καίτοι

ejus cessionem non admittentibus stare se velle, cum tot eam rejiciant retinereque ipsum mordicus in patriarchatu velint, quanto est æquius credere cum his illum stare? Contra obtendebant adversarii verba quæ protulisse Joannem constabat, nihil minus quam verissimum idque horroris plenum esse juramentum, abunde idoneum, vel si aliud deesset, arcendo a sacerdotio qui transgressus id sit. In horum sententiam aliquantum propendere imperator videbatur; cujus rei causa quæ maxime se ostentabat, erat quædam exactior et tutioribus inhærere semper solita **353** religio animi, jurisque jurandi reverentia. Forte tamen suberat occultior ratio, spes quædam ipsi subnata rei dudum exoptatæ, revocandi Arseniatas ad pacem occasione mutationis patriarchæ, cujus ansam offerri per hoc commodam nec sibi negligendam arbitrabatur. Haud parum quippe jampridem cruciabat imperatorem illorum schisma. Ostenditque adeo paulo post quam nihil recusare paratus esset quo eos ad concordiam reduceret. Nisi et aliud in id ipsum movens suspicari licet, item arcano menti Augusti observatum, de Athanasio expatriarcha, cujus restitutionem in thronum an jam tum cogitaverit, incerto quidem est, non tamen fortasse penitus a conjecturæ verisimilitudine abhorret eo jam hinc eum dissimulanter collimasse. Utut sit, altercationibus isto modo in longum tractis, et episcopis minime inter sese convenientibus, pendebat in ancipiti negotium abdicationis depositionisve Joannis, nec multiplicatis quantumlibet cœtibus quidquam concludebatur. Quare adhuc commemoratio Joannis fiebat inter sacra. Quin et ejus

γε καὶ πρὸ τοῦ ταῦτα κινεῖσθαι πέμποντος μὲν εἰ μονὰς τοῦ ἔτι πατριαρχοῦντος, πέμποντος δὲ κ εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν, καὶ παύειν τὸ ἑαυτο μνημόσυνον ἐπιτρέποντος ὡς δῆθεν παραιτησαμένο καὶ ἀποβεβληκότος τὸν ἱερέα παντάπασιν. [P. 243 Ἀλλ' ἐκεῖνοι τὴν ἀπό τε συνόδου καὶ βασιλέως ἀπ κατάστασιν ἐκδεχόμενοι κατασιγᾷν οὐδ' ὅλως ἐπε θοντο τὸ Ἰωάννου ὄνομα.

λγ'. *Περὶ τῆς δοκιμασίας τῶν Ἀρσενιατῶν.*

Τῷ μέντοι γε βασιλεῖ ἔνθεν μὲν ὁρῶντι τὴν ἐκ τῷ παραιτεῖσθαι πολλάκις εὐκολίαν τοῦ Ἰωάννου ἔνθεν δ' αὖθις ὑπονοουμένῳ τὴν τῶν Ἀρσενιατῶν ἐ ἔσχατον ἀντοχὴν, ὡς οὐδ' ἂν εἰρηνευσόντων ἄλλως εἰ μή γε καθ' αὐτοὺς τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματ γένοιντο (καὶ γὰρ καὶ τοῦ Ἰακίνθου ἐξ ἀνθρώπων γεγονότος ἐκεῖνοι τῇ τοῦ Μωσελὲ μονῇ προσκαθήμενοι πολλοὺς εἶχον ἐξωτέρω τοὺς σπουδαστὰς, καὶ τοὺς αὐτῶν νεκροὺς ἴσα καὶ ὁμολογητὰς ἐτίμων, καὶ πολλοὺς ἐντεῦθεν ἐπήγοντο), ἔννοιά τις ἐπῇει, ἣν καὶ τοῖς λογισμοῖς αὐτοῦ προκαθίσασα, μήπως θεῷ δοκοῦν τὰ τούτων, ὁ δὲ τὰ πόρρω διώκοι, καὶ ὧν ἴσως τελέσθεντων οὐδὲν ὀνήϊστον γένοιτο, καὶ διὰ ταῦθ' ὁδηγοῦν τὸ Θεῖον τὴν τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸ πατριαρχεύειν ἐμποιεῖ νάρκην, εὐχερῶς παραιτουμένου κἀκ τῆς τυχούσης προφάσεως. Τῷ τοι καὶ γνωσιμα-

familiares in patriarchalibus degentes ædibus res pro eo velut patriarcha administrabant, utcunque prius quam hæc moverentur, missis ipse Joannes per monasteria et in ipsam Ecclesiam certis hominibus, permisisset a sui commemoratione cessari, velut qui jam rite abdicasset cessissetque omnino sacerdotio. Verum illi, quid synodus et imperator circa hoc statuerent exspectantes, haudquaquam sunt persuasi nomen Joannis reticere.

33. *De exploratione Arseniatarum.*

33. Cæterum imperatori hinc quidem cernenti facilitatem Joannis in crebras subinde abdicationes prorumpentem, inde autem habenti suspectam inflexibilem ad extremum Arseniatarum pertinaciam, quos appareret nunquam ad pacem adducendos aliter quam Ecclesiæ regimine penes ipsos posito, siquidem Hyacintho jam mortuo illi monasterium Mosele vocatum **354** insidentes multos habebant exterius fautores, adeo factionis ipsorum studiosos ut etiam mortuos eorum velut confessores venerarentur multosque ea religione ad istas partes implicarent, quædam suborta cogitatio est, aut potius intimis ejus sensibus tacite dudum insidens per hanc occasionem excitata, an non forte Deo probarentur istorum res, et ipse longinqua persequeretur quibus forsitan perfectis nihil ad summam utile contingeret. Et quis sciret ecquid non fortasse divinitus illa satietas patriarchatus et quædam summi honoris nausea sæpe ipsum levi de causa ad tentandam cessionem concitans Joanni injiceretur? Anceps igitur animi super his æstuansque alternantibus sententiis, cum necessarium esset tertium

Digitized by Google

χῶν ὑπὲρ τούτων, καὶ ὅτι ἄλλως ἀνάγκη ἦν καὶ τρίτον ἐπὶ δυσὶ πατριάρχην ἐπικηρύττεσθαι αὐτοῦ γε παραιτουμένου ἤδη, καὶ τὸ ἀπρεπὲς δυσωπούμενος, ἐγὼ προκαταλαμβάνειν ἐκείνους, καὶ πέμψας ἐν ἀπορρήτοις τὴν ἐκ Νοστόγγων Ταρχανειώτισσαν ὁμαιμονοῦσαν τῷ Κομνηνῷ Ἰωάννῃ καὶ τὰ ἐκείνων ἐξ ἀρχῆς φρονοῦσαν ἄγει παρ' ἑαυτῷ, καὶ κοινοῦται ταύτῃ τὸ σκέμμα, καὶ πρὸς ἐκείνους διὰ ταύτης πρεσβεύεται, καὶ ζητεῖ τοὺς ἐκείνων πρώτους, καὶ μάλιστα τοὺς τυφλούς, Λάζαρόν τε τὸν Γοριανίτην καὶ τὸν Περιστέρην Μακάριον, ἐφ' ᾧ καὶ περὶ τούτων σφίσι συνδιασκέψασθαι. Καὶ δὴ ἐφίσταται μὲν ἡ μοναχὴ γραῦς ἀσμένοις τοῖς μοναχοῖς, ἐκλέγονται δὲ παρ' αὐτῶν τοῖς τυφλοῖς σύναμα οἱ τῶν ἄλλων προέχοντες, καὶ εἰς πέντε ποσωθέντες ἐξαποστέλλονται. Ὧν δὴ [244] καὶ τῶν νυκτῶν ἀωρὶ μηδενὸς ἄλλου συνειδότος προσόδου πρὸς βασιλέα τυγχανόντων, οἱ περὶ τούτων κινοῦνται λόγοι· καὶ βασιλεὺς οὐδὲν ἄλλο πρᾶγμα αἰτερον ἔχων ἢ ὅπως μὲν τὸ ἐπὶ ταῖς πράξεσιν ἀμώμητον σχοίη, ἐπί τε χειροτονίᾳ δηλαδὴ πατριάρχου καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅπως δὲ καὶ ἀρχιερεῖς περιποιοῖντο ἐν ταῖς τιμαῖς (τὸ γὰρ τοῦ Ἰωσὴφ μνημόσυνον καὶ προπέποτο), πολὺς ἦν ἀξιῶν πρὸς ταῦτα, μή πως, φησὶ, καταστορεσθέντος μέρους μέρος αὖθις ἀνασοβοῖτο καὶ πάλιν ἀναζῷεν τὰ σκάνδαλα, ἀλλ' ὅλη τις καὶ ἐφ' ὅλοις εἰρήνη ἐπισχεθείη τοῖς πράγμασι. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ τὸ σπουδαζόμενον. Οἱ μέντοι γε μοναχοὶ τὰ μὲν περὶ τοῦ γενησομένου πατριάρχου, ὅπως ἂν ψηφισθείη καὶ ὅπως χειροτονοῖτο καὶ τίς οὗτος δὴ καὶ ὁποῖος, τὸν μὲν ἔχειν ἔλεγον καὶ ἐπιεικῶς ἐπὶ τῷ πράγματι ἄξιον, τὴν ψῆφον δ' αὐτοῦ καὶ τὴν χειροτονίαν μὴ πράττειν ὅλως ἀπέλεγον τοὺς ἀρχιερεῖς· μηδὲ γὰρ ὅσιον εἶναι κατασεσεισμένον ἐξ ἀρχῆς ὑποτιθέναι τὸν θέμεθλον. Ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἀπρακτεῖν τὸ πάμπαν καὶ ἡσυχάζειν, ἕστ' ἂν καταστάντος πατριάρχου νομίμου τὰ κατ' αὐτοὺς ἐξετάζοιντο, αὐτοὺς δὲ καὶ οὓς κοινωνοὺς εἶχον ἑτέρους ψηφίζεσθαι· χειροτονεῖν δὲ τὸν τῶν Μαρμαριτζίων ἐπίσκοπον προσκληθέντα ἐκ δύσεως, ἄνδρα γηραιὸν μὲν ἤδη καὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης χειροτονίας, οὐδ' ὅλως δὲ τοῖς μεταξὺ πραχθεῖσι κεκοινωνηκέναι δόξαντα. Ὑπέτεινον δὲ καὶ

duobus adhuc viventibus, Athanasio et Joanni, patriarcham superinducere, quoniam hic illi subrogatus jam rite renuntiasset, reique indecentiam veritus, præoccupare provocareque ultro ad pacem Arseniatas statuit; arcanoque accita Tarchaniotissa, ex familia Nostongorum, consanguinea Joannis Comneni, quam mulierem sciebat isti a principio sectæ adhæsisse nosseque ipsius intima, ei colloquio secreto communicat quid cogitaret, eaque interprete cum primoribus Arseniatarum agit, cæcis pracipue duobus, Lazaro Gorianite et Macario Peristera, ut congredi ac deliberare secum de tali negotio vellent. Lætum hunc anus monacha gratulantibus monachis attulit nuntium. Eliguntur ab his subito præter ambos cæcos alii e sectæ principibus, omnesque quinque numero mittuntur; quibus intempesta nocte nemine conscio admissionem ad Augustum nactis, **355** agi de re communi mutuis utrinque sermonibus cœptum est. In hac tractatione antiquissimum illud et ante omnia commendatum imperator obtinens, ut sarta tectaque rerum publice in Ecclesia constitutarum auctoritas maneret, ratis videlicet inculpatisque habendis ordinatione patriarchæ actisque cæteris tum nulla movenda episcopis jam electis sacratisque status ipsorum controversia, nec intercedendo quominus jure quam optimo in sua quisque dignitate persisteret (nam de commemoratione Josephi quæ dudum exarserat contentio, jam evanuerat deglutitusque omnis de illa re scrupulus erat), in hæc ut consentirent Arseniatæ, multis verbis magnoque studio urgebat, ne si secus fiat, inquiens, pacanda parte una pars rursus altera perturbetur iterumque repullulent scandala, cum nobis curandum sit ut universalis quædam et universis æquabiliter superfusa pax cuncta complectatur: hoc enim, aiebat, communia, opinor, nostrum omnia in hoc negotio convenire oportere primum de persona promovendi patriarchæ, tum de ipsius electoribus, postremo de illo a quo is esset ordinandus. Ac virum quidem iis abunde ornatum dotibus et moribus qui requirerentur in patriarcha ad Ecclesiam, prout præsens ejus status posceret, optime regendam, habere se ad manum, plane honore illo dignissimum: cæterum neutiquam fas esse, neque id unquam se passuros, hujus electionem permitti suffragiis episcoporum qui nunc essent, quippe ad unum omnium contaminatorum vel conscientia et participatione scandalorum his retro annis versatorum in Ecclesia, vel contagione communionis cum auctoribus aut approbatoribus eorum; a qualibus etiam electi plerique ordinatique forent, ideo merito universi a jure suffragii in hac electione removendi. Cum enim hæc fundamentum negotii totius quod nunc ageretur haud dubie sit, manifeste apparere quam sit necesse dare omnem operam ut ea usquequaque sancta et irreprehensibilis sit, ne si exceptionibus reperiatur obnoxia, caduca et instabilis, utpote in solo mobili fundata, deprehendatur universa structura. Quare omnino esse necessarium omnes qui nunc habeantur antistites vacare otiarique, nec ejus ullas muneris **356** partes attingere, quoad constitutus in throno legitimus canonicusque patriarcha causas eorum cognoscere deque iis pro potestate queat decernere. Calculos porro ad hujus electionem sese ac consortes communionis secum ipsis, qui soli nunc ad id sint idonei, daturos. Ordinatorem vero sic designati patriarchæ putare se accersendum ex Occiduo tractu quemdam episcopum Marmaritziorum, hominem valde senem, et ordinationis antiquioris quam ut infici potuerit labe ulla illaudabilium actorum posterius palam admissorum; a quorum et ipse hactenus participatione omni se purum custodisse vi-

Digitized by Google

χρηστὰς ἐλπίδας ἀρχιερεῦσι, λέγοντες μὴ τελέως αὐτῶν ἀφειδεῖν ἐς ὃ καὶ ἀργοῖεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ θείου Ταρασίου πρᾶξιν περιποιεῖσθαι, πλὴν ἐκείνων ὅσον ἐκ τοῦ γενησομένου πατριάρχου κανονικὴ ἐξέτασις, ὡς εἰκὸς, ἀποδοκιμάσειεν. Ὡς δὲ καὶ περὶ τοῦ Μαρμαριτζίων ἐζήτησεν ὁ κρατῶν, καὶ πολλὴν ἐν πολλοῖς ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνδρὸς κατεμάνθανεν, ὅτι τε χρημάτων ὤνιον τὴν ἱερωσύνην ποιοίη, καὶ ὅτι σύναμα πολλοὺς χειροτονοίη ἐν μιᾷ ἱερᾷ τελετῇ τῆς αὐτῆς ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ τάξεως, καὶ ἄλλ' ἄττα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἀπάδοντα πράττοι, καὶ μᾶλλον ὅτι ἐκλελοιπότων κατὰ δύσιν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς μεγάλης συνόδου ἀρχιερέων διὰ τὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων ἐπάλληλα. Ὡς γοῦν ταῦτ' ἀκούων τοῖς μοναχοῖς προέτεινεν ὁ κρατῶν, τὴν τοῦ καιροῦ ἐκείνοι προβαλλόμενοι δυσκολίαν καὶ τὸ τῶν φυλαχθέντων σπάνιον ἐπὶ τοιούτοις καιροῖς, παρέλκειν ἔλεγον ταῦτα ὡς ἄξια συγγινώσκεσθαι· ἐκεῖνον γὰρ, κἂν πάντ' ἔχοι τὰ φημιζόμενα, ἀλλ' οὖν τὴν ἐκ παλαιοῦ [245] χειροτονίαν καὶ τὸ μὴ συγκεκοινωνηκέναι δόξαι τοῖς χθὲς τελεσθεῖσι καὶ πρώην εἰς τὸ τῆς

A Ἐκκλησίας σκάνδαλον ἐς τέλος περιποιεῖν δύνασθαι. Ταῦτα λέγοντες δῆλοι ἦσαν ἀκριβείας καθυφειμένοι, ἵνα ἄρα τὰ τῆς ἀκριβείας πράττειν ἐβούλοντο. Βασιλεὺς δ' ὅμως ἅπαξ διὰ σκοποῦ θέμενος αὐτοὺς προσλαβέσθαι, οὐδὲν ἐφελκρίνει πρὸς ταῦτα, ἀπεθάρρει δὲ τὴν ἐγχείρησιν, ἀκριβῶς εἰδὼς, ὅπερ καὶ φανερὸν ἦν, ὡς παρ' αὐτοῖς ἂν εἴη καὶ μόνοις καὶ τὸ ἐπίμωμον δοκοῦν ἐξιᾶσθαι, ἀκριβείας δόξασιν ἐπειλῆφθαι ὡς καὶ διὰ ταύτην ἀρχῆθεν πιστευομένοις κακοπαθεῖν. Τῷ τοι καὶ ὑπὸ πολλῆ πληροφορίᾳ ἐπ' αὐτοῖς τὸ πᾶν ἐτίθει, καὶ δῆλος ἦν ἐκείνοις προσέξων ὅ τι καὶ πράττοιεν. Γράμμασί τε τὰ συντεθειμένα ἠσφαλίζοντο. Καὶ μόνον ἦν τὸ ἀρχιερεῖς ὁμοφωνεῖν ἐπὶ τῇ τῆς παραιτήσεως τοῦ Ἰωάννου παραδοχῇ, εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅρκον τὸ λεχθὲν τιθεμένους ἀποπροσποιεῖσθαι τὴν ἐκείνου ποιμαντικὴν, κἂν αὐτὸς ἀναλαβεῖν ἱερωσύνην ἐκ μεταγνώσεως. Οἱ μὲν οὖν συναγόμενοι ἐφ' ἡμέραις ἁπάσαις διημφισβήτουν ἀλλήλοις καὶ ἀμφεγνωμόνουν περὶ τοῦ Ἰωάννου. Οἱ πλείους δὲ καὶ περιφανέστεροι, ὅρκον τιθέμενοι τὸ λεχθὲν, παραιτήσεως μὲν ἐκείνης ἠλόγουν πάμπαν,

deatur. Adjungebant autem in delinimentum duræ propositionis de suspensione ac redactione in ordinem præsentium episcoporum bonas de ipsis spes, indicantes haud ipsos plane ac in perpetuum exauctorandos, sed judicio legitime mox creandi patriarchæ, imitaturi scilicet quod olim fecerit divus Tarasius, restituendos in integrum, dummodo tantisper, dum is foret rite in sede constitutus ac canonicam de statu et rebus ipsorum inquisitionem habuisset, usurpatione dubiæ potestatis abstinerent. Cum autem de isto Marmaritziensi gnaros interrogans imperator valde inemendatam in multis vitam ejus esse cognovisset, quippe quem satis constaret pecunia venale sacerdotium fecisse, præterea una sacra functione multos simul ordinasse ejusdem in sacerdotio ordinis, et alia quæpiam ab ecclesiasticis statutis abhorrentia egisse, ac nec ejus ordinatio tam certa quam dicerent videretur, cum in Occiduis, ubi degeret, tractibus a tempore magnæ synodi continuam successionem legitimorum episcoporum per subinde illic invalescentia scandala fuisse interruptam recte quis possit opinari, hæc, inquam, ex idoneis audita testibus cum proposuisset monachis imperator, illi nihil horum infitiantes tantum obtendebant difficultatem inveniendi puros a labe, quæ hoc tempore Ecclesiam urgeret, propter quam æquum censerent conniveri ad ista iisque ut venia **357** dignis ignosci, quoniam hic vir, utcunque compertus istorum omnium illaudabiliter actorum, tamen unus ex antiqua illa et scandalis anteriori ordinatione superesset, idemque se immunem a communione recens ordinatorum maculæque plerosque inficientis contagione, custodisse putaretur. Hæc illi dicentes manifeste deprehendebantur ultro deficere ab exactione, ut quam affectabant exactionem assequerentur. Porro imperator, qui semel obfirmasset animum in proposito ipsos

quomodocunque reducendi, nihil super his inquirere scrupulosius curavit, sed fidentem et securum examinis ulterioris animum ad rei protinus aggrediendæ conatum expedivit, ratus, id quod palam erat, fore ut si quid in his reprehensibile videretur, ejus tota cura et officium purgandi approbandique solis Arsenianis judicaretur incumbere, quorum utique ex sententia cuncta hæc fierent, hominum alioqui adeo tenacium exactionis severissimæ, ut non alia de causa quam ne a summo disciplinæ rigore se vel tantulum remitterent, multa graviaque jam a sectæ principio fuisse perpessi crederentur et credi vellent. Quare multa fiducia totum negotium eorum arbitrio permisit, præ se plane ferens approbaturum adjuturumque quidquid agerent; in quæ pacta fides utrinque firmata scriptis est. Restabat solum ut locus novæ promotioni patriarchæ fieret legitima depositione ejus qui nomen nunc illud ferret. Ad quod opus erat convenire antistites in valida agnoscenda admittendaque Joannis abdicatione, vel statuendo jurisjurandi revera vim habere quæ ab eo prolata fuisse verba constaret, declarare illum hoc ipso vere riteque a se rejecisse pastoralem auctoritatem, utcunque nunc ille sero pœnitens revocare depositum sacerdotium resumereque frustra conaretur. Circa hæc congregati diebus singulis disceptabant antistites inter sese. Plerique iidemque **358** illustriores horum, persuasi verba quæ Joannes dixisset veram juramenti obtinere vim, minime habendam ducebant rationem abdicationis, quæ ab illo scripta monstraretur, sive in ea permaneret sive non, qui scripserat. Fieri autem non posse contendebant ut is post hoc dictum rite fungeretur sacerdotio, nisi positione conditionis sub qua jurasset, religione jurisjurandi solveretur: non enim ejerasse absolute sacerdotium, sed

Digitized by Google

κἂν ἐμμένῃ ταύτῃ κἂν μὴ ἐκθέμενος, μὴ δυνατὸν δ' εἶναι αὐτὸν ἱεράσθαι τὸ ἀπὸ τοῦδε, μὴ δόντος δηλαδὴ τὰς δίκας τοῦ Σηλυβρίας τῆς εἰς αὐτὸν ὕβρεως· μηδὲ γὰρ δυνατὸν εἶναι δίκας ὑπέχειν τὸν μὴ τρόπον κατηγόρου σταθέντα μηδὲ προδήλως ὑβρίσαντα. Ὁ μέντοι γε Φιλαδελφείας Θεόληπτος πρὸς τὴν τοῦ Ἐφέσου Ἰωάννου κατάστασιν συνόδῳ πάσῃ διαμφισβητῶν, τὸ ἐκποδὼν γενέσθαι τὸν πατριάρχην ὁμογνωμονοῦντά οἱ περὶ τούτου τῆς οἰκείας γνώμης κατάλυσιν τὸ σύμπαν οἰόμενος, ἁπρίξ τε εἶχετο τούτου, καὶ τῷ Σηλυβρίας ἐτίθει δικαίας τὰς δίκας τῆς καθαιρέσεως, δι' ἃς ἀπρακτεῖν καὶ τὸ δοκοῦν εἰς ὅρκον ἐξ ἀναγκαίων ᾤετο. Ἀντέλεγον δὲ πλεῖστοι, καὶ μάλιστα ταύτης γε καὶ αὐτοὶ τῆς αἰτίας ἕνεκα, σὺν οἷς καὶ βασιλεὺς ὅρκον ἔκρινε μέγιστον τὸ λεχθέν. Πλὴν δ' ἀλλ' εἰ βούλοιτο, φησὶ, πατριάρχης ἀναλαμβάνειν καὶ οὕτω τὸν θρόνον καὶ τὴν τιμὴν, ἕτοιμος εἶναι καὶ πάλιν ἐκεῖνον δέχεσθαι, πιστεύων, οἶμαι, τῷ τέλει, ὡς οὐδὲν ἂν καταδεξομένου τοῦ γέροντος ἀντέχεσθαι μωμητῶς οὗπερ προθύμως ἐξίστατο.

λδ'. *Περὶ τοῦ διαμηνύματος καὶ τοῦ λόγου τῆς συμβουλῆς τοῦ Ἀθανασίου.*

[P. 246] Ἀλλ' ἐν τούτοις τῶν πραγμάτων ὄντων (θεὸς δ' εἰδείη πῶς ταῦτα καὶ πέπρακτο) μοναχός τις τῶν εὐλαβῶν δοκούντων καὶ ἐλλογίμων, Μηνᾶς τοὔνομα, Σκωλήκης τοὐπίκλην, γνώριμος μὲν Ἐκκλησίᾳ, γνώριμος δέ γε καὶ βασιλεῖ, προσόδους εἰς Ἀθανάσιον τὸν πάλαι πατριαρχεύσαντα ἐκ συνηθείας ποιούμενος, οὕτως, ὡς βασιλεὺς ἔλεγε καὶ πάντες ὡς εἰκὸς ἐπίστευον, μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος πεντεκαιδεκάτῃ, ἡμέρας ληγούσης προσελθὼν βασιλεῖ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγγελιῶν ἠξίου ἀναφέρειν περὶ αὐτοῦ ὡς ἐρεῖν τι ἔχοντος ἀναγκαῖον. Καὶ οἱ μὲν ἀνέφερον, βασιλεὺς δὲ σχολάζων ἐπ' ἀναγκαίοις τότε μὲν ὑπερετίθετο τὴν εἰσαγωγὴν, πέμπων δὲ προσέταττε [P. 247] μένειν ἐφ' ᾧπερ κατὰ σχολὴν εἰσαχθείη. Καὶ ὃς ἔξω μένων, ὡς ἤδη νὺξ ἦν καὶ περιαργῶν καθῆστο,

quoad pœnas Selybriensis daret irrogatæ ipsi contumeliæ. Itaque punito juxta ejus votum Selybriensi, nihil obstiturum quominus Joannes legitime in throno persisteret. Verum conditionem istam poni haudquaquam posse, adjiciebant iidem, quoniam justum non esset Selybriensem, qui non palam se auctorem accusationis ostendisset, sed sub fide arcani rem ab alio auditam communicasset, pœnis calumniatori debitis subjici. At Philadelphiensis Theoleptus, qui circa restitutionem Joannis Ephesini synodo universæ refragabatur, videns, si removeretur a regimine patriarcha in hoc sibi contra judicium aliorum assentiens, unicum quo niteretur subtrahendum suæ sententiæ fibicinem, unde illam haud dubie contrariis tot aliorum auctoritatibus succubituram, fixus irrevocabiliter perstabat in non permittenda exauctoratione Joannis, viam eamdem a plerisque gravioribus initam tenens de jurisjurandi vinculo vere ipsi, sed sub conditione duntaxat innexo. Cæterum aiebat positu facilem et salva justitia exsecutioni mandabilem istam conditionem esse. Adeoque magnopere urgebat ut Selybriensis propter temere vulgatum de patriarcha falsum crimen episcopatu amoveretur, ac sic voti compos et nodo susceptæ religionis liber Joannes throno patriarchali redderetur. Huic plerique repugnabant, maxime nitentes ea quam indicavi ducta ex injustitia talis damnationis ratione. Quibus se adjungebat imperator, veri juramenti, et quidem maximi, in verbis Joannis vim haud dubie agnoscendam censens, nec modum ea defungendi per iniquam Selybriensis oppressionem probans. Addebat idem tamen, si vel sic patriarcha vellet thronum et honorem resumere, paratum se esse **359** rursus admittere, confidens, opinor, nihil ad extremum ex hac professione sua contra spem suam secuturum : neque enim adductum iri senem ad recipiendam probrose dignitatem, a qua tam prompte obfirmateque recessisset.

34. *De indicio imperatori facto prædictionis et consilii Athanasii.*

Sed cum hoc statu res essent, contigit (noverit autem Deus casune an arte contigerit) ut monachus quidam ex celebribus fama religionis et dotium præstantium, nomine Menas, cognomento Scoleces, de quo et Ecclesiæ et imperatori notum erat solere illum ex longo subinde adire ac visere Athanasium expatriarcham, contigit, inquam, ut hic (prout quidem imperator referebat, cui omnes, ut par erat, talia narranti credidere) mensis Januarii die quinta decima sub solis occasum ad imperatorem accedens admissionales rogaret ut se ad principem introducerent, habentem aliquid scitu ipsi necessarium nuntiandum. Id illi ad imperatorem detulerunt, qui tunc occupatus negotiis urgentibus admissionem monachi distulit, misso tamen ad eum qui juberet exspectare, quoad expeditis quæ instarent, audiendo ei per otium vacaret. Menas postquam extra velum opperiens diu inde feriatus consederat, compellatis rursum ministris, ut quamprimum admitteretur, institit. Verum Augusto de hoc iterum admonito, perstante nihilo minus in cœptis, et tantum pollicente brevi se illum vocaturum, ad ea impatiens moræ monachus : « At quid, inquit, proderit me paulo post vocari, quando scilicet nuntiandi utiliter quod novum et urgens affero, tempus effluxerit? » Hoc ejus dictum statim imperatori renuntiatum curam scilicet admovit acrem cognoscendi continuo quod inopinatum et momenti non vulgaris ad se deferri appareret. Ergo is confestim **360** introductus soli solus Augusto hanc orationem habuit : « Domine mi imperator, mihi consuetum est ad dominum Anathasium certis temporum intervallis itare visendi causa. Eo more ad hunc hodie profectus

Digitized by Google

μηνύει καὶ πάλιν καὶ τὴν εἰσέλευσιν ἐπισπεύδει. Ὡς δὲ καὶ αὖθις ὑπερετίθετο βασιλεὺς καὶ μετὰ μικρὸν εἰσιέναι κελεύσοντος ὑπισχνεῖτο, ἐκεῖνος, « Καὶ τί γε, » μηνίων φησὶν, « ἀνύσομεν διερχομένης τῆς ὥρας, ἀναγκαῖον ὂν λέγειν περὶ ὧν ἀφίγμεθα, πρὶν καὶ ὀψὲ γενέσθαι νυκτός ; » Ταῦτ' εἰπὼν ἔπειθεν ἐκ τοῦ παραχρῆμα, δόξαν τῷ βασιλεῖ αὐτόθεν καινόν τι ἀκούειν καὶ σπουδῆς ἄξιον. Καὶ εἰσαχθεὶς μόνος μόνῳ τῷ βασιλεῖ, « Δέσποτά μου, » ἔφη, « καὶ βασιλεῦ, ἐμοὶ μὲν σύνηθες πρὸς τὸν κύριον Ἀθανάσιον ἐκ διαλειμμάτων τινῶν καιριακῶν παραγίνεσθαι. Καὶ δὴ καὶ παραγεγονὼς τὴν σήμερον κατηφείας εὗρον τὸν ἄνδρα μεστὸν καὶ πλήρη συννοίας ὅσον εἰκάσαι. Ὅθεν καὶ πρός με λέγων τὸ ποιοῦν τὴν κατήφειαν ἐκ θάρρους οὗ πρὸς ἐκεῖνον ἔχω, ὀργὴν, φησὶ, θείαν ἐφειμένην τοῖς ἐνθάδε κατανοῶ · καὶ εἰθ' εἴ τις ἴοι καὶ βασιλεῖ ἀγγείλειε τὴν ἐμὴν συμβουλὴν, μοναῖς ἀπάσαις προστάξαι, πλὴν ἐκ τῆς σήμερον, παννύχους τοὺς ἐν αὐταῖς καὶ ἐκτενεῖς ἱκετείας ἐπιτελεῖν, λέγοντας καὶ αὐτὴν τὴν ἐκτενῆ δέησιν, ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, καὶ ταῦτα πράττειν καὶ τὴν σήμερον καὶ τὴν αὔριον καὶ τὴν μετ' ἐκείνην, καὶ ἐς ἀεὶ σχεδὸν ἐξιλεουμένους τὸ Θεῖον διὰ τῆς συνεχοῦς παρακλήσεως. Οὕτω γὰρ, οἶμαι, καὶ Θεὸς ἀνεὶς τὴν ὀργὴν εὐμενὴς ἡμῖν γένοιτο. Ταῦτ' ἀκού- A σας ἐγὼ ἐλθὼν τῷ Ἡρακλείας μητροπολίτῃ τὸν λόγον ἐκοινωσάμην, καὶ ὃς παρευθὺς ἐπείγει μοι τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν σου ἄφιξιν ἐφ' ᾧπερ ἀνενεγκεῖν ὅσον παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἥκουσα. Πάρειμι τοίνυν καὶ λέγω, καὶ ὡς δόξει τῇ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ σου, κελευέτω τε καὶ πραττέτω. Πλὴν εἰ ἐν φροντίδι ποιεῖς τὸν λόγον τῇ προσηκούσῃ, αὐτόθεν ἄρχεσθαι τὸ ἔργον κέλευε γίνεσθαι κατὰ τὴν τοῦ εἰπόντος παραγγελίαν. Κἀμοὶ γὰρ προσέταττε Θεοῦ δέεσθαι, καὶ ἄλλους εἰς τοῦτο παρακαλεῖν εὐλαβεῖς ἄνδρας, ὅσους ἂν καὶ συνήθεις εἰδείην. » Δέχεται τὸν λόγον ἀσμένως ὁ βασιλεύς. Καὶ ὁ μὲν μοναχὸς εἰπὼν ἀπηλλάττετο, βασιλεὺς δ' εἰς νοῦν στρέψων τὸ ἀγγελθὲν, καὶ περὶ τῶν φρικωδῶν ἀπειλῶν τοῦ Θεοῦ ἐννοούμενος ὧν ῥυσθῆναι κατὰ τὸ σύνηθες λέγοντας προσέταττεν ὁ εἰπὼν Θεοῦ δέεσθαι, λιμὸν μὲν καὶ λοιμὸν ὡς ἐν χρόνῳ καὶ διὰ μακροῦ ξυμβαίνοντας τῆς φροντίδος ἐξῆρε (μηδὲ γὰρ ἐν τρισὶν ἡμέραις [P. 248] ταῦτ' ἐνσκῆψαι οἷά τ' εἶναι), σεισμοῦ δὲ καὶ καταποντισμοῦ ἀναλαμβάνων ἔννοιαν δι' ἐννοίας εἶχε τὸν λόγον. Ὑπώπτευε δὲ καὶ τὸ τοῦ μοναχοῦ μήνυμα, τὴν τοῦ καιροῦ αἰτιωμένου παραδρομὴν, ὡς μηδὲ οἷόν τ' ἐσομένου, ὡς ἔλεγεν, ἐντεῦθεν ἀνύσαι, μή πως ἐκεῖνος εἰδώς τι τῶν ἤδη γενησομένων ἔλεγε. Καὶ ταῦτα μὲν βασιλεύς · ἐβούλετο δ', οἶμαι, ὁ λόγος καὶ ἄλλο τι δηλοῦν, τὸ κατὰ καιρὸν δηλαδὴ τὰς ἀποστολὰς εἰς τὰς μονὰς

mœstum et cogitabundum præter solitum, ac quantum apparebat, gravi sollicitudine anxium illum reperi. Unde pro usu familiaritatis et fiducia quæ mihi cum eo est, tristitiæ causam percontatus hæc ab eo audivi : Iram Dei urbi huic ac populo imminere proximam video. Atque utinam iret quispiam, nuntiaretque meum consilium Augusto, censere me scilicet necessarium factu mitti ab eo confestim, ex hac, inquam, ipsa die, per cuncta monasteria qui jubeant pervigilari totas in iis noctes a sodalibus illorum, supplicationesque continuas fieri, hac expresse de causâ ut dignetur Deus universam hanc urbem et regionem præservare a fame, peste, terræ motu, submersione; idque sedulo agere hodie, cras et perendie, continenter, quantum fieri poterit, toto illo spatio per nunquam intermissam divinæ opis imprecationem instando ad placandum Dei numen. Si hoc enim ageretur haud segniter, sperarem equidem fore ut Deus, ira remissa, propitius nobis fieret. His ego auditis raptim accurrens ad Heracleensem metropolitam rem ei communicavi. Qua ille cognita vehementer statim ursit meum ad tuam majestatem accessum, ut ad eam deferrem quantum a tali viro audivi. Adsum igitur et defero. Imperet de cætero ac faciat tua divinitus electa majestas, prout ipsi videbitur. Unum admoneo : si quantum hujus indicii momentum est, tantum ei curæ dignaris impendere, jube jam ex hac ipsa protinus nocte supplicationum initium duci, prout, qui **361** præ- nuntiavit malum ingruens, præscripsit. Me quidem privatim sine statim quod is præcepit facere : im- peravit enim mihi ut orarem jam hinc Deum et alios, quotquot nossem id facere libenter, pios viros ad id ipsum invitarem. » Excepit hunc sermonem placide et vultu benigno imperator. Ac monachus quidem ejus auctor continuo abiit. Imperator mente versans quod audierat, et sigillatim reputans minas intentatas, circa pestem quidem ac famem, quæ, ut tunc res erant, nonnisi post spatium aliquod temporis, minime autem hoc triduo exsistere posse viderentur, sollicitudinem remisit, terræ motus et submersio, quæ possent confestim ingruere, curam illi acrem injecere. Angebat suspicacem metum denuntiatio monachi, dum tam instanter increpaverat moras præcautionis necessariæ avertendo malo, tanquam imminenti proxime, ac timere præ se tulerat ne nimis jam sero supplicatio inchoaretur. Ob quod sollicitudo Augustum inquietabat, verentem ne forte sciret aliquid ille distinctius de instante momento mox sævituræ cladis, unde tam anxia festinatione cum ipse ad preces recurrere occupasset, tum idem ab aliis ut fieri juberet Augusto suasisset. Talia se agitasse animo referebat imperator, aliud, opinor, innuens quippiam, nempe primum propendisse se ad differendam in tempus opportunius quam quale tunc erat, noctis intempestæ, missionem ministorum circum monasteria ad preces indicendas, quod subabsurdum videretur tali hora suos aliosque inquietare. Ad hunc tamen respectum vincendum illum denique perpulit cura intime vellicans acrior, prout ipse postea in concione dixit. Quare logothetæ genicorum confestim mandavit destinare

Digitized by Google

γίνεσθαι, καὶ μὴ ἐξ ὑρου; ἐς ἅπαν ὀψὲ τῶν νυκτῶν A τῶν ἀποστόλων ἐφισταμένων. Τέως δ' ὅμως ὑπέκνιζε τὸν κρατοῦντα καὶ ἄλλο τι βαθύτερον ἐννοούμενον, ὡς αὐτὸς δημηγορῶν ὕστερον ἔλεγε. Καὶ τῷ μὲν λογοθέτῃ προστάσσει τῶν γενικῶν πέμπειν ἐπὶ μονὰς τοὺς ἐροῦντας τὴν τοῦ βασιλέως πρόσταξιν, ἐφ' ᾧπερ αὐτόθεν παννύχους ἱκεσίας ποιεῖν. Τὸ μέντοι γε καὶ τὴν ἐκτενῆ ὅπως ποιοῖεν, καὶ τί λέγοιεν ἂν προδηλοῦν, πρῶτον μὲν περιττὸν οἷον κρίνων ἠφίει· εὐθὺς δ' ἐκ μεταμελείας τὸν λογοθέτην ἀνακαλούμενος, ὡς καὶ αὐτὸς δημηγορῶν ἔλεγε, παράγων κἀκεῖνον ἐπὶ τούτοις μάρτυρα, καὶ τοῦτο προσέταττε παραγέλλειν τοῖς πεμπομένοις παραδηλοῦν τοῖς μονάζουσι. Αὐτὸς δὲ διανυκτερεύων καὶ γρηγορῶν, εἰωθὼς ὃν ἐκείνῳ τὸ ταῦτα ποιεῖν, ὅμως καὶ ἐν ἐννοίᾳ σεισμοῦ ἦν, ὡς ἔλεγεν. Ὡς δὲ χρόνος παρῆλθε καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἰδίαν μητέρα τὴν πρόσοδον ποιεῖν κατὰ τὸ σύνηθες ἔμελλεν, ἐπισημαίνει παραχρῆμα, ὡς ἐκεῖνον καὶ γνῶναι καὶ λέγειν, σεισμὸς μαλακὸς, ἐπὶ τοσοῦτον δῆλος ὥστε καὶ γνωσθῆναι μόλις τῷ γρηγοροῦντι. Ἦν οὖν τοῦτο τῷ βασιλεῖ εἰς δόξαν ἀληθείας τῶν λεχθέντων προοίμιον· ὅμως ἐχεμυθῶν, ὡς ἔλεγε, καὶ πλέον τι τοῦ συμβάντος παρετήρει καὶ ὑπεσκέπτετο. Νὺξ μὲν οὖν ἐκείνη παρῴχετο, καὶ ἡ μετ' αὐτὴν αὖθις, καὶ τῇ ἑπταικαιδεκάτῃ πρωΐας σεισμὸς πρόσῃραξε κραταιότερος, οὐ μὴν δὲ ὥστε καί τι τῶν ἐς κίνδυνον ἐκ τούτου γενέσθαι. Καὶ εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἐν πληροφορίᾳ ὥρμα γενέσθαι τοῦ ἐκεῖνα λέγοντος, καὶ καθεκτὸς οὐκ ἦν θαύματος καὶ ἐπαίνου ἐκεῖνον τιθέμενος, κἂν τέως τοὔνομα ὑπεκρύπτετο.

λε'. *Περὶ τῆς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν συνάξεως καὶ τῆς τοῦ βασιλέως ἐρωτήσεως.*

[P. 249] Διαλαλεῖται τοίνυν πρωΐας πᾶς ἀνὴρ ἱερὸς, ἀρχιερεὺς καὶ κλῆρος καὶ μοναχῶν οἱ κράτιστοι, καὶ εἰς κοινὴν ὁ κρατῶν τὸν λόγον τιθεὶς μετ' ἐπιμελείας πάσης διεπυνθάνετό τί ἂν καὶ δοκοίη τούτοις ὁ μοναχὸς (οὔπω γὰρ ἔλεγε τοὔνομα) ὃς περὶ τοιούτων φθάσας ἐδήλωσεν, οὕτω πως διαμηνυσάμενος. Καὶ τοῖς μὲν οὕτως, τοῖς δ' ἐκείνως, ἐπεὶ οὐκ ἦν εἰδέναι τὸ πρόσωπον, ἐδόκει τὰ περὶ τούτων συμβῆναι. Πλὴν ὅ τι τις εἴποι, οὕπω γε ἔλεγε, καὶ διηπίστει ἑαυτῷ λέγοντι, μὴ ἔχων ὅπη στῇ καὶ ἀπερείσεται πρὸς ἀλήθειαν. Οἱ μὲν γὰρ μοναχὸν τῷ τέως τὸν εἰπόντα μανθάνοντες θεῖαν τὸ πρᾶγμα πρῴρησιν ὡμολόγουν, εἰ τέως προδήλως καὶ ὡς ἠκούετο εἴπειεν· εἰ γάρ τινα τῶν τῆς σαρκὸς δεσμίων τὸ Θεῖον χαρισμάτων ἀξιοῦν βούλοιτο, μοναχὸν ὑπὲρ ἄλλους ἂν ἀξιῶσαι. Οἱ δὲ καὶ ἐναντίου πνεύματος ἀπεχάλουν ἐνέργημα, κλέπτοντος τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐκ τοῦ τὰ τῷ Θεῷ πρέποντα προαρπάζειν, ὡς τὸν μέγαν λέγειν Ἀντώνιον. Τοῖς δὲ καὶ ἐγχωροῦν εἶναι ἔκ τινων μαθημάτων εἰδέναι τὰ τοιαῦτα ὑπελαμβάνετο. Πάντες δὲ ὡς ἐπ' ἀσφαλεῖ θεμελίῳ τῷ τοῦ ἀνδρὸς προσώπῳ ἤθελον ἐποικοδομεῖν τὴν διάγνωσιν, ὡς αὐτοῦ γε ἀδήλου ὄντος ἁπάσας ὑπονοίας ἁρμό-

sine mora certos ad quæque urbis monasteria, qui vigilias ubique ac preces **362** noctibus æquandas C auctoritate imperatoris indicerent. In quo ipso se aliud quoque dubitasse significavit, nimirum an prima illa supplicationum præscriptione causam nominatim exprimeret ob quam orari vellet. Ac primo quidem istud judicans superfluum omiserat: mox tamen pœnitens, ut concionando est fassus, revocato logothetæ (cujus rei testem ipsum citabat) imperavit ut et causam adjungeret, edicens singulorum cœnobiorum sodalibus, quorum malorum liberationem a Deo exposci oporteret. Hoc dimisso imperator ipse in vigilia pernoctans, quod erat et alias solitus facere, potissimum in imagine terræ motus intentati mentem habuit defixam, quemadmodum referebat postea; quod nocte transacta cum hora illuxisset qua consueverat matrem adire salutationis matutinæ gratia, dum ad id se accingit, terra motu concussa, ut dicebat, est, adeo leni ut vix sensibilis vigilanti esset; quod quasi pignus veritatis denuntiati mali atque adeo ejus proœmium imperatori fuit. Pressisse tamen se id silentio aiebat; et tacita suspensione sollicitæ mentis exspectasse majus quidpiam ex isto initio. Nox igitur illa sic abiit, et inde alia consequens. Ac tandem die septima decima mane terræ motus erupit vehementior, non tamen ut usque in periculum ruinæ ac noxæ invalesceret. Eo statim experimento convictum se aiebat imperator plane jam sine dubitatione incubuisse ad credendum divina utique prædoctum illustratione fuisse illum qui talia denuntiasset; quem propterea valde laudabat, sese præ admiratione non continens, quanquam ejus hactenus ista narrando nomen reticeret.

35. *De conventu sacrorum virorum coacto et imperatoris interrogatione.*

363 Postridie mane convocatis imperator sacris hominibus cunctis, episcopis, clero, monachorum præcipuis, in communem audientiam, ubi quæ sibi contigerant narrasset, instanter exquirebat ab unoquoque qualis ipse esse videretur ille monachus (nondum enim prodebat nomen) qui hæc antequam fierent et prævidisset et sic denuntiasset. Ad eam propositionem varius erat eorum qui consulebantur D sensus, ita tamen ut nemo facile aut sententiam figeret aut responsum expediret, diffidentibus sibi singulis, nec ubi pedem certi judicii solida in veritate ponerent reperientibus, quoad ignorarent vatis nomen, cujus personæ ac morum prævia notitia ad prudenter statuendum de qualitate vaticinii necessaria putabant. Tantum ex eo quod iste ignotus propheta esse diceretur monachus, quidam argumentum se aiebant capere divini Spiritus in ista præsagitione versati, quod verisimile censerent, si quem ex mortali devinctis corpore suis Deus afflatibus dignare vellet, segregatum a curis terrenis hominem professione vitæ solitariæ fuisse ad id præ cæteris electurum. Atqui ne isti quidem secure nimis indormiendum præjudicio

Digitized by Google

admonebant alii, magnopereque secus suspicando incumbebant ad reprobandam totam rem; quam nec dubitabant appellare operationem adversarii spiritus, Dei gloriam furantis, ea quæ Deo conveniunt præripiendo, ut magnus loqui solebat Antonius. Non deerant qui humanis disciplinis ex observatione naturalium signorum ejusmodi eventus præsciri ac prædici disputarent posse. Omnes tamen requirebant, velut fundamentum certum stabiliendæ de hoc negotio veræ sententiæ, cognitionem personæ ac nominis ejus quo de quæreretur, rati quandiu is de facie foret ac vita ignotus, cunctas in eum quamlibet sinistras recte suspiciones cadere. Cæterum, nonnulli aiebant, hac tempestate ad intelligendum dicendumque ingruere in **364** Romanos infortunia, et ea quidem omnium quæ fando audivimus maxima, nec vate nec propheta opus habemus, experientia publica id cuique abunde monstrante. In eo solum usus esset et mirus et optabilis monitoris divinitus afflati, si quis indignationis Dei manifestæ jam in nos arcanas et nobis noxie ignoratas e cœlo edoctus indicaret causas. Nempe in genere quidem scimus, quotquot imbuti Christianis disciplinis administrari mundum æqua et sapienti providentia persuasissimum habemus, peccatis utique, qualia quotidie plurima patrantur, iram Dei contra homines armari: quodnam tamen potissimum nostrum crimen hæc sub quibus hodie gemimus flagella ulciscantur, ut incompertum nobis est, ita esset utilissimum doceri. Sic enim, eo emendando, fons malorum posset obstrui. Consilium sane Deo supplicandi, ut propitiari se sinat et nostri misereatur, iis suggestum qui vindictæ divinæ plagis nunc maxime flagrantissimis uruntur, nihil habet mirabile ac prudentiæ vulgaris modum excedens. Agnosci quidem forte posset suspici dignum aliquid et captu superius humano in eo qui consilii talis inopinatus auctor exsurgeret in medio populi felicis et cunctis naturæ ac fortunæ bonis, sine ulla sortis adversæ formidine, florentissimi; qualem accepimus Jonam prophetam, e longinquo ad id profectum, nihil minus suspicantibus et beata copia rerum omnium summa in pace fruen-

ζειν. Πλὴν τὸ μὲν κήδε' ἐφῆφθαι Ῥωμαίοις, ἔλεγον, καὶ ταῦτα τὰ μέγιστα ὧν ἀκοῇ παρειλήφαμεν, οὔτε μάντεως οὔτε μὴν προφήτου εἰπεῖν χρῄζοιεν. Τὸ δὲ καὶ θεόθεν ὀργιζομένου, καὶ ἃς εἴπῃ τις ἂν αἰτίας, πολλῶν γε οὐσῶν, ἐξαίρομεν μέντοι καὶ ἁμαρτίας τὰς τοῦ καθ' ἕκαστον, Χριστιανούς γε ὄντας καὶ πρεσβεύοντας πρόνοιαν εἰκὸς ἐννοεῖν, καὶ εἴ γ' ἐπὶ τούτοις ἡ ἐπὶ τοῦ λιπαρῶς Θεοῦ δέεσθαι συμβουλὴ ὡς εὐμενίζοιτό τε καὶ ἐλεῴη ἵσταται, θαυμαστὸν οὐδέν. Τοὐναντίον μὲν οὖν ἂν θαυμαστὸν εἰ εὐθηνοῦσιν ἐς ἅπαν καὶ οὐδὲν ἔχουσι λυπηρὸν προέλεγέ τις τὰ φοβερά, ἂν τέως ἀπέβαινον, ὅπου γε καὶ Ἰωνᾶς ὑπωπτεύετο Νινευῖταις τρυφῶσι μέχρι καὶ ἀκοῆς, ἀλλ' οὐ πείρας, σταθέντων τῶν λυπηρῶν. Εἰ δὲ καὶ προφητείας ἀξιῶτό τι; ἐπὶ τῷ πλέονι τῶν κακῶν,

tibus denuntiatorem cladis extremæ, quæ aures solum sine ullo experientiæ sensu perculerit, sese repente objecisse Ninivitis. Enimvero si quis nobis vero prophetiæ spiritu se afflari evidenti experimento fidem faceret, rem utique manifestans humano ingenio inscrutabilem: causam videlicet divinæ in nos iræ, quæ summum malorum nos urgentium revera malum est, hunc justa quidem admiratione prosequeremur: sed et simul nos beatos reputaremus, quorum scilicet in gratiam ac fructum peculiarem, non autem in propriam sui jactantiam, ejusmodi esset ex alto inspirata prædictione perfunctus. Abscondi vero ipsum et ex occulto vocem mittere, præterquam indecens, etiam juxta testimonium Scripturæ **365** periculosum est. Ac quanto nos plecti justius immissis divinitus cladibus manifestum fieret, ubi declarata per eum nobis culpa nostra quapiam, quæ divinam in nos indignationem concitaret, nos in ea corrigenda segnes essemus, tanto illi rem tantam et scitu maxime utilem celanti, siquidem scit (scire autem ipsum oportet, si propheta sit: nam hoc nomen mereri sola denuntiatione rerum quæ a nemine ignorantur haudquaquam potest), tanto, inquam, isti reticenti quod potissimum publicasse debuerat, gravius imminet periculum rationis ex ipso a Deo repetendæ male gesti ministerii. Tantum igitur absumus a judicando, istum quicunque est, qui peti nos cœlestibus flagellis, quod cuivis est notissimum, denuntiat, illud autem tacet, quodnam ob nostrum scelus vulgo incompertum nec non forsitan insuspicabile, ac ubi manifestatum fuerit, novum appariturum, illa desæviant, admiratione dignum esse, ut contra potius existimemus illum affectata ista occultatione sui justam nobis movere suspicionem callidæ quæstuosæque arrogantiæ, examen quidem ac convictionem metuentis, si se jam nunc ostenderet, plausum vero admirationemque popularem suo, ubi maturum fuerit, in vulgus edendo nomini sub artificiosis istis interim latebris parantis. Hæc illi sic disserentes haud molles, ut palam erat, se putabant admovere imperatori stimulos ad proferendam nominatim hactenus dissi-

Digitized by Google

ἦσαν παρακινοῦντες καὶ βασιλέα τὸ πρόσωπον ἐμφανίζειν, ἐμφανεῖς δὲ καὶ χαίροντες εἰ χριθείη τῶν τοιούτων ἐκεῖνος ἄξιος, Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐντεῦθεν δεχόμενοι σύμβολα. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς πολὺς ἐφαίνετο τὴν ἐχεμυθίαν, τὴν τῶν πολλῶν ὑπόνοιαν φυλαττόμενος. Ἤθελε δ' ἐνεχυράζειν τὰς γνώμας τῶν ἀκουόντων καὶ ἔτι καθαρὰς γενομένας πάθους, ἵν' οὕτω τὸ πρᾶγμα θαυμάσαντες, ὡς εἰκὸς, παραλλάττειν μὴ ἔχοιεν τὰς ὁμολογίας αἰδούμενοι, ἦν τις ἐν ὑστέρῳ γνωσιμαχεῖν αἱροῖτο μαθὼν τὸ πρόσωπον. Κἀν τούτοις ἡμέρα μὲν ἔως ὀψὲ διηνύετο, νὺξ δ' ἐπελθοῦσα καλὸν ἡγεῖσθαι καὶ τὸ νυκτὶ πείθεσθαι καὶ βασιλέα καὶ τοὺς ἀμφ' ἐκεῖνον ἔπειθε· λύσαν δ' αἰψηρὴν ἀγορὴν, μηδὲν πλέον τῶν ἀκουσθέντων ἔχοντες.

λς'. *Περὶ τῆς δημηγορίας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ἀφίξεως.*

[P. 251] Ἅμα δ' ἕῳ συγκαλέσας καὶ αὖθις ὁ βασιλεὺς οὐ τούτους μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὅσον ἦν τῆς πολιτείας καθαρόν τε καὶ ἔκκριτον, καὶ μοναχοὺς σχεδὸν πάντας, ἔγνω καὶ πάλιν ἐν κοινῷ τὰ περὶ τούτου δημηγορεῖν. Ὡς τοίνυν τὸ πλῆθος ὁ χρυσοτρίκλινος οὐκ ἐχώρει, πολύ γε ὄν, ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ περιπάτου σφίσι κάτωθεν ἱσταμένοις, περὶ ἐκεῖνον τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν ὄντων καὶ ὅσον βασίλειον, πόλλ' ἄττα διεξιὼν, καὶ ὅπως ἐλέχθη τε καὶ ἐπράχθη ἕκαστον πάντα κατὰ μέρος διειληφὼς, τέλος ὑπερθαυμάσας μὲν τὸν ἄνδρα, κρύπτων ἔτι τοὔνομα, ὑπερθαυμάζειν δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐργασάμενος, ἐντεῦθεν ἐξ αὐτοῦ λόγου (καὶ γὰρ ἡτοίμαστο καὶ στολὴ καὶ ζώνη καὶ καλύπτρα καὶ ὑποδήμασιν) ἐξορμᾷ μὲν ἐκεῖνος πεζῇ πρὸς τὸν τέως ἄγνωστον, ἐξορμᾷν δὲ πείθει καὶ τοὺς ἐθέλοντας, οὐ προστάσσων βασιλικῶς, ἀλλ' ἀφιεὶς ἑκάστῳ τὸ αὐτεξούσιον, πλὴν τῷ εἰς τέλος κεκοπιακότι μεγάλην καὶ ἀγαθὴν ἐγγυώμενος τὴν ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς εὐλογίαν. Ὅσοις δὲ καὶ γέρουσιν οὖσι πεζοπορεῖν οὐκ ἦν, ἐπὶ πηλοῖς καὶ ταῦτα καὶ τέλμασι χειμῶνος ὄντος, τούτοις καὶ ἵππων ἐπιβαίνειν ἠφίει. Καί γε προῆγε σημείοις τισὶ τεκμαιρομένους τὰ τῆς ὁδοῦ. Ταῦτα καί τινες μὲν τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν μοναχῶν ἔπραττον, ἄλλοι δὲ πεζοὶ πεζῷ

mulatam personam novi vatis monachi, gavisuri, si postquam vultu et vita innotuisset, moribus ac sanctimonia dignus reperiretur quem haud esset incredibile afflatum fuisse divinitus; unde incipientis placari ac jam benigne faventis rebus nostris Dei læta possent auguria captare. Verum Andronicus magis magisque obfirmabat animum in astuti perseverantia silentii, non ignorans quam invidiosum esset apud multos expatriarchæ Athanasii nomen, et orituras inde, simul id foret declaratum, in hanc totam ejus prædictionem suspiciones præcavens. Voluerat autem isto colloquio tentare an posset elicere admirationem favoremque audientium quæ narraret erga istud ipsum sic nude propositum vaticinium, sine auctoris expressione offensiones veteres refricatura, ratus, si hoc consequeretur, habiturum se ista sic declarata in rem abstracte ipsam studia pro pignore vincendarum a tali sensu præoccupatis privatarum ab Athanasio aversionum; quarum præjudicatis affectibus incitandi videbantur ad reprobandam **366** impediendamque quantum possent ejus restitutionem in patriarchatum, nisi pudore quodam levitatis, ne resilire dicerentur a semel ostensa sententia, favere nominatim agnito pergerent eidem, quem citra nomenclationem indicatum admiratione se ultro dignatos applausuque meminissent. His ultro citroque sermonibus die in solidum expensa, nox superveniens nocti cedere imperatori et aliis suasit. Solverunt igitur celerem, ut poeta loquitur, conventum, hoc est, qui licet tota die durasset, præfestinato dimissus videri poterat, quoniam dirimebatur infecto, cujus gratia, et voto convocantis Augusti, coiverant, negotio. Nihil enim ultra sonum aure acceptum jactatorum hinc inde verborum domum plerique retulerunt.

36. *De concione imperatoris et profectione ad Athanasium.*

Diluculo porro posteræ diei, convocatis rursus

imperator non iis solum quos pridie allocutus fuerat, sed et e corpore civium honestissimis ac lectissimis quibusque, monachis vero ferme universis, decrevit apud hos omnes de eodem iterum argumento agere, non ut heri familiaribus interrogationibus ac promiscuo colloquio, sed perpetua e loco superiori, tanquam ad concionem, habenda oratione. Cum autem multitudinem sane ingentem aureum triclinium non caperet, ex ambulacro sese proferens, habensque circa se quantum erat sacrorum hominum et palatini comitatus, adstantem inferius confertam turbam tum alia quædam ad scopum accommodata disseruit, tum prædictionis totius ordinem particulatim exposuit, enarrans ut quidque exploratum atque actum, demonstrans quam non facili credulitate, sed post certum demum experimentum eventus manifesti, vaticinio sit fides adhibita. Tandem in admirationem prorumpens summam, præconiaque viri qui talia prævidere præmonereque potuisset (cujus tamen adhuc silebat nomen) in immensum exaggerans, motis jam auditoribus et in parem ignoti vatis admirationem tractis, ex ipso protinus sermone (nam ad hoc jam antea stola, zona, tegmen regium capitis, calceamenta præparata fuerant) iter pedes ipse aggressus est ad innominatum **367** illum, invitans ut se qui vellent sequerentur, præcepto non interposito, sed sua cuique libera relicta voluntate, cæterum cunctis quos laborem istius profectionis perferre ad extremum non piguisset, amplæ mercedis loco despondens magnam et bonam viri ejus admirandi benedictionem. Si qui autem senio debiles sequi pedibus nequirent, maxime lutosis et ut in urbe tanta per hiemem cœno passim lubricis et deformibus plateis, his ut equos inscendèrent permisit. Ita ipse præiens ducebat signis jam e quibusdam conjectantes quo via dirigeretur. Equis ergo usi sunt episcoporum et monachorum quidam : reliqui pedites peditem assectabantur

Digitized by Google

συνωπήδουν τῷ βασιλεῖ. Τῷ μέντοι γ' Ἀλεξανδρείας καὶ ἱππεύειν προστέτακτο καὶ τὸ πρόσωπον ἔγνωστο καὶ τὰ τῆς ἀξιώσεως λελιπάρητο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἤλπιζεν ἐκεῖ τὸν ἄνδρα καταλαβεῖν, [P. 252] ἐκεῖνος δὲ τὴν τοῦ μεγάλου Πατρὸς Ἀθανασίου λειτουργίαν σκεψάμενος ἐπορεύετο ἐπ' οἶκου. Καὶ ἦν ἐντεῦθεν ὁρᾷν ἄπειρον πλῆθος περὶ τὸν ἄνακτα, ῥύακας

A μιμούμενον ποταμοῦ, εἰς ἓν συνιόντων καὶ προθυμίαις ἁπάσαις ἐπεισρεόντων, ὅπου γε προστάξειε βασιλεὺς, καρτερικῶς καὶ τοῦ βασιλέως τὴν ὁδὸν διανύοντος, ἕως οὗ τὴν τῆς ὁδοῦ μόλις διενεγκόντες δυσχέρειαν ταῖς πύλαις ἐπέστησαν τῆς μονῆς, καὶ ἀνεῳγμέναις κατὰ πρόνοιαν ταῖς ἐπὶ χρόνοις κεκλεισμέναις ἐνέτυχον.

Augustum. Qui cum forte Alexandrinum patriarcham non observaret in turba sequentium, cujus tamen suffragio comprobari quæ fierent magnopere optaret, misit ad eum qui et equo juberent uti, et nomen occulti vatis indicarent, et a se diligenter orarent ne ejus honori adversaretur. Hæc Andronicus sic mandabat deprehendendum adhuc in palatio, ubi concioni astiterat, Alexandrinum autumans : verum ille, prætextu celebrandæ liturgiæ magni Patris Athanasii, domum versus iter præceperat. Erat deinceps spectaculo constipata circa

imperatorem infinita multitudo, momentis singulis increscens sese aggregantibus eodem plenis quasi torrentibus populi, effusis undique studiis in unum confluentis, pronique delabentis quo demum cunque præcepisset imperator, perseveranter interim et ipso Augusto gradiente, quoad vix tandem superatis viæ hibernæ difficultatibus ad portas monasterii pervenere, quas et multis retro annis clausas, quadam tunc providentia reseratas ac patentes

B offenderunt.

E.

α'. *Ὅπως ὁ βασιλεὺς ἅμ' ἀρχιερεῦσι καὶ λαῷ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθανάσιον.*

[P. 256] Τῷ μὲν οὖν πατριαρχεύσαντι Ἀθανασίῳ ἡ πύλη τῆς καθ' αὐτὸν μονῆς ἐπ' ἔτη δέκα κεκλεισμένη, μηνῶν δεόντων ἐννέα, ἀπροῒτῳ καὶ αὐτῷ μένοντι ἐς τοσοῦτον, ἠνοίκτο τότε, πλὴν οὐ πεφεισμένως καὶ ὥς τινας πλήθους ὄντος τὰ τῆς εἰσόδου παραδιαπασθαι, ἀλλὰ ποιητοῦ τινος ἦν εἰπεῖν, πᾶσαι δ' ἀνεῴγνυντο πύλαι. Καὶ ἅμα μὲν βασιλεὺς ἐπέστη καὶ ἀρχιερεῖς καὶ τῶν μοναχῶν ὅσον ἐκκριτον, καὶ ἅμ' ἐκεῖνος τῆς κέλλης ὑπεξιὼν χλαῖνάν τ' ἐνειμένος καὶ καλύπτραν ἐκ καλάμης ἔχων καὶ ξύλῳ ἐπερειδόμενος νάρθηκι ὑπήντα ἐκείνοις κατὰ τὰ πρόθυρα, πολλῆς τινος μοίρας συνεκπαιούσης καὶ τοῦ λαοῦ. Καὶ τότε πρώτως μανθάνουσιν ἅπαντες ὅστις ποτ'

ἦν ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ μείζοσι καὶ μυστηρίοις Θεοῦ παρὰ τοῦ ἄνακτος φημιζόμενος. Καὶ αὐτίκα πάντες ὑπέκυπτον καὶ ἀταμιεύτους τὰς ὁρμὰς εἶχον, καὶ μᾶλλον ἀρχιερεῖς, ἐπὶ τῷ καλεῖν πατριάρχην καὶ προσκαλεῖσθαι ἐπ' Ἐκκλησίαν καὶ τὰς προτέρας τιμάς. Καὶ γὰρ ἦν παρ' ἑκάστῳ μνήμη τῶν πάλαι ξυμβεβηκότων, τοῦ χρόνου τὰ πολλὰ ἐκεῖνα τραχέων καλύψαντος, καὶ ὡς δῆθεν ἐν κενοῖς συμβᾶσιν ἐκείνοις ἐπήλγουν. Καὶ δὴ ταῖς καλύπτραις τὸ πλέον τῆς κεφαλῆς

C ἀποκαλυπτόμενοι μέρος τῆς παρ' ἐκείνου εὐλογίας ἀπολαύειν ἠξίουν. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθον ταῦτα πράττοντες· ἐκεῖνος γὰρ καὶ γῆρας καὶ ταλαιπωρίαν καὶ τὸ μὴ ἐπὶ τοιούτοις δύνασθαι παραιτούμενος προεβάλλετο. Ὅμως Θεόν τε ἱκετεύειν καθ' αὐτούς τε ἰδίᾳ καὶ ἅμα παρήγγελλεν, ὡς τὸ δόξαν ἐκείνῳ τοῦτο

V.

1. *Ut imperator cum episcopis et populo adierit Athanasium.*

368 Janua igitur monasterii, ubi diversabatur Athanasius quondam patriarcha, decem jam annis, minus novem mensibus, clausa, quæ inaccessum ipsum et plane solitarium tanto intus spatio permanentem servarat, aperta tunc est; neque id modice ac parce, ita ut trudere se necesse esset atque in angustiis conflictari subeuntem maximo numero populum, verum sic plane, ut poetæ cujusdam hemistichium apte huc caderet, « patuerunt ostia tota. » Ac simul imperator cum episcopis præcipuisque monachorum limen institit, simul Athanasius cella progressus, indutus læna, galerum e stipula contextum gestans, bacillo ex ferula gressum fulciens, prodiit eis obviam ad vestibulum, magna jam simul istuc in petu delata populi parte. Tunc vero primum omnes intellexerunt quis tandem esset ille tot tantisque ab imperatore præconiis celebratus tanquam intime admissus in conscientiam altissimorum mysteriorum Dei. Ita-

que statim omnes ei sese venerabundi prostravere, sine ulla dissimulatione proferentes quæ penitus in animis concepta fovebant in eum studia. Præcipuus in eo exstitit ardor episcoporum patriarcham eum certatim acclamantium, hortantiumque ut continuo regimen Ecclesiæ prioremque resumeret dignitatem. Nec tamen ii non recordabantur olim

D actorum querelarumque illarum ex inclementi austeritate, sub qua tantum gemuissent : sed tristium istorum species hebetatæ die longa, præsenti jam penitus gratulatione delebantur, qua faciles reddebantur eorum animi ad faventer opinandum vana illa quondam fuisse suspicionum **369** spectra, quibus ipsos in eum concitari contigerat. Quare universi pro se quisque majori capitis parte, reductis pileolis, nudata, benedictione impertiri ab eo supplices petebant. Quod tamen non impetrarunt : etenim ille senectutem, infirmitatem valetudinis et deficientes ad talia vires excusans, modeste deprecabatur ministerium, simul tamen nitro recipiens oraturum se pro ipsis privatim

Digitized by Google

γίνεσθαι πάντως ἀνάγκην εἶναι. Οὔτε δ' ἐκείνου οὔτε τινὰς τοῦ λαοῦ προσιόντας εὐλόγει, μόνον δ' ἐδίδου τὴν χεῖρα, καὶ ἐν πληροφορίᾳ τῆς εὐλογίας ἐσπάζοντο. Τότε τοιγαροῦν τὰ εἰκότα διαλαλήσας καὶ ἐπευξάμενος ἀπέλυε τὸν λαόν. Πλὴν καὶ ἀπολυθέντων τὰ πολλὰ ἐᾠκει φροντίζειν, προδιοικῶν ἐντεῦθεν τὰ κατὰ θέλησιν βαθέως καὶ ὡς οὐκ ἄν τις ᾠετο τῶν ἄλλως ἐκείνῳ προσεχόντων. Πρόφασις δὲ τῆς φροντίδος ἡ πρὸς ἀλλήλους δῆθεν ἀδικία καὶ τὸ τῶν μικροτέρων τοὺς μείζους κατωφρυῶσθαι καὶ ἡ τῶν κρειττόνων [P. 257] πρὸς ἀδικίαν ῥοπή, μὴ ὄντος τοῦ τοῖς μικροῖς παρισταμένου καὶ πολυωροῦντος τοὺς καταπονουμένους δυνάμει κρείττονι. Ἔνθεν τοι καὶ βασιλεὺς ἐνδοὺς τούτῳ ἀξιωτέρῳ τε φαινομένῳ τῶν ἄλλων τοῦ ἐπαρήγειν ἀδικουμένοις, ἀνοιγνύναι τοῦ λοιποῦ τὰς πύλας κελεύει καὶ προσιόντας δέχεσθαι, εἴτε κατά τινα κρίσιν προσίοι τις εἴτε καὶ κατὰ μεσιτείαν τὴν πρὸς αὐτόν· τὸν γὰρ ἐπαλγοῦντα γνησίως ταῖς συμφοραῖς, ἐκεῖνον καὶ γνησίως φρον-

τίζειν εἰκὸς εἶναι καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν συνασπίζειν τῷ πάσχοντι. Ἦν δ' ἐντεῦθεν ἐξ ἀνάγκης καὶ προοδοποίησις σφίσι πρὸς ὅπερ ἄρα καὶ πράττειν ἠβούλοντο, ἃ τότε μὲν ἐπείλούντο, ὕστερον δὲ καὶ διεφαίνοντο, ὅτε οὐκ ἦν ἀναλαμβάνειν τὰ δεδομένα τινάς. Ὅθεν καὶ ἡμέρας ἑκάστης ἐξ ἑωθινοῦ καὶ ἐς νύκτα ἀνέδην τὰ πρὸς ἐκεῖνα ποιούμενοι ἄνθρωποι, οἱ μὲν κατὰ χρείαν ἐγκλητεύοντες κρίσεως, μεταλουμένου καὶ τοῦ ἀντιδικήσοντος ἐπ' αὐτοῦ, συνόντων καί τινων ἀρχιερέων ἐκρίνοντο, οἱ δὲ μεσιτείας τῆς πρὸς βασιλέα χάριν ποτνιώμενοι φακέλλους γραμμάτων ἐδίδουν, καὶ ἡ ἑκάστου ἀναφορὰ τῷ κρατοῦντι ἐνεχειρίζετο. Ἦν δὲ καὶ φροντὶς βασιλεῖ τούντεῦθεν, ἐπεὶ τὰ τοῦ Ἰωάννου καθυφεῖντο τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ οἱ τέως δοκοῦντες παρίστασθαί οἱ ἔκλινον ἤδη πρὸς Ἀθανάσιον, συμπείθειν ἀρχιερεῖς καὶ ἀνάγειν πειρᾶσθαι ἤδη τῆς προστασίας ἐπειλημμένον ἀναδοχῆς χάριν τῆς ἐπ' ἀνθρώποις καὶ κρίσεως. Μετελάμβανε γὰρ αὐτὸν καὶ ἡ τῶν λοιπῶν πραγμάτων ἐλπὶς

Deum. Indeque illis nihilominus instantibus, ea vultus obfirmatione qua rem sibi plane decretam asseverare videretur, edixit haud aliter omnino se acturum. Manum duntaxat præbuit, quam omnes, quasi benedictionem ejus contactu percepturi, reverenter osculabantur. Paulo post quædam ad tempus accommodata prolocutus, beneque cunctis precatus, dimisit populum, sed ita ut ansam sibi velut quamdam servaret ad eum attrahendum, jam nunc subostentans se res ejus enixe in posterum curandas et desideria solatiaque procuranda suscipere. In quo senis apparuit astutia major quædam ac profundior quam ut, qui de ipsius obiter agniti simplicitate minime callida persuasionem induerant, tantum in eo artis ac sagacis industriæ residere potuisse unquam suspicarentur. Præfatus videlicet palam tunc est scire sese magnam passim in oppressionem plebis miseræ injuriarum impune licentiam grassari, majoribus minores, fortioribus imbecilliores obterentibus, eo quod tutor inopum exsistat nullus. Has se sibi partes ultro deposcere, circumventorum a potentioribus protegendorum. Quæ præsens imperator statim obnoxie comprobans, ageret sane se libente ac cupiente, reposuit: id se jam nunc illi, omnium viso ad hoc aptissimo, imponere officium, cognoscendi vexationes tenuiorum iisque opitulandi. Quare fores de cætero panderet destitutis præsidio passisque calumniam admittendis audiendisque, **370** sive quis afflictus iniquo judicio restitutionem in integrum postulet, seu imperatoria indigens gratia suarum ad se precum efficacem requirat interpretem. Nam qui sic præ se ferat ex animo condolere se infelicium ærumnis, quis eo ad illas sublevandas inveniri queat aptior? Hæc locuto coram omnibus Athanasio, et ad ea tali Augusti responso a cunctis pariter audito, quis non intelligit quanta fuerit Athanasianis facultas addita res ipsorum pro libito promovendi? Atque ista involuta tunc quidem et intorte perplexa subtexebantur: explicata postmodum eadem expanderunt sese, retibus velut quibusdam adeo jam late ac valide comprehendentibus cuncta, ut qui sero se captos advertentes retrahere tentarent temereque concessa resumere, frustra contenderent. Ex hoc ergo diebus singulis a diluculo ad noctem densi palam concursus omnis generis hominum ad Athanasium celebrabantur, aliorum provocantium ab iniquis quibus se circumventos judiciis alebant (his subveniebatur statim, adversariis eorum judicibusque citatis; et e sententia quorumdam adhibitorum ab Athanasio antistitum, novo judicio, secundum vota conquerentium, vetera rescindebantur), plerorumque impetrare quidpiam ab Augusto intercessione tam gratiosi apud ipsum sequestri cupientium, libellosque ad id offerentium; qualium densi fasces subinde ad imperatorem deferebantur, ipso libenter sumente singulos in manum et prompte ac benigne expediente. Cursu tam prospero eunte restitutionis Athanasii negotio, adjiciendi ei quamprimum, quod unum ad coronidem adhuc deerat, acris cura subiit imperatorem. Videbat is refrixisse jam apud omnes plurimum gratiam Joannis, nec multum ejus modo neglectissimi respectum obstiturum, quominus ad Athanasium, quo inclinare fautorum Joannis ipsi principes jam aperte cœperant, unanimi cuncti assensu incumberent. Vocatos igitur episcopos studiose Augustus urgebat ad rem adeo hactenus provectam plene tandem absolvendam. Inivisse jam Athanasium possessionem patriarchatus **371** magna ea ex parte istius officii quæ ad judiciorum correctionem intercessionemque pro egentibus ope pertineret: ne cunctarentur nomen ei thronumque patriarchæ adjicere, cujus ministerium impleret laboriosiori jam ex parte. Atque ut in eo magis magisque eniteretur, instigabat Andronicum spes quædam curandorum protinus (Dei scilicet ope per ipsi charissimum Athanasium mox

Digitized by Google

ἀγαθῇ, ὡς αὐτίκα εὖ σχησόντων εἰ ἀποκαθιστῷτο τῷ Θρόνῳ ὁ Ἀθανάσιος. Καὶ ἀρχιερεῖς συνῆγε καὶ κλῆρον καὶ μοναχοὺς, καὶ τὰς μὲν συσκέψεις, εἰ ἀνελθεῖν δέοι, παρὰ φαῦλον οἷον ἐτίθετο, πιστεύων τοῖς πρότριτα· οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀρχιερέων ἦν ὅστις ἅμ' ἰδὼν καὶ μαθὼν τὴν πρώτην ἐκείνην ἡμέραν, οὐχ ὑποκλίνων τὴν κεφαλὴν ὡς πατριάρχην ἐδέχετο καὶ ἤπειγε τὴν ἀνάβασιν· περὶ δὲ τοῦ πῶς ἀνέλθοι καὶ πότε, εἰ τέως θελήσει, ὡς ἔλεγε (τὸν γὰρ Ἰωάννην ὑπερεώρων καὶ οἱ τέως προσκείμενοι), [P. 258] συνάγων ἠρώτα.

A ἀργίαν, καθ' οὓς καὶ ἄλλος κανονικῶς καταστὰς ὡς αὐτοῦ γε παραιτησαμένου τὰ τῆς Ἐκκλησίας διῴκουν, ὃν οὐδὲ δίκαιον εἶναι ἐν τοῖς μισθωτοῖς παρεγγράφεσθαι καὶ ὡς μὴ γνήσιον ὀβελίζεσθαι, ἐπὶ τοσούτοις ἔτεσι τὴν Ἐκκλησίαν κατέχοντα καί γε καὶ πλείστας χειροτονίας τελέσαντα· δυοῖν γὰρ θάτερον ξυμβαίνειν, ἢ αὐτὸν μὲν δικαιοῦσθαι κἀκεῖνον ἐν τοῖς νόθοις εἶναι, ἢ μὴν κανονικῶς καταστάντος ἐκείνου καὶ κανονικῶς ἐνεργοῦντος αὐτὸν ἐν ἱερεῦσι καὶ πατριάρχαις μηδὲ τὸ παράπαν λογίζεσθαι. Ἐῤῥᾳδιουργημένην δὲ καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ἀξίωσιν ὑπετόπαζον, ὡς αὐτίκ' ἂν καὶ τοὺς συντρέχοντας πολλοὺς εἶναι βοηθείας ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν κρατοῦντα, καὶ τὴν τῆς προστασίας τιμὴν ἐῤῥιζῶσθαι ἐξ ἀναγκαίου συμβαίνειν, κἂν μὴ σφίσι δοκοίη. Διχῇ B οὖν διαιρουμένων τῶν ἀρχιερέων, καὶ τῶν ἠδικῆσθαι καὶ τότε τῶν ἱερέα χρινόντων καὶ αὖθις δικαιούντων ἀνάγεσθαι, ὧν τινες εἰ καὶ τῆς ἐκείνου χειροτονίας ἦσαν, ἀλλ' οὖν ὑποσχεῖν εὐθύνας, εἰ κἀκεῖνος [P. 259] θέλοι, ἑαυτοὺς ἐδικαίουν, τῶν δὲ μηδ' ὅλως ἀνεχομένων δέχεσθαι ἅμα μὲν παραιτησάμενον, ἅμα

β'. *Περὶ τοῦ τῶν ἀρχιερέων ἐπὶ τῷ Ἀθανασίῳ σχίσματος.*

Ἀρχιερεῖς δὲ μέχρι μὲν ἐκείνης τῆς πρώτης ἡμέρας θερμῶς εἶχον, καὶ μηδεμιᾶς προσπαιούσης ἐννοίας οἱ ἀπεναντίας τοῖς λογισμοῖς ἐκείνῳ καλῶς προσεφέροντο. Εἶτα δὲ καὶ λογισμῶν βασάνῳ διδόντες τὸ πρᾶγμα, οἱ μὲν καὶ αὖθις ἐνέμενον τοῖς προτέροις καὶ τὰς ἐπ' ἐκείνῳ ῥοπὰς ἀνεπάλαιον, καὶ προῆγον μὲν παραιτήσεις ἐφ' οἷς ἐποίει τότε ἀπάδουσι, προέτεινον δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοσούτοις χρόνοις

2. *De schismate episcoporum ob Athanasium.*

ut is sacris præesset impetranda) tam graviter hactenus laborantis rei publicæ vulnerum. Ergo haud cessabat convocans episcopos, clerum et monachos. Quibus in cœtibus nec vel primo quidem tenus dubio illud in deliberationem vocandum putabat, possetne in thronum Athanasius rite ac secundum canones sine alia promotione regredi, fretus nimirum nuper a se visis. Observarat enim die illa, qua est agnitus ut vaticinii auctor et aditus Athanasius, neminem episcoporum fuisse qui, simul illum vidit, non ut patriarcham demisso capite veneratus fuerit, non ejusdem restitutionem in thronum urserit. Illud solum consultabat cum Patribus Andronicus, quo pacto et quando conveniret resumi patriarchalem dignitatem ab Athanasio, siquidem (hoc enim subdebat) adduci posset ut id vellet. De hoc uno sententias rogabat eorum quos congregabat, plane securus Joannis, quem ab iis quoque qui hactenus perstudiosi ejus apparuissent neglectum jam spretumque opinabatur.

esset, ultroque agnoscere alium sibi rite deposito canonice suffectum, qui tanto tempore sine ulla status controversia, aut cujusquam dubio quin verus pastor esset, Ecclesiam gubernasset; quem profecto tot jam annis veri pastoris existimatione præpositum Ecclesiæ, multisque interim ordinationibus perfunctum, repente nunc albo expunctum præsulum legitimorum mercenariis adscribere, ab æquitate rationeque videri plurimum abhorrens. Duorum igitur alterum aiebant in confesso haberi esse necesse, aut jus verum patriarchalis honoris hoc decennio penes Athanasium resedisse, sicque Joannem nihil fuisse nisi spurium intrusumque patriarcham, aut contra hunc canonice acceptam, canonice exercuisse patriarchalem potestatem; ex quo sit manifeste consequens priorem illum sacerdotii talis ac dignitatis fuisse tunc penitus expertem. Ad hæc subolere sibi fraudem et malam fidem aiebant in ista, quæ jactaretur, affectata protectione injuriam passorum: quæstuosa nempe popularitate artem sic inventam præoccupandæ beneficio multitudinis, et injustæ quæ paraC retur intrusionis factione obnoxiorum corroborandæ. In hunc modum et sentientibus et disserentibus episcopis nonnullis, cum alii persistentes in heri ostensa sententia repugnarent, scindi antistites in factiones contigit, his ex adverso affirmantibus nequaquam rite fuisse depositum Athanasium, sed injuste et invalide per vim dejectum, legitime semper retenta possessaque dignitate; quare illum recte atque ordine nunc vel sero agnosci pro eo qui vere sit, et in erepto iniqne reponi throno par esse. Ita potissimum censebant qui se ordinationis honorem Athanasio meminerant debere; iidemque se promptos offerebant ad pœnas subeundas quas ipsis cumque vellet imponere ob alium tandiu perperam intrusum pro vero admis-

Porro episcopi toto illo primo die, flagrantibus cunctorum in Athanasium studiis, et ipsi favorem ostensum, animis nondum contrariarum recursu cogitationum tractis in diversum, tenuerunt. Statim autem post, simul refrigerato novitatis ardore sedatius reflexere vacuas jam mentes ad serium examen modo actorum, prioribus quidam sese rursus applicuere consiliis, instauraruntque impetus certi propositi ad constantem prosecutionem ante decretorum. Allegabant igitur contra tumultuose festinatam agnitionem Athanasii uti adhuc patriarchæ, primum quidem ejus abdicationem tam justis de causis absurdissimorum ejus actorum et expressam et admissam uti sine dubio legitimam. Allegabant et cessationem tam longam ipsius ab usu potestatis, **372** qua se omnino carere sic professus

Digitized by Google

δὲ καὶ ἐπ' αἰτίαις σκληρότητος καὶ τοῦ πολλοὺς αἰκίζεσθαί τε καὶ ἀποκλείειν αἰτίας ἀνακυπτούσης καὶ τῆς τυχούσης, ὧν ἕνεκα ἦν, εἰ μὴ μεταβάλλοιτο, καὶ κατὰ κανόνας εὐθύνεσθαι, συνίσταταί τις ἐν τούτοις καὶ τρίτη μοῖρα, οἳ δὴ τὴν μὲν τῆς γνώμης μετάθεσιν αἰσχυνόμενοι, εὐπρόσωπον δ' ἐπὶ ταύτῃ πρόφασιν προϊσχόμενοι ἐδέχοντο μὲν, ὡς καὶ πρὶν, τὸν ἄνδρα καὶ πατριάρχην, πλὴν ἐπ' ἀσφαλείᾳ μεγίστῃ τοῦ μή τι τοιοῦτον τὸ ἀπὸ τοῦδε παρ' αὐτοῦ γίνεσθαι, ὡς ἐκείνων ὀλεθρίων ὄντων καὶ δυναμένων ἀρχιερεῖς καθαιρεῖν, ἣν τις ἄρα καὶ τοῖς κανόσι πιστεύσειε. Ταῦτα λέγοντες διεφιλονείκουν ἡμέρας ὅλας, καὶ τὰς γνώμας οὔμενουν οὐ ξυνέβαινον. Βασιλεὺς δὲ γνοὺς ὡς τὸ ἧττηρὸν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀμάλακτον καὶ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ἀσυγκατάβατον, ὃ δὴ καὶ

A ἀπ' ἀρετῆς ἴσως, τὸ δὲ καὶ πλέον καὶ ἀπὸ γνώμης εἰκάζειν ἦν, τῆς μὲν τὸ ἀκριβὲς ζητούσης ἐφ' ἅπασι, τῆς δὲ φυσικῶς πειθούσης ἔχειν καὶ τὸ μὴ χρήσιμον χρήσιμον, ἀλλοῖον γενέσθαι τοῦτον, ὅσον εἰκάσαι καὶ ἐκ πολλῶν, διετείνετο. Μηδὲ γὰρ αὐτὸν τόσον, ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ἁμαθίᾳ γνώμης τὸ μὴ δέον ἐργάζεσθαι καταναγκάζεσθαι. Εἰ δέ γε καὶ αὐτὸς ἀκριβείας ἐπειλημμένος πολλοῖς γινομένης παρὰ τὸ δέον ἐμποδὼν ὑφορῷτο στήσεσθαι, βασιλεῖ γε μᾶλλον ἀτηρὸν φανεῖσθαι, πολλὰ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐξ ἀνάγκης πράττειν παραγομένῳ. Πλὴν καταδέχεσθαι μάλα πολλῷ ἀναξαίνοντος τούτου τὰ ἕλκη ἢ ἄλλως μαλάσσοντος. « Ἐμοὶ μὲν οὖν, » ἔλεγεν, « ἓν ἀναγκαῖον καὶ αὐτῆς πνοῆς προτιμότερον, τὸ Θεοῦ θέλημα γίνεσθαι, κἂν λυπῇ κἂν μή. Πλὴν καὶ χαρᾶς

B

sum sacrorum præsidem. Hæc isti allegabant, quæ cum adversantes alii contentiosius refellerent magnopere jactanda validissimaque demonstranda abdicatione Athanasii: cujus etiam causas ex **373** intolerabili regiminis ejus acerbitate ductas invidiose prædicabant, exaggerantes illa supplicia sæve ab eo sumpta de multis, illas exclusiones ab officiis et sacerdotiis, levissimis plerumque de causis in plurimos immanissime decretas, quas ob res ecclesiasticæ lenitati contrarias maxime justæ illum animadversioni juxta sacros canones subjici oportuisset, nisi paratum judicium abdicando prævertens a Patribus pœnæ loco qualemcunque throni privationem imputantibus pœnas juste debitas cessione voluntaria lucri fecisset. Talia illi dum commemorant, refricabant scilicet multis astantium tristem memoriam grassationis olim inhumanæ monachorum Athanasii ministrorum in clericos et ecclesiasticos omnis generis. Qua cum hinc quidem similium in posterum atrocitatum metu concuterentur, inde autem retinerentur pudore levitatis in tam manifeste declarata recipiendi Athanasii voluntate, quidam mediam ineuntes viam inter contrarias, quas modo retulimus, sententias, tertiam conflarunt sectam aientium admitti quidem debere Athanasium uti verum patriarcham, prout professi semel forent, et nunc utique censere: cæterum antequam is resumeret exercitium tandiu intermissæ potestatis, caveri Ecclesiæ dira olim passæ ab ejus ministris oportere promissione securitatis quam maximæ ab eo exigenda, neutiquam patiendi vexari nomine ac auctoritate sua tam injustis indignisque modis clericos, quoniam injuriæ istiusmodi graviter Patrum sanctionibus adversarentur, et ab iis qui canonibus crederent, pro justis et legitimis causis depositionis antistitum qui in eo conniverent judicarentur. His episcopi jam divisi trifariam, pro se quique disserendis inculcandisque totos absumebant altercatione infinita dies, quando animadverso imperator magnam inflictam negotio securim refricata memoria invidiosissimorum Athanasii, dum patriarchatum gereret, actorum, hanc potissimum ægram causæ

C

D

partem oratione sublevandam ratus, disseruit apud synodum, haud ire se insitias jure implacidum videri asperumque ac levibus etiam erratis inexorabiliter infestum Athanasii genium: sed mores, quod nemo posset diffiteri, probos esse. Atque adeo, quantum niti conjectura **374** indagando liceret, verisimiliter id imputandum virtuti rigidiori et fastidiosæ innocentiæ, vitia in aliis dissimulare non valentis quæ arcet a sese longissime, ac summam æque ab omnibus exactionem requirentis. Accessisse ad naturam ita factam vitæ usum a puero disciplinamque severiorem, tum inde inolitam inductionem animi ad austeritatem indurati, præjudicata quadam assuetudine rigoris interdum persuaderi sibi sinentis utile id esse quod tale revera non sit. Atque hic tamen multis argumentis astruere sollicite Augustus contendebat haudquaquam totam Athanasio vel præcipuam inclementer actorum, quæ ferrentur, esse culpam adscribendam: magis enim eam verisimiliusque imputari ministrorum, quibus uteretur, imperitiæ, hominum quos suus error angustiæque mentis exorbitare interdum a recto, quodque minus conveniret, facere cogerent. Quodsi quem tamen, addebat, sibi conscium fragilitatis in culpas quotidianas facile lapsuræ, terreat qualiscunque ista deflecti ab exacto nescia rigiditas Athanasii, uni maxime omnium imperatori eam videri formidabilem debere, quippe cui sæpe necesse sit ad negotiorum expeditionem urgentium multa tolerare ac facere obnoxia censuræ, a quibus acriter reprehendendis minime temperaturum illum appareat. Cæterum sic animo comparatum esse se, ut premi ab illo aspereque tractari sua ulcera quam mulceri delinirique ab aliis libentius sit passurus. « Mihi sane, inquiebat, unum necessarium spirituque ac vita charius est, fieri quod Deus vult, sive id dolorem inferat sive non. Quippe utcunque res cadat, toleratus tali causa cruciatus eo ipso voluptate jucundior omni est, quod Deo jubente acciderit. Quare sicut in tam spissa et multiplici gubernatione rei publicæ, in his præsertim gravium temporum fluctibus, offensurum inevitabiliter me aliquid interdum non exaudiendo inter

Digitized by Google

ὑπέρτερον πασης τὸ κατὰ λύπην ἐκεῖνο, εἰ Θεὸς κελεύοι, γιγνόμενον. Διὰ ταῦτα καὶ εἴ τι μὲν προὔδῃ ἀκριβείας τῆς κατὰ νόμους, ἄνετον δόξαν, ἄνετον μὲν, προτενεῖν τὰς αἰτίας ἀνάγκη, αὐτὸς δὲ δοκιμαζέτω, καὶ τὸ δόξαν δέξομαι. Εἴ τι δ' ἐσαῦθις δυσκοῦν συνοῖσον πράττειν ἀναγκαζοίμεθα, αὐτὸς καὶ τότε ἂν δοκιμάσειε, κἂν πολλοῖς οἷδα μὴ συγχωρούμενος, λυπηθήσομαι. Οὕτω τὸ ἀτηρὸν παρὰ πάντας ἐμοὶ, » φησὶ, « περιστήσεται. » Ταῦτ' ἔλεγε βασιλεὺς, ἐνάγων ὡς δῆθεν αὐτοὺς ἐς ὁμόνοιαν. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθε· πολλῷ γὰρ ἥκιστα τοῦτο, ὅσῳ καὶ δοκῶν δουλεύειν ἰδίῳ θελήματι ἀντέχειν παρεῖχε καὶ ἀντισπᾷν σφίσι πρὸς ὅ τι καὶ λέγοι. Μακρότεροι μὲν οὖν διὰ ταῦτα λόγοι τῆς χρείας ἐγίνοντο, καὶ βασιλεὺς τὸ ποιητέον διενοεῖτο. [P. 260] Ἦκουε γὰρ καὶ πολλοὺς καὶ τοὺς μεγίστους, τοῦτο μὲν τοὺς ἀμφὶ τὸν πατριαρχεύσαντα Ἰωάννην, τοῦτο δὲ τοὺς ἀμφὶ τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, καὶ ὅσους εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ῥαοὺλ Ἰσαάκιος, ὃς δὴ καὶ τὰ δόγματα πηρωθεὶς διὰ τὰ συμβάντα πρότερον καὶ μέχρι καὶ Ἰωάννου ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας σχίσματι διαμείνας, εἰρηνεύσας ἐν τούτῳ, ἦδη καὶ πάλιν διὰ τὰ προδαίνοντα διεφέρετο, — ἦκουε γοῦν τούτους καὶ ἄλλους πλείονας καὶ μεγίστους τῇ πράξει προσισταμένους καὶ ἀντιβαίνοντας.

γ'. Περὶ τῆς εἰς τὸν Ἰωάννην τοῦ βασιλέως ἀφίξεως καὶ τοῦ ἐκφωνηθέντος ἀφορισμοῦ.

Καὶ [P. 261] διὰ ταῦτα δόξαν ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅπως ὑποποιήσαιτο, ἐπεὶ κἀκεῖνος βαθύ τι σκεπτόμενος, ὡς ἔδειξεν ὕστερον, βασιλέα ἤθελε βλέπειν καὶ πέμπων προσελθεῖν ἠξίου (ἅμα δέ γε καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει· τὰ γὰρ τῆς τεσσαρακοστῆς ἐφειστήκει εἰσόδια καὶ τυροφαγίας ἦσαν ἡμέραι), ὅλαις προθυμίαις παρ' Ἰωάννην γίνεται. Καὶ δὴ ἑστάντα, παρευρεθέντων καὶ ἀρχιερέων ἐκεῖ, ἡ δυσωπία σφάλλει τὸν ἄνακτα. Ἡ δ' ἦν, πρόσεισι μὲν Ἰωάννῃ, καὶ εὐλαβείας ἠτιᾶται τῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἕτοιμον ἑαυτὸν παρέχει, εἰ ἐκεῖνος εὐλογεῖν βούλοιτο. Ὁ δὲ, « Ἀλλὰ Θεὸς εὐλογήσαι σε καὶ οὐκ ἐγὼ, » ἔφη. Τέως δὲ καὶ εἰ πατριάρχην αὐτὸν λογίζοιτο ἐρωτᾷ. Καὶ ὃς εἴτε τὴν εὐλογίαν λαμβάνειν θέλων, εἴτε μὴν καὶ διὰ τὸν καιρὸν δυσωπούμενος, ὡς μὴ

strepitum adversorum casuum interdicta reclamantium legum haud dubie provideo, ita me jam nunc profiteor obnoxie paratum ad æquo perferendam animo quantamcunque acerbitatem ejus objurgationum pro indole ac more prorupturi ad increpandum immisericorditer, si quid etiam potentior legibus deflectere paululum ab exactione summa necessitas coegerit ineluctabilis. Exquirat is exploretque per me licet: patiente me utetur exceptore sententiæ censuræque **375** qualiscunque suæ, etiam quando, quod sæpe accidet, probare ipsi nequivero aliquid quod in posterum ratus utile minus potuero vitare quin agerem. Tunc enim dolebo equidem, sed dolorem meum ejusque rigorem obnoxie tacitus perferam. Itaque, addebat concludens, terreri vos minime convenit austeritate Athanasii, cujus mihi potissimum minatur, in me maxime unum exserendus intentatur aculeus.» His imperator allegandis conabatur videlicet episcopos in concordiam adducere. Sed eo minus persuasit, quo magis apparebat servientem eum voluntati propriæ trahere ad assentiendum sibi raptareque ipsos omnino decrevisse; ex quo ipsis tanto vehementior resiliendi nascebatur impetus. Hinc longiores quam esset opus de industria sermones a tempus eximere studentibus producebantur; inter quæ imperator rem ex voto non procedere intelligens, quid facto esset opus, exquirebat apud se. Audiebat enim præter istos quos habebat congregatos secum, multos etiam alios eosque maximos restitutioni Athanasii palam obstare, nempe illos qui ex olim patriarchæ Joannis Vecci communione ac secta supererant, Alexandrinum quoque patriarcham, et quotquot sibi adhærentes habebat Raul Isaacius, qui dudum excæcatus, quod paci Ecclesiarum Michaele imperante initæ nollet assentiri, usque ad patriarchatum Joannis in schismate perstiterat, sed cum ex eo tempore hactenus pacate acquievisset, nunc rursus quas audiebat attentari novitates improbans, in diversum ferebatur. Horum aliorumque complurium reditui Athanasii ad thronum manifeste ac fortiter se opponentium numero et auctoritate, illum summo promovens studio, haud dissimulanter terrebatur imperator.

3. De imperatoris accessu ad Joannem, et ei ab hoc pronuntiata excommunicatione.

In hoc æstu Andronicus animi eo consilium appulit ut adeundum sibi Joannem putaret, spe scilicet illius, ob viri facilitatem, quam esset alias expertus, in assensum ad id quod cuperet trahendi. Et favebat huic fiduciæ Augusti, quod recens Joannes ipse, astutius quam capere simplicitas ejus nota videretur, ut postea patuit, simulans aliquam pœnitentiam nuper actorum, **376** præ se tulerat desiderare se conspectum imperatoris, et missis ad eum suis ne ad se gravaretur venire rogaverat. Præterea tempus ipsum anni vocabat imperatorem ad ei se sistendum, qui adhuc qualemcunque patriarchæ speciem teneret: imminebant quippe dies proxime præcedentes Quadragesimam et ad eam mox inchoandam disponentes, quas vocamus tyrophagiæ ab esu tunc adhuc permisso casei. His ergo concurrentibus ad idem suadendum, simul cunctis incitatus ad Joannem summa voluntate sese imperator confert. Hic Andronicum, ne sibi constaret post tam manifeste declaratam de vere depulso e patriarchatus possessione Joanne, sententiam, nimia quadam verecundia dejecit. Reperiens enim apud Joannem quosdam adhuc ipsi adhærentes episcopos, ejus et illorum urgente reverentia prolabens eo se habitu coram Joanne abjecit, quo paratum se ostenderet

Digitized by Google

λυπήσειεν ἀρνησάμενος, εἴτε καὶ τρίτον τὴν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ὅ τι πράττοι ὑποποιούμενος εὔνοιαν, τὸ ἱλαρὸν καθιστὰς (ἀρχιερέων γὰρ, οὐ βασιλέως εἶναι τὴν ἐπὶ τούτοις ἀπόφασιν) ὁμολογεῖ πατριάρχην ἡγεῖσθαι τὸν Ἰωάννην. Καὶ ὃς ἐν δεσμοῖς εὐθὺς ἐπισχὼν τὸν λέοντα, « Καὶ εἰ πατριάρχης ἐγὼ, » φησὶν, « ὅτι καὶ οὔπω τελέως τὰ τῆς ἐμῆς παραιτήσεως οὐκ ἐδοκιμάσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν πολλαῖς μοναῖς μνημονεύομαι, ὑπ' ἀφορισμὸν τὸν ἀπὸ τῆς ἁγίας Τριάδος ἄγω τὸν βουληθησόμενον πατριάρχην τὸν κύριν Ἀθανάσιον καθιστᾷν. » Ταῦτ' εἶπε, καὶ προφανῶς κατεγίνωσκεν, ὥσπερ ἐκείνου σκαιότητα, οὕτως ἀπάτην καὶ εὐκολίαν τοῦ ἄνακτος, οἷς ὅτι τῶν προτέρων ἀμνημονήσας καὶ τοῖς δευτέροις ἑαυθὶς ἐπιχειροῖη. Βασιλεὺς δὲ τοῦτο μὲν αἰδεσθεὶς τὴν φενάκην, καὶ ταῦτα τὴν ἐξ ἁπλότητος, τοῦτο δὲ καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ διαφευξεῖσθαι τὴν χλεύην προνοίας οἰκονομῶν, ἐκεῖνον μὲν οὐδὲν εἰπὼν ἀποστρέφεται, τοῖς δ' ἀρχιερεῦσι τοῖς τῇδε ὡς συμπράττειν ὑποπτευθεῖσι καὶ λίαν ἐπεῖχε καὶ προσωργίζετο. Ἦσαν δὲ ἐκ προκλήσεως τότε παρευρεθέντες τῷ πατριάρχῃ ὅ τε Ἀγκύρας Βαβύλας, ὁ Κρήτης Νικηφόρος καὶ ὁ Βιτζίνης Λουκᾶς. Ὅμως δὲ τὴν φήμην θέλων ἐπανορθοῦν, [P. 262] μήπως δόξοι καὶ ἀδιαστάλτως ἀφορισθεὶς, συγκαλέσας καὶ αὖθις τῇ ὑστεραίᾳ οὓς συγκαλεῖν εἴθιστο, ἐπεγκαλεῖ μὲν τὴν ἀπάτην, ἀποχυμνοῖ δὲ τὸ δρᾶμα, ὑποχαλᾷ δὲ καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Ἀθανασίῳ προθυμίας, εἰ κἀκεῖνος ἀκούσας Σαπφείρας καὶ Ἀνανίου τρόπον τῷ Ἰωάννῃ προσέτριβε, δόντι Θεῷ τὴν ἱερωσύνην, ὡς αὐτὸς παραιτούμενος ἔγραφε, καὶ πάλιν ἀναλαμβάνοντι.

δ'. *Περὶ τοῦ θανάτου τῆς δεσποίνης Θεοδώρας.*

Τῷ μὲν οὖν βασιλεῖ ἡ μήτηρ ἐνόσει δεινῶς καὶ πρὸς ἀναπνοαῖς ἦν ταῖς ἐσχάταις· καὶ ἡ δευτέρα τῆς δευτέρας τῶν νηστειῶν ἑβδομάδος νεκρὰν τὴν ἀνασσαν εἶδε, γυναῖκα πολλαῖς κατακώχιμον χάρισι. Συντέθαπτο δέ οἱ καὶ ἐνδεῶν πλῆθος ἄπειρον, οἷς καθ' ἡμέραν ἐπῆρχει. Καί οἱ τὰ τῆς ὁσίας πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐξασκούμενα πρὸς ἑαυτὰ ἐφεῖλκε τὸν ἄνακτα. Καὶ τὰ μὲν τῶν κινουμένων ἠπράκτει τέως·

ad accipiendam ab eo benedictionem, si dignaretur impertiri; qualem habere honorem alteri quam patriarchæ certo mos non erat. Id videns Joannes : « Deus tibi benedicat, non ego, » ait; ac nihilominus ecquid se verum patriarcham agnosceret quæsivit. Deprehensus Augustus inopinata interrogatione, et sive revera volens ejus benedictionis particeps fieri, sive causæ ac tempori serviens, offensionemque senis verisimiliter ex negatione secuturam uti scopo quo aspiraret adversariam vitans, sive denique bene impensam qualemcunque assentationem reputans, qua gratiam sibi ejus benevolentiamque adjungeret, ut eo deinde hilari promptoque ad favendum uteretur, cum et alioqui de abdicationis qualitate, valida illa necne esset, non suum sed episcoporum esse judicium cogitaret, respondens professus est se pro legitimo patriarcha Joannem habere. Quo Joannes audito, vincula statim induens leoni capto : « Atqui siquidem patriarcha ego vere sum, mea nondum abdicatione vel probata vel accepta, perseveranteque adhuc in magna Ecclesia et monasteriis commemoratione mei nominis, auctoritate sanctæ Trinitatis excommunicationi majori subjicio **377** eum qui volet dominum Athanasium in patriarchali rursus sede constituere. » Ita ille, palam damnans cum Athanasii lævum animum, qui oblitus tumultuum quos ejus patriarchatus excitasset, denuo ad thronum aspiraret, tum imperatoris fraudem et facilitatem, hanc qua tam leviter homini privato, dudum ad Ecclesiæ regimen inepto deprehenso, patriarchatum detulisset, illam qua post ista in luce meridiana gesta sibi obrepere astuta dissimulatione tentasset. Ictus autem improviso imperator, verbo non addito, abscessit, seu pudore deceptionis obmutuerit, in qu m-præsertim sua se ipse ultro incauta simplicitate induisset, seu defixa mens ejus in modis providendis vitandæ, quæ inde sequi posset, traductionis et irrisionis sui, expedire quod in loco diceret non potuit. Et aversionem ille quidem in Joannem concepit tacitam : iram autem, eamque vehementem, haud dissimulanter effudit in tunc illi astantes episcopos, quos illusioni sui cooperatos suspectabat. Fuerunt hi autem reperti tum apud patriarcham episcopi, quod eos ipse advocasset, Ancyranus Babylas, Cretensis Nicephorus et Bitzinensis Lucas. Tamen idem Augustus famæ studens suæ consulere, ne plane ac citra exceptionem ullam excommunicatione perculsus ita videretur, convocatis rursus postridie quos adhibere consueverat, se deceptum est questus, rem uti gesta est aperuit, de studio autem deinceps illo ardenti declarato erga restitutionem Athanasii remisit, utcunque Athanasius ipse hoc facto audito, affirmasset paria cum Sapphira et Anania peccasse Joannem, utpote qui datum semel Deo sacerdotium, prout esset testatus abdicatione scripto edita, iterum resumpsisset.

4. *De morte dominæ Theodoræ.*

Inter hæc mater imperatoris ægrotabat graviter, atque adeo extremum jam spiritum trahebat. Itaque feria secunda secundæ jejuniorum **378** hebdomadæ mortuam Augustam vidit, mulierem utique multarum complexione gratiarum ornatam, cum qua simul sepeliri spes ac vitas proprias multitudo innumera egenorum, quos in dies alebat, gemens attestabatur. Ad funus porro ejus insigni apparatus magnificentia celebrandum totam Augustus animi attentionem vertit. Unde distento eo piis curis parentalium matri Augustæ quo par erat splendore adornandorum, res nuper motæ quodam interim justitio remissæ quieverunt. Elatum porro dominæ cadaver est speciosissimis exse-

Digitized by Google

ὁ δὲ τὴν ἐκφορὰν μεγαλοπρεπῶς ἐξαρτυόμενος τῇ δεσποίνῃ, αὐτὸς καὶ μεγιστᾶνες καὶ κλῆρος ἅπας καὶ μοναχοί, καὶ ὅσον ἦν τὸ τῆς πολιτείας, συνελθόντες ὑπὸ πολλῷ μὲν καὶ δαψιλεῖ τῷ φωτὶ καί γε ποικίλαις ταῖς μελῳδίαις, ἀντηχούντων τῶν γοερῶν θρηνητηρίων τοῖς ἄσμασι, πολλῇ δὲ τῇ δορυφορίᾳ καὶ τῇ λαμπρότητι, ὡς τὴν πόλιν ἅπασαν γέμειν ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων, ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων, ἐν καιρῷ νιφάδων τε καὶ βορβόρου ἐξέφερον τὸν νεκρὸν, οὐδ' αὐτοῦ βασιλέως [P. 263] τὰ ἐς τιμὴν ἐλλείποντος, ἀλλὰ σοροῦ μὲν ἐκείνης ἡμμένου, διὰ βορβόρου δὲ πλείστου καὶ ὀλισθηροῦ βαίνοντος, μέχρι καὶ τὴν Λείψη καταλαβόντες μονὴν ἐφ' ἡμέρας ὡς εἰκὸς ἐτέλουν τὰ τῆς ὁσίας, ἀναγκαίαν ἀσχολίαν ἐπὶ ταύτῃ καὶ βασιλέως ἔχοντος.

ε'. *Τὰ περὶ τῆς ἐξελεύσεως τῆς δεσποίνης Εἰρήνης καὶ τῶν γάμων τῶν παίδων αὐτῆς.*

Ἀλλ' ἐπέστησαν αἱ πασχάλιοι, καὶ δόξαν δεσποίνῃ ἐπὶ Θεσσαλονίκης ἀποδημεῖν, ἐν φροντίσι καὶ διὰ ταῦτα ταῖς ἀναγκαίαις ὁ κρατῶν γίνεται. Καὶ πρῶτα μὲν τῷ υἱῷ Ἰωάννῃ καὶ δεσπότῃ τελεῖ τοὺς γάμους, καὶ τῇ ἐπὶ τοῦ κανικλείου θυγατρὶ τοῦ Κούμνου, ἀνδρὸς σοροῦ τε καὶ εὐνοϊκοῦ τῷ κρατοῦντι διαφερόντως δόξαντος, πρὸ καιροῦ μνηστῇ τῷ Ἰωάννῃ ἐξ ἱερολογίας οὔσῃ. βασίλισσα δεσπότην εἰς ταυτὸν τὸν υἱὸν ἄγει καὶ διὰ γάμων· ἐδόκει γὰρ ξυνεκδημεῖν τῇ δεσποίνῃ κἀκεῖνον. Καὶ διὰ τοῦτο ἔνθεν μὲν τὸ ἐπὶ Αὐγούστῃ πένθος, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τὸν υἱὸν καὶ οἱ γάμοι ἐσχεδιάζοντο. Ὡς δ' ἐπ' ἐξόδοις ἡ δέσποινα ἦν (ἥπειγε γὰρ αὐτὴν ἡ ἐπὶ θυγατρὶ στοργὴ, ὡς ἐλθοῦσαν ἴδοι καὶ περιπτύξαιτο), ἐφ' ἡμέραις καὶ ὁ κρατῶν συνεξέρχεται, καὶ κατὰ τρόπον ἐξετοιμασάμενος τὰ ἐξιτήρια ὑποστρέφει.

ς'. *Συσκέψεις περὶ τοῦ ἐκφωνηθέντος παρ' Ἰωάννου ἀφορισμοῦ.*

Καὶ τότε τῶν πολλῶν ἀνεθεὶς φροντίδων ὁμόσε χωρεῖ ταῖς τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὖθις μερίμναις. [P. 264] Καὶ πάλιν συνάξεις, καὶ πάλιν σύνοδοι καὶ συνδιασκέψεις καὶ λόγοι καὶ συζητήσεις, προηγουμένως περὶ τοῦ ἐκφωνηθέντος παρ' Ἰωάννου ἀφορισμοῦ, εἰ δίκαιον εἶχεν ἀφορίζειν ἐκεῖνος. Καὶ τοῖς μὲν ἐδόκει· μέχρι γὰρ καὶ τότε αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἐκ-

quiis, ipso ejus filio Augusto cum summatibus, clero universo, monachis ac toto civium corpore pompam ordine longo magnificam trahentibus, sub multo prælatarum passim facum ac lampadum lumine, personante late cœlo varia melodia, et grato temperamento modulorum diversæ qualitatis excitatioribus canticis lugubrium threnorum ac planctuum mœstitia responsante. Tenebat etiam oculos illustris species numerosi et ornati satellitii; urbsque adeo tota redundabat simul fumo et odore thymiamatum, simul sono confuso pæanum et suspiriorum, nivoso tempore ac viis late totis cœno sordentibus, Augusto sane nihil suarum partium ad omnem honorificentiam tam chari funeris desiderari patiente, sed hærente indivulse feretro parentis mortuæ, ac ne usquam ab eo disjungeretur, per lutum plurimum et lubricum laboriose procedente, quoad in Lipsæ monasterium perducta pompa per dies illic, pro more, aliquot justa sunt funebria defunctæ persoluta; quam in rem necessarium spatium, omni negotio posthabito, longanimi Augustus pietate perseveravit impendere.

5. *De profectione ex urbe dominæ Irenes et nuptiis filiorum ejus.*

Paschalibus inde festis supervenientibus, cum esset dominæ decretum Thessalonicam proficisci, ad curanda quæ ad id opus erant, vir ejus Augustus animum applicuit. Ante omnia visum est absolvere dudum **379** pactas, sed nondum perpetratas complexu conjugum Joannis despotæ cum filia Chumni præfecti canicleo nuptias. Erat Chumnus vir sapiens, et imperatori cum ex animo benevolus ac fidus tum eidem vicissim facile omnium charissimus; cujus filiæ desponsæ dudum Joanni præsentis rite sacerdotis ministerio, nunc in thorum ipsa mater Augusta sponsum eumdem despotam suum filium induxit. Hoc properavit ex voto uxoris imperator in apparatum Thessalonicensis itineris, quod hujus comitem secum ducere filium Joannem despotam imperatrix cupiebat. Quare in discrepantes functiones funeris et nuptiarum brevi continuatas discrimine temporis festinantis animi cura partita, utramque quam artissimo fas fuit compendio Andronicus expedivit, moras utique non ferente Augustæ in viam procinctæ impetu, quem adurgebat chari capitis impatientia visendi: filiam illa scilicet Thessalonicam tum receus advenisse cum audisset, ad ejus illic amplexum materno affectu rapiebatur. Paucis ergo post diebus abeuntem simul egressus aliquantum est comitatus imperator, provisisque prolixe cunctis quæ ad cæteram ejus deductionem pro dignitate administrandam pertinebant, ipse reversus in urbem est.

6. *Deliberationes circa pronuntiatam a Joanne excommunicationem.*

Ac tunc a multis illis relaxatus familiarium officiorum sollicitudinibus, rerum Ecclesiæ pressius urgentiusque tractandarum intermissæ aliquandiu curæ se reddidit. Rursus igitur conventus, rursus synodi, rursus consultationes et sermones et disquisitiones super excommunicatione per Joannem intorta; circa quam ante omnia primarium illud controversiæ caput agitabatur, an jus ille ac potestatem excommunicandi habuerit. Habuisse censebant aliqui, utique cum perstare ipsum in possessione patriarchatus ex commemoratione nominis ejus, quæ adhuc inter sacra per ecclesias fieret, appareret, ac respectu quidem imperatoris quin censura ista valeret illumque vere ligaret, videri dubium non esse, quoniam Augustus, antequam illa proferretur, Joannem ejus auctorem pro legitimo se **380** habere patriarcha professus

Digitized by Google

κλησιῶν μνημονεύεσθαι, ἰσχυρὸν δ' εἶναι καὶ ἄλλως τὸ ἐπιτίμιον, πατριάρχην ἐκεῖνον βασιλέως ὁμολογήσαντος. Καὶ οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ, οἳ δὴ καὶ πρὶν ἐκείνῳ διὰ τὸν ὅρκον προσίσταντο, ὁμόλογα ἑαυτοῖς δρᾶν ἐθέλοντες μήτ' ἔχειν ἐκεῖνον πατριάρχην καὶ πρότερον ἢ ὅτ' ἀφώριζε, μήτε τὸν ἀφορισμὸν ἰσχύειν διισχυρίζοντο, ὥστε καὶ ἐν μιᾷ τῶν συνάξεων βασιλέα μανθάνειν αἱρούμενον οἵτινες τῆσδε τῆς γνώμης καὶ τίνες θατέρας καὶ πόσοι, ἐρωτᾷν ἕκαστον, καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς γνώμης εἰς μέρος ἑκατέρους καθίζειν. Ἐκείνοις μὲν οὖν μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας συνάξεις, συναγομένοις καὶ καθ' αὑτοὺς ἐπὶ τῷ περιωνύμῳ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ναῷ, ἐκέλευε διασκέπτεσθαι ὡς ἂν γε καὶ συνελθόντες ἐπὶ τῷ Ἀθανασίῳ τὸ δοκοῦν πράξιεν· δοκιμάζειν γὰρ καὶ μᾶλλον ἐκεῖνον, εἴτε καὶ βούλοιτο τέως. Αὐτὸς δὲ συχνάκις ὑπῆρχετο διὰ μηνυμάτων τὸν Ἰωάννην. Ὁ μέντοι γε Ἰωάννης τοῦτο μὲν καὶ ταῖς τοῦ βασιλέως ἱκετείαις θηλυνθεὶς τέως, ὑβριοπαθῶν δὲ τὸ πλέον ἐπὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν, ὡς αὐτὸς μὲν συναίροιτο σφίσι τῆς γνώμης καὶ τὸν ἀφορισμὸν ἰσταίη ὡς ἔρυμα, ἐκείνοις δὲ ἐξ ἐθελοκάκου γνώμης προδιδοῦσι τὸ ἔρυμα ἀτιμοῦν καὶ αὐτὸν ἐπίοι, καταπροϊσχμένοις ἅμα μὲν τὴν αὐτοῦ τιμὴν, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσφάλειαν, βασιλεῖ διὰ ταῦτα κατανεύει καὶ τὸ αἴτημα ἐκπληροῖ, ἐγγράφως ἐξαποστείλας τάδε· « Δέσποτά μου ἅγιε βασιλεῦ, καὶ ὑμεῖς θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος, ἥ τε σύγκλητος, καὶ ὁ παρεστὼς καὶ ἀκούων τοῦ Κυρίου λαὸς, ὅσοι τε ἐν κλήρῳ καταλέγεσθε, οἱ μοναχικῷ διαπρέποντες σχήματι, καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος· ἐγὼ παρ' ὀρθοδόξων γονέων γεννηθεὶς καὶ εὐσεβείᾳ τραφεὶς πρῶτον μὲν τῆς ἱερατικῆς ἠξιώθην τιμῆς, εἶτα καὶ τὰ μοναχῶν τελεσθείς, κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς, εἰς τὸν θρόνον ἀνήχθην τὸν πατριαρχικὸν, εὐδοκίᾳ μὲν Θεοῦ πρῶτον, ἔπειτα δὲ βουλῇ καὶ θελήσει καὶ γνώμῃ ἐξετασμοῦ πάντων ὑμῶν τῶν προεχόντων ἐν ἀξιώμασι. Καὶ ὡς διέπρεψα εὐσεβῶς καὶ ὀρθῶς, οἶδε μόνος Θεός· καυχᾶσθαι γάρ μοι οὐ συμφέρει, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Συνέδησαν οὖν ἐν τῷ μεταξὺ σκάνδαλα, ὅσα καὶ ὑμεῖς οἴδατε, [P. 265] καὶ διὰ τὸ μὴ παραβλαβῆναι ψυχήν τινος Χριστιανοῦ καὶ διὰ τὸ ἐν εἰρήνῃ καὶ καταστάσει εἶναι τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπεχώρησα καιρὸν τοῦ θρόνου καὶ ἐν τῷ κελλίῳ μου περικλεισθεὶς ἐκαθήμην. Ἀμφιβάλλοντι δὲ καὶ δεομένῳ Θεοῦ περὶ τούτων ἐμφανειά τις θεία ἐπέστη μοι λέγουσα, « Εἰ φιλεῖς με, Πέτρε,

diserte fuerit. Ita hi. At illi qui Joannem vi juramenti, quod vere concepisset, patriarchatu excidisse contenderant, ut sibi jam consentanea loquerentur et agerent, plane affirmabant eum neque priusquam excommunicationem pronuntiaret, neque in ipso pronuntiandi actu, patriarchali fuisse potestate præditum. Quare nullam atque irritam istam esse censuram asseverabant. Ducebatur per hæc sine fine contentionum funis, adeo ut pertæsus æternarum dissensionum imperator, in quodam istiusmodi conventuum scire cupiens cujus esset quisque sententiæ, postquam singulos interrogasset, qui perstare adhuc Joannem in patriarchali dignitate censerent, sedere una seorsum, qui vero et illud et præterea excommunicationem ab illo latam ullius esse roboris negarent, simul ex adverso jusserit considere. Sic agnitos et loco discretos eos qui opinabantur carere Joannem pontificali potestate, congregatos seorsum a cæteris in celebri templo SS. Apostolorum, deliberare de Athanasio jussit, sperans, post frustra tentatam tot illis superioribus conventibus viam omnem concordiæ, saltem hos adduci posse ad favendum sibi hactenus optatæ restitutioni Athanasii. Ipse interim nihil relinquens intentatum quod proposito serviret, ut molestissimum obstaculum excommunicationis a Joanne prolatæ oppositum negotio amoliretur, tractare cum Joanne ipso de illa revocanda crebra certorum hominum missitatione non desistebat. In quo operam non perdidit. Emollitus enim Joannes toties iteratis Augusti precibus, prætereaque offensus episcopis, quibus cum fere communiter sua ipsorum causa Athanasii restitutionem aversantibus, pro se ipse benevole assentiens et consulens, aggerem quo

illum a throno arcerent insuperabilem erexisset, excommunicatione intorquenda in omnes qui eum promovere conarentur, inconsulte ipsi atque ingrate illo uti hactenus negligerent, sibique sic justam præberent timendi causam ne, quemadmodum propriam ipsorum securitatem, sic, et multo scilicet facilius, suum ipsius honorem imprudenti, qua ruebant, levitate ad extremum proderent, imperatori annuit quod poscebat, hoc ad ipsum misso scripto: « Domine mi, sancte imperator, et vos divina et sacra synodus, tuque senatus, et qui adstat atque audit Domini populus, quotquot in clero censemini, quique habitu insignes monachico estis, et multitudo reliqua. Ego ex orthodoxis genitoribus natus ac sancte educatus, prius quidem sacerdotali dignatus honore sum, postea monachus factus, judiciis quæ novit Deus, in thronum evectus patriarchalem fui, gratia primum ac beneplacito Dei, deinde consilio, voluntate, sententia prævio examine perlata vestrum omnium qui dignitate præeminetis. In ea dignitate uti me gesserim pie ac recte, novit solus Deus: gloriari enim mihi non expedit, juxta divum Apostolum. Contigerunt autem interim scandala (quot qualiaque, vos scitis), ob quæ, ne quod inde nocumentum inferretur Christiani ullius animæ, et quo in pace ac statu tranquillo sancta Dei Ecclesia stabiliretur, cessi ad tempus throno et cellula clausus mea quievi. Oborta autem mihi in secessu illo dubitatione an bona ista esset ac Deo probata quies mea, cum quid sibi super eo cordi esset, ut demonstrare dignaretur, Deum orarem, species quædam divina superadstitit mihi dicens: « Si amas me, Petre, pasce oves meas. » Rursus igitur propter hoc redii ad thronum. Quoniam vero iterum mo-

Digitized by Google

ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » Πάλιν οὖν διὰ τοῦτο ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὖθις ἐκινοῦντο μειζόνως τὰ σκάνδαλα καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦτο ὑβρίζετο, πάλιν τῆς καθέδρας ἐξέστην τῆς πατριαρχικῆς διὰ τὴν εἰρήνην αὐτήν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὖθις ἐγένετο ὅσον γινώσκετε, καὶ ἀφορισμὸς ἐξεφωνήθη μοι κατὰ τοῦ ἀναβιβάσοντος ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν κύριν Ἀθανάσιον διὰ τὸ δικεῖν τὴν αὐτοῦ ἀνάβασιν βαρεῖαν πᾶσι καὶ ἐπαχθῆ, ὑμεῖς δὲ ἀρτίως οὐ δέχεσθε τοῦτον δηλαδὴ τὸν ἀφορισμὸν ὡς μὴ ἐκφωνηθέντα κανονικῶς, ὡς λέγετε, ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ὅσον τὸ τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπολύω, καὶ παντάπασι λελυμένον ἔχω αὐτὸν, οὐ μέντοι τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ εὐδοκῶ. Πῶς γὰρ ἂν αὐτὸν καὶ δέξομαι ὡς ἀρχιερέα, ἄνθρωπον κατηγορηθέντα καὶ ὑβρισθέντα καὶ χείρονα ἢ ἐγὼ μικροῦ δεῖν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ, ἄλλως τε καὶ παρατηρησάμενον ἐκκλησιαστικῶς καὶ κανονικῶς; Ταῦτα λέγω πᾶσι καὶ διαμαρτύρομαι. Εἴ τι δὲ συμβῇ μετὰ ταῦτα, ὑμεῖς ὄψεσθε· τὸ γὰρ ἡμέτερον ἅπαν δεδήλωκα. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ τὸ ἴδιον αἷμα δοὺς ὑπὲρ τῆς ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας, αὐτὸς ταύτης ποιήσοι τὸ συμφέρον καὶ εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον.» Ἡ ὑπογραφή,« Ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης. »

A

B

ζ'. *Περὶ τῆς τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ναῷ συνάξεως διὰ ταῦτα.*

[P. 266] Ἡμέρα μὲν οὖν Παρασκευὴ ἦν, πρώτην δὲ μετ' εἰκάδα ὁ κατ' Ἀθηναίους Μαιμακτηριὼν μὴν ἦγε, καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ γράμμα ἐδέχετο. Ὅ δὴ καὶ εἰς προῦπτον μὲν καὶ παρίδηλον οὐκ ἐδείκνυ. Τέως συλλέξας ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὺς τὴν λύσιν ἐδήλου τοῦ ἀφορισμοῦ, παρεμφαίνων καί τισιν ἐξ αὐτῶν τὸ γράμμα. Καὶ τῷ ἐντεῦθεν, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἄλλο ἐφέξον, ὡς ἐδόκει, τὴν πρᾶξιν, πολλῶν ὑπονοουμένων καὶ ἄλλων κατὰ τὸ λεληθός, ὅμως ὡς δῆθεν περιαιρεθείσης τοῖς ἀρχιερεῦσι τῆς ἐκεῖθεν προφάσεως, Σαββάτου τοῦ ἐπιόντος καὶ Κυριακῆς ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ θείῳ δὴ πάλιν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ περιωνύμῳ ναῷ προστάττει συνάγεσθαι πάντας, καὶ μηδὲν κύκλῳ περιβαλλομένους ὁμονοίας τρίβους ποιεῖν καὶ τούτων ἅπτεσθαι, ὡς οὐ τριβὰς τοῦ καιροῦ χωροῦντος. Γέγονε τοῦτο κατὰ τὴν πρόσταξιν, καὶ τῷ τόπῳ συναγόμενοι ἀπεῖχον πολλῷ τὰς γνώμας καὶ ὁμονοεῖν οὐκ ἐδύναντο. Ἐπεὶ οὖν πέμπων ὁ βασιλεὺς ὅ τι λέγοιεν ἐπυνθάνετο, εἰκοστῇ τρίτῃ μηνὸς τοῦ αὐτοῦ, περὶ τὸ τῆς μεσημβρίας μεσαίτατον, ἐπιβὰς ἵππου τὸν θεῖον καταλαμβάνει τῶν ἀποστόλων ναόν. Καὶ τὰ πολλὰ συγγεγονὼς σφίσιν, ἐπεὶ οὐκ ἦν τὸ παράπαν

C

D

vebantur majorem in modum scandala et **382** Ecclesia propter hoc afficiebatur contumeliis, secundo e cathedra patriarchica descendi, eumdem quem prius intuens scopum pacis meo secessu statuendæ. Postquam autem deinde contigere quæ vobis sunt cognita, et excommunicatio pronuntiata est a me in eum qui restituere attentaret throno patriarchali dominum Athanasium, quod mihi futura videretur hujus istiusmodi promotio odiosa omnibus et molesta, vos vero super ista recens excommunicatione consulti non admittitis illam, tamquam, ut dicitis, non sit canonice perlata, en ego ultro ipse, qualecunque est aut esse potest excommunicationis istius vinculum solvo, revocansque illam pro relaxata deinceps neminemque in posterum ligante habeo. Neque tamen in domini Athanasii regressum ad thronum de cætero assentior. Quomodo enim ipsum in pontificem admittam, hominem accusatum et deformatum ignominia nondum abstersa, denique pejoris ad hoc, quam ego sim ipse, conditionis, adeo quidem ut parum absit quin de religione ejus æquam dubitandi causam præbeat, præsertim cum super hæc omnia patriarchatu ipse dudum ultro cesserit ecclesiastice ac canonice? Hæc omnibus dico et contestor. Si quid vero posthac secus quam fas fuerit accidat, vos videritis. Meum enim sensum plane declaravi. Deus autem pacis, qui proprium pro sancta Ecclesia dare sanguinem non pepercit, ipse quod huic expedit ad pacem et turbarum amotionem faciat. » Subscriptio : « Abbas Joannes. »

7. *De episcoporum in sanctorum apostolorum templo conventu super his.*

Feria erat hebdomadis sexta, quam Parascevem dicimus, prima vero post vicesimam dies mensis Augusti, qui Atheniensibus Mæmacterion est, quando imperator hoc scriptum accepit. Id statim palam non ostentavit **383** ille quidem aut notum facere indiscriminatim omnibus voluit. Convocatis tamen episcopis et clericis significavit revocationem excommunicationis; et scriptum Joannis, qua parte duntaxat illius relaxationem exprimebat, quibusdam ex his ostendit. Exceptionem nimirum scripto appositam contra promotionem Athanasii, ne obesset negotio, manifestandam non putavit, pronam hinc fluxuram quam urgebat rem arbitratus, si tantum declararetur amotio præcipui hactenus ei obstare visi palam impedimenti, nimirum excommunicationis a Joanne latæ, quamvis et alia non minora hoc obstacula isti tam merito exauctorati olim hominis redauctorationi opponi tacite alii suspectantes autumarunt. Augustus igitur, ea quam dixi spe processuræ secundo cursu, velut omni remora sublata, in episcoporum deliberatione repositionis Athanasii in sedem, convenire denuo illos omnes ad hoc jussit, Sabbato et Dominica insecutis; apud sacram ædem Sanctorum Apostolorum, præmonitos ut nihil jam circa orbem errarent frivolis allegandis prætextibus, sed rectas facerent vias concordiæ, idque ut summi momenti negotium serio tandem capesserent : eo quippe res processisse, ut moræ amplius nullæ ferendæ videantur. Fecerunt imperata illi hactenus ut locum in unum coirent. At tantum illic distabant animorum sensibus, quantum invicem accesserant vicinia corporum : consensionis vero nulla jam spes aut ratio conciliandæ inter ipsos apparebat. Quod cum imperator per eo missos qui successum explora-

Digitized by Google

ὁμονοεῖν, λαβὼν ἐκεῖνος τοὺς δεχομένους τὸν Ἀθανάσιον, ἀφεὶς τοὺς μὴ δεχομένους, εὐθὺ τῆς μονῆς ἐκείνου γίνεται, καὶ ὡς οἷόν τ' ἦν ἐκεῖνον ἀρχιερατικῶς ἐπισκευασάμενος, πεζῇ καὶ βάδην ὑπ' ἀέρι πῦρ πνέοντι καὶ καιρικῷ πνίγει,, ἅμα κληρικῶν τοῖς παρατυχοῦσι καὶ τῷ λαῷ ὅσος συνείλεκτο, τὴν ἐκκλησίαν καταλαμβάνουσι, καὶ πάλιν ἐπίσκοπος, ὥσπερ ἐκ μαγγάνου τινὸς τῆς ἐπὶ τῷ σεισμῷ δοξάσης προγνώσεως εἰς τὸ μέσον ῥιφείς, ἀναφαίνεται ὁ μηδ' οἷός τε εἶναι τὴν ἱερὰν ἀρχὴν ἀναλιβεῖν προαιρούμενος. Καὶ ὁ μὲν τυχὼν οὗπερ χάριν καὶ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα τῶν καθ' ἡμέραν βουλῶν ἐξυφαίνοντο, σπουδαιοτριβῶν ἐς τέλος τά οἱ προσήκοντα καὶ ὑπὲρ δύναμιν οὐκ ἀνίει· οἱ δέ γε τῶν ἀρχιερέων ἡμίσει,, [P. 267] σὺν οἷς καὶ τῶν ἐν μοναχοῖς δοκούντων τινὲς καὶ τῶν κληρικῶν ἔνιοι, καρτερῶς διέγνωσαν σχίζεσθαι. Τῆς δ' ἐπιγενομένης ἡμέρας ὁ πατριάρχης Ἰωάννης τὰ καθ' αὐτὸν πρὸς τὸ ἀδηλότερον μετασκευασάμενος ἐφ' ᾧ τῆς πόλεως ἐξελθεῖν, μηδ' αὐτῷ βασιλεῖ συνταξάμενος, ἅμα τοῖς αὐτοῦ ἁπάρει τῶν τῇδε καὶ πρὸς Σωζόπολιν γίνεται. Τῷ δ' ἦν ἑκάστης διαλαλεῖν ἐμφανῶς ὡς διωχθείη τῆς ἐκκλησίας καὶ ὡς τὰ καὶ τὰ πάθοι, καὶ πάντων κατὰ κόσμου δυσχερῶν τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν ἐπαιτιᾶσθαι, καὶ τοῖς κληρικοῖς ἐξονειδίζεσθαι ὡς αἰτίοις, εἴ πού τι καὶ ξυμβὰν ἔτυχε, καὶ ἐπὶ λιτανείαις κοιναῖς θαῤῥεῖν ἐντεῦθεν διορθοῦν τὰ σφαλέντα ὡς δῆθεν καὶ ἀπ' ἀμελείας καὶ τρυφῆς ξυμβάντα, ὡς καί τινα διορθοῦν δῆθεν πειρᾶσθαι πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ εὐλαβέστερον, ἃ δὴ τὸ πρότερον κατ' ἀρχαῖον τύπον εἶα γίνεσθαι.

η'. *Περὶ τοῦ Μελιτᾶ.*

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον, ἐγὼ δ' εἶμι δώτων τῷ βίῳ διήγημα φρικτὸν μὲν εἰπεῖν, φοβερὸν δ' ἀκοῦσαι· καὶ παρέλιπον τὴν συμφορὰν ὡς μὴ ἄλλοθέν ποθεν ἔχουσαν τὸ ἀποχρῶν εἰς τὸ ἱστορίαις τοῖς ἄλλοις συνανατάττεσθαι, εἰ μὴ αὐτόθεν ὡς συμφορὰν μόνην ἡγούμην. Κἂν γοῦν καθυφείμην τὸν λόγον, εἰ μὴ τὸ ἔργον φρικτῆς ἐγκαταλήψεως τοῦ Θεοῦ σύμβολον ἀποφέρεται, καὶ ἅμα τοῦ παθόντος φέροντος οἶκτον διά τε τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας καὶ τὸ ἐλλόγιμόν τε καὶ ἐν πολλοῖς ἐπιτήδειον. Νεανίας τις ἤδη παραγγελίας εἰς ἄνδρας, Μελιτᾶς τοὐπίκλην, τῷ πατριαρχεύσαντι Γρηγορίῳ ἐν παισὶ δουλεύσας

rent intellexisset, quomodocunque absolvere rem studens, tertia et vicesima mensis ejusdem die, hora ipsa meridiana, equo conscenso in sacrum Apostolorum templum advenit, ibique multa cum episcopis locutus, ubi clare perspexit frustra tentari vias omnes eorum in consensionem adducendorum, sumptis secum iis qui Athanasium in sede repositum volebant, relictis vero illic iis quorum erant studia contraria, recta pergit ad monasterium ubi Athanasius degebat, ac eum, prout ex tempore licuit, pontificaliter ornatum, ipse pedes **384** passu lento sub flagrantissimo vapore solis meridiani, per summum, ut tum erat, æstatem aerem præ ardore vix spirabilem reddentis, cum assumptis una quotquot obiter occurrerent clericis et si qui e populo confluxerant, in ecclesiam deduxit. Sic rursus Athanasius episcopus, velut e præstigiatrice quadam machina prævisionis circa futurum terræ motum ab eo, ut putabatur, habitæ, projectus in medium ostenditur, homo qui sponte declarasset se non posse sacrorum principatum resumere. Atque ille quidem aliquando assecutus id cujus gratia tot illa quotidie callida inventa subtexuerat, etiam ulterius usque in finem quæ sibi rebatur opportuna, utcunque facultatem ipsius excederent, astutis affectare artificiis, omni studio adhibito, non desistebat; episcoporum vero dimidium, cum quibus et quidam monachorum eo in ordine præstantium erant et clerici nonnulli, certo constituerunt ab ejus communione se abscindere. Postera porro inde die patriarcha Joannes clanculum adornata profectione, ne quid intercederet quominus, uti decreverat, insalutato imperatore urbe posset exire, una cum suis hinc discedens viam Sozopolim versus institit. Huic exhinc solemne fuit quotidie palam conqueri se per vim Ecclesia ejectum, se hoc et hoc, sigillatim exsequendo plurima, injuste perpeti; causamque omnium calamitatum quæ mundum inundarent absentiæ suæ imputare; præterea clericis exprobrare, tanquam culpa illorum accideret, si quid sinistri evenerat. Idem etiam confidens emendari posse, Deo precibus placando, quæ male hactenus successerant, quasi ea in negligentiæ ac luxus pœnam permissa divinitus fuissent, instabat celebrandis communiter litaniis. Conatus quoque est quædam corrigere in formam, ut ipsi **385** videbatur, religioni accommodatiorem, quæ prius more ex longo inolito procedere siverat.

8. *De Melita.*

Verum de his hactenus. Deinceps editurus famæ rum narrationem dictu horribilem, terribilem auditu; quam omissurus equidem fueram ut casum personæ singularis, nec ex se habentem cur historiis publicis accenseri jure posse videatur, nisi animadvertissem præter calamitatem privatam exemplum in ea reperiri publice utile. Hujus quippe commemoratione, præterquam salubris incutietur horror incomprehensibilium Dei judiciorum, etiam proprium nostræ naturæ officium exercebitur miserationis multis nominibus ei de quo loquor homini debitæ, utique in quo et flos ætatis et præstantes multæ dotes dexteritasque agendi non paucis probata experimentis communem humanitatem ad compatiendum infelicitati ejus stimulant. Juvenis erat in virilem nunc maturescere primum ætatem incipiens, nomine Melitas, puer olim educatus in familiari ministerio Gregorii Cyprii patriarchæ, instructusque iis illic disciplinis, quæ et domum decerent illam et ætatem ornarent. Hinc inter Ecclesiæ diaconos ordinatus, una cum aliis ejus ordinis lectissimis utilitatibus Ecclesiæ serviebat

Digitized by Google

καὶ παιδευθεὶς τὰ εἰκότα, ἐν διακόνοις [P. 268] τῆς Ἐκκλησίας ταχθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐλλογίμων ταῖς χρείαις διηκονεῖτο τῆς Ἐκκλησίας μεθ' ὅτι πλείστης τῆς ἐπιτηδειότητος. Οὗτος τὰ μὲν ἄλλα μέτριος ἦν, καὶ παρθενίαν ἤσκει, καὶ εὐλαβείας μετεποιεῖτο, καὶ γλῶσσα πολλοῖς ἦν ἐπὶ δικαστηρίοις συνοδικοῖς, καὶ βασιλεῖ γνώριμος καὶ κλήρῳ περίβλεπτος, καὶ τοῖς εἰδόσι ψῆφον φέρων περὶ ἑαυτοῦ ἐκ πολλῶν ὡς προκόψειεν· ἐνὸς δ' ἡττᾶτο φιλοτιμίας, δι' ἣν καὶ παρ' ἰσχὺν ἐπιτρέχων τοῖς μὴ καθ' αὑτὸν ἔτι πράγμασι συλλέγων ἐξήντλει. Καὶ ἦν ἐκείνῳ τὸ μὲν συλλέγειν λίαν ἐπίμωμον, τὸ δ' ἐξαντλεῖν ἱκανὸν ἀποκρύπτειν καὶ τὸ τῆς συλλογῆς αἴσχιστον οὐ μᾶλλον κατανουμένῳ διὰ τὸν τρόπον τοῦ πορισμοῦ ὅσον ἐπαινουμένῳ διὰ τὸ τῆς προαιρέσεως εὐμετάδοτον. Τοῦτο πολὺ προβαῖνον ἐξῆρε τὴν γνώμην εἰς ἀλλόκοτον ἔπαρσιν, καὶ οἰκίαις ἤθελεν ἑλλαμπρύνεσθαι καὶ ναῷ κατ' ἰδίαν χρῆσθαι καὶ λειτουργοὺς ἔχειν καὶ φιλοτιμότερον ἑνεορτάζειν ταῖς περιφανέσι τῶν πανηγύρεων. Τούτοις δ' ἔδει πάντως καὶ ἀναλόγων ἐξόδων, ταῖς δ' αὖθις ἐχρῆν πορισμῶν ἄλλοθεν. Οἱ δ' οὐκ ἦσαν· εἰ δ' ἦσαν, ἀλλ' οὐκ ἠὐτάρκουν ἐν ταῖς χρείαις. Γίνεται γοῦν ἀγύρτης φιλότιμος καὶ πριστὴς ἀνελεύθερος. Καὶ τῷ πρὸς πολλοὺς οἰκείως ἔχειν καὶ φιλικῶς ἐξ ὧν ἔπραττε, σφίσιν ἐπιφυόμενος ἐκιχρᾶτο ὡς αὐτίκ' ἀφέξουσι τὰ διδόμενα. Καὶ ὁ μὲν ἐν ἐλπισμοῖς ἦν ματαίοις ἔκ τινων οἰημάτων χειρίστων ὡς εὐπορήσων πρὸς τὴν ἀπότισιν, τοῖς δ' ἐν ἀνέσει αἱ ἐπ' αὐτῷ φροντίδες ἠώρηντο. Ὅπερ γοῦν ἰδεῖν ἔστιν ἐπὶ ποταμῶν, κατ' ὀλίγον μὲν τῶν ῥυάκων ἐπειρεόντων ἀδήλως, εἰς ἓν δὲ συναγομένων καὶ τὸν πλῆθυσμὸν παρεχόντων τῷ ῥεύματι, καὶ τέλος ἐπισχεθέντων ἐκ λειψυδρίας ξηρὸς ὁ τέως μετεωρούμενος καταφαίνεται, οὕτως ἐκείνῳ τῶν πολλῶν συνελθόντων τῶν μιτωμάτων, ὃ δὴ λέγεται, κακὸν ὑφαίνεται φᾶρος ἐντάφιον. Καὶ τῶν δανείων τέως ἐπειρεόντων προνοίᾳ μεγίστῃ καὶ τοῦ λανθάνειν, πρὸς καιρὸν ἐντρυφῶν ἐμετεωρίζετο· ἐκλελοιπότων δ' ἐκείνων ἔκπυστον ἤδη τὸ κατ' ἐκεῖνον γεγονὸς τὸ δρᾶμα, οὐχ ὅπως ἑτέρων ἠὐπόρει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρ-

sedulitate ac dexteritate quam maxima. Hic in cæteris quoque vitæ partibus moderatus, præterquam abstinens conjugio virginitatem profitebatur, etiam non parva edebat specimina multæ in res sacras venerationis et in religionem zeli; et qua valebat dicendi vi, multorum causas defendebat in judiciis synodicis, imperatori quoque notus, in clero conspicuus; denique a cunctis qui eum norant, ipsa specie ac approbatione sui facile votorum saltem tacitorum suffragium eblandiens provectionis ad superiores gradus, quibus abunde dignus putaretur. Tot eminens virtutibus uni succumbebat vitio ambitionis, qua ultra quam res familiaris ferret excurrens in splendorem **386** haud suæ adhuc fortunæ adaptatum, læva colligebat quæ dextra effunderet; in quo cum usurparet clam corradendi licentiam valde vituperabilem, tamen adeo plausibilem frequentabat erogationem sic male partorum, ut invidiam avaræ rapacitatis popularis favor liberali largitione vulgo quæsitus absconderet, nemine vel accipientium beneficia vel accipere alios gaudentium tantum animadvertente unde quove pacto congererentur quæ dabantur, quantum quod prompte benigneque donarentur impense laudabat. Hoc ille vitæ tenore, successu longo mirabiliter in famam proficiens, ea intumuit arrogantia, quæ jam sese non caperet, sed oblita suæ sortis et ædes ubi diversaretur habere proprias in primis spendidas vellet, et templo privatim uti sibi uni addicto, et ministros illic habere ad nutum obsequentes; ac cum hic sumptu apparatuque ambitioso festa celebraret, illustriores annuarum solemnitatum panegyres æmulans. Ad hæc magnis omnino erat opus proventibus; quos cum ipsi familiares angustiæ negarent, ac neque nundinationes illæ secretæ illaudatæque clam suffurandi artes tantum possent reficere quantum immanes isti sumptus absumebant, hærebat nebulo videlicet. Nec tamen sensu domestici defectus descendere de partæ semel existimationis loco sustinens, obstinate cum maxime perseverabat, utroque in exercitio furacitatis occultæ ac liberalitatis speciose ostentatæ simul agyrtes ambitiosus et quæsitor illiberalis. Sed et quam ei magnam apud pecuniosos plurimos iste fucus insoliti splendoris gratiam parasset, ea uti non parcebat poscendis inde nummis mutuo, quos brevi scilicet se redditurum promittebat. In quo non erat mirum adeo fidem invenire illum apud præoccupatos magna opinione copiarum ejus, quam posse persuadere ipsum sibi alicunde mox præsto adfuturos aureos montes, unde tot nomina dissolveret. Dum spebus ille hisce vanissimis, creditores autem non minus inani fiducia responsuræ ad diem solutionis varie lactati securitati supinæ indormiunt, ecce interim quotidie defluunt haud cessantibus jacturis solitarum expensarum istæ ipsæ precario corrogatæ opes; atque ut rapido e montibus confluxu torrentium stagnantes interdum campi, imbre mox inhibito ac cœlo serenato **387** dilapsoque viis variis humore superfluo, priorem brevi squallorem referunt, cito pulverulenti ex non multo ante undantibus, ita iste ardelio ubi se paulum quasi suis copiis innatando jactaverat, arefacto repente gurgite siccus in sabulo hærebat, ex multis illis, quæ perplexe immiscens dudum implicuerat filis, deprehensus ad extremum nihil sibi aliud nisi, quod aiunt, funebrem sindonem aut mortuale feretri operculum texuisse. Post Idus sine solutione lapsas, diffusa nequidquam die, vellit aurem unus et alter creditorum. Deprehensa debitoris inopia cæteri admoniti trepide accurrunt, ceratim prensant. Tanto jam clarius intelligitur, non modo unde solvat, sed nec unde vivat, divitiarum ostentatori supperere. Admiratio primum magna exspectationibus de illo inanissimis dudum hiantium,

Digitized by Google

χαία προσαπηγεῖτο, καὶ ὁ τέως ἐν ἐλπισμοῖς ὢν τοῖς μεγίστοις παρὰ πολλῶν ἐξαπαιτούμενος καθυβρίζετο. Καὶ τὸ πρᾶγμα ὄνειρός τις ἐδόκει σφίσι τὸ κατ' ἐκεῖνον, καὶ τῆς ἀπατηλῆς μετέμελεν ὑπολήψεως. Ἐντεῦθεν καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ συνείρειν; Καθελκόμενος ἀπεδύρασκεν, [P. 269] ἀπαιτούμενος ἠνιᾶτο, ὁμολογεῖν τὴν ἀπορίαν ᾐδεῖτο, ἠναξιοπάθει παραδειγματιζόμενος, ἀπολλύων τὴν δόξαν οὐκ εἶχε φέρειν, καὶ τέλος ὑπὸ μεσίταις δεόμενος πατριάρχου ἐφ' ᾧπερ δουλεύοι πάλιν, καὶ μὴ τυγχάνων τῶν κατ' αἴτησιν, διὰ ταῦτα διαπορεῖ τε τελέως ἐξ ἀθυμίας, καὶ μεσημβρινὸν ἐκείνῳ δαιμόνιόν τι ἐπιπηδᾷ, καὶ τριακοστῇ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς ἐπ' οἰκίας ἀψάμενος βρόχον διαπεφώνηκε. Τὰ μὲν οὖν κατ' ἐκεῖνον τοιαῦτα, ἡμῖν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ προσθετέον, ἀναλαβοῦσι μικρὸν ἄνωθεν. A B

θ'. *Περὶ τῆς τῶν ὅλων διαφθορᾶς καὶ ἐπαναστάσεως.*

Ὑπέῤῥει μὲν τὰ κατ' ἀνατολὰς ἐσαεὶ καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον προέκοπτεν, ὥστε καὶ ὁσημέραι ἀγγελίας ἐκ' ἀγγελίαις χειρίστας ἐπὶ δειναῖς ἀφικνεῖσθαι πρὸς

tum rumor et fabula per vulgus partim irridentium corniculam nudatam alienis plumis, partim pro somnio rem habentium, interimque indignantium sibi nimis credulis tam improbe illusum. At quos *damnum* urebat et sera pungebat pœnitentia perditæ infausta feneratione pecuniæ, conviciis scilicet miserum inutilibus proscindebant. Sed quæ multa fieri solent in hoc genere, cum sibi queat quisque subjicere, quid verbose opus est exsequi? Tractus elabebatur, repetitus mœrebat, fateri egestatem erubescebat, indigna se pati traductus querebatur, infamiam utpote gloriosus intolerantius ferebat. Tandem frustra tentato per interventores patriarcha, ut se in famulorum numerum dignaretur admittere, perculsus ea ultima repulsa, et inexorabili undecunque exclusione ab omni jam humano effugio in extremam desperationem consternatus, haud par resistendo fuit diræ impressioni insilientis in sic afflictum meridiani cujuspiam dæmonii. Ergo die tricesima mensis Julii, inserto in paratum domi laqueum collo, **388** suspendio infelix vitam absolvit. His de misero Melita hactenus dictis, nobis jam in cœptæ orbem historiæ redeuntibus subtexenda prius expositis consequentia supersunt; id quod resumpto paulo altius sermone mox facimus. C

9. *Ut tractus Orientales pessumdati omnes subversique funditus fuerint.*

Pessum inter hæc ruebant, impetu dudum in præceps capto, tractus Orientales universi, semperque ex malo in pejus damna publica crescebant, ita ut quotidie ad imperatorem advolarent alii super alios tristium indices casuum nuntii, quorum nunquam non posteriores graviora quam priores atrocioraque referebant. Quanquam et adeo se admovebant nobis urbem Augustam incolentibus dira belli mala, ut se cominus ingererent spectantibus, ne famæ longinqua memorantis

βασιλέα. Τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς ταῦτα καὶ ὀφθαλμοῖς ἐωρῶμεν, καὶ τῶν ἑωρακότων ἢ μᾶλλον δὴ τῶν παθόντων, ἦν τις καὶ λαθὼν διέφυγε τὸ δεινὸν, ἐκτραγῳδούντων τὰ πάθη ἠκούομεν, καὶ ἦν μέσον ἐχθρῶν καὶ ἡμῶν ὁ πορθμὸς οὗτος διέχων καὶ μόνος, ἀνέδην ἐπεμβαινόντων καὶ χώρας ἁπάσας καὶ ναοὺς καὶ μονὰς καλλίστας καί τινα τῶν φρουρίων κακῶς ποιούντων [P. 270] καὶ πυρπολούντων τὰ κάλλιστα, καθημερινοῖς τε φόνοις τρυφώντων καὶ ἀπαγωγαῖς, πολὺ τὸ δεινὸν ἐχούσαις καὶ οἷον οὐκ ἠκουσται πώποτε. Τὰ δ' ἀνώτερα Βιθυνίας τε καὶ Μυσίας, Φρυγίας τε καὶ Λυδίας καὶ τῆς ὑμνουμένης Ἀσίας, πλήν γε τῶν πολισμάτων καὶ μόνων, εἰς τέλος διαπεπράχει. Ἀμούριοι ταῦτα καὶ Ἀτμᾶνες Ἀτῖναί τε καὶ Ἀλισύραι καὶ Μανταχίαι καὶ Σαλαμπάξιδες καὶ Ἀλαΐδες καὶ Ἀμηραμάναι καὶ Λαμῖσαι Σφονδύλαι τε καὶ Παγδῖναι καὶ πᾶν ἄλλο χείριστον καὶ ἐπίῤῥητον ὄνομα. Οἳ δὴ καὶ προαχθέντες ταῖς τόλμαις ἔκ τινος ἀλλοκότου καὶ Πανικοῦ φρονήματος δίκην πυρὸς ἀγρίου ἐπελάβοντο πάντων καὶ κατενέμοντο, αὐτῇ δὴ θαλάσσῃ καὶ μόνῃ τοῦ μὴ πρόσω καὶ αὖθις προ-

mœsto solum aures præconio pulsarentur. Sed et per has acerbæ miserationis aculeos passim infigebant nostris animis auditæ coram voces, non testium alienæ cladis cursim e longinquo profectorum, at planctus ejulatusque ipsorum dirissima passorum, si quis horum minus infelix salvum saltem os et loqui adhuc valens e patriæ ruinis, latebrarum ac fugæ furtivæ beneficio, ad nos perferre potuisset. Medium enim inter nos et hostes unum restabat fretum, quo Byzantium ab adversa continente dirimitur: caput, inquam, imperii unici angustiis Bospori distabat a ditione hostium. At quam ferorum quamque truculentorum hostium! qui nihil non aggrederentur, nihil non frangerent; qui per omnes agros etiam et villas sine respectu ac discrimine sacri aut profani sanguinaria et fanatica immanitate baccharentur, templis sanctissimis, monasteriis magnifice structis deformandis. Nec arces ipsos præsidiave prohibebant, quominus ipsis munitionibus vi perruptis pulcherrima his inclusa vel circumsita ædificia vel prædia visendæ amœnitatis ferro flammaque consumerent. Qui dies totos cædibus patrandis ludibundi ac gratulantes impenderent; qui non minori crudelitate raptarent infelicissimos greges, miseriorum quam si occiderentur, captivorum omnis sexus, ordinis, ætatis, calamitate omnium quæ fando unquam auditæ sunt maxima. Per hunc modum superiores illæ regiones Bithyniæ Mysiæque, Phrygiæ quoque ac Lydiæ et illius decantatæ Asiæ, præter urbes munitiores ac majores solas, exterminio in futurum **389** omne tempus irreparabili desolatæ sunt. Auctores horum Amurii et Atmanes, Atinæ, Alisyræ, Mantachiæ, Salampaxides et Alaides et Ameramanæ et Lamisæ, Sphondilæ præterea et Pagdinæ, cæteraque Stygia colluvies exsecrabilium erant nominum. Hi ductores furialium turmarum, diriori etiam quam vulgo vel barba- D

Digitized by Google

θαίνειν εἰργόμενοι. Βασιλεῖ δὲ οὐδὲ διωρίαν βουλῆς παρεῖχον ἀγγελλόμενα τὰ δεινά. Καὶ τὸ μὲν γὰρ ἀνθίστασθαι καὶ ἀντιπαράγειν ἐκείνοις στρατεύματα ἄπορον ἦν. Αἱ μὲν γὰρ Ῥωμαϊκαὶ δυνάμεις οὐχ ὅπως ἐξησθένουν, ἀλλὰ καὶ προνοίας ἀπολωλεκότες, ἀνατολὴν φεύγοντες ἐπὶ δύσεως ὥρμων, περιποιούμενοι ἑαυτοῖς μόνον τὸ ζῆν· ἑτέρους δ' ἐγκαθιστᾶν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασιν ἀμήχανον ἦν. Θεραπεύειν δ' αὖθις ὁμολογίαις τὸ Περσικὸν οὔτε τὸ πρέπον ἐδίδου, καὶ ἄλλως ἄπορον ἦν τόσων ὄντων καὶ διαφόρων τὰς γνώμας, καί γ' ἐπὶ τοσοῦτον ἠγερμόνων ἐγνωσμένων τοῖς ἄλλοις ἐφ' ὅσον σκυλεύειν τε καὶ κερδαίνειν τοῖς ὑποτεταγμένοις ἐξῆν, ἦν δέ που καὶ καθυφοῖτο ὁ ἄγων ἢ δώροις ἢ χάρισι, ζητούντων ἕτερον τὸν αὐτοὺς ἄξοντα ἐπὶ σκυλευμοῖς τε καὶ κέρδεσι. Καὶ διὰ ταῦτα ἐν τῶν ἀναγκαίων ἔδοξε τῷ καιρῷ καὶ τοῖς ἐφεστῶσι πράγμασι, τὸ περιλειφθὲν τέως, ὅσον ἐν προνοίαις ἐτάττετο μοναῖς τε καὶ ἐκκλησίαις καὶ τοῖς βασιλεῖ παρασπίζουσιν, ἀφεικέναι τῶν δεσποτῶν, τάττειν εἰς στρατιωτικὸν, πλὴν καὶ μονοκελλικὸν, ξύμπαντας, ὡς ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐκείνοις ὑπὲρ τῶν ἰδίων προσμένοντας μάχεσθαι. Ἐστέλλετο τοιγαροῦν καὶ παρὰ πατριάρχου θαλλὸς ἐλαίας ἀναυδήτως τῷ ἄνακτι, ὅθεν καί τι θαῤῥεῖν εἶχε τῶν ἀγαθῶν ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν οἱ μεγίστης πληροφορίας. Τὰ δ' ἦσαν ἐν μόναις βουλαῖς· οὔπω γὰρ ἐφίστανο οἷς ἦν ἐπιτεταγμένον ταῦτα πράττειν, καὶ τὸ Περσικὸν πολλαχόθεν ἐπεισβαλόντες τοὺς μὲν ἔργον καθιστᾶσι μαχαίρας, ὅσοι δέ γε καὶ ἴσχυσαν ἐκφυγεῖν, τῷ τῆς Κυζίκου ἐπιτειχισμῷ ἄρτι τότε συστάντι παρὰ τοῦ ἐν αὐτῇ προέδρου Νίφωνος, ἀνδρὸς ὀρασπρίου καὶ γνώσεως ἐπηδόλου καὶ οὐ μᾶλλον πνευματικοῖς ἢ κοσμικοῖς τρίβωνος [P. 271] πράγμασι, φέροντες ἑαυτοὺς καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα καὶ ζῶα καὶ ὕπαρξιν ἐγκατέκλεισαν.

rum pectus capit planeque ex Orco afflata instincti audacia et ferocia, ritu vento impulsi vehementis incendii, cuncta corripiebant consumebantque obvia, mari solo ne ultra tenderent retenti. Horum ausa et acta nec momento cessantibus imperatorem obruentia nuntiis ne breve quidem spatium ei ad consultandum relinquebant liberum. Atque huic quidem exeundi obviam barbaris opponendique iis justos exercitus nulla prorsus facultas aderat. Nam Romanæ copiæ non debilitatæ tantum erant, sed fractæ ac deletæ funditus, amissis et domibus et stipendiis. Itaque ex Oriente fugientes, passim ordinibus solutis pro se quisque in Occidentem properabant, in lucro ponentes quod solum viverent, et pro misero spiritu trahendo nihil pacisci recusaturi servitutis ac dedecoris. Novos habere delectus præmiisque promissis alios allicere sub signa milites prorsus supra vires erat, cum nec apta militiæ ad manum juventus adforet et ærarii palam exhausti concidisset fides. Restabat ut vel turpis et damnosa pax adulando inducendis ad assensum in conditiones nobis probrosas, ipsis amplas, Persis quomodocunque tentaretur. Ad id consilium præterquam imperii honor et Romani nominis existimatio hactenus tam augusta respuebat, etiam quantocunque conatu capesseretur, successu plane carituram palam erat, quoniam et tot essent tamque discrepantibus sententiis duces isti barbarorum, ut et universos pariter una conventione posse comprehendi supra spem esset, et si quosdam tantum demerereris, nihil ageres: milites quippe ipsorum omnes prædis inhiantes avidissime, ab eo quicunque pacem fecisset, ad alios a quibus **390** raptum latrocinatumque ducerentur, sese aggregaturi statim forent, et eadem nobis duce mutato damna illaturi. Hæc cuncta considerantibus unum duntaxat, grave illud quidem et iniquum, sed quod sola victrix legum et jurium secura necessitas in extrema omnium reipublicæ calamitate utcunque tolerabile monstraret, sese consilium offerebat tale quoddam, ut pensiones quæ adhuc e fisco solverentur omnes omnino quibusvis, monasteriis etiam et ecclesiis, auctoramentaque adeo ipsa prætorianorum imperatorem custodientium, unico ex omnibus accepto quod monocellicum appellant, dominis nunc et possessoribus eorum ad tempus cedentibus, verterentur in stipendia conquirendorum undecunque militum, quos qui sic alerent propriis in eos pensionibus translatis, eorum sibi substitutorum manibus pugnare, licet domi manentes, et tam necessario tempore tueri rem et publicam et privatam quisque suam viderentur, solatio jacturæ et ad damni patientiam incentivo non modico. Annuere his et probare quod ad se attineret, quantum erat de monasteriis et ecclesiis decretum, significare visus patriarcha est, misso ad Augustum oleæ ramo, nullo verbo addito. Id quod, pro ingenii qua præoccupatus Andronicus erat Athanasii existimatione ac reverentia, mysterii loco ab eo habitum et in eam scilicet interpretationem raptum est, ut brevi secuturam ex hujus effectu consilii prosperam pacem, non modico in sinu gaudio, confideret. Verum hæc haud ultra designationem procedebant, absentibus adhuc illis quibus fuerat istius decreti executio mandata. Interim autem Persæ undecunque irruentes, quos quidem nostrorum assequi potuere, peremerunt gladio; alii, quibus vires ad fugam non defuere, receperunt sese intra munitiones Cyzici, quas recens validas erexerat ejus urbis præses Niphon, vir strenuus et in paucis solers, nec in spiritualibus magis quam sæcularibus negotiis usu magno tritus. Intra hæc ergo munimenta Romani cum se ipsos ac conjuges liberosque, tum animalia et reliquias rei familiaris, quascunque subtrahere furori barbarico valuerant, concluserant.

Digitized by Google

ι'. *Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ εἰς Κύζικον, εἶτα εἰς Πηγὰς ἀναχωρήσεως.*

Διὰ ταῦτα καὶ βασιλεὺς Μιχαὴλ οὐχ οἷός τ' ὢν ἐν Περγάμῳ διάγειν, ἀπάρας ἐκεῖθεν σύναμα καὶ ταῖς περὶ αὐτὸν δυνάμεσι Κυζίκῳ ἐπιφοιτᾷ. Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖ βραδύνει δέει προσδοκωμένης τῶν Περσῶν δι' αὐτὸν προσβολῆς. Ὅθεν κἀκεῖθεν ἀπαναστὰς ἐν Πηγαῖς πυραθαλασσιδίῳ γίνεται πόλει, ὅπη δὴ καὶ ἐς ὕστερον λύπη καὶ ἀθυμία συσχεθεὶς διὰ τὰ συμβάντα νόσῳ περιπίπτει βαρείᾳ. Καὶ ἐγγὺς ἦλθε τοῦ κινδυνεῦσαι, κἂν ἐκινδύνευε (τοῖς γὰρ ἰατροῖς ἀπέγνωστο), εἰ μή γε προπεφθάκει τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου προφανὴς ἔλεος. Οὐ χεῖρον δὲ καὶ τοῦτο καθ' εἱρμὸν συνάψαι. Ἔκειτο μὲν οὖν βασιλεὺς τὰ λοίσθια πνέων, εἰπέ τις· ἐπείληπτο γὰρ [P. 272] καὶ ἀναισθήτως εἶχε πρὸς ὅ τι καὶ ἰατροὶ ἔγνων ἐκεῖνον. Μηνύματα δὲ πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα ἡ μὲν χρεία καὶ ταχύτατα προσαπῄτει, ὁ δὲ καιρὸς ἀντεβαινεν ἀντιβαινούσης θαλάσσης, καὶ ὁ πλοῦς ἐπείχετο. Τέως δὲ δυσχερῶς μεθ' ἡμέρας φθάνουσι. Καὶ τὰ πεμφθέντα ἐκεῖθεν γράμματα δάκρυα μᾶλλον ἦσαν ἢ γράμματα. Ἐδήλουν μὲν οὖν τὴν νόσον, ὁποία καὶ ἐπὶ ποίοις σημείοις ὅσαι ἡμέραι καὶ ὅσαι νύκτες ἡ νόσος ἀκμάζει, καὶ τίσι φαρμάκοις παρ' αὐτῶν νοσηλεύεται, καὶ τέλος ὅπως ἔχων κομιεῖ· κἂν εἴ τι βοηθεῖν ἰατροὶ ἔχοιεν, ἁπαντᾷν ἠπείγον τὴν ταχίστην, ἂν τέως καὶ ἐν ζῶσι τὸν κείμενον καταλήψαιντο. Βασιλεὺς δὲ μαθὼν τὰ πάνδεινα ταῦτα περὶ τῇ τοῦ βασιλέως ἐδυσελπίστει αὐτίκα ζωῇ, καὶ μετέωρος ἦν ἀκούειν τὸ χαλεπώτατον. Ὅμως πέμπει μὲν αὐτίκα καὶ ἰατροὺς, πέμπει δὲ καὶ τῶν οἰκείων τὰ κράτιστα. Τὸ πλέον δὲ ἢ μᾶλλον, εἰπεῖν τάληθὲς, τὸ ὅλον, ἐθάρρει τῷ ἐκ Θεοῦ καὶ τῆς Πανυμνήτου ἐλέει, οἷος αὐτὸς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐᾠκει, ὥστε καὶ ἀρρότως ἐπ' αὐτῇ πεποιθέναι καὶ τὰ εὐχαριστήρια ταύτης ἐπαγγέλλειν ψάλλεσθαι, κἂν αὐτὴ ἐφιστῷτο ἡ ἀναστάσιμος. Τότε γοῦν καὶ ἐπὶ πλέον ἐποτνιᾶτο, καὶ τῷ ἐκ τῆς φωταγωγοῦ ἐλαίῳ, πέμπων καὶ μοναχὸν ἐκ τῆς μονῆς, φιλοτίμως ἐδωρεῖτο τὸν κείμενον. Ἦν δὲ ἄρα ὁ μοναχὸς ἀποβὰς τῆς νεὼς ἀνάνηψις τῷ κειμένῳ, καὶ περὶ αὐτοῦ μήπω φανέντος ὁ ἦλθε νεκρὸς ἐπυνθάνετο ἐξ ὀνείρων αὐτίκα χρηστῶν, καθ' οὓς εὐσταλής τις γυνὴ ἦλον τοῦ πονοῦντος μέρους ἀποπᾷν ἐᾠκει. « Ἴδετε, λέγων, εἰ μοναχὸς ἐπ' αἰγιαλοῦ ἀποβὰς ἵσταται φέρων καὶ δῶρα τῆς Θεομήτορος. » Οἱ δ' ἐπιστάντες εὐθέως τὸ ἀκουόμενον καθεώρων, καὶ ἡ ἐπιδημία τοῦ μοναχοῦ σὺν ἁγίῳ ἐλαίῳ ἐπανάκλησις ἦν τῷ νοσοῦντι, ἐν ὅτι πλείστῳ τῷ θειασμῷ γενομένη μετὰ θαύματος.

10. *De imperatoris Michaelis primum Cyzicum, inde Pegas recessu.*

391 Propter hæc ipse quoque imperator Michael non valens amplius subsistere Pergami, inde movens cum iis quas circa se habebat copiis, Cyzicum se confert. Sed nec ibi moratus est, metu exspectati etiam illic insultus in se Persarum. Igitur et hinc vasis conclamatis in Pegas mari adsitum transit oppidulum : ubi deinde dolore ac mœstitia ob ea quæ acciderant in morbum indicit gravem, ex quo parum abfuit quin de vita periclitaretur. Quin et periclitatus revera est, quippe desperatus a medicis, nisi præoccupasset subvenire in tempore Virginis Deiparæ manifesta misericordia. Nec alienum, puto, fuerit et hoc quemadmodum sit gestum huic historiæ inserere. Jacebat igitur imperator extrema spirans, diceret aliquis : correptus enim deliquio, eorum quæ multa satagebant circum medici nihil plane sentiebat. Festinabant videlicet famuli hæc, prout res poscebat, quamprimum indicare patri Augusto. Sed frustra conantibus mare obstabat, tempestate tunc adversa navigantibus in urbem. Ea causa dies aliquot retenti, ægre tandem eluctati obstacula appellunt, litteras ferentes quæ lacrymæ potius erant quam litteræ. Narrabant de morbo, qualis esset; quot jam cum eo diebus, quot noctibus æger luctaretur; quibus incrementis, quo intervallo auctus languor fuisset; quibus hactenus languens remediis curatus. Super hæc percontabantur quid statueret; ac si quid opis medici urbani quod ægro afferrent habere viderentur, cito illos ut juberet occurrere, orabant : periculum enim, si cunctarentur, fore ne quem venirent sanaturi, reperirent mortuum. Hæc tristissima imperator audiens pene confestim desperavit de salute filii, et in horas exspectabat **392** mœstissimum de ejus obitu nuntium. Ac medicos quidem statim misit, cumque his præcipuos quoque domesticorum, maximam ipse interim fiduciæ partem, aut totam, ut loquar verius, fiduciam in Dei ac laudatissimæ Deiparæ miseratione collocans (ita ille factus, sic erat in similibus solitus agere), adeo quidem ut spe certa præcipiens voti successum, jam nunc sacrum in gratiarum actionem pro beneficio a Dei Matre accepto, etsi diei ritus, (quæ Dominica erat Resurrectionis memoriæ dicata) aliud posceret, celebrari voluerit. Diu igitur et plurimum divam veneratus, oleum e lampade quæ sacro alluxerat, per fidum e monasterio monachum misit; reque mox ipsa apparuit magnificum omnino mirificumque munus languenti donatum. Simul enim illud portans monachus conscendit navem, ægro fieri melius contigit. Priusquam autem ille appulsus se in conspectum daret, languens hominum opinione tantum non mortuus felici recreatus somnio est, per quod ipsi videbatur splendide ornata quædam mulier ex parte corporis laborante clavum evellere. Post quod experrectus Michael, Videte, inquit intuens astantes, ecquid monachus modo expositus in littus hic adsit ferens dona Dei Matris. Illi dum parere jussis satagunt, confestim quod audierant viderunt : comparentis quippe in puncto monachi, cum sancto oleo, adventus plena statim ægrotanti emersio ex morbo fuit, Deo rem haud dubie ascribentibus cunctis qui cernebant, et pro facto humana vi majori mirantibus.

Digitized by Google

ια'. *Περὶ τῶν γεγονότων σεισμῶν ἐν τῷ διὰ Ῥόδου κλίματι.*

[P. 273] Ὀλίγον δὲ πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι, Ποσειδεῶνος μηνὸς ὀγδόῃ, σεισμὸς ἐνσκήπτει, κατὰ μὲν τὰ ἐνταῦθα μέρη ἄγνωστος τοῖς πολλοῖς, ὥστε μηδὲ σημῆναι τὸν κλόνον, κατὰ δὲ τὸ διὰ Ῥόδου κλῖμα καὶ πρόσω λαμπρὸς καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ὁ χαλεπώτατος. Ὅθεν καὶ Ῥόδος μὲν αὐτὴ πᾶσα ἐς τὸ παντελὲς ἀνατέτραπται, ἤκουστο δέ γε καὶ περὶ Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν ἐξ ἴσου ταύτῃ τὰ πάνδεινα. Κορώνη δὲ καὶ Μεθώνη καὶ τὰ πολλὰ τῆς Πελοποννήσου, οὐκ ἐλάχιστον δὲ μέρος καὶ Κρήτης, σεισμοῦ γεγόνασι παρανάλωμα.

ιβ'. *Περὶ τῶν ἐκ προσκλήσεως ἐλθόντων Λατίνων, καὶ ὅποῖα ἔδρασαν.*

Κατὰ τὸν ἐπὶ τούτῳ Γαμηλιῶνα τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως εἶδεν ἡ Κωνσταντίνου καὶ τὸν Λατῖνον Ῥοντζέριον, ὡς μὴ ὤφελεν, ἅμα ναυσὶν ἰδίαις ἑπτὰ καὶ συμμαχικῷ στόλῳ ἐκ Κατελάνων καὶ Ἀμογαβάρων πλείστῳ, εἰς χιλιοστύας ὀκτὼ ποσουμένῳ, προλαβόντος ἐκεῖνον καὶ τοῦ Φαρέντα Τζιμῆ καὶ συμποσοῦντος τὸ στράτευμα. Ἀλλ' ὁ μὲν Τζιμῆς εὐγενὴς ἦν, καὶ οὓς ἦγεν ἰδίους εἶχε, καὶ ἀκλητὶ παραγέγονε, συμμαχήσων ἐπὶ τοὺς Πέρσας, εἰ βούλοιτο βασιλεύς, πλὴν ἐπὶ ῥητῷ τῷ μισθῷ· ὁ δέ γε Ῥοντζέριος ἐκ προσκλήσεως ἄνεισιν, ἀνὴρ νέος τὴν ἡλικίαν, γοργωπὸς, ταχὺς εἰς ὃ ῥέψοι, καὶ τὰς πράξεις θερμός. Περὶ οὗ βραχέα βούλομαι προειπεῖν ὡς πέπυσμαι· εἰ δέ γε τῆς ἀληθείας ὁ λόγος ἐκκλίνειεν, οὐχ ὁ γράφων, ἀλλ' ἡ φήμη τὴν μέμψιν φερέτω. Οὗτος τῇ κατὰ Συρίαν Πτολεμαΐδι, ὅτ' ἐν τοῖς οὖσι ἦν καὶ τὸ περίπυστον ἐν πόλεσιν εἶχε, τῷ Τέμπλῳ κατὰ φρερίους ἐνήσκητο. Ὡς δ' ἐκείνη παρ' Αἰθιόπων ἡλίσκετο, ὡς ἐν τοῖς ἄνωθι λόγοις ἐλέγομεν, καὶ τάκεῖ κατέστραπτο, χρήματα νοσφισάμενος τῆς μονῆς καὶ μακρὰς [P. 274] συσκευασάμενος νῆας ἐπείχεν Ἀγαρηνοῖς, καὶ πειρατὴς βιαιότατος πολλούς τ' ἔχων αἱρετιστὰς νεωτέρων πραγμάτων ἀντείχετο. Πλούτῳ δὲ καὶ τρυφῇ σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὑπερηφανῶν ἐκ τῶν σκυλευμάτων τῶν κατὰ θάλασσαν τάξιν ἐκείνην τῶν φρερίων καὶ σχῆμα χείρεσιν ἐᾷ, καὶ ἐπὶ ναυσὶ κραταιωθεὶς πλείοσι τῷ ἐν τοῖ

11. *De terræ motibus qui contigerunt in climate Rhodio.*

Paulo autem prius quam hæc fierent, Augusti videlicet die octava, terræ motus exstitit, in his quidem partibus sua exilitate plerisque non animadversus, eo quod nullo admodum indice sui proderetur strepitu : circa vero clima Rhodium et ultra per sane clarus fuit, idemque **393** omnium quos vivi meminissent dirissimus. Unde et Rhodus quidem ipsa tota plane subversa est. Audita quoque de Alexandria et locis paris cum ea situs gravissima per illum iis importata mala sunt. Corone vero et Methone ac Peloponnesi pleraque, et non modica pars Cretæ, eodem hoc obiter concussa terræ motu haud sine damnis fuere maximis.

12. *De Latinis qui vocati advenerunt, et qualia egerint.*

Insecuto mox Septembri secundæ indictionis vidit (quod utinam non fuisset), vidit, inquam, Constantinopolis Latinum Rontzerium (1), appulsum cum propriis navibus septem et sociali classe copiosa plena militia e Catelanis et Amogabaris, octo millium numerum explente. Præcesserat hunc Pharendas Tzimes, cujus copiæ ejus quem dixi numeri pars erant. Cæterum hic Tzimes nobilis erat, et quos ducebat e sibi subditis armaverat ; veneratque non vocatus, auxilio Romanis contra Persas futurus, si vellet imperator, id tamen certa pacta mercede. Rontzerius vero nominatim evocatus aderat. Vir erat in ætatis flore, terribilis aspectu, velox quocunque vergeret, ac in agendo ardens. De quo pauca præfari, prout audivi, volo ; quæ si abhorrere a vero reperiantur, non scriptor, sed, qua est usus auctore, fama culpetur. Is apud Ptolemaidem Syriæ, dum illa urbs staret et late inclyta celebraretur, inter Frerios sodales Templi militarem religionem professus fuerat. Postquam autem ab Æthiopibus Ptolemais capta est, ut superius diximus, et deleta illic potentia Christianorum, pecuniis clam e suo ibi cœnobio subtractis, longas **394** cum parasset naves, his infestans Agarenos pirata late formidatissimus evasit ; multosque interim sponte addictos suæ qualicunque firmandæ potentiæ ac certæ ad extremum fidei adesse sibi asseclas sentiens, novis inhiabat rebus, opes et dominium stabile uspiam quærens, idque jure an injuria pararetur, haud sane sollicitus. Interim autem divitiis et luxu cum comitibus superbiens, abundantibus ad hoc ex præda latrocinii maritimi copiis, ordinem illum Freriorum et habitum valere jubet ; pluribusque jam navibus in magnam potentiam firmatus, Theuderico nepoti Manfredi Siciliam obtinenti, et quasi hæreditaria illiusque propria generis contumacia adversus Ecclesiam rebelli, propterea bellum acre pugnis commissum crebris contra Carolum habenti, se adjunxit socium, ac certi pactione stipendii, cum quibus præerat copiis auxiliarem ei diu navalibus præliis navavit operam. Postquam autem id bellum cessavit et nuptialibus conventionibus, qui eatenus invicem infesti bellaverant, pacem fecere (nam Ecaterinam connubio sibi junxit regis frater ; quem et papa declarans imperatorem sine terra commovit illi spem Constantinopoleos recuperandæ, ex jure quod scilicet traheret a sponsa nepte Balduini), per hæc pacta cum etiam conciliatus Ecclesiæ Theudericus fuisset, misit ad eum papa qui dedi sibi ab illo Rontzerium poscerent, a quo isnimirum repetere pœnas vellet conculcati religiosi habitus et sacræ professionis impie spretæ. At

(1) Imo *Rodzerium*.

Digitized by Google

Μαφρὲ ἀνέκαθεν Θευδερίχῳ Σικελίαν κατέχοντι, κατά τινα γονικὴν ἀποστασίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποστατοῦντι καὶ διὰ τοῦτο εἰς πολέμους καὶ μάχας πρὸς τὸν Κάρουλον καταστάντι, πρόσεισι ῥόγαις ταχταῖς βοηθήσων σὺν οἰκείῳ λαῷ. Καὶ ἐπὶ χρόνῳ κατά γε συμμαχίαν συνὼν Θευδερίχῳ μετὰ τῶν οἰκείων προσεβοήθει. Ἐπεὶ δ' ὁ πόλεμος παῦλαν ἔσχε καὶ σπονδαῖς ἐπιγαμίοις οἱ τέως πολεμοῦντες εἰρήνευον (τὴν γὰρ Αἰκατερίναν ὁ τοῦ ῥηγὸς ἀδελφὸς εἰς γάμον λαμβάνει, ὃν καὶ εἰς βασιλέα στέψας ὁ πάππας, καὶ δίχα τέρας, εἶτ' οὖν γῆς, ἐπικηρύξας κράτορα, περὶ τῆς πόλεως ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ἀνήρτα διὰ τὴν νύμφην οὖσαν τοῦ Βαλδουΐνου ἐγγόνην), ἐπὶ τούτοις καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἱλεουμένης πέμψας ὁ πάππας ζητεῖ τὸν Ῥοντζέριον. Ὁ μέντοι Θευδέριχος οὐ πρέπον γνοὺς οὐδ' ἄλλως δίκαιον προδιδόναι τὸν ἐπὶ καιροῖς ἀναγκαίοις φανέντα χρήσιμον (ἐφῆπται γὰρ αὐτόθεν οἱ καὶ τὰ δεινὰ ὡς τὸ σχῆμα καταπατήσαντι), ἱκανὴν μὲν αὐτῷ φιλοφροσύνην, τῷ πάππᾳ δὲ πρὸς τὰ ζητούμενα ὕπειξιν ἡγησάμενος ἀπολύειν καὶ μὴ κατέχειν μήτε μὴν περιέπειν τὸν ἄνθρωπον, ἐκποδὼν ἐπήγγελλε γίνεσθαι καὶ ζητεῖν ὅπου σωθήσεται. Διὰ ταῦτα τοῖς ὅλοις ἀπορηθεὶς ἐκεῖνος πέμπει πρὸς βασιλέα καὶ ἱκετεύει δέχεσθαι· ἔχειν γὰρ καὶ λαὸν ἱκανὸν συμμαχεῖν ὅπου βούλοιτο βασιλεύς. Ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις, ὡς ἔδοξε, καὶ λῆμα ἔχων γενναῖον καὶ πλέως Ἀρεϊκοῦ φρονήματος, πολλῷ δὲ μᾶλλον καὶ τῷ τῆς γνώμης σπουδαίῳ καὶ βαθυσκόπῳ λαὸν δουλαγωγῶν ἀτάσθαλον καὶ τούτῳ κατορθοῦν τὰ μέγιστα φημιζόμενος. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς διὰ τὴν ἀνάγκην ἀρξάμενος ἤδη ξενοτροφεῖν ὡς ἔρματον ἁρπάζει τὸ σύμβαμα, καὶ πέμπων πίστεις ἐκ χρυσοβούλλων αὐτὸν ἀνεδέχετο καὶ λαὸν προσεδέχετο, ὥστ' ἐκεῖνον μὲν τῷ τοῦ μεγάλου δουκὸς τιμᾷν ἀξιώματι καί γε καὶ γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφιδῇ Μαρίᾳ τῇ τοῦ Ἀσὰν θυγατρὶ καθιστᾷν, τοὺς δέ γε περὶ αὐτὸν ῥόγαις ταῖς προσηκούσαις ἐξικανοῦν ὑπηρετοῦντας τὰ κατὰ πόλεμον. [P. 275] Τὸ γὰρ Ῥωμαϊκὸν, ὡς εἴρηται, ἐξησθενηκὸς καὶ κατὰ δύσιν διασπαρὲν παρεώρατο, ζητοῦν τοὐντεῦθεν ὅπου δουλεύσειε καὶ τραφήσαιτο.

ιγ'. *Περὶ Μιχαὴλ τοῦ δεσπότου, ὅπως ὑποπτευθεὶς ἐπεσχέθη.*

Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ Μιχαὴλ ὁ δεσπότης αἰτίαις ὑποβληθεὶς κεκινδύνευκεν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ μὲν βασιλεὺς ἤπειγε τοῦτον εἰς Νίκαιαν σύναμα τῷ ὑπ' αὐτὸν λαῷ στρατηγήσοντα, ἐκεῖνος δὲ πολλάκις γράψας μετεκαλεῖτο τὸν ἴδιον, κἀκεῖνοι κατερρᾳθύμουν, διὰ ταῦτα ἔδοξε χρῆσθαι τοῖς βασιλέως ὡς ὑπηρέταις, ἤδη ἀπολέμοις ἐκ τῆς ἀνάγκης γεγενημένοις, καὶ πέμψας συνῆγε, πλὴν οὔτε βασιλέως εἰδότος, καὶ ὅρκους ἀπαιτῶν ἐκείνους ὡς περὶ ἑκατὸν ὄντας, καὶ

Theudericus nec honestum nec justum ratus hominem prodere, qui necessario suo tempore se ipsi utilem probasset, huic quidem satis se relaturum gratiam putavit, si liberum dimitteret, quo tempore se quæri ad supplicium ipse non ignoraret, papæ quoque satisfacturum, **395** ubi ostendisset nec foveri a se illum nec apud se versari. Ergo Rontzerio denuntiavit, a se abiret salutemque alibi quæreret. In his ille angustiis inops consilii melioris misit ad imperatorem qui se cum exercitu non modico paratum ad ejus auspiciis rem gerendam, ubicunque præciperet, offerrent, etiamque orarent ne supplicem aspernaretur nec ingratum nec inutilem, si admitteret, futurum. Erat revera, qualem et se ferebat ipse et passim fama celebrabat, Rontzerius generosi et vere Martii plenus animi, miræque (quod in illo eminebat) industriæ in sibi fido ac benevolo tenendo inconditissimo cui præerat genere latronum, quibus ad flagitia connivens et arte popularitatis varia obsequens, salva semper auctoritate imperii, strenuis fortibusque cœptorum quantumvis audacium executoribus plerumque utebatur, celebritatem inde adeptus maximam. Tali conventus legatione imperator, qui jam ad conducendos mercede milites summa necessitate adigente appellere animum cœpisset, pretiosam sibi quasi divinitus offerri occasionem arbitratus, cupide quod se in manum dabat arripuit; missisque, quo fidem promissorum faceret, aurea munitis bulla diplomatibus, ei significavit sese ipsum conditionibus peramplis et subjectas ipsi copias auctoramentis idoneis jam nunc in Romanæ militiæ auxiliares accipere. Venirent modo quam primum, et ipse quidem ductor sibi eximie destinatam magni ducis dignitatem cum affinitate splendida, nuptiis neptis propriæ Mariæ Asanis filiæ, iniret, milites vero ipsius ad spem certam magnorum, quibus nulla mora numerandis intercederet, stipendiorum accurrerent, cæteraque omnis generis operæ bello fortiter navatæ haud se desideraturos præmia scirent. Hæc tam pellacia tam prolixe pollicebatur imperator, quoniam, uti diximus, nullam fiduciæ partem in Romano collocare poterat exercitu, quod qui ex eo reliqui superis cladibus superfuerant, mari trajecto e continenti Asiæ in Occiduam omnium inopes delati, passim profugi adeo viluerant dejectis ignave animis, ut, si victum miserum vel infima servitute paciscerentur, **396** præclare secum agi crederent.

13. *De Michaele despota, ut suspectus redditus sit comprehensus.*

Qua ex causa et Michael despota in defectionis meditatæ suspicionem veniens est periclitatus. Cum enim illum imperator crebris nuntiis ursisset ut delectu in suis terris habito sibi præsto cum copiis adesset, dux a se Nicæam mittendus, et ipse multis litteris quoquoversus scriptis suos nequidquam vocasset ad signa subditos (quippe hi periculum talis militiæ reputantes fracti animis ignave cunctabantur obsequi), hos, de quibus dixi nuper, imperatoris milites nunc in sua ditione fugitivos explorare aggressus, postquam in eam de qua significavi humilitatem consternatos reperit,

Digitized by Google

κρυφηδὸν λαμβάνων καὶ μέρει διδοὺς πρὸς ἐκείνους. Ἦν δ' ὁ ὅρκος βασιλεῖ πρέπων, οἶμαι, καὶ μόνῳ· εἶναι γὰρ τῶν ἐχθρῶν ἐχθροὶ καὶ τῶν φίλων φίλοι τοῦ τέως δεσπότου ἐπώμνυον. Ὁ δὴ προσαγγελθὲν, βασιλεὺς καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πλεῖστα συνηθροικώς, συνοικοῦντος καὶ τῇ τοῦ Τερτερῆ θυγατρὶ, λιπαρῶς ὑπώπτευε κατ' αὐτοῦ ἀπιστίας μελέτημα, καὶ τὸ γεγονὸς εἰς κρίσιν ἐτίθει, καὶ τὸν προσαγγελλόμενον κατεδίκαζεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μικρὸν ὕστερον καὶ ῥηθήσεται· τότε δὲ βασιλεὺς τοιαύτας ἐδίδου τὰς πίστεις τῷ Ῥοντζερίῳ. Ὁ δὲ λαβὼν τὰ γράμματα, ὡς ἂν καὶ μέγας τις δόξοι, σὺν ὄσους ἀνὰ χεῖρας καὶ μόνους εἶχε τοσούτους καὶ ἄγειν ἠβούλετο, ἀλλὰ προσφιλοτιμούμενος καὶ ἄλλους συνῆγε, ταῖς ἀπὸ βασιλέως ἐλπίσιν ἀναπτερῶν, ὥστε μηδ' ἔχειν αὐτὸ ἀρκεῖς ναῦς συνεκφέρειν τὸ στρατολόγημα, μηδέ γε χρήματα τόσα ὥστε καὶ προκαταρκτικὰ διδόναι ἐπὶ βασιλεῖ ἐχεγγύῳ τὰ πλεῖστα παρέξοντι. Διά τοι ταῦτα καὶ Γενουΐταις προσσχὼν ἐπὶ πίστεσιν ἐκιχρᾶτο [P. 276] ταῖς βασιλέως ὡσεὶ χιλιάδας εἴκοσι νομι-

σμάτων, τὰ μὲν καὶ λαμβάνων, τὰ δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν νηῶν χρείαν ἐκείνων εἰς τὴν τοῦ λαοῦ διαπώλησιν προσδεχόμενος. Γαμηλιῶνος μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, τῇ Κωνσταντίνου ἐφίστανται. Καὶ βασιλεὺς τοσοῦτον λαὸν παρ' ἐλπίδα δεξάμενος, ὅμως τῇ τῆς συμμαχίας ἐλπίδι ἀναθαῤῥῶν τοὺς λογισμοὺς κραταιότερον ἵστη καὶ ἀμφοτέραις ἐξήντλει σφίσι τὰ χρήματα, καὶ θησαυροὺς πάντας οὓς ἀνεπίμπλων οἱ πανταχόθεν δασμοὶ, ἐπισχεθέντων πάλαι καὶ αὐτῶν ῥογῶν καὶ προσοδίων τοῖς ἐν ἀνακτόρων δουλεύουσιν, ἃ δὴ καὶ βασιλεῖς ἐξ ἀρχαίου εἰς μισθοὺς ἐτίθουν ἀναγκαίους τοῖς ὑπηρετουμένοις, ἐκείνοις ἐξεκενοῦντο. Ἀλλὰ τὸν μὲν Ῥοντζέριον εἰς μέγα τιμήσας δοῦκα, καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ καὶ ἰδίοις μεγαλύναις ὀνόμασι, γαμβρὸν κατὰ τὰς ὁμολογίας καθίστη. Ἦν δὲ ἄρα καὶ τοῖς ἐπιστᾶσι πολλῶν φιλοτιμιῶν ἀπολαύειν δεικνύειν τὴν χρῆσιν, ὡς ἂν μὴ ἐν κενοῖς ἐπιστῆναι δόξωσιν. Ἐτάχθησαν οὖν ἐς Κύζικον ἀπελθεῖν· πρὸς γὰρ τὸ ἔχον τὸν φθόνον ἕρπειν, μᾶλλον δὲ τὴν ἐπίθεσιν ὡς οἷόν τε διενόουν, κἀκεῖ πολύ τι συναχθὲν

occasionem non putavit prætermittendam eos sibi ad quidvis obnoxios reddendi. Ergo negotio eis dato socios ad se clam cogendi, congregatos ex illis circiter centum arcano alloquens induxit ad sibi fidem sacramento in hoc obstringendam, ut hostes hostium suorum, amici amicorum, sine ullo respectu aut discrimine, deinceps forent, se quoque ipsum vicissim protegendi eos promissis juratis obligans. Hoc etsi secreto actum a despota ubi fido ad se delatum indicio rescivit imperator, contulit eodem aliunde comperta signa plurima infidi animi ac rebellionem machinantis, quibus magnum ad verisimilitudinem colorem addebat, quod idem despota conjugem haberet filiam Terteris, ex genere utique infenso Romanæ rei. Quare antequam defectio erumperet, mature prævertendum arbitratus, dicam Michaeli cogitatæ perduellionis impingit, compulsumque obire vadimonium causa rite cognita damnavit. Sed hoc contigit paulo post et in loco referetur, nunc eo prælibatum quo indicetur et hanc mente versatam imperatori curam, quando illum a Rontzerio missi convenere, promptiorem reddidisse ipsum ad adeo prolixe admittenda liberaliterque remuneranda exteri ducis obsequia. Porro istis Augusti litteris Rontzerius acceptis, curam ingressus existimationis tuendæ tantæ quantam de ipso præcepisse præ se ferebat imperator, non eos solum quos ad manum habebat ducere ad eum milites **397** voluit, sed alios præterea evocavit promissis magnis, quorum videlicet solutionem imperatori delegaret. Convenerunt ad spem ostensam imperialis gazæ largiter mox participandæ Latini tanto numero, ut nec naves quæ illos caperent nec pecuniam Rontzerius haberet, quæ sufficeret ad singulos vel exigua, quæ vegetaret alacritatem nomina dantium, erogatiuncula saltem aspergendos. Quare appulsus ad Genuenses, illisque glorianter ostentandis imperato-

ris diplomatibus fidem in mutuando nactus, viginti circiter millium aureorum cum illis debitum contraxit, quæ se ille Constantinopoli soluturum pecunia sibi statim ab Augusto repræsentanda pollicitus est. Cæterum non totam eam summam numerato accepit : pars enim in naulum est imputata suppeditatarum a Genuensibus navium, quot opus fuere novis Rontzerii delectibus transportandis. Sic igitur Septembri, ut dictum est, mense Rontzerius cum classe Constantinopolim appellit, quando imperator tanto præter spem auctus exercitu, et ingens in posterum peregrinæ militiæ operæ pretium exspectans, firmato a trepidatione priori animo largissime muneratus est hospites, et utraque pecuniam effundens manu, thesauros, quos undecunque corrasa vectigalia compleverant (quorum jam pars nulla distrahebatur in auctoramenta veterum militum et stipendia palatinorum ex longo decreta ministrorum, omnibus his nuper, uti dixi, abrogatis), in horum sinus exinanivit. Ac Rontzerium quidem promisso insiguivit ducis magni titulo, familiares quoque ejus illustribus aliis nominibus honorans. Denique quod erat etiam pollicitus, affinitate sibi eumdem admovit intima, nuptiis cum eo neptis suæ Mariæ celebratis. Quo toto tempore tanta exstitit in hos omnes exteros Andronici munificentia, ut cuivis eorum ad statim accipiendum ab Augusto donum quantumlibet alio non esset opus quam istius ei desiderium **398** significare. Neque enim ipsorum quemquam vacuis a se abire manibus aut voti non compotem sinebat. Ita bene curatis ornatisque Latinis auxiliaribus expeditio indicta Cyzicum versus est. Cujus consilii hæc erat ratio. Confluxerant Cyzicum, ut dictum est, ex tota circum continenti quotquot effugere Romani potuerant barbaros, opesque suas in illud asylum undecunque contulerant. Quæ res cum latere prædatores Per-

Digitized by Google

πλῆθος, καὶ χρήμασι καὶ σώμασιν ἱκανούμενον, ἐφέλκειν τοὺς Πέρσας ἀνάγκη, οἷς καὶ δεῖν διὰ ταῦτα κατακεκλεισμένοις συμμαχίας ὤφοντο.

ιδ'. *Μάχη Κατελάνων καὶ Γενουϊτῶν, καὶ φόνος τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου.*

[P 277] Ὡς γοῦν ἐξηρτύοντο καὶ ἤδη πρὸς ἔξοδοις ἦσαν, ἐπισυνίστανται Γενουῖται οἱ κατὰ πόλιν τέως ζητοῦντες τὸ χρέος· βασιλέα γὰρ ἀπαιτεῖν ἑτέροις δανείσαντας οὐκ ὤφοντο δεῖν. Οἱ δὲ τὰ τοῦ χρέους βάρη προσανετίθουν τῷ βασιλεῖ ὡς αὐτοῦ γε χρησάμενοι ἕνεκα. Καὶ βασιλεὺς τέως οὐκ ἀνεχόμενος, ἀλλ' οὖν πρὸς τὸ ἀποδιδόναι κατένευε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ φιλονεικίαν πᾶσαν ὑποτεμνόμενος ἔπεμπε τὸν Μουζάλωνα Στέφανον, μέγαν δρουγγάριον τοῦ πλωΐμου ὄντα, καταστελοῦντα τὸν θόρυβον. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἐδέησε τοῦ ταῦτα ποιεῖν ὥστε καὶ κατεκόπη σπάθαις αὐτῷ γε ἵππῳ. Καὶ ἔρις ἐντεῦθεν μεγάλη μεταξὺ σφῶν ὠροθύνετο, τῶν μὲν ξενικῶν τὴν τοῦ Κοσμιδίου καταλαβόντων μονήν, κἀκείνη ὡς ὁρμητήριῳ χρωμένων, Γενουϊτῶν δὲ αὐτόθεν κατ' αἰγιαλοὺς βούτζοις καὶ τάρπαις καὶ σανίσιν ἀσφαλισθέντων κύκλῳ, κἀντεῦθεν ὡς ἀπὸ τείχους βαλλόντων τε καὶ βαλλομένων, ὡς καὶ πολλοὺς πεσεῖν ἀμφοτέρωθεν. Μόλις τὸν θόρυβον βασιλέως καταστορέσαντος, ἐπὶ Κυζίκου εἰς παρασκευασίαν ἀπέπλεον. Ἐκεῖσε δ' ἐπιστάντες πόλλ' ἄττα τῶν χαλεπῶν κατεπράττοντο, ἐντὸς τοῦ τείχους καθήμενοι, χρήματα ἐκλέγοντες, βίους ἁρπάζοντες, γυναιξὶν ἀνθρώπων ἐπιχειροῦντες, καὶ τῶν ἐποίκων ὅσα καὶ ὠνητῶν κατακυριεύοντες δούλων. Τέως ὁ μὲν Φαρέντα Τζιμῆς, αἰσχυνθεὶς οἷον τὰ δρώμενα, καὶ πολλάκις ἐλέγξας οἷων μὲν ἀπήλαυσαν βασιλέως, οἷα δὲ πράττουσι, καὶ μὴ πείσας βαρβάρους ὄντας, καὶ αὐτοῦ κατεξανισταμένου τοῦ ἄγοντος ἀπαίρειν ἔγνω. Ὅθεν καὶ συσκευασάμενος ἅμα ναυσὶν ἰδίαις καὶ οἰκείῳ λαῷ ἐπ' οἴκου πορεύεται. Ἐκεῖνοι δὲ καὶ ἔτι τῷ κατὰ Κύζικον προσκαθήμενοι τείχει καὶ ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐντρυφῶντες ἀτασθαλίαις, ὅπη καὶ λήξειαν τοιαῦτα πράττοντες, ἦν οὐδεὶς ἀγνοῶν· Ῥωμαίους γὰρ

sas non posset, verisimiliter exspectabatur eo cunctos ipsos impetum versuros : nam avari habentibus inhiant, et in loca congestis opulenta gazis cupida solet rapacitas incitari. Urbi ergo Cyzicenæ plenæ tunc et divitiis et hominibus, ideoque vel jam obsessæ vel mox obsidendæ a barbaris, mitti suppetias novos hosce socios placuit.

14. *Pugna Catelanorum et Genuensium, et cædes magni drungarii.*

His autem pransis paratis in procinctu ad hoc iter, ac urbe jam egredientibus, ecce superveniunt qui in urbe erant e Genua creditores Rontzerii, quos dixi; et hoc exeunte brevem occasionem rati repetendi debiti, dum intra Constantinopolim is adhuc esset, cum sollicitudine ac tumultu circumsistunt hominem, solvi statim quod debebat flagitantes. Cum eos ad imperatorem remitteret Rontzerius, allegans imperatoris fide pecuniam acceptam, in ejus obsequia impensam, et numerare ipsum paratum (adirent modo, statim cumulate laturi quod poscerent), illi hæc effugia rati esse debitoris infidi, ab eo se repetere dixere cui dedissent, cum imperatore sibi nihil esse negotii; inter quæ ardescente jurgio, ventum ad manum est. Imperator raptim admonitus expedivit confestim opportuna rixæ dirimendæ; seque professus, licet id ante renuisset, summæ a Genuensibus repetitæ debitorem, eos ultro ad satis accipiendum quod vellent evocavit ad se, misso ad id turbasque componendas Stephano Muzalone magno drungario rei navalis. At is tantum abfuit a nimis jam adulta seditione compescenda, ut ipse cum quo vehebatur equo concisus in frusta fuerit ensibus jam cominus dimicantium irrevocabiliterque commissorum. Hinc jam inflammata contentio in prælium utrinque infestissimum **399** efferbuit, peregrinis quidem militibus obvium Cosmidii monasterium occupantibus, eoque utentibus pro arce, ex qua erumperent, quo se reciperent; Genuensibus autem illic, ubi forte sunt reperti per littoralem oram, vallo contra et aggere sese munire satagentibus, certatimque ad id comportantibus dolia, scuta prælonga et tabulas, quibus externe commissis intusque arena congesta roboratis castra velut sua circum obvallarent, ut tum isto quasi muro extemporaneo tela hostium in objecta materia ictum perdentia frustrarentur, tum ex eo superne vicissim jacularentur. Quo diu strenue infesteque factitato, cadere utrinque plurimos contigit, quoad tandem exauditis sine fine iteratis ab imperatore mandatis sedatus aliquando tumultus est, ac pace facta Rontzerianæ cum suo duce copiæ conscensis navibus hibernatum Cyzicum iverunt. Cyzici ubi fuere, admissi intra munitiones multa miseris illic degentibus gravia nec mitiora hostilibus fecerunt, pecunias extorquentes, annonam diripientes, uxores civium violare conantes, uno verbo, collectis isthic Romanis velut emptis mancipiis superbissimo dominatu abutentes, tam intoleranda quidem licentia, ut Pharenda Tzimes pudenda injuriarum indignitate commotus, cum petulantiam intolerandam frustra Rontzerianos increpando ac beneficia meritaque in eos imperatoris commemorando reprimere sæpe nequidquam tentasset, barbaris, duce ipsis proprio assentiente, monita irridentibus, otiosus esse testis immanium scelerum non sustinuerit, sed suas vasa colligere copias jussas, suis impositas navibus domum reduxerit. Quo liberius deinde Rontzeriani tyrannidem intra Cyzici muros sine interpellatione diram exercuerunt, rapacitati, ingluviei, libidinibus ad satietatem indulgentes; nec obscure id ferentes, sed famam quoquoversus de his ipsorum flagitiis ditatam securissime contemnentes, frustra ringenti-

Digitized by Google

πανταχόθεν τὰ δεινὰ περιέστη, καὶ διεφώνουν πάσχοντες.

ιε'. *Περὶ τοῦ κατὰ τὴν Μαγνησίαν τεραστικοῦ θαύματος.*

Ἐμοὶ δὲ λοιπὸν καί τι τῶν θαυμαστῶν καθ' ἡμᾶς τελεσθὲν ἐξειπεῖν, φοβερὸν μὲν εἰπεῖν, [P 278] ἄπιστον δ' ἀκοῦσαι, ᾧ δὴ καὶ αὐτὸς διηπίστησα ἂν, κἂν δι' αὐτὸ καὶ παρέλιπον, εἰ μή γε πολλοὶ μὲν οἱ εἰπόντες καὶ ἀξιόπιστοι, δεῖγμα δὲ προνοίας ἔχει Θεοῦ καὶ τῆς περὶ τὸ ἀνθρώπινον ἔτι γένος κηδεμονίας, κἂν ἄλλως βαθέως καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐνεργῶνται τὰ θεῖα βουλήματα, καὶ ἅμα καὶ βασιλέως χρηστοῦ δόξαντος δόξαν, Θεοῦ κρίνοντος πάντως μετὰ τῶν ἐπιτετηδευμένων, καὶ ἐφ' οἷς καὶ μόνοις ἐπιτηδεύουσι, τὸ τῶν ἀνθρώπων σφάλμα ἢ καὶ κατόρθωμα. Ἤδη μὲν οὖν φθάσαντες ἐδηλώσαμεν πῶς Μαγνησίας τῆς κατὰ Ἕρμον βασιλεὺς ἀπαίρει. Ταύτης μὲν προέστησαν ἕτεροι βασιλέως ἀπηρκότος ἐκεῖθεν, ἦν δὲ καὶ ὁ ἐπὶ τραπέζης Φιλανθρωπηνός, ἀνὴρ εὐγενείᾳ καὶ γήρᾳ συνέσει τε καὶ ἐμπειρίαις στρατηγικοῖς ἐς ἅπαν κοσμούμενος. Ὡς γοῦν τὸ πόλισμα καστροφύλακι ἐπετέτραπτο καὶ ἤδη ἐν φυλακαῖς ἐκεῖνος διαγρυπνῶν ἦν ὀψὲ τῶν νυκτῶν, πολλάκις ἡμμένην λαμπάδα καὶ περιερχομένην τὸ πόλισμα καθεώρα. Τοῦτο δὴς καὶ τρὶς γεγονὸς ἐννοίας ἐπῆγε τὸν καστροφύλακα. Ὁ δὴ καὶ τοῖς προέχουσι κατὰ τὸ εἰκὸς κοινωσάμενος κἀκείνους εἰς τὴν ὁμοίαν ἐνῆγεν ἔκπληξιν. Τέως μαθεῖν ἠβούλοντο τί ἂν καὶ εἴη τοῦτο. Καὶ πέμποντες μὲν καὶ ἄλλοι κατασκοπήσοντες, οὐδὲν δὲ πλέον τοῦ πραττομένου ἐκείνοις ἀπεκαλύπτετο. Σὺν πολλοῖς δὲ τοῖς ἄλλοις ἀπέρχεται καὶ ὁ τοῦ καστροφύλακος ἀδελφὸς, ὃν καὶ ἐκκεκωφευμένον ἐκ γενετῆς οἱ πάντες ἤδεσαν. Καὶ τοῖς μὲν τοῦ συνήθους πλέον οὐκ ἦν μανθάνειν, τῷ δὲ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο καὶ ἀπόῤῥητον θέαμα ἐκκαλύπτεται. Καὶ ἡ πίστις προσετέθη τῷ κατ' αὐτὸν θαύματι· ὁ γὰρ λαλῶν ἐξ ἐννεοῦ καὶ κωφοῦ πιστόν [P. 279] τε καὶ ἀναντίῤῥητον ὅ τι ἂν εἴποι καθίστα. Βλέπει οὖν ἐκεῖνος προσμένων οὐ λαμπάδα ἡμμένην, ἀλλ' ἄνδρα βασιλικῶς ἐσταλμένον, τὰς μὲν αὐτῶν φυλακὰς οἷον ἐξουθενοῦντα, αὐτὸν δὲ τὴν τῆς φυλακῆς ἐπιτροπὴν ἔχειν λέγοντα. Καὶ ἅμα εἰπόντα ὡς πρὸς ἀκούοντα λέγειν· καὶ γὰρ ὁ κωφὸς ἤκουε παραυτίκα. Προστάσσειν δὲ τὴν φωνὴν μεγάλῃ φωνῇ τοῖς φύλαξιν ἐπαγγέλλειν ἐγρηγορότας ὡς ἔνι μάλιστα τῆς σωτηρίας ἐπιμελεῖσθαι. Καὶ θαῦμα παραυ-

bus et hoc malorum **400** auctario tam sævo extrema jam consternatione extabescentibus deploratissimis Romanis.

15. *De miro apud Magnesiam prodigio.*

Sed mihi diu pertæso narrationum infaustarum, offertur ecce opportune commemoratio auspicatior miri apud nos visi prodigii. Quod dicam, ita terribile dictu est, ita incredibile auditu, ut nec ipsi diu mihi fidem fecerit, et omissurus ut rem inverisimilem fuerim, nisi constans affirmatio et plurimorum et idoneorum testium tandem religionem incussisset inofficiosa premendi oblivione facti, in quo et argumentum exstat clarum divini Numinis in res humanas providentiæ, in nos protectionis, utcunque inscrutabilibus de causis ejus in nos eosdem flagella desæviant, denique in quo cernitur illustri vindicata documento fama et sanctitas dominati nobis olim cum clementiæ laude principis, circa quem libere hominibus varia opinatis et locutis, videtur Deus, cui sunt uni optime cunctorum bona pariter et prava opera perspecta, cum fuisse sibi probatum illustri voluisse testimonio monstrare. Jam antea narravimus ut e Magnesia ad Hermum sita Michael imperator junior recesserit. Post ejus discessum istius munitæ civitatis custodiæ præfuerunt alii, quos inter fuit et mensæ præpositus Philanthropenus, vir nobilitate, senectute, prudentia et bellicorum eventuum experimentis summe commendatus. Cum huic igitur custodi ac præsidiariæ duci militiæ credita illa civitas esset, eaque ille cura fungeretur intempesta excubans nocte ac vigilias militum explorans, videt ecce plus vice simplici accensam lampadem circumeuntem muros urbis. Re semel iterumque ut fortuita vel aberrantibus illudente oculis neglecta, postquam eadem jam se tertio conspicue ostentat, **401** haud ratus contemnendam advocatis ductoribus ordinum primariis indigitat, eosque in parem secum admirationem manifeste cernentes inducit. Placet cunctis dare operam ut hoc quid sit addiscant. Mittuntur ab his qui cominus accedentes ad id lumen propius explorent ac comperta referant. Isti nihil plus admovendo se prope quam procul intuendo detegebant, solam et ipsi lampadem videntes, quoad cum multis eo missus accurrit frater custodis arcis, quem mutum et surdum ex ventre matris omnes norant. Atque hujus comitibus nihil supra prius missos conspicari contigit : uni muto illi, mysteriorum quasi valvis reseratis, novum est spectaculum oblatum, et fides viso per miraculum in epopta manifestum constitit : quis enim muto loquenti credere quod affirmabat cunctaretur ? [Hic igitur e vicino attentus permanens clare videt non lampadem ardentem, sed virum imperatoris ornatum insignibus, qui præ se ferens diffidere se custodum castri excubiis ut insufficientibus et languide remissis, sese aiebat ipsum urbis sibi tuendæ curam assumere. Quæ loquens audiebatur a prius surdo ; eidemque hactenus etiam muto imperabat ut loqueretur, et quidem voce contenta, admonens præsidiarios excubitores etiam atque etiam vigilias intendere, acriterque prospicere saluti periclitantis civitatis. Et ecce miraculum miraculo additum : qui enim modo primum audierat sibi præcipientem, nunc etiam, dum jussis obtemperat, semper antehac mutus incipit loqui, clareque præsidiariis cum a se visa tum ipsis mandata pronuntiat, fidem facile prodigii pignore idoneo impetrans. Nemini

Digitized by Google

τίκα ἐπηκολούθει τῷ θαύματι· ὁ γὰρ ἀκούων ἐφ' ὅ τι πράξοι ἤδη καὶ φωνῶν ἠκούετο, καὶ ἔδειξεν ἐκεῖνος λαλῶν τε λόγους πιστούς. Προσπαίει δὲ πᾶσιν, ὅπερ καὶ ἀληθὲς ἦν, ἡ τοῦ βασιλέως ἐκείνου τοῦ ἐλεήμονος Ἰωάννου, καθὼς ἂν ὁ Λυδὸς εἴποι, ἐπιστασία, ἐν ᾗ παρὰ Θεοῦ φυλάττεσθαι ἐπιστεύοντο.

ις'. *Περὶ τοῦ κατὰ τὰς Σάρδεις τῶν ἡμετέρων ἐκ περιουσίας ἀνδραγαθήματος.*

Ἦν μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ λίαν δεινά, τῶν μὲν ἐκτὸς πόλεως οὐδὲν ὑποστάντων τὴν τῶν Περσῶν ἀνυπόστατον ῥώμην, καὶ διὰ τοῦτο τῶν μὲν φονευομένων, τῶν δ' ἀπανισταμένων, τῶν μὲν εἰς πόλεις καὶ φρούρια, τῶν δ' εἰς νήσους, ἄλλων δὲ καὶ εἰς τὰ κατ' ἀντιπεραίαν ἀσφαλῆ, ὅπου ἂν καὶ σωθεῖεν, βλεπόντων καὶ ὁρμώντων, τῶν δ' ἐντὸς καὶ λίαν ἐνδεῶς ἐχόντων τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν τῶν ἐξωτερικῶν ἐξαπώλειαν. Βασιλεὺς μὲν οὖν διὰ ταῦτα ὡς οἷόν τ' ἦν ἀντιπαλαμώμενος πρὸς τὰς τῶν δεινῶν ἐπιῤῥοίας, Ἀλανῶν μὲν ἐκείνων καὶ τῶν ἰδίων ἀπεγνωκὼς, ἐπὶ σαθροῖς δὲ σαλεύων τοῖς ξενικοῖς, πέμπει καὶ πρὸς Καζάνην τὸν τῶν ἀνατολικῶν Το-

A

B

porro his præsentium dubium fuit, id quod reipsa verum erat, quin per ista declararetur Joannem illum olim imperatorem, cognomento Batatzam, optimum principem et eleemosynarium a largitionibus in **402** pauperes crebris et magnis merito nominatum, suæ peculiari curæ ac protectioni (quam ἐπιστασίαν Lydus diceret) commissam a Deo custodisse ac sedulo defensasse Magnesiam civitatem.

16. *De re bene per solertiam a nostris apud Sardates gesta.*

Erant porro per hæc tempora res nostræ Constantinopoli degentium in summis angustiis. Nam qui extra urbem in Asiæ continenti domicilium habebant, plane conscii ac multis miserrimisque experimentis quotidianarum cædium, quibus passim sterni contribules suos a Persis videbant, manifesto persuasi nullam sibi vim esse ad obsistendum iis barbaris, partim in urbes aut arces confugiebant, partim salutem in insulis quærebant, partim quam poterant longissime se a periculo removentes in abditis adversæ continentis locis securum effugium trepide captabant. Ipsius autem magnæ urbis incolæ magna intus rerum ad victum necessariarum penuria urgebamur ob vastatas circum desolatasque regiones, unde ad nos solebat annona conferri. Ad hæc emendanda quantum poterat cura consilioque incumbens imperator, cum nullam jam spem haberet in Romanis copiis, extera vero auxiliari militia proterva sævaque eademque haud satis fida uteretur, unde nec acquiescere animo posset, vertit cogitationem ad certius auxilium a Cazane Tocharorum Orientalium supremo principe (Canin ipsi vocant) Romano imperio conciliandum. Mittit ergo ad hunc qui fœderis secum conditionem nuptiali necessitudine firmandi offerant, orentque ut qua valebat

χάρων, ὡς αὐτοὶ φαῖεν ἂν, Κάνιν, καὶ γαμικὰς ἐπιμιξίας προτείνει, καὶ ἐπαμύνειν προσαξιοῖ τοῖς τῶν Ῥωμαίων [P 280] ἐσχάτως ἔχουσι πράγμασιν. Ὁ δὲ καὶ τὴν ἀξίωσιν δέχεται, καὶ τὸ κῆδος (ἐπὶ γὰρ φυσικῇ θυγατρὶ, ἧς αὐτὸς βασιλεὺς πατὴρ ἐνομίζετο, συνεφώνει) προσαπεδέχετο, καὶ ὑποσχέσεις ἀσφαλῶς ἐδίδου μετελεύσεσθαι τοὺς ἀλάστορας. Τοῦτο φημισθὲν, ὡς εἰκὸς, τοῖς μὲν λοιποῖς ἄλλως ᾠκονομεῖτο ἡ περὶ τὰς συστολὰς σπουδὴ, κἂν ἠφρόντιστουν τὸ τέως· ἐνὶ δὲ τούτων τῷ Ἀλαΐδι τὰ κατὰ τὴν Λυδίαν καταδραμόντι, ὥστε καὶ λείαν Μυσῶν, οὐ Λυδῶν φανῆναι τάχει, κατασεισθέντι τῇ φήμῃ τοὺς λογισμοὺς ἔδοξε προνοεῖν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἰδίοις τῶν ἐκ φυλακῆς συμφερόντων. Ἀμέλει τοι καὶ τοῖς κατὰ τὸ τῶν Σάρδεων φρούριον ὀχυρὸν ἄλλως ὂν ὡς παλαιᾶς ἀκρόπολιν πόλεως, καθ' ἓν ἄβατον μέρος καὶ τὸ λοιπὸν ἀπόκρημνον, διὰ τὴν παρ' ἐκείνων ἐγκεκλεισμένην ἐπίθεσιν πέμπων ἐπὶ ῥητοῖς ὁμολογίαις συνέπραττεν, ἐφ' ᾧ τοῦ φρουρίου διαμεμερισμένου μακρῷ τινι τείχει καὶ ἀσφαλεῖ ἥμισυ μὲν ἐκείνους, ἥμισυ δ' αὐτοὺς ἔχειν, κἀντεῦθεν δεσμοῖς

C

D

auctoritate in duces barbaros Romanam ditionem crudelissime vastantes, eis ut ab injuriis desistant imperet, ac ni faciant, ulturum se minetur, sicque succurrere dignetur extreme laborantibus ac pene jam perditis Romanis rebus. Talia Cazanes audiens haud aspernatus affinitatem est; oblatasque puellæ, quæ proles naturalis Andronici Augusti putabatur, admittens nuptias, ample ac solemniter promisit sese coerciturum, et ni parerent, armis repressurum iniquos grassatores. **403** Hac apud barbaros per Romaniam impune latrocinantium duces late Cazanis, cujus potentiam norant, comminatione vulgata moti omnes sunt, si minus ad continendam, saltem ad moderandam timidiusque deinceps exercendam sævitiam. Nam a plerisque ipsorum parum istas minas curantibus, simulatione tenus sola nec ea longa, delatum edicto Canis est absisti a Romanorum infestatione jubentis. Unius inter istos Alaïdis paulo forte minus contumacem audaciam hæc denuntiatio concussit. Is tunc Lydiam incursans, quasi verteret vetus proverbium, Mysorum e Lydis congerebat prædas. Quod dum agit, novi Cazanis cum imperatore fœderis fama improviso ictus, in quamdam suæ ac suorum securitati consulendi sollicitudinem ingressus, hanc prædæ, quam ingentem paraverat et cui potissimum timebat, in tuto collocandæ rationem excogitavit. Est ejus metropolis provinciæ antiqua urbs Sardes, in qua situ validam et olim munitam arcem tunc adhuc nostrorum quidam obtinebant, ab una parte inaccessam objectu impenetrabilium molium, ex altero latere immanibus præcipitiis defensam; cujus ideo etiam a paucis et prodire non audentibus insessæ barbari licet numero pollentes expugnationem desperassent. Hujus Alais præsidiarios colloquio tentavit, rogans ut quoniam

Digitized by Google

ὁμονοίας συνδεῖσθαι, καὶ ἀνέδην ἐξιόντας ἐκείνους μὲν τοῖς ἰδίοις ἔργοις προσανέχειν ἐξ ὧν τραφήσονται, αὐτοὺς δὲ τὰ οἰκεῖα πάντως ποιεῖν, αὐτῶν μὲν, ὡς εἰκὸς, ἀπέχοντας, ἄλλοις δ' ἐπιτιθεμένους ἐξ ὧν κερδανοῦσι τὸν οἰκεῖον τρόπον καὶ λῃστρικόν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοιαῦτ' ἠξίουν, καὶ λιπαρῶς, ἀντεῖχοντο τοῦ φρουρίου· τοῖς δὲ τὸ μὲν ἀνθίστασθαι μάταιον ἐνομίζετο, τὸ δ' εὐπειθεῖν, εἰ καὶ μὴ σφίσιν αὐτοῖς ἀσφαλὲς διὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν γειτνίασιν (οὐδὲ γὰρ ἦν ἀρνειοῖς καὶ λύκοις κοινὰ ταμέσθαι τὰ ὅρκια), ὅμως διὰ τὴν ἐφεστῶσαν ἀνάγκην καὶ τοῦ ὑδρεύεσθαί τε καὶ κατασπείρειν ἕνεκα ἀνεκτὸν ἐδόκει, καὶ συγκατέβαινον. Καὶ δὴ πολλούς τινας τῶν Περσῶν ὑποδέχονται (σωροὺς δὲ χρημάτων αὐτῶν, ὡς εἰκὸς, σὺν αὐτοῖς εἶδέ τις ἄν), παρὰ τοσοῦτον οὐ συνοικοῦντες τοῖς εἰσαχθεῖσι παρ' ὅσον τὸ μεταξὺ τεῖχος σφᾶς ἀπ' ἀλλήλων διεῖργε. Κατά τινα δὲ πυλίδα καὶ συμμετεῖχον ἀλλήλοις ἔνιοι, ὡς ἐλέγετο. Ταῦτα γοῦν ἦσαν ἐπὶ χρόνον, καὶ ἀνακωχὴν τῶν κακῶν κατὰ τὸ φρούριον εἶχον. Ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν τῆς φήμης τῶν Τοχάρων κατ' ὀλίγον ἠσθένουν καὶ ἤδη Θάρρος εἶχον ἐκεῖνοι καὶ τῶν φόβων ἑαυτοὺς ἀνελάμβανον, οἱ τέως ἱκέται ἑαυτῶν γίνονται καὶ τῶν πρότερον ἀναμιμνήσκονται καὶ ἐπιχειρεῖν τοῖς γειτονοῦσι βουλεύονται. Ἦν δὲ ἄρα τὸ σόφισμα καθ' αὐτῶν· ἐξ ἴσου γὰρ καὶ Ῥωμαῖοι ἀντεπιβουλεύειν ἐκείνοις ἔχοντες πρὸς τοῦτο καὶ διυπίζοντο παρ' ἐκείνων, [P 281] τὸ φθῆναι πρᾶξαι παρὰ τὸ παθεῖν κερδαλεώτερον ἡγησάμενοι. Καὶ δὴ προλαβόντες τὴν ἐπιβουλὴν πέμπουσι πρὸς τὸν τηνικάδε τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων ἄρχοντα πριμικήριον ἐξ ἀξιώματος τῆς αὐλῆς. Καὶ νυκτὸς ἐκεῖνος λαὸν ἱκανὸν ἐξετοιμασάμενος προσβάλλει τῷ φρουρίῳ, καὶ ἐμφανὴς ἦν τοῖς μὲν προσδοκώμενος, τοῖς δ' ἀπροσδόκητος. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἀσμένως δέχονται τοῦτον, τοῖς δ' ἐφίσταται κοιμωμένοις δεινὸς ὄνειρος, καὶ ἐντεῦθεν διατεθείκει σφᾶς τὰ παγχάλεπα.

ιζ'. *Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ εἰς τὴν πόλιν ἐπανελεύσεως.*

Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς Μιχαὴλ ῥαΐσας τῆς νόσου ἔτι μὲν παρὰ ταῖς Πηγαῖς ἦν, καὶ τῷ μεγάλῳ δουκὶ προσελθόντι ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Κύζικον τῶν ἀμφ'

perampla et bifariam divisa munitio erat, partem unam, quod tuto possent facere, sibi concederent. Nam præterquam id sine suo ullo damno facturos fide illis cavere sanctissima spondebat, etiam contra perjurium, si quod suspectarent, certum haberent præsidium muri firmissimi, quo duæ, de quibus est dictum, arcis unius partes ab invicem discluderentur. Ea nostri audientes haud illi quidem multum fidebant promissis barbarorum : cæterum diuturnæ clausuræ, cujus aliter relaxationem non sperarent, affecti tædio, et rerum inopia ex agri circumsiti longa desolatione necessario secuta graviter pressi, rejiciendam non putarunt qualiscunque conventionis mentionem. Romanis ergo congressum non abnuentibus ad tractandum pressius descenditur. Proponunt quid vellent barbari. Arcis dimidium concedi sibi postulant, ubi res in tuto suas haberent, **404** unde in hostes erumperent, quo se reciperent. Romani reliquam claustro quamlibet valido sibi certissimam servarent, securique inde prodirent ad agriculturam et commercia, eo innoxie reconderent se ac sua, tranquillis circum cunctis beneficio præsentis fœderis et constanti benevolentia novorum sociorum late per regionem dominantium. Etsi non latebat de his arbitrantes nostros homines quam infida vicinia luporum cum agnis esset, quamque suspectæ indutiæ pollicentium convictum indemnem sibi prope degentibus, interim dum in alios ejusdem secum gentis ac generis excurrendi latrocinando, ut solebant, sibi licentiam exciperent, tamen quia, ut indicavi, aquatione et agricultura dudum exclusi vitæ utilium inopia jam extrema laborabant, stultum esse judicarunt non præoptare exitio præsenti quantumlibet ancipites ac duras conditiones turpis etiam lucri. Assentiri se dixerunt. Mox age sane, in rem venitur. Admittuntur in partem Sardensis arcis Persæ non pauci. Hos a Romanis segregabat murus longus, tamen, ut audio, postico uspiam pervius. Stetit hæc aliquandiu societas, quam conglutinaverat hinc quidem egestas urgens, inde autem metus ingruens, neuter, si se remiserint, diuturni magister officii. Ergo cum lapsu temporis formido quam minæ Cazanis Alaidi et ejus comitibus incusserant elanguescere cœpisset, redierunt illi scilicet ad ingenium, et prioris instituti memores secum ipsi statuerunt uti commoditate vicinæ ad spoliandos novos hospites, supina, ut putabant, fiducia incautos, in quo sua illos opinio fallebat, unde in caput auctorum fraus perfida recidit. Vigiles enim in sui custodiam præsidiarii Sardenses, ubi versari barbaros in apparatu struendarum ipsis insidiarum et violandi crudeliter hospitii sensere, præoccupare fortiter agendo quam ignave cessando injuriam perpeti utilius arbitrati, clam rogant non longe tunc distantem Romanorum aliquot ducem cohortium, cui ex dignitate palatina **405** primicerius aulæ titulus erat, adesse ipsis ne gravaretur, prævertere proximum insultum perfidorum hospitum necesse habentibus. Ille idonco militum numero secum armato noctu arci Sardensi se admovet. Statim apparuit utri exspectatus parti, utri adveniret improvisus : nam a Romanis gratulanter acceptus, confestim in sopitos irruens barbaros dirum illis somnium portavit, internecione perjuros latrones delens.

17. *De imperatoris Michaelis in urbem reditu.*

At Michael imperator e morbo recreatus adhuc Pegis morabatur; quo cum illum veneraturus et obsequia principi a subdito debita exhibiturus dux magnus e Cyzico venisset, scieus Augustus junior summo suo dolore quantum ille et ejus Itali turbarum modo Cyzici movissent, admittere invisum

Digitized by Google

αὐτὸν κυδοιμοῦ, ἐφ' ᾧπερ κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπονείμαι μὲν τὴν προσκύνησιν, ἀπολαύοι δέ γε τῆς θέας δεσπότου δοῦλος, ἄβατος ἦν ἡ πόλις τὸ παράπαν ἐξ ἐπιτάγματος· τὰ γὰρ ἐξ ὑπογύου πραχθέντα παρ' Ἰταλοῖς κατὰ Κύζικον καὶ λίαν ὠδύνα τὸν βασιλέα ἀνάπυστά οἱ γεγονότα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλίαν ἀπέστραπται. Ἤδη δὲ καὶ τελείας ἐπιβὰς ὑγείας, σύναμα τῇ Αὐγούστῃ [P 282] τῇ ἑαυτοῦ, ἐπεὶ καὶ αὕτη συνῆν ἐκείνῳ κατὰ τὰς Πηγὰς ἁπαντήσασα, διαπεραιοῦται κατὰ δύσιν. Καὶ ἐφ' ἡμέραις τοῖς κατὰ δύσιν χωρίοις ἐναυλισάμενος, ἐπεὶ ἔδει καὶ ἐπανήκειν ἐς πόλιν καὶ ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς ἤπειγε τὴν ἐπιδημίαν, ἡμέρᾳ μὲν εἰκοστῇ τρίτῃ Ἑκατομβαιῶνος μηνὸς καταλαμβάνει τὴν Δρίπειαν, τῇ δ' ἑξῆς ἐξέρχεται μὲν βασιλεύς, συνεξέρχεται δὲ καὶ ἅπαν τὸ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ μοναχοὶ καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἅπαντες συνεξίασιν, οὐδὲ τὸ τῆς πολιτείας ὅσον ἦν ἔκκριτον, ἐκεῖθεν λείποντος. Καὶ τότε κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ βασιλεὺς βασιλεῖ συναντᾷ, καὶ χρόνιος φαίνεται, καὶ ὥσπερ τις τροπαιοῦχος ὑπὸ πολλαῖς ταῖς εὐφημίαις τὴν πόλιν εἰσέρχεται.

ιη'. *Περὶ τῆς καταδρομῆς κατὰ τὸν Αἷμον τοῦ Σφεντισθλάβου.*

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ὀσφεντίσθλαβος τῶν Βουλγάρων, ὡς εἴπῃ τις, βασιλεύς, εἴτε διὰ τὴν ἐκ τοῦ κράλη Σερβίας τῆς ἰδίας ἀδελφῆς διὰ τὸ τοῦ βασιλέως κῆδος παρόρασιν, εἴτε δι' αὐτὴν αὖθις καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ γαμβρὸν τὸν δεσπότην ἐπεσχημένον ἐξ αἰτιῶν ὧν ἐλέχθησαν παρακεκινισμένος, εἴτε καὶ διὰ τὴν τῶν ἡμετέρων δυνάμεων ἐξασθένησιν τῶν βασιλικῶν καταφρονήσας πραγμάτων καὶ οἷον τῆς τύχης τῶν Ῥωμαίων κατεπαρθείς, ἐξ αὐτῆς ὡς εἶχε κατατρέχει τὰ κατὰ τὸν Αἷμον φρούρια. Καὶ πλὴν ὀλίγων τὰ μὲν κατὰ κράτος ἦρει, τὰ δὲ καὶ δι' ὁμολογίας προσήγετο. Προσδόκιμος δ' ἦν καὶ τοῖς λοιποῖς προσβαλεῖν, εὐκολίᾳ καιροῦ βαρβαρικὴν συμμίξας αὐθάδειαν. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ἐπιθήκην καὶ τοῦτο δεξάμενος τῶν δεινῶν, καλὸν ἡγούμενος καὶ σωτήριον τοῖς ἐκεῖ τόποις τοῦ βαρβάρου τὰς ὀργὰς προκαταλαβεῖν, ἐκείνοις μὲν ὡς εἶχε βοήθειαν πέμπειν ἠπείγετο, ὅμως γε μέντοι καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ βασιλέα πρὸς δύσιν ὥρμα, καὶ τέως αὐτόθεν ὑπονοῶν καὶ τὸν κατὰ τὸν Κρουνὸν ἐξάρχοντα τὸν τοῦ Σμίλτζου γαμβρὸν Ἐλτιμηρῆν, ὃς θεῖος μὲν ἦν πρὸς πατρὸς Ὀσφεντισθλάβῳ (τῷ γὰρ Τερτερῇ ὠμαιμόνει), δεσπότου δ' εἶχε παρὰ Βουλγάροις ἀξίαν. Καὶ διὰ ταῦτα τὴν ὁμαιχμίαν βασιλεὺς ἀποκρουόμενος, [P 283] τοῦ μὴ κἀκεῖνον συνεισβαλεῖν Ὀσφεντισθλάβῳ, ἀλλά γε καὶ προσεπαμύνειν Ῥωμαίοις, εἰ δυνατόν, ἐκεῖνον μὲν πέμψας δώροις ἱκανοῖς ἐπειρᾶτο διεκμειλίσσεσθαι, καὶ προνοίαις ἐκ τῆς

ex eo sibi hominem noluit, ideoque clausum omnino cuivis teneri Pegarum oppidum præcepit. Post hæc jam confirmatis plene viribus, una cum sua conjuge Augusta, quæ in occursum ipsi Pegas processerat, in continentem inde Occiduam trajicit; et in villis ejus tractus per dies aliquot diversatus, cum suum differre in urbem reditum, patre Augusto impatienter urgente, diutius nequiret, tertia et vicesima Januarii die pervenit Dripeam. Postridie prodit Constantinopoli imperator senior, prodit et ejus comitatus universus; monachi præterea et ecclesiastici universi simul prodeunt, nec lectissimi quique civium ex urbe defuere. Medio inter urbem et Dripeam spatio Augustorum occursus contigit, iis mutuis significationibus affectus quos inter tam conjunctos post tam longam **406** primum absentiam visentes exsistere par fuit. Hinc Michael, velut tropæa referens quispiam, inter multas acclamationes faustas urbem ingreditur.

18. *De incursione Sphentisthlabi in subjectas Hæmo regiones.*

Inter hæc Sphentisthlabus Bulgarorum, ut quis dixerit, rex, sive in ultionem repudiatæ a crale Serbiæ suæ sororis, Terteris filiæ, adscitæque in ejus locum filiæ imperatoris, sive indigne ferens suum intimum affinem Michaelem despotam, ejusdem nunc germanæ suæ virum, comprehensum et custodiæ traditum ab Augusto fuisse propter eas quas diximus causas, sive despectu afflictæ imperii fortunæ ob nostrarum debilitationem copiarum, in spes ambitiosas elatus armata manu incursavit Romanas arces limiti ad Hæmum impositas, easque, paucis exceptis, aut vi cepit aut conditionibus ad deditionem perpulit. Nec his eum fore contentum apparebat aut temperaturum a tentandis aliis, dum ejus mistam ambitioni barbaricam audaciam tam benigna opportunitas commodissimæ occasionis ad ulterius promovendum invitaret. Imperator isto malorum auctario gravatus, honestum et salutare reputans impetus in loca illa incitatos barbari mature prævertere, quibus eum minari regionibus credebat, festinavit submissis strenue auxiliis firmare. Sed et præterea filium Augustum in Occiduos destinavit tractus. Quæ interim dum expeditio paratur, suspectans ne se Sphentisthlabo in belli contra Romanos societatem adderet Eltemeres Smiltzæ gener, Cruno adsitæ exarchus regionis, utpote Sphentisthlabi patruus (frater enim erat Terteris), alioqui magni habitus a Bulgaris, apud quos despotæ dignitatem **407** obtinebat, præoccupare illum donis haud parvis studuit, non desperans sic consequi se posse, non modo ne is suas copias in Romanorum damna fratris filio adjungeret, sed ut contra pro imperio pugnaret. In eam igitur spem bene impensas largitiones ratus, præter munera missa Eltemeri obtulit annuas e fisco suo pensiones, adhibuitque ad hoc ei persuadendum socrum ipsius, uxorem Smiltzæ, neptem ex fratre suam (nam illa ex sebastocratore nata Constantino erat), quam pro consanguinitate intima secum, et necessitudine quæ ipsi cum Eltemere utpote genero intercederet artissima, in primis

Digitized by Google

Ῥωμαίων ἀγάλλειν κατεπηγγέλλετο, τῇ δὲ πενθερᾷ τούτου τῇ τοῦ Σμίλτζου συζύγῳ, αὐτανεψίᾳ οὔσῃ (τοῦ γὰρ σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου θυγάτηρ ἦν) τὰ μέγιστα προσθαῤῥῶν, ὡς τὸν γαμβρὸν παραπείσοι καὶ ἐκμειλίξαιτο, πέμψας τὸν αὐτῆς ἀδελφὸν τὸν Παλαιολόγον Μιχαὴλ τοῖς ἐκεῖσε τόποις ᾠκονόμει τὰ πρόσφορα. Ἦν δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐπὶ τούτοις προσδόκιμος ἐξελθεῖν, ἐπεὶ καὶ ἐξηρτύετο κατ' ἰδίαν τὰ οἴκοι καὶ βασιλικῶς ᾠκονομεῖτο· ἀποβαλόντι γὰρ τὰ ἀποτεταγμένα οἱ τῶν προνοιῶν κατ' ἀνατολὴν ἐκ τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν ἐπιθέσεως προσεκυροῦντο παρὰ πατρὸς τὰ κατὰ δύσιν κτήματα τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ, ὅσοις ἄρα καὶ ὁ πενθερὸς ἐκείνου βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐκ δύσεως ἀγαγὼν ὑπὸ φρικταῖς ὁμολογίαις καὶ τῇ θυγατρὶ συνοικίσας μεγαλοπρεπῶς ἐπολυώρει καὶ ὡς γαμβρὸν ἤγαλλε.

ιθ'. *Περὶ τῆς καταδίκης τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγγέλου.*

Τὸ δ' αἴτιον τῆς ἐκείνου ταλαιπωρίας καὶ ἐπισχέσεως ἤδη μὲν καὶ προανατέτακτο, πλὴν ῥητέον καὶ ἐντελέστερον ὅτι στρατιώτας βασιλικῶν ἀλλαγίων, οἳ δὴ καὶ ἀντολέθεν ἀποικισθέντες ἐξ ὑπογύου διὰ τὴν καταδρομὴν τῶν Περσῶν αὐταῖς γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἦλυον κατὰ δύσιν, διά τινος ἑνὸς ἐκείνων τοῦ Κοτέρτζη μέχρι καὶ ἐς ἑκατὸν προσεκαλεῖτο, καὶ προσιόντας δεχόμενος κατὰ πόλιν ὧν ὅρκους ἀπῄτει πιστῆς προσεδρίας καὶ ξυναυλίσεως, ὡς σφᾶς εἶναι ἐχθροὺς ἐχθρῶν τῶν ἐκείνου καὶ φίλους φίλων, καὶ ἀντεδίδου τὰ ὅμοια πρὸς ἐκείνους, τὴν ὁμαιχμίαν προκαθιστὰς, πόλλ' ἄττα διδοὺς καὶ μεγάλα καθυπισχνούμενος. Καὶ ταῦτ' ἐπράττετο παρ' οἷσθησιν πᾶσαν, μὴ ὅτι γε βασιλέως, ἀλλὰ αὐτῶν δὴ τῶν συνήθων καὶ ᾠκειωμένων αὐτῷ. Ἀλλὰ προσαγγελθὲν παρὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Κοτέρτζην, δεινὴν βασιλεὺς ὑπενόει μελέτην [P 284] καὶ ἀπιστίας ὠδῖνα ὑπώπτευε, καὶ μᾶλλον ὅτι τῆς ἀδελφῆς τελευτησάσης τῇ τοῦ Τερτερῆ συνοικῶν, ἥτις καὶ ἀλλότριον εἶχε πρὸς τὸν κρατοῦντα τὸ γένος. Διά τοι ταῦτα καὶ μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος μιᾷ προσκαλεῖ μὲν πατριάρχην, προσκαλεῖται δ' ἀρχιερεῖς καὶ κλῆρον, πορόντων καὶ τῶν τῆς συγκλήτου, συνελθόντων τε καὶ μοναχῶν καὶ τῶν τῆς πολιτείας, καὶ εἰς κρίσιν βασιλεὺς καθιστᾷ τὸν δεσπότην· πρὸς ὃν καὶ εἰς ἀπολογίαν καταστὰς ἐκεῖνος, πολλὰ λέγων καὶ κατὰ τῆς κατηγορίας ἀποδιδράσκειν πειρώμενος, τέλος καταδικασθεὶς τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ἐγκλείεται τρισκαιδεκάτῃ Κρονίου αὐτὸς καὶ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα, ἃ δὴ ἀπὸ τῆς τοῦ Τερτερῆ ἀπεγέννησεν. Ἀγέλας δ' ἵππων καὶ πᾶσαν ὕπαρξιν τὴν ἐκείνου καὶ κτήματα τῷ υἱῷ καὶ βασιλεῖ δίδωσιν. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐκείνου οἰκίαν τῷ δεσπότῃ Ἰωάννῃ προσνέμει. Ὕστερον δ' ἐκεῖθεν ἀποδρᾶναι πειρα-

idoneam talis sequestram negotiationis fore credidit. In quo ne illa sibi parceret aut ullam omitteret artem deliniendi generum et ab eo eblandiendi quæ volebat imperator, instigatorem ei submisit mulieris istius fratrem Michaelem Palæologum. His in antecessum ad tutelam illius limitis provisis, exspectabatur iturus quamprimum illuc junior Augustus Michael, instruebaturque ac splendide interim adornabatur ista profectio ejus. Ad quod opus fuit nova illi, unde imperii dignitatem sustineret, assignari a patre vectigalia, quoniam quæ dudum ipsi in regionibus Orientalis tractus attributa fuerant, incursionibus Agarenorum perierant funditus universa. Quare constituit nunc illi senior Augustus possessiones in Occiduo tractu sitas Michaelis despotæ, quibus illum olim ipsius socer Michael Augustus Andronici pater, ex Occidente evocatum conventionibus jurejurando firmatis et propriæ filiæ nuptiis honoratum, ample ac regie muneratus uti generum fuerat.

19. *De condemnatione despotæ Michaelis Angeli.*

Eæ cur illi nunc ereptæ fuerint, quamve ob causam is comprehensus miserias carceris perferret, jam prius indicavimus, sed et modo idem paulo plenius retexendum. Milites imperialium contuberniorum, ejecti nuper, ut diximus, **408** Orientali continente coactique incursionibus Persarum inde fugere cum uxoribus et liberis, errabant per Occiduas regiones. Ex his Michael, usus ad id opera unius eorum, Cotertzæ nomine, ad centum ad se vocatos, cum in urbe esset, benigne supplices excipiens adduxerat ad sibi clam jurandam clientelam adhæsionemque perpetuam, diserte Deo teste pollicendo se fore sine discrimine hostes hostium, amicos amicorum ejus. Vicissimque suam illis fidem pariter obligaverat, constituta immutabili societate. Idque fœdus multis protinus donis, majoribus in posterum promissis sanxerat. Egerat hæc arcano despota, vitata diligenter non modo Augusti conscientia, sed et suorum ipsius familiarum ac domesticorum. Verum ea vel Cotertzes vel ex ejus comitatu quispiam cum clam Andronico indicasset, gravem ei suspicionem movit adversus despotam velut rebus novis inhiantem parantemque a se deficere. Conjecturæ verisimilitudinem addebat magnam, quod idem Michael priori uxore, Andronici Augusti germana, mortua filiam Terteris duxerat, mulierem infensi domni Augustæ generis. Ob hæc quadam die mensis Januarii vocat imperator patriarcham, adhibet eodem antistites et clerum, senatoribus quoque præsentibus. Convenerant et monachi, nec non e civium ordine permulti. Apud hunc cœtum reus sistitur Michael imperatore judice; jussusque respondere multa dixit in defensionem sui, nec vitare tamen potuit quin tandem damnatus perpetuo carceri addiceretur. Die itaque tertia decima mensis Martii Michael despota, cum uxore Terteris filia et susceptis ex hac liberis, in custodiam apud magnum palatium datus est. Ejus **409** vero magni equorum greges opesque ac res familiaris omnis generis prædiaque ac bona soli cuncta in fiscum redacta imperator juniori Augusto suo filio

Digitized by Google

θεὶς, γνωσθὲν, ταῖς κατὰ τὰς Βλαχέρνας εἱρκταῖς ἐγκλείεται.

κ'. *Περὶ τῆς εἰρήνης τῶν ἀποσχισθέντων ἀρχιερέων διὰ τὸν Ἀθανάσιον.*

Κἀντεῦθεν μηνὸς τοῦ αὐτοῦ Κρονίου καὶ οἱ σχιζόμενοι τῶν ἀρχιερέων ἀπηυδηκότες οἷον καὶ πείσαντες ἑαυτοὺς, μόλις καταμαλακισθέντες τὰς γνώμας βασιλέως ὡς δυνατὸν κατεπείγοντος, ἐν τῇ τῶν Βαΐων ἑορτῇ τῇ μετὰ τοῦ Ἀθανασίου εἰρήνῃ ἀφωσιώσαντο. Ὁ δέ γ' Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος πολλάκις καὶ αὐτὸς παρὰ βασιλέως παρακινούμενος ἀπρὶξ τῆς γνώμης εἶχετο καὶ οὐκ ἐνεδίδου ὅλως οὐδὲ κατένευε τὴν ὁμόνοιαν. Παρ' ἣν αἰτίαν, καὶ τοῦ δόξαι τοῦτον μηδὲ βασιλέως αὐτοῦ μνημονεύειν διὰ ταῦτα, ἤθελον μὲν καὶ αὐτοὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐκκόπτειν τῶν διπτύχων μνημόσυνον, δεινὸν ἡγούμενοι ἦν ἐκεῖνος μὲν οὐδ' ἴχταρ, τὸ τοῦ λόγου, σφᾶς γε προσδέχοιτο, ἐκεῖνοι δὲ καὶ οὕτως ἀξιοῖεν ἐκεῖνον καὶ μνημονεύοιεν. Τέως δὲ καὶ πόλλ' ἄττα κατ' ἐπήρειαν αἰτιώμενοι, καραδοκοῦντες καὶ οὕτω τὴν τῆς γνώμης μετάθεσιν, [P 285] τὸ μὲν ἀποθαρρῆσαι αὐτίκα τὴν τοῦ ὀνόματος ἐκκοπὴν ὡς ἄλλως ἄτοπον ὄν, μὴ φανείσης ἀξιολόγου αἰτίας καὶ ἀντικρυς ἐπὶ δόγματι, πατριάρχου ἀποβάλλεσθαι ὄνομα, μὴ καὶ μᾶλλον θήρα τις ἀνασοβηθείη καὶ ἀντιλαβὰς δοῖεν τοῖς σχιζομένοις εἰς κατάγνωσιν· σοφώτερον δὲ ποιεῖν ἐδόκουν καὶ εἰσέτι διευθετεῖν, ὡς αὐτίκα ἐκκύψοντες, εἰ καὶ ἔτι ἀντέχοι καὶ τὴν ἐπὶ τῷ Ἀθανασίῳ μὴ δέχοιτο πρᾶξιν. Ἡ δ' οἰκονομία οὕτω πως ἦν, πατριάρχην μὲν αὐτὸν μὴ λειτουργεῖν ὅλως, ὡς ἂν μὴ συλλειτουργούντων κατὰ τὸ εἰκὸς διακόνων ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῶν διπτύχων συμμνημονεύοιτο, ἱερεῖς δὲ μόνους ἄτερ διακόνων ἱερουργεῖν. Καὶ τοῦτο ἐπράττετο μὲν καὶ ἐν ἀνακτόροις, ἐπράττετο δὲ καὶ ἐπὶ τῷ μεγίστῳ ναῷ, ἔκ τ' ἄλλαις μὲν ἡμέραις, μάλιστα δὲ δημοτελέσι καὶ ἑορτασίμοις, ὡς κἂν τῇ τῆς ὀρθοδοξίας κοινοπληθεῖ, ὅτε βασιλέως ἐνδημήσαντος καὶ πλήθους ἱκανοῦ συναχθέντος ὁ μὲν πατριάρχης ἠπράκτει, ἱερεὺς δὲ μόνος ἀπερικτυπήτως πάντη καὶ ἀνηκούστως, μηδὲν ἐπαΐόντων διὰ τὸν θόρυβον, τὰ τῆς ἱερουργίας ἐξέπραττεν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν ταῖς πασχαλίοις ἐγένετο. Ὕστερον δ' ἐσαῦθις κατὰ τὴν μνήμην τοῦ ἐν μάρτυσι περιφανοῦς Γεωργίου ἐκκόπτουσι καὶ μνημόσυνον, κατὰ τὸν ἐν τοῖς μαγγάνοις νεὼν λειτουργήσαντες, ὃς ἀνεῖται τῷ μάρτυρι.

κα'. *Περὶ τῶν καταλαβόντων τὴν περαίαν δεινῶν, καὶ ἔτι τῶν ὁπηδήποτε, ἐξαγγελία.*

Ηὔξανε δ' ὁσημέραι καὶ αὖθις τὸ ἀπὸ τῶν Περσῶν δεινὸν, ὥστ' ἀποκεκλεῖσθαι πανταχοῦ τὰς τῆς σω-

donavit, exceptis tamen ejusdem ædibus urbanis, quas attribuit Joanni despotæ. Sic mancipatus æterno carceri Michael fugam inde postea tentavit. Sed deprehensus in ergastula Blachernarum est translatus, securius illic habendus.

20. *De pace abscissorum antistitum ob Athanasium.*

Inde hoc ipso mense Martio abscissi antistites, pertæsi secessionis, tandemque persuaderi sibi passi ab instante continuo imperatore ut finem aliquando turbandi facerent, in festo Palmarum convenientes pacem cum Athanasio fecerunt. Alexandrinus tamen Athanasius, utcunque crebro ad idem faciendum instigatus ab Augusto, irrevocabiliter in sententia perstitit, nullis conditionibus in concordiæ consilium attrahi ac vel paululum inflecti sese passus. Quam ob causam episcopi cogitarunt de nomine ipsius eradendo ex ecclesiasticis diptychis omittendaque inter sacra commemoratione ejus, cum præsertim et ipse putaretur in suis liturgiis Augusti mentionem prætermittere, quod patriarchæ sibi non probato adhæreret. Nec enim ferendum arbitrabantur inconcussam ipsi servari tanti possessionem honoris, interim dum ille ne minimum quidem vellet remittere de fastu, quo jam conspirantia cunctorum antistitum judicia unus pertinaciter dissentiens damnabat. Hæc inter se locuti non tamen expedire in exsecutionem impetum ausi sunt, seu spe attrahendi tandem ejus in partes, seu veriti ne non satis canonica videri posset tanti patriarchæ tali de causa e sacris tabulis erasio, cujus nullus circa dogma error argueretur. Ergo ne quasi tumultuosior venatio feras præpropere **410** abigeret et novi quidpiam incommodi ex facto ancipiti nasceretur, unde ansam avulsi adhuc alii suarum roborandarum partium sumerent, consultius tunc quidem visum temperamento quodam uti hujusmodi, quo et periculum ejus ignominiæ sic Alexandrino intentaretur, ut re tamen integra non excluderetur idem aditu resipiscentiæ, nec tamen alea novi damni jaceretur. Decreverunt deinceps solemnes a patriarcha celebrandas ipso liturgias omittere, in quibus videlicet recitari a diaconis nomina patriarcharum orthodoxorum, cuncto audiente populo, necesse foret, vice autem earum sacro defungi per privatum faciendo sacerdotem, sine diaconorum ministerio. Hoc ita factitari exinde cœpit in æde sacra palatii, hoc idem in templo maximo, non profestis solum diebus, sed et in solemnitatibus etiam populi concursu celebribus. Itaque die ipsa orthodoxiæ, cum et de more imperator in templum advenisset et densus adesset populus, patriarcha non comparuit, sacerdos autem simplex citra pompam et cantum, nemine, præsertim in turbæ magnæ strepitu, exaudiente quid mussitaret mysta celebrans, sacro utcunque defunctus officio e t. Similiter et in festis actum Paschalibus. Eademque arte in solemni quoque paulo post celebrata sancti martyris Georgii memoria necessitas nominandi palam e diptychis Alexandrini lucrifacta est, liturgia in templo Manganorum, ubi sancto isti honos annuus habetur, submisse peracta.

21. *Rursus de malis ulteriorem continentem inundantibus, et allatis undecunque tristibus nuntiis.*

Crescebat inter hæc magisque ac magis in dies

Digitized by Google

τηρίας ἐλπίδας. Τί γὰρ τῶν δυσχερῶν ἀπῆν; Καὶ ἐὼ τὰ μακράν. Ἀλλὰ τὰ κατὰ θύραν ταῦτα καὶ τῆς βασιλίδος προαύλια. Τὰ δ' ἦν εὐθὺς νηὸς ἀποβαίνοντι τῷ τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου περαπουμένῳ, ὥστ' ἀφεμένῳ θαλάσσης λαμβάνειν κίνδυνον. Ἀνέδην γὰρ διέτρεχον πανταχοῦ τῆς περαίας, καὶ κατεσκήνουν ὅπου ἦν βουλομένοις αὐτοῖς, καὶ ταῦτ' οὐκ ἰλαδὸν στρατεύουσιν, [P 286] ἀλλ' ἀσυντάκτως καὶ κατ' ὀλίγους, ὥστε κεῖσθαι τὴν περαίαν τῆς Βυζαντίδος Σκυθῶν, ὃ δὴ λέγεται, ἐρημίαν, μηδενὸς τολμῶντος φανῆναι, ὅτε συνέβαινε καὶ παραβολώτερόν τινες διαπράττεσθαι καὶ ἐκθέειν τολμῶντας, ζήλου τινὸς πείθοντος ἢ καὶ μᾶλλον ἐνδείας πιεζούσης, τριβομένου τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἐφοδίων σφίσι καταναλωμένων, ἅπερ οἴκοθεν ἀπεφέροντο. Τὰ δ' ἦσαν μᾶλλον εἰς κίνδυνον. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἐκωλύοντο ἀπειλαῖς τῶν κρατούντων καὶ φόβῳ σωφρονιζόμενοι· οἱ δὲ τολμῶντες, ἦν πού τις προεξέβαμε ἱκανὸς δόκων ἄγειν σύντομον (λοχαγὸν τὸν τοιοῦτον εἴπῃ τις ἄν) καὶ ἐπὶ τὸ παρὰ πᾶσαν αἴσθησιν ἐξήρχοντο, ὥστε καὶ συνέβαινε ποτὲ μὲν εὐστοχεῖν ὀλίγοις πρὸς πολλοὺς γυμνοῖς καὶ ἀνόπλοις, πολλάκις δὲ καὶ σφάλλεσθαι. Καὶ οὐκ ἦν σχεδὸν ἡμέρα καθ' ἣν ἢ μὴ τοῖς κατὰ θάλασσαν φρουρίοις προσβάλλοντες ἠκούοντο ἢ μὴ ἀπάγοντες αἰχμαλώτους ἢ μὴ φονεύοντες, καὶ μᾶλλον ὅτε καὶ ἱκεσίαις ἐχρώμεθα πρὸς Θεὸν, τὸ οἰκτιστον. Διεῖχε δὲ χρόνος ὁ πορθμὸς οὗτος. Καὶ πολλάκις μὲν μεθ' ἡμέραν ἐφαίνοντο τοῖς ἐντεῦθεν ἀφορῶσι καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς· κἄν που δέ τις ἢ ἐνδείᾳ ἐξαπορούμενος κἀντεῦθεν ἐλπίζων κερδαίνειν ἐκ τῶν ὑπολελειμμένων ἄλλοις, ἢ μὴν καὶ κατὰ χρείαν ἑτέραν ἢ τοῦ σφετέρου κτήματος ἐπιμέλειαν ἐξορμᾷν ἐτόλμα, αὐτίκα ἢ ἡλίσκετο ἢ ἐκτείνετο. Καὶ πολλοὺς ἂν εἶδες ἐσφαγμένους ἢ τετρωμένους εἰς θάνατον, ἔστι δ' οὗ καὶ κεφαλῆς ἄνευ καὶ κόρσας ἀναύχενας. Πεπλήσθη δὲ τῶν ἀγρομένων ἡ πόλις, καὶ ἐστενοχωρεῖτο τοῖς πανταχοῦ κειμένοις εἰκῇ τε καὶ ὑπαυθρίοις, πνοῇ ζῇν καὶ μόνῃ πιστευομένοις· λιμὸς γὰρ ἐντεῦθεν καί γε λοιμὸς τοὺς ἀθλίους διεμεριζέτην. Καὶ οἱ ἀστικοὶ τοῦ κακοῦ παραπήλαυον, καὶ οἱ μὲν αὐτίκα τοῖς δεινοῖς συνείχοντο καὶ ἄποροι διῆσαν καὶ ἀμήχανοι, οἱ δὲ ὅσον οὔπω τὰ τοῖς πλησίον συμβάντα καὶ ἑαυτοῖς ἐπ' ἴσης ἤλπιζον. Οἱ δὲ μὴ μόνον Χηλῇ τε καὶ Ἀστραδηνῇ, ἀλλὰ καὶ Ἱεροῦ

invalescebat a Persis malum, adeo ut omnis undecunque salutis spes excluderetur : quid enim miseriarum aberat? Mitto longinqua. Videamus quæ in portis urbis gerebantur, in ipso imperialis regiæ vestibulo. Navi te illic exscendentem **411** statim a trajecto Bosporo exciperent pericula extrema spoliationis, captivitatis, cædis, tota, quanta patet, ulterioris continentis latitudine referta latronibus sævissimis, impune quo liberet ruentibus, et ubicunque vellent fixo tentorio securam habentibus stationem. Atque ii ne tantum quidem armis Romanis impertiebant reverentiæ, ut metu eorum aliquo saltem simulando circumspecte incedere, ire turmatim servatisve ordinibus curarent : temere vagi manipulis modicis, quam nostri contemptus fecerat, confidentia cursabant. Jamque adeo illæ celebratæ adagiis solitudines Scytharum non alibi verius quam in ora Byzantinæ urbis objecta muris, subjecta oculis reperirentur, nemine illic nostrorum audente comparere, quantacunque necessitas vocaret, etiam urgentis egestatis, eos qui rure se reliquisse recordarentur quo in urbe indigebant. Qui si vellent aleam jacere brevis excursiunculæ, etiam a magistratibus prohibebantur tanquam ad mortem præsentissimam ituri. Quanquam suus quemque satis coercebat metus, vulgatis exemplis prodire ausorum, qui utcunque periti compendiorum et captato usi tempore, ubi minime putarant, duci barbaro cum sua turma in insidiis delitescenti occurrerant infortunio suo maximo. Nec felix in eo genere temeritas quorumdam, qui pauci et inermes armatorum plurium manus effugisse ferebantur, multum ad similes ausus frequentandos incitabat : rari enim hi casus erant; qualium exspectationi nonnisi stulti caput committendum ducerent. Nulla porro dies præteribat, qua non audirentur Persæ in aliquam arcium ad mare sitarum incurrisse, ad cujus portas aut cædes fecissent aut captivos prehendissent. Idque, rem miserrimam! iis frequentius diebus accidebat, quas festas et bene feriatas habebamus supplicationibus rite Deo adhibendis ei propitiando. Cernebamusque ex hoc littore trans fretum augustum, quo **412** uno a morte protegebamur, equitatum et peditatum hostilem campo secure adverso potientem, frustra recognoscente unoquoque, dum ex effugio in urbe captato villam aut rus patrium respicit, loca ubi recondidit qua hic eget, quam nequidquam requirit, annonam, certissimus, si repetere attentet, morte se crudeli audaciam luiturum. Jacebant quippe per agros passim cadavera vel mutila membra sic cæsorum. Quidam ex lethali vulnere neglecti animam agebant. Truncum ibi capite corpus, illic faciem a collo abscissam cerneres. Redundabant plateæ civitatis conferta illuvie fugitivorum ex omni circum agro rusticorum, deeratque ubi pedem ambulantes per vicos figerent, solo ubique constrato jacentibus temere corporibus fessæ, omnium inopis, vix ægre trahendo spiritu vitæ indicium dantis plebeculæ, sub divo diurnis juxta nocturnisque cœli injuriis expositæ, quam prædæ habebant et inter se partiebantur duo non mitiora barbaris mala, fames et lues, incommodo se ad civium quoque ac tecta intra urbem habentium infestationem propagante. Nam et quosdam invadebant morbi contage propagati; et tanta turba cibos absumens ne a felicibus quidem et domi copiosis sensum egestatis abstinebat. Præterque humanis animis miserationem inevitabilem in conspectu patientium extrema, etiam sui cuique denuntiatio periculi clades alterius visa fiebat, anxie cunctis ex-pe-

Digitized by Google

φρουρίῳ προσβάλλοντες τὰ πάνδεινα διεπράττοντο, ὥσπερ ὑπνώττοντος βασιλέως ἢ μὴ ζῶντος. Νικομήδεια δ' ἐξησθένει, λιμῷ τε καὶ ἐνδείᾳ ὕδατος πρὸς τὸ ἀμηχανώτερον μετεβάλλετο. Ἡ δέ γε περίπυστος Νίκαια ἀποκέκλειστο, καὶ τὰς πέριξ χάριτας ἀποκειραμένη ἐνδείᾳ καὶ αὕτη ἐστενοχώρητο. Καὶ νῦν μὲν Βηλόκωμα, νῦν δ' Ἀγγελόκωμα, νῦν δ' Ἀνάγουρδις καὶ Πλατανέα καὶ τὰ Μελάγγεια καὶ τὰ πέριξ πάντα τῶν ἐνοικούντων ἔρημα [P 287] γεγονότα θρήνους ἐφείλκοντο τῶν εἰδότων. Ταῦτα Κρούλλα καὶ Κατοικία πεπόνθει καὶ χείριστα. Ὡς γὰρ ἀποκέκλειστο μὲν ἡ ἐξ Ἡρακλείου καὶ Νεμικώμεως πρὸς τὴν Νίκαιαν, καὶ αἱ παλαιαὶ καὶ συνήθεις δίοδοι εἰς δεινὴν ὑποψίαν καὶ πεῖραν ἦσαν πολλάκις κινδυνευσάντων, ἡ δὲ κατὰ Κίον κατάσκιος καὶ συνηρεφὴς εἰκαίως πως πολισθεῖσα διεκδρομὴ πρὸς Νίκαιαν ἠνοικτο, οὕτω ἐν φόβῳ καὶ τότε μεγίστῳ καὶ ὑποψίᾳ· τὰ γὰρ αὐτὰ τοῖς Χαλκιδεῦσι καὶ Ἀλιζῶσι καὶ οἱ Βέβρυκες ἐκ Πυλῶν καὶ Πυθίων παρωνυμούμενοι ἔπασχον. Καὶ ἦν τοῖς ἀποβᾶσι θαλάσσης κατὰ τὴν Κίον, τὴν ἡμέραν προσκαρτε-

A ρήσασι, νυκτὶ πιστεύειν τὴν σωτηρίαν, καὶ καταλαβοῦσι τὸ ἐκεῖσε παράλιον τῷ περὶ τὴν Ἀσκανίαν πλῷ χρῆσθαι, καὶ οὕτω κατὰ τὴν τοῦ αἰγιαλοῦ πύλην τῆς πόλεως ἀποβαίνουσι διεκπαίειν εἰ Νίκαιαν, ἐπεὶ οὐκ ἦν τότε τὰς πύλας ἀνοίγεσθαι ἐπικειμένων τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰ μέγιστα Νικαεῖς ἐκινδύνευον. Διὰ ταῦτα τὸ ὅλον ὁ κρατῶν ἀναστέλλειν οὐκ ἔχων τῆς συμφορᾶς πέμπει τινὰ Σιοῦρον στρατοπεδάρχην τῶν τζαγκρατόρων τετιμημένον, σύναμά τισι καὶ μερικαῖς ἐξόδοις χρημάτων, ἐφ ᾧ καὶ ἄλλους ἐκεῖθεν πρὸς τὸ στρατεύεσθαι ἱκανώσειε. Τῶν δὲ τοῖς κατὰ τὴν Κατοικίαν μέρεσι φανέντων ἀνατεθαρσήκασιν οἱ λαοί, καὶ ἐμφανεῖς ἦσαν τὸ ἀσφαλὲς ἐλπίζοντες. Τὸ δ' ἦν συμφορὰ τούτοις καὶ ὄλεθρος. Ἐπιτίθενται γὰρ παμπληθεὶ νυκτὸς ὡσεὶ πεν-
B τακισχίλιοι τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς πρὸς τὸ φρούριον ὁδοὺς, λαθόντες πᾶσαν αἴσθησιν, προκαταλαμβάνουσιν. Οἱ δ' ἐπεισπεσόντες ἑτέρωθεν ἑτοίμην ἐδίδουν δῆθεν πρὸς τὸ φρούριον τὴν φυγὴν κατὰ νώτου φεύγουσιν· οὐδὲ γὰρ ἦν ὑπιδέσθαι τὴν πεῖραν, ὅπου γε καὶ ὑπειδομένοις οὐκ ἦν ἱκανὰ πρὸς τὸ σώζεσθαι.

etantibus in quæ alios jam incurrisse exitia cernebant. Interim barbari non modo Chelem et Astrabiten, sed et arcem Hieri hostiliter aggressi, dira illic exempla feritatis immanis ediderunt, velut dormiente imperatore aut in vivis numerari desito. Nicomedia summe debilitata fame et aquæ penuria redactam se ad incitas gemebat. Inclyta vero illa quondam Nicæa vix se clausa tuebatur, amœnitatibus undique abscissa circumsitis, angustiis intus et ipsa penuriæ constricta, diris in horas et momenta exanimari solita nuntiis ca-
C ptorum a barbaris in vicinia **413** florentium nuper oppidorum. Nunc enim illic audiebatur direpta Belocoma, nunc Angelocoma, mox Anagurda et Platanea et Melangea subjacuisse sævitiæ Persarum; cunctaque per circuitum incolis abactis desolata, luctu acerbo incendebant ejus cives urbis, famæ subinde indicio de his admonitos. Hæc ipsa et his pejora Crulla et Catœcia passæ ferebantur. Perveniebatque omnium notitia Nicæam, quia etsi tritæ olim ad illam urbem viæ, quæ ab Heracleo quæque a Nemicomeo frequentari consueverant, tunc prorsus incelebres squallerent, ob
D exempla passim nota spoliatorum aut trucidatorum in ipsis viatorum metu jam omnium impenetrabiles creditæ, tamen una libera et aperta restabat, quæ a Cio tenditur, silvis densa et raris sparsa ædificiis, ideoque incursibus latronum culta et colonis plena quærentium minus infesta. Hoc itinere affluebant ad Nicæenses nova quotidie argumenta plangendi, aliis super alias, quæ sine fine cumulabantur, cognitis cladibus, siquidem et similia iis quæ Chalcidensibus et Alizonibus acciderant, patiebantur quoque Bebryces ex Pylis et Pythiis conflato nomine insignes. Eademque mox Nicææ narrabantur perlata illuc via secura, quam hic juvat describere distinctius. Qui in continentem Asiæ mari exscen-

derant, totam apud Cium diem morati salutem suam nocti committebant. Sic velut isthmum emensi quemdam, ubi pervenerant in latus illic alterum oræ maritimæ, ad Ascaniam iterum navigatione utebantur, qua littorali Nicææ portæ appulsi in eam illac urbem admittebantur. Ostiorum enim terras spectantium usu tunc ultro ea urbs abstinebat reliquorum, sic agere coacta timore imminentium sibi omni ex parte barbarorum hostium, a quorum etiam numero et fera potentia indesinenter instantium ingens erat sane periculum, ne non et hæc ipsam tam attenta custodia satis ad extremum tueri posset. Quod tanti momenti discrimen imperatori notum movit eum, quanquam haud valentem occurrere tot aliis simul urgentibus, ad aliquid saltem pro **414** eo proprie conandum. Misit ergo quemdam Siurum, honoratum titulo stratopedarchæ tzancratorum, cum paucis aliis, instructum quadam pecuniæ summa, qua uteretur ad stipendia et auctoramenta militum, si quos illic forte nancisci idoneos qui conscriberentur posset. Hi cum in Catœciæ partibus apparuissent, erexerunt animos populi, et quasi signo salutis elato effecerunt ut confidere auderent brevi restituendam illic publicam rem in statum pristinæ securitatis. Sed longe illos opinio fefellit sua, eo mox ipso unde speraverant in occasionem ipsis verso exitii supremi. Animadverso quippe istorum motu hostes barbari, ac prævertendum rati, noctu in eos irruerunt cum universo exercitu, in quo circiter quinque millia numerabantur. Horum pars clam ac sine ullo nostrorum sensu insedit vias quæ ad arcem ducebant: alii e contraria parte Romanos adorti propellebant fugere coactos arcem versus, in loca videlicet insidiis suorum præoccupata, quod suspicandi nulla erat nostris ratio; et vel si nossent, ad salutem tali articulo rerum foret inutile. Ac milites quidem

Digitized by Google

Καὶ τότε οἱ μὲν ὑποστάντες ἐσφάττοντο, γύναια δὲ καὶ παιδάρια πλῆθος μυρίον πρὸς τὸ φρούριον φεύγοντα ἄγρα ἦν ἑτοίμη τοῖς προκαταλαβοῦσι. Καὶ τέλος οἱ τέως τοῖς ἄλλοις προσεπαμύνειν ἀποστελλόμενοι δρασμῷ μηχανῶνται τὴν σωτηρίαν, καὶ αὐτὰ προσαποβαλόντες τὸ βασιλικὰ χρήματα· ἔπειτα πῦρ ἐναύσαντες οἱ ἐχθροὶ τὰ ἐκεῖ κάλλη εἰς τέλος ἠμάθυναν. Τότε καὶ Ἀτμὰν ὑποστρέφων σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἐπεὶ συνῆσαν σφίσι κατὰ συμμαχίαν καὶ Βηλοκωμῖται, προσλαβὼν ἐκείνους κενῇ τῶν ἐποίκων Βηλοκώμῃ προσβάλλει καὶ κατὰ κράτος αἱρεῖ, καὶ τοὺς μὲν κτείνει, αὐτὸς δὲ μυρίον πλοῦτον εὑρὼν ἐξολβίζεται, καὶ τὰ πιστὰ οἱ τῆς [P 288] ἀσφαλείας ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων περιποιεῖ. Τούτων ἀπώνατο τῶν δεινῶν καὶ Προῦσα, μόνη περιλειφθεῖσα τῶν ἔξωθεν καλλονῶν. Τούτων καὶ Πηγαὶ παραθαλασσία πόλις τῶν δυσχερῶν ἐπειράθη. Τῶν γὰρ ἔξω πάντων συγκλεισθέντων ἐντὸς, ὅσοι καὶ τὸ ξίφος ἔφυγον, ἐντίκτει νόσον λοιμώδη τὸ συνεπτύχθαι λιμῷ καὶ κακοπαθείαις. Ἔτι δὲ καὶ τῇ νόσῳ ἐς ἑκατοστύας ἔπιπτον. Τοῖς δὲ καὶ πρόστιμον ἐτέθη παρὰ βασιλέως ζημίας εἰς χιλιάδας ἐπ' αἰτίᾳ τοῦ μὴ τὸν μέγαν δέξασθαι δοῦκα, οὕτω τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον ἐπαγγείλαντος, καὶ δέει τοῦ μὴ παθεῖν κἀκείνους τὰ τοῖς Κυζικηνοῖς ξυμβάντα. Οὐδὲ γὰρ ἀνεκτὰ οὐδ' ὅσον καὶ ὑποσχεῖν δυνατὰ τἀκεῖ τολμηθέντα ἠγγέλλοντο. Βίοι γὰρ ἡρπάζοντο, καὶ γυναῖκες ὑβρίζοντο, καὶ κόρια διεφθείροντο. Καὶ ὁ μὲν ἔχων εὐθὺς ἐσκυλεύετο, ἀγαπητὸν ἔχων εἰ διδοὺς σώζοιτο· ὁ δὲ μὴ ἔχων τῇ τοῦ ἔχειν ὑποψίᾳ κατεδικάζετο, καὶ αἰώραις δειναῖς καὶ βασάνοις ἠτάζετο, ἔγκλημα φέρων τὸ μὴ χρημάτων θέλειν τὴν σωτηρίαν πορίζεσθαι. Πᾶσα δ' ἐκείνων περιουσία οὐ μᾶλλον τοῦ κεκτημένου ἢ τοῦ καταλαβόντος τῶν Ἀμογαβάρων ἐφαίνετο· οὕτω γὰρ ἰδιωνυμεῖτο τὸ ἔθνος, τῷ ἐξ Ἀβάρων, οἶμαι, κατάγεσθαι. Οὐ μόνον δ' αὐτόχθονες ταῦτ' ἔπασχον. ἀλλ' ὡς εἰπεῖν ἀνατολὴ πᾶσα Ῥωμαίων, ὅτι καὶ ὡς προσφυγίῳ χρησάμενοι τῷ ἐπιτειχίσματι πάντες ἐκεῖ κατέδραμον, καὶ καινή τις ἄλωσις ἦν παρὰ τῶν

quotquot hosti vultum non ignave obverterunt, in vestigio sunt cæsi, vulgus autem innumerabile mulierum ac puerorum effuso cursu ad arcem fugiens parata præda subsidentibus illic latronibus occurrit. Reliqui nostrorum militum, ne castris quidem retentis, cursu vago salutem quæsiere, qui servaturi alios scilicet venerant, pecunia etiam quam ab imperatore attulerant amissa. Inde igne pulchris ejus tractus ædificiis injecto in cinerem barbari verterunt omnia. Ex hoc belli successu victor revertens Atman cum suis, cognito Belocomitas in castris fuisse Romanis quæ modo deleverant, Belocomam aggrediendi jam ipsam quippe vacuam **415** præsidiariis tempus opportunum duxit. Ergo illam insiliens vi capit, et ibi repertos interficit. Ipse autem immensis opibus ea clausis munitione potitus prædives inde est habitus : arcis quippe illius munimentis, situ et arte validis ad quæsitæ pecuniæ custodiam usus, magnos sibi thesauros, unde belli ac principatus expediret sumptus, secure condidit ad manum habuit. Harum magna pars calamitatum in Prusam redundavit sic nudatam possessione agri sui et intra murorum ambitum redactam, nullo deinceps commercio cum suburbanis villis et prædiis, quæ non parum amœna et ornata in territorio habuerat plurima. Clades hæc eadem Pegas afflixit, urbem maritimam. Cum enim post barbarorum, quam dixi, victoriam cuncti pagorum incolæ, qui effugere potuerant gladium hostilem, sub mœnium et propugnaculorum ejus oppidi cupide tutelam accurrissent, contigit illic constipari turbam ingentem inopis multitudinis, ex cujus illuvie ac fæce corruptis corporibus cito lues exarsit, qua totæ simul hominum centuriæ cadebant. Quorum in cumulum malorum supervenit indicta Pegensibus ab imperatore multa multorum millium nummum ob admissum ab illis intra urbem magnum ducem; quod ne facerent nominatim vetuerat Michael Augustus junior post suum inde reditum, metu ne et illi paterentur quæ Cyzicenis accidissent, plane intolerabilia et omni atrocitate diriora. Nam et res familiaris victusque domesticus miseris civibus auferebatur, et non modo mulieres aut nuptæ aut puberis ætatis, sed crudæ quoque virgunculæ vix egressæ infantiam libidine immani corrumpebantur. Ac conscius quidem se habere quod daret, ultro largiens flagitantibus spoliabatur, lucro imputans quod rebus ereptis vivere sineretur : qui vero nihil se habere quantumvis vere affirmaret, suspectus mendacii pœnis subjiciebatur acerbissimis, quoad condita videlicet promeret, suspensus, tractus, cruciabiliter tortus, ab exprobrantibus merito hæc illum **416** pati, qui salutem nollet pecunia redimere. Quo in totó nefario genere quæstus tam impudens licentia erat istorum Amogabarorum (sic proprie vocabatur ea gens, inde credo quod ex Abaris originem traheret), ut quadam velut jam usu parta raptoribus auctoritate prædandi, quidquid quisque quam optimo se putaret jure possidere, id simul apparuerat, sibi quasi legitime quæsitum latro advena confidentissime arrogaret justeque usurpasse videri vellet. Nec indigenis hæc solum aut natis Cyzici fiebant, sed sine discrimine pariter cunctis qui e circum universis ditionis Romanæ regionibus intra eam, ut est dictum, munitionem perfugii gratia sese receperant. Prætereo mutilationes corporum ac cædes infandorumque omne genus colluviem scelerum, per quæ, qui defensuri scilicet venerant, miserrimos immanitate furoris extrema undique oppressos obterebant. Causa erat Amogabaris hæc frequenter et palam agendi quod impune faciebant, magno duce, quem unum venerabantur, ipsis obnoxio partim grati animi sensu partim formidine : nam et ab aliis sponte se ipsi subjicientibus, qua eminebat, potestatem accepisse

Digitized by Google

οἰκείων τοῖς ἀπ' ἐχθρῶν φεύγουσιν. Ἐῶ σωμάτων ἀκρωτηριασμοὺς καὶ φόνους καὶ μιασμάτων φορυτὸν ἄλλως, οἷς οἱ ἀμύνειν ἐπιστάντες τοὺς ἀθλίους πυργηρουμένους ἐκ πάσης περιέβαλον ἀπηνείας. Ὁ γὰρ σφᾶς ἄγων, τὸ μὲν προσθεραπεύειν θέλων ἐκείνους ὡς τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ πεπιστευκότας, τὸ δὲ δεδιὼς τὸν παρ' αὐτῶν κίνδυνον, εἰ αὐτοῦ ἱκανῶς τὰ κατὰ χρείαν εὑρόντος ὑστέρησαν ἐκεῖνοι τῶν ἠλπισμένων, οὐδ' ὁπωσοῦν ἀναστέλλειν εἶχεν, ἀλλ' ἐνεδίδου σφίσι τὰ κατὰ νοῦν πράττειν, καὶ ταῦθ' ἱκανουμένοις καὶ τοῖς ἐκ βασιλέως σιτηρεσίοις, κἂν οὐδὲν ἔτι κατώρθουν οὐδ' ὅλως ἔπραττον. Ἀλλ' ἀναληπτέον τὸν λόγον πρὸς τὸ εὐσύνοπτον. Στρατηγὸς ἦν τῇδε Μαρούλης, καὶ μέγας ἄρχων ἐξ ἀξιώματος ἐκλεΐζετο. Οὗτος τὰ μὲν πλεῖστα ἐκείνῳ προσεῖχε καὶ ἐθεράπευεν ὑποκείμενος (οὕτω γὰρ καὶ τὸ βασιλικὸν ἐβούλετο πρόσταγμα), τέως δ' οὖν καὶ τοὺς οἰκείους κακῶς παρ' ἐκείνων πάσχοντας κατῳκτίζετο, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνίστα καὶ περιέθαλπεν. Ἧπτο γὰρ κἀκείνων τὸ κοινὸν ἐκεῖνο δεινόν, καὶ εἰς στρατιώτας [P 289] τεταγμένους ἔτι καὶ ταῖς ἀληθείαις

A ἐμπειροπολέμους πεζοὺς καὶ ἀνόπλους καθίστων καὶ τῶν κατ' οἶκον ἐστέρουν ὡς εἴ τινας ἀγρότας καὶ μετανάστας, ἐνθρυπτόμενοι σφίσιν. Οἱ δὲ τῷ τοῦ κρατοῦντος δέει καὶ τῷ ἐξ ἐμφυλίων πολέμων νομιζομένῳ κινδύνῳ ὑποστελλόμενοι, ὡς μή τι νεωτερισθείη τῶν ἀνηκέστων, τέως ἐκ βίας ὥρμων καὶ πολλάκις ἐσφάδαζον ἀμυνούμενοι. Τέλος τῶν ἐχθρῶν ἐγγὺς ἀγγελθέντων κατὰ τὸν τοῦ Γουλιέλμου πύργον, οἱ μὲν ἁπαντόθεν σύναμα τῷ σφῶν στρατηγῷ τῷ Μαρούλῃ χωρεῖν οὐκ ἀπώκνουν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις, οἱ δ' ἐλπισμὸν μὲν παρεῖχον φανῆναι καὶ συμμαχεῖν, ἀλλὰ τῶν συνήθων οὐμενοῦν οὐκ ἐλήθοντο· βραδέως γὰρ ἐζώννυντο, καὶ μόλις ἐκόσμουν τοὺς ἵππους, καὶ προμηθεῖς ἦσαν τοῦ ἀκινδύνου σφίσιν, ὡς φαίνεσθαι. Καὶ τὸ βράδος ἐδίδου μεσούν-

B των αὐτῶν τὴν ὁδὸν κατορθοῦν τοὺς προτέρους καὶ μόνους τὴν μάχην. Ὡς δ' οἱ μὲν ὑστέρουν, οἱ δὲ κατωρθωκότες ὑπέστρεφον, ἐνταῦθά τις εἶδε τὸ τῶν συμμάχων κακόηθες, καὶ ὅτι οὐχ ὡς φίλοις, ὡς εἰκὸς ἦν, ἀλλ' ὡς ἐχθροῖς τοῖς ἡμετέροις προσεφέροντο. Συνίασι γὰρ ἐξ ὑποστροφῆς ἐκείνοις οἱ κατωρθω-

se meminerat; et si tædium illos sui cepisset, ne auferrent quod dederant, quin et de se pejora statuerent, metuebat. Illam autem videbat et maxime obviam et vehementissimam eos contra se irritandi rationem, si plenus ipse et abundans congestis ab imperatore donativis intercedere ac cavillari auderet, quominus sui milites sua sibi lucra jure injuriave conficerent et quæcunque concupiverant auferrent. Cujus ideo improbissimi quæstus plenissimam ipsis facultatem indulgebat, connivens ad omnia, et quidquid attentassent, ne minimo quidem nutu sibi minus probari declarare sustinens; ne dum ut coercere increpareque auderet libere obsequendo pravis cupiditatibus in facinora passim erumpentes odiosissima, aut quoquo modo intercipere speratas ipsis quantumvis injustas et cruentas prædas. Quanquam erat sane cur ii contenti esse juberi recte possent, alimentis large ab imperatore suppeditatis tam longo jam tempore, quo toto nihil adhuc egissent, nihil etiamnum agerent, quo illa promeruisse viderentur. Sed **417** ut tota rei hujus indignitas pressius sub unum quasi lectoris aspectum colligatur, resumam narrationem paulo superius. Erat ibi tribunus quidam militaris, Marules nomine, vocabulo ipsi concessæ dignitatis magnus archon dici solitus. Hic totus erat in observando obsequiisque demerendo infimis Rontzerio: sic enim ipsum facere Augustus jusserat. Tamen idem suos intimos familiares propriæque cohortis milites a Rontzerianis injuriis affectos miserabatur, consolans, quin etiam et deliniens, ut mala in cunctos Cyzici degentes grassantia, ne ipsis quidem exceptis, utcunque privilegio saltem militiæ immunes ab iis esse debuissent, ferrent patientius, neque ad ea vel repellenda vel ulciscenda uterentur armis quæ publice ipsis tradita gestabant, prout erat pronum factu viris, quales hi erant, fortibus et re

vera experientibus rei bellicæ; quos tamen non vererentur insolentes advenæ et quæstui et ludibrio tam petulanter habere, ut eos ipsorum qui equestria stipendia merebant, equis ademptis in ordinem peditum redigerent, armis præterea, si collibuisset, spoliarent, nec a re ipsorum familiari supellectilique domestica abstinerent rapaces ma-

C nus, denique omni ludibrii genere nihilo ipsos minori contumelia vexarent quam si viles rusticuli aut profugi exsules essent. Hos in tam difficili patientia ducis sui Marulis assidua monita tenebant, nullum finem facientis inculcandi quam iniquo animo auditurus imperator foret rixam quacunque causa inter Romanos et auxiliares copias contractam: quidvis igitur concoquendum potius injuriæ putarent, quam ad bellum civile descenderent, tali præsertim tempore capitale ac prorsus exitiale reipublicæ futurum. Nec tamen his semper poterat præverti quin sub acri sensu contumeliæ præsentis militares interdum animi vim et arma expedirent in vindictam aut in minas erumperent, incendio ex his scintillis, nisi statim cura ducis opprimeretur,

D in magnam perniciem inflammando. Occurrit inter hæc occasio facinoris militaris, certo indicio allato provectorum usque in viciniam hostium. Ili ad turrim Gulielmi dictam, locum stativis Romanis proximum, accessisse ferebantur. **418** Pronuntiatur ergo totis castris in eos irruptio. Marules cum suis inter primos procinctus astitit; frustraque diu exspectato ut Rontzeriani, qui ad talia segnes occurrebant, expedirentur, dum illi tardi ac lenti solita in omnibus pravitate moras consulto nectunt, ægre molientes arma et equos adornantes, quo scilicet periculum incursus primi quosvis potius alios quam ipsos attingeret, Maruliani occasione necessario vocante strenue hostes invadunt, fusisque iis ac fugatis victores redeunt. Revertentes via media

κότες, καὶ δέον ὀνειδίζειν σφίσι τὸ κατεβλακευμένον καὶ ἀμελὲς, οἱ δὲ καὶ δεινῶν ἐπειρῶντο, καὶ ὡς ἄλλοις πολεμίοις τοῖς ἰδίοις ἔγνωσαν προσβαλεῖν. Ἦν δ' ἐκείνοις τὸ τῆς πείρας σοφὸν, ὡς ἔδειξε, παρακερδαίνειν ἐκ τούτων τὰ λάφυρα. Καὶ ὁ μὲν ὑπείκων δίδους τὸ ἐκ τοῦ πολέμου κέρδος ἐσώζετο· ὁ δ' ὁπωσοῦν ἀνθιστάμενος, οὐχ ἧττον φιλοκερδὴς, ἢ φιλελεύθερος ὤν, εἰ ἀφαιρεθείη ἀνάνδρως, τὸ νίκης σύμβολον οἰκείῳ αἵματι διακινδυνεύσας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, οὕτως καιρίαν δεχόμενος ἀπηλλάττετο, τὸ πεῖσαι εὐκλεῶς τοῦ ἀκλεῶς στερηθῆναι τῶν ἐνάρων, ὡς εἰκὸς, ἀνθαιρούμενος. Καὶ ταῦτ' ἦταν σφίσι τὰ κατορθούμενα εἰς ἦρος ἐξ Ἀρκτούρου, ὅτε καί τινες ἐξ αὐτῶν, οὐκ ὀλίγη τις μοῖρα τῶν ὅλων, οὐκ ἔχοντες πλέον ἐκεῖ ποιεῖν ὧν πρὶν ἔπραξαν, τῶν αὐτοχθόνων φυγῇ χρησαμένων διὰ τὴν ἐξ ἐκείνων καιρικὴν ἄδειαν, ἱκανὸν ναυσὶ φόρτον νηήσαντες, καὶ μᾶλλον ἐκ σίτου καὶ τῶν ἐς τροφὴν ἀναγκαίων, κατὰ πόδας τῶν περὶ Τζιμῆν καὶ οὗτοι ἐξώρμων,

Rontzerianos habent obvios, sero tandem expeditos. Ili enimvero cum propriam culpare ignaviam deberent indulgentes maligno livori de nostris conqueruntur, quod se non exspectatis rem gessissent. Nec procul aberant ab inferenda vi, nisi Marules spolia ipsis ex hoste relata sponte concedendo prælium civile sapienter prævertisset, suosque sic servasset, qui longe minori numero haud dubie opprimendi, si pugnaretur, fuerant. Non defuit tamen e nostris quispiam tantæ impatiens contumeliæ, qui prius certus quidvis perpeti quam præmia victoriæ periculo suo parta inertissimis latronibus ultro condonare, dum in eo generoso proposito perstat irrevocabilis, plagam accipit lethalem, decoram necem turpi servituti præhabens. Hæc omnia fuere bellica facinora Rontzerianorum avere ad Arcturum Cyzici tam largo stipendio desidentium, quando quidam eorum plenos se opibus rapto partis sentientes, nec sperantes posse plura cumulare, **419** quod omnes jam Cyzici degentes exhauserant et non paucos ex ipsis indigenis fugere nudos e domibus exinanitis ad quærendum alibi victum miserum compulerant, raptim congestis in naves obvias cum prædis cæteris, tum frumento quantum potuere e privatis apothecis et publicis rapere, solventes sunt secuti Tzimæ milites, quos ante abiisse indidem diximus, parum curantes promissa quibus se magno duci obstrinxerant, sacramento huic fidæ ac perseverantis militiæ dicto. Alii qui æstate illic ignave ac crudeliter transacta etiam hiemem insequentem ibidem perdurare parati videbantur, quæstuosa scilicet ratione in eam obfirmabantur constantiam. Exspectabant enim dum aliud adhuc trimestre spatium transiret, post quod promissa ipsis ab imperatore stipendia numeranda erant. Tam otiosæ ac flagitiosæ militiæ pudorem ne ipse quidem non concipiens aliquem dux magnus ad imperatorem sollicitus accurrit, paratis ad eam purgandam vel

ὀλίγα τῶν πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα συνθεσιῶν φροντίσαντες. Τῶν δ' ἄλλων ἀργούντων διὰ παντὸς χειμῶνος περὶ τὴν Κύζικον, πρόφασις ἦν αὐτοῖς τῆς ἀργίας τὸ τοῦ τριμήνου πληρωθέντος ἐφ' ᾧπερ ἔλαβον τοὺς μισθοὺς μὴ καὶ αὖθις ἐξ ἑτοίμου [P 290] πέμπεσθαι ῥόγας τῆς ἐς νέωτα ξυμμαχίας κατὰ τὰ σφᾶς συμφωνηθέντα πρὸς βασιλέως. Διά τοι ταῦτα ἐρυθριῶν οἷον διὰ τὸ σφῶν ἄπρακτον ὁ αὐτῶν ἐξηγούμενος πρὸς βασιλέα ταχυναυτεῖ. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ὡς οἷόν τε ἐπειλύων, μόνα δὲ τὰ περὶ τῶν μισθῶν ἀνενέγκας καὶ δεηθεὶς, ἔτι δὲ καὶ Ἀλανοὺς ἱκανοῦσθαι θέλων ὡς ἀρεῖκοῖς τὰ ἐς πόλεμον (ἔφκει γὰρ ἐκείνοις τῷ μηδὲ τοῖς ἰδίοις πιστεύοντι), τὰ μὲν ἐντεῦθεν λαβὼν, τὰ δὲ καὶ ὁρισθεὶς ἐκ νήσων ἐλέξαι, διὰ ταχέων ὑπέστρεφεν ὡς ἑτοίμως δεξόμενος καὶ ἵππους σταλέντας τοῖς Ἀλανοῖς, ὡς ἐζήτητο. Γέγονε ταῦτα. Καὶ ὁ μὲν δι' ὅλης τῆς τεσσαρακοστῆς πεῖραν διδοὺς καὶ λαμβάνων ἐπὶ τῷ παραμένειν καὶ προθυμεῖσθαι τὸν τὴν ῥόγαν λαβόντα, οὕτω διὰ-

excusandam argumentis. Et faciles ille quidem aures principis reperiens causam obtinuit difficilem, et feliciter disertus etiam novas pecunias impetravit in mercedes Alanorum, quorum prædicanda fortitudine et tali tempore necessitate optimi, ut aiebat, generis militum (horum hac arte sibi studia conciliatum ibat, propriis jam diffidens copiis, quarum erat conscius contumaciæ, et a quibus magna jam ex parte injussu abeuntibus destitutus fuerat) evicit ut summa sibi non modica statim ab Augusto ad Alanorum stipendia consignaretur, expedirenturque mandata repræsentandæ mox alterius permagnæ ex assignatis et ei ad hoc addictis vectigalibus insularum. Quibus e sententia Rontzerius confectis velociter rediit Cyzicum, occursurus illic ad diem dictam, qua die promissos ab Augusto equos, quos Alanis distribueret, accepturus erat, prout petierat. Præstita ista cuncta cum fide sunt; et intra dies quadraginta præfinitos collationi pecuniæ ex insulis et præbitioni equorum cunctis rite, prout promissum fuerat, acceptis, accinxit se **420** dux magnus ad solutionem stipendiorum. Ac suis quidem Italis partim duas, partim tres auri uncias in menstruum viritim mercedem distribuit, Alanos vero trium duntaxat nummorum in menses singulos largitiuncula parce ac tenuiter aspersit, equis insuper additis e suppeditata ejus generis ab Augusto copia. Qua inæqualitate mercedis atrocem in se concitavit Alanicæ gentis invidiam, palam fremente unoquoque istorum tam vili taxari suas operas, interim dum aliis nihilo laboriosioris tanto uberiora procederent auctoramenta militiæ; quæ offensio quorsum tandem eruperit, paulo post dicetur. Interea dux magnus navibus, quas habebat ad manum numero duodecim, ducem præposuit unum e suis, qualem magistratum ameralem vocare sua isti lingua consueverunt; imposuitque in eas ex Italicis plurimos copiis, magno quæque

Digitized by Google

νεμε τὰ τοῦ μισθοῦ χρήματα. Καὶ τοῖς μὲν Ἰταλοῖς διούγγια χρυσοῦ καὶ τριούγγια μηνὸς ἑκάστου ἐπλήρου, Ἀλανοὺς δ' ἕκαστον τρισὶ καὶ μόνοις τοῦ μηνὸς ἐνικάνου νομίσμασι πρὸς τῷ καὶ ἵππους τισὶ δοθῆναι οὓς ἀπεξεδέχετο >ι.α τὰ συνθήματα. Ὁ δὴ καὶ μέγαν μεταξὺ τούτων ἀνήγειρε κυδοιμὸν ἐκ ςιλαυτίας ἀναῤῥιπισθέντα, ὡς μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἔξαρχον τῶν καθ' αὑτὸν καταστήσας νεῶν οὐσῶν ὡσεὶ δώδεκα, ὃν ἀμηραλῆν ἡ ἐκείνων διάλεκτος ἐξυμνεῖ, ὁρισμῷ πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ κρατοῦντος, στόλον ἐξαρτύσας ἐξ Ἰταλῶν, ἅμα παλαιαῖς αὐτῶν καὶ παντοδαποῖς πραγμάτων εἴδεσιν ἐκ τῆς χώρας, ὧν ἕκαστος ἐγκρατὴς ἦν καὶ ὧν ἐξ αὐτῆς λαβεῖν ηὐπόρησεν, ἀνὰ τὰς νήσους, ἐκπέμπει, σύνθημα δοὺς ἐκείνοις τὴν σφετέραν αὐτοῦ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἄφιξιν, τοῦ καὶ σφᾶς ἅμα προσσχεῖν Ἀναΐᾳ καὶ τοῖς ἐκεῖ μέρεσι συμμαχήσοντας. Τῶν δ' ὑπολειφθέντων ἀπεπειρᾶτο ἐς ὃ καὶ ἐκινήσατεν ἐκ Κυζίκου τέως δυσαπαλλάκτως διὰ τὴν ἐκεῖ βλακείαν τῆς χώρας ἔχοντας. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα, βασιλεὺς δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀκούειν τἀκείνοις πεπραγμένα θέλησιν παραιτούμενος ὡς οὐδὲν ὑγιὲς ἔχοντα, μόνην δ' ὀργὴν Θεοῦ τῶν ἁπάντων ἐκείνων ἐπαιτιώμενος, εἶχε μὲν καὶ τὸν τότε πατριαρχοῦντα συχναῖς

congestarum ex urbe aut agro prædarum omnis generis cumulo instructum, nec non suis singulos sequentibus concubinis, memorabilibus sarcinis navalis belli. Classem sic ornatam obire primum insulas jussit, sui quoque ipsius in Asiam trajectus certam fidem dans, atque adeo jam nunc condicens mutuum sui et ipsorum occursum apud Anæam, simul illos in eum locum contigisset appellere. Reliquas suorum Cyzici diversantes copias inde amovere alioque ut se conferrent persuadere conabatur, ægerrime id audientibus et e tam molli quæstuosoque hospitio migrationem infortunii loco habentibus maximi. In his sic administrandis magnus dux versabatur. Imperator autem nihil minus patiebatur aut volebat quam audire a vera narrantibus quid isti externi milites aut tanto hactenus tempore tot absumptis stipendiis aut nunc maxime agerent, ea cognoscere refugiens quæ afferrent inutilem immedicabilia dolorem, solum agnoscens et obnoxie reputans Dei judicium rebus Romanis inexorabiliter irati. Habebat et patriarcham paris **421** secum curæ participem et enixe satagentem placare supplicationibus divinum numen; ingressique ambo fiduciam videbantur aliquid talium officiorum perseverantia proficiendi. Unde litaniis continuandis noctes impendente totas patriarcha cum suis, ipse plerumque aderat una pervigilans Augustus, sic demum se impetraturum successum aliquem prosperum et divinam expugnaturum misericordiam autumans, si etiam supra vires in ea religione contenderet. Summa porro rei tunc Romanæ in his magni ducis copiis universa residebat: ex harum fiducia suspensas trahebat imperator spes

πανυχίσι καὶ λιτανείαις, ὧν οὐδ' αὐτὸς βασιλεὺς πολλάκις ἀπελιμπάνετο, αὐταῖς ἰδίαις εὐχαῖς καὶ κανόσι τὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἱκεσίας καὶ παρὰ δύναμιν ἐξανύοντα τῷ ἤδη θαῤῥεῖν ἐξανύτειν χρηστόν τι ἐντεῦθεν. Ὅμως δὲ τὸ πᾶν ἐπ' ἐκείνοις σαλεύων ἦν καὶ μόνοις, ὡς αὐτίκα εἰ κινηθεῖεν πράξειεν. Ἤκουε γὰρ καὶ περὶ Φιλαδελφείας τὰ πάνδεινα, καὶ ὡς Ἀλισύρας [P 291]σὺν Καρμανοῖς περιστὰς τὴν πόλιν, τὰ περὶ αὐτὴν πρότερον χειρωσάμενος φρούρια, λιμῷ καὶ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων ἐν ἐλπισμοῖς ἐστι παραστήσασθαι· ὁ γὰρ λιμὸς ἤπειγε, καὶ ὄνου μὲν κεφαλὴ τόσων σίκλων ἐξωνουμένη ἠκούετο, αἷμα δὲ σφαγῆς προβάτου καὶ χοῖρου εἰς χρυσοῦν τιμώμενον νόμισμα, πρὸς μικρὰν ἐνδείας παραμυθίαν ἀρκέσον τοῖς ληψομένοις. Διὰ ταῦτα καὶ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος καταλαβούσης, Κρονίου μηνὸς λήγοντος, τὴν ἰδίαν αὐταδέλφην τὴν τοῦ Ἀσὰν Εἰρήνην ὡς πενθερὰν πλῷ χρησομένην Κυζίκωσε ἀπολύει, οὐδενὸς χάριν ἄλλου ἢ τοῦ τὸν γαμβρὸν ἐκμειλιξαμένην ὁρμῆσαι· εἶναι γὰρ καὶ τὸν καιρὸν εἰς ἐκστρατείαν εὔθετον, ἀκμὴν δὲ ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν ἐξ ὑπογύου λαβόντας ἔχειν τὰς ῥόγας καὶ ἐντελομίσθους εἶναι. Ὡς γοῦν μεθ' ἡμέρας ἐπέστη, ἐκείνη μὲν οὐδὲν ἦν τῶν ἐς ἐξόρμησιν συντεινόντων ὅπερ

rationesque salutis publicæ: illas, simul se commovissent, ingens facturas operæ pretium opinabatur. Audiens autem quæ dira miseraque ab Philadelphia nuntiabantur, quam urbem Alisyras cum Carmanis arta obsidione cinxerat, expugnatisque ac subactis variis arcibus, quarum ope antea opportunis circum sitarum locis Philadelphienses liberum cum exteris commercium ad necessariam annonæ importationem sibi servaverant, ad tantam eos jam victus inopiam redegerat, ut caput illic asini nescio quot siclis venisse diceretur, certa vero mensura sanguinis ovis aut porci aureo nummo æstimaretur et libenter emeretur a bene commutatum tanta impensa ducentibus vel breve ac miserum solatium famis extremæ. Isti sic laboranti civitati promptum allaturas auxilium Rontzerianas copias sibi blandiens autumabat imperator. Idque ut urgeret, cœpta jam hebdomada majore sub finem Martii propriam germanam Irenen, Asanis viduam, nave celeri Cyzicum miserat, ut qua socrus apud generum ducem magnum valere auctoritate credebatur, eum perpelleret ad tam necessariam urbi tali extreme periclitanti expeditionem sine mora capessendam, commemorando et tempestatem esse profectioni aptam et numerata cumulate stipendia omnesque recusationis ac dilationis amotas **422** causas. Appulsa illuc post dies aliquot matrona nihil omisit illa quidem artis ac contentionis in suadendo quod res poscebat et cupiebat imperator: verum Itali rursus quærentes prætextus hærendi grato ipsis loco rixas cum Alanis serebant, irritantes ipsos contemptu et contumeliis, idque intempestive sane agentes ut bello civili vires absumerent

Digitized by Google

οὐκ ἔλεγέ τε καὶ ἔπραττε, Ἰταλοὶ δὲ καὶ αὖθις ἐν ὑπερημερίαις τρίβειν θέλοντες τὸν καιρὸν μάχας ἐμφυλίους ἐκ πολλῆς τῆς ὑπερηφανίας καθίστων, καὶ πρὸς Ἀλανοὺς εἰς διενέξεις ἀκαίρους ἐχώρουν. Παρώτρυνε γὰρ ὁ ζῆλος καὶ Ἀλανοὺς, ὅτ' ἐκείνων τριουγγίοις καὶ διουγγίοις μηνὸς ἑκάστου ἱκανουμένων αὐτοὶ ἐν ὀλίγῳ τινὶ ἐμισθοῦντο καὶ τῶν ἀπερριμμένων παρ' ἐκείνοις ἐδόκουν. Καὶ πρὸς ταῦτα διαφοραῖς τισι καὶ ἀπεχθείαις τὰς γνώμας ἐκείνων ἠλλοτριοῦντο. Ὡς γοῦν ἔτυχον μέν τινες τῶν Ἀλανῶν ἀλήθοντες κατὰ μύλωνα, ἔτυχον δὲ κάκ τῶν Ἀμογαβάρων ἐξ ἀλαστορίας ὄντι ῥητῆς τῇ ἀλετρίδι ἐπιχειροῦντες, ἐπέβαλον δὲ τὰς χεῖρας καὶ τοῖς ἀλεύροις, ἔρις ἐντεῦθεν καὶ φιλονεικία διὰ λόγων τέως συνίσταται, καὶ Ἀλανός τις, ὡς λέγεται, πρὸς ἐκείνους ἠπείλει ταῦτα σφᾶς ὅσον οὐκ ἤδη καὶ τὸν μέγαν διαθεῖναι δοῦκα ἅττα καὶ τὸν μέγαν δομεστικὸν ἔδρασαν. Τοῦτο ῥηθὲν εἰκαίως οὐκ ἔλαθε, καὶ ἡ ὑποψία τοῦ λόγου δεινὴν ἐνέτεινε μῆνιν, καὶ ὡς ἤδη παθὼν ἀκούσας ἐκεῖνος ἠμύνετο. Ἐμπίπτουσι τοίνυν νυκτὸς Ἀλανοῖς ὀλίγοις πολλοὶ καὶ εὐτρεπεῖς ἀνετοίμοις. Οἳ δὴ καὶ ἐξ αὐτῆς τὴν μάχην ἀναῤῥιπίσαντες, πεφραγμένοι πέλταις, τῷ καθ' αὐτοὺς ἀσφαλεῖ πίσυνοι, οἱ μὲν κατὰ θύρας τῶν οἰκιῶν, οἱ δὲ καὶ ἀποστεγοῦντες τοὺς οἴκους, στερρῶς κατηκόντιζον Ἀλανῶν. Οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ ἀναγκαίῳ ἑαυτοὺς ἀρτύναντες ὑφιστάμενοι ἐτοξάζοντο, καὶ ἔπιπτον ἑκατέρωθεν. Ἀλλ' Ἰταλοὶ περιῆσαν, καὶ ὁ τοῦ τῶν Ἀλανῶν ἐξηγουμένου Γεωργοῦς παῖς, ἀνὴρ μεγιστὰν καὶ τὰς μάχας ἀρεϊκὸς, σὺν πολλοῖς ἄλλοις πίπτει κατακοντισθείς. [P 292] Καὶ τότε πολλοὶ μὲν τρωθέντες, πολλοὶ δὲ καὶ πεσόντες, καὶ ἄκοντες διελύοντο. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ αὖθις καρτερὰ συνίσταται μάχη, τῶν μὲν ὑπερηφανούντων, Ἀλανῶν δ' οὐκ ἀνεκτῶς ἐχόντων τὸν τοῦ πεσόντος οἰκτιστον θάνατον. Καὶ τότ' ἀμυνομένοις τοῖς Ἀλανοῖς εἰς τριακοσίους πεσεῖν ὑπῆρξεν, ὡς λέγεται. Καὶ ταῦτ' ἐπράττετο Βοηδρομιῶνος ἐνάτῃ, ὅτε οὐδ' αὐτὸς μέγας δοὺξ οἷός τ' ἦν ἀμωσγέπως μεταξὺ τῶν μαχομένων φαινόμενος ἀναστέλλειν τὸν πόλεμον. Ὅμως ῥαΐσαντος τοῦ κακοῦ, πολλῶν καὶ περὶ αὐτοῖ, δεδικότων τῶν ἐγχωρίων, τοῦ Γεωργοῦς μεθ' ἡμέρας ἐπιστάντος ἐπὶ διαπεπραγμένοις τοῖς Ἀλανοῖς πολὺς ἦν ὁ τῶν Ἰταλῶν ἐξηγούμενος δώροις ἐκμειλίσσων τὸν βάρβαρον, εἰ κἀκεῖνος υἱοῦ ποινὴν κατατεθνειῶτος οὕτως ἀκόσμως οὐκ ἤθελε δέχεσθαι, ἀλλά γε καὶ μετόπισθεν κότον εἶχεν ὄφρα τελέσσοι. Ἐπέστη Πυαντιῶν, κἀκείνους μὲν ἡ Ἀχυράους εἶχε ποσουμένους εἰς χιλιάδας, ὧν τὸ Ἰταλικὸν ἓξ ἦσαν, ἦσαν δὲ καὶ τὸ περιλειφθὲν Ἀλανῶν πλῆθος ὡς εἰς χιλίους.

nequidquam adversus hostes comparatas. Erant porro Alani præter cæteram impatientiam injuriarum innatam armatæ genti etiam efferati jam livore adversus Italos ob iniquum discrimen quo ipsis fuerant in stipendiorum distributione posthabiti. Obversabantur enim illorum animis illæ auri duæ tresve unciæ menstruæ mercedis cumulatæ in Italos, dum ipsis tanto minor fuerat pensio taxata. Ea pleni rabie longe scilicet acrius sentiebant, quæ in omni occursu Latinorum ludibria ab iis et superciliosa despectus signa experiebantur. Tali rerum articulo contigit Alanos quospiam deferre frumentum ad moletrinam quamdam et molere; in quo dum sunt, supervenium Amogabarorum aliqui, et consueta superbia molæ usum sibi vindicant, quin et farinæ Alanorum insolentissime manus injiciunt. Jurgium hinc primo verbis commissum. Quo procedente auditæ Alanorum minæ sunt, facturos se brevi magno duci idem quod magno domestico fecissent. Excepta et vulgata ea vox magnas suspiciones, magna odia commovit. Magnus præcipue dux, tanquam jam quod intentabatur sentire cœpisset malum, ira et ulciscendi desiderio flagrabat. Ergo nocturna in Alanos meditato comparata facta impressio est Amogabarorum, qua in paucos plurimi, in imparatos otiose instructi, denique muniti peltis et cætera cataphracti armatura, securique telorum quorum quantacunque vi intorquendorum innoxiam sibi fore aciem credebant, perrumpere aggrediuntur ostia domorum in quibus Alani diversabantur. Hi malo nec opinantes perculsi subito defensionem, prout per tempus licet, expediunt; tegulisque dejectis e culminibus ædium, et aliis quæ fors obtulit, ex adverso jaculantur. Volant utrinque tela, nonnullis hinc atque inde cadentibus. Itali denique superiores evaserunt, filio supremi Alanorum ducis, Georgi vocati, juvene in illa gente inter præstantissimos habito et bellicis inclyto facinoribus, sagitta icto, ex qua mori eum contigit. Quare multis quoque aliis e sua parte vulneratis, nec paucioribus occisis, Alani tunc succumbentes sunt cedere coacti. Postridie redintegrata infestis utrinque animis pugna est, insultationes Italorum superbissimas ferre non valentibus Alanis, præsertim irritatis cæde recenti nobilissimi gentis ipsorum adolescentis. Itaque illo æstu iræ ruentes circiter trecentos Italorum tunc dicuntur peremisse. Fuit dies qua hæc acta sunt, nona mensis Aprilis, quando neque ipse magnus dux inter pugnantes apparens, cessareque ab armis omnes jubens, satis auctoritatis habuit ad certamen dirimendum. Tamen composito aut saltem sopito paulo post utcunque discidio, frementem adhuc palam et filii sui Alanorumque reliquorum cædem se luculentius ultorum minantem quotidie Georgium mutuis frustra et verborum blanditiis et donis delinire sibique reconciliare dux Italorum conabatur. Ille quippe inflexibilis ad omnia perstabat obnixus in proposito haud inultam sinendi tam indignam ingloriamque necem longe charissimi sibi filii, servavitque istam rabiem penitus animo conditam, quoad in actum tandem erumperet tragicum, suo loco referendum. Super hæc advenit mensis Maius, et noster exercitus Achiraum tenuit aliquot hominum millibus constans. Italici

Digitized by Google

Τὸ δὲ λοιπὸν Ῥωμαϊκὸν ἦν ὑπο τὸν μέγαν ἄρχοντα A τὸν Μαρούλην. Ὢν ἀπάντων ὁ μέγας δοὺξ ἐξηγεῖτο, αὐτὸς καθιστὰς τοὺς μισθοὺς, αὐτὸς παρέχων, καὶ τρόπον αὐτοκράτορος στρατηγοῦ ἄγων καὶ φέρων ὅπη καὶ βούλοιτο.

κβ'. *Θάνατος τοῦ Πορφυρογεννήτου.*

[P. 294] Τὸν δὲ φυλακίτην προφυρογέννητον ἡ τοῦ μηνὸς πέμπτη νεκρὸν καθορᾷ. Τὸ γὰρ τῆς κυνάγχης πάθος πάντα μᾶλλον ἐκεῖνον ἢ περιεσόμενον ἀπειργάζετο. Ὁ γνωσθὲν βασιλεῖ, σπουδὴ ἦν κατὰ τὸ εἰκὸς πρότερον ἢ ἀπελθεῖν ἑτοιμασθῆναι. Καὶ πέμψας (οὐδὲ γὰρ ἠξίου προσιδεῖν διὰ τὴν καθοσίωσιν) τὰ καθ' αὑτὸν προσέταττεν οἰκονομεῖν ὡς βούλεται. Κἀπειδὴ οὐδὲν ἦν ἄλλο οἱ προῦργου περὶ οὗ διασκέψαιτο ἢ τὸ ἑτοιμασθῆναι καὶ μὴ ταραχθῆναι, ἀναλείται μὲν πατριάρχην. ἀνατίθησι δέ οἱ τοὺς λογισμούς Καὶ τέλος παρ' αὐτοῦ ἀποκείρεται καὶ Ἀθανάσιος ὀνομάζεται, πάντ' ἐκεῖνα τὰ πρώην μηδὲ λογισμοῖς ἐπιτρέψας, ὥστε καὶ περὶ τοῦ σφετέρου υἱοῦ ἐρωτώμενος, βασιλέως πέμποντος, εἴ τι καὶ περὶ ἐκείνου βούλοιτο, προσθέντος καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ, ἐκεῖνον βαρέως ἀπολογήσασθαι μήτ' αὐτὸν ἔχειν υἱὸν μήτ' ἐκεῖνον ἀνεψιὸν, καὶ οὕτως αὐτῆς ὥρας ἐφη- B

κγ'. *Περὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἔτι δουκός.*

[P. 295] Τὰ δὲ περὶ τὸν μέγαν δοῦκα στρατεύματα ἐν πολλῷ τῷ κατὰ σφᾶς θάρρει προσβάλλει τῇ Γέρμῃ, ὑπ' ἐλπισμοῖς ἁρπάσαι τοῦ πλήθους Περσῶν τῇδε καταλαβεῖν καὶ τὰ τῆς ἀνδρίας ἐνδείξασθαι. Οἱ δ' ἐκ τῆς φήμης κατασεισθέντες καὶ μόνης, ὡς ἔδειξαν, ἀκόσμῳ φυγῇ καὶ ἀγενεῖ δραπμῷ ἀφέντες τὸ φρούριον ἀπεδίδρασκον. Οἱ δὲ κατόπιν ἐπιστάντες, ὡς εἶχον, τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἐξικανοῦντο. Πλὴν εἰ

generis millia sex numerabantur. His accedebant **424** Alani residui admodum mille. Reliquum explebant copiæ Romanæ sub magno archonte Marule. His pariter omnibus præerat dux magnus summa et plena potestate, stipendia singulis ipse C constituens, idem præbens, denique more imperatoris absolute exercitum regentis ducens universos ferensque quo et qua libebat:

22. *Mors Porphyrogeniti.*

At Porphyrogenitum, veterem jam carceris hospitem, quinta dies mensis ejusdem vidit mortuum: nam eum anginæ morbus quidvis potius quam superstitem effecit. Cognito imperator fratris periculo studium adhibuit ad procurandum ut mature ad mortem instantem rite ac pie obeundam præpararetur, missisque ad illum ea de causa certis hominibus (nam eum ipse videre ob condemnationem noluit) præscripsit quid et quatenus D in eo genere administrari ab iis vellet. Quoniam autem Constantinus Porphyrogenitus quo statu erat, privatus libertate ac multatus bonis, nihil aliud de quo deliberare operæ pretium esset habebat quam præparare animam ad transitum efficereque ut intrepide morti occurreret, patriarchæ accersito se permisit totum, quidquid juberet paratus exsequi; a quo denique in monachum attonsus et Athanasius nominatus est. Veteris suæ fortunæ rerumque transactarum ne prima quidem cogitatione tenus recordari præ se tulit, adeo ut de proprio filio rogatus nomine imperatoris, ut diceret si quid vellet statuere, cum missus ad hoc recitasset Andronici Augusti verba, juvenem, de quo agebatur, Constantino genitum, suum ex

συχάσαντα τῇ ὑστεραίᾳ ἀποθανεῖν. Ἡ δ' ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ καὶ λίαν μεγαλοπρεπῶς ἡτοιμάζετο. Κελεύει γὰρ βασιλεὺς, καὶ πλεῖστον ὅσον ἐξ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος, ἐξηγουμένου καὶ πατριάρχου σὺν ἀρχιερεῦσι καὶ κλήρῳ παντὶ, συναθροίζεται. Καὶ ὑπὸ δαφιλέσι φωσὶ καὶ λαμπάσι καὶ ψαλμῳδίαις μεσαζούσης ἡμέρας τῇ τοῦ Λίψη μονῇ παραπέμπεται, καὶ οὕτω λαμπρῶς καὶ πολυτελῶς, μόνον δὴ φέρων εἰς μνήμην τὴν εἰς Χριστὸν δουλείαν καὶ ψιλὸν ὄνομα, κατὰ τοὺς πολλοὺς τοῖς ἐξωτάτω σορίοις ἐνταφιάζεται. Καὶ ὁ μὲν τῇδε κατάλυει τὸν βίον, εἱρκτῆς πολυετοῦς τὸν τάφον ἀνταλλαξάμενος, ὡς καὶ πρὸ τοῦ χρόνοις τέσσαρσιν ὁ σὺν αὐτῷ κατακριθεὶς Στρατηγόπουλος.

fratre nepotem appellantis, graviter responderit: « Nec ego filium habeo, nec nepotem ille. » Quo dicto statim in quietem compositus postridie decessit. Elatio cadaveris apparatu funebri **425** quam splendidissimo celebrata est: jusserat enim imperator ei cæremoniæ adesse quantum fere in urbe reperiri tunc contigit hominum sacri et monastici ordinis, ducente pompam patriarcha ipso eum episcopis et clero universo congregato. Ab his longa funalium et lampadum ardentium serie, personantibus late viis psalmorum cantu, media die ad Lipsæ monasterium deportatus est mortuus. Eatenus splendor ac sumptus regius funeris processit. De cætero pro omni monumento ipsi fuit professio in morbo ultimo suscepta servitutis Christi et monasticum tunc adscitum nomen: quippe vulgaribus extra urbem tumulis, nihilo speciosius quam privatus e plebe quispiam, est conditus. Hunc ille vitæ finem est nactus, multorum annorum carcerem sepulcro commutans, prout item fecerat quatuor prius annis damnatus cum eo Strategopulus.

23. *Adhuc de magno duce.*

At magni ducis exercitus ingentem sui fiduciam et audaciam ostentans Germæ se admovet, eo provectus spe certa deprehendendæ illic multitudinis Persarum et strenue contra illos rem gerendi. Verum Persæ unico, ut apparuit, famæ hostium incursum nuntiantis indicio consternati, fuga incomposita cursuque degeneri deserta munitione diffugerunt. Quorum Itali fugientium dorsis instantes multa sunt relictorum ab iis spoliorum præda ditati. Cæterum, si credere oportet,

Digitized by Google

χρὴ πιστεύειν, καί τισι δι' ἀγχόνης μόρον κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἰταλῶν ἐπῆξεν ὁ ἀφηγούμενος, οὐ παρ' ἄλλο τι ἢ τὸ θέλειν ἐκείνους περιποιεῖν σφέτερα. Ὁ δὲ εἴτ' ἀμυνόμενος αὐτόθεν εἴτε μὴν καὶ τοὺς λοιποὺς δεδιττόμενος, καὶ ὑπὸ τοὺς δώδεκα, ὡς ἐλέγετο, ἀπηγχόνισεν, ὅπου γε καὶ αὐτὸν τὸν σφῶν ἐξηγούμενον, ἄνδρα ἀρεῖκὸν ἐκ Βουλγάρων καὶ μέγαν ἐξ ἀξιωμάτων τζαούσιον τὸν Χρανίσθλαβον, ὃν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Λαχανᾶν πολέμου ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως ἁλόντα καὶ δεσμοῖς ἐφ' εἱρκτῆς συνισχημένον πολλοῖς ὕστερον χρόνοις βασιλεὺς τῆς εἱρκτῆς ἐκβαλὼν καὶ τιμήσας τῷ ἀξιώματι τοῖς ἐκεῖ μέρεσιν ἐπὶ χρόνοις ἀρχηγὸν εἶχε, καὶ αὐτὸν γοῦν τοῦτον, ὡς λέγεται, ἐξ ἑτοίμου τῇ μαχαίρᾳ τρώσας τοῖς ἀπαγχονίσουσι παρεδίδου. Κἂν καὶ τοῦτ' ἐγεγόνει, εἰ μή γε πολλοὶ καὶ πρὸς ἱκετείαν ἀξιόχρεῳ ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ὀλίγα προτείνοντες δίκαια ἐξηρήσαντο. Κἀντεῦθεν Χλιαρὰ διελθὼν καὶ τἆλλα τὴν ἐπὶ Φιλαδελφείας ἔσπευδεν ἐσχάτως, ὡς ἐῤῥέθη, κινδυνεύουσαν. Κἀπειδὴ ἠλίσκετο μὲν Τρίπολις πρὸ καιροῦ, τὰ δὲ πέ-

A ριξ φρούρια ἐξ ὁμολογίας διὰ τὴν ἀνάγκην Πέρσαις ὑπέκειντο, ἦσαν δ' οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἀλισύραν Καρμανοὶ τὰ κράτιστα τῶν Περσῶν, πέμψαντες οἱ ἐν τοῖς φρουρίοις κατὰ τὴν περὶ τὸν Αὔλακα διατρίβοντι ἀναγγέλλουσι μὲν τὴν βίαν, προσλιπαροῦσι δ' ἐπαμύνειν ἀντιπροσχωρήσουσιν ἐξ ἑτοίμου, ἣν που φανείη, Ῥωμαίοις γε οὖσι καὶ τῇ τοῦ καιροῦ βίᾳ εἴξασιν. Ὁ δὲ δέχεταί τε τὴν ἱκετείαν καὶ ἀμύνειν κατεπαγγέλλεται. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν θάῤῥος λαβὼν οὐκ ὀλίγιστον πρὸς συμπλοκὰς κατὰ Περσῶν ἡτοιμάζετο. [P. 296] Πλὴν δ' ἀλλ' οὐδὲ Πέρσαις ἀνήκουστα τἀκείνου κατέστη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μαθόντες προσητοιμάζοντο. Καί που περὶ τὸν Αὔλακα συνελθόντες οὐκ ἄξια μὲν τοῦ πλήθους οὐδέ γε τῆς παρασκευῆς ἑκατέρων ἀλλήλους ἔδρασαν, λέγεται δ' B ὅμως τρωθέντος αὐτίκα τοῦ Ἀλισύρου καὶ εἰς φυγὴν διὰ ταῦτα βλέψαντος Πέρσας μὲν μετ' εὐκοσμίας καὶ κατὰ τρόπον ἀναχωρεῖν, τοῖς δὲ κατὰ τὸν μέγαν δοῦκα συναχθεῖσι κατὰ φρήτρας τριχῇ οὐκ ἦν ἀτάκτως μίγα πᾶσι διώκειν. Ἕκαστοι δ' ὁρῶντες ἀλλή-

laqueo de more Italorum necem quibusdam eorum ductor intulit, non alia de causa quam quod res suas in præda Persica agnitas resumere illi ac sibi vindicare voluissent. Sed quidquid sit de causa facti, de facto quidem satis constat **426** testimonio multorum, homines videlicet circiter duodecim jussu ducis magni, sive ulciscentis peccatum quodpiam, sive præcaventis in futurum et terrore præmunientis suos ne peccarent, strangulatos tunc suspendio fuisse, quando et ipsum ducem istius cohortis, ex qua isti erant, virum inclytum virtute militari, ortu Bulgarum, cui fuerat dignitas collata magni tzausii, Chranisthlabum nomine, quem bello contra Lachanam Michael Augustus senior olim captum diuque in carcere constrictum vinculis detentum, longo post tempore Andronicus imperator emissum custodia et ea quam dixi ornatum dignitate, illis diu in partibus militiæ ducem habuit, et hunc, inquam, ut dicitur, dux magnus iræ impetu primo a se vulneratum gladio carnificibus laqueo suffocandum tradidit, finissetque is haud dubie vitam suspendio, nisi multi certatim accurrentes et precibus infimis et rationibus ideneis, meritisque ipsius ac defensionis argumentis allegandis plurimis, ægre tandem Rontzerium avertissent a proposito talis viri leto informi enecandi. Porro hinc dux idem magnus Chliara et loca ejus viæ cætera pertransiens, ducere festinato copias instituit recta Philadelphiam versus, extreme, ut dictum est, periclitantem. Quoniam autem contigerat aliquanto ante capi Tripolim, arces quæ circa illam urbem erant necessario pace cum Persis quibusdam conditionibus facta subjectæ ipsis quadamtenus erant, citra tamen admissionem præsidii Persici seu potius Carmanici: nam hi cum quibus ista pepigerant Carmani erant, præcipui et fortissimi Persarum, Alisyræ parentes

duci. Verum tali coactarum subjacere servituti arcium incolæ, audito adventare magnum ducem, eum jam circum Aulacem castris positis morantem legatione missa communiter rogarunt ut sibi ab rebellandum paratis admoto propius exercitu adesset: sese enim, simul tuto id possent facere, pacta, quibus se summa vi adacti et cedentes tempori contra voluntatem obstrinxerant barbaris, C rescissuros, et sicut **427** Romani erant, missis ab imperatore copiis, statim atque illa in vicinia comparuissent, sese palam adjuncturos. Annuit ille precibus supplicum, et ducturum se quo vellent copias promisit, eo libentius quod ex hoc ipso tam opportune auxilio oblato non parum se confirmari sentiebat ad bene sperandum de successu expeditionis hujus. Ergo tanto se inde alacrius ad conflictum cum Persis comparavit. Qui vicissim per exploratores cognito magni ducis contra ipsos moventis adventu obviam illi prodire occuparunt, promoto exercitu prope Aulacem, ubi eum stativa fixisse ostendimus. Commissum illic inter acies adversas est prælium, segnius remissiusque quam a tam numerosis copiis tanto D utrinque apparatu infeste invicem concurrentibus exspectari debuerat. Dicitur tamen vulnerato Alisyra primis statim jaculationibus, ac propterea fugam respicere coacto, retro cessisse quidem Persas, sed militari gradu et citra confusionem aut solutionem ordinum. Hos ne acrius et longius copiæ magni ducis insequerentur, ea causa obstitisse dicebatur, quod hæ trifariam in genera et corpora totidem divisæ (suam enim sibi quique seorsim Itali, Alani et Romani quasi separatam aciem habebant) immiscere se invicem, prout opus erat ad strenue instandum cedentibus, noluere, sed se mutuo intuebantur, opperientes si qui priores insilirent, quasi mox et ipsi secuturi. Cæterum ne qui primi expedirent ad hoc impetum,

Digitized by Google

λους εἰ προπηδήσειαν, ὅμως τῷ ὑπὸ τῶν συνήθων ἐνεδρῶν Περσικῶν φόβῳ (μηδὲ γὰρ εἶναι Πέρσας ὄντας ἐκλαθέσθαι τῆς μηχανῆς) ἐπεχόμενοι ὑφειμένως ἐνέπιπτον καὶ βάλλοντες κατηκίζοντο, ὥστε καὶ Πέρσας οὐκ ὀλίγους πεσεῖν. Τέως δ' ἐντεῦθεν ἀναχωρησάντων Περσῶν Φιλαδελφεῦσι τῶν κακῶν ἄμπνευσις γίνεται, καὶ λιμῷ κινδυνεύοντες σιταρκοῦνται, καὶ πρὸς τὰ δεινὰ, ἣν που καὶ ἐπεισφρήσωσιν, εὐέλπιδες ἵστανται. Ἔδοξε δὲ μέγα τὸ ἔργον καὶ εὐφημίσθη, μὴ ἄξιον ὂν τοσοῖσδε καὶ οὕτω παρασκευῆς ἔχουσιν. Αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐντεῦθεν τρεμούσῃ καρδίᾳ (καὶ θάνατος γὰρ ἐκ τῆς πληγῆς τῷ Ἀλισύρᾳ ἐπεφήμιστο) τάχει διελθὼν, καὶ ὡς ἔδει κατασφαλισάμενος, ἔρχεται πρὸς τὸ Ἀμούριον.

κδ'. *Περὶ τοῦ Ἀτταλειώτου καὶ τῶν Μαγνησιωτῶν καὶ τοῦ Δούκα Νοστόγγου.*

[P. 297] Ὁ δέ γε μέγας δοὺξ ἐπ' ὀλίγον τῇ Φιλαδελφείᾳ ἐνδιατρίψας, καὶ ἱκανὰ χρήματα συλλεξάμενος, νόστου ἐμέμνητο. Καὶ δὴ τάχειστε πάντα φρούρια κατασφαλισάμενος τοῖς κατὰ τὸν Ἕρμον Μαγνησιώταις παραγίνεται. Καὶ τότε ὁ μὲν πρότερον καὶ ἀποστάτης δόξας ἐγγὺς, εἷς τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων, Ἀτταλειώτης τοὐπίκλην, ἅτε παρ' εἰδησιν βασιλέως καὶ προσταγὴν κατασχὼν Μαγνησίαν καὶ ἰδίαις τισὶ θελήσεσι σύναμα τοῖς αὐτόχθοσι διοικῶν, μηδ' αὐτοῦ τοῦ εἰς κεφαλὴν ὄντος τοῦ Νοστόγγου καὶ Δούκα φροντίζων, μηδὲ τῆς πρὸς τὴν πόλιν εἰσόδου παραχωρῶν, ὁ γοῦν τοιοῦτος ἐξελθὼν καὶ λόγοις καὶ ὑποπτώσεσι παραυτίκα τὸν μέγαν δοῦκα ἐκμειλιξάμενος καὶ γαμικῷ κήδει δεξιωσάμενος, ἅμα τε δι' ἐκείνου πιστὸς ἔδοξε βασιλεῖ, καὶ ἅμα ὅλως ἦν ἐκείνῳ ὑποτεταγμένος καὶ ὑπείκων ἐς ὃ καὶ προστάξειε. Τῷ γοῦν Νοστόγγῳ Δούκᾳ, ὃν καὶ ἐς μέγαν ἑταιρειάρχην κρατῶν ἔταττε γράφων πριμικήριον τῆς αὐλῆς ὄντα, οὐκ ἦσαν θυμήρη καὶ ἀρεστὰ τὰ ἀπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς προστατόμενά οἱ, εἴτε μὴν καὶ πραττόμενα. Εἴτε οὖν ὑβριοπαθῶν ἐκεῖνος ἐξ ὧν αὐτῷ οὐκ ἀξίως τοῦ κατ' αὐτὸν μεγαλείου ὁ τῶν ὅλων ἐξηγούμενος προσεφέρετο, εἴτε μὴν καὶ ὑποτευσας ἐξ ἐκείνου δεῖν' ἅττα εἰς τινας ἀπαιτήσεις χρημάτων ἐξ ὧν συλλέξας καὶ προσηγγέλλετο, εἴτε καὶ δι' ἀμφότερα ταῦτα τὴν εἰς τοὐπιὸν ἀδοξίαν ἐν δεινῷ

deterruit metus insidiarum, ex nota consuetudine Persarum, subsidere locis tutis et incaute subeuntes excipere solitorum; quos istius ipsis familiaris artis haudquaquam tali tempore usum omissuros appareret. Itaque caute admodum et longe duntaxat in terga cedentium jaculando insecuti nostri Persas fugientes sunt: quorum sic tamen non paucos interfecerunt. Per hunc modum submotis inde Persis Philadelphienses respirare a malis, quibus premebantur, contigit. Nam iis fame periclitantibus annona est importata, animusque sic additus ad, si quæ denuo incurrerent, incommoda longanimiter **428** toleranda spe similiter adventuri, si exspectaretur, subsidii. Magnum id opus vulgo visum, et solutio Philadelphiensis obsidionis, ingenti late celebrata plausu est, licet res haud sane sui magnitudine respondens numero et apparatui tantarum tantoque instructarum sumptu copiarum. Porro Alisyras cum suis gravi correptus metu, quod eum e vulnere accepto brevi moriturum multorum opinione ac sermone percrebuerat, raptim constitutis quæ opus erant ad loca cætera quæ in illis partibus occupaverat tuenda, Amurio se admovere festinavit, in vicinia castrorum ducis amici emendationem offensionis belli, et in præsenti receptus infesti periculo, quam obiter ex obvio poterat, securitatem captans.

24. *De Attaleota et de Magnesiensibus, deque duce Nostongo.*

Magnus vero dux paulum moratus Philadelphiæ, nec paucis tamen sibi corrasis illa brevi mora pecuniis, cogitare de reditu tempestivum duxit. Itaque arcibus illius tractus et numero præsidiariorum et copia commeatuum et restauratione aut adjectione munimentorum abunde ad securitatem instructis, Magnesiam ad Hermum pervenit. Erat ibi tunc magna rebellionis infamia laborans ac tantum non perduellis declaratus unus equisonum imperatorii stabuli, Attaleota cognomento; qui nec conscio nec jubente imperatore occupatam Magnesiam privato quidem suo quodam moderabatur arbitrio, sed cui ad robur adjungeret consensum arte conciliatum indigenarum civiumque urbis ejus, quam sic adeo sibi obnoxiam habebat, ut nec Nostongi ducæ illi provinciæ præfecti rationem omnino ullam duceret, nec ipse permitteret ingressum in civitatem. Illic talis obviam magno duci adventanti prodiens ita eum infimi professione obsequii verbisque supplicibus delinitum sibi adjunxit necessitudine etiam affinitatis per conjugium inter amborum consanguineos cum eo contracta, ut repente Attaleota commendatus imperatori a magno duce omnis criminis suspicione liberaretur, volenteque jam Augusto in usurpata potestate persisteret, sed **429** quam acceptam palam ferret duci magno, precarioque et parata ad omnes ejus nutus obedientia in ea se versari administratione profiteretur. Haud grata hæc erant Nostongo Ducæ, quem istis, ut dixi, a se partibus summa præfectum potestate imperator, missis etiam nuper diplomatibus ex primicerio aulæ magnum bæteriarcham creaverat; qui etiam contemptim a magno duce, velut ipsi plane subditus, solitus tractari exercerique imperiosis jussis, velut unus e vulgo quispiam, cum sibi tamen supremam illic auctoritatem ab imperatore commissam meminisset, tacitus ringebatur, indigna sese pati conquerens, neque pro suæ dignitatis et natalium merito tractari. Accedebat is metus, cujus argumenta ex idoneis et præsentibus Nostongus ducebat signis, ne a se quoque, sicut a cæteris consueverat, ingentes pecuniæ contributiones exigeret. Ergo et damnum

Digitized by Google

ποιούμενος, ἔγνω μὲν τὴν ὡς βασιλέα τεχνιτεῦσαι ἀπόδρασιν, ταχὺ δὲ παρέσχε καὶ ἡ τύχη τὴν πρόφασιν. Ἡ δ' ἦν, πέμπεται μὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀνὴρ οἰκεῖος τῇ πενθερᾷ οἱ ὁ Κανναβούριος πρὸς Κωνσταντινούπολιν διά τ' ἄλλα, καὶ ἀξιοῦντος ἀποσταλῆναι τὴν γαμετήν· ἐπεὶ δ' ἔδει τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσφαλείας τῷ ἀνδρὶ προμηθεύσασθαι, πέμπει πρὸς τὸν Νοστόγγον παρεγγυῶν ἱκανῶσαι διασώσταις ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸν ἀποστελλόμενον. Αὐτὸς δὲ τὰς παρεγγυήσεις δεξάμενος τῷ δοκεῖν καὶ ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ τὰ ἐπεσταλμένα θέλειν πληροῦν, ὡς αὐτὸς ὑπὲρ ἄλλον εἰς χάριν ἅμα τοῖς ἰδίοις διασωσάμενος, ἐτεχνίτευεν [P. 298] ἀποφυγήν. Ἐν τούτῳ δὲ καί τις τῶν ἐς γραμματέας ἐκείνῳ τελούντων, ἐπεὶ καὶ αὐτῷ ἐδόκει τοῦ κεκτημένου ἀλλοτριοῦσθαι, ἔνθεν μὲν οὗτος, ἔνθεν δ' ἐκεῖνος τὴν πόλιν καταλαμβάνουσι. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπεὶ οὐδὲν ἐώρα ἀκίνδυνα ἑαυτῷ διὰ τὴν τῆς ἐνοχῆς παράλυσιν καὶ τὴν ἐς βασιλέα προσφυγήν, πατριάρχῃ προσφεύγει· ὁ δὲ γραμματεὺς ἐπιστὰς πρὸ τούτου, καὶ τὰ πιστὰ προσδοκῶν ἔχειν ἔκ τινος γράμματος τοῦ ἀπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς, ὡς δῆθεν πρὸς τὸν κανικλείου δηλοῦντος τὴν ἀπόλυσιν ὡς ἐκούσιος, ἐλπίσι χρησταῖς ἠωρεῖτο. Λόγος δ' ἦν ἀμφοτέρους συνελθόντας πρὸς πατριάρχην ἀπολογεῖσθαι διὰ τούτου τῷ βασιλεῖ τὴν ἐκ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀναχώρησιν, τὰ πολλὰ τῶν ἐκείνῳ πραττομένων ἀταμιεύτοις παῤῥησίαις καθαπτομένους. Ἃ καὶ ἀγγελθέντα, οὐχ ὅπως οἱ λέγοντες ἔπειθον, ἀλλὰ καὶ δυσμεναίνειν ἑαυτοῖς τὸν κρατοῦντα ἐποίουν· βασιλεὺς γὰρ κακίας, οὐκ ἀληθείας τὰ λεγόμενα κρίνων, καὶ ὑπεκκαύματα φθόνου μᾶλλον ἢ προνοήσεις ἐξ εὐνοίας· ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐκείνοις ἐχόλα καὶ ἐξωργίζετο. Τοῦ δ' ἐπὶ τούτοις καὶ μετελθεῖν τοῦ μὲν τὸ οὐκ εἰς ὀλίγα χρήσιμον παρῆτεῖτο, τοῦ δὲ τὸ ἀξιοπρεπὲς εἰς τὴν ἀπὸ βασιλέως παρόρασιν διεκώλυεν. Ἦν δ' ἄλλως ἐμποδὼν πρὸς τοῦτο καὶ ἡ πρὸς τὸν πατριάρχην καταφυγὴ τοῦ Νοστόγγου, ὅθεν ᾤετο ἔχειν τὴν ἐς ἅπαν ἀσυλίαν τῇ τῆς Περιβλέπτου τέως ἐγκεκλεισμένον μονῇ. Ὅθεν καὶ παρὰ τῆς ἀδελφῆς ὁ κρατῶν πολλάκις παρωξυμμένος (ἀνάπυστα γὰρ κἀκείνῃ τὰ λεχθέντα κατὰ τὸ εἰκὸς ἐγεγόνει, καὶ ὑβριοπάθει τὰ μέγιστα, εἰ μή γε οἱ κατει-

instans prævertere, et ignominiam vel delere jam inustam vel ne sibi impingeretur in posterum præcavere studens, unam optimam votorum assequendorum putavit rationem, imperatorem adire quamprimum, si quem modo plausibilem deserendæ provinciæ nancisci prætextum posset. Favit in hoc ei fortuna, occasionem brevi offerens ejus viæ probabilem, hanc scilicet. Mittere per id tempus voluit dux magnus ad socrum suam, germanam imperatoris Constantinopoli tunc degentem, ministrum illi matronæ in primis fidum et intime familiarem, Cannaburium, tum ut alia sibi desiderata quædam per eam in aula conficeret, tum ut uxorem apud matrem diversantem ad se accerseret. Quia vero per infestas hostilibus incursibus regiones haud tutum incomitato viatori videbat iter fore, Nostongo mandavit ut eum tuto deputatorum e sua cohorte in urbem secure deduci præsidio curaret. Quod ille mandatum obnoxie accipiens, quasi ostentando abundantiori studio gratificandi duci magno, simul plus quam petebatur dedit, simul aptam captavit opportunitatem id quod sua causa optabat **430** agendi. Officium quippe deductoris sibi cum prætoria sua cohorte assumens, Cannaburium Constantinopolim perduxit. Quo ipso tempore quidam in ejusdem Nostongi provinciali comitatu scribæ ministerium exercens, cum decrevisset nescio qua re offensus ab exosi sibi domini servitio recedere, et ipse iter urbem versus clam arripuit. Itaque ambo pari consilio, licet invicem ignari, furtivis profectionibus Constantinopolim pervenere. Ubi Nostongus inspecto rerum statu, cum minime speraret probare se imperatori posse, manifestis in favorem magni ducis præoccupato affectibus, quas veras habuerat causas e provincia injussu discedendi, haud tutum sibi putavit confugere, uti destinaverat, ad ipsum, et audientia poscenda ejus potestati se permittere. Quare ad patriarcham se confert, asyli jure securus illic futurus, et eodem idoneo reconciliationis sequestro ad Augustum usurus. Scriba, qui prior in urbem, expeditius via emensa, pervenerat, lactatus spe inani, cujusdam, quam attulerat, acceptæ a magno duce ad caniclei præfectum epistolæ, qua cum declarari credidisset se legitimas habentem causas abnuendæ ulterioris moræ in obsequio Nostongi, a quo indignis modis tractaretur, auctoritate superiori ducis magni a famulatu magni hetæriarchæ rite fuisse absolutum, postquam ea reddita epistola promoveri ea via negotium non sensit suum, sive illa perfunctoria commendatio fuisset, sive quamvis accurata, parum apud præfectum canicleo valeret, vela secundum auram vertere statuit, reconciliataque cum Nostongo gratia societate cum eo ineunda consilii, ad patriarcham et ipse confugit, parem præ se ferens aversionem a magno duce. Ibi uterque concordi conatu studuerunt infamare apud Augustum magni ducis acta, querelis contra ejus avaram, arrogantem et tyrannicam gubernationem libris apud patriarcham deponendis, quas ille videlicet ad imperatorem deferret, et pro ea qua pollebat apud ipsum gratia creditas sibi probatasque persuaderet justas esse. Sed successu ea res caruit: auditis enim imperator a patriarcha quæ Nostongus et ejus scriba in magno duce culparent, adeo non est persuasus ut iram potius non mediocrem in accusatores ostenderet, hos judicans falso et prava voluntate instinctuque **431** maligni livoris, non autem, ut videri volebant, zelo publici boni et studio benevolo serviendi imperatori ad istam calumniosam et mendaceam delationem processisse. Ergo in eos palam indignatus, scribam quidem ut nihili homunculum

Digitized by Google

πόντες ἀξίας τὰς δίκας τίσαιεν, μηδὲ προσέξειν ἄλλον τῷ στρατηγῷ, μὴ τῶν φυγάδων ἐκείνων ὑποσχόντων τὰς δίκας) ἀλλὰ τὸ μὲν μονῇ ἐγκεκλεῖσθαι καὶ ἀπὸ προσώπου εἶναι τῷ βασιλεῖ ἀρκετὸν εἰς τιμωρίαν ἔκρινεν, ἐκεῖνο παρ' ἑαυτοῦ καταδικασθέντος ὅπερ ἂν βασιλεὺς παθεῖν ἐκεῖνον ὡς πρόστιμον ἐδικαίου, τῆς μονῆς ἀντὶ φυλακῆς οὔσης αὐτίκα, ᾗ δὴ καὶ παρὰ πατριάρχου ἀποσταλεὶς ἐγκέκλειστο. Τῷ δέ γε γραμματιστῇ ἀπεπροσπάθει ὡς μὴ ἰδίῳ τὸ σύνολον ὄντι καὶ ὡς ἔκ τινος λατρείας ἐκείνοις ἀναληφθέντι· δεῖν γὰρ τοῖς τῆς τῶν ἀρχόντων ἐπὶ πλημμελήμασι τιμωρίας οὐχ ἧττον κολάσεις ἢ καθάρσεις οὔσας ἰδίοις προσήκειν, εἰ μέλλοιεν οἱ μὲν κολάζοντες κερδαίνειν, οἱ δὲ δεινὰ πάσχοντες ὠφελεῖσθαι, κατὰ τὴν εἰς τοὐπιὸν χρείαν τὸ χρήσιμον παρεξόμενοι. [P. 299] Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Νοστόγγος κατά τινα ἐλπισμὸν συμπαθείας τῆς μονῆς ἀπελύετο, ἡ δὲ τῆς ὀλιγωρίας δόξα καὶ ἔτι ἀναζέουσα ἦν, καὶ δεῖν' ἄττα τοὺς τῷ μεγάλῳ δουκὶ προσκειμένους ὑπέσμυχον, εἰ καταφρονοῖτο, καὶ μάλιστα παρὰ τῶν δοκούντων καὶ ἐν ἀξίαις (τοῖς γὰρ καιριωτέροις μέρεσιν, ὅταν ἐνδῷ πρὸς τὸ χεῖρον, ἀνάγκη συνδιεστράφθαι καὶ τὰ λοιπά, ἢν μή τις ἐπίσχῃ), τότε βασιλεὺς πέμψας ἄγει καὶ ἄμφοτέρους, καὶ δὴ ἡμέρᾳ κυριωνύμῳ, Μαιμακτηριῶνος τεσσαρεσκαιδεκάτῃ, τοὺς περὶ αὐτὸν παραστησάμενος, παρόντων κἀκείνων, πολὺν μὲν λόγον παρέτεινε δημηγορῶν, τῷ μὲν δοκεῖν καθαπτόμενος τοῦ Νοστόγγου, τὸ δὲ πλεῖστον καὶ ὑπὲρ τοῦ μεγάλου δουκὸς πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας ἀπολογούμενος, ὡς μηδὲν ἀναξίως κάκ τοῦ παρεικότος μήτ' αὐτὸν προβιβασμοῖς τιμῆσαι τὸν καὶ πρὸ τοῦ μέγαν δοκοῦντα, μήτ' ἐκεῖνον παρ' αὐτοῦ τιμηθῆ-

et parum utilem e ministerio amovit : Nostongo ne poena ei luculentior infligeretur, sua tanto amplior dignitas profuit, præsertim cum ne pro potestate coerceretur subjicereturve judicio, asyli jus obstaret, quo ille Peribleptæ monasterio inclusus (illuc enim eum patriarcha miserat) inviolabili utebatur. Itaque quanquam soror imperatoris, socerus ducis magni, cognitis quæ contra hunc ab his movebantur, tanquam pro genero sollicita, non cessaret Andronicum irritare adversus duos falsorum, ut aiebat, inventores criminum, magnopere exaggerans rem esse indignam exemplique in publicum noxii, impune ferre calumniosos sycophantas impudentissimam audaciam, ex qua inulta permanente secuturum esset ut alii quoque ad licentiam invitati similem negligerent obedire duci magno, cujus quam esset fortis et felix bello reique tunc publicæ necessaria opera, Philadelphiæ liberatio monstraret; etsi hæc, inquam, indesinenter urgeret tam potens et cara imperatori matrona, tamen illi non est visum aliud tum quidem Nostongo supplicium infligere ; sufficere quippe interim aiebat carcerem, quem is sibi ultro conscivisset, includens sese monasterio Peribleptæ; quam se illi custodiam imputare dicebat in partem pœnæ tanquam indictam legitime damnato. Instantibus autem, posse saltem puniri Nostongum in persona scribæ sui, qui non diversaretur in monasterio (huic enim juste infligendum merenti supplicium in ignominiam et dolorem redundaturum ipsius domini, cujus exemplo et commodo peccasset), respondebat imperator Nostongum nihil ad se pertinere putaturum quid scribæ isti fieret, quem ad suam vere pertinuisse familiam negaret : in eam quippe irrepsisse haud a se ascitum, sed furtim adhibitum a suis familiaribus mercenaria functione venalis operæ. Oportere autem, si quando magistratus non in propria, sed in aliena castigandi persona **432** sint, in eo capite pœnam constitui quod intimum ipsis et carum sciatur esse, cujusque damnum ac labor ad sensum illorum affectu et compassione propagatum iri non sit dubium. Alioqui contingeret frustrari voto suo judicem; qui cum pœnas istiusmodi minus ultrices esse quam purgatrices velit, magisque optet emendari per eas in posterum qui deliquit, quam ipse frui dulcedine vindictæ, istud quod e reipublicæ utilitate spectat, minime assequeretur sæviendo in personam indifferentem illi quem primario vult plectere. Sic tunc eludebat imperator studiosos magni ducis pœnam Nostongi postulantes. Verum cum accidisset aliquanto post hæc prodire e suo asylo Nostongum, spe quadam concepta parcituri facile sibi Augusti, si committere se reum ipsius clementiæ vidisset, dum id ipsum aulæ, ut fit, sermonibus celebratur, animadversum est magis incumbere judicia magnatum plerorumque in reprehensionem arrogantiæ magni ducis, qui Nostongum magnum hetæriarcham, dignitate ac natalibus conspicuum hominem, velut de plebe quempiam, contemptim et imperiose tractasset. Quæ gliscens invidia cum ducis magni fautoribus injecisset curam, quod eum jam contemni ac traduci passim a proceribus et constitutis in dignitate viris primariis videbant, intelligebant autem sensus et judicia summatum facile in vulgus quoque serpere, periculumque fore, ni mature occurreretur, ne communibus mox et unanimiter conspirantibus primorum juxta infirmorumque unus odiis objectus haud par resistendo esset, novis imperatorem instantiis ad succurrendum isti discrimini perpulerunt. His ille annuens, die quarta decima Junii, quæ fuit illo anno Dominica, adduci coram sese in medio procerum aulæ considente Nostongum et scribam jussit. Atque hic longam satis ingressus orationem specie invehendi in Nostongum, maximam re vera sermonis partem consumpsit in purgando apud præsentes magnates duce magno actisque illius et suis erga illum beneficiis vituperationi eximendis. Conatum quippe acrem intendit ad persuadendum neque se cumulandis in Rontzerium honoribus liberalitate excessisse, neque illum accepisse a se quidquam quo non deberet judicari dignissimus, quippe qui jam antequam huc adve-

Digitized by Google

ναι, εἰ ἐπὶ τῶν ὅλων γένοιτο· εἶναι γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ οὐχ ἧκιστα ἔνδοξον καὶ οὐδὲν δ τι λαβεῖν μὴ ἔχοντα. Τέλος τὸ τοῦ λεοντοκόμου ποιεῖ, καὶ κυνὶ τὸν ὡς ὄπιθεν λέοντα ἐκδεδίττεσθαι· προστάττει γὰρ αὐτίκα, καὶ τὸν μὲν γραμματέα ἐξατιμοῖ κουρᾷ τριχῶν καὶ γενείου, τὸν δὲ Νοστόγγον τὰ πολλὰ καθαψάμενος ἐν δημηγορίαις τέλος ἀξιωμάτων ψιλοῖ καὶ ἐγκλείει. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράττετο τῇδε.

κε'. *Περὶ τῶν κατὰ τὴν Τριπολιν τὴν κατὰ Μαιανδρον συμβάντων.*

[P. 300] Οὐ χεῖρον δ' ἴσως καὶ τὰ κατὰ τὴν Τρίπολιν διελθεῖν, ὅπως ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατ' ἀνατολὴν φρούριον οὖσα, ἔπειτα ἐκ τῆς εἰκαίας καὶ τῆς τυχούσης προφάσεως ταύτην ἀρχαίαν οὖσαν καὶ Φιλαδελφείας προβεβλημένην ὁ Δούκας καὶ βασιλεὺς καὶ ὅπλοις καὶ σιταρκίαις ἐπετείοις ὠχύρου, καὶ τὸ τῆς Φιλαδελφείας μόρσιμον (τὸ δ' ἦν ἐκ πρώτης κατακλυσμῶν καὶ εἰσέπειτα μηδὲν ἁλῶναι, ὡς ἐφημίζετο) πιστὸν ἐντεῦθεν καθίστα. Διά τοι ταῦτα καὶ ἐκυδροῦτο τὸ πόλισμα, καὶ τῶν ἐπιτιθεμένων ἠλόγει Περσῶν. Ἀλλὰ χρόνος τὴν πολιορκίαν ἐμέτρει, καὶ τῶν πολλῶν ὑποκλιθέντων εἰς μακρὰν ἀντεῖχον οἱ Τριπολῖται. Πλὴν καὶ κατ' ὀλίγον τῇ τῶν ἀναγκαίων ἐνδείᾳ στενοχωρούμενοι καὶ τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας; ἐς τὰ μάλιστα ἔχρῃζον. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐγγύθεν οὐκ ἦν ἀρωγή, ἔγνωσάν τισι συνωμοσίαις ταῖς πρὸς τοὺς Πέρσας τὰ τῆς ἀνάγκης διευθετεῖν. Ἀμέλει τοι καὶ πρὸς καιρὸν ἐσπένδοντο Πέρσαις, καὶ σῖτον ἐκεῖθεν ἐλάμβανον. Καὶ ὁ συνεθισμὸς τῆς ἐμπορίας μὴ μόνον ἐκείνους ἐξερχομένους ὠνεῖσθαι τὰ ἀναγκαῖα ἐποίει, ἀλλὰ καὶ Πέρσας εἰσερχομένους ἀνέδην τὴν πόλιν [P. 301] ἀπεμπολεῖν παρεσκεύαζε. Τοῦτο πολλάκις πραχθὲν ἔννοιαν εἰσάγει Πέρσαις ἁλώτεως, καὶ προδόταις κοινολογησάμενοι τὰ εἰκότα ἐν προθεσμίαις πισταῖς τὰ κατὰ τῆς πόλεως ἐξειργάζοντο. Καὶ δὴ σάγμασι πλείστοις τὰ τῶν φορτίων ἐπισκευασάμενοι, τὸ μὲν στράτευμα ἐγγιστά που ἐνεκρυφίαζον, ἅμα δὲ πολλοὶ τὴν πόλιν εἰσῆσαν. Σῖτος δ' ἡ ἐμπορία ἦν, καὶ ἕκαστος τῶν κανθώνων ζυγάδα φέρων τῶν φορτωμάτων τὰ κατὰ τὸν πόλεμον

niret, magnus **433** fuisset, classem et copias ductans proprias, quoque hic fuisset insignitus titulo ducis magni, ejus rem ipsam prius habuisset, alibi nihilo minus clarus atque conspicuus quam deinde apud nos, qui nomen duntaxat addiderimus possessæ dudum et exercitæ ab illo potestatis, quando illum exercitui Romano præpositum universo magnum ducem appellavimus. In eam sententiam postquam accurate vehementerque peroravit, conversus ad præsentes reos, et a scriba exorsus, in eo facere voluit quod solere aiunt leonis magistrum, dum cane coram illo verberando terrere ferox animal satagit. Sic enim Augustus metum admovere Nostongo scriba ejus plectendo propter culpam utrique communem volens, huic illic in conspectu cunctorum ignominiose radi ad cutem pilos capitis et menti jussit. Moxque Nostongum acerba prius nec brevi objurgatione increpitum denique dignitatibus privavit et custodiæ addixit. Atque hæc quidem acta in hunc modum sunt.

25. *De iis quæ Tripoli ad Mæandrum acciderunt.*

Operæ pretium quoque fuerit, quæ Tripoli contigere, breviter exsequi. Hæc urbs in Orientali sita tractu arcium potius, quibus circumdabatur ad illum oppositis limitem, quam propriis tuta munimentis habebatur, quoad eam Ducas Augustus, ex levi et fortuita capto causa consilio, urbem antiquam et Philadelphiæ prætentam armis, propugnaculis et victus annui provisionibus instruxit; cujus novæ objectu munitionis tutiore, ut apparebat, reddita et extra omne periculum Persicæ invasionis posita Philadelphia, fides jam adhibebatur promior veteri de illa oraculo jactato, quo in fatis esse ferebatur eam a primo diluvio in omne deinde consequens tempus nunquam fore capiendam. Indidem porro civitati Tripoli claritas accessit, late inclytæ per hoc factæ, nec sui præsidii fiducia curanti Persarum incursiones, quas facile ac ludibunde se repulsuram confideret. Postea late potientibus campo Persis, cunctæ illorum tractuum munitiones una simul obsidione premebantur, coactis præsidiariis **434** intra eas se tenere et agri usu exclusis. Id incommodum diutissime omnium Tripolis pertulit; et plerisque circumsitarum arcium fame ad deditionem adactis, soli longo tempore restitere Tripolitæ, quoad et ipsi consumptis sensim alimentis, extrema in arto positi penuria, circumspicere auxilia cœpere; quorum cum e propinquo nulla se spes ostenderet, ad quasdam cum Persis conventiones, malo aliter immedicabili subigente, descenderunt. Pacti enim in tempus aliquot indutias mutuoque contrahendi libertatem, frumentum ab ipsis traditum Persis, pretio cum fide numerato, accipiebant. Frequentatum id est sat longo tempore commercium, prodeuntibus primum Tripolitanis, et annonam persoluta pecunia foris sumptam intra urbem importantibus. Procedente tamen usu, et ex eo, ut fit, fiducia crescente, permittere ingressum civitatis Persis vitæ subsidia inferentibus non dubitarunt; quæ res in exitium ipsorum vertit. Persæ quippe, per talem causam intra urbem Tripolim crebro admissi, ejus capiendæ cogitationem inierunt, proditoribusque subornatis in supina securitate civium fraudem in hunc modum concinnarunt. Magno sarcinarum numero parato, quas frumenti venalis esse dicerent, eas asinis aut mulis clitellariis binas hinc inde singulis impositas ducunt in urbem, id ipsum ut jam consuetum exspectantem. Sed non prius ejusmodi deductores jumentorum in eam viam se dederunt, quam sociis admonitis quid intus ipsi agere pararent, quid foris eos tali audito signo facere oporteret, universum exercitum locis urbi proxime admotis clam in insidiis delitescen-

Digitized by Google

ἠχεῖα, οἷς ἐκεῖνοι κροτοῦντες τὴν μάχην ἀνάπτουσιν, ἐντὸς συνεπῆγον τῶν σάκκων· καὶ ἀντὶ πυροῦς, τὸ τοῦ λόγου, σκορπίον οἱ πολῖται δεξάμενοι, ταῖς εὐθηνίαις ἐλπιδοκοπούμενοι ἐν ἀνέσει ἦσαν. Νὺξ δ' ἤδη περὶ αὐτοὺς ἦν, καὶ ἠγνόουν, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς προσδοκίαις ᾐώρηντο ἐν κακοῖς ἀναγκαίοις ὄντες. Ἐντεῦθεν καὶ νὺξ μὲν ἐκείνη ἐμμέσον μηδὲν ὑπειδομένοις τοῖς πολίταις, οἱ δ' ἀναλαβόντες ἕκαστος τὰ ἠχεῖα πολέμου τρόπον ἀνεκυμβάλιζον. Καὶ τοῖς μὲν διυπνισθεῖσιν ἔκπληξις ἐμπίπτει καὶ ἀπορία τοῦ πῇ τραπῆναι καὶ ἐκφυγεῖν· οἱ δ' ἐπιστάντες ἀπτέρῳ τάχει ταῖς πύλαις αὐταῖς κλεισὶ καὶ ὀχεῦσι τῇ γῇ προσαράττουσι, καὶ ἐγγύθεν τοὺς σφετέρους ἑτοίμους ὄντας συμμαχήσοντας προσκαλοῦνται. Καὶ οὕτως αὐτῆς νυκτὸς ἐκ μιᾶς ἐκείνοις ὁρμῆς τὸ πόλισμα παρεστήσαντο. Ὧ δὴ καὶ Ἀλισύρας ὁρμητηρίῳ ἐς τὰ μάλιστα χρώμενος, τὰς σύναμα Καρμανοῖς ἐκδρομὰς ὅπου παρείκοι ἐποιοῦν. Τότε τοιγαρ-

A

B

tem relinquerent. Condiderant autem intra saccos, quos tritico refertos mentiebantur, crepitacula bellica, tympana nimirum ac tubas sonoraque id genus instrumenta, quibus solent uti concitandis militibus ad prælium. Sub noctem ea mandra mannorum onustorum, suo quemque agasonis vice Persa milite ducente, in urbem Tripolim non modo citra suspicionem ullam, sed et cum gratulatione recepta est. Lætabantur cives augeri se commeatibus et in longi securitatem temporis annonæ diu suffecturæ congerenda copia firmari; miseri autem nesciebant sibi, juxta vetus verbum, obtrusum 435 fuisse scorpium pro pipo; gaudebantque et spebus amplis efferebantur ipsa perituri nocte, cujus jam inchoatæ primordia cœnis et compotationibus, imminentium ignari, celebrabant. Medium inde noctis effluxerat, adeo nihil Tripolitanis suspectantibus ut securissime passim illic dormiretur, cum Persæ prætextu ducendi sarcinaria jumenta ingressi civitatem, suis quique arreptis tympanis aut lituis, quod sociis condixerant signum ediderunt. Experrecti Tripolitæ tam intempesta hora, tam tumultuoso classico, mirari, consternari, quo se verterent quove suffugium captarent, frustra se contorquendo, anxie quærere. At non interim cessare perfidiosi deceptores. Advolant ad portas urbis, easque confractas securibus cum vectibus ac seris humi sternunt. Sic per patentia jam ostia socios paratos e propinquo introducunt, iisque sibi adjunctis uno impetu ipsa nocte urbem munitissimam, tandiu nequidquam ante oppugnatam, in suam facile potestatem redigunt. Usus ea deinceps victor Alisyras est pro receptaculo, unde frequenter erumperet, quo se ac sua referret; habebatque ibi Carmanos suos secum, quos ex arce illa opportune imminente in terras opulentas quæstuose prædatum emittebat. Contigerunt postea quæ retuli ante de offensione belli, qua Carmani tunt coacti Philadelphiæ obsidionem solvere; quo tempore dux eorum Alisyras sua versus præsidia

C

D

οὖν ἐκεῖνος μὲν εὐκόσμῳ φυγῇ τῶν ἀμφὶ τὸν μέγαν ἀπαλλάξας δοῦκα, τὸ πόλισμα ὑποδύς, ὅλος ἐν ἀφοβίαις ἦν καὶ ὑπερηφάνει τὸ σύμπαν.

κς'. *Περὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἔτι δουκὸς καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀτταλειώτην.*

[P. 302] Ὁ δὲ τῶν ὅλων ἀφηγούμενος στρατηγὸς ἀκίχητα γνοὺς διώκων, ὑποστρέψας προσβάλλει τῷ τοῦ Κουλᾶ φρουρίῳ, ἔνθα καὶ ἀπαγχονίζειν ἐφίησι πλείστους αἰτίαις περιβαλών. Τοῦτο δὲ φρουρίῳ τοῖς Φούρνοις. Καὶ οἱ μὲν αὐτὸν (οὐδὲ γὰρ ἦν χθὲς καὶ πρὸ τρίτης προσχωρήσαντας κατ' ἀνάγκην Πέρσαις ταῖς πρὸς ἐκείνους ὁμολογίαις καὶ ἔτι ἐμμένειν, φανεισῶν τῶν δυνάμεων) ὑπτίαις δέχονται ταῖς χερσὶ καὶ θερμαῖς μεταγνώσεσιν ἐμφανεῖς ἦσαν τὴν ἀναγκαίαν δυσχεράίνοντες μοῖραν τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς προσχωρήσεως· ὁ δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις τῷ δοκεῖν ἀνίει τὰ πταίσματα, τοῖς δὲ δόξασι τῶν λοιπῶν προέχειν βαρέως εἶχεν. Ὅθεν καὶ τὸν μὲν φύ-

recedens lento et bene ordinato gressu, qui fugæ trepidatione et ignominia careret, frustra insequente magno duce perveniens jam in tutum, Tripolim suam intravit, ibique omni sollicitudine deposita ferocius etiam et insolentius glorians minabatur.

26. *Adhuc de magno duce et de Attaleota.*

At nostri dux supremus exercitus, ubi expertus aliquantum vana se ac suos contentione fatigari Carmanis insequendis, acie perite instructa tuto sese subducentibus, progressu inutili reflexo admovet copias arci Cula dictæ, quæ Romanorum erat Persis antea late dominantibus se dedere coactorum. Horum plerosque illic repertos, crimini vertens quod hosti 436 cessissent, aut aliis succensens prætextibus, suspendio necavit. Idem fecit et alii castro cui Furni nomen est. Et illi quidem infelices, statim atque se viderunt impune posse a pacta Persis servitute, illorum recessu, resilire, obviis ulnis liberatores suos magni ducis milites excipiebant, illa satis alacritate declarantes quam inviti, summa necessitate adigente, pepigissent qualescunque indutias cum barbaris; cujus facti acrem pœnitentiam monstrabant. Ille autem non æque cunctis ignoscebat, sed quæstuoso discrimine, vulgo quidem inope venia donando misericordiam ostentabat, præstantiores autem, ut qui rem haberent et ex quorum nece provenire lucrum posset, inexorabiliter plectebat. Sic custodi illius oppidi, præsidii præfecto, caput amputavit, alios alio pœnæ genere absumpsit: quos inter et presbytero aliorum ejus ordinis exarcho suspendium decrevit. At illi de laqueo pendenti durare longiori quam soleret spatio spiritum contigit; quo animadverso quidam isti functioni præfectorum, ostentum id divinum esse autumans, vel jussus vel injussus, securi laqueum abscidit et periculo eximit addictum. Sub hæc Philadelphiam init magnus dux, et multa inde corradit aureorum millia; quod jam sine ulla verecundia

Digitized by Google

λακα τοῦ πολίσματος ἀφαιρεῖται τῆς κεφαλῆς, ἄλλους δ' ἄλλως τιμωρησάμενος ποινὴν ἀγχόνης καὶ πρεσβυτέρου τοῦ τῶν λοιπῶν ἐξάρχου καταψηφίζεται. Ὡς δ' οὐκ ἦν αἰωρουμένῳ οἱ ἀπεργεῖν ἀναγκαίως αὐτίκα καὶ τὴν πνοήν, τῶν τις ἐπὶ τούτοις ἐπιτεταγμένων, θείαν ἔνδειξιν ἡγησάμενος τὸ τελούμενον, εἴτε προσταχθὲν εἴτε καὶ μή, κοπίδι τέμνει τὸν βρόχον καὶ τοῦ κινδύνου τὸν κατάδικον ἐξαιρεῖται. Εἶτα Φιλαδελφείᾳ προσβάλλει, καὶ χιλιάδας συχνὰς ἐκεῖθεν ἐκλέγει χρυσίου, ἀδυσώπητον ἐπὶ πᾶσι φέρων τὸ φρόνημα. Ἔπειτα τὰ ὅμοια δρᾷ Πυργίον καὶ Ἔφεσον, καὶ τὸν τῆς ἀπαναστάσεως φυγοῦσι, τὸ τοῦ λόγου, καπνὸν τὸ πῦρ ὑπανῆπτε τῶν πειρασμῶν. Καὶ ὁ διδοὺς πλεῖστα μετὰ πολλὰς βασάνους μόλις ἐσώζετο. Ταῦτα κἀν ταῖς νήσοις Χίῳ καὶ Λήμνῳ καὶ Μιτυλήνῃ ἐπράττοντο. Καὶ ὅπου ῥοῖζος χρυσίου, κἂν μοναχὸς ἦν κἂν τάξεως ἱερᾶς κἂν τῶν ἐπιτηδείων καὶ γνωστῶν βασιλεῖ, δειναῖς αἰώραις ἠτάζετο, καὶ ὁ μακελλικῷ φιτρῷ καὶ κοπίδι πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπειλούμενος θάνατος καὶ τὰ ἐν μυ- A

χοῖς γῆς κρυπτόμενα ἐκ τοῦ παρασχεδὸν ἀνώρυττε καὶ ἐδείκνυ. Ὁ μὲν οὖν διδοὺς ἐντεῦθεν ἠλευθερώθη τῇ τοῦ χρυσοῦ ὡς ἀληθῶς ἐτυμότητι, ὁ δὲ μὴ ἔχων πρόστιμον εἶχε τὸν θάνατον. Ὁ δὴ καὶ τῷ ταλαιπώρῳ Μαχράμῃ κατὰ τὴν Μιτυλήνην γεγόνει. Οὗτος γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν βασιλικῶν ὑπηρετῶν ὢν καὶ τῇ οἰκειότητι κλεϊζόμενος [P. 305] τὰς οἰκήσεις κατεῖχεν ἀνὰ τὸν Σκάμανδρον. Ὡς δὲ πᾶσαν τὴν ἐκεῖ χώραν προκαταλαβόντων τὴν Ἰδην Περσῶν ἐρημοῦσθαι τῶν οἰκητόρων ξυνέβαινε, φθάνει καὶ αὐτὸς σὺν πολλοῖς ἄλλοις τὸ τῆς Ἄσου φρούριον ὑπεισδῦναι· ᾧ δὴ καὶ ὡς ἀξιωτέρῳ οἱ ἐκεῖ τῶν ὅλων, ἐπεὶ καὶ τοῦ ἐξηγουμένου ὡς εἰκὸς ἐν τοιούτοις καιροῖς περιστάσεως ἔχρηζον, αὐτούς τε καὶ τὸ φρούριον ἐγχειρίζουσιν. Ὁ δὲ ὑφίσταται τὴν ἡγεμονίαν διδόντων ἐκείνων ἀνεπισημάντως ὅσον ἐκ τοῦ κρατοῦντος. Ὅμως καὶ οὕτως ἔχων οὐκ ἐῤῥᾳθύμει τῆς ἐφ' ἑκάστῳ προνοίας, καὶ ἐφ' ἱκανὸν ἀμφεπονεῖτο καὶ συνεῖχε τοὺς τῇδε πυργηρουμένους. Ἐπεὶ δὲ ὄῤῥουμένων τῶν ἐξωτέρων τέλος αὐτοὺς ἐμελλε

agebat. Itaque similem avaritiæ licentiam Pyrgii, similem Ephesi ostendit; qua fiebat ut horum incolæ locorum, e quodam veluti fumo incursionis barbaricæ emersi, in flammam sævissimarum exactionum tristiori casu se dejectos lugerent. Ista rapacitas exercebatur ita immaniter, ut qui plurima dederat post multos cruciatus, vix salvus permanere sineretur. Talia exempla in insulas e continenti transierunt: idem enim passa Chios est, B idem Lemnus et Mitylene. Quibus in locis cunctis, apud quemcunque **437** auri copia suboluerat, is seu monachus foret seu e sacro ordine seu ex palatino auctoratis officio ac notis principi, diris suspendiis torquebatur: ostentabaturque illi mors præsens, cippo ferali et securi, qua super eo ipsi mox abscindenda cervix foret, coram oculis positis, quoad eo terrore adactus, quos terra condidisset thesauros indicaret: tunc auro sequestro liberabatur. Qui non habuisset quod proderet, morte miser inopiam luebat. Id quod infelici Machramæ apud Mitylenem contigit. Is cum esset e præcipuis imperatoris ministris, gratia etiam apud principem nota late inclytus, domicilium habuerat prope Scamandrum. Sed universa illic circum jam a Persis D regione post Idam occupatam evastata, desolatoque incolis tractu, mature abiens et ipse cum multis aliis in Asi arcem ingreditur; ubi recepto, qui degebant intus, quoniam et tali tempore duce sibi opus videbant esse, et satis intelligebant neminem adesse ad id illo magis idoneum, loci præfecturam deferunt. Accepit ille quod dabant, et sine alia imperatoris significatione pro præfecto se gessit illius castri, nec segnis in eo exsequendo fuit officio: sat longo enim spatio invigilans et laboriose satagens locum defendit, misereque vexatis circumsiti colonis agri opportuno subvenit auxilio. At postquam aucta jam potentia hostium et plerisque illius viciniæ locis vastatis cominus admovebatur terror mali prorsus ineluctabilis, Machrama cum suis non habentes quod generose agerent, prudenter sibi consulere decreverunt. Fuga ergo se in tutum recipere curarunt; ad quod illis, ut multis aliis, gremium e propinquo benevole **438** patens ostendit Mitylene. Sic tamen ille administratus est transitus, ut non tam jussu ductuque præfecti quam privato Asensium quisque consilio migraret, non magnopere Machrama repugnante, qui se precario C sine certa principis auctoritate illic dominari meminisset. Verum multitudinem videns per se sibi consulentem, nec castrum ab omnibus incolis desertum ipse solus cum familia tenere confidens posse, Aso et ipse migravit Mitylenen, prorsus vacuum hunc relinquens locum. Non multis post diebus appulit in insulam magnus dux pecuniæ sitiens, cujus exterquendæ aut invenire aut fingere rationes oportebat. Igitur cum multis aliis Machrama comprehensus vinculis traditur. Ac cæteri quidem, prout quisque aurum in abdito habuit quod daret, varie vitam redemere; in quibus unus, qui pecuniam administrasse publicam dicebatur, quantum ea functione lucro apposuerat proprio, quod D aliquot millium summam æquavit, coactus est tradere. In Machramam sententia lata est videri eum mortis reum ob arcem desertam, indulgeri tamen ut numeratis quinque aureorum millibus vitam emeret. Defuit huic ad eam summam continuo explendam una centuria nummorum, et paulo plus cuidam alteri similiter taxato. Postquam diu frustra vexati quod non habebant nequibant repræsentare, ipsa hora præcipit magnus dux alteri in oculis alterius caput abscindi. Expeditur feralis cippus, stat carnifex altera manu tollens gladium, altera ligatos Machramæ capillos tenens, sicque collum adaptans macellario trunco, tam valide apprimendo ut loco naturali emoveret cervicis vertebras. Ita infelix ictum accipit quo est ei recisum caput. Id specta-

Digitized by Google

περιστῆναι τὰ χαλεπὰ, τὸ δρᾶσαί τι γενναῖον οὐκ ἔχοντες, εἰ προσμένοιεν, πρὸς φυγὴν ὥρμων καὶ προαπανίσταντο, ἀγκάλας σφίσιν ὡς καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἐξ ἐγγίονος προτεινούσης τῆς Μιτυλήνης, καὶ τὸ καθ' αὑτὸν σκοπῶν ἕκαστος ἠλόγει τοῦ ἄγοντος καὶ τῆς ἐκουσίου ἀνείτο ὑποταγῆς· ἐφ' οἷς μηδὲν ἔχων ἀντιπράττειν, τοῦ πλήθους ὡς εἰκὸς δυναστεύσαντος, συναπαίρειν ἔγνω κἀκεῖνος, καὶ κενὸν ἐντεῦθεν τὸ φρούριον καταλέλειπτο. Ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας ὁ μέγας δὼξ προσίσχει τῇ νήσῳ, καὶ ἕδει πάντως αἰτίας τῶν πορισμῶν τὰς μὲν εὑρίσκεσθαι, τὰς δὲ πλάττεσθαι. Σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ οὗτος τῷ τροχῷ συλλαμβάνεται. Οἱ δὲ ἄλλοι πάντες μίαν τὴν τοῦ κακοῦ λύσιν, εἰ πρτείνοιεν ἀβρὸν τὸ χρυσίον. Καί τις δὲ ἄλλος ὃς προενηργηκὼς δημόσια τὰ ἐξ ἐκείνων κέρδη ἐν χιλιάσι καὶ μάλιστα εἰσεπράττετο. Τῷ δὲ προσετιμᾶτο θανάτου διὰ τὴν τοῦ φρουρίου κατάλειψιν. Εἰ δ' ὠνεῖσθαι βούλοιτο τὴν ζωὴν, εἰς χρυσίου χιλιοστύας πέντε ἡ ἕκτισις ἵστατο. Κατηντήκει δὲ καὶ ποινὴ μέχρι καὶ ἑκατοστύος μιᾶς τῷ Μαχράμῃ. Ὡς γοῦν βραδεῖς ἐφαίνοντο οἱ μὴ ἔχοντες περὶ τὴν ἀπόδοσιν, αὐτῆς ὥρας προστάσσει ἐπ' ὄψει θατέρου καρατομεῖσθαι θάτερον τὸν Μαχράμην, καὶ ὁ μακελλικὸς φιτρὸς πρευθὺς καὶ τὸ ξίφος ἕτοιμον εἰς ἀναίρεσιν· τὰς γὰρ τῆς κεφαλῆς τρίχας ἱμᾶσι δεθεὶς, εἶτα δ' ἐκταθεὶς ἐπὶ τοῦ φιτροῦ καὶ καρτερῶς πιεσθεὶς, ὥστε καὶ τοὺς σπονδύλους τοῦ τραχήλου ἐκλυθῆναι τῆς φυσικῆς ἁρμογῆς, οὕτως ἀθλίως καὶ τὴν τομὴν δέχεται. Καὶ τὸ συμβὰν θατέρῳ θεασαμένῳ Γοργώ τις ἦν ἀπολιθοῦσα τὸν δείλαιον, καὶ πικρὸν κλαίει, καὶ ποτνιᾶται πρὸς Γεννουΐτας, καὶ τὴν ζωὴν χιλιοστοῦ χρυσίνων παρ' ἐκείνων περιποιεῖται. [P. 304] Ἀλλὰ μικρὸν ἢ ταῦτα γενέσθαι πρότερον, Μαγνησιώταις ἐκεῖνος τιμὴν ταμιεύων Κυκλώπειον, ὡς καὶ αὐτοὺς τὰ ὅμοια δράσων, κἂν ὑπερημέρει τὴν ἔκτισιν, τοῦ πιστεύειν ἐκείνοις πλέον τῶν ἄλλων καὶ παρὰ τοῦτο ἀποτεταμιεῦσθαι καὶ ἵππους τῇδε καὶ χρήματα, ἃ δὴ ἐκ τόσης ἀλαστορίας συνέλεγε, φθάνει σφαλῆναι προνοίᾳ τῶν οἰκητόρων. Τὰ γὰρ τοῖς ἄλλοις συμβαίνοντα καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον δείσαντες, καὶ μάλιστα προπαθόντες καὶ ὡς γεύματος τὸ πᾶν προμαθόντες, πρὸς ἀποστασίαν ἀφορῶσι,

A

B

C

D

culum in alio pariter damnato vim habuit qualem esse aiunt Medusæ Gorgonis, **439** quam qui vident lapidescunt. Sic enim et hic miser, hausta visu præsenti dira Machramæ nece, commotus adeo est ut multis lacrymis exoraret Genuenses, sibi commodare ne gravarentur aureos mille, quot ad summam indictam absolvendam deerant : ita est horum misericordia servatus.

Paulo prius quam hæc fierent, contigerat defectio Magnesiensium a magno duce. Huic ille civitati pro majoribus in se meritis gratiam servabat, qua remuneraturum se Ulyssem Cyclops Homericus profitebatur, spondens ipsum a se comedendum sociorum ultimum; et post expilatas urbes reliquas hanc etiam exinaniturus exspectabatur. Quod ipsos non fefellit ejus cives, ex cætera viri rapacitate facile præsentientes quid passuri mox forent. Hæc illos provisio ad palam deficiendum a magno duce incitavit; ex quo accidit hunc perdere prædam ingentem varie corrasam undecunque, cum equorum tum pecuniæ, quam apud Magnesienses, his fidens plus quam cæteris, custodiendam deposuerat. Hic primus rebellionis fructus magnam adjecit tantum ausis facultatem sustinendi feros impetus in ultionem statim ruituri hominis impotenter iracundi, quem tam luculenter irritassent. Equos enim et aurum, hoc est instrumenta et nervos belli, ad manum sic habebant; nec deerat numerus virorum fortium, qui e variis eo locis confugerant; in quibus erat Alanicarum copiarum pars non exigua. Accedebat abundantia frumenti plenis horreis congesti ad longi sufficientiam temporis. His simul cunctis in primis animabatur Attaleota, ut non dubitaret se auctorem ferre consilii audacis, quod nisi felix esset ad extremum, impendere sibi certum exitium sciebat. Hoc instinctus metu peculiarem adhibuit diligentiam in conjuratione corroboranda, stricta invicem, quam firmissime posset, fide sociorum communione facinoris ejusmodi, **440** quod omnem cum magno duce reconciliationis viam abrumperet. Fuit id hostilis grassatio in Italos, quotquot sunt intra urbem Magnesiam tunc reperti; quorum pars gladio cæsi, pars securæ commissi custodiæ sunt. Egit præterea ut cunctis esset persuasissimum unam ipsis sitam esse salutis spem in salute non aliunde speranda quam ab invicta et omnino irrevocabili resistendi constantia, certissime morituris, si cederent et quacunque ratione sub magni ducis potestatem ac manus redigerentur. Sic parati, portis urbis tuta custodia et munitione septis, sine ulla jam dissimulatione palam declarant se pro hoste habere magnum ducem. Hic simul ejus tanti sui contemptus, fama facti late didita, eam notitiam accepit quam nulla posset dissimulatione tegere, statim exarsit in nihilo mitiorem iram quam quali erat verisimile inflammandum hominem Italum, eumdemque supra communem gentis modum crudelem atque præcipitem. Rapit ergo sine mora, cunctis omissis, suas secum universas copias, Magnesiamque advolat. Erant in eo exercitu auxiliares Italici generis omnes, Romanæ cum his militiæ pars non exigua, denique Alani, qui tamen non sponte, sed præsentis ducis ineluctabili adacti potentia, invitam et duntaxat perfunctoriam operam in hoc bellum conferebant. His copiis dux magnus oppugnationem Magnesiæ adorsus machinas admovet, turres excitat, cætera instrumenta expugnandarum munitionum ardenti satagens studio adhibet. Accendebant enim per se satis inflammatam ejus iram crebra subinde in illum e muris jactata dicteria, irridentium conatus minasque ipsius, quibus homo tumidus impatiensque contumeliæ incredibiliter efferabatur, vanos interim ejus impetus muris nequidquam solidissi-

Digitized by Google

Τὸ δ' ἦν εὐχερὲς ἐννοῆσαι σφίσιν, ἐκ τοῦ πρὶν καθ' αὐτοὺς εἶναι καὶ διοικεῖσθαι πιστεύοντας τῷ πολίσματι, ἕρμαιον εἶναι τούτοις, οὐ θησαυροὺς καὶ μόνον ἐκείνους καὶ ἵππους, ἀλλὰ καὶ πλῆθος μάχιμον εἰσελθὸν καὶ μοῖραν οὐκ ὀλίγην τῶν Ἀλανῶν καὶ σιτῶνας πλήρεις, οὓς ἐπὶ χρόνον ἀρκέσοντας ὑπελάμβανον. Ταῦτα καὶ τῷ Ἀτταλειώτῃ συνέδοξε περὶ ἑαυτῷ τὰ μάλιστα δεδιότι. Καὶ πίστεις διδόντες τε καὶ λαβόντες ἀλλήλοις καὶ παρ' ἀλλήλων τοὺς ἐντὸς Ἰταλοὺς τοὺς μὲν ἔργον μαχαίρας ποιοῦσι, τοὺς δὲ καὶ ἀσφαλῶς καθειργνῦσιν. Ἑαυτοὺς δὲ τὰ μάλιστα συγκροτήσαντες ὡς θανουμένους πάντως εἰ καὶ φεῖν (οὐ γὰρ ἦν ἐλπίζειν ἄλλο, εἰ ὑπὸ χεῖρας τῷ μεγάλῳ δουκὶ γένοιντο), τὰς πύλας ἐν ἀσφαλεῖ θέμενοι δῆλοι ἦσαν ἀποστατοῦντες. Ὡς γοῦν ἀνάπυστα γεγόνει τἀκείνων, καὶ οὐκ ἦν καταπέψαι τὴν χλεύην ὄντα Ἰταλὸν καὶ οὕτως ἀπηνῆ καὶ φρονηματίαν, τἄλλα θέμενος ἐν δευτέρῳ, παραλαβὼν τὰς δυνάμεις ἐκεῖσε γίνεται, χρώμενος μὲν καὶ παντὶ τῷ Ἰταλικῷ συμμαχοῦντι, οὐκ ὀλίγον δὲ συνεπαγόμενος καὶ Ῥωμαϊκὸν, ἔτι δὲ καὶ Ἀλανοὺς ἐπὶ τὴν μάχην προσδιαζόμενος. Ἑκάστης οὖν προσβάλλων ἐπολιόρκει, μηχανήματα ἐφιστὰς καὶ ἑλεπόλεις προσετοιμάζων, καὶ πολλαχόθεν θερμαῖς τισι προθυμίαις (ἐξωτρύνετο γὰρ καὶ προφανῶς λοιδορούμενος ἔνδοθεν) κατὰ πρόσωπον ἀπεπειρᾶτο τοῦ τείχους. Οὐ μὴν δὲ καὶ οἱ ἐντὸς κατημέλουν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὴν τοῦ ὕδατος χρῆσιν ἀναγκαίαν οὖσαν ὀχυροῖς τείχοις μέχρι καὶ ἐς τὰ Μάκαρος, οὕτω πως λεγομένου τοῦ

A τόπου, φθάσαντες ἐκρατύναντο· ἔπειτα τὰς κατ' ὄρος ὑπονόμους μακρόθεν ὑδραγωγοὺς τῶν ἔξωθεν ἀνορυξάντων ὥστε μετοχετεύειν τοὺς ῥύακας, ἐκεῖνοι παμπληθεὶ στρατεύσαντες διεκώλυον καὶ ὡς οἷόν τ' αὐτοῖς τὴν ὀχετηγίαν κατησφαλίζοντο. Ἐπὶ τῶν πύργων δὲ πετροβόλα καὶ ἰοβόλα στήσαντες μηχανήματα [P. 305] καρτερῶς ἠμύναντο καὶ ἀντεῖχον. Τέλος τὰ χρήματα ἀπαιτούμενοι, οἱ δὲ μὴ ὅτι γ' ἐδίδουν, ἀλλὰ καὶ προσελοιδοροῦντο καὶ πικρῶς ἐχλεύαζον. Ἃ ταῦτα καὶ χρόνος μὲν τῇ πολιορκίᾳ ἐτρίβετο, ἠμελοῦντο δὲ τἄλλα, ὡς μηδ' ἂν ἦσαν οἱ χεῖρα σφῶν ὑπερέξοντες. Καὶ οἱ Πέρσαι πάλιν κατὰ λόχους καὶ οὐλαμοὺς ἀνέδην τοῖς ἐρημωθεῖσιν ἐπῆσαν, ἤν τί που τῶν ὑπολελειμμένων δναιντο. Οὐδεὶς οὖν ἐν χώραις ὑπελείπετο, ἀλλ' ὀλίγοι μὲν ταῖς πόλεσι παρεδύοντο, καὶ οὗτοι ἐκ τοῦ παρείκοντος, οἱ πλείους δὲ σοφώτερόν τι ποιοῦντες οἱ μὲν εἰς νήσους, οἱ δ' εἰς ἀντιπεραίαν ὥρμων, καὶ τὰ αὐτῶν μακρόθεν ἐώρων, προσπελάζειν οὐ τολμῶντες οὐδ' ἐς βραχύ. Οἱ δὲ τολμῶντες διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπορίας αὐτόθεν πάσχοντες τὰ δεινὰ κατεμάνθανον, καὶ προμηθεῖς τοῦ ζῆν ἐποίουν τοὺς ἄλλους αὐτοὶ πίπτοντες· οὐ γὰρ ὡς πολεμίους σφᾶς οἱ Πέρσαι, ἀλλ' ὡς κλῶπας ὧν αὐτοὶ διὰ σπάθης ἐκτήσαντο, ἀνὰ χεῖρας πεσόντας ἐτιμωροῦντο καὶ ἀνηλεῶς ἔσφαττον.

B

κζ'. *Περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χοιροβοσκοῦ τοῦ καὶ Ματζουκάτου λεγομένου.*

[P. 306] Ἐν τούτῳ καί τις νεανίας τὸ γένος Βούλγαρος, Χοιροβοσκὸς τοὔπίπλην, ἀπὸ τοῦ ἐπιτηδεύ-

C

D

mis impactos Magnesiotis, munimentorum apparatuumque conscientia suorum, securissime contemnentibus. Strenue inter hæc iidem ad omnes talis temporis accurrebant usus. Itaque cum ne aqua excluderentur periculum esse animadvertissent, muro valido campum amplexi suburbanum, ubi erat fons **441** perennis, mœnibus annexuerunt, perducta munitione usque ad Macarem; id illic loci nomen est. Quin etiam comperto conari hostes incidere subterraneos canales, quibus aqua e monte proximo in urbem influebat, illuc manu armata succurrentes abire illos re infecta coegerunt; ac quantum pro præsenti usu licuit, istam quoque sibi aquationem asseruerunt. Turribus præterea balistas, catapultas muralesque id genus imponentes machinas, procul saxis telisque jaculandis hostem impigre submovebant. Tentati autem per colloquia, submissis a magno duce qui compositionis spem offerrent, si pecuniam sibi suam vellent reddere, adeo se alienos a dando quod poscebatur demonstrarunt, ut ultro contumelias ingererent amarisque irrisionibus talia proponentes subsannarent. Hoc tenore procedebat in longum jam tempus obsidio oppugnatioque irrita. Interim autem a magno duce cuncta quæ ad Romanæ contra barbaros defensionem ditionis erant tali tempore necessaria, funditus ubique negligebantur; et quasi nusquam essent barbari contra quos utilius auctoratorum imperatori militum manus occuparentur, universæ imperii vires impendebantur Romanis oppugnandis. Hinc repressi paululum nupero nostri exercitus successu Persæ denuo jam sine ullo metu prodibant incursabundi et per desolatas a se ante regiones spicilegium rapinarum faciebant. Si quid ergo rerum aut hominum prioribus latrociniis superfuerat, raptum mancipatumve auferebatur. Et augebant suis damnis istam barbarorum prædam quidam, e tutis, in quæ confugerant, præsidiis intempestiva fiducia repetere agros relictos ausi; qui illic deprehensi opprimebantur. Quanquam paucos ea imprudentia corripuit: nam sapientiores plerique, etiam vicinarum arcium aut urbium non satis sibi tutum asylum rati, in insulas et adversam continentem profugerant, indeque sua procul intuentes ne ad momentum quidem his se rursum admovere sustinebant. Commendaruntque hujus prudentiam consilii eorum infortunia, qui egestate pressi peregre, **442** repetere domo ausi unde illi mederentur, mala sua priora longe gravioribus cumularunt, hostiliter tractati a Persis, qui eos non ut sua requirentes adigente inopia miserabantur, sed jure puniendos censebant ut rapientes aliena, quæ nimirum sua ipsi bello et gladio fecissent. Quare illos, non secus quam deprehensos in furto flagranti, immaniter cruciantes trucidabant.

27. *De Joanne Chœrobosco, qui et Matzucatus est dictus.*

Per hæc tempora juvenis quidam genere Bulga-

Digitized by Google

ματος οἶμαι τοῦ πάλαι, Ἰωάννης, πολέμοις τισὶν ἐνδιατρίψας κατὰ Μυσίαν, ὡς ἰσχυρίζετο, ἀκούων τὰ κατ' ἀνατολὴν δρώμενα, καὶ ὡς ἀσυντάκτως οἱ Πέρσαι χωροῦντες καὶ κατὰ λόχους ἐρημωθείσας τὰς χώρας μηδενὸς κωλύοντος κατατρέχουσιν, ἀναλαμβάνει θάρρος, καὶ εἰς τριακοσίους τῷ ποσῷ προσταιρισάμενος, τοξοφόρους καὶ κορυνήτας τοὺς πλείστους, τὸ μὲν πρῶτον πρὸς τῇ θαλάσσῃ γενόμενος ἠβούλετο διαπεραιοῦσθαι, ἔτι κατ' ἀνατολὴν τοῦ βασιλέως διάγοντος Μιχαήλ· ἐπεὶ δὲ ἀνενεχθὲν τοῦτο ἔννοιά τις ἐμπίπτει τοῖς ἐπ' ἐξουσίαις ἀκούσασι, μὴ λαὸς ἀγροϊκός τε καὶ ἀπόλεμος παραπόληται, καὶ διὰ τοῦτο κατασχεθεὶς ἐκεῖνος φυλακῇ δίδοται, καὶ μῆνας ἐννέα τῇ ἐγκλείσει προσταλαιπωρήσας ἔπειτ' ἐκεῖθεν ἀποδρὰς τῇ ἐκκλησίᾳ προσφεύγει, ἐντεῦθεν αὖθις ἀνευκαιρήσας τῶν προτέρων ἐκείνων διανοιῶν γίνεται, καὶ τῆς ἐκκλησίας κρύβδην ἀποχωρήσας ξύγκλυδα λαὸν ἐκ τοῦ παραυτίκα συναθροίζει, καὶ τὴν ταχίστην σύναμα σφίσιν ἀνεπινοήτως διαπεραιοῦται. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἠρεμεῖν κἀκείνους κακουμένους ἤδη τῷ χρόνῳ, καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ ζῆν ἐπὶ τῶν

A σφετέρων ἢ εὐκλεῶς πεσεῖν ἀγαπῶντας. Καὶ οὕτως στρατὸς ὅλος γενόμενος ὑπὸ τῷ Χοιροβοσκῷ στρατηγοῦντι πεῖράν τινα ἁρπάζειν τῶν ἐχθρῶν ἐπειρῶντο. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὀλίγοις πλεῖστοι παρεμπίπτοντες ἠνδραγάθουν. Ἦν δὲ ἄρα εἰρωνεία τύχης σφίσι τὰ δρώμενα, καὶ ἐπεγέλα τούτοις τὸ μόρσιμον, τὸ τοῦ κολυμβητοῦ πάσχοντες, ᾧ δῆτα ὁ νόστος οὐκ ἔχει τὰ τῆς σωτηρίας ἐχέγγυα. Ὡς γὰρ Κεγχρειαῖς πλῆθος Περσῶν περιίστατο, καὶ οἱ ἐκεῖσε πολλοί τινες ὄντες ἐκ τῶν κατὰ Σκάμανδρον χωρῶν διὰ τὴν ἀνάγκην παραβυσθέντες ἐν κινδύνοις ἦσαν καὶ βοηθείας ἐτέρωθεν ἔχρῃζον, ἅμα τῷ μαθεῖν καὶ αὐτοὶ συνταξάμενοι ἐκεῖ γίνονται. Καὶ ἀνωΐστως ἐπεισπεσόντες ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἔδοξάν τινες εἶναι, καὶ ὑπερέσχον τραπέντων τῶν πολεμίων. Καὶ τότε μὲν ὡς εἰκὸς ἀνακωχὰς τοῖς [P. 307] πολιορκουμένοις ἐδίδουν· ὕστερον δὲ συναχθέντες πλείους οἱ Πέρσαι ἐνὸς κατὰ τούτων ὁρμήματος γίνονται, καὶ ἱππεῖς πεζοῖς μεθ' ὁρμῆς σφοδρᾶς ἐμπίπτοντες κατὰ κράτος νικῶσι, καὶ τὸν Χοιροβοσκὸν περισχόντες κτείνουσι, πλὴν οὐχ ἅμα τῷ περισχεῖν, ἀλλ' ἐπεὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ τιμῆς

rus, cognomento Chœroboscus, a priori, opinor, professione pastoris porcorum, Joannes nomine, bellis quibusdam apud Mysiam, ut quidem ipse affirmabat, exercitatus, audiens quæ in Oriente gererentur, ut nempe solutis ordinibus Persæ passim vagantes per manipulos, tamen prohibente nemine, regiones illic incursarent, concepta rei bene gerendæ fiducia trecentos sibi sociat, quorum erant quidam armati arcubus, plerique clavas gestabant. Cum his mari se admovens transfretare in Asiam tentaverat, quo tempore illic erat junior Augustus Michael. Sed hoc ejus consilio divulgato, qui loca illa cum potestate tenebant, audientes timuerunt ne plebs agrestis, militiæ rudis, in certum exitium temere rueret. Quamobrem comprehensus ille custodiæ traditur. Sed menses novem carcere conflictatus, inde postea elapsus ad ecclesiam confugit; ubi remissiorem nactus stationem prioribus illis cogitationibus se reddit; et clam ecclesia recedens mistam plebis domo profugæ metu Persarum multitudinem colligit, cumque his confestim et 443 inopinato mare trajicit. Urgebant enim inopes isti necessarium sibi in agros patrios reditum propter penuriam rerum omnium, qua longo jam tempore premebantur. Quare apud se decreverant alterum duorum, aut suis in domibus vivere aut decore occumbere pugnando. Sic quædam species exercitus Chœrobosco ductore formata est. Quærebantque avide occasionem experiendi conflictu cum hoste fortunam belli. Ac principio quidem plures in paucos irruentes bene rem gesserunt. Sed sævus hic erat fortunæ ludus, lactantis ipsos ut in fatale pertraheret exitium, passos idem quod urinatores solent, quibus emersisse semel et iterum e gurgite facit animos ad tertiam tentandam, in qua demum pereant, immersionem. Obsidebat ingens numerus Persarum

inclusam Cenchreis multitudinem plebis inopis, quæ populationibus hostium e regionibus circa Scamandrum coacta eo fugere extremo tum in discrimine exterius illato egebat auxilio. Id simul Chœrobosco cum suis est cognitum, illuc advolant, et improviso irruentes viri esse visi sunt, fusis primo incursu et fugatis hostibus; unde contigit respirare paulisper obsessos. Verum paulo post congregati majore numero Persæ uno simul omnes impetu Chœroboscianos adoriuntur, et immissis vi summa equitibus in pedites ipsos internecione delent, circumventumque undique Chœroboscum occidunt, non tamen statim ac ceperunt. Aliquandiu enim habitum in vinculis permiserunt orare obsessos, ut lytrum pro se solverent, taxatum a Persis summa nummorum quingentorum. Ad ea Cenchreensibus non prompte occurrentibus, et negligere occasionem visis redimendæ tot nummis unius animæ, ipse, cuja maxime intererat, ad eos Chœroboscus succedens sub murum, lingua Bulgarica, 444 cujus gnaros esse intus sciebat aliquot (Græcæ usum de industria vitavit, nolens intelligi a multis qui se circumstabant, hujus peritis, quæ dicebat) alte pronuntiavit ea quæ putabat valitura inducendis iis ad sumptum sua causa faciendum. In his præcipuam habebat vim, quod pollicebatur se, statim ac foret liberatus, insigne aliquod facinus in damnum Persarum editurum. Erant e custodibus Chœroboscum sub muros producentibus quidam non prorsus ignari linguæ Bulgaricæ. Ili nuntiarunt Persis quid captivus, cujus liberationi pretium constituerant, sponderet. Quo illi cognito haud tanti putarunt quingentos nummos, ut non mallent illos perdere quam hostem Persici nominis implacabilem dimittere liberum, præsertim cum ab eo semel tantum victo sæpius ipsi superati metuendi causas haberent.

Digitized by Google

τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ προσελιπάρει (ἔστησαν γὰρ τὴν τιμὴν εἰς νομίσματα πεντακόσια, ὧν λυτροῦν ὑπισχνοῦντο), οἱ δὲ κατημέλουν, ἐκεῖνος Βουλγάρων γλώσσῃ ὥς τινων ξυνησόντων (τὴν γὰρ Ἑλλάδα καὶ καχυπώπτευεν ὡς πολλῶν ξυνιέναι δοκούντων τῶν ἔξω) τοῖς ἐντὸς διελέγετο. Οἱ λόγοι δ' ἦσαν ὡς ἰσχυρισομένου κατὰ Περσῶν, εἰ λύσαιντο. Αὐτίκα γοῦν τινων ξυνιέντων καὶ Πέρσαις ἀγγειλάντων φωρᾶται κακουργῶν Πέρσας, οἱ τὸ καθ' αὑτοὺς δείσαντες, εἰ ἐχθρὸν ἀπαραίτητον λύσαιντο, τιμὴν ἐκείνην καὶ κέρδη ὡς οὐδὲν λογισάμενοι κτείνουσιν. Ἄλλος δ' ἔστι λόγος τούτου πιστότερος, ὡς πεφύλακτο μὲν τότε συνὼν τοῖς ἐχθροῖς, ὕστερον δ' ἀποδρὰς ἐκεῖθεν πρὸς δύσιν κάτεισι, καὶ τῷ Μιχαὴλ προσελθὼν τιμὴν λαβὼν ἐπὶ Βουλγάροις τῆς σεβαστότητος, ἐπεὶ ἀνόνητα ὅσα κατὰ Τούρκων καὶ Ἀμογαβάρων Ῥωμαῖοι ὥρμων ποιεῖν, ἐχχώρησιν αὐτὸς λαβὼν παρὰ βασιλέως, περί που δὴ καὶ χιλίους συνάξας, πεζὸς σὺν πεζοῖς ἐπέρχα τοῖς Πέρσαις, καὶ κακῶς ἕδρα περὶ τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, οὐ Θεσσαλὸν πάντως, ἀλλὰ Βουλγαρικὸν καὶ οἷον αὐτῷ σύνηθες. Ἐντεῦθεν ἐκ πολλῆς ἀδείας οἱ Πέρσαι περικαθίσαντες ἐνδεία ὕδατος αἱροῦσι τὸ φρούριον, καὶ τοὺς μὲν ὀλίγων ἀποδράντων ἔργον μαχαίρας ποιοῦσι, τὰ δ' ἐκεῖσι σκυλεύσαντες πῦρ ἐνιᾶσι καὶ τὸ πᾶν ἀφανίζουσιν.

κη'. *Ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ εἰς τὰ περὶ δύσιν.*

[P. 308] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Ἠσθένουν δ' αὖθις τὰ κατὰ δύσιν καὶ κακῶς εἶχον ἐξ Ὀσφεντισθλάβου, Ἐλτιμηρῆ πρὸς αὐτὸν ἀποκλίναντος. Καπειδήπερ τὰ κατὰ τὸν Αἷμον ἐδήουν καὶ καθ' ὁμολογίας τὰ πλεῖστα ἦρουν, Κτένια καὶ Ῥωσόκαστρον καὶ ἄλλ' ἄττα πλεῖστα, ἤδη δὲ καὶ τὰ κατὰ Σωζόπολιν καὶ Μεσέμβρειαν Ἀγαθόπολίς τε καὶ Ἀγχίαλος ἐκραδαίνετο καὶ τοῖς ἑτοίμως ἐφέξουσι προσχωρήσουσιν, ἐν ἀπόροις ἦν ὁ κρατῶν, καὶ προκαταλαβεῖν τὴν ἐς τὰ πρόσω ἔφοδον ἔσπευδε. Τὰ μὲν οὖν κατ' ἀνατολὴν πρὸς ἄλλοις τὸν νοῦν ἔχειν αὐτὸν οὐκ ἠφίει· ὅμως τῷ τῶν πραγμάτων ἀναγκαίῳ στενοχωρούμενος ἔγνω τὸν υἱὸν ἀποστεῖλαι καὶ βασιλέα. Καὶ δὴ παρασκευασάμενος τὰ πρὸς ἔξοδον συνεκπέμπει τούτῳ καὶ Γλαβᾶν ἐκ Ταρχανειωτῶν πρωτοστράτορα, ἄνδρα ἀρεῖκόν μὲν καὶ ἐμπειροπόλεμον, τὰ πλεῖστα δὲ τῷ τῶν βουλῶν ἐπηβόλῳ· ἡ γὰρ ποδάγρα προσίστατο τὰ πολλὰ πρὸς τὸ πράττειν δυνάμενον κατορθοῦν. Συνήγοντο γοῦν αἱ δυτικαὶ δυνάμεις περὶ τὸν

Ergo illum interfecerunt. Sic aliqui memorant. Tamen aliorum, quibus tutius creditur, diversa de hujus hominis casibus narratio hæc est. Aiunt eum diu detentum a Persis, inventa denique fugæ via, se proripuisse in tractus Occiduos, ibique oblatum suis Bulgaris famæ commendatione et ex ea opinione fortitudinis ab iis promeruisse titulum ibi usitatum dignitatis, cui a sebasto sive Augusto derivatum nomen tribuitur. Hoc ille insignis honore Michaeli Augusto juniori sese offert, tunc in illis partibus haud prospere contra Turcos et Amogabaros belligeranti. Unde ab illo, quodvis auxilium tali suo tempore opportunum ducente, facile impetrat ut se peditem mille peditum (tot enim circiter de novo collegerat) ductorem imperialibus auspiciis contra Persas militare pateretur. At ille sic prætextu armatus Persici belli regiones Romanas circa Thessalonicam illa sua latrocinali infestavit manu, non ut Thessalus se gerens, sed Bulgarico plane instituto et more suo prædia agendis intentus. Hactenus de illo. Nunc ad Persas redeamus quos in Cenchrearum obsidione reliquimus. Illi deletis Chœrobosci copiis quæ suppetias obsessis venerant, et ipso comprehenso, sine ullo jam metu instare conclusis et omnem ab iis rerum necessariarum arcere importationem perseverarunt, quoad tandem aquæ defectu potiti arce, quoscunque illic repererunt, perpaucis **445** elapsis, peremerunt gladio; deprædatique cuncta ibi reposita, flamma tectis subjecta, id castrum funditus deleverunt.

28. *Expeditio imperatoris Michaelis in partes occiduas.*

Sed de his tantum retulisse sit satis. Res porro interim Occiduæ laborabant et ruebant pessum. Osphentisthlabi Romano imperio infesti potentia tunc corroborata, inclinato ad ipsum Eltimere. Hi viribus junctis Hæmo subjecta populabantur, et plerasque illic Romanas arces compulsas ad deditionem capiebant. In his Ctenia, Rosocastrum et alias plurimas sibi subjecerant. Jam autem Sozopolis cum circumsitis pagis, Mesembrea quoque, Agathopolis et Anchialus in proximo stabant discrimine, nec longe a consilio deditionis abesse videbantur. Æstuabat Augustus senior hæcaudiens; et hinc quidem ad obviam eundum malo grassanti stimulabatur, inde autem totum ejus ad se rapiebant animum tractus Orientalis deploratissimæ res. In his angustiis, necessitate ineluctabili cogente, decrevit filium imperatorem in Occiduas regiones mittere, ac præparata prout licuit ea imperiali expeditione proficisci eo cum Michaele simul jubet Glabam, e familia Tarchaniotarum, protostratorem, virum et fortem et belli artium usu peritum, ad hæc præsentis celerisque in ambiguorum occursu consilii. Qua ultima dote nunc fere valebat sola, quoniam podagra, qua plerumque infestabatur, ne bellicis operam posset navare facinoribus prohibebat. Ad juniorem igitur Augustum stativa Bizyæ habentem universæ Occidui tractus Romanæ copiæ edicto undique occurrere jussæ congregabantur. Sed eæ ubi omnes convenerunt, haud tales sunt repertæ quæ prudenter committi cum Bulgaricis numero superioribus possent. Cum tamen nuntiarentur apparere Bulgari circa Sozopolim, et providere **446** tutelæ urbis summa necessitas Michaelem Augustum subigeret, misit eo tentaturum quantum ex usu præsenti militaris prudentia dictaret ex Bulgaris Bossilam, Smiltzæ et Radosthlabi minimum natu

Digitized by Google

νέον βασιλέα προσκαθήμενον τῇ Βιζύῃ · ἀλλ' οὐκ ἐδόκουν αὐτάρκεις πρὸς ἀνταγώνισιν. Ὅμως φανέντων Βουλγάρων περὶ Σωζόπολιν ὁ βασιλεὺς ἐκπέμπει σύναμα πλείστοις τὸν ἐκ Βουλγάρων Βοσσίλαν, τὸν Σμίλτζου καὶ Ῥαδοσθλάβου ὕστατον ἀδελφόν · ὃς δὴ καὶ διὰ ταχέων ἐπιστὰς, καὶ φόβον ἐμβαλὼν οὐ μικρὸν τοῖς ἐχθροῖς, εἰς φυγὴν παραυτίκα τρέπει τοὺς ἐπιόντας. Καὶ τὸν Σκαφιδᾶν ποταμὸν περαιουμένοις οὕτως ἀκόσμως δυστύχημα συναντᾷ, καὶ ἡ γέφυρα καταπίπτει, καὶ ποταμὸς ἐντεῦθεν καὶ ξίφος τοὺς ἀθλίους διεμεριζέτην, καὶ φόνος οὐχ ὁ τυχὼν γίνεται. Τοῦτο Βουλγάρους ὀτρύνει, καὶ σφίσι σύνηθες ὂν ἀναιμωτὶ τοὺς ἑαλωκότας ἀπολύειν, χωρὶς μέντοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ μεγάλων, ὡς μόνους συμβαίνειν πίπτειν τοὺς ἀνθισταμένους κατὰ τὸν πόλεμον, οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἀνδριανοῦ προσβαλόντες καὶ τὰ λάφυρα διαρπάζοντες, σφαλέντων τῶν ἡμετέρων τύχης ἀστασίᾳ καὶ τῷ ἀλλοπροσάλλῳ τοῦ Ἄρεος, πολλοὺς οὐκ ἀπώκνουν φονεύειν. Ὅθεν καὶ βασιλεὺς ὑπερπιθήσας, ἐπεὶ ἔδει καὶ ἱκανὰς συγκροτεῖν δυνάμεις ἐφίστασθαι μέλλοντι τῇ [P. 309] Ἀνδριανοῦ, πολλοὺς μέν τινας ἐκ τῆς ἕω συνηπείγετο ἐμπειροπολέμους, ἀλλὰ γυμνοὶ τῶν ὑπαρχόντων ἦσαν οὗτοι καὶ ἐνδεεῖς.

Τούτους γοῦν ἱκανοῦν ἐκ τῶν δυνατῶν προθυμούμενος, τὰ πολλὰ τῶν ἰδίων σκευῶν, ὅσα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἦσαν ἐξειργασμένα, συνοτρυνούσης εἰς τοῦτο καὶ τῆς Αὐγούστης Μαρίας (τὰ γὰρ πλεῖστα ἐκ τῶν αὐτῆς ἦσαν προικῴων, ὧν οἴκοθεν ἐπεφέρετο) πέμπει πρὸς πόλιν, εἰς νόμισμα ταῦτα κοπῆναι προστάσσων. Ὁ δὴ γεγονὸς τὴν ταχίστην, καὶ στρατὸν εἰς χιλιοστύας ἐξετοιμασάμενος, ἐπὶ τῆς Ἀδριανοῦ σὺν πολλῷ τῷ θάρρει σφίσι συνεξορμᾷ. Καὶ τὴν Αὐγοῦσταν ἐκεῖ καταλιπὼν, πρότερον τὴν Θεοτόκον ποτνιασάμενος, κατὰ τὸν ἔξω ζυγὸν, ὃν καὶ Ῥωμανίαν λέγουσιν, εἰκοστῇ τρίτῃ Ποσειδεῶνος ἀρρεῖκῶς εἰσβάλλει, καὶ τὰ ἀπὸ Ῥεαχούβεως καὶ ἐς Στίλβνον μέχρι καὶ Κόψεως, τὴν παλαιὰν παροιμίαν ἀνανεούμενος, λείαν Μυσῶν ἀπεργάζεται, καὶ τὸν Ἑλτιμηρῆν ἀποκλείει. Αὖθις δὲ τὰ ὅμοια δράσας καὶ ἐφ' ἡμέρας τὴν τῶν ἐναντίων καταδραμὼν πρὸς Ὀρεστιάδα ἐπαναζεύγνυσι. Ταῦτ' ἀκουσθέντα ἐκ τῶν πρὸς τὴν Αὐγοῦσταν Μαρίαν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως Θεοδώρου γραμμάτων, ἡ ὁμωνυμία τῆς Ῥεαχούβεως θόρυβον ἐμποιεῖ βασιλεῖ. Τὸν γὰρ Στίλβνον εἰδὼς ἐκ φημῶν καὶ τὴν Κόψιν, ἐπεὶ καὶ περὶ τῆς Ῥεαχούβεως ἐρωτῶν ἐγγὺς τῶν ὁρίων Τερ-

fratrem. Hic celeriter illuc occurrens trepidationem injecit non modicam hostibus ; et quotquot ex ipsis obvios habuit, fusis incursu primo fugatisque, etiam persequendo institit fuga trajicientibus Scafidam amnem, ubi eis infortunium occurrit. Pons enim ipsis transeuntibus concidens flumini et gladio miseros divisit, partim undis haustos, partim cæsos ferro instantium. Hic tamen militantes Romanis Bulgari morem patrium tenuerunt, parcendi hostibus bello captis eosque illæsos dimittendi. Abire igitur incolumes passi sunt plerosque, illustrioribus exceptis, ita ut præter eos qui in conflictu pugnantes ceciderant, reliqui magno numero, concedentibus victoribus, salvi recederent. Hi rursus manu facta in agrum Adrianopoleos irruentes, prælio secundo cum nostris facto, præterquam spolia cæsorum diripuerunt, etiam quos viros potuerunt capere e Romanis militibus plurimos, haud pari ejus qua cum ipsis erat actum, misericordia impertierunt : non enim pepercerunt plerosque occidere. Accidit ea belli offensio nostris rebus perincommoda, fortuna more suo et Marte vario vices successuum alternantibus. Isti factæ alienissimo tempore jacturæ vehementer Augustus junior indoluit ; ac quoniam per infestam regionem hostilibus incursibus proficiscendum ipsi Adrianopolim erat, necesse habens idoneo copias numero alicunde cogere, multos illic repertos viros fortes et belli experientes, qui olim in Oriente militaverant, conscribere ac sic exercitum supplere constituit. Verum ii, quod amissis domibus peregre profugi extrema rerum omnium egestate premebantur, vestiendi scilicet atque armandi numeratisque auctorandi stipendiis fuere. Ad hoc Augustus, quamcumque ad manum habuit, pecunia

expensa, cum longe plura res posceret, ne imperatoriæ quidem supellectili tali occasione parcendum ducens, quæ vasa **447** aurea et argentea extulerat ad familiare ministerium, conflari et in nummos signari jussit, ultro ad id ipsum adhortante Maria Augusta ipsius conjuge, cujus ea pleraque dotalia erant bona, domo paterna, dum ad nuptias Michaelis duceretur, elata. Ex his Constantinopolim missis et illic cusis in monetam confestim auctus pecunia Michael, multorum millium exercitu parato, cum hoc Adrianopolim fiducia magna se contulit. Ibique Augusta relicta, prius Deiparam veneratus, in regionem jugo exteriori subjectam, quam et Romaniam vocant, vicesima tertia Augusti die hostiliter incurrit, et a Reachubi ad Stilbnum, hinc usque ad Copsim, veterem renovans parœmiam, cuncta late prædam Mysorum fecit, Eltimeremque exclusit. Hinc cursu converso, pari obvia vastandi felicitate alias quoque hostium terras incursans ad Orestiadem pervenit. Hæc cognita Constantinopoli primum sunt litteris eo Adrianopoli missis ab Augusta Maria, quas ad illam ex ipso exercitu dederat Theodorus Michaelis Augusti frater. Quibus sic Andronicus imperator auditis turbatus parumper est, animum dividens in admirationem et sollicitudinem. Causa commotionis fuit homonymia duorum locorum, quæ diversa et ab invicem longe dissita uno tamen et eodem Reachubis appellantur nomine. Norat ille ex fama, ubi Stilbnus, ubi Copsis essent sitæ. Quoniam autem alium terminum deprædatarum a Michaele Augusto terrarum memorari Reachubin videbat, et de hac percontans audiebat propinquum hunc locum esse finibus Ternobi regiæ urbis Bulgarorum a meridie, non plus quam

Digitized by Google

νόδου ταύτην ἥκουε κεῖσθαι ἐκ μεσημβρίας, ἡμερησίαν ὁδὸν διέχουσαν, χλεύην ὅλως ὑπελάμβανε τὰ γραφόμενα, καὶ οὔτε συμβαλεῖν εἶχεν εἰς ἓν τὰ πόρρω διεστῶτα, καὶ τόλμαν ὄντως εἰκαίαν, εἰ τοῦτ' ἐπράχθη, καὶ κίνδυνον ἀναγκαῖον τοῖς εἰσελθοῦσιν ὡς τὸ εἰκὸς ὑπελάμβανεν. Ἦν δὲ ἄρα, ὃ καὶ ἐκ τοῦ παρασχεδὸν ἠκούετο, ἑτέρα τις ὁμωνυμουμένη Ῥεάχουβις, ἣν καὶ ὑποκοριζόμενοι ἄνθρωποι Ῥεαχοβίτζαν ἐκάλουν. Καὶ οὕτω θόρυβος μὲν ἐπέπαυτο, τὸ δ' ἀσφαλὲς τῶν γραμμάτων κατελαμβάνετο. Οὕπω δὲ καὶ Ποσειδεὼν ἐπληροῦτο, καὶ ἐντελεῖς φῆμαι, μήνυτρα καθαρὰ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπαναζεύξαντος, λίαν διεβεβαίουν ὡς οἱ Βούλγαροι ἔκαμον.

κθ'. *Ἀνδραγαθία κατὰ Γεννουΐτῶν τοῦ τῶν Λαζῶν ἄρχοντος Ἀλεξίου.*

[P. 310] Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ τῶν Λαζῶν ἀρχηγὸς καὶ τῆς βασιλέως αὐταδέλφης παῖς Ἀλέξιος, τῇ δεσποτικῇ σεμνυνόμενος μοίρᾳ καὶ τὸ Τραπεζῆτον ἄστυ κατέχων, Γεννουΐται; γίνεται διὰ μάχης ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Γεννουΐταις ἦν σύνηθες ἐξ ἀρχαίου κατοικοῦσι τὴν χώραν ἀπομερίζειν τὰ κέρδη ὧν μετσχείριζον ἐκ κομμερκίου λεγομένου Ῥωμαϊκῶς τοῖς τῆς χώρας ἄρχουσιν. Ἐπεὶ δ' ηὐξάνοντο κατὰ πόλιν καὶ ταῖς ἀτελείαις ἐμεγαλύνοντο, ὥστε

A καὶ τὴν ἀντιπεραίαν τῆς Βυζαντίδος ἀποχαρισθῆναι σφίσιν εἰς οἰκισμὸν ἅμα μὲν ἀσφαλῆ, ἅμα δὲ καὶ μεγαλοπρεπῆ τοῖς οἰκοδομήμασιν, ἠδόξουν ἐντεῦθεν τὴν ἐκεῖ τῶν φορτίων ἀναψηλάφησιν, καὶ βαρέως ἔφερον τὰς εὐθύνας, εἰ παρὰ βασιλέως ἀτελίαι; τιμώμενοι τοπαρχοῦσιν ἄλλοις καθυποκλίνοιντο. Ὑβριοπαθοῦντες τοίνυν ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ κοινοῦ σφῶν συνεδρίου πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀλέξιον πέμπουσιν, ἀπαιτήσεις τινὰς προτεινόμενοι, αἷς ἐκείνου μηδ' ὅλως συντιθεμένου ἀναχωρεῖν τῆς χώρας παμπληθεί τε καὶ πανομιλεὶ εὐθέως ἐσχηματίζοντο. Κἀπειδήπερ καὶ νῆες μακραὶ σφῶν τῷ λιμένι ἐνώρμουν, τὴν ἀπανάστασιν διεκήρυττον. Καὶ οἱ μὲν ἐκήρυσσον μάλ' ὦκα, οἱ δ' ἠτοιμάζοντο. Ὁ δ' ἀρχηγὸς τῆς χώρας ἀναχωρεῖν μὲν ἠφίει καὶ ἠφρόντιστει τῶν φαινομένων, πλὴν τῆς τῶν φορτίων τέως μερίδος ἄνωθεν καταχθέντων καὶ λίαν ἀντείχετο ὡς ἐπὶ τῆς χώρας αὐτοῦ γεγονότων. Οἱ δὲ τῷ καθ' αὐτοὺς καὶ συνήθει φρονήματι ἐμετεωρίζοντο, καὶ πρὸς τὰ ἐπεσταλμένα ἀντέτεινον καὶ ἀντέσπων. Κἀντεῦθεν Ἴβηρας ἔχων ἐκεῖνος, τὴν πρὸς σφᾶς ἀναθαρρεῖ μάχην, καὶ παραυτίκα ἔρις καὶ πόλεμος ἐξ ἑκατέρων συγκροτεῖται, καὶ [P. 311] ἀλλήλους ἔβαλλον, καὶ συνεχεῖς ἔπιπτον· ῥέπει δ' ἡ νίκη τοῖς Ἴβηρσι, καὶ κακῶς

diei unius itinere medio, mirabatur tantum spatium hostilis ditionis uno incursu vastari a nostris potuisse, illudique sibi ac falso hæc jactari suspectabat; prætereaque **448** metuebat ne, si vera narrarentur, ii nimium intra hostium præsidia progressi audacia inconsulta locum cladi dedissent, ni propere succurreretur, mox accipiendæ deprehensis illic unde receptus non daretur. Re autem vera nihil tale peccaverat Michael, proculque a circumventionis periculo aberat. Non enim usque ad Reachubin Ternobo vicinam processerat : sed erat procul ab ista priori distans alia Reachubis, quam vel ad differentiam vel ad significandum hanc illa minorem esse homines illorum tractuum diminutiva forma Reachubitzam vocitabant. Hoc postmodum comperto acquievit imperator, et agnita litterarum fide gaudium prosperi successus animo securo cepit. Nondum totus mensis Sextilis effluxerat, cum jam fama facti constans et indicia sincera perlata in urbem plene illic cunctis persuasere, graviter a nostris Bulgaros premi laborareque res horum.

29. *Pugna prospera principis Lazorum Alexii contra Genuenses.*

Eodem anno Lazorum princeps, sorore imperatoris natus, Alexius, despotica insignis potestate et urbem illic Trapezuntem obtinens, pugnam fecit cum Genuensibus, tali quadam ex causa. Genuensibus ex antiquo inquilinis regionis ejus erat solitum lucri partem ex commercio quæsiti impertiri loci principibus. At postquam ii aucti opibus Constantinopoli numeroque sunt, et illic immunitatibus donati tributorum splendore atque opulentia excreverant, eo quidem usque ut Galatam, adversum in Orientali continente Byzantio suburbium, concessu Augustorum in proprium sibi domicilium haberent, simul egregie munitum ad securitatem, simul magnificis superbe ornatum ædificiis, ignominiosum deinceps sibi putarunt pati amplius perscrutationem sarcinarum suarum, quæ Trapezunte fieret ad excipiendam inde principi debitam partem ; ac coerceri, dum in fraude deprehendebantur, graviter ferebant, indignum esse causantes, qui tam honorificis privilegiis immunitatis ornati ab imperatore **449** fuissent, eos a minutis toparchis teneri tamen vectigales et subjectos. Hoc ergo injuriæ loco ducentes primum ex communi concilio ipsorum legatos ad Alexium mittunt, quædam postulantes; quibus cum ille haudquaquam assentiretur, statim ipsi simularunt migrare se simul omnes e Lazorum terris nunquam redituros velle. Ac quoniam naves ipsorum longæ in portu stabant, subito per eas omnes præconio edicunt, expedirent se cuncti ad proximum abitum. Quam id imperatum celeriter, tam prompte impigreque, ut sine mora pareretur, a singulis opera dabatur. Nihil his motus Lazorum princeps, abire quidem Genuenses perfacile passurum se ostendit, sive intelligens hæc in speciem obtendi, sive ut ex vero res gereretur, commercium eorum parum curans. Cæterum præfracte institit exigere, prius quam solverent, id quod ipsi pro sarcinis jam ante ab iis in suam terram illatis jure hactenus recepto deberetur. Genuenses ad hanc denuntiationem principis in consuetam ipsis elati confidentiam, facturos quod poscebatur palam se negabant, retrahebantque interim, quantum poterant, merces in naves. Illic enim vero

Digitized by Google

Γεννοῦται εἶχον. Τέλος ταῖς τῶν Ἰβήρων προσβολαῖς ἀντέχειν μὴ ἔχοντες, καὶ πρὸς τὰ ἐφεξῆς δεδοικότες, πῦρ' ἐνιᾶσι τῇ ἔξω τῆς πόλεως χώρᾳ, οὐ κατὰ χρείαν νίκης, ἀλλ' ὥστε μόλις τὸ κακὸν ἐκφυγεῖν θορυβηθέντων τῶν ἀντιπάλων. Τὸ δ' ἦν ζημία μὲν οὐ μέτρῳ ποσουμένη καὶ τοῖς αὐτόχθοσιν, οὐχ ἧττον δὲ ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐζημίου κἀκείνους τὸ πῦρ· φορτία γὰρ ἐκεῖνα δυοκαίδεκα ναυσὶν ἀρκέσοντα πρὸς τὴν πλήρωσιν (τόσαι γὰρ καὶ προσώκελλον ἐν λιμένι) δαπάνημα γίνονται τοῦ πυρός. Καὶ τοὐντεῦθεν ταπεινωθέντες τὰ τῆς εἰρήνης ἠσπάσαντο.

κ'. *Τὰ κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν κατὰ δύσιν βασιλίσσαν.*

Οὐ μὴν δὲ καὶ ἡ κατὰ δύσιν βασίλισσα Ἄννα, ἡ καὶ αὐτανεψία τοῦ βασιλέως, τῶν ἐκ τῶν Ἰταλῶν ἀνεῖτο κακῶν, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ ἀποχρουσθεῖσα κήδους διὰ τὴν συγγένειαν τὸν τοῦ Καρούλου υἱὸν ἐπεγαμβρεύσατο Φίλιππον, καθὼς φθάσαντες εἴπομεν, καὶ πόλεις ἦσαν καὶ χῶραι τὰ εἰς προῖκα δοθέντα, οἱ μὲν ἐξ αὐτῆς χειροῦσθαι τὰς πόλεις ἠβούλοντο καὶ Ἰταλικαῖς διοικήσεσι

A τὰ κατ' ἐκείνας ἰθύνειν, Ἄννα δ' ἠργολάβει καὶ ἀνεβάλλετο, προβαλλομένη τὴν τῆς θυγατρὸς Ἰθάμαρ πρὸς τὰ Ἰταλικὰ ἤθη συγκείμενον ὃν μὴ μεταπεσεῖν ὅλως βιασθῆναι μετάκλησιν. Διὰ ταῦτα καὶ πρὸς βασιλέα αὖτη ἀπέκλινεν, καὶ τὸν παῖδα Θωμᾶν γαμβρὸν ἐπειρᾶτο ποιεῖν τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ, ἄξια διδοῦσα τὰ ἕδνα τῷ τὸν γαμβρὸν ἀποπροσποιεῖσθαι. Ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας μηδ' ἐς νέωτα ὑπερθέμενος στόλον ἀρτύεται ναυσὶ μακραῖς τέσσαρσι πλείοσι τῶν εἴκοσιν, αἷς δὴ καὶ ἐκπανεγγὺς ναυλοχησάμενοι τὸν τόπον ἠρήμουν καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ τὴν Ἄνναν καθίστων, ἐπιβωμένην βασιλέα καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀρωγὴν θέλουσαν. [P. 312] Ἀλλ' ἐκείνη μὲν καὶ οὕτως ὡς εἶχε κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνταγωνιζομένη ἐπὶ τοῦ προτερήματος ἐγεγόνει, τὸ δέ γε κῆδος καὶ B ἐσαῦθις ἤνυστο.

λα'. *Ἀπόδρασις Ἀλανῶν ἐκ τοῦ μεγάλου δουκός, καὶ ἀνδραγαθία περὶ τὰς Πηγάς.*

Βασιλεὺς δὲ ἀναγκαίως ἐν ὑπερθέσεσιν ἦν, πρὸς ὅπερ καὶ ἠξιοῦτο διὰ τὰ συμβαίνοντα τῷ σφετέρῳ κλήρῳ, πολλῆς καὶ μεγάλης τῆς ἐπιμελείας χρῄζοντα, καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ τὸ ξενικὸν ἅπαν, ὡς μὲν

cunctandum amplius princeps haud ratus, quas habebat ad manum Ibericas copias ad pugnam expedit. Committitur prælium utrinque, volantibusque ultro citroque jaculis plurimi invicem cadum. Victoria porro haud dubie vergebat ad Iberos, maloque stabat loco sors Genuensium. Ad extremum incumbentibus vehementius Iberis, Genuenses resistendo impares, et quod secuturum metuebant præcaventes, ignem injiciunt in exterius suburbium Trapezuntis non ad spem victoriæ, sed quo, si forte, trepidantibus ad exstinctionem incolis, aliquam inire rationem possent se ac sua in tutum subducendi. Damnum ex hoc **450** incendio immensum indigenarum exstitit, sed longe majus Genuensium. Nam sarcinæ ipsorum confertæ pretiosis mercibus tanta mole ac numero ut naves duodecim (quot in portu stabant) complere possent, eodem igne consumptæ sunt. Ea clade ac jactura demittere animos coacti Genuenses pacis consilia suht amplexi.

30. *De rebus Annæ reginæ in Occiduis tractibus degentis.*

Cæterum neque Anna regina in Occiduo degens tractu, neptis imperatoris, quiete secura et immunis malorum ab Italis esse sinebatur. Sed ex quo exclusa facultate collocandæ filiæ juniori Augusto Michaeli, propter intimam consanguinitatem inter illum et se, Caroli filium Philippum in generum asciverat, prout superius memoravimus, assignatis ei dotis nomine urbibus et regionibus quibusdam, Philippus idem et Latini subito voluerant ea sibi loca subjicere, et Italicis contributa diœcesibus suis ipsorum impertire sacris et legibus regere. At eorum hoc studium Anna variis cunctandi eludebat artibus, magnopere præcavens, quod matrimonialibus pactis convenerat, ne omnino sua filia Ithamar transire ad ritum Latinum e Græco patrio cogeretur, quod jure futurum metuebant, si arces ejus et terræ semel præsidiis Latinorum tenerentur. Dum sic illa traditionem urbium differret, Philippo cum suis contra instante, verens Anna ut par ad extremum resistendo esset, auxilia imperatoris respectabat, in ejus partes inclinans, et ad illum sibi artius jungendum conjugium proponens filii sui Thomæ cum filia junioris Augusti Michaelis, promittens talis nomine matrimonii sponso suo filio cessuram easdem urbes ac terras quas doti filiæ Ithamaris addixerat, genero Philippo abdicando. Id parari simul Philippus sensit, haud momento cunctatus classem armat navium longarum plus quam viginti quatuor; e quibus terræ sibi debitæ **451** appulsis exscendens late vastabat regiones Annæ subjectas ditioni. Unde ipsa in artas redacta angustias implorare quidem volebat imperatoris opem ejusque validis auxilus juvari: tamen suis ipsa præsentibus ad resistendum, prout poterat, usa strenue copiis superior interim evasit, rebusque integris servatis destinatam affinitatem, quo prius designaverat, tandem perfecit modo.

31. *Fuga Alanorum e castris magni ducis, eorumdemque successus bellicus ad Pegas.*

At imperator Andronicus acribus hinc ecclesiasticarum inde politicarum rerum varie ac graviter laborantium in diversa tractus curis, in necessaria deliberationum incertitudine suspensus fluctuabat. Nam et cleri sui statum, patriarchæ huic parum æqui palamque exosi austero invisoque regimine turbatum, præsenti sua et efficaci plurimum indigere providentia videbat: aliunde vero crucem illi figebant increbescentes ab exercitu nuntii de dissensionibus illic Italos inter et Alanos exitiose

Digitized by Google

Ἰταλοί, ὡς δ' Ἀλανοί, ταῖς γνώμαις ἠλλοτριοῦντο, A δυσχερεῖς ὄντες πείθειν καὶ πρὸς τὰ παρὰ βασιλέως ἐπεσταλμένα καθυποκλίνεσθαι. Τῷ μὲν οὖν μεγάλῳ δουκὶ, τοῦτο μὲν κατὰ Μαγνησίαν, τοῦτο δὲ κατὰ Μιτυλήνην διάγοντι, αἱ συχναὶ προστάξεις τοῦ ὑπερθέσθαι τὸν πρὸς τοὺς Μαγνησιώτας πόλεμον καὶ περᾶν σύναμα τῷ ὑπ' αὐτὸν λαῷ κατὰ δύσιν πρὸς τὸν ἀνάκτορα Μιχαὴλ (εἶναι γὰρ καὶ Μαγνησιώτας ὑπηκόους τῇ βασιλείᾳ, εὐφημοῦντας ὁσημέραι τοὺς βασιλεῖς, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν παροινίας εὐθύνας εἰς καιρὸν ὑποσχεῖν δυναμένους) οὐδὲν ἦσαν, καὶ λόγοι τηνάλλως λεγόμενοι Ῥωμαίους ἀνδρολογοῦντι, καὶ μάλιστα ἐπὶ Μαγνησιώτας, καὶ εἰ μὴ ἀναστατοίη τούτους, οὐδὲ ζῆν θέλοντι. Ἀλανοῖς δὲ καὶ μᾶλλον διὰ τὰ προσυμβάντα κατὰ Κύζικον οὐκ ἦν ἀρεστὰ τὰ πραττόμενα, ἀλλὰ πανδημεὶ ὑπὲρ πεντακοσίους B ἀφίσταντο. Κἀπειδὴ ἀπείρητο τούτους μὴ περαιοῦσθαι κατὰ τὴν Καλλίου ἐπὶ τὰ σφέτερα, ἀλῆται τόπους ἐκ τόπων ἀμείβοντες ἔξω που τῶν Ἠηγῶν σκηνοῦσιν. Οἷς βασιλεὺς πέμπων καὶ ἱκανὰ ἀργύρια προστάττειν ὑποστρέφειν. Τοῖς δὲ θάνατον τῆς ὑποστροφῆς ἀνθαιρουμένοις συνέβη τῷ τέῳ, ἀνδραγαθῆσαι φανέντων Περσῶν. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μὲν εἰς ἐννεακοσίους ἐποσοῦντο, καὶ τὴν μάχην ὡς εἰπεῖν μετὰ θάῤῥους εἰσβάλλουσιν ἐκ μιᾶς· οἱ δ' ἐν μέρει συμβαλόντες ὡς εἰς διακοσίους [P. 515] ποσοῦσθαι, τῶν ἄλλων αὐτῶν ὡς ἐκ πολλοῦ διασκεδασθέντων, ὅμως τοὺς μὲν κτείνουσι, τοὺς δ' αἱροῦσιν εἰς φυγὴν τραπέντας, αὐτοὶ μηδὲν παθόντες τῶν ἀνηκέστων.

λβ'. *Τεράστιον τελεσθὲν παρὰ τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας.*

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τέρας τελεῖται θαυμάσιον τῆς ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας, περὶ οὗ μὴ λέγειν ἱστοροῦντι καθ' ἕκαστον ἐμοὶ μὲν κίνδυνος οὐ μικρὸς, τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττειν ἄξιον ὄν, ζημία δὲ οὐκ ὀλίγη τοῖς μὴ ἀκούσουσι περιστήσεται· ῥᾳθὲν δὲ πάντως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἀκριβώσει, καὶ δεῖγμα τῆς πρὸς ἡμᾶς κηδεμονίας τοῦ Κρείττονος παραστῇ. Νεανίας τις ἀνὰ τὴν Κωνσταντίνου κωφός τε καὶ ἐνεὸς ἐπὶ χρόνοις ἦν οὐκ ὀλίγοις, καὶ τὸ

nec revocabiliter commissis, quas iterata sua jussa sedare hactenus nequivissent, odio in utrisque mutuo exstinguente reverentiam imperii et contumaciam iratis inflexibilem afflante. Istius contumaciæ primum et maxime molestum in magno ipso duce specimen exstabat. Nam cum eum jam adhuc degentem Mitylene (quo tempore Magnesiæ ab illo defectio contigit) præcisis sed irritis mandatis avertere tentasset a consilio statim oppugnatum eundi Magnesienses, cumque ex quo intellexisset jam eumdem obsidere Magnesiam, non minus inutili conatu retrahere ipsum a tali cœpto sategisset, quam poterat efficacissime imperans ut eo intempestivo dilato bello universas quas secum habebat copias trajecto confestim mari, duceret in tractus Occiduos ad imperatorem Michaelem, allegans Magnesienses, utcunque aliter peccassent, perstare tamen in professione submissionis ad imperium et quotidie Augustis suæ in eos observantiæ indicibus acclamationibus bene precari, ejus porro quod perperam egissent, commodiori posse tempore ab ipsis pœnas repeti, hæc, inquam, Andronicus duci magno, licet instantissime iterans, surdo canebat, adeo quidem obfirmato **452** D in proposito Magnesienses ulciscendi, ut suas copias ad id insufficientes deprehensas novis Romanorum delectibus augeret, omninoque præ se ferret se, nisi deleta illa sibi rebelli urbe, haud velle vivere. Verum illis quos illic sub signis habebat Alanis, subinde reputantibus quid Cyzici passi essent, minime placebant quæ tunc fierent. Quare hi capto tempore omnes simul, numero quingenti, a castris magni ducis injussu abeunt; et desperata facultate trajiciendi freti ad Callipolim, sicque in suas ipsorum terras recedendi, vagi, stationibus crebro mutandis, huc illucque ferebantur. Eo incerto cursu perlati ad viciniam Pegarum certo loco extra oppidum tabernacula fixere. Illic eos

conveniunt missi ab imperatore, qui numerata ipsis pecunia non modica juberent redire unde fugerant, ac signa repetere. At illi sic parati erant animis, ut mortem obire mallent quam sub exosi et irritati ducis imperium redire. Interim occasio illis rei bene gerendæ oblata est, quadam forte in illis partibus apparente Persarum manu, satis illa quidem valida, nongentorum videlicet armatorum; cui cum Alani occurrerent, haud omnes simul aderant sed ducenti duntaxat, aliis trecentis, ex quo a castris recesserant, dudum varie dispersis. Tamen ita fortiter in Persas incurrerunt, ut multos eorum interficerent, reliquos fugarent, et fugacibus instando plurimos eorum caperent, nemine suorum aut desiderato aut graviter saucio.

32. *Prodigium patratum a sancta martyre Theodosia.*

Inter hæc perpetratum est prodigiosum miraculum sanctæ martyris Theodosiæ. Quod equidem horum historiam temporum tradere litteris professus, haud citra periculum reprehensionis et inofficiosi culpam silentii, distincte hoc loco referre omitterem, utique cum Dei opera vulgari et scriptis sermonibusque celebrari digna sint, nec fraudanda posteritas rei notitia utilissimæ cognitu, quam nisi audiret me narrante, detrimento afficeretur haud modico. Eadem porro promulgata certo demonstrabit argumento **453** invigilare rebus humanis providentiam divinam, nosque Deo curæ esse, præsenti quasi pignore fidem faciet. Adolescens quidam Constantinopoli surdus annis non paucis et mutus fuit; qua ipsa miseria victum alia sibi ratione parare prohibitus, mercede famulans victitabat, idque non apud unum permanens constanter, sed subinde mutans dominos. Locavit is inter alios operam cuidam Pegonitæ nomine, proxime conspicuum templum Dei præconum apostolorum habitanti. Apud hunc muto juveni diver-

Digitized by Google

πάθος καὶ αὐτὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀποροῦντα θη- A καὶ εἰκαίως οὗτος ἐπόνει καὶ ἐδυσχέραινε. Μετὰ
τείαις ἐδίδου, δι' ὧν ἐπολυωρεῖτο τοῖς ἀναγκαίοις, πολλὴν δὲ πεῖραν τοῦ πυρὸς μηδὲν ὑπακούοντος,
κἂν μὴ μόνιμος ἦν τὴν ἐφ' ἑνὶ δεσπότῃ θητείαν, μετεβλήθη τὸ ἄσθμα εἰς λόγους καὶ φωνὴν ἐκρήσ-
ἀλλὰ τοὺς δεσπότας ἀλλάττων. Θητεύει γοῦν πρὸς σει· ἀρᾶται γὰρ τῇ ἑστίᾳ, ἀρᾶται μή ποτε ὑπανάψαι
τοῖς λοιποῖς καί τινι Πηγωνίτῃ τοὔνομα, τοῦ περι- μηδὲ φλόγα τὸ σύνολον ποιῆσαι, μέγα βοῶν ἐκ βαρύ-
φανοῦς που νεὼ τῶν θεοκηρύκων ἐγγιστα καταμέ- τητος. Ὁ δὴ, ὡς εἰκὸς, τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας οὐκ
νοντι. Τούτῳ κατ' ὄναρ ἡ μάρτυς ἐφίσταται καὶ ἔλαθεν. Ὅμως δ' ἀκούσαντες ἐξεπλήττοντο, σφίσιν
παρθένος, καὶ τὴν πρὸς τὸν νεὼν πάντως ἐκείνης ἑαυτοῖς διαπιστοῦντες, καὶ δυοῖν ἡγούμενοι θάτερον,
σὺν κηρῷ τε καὶ θυμιάματι παραγγέλλει ἄφιξιν. Ὁ ἢ τὸ πῦρ τὴν φωνὴν ἀνεῖναι ἢ μὴν τὸν τέως κωφὸν
δ' ἐγείρεται, καὶ σχήματι μόνῳ προσῃτικῶς τὰ ἀγ- καὶ ὃν οὐκ ᾔδεσαν φωνὴν ποτε προϊέμενον. Ὡς δὲ
γελθέντα, καὶ λαβὼν ξυνιέντων τῶν ἀκουόντων, προσ- πόῤῥωθεν φωνοῦντες ἀνέκρινον τίνος ἡ φωνὴ αὕτη
τρέχει τῷ ναῷ καὶ ἐφ' ἱκανῷ ποτνιᾶται, καὶ τῷ τῆς καὶ τὰ λαλούμενα, ὁ κωφὸς ἀκούει, καὶ περὶ ἑαυτοῦ
φωταγωγοῦ ἐλαίῳ χρισθεὶς, πεσὼν ὑπὸ πόδας κατὰ μαρτυρεῖ, ὡς αὐτὸς ἀκούσας ἀνακρινόντων, αὐτὸς
τὸ σύνηθες ἱκέτης τῇ μάρτυρι γίνεται. Ἐπαναζευ- ἦν καὶ ὁ τῷ πυρὶ ἰδίῳ ἐπαρασάμενος στόμα. Καὶ
γνὺς δ' ἐκεῖθεν ἔδοξε τὸ οὖς ἐνοχλεῖσθαι. Πολλάκις B εὐθὺς ἐπιστάντες τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο τέρας κατανοοῦ-
δὲ κνωμένου τῷ λιχανῷ ἐκπίπτει ἐκεῖθεν αὐτίκα, ὡς σιν, τὸν λόγον τε διεκδιδοῦσι, καὶ πᾶσιν ἀνάπυστον
ἔδοκει, ζωῦφιον ἔμπνουν τε καὶ ὑπόπτερον, ὃ δὴ καὶ τὸ πραχθὲν γίνεται. Εἶτα καὶ πρὸς βασιλέα φθάνει
ἀφωμένου ἐν θαύματι καὶ πρὸς ἄμυναν ἰόντος ἀφα- τὸ θαῦμα, καὶ φέρουσι παρ' αὐτὸν ὁρισθὲν, παρόντος
νὲς πραχρῆμα γίνεται. Ἔδοξε δ' ὅμως ῥαῖσαι τὸ καὶ πατριάρχου, τόν ποτε κωφὸν καὶ ἐνεὸν, ὃς δὴ
ἐμῴωλεῦον [P. 314] ἄλλως, καὶ ἐν χρησταῖς ταῖς καὶ ἐρωτώμενος ἀρχῆς ἀπ' ἄκρης τὸ πᾶν ἐξαγγέλλει,
ἐλπίσιν ἦν. Ἀλλ' ἐφίσταται τῇ οἰκίᾳ ὁμοίως ἔχων αὐτὸς οἰκείῳ στόματι διηγούμενος. Ταῦτα ἄρα καὶ
καὶ αὖθις τοῦ πάθους. Οἱ μὲν ὡς τὸ πάλαι τὸ πῦρ μηδὲν κρίναντος δίκαιον τοῦ κρατοῦντος σιγῇ παρ-
διένευον ὑπανάπτειν, φέροντες ἄλευρα, ὁ δ' ἐμπεσὼν ελθεῖν τὸ δρᾶμα, πάννυχος ἐξ αὐτῆς πανυχὶς τῇ
ἐφύσα λιγέως. Ἀλλ' οὔτε φλὸξ ὦρτο οὔτε πῦρ θεσπι- μάρτυρι διαγγέλλεται, μηδὲ αὐτοῦ βασιλέως ἐκεῖθεν
δὲς ἔλαχε, κατὰ ποίησιν, μόνος δ' ὑπετύφετο καπνὸς, λείποντος. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐπὶ πλέον οὗτος τὸ

santi sancta martyr et virgo per somnum superne apparens se obtulit, eumque omnino jussit ad suam ipsius sacram ædem cum cera et thymiamate proficisci. Experrectus ille nutu et gestu, prout potuit, visum exposuit domesticis, ita ut satis illi perciperent; quare ab iis acceptis quæ sancta virgo afferri mandarat, cum his accurrit ad templum, illicque sat longo veneratus divam spatio et oleo lampadis inunctus, procidens sub pedes juxta morem, supplex martyri fit. Inde revertenti nescio quid moleste pruriebat in auris intimo. Quare cum subinde illuc immisso indice non parceret scalpere, ecce inde inopinatissime decidit forma quædam insecti, vivi, ut apparebat, et alis instructi. Quod cum ille admirans contrectasset cupide, ac mox indulgens naturali odio quo ferimur in infesta, ulcisci noxiam bestiolam elidendo pararet, illud, quidquid erat, confestim ex oculis evanuit. Solatio tamen fuit quod incommoda prurigo, qua in penitissimis auriculæ cavernis importune punctus paulo prius fuerat, vel plane resedisse vel remissius inquietare videbatur. Qua experientia ejus animus quodam eventus felicioris augurio in spem plenæ curationis excitabatur. In hoc gaudio, surdus tamen ut prius, ingressus herilem domum **454** admonetur quibus solebat signis a familiari ministerio præfectis, ut ignem accenderet pani coquendo: jam enim a pistore farinam afferri mox in massam subigendam. Ille ad focum advolans parendi studio, prunis insufflabat stridule. Sed nec flamma micat, crepitans neque fulgurat ignis, juxta poesim, solus se densa glomerat caligine fumus. Dum labor sic in longum irritus trahitur, offensus juvenis contumacia ignis ad tam crebro intenseque afflatos susurros persistentis surdi, spiritum in verba mutat, erumpitque voces penitus conceptam, C iram usitata declarantes indignantium formula. Maledicit enim foco, et magno ex affectus vehementia clamore, « Nunquam ex te possit oriri flamma, » sonore pronuntiat. Exaudita cum stupore ingenti a domesticis vociferatio est. Atque ii primo vix credentes auribus alterum duorum admittendum necessario videbant, ut aut ab igne prolata quam audierant vox esset, aut ab eo articulata homine quem ipsi mutum certissimo hactenus nosscnt. Ergo procul inclamant: « Cujus hæc vox est? quis ista loquitur? » Tunc vero qui mutus esse desierat, etiam se non amplius surdum esse declaravit: auditis enim quæ ex intervallo inclamabantur, apte intelligibiliterque reposuit eumdem se qui auditu percepisset quæ fuerant ipsi locuti, D auctorem quoque vocis esse cujus ante sonum senserant, qua nimirum, iræ impatientis æstu, ore ac lingua propriis foco maledixisset. Illico igitur certatim omnes accurrentes prodigiosum illud miraculum præsentibus subjiciunt sensibus, ac per viciniam urbemque differunt. Unde momento res vulgata ad imperatoris quoque notitiam pervenit. Ad hunc, sic statim fieri jubentem, præsente etiam patriarcha, ducitur qui surdus et mutus fuerat. Isque interrogatus a primo **455** principio rem totam, uti contigerat, ore proprio narravit. Tam mirabilem eventum haudquaquam Augustus æquum censens silentio premi, agit statim cum patriarcha ut pervigilium noctis solidæ hymnis et gratiarum actionibus apud templum sanctæ Virginis, miraculi

Digitized by Google

σέβας τῇ θαυματουργῷ θέλων φιλοτιμεῖσθαι, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐφῆκε βαδίζειν ὡς βούλοιντο, αὐτὸς δὲ σύναμα συγκλήτῳ πάσῃ καὶ πατριάρχῃ ἀκρόνυχος πεζῇ βαδίζων πρὸς τὸν ναὸν τῇ μάρτυρι παραγίνεται.

auctoris, impendendæ indiceretur. Nec inde imperator abfuit. Quin etiam ut abundantius ostenderet quam prolixo animo tam juste debitum mirificæ martyri gratulandi venerandique officium persolveret, permisso aliis ut vehiculo aut equo ad ejus templum, si liberet, gestarentur, ipse sub crepusculum instantis noctis, universo senatu et patriarcha comitante, pedibus incedens ad templum pervenit, sanctæque illic se stitit martyri.

Γ'.

Πρόλογος.

Ἐπάνειμι δ' αὖθις ἐκεῖνα δώσων τῷ λόγῳ πρὸς ἃ δὴ [P. 318] καὶ αὐτὸς ἐπιεικῶς ἀπορεῖ ἡττώμενος τῷ μεγέθει τῶν γιγνομένων, ὥστ' εἰρημένον τοῦτο πολλοῖς περὶ ὧν ἕκαστος λέγειν προὐτίθετο, ἐπ' ἐκείνοις μὲν τέχνης εἶναι τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ εἰρωνεία τοῦ γράφοντος ἀντικρούει, ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ μόνοις ἐπὶ τοσοῦτον πιστεύεσθαι τὴν παραίτησιν, παρ' ὅσον καὶ πᾶς εἰδὼς μαρτυρήσει τοῖς γραφομένοις, ὡς μηδὲ σιγῇ τὰ πλεῖστα παρεγεγκών, καὶ τὸ τοῦ δαιμονίου μήνιμα πᾶς τις ἀναφανδὸν αἰτιᾶται τῶν συμφορῶν καὶ τὸ τῶν πραγμάτων ἀμήχανον. Οὕτω γάρ τις ἔφθη ἑτέρῳ διεξιών, καὶ ὁ ἀκούων πικρὰ τῶν πραγμάτων καταστενάζων τὸ τῆς θείας ὀργῆς ἄφυκτον θαῤῥούντως ἀνωμολόγησε καὶ αὐτὴν πᾶσαν ἀπέννω πρὸς τὴν τῶν τελουμένων ἀντιπαλάμησιν, καὶ ἱλιγγιῶν πρὸς τοὺς λόγους ἔδειξεν ἀκοὴν χωρεῖν ὅλως ὡς οὐκ ἔχουσαν τὰ πολλῷ πλέον μὴ δυνάμενα λέγεσθαι. Πλὴν δ' ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ὅπως ἔσχε διαληπτέον, τὸ τῆς ἱστορίας λεῖπον ὑφαίνοντες.

α'. *Περὶ τοῦ τῶν ἀνατολικῶν Τοχάρων Κάνι τοῦ Καζάνη.*

Καζάνης μὲν οὖν ὁ τῶν ἀνατολικῶν Κάνις Τοχάρων, ἐφ' ἓξ ἄρξας ἔτη καὶ πλεῖστα μνήμης κατεργασάμενος ἄξια, πεντεκαιτριακοστὸν χρόνον τὸν τῆς ζωῆς τελέσας ἁρπάζεται. Συνέφθιτο δὲ καὶ ἡ ὑπ' αὐτῷ τῶν ὅλων ἐλπίς, καὶ τὰ δεινὰ ηὔξανε πανταχοῦ, [P. 319] καὶ μᾶλλον ἐπὶ Φιλαδελφείας, ἐπιτιθεμένων τῶν Καρμανῶν. Ἐκεῖνος γὰρ, ἵνα μικρόν τι τῷ λόγῳ προσδιατρίψω, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παρελθὼν πρὸς Κῦρον ἐκεί-

VI.

Prologus.

R fero me rursus ad opus dudum susceptum, et traditurus litteris ad quæ ipsæ, ut sic dicam, litteræ non mediocriter æstuent, vinci se fassæ magnitudine dicendorum. Non me fugit similia plurimos in suarum aditu narrationum præfatos. Sed confido æquo arbitro, ubi argumenta comparaverit, suboliturum hoc ab aliis scriptoribus arte ac figura dicendi quadam lusuque ingenii jactari: eumdem autem judicaturum in his demum solis actis, quæ mihi proposita ad prodendum in famam sunt, eo fidem haberi par esse proniorem significationibus timoris, quibus se auctor in procinctu operæ quasi violenter retrahi a scribendi consilio declarat, quo ipsa perspecta omnibus, et nullius non hic hodie viventium tristi experientia comperta grassantium jam ab annis plurimis in nos malorum atrocitas ab unoquoque superiora nostra de his scripta legentium testimonium **456** elicit, clare profitens cum meam in plerisque horum enuntiandis sine dissimulatione liberam fidelemque diligentiam, tum cladium calamitatumque ipsarum immanitatem eo usque prodigiosam, ut nemo sit qui earum causam vindictæ irati Numinis non palam imputet, nemo qui contortam obliquitatem tam perplexe involventium sese in damna nostra dirorum casuum, qui vim ineluctabilem tot sævorum incursuum Martis adversi, non jam e libris cognoscens, sed spectans oculis et dolore intimo sentiens, non ea inter suspiria et lacrymas effundens in aures obviorum, illis assentientibus, agnoscat ac fidenter prædicet utique manifesto incumbere in nos pondus gravissimum iræ divinæ, ea vehementia exitium inferens, cui sustinendæ ac contra obmoliendo avertendæ labor omnis sit inanis et conatus stultus. Cui porro sit dubium quin tali præoccupatis mœstitia si quis poscens audientiam se offerat, expositurus quæ geruntur, recusent aversenturque et aures habere tam prolixæ malorum Iliadis omnino capaces negent? Quæ vero audiri præ incredibili acerbitate nequeunt, potiori scilicet ratione existimanda sunt nec exprimi dicendo posse. Verum utcunque ista sunt, me quidem, cui mora non est libera debiti solvendi, resumere hinc protinus oportet promissam narrationem; ac partem gestarum rerum in tempus excurrentem subsecutum eventa superius conscripta historiæ jam ante compositæ continuando subtexere.

1. *De Orientalium Tocharorum Kani Cazane.*

Cazanes igitur Orientalium Kanis Tocharorum cum ad sex annos imperasset et plurima digna memoria fecisset, quinto et tricesimo expleto ætatis anno rapitur. Periit cum eo simul tota quæ arridere cœperat spes restituendæ imperio Romano tranquillitatis; et eo qui solus poterat et velle ostenderat atque adeo jam cœperat coercere Barbaros ipsi subjectos a nostris regionibus vastandis de medio sublato, non eo solum tenore quo cœperant, sed augmentis exaggerata gravioribus mala

Digitized by Google

νον καὶ Δαρεῖον ἐώρα, καὶ τοῖς πραχθεῖσιν ἐκείνοις πάλαι λεγομένοις εἰς ἡδίω τρυφὴν ἐχρῆτο ἢ τοῖς τῆς ἀρχῆς σεμνώμασιν ἐξηγάλλετο. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὸν τοῦ Δαρείου νικητὴν Ἀλέξανδρον ἐπὶ λογισμῶν ἔστρεφε, καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὰς ἐκείνου πράξεις ὑπερηγάπα. Δι' ὧν καὶ αὐτὸς τῶν ἴσων τυχεῖν ἐφίετο, καὶ κλέος ἐπόθει λαβεῖν τοῖς ὁπουδήποτ' ἐπ' ἴσης ἀδραγαθήμασιν. Ὅθεν καὶ πολλοῖς μὲν ὠγκοῦτο τοῖς παρασπίζουσιν, Ἴβηρσι δὲ καὶ μᾶλλον ἐπὶ πολέμοις ἐχρῆτο. πλεῖστον μὲν τὸ γενναῖον καὶ ἐκ τοῦ γένους ἔχουσι, πολλῷ δὲ πλέον καὶ ἐκ τοῦ τῶν Χριστιανῶν καθαροῦ καὶ ἀμωμήτου σεβάσματος. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ σταυρὸν μαθὼν τὸ τῶν Χριστιανῶν τρόπαιον ὄν, οὐράγει σφίσι παρασπίζουσι κατὰ πόλεμον, καὶ πόλλ' ἄττα δεινὰ τὸν τῶν Ἀράβων σουλτὰν εἰργάζετο, ὥστε καὶ αὐτοῖς τοῖς ἱεροῖς προσβαλεῖν Σολύμοις καὶ ἐγγὺς τοῦ παραστήσασθαι γεγονέναι, καὶ μᾶλλον διὰ τὸ ζωηφόρον μνῆμα τοῖς Ἴβηρσι χαριζόμενος. Ὁμοίως κακῶς καὶ τὴν Αἴγυπτον ἔδρα, εἰ μή γ' ἐκείνῳ τὸ ἐν τῷ .... τόπων ἀμμῶδες καὶ ἄνυδρον εἰς πολλὰ προσίστατο. Καὶ ἐῶ τὰς αὐτουργίας αὐτοῦ ἐν ὅσαις ἀσμένως ἄρχων ὢν καὶ τῶν ὑπερτάτων ἐβαναυσίζετο, οὐ κατὰ χρείαν μᾶλλον, ἀλλὰ κατά τινα τῶν ὑφ' αὐτὸν παίδευσιν. Ἐφεστρίδας, μύωπας καὶ ῥυτῆρας ἵππων καὶ πέδιλα καὶ μαχαίρας καὶ ἡμιτύμβια καὶ πᾶν ἄλλο βαναύσου τέχνης ἐξεργαζόμενος, καὶ τὰς ἀνακωχὰς τῶν πολέμων ἀσχολίας τῶν τοιούτων ποιούμενος. Ἀλλ' οἷα ἐφρόνει βάρβαρος ὤν, τὸ παράδοξον. Ἡγεῖτο γὰρ εἶναι μίμημα Θεοῦ τὸν καλῶς ἄρχοντα καὶ ὁσίως· καὶ ὥσπερ οὐκ ἔστιν ἐκείνῳ περὶ Ῥωμαίου καὶ Σκύθου, Σαυρομάτου καὶ Ἕλληνος, ἔτι δὲ δικαίου καὶ μή, ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τὰς δόσεις, κοινῶς εὐεργετοῦντι καὶ ὑετοὺς καὶ ὥρας καὶ ἥλιον, οὕτως ᾤετο δεῖν διακεῖσθαι καὶ τὸν δικαίως ἄρχοντα σὺν ὅλοις τοῖς ὑπ' αὐτὸν τὰς δωρεὰς διοικούμενον. Ἔκοψε δ' ἐξ ἀπέφθου χρυσοῦ καὶ Καζάνειον νόμισμα, καὶ πᾶσαν εὐνομίαν ἐνομοθέτησεν. Ἔμελε δ' αὐτῷ καὶ δικαιοσύνης ἐπὶ πᾶσιν, ὥστε μὴ ταύτῃ; ἄλλο τι λογίζεσθαι προτιμότερον. Οὗτος αὐτανέψιον ἔχων Τουκταΐν, ᾧ δὴ προσῆκεν ἐκ γένους καὶ ἡ ἀρχή, ἐπεὶ πρὸς θανάτῳ ἦν καὶ οὐ τοῖς ἰδίοις τρόποις τοὺς ἐκείνου συμβαίνοντας ὑπετόπαζε, παριδὼν αὐτὸν ἔφεδρον εἰς ἀρχὴν ἐκ [P. 320] τοῦ ἀναγκαίου ὄντα, πέμψας μεταπαλεῖται τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν περὶ που τὰ τῆς Ἰνδίας μέρη σὺν ἰδίῳ στρατεύματι διατρίβοντα, ᾧ δὴ Χαρμπαντᾶς τοὔνομα· ὀρεοκόμον εἴπῃ τις ἂν ἐκεῖνον, οὕτω συμβὰν ἐπὶ τῇ γεννήσει, φανέντος εὐθὺς τοιούτου, ὡς εἴθιστο σφίσι γεννωμένοις ποιεῖν κατά τι νόμιμον. Καὶ τοῦτον εἰς ἀρχὴν κατα-

in nos ubique irruebant, præsertim autem Philadelphiæ, redeuntibus fero impetu ad ejus oppugnationem Carmanis. Cazanes (ut de illustri in paucis principe brevi **457** digressione pauca non indigna scitu memorem) principatum iniens Cyrum et Darium imitandi studio spectabat, actaque ipsorum olim commendata litteris avide perlegens plus ex eorum cognitione voluptatis hauriebat quam e cunctis insignibus summæ qua pollebat potestatis. Sed et hos ipsos veteres Persarum transcendens reges, Alexandrum Darii victorem mente potissimum versabat, et super omne aliud historiarum argumentum res ipsius gestas suspiciens amabat, ejus similem, qua se ille inclytum fecerat, et ipse assequi desiderans gloriam, et istius exemplo facinoribus cujusque generis arduis edendis immortalem sibi famam heroicæ virtutis acquirere. Hinc ille, prout erat consentaneum facere talia meditantem, nunquam non speciose succinctus apparebat numerosa et lectissima prætorianorum manu: cum bellandum porro esset, Iberis potissimum utebatur, optimo et sibi probatissimo militum genere, quippe quibus præterquam inerat pugnax a stirpe indoles generosaque alacritas periclitandi, accedebat major etiam ab inculpatis amabilitas moribus, quod ii Christianam religionem pure inoffenseque profiterentur. Quare non ignarus quantum vincendi omen in crucis signo constitutum esset, cui prosperorum experientia successuum celebrem appellationem tropæi Christianorum merito peperisset, huic præsertim Ibericæ legioni, pro vexillo labarum cruce insigne præferenti, confidebat in præliis, eam sibi solitus circumdare, et loco triariorum extremo in agmine secum habere. Qua bellandi ratione cum alia gravia sultani Arabum damna intulit, tum ipsis quoque Hierosolymis hostiliter admotus parum abfuit ab urbe illa tanta, cui sultan Christianis ereptæ dominabatur, expugnanda suæque subjungenda ditioni, id aggressus instinctu maxime gratificandi suis Iberis, quos sciebat ægre ferre Saracenos Christi Domini hostes vivifico ipsius insistere victores et insultare monumento. In quo etsi haud illi contigit perficere quod optabat, tamen haud parum afflixit sultanis partes, vastans quin etiam Ægyptum cladesque illic Arabibus non leves inferens, longe pluribus et gravioribus sine **458** dubio damnis illos affecturus, nisi ei, ne penetraret interius, locorum arenis inviis et aquæ inopibus late squallentium insuperabilis difficultas obstitisset. Omitto accensere tanti viri laudibus humilem industriam vilium opificiorum, quibus latissime licet ac splendidissime dominans princeps perlibenter impendebat propriarum operam manuum, haud ille quidem lucri ususve gratia, quasi talibus egeret, sed quod institutione philosophica quadam pulchram existimaret universalitatem istam ad cuncta descendentis, in cunctis eminentis ingenii. Ergo non quisquam illo concinnius ephippia, calcaria, habenas equis flectendis, ocreas, gladios, galeas aut id genus militaria capitum tegmina cuderet, sueret, ex quacunque scitissime materia formaret, nitidissime poliret, remissiones solitus militarium laborum mechanicis istiusmodi artificiis addicere. Jam sensa mentis ejus familiaribus declarata sententiis quam erant in Barbaro inopinata

Digitized by Google

στήσας ἐπὶ τρισὶν ἔτεσι τὰ αὐτοῦ συνθήματά τε καὶ νόμιμα ἀπαρεγχείρητα μένειν ἐντολὰς ἐδίδου τὸ ἐπίταδε, εἶτα ἄρα καὶ δόξειε γίνεσθαι παρηγγύα. Τοῦτ' ἀνάπυστον γεγονὸς, ἐπεὶ καὶ κατὰ τὰς ἄκρας αἱ γραφαὶ διεδόθησαν καὶ ὁ κατὰ τὸν Εὔξεινον ἄρχων Χουτλουχάϊμ ἤκουε τὸ συμπεσὸν, διαδέχεται τὴν φήμην ὁ Σολυμάμπαξ Πέρσης, ὃς καὶ γαμβρὸς ἦν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Κουτζίμπαξι. Καὶ οὕτω διαμηνυθέντος τοῦ συμβάντος τῷ βασιλεῖ, ὁ τοῦ Καζάνου θάνατος τοῖς ἐκείνου πρέσβεσι κατὰ πόλεις δῆλος γίνεται, καὶ τὸ πένθος σφίσιν αἴρεται μέγα. Ὅμως δὲ καὶ παρακαλοῦνται βασιλέως πέμψαντος. Πλὴν ἀλλ' Ἀμούριος καὶ οὕτως καθυπεστέλλετο, οὐκ οἶδα εἴτε τὸν ἀπὸ τοῦ Χαρμπαντᾶ φόβον (τὰς γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ συνθεσίας ἐκεῖνος τηρεῖν ἤθελεν) ἔτι ὡς εἰκὸς ὑφορώμενος, εἴτε τὴν ἀπὸ βασιλέως εὐμένειαν προσποιούμενος, καὶ πέμψας ἤτει βασιλέα τὸ τῶν ποταμῶν μεσόγαιον ἀνὰ Σάγγαριν, Μεσονήσιον ἐτύμως ὠνομασμένον, ἐφ' ᾧπερ τοῖς ἰδίοις οἰκηθησόμενον τοῖς ἐντὸς οἰκοῦσιν εἰς φυλακὴν κέοιτο. Ἀλλὰ τῶν τοιούτων τέως ἀνηρτημένων, τινὲς τῶν ἐκείνου κατ' οὐλαμοὺς διεκθέοντες κακὸν ἁπάντημα Ῥωμαίοις εἰς τρυγητὸν ἐξιοῦσι τῶν ἀτημελημένων κτημάτων ἐγίνοντο. Ἦσαν γὰρ ἐντεῦθεν τὰ πρόστιμα τῶν ἐαλωκότων φωρῶν ἄντικρυς πρόστιμα, εἰ γῆν ἦν διὰ σπάθης ἐκτήσαντο ἐκεῖνοι πατοῖεν καὶ τὰ σφίσιν ἐκ πολέμου περιγεγονότα καρπίζοιντο. Διά τοι ταῦτα καὶ μαχητὰς μισθούμενοι ἄνθρωποι ἀποτολμῶντες τὰ θαλάσσης ἐγγὺς ἐπιχειροῦντες δρέπεσθαι, οὗ μὲν ηὐστόχουν καὶ ἀπεκέρδαινον, τὰ πλεῖστα δ' ἐσφάλλοντο καὶ ἐσφάττοντο. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκτὸς τῆς Κωνσταντίνου ἐπράττοντο, ἐντὸς δὲ τοῦτο μὲν ἡ πρὸς τὸν πατριαρχοῦντα τῶν πολλῶν ὑπονόησις, τοῦτο δὲ καὶ ἡ τῶν δυναμένων ἀπληστία, καπηλευόν-

mirandaque! Dictitabat bene ac sancte imperantis hominis officium, Dei supremi omnium Domini acri affectanda studio imitatione contineri. Sicut enim apud conditorem universorum discrimen nullum est Romani aut Scythæ, Sarmatæ aut Græci, ac ne justi quidem vel injusti, quod largiendi profusionem attinet, utique cum ejus liberali gratia æque in omnes communia beneficia spargantur pluviarum, tempestatum, solis annuo fungentis gyro, pari quoque penitus affectum indulgentia debere principem, præstare se indifferentem cunctis subditis necessariorum ad vitæ cultum et desideratorum unicuique præbitorem, gratis beantem universos. Cæteræ porro Cazanis in rebus ex usu publico administrandis æquitatis specimen exstat in re momenti non parvi ad fidem in commerciis servandam monetæ signatæ probitate. Ab ipso enim auctore celebre habet nomen Cazaneus ille nummus ex auro cusus exquisitæ puritatis. Nec absimili diligentia in reliquis regiminis partibus versatus cuncta ubique institutis temperavit laudatissimis, nihil se habere antiquius aut ducere potius perfecta in omnibus absolutione justitiæ nulla non actione præ se ferens. Idem morbo se absumi sensim diuturno et incurabili sentiens, curam ingressus sibi parandi **459** e consanguinitate successoris, quod liberis carebat, Tuctainem quem habebat fraterno e genere proximum, quoniam hujus mores ac sensus a suis ipsius abhorrentes certis ex indiciis agnoverat, promovere ad spem imperii noluit. Ac ne ille se mortuo principatum commendatione generis malo publico arriperet, præludendum ipsi ad hoc auditum stabiliendo in solio ipsius fratre, probatioris sibi juvene indolis, putavit. Hunc igitur, cui erat Carmpantas (*) nomen, accersivit usque ab India, illis in partibus cum proprio exercitu morantem; eumdemque occurrentem strenue proprio quodam ipsorum ritu ad jus legitimæ in imperium successionis designavit; erudivit quin etiam, pro tempore, ad regni quod illi destinabat rectam administrationem, adeo efficacibus præceptis ut quasi arte mansuetarii fera cicurata vel pullus indomitus parere lupatis a magistro doctus agasone, brevi tempore plane compositus et per omnia decessori similis imperii candidatus apparuerit, nihil jam minus de se sperandum præbens quam si Cazanis cretus sanguine institutisque a pueritia formatus, non autem frater educatus peregre ei decedenti subrogaretur. Hunc talem compertum, nihil ultra moratus, in principatus possessionem Cazanes misit, enixe vetans ne toto triennio quidquam in constitutis a se legibus aut fœderibus ac toto inchoati regiminis tenore mutaret, post illum terminum suo illum uti arbitrio ac libere, prout censeret, res gerere permittens. Hæc ita gesta divulgata brevi per Asiam sunt: nec enim ea satrapas bellum illic gerentes ignorare sinebant litteræ de his ad arces Romani limitis, quas tunc Persæ obtinebant, actaque publica cum diplomatibus ista firmantibus rite missa. Audivit ergo Chutluchaimus, qui regionibus ad Euxinum sitis præerat, quod acciderat; excepitque mox rei famam Solymampaxes Persa, gener Cutzimpaxis; unde ad imperatorem quoque facti notitia pervenit. Secuta post paulo Cazanis mors varie dimissis **460** ex aula legatis significata per civitates est, luctum passim ingentem declarantibus satrapis, quos imperator, destinatis ad unumquemque sui talis interpretibus officii, consolari humaniter studuit. Illud tunc non incommode præter spem contigit, Amurium, quem sola Cazanis reverentia paululum antea repressum haud vanus erat metus eo sublato rediturum ad ingenium, continere sese tamen et pacis voluntatem præ se ferre, sive a Carmpanta timuit, qui fœderibus a Cazane fratre initis (inter quæ nota erat cum imperatore conventio) stare se velle declaraverat, sive imperatoris gratiam ad suos sibi fines utilem affectavit. Missis hic igitur legatis ab imperatore petiit concedi sibi propriis frequentandem coloniis

(*) Imo *Carbadas*.

Digitized by Google

των καὶ σῖτον καὶ ὦνια· καὶ γὰρ τὰ πλεῖστα καὶ κεχυδαίωντο αἰσχροκερδείας ἠττώμενοι, καὶ πάντα χρημάτων καταπροῖέμενοι πάντα μαλακῶς διετίθουν, [P. 321] καὶ τὰ τῆς πολιτείας δεινῶς ἐκυμαίνοντο. Ἀλλ' ἡ μὲν καπηλεία καὶ λίαν ὠδύνα, ὡς φαίνεσθαι, τὸν πατριάρχην δημοχαριστοῦντα τὰ πλεῖστα καὶ κατὰ τῶν δυναμένων ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς ἐδόκει, τοῦτον ἱστάμενον, ὥστε γράμμασι πρὸς τὸν κρατοῦντα παῤῥησιάζεσθαι, καὶ ὅρκοις ἰσχυρίζεσθαι ἢ μήν, ἢ μή γ' ἡ καπηλεία τοῦ σίτου ἐῷτο, ἁραῖς περιβαλεῖν ἐκ κοινοῦ συνεδρίου τοὺς καπηλεύοντας, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐκ μέσου γίνεσθαι. Καὶ ταῦτ' ἐπώμνυ, καὶ οὐδὲν ἧνυστο παράπαν, ὡς μέρος καὶ ταῦτα τῶν κατ' αὐτοῦ γίνεσθαι, ὅτι ἐπὶ ματαίῳ τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα ἐπώμνυ τὸ καὶ τὸ ποιεῖν, εἰ μὴ ταῦτα γένοιτο, βούλεσθαι. A

β'. *Δημηγορία τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς σχιζομένους, καὶ ἀπολογία ἐκείνων.*

[P. 322] Τοὺς δέ γε σχιζομένους ἐνάτῃ μετ' εἰκάδα Γαμηλιῶνος ὁ κρατῶν συνῆγεν. Ἐξῆγε δὲ καὶ τῆς φυλακῆς τὸν Ταρχανειώτην Ἰωάννην, ὃν ἐν ἀνέσει τὸ πρότερον ἔχων, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τῷ πατριαρχοῦντι προσέκρουε, συνεκλείετο. Τότε δ' ἐκβαλὼν μέρος τοῦ συλλόγου καὶ αὐτὸν εἶχε. Καὶ εἰς πάντας προκαθίσας ἐδημηγόρει, καθημένων καὶ τῶν τυφλῶν μοναχῶν, πρὸς οὓς καὶ μᾶλλον ὡς ἀξιωτέρους τῶν ἄλλων δοκοῦντας, ἔχων παρὰ θάτερα μὲν πατριάρχην, παρ' ἑκάτερα δὲ ἀρχιερεῖς τε καὶ κληρικούς, συμπαρού-

Interamnam ad Sangarim (hoc est terram inter flumina conclusam, quam Mesonesium ex eo nominant, quod media inter aquas undecunque fluentis amnium velut insula cingitur), quam sibi suisque habitandam ac custodiendam attribui addicique volebat ab Augusto. Verum interim dum hæc indeciso adhuc tractatu pendent, quidam ex hujus castris manipulatim quoquoversum excurrentes hostiliter irruebant in Romanos, istarum velut indutiarum fiducia revisere ausos antiquas sedes quasi ad racemandum post vindemiam, et si quid e suis olim ipsorum rebus prædonum avaritiam fugisset, inde sublegendum. Hos illi comprehensos statutis in fures pœnis inexorabiliter plectebant: furtum enim ipsis videbatur esse manifestum, tollere quidquam ex terra quam ipsi ense ac bello propriam fecissent, cui victores insisterent, cujus ideo fructus omnes jure sibi quam optimo quæsitos contenderent, servarique ut dominis illibatos æquum censerent. Hoc nostri comperto conducebant privatis stipendiis milites, cum quibus erumpentes in loca præsertim mari vicina aliqua e suis quondam agris excerpere tentabant, nonnunquam feliciter, plerumque tamen pessimo successu: intercepti quippe trucidabantur. Hæc extra Constantinopolim fiebant. Intra urbem porro ipsam pestes **461** diversæ grassabantur. Prima erat invidia multorum in patriarcham gliscens, tacitis quidem suspicionibus et susurris interim exercita timidis, cæterum iis intumescens auctibus, ut brevi erupturam in tumultum appareret. Altera tetrior inexplebilis videlicet avaritia potentum monopoliis tritici venaliumque id genus rerum flagellantium annonam. Præoccupabant nimirum emere alimenta et res alias humano victui ac cultui utiles prius quam foro importarentur; quas immani deinde ipsi pretio, quæstu suo improbo distraherent, nihil pensi habentes quo probro suo damnove alieno sordidæ cupiditati obsequerentur. Idem porro gustu lucri semel capto rempublicam quoque ipsam quæstui habebant, suffragia, judicia, munia sine meriti discrimine ad plus numerantes inflectendo, ita ut effunderentur omnia temere, nihil fortiter decerneretur, cuneæ ob- B noxie mollique in gratiam largiri valentium indulgentia publicæ res administrarentur. Unde necesse erat statum politicum ac summam rerum periculosissime fluctuare. Quia vero, quod maxime ex his urbanis malis in offensionem incurrebat popularem, erat ista plebem miseram strangulans nundinatio divitum, eam sibi esse exosissimam ostendit patriarcha, gratiam populi sic colligens, seque arte ista præmuniens contra factionem quam adversum se conflari non plane ignorabat. Intelligens porro, quod res erat, coerceri avaritiam istorum nisi auctoritate superiorum ipsis et plus potentium minime posse, litteras super eo argumento scripsit ad imperatorem liberrimas, in quibus minabatur, juramento etiam interposito minas C sanciens, se, nisi fœda ista et urbi famem invehentia frumenti præsertim monopolia desinerent, eorum auctores e communi synodi sententia diris et anathemati subjecturum, nec quieturum donec exterminaretur e civitate tam perniciosa corruptela. Verum quanquam ille se ad ita omnino faciendum jurejurando conceptis prolato verbis astrinxerat, nihil tamen est perfectum, ipso in comminationibus vanis exire in effectum ignavo terrore prohibitis totum impetum consumente zeli ambitiosi ostentati. Quo facto ad cæteras accusationes sui illam addidit gravissimam perjurii consciti ea re, quam Christo Deo e cœlis ad nos delapso teste adhibito promiserat, minime præstanda. D

2. *Oratio imperatoris ad schismate discissos, et horum ad illam responsio.*

Cæterum schismate dudum avulsos ab Ecclesiæ **462** Constantinopolitanæ communione nona supra vicesimam Septembris die imperator congregavit, educto etiam ad hoc Joanne Tarchaneota e custodia, in quam eum libere prius vivere permissum, deinde quod et ipse patriarchæ adversabatur, incluserat. Hunc suo jussu emissum carcere ubi præsentem habuit cum reliquis, alte considens ad universam concionem verba fecit, sedentibus coram et cæcis monachis, ad quos potissimum uti præcipua columina factionis et summæ auctoritatis a partiariis ipsorum habitos intendere disputationis aciem parabat, habens circa se hinc qui-

Digitized by Google

σης καὶ πάσης συγκλήτου καὶ μοναχῶν, μάλα γεναῖον καὶ πεφροντισμένον λόγον διεξιών. « Ἐγὼ λογίζομαι καὶ ὑμᾶς εἰδέναι καὶ πάντας ἀνθρώπους ὡς οὐδὲν ἐμοὶ τῶν πάντων ἥδιον τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, πάσης περιαιρεθείσης σκανδάλου προφάσεως, εἰρηνεύειν, ἐφ' ᾧ καὶ σπουδή μοι πᾶσα παρέστη ἤδη αὐτοκρατήσαντι, πάσης ἀσχολίας ἄλλης καθυπερτέρα, ὑπεριδόντι μὲν καὶ τρυφὴν βασίλειον, ὑπεριδόντι δὲ καὶ θεσμὰ φύσεως, ὥστε καὶ τῶν φιλτάτων προτιμηθῆναι τὴν ὑμετέραν ξυμπάντων εἰς ἓν συνδρομὴν καὶ ὁμόνοιαν. Καὶ ὅσον ἦν εἰκὸς, ὡς ἔδοξε, καταπέπρακται, καὶ τῶν εἰς σκάνδαλον εὔλογον ἱκανῶν οὐδὲν περιλέλειπται, οἶμαι. Τὸ δὲ καθ' ὑμᾶς θαυμάζειν με πολλάκις ἐπῆλθε, τίσι λογισμοῖς ὀχυρούμενοι τῆς Ἐκκλησίας διίστασθε καὶ πρὸς φέγγος οἷον ἀληθινὸν σκαρδαμύττειν αἱρεῖσθε. [P. 325] Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ καιρὸς τὸ τοῦ θείου Δαυῒδ ἐξειπεῖν πρὸς τὸν Θεὸν ποτνιώμενον· « Κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι· ἅψαι τῶν ὀρέων καὶ καπνισθήσονται· ἀστραψον ἀστραπὴν, καὶ φωτιεῖς αὐτοὺς, » ὡς ἂν μικρὸν παραμείψαιμι τὸ ψαλτῴδημα. Θεοῦ γὰρ μόνου τὸ τὰς ὑμετέρας συνειδήσεις φωτίσαι, ἀνθρώπων Θεῷ μὲν βιοῦν προελομένων, Θεοῦ δὲ πόρρω κινδυνευόντων καθίστασθαι. οὐκ ἄλλης αἰτίας χάριν ἢ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὀρθοδοξούσης καὶ καλῶς ὡς εἰκὸς ἐχούσης ἀπρὶξ ἀποσχίζεσθαι. Εἰ δὲ ταύτης σχίζεσθε καθολικῆς γε οὔσης, εἴπατε πάντως ἥτινι δὴ καὶ ἑνοῦσθε. Μὴ ἔχοντας δὲ λέγειν τὴν κεφαλὴν, ὑμᾶς ἁρμολογεῖσθαι κατὰ Θεὸν πῶς εἰπεῖν εὔλογον; μηδ' ἀρίζηλον τὸν σκοπὸν δεικνύντας πῶς οὐ δίκαιον πλάνης ἀποίσεσθαι ἔγκλημα; Εἴθε δὲ τοῦτ' ἦν καὶ μόνον, καὶ ἴσως τὰ καθ' ὑμᾶς εἰς δίκαιον ἔλεον περιίστατο. Νῦν δὲ ἀλλὰ δεδοικέναι ἀνάγκη μή πως (ἀλλ' οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, οὐδ' ἡ κρίσις κατ' ἄνθρωπον, πολλῷ δὲ μᾶλλον τοῦ Πνεύματος, ἐπεὶ καὶ ὅσα ἅγιοι φθέγγονται, Πνεύματι Θεοῦ κινούμενοι φθέγγονται) μή πως γοῦν Θεοῦ λατρευταὶ καὶ τῶν ἀσφαλεστάτων δοκοῦντες τῷ τε τῆς Ἐκκλησίας σχίζεσθαι καὶ τῶν ποιμένων κατολιγωρεῖν λαθόντες τῷ ἀντικειμένῳ λατρεύητε πνεύματι, καὶ κατὰ τοῦτο μισοῖσθ' ἂν

dem patriarcham, inde autem episcopos et clericos, universo præterea senatu ac monachis præsentibus. In eo tam pleno et spectabili conventu hanc vehementem et accuratam orationem recitavit. « Confido equidem vobis notum et cunctis esse hominibus, nihil mihi fore jucundius, nihil a me magis optari quam videre Dei Ecclesiam, omni amoto scandali prætextu, in pace plena constitutam. Ad eum scopum jam tum ex quo administrare imperium arbitrio meo cœpi, nihil non studii et contentionis intendi, posthabitis huic uni negotiis, quantumvis urgentibus, cæteris, neglecto fructu voluptatum, quarum copia imperantibus affluit, despectis etiam naturæ affectibus et dulcissimarum necessitudinum respectu calcato, emi bene quovis impendio ratus vestrum omnium tranquillam in unanimi consensione concordiam. Itaque, quod me attinet, haud vane gloriaturus videor me, quantum homini fas fuit, in eo genere conatum. Nihil, inquam, omnium quod ad amolitionem scandali turbantis hodie quietem ecclesiasticam recte ac convenienter conferri posset, a me fuisse prætermissum, non temere, ut puto, persuadeor intimo conscientiæ testimonio. Vos quod spectat, mirari plerumque subiit, quibus tandem innixi rationibus perseveretis ab Ecclesia disjuncti vivere, et qua cæcitate animi lumen se verum **463** clarissime ingerens rebelle nictantibus respuere palpebris ultro velitis, irrevocabili contumacia. Quid hic faciam opportunius quam Deum alloquar, venerans sancti Davidis verbis : « Domine, inclina cœlos et descende, tange montes, et fumigabunt fulgura coruscationem, et illuminabis ipsos. » Liceat enim paululum extremo verbulo a vera sacri cantici deflectere formula. Dei quippe solius opus sit vestras penitus illuminare conscientias, hominum qui postquam elegistis Deo vivere, a Deo longe abesse periclitamini, non aliam ob causam quam quod ab Ecclesia recte sentiente bonaque vivente disciplina pertinaci discidio separamini. Cum autem ab hac scindimini non dubie catholica, dicite, cuinam alteri conjungimini? Si vero non potestis caput nominare cui adhæreatis, qua, quæso, verisimilitudine creditis esse vos membra secundum Deum nexa in unitatem sacri corporis? qua defensionis probabilitate repellitis accusationem erroris, qui scopum quo teuditis certum nequeatis ostendere? Atque utinam una esset ista, quæ jure in vobis culparetur, scopi quem spectatis, capitis cui hæretis ignoratio: misericordia quippe quam ira tunc dignior infelix ea vestra cæcitas videri posset. Nunc longe pejus vereri de vobis aliud res ipsa subigit. Quanquam equidem non indulgebo suspicionibus. Non est meum de talibus loqui : mihi judicium in hominem non arrogo, maxime in homines spiritu viventes, cum scriptum legam, quæcunque loquuntur sancti, Dei Spiritu movente loqui. Fas tamen sit admonere et orare vos etiam atque etiam ut caveatis ne forte Dei cultores, adeoque istius ordinis præcipui, securissimique habiti a periculo errandi, reipsa erretis perniciosissime; ac quod ab Ecclesia scindamini quodque pastores contemnatis, non Deo jam, ut putatis et credi vultis, sed quod minime advertitis, ei spiritui serviatis qui semper infensus et irrevocabiliter oppositus Deo est; ac propterea **464** justa hominum Deo rite servientium in vos odia vertatis. An non enim diserte periculum intentat et inculcat monitum idoneus plane auctor, quippe qui præterquam Christi discipulus idemque magistri amantissimus fuisse noscitur, etiam martyrii morte consummati commendatione dignitatem auctoritatemque obsignavit suam, deifer videlicet ac divinorum sapientissimus Ignatius; cujus hac de re testimonium, quæso, audire ne gravemini, dum legitur..... quorsum igitur vos, homines et

Digitized by Google

δικαίως. Ἦ γάρ; Οὐ λέγει ταυτὶ ἀριδήλως ὁ πρὸς τῇ μαθητείᾳ τοῦ τῷ Χριστῷ ἠγαπημένου καὶ μαρτυρίῳ τετιμημένος, ὁ θεοφόρος, οἶμαι, καὶ τὰ θεῖα σοφὸς Ἰγνάτιος; Ἦ βούλεσθε, καὶ ἀναγινωσκομένου τοῦ λόγου ἀκούοιτε. Ἵνα τί γοῦν ἄνθρωποι Θεῷ μὲν καθιερωμένοι, ἀρετῇ δὲ προσέχοντες, καὶ προσέτι οἱονεί τινα σύμβολά τινες τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἐν τῇ σαρκὶ περιφέροντες, τοσοῦτον κίνδυνον ἀναρρίπτετε; Δυοῖν γὰρ ἀνάγκη μόνον θάτερον αὐτάρκες τοιούτου κινδύνου ὑμᾶς ἐξαιρεῖσθαι, ἢ τὸ δεῖξαι ἢ δή τινι Ἐκκλησίᾳ προσεσχηκότες ἐπ' αἰτίαις εὐλόγοις καὶ κανονικῶς ἡμῶν σχίζεσθε, ἢ τὸ πᾶσαν εἰκότας σμικρολογίαν τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ δὴ καὶ καθολικῇ ἑνοῦσθαι βούλεσθε. Εἰ δὲ τὸ δεύτερον οὐχ αἱρεῖσθε, τὸ πρότερον δείξατε. [P. 324] Καὶ εἰ μὴ Ἐκκλησίαν ἔχετε δεῖξαι, ἀλλ' ἢ ἀρχιερέα τέως εἴπατε, παρ' οὗ δὴ καὶ συνοχὴν ἑαυτοῖς, ὡς μὴ διαῤῥυῆτε μὴ δεσμὸν ἔχοντες, ἐπικατασκευάζειν διισχυρίζεσθε. Γέγονέ ποτε τοῦτο, καὶ ἤδη θαῤῥοῦντες δείξατε. Εἰ δὲ τὸν μέγαν προβάλλεσθε Μάξιμον, ὡς πολλάκις λεγόντων πυνθάνομαι, ὅτι κἀκεῖνος αἱρέσει τῶν ἐκ-

A κλησιῶν προκατειλημμένων κατ' αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδυνεύων ἀπισχυρίζετο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐ πάντες οὐδὲ τότε προκατελήφθησαν, ἀλλὰ πρῶτος καὶ πρὸ πάντων ὁ τῆς Αἰλίας θεῖος ποιμὴν ὁ Σωφρόνιος καὶ λίαν ἐκείνῳ συνηγωνίζετο· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν Ῥώμῃ τέως ἐπήνθει τὸ εὐσεβές, καὶ οὔπω τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεισεφθάρη Ὀνώριος· πρὸς οὓς μὲν εἶχε δικαίως ἀναφέρειν τὴν γνώμην ὁ τῆς ἀληθείας ὁμολογητής, καὶ μὴ ὡς δῆθεν σχισματικὸς δοκῶν καθολικῆς Ἐκκλησίας εὐθύνεσθαι. Εἶτα ἀλλ' οὐδὲ διαφορὰ ὡς ἐκεῖ δογμάτων ἐνταῦθα, οὐδέ τί τις ἔχει αἰτιᾶσθαι δικαίως τοῦ σχίσματος ἱκανόν, ὅτι θάτερον ἴσως μέρος φρονεῖ παρὰ θάτερον. Καὶ γὰρ καὶ τὸ δοκοῦν ἐκεῖνο, τὸ χθιζά τε καὶ πρώϊζα πραχθὲν, οὔπω καλῶς ῥιζωθὲν ἀνέσπασται, ταῖς ἡμετέραις εἴπω, σὺν Θεῷ εἰρήσεται, προθυμίαις. Καὶ ὁ πράξας ἐκεῖνα, κἂν πατὴρ ἦν, κἂν εὐεργέτης, κἂν τῶν φιλτάτων, κἂν ὅ τί τις εἴποι εἴτε συγγενείας εἴτ' εὐεργεσίας ὄνομα, οὐδεμιᾶς, ὅσαν τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶχεν, ὁσίας μνήμης, καὶ ἧς καὶ ὁ τυχὼν Χριστιανὸς ἔτυχε, παραπήλαυσεν, ἀνήρ τε καὶ ἄναξ φοβε-

B

C

D

Deo consecrati et studio dediti virtutis, præteraque symbola velut quædam Christi perpessionum in carne vestra circumferentes, tantæ rei aleam jacitis, tam præcipiti discrimini non dubitatis vestram æternam salutem exponere? Duorum enimvero alterum video esse necesse præstari a vobis, ut aliqua verisimili fiducia securæ in tali statu conscientiæ niti videamini, nempe ut vel demonstretis, cuinam unianimi Ecclesiæ, quibusque justis et canonicis de causis rite ac more majorum nostram hanc repudietis, vice hujus isti qualicunque præeligentes adhærere alteri, vel si id demonstrare non potestis, omisso vanorum obtentu prætextuum, nostræ huic quippe universali ac vere catholicæ reuniri velitis Ecclesiæ. Quorum si hoc secundum non eligitis, age sane, prius illud ostendite. Sin excipitis Ecclesiam cui devincti sitis monstrare vos non posse, saltem antistitem cui subestis, indicare ne cunctemini. Non enim recusare vobis id quidem fas est, quoniam nisi caput ostenditis cui uti membra subnectamini, argumento caretis quo continuitatem probare vestram cum Christi corpore possitis, omninoque fateri cogimini solutos vos nexu catholicæ unitatis, velut abscissos artus nec jam succum aut spiritum e vivi compage corporis trahentes, vinculo quippe, quo ei committebantur, diffracto charitatis, exsangues et tabi vicinos diffluere. Agite, astamus parati audire: proferre ne pigeat, si quid habetis ad rem aptum. Fuitne hoc unquam probatum in Ecclesia exemplum, hominum paucorum suas sibi res privatim habentium, qui cum ostendere nequirent cui Ecclesiæ, cui præsuli communicarent, Christiani tamen catholicique censerentur? Audacter, adjuro vos, dicite: demonstrate quod est opus, si potestis. Forte magnum et **465** sanctum martyrem allegabitis Maximum: audire enim e vestris memini, cum responderent eadem quæ nunc interroganti mihi, etiam illum venerabilem Patrem, præoccupatis hæresi Ecclesiis, sine ulla communione cum quoquam privatim religionem recte coluisse, testimoniumque catholicæ veritati vita neci objecta perhibuisse. Adversum hanc exceptionem primum aio nequaquam esse verum quod ponitis, omnes tunc hæresi fuisse præoccupatos. Nam primus et ante omnes, Æliæ sanctus pastor Sophronius summa et cunctis manifesta contentione consortium certaminis cum sancto Maximo suscepit. Deinde tunc adhuc orthodoxa fidei sinceritas Romæ florebat, cum nondum fuisset ab Ecclesia deprehensa damnataque labes Honorii. Quare non solus utique sibi sanctus ille Christianæ veritatis confessor sapuit; qui suæ participes confessionis Romanum et Hierosolymitanum antistites, palam utrumque orthodoxum, vere potuit citare, sicque schismatis et privatæ, hoc est reprobæ, religionis (qualis omnis est catholicæ non conjuncta Ecclesiæ) crimen victrici defensione repellere. Præterea, qualis illo tempore inter Ecclesias fervebat diversorum contentio dogmatum, hæc hodie nulla est; neque inter partiarios vigentium nunc inter nos factionum causari quis quidquam juste potest, quod sufficiat ad evincendum legitimam sibi esse causam abscindendi se a parte altera, quod illa peccet in professione recti dogmatis. Nam crimen illud heri et nudiustertius, hoc est ante annos retro paucos, publice susceptum admissæ Latinæ communionis agnitique supremi pontificatus papæ Romani, unde plerisque verisimiliter impingi consciti erroris macula posset, purgatum expiatumque abunde nunc est, vestris etiam (fatebor enim, nec vos debita fraudabo portione laudis), vestris, inquam, in id strenue conspirantibus et non parum utiliter adjuvantibus studiis. Cujus auctor rei,

Digitized by Google

ρὸς μὲν ἐχθροῖς, πολλὰ δ' ὑπὲρ ὑπηκόων πονήσας τε καὶ παθὼν, καὶ διαφερόντως ἐμοὶ τέως ἄξιος ἐς ἅπαν εὐνοίας, ὅσον καὶ ἑαυτοῦ πολλάκις καὶ ἐς πολλοὺς λέγων προὐτίμα καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν ἥτταν ὁμολογῶν οὐκ ἠσχύνετο. Ἀλλ' ὅμως τοῦτ' ἔδοξε καὶ τοῦτο γεγόνει· δεινὴ γὰρ ἡ ἐντολὴ καὶ ἡ τοῦ μὴ ἄξιον εἶναί τε καὶ λογίζεσθαι Χριστοῦ ἀπειλὴ τὸν γονεῖς ὑπὲρ αὐτὸν ἀγαπήσαντα. [P. 325] Ἀλλ' ἡ μήτηρ, καὶ τί γε εἴποι τις ἄλλο ἢ μήτηρ; καὶ μήτηρ τοιαύτη καὶ οὕτως πρὸς ἡμᾶς ἔχουσα, ἀλλ' οὐδ' αὐτή γε πρὶν τῆς μεθ' ἡμῶν βασιλικῆς μνήμης ἐπ' ἐκκλησίας ἔτυχε, πρὶν γράμμασι καὶ ἀσφαλείαις οἰκειοχείροις τὴν τῶν πρὶν πραχθέντων, εἴπω δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς, ἀθέτησιν ἐμπεδῶσαι. Ἐξήκοι δ' ὁ λόγος καὶ εἰς τὴν ἐμὴν προτέραν σύζυγον, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτον τοῖς τότε πραττομένοις ἀπήχθετο ὥστε καὶ τῷ πρωτοσεβαστῷ τότε Νοστόγγῳ θερμῶς ἐπαρᾶσθαι κατ' ἀνατολὴν τῶν πραχθέντων χάριν τοὺς σχιζομένους τὰ πάνδεινα δρῶντι, καὶ ἕρμαιον ἡγεῖσθαι καὶ πρὸς αὐτῆς ὅ τι συμβαίνοι παρ' οὑτινοσοῦν

A ἐκείνῳ δεινὸν τοιαῦτα καὶ οὕτω πράττοντι. Ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ μεταξὺ τελουμένων ἐκείνων ἐκείνη τέθνηκε, καὶ οὔπω τρόποις μετανοίας τὸ τῆς κοινωνίας ἐκαθήρατο, ὡς μηδὲ τῆς ὁσίας τυχοῦσα καὶ ὧν ἔδει τότε, τῶν ἐς νέωτα μνημοσύνων ἐπὶ τῆς ἐμῆς αὐταρχίας ἀπέτυχε, καὶ ὁ ἐπ' Ἐκκλησίας τόμος ὁ εἰς εὐφημίαν τῶν ὀρθοδόξως βιωσάντων καὶ μνήμην ὁσίαν κατ' ἔτος ἐπ' ὀκρίβαντος ἀναγινωσκόμενος ἄλλων μὲν δεσποινῶν ὀνόματα φέρει, καὶ τῶν μὴ κατ' ἐκείνην ἴσως τὰς ἀρετὰς, αὐτὴν δὲ μόνην ἐς ἅπαν ἠγνόησε, ζῶντος ἐμοῦ καὶ ταῦτα καὶ ἄρχοντος, ἦλιε. Πλὴν εἰ χρὴ λέγειν τἀληθὲς, ἐμοὶ καὶ τοῦτο ἐκ περιουσίας πέπρακται, καὶ οὔπω τις οἷος οὗτος ὑπομνήσας ἔφθασε, καὶ τὸ ταύτης μνημόσυνον ἀπεκόπτετο. Οὕτως ἐγὼ περὶ ταῦτα. Καὶ ὑμεῖς ταῦθ' ὁρῶντες, πάλλ' ἅττα κύκλῳ περιβαλλόμενοι καὶ ἐς τόδε σχίζεσθε, ἀφορισμὸν τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου κατὰ τοῦ μετ' αὐτὸν ποιμεναρχήσαντος Ἰωσὴφ προβάλλεσθε, καὶ διαθήκας ἐκείνου προτείνετε, καὶ τὸ δοκοῦν εἰς ὑποψίαν δικαίαν τοῦ ὡς δῆθεν πλάσματος,

quanquam erat meus natura pater, affectu collatis testato donis de me optime meritus, mihi charissimus et tam artis quam quis possit dicere vel necessitudinis a consanguinitate ductæ vel gratitudinis ob beneficia, me sibi **466** obstrictum vinculis trahens, tamen, quantum in me fuit, omni est privatus honore memoriæ, ac ne illa quidem quæ nulli negatur e plebe Christiana, sepulturæ gratia dignatus. Vir licet summus, et imperator laboribus exantlatis, ærumnis toleratis pro republica ingentibus commendatissimus, qui nullum in me benevolentiæ plane singularis omisisset officium, mei nullam insigniter ornandi occasionem præteriisset, eo quidem usque, ut sæpe coram multis disserens me sibi prætulerit et in comparatione nostrum amborum se mihi esse inferiorem fateri non erubuerit. Tamen de illo ita decrevi, et quod decreveram reipsa præstiti, vim scilicet naturæ ac voluntati meæ faciente ineluctabilem illa Christi denuntiatione severissima, negantis dignum ipso reputandum qui parentes plus quam ipsum amaverit. Sed et mater, cujus nominis affectu quid fando memorari tenerius queat? mater, aio, mea, et mater talis, tam indulgenter ac benevole affecta in me: sed nec, inquam, ipsa nostra genitrix, ex quo imperii liberas habenas tractare cœpimus, Augustæ debitum in Ecclesia consequi honorem prius potuit quam litteris et chirographo proprio palam testaretur detestationem anteactorum et proprii condemnationem sanciret viri. Procedat oratio et ad priorem meam conjugem, quæ licet tam se aversam ostendisset ab iis quæ in causa conciliationis Ecclesiarum eo tempore agebantur, ut protosebasto Nostongo, ei obsistentes novitati tanquam schismaticos pœnis affligenti gravissimis per tractus Orientales, ipsa indignans malediceret palamque exsecrans diras imprecaretur, nec dubie præ se ferret gratissimum habituram fructuique

B

C

D

imputaturam proprio, quidquid huic talium ministro injuriarum mali ac cladis a quoquam inferri contingeret, tamen ei quoniam diem obeunti suum interim, dum illa gererentur, **467** otium aut facultas defuit eluendi ante obitum legitimæ piaculis pœnitentiæ maculam Latinæ communionis, negata omnino est a me posterius imperii compote ea pars exsequialium honorum quæ dilata recenti funere ad tempus illud pertinebat. Ego, inquam, ubi solus rebus præfui, longe charissimæ uxoris acerbo raptæ casu, quicum concorditer vixeram, multare memoriam sustinui reliquo debito parentalium imperatricibus exsolvi solitorum. Ego meam Augustam, tanquam ne sacræ quidem contactu terræ aut ecclesiastica dignata fuisset sepultura, quasi pro excommunicata passus sum haberi. Me sinente, si non etiam jubente, sublata ejus mentio est e tomo in ecclesia servato, unde Augustarum in orthodoxa religione defunctarum recitari publice de sacro pulpito et anniversaria commemoratione cum lande prædicari nomina consuevernnt. Itaque alias ex isto codice dominas, forte huic impares nec comparandas splendore virtutum, inde audimus solemni pronuntiationis commendatione celebrari, unam ex omnibus Annam meam suavissimam conjugem, vivente atque adeo regnante me, teque horum teste, summe sol, ille liber ignorat. Atque in hoc, si fateri oportet, ulterius me progressum sentio quam exacta officii ratio poscebat. Rigidior, inquam, justo fui, exemplaque superavi vel supervacanee sollicitorum in isto genere, præsertim qui tantam in tam venerandos manes ultro duritiem consciverim, nemine præcipiente. Quis enim tam inhumanus mihi præscribere auderet facinus tam adversum naturali domesticæque pietati? Mea igitur libera nullisque suggestionibus ad id inclinata voluntate, memoria defunctæ meæ conjugis ex ecclesiasticis fuit tabu-

Digitized by Google

ὡς ἀνφρονῶν οἰηθείη τις, τὴν τῆς ὑπογραφῆς δη- A
ξδὴ παραχάραξιν, εἰς τὸν τοῦ ὑπογράφοντος πόνον
δικτύλου (ἠσθένει γὰρ ἐξ ἄνθρακος δῆλον) ἀνάγετε.
Τί δαί; ἔχετέ που καὶ ἐπί τι δικαίως ἀνάγειν καὶ τὸ
μοχθηρὸν [P. 326] τῆς γνώμης καὶ τὸ ἐντεῦθεν ὑπο-
τρίχον φαῦλον τῆς προαιρέσεως; ὃ δὴ ἐκείνῳ τοιαῦτα
λέγοντες ἐκ τοῦ εἰκότως προσάπτετε. Ὁ τυχὼν μετ-
αλλάττων πᾶσιν ὡς ἔπος εἰπεῖν συγχωρεῖ· καὶ πα-
τριάρχης θνήσκων, ἀντὶ τοῦ συνήθως λύειν, δεσμεῖν
καὶ μάλιστα εἵλετο, καὶ ταῦτα τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλη-
σίας ἱστάμενον; Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ υἱικὴν ἐκείνῳ
φέρω τιμὴν, κἀν πολλοῖς οἶδα ἐκεῖνα λαβὼν παρ'
ἐκείνου ἃ δὴ καὶ ὀφειλὴν εὐγνωμοσύνης παρ' ἐμοῦ
πρὸς ἐκεῖνον δικαίαν ἀνταπαιτεῖ, καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι
καὶ ἐς βασιλείαν αὐτὴν ἐμὲ προὐτίμα τοῦ μου πα-
τρὸς, ἐκείνου γ' ἄρχοντος· ἅμα μὲν αὐτὸς τὴν ποι-
μαντικὴν αἱρούμενος παραιτεῖσθαι, ἐπικρίνων οὕτω
τὴν θεραπείαν ἀξίαν τοῦ εἰς τὸν Ἰωάννην πλημμε-

lis erasa, ut mei erga religionem zeli specimen
ederem, ut exemplum monstrarem imitatu salu-
tare posthabendi privatos quoslibet affectus sin-
ceritati orthodoxæ professionis et paci Ecclesiæ.
Vos autem id videntes, multis illis nescio quibus
allegandis prætextibus nihilominus obstinatis ani-
mum in pertinacia diri schismatis, obtendentes
nescio quam nulli nisi vobis notam excommunica-
tionem a patriarcha intortam Arsenio in suffectum
ipsi Josephum. Profertis autem ejus indices testa-
menti Arsenii tabulas, nullo tamen ejus chirogra-
pho firmatas. Agite vero, cujus tandem coloris fuco
satis tegitis a suspicionibus perspicacium vitium ill-
lud in **468** testamento immane alienæ subscri-
ptionis? cui putatis emunctioris paulo naris non
statim subolere sublestam fidem exceptionis, qua
soli sine teste jactatis ideo per se non subscripsisse
Arsenium tabulis indicibus suæ ultimæ voluntatis,
quod digitos tunc innato iis carbunculo impeditos
habuerit? Et tam opportunum vestræ causæ in-
strumentorum scribendi articulorum morbum spe-
rastis assertione una vestra persuaderi potuisse
non ignaris rerum, iisdemque reputantibus quan-
to mendacii præmio a pertinacissimis malæ causæ
defensoribus hæc fingi potuerint? Desinite igitur
intentare sententiam omnibus ignotam judicis D
mortui, cujus incredibilis, et nisi suffragio agniti
chirographi fulciatur, irridenda prorsus allegatio
est. In quo requiro præterea reverentiam in Arse-
nium vestram, cui maleficam inhumanamque no-
cendi voluntatem etiam in extremo vigentem im-
pingitis balito. An non enim sentitis quam sit il-
laudatum Christiano iram in adversarios non ad
solis tantum sed ad vitæ totius occasum usque
servare inexorabiliter flagrantem; quam inconse-
quens, virum quem sanctum prædicatis, tam sæ-
vum ultorem dicere; quam incredibile patriarcham
notæ lenitatis, quem constat, dum viveret, fuisse
solitum selædentibus ignoscere, tam ferum in ipso
mortis puncto fingere, ut contra quam consueve-

λήματος, ἅμα δ' ἀξιῶν καὶ τὸν πατέρα τὴν βασιλείαν
ἐκτίθεσθαι, ὅτι, λέγων, τὰ πρὸς Ἰωάννην καὶ ἀμφοῖν
παρηνόμηται, αὐτῷ μὲν καθυφέντι τῆς πολυωρίας
καὶ οἷον προδόντι, ἐκείνῳ δὲ τὰ εἰς βασιλείαν πα-
ραλογισαμένῳ, ὡς οὐκ ἐξὸν ἁμαρτόντας ἄρχειν ἢ
αὐτὸν πνευματικῶς ἢ ἐκεῖνον αὐτὴν δὴ τὴν κοσμικὴν
ἀρχὴν καὶ βασίλειον· ἔχειν δ' εἰς ταύτην αὐτάρκη
τὸν ἐξ αὐτοῦ, λέγων ἐμέ. Ὁ δὴ καὶ ποίαν ὑπερβο-
λὴν ἀγάπης οὐχ ὑποφαίνει; καλεῖν εἰς ἀρχὴν ἔννο-
μον τὸν μηκέτι εἰδότα τελέως τὸν ἄνθρωπον; Οὕτως
ἐμοὶ πρὸς ἐκεῖνον τὰ τῆς εὐγνωμοσύνης ὀφείλεται,
καὶ πόνος ἄλλως ὑπὲρ ἐκείνου τοιαῦτα προβαλλομέ-
νων ἀκούοντι. Παύσασθε τοιγαροῦν ἐκεῖνα περὶ ἐκεί-
νου θρυλλοῦντες, τὰ μήτε πραχθῆναι μήτε τιμὴν
λεγόμενα περισώζειν τῷ εἰργασμένῳ δυνάμενα.
Ὑμεῖς δὲ ἀλλὰ καὶ τὴν ὑμετέραν ἱερωσύνην ἐν μέ- B
ρει τίθετε τῶν ἀνεπιλήπτων, καὶ οἵαν συνιστᾶν
ἀξιοῦτε, ἀδύνατον καθιστᾶτε. Φέρε γὰρ, πρὸς αὐτῆς

rat, ligare tunc mallet quam solvere, constringere
animas anathematum vinculis quam, quod facile
vivens indulgebat, relaxare constrictas præoptaret?
Quem autem tunc ligare, quem diris implicare
nexibus? non aliquem e plebe, sed Ecclesiæ præ-
sidem? Equidem Arsenio debitorem me filialis re-
verentiæ volentem merenti, ut vere sentio, ita grate
profiteor. Is enim cum aliis me plurimis sibi be-
neficiis obstrinxit, tum illo insigniter honoravit
judicio, quo æquum sibi videri declaravit imperium
patri meo ereptum mihi attribui. Imperabat tunc
pater, et ipse pastoralem hujus Ecclesiæ curam C
patriarchali potestate gerebat Arsenius. Eo tem-
pore flagrante invidia sceleris in Joannem Lascaris
prioris Augusti filium commissi, et religione
inde patriarchæ oborta, quasi pars ejus
culpæ in ipsum jure conferretur, **469**
qui remissione vigiliæ in pupilli custodia curæ
suæ traditi locum facinori dedisset ac quasi pro-
didisset orphanum, hanc patri meo expiandi com-
munis peccati conditionem tulit, cederent, in-
quiens, pariter ambo, ille imperiali, ipse patriar-
chali dignitate, qua se indignos effecissent, ille
consciscendo, ipse permittendo immanissimo faci-
nore, quo esset inique ac crudeliter imperium ere-
ptum innocenti puero hæreditario illud jure possi-
denti, ea pœnæ differentia in dispari participa-
tione criminis, ut qui deliquisset atrocius, indul-
gentius plecteretur. A patre quippe meo ita se
velle abdicari principatum, ut is in me transfer-
retur, ipsi patriarchalis amissio sedis nulla tem-
peraretur in privatum paciscenda solatium cognati
fiducia successoris. En quantum ejus viri studium,
quam excellens exstiterit charitas in me adhuc
puerulum et modo infantiam egressum, ut me in
legitima possessione imperii Romani jam tum
constituere voluerit, vixdum hominem nec ratio-
nis perfecte compotem. Unde et vos intelligitis,
et ego semper præ me feram, summam ei a me
gratitudinem deberi. Quo ægrius nunc a vobis

Digitized by Google

τῆς περὶ τὰ ἱερὰ ἀσφαλείας, εἴτε τῆς ὄντως; εἴτε καὶ ἦ προσεσχήκατε, εἰ παρ' ὑμῖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας γένωνται πράγματα, ἀρχιερέων, ἐπεὶ τοὺς ἡμετέρους τούτους ἀπήρτησθε, ἢ καθ' ὑμᾶς αὕτη καὶ προσδοκωμένη [P. 327] ἱεραρχία συσταίη; Καὶ τίς ἐπὶ τοσοῦτον τῶν προτέρων ἄθικτος διεβίω, δυνατὸς ὢν ἐξ ἀξίας χειροτονεῖν ἱερέας; Οὓς γὰρ οἴδαμεν, κοινωνικοὺς οἴδαμεν πάντας. Καὶ τριῶν καιρῶν ἐπὶ τοῖς ξυμβεβηκόσιν ὄντων, πρώτου μὲν καθ' ὃν τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην εἶτ' οὖν τὴν βασιλείαν προέβη, δευτέρου δ' αὖθις καθ' ὃν τὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ τοῦ πάππα ἐπεισεκώμασαν, καὶ τρίτου τοῦ ἡμετέρου τούτου δὴ καὶ ὑστάτου καθ' ὃν τὰ πραχθέντα, ὡς ἦν τε καὶ ἔδοξεν, ἀπηυθύνθησαν, οἱ μὲν τοῦ προτέρου ῥέκται ἐκποδὼν ἐπειγῶς πάλαι, οἱ δὲ τοῦ δευτέρου οἱ μὲν ἐξ ἀνθρώπων ᾠχοντο, οἱ δὲ καὶ τῆς ἐπιτιμίας καθαιρεθέντες, οὕτω δοκοῦν καὶ ὑμῖν πάντως, μένουσιν οὕτω καὶ ἔτι. Τοὺς δὲ τῆς τρίτης ταυτησὶ καταστάσεως εἰ μὲν δέχεσθε, λόγος ἡμῖν ἔστι γε πρὸς ὑμᾶς, εἰ δ' οὐ δέχεσθε, φορτικοὶ πάντως ὡς τὰς ἀρχὰς τῆς ἱερωσύνης ἀναιρεῖν πάμπαν ἐσπουδακότες. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ δείξατε ὃν ἀπὸ παλαιᾶς χειροτονίας ἐν ἀσφαλείᾳ διαβιοῦντα παντοίᾳ πεφυλαγμένον ἔχετε. Οἶδα προβαλλομένους τὸν τῶν Μαρμαριτζίων ἐπίσκοπον πρώην, εἰ καὶ νῦν τετελεύτηκε· περὶ οὗγε καὶ ἐρωτήσας πόλλ' ἅττα ἐπιλήψιμα ἔχοντα κατεμάνθανον. Οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς πάντως ἀκούσαντες παρ' ἐμοῦ τότε, ὅτε καὶ ταῖς ἐπὶ τοιούτῳ καιρῷ παρατηρήσεσιν οὐ προσέχειν δίκαιον ἰσχυρίζεσθε, καὶ ἔγωγε, οἶμαι, δοκιμάζων ἠμέλουν, ἔρμαιον ἔχων ὅτι γε ἄρα καὶ δοκιμάζοιτε. Καὶ τάχα ἂν ὑμῖν προστέθην, τοῦ Ἰωάννου ἤδη τὴν ἱεραρχίαν παραιτουμένου, καθὼς καὶ ὑμῖν ἐπεχείρουν πρυσέχειν, ὡς ἴστε, εἰ μή μέ τις λογισμὸς ἧκιστ' ἄξιος παρορᾶσθαι πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπασάμενος ἀπῆγέ με τοῦ σκοποῦ. Τὸ γὰρ ξυμπεσὸν εὐθὺς ἐπὶ τῷ τότε μὲν ἀργοῦντι, νῦν δὲ ποιμενάρχοντι, [P. 328] ἄξιον ὂν θαυμάσαι, ἀναλαμβάνειν ἐποίει τοὺς λογισμούς, μή πως Θεῷ δοκοῦν αὐτὸν καὶ πάλιν ἱεραρχεῖν, ἀμετακινήτων μενόντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων, ἃ ἀνάγκη ταράττεσθαι, εἰ ἄλλως γένοιτο, παριδὼν ταῦτα ἔλωμαί τε ὑμᾶς καὶ ἁμαρτάνω, πρὸς τῷ μηδ' εὐοδωθῆ-

audio ea proferri quæ famam ejus posthumam maculant. Quare desinite infamare imprudentibus assertis dilectum, ut prædicatis, vobis, mihi venerabilem et sincero affectu amatum antistitem, dum ea egisse tantum præsulem, quæ virum honoratum haud deceant, effutire non veremini, fide videlicet ac prudentia eadem. qua revocare in dubium audetis et in rerum exceptioni obnoxiarum numero censere ordinationes sacerdotum qui in nostra hodie Ecclesia sacras exercent functiones; in quo vestrum judicium requiro non intelligentium ex istiusmodi cavillatiunculis consequi perisse funditus e Dei Ecclesia legitimam successionem sacerdotii ita ut jam restitui nulla ope queat. Age enim sane, per ipsam adjuro vos illam quam exquisito isto affectatis zelo indubitabilem securitatem administrandorum in Ecclesia sacrorum, sive quæ nunc uspiam est, sive quam exsulem e terris et in mera positam idea speculantibus animis intuemini: si vere penes vestrum istud conventiculum residere hujus ecclesiam temporis, et sectam hanc vestram continuatione non interrupta committi creditis uni catholicæ per seriem sæculorum inde a Christo et apostolis ductæ religioni, a quibusnam tandem ordinatoribus minime dubiis istos habetis quibus utimini sacerdotes, quorum successione ac consecratione **470** certa indubitabilis veritas illius quam tam ambitiose nobis pollicemini, vobis arrogatis, hierarchiæ demonstretur? Qua, inquam, potestate, a quibus nulla suspectis ex causa episcopis manuum impositionem acceperunt, qui apud vos sacra faciunt presbyteri, quos unos, si Christo placet, nostris ad spuriorum rejectis classem, veros esse gloriamini sacerdotes? Enimvero, quæ istorum ætas est, non video a quibus ordinari præsulibus potuerint, contra quos non eædem, quas nostrorum ordinatoribus opponitis, exceptiones locum habeant. Hoc ut omnium clare subjiciam oculis, tria tempora distinguo, quorum ambitu comprehendi necesse est canonicas ad sacros ordines promotiones hodie vigentium vestræ partis sacerdotum. Primum illud tempus est quo Joannis tunc pueri exauctoratio et excæcatio contigit; secundum huic succedens, admissæ perperam communionis Italorum et commemorationis contra fas inductæ papæ Romani, cum professione subjectionis nostræ ad ejus spiritualem principatum. Tertium et omnium postremum hoc hodiernum est, quo ista illegitime patrata, prout licuit et quantum visum est sufficere, per nos emendata et ad rectam disciplinæ normam ex illa pravitate reducta sunt. Primo tempore qui ordinandi potestatem habuere, jam pridem desierunt vivere. Secundum tempus quos ex eo vidit numero, ii partim fato suo sunt functi, partim ejecti e sedibus et honore spoliati nostris judiciis, vestris etiam impense votis suffragantibus, privatim sine sacra potestate vitam agunt hodieque. Neutri horum aut vestros rite potuerunt ordinare sacerdotes, aut nostros, si vellemus, possent, non solum quod aliis ipsorum vita, aliis jurisdictio modo deest, sed etiam quoniam, si vera vestra opinio est censentium, ex quo depulsus sede vester Arsenius est (quæ depulsio primo tempore contigit), desiisse legitimam in hac Ecclesia potestatem: nullus illorum, quantumvis attentarit, vera fungi ordinatione potuit. Restat tempus tertium, status videlicet hic præsens rerum, quo si superesse adhuc putamus in terris certam rite consecrandi sacerdotes auctoritatem, quæ si desit, Ecclesia nulla est, in nostra hac eam utique, quæ sola, vobis etiam nobiscum Latinam repudiantibus, habet episcopos, qui nulli apud vos sunt, in nostra hac, inquam, illam au-

Digitized by Google

ναι τὸ πρᾶγμα κατὰ σκοπὸν ὃν ἐτρέχομεν. Ὅθεν καὶ πρὸς ταῦτα παλινδρομῶ, καὶ ὃν ὁρᾶτε, ὡς δῆθεν θείαν ψῆφον πληρῶν, ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἀξίας ἀνάγω πάλιν, ἄνδρα λιτὸν τὰ πάντα καὶ ἄσκευον καὶ ἀρετῆς ἐπιεικῶς φίλον. Τὸ μέντοι γε δοκοῦν σκληρὸν καὶ μὴ ἐς ἅπαν ἐπικλινές τε καὶ συγκεχωρηκὸς ἦν καιρὸς ὅτε κἀμοὶ (μαρτυρήσω γὰρ τἀληθὲς) παρ' ὑμᾶς πάντας οὐδὲν ἐδόκει προσῆκον ἄλλως ποιμένι, καὶ ταῦτα πνευματικῷ, καὶ οὐδ' ὡς γε ἐπαγωγὸν τῶν πολλῶν καὶ εἰρηνικὸν, καὶ τοσοῦτον ὅτι καὶ τοῦ μοναχοῦ Μηνᾶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ πρὸς ἐμὲ λέγοντος δυσχερῶς εἶχον πιστεύειν, εἰ τοιοῦτος ὢν οἷος ἔδειξε τότε, ἀγλευκής τε καὶ ἄτεγκτος, τοιούτων ἂν κριθείη

A θείων ἐννοιῶν ἄξιος· καὶ πιστεύειν ἀπόκνουν τοῖς λεγομένοις, οἷς ὀργὴν Θεοῦ ἐπικειμένην τοῖς ἡμετέροις εἰδέναι παρίστα. Ἀλλ' ὅμως ὁ οὕτως ἔχων περὶ τούτου ἐγὼ τόσον ἐάλωκα τῆς πρὸς αὐτὸν διαθέσεως, ὡς ἄλλο τι λογίζεσθαι νῦν συμβὰν ἐπ' ἐμοὶ εἰς τὸ καταλαμβάνειν ὡς δυνατὸν κρίματα θεῖα ἢ ὅτι παρ' ἄλλοις ἐμάνθανον, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ πολλοῖς δοκοῦν ἐλάττωμα τοῦ ἀνδρὸς προτέρημα μᾶλλον ἔκρινον· Τί γὰρ, ἔλεγον, εἰ καὶ Θεὸς φιλάνθρωπος ὢν τὰ πλεῖστα δικαίως κολάζει, ὡς καθαρτικῆς ἴσως οὔσης καὶ τῆς κολάσεως; ὃ δὴ καὶ φιλανθρωπίας μᾶλλον εἴποι τις μέρος οὐ τὸ τυχόν. Καὶ ὅτι μὲν αὐτεξούσιος ἄνθρωπος πάντως ἔχει χρῆσθαι τῇ προαιρέσει

ctoritatem Ecclesia sola agnoscere vos oportet. Quod si facitis, jam nobiscum consentitis, jam vobis manus damus, cunctis inter nos controversiis sublatis. Sin pergitis **471** resistere, sin admittere pro veris recusatis nostræ partis antistites, jam estis prorsus importuni, qui studeatis persuadere nullum hodie in terris reperiri verum episcopum; quod qui dicit, sacerdotalis ordinationis exhaurit fontem, et e rebus humanis spem omnem exterminat videndi unquam ullum hominem canonica impositione manuum ad sacrificandi jus evectum. Suscipitis an rejicitis ab existimatione vestra manifeste intolerabilem absurditatem istam? Atqui ejus a vobis depellendæ una sola est sane impeditissima ratio, in eo sita ut evidenter ostendatis super adhuc esse hodie in vivis aliquos episcopos ex eo tempore quo, utpote tribus jam memoratis anteriore, nulla erat de cujusquam ipsorum statu ac potestate controversia. Horum præsulum veteris et nemini suspectæ ordinationis si quem forte unicum in arcanis apud vos latebris huc usque custodistis, quæso ne invideatis nobis, ne celetis amplius. Ostendite rem necessariam. Videat in eo per vos monstrato hodierna Ecclesia traducem suæ propagationis ab antiqua, spem suæ transfusionis in posteram. Memini vos paulo ante ut talem nominasse Marmaritziorum episcopum: sed præterquam quod is quoque finem nunc vivendi fecit, etiam de hoc homine ego tunc inquisitione habita multa in vita ejus atque actis vituperabilia repericbam, ob quæ is episcopali honore indignus merito posset judicari. Nostis ea et vos, ex me utique illo tempore audita, quando nihilominus perseverantibus vobis in proposito præficiendi hunc Ecclesiæ, et contendentibus recte compensari maculas quorumvis ejus contra disciplinam lapsuum una illa dote antiquitatis admoventis ipsum indubitato successionis fonti, remisi ego me acquievique vestro judicio, tanti ducens, quantovis incommodo et qualicunque indignitate devoranda, demereri vos et nobis adjungere. Itaque Joanni mox patriarchatum abdicanti vestrum Marmaritziensem subrogare, ut scitis, cogitaveram, solo impulsus ad hoc studio vobis gratificandi; fecissemque, nisi per id

B

C

D

tempus intervenisset quippiam summa consideratione dignum, quod totam ad se raptam meam mentem ab istius prosecutione scopi necessario abduxit. Cum enim contigisset declarari miro vaticinio statim eventis comprobato insigne meritum et summam apud Deum gratiam ejus viri qui deposito jampridem patriarchatu **472** privatus tunc viveret, religioni duximus non sequi tam evidentem suffragii divini prærogativam eo in sede reponendo, e qua perperam dejectum ista ipsa prodigiosa significatio monstrabat, præsertim cum præter periculum Dei, ni sic faceremus, offendendi ad id ipsum urgeret status præsens ecclesiasticarum rerum, quas novis haud dubie perturbationibus implicandas apparebat, si aliud decerneretur. Reputabam mecum etiam, vel si neglectis iis tanti momenti rationibus obstinarem animum in obsequendo vobis, frustra quidem id facturum me. Per viam enim tot ac tantis difficultatibus obseptam nulla spes allucebat pertingendæ unquam metæ, ad quam communi vos et ego cursu nitebamur. Per hæc satis, ut confido, demonstrata æquitate ac necessitate ultimæ hujus electionis prorsus ineluctabili, refero me ad proponendas vobis dotes conspicuas et quantivis æstimandas viri hujus, quem divinum secutus suffragium in patriarchali, ut videtis, repono sede. Homo is est plane simplex, fuci et fraudis expers, virtutis admodum amans. Scio videri quidem illum plerisque nunc solitum, olim etiam mihi (fatebor enim ingenue rem veram), austerum durumque ac irrevocabiliter inflexibilis emollirique in indulgentiam nesciæ rigiditatis, præfractius omnino quam pastorem, præsertim spiritualem, decere videatur. Fui et ego, inquam, alias in ea vobiscum sententia, requirens in illo accommodatam conciliandæ multitudini facilitatem pacificamque mansuetudinem. Quia præoccupatus ab eo aversione cum audirem a referente Mena monacho divinitus ipsi revelatam nobis imminentem cladem, ægre sane adducebar ut crederem, haud fieri posse ratus, hominem asperum, immitis acerbique ingenii, dignum a Deo judicari manifestationibus istiusmodi eventuum insuspicabilium prudentiæ humanæ. Quare istud vaticinium iram Numinis nobis impendentem inten-

Digitized by Google

καὶ πράττειν τὰ κατὰ γνώμην, πλὴν καὶ νόμος δέ- A
δοται, ὁ μὲν [P. 520] φυσικὸς, ὁ δὲ γραπτὸς, καὶ δι-
καστὴς προκάθηται κρίνων, ἵν' ὃ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ τις
ἕξει τῇ συνειδήσει σωφρονιζόμενος καὶ ὡς ἀναγκαίῳ
χαλινῷ καταγχόμενος, τοῦτο παρὰ τῆς ἔξωθεν ἐξου-
σίας παιδευθεὶς μάθοι, καὶ ὁ μετελθὼν τὸ πλημμέ-
λημα ταῖς ἀληθείαις εὐεργέτης δόξοι καὶ τιμωρῶν.
Ἐν δέ γε τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ καὶ οἱ ἐν ὁδοῖς καὶ
πλατείαις καὶ ῥύμαις κείμενοι εἰς τοὺς γάμους τοῦ
βασιλέως εἰσελθεῖν ἀναγκάζονται, ὡς ἀναγκαίως ἐπι-
κείμενον ὃν τὸ τῆς ἀνάγκης, εἰ βούλοιτό τις σώζε-
σθαι. Τί τοίνυν τὸ ὑμῖν ἱκανὸν δοκοῦν εἰς τὸ σχί-
ζεσθαι; τί τε ὃ ἐκκλιτέον ὑμῖν ὡς μὴ καλῶς ἔχον
ἦγηται, ὥστε καὶ ἄλλοις παρέχειν σκάνδαλον, καὶ
τὸν ἕνα καὶ ἄσχιστον χιτῶνα τῆς Ἐκκλησίας πει- B

rāsθαι σχίζειν, καὶ ἀμελεῖν ὡς μή τινος κακοῦ γε-
νομένου; Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἰδοὺ πατριάρχης καὶ ἱεράρ-
χαι, ἰδοὺ κλῆρος καὶ σύγκλητος καὶ λαὸς καὶ μοναχῶν
οἱ λογάδες· καὶ ὅσον ὑμῖν εἰς ἀπολογίαν παρίσταται,
εἴπατε, καὶ πρῶτον τῶν ἄλλων, ὁποῖοι καὶ τίνες ἐν
ἱεράρχαις πρὸς οὓς ἀναφέρειν ἔχετε τὰ ὑμέτερα,
ὥστε τούτων ἀποδουκοληθέντων ἐκείνους δικαίως
ἐγκρίνεσθαι. Οὐδὲ γὰρ εἰς ἀπέραντον σχισθήσεσθε,
οὐδὲ δίκαιον, οὐδέ γ' ἑτέραν οἰκουμένην ζητήσομεν,
ἐξ ἧς ἐνέγκωμεν ἱεράρχας τοὺς τῆς ἡμετέρας ἀρχῆ-
θεν Ἐκκλησίας ὡς τὸ εἰκὸς καταστήσοντας. Οὐδ'
εὔλογον περὶ τῶν ὄντων ἐρωτᾶν τοὺς μὴ ὄντας, ἀλλ'
ἡμεῖς καὶ' αὐτοὺς τὰς διαφορὰς δοκιμάσομεν. Ἡμεῖς
κρινοῦμεν καὶ ἐν μέρει ἀντικριθησόμεθα, καὶ μετὰ
Θεοῦ καὶ τῶν Πατέρων ζητοῦντες οὐκ ἂν ἁμάρτοι-

tans ut vanum aut gratis confictum aspernabar, diu ei fidem abnuens. Tamen viso postea successu, argumentoque irrefragabili convictus habitare in illo Dei
473 Spiritum, cujus utique solius prophetia eventis patrata donum agnoscendum est, facere non potui quin raperer vehementi quodam erga talem virum studio, præjudiciaque in eum illa priora excuti mihi ex animo sinerem, reputans ideo mihi forte, indulgentia Numinis meam eruditionis imperitiam, experiri talia concessum, ut quod hactenus nequiveram intelligerem, immane quantum extolli supra cogitationes hominum judicia divina, quorum illi non raro suffragiis evehuntur, qui nullum ab humano favore punctum ferunt. C
Unde istud ipsum quod in hoc plerique viro uti vitium damnant, laudi potius ascribendum judicavi. Cur enim, aiebam, hunc vituperem quod severus in castigando sit, cum Deus, de cujus benignitate dubitare nemo potest, plerumque homines juste puniat? non animo scilicet ipsos perdendi, sed purgandi; quod profecto benignitatis, ejusque non vulgaris, officium est. Quoniam autem sui potens ac liberi compos arbitrii conditus homo est, exspectari aliud non debet quam exerciturum eum in vitæ actu suam istam expeditam in utrumvis eligendi facultatem, et prout judicaverit operaturum. Tantum ei dirigendo lex apponitur, partim naturalis partim scripta, arbiterque præsidet judicans ut, si cui a fraude coercendo naturale D
singulis inditum propriæ cujusque conscientiæ, vitanda sequendaque distinguentis, haud sufficerit frænum, hujus defectum externæ potestatis correptio suppleat, discatque censura docente quod admonente intimo naturæ judicio visus est non intellexisse qui peccavit; ex quo infertur castigatorem delicti revera benefactoris loco ducendum, etiam cum sævit, ab eo quem merentem corripit. Nam esse hominibus expetibile vi adhibita juvari demonstrat sacrum Evangelium, ubi refert turbam in viis plateis vicisque otiose desidentem non inhumaniter sed benefice compulsam intrare ad regis nuptias; ut sibi necessarium omnes intelligant auxilium admotæ necessitatis, si qui salvi volunt

fieri. Quæ cum ita sint, quænam vobis demum idonea persistendi in schismate causa est? quid excipitis declinare nos debere malum a vobis inconveniensque judicatum, quo velut amoto vestræ offensionis scandalo in unum conciliati omnes
474 occurramus? cur unam et inconsutilem Ecclesiæ tunicam conamini scindere, eoque facto secure pergitis vivere, quasi nullo vos crimine sic agendo illigetis? Sin vos adhuc ista non movent, age proferte quo nitamini. En patriarcha et hierarchæ; en clerus et senatus et populus et lectissimi quique monachorum: coram his exponite quod ad vestram defensionem utiliter allegandum confiditis. Ante autem omnia, cum vera Ecclesia corpus sine capite esse non possit, ostendite quibus et qualibus hierarchis vestram hanc recte subjungi congregationem autumetis. Sed videte ut tales demonstretis, qualibus plena exploratione cognitis haud dubie debeamus, repudiando nostros ut minus idoneos, accedere. Eia, inquam, reperiamus aliquem exitum infiniti jam prope negotii. Nullusne terminus jurgiorum sit? num æquum arbitramini æterno vos irrevocabiliter a mundo universo abjungi discidio? An alium quæremus terrarum orbem, unde hierarchas vobis non fastidiendos adducamus, qui nostram aliquando Ecclesiam non jam amplius dubiæ ordinationis presbyteris instruant ac certa cum orthodoxa veteri continuatione connectant? Utrum censetis controversiis finiendis conducibile, super statu viventium consultare cum mortuis, et exquirere ab iis qui non sunt, quid judicari de præsentibus debeat? quin nos ipsi potius decidimus lites nostras, et proferendis utrimque invicem causarum adversarum juribus judicamus vicissim judicamurque, sic conflictu argumentorum extundenda veritate, qua mox visa consentientes acquiescamus. Audeo polliceri, fiducia non defuturi divini auxilii: si Dei ductu, Patrum auctoritatibus et exemplis inquiremus quid opus facto sit, non aberrabimus a scopo, nec diu aberit quin conveniamus in communiter salutarem et commodam utrisque sententiam. Hæc ex meo sensu quæ profiterer habui.

Digitized by Google

μεν, σὺν Θεῷ δ' εἰρήσεται, τοῦ κοινοῦ συνοίσοντος. Τὰ μὲν παρ' ἐμαυτοῦ ταῦτα· ὑμεῖς δὲ, εἰ καὶ συνεκλήθητε πάντες, [P. 330] ἀλλ' οὐ λέγειν πάντες ἁπλῶς ἐπιτρέπεσθε. Ἔξεστι δὲ τῷ ἀξιωτέρῳ τῶν ἄλλων ὑπὲρ ἁπάντων καὶ λέγειν, καὶ οὕτω περιαιρεθείσης τῆς ταραχῆς κατὰ τρόπον γίνεσθαι τὴν διάλεξιν. » Ταῦτα τοῦ βασιλέως εἰπόντος οἱ τῶν λοιπῶν προηγούμενοι, καὶ μάλιστα οἱ τυφλοί, « Ἡμεῖς, » εἶπον, « ὦ βασιλεῦ, ἓν ζητοῦμεν, τὴν κατὰ τρόπον τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν. Τὸ μὲν γὰρ κακῶς ἔχειν αὐτὴν καὶ αὐτοὶ μαρτυρεῖτε καὶ πᾶσιν ἔγνωσται. Καὶ ὅτι παραβέβασται μὲν τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον, ἀδίκως, ὦ δίκη, καθαιρεθέντα, παραβέβασται δὲ καὶ τὰ ἐς τάξιν αὐτὴν καὶ σχεδὸν δογμάτων ἀκρίβειαν, κοινωνούντων οἷς οὐ κοινωνεῖν ἄξιον, ταῦτα κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, ὑμῖν ὡμολόγηται. Τὸ μὲν οὖν τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν παρατραπῆναι εὔδηλον ἐντεῦθεν καὶ φανερὸν, τὸ δὲ τῆς τῶν σφαλέντων διορθώσεως, εἰ μηδὲν παροράν ἐστιν, ἀλλὰ ζητεῖν ὅπως καὶ ἐπὶ τίσι πέπρακται, τοῦθ' ἡμῖν, εἰ κελεύεις, ζητητέον· οὕτω γὰρ ἂν ὁπουδήποτε τοῦ θεμέθλου φανέντος καὶ τὸ ἐποικοδόμημα γνωρισθήσεται. » Καὶ δὴ ἀρξαμένων λέγειν τὰ προσεχέστερα, ταῦτα δὴ τὰ ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου καὶ καθεξῆς, ὁ βασιλεὺς ἀνεῖχε τούτους καὶ πρὸς τὰ ἀρχαιότερα μετεβίβαζε, καὶ τὸν τοῦ ἀφορισμοῦ θρύλλον ἀπήλεγχε μάταιον, μὴ ὅτι γε τὸν κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ, ὃν ἐς ἄπαν ἐθρύλλουν, ἀλλὰ καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ βασιλέως. Πῶς γὰρ ἀσφαλὲς εἶναι ἔχειν ἂν ὑπ' ἀφορισμὸν, οὗ λειτουργῶν ἐκεῖνος ἐμέμνητο; Πῶς δὲ καὶ ἄλυτον εἶναι καὶ χρῄζειν τοῦ λύσοντος, ὃν ὁ δεσμῶν ἐκεῖνος ἐμπράκτως ἔλυσεν; Ὥστε καὶ εἰ μὴ ἦν τὸ ἐπιγεγονὸς, ἔλεγε τὸ κατὰ τὸν πάππαν, οὐκ ἂν πάντως οἱ τὴν ἐπ' ἐκκλησίας εὔφημον μνήμην κεκώλυτο. Ταῦτα λέγων ἐδείκνυ καί τινας ἐξ αὐτῶν κοινωνοῦντας τῷ Ἰωσὴφ, καὶ οὐ σχισθέντας ἄλλως εἰ μὴ μεθὸ τὰ κατὰ τὸν πάππαν [P. 331] πέπρακται. Ἐτρίβοντο τοίνυν οἱ λόγοι ἕως ὀψὲ τῶν νυκτῶν. Ἦν δὲ τοῖς μοναχοῖς ὁ σκοπὸς, καὶ πολλοὺς ἔνθεν κἀκεῖθεν ἡ ὁρμὴ ὑπέκνιζε καὶ ἐθρύλλουν, τοὺς

Vos autem etsi huc convocati omnes estis, non tamen putatote pariter universos promiscuam habere hic loquendi facultatem. Permittitur autem ei quem præcipue ad id aptum cunctisque præstantem **475** inter vos ducitis, vice omnium quæ cuncti sentitis dicere, ut sic, tumultu et confusione sublata, rite disceptatio possit institui. » Talia locuto imperatore, Arsenianorum præsentium primarii, maxime autem cæci, « Nos, » dixerunt, « imperator, unum quærimus, Ecclesiæ scilicet restitutionem in bonum statum : male quippe nunc habere ipsam, et vos ipsi testificamini et cunctis notum est. Publice nimirumidque graviter peccatum est in causa patriarchæ Arsenii, iniique, o jus fasque! throno dejecti. Peccatum item large aliis quoque occasionibus et modis, tum contra rectum ordinem disciplinæ, tum fere in ipsam quoque dogmatum exactam professionem, communicando cum iis a quorum communione abhorrere oportebat. Hæc, vel si nos taceamus, vos ultro ipsi confitemini, ut manifestum et in confesso apud omnes haberi debeat perversas et a debita rectitudine detortas esse hodie res Ecclesiæ. In his porro quæ perperam sunt acta emendandis si nihil negligere oportet, sed quærere quomodo et quibus gubernantibus patrata illa sint, id nobis, si jubes, erit investigandum. Sic enim amoliendis supra congestis, detecto tandem, ubicunque latet obrutum, certo solidoque fundamento, tuto scilicet inædificabitur; et in ea, quæ sic consurget, mole verum instar agnoscetur Ecclesiæ. » Sub hæc Arsenianis monachis retro actorum considerationem inchoantibus a citeriori memoria, gestorum scilicet sub Gregorio et deinceps, interpellavit eos imperator, sic agere prohibens promovensque inquisitionem in antiquiora tempora. Ac primum illos olim tam late grassatos, tam invidiose celebratos de intorto ab Arsenio anathemate rumores fuisse vanissimos ostendit, non solum quatenus Josephum, sed et quatenus **476** Michaelem ipsum per id fuisse sacris interdictos temere jactabatur. Nam Augustum quidem patrem suum qua veri specie affirmari potuisse subjacere anathemati, quo tempore, quoties sacra liturgia publice fieret, nominatim idem Augustus honorifice memorabatur in ecclesia, ipso patriarcha, qui eum excommunicasse ferebatur, audiente sinenteque? Quo, inquam, colore tum imperiti causabantur teneri constrictum illum dirarum ecclesiasticarum nodo et indigere solutoris opera, quem usu ipso ac factis ipse qui ligaverat solvebat? Itaque nisi quod deinde accidit supervenisset (innuebat concordiam cum papa initam), nunquam omnino ejus in ecclesia commemorationem honorificam fuisse prohibendam affirmabat. Hæc dicens, indigitabat quosdam ex nunc inter Arsenianos stantibus, qui Josepho communicassent neque se abscidissent prius quam conventio cum papa fuisset inita. Hujusmodi sermonibus tempus terebatur usque ad multam noctem, ardenter incumbentibus in prosecutionem finis sibi propositi monachis, multisque hinc inde e sectariis ipsorum eruptorientibus impetu impatienti in significationes contemnendi præsentem patriarcham et ei addictos irridendi, quod sacram, qua plane careret, potestatem in eo delusi agnoscerent. Præjudiciis quippe innixi suis illis antiquis irritam omnino fuisse contendebant quamlibet præsulis electionem, factam ab Ecclesia quæ vera esse desiisset ex quo immerentem ejecisset Arsenium. Ergo illa consueta ipsis in antistites Ecclesiæ confidentissime crimina jactabant, gravi scilicet ipsos teneri obstrictos scelere, ex quo ab iis violatus et throno expulsus fuisset Arsenius; ecclesiam quoque ipsorum, impie admissa communione cum hæreticis, labem hæreseos contraxisse, qua nunc polluta sordesceret; in horum adeo atrocium et patentium purgationem

Digitized by Google

περὶ τὸν πατριάρχουντα ἐξουθενεῖν, χρωμένους τοῖς αὐτῶν λήμμασιν ὅτι τε τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον σφίσιν αὐτοῖς παραβέβασται, καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἄγους αἱρέσεως κεκοινώνηκε. Τοιούτων ὄντων τῶν φανερῶν λημμάτων, αὐτοὺς ἐπάγειν τὸ ἀναγκαῖον σύμμετρον. Τὸ δ' ἦν μὴ καθηρημένους ἐκείνων τελέως παρ' ὧν ἦν ἄξιον, τῶν ἀθίκτων τέως τοιούτων μεινάντων εἰς τέλος, μηδ' ἱεράσθαι ἀξίους εἶναι, καὶ ταῦτ' ἐπὶ πολλοῖς καὶ αὐτοὺς παραβάντας, ὡς καὶ πολλὰ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς πράξαντας, κανονικοὺς θεσμοὺς ὑπερβάντας, καὶ κακίᾳ μᾶλλον καὶ ἀμαθίᾳ ἢ ἀγάπῃ καὶ ἀσφαλείᾳ ἐνεργασμένους. Ἔλεγον δὲ ὡς οὐδ' ἐριστὰ σφίσι πρὸς βασιλέα τὸ σύμπαν, δεσπότην γε ὄντα, φυλαττομένοις καὶ ἄλλως προσκρούειν τῷ κράτει, παρ' ἣν αἰτίαν καὶ τὸ ἡττᾶσθαι ξυμβαίνοι, κἂν τὰ ἐννομώτατα λέγοιεν. Ἀλλὰ κριτοῦ αὖ δεῖ τοῖς λεγομένοις, κριτοῦ. Ὡς γοῦν τὸ δικαιότατον λέγειν, οὐδεὶς ἄλλος πρὸς ταῦτα βασιλέως ἂν εἴη κριτὴς ἀξιώτερος, ἐφ' οὗ καὶ ἀμφοῖν μάρτυρος λαλητέον καὶ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τὰς ἀμφισβητήσεις διαλυτέον, αὐτοῦ γε Θεοῦ ἐφορῶντος καὶ τῶν αὐτοῦ βραβευόντων νόμων. Ταῦτα τοῖς μοναχοῖς λέγουσιν ὑποσπᾷν σκοπὸς ἦν, ἣν τις ἀκούοι λεγόντων, τὰ τῆς θρυλλουμένης ἀρχῆθεν καταστάσεως θέμεθλα. Ἀλλὰ κενὴν ἐψάλλετον, τὸ τοῦ λόγου, καὶ οὐδὲν ἥνυτον. Διὰ ταῦτα καὶ θροῦς ἐκ τῶν κατόπιν καθημένων ἠγείρετο. Οἱ δὴ καὶ ἀτάκτως συνεπαρθέντες τῷ θρύλλῳ βοαῖς ἀντήχουν, καὶ [P. 352] βλάσφημ' ἅττα κατὰ τοῦ πατριαρχοῦντος (ὡς γε ἄδηλον εἶναι ἐν τόσῳ πλήθει καὶ ταράχῳ τὸν τὰ τολμηρὰ λέγοντα) ἀνέδην ἐξέῤῥηττον, εὐχίτην ἀποκαλοῦντες καὶ τούτων ἔτι δεινότερα. Βασιλεὺς δ' ἀκούσας, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπὶ τῇ τόσῃ θρασύτητι διαταραχθείς, ἐκείνους μὲν ἐξελᾷν αὐτίκα προστάττει, τοῖς δὲ πρωταγωνιστοῦσι καὶ λίαν ἐπεῖχε καὶ ἐξωργίζετο, ἐν δεινῷ ποιούμενος εἰ αὐτὸς μὲν καὶ βασιλι-

criminum subire illos oportere piacula eluendæ noxæ paria, quæ ipsi præscriberent. In his illud in primis necessarium esse : ut omnes qui hodie sacra tractarent in sic profanata Ecclesia, redigerentur in laicorum ordinem, in eo relinquendi usque in finem, sine spe regressus, et novi sacerdotes **477** ordinarentur ab aliquo ex episcopis hactenus intactis lue quæ in omnes reliquos propagata esset contagione non vitata Latinorum in sic corrupta Ecclesia qui fungi sacris attentarent, sacerdotio in omne tempus indignos habendos, præsertim cum aliorum præterea plurium rei sint criminum, utpote multa egisse contra fas comperti et canonicas passim transgressi præscriptiones, malitia potius et imperitia ruere in agendo quam instinctu ordinatæ charitatis secure operari soliti. Subtexebant his tam acerbis aliqua blandiora, deliniendo Augusti animo, cui quam ingrata quæ loquebantur acciderent, facile sentiebant. Adjunxerunt ergo nequaquam jurgari se cum imperatore velle. Absit hoc quidem. Agnoscere se illum venerarique ut dominum : cavereque diligenter, cum eo in quo resideat potestas summa, sese temere collidere, utique necessario inferiores recessuros e certamine tali, quantumvis æqua legibusque consona proferrent. Cæterum altercationi, quæ utrimque nunc ferveret, componendæ necessariam esse auctoritatem judicis qui judicari ab alio nequiret. Talem nullum justius agnoscendum imperatore ipso. Ad hunc igitur se omne arbitrium deferre ; unum ipsum profiteri dignissimum omnium qui judex in hac causa supremus sedeat. Coram hoc præsenti cognitore ambæ partes sua jura proferant, tantum ut juxta olim sanctas Ecclesiæ constitutiones disceptentur dirimanturque controversiæ, Deo teste mentis oculis proposito, moderantibusque judicium totum Dei ejusdem sanctissimis legibus. Illis vafre adulatorieque astuti monachi disserendis hoc spectabant, ut si forte Augustus supremæ in ecclesiasticis quoque rebus potestatis delatione delinitus acquiesceret auditis, obtinuisse ipsi viderentur quod petebant, et hoc ipso satis demonstrasse non continuari Ecclesiæ antiquæ vera serie successionis hierarchiam præsentem, et sic fundamenta præsentis episcoporum ac sacerdotum status, quantumvis hactenus credita et prædicata solida, deprehensa nunc ac perspecta esse instabilia ruinosaque, velut in arena mobili locata. Sed, quod plerumque cæcis usuvenit, vulgari dicto celebratum, haud istis, quam rem palpando prensabant, arripere ac tenere contigit. Nihil, inquam, se proficere, Augusto et præsidibus cœtus reclamantibus, **478** intellexerunt. Quare confusis ipsis, gregales eorum confertim subsidentes, tenebrarum et turbæ fiducia impune laturos temeritatem rati, murmur a tergo insolens attollere cœperunt, mistis multorum acclamantes vocibus contumeliosa quædam in patriarcham, haud facili discrimine quis cujus esset sonus, in densi tumultu vulgi sua freti multitudine, nihil non quamvis impudens vociferari ausi. Vocabant enim eum Euchiten, et aliis atrocioribus conscindebant probris. Quibus imperator auditis, prout par erat, audacia turbatus tanta ejici confestim e cœtu talia clamantes jussit. Monachos vero modo locutos et primas certaminis tenentes, quibus subjectæ ipsis et faventis turbæ merito imputabatur immodestia, gravibus incessit verbis, iracunde increpans, et ut facinus indignum exprobrans, quod, cum ipse demisso humaniter fastigio Augustæ dignitatis in æquum et familiare cum ipsis descendere colloquium haud fuisset gravatus studio pacis procurandæ, cumque in istum conventum intrudentes se multos non a se vocatos, quin venire prohibitos metu ejus incommodi quod secutum viderent, tumultus videlicet in turba, tamen indulgens postea benevole cunctis ingressum locumque concessisset, ipsi, quos omnia in suos posse satis esset notum, petulantiam eorum in motus seditiosos et voces improbas erumpere sivissent, contenti simulatam in se ipsis exhibere

Digitized by Google

κῆς ὑφειχὼς ἐξουσίας καὶ ὄγκου μείζονος μετ' εἰ- A ρήνης σφίσι προσφέρεται, καὶ πάντας ἐδέξατο τὴν ἀρχὴν εἰσελθόντας, μὴ προστάξας ἀπαντᾷν πάντας, καὶ τόπους τέως παρέσχεν οἷς μὴ ἀπαντᾷν ἀπείρητο ὑ; ὄντος δῆθεν ἐν πλήθει καὶ τοῦ ἀτακτήσοντος, αὐτοὶ δὲ τὸ καθ' αὑτοὺς ὑποστελλόμενοι πρὸς τοιαύτας ἀτάκτους ὁρμὰς καὶ φωνὰς ὑφῆκαν ἄλλοις λέγειν τὰ αἴσχιστα. Οἷς καὶ ποία τόλμης ὑπερβολὴ ὑπολελεῖφθαι δόξειν, ἀπαυθαδιζομένοις πρὸς βασιλέα ὡς ἐγκαθίζοι τοῖον καὶ τοῖον λέχριον ἑαυτοῦ δεξιόφιν ζητῶν εἰρήνην; καὶ ταῦτα πλὴν ἀλλὰ συγκαθίζειν ἐκεῖνος ἔλεγεν ἑαυτῷ τὸν μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ὄντα εἰρηνικὸν καὶ τὸν ἄξιον αὖθις καὶ θρόνου καὶ προστασίας πνευματικῆς. Ταῦτα λέγων, καὶ πλείονα τούτοις ἐξονειδίζων, ὡς πολλὰ λέγειν καὶ αὐτὸς ἔχων καὶ ἀπελέγχειν ὡς οὐκ ἀσφαλῶς ἔχοντα ἐφ' B οἷς αὐτοὶ σεμνύνονται, ὅμως αἰδοῖ τῶν προτέρων καὶ τῷ τῆς εἰρήνης ἐφίεσθαι ἄῤῥητα πάντ' ἀφῆσι, καὶ σεμνοποιούμενος αὐτοῖς καὶ αὐτὸς συντίθεται. Καθίζει καὶ πάλιν τούτους ἐξ ἐπιτάγματος, καὶ τὰ τοῦ πατριαρχοῦντος συνείρει ἐγκώμια, τὰ χθὲς καὶ πρὸ τρίτης συμβάντα κατὰ λεπτὸν διηγούμενος. Τέως τοὺς λόγους κύκλῳ περιβαλλόμενος καὶ ἕως ὀψὲ τῶν νυκτῶν παρατείνων, ὡς κωφοῖς τὸ παράπαν ἐδόκει διαλεγόμενος καὶ ἐῴκει τῷ τυφλοῖς διανεύοντι. Ὅθεν καὶ ἀπολύει τούτους, πλὴν [P. 333] μετ' εἰρήνης, ἀξίωσιν ἀπενέγκας καὶ δεσποτικὴν παρακέλευσιν μᾶλλον, τὸν μὲν λαὸν οὐδὲν ἐπιταράττειν ἐχόμενα τρίβου τιθέντας σκάνδαλα, αὐτοὺς δὲ καθ' αὑτοὺς μένοντας ἡσυχάζειν, καὶ μὴ ὀρέξει ματαίᾳ, ἀλλὰ πνευματικῇ διακρίσει, ἐπεσκεμμένους καὶ παραπεφυλαχότας τὰ πράγματα, ψέγειν τε οὓς δεῖ ψέγειν ὀρθῶς, καὶ ἐπαινεῖν αὖθις τὰ ἐπαίνων ἄξια. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἠπείλει τούτοις τὰ δυσφορώτατα, καὶ ὡς σφεῖς αὐτοὶ τοῦ κακῶς καὶ δικαίως κρίνουσιν. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν τοῦ Μωσελὲ μονὴν ἐπανιόντες ἐν εἰρήνῃ διῆγον. Ὕστερον δὲ τοῦ δεσπότου Ἰωάννου τὴν τῆς πόλεως ἀρχὴν ἐπανῃρημένου ἐπ' ὀλίγον τὰ κατ' αὐτοὺς ἐταράχθησαν, ὅτε καί τινος μοναχοῦ Κουβουκλεισίου τὸν νεκρὸν, ὃν αὐτοὶ ὡς ἀδιάφθορον ἐπὶ χρόνοις μείναντα ἐν ὅσοις εἶχον καὶ ὡς ἁγίῳ προσεῖχον, εἰς τὴν τῆς Περιβλέπτου μονὴν ἐνέγκαντες οἷς ἦν προστεταγμένον ἔθαψαν. Αὐτοῖς δὲ φυλακὰς ἐφιστᾶσι τοῦ μηδένα σφίσι παραβάλλειν ἀνέδην καὶ παρασυνάγεσθαι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπεσχισμένους. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τούτους τόνδ' ἔσχε τὸν τρόπον.

modestiam, sub cujus larva delituisse protervam contumaciam hæ nimirum consciæ ipsis et concordis plebeculæ, silentio et tolerantia probatæ ipsorum, si non et nutu concitatæ, voces nefariæ testarentur. In quibus quid ad summam insolentiam scelestissimi sibi homunculi reliqui fecissent, inclamare contra se præsentem imperatorem ausi, eum quem C sibi assidentem a dextris adhiberet in concione ubi modi constituendæ pacis inquirerentur, hominem esse pravum, his et illis, quæ falsissime jactare ora ferrea non essent verita, insigniter deformem maculis? Atqui scirent inverecundi nebulones, **479** non qualem obtrectando pingerent, assidere se sibi tali occasione virum voluisse, sed placidissimi hominem animi, pacificum inter odientes pacem, denique divinis suffragationibus dignum declaratum qui rursus in throno præfecturæ spiritualis collocaretur. Hæc dicens, et plura his exprobrans, ubi satis in eos stomachum erupisset, mansuetiori deinde voce vultuque significavit in causa ipsorum et circa ea quæ disseruissent multa se quæ D diceret, quæ argueret habere; multa menti præsentia in os occurrere, quibus palam evinceret titubare ac labare illa ipsa quibus, ut certo fixis, secure indormirent, ut omni ex parte tutissimis gloriose, sed vane, ostentabundi sese jactarent. Pudori tamen se velle consulere ipsorum, ac quo eos ad optatæ assensum pacis ea facilius alliceret indulgentia, ultro cuncta silentio premere. Hic in gravem se habitum componens honorifice ipsos (nam assurrexerant) sedere iterum præcepit. Inde longa exorditur patriarchæ, qui tunc sacris præsset, encomia, quæcunque nuper accidissent circa causam et modum restitutionis ejus in thronum, minutim renarrans, aliaque subinde intexens quæ putabat opportuna variis Arsenianorum prætextibus amoliendis, et omni velut ex parte admovendis machinis quibus expugnaret pertinaciam illorum, producto in hoc ad multas noctis horas sermone immorans. Sed surdis omnino visus est canere aut, ut loquar accommodatius ad sortem eorum quibuscum præcipue agebat, cæcis innuere. Quare tandem illos dimisit, placide tamen ac sine asperitate verborum, tantum in digressu rogans, vel potius pro potestate jubens, ne ulla in re populum turbarent, offendicula ad quæ vulgus posset impingere juxta viam ponentes, verum apud se manentes quiescerent, et non cupiditate vana, sed spirituali discretione, considerantes et observantes quæ fiebant, vituperarent quos recte oporteret vituperare, rursus laudarent laude digna. Sin aliter facerent, minabatur gravissima **480** quæque, contestans unis ipsis imputanda, judiciis prudentum et æquorum arbitrorum, quæcunque ipsis mala eo nomine meritis inferri deinde contingeret. Ex eo tempore cæci monachi ad monasterium cui Moselæ nomen est revertentes in pace illic degebant. Post hæc tamen, despota Joanne urbis præfecturam gerente, nonnihil turbatæ res ipsorum sunt, quando cujusdam monachi, qui cubiculo inclusus vitam exegerat, cadaver longo post mortem tempore incorruptum repertum, ideoque pro sancti hominis et cultu religioso digni spolio ipsis habitum, ad Periblepti monasterium translatum, illic, quibus id erat demandatum, sepeliere. Tum enim Arsenianis appositi custodes sunt qui prohiberent accessum liberum ad ipsos eorum qui synaxes cum ipsis frequentare cupiebant, a Catholica sese abscindentes Ecclesia. Ac res quidem tunc Arsenianæ sectæ in hunc se modum habuere.

Digitized by Google

γ'. *Διαπεραίωσις τοῦ μεγάλου δουκὸς σὺν τοῖς Κατελάνοις πρὸς δύσιν.*

[P. 334] Ὁ μέντοι γε μέγας δοὺξ τὰ πλεῖστα περὶ Μαγνησίαν πονέσας καὶ περικαθήμενός τε τὴν πόλιν καὶ τῷ Ἀττελειώτῃ ἀντιφερόμενος καὶ πολλοὺς ἀποβαλών, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἀνυστὰ τάχει, οὐδ' ἵκταρ, τὸ τοῦ λόγου, βάλλοντι, μετὰ τὴν ἐν ταῖς πόλεσι πλείστην ἀλαστορίαν, καθ' ἣν ἐξηργυρολόγει μετ' ἀπηνείας χρήματα, ὑποστρέψας αὖθις κατὰ Μιτυλήνην γίνεται, τοὺς μὲν ἐπὶ τῶν νηῶν ἄγων, τοὺς δὲ πεζῇ κελεύσας ἐπὶ τῆς Καλλίου βαδίζειν. Καὶ ἡ αἰτία ὅτι βασιλεὺς γράφων ἐκέλευε τῆς κατὰ Μαγνησίαν μὲν πολιορκίας ἀποσχέσθαι, ἐξ αὐτῶν δὲ παραλαβόντα τοὺς κρείττους τὴν ἐπὶ τὸν Αἷμον ἰέναι, ὅπου καὶ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐστρατοπεδευμένος κατὰ τὴν Ἀνδριανοῦ ἔνθεν μὲν ἐπεῖχεν Ἐλτιμηρῇ, ἐκεῖθεν δὲ Ὀσφεντίσθλαβον τῆς ὁρμῆς τῶν ὅρων ἀνεῖργεν ὡς εἶχεν. Ὡς γοῦν πολλάκις βασιλέως γράφοντός τε καὶ ἀποστέλλοντος ὁ μεταξὺ καιρὸς κατετρίβετο (τὸ δ' αἴτιον ὅτι καὶ πάλιν μισθοφορίας ἐζήτουν πολυταλάντους, οὐ μόνον ὧν ἔμελλον ἐκδουλεύειν βασιλεῖ Μιχαὴλ συγγεγονότες κατὰ τὰ ἐπεσταλμένα, ἀλλὰ καὶ ὧν πρὶν ἔπραττον δῆθεν, οὐ ταῖς πράξεσιν, ἀλλὰ μόνῳ δὴ τῷ καιρῷ, κἂν ὁπόἳ' ἄττ' ἐποίουν, κἂν ἐν ἀνακωχαῖς καὶ ἀργίαις ἦσαν, παραμετρούμενοι τοὺς μισθοὺς καὶ εἰς ἑκατοστύας χιλιάδων τὰ ζητούμενα συμποσούμενοι), μόλις ἀφέντες Μιτυλήνην τοῖς κατὰ Μάδυτον αἰγιαλοῖς προσίσχουσιν. Ἅμα δὲ καὶ οἱ πεζῇ διιόντες τοὺς δρόμους ἱστᾶσι κατὰ τὴν Λάμψακον, κἀκεῖ τὸ σύμπαν ἐνδυναστεύσαντες πασσυδίην διαπεραιοῦνται καὶ πᾶσαν τὴν ἀντιπεραίαν ἐπέχουσιν. Ἃ δ' εὐθὺς ἐξειργάζοντο, καίτοι γε παρὰ τῶν ἐκεῖ ἐπ' ἐξουσιῶν τεταγμένων βασιλέως κελεύοντος ἱκανῶν πρὸς ὑποδοχὴν ἐξαρτυθέντων, οὐκ ἔστι λόγῳ διεξελθεῖν καὶ ἱκανῶς τὰ δεινὰ παραστῆσαι. [P. 335] Εὖ γὰρ καὶ Πλάτων ἐν Νόμοις τὸ μισθοφορικὸν διεσκαριφήσατο, « Τούτων οἱ πλεῖστοι, » λέγων, « γίνονται θρασεῖς καὶ ἄδικοι καὶ ὑβρισταὶ καὶ ἀφρονέστατοι σχεδὸν ἁπάντων, ἐκτὸς δή τινων μάλα ὀλίγων, » τελέαν μὲν καὶ ἐξ ἁπασῶν τῶν γενικῶν ἀρετῶν ἕξιν τῷ ἐν στάσεσι δυναμένῳ πολίτῃ προσμαρτυρῶν, μόνην δὲ

3. *Trajectio magni ducis cum Catelanis in occiduam continentem.*

At magnus dux multa frustra circa Magnesiam conatus in ejus obsidione civitatis et oppugnatione Attaleotæ qui eam præsidio tenebat, postquam multis suorum amissis successum incepti desperavit, et quod dici solet, haud contiguum suo arcui tandem intellexit scopum, ad quem tam crebra dudum jaculatione collineans ne admovere quidem e propinquo ictum aut in ejus viciniam perferre potuisset, motis inde castris, post insolenter exercitam in plerisque Asiæ urbibus pecuniæ avare ac crudeliter extorquendæ licentiam, rursus Mitylenen est reversus, partem quidem suarum copiarum secum ducens in navibus, cæteris vero itinere terrestri proficisci Calliopolim jussis. Causa illi sic agendi fuit, quod scriptis ad ipsum litteris mandarat imperator ut omissa oppugnatione Magnesiæ lectissimos **481** quosque sui exercitus secum assumens cum iis versus Hæmum tenderet, illic sese adjuncturus juniori Augusto Michaeli, qui castris ad Adrianopolim considens, hinc quidem Eltimeris, inde autem Osphentisthlabi erupturientes in damna Romanorum, prout poterat, coercebat impetus. Ut hoc impetraretur sæpius scribi, multos mitti ab imperatore opus fuit, non parva inter istas moras jactura temporis. Prætextus tergiversandi erat solutio petita nec repræsentata stipendiorum quæ in plurium talentorum immanes summas ascenderent. Præterquam enim in antecessum numerari sibi æquum censebant ducis magni milites operæ militaris imperatori Michaeli mox navandæ mercedem, etiam non redditarum ad diem veterum pensionum concervata retro ingentia debita jactabant, solius in stipendiorum solutione habendam contendentes rationem transacti quomodocunque temporis; ac sive illud cessando sive agendo, in functionibus bellicis aut in pinguium stativorum ignavis remissionibus esset expensum, nihil referre aiebant oportere, quominus pari jure auctoramenta semel promissa procederent et semper ad diem pendi deberent; qua licentia computandi ad pluries centenorum numerum millium pecuniæ sibi ex debito solvendæ summas exaggerando cumulabant. His utcunque altercationibus sopitis, dux magnus cum suis ægre tandem solventes Mitylene vicinis Madyto littoribus appelluni, eodem fere tempore quo qui eorum, ut est dictum, pedibus iter agere jussi fuerant, cursus suos Lampsaci stiterunt. Ubi tota simul omnium collecta multitudo, cuivis alii præsidiariorum res illic imperii gerentium prævalens potentiæ, arbitrio suo universa transfretavit, adversamque occupavit plena potestate regionem. Ibi jam quæ isti dire inmaniterque fecerint extorquendis alimentorum et hospitii prætextu (etsi hæc ipsis cura imperatoriorum præfectorum benigna copia ex ante ad hoc ipsum jussu Augusti præparatis præbebantur) bonis miserorum incolarum, non facile est verbis exsequi, aut orationem ingenio concinnare parem exprimendæ atrocitati grassationum quas infelicissimos **482** illos pati tunc contigit. Recte sane Plato in Legibus mercede conductos descripsit milites, « Horum, inquiens, plerique sunt audaces, injusti, contumeliosi, dementissimi fere omnium, exceptis quibusdam valde paucis. » Ac civi quidem meliorum partium in civili dissensione rempublicam utili opera juvanti inesse attestatur idem philosophus universam complexionem genericarum omnium virtutum; quarum quartam duntaxat, nempe fortitudinem, mercenariis militibus attribuit, prompte illis quidem se exponentibus oppetendæ in bello morti, non tamen virtutis amore, sed cupiditate mercedis, propterea que facile in multa flagitia prolabentibus ac temere ruentibus, ut injustis, contra

Digitized by Google

τὴν τετάρτην τούτων, ἣν δή τις φαίη ἀνδρίαν, ἀπονέμων τοῖς μισθοφόροις, ἐθέλουσιν ἀποθνήσκειν μόνον τῷ πολέμῳ, οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ μισθοῦ χάριν, καὶ διὰ ταῦτ' ἐκ τοῦ ῥᾷστα συχναῖς ἐνεχομένοις ἀτασθαλίαις, θρασυνομένοις μὲν ὡς ἀδίκοις κατὰ δικαιοσύνης, θρασυνομένοις δὲ ὡς ὑβρισταῖς κατὰ σωφροσύνης, καὶ τὸ πᾶν ἀφρονεστάτοις οὖσι διὰ τὴν ἀπόπτωσιν τῆς φρονήσεως. Ταῦτα δὴ ξυμβεβήκει κἀκείνοις, καὶ ταῦτά γε Ἰταλοῖς οὖσι καὶ εἰς ὀκτὼ χιλιοστύας ποσουμένοις. Μὴ μόνον δὲ σῖτον καὶ κριθὴν ἐξεφόρουν, καὶ ζῶα κατέσφαττον, καὶ χρήματα καὶ ἵππους τῶν ἐντυγχανόντων ἐξήρπαζον, καὶ σφαγὴ ἦν τῶν ἐναντιουμένων τὸ πρόσπιμον, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἐποίκων κατασχόντες οἰκίας ταῖς γυναιξὶν ἐπεμαίνοντο, ἢν μή τις φθάσας ἀπεδίδρασκε πόρρω που, τὴν μὲν ἰδίαν ὕπαρξιν καταλείπων, μόνοις δὲ τοῖς οἰκείοις τὴν σωτηρίαν περιποιῶν. Ταῦτα καὶ τοῖς περὶ τὸν βασιλέα Μιχαὴλ ἀνάπυστα γεγονότα ἀποκλᾷν συνέβαινε τὰς ὁρμὰς σφίσι τὴν θρυλλουμένην ἀλαστορίαν, καὶ μελέτης πολεμικῆς ἐῤῥᾳθύμουν. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ βασιλεῖ προσαναφέροντες εἰς περιποίησιν τῶν οἰκείων ὑποστρέφειν

A ἐδέοντο, καὶ πολεμεῖν ἐκείνοις, εἰ φανείεν, ἠπείλουν, οὐ συμμάχων τρόπον, ἀλλὰ πολεμίων ἐνδεικνυμένοις. Βασιλεὺς δὲ κατέστελλε τὰς ὁρμὰς καὶ ὡς εἰκὸς παρεμυθεῖτο. Πλὴν καὶ πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα γράψων ἀπέλεγε πάμπαν τὴν πρὸς αὐτὸν τῶν Κατελάνων διάβασιν, ὡς μαχουμένων αὐτίκα σφίσι Ῥωμαίων καὶ εἰς ἐμφυλίους καθεστηξόντων μάχας. Ἐδήλου δὲ καὶ ὡς αὐτὸς διὰ τὴν σφῶν βίαν καὶ ἐπισύστασιν, ὡς αὐτίκα ἑτοίμων ὄντων ἀναχωρεῖν κἂν αὐτὸς μὴ προστάσσῃ, διὰ χρυσοβουλλείων ὅρκων ἔδωκε τὰ πιστὰ ἢ μὴν ἐπὶ ῥητῷ τινι χρόνῳ δουλεύσαντας ὑποστρέφειν, οὐ μὴν δὲ ἀλλ' οὐδ' αὐτοὺς Ἰταλοὺς παραδέξασθαι, παντὶ δὲ τρόπῳ διακωλῦσαι τὴν σφῶν εἰς αὐτὸν διάβασιν. Βασιλεὺς δὲ δεχόμενος μὲν καὶ τὰ τοῦ βασιλέως μηνύματα, ὅμως

B γε μέντοι καὶ ἔτι ἐπὶ τῷ μεγάλῳ δουκὶ ἐλπιδοκοπούμενος ὡς ἐπ' ἀγαθῷ Ῥωμαίων δημαγωγήσοντι, [P. 336] ἔφθασε μὲν προαποστείλας καὶ τὴν ἰδίαν αὐταδέλφην καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τὴν καὶ γαμετὴν τοῦ μεγάλου δουκὸς, ὥστε καὶ προῦπαντᾷν ἀποβαίνοντι τῶν νεῶν. Πληροφορούμενος δέ γε καὶ ἐπ' ἐκείνῃ, ὡς καταστέλλειν ἔχοι τὰ πολλὰ τῶν ἀτασθά-

justitiam, temere quoque quidvis audentibus, ut contumeliosis, adversus temperantiam et castimoniam ; in summa dementissimis, quod exciderint prudentia moderationisque ac consideratæ rationis nihil admodum aut habeant aut habere curent. Hæc aptissime in hos de quibus agimus quadrabant, cum præsertim Latini essent, hoc est e gente et genere nobis dudum ac pene naturaliter infenso, C iidemque suæ conscientia multitudinis (nam octo millium numerum explebant) certi se impune quidquid agerent laturos, quod nulla adesset iis par ulciscendis Romana potentia. Itaque non modo frumentum et hordeum e villis horreisque indigenarum exportabant, et animalia mactabant, et res equosque occurrentium rapiebant, et si quis contra mutire auderet, pœnam liberæ vocis necem præsentem inferebant : sed et incolarum occupatis domibus in mulieres effræni libidine furebant, non aliis patrumfamilias tam acerbæ contumeliæ exemptis nisi qui præoccupassent quam longissimè cum uxoribus et liberis fugere, domo et re familiari latronibus relicta, satis habentes suam et sibi charis- D simorum salutem honestatemque bonorum jactura redemisse. Horum fama scelerum in Michaelis junioris Augusti castra **483** perlata in ducum ac militum illic animis omnem suscepti certaminis acrimoniam infregit, adeo ut remisso studio Bulgaros vincendi, odia passim irasque ardentes in novos ut multo pejores hostes verterent. Tali ferventes æstu ab imperatore turmatim convento flagitabant, sineret se defensum aut ultum ire lares patrios ab injuriis et contumeliis, quas illic conjugibus liberisque ipsorum hospites tetriores barbaris inferrent ; quos quidem, simul occurrissent, minabantur non sociorum, quod nomen falso usurparent, se habituros numero, sed ut in hostes, quales se

factis ostenderent, impetum facturos. Sic accensos reprimere ac consolari prout poterat, conabatur imperator. Cæterum idem ad patrem Augustum seniorem datis litteris enixe precatus est ne Catelanos usque ad sua castra progredi sineret, diserte denuntians, si accederent, haud se posse prohibere quin sui Romani milites eos statim hostiliter invaderent : tanto ex acceptis nuntiis in eos furore concitabantur ; quare rem haud dubie in civile idque internecinum, vicissim et illis irritatis, desituram prælium. Significabat etiam sibi extortum armatis suorum precibus, et me'u ne se desererent abirentque injussu, si negaret, jusjurandum diplomate imperatorio aurea bulla munito rite consignatum, quo se illos polliceretur, tanquam qui legitimo tempore militarem operam navassent, in domos suas regredi sacramento liberos passurum, si unquam sibi adjungi Latinos sineret aut non omni ratione prohiberet accessum istorum ad sua Romana castra. His filii litteris Augustus senior acceptis non tamen abduci potuit a studio quo dudum in ducem magnum propendebat, nec spem abjicere quam in illo constituerat, reipublicæ in meliorem statum ejus ope reponendæ. Præmiserat autem jam prius quam hæc audiret propriam sororem, ducis magni socrum, una cum ipsius filia ejusdem conjuge in illius exscensuri e **484** navibus occursum, certo confidens illiam, pro sua quasi materna in generum auctoritate ac gratia, facile impediturum magnam injuriarum partem, quæ ab ejus copiis in Occiduam expositis continentem timeri poterant. Ergo velut ratus exspectandos de successu istius sui consilii certiores a sorore nuntios, re interim integra in medio relicta, cunctabundus secum disquirebat quid agendum sibi foret, si vera comprobarentur quæ litteris filii.

Digitized by Google

λων ἔργων ἐκ τῆς πρὸς τὸν γαμβρὸν ἐντυχίας, τὸν καιρὸν ἠργολάβει τέως καὶ τὸ πρακτέον διεβουλεύετο. Κἂν πού τι καὶ τῶν ἀπειρημένων ἠκούετο γίνεσθαι, κἂν αὐτὰ παρήρπαζον τὰ δημόσια, κἂν τὴν χώραν ἐξέτρεχον, ἐν καιρῷ ἀρότου καὶ ταῦτα, ὅτε καὶ πᾶς ἐς νέωτα θερισμὸς καὶ τὸ τραφῆναι ἅμα μὲν ξένους, ἅμα δ' ἐποίκους τῆς ἀνατολῆς καχεκτούσης ἠλπίζετο, αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἀροτήρων βοῶν οὐκ ἀπέσχοντο, ἀνέδην καὶ αὐτοὺς θύοντες, ὅμως τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀγανακτήσεως καθυφίει. Καὶ συχνοὺς ἀποστέλλων (οὐδὲ γὰρ ἠρέσκετο τῶν πάντων διαπεραιωθέντων) περὶ χιλίους ἐγκρίνειν διεκελεύετο, καὶ τὴν ταχίστην ἁπάντων παρὰ Μιχαὴλ βασιλέα. πέμπων καὶ ἱκανὰ πρὸς μίσθωσιν. Τοὺς δ' ἄλλους ἀντιπερᾶν ἐφιέναι καὶ ἐπ' ἀνατολῆς διατρίβειν, ἐπεὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τόσων δεῖσθαι, μηδ' ἔχειν τρέφειν τὴν βασιλείαν τοσούτους, εἰ καὶ πρὸς καιρὸν ἐλθόντας παρακληθεὶς ἐδέξατο.

δ'. *Περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Μπυριγερίου Τέντζα Κατελάνου καὶ τῶν κατ' αὐτόν.*

[P. 337] Ἐν τοσούτῳ δὲ καί τις τῶν Κατελάνων καὶ αὐτὸς, Μπυριγέριος τοὔνομα, σύναμ' ἐννέα μακραῖς ναυσὶ τῷ τῆς Μαδύτου προσίσχει λιμένι, ὃν βασιλεὺς μὲν οὐ κέκληκεν, αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας δοὺξ τὸ μὲν τοῖς καθ' αὐτὸν ἀκουσθεῖσι παρώτρυνε, τὸ δὲ καὶ γράμμασι καθ' ὑπόσχεσιν μεγίστων καὶ περιφανῶν δωρημάτων ἐκ βασιλέως. Διὰ ταῦτα μόνον ἐκεῖνος ἐπέστη. Καὶ ὁ μέγας δοὺξ σὺν ὀλίγοις παρὰ βασιλέα γίνεται, οὗ καὶ μεγαλοπρεπῶς εἰσδεχθέντος, μηνὸς Ἐλαφηβολιῶνος λήγοντος, τὰ πρῶτα μὲν οἱ περὶ μισθῶν ἐκινοῦντο λόγοι, καὶ τριακοσίας χιλιοστύας νομισμάτων συνεκορίφουν τὰς εἰς ἀπαίτησιν, ὕστερον δὲ καὶ τὸν ἐπιδημήσαντα τέως αὐτὸς συνίστα, καὶ ὡς γεννάδας εἴη καὶ εὐγενὴς, καὶ ὡς δίκαιον ὑπὲρ ἄλλους τῆς βασιλικῆς εὐμενείας καταπολαύειν· μεγάλα γὰρ ἐλπίσαντα καὶ παρὰ μέγαν ἀφιγμένον οὐκ εἰκὸς εὑρεῖν τῶν ἐλπισμῶν ἧττονα. Ἔχειν δὲ καὶ αὐτὸν εὐνοϊκῶς τοῖς τοῦ βασιλέως, ὡς συμπράττειν ὅλῃ καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ, ἕνα τῶν βασιλέως μεγιστάνων ὡς εἰκὸς καταστάντα. Εἰ δέ γε καὶ μανθάνειν τἀληθὲς βούλοιτο, αὐτὸν εἶναι μᾶλλον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῷ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀξιώματι ἀξιώτερον, ἅτε πολλῷ μέτρῳ τὸ γένος ὑπερηρμένον. Τὰ μὲν τοίνυν περὶ αὐτοῦ βασιλεὺς ἐν δευτέρῳ εἶ-

nondum sibi plene credita, cognouerat. Nec diu scilicet abfuit quin iteratis nec jam dubitabilibus indiciis etiam tetriora prius nuntiatis afferrentur. Scribebatur enim ne a publica quidem illic pecunia diripienda temperare Catelanos; eosdem plane vastare ac rapinis exhaurire regionem segetibus tum forte maturis præmetendis, quæ tam læto proventu adoleverant, ut annona inde exspectaretur non indigenis solum, sed et advenis ex Orientali continente propter barbaricas incursiones inculta eo passim confugientibus plurimis abunde alendis suffectura. Hanc exteri milites non modo in præsens pessumdare direque helluari ferebantur, sed spem etiam posteræ fertilitatis præcipere bobus ubique aratoribus mactandis. Ea rerum indignitate quanquam intime urebatur imperator, indignatione tamen in præsens dissimulata tantum præ se tulit contra suam mentem factum ut universus magni ducis exercitus in Occiduam continentem ex Asia trajiceret. Missis itaque subinde variis institit urgere ut e copiis Madytum appulsis milites circiter mille deligerentur, qui confestim Michaelis Augusti plus eo numero non desiderantis sese castris adjungerent. Mittebatque simul pecuniam quanta in horum stipendia sufficeret. Alios remitti jubebat unde venerant, et in Orientalibus diversari tractibus, addens neque se a principio tanta multitudine opus habuisse nec vocasse, conscius haud posse hoc rerum accisarum statu Romanorum imperium tam multos alere, etsi ultro se offerentes exceperit, ad usum duntaxat brevis temporis.

4. *De adventu Mpyrigerii Tentzæ Catelani, et hujus rebus.*

Hoc articulo rerum quidam et ipse Catelanus, Mpyrigerius (1) nomine, cum novem longis navibus ad Madyti portum appulit; quem imperator **485** quidem non vocaverat; ille autem ipse sæpe nobis memoratus dux magnus partim exemplo fama vulgato ingentium suorum in quæstuosa et facili militia lucrorum ad spes prædasque similes tacitus excitaverat, partim etiam, ut est credibile, diserte perscriptis pollicitationibus maximorum ac perillustrium ab imperatore donorum ultro per litteras invitaverat. Sane apparuit haudquaquam inexspectatum illum imparato supervenisse duci magno, ex eo quod simul adfuit Mpyrigerius, dux magnus mora nulla interposita cum paucis ad imperatorem se contulit, res videlicet cum eo sui popularis advenæ transacturus, uti ex compacto inter ambos convenerat. Admissus ab Augusto de more splendide sub finem Octobris sermonem primum intulit de pensionibus sibi ac suis, ut aiebat, pactæ mercedis nomine debitis, quarum summam usque ad trecenta nummorum millia flagitans accumulabat. Orationem deinde convertit ad commendandum qui recens advenerat civem suum Mpyrigerium; de cujus generositate, nobilitate cæterisque dotibus, quibus præcipua imperatoris gratia præ cunctis aliis dignus foret, ubi mira prædicaverat, addebat, cum vir talis magna sperans ad magnum venisset principem, haud convenire hunc, siquidem tueri gloriam suam ac famæ non abrogare fidem propriæ velit, tardum aut parcum in ornando illo esse, dareve illi occasionem derogandi existimationi Andronici, testificando se inferiora iis quæ, juxta de illo procul audita, speraverat, admotum in præsentiam reperisse, præsertim cum idem præcipuo instinctus erga imperatorem studio accedat, paratus totum se impendere in ejus obsequia, remque imperii publicam manu,

(1) Imo *Byrigerius*.

Digitized by Google

χεν, ἐρωτήσας μόνον καὶ μαθὼν ὅπως καὶ αὐτὸς μὴ προσκληθεὶς παραγένοιτο, ὡς κατὰ φήμην δῆθεν τῆς βασιλικῆς εὐμενείας καὶ ὧν αὐτὸς προσχωρήσας εὗρε· τὰ δὲ τῶν ἀπαιτουμένων μισθωμάτων αὐτὸν καὶ λίαν ὠδύνα.

ε'. *Δημηγορία πρὸς Κατελάνους τοῦ βασιλέως.*

[P. 338] Ὅθεν καὶ μιᾷ τῶν ἡμερῶν, πρόσωπον ἐμφανίσας βαρύτητος τῷ μεγάλῳ δουκὶ ὡς τόσα ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ ἀπαιτοῦντι, — εἰσὶ δ' οἳ λέγουσιν ὅτι κἂν αὐτὸς ὑπέθετο οὕτω τὸν βασιλέα περὶ αὐτὸν φανῆναι, ἵν' ἅμα μὲν αὐτὸς ἐπὶ τοσοῦτον δόξοι ποιῶν ὑπὲρ τούτων ἐφ' ὅσον καὶ βασιλικὴν εὐμένειαν καὶ τὸ τῶν φίλων συμφέρον ἀρνούμενος ἦν. Βασιλεὺς δ' αὖθις αὐτοῖς προτείνας κατὰ πρόσωπον τὰς δικαιολογίας, παραστήσας ὅτι πλείστους ἐκείνους, καὶ τοὺς τῆς συγκλήτου ἑτέρωθεν, μακρὰν καὶ διωλύγιον κατέτεινε τὴν δημηγορίαν, λέγων πρὸς Κατελάνους, ἐς τὰ πολλὰ ἐξεπίτηδες καὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς προσαπτόμενος. Μηδὲ γὰρ τόσους τὴν ἀρχὴν μήτ' ἐκείνοις δηλῶσαι γράφοντα μήτ' αὐτὸν κατανεῦσαι δέξασθαι, ἀλλὰ μέχρι καὶ χιλίων μὲν πεζῶν, ἱππο- A τῶν δὲ πεντακοσίων καὶ τοῦτον τὸν σύλαμὸν τοῦ στρατεύματος συμποσοῦν, καὶ αὐτὸν ἀκούοντα κατανεύειν δέχεσθαι (τεκμήριον δ' εἶναι τῶν εἰρημένων καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνον χρυσόβουλλα), οὐ μὴν δὲ τόσον περιαθροῖσαι πλῆθος καὶ ἐνεγκεῖν. Ἐπεὶ δ' ἐνέγκοι, πείθει δέχεσθαι πρὸς καιρὸν ἐφ' ὡρισμένοις φιλοτιμήμασι. Καὶ διὰ ταῦτα αὐτόν θ' ὑπακοῦσαι ἁπαξαπλῶς πάντας ἀχάλλειν τοῖς δώροις καὶ τοῖς μισθοῖς. Πλὴν ταυτὸν μὲν πρὸς ἐκεῖνον διδόναι τοὺς ἀποδέσμους τῶν χρημάτων ἀπολυπραγμονήτως δικαιοῦν, ὡς ἐκείνους καὶ τὴν ἀρχὴν ἄγοντα, ἐκεῖνον δὲ διανεμεῖν ᾧτινι θέλοι καὶ ὅς γε βούλοιτο. Ἀλλ' οὐδ' ἄλλον παρ' αὐτὸν τάττειν τὸν ἐκείνους ἄξοντα, τὸν δὲ τὴν ἀρχὴν ἀγόμενον. Καὶ τὸ αἴτιον, φησίν, B ἵνα τῷ συνήθει καὶ φίλῳ δουλούμενοι ἐνεργοὶ μετ' εὐταξίας ἀγόμενοι εἶεν. Ἀλλ' ὡς τόσων καὶ τόσων χρημάτων ἐκενώθησαν θησαυροί, τί τὸ γεγονὸς παρ' ἐκείνων, βουλόμενος ἐντρέπειν ἡρώτα, καὶ τίς ἐπὶ τούτοις ἀντέκτισις, διαχειμασάντων μὲν κατὰ Κύζικον καὶ μὴ ὅτι γε μηδὲν τῶν ὀνητῶν πραξάν-

quantum valet, et consilio juvare; quod ut efficacius et constantius agat, e re videri promovere merentem inter aulæ proceres et in numero magnatum Augusto assistentium habere. Quin, addebat, si audire ac sibi credere inopinatam forte, cæterum veram rem imperator non gravaretur, ultro se nec falso profiteri digniorem haud paulo esse hunc quam ipse fuerit honore ac titulo ducis magni, quippe qui longo intervallo nobilitate generis **486** ipsi præcelleret. Hac tam accurata commendatione modo appulsi exteri haud multum moveri visus imperator frigido responso defunctus neglectim est : percontatus enim solum ecquid et hic accitus venisset, ubi continuo audivit sponte illum accurrisse fama tractum late sparsa regiæ liberalitatis Andronici, cujus in suo amico Rontzerio tam splendida specimina exstarent, ulterius loquendo non prodiit, ictus videlicet penitus illa immani, quam ingressu sermonis Rontzerius poposcerat in mercedem, auri summa.

5. *Oratio imperatoris ad Catelanos.*

Unde et quadam die gravem obvertens magno D duci vultum, quasi offensus quod suis tantum pecuniæ flagitaret (sunt qui dicant ex composito hæc acta et volentem Rontzerium hoc frigore percussum ab Augusto; quo sic videlicet dux magnus suis, qui tunc præsentes aderant, sese non solum purgaret a suspicione perfunctorie procurandi res ipsorum, sed etiam commendaret, quasi qui tanto studio amicis consuleret, ut periculum tali causa excidendi Augusti gratia subire non dubitaret), nubila, inquam, fronte infensisque præter morem oculis magnum ducem suis stipatum Catelanis intuens, sui adversus eos defensionem præsens ipse peroraturus, ut ei audientiam faceret, nutu se admovere jussit quotquot per aulam aberant longius, densarique plurimos velut in concionem senatuque ex adverso collocato, sane prolixam orationem otiose ad finem usque pertexuit, ad ipsos directam Catelanos, plerumque interim de industria magnum ipsum perstringens ducem. Sententia dictionis fuit haudquaquam se a principio tantum auxiliarium numerum optasse, neque ultro appulsos scripto aut nutu significasse admittere se atque in auctorandorum a se militum C censu habere. Indicatum sibi olim de Rontzerio, ipsum mille admodum peditibus, quingentis equitibus præesse : hos, nec plures, ut sibi suppetias adduceret consensisse. Quam id verum sit, hodieque cerni posse **487** in diplomate aurea bulla munito, quo illum evocasset, quo is præcise numerus evocatorum ad se militum exprimitur. Itaque hoc primum injussu et temere factum, ut tanto plures adducerentur. Tamen ubi jam isti adfuere, ne plane irritum illis tantæ viæ laborem faceret, benigne annuisse ut tantum ad tempus admitterentur, definitis contenti donativis. Ulterius se deinde tamen quam professus fuerat, indulgendo D et largiendo processisse : nemine quippe illorum, spatio tanti jam temporis, dimisso, plena æque cunctis numerari stipendia curasse. Quanta fide id fuerit a se præstitum, scire optime omnium ducem magnum, cui plenis saccis sæpe ingentes nec curiose aut minute numeratas auri argentique signati summas commiserit, fide curaque ipsius dividendas suis, ea proportione quam, qui nosset cunctos optime cuique omnes unice fiderent, meritis usibusque singulorum æquam accommodatamque judicasset. Sic se gratificari utrisque arbitratum, temperasse ab alio ipsis præficiendo vel duce vel quæstore, ut ab eodem cui olim sacramento dixerant, cujusque dudum imperiis insuevissent, vel descripta commode militarium labo-

Digitized by Google

των, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν λυμαντικῶν; Τὰ δ' ἐφ' ἑκάστῃ πόλει καὶ χώρᾳ πραχθέντα μετέπειτα τοὺς παθόντας αὐτοὺς Στέντορος δίκην οἵους τ' εἶναι δηλοῦν. Τὸ δὲ καὶ Μαγνησίαν πολιορκεῖν καὶ τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ περιιστᾶν [P. 339] κίνδυνον καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὸν τῶν Ῥωμαίων κατατρίβειν λαὸν, πῶς ἂν ἡμῖν ἢ αὐτὸς ἢ ἐκεῖνοι εὐλόγως ἀπολογίσαιντο, ἔλεγεν. Ἔν εἶχεν ἐκείνοις προσμαρτυρεῖν, καὶ οὐκ ἀπεκρύπτετο, τὸ τῇ Φιλαδελφείᾳ ἐκ πολιορκίας κινδυνευούσῃ τὰ μέγιστα ἐπ' ὀλίγον ὠθῆσαι τὸν κίνδυνον. Τί δαί; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο καὶ μόνον τῶν τοσούτων εἶναι μισθῶν ἀντάξιον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς ἀλαστορίαν καὶ τὸ ἐπὶ ταύτῃ ἀφαιρεῖσθαι κατόρθωμα. Νῦν δὲ ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐκλεξαμένων χρῄζειν τοσῶνδε καὶ μὴ τῶν πάντων, ὡς μὴ οἷας τ' οὔσης τῆς Ῥωμαΐδος τοὺς πάντας ξε-

A νοτροφεῖν. Ἀποχρώντως δὲ καὶ ἃ κερτομηθεὶς διακενῆς ἐξήντλησε. Τοῦτο γνῶναι θέλειν παρὰ τῶν ἀκουόντων τότε καὶ τοὺς ἄλλους, οἳ δὴ καὶ οὐ παρῆσαν· τοῦτο γνῶναι καὶ τὸν τούτων ἐξάρχοντα, ὡς μήθ' ὑμεῖς, φησὶν, ἀπαιτοῖτε τὰ ὑπὲρ δύναμιν, μήτ' ἐκεῖνος ἐνοχλοίη τρύζων ὑπὲρ ὑμῶν. Ταῦτα μὲν καὶ τὰ τούτοις πλείω βασιλεὺς ἔλεξεν· ἐκεῖνοι δὲ μηδὲν ἔχοντες ἀντιλέγειν, μόνον κορύζης πλησθέντες Ἰταλικῆς, ὡς δῆθεν παραλογισθέντες, ἐπεῖχον τῷ ἄγοντι.

ς'. *Προσαγγελία πρὸς βασιλέα κατὰ Κατελάνων τῶν Γεννουϊτῶν.*

[P. 340] Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ οἱ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν Γεννουῖται πέραν τὰς οἰκήσεις ποιούμενοι, καὶ αὖθις σχόντες, πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐποικοδομησάμενοι, ὥστε καὶ πλείστην ὑπὲρ τὴν προτέραν

rum pensa libentius obirent vel repræsentata fidelius ad diem acciperent stipendia. Hic acri Rontzerium obtutu figens, quasi ut ipsum pudore confunderet, interrogavit: « Heus tu age dic, inquiens, quid tot ac tantis effusis in sinus vestros thesauris profecimus? quid pro exinanito toties in lucra vestra imperii ærario nobis operæ pretii rependistis? Hibernastis apud Cyzicum: at illic quidem, non dicam nihil utile reipublicæ, sed plurima maxime noxia fecistis. Quæ vero deinde in singulis, per quas transistis, in quibus morati estis, urbibus aut regionibus egeritis, facile potest intelligi ex planctibus lamentantium sua damna incolarum: Stentorea enim ideoque vel longissime sensibili de his voce conqueruntur. Oppugnatæ deinde crimen Magnesiæ, signis armisque nostris in subditorum nostrorum, hoc est in nostra ipsorum et reipublicæ pericula conversis, exercitusque Romani, **488** cujus erat alibi adversus Barbaros tam desiderata, tam necessaria opera, temere ac flagitiose tandiu in civibus obsidendis vestro jussu ac ductu detenti, quam comminisci unquam idoneam, quam allegare vel tolerabilem defensionem, age, poteritis? Unius recti ac laudabilis facti testimonium vobis debeo, et libentissime persolvo. Profiteor, inquam, ultro ac gratus prædico, navatam a vobis imperio fortiter ac feliciter operam in Philadelphia a barbaricæ obsidionis malis maximis periculisque liberanda. Quid tum autem postea? an successus hic unicus tot pensionum tantarumque tam longi temporis mercedum fructus abunde magnus æquusque censebitur? quem præsertim inficiat ac corrumpat licentia et ubique alibi et in ea ipsa urbe usurpata rapacissime grassandi; quæ totum præclari per se facinoris pretium ac decus obterat. » Sub ea perorans imperator rediit ad rem initio propositam, egere se tantum dicens non toto isto numero militum, sed mille circiter e tanta multitudine delectis: neque enim plures per rei Romanæ, quæ nunc essent, angustias ali a se auxiliarios exteros posse. Monere rem ipsam publicam jam prope perditam et cogere

ut modus tandem aliquis adhibeatur infinitis inutilissimisque jacturis, quibus sint hactenus inconsultissime universæ imperii copiæ profusæ. In hoc testes se auditores qui coram adessent velle, perque hos idem indicari absentibus optare, denique istum quem memorarent recens cum novo appulsum exercitu edoceri et diserte commoneri de ista ipsa sua voluntate ac fixa sententia cupere, se plures mille conductitiis militibus in rationes imputari publicas nolle. Desinerent sese ingerere ac velut inculcare supra usum, supra opes facultatesque nostras cæteri; bonique consulerent nos non prodire pollicendo ultra quam in numerato aut spe certa nos habere simus intime conscii. « Ne igitur aut vos », addidit præsentes Catelanos intuens, « exigatis a nobis quod dare non possumus, aut ille speret quæ si promitteremus fidei nostræ transcenderemus modum. Non eum fallimus. De re, ut est, mature ingenueque præmonemus, ne deceptum se deinde queri possit, aut lites intentare murmurando nobis, quasi ei falsis ostentationibus illuserimus. » Hæc et id genus plura locutus imperator concionem dimisit, Catelanis, etsi gemebant in irritum abiisse spes inanes, quod **489** ipsa tamen os obstrueret rerum evidentia, contra quidquam hiscere non valentibus, quanquam vel sic proprio Latini generis fastu turgentes ringebantur intime, stomachumque in ducem ipsorum, tanquam ab eo circumventi, murmurantes erumpebant.

6. *Indicium imperatori delatum a Genuensibus adversum Catelanos.*

Inter hæc Genuenses qui Constantinopoli degunt, in urbi objecto ultra fretum suburbio domicilia habentes (et splendida quidem domicilia: nam ex quo illic sedes obtinuerant, ædificia erant sane magnifica moliti, dilatatis haud modice soli ipsis initio concessi terminis, dum sensim substructionibus excedunt pomeriaque promovent, non sine secura per circuitum munitione valli ac fossæ perpetuæ) nuntium a suis civibus e metropoli trepidum navibus celerrimis studiose festinatum accipiunt, quo admonentur strenue armari

Digitized by Google

περιβαλέσθαι γῆν ἧς ἐπελάδοντο, καὶ ἀσφαλῶς κύ- A κλῳ περιταφρεύσαντες, δέχονται παρὰ τῶν οἰκείων διὰ ταχυδρόμων μηνύματα ὡς πολὺς ἐξαρτύεται στόλος ἅμα ἦρι προσβαλεῖν τῇ πόλει, ἐφ' ᾧ παραφυλακτέην σφίσι τὴν προσβολὴν, εἰς κίνδυνον καὶ αὐτοῖς κειμένοις ὡς τῆς μερίδος τοῦ βασιλέως οὔσιν, ἐξ ἐμφανῶν ὑποτοπημάτων, ὡς ἐκείνοις ἐδόκει βουλευομένοις. Ταῦτ' εὐθέως ἐκεῖνοι τῷ βασιλεῖ προσανέφερον, προσθέντες ὡς καὶ αὐτοὶ οὓς ὑπεδέξατο ξενικοὺς, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ ἐπιγεγονότες, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις εἰσὶ βουλῆς, καὶ κατασκόπων, οὐ συμμάχων τρόπον ἐπέχουσι· τοῖς γὰρ ἐκ Σικελίας κρυφηδὸν καὶ αὐτοὺς συμπράττειν, καὶ μήνυτρα δέχεσθαι καὶ λαμβάνειν, ὡς ἐπὶ καιροῦ ἐκείνοις καὶ αὐτοὺς συμμαχουμένους. Δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἄλλους ἁπάντᾳ ἑτοιμάζεσθαι [P. 341] καὶ αὖθις ἑτέρους, φί- B λων δεικνύντας καὶ τρόπον καὶ ὄνομα. Τὸν γὰρ τοῦ ῥηγὸς Θευδερίχου νόθον αὐτάδελφον μαθεῖν ἔλεγον καὶ αὐτὸν σύναμα δώδεκα ἐκπλεῦσαι ναυσὶ, καὶ ὅσον οὔπω τοῖς τῇδε προσβαλεῖν τρόπον τὸν τοιοῦτον, μέχρις ἂν ἡ ὁλότης φανείη καὶ ἓν πάντες γένοιντο. Ὅμως γε μέντοι καὶ συνεβούλευον, εἰ βασιλεὺς θέλει συμπράττειν, ἀπεντεῦθεν τὸν πρὸς ἐκείνους πόλεμον δέχεσθαι, ἀπὸ τούτων κατὰ θύρας ἀρξαμένους ὡς προχείρων ὄντων. Ἔχειν γὰρ αὐτοὺς ἐξαρτύειν πεντήκοντα ναῦς. Ἐζήτουν δὲ καὶ βασιλέα τὰς ἴσας, ἢ μὴν τὰ ἐς πλήρωμα τούτων χρήματα. Κἂν μὴ νῦν ἔχοι διδόναι, αὐτοὺς τέως καταβαλόντας αὐτὰ ἐπὶ καιροῦ παρὰ βασιλέως ἀνταπολαμβάνειν. Μηδὲ γὰρ εἶναι αὐτοὺς ἀλλοδαποὺς ἢ Ῥωμαίους τοὐντεῦθεν. Καὶ πόνον εἶναι σφίσι τὸ μὴ φθάσαι προσαμῦναι Ῥωμαίοις πάσχουσι κατ' ἀνατολήν, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐμπορείας πλουσίας εἶχον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ λοιποῦ συμμαχεῖν ἐθέλειν καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι. Ἔχειν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ῥᾷστα ἀποστείλαντας τὰς τοῦ μεγάλου δουκὸς ὡς πολεμίους κατα-

classem magnam quæ primo vere Constantinopolim oppugnatura certo existimetur. Ejus partem periculi ad ipsos quoque pertinere, qui lares et familias illic obtineant. Quare pro sua parte invigilent; ac cum fortunæ societate fœderato ipsis imperatori sint conjuncti, quomodo commune ipsis cum eo mox inferendum bellum collatis pro se opibus ac conatibus queant propulsare, mature prospiciant. Nec suspicionibus niti vanis putent quæ dicerentur, cum ista qui admonerent ipsis benevoli et prudentes æstimatores rerum C signis prope manifestis eminere deprehendissent. His illi sic compertis moram faciunt nullam imperatoris de re tota edocendi, magnopereque adhortandi ut partem quæ ipsi competeret negotii capesseret, sese, quos alibi natos, benigno illic exceptos hospitio prope numero civium haberet inquilinos, liberisque ipsorum in ejus jam ditione educatis et adultis, concordi proposito paratis nullas partes explorandi propulsandique insultus hostium omittere, quin et promptissimis pro fide societatis ad omnem quæcunque instet in causa publica tuenda dimicationem. Instare autem quantum non obscure appareret, maximam, eoque formidabiliorem quod proditorum apud nos pro ipsis satagentium conscientia freti externi hostes, faciliorem sibi de D nobis spondent victoriam. « Nempe, addebant, isti quos ex Sicilia profectos, domine, tanto sumptu alis ductu militantes ducis magni Catelani, quique se de novo ipsis adjungunt, arcano commissum cum hoste fovent commercium, **490** studiose hinc indicantes quæ geruntur, et inde vicissim de omnibus admoniti, prout opus censent ad sua nefaria consilia in commune nostrum exitium patranda. Constituunt enim sic invicem tempora cum exteræ incursioni fœderatorum ipsis nostrorum hostium, tum suæ ipsorum proditioni opportuna, pollicentes, simul illi huc advecti rem gerere cœperint, pro virili et ipsos annisuros, lata obsequii tandem exuenda et armis palam in

nos vertendis. Hæc satis constare ex eo quod, præter modo in portus imperii appulsam injussu classem Mpyrigerii, alii eodem navigaturi sese parare nuntientur, rursus hos secuturis et aliis, eo videlicet perfido animo ac scelerata spe, ut tot semel insidiatoribus simulatione amicitiæ intra nostra præsidia credule admissis, ubi deinde conjuratis secum in nos palam irruentibus ipsi ex compacto conspirantes, rebellaverint, pares simul externis oppugnatoribus internisque perduellibus una sustinendis ac repellendis esse nequeamus. En quanto rei summæ periculo istis ignotis, amicos se verbo et specie ferentibus, aditum ad nostra intima pandamus. Nobis enim compertum præterea est regis Theuderichi fratrem nothum cum navibus duodecim vela jam fecisse ad nostra littora, quo scilicet sociis jam huc appulsis se adjungat, dissimulaturus consilium oppugnandi nos, quoad aliis quoque suorum pari nostra facilitate permissis ei se aggregare summa jam ipsi tota constet destinatarum nobis subjugandis copiarum. » His sic expositis magnopere deinde incumbebant ad suadendum imperatori ut nihil cunctans dissimulansve amplius palam ipsis cooperari Genuensibus vellet, Catelanos qui ad manum erant protinus paratis bello aggredi invadereque imparatos adhuc ideoque subactu faciliores. Posse jam nunc se armare naves quinquaginta. Parem huic numerum ne gravaretur conferre imperator; aut si expeditas tot non habet, pecuniam instruendis iis suffecturam daret. Vel si nec in numerato nummi forent, collaturos in antecessum se de suo quæ Augustus commodo sibi tempore postea refunderet. Hunc ipsos sibi solis, modo sic adjutis, ultro deposcere laborem liberandi Romanos ab injuriis quas dudum diras per Orientem a gente infida paterentur. Hoc debere ipsos eo **491** nomine quod quæstuosis per terras et portus imperii commerciis rem quotidie augerent: sed vel si nulla causa propria in id impellerentur, solo re-

Digitized by Google

σχεῖν ναυς, καὶ οὕτω προσαρξαμένους τὰ λοιπὰ ξυμπληροῦν ἐκεῖ, πρησυπαντῶντας καὶ στόλῳ παντὶ, ἡνφανείη, καὶ μὴ ἐῶντας προσχωρεῖν προσωτέρω. Ταῦτα βασιλεὺς ἀκούων διηπίστει τοῖς πλείστοις τῶν λεγομένων, καὶ ταῦτα ἅμα μὲν φθόνον, ἅμα δὲ καὶ κακίαν συμπράττειν τὴν ἀπὸ τῶν Γενουϊτῶν ὑπετόπαζε. Καὶ ἡ ἀρχῆθεν σφῶν πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα δυσμένεια καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος πιστὴν παρεῖχε τὴν ὑποψίαν. Οὐκ οἶδα δὲ καὶ εἰ τὸ κῆδος τὸ πρὸς αὐτὸν καὶ αἱ τῶν ὅρκων ἐμπεδώσεις τὴν βασιλικὴν κατεμάλασσον γνώμην, καὶ οὐ τοῖς κατ' ἐκείνων λέγουσι συνεφέρετο. Ὅμως ἐκείνοις μὲν εὐχαριστήσας τὰ μέγιστα ὡς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων πονεῖν δοκοῦσι σιγᾷν ἐκέλευεν, αὐτὸς δ' ὑπισχνεῖτο βουλεύεσθαι περὶ τούτων καὶ τὸ δόξαν συνοίσον ποιεῖν.

ζ'. *Ἀφιξις πρὸς βασιλέα τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ ὑπὲρ τοῦ Μπιριγερίου ἀξίωσις.*

[P. 342] Ὁ μέντοι γε μέγας δοὺξ ἀπογνοὺς τῶν τοσούτων χρημάτων ὧν παρὰ βασιλέως λαμβάνειν ἤλπιζεν (εἰς γὰρ τριακοσίων νομισμάτων χιλιοστύας τὸ πᾶν ἐποσοῦτο τῆς ἀπαιτήσεως) ἐπ' ὀλίγοις ἵστα τὰς δόσεις, τὸν θροῦν καταστέλλειν τῶν Ἰταλῶν ὑπισχνούμενος, ναὶ μὴν καί τινας ἐξ αὐτῶν ἱκανωθέντας μισθοῖς τῆς πρὸς βασιλέα Μιχαὴλ ἄψασθαι συμμαχήσοντας. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὐτὸν μὲν καὶ αὖθις ἀντιπερᾶν κατ' ἀνατολὴν, τὸν μέντοι γε Μπυριγέριον Τέντζαν, ὡς καὶ αὐτὸν ἄξιον ὃν προσδέχεσθαι ὑπὸ μεγίστοις τοῖς ἐλπισμοῖς προσχωρήσαντα, συμπεῖσαι παραγενέσθαι μόνον ὑπ' ἀσφαλείᾳ τῇ προσηκούσῃ, καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ χρυσοβούλλοις σχόντα τοῦ θάρρους τὸ ἱκανόν. Ἕτοιμον δ' εἶναι τοῦτον καὶ μισθοφορίαις ἱκανωθέντα τῷ ἰδίῳ σύναμα λαῷ τὴν πρὸς τὸν νέον βασιλέα πορευθῆναι σφοδρῶς ἰσχυρίζετο. Ταῦτα λέγων καὶ πλείονα αἱρεῖ τὴν γνώμην αὐτίκα τοῦ βασιλέως. Καὶ ἅμα πρὸς μὲν τὸν Μπυριγέριον πίστεις χρυσοβούλλειοι σχεδιάζονται, αὐτὸς δὲ τὰ πολλὰ μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τῷ μεγάλῳ δουκὶ προσνείμας, τὰ πλεῖστα δὲ καὶ ἐκ τῶν τὸν σῖτον

spectu initi fœderis et charitate hospitii periclitari pro salute sociorum velle discrimine quocunque, atque ipsos incursantium injurias ulcisci. Sibi quin etiam esse facillimum (annueret modo Augustus) immissa statim in naves ducis magni quam promptam jam haberent classe eas capere detinereque ut hostiles sub tuta custodia, talique initio bellum iis illatum strenue deinceps continuare occurrendo, subeundisque quæcunque inciderent periculis, etiam navalium cum classe Catelana prœliorum; omnique modo prohibendo ne, quantacunque his admoveri partibus deinceps poterit potentia gentis istius, proficere nostris damnis et progressus facere ad oppressionem imperii queat. Hæc imperator audiens vana pleraque et fide indigna censuit, partim invidia partim fraude astutoque artificio confingi a Genuensibus talia suspectans. Præbebat ei fundamentum sic opinandi declarata dudum eorum malevolentia in magnum ducem, jam tum quando ipsum Constantinopoli egredientem rixa cruenta sunt adorti. Haud scio etiam an non multum valuerit ad mitigandum duci magno imperatoris animum, pravasque de illo suspiciones avertendas, conscientia tam artæ affinitatis, qua sibi eum admoverat, et reverentia sancte jurati cum eo tali occasione fœderis. His crediderim equidem obseptas Augusti aures quamlibet verisimilibus in tam præjudicatæ gratiæ virum delatis criminibus minime patuisse. Genuensibus tamen idem declaratæ fidei ac benevolentiæ in tam officiose consulendo rei Romanæ gratias egit maximas, hortatus de cætero ut in arcano quæ indicaverant interim haberent: se enim impertita notitia usurum haud segniter in posterum, invigilando prout par esset saluti publicæ, et quæ huc conducerent impigre agendo.

7. *Accessus ad imperatorem ducis magni et pro Mpyrigerio petitio.*

At magnus dux intelligens offensum imperatorem tantæ in stipendia petitione pecuniæ, desperansque trecenta nummorum millia (totidem **492** enim postulaverat) ab eo posse unquam exprimi, ea in longe minorem contraxit summam, in se recipiens donativo non magno, nec ægre ab imperatore pro copia præsenti numerando, sese pacaturum Latinorum murmur et horum ei plene reconciliaturum voluntates. Nuntiavit etiam jam quosdam ex iis, prout imperator se velle significasset, a se mercede instructos idonea versus imperatoris Michaelis castra, ejus auspiciis militaturos, iter arripuisse. Se vero paratum ostendit, quod id etiam sibi esse cordi declarasset Augustus, cum reliquis in Orientalem redire continentem. Mpyrigerium Tentzam quod attineret, non videri committendum ut vir tantus tam magnis appulsus spebus irritus remitteretur. Videre saltem sustineret hominem Augustus paratum ejus majestati se sistere, si præmissa securitate ad id idonea vocetur, hoc est si dato in manus ipsi diplomate imperatoris aurea munito bulla plena ipsi fiducia contingat honorificæ admissionis et tuti post colloquium receptus. Atque hic vehementer asseverabat paratissimum hunc esse, ductis secum universis quibus præerat copiis, sub junioris Augusti signa proficisci, rem ejus ductu strenue gesturum. Hæc et plura istiusmodi dux magnus memorans assensum in suam sententiam statim rapuit Augusti. Litteræ igitur aurea insignes bulla, quibus fides fieret liberi accessus securique recessus, Mpyrigerio expediuntur. Ipse autem Augustus multis præsentem magnum ducem donariis cumulans, pleramque insuper partem vectigalis frumentarii eidem postmodum man-

Digitized by Google

συναγόντων κελεύσας ἀναλαβεῖν, μετὰ πάσης εὐμενείας ἐκπέμπει.

ἡ. *Αἰτία τῆς τοῦ σιτοκρίθου συναγωγῆς ἀπὸ δύσεως.*

Τὸ δὲ τοῦ ἐπισυναγομένου σιτοκρίθου τοιόνδ' ἦν. Τὰ μὲν γὰρ τῆς ἀνατολῆς καὶ λίαν ἐξηπορήθη, ὡς μηδὲν ἔχειν ἐντεῦθεν τὴν βασιλείαν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀνάγκην καταστῆναι ὑπὲρ ἐκείνης ἐκκενοῦν χρήματα. Ἡ δὲ τῶν Μακεδόνων καὶ δύσις πᾶσα καὶ λίαν εὐφόρησεν, εἰ καὶ μὴ εὔωνοι οἱ καρποὶ ἐξ αὐτῶν [P. 343] ἀλώνων ἦσαν, ἀλλ' ὡς ἐν καιρῷ μεγίστου λιμοῦ ὁ σῖτος διεπιπράσκετο, τῶν κατ' ἀνατολὴν πρὸς δύσιν μετενηνεγμένων. Ταῦτ' ἄρα καὶ βασιλεὺς πόρους ἐπινοῶν, τοῦτο μὲν τῶν πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς μισθωμάτων ὑπερηφάνων ὄντων, τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἐπὶ χρείαις ἄλλαις δαπανημάτων, τὸ ἀφ' ἑκάστου γεωργοῦ ὀλίγιστον εἰς μεῖζον ἅμα συμποσοῦν ἔγνω, καὶ ἀποστείλας ἀφ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν γεωργούντων ὑπὲρ συγκομιδῆς ζευγίτιδος σίτου μὲν μοδίους ἓξ, κριθῆς δὲ μοδίους τέσσαρας τοπικοὺς

A πρωτάσσει πράττειν. Ἐκ τούτων γοῦν καὶ τῷ μεγάλῳ δουκὶ κελεύσας δίδοσθαι ἀργύρου τε καὶ χρυσίου ἀπεμπολούντων, καὶ ἀνακωχὴν τῶν ἐκείνου σχὼν, τὰ περὶ τοῦ Μπυριγερίου διεβουλεύετο, ὡς αὐτίκα κἀκεῖνον προσηκόντως καὶ ὡς ἐκεῖνος ἠλπίκει ὑποδεξόμενος. Διὰ ταῦτα καὶ τῶν κατὰ δύσιν προνοιῶν ἥπτετο, καὶ τὸ τρίτον ἐκ τούτων ἀφῄρει· τὰ γὰρ τῶν μισθῶν τῶν κατὰ τὰ ἀνάκτορα ἐκδουλευόντων καὶ πρὸ χρόνων διεκόπη πάλαι. Ἀλλὰ καὶ τὸ νόμισμα διὰ τὴν χρείαν ἐκιβδηλεύετο. Πρότερον μὲν γὰρ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Δούκα τὸ δίμοιρον τοῦ ταλάντου τῶν νομισμάτων χρυσὸς ἦν ἄπεφθος, ὃ δὴ καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου διετήρει· ὕστερον δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ τῆς πόλεως ἁλούσης, διὰ τὰς τότε κατ' ἀνάγκην δόσεις, καὶ μᾶλλον πρὸς Ἰταλοὺς, μετεγεγράφατο

B μὲν τὰ τῶν παλαιῶν σημείων, τῆς πόλεως χαρατομένης ὄπισθεν, καθυφίετο δὲ καὶ παρὰ κεράτιον τὸ ἐκ χρυσοῦ νομιζόμενον, ὡς πεντεκαίδεκα πρὸς τὰ εἰκοσιτέσσαρα γίνεσθαι. Μεταλλάξαντος δ' ἐκείνου πρότερον μὲν εἰς δεκατέσσαρα περιέστη πρὸς δέκα,

dans attribui, lætum eum ac voti compotem cum omni benignitate dimisit.

8. *Occasio et ratio tributi quod tritichordeum est dictum.*

Tributi porro memorati modo frumentarii, quod vulgo σιτόκριθον, quasi diceres tritichordeum, appellatum est, hæc origo atque institutio fuit. Vastata incursionibus barbaricis Asia et Orientales tractus universi, vacante illic agrorum cultura, extrema victus inopia **493** premebantur. At eodem tempore adversa continens Europæ, Macedonia et omnes Occiduæ regiones, messibus sunt uberrimis ditatæ. Non enim, ut fere fit, abundantia vilitatem annonæ induxerat, sed propter concurrentes eo Asianos sedibus extrusos propriis ita frumentum in summa segetum ubertate vendebatur, ut annis vel maxime famelicis consueverat; unde quæstus aratoribus et dominis agrorum cumulatissimus redibat. Hoc imperator animadverso locum esse credidit indictioni vectigalis novi, quo plurimum egebat partim ad compescendas mercedibus repræsentandis murmurationes contumacium Latinorum, partim ad usus alios necessariorum sumptuum. Ergo edicit ut singuli agricolæ mensuram e sua messe non magnam, minime gravi in tanta copia collatione, darent reipublicæ, eoque modico pretio lucrosissimam sibi facultatem emerent frumenti sui atque hordei plaustris bigisque, quoquo vellent, venditum mittendi. Ad hoc unicuique modii sex tritici, hordei quatuor, per loca singula pendendi sunt imperati. Ex hac collectitia annona magno statim divendita, auri argentique summas ingentes reddi magno duci jussit; istoque sic satiato, quietus jam ab ea parte imperator Mpyrigerii quoque pro ejus voto munerandi cogitationem ingressus est, decrevitque ipsum ad se venientem admittere ea quam sperare illum norat, honorificentia. Id ut faceret, manus

injecit pensionibus quæ reipublicæ ministris per tractus Occiduos dudum constitutæ quotannis adhuc solvebantur. Has tertia parte diminuit: non enim fuit aliud quod arriperet, cum auctoramenta, quæ certissima prius et præcipuæ conditionis habebantur, servientium in imperiali domo palatinorum jam pridem intervertisset. Sed et alium, unde istam in Mpyrigerium effundendam

C pecuniam conficeret, quæstum excogitavit ex adulteratione monetæ publicæ, in sequius detrahenda qualitate signati auri, siquidem cum prius sub Joanne Duca eatenus corrupta **494** esset nummi aurei, sinceritas ut auri puri dimidium duntaxat haberet pondus, reliquo e deteriori materia submisto (qui usus usque ad Michaelis tempora perseveravit), hujus primis annis, recepta e Latinis Constantinopoli, cum idem Michael pecunia egeret ad largitiones necessarias, præsertim faciendas Italis, recudi monetam omnem auream jussit, prætextu immutandi notas veteres: nam pro antea usitatis signis urbem Constantinopolim in postica nummi facie voluit exstare. Verum ista occasione detrivit metalli probitatem eo usque ut

D e viginti quatuor partibus aurei solidi auri duntaxat puri novem essent, quindecim misturæ sequioris. Post Michaelis mortem exigua est emendatio secuta, decem saltem partibus auri purgati ad vitiosas quatuordecim adjectis. At nunc isti ipsi probi metalli particulæ dimidium detractum scoria et retrimento suppletum est, unde securim infligi magnam fidei commutationum et necessario rerum victui aptarum commercio contigit, nec exteris facile importantibus ad nos sua, nec nostris invenientibus cui suis usibus redundantia venderent, utique illis haud satis accipientibus pro merce proba pretium adulteratum, et suam melioris notæ monetam pari cum nostra sic corrupta æstimatione profligare recusantibus. Ex

Digitized by Google

νῦν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμισείας τὸ ἄπεφθον καταμίγνυται, παρ' ἣν αἰτίαν καὶ δυσπόριστα μὲν ἐκ τοῦ καιροῦ τὰ χρειώδη, δύσωνα δ' αὖθις καὶ ταῦτα, ἦν ποὺ τι καὶ φανείη, ἐγίνοντο, καὶ αἰχμαλωσία καὶ λιμὸς ἦν.

θ'. *Ἐπισκευασία τῶν κατ' αὐτοὺς Γενουϊτῶν κατὰ τὴν περαίαν.*

ι'. *Περὶ τοῦ πειρατοῦ Ἀνδρέου καὶ τῆς αὐτοῦ παραδοχῆς.*

[P. 344] Οἱ μέντοι γε κατὰ τὴν πόλιν ἐννοῦνται, ἐπειδήπερ τῶν κοινῶν ἀπετύγχανον βουλευμάτων, καὶ καθ' αὑτοὺς ἠναγκάζοντο πράττειν, τὴν χαλεπὴν τῆς καρδίας ἐκ τῶν ἀκουσθέντων πήδησιν τῶν ἰδίων οὐ σιγῇ καὶ ἠρεμίᾳ κατέστελλον (τὸν γὰρ ἀγῶνά φασι προφάσεις οὐ πάνυ τι δέχεσθαι), ἀλλ' ὡς αἱ τίτθαι τὰ δυσυπνοῦντα τῶν παιδίων κινήσει μᾶλλον καὶ μελῳδίαις, ἀλλ' οὐχ ἡσυχίαις κατακοιμίζουσι (πέφυκε γὰρ ἡ ἔξωθεν κίνησις ὑποφερομένη κατακρατεῖν τὴν ἐντὸς καὶ οὕτω γαλήνην ἐμποιεῖν τῇ ψυχῇ), οὕτω καὶ οὗτοι ἀλλεπαλλήλοις πράξεσι καὶ κινήσεσι τὸν τῶν πολλῶν κατέστελλον θόρυβον. Καὶ νῦν μὲν βαθύτερον ἐξετάφρευον καὶ ὡς ὕδωρ ἐκ τῆς θαλάσσης μετοχετεύεσθαι δυνατὸν εἶναι καὶ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς ἐνοικοῦσι παρέχειν, νῦν δὲ ἰσοδόμοις καὶ πετροβόλοις ἐμηχανῶντο, καὶ τὰς τῶν οἰκημάτων παρακυπτικὰς ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ τιτάνου παρωκοδομημένας εἰς ἀσφαλεῖς καθίστων, νῦν δὲ συνέλεγον χρήματα ἐκ κοινῆς τῆς καθ' αὑτοὺς συναγωγῆς συνδοσίας κατὰ καιρὸν ξυμμαχήσουσιν ἀποχρήσοντα. Καὶ νῆας τὰς μὲν εἶχον, τὰς δὲ καὶ ἐξηρτύοντο, τὰς δ' ἅμα ναυμάχοις ἐκ τῶν ἑκασταχοῦ κοινῶν συνεδρίων ἔτους γένους αὐτῶν μετεπέμποντο. Καὶ σφισὶ τὰ πρὸς πόλεμον ἅπαντ' ἐξήρτυντο, (ι') ὅτε καί τινα τῶν [P. 345] πειρατῶν Ἀνδρέαν ὠνομασμένον, δυσὶ πειρατικαῖς ναυσὶ καταχθέντα πρὸς βασιλέα, ὃς οὐκ ὀλίγα μὲν καὶ Βενετικοὺς Γενουΐτης ὢν διατίθει κακωτικὰ κατὰ θάλασσαν, ὕστερον δὲ καὶ νηῒ περιτυχὼν Περσικῇ, καὶ ταύτης αὐτάνδρου κρατήσας, οὓς μὲν ἀνεῖλε τῶν ἐν αὐτῇ, οὓς δέ γε καὶ ζῶντας καθυπῆγε τῷ βασιλεῖ ὡς δῆθεν τὰ ὑπὲρ τούτου φρονῶν καὶ τοὺς αὐτοῦ τροποῦμενος ἀντιπάλους, τοῦτον βασιλεὺς μὲν μετ' εὐμενείας δέχεται καὶ ἀλλαγαῖς ἀγάλλει καὶ τῷ τοῦ βεστιαρίου τιμᾷ ἀξιώματι, Βενετικοὶ δὲ δι' ἔχθους εἶχον, καὶ ὧν παρ' αὐτοῦ ἔπαθον ἀνταμύνεσθαι ὥρμων. Ὅθεν καὶ νυκτὸς ἐπεισπεσόντες πῦρ μὲν τῇ μιᾷ τῶν νηῶν ἐνιᾶσιν ἐκ τοῦ αἰφνηδὸν ἐναύσαντες, θατέρας ἀποδρά-

quo et difficiliori reddita redemptione captivorum consenescere in hostium vinculis infelices in servitutem lapsi cogebantur, et intercepta importatione annonæ fames passim invalescebat.

9. *Genuensium apud Peræam habitantium apparatus ad bellum per se, sine imperatoris cooperatione, sustinendum.*

10. *De pirata Andrea et ejus exceptione.*

Interim Genuenses inquilini urbis, ut in irritum abiisse viderunt spes et consilia prius inita imperatoris adjungendi sibi in societatem belli communiter gerendi adversus eos quos machinari irruptionem in terras imperii compererant, ac sic privatis sibi opibus consulere coacti, motum subsilientium cordium ex trepidatione quam injecerant fida indicia suorum, indubitatum adventum hostilis adversus Constantinopolim classis certo denuntiantia, non silentio aut quiete compescebant : neque enim, quod dici **495** solet, certamen instans acquiescere periclitantem prætextibus patitur : verum et nutrices difficilis somni pueros motu potius et cantilenis quam immota quiete sopiunt, quia comparatum natura est ut agitatio interior somnum excludens externa versatione superetur, eo talis fructu victoriæ quo tranquillitas animæ reddatur, sic et hi agendo ferendo, susque deque omnia versando, sollicitis operationibus, strenuis ultro citroque commeationibus, tumultum interiorem mentium vulgi, ex instantis oppugnationis terrore conceptum, delinire conabantur. Ac nunc quidem fossas suo Galatæ suburbio circumdatas altius excavabant, quo in eas aqua derivari e mari posset munitioque securior ista ratione reddi; nunc ballistas et machinas saxis telisque longe jaculandis moliebantur, et fenestras domuum, ad splendorem prius et magnificentiam e latere ac gypso speciose concinnatas, in metuendas hostibus pinnas et secura propugnacula vertebant; nunc congerebant pecuniæ vim ex communi collatione coloniæ totius, conducendis in tempore auxiliis externis suffecturam. Sed et ad naves, quas habebant jam instructas, alias incessanter adornando adjungebant, classiariosque milites sui generis, quos iis imponerent, e concilibus suæ gentis, in circumsitis insulis ac locis sedes habentibus, corrogabant accersentes, sic nihil omittentes in providendo cuncta diligenter quæ ad belli sustinendi rationem pertinerent. Quo tempore piratam quemdam Andream nomine, ad se cum navibus piraticis duabus quibus præerat, ultro ut amicum venientem benevole imperator excepit. Is cum esset Genuensis, non pauca Venetis mala maritimis grassationibus intulerat. Novissime autem incurrentem sibi Persicam navem expugnatam ceperat cunctis ejus vectoribus potitus, quorum parte occisa reliquos vivos imperatori dedit, quasi significans se pugnæ ejus auspiciis pugnatæ fructum **496** ac spolia ipsi repræsentare fide socii. Admisit hominem Augustus omni significatione humanitatis, eum inter alia honorans missis speciosarum xeniis vestium et vestiarii dignitate insigniens. Sed Venetis exosus hic Andreas erat ob gravia quæ ab ipso damna pertulerant. Itaque in ultionis de illo sumendæ occasionem intenti, noctu in eum improviso irruentes, alteri ejus navium ignem injecerunt, quam flamma statim totam corripuit et absum-

Digitized by Google

σης, καὶ καταφλέγουσι, τῶν δ' ἐν αὐτῇ οὓς ἐλεῖν ἔσχον, ἀπηνῶς κατασφάττουσι.

ια'. *Μετάκλησις παρὰ βασιλέως Μπυριγερίου Τέντζα.*

Βασιλεὺς δὲ ὅλος πρὸς τὸ τὸν Μπυριγέριον Τέντζα ὑποδέξασθαι γεγονὼς, συχνοὺς ἀποστέλλων πρὸς Καλλιούπολιν ὅπου γε κατάρας ἠκούετο, λιπαρῶς καὶ μετ' ἀξιώσεως μετεστέλλετο. Ἵνα δὲ καὶ θαρρεῖν οἱ παρέχοι, χρυσοβουλλείους ἔπεμπε λόγους, καὶ πίστεις δι' ὅρκων τῶν παλαμναιοτάτων ἐδίδου ἢ μὴν παρεόντα μὲν φιλεῖν τῷ εὐμενῶς ὑποδέχεσθαι καὶ προσηκόντως τιμᾷν, μὴ θέλοντα δ' αὖθις εὐμενῶς καὶ μετὰ χρηστότητος ἀποπέμπειν. Συχνάκις οὖν τοὺς οἰκείους ἀποστέλλων μετεκαλεῖτο, καὶ ὅλος ἦν τὰ μεγάλα πραξείων ἐκεῖνον εἰ ἐπισταίη. Ὁ δὲ τὰς πίστεις ἀνὰ χεῖρας ἔχων, μηδὲν μελλήσας, ἅμα δυσὶν ἰδίαις ναυσὶ τὴν Κωνσταντίνου καταλαμβάνει. Πλὴν οὐκ εὐθὺς ἐλθὼν τῆς νεὼς ἀποβαίνει, P. 346] ἀλλὰ πρὸς βασιλέα μὲν ἀποστέλλει καὶ τὴν ἔμψιν δῆλην καθίστησι, μετακαλούμενος δὲ μετὰ τιμῆς προσηκούσης, πεμφθέντων καὶ ὀχημάτων, οὐχ ὑπήκουε τὸ παρίπαν, ἀλλ' ἁπλῶς εἶχετο τῶν νηῶν, ὡς αὗται τῶν ἀγκυρῶν ἐν ταῖς ζάλαις. Τέλος ἐνεχυρασίαν τὴν ἀσφαλεστάτην εἰσέπραττεν, οἵαν τ' ἐσομένην παρέχειν τὰ πιστά οἱ κατεχομένην ἐν ταῖς ναυσὶ, καὶ τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν, τὸν δεσπότην Ἰωάννην, ὅμηρον ἐζήτει λαβεῖν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ παρὰ βασιλέα ἀφίξεως. Βασιλεὺς δὲ πρὸς ταῦθ' ὑβριωπαθῶν, εἰ τόσην ἀναμετρήσας ἐκ πολλοῦ θάλασσαν αὐτόματος τῆς εἰς αὐτὸν χάριν ἀφίξεως πιστὸς ταῖς τοῦ βασιλέως εὐθύτησι, τότε καὶ ὅρκους λαβὼν οὐκ ἐθάρρει, ἀλλ' ἐφ' ὁμήροις ἤθελεν ἐμφανίζεσθαι, ἐν διωρίαις ἐτίθει τὰ κατ' ἐκεῖνον, καὶ ἐφ' ἡμέραις ἠφίει αὐλίζεσθαι κατὰ θάλασσαν. Τέλος, ἐπεὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων ἡ ἑορτὴ προσήλαυνε (περὶ τὰ μέσα γὰρ Σκιροφοριῶνος ἀφῖκτο), πέμπει γε καὶ αὖθις καὶ ἀξιοῖ, τὸ τῶν ὅρκων ὑπόγυον ὡς εἰκὸς προτείνων καὶ θαρρεῖν τὰ μέγιστα προτρεπόμενος. Καὶ ὃς ἐπὶ πολὺ γνωσιμαχήσας ἔπειτα πείθεται, καὶ τῷ βασιλεῖ παραγενόμενος

A

B

C

D

psit; repertosque in ea quos in potestatem redigere potuere, crudeliter trucidarunt. Altera navis Andreæ fuga matura incolumis evasit.

11. *Imperator Mpyrigerium Tentzam accersit.*

Inde imperator totus incumbens in propositum Mpyrigerii Tentzæ excipiendi, plures misit Calliopolim, quo is classem appulisse ferebatur, qui eum non invitarent solum, sed suppliciter etiam atque instanter orarent, ad se venire ne gravaretur. Idque ut omni metu deposito fidentius faceret, amplissima promissa diplomatibus conscripta imperialibus et bullis aureis munita perferenda illi dedit, adjectis quin etiam juramentis et imprecationibus horrendis, queis caput devovebat suum, ni eum præsentem omni affectus significatione amplecteretur, et prout ejus poscebat sibi nota dignitas, honoraret. Ac si quidem apud se manere vellet, continuaturum ei benevoli officia hospitii, sin abire mallet, uti arbitrio suo passurum, et ut discedentes amicos fas est, donis propemptieis cumulatum dimissurum. Hæc per intimos sibi alium super alium missos Augustus Mpyrigerio inculcans, denique illi fidem fecit haud sibi defuturam, si quo vocabatur occurreret, splendidam atque illustrem admissionem. Itaque pignus idoneum tantæ spei diplomata quæ dixi auro bullata tenens manibus, nihil cunctatus cum duabus suis navibus Constantinopoli se admovet. Cæterum non statim ac appulit navi exscendit, sed primum per aliquot e suis imperatorem de suo adventu certiorem facit. Ac cum eum **497** subito Augustus cum conveniente honorificentia invitaret, missis etiam, quibus ad hoc uteretur, rhedis ac curribus, recusavit ille inflexibili constantia, nihil minus fixus in proposito intra suas perstandi naves quam illæ tenaci dente ancorarum fundo devinctæ mordicus hærerent. Tandem rogatus quam securitatem ultra jam datas vellet, respondit tum se sibi cautum idonee crediturum, si filius imperatoris Joannes despota in suam prior potestatem veniens suis navibus detineretur, dum ipse iis relictis imperatori se sisteret : aliter quam tali obside præsumpto, se sui copiam Augusto facere non posse. His auditis offensus imperator, et ad ludibrium sui pertinere indignanter reputans quod homo, qui tam vasta maris spatia nemine vocante ultro esset emensus sola fretus, ut aiebat, procul per famam cognita imperatoris recta comique mente, nunc tam dudum in intimam provectus viciniam atque adeo portum tenens urbis regiæ, non contentus diplomatibus jurejurando confirmatis, etiam obsides et tales obsides pacisci æquum duceret ac nobis tanto emendam sui præsentiam licitaretur, superbi arrogantiam hospitis contemptu premendam judicans, sine responso, ac quasi re indecisa deliberabundus, multis eum diebus in salo jactari sivit, quoad tandem instante solemnitate Natalis Christi (nam adventus Mpyrigerii Constantinopolim in medium ferme Decembrem inciderat) convenit denuo per missos hominem, rogans ut suum jusjurandum satis haberet, aliis insuper multis argumentis urgens ut ne dubitaret sibi fidere. In hæc multa ille contra causatus vix denique manus dedit assentiens, progressusque in Augusti conspectum magnificam admissionem est nactus, idque continuis aliquot diebus certa hora frequentans aulam, moxque in sibi adamatum navium suarum ligatarum ancoris diversorium se recipiens. Eo ad illum imperator quotidie missitabat ingentem copiam **498** edulium, quæ ipsi sociisque saginandis sufficeret. Quam in rem haud modicæ nummorum summæ impendebantur. Quibus illo, ut apparebat, jam aliquantum delinito et de pristinis remittente fastidiis, quod liberiores ejus hilarioresque frequentatæ imperatoris coram aditi salutationes

Digitized by Google

μεγαλοπρεπῆ τὴν ὑποδοχὴν εὑρίσκει, καὶ ὁσημέραι πεῖραν διδοὺς καὶ λαμβάνων, τῶν μὲν νηῶν οὐκ ἀπέσχετο, ἀλλ' ὡς καταλύματι ταύταις ἐχρῆτο, ἐδεστῶν καθ' ἑκάστην ἐμφορούμενος τὴν ἡμέραν οἷς εἱστία τοῦτον ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν τὴν εὐωχίαν συχνοῖς νομίσμασιν ἱκανούμενος, ἀνέδην δ' ὅμως τὰς πρὸς βασιλέα ἐποιεῖτο προσόδους, καὶ ἐκυδνοῦτο ταῖς συχναῖς ἀλλαγαῖς, καὶ δῆλος ἦν ὑποταχθησόμενος. Τέλος, ἐπεὶ ἡ ἑορτὴ ἐφειστήκει, ἔδει δὲ καὶ αὐτὸν ἕνα ἦδη φανέντα τῆς γερουσίας ὀφφικίῳ καὶ παρασήμοις τιμᾶσθαι, ὅρκους τῆς ὑποταγῆς παρασχόντα, γίνεται τοῦτο, καὶ μέγας μὲν παρευθὺς κλεῖζεται δοὺξ συγκλήτου πάσης καὶ πολιτείας παρισταμένης, καὶ τὴν βακτηρίαν τὸ τῆς ἀξίας λαμβάνει ξύμβολον (καὶ τοῦτο γὰρ τῷ βασιλεῖ κεκαινούργητο, ἀργυροχρύσοις βακτηρίαις τοὺς τῆς γερουσίας πρωτίστους ἀξιωμάτων ἐπιβαίνοντας σεμνύνεσθαι), τὴν ἄνω δὲ χώραν λαμβάνει, καὶ ἑορτίοις ἀξίοις παρασήμοις κατὰ Ῥωμαίους στολίζεται, καὶ τὸ σκαραμάγκιον ἐπιθέμενος. Κἀντεῦθεν θαῤῥήσας ἔξεισι τῆς νεώς, καὶ ἐφ' ἡμέραις ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κοσμιδίου μετὰ τῶν ἰδίων αὐλίζεται· καὶ γὰρ καί τινες ἐξ ἐκείνων καβαλλαρικαῖς τιμαῖς ἐτετίμηντο· παρὰ βασιλέως καὶ μεγαλοπρεπῶς πεφιλοτίμηντο. Ὅλος τοίνυν τοὐντεῦθεν προσκείμενος τῷ βασιλεῖ καὶ τὰ πρῶτα τῶν βουληφόρων καὶ κράτιστον ἦν

ιβ'. *Ὅρκοι τοῦ Μπυριγερίου Τέντζα καὶ ἀξιώματα.*

[P. 347] Πλὴν ὅσον τῶν ἀπὸ τούτου πρὸς βασιλέα τελεῖσθαι μελλουσῶν ὁρκωμοσιῶν ἐπεί οἱ φίλον μὲν τοῦ βασιλέως φίλων ἀντίπαλον δὲ τῶν ἀντιπάλων, ὡς εἴθιστο, καὶ αὐτὸν ὀμνύναι καθίστασθαι, ὁ δὲ τὸ εὐθὺς τῆς γνώμης ἐξ ἀρχῆς δῆθεν ὑποκρινόμενος, δῆλος ἦν ἐξαιρῶν τὸν Θευδερίχον τῶν λοιπῶν πολεμίων· φθάσαι γὰρ καὶ πρὸ ἐκείνου ὁρκώσεις πρᾶξαι καὶ οἱ δουλεῦσαι, ὃν οὐ δίκαιον μηδὲν τῶν συγκειμένων αὐτοῖς ἀθετήσαντα εὐθὺς ἀπαρτᾶν, καθάπαξ τῶν φίλων φανέντα καὶ δεσποτῶν. Καὶ διὰ ταῦτ' ἠξίου, αὐτοῦ γ' ἐξαιρεθέντος καὶ μόνου, ἐπὶ τοῖς ὁπουδήποτε ἐχθροῖς τε καὶ φίλοις τοὺς ὅρκους προβαίνειν. Τοῦτ' ἔδοξε μὲν ἔχειν καί τι βαθύτερον, ὡς ἐκείνῳ προσκειμένου τοῦ τοὺς ὅρκους ἀπαιτουμένου, ἔδοξε δὲ καὶ κατά τινα θήραν εὐδοξίας γίνεσθαι, καὶ μάλιστα τὴν πρὸς βασιλέως, ὡς ἐκείνου καὶ μάλα τὸ πλεῖστον φυλαττομένου τὸ πρὸς τοὺς ὅρκους· ἕτοιμον, ὥστε καὶ ἀσφαλεῖς προσίστασθαι τοὺς δευτέρους δοκεῖν διὰ τὸ στερ-

declarabant, delectatus Augustus crebris insuper eum pretiosarum vestium honorabat donis. Ad quod liberalitatis principis augmentum hospitis quoque antiqua contumacia in magis obnoxiam sensim se verecundiam ac venerationem molliente, eo denique ventum est ut Mpyrigerius se non abhorrere declararet a rite profitenda imperatori subjectionis fide, quam primum is juberet. Id vero ut statim fieret, urgebat festi tantum non jam præsentis vicinia; quo cum de more oporteret apparere publice adstantem imperatori senatum universum cunctosque magistratus cum insignibus quemque potestatis suæ, ne huic cæremoniæ deesset novus hic senator et magistratus designatus, sed in ea destinati ei officii occupare locum et ejus insignibus ornatus posset conspici, præfestinanda visa est professio subjectionis ejus ad imperatorem jurejurando firmata, quippe quæ ad illa quæ dicta sunt esset necessaria præparatio. Isto igitur ritu prævio perfunctus, statim Mpyrigerius renuntiatur magnus dux, universo senatu et corpore civium astante, scipionemque dignitatis ejus accipit symbolum. Nam et hoc novum institutum imperatoris Andronici est, bacillis ex auro argentoque affabre factis honorare primarios senatorum, quo die possessionem ineunt dignitatum ipsis attributarum. Cum hoc ille insigni præcessionis et primi consessus impertitus honore est, et juxta morem Romanorum propriis ducis magni tali festivitate vestibus ornatus prodiit, scaramangio quoque desuper inducto. Hæc tandem illi fiduciam dederunt in urbe domicilium sumendi, omisso, quod hactenus omni vespera repetierat, navis suæ diversorio. Habitavit enim diebus aliquot in monasterio Cosmidii una cum suis familiaribus; quorum aliqui equestrem dignitatem e manu imperatoris acceperunt, omnes ab eo magnifice munerati. **499** Inde totus intimus indivulsque assiduus imperatori novus hic magnus dux primam præcipuamque auctoritatem in consiliis habebat.

12. *Juramenta Mpyrigerii Tentzæ et dignitates.*

Cæterum cum post illam quam dixi obiter festi causa instantis deproperatam professionem fidelitatis, oporteret ex more quædam capita distinctius exprimere jurando, ubi ventum ad illud est quo exigebatur a Mpyrigerio ut juratus sponderet eosdem se cum imperatore amicos habiturum, eosdem hostes, hæsit ille, libereque respondit, quasi ad mature dandum initio ipso specimen ingenui sui cujusdam simplicisque candoris; respondit, inquam, in eo quod a se exigeret ut numero hostium haberet omnes imperatoris hostes, necessariam sibi esse exceptionem unam respectu Theuderichi, si et hunc exosum fieri Augusto contingeret: quippe se illi antiquiori jam esse amicitiæ ac cujusdam subjectionis juramento devinctum; cujus fœderis in conditionibus cum nihil is mutaverit, haud se posse, fide ac religione integris, ab eo desciscere. Hoc unico segregato, adversus reliquos, ubicunque ac quicunque sint, omnes suam partium imperatoris propugnandarum alacrem devotionem sacramenti contestatione sanciturum. Non aberat ab his suspicio tectioris nec forte Romanis innoxiæ hujus cum illo externo principe initæ societatis. Tamen imperator id in eam potius partem rapuit, ut autumaret Mpyrigerium cupidum gloriæ, ostentandæ sinceritatis studio et famæ inde aucupandæ voto sic agere. Hinc autem, quod rem attineret ipsam, magis certum augurium duci debere constantis

Digitized by Google

ρῶς τῶν φθασάντων ἀντέχεσθαι, ὁμολογοῦντος καὶ ταῦτα τὴν πρὸς τὸν Θευδερίχον φιλίαν. Εἰ γὰρ τὴν πρὸς τῶν πολλῶν εὐδοξίαν τῷ νοῦν ἔχοντι προτιμᾷν, [P. 348] προῦργου καὶ τῶν εὐλόγων· χρὴ γὰρ πάντως, ὡς Πλάτων λέγει, οὐ περὶ σμικροῦ ποιεῖσθαι τὸ δοκεῖν ἀγαθοὺς εἶναι τοῖς ἄλλοις ἢ μὴ δοκεῖν. Οὐ γὰρ ὅσον οὐσίας ἀρετῆς ἀπεσφαλμένοι τυγχάνουσιν οἱ πολλοί, τοσοῦτον καὶ τοῦ κρίνειν τοὺς ἄλλους, ὥστε καὶ τοὺς σφόδρα κακοὺς εὖ τοῖς λόγοις καὶ ταῖς δόξαις διαιρεῖν τοὺς ἀμείνους τῶν ἀνδρῶν καὶ τοὺς χείρονας. Εἰ γοῦν τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν ἐπὶ τοῖς πρακτέοις οὕτω δεῖ θηρᾶσθαι, ὡς δοκεῖ Πλάτωνι, πολλῷ γε μᾶλλον τὴν πρὸς βασιλέως, καὶ ταῦτ' ἐπὶ πίστεων ἐμπεδώσεσί. Διὰ τοῦτο καὶ δέχεται μὲν ὁ κρατῶν τὴν ἀξίωσιν, ἄρχεται δὲ μαρτυρεῖν ἐκείνῳ καὶ τὴν περὶ τὴν γνώμην εὐθύτητα. καταλαμβάνων ἐκεῖνον, ὡς ἔλεγε. Τοῦτο δὲ καὶ ἀναγκαίως προῦβαινεν, οἶμαι, διὰ τὴν πρὸς τὸν προηγησάμενον σύγκρισιν.

ιγ'. *Ἀτασθαλία κατὰ δύσιν τῶν Κατελάνων.*

Οἱ μέντοι γε Ἀμογάβαροί τε καὶ Κατελάνοι, καθάπερ τι πλῆθος χαλάζης τετρυγὸς ὀλέθριον εἰσπεσόντες, πᾶσαν ἐκάκουν ἣν ἐπέσχον καὶ ἧς ἐπελάδοντο, οὐδενὸς φειδόμενοι τῶν ὅσα δείκνυσι τὸν εἰργασμένον κακοῦργον καὶ βίαιον, ὡς ἄλλην τινὰ βαρβαρικὴν καταδρομὴν πάσχειν τὴν δύσιν, ἀνύποιστόν τινα παρὰ τὴν προτέραν οἰστὴν οὖσαν καί γε φερτὴν, τὴν ἐπ' ἀνατολῆς, κατὰ σύγκρισιν, ὅσον ἐκείνην μὲν ὡς παρ' ἐχθρῶν οἱ πειρώμενοι λογιζόμενοι ἔφθασαν καί τινες τὸ δεινὸν προφυγόντες, τῷ τῶν ἄλλων φόβῳ σωφρονισθέντες, ταύτην δὲ οὐκ εἶχον ὅπως ἂν καὶ διάθοιντο, δεχόμενοι μὲν ὡς φίλους τοὺς ἐπιόντας, πειρώμενοι δὲ ὡς παλαμναιοτάτων τούτων ἐχθρῶν. Ἐπ' ἴσης δὲ καὶ τούτοις κἀκείνοις ἦν τις ἀντιβαίνοι, τὸ ξίφος εἰς ἄμυναν ἦν. [P. 349] Μόλις πόλλ' ἄττα διαπραξάμενοι, καὶ μηδὲν πλέον ἔχοντες πράττειν (τῆς γὰρ ἐς τὰ πρόσω καὶ ἔτι ὁρμῆς ἀνεκόπτοντο· τὸν γὰρ βασιλέα Μιχαὴλ καὶ τὰς περὶ τοῦτον δυνάμεις ὡς αὐτίκα καταδραμουμένας αὐτῶν ἐκ τοῦ εἰκότος, ἢ καὶ ἐξ ὧν ἤκουον μᾶλλον, ὑπώπτευον) ἔγνωσαν ἄλλως μετελθεῖν τὰ πράγματα.

future atque inviolatæ in omnibus quæ sponderet promissionis ejus. Cur enim non inflexibilitate pari posteriori hæreret fœderi, ejus quam in priorum conventionum observatione monstraret? Non minus ergo illum fidum sibi quam Theuderichо futurum. Atque **500** in eam sententiam indulgens sibi disserebat largius, præstantium et egregie prudentum virorum esse nihil commodi aut emolumenti præhabere gloriæ illustri existimationique inoffensæ. Oportere quippe omnino, ut Plato ait, arbitrari haud parvo interesse, bonine an secus videamur aliis. Non enim ut virtutis vera substantia et possessione plerique hominum carent, sic horum de aliis judicantium sententiæ pondere destituuntur auctoritatis omni. Quin persæpe rem acu ipsam tangunt, et subtiliter distinguentes speciem a corpore, vere cum sensibus tum sermonibus discriminant meliores a pejoribus virorum? Quodsi, auctore Platone, in rebus publice gerendis venari auram opinionis etiam popularis convenit, quanto magis non ignoscendum solum, sed favendum etiam huic sit, qui non plebis, sed principis et imperatoris demereri sibi laudem hoc facto voluerit. Quod cum erat in quavis actione probabile, quanto est commendandum magis in solemni obligatione suæ fidei? Prolixe igitur concessit Augustus Mpyrigerio ut unius ejus quam indicasset exceptionis conditione fœdus temperaret suum. Ac deinceps hominem large affecit laude simplicis et minime fucati animi, prædicans eum apud obvios eo nomine, ut facile quam id sibi alte persuasum esset, tam prona testificatione proderet. Atque hunc existimationis locum non alia, opinor, Mpyrigerius apud Augustum arte ac facto promeruit, quam ista, ut dixi, conventis inserenda exceptione Theuderici.

13. *Flagitia Catelanorum in Occiduo tractu.*

At Amogabari et Catelani velut eluvies quædam grandinis exitiale strepens irruentes, omnem, quamcunque insederant, quocunque attigerant, regionem aut locum, nulli prorsus parcentes, cunctis iis injuriis et contumeliis afficiebant, quæ auctores suos maleficentissimos et impudentissime violentos ostenderent, adeo ut aliam barbaricam incursionem **501** multo tetriorem Persica Occidua continens ab his pateretur, priori jam Orientali illa, ubi cum hac compararetur, haud tam atroci apparente, quin imo visa tolerabili, eo saltem nomine quod ab hostibus inferretur, qui et quid alibi fecissent et quam prope abessent, fama nuntians incutiebat metum utilem, quo instincti quidam fuga mature præsumpta malum evasere. Hic nulla facultas talis. Amici enim advenire dicebantur, et excepti ut tales, se omnium longe immanissimos hostium usu ipso monstrabant. Nec minus hi quam Persæ ad stringendum in cædes gladium, si quis contra nutum ipsorum hiscere quidpiam auderet, prompti ac faciles erant. Ea licentia ubi jam obvia cuncta prædando exhausissent, non invenientes amplius quod raperent. Nam ne in ulteriores progrederentur regiones, metu retardabantur superventuri in ipsos imperatoris Michaelis cum infesto exercitu militum Romanorum, pœnas repetituro scelerum quibus tecta hospitalia lareque ipsorum ac familias precario excepti advenæ crudelissime ac flagitiosissime vexassent. Hoc, ut deesset alius talis index periculi, sua ipsos abunde conscientia monebat, et rerum, ut tum erant, ex verisimili confirmabat status. Itaque diversam de reliquo ineundam sibi rerum suarum administrandarum rationem decreverunt.

Digitized by Google

ιδ'. *Πρεσβεία τῶν Κατελάνων πρὸς βασιλέα, καὶ ἀπολογία τοῦ βασιλέως.*

Καὶ καθ' ἑαυτοὺς γεγονότες, ὡς δῆθεν καὶ τοῦ ἄγοντος κατολιγωροῦντες, ἀποστόλους πρὸς βασιλέα πέμπουσι τὰ ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβεύσοντας, πολλὰ μὲν καὶ δεινὰ πρᾶξαι ὁμολογοῦντες τὴν χώραν, πλὴν ἐκ βίας, μὴ τὰς μισθοφορίας ἔχοντες, ἐξ ὧν εἶχον ἂν τρέφεσθαι· τοὐντεῦθεν δὲ ταύτας λαβόντας, εἰ βασιλεὺς θέλοι, ἀπηνὲς μηδὲν μηδ' ἀτάσθαλον πράττειν, ἀλλ' ὠνουμένους δικαίου δόματος διαζῆν ὑπισχνοῦντο, ἑαυτοὺς δὲ παρέχειν ἑτοίμους, ὅπου ἄρα καὶ προσταχθεῖεν ἰέναι, πιστῶς καὶ ὡς ἐχρῆν ἀγαθοῖς ὑπηκόοις δουλεύσοντας. Ταῦτα βασιλεὺς δεξάμενος τὰ μηνύματα τὸ μὲν ὅσαπερ ἤτουν διδόναι, οὐδ' ἴκταρ βάλλων, οὐμενοῦν ἐδοκίμαζε, δυσχερὲς ὂν καὶ ἄλλως καὶ τῶν ἀδυνάτων ἔγγιστα· δοκεῖν δ' ἀποπέμπειν δεσποτικῶς δικαίως δοκοῦντας λέγειν ἠδόξει τὸ σύμπαν, οἷός τ' ὢν μᾶλλον ἐλέγχειν. Τῷ τοι καὶ τοῖς περὶ τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην τὸν Δούκαν — ἤδη γὰρ αὐτὸν καὶ τὸν εἰρκτοσυνῶν ἀνεῖς ἐπὶ τῆς ἀξίας καὶ αὖθις εἶχεν, οὐκ ἄλλως ἀνεῖς εἰ μὴ τοῦ τότε μεγάλου δουκὸς θέλοντός τε καὶ μεσιτεύοντος, ὡς ἐπ' αὐτῷ πίπτειν τὴν χάριν. Τότε τοίνυν τοῖς περὶ ἐκεῖνον ἐφίησιν, ἀλλὰ καὶ λοιποῖς οἵπερ ἦδεσαν, καὶ σφάκελοι πλῆρεις γραμμάτων τῶν ἀτασθαλιῶν ἐκείνων δίδονται. Συνεποσοῦντο δὲ, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς κατὰ φιλοτιμίαν ἐδίδου, εἰς χιλίας χιλιοστύας νομισμάτων ἐγγύς. Ἃ δὴ καὶ πρώτεινον τοῖς ἀπεσταλμένοις τῷ Μπυριγερίῳ μεγάλῳ δουκὶ, ἤδη καὶ συμβούλῳ γ' ὡς τὸ εἰκὸς χρώμενος, προσανετίθει τὰ τῆς κρίσεως δικαιολογούμενα. [P. 550] Τούτου ὑπερθαυμάσαντος τὴν δαπάνην, ἐκείνους μὲν οὕτως ἀπράκτους ἀποπέμπει, ὀλίγιστόν τι δοῦναι πρὸς ὅπερ ἐζήτουν, πολὺ κατ' αὐτὸ ὂν, ἑτοίμως καθυπισχνούμενος, ἂν τέως περᾷεν καὶ ἐκδουλεύοιεν· μηδὲ γὰρ πάντων χρῄζειν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ποιεῖν τῆς πρὸς τὸν γαμβρὸν μόνης ἕνεκα χάριτος.

ιε'. *Ἀπόδρασις τοῦ μεγάλου δουκὸς Μπυριγερίου Τέντζα.*

Τὸν δὲ Μπυριγέριον μέγαν δοῦκα καὶ λίαν ἐντεῦθεν ἐκθηριοῖ, ὡς ἔδοξεν, εἰ οὐδένας μὲν ἐκείνους καὶ

14. *Legatio Catelanorum ad imperatorem, et hujus ad illos responsum.*

Ergo congregati in consilium, et quasi diffisi duci suo, res per se suas agere ipsos oportere rati, legatos ad imperatorem mittunt causam ipsorum acturos. Horum oratio principio fassa est multa sane damna gravia intulisse Catelanos Romanis regionibus, in quas hospites venerunt: sed extremæ id necessitatis impulsu ineluctabili fecisse, quod jamdudum stipendiis non solutis aliam vivendi quam e raptu non haberent facultatem. Ostendebant ad hæc se si deinceps ipsis jussu Augusti bona fide stipendia penderentur, neminem in posterum concussuros, nihilque nisi emptum debito pretio accepturos a quoquam, prætereaque obedientiam **502** militiæ strenuitatemque in occasionibus pro imperatore pugnandi constanter exhibituros, prout a fidelissimis exspectari fas esset. Talia imperator placide audire videri voluit, non sane quod vel prima tenus cogitatione in animum induceret numerare illis pecunias quas poscebant: non enim id pro præsenti ærarii angustia solum difficile, sed prope supra facultatem vel summe conantis foret. Dimittere autem superbo et dominante perstrictos responso eos qui specie ac verbis supplicum ad se humiles accessissent, haud honestum sibi fore ac cæteræ comitati consentaneum duxit. Viam ergo inivit mediam illos rationibus placandi, consessumque amicorum adfuturorum sibi dum hoc ageret, talem quemdam paravit. Ei adhibuit inter alios magnum hetæriarchan Ducam e longo tum primum eductum carcere ac pristinæ restitutum dignitati precibus ducis magni qui tunc erat: hujus enim id in solidum imputari gratiæ voluit, clare professus haud se, ni rogasset ille, Ducam fuisse liberaturum. Huic et aliis quibusdam, qui satis gnari petulanter et inmaniter actorum a Catelanis erant, dari jussit saccos plenos litterarum flagitia ista, cædes ac rapinas indicantium. His præsentibus, data Catelanis audientia, coram arbitro rerum jam omnium et ministro consiliorum intimorum Mpyrigerio, novo magno duce, exposuit Augustus quantum in Catelanos vel stipendii vel extraordinarii donativi nomine pecuniæ hactenus erogasset; facileque demonstravit cuncta in unum collata fere ascendere in summam millies millium nummorum. His dictis circa nova postulata Catelanorum sciturum se judiciis præsentium ostendit. Censerent proferrentque libere quid æquum factu super re tali ducerent. Mpyrigerius maxime; nam hunc demereri honorando præ omnibus studebat. Sed illo nihil aliud quam impensam tantam in Catelanos factam vehementer admirante, nec aliis magis iis faventibus, imperator, quasi ex concilii sententia eos vacuos dimisit, addens paratum se numerare illis aliquid pecuniæ, multo **503** quidem inferius immenso illo quem petissent cumulo, tamen, si per se spectaretur et ad præsentes compararetur rei Romanæ publicæ angustias, quod non contemnendum videri posset. Non prius autem istam pecuniam se passurum dari, quam Catelani obtemperassent in prius sibi præscriptis. Erant ea ut præter circiter mille reliqui eorum ex Occidua quo trajecissent continente iterum in Asiam transfretarent. Non enim tanta multitudine in Occiduo tractu opus se habere. Quin, ut quod res erat fateretur, hoc ipsum facere in gratiam sibi charissimi ducis eorum Rontzerii, quem neptis suæ virum soceri affectu prosequeretur.

15. *Magni ducis Mpyrigerii Tentzæ recessus ex urbe insalutato Augusto.*

Ostenderunt eventa, quod nimirum insuspicabiliter latuit Augustum hæc agentem, Mpyrigerium

Digitized by Google

ὑπὲρ μηδένα τὸ γένος γεγονότας δεξάμενος; τοσού- A τοις ἤγαλλε, τοῦτο μὲν ἐκὼν, τοῦτο δ' ἄκων, αὐτὸς δὲ τοιοῦτος ὢν καὶ τοιούτους ἄγων μὴ ὅτι γε μηδ' ἐγγὺς τούτων, μηδὲ τὸ πολλοστὸν σχεῖν ἠλπίκει ἐξ ὧν ἥκουεν. Ὅθεν καὶ ἀπειγτεῦθεν ἐῤῥᾳστωνεύθη καὶ πρὸς τὰ; ναῦς ἔβλεψε. Καὶ ὡς οἱ τὰ μὲν τοῦ βασιλέως ὕστερα πάντ' ἦσαν τῶν βουλευμάτων ὧν αὐτὸς εἶχε, κρούσασθαι δὴ, τὸ τοῦ λόγου, πρύμναν καὶ ὑποστρέφειν ἔγνωστο. Κἀκεῖνος μὲν ἀπάρας τῶν κατὰ τὰς Βλαχέρνας ὅρμων ἐπὶ τῆ; πύλης τῆς βασιλικῆς ἐπεπλεύκει, ἀλύων οἷον καὶ τῷ γνωσιμαχοῦντι παρεοικὼς, παρακατέχων μὲν τὰ τοῦ ἀξιώματος σύμβολα, παρακατέχων δὲ καὶ βασιλικὰ χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ ἐκπώματα περί που τριάκοντα, οἷς δὴ τῇ προτεραίᾳ βασιλεὺς ἐδέσματα πέμπων ἐγέραιρε. Βασιλεὺς δὲ οὐκ εὐθὺς πιστεύσας, ὅμως συχνοὺς B ἀποστέλλων ἐπὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Φώτων ἐκάλει, μετὰ τῶν συνήθων παρασήμων τῇ γερουσίᾳ συνεορτάσοντα. Καὶ οἱ μὲν ἐκάλουν, ὁ δὲ συχνὸν μυκτῆρα σφίσιν ἐμφαίνων, [P. 551] ὡς καὶ οἷον κάδδῳ τῷ σκαραμαγκίῳ κατὰ θαλάσσης ἐπὶ γέλωτι χρῆσθαι, ἀπέ- πεμπε. Καὶ τότε δῆλος ἦν τὰ τοῦ βασιλεως ἀποστραφεὶς καί γε μεμνημένος, εἰ καὶ μὴ τῶν οἴκοι, ἀλλ' οὖν τῆς πρὸς τὸν φίλον ὑποστροφῆς. Κἀκεῖνος μὲν ταῦτα ἡμέραις ὅλαις τρισὶ καὶ νυξὶν ἴσαις, παρυποκλέπτων τὴν ἔκπλευσιν, ἀνταποστείλας καὶ τὰ ἐκπώματα· τῶν τινὲς δὲ Μονεμβασιωτῶν βασιλικῶν κατὰ θάλατταν δουλευτῶν, ἐπεὶ καὶ σφῶν τριήρη παρακατεῖχεν ἐκεῖνος μισθώσας, ὥρμων ἐπεισπεσεῖν ἐξαίφνης καὶ τοῦτο μὲν ἐκεῖνον τῆς πρὸς βασιλέα χλεύης ἀμύνασθαι, τοῦτο δὲ καὶ ἑαυτοῖς σφίσι τὴν ναῦν ἀνασώσασθαι. Βασιλεὺς δὲ, εἴτε διὰ τοὺς ὅρκους, καὶ ἔτι ἐλπίζων τὴν ἐκείνου μεταβολὴν, εἴτε καί τι τῶν ἀνηκέστων ὑπονοῶν συμβήσεσθαι, εἴτε μὴν καὶ κατ' ἐπιείκειαν, οὐκ ἐφίει. Ἐδόκει δ' ὅμως τὸ πλεῖστον μὴ ἐφιέναι κατὰ τὸ ἐπιεικές τε καὶ σύγ- γνωμον τοῦ τ' ἐλέου καὶ ἀκριβοῦς τι παρὰ δίκην τὴν ὀρθὴν παραθραύων· ὃ δὴ τοῖς καθαρῶς ὑπηκόοις καὶ μᾶλλον χρεών, ὁ δὲ καὶ τοῖς ἀκριβῶς ἀντιπάλοις ἀπονέμειν οὔμενουν οὐ κατώκνει, ὡς ἂν οὖν ἐξ ἑαυτοῦ ἀποτριβόμενος τὸ ἐπίμωμον ἐπὶ τοῖς τοιούτοις. Ὁ δὲ πάσας ἡμέρας ἐκείνας θαλασσαυλῶν,

magnum ducem auditis in illo, de quo dixi, concilio fuisse incredibiliter efferatum. Nempe intime ringens mussitabat apud se, et in fidas occurrentium hæc aures effundebat : En imperator in hos homines nihili, vilis et plebeiæ stirpis, ad se profectos tot centenaria millium nummorum partim volens partim metu adactus effudit. Ego autem tantus genere ac dignitate, tot ac tales ducens, non modo nihil adhuc accepi quod vel longe accedat C ad æqualitatem ejus summæ, sed et ubi summam spei mihi propositæ ex promissionibus ac signis cæteris rite subduxi, certo intelligo eam demum omnem in partem vix multesimam mercedis in Catelanos impensæ redigi. Tali penitus indignatione æstuans cœpit primum omittere officia aulica quotidianarum salutationum Augusti, domi contemptim desidens, nec obscure ferens respectare secessum in naves suas, quod jam utique liquido videret quam longe infra destinationes consiliorum suorum et exspectationes, quæ illum ad imperatorem traxerant, successus demum ipse ac præsens experientia recideret. Ergo, quod aiunt, inhibere remigium ac retro, unde venerat, cursum reflectere D decrevit. Moxque cum suis navibus versus Blachernas tendens, ipsas Augusti palatii præternavigavit fores, incertitudinem tamen animi præferens quamdam ambiguitatemque sententiæ, dum hinc quidem quasi hærens adhuc pactis conventis dignitatis symbola ab imperatore accepta **504** retinet ; quin et palatinæ supellectilis vasa partim aurea partim argentea circiter triginta, in quibus ad eum Augustus pridie honoris causa e mensa sua edulia miserat, nondum remissa tenebat apud sese. Porro imperator audiens vela facere Mpyrigerium insalutato se, primum ut rei plane incredibili fidem abnegabat ; ac ubi credidit, dissimulans destinavit multos qui eum ad festum luminum, quod instabat, secum celebrandum exspectari a se cum insignibus suæ dignitatis, consueto inter senatores loco sessurum, officiose indicarent. Verum hos sic ad festum invitantes ille irridens eludebat, quam nihili duceret insignia quæ memorarent dignitatis ab Augusto data, proterve ostentans, abutendo coram ipsis perderisum scaramangio ut cado ad aquam e mari hauriendam. Quo sui contemptus in res imperatoris palam exhibito specimine, missos ejus sine alio responso a se dimisit. Tunc fuit manifestum averso esse illum ab Augusto animo, cogitareque plane vel reditum domum vel ad suum Theuderichum, cujus erat amicitiam tam splendide professus, sibi certissimum accessum. Cæterum idem in apparatu tumultuario eundi tres dies et noctes totidem consumpsit, quo spatio remisit ad imperatorem aureas suas argenteasque lances. Eo triduo Monembasiotæ quidam e ministris maritimis imperatoris, solliciti quod triremem quamdam prius a Mpyrigerio mercede conductam is apud se haberet, uti apparebat, abducturus, consilium ceperunt in eum improviso irruendi ; quo simul irrisionem imperatoris ulciscerentur, simul recuperarent navim propriam. Verum eos id agere haud passus imperator est, vel adhuc pertinaciter sperans illius reconciliationem secum, vel cladem majorem aliquam metuens, vel denique indulgens innatæ sibi inolitæque lenitati. Et hac quidem ultima trium causarum unice se motum **505** in prohibenda aggressione Mpyrigerii credi voluit Augustus, affectans semper famam mansuetudinis innoxiæ et facilis ad ignoscendum gravissimis etiam injuriis, et humanitatis, qua vim severam recti judicii ac justitiæ ultricis laudabiliter infringeret. Quas equidem virtutes fateor recte a principe impendi culpis excusandis vere fideliterque subditorum. Ille autem has adhibere non gravabatur fovendis tegendisque

Digitized by Google

ἐπεὶ νὺξ ἦν, τυχὼν ἐπιφόρου τοῦ πνεύματος, ὅλος βροῦς ἀν' ὕλαν ἐφαίνετο βαίνων, καὶ τῶν κατὰ τὴν Καλλίου Κατελάνων εὐθὺ ἴστο. Τότε δὴ τότε καὶ βασιλεὺς ἔγνω προφανῶς χλευασθείς, καὶ τὰ κατὰ τὸν γαμβρὸν ἀσφαλῶς οὐκ εἶχε πιστά, ἐπεὶ μηδὲ ἐκεῖνος ἠρεμῶν ἠκούετο, ἀλλὰ νῦν μὲν τὴν Καλλίου ταφρεύων, νῦν δὲ σιδηρᾷ δεσμᾷ κόπτων, νῦν δ' ἱερεύων ζῶα καὶ ταρίχη κρεῶν ταῖς ναυσὶν ἐνσωρεύων, νῦν ἄπειρον πλῆθος σίτου συλλέγων καὶ μάζας ἐνσκευαζόμενος, κἀπὶ τούτοις μεγαλειότερον τῶν πραγμάτων ἐχόμενος καὶ δῆλος ὢν ἐκ πολλῶν τὰ τῶν ἀποστατῶν μεταχειριζόμενος, κἂν οὐκ ἠβούλετο δείκνυσθαι.

ις'. *Ἀποστολὴ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ἀπὸ μεγάλων δουκῶν, καὶ ἐπαγγελίαι τοῦ Καισαρικοῦ ἀξιώματος.*

ιζ'. *Ὅρκοι τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν ὃν Καίσαρα καθίστα, καὶ ἀποστολαί.*

[P. 332] Καὶ γὰρ ἅμα μὲν βασιλεὺς δοκιμάζων ἐκεῖνον, ἅμα δὲ καὶ ὑποποιούμενος, τὸν μέγαν ἄρχοντα πέμπων, ὃς ἦν ὁ Μαρούλης, ὡς μὲν ἐκεῖνον, ὡς δὲ τὴν

manifestis adversariis et contumacissimis rebellibus. Nimirum hoc spectabat, ut istius defectionis Mpyrigerii omnem a se in illum invidiam tam patienti moderatione averteret, sperans judicaturos cunctos nullam a se illi occasionem datam tam ingrate ac perfidiose se gerendi. Tandem tres illos quos dixi dies moratus in salo Mpyrigerius, exorto noctu vento illi propitio vela faciens ad Catelanos Callipoli considentes ea festinatione contendit qua bos famelicus ad silvam pascuam rapitur. Tunc denique imperator sensit manifesto se delusum; magnaque illa, qui secure hactenus indormierat, de Rontzerio tam arta sibi necessitudine admoto fiducia labefactari ac concuti cœpta est. Nam neque ille quiescere nuntiabatur, nunc Callipolim fossa munire auditus, nunc ferrea portus illius repagula frangere, nunc denique magnam animalium cædem facere, quorum salitis carnibus naves compleret, nunc immensam frumenti copiam cogere et panes ex hoc nauticos ingenti copia parare. Super his et illud ferebatur, majores eundem solito videri spiritus sumpsisse; resque jam, non ut alieno subjectum imperio, sed ut supremum arbitrum gerere. Quibus ex indiciis prona erat suspicio machinari illum rebellionem, quantumvis id studiose dissimularet.

16. *Legatio imperatoris ad Rontzerium qui magnus dux fuerat, et oblatio Cæsareæ dignitatis.*

17. *Juramenta imperatoris quibus se obstrinxit ei quem Cæsarem constituit, et legatio ad eumdem.*

Credere hoc cunctans imperator, persuasus et ipse tandem est ex iis quæ est ipse per se expertus. Nam partim ut exploraret animum Rontzerii, partim ut eum, vel si forte aversum, novis blandimentis deliniret, misit ad illum magnum prætorem Marulem, qui suo nomine et Rontzerium ipsum et Augusti sororem,

αὐταδέλφην μετεκαλεῖτο, τὴν κατὰ τὰ Φῶτα πρωτείνων προέλευσιν. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐσκήπτετο νόσον καὶ τὸ μὴ δύνασθαι, ὁ δὲ προφανῶς ἀπέλεγε καὶ ἠρρωντίστει πρὸς τὴν μετάκλησιν, τὰ τῶν Κατελάνων δὲ προῦτεινε καὶ τὰς μισθοφορίας ἀπήτει, μή πως ἐπαύροι καὶ αὐτὸς, λέγων, τῶν ἀπ' ἐκείνων κακῶν. Ταῦτ' ἤκουε βασιλεὺς, καὶ αὖθις ἀντέπεμπεν ἀξιῶν λαβόντα οὐχ ὅσον ἐζήτει, ἀλλὰ τὸ ἱκανὸν, ἐκπερᾶν κατ' ἀνατολήν. Ὧ; δὲ καὶ προφάσεις κύκλῳ περιεβάλλετο, καὶ ὡς οὐ διαχειμεριοῦν κατὰ δύσιν βούλοιτο, ἀπορῶν αὐτοῦ τῶν ἐπιτηδείων, ἐντεῦθεν βασιλεὺς τὴν ἐκείνων ἐπισύστασιν ἣν ὑπώπτευεν ἐκτρεπόμενος, τοῦ μὲν καλεῖν καὶ αὖθις ἀπέσχετο (ἤδει γὰρ οὐ πείσων), αὐτὸν δ' ἐκ τῶν εἰκότων ἐγνωσμένον τὴν τῶν ἰδίων θεραπείαν τῶν βασιλικῶν ἐντολῶν περὶ πλείστου ποιούμενον, συχνοὺς πέμπων, προσποιεῖν ἑαυτῷ ἐπειρᾶτο, προτεινόμενος μὲν βασιλικὸν ἀξίωμα τὸ τοῦ Καίσαρος, παραδιδοὺς δὲ καὶ πᾶσαν χώραν ἀνατολῆς πλὴν τῶν περιφανῶν πολισμάτων, καὶ αὐτοκράτορα στρατηγὸν καθιστᾶν ὑπισχνούμενος. Ἀλλὰ καὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν λαῷ τὰ εἰ-

ejus **506** socrum, ad urbem invitaret, prætextu apparendi secum in pompa solemnitatis, quæ instabat, Epiphaniæ. Hæc festum luminum vocitari a Græcis solet. Ad quæ illa quidem excusans morbum posse se iter facere negavit, ille autem palam renuit, parum se curare invitationem istam ostendens; sub quæ memoravit iram Catelanorum ob repulsam nuperam, petiitque solvi stipendia ipsis debita: ni enim id fieret, haud procul se abesse a periculo magni ab ipsis mali patiendi. Iis Augustus auditis rursus misit rogans Rontzerium ut satis acciperet non summam quidem integram petitam a Catelanis, excedentem facultates, sed quantum suppeditare summo conatu posset, dum eo accepto statim navigaret in Orientales tractus. Super ea propositione Rontzerius sese contorquens, et circa orbem, quod aiunt, evagans obtentibus quærendis, præcisum responsum obumbrat, non dissimulans hibernare se in Occidua continenti velle, ubi frumentum ad victum non decesset, minime autem transfretare in Asiam, ubi, quo statu res essent, sibi foret ac suis fame pereundum. Iis demum experimentis inductus imperator ad suspicandum est meditari defectionem Catelanos, cujus avertendæ spem haud ratus constituendam in accersendis ad se ducibus eorum, quos satis norat minime venturos, aliis sibi putavit adoriendum Rontzerium machinis, haud plane inexpugnabilem donis honoribusque alias expertus. Per multos ergo ad eum allegatos proposuit se paratum illi conferre dignitatem Cæsaream, cedereque jam nunc ac plenæ ipsius potestati condonare universum tractum Orientalem, exceptis celebrioribus urbibus, ut suo illic arbitrio tanquam supremus dominus ac imperator cuncta administraret: sed et militibus ipsius se provisurum stipendia et alimenta, modo certis posset de fide ac bono

Digitized by Google

κότα ἔλεγε πολυωρεῖν καὶ χρήμασι καὶ δαπάναις, εἰ μένον τὰ πιστὰ σχοίη ὡς εὐνοσίεν τοῖς τῆς βασιλείας πράγμασιν. Αὐτίκα δὲ διαπεραιουμένους ἐπ' ἀνατολὴς εἴκοσι χιλιάσι χρυσίου καὶ τριακοσίοις χιλιάδων μοδίοις τοπικοῖς σίτου δωρεῖσθαι καθυπισχνεῖτο, καὶ τοῦ λοιποῦ μηδὲν ἀνεῖναι καὶ αὖθις τὰ εἰκότα πολυωρεῖν. Ταῦτα συχνοὶ πεμπόμενοι παρεδήλουν, καὶ τούτων προσανετείνουν τὰ πλεῖστα τῇ τοῦ βασιλέως ἀδελφῇ [P. 353] ἐκεῖσε καὶ ἔτι παρούσῃ, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ αἱ περὶ Φιλαδελφείας πύστεις μέχρι καὶ τῶν νεκρῶν ἐξ ἐνδείας καὶ τοῦ πολιορκεῖσθαι ἅψασθαι κατηγγέλλοντο. Οὐδὲν δ' ἐκεῖθεν ἄλλο ἠκούετο ἢ αἱ μισθοφορίαι, καὶ ὡς τὸ πλῆθος ἀκάθεκτον ὂν αὐτὸς κατέχειν καὶ ἄγχειν οὐ δύναται, καὶ ὡς εἰ μὴ δοθείη τὸ ἀπαιτούμενον, οὐδ' αὐτὸς ἐν ἀσφαλεῖ ἔσται, καὶ μᾶλλον ὅσῳ τοῖς ἀξιώμασιν ὑπερηφανεύοιτο. Ταῦτα λέγων δῆλος ἦν ἐκείνοις προσκείμενος, καὶ θηρίου δυσμεταχειριστότερον ἔχων, ἤν τις μεταπείθειν ἐπιχειροίη, διὰ τὴν πηγὴν τοῦ φρονεῖν πάντως μήπω κατηρτυμένην εἰς ὑπηκόοις πρέπουσαν τάξιν. Ὡς

animo illorum erga suum imperium Romanamque rem indiciis persuaderi. Iis autem, **507** statim ac trajecissent in Orientalem continentem, viginti se millia nummorum aureorum numerari jussurum, simulque donaturum trecenta millia modiorum tritici mensuræ locorum illorum, deincepsque in cunctis cæteris sedulo curaturum, ne quidquam ipsis necessarium deesset. Hæc varii, ut dixi, ab imperatore ad Rontzerium subinde missi nuntiabant, pleraque deponentes apud sororem imperatoris socrum Rontzerii, eo videlicet consilio ac spe ut illa præsens pro necessitudine affinitatis et gratia ex ea privatim eum impelleret quo Augustus optabat. Hæc tanta offerre ultro ac velut oggerere extero nec ei fido homini cogebatur imperator multis urgentissimis causis. Nam primo de Philadelphia nuntiabatur a Persis artissime obsessa, cujus liberandæ nulla uspiam alibi spes esset quam in copiis Rontzerii, tantam intus illic grassari famem ut a cadaveribus mortuorum hominum pro cibo absumendis non temperaretur. Aliunde ab exercitu Rontzerii nihil aliud nisi sine fine iteratæ stipendiorum flagitationes audiebantur. Ipse quotidie scribebat haud se, vel si vellet, posse famelicam et desperatam multitudinem prohibere ne fureret, ac velut faucibus vociferantium constrictis querelas ejus minasque comprimere. Quin et denuntiare, nisi daretur ipsis quod poscebant, haud se tutum et securum ab horum vi fore. Nec sibi adversus istorum insultus præsidio futuram summam qua esset ornatus ab imperatore dignitatem. Quin ea ipsa magis irritari seditiosos ausus, vel invidia quadam et comparatione suæ cum aliena sortis, vel opinione, posse sibi procurare quæ velint ab Augusto, eum quem tanta pollere apud ipsum appareat gratia. Ex quibus a Rontzerio passim allegatis certo intelligebatur vanam omnem spem esse abducendi eum a parti-

γοῦν συχνοὶ ἐπὶ τούτοις ἐπέμποντο, ἕδει δὲ κἀκεῖθεν τοὺς μηνύτορας πέμπεσθαι, οὐδεὶς ἦν πρὸς ταῦθ' ἕτερος εἰ μὴ ὁ οἰκείως ἐξυπηρετῶν τῇ τοῦ Ἀτὰν Κανναβούριος, ὃς καὶ ἐπεὶ πολλάκις ἐκεῖθεν ὧδε κἀντεῦθεν ἐκεῖ παραγένοιτο, τέλος ἀσφαλεῖς ἐφ' οἷς προσέτατται βασιλεὺς τὰς πίστεις ζητεῖν ἐφειμένον ἔλεγεν ἔχειν, αὐτὸν δ' ἐκεῖνον τὴν ἀντωμοσίαν παρέχειν ἐπὶ προσώπου τοῦ ἀποστείλαντος, γενέσθαι δὲ καὶ τὰς ὁρκωμοσίας ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς τιμίας εἰκόνος τῆς Θεομήτορος. Ἐφ' οἷς αὐτίκα τοῦ βασιλέως κατανεύσαντος, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ὁ τοῦ Θευδερίχου ἀδελφὸς ἐκ νοθείας ἐν ναυσὶ τρεισκαίδεκα περιπλέειν ἠγγέλλετο καί τινας κατατρέχειν τῶν νήσων καὶ ἀνὰ κράτος κακοῦν, πέμπειν τε καὶ πρὸς ἐκείνους καὶ αὖθις παρ' ἐκείνων λαμβάνειν μηνύματα, τελοῦνται μὲν ὅρκοι, (ιζ') πέμπεται δὲ καὶ [P. 354] ὁ Χοῦμνος Θεόδωρος, αὐτά τε τὰ τοῦ Καίσαρος σύμβολα φέρων καὶ τὰς χρυσοβουλλείους πίστεις καὶ νομίσματα χρυσίνων χιλιάδας τριάκοντα. Τὰ δὲ τοῦ σίτου προηυτρεπισμένα ἦν, ὡς ἠλπίζετο, ἐκ συναγωγῆς. Εἰ δ'

bus suorum, privatimque ipsi satisfaciendi alia ratione quam simul explendo desideria Catelanorum, præsertim cum appareret judicium arbitriumque intimum Rontzerii nondum irrevocabili proposito addicta obsequiis imperatoris, sed quærere adhuc et deliberare, ancipitem quo se applicaret. Hæc durissima necessitas quantumvis invitum adegit Andronicum ad unius hominis gratiam tam caro licitandam. Cum igitur diu non cessarent quotidiani ferme ab aula convenire Rontzerium super his ministri publici, et ei proposita placerent, oportuit et ab ipso **508** aliquando responsi quidpiam reddi. Quæsitus est idoneus ei perferendo; nec alius accommodatior repertus Cannaburio, fidissimo famulo filiæ Asanis, uxoris Rontzerii. Hic ubi sæpius talia tractans ultro citroque commeasset, tandem hæc conventionis capita sunt a Rontzerio proposita, ut imperator promissorum suorum quantam vellet Rontzerius confirmationem ac securitatem daret, ipse autem Rontzerius vicissim fidem Augusto juraret coram ab illo misso ad id sacramentum exigendum; juraretur autem ab utrisque seorsim in conspectu venerandæ imaginis Dei Matris. Hæc eo cupidius, abruptis tractationis ulterioris moris, statim arripuit Augustus, quod interim metus ingens admovebatur ne formidata conjuratio Catelanorum cum Siculis in apertam Romanorum impugnationem erumperet. Nam Theuderichi frater nothus cum navibus tredecim circumnavigare terras imperii nuntiabatur, incursasseque jam quasdam insulas atque hostiliter vastasse, nec cessare nuntios mutuos ejus ad Catelanos et vicissim ad illum Catelanorum. Ultima hæc causa fuit tollendi cunctationes omnes, et statim ad fœdus novum jurejurando hinc et inde sanciendum veniendi. (17) Ac ex parte quidem sua rite, in quæ conventum fuerat, juravit imperator; prætereaque Theodorum

Digitized by Google

εὖν, ἀλλὰ καὶ τὸ λεῖπον συνάγεσθαι ὥριστο ἐπὶ τῷ ἅμα σφᾶς δεξαμένους περᾶν κατ' ἀνατολήν. Ὁ μέντοι γε Χοῦμνος διαπιστῶν ὅπως αὐτῷ προσενεχθείη ὁ εἰς Καίσαρα προβαλλόμενος, καὶ μᾶλλον ὅτι ἀδελφὸς ἦν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, καθ' οὗ πόλλ' ἄττα ἐκεῖνος, εἰ δύναιτο, ὤδινεν, ὡς ἠκούετο, εἰ αὐτοῦ τόσων εὐπορουῦντος καὶ τόσων τὸ ὑπ' ἐκείνου στρατιωτικὸν τῶν δικαίων μισθωμάτων στερίσκοιτο, κατά τινα πρόνοιαν πρὸς τὴν αὐταδέλφην τοῦ βασιλέως προαποστέλλει τὸν Καναβούριον, ἅμα μὲν δηλώσοντα τὰ πραττόμενα, ἅμα δ' αὖθις δηλοποιήσοντά οἱ τὴν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων διάθεσιν. Αὐτὸς δὲ σχολαίῳ ποδὶ κατόπιν προσήλαυνεν. Οὕπω δὲ τὸ Βραγχιάλιον πεφθάκει, καὶ δηλοῦταί οἱ ἐκεῖθεν μέγιστ' ἄττα ὑποψιῶν μηνύματα, ὡς μὴ προσησομένου τάχα τοῦ Ἰταλοῦ τὸ ἀξίωμα διὰ τὸν ἐκ τῶν ἀγομένων ὑπονοούμενον, ἢν μή γε τοῖς μισθώμασιν ἱκανοῖντο, παροργισμόν. Κἂν φανείη πάντως οὗτος χρυσίον ἐπιφερόμενος, δέος μὴ ἀφελόμενος αὐτίκα τοῦτο κακόν τι καὶ τὸν ἄγοντα δράσειε. Διὰ ταῦτα μαθὼν τοὺς λόγους, ἢ τάχους εἶχε, τῷ φρουρίῳ τῇ Τζίμπῃ ἐγκαταδύεται. Καὶ ἐφ' ἡμέραις ἐκεῖ διάγων, ἐπεὶ οὐδὲν προσηνὲς ἀπ' ἐκείνων ἠκούετο, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ δέος οἱ ἦν μὴ ἐπεισπεσόντες τινὲς ἐκείνων, πρὸς τῷ δρᾶσαι τοῦτον τὰ πάνδεινα, τὸ χρυσίον ἀφέλωνται, λαβὼν αὖθις ἐπιφερόμενα ἄπρακτος πρὸς βασιλέα ὑποστρέφει. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τὴν ταχίστην ἐπάνεισιν, ἐκεῖνος δὲ πρῶτον μὲν μαθὼν περὶ τῆς Χίου (ἐμελε γάρ οἱ τῆς νήσου ὡς καὶ [P. 505] ταύτην ἔχειν ἐλπίζοντι), μαθὼν τοίνυν ὡς Πέρσαι ναυσὶ χρησάμενοι περί που τριάκοντα τὸν τόπον ἠρήμουν, πέμψας προσαμύνειν ἠπείγετο. Καὶ Χῖοι, πλὴν τῶν παραβυσθέντων τῷ ἐκεῖ φρουρίῳ, παμπληθεῖς ἀπώλοντο. Καὶ ἄλλοι φορτηγοῖς τεσσαράκοντα παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πλοῦτον ἐνθέμενοι καὶ περί που τὴν Σκῦρον πλέοντες ἐναυάγησαν.

ιη'. *Δημηγορία πρὸς τοὺς συνειλεγμένους τοῦ Ἰταλοῦ Ῥοντζέρη καὶ Καίσαρος μετ' ὀλίγον.*

Εἶτα λαὸν ἀθροίσας τοὺς ἐξ ἑκάστης χώρας ἐμφανεστέρους, καὶ σταθεὶς προφανῶς ἔξω που φρουρίου Καλλιουπόλεως, πόλλ' ἄττα καὶ τολμηρὰ μετ' ἐμβρι-

Chumnum statim misit ipsa Cæsareæ potestatis Rontzerio tradenda insignia ferentem, una cum diplomatibus bulla roboratis aurea, ad quamvis indubitabilem fidem faciendam. Portabat et idem secum triginta millia nummorum aureorum, nuntiaturus etiam, qui promissus numerus frumenti fuerat, eum sperari jam paratum fore ex collatione nuper indicta. Quodsi quid summæ deesset, omni sublata mora conficiendum, mandatis ad id jam præmissis efficacibus, ne quid obstet quominus, simul Catelani trajecerint in Asiam, triticum illic, quantum est pollicitus Augustus, confestim accipiant. Id ingressus iter Chumnus, sua secum reputans, vereri cœpit quo illum esset animo excepturus **509** destinatus Cæsar, utique fratrem præfecti canicleo, cui Rontzerius haud dissimulanter infensus quam posset gravissima machinari mala ferebatur, causam allegans quod præfectus canicleo, cujus consiliis Augustus regeretur, impediret ne suis militibus debita is stipendia redderet, tot ipse interim ac tantis circumfluens opibus. Ea instinctus cura Theodorus provide se acturum judicavit, si præmitteret ad germanam imperatoris Cannaburium, simul ut indicaret quæ sua ex parte vel egisset vel ageret imperator ad exsecutionem destinati fœderis, simul etiam ut exploraret sibique renuntiaret quo illic statu res essent, quantumque opportunus ac securus eo suus accessus occursurus videretur. His ita præparatis ipse tardo gradu Cannaburium sequebatur, responsum opperiens. Nondum autem Branchialium Chumnus attigerat, cum fit certior e castris Rontzerii cuncta illic sinistris et turbidis suspicionibus misceri, nec videri admissurum oblatam dignitatem Italum, nisi prius suis militibus flagitata stipendia numerarentur, metu ne hos ira vehemens in exitialem seditionem concitaret. Neque horum furori delinimendo valde profecturum existimari, quod idem qui Cæsaris insignia Rontzerio afferret, pecuniam etiam portaret in ejus copias dividendam. Potius enim hinc timendum verisimiliter putari, ne solita impune quidlibet audere et ardens avaritia multitudo armata, quem venire audiret pecunia onustum, invaderet ac spoliatum male multaret. His Chumnus cognitis summa festinatione in arcem Tzimpam se abscondit. Ubi per dies aliquot moratus, cum eo intervallo nihil mitius e castris Catelanorum audiretur, quin et metueretur ne arcem pars eorum oppugnaturi accurrerent, et se in potestatem redactum crudelissime tractarent auro ablato, resumens Theodorus quæ afferebat cuncta, infecta re ad Augustum est reversus. **510** Hunc autem reperit intentum Chio recipiendæ; cujus consilii successum præsens occasio sperabilem offerret. Audierat Persas navibus in eam insulam triginta excensu facto vastare universam. Festinabat igitur eo mittere suppetias manum idoneam. Cæterum infelices Chii, præter paucos arce illic munitissima inclusos, fere universi jam barbarica immanitate perierant. Alii vero, qui onerariis quadraginta se, conjuges, liberos, et quantas efferre domibus potuerant opes, in spem melioris fortunæ commiserant, circa Scyrum naufragium fecerunt.

18. *Oratio Itali Rontzerii, qui paulo post Cæsar fuit, ad congregatos.*

Sub hæc Rontzerius convocatis illustrioribus quibusque ex oppidis ac regionibus circumsitis in patentem campum extra arcem Callipolis, stans ipse in loco eminenti, cum alia multa audacissima fastuoso et iracundo gestu ac vultu declamavit, tum hæc quæ in specimen hic referam. Ab initio vitæ publicæ actorumque suorum se suaque magnifice ostentans eo modo atque artificio a se gesta exposuit, ut culpam cunctorum quæ post

Digitized by Google

θοῦς ἐδημηγόρει τοῦ σχήματος, ἀρχῆς ἀπ' ἄκρης τὰ καθ' αὑτὸν συνιστῶν καὶ τὰς αἰτίας τῶν δυσχερῶν σφίσιν ἐπάγων τῷ βασιλεῖ, ὅπως τε γένοιτο τὴν ἀρχὴν καὶ ὅπως τραφείη διεξερχόμενος, καὶ ὡς πολλοῖς διαγέγονε τοῖς μὲν συμμαχῶν, τοῖς δ' αὖ πολεμῶν, καὶ ὅπως τύχης ῥοπῇ καὶ διηνεκεῖ ἀσχολίᾳ οἷς μὲν συμμαχήσων ἐπισταίη, οὐ σφίσιν αὐτοῖς παρεῖχε τῆς μετακλήσεως μέμψασθαι. ὧν δ' ἀποσταίη, μοῖραν οὐ τὴν τυχοῦσαν βοηθείας ἐδόκει προσαφαιρεῖσθαι. Διεξῆει δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν Σικελίαν, καὶ ὅτι μετὰ χρόνιον πόλεμον εἰρήνης τοῖς ἐκεῖ ξυμβάσης αὐτὸς εἰθισμένον ἔχων μελέταις ἀσχολεῖσθαι πολεμικαῖς πέμψαι τε πρὸς βασιλέα, καὶ προσαμῦναι τῇ χώρᾳ τούτου κινδυνευούσῃ, εἰ καὶ αὐτὸς βούλοιτο, ἀξιοίη, καὶ μέντοι γε καὶ δεχθείη αὐτίκα, καὶ γραμμάτων ἀξιοῖτο βασιλικῶν κῆδος βραβευόντων ἐκ τῶν πρὸς αἷματος καὶ τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀξίωμα, κἀντεῦθεν ἄξοι ὀλίγους ἢ ὅσους μετεκαλεῖτο γράφων ὁ βασιλεύς, καὶ πολλὰ μὲν πάθοι κατ' ἀνατολήν, εἰ καὶ μὴ Πέρσαις συσταλεῖσιν ἐκ δέους, ἀλλ' οὖν τῷ

A Ἀτταλειώτῃ μαχόμενος, καὶ πολλοὺς ἀποβάλοι γενναίους ἄνδρας, ᾧ καὶ ὡς ἀντιπάλῳ ἐπέχειν ὁρμῇ, καὶ [P. 356] ὡς ἐν ὑπηκόοις βασιλέως λογιζομένου τὸ πάλαι καὶ ἀφηνιάσαντος ἤδη, τῶν πρὸς ἐκεῖνον μὴ ἀφειδοίη ἀγώνων. Καὶ τέλος ἐλθὼν τὸ πόλισμα παραστήσασθαι, βασιλικὰς ἐξεπίτηδες διακωλύοντος τὴν παράστασιν δέξαιτο συλλαβάς, ἐπισπευδούσας τὴν τοῦ Ἑλλησπόντου διαπεραίωσιν, ὡς αὐτίκα ἑτοίμων ὄντων καὶ ἵππων καὶ πάσης δαπάνης καὶ μισθωμάτων, ἐφ' ᾧ ἐπὶ Μυσίας πρὸς βασιλέα Μιχαὴλ παραγένοιντο μηδὲν προσαργήσαντες. Οἱ δὲ καὶ περαιωθεῖεν ἐπιστάντες, καὶ τῶν μισθωμάτων ὑπερτιθεμένων τὰ καὶ τὰ πράξειαν. Καὶ ταῦτα λέγων ὁ βάρβαρος προσῆπτε τὰς αἰτίας τῷ βασιλεῖ ὡς ἐκεῖθεν τὸ πᾶν παθόντων ἐκείνων, σοβαρευόμενος ἐπὶ τούτοις καὶ σεμνοποιούμενος, εἴ τί που καὶ γέγονε δυσχερὲς, εἰς αἰτίαν ἀνάγων εὐσχήμονα, καὶ ὧν τὴν αἰτίαν εἰλήφεσαν Ἰταλοὶ ἐξ ἀλαστορίας συνήθους, εἰς τὴν ἀπὸ βασιλέως πρόφασιν μεταφέρων, καὶ δικαίας τοὺς εἰργασμένους ἀπολύων μέμψεως. Τέλος

B

C

D

snum ad terras imperii appulsum sinistre contigissent, in imperatorem conferret. Exorsus nimirum ab ultima puerilie memoria, quam claris natalibus, quam splendide fuisset educatus gloriose jactavit. Tum his non minus arroganter attexuit ut perseveranter apud multos fortiterque perstiterit, hos bello adjuvans, illos oppugnans; ut per omnes fortunæ varietates, occupatione continua, iis quidem qui se in auxilium periclitantes accersissent, pœnitendi causam ob se vocatum non dederit; contra vero iis a quibus sit digressus, quam ingens sui reliquerit desiderium, quantoque illi præsidio se nudatos ejus abscessu experiendo comparandoque postea senserint. Processit hinc ad sua in Sicilia gesta, memorans longo se illic perfunctum bello, ubi deinde inter capita partium de pace conventum fuisset, ipsum impatientem otii **511** laborumque militarium amantem misisse ad imperatorem oppugnatum a Barbaris, ostendisseque se paratum ad veniendum ei cum valida manu suppetias. Admisisse oblata cupide Augustum, et litteris properanter remissis invitasse ad se, promissis honoribus quales deferri propriis consanguineis solerent et dignitate ducis magni. Hæc se acceptantem rescripsisse ducturum se parvum aut multum numerum militum, prout Augustus præscripsisset: ex quo autem juxta condictum appulisset, aggressum se opitulari laboranti Asiæ, extrema bello difficillimo perpessum, tum Persis coercendis, quos metu armorum suorum contrahere sese ac licentiam evagandi frænare coegerit, tum Attaleota, imperatori subjecto illi quidem olim, sed tunc rebellanti, edomando. Quo in negotio quam nulli operæ aut periculo pepercerit, quot qualesque viros fortissimos amiserit, adhuc se mœrentem meminisse, novissime palmam belli ejus jam prope confecti sibi ab imperatore de manibus extortam: cum enim perduellem arta obsidione teneret cinctum sine spe ac facultate evadendi, jussum se instantibus atque increpantibus moras imperatoriis litteris, factione faventium rebelli expressis, cunctis statim illic omissis Hellespontum trajicere. Cujus adversa in ora parati stare ferebantur ad usum nostrum, simul illuc appulissemus, equi, commeatus et pecuniæ stipendiorum nomine debitæ, ut iis instructi continuo progrederemur ad Michaelem juniorem Augustum ei operam daturi, bello ad quod stare procinctus dicebatur contra Mysiam gerendo. Addebat se ac suos, ubi nihil cunctati trajecissent, nihil eorum paratum invenisse quæ promissa fuerant. Itaque cum sine fine stipendiorum, quorum dies pridem exierat, solutio elusionibus differretur, necessitate adactos ultima suos milites illa et illa egisse, quæ imperatorii solerent invidiosissimis apud suos querelis traducere. Quos ex æquo æstimare oportebat cui culpa horum imputanda sit. Si enim juste arbitrentur, reperient totum crimen ad eos pertinere qui milites toties promissa, tam pridem debita mercede fraudantes in eam egestatem compulerunt, quæ **512** famelicos cogeret obviis copiis rapiendis non abstinere. Sic loquens Barbarus reum peragere imperatorem conabatur scelerum omnium quæ sui latrones perpetrassent, omnium damnorum quæ illata miserrimis tractuum illorum fuissent incolis. Quin et eadem impudentia jactantiæ perrexit sibi quidem ac suis arrogare laudem omnem prospere gestorum, longe vero plura quæ male successerant, et illas offensiones belli successusque barbarorum, unice imperatoris imprudentiæ aut parcimoniæ tribuere, non argumentis id ille quidem idoneis evincens, sed consueto Latini generis et fastu et iniquitate in Græcam nationem eam onerans invidia eorum quæ peccasset ipse cum suis, et eos absolvendo, nos condemnans. Ad extremum intulit a se nihil suisve injuriose

Digitized by Google

προσετίθει καὶ ὡς οὐδὲν μὲν αὐτοὶ ἀδικοῖεν, ἀποστερούμενοι δὲ τῶν μισθῶν ἁφαρπάζοιεν κατ' ἀνάγκην τὴν χώραν κακοῦντες. Τὸν μέντοι γε βασιλέα Μιχαὴλ δυνάμεις περὶ σφῶν ἔχοντα Ῥωμαϊκὰς ἀκούειν κατ' αὐτῶν ἰέναι ὡς ἀδικούντων βούλεσθαι. Ὃ δὴ καὶ διὰ τοὺς ὅρκους οἷς πρὸς τὴν βασιλείαν ἐπώμοτος ἦν, ἐπὶ πόδα καὶ γόνυ χωρήσειν μέχρι καὶ ἐς τεσσαράκοντα ἴχνη διεβεβαίου, τοὐντεῦθεν δὲ καὶ αὐτῷ μελήσειν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἰδίων· κἂν αὐτὸς πίπτοι, πεσεῖται, κἂν ἐκεῖνος, τὸ μόρσιμον. Καὶ τοῦ λοιποῦ μὴ χρῆναι σφᾶς φροντίζειν περὶ κυρίου, ὡς ἀναγκαῖον ὂν ἀμύνεσθαι τοὺς ὑπάρξαντας, καὶ μὴ καθυφεικότα τῆς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας σπουδῆς ναυαγεῖν ἐν λιμένι. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα κορύζης Ἰταλικῆς πλέα σοβαρευσάμενος, τὰ μὲν τῶν Ἰταλῶν κακὰ παρατρέχων καὶ εἰς αἰτίας μεταφέρων εὐλόγους, ὡς ὑπελάμβανε, τὰ δὲ τῶν βασιλέων ὑποκοριζόμενος ἀναισχύντως, μᾶλλον ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἰδίοις πιθανὸς ἢ τοῖς ἀκούουσιν ἔδοξεν. Οὐ πλείους ἐξ ἐκείνου τῶν δέκα παρῆλθον ἡμέραι, καὶ γνοὺς οἷς οὐκ ἐχρῆν λόγοις ἐξημαρτών, ἢ καὶ τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ δεδιὼς ἐπιξέλευσιν (ἤγγελλετο γὰρ καὶ ταῦτα, ὡς στρατολαγοίη ὁ βασιλεὺς, κἂν παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐπείχετο γράφοντος), πρύμναν κρουσάμενος αὖθις γράμματα πλήρη δουλείας πεπόμφει πρὸς βασιλέα, ἀπολογούμενος μὲν αὐτῷ, εἴ τί που ἄρα καὶ παρεξελέχθη πικρὸν καὶ ἄλλως ἀπρεπὲς [P. 357] τὴν ἀπὸ τῶν Ἰταλῶν ἀνάγκην καὶ τὸν ἐκεῖθεν κίνδυνον ὑπονοουμένῳ, ἀξιῶν δὲ λογίσασθαι μὲν καὶ τὴν καινοτομίαν τῆς χώρας ὁπόση παρακατασχεῖν δ' ὑπὲρ ταύτης ὁπόσον καὶ βούλοιτο, παρ' ὃ καὶ μόνον τὸ λοιπὸν ἐξ ὧν χιλιάδων ἀπῄτουν διδόναι, κἂν οὐ νῦν τὰς πάσας, ἀλλ' οὖν τὰς πλείους τῶν ὅλων τέως, ἐπὶ δὲ τῷ λείποντι εἰς διωρίαν προσαναρτᾷν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἔλεγε δοῦλος εἶναι καὶ πάλιν καὶ τοῖς εἰς τὴν βασιλείαν ὅρκοις ὑπεύθυνος, ἔχειν δὲ καὶ σὺν αὐτῷ χιλίους τοὺς εὐπειθεῖς, τοῖς δ' ἄλλοις ἂν αὐτῷ ᾗ βουλομένῳ μάχεσθαι, ἐπεὶ κἀκείνοις σκοπὸς ἢ λαβοῦσιν ἠρεμεῖν ἢ μὴ λαβοῦσι τὴν χώραν καταδραμεῖν, καὶ αὐτὸς σύναμα ταῖς βασιλικαῖς δυνάμεσιν ἐπιτίθεσθαι.

actum, quod injuste fraudati stipendiis debitis, redactique ad incitas, unde viverent manu quæsivissent, diripienda in quam vocati fuissent regione. Audire se tamen Michaelem Augustum Romanas circa se habentem copias, minari exercitum infestum in ipsos immittere. Huic vero, ut imperatoris filio et imperii consorti, scire sese nec dissimulare quid deberet. Adeoque perstantem in fide debita juratæ illi subjectionis, paratum esse ipsum venerari procidendo ad pedes flexo et humi posito genu, vel usque ab quadragesimo vestigio. De cætero, si vim inferret, se haud cunctanter repulsurum, nihilque omissurum quod suæ ac suorum expediendæ saluti necessario adhibendum videretur. Prælii successum in sortis arbitrio fore : se enim et cadere tali certamine paratum, et quemlibet se contra inferentem occidere. Nec velle suos augurandis eventibus sollicitos esse de domino. Nam talium cura viris fortibus in discrimine negligenda est, uno proposito vigentibus intrepide pugnandi ulciscendique se ac frangendi intentam ex adverso vim. Itaque non committemus, stulta salutis objiciendæ periculo formidine, ut injuriæ succumbentes servitutique inique nancipati naufragium **513** in portu faciamus. Hæc et hujus generis plura Italæ plana insolentiæ licentissime blaterabat barbarus, fœda suorum Latinorum facinora speciosis, ut putabat, integens obtentibus, res imperatorum extenuans deprimensque impudenter, sed eo dicendi successu, ut sibi solum ac suis, nulli autem aliorum qui audirent, probabilia loqui sit visus. Non plures decem ex hac habita concione dies effluxerant, cum visus est intelligere Rontzerius sese ultra quam fas foret dicendo provectum, sive id illi sua ipsius prudentia suggessit, sive istam inspiravit pœnitentiam metus ab Augusto Michaele, impetum, ut dicebatur, mox in ipsum facturo et ad hoc exercitum augente novis delectibus quanquam litteris patris ab eo consilio retrahebatur. Utut sit, cursu, quod aiunt, reflexo Rontzerius litteras plenas humilitatis cum obnoxia professione servitutis ad Augustum seniorem dedit, excusans sollicite si quid ipsi erga ejus majestatem acerbius aut alioqui minus dictu conveniens nupera concione excidisset. Si quid tale foret, sibi summa vi expressum, necessitate deliniendi concitatos in seditionem in seque adeo ipsum irruere hostiliter paratos feros Italorum animos. De negotio ipso flagitatorum ab his tanto furore stipendiorum, sic nunc sibi videri rem posse confici. Æstimari jubeat majestas ejus damna nuper illata regioni prædis rapinisque Catelanorum. Eam summam in stipendiorum retro debitorum partem imputet, eoque nomine retineat ex illis quæ poscunt nummorum millibus, quantum ex æquo censuerit. Reliquum debitum repræsentet modo, si non totum, saltem ex parte majore : cæteram solutionem suspendat, pollicendo se in tempore provisurum. Sese quod attineret, iterum ex animi sui sententia verissimo affectu profiteri subjectum se majestati ejus esse, ac pro jurisjurandi religione obsequentissima voluntate præparatum ad ei serviendum. Habere etiam sibi satis morigeros e suis mille; quos si sit opus et imperator jubeat, **514** ducere non dubitet adversus alios in contumacia perstantes et adhuc vociferantes se, si pecuniam quam petunt acciplant, quieturos, sin minus, regionem incursuros hostiliter. Horum ulcisci proterviam conserendo cum his prælio in animo sibi esse, ubi suarum cæterarum copiarum idoneum ad spem victoriæ subsidium adjungi sibi Augustus jusserit.

Digitized by Google

ιθ'. *Πρεσβεία καὶ αὖθις τῶν Κατελάνων πρὸς βασιλέα καὶ τοῦ αὐτῶν ἐξηγουμένου.*

Τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Κατελάνοι πρέσβεις πρὸς βασιλέα τρεῖς πέμψαντες, ἐπὶ διωρίᾳ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν, μετ' [P. 358] εὐσχήμονος καὶ τρόπου τῷ δοκεῖν καὶ προσώπου διεπρεσβεύοντο· οἷς δὴ θέλων καὶ αὐτὸς βασιλεὺς ὑπ' ὄψιν θεῖναι τὰ σφίσι πραχθέντα, καὶ δεῖξαι ὡς πολλὰ μὲν ἔσχον καὶ θέλοντος αὐτοῦ καὶ μὴ θέλοντος, οὐδὲν δ' ἔπραξαν ὅσα μισθοὺς ἐφίλκεσθαι δύνανται, ἐνάτῃ Κρονίου τοὺς ἰδίους συνεκκλησιάσας, παρόντων καὶ τῶν τῆς πολιτείας χρησίμων ἐν κοινῷ, καὶ αὐτὸς ἀρχῆς ἀπ' ἄκρης τὰ κατ' αὐτοὺς διεξῇει, ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίτομα τῇ ἐκεῖ δημηγορίᾳ συνεργαζόμενος ἄντικρυς. Διεξῇει γὰρ καὶ οὗτος πρὸς τοὺς πρέσβεις λέγων ἀρχῆθεν τὴν ἀπὸ τῆς Σικελίας τοῦ ἄγοντος σφᾶς ἀξίωσιν, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπὶ τούτοις νεῦσιν καὶ πρόσκλησιν, καὶ ὅτι οὐ τόσους μετεκαλεῖτο ὅσους ἦν ἀγαγὼν ἐκεῖνος, καὶ ἀγαγὼν ἤξιου πρὸς καιρὸν δέχεσθαι, ὅτι τε διαχειμερίζοντες κατὰ Κύζικον καὶ ἐς ἔαρ οὐχ ὅπως ἐνήργουν κατὰ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἄττα τὴν χώραν εἰργάσαντο δυσχερῆ. Εἶτ' ἐπισυνῆπτε καὶ τὰ κατ' ἀνατολήν, καὶ ὡς πόλλ' ἄττα καὶ δεινὰ οὐ τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ τοὺς Ῥωμαίους διατεθείκασι. Καὶ νῦν δὲ διαπεραιωθέντες, ἔλεγε, πόλλ' ἄττα καὶ ἀτάσθαλα κατὰ δύσιν πράξειαν, ὧν οὐδὲν ἐκ τοῦ εἰκότος αὐτῷ οἱ ἄπυστον εἶναι. Ἐξ ὧν ἱκανῶς ἔχειν τῶν μισθωμάτων, ἦν τις λογίζοιτο, σφᾶς. Ἅπερ ἄξιον ὂν δεινῶς μετελθεῖν οὐ μετῆλθεν ὅμως, ἀλλὰ καὶ ἄλλα προσφιλοτιμεῖται, καὶ πρὸς ἀνατολὴν πέμπει, χώραν ἱκανῶς ἔχουσαν σφᾶς τρέφειν. Ἐκεῖνοι δὲ ἀλλὰ σοβαρευόμενοι ἀπειθοῦσι, καὶ προσέτι προσαπειλοῦσι, μηδὲν ἀκριβῶς εἰδότες τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων ὁπόσον ἰσχύει καὶ ὡς εὐπετῶς ἔχει καὶ τριήρεις ναυπηγήσασθαι καὶ μαχητὰς ἐξαρτύσασθαι, μηδὲν δεομένη συμμάχων ἐκείνων, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον τὰς δυνάμεις ἀποχρώσας ἔχουσα ὥστ' εὐμαρῶς ἔχειν φόβον καὶ τοῖς μακρὰν ἐμβαλεῖν, κἂν τῷ τέως αἰτιῶν πολλῶν προσίστανται ἁμαρτίαι. Εἰ τοίνυν ἀγαπῷεν λαμβάνοντες τὰ διδόμενα. Εἰ δ' οὖν, καὶ αὐτὸν ἔχειν ἀμυ-

19. *Legatio altera Catelanorum et ducis ipsorum ad imperatorem.*

Eadem porro vel his similia Catelani post sumptum quasi ad deliberandum intervallum quindecim dierum, trium e suis legatione ad imperatorem missa, non sine decora specie submissionis venerabundæ ac compositæ jam mentis exposuerunt. Quibus volens imperator ob oculos ponere quæ fecissent, et ostendere istorum quæ poscerent pleraque jam ipsos præsumpsisse, partim volente partim nolente se, nihil vero in suum obsequium egisse omnium quæ attrahere mercedem in sedulos ministros ut merentes possunt, nona die mensis Martii, congregatis in conventum palatinis familiaribus, adhibitis etiam eodem e civium corpore quorum tali negotio præsentia utilis videretur, ipse inde usque ab ultimo res initio repetens, super et actis et postulatis et meritis Catelanorum exorsus est dicere. Mihi videtur opportunum ejus orationis summam hic in pauca contractam ponere. Principio ergo quid scribens e Sicilia dux eorum petierit, utque ipse ac quatenus annuerit ipsumque vocaverit, memoravit, magnopere observari jubens sese haudquaquam tot accersivisse quot ille duxisset; quos tamen jam adductos quia durum esset continuo dimittere, precibus ducis indultum a se ut ad breve duntaxat tempus retinerentur. Exsecutus hinc est ut illi hibernantes apud Cyzicum ibique ad ver usque adultum diversantes non modo nihil contra hostes egerint, sed multa interim gravissimaque damna incolis ejus regionis intulerint. Adjunxit his **515** quæ iidem deinde in tractu Orientali fecissent, ut nimirum injuriis et contumeliis plurimis non hostes sed Romanos affecerint. Et nunc quoque trajecto Hellesponto quam sæve ac flagitiose vexaverint Occidui tractus Romanos habitatores attexuit; quorum quidquam ignotum inauditumque sibi esse si opinarentur, vehementer errarent. Atque hæc tot locis ab his corrasa si quis æstimatione rite inita in summam colligat, reperiet haud dubie plus satis jam eos stipendiorum ac mercedum accepisse. Ubi cum indignandi locus esset quod quæ violenter extorsissent iterum seditiose minaciterque reposcerent, bis in eodem idque intolerabiliter peccantes, tamen consueta se utentem lenitate, non modo rapta non repetere, sed super hæc offerre donum gratuitum pecuniæ, si se ad modestiam componant, ipsis numerandæ, assignareque regionem in qua commode vivant, provisis jam a se copiosis alimentis, in Orientali continente, quo transfretare ipsos jubeat. Quid ad hæc autem illi? Nempe consueta fremunt audacia, et præterquam contumaciter obsequium detrectant, etiam insolenter minari non verentur, non reputantes quale ac quam potens sit Romanum imperium, quam ipsi facile et triremes fabricare et fortibus easdem complere copiis, sicque ostendere quam non egeat auxiliis ipsorum; quippe quod optimo militum genere ita, cum vult, abundat, ut terrorem sui in dissitas procul gentes proferre soleat, utcunque nunc provocata peccatis multorum Dei vindicta, cladibus attritum inopinatis langueat paululum, non sine spe tamen pristini vigoris cito resumendi. Consulant isti ergo rebus suis, et contenti, si sapiunt, donativis ex mera sua liberalitate oblatis pacate se conferant quo jubentur. Sin furere pergunt, sane sciant se haud cunctaturum amplius, quod facile queat, rebelles sceleratos pœnis meritis subjicere; nec passurum ut, quod hactenus fecerunt, hostes se Romanis crudelissimos, nomine sociorum admissi, perfidiose præbeant. **516** Sese porro facultatesque circumspiciant suas, nec obliviscantur quod palam est, ipsos, quidquid habent, quo vivunt et spirant, a Romanis accepisse; quos dudum fame et egestate perisse necesse fue-

Digitized by Google

νεῖσθαι ἀλιτηριώδεις φαινομένους ἀντὶ συμμάχων, εἴ που τοῖς καθεστῶσι παρεγχειροῖεν. Μηδὲ γὰρ ἀγνοεῖν ὅλως ὁπόσοις ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὀλίγου ἐνικανώθησαν χρόνου, καὶ ταῦτ' ἐφ' ἱκανὸν ἐς Θευδερίχου πολέμοις συνεχέσι ταλαιπωρούμενοι, καὶ μηδὲν ἀπονάμενοι τῶν ὅσα δεικνῦσιν εὔπορον. Σημεῖον δ' εἶναι τὸ ἐκεῖθεν ἀπαλλάττοντα; μηδὲν ἐς νέωτα ἐπιφέρεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἐρήμοις διάγοντας, οὕτως ἐκεῖθεν φανῆναι γυμνούς τινας καὶ ἀνόπλους [P. 559] καὶ μηδὲ τῶν καθ' ἡμέραν ἐς τροφὴν εὐποροῦντας. Νῦν δ' ἀλλ' ἀργοὶ κάθηνται καὶ ὑπερηφάνους τὰς μισθοφορίας ἀπαιτοῦσι, τί καὶ πράξαντες ἀγαθὸν καὶ μαχητῶν ἔργον γενναίων, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ταῦτα ἐγγὺς ὁρῶντες, πολέμοις συντραφέντες καὶ μάχαις, ὡς λέγουσιν. Ὧν χάριν ἐγκαλύπτεσθαι δέον, οἱ δὲ καὶ ἀπειλοῦσι κατατρέχειν τὴν χώραν, ὥσπερ ἂν ἔρημος προὔκειτο τοῦ πολυωροῦντος, καὶ ὡς οὐκ οἴδασιν ὡς κατὰ νώτου τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ αἱ περὶ αὐτὸν δυνάμεις, ὧν μὴ ὅτι γε τὴν προσβολήν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν φήμην προσπελαζόντων ἐνέγκαιεν.

κ'. *Κατάστασις τοῦ πανυπερσεβαστικοῦ ἀξιώματος ἐπὶ τῷ υἱῷ τοῦ πορφυρογεννήτου.*

Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων διαλαλήσας ἐκείνοις μὲν τὸ σφίσι συνοῖσον ἀφῆκε βουλεύεσθαι, αὐτὸς δὲ τὸν τοῦ οἰκείου αὐταδέλφου τοῦ πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου υἱὸν ἀναδοχῆς ἀξιώσας μείζονος ἢ κατ' ὁδελφόπαιδα, ἅμα δηλῶν ὡς τάχα ἂν καὶ τῷ πατρὶ τούτου καλῶς ἐς ἄπαν ἐχρῆτο καὶ διὰ τέλους ἠγαλλεν, εἰ μή γ' ἐκεῖνος τὰ πρὸς αὐτὸν ἐφωράθη δύσνους, τιμᾷ οὕπω τελέως τοῦ ἑπτακαιδεκάτου ἐπιβάντα ἔτους τῷ τοῦ πανυπερσεβάστου ἀξιώματι, πλὴν οὐ κατὰ τὸ ἀρχῆθεν τῆς ἀξίας ταυτηνὶ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ τῶν κιρρῶν παραστήμοις σεμνύνει, ἃ δὴ τῆς ἐπαρχίας πρότερον [P. 560] σύμβολα ἦσαν, ἀξύμβολον ὅσον ἐπὶ τούτοις τοὐντεῦθεν τὸν ἔπαρχον καταστήσας. Οὕτω γὰρ πρότερον κἀν δυσὶν ἐπάρχοις, τῷ τε Ὑπερτίμῳ καὶ τῷ Χαλκεοπούλῳ, πεποίηκεν, ἀξυμβόλους καταστήσας σφᾶς, ὡς ἄξιον ὂν τὸν ἐγγὺς βασιλέως ὄντα καί γε πρὸς αἵματος, λέγων, παρασήμοις τοιούτοις σεμνύνεσθαι. Ταῖς δὲ περὶ τὸν υἱὸν καὶ βασιλέα δυνάμεσι πέμψας προστάττει, ἐπεὶ ἐκείνους οὕτως ἀπέπεμπε, συναχθείσας περί που τὴν Ἄπρω στρατοπεδεύεσθαι, κἂν που συνεξορμῷεν σὺν Ἀμογαβάροις Κατελάνοι, πειρᾶν ἐπέχειν πολέμῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἔπραττε βασιλεύς, οὐδὲ τὸν γαμβρὸν ἀφιεὶς ὅλως τῆς προσπαθείας καὶ ἀπαρτῶν τῆς κηδεμονίας, ἀλλὰ παντοίως προσποιούμενος καὶ

rat, nisi omnium inopes e Theuderichi castris Romanum imperium fomentis recreatos opportunis, incolumes ad hoc tempus perduxisset. Pallidos, exsangues, miseras reliquias belli Siculi, nudos vos atque inermes excepimus, omnibus indiciis monstrantes quam sterilem ac damnosam alibi militiam militaveritis: ex qua utique vobis, quantum apparebat, ne unde quidem in diem posterum vel misere vesceremini supererat. Nam ita facie luridi, ita vestibus laceri, ita professionis etiam instrumentis vestræ, armis, inquam, destituti in littus estis nostrum expositi, quasi e deserto quodam et vasta solitudine in terras demum cultas transiretis. Nunc vero impinguati nostris copiis otiosi videlicet desident: quin et feroces tumidique laborum, quos ignave vitarunt, mercedes flagitant. Quanam vero eas navanda opera promeriti? Agite, quid memorabile gessistis? quo forti vos facinore manu rem gerendo commendastis? atqui hostes non deerant, quos ante oculos habebatis, summo vestri contemptu ferentes agentesque late cuncta. Hæccine decora vestra sunt, hominum, si ipsis de se prædicantibus creditur, bellis innutritorum ac præliis? qui si vera memorant, pudere ipsos, quod a pristina virtute tam probrose degeneraverint, deceat, et latebras ignominiæ suæ quærere. Atque hi tamen sunt quos audio minari hostiliter incursuros terras nostræ ditionis, tanquam regiones nostro subjectæ imperio præsidiis tutelæ ipsarum invigilantibus careant. Neque cogitant imminere ipsis a tergo Augustum Michaelem, tot ac talibus instructum copiis, quarum ne famam quidem adventantium, nedum impetum ac vim irruentium queant sustinere.

20. *Filius Porphyrogeniti in panhypersebasti dignitate constitutus.*

Hæc et plura horum prolocutus imperator Catelanos, ut de rebus suis secum deliberarent, dimisit. Ipse autem proprii germani Constantini **517** Porphyrogeniti filium in majorem honorem provehens quam sperare a patruo verisimiliter potuerat fratris filius (significare videlicet, opinor, volens, se patri hujus adolescentis mortuo constans exhibiturum fuisse, dum viveret, officium benevolentiæ fraternæ, nisi ille se sibi infensum manifestis indiciis monstrasset), ornavit eum, nondum anno ætatis septimo decimo egressum, panhypersebasti dignitate, quanquam ei non concessit a principio habitum ejus tituli proprium, sed gilvis eum insignibus honoravit; quæ prætoriæ prius erant symbola potestatis, ita ut deinceps prætor ornatum non haberet qui ei ipsi conveniret proprie. Sic enim et prius duobus prætoribus Hypertimo et Chalceopulo fecerat, propriis eos privans insignibus, dum horum usum communicat aliis. Aiebat autem rationem reddens facti hujus imperator videri sibi peculiariter aptum colorem gilvum insigniendis qui gradu ac consanguinitate proxime imperanti sunt admoti. Jam quoniam providebat a Catelanis, super repulsam etiam objurgatione a se irritatis aspera, insultum jure aliquem timeri posse, Michaelem Augustum jussit, collectis cunctis in unum copiis circa arcem Apro dictam castra metari, ac si qua erumpere cum Amogabaris Catelani conarentur, vi eos pugnaque cohibere. Atque hæc sic agens imperator haudquaquam affinem suum intimum et quasi generum Rontzerium plane abdicabat, aut bene-

Digitized by Google

Καίσαρα ἤδη φημιζόμενον, ἐπεὶ καὶ ἡ σύζυγος ἐκείνου τὰ Καισαρικὰ ἅμα δεξαμένη περιεβέβλητο. Καὶ ταῦτ' ἔπραττε τῶν πολλῶν διιστᾶν ἐκεῖνον πειρώμενος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τοιαῦτα πέμπων πρὸς βασιλέα διαμηνύετο.

κα'. Περὶ τοῦ φαμούσου, καὶ τοῦ τελεσθέντος εἰς τὸν Ἀρμένιον· καὶ δημηγορία τοῦ βασιλέως.

Ὁ δέ γε πατριαρχεύων Ἀθανάσιος τὰ πολλὰ παρὰ τοῦ βασιλέως συγκροτούμενος, οὐδὲ αὐτὸς, ὡς ἐδόκει, καθυφίει τῆς πρὸς ἐκεῖνον θεραπείας, καὶ μᾶλλον ὅτι γε καὶ πολλῶν τῶν δυναμένων βασιλεῖ συνεῖναι καὶ ξυνεργεῖν εἰς τἀγαθὸν ἔρημον τοῦτον ποιεῖν συνέβαινε, τοῦτο μὲν ἀποφυγόντων ἑκουσίως ἐς πόλεις ἑτέρας, τοῦτο δὲ καὶ αὐτῶν αἰτίαις περιβαλλόντων ἐκείνους ὧν ἕνεκα καὶ ἀπηρτημένοι βασιλέως ἦσαν. Καὶ διὰ ταῦτα ὑποποιούμενος τὸν καιρὸν οὗτος συνεχέσιν ἀγρυπνίαις καὶ λιτανείαις περιεσπᾶτο, στῖφος μοναχῶν συγκαλῶν καὶ ἱερωμένους καὶ πλῆθος ἄλλο, καὶ πολλὰ ὑπερπαθῶν τῷ δοκεῖν συνόδοις ὁλομέροις μόνος ἀρχιερέων, μόνος τῶν προὐχόντων τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς [P. 361] μὲν παραπέμπων ὡς ἔξωθεν εἰς τὰς λαχούσας, τοὺς δὲ καὶ παρὰ φαῦλον τιθέμενος, τὰς ἀμφισβητήσεις τοῦ πλήθους διαλύειν πειρώμενος, κἂν ἄλλως κακῶς εἶχε τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα, τῶν περιφανῶν ἐν ἐνδείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ διαβιούντων. Οὐ γὰρ ἐξήλλακτο τῷ ἀνδρὶ τὰ τοῦ ἤθους οὐδ' ἐς βραχὺ καταστάσεως τῆς ἀρχῆθεν, καίτοι γε τοῦ βασιλέως πληροφορουντος, ὅτ' αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πάλιν πραγμάτων ἐποίει, ὡς τὸ ἦθος ἐνήλλακται. Ὅλως δὲ ἀθώπευτος ἦν καὶ ἄτεγκτος, καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, κατὰ τοὺς κερασβόλους κυάμους ἀμάλακτος, βαρὺς μὲν μοναχοῖς, ἐξαλλάττων καὶ αὐτὰ τὰ τῶν μονῶν τυπικὰ καὶ μονοφαγίαν δι' ἔτους ἐξακριβούμενος, ὡς καὶ ἐννατίζειν ἀεί, κἂν ἐφιστῶτο δεσπόσυνος ἑορτὴ καὶ τῶν πασχαλίων, βαρὺς δὲ καὶ κληρικοῖς, βαρὺς δὲ καὶ λαϊκοῖς, καὶ τὰ πάντ' ἄγων καὶ φέρων εἰς θεῖα δικαιώματα, οἷς οὐδ' ὅλως οὐδ' οἱ ὁμολογουμένως περὶ τὰ θεῖα ἠκριβωμένοι κατεχρήσαντο. Καὶ ἐπορεύετο κραταιούμενος ἐπὶ τούτοις βασιλέως συγκροτησμοῖς, κἂν πάντες, καὶ μᾶλλον τῶν ἐπιδήλων, δυσχερῶς εἶχον τοῖς παρ' ἐκείνου πραττομένοις. Τὰ γὰρ ἐκείνου

volentiæ curæque, quas talis necessitudo poscebat, omnino expertem relinquebat, sed e contrario genere omni blanditiarum demulcebat, jam utique pene declaratum Cæsarem: Cæsarea quippe insignia uxor ejus ab Augusto accepta induerat. Satagebat **518** videlicet hac arte a communibus gentis suæ consiliis Rontzerium abducere, occasionem ejus spei e missis ab hoc arcano ad se nuntiis sumens, quibus studiose persuadere conabatur se devoto perstare in Augustum animo, sed quandam agendi loquendique adversus imperatorem simulationem extorqueri sibi metu ac minis suorum, quorum contumaciam tacitus detestaretur.

21. De libello famoso, deque eo quod mire accidit Armeno; superque illo concio imperatoris.

Patriarcha porro Athanasius ut ingenti semper favore atque applausu imperatoris honorabatur, ita nec ipse videri volebat ulla vicissim in re cessare quæ ad ei gratificandum obsequendumve pertineret. Ad quod illum stimulabat maxime solitudo imperatoris et destitutio a multis sua causa absentibus, quorum præsentia et opera in tot illis difficultatibus gravissimi temporis juvari potuisset, quibusdam eorum exsilium sibi sponte consciscentibus recedendo in civitates alias, et iisdem cæteros implicantibus in easdem causas ob quas ipsi ab imperatore discessissent. Quare patriarcha congruentem tristitiæ temporum sollicitudinem ostentans, continuis vigiliis et litaniis Numen propitiando rerum in præcipiti pendentium ruinas fulcire conabatur. Multus igitur erat in congregandis ad orationem monachorum cœtibus, sacerdotum quoque ac turbæ cæteræ, præ se ferens ex animo se compati calamitatibus publicis. Quotidianas quin etiam celebrabat synodos, quanquam solus ipse quidem archiepiscoporum, solus ecclesiasticorum procerum, quippe cum reliquos ipse ab urbe amandasset omnes, alios quidem ad suas Ecclesias præsenti cura regendas ire jubens, alios delationibus vulgi ad suum tribunal vocatos, secundum accusantium vota fere judicans, ignominia deformatos cogens declinare conspectum multitudinis et præ pudore dedecoris inusti latebras peregre quærere. Reliquum vero ecclesiasticorum corpus graviter universum laborabat, illustrioribus quibusque horum partim inopia conflictatis, partim honore imminuto de gradu splendoris pristini dejectis. Non enim **519** vel ad breve tempus Athanasius immutare quidquam aut remittere de illa morum acerbitate priori patriarchatu odiosissime exercita curaverat, uteunque et credidisset imperator et persuadere aliis spondendo studuisset, quando illum ecclesiasticis rursus negotiis præposuit, alium plane jam ipsum a primo illo dudum exoso ac formidato nunc esse factum, cum tamen is tunc maxime nullis se verborum officiis delinibilem, prærigidum plane quemdam, et ut sic loquar, prout de fabis ajunt cornu tactis, nulla coctura emollibilem præberet, gravem quidem monachis (quibus ipsum quotidie numerum psalmorum et cantus ecclesiastici, usu monasteriorum singulorum dudum definiti, modum passim exaggerans mutaret, eisdemque de novo præscriberet, tanquam instituti observationi monastici necessario annexam, religionem continuati citra intermissionem ullam per totum æque annum jejunii, unica in die refectione contenti; unde fiebat nunquam plane hora prius nona gustare quidquam monachos, ne in festis quidem Domini aut ipsis Paschalibus), gravem etiam clericis, gravem et laicis, dum omnia omnium ad divinarum, ut aiebat, justificationum normam acerbe semper emendans revo-

Digitized by Google

ἦθη πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἐξαίσια ἦσαν καὶ οὐδ' ὅλως ἐκείνοις συνέβαινον, τοῖς μὲν ἐξ ἐναρέτου δῆθεν δοκήσεως, τοῖς δ' ἐξ ἐμφύτου γνώμης δοκοῦν, τοῖς δ' ἐμπαθοῦς διαθέσεως κατὰ γνώμην τῶν πάλαι. Ὁπόθεν δὲ τοῦτ' ἦν, ἔξεστι γίνεσθαι τοῦ πείθοντος λογισμοῦ. Ἀμέλει τοι καὶ μὴ μόνον τοῖς ἀρχῆθεν σχιζομένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγλευκὴς ἐδόκει καὶ ἀτενοῦς ἤθους καὶ ὅλως δυσπέμφελος. Βασιλεὺς δὲ οὐ μᾶλλον ἐκεῖνον ἢ τὴν οἰκείαν συνιστῶν οἷον, ὡς ἐῴκει, γνώμην, ἐφ' οἷς καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκεκρίκει, οὐδ' ἐς βραχὺ τῆς ἐπ' αὐτῷ πολυωρίας καθυφίει. Ἐπεὶ δὲ καὶ φάμους' ἅττα ῥιφέντα μέχρι καὶ ἐς αὐτοῦ χεῖρας πεφθάκει, δεῖν' ἅττα λέγοντα καὶ ἀπάδοντα, οὐκ ὀλίγην κἀκεῖνος εὑρίσκει σχεδιασθεῖσαν τῷ πατριαρχοῦντι σύστασιν ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Εἶχε μετὰ πολλῶν ἄλλων ἡ πόλις καὶ Ἀρμενίους ἐποίκους. Τῶν τις καὶ προεπεφθάκει προσδραμὼν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ μύρῳ τῷ ἁγίῳ χρισθείς. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ ἄλλοις μὲν τοῖς ὁμογενέσιν ἀπόστοργος

A ἦν, διαφερόντως δέ γε τῇ ἀδελφῇ. Ὡς δὲ καὶ πικρῶς εἶχον καὶ ἐλοιδοροῦντο τῷ ἀποκλίναντι διὰ τὴν μετάθεσιν, ἐνεπικραίνετό οἱ καὶ ἡ ὁμαίμων, καὶ μέσον τούτων ἔχθρα συνίστατο. Ὧν ἐν μιᾷ διαλοιδορουμένων, κἀκείνου προσαπειλοῦντος ἀναφέρειν [P. 362] τῷ πατριάρχῃ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ὀνείδη διεγκαλεῖν, εἷς παρευρεθεὶς ἐκείνοις καὶ ἀναξιοπαθήσας οἷον, τὴν ἔγκλησιν ἐβλασφήμει καὶ πίστιν καὶ πατριάρχην, τὸν καταφρονητὴν ὑπεμφαίνων, ὡς ἥκιστα φροντιῶν, εἰ ἐπικαλοίη. Μικρὸν διῆλθε τῆς ὥρας, καὶ ἀποστὰς ἐκεῖθεν, μεταξὺ τὴν ὁδὸν διερχόμενος, παρά μηδεμίαν αἰτίαν ἐμφανῆ ξυμποδίζεται καὶ πίπτει πτῶμα δεινὸν, καὶ ἔδοξεν ὑποσχὼν δίκας τῆς βλασφημίας, δεινῶς συντριβεὶς τὸν πόδα. Ταῦτα μαθὼν βασιλεὺς, καὶ ὡς εἰκὸς τὸ πραχθὲν ἠγησάμενος B θαυματούργημα, τὸ πᾶν τοῦ παραδόξου τῷ πατριαρχοῦντι προσανετίθει, δέον ὄν, οἶμαι, καὶ μᾶλλον θεῷ καὶ τῇ πίστει, ἣν ἐκεῖνος ἀφρόνως βεβλασφημήκει. Καὶ αὐτίκα πρωΐας σύναξιν κοινὴν παραγγέλλει,

cat; quali severitate nullum eorum qui omnium confessione haberentur divinarum legum observatores exactissimi, usum fuisse constabat. Inter hos ille velut inanes contemptim fremitus erecta fronte, quo intenderat gradiebatur, fretus sibi paratissimo, et quo magis pergeret, benignius semper aspirante favore imperatoris, quantumvis interim omnes ringerentur, maxime autem insigniores quique ægerrime ferrent quæ ab illo videbant fieri, tantumque abessent a dignandis assensu vel approbatione sua ulla ejus actis, ut mores ipsius in comparatione cum aliis laude omnium celebratis præsidibus Ecclesiarum plane sibi videri monstrosos atque horribiles non dissimularent. In eam alios sententiam adducebat recta æstimatio veræ virtutis : alii sensu quodam innato et quasi genii abhorrentis incitabantur impulsu. Nonnullos, nec forte paucos, stimulabant iræ in Athanasium veteres, prioris olim ejus regiminis **520** injuriis accensæ, quarum memoriam præsens similium experientia refricabat. Cujusmodi præjudicia quos insederint animos, iis nimirum facile persuadent justis se nec reprehensioni obnoxiis moveri odiis, dum eos aversantur quos tam merito cunctis exosos intelligunt. Verum Athanasius vel ignarus vel sic tanquam ignoraret securus adeo flagrantis in ipsum invidiæ, non iis solum quos priori functione patriarchalis potestatis irritaverat vexando, abscindique a sui communione coegerat, durum indomitumque se præbebat, sed et sine discrimine cunctis aliis acerbus, austerus, morosus, ac velut mare procellosum, minaci semper apparere pergebat, si non etiam affectabat, terribilis specie. Porro imperator non magis illum quam proprii a principio de illo declarati auctoritatem judicii constantia perseverabat irrevocabili tueri; nec ei consulendi ejusque invigilandi securitati providam sollicitudinem remittebat. Quoniam vero tam licenter in vulgus

spargebantur libelli adversus Athanasium famosi, ut quidam eorum gravia et valde absona continentes usque ad ipsas imperatoris pervenirent manus, inventam is occasionem cupide arripuit patriarchæ de novo ad populum commendandi ex causa quam mox exponam. Habebat urbs inter alios variarum gentium inquilinos plures etiam aliquos Armenos. Horum quispiam relicto suorum ritu nostræ se catholicæ aggregaverat Ecclesiæ, C sacro ad hoc unctus chrismate; quo nomine magnum in se concitarat odium popularium suorum, præsertim vero sororis, adeo ut passim eum cum cæteri consanguinei conviciis proscinderent, quod e religione patria ad aliam descivisset, tum eumdem amarissime ob id ipsum germana increpare non desineret. Eratque tali ex causa continuum inter eos commissum jurgium. Quod dum die quadam ferventius agitaretur, hinc de more conviciantibus homini domesticis, inde illo minante se ad patriarcham relaturum quæ sibi exprobrarent et eos apud ipsum accusaturum, repertus illic quidam est qui, velut rem indignam ratus **521** intentari ipsis auctoritatem alieni patriarchæ et judicii ejus periculum denuntiari, erupit in male- D dicta, diris devovens et fidem et patriarcham istum, quem contemnere se nec nauci facere, aut quid de se censeret, si coram eo citaretur, omnino curare demonstrabat. Nondum huic tota a prolatis verbis talibus hora effluxerat, cum abscedens inde, dum per urbem ambulabat, ex nulla quæ appareret causa supplantatur sterniturque humi diro casu, visus blasphemiæ pœnas pendere, quod eo lapsu pedum illi contritus alter est. Eo imperator cognito, eventum ex prima statim specie manifesto miraculo imputans, pro cætera sua admiratione patriarchæ, prodigium id esse a Deo declarante suum in ipsum amorem et ejus apud se merita mirabiliter patratum sine ulla dubitatione credidit, verisimilius, ni fallor, opinaturus, si

Digitized by Google

ἐπιτάττει δ' ἐνεχθῆναι καὶ τὸν καταραχθέντα ὡς εἶχεν ἐπὶ τοῦ σκίμποδος. Οὗ δὴ καὶ ἐς μέσον τεθέντος, πολλὴν καὶ διωλύγιον διεξῆλθε δημηγορίαν, συνιστῶν ἐντεῦθεν ὃν συνιστᾷν ἤθελε, τῶν δ' ἀπ' αὐτοῦ σχιζομένων, καὶ μᾶλλον τῶν ἰδίως ζηλούντων, τὰ πλεῖστα καθήπτετο, κἂν ἐκεῖνοι τὴν γνώμην ἀμετάθετον εἶχον ἐφ' οἷς ἀρχῆθεν ἐπισχυρίζοντο. Καὶ ἔπασχον μὲν, ἔπασχον δ' ἂν καὶ τὰ μέγιστα, εἰ βασιλεὺς ὑφεῖτο καὶ συνεχώρει. Ἀλλ' ἀνεῖχεν ὅλως τὰς ἐπ' ἐκείνοις τῶν ἄλλων ὁρμὰς τρόποις χρηστότητος.

κβ'. *Ἀνάῤῥησις τοῦ Καίσαρος Ἰταλοῦ.*

[P. 363] Ἐν τούτῳ καὶ ὁ ἀπὸ μεγάλου δουκὸς Ἰταλὸς μὲν τὸ γένος, ταῖς δ' ἀπὸ τοῦ βασιλέως ὀνομασίαις ὡς γαμβρὸς κλεῖζόμενος, πέμπων πολλάκις πρὸς βασιλέα καὶ τεχνιτεύων τὰς σκαιωρίας, τέλος ἀποσταλέντα καὶ αὖθις τὰ τοῦ Καίσαρος σύμβολα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆ; τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐγέρσεως ὑποδέδεται καὶ Καῖσαρ ψηφίζεται, δέχεταί τε παρὰ βασιλέως καὶ χρυσίου νομίσματα χιλιοστύας τρεῖς πρὸς τριάκοντα. Ξυνέκειτο δὲ σφίσι λαμβάνειν καὶ σίτου τοπικοὺς μοδίους ἑκατὸν χιλιάδας, καὶ μέχρι καὶ ἐς τρεῖς χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν παρακατασχόντα τοὺς ἄλλους ἀποπέμπειν, καὶ αὐτίκα περᾶν κατ' ἀνατολήν. Ἀλλ' ὅμως ἐκ σκαιωρίας καὶ αὖθις οὐχ ὑπελείπετο πρόφασις, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν ἀνὰ Κύζικον πέμπει, πολλοὺς δ' ἀνὰ Πηγὰς, ἱκανὴν δὲ μοῖραν καὶ τῷ Λοπαδίῳ προσνέμει. Αὐτὸς δὲ καὶ τοὺς περὶ τὸν Μπυριγέριον θάλπων ἤδη ἀποστατήσαντα, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸν νόθον ἀδελφὸν Θευδερίχου ὑποποιούμενος, τούτοις μὲν μέχρι καὶ Μιτυλήνης τὸν πλοῦν περιώριζεν, ἐκείνους δὲ παρακατεῖχε καὶ προφάσεις ἐπλάττετο καὶ ἄλλας μὲν, τέως δέ γε τὴν ἔκδηλον, ὡς ἀκαθέκτους ὄντας οὐ δύναται καθυπάγειν εἰς τὸ οἰκεῖον θέλημα, καὶ ταῦτα μηδὲ ταῖς κεχρεωστημέναις μισθοφορίαις ἱκανωθέντας. Ὑπεποιεῖτο δὲ καὶ τὴν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων τοῦ σίτου συναγωγήν. Καὶ ἀνὰ μέρος μὲν οἱ τοῦ βασιλέως συνῆγον ἐκ τῆς χώρας ἐκείνῳ τὸν σῖτον, ἀνὰ μέρος δ' ἐκεῖνος τοὺς ἰδίους πέμπων ἐξεφόρει τὸ εὑρισκόμενον, προφάσει μὲν ὡς ἐπιταχύνων τὴν ἀπανάστασιν, τὸ δ' ἀληθὲς καὶ ὃ μᾶλλον κατενοεῖτο, τὰς ἐπιθυμίας ἐμπιπλῶν καὶ καταφρονῶν ἐς ὅτι μάλιστα. Ἐν τοσούτῳ δὲ ἵνα δὴ καὶ πλέον τὸν βασιλέα ὑποποιήσηται, ἅμα δὲ καὶ κατά τινας ἑτέρας προφάσεις, τὴν μὲν πενθερὰν καὶ τὴν σύζυγον τῷ

fidei ab isto blasphemia violatæ repetitam sic a Numine ultionem fuisset interpretatus. Postridie igitur mane confestim concionem frequentem advocat. Præcepit autem eo in lectulo deferri eum qui pridie pedem, ut dictum est, fregerat; quo in medio posito sane longam et verbosam e superiore Augustus loco effudit orationem, exquisitis evehens præconiis quem volebat commendare, abscissos autem ab eo, aut potius ei privatim invidentes, haud parce omni occasione incursans, frustra id quidem, quantum ad eos de sententia dimovendos pertinuit. Adeo enim quidquid imperator diceret, nullam vim eorum animos immutandi habuit, ut contra in antiquis adversus Athanasium judiciis et odiis magis magisque confirmarentur. Et patiebantur illi quidem ab Athanasio multa, multo plura et gravissima passuri, si permitteret eum imperator ad extremum indulgere maligno suo genio. Inhibebat enim ille omnino et ab illis arcebat, innatæ mansuetudinis instinctu, sævos ferosque imminentium iis perdendis Athanasianorum impetus.

22. *Acclamatio Cæsaris Itali.*

Inter hæc is qui magnus dux fuerat, Italus quidem genere, sed **522** qui generi appellatione ab imperatore honorabatur, mittens subinde ad Augustum et fraudum illum suarum artificiis implicans, denique rursus ab eo missa Cæsareæ dignitatis insignia, die qua Lazari resurrectio celebratur, induit et Cæsar acclamatur. Accepit autem ab imperatore tria et triginta nummorum aureorum millia. Conveneratque inter illos tradenda præterea illi fore modiorum frumenti mensuræ locis illis usitatæ centum millia. Ipse autem spoponderat tria se duntaxat bellatorum fortium millia e suis copiis retenturum, ac dimissis reliquis cum illis trajecturum in Orientem. Quibus in cunctis administrandis consuetas adhibebat astutias, variis prætextibus illudens. Nam ex illis quos se dimissurum promiserat, multos Cyzicum misit, multos Pegas; nec modicam eorum partem Lopadii collocavit. Interim ipse Mpyrigerium palam imperatori rebellem fovebat, et cum fratre notho Theuderichi ejusque classe piratica familiare commercium habebat, idoneis eos officiis deliniens. Ac Siculis quidem illis spatium incursandi maris usque ad Mytilenem præfinivit: Catelanos autem quos dimissurum se promiserat contra pacta retinens, fictas perfidiæ excusationes obtendebat, cum alias, tum illam jam tralatitiam, haud posse se adigere quo cuperet homines infrænes, qui præsertim debita dudum sibi nec adhuc repræsentata stipendia reposcerent. Nec temperabat quin fraudandi occasionem arriperet ex imperata de qua diximus comportatione frumenti, ipsi prius quam transfretaret in Asiam admetiendi. Ne enim unquam constitutus modiorum numerus plene posset confici, ut quamque illius partem regii ministri conferri locum in **523** præscriptum curaverant e variis regionibus tractus Occidui, eam statim per a se missos jubebat tolli exportarique prætextu accelerandæ migrationis Augusto exoptatæ Catelanorum, revera autem, quod satis clare pellucebat peritis rerum, inexplebili suæ indulgens cupiditati et Romanum imperium licentissime ludificans. Sub hæc, ut imperatorem tanto adstringeret artius, prout ei erat opportunum ad varios quospiam perplexarum machinationum fines, socrum suam et cum ea uxorem gravidam in urbem ad imperatorem se conferre jubet, allegaturas

Digitized by Google

ἐγγαστρίῳ βαρουμένην φόρτῳ πέμπει κατὰ πόλιν πρὸς τὸν κρατοῦντα, περιαργῶν τὴν διαπεραίωσιν ἐκ [P. 564] προφάσεως, ὡς εἰ μὴ ἐπανέλθοιεν αὗται ἐξηνυσμένων καὶ τῶν ἀπαιτουμένων, οὐδ' ὅλως περαιωθησόμενος.

κγ'. *Ὅπως ἀπῆλθε πρὸς βασιλέα Μιχαὴλ ὁ Καῖσαρ, καὶ τὰ κατ' ἐκεῖνον.*

Αὐτὸς δὲ συμπαραλαβὼν οἷς καὶ μᾶλλον ἐθάρρει, ποσουμένους περί που τοὺς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, ἔγνω πρὸς βασιλέα Μιχαὴλ κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ διάγοντα ἀπελθεῖν, προφάσει μὲν καὶ τῷ φαινομένῳ ὡς προσκυνήσων καὶ βλέψων ὃν ἐς τόδε οὐκ εἶδεν, ἔτι δέ γε, καὶ ὡς ἔλεγε, συνταξόμενος μέλλων διαπεραᾶν, τῷ δέ γε βαθυτέρῳ, καὶ ἐφ' οἷς ὑπωπτεύετο, κατασκοπήσων τὸ περὶ τὸν βασιλέα στράτευμα. Καὶ γὰρ οὐδ' ἐκεῖνοι πρὸς τὰς αὐτῶν ἀτασθαλίας ἠρέμουν, ἀλλ' ὑπονοοῦντες τὴν ἀπιστίαν, καὶ μᾶλλον Ἀλανοὶ καὶ τὸ ἐκ παλαιοῦ Περσικὸν, οὓς καὶ Τουρκοπούλους ὠνόμαζον, οἱ μὲν περὶ τὸν ἐκ Βουλγάρων Βοσσίλαν καὶ τοὺς οἰκείους κοσμήτορας, τὸ δὲ Ῥωμαϊκὸν περὶ τὸν μέγαν πριμικήριον τὸν Καττιανὸν καὶ τὸν Δούκαν καὶ μέγαν ἑταιρειάρχην ταττόμενοι, τὰ τῆς Μακεδονίας τε ὀχυρὰ διελάμβανον ἀπαναστάντων τῶν οἰκητόρων κατὰ βασιλικὴν διὰ τὸν κίνδυνον

A πρόσταξιν, καὶ κύκλῳ περισχόντες τὸν τόπον ἐφ' ἡμέρας ἐστρατοπεδεύοντο, τοῦ μὲν προσβαλεῖν Ἰταλοῖς ἀποσχόμενοι, ἔννοιαν δὲ διδόντες ὡς ἐπιθήσονται φανερῶς εἰς ἀποστασίαν καταστᾶσιν, ὡς ἐκ πολλῶν ὑπωπτεύετο. Ἦν τοίνυν ἐντεῦθεν καὶ κατασκοπήσεως ὑποψία, ὡς εἴρηται, αὐτόθεν ἀφικνουμένῳ, ὅτι γε καὶ ἑκάστῳ τῶν κατὰ δύσιν φρουρίων, οἷς ἐπισταίη, ἰδίους ἐκ Κατελάνων ἁρμοστὰς καθίστη καὶ φύλακας. Βοηδρομιῶνος τοιγαροῦν ὀγδόῃ λήγοντος ἦν, καὶ ἠγγέλλετο τῷ κρατοῦντι Μιχαὴλ ἡ τοῦ Καίσαρος ἄφιξις ἀνὰ τὴν δεῖξιν ἅμα τῷ στρατῷ διάγοντι. Ἀγγελθὲν δὲ τοῦτο παρὰ τοῦ γυναικαδέλφου [P. 565] ἐκείνου Ἀσὰν θαῦμα ἦν· καὶ πέμψας ὁ βασιλεὺς ἐπυνθάνετο πῶς ἂν καὶ παραγένοιτο, εἰ ὁρισθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ βασιλέως τε καὶ πατρὸς, ἢ B αὐτὸς καὶ γνώμης ἦλθεν αὐτοθελοῦς. Καὶ ὃς τὴν πρὸς αὐτὸν μὲν δουλείαν καθωμολόγει, καὶ ὡς προσκυνήσων πάρεστιν, ἅμα δέ γε καὶ κατὰ τὴν προκειμένην ὁδὸν τὴν ἐπ' ἀνατολῆς αὐτῷ συνταξόμενος. Ὁ δ' αὖθις ἀντέπεμπε καὶ λόγοις ἐδεξιοῦτο προσήκουσι. Τετρὰς ἦν τῆς τοῦ Θωμᾶ λεγομένης ἑβδομάδος, καὶ τὴν ἑσπέραν ἀνέσας, βασιλεῖ φανεὶς καὶ φιλοφρονηθεὶς ὡς εἰκὸς ἄξιως; βασιλικαῖς ὁμεστιάσεσι, τὴν μετ' αὐτὴν ἡμέραν σύναμα βασιλεῖ τὴν

ei, quibus scilicet invitus a transfretando prohiberetur, causas plausibiles, a contumacia recusantium id facere militum ductas, professus etiam discedentibus matronis haud se sperare prius posse persuadere Catelanis trajectum, vel cum iis, ut C jubebat Augustus, in Asiam unquam transmissurum sese, nisi reversæ confectas impetratasque ab imperatore referrent militum petitiones et pecuniam plene solvendis suffecturam stipendiis cunctis retro debitis.

23. *Ut adierit Michaelem Augustum Cæsar, et quid eo congressu inter eos actum.*

Ipse autem sumens secum cohortem amicorum quibus maxime fidebat, numero circiter quinquaginta supra centum, decrevit ad imperatorem Michaelem Adrianopoli degentem proficisci, specie quasi veneraturus et visurus principem quem nondum viderat, prætereaque vale ipsi dicturus, stans velut in procinctu transmissionis in adversam continentem : altiori tamen, quod sagaces suspectabant, ad id impulsus consilio, nimirum ut sic præsens exploraret quales essent et an tantum metuendæ Michaelis Augusti copiæ. Haud enim adeo hebes erat Rontzerius ut prorsus non intelligeret, quod satis eminebat, infensum infestumque sibi ac suis Catelanis istum esse exercitum, quippe fama irritatum immanium injuriarum per quas illi Romanos, cives ipsorum, quin et plerosque familiares et consanguineos, avarissime ac contumeliosissime vexassent. Ad hunc ulciscendi præterita scelera impetum adjungebatur cura prævertendi futuram rebellionem, cujus mox erupturæ multa exstabant indicia pene manifesta. **524** Et hanc in partem eminebant Alanorum maxime studia, Persicorumque itidem veterum sub signis Romanis ordinum, qui Turcopulorum nominabantur. Horum quibusdam præerat oriundus e Bulgaris Bossilas. Alii præfectis e sua gente sibi propriis parebant. Romanæ vero legiones, quas ductabant magnus primicerius Cassianus et magnus hetæriarcha Ducas, munitiora situ Macedoniæ præoccupaverant, jussu Augusti fuga incolarum ob metum instantis periculi deserta, et castris circum positis amplexæ locum illum, stativa ibi a diebus jam aliquot habebant, abstinentes quidem a committendo cum Italis prælio, ansam autem illis dantes opinandi, haud omissuros se impetum in ipsos facere, simul, quam moliebantur cujusque suspecti merito erant, defectio in effectum prorupisset. Hæc prudentiores nostrorum reputantes non fere dubitabant, quin explorandi animum alio fucans Rontzerius obtentu istum ad Michaelem Augustum accessum affectasset, maxime cum recordarentur certis nuper nuntiis auditum, quæcunque in Rontzerii venissent potestatem arces tractus Occidui, studiose ab eo Catelanis præfectis fuisse commendatas, attributis cuique ad earum tutelam validis ex eadem gente præsidiis. Octava igitur supra vicesimam Martii mensis dies illuxerat, cum imperatori Michaeli occasione census militaris apud exercitum forte tum versanti Cæsaris adventus ab Asane fratre Cæsarissæ illius conjugis nuntiatus est. Hic statim Michael per missos Cæsarem interrogavit, cur, quo animo, cujus impulsu veniret, an sponte ipse ad id consilium appulisset animum; et qui sibi obsequium jam rite professus esset, an debitam exhibiturus venerationem sibi se vellet sistere, valeque dicturus ad mox capessendum sibi præ-

Digitized by Google

Ἀδριανοῦ εἴσεισι. Ταύτην δὲ καὶ τὴν μετ' ἐκείνην ἡγήλας φιλοτησίαις αὐτὸν βασιλεὺς παρῆνει τὰ εἰς προσήνειαν διοριζόμενος, ὡς μηδὲν ὅλως τῶν Ῥωμαίων χωρούντων τοιαῦτα ἤθη τυραννικὰ καὶ ἀπόκροτα. Ἐκεῖνος δ' ἔτι σπεύδων τὴν ἀποχώρησιν οἵοντε συνετάττετο, καὶ τὴν παραίνεσιν ἀσμένως ἐδέχετο.

κδ'. *Φόνος τοῦ Ἰταλοῦ Καίσαρος.*

Οἱ δὲ Ἀλανοὶ ἐθύμαινον κατ' αὐτοῦ, τὸν καιρὸν ἐπιτηροῦντες, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸν Γεωργῶν, οὗ ὁ υἱὸς κατὰ τὴν Κύζικον ἀπεκτάνθη, καθὰ ἐφθάσαντες εἴπομεν. Παρηκολούθουν οὖν τούτῳ σιγῇ ἔνθεν κἀκεῖθεν. Δοθέντος οὖν ἐκείνῳ καιροῦ τὴν Αὐγούσταν ἰδεῖν μόνον, τῶν ἄλλων Ἰταλῶν πάντων ἔξω παυεστώτων, ἀπερχόμενος καὶ ἤδη τῆς πύλης ἀνοιγομένης τοῦ οἰκήματος ἐν ᾧ ἡ Αὐγοῦστα ἦν, δέχεται καιρίαν τὴν πληγὴν ὄπισθεν διὰ τῶν νεφρῶν παρὰ τοῦ Γεωργοῦ ζητοῦντος τὸ αἷμα τοῦ ἰδίου υἱοῦ. Καὶ οὕτω παραχρῆμα πίπτει, ἀνὴρ βάρβαρος μὲν καὶ ἄδικος καὶ ὡς τὰ πολλὰ φρονηματίας, ἀλλ' οὖν ὀξὺς εἰς πόλεμους καὶ διεγηγερμένος. Θροῦς ἐντεῦθεν ἐγείρεται, [P. 366] καὶ οἱ ἀπ' ἀνατολῆς, ὡς εἰπεῖν, ἐκεῖνον διεσπάραξαν καὶ ἀπερρόφουν τοῦ αἵματος, τῶν ἰδίων μεμνημένοι· οὕτως ὤπλιζεν αὐτοὺς ἡ κακία. Ἅραντες οὖν τὸν νεκρὸν ἐκείνου ἔξω που καταῤῥίπτουσι. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς καὶ μόλις ἑαυτοῦ γεγονὼς ἠρώτα περὶ πάντων περὶ τῆς Αὐγούστης εἰ περιῇ· φόνος γὰρ, ὡς ἤκουεν, εἰργασμένος ἐν τῷ αὐτῆς οἰκήματι μή τι κἀκείνῃ πέπονθεν ἀνήκεστον φοβεῖν ἐπῆγεν. Ὡς γοῦν τὰ χρηστὰ μὲν περὶ τῆς Αὐγούστης μαθὼν ἦν, κἂν οἷον ὑπερπαθήσας τοῦ ἀνδρὸς, ὅμως φρόνιμος ὢν προεμηθεύσατο πάνυ σοφῶς, καὶ προσέταττε μὴ ἐκφανθῆναι τὸ σύνολον τοῖς ἄλλοις Ἰταλοῖς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν οὖσιν. Ἐκείνους οὖν μηδὲν εἰδότας τῶν συμβάντων σιγῇ κατὰ τὸ πρόσταγμα περικυκλώσαντες ἐκέλευσαν ὁρισμῷ τοῦ βασιλέως τὰ ὅπλα εἰς γῆν θεῖναι, καὶ ἀκονιτὶ ἐχειρώσαντο, ταῖς εἱρκταῖς ἀνόπλους ἐγκατακλείοντες. Ἐντεῦθεν οἱ Ἀλανοὶ καὶ ἀνατολικοὶ τοῦ Καίσαρος φονεῖς φανέντι τῷ βασιλεῖ τὴν τόλμαν ἀπελογοῦντο, ὡς οὐκ ἄλλως οὐκ ὂν μὴ τὸν πολλῶν ἀλάστορα, αὐτῶν δὲ βασιλέων ἀποστάτην τὴν γνώμην, ἀνηλεῶς κατασφάττοιεν. Ἄλλοι δὲ καὶ

A

B

scriptum in Orientem iter. Ad ea ille cuncta obsequiosis humilibusque occurrens responsis, fidem pacifici ac submissi accessus plenam fecit. Quarta erat feria hebdomadæ quam Thomæ nominant, quando sub vesperam admissus ab Augusto Cæsar cum cæteris utriusque personæ dignitati congruis affectus est honoribus, tum mensæ regiæ communi participatione dignatus. Postridie simul cum imperatore in urbem Adrianopolim invectus est; qua et consequenti die omnibus indiciis liberalissimæ benevolentiæ delinitus suum hospitem Michael Augustus eum interim magnopere hortabatur ad tractandos modestius ac mansuetius Romanos, libere quin etiam denuntians fieri non posse ut ii amplius obnoxie quieteque tolerarent tyrannicos istos et rigidos ipsius et suorum mores. Eam ille admonitionem libenter audire præ se ferens, quasi festinans ad imperatam viam dimitti se postulavit, officiosissime in digressu vale dicens.

24. *Cædes Itali Cæsaris.*

At Alani qui tum erant in Michaelis comitatu, dudum infensi Rontzerio, ejus ulciscendi occasionem observabant, haud lenem ad id instigatorem secum habentes Georgum illum, cujus filium apud Cyzicum Catelani occiderant, prout superius narravimus. Hunc igitur taciti quocunque se conferret sequebantur. Contigit autem ei poscenti dari horam admissionis ad Augustam, quo erat ipse solus introducendus, Italis quos ducebat comites, procul extra fores palatii jussis subsistere. Hoc momentum suis consiliis aptissimum Alani cupide captantes, destitutum præsidio suorum Cæsarem in ipso cubiculi Augustæ aditu a tergo plaga lethali in renibus transfodiunt. Auctor vulneris ipse Georgus fuit, pœnas interfecti filii repetens. Eo Cæsar ictu protinus concidit, homo barbarus ille quidem et injustus, magnorum tamen plerumque spirituum altæque mentis, nec non acute providus expeditique in bellis consilii, ad hæc experrectus et acer in occasionibus rei gerendæ. Strepitu per hunc casum concitato cohors quædam non longe inde distans militum Asianorum prima quod acciderat cognovit. Illi memores gravium injuriarum quibus Rontzerius suos ipsorum cives popularesque, quin et plerorumque cognatos intimosque affines afflixerat, ea in ipsum irruerunt rabie ut ejus sanguinem ligurire velle viderentur. Discerpserunt ergo moribundum insatiabili furore, atque exsangue jam cadaver in locum extra seductum projecerunt. Consternatus isto inopinato tumultu Augustus Michael primum omnium, quod vim in Augustæ cubiculo factam audiret, de ipsa timuit, ne quid sinistri passa esset. Percontatusque, ut cognovit salvam esse ipsam, solum trucidatum fuisse Cæsarem, etsi viri casu indoluit, tamen, ut erat prudens, prævertendum strenue putavit, ne quid a Latinorum Cæsaris comitum desperata rabie funestæ commotionis oriretur. Primum accuratissimam dedit operam ne ullum ad eos, foris ubi stabant, rei gestæ indicium emanaret; interimque jussu ejus prætoriani maximo numero circumdantes illos nihil minus opinantes et funditus ignaros patrati facinoris, jusserunt Augusti nomine arma quæ gestabant humi deponere. Sic eos sine certamine exarmatos et comprehensos universos custodiis incluserunt. Sub hæc danti se in conspectum Augusto Alanorum primores auctores cædis et adjutores Asiani fidenter excusabant factum, jure occisum a se falsum istum Cæsarem aientes, cum in ultionem rapinarum et flagitiorum quibus Romanos insolentissime vexasset, tum in præcautionem rebellionis quam perfi-

C

D

Digitized by Google

μείζοσιν ὁρμαῖς ἀλλήλους παρακροτήσαντες, καὶ μᾶλλον Ἀλανοὶ, ἐπιβάντες τῶν ἵππων ἐξέθεον πανταχοῦ, ὅπου ἂν καὶ καταλήψαιντο Κατελάνους. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς μαθὼν τὴν ἐκδρομὴν ὅλην τῶν στρατευμάτων, καὶ δείσας περὶ ἐκείνους μή πως ἀσυντάκτως ἐκθέοντες ἡττηθῶσι καὶ εἰς κίνδυνον αὐτοῖς ἡ ὁρμὴ περιστῇ, πέμψας τὸν θεῖον αὐτοῦ Θεόδωρον σύναμα καὶ ἄλλοις ὑποστρέφειν ἐπείρα. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἦνυτε τὸ παράπαν, ἀλλ' εὐθὺς ἐξέθεον καὶ τόποις τισὶν ἐφιστάμενοι Ἰταλοῖς μὲν (οὐδὲ γὰρ ἅπυστά πω σφίσι τὰ τοῦ Καίσαρος ἦσαν) φόνον ἐπῆγον, ἵππους δ' ἐκείνων καὶ ὅπλα καὶ χρήματα τοὺς μὲν ἀπῆγον, τὰ δὲ συνέλεγον. Φθάνει δ' ἐπὶ τούτοις καὶ τὰ τῆς φήμης ἐντελέστερον, καὶ ἀχαρεῖ ἅμα Κατελάνοι πάντες τὴν Καλλίου εἰσελθόντες (ἦν γὰρ ἐκ πλείστου κατησφαλισμένον τὸ φρούριον) ἑαυτοῖς μὲν προνοοῦσι τὴν σωτηρίαν, τοὺς δ' ἐν αὐτῇ Ῥωμαίους παμπληθεὶ κτείνουσι, μηδ' αὐτῶν φειδόμενοι τῶν νηπίων. Τέλος περὶ τῶν ἰδίων, ὧν τε Καῖσαρ ἐπήγετο καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐκασταχοῦ πεμφθέντων, δείσαντες μὴ κἀκείνοις κίνδυνος περιστῇ, κατασχόντες τοὺς περιόντας φυλακαῖς ἐτήρουν. Ἔμελλον δὲ καὶ τοὺς

περὶ τὸν νόθον ἀδελφὸν Θευδερίχου ἐγγὺς που ναυλοχουμένους εἰσφρήσεσθαι· ὡς δ' οὐχ ὁμολόγουν περὶ τὰ συμφωνούμενα, [P. 367] ἐκείνοις μὲν ἐφῆκαν κατατρέχειν τὰς νήσους, κωφὴν ἑαυτοῖς συμμαχίαν καὶ ταῦθ' ἡγούμενοι, αὐτοὶ δ' εἰς στερρὰν παρεσκευάζοντο μάχην.

κε'. *Ὅτι Κατελάνοι ὑποκρισθέντες τὰ κατὰ δύσιν ἠρήμουν.*

Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἠμέλει τὸ σύμπαν, ἀλλὰ τὰ τῶν Βουλγάρων ἐν ἀνακωχαῖς θέμενος τοὺς ἀμφὶ τὸν μέγαν πριμικήριον ἐξορμᾷ, ὃς καὶ περικαθίσας τὸ φρούριον πολιορκῶν ὡς εἶχεν ἐμάχετο, ἔστι δ' οὗ καὶ κατετροποῦτο. Πληθουμένων δ' ἐκείνων καὶ ἤδη θαῤῥούντων τὰς ἐκδρομὰς διὰ τὴν κενὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ἀσχολίαν (ὁ γὰρ Μπυριγέριος περιεβουκόλει τὰς ἐλπίδας τῷ βασιλεῖ, καὶ πέμπων παρ' αὐτὸν τὴν δουλείαν καὶ τὸ ὑπήκοον ὑπεκρίνετο ὡς ἐν κενοῖς· καὶ τῶν φόνων γενομένων, ὡς ἔλεγεν, ἀνακωχὰς σκαιωρῶν ἐντεῦθεν) κατοχυροῦσι μὲν ἐκείνοι καὶ αὖθις ἐπὶ πλέον τὸ φρούριον, μακραῖς δ' ἑπτὰ ναυσὶ καὶ ἄλλαις ἐννέα μικραῖς μάχιμον ἐμβαλόντες λαὸν εἰς τὸν κατὰ τῶν

diosissime in Augustos machinaretur, prout evidentibus erat indiciis compertum. Interim vero totis trepidabatur castris, alio alium Michaelis militum passim adhortante ad erumpendum in Latinos morte ducis ipsorum superatu faciliores futuros. In primis **527** Alani conscensis raptim equis cum alia manu in istam incursionem feruntur. Cujus certior rei Augustus factus, ac veritus non immerito ne suæ fere universæ copiæ injussu inexplorato solutisque ordinibus ruentes, insidiis exceptæ aut iniquo uspiam deprehensæ loco, clade aliqua insigni temeritatem privatam damno magno publico luerent, misso post eos sollicite patruo suo Theodoro cum aliis, revocare conabatur, nequidquam id quidem, obfirmatis inflexibiliter cunctis in audaci proposito; præterquam jam plus aliqui præcurrerant quam ut eos assequi serius egressi potuerint. Itaque in manus aliquas stativaque sparsim posita Italorum inciderunt nostri, et perculsos eos nacti fama quadam necis Cæsaris facile fuderunt fugaruntque, equis eorum abactis, armis et pecuniis direptis. Pleniore autem cunctos jam imbuente Catelanos tristis eventus notitia, momento concurrerunt universi Callipolim, quam sibi arcem ex longo provide in perfugium dubiorum temporum paraverant. Huc primo impetu delati, flagrantis iræ vim sævam in Romanos illic repertos effuderunt, universos trucidantes, nulla vel ætatis teneræ vel infantiæ misericordia. Deinceps tamen reputantes eos e suis qui Cæsarem comitati euntem fuerunt, tum quosdam Constantinopoli degentes et varias in partes ad tractanda negotia communia dimissos, haud dubie detentum a Romanis iri, quibus permutatione redimendis utile foret habere Romanos in custodia, quos inde potuerunt capere, incolumes custodierunt. Conati etiam per

legatos sunt persuadere fratri notho Theuderici, classem non longe habenti, ut infeste exscendens in terras imperii sese ipsis adjungeret. Sed propositis hinc inde conditionibus haud coalescere fœdus inter **528** ipsos potuit. Tandemque Siculis infecto societatis Catelanicæ negotio, libera in fructum cessit incursatio deprædatioque insularum; Rontzerianis exclusis illa spe, totam fiduciam collocantibus in munitione Callipolitanæ arcis: in qua, si oppugnarentur, acri atque invictæ se accingebant resistendi constantiæ.

25. *Ut irritati Catelani tractus occiduos desolaverint.*

At neque Michael Augustus in tam ancipiti rerum cardine sibi ac reipublicæ deerat, sed indutiis, qualibus pro tempore licuit, pausam adeptus belli Bulgarici, magnum primicerium cum ipsi proprie subjecta parte non modica copiarum oppugnatum arcem Callipolis misit. Atque ille obsidione amplexus locum, strenue rem adversus inclusos illic et non raro erumpere conantes Latinos gerebat, non sine prospero successu secundorum interdum prælio rum. Procedente tamen tempore, ac hinc quidem Romanis longo irriti obsidii tædio languescentibus, Catelani accipiendo subinde illata navibus subsidia suorum adeo jam aucti numero sunt, ut potiri campo inferreque ultro bellum emissis ad regiones circumsitas vastandas sat validis copiis auderent. Causa ejus incommodi fuit nova Mpyrigerii fraus, qui nota sibi Andronici facilitate iterum in suorum periclitantium gratiam abuti tentavit, eo plane quem speraverat fructu. Post illa enim quæ de illo diximus, et necem Rontzerii, litteris ad imperatorem missis se ipsi videlicet subjectum nec a jurata fide obsequii desciscere volentem vanis verborum officiis exhibuit. Tum hujus obtenta

Digitized by Google

παραιγιαλίων σκυλευμὸν ἐκπέμπουσι. Καὶ ἐπειδὴ προσβαλόντες μὲν Ἀρτάκῃ ἐπινείῳ Κυζίκου, προσβαλόντες δὲ Προικοννήσῳ οὐδὲν ἤνυτον, ὑποστάντων στερρῶς τῶν ἐποίκων, τοῦ αὐτοῦ Πυαντιῶνος μηνὸς εἰκοστῇ ὀγδόῃ Πειρίνθῳ προσβάλλουσι καὶ ἠβηδὸν τοὺς ἐν αὐτῇ κατασφάττουσι. Χώρας δ' ἠρήμουν τὰς παρ' ἑκάτερα, τῶν μὲν ἀπανισταμένων, τῶν δ' ἀλωμένων, ὧν τοὺς μὲν ἔκτεινον, τοὺς δ' ἐλαφυροπώλουν. Διὰ ταῦτα νυκτὸς ἀναπεπταμένων τῆς Κωνσταντίνου πυλῶν, παντοίων ποταμείων ὑδάτων ῥεῦμα μιμούμενον εἰσεχέετο, ὀλίγου καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ τυχαίως ἐξ ὧν [P. 368] εἶχον ἐπιφερόμενοι. Καὶ τὰ μὲν ἔξω αὐθημερὸν ἀπὸ θαλάσσης ἐντὸς ἠπείρου μέχρι καὶ ἐς πολὺ ἀνέδην τῶν νεῶν ἀποβαίνοντες ἐπυρπόλουν τὰς χώρας καὶ τὰ πάνδεινα κατειργάζοντο, πλείστων ὅσων πυρὸς καὶ μαχαίρας ἔργον γενομένων, τὰ δ' ἐντὸς σφαῖρος ἦν ἄλλος ὁ Ἐμπεδόκλειος· οἱ γὰρ κατὰ τὴν περαίαν πᾶσαν ἐσκευαγώγουν, καὶ ὅσοι νησιδίοις προσῴκουν ἀποδράντες Πέρσας, μίαν εἶχον τὴν πόλιν ἐξ εἰκαίων ἐφοδίων καταφυγήν.

auctoritatem consilio addens, commendare instituit indutiarum et conventionis cum Gallipolitanis, ut Romanis utiliorem quam apertæ impugnationis, viam: seram enim et multo emendam Romano sanguine tam munitæ arcis expugnationem ostendi. Quare ut, quas audiret sine operæ pretio frequentari, cædibus suorum parceret, pacisci utrinque aliquot dierum cessationem a vi suadebat, spem faciens ista mora conditionum digerendarum commodæ honestæque ambabus æque partibus pacis. Hac ille dolosa negotiatione plus fidei quam merebatur nactus, spatium obsessis Gallipoli Catelanis providit ejus arcis oppugnatione acri non parum concussæ reparandæ inducendisque commeatibus et præsidiis, tutissime firmandæ. Neque his contenti, longis septem navibus aliisque minoribus novem lectum militiæ imponentes robur, hos ad accolarum oræ hinc inde **529** maritimæ Romanorum vastationem immisere. Primi horum conatus fuere oppugnatio Artacæ, quod est urbis Cyzici navale, et Præconnesi, utraque irrita ob fortem incolarum defensionem. Sorte tamen dispari ejus Maii mensis octava et vicesima die Perinthum aggressi subegerunt, puberibus illic cunctis interfectis, regionesque in utraque continente illi circumsitas urbi desolarunt, harum incolis partim metu fugere compulsis, partim in potestatem redactis, quorum quosdam occiderunt, alios in servitutem vendiderunt. Porro iis quos dixi ex Orientali Perintho adversa continente cædem ac captivitatem fuga prævertisse, maximo undique numero ex tanta vicinia concurrentibus ad urbem, cujus ad hoc ipsum portæ noctu apertæ tenebantur, videres immensam turbam plebis miseræ, velut fluvios auctos torrentibus, influere, pauca inferentes e copia domestica, quantulum nimirum raptim quisque domo fugiens auferre potuerat, terrore consternatus Catelanorum; qui eadem die qua potiti Perintho fuerant, promotis in oppositam Asiæ oram navibus, et ex iis confidentissime militibus in littus expositis, ignem tectis per campos injecerunt, omnique cætera hostilis furoris immanitate in obvia cuncta sævierunt, mortalibus plurimis qua ferro qua flamma consumptis. Interiora vero infelicissimæ Asiæ aliam patiebantur, quasi ab illic incluso novo Empedocleo utre erumpentem tempestatem a Persis Orientales universos tractus deprædando scrutari pergentibus et usque in insulas ad hoc ipsum transmittentibus. Unde tot varie miserrimorum e continente utraque, e vicinis insulis, Persarum ab oriente, Catelanorum ab occasu sanguinarias manus dimissis domibus declinantium, unum commune perfugium urbs erat, ad quam nullo aut pertenui viatico instructi convolabant.

ξ κς'. *Περὶ τῶν διὰ τὸν ἀμηραλῆν πραχθέντων.*

Ἔφθασε δὲ καὶ βασιλεὺς ἕνα τῶν Κατελάνων προστφυγόντα μετὰ τῶν ἰδίων εἰς ἀμηραλῆν τιμήσας καὶ ὡς πιστῷ, ὡς ἐκ πολλῶν ἐδίδου δοκεῖν, χρώμενος, ὅτι γε καὶ εἰς Ἕλληνος καὶ γνώμην καὶ στολὴν μετετάττετο. Πολλαῖς δὲ καὶ φιλοτησίαις πρὸς τοῦ κρατοῦντος ἐκυδροῦτο ταῖς εὐεργεσίαις. Πρὸς τούτοις καὶ εὐγενεῖ κόρῃ τῇ τοῦ παχέος Ῥαοὺλ εἰς γάμον νόμιμον συνῳκίζετο. Τούτῳ βασιλεὺς ἐκτόπως πιστεύων, ἐξ Ἰταλῶν ἀρτυσάμενος ναῦν καὶ ῥάγαις ἐξικανώσας τοὺς ἐν αὐτῇ πρὸς τὸ ἀποστέλλειν ἦν, τριηραρχοῦντος αὐτοῦ. Ἔμελλε δὲ ἄρα καὶ

26. *De actis per et propter ameralem.*

Aliquo autem prius tempore quam hæc fierent, exceperat imperator Catelanum quemdam cum suis confugientem, et titulo ameralis honoraverat. **530** Hunc sibi fidum et esse et fore cum aliis idoneis e signis autumabat, tum quod dogma vestitumque Latinorum Græco mutaverat, in nostrum non modo sacrorum ritum sed et cultum civilem se transferens, multis ideo ab imperatore amoris significationibus affectus, multis ornatus beneficiis, et super omnia prænobili virgini filiæ Raulis Crassi legitimo matrimonio conjunctus. Isti tot datis tot acceptis mutuæ benevolentiæ pignoribus plane sibi certo, et prout securissime credebat, constantissime fideli armatam ex Italis navem et auctoratos pensionibus idoneis, quos imposuerat ei, milites committere decreverat, præmittereque adversus hostes trierarchæ potestate, pollicens se alias illi submissurum naves, quibus piratas et classes hostiles mare nostrum infestantes coerceret. Dum in hoc apparatu res stabant et jam procinctus amerales tanquam mox soluturus vale diceret Augusto, ecce huic nuntiat, quem vocant navis comitem, magister et moderator remigum, sese deprehendisse sub tabulato triremis insidiose, ut apparebat, ab amerale illic absconditos plus quam quinqua-

Digitized by Google

ἄλλας κατόπιν ἐκπέμπειν συναμυνουμένας τοὺς ἐπιόντας. Ὡς γοῦν συνετάττετο [P. 369] βασιλεῖ καὶ πρὸς ταῖς ἐξόδοις ἦν, ἀγγέλλεταί οἱ παρὰ τοῦ κόμητος τῆς νεὼς ὡς Ἀμογαβάρους καὶ ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα, ὡς εἰκάσαι, κρυφηδὸν ἔχει τῶν καταστρωμάτων ἐντός· ὃ δὴ καὶ φωραθὲν εὐθέως τὴν ἀπιστίαν παρίστα καὶ τοῦ τριηράρχου. Καὶ ὁ μὲν ἐγκέκλειστο, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ (οὕπω γὰρ καὶ οὗτοι τελέως ἠγγέλλοντο τὰ δεινὰ) ἐν τηρήσεσιν ἦσαν, πλὴν τῶν ἀποστάντων ἐκεῖθεν. Ἀλλ' εὐθὺς αἱ πικραὶ φῆμαι κατελάμβανον, ἃς οὐκ ἄλλος, ἀλλ' αὐτοὶ ἐφήμιζον οἱ παθόντες, καὶ θορυβῶν ἠγείρετο παμπληθής, καὶ θόρυβος ἐκ πάντων διὰ τὸ φιλοικτον ἴστατο, καὶ τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν νεῶν κατηττῶντο κατάλυσιν, ὡς οὐκ ἂν πάθοιεν τοιαῦτα, εἰ ὁ συνήθης στόλος περιῶν ἐξηρτύετο, καὶ πολλὰ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς διελάλουν. Τοῦτο γνοὺς πατριάρχης, ἀπάρας ὡς εἶχε τῆς κατοικίας ᾗ που κατῴκει, ἔργον ἔχων τὸ σπουδαιότατον περὶ τὸν δῆμον σπουδαιοτριβεῖν καί γε τὰ πολλὰ δημοχαριστεῖν, κατὰ τὴν μέσην τῆς ἀγορᾶς μεσημβρίας ἐφίσταται, καὶ ξυγκαλεῖ τοὺς ξύγκλυδας καὶ οἷς συνήθης ὁ θόρυβος. Καὶ ἔν τινι τῶν ἐκεῖ ναῶν καταστὰς μακρὰν κατέτεινε τὴν διαλαλιὰν καὶ καταστέλλειν θορυβοῦντας ἠπείγετο, τὰ πολλὰ συναινῶν ἐκείνοις, καὶ τῶν δυναμένων, οἷος ἐν πολλοῖς οὗτος, καταιτιώμενος. Τέλος ἐπεὶ τὸν πολὺν γογγυσμὸν περὶ τῶν νεῶν κατεμάνθανεν, ὡς μὴ οἷόν τ' ὄντος αὐτοὺς ἀσφαλῶς διαζῆν, εἰ μή γε νῆες κατὰ τὸ πάλαι Ῥωμαίοις σύνηθες ἐξαρτύοιντο, γνώμας ἀγριουμένας ἐξομαλίζειν θέλων ἀμηχέτοις καὶ λόγοις καὶ ὑποσχέσεσι, τινὰς ἐκείνων καὶ τοὺς ἐκθηλοτέρους παραλαβὼν ἀναφέρειν καθυπισχνεῖτο, ἔτι δὲ καὶ τὴν ταχίστην ἐξοτρύνειν εἰς τὴν τῶν ἐπιόντων ἄμυναν πρόθυμον ἑαυτόν. Καὶ ὁ μὲν ἐν τούτοις ἦν δημαγωγῶν καὶ δημοχαριστῶν ἐς τὰ μάλιστα, εἰ καὶ τὸ ἦθος αὐτῷ ἀμετάβλητον ἦν, βασιλεὺς δὲ Γενουῆται ἠξίου καὶ χρημάτων χιλιοστύας ἐδίδου ἐς ὅπερ ἐξ αὐτῶν ἐσβήσαντες πολεμαρχικὸν ἐπιθήσονται. Ὁ ξύγκλυς δ' ὄχλος εἰς ταυτὸν γεγονότες, ἐπεὶ τὰ μὲν ἔξω δεινὰ κατηγγέλλοντο, αὐτοὺς δ' οὐκ ἦν ἐκεῖ γενομένους ἀμύνεσθαι, ἔγνωσαν τοῖς ἐντὸς τῆς πόλεως Κατελάνοις ἐπιχειρεῖν. Οἷς μὲν ἦν συνειλη-

ginta Amogabaros armatos. Id quod a missis illico exploratoribus incredibilis facti verissimum repertum perfidiam trierarchæ manifestam fecit. Quare is quidem clausus asservatur, deprehensi vero in latebris milites, quasi ut plenius inquireretur de nondum perfecte convictis maligni animi, in custodias et ipsi dati sunt, præter paucos, inter primum tumultum elapsos. Ejus rei fama statim per civitatem incredibiliter consternavit populum, imagine horrendi exitii in quod pene fuisset nimia facilitate credendi respublica conjecta. Primæ in hoc tumultu partes erant convenarum, de quibus diximus, illorum vi ac terrore Catelanicæ incursionis compulsorum intra urbem. Hi ut experti immanitatem ejus gentis, cujus in potestatem tantum non data urbs fuisset, ejulabant videlicet impotentius cæteris, unos se nimirum omnium scire aientes quantum haberet perniciei Catelanica, quam tantum non incurrissent, servitus; et mœstitiam e vicinia periculi querulam contagione in plebem facili vulgantes, luctus sibi planctusque pariter complorantium simul universorum **531** aggregabant. Hinc procedebatur ad causas mali, nempe Lleo exteris necessario rem navalem credi, quod classem dudum Romanam negligentia præsidentium absumi ac funditus destrui siverit. Id ni fuisset perperam admissum, haud se his nunc obnoxios miseriis futuros. Hæc effundebantur populari licentia in liberam vituperationem administrantium rem publicam, quam dissolutis perversisque consiliis perditum nimirum irent. Increbescebat tota civitate gliscens murmur, nec procul a seditione res erat, concurrente ac vociferante undecunque turba, quando patriarcha ejus commotionis indicio accepto raptim domo ubi diversabatur prodiit, nihil non experiri certus, quo spes esset deliniendi componendique in obsequiosam quietem efferati jam in tumultum populi. Ergo, quantum affectare conitendo poterat, popularitatis arte homo parum ad id natura factus conciliare sibi gratiam iratæ multitudinis studebat, meridie medio se fere densis et invicem trudentibus cuneis immiscens temere huc illucque cursantium. Ibi convenas præsertim ad se convocat, uti præcipuos ex more tumultuum auctores. Tractosque ad se non paucos in templum illic forte obvium inducens prælongam peroravit concionem, prout putabat, accommodatam pacandis animis et seditioni compescendæ. In ea sensus ostentavit majori in parte consentaneos judiciis audientium, pariter ut illi magistratus in multis culpans. Denique illud ipsum maxime invidiosum querelarum caput, de classe Romana incuria regentium pessumdata, haud parce invehens exageransque ventilavit, et ipse affirmans large in hoc, nec non perniciosissime, peccatum, ultroque profitens nullam affulgere spem restituendæ publicæ securitatis, nisi naves, ut olim, Romanæ Romanis instructæ classiariis mare nostrum ac portus a vi externa tutarentur. Libens scilicet audiebat flagrans ira populus eadem quæ sentiret ipse a patriarcha dici. Quo ille ad eum sedandum prompte ullius momento gratiæ, dissertissime affirmavit ac sancte promisit omnino curaturum se ut isti male hactenus gestæ reipublicæ parti protinus succurreretur. Pro certo igitur haberent visuros se brevi armatam Romanam **532** classem; quam etiam ipse, si esset opus, alacriter conscenderet, duceretque adversus infestantes mare Romanum hostes. Quin adeo jam nunc sese proficisci ad eam rem urgendam, istiusque negotii adjutores exposcere quorum eminere studia publicæ salutis in ipsa concione cerneret. Sic ipsa capita turbarum secum abiens abduxit, non mediocri nec a rigida ejus indole facile sperabili artificio gratiæ vulgi [illegible]

Digitized by Google

γειν κατὰ τὴν περαίαν τοῖς Γεννουΐταις, οὐκ εἶχον ἐκεῖ γενόμενοι τιμωρεῖν· μαθόντες δὲ τηρουμένους τινάς, ἐν οἷς ὁ ἀμηραλῆς ἐπεφέρετο, κατὰ τὴν τοῦ παχέος Ῥαοὺλ οἰκίαν, παμπληθεὶ συρρεύσαντες ἐμβριθῶς ἀπῄτουν ἐκείνους. Ὡς δ' οὐκ ἦν ἐκείνους ἐκ τοῦ ῥᾴστα προδοθέντας ἀναιρεῖν, [P. 370] πῦρ ἐνιᾶσιν αὐτίκα καὶ οἰκίαν πυρπολοῦσιν ἐκείνην, καὶ πάντα τε τἀκεῖνῃ διαφέρουσι καὶ οὐκ ὀλίγα δεινὰ κατὰ τὴν οἰκίαν τῶν τολμώντων ἐγίνετο. Κατελάνους δὲ μέχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου στερρῶς ἀντεχομένους σὺν πολλῷ τῷ πόνῳ ἅμα μὲν σιδήρῳ, ἅμα δὲ καὶ πυρὶ καθαιροῦσι, μηδενὸς οἵου τ' ὄντος τὴν ὁρμὴν ἐπέχειν τοῦ πλήθους. Καὶ γὰρ καὶ ὁ πατριαρχεῶν ἐπιστὰς λόγοις μειλικτηρίοις ἐπειρᾶτο τὴν ὁρμὴν ἀναστέλλειν, ὃς καὶ τὴν παρακινδύνευσιν ὑποπτεύσας, ἄλλως φανερὸς ἐκείνοις τῷ καθυφεῖναι ἢ ὡς οἴκοθεν ὥρμα, καὶ πολλὰ ἐλπίζων, καθυπέ-

A στρεφεν. Ὥρμων δ' αὐτίκα καὶ ἄλλαι οἰκίαις ἐπιχειρεῖν, καὶ μάλιστα μεγιστάνων, τοῖς δημαγωγικοῖς λόγοις τῶν ἐπιστάντων καὶ μᾶλλον παρακροτούμενοι. Καὶ παρὰ τὴν τῶν Κατελάνων αἰτίαν ὡς δῆθεν ἐν αὐταῖς κρυπτομένων, ἐχείρουν καὶ οἷς ἄρ' εἶχον ἔκ τινων αἰτιαμάτων μέμφεσθαι.

κζ'. *Περὶ τῶν ἐκ Γεννούας φανεισῶν ις' μακρῶν νηῶν.*

[P. 371]] Κἂν τὸ κακὸν προέβη, εἰ μή γε κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐκ Γεννούας μακραὶ νῆες ἐκκαίδεκα, ἐμπορικῶν ἐπίφορτοι προσδοκώμεναι, νότου πεσόντος μετρίου καὶ παρὰ τὸν τῆς προσδοκίας καιρὸν ἐφίσταντο. Ἦν μὲν οὖν τοῖς Κατελάνοις καὶ Ἀμογαβάροις ναυλοχησαμένοις κατὰ τὸ Ῥήγιον πραττόμενα τὰ δεινὰ, καὶ ὡς φοβεροὶ κατὰ τὸ εἰκὸς δοκοῖεν, νήπια μὲν ἐξ ἀφεδρῶνος ἐς στόμα τοῖς ἰδίοις παλτοῖς ἐμπείρουσιν, ἀνδρῶν δὲ τοὺς μὲν πυρπο-

captandæ. Interim Genuenses orabat imperator, aliquot etiam nummorum millia ultro largiens, ut e suis sibi navarchis ad id aptum aliquem classi Romanæ præficiendum darent. Multitudo porro convenarum temere per urbem vagans, causæ ac fortunæ societate in unum coacta cœtum, querulis se mutuo, ut fieri solet, incendebat vocibus, iterans quæ de vastationibus regionum extra urbem gravia in horas et miserabilia nuntiabantur. Addebant quidam provinciis perditis civitatem nunc ipsam, unicum cladium perfugium, prope a dominatu hostium abesse. In ea impune versari, indulgenter foveri Catelanos, etiam postquam in flagranti scelere consiliorum opprimendæ reipublicæ deprehensi modo sint. Haud ægre hinc deventum ad vehemens propositum ulciscendorum manu nefariorum hostium urbisque funesta colluvione purgandæ. Cum autem Catelanorum plerosque receptum apud Peramam inter Genuenses quæsisse cognoscerent, illic totos a plebis Constantinopolitanæ vi, at eos certe qui servati intra urbem contigui suis telis essent, haud inultos dimittendos statuerunt. Hoc impulsi furore manu magna facta ædes invadunt Raulis Crassi, ubi apud socerum amerales custodiri ferebatur. In eam numero maximo, vociferatione ac impetu væsanis irrumpentes domum, dedi sibi latentes illic Catelanos flagitant. Moxque incertis consilii domesticis haud sat cito expedientibus responsum, aut potius quod imperabatur exsequentibus, igne tectis subjecto domicilium id totum in cinerem redigunt, multis, interim dum incendium grassatur, crudelitatis et avaritiæ in direptionibus rerum et resistere ausorum gravi multatione familiarium editis exemplis. In his Catelani sine spe veniæ pro capite atque anima pugnantes haud inulti **533** ceciderunt, partim ferro partim flamma, a summa vi annitentibus seditiosis denique consumpti, nemine jam amplius sustinere aut sistere vim efferatæ multitudinis valente. Nam et hoc conatus patriarcha re infecta coactus est redire. Nempe ille successu invitatus prioris suæ concio-

nis, multa sperans, et parata quæ diceret domo afferens, turbæ nunc quam antea sævius furenti ausus occurrere, minime jam familiaribus astantium obtutibus territus ac sibi vim ipsi timens, in lucro posuit quod a plebe jam imbuta cruore civili incolumem regressum humillimis eblandiri valuisset obsequiis. Hinc jam illi velut rerum haud dubie potentes, destinabant direptioni atque incendio alias domos, præsertim vero magnatum, prout eos ducum suorum, cuidam procerum peculiariter invidentium aut alia de causa infensorum, malitiosæ C instigationes in eum concitabant, quasi suis in ædibus Catelanos occultantem; quarum videlicet prætextu scrutandarum, ad eas deinde diripiendas, ac si ferret impetus, mox incendendas occasionis facilitate, prædæ pellacia, securitate impunitatis efferata plebs impelleretur.

27. *De apparentibus e Genua sexdecim longis navibus.*

Et processisset in maximam perniciem inchoata et auctorata successu primo væsana licentia domuum expugnandarum, ni repente nova res apparens civitatis universæ ipsiusque concitati populi exspectationem et cogitationes in se vertisset. Illa nimirum ipsa nocte in conspectum urbis se dederunt sedecim naves longæ onustæ mercibus e D Genua, exspectatæ illæ quidem, sed beneficio lenis austri citius quam sperabatur appellentes. Sub eum temporis articulum Catelani et Amogabari nostris institoribus apud propinquum urbi navale, Rhegium dictum, onerariarum stationem habentibus, sævo supervenientes impetu et loco ac præda vi potiti, quo terrorem sui late scilicet spargerent, dira crudelitatis plusquam hostilis exempla ediderunt. Parvulos enim illic repertos tragulis per podicem in os immissis velut veru transfixerant; adultiores autem, **534** ubi prius coegerant propriis humeris res ipsorum ferre quo suam congeri prædam feri latrones volebant, deinde immaniter trucidaverant, cæteraque his consentanea fecerant barbariæ furorem omnis longe superante Stygia

Digitized by Google

λοῦσι, τοῖς δὲ καὶ ὡς διαγωγεῦσι χρώμενοι τῶν ἰδίων πλούτων καὶ ὕστερον κατακτείνουσι, καὶ πάντα ποιοῦσι τὰ χαλεπώτατα. Τοῖς μὲν οὖν ἦσαν ταῦτα, καὶ ἐνετρύφων ταῖς συμφοραῖς· δείλης δ' ὀψίας αἱ τριήρεις τὸ πέλαγος διεκθέουσαι κατεφαίνοντο. Ἃς ἐξ ὅτι πλείστου τοῦ ἀποστήματος μόλις ἀποσκοπεύσαντες, ὡς ἰδίαις αὐτῶν φανείσαις (καὶ γὰρ ἐξ ὧν ἔρθασαν ἀποστόλων πέμψαι ἐκ Σικελίας σύναρσιν ἐξεδέχοντο) χορείαν εἰλίττοντες ἐπεσκίρτων, καὶ ἕτοιμοι παρευθὺς ἦσαν, ὅπερ καὶ ἐκ προῤῥήσεων σφίσιν ἦν, συμβάλλειν τῇ Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ὡς ἤγγιζον καὶ τὰ σύμβολα κατεφαίνοντο καὶ δῆλοι ἦσαν Γεννουῖται συμπλέοντες, τοῦ θάῤῥους μὲν καθυφῆκαν, οὐ μὴν δὲ καὶ τελέως ἀπεγνώκεσαν τὰ χρηστότερα. Ἤλπιζον γὰρ ὡς ἐπιμίξασι προτενοῦσι τὰ τῆς εἰρήνης, ὡς οὐκ ἂν πάντως τὰς καθ' ἑκάστην διαπλωϊζομένας νῆας τοῦ γένους αὐτῶν ἀνέτους τε καὶ ἀσκύλτους ἐᾷεν, εἰ μή γε σφίσιν ἐνσπονδοι ἦσαν. Καὶ γὰρ οὐδ' ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν τυχόντες κατὰ πόλιν παρὰ τοῖς Γεννουῖταις διεφυλάσσοντο, ὥστε καὶ νηὸς τῶν χρειωδῶν ἐπιφόρτων πρὸς αὐτοὺς παρ' ἐκείνων ἀπολυθείσης, ἐπεὶ ἡ ναῦς παρὰ τῶν βασιλέως ἐάλω, Γεννουῖται ταῦτα δυσχεράναντες ἀποστεῖλαι τοὺς κτενοῦντας τὸν τοῦ βασιλέως ναύαρχον καὶ ἀποκτανεῖν, καὶ δι' ὀργῆς ἐκείνους διὰ ταῦτα γενέσθαι τῷ βασιλεῖ. Κἂν καὶ δίκην ἔδωκαν τὴν ἐσχάτην καὶ διὰ ταύτην καὶ δι' ἄλλην προηγησαμένην αἰτίαν, περὶ ἧς αὐτίκα λέξομεν, εἰ μή γε τὰ ξυμπεσόντα τὸν κρατοῦντα κατεμάλαξαν ὡς ἐκεῖθεν τὰ τῆς ἀρωγῆς πλέον ἐλπίζοντα, καὶ σφίσιν ἐξιλεοῦτο. Καὶ ἀμφοτέρωθεν κηρύγματα προὐβεβούλευτο συνεχῆ, ἀνωρμημένων ἤδη καὶ τῶν Ῥωμαίων, [P. 587] μηδὲν ἐπιτολμᾶν κατ' ἀλλήλων, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ ζημιοῦσθαι τὰ μέγιστα ὡς καταφρονητὰς τῶν ἐπεσταλμένων. Τούτοις θαῤῥοῦντες Ἀμογάβαρα ἐξεδέχοντο Γεννουῖτας καταίροντας. Ἐκεῖνοι δὲ διερχόμενοι καὶ τὰς πυρπολήσεις καθορῶντες ἐν θαύματι ἦσαν, καὶ μαθεῖν ἠβούλοντο τὰ πραχθέντα. Ὡς δὲ προσίσχουσι τῷ λιμένι, ὁ προῤῥηθεὶς Μπυριγέριος, ὃς δὴ προηγεῖτο τοῦ Ἀμογαβαρικοῦ στόλου, παρὰ τοὺς ἐξηγουμένους τῶν Γεννουῖτῶν ἐκείνων νεῶν γίνεται, καὶ ἀρχῆς ἀπ' ἄκρης τὰ καθ' αὐτὸν

quadam rabie. Hoc illi tum recens facto velut glorioso successu lætabantur, insultantes calamitatibus nostris, quando primis se noctis intendentibus tenebris triremes quas diximus plenis velis pelago adventantes apparuere. Quas e longinquo speculantes per errorem crediderunt suas esse, hoc est fœderatorum ipsis et suppetias venientium Siculorum. Miserant enim in Siciliam evocatum inde auxilia ; et e spatio temporis illam ipsam esse classem quam ipsorum legati a sociis impetrassent persuadebant sibi, credulitate, ut fit, in sui favorem præfestinante. Ergo effusi in gratulationis et gaudii signa exsultabant choreasque implicabant ; moxque, simul se illis ex condicto junxissent, oppugnationem infestumque exscensum in urbem Constantinopolitanam alacres destinabant. Verum ut admotarum e viciniori jam intervallo symbola navium intuiti haud dubie agnoverunt Genuensium esse quam adnavigare cernerent classem, multum illi quidem de fastu audacique ferocia remiserunt, non tamen plane desponderunt animos aut fiduciam prosperi successus omnino abjecerunt. Ingressi quippe in spem sunt facile constituendæ inter se ac Genuenses pacis ac societatis, ubi primum venire cum iis in colloquium contingeret. Has habebant sic opinandi causas, primum quod appareret securitatem navium suarum per hæc maria quotidie commercii causa commeantium libenter redempturos Genuenses devinciendis fœdere iis quos posse cernerent infestare ipsas et diripere, deinde quod jam non plane alieni ab iis forent : nam suorum multos sciebant deprehensos in urbe, cum exarsit inter se ac Romanos bellum, a Genuensibus Galatæ degentibus amice benevoleque custodiri, protegique a parata vi Græcorum in ipsos efferatorum. In quo quam sincera fide prolixaque voluntate Genuenses Catelanis faverent, specimen nuper ipsos dedisse illustre. Cum enim ipsi ad suos tali occasione diversantes Galatæ navem onustam necessariis ad 535 victum destinassent, istamque onerariam contigisset a Romanis interceptam abduci, Galatenses eo facto indignatos misisse e suis qui imperatorium navarchum ejus facinoris auctorem interficerent, qui et reipsa interfectus ab iis est. Quam quidem ob causam, uti et aliam quæ prius acciderat, de qua mox dicemus, pœnas utique gravissimas irato ipsis plurimum utroque isto nomine imperatori dedissent, ni mitigatus ejus animus fuisset necessitate rerum et periculo rei summæ Romanæ, successibus recentibus Catelanorum in extremum adductæ discrimen, nec spem aut facultatem auxilii ullius aliunde quam a Galatinis Genuensibus habentis. Hæc Augustum coegerunt compressa iracundia placatum se ipsis ferre, cohibereque Romanos, qui jam e portubus urbis adversus Galatenses processerant ulturi necem navarchi occisi, missis ad eos undique denuntiationibus absistendi a cœpto, abstinendæque a sociis violentiæ, minis etiam additis atrocium pœnarum in eos qui contra facerent, tanquam suorum mandatorum contemptores. His freti Amogabari occurrunt ultro classi Genuensi appellenti, eamque uti haud dubie amicam excipiunt. At Genuenses dum obiter per quæ prætereunt urbis aut vicina urbi littora, vestigia incendiorum grassationumque hostilium recentissima conspiciunt, admirantes nosse avebant quid hæc essent, a quibus et quas ob causas attentata, cum ipsis inter has cogitationes jam subeuntibus portum obvium se ferens Mpyrigerius ille de quo multa superius diximus, dux tum Amogabaricæ classis, colloquio cum navarchis triremium istarum Genuensium petito, a primis initiis res illic ipsorum quo loco essent originemque et seriem controversiarum cum Ro-

Digitized by Google

διελθὼν τέλος προσετίθει καὶ τὸ αὐτοὺς μὲν ταῦτα πράττειν ἐκδικήσεως ἕνεκα, εἶναι δὲ καὶ Γεννουΐτας ἐνσπόνδους σφίσιν, ὡς ἐκ πολλῶν ἔστι μανθάνειν, εἰ βούλοιντο· ἐκείνους δὲ καὶ βασιλέα χολᾶν καὶ δι' ὀργῆς ἔχειν μεγίστης καὶ ἄλλων μὲν πλείστων ἕνεκα, ἀλλὰ καὶ φρερίοις βοηθοῦντας ἐκπίπτουσι τῆς κατὰ τὴν πόλιν καθέδρας αὐτῶν, ὑπ' ὀργὴν σφίσι γενέσθαι ξυμβῆναι, καὶ ἀπηρτημένους εἶναι τὸ παράπαν τῷ βασιλεῖ, ὥστε καὶ ἐπικεκλεῖσθαι σφίσι τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ τὴν πρὸς βασιλέα συνήθη πρόσοδον ἀφῃρῆσθαι. Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ ξυμφοροῦντα τὸν Μπυριγέριον τὰς τῶν Γεννουΐτῶν γνώμας μαλάττειν πειρᾶσθαι ἐφ' ᾧπερ καὶ μετ' εἰρήνης ἀπαλλαγεῖεν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι σοφώτερόν τι ποιοῦντες καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἀπαρτῶντες νυκτὸς ἐξ αὐτῆς πέμπουσι πρὸς πόλιν τὸ πᾶν παρὰ τῶν οἰκείων πυθέσθαι, καὶ ὅπως ἔστι τὸ μετὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς θέλημα. Καὶ μία μὲν τριήρης ταχυναυτοῦσα εὐθὺ τῆς πόλεως ἔπλει, κατὰ πύστιν βεβαίαν, πρὸς τοὺς κατὰ [P. 373] πόλιν Γεννουΐτας.

κη'. *Περὶ τῶν διὰ τοὺς Φρερίους τοὺς κατὰ τὴν πόλιν συμβάντων.*

Ἡμῖν δ' οὐ χεῖρον ἐν τοσούτῳ τὸ περὶ τῶν φρερίων διασαφῆσαι. Τόπος ἀνεῖτο τῷ δημοσίῳ κατὰ τὴν ἀγοράν, ὃν καὶ ἀξιώσαντες ἐξωνοῦντο φρέριοι βασιλέως προστάξαντος. Τὸ δὲ αἴτιον, ἐφ' ᾧ μονή τις συσταίη σφίσι. Καὶ φιλοτίμως συνίστατο, πολλῶν παρ' ἑκάτερα κωλυόντων καὶ ἄλλων μὲν ἕνεκα, μάλιστα δὲ διὰ τὸ τῆς ἀκριβοῦς θρησκείας ζηλωτικόν· παρ' ἣν αἰτίαν καὶ ὁ πατριαρχεύων ὑποκνιζόμενος τὰς πρίν τε ἀνελάμβανεν ὁμολογίας καὶ βεβηλοῦν ἠρεῖτο τὸν τόπον. Ὃ δὴ καὶ δεινὸν τοῖς φρερίοις ἐδόκει, καὶ ἀντεζήλουν φιλονεικότερον, εἰ μονὴν ἱερὰν ξυσταθεῖσαν τέως, ἐν ᾗ καὶ θυσιαστήριον μὲν ἐπήχθη καὶ ὕμνος ἱερῶν ἀνδρῶν ἐκτελεῖται, σώματα δὲ τεθάφθαι συνέβη, μεταποιεῖν εἰς κοινὴν κατοικονὴν οὐκ ἀπώκνουν οἱ τέως ζηλοῦντες τὰ θεῖα. Ἀλλ' ὅμως τὸ δοκοῦν ἀκριβὲς τοῖς θρήσκοις παρώρμα, καὶ βασιλεὺς συνεργεῖν ἠξιοῦτο. Καὶ ὃς μηδὲν ἔχων ἀντιλέγειν τῷ ἱερεῖ ἠδόκει τὴν μεταποίησιν, καὶ τῷ

manis suarum exsequitur. Tum adjungit hæc quæ mirarentur a se facta, justam ultionem repetentibus intolerabilium injuriarum quas a Romanis et imperatore **536** passi essent. In quo ipsos contendebat adjuvari pro virili a Genuensibus debere, tum quoniam, ut ex multis posset intelligi, earumdem ambo populi partium et quasi fœdere inter se devincti essent, tum vel maxime quia eumdem utrique adversarium pariter injuriosum et infestum imperatorem experirentur. Hoc enim se ipsis verissimum nuntiare, si forte nondum propter absentiam ab urbe cognoverint, flagrare nunc cum maxime Andronicum in Genuenses ira maxima, cum aliis causis plurimis accensa, tum præsertim quod opem manu tulerint Frerris, quando illi sede ipsorum et cathedra in urbe per vim expellebantur; cujus ausi atrocitas tanta imperatoris æstimatione judicata sit, ut ab illo is tempore se palam atque irrevocabiliter infensum vehementerque iratum degentibus Galatæ Genuensibus ostenderit, adeo quidem ut jusserit iis occludi portas civitatis, sicque auferri facultatem interdum adeundi, uti antea consueverant, imperatoris. His aliisque id genus multis ad scopum quo aspirabat accommodatis Mpyrigerius memorandis delinire atque inflectere in suas partes animos Genuensium conabatur, eo consilio ut saltem ab iis impetraret ne vim atque arma in suos verterent. Verum illi haud paulo sapientius arbitrati minime sibi festinandum in re tanta esse, dilato interim responso, ipsa nocte fidos submittunt in urbem homines, audituros e suis et strenue quid comperissent relaturos, quo esset Augustus in ipsos animo. Præcucurrit ergo Galatam cum his mandatis una triremium, quæ certam postmodum de vero rerum statu, consultis propriis illic diversantibus civibus, fidem reportaret.

28. *De iis quæ geri paulo ante contigit circa Frerios in urbe.*

Interea non erit, opinor, abs re distinctorem huic loco declarationem inserere negotii Freriorum, cujus factam obiter mentionem in oratione Mpyrigerii modo vidimus. Locus erat vacuus, juris et usus publici prope forum, quem cum sibi vendi Frerii Latini monachi petiissent, annuente imperatore, soluto pretio quantum convenerat, obtinuerunt. **537** Causa ipsis ejus emendi fuerat voluntas illic sibi monasterium condendi; quam in rem statim post soli possessionem aditam manu atque impensa incumbentes, inter multas licet varie obstare conantium interpellationes, cito ædificium ad fastigium perductum cunctis etiam ad habitationem et sacrorum functionem opportunis splendide magnificeque instruxerunt. Displicebat admodum ea res nostrorum plurimis, cum alias ob causas, tum maxime propter aversionem vehementem qua a ritibus doctrinaque Latinorum abhorrebant, quorum sacræ disciplinæ exercitium in urbe ostentari publicum haud coucoquere præ suæ melioris, ut certo credebant, religionis flagrantiori zelo taciti poterant. Ergo per hos instigatus patriarcha aggredi non dubitavit, spretis rescissisque conventionibus, utcunque assensu imperatoris roboratis, Latinos monachos inde pellere et sacram ædem, more ornatam Italo, in qua ritu proprio sacris operarentur, profanare. Id enimvero attentari Freriis peracerbum nec tolerandum videbatur. Allegabantque contra contentiosissime haud fas esse sacrum monasterium publica auctoritate constitutum, et in sibi peculiarium legum ac cærimoniarum possessione aliquanti jam temporis permisso usu confirmatum, in quo altare stet erectum sacrificiis fungendis, in quo a rite consecratis viris Deo laudes ecclesiastico more canterntur, in quo de

Digitized by Google

μὲν ἀμηχαλῇ τὸν τόπον ἀπεχαρίζετο, τοὺς δὲ φρε- A
ρίους ἀξίους ἀποτιμήμασι θεραπεύειν ἠρεῖτο, κἂν
αὐτοὶ τὸ παράπαν ἀποστυγοῦντες τοῦ μὴ μεταπί-
πτειν προεῖντο καὶ τὴν ζωήν. Πλὴν δ' οὐχ οἷοί τ'
ὄντες πρὸς βασιλικὰς ἀντέχειν διαταγὰς, πρὸς μό-
νον τὸ εὐλαβὲς περὶ τὰ θεῖα τοῦ προστάσσοντος
ἀφεώρων. Καὶ ἱερὰ μὲν ἐκεῖνα καὶ πᾶσαν τὴν αὐτῶν
ἑτοιμασίαν ἀμετάθετον εἰακότες, οὐδὲν ἧττον καὶ
περὶ τῶν λοιπῶν οὕτω διατεθέντες ὡς μηδὲν ἐκεῖθεν
τῶν τοῦ ναοῦ μεταθεῖναι, ἡμέλουν ὡς μὴ ἂν μετα-
θησομένων, ὥς γε σφᾶς οἴεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὖθις
ὁ κρατῶν ἠνωχλεῖτο καὶ ἀπαραίτητον κατενόει τὴν
βίαν, πέμψας τῷ τῶν Πισαίων ἐξάρχῳ προστάσσει
ἐκ γειτόνων ὄντι συμπαραλαβόντα τοὺς ἐν τῷ καθ'
ἱεροῦ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἱερεῖς [P. 374] ἐπιστῆ-
ναι τῷ τόπῳ, καί γε τοὺς μὲν περὶ αὐτὸν ἐν ἀξιοπί- B
στοις τετάχθαι μάρτυσιν ὡς θ' εὕροιεν καὶ ἃ μετα-

θεῖεν, μηδενὸς τὸ παράπαν ἐσκυλευμένου, τοὺς δ'
ἱερεῖς εὐλαβῶς ἀναλαβόντας τάκεῖ κείμενα ἐν τῷ τοῦ
κορυφαίου τῶν ἀποστόλων μεταθεῖναι ναῷ. Ὡς δὲ
γέγονε ταῦτα καὶ ἐπράχθη ἡ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν
ἄλλων μετάθεσις, οἱ φρέριοι μηδὲν ἔχοντες ὅ τι τοῖς
ἄλλοις χρήσαιντο, πρὸς τὸν ἐπιστάντα τὸ πᾶν τῆς
ὀργῆς ἐξεκένουν, καὶ ἀνεκάλουν πρὸς Γενουΐτας
κατὰ τὴν Περαίαν, καὶ ἠξίουν τὸν καταφρονητὴν
ἀμύνασθαι. Καὶ ὁ ἐξουσιαστὴς ἐκείνων, τὴν ἐπὶ
τούτοις ἄμυναν τῶν καλῶν ἡγησάμενος, ἐκπέμπει
κρύφα τοὺς ἐκείνον ἐγγὺς θανάτου ποιήσοντας·
κτανεῖν γὰρ οὐκ ἐδικαίουν, ἀλλὰ σπάθαις στίζειν
ἐσχάτως. Ἐνεδρεύσαντες τοίνυν ἐξεπλήρουν τὰ τοῦ
βουλεύματος, καὶ πολλαῖς τὸν ἄνθρωπον ἐπεισπεσόν-
τες ἐκ τοῦ αἰφνηδὸν ἠκίσαντο, ὡς φοράδην οἴκοι
μόλις πιστευόμενον ζῆν ἀπαχθῆναι. Τοῦτο βασιλεὺς
εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρων ἀπὸ προσώπου τ' ἐποίει τὸν

nique corpora Christianorum defunctorum depo-
sita in sepulturam sint, resecrari rursus mutarique
in vulgare diversorium. Atque hæc quæ a nemine
possent fieri, minime aiebant convenire ab iis at-
tentari qui studium ferventius erga res divini cul-
tus profiterentur. Talia illi quamlibet constanter
obtendentes nihil agebant, utique apud hominem,
qualis erat patriarcha, irrevocabiliter quo inten-
disset ruere solitum. Ergo is præjudicatis suis
indulgens affectibus, et persuasus zelo illo quo
ferebatur exactæ religionis, debere se omnino
qualemcunque aliam, maxime autem Latinam, a
libero exercitio, in loco præsertim tam publico me-
tropolis sui patriarchatus, prohibere, urgebat ni-
hilo remissius quod cœperat, et opem imperatoris
ad perrumpenda quæ amoliri per se ipse nequiret
obstacula implorabat. Pendebat Andronicus ex
ejus nutu, nec suo patriarchæ pro viro eximiæ
sanctitatis gratiæque apud Deum maximæ a se du-
dum culto negare quidquam aut contra discere ulla
in re poterat. Itaque amotionem inde Freriorum,
quam is cupiebat, ipse auctoritate mandavit sua,
eam in exsecutione invidiosa moderationem adhi-
bens, ut loci quidem ac soli proprietatem Latinis
eripiendi homini Latino condonaret Ameralæ,
Freriis autem expensas quas in emptionem et or-
natum loci fecerant refundere se **538** paratum D
profiteretur; quod quidem ipsi recusarunt, nulla
se adduci conditione posse præ se ferentes ad ces-
sionem templi proprii, quod ad extremum defen-
dendo vitam etiam non dubitarent impendere. Ac
videbant illi quidem facile haud suarum esse vi-
rium mandatis imperatoris obniti, confidebant
tamen ex ea quam celebrari audierant Andronici
erga res sacras reverentia, nequaquam illum eo
usque ruiturum, ut manu rapi ac dispergi jubere:
sacram templi Christiani supellectilem. Quare ipsi
recusantes, prout jubebantur, res suas alio trans-
ferre, sibi spondebant neminem alium ipsis eas
invitis loco moturum, Augusto id scilicet præscri-
bere non ausuro. Tamque secure indormiebant

tali fiduciæ, vasis sacris ac vestibus palam in pro-
patulo relictis assidentes, ut nihil minus quam vim
ab imperatoriis ministris formidare viderentur.
Interim qui semel Andronicum ad id negotium ca-
pessendum impulerant, non desistentes eidem ut
cœptum absolveret instare, eo denique perpulerunt
principem, clare jam videntem nunquam Latinos
monachos voluntarie cessuros, nec perfici rem
citra vim posse, ut Pisanorum exarcho, ædes in-
colenti vicinas Latinorum monasterio, mandatum
dederit assumptos e templo et ipso propinquo san-
cti Petri apostoli sacerdotes Græcos in templum C
Latinorum inducendi, iisque loci præfecturam in
perpetuam deinceps tradendi possessionem,
ipsum imperans in censum exactum referre, sub
testimonio fide dignorum hominum, tam ea quæ
inveniret in templo Latinorum, quam quæ inde
alio transferret, diligenter cavendo ne quisquam
eorum re ulla sua fraudaretur; curare quoque
præterea ut sacram omnem supellectilem in Fre-
riorum monasterio inventam et numerato acce-
tam Græci sacerdotes reverenter deportatam depo-
nerent in memorato principis apostolorum templo.
Ut autem hæc facta sunt et exsecutioni plene
mandata sacrorum vasorum, librorum, vestium
aliarumque id genus translatio rerum, quæ Latinis
in usu fuerant, perculsi casu inopinato Freriі, D
539 nec quid agerent aliud habentes, totam
iram in exarchum Pisanum, qui negotio præ-
fuerat, effuderunt. Hunc igitur acerbe conquerentes
accusarunt apud Genuenses habitantes in Perœa,
orantes ut in contemptorem communis religionis
sacrilegum pro meritis vindicaret. Existimavit
magistratus Genuensium æquam a se rem peti,
præclarumque sibi fore facinus ultionem de Pisano
gravem sumere. Submisit igitur sicarios, qui clam
circumventum plagis atrocibus cædendo proxime
necem adducerent: non enim certis de causis
plane interfici volebat, sed gladio citra mortem
vulneribus exarari luculentis. Fecerunt emissarii
quod jussi fuerant, et irruentes ex insidiis in

Digitized by Google

τῶν Γεννουϊτῶν ἄρχοντα, καί σφιν ἐφ' ἡμέραις ἐπιζυγοῦσθαι τὰς τῆς πόλεως πύλας προσέταττεν, ἀναρτῶν τὸ πραχθὲν εἰς κρίσιν τοῦ κουμουνίου, μέλλοντος ἑτέρου κατὰ πύστιν ὅσον οὐκ ἤδη τὴν ἀρχὴν διαδέχεσθαι. Ταῦτα Μπυριγέριος τότε ὡς λαθὴν προϋτεινε σκανδάλου, καὶ ἀλλοτριοῦν τοῦ βασιλέως τὰς ἐκείνων γνώμας ἐπείρα, μὴ εἰδὼς, ἢ καὶ ἑκὼν παραλείπων, ὡς βασιλεὺς φθάσας σφίσιν ἐξευμενίζετο καὶ ξυμμάχους προσελάμβανεν, ἀγγελθέντων τῶν αὐτοῖς πραττομένων. Ὡς ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἡ ναῦς ἐπέστη καὶ ἤδη Γεννουΐταις ἡ τῶν νηῶν ἠγγέλλετο ἄφιξις, προσέτι δὲ καὶ τὸ ποιητέον ἐζητεῖτο ὡς εὐθὺς ὑποστρεψόντων καὶ κομισόντων τὰς ἀγγελίας, εὐθὺς ἐκεῖνοι παρὰ βασιλέα ὑπὸ λαμπτῆρσιν ἀφιγμένοι τὰς ἐκεῖθεν ἐκχωρήσεις ἐλάμβανον, ὡς εἰ μὲν ὑπο- A

nihil minus opinantem exarchum Pisanorum tot eum cruentatum ensium ictibus reliquerunt, ut miser a suis e carnificinæ loco cum modica spe vitæ manibus domum referretur. Hoc, ut erat, in sui contumeliam intolerabilem factum interpretatus imperator continuo prætorem Galatensium, in comitatu ad res ipsorum curandas versari solitum, apparere deinceps coram se vetuit, ipsisque ad dies aliquot præcepit obserari portas urbis, nec in eam ulli eorum aditum permitti. Hæc sic Augustus egit, sensum quidem injuriæ significans, ejus tamen ultionem nondum exsequens; cujus cognitionem reservandam integram putavit novis magistratibus Galatensium. Nam respublica illorum concilio quodam publico lectorum e gente procerum gubernabatur, cujus erat regimini certum temporis spatium præscriptum. Hoc exacto aliud *communium* (sic enim id collegium res gentis administrantium vocabatur) priori succedebat. Cum igitur audisset imperator instare istius mutationis diem, et mox novos delegatos abrogato veteribus imperio habenas rerum sumpturos in manus, apud hos, ubi magistratum inivissent, expostulare de Pisani exarchi oppressione decreverat. Talia porro Mpyrigerius in ea quam retuli ad Genuenses peregre adventantes oratione cupide ut ansam opportunam arripuerat alienandis ab obsequio imperatoris illorum animis atrocique iis inserendo in ipsum odio. Nempe aut nesciebat, D aut sciens dissimulabat, placatum ultro jam **540** antea Genuensibus, imperatorem, prolixa perperam actorum impertitis venia, etiam renovandi fœderis instaurandæque societatis probatas acceptasque ipsis conditiones obtulisse. Id ille strenue præoccupaverat facere, nuntiato ipsi adventu sæpius memoratarum e Genua triremium, et inde orto metu provido imminentium urbi malorum, si eæ, junctis præsertim cum classe Catelanica viribus, aperto bello Romanos adorirentur. Itaque navis, quam diximus, ad explorandum missa simul appulit Galatam, et missos ad cognoscendum rerum statum exposuit in littus, confestim ii edocti a moderatoribus reipublicæ de optima in gentem

κλιθεῖεν ἀντιμαχοῦσιν, εἰ δ' ἀνθίσταιντο, εὐθὺς πολεμεῖν, καὶ πλήθους συχνοῦ πρωΐας Ῥωμαϊκοῦ τοῦ μὲν κατὰ τὰς ἀκτὰς στησομένου πρὸς ἄμυναν, τοῦ δ' ἁλιάσι διαποντίου γενησομένου· οὐδὲ γὰρ ἀπέβλεψεν, ὡς αὐτὸς μὲν οὐ ποιήσων, πρὸς ἐκείνους δὲ τὸ πᾶν πράξοντας. Σφίσι μὲν οὖν τὸ δάος ἦν ἐν χερσὶ, καὶ ὑπέστρεφον.

κθ'. *Ὅπως Ἀμογάβαροί τε καὶ Κατελάνοι κατεπολεμήθησαν.*

Βασιλεὺς [P. 375-376] δὲ μυρίους ἐξῆλα μεθ' ὅπλων, πορθμὸς δ' οὗτος νηῶν ἐπληροῦτο διαπλωϊσομένων πρὸς Ῥήγιον. Οὕπω δὲ καλῶς ἐπέστησαν οἱ πεμφθέντες, κἀκείνοις ἐξ ἑωθινοῦ στερρὰ συνίστατο μάχη, τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὴν ἐντεῦθεν δήλωσιν, τοῦτο δὲ καὶ τρόπον ἀνάγκης. Τοῦ γὰρ Μπυρι- B

ipsorum imperatoris voluntate, negarunt deliberandum esse amplius, cum ipsone an cum eius hostibus Amogabaris arma conjungerent. Pro urbe, quæ ipsis communis cum Romanis quasi patria esset, sine ulla cunctatione pugnandum esse adversus illius oppugnatores. Hoc nuntio ad classem operientem foris in salo per celeriter reversam allato triremim subito ex ea delegati quidam ad imperatorem profecti nocte ipsa intempesta, prælucentibus facibus, admissi ab eo perbenigne sunt. Eo colloquio constitutum est classem Amogabaricam et Catelanicam, nisi ultro eligeret cedere acceptisque pacis legibus abire, primo mane junctis viribus Romanorum et Genuensium oppugnandam. Promisit imperator cum prima luce apparituras Romanas copias, partim dispositas per oram maris ad jaculandum inde in Catelanos, partim e ripa evectas piscatoriis navibus, ut prælio navali pro virili rem gererent: nolle quippe se dixit suos otiosos sedere spectatores certaminis sociorum, sed partem ipsos laboris ac periculi, ut consentaneum erat, pro aris focisque certando capessere. Ab his conventis digredientes ab Augusto legati Genuenses per nocturnas adhuc tenebras, cum funali quisque in manu, regressi ad suos sunt.

29. *Ut Amogabari et Catelani prælio victi sint.*

Eduxit autem imperator decem armatorum millia, quos quæ ferebant naves Rhegium euntes tanto erant numero, ut totum hoc maris spatium quo urbs a Rhegio dirimitur iis expleri videretur. Ex parte porro Genuensium, vixdum plene reversis quos ab iis ad Augustum missos diximus, a primo diluculo acer est impetus in Amogabaros factus. Causa properandi fuit, **541** præter allatas a legatis conventiones cum imperatore initas, etiam nova necessitas inde orta quod per noctem Mpyrigerium compererant, desperata cum ductoribus classis Genuensis pace, tentasse alienare classiarios ab ipsis: circumvectum enim triremes navarchos singularum magnæ pecuniæ pollicitationibus delinire studuisse, ut pugna temperarent navesque

Digitized by Google

γερίου ἀπογνόντος τὰ τῆς εἰρήνης, καὶ μεγάλα χρή- A μετρίαις, τρόπον δ' ἐφολκίων ἐξημμένας τῶν προ-
ματα τοῖς ναυάρχοις καθυπισχνουμένου, εἰ ἀφεθείεν, θευσῶν προτόνοις μηκίστοις, καὶ φερομένας ἵν' ἂν
καὶ οὕτω σφῶν μαλακιζομένων, οἱ ἐπιβάται ζηλοτυ- ἐκεῖναι καὶ ἄγοιεν. Ὡς γοῦν τὴν ἀκρόπολιν ἐκαμ-
πήσαντες εἰ μὴ κερδαίνοιεν καὶ αὐτοί, εὐθέως πρῶτας ψαν, ὁδὸν μὲν ἐκείνην τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους ἀπει-
ἄρχουσι μάχης. Καὶ πρῶτον μὲν ἀκροβολισμοῖς πάντο, ἄνω δέ που τὰ μέσα τοῦ ἁγίου Φωκᾶ καὶ
Ἀμογαβάρους παρακινοῦσιν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἀνάγ- ἐπίταδε ναυλοχησάμενοι ἀπεπαύοντο. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ
κην τοῦ μάχεσθαι καταστήσαντες κυκλοῦσι τούτους. νῆας μὲν ἐκείνας τὰς ἡττηθείσας, οὕτως ὡς εἶχον,
Καὶ πίπτουσι μὲν οὐκ ὀλίγοι ἐξ ἑκατέρων, καὶ τραυ- αὐτάνδρους πρὸς οἰκείους κατάγουσι καὶ ἐν τηρήσει
ματίαι γίνονται πλείους· ἀλλ' ὑπερτεροῦσι Γεννουῆ- ποιοῦνται παντοίᾳ, αὐτοὶ δὲ τῷ βασιλεῖ προσκληθέν-
ται, καὶ κατὰ κράτος αἱροῦσι τὰς ναῦς, μιᾶς ἀπο- τες τὰ εἰκότα φιλοφρονοῦνται. Καὶ τοῖς μὲν ναυάρ-
δράσης καὶ μόνης. Ὁ γὰρ Μπυριγέριος ὡς ἅπαξ χοις τὰ τῶν ἀναβολῶν ὡς εἶχον πρὸς βασιλέως φιλο-
τῷ τῶν νηῶν ἡγεμόνι προσῆλθεν, ἐπειδὴ ἄπρακτά τιμότερον μετημφίαστο, τοῖς δέ γε πλήθεσι τὰ εἰς
οἱ ἦσαν τὰ προβαλλόμενα, τὸ ἴδιον αἷμα ἐκείνῳ δαιτὸς φιλοτιμίαν ἐδίδοντο. Αὐτοὶ δ' ἐφ' ἡμέραις
προσανετίθει, καὶ εἰσδὺς τὰ τῶν καταστρωμάτων προσμείναντες, μήτε τι τῶν σωμάτων μήτε τι τῶν
κατώτατα, ἐκείνων ἄνωθεν πολεμούντων, αὐτὸς πραγμάτων δόντες, χρημάτων ἀποδόσθαι ἠβούλοντο.
ἀπόλεμος τὸ παράπαν ἔμενε. Τῆς δ' αὖ ἡμέρας, ἥτις B Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μισθοῖς μὲν συνεφώνουν ἐπὶ τοὺς
ἦν τριακοστὴ πρώτη Πυανεπιῶνος, σταθηρᾶς ἱσταμέ- κατὰ τὴν Καλλίου στρατεύειν· τέλος δ', ὡς ἐδόκουν,
νης μεσημβρίας, ἣν ὁρᾷν τὸν πορθμὸν ἀναπλεούσας γνωσιμαχήσαντες διὰ τοὺς ἐκεῖ Γεννουῆτας, οἶμαι,
τὰς τριήρεις ὑπὸ κώπαις καὶ συριγμοῖς, πλὴν τὰς ἐξ αὐτῆς συμπαραλαβόντες καὶ Μπυριγέριον σύναμα
μὲν μετ' εὐκόσμου στόλου καὶ μειζόνων φρονηματι- τοῖς πρωτίστοις αὐτῶν πρὸς τὴν τῶν Λαζῶν ἀνέπλεον
σμῶν, ἐπιῤῥοιζούντων καὶ τῶν συμβόλων ἐκείνων χώραν, μίαν μόνην [P. 377] τῶν τριήρεων πρὸς τὰ
πρὸς ἄνεμον, τὰς δ' ἡττηθείσας ἀκόσμους καὶ ἀσυμ- αὐτῶν ἦθη εἰς δήλωσιν ἀπολύσαντες.
Cόλους, ὑποσαλευούσας μὲν τῷ ῥοθίῳ ὑπὸ κώπαις

alio flecterent; neque hoc frustra fecisse: emollire quippe quosdam cœperat. Movit ea res cognita vectores æmulatione lucri, indignantes videlicet solis navarchis certam eamque amplam mercedem constitutam, se prælia omnis, si prælio abstineretur, expertibus. Quare occupant illucescente vix C aurora pugnam invadere. Ac primum jaculationibus Amogabaros excitant. Deinde cunctantes tamen, spe videlicet promissæ a navarchis remissionis, circum amplexi, ne elaberentur, naves ipsorum triremium ambitu suarum, in necessitatem ineluctabilem pugnandi conjiciunt. Cadunt non pauci utrimque, plures autem vulnerantur. Sed Genuenses superant, cunctis hostium, præter unam, quæ effugit, solam, vi potiti navibus. Inter causas cur sint tam facile Amogabari subacti, non postrema forte fuerit Mpyrigerii ducis ipsorum ignavia. Is haud procedere quos instruxerat dolos sentiens, et desperata summa rerum, propriæ saltem consulere saluti studens, adito summo præfecto Genuensis classis ipsi deditionem sui, vitam pactus, fecit. Admissusque ab illo altissimeque sub tabulato navis absconditus, dum in ea superne a discurrentibus per foros militibus pugnabatur, otiose ipse delituit, discriminis plane totius expers. Ejus igitur meridie diei, quæ prima et tricesima mensis Maii numerabatur, spectaculum urbi lætum fuit videre longa serie præter oram maris evectas nostram, victrices pariter Genuensium et victas captivasque Amogabarorum naves, illas festo insignes ornatu, vexillis speciose volitantibus, non sine sibilo illa leniter impellentis auræ consonoque remorum **542** plausu, has deformes luctu, spoliatas insignibus, claudicanti ægre remigio provectas temereque fluctu impulsas huc illuque, ac vice remulci

prædecentibus victricibus annexas rudentibus prælongis, sicque pertractas quo illæ cunque ducerent. Ut autem cuneum Acropoleos flexerunt, rectam illinc tenere ad suos Galatenses recusarunt viam, sed supra evecti circa medium oræ sancto Phocæ prætentæ, citraque appulsæ littori, acquieverunt. Postridie naves quidem illas bello captas cum vectoribus earum ad suos perducunt et idoneis eas custodiis sepiunt. Ipsi vero victores accitu imperatoris ad eum profecti, quibus par erat significationibus honoris et benevolentiæ sunt excepti. Ac navarchi quidem conspicui fulgebant missis ad quemque illorum ab imperatore speciosissimis induti vestibus; vulgo autem classiariorum jussu ejusdem large in epulas cibaria vinaque præbebantur. In his remissionibus cum dies aliquot transegissent, non tamen emolliri tanta humanitate potuerunt ut imperatori quidquam de fructu victoriæ tribuerent, nec partem ullam prædæ ac spoliorum, nec vel ex captivis unum ei donantes. D Offerebant cuncta illa venalia, non parvo singulis pretio taxato: gratis nihil largituros se profitebantur. Hinc invitante ipsos imperatore ut sub pacto mercedis ire militatum adversus Catelanos Callipolim obtinentes vellent, primum de summa pecuniæ ipsis ab Augusto hoc nomine pendendæ altercatum est; interimque dissensione circa id inter classis duces orta, instinctu, opinor, inquilinorum Galatæ Genuensium, qui quodam jam antea, ut dixi, fœdere præoccupati a Catelanis erant, omnes sublatis repente ancoris cursum Lazos versus intenderunt, assumpto secum, cum præcipuis Amogabarorum, Mpyrigerio, una duntaxat e triremibus ipsorum domum ad suos, ut nuntiaret quæ contigerant, remissa.

Digitized by Google

λ'. *Ὅπως ἐσφάλησαν κατὰ πόλεμον οἱ Ῥωμαῖοι.*

Βασιλεῖ δ' ἐντεῦθεν φροντὶς ἦν πῶς ἂν μετέλθοι τοὺς κατὰ τὴν Καλλίου, ἐπεί τοί γε καὶ βοήθεια μὲν ἐκείνοις ἠγγέλλετο παραγίνεσθαι, ἠκούετο δὲ καὶ ὡς Πέρσας ἐκ τῆς περαίας καλεῖν βούλοιντο. Καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν νόθον δὲ τοῦ Θευδερίχου αὐτάδελφον προσδόκιμοι ἦσαν καὶ αὖθις φαίνεσθαι. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ οὐδ' ὁ νέος ἄναξ Μιχαὴλ ἠμέλει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀφεὶς τὴν Ἀδριανοῦ καὶ πρὸς τῷ Παμφύλῳ γενόμενος τοὺς ἀμφὶ τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην τὸν Δούκαν καὶ τὸν μέγαν τζαούσιον τὸν Οὐμπερτόπουλον καὶ τρίτον τὸν Βοσσίλαν, ἱκανοὺς εἰς πολέμου ἐξάρτυσιν, ἐπὶ τοὺς κατὰ τὴν Καλλίου Ἀμογαβάρους ἐκπέμπει, οἳ δὴ καὶ ἀπὸ Βραγχιαλίου ἐστρατοπεδευμένοι ἕτοιμοι προσβαλεῖν ἦσαν, ἦν που φανεῖεν. Οἱ δὲ τῶν ἐντὸς ἀπαλλαγέντες φόβων (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοὺς περιόντας τῶν σκυλευθέντων ἐντὸς τοῦ φρουρίου εἶων, ἀλλ' ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς καράβῳ ἐλεεινὰ φορτία σύναμα τῷ σφετέρῳ νηησάμενοι πλούτῳ εὐφυλάκτως εἶχον) τὴν μάχην αὐτόθεν σοφίζονται, καὶ πλείστην λείαν ἐξελάσαντες ζώων, ὡς ἂν μηδὲν ὑπειδόμενοι τῶν κακῶν, ἄνετον εἶων. Τὸ δ' ἦν ἀπάτη· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἱππεῖς τε καὶ πεζοὶ, ἀγαθοὶ τὴν τῶν ὅπλων [P. 378] ἕξιν καὶ ὡς ἰδεῖν ἀπρόσμαχοι, ἐνεδρεύουσι. Τότε γοῦν τὸ μὲν καθαρὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν συντάξεων ἐν ὅπλοις ἦσαν καὶ τὸν πόλεμον προσεδόκων, οἱ δὲ πλεῖστοι περὶ τὴν φανεῖσαν λιχνευσάμενοι λείαν ἐξέθεον ἀσυντάκτως. Καὶ εὐθὺς οἱ ἐνεδρεύοντες εὐσυντάκτως ἐς ὅτι μάλιστα καὶ πεφυλαγμένως ἀφώρμων. Παρ' ἑκάτερα γὰρ ἑνὸς ἵππου δύο πεζοὶ ἐδοχμίαζον, Ἰταλικοῖς τόξοις καθωπλισμένοι· αὐτοὶ δὲ μετὰ πελτῶν καὶ παλτῶν, ἐπιχωρίων δοράτων, ἃ δὴ τὸ παλαιὸν ἄγγωνες ἐκαλοῦντο, τὸν πόλεμον ἀπεθάρρουν. Οἳ δὴ συστάντες μάχην ἔστησαν κραταιάν. Καὶ πίπτουσι μὲν ἐκατέρωθεν, τέως δ' ἐπὶ τοῦ προτερήματος γίνονται Κατελάνοι, καὶ μέχρι καὶ Μονοκαστάνου τόπον κατατρέχουσι καὶ φονεύουσιν. Ἡ δὲ πύστις ἐπὶ διακοσίοις ἵστα τὸν φόνον, πληγέντων καὶ αὐτῶν ἡγεμόνων. Τότε βασιλεὺς ἐκ βασιλικῶν ἔξωθεν μηνυμάτων μαθὼν τὸ συμβὰν ἤλγησέ τε σφόδρα, καὶ ἐν μεταγνώσει ἦν τοῦ μὴ παντάπασιν μετελθεῖν Γεννουΐτας ἐκείνους, καὶ μισθώ-

30. *Ut successu infelici Romani pugnaverint.*

543 Restabat inde imperatori sollicitudo pellendorum Callipoli hostium; quod qua vi quibusve copiis continuo aggrederetur, haud in expedito erat. Intendebat curam, quod auxilia Callipolim tenentibus adventare ferebantur. Audiebatur quin etiam cogitare ipsos de advocandis in subsidium ex opposita continente Persis. Exercitum quoque navalem cui frater nothus Theuderichi præerat, mox rursus in nostro mari appariturum, jactabat fama, cæterum junior Augustus Michael, haud et ipse tali articulo cessabat rerum aut negligebat bellum Catelanicum, sed motis ab Adrianopoli strenue castris progressus usque Pamphylum, inde magnum hetæriarcham Ducam et magnum tzauzium Umpertopulum, tertio insuper his addito Bossila, satis ad rem bene gerendam et numero et apparatu instructos misit adversus Amogabaros Callipolim occupantes. Hi tres imperatorii duces castris a Branchialio aliquantum ulterius promotis parati ad acie decertandum stabant, sicubi hostis apparens pugnæ copiam daret. Porro Amogabari primum studuerant liberare se periculo quod a Callipolitanis genere Romanis, forte a tergo insurrecturis, dum ipsi contra exterius oppugnantes arcem defenderent, timeri jure poterat. Id illi sibi videbantur assecuti nullo prorsus Romanorum intra Callipolim relinquendo. Cunctos enim in sua quemque navicula, superimposita ibidem singulorum re domestica et pretiosa præsertim supellectili, salo imposuerunt intra portum, acri jugiter invigilante custodia illi miserandæ plane multitudini, cujus et corpora et opes, præda dominis crudelibus certa, servabantur. Ab hac jam parte securi liberos animos ad belli prudenter administrandi rationem indagandam converterunt, tali fraude composita. Extruserunt in agrum quasi temere magnam vim incustoditam pecoris, prope collocato in insidiis peditatu equitatuque suorum fortissimorum **544** militum, optime ad prælium instructis. Oblatus aciei Romanæ conspectus errantis sine apparente præsidio armenti solvit ordines cupidine lucrandi, traxitque plerosque ad abigendam sibi facilem, ut putabant, et paratam prædam. At in eos sic inordinate discursantes impetum ex improviso consurgentes e latebris faciunt Latini equites, duobus hinc inde optime armatis Italico arcu stipati adjutique peditibus, ipsi cataphracti, cum peltis et tragulis, genere illic telorum usitato quæ veteri nomine angones dicebantur. Hos composite circumspecteque undique irruentes exceperunt paribus animis raptim coeuntes nostri. Acre inde committitur prælium, cadentibus utrimque multis. Sed victoria Catelanorum fuit; qui nostros cædendo mactandoque insecuti usque ad Monocastanum (id loci nomen) sunt. Fama vulgaris numerum occisorum e nostris ad ducentos redigit. Inter vulneratos duces fuerunt ipsi. Tunc Andronicus citis a Michaele filio de re tota edoctus nuntiis, sero doluit quod non omnia quæ vellent large pollicitus Genuensibus illos omnino ad bellum contra Callipolim suscipiendum perpulisset. Interverterat enim quædam ejus in licitatione petitæ ab his mercedis parcimonia; qua sublata si quanta poposcerant pro illa militari opera stipendia prompte ac liberaliter donasset, capessituros eos statim fuisse apparebat arduam istam pellendorum Callipoli Amogabarorum provinciam. Nunc avare supputando, quodque ipsum offerebat non continuo expedite numeratum, repræsentando, voluntatem ipsis ejus aggrediendæ rei dempserat; quam si tentassent, haud esset ista, de qua nunc mœreret, clades secuta Romanorum. Petierant Genuenses expeditionis Callipolitanæ sine mora ulla subito post debellatam

Digitized by Google

μασιν οἷς ἀπῄτουν ἐξικανωσάμενον συμμαχεῖν πεί- A ἀναπαλαίειν τὴν ἧτταν αἱρούμενος. Οὐ γὰρ ἰσχὺς
θειν ἐπ' Ἀμογαβάρους, ὡς εἶχον εὐθὺς ὁρμήσαντες, ἐπιλελοίπει τῇ βασιλείᾳ, ἀλλὰ τὸ τῆς ἀρχῆς τέλειον
ἀλλ' ὅμως περὶ τὰς δόσεις φειδώ τινα καὶ ὑπερημε- ἦν, κἂν ἠσθένουν τὰ ὄργανα καὶ ἀτελεῖς αἱ λόγον
ρίαν ἐνδειξάμενον νῦν ἐπὶ τοῖς ξυμβᾶσιν ἀλγεῖν. ἔχουσαι σώματος στρατιωτικαὶ δυνάμεις, τῆς βασι-
Ἐκεῖνοι γὰρ ἐν ἓξ χιλιάσιν ἵστων χρυσίου τὸ μί- λείας λόγον ἐχούσης ψυχῆς, τῆς ἐπεισπεσούσης αὐ-
σθωμα ἀπελθεῖν συνόλους καὶ μαχέσασθαι τὴν τα- ταῖς ἐνδείας ἐφαίνοντο· παρ' ἣν αἰτίαν καὶ παρε-
χίστην, τῶν περὶ τὸν Μπυριγέριον ἤδη ἐαλωκότων· φέροντο κἀκ μικρᾶς κινήσεως εἶχον σφαδάζειν, κατὰ
βασιλεὺς δὲ πέμπων τῷ μέτρῳ μόνῳ ἐπίστευε συμ- λόγον νεογνῶν ζώων, ἃ δὴ τελείας οὔσης τῆς ἐν
πληροῦν τὸ τῶν ἀπαιτουμένων ποσόν. Ὡς δὲ στή- αὐτοῖς ψυχῆς ἀτελῆ τὰ ὄργανα φέροντα τὴν μὲν
σαντες ἐκεῖνοι ζυγοῖς τὸ διδόμενον ἐδοκίμαζον καὶ κίνησιν πάντως ἐνδεικνῦσι καὶ τὴν τοῦ κινοῦντος
πολὺ τὸ ἔλλειμμα ἦν, ἐξωργίζοντο καὶ ἄλλως ἐν ἐνέργειαν παριστάνουσι, τὰ δὲ εἰκαίως καὶ ὡς ἔχουσι
μεταμέλῳ πως ὄντες, καὶ ἀντεπέστελλον τοὺς μι- φέρονται καὶ παραβολώτερον ἄττουσι. Καὶ ταῦτά
σθούς. Πάτροκλος δ' ἦν τὰ ἐλλείμματα πρόφασις· εἰσι τὰ λεγόμενα παίγνια, ψυχῆς τελείας ἐνέργεια
ὡς γὰρ καὶ ταῦτα βασιλεὺς ἐπλήρου καὶ πέμπων ἐν οὐ τελείοις τοῦ σκεύεσι.
ἐξώτρυνεν, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ λόγου τῶν βουλευμάτων
κρουσάμενοι ἰδίας προὔτεινον ἐμπορίας, καὶ πρὸς λα'. *Δημηγορία τοῦ βασιλέως περὶ τῆς τοῦ λαοῦ*
αὐταῖς ἦσαν εὐθέως, καὶ ἀπηλλάττοντο τὴν ταχί- B *ἀταξίας καὶ περὶ ὅρκων.*
στην. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοιαῦτα μαθὼν τοῖς ἰδίοις παρ- Τῷ τοι καὶ πρῶτον τέως ὁρμὴν ἰδὼν ἀτακτοῦσαν
έβαλετὰ μισθώματα καὶ τριήρεις ἐξηρτύετο, λαοῦ εἰς νεωτερισμοὺς ἐξεγειρομένην, ἣν τις καὶ
ἀμηγέπη παρακινοίη, εἰσάγει μὲν καὶ στρατιωτικὴν

545 et captam Mpyrigerii classem adoriendæ pretium sex millia nummorum. Imperator pecuniæ ad eam solutionem signatæ parcens, aurum infectum loco monetæ ad ipsos miserat, cura suis data ut explorato per stateram æstimatoque pondere summam ipsis istam conficerent. Id lentum pensitandi ac supputandi dum negotium altercatiunculis trahitur, dumque illi queruntur tali commutatione monetæ in massam haud levi intertrimento contrahi sibi fructum pecuniæ promissæ, C otium scilicet alia cogitandi habuere; ac suggerentibus contraria fautoribus Catelanorum ut faciliores persuasu essent, indignatiuncula effecit ipsa illa qua movebantur e diminutione sperati præmii. Pœnitentes igitur ostensæ voluntatis portatum ad se mercedis nomine aurum imperatori remiserunt. Prætextus autem merus fuit ista quam causabantur ex mutatione monetæ in massam emergens in damnum eorum jactura. Nam istud quidquid foret detrimenti compensaturum se aliunde Augustus recepit. Misitque adeo qui supplementum hoc repræsentarent et negotium absolverent, remoris omnibus abruptis. At, ut dixi, serum id fuit, illis jam alienatis et in diversa consilia deflexis. Ergo sua obtendentes mercimonia, quorum rationes maturam ipsorum flagitarent profectionem ad D Lazos, vacare nunc sibi aliis attendere præcise negarunt, confestimque solverunt. Quo imperator comperto, in suos Romani generis destinata Genuensibus stipendia impendit, triremes comparans quarum ope damnum cladis acceptæ repararet. Non enim summæ imperii vis ac robur deerat, sed cum valeret vigeretque quasi caput reipublicæ, manus et actionum tunc necessariarum instrumenta languebant, infirmæ, inquam, militares Romanorum copiæ, quæ velut corpus faciebant, cui erat vice animæ potestas imperantis principis, nequidquam ipsa operans et satagens, dum conatus illius omnes membrorum reipublicæ præci-

puorum debilitas et defectus reddebat irritos. Debilitas autem apparebat ista, ubi commovere se inciperent: statim enim sicut animalcula ætatis teneræ, gressum ante **546** vires moliri audentia, concidebant. Atque ut in hisce recens natis animantibus ex motu qualicunque illo imbecillo argumentum quidem certum sumitur inditæ ipsis et penitus insidentis animæ, suis præditæ facultatibus, sed quarum exercendarum instrumentis adhuc destituitur ob fluxam mollitiem nondum roboratorum incremento debito artuum, ita intelligebamus nos sane ex motu actuque in varia micantis exorsa principis subesse utique spiritum imperio: cæterum exsecutione recte præscriptorum vitio invalide obsequentium corrupta ministrorum, res summa nihilominus in præcipiti pendebat, nihil efficacis remedii malis adhibente publicis illa infirma quasi palpitatione enervium reipublicæ membrorum, quæ illo titubante lapsabunde motu gressum molientia singulis quasi offensabant passibus, nihilque nisi risum hostibus movebant; quippe cursitationum aut affectationum serio agendi tentatarum a parvulis similia earum quas pægnia dicimus, hoc est ludicra puerilia, spectacula sui ludibrio visum oblectantia, dum incepta vana exhibent, nec quidquam satagentis operari animæ perfectæ in organis imperfectis.

31. *Concio imperatoris de populi sese inordinate commoventis immodestia, deque fide in principes novo civium jurejurando firmata.*

Ante omnia conspicatus imperator excitatum in effrænes ausus impetum populi, sic tum comparati ut, quisquis in pravum auctor impelleret, additurus eo sese haud reluctanter videretur, prævertendis novitatibus opportunum judicavit militares copias in urbem inducere. Sed et præter istud quasi frænum plebeiæ inditum contumaciæ, Kalendis ipsis Junii, quæ postera illuxit dies a debellatis per Genuenses Amogabaris, primis con-

Digitized by Google

εἴς τινα δῆθεν ἀναστολήν, ὅμως δὲ καὶ Μαιμακτηριῶνος πρώτῃ τὸ πρωτεῦον τῆς πολιτείας συνηθροικὼς μακρὰν κατέτεινε δημηγορίαν, τὰ περὶ τῶν Κατελάνων ἀπολογούμενος, καὶ ὡς ἐξησθενηκυιῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ξένους ἀναγκαλεῖσθαι ἀναγκασθείη τοῦτο μὲν Ἀλανούς, τοῦτο δὲ Ἰταλούς, καὶ ὡς οὐδὲ μόνος καὶ πρῶτος τῶν ξένων δέξαιτό τινα καὶ τιμήσειεν, ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας Γουλιέλμόν τινα προσλαβόμενος ἐπ' ἀξίαις ἴστα Ῥωμαϊκαῖς, καὶ ὁ [P. 380] πατὴρ αὐτοῦ τὸν Ἰκάριον τῷ μεγαλοδουκικῷ τετίμηκεν ἀξιώματι, καὶ ὡς οὐδ' αὐτὸς ἀνίησι σπεύδων ἐπὶ τῷ σῶς εἶναι Ῥωμαίους, εἰ καὶ θεῖον μήνιμα τὰς ἡμῶν, φησὶν, ἁμαρτίας μετέρχεται, καὶ ὡς ἡγεμόνων τὰ πλεῖστα κακότητι παραπόλωλε τὰ πολλὰ ἀμελούντων. Καὶ πόλλ' ἄττα συνυφάνας τοιαῦτα, τέλος ἐφ' ἡσυχίας μὲν αὐτοὺς διάγειν ἐπέταττε καὶ τοῖς ἔργοις προσέχειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, ἀξίους μόνον ἑαυτοὺς καθιστάντας ἐφ' ὅσον δυνατὸν, αὐτῷ δὲ καὶ τοῖς αὐτοῦ τὰ πράγματα ἐπιτρέποντας, κἂν που καὶ θορυβηθείη, τὴν ἀταξίαν ἀνείργοντας, καθ' ἣν πολλοὶ δυσχερῶς, ὡς καὶ ἑαυτοὺς ἔχειν εἰδέναι, κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀπηλλάχασιν, ὡς μεγίστου πολέμου τῆς στάσεως οὔσης τῆς ἐν ταῖς πόλεσι, καθ' ἣν οὐκ... καὶ πραγμάτων, ἀλλ' εἰρήνης εἶναι καὶ ὁμονοίας ζημίαν, ᾗ τὰ πάντα συγχέονται. Ὡς γὰρ τὸ ὑφ' ἑαυτοῖς ἐξαπατᾶσθαι πάντων χειριστον διὰ τὸ καθυ..... σμικρὸν ἀποστατεῖν, ἀλλ' ἀεὶ παρεῖναι τὸν ἐξαπατῶντα καὶ πειθοῦς ἀνάγκαις δουλαγωγεῖσθαι τὸν ἐξαπατώμενον, οὕτω καὶ τὸ ὑφ' ἑαυτοῖς πολεμεῖσθαι πόλιν δεινότερον, ὡς ἐντὸς τῶν ὑπεκκαυμάτων ὄντων, εἰς βιαίας ἕτοιμα κακίας ἅναψιν. Διὰ ταῦτα καὶ περὶ πλείονος ἐποιεῖτο τὸ τῆς πόλεως ἀστασίαστον, καὶ μᾶλλον ἐν τοιούτῳ καιρῷ καθ' ὃν τῶν ἐκτὸς ἀνεγηγερμένων ἐξ ἀναγκαίου καὶ τὸ ἐντὸς συγκραδαίνεσθαι. Ὥστε καὶ ὁρᾶσθαι σφᾶς ἀνεγηγερμένους πρῶτον μὲν τῶν ξυμβαινόντων χάριν ἐκ τῆς στασιώδους ταραχῆς ἐκείνης, ὡς παρακινησειομένων ἐκ τῆς τυχούσης προφάσεως, στρατιωτικὰς εἰσῆγε δυνάμεις κατ' ἀναχαιτισμὸν τῶν προσδοκωμένων θορύβων.

vocatis civium longam explicuit orationem, acta cum Catalenis excusans sua, demonstransque ultima se adactum necessitate, ob redactas in extremam infirmitatem Romanas copias, recte ac prudenter (utcunque bono consilio haud par exitus responderit) exteræ supplementa militiæ quæsivisse, mercede conducendis auxiliaribus primum Alanorum, deinde Italorum. Neque id se solum aut primum fecisse, cum et Joannes Ducas Gulielmum quemdam ex exteris assumptum Romanæ aulæ dignitatibus ornaverit, et recentiori memoria pater suus Michael Icarium magni ducis splendido titulo **547** cohonestaverit. Sane nulla in parte cessatum a se, nec quidquam unquam prætermissum quo sustineri posse labantem rempublicam salutemque populi constitui spes qualiscunque suaderet. Unde non imputari ejus negligentiæ debere ruinas quæ cernerentur rerum: sed iræ primum divinæ peccata nostra ulciscenti, postea ignaviæ incuriæque præfectorum negotiis, per quas satis constaret pleraque materiam publico luctui præbentia fuisse accepta detrimenta. His ubi similia multa subtexuit, tandem eo collegit summam orationis, ut magnopere cunctis præciperet æstu animorum compresso quiescere, attendereque suis quemque domesticis rebus, nec temere se in curam publici regiminis ingerere. Tantum pro virili sic vivere curarent, ut commutatione morum in melius dignos se prosperiori fortuna, judicio moderantis humana Numinis, redderent, sibi autem, et quibus ad id ministris uti vellet, arbitrium publicæ rei gubernandæ permitterent integrum, nihil curiose sciscitando super consiliis actorum, aut circa successus in futurum incertos inani divinatione conflictando. Neque in ista se quisque viritim continere modestia satis haberent: verum et si quos initium tumultuandi facere cernerent, contra statim insurgendo cohibere conarentur, in eo promptos adjutores habituri quos ad hoc ipsum introduxisset in urbem milites. Horum ope fides ipsorum roborata magnam, si quantum par erat anniteretur, a civitate calamitatem averteret, seditionem, qua multos diversis temporibus in malorum extrema devenisse populos partim ipsi meminissent, partim indicio annalium e memoria veteri possent repetere. Sic sane haberent, nullam quantumvis cruenti et internecini exteri belli tantam esse perniciem, quæ damnis et exitiis civilium certaminum comparata non reperiatur tolerabilior ac levior. Nunquam enim seditiosis conflictibus aut saluti hominum consulitur aut tutelæ domuum ac rerum, sed contra per eos pacis et consensionis civilis, quæ sunt prima fundamenta bonorum omnium, jactura irreparabili facta universa in confusionem miserrimam veniunt. Ac quemadmodum deceptionum ea longe omnium pessima est qua quis a se ipso decipitur, propter intime atque inseparabiliter admotum decepto deceptorem **548** et propter obnoxiam decepti facilitatem ad succumbendum insuspicabilibus adeo chari ac conjuncti deceptoris fraudibus, ita belli supra omnia capitalissimum genus est, quo cives urbis unius invicem committuntur, quod is exardescens furor faces applicet parato intus et congesto fomiti, unde incendium erumpat universa consumpturum. Hæc cum ita sint, præ omnibus cupere se ac tanquam optabilium maximum summo studio quærere tranquillum civitatis concordis statum. Qualis cum expeti semper debeat, hoc præsertim maxime necessarium appareat tempore, quo rebus exterius turbatis inevitabile sit non urbem pariter ipsam ipso circum undique titubantium regionum motu ac strepitu concuti; cui si externæ impressioni tumultus interior accedat, palam sit cuncta in præceps irrevocabiliter lapsura. Tam lubrico et ancipiti momento, sc pro vigilandi officio in communis

Digitized by Google

Τότε τὴν ἐνταυθοῖ σφῶν ἀσχολίαν περιττὸν ἄλλως κρίνων καὶ τῶν ἀναγκαίων ὑπερόριον, ἄλλως ἐγνωκὼς ἀσφαλίσασθαι τὴν ὁμόνοιαν, καὶ ἐξ αὐτῆς τοὺς συνειλεγμένους ἐπέταττε χεῖρας ἐπιτιθέντας τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις ὀμνύειν ἢ μὴν πίστιν μὲν φυλάττειν εἰς βασιλεῖς, πάντα δὲ διχονοίας τρόπον καὶ στάσεως μήτ' αὐτοὺς [P. 381] ἐνεργεῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις, εἴ που καὶ θορυβοῖεν, δυσὶν, ὅ λέγεται, χερσὶν ἀντωθεῖν. Καί γε ἀνὰ τὴν πόλιν πᾶσαν [ἀνάγκη ἦν τοὺς παρευρισκομένους] εἴδες ἂν παρερχομένους βασιλικοὺς, καὶ τοὺς παρευρισκομένους ὀμνύοντας. Καὶ τὰ μὲν ἐντὸς τῆς πόλεως ἐπράττοντο τῇδε.

λβ'. *Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ μάχης πρὸς Ἀμογαβάρους.*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ οὐκ ἠρεμῶν ἦν τὴν μάχην, ἀλλὰ πάντα λίθον κινῶν, τὸ τοῦ λόγου, ὅπως τὴν ἧτταν ἀνακαλέσηται· οὐδὲ γὰρ ὑπέμενε τὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγενὲς καὶ ἀνδρεῖον ἀκούειν τε καὶ ὁρᾷν τὰ δεινὰ ἅπερ ἔπασχον οἱ ἐλεεινοὶ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τῶν αἱμοχαρῶν Κατελάνων. Ὅθεν καὶ πάντα λόγον ἀφεὶς ἐπιτυνάγει τὸ στράτευμα, καὶ καταλιπὼν τὴν Ὀρεστιάδα περὶ τὴν Ἄπρω πλησίον κατασκηνοῖ, ὡς ἅμα ἕῳ προσμίξων τοῖς Ἰταλοῖς· ἐκεῖσε γὰρ πλησίον καὶ αὐτοὶ κατεσκήνουν. Τῇ γοῦν ὑστεραίᾳ συντεταγμένος κατὰ τὸν τοῦ Ἰμέρι λεγόμενον τόπον Ἀλανούς μὲν καὶ Τουρκοπούλους ἐν ἡγουμέναις συντάξεσιν ἵστα, περὶ τὸν Βοσσίλαν τούτους ποιούμενος, ἐπομένους δὲ τοὺς περὶ τὸν μέγαν πριμικήριον Μακεδόνας διέτατε, καὶ μετὰ τούτους περὶ τὸν θεῖον αὐτοῦ Θεόδωρον τοὺς ἀντολίηθεν ἀπηρκότας, τὸ Βλαχικὸν δὲ καὶ ὅσον ἄλλο ἐκ θεληματαρίων συγκροτούμενον ἦν, καὶ αὐτὸ κατὰ τρόπον περὶ τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην συνταξάμενος· οὐραγοῦν, αὐτὸς σύναμα καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ αὐταδέλφῳ τε καὶ δεσπότῃ, καὶ τῷ πιγκέρνῃ Σεναχηρείμ τῷ Ἀγγέλῳ· οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτὸς λαὸν ἄγειν ἠρεῖτο, ἀλλ' ἀμφιπονεῖσθαι περὶ τὸν ἄνακτα καὶ οἱ πολυωρεῖν τὴν ἀσφάλειαν ἤθελεν. [P. 382] Οὕτως ἐκεῖνος τὰς συντάξεις ἀποτάξας, τὸ οἰκεῖον ἅπαν καὶ μαχιμώτατον προσλαβὼν, τὸν ὕστατον ἀνεπλήρου σύλ-

salutis custodiam intentum, cum animadvertisset inquietum quorumdam æstum in impetus summæ rerum exitiales, quin levi prætextu erumperet, vix sese posse continere, necessario advocasse quas cernerent militares intra urbem copias, bonis præsidio futuras, levibus ac parum sanis licentiam sese una simul cum omnibus perdendi frænaturas. Boni consulerent quod esset in commune salutariter decretum ; et hoc ipsum indicare ne gravarentur, et fidem, quam erga principes integram animo foverent, profiteri rursum exterius, ea Deo teste confirmanda. Hic prolato sacri Evangelii codice, sigillatim citati cuncti qui aderant, et manum imponere sunt jussi, sancte jurando et sese fidem quam deberent Augusto utrique servaturos, et ab omni dissensione ac turba cum temperaturos ipsos, tum alios, si qui forte tumultum inchoarent, utraque, quod aiunt, manu repulsuros. Inde a concione propagata per urbem confestim totam eadem renovandi juramenti cærimonia est, ministris varie imperatoriis cum sacro in manibus codice cursantibus, **549** et per omnes plateas ac hominum conventicula quoscunque reperissent ad sacramentum adigentibus. Hæc tunc intra civitatem acta.

32. *De pugna Michaelis Augusti cum Amogabaris.*

At imperator Michael haud cunctabatur in apparatu pugnæ quam omnino pugnare decreverat, sed omnem, quod dici solet, movebat lapidem ad nuperam belli offensionem emendandam. Non enim sustinebat nobilis ejus et fortis animus audire ac videre injurias atroces quas miseri Romani patiebantur a sanguinariis Catelanis. Missis itaque cunctis querelis minisque verborum cogit exercitum, et Orestiade relicta circum castrum Apro dictum, loco illi proximo, figit tentoria tanquam diluculo commissurus cum Italis prælium : nam et ipsi prope tabernacula habebant. Postridie igitur instructo progressus agmine, ubi ad locum cui nomen est Imeri pervenit, copias ordinavit in hunc modum. Alanos et Turcopulos in fronte constituit, duce illis præposito Bossila. Post hos Macedonas collocavit, quibus magnus primicerius præerat. Iis subjunxit quos ductabat ex Oriente profectos patruus ipsius Theodorus. Ultimam in aciem submovit quantum e Blachico genere voluntariisque collectum aderat, ac quantum subesse consueverat magno hetæriarchæ, quem ea die curare extrema illa in parte jussit. Ipse Michael fidos hinc inde habebat stipatores Constantinum despotam fratrem suum et Sennacherimum Angelum pincernam : nam neque hic proprios ducere ordines voluit, sed satagere circa imperatorem et ejus saluti ac securitati prospicere maluit. Sic Michael acie instructa, sumpto secum quod habuit fortissimum prætorianæ **550** ac palatinæ domesticæ militiæ, novissimum effecit agmen. In totum Romanæ copiæ quinque majorum legionum numerum explebant, adversariorum autem duntaxat quatuor, quarum una Persarum fuit : Persas enim Catelani evocaverant. Sub hæc acri certamine manu quoque cominus conserto, hinc quidem Alani, inde autem Turcopuli concurrentes, in primos Catelanorum impingunt ordines, excepti ab his intrepide ac firmiter, instar turris videlicet persistentibus, nec quantumvis circum assultantes molirentur, vel uno cuiquam vestigio cedentibus. Gravi quippe armatura protecti undique corpora, cum suis ipsi securi tegminibus contemnebant utraque ex parte immissa jacula, tum suorum utrimque dispositorum non defuturis in tempore auxiliis satis fidebant. Atque ita sane fortiter obstantes tuebantur locum. Cæterum qui præcurrerant Turcopuli et Alani, haud parem primæ illi alacritati vividæ impressionis urgendi perseverantiam adjunxerunt, sed

Digitized by Google

λογον. Καὶ αἱ μὲν Ῥωμαϊκαὶ δυνάμεις εἰς πέντε A
που τέλη τὰ μείζω συνεποσοῦντο, αἱ δὲ τῶν ἀντιπά-
λων εἰς τέσσαρα, ὧν ἓν ἦν τὸ τῶν Περσῶν· προσε-
κάλεσαν γὰρ καὶ Περσικὸν οἱ Κατελάνοι. Καὶ δὴ
χαρτερᾶς γενομένης τῆς μάχης καὶ ἐκ χειρὸς, ἔνθεν
μὲν Ἀλανοὶ ἐκεῖθεν δὲ Τουρκόπουλοι συνεκθέουσι
καὶ τῇ προηγουμένῃ συντάξει τῶν Κατελάνων προσ-
βάλλουσι. Καὶ εὐθὺς πύργος ἦσαν ἐκεῖνοι, μηδὲν
μηδενὶ καθυπείκοντες· ἐν ἀσφαλεῖ γὰρ ὡπλισμένοι
καὶ τοῖς παρ' ἑκάτερα βάλλουσι πίσυνοι καρτερῶς
ἀντεῖχον. Οὐ μὴν καὶ εἰσβάλλοντες οἱ προσδραμόν-
τες τὸ λοιπὸν ἐκαρτέρουν, ἀλλ' εὐθὺς παρεκκλίναν-
τες ἐπὶ θάτερα δόξαν παρέσχον τροπῆς, τῷ μὲν
φαινομένῳ καὶ οἷς ἐωρῶντο, ὡς δῆθεν ἀπογνόντες
τὴν μάχην, τῷ δὲ βαθυτέρῳ καὶ οἷς ὑπωπτεύοντο,
λειποταξίου ἐκόντες εἶναι γραφόμενοι, οἷς ὅτι μὴ B
τοὺς μισθοὺς ἱκανούμενοι μελέτης ἐρράθυμουν πο-
λεμικῆς. Εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ὅτι καὶ ἀνάπυστον γε-
γονὸς ἐκείνοις τὸ ἀπὸ τοῦ Τουκτάϊ πρὸς βασιλέα
μήνυμα περὶ τῆς αὐτῶν ἀνθυποστροφῆς (δῆλον γὰρ
ἦν ὡς ὁ Τουκτάϊς ἐκείνους ὡς ἰδίους καὶ τῆς τῶν

Τοχάρων ἀρχῆθεν χειρὸς ἀπῄτει παρὰ τὸν ἄνακτα
πρεσβευόμενος) διὰ ταῦτα καθυφέντες τὰς ὁρμὰς
ἀῤῥωστοτέρας εἶχον καὶ ἐδοκιμάζον. Ἀλλὰ τοῦτο
τοῖς κατόπιν ἰοῦσι δειλίαν ἐμβάλλει, καὶ ἀπροθύ-
μως εἶχον περὶ τὴν μάχην. Ὅπερ ὁ βασιλεὺς οὐρα-
γῶν θεασάμενος, καὶ περὶ τοῖς ὅλοις ὡς εἰκὸς δείσας,
αὐτὸς ἠναγκάζετο πολεμεῖν οἰκείῳ σώματι, καὶ γοῦν
ἕτοιμος ἦν μετοχετεύεσθαι πρὸς τὴν μάχην. Ἀλλ'
ὁ πρὸς τοῦτο ἵππος ἔκ τινος δαιμονίου συμβάματος
καὶ ἧς οὐδεὶς αἰτίας ἤδει, τῶν χαλινῶν ἀνεθεὶς, ῥυ-
τῆρας μὲν εἰς χεῖρας τοῦ ἡνιόχου ἀφῆσιν, αὐτὸς
δ' ὡς εἶχε κατὰ πεδίου κροαίνων τῶν ἐχθρῶν γίνε-
ται. Ἐπιβὰς γοῦν ἄλλου καὶ λαβὼν ἀνὰ χεῖρας ὑσσὸν
ὅλαις ὁρμαῖς σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτὸν Ἀμογαβά-
ροις ἐπέῤῥαξε καὶ ἀρεικὸν θάῤῥος ἔδειξε, παραυτίκα
τὸν πόλεμον αὐτουργῶν. Καὶ κατὰ πρώτην εἰσβολὴν
ἐκείνην εἷς ἦρκεσε τῷ ὑσσῷ προσπαρεὶς καὶ πεσὼν,
καὶ δεύτερος σπάθης γίνεται παρανάλωμα. Ἐν ταυτῷ
δὲ δυοῖν ὁρμησάντοιν μετὰ γέῤῥων εὐθὺ βασιλέως,
ἐγγὺς τοῦ ἐν χρῷ γενέσθαι, τὸν μὲν ἔνθεν ὁ πιγκέρ-
νης. τὸν δ' ἔνθεν νέος τις καὶ τῶν βασιλικῶν παιδα-

subito declinantes in partem alteram speciem fugæ præbuere, facile opinatis, qui spectabant, desperata ipsos victoria cedere. At quibus erat interiore notitia perspectior horum barbarorum animus, non abs re suspicabantur meditatam eos ad prælium attulisse voluntatem flagitii militaris palam consciscendi, loco ultro deserendo, quoniam haud persolutis sibi retro stipendiis gratuita periclitari militia stultum ducerent. Sunt qui addant emanasse ad sensum eorum revocatos sese a Tuctaine ipsorum principe, qui missis ad imperatorem nuntiis suos ad se remitti postulasset. Erant hi videlicet ex gente Tocharorum Tuctaini subjecta, nec erat obscurum venisse revera legatos ab eo ad Augustum, qui commodatas ipsi olim suas copias repeterent. His illi de causis remittentes impetum ac sponte languescentes in obliqua deflexerunt. **551** Hoc ordinatis post ipsos terrorem injecit. Unde et hi jam objecti hostibus, segni ipsi quoque sunt certamine defuncti, aut potius majori ex parte defecti animis detrectabant pugnam. Id imperator ab extremo, ubi constiterat, ut diximus, conspicatus agmine, et rei summæ discrimen merito metuens, facile vidit ultima sese necessitate adigi ad conatum restituendi manu propria prælii, nec posse defugere quin suum caput, hosti se immiscens, in Martis aleam projiceret. Nec dubitavit, qua erat generositate, quin statim ita faceret. Verum inscendere ad hoc volenti paratum sibi equum mira res contigit, quam ascribere ostento divino humanarum rationum inverisimilitudo prudenter æstimantes subigit. Eques, simul eum insilire parans Augustus contrectavit, caput excutiens frænum ejecit ore, subtrahensque sese, habenis in agasonis manu relictis, vage per campum exsultabundus ad hostes transiit. Nihilo tamen secius Michael, equo alio strenue conscenso arreptaque

manu hasta, toto impetu cum paucis ipsum stipantibus in Amogabaros irruit, obviumque primum hostium hasta transfixum dejecit, mox item alium ense occidit. Eo puncto temporis duo ex hostili procurrentes acie, scutis late protecti Persicis, et gladio intento recta imperatorem petierunt; jamque fere contiguum habebant, et quod dicitur, in acie novaculæ Michaelis imperatoris vita versabatur, quando peropportune hinc quidem pincerna, inde autem adolescens ex ephebis honorariis apparere Augusto solitis, amborum excipientes et in se sistentes impetum saluti fuerunt in præsentissimum adducto discrimen principi. Nam in eum ex imperialibus, quæ conspicue gestabat, agnitum insignibus, post duos de quibus diximus, etiam multi ex hostibus alii passim et vehementer incurrebant, ictus ingeminantes, quorum aliqui perrupta lorica in corpus ipsum perferebant plagam, utcunque **552** ille varie declinabundus plerasque petitiones eludere conaretur, obfirmans interim in cœpto constantiam nec recedendi cogitationem admittens, quoad omni jam ex parte fugientibus Romanis princeps ab animadvertentibus extremum ejus periculum viris fortibus, qui eum pauci circumstabant, crebro admonitus ne secum omnia pessum traheret, necessario denique obsequens consilio recessit, insequentibus tunc quoque irremisse hostibus. Vix paulum se hoc cursu a prælio removerat, cum agente ferente generosam ejus mentem immensa miseratione rerum Romanarum, inter lacrymas, quod in re simili de Agamemnone memorant, ex oculis fluentes etiam crines capitis vellebat, æstu animi subinde redeunte ad hosti occursandum iterum impulsus, utique obsecuturus, nisi præter manifestæ in tali fortuna reclamationem prudentiæ vis quoque arcentium undique comitum obstaret. Atque hic, miserante nos Deo, vanus

Digitized by Google

ρίσκων δέχονται καὶ τὴν βασιλικὴν [P. 383] περι- A
ποιοῦνται ζωήν· πολλοὶ γὰρ ἄτε βασιλέως ἐκ τῶν
σημείων φανέντος ἐπεισφρήσαντες οὔταζον, ὥστ'
ἐξικνεῖσθαι καὶ κατὰ τοῦ σώματος τὰς πληγάς, κἂν
καὶ βασιλεὺς ἀγχιστρόφους ἐποίει τὰς μετακλίσεις,
εἰ μὴ τῶν ἄλλων φυγομαχούντων αὐτὸς σὺν ὀλίγοις
ἐν ἀναγκαίῳ κινδύνῳ ἦν καὶ παρακληθεὶς ὑπέστρε-
φεν. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐπισπόμενοι οὐκ ἀνῆκαν ἔτι, ὁ δὲ
μικρὸν ἀναχωρήσας τοῦ κυδοιμοῦ δάκρυά τε τῶν
ὀφθαλμῶν, οἷα λόγος τὸν Ἀγαμέμνονα, ἔβρει, ἕλκετο
δ' ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους τὰς τρίχας, τοῖς τῶν
Ῥωμαίων ἐποικτιζόμενος πράγμασι, καὶ ὑποστρέ-
φειν ἐσφάδαζε, κἂν οὐκ εἶχεν ὅλως. Ἔλεος δ' ἦν
ἐντεῦθεν Θεοῦ, καὶ ἔννοιά τις εἰσῄει τοὺς ἀντιπά-
λους ὡς κατ' ἀπάτην ἀναχωροῦσι καὶ ὡς ἐνέδραις B
προλοχίζουσιν ἄλλοι, καὶ οὕτως ἀνείργονται τῆς
διώξεως. Ὅθεν καὶ οὗτοι μὲν τῆς ἐπὶ τὸ πρόσω φο-
ρᾶς ἵστανται, ἐκεῖνοι δὲ ἄλλος ἀλλαχοῦ διασπαρέντες
περισώζονται. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς καταλαμβάνει
μόλις τὸ Πάμφυλον. Καὶ δὴ τῆς φήμης διαδοθείσης
οὐκ ἦν ὅστις τῶν γεωργῶν, ἐν ἀκμῇ καὶ ταῦτα τοῦ
θέρους, ἔξω τῆς Κωνσταντίνου ἐναπολέλειπτο, ἀλλ'
ἅμα πάντοθεν μυρμηκιὰν μιμούμενοι ἐσκευαγώγουν
ἐφ' ἁμαξῶν, θέρη καὶ δράγματα καὶ σωροὺς χαίρειν
ἐῶντες. Τοῖς μὲν οὖν ἐναντίοις, κἂν ἵστων τὰ ὁρμή-

ματα τότε κατά τινα ἐνεδρῶν ὑποψίαν, ἀλλ' οὖν οὐκ
ὀλίγα τῶν ἀνηκέστων πράξασι καὶ τὰ προστυχόντα
ληϊσαμένοις ἐπῆει τὴν Ἄπρω περικαθῆσθαι τῶν
εἰσδεδυκότων ἕνεκα, καὶ ἐπειρῶντο πολιορκεῖν· ὡς
δ' οὐκ ἦνυτον τὸ παράπαν, ἔγνωσαν ὑποστρέφειν.
Ἀλανοῖς δ' ἅπαξ ἀφεικόσι τὴν πρὸς τοὺς βασιλεύον-
τας ἔννοιαν σκυλεύειν τὰ ἐν ποσὶν ἔδοξε, καὶ φίλοι
μὲν ἐφίσταντο, ἐχθροὶ δ' ἀπανίσταντο. Ταῦτα μα-
θὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπαλγήσας τῇ συμ-
φορᾷ, τῷ μὲν υἱῷ τε καὶ βασιλεῖ τοὺς παρακλητη-
ρίους ὡς εἶχεν ἐνεσχεδίαζε, τὸν Κουτζίμπαξιν ἀπο-
λύει πρὸς Ἀλανούς, ἅμα μὲν ἐκείνους ἐγκαθεστή-
ξοντα, ἅμα δὲ καὶ Τουρκοπούλους δουλαγωγήσοντα·
τῷ γὰρ ὁμοεθνεῖ τε καὶ ὁμογλώσσῳ, καὶ ὅτι συνή-
θης ἦν Ἀλανοῖς ἐν Νογᾷ, καὶ ὅτι τὴν πρὸς Τουκτάϊν
πρεσβείαν αὐτὸς ἐποιεῖτο, εἰς αἰδὼ πρέπουσαν ὑπη-
κόοις ἐπαγαγέσθαι σφᾶς ἐπιστεύετο. Αὐτὸς δ' ἐξ αὐ-
τῆς στρατολογεῖν τε καὶ ἐφορμᾶν ἠβούλετο μὲν,
ἐπείχετο δὲ ἐξ ἀναγκαίων πολλῶν ἀντισπώμενος.
Διὰ ταῦτα καὶ ἀπὸ γῆς μὲν δυνάμεις ἀποστόλους
προσετοιμάζει, οἷς θαῤῥοῦντες οἱ πρόσχωροι ἀφό-
βως ἐργάζοιντ' ἂν [P. 384] τὰ τοῦ θέρους. Ἀμοργα-
βάροις δὲ τέως ἀνακωχὰς διδοὺς ὡς αὐτίκα κατα-
δραμούμενος συναχθεισῶν τῶν δυνάμεων, ἔπειτα ἐν
τρισὶ καὶ δέκα ναυσὶ Γεννουΐτας ἐκ τῶν Λαζῶν

hosti victori objectus terror est insidiarum a nostris positarum, in quas ipsos videlicet pertrahere artificiosa fugæ simulatione cogitarent. Hæc illos ab ulterius persequendo cohibens causa spatium Michaeli dedit manus eorum evadendi. Ac Romani quidem cæteri varie dispersi salutem, ubi quisque potuit, quæsiere. Imperator ægre Pamphylum delatus ibi quievit. Fama cladis hujus late didita, nullus agricolarum, etsi summa, ut tunc erat, æstate vel maxime opera eorum maturis colligendis segetibus rure requireretur, extra Constantinopolim subsistere voluit. Longis undique agminibus instar formicarum, domesticam supellectilem plaustris impositam præ se agentes, in urbem ferebantur, securi messium, quas partim in campis nondum desectas falce, partim in areis manipulatim in strues congestas relinquebant, condonantes hostibus, et in lucro ponentes quod barbaricum servitium aut ferrum vel nudi et omnium C D inopes effugerent. Victores Barbari, ubi satis discusserunt suspicionem insidiarum quæ illos a victos insequendo retardaverat, nec pauca nec levia obviis **553** crudeliter vastandis exempla passim avaræ feritatis ediderunt. Arcis deinde Apro dictæ oppugnandæ ex eo ipsis consilium natum est, quod in eam se recepisse multos e prælio cognoverant, unde præda refertam arbitrabantur. Copiis ergo admotis cum egregie repulsi parum proficerent, nec plus ex perseverantia sperarent, soluta obsidione reverti statuerunt. Interim Alanis semel amissa erga imperantes benevolentia passim obvia diripere ac licenter latrocinari bonum factu visum est. Ergo et isti, cum ut amici haberentur, hostes

se feris maleficiis monstrabant. His Andronicus cunctis cognitis, et quem par erat ex clade accepta dolorem et sentiens et profitens, filio quidem Augusto consolatorias quam primum scripsit, Cutzimpaxim autem dimisit ad Alanos, sperans revocaturum eos ad officium, simul et Turcopulos delinituram, quibus esset generis et linguæ communione commendatus, Alanis etiam familiaris ex eo jam tum tempore, quo militiæ cum ipsis societatem Nogæ communis ducis auspiciis habuerat; præterea que legatione functus ad Tuctainem erat: unde credebatur auctor idoneus futurus suadendæ ipsis emendationis ostendi ab his cœptæ contumaciæ et reditus ad frugem meliorem, resumendo, quod decet subditos, erga principes obsequio. Ipse autem imperator senior conscribere confestim exercitum et impetum in hostes facere cupiebat quidem, retardabatur autem necessariis plurimis in diversa trahentibus. Illud continuo expedivit, quod instantius urgebat, propter fugam tali tempore perniciosam ex agris rusticorum. Paravit videlicet terra submittendas copias, illis dum segetes meterent et cætera æstate consueta in procuratione annonæ opera exercerent, securitatem allaturas requisitam. Amogabaris indutias velut quasdam indulgebat interim, sed **554** quas breves fore minaretur, affirmans se statim atque congregasset copias, in illos infestum incursurum. Post hæc reversos e Lazis Genuenses cum navibus tredecim ad armorum secum societatem ineundam est pellicere conatus. Sed tantum abfuit ut id ei consilium succederet ex voto, ut duas continuo naves omnium optimas viderit expediri ab iis in

Digitized by Google

ὑποστρέψαντας συμμαχεῖν ἐπεχείρει πείθειν. Ἀλλὰ τοσοῦτον τῶν βουλευμάτων ἐδέησεν ὥστε καὶ ἐξ αὐτῶν δύο ναῦς τὰς καλλίστας ἐκπλεῦσαι ἀγούσας πρὸς Ἰταλῶν ἦθη καὶ Μπυριγέριον. Οἱ δ' ἐν ταῖς λοιπαῖς Γεννουῖται τὸ ἐμπορικὸν προϊσχόμενοι ἀπαίρειν καὶ αὐτοὶ ἡτοιμάζοντο. Μόλις ἀξιώσεως χάριν ἐκλέγονται δύο, μισθοῦ νομισμάτων ἑξακισχιλίων, πλὴν ἐπὶ ῥητοῖς, ὥστε ὑφ' ὅρκῳ βεβαίῳ δύο μῆνας ἐκδουλεῦσαι τῷ βασιλεῖ, συμπράττοντας τοῖς λοιποῖς καὶ πολεμοῦντας ἐς ἅπαν ὡς ἐχθροῖς βασιλέως τε καὶ τοῦ περιφανοῦς σφῶν ξυνεδρίου. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἐπιλοίποις ἐννέα ὡμολόγουν τῷ βασιλεῖ καὶ αὐτοὶ ἐπιστῆναι δωρεάν, καὶ ἐφ' ἡμέραις προσκαρτερήσαντες κατά τινα τῶν ἐχθρῶν δεινίαν πρᾶξαι καὶ ὑπὲρ τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων πειράσασθαι, κἀντεῦθεν ἀναχωρεῖν, κἂν εὐοδοῖεν κἂν μή. Ταῦτα διαπραξάμενος βασιλεὺς, πῶς ἂν τὸ ἐντεῦθεν τῶν ἐχθρῶν περιγένηται, βουλευόμενος διεσκόπει.

κγ'. *Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει ἐγκεκλεισμένων Ἀμογαβάρων.*

[P. 385] Οὐ μὴν δὲ καὶ οἱ ἀνὰ τὴν Ἀδριανοῦ ἐγκεκλεισμένοι Κατελάνοι, περὶ ἑξήκοντα ὄντες, οἵ καὶ τοῦ Καίσαρος ἐκποδὼν γεγονότος ἔπειτα ὅρκοις δουλαγωγηθέντες ἐγκατεκλείσθησαν, οὐδ' αὐτοί γε τὸ περὶ τὸν βασιλέα ἀνάπυστον γεγονὸς τὸ παράπαν ἠμέλουν, ἀλλὰ φήμης διαδοθείσης ὡς κατὰ κράτος ἡττηθέντων τῶν ἡμετέρων καὶ οἱ τοῦ γένους αὐτῶν μέχρι καὶ αὐτῶν ἴασιν, ἀρήξοντες σφίσι, ῥήξαντες τὰ δεσμὰ, ἐπεὶ ἐκφυγγάνειν οὐκ εἶχον δυσανοίκτου ὄντος τοῦ πύργου ἵνα καὶ ἐγκαθίδρυντο, ἄνω που ἀνερρηφότες κατὰ τὸ ὕπαιθρον ἐκεῖθεν παρακειμέναις πέτραις ἠκροβολίζοντο καὶ τοὺς ἐπιόντας ἠμύνοντο, σκοπούμενοι καταπίπτειν μετ' ἀσφαλείας. Ἀλλ' οὐκ ἦνυτον τὸ παράπαν, τῶν πολιτῶν ἐκείνῃ πῃ περιστάντων. Ὅθεν καὶ ὀλίγων φυγομαχησάντων καὶ ἑαυτοὺς παραδόντων, οἱ λοιποὶ μέχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου ἐνεργέστερον ἐπολέμουν καὶ βάλλοντες ἐτιτρώσκοντο. Τέλος ὕλην παντοδαπὴν συμφορήσαντες οἱ πολῖται πῦρ ἐνιᾶσιν ὡς καταφλέξοντες καὶ πύργον καὶ τοὺς ἐν τούτῳ. Καὶ τὸ μὲν ῥηθὲν μέγα, οἱ δὲ τῇ φλογὶ ἐνειλούμενοι οὐδ' ἐς βραχὺ τοῦ εὐτόλμου καθυφείκεσαν λήματος, ἀλλὰ πρῶτον περιδυόμενοι ἐσθῆτας, κατὰ πυρὸς βάλλοντες, τὸ πῦρ οἷον ἡμύνοντο, ἔπειτα κατ' ὀλίγον κραταιουμένου τοῦ φλέγοντος ἀνηλίσκοντο ἐς αὐτὸ πηδῶντες ἑκόντες, φιλήμασιν ἀλλήλους ἀφοσιούμενοι καὶ σταυρῷ

Italiam, reportaturas illuc Mpyrigerium ad sedes ipsorum. Qui autem supererant in aliis navibus Genuenses, ad solvendum et ipsi comparabantur, obtendentes ita sui mercimonii rationes poscere. Ægre tandem multis precibus in magna parte gratiæ impetratum est, ut duæ naves imperatori militaturæ segregarentur e classe reliqua, mercede pacta sex millium nummorum, idque sub conditione diserte stipulata et jurejurando inviolabili firmata, haud ultra menses duos illas imperatori servituras, sed isto bimestri duntaxat spatio imperatoriæ istas accensendas classi, navigaturas et citra exceptionem pugnaturas ullam adversus Catelanos et Amogabaros uti hostes imperatoris et perillustris senatus ipsorum. Aliarum quæ supererant novem navium vectores polliciti sunt substituros se ad dies aliquot gratis, et ad terrorem hostibus incutiendum speciem præbituros quasi militantium auspiciis Augusti, quin et si se interim aliqua offerret occasio rei bene gerendæ, collaturos pro virili operam adjuvandis Romanis, salva semper integra libertate quando vellent abeundi, sive aliquid effectum jam esset sive non. His sic transactis imperator totus erat in disquirenda ratione victoriæ de hostibus reportandæ.

33. *De conclusis Adrianopoli Amogabaris.*

Inter hæc ne ipsi quidem custoditi Adrianopoli Catelani circiter sexaginta, quos interfecto Cæsare deditionem vita salva jurejurando pactos illic carcere conditos diximus, aut prorsus ignorarunt quid imperatori **555** contra suam ipsorum gentem pugnanti accidisset, aut ea uti notitia ad sibi quoque per se consulendum neglexere, siquidem cum fama late pervagans fusorum fugatorumque magno prælio Romanorum a suis contribulibus ad ipsos quoque pervenisset, audacia confestim inde sumpta sua primum ipsi vincula rupere. Quoniam autem ne sic quidem effugere valebant, turre intra quam erant clausi cum muris solidissimi operis nec effringi manu facilibus, tum valvis securissime obstructis ineluctabiliter exitum negante, superato ejus fastigio, ubi subdivale patebat spatium, inde repertas illic petras in nostros dejiciebant, sic studentes prævertere ne descensus ex eo loco ipsorum, in quo quam securissime liceret adornando interim industria magna satagebant, a custodibus inferne repugnantibus prohiberetur. Verum Adrianopolitanis ad tumultum accurrentibus juvantibusque custodes, parum ipsis suus aut prorsus nihil quantuslibet conatus proficiebat. Unde paucis qui demissi ex alto frustra, undique ambiti, fugere contenderant, denique sese dedere coactis, reliqui pugnare usque ad mortem, qua solent desperati ferocia, perrexerunt. Et jaculabantur illi quidem noxie : cæterum undique et ipsi telis appetiti vulnerabantur. Procedente in longum certamine, pertæsi moræ cives strue circum undique materiæ congesta ignem subjiciunt, ut turrim simul cum ea inclusis combusturi. Exarsit luculentum incendium, cujus involuti licet flammis Amogabari, ne vel minimum quidem de generosa pugnandi audacia remisere, sed principio quidem exuentes se vestibus eas in ignem indignabundi ac velut flammam ferire studentes jaciebant, deinde paulatim æstu se corroborante consumebantur, ultro in globos flammarum insilientes, postquam mutuis sibi oculis vale dixerant et signo crucis manu formato sese muniverant. Duo inter hos juvenes, et sanguine fratres et **556**

Digitized by Google

φραττόμενοι. Δύο δέ τινες ἐξ αὐτῶν, ἀδελφὼ καὶ γένος καὶ γνώμας, στερρῶς περισχόντες ἀλλήλους καὶ τὰ ἔσχατα περιπτυξάμενοι, ἅμα μὲν οἰκτῳ, ἅμα δὲ καὶ ἀρεῖκῳ ἐπαρθέντες λήματι, τοῦ πύργου καταπεσόντες ἐξ αὐτοῦ διαπεφωνήκεσάν. Παῖς δ' ἐκείνοις συνῆν, καὶ ἐπεὶ ἀργὸς ἦν ἐκ φιλοίκτου δειλίας καὶ δῆλος ἦν μένων τὴν αὐθεντίαν, εὐθὺς ἀφειδοῦντες ἐκεῖνοι καὶ περισχόντες τὸν νεανίαν ἐρρίπτουν κατὰ πυρὸς εὐθαρσῶς, ὡς οὐχ ἥκιστα σώσοντες ἢ ἀπολοῦντες. Καὶ ταῦτ' ἔδρων ἐξ ἀπογνώσεως τοῦ ὅλως περιγενέσθαι· [P. 386] οὐδὲ γὰρ ἐκ τοῦ ἀντιπάλου σφίσι τε καὶ τοσαύτῃ πόλει ξυνέβαινε τὸν ἀγῶνα εἶναι.

λδ'. *Περὶ τοῦ Ἀνδρέου Μουρίσκου καὶ τῶν ἐκείνῳ πεπραγμένων.*

Ἀνδρέας δὲ Μουρίσκος, ὃν καὶ βεστιάριον πρὸς βασιλέως καταστῆναι ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις ἐλέγομεν (οὕτω γὰρ ὁ τῆς δαπάνης χορηγὸς τοῖς ἐπὶ τῶν νηῶν ὀνομάζεται), ὕπαρχος τοῦ στρατιωτικοῦ πάλαι γενόμενος, ἐν δυσὶ ναυσὶ Τενέδῳ προσσχὼν καρτερῶς ἐπολιόρκει τὸ ἐκεῖσε φρούριον. Καὶ ἤδη μὲν οὗτος ἐπίδοξος ὡς ἁλώσων ἦν, Γεννουῖται δὲ τυχόντες ἐκ παρόδου σφίσι τε ἐκοινολογοῦντο, καὶ τὸν ἅπαντα λόγον ἐν τούτοις ἴστων, ὡς εἰ μὲν κατασχεῖν τὸ φρούριον θέλοιεν αὐτῶν μεσολαβούντων, ἀνονεί γε λήψαιντ' ἄν, εἰ δέ γε τῶν ἐντὸς ἐς ἅπαν περιγενέσθαι, οὐκ ἂν ἀναιμωτὶ τὸ σύνολον ἀπαλλάξειαν. Καὶ ὅπη σφίσιν ἐπιχειρητέα ἐς τὴν πρᾶξιν εἴη, διεπυνθάνοντο. Συμφέρον δὲ τό γε μετ' εἰρήνης ἀπηλλάχθαι δόξαν, αὐτοὶ τοῖς ἐνοικηκόσι τῇ νήσῳ ἐπίκοινα βουλευσάμενοι τὰ μὲν σώματα σφῶν ἐπὶ ταῖς ἰδίαις ναυσὶν ἐπιβήσαντες περιεποιήσαντο, κενὸν δὲ τὸ φρούριον ἀφιᾶσι. Καὶ μέγα τι ἐφημίσθη τοῦτο, ὡς αὐτὴν Καλλιούπολιν κατασχόντων· ἐς τόδε ὅμως καὶ μόνον ἀπεκρίθη τὸ φημιζόμενον. Οὐδὲν δὲ τέως ἐνεώχμωσε καὶ τὸ περὶ τῆς Αὐγούστης φημισθὲν Εἰρήνης, ἥτις ἐπὶ δυσὶν ἤδη χρόνοις Θεσσαλονίκῃ παραμείνασα τὰ πρὸς αὐτῆς καὶ τῶν παίδων διώκει, εἰς ἐπιγάμους ὁρμῶσα συμβάσεις. Τὸ δ' ἦν τῶν εἰς τὰ τῇδε ἁπτομένην συμμαχικὸν ἐπάγεσθαι ἐκ τῶν Βελεγράδων Ῥωμαίων κατήκοον καὶ πλεῖστον ἄλλο Τριβαλλικὸν ξενικόν. Ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ἦσαν καὶ τὰ αὐτὰ ἔπραττον πάλιν οἱ ἐναντίοι. Τέως δὲ ἐκεχειρία ἦν τῶν πολέμων, ἐξ ἐγγίονος τῶν κατ' Ἄβυδον στενῶν τῶν βασιλικῶν τριήρεων πλεουσῶν κατὰ κωλύμην τῆς ἔωθεν τῶν Περσῶν περαιώσεως. Οὓς οὐδὲν

animo, arcte se invicem complexi, generoso pariter et miserabili ausu se pessum ex alto dejicientes, lapsu statim contriti exspirarunt. Inter adhuc superstites cæteros puer fuit animo, ut cessans solus demonstrabat, imbelli, et quem appareret servitutem turpem leto emptæ libertati, si copia daretur, præferre paratum. Hunc, haud parcentes illi, circum plures correptum, tanquam mori fortiter docentes, in ignem conjecerunt, servare se illum potius quam perdere, quantum ex vultu sic agentium se prodebat, arbitrantes. Huc illos perpulit desperatio salutis, in quam illos conjecerat iniquissima conditio certaminis, a paucis undecunque circumclusis adversus plenam populosamque ipsis infensam temere suscepti civitatem.

34. *De Andrea Murisco et ab eo actis.*

Andreas autem Muriscus, quem vestiarium ab imperatore fuisse constitutum in libris superioribus diximus (sic enim qui præbet expensas his qui sunt supra naves nominatur), qui vicarius summi præfecti classis jam pridem exstitisset, cum duas quas ductabat naves appulisset Tenedum, arcta obsidione cinctam fortiter oppugnabat arcem illic sitam, adeo ut brevi capturus putaretur. Ea forte vice rerum prætereuntes illac Genuenses cum obsidentibus sermones contulerunt, hujus ferme sententiæ. Aiebant, si se uti sequestris vellent in tractando cum obsessis, arce ipsos citra laborem ac discrimen potituros : sin ad vi expugnandos quos oppugnarent obfirmarent animos, haud sine suo id assecuturos sanguine. Quare percontantes utro modo fieri voti compotes mallent, audierunt, quod pronum erat, satius esse ipsis cum pace ac placide rem transigere. Tunc Genuenses colloquio cum insulæ incolis habito facile illis persuasere 557 ut e loco quem tueri ad extremum nequirent, salvi cum suis rebus incolumesque ultro decederent. Quare illis in suas acceptis naves vacuam arcem obsessoribus reliquerunt. Ambitiosis celebratum famæ præconiis id factum est, adeo ut qui propenso, ut fit, favore vera fictis cumulabant, etiam adderent Callipolim a Genuensibus subactam. Quod longe a vero abfuit, toto demum societatis Genuensis operæ pretio ad arcis unius Tenedensis procuratam deditionem redacto. Nec plus novi subsidii rebus imperatoris attulit rumore jactatus magno apparatus Irenes Augustæ; quæ duobus jam annis Thessalonicæ suis et filiorum negotiis ordinandis intenta morabatur, inter quæ non postrema illi cura erat splendidorum utiliumque suæ domui nuptialium fœderum tractandorum. Hæc porro illic degens dicebatur inivisse consilium cogendi copias imperatori submittendas, partim Romanas e subditis imperio Belegradensibus, partim auxiliares exteras e gente Triballica. Cæterum hisce spebus cunctantibus, imperii hostes iidem qui prius erant eademque agere pergebant, nisi quod nunc laxamentum belli contigit modicum, repressa paulisper licentia hostili per admotas propius angustis faucibus Abydi triremes imperatorias, causa prohibendæ, quæ illic parari ferebatur, trajectionis ex Oriente Persarum; quam ne ipsos quidem cupere aut sibi utilem putare Amogabaros fama erat, veritos ne quibus e gente Persica evocatis fidis hactenus et obsequiosis auxiliaribus in agendis ferendisque miseris Romanis utebantur, quod majori gentis alienæ numero circumdati haud impune sibi viderent fore, si quid attentare per contumaciam auderent, iidem ad-

Digitized by Google

αὐτοὶ προσεποιοῦντο, ὡς ἐλέγετο, Ἀμογάβαροι, ἵνα γοῦν δυνατὰ σφίσιν εἴη ἄγειν [P. 387] καὶ φέρειν οὓς φθάσαντες διεπέρασαν, κατὰ τὸ αὐτοῖς ἀρέσκον, τῇ καθ' αὐτοὺς πληθύϊ δουλαγωγουμένους, εἰ καὶ πολλοὶ τὴν περαίαν διακατέχοντες, ἰοῖς τιτυσκόμενοι, τῆς ἠϊόνος ἀπήρτων τοὺς ἡμετέρους, ἤν τί που καὶ ἐγχειροῖεν ὅπῃ παρατύχοι ὁρμίζεσθαι ἢ μὴν ὑδρεύεσθαι. Πᾶσαν γὰρ ἠϊόνα διηνεκῶς ξυνέβαινε Πέρσαις κατέχεσθαι, πλὴν τῶν ὅσον κατ' Ἀτραμύτιον καὶ Φώκαιαν ἦν, ὃ δὴ τῷ Μανουὴλ Ζαχαρίᾳ κατείχετο, οὐ τόσον χωρίων ἰσχύϊ ὅσον τῷ τῶν περὶ ἐκεῖνον Ἰταλῶν ὄντων εἰς πόλεμον θράσει πεφυλαγμένον. Τῷ τοι καὶ ἀτημελημένας τὰς ἑκατέρωθεν νήσους ὁρῶντες οὗτοι ἐπιμαχωτάτας κειμένας τοῖς τολμησείουσι ξυμβαλεῖν (οὐδὲ γὰρ σφίσιν ἀπόδραστα ἦν τὰ ἐς κίνδυνον σφων ἁλωμένων) πέμψαντες βασιλέα ἠξίουν ἢ αὐτὸν ταῖς νήσοις τὸ ἀδῄωτον προνοεῖν, ἢ αὐτοῖς ἐπαγγεῖλαι τὰ ἐς φυλακήν, ἀνέντα καὶ τὰς ἐκεῖθεν εἰσπράξεις, αἷς εἴη ἂν χρῆσθαι ναῦς ἐξαρτυομένοις εἰς τὴν τῶν ἐπιτιθεμένων ἀνταγώνισιν· ἐκείνοις γὰρ καὶ πρὸς χρόνον ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὸν τόπον ἐδίδου πρὸς ἐργασίαν στυπτηρίας ἐπιτηδείως ἔχοντα. Οἳ δὴ καὶ τὴν πόλιν καταλαβόντες βασιλέως εὐμενοῦς ἐτύγχανον ἐς ὃ πρᾶξαι σφίσι τὸ κατὰ βούλησιν, εἰ καὶ ταῦτα ἐν ἀναβολαῖς ἦν ἔτι.

λε'. *Περὶ τῶν μετὰ τῆς Σμιλτζαίνης συνοικεσίων.*

Τότε καὶ ἡ πάλαι συζυγεῖσα τῷ Σμίλτζῃ καταλαβοῦσα τὴν πόλιν, ὡς ἐλέχθη τὸ πρότερον, τὰς μετὰ τοῦ βασιλέως ἐπιγαμίας κατησφαλίζετο. Ἃ δὴ μαθὼν Ὀσφεντίσθλαβος, ζητῶν καὶ αὐτὸς λιπαρῶς κῆδος ἐκ βασιλέως, [P. 388] καὶ ἤδη τὸν Ἐλτιμηρῆν ἀπογνοὺς ὡς πρὸς βασιλέα καὶ αὐτὸν ἀποκλινοῦντα, γαμβρόν γε ὄντα Σμιλτζαίνης, πέμψας δύο φρούρια τῶν καλλίστων, Ὑάμπολιν καὶ Λαρδαίαν, ἃ δὴ Ῥωμαίους ἀφελόμενος πρότερον ἐδίδου κατὰ χάριν Ἐλτιμηρῇ θείῳ γε πρὸς πατρὸς ὄντι, δι' ὁμολογίας καὶ αὖθις ἀναλαμβάνει καὶ φρουροῖς εἰσαχθεῖσι κατασφαλίζεται, ἐπίδοξος ὢν καὶ τοῖς λοιποῖς ἐγχειρήσων. Ἡ γὰρ ἀποτυχία τοῦ βασιλικοῦ πρὸς αὐτὸν κήδους τὰς ὁρμὰς ἐκείνῳ παρώτρυνεν, εἰ καὶ ὕστερον καιροῖς ἰδίοις καὶ τοῦτο γεγόνει, καὶ ὡς πάλαι Βουλγάρων ὄντα τὰ χωρία ἐσφετερίζετο. Ἐῴκει δὲ τὸ δαιμόνιον Ῥωμαίους καὶ κατὰ δύσιν εἰσπραττό-

juncti suis popularibus justo exercitu transgressis obtemperare jam iis dedignarentur, quibus se haud inferiores potentia confiderent. Interea vero cuncta illa ora littoralis Asiæ Persicis longa ordinatis serie præsidiis insessa infesta sane nostris erat, si quo **558** appellere aut aquandi gratia exscendere tentarent, statim repulsis immissione jaculorum. Tantum illa pars littoris quæ ad Atramytium et Phocæam pertinet, Persica militia vacabat, quod eam in potestate haberet sua Manuel Zacharias, non tam locorum munitione quam fama virtutis Italorum, quos ille manu promptos animisque paratos ad quidvis audendum, secum habere ferebatur. Atque hic idem Manuel cum suis, negligi videntes insulas utrimque Phocææ, quam obtinebant, adjacentes, et defectu præsidiorum patere latrociniis expositas, facillime expugnabiles cuivis modo invadere audenti, ac simul intelligentes, si eas occupari ab hostibus contingeret, haud sibi effugium restare, nec recusare tunc ipsos posse quin servituti succumberent, missis ad imperatorem legatis eum orarunt ut aut ipse provideret iis insulis necessariam securitatem a deprædari eas tentantium incursibus, aut sibi eam ipsis curam committeret, remissis quæ inde imperiales ministri solerent exigere vectigalibus, quibus ipsi usuri essent ad naves armandas prohibendis hostilium classium in ea littora exscensionibus necessarias. Nimirum jam a multis retro annis imperator Michael, Augusti nunc imperantis pater, istum illis locum dederat aluminis præparationi aptum, quo cum expellendos se viderent, nisi prospiceretur defensioni vicinarum insularum, jure ad imperatorem recurrebant, ad quem spectaret sua beneficia tueri ac clientibus imperii consulere. Itaque talia postulantes legati ubi ad urbem pervenere, facilem ad concedendum quod poscebant imperatorem repererunt, quanquam et horum utcunque decretorum exsecutio tracta dilationibus pendebat adhuc.

35. *De connubiis cum Smiltzæna tractatis.*

Hoc porro tempore, quæ uxor olim Smiltzæ fuerat, cum jam ante in urbem advenisset, prout dictum est superius, de iis quæ tractatura cum imperatore venerat, ipso assentiente, connubiis convenit. Quod **559** cum rescivisset Osphentisthlabus, qui et ipse instanter sed frustra, affinitatem sibi cum domo Augusta ex imperatore quæsierat, desperans jam se tenere suis fidum partibus Eltemerem posse, quippe quem inclinare versus imperatorem noverat utpote generum Smiltzænæ, duas arces ex optimis, Hyampolim et Lardæam, quas a se Romanis prius ereptas deinde in gratiæ pignus donaverat Eltemeræ suo patruo, missis ad eum qui poscerent, certis conventionibus iterum recepit et præsidiis impositis sibi asseruit. Nec dubitabatur quin porro pergeret in eo genere conari, vindicando sibi quas posset Romanas arces illius limitis, tanquam olim ad Bulgaros jure quam optimo pertinentes. Nam illum ad quacunque posset ratione nocendum Romano imperio instigabat sensus acer repulsæ quam ab imperatore tulerat ambiens honorem, quem tamen serius est suis postea temporibus adeptus, necessitudinis nuptialis cum domo Augusta. Videbatur autem hæc ita disponens divinum numen a Romanis quoque tractus Occidui hactenus barbaricæ vexationis immunis pœnas repetere scelerum ipsis occultorum, quæ ne sinus quidem animi scrutando intelligere manifeste poterant, quando quove modo conscivissent, quamtumlibet urbis antistes mancipum et redemptorum Augustalium ex illa ipsa gente concussiones in suos populares prætextu exigendorum tributorum avare ac crudeliter exer-

Digitized by Google

μενον δίκας ὧν ἐμφανῶς οὐχ οἷοί τ' ἦσαν εἰδέναι πλημμελημάτων, εἰ καὶ ὁ τῆς πόλεως ἱερεὺς τὰς τῶν εἰσπραττόντων ἐργολαβίας ἐπητιᾶτο, ὧν οὐδ' αὐτῷ ἐς ἅπαν, ὡς τοὺς πάντας εἰδέναι, οὐ μετὸν ἦν, καὶ μᾶλλον ἐπὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας πράγμασιν. Οὐδὲν γὰρ ἦν ἐλλειφθὲν τῶν προτέρων ἐκείνων ὅπερ οὐκ αὐτὸς ἔχων, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ τῶν ἀξιωμάτων προνόμια ἀκριβῶς αὐτοῖς ἐνεργούμενα, ὡς ἀπαυανθῆναι τελέως τούτοις καὶ τὰς τιμάς, πτωχῶν μὲν πολυωρίαν προῖσχετο, τιμίους δ' ἄνδρας καὶ αἰδοῦς ἐπιεικῶς ἀξίους παρ' οὐδὲν ἔχων, μηδὲν ἐκείνοις ζωῆς προνοῶν, ἀλλὰ καὶ ἀναλγήτως ὡς ἐνῆν προσφερόμενος ἐκ πικροῦ καὶ ἀτενοῦς ἤθους, πτωχεύειν ἐποίει, ὧ συμφορᾶς οὐχ οἵας τ' ἐνεγκεῖν ἐλευθέροις ὅλως! πανταχόθι τῆς πόλεως. Τῷ γὰρ ἤθει πικρῷ γε ὄντι ὁ τῶν πάλαι ξυμπεσόντων κατὰ μνήμην συντακεὶς κότος κοινὴν Ἐριννὺν ἄντικρυς ἐποίει τὸν ἄνθρωπον, μηδ' αὐτοῦ βασιλέως ὅλως δυναμένου μεταβάλλειν τὸ ἦθος, εἴ πού γε καὶ οἰκτίζοιτο. Ὀσημέραι γὰρ ἀναφορῶν πρὸς αὐτὸν γιγνομένων οὐδὲν τὸ παράπαν ἠνύετο. Καὶ ὡς εἰκὸς κατενοεῖτο καὶ πρότερον ταῦτα πράττειν θέλων, εἰ καὶ παρὰ πολλῶν καὶ μεγάλων τῷ βασιλεῖ πλησιαζόντων κατεκωλύετο. Νῦν δ' ἀλλὰ τῶν μὲν ἐξ ἀνθρώπων γενομένων, τῶν δ' ἐκποδὼν ἐκόντων, τῶν δὲ καὶ κατ' ἐπήρειαν ἀπαλλοτριωθέντων καὶ βασιλέως, αὐτὸς τὸ κατ' ἔθος πικρὸν ὡς εἰκὸς θελητὸν ῥᾳδίως ἐξήνυε, μηδενὸς τὸν κρατοῦντα τολμῶντος νύττειν. Καὶ ὥσπερ ἂν εἰ Θεοῦ ἀργοῦντος, κατὰ τὴν δημώδη παροιμίαν, τινὰ πράττονται, οὕτω καὶ βασιλέως ἀργοῦντος, δικαιωμάτων προϊσχομένων Θεοῦ, οἷς οὐδ' αὐτὸς ἄνθρωπος γεγονὼς ἐχρήσατο, ταῦτ' ἐγίγνοντο. Καὶ ὅτι μὲν δι' ἁμαρτίας ἡ παραχώρησις, πρόδηλον. Πλὴν ἀλλ' ὁ πρὸς [P. 389] τὸ κολάζειν κληθεὶς φοβείσθω τὴν πρόσκλησιν, ὡς οὐδὲν ὅλως τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων κολάζειν τοὺς εἰς Θεὸν ἁμαρτάνοντας. Ἀλλ' ὡς ἔοικε, μέλον ἦν Θεῷ κοινῇ καὶ τοὺς ἐντὸς κυρῆσαι τοῖς χαλεποῖς, εἰ καὶ μὴ ὁμοίως τοῖς προστιμῶσιν ἐχρῶντο μηδὲ τὰς κολάσεις ὑφίσταντο τὰς αὐτάς, ὡς ἐκεῖ μὲν πολεμίων ὄντων τῶν ἐπιτιθεμένων, ἐνταῦθα δ' ἰδίων, κἀκεῖ μὲν εἰς σῶμα τοῦ κινδύνου περιισταμένου, ἐνταῦθα δὲ καὶ εἰς ψυχὴν διαβαίνοντος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπη τῷ Θεῷ φίλον ἀγέσθω, εἴθε δέ γε καὶ ἄμεινον· ἡμῖν δ' αὖθις ἐκτέον τῶν ἐφεξῆς.

citas criminaretur, iis causam imputans iræ cœlestis, paris ipse tamen, id quod omnes norant, haud expers culpæ, maxime in ecclesiasticis possessionibus et proventibus. Nihil enim jam erat istius generis e prioribus illis depeculationibus reliquum, quod non ipse usurparet, usque ad ipsos dignitatibus ecclesiasticis sustinendis addictos olim census, adeo ut ad incitas redacti qui sacrorum honorum titulos gererent, obsolescerent prorsus et pudenda illuvie sorderent. Et rapinis ille quidem istiusmodi curam mendicorum alendorum obtendebat, haud animadvertens **560** multiplicare se hoc modo mendicorum numerum in eumque compingere viros natalium et dotium splendore magna dignos reverentia, quos omni vitæ tolerandæ facultate destitutos relinquebat, ne id quidem solatium indulgens miseris, ut eorum quas palam cerneret ærumnis condolere videretur. Crudum enim et immitem pro sua cætera rigidæ indolis acerbitate obvertere perseverabat vultum atque obtutum iis ipsis, quos e splendida fortuna spoliando compulerat ad victum sibi mendicato quæritandum (o contumeliam libere natis et educatis prorsus intolerandam!) passim per vicos plateasque civitatis. Tantum videlicet abfuerat a minuenda molliendaque vel paululum duritie antiqua, ut qua se quondam flagrasse ob eam invidia meminerat, eam quasi jam ulcisci studens, indeque accensus indignatione sæviori, Furiam plane quamdam et communem Erinnyn se præberet vice hominis; nec eum imperator, utcumque calamitates publicas miserans, deflectere ab immani rigore posset, querelis ad hunc quotidie obtestationibusque multorum dira patientium sine ullo prorsus effectu delatis. Intelligebantque qui statum præsentem rerum cum superiori comparabant prudentius, quod nunc Athanasius licentius quam antea grassaretur, haud esse indicium auctæ nunc ipsius maleficæ voluntatis, sed cum pari semper ejus atrox animus inclementia ferretur, cohibitum illum quadamtenus antea præsentia et monitis magnatum plurimorum propria nobilitate ac principis familiari gratia ipsi quoque verendorum; quales cum modo non adessent, partim morte subtracti, partim voluntario secessu alio delati, partim damnis acceptis alienati a principe proptereaque sponte aula et urbe digressi, ipse nunc solutis omnis respectus habenis libere totam exserebat innatæ inhumanitatis feritatem, nemine jam qui auctoritate polleret aliqua de his interpellare Augustum audente. Itaque sicut, juxta populare verbum, Deo cessante ac quasi dormitante quædam aguntur, ita nunc feriante ac connivente Augusto hæ **561** impune secureque immanitates exercebantur, specioso commendatæ obtentu exsequendarum Dei justificationum, quibus ipse qui sic ageret, quantumvis, ut homo, nihilo quam homines cæteri minus obnoxius, in se ipso tamen minime uteretur. Atque hanc illi quidem propter peccata nostra nos ita conculcandi licentiam ex alto concessam, non est dubium. Cæterum qui ad alios castigandos a Deo vocatur, timeat præjudicium infamis ministerii, peccantium in Deum cruciandorum; quippe ad quod rei solum et mali, non autem boni adhiberi angeli consueverint. Verum uti apparet, id curabat Deus ut Romani æque omnes, imi summi, ecclesiastici, laici, intra urbem et extra degentes, plecteremur malis in genere dissimili vix disparis gravitatis, licet foris quidem hæc ab hostibus, intus a civibus inferrentur, noxa illic in corpore hærente, hic etiam penetrante usque adanimæ intimum. Sed ista quo Deo visum fuerit aguntor. Utinam autem reflectantur in melius. Nostra porro deinceps reddatur opera reliquis, prout sunt gesta referendis.

Digitized by Google

Z'.

α'. *Μεταχείρισις εἰρηνικὴ τοῦ βασιλέως πρὸς Ἀμογαβάρους.*

[P. 393] Ἤδη μὲν οὖν τοῖν βασιλέοιν τῷ μὲν εἰκοστὸν καὶ τρίτον, τῷ δὲ δωδέκατον αὐτοκρατοροῦσι ξυνέβαινεν ἐξανύεσθαι, καὶ τὰ μὲν κατ' ἀνατολὴν καὶ ἐς τόσον ἐνόσει ἐκ τῆς τῶν Περσῶν ἐπιθέσεως ὥστε καὶ ἀνηκέστως ἔχειν δοκοῦντα παρεῖσθαι τὸ ξύμπαν, καὶ ἀποπροσποιεῖσθαι τὰ περὶ ἐκείνων λεγόμενα οἷς οἵοις τ' ἦν ἀκούουσιν ἂν ἐξιᾶσθαι, τὰ δὲ κατὰ δύσιν, ἔνθεν μὲν Ὀσφεντίσθλαβος τὰ Ἑλτιμηρῆ κατήκοα, οὐδὲν ἐπευλογούμενος ὅτι μὴ τὴν ἐς βασιλέα οἱ ἀπόκλισιν αἰτιώμενος, ἄγων καὶ φέρων τὰ κάντα ἐξεληΐζετο, μηδ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπισχόμενος, ἐκεῖθεν δὲ Ἀμογάβαροι τῷ καθ' αὐτοὺς κρατυνόμενοι θράσει ἐξ ὑπογύου κατὰ τὴν μάχην εὐημερήσαντες οὐδὲν ὅ τι τοῦ ἐντὸς ποταμοῦ Μαρίτζης, οὕτω πως ἐπιχωρίως λεγομένου, ἀδεὲς εἴασαν καὶ ἐν κατάστάσει. Εὐέφοδος δὲ καὶ ὁ κατὰ Θρᾴκην ἔκειτο τόπος, καὶ τοῖς προσοικοῦσιν ὅσα δὴ καὶ τὸν περὶ ψυχῆς τρέχουσι κατήπειγέ τὸ μεταναστεύειν, τὸ πάντ' ἐρημ' ἦσαν τῶν ἐνοικούντων, πλὴν οἷς ἀφροντιστοῦσι κινδύνου σκυλεύειν καὶ φωρίοις ἀποζῆν ἐξ ἁλαστορίας εἴθιστο. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς Μιχαὴλ τὸ Διδυμότειχον ὑπεισδὺς, οὗ τι ἑκούσιός γε, ἀλλ' οὐκ ἦν ὅλως πρὸς ἡδονὴν τοῖς στρατιώταις ἐπισπέσθαι οἱ ὀκνήσει ἰσχομένοις, τὰς ἐκ τοῦ πολέμου τρώσεις ἐθεραπεύετο. Βασιλεὺς δ' ἀπογνοὺς ἐντεῦθεν τὴν πρὸς Κατελάνους μάχην, ἄνδρας ὅλως δυσθανατοῦντας καὶ τὸ ζῆν ἐν πεττοῖς ὡσανεὶ τιθεμένους, ἄλλως ἔγνω τὰ κατὰ τούτους μεταχειρίσασθαι, καὶ μάλιστ' ὅτι ἠγγέλλετό οἱ Πέρσας μὲν καὶ αὖθις, ἣν νηνεμίαν τύχοιεν, ἀντιπερᾶν ὡρμῆσθαι, εἶναι δὲ ταύτας, ἣν βασιλεὺς θέλοι, τὰς βασιλέως ἐκείνῃ πῃ σαλευούσας καθ' ὃν καὶ λέλεκται τρόπον, ἐπεί τοί γε καὶ δι' ὑποψίας Ἀμογάβαροι γενόμενοι τῆς ἐπὶ τὴν Καλλίου σὺν αὐτοῖς εἰσόδου διεκωλύοντο. Αὐτοὺς δὲ Κατελάνους γνωσιμαχοῦντας εἰς τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην ῥέπειν, ἤν τις τὰ πιστὰ σφίσι διδοίη. Ἔτυχε

VII.

1. *Tractatio de pace imperatoris cum Amogabaris.*

Ambobus jam imperatoribus, seniori quidem tertium et vicesimum, juniori autem duodecimum annum imperii evolvi contigit, quando regiones quidem Orientales adeo a Persarum incursionibus laborabant, ut velut desperatæ curationis ac prorsus conclamatæ negligerentur, et quæ inde **562** A tristia nuntiabantur, ab iis qui rebus præerant quasi nihil ad ipsos pertinentia rejici solerent ad alios, C si qui uspiam forent, quibus facultas non deesset malis cognitis remedium adhibendi. In Occiduo vero tractu hinc quidem Osphentisthlabus terras Eltemeræ subjectas, nihil aliud prætexens nisi ejus inclinationem ad imperatoris partes, agebat ferebatque hostiliter diripiens, ac ne Romano quidem abstinens limite; inde autem Amogabari successu nuper pugnæ prospero in audacia confirmati nihil in regione, quanta patet citra fluvium vulgo Maritzam dictum, aut securum a terrore aut intactum a vi sæva integrumque sinebant. Limes quin etiam finitimæ Thraciæ nullo præsidio munitus ad arcendam horum vim, si vellent irrumpere, expositam eam totam istorum injuriis provinciam præbebat, cogebatque sui periculi conscios ejus incolas certam necem matura fuga prævertere. Quod cum strenue fieret a cunctis, vasta et habitatoribus vacua cuncta erant per Thraciam, solis ibi remanentibus, quibus antea periclitari latrocinando solitis velut familiare institutum nefaria professio placebat rapto ac per scelera vivendi. Porro imperator Michael Didymoticho, quam arcem subierat, clausum sese continebat, haud ille quidem volens : sed erumpere gestientem necessario sistebat, quod militibus alacritas et animus deerat ipsum sequendi, si prodiret. Nempe hi fracti animis ob acceptas clades ignava desidia torpebant; unde is nihil tunc agere aliud valens accepta bello vulnera per otium curabat. Hoc Augustus senior comperto, desperavit rem geri a suis cum fiducia successus prosperi contra Catelanos posse, homines eo difficiliores occisu quo se promptius ad necem offerunt. Quod enim nihilo cunctantius vitas in prælio quam in ludo calculos in aleam jaciant, ut abundant ad quidvis aggrediendum audacia, ita nihil non quod susceperint ista intrepiditate perficiunt. Igitur aliam a periculis aperti Martis ineundam sibi decrevit **563** rationem eorum a se ac suis violentiæ avertendæ. Et causæ commodum aderant cur sperari posset eos non gravate compositionis mentionem admissuros. Primum enim abducendi ab iis auxiliares Persas facultas offerebatur, siquidem hos novæ sub Catelanis militiæ tædebat, nec dubitabatur quin, si copia navium ad trajectum in Asiam ipsis suppeteret, redituri statim ad suos forent. Posse autem, si vellet imperator, commodari eis ad istum usum imperatorias naves, in illo tunc mari, quo dictum modo est, morantes. Adeo autem palam graviterque a Catelanis dissidere admistos iis Persas fama erat, ut hos illi ab ingressu secum ipsis hactenus communi liberoque urbis Callipoleos D novissime arcere cœpisse satis constaret. Quin et de Catelanis ipsis sciri, pugnare illos invicem sententiis de summa rerum suarum, nec paucos ipsorum ad consilium inclinare ineundæ pacis cum Augusto, si ejus secure tractandæ facultas offerretur. Super hæc isto ipso articulo rerum peraccommodate ad spes tales lactandas contigit capi quemdam apud Tenedum, Jacobum nomine, qui paulo prius a commentariis Cæsari Rontzerio fuisset, ac post ejus necem missus a Catelanis in Siciliam ad auxilia ipsis illinc evocanda, litteras inde referebat, cum quibus deductus ad imperatorem est. His ille visis, auditoque captivo, magnoperein hac persuasione firmatus est, despondere Catelanos animum

Digitized by Google

δὲ καὶ γραμματεὺς τοῦ Καίσαρος, Ἰάκωβος τοὔνομα, ἄλοὺς ἐπὶ Τενέδου γραφὰς παρὰ τοὺς ἐν Σικελίᾳ κομίζων, ὃν ἐπαναχθέντα πρὸς βασιλέα βασιλεῖ πληροφορεῖν ξυνέβαινεν, [P. 394] ὡς ἦν μή γε καὶ ἄλλοι προστεθεῖεν σφίσι Σικελίηθεν ἀναχθέντες, τὰς ὁρμὰς αὐτοὶ ὑποκλώμενοι ἕτοιμοί εἰσιν εἰρηνεύειν. Τὸ γοῦν ἐκεῖθεν ἰέναι τινὰς, ὅσον τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ συνεργοῦντος εἰ ἐπισταίη, ἀλόντος ἀνακεκόφθαι. Εἶναι δ' ἐντεῦθεν εὐχερὲς αὐτοὺς μεταλθεῖν καὶ τὸ τῆς εἰρήνης προβεβλῆσθαι σχῆμα βασιλεῖ τὰ μὴ μάχιμα ἐπαγέλλοντι· πέμπειν δὲ τοὺς πιστοὺς ἐς τὰ μάλιστα σφίσι δόξαντας, καὶ οἷς ἦν ὡς ἥκιστα διαψεύδεσθαι ὑπειλῆφθαι. Ταῦτ' ἄρα καὶ βασιλεῖ τοὺς λόγους ἀποδεξαμένῳ, τὸ μὲν αὐτῷ ἐπιστέλλειν τὰ τῆς εἰρήνης σύναμα καὶ ἄλλοις διαπρεσβεύσασθαι, ὅσον τῶν ὀνησίστων, τοσοῦτον οὐκ ἐχέγγυον ἐκ τῆς πρὸς τὸ γένος οἰκειότητος κατεφαίνετο, ἄλλως δὲ τὰ τῆς γνώμης καταφαλισαμένου, οὐδὲν ἐμποδὼν ὑπετόπαζε τῷ τούτοις ἐπιχειρεῖν αὐτοῦ γε πρεσβεύοντος. Ὅθεν καὶ ὅρκοις προ-

nec suis præsentibus fidere viribus satis, ut bellum a Romanis sustinere se confidant posse, nisi externis auxiliis roborentur; qualia cum e Sicilia, unde petierant, intercepto illuc misso tractatore non exspectaturos ipsos verisimile sit, apparere non alienos a consiliis pacis fore. Quam in sententiam Augustum Jacobi quoque hujus, intime conscii status ipsorum, affirmatio trahebat, aientis sibi commissum uni id negotium fuisse: se jam capto antequam responsis perlatis conveniri de re tota potuisset, fractam hanc prorsus nec ultra processuram negotiationem esse. Addebat videri sibi facile jam fore induci Catelanos ad tractandum disquirendasque communiter utilis utrinque conventionis vias, modo imperator nec ipsum se propendere ad belli consilia non gravaretur **564** ultro monstrare, missis ad eos hominibus maxime fidis, quorum promissa quin secuturis certo effectibus deinde sancirentur, nulla posset ratione dubitari. Hac imperator oratione Jacobi penitus in animum admissa, præterquam plane assensus ei est incubuitque omnino in voluntatem pacificationis cum Amogabaris tentandæ, etiam cogitare cœpit de isto ipso talis auctore consilii in ejus exsequendi sequestrum et ministrum adhibendo, quibusdam illi ad hoc additis sociis. Ac peridoneus is quidem, pro periclitantia Catelanicarum rerum, si par erga res imperii studium ac fides non deforet, ad ejusmodi negotium futurus videbatur. Timere tamen cogebat consanguinitas ejus et intima necessitudo cum hostibus, ne omnia in favorem suorum unice trahens aliquod fortasse rei Romanæ grave damnum importaret. Verum contra istam formidinem confirmavit imperator facile animum, autumans vel aliorum sibi fidissimorum interventu collegarum vel cætera sua vigilantia præcavendum omne incommodum ejusmodi. Minime igitur periculosum arbitratus et hunc in parte legationis ad pacem Catelanis proponendam mittendæ censeri, dummodo sibi fidem ad id recte agendum obstringeret, jus ab

A κατελάμβανε, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν τῶν Λατινικῶν ἑρμηνέα Κορόνην ἐξαποστέλλων ἐκέλευε τὴν ταχίστην ἰέναι καὶ τὰ τῆς εἰρήνης πειρᾶν ὡς οἷόν τε διαπράττεσθαι. Καὶ δὴ παραγενόμενοι οὐ πολλῷ ὕστερον σφίσι σύναμα καὶ τισιν ἄλλοις τρισὶν, καθημένων δ' ἐν τινι τῶν φρουρίων καὶ μηνυτῇ χρησαμένων, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Καλλιουπόλεως Κατέλανοι ἡμήρους ὄντας κατὰ πίστιν τοῦ μή τι παθεῖν ἐκείνους ἀνήκεστον, ἵππους πέντε πέντ' οὖσιν ἐξαποστέλλουσιν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐς αὐτοὺς γένωνται· πλὴν ἑκάστῳ συνεπωχεῖτο ὄπισθεν ὁ φυλάξων τὸν ἐπιβάτην, τῷ μὴν δοκεῖν, μή πως ἐξ ἐφόδου τις ἐκπηδήσας τῶν Κατελάνων ἀχαρί τι δράσοι τὸν πρεσβευτὴν, τῷ δὲ βαθυτέρῳ, ὡς ἂν μηδὲ καιρὸν διδόντες σφίσι προμαθεῖν τι περὶ ἐκείνων ἐκ τινος περιεργίας ἐπερωτήσασιν.

B

β'. Δημηγορία πεμφθεῖσα Κατελάνοις πρὸς βασιλέως.

[P. 395] Οἱ καὶ ἐπιστάντες ἔλεξαν τάδε· « Βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἡμέτερος μὲν δεσπότης, σφῶν δ'

eo jurandum exegit et accepit, eoque sic religione præoccupato deinceps securus comitem et adjunxit Coronen quemdam, quo Latinarum litterarum interprete utebatur. His duobus tres insuper alii sunt additi. Qui omnes mandatis ab imperatore onerati urgentibus etiam atque etiam negotii commissi quam maxima possent arte atque industria gerendi, confestim itineri se dare rectaque ad Catelanos celeriter se conferre jussi sunt. Admoverunt se illi Callipoli primum, quam proxime tutum fuit; admissique in illic situm imperatorium castrum inde miserunt indicatum Catelanis habere se quæ ipsis proponerent imperatoris, a quo mitterentur, nomine, paratos ad ipsos accedere, modo missis obsidibus suæ ipsorum securitati caveretur. Æqua et impetrabilia peti visa sunt. Mittuntur ergo Callipoli postulati obsides, in castro Romano custodiendi, quoad in potestate Catelanorum missi ab imperatore perstitissent, in pignus fidei qua nihil ipsos passuros acerbum Catelani promittebant. Mittuntur et equi quinque pro numero legatorum, **565** cum militibus totidem, quibus erat mandatum ut a tergo imperialium missorum eodem cum ipsis equo veherentur. Ratio inexspectatæ præscriptionis allegabatur securitas legatorum, quos sic custos adhærens ab insultibus forte obviorum hominum sui generis, ab agnitis e veste Romanis haud facile temperaturorum manus, defenderet. Sed prætextus hic fuit. Vera enim, ut qui penitius introspiciebant judicarunt, causa ejus facti erat, ut per affixos ipsis arbitros legati prohiberentur explorare circumspiciendo percontandoque statum Callipolis præsentem curiosius quam tutum tali tempore Catelanis in arce una illa summam rerum habentibus videretur.

C

D

2. *Oratio ad Catelanos ab imperatore missa.*

Illi introducti hæc dixerunt: « Imperator Andronicus, noster quidem dominus, vester autem vocator, hæc nos vobis dicere mandavit. Convenit viris Dei vereri justitiam ultro professis, principi autem supremo maxime, gratos se præbere bene meritis,

Digitized by Google

ὑμῶν κλήτωρ, τάδ' ἐπήγγειλεν ὑμῖν. Χρεὼν ἀνδράσι θεοῦ μὲν τιμᾶν αἱρουμένοις δίκην, βασιλεῖ δ' ἐς τὰ μάλιστα μεμνῆσθαι χαρίτων δικαίοις οὖσι, μὴ ὅ τι βουλομένοις ἂν εἴη σφίσιν, ἀλλὰ καὶ ὅ τι συνενέγκοι ἂν ἐς τὸ μετὰ ταῦτα σκοπεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἀβούλου καὶ πρὸς τὸ παραυτίκα μόνον ἀφορώσης γνώμης, τὸ δὲ τὴν εἰς τὸ μέλλον πρόνοιαν ἀταμίευτον οὐκ ἐᾷ κεῖσθαι. Καὶ ὑμῖν τοίνυν, εἰ μὲν τὴν ἀρχὴν τὰ τῶν ἐχθρῶν ἑλόμενοι ἐς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐσβαλεῖν ἔγνωτε, οὐ δικαίως ἂν νεμεσᾶν ἔχοι τις· μηδὲ γὰρ ἀνθρώποις ἀσύνηθες τοῦτ' εἶναι, καὶ μᾶλλον ὅτε καὶ τὰ γένη διαλλάττοιεν, οἷς ἔνι μὲν σπονδαῖς χρῆσθαι, ἔνι δὲ καὶ ὁμόσε ταῖς μάχαις ἰέναι. Ἐπεὶ δὲ ξύμμαχοι προσκληθέντες τὰ τῶν ἐχθρῶν, οὐ δέον ὄν, ἐκ τοῦ ἐξαίφνης ἀνθείλεσθε, πῶς ἂν μὴ θέλων τις ὑμῖν νεμεσᾶν ἐκφύγοι τὸ νεμεσᾶσθαι; Μνήσθητε γὰρ πρὸς ἐκείνους χεῖρας ἀνταίροντες, ὑπὲρ ὧν κινεῖν ὅπλα πρὸς τοὺς σφίσι πολεμοῦντας μεγάλων ὡμολογήσατε τῶν μισθῶν. Πῶς δὲ δίκαιον καὶ νόμιμον, κειμένων εἴτε θείων εἴτε καὶ ἀνθρωπίνων, θέσθαι μὲν ἐν ἀλογίᾳ τὰ ὁμωμοσμένα, μεγάλων δὲ χρημάτων ὧν εἰς ὑμᾶς ἐδαπανήσαμεν, τὰς καθ' ἡμῶν ὁρμὰς ἀντιδοῦναι; Τί δ' ὑμῖν καὶ ἀποκριθείη ἐς τὸ μετέπειτα ὄνομα; συμμάχους ὀνομάσειέ [P. 396] τις; Ἀλλ' αἱρετέα τὰ τῶν ἐχθρῶν ὑμῖν ἔδοξεν. Ἀλλ' ἐχθρούς; Καὶ τίς ἂν καὶ τίνας μεγάλων μισθῶν ἐπὶ σφετέρῳ πονήρῳ προσκαλεῖσθαι δέξαιτο; ἀλλὰ συμμάχους μὲν τὸ πρῶτον, πολεμίους δ' ἐσέπειτα καταστάντας; Καὶ τί γ' ἄλλο ὑμῖν τις ἐπικαλοίη δεινὸν, εἰ σύμμαχοι ἐπιστάντες, πολλῶν καὶ ταῦτα τῶν ἀναλωμάτων, ἔπειτα ἐσπείσασθε μὲν τοῖς ἐχθροῖς δι' οὓς προσεκλήθητε, μετ' αὐτῶν δὲ τὴν ἡμετέραν ληΐζεσθε; τί δὲ καὶ ἀπολογούμενοι Χριστιανοὶ Χριστιανοὺς τὰ ἀνήκεστα δρᾶτε, τῷ μὴ ἐς ἀναβολὰς θέσθαι, κακοὶ δόξαι ὥσπερ αἱρούμενοι; Τί γὰρ τῶν κακῶν οὐκ εἰργασθε; Οὐ χώρας ἠνδραποδίσατε; οὐκ ἄνδρας ἐκτείνατε; οὐ νήπια καὶ πρεσβύτας ἀνθρώπους οἰκτροὺς, τὰ μὲν ἀνηλεῶς διεχρήσασθε, τοὺς δὲ πᾶσαν ἰδέαν βασάνων διενεγκεῖν ἀναγκάσαντες ἔπειτα ἐκποδὼν ἔθεσθε; Τί ὑμῖν τοῦ πράκτορας τοσούτων γενέσθαι κακῶν αἴτιον; Καῖσαρ ἀπώλετο. Ἀλλ' οὐχ ἡμῶν γε θελόντων, οἶδεν ὁ πάνθ' ὁρῶν ὀφθαλμός·

non solum quoniam ita deliniunt et sibi magis devinciunt eos quibus rependunt acceptam gratiam, sed vel si præsens fructus ejus facti nullus foret, quoniam id esse in posterum conducibile, qui recte judicant præsentiunt, ipsa eventuum experientia semper deinde suffragante. Porro præsentibus duntaxat attendere inertis est animi et ad boni prosecutionem infirma incertaque languescentis voluntate. Prospectus vero futuri, et verisimiliter exspectandorum præsumpta sollicitudo successuum, cautum late detegit oculis exploratricis providentiæ, eique longe consulenti nullas umbras aut cæcas latebras, quibus suspicio subesse insidiarum possit, nihil obscurum ac non clare perspectum esse sinit. Ac vobis quidem si a principio hostilem in nos animum professis susceptus deliberate fuisset impetus terras Romanorum manu armata invadendi, queri juste nemo posset. Haud insuetum est etenim hominibus, præsertim origine divisis et generum diversorum, dissidere sententiis committique odiis arcanosque istos sensus conatibus expromere invicem infestis. Jure quippe communi genti cuivis licet aut pacem cum alia colere aut bello eamdem oppugnare. Postquam autem ad auxiliandum nobis bellantibus vocati hostes vos statim injuriis atrocibus, **566** quod nefas est, polliciti socios, monstrastis, quomodo qui vos arguere noluerit, meritam ipse judicii parum æqui et malo favendis reprehensionem non incurrat? Conscientiam hic provoco vestram, utique recordantium vos manus in eos ipsos violentas injecisse, contra quorum hostes arma moturos, magnis in hoc auctorati mercedibus, receperatis. Cui autem videri justum queat et legibus seu divinis seu humanis consentaneum, nullam quidem pactorum juratorum rationem ducere, pro ingentibus autem pecuniæ summis, quas in vos impendimus, impetus in nos hostiles rependi a vobis? Quonam vero vos deinceps apto appellare nomine licebit? an socios quis dixerit? Sed vobis isti vocabulo præeligere acerbitatem hostilis nominis placuit. Hostes igitur vocemus? Sed obstat quod, cum nemo utique mercede magna hostes ad sibi nocendum conduxerit, vos accitos a nobis et largis auctoratos stipendiis hostes dici contra rationem omnem est. Forte distinguens aliquis tempora, prius socios fuisse vos, deinde mutatis animis factos esse hostes dicet. Atqui ad vestram nihil hoc quidem fœdius memorari contumeliam queat. Quid enim vobis objici odiosius vel ab amarissimis obtrectatoribus possit quam fide vos fracta, quam amicis oppigneraveratis, maximis in sinus per manus illorum vestros largitionibus effusis, repente depravata voluntate fœdus quidem icisse cum hostibus contra quos vocati suppetias eratis, conjuncta vero cum iisdem hostibus opera et ira terras amicorum, ad quos juvandos veneratis, qui ampla vobis numeraverant stipendia, pari furore devastasse? Agite proferte, si quid habetis in excusationem vestram, quo videamini vel in speciem defendere facinus hoc vestrum, quo Christiani Christianos vehementissimis afficitis injuriis; nisi non recusatis quin statim, citra ulteriorem inquirendi moram, crudeles perfidique judicemini, quod esse ultro elegistis. Quid enim mali non a vobis actum est? nonne **567** vos totas provincias, pueris et mulieribus servitum abductis, viris trucidatis, desolastis? Nonne in iis parvulos et senes invalidos, turbam miserabilem, illos quidem immanissime transfixistis, discerpsistis, hos autem, ut thesauros videlicet proderent, crudelissimis prius tormentis excruciatos, enecastis? Quid vos autem impulit ad tam exsecrabilia patranda? Cæsar periit; sed nobis quidem haud volentibus (scit qui cuncta videt oculus Dei), at manu illorum qui longa

Digitized by Google

ἀλλ' οἷς ἐντέτροφε μῖσος τὸ κατ' ἐκείνου ἐκ τινων παλαιῶν μηνιμάτων, τούτοις καὶ μόνοις αὐτόβουλον εἴργασται τὸ πραχθέν. Τὸ παθεῖν οὖν ἐκεῖνον τὰ χείριστα, ὡς οὐχ ἡμῖν μετὸν ὅλως εἰς ζημίας δόκησιν, σφίσιν αὐτοῖς εἰς ἐκδίκησιν περιγράφετε. Καὶ μὴν παῖς ἦν ἡμῖν ἡ ἐκείνῳ συνοικοῦσα, ὥστ' ἂν καὶ συγγνωτέα ἐδόκει, ἦν πού τί οἱ καὶ πεπλημμέλητο. Καὶ τὸ οὕτω τὰ πεπλημμεληκέναι μετέρχεσθαι τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἤθεσιν ἥκιστα χωρητέα. Καὶ τοῦτ' ἦν ἴσως εἰ προῦπτον ἦν τὸ ἀδίκημα. Ἦν δὲ μηδὲν ἔχοι τις ἐγκαλεῖν ὡς καὶ αὐτοῖς ἡμῖν βουλομένοις εἰδέναι ἂν εἴη, πῶς; ἂν αἱρετέα ἡμῖν τὰ μὴ ξυνοίσοντα ξυνέβαινεν εἶναι; χωρὶς δὲ τούτων, τίς μὲν οὐκ ἔχουσιν ἂν ὅπη τραπεῖεν, ἦν πού τι τῶν ἀδουλήτων παρά τινων γένοιτο, ἐκείνοις ἂν ξυμβαίη καὶ παρὰ τὰ οἰκεῖα ἤθη παρατολμᾶν. Οἷς γὰρ σφίσιν ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ τῆς ἐκδικήσεως, ἐπιχειρητέα καὶ τὰ ἥκιστα ἂν ἐς ἅπαν συνήθη· φέρει γὰρ εἰς καιρὸν ταῦτα τὸ ἀπογνῶναι καὶ τὸ τῶν δρασειόντων ἀσθενὲς καὶ ἀμήχανον τοῦ καὶ τὰ συνήθη παραβαίνειν. Καὶ ὧν πραττομένων ἡ μέμψις ἐφῆπται, αἰτιάσαιτ' ἄν τις δικαίως· οἷς δ' ἐν ἰσχύϊ τὸ μετελθεῖν ὡς βούλοιντ' ἂν, τὸ αἰρετὴν αἰσχύνην περιβαλέσθαι σφίσιν ἑαυτοῖς πῶς οὐκ ἀβούλητον; Τῶν μὲν οὖν πεπραγμένων οὐχ ἧττον ξυγγνώμονας εἶναι χρὴ, ἢ ἐκδικητὰς βούλεσθε γίγνεσθαι, τοὺς οὐκ ἂν εἰ μὴ αἱροῖντο κακοὶ φαίνεσθαι καὶ ἐκσπόνδων χείρους ζημιωθησομένους τὸ σύνολον. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐκ [P. 597] τῶν φθασάντων σκεπτέα ἂν εἴη ὑμῖν ὁπόσοις, δέον παρ' ἐχθρῶν πλουτεῖν, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξωλίσθητε. Καὶ ἀφίημι ὅσα ἠλογηκότες τῶν εἰς Ῥωμαίους σπονδῶν καὶ συνθηκῶν ἠνδραποδίσασθε· ἀλλ' ὁπόσους ἡμῶν διδόντων ἢ καὶ ἐκκεχωρηκότων λαμβάνειν ἀπώνασθε. Τὸ γὰρ τῶν συμμάχων σχῆμα, καὶ τὸ ἔτι δοκεῖν τῶν ἡμετέρων ὑπερπονεῖν, ὡς λαμβάνοντας διετίθει τοὺς οὐδὲν ἧττον διδόντας, κἂν τις καὶ ἄκων εἶναι ἐδίδου προσαφαιρούμενος. Τούτων μνήσθητε, καὶ τὰς ἐξ ἀρχῆς ὁμολογίας αἰδεσθέντες αἷς ἐμπεπέδωσθε, Καί-

in eum ex antiquis offensionibus ira in animo nutrita, oblatam veteris doloris ulciscendi occasionem incautum opprimendo arripuere. Illi hoc soli facinus proprio consilio, libera voluntate suscepere; his unis æquum est ejus invidiam criminis ascribi, non autem nobis, præterquam inconsciis, etiam illo ipso scelere violatis. Nostrum, inquam, quod insciis et invitissimis nobis Cæsar passus est, nostrum ipsorum et quidem grave reputamus damnum, gratum ideo habituri si pœnis per vos, qui potestis, condignis afficiantur auctores cædis, nostræ quoque domui funestissimæ, per quam orbati genero sumus. Scitis enim nostram fuisse filiam illius conjugem. Quæ tam arta necessitudo facile suspiciones diluit nostræ cujusdam ab eo aversionis ob nonnulla præcedentia dissidia. Quis enim, cui mores perspecti sint nostri, non facile intelligit, etiam si quid ab illo molestiæ accepimus, paratos magis nos futuros ad venia impertiendum tam intimum affinem quam præcipites ad rapiendam ex eo perfidia et crudelitate cumulatam ultionem, a qua Romani propria generis lenitas immane quantum abhorret? Hinc patet neque si manifesta præcessisset in nos Cæsaris injuria, debuisse quemquam suspicari de nobis tantam in eum sævitiam; unde quivis prudens perspiciat quanto incredibiliorem illam sit consentaneum haberi, cum eo quidem tempore quo Cæsar oppressus est, nullam ei nobiscum intercessisse controversiam, nihil nos quod illi succenseremus habuisse, vobis quoque ipsis, si volueritis inquirere, constare manifesto queat. Sed fingite nos adeo feros ut sine causa indibunde in familiarium prorumpamus cædes: etiamne tam imprudentes opinabimini, ut ultro attentemus **568** quæ minime conducibilia, imo maxime damnosa nobis ipsis futura clare provideantur? cui autem queat esse dubium gravi nostra pernicie cecidisse Cæsarem, in quo tot spes futuri, tantos effusos in eum ornandum sumptus, tam necessarium gravissimo nostro tempore præsidium imperii uno momento perdidimus? Præter hoc, ad plane nos omni suspicione procuratæ necis Cæsari purgandos efficacissimum apud recte judicantes argumentum sit, quod in istiusmodi immania ruere consilia eorum est qui passi a quopiam quod non vellent, quo se vertant non habent, omni destituti facultate desideratæ sibi satisfactionis, aut prosequendæ apud potentiores viis legitimis, aut per se palam justa potestate usurpandæ. Nam tales, urente intus injuriæ dolore, ultra morem interdum ac fas efferri ad conatum quamvis injustæ ultionis, exemplis, quam esset optandum, crebrioribus cernitur, quod hos efferare soleat desperatio juris aut honoris imminuti alia ratione reparandi. Quibus vero, qualis nostra Dei beneficio conditio est, quibus, inquam, auctoritas et vis ad manum prompta suppetit contumeliarum, si quas accepimus, legitima et inculpata ratione vindicandarum, hos nemo sane sapienter æstimans autumaverit, probrosis potius pudendisque quam rectis et honestis ultro malle modis uti rei aut dignitatis quoquo modo detractæ reponendæ. Maneat igitur ex his evictum evidenter non nisi per iniquissimam calumniam imputari nobis posse partem aut conscientiam ullam sceleris interficiendo Cæsare patrati; vosque nihil fere minus grave, quam quod ulcisci velle videmini, conscituros crimen, si pœnas illius cædis ab iis repetere pergatis, quos in illam consensisse, cum id facere nequiverint nisi non solum jurata fœdera perfidiosissime violando, sed etiam capitalissima ultro in se ipsos stultissime attrahendo infortunia, perspicuum ratione utenti cuivis est nullo posse pacto verisimile videri. Nunc ad vos vestraque acta referre orationem convenit, considerareque ex gestis huc usque quantum vos, quos ditescere ex damnis hostium par erat, ex nostris, sociorum ut loquebamini, vestrorum, e Romanorum, inquam, quibus defendendis evocati veneratis, avarissime injuria vestra di-

Digitized by Google

σαρα μὲν πρόφασιν τοὐντεῦθεν ἀπόθεσθε, ἔννοια δὲ εἰσίτω ὅπη γῆς προσκαθήμενοι ταῦτ' ἐργάζεσθε, καὶ εἰ ἀκίνδυνα σφίσιν αὐτοῖς τὸ ἐς νέωτα ἔσται. Ἡμῖν μὲν γὰρ καὶ ἐς τόδε δόκησιν παρασπονδήσεως, ὡς ἦκιστ' ἡμῖν πρέπουσαν, ἀποκλίνουσι μαλακώτερον τὰ τῆς μάχης ἐπικεχείρηται· δεινὰ γὰρ τὰ ξυγκείμενα ἀπρακτεῖν πείθει καὶ τὰ δεινότατα πάσχοντας, καὶ πάσχουσίν ἐστι καταφυγὴ ἡ τῶν διομωμοσμένων αἰδώς, ἣν τις καὶ μέμφοιτο. Ὑμῖν δὲ ὅποι περιστήσεται τὰ τῆς τόλμης, οὐκ εἰς μακρὰν, εἰ μὴ παύσησθε, εἴσεσθε. Ἀλλ' ὅμως χρὴ καὶ προαναστέλλειν λέγοντας· οὕτω γὰρ καὶ τὴν τοῦ ἐσαῦθις λελεῖφθαι ἡμῖν λόγον συγγνώμης παρὰ τοῖς τὰ δίκαια κρίνουσι δόξαν ἀποισαίμεθ' ἄν, καὶ προσέσται τὸ δίκαιον αὖθις, τὰς δίκας λαμβάνειν, ὑμῶν διδόντων καὶ ἀκόντων, σὺν ἀρήξει θείᾳ προαιρουμένοις, ἐπείπερ ἄρχειν τῆς μάχης οὐ κατοκνεῖτε. Δεῖ γὰρ τὴν τοῦ παρασπονδεῖν δόκησιν ἐς ἅπαν ἐκκλίνειν. Ὁ γὰρ ἐπὶ τοσούτοις δεινοῖς τὴν ἀρχὴν ἐς εἰρηνικὰς ἀξιούμενος καὶ μὴ θέλων, ἐκεῖνος καὶ τὴν τοῦ παρασπονδεῖν δόκησιν δικαίως ἂν ἀπενέγκαιτ' ἄν. Τοῖς γὰρ ἐπιοῦσι τὸ πρῶτον, οὐ τοῖς ἀμυνομένοις τὸ ἄδοξον τοῦτο πρόσρημα περιστήσεται, ἢν πού τις ἀδικῶν τὰς συνθήκας τὴν ἄμυναν προσκαλοῖτο. Δυοῖν οὖν ἑλέσθαι θάτερον ἀναγκαῖον ἴσως καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ τῷ παρόντι καιρῷ πρέποντος, ἢ πάντα λαβόντας πρὸς τὰ ὑμέτερα ἐπανήκειν ἤθη, ἢ πάντ' ἔχοντας ἡμῖν προσφοιτᾷν, ὡς ἐπὶ μισθοῖς καὶ αὖθις ἐσομένους, τῇ τῶν Ῥωμαίων ὑπηρετεῖσθαι ἀρχῇ. Οὕτω γὰρ κατ' ἄμφω καὶ ἐπὶ βεβαίῳ τῆς κτήσεως συμβαίη ἂν τὰ πάντα κεκτῆσθαι, καὶ τὸ εἰς ἄγαν τὰς σπονδὰς ἠμελῆσθαι ἥκιστ' ἂν δόξειε. Καὶ ὅποι ποτ' ἂν προχωρήσητε, τὴν τῆς ἐν ἀσφαλεῖ συμμαχίας δόξαν οὐκ ἐς ἅπαν ἀποβεβληκότες εἶητε, ἐπεὶ τίν' ἔχει λόγον ἐφισταμένους ἀμύντορας, ἔπειτα ἐπίκλημ' ὅ τι τύχοι προβεβλημένους; ἐχθρῶν καθίστασθαι τὰ πικρότατα; [P. 398] Εἰ δὲ καὶ μισθοφορίας, ὡς πέπυσμαι, προτενεῖτε, αἰδὼς καὶ μόνον τὸ λέγειν. Τίνων σπου-

reptorum prædis spoliisque locupletati hactenus fueritis. Prætereo quæ contra jus fasque usurpastis nulla **569** ratione habita societatis cum Romanis initæ : illa solum nunc recordari vos velim, quæ nobis conniventibus aut permittentibus accepistis. Diu enim nos verecundia fœderis et nomen amicitiæ vobiscum dissimulare coegit, dum rapinæ vestræ narrarentur, judicium doloremque de his nostrum, nosque ita gerere, quasi crederemus jure acquiri, sociorum tunc adhuc nomen gerentibus et militare nostro imperio visis, quæ illi non a libenter dantibus accipiebant, sed vi aut minis extorquebant ab invitissimis miserrimisque Romanis. Ista, inquam, sola computari a vobis postulo, quæ longo illo nostri silentii vestræ licentiæ patrocinantis tempore, de prædationibus rerum, captivitatibus hominum, in lucra vestra congessistis. Ex his reperietis in eam vos auctos opulentiam, ut et quæstuosissimum vobis fuisse fœdus nobiscum ictum fateri debeatis, et nostræ admirari constantiam fidei in illo inter tot ac tam vehementes rumpendi causas tam perseveranter observando. Unde patebit manifesto unam allegari causam posse cur deinde palam defeceritis a nobis, quod nihil reveritis antiquas nobiscum conventiones vestras ultro ac ludibunde vobis prosilire collibuerit in apertum earum et iniquissimum contemptum. Desinite igitur allegare necem Cæsaris. Prætextus hic merus et vanissimus est. Illud cogitate potius, in eamque vestra causa curam ingredimini, ubi tandem terrarum considentes talia non dubitetis agere, et num vos putetis impune ad extremum tam infanda scelera laturos. Nec vestram in hoc genere confidentiam alat experientia successuum parum vobis, ex quo nos oppugnatis, adversorum. Nondum enim in vos uti totis nostris voluimus viribus, religione adhuc quadam juratæ vobis olim amicitiæ cohibiti. Grave quippe ac turpe adeo fœdifragæ perfidiæ crimen existimamus, ut pro ejus a nobis amolienda vel levi et vana specie ne maxima quidem damna recusaverimus pacisci. Remissius ergo hactenus bellando adversum vos egimus, minus reputantes quid vos mereremini quam quid nos deceret. Deinceps, vobis clare denuntio, nulla nos nimis jam a vobis rupti manifeste fœderis verecundia tardabit; atque adeo quantam in perniciem rerum ac capitum vestrorum vestra ista, nisi ejus temere ruentis impetum **570** sistitis, præcipitet audacia, cito sentietis. Ultimum hoc, ut exitium præverteremus vestrum, vobis si posset fieri ad frugem revocandis, experiri monitum placuit. Quod ipsum pignus habetote nondum prorsus obsepti ad nostram gratiam reditus, si eam vel sera pronereri pœnitentia velitis. In quo potestis agnoscere reliquias meæ veteris ægre abrumpentis se a vobis et adhuc in vos pronæ voluntatis. Quo vituperabilior, judicio æque arbitrantium, vestra censebitur durities, si nunc quoque oblatam a nostra majestate tam graviter læsa veniæ tam benignæ conditionem aspernabimini; minusque miseratione digna vestra videbitur calamitas, cum mox, quod Deo juvante faciemus, meritas a vobis pœnas exegerimus, bello jam sine ulla dubitatione justissimo, postquam id primi vos lacessere nobis ultro impugnandis non estis veriti, nulla sumpta cura colore saltem, ut oportuerat, aliquo velandæ nefariæ transgressionis pactorum juratorum. Cujus ne ulla tergiversatione declinare vobis probrum liceat utcunque conantibus, extremum hoc ad eam ineluctabiliter evincendam accedet argumentum, e recusatione oblatæ nunc a me, si resipiscere velitis, veniæ ducendum. Quis enim non eum manifeste reum injuste illati ab initio belli habeat, qui nec idoneam allegare ullam ejus suscepti causam quiverit, et ab iis quos voluntarius impugnet invitatus ad redintegrationem gratiæ superbe id pergat aspernari? Arma ergo nostra, quibus post longam patientiam ultum denique ibimus perfidiam fœdifragæ rebellionis vestræ, nemo tam iniquus reperietur qui arguere possit in-

Digitized by Google

δασμάτων χάριν καὶ πόνων; Καλά γε ἐς Ῥωμαίους, καλὰ καὶ δίκαια μεγάλους ἐφέλκειν μισθούς. Τὸ πράττειν γοῦν ταῦτα ὁμολογοῦντες ἐχθρῶδες εἶναι τοὺς ὑπὲρ τούτων μισθοὺς ὡς σύμμαχοι ἀπαιτήσετε; Καὶ ποίαν ἄρα ἀγνωμοσύνης οὐχ ὑπερβαλεῖσθε ὑπερβολήν; Ἃ γὰρ ὑπὲρ Ῥωμαίων πεπράχθαι σφίσιν ἡμῖν ἔδοξε, καὶ ὑπὲρ τὸ δίκαιον ἔμμισθ' ἂν εὕροιτ' ἂν σκοπούμενοι· τὰ δὲ κατ' αὐτῶν πεπραγμένα τόσον ἐφέλκειν μισθοὺς δίκαιά εἰσιν ὅσα καὶ δίκος αὐτῶν ὑποσχεῖν δίκαιοι ἂν λογισθείητε. Χρεὼν οὖν ἐντελεχέστατα βουλευσαμένους ὅπη δοκεῖ ποιητέα εἶναι, ταῦθ' ἑλέσθαι, ὡς ἡμῖν γε τὸ ἀπὸ τοῦδε λόγος οὐδεὶς πρὸς ὑμᾶς, ἢν πή γε ἄλλως ἢ ὡς ἡμῖν ἀνδάνῃ γνοίητε. » Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις τοσαῦτα εἶπον, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς λόγους ἐνδεξάμενοι οὐδὲν ὅ τι πρὸς εἰρηνικὰς ἐδόκει σπονδὰς ὑπεκρίνοντο, ἀλλὰ πλήρεις κορύζης Ἰταλικῆς λόγους ἐξέφερον. Καὶ τέλος· « Ἦν βουλομένῳ βασιλεῖ εἴη» ἔφασκον « ἐνσπόνδους ἡμᾶς ἀπαλλάσσεσθαι, παρεκτέα μὲν τοὺς μισθοὺς ὧν δεδουλεύκαμεν, ἀπολυτέα δὲ καὶ τοὺς ἡμετέρους, τούς τ' ἀλλαχοῦ καὶ τοὺς κατὰ πόλιν, αὐτούς τε καὶ νῆας, Γενουΐτας πείσαντι. ἐξωνητέα δὲ καὶ τοὺς ἵππους τιμῆς δικαίας, ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀνὰ χεῖρας σκῦλα καὶ αἰχμαλώτους. Καὶ οὕτως ἀφέντες ὑμῖν πολεμεῖν τὴν ταχίστην ἀπαλλαξόμεθα. Ὡς ἡμῖν μὴ οὐχὶ τοῦ βίου τὴν ἀρετὴν ἀνταλλάττεσθαι, ἣν αἵρεσις ἀμφοῖν κέηται, αἰδὼς καὶ πόνος οὐχὶ μικρός. » Ταῦτ' εἰπόντες, καὶ τὴν πρεσβείαν ἐξ αὐτῆς ἀποπέμψαντες, ἐρασταὶ πραγμάτων ἀτόπων ἐκτόπως ἦσαν.

γ'. *Πῶς οἱ Πέρσαι ἀντιπερᾶν εἰς ἀνατολὴν ἐκωλύθησαν.*

[P. 400] Ξυνηνέχθη δὲ καί τι ἐπὶ τῷ σφῶν ἐς μάfractionis initorum vobiscum fœderum. Nam iis qui primi pacta infringendo vim intulerint, non illis qui vim sic illatam aut necessaria defensione repellere aut legitima ultione vindicare sint conati, probrosum illud et odiosum fœdifragorum vocabulum adjungitur. Totaque invidia malorum et calamitatum e tali bello secutarum iis solis imputatur, qui provocaverunt violandis injuste conventionibus. Quod superest, duarum vobis optionem conditionum fero, quarum alteram eligi a vobis, si rebus vestris in harum præsenti statu consulere saluariter velitis, plane arbitror necessarium, nempe ut aut prædis quas congessistis vobiscum omnibus ablatis domos vestras repetatis, aut hæc ipsa ut vobis jam propria spolia servantes accedatis **571** denuo ad nos, et nova conventione incunda sub pactis statutæ mercedis nostris deinceps vos militaturos auspiciis proficamini. Hoc enim utrovis modo certa vobis et per nostram jam cessionem justa continget possessio istarum opum injuria partarum; et ignominiosum præterea dedecus neglectorum a vobis fœderum sic purgasse quodammodo videbimini. Quod ni facitis, quocunque vos continget ire, odia in vos hominum concitabit eo prius delata vestræ fœderum transgressionis infamia. Quodsi super ista quæ raptu licet acquisita condonare vobis parati sumus, alias etiam, retro videlicet debitorum stipendiorum nomine, pendi vobis e nostro ærario pecuniæ summas petieritis, quod vos audio velle facere, id profecto adeo pudendum vobis est, ut si vestri vos honoris cura tangit aliqua, sedulo abstinere vel a prima rei talis mentione debeatis. Enimvero quorum, quæso, recte factorum, quorum laborum, cujus operæ Romanæ reipublicæ navatæ mercedes reposcitis? An hostilium illarum grassationum, quibus vos in Romanos usos ipsi quoque fatemini, præmia nunc uti nihilominus sociis vobis rependi æquum ducitis? Quod quam ingrati ac scelerati animi non transcendat hyperbolem? Nam si quid vobis videmini pugnando unquam pro Romanis meruisse, hujus et ipsi vobis estis conscii justo etiam ampliora stipendia tulisse; ut jam qui recte calculos posuerit, nihil aliud nos debere vobis nisi pœnas inferre patratorum in nos scelerum clare perspiciat. Optimum ergo fuerit, his cunctis attente consideratis, prudenter statuere quid consilii vobis deinceps capiendum, in quam agendi viam ab hoc velut cardine deliberationem inflectendam arbitremini. Hoc vobis ultimum de his decernendi tempus est. Nam nisi quæ proposuimus accipitis, nullam in posterum scitote colloquendi **572** vos noliscum habituros copiam. » Hæc ut fuerant ab imperatore scripta, legati Catelanis cuncta recitarunt. Quibus illi auditis nihil sane pacati reposuere, sed voces Italico fastu et arrogantia plenissimas. Per quas iracunde ac minaciter debacchati satis, illud ad extremum pro ultima et irrevocabili voluntatis ipsorum declaratione subjecere: « Si vult imperator placatos nos benevolosque e terris suis recedere, persolvat retro debita stipendia pro tempore quo ipsi militando servivimus; emittat custodia liberosque reddat nobis quotquot nostri ab ipso et suis in urbe aut uspiam alibi detinentur; naves nostras a Genuensibus captas, impetratas aut redemptas ex iis qui ceperunt, nobis restituat; equos nostros, quos navigaturi relinquemus, justo numerato pretio emat; pro præda et spoliis, quæ in manibus habemus, tum præterea pro lytro captivorum quos servamus, æqua æstimatione taxatam pecuniam rependat. Hæc ubi fecerit, desinentes bello vos persequi statim abibimus. Sin noluerit, sic habeat, in parte magna probri ac dedecoris pudendi numeraturos nos, si optione oblata vitæ ignave ac precario servandæ aut fortiter bellando moriendi, vel tantillum cunctaremur in præoptanda saluti virtute. » Illis dictis, dimissaque confestim legatione, sua se improbitate involverunt, nihil pensi habentes demonstrare palam placere ipsis quæ prave fecerant, et abundare nefariam voluntatem adhuc pejora faciendi.

3. *Ut Persæ transfretare rursus in orientem prohibiti fuerint.*

Ad horum porro rationes peraccommodatum mox contigit quippiam, quod modo referam. Qui cum

Digitized by Google

λιστα ἀγαθῷ, ὃ καὶ αὐτίκα ὡς λέξων ἔρχομαι. Οἱ μὲν οὖν μετ' αὐτῶν Πέρσαι μερῖται τῶν σκύλων ἐκείνοις γενόμενοι τῆς ἴσης ἠτέμβοντο καὶ παρὰ δύο ἓν λαμβάνειν ἐδικαιοῦντο, τὰς ἐπ' ἴσων ἐν πᾶσι μερίδας τὰ συγκείμενα ἔχοντες. Ἰταλοὶ δὲ ἱππεῖς σφᾶς αὐτοὺς παρὰ πεζοὺς ἐκείνους τοὺς πλείστους συνέκρινον, καὶ ἄλλ' ἄττα δικαιολογούμενοι, δεινὰ ποιούντων ἐκείνων εἰ τῶν ἴσων στερεῖντο, ἠμέλουν ἐς ἄγαν. Ὅθεν καί τισιν ἐκείνων ἀντιπερᾶν ἐδόκει, καὶ τῶν τινι Ῥωμαίων προστυχόντες ἐν ῥηταῖς ὁμολογίαις καὶ ὅρκοις συνεφώνουν αὐτοὶ μὲν διδόναι ἄξιον τὸ πορθμεῖον, ἐκεῖνος δὲ ἀκακουργήτως διαπερᾶν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ αἰφνηδὸν περαιουμένοις ὁ Ἀνδρέας Μουρίσκος ἐφίσταται, καὶ μέσον τοῦ πορθμοῦ προστυχὼν τοὺς μὲν Ῥωμαίους περιποιεῖται, Πέρσας δὲ ὡς ἂν μὴ ὢν αὐτὸς ἐπώμοτος ἔργον μαχαίρας ποιεῖται. Τοῦτο γνωσθὲν Πέρσαις τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἤθη ἀφίξεως καὶ λίαν ἀνείργει, καὶ οὕτως ἐσαῦθις πρὸς Ἰταλοὺς κλίναντες σὺν αὐτοῖς τὰς Θρᾳκικὰς κατατρέχουσι χώρας. Ἀλλ' ὁ μὲν Μουρίσκος βασιλεῖ παραγεγονὼς, ἅμα δὲ καὶ τῶν τριήρεων τῆς ἐπὶ τῷ πορθμῷ ἀσχολίας ἀπαλλαγεισῶν, ἐκεῖνος μὲν τὴν τοῦ ἀμηρᾶ ἀξίαν παρὰ τοῦ κρατοῦντος λαμβάνει· Ἰτα- A λοὶ δὲ καὶ Πέρσαι, ἐπεὶ οὐδεμία τῶν βασιλικῶν τριήρεων ἐκεῖσέ πη προσεκώχευε, τὰ πιστὰ ἐπὶ τῷ φρουρίῳ τῷ τῆς Καλλίου σχόντες, ὀλίγους τινὰς κατὰ φυλακὴν ἀφέντες ὅλαις ὁρμαῖς τὰ προστυγχάνοντα ἐξεληΐζοντο, ἄνδρας κτείνοντες, τὰς δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκας καὶ παῖδας ἀνοικτὶ ἐξανδραποδιζόμενοι καὶ χρήματα μυρία συλλέγοντες, ζώων αὐτῶν καὶ τῶν εὐώνων [P. 401] πραγμάτων παρορωμένων. Λήϊα δὲ καὶ θημωνίαι μυρίαι, τὰ μὲν παρηβηκυίαις ἔφριττον ταῖς ἀθέραις, αἱ δὲ ἀτημελημέναι κείμεναι καθεωρῶντο.

δ'. *Ἀποστασία τῶν Ἀλανῶν καὶ τῶν Τουρκοπούλων.*

Οὐ μὴν δὲ καὶ Ἀλανοῖς ἐτέρωθεν, ἔτι δὲ καὶ τοῖς ἐξ ὑπογύου Χριστιανοῖς Τουρκοπούλοις, οἳ δὴ καὶ οὐ πολλῷ πρότερον χρόνῳ ἐκ τῶν βορείων βασιλεῖ προσεφοίτησαν, οὐδ' αὐτοῖς ἀλώβητον διετηρεῖτο τὸ ἔνσπονδον, ἀλλὰ μίαν μὲν εἶχον τὴν γνώμην ἀποστατοῦντες, ἑκάτεροι δὲ τὰ ὀχυρώτατα κατασχόντες, οὐδὲν ὅπερ οὐ καταθέοντες ἐξηφάνιζον. Καὶ οἱ μὲν Τουρκόπουλοι ἄλλῃ πη ὠχύρουν τὰς μετοικίας, ὁπόθεν ὡς ἐξ ὁρμητηρίου ἐκθέοντες δεινὰ Ῥωμαίους εἰργάζοντο· Ἀλανοῖς δὲ Κουτζίμπαξις, καθὼς ἐρ-

ipsis erant Persæ in divisione spoliorum fraudati æqua parte fuerant. Cum enim pacti essent prædam partam communiter æquâ ipsis et Latinis portione sortiendam, ita ut ex duobus paris pretii unum ipsis competeret, Itali cavillantes sibi ut equitibus **573** plus quam illis plerisque peditibus C in partitione deberi, quantum collibuerat sumpserant, particula duntaxat, quantulam sat fore quæstuoso ipsis sibi faventium arbitrio statuerunt, in Persas socios, uti nihil plus quam gregarios, aspersa. Sic se injuste ac contumeliose defraudari non ferentes Persæ, de hac injuria et quibus iam aliis multum, sed frustra querebantur, surdis ad omnia, et quidquid læsi obtenderent, susque deque habentibus secure ac superbe Catelanis. Hinc natum Persarum nonnullis consilium retro se, unde venerant, trans mare referendi. Ergo cum forte occurrente navarcho quopiam Romano clam transigunt ut se taxato naulo, et certis conditionibus in quas utrinque jurejurando dato est conventum, trans fretum innoxie ac fide bona deportaret. Dum sic trajiciunt, medio D in cursu navem qua vehebantur Andreas Muriscus invadens occupansque Romanos quidem in ea repertos servavit, Persas autem, ut quibus nulla ipse sacramenti religione cavisset, gladio peremit. Nuntiatum id Persis reliquis apud castra Catelanorum similia revertendi consilia versantibus, longe hos deinceps ab ejusmodi cogitationibus avertit, coactosque ad patienter tolerandam qualemcunque conditionem peregrinæ militiæ, cui essent insolubiliter impliciti, perpulit ad conjungendam denuo cum Italis militarem operam, Thracicis communiter regionibus incursandis. Sub hæc Muriscus remissa triremibus freti custodiendi tædiosa ipsis ac publice salutari statione, cum iis Constantinopolim rediit, ubi benevole exceptus ab imperatore, præmium rei bene gestæ ameralis dignitatem tulit. Verum Itali ac Persæ recessu animadverso triremium, quarum ipsis fuerat vicinia terrori, nihil jam deinceps arci Callipoleos imminere periculi cernentes, paucis suorum uti jam suffecturis ad ejus custodiam ibi relictis, effuso impetu obvia sunt cuncta depopulati, viros quidem occidentes, adultas vero mulieres et pueros immisericorditer servitum abducentes, **574** pecuniæ autem immensos congerentes cumulos, adeo ut animalia et cætera utcunque magno et facile vendibilia, ultro in manus incurrentia, nec tollere curarent, ditiori pleni præda; qua etiam ex causa segetes in campis maturæ struesque manipulorum in areis, illæ perire defectu metentium, hæ neglectæ jacere passim cernebantur.

4. *Defectio Alanorum et Turcopulorum.*

Aliunde porro neque Alanis neque Turcopulis recens ad Christianam traductis religionem, qui non multo ante hæc tempore e septemtrionalibus tractibus ad militiam imperatoris advenerant, fides et in observatione fœderis initi perseverantia constabat: verum pari utraque gens consilio defecit palam a nostris, et munitissimis locis occupatis erumpentes inde nihil tutum aut securum per circuitum sinebant, incursionibus infestis late cuncta corrumpentes. Ac Turcopuli quidem alibi sibi receptacula munierunt, unde ut ex arce procurrentes ingentia Romanis inferebant mala. Alanis vero Cutzimpaxis, ut est prius dictum, superveniens brevi dedit occasionem opinandi, haud istum cum iis congressum ad procuranda Romanorum commoda, ad quod mutebatur, fuisse collatum. Cœperunt enim statim ab hoc audito Alani animosius quam antea partes

Digitized by Google

ρέθη τὰ πρότερα, ἐπιστὰς ἄλλως ἢ ὡς ἐπ' ἀγαθῷ Ῥωμαίων, ᾗ καὶ ἀπέσταλτο, δόξαν παρεῖχεν ποιεῖν. Ἦρξε γάρ οἱ τοῦ ἐπὶ τῷ δοκεῖν Ἀλανοῖς ἐκθύμως ἀποστραφῆναι τὰ βασιλέως καὶ δὴ καὶ πιστεύεσθαι ἡ τοῦ Τουκτάϊ πρὸς βασιλέα καὶ περὶ αὐτοῦ ζήτησις, καὶ ἐπεὶ σύναμ' ἐζητοῦντο αὐτός τε καὶ Ἀλανοὶ ὡς ἀρχῆθεν τῇ τῶν Τοχάρων ἀρχῇ προσήκοντες, αὐτοῦ γε καὶ μᾶλλον σὺν ἑτέροις ἄρχουσι παρὰ βασιλέως πρὸς ἐκεῖνον πρεσβεύοντος. Ταῦτ' Ἀλανοὶ ὡς πρὸς αὐτῶν ἐκ τοῦ τύχης καὶ αὐτομάτου γεγονέναι δόξαν καὶ λίαν ἀποδεξάμενοι, ὑποποιοῦνται παντοίως τὸν πρεσβευτήν. Καὶ ὁ τέως ἐξημερώσων σφᾶς βασιλεῖ ὅλος, ὡς δόξαι, ἐκείνων γίνεται, καὶ ἐς τοσοῦτον οἰκειοῦται σφίσιν ὥστε καὶ ἄλλην τὴν τοῦ πρωτεύοντος ἐκείνων Κυρσίτη ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι ἐς σύζυγον. Ἡ..... Ἀλανοὶ τὰς τῆς Νεάδος σκοπιὰς καταλαβόντες τόπον διαρκῶς ὀχυροῦσι ταῖς κατὰ σφᾶς ἁρμαμάξαις, αἷς δὴ καὶ διεκομίζοντο. Γύναια δὲ καὶ παιδάρια καὶ πᾶσαν ἄλλην περιουσίαν ἐκεῖ συγκλείσαντες, ἐντεῦθεν [P. 402] αὐτοὶ ὡς ἐπὶ βεβαίῳ τῆς ἱδρύσεως ἐξορμώμενοι τὰ πάνδεινα διετίθουν Ῥωμαίους, μόνον δὲ φειδωλοὶ περὶ τὰς σφαγὰς ἦσαν. Καὶ ταῦτ' ἠκούετο εἰργασμένος Κουτζίμπαξις, εἰ καὶ ὁ κρατῶν ἐπ' ἐκείνῳ ἔτι πληροφορούμενος οὐδ' ὅλως τὰ τῆς φήμης παραδεκτέα ἡγεῖτο· καὶ γὰρ κἀκεῖνος περιεβουκόλει τὰς ἐλπίδας τῷ βασιλεῖ, ὡς οὐκ ἐπὶ πονήρῳ Ῥωμαίων ταῦτα πράττοι, ἐξ ὧν ἠκούετο πρός τινας τῶν τοῦ βασιλέως ἀπολογούμενος. Ἑτέρωθεν δὲ κατ' ἀνατολὴν καὶ ὁ Ἀττα-
λειώτης ἀποστατῶν ἐκηρύσσετο, καὶ γράμματα ἀφικνούμενα τὴν ἀποστασίαν ἐδήλουν. Ταῦτα μὲν οὐ λίαν, ὡς ἐῴκει, ὠδύνα τὸν βασιλέα, τὰ δὲ κατὰ δύσιν διὰ φροντίδος ποιούμενος· οὐκ ἀνίει, καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τοῦ περὶ τὸν βασιλέα Μιχαὴλ διασκεδασθέντος, καὶ διὰ ταῦτα μηδὲν ἔχων ἐκεῖνος πράττειν, τὸν πατέρα καὶ βασιλέα πέμπων ἐξώτρυνεν, εἰ δυνατά οἱ εἴη, αὐτὸν ἐκστρατεύειν ἐκεῖνον καὶ κατὰ δύσιν περί που Ῥαιδεστὸν καὶ πρόσω στρατοπεδεύεσθαι. Ὁρμὴ δ' ἦν πρὸς τοῦτο, ὁπόθεν δέ οἱ δυνάμεις συγκροτηθήσονται σκοπουμένῳ (οὐδὲ γὰρ ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμιείου ταύτας γενέσθαι ἐπιτελεῖς διὰ τὴν τῶν χρημάτων ἀπορίαν, ὡς ἔλεγον, δυνατὰ ἦν) ἡ ἐκ τῆς πολιτείας ἐκαραδοκεῖτο ἐθελουσία συγκρότησις. Ὅθεν καὶ συνεκρότουν οἱ πλείους, καὶ συνελέγοντο χρήματα. Ἀλλ' οὐκ ἦν πρὸς τοιαύτας χρείας ἀρκούντων τὸ συναγόμενον, καὶ ἠμελεῖτο τὸ ξύμπαν.

imperatoris aversari, præ se ferentes certo credere jam se, id de quo prius dubitaverant timide duntaxat suspicando; persuasum, inquam, plene jam habentes, missum a Tuctaine ad imperatorem Cutzimpaxim ad repetendos suos antiquos milites Alanos, eosque secum postliminio reducendos ad terras Tocharorum, ad quos pertinerent et quorum dudum auspiciis militavissent. **575** Advenisse is nuntius in tempore visus est Alanis, quando eos multis de causis Romanæ societatis tædium ceperat. Itaque cum rem ipsam exceperunt avide, tum ejus ad se missum negotii ministrum omnibus demereri officiosæ benevolentiæ declarationibus studuere. Nec segnis ille aut parcus fuit in exhibenda mutua gratia. Unde qui ad deliniendos imperatori exacerbatos Alanorum animos utilis conciliator accessisse sperabatur, brevi totus in eorum transisse partes haud dubiis est compertus indiciis, utique qui eo usque se illis agglutinaverit, ut sororem Cursitæ primas apud ipsos obtinentis aliam uxorem duxerit. Hinc jam palam imperio rebelles Alani loco potiti situs inaccessi, quem Neadis speculas vocant, eum quantum satis fore visum est muniunt, plaustrorum quæ plurima trahebant, continua serie velut vallo circumdatum. Tum inclusis ea munitione mulieribus et parvulis cæteraque supellectili, inde ipsi ut ex secura sibi ad receptum arce prodeuntes, omni hostilitatis genere Romanos infestabant, nisi quod parcebant sanguini minusque cædium edebant. Et hæc videlicet Cutzimpaxis transegisse cum Alanis tandem audiebatur, quamvis necdum credente imperatore; qui præoccupatus magna opinione fidei ejus viri ac benevolentiæ erga se sinceræ, assentiri non sustinebat talia de illo memorantibus. Ad quod aliquid artis etiam ipse adhibebat Cutzimpaxis, spem etiamnum imperatoris nuntiis submissis lactans, et ad quosdam ipsius familiares defensiones facti sui scriptitans, quibus affirmabat nihil in hoc actum a se quod in ullum incommodum rei posset Romanæ redundare. Altera vero ex parte in Orientali tractu rebellasse Attaleotam palam prædicabatur; ostendebanturque inde allatæ litteræ id citra ullam dubitationem asserentes. Sed id novum vulnus haud mulum, ut apparebat, dolebat imperatori, desperata dudum salute regionum **576** Orientalium unice intento in Occiduas conservandas. Cui eum instantem curæ acriter pungebat quod exercitum Michaelis Augusti plane illic constabat fuisse dissipatum. Quam ob causam ipse Michael crebris et urgentibus litteris patrem Augustum obsecrabat ut quam primum posset fieri, veniret eo ipse cum exercitu et circa Rhædestum pauloque ulterius castra metaretur. Nec deerat Andronico impetus ad eam expeditionem capessendam: tantum æstuabat animo, unde copias ad hoc idoneas cogeret. Nam quantum in ærario tum pecuniæ reperiebatur, haudquaquam ad stipendia justo exercitui numeranda suffecturum ex vero affirmabant intime conscii. Restabat spes in voluntaria collatione civium, qua is defectus suppleretur. Rogati non frustra multi, quod poterant, conferebant; dabaturque non indiligens opera colligendis his symbolis summæ ad præsentem usum necessariæ conflandæ. Sed immane quantum a modo requisito res aberat. Itaque totum sensim negotium tædio curantium et desperatione perficiendi neglectum evanuit.

Digitized by Google

ε'. *Περὶ τοῦ ῥιφέντος φαμούσιον τόμου.*

Ἐν τούτῳ καὶ φάμουσος τόμος πλήρης χλεύης ῥιπτεῖται. Καὶ οὐ γὰρ ἄλλως τῷ τολμῶντι ῥίπτειν ὑπεβλήπτο εἰς χεῖρας δεδόσθαι τὸν τόμον τῷ βασιλεῖ, ἢν μὴ ἐν αὐτοῖς τοῦ τῶν ἀνακτόρων [P. 403] ἄλλοτις λαθὼν ἐκτεθείη ἐπὶ τὸν αὐτὸν θρόνον οὗ εἰώθει καθέζεσθαι βασιλεύς. τοῦ ἀμφικεφάλου ὑπεντεθειμένου οἱ, πολλὴν τοῦ λαθεῖν πρόνοιαν ποιησαμένου τοῦ θεῖναι τολμήσαντος. Ὡς δὲ ὁ τοῦ κοιτῶνος προκαθήμενος ὁ Χατζίνης εἰωθὼς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον εἰσῆει τὰ τῆς καθέδρας διευθετεῖν, φιλοκαλῶν συνήθως τὸν δίφρον προστετυχήκει τῷ τόμῳ, δόξαν οἱ πρὸς βασιλέως αὐτὸν τεθῆναι ἂτ' ἀπόῤῥητά τινα περιέχοντα, μηδὲν πολυπραγμονήσας, μὴ ἀναγνοὺς, ὡς εἶχεν ἐξ αὐτῆς, οὕτως ἐγχειρίζει τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ ἔδοξε μὲν ἐκ τοῦ παραυτίκα ἀγνῶτ' ἐγχειρίζων ξένον τι καὶ φροντίδος ἄξιον ἐργαζόμενος, εἰ δὲ βασιλεὺς οὐκ ᾔδει τεθέντα, ὡς θέντι οἱ παρέχοι. Τέως ἐλαθὼν βασιλεὺς καὶ τὴν ἀρχὴν διελθὼν, τὸ πᾶν τῆς γραφῆς ὡς ἐκ κρασπέδου τὸ ὕφασμα κατενόει, κἀντεῦθεν μεταξὺ τοῦ θέλειν γνῶναι καὶ μὴ ὡς τὸ εἰκὸς γιγνόμενος δεινὰ ἐποίει καὶ ἐν ἀμηχάνῳ ἦν. Εἰ γὰρ πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι φύσει ὀρέγονται, ὡς καὶ ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀγάπησις μαρτυρεῖ, τὸ περὶ ἑαυτοῦ, βασιλέα καὶ ταῦτα ὄντα, εἰδέναι, ᾧ ἔνι μὲν καὶ κολακείας ἐνεδρευούσης παρὰ μηδενὸς ἀκούειν τὰ δοκοῦντα ξύμφορα, ἦν οἱ παρὰ γνώμης εἶεν, ἔνι δὲ καὶ κράτος ἰσχύος ἐξ ἀξιώματος τὸ θελητὸν ἐς ἅπαν ἐξομαλίζειν, μηδενὸς ἀντιξοοῦντος διὰ τὴν ἐκ συνηθείας ὑποστολὴν τοῦ μὴ δοκεῖν βασιλεῖ προσκρούειν, πῶς οὐ μανθάνειν κἀκεῖνον τὸ πρᾶγμα γλίχεσθαι παρεσκεύαζε τὸν τοιαῦτα τολμῶντα; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν παρατηρήσει ἐτίθει ἀνίχνευτον τὸν δεδρακότα.

ς'. *Περὶ τῆς Μαδύτου, ὡς ἐάλω Ἀμογαβάροις.*

Οἱ δὲ Ἀμογάβαροι, ὡς πολλάκις ἤδη προείπομεν, ἐκθέοντες πανταχοῦ καὶ τὰ δεινὰ Ῥωμαίους τιθέμενοι περικαθίζουσι φρούριον περὶ τὸν Σιγὸν ποταμὸν Μάδυτον ἐγχωρίως λεγόμενον. [P 404] Ὀχυρὸν δὲ ὄν, ὡς εἰκὸς, οὐ δυνατὸν ἦν αὐτοῖς κρατηθῆναι. Πολιορκήσεις δὲ καθ' ἑκάστην ποιοῦντες καὶ μηχανὰς, τὰ πάντα μάταια διεφαίνοντο. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἀνυστὰ τοῖς Ἰταλοῖς ἦν, λιμῷ τὸ φρούριον ἔγνωσαν πολιορκεῖν. Χρόνου τοιγαροῦν τριβομένου ὁ λιμὸς ἐντὸς κραταιῶς ἐπήρχετο, ὥστε καὶ τῶν ἀπηγορευ-

5. *De libello famoso clam jacto.*

Inter hæc famosus libellus plenus irrisione jacitur. Cum qui jacere ausus est, cum aliter non speraret in manus imperatoris, quod cupiebat, venturum, ipse furtim in intima palatii conclavia penetravit, simulans se alium, et in ipso, ubi considere Augustus solebat, throno deposuit; multam in aditu et recessu, capite videlicet diligenter obnupto, ad latendum curam adhibens. Ut autem eo paulo post, prout erat sæpe solitus, præfectus cubiculi Chatzices subiit, familiari ministerio sedile principis adornaturus, in quo solebat esse diligens, incurrit in libellum; quem a non alio quam ipso Augusto relictum illic autumans, et veritus ne arcana contineret quæ minime is vellet cognosci a quoquam, vi curiositati **577** facta convolutum, ut erat, nec vel conjectu intus oculi libatum, quam potuit celerrime imperatori tradidit in manus. In quo ille videri potuit quasi sedulitate nimia peccasse, scriptum iguotum et forte ingratum reddens principi, quod ei occultari quietis ipsius interesset, tanquam videlicet ab ipso positum; quod nec verum esset, nec sine argumento aut testimónio idoneo credi a prudente ministro debuisset. Utut sit, explicato Augustus volumine, et primis raptim oculo versibus decursis, genus et argumentum scripti totum intellexit, velut ex lacinia de panni universo contextu æstimans. Hinc illum acris incessit cupido noscendi scriptoris, quo in disquirendo cum parum proficeret, indignans ringensque angebatur. Si enim omnes homines natura scire desiderant, ut quam ex usu sensuum percipiunt delectatio testatur, mirum non est imperatorem tam incensa tunc fuisse punctum curiositate cognoscendæ rei ad se pertinentis iutime, hominis qui sibi primus diceret quæ a nullo unquam audisset. Non enim præsentis voce auctoris in principum aures nisi laudes ac præconia perferuntur, circa thronos utique ipsorum adulatione subsidente, liberasque longe monitiones arcente, dum omnes illic certatim obsecundant dominantis nutibus, cunctaque sua ad ejus quævis indicia voluntatis sensa statim et obsequia inclinant, nemine frontem adversam opponere sustinente aut, quod temerarium et audenti exitiosum censetur, potentiori coram obniti. Ista igitur novitas rerum furtivæ huic inditarum chartæ Andronicum stimulabat in cupiditatem sciendi quisnam hic tandem esset non modo censor audax, sed etiam amarus irrisor sui. At isto ipso sese indiciis efferente principis studio is qui conscius sibi erat ancipitis facti, ad sese cautius scilicet abscondendum incitabatur; quod et ex voto assecutus omnes sese investigantium indagationes semper incognitus elusit.

6. *De Madyto, ut capta fuerit ab Amogabaris.*

578 At Amogabari, ut sæpius jam antea diximus, quoquoversum excurrentes et Romanos dire vexantes, obsidione cingunt arcem Sigo amni adsitam, vulgo Madytum vocatam. Verum hæc adeo munita erat ut frustra omnis esset oppugnantium labor, utcunque illi quotidianis assultibus, machinis quin etiam adhibitis, nihil omitterent quod ei vi subigendæ posset utile videri. Quare tandem decreverunt, quos expugnare armis nequirent, fame debellare. Diu ergo circumsidentes, omni aditu commeatibus obsepto, eo penuriæ Madytenses redegerunt ut jam res quoque fœdas et naturæ humanæ fastiditas vertere in cibum dicerentur. Processu temporis cum crescente necessitate spes subsidii defi-

Digitized by Google

μένων τοὺς ἐποίκους ἄψασθαι λόγος. Τέλος γοῦν ἀπορίᾳ συσχεθέντες ἐφ' ὁμολογίαις τοῦ μή τινας ἤδη φονευθῆναι, ἄλλως δὲ ὡς ἐκείνοις ἀρεστὸν χρήσασθαι, τὸ φρούριον ἤδη παρέχουσιν. Εἰσελθόντες οὖν ἅπαντας ἐξοίκισαν, ἄλλους ἀλλαχοῦ διασπείραντες. Αὐτοὶ δὲ ὡς ὁρμητηρίῳ τούτῳ χρώμενοι ἐξέθεον πανταχοῦ τῆς Θρᾴκης, τὰ πάνδεινα ἐργαζόμενοι.

ζ'. Ἀπαγωγὴ Μπυριγερίου πρὸς Γέννουαν.

Ὁ δὲ Μπυριγέριος, ὡς ἤδη προεῖπομεν, Γεννουῖται κρατηθεὶς καὶ εἰς Τραπεζοῦντα ἀναχθεὶς ὡς αἰχμάλωτος, ἔπειτα πάλιν καταχθεὶς μετ' αὐτῶν, καὶ δύο μῆνας προσμεινάντων τριήρεων δύο μισθοφορίας τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὸ στενὸν Καλλιουπόλεως, τελεσθείσης δὲ τῆς τῶν δύο μηνῶν προθεσμίας ἀπάγεται μετ' αὐτῶν πρὸς τὴν Γέννουαν. Τῶν δὲ Κατελάνων πρότερον τριήρεων πρεσβευσάντων περὶ τούτου, οὐδὲν ἤνυσαν.

η'. Τὰ περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς εἶχε καὶ ὡς δυνατὸν ἐσπούδαζε ταῦτα θεραπεύειν, καὶ τὰ τοῦ πατριαρχοῦντος Ἀθανασίου θεραπεύειν περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο. Διὰ τοῦτο παντοίως μετήρχετο τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον ὁμονοῆσαι τοῖς πραχθεῖσιν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου. Ὁ δὲ οὐ μὴ μόνον συνήνει τοῖς πραχθεῖσιν, ἀλλὰ προφανῶς ἀπεσχίζετο. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν ἄλλο τι ἐκεῖνον δρᾶν καθ' [P 405] ἑαυτὸν ποιμενάρχοῦντα καὶ μᾶλλον δόξαν ἐπὶ συνέσει καὶ ἀγχινοίᾳ ἔχοντα, πρὸς τὰ οἰκεῖα τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας χρησάμενον πλῷ ἴέναι ἠπείγετο. Καὶ δς ἐξ αὐτῆς συσκευασάμενος, ἐπειδὴ οὐκ ἦν δυνατὸν αὐτῷ ἐπ' Ἀλεξανδρείας τῷ τότε, ἐπὶ Βενετικῆς τριήρεος ἐς Κρήτην ἐστέλλετο· ἐκεῖ γὰρ ἔγνωστο αὐτῷ κατὰ τὸ τοῦ Σινᾶ (Σιναΐτης γὰρ ἦν ἀρχῆθεν) παραγενέσθαι μετόχιον. Ὅμως γε μέντοι μεταξύ που διερχόμενος εἰς τὴν κατ' Εὔβοιαν Μάκρην, ὁ λόγος εἶχε, κατήντησεν. Ἃ δὲ τούτῳ συνέβη περιπλανωμένῳ, μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται. Ὁ δὲ πατριαρχεύων Ἀθανάσιος τὰς ἐκείνου ἐκ χρυσοβούλλων μονάς, τήν τε κατὰ τὸν Ἀνάπλουν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τὴν ἐντὸς τοῦ εὐεργέτου Χριστοῦ χειρωσάμενος, τοῦ βασιλέως ἀφέντος σφραγῖδα ἰδίαν, καὶ καθηγούμενον ἐπ' αὐταῖς καθίστα. Ὕστερον δὲ καὶ τὴν τῶν Ὁδηγῶν μονὴν οὕτως ἕδρα, αὐτὸς ἐπιστὰς, αὐτὸς καταστήσας ἐκ χειροτονίας ἡγούμενον, αὐτὸς καινουργήσας καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ ἰδίου ὀνόματος, τότε χηρευούσης ποιμένος τῆς Ἀντιοχείας, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τούτων ὡς καὶ τῶν

cerct, dediderunt se obsessi, solam vitæ incolumitatem pacti, cæteris omnibus obsidentium arbitrio permissis. Sic Madyto Amogabari potiti, quotquot illic reperere, foras ejecerunt, alios alio dispergentes. De cætero ex arce illa valido suorum insessa præsidio erumpentes, cum securi fiducia regressus, omnem late Thraciam assiduis et sævis incursionibus vastabant.

7. *De Mpyrigerio ut Genuam sit abductus.*

Mpyrigerius autem, ut superius diximus, a Genuensibus captus et Trapezuntem delatus in vinculis, rursus inde reversis quæ illum portabant navibus relatus, per duos menses in freto Callipolis perstitit, ubi mercede conductam ab imperatore naves duæ Genuenses stationem habuerunt. Illo quod pepigerant spatio transacto, teneri non potuere quin abirent, versus Genuam dirigentes cursum, et illuc perinvitum Mpyrigerium ducentes, Catelanis nec quidquam conatis impetrare liberationem ejus. Nam horum ad id missæ legationes ad navarchos Genuenses plane successu caruere.

8. *De patriarcha Alexandriæ.*

579 Porro imperator inter opem ejus exposcentia undique multa, quibus mederi pro viribus studebat, haudquaquam negligebat curam sui chari suscepti patriarchæ Constantinopolitani Athanasii. Ergo ei consulere quam efficacissime cupiens, variis ambiebat officiorum artibus ibi cognominem Alexandrinum patriarcham, eblandiri ab hoc satagens, ut tandem reconciliari se sineret Constantinopolitano, evectionemque ipsius in thronum et acta cætera probaret. Haetenus quippe ille non modo assensus istius promotioni non fuerat, sed et ab illo se palam abscissum tenebat. Verum Alexandrino invicta in præjudicato usu ac sensu pertinacia omnes istius generis invitationes eludente, imperator, qui nec alia ratione posset cogere hominem aliunde ac sine suo beneficio patriarchatu illustris sedis insignem, et alioqui vereretur quidquam decernere severius in virum prudentiæ atque ingenii fama percelebrem, ad ultimum illud consilium descendit eum amovendi ex urbe, ubi exemplo nocebat, urgendo ut ad suam Ecclesiam quam primum navi se conferret. Ad hoc ille sese expedire haud gravate visus est; convasataque supellectili, quoniam Alexandriæ tunc petendæ copia non fuit, conscensa triremi Veneta solvit Cretam versus: ibi enim cum esse domum sciret Sinaitæ monasterio, unde ipse prodierat, subjectam, in eo diversari constituerat. Sed in eo cursu delatus obiter in Eubœam longam variis illic est casibus jactatus, et occasione horum errorum itinerum multis implicitus, quos post paulo referemus. Nec cunctatus est Constantinopolitanus Athanasius discessu æmuli proficere quam potuit plurimum, siquidem quæ Alexandrinus loca dono Augustorum bullis aureis sancito in urbe possederat, nempe monasterium archistrategi ad Anaplum et aliud intra urbem Christi Evergetæ, continuo invasit, revulsis etiam Alexandrini, quæ abiens concessu imperatoris impresserat, sigillis, pro iisque sua ipsius signacula substituens, ac præpositos **580** a se pendentes iis cœnobiis imponens. Paulo post idem fecit et in Hodegorum monasterio, per se illud ipse adiens, ipse ordinationis propriæ præpositum præficiens; quin et de novo illic usurpans, ut vacante tum forte Antiochena sede, cujus juri præsulis id erat cœnobium subjectum,

Digitized by Google

ἄλλων ἐξουσιάζειν, καὶ τὰ δυνατὰ καὶ εὔπορα καρπίζεσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως εἶχε.

θ'. *Τὰ συμπεσόντα δεινὰ Κουβουκλείοις.*

Συνέπεσε δὲ ἐντεῦθεν δεινὰ φρουρίῳ τινὶ κατὰ τὴν Μυσίαν τὴν ἐν τῷ Ὀλύμπῳ, τὰ Κουβούκλεια λεγομένῳ. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπιθεμένων τῶν περὶ τὸν Πέρσην Ἀτάρην ἐν χρῷ κινδύνου ἐγένοντο, ἀμηχανοῦντες μόνον σύμφορον ἐνενόουν τὴν ἐκ Λοπαδίου ἀρωγήν. Ἐκεῖ γὰρ διῆγεν ὁ Μακρηνὸς σὺν ὀλίγοις τισὶ καὶ τοῖς περιοῦσιν Ἀμογαβάροις, οὓς φθάσας ὁ Καῖσαρ [P 406] ἀπέστειλεν ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἐκεῖ. Πέμψαντες οὖν βοηθεῖν ἠντιβόλουν τῷ Μακρηνῷ. Πέμπει ἑξήκοντα Ἀμογαβάρους ὡς πιστοὺς τοῖς Ῥωμαίοις, οἵτινες δὴ παραγεγονότες πρότερον Πέρσαις κατὰ τὸ λεληθὸς κοινολογησάμενοι, καὶ τὰ πιστὰ δόντες καὶ λαβόντες, ἢ μὴν αὐτοὺς μὲν ἐπ' ἀγαθῷ τῷ ἰδίῳ συμπράξειν, ἐκείνους δὲ πρὸς Λάμψακον ὡς περαιωθεῖεν διασώσασθαι, εἰσελθόντες δὲ τὸ φρούριον οὐδὲν ἦν δεινὸν ὅπερ εἰς τοὺς ἐποίκους οὐκ ἐποίησαν. Καὶ τέλος τοὺς ἐντὸς κατασφάξαντες φύλακας, τοὺς ἐποίκους πάντας ἐξελάσαντες, προδιδοῦσιν ἐπὶ ἀπωλείᾳ τοῖς Πέρσαις τὸ φρούριον. Αὐτοὶ δὲ σὺν ἐκείνοις ἀψάμενοι τῆς ἐπὶ Λάμψακον, ἐντυγχάνουσι πλήθει Ῥωμαίων καθ' ὁδὸν ἄλλους ἀλλαχοῦ φεύγοντας, καὶ τούτους ἐξανδραποδισάμενοι σὺν ἄγρᾳ πλείστῃ καὶ μεγίστῳ ἑρμαίῳ τὸν Ἑλλήσποντον περαιοῦνται.

ι'. *Περὶ τοῦ γεγονότος ἐμπρησμοῦ κατὰ τὴν πόλιν.*

Ἐντεῦθεν καὶ ἀμφοτέρωθεν ἐστενῶσθαι τὸ Βυζάντιον ἐκινδύνευεν, ἐξ ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, ὥστε ἀπόγνωσις καὶ ἀπορία πλείστη Ῥωμαίοις συνέπεσεν. Ὁ δέ γε πατριάρχης Ἀθανάσιος πρὸς τούτοις καὶ τῷ λαῷ ἐπεγκαλεῖν ἐγκλήματα διηνεκῶς οὐκ ἀπώκνει, ὡς δῆθεν τὰς αἰτίας τῶν συμβαινόντων ἐντεῦθεν ἐπερχομένας ἐκ τῆς τοῦ λαοῦ πλημμελείας. Διὸ καὶ συχναὶ λιτανεῖαι παρ' ἐκείνου μετὰ μοναχῶν καὶ κληρικῶν καὶ παντὸς πλήθους ἐπετελοῦντο, καὶ συχνάκις ἐπαιτιῶτο ποὶ μὲν μοναχοῖς, ποὶ δ' ἱερωμένοις, ποὶ δὲ λαϊκοῖς, καὶ πρόστιμα πολλάκις καὶ φόβους καὶ ζημίας ἐπιτιθείη τοῖς ταλαιπώροις καὶ ἄλλως κακῶς ἔχουσι. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἦ τε φιλενδειξία καὶ τὸ οἴεσθαι τὴν φθορὰν ξυμβῆναι ἐκ τῆς τῶν προτέρων ποιμένων, καὶ μᾶλλον τοῦ μετ' αὐτὸν Ἰωάννου, ἀτημελησίας, τὸ προσηνὲς καὶ ἀγαθοθελὲς οὕτω καλοῦντος, τὴν δ' ἐς τὸ κρεῖττον ἐπάνοδον ἐκ τῆς αὐτοῦ σπουδαιοτριβήσεως προσδοκᾶσθαι. Ὁ δὴ

A

B

suum illic nomen inter sacra recitaretur. Ita ille hic ut alibi jurium securus pro arbitrio cuncta dispensabat, quoad posset, ad se trahens universa, et reditus opimos ad fructum proprium vindicans. Atque hæc quidem sic se habebant.

9. *Quæ mala acciderint arci dictæ Cubuclea.*

Post hæc autem acciderunt mala gravia cuidam arci Mysiæ in Olympo sitæ, cui Cubuclea nomen est. Cum enim ejus incolæ acriter oppugnarentur ab exercitu Persæ Ataris, et in extremum jam periculi venissent, unam sibi superesse spem auxilii viderunt a Lopadio, ubi Macrenus dux Romanus cum paucis sui generis degebat, habens secum et quosdam Amogabaros ex his quos olim Cæsar Rontzerius ad id castrum custodiendum miserat. Orarunt ergo Macrenum legatione supplici ne se in summo discrimine despiceret, sed quo posset auxilio servaret. Macrenus delectos sexaginta ex Amogabaris, fidos eos et benevolos Romanis, quales se ferebant, credens, ire suppetias Cubucleensibus jussit. Hi primum profecti ad Persas clam cum illis convenerunt, fide data et accepta, se ingressos in arcem obsessam pro virili annisuros ut Persis traderetur, vicissim autem velle perduci Persarum opera se salvos Lampsacum, unde trajicere ad suos possent. Ab hoc arcano colloquio intra munitiones Cubucleensium ut socii admissi, nihil immanis hostilitatis omiserunt quo non in miseros longe aliud exspectantes indigenas vel inquilinos loci vario prætextu **581** grassarentur. Ad extremum capto tempore, quotquot illic supererant, præsidiariis occisis cives ejectos produnt Persis, ab iis crudeliter mactandos, arcemque iisdem juxta pacta con-

C

donant. Ipsi deducente præsidio Persarum iter ingressi versus Lampsacum, plurimos Romanorum huc illucque fugientes variis obiter locis captos servitum abducunt; ac cum alia diversi generis præda immensa, ingenti potiti sceleris præmio, Hellespontum transfretant.

10. *De incendio quod in urbe contigit.*

Per hunc modum Constantinopolis ab utraque parte, continente Orientali et Occidua, dum premitur, angustias sensum ad extremas periclitabatur rediga, eo plerorumque mœrore Romanorum ut in summa inopia consilii parum a desperatione ultima abessent. Et erat isto velut quodam unguis in ulcere zelus acerbus Athanasii patriarchæ, qui nullum faciebat finem incusandi populum, causas, ut aiebat, suis sceleribus Deo præbere non cessantem immittendarum cladium tantarum. In earum porro piacula culparum crebræ litaniæ celebrabantur ab eodem, præsentibus una monachis et clericis, cum frequentis conventu populi. Nec preces indicere contentus objurgationibus amaris suppliciisque sæviebat, nunc monachos criminans, nunc sacerdotes, nunc laicos, sæpe terrores iis, multas et id genus sensu acria in pœnam sat aliunde infelicibus imponens. In his ille ferebatur sive ostentandi sui prurigine, sive opinione qua sibi persuaserat pessum ire omnia propter priorum patriarcharum, maxime autem Joannis Cosmæ qui sibi successisset, negligentiam (hoc enim traducebat nomine ad gratificandum pronam et benevolam viri ejus indolem), restitutionem autem cunctorum in melius a sua ista instanti acrique **582** diligentia exspectari. Quæ quidem exspectatio in contrarium potius vertit, cum

D

Digitized by Google

καὶ μᾶλλον εἰς τοὐναντίον συνέπιπτεν, ὡς ἐπὶ τοῖς ὅλοις ἐπὶ τούτου τὰ Ῥωμαίων ἐφθάρθαι, ὅσον εἰς διέγερσιν τῷ οὕτως αὐτονομοῦντι. Ὥστε καὶ ἐν [P 407] μιᾷ λιτανεύσας κατ' αὐτὴν ἡμέραν ἑσπέρας, ἀπὸ τῆς τῶν κυνηγῶν λεγομένης πύλης μέχρι καὶ τῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς πᾶσαν τὴν ὑπώρειαν ἐκείνην τὸ πῦρ ἐπιλοβὸν ἐπημάθυνε, πλοῦτον δ' ἐκεῖνον ὅσον ἐμπορικὸν καὶ πᾶσαν ἄλλην πολυτέλειαν εὐγενῶν εἰς τὸ μηδὲν ἀπηκόντισεν. Ὁ δὴ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ πατριαρχίας ἐγένετο. Ταύτῃ τοι καὶ διελοιδοροῦντό τινες ὡς διὰ τὴν ἐκείνου λιτανείαν γεγενῆσθαι τὴν τοσαύτην πυρπόλησιν. Ὁ δὲ τὴν ἐκείνων πρὸς τὰς ἱκετείας ῥᾳστώνην καὶ τὸ ἐῤῥᾳστωνευμένον τοῦ βίου καὶ ἀμελὲς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τῆς θεομηνίας κατῃτιᾶτο. Ὀπίτεροι δὲ τοῦ ἀληθοῦς κατηυστόχουν, λέγειν οὐκ ἔχω. Ἀλλ' ἀφορμαὶ τῶν δικαστηρίων τῷ πατριάρχῃ ἐντεῦθεν ἐσχεδιάζοντο, οὐ μόνον πυρποληθέντων τῶν ἐν ταῖς ἐμπορίαις συμβολαίων γραμμάτων, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοὶ τῆς νυκτὸς ξυνδραμόντες ἐκείνης τὰς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων ἐξεφόρουν διαρπάζοντες· ἡ γὰρ πᾶσα κρίσις ἀρχῆθεν τῷ πατριάρχῃ προσανετίθετο, τοῦ βασιλέως ἐνδόντος, τῷ μὲν φαινομένῳ διὰ τὸ καθαρὸν τῶν λημμάτων, τῷ δ' ὑπονοουμένῳ τὸ ἀπὸ πάντων αἰδοῖον καὶ φοβερὸν περιποιοῦντος τῷ κρίνοντι, ὡς ἐντεῦθεν ἐκ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ὀχλαγωγεῖσθαι τὸν ἱερέα, ὄχλου μυρίου ἐπὶ τὴν μονὴν τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ (ἐκεῖ γὰρ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον διῆγεν) ἰλαδὸν συντρέχοντος.

ια'. *Περὶ τοῦ Ἀνδρέου Μουρίσκου.*

[P 408] Πρὸ δὲ τοῦ ἁλωθῆναι Μάδυτον πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Φαρέντα Τζιμῆ, ἐφίσταται ἀμηράλης Ἀνδρέας Μουρίσκος ἀποσταλεὶς παρὰ βασιλέως σιταρχήσων τὸ φρούριον λειποσιτοῦν, σύναμα δύο ναυσὶν· καὶ δὴ ἐπιστὰς μόλις εἰσάγει τὸν σῖτον. Ἐκεῖθεν δ' αὖθις περὶ που τὴν Ἴμβρον ἐχώρει· ἔτυχε γὰρ μαθὼν ὡς ἀνάγονται δύο νῆες ἐκ Σικελίας

hoc ejus demum patriarchatu res summa Romanorum prius concussa plane jam irreparabiliterque conciderit, ipsa etiam hujus secura legum et pro libitu ruente gubernandi forma impulsum ei pro sua parte addente ad ruinam et in præceps omnia trudente. Nec temere rapi forte queat in hujus rei signum et specimen fructus istarum litaniarum, quod quadam dierum, qua illas ipse præsens magno ambitu obiverat, ferale sub vesperam exarsit incendium, quo a porta Cynegorum dicta usque ad monasterium Prodromi, totus ille urbis quam late patet frequentissime habitatus clivus flamma grassante deletus est, redacta in cinerem ac plane perdita illa opulentia illic congesta mercium e longo advectarum, illa magnificentia superbarum ædium, pariter una cum pretiosissima supellectili splendide in iis diversantium nobilium familiarum; qualis et antea calamitas sub ejus patriarchatu contigerat. Inde non defuere qui Athanasio coram in os ipsi exprobrare non dubitarent præclaras istas ejus litanias facem fuisse luculentam quæ tantam istam urbis partem inflammando corrupisset. Quibus ille reponebat non litanias, sed ipsorum qui sic murmurarent, in ea precatione ac cæteris piis officiis rite persolvendis ac fungendis supinam socordiam causam incendii fuisse. Addebat impetu hinc capto ardentes invectivas in reliquam eorum dissolutam voluptatibus et negligentem rerum divinarum vitam, e qua super omne aliud ira Dei vindicis in nos sæviendi causas duceret. Utri horum rem acu tetigerint, definire nequeo. Cæterum occasiones litium ad densius deinceps constipandum patriarchæ forum hinc exstitere, non solum quoniam consumptis syngraphis et chartis plurimis apud ædes igne consumptas mercatorum confusæ necessario sunt debiti et soluti rationes, sed etiam quia nocte illa plures concurrentes specie commodandæ operæ exportandis in tutum rebus ab igne periclitantibus furta multa fecerant, aliena in tomos proprias portata

deinceps 583 ut propria servantes. Inde igitur natæ controversiæ Athanasio dijudicandæ veniebant. Nam jus omne arbitriumque quæstionum forensium ab initio secundi patriarchatus Athanasio in solidum cesserat, indulgente Augusto ob eam quidem, ut videri volebat, rationem, quod a notissima ejus abstinentia puram et nullius suspectam acceptionis munerum exspectandam esse jurisdictionem crederet: sed non latebat perspicaces alia occultata profundius istius attributionis causa. Nempe imperator hominem palam exosum, quem a popularis insultibus invidiæ et querelis increbrescentibus omnium ægre tota vi sua defenderet, efficere hac ratione studebat ut plerique venerarentur et timerent, uti eum a quo supremam auctoritatem obtinente judicandi, suas sæpe pendere fortunas intelligerent. Quam spem ipsum quoque apparebat Athanasium sequi, dum assiduitate constantissima usque a primo mane ad noctis crepusculum turbis sese trudentibus altercantium compressus, sacræ fastigium dignitatis ad cognitionem recularum vilium demittere pontifex sustinebat, immensa semper populi lites sequentis multitudine ad monasterium magni logariastæ (ibi enim plerumque degebat) perpetuo eam ob rem affluxu concurrente.

11. *De Andrea Murisco.*

Prius porro quam caperetur Madytus obsessa a Pharenda Tzime, Andreas Muriscus ad ejus vicinium se contulerat imperatoris jussu cum navibus duabus, commeatus, si qua posset, importaturus in arcem illam alimentorum penuria laborantem. Et hactenus quidem consilium successit, ut, ægre licet, tandem tamen aliquam frumenti copiam Muriscus in id castrum immitteret. Quo facto cum ad Imbrum recessisset, cognito illic duas adduci Amogabaris e Sicilia naves, harum studio præoccupandarum eo qua veniebant cursum intendit. Illæ autem inobservatæ longius quam nostri crederent processerant.

Digitized by Google

Ἀμογαβάροις, καὶ προκαταλαβεῖν τὸν ἐκείνων ἐσπευδε δρόμον. Αἱ δὲ ἐξ ἀφανοῦς ἀναδρᾶσαι καὶ τῷ πορθμῷ ἐπιστᾶσαι κατὰ τὴν Καλλίου χειροῦνται μὲν ἐξ ἐμφόδου θατέραν των τοῦ Μουρίσκου ἐκοντὶ προσχοῦσαν τῷ τὴν πολεμίαν ὑποτοπάσαι εἶναι τὴν τὸν Μουρίσκον φέρουσαν. Οἱ δὲ ὡς ἕτοιμον θήραν αὐτανδρον περισχόντες τὴν ναῦν, πάντας, δίχα τινῶν τῶν θαλάσσῃ ἀποκειλάντων, ἔργον ποιοῦσι μαχαίρας, μόνον τὸν ναύαρχον περιποιησάμενοι· ὁ γὰρ ναύαρχος θεῖος ἦν τοῦ Μουρίσκου. Ἐκεῖνοι δὲ μόλις τῷ σώματι διασπλεύσαντες, τὸ πραχθὲν ἐπιστάντες Τενέδῳ ἀγγέλλουσι τῷ Μουρίσκῳ· πλὴν καὶ τὸν τῶν νεῶν φόρτον δηλοῦσιν, ὡς κώπας τοῖς Κατελάνοις διακομίζοιεν. Ταῦτα γνοὺς Μουρίσκος, καὶ ὡς κατάσχεσιν ἐπύθετο καὶ ἑτέρας νηὸς ἦν προαπέστειλε βασιλεύς, δεινῶς ἤλυε, καὶ διενοεῖτο, ὡς ἔδειξε, τοῖς μετ' αὐτοῦ τὰ μὴ πρόσφορα. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτός τε καὶ οἱ ἐκ βασιλέως πεμφθέντες Ῥωμαῖοι ἐν δυσὶ καὶ μόναις ναυσὶν ἐπώκελλον, τῶν λοιπῶν ἁλωμένων, ἁπάρας σὺν αὐτοῖς ἐκεῖθεν καὶ τῇ Προικοννήσῳ προσσχών,

A γυμνοῖ ξύμπαντας τῶν ὅπλων Ῥωμαίους οὓς εἶχεν ἐντὸς συμμάχους, γυμνούς τε καὶ ἀνόπλους ἀφεὶς ἰέναι τε παραγγέλλει πρὸς βασιλέα καὶ δηλῶσαι οἱ τὰ γεγονότα. Ταῦτ' ἐπιστάντες ἐκεῖνοι, πλὴν μόλις καὶ μετὰ βίας, Γεννουΐτικῶν ἑπτὰ φανεισῶν νεῶν, αἳ θαῤῥήσαντες καὶ αὐτοὶ συνεκπλέουσι καὶ τῷ βασιλεῖ ἀγγέλλουσιν ὡς οὐδ' αὐτὸς Μουρίσκος, εἰ μὴ νῆες ἀρκεταὶ πρὸς ἀντιπαλάμησιν ἐπισταῖεν τῶν ἐναντίων, οὐ πρόθυμος ἂν εἴη ἐς τὴν βασιλικὴν δουλείαν, τὴν πειρατικὴν περιπλάνησιν καὶ τὰ ἐκεῖθεν κέρδη περὶ πλείστου ποιούμενος. Ἀλλ' οὐκ ἀπώνατο τῶν τοιούτων δὴ βουλευμάτων, ἀλλ' ἐπεὶ [P 409] δύο νῆας ἐξαρτυσάμενος περί που τὸν τῆς Ἑλλησπόντου πορθμὸν, μαθόντες οἱ ἐναντίοι περὶ τούτου, σὺν οἷς Φίλιππος ἀρχηγὸς ἐκείνων, ὅσον τάχος B ἐπ' ἐκεῖνον ἐξήλαυνον, καὶ περί που τὸν Ἀρτάκην τῶν Κυζικηνῶν ἐπίνειον κατὰ τὸ Ἀλώνιον συμβαλόντες ἐφ' ἱκανὸν διεμάχοντο, καὶ περιεγένοντο τοῦ Μουρίσκου, τῶν περὶ ἐκεῖνον ἀπειρηκότων. Καὶ γίνεται φόνος πολὺς, αὐτοῦ μόνου Μουρίσκου περι-

Adeoque in fretum jam evectæ prope Callipolim occurrunt improviso non advertenti et festinanti ulterius Andreæ. Hic forte contigit nautas alterius Murisci navium ultro se admovere hosti non agnito, quod navem conspicati Siculam illam esse ipsam crederent qua dux ipsorum amerales vehebatur. Haud pari errore delusi Siculi, **584** paratam strenue arripientes prædam, navi Romana sunt potiti, nostrosque illic repertos occiderunt, præter C quosdam qui jactu in mare præcipiti gladii aciem fugerunt, et navarchum sponte a victoribus servatum. Hic erat Murisci patruus. Illi autem quos se in aquam injecisse diximus, solo manuum remigio ægre tandem nudis corporibus salvi Tenedum appulsi, rem illic gestam Murisco nuntiarunt, prætereaque significarunt, quid Siculæ naves oneris haberent, et ut remos atque id genus arma nautica, triremibus scilicet instruendis, apportarent Catelanis. His Muriscus cognitis, simul etiam audiens aliam e missis ab imperatore navibus captam et ipsam fuisse, in gravem dejectus mœrorem est, anxiomque sic animum per varia versans consilia in eo denique acquievit, quod minime conducibile, ut eventus monstravit, comitibus ipsius foret. Cum D enim tam ipse quam qui sub eo missi ab imperatore Romani militabant, in duas jam solas relictas, cæteris ab hoste occupatis, contrusi naves essent, cum his solvens inde Præconnesum appulsus spoliat armis Romanos omnes, et nullo instructos viatico dimittit, ire ad imperatorem jubens et ei narrare quæ acciderant. Pervenerunt hi tandem ad Augustum, ægre quidem, et diu quæsita in urbem transfretandi facultate. Sed apparentibus commodum septem Genuensium navibus, exorato in eas ascensu, deportati eo denique imperatori exposuerunt quid ipsis accidisset, eique nuntiarunt nolle amplius Muriscum ipsi servire, nisi et naves ipsi darentur idoneo numero ac robore ad pugnandum

cum spe verisimili victoriæ contra classem hostilem mox potentissimam futuram, et eædem sibi naves cum plena potestate permitterentur ducendi eas quocunque vellet late per maria ad excursiones piraticas, qualium a se olim actarum lucrum expertus **585** ingens fraudari eo per causam angustæ ac sterilis circum suburbana littora navalis militiæ haud se in posterum pati diceret posse. Cæterum non longus huic suorum consiliorum fructus constitit. Nam ex quo renuntiavit, quo modo diximus, obsequium Augusto, armatis sumptu suo duabus navibus, in iis dum opperitur in Hellesponto transitum commodum in æquor plenum ubi more suo ac quæstu veteri piratam ageret, conspicati eas adversarii, secum habentes appulsas recens e Sicilia naves quibus Philippus quidam præerat, cursum confestim in illas expediunt. Et summa celeritate insecuti deprehendunt circum Artacen Cyzicenorum navale, ubi prope Alonium pugna committitur diu anceps, acriter Murisco resistente, quoad hujus militibus animos despondentibus Philippus superavit, et cæde ac strage circum Muriscum edita non parva cum ipsum cepit, tum ambas ejus naves suis adjungens victor est reversus. Nec quidquam eo tempore vitam Murisco nisi Philippi gratitudo servavit. Memineret hic enim alias se in mari captum a Murisco eodem, piraticam tunc factitante, tractatum ab ipso humaniter fuisse brevique liberum dimissum, lytro non magno. Ergo parem illi modo gratiam rependere Philippus voluit, non multo post redimi eum apud Tenedum sinens a patruo ejus illic forte reperto, tribus aureorum parvorum millibus: Per hunc successum Murisci metu Amogabari soluti, fidentius jam commeantes in Asiam, Persas illic non paucos sub duce Atina merentes, certis in suas partes conditionibus attractos, freto trajecto ad sua castra deportarunt. Hi cæteris adjuncti, qui jam illic erant, suis popularibus, Per-

Digitized by Google

σωθέντος ἐκ παλαιᾶς φιλίας Φιλίππου· κἀκεῖνος γὰρ πάλαι ποτὲ ὑπὸ Μουρίσκου ἁλοὺς κατὰ θάλατταν πειρατεύοντος ἔτυχεν εὐμενοῦς, ὥστε καὶ ὠνῆς ἀπεμποληθῆναι μετρίας. Διά τοι ταῦτα καὶ αὐτὸς ἐκείνου ὡς ἥκιστα ἔτυχεν ἀχαρίστου, ἀλλὰ μικρῶν τριῶν χιλιάδων χρυσίου ἀπεμπόλησε τοῦτον πρὸς Τένεδον θείῳ ἐκείνου ἐκεῖ παρόντι. Ἀμογάβαροι δὲ ταῖς τόλμαις ἀναθαρρήσαντες οὐκ ὀλίγους τῶν περὶ Ἀτίνην Περσῶν συμμάχους διεπεραίωσαν, περὶ που χιλιάδας δύο. Ἐπιμιξάντων καὶ Ῥωμαίων ἐξ ἀνατολῆς, ἄθρουν γεγονότες πλῆθος ἐξώρμησαν. Καὶ τὰς μὲν δυσχωρίας τοῦ Γάνου καὶ λίαν διεφυλάττοντο, τὰ πέριξ δὲ καὶ διαδραμόντες, ἀπὸ γοῦν Καλλίου μέχρι καὶ Τζουρουλοῦ, τὸ ἐντὸς ἅπαν κακῶς διετίθουν, κτείνοντες παμπληθεὶ ὡς εἰς χιλιάδας πίπτειν, ζῶα καὶ βοῦς ἀροτῆρας ζευγίτας ἀνδραποδίζοντες, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ ἀρότου, ὅτε οἱ μὲν ἐσχάττοντο, ὅσοι δὲ καὶ ἔφθασαν προσφυγόντες, ἐντὸς τῆς πόλεως παρεδύοντο. Αὐτοὶ δὲ τὰ μέγιστα τῶν κακῶν εἰργασμένοι, ἐπεὶ ἀποκεκλεισμένην Ἡράκλειαν ἦκουον (ἔφθασαν γὰρ οἱ τῇδε τῷ ἀπογνῶναι τὴν ἀσφάλειαν, καὶ μᾶλλον παρὰ τῶν ἡγεμόνων ἐξοτρυνόμενοι, καταβαλεῖν μὲν ὅσον ἴσχυσαν τοῦ πολίσματος, πυρὸς δὲ τὰ πάντα θέσθαι δαπάνημα, κατὰ Σηλυβρίαν δ' ἐγκλεισθῆναι), ὡς εἶχον εὐθὺς Ῥαιδεστῷ προσβάλλουσι. Καὶ ὅσον μὲν ἐκτὸς προκατέλαβον, ἀνοικτὶ κτείνουσιν ὡς κεῖσθαι πεσόντας ἐκ τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν μέχρι καὶ αὐτοῦ Ῥαιδεστοῦ παμπόλλους ἀνθρώπων, τὸν δὲ πύργον πολλῶν ἐγκλεισθέντων περικαθίσαντες ἤθελον ἐξελεῖν. Καὶ ἐπεὶ ἀδύνατα ἦν σφίσιν αἱρεῖν μαχομένοις, κατ' ὁμολογίας ἐπειρῶντο χειροῦσθαι. Ἀλλ' οὐδ' οὕτως εἶχον· ταύτῃ τοι καὶ ἀπογνόντες ὑπέστρεφον.

A

B

C

D

sarum fere duum millium numerum explebant. Quibus multi quoque misti Orientalis olim tractus incolæ Romani, nunc omnium inopes eoque qualemcunque oblatam vivendi conditionem amplectentes, copias in formidabilem multitudinem Amogabaricas auxerunt. Hac usi opportunitate in rem suam duces illius gentis præterquam saltus et juga prærupta montis Gani validis suorum **586** præsidiis insessa nostris invia fecerunt, etiam ex abundante turba varias conflatas manus quoquoversum emittentes, cuncta quæ circa Ganum sunt usque Tzurulum sævis incursionibus vastabant, trucidantes passim obvios, ut pluribus cadaverum millibus strati post horum transitum campi apparerent, greges armentaque abducentes, ne bobus quidem arantibus parcendo, quos ab opere abstrahebant, licet publice utili et ob anni tempus opportuno. Hinc magna scilicet consternatio miseræ plebis per cunctas illas regiones erat, cunctis qui necem evadere potuerant in urbem confugientibus, ac intra eam quoque terrore durante illic in latebras se abdentibus. Porro barbari editis immanibus toto illo tractu inauditæ crudelitatis exemplis, ubi se exclusos spe senserunt Heracleæ, prout destinaverant, occupandæ (quoniam Heracleenses desperatione securitatis, et maxime præfectis urgentibus, urbis ipsi suæ quantum manu potuere postquam diruerant, reliquis igne subjecto intra Selybriam se concluserant), toto impetu Rhædestum aggrediuntur. Ac exteriora quidem omnia per circuitum ejus oppidi primo incursu occupant, sine misericordia trucidantes, ita ut a tribus ecclesiis ad ipsas usque Rhædesti portas strages ingens obtruncatorum plurium jaceret: turrim autem numeroso insessam præsidio exorsi oppugnare, utcunque summam in

β'. *Περὶ τοῦ Ῥομοφορτου Λατίνου.*

[P 410] Τότε καὶ τῆς Αὐγούστης Εἰρήνης ἐπαναζευγνυούσης ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ σταθμοῖς βασιλικοῖς ὡσεὶ δέκα ἐξανυούσης τὰ τῆς ὁδοῦ, ἀγγελθὲν βασιλεῖ πέμψας ἀπήγγειλεν ὑποστρέφειν· μηδὲ γὰρ ἀνυστά οἱ πρὸς τὴν ἐπάνοδον εἶναι, τῶν κατὰ δύσιν πραγμάτων ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεως συγχυθέντων. Αὐτὸς δὲ ὡς δυνατὸν ἀντιπαλαμώμενος πρὸς τοσαύτην κακίαν (ἔφθασαν γὰρ καὶ τὸ Ἐξαμίλιον, φρούριον οὕτω λεγόμενον, προκατασχόντες οἱ Τοῦρκοι, οἷς δὴ συνῆν καὶ ὁ Ῥομοφόρτος Κατελάνος), ὁ δὲ βασιλεὺς παραπέστειλε τὸν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ

12. *De Romoforto Latino.*

hoc contentionem adhibebant, frustra erant. Itaque desperata expugnatione per vim apertam, pellicere obsessos ad deditionem conditionibus offerendis conabantur, nihilo feliciore incepto. Quare omisso vires ipsorum excedente negotio, unde venerant, reverterunt.

Hac vice rerum Augusta Irene Thessalonica Constantinopolim revertente, ac jam decem circiter diebus eo itinere progressa, sed ea **587** lentitudine qua solent reginæ procedere, imperator re audita misit ei obviam qui a se magnopere monerent ut cursum reflecteret, differretque in urbem reditum tali tempore ipsi periculosum: nam ob incursiones hostiles tanta esse perturbatione confusum Occiduum tractum universum, ut nulla spes esset illac eam transire secure posse. Porro ipse adversus tam vehementes insultus hostium quantam poterat opponens contentionem resistendi, postquam cognovisset Turcos in paulo ante ab ipsis occupata Examilii arce stativa habere, ubi cum iis erat Romofortus quoque Catelanus, Marulem ex magno archonte ducem exercitus creatum jussit, attributis ei quantas expedire pro tempore potuit, modicis copiis, circa locum Apro dictum castris munitis considere. Ad hunc isto hærentem loco Romofortus nuntiis clam missis indicat cogitare se transfugium ad imperatorem cum iis quos ex sua gente secum haberet peculiariter obnoxios: nam de Turcis, quibus precario præsset, spondere nihil posse. Erant autem quos certo confideret se adducturum, circiter ducenti. Sed antequam accederet, cupere se nobili et rei Romanæ in primis utili facinore specimen et quasi pignus fidei ac

Digitized by Google

Μαρούλην, παραδοὺς δυνάμεις ὅσας ὁ καιρὸς ἐσχεδίαζε, καὶ περί που τὴν Ἄπρω περικαθῆσθαι διετάττετο. Οἷς δὴ ὁ Ῥομοφόρτος ἐν ἀπορρήτοις ὡς δῆθεν πέμπων τὴν πρὸς βασιλέα ἅμ' ἰδίῳ λαῷ περί που διακοσίους ποσουμένῳ καθυπισχνεῖτο ἀπόκλισιν, πλὴν χιλιάδων χρυσίου τόσων ἀποσταλεισῶν ἐφ' ᾧ τοὺς περὶ αὐτὸν δουλαγωγηθῆναι καὶ τοὺς Πέρσας ἀπαξάπαντας προχειρίσασθαι· καὶ εἰς πέντε χιλιάδας τὸ δοθησόμενον ἵστων. Ὁ δ' ἐπὶ στρατοῦ πέμπων σὺν ἄλλοις δωρήμασι διεπυνθάνετο πῶς ἂν πάντας διαχειρίσαιτο· ὁ δ' ἔφασκέ οἱ τοὺς ἡμίσεας ἔξω που στεῖλαι, καὶ τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐρήμην ἀποκτεννύναι, κἀκείνους ἐκ διαδοχῆς. Ὁ δὲ δεῖγμα τοῦ τοιούτου ἀπῄτει πρὸς πίστωσιν. Καὶ δέχεται δὴ κεφαλὰς ἀνδρῶν ἀποσταλείσας παρ' ἐκείνου ὡς δῆθεν Περσῶν. Καὶ ἠπάτησεν ἄν, εἰ μή τις γυνὴ μίαν τῶν κεφαλῶν ἀριδήλως [P 411] ἐγνώρισεν τοῦ ἰδίου ἀνδρός, ἐξ ἧς τὰς λοιπὰς Ῥωμαίων εἶναι κατὰ τὸ εἰκὸς ὑποτοπήσαντες; πεῖρας ἐκείνης ἀπέσχοντο.

ιγ'. *Ἅλωσις Θυραίων καὶ τῆς Ἐφέσου.*

Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς λιμῷ καὶ πολιορκίᾳ καὶ τὰ

virtutis suæ Augusto dare, Persis omnibus, qui contra Romanos in Occidua continente militarent, funditus delendis. Verum ad hoc egere aliquot millibus nummorum, ut ea pecunia perpelleret Turcos sibi quadamtenus parentes ad pugnandum in Persas socios, quod iis ostenso præmio facile persuadendum confidebat, licet a rursus obliganda imperatori fide adeo videret abhorrentes, ut eo illos unquam assensuros plane desperaret. Accepit credule propositionem Marules, et quo magis inclinaret sic jam affectum Romoforti animum, munera ipsi per submissos ad ulterius tractandum non parva obtulit. His distinctius inquirentibus de summa quam posceret, ille respondebat haud minorem esse debere quinque aureorum millibus, pretio non magno, si cum promissi operæ pretii utilitate ingenti compararetur. Facile in hoc conveniebat Marules: sed prius percontabatur qua demum ratione rem quam pollicebatur oppido difficilem perfecturum se confideret. Ad ea ille **588** persuasurum se aiebat parti dimidiæ Persarum ut alio abirent, præda quam illic diriperent ostensa, cujus eos sciret avidissimos: iis sic digressis in residuos cum suis cunctis una junctis Latinis et Turcis improviso ruiturum, interfecturumque haud dubie universos; tum in alios illos similiter moturum, parique exitio paucos nec opinantes affecturum. His ultro addebat sese, si Marules vellet, in arrham promissæ operæ jam nunc missurum aliquot capita Persarum clam a se occisorum. Ad quod huic assentienti paulo post adfuerunt a Romoforto capita recens secta quorumdam hominum, quos ipsi fuisse Persas affirmarent afferentes; qua specie inductus in fraudem esset minus cautus dux noster, pecuniæque jacturam damno insuper majori mox ab insidiis perfidorum, transfugii

κατ' ἀνατολὴν φρούρια ταλαιπωρεῖσθαι πυνθανόμενος, τὸν μὲν λιμὸν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν μεγίστων μονῶν τὸ περιττὸν τῶν σίτων ἐκλέγων, στέλλων τοὺς διακομίσοντας κατὰ θάλασσαν, ὡς ἦν θεραπεύειν ἠπείγετο, τὴν δὲ τῶν Τούρκων καταδρομὴν, τὰ αὐτὰ τῷ Κάνι τῶν Τοχάρων Χαρμπαντᾷ ἃ δὴ καὶ τῷ Καζάνῃ διαπρεσβευόμενος, ἠξίου κατὰ συμμαχίαν πέμποντα στρατὸν ἀναστέλλειν. Μικρὸν ὅσον, καὶ πρέσβεις ἐκεῖθεν ἀφίκοντο, καὶ ἀγγελίαι ὡς περὶ μ' χιλιάδας ἀνδρῶν μαχίμων ἤδη καθητοιμάσθησαν, ὧν τὰς κ' φθάσας ὁ τοῦ Χαρμπαντᾶ αὐτανέψιος ἄγει περί που τὸ Ἰκόνιον· μεθέπεσθαι δὲ καὶ τὰς λοιπὰς οἱ πρέσβεις διεβεβαίουν, εἶναι δὲ μὴ πλέον σφίσι τοῦ μαθεῖν τὴν τοῦ βασιλέως θέλησιν, ὅπου καὶ ἐπὶ τίνας προσβάλλοιεν ἀμυνόμενοι τοὺς ἀλάστορας. Καὶ ὁ μὲν κρατῶν ἐν τούτοις ἦν, καὶ δῶρα καὶ πρέσβεις πρὸς ἐκείνους ἐξητοιμάζετο· ἀγγέλλεται δὲ καὶ φήμη προστρόπαιος, ὡς κατειληπται Ἔφεσος παρὰ τοῦ Περσάρχου Σασᾶν, ὃς γαμβρὸς ἅμα καὶ θεράπων τοῦ Καρμανοῦ Μανταχίου ὢν ἐκείνου μὲν ἐκ πολλοῦ ἀπεστάτησε, καθ' ἑαυτὸν δὲ δυνάμεις ἄγων ὑπὲρ ἐκείνου ἐκρατεῖτο. Καὶ δὴ προεάλω μὲν παρ' αὐτοῦ

obtentu cladem nobis novam molientium, cumulasset, nisi forte reperta illic Romana mulier unam e capitibus allatis sui viri a Catelanis nuper capti certissimo sibi agnitum, ejulatibus cuncta miscens, esse dejeraret; unde suspicione orta reliqua quoque capita Romanorum esse malaque fide Romofortum agere, damnosus cum deprehenso jam proditore tractatus abruptus est.

13. *Thyræorum et Ephesi expugnatio.*

At imperator fame et obsidione arces per Orientalem tractum laborare audiens, fami quidem succurrere conatus est frumento supra usum abundante necessarium e maximis quibusque urbis monasteriis corrogato, ministrisque tradito idoneis, qui illud mari quo erat opus deferrent. Turcorum vero incursionem coercere studuit missis legatis ad novum Caniu Tocharorum Charmpantanem, qui eadem a se illum rogarent quæ jam impetrasset ab ipsius decessore Cazane, nempe ut sibi subditos populos ac satrapas vetaret terras imperatoris Romanorum sibi amici ac fœderati hostiliter infestare. Ac retulerant paulo ante reduces legati pronum se ad annuendum postulatis reperisse Charmpantanem. Jamque is adeo audiebatur in eam rem exercitum conscripsisse non minorem quadraginta millibus exercitatorum bello militum; quorum viginti millia ejusdem Charmpantanis **589** fratris filius ducere nuntiabatur, pervenisseque jam circa Iconium. Reliquos mox secuturos legati affirmabant. Esse porro his mandatum ex imperatoris nutu pendere, quidquid ille significasset exsequendo, veniendo quo vocasset, in eos movendo quos indicasset e satrapis suo imperio infestis. Dum hæc imperator audiens et legatos et munera quæ in occursum tam opportunis auxilia-

Digitized by Google

τὸ ἐκεῖσε τῶν Θυραίων φρούριον, [P. 412] λιμῷ πολυημέρῳ τοὺς ἐκεῖ παραστησαμένου· ἐπεὶ δ' αὖθις ταύτης χάριν τῆς αἰτίας ἐξ ὁμολογίας τοῦ μή τι τῶν ἀνηκέστων τοὺς ἀνθρώπους παθεῖν συγκατείληπται καὶ ἡ Ἔφεσος, σκεύη μὲν ἐκεῖνα τὰ τῷ ναῷ ἀφιερωμένα τοῦ ἠγαπημένου τῷ Χριστῷ καὶ παρθένου, χρημάτων τε ἄπιστον πλῆθος διεφορεῖτο, μετῳκίζοντο δὲ καὶ οἱ πλείους τῶν πολιτῶν ἐπὶ τὸ τῶν Θυραίων φρούριον, δέει τοῦ μή τι παθεῖν ἐκ δούλου τοὺς Περσάρχας ἄχαρι ἐπιθεμένων ἐκείνων, ἣν καιρὸς διδοίη. Ἄλλους δὲ πλείστους ἔργον μαχαίρας ἐποίουν ἀνοικτὶ σφάττοντες.

ιδ'. *Ἀποστολὴ βασιλέως πρὸς Γέννουαν ὑπὲρ συμμαχίας.*

Ταῦτ' ἀγγελλόμενα, καὶ πρὸς αὐτοῖς ἕτερ' ἄττα δεινὰ καθ' ἡμέραν, δεινῶς ἀλύειν ἐποίουν τὸν βασιλέα. Οὐ μὴν δ' ἐς τέλος κατέπιπτεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, ὅσον εἶχεν, οὐκ ἔλιγεν ἀντιπσλαμώμενος, καὶ τέως τὸ ἐγκόλπιον κακὸν ὑπὲρ τἆλλα ἔθελεν ἀνασπᾶν. Τὸ δ' ἦν Ἀμογάβαροί τε καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς Πέρσαι, οἷς δὴ καὶ οἱ ἄνω ῥηθέντες ὑπὲρ τοὺς χιλίους ὄντες Τουρκόπουλοι προσεχώρησαν. Ἐπειδὴ γὰρ σύναμα Ἀλανοῖς ἀφειστήκεσαν, ἐκεῖνοι μὲν κατ' αὐτοὺς ἦσαν, καὶ δόξαν ἐκ πολλῶν ἐδίδουν, εἰ μὴ ἱκανῶς πρὸς βασιλέως μισθοῖντο, ἀποχωρεῖν πρὸς Ὀσφεντισθλαβον. Ταῦτα γὰρ Κουτζίμπαξις ἐπανήκων πρὸς βασιλέα διεβεβαίου· πρῶτος δὲ τῶν ἱερομάγων τοῦνομα τοῦτο ἐξελληνίζεται. Οἱ δὲ Ἀλανοὶ μαθόντες ὡς Τουρκόπουλοι ἀπέκλινον πρὸς Καλλιούπολιν ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶν, αἴφνης ἐπεισπεσόντες κατὰ τ πρὸς βασιλέα δῆθεν χάριν, γυναῖκας ἐκ πολλῶν ἀγας καὶ παῖδας περισχόντες πρὸς τὸν κρατο ἀπέστελλον. Ταύτῃ τοι καὶ τῶν ἐχθρῶν κρατυ νων, ὡς καὶ ἐξελαύνειν καὶ κατατρέχειν τὰ λοιπὰ τῆς Θρᾴκης ἠγγέλθαι, οἱ μὲν τοῖς προαστείοις ἐγκατῳκημένοι τῆς πόλεως ἀπαίροντες πρὸς τὴν πόλιν ἐσκευαγώγουν, βασιλεὺς δὲ καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἐγχειρῶν ἐφ' ᾧ [P. 413] τοὺς ἐχθροὺς ἐπίσχοι, πρὸς Γέννουαν πέμπει πρεσβείαν, ἀξιῶν ἐκεῖθεν ἀναχθῆναι στόλον νηῶν κατ' ἐντελεῖς τοὺς μισθοὺς, καὶ ἅμα ἦρι πρὸς τάδε ἀφῖχθαι.

ιε'. *Περὶ τοῦ Μελὴκ Ἰσαάκ.*

Ἐν τοσούτῳ δὲ καί τις τῶν διαπεραιωθέντων Περσῶν, Ἰσαὰκ Μελὴκ, σατράπης ὢν καὶ πολλοὺς ἄγων, πέμπων πρὸς βασιλέα κρυφηδὸν παρὰ πᾶσαν τῶν

ribus destinet exquirit, turbat ecce gratulationem ejus fama sane feralis, nuntians captam Ephesum a Persarcha Sasane, qui gener simul et servus Carmani Mantachiæ cum esset, ab illo quidem jampridem defecerat, propriis autem auspiciis copias ductans adeo se opibus firmaverat, ut frustra jam, si tentaret antiquus herus, retrahere fugitivum conaretur. Atque ab hoc jam antea coacta ad deditionem longa fame fuerat arx illic sita Thyræorum. Postquam autem pari famis necessitate subigente dedita eidem Ephesus quoque est, sub conventionibus tamen prius stipulatis nihil sævum in deditos statuendi, vasa illa pretiosissima in templo dilecti Christo et Virginis discipuli consecrata, cum opum illic conditarum infinito numero, inde asportabantur. Translati etiam a victoribus sunt in Thyræorum arcem plerique civium, metu ne ab iis captato forte postmodum tempore in novos dominos dolo insurrecturis Persarchæ improviso circumventi molesti aliquid paterentur. Alios plurimos gladio Persæ interemerunt immisericorditer mactantes.

14. *Legatio imperatoris missa Genuam ad armorum societatem statuendam.*

Ili tam tristes nuntii cum aliis aliunde quotidie nihilo lætioribus perlatis gravi quidem mœrore imperatorem affligebant, non tamen dejiciebant **590** ejus animum, qui perstabat erectus pertinaci spe, nec cessabat intendere conatus ad mala undique ingruentia quam posset efficacissime repellenda. Et princeps quidem ejus cura laborabat in excutienda sibi e sinu intestina peste urbi minantis e proximo tumultus, conjuratis simul Amogabaris cum Persis, ad quos memorati prius Turcopuli numero supra mille se aggregaverant. Postquam enim hi Alanos imitati se ab aliis abjunxerant, perstiterunt sic aliquandiu in suo ipsorum arbitrio, nemini alteri obtemperantes, quando multorum opinio non inverisimilis, ut res apparebant, fuit eos, nisi ab imperatore præoccuparentur promissione stipendiorum quanta ipsi peterent, ad Osphentisthlabum accessuros. Id enim fore, revertens ad Imperatorem affirmaverat Cutzimpaxis; quod nomen si Græce interpreteris, primum hieromagorum sonat. Verum Alani, certiores facti Turcopulos Calliopolim versus iter intendere ductis una secum uxoribus et liberis, in eos improviso irruente quasi ut gratificarentur imperatori, paucas e tis mulieres et pueros sic captos ad Augu miserunt. Cæterum adjunctione Turcopulo Catelani adeo tunc roborati sunt, ut con inde nuntiarentur incursando agere ferreque quid in Thracia reliquum erat. Qua perculsi incolæ jam ipsi suburbiorum Constantinopoli illam quidem securam rati stationem, convas palam intra urbem se condebant. At impe multa jam frustra expertus alia ad hos tam i tunos hostes coercendos, appulit denique ani ad consilium mittendi legatos Genuam, qui su nomine rogarent mitti suppetias inde ad se armatam classem, mercede a se ampla et recte solvend suis auspiciis militaturam, quam ita tempestive vela facere orabat ut veris huc initio posset occurrere.

15. *De Meleco Isaacio.*

591 Inter hæc quidam e Persis qui in tractum Occiduum trajecerant, Isaacius Melecus, ejus gentis satrapa et multos sub se habens, misit clam ad imperatorem, sine ullo Catelanorum sensu, qui rogarent ut se ipsi conciliari cupientem et fœdus

Digitized by Google

Κατελάνων αἴσθησιν ἠξίου περὶ σπονδῶν, ὡς αὐτόθεν ἀποστατήσων Ἀμογαβάρων, καὶ ὅσα τοῖς τοῦ βασιλέως συνοίσει πράγμασι κατὰ τὸ δυνατὸν, ὡς ἔχει, διαπραξόμενος, ἢ γοῦν αὐτόθι μένων, εἰ δυναστὸν ἦν, ἢ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀντιπέραν σὺν ἰδίῳ λαῷ γενόμενος. Βασιλεὺς δὲ τῶν δεινῶν ὁσημέραι πληθυνομένων καὶ μὴ ἐόντων ἄλλο τι βουλεύεσθαι ἢ τὸ χείρω ποιεῖν τὰ τῶν ἐχθρῶν κατά τινα σύνεσιν (ἄλλως γὰρ ἀντιπράττειν καὶ πολεμεῖν οὐδ' ὅλως ἦν) ἀσμένως προσίετο τὴν πρεσβείαν, καὶ ἀντιπέμψας δύο τινὸς Πέρσου, μὴ φωραθείη δῆθεν τὸ μελετώμενον, δοῦναι μὲν εἰς γυναῖκα τὸ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου πλήκ θυγάτριον τῷ Περσάρχῃ καθυπισχνεῖτο, ἥξειν δὲ ὅσα τε κατὰ προῖκα καὶ ὅσα κατ' ἄλλην φιλοτιμίαν τὰ ἱκανά. Ἀλλὰ τούτων ὁσημέραι διαγγελλομένων, καθ' ὑποσχέσεις τοῦ καὶ αὖθις προσχωρεῖν τοὺς [illegible]πατήσαντας Τουρκοπούλους αὐτοῦ γε συμπράττοντος, [illegible]ον πέμποιντο αἱ τούτων γυναῖκες, πλὴν μετ' [illegible]ς τοῦ μή τι παραδῆναι κατ' ἀπάτην τῶν συγκειμέν[illegible]ς γοῦν ταῦτ' ὠκονόμητο καὶ ἤδη ἐπέμποντο, φω[illegible]αι τοῖς Ἀμογαβάροις τὸ δρᾶμα, καὶ Ῥομοφόρτο[illegible]ν Περσάρχην εἰς κρίσιν ἄγει, καὶ ὅσοι συνεμελέτ[illegible]αὐτῷ τὰ τῆς ἀποστατήσεως. Τοῖς δὲ μὴ ἔχουσιν [illegible] ἀπολογεῖσθαι, ἓν εἰς ἀπολογίαν προὐτείνετο, τὸ [illegible]τᾶν ὑπὲρ

A τοῦ λαβεῖν θέλειν τὰς συζύγους τοὺς Τουρκοπούλους. Πλὴν ὑπονοηθέντες ἐντεῦθεν τὰς εἰς αὐτοὺς πληροφορίας τῶν Ἀμογαβάρων ἀπέλυον. Ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῆς ἀντιπερᾶν ἐγνώκεσαν τὸν Περσάρχην. Αὐτοὶ δὲ κατὰ [P. 414] νώτου λιπόντες τοὺς Πέρσας, περί που τὰ τῆς Μαδύτου μέρη, ἔνθεν μὲν ταῖς παρ' αὐτοῖς τριήρεσι χρώμενοι τὸ προστυχὸν ἐληΐζοντο τρόπον πειρατῶν κατὰ θάλασσαν, κατὰ δὲ ξηρὰν ἔθεον παμπληθεὶ, καὶ προσδόκιμοι ἦσαν προσβαλεῖν καὶ πόλει· προσετόλμων δὲ καὶ πρὸς βασιλέα πρεσβείαν πέμπειν, καὶ ἀξιοῦν διδόναι μὲν τοὺς μισθοὺς, συνωνεῖσθαι δὲ καὶ τὰ σκυλευθέντα, καὶ οὕτω μετ' εἰρήνης ἐπὶ νηῶν πέμπειν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' οὐκ ἐχώρουν γίνεσθαι, ἅπρακτα τὰ τῇδ' ἦσαν, μόναις δὲ ταῖς πρὸς Θεὸν ἱκετείαις ἠλπιζον

B σώζεσθαι, ἃς συχνὰς ὁ πατριαρχιύων παμπληθεὶ διεπράττετο. Τέως δὲ καὶ τὸ τοῦ Κοσμιδίου φρούριον, δεδιότων μὴ ἐπιστάντες κατάσχοιντο, ἐκ μέρους κατήρειπτο, καὶ ξενικὰς δυνάμεις ἐκ τ' Ἰβηρίας (κἀκεῖ γὰρ ἀποστέλλων βασιλεὺς περὶ συμμαχίας ἠξίου) ἔκ τε Γεννούας ἀπεξεδέχετο. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὰ ἐντὸς ἐσάπαξ ἀσφαλῶς εἶχον τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἔνθεν μέν τις τῶν ἐπιῤῥήτων ἐκ δύσεως, ἱερωσύνης περικτᾶσθαι δόξας ἄξίωμα καὶ πρὸ χρόνων προσχωρήσας ἐκεῖθεν τῷ βασιλεῖ, ὁ τοιοῦτος Δριμὺς τοὐπί-

cum eo inire admitteret. Offerebat autem se statim relicturum Amogabarorum partes, et quicquid ad res et rationes imperatoris expediret, diligeret, pro virili acturum, sive illic ubi erat, si [illegible]i posset, persistendo, sive in adversam cum s[illegible] copiis transfretando continentem. His imperator [illegible]uditis, reputans malis quotidie ingravescentibus [illegible]n aliam aliunde spem remedii ostendi, quando [illegible]haustæ opes imperii facultatem negabant justi [illegible]xercitus rebellibus opponendi, quam a procurand[illegible] si qua posset arte confici, debilitatione atque [illegible]mminutione potentiæ hostilis, perlibenter e[illegible]pit legationem, et remisso ad Melecum Pers[illegible]nodam fi[illegible]do, ut res tutius lateret, promisit s[illegible]i daturum in uxorem antiquioris illius Meleci [illegible]m, adjecturumque dotem amplam, nec in cæte[illegible] quoties foret opus aut ipse ad suam munifice[illegible]n appellaret, negaturum. Et procedebat felici[illegible] tractatio missis ultro citroque quotidie com[illegible]ntibus; quorum quidam a Meleco nuntiavit ip[illegible]videri posse Turcopulos a societate Catelanor[illegible] abscindi et dato loneo fidei pignore Roma[illegible] conciliari, si suæ [illegible]is mulieres, quas capt[illegible] ab Alanis imperatori de[illegible]ictum est, [illegible]oc illis redderentur. His facile am[illegible]gusto et mulieribus jam missis, deprehenditur ab Amogabaris arcana molitio. Quare Romofortus ad judicium Persarcham citat, **592** eosque omnes quos defectionis cum eo cogitatæ suspicio contingebat. His causam difficilem, exitu sane ancipiti, dicentibus cum non occurreret quid aliud verisimiliter allegarent, in eo consenserunt ut affirmarent non vere deficere se voluisse, sed ostentanda falso ejus rei voluntate ab imperatore

C

D

retrahere uxores Turcopulorum. Fidem invenit apud Amogabaros plausibilis excusatio. Atque ita magno defuncti periculo conjurati, Persarchæ Meleco persuaserunt velocem in Asiam trajectum, quem is clam administrare eo commodius potuit, quod quasi soluti jam cura Catelani, Persis a tergo relictis circa partes Madyti, hinc quidem triremibus conscensis mare latrocinantes infestabant, inde autem terrestribus copiis late prædabundi regiones incursabant, ipsi quoque urbi formidati, anxia eorum exspectatione sollicitæ, quando et ausi sunt nova imperatorem legatione superbe lacessere, qua petebant solvi sibi plane stipendia retro debita, tum quæ rapta in manibus haberent, alia ipsorum arbitratu taxanda pecunia redimi; iis peractis præberi sibi ab imperatore naves, et sic cum pace in patriam remitti. Ni hæc fierent, internecinum ad extremum denuntiabant bellum. Hæc cum admitti nullo modo possent, palam erat cunctis spem conventionis nullam superesse. Quare in sola fiducia divini auxilii precibus exorandi salutis publicæ facultas et ratio pendebat, haud segni ad id officium patriarcha, qui maximis crebro conventibus solitas suas litanias iterabat. Interim autem periti rerum bellicarum, ut defendi satis posset arx Cosmodii verentes, deseri et ex parte subverti suasere. Imperator autem copias auxiliares ex Iberia et ab urbe Genua, unde poposcerat, exspectabat eo cupidius, quo ne interiora quidem urbis **593** sat sibi tuta sentiebat propter subodoratas quorumdam machinationes proditorum. Nimirum quidam cognomento Drimys, qui olim famæ parum bonæ dudum ex Occiduo tractu ad impera-

Digitized by Google

τὸ ἐκεῖσε τῶν Θυραίων φρούριον, [P. 412] λιμῷ πολυημέρῳ τοὺς ἐκεῖ παραστησαμένου· ἐπεὶ δ' αὖθις ταύτης χάριν τῆς αἰτίας ἐξ ὁμολογίας τοῦ μή τι τῶν ἀνηκέστων τοὺς ἀνθρώπους παθεῖν συγκατείληπται καὶ ἡ Ἔφεσος, σκεύη μὲν ἐκεῖνα τὰ τῷ ναῷ ἀφιερωμένα τοῦ ἠγαπημένου τῷ Χριστῷ καὶ παρθένου, χρημάτων τε ἄπιστον πλῆθος διεφορεῖτο, μετῳκίζοντο δὲ καὶ οἱ πλείους τῶν πολιτῶν ἐπὶ τὸ τῶν Θυραίων φρούριον, δέει τοῦ μή τι παθεῖν ἐκ δούλου τοὺς Περσάρχας ἄχαρι ἐπιθεμένων ἐκείνων, ἣν καιρὸς διδοίη. Ἄλλους δὲ πλείστους ἔργον μαχαίρας ἐποίουν ἀνοικτὶ σφάττοντες.

A ἦσαν, καὶ δόξαν ἐκ πολλῶν ἐδίδουν, εἰ μὴ ἱκανῶς πρὸς βασιλέως μισθοῖντο, ἀποχωρεῖν πρὸς Ὀσφεντισθλαβον. Ταῦτα γὰρ Κουτζίμπαξις ἐπανήκων πρὸς βασιλέα διεβεβαίου· πρῶτο, δὲ τῶν ἱερομάγων τοὔνομα τοῦτο ἐξελληνίζεται. Οἱ δὲ Ἀλανοὶ μαθόντες ὡς Τουρκόπουλοι ἀπέκλινον πρὸς Καλλιούπολιν ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶν, αἴφνης ἐπεισπεσόντες κατὰ τὴν πρὸς βασιλέα δῆθεν χάριν, γυναῖκας ἐκ πολλῶν ὀλίγας καὶ παῖδας περισχόντες πρὸς τὸν κρατοῦντα ἀπέστελλον. Ταύτῃ τοι καὶ τῶν ἐχθρῶν κρατυνομένων, ὡς καὶ ἐξελαύνειν καὶ κατατρέχειν τὰ λοιπὰ τῆς Θρᾴκης ἠγγέλθαι, οἱ μὲν τοῖς προαστείοις ἐγκατῳκημένοι τῆς πόλεως ἀπαίροντες πρὸς τὴν πόλιν ἐσκευαγώγουν, βασιλεὺς δὲ καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἐπιχειρῶν ἐφ' ᾧ [P. 413] τοὺς ἐχθροὺς ἐπίσχοι, καὶ πρὸς Γέννουαν πέμπει πρεσβείαν, ἀξιῶν ἐκεῖθεν ἀναχθῆναι στόλον νηῶν κατ' ἐντελεῖς τοὺς μισθοὺς, καὶ ἅμα ἦρι πρὸς τάδε ἀφῖχθαι.

ribus destinet exquirit, turbat ecce gratulationem ejus fama sane feralis, nuntians captam Ephesum a Persarcha Sasane, qui gener simul et servus Carmani Mantachiæ cum esset, ab illo quidem jampridem defecerat, propriis autem auspiciis copias ductans adeo se opibus firmaverat, ut frustra jam, si tentaret antiquus herus, retrahere fugitivum conaretur. Atque ab hoc jam antea coacta ad deditionem longa fame fuerat arx illic sita Thyræorum. Postquam autem pari famis necessitate subigente dedita eidem Ephesus quoque est, sub conventionibus tamen prius stipulatis nihil sævum in deditos statuendi, vasa illa pretiosissima in templo dilecti Christo et Virginis discipuli consecrata, cum opum illic conditarum infinito numero, inde asportabantur. Translati etiam a victoribus sunt in Thyræorum arcem plerique civium, metu ne ab iis captato forte postmodum tempore in novos dominos dolo insurrecturis Persarchæ improviso circumventi molesti aliquid paterentur. Alios plurimos gladio Persæ interemerunt immisericorditer mactantes.

enim hi Alanos imitati se ab aliis abjunxerant, perstiterunt sic aliquandiu in suo ipsorum arbitrio, nemini alteri obtemperantes, quando multorum opinio non inverisimilis, ut res apparebant, fuit eos, nisi ab imperatore præoccuparentur promissione stipendiorum quanta ipsi peterent, ad Osphentisthlabum accessuros. Id enim fore, revertens ad Imperatorem affirmaverat Cutzimpaxis; quod nomen si Græce interpreteris, primum hieromagorum sonat. Verum Alani, certiores facti Turcopulos Calliopolim versus iter intendere ductis una secum uxoribus et liberis, in eos improviso irruentes, quasi ut gratificarentur imperatori, paucas e multis mulieres et pueros sic captos ad Augustum miserunt. Cæterum adjunctione Turcopulorum Catelani adeo tunc roborati sunt, ut confestim inde nuntiarentur incursando agere ferreque quidquid in Thracia reliquum erat. Qua perculsi fama incolæ jam ipsi suburbiorum Constantinopolis, ne illam quidem securam rati stationem, convasantes palam intra urbem se condebant. At imperator multa jam frustra expertus alia ad hos tam importunos hostes coercendos, appulit denique animum ad consilium mittendi legatos Genuam, qui suo nomine rogarent mitti suppetias inde ad se armatam classem, mercede a se ampla et recte solvenda suis auspiciis militaturam, quam ita tempestive vela facere orabat ut veris huc initio posset occurrere.

ιδ'. *Ἀποστολὴ βασιλέως πρὸς Γέννουαν ὑπὲρ συμμαχίας.*

Ταῦτ' ἀγγελλόμενα, καὶ πρὸς αὐτοῖς ἕτερ' ἄττα δεινὰ καθ' ἡμέραν, δεινῶς ἀλύειν ἐποίουν τὸν βασιλέα. Οὐ μὴν δ' ἐς τέλος κατέπιπτεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, ὅσον εἶχεν, οὐκ ἔλῃγεν ἀντιπολαμῶμενος, καὶ τέως τὸ ἐγκόλπιον κακὸν ὑπὲρ τἄλλα ἔθελεν ἀνασπᾶν. Τὸ δ' ἦν Ἀμογάβαροί τε καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς Πέρσαι, οἷς δὴ καὶ οἱ ἄνω ῥηθέντες ὑπὲρ τοὺς χιλίους ὄντες Τουρκόπουλοι προσεχώρησαν. Ἐπειδὴ γὰρ σύναμα Ἀλανοῖς ἀφειστήκεσαν, ἐκεῖνοι μὲν κατ' αὐτοὺς

B

14. *Legatio imperatoris missa Genuam ad armorum societatem statuendam.*

Hi tam tristes nuntii cum aliis aliunde quotidie nihilo lætioribus perlatis gravi quidem mœrore imperatorem affligebant, non tamen dejiciebant **590** ejus animum, qui perstabat erectus pertinaci spe, nec cessabat intendere conatus ad mala undique ingruentia quam posset efficacissime repellenda. Et princeps quidem ejus cura laborabat in excutienda sibi e sinu intestina peste urbi minantis e proximo tumultus, conjuratis simul Amogabaris cum Persis, ad quos memorati prius Turcopuli numero supra mille se aggregaverant. Postquam

C

ιε'. *Περὶ τοῦ Μελὴκ Ἰσαάκ.*

Ἐν τοσούτῳ δὲ καί τις τῶν διαπεραιωθέντων Περσῶν, Ἰσαὰκ Μελὴκ, σατράπης ὢν καὶ πολλοὺς ἄγων, πέμπων πρὸς βασιλέα κρυφηδὸν παρὰ πᾶσαν τῶν

D

15. *De Meleco Isaacio.*

591 Inter hæc quidam e Persis qui in tractum Occidduum trajecerant, Isaacius Melecus, ejus gentis satrapa et multos sub se habens, misit clam ad imperatorem, sine ullo Catelanorum sensu, qui rogarent ut se ipsi conciliari cupientem et fœdus

Digitized by Google

Κατελάνων αἴσθησιν ἠξίου περὶ σπονδῶν, ὡς αὐτόθεν ἀποστατήσων Ἀμογαβάρων, καὶ ὅσα τοῖς τοῦ βασιλέως συνοίσει πράγμασι κατὰ τὸ δυνατὸν, ὡς ἔχει, διαπραξόμενος, ἢ γοῦν αὐτόθι μένων, εἰ δυνατὸν ἦν, ἢ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀντιπέραν σὺν ἰδίῳ λαῷ γενόμενος. Βασιλεὺς δὲ τῶν δεινῶν ὁσημέραι πληθυνομένων καὶ μὴ ἐώντων ἄλλο τι βουλεύεσθαι ἢ τὸ χείρω ποιεῖν τὰ τῶν ἐχθρῶν κατά τινα σύνεσιν (ἄλλως γὰρ ἀντιπράττειν καὶ πολεμεῖν οὐδ' ὅλως ἦν) ἀσμένως προσίετο τὴν πρεσβείαν, καὶ ἀντιπέμψας διά τινος Πέρσου, μὴ φωραθείη δῆθεν τὸ μελετώμενον, δοῦναι μὲν εἰς γυναῖκα τὸ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου Μελὴκ θυγάτριον τῷ Περσάρχῃ καθυπισχνεῖτο, παρέχειν δὲ ὅσα τε κατὰ προῖκα καὶ ὅσα κατ' ἄλλην φιλοτιμίαν τὰ ἱκανά. Ἀλλὰ τούτων ὁσημέραι διαγγελλομένων, καθ' ὑποσχέσεις τοῦ καὶ αὖθις προσχωρεῖν τοὺς ἀποστατήσαντας Τουρκοπούλους αὐτοῦ γε συμπράττοντος, εἰ μόνον πέμποιντο αἱ τούτων γυναῖκες, πλὴν μετ' ἀσφαλείας τοῦ μή τι παραδῆναι κατ' ἀπάτην τῶν συγκειμένων, ὡς γοῦν ταῦτ' ὠκονόμηντο καὶ ἤδη ἐπέμποντο, φωρᾶται τοῖς Ἀμογαβάροις τὸ δρᾶμα, καὶ Ῥομοφόρτος τὸν Περσάρχην εἰς κρίσιν ἄγει, καὶ ὅσοι συνεμελέτων αὐτῷ τὰ τῆς ἀποστατήσεως. Τοῖς δὲ μὴ ἔχουσιν ὅλως ἀπολογεῖσθαι, ἓν εἰς ἀπολογίαν προὐτείνετο, τὸ ἀπατᾷν ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν θέλειν τὰς συζύγους τοὺς Τουρκοπούλους. Πλὴν ὑπονοηθέντες ἐντεῦθεν τὰς εἰς αὐτοὺς πληροφορίας τῶν Ἀμογαβάρων ἀπέλυον. Ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῆς ἀντιπερᾶν ἐγνώκεσαν τὸν Περσάρχην. Αὐτοὶ δὲ κατὰ [P. 414] νώτου λιπόντες τοὺς Πέρσας, περί που τὰ τῆς Μαδύτου μέρη, ἔνθεν μὲν ταῖς παρ' αὐτοῖς τριήρεσι χρώμενοι τὸ προστυχὸν ἐληΐζοντο τρόπον πειρατῶν κατὰ θάλασσαν, κατὰ δὲ ξηρὰν ἔθεον παμπληθεί, καὶ προσδόκιμοι ἦσαν προσβαλεῖν καὶ πόλει· προσετόλμων δὲ καὶ πρὸς βασιλέα πρεσβείαν πέμπειν, καὶ ἀξιοῦν διδόναι μὲν τοὺς μισθούς, συνωνεῖσθαι δὲ καὶ τὰ σκυλευθέντα, καὶ οὕτω μετ' εἰρήνης ἐπὶ νηῶν πέμπειν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' οὐκ ἐχώρουν γίνεσθαι, ἄπρακτα τὰ τῇδ' ἦσαν, μόναις δὲ ταῖς πρὸς Θεὸν ἱκετείαις ἤλπιζον σώζεσθαι, ἃς συχνὰς ὁ πατριαρχιύων παμπληθεὶ διεπράττετο. Τέως δὲ καὶ τὸ τοῦ Κοσμιδίου φρούριον, δεδιότων μὴ ἐπιστάντες κατάσχοιντο, ἐκ μέρους κατήρειπτο, καὶ ξενικὰς δυνάμεις ἔκτ' Ἰβηρίας (κἀκεῖ γὰρ ἀποστέλλων βασιλεὺς περὶ συμμαχίας ἠξίου) ἔκ τε Γεννούας ἀπεξεδέχετο. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὰ ἐντὸς ἐσάπαξ ἀσφαλῶς εἶχον τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἔνθεν μέν τις τῶν ἐπιῤῥήτων ἐκ δύσεως, ἱερωσύνης περικτᾶσθαι δόξας ἀξίωμα καὶ πρὸ χρόνων προσχωρήσας ἐκεῖθεν τῷ βασιλεῖ, ὁ τοιοῦτος Δριμὺς τοὔπι-

cum eo inire admitteret. Offerebat autem se statim relicturum Amogabarorum partes, et quidquid ad res et rationes imperatoris expedire intelligeret, pro virili acturum, sive illic ubi erat, si fieri posset, persistendo, sive in adversam cum suis copiis transfretando continentem. His imperator auditis, reputans malis quotidie ingravescentibus non aliam aliunde spem remedii ostendi, quando exhaustæ opes imperii facultatem negabant justi exercitus rebellibus opponendi, quam a procuranda, si qua posset arte confici, debilitatione atque imminutione potentiæ hostilis, perlibenter excepit legationem, et remisso ad Melecum Persa quodam fido, ut res tutius lateret, promisit se illi daturum in uxorem antiquioris illius Meleci filiam, adjecturumque dotem amplam, nec in cæteris, quoties foret opus aut ipse ad suam munificentiam appellaret, negaturum. Et procedebat feliciter tractatio missis ultro citroque quotidie commeantibus; quorum quidam a Meleco nuntiavit ipsi videri posse Turcopulos a societate Catelanorum abscindi et dato idoneo fidei pignore Romanis conciliari, si suæ ipsis mulieres, quas captas ab Alanis imperatori dedimus dictum est, ab hoc illis redderentur. His facile annuente Augusto et mulieribus jam missis, deprehenditur ab Amogabaris arcana molitio. Quare Romofortus ad judicium Persarcham citat, **592** eosque omnes quos defectionis cum eo cogitatæ suspicio contingebat. His causam difficilem, exitu sane ancipiti, dicentibus cum non occurreret quid aliud verisimiliter allegarent, in eo consenserunt ut affirmarent non vere deficere se voluisse, sed ostentanda falso ejus rei voluntate ab imperatore retrahere uxores Turcopulorum. Fidem invenit apud Amogabaros plausibilis excusatio. Atque ita magno defuncti periculo conjurati, Persarchæ Meleco persuaserunt velocem in Asiam trajectum, quem is clam administrare eo commodius potuit, quod quasi soluti jam cura Catelani, Persis a tergo relictis circa partes Madyti, hinc quidem triremibus conscensis mare latrocinantes infestabant, inde autem terrestribus copiis late prædabundi regiones incursabant, ipsi quoque urbi formidati, anxia eorum exspectatione sollicitæ, quando et ausi sunt nova imperatorem legatione superbe lacessere, qua petebant solvi sibi plane stipendia retro debita, tum quæ rapta in manibus haberent, alia ipsorum arbitratu taxanda pecunia redimi; iis peractis præberi sibi ab imperatore naves, et sic cum pace in patriam remitti. Ni hæc fierent, internecinum ad extremum denuntiabant bellum. Hæc cum admitti nullo modo possent, palam erat cunctis spem conventionis nullam superesse. Quare in sola fiducia divini auxilii precibus exorandi salutis publicæ facultas et ratio pendebat, haud segni ad id officium patriarcha, qui maximis crebro conventibus solitas suas litanias iterabat. Interim autem periti rerum bellicarum, ut defendi satis posset arx Cosmodii verentes, deseri et ex parte subverti suasere. Imperator autem copias auxiliares ex Iberia et ab urbe Genua, unde poposcerat, exspectabat eo cupidius, quo ne interiora quidem urbis **593** sat sibi tuta sentiebat propter subodoratas quorumdam machinationes proditorum. Nimirum quidam cognomento Drimys, qui olim famæ parum bonæ dudum ex Occiduo tractu ad impera-

Digitized by Google

κλην, ὄνομα θεὶς ἑαυτῷ ὡς δῆθεν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Λάσκαρι καταγόμενος, ὑπῆρχετο τοὺς πολλοὺς καὶ τὴν ἐκ βασιλέως ἀποστασίαν οἰκονομῶν οὐκ ἀπώκνει, ἔπεμπε δὲ λόγους καὶ γράμματα καὶ πρὸς αὐτοὺς Ἀμογαβάρους, τὴν κατὰ βασιλέως μάχην σφίσι δολερῶς ὑπανάπτων· ἐκεῖθεν δὲ ὁ εἰς ἀξίαν τοῦ δομεστίκου προχειρισθεὶς τῶν σχολῶν (ὁ Κατελάνος δ' οὗτος ἦν καὶ πρώην ἀμηραλῆς) σύναμα τῷ ἐκ δύσεως Μυζάκῃ, ὃν ἐπὶ στρατοῦ εἶχεν ὁ ἄναξ, πολλά τινα κατὰ Ῥωμαίων ξυνέῤῥαπτον, πρὸς Ἀμογαβάρους πέμποντες καὶ τὴν μάχην ὡς μάλιστα ἐξοτρύνοντες. Ταύτῃ τοι κἀκείνους φωραθέντας ποινή τις ἀξία λαμβάνει τετυχηκότας δικαστηρίου κεκλεῖσθαι ταῖς φυλακαῖς. Δόξαντας δέ τι κἂν μέρει τοὺς σχιζομένους μετέχειν ἐκείνῳ τῶν βουλευμάτων ἅμα πάντας, πλὴν τῶν μὴ δυναμένων κινεῖσθαι, μὴ μόνον τοὺς τοῦ Μωσελὲ μονῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως ξυνέπιπτε μετοικίζεσθαι, καὶ ταῦτα καιρῷ χειμῶνος καὶ κρύους.

ις'. *Περὶ τοῦ πάππα Ἀλεξανδρείας.*

[P. 415] Ἡμῖν δὲ οὐδὲ τὸ κατὰ τὸν πάππαν Ἀλεξανδρείας σιγητέον. Ἔτυχε μὲν οὗτος σύναμα τοῖς περὶ αὐτὸν κατὰ τὴν Εὔβοιαν, ὡς ἀνωτέρω μοι εἴρηται, παρά τινι τῶν δημοτικῶν μισθοῦ ξεναγούμενος·

torem accesserat; sacerdotii dignitatem se adepturum ratus, nomen in urbe sibi fecerat, jactans sese ortum e stirpe Lascaris, et multorum studiis sic sibi conciliatis haud cessabat quoad posset cunctos ad rebellandum adversus imperatorem concitare. Missis quin etiam ad Amogabaros et nuntiis et litteris, eos fraudulentis promissis incitabat ad urgendum quod cœpissent bellum et summa vi Augustum oppugnandum. Aliunde vero in dignitatem domestici scholarum promotus Catelanus, memoratus pridem nobis Ameralis nomine, conjunctis consiliis cum quodam ex Occiduo tractu Myzace, quem alias imperator ducem exercitus habuerat, multa malitiose contra Romanos miscebant, Amogabaros et ipsi ad quam maxime iis nocendum adhortantes. Deprehensa tandem clare utraque conjuratio est, auctoresque judicio convicti pœnæ carceris perpetui subjecti sunt. Ac cum inter has ventilandas causas quædam iudicia manassent suspicionem moventia adversus schismate discissos quasi et ipsi Drimy aut Myzaci adhæsissent, quotquot ejus factionis non modo in monasterio Mosele dicto, sed et alibi uspiam intra urbem erant, iis exceptis qui per ætatem aut morbum moveri nequiverunt, abire alio coacti sunt, idque perincommodo tempore hiemis et gelu.

16. *De papa Alexandriæ.*

Nobis vero ne res quidem Alexandrini papæ reticendæ hic sunt. Erat ille cum suis, ut est a me dictum superius, Euboeæ, conducto illic **594** hospitio diversans. Cum vero longo ibi moratus tempore, plane segregatus viveret, communione com-

Ἐπεὶ δὲ καιρὸς διῆλθε καὶ οὐδὲν ὅλως συνέμιξε τοῖς ἐκεῖ, εἰς ὑποψίαν καθίσταται, καὶ μᾶλλον φρερίοις ἐκ ζηλοτυπίας διὰ τὸ σέβας, οἳ καὶ ἐπιστάντες, ἅμα καί τινες τῶν δυναστευόντων, τὴν ἐνδημίαν ἀνέκρινον. Ὡς δὲ πλέον οὐκ εἶχον μανθάνειν ἢ τὴν ἐκ παρόδου καταγωγὴν καὶ τὴν εἰς εὔκαιρον γενησομένην αὖθις ἐκεῖθεν ἀναγωγήν, τέως περὶ τῆς δόξης ἀνέκρινον, καὶ ὅπως ἔχοι πρὸς τὴν αὐτῶν Ἐκκλησίαν, καὶ οἷς εἰς ἁγιασμὸν χρῶνται ἀζύμοις, μετὰ πολλῆς ἠρώτων τῆς ἐπιθέσεως. Ὡς δ' οὐκ ἦν αὐτὸν περὶ τούτων ἀποφαίνεσθαι, ἐκεῖνοι δίκαιον εἶναι καὶ πρέπον, πατριάρχην γε ὄντα, λέγειν αὐτὸν τὰ τῆς γνώμης σφοδρῶς κατήπειγον· εἰ δ' οὖν, ταῖς οὐ καλαῖς ὑποψίαις δοκεῖν ἐνέχεσθαι. Τοῦτο ἐφ' ἡμέραις ποιοῦντες, ἐπεὶ οὐδὲν ἦνυτον, τέλος θάτερον δυοῖν ποιεῖν ἐδικαίουν, ἢ λαμβάνειν τὴν ἐξ ἐκείνου περὶ αὐτῶν ὁμολογίαν, καθὼς ἦν βουλητὸν σφίσιν, ἢ κατακαίειν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὡς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν ἁμαρτάνοντας. Ὥριστο τοίνυν ἡμέρα, καὶ λαὸς ἤθροιστο, καὶ λιπαρῶς ἀνέκριναν πάλιν. Ὁ δ' οὐδὲν παρὰ τὰ πρότερα ἔλεγεν· εἶναι γὰρ ὁδίτην, καὶ μὴ ἀνάγκην ἔχειν μή τινος συνεστώσης συνόδου λέγειν. Καὶ ἐπεχείρουν κατακαίειν. Κἂν καὶ εἰς ἔργον προῦβη τὸ μελετώμενον, εἰ μή γέ τις ἐξ ἐκείνων σταθεὶς τὴν βουλὴν ἔλυε·

mercioque omni cum indigenis constanter abstinens, suspectus esse cœpit, præsertim Freriis zelo religionis instinctis, quod eum abhorrere a sacris ipsorum cernerent. Illi ergo secum ductis quibusdam e magistratibus aut primoribus loci adeunt hominem, et quamobrem eo venisset, ad quid ibi hæreret, interrogant. Ubi autem nihil exprimere ab eo potuerunt aliud nisi se ut peregrinum viatorem meritorio interim uti diversorio, quoad exspectata sibi adveniat opportunitas itineris quo intenderet prosequendi, ad ritum illi et res sacras examen transtulerunt, exquirentes quid de ipsorum Ecclesia sentiret, et an probaret quod illic in usu erat, confici Eucharistiam in azymis? de quo ut sententiam suam promeret vehemente instantia flagitabant. Verum illo pari constantia negante super his pronuntiare, illi nihilo minus urgebant, aientes nec æquum nec conveniens esse patriarcham de re ad dogma vel religionem pertinente interrogatum silere. Minabanturque, si obstinaret in tacendo, se id interpretaturos in partem sequiorem. Sic instando ubi dies frustra multos insumpsissent, demum denuntiarunt alterum horum sibi certum esse facere, aut audire quæ vellent ex eo, scilicet profitente proba sibi et legitima videri sacra ipsorum, aut ipsum et ejus una comites vivicomburio punire tanquam blasphemos in Ecclesiam ipsorum. Ei peragendæ rei dicta dies aderat, convenerantque ad spectaculum jam populus. Tunc Frerii cum proceribus eadem iterum instantissime a patriarcha exprimere contendebant, illo pariter solita tunc quoque se involvente pertinacia tacendi, alleganteque in itinere se esse, non in synodo, ubi sententiam de

Digitized by Google

μηδὲ γαρ εἰς συνοίσον τῷ γένει τούτων γενέσθαι τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' ἀνάγκην εἶναι μεγάλου τινὸς τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἱκανὴν συγγένειαν ἐχοντος ζητηθῆναι τὸν φόνον τούτου ἀπὸ τῶν ἐκεῖ καταιρόντων τῆς αὐτῶν φύτλης, οἱ δὴ κατὰ χρείαν ἐμπορείας τὰς κατ' Αἴγυπτον τόποις ἐφίστασθαι μέλλοιεν. Ταῦτ' εἰπὼν ἔδοξε πιθανὸς, καὶ τὸ χείριστον ἐκεῖνο σπέρμα ὡς ἀράχνης ἱστὸς διελύετο. Διωρίαν οὖν ἡμερῶν τῷ πατριάρχῃ διδοῦσι τῆς χώρας ἐξελθεῖν, μεθ' ἃς εἰ ἐπιμείνοι, δέχεσθαι τὸν κίνδυνον ἐδικαίουν. Ὡς δ' οὐδὲν ὑφίστατο οὐδὲ τὴν ἐγγύην ἐδίδου, εἰς δέκα πάσας τὰς ἡμέρας περιιστῶσι καὶ ἀπολύουσιν. [P. 416] Ἀλλ' οὕτως ἀλύουσι τούτοις, ἐπεὶ πρὸς ταῖς Θήβαις ἦσαν, μαθὼν ὁ τοῦ τόπου ἄρχων καὶ μέγας οὕτως φημιζόμενος; κύριος κακὸν ἀπάντημα γίνεται· κατασχὼν γὰρ εἱρκταῖς; παραδίδωσι ταῖς ἀσφαλεστάταις, καὶ τιμῆς δισχιλίων νομισμάτων ἠβούλετο ἀποδόσθαι. Ὕστερον δὲ μετὰ καιρὸν χρησίμου φανέντος τοῦ πατριάρχου τῷ κατέχοντι νοσηλευομένῳ, ἐλευθερία τοῖς κατακλείστοις δίδοται. Καὶ περὶ τὸν Ἀλμυρὸν δεχθέντες ἐκεῖ που καὶ κατεσκήνουν, εὐμενῶς τῶν τοῦ τόπου κυρίων αὐτοὺς ὑποδεξαμένων. Ἡμῖν δ' ἐφεξῆς ἐκτέον τῆς ἱστορίας.

ιζ'. *Περὶ τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίωνος.*

Μοναχός τις Ἱλαρίων, νέος ὢν καὶ κατὰ τὴν τῆς Περιβλέπτου μονὴν ἀνασκῶν, ἐπεὶ κατ' Ἔλεγμοὺς ἐγεγόνει πεμφθεὶς ἐπὶ ταῖς τῆς μονῆς χρείαις (ἦν γὰρ τὸ κτῆμα τοῖς ἐκείνων μετοχίοις ἁρμόζον) ὁσημέραι τε τὰς ἐκεῖθεν ἐκστρατείας; ἑώρα Περσῶν, ὡς πάντα μὲν τὰ ἐκεῖ ληΐζεσθαι, ἐπιχρᾶν δὲ καὶ τοῖς κατ' Ἔλεγμοὺς, καὶ τολμητίας ὧν ἄλλως; καὶ ἐμπειρίαις πολεμικαῖς οὐκ ἀπάδων, τὸν ἐκεῖσε συλλέγων λαὸν καὶ προσβάλλων τοῖς ἐπιοῦσι Πέρσας κακῶς διετίθει καὶ τὸν τόπον πολυωρῶν οὐκ ἀνίει. Ἀλλ' ἡ πολιτεία εὐθὺς καὶ ἡ ὀφειλομένη σεμνότης καὶ ἡ κατ' ἀρετὴν οἱ κυρία καὶ μόνωσις πρῶτον μὲν τὸν αὐτοῦ καθηγούμενον, μετέπειτα δὲ καὶ πατριάρχην πείθει μαθόντα ἐμβριθῶς καὶ δι' ἐπιτιμημάτων σφοδρῶν ἀπείργειν τῆς πείρας τὸν μοναχόν. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ προστιμᾶν ἐδέδοκτο τοῖς μεγίστοις διὰ τὸ τόλμημα, γνοὺς ἐκεῖνος βασιλεῖ προστρέχει. Ὁ δὲ καὶ δέχεται καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν διακυβερνᾷ, οὐ μὴν δὲ καὶ τὸν πατριάρχην ἐκείνῳ [P. 417] εἶχεν ἐξευμενί-

dogmate dicere suam deberet. Ergo illi ad comburendum, uti decreverant, recusantem **595** respondere accingebant jam sese; perfecissentque quod destinaverant, nisi quidam in medio stans admonuisset damnosum id ipsis et universo ipsorum generi factum videri fore. Nam hominem qui Alexandriæ fuisset in patriarchalem promotus sedem, consentaneum esse ex magna illic et potente ortum familia; unde non esset dubitandum quin aut sua sponte aut concitati a viri cognatis perillustribus Alexandrini, tam crudelem sui patriarchæ necem male multandis ejus auctoribus summa vi ulcisci conarentur, cujus rei aut damnorum saltem ingentium Eubœensibus inferendorum occasio ipsis deesse non posset, nundinantibus his frequenter commerciorum causa circa portus et littora Ægypti. Hæc ille dicens recte monere visus est, totumque illud turbidum consilium momento est instar telæ arancæ disjectum. Spatium ergo dierum certorum patriarchæ definiunt, intra quod nisi e terris ditionis ipsorum excederet, suo periculo ibi moraturum declararunt, nec illi, nisi vades daret idoneos, incolumitatem præstare magistratus. Ita ille, nihil conatus contra excipere aut in conquirendis fidejussoribus satagere, post decem dies, in quas ipsi soles erat securitas promissa, solvit Eubœa. Deinceps eidem comitibusque ejus per illas oras vagantibus contigit Thebas adire, magno ipsorum infortunio. Nam loci princeps, vulgo dictus magnus dominus, securissimæ cunctos traditos custodiæ dimissurum se negabat nisi nummorum duum millium persoluto pretio. Tandem tamen cum forte accidisset ægrotanti magno domino nescio quid utilis officii a patriarcha exhiberi, libertas carceratis data est, in digressu hinc exceptis ab accolis Almyri, prope quem et ipsi amnem fixis tentoriis manserunt, perlibentibus locorum dominis. Sed in orbem deinceps nobis historiæ nostræ redeundum est.

17. *De monacho Hilarione.*

596 Monachus quidam Hilarion florentis ætatis in Peribleptæ monasterio vitam religiosam exercitans, cum missus Elegmos versus ad curanda illic sita hospitium et prædia ad jus modo memorati cœnobii pertinentia, videret inde uri quotidie omnia incursionibus Persarum, aspirareque inuitos Barbaros usque ad citimam vicinam oppidi Elegmorum, juvenis ætate ferox, audax indole, nec militaribus, si adfuisset institutio, functionibus ineptus, collecta indigenarum manu secure grassantes aggressus Persas male illos plerumque multabat, sicque locum defendens intactum injuriis hostilibus præstare pergebat, quando fama rei perlata in urbem religionem præpositis incussit, quasi contra fas sinerent sacræ professionis hominem, alienum a sanctitate sui habitus, a solitudine quam nomine polliceretur, a lenitate instituti suscepti propria, armorum et ductus turbæ militaris exercere ministerium. Ea res ante omnes præfectum Peribleptæ, mox et de his edoctum patriarcham movit ad objurgandum juvenem vehementius, severeque sub interminatione pœnarum gravium ei denuntiandum ne ullam deinceps partem bellicæ administrationis attingeret. Haud satis ille se morigerum monitis talibus præbebat, præsenti aliud necessitate suadente. Quare cum intelligeret irritatos ejus contumacia præpositos in eo esse ut sibi comprehendi jusso acria infligerent supplicia, confugit ad imperatorem, qui eum libenter admisit et apud se detinuit, frustra interim satagens ei placare patriarcham. Dum hæc mora longe ab Elegmis Hilarionem tenet, nemine illic interim tutelæ locorum invigilante, contigit

Digitized by Google

ζεσθαι. Ἐν τοσούτῳ τοῦ καιροῦ τριβομένου καὶ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων ἀμελουμένων, ἐπισυνίστανται Πέρσαι καὶ ἐπιθέμενοι αἰφνηδὸν πλεῖστον φόνον ἐργάζονται, ἐκείνων φυλαχθέντων καὶ μόνων ὁπόσοι καὶ παρεβύθησαν τῷ φρουρίῳ. Ταῦτα γνοὺς βασιλεὺς, καὶ ἐπαλγήσας τῇ συμφορᾷ, εἶχε μὲν ἀνενέγκαι τὴν αἰτίαν ἐφ' οἷς καὶ δίκαιον ἦν ἀνενέγκαι· ἀλλ' ὅμως τὸ περιὸν τῆς εὐλαβείας, καὶ ὅτι ἐδόκει ζητεῖσθαι συντήρησις τάξεως μοναχῶν, ἀμελεῖν ἐποίει, καὶ τὰ τῆς θεραπείας· ὡς ἐνῆν διεσκόπει, εἰ [γὰρ] καὶ ἄπρακτα πάντα κατὰ πεπραγμένων ἐφαίνετο. Μόλις λιπαρῶς τῶν περιλειφθέντων ἀξιούντων βασιλέα περὶ τοῦ Ἱλαρίωνος, ἐνδύναστεύει τὸ τῆς ἀνάγκης, καὶ πεμφθεὶς ἐπὶ πατριάρχην μόλις ἀνίεται. Καὶ αὖθις ἐπιστὰς, ὅσον ἦν, τὰ ἐκεῖσε διησφαλίζετο· τὸ γὰρ πέριξ ἅπαν τοῖς Πέρσαις κατείληπτο, καὶ Προῦσα τὰ δεινὰ τὰ πρὸς ἐκείνους διδοῦσα τέλους ὀνόματι, σκιὰν εἰρήνης οὐκ ἐν εἰρήνῃ παρὰ τῶν Περσῶν ἀντελάμβανεν.

A 'Αλλ' ὁ μὲν κρατῶν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ τῆς συμμαχίας μόνῳ μετεκαλεῖτο τὰς ναῦς, οἱ δὲ σκέψει διδόντες τὸ ἀξιούμενον καὶ τὸ πολὺ τῶν ἀναλωμάτων ἐκλογισάμενοι, ὑποτοπάζοντες δὲ καὶ ταῦτα, μή πως βασιλεὺς ἐν τοσούτῳ ἄλλως πως τοὺς ἐχθροὺς μετέλθοι, ἢ κατὰ μάχην στρατεύμασιν ἢ κατ' εἰρήνην χρήμασι, καὶ οὕτως ἅπρακτα σφίσι τὰ καθ' αὐτοὺς φανείη, πρὸς τῷ καὶ τὰς ἐξόδους παρέχειν τὸν βασιλέα ἐνέχεσθαι ἐξ οὗπερ καὶ τῶν ἰδίων ὅρμων ἀπολυθήσονται, ὡς [P. 418] αὐτοῖς ἐστι σύνηθες, ἐμπορικὰς ταύτας εὑρόντες πρὸς ταῖς ἐξόδοις καὶ πλείστῳ λαῷ ἱκανουμένας ἀποστέλλουσι, παραγγείλαντες σφίσιν, εἰ βασιλεὺς προσκαλοίη συμμάχους, πάσης ἄλλης ἀσχολίας ἀνωτέραν τὴν συμμαχίαν θέσθαι, ὁμολογήσαντες αὐτοῖς ἐκεῖθεν καὶ τὰς μισθοφορίας B τῶν συνήθων ἐλαττουμένας χάριν τὴν πρὸς βασιλέα. Συνέπραττε δέ τις ἐκείνοις ταῦτα Γεννουΐτης Σπίνουλος, τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν καὶ δεσπότην Θεόδωρον εἰς γαμβρὸν ἤδη λαβὼν ἐπὶ θυγατρί. Ὁ γὰρ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τὸν μετὰ τὸν Ἰωάννην πολλοστὸν τῷ χρόνῳ Δημήτριον δεσπότην καταστήσας εἰς Λαγγιβαρδίαν ἐξέπεμπεν· ἡ δὲ μήτηρ ὡς μεῖζω ἐξέκρινε τὸν Θεόδωρον, καὶ ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἀντ' ἐκείνου τοῦτον πρὸς τὸν τοῦ ἀδελφοῦ κλῆρον ἀποκα-

Persas improviso irrumpentes magnam illic cædem facere, trucidatis cunctis qui se abdere intra munitionem sat mature nequivissent. Perculsus atroci nuntio Augustus, cladique indolens, recte **597** quidem potuerat eam imputare culpæ illorum, quorum esset superstitiosa morositate factum ut tam necessarium præsidium tam extreme periclitanti loco subtraheretur : sua tamen eum religionis abundantia, respectusque monasticæ sanctitatis a leo abhorrentis a tractatione armorum, diu detinuit a vero et unice utili malo huic remedio adhibendo. Quæsivit ergo modos alios ejus incommodi levandi ; sed quidquid moliretur, nihil proderat. Interea conclusorum intra Elegmos, solo illic muri objectu vitam tuentium, increbrescebant apud Augustum quotidianæ infimæque preces remitti ad se Hilarionem flagitantium, cui haud amplius invidiæ ferendæ se parem imperator negans, allegata patriarchæ ineluctabili potentia victricis legum necessitatis, ægre tandem impetravit ut eo sinente rediret unde retractus erat Hilarion. Reversus Elegmos ille fiduciam incolis, securitatem agris, quanta maxima sperari tali tempore poterat, reddidit. Nam circumquaque cuncta a Persis occupata tenebantur, Prusa ipsa calamitatibus subacta ingentibus emere a Persis, numerato immani pretio, tributi nomine, umbram pacis pro vera, quam mendacibus promissis ostentarant, pace.

ιη'. *Περὶ τῶν ἐκ Γεννούας ἀναχθεισῶν νηῶν.*

'Αλλ' ἰδού γε ἅμ' ἦρι μακραὶ νῆες περὶ που τὰς ἐνδεκαίδεκα ἐκ Γεννούας ἐφίστανται, πλὴν οὐ καθὼς διαπρεσβευόμενος βασιλεὺς πρὸς αὐτοὺς ἠξίου.

18. *De navibus e Genua appulsis.*

At ecce primo vere naves longæ circiter novemdecim e Genua superveniunt, verum non quales imperator per legatos poposcerat, bellicas universas, sed prout deinde consultantes super eo postulato Genuenses suis accommodatius rationibus censue-

rant, onustas mercibus et ad quæstuosarum negotiationum compendia instructas. Sumptus enim quos absumeret ingentes numerosa classis ad bellicos duntaxat usus adornata, illi reputantes, veritique insuper ne vehementer ex longo incumbens C imperator ad pacem cum suis hostibus qualemcunque quomodolibet faciendam, interim dum ipsi classem ei molirentur, præoccuparet bellum conventione aliqua dirimere, quod si accideret, suæ illis expensæ periissent, **598** decreverunt haud sibi ædificandas de novo bellicas naves : sufficere quippe ad fidem quam legatis imperatoris dedissent liberandam, ex præsenti copia servientium mercimoniis navium delectas plusculas eo mittere, quarum pars ubi exoneratæ forent, imperatori, si opus haberet, navaret militarem operam, aliæ notos ipsis et jam pridem usu commercii pervios Illorum tractuum adirent portus. Tantum iis imposuerunt simul cum onere majorem solito militum D numerum. Mandarunt autem præfectis ita ornatæ classis solventibus, ut quando pervenissent Constantinopolim, siquidem imperator ipsorum implo raret auxilium, cunctis aliis omissis se promptos exhiberent ad eum bello juvandum, pacti quidem de more stipendia militibus ab Augusto pendenda ; quæ tamen jubebant moderatius taxari, remittique de consueta classiariorum mercede aliquid in gratiam imperatoris. Horum auctor consiliorum et quasi sequester totius conventionis fuit tunc quidam Spinulus, qui filium imperatoris despotam Theodorum generum jam sibi, oata ei in matrimonium filia, fecerat. Nam imperator pater, postquam despotam creasset, Demetrium suum filium natu minimum, secundum a Joanne, eum in Lon-

Digitized by Google

θίστα, τὴν τοῦ μαρχεσίου τιμὴν ληψόμενον, ἐπεὶ ἐκεῖνος μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, τὸν δὲ βασιλέα οἱ ἐκεῖ πέμψαντες ἠξίουν διά τινος τῶν ἰδίων τέκνων, καὶ μᾶλλον τοῦ τῷ χρόνῳ τῶν λοιπῶν προφέροντος Ἰωάννου, κατά τινα κληρονομίαν δικαίαν ἐκείνου ἄπαιδος τελευτήσαντος, τῶν κατ' αὐτοὺς ἀντίσχεσθαι. Ὃ καὶ γεγονὸς ὕστερον, ἐκεῖνοι κατ' Ἰταλοὺς τὸ πᾶν τὸν δεσπότην μετασκευάσαντες οὕτως ἠγάπων ὑποκλινόμενοι πρὸς ὑπακοήν. Ἀναχθεισῶν τοιγαροῦν τῶν νεῶν, προηγούμενον τῶν ἄλλων ἐκείνοις ἦν τὸ τοῦ βασιλέως μανθάνειν θέλημα, ὡς πραξείουσιν ἃ ἂν αὐτὸς ἐπιτάττοι. Ὁ δὲ τὴν μετ' εἰρήνης διάλυσιν, εἰ δύναιτο, τέως τῆς μάχης πολέμου ἐτίθει πολλῷ περὶ πλείονος, εἰ καὶ χρήματα δαπανᾷν μεγάλα ξυμβαίη· τὴν μὲν γὰρ ἀναιμωτὶ, τὴν δὲ πολλῶν πεσόντων κατὰ πόλεμον γίνεσθαι. Ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνοι πολλάκις πέμποντες ἠξίουν τὰ κεχρεωστημένα λαμβάνειν καὶ ἀπαλλάσσεσθαι (τὰ δ' ἦσαν, ὡς ἐκεῖνοι ἐβρενθύοντο, περί που τὰς τριακοσίας χιλιάδας τοῦ νομιζομένου χρυσίου), καὶ γὰρ τότ' ἦσαν ἐξ ὑπο-

A

B

gobardiam miserat: mater autem ad eam sibi avitam cernendam hæreditatem Theodorum prærogativa majoris ætatis censens magis idoneum, hunc Thessalonica recta misit in Italiam, legitimum hæredem declaratum bonorum et principatus sui fratris, sumpturum illic eo titulo marchesii dignitatem. Huic collocaverat filiam Spinulus: sed ut quæ secuta sunt obiter attexam, præmature is obiit sine prole mascula. Unde marchionatus istius subditi rogarunt C imperatorem ut sibi principem daret e suis ex Irene filiis quempiam, nominatim autem exposcebant Joannem, cui jus moribus ipsorum peculiare competere aiebant, ut natu maximo, ad succedendum in locum defuncti absque prole virili fratris sui primogeniti. Id factum est postea, et despota **599** Joannes illuc profectus prorsus se ad mores et usum Italorum transtulit, eo fructu accommodationis istius, ut ea deliniti Longobardi sese sub principis peregre appulsi, velut si esset indigena, imperium ultro inclinarent studiosis obsequiis. Verum hæc postea. Nunc autem appulsis, uti dixi, Constantinopolim Genuensibus cum classe navarchis nihil fuit antiquius quam, prout in mandatis acceperant, exquirere quid vellet imperator, exhibereque se ipsi paratos ad prompte agendum quod juberet. Ille non dissimulavit sic se animatum, ut bellum finire compositione pacata quam prælio et cruenta victoria haud paulo expetibilius duceret, etiamsi conventio ista magnis esset pecuniæ profusionibus emenda. Rationem a sua naturali clementia sumptam allegabat, quod nimis charum videretur quidquid parari oporteret pretio vitæ hominum multorum, quot in acie prælio commisso cadere foret necesse, propterea que præoptare incruentam, quamtumvis aliunde damnosam, pacem. Sic a belli alea tentanda videntes aversum imperatorem duces classis Genuensis, indeque intelligent s nihil esse quamobrem illic morarentur, orarunt

γόου καὶ οἱ πεμφθέντες εἰς τοῦτο πρέσβεις, ὧν δὴ προὐξένουν μὲν Γεννουῖται, οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ τὰ τῆς πρεσβείας πρὸς βασιλέα διηυθέτουν, μὴ δυναμένων ἐκείνων βασιλεῖ ἐμφανίζεσθαι. Διὰ δὴ ταῦτα προστέμενος ὁ κρατῶν τὴν πρεσβείαν, τοὺς μὲν ἐν ταῖς ναυσὶ παρακατέχειν οὐκ εἶχεν ὁρμοῦντας πρὸς Εὔξεινον διὰ τὰ φορτία διαπλωΐζεσθαι, τέσσαρας δὲ μόνον τριήρεις ἐπὶ ῥητοῖς μισθοῖς παρακατασχὼν, ἐφ' ᾧ διατηροῖεν τὰ τῆς Ἀβύδου στενὰ, ἅμα μὲν κωλύειν τοὺς διαπεραιουμένους Πέρσας, ἅμα δὲ καὶ τὰς πειρατικὰς ἐπέχειν, ἦν που φανεῖεν, τὰς δ' ἄλλας ἀπέλυε, [P. 419] πλὴν ἐπὶ ῥηταῖς ἡμέραις εἴκοσιν, ἵν' ἦν μὲν ἐν τῷ μεταξὺ ξυμβιβάζοιντο, εἰ δ' οὖν, συμμαχοῖεν τότε κατὰ τὰ δόξαντα. Καὶ οἱ μὲν ἀπέπλεον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκλεξάμενος πρέσβεις πρὸς Ἀμογαβάρους ἀπέστελλε, τάξας καὶ ὃ ἦν βουλομένῳ οἱ δοῦναι χρυσίον, εἰς ἑκατὸν χιλιάδας ποσούμενον, εἰ δ' οὐ πείθουσι, προστιθέναι καὶ πλέον. Οἱ γοῦν πρέσβεις ἐπιστάντες οὐδὲν ἤνυτον· ἔτυχον γὰρ παμπληθεῖ πρὸ ἡμερῶν ἐκεῖνοι τῆς Καλλίου ἐκστρατευσάμενοι.

Augustum ut, si ei videretur, debitis retro Genuensi reipublicæ pecuniis, sibi jussis eas exigere, recte numerandis, pergere cursu cœpto se sineret. Summam porro istam exaggerantes ascendere jactabant ad trecenta millia nummorum aureorum. Et erant in classe quidam peculiariter delegati ad disceptandas cum imperatore, si dubitare illum aut cunctari contingeret, prout tunc accidit, rationes hujus nominis. Quare cum ducibus per internuntios tractantibus (excendere quippe ac naves ipsis creditas deserere officio et periculo prohibebantur) respondisset Andronicus plus petere ipsos quam debere se putaret, litis deinceps sequendæ longæ haud sibi esse otium causantes, expositurosse in terram quos hujus proprie causæ instructos tractatores ducerent reposuerunt: se vero ipsos quo negotia instantia vocarent, statim vela facturos. Libenter se quos memorarent legatos admissurum respondit imperator; ac quos retinere non poterat, **600** festinantes Euxinum versus ob urgentes opportunitates distrahendarum, quibus oneratas naves traherent, mercium, eo quo intendebant cæteros omnes navarchos passus est solvere, quatuor exceptis, quos cum totidem, quas ductabant, triremibus, navare sibi operam voluit certa mercede constituta custodiendis Abydi faucibus et impediendo per fretum trajectu Persarum tutaque a piratis, si qui ea maria infestare tentarent, ora illa præstanda. Cæterum his denuntiavit velle se abstinere ipsos a vi hostibus inferenda usque ad diem a præsenti vicesimum, ne tractatum quemdam jam institutum pacis intempestiva forte prælii commissio disjiceret. Post eum terminum, si conventio non coalesceret, tum sane arma expedirent virtutemque monstrarent. Sic pleræque appulsarum Genua navium, quatuor relictis, ulterius navigando sunt provectæ. Imperator autem delectos legatos ad Amogabaros misit, cum mandatis offerendi eis a se,

Digitized by Google

Οὐδὲ γὰρ ἠρέμουν τὸ σύνολον κακουργοῦντες. Καὶ δὴ τῆς βουλῆς ἐκείνοις ἐνδοιαζομένης, τοῖς μὲν ἐδόκει διελθόντας τὸ μεταξὺ Βραγχιαλίου καὶ πόλεως, καὶ τὸ οἰκούμενον ἐρημώσαντας, τέλος τῇ πόλει προσσχεῖν καὶ προσκαθημένους ἀπαιτεῖν τοὺς μισθούς. Εἰ οὖν λάβοιεν τούτους· εἰ δ' οὖν, τὸ δόξαν ἐπιτελεῖν. Τοῖς δὲ, καὶ μᾶλλον Τουρκοπούλοις διὰ τοὺς οἰκείους αὐτῶν κατεχομένους παρ' Ἀλανοῖς, ἐπ' ἐκείνους πρότερον ἰέναι ἐδόκει, ἱκανῶς καὶ τῶν ἐφοδίων ἐφ' ἁμαξῶν ἔχοντας. Καὶ γὰρ καὶ Ἀλανοὶ ἅπαξ βασιλέως ἀποστατήσαντες, πέμποντες πρὸς Ὀσφεντισθλαβον ἤδη κραταιωθέντα (οὐδὲ γὰρ Ἀγχιάλου αὐτῆς, ἤδη δὲ καὶ Μεσημβρίας, ἀλλ' οὐδ' αὐτῆς Ἀγαθοπόλεως καὶ τῶν περιξ ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἦν ἐγκρατὴς ἐξ ὁμολογίας) ἠξίουν πέμπειν Βουλγάρους, ἦν πη καὶ πρὸς αὐτῶν, ἐρχομένων κατ' αὐτῶν, ὁρμῷεν Ῥωμαῖοι ἐφέξοντας. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐπὶ χιλίους, ὡς ἡ φήμη εἶχε, ποσούμενοι ἐξεπέμποντο. Οἷς καὶ θαρρήσαντες Ἀλανοὶ πολλὴν τὴν ἐκεῖ καταδραμόντες καὶ ληϊσάμενοι, πρὸς Ὀσφεντισθλαβον προσεχώρουν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις. Ὧν χάριν ὑπερσλγοῦντες Τουρκόπουλοι (οἱ γὰρ αὐτῶν οἰκεῖοι παρ' ἐκείνοις ὄντες συνεξηλαύνοντο) πείθουσιν Ἰταλοὺς καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς Πέρσας Ἀλανοὺς καταλαμβάνειν πρότερον σπεύσαντας· εἶναι γὰρ καὶ παρ' ἐκείνοις οὐκ ὀλίγην λείαν διεβεβαίουν, ἣν φθάσαντες ἐκ Ῥωμαίων περιεβάλοντο, καὶ τάχ' ἂν αὐτοῖς ἐκ τοῦ ῥᾳστα προγενήσεσθαι περιγενόμενοι τῶν Ἀλανῶν. Ταῦτ' ἔλεγον Πέρσαι, καὶ ταῖς βουλαῖς περιῆσαν· πλὴν γάρ τινων ὀλίγων πᾶσαι αἱ γυναῖκες σὺν τέκνοις τῶν Τουρκοπούλων παρ' Ἀλανῶν κατείχοντο. Διὰ ταῦτα ἑπομένους εἶχον καὶ τοὺς λοιποὺς. Ἀλλὰ καὶ ἱκανοὶ εἰάθησαν. Πλὴν γάρ τινων ὡς αἱ σύζυγοι πρὸς τὴν πόλιν παρ' Ἀλανῶν ἀπεστάλησαν τὰς σπονδὰς ἐπικρατούντων . . . . . ἀποστατήσαντας πρότερον τοῖς λοιποῖς πόνοις . . . . . διὰ τοὺς οἰκείους. [P. 420] καὶ διὰ ταῦτα προεχθέουσι τούτοις ἑπομένους εἶχον καὶ τοὺς λοιπούς. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἱκανοὶ εἰάθησαν παρὰ τῇ Καλλίου καὶ τῇ Μαδύτῳ (καὶ αὐτὴ γὰρ πρὸ μικροῦ σὺν φόνῳ πλείστῳ αὐτοβοεὶ διὰ τὴν σιτοδείαν ἡλίσκετο, καθάπερ μοι εἴρηται) ἐφ' ᾧ φυλάττοιντο τὰ πολίσματα.

si bello abstinerent, centum aureorum millia : sin ea perpelli summa non possent, potestatem legatis dabat ad eam, quantum ipsis videretur, plus pollicendo adjungendi. Hi profecti Callipolim legati nihil egerunt, non repertis illic, prout speraverant, gentis primoribus. Causa fuit quod paucis ante diebus plerique duces cum parte copiarum maxima inde moverant : non enim patiebantur sibi mora ignava perire occasionem damna quam possent maxima universis quam latissime paterent subjectis imperatori terris inferendi. Quanquam in summa consiliorum de ratione belli haud plane consentiebant, quibusdam censentibus trajiciendum ipsis ad eum locum esse qui Branchialium et urbem interjacet, vastataque dehinc tota illa regione urbi denique ipsi copias admovendas; obsidione circum undique munita, mittendos ad imperatorem qui debita ipsis olim stipendia solvi continuo poscerent, ni faceret, civitatis oppugnationem minarentur, irrevocabiliter deinde scilicet acturi quod constituerant. Aliis prævertendum videbatur aliud: opinabantur enim (in qua maxime sententia Turcopuli erant propter captivos e suis detentos ab Alanis plurimos) **601** tunc opportunius esse adversus Alanos proficisci ; ad quam expeditionem se satis habere commeatuum, plaustris secum exportandorum, aiebant. Alani quippe, postquam ab Augusto pariter et ab Amogabaris defecerant, communes amborum hostes, inclinare ad Osphentisthlabum Bulgarum, jam satis, ut putabant, opibus ad ipsos protegendos firmatum, cœperant. Hic quippe Anchialum jam ipsam et Mesembream occupaverat ; quin nec ab ipsa temperabat Agathopoli vicinisque circum illi pagis, quibus cum maxime subigendis tum intentus erat, aut potius, ut recentissimi ferebant nuntii, cum iis jam universis et civitate illa ipsa tractatu stipulato de deditione transegerat. Ab hoc igitur

Alani missis legatis petierunt præfici sibi duces Bulgaros, quorum ductu militaturos se spondebant, et prohibituros transitu Romanos, si forte infestas immittere copias in Bulgariam conarentur. Concessum id illis : venerunt enim ad eos ab Osphentisthlabo missi præfecti, mille admodum, ut ferebatur, milites secum Bulgaros ducentes. Horum adjunctione audaciores jam Alani facti prodire in campum non dubitarunt, deprædantes subjectam regionem ; qua demum late vastata se cum uxoribus et liberis ad Osphentisthlabum contulere. Hujus Alanorum itineris certiores facti Turcopuli valde doluerunt elabi sibi hostes e manibus et spem præcidi omnem captivos e sua gente plurimos et valde charos, quos illi vinctos trahebant, amplius recuperandi. Ergo Italos et Persas secum militantes adeunt, facile fore aientes Alanos præda onustos in via longa et difficili notis prævertendo compendiis deprehendere, nec arduum tum fore vincere improviso circumventos, sed et idem quæstuosissimum cunctis ipsis futurum, spolia illa multa et pretiosa, quæ Romanis erepta aveherent, amplum victoriæ præmium inter sese divisuris. Ita illi alios quidem spe lucri ac prædæ in suam sententiam non frustra conabantur attrahere : ipsos autem cura potissimum movebat **602** conjugum cum parvulis, quas ferme universas (paucis illis videlicet exceptis quas in urbem missas diximus) Alani abducebant, ab illa servitute liberandarum. Ergo Turcopulos pro studio acriori præcurrentes cæteri quoque subsecuti sunt : non omnes tamen : relicti sunt enim idoneo numero qui Callipolim interim tuerentur et Madytum. Nam et hanc paulo ante fame longa debilitatam, infesto assultu, non sine cæde maxima ceperant, prout est a me superius memoratum.

Digitized by Google

ιθ'. Ἐκστρατεία Ἀμογαβάρων κατ' Ἀλανῶν.

Ἅμα δὲ τούτοις προστατ τομένοις, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἀντιτάττεσθαι τοσούτῳ πλήθει τοὺς ἡμετέρους, οἳ δὴ ἐν μέρει μὲν περὶ τοῦ στρατοῦ Μαρούλην, ἐν μέρει δὲ περὶ τὸν βασιλέα τοῖς ὀχυροῖς κατεστρατοπεδεύοντο, πέμψας ὁ βασιλεὺς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἀπανίστα, καὶ τοῦτ' ἤδη καιροῦ δρεπάνου οὐκ ἄπο καὶ θερισμοῦ. [P. 421] Οὐ γὰρ ὀλίγον φόνον εἰργάζοντο ἐφιστάμενοι. Ὅθεν καὶ φήμη ἦν ἐκείνους αὐτοὺς λέγειν, ἐρωτωμένων παρὰ τῶν ἰδίων πόσους ἄρα ἐν τοῖς ἐναυτοῖς ἐκείνοις πεφόνευκεν ἕκαστος, καὶ λεγόντων, ὡσεὶ πέντε χιλιάδας τοὺς πεσόντας συμποσωθῆναι. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ταῦτα· ἐκεῖνοι δ' ἐφ' ἁμαξῶν σκευάς τε ἰδίας καὶ τὰ ἐφόδια φέροντες (λόγος δὲ καὶ ταύτας ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας εἶναι) ὧῳ ῥυτῆρι ὁμόσε τοῖς Ἀλανοῖς ἦεσαν. Καὶ δὴ περί που τὰς εἰσβολὰς τῆς τῶν Βουλγάρων ἐπικρατείας καταλαβόντες, μάχην στήσαντες κρατερὰν Ἀλανοῖς καὶ αὐτοῖς ταῖς καθ' ἑαυτοὺς ἁρμαμάξαις ὠχυρωμένοις ἐμάχοντο. Ἀλλὰ πολλοὶ μὲν ἐκείνων στήσαντες τῆς ἀγενοῦς φιλοζωΐας εὐκλεῆ θάνατον ἀντηλλάξαντο· αὐτοὶ δὲ πολλοὺς ἀποβαλόντες, καὶ μᾶλλον τοῦ Περσικοῦ, τέλος τῇ μάχῃ εὐημερήσαντες, ἐξαναλωθέντων τοῖς Ἀλανοῖς τῶν κούφων βελῶν κἀκείνων εἰς φυγὴν τραπέντων, πολλὴν λείαν ἐξηνδραπόδισαν. Καὶ τὰς ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκας καὶ λάφυρα λῃσάμενοι ἐς ἡμέρας ἐλαφυροπώλουν. Εἰσβαλεῖν ἐντεῦθεν καὶ ἐς Ὀρεστιάδα ἐκ τοῦ αἰφνηδὸν ἔγνωσαν, ἵνα γεγονότες πρῶτα μὲν ἐξ ἀτασθαλίας τόσης ἀμπέλους μὲν κατέκλων, λήϊα δὲ μήπω παρηβηκότα πικρῶς ἐξεθέριζον. Ἐντυχόντες δὲ καὶ τῷ κατ' αὐτὴν ἐμπορίῳ πυρποληθέντι τῇ προτεραίᾳ καὶ παρὰ τῶν ἐποίκων πρὶν αὐτοὺς εἰσβαλεῖν, καὶ ἐκ τοῦ ῥᾷστα κατασχόντες, ἐκεῖθεν κατὰ τοῦ ἄστεως, ὡς εἶχον, ἠκροβολίζοντο. Ἀλλ' οἱ ἀμφὶ τὸν πυγκέρνην Ἄγγελον καί γε τὸν Σκουτέριν Χοῦμνον προτερήσαντες τῆς μάχης εἰσῆλθον τὸ ἄστυ, καί που περὶ τοὺς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἀπωκηκότας ἐξ ἀνατολῆς καταλαβόντες ἐκεῖ σὺν τούτοις, ὡς δυνατὸν, τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ἐποιοῦντο καὶ ὡς εἶχον τοὺς ἐπιόντας ἠμύνοντο. Οἱ δὲ ἐφ' ἡμέραις ὀκτὼ σφοδρῶς ἐπιτιθέμενοι οὐδὲν τῆς καθ' ἡμέραν μάχης ἠφίεσαν. Ἀπαιτοῦντες δὲ καὶ τὰ τοῦ Καίσαρος ὀστᾶ καὶ τοὺς ἔτι περιόντας τῶν Κατελάνων, ὅσοι τῶν ἁλόντων τοῦ Ῥοντζερίου φονευθέντος Καίσαρος κατελείφθησαν, περί που τοὺς εἴκοσιν ἐναπολειφθέντας, εἰ καὶ τὸ ἄστυ παραδοῖεν, ἔφασκον μηδὲν ἄχαρι πείσεσθαι. Ὡς δ' ἐπὶ μηδενὶ τοὺς ἐντὸς πειθηνίους εἶχον, ἐνερ-

19. *Expeditio Amogabarorum in Alanos.*

Dum hæc ita varie parantur, Romanæ copiæ tanto majori hostilium multitudini sese contra in campo haud valentes opponere, partim sub duce Marule, partim sub Augusto juniore, locis se situ inaccessis, valida etiam munitæ circumvallatione continebant. Imperator autem senior urbem tenens emittebat inde qui segetes in agris falci jam maturas, ne prodessent hostibus, ut opinio erat, adventantibus, corrumperent. Quanquam vel si nullus adversarius veniret, perituræ nihilominus illæ fuerant defectu colonorum qui colligerent: tanta enim erat rusticæ plebis prioribus incursionibus strages facta, ut ex responsis hostium, interrogatorum quot quisque trucidasset, eliceretur quinque saltem agricolarum millia non magno loci et temporis spatio videri ferro hostili cecidisse. Atque istam tunc quidem imperator belli sustinendi rationem inierat, pro tempore arbitratus consultissimam. Turcopuli autem cum aliis, quos ab **603** iis diximus in consilii persequendi Alanos societatem tractos, summa festinatione post eos ibant, commeatibus et propria cujusque supellectili plaustris una ductis impositis. Plaustra porro ista fama erat quadringentorum numerum excedere. Pervenerant jam Alani præeuntes usque ad confinia et primos ferme aditus Bulgariæ, cum eos qui persequebantur assequuntur. Ibi prælium sane acre commissum est, Alanis pariter e plaustris, qualium et ipsi magnam habebant copiam iisdemque pro vallo utebantur, diu fortissime resistentibus. Sed et multi eorum extra munitionem in æquo stantes ignavo vitæ amori gloriosam eo die mortem præoptarunt. Nec ii inulti cecidere; multi quippe ex Amogabarica quoque acie cæsi sunt, præsertim Persæ: nam in hos belli vis major incubuit. Tandem exinanitis pharetris Alanorum, nec iis sagittas jam, quibus sunt exercitatissimi mittendis, quas in hostem jacularentur habentibus, sors fieri melior Amogabarorum cœpit, quos fassi victores fuga passim effusa versi Alani sunt, multam et opulentam rerum ac corporum relinquentes prædam. Qua hostes sublegenda, congregandisque ac partiendis inter se captivis, maxime mulieribus florentis ætatis, dies aliquot insumpserunt. Decreverunt inde improviso adoriri Orestiadem, quando eorum tanta exstitit rabies, ut toto ejus urbis territorio vineas diffractis avulsisque pessundarent vitibus, segetes autem nondum plane maturas, sic ut erant acerbæ, demeterent. Irruentes inde in suburbium commutationibus rerum venalium addictum, emporiumque ex eo vocatum, cui pridie cives ipsi ignem injecerant, ne integrum occuparetur ab hostibus veriti, eo facile potiti totis inde viribus urbem oppugnabant, telis maxime in oppugnatores jactis. At pincerna Angelus et Scuteris Chumnus paulo prius quam esset oppugnatio cœpta, collectis secum ferme centum quinquaginta illic **604** repertis ex Orientali continente profugis, cum his ingressi Orestiadem ei tuendæ pro virili attendebant, fortiter repellendis assultibus hostium. Qui post dies octo acerrimæ sed prorsus irritæ oppugnationis, pelliciendis ad deditionem quos expugnare nequivissent, has conditiones offerebant: redderentur sibi ossa Cæsaris Rontzerii, et viginti circiter, quot adhuc in vivis servari ferebantur, ex profectis cum eo quando est oppressus, Catelanis comitibus: urbem

Digitized by Google

γέστερον ἐπολιόρκουν. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα τὴν τοῦ Βαρέως οὕτω πύλην καλουμένην, πῦρ ἐνιέντες, πυρπολοῦσιν εἰς τέλος· ὡς δ' ἔνδοθεν καὶ αὕτη τῷ ἐκ πετρῶν τειχίσματι περιεφράγνυτο, ἀμηχανήσαντες ἐλεπόλεις ἱστᾶσι. Καὶ μηχάνημά τι πολιορκικὸν, προωθουμένην εὐκινήτως [P. 422] ὑπάτροχον κλίμακα, βύρσαις βοῶν δι' ὅλου κεκαλυμμένην, ἑξετοιμάσαντες πρὸς τοῖς τείχεσιν ἵπτων, καὶ τοὺς ἐπιβησομένους ἐξώτρυνον. Ἦν δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ὁ Φαρέντα Τζιμῆς σημαίαν ταῖς χερσὶ φέρων καὶ ἐξ ἄκρας κορύζης ῥὶξ μὲν Σικελίας φημιζόμενος, εὔελπις ὢν καὶ ἐπὶ τῇ ἁλώσει ὅσον οὔπω τοῦ ἄστεος. Ἐκ χειρὸς τοίνυν καταστάσης τῆς μάχης καὶ ἀναῤῥιχωμένων ἤδη τῶν θερμοτέρων, οἱ ἐντὸς ἀντιπαλαμώμενοι, κίονα μακρὰν ὑπαναβιβασάμενοί τε καὶ προσαράξαντες ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, τὸ μὲν μηχάνημα κατασπῶσι, πάντας δὲ τοὺς ἐκεῖ μεταχειριζομένους φθορᾷ προσεπέλασαν. Καὶ οὕτω μὲν ἀπογνόντες τῆς ἀπαναστάσεως ἅπτονται, οὐκ ὀλίγους ἄνδρας ἀρεῖκοὺς ἀποβαλόντες. Κἀκεῖθεν Παμφύλου πειρῶνται, κἀκεῖ τὰ ὅμοια δράσαντες καὶ παθόντες ἐπὶ τὴν Καλλίου βαδίζουσιν. Διὸ μοτείχου καὶ λίαν ἀπέσχοντο· καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐκεῖθεν ἐξώρμησε καὶ περὶ τὴν Μόῤῥαν διέτριβε.

κ'. *Καταγωγὴ καὶ αὖθις τῶν ἐς Λάζους ἀναχθεισῶν νηῶν.*

Πρὶν δ' αὐτοὺς ἐκεῖ παραγγεῖλαι, ἐπεὶ καὶ αἱ ἐκ Γεννούας νῆες ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ τῶν ἄνω τόπων κατάρασαι προσέσχον τῇ Κωνσταντίνου καὶ ἤδη ἐπ' οἴκου ἔμελλον ἀποπλεῖν (οὐδὲ γὰρ ἐδόκει τῷ βασιλεῖ παρακατέχειν σφᾶς κατὰ συμμαχίαν· αὐτοῖς μὲν γὰρ οὐκ ἦν κατὰ γῆν πολεμεῖν, Ἀμογάβαροι δὲ κατέθεον τὴν μεσόγειον), τέως δ' ὅπερ ἦν αὐτοῖς δυνατὸν καὶ τῷ βασιλεῖ χρήσιμον κατεφαίνετο, βασιλέα τε ἠξίουν ὅπερ ἂν βούλοιτο προστάττειν. [P. 423] Ὁ δὲ ἐκ παρόδου προσσχεῖν τῇ Καλλίου προσέταττε καὶ πεῖραν προτάξαι, κἀκεῖνοι ὑφίσταντο, παρά τινων εὐαριθμήτων φυλασσομένῃ, καί τι γενναῖον, εἰ δυνηθεῖεν, διαπραξαμένους ἔπειτα ἀποπλεῖν. Ὡς γοῦν προσέσχον, μάχην συστήσαντες τὸ μὲν ἐμπόριον πυρπολεῖν ἐπιχειροῦσι, πῦρ δ' ἐναύσαντες καί τινα τῶν νηῶν ἐφορμῶσαν τῷ λιμένι καταφλέξαντες

præterea traderent. Ea si fierent, pollicebantur nemini Orestiadensium quidquam se de cætero molestiæ illaturos. Ubi autem surdos ad omnia obsessos repererunt, ad vehementiorem se oppugnationem accingentes, ante omnia portam, cui a *Bary* seu *Gravi* nomen erat, igne injecto consumunt totam, aditu per id ostium jam patens ipsis libero futuro, nisi cives præoccupassent murum intus e lapide structum ipsis opponere. Hoc illi viso desperantes illac ingressum, ad machinas moliendas animum appellunt. Constructam ergo turrim intus scala perviam, subjectis rotis mobilem et taurino exterius corio undecunque protectam, muris admovent; conscensurosque in illam milites, ac per eam summa pinnarum urbis occupaturos ad rem strenue gerendam, adhortantes et præmia pollicendo animant. Eminebat inter hos hortatores Pharenda Tzimes vexillum gestans manibus, quem arroganti ludibrio circumstantes Siciliæ regem prædicabant. Hujus ea cernebatur confidentia contumacis oris, ut facile sentires quasi de jam capta ipsum sibi civitate applaudere. Manu igitur ad muri viciniam machina promota, ac fervidioribus quibusque jam super eam ascensu strenuo superatam stantibus, defensores muri longam et prægravem ad hoc in id fastigium ante sublatam deorsum columnam devolventes, turrim subito casu afflictam dejiciunt, **605** cunctosque in ea repertos obterunt, alios quoque universos, qui circum magno undique numero satagebant, pari ruina involventes. Isto Amogabari successu denique persuasi haud suarum esse virium expugnationem urbis talis, soluta inde obsidione abeunt, non paucis viris fortibus amissis. Inde profecti Pamphylum tentant. Sed hic quoque post acta similia paria passi, Callipolim iter intendant, ne prima quidem vicini Didymotichi oppugnandi cogitatione admissa: illinc enim erupisse cum manu valida ad eos, si eo viam attentarent, priusquam admovere se possent, cædendos Michaelem Augustum acceperant, hac ipsa exspectatione circum Morrham considentem.

20. *Secundus appulsus in urbem reducum e Lazis Genuensium navium.*

Priusquam autem Amogabari Callipolim revertissent, appulere Constantinopolim reduces e Trapezunte ac locis superioribus Genuensium naves quas eo profectas diximus. Hæ cum jam essent in procinctu solvendi domum versus, quoniam imperator terrestribus, non maritimis egens auxiliis, utique adversus Amogabaros mediterranea vastantes (Genuenses autem exscendere ac bellum terra gerere se negabant posse), eas detinere ad sibi militandum non duxit operæ pretium, duces earum Augustum in digressu salutantes, ei se officiose promptos obtulerunt ad navandam, si quam juberet, militarem operam. Ille ostendit gratum sibi facturos, si priusquam vela facerent in Italiam, obiter admoverent se Callipoli, et quæ illic se offerret rei bene gerendæ occasio, captarent: sibi enim nuntiari paucos ibi præsidiarios relictos, et fortasse non magno conatu capi arcem illam posse. Si quid tale reperiretur et ipsis brevi tempore facinus edere aliquod memorabile contingeret, tum sane magna apud se gratia, pari sibi ipsis gloria, exiguæ moræ facile reparabili **606** parta dispendio, patriam lucro et honore auctiores repeterent. Assensi haud illibenter Callipolim infesti tendunt, primoque impetu conantur emporium arci proximum incendere. Ac flamma illi quidem eo injecta etiam navem e multis unam in portu stantibus ex parte combusserunt. Sed ardorem instantius urgendi refrigeravit cædes ab hoste resistente interim facta cujusdam inter ip os

Digitized by Google

τὸ μέρος, οὐδὲν πλέον ἤνυσαν. Εἶτα καί τινα τῶν ἰδίων εὐγενῆ γεννάδαν ἀποβαλεῖν κατὰ πόλεμον, πληγῆναί τε καὶ τὸν Μουρίσκον ἀμηραλῆν. Ὡς δὲ τῷ ἄστει ἐπεχείρουν, μοῖρά τις τῶν πολεμίων φανεῖσα, πολύν τε στήσαντες τὸν κονιορτὸν κἀντεῦθεν δόξαντες εἶναι τὸ σύμπαν τῆς στρατιᾶς, δειλίαν ἐμβάλλουσι μαχομένοις ἐκ τοῦ ἐξαίφνης. Καὶ διὰ ταῦτα, οὐκ ὀλίγα καὶ τῶν λαφύρων ἐκεῖνοι λαβόντες καὶ πρύμναν κρουσάμενοι, ἀπελύοντο πρὸς τὰ ἴδια ἤθη.

κα'. Ὡς ἐάλωσαν τὰ κατὰ τὸν Γάνον.

Βασιλεὺς δὲ καὶ αὖθις πέμπων ἐπείρα μετ' εἰρήνης τῷ λαβεῖν χρήματα ἀπαλλάττεσθαι πείθειν. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθε διαπρεσβευόμενος· τοὺς γὰρ αὐτοὺς ἀντέπεμπε Ῥομοφόρτος τὴν εἰρήνην ἀπεροῦντας, εἰ μὴ τὰ καὶ τὰ γένοιτο, λέγων ἅπερ δὴ καὶ προείπομεν. Ἦσαν δὲ καὶ πρέσβεις ἐξ Ὀσφεντισθλάβου πρὸς Ῥομοφόρτον, σπονδὰς ζητοῦντες καὶ τὴν ἀδελφὴν Ὀσφεντισθλάβου, τὴν τοῦ Τζαχᾶ τοῦ φονευθέντος σύζυγον, ἐγγυωμένους πρὸς γάμον ἐκείνῳ, ὥστε ἔχειν ὁμαιχμίαν κατὰ Ῥωμαίων· καὶ τούτοις ὁ Ῥομοφόρτος συγκάταινος ἦν. Τῶν δὲ τοῦ βασιλέως πρέσβεων ἐς πόλιν παραγγειλάντων, καὶ ἀγγελλόντων ὡς καί τινες τῶν Περσῶν διαπερῶεν ὑπὲρ τετρακοσίους (καὶ τοῦτο γὰρ ἐβρενθύετο Ῥομοφόρτος, ὡς εἴη τὰ δυνατά οἱ ὁπόσους θέλοι διαπερᾶν τοὺς κατὰ Θρᾴκην [P. 424] αἰγιαλοὺς κατέχοντι ὡς ἂν μηδὲν μηδ' ὅλως παρὰ τῶν τοῦ βασιλέως νηῶν κωλυθησομένων), παραυτίκα μοῖρά τις καὶ μάλιστα τῶν Περσῶν εἰς τὰ τοῦ Γάνου στενὰ εἰσβαλόντες αὐτοβοεὶ τὸν αὐχένα κατέσχον, καὶ πολλὴν λείαν ἐξ Εὐδημοπλατάνου λῃσάμενοι, τοὺς πολλοὺς φονεύσαντες, ἀρτύναντες ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀσφαλὲς σχόντες ἐκ τοῦ φρουρίου τοῖς λοιποῖς ἐνεργέστερον ἐπεχείρουν. Ἐκεῖθεν καὶ ἕως Ῥαιδεστοῦ, τὰ πρὸς τὰ ὦδε κατά τε πλάτος Βιζύης καὶ πρόσω, ἅπαντα τὸν τοσοῦτον τόπον ἀνθρώπων παντελῶς ἐρημώσαντες τοῖς ἐκείνων καρποῖς ἐνετρύφων· πελάγει γὰρ λῃΐων κυματίζοντι προστυγχάνοντες, ἐξ αἰχμαλώτων τοὺς ἀμητῆρας ἐπιστήσαντες, μυρίον διεφόρουν πλοῦτον, ἀμάξαις καὶ ζώοις διακονούμενοι. Βασιλεῖ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ βουλευταῖς ἐκ πολλοῦ πέμπειν διὰ ταῦτα καὶ κατακοίλειν τὰ ἄνω καὶ πόρρω που Σηλυβρίας· ἔτι δὲ πολλῶν αἰτιῶν χάριν ὤκνουν καὶ ἀνεβάλλοντο τὴν ἐγχείρησιν. Ἐς τοῦτο δ' ἀπεκρίθη τότ' οἶμαι καὶ ὄψις ὀνείρου φανεῖσά τινι τῶν

viri fortis et stirpe prænobilis, vulnus præterea Murisco inflictum Amerali. Tamen deinde urbem ipsam adorti oppugnare territi sunt visa procul nube pulveris ingenti, quod esse indicium putarunt adventantis in ipsos Amogabarici exercitus universi. Non erat id quidem verum: nam partis duntaxat cujusdam hostilium copiarum redeuntis Callipolim istum pulverem fuisse signum est postea compertum. Tamen hic error desperationem perpetrandi cœpti Genuensibus incutiens referre pedem coegit, spoliisque non paucis inde ablatis domum versus reflexere.

21. *Ut quæ ad Ganum sunt, capta fuerint.*

At imperator rursus tentandos de pace Amogabaros ratus, misit qui eis suadere conarentur ut accepta pecunia migrarent alio. Sed nihil profectum est: nam per hos ipsos legatos renuntiari Romofortus imperatori jussit frustra illum sperare conventuram sibi unquam cum ipso pacem, nisi prius hæc et hæc faceret. Enumerabat autem eadem quæ ante retulimus. Aderant autem et ab Osphentisthlabo ad Romofortum legati, qui eum ad fœdus secum contra Romanos ineundum invitarent oblata in conjugem Osphentisthlabi ejusdem sorore, vidua Tzacæ nuper occisi. Ad quæ Romofortus facile consensit. Interim in urbem reversi **607** qui missi ad tractandum cum Amogabaris fuerant, præter cætera Romoforti responsa etiam rem obiter compertam imperatori retulere, Persas videlicet supra quadringentos ex Asia trajicere ut se Amogabaris conjungerent. Id quod aiebant congruere cum eo quod coram ipsis Romofortus inter alia jactasset, sibi esse facile quot vellet ex Orientali continente in a se possessa Thraciæ littora transportare, nequidquam illud impedire conaturis quantislibet imperatoris navibus. Hac porro rerum vice pars quædam Amogabarici exercitus, e Persis maxime conflata, artis faucibus Gani montis impune penetratis, jugum ipsius primo impetu occupant; et arce illa, postquam eam sibi valido præsidio imposito asseruissent, freti, ad subjectam inde regionem populandam, orsi ab Eudemoplatano, excurrerunt, multos occidentes, prædam immensam corradentes. Quin et talis loci ad receptum ipsis tuti fiducia ulteriora palam ausi tentare, inde usque Rhædestum et huic citeriora, in latum vero usque Bizyam et ultra, totum illum tam vastum terræ tractum, nullo illi hominum vivo relicto, desolarunt, frugibus et proventu reliquo agrorum, illic sane tunc opimis, ipsi se ingurgitantes. Undabant enim pro anni tempore ac terræ feracitate per hos campos immensa visu æquora exspectantium falcem segetum, quas sibi Persæ demetere coactis quos magno habebant numero captivis. Inæstimabiles inde opes plaustris et jumentis ibidem usi repertis avexerunt. Quibus imperatori nuntiatis, decrevit is tandem exsequi quod ipsi dudum ejus consiliarii suaserant, hactenus multis, ut fit, causis intercurrentibus dilatum, mittendo qui flamma injecta maturas segetes, hosti alioqui profuturas, corrumperent circa Selybriam et longe superius, quantum tuto posset fieri. Tunc eventu perpetratum apparuit præsagum quoddam **608** somnium ante annos retro tres cuidam ex ordine palatinorum oblatum. Viderat is inequitantes camelis Persas ad Orientale littus a Scutario ad ulteriora longe loca extensos stare; mox autem subito ferri per aerem volando camelos cum suis sessoribus eosdem, et in

Digitized by Google

ἐκ τῆς τάξεως τοῦ παλατίου χρόνοις τρισὶ πρότερον ἢ ταῦτα γενέσθαι· Πέρσαι γὰρ ὀχούμενοι καμήλοις καθ' ἑῷον αἰγιαλὸν ἀπὸ Σκουταρίου καὶ τὸ ἐπέκεινα ἵστασθαι τὸ ὄναρ ἐδείκνυ, ἐξαίφνης δὲ κατ' αἰθέρα τὰς καμήλους πετομένας καὶ τοὺς ἐπιβάτας φερούσας πρὸς τὴν ἀντίπεραν γίγνεσθαι. Καὶ ταῦτ' ἐπράττετο μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος, ὅτε βασιλεὺς Μιχαὴλ ταῖς σφῶν ἀτασθαλίαις προσκόπτων, ὀλίγους περὶ αὐτὸν ἔχων τοὺς συναναβάντας ἀπὸ δύσεως ἐκ προσπαίου, πέμπων πρὸς τὸν πατέρα ἐκχωρεῖσθαί οἱ τὴν πρὸς ἐκείνους ἀφίππευσιν, εἰ μὴ ἄλλως καὶ αὐτόθεν θέλοι ξυμμαχεῖν, ἐζητεῖτο· τὴν γὰρ χώραν ἤδη προνενομεῦσθαι, καὶ ἄρδην φανερὰν εἶναι ἀπολουμένην, ἢν μή τις ὑπέρσχῃ. Ἀλλ' ἡ περὶ ἐκεῖνον ὀλιγοχειρία ἐμποδὼν ἦν, καὶ μέλλησις προμηθὴς σπουδῆς ἐπικινδύνου τὸ τηνικάδε κρεῖττον ἐδόκει.

A περαιωθῆναι πρὸς Ἰταλῶν σύναμα καὶ τῷ ἰδίῳ λαῷ, — ὡς γοῦν καὶ αὖθις πέμπων ἀντολίηθεν οὗτος κατήπειγε τὰς σπονδάς, ὑπισχνούμενος πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τοῖς Ῥωμαίων συνοίσοντα πράγμασιν, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ πρώην ἀποστατήσαντας Τουρκοπούλους ἐκ μηνυμάτων τῶν πρὸς ἐκείνους προσάξεσθαι, ἢν μόνον γυναῖκες ἐκείνων ἐπισταῖεν καὶ τέκνα τὰ παρὰ τῶν Ἀλανῶν πρὸς πάλιν ἀποσταλέντα, βασιλεὺς ἐξ ἅπαντος θέλων τὰς τῶν Ἰταλῶν δυνάμεις ἀῤῥωστοτέρας ἐγκαθιστᾷν δέχεται τὴν πρεσβείαν, καὶ φιλανθρώπους τὰς ἀποκρίσεις διδοὺς πῶς ἂν κατὰ τρόπον ταῦτα καταστήσειε διεσκέπτετο. Οὐδὲ ἡμῖν ἴσως χεῖρον προαναλαβεῖν καὶ δηλῶσαι περὶ τοῦ κορίου, τίνος μὲν Μελὴκ θυγάτριον, ὅπως δὲ κατὰ πόλιν ἐν τοῖς Ῥωμαίων B ἤθεσι προσέκυρσε διαιτᾶσθαι. Ἀζατίνης μὲν οὖν σουλτὰν ἐκεῖνος περὶ οὗ ἐν τοῖς προτέροις λόγοις ἐλέγομεν, ἔτι τῆς Περσίδος καθεστώσης, ἐπὶ ἐκποδὼν ἦν αὐτῷ ὁ πατὴρ Ἰαφατίνης, οὗ δὴ καὶ Πέρσαι κατήκουον, εἰς διαφορὰς μεγίστας πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Ῥουκρατίνην καθίστατο· διημφισβήτει γὰρ τῆς ἀρχῆς ἐκεῖνος καὶ διετέλει μαχόμενος, ὡς καὶ εἰς Τοχάρους ἀποκλῖναι ἤδη τοῖς Περσῶν ἐπιχειροῦντας πράγμασι, καὶ τὰς ἀρκούσας δυνάμεις ἐκεῖθεν λαβὼν τὰ δυνατὰ τἀδελφῷ ἐπεισφρεῖν. Καταταχύ-

κβ'. *Τὰ κατὰ τὸν Μελὴκ καὶ πάλιν Ἰσαάκ.*

[P. 425] Ἄλλο δέ τι μᾶλλον ἐπραγματεύετο. Ὡς γὰρ ὁ Πέρσης Ἰσαὰκ (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα), ὃν καὶ τὰ πρότερον ἱστοροῦμεν τοῖς Ἰταλοῖς κατὰ δύσιν συνόντα πέμπειν παρὰ τὴν ἐκείνων πρὸς βασιλέα αἴσθησιν, καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτὸν συντίθεσθαι θέλειν κατά τι γαμικὸν κῆδος τὸ ἐπὶ τῷ τοῦ Μελὴκ θυγατρίῳ, καὶ φωραθέντα μετ' εἰρήνης καὶ αὖθις ἀντι-

oppositam pervenire continentem. Acta hæc sunt mense Julio, quando Augustus Michael tot tantarumque cladium suis subditis ipso otiose præsente illatarum convicium non ferens, paucos secum habens qui cum eo nuper ex interiori Occiduo tractu ascenderant, misso ad patrem nuntio poposcit permitti per eum sibi cum exiguo quem haberet equitatu in hostes irruere, ni mallet ipse sibi mature suppetias accurrere : nam serum deinde auxilium fore, ubi universa regio, quod si vel tantillum cessaretur, mox futurum apparebat, destructa excisaque irreparabiliter fuisset. Cæterum paucitas comitum Michaelis obstitit ne ipsi per Andronicum tam periculosa excursio liceret : visum enim sapienter est cunctandum potius, nec committendum ut intempestivo generositatis æstu Augustus junior tantam temere aleam jaceret, præsertim cum in alio quopiam majori præsentium malorum remedio machinando pater ejus nunc cum maxime satageret.

tali tempore valde conducibilia : inter cætera vero Turcopulos, qui nuper ab Amogabaris deficere conati perpetrare inceptum nequivissent, per se plane, quo nosset ad id efficaci modo, abducendos C ab hostium partibus et imperatori reconciliandos. Datam quippe ab iis sibi recens fuisse per arcanos internuntios fidem serviendi Augusto, si per eum ipsis redderentur uxores eorum cum liberis ab Alanis in urbem missæ. Hæc imperator audiens, cum facile videret nihil sibi tali rerum statu expetibilius esse quam imminui ac debilitari quomodocunque cervicibus imminentes Amogabarorum copias, Isaaci legatis perhumana responsa reddidit. Interimque cum iis suisque consultabat quonam optime ac citissime modo posset id perfici negotium. Non erit autem hic abs re ex retro acta nos memoria repetendo quidpiam docere, quænam hæc et cujus Meleci filia fuerit, de qua nunc Isaacio isti collocanda tractabatur, quove casu contigerit D educari eam in urbe et ad mores Romanorum institui. Azalines ille sultan, de quo in prioribus multa libris scripsimus, Perside adhuc ipsi subjecta perstante, postquam est e medio sublatus, pater ipsius Japhatines, cui Persæ libenter obediebant, gravibus commissus dissensionibus est cum Rucratine suo germano. Vertebatur enim inter ipsos controversia de principatu, quem hic pertinere ad se contendens vi etiam armisque vindicabat, inclinans, ideo quod illinc auxilia speraret, in partes Tocharorum, qui jam invadere Persidem cœperant. Ab his instructus copiis quæ facile sufficerent ad fratrem, præsertim imparatum, opprimendum, toto in eum ruebat impetu, adeo ut Aza-

22. *Rursus de Isaacio Meleco.*

Etenim Persa Isaacius nomine, quem superius retulimus misisse clam Amogabaris, quibuscum tunc militabat, ad Augustum, qui se ad ejus partes velle transire dicerent, omninoque facturum, si ei, prout fuerat oblatum, uxor daretur Meleci filia, tunc detecto arcano tractatu ab Italis, fugisse inde in Asiam cum suis copiis, is, inquam, ex Orientali tractu, in quo tunc erat, novos ad imperatorem miserat nuntios, qui **609** fœderis prius propositi clausulam urgerent, et a se pollicerentur, si hoc fieret, acturum ipsum multa Romanæ rei

Digitized by Google

μενος δ' ὑπ' ἐκείνων Ἀζατίνης ἔγνω κατὰ σπονδὰς προσχωρεῖν τῷ προβεβασιλευκότι τῷ Λάσκαρι. Ὁ δ' ἐκείνον καὶ ὑποδέχεται προσενεχθεὶς φιλανθρώπως καὶ τιμᾷ τοῖς προσήκουσιν, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ παρακατέχειν δεῖν ἔκρινεν, ἀγωνιῶν περὶ τῆς σφετέρας, μή πως ταῖς πρὸς τὸν Ῥουκρατίνην συμμαχίαις οἱ τέως ἀλλοτρίως [P. 426] τοῖς Πέρσαις ἔχοντες Τόχαροι κατοικειωθέντες ἐγκρατεῖς μὲν αὐτῶν γένωνται, τοῖς Ῥωμαίων δὲ πράγμασι προσβάλλειν ἔχωεν ἐξ ἐγγίονος. Ταύτῃ τοι καὶ τὴν περὶ αὐτὸν συγκαθίσας βουλὴν ἐπήγγελλε βουλεύεσθαι περὶ τῶν προκειμένων, ἑνὸς ἀπισχομένους καὶ μόνου, τοῦ τὸν Ἀζατίνην παρακατέχεσθαι· τὴν γὰρ βουλὴν εἶναι ταύτην ἀπίστου μὲν πρὸς βασιλέα, ἐπὶ πονηρῷ δὲ καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων βουλεύειν προαιρουμένου, ὁμοιον ἄρα ποιοῦντος καὶ λέγοντος ὥσπερ εἴ τις τὸν θριγγὸν καταλύειν ἐβούλευε τῶν ὀχυρωμάτων καὶ θέλων ταῦτα διατηρεῖν. Ὡς γοῦν οὕτως ἀπείρητο βασιλεῖ μὴ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν Ἀζατίνην κατέχεσθαι, καὶ ἡ βουλὴ συνεφώνει, ἐπανέζευξε μὲν αὐτίκα καὶ αὖθις ὁ προσχωρήσας, οὐ μὴν δὲ καὶ βασιλικῆς ἀπήλαυσε βοηθείας ὥστε περιγενέσθαι τοῦ ἀδελφοῦ. Ὡς δὲ καὶ αὖθις ἐκεῖνος ἐνεργέστερον ἐπολέμει καὶ οὐκ ἦν παραμένειν τὸν ὑστεροῦντα, ἐπεὶ καὶ ἐκποδὼν ἦκουε τὸν Λάσκαριν γεγενῆσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ὅλων καταστῆναι τὸν Παλαιολόγον, ἐχέγγυον ἔχων ἐκεῖνος τὴν πρὸς τὸν βασιλεύσαντα συνήθειαν προσχωρεῖ καὶ αὖθις ἐκείνῳ τευξόμενος συμμαχίας. Ἀλλὰ πολὺ τῶν ἐλπίδων ἐψεύσθη· ὁ γὰρ βασιλεὺς τοῦ πρὸς Τοχάρους κήδους δεύτερα πάντα τὰ τοῦ σουλτὰν τιθέμενος, τὸν μὲν Τοχάρων ἄρχοντα Χαλαοῦ, τὸ ἐκ σπερμάτων σκοτίων θυγάτριον τὴν Μαρίαν πέμπων, κηδεύει, εἰ καὶ τούτου ἐν τοσούτῳ ἐξ ἀνθρώπου γεγονότος ὁ Ἀπαγᾶς, ἀδελφὸς ὢν ἐκείνου ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τεταγμένος, τὴν Μαρίαν ἠγάγετο. Τὸ δὲ σουλτὰν κατὰ πόλιν ἔχων ἤδη Ῥωμαίοις ἁλωμένην περιεβουκόλει ἀλλαχόθεν αὐτῷ τὰς ἐλπίδας. Ὁ δὲ μὴ ἀγνοῶν τὰ βουλεύματα, καιροῦ δραξάμενος, ὡς ἐλέγομεν ἐν τοῖς προτέροις, Αἶνοθεν φεύγει, καὶ ξὺν Τοχάροις κατὰ δύσιν, ἅμα δὲ καὶ τῷ τῶν Βουλγάρων ἄρχοντι Κωνσταντίνῳ, τὴν φυγαδείαν διατίθεται ἀνὰ τὰ τοῦ Εὐξείνου βόρεια. Πολλοῖς δὲ

lines suorum hostium vim, celeritate quæ cursum omnem sunm præverteret **610** se insequentium, effugere aliter nequiret quam se recipiendo sub tutelam imperantis tunc Romanis Lascaris. Excepit hic eum benevole, ac quantis par fuit humanitatis et honoris significationibus coluit, non tamen ut putaret illum apud sese retinendum, veritus periculum ex eo imminens rei Romanæ; reputabat enim fieri facile posse ut jam ante prævalida in Perside Tocharorum factio, societatis modo cum Rucratine initæ illicio Persis hactenus ei fortiter obsistentibus sucum faciens, ad fictam illos conciliationem attraberet, cujus deinde fiduciæ indormientes ipsos plane subigeret; ac tum conspirantes Persæ cum Tocharis, prætextu Rucratinis jurium et specie ulciscendorum qui ejus æmulum hospitio foverent, Romanum e vicino irrumperent limitem, bellum internecinum imperio moventes. Adhibito ergo imperator perhumaniter Azatine cum suis, hortatus eos est ad disquirendum inter sese quid tali rerum cardine iniri consilii utilis ad fortunam afflictam exteris principis sublevandam posset. In quo aiebat non recusaturum se quascunque sibi auxilii officiique ad istud delegarent partes. Unum modo necessaria ex causa deprecari, ne a se petendum existimarent ut residere Azatinem in suo comitatu pateretur. Exitiale id utrisque, ipsis videlicet et sibi, consilium futurum, quippe unde secutura prospiceretur ingens calamitas imperii, cujus opibus ipsi utique juvari nequirent, nisi salvum ipsum incolumeque perstaret. His locis, ut tum erant tempora, fateri sese ipsis, exterius quasi vallum esse Romanæ securitatis fœdus dudum contractum, hactenus illæsum, cum finitima Perside. Hujus infringendi manifestum esse plausibilem obtentum datum iri Rucratini et Tocharis, exoso ipsis apud Romanus principe servando. Unde clare perspici quam

foret hæc imprudens sententia; cujus auctores arcem, quam invictam et æternum firmam præ se ferrent cupere, suaderent tamen nudari omni exteriori munimento, et septi ac clathrorum accessum arcentium cunctis obstaculis amotis, viam ab ipsis ejus defensoribus hosti ultro pandi æquum ducerent ad intimum contactum extremi, quo unice tegitur, muri. Tali oratione vel persuasit vel perpulit Azatinem Augustus Lascaris ad perfugium alibi quærendum. Nec **611** tamen continuo discedentem a se prosequi auxiliis validis destitit; quorum ope, cæteris suis præsidiis adjunctis, factum deinde est ut fratri prævaleret Azatines, et extortum ipsi paternum denuo possideret imperium. Verum eo iterum ferocius etiam quam olim apparatiusque rebellante, cum stare in recuperato solio nequiret viribus haud dubie Azatines inferior, audiens is Lascari defuncto præsidere suprema potestate Romanis rebus Palæologum, fretus quadam contracta sibi cum eo quondam adhuc privato necessitudine familiaris amicitiæ, ad novum imperatorem convolat, quin esset ab eo impetraturus auxilia non dubitans. Quanquam sua illum in hoc quidem large fiducia fefellit. Nam imperator Palæologus Michael, fœdus, cum Tocharis longe sultanis amicitiæ præoptans, spes hujus et vota posteriora cuncta suæ isti destinationi habuit, quam eo promovit usque ut filiam suam notham Mariam principi Tocharorum Chalau connubio sociandam miserit; quo inter apparatum nuptiarum fato functo, frater ipsius idemque in principatu successor Apagas Mariam uxorem duxit. Sultanem porro Michael in urbe jam e Latinis recepta honorifice secum habens, variis sed vanis astute lactabat spebus; qui ejus artes quo spectarent non ignorans, arrepto, ut in libris prioribus memoravimus, tempore, ex Æno arce fugit, et deducentibus Tocharis, tum in Occiduo militanti-

Digitized by Google

χρόνοις ὕστερον, ἐκποδὼν γεγονότος ἐκείνου, ὁ ἐξ ἐκείνου Μελὴχ τὸν Εὔξεινον διαπεραιωθεὶς πρὸς Κασταμόνα γίνεται. Καὶ ἤδη Τοχάροις ὑποκλιθεὶς τὴν πατρικὴν αὐτοῦ καὶ παππῴαν λῆξιν ἐπανασώσασθαί οἱ διεπειρᾶτο. Ἀλλ' Ἀμούριος ἐμποδὼν ἐγίνετο, καὶ μαχόμενος οὐκ ἀνίει, μέχρις οὗ κατισχυθεὶς ἅμα γυναικὶ ὁ τοιοῦτος παραγεγονὼς πρὸς τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν βασιλεῖ προσχωρεῖν ἔγνω. Καὶ παραγεγονὼς κατὰ πόλιν, ὅπως τοὐντεῦθεν ἐκδημοῦντος τοῦ βασιλέως τότε πρὸς Νύμφαιον, αὐτὸς ἀφεὶς τὴν σύζυγον [P. 427] κατὰ πόλιν, ὑφ' ὁδηγοῖς τοῖς τοῦ βασιλέως τὴν πρὸς ἐκεῖνον διήρχετο φέρουσαν, καὶ ὅπως ἐξ Ἀτραμυττίου λαθὼν τὰς βουλὰς ἀπέδρα. καὶ ὅπως τὰ καθ' αὑτὸν διῴκησεν, ἐρρέθη τὰ πρότερα. Ὕστερον δὲ καὶ ἡ σύζυγος ὑποστρέφει, ἐκείνου μὲν ἀξιοῦντος, βασιλέως δ' ἐφιέντος. Τὸ δὲ κόριον ὡς ὅμηρον καταλείπεται. Ἤδη μὲν οὖν τὸ τοιοῦτον ἐτέθραπτο κατὰ πόλιν ἐπὶ συχνοῖς τοῖς χρόνοις ὑπὸ βασιλικῷ σιτηρεσίῳ, καθὼς ὅρα καὶ ὁ Μελὴχ Κωνσταντῖνος, τῶν τοῦ σουλτάνου υἱῶν ἄτερος, καὶ αὐτὸς παρὰ Ῥωμαίοις ἐγκαταλέλειπτο, ὃς δὴ καὶ βαπτισθεὶς ἐκθύμως προσετήκει τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἤθεσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ Μελὴχ ἐκείνου θυγάτριον μαθὼν Ἰσαάκ, Μελὴχ φημιζόμενος καὶ αὐτὸς, πρὸς γάμον καὶ αὖθις ἤτει. Ἐζήτει δὲ καὶ τὸν θεῖον ταύτης Μελὴχ προσληφθῆναι πρὸς βασιλέως σουλτάν, κἀκεῖσε καὶ αὐτὸν πεμφθῆναι, καὶ οὕτως υἱοποιηθέντα καὶ αὐτὸν Ἰσαὰκ βασιλεῖ τὰ πρὸς Ῥωμαίων κατὰ τὸ δυνατὸν ἐνεργεῖν. Ταύτῃ τοι καὶ βασιλεὺς ἐνασμενίσας τῇ κοινοπραγίᾳ τοῦ Πέρσου, τὸ μὲν σουλτὰν ἐγκαθιστᾷν τὸν Μελὴχ καὶ θεῖον τῆς κόρης οὐκ ἐδοκίμαζε τέως, τὸ γύναιον δὲ, καὶ μεγάλην ἐξετοιμασάμενος προῖκα, σὺν αὐτῷ διαποντίους εἰς Πηγὰς πέμπει, ἵνα δὴ καὶ ἐπήγγελλε καθημένους τὰ συμφωνούμενα καθιστάνειν σὺν τῷ καὶ τῆς πόλεως Πηγῶν τὸν Μελὴχ ἡγεῖσθαι. Πλὴν δ' ἀλλὰ καὶ συχνὰ τῶν ἀκατίων ἐκεῖσέ πη παρεσκευάζετο, διαπερᾶν, εἰ θέλοιεν, Πέρσας. Ὅτε δὴ καὶ περικαθημένων σὺν Πέρσαις τῶν Ἰταλῶν τὸν τοῦ Ῥαιδεστοῦ πύργον, διανοουμένων ἐξελεῖν καί οἱ χρωμένους ὁρμητηρίῳ τοῖς περὶ τὴν Θράκην πράγμασιν ἐφεδρεύειν, βασιλεὺς πέμψας τριήρεις δύο

bus tractu, simu que Constantino principe Bulgarorum, tutum nactus est receptum in partibus borealibus Euxini. Multis vero post annis, isto Azatine mortuo, filius ejus Melec Euxino trajecto Castamone constitit, ubi reconciliatis sibi obsequio Tocharis favore, horum **612** paternam avitamque ditionem recuperare conabatur, obstante vehementer Amurio, cum quo longo et sibi ad extremum infelici collisus bello, denique victus, Heracleam Ponti cum uxore se contulit; unde confugiendum sibi ad Andronicum imperatorem statuens Constantinopolim venit. Ubi cognito diversari Nymphæi tum Augustum, conjuge in urbe relicta, iis se adjunxit quos ad ipsum ad se perducendum certior de illius adventu factus imperator ei obviam miserat. Ut is dehinc consilio repente capto Atramytio fugerit, utque inde res suas administraverit, dictum a me jamdudum est. Longo post tempore uxor, ipso postulante, concedente Augusto, ad eum reversa sua est, sed filia in obsidem relicta, hac de qua nunc sermo est, educata hinc in urbe multis annis, victu ipsi large ab imperatore suppeditato. Quem ipsum in modum et Constantinus Melec, Azatinis sultanis alter filius, et ipse relictus apud Romanos ac volens baptizatus, charitatem in res nostras educatione contraxisse visus est, ejus haud disparem quam conscia origo et affectus e stirpe inolitus natis civibus erga patriam inspirat. Istam igitur in urbe servari Meleci Azatinis nati filiam Melec ipse quoque dictus Isaacius audiens, in præmium et auctoramentum navandæ quam pollicebatur imperatori operæ dari sibi ab eo conjugem petiit, profitens talis connubii necessitudine se deinceps semper sic affixum Augusti obsequiis, quasi non in generum duntaxat, sed et in filium adoptatus ei foret, istinsque necessitudinis officium serviendo quam posset efficacissime Romanis expleturum. Rogavit item præterea ut patruum hujus ipsius quam in sponsam optabat virginis, cum cujus modo meminimus Melecum, imperator in sultanis dignitatem **613** promoveret. Verum Andronicus, de cætero perlibenter admittens propositiones Persæ, haud putavit opportunum eo rerum statu Melecum constituere sultanem. At puellam ipsam, magna ei dicta dote, una cum isto ipso suo patruo mari perduci curavit Pegas, ubi considere ipsos voluit, et ea de quibus inter se ac Melecum Isaacium convenerat administrare; quod ut fieret facilius, ejusdem Pegarum urbis præfecturam Meleco attribuit. Sed et naviculæ quam plurimæ ibidem comparabantur, usui futuræ deportandis ex Occidua continente Persis, ubi eis, prout spondebat se facturum, persuasisset Isaacius retro in Asiam trajicere, quando Latino exercitu, cooperantibus auxiliis Persicis, circumsidente Rhædesti turrim (cujus loci potiundi magna Italos cupiditas incesserat, eum situ peropportunum ratos ad reliquam cum occupandam excurrendo, tum postquam usurpassent, continendam in potestate inde Thraciam), imperator missis eo triremibus duabus conabatur ex illo præsidio extrahere turbam per ætatem aut sexum bello inutilem et alimentorum absumptione damnosam, quo illius sollicito consortio liberi milites expeditius et efficacius possent tutelæ castri, cujus foret jactura Romanæ rei plurimum exitialis, attendere. Ad id exsequendum cum se admovissent littori trierarchæ imperatorii, obviam forte habuere illic ad ostii defensionem oppositam Persicam cohortem, quæ sane fortiter excendere tentantibus obstabat, quoad significato in aurem quibusdam ex illo corpore, ac per eos in alios vulgato, quid ad eos, quo dudum cuperent transferendos benevole ipsis pararet imperator, inflexi illi remi erunt de repugnandi pertinacia, ultroque, sed

Digitized by Google

ἐπειρᾶτο μετάγειν ἐκεῖθεν τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν, ὡς διαμενούντων καὶ μόνων τῶν ἐνεργῶν κατὰ πόλεμον. Καὶ δὴ ἐπιστᾶσι τοῖς βασιλέως ἐμποδὼν ἔστησαν Πέρσαι κατὰ στόμα διακινδυνεύοντες· εἶτα μαθόντες τὴν περὶ αὐτοὺς τοῦ βασιλέως προμήθειαν καθυφῆκαν τέως καὶ ἐκόντες φυγομαχοῦσιν ἐφ' ἑκείσαν. Καταταχήσαντες δ' ἐν τοσούτῳ οἱ τῶν τριήρεων πολλοὺς τῶν ἀχρήστων ἐκεῖθεν κατάγουσι, καὶ οὕτω διαφορήσαντες εὐρωστοτέρους τοὺς περικλείστους κατέστησαν, ὥστε καὶ ἐξιόντας ἐκ ποδὸς διώκειν τοὺς ἐπιόντας. Οἱ καὶ δυσχρηστούμενοι ἐπὶ τούτοις ἐμέχρι Σηλυβρίας καὶ ἐπίταδε κατατρέχουσι, καὶ κακῶς διατίθουν οἷς ἄρα καὶ ὑστεροῦν συνέβαινε φρουρίοις ἐγκατακλείεσθαι.

κγ'. *Τὰ περὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας τάξιν συμβάντα.*

[P. 428] Τούτοις δὲ γενομένοις ὁ πατριαρχεύων Ἀθανάσιος ἐπιδαψιλευόμενος οἷον τὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐξομολογήσεως, ὅς μὲν καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος τὰς λιτὰς ἐποιεῖτο, βαρυτέρας δὲ τὰς προστιμήσεις τοῖς κατά τι προσκόπτουσι διετίθει. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐς πλέον εὐσεβείας ἦκειν δοκῶν, στήλην μὲν ἐκείνην πατριαρχῶν τῶν τριῶν Γερμανῶν, τὴν ἐπὶ δεξιᾷ εἰσιοῦσι τῶν ὡραίων πυλῶν ἱσταμένην, διὰ τὸν ὕστερον τὸν ἐξ Ὀρεστιάδος μετατεθέντα, ὅτι τῇ πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς εἰρήνῃ αὐτὸς ἐκεῖνος πρεσβεύσας συνήργησε, κατασπᾷ, στήλην δὲ βασίλειον ἐκ χρυσονήματος διεσκευασμένην κατ' ὀξὺν πέπλον, ἣν ἐκεῖνος βασιλεῖ Μιχαὴλ πατριαρχεύων ἀνήρτα τῶν πρὸς τῇ δύσει μέσον ἐρυθρῶν κιόνων, κατά τέ τι κλεῖσμὸν [P. 429] τοῦ νέου ἐκείνου Κωνσταντίνου φανῆναι Ῥωμαίοις εἰς τὸ τοῦ πανευκλεοῦς Κωνσταντίνου σχῆμα μεταλλάξας ἵστη. Καὶ ἅπερ τῶν πρότερων τιμῆς ἡμερῶν τοῦ πατριαρχοῦντος κατὰ σχῆμα διετηρήθησαν, ὕστερον μεταγνόντων οἷον κατά τιν' ὀλιγωρίαν μετηλλάττοντο, ὥσπερ ὀστράκου μεταπεσόντος. Ἐκεῖνος δὲ καὶ θεῖα εἰς τὰ πάντα δικαιώματα μιγνύων, τοῖς πολλοῖς ἀνέδην ἐπέχρα, αὐτοπροσκοπίτης ἐγγὺς φαινόμενος, καὶ πᾶς πρὸς τὸν κρατοῦντα λόγος ἐξ εὐλαβείας ἠπράκτει, καὶ εἰρκταὶ καὶ καταγνώσεις τοὺς κατά τι προσκόπτοντας διεδέχοντο. Τὰ δὲ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας εἰς ὀλίγον γε περιίσταντο, ἐξορισθέντος μὲν τοῦ Ἀλεξανδρείας, ἀλλοτριουμένου δὲ καὶ τοῦ τῆς Θεσπόλεως διὰ τὴν τῶν Ὁδηγῶν μονήν, ἣν που δὴ καὶ καταθῆναί τις ἠλπίζετο, τοῦ δ' Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου ἐκποδὼν

quasi fugere vi compellerentur, tamen retenta certantium specie recedentes, locum nostris dedere feliciter exsequendi quæ destinaverant. Festinarunt quippe triremium vectores eo brevi fugæ Persarum momento pleramque partem imbellis multitudinis e Rhædesti extractam turri ad sese recipere, quam avehentes residuos obsessos haud paulo confirmatiores **614** ad diutius animosiusque resistendum reliquerunt. Cujus novæ alacritatis præsens tunc quoque edidere specimen acri statim eruptione in oppugnatores facta, non sine horum damno. Quibus adversis obsidentes irritati successibus, solatium suo dolori quæsiere manibus late prædatoriis spargendis, quæ cuncta usque Selybriam ultraque ad viciniam urbis cruentis incursionibus vastarent, omnes male multando quos reperissent segniores in mature se condendo intra muros arcium ejus tractus.

23. *Quæ circa ordinem Ecclesiæ contigerunt.*

Interim dum hæc gererentur, patriarcha urbis Athanasius, quasi ostentans religionis abundantiam, bis et ter in hebdomade preces celebrabat, graviores quoque solito multas pœnasque iis qui offendissent quomodolibet infligens. Quin et eximium se quoddam sublimioris pietatis specimen editurum ratus, tabulam illam pictam imaginibus Germanorum trium qui patriarchatum urbis diverso tempore gesserunt, ab eorum ultimo, ex Orestiadensi sede in Constantinopolitanam translato, in monumentum positam ad dexteram ingredientibus per speciosas fores, sustulit in ejus qui posuerat ignominiam, cui se ferebat eo nomine infensum quod is legatione obita paci Græcorum cum Latinis conciliandæ fuisset cooperatus. Effigiem insuper imperatoris Michaelis Palæologi, titulo et habitu inclyti illius prisci Constantini, quam cum idem Germanus, dum esset patriarcha, filorum subtextu aureorum exprimi curasset in velo figuræ desinentis in acumen, id postea velum publice appenderat in occidua magni templi parte inter duas illic sitas e porphyro columnas, inde quoque detraxit, suæ adversus utriusque memoriam, Michaelis videlicet ac Germani, obsequens iræ. Nam hujus quidem opus erat monumentum istud, in illius autem commendationem excogitatum et erectum fuerat a Germano, significare studente Michaelem urbe recuperata reparataque, quam antiquus Constantinus condidisset, eidem præterea fortitudine ac pietate similem, actis simul et virtutibus promeritum ut recte in imperio vocari novus Constantinus posset, præsertim cum Constantini appellationem **615** præsago quodam omine jam olim adhuc puer et privatus accepisset. Atque has quidem imagines Athanasius toto tempore prioris sui patriarchatus, et transacto huc usque spatio secundi, stare in loco ac spectari passus erat: nunc autem quasi damnans in hoc sese vituperabilis tolerantiæ, quam emendare pœnitentia par esset, velut fortuito interlapsu tegulæ, statim mutato consilio amovendas nunc abscondendasque decrevit. Idem autem divinas, ut loqui solebat, justificationes ad promiscuum suæ asperrimæ censuræ in omne indiscriminatim genus et hominum et rerum odiosissimum exercitium allegans, in obvios æque cunctos sævus ac respectuum securus irruebat, offendendi occasiones prope studiose ac data impense opera quærere visus et captare. Nec erat cuiquam ab eo tali modo vexatorum in recursu ad Augustum spes ulla posita. Nam hic veneratione sui patriarchæ com-

Digitized by Google

κἀκείνου γενομένου διὰ τὰς ἐκεῖθεν κατ' αὐτοῦ φήμας, ἃς δὴ Βρουλᾶς τις ἐκ Ῥωμαίων, καὶ Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἐπίσκοπος, βασιλεῖ καὶ αὐτῷ προσελθὼν πατριάρχῃ καὶ ἀνενέγκας, πεμφθεὶς σύναμα καὶ τοῖς ἐκ βασιλέως πρέσβεσι κατελέγχειν ἠπείγετο· οἳ καὶ ἐπιστάντες Ἱεροσολύμοις τὸν μὲν πατριάρχην ἐξωθοῦσι, τὸν δὲ Βρουλᾶν παρὰ τὴν τοῦ βασιλέως θέλησιν (τὸν γὰρ βασιλέα ζῆλος μόνος κατῄπειγε ἐξετάζεσθαι τὰ ἐγκλήματα) ἐπὶ τοῦ τῆς Αἰλίας θρόνου, φέροντα καὶ ταῦτα μύσος ἀφορισμοῦ, ὡς ἐλέγετο, φέροντες ἐνθρονίζουσι. Καὶ λοιπὸν ἀπηρτημένου κἀκείνου ὄντος, μόνος ὁ πατριαρχεύων σύναμα τῷ προσκομίζοντι, ἀπηρτημένου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Θεοπόλεως ἤδη, ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἐμνημονεύετο. Ἀρχιερεῖς δὲ οἱ μὲν ἀπεδήμουν, καὶ τοὺς ἐπιδημοῦντας ἀποδημεῖν κατηνάγκαζε. Τοὺς δὲ τοῦ κλήρου τιμίους, οὓς δεινῶς ὑφεώρα, τοὺς δὲ προσαφαιρούμενος καὶ τὰ σιτηρέσια ἀπρακτεῖν ἐποίει. Ἦν δὲ καὶ τοῖς κατά τι προσκόπτουσιν εἰς αὐτὸν ἡ ἐκ βασιλέως ἀποστροφὴ ἀπαραίτητος, θέλοντος ἐκεῖνον εὐλαβείας τρόποις ἐξ ἅπαντος

A συνιστᾷν. Καὶ πολλοί τινες εἰρκταῖς ἐδίδοντο ὡς μήτε τινὰ παράκλησιν ἔχειν μήτε μὴν ἐκ τοῦ τυχόντος ἐλευθεροῦσθαι, ὡς καί τινας ἀποδράντας τῶν μοναχῶν, ἐπεὶ οὐκ ἦν σφίσιν ὅπου ἄρα καὶ προσφύγοιεν, προσφυγεῖν τοῖς κατὰ τὴν Περαίαν φρερίοις. Τὸ προτεινόμενον τοῖς εὐθύνουσιν ἡ κακουχία, ἵνα γοῦν ἀλλ' οὕτως σωθεῖεν. Καὶ τοῦτο ἦν ἀντικρυς τὸ τοῦ Διοδώρου πατρὸς, τὸ κακοποιεῖν τινας βαθέως, ὅταν δικαίωμα θεῖον μίξωσιν. [P. 430] Ἀλλὰ γὰρ παράδοξόν ἐστιν οὐκ εἰ γέγονέ τι τῆς συνηθείας ἔξω, ἀλλ' εἰ μὴ πᾶν ἐστι τὸ γιγνόμενον ἐν ἐλπίσι πρὶν ἢ καὶ γενέσθαι. Ἡ μὲν οὖν περὶ τὸν πατριαρχοῦντα τοῦ βασιλέως αἰδὼς, καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς ἐφ' ἅπασιν ἐκ πληροφορίας οὔτι μικρᾶς, ὡς ἐδόκει, ὡς καὶ στολαῖς ἀγάλλειν ταῖς λαμπροτάταις σύναμα πλείστοις

B τοῖς εἰς τὸν ναὸν ἀναθήμασιν, ἐς ὅτι πλείστης φιλοθεΐας εἶναι ταῦτα καὶ φιλοκαλίας τοῦ βασιλέως πιστεύεσθαι, καὶ ὑπακούειν ἑτοίμως ἐς ὅ τι δὴ καὶ διαμηνύσειε, καὶ ἁπαντᾷν συχνάκις ἐν ἑορταῖς ἐξάλλους καὶ πολυταλάντους τὰς στολὰς φέροντα, ἠρεμεῖν ἐκεῖνον οὐκ εἶα, ἀλλ' ὁσημέραι ὑπανοιγνὺς δι-

strictus ingenti, partem pietatis vel maximam putabat in cunctis ei obnoxie morem gerere. Carceres ergo et ignominiosæ damnationes in quantulocunque deprehensos lapsu certo ac subito quoslibet excipiebant. Commune porro concilium Ecclesiæ, ne quis ad id synodo coacta suam referri causam aut querimonias posse conflderet, in paucissima redactum capita pene nullum erat, exterminato utique Alexandrino patriarcha, Antiocheno alienato propter Hodegorum monasterium, Hierosolymitano quoque, cui et ipsi nomen fuerat Athanasius, nuper exauctorato propter allatas ex illis partibus in urbem accusationes ejus per quemdam Brulam nomine, ex Romanis oriundum, Cæsareæ Philippi episcopum; qui convento de criminibus quæ deferebat imperatore ipsoque patriarcha, redire jussus unde venerat cum imperatoris legatis ad explorandum coram itane se res haberent uti accusator dixerat, hi, ut ipsis est visum, plene convicti de veritate delatorum, profecti Hierosolymam patriarcham quidem extruserunt sede, Brulam autem in Æliæ **616** throno collocarunt, per vim id attentantes et contra imperatoris voluntatem, qui solo instinctu religiosi, ut putabat, zeli delata examinari crimina æquum censuerat, non autem excommunicatum prius hominem, qualis Brulas deprehensus postea est, in sacra illa sede constitui. Novo igitur etiam ipso patriarcha Hierosolymorum Brula propter anathema suspenso, cum et antea, ut est dictum, suspensi pariter fuissent Alexandrinus et Theopolitanus, nullius jam alterius e sacris publice diptychis recitabatur nomen nisi Athanasii Constantinopolitani solius patriarchæ, et qui sacram tunc oblationem celebrabat, sacerdotis. Episcopi autem versari alias in urbe soliti plerique ultro abierant; si qui vero adhuc comparerent, summa vi facessere inde compellebantur. E primoribus vero

C cleri quosdam quidem patriarcha gravium suspectos habebat criminum, quosdam autem subtractis alimentis cessare ab officiorum exercitio cogebat. Tantumdem porro erat gratia excidisse apud patriarcham et imperatoris ipsius indignationem incurrisse: nam quoscunque quomodocunque exosos haberet Athanasius, eosdem Andronicus pietatis suæ putabat esse irrevocabiliter et immisericorditer persequi. Unde multos passim contingebat in ergastula compingi, et ibidem sine ulla consolationculæ admistione, citra ullam exspectationem aliquando successuræ liberationis, ad desperationem adigi. Unde monachorum nonnulli ex ista infelici sorte nacti effugium furtivum, cum nullum asylum viderent inter nostros tutum, profecti ad Frerios in Peræa degentes eorum protectione utebantur. Atque in his mirum erat, contra omnem justæ ac canonicæ animadversionis formam, non emendationem aut salutem ex hac secuturam delinquentium videri esse pro scopo propositam punientibus, sed ærumnam ipsam ac miseriam eorum in quos animadverteretur. Quæ si quis suis

D momentis æstimet, verissimum profecto per hæc comprobari deprehendet illud **617** Diodori patris antiqui dictum, quosdam tum exitiosius nocere, cum animadversioni suæ divinarum justificationum allegationem immiscuerint. Cæterum mirabile est non quidem in hoc homine nihil apparuisse secundo patriarchatu a prioris acerbitate diversum, sed ab iis qui rursus, illum talem experti, promoverunt, non fuisse provisum, et citra ullam dubitationem priusquam evenisset exspectatum, haudquaquam illum ab usu natura et consuetudine inolito deflexurum. In hoc autem nunc ipsum magis magisque confirmabat insigniter eminens et continuis se observantiæ favorisque propensissimi quotidie liberalius efferens obsequium promptum

Digitized by Google

κεστήρια τὰς κρίσεις ηὐθέτει, ὡς καὶ τύπους ἀρχαίους μεταλλάττειν κατὰ τὸ δόξαν συμφέρον καὶ εὐλαβὴς, καὶ ἄλλους μὲν καθιστᾷν ἐν ἄλλοις, μοναχοὺς δὲ μονοφαγίαν κατ' ἐννάτας δι' ἔτους ἀσκεῖν, δίχα μέντοι Σαββάτου καὶ Κυριακῆς. Ὅθεν δὴ καὶ τρία ἐκ τοῦ ἀκολούθου τὰ μείζω ταῦτα πλημμελεῖσθαι ξυνέβαινε, πρὸς τῷ καὶ πατέρων τύπους ἀρχαίως ἀλλάσσεσθαι, οἶμαι, τοῖς ἀμελεστέροις, ἀθροφαγίαν ἀπλησταίαν τε καὶ ὑπὲρ τὸ δέον τοῖς ἐστιωμένοις δεῖλης ὀψίας, καὶ τρίτον τὸ παραθεωρεῖσθαι τὰς μυστικὰς τοῖς ὀψὲ σιτουμένοις. Ἀγλευκὴς δὲ τοῖς πᾶσιν ἐδόκει καὶ ἄχαρις, τὸ περὶ τοὺς νόμους ἐπιεικὴς μηδ' ὅναρ εἰδώς.

κδ'. *Τὰ περὶ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου τοῦ Κασσιανοῦ.*

[P. 451] Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τῷ δυσχερεῖ παν- ταχόθεν τῶν πραγμάτων ἀντιπαλαμώμενος πέμπει μὲν τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Κασσιανὸν καὶ ἐξ ἀξιώματος μέγαν πριμικήριον ἀνὰ τὰ μέρη τῆς Μεσοθινίας, ἐφ' ᾧπερ καὶ ὡς ἔχοι ἂν τάκεῖ καθιστᾷν· ὃς καὶ καιρὸν διατρίψας ἐν τοῖς ἐκεῖ φρουρίοις, ἐπεὶ ἔδοξε τῇ βουλῇ φόρους ἐκλέγειν ἐκ τῶν κτηματικῶν τοὺς συνήθεις, ἵν' εἶεν οὗτοι τῷ ἐκεῖ στρατιωτικῷ εἰς μισθούς, ἐκεῖνος ἢ καταδημαγωγῶν τὸν λαὸν, ἢ καὶ ἄλλο τί οἱ δόξαν, τὸν εἰς τοῦτο πεμφθέντα Βαρδαλῆν κατασχὼν πολλαῖς ταῖς πληγαῖς ἰμάσσει, καὶ μᾶλλον ὅτι φθάσας Βαρδαλῆς προσήγγειλε βασιλεῖ τὰ χείριστα κατ' ἐκείνου, δεξάμενος τοὺς λόγους παρ' ἄλλου, ὡς κῆδος πρὸς τὸν Πέρσην συνιστᾷν αἱρεῖται καὶ κοινοπραγίαν πρὸς ἐκεῖνον κατὰ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων συντίθεται. Ταύτῃ τοι καὶ προστατττόμενος ἁπαντᾷν, ὁ δὲ δυσελπιστῶν περὶ οὗ

ad omnia veneratioque demississima imperatoris. Illic enim alta quadam ejus viri meritorum, virtutum gratiæque apud Deum intimæ existimatione præoccupatus, summam sibi religiosæ pietatis laudem constituebat in nullo fine aut modo faciendo ipsius officiis et beneficiis ornandi. Quare illum subinde munerabatur stolis splendidissimis pretiosissimi textus; addebat una plurima donaria votiva, quæ circum aras appenderentur, monumenta in templo conspicua devotionis pariter et magnificentiæ donantis eximiæ, eademque veluti pignora patriarchæ futura paratissimæ sibi ad nutus omnes, quidquid præcipere aut indicare libuisset, efficacis Augusti voluntatis. Accedebat ostentata studiose ab eodem obedientia in occurrendo quoties a patriarcha vocaretur ad quaslibet functiones sacras. Quod factitabat præsertim in festis, cum cura peculiari honorandi invitantem, accedendo ad eum in vestitu ac cultu exquisitissimi splendoris. Ex quibus signis palam demonstratis cum non magis ipse patriarcha quam omnes omnis generis homines sentirent addictissimum et esse et irrevocabiliter futurum Andronicum Athanasio, inde consequebatur, ut hinc quidem universi ordines sub patriarchæ tyrannide gementes de mali hujus levamento, quod aliunde quam ab Augusti potestate nequiret exspectari, desperarent, ipse autem patriarcha experientia sui pleni in principis animum dominii non parum in dies quidlibet attentandi imperiosiusque ac inexorabilius opprimendi quoslibet feram licentiam augeret. Itaque haud unquam furorem remittens horribile quotidie tribunal aperiebat, miseris citandis quos sine misericordia damnaret. In quo pensi nihil habebat, esset quod agebat necne a regulis antiquis et forma canonica dissentaneum. Confidentissime quippe pro arbitratu innovabat immutabatque cuncta, prout judicabat accommodatum ad, quam informatam dudum animo mordicus tenebat, religionis et ecclesiasticæ disciplinæ prorsus enormem ideam. Igitur **618** alios amovebat, alios præficiebat officiis, citra respectum ullum. Monachos vero severissime cogebat toto anno jejunare, semel in die nec hora prius nona comedendo, exceptis Sabbato et Dominica. Unde multos minus robustæ virtutis imbecillitas humana subigebat in tria quædam non parum abhorrentia a scitis Patrum labi piacula, primum ad clam usurpandas comestiones furtivas, deinde ad excedendum in his, licentia secreti per tenebras nocturnas, debitæ modum temperantiæ, denique ad irreverenter assistendum mysticis mane celebratis sacrificiis, quæ scilicet nocturnis ingurgitati comessationibus pleni adhuc crapula obirent, immane quantum indecenti et a forma ecclesiastica antiqua degenerante ministerio. Horum tamen patriarcha securus omnium, pergebat instituta via, cunctos fastidiose despiciens, nemini non stomachose acerbus obvio, benignæ accommodationis legum ad infirmitatem hominum, quam epikiam vocant, ne per somnium quidem unquam visus cogitationem ullam admisisse.

24. *De magno primicerio Cassiano.*

Cæterum imperator adversis undique ingruentibus, qua vi atque industria poterat, occurrens, misit in partes Mesothiniæ generum suum Cassianum, vocabulo dignitatis qua insignitus erat magnum primicerium dictum, ut res illic laborantes quo posset modo sustentaret. Is cum in arcibus ejus tractus aliquanto fuisset tempore moratus, interimque decretum exisset imperatorii consilii, quo agrorum illic possessores tributa pendere consueta jubebantur, quæ in stipendia militantium in ea provincia copiarum expendi deberent, vel demereri volens populum, vel nescio quid aliud secutus, profectum illuc ad id vectigal exigendum Bardalem comprehensum multis plagis affecit, infensus huic maxime, quod acceperat graviter infamatum se ab eo fuisse apud Augustum, cui Bardales **619** tanquam auditum ex alio retulerat convenisse jam Cassianum cum principe Persarum de affinitate inter eos contrahenda, promittente ipso transfugium et communem operam in oppugnando imperio Romano. Quapropter accersitus ab imperatore in urbem fuerat, et jussus omissis

Digitized by Google

τὴν πρὸς τὸν βασιλέα φέρουσαν ἀναβάλλεται. Προσεταιρισάμενος δὲ καὶ λαὸν στρατιωτικὸν, πέμπων καὶ ζητῶν ἀσφαλείας πίστεις πρὸς βασιλέως, ἄνετος ἠλᾶτο. Ἐπεὶ δὲ τῇ Χηλῇ ἑαυτὸν ἐνεπίστευε καὶ τὰ πιστὰ τῆς ἀσφαλείας ἐκεῖθεν εἶχεν, ὡς ᾤετο, [P. 432] Χηλῖταί τινες κατὰ πόλιν εὑρεθέντες συντάττονται βασιλεῖ ἢ μὴν κατασχεῖν ἐκ δόλου τὸν φυγαδίαν καὶ παραδοῦναι τοῖς ἄξουσιν. Ὃ καὶ γίνεται τὴν ταχίστην· ὡς γάρ τις τῶν εὐνούχων ἐπὶ τούτῳ ἐπέμπετο, αὐτὸς μὲν ὑπὸ τῶν καταστρωμάτων τῆς νηὸς ἐκρύπτετο, ἐκεῖνοι δὲ ἅτε συνήθεις εἰσελθόντες τὸ φρούριον κοινοῦνται τὸν λόγον κρυφῇ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ μεσούσης ἡμέρας μετὰ δεῖπνον ἐπιστάντες ἅμα, τῶν συντηρούντων διεσπαρμένων, περιοχόντες δεσμοῦσι καὶ ἅμα παρὰ τὸν βασιλέα φέρουσι δέσμιον. Βασιλεὺς δὲ πρὸς ἐκεῖνον μηδὲν ἀξιώσας εἰπεῖν, σύναμα τῷ Κοτανίτζῃ τοῦτον καθείργνυσιν, ἐπεὶ ἔφθασεν ἐκεῖνος γράψας πρὸς τὸν ἴδιον συμπένθερον τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου, ὁμοίαν ἀποστασίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῷ Κοτανίτζῃ, εἰ μὴ συμπαθοῖτο, προσαπειλούμενος. Καὶ ἔδοξε μὲν τότε ζημιωθεὶς ὁ κρατῶν τῶν στρατηγῶν τὸν κράτιστον, ὅμως γε μέντοι φροντίζων οὐκ ἀνίει οὐδ' ἐς βραχὺ πῶς ἂν διοικοίη τὰ καθ' ἑαυτὸν οὕτω πονήρως ἔχοντα.

κε'. *Περὶ τῆς τῶν Ἰβήρων συμμαχίας, καὶ ὅπως αὐτῆς ἀπετύγχανον.*

Ἔνθεν τοι καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἑῴους Ἴβηρας πρεσβείαν στείλασθαι κατὰ συμμαχίαν ἐκ πλείστου διανοούμενος, πέμπει τοὺς συγκαλέσοντας, ἐπεὶ κἀκεῖνοι ἕτοιμοι ἁπάντᾳ ἦσαν ἀμισθὶ καὶ ἐπὶ μόνοις ἵπποις καὶ δαπάναις ταῖς ἀρκούσαις προσαμύνειν τοῖς Ῥωμαίων πράγμασιν. Ὅθεν καὶ μετ' οὐ πολὺ Χατζίκης τις τῶν τῆς Ἰβηρίας μεγιστάνων προσελθὼν βασιλεῖ ἐφ' ᾧπερ καὶ τὴν πρὸς Ῥωμαίους καταστήσαιτο κοινοπραγίαν, ἐπείπερ οὐ συνέβαινον σφίσιν αἱ συμφωνίαι, ἄπρακτος ὑποστρέφει. Τὰ δὲ πρὸς τὸν [P. 433] Χαρμπαντᾶν κῆδος καὶ λίαν ἐξητοιμάζετο. Καὶ τὰ τῆς Νικαίας μέρη κακούμενα πυνθανόμενος, τὴν οἰκείαν αὐταδέλφην Μαρίαν, τὴν καὶ δέσποιναν τῶν Μουγουλίων θρυλλουμένην, σύναμα λαῷ τῷ ἀρκοῦντι πέμπει πρὸς Νίκαιαν. Ἀπήγ-

omnibus se sistere. Verum ille vix sperans purgare se satis apud Augustum posse, iter sibi periculosum moras nectens primum differebat; deinde postquam vulgus militum beneficiis et spebus ita demeruisse visus est, ut in omni sibi fortuna fidum fore non temere confideret, jam audacius responsans misit ad imperatorem, qui nomine suo peterent caveri prius ab eo, fidei pignoribus idoneis, nihil sibi damni ex hoc ad ipsum accessu proventurum; quo denuntiato, quasi jam solutus officio parendi, liber securusque vagabatur. Quoniam autem postea impetrato in arcem insularem Chelen aditu exceptus illic est ea benevolentia civium, ut se tutum loco tali de cætero putaret, forte tunc Constantinopoli reperti Chelensium quidam non dubitarunt imperatori promittere, freti cognationibus et clientelis suis, sese dolo comprehensum fugitivum his tradituros quos ipse ad eum retrahendum mitteret. Et præstitere quod receperant. Cum iis enim ad hoc ire quidam jussus e palatinis eunuchis, ubi navis Chelen appulit, ipse quidem sub tabulato delituit, Chelenses autem ingressi ad suos intra munitionem, communicatoque clam amicis et necessariis consilio, his probantibus et pro viribus juvare promptis, sub meridiem facta manu Cassiani diversorium petunt. Acquiescebat ille post prandium, nihil minus quam quod parabatur metuens; satellitesque ipsius ac custodes corporis varie dispersi erant, prout res aut remissiones quemque vocarant suæ. Ergo conjurati Cassianum facile correptum alligant, conjectumque in navem reversi curriculo in urbem imperatori vinctum tradunt. Porro Augustus nullo cum dignatus verbo in eumdem ubi Cotanitza detinebatur compegit carcerem, occasione sic agendi ex eo ducta, **620** quod Cassianus ad suum consocerum canicleo præfectum antea scribens minatus fuisset se, nisi mitius ab imperatore tractaretur et suæ haberetur dignitatis ratio, haud minus periculosa et noxia rei Romanæ, quam olim Cotanitza, defectione rebellaturum. Existimabatur Cassianus Romanorum tum ducum omnium scientissimus rei bellicæ; unde pro cætera infelicitate sua imperatori contigit talis viri usuram tali tempore perdere. Ille tamen non remittens sollicitudinem satagebat, ne ad momentum quidem cessans, in ordinandis, qua commodius posset, rebus suis ita omni ex parte turbatis ac plene deploratis.

25. *De societate cum Iberis ab imperatore tentata, et quomodo ea exciderit.*

Unde et cum dudum agitasset animo de mittenda legatione ad Iberos Orientales, qua eos ad belli societatem secum inennndam invitaret, experiendum nunc denique putavit, destinatis illuc qui auxiliares inde copias evocarent. Audiverat enim paratos eos ad Romanis militandum sine stipendio, modo equi solum ipsis et alimenta, quantum sat esset, præberentur. Tamen cum paulo post Chatzices quidam, unus ex Iberorum primoribus, ea ipsa de re tractatum venisset ad Augustum, quod de conditionibus fœderis convenire inter ipsos nequivisset, re infecta rediit ad suos. Proniori spe successus affinitatis cum Charmpantane contrahendæ negotiatio procedebat, adeoque strenue incumbebatur in apparatum destinati commubii proximum. Urgebant enim ad maturandum nuntii ad imperatorem appellentes crebri, regiones circa Nicæam bello infestari Persico ferentes. Igitur sororem propriam Mariam, quæ titulo dominæ Muguliorum passim honorabatur, cum idoneo comitatu deduci Nicæam curat, mandans ipsi ut illic considens ex proximo suum cum Charmpantane conjugium promoveret, nec prius quam re perfecta desisteret, tumque daret **621** quam posset ope-

Digitized by Google

γειλε δὲ καὶ αὐτὴν καθημένην τῇδε καθιστάνειν τὸ πρὸς τὸν Χαρμπαντᾶν κῆδος καὶ τὰ τῶν Περσῶν δουλαγωγεῖν ὡς οἷόν τε πράγματα.

κς'. *Πῶς οἱ ἐχθροὶ τινα τῶν ἀνὰ τὸν Γάνον φρουρίων παρεστήσαντο.*

Οὐ μὴν δὲ καὶ οἱ ἀνὰ τὴν δύσιν Τοῦρκοι τὸ παράπαν ἡμέλουν, ἀλλὰ τὸν τοῦ Γάνου κυριεύσαντες τόπον καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἡλίου περικαθίζουσι φρούριον, καὶ τοὺς κάτ' αὐτοὺς οὐλαμοὺς δίχα τεμόντες ἐκεῖ τοὺς ἐντὸς ἐκάκουν, ἕως οὗ συντακέντες ἐκεῖνοι τῇ πολυημέρῳ λειψυδρίᾳ, ὡς καὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων λείχειν καὶ θύοντες ζῶα ἀποῤῥοφᾶν τοῦ αἵματος ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις, πολλοὺς δὲ καὶ ἀποθανεῖν, ἔγνωσαν ἑαυτοὺς προδιδόναι καὶ φρούριον. Πλὴν οὐκ ἐθάῤῥουν τοῖς Πέρσαις διὰ τὴν ἀλλοτρίωσιν τοῦ σεβάσματος, καὶ πέμψαντες Ῥομοφόρτον ἐπεκαλοῦντο. Καὶ ὃς παρῆν, καὶ βίᾳ μὲν, μόλις δ' ὅμως οἱ περὶ αὐτὸν τὸ Περσικὸν ἐξελάσαντες, τὰ πολλὰ δικαιολογούμενον πρὸς αὐτοὺς, καθ' ὁμολογίας προσχωροῦντας μετὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων δέχονται, καὶ ὅσον τὸ ἀφ' αὐτῶν φιλάνθρωπον τὴν διαγωγὴν παρέχουσι. Τοῦτο ποιοῦσι καὶ ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ῥαιδεστοῦ. Ἐπὶ πολὺ γὰρ διετέλουν τῷ φρουρίῳ ποιούμενοι προσβολὰς, ἀλλ' οὐκ ἦνυτον. Τέλος καὶ μηχάνημα ἐπιστήσαντες πετροβόλον νυκτὸς τὰ πολλὰ κατηκόντιζον τὰς βολὰς, ὡς ἐπιῤῥιφῆναι πέτρας περὶ που τὰς ἑκατὸν καὶ πολυταλάντους· πεντηκονταμναῖαι γὰρ τὰ πολλὰ ἔπιπτον, εἰ καὶ διὰ τὸ ὀλίγιστον τοῦ φρουρίου αἱ πλεῖσται ἠστόχουν καὶ ἔξω ἐπέῤῥητον τὰ πεμπόμενα. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἀζημίωτοι ἦσαν, ἀλλὰ πολλάκις ὑπὲρ τριακοσίους οἱ ἐντὸς [P. 434] ὄντες εὐθαρσῶς ἐξελαύνοντες ἀφῖσιν ἐπέῤῥαττον καὶ τὰ πολλὰ ἐζημίουν, ἕως οὗ κατισχυθέντες καὶ οὗτοι προσχωρεῖν καθ' ὁμολογίαν ἱκέτευον. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθον· ἐπώμοτος γὰρ ἦν Ῥομοφόρτος, ἐπεὶ πολλοὺς ἀπέβαλε τῶν ἰδίων, ἢ μὴν καὶ θέλοντας προσχωρεῖν μὴ δέχεσθαι, καὶ μᾶλλον τοῦ πύργου σαθρωθέντος ταῖς συνεχέσι τῶν λίθων βολαῖς αὐτοῦ μηχανήματος. Τὸ γὰρ τοῦ ἁγίου Ἡλίου φρούριον χειρωσάμενος φιλανθρώπως προσηνέγκατο τοῖς οἰκήτορσι, καὶ φρουροὺς ἐμβαλὼν ἐκείνοις πρὸς Ῥαιδεστὸν γίνεται, ἐξελεῖν διανοούμενος καὶ ἀνοικτὶ φονεύειν. Οἱ δὲ προσελιπάρουν θερμότερον, καὶ ἑαυτοὺς παρεδίδοσαν καθ' ὁμολογίας τοῦ σωθῆναι, ἐκ χειρὸς ἤδη τῆς μά-

ram exarmandæ Persarum in Romanos iræ, ipsisque viri auctoritate revocandis ab imperio vetando.

26. *Ut hostes quasdam ex arcibus ad montem Ganum sitis subegerint.*

Qui vero in in Occidua continente bellum in nos gerebant Turci, haud segnes feriabantur, sed Gani jugo superato arcem cui a sancto Elia nomen est obsidebant, divisisque bifariam copiis obsessos utrinque adeo premebant, ut illi tandem longa siti enecti (nam aquæ penuria cogebantur ardori faucium levando arborum folia lingere, et occisis animalibus liguire sanguinem ; nec alio per dies plurimos potu victitarant, unde et multos mori contigit) decreverint se ipsos et arcem dedere. Sed Persis ob diversitatem religionis se credere veriti, destinato ad Romofortum Christianum Latinum quodam e suis, ostenderunt, si suas admovere propius copias vellet, se suaque ipsius potestati permissuros. Accessit Romofortus, et hujus exercitus, quanquam haud facile, tandem tamen Persicum vi expulit, multa expostulantem et frementem quod parata sibi præda per socios vocatos extorqueretur e manibus. Tum Romoforto pacti certas conditiones, utrinque manu sacris Evangeliis impositis juratas, obsessi deditionem fecerunt. Nec fides tum in Latinis desiderata est, humane siquidem, quod promiserant, tractarunt, et quo transferri poposcerant, tuto perduxerunt. Hoc illectus successu Romofortus turrim etiam Rhædesti subjicere sibi voluit. Et huic ergo munitioni copiis admotis longo instituit tempore, crebris oppugnans assultibus, at semper irritis. Tandem elata contra super altum aggerem balista petras in muros per eam jaculabantur diu noctuque, sed nocte frequentius, adeo ut noctis unius spatio centum circiter numerati jactus sint saxorum prodigiosæ **622** gravitatis, quippe quæ quinquaginta minarum singula fere pondus æquarent. Sed turris exiguitas interdum per tenebras fallebat collineantium aciem ; unde ab utroque latere multa intacto castri corpore cadebant. Nec indemnis Latinis obsidio erat : nam præsidiarii turris trecentis plures audacter interdum in eos erumpebant maleque multabant, quoad denique debilitati diffisique viribus et hi sunt compulsi descendere ad pacta, orareque Romofortum ut certis conditionibus abire se sineret incolumes. Id ille ferociter renuit : indignans enim quod ea obsidione multos suorum amisisset, juraverat se obsessos, quantumvis vellent rogarent, nunquam ad compositionem admissurum. In qua eum maxime sententia firmabat, quod latera videbat obsessæ turris multis jam locis hiantia ob labes quas petræ muris per balistam impactæ intulerant ; unde brevi se vi potiturum castro sperabat. Quoniam autem pactione constrictus coactus fuerat cum præsidiariis arcis Sancti Heliæ nuper captæ humaniter præter genium se gerere, prosecutus etiam præsidio abeuntes, quo secure ad destinatum deducerentur, in Rhædestinis, quos oppugnatum inde statim venerat, constituere volebat exemplum illustre sui adversus Romanos odii, cunctis iis immisericorditer necandis. Adversus hoc obsessi jam redacti ad extrema infimis precibus certabant, vitam saltem ac miserum spiritum indulgeri sibi, portas statim, si hoc promitteretur, aperturis, suppliciter orantes. Diu surdis ad hæc irati victoris auribus, periclitabantur Rhædestini repulsæ ipsis exitiali subjacere, nisi quidam quem secum habebant episcopus, et cum hoc alii pro eis apud Barbarum deprecatores intervenissent. Hi pro ecclesiasticæ lenitatis officio monebant haud Deo

Digitized by Google

χης οὔσης καὶ τοῦ κινδύνου ἐπηρτημένου. Κἂν ἐκινδύνευον, ἢν μή τις τῶν ἐπισκόπων συμπαρὼν σφίσι καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλοι τὸν βάρβαρον ἱκετεύουσι μὴ ἂν τόσον ἐργάσασθαι φόνον. Ἅμα δέ γε καὶ συμβουλεύουσιν, ὡς ἐλέγετο, τοὺς τοῦ βαρβάρου θυμοὺς κολακεύοντες, ὡς εὐθίκτως καὶ ἄλλοι προδοῖεν ἂν ἴσως ταῖς φιλανθρώποις ἐκ φήμης μετεωρισθέντες ἐλπίσι. Ταῦτα λέγοντες τῇ δεινότητι τῶν λόγων μόλις τὸν βάρβαρον κατεργάζονται. Καὶ τὰ μὲν χρήματα ἀφαιρεῖται, γυμνὰ δὲ τῶν ἐνόντων τὰ σώματα καταλείπει, ὥστ' εἰ μὲν μένειν θέλοιεν, κηδεμονίας τινὸς ἀξιοῦσθαι, εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὡς ἔχουσιν ἐξ αὐτῆς ἀπαλλάττεσθαι. Προῆγε δὲ τὰς δυνάμεις, ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων, καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ φρούρια. Φήμη δ' ἵκετο συμπεριάγειν καὶ τὸν ἐπίσκοπον (Πανίου δ' οὗτος ἦν) καὶ τὰ πολλὰ καὶ αὐτὸν ἐφιστάμενον συνεργεῖν τοῖς ἐχθροῖς, ἐφ' ᾧ προδιδοῖεν αἱ πόλεις. Καὶ διὰ ταῦτα ὡς εἰκὸς καὶ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνος ηὐθύνετο, καὶ ἡ δίκη πατριάρχου γράμμασιν ἐδηλοῦτο τῷ καταδικασθέντι. Ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὴν φήμην καὶ τὰ τῆς ποινίμου δίκης ὑπεραλγήσας, καιροῦ δραξάμενος φεύγει, καὶ τὴν ταχίστην τῷ βασιλεῖ παραγίνεται.

κζ'. *Πρεσβεία Γενουϊτῶν ἅμα καὶ βασιλέως πρὸς Ἀμογαβάρους.*

[P. 435] Βασιλεὺς δὲ ταῖς ἀπὸ τῶν ξενικῶν ἐλπίσι μετέωρος ὢν τὴν ψυχήν, ὅμως καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ πολλὰ ἐτεχνᾶτο ὑποσπόνδους ἐκ τιμημάτων προσάγεσθαι τοὺς ἀλάστορας. Γεννουῖται μὲν οὖν οἱ κατὰ πόλιν ἄρτι πρώτως παρὰ τοῦ σφῶν συνεδρίου ἀδδᾶν δεξάμενοι (δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὸν ἡγούμενον, ἔχει δ' οὗτος τὴν τοῦ δήμου προστασίαν, ὡς παρὰ Ῥωμαίοις ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου πάλαι) Ἀμογαβάροις ἤθελον διαλλάττεσθαι· οὐδὲ γὰρ εἶχον ἄλλως τὴν κάτω διαπλωΐζεσθαι κατὰ τὰς αὐτῶν πραγματείας θάλασσαν. Ταύτῃ τοι καὶ τὰ τῆς πρεσβείας ὁ ἀδδᾶς ἀνεδέχετο. Καὶ βασιλεῖ γνωσθὲν, ἐπεὶ στρατὸν βάρος ἔχοντα οὐκ εἶχε πέμπειν, ἀλλά τινα τῶν ψιλικῶν ταγμάτων περὶ τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην ἦσαν τὸν Δούκαν, οὗ ἦγεν ὢν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ πρότερον, ἢν πή ποτε κρυφῇ̈ὸν καὶ ἐξ ἐνέδρας προσβάλλοιεν (οὐ γὰρ ἦν φανερῶς ἀντιτάττεσθαι), διὰ ταῦτα οὐκ ἦν ἀποδέχεσθαι Γενουΐτας πρὸς ἐχθροὺς τῶν Ῥωμαίων εἰρήνην συντίθεσθαι θέλοντας. Ἔνθεν καὶ πρῶτον μὲν πέμψας ἀναστέλλειν ἐπειρᾶτο τὸ βούλημα, ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, εἶναι μὲν καὶ πάλιν οὐδὲν ἧττον σφᾶς φίλους καὶ

probatum iri Christianorum per Christianos cædem fieri tantam. Adjungebant interesse sua ipsius, mansuetudinis apud arcem Heliæ partam famam hic quoque tueri. Ubi enim non uno jam experimento compertum **623** increbuisset lenem et exorabilem Romofortum esse, aliæ tractus istius arces facile adducerentur ad ei se dedendas. Ne igitur successus, gloriæ sibi magnæ ac quæstui futuros, intempestivo gratuitæ immanitatis opprobrio corrumperet, tanquam ei benevole consulentes, dum blande obsecrarent, vix tandem eloquentia et gratia exarmarunt ferociam viri, persuadendo ipsi ut spoliatis omni pecunia et supellectili deditiis viva solum et libera corpora relinqueret. Impetratum insuper et illud, ut si qui Rhædestinorum manere in loco sub victoris potestate ultro eligerent, illic ut subditi cura dignarentur aliqua, sin aliud mallent, statim quocunque liberet migrare sinerentur. Inde Romofortus pronas ad fortunæ obvium favorem habenas laxans, circumferebat exercitum per arces reliquas finium illorum, subigendis iis imminens, in quo tentando non inefficaci uti opera ferebatur episcopi cujusdam, quem circumducebat. Paniensis hic erat, de quo fama perlata in urbem est cooperari eum victoriis Latinorum, suadendo Romanis ejus tractus ne sese et quas custodirent arces aut urbes dubitarent iis tradere. In quo culpam admittere merito visus est ecclesiastica animadversione dignam. Reus igitur citatur litteris ad eum missis patriarchæ, cum denuntiatione, nisi vadimonium sisteret et satisfaceret, pœnæ canonicæ, debitæ hostium fautoribus, incurrendæ. Hoc ille perculsus nuntio, dolens ob infamiam contractam et supplicii gravitatem intentati metuens, occasione arrepta fugit e castris Romofortì, et festinanter imperatorem adiit.

27. *Legatio Genuensium simul et imperatoris ad Amogabaros.*

Hoc statu rerum imperator, etsi exspectatione peregrinæ, quam accersere satagebat, militiæ suspensum habebat animum, tamen ex se quoque, si qua posset comminisci, malorum remedia exquirens, non abhorrebat a tentanda de novo reconciliatione ferocium illorum et immanium Amogabarorum, certus non parcere impensis etiam magnis, si largitionibus pecuniæ ad pacis illi consilia inflecti se sinerent. Tales mente cogitationes Augusto versante, forte accidit venire tunc primum ad Genuenses **624** Constantinopoli degentes destinatum iis regendis ab ipsorum metropolis senatu magistratum supremum, quem dicunt Abbam, voce præfectum aut præpositum sonante. Hic præditus auctoritate in populum est ejus simili quam olim apud Romanos prætor populi habebat. Hujus occasione adventus, consultantes de rebus suis Galatini Genuenses uno assensu convenerunt necessario sibi faciendam cum Amogabaris pacem : aliter enim quam iis per ea loca prævalentibus in compositionem secum adductis, liberas ipsis ac securas non fore navigationes Euxinum versus ad emporia illarum partium, e quorum commerciis spes ac rationes mercaturæ, cui potissimum vacabant, magna ex parte penderent. Eo consensu et rei verisimilitudine ipsius Abbas motus legationem ei paci tractandæ per se obeundam ad Amogabaros suscepit. Indicatum id consilium imperatori est tum maxime, ut dictum est, intento excogitandis modis resistendi Amogabaris. Exercitum enim justum

Digitized by Google

βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις, ἐφ' οἷς καὶ ὅρκους ἀπαιτούμενοι τοὺς παλαμναιοτάτους ἐδίδοσαν, ἢ μὴν καὶ αὖθις ὑπὲρ Ῥωμαίων . . . . . καὶ ὅρκους . . . . . ἑτέραν βουλὴν ὁ κρατῶν προσανετίθει τῷ ἡγουμένῳ καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ πρεσβείαν πρὸς Ἀμογαβάρους, ἐφ' ᾧ ἐθέλοιεν χρημάτων μεγάλων καὶ τιμῆς τῆς προσηκούσης καὶ κυβερνήσεως, ὡς καὶ ἀναδοχῆς ἀξιοῦσθαι τοὺς βασιλεῖ δουλεύειν θέλοντας, διαλύεσθαι. Καὶ ταῦτα προσαναθεὶς τῷ ἀββᾷ ἐκπέμπει· καὶ τῇ μεταξὺ διημερεύσει ἀνακωχῇ ἦν, εἰ καὶ ἄλλο τι ἐσκευαγώγει πρὸς πόλιν, καὶ ὁσημέραι λαὸς καὶ ζῶα ἐντὸς τοῦ ἄστεος ἐπληθύνετο, ὡς καὶ τὰ περιττὰ τῶν ζώων σφαγῇ καὶ μακέλλῳ δίδοσθαι. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀββᾶς ἐπιστὰς, καὶ ἐφ' ἡμέραις [P. 436] τὰ τῆς πρεσβείας μεταχειρίζων, οὐδὲν ἤνυσε πλέον, οὔτε ἄπρακτος ὑποστρέφει, πολλά τε καὶ ἀτάσθαλα καί γε μὴ οἷά τ' ἂν γενέσθαι ἀπαιτοῦντος τοῦ Ῥομοφόρτου. Ἐβούλετο γὰρ καὶ τόπους καὶ σώματα καὶ φρούρια ἀπεμπολεῖν πρὸς βασιλέα μεγάλων χρημάτων, καί γε προσαπῄτει καὶ τὰς μισθοφορίας. Εἰ δ' οὖν, ἄλλας χώρας σπεύδει λαβόντα κατέχειν, καὶ ἄλλον ἐπιβάλλεσθαι ὃν ἂν δύναιτο τρόπον ἀντιπάλων, καὶ ἐς τέλος διαμάχεσθαι ὁτιοῦν ἐτετείνετο. Ταῦτα καὶ ὁ κατὰ τὸ Μάδυτον Φαρέντα Τζιμῆς πέμπων ἀπέλεγεν· εἰ γὰρ ἡμερώτερον οὗτος παρὰ τὸν Ῥομοφόρτον τοῖς Ῥωμαίων πράγμασιν. Ἐκεῖνος μὲν Τούρκοις καὶ τοῖς ἰδίοις, ἔτι δὴ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἀποστατήσασιν ἐξ ἀνατολῆς, οἱ δὴ καὶ κουρᾷ τριχῶν καὶ γενείου Ἀμογαβάροις ἐξοικειοῦντο, οὕτω καλῶς τὰς ἀποκρίσεις τοῦ ἀββᾶ δόντος, διατάξας τὴν στρατείαν κρότῳ χερῶν μέχρι καὶ τῆς πόλεως ἤλαυνε. Καὶ ἦν ἐντεῦθεν βλέπειν σκευαγωγοῦντας τοὺς ἔξω καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς ἐν Περαίᾳ κατῳκημένους, ὡς νύκτα καὶ ἡμέραν ἀνὰ τὰς τῆς πόλεως πύλας συνθλιβομένους δυσχερῶς διεκπαίειν αὐτούς καὶ ζῶα παντοῖα, καὶ πολλοὺς ἀνὰ τὰς τῆς πόλεως κεῖσθαι ῥύμας ἀφεμένους τῶν ἔργων. Τότε ὁ μὲν πατριαρχεύων ὁσημέραι τὰς λιτανείας ἐντὸς τῆς πόλεως ἐπεδᾴλεύετο, βασιλεὺς δ' ἐπαμηχανῶν τοῖς φημιζομένοις, ὅτι καὶ οὐκ ὀλίγος ἐπέπρακτο φόνος, οἷς ὑστερεῖν

quem iis opponeret, nec habebat ad manum nec unde cogeret suppetebat. Tantum quidam levis armaturæ ordines supererant; quos magnus hetæriarcha Ducas exercitus totius, antequam dissiparetur, dux, reliquas adhuc habebat, ad usum furtivarum duntaxat excursiuncularum: haud enim palam ostentare ex adverso frontem tam multis tam paucos belli ratio aut communis prudentia sinebat. Hæc cuncta secum imperator reputans primum experiundum putavit, ecquid revocare Genuenses a consilio pacis Amogabaricæ posset. Misit ergo qui eam dissuaderent; quibus cum esset responsum a Genuensibus necessariis se causis ad eam tentandam conventionem trahi, nec fraudi eam Romanis aut imperatori fore, quibus amici et fidi esse ut antea non desisterent, postquam indemnem in loca ipsis opportuna transitum ab hostibus Romanorum pepigissent, prout suorum rationes mercimoniorum flagitabant. Post quæ rogati ut saltem jurisjurandi fide interposita caverent se non adjuturos adversus rem Romanam Amogabaros, aut quidquam hoc toto in negotio acturos abhorrens ab obsequio imperatori a se debito et ad extremum uti hactenus exhibendo, illi haud cunctanter **625** sibi suisque capitibus horrenda sunt imprecati, si secus facerent. Tum demum imperator procinctum jam ad iter versus Amogabaros Genuensem Abbam suum quoque ad eosdem legatum instituit, dans in mandatis ut eorum primoribus a se offerret pecunias plurimas, honores et præfecturas illustres, affinitates quin etiam, et quidquid a se optare maximum possent, si suorum eos qui vellent imperatori militare, ut prius, constitutæ pactione mercedis id libere sinerent facere. His Abbæ commendatis eum dimittit. Interimque sibi quadam exspectatione successus ex eo tractatu prosperi blandiens in quibusdam quasi curarum induciis paulisper acquievit, non tamen placide, obstrepente utique continuo et magis semper magisque increbescente tumultu concursantium trepide in urbem, Amogabarici belli terrore, rusticorum, greges armentaque præ se agentium sua. Unde animalibus et plebe inopi cunctæ jam urbis viæ refertæ visebantur. Minuendusque necessario esset pecoris extra pascua macrescentis numerus, ingenti bestiarum esui humano aptarum multitudine in macellis quotidie mactanda. At Abbas multis diebus apud Amogabaros commissa tractando moratus, quod res quidem attineret Genuensium suorum, non sine operæ pretio rediit, de pace autem cum Romanis nihil prorsus impetravit, multa improba et facultatem modumque omnem excedentia flagitante Romoforto. Petebat enim ut ex se ac suis, priusquam e locis emigrarent quæ tenerent, numerata pecunia imperator oppida, urbes, arces singulas, prætereaque quotquot Romani generis captivos in custodiis servarent, redimeret. Jubebat item reddi ad exactum militibus stipendia cuncta retro debita. Ni hæc fierent, denuntiabat se, præter quas jam occupassent urbes et arces, reliqua pariter loca subacturos, neque ullum hostilitatis in Romanos exercendæ omissuros genus, atque in istis proposito et conatu bellandi ac præliandi perseveraturos ad extremum irrevocabiliter. Similia respondit Madyto, ubi erat, alius dux Latinorum **626** Pharenda Tzimes, excusans per missum privatim ad imperatorem se, si mitius quam Romoforto agere cum Romanis vellet, præterquam in sese potentiorem concitaret, etiam nihil in summa profecturum, quoniam quæ Romoforto propriæ parebant copiæ, triplici genere constantes, Turcorum Amogabarorum et transfugarum in ejus castra ex Orientali continente Romanorum, qui tonsura capillorum et rasura barbæ sese Amogabaris similes fecerant, ut ex ea esse gente viderentur, istæ, inquam, adeo numerosæ ac fortes copiæ, abunde, se quantumlibet cessante, suffecturæ forent ad bellum atrox in impera-

Digitized by Google

συνέβαινε τῶν ἐπὶ τῆς πόλεως ἅπτεσθαι (αἱ γὰρ δυνάμεις ἐπιλελοίπασιν), ἢ Θεῷ τὴν δίκην ἀνατιθέναι καὶ παρ' ἐκείνου ζητεῖν τὴν του ἐκκεχυμένου ἀδίκως ἐκδίκησιν αἵματος ὅμως δὲ καὶ τὰ δυνατὰ οἱ πρὸς τὸ παρεστὼς οὐκ ἠμέλει ποιεῖν. Τῷ γὰρ Δούκᾳ καὶ μεγάλῳ ἑταιρειάρχῃ ἐξ ἀξιώματος συχνότερον πέμπων ἐπέσκηπτε κατ' ἴχνος ἠρέμα τοῖς ἀλάστορσιν ἅπεσθαι, ἐπεὶ οὐ δυνατὰ ἦν κατὰ πρόσωπον παντὶ τῷ συστήματι ἀντιτάττεσθαι. Ὅθεν καὶ οὗτος μὲν ἐμπίπτων πολλάκις ἐξ ἀφανοῦς τὸ οὐραγοῦν ἐζημίου, ἐκ δὲ Τζουρουλοῦ οἱ ἐντὸς ἀναθαρσήσαντες ἀνδρικώτερον προσβάλλουσι Ῥαιδεστῷ καὶ κακῶς τοὺς ἐκεῖ δρῶσι, πρὸς τῷ καὶ λείαν ἱκανὴν περιβαλέσθαι. Ὃ δὴ καὶ γεγονὸς δῆλον, ὡς ἔδειξε, τοῖς ἐχθροῖς, οἱ δὲ πρὸς τὸ τυχὸν λαβόντες ὀπισθόπουν τὴν πορείαν πεποίηντο. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ οὐδ' οἱ καθ' ἕω τῆς περαίας Τοῦρκοι καλῶς ἀπηλλάττοντο, ἀλλὰ πολλάκις προσέβαλλον καὶ πολλοὺς κακῶς ἐποίουν εἰς τρυγητὸν ἐξιόντας, ὥστε καὶ τοὺς ἐν τῷ Ἱερῷ ἀναγκαζομένους, [P. 437] ἐπεί ποτε καὶ ἐντὸς ἐκεῖνοι λαθόντες ἐγένοντο, εἰ καὶ αὖθις φοβηθέντες ἐξῆεσαν, οὐχ ἱκανοὶ τὸ πλῆθος ὄντες κατέχειν τὸ φρούριον, καταβολαῖς τεταγμένων τελῶν τὰς σπονδὰς ὠνεῖσθαι. Τοῖς δὲ καὶ κατὰ τὴν Μηλέαν τραχυνομένοις καὶ πολλοῖς ἐν αὐτῷ συστᾶσι τὸ ἐκεῖ μάχιμον ἐμπίπτει καὶ ἐπὶ τοῦ προτερήματος γίνεται, ὡς τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἡμέρας φήμας ἀγαθὰς τὸν κρατοῦντα καὶ ἀμφοτέρωθεν δέξασθαι. Ἔδοξε δὲ ταῦτα τῶν συχνῶν ἐκείνων λιτανειῶν τοῦ πατριαρχεύοντος κάρπωμα, καὶ ἦν ἐντεῦθεν τοῖς γεωργοῦσιν ἐξιέναι κατὰ σπορὰν τῶν καρπίμων, εἰ καὶ αὖθις ἔνθεν μὲν ἡ τῶν ἐχθρῶν προσδοκία καὶ ὁ ἐκεῖθεν φόβος, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ κεκωλῦσθαι σπείρειν, οὕτω τῆς περὶ τὸν βασιλέα δοκιμασάσης βουλῆς ὡς μὴ τοῖς ἐχθροῖς ἐς νέωτα σπείρειν, ἀριστοτέρας τὰς ὁρμὰς σφῶν ἐποίει, καὶ οὐκ ἀπεθάρρουν τοὐμφανὲς τὴν ἐξέλευσιν. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοῦ ἀρότου ἠπράκτουν, καὶ λιμὸς ὁ βαρύτατος ἠπειλεῖτο τοῖς ἡμετέροις, κἂν

torem continuandum. Vixdum ea tristia responsa redux Abbas Augusto reddiderat, cum duces Amogabarorum ordinato exercitu iter recta Constantinopolim pronuntiarunt, processeruntque statim, instructam promoventes aciem solito lituorum et cornuum cantu. Fama ejus expeditionis momento sparsa, videre passim erat quotquot degebant extra urbem festinatione maxima vasa colligere, cumque suis quosque sarcinis trudere se in portas urbis agre turbam consternatorum in fugam capientis. Unde et trajecto multi freto, aliique neque in adversa se tutos continente rati, aditum tentabant intra muros Peræ, sua quoque præ se agentes animalia, ac dense simul cum iis confertim penetrabant. Stratæque cernebantur viæ passim urbis ac plateæ otiosa jacentium multitudine rusticorum, intermissis agri operibus male illic feriantium. His malis patriarcha non aliud quam consuetum ipsi remedium adhibebat suarum litaniarum, iis tunc instantius quotidie intra urbem frequentandis. Imperator autem exanimatus diris nuntiis (nam cædes obiter feræ crebræque ab Amogabaris factæ memorabantur, una his consolatiuncula admista, quod iis ne pervenirent Constantinopolim, quo iter intenderant, aliquid obstitit): his, inquam attonitus imperator indiciis aliis super alia ingruentibus clarium, destitutus copiis, unum quod erat reliquum tenebat, ut Deo ultionem earum injuriarum reservaret, peteretque ab eo quam solus posset sumere vindictam effusi inique **627** sanguinis. Non negligebat tamen administrare ex usu præsenti, quod poterat. Ducam enim, magnum hetæriarcham titulo dignitatis vocitatum, crebris admonuit nuntiis ut a tergo ex occulto et protecte vestigiis exercitus Amogabarici versus urbem tendentis insisteret; et quoniam ad ei se ex adverso opponendum vires idoneas non haberet, imminendo a dorso, quadam illis respiciendi cura, moram saltem aliquam ac sollicitudinem injiceret. His ille mandatis obtempe-

rans improviso identidem carpebat postremum agmen ex tuto irruens; qua ratione sæpe illi contigit non modica inferre Amogabaris damna. Sub hoc tempus qui intra Tzurulum erant, ex recessu exercitus Amogabarici sumpta fiducia, forti erumpentes manu Rhædestum nuper ab hoste occupatum adoriuntur, et castro potiti repertos illic male multarunt, haud parvæ præterea compotes prædæ, quam hostes ex rapto congesserant. Id nuntiatum exercitui versus urbem, ut dictum est, eunti novi ejus ducibus consilii occasionem dedit: retro cedendum enim putaverunt, differendamque in tempus aliud oppugnationem urbis. Interim nec qui continentem Orientalem dudum infestabant Turci vim crudelem remittebant, sed multis nunc cummaxime assultibus tentabant arces, multosque cædebant ad vindemiam necessario ex urbibus prodeuntes. Itaque qui castrum dictum Hierum nostri tenebant, coacti sunt pacem facere cum barbaris tributi pendendi pactione. Quippe Turci clam semel in eam arcem penetraverant, non tamen idoneo numero ad eam occupandam; unde territi retulerunt pedem. Verum hoc eventu Hierenses admoniti et de voluntate hostium ipsos invadendi et de sua impari eis repellendis, ubi majori multitudine redissent, potentia, optimum factu putarunt cladem certam conventione qualicunque prævertere, securitate vivendi numinorum impendio redimenda. Meleam quoque arcem qui tenebant nostri, vicinia Barbarorum aspere premebantur, plurimis eorum in proximo stationes habentibus: sed quod illic erat robur militiæ Romanæ, **628** in eas Persicas irruentes copias de iis victoriam retulerunt. Cujus utriusque successus, et Hieri pactione redempti et Meleæ vi liberatæ, lætos ambos uno die nuntios imperator accipiens, fructum hunc tandem apparere incipientem esse credidit crebrarum illarum patriarchæ litaniarum. Inter hæc vero appetente sementis tempore cultores agrorum hinc quidem exire urbe gestiebant ad necessariam

Digitized by Google

τοῖς ἐχθροῖς βαρείας χεῖρας ἐφεῖναι τούτων προσεδοκᾶτο, μηδὲ τούτοις σπείρουσι. Πλὴν Ὑσφεντίσθλαβος μὲν τῆς εἰρήνης ἐδίψα, καὶ κῆδος πρὸς βασιλέα συντιθέναι ἤθελεν, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν πατριαρχεύσαντα Ἰωάννην (ἐκεῖ γὰρ κἀκεῖνος συνεάλω Σωζοπολίτας) μεσίτην πρὸς βασιλέα περὶ τῶν ζητουμένων προὐβάλετο. Βασιλεὺς δὲ ὑπερτιθέμενος ὅμως τῆς ἀνάγκης ἥττᾶτο, καὶ πέμπων τὴν εἰρήνην ποιεῖν κατὰ τὸ αὐτῷ βουλητὸν ἐδοκίμαζεν. Ἐκεῖνος γὰρ ἐν τῶν θυγατρίων τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ἐζήτει λαβεῖν· ἃ δὲ προὔφθασε τῶν πολισμάτων κατασχεῖν, οὐκ ἀπέλυε μὲν, ὅμως γε μέντοι τοῖς νέοις καὶ ὁμοζύγοις διενοεῖτο ταῦτα διατηρεῖν. Βασιλεὺς καὶ ἄλλως θέλων πράττειν τὸ συνάλλαγμα ἐκεῖνον ἀνέβαλλε. Καὶ ἐν τοσούτῳ ἐκεῖνος μετέωρος ὢν τὸν ἐκεῖσε σῖτον διαπλωΐζεσθαι καθυφίει, καὶ οὕτω Ῥωμαῖοι ἐσιταρχοῦντο, καὶ φάρμακον ἦν τοῦ λιμοῦ τὸ πραττόμενον.

κη'. *Τὰ κατὰ τὴν Βιζύην πραχθέντα.*

[P. 438] Τὰς δὲ δυνάμεις οἱ Ἀμογάβαροι ἀεὶ κατὰ Θρᾴκην ἐκίνουν, καὶ τοῖς κατ' αὐτὴν φρουρίοις προσέβαλλον, καθὼς καὶ Βρύσει τῇ λεγομένῃ· ἀλλὰ ταῖς ἔνδοθεν ἀντοχαῖς οὐκ εἶχον ὅ τι ποιοῖεν. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσεζημιοῦντο ἀφιππευόντων ἐπὶ σφᾶς ἐκείνων, καὶ περιγενομένων πολλάκις τῷ ἀκμῆτας προσβάλλειν καὶ κραταιότερον διαμάχεσθαι. [P. 439] Ἐκεῖθεν τοίνυν οἱ ἀμφὶ τὸν Φαρέντα Τζιμῆν ἐπὶ Βιζύης προῆγον, ἅμα Πέρσαις πλείους γενόμενοι. Καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν μέγαν τζακούσιον τὸν Ὑμπερτόπουλον, πλείους τῶν διακοσίων ὄντες ἱππεῖ,, ὀλίγοι τὴν πρὸς πολλοὺς οὐκ ἐθάῤῥουν ἀφιππευσιν καὶ τῷ φρουρίῳ ἐγκεκλεισμένοι παρέμενον. Ἀλλὰ τὸ ἐκεῖ πλῆθος λῆμα λαμβάνει ἀρεῖκὸν, καὶ περιστάντες τὸν ἀγῶνα δῆλοι ἦσαν, εἰ ἐκχωροίη ἐκεῖνος, πολεμησείοντες. Ὁ δὲ τῷ σφῶν θράσει καὶ τῇ πολυχειρίᾳ καταγοητευθεὶς (εἰς χιλιάδας γὰρ συνεπλήρουν τὸ πεζικὸν) τοὺς ἱππεῖς συντάξας ἅμα τόξοις ἐξήλαυνε. Σῶφρον τοίνυν ἦν τὴν ῥαχίαν κατέχειν καὶ προμηθέστερον διακινδυνεύειν ἐκεῖθεν ταῖς δυσχωρίαις βοηθουμένους· ἐπεὶ δὲ μοῖρά τις σφᾶς προσῆγεν ἀπολουμένους, ἀφέμενοι ταύτης ἐπ' ἀγχωμάλου τῆς

rare operam vocati: inde autem eodem hostium terrore, quo fuerant intra urbem compulsi, ne rursus eo pergerent unde vix salvi evaserant, pari exitii periculo nunc quoque illic perdurante, tenebantur. Pendenti sic in ancipiti sententiæ momentum in cessandi partem imperatoris auctoritas addidit. Is enim censens sementem cessuram in commodum hostium, qui campi dominî segetes olim maturas essent in potestate habituri, consultius existimavit non periclitari rusticos de vitâ in opere sibi et Romanis inutili, Barbaris duntaxat profecturo. Ita est in hunc annum frumenti satio prætermissa, nostris inde in magno famis metu versantibus; quam una consolatio temperabat e spe debilitationis ipsorum hostium proventu messium deficiente secuturæ. Nam ipsos haud daturos per se operam agris seminandis confidebant; unde fiebat verisimile difficultate annonæ graviter laboraturos. Cæterum Osphentisthlabus pacem sitiebat, admoveri familiæ Augustæ affinitatis necessitudine cupiens. Ergo habens in potestate Joannem expatriarcham cum Sozopolitis captum, eum interpretem suorum apud imperatorem desideriorum misit. Cunctatus aliquandiu ad eam propositionem Augustus est: vincente tamen tandem negandi consilium necessaria tali tempore minuendorum imperii hostium cura, misit qui assensum ad ejus quæsita suum afferrent. Petebat autem dari sibi conjugem unam e filiabus Michaelis Augusti junioris. Quæ autem occupaverat Romana oppida reddere abnuebat, **629** causans liberis se ex destinato conjugio suscipiendis, et ipsis ex imperatoris domo futuris, illa servare. Nec factum nec facti ratio satis Andronico probabatur; volebatque omnino æquiori conditione contrahi. Itaque responso differendo negotium extrahebat, haud tamen spem præcidens, cunctatione Romanæ tunc rei perutili. Nam Osphentisthlabus interim, dum pendet in ambiguo conventionis ab ipso tractatæ successus, frumentum quo abundabat Bulgaria inde asportari plenis navibus Constantinopolim permisit. Quod præterquam opportunum penuriæ jam illic prementi subsidium, etiam formidatæ in futurum fami quasi antidotus ac præsumptum in tempore fuit remedium.

28. *De gestis ad Bizyam.*

Copias porro suas Amogabari incessanter per Thraciam movebant, circumferentes bellum in arces ejus regionis, quas sigillatim oppugnabant. Inter has unam, cui Brysis nomen est, adorti acri eorum qui erant intus defensione redigebantur ad inopiam consilii, nihil invenientes quod proficeret ad votum, quin et damnis interim non mediocribus affecti. Erumpebant enim in eos e castro equites, et plerumque superabant, quod et juvenes robusti erant et summa contentione decertabant. Inde igitur recedens Pharenda Tzimes Bizyam promovit suas copias, Persis obiter adjunctis numerosiores quam ad Brysin steterant. Magnus illic tzauzius Umpertopulus equites sub se habebat plures ducentis, sed quibus comparatione tanto majoris multitudinis hostium, impares sese ad iis æquo campo contra standum sentientibus, animus haud erat prodeundi; quare se clausos munitione continebant. Longe diversis vigebat sensibus vulgus plebis Bizyensis, Martium spirans et impatientiam præliandi cum vincendi fiducia ostentans. Ergo præsidii ducem frequentes circumstabant, **630** orantes ut erumpere in hostem se sineret. Ille deceptus tam alacri significatione audaciæ, simul etiam numero eorum fretus (nam aliquot peditum millia ex his videbat posse confici), armat illos et ordinat, præposito in fronte armato arcubus equitatu. Ita omnes emittit, pro sua ipsis militari prudentia magnopere præcipiens ut in lata, quam monstrabat, crepidine rupis eminentis hostem opperirentur, indeque circumspecte ac vitato quam possent providentissime

Digitized by Google

ἐκεῖ πεδιάδος ἱππεῖς ἅμα πεζοῖς παρετάττοντο. Καὶ δὴ τῶν πολλῶν προλοχιζόντων, τῶν Περσῶν σόφισμα, ἱππεῖς μὲν τὰ πρῶτα ἐπαράττουσι τοῖς φανεῖσιν. Ἀλλ' οὔπω καλῶς ὤφθησαν κατὰ στόμα κινδυνεύοντες, καὶ ὁ λόχος ἐμφανὴς ἦν, καὶ δειλίᾳ συσχεθέντες ἀνὰ κράτος ὑπέστρεφον φεύγοντες. Καὶ μυρίῳ πλήθει προσπαίσαντες τῶν πεζῶν ἐλεεινῶς, ποιμνίων δίκην, κατέσφαττον, ὡς πεσεῖν πολλοὺς αὐθωρόν, ὅτε καὶ περὶ τῷ φρουρίῳ οἱ ἐντὸς δείσαντες καὶ γυναῖκας αὐτὰς εἰς ἄνδρας μετασκευάσαντες κατὰ φυλάκων δῆθεν εἰς δεῖγμα ἐπὶ πύργους ἐφίστων, μέχρις οὗ βασιλεὺς ἀκούσας καὶ περιαλγήσας τῇ συμφορᾷ, πέμψας τοῖς προσήκουσι τὸ φρούριον κατωχύρωσεν. Ὁ δέ γε πατριάρχης, καὶ ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς τιμίους τοῦ κλήρου ἐκποδὼν ποιησάμενος, καθηγουμένοις μονῶν ἐχρῆτο συνέδροις εἰς κρίσεις, καὶ τούτοις μὲν τὰ ἐκκλησιαστικὰ συνδιέφερεν. Οἷς δὴ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῖς μοναχοῖς ἅμα πρεσβυτέροις καὶ τῷ λαῷ, ἑκάστης ἑβδομάδος συνελιτάνευεν, τετρεμαίνειν ἀξιῶν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς πόλεως, καὶ πρόσθε παίδων καὶ γυναικῶν ἱστασθαι δεομένους Θεοῦ. Δέησις μέντοι δικαίων καὶ λαοῦ ἁμαρτία ἀντιταλαντεύειν τὰ ἡμέτερα ἔδοξαν, ὡς ἃ μὲν ἐζημίωντο, ἐξ ἁμαρτίας καὶ ζημιοῦσθαι, ἃ δὲ ἦσαν, ἐκ τῆς τῶν δικαίων δεήσεως περισώζεσθαι. Καὶ τὰ μὲν τῆς θείας ὀργῆς δῆλα ἦσαν καὶ ἐωρῶντο· ὁπόθεν δὲ καὶ τίσι τοῖς πλημμελήμασιν ἐξεκαίετο, ἐπιεικῶς ἄδηλον ἦν, ἄλλων ἄλλα αἰτιωμένων.

circumventionis periculo prælium inirent. Ita ille sapienter, sed inutiliter. Illi enim, quasi fato quodam suo perituros in paratum exitium urgente, temere omissa loci superioris securitate ultro in subjectam, equites simul peditesque, descendentes planitiem, æquo se campo instructæ hostium aciei objecere. Illic eos exspectabant delitescentes more ipsorum in insidiis copiæ Persicæ auxiliares Latinarum. Tegendo tamen dolo turmæ quædam apparebant; in quas simul nostri equites fecerunt impetum, statim e latebris insidiatores exsurgentes horrendam inevitabilis undique periculi faciem ostendere nihil minus opinantibus. Unde hi subito despondentes animos retro consternati refugerunt. Iter erat fugæ nullum aliud quam acies conferta sequentium peditum nostrorum. Per eam ergo incitati fugacium equi dum rumpunt aditum, contigit stipatam multitudinem miserabiliter conculcari ac velut agnos in ovilibus lupo irruente mactari : nam multos ipsa hora primus hic nostrorum impetus occidit; reliquos superveniens hostilis acies delevit. Quo luctuoso perculsi spectaculo qui intra Bizyam stabant, jure metuentes ne victores, arbitrati nullo jam (quod vere ita erat) præsidio defendi arcem, eam undique insilientes facile caperent, istam ipsis demere opinionem studuerunt mulieribus virili veste indutis et armatis e pinnis procul turrium idoneo intuendæ urbi ostentandis numero. Ea falsa specie lucrifactum est spatium admonendi de Bizyæ periculo imperatoris. Quo ille audito, et clade videlicet tanta deplorata, submisso novo præsidio **631** illud oppidum munivit. Patriarcha interim episcopis et illustrioribus e clero quibusque per artes et injurias varias qua ejectis qua ultro abire compulsis solus jam reliquus, præpositis monasteriorum assessoribus in conventibus et jure dicundo utebatur, paratoque illorum assensu de rebus cunctis ecclesiasticis pro libitu statuebat. Cum

iisdem greges una trahentibus subjectorum cuique monachorum, adhibitis simul presbyteris et populo, singulis hebdomadis litanias celebrabat, adhortans ut pro urbe jam periclitante solliciti divinam ei opem exorare conarentur; curarent etiam patresfamilias excitandis ad idem domesticis, ut mulieres ipsorum et liberi pro se quisque in orationibus perseverantes Deo pariter propitiando intenderent. Cæterum preces justorum et peccata populi quasi paribus et neutro neutrum exsuperantibus momentis quodam in æquilibrio res nostras suspendebant, ita ut quæ damna quotidie ingruerent, propter peccata inferrentur, quæ adhuc incolumia durarent, precibus justorum crederentur servari. Ac gravem quidem in nos flagrare iram Numinis, manifestissimis et nulli non clarissime perspectis experimentis constabat. Unde autem et quibus sceleribus illa inflammaretur, admodum erat obscurum, aliis alia culpantibus.

κθ'. *Ἔτι τὰ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ Μελὴκ καὶ τοὺς Τούρκους.*

[P. 440] Τότε καὶ Ἰσαὰκ Μελὴκ, ᾧ δὴ καὶ κατὰ Πηγὰς, πόλιν παραθαλάσσιον, ἡ νυμφαγωγία ηὐτρέπιστο, συγκείμενον σφίσι τοὺς πέραν Πέρσας διαπερᾶν καὶ οὕτω τοὺς γάμους διατελεῖσθαι, παραλαβών τινας τῶν τῆς αὐτοῦ δυνάστείας αἱρετιστῶν, τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔδει διαπερᾶν καὶ αὐτοπροσώπως Πέρσας δουλαγωγεῖν. Μέντοι γε καὶ πορθμείου τυχών, σύναμά τισι διαπεραιωθεὶς πεῖθει Πέρσας, καὶ μᾶλλον οἷς αὐτὸς ᾠκείωτο, Ἀμογαβάρων ἀποστατεῖν. Οἳ καὶ θαῤῥήσαντες παραυτίκα τοῖς

29. *Adhuc de Isaacio Meleco et Turcis.*

Tunc Isaacius Melecus, cui ad Pegas urbem maritimam sponsæ deductio præparabatur, in eo erat ut juxta conventa Persas ex Occidua continente in Asiam reduceret, et sic nuptias ipsi promissas in præmium celebraret. Sincero igitur animo pacta exsequendi, sumptis secum quibusdam magnæ apud gentem Persicam existimationis viris, quorum auctoritas valitura putaretur abducendis a societate Latinorum popularibus ipsorum, cum iis occasionem trajiciendi commodam nactus in littus Occiduum ex Asia transfretavit. Persuadereque aggressus quod volebat **632** Persis illic militantibus, et sua apud sibi obnoxios et comitum apud alios gratia cito voti compos est effectus, ab omnibus facile impetrans ut ab Amogabaris deficerent. Id illi confestim audenter sane sunt facere aggressi : ducibus enim suis Italis insidiati, eos astu circumventos occiderunt, moxque pro se quisque strenuo cursu fugam

Digitized by Google

ἄγουσι τῶν Ἰταλῶν ἐπιτίθενται, καὶ δόλῳ κτείναντες ἀνὰ κράτος ἐπ' αἰγιαλοὺς ἐφυγομάχουν, ὡς ταῖς τοῦ βασιλέως ναυσὶ περαιωθησόμενοι. Ὁ δὴ γνωσθὲν, ἐκθυμότερον ἢ ὡς ἔδει ἐλάσαντες Ἀμογάβαροι προσβάλλουσι φυγάσιν ἐκείνοις. Κἀν τῇς Εὐδήμου μάχης συστάσης πίπτουσι μὲν καὶ τῶν Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγοι, ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ τοὺς διακοσίους τῶν Περσῶν πεσόντων κατὰ κράτος σφῶν αὐτοὶ περιῆσαν. Ὡς δὲ καὶ αὖθις Πέρσαι πρὸς ἐκείνους ἀπέκλινον, οὐ πρότερον αὐτοῖς ἐνεπίστευον τὰ τῆς συμμαχίας, πρὶν ἂν παραδοῖεν, οὐχ ὅπως τὸν Ἰσαὰκ Μελὴκ, ἀλλὰ καὶ τὸν σφῶν ἐξηγούμενον Ταχαγτζιάριν, ὃς ἰδίως ἦγε τοὺς Τουρκοπούλους, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τρίτον αὐτὸν τὸν αὐτάδελφον τοῦ Ἰσαὰκ Μελὴκ, ὡς φανέντι οἱ προστεθέντας. Ὧν καὶ προδοθέντων τὸν μὲν Ἰσαὰκ φιτρῷ καὶ ξίφει διεχειρίσαντο, οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτάδελφον, τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐν τῷ φονεύειν κατὰ γῆς ἐπαλλάξαντες [P. 441] ὡς ἅμα τὴν τομὴν γενέσθαι καὶ ἀμφοτέρων. Εἶτα δὲ περιδύσαντες τὸ βασιλικὸν πρὸς ἐκεῖνον χρυσόβουλλον ἐπὶ μάλης εὗρον ἐξηρτημένον, ὅπερ ἀναγνόντες σύναμα καὶ ἄλλοις τοῖς τῶν κατὰ δύσιν ἐξηγουμένοις Περσῶν εὕρισκον, καθ' ὑποσχέσεις εἰ ἀποστατοῖεν μεγάλας, καὶ τὸ τοῦ Ταχαγτζιάρι ὄνομα· ἐφ' οἷς ἐκεῖνοι εἰς

A ἀπόλογον καταστάντες προφάσεις ἐπλάττοντο τὰς σφᾶς ὠφελούσας. Ταύτῃ τοι καὶ τὸν φόνον μὲν ἀνεῖχον, φυλακαῖς δ' ἐδίδουν ταῖς ἀσφαλεστάταις. Ὡς γοῦν καὶ αὖθις τὰ πιστὰ πρὸς Πέρσας λαβόντες καὶ δόντες ἔμελλον ἐπὶ Τζουρουλοῦ ἐξελαύνειν, οὐκ ἄλλως συμπροάγειν σφίσιν ἤθελον οἱ Τουρκόπουλοι, εἰ μή γε τῆς εἱρκτῆς ὁ σφῶν ἐξηγούμενος Ταχαγτζιάρις ἀπολυθείη. Καὶ γέγονε τοῦτο, μιᾶς γνώμης συνόλων, ὡς ἐῴκει, γινομένων, ὅτε καὶ δοξάντων εὐθὺ τῆς πόλεως ἐλαύνειν καὶ αὖθις οἱ ἐκτὸς ἐσκευαγώγουν, οὓς ἡ ἀρότου χρεία παραμένειν κατήπειγεν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι Τζουρουλῷ προσβαλόντες ἐπὶ τοῦ ὑστερήματος ἐγεγόνεισαν, τῶν ἐντὸς ἀντεχόντων. Ταχαγτζιάρις δὲ νυκτὸς σύναμα πλείστοις τῶν Τουρκοπούλων ἀπὸ ῥυτῆρος ἤλαυνον πρὸς Τζαράπην ἐπὶ Ἄπρῳ, καὶ

B προσεδέχθησαν ἐπιστάντες προῠπηργμένων ἐκ μηνυμάτων τῶν ὁμολογιῶν τῆς αὐτομολήσεως. Οἱ μέντοι γε τῶν Περσῶν ἀπολειφθέντες ἐν Τζουρουλῷ, μαθόντες τὸ δρᾶμα, εὐθὺς ἀνὰ κράτος ἐπ' αἰγιαλοὺς ὡς διαπεραιωθησόμενοι φεύγουσι τῷ ταῖς ναυσὶ τῶν Ἰταλῶν χρήσασθαι. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Ἰταλοὶ τὴν χλεύην μὴ ἐνεγκόντες κατόπιν διώκουσι.

λ' *Περὶ τοῦ Φαρέντα Τζιμῆ.*

[P. 442] Καὶ ἔδοξαν ἀγαθὰ ταῦτα Ῥωμαίοις, καὶ

armati, et ulcisci obsistentes parati, versus maris littora intenderunt, ubi quædam illos opperiebantur imperatoris naves, quibus tuto in Asiam deportarentur. Id simul atque cognoverunt Amogabari, repente ira ingenti consurgentes institere summa C vi fugacibus. Deprehensos acri adorti prælio cadunt cæduntque vicissim, tandem tamen non paucis suorum amissis, sed Persis longe pluribus, nempe supra ducentos interfectis, haud dubie superiores evadunt, Persasque rursus in suam potestatem redigunt. Hi cum aliud non possent, iterum inclinabant ad militandum Amogabaris, ut antea. Verum ipsos hi admittere se velle in socios negarunt, aut omnino iis fidere, nisi prius sibi traderent non modo Isaacium Melecum, sed ipsorum quoque præfectum Tachantziarin, qui proprie Turcopulos ductabat, quin et tertium Isaacii Meleci germanum, quo maxime visoad defectionem inducti putabantur. His traditis, Isaacio quidem jusso collum cippo apprimere caput gladio absciderunt; nec illum solum, sed et ejus D fratrem ferro pariter in cervicem impacto peremerunt, dejectis simul in terram capitibus amborum, quod uno tempore fuerat utrique ictus inflictus. Truncos inde spoliantes imperatorium diploma munitum aurea bulla super humerum Isaacii pendens sub veste reperiunt; quo lecto in eo observant nominatim invitatos magnis præmiis propositis ad transeundum in partes imperatoris, **633** præter duces omnes Persas in Occiduo tum tractu militantes, etiam Tachantziarin. Unde injecta cunctis illis sollicitudo est se viritim, ut quisque optime potuit, a cogitati transfugii suspicione purgandi. Rationes ergo certatim ad id aptas congerentes allegabant, non prorsus inutiliter. Per has enim

impetrarunt dilationem cædis, contentis in præsens Amogabaris in custodias omnes condere securissimas. Sic reconciliata sibi Persica militia, et ei vicissim ipsi quoque Latini placati ac jam denuo fidentes, cum vellent copias contra Tzurulum ducere, Turcopuli negarunt se ituros, nisi dux ipsorum Tachantziaris prius custodia liberaretur. Concessum hoc illis est, ita ut universæ jam copiæ concordes et ad quidvis uno animo agendum satis ipsis paratæ viderentur. Hinc rursus dicita fama est totum illum exercitum recta in urbem processurum; ex quo nova incessit trepidatio rusticos sementis causa faciendæ rure hactenus moratos, ut convasarent ipsi jam quoque, seque ac sua intra urbis mœnia conditum currerent. Verum Amogabari tunc quidem oppugnationem Tzuruli aggressioni urbis prævertendam rati oppido se isti admoverunt, haud quali speraverant successu : valida quippe Tzurulensium defensione repulsi damna non parva patiebantur. Hic capto tempore Tachantziaris cum plerisque Turcopulorum noctu aufugit, ad Tzarapen arci Apro dictæ præfectum cursu contento se conferens; et admissus a præsidiariis intra castrum illud, facta prius idoneis indiciis fide veri transfugii ad partes Romanorum. Persæ autem relicti ad Tzurulum, fuga Turcopulorum cognita, subito et ipsi versus littora fugiunt, ubi stare sciebant naves Italorum vacuas, quibus vi occupatis trajicere in Asiam se sperabant posse. Hac ipsorum Itali perfidia comperta retro fugitivos insequuntur, **634** gratulantibus Romanis hostes suos civili invicem discidio commissos.

30. *De Pharenda Tzime.*

Sed et major iis erat gaudendi causa, quod Pha-

Digitized by Google

μᾶλλον ὅτι καὶ Φαρέντα προσδόκιμος ἦν ἀποκλίνειν πρὸς βασιλέα ἐπὶ μεγάλαις ταῖς ὑποσχέσεσιν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἤδη προσποιούμενος τὴν προσχώρησιν, Μπυριγερίου ἐκ τοῦ αἰφνιδὸν ἐπιστάντος ἐπὶ μεγίστου καράβου καὶ πολλοὺς τῶν ἱππέων ἐν αὐτῷ φέροντος, ἀσθενέστερος μὲν ἐγίνετο ταῖς ὁρμαῖς, ὅτι γε καὶ ἐκ Σικελίας ἐπαγγελίαι πρὸς Θευδερίχου συχναί τε καὶ μέγισται πρὸς ἐκείνους ἦσαν, εἰ ἐπιμένοιεν. Ὅμως γε μέντοι οὐ δῆλος ἦν τὰ πρὸς βασιλέα προῳπηργμένα ἐξαθετῶν. Καὶ πέμπων προηγουμένως μὲν περὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσανίνης τὰ πάνδεινα διεμήνυε, προσαγγέλλων ὡς αὐτὴ πρὸς αὐτοὺς πέμπουσα τὸν οἰκεῖον αὐτῇ Κανναβούριον ἐξοτρύνει κατὰ βασιλέως ἐκ τῶν ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος μηνιμάτων πάλαι. Ὃ δὴ μαθὼν βασιλεὺς καὶ ζητήσας, καὶ ἐκ μέρους καταλαβὼν ὃ κατέλαβεν, δι' ὀργῆς ἐποιεῖτο τὴν αὐταδέλφην καὶ πέμψας ἐγκαθείργνυ τοῖς ἀνακτόροις, εἰς ἐντελεστέραν ἐξέτασιν τὰ κατ' αὐτὴν ἀναρτῶν. Ἐκεῖνος δὲ τοὺς ἀνακομίσοντας αὐτὸν πρὸς βασιλέα πέμπων ὡς δῆθεν ἐζήτει, καὶ δύο ἐπὶ τούτῳ τριήρεις ἐξαπελύοντο. Οἳ καὶ ἐπιστάντες ὥρμησαν ἐπὶ τὸν τοῦ Μπυριγερίου κάραβον ὡς αἱρήσοντες. Ἀλλ', ὁ Τζιμῆς πέμψας περιεποιεῖτο τὴν ναῦν, ἴδιον λέγων εἶναι τὸν ἐν τούτῳ λαόν· μὴ χρῆναι δὲ πολεμεῖν τὴν πρώτην οἷς καταλλάττεσθαι ἄρχονται, ἀλλὰ σφῶν ἐξελθόντων προσβαλεῖν, εἰ θέλοιεν, ἔωθεν. Ταῦτ' εἰπὼν ἐξηπάτα, καὶ χηλοὺς ὡς οἰκείους θησαυροὺς μετά τινος στιβαδίου ἐξαποστέλλων τὰ πιστὰ ἐδίδου τοῖς λόγοις ἐξ ὧν ἔπραττε δῆθεν. Ἀλλὰ νυκτὸς ἱκανωθέντος πλείοσι πολεμάρχοις τοῦ καράβου, τὸ μὲν ἐπ' ἐκείνῳ σκέμμα τῶν ἡμετέρων μάταιον ἐντεῦθεν ἦν, καὶ οὐκ ἐπεχείρουν τὸ σύνολον, αὐτὸς δὲ ἔδειξε μὴ ὑγιὴς ὢν τὰς πίστεις. Καὶ διὰ ταῦτα ὀπόπτως καὶ περὶ τῶν χηλῶν ἔχοντες ἀνοιγνύουσι, καὶ τὸν δόλον εὑρίσκουσι φανερόν· ἄμμος γὰρ καὶ πέτραι τὰ πληρώματα ἦσαν, καὶ οὐδὲν ἦν τὸ παράπαν ἀμφίβολον τοῦ μὴ φενάκην. εἶναι τὸ πᾶν ὃ ἐκεῖνος ἔλεγέ τε καὶ ἔπραττεν. [P. 445] Ὅθεν καὶ κενοὶ πρὸς βασιλέα ὑπέστρεφον. Ἄλλος δέ τις ἐκείνων Φαρεντζανέζας, αὐτάδελφος τοῦ καταστάντος δομεστίκου τῶν σχολῶν, Ἀμογαβάρου καὶ τούτου, προσχωρεῖ βασιλεῖ σὺν πεντήκοντα· ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς προσήκουσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἔστελλεν. Ὡς καὶ πρέσβεις ἐκ Ῥόδου ἐξαποστεῖλαι πρὸς βασιλέα φρερίους ἐπὶ τῶν βασιλέως νηῶν, ἀξιοῦντας ἐγχωρηθῆναι σφίσι τὸ φρούριον, ὡς μετ' ἀγάπης οἰκεῖν καὶ εἰς ὑποταγὴν τοῦ βασιλέως λογίζεσθαι, μαχομένους ἐκεῖθεν Πέρ-

renda Tzimes exspectabatur mox in partes imperii transiturus, pellectus ad hoc ab Andronico ingentium promissione præmiorum. Atque ille quidem fide, ut apparebat, bona profectionem ad Augustum adornabat suam, quando ecce improviso supervenit Mpyrigerius in nave maxima, multos secum equites adducens. Hoc Tzimes appulso lentius jam administrare negotium visus est, consilio, ut est verisimile, priori novis spebus concusso. Afferebant enim Mpyrigerii comites ingentes e Sicilia pollicitationes Theuderici, adhortantis ut bellum quod cœperant urgerent, missurum se quippe mox illis auxilia prævalida. Nondum tamen prorsus larvam Pharenda deposuit, lactare adhuc imperatorem pergens sui propinqui exspectatione accessus. Quin ut hærere cummaxime sese jam conventis et Augusto bene velle luculentius ostenderet, indicavit ei per fidos a se missos Asanis viduam, ejus sororem, clam ipsi nocere quam posset gravissime: venisse quippe ab illa ad se aliosque Latinorum duces missum isti fidissimum matronæ Cannaburium, ad omnes in imperatorem concitandos; cui se infensam ferret ob necem olim illatam Cæsari suo genero. Ictus inopinato imperator indicio, inquisivit de re, ac partim ita esse ut nuntiabatur comperit. Quare iratus sorori custodiri eam in palatio jussit, quoad plenius explorasset quidquid hic latebat, de causa ista judicium suspendens. Interim hoc quasi novo pignore de fide Pharendæ certus, misit qui eum ad se venire, ut aiebat, cupientem honorifice deducerent. Duæ ad id profectæ triremes in navigium, de quo diximus, Mpyrigerii forte incidentes **635** illud expugnaturæ circumsteterant, nisi occurrens Tzimes suos esse diceret illius vectores navis, negans idcirco convenire initium exsequendæ reconciliationis a prælio cum reconciliandis conserendo ducere. Cæterum se nocte inde suos extracturum. Postridie mane posse illos navem illam jam suis amicis vacuam, si vellent, capere. Hæc loquens, ut cautius falleret, quasi ultro dans pignora Romanis suæ benevolentiæ sinceræ, arcas aliquot sane graves in ferculo constipatas quodam, quibus claudi suos thesauros diceret, ipsis in triremi deponendas tradit. Ea illi tanta velut arrha confirmati nefas putarunt de viri dictorum veritate dubitare. Verum nocte insecuta centurionibus aliquot cum manipulis eorum in Mpyrigerii navigium introductis, id ita munitum postridie apparuit, ut elapsam sibi de manibus ejus expugnandi occasionem sero jam trierarchæ imperatorii sentirent, iidemque non sine causa suspectarent fraudem in in eo quandam Pharendæ versatam. Cui suspicioni cum occurreret memoria pignorum datorum, subiit quosdam cura explorandi quid lateret in cistis traditis. Has igitur ubi aperuissent, arena plenas et lapidibus reperiunt. Ergo cubilibus jam ipsis perfidiæ deprehensis, nihil dubitantes amplius quin nefariam proditionem pacificæ conventionis obtentu Tzimes machinaretur, spei ac votorum irriti trierarchæ ad imperatorem redierunt. Alius tamen quidam ex ista gente, Pharentzanezas, frater ejus qui constitutus fuerat domesticus scholarum, Amogabarus et ipse, transfugit ad imperatorem cum sociis quinquaginta. Excepti ab eo cuncti sunt benevole ac munifice tractati. Unde sumptis animis Rhodo inhiantes Frerii ipsis impositos imperatoris navibus legatos ad ipsum miserunt, per quos **636** orabant condonari sibi arcem ejus insulæ, in qua

Digitized by Google

σαις, καὶ βασιλεῖ τριακοσίους τῶν ἀρίστων πολεμάρχων συγκροτοῦντας, ὅπου ἄρα καὶ προσταχθεῖεν.

λα'. *Τὰ κατὰ τὴν Ῥόδον συμβάντα.*

Οὐ μὴν δὲ καὶ βασιλεὺς ταῦτα τούτοις ἐπείθετο, ἀλλὰ προαετοιμάσας καὶ αὖθις τὰς νῆας ἐπὶ Ῥόδου πέμπει τὰ δυνατὰ προσαρήγων Ῥοδίοις. Τοῦ δ' αὐτοῦ μηνὸς Βοηδρομιῶνος κατὰ τὴν καινὴν Κυριακὴν καὶ ὁ φυλακίτης Μελιτηνιώτης θνήσκει, τῇ ἐξ ἀρχῆς ἐπιμένων γνώμῃ ὥσπερ καὶ ὁ Βέκκος, μηδὲν πλέον περὶ βασιλέως ἀξιώσας ἢ τὸ ἐπί τινι τῶν περὶ τὴν πάλιν ἀοικήτων νήσων ἀπαχθὲν τὸ ἴδιον σκῆνος ταφῆναι. Ὅ καὶ γέγονε. Καὶ εἰς τὴν Ηλάτην ἐκκομίζεται καὶ εἰκαίως θάπτεται. Μόνος δὲ τῇ φυλακῇ ὁ Μετοχίτης ἐγκαταλέλειπτο, μηδὲν καὶ αὐτὸς ἐνδιδοὺς ἔτι ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐξείχετο.

λβ'. *Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἀμογαβάρων.*

[P. 444] Ἀμογάβαροι δὲ τὰ πολλὰ τῷ λιμῷ προσταλαιπωροῦντες (οὐδὲ γὰρ σπείρειν ἤθελον), ἅμα δὲ καὶ τῆς ἐκ τῶν θνησκόντων δυσωδίας μὴ ἀνεχόμενοι, Ῥαιδεστὸν καὶ Πανία καὶ τὰ τοῦ Γάνου καταλιπόντες παμπληθεὶ κατὰ τὴν τοῦ Καλλίου γίνονται. Ἐκεῖ τοὺς ἐς φυλακὴν αὐτάρκη λιπόντες ὅλῳ ρυ-

τῆρι ἐπὶ Αἶνον καὶ Μεγαρίσιον γίνονται, ὅπου καὶ ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐνδείας προσβάλλοντες καὶ ριψοκινδύνως μαχόμενοι οὐδὲν ἧττον παρὰ τῶν προσχώρων ἐζημιοῦντο. Καὶ πύστις ἦν πιστευομένη ἐνίοις, καὶ τοῖς δοκοῦσι τῶν ἀκουόντων, ὡς τοῦ ποταμοῦ τῆς Μαρίτζης τὸ πολὺ τοῦ ὕδατος πρὸς θάλασσαν ἀποπτύσοντος καὶ βατοῦ ποσῶς γενομένου ποσὶ πρὸς Βολερὸν διαπεραιωθήσονται. Ὅθεν καὶ πολλοὶ προφθάνοντες ἐξώκουν ἐκεῖθεν καὶ τοῖς φρουρίοις ἐγκατεβύοντο, ὡς προνομῆς τύπον ἔχειν καὶ ὃν τόπον οὕπω τινὶ προενόμευσαν.

λγ'. *Ἅλωσις τῆς Τρικοκκίας παρὰ Περσῶν.*

Ἑτέρωθεν κατ' ἀνατολὴν, καὶ μᾶλλον περὶ τὴν Νίκαιαν, δυσφόρως εἶχον τὰ πράγματα, τοῦ Ἀτμὰν κλονοῦντος τὰ τῇδε, καὶ μᾶλλον ὅτι ἡ αὐταδέλφη τοῦ βασιλέως Μαρία καὶ τῶν Μουγουλίων οὖτω πως δέσποινα ὀνομαζομένη ἐπιστᾶσα Νικαίᾳ ἐξ ὑπερτέρου φρονήματος τῷ Ἀτμὰν προσεφέρετο, καὶ εἰς τὸν Χαρμπαντᾶν ἐπεγκαλεῖν δήλη ἦν ἀπειλοῦσα. Καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ μυριάδες τρεῖς, ὡς ἡ πύστις εἶχε, περὶ ου τὰ ἑῷα μέρη Περσίδος ἐξεπέμποντο. Καὶ πρὸς βασιλέα τὰ μήνυτρα ἔφθανον, καὶ βασιλεὺς

concorditer habitarent, ejus imperio subjecti; quod si annueret, offerebant trecentos e suis experientissimos rei bellicæ, ut qui non pugnare solum, sed præesse aciebus et ductare exercitus perite possent. Hos pollicebantur a se ituros ad Augustum, et quocunque vellet destinare, ad rem contra Persas manu et concilio gerendam profecturos.

31. *Quæ Rhodi contigerint.*

Non tamen hæc illis imperator assensus est: quin et rursus paratas naves Rhodum misit, pro virili Rhodios adjuvans. Eodem mense Aprili, ea die quæ nova Dominica vocatur, vetus hospes carceris Meliteniotes moritur, in prima sua, ut et Veccus, permanens sententia, nihil amplius imperatorem precatus nisi ut in aliqua desertarum insularum cadaver suum sepeliri mandaret. Quod et factum est: nam in insulam Platen deportatum corpus ejus ibi est tralatitie humatum. Solus vero in carcere Metochita remansit, nec ipse quidquam adhuc remittens ex iis quæ a principio decreverat.

32. *De discessu Amogabarorum.*

At Amogabari fame vehementer pressi (non enim seminare curaverant) et morientium inde vulgata lue plurimorum fœtorem non ferentes, Rhædesto et Paniis, ac quæcunque ad Ganum tenebant, locis relictis, prono cursu ad Ænum et Megarisium se transferunt. Ubi ob penuriam nihilo secius urgentem coacti aleam jacere certaminis, iniquo etiam loco pugnam lacessendo, ne sic quidem malis suis medebantur, non parvis ab illarum incolis partium damnis affecti. Tunc fama increbuit ex opinione **637** verisimili multorum, a viris etiam prudentibus, ubi audierunt, facile credita, eos velle trajicere Maritzam amnem, sed quod scirent cum quo magis appropinquaret mari, eo altiori turgere alveo, loca de industria quæreutes fonti ejus viciniora versus Bolerum tendere, ubi quadamtenus vadosus ferebatur, ut eum illic pedibus transirent. Hoc qui circa tractus illos habitabant cognito, passim consternati deserebant domos, se suaque abdentes intra munitas arces, non alio quam maturæ fugæ præsidio tutos se futuros arbitrati a gravissimis malis, quæ ab horum nota crudelitate non immerito timerent. Ita nondum ullis vastata hostibus regio, vana trepidatione discursantium huc et illuc incolarum, eam præferebat speciem quasi cummaxime a pabulatoribus magni exercitus passim diriperetur.

33. *Expugnatio Tricocciæ a Persis.*

Aliunde per Orientem, et maxime circa Nicæam, malo sane loco res erant, Atmane cuncta illic agente ferenteque, præsertim ex quo soror imperatoris Maria, Muguliorum domina vocitata, Nicææ residens alto Atmanem despicere, supercilio visa est, accusaturam se illum apud Carmpantanem fidenter comminata. Nec minæ fuerunt vanæ: nam a compellato per Mariam Carmpantane triginta, ut fama fuit, armatorum millia ex interiori Perside versus Orientalem Romaniæ limitem missa sunt. Cujus indiciis rei mature ad imperatorem præmissis, studuit ille obviam venientibus mittere qui quam gratus sibi foret illorum adventus cunctis demonstrationibus benevolentiæ et xeniis magnificis testarentur. Sed nihil horum Atmanem terruit aut segniorem ad destinata exsequenda reddidit. Quin et aucto ex his impetu incumbere vehementius ad cœpta strenue perpetranda videbatur. Itaque infestum exercitum Nicææ admovens agros primum circum undique vastavit, vineis excidendis,

Digitized by Google

πέμπων [P. 445] ἐπολυώρει σφᾶς συχνοῖς καὶ μεγαλοπρεπέσι φιλοτιμήμασιν. Οὐδὲν δὲ ταῦτα νωθέστερον τὸν Ἀτμὰν ἐποίουν καὶ περὶ τὰς πράξεις ὡσανεὶ προμηθέστερον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον παρώτρυνον, ὥστε καὶ Νικαΐᾳ προσβάλλοντα ἐκσπᾶν μὲν ἀμπελῶνας, ἀφανίζειν δὲ λήϊα, καὶ τέλος προσβαλεῖν Τρικοκκίᾳ τῷ τῶν Νικαιέων ἐπιτειχίσματι, καὶ περικαθίσαντα σὺν πλήθει παντὶ τῷ περὶ αὐτὸν τῶν Περσῶν πολλὰ μὲν παθεῖν ἐξ ἐκείνων ἀρειμανίων ὄντων καὶ μᾶλλον ῥυτήρων τόξων ἀρχῆθεν, τέλος δὲ τοὺς τάφρους, οἷς ἐθάρρουν, σταυροῖς ἀναχώσαντα καὶ πέτραις καὶ δένδροις καὶ χώμασιν αὐτοὺς παραστήσασθαι, καὶ φόνον μὲν πολὺν ἐξεργάσασθαι, ἑαυτῷ δὲ τὰ πιστὰ δοῦναι, ὡς γε ἐῴκει, πρὸς τὴν τῶν Τοχάρων, εἰ ἐπιστῶσιν, ἐπίθεσιν. Θέρους δὲ ἦν ἀκμή, καὶ αἱ μὲν τοῦ βασιλέως νῆες περί που δέκα μετὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ Μαρούλη πρὸς Θάσον ἐξαπεστέλλοντο. Καὶ γὰρ ἐπιστὰς τῇ νήσῳ δυσὶ ναυσὶ πρότερον ὁ τοῦ Μανουὴλ Ζαχαρίου πιστοτάτου τῇ βασιλείᾳ θείου ἀνεψιὸς ἀπιστότατος, καὶ πειρατοῦ τρόπον ἐπιχειρήσας, αἱρεῖ τὸ φρούριον. Ὁ δὴ καὶ ἀνακτίσας ὡς

A ἐχυρῷ ἐχρῆτο φρουρίῳ, καὶ ἀπὼν διὰ τῶν οἰκείων κατεῖχε. Καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἐξαποστείλας τὸν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ σὺν ναυσὶ, προηγούμενον μὲν αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τὴν νῆσον προσεδρίαν ἐπανετίθετο, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ φρούριον παραστήσαιντο, ἐπέσκηπτε δὲ πολυωρεῖν καὶ πρὸς Αἶνον διὰ τοὺς Ἀμογαβάρους, ἐπεὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Τζιμῆν, ὡς ἐλέγομεν, ἐπὶ τὴν Αἶνον γενόμενοι ἐπολιόρκουν καὶ ἐνεργέστερον ἐπεχείρουν, ὥστε καὶ ἀνορύττειν ἐκ μέρους τάχειης θέμεθλα, εἰ καὶ πέτρα συμφύτῳ προσαράξαντες οὐκ εἶχον ὅ τι καὶ πράττειν. Τέως δὲ καὶ οἱ ἔνδον, ἐνὸς τῶν τέχνην ὀρύττειν ἐχόντων προσφυγόντος ἐκείνοις, ἀνώρυττον ἔνδοθεν ἀντικρὺ, καὶ προτερήσαντες αἴφνης τὸ ἀνορυττόμενον προσάξαντες τοὺς ἔξωθεν ἐκεῖ συνέσχον καὶ ἐξηφάνισαν. Σιτηγεῖσθαι δ' ἤθελον,

B ὅτι καὶ λιμοῦ ἐκινδύνευον γίνεσθαι παρανάλωμα. Ὅθεν καὶ μικράς τινας νῆας ἐξετοιμασάμενοι ἐς τὸ πέραν κατήπειγον τῆς Μαρίτζης, ἐφ' ὧπερ ἐκ Βολεροῦ σιταρκοῖντο. Αἷς δὴ καὶ κατὰ θάλασσαν ἐντυχόντες οἱ τοῦ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὴν ἐπ' αὐτὰς ἐπέσπευσαν δίωξιν, λιχνευσάμενοι πρὸς τὸ θήραμα.

segetibus **638** corrumpendis; mox oppugnare aggreditur Tricocciam, arcem in Nicææ vicinia munitissimam et velut propugnaculum ejus civitatis. Arta igitur id castrum, omnibus circum suis copiis dispositis, obsidione cingit. Obtinebant eam arcem præsidiarii fortissimi et ex longo exercitatissimi arquitæ; unde ab his summa vi repugnantibus multa et gravia pati damna milites Atmanis contigit. Tamen hi trans omnia obstacula pergentes usque ad fossam processerunt profundam et latam, qua obsessi magnopere fidebant. At eam Persæ, decussatim connexis e trabibus super eam quasi pontem suspendentes, tum petras desuper, arbores, terræ cumulos et ruderum, mole ingenti devolventes, coæquarunt tandem, et per illam sic constratam insilientes in muros Tricocciam vi ceperunt, cæde immani repertorum intus edita. Ea in munitione a se instaurata et præsidio sibi fidissimorum prævalido insessa perfugium habere se tutum ac paratum adversus omnes casus belli, quod imminere ipsi diceretur a Tocharis suppetias Augusto venientibus, Atman credidit. Æstas porro erat summa; et imperatoris naves circiter decem, duce illis præposito qui exercitui præfuerat, Marule, Thasum versus jussæ solverunt. Causa mittendi fuit, quod Manuel patrui vel avunculi Zachariæ imperio fidelissimi nepos ex fratre aut sorore perfidiosissimus, in eam paulo ante insulam piratæ ritu duabus navibus irrumpens, arcem in ea sitam occupaverat, denuoque diligentius munitam ut jam suam habebat, absens quidem ipse, sed vicaria sibi fidorum illic degentium potestate regens. Hos ut inde pelleret, et imperio restitueret injuste usurpatam insulam, quem nominavi, cum exercitu navibus vecto imperator ducem misit. Ille, ut erat jussus, expositio in Thasum milite, illic immorans arcem amissam recuperare conabatur.

Fuerat autem illi præterea imperatum **639** ut Æni arcis ab Amogabaris obsessæ, quoad inde posset, tutelæ prospiceret. Nam Tzimes cum suis, ut nuper dicebamus, versus Ænum profecti eam munitionem oppugnabant, omni ope subigere satagentes, adeo ut cuniculis sub humum ductis ipsa ejus penitus emoliri fundamenta contenderent. In quo magnus illis occurrit labor, quod petram subtus perpetuam repererunt ferramentis haud facile forabilem. Tamen cum inceptum perseveranter instando proveherent, opportune obsessis accidit transfugere ad ipsos peritum quemdam subterraneorum istiusmodi molitorem operum, cujus suasu ductuque contrarium et ipsi cuniculum effodiunt, quo progressi usque ad hostes cæca illa progredientes via nec opinato deprehensos interemerunt, labore ipsorum irrito reddito. Istud obsidentium incommodum aggravabat penuria commeatuum, et hinc metus ne fame perirent. Huic ut obviam malo irent, naviculas expediunt quibus in adversam Maritzæ amnis delati ripam e Bolero et agris circumsitis alimenta corraderent, eisdem postmodum scaphis in castra ipsorum deportanda. Talem ipsos trajectum administrantes forte conspicati nostrorum quidam classiariorum, e mari fluminis alveum ingressi; ruunt statim cupidi venatores in prædam visam; quam ne caperent nihil eis magis quam nimia obstitit aviditas. Si enim lentiori pedetentim progressi remigio cymbas hostiles, quibus fluvium oblique secantibus, quippe cum non adversum recta littus sed aliud multo remotius peterent, longus erat per amnem cursus emetiendus, evehi a ripa, unde solverant, paulo latius sivissent, deprehendissent utique illas in medio, et nec opinantibus supervenientes, quasi retibus undique inevitabilibus conclusas, cum suis universas vectoribus in suam potestatem redegissent, nisi si quæ, nihil profuturo

Digitized by Google

Τάχ' ἂν καὶ κατηυστόχουν τῆς ἄγρας εἰς τέλος· εἰ γὰρ ὑφεικότων τούτων τῆς ἐλασίας ἐκεῖνοι ἀνωΐστως καὶ εἰσέτι τὸν ποταμὸν παρῆλλαξαν, καὶ ἐπὶ τῶν πέραν τόπων ἐς ὅσον ἦν ἀπωτέρω ἐγένοντο, τάχ' ἂν φθάσαντες οὗτοι ἐντὸς ἀφύκτων ἀρκύων εἶχον ἐκείνους, μηδὲν ὠφεληθησομένους, [P. 446] εἰ καὶ τῇ χέρσῳ προσήραττον, ἀδυνάτου ὄντος ἐπανασώζεσθαι πρὸς τοὺς ἰδίους διὰ τὸ μεταξὺ ἐμποδὼν κεῖσθαι τὸν ποταμόν. Νῦν δ' ἀλλὰ λιχνευσάμενοι οἱ ἡμέτεροι ἐμφανεῖς ἦσαν ἐκείνους καταδιώκοντες πρὶν παραλλάξαι τὸν ποταμόν. Ὅθεν καὶ ἐν στενῷ τῆς σωτηρίας ἐλθόντες, ἐπεὶ οὐκ ἦν σφίσι πρὸς τὰς τοῦ βασιλέως μάχεσθαι, προσαράττουσι τῇ ξηρᾷ, καὶ τῇ χέρσῳ πιστεύσαντες ἑαυτοὺς, τινῶν ἑαλωκότων σύναμα ταῖς ναυσὶν, οἱ πολλοὶ σώζονται. Οἱ μὲν οὖν ἔργον μαχαίρας, αἱ δὲ πυρὸς ἐγένοντο παρανάλωμα.

Γίδας δέ τις ἀνεψιὸς Θευδερίχου τοῦ κατὰ Σικελίαν ἐξάρχοντος, ἀκουσθὲν ὡς οὐδὲν ὅλως οἱ τῶν Ἀμογαβάρων ἐξάρχοντες συμφωνοῦντες ἑνὶ τὴν σφῶν ἡγεμονίαν πιστεύουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τὸν Φαρέντα Τζιμῆν ἐθέλουσι τάττεσθαι, οἱ δὲ σὺν αὐτῷ τῷ Φαρέντᾳ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ὅλων Μπυριγερίῳ προτρέπουσι (καὶ γὰρ οὗτος αὖθις ἐπανῆλθε, καθὼς ἐν τοῖς ἄνω λόγοις ἐλέγομεν, οὐκ οἶδα πῶς ἐκ Γενούας ἀποδρὰς), οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥομοφόρτον ταττόμενοι τῶν λοιπῶν οὐδὲν ἐπαΐουσι (μηδὲν γὰρ αὐτὸν Ῥομοφόρτον τὸ ὑπὸ τὸν Μπυριγέριον τάττεσθαι καταδέχεσθαι).

λδ'. *Περὶ τῶν ἑπτὰ νεῶν τῶν μετὰ Γίδου Ἀμογαβάροις ἐπιστασῶν.*

Διὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος παρὰ Θευδερίχου σύναμα μακραῖς ναυσὶν ἑπτὰ, ὡς ἡ φήμη εἶχεν, ἐξαποστέλλεται. Οἱ δὲ τὸν [P. 447] τοῦ ῥηγὸς Σικελίας Ματέρκα Φαρέντε ταῦτα πράττειν ἐφήμιζον. Οὐκ οἶδα δὲ εἰ Γίδας ὢν κατ' ὄνομα κρεῖττον τῶν υἱῶν τοῦ ῥηγὸς ὑπεκρίνετο, ὡς ἔξωθεν περιλαλεῖσθαι τὸ τοιοῦτον ὄνομα κατά τι σέμνωμα μέγιστον. Ὅμως μὲν οὖν ἐλθόντος κἀκείνου, οὐδὲν ὅλως οἱ πάντες συνεφώνουν ὑπ' αὐτῷ τάττεσθαι, καὶ μάλιστα Ῥομοφόρτος, ὑπερηφανῶν ὅλως καὶ μεγαλιζόμενος, εἰ χώρας ἧς αὐτὸς διὰ σπάθης ἦρξε, καὶ δυναστείαν ἑτέρῳ παραχωροίη ἐξ ὑπογύου φανέντι. Καὶ οὐ τῇ τῶν λοιπῶν βουλῇ συνυπήγετο, ἀλλὰ καθ' αὐτὸν στρατηγεῖν ἠβούλετο. Πύστεις τὸν βασιλέα κατελάμβανον καὶ ὡς οὐδ' αὐτὸς Γίδας ἔτι προσμενεῖ, οὕτως ἀσυμφώνως ἐχόντων Ἀμογαβάρων. Τέως, ὁπόσον ἦν, τοὺς περὶ Τζιμῆν κατεμάλασσεν ὁ κρατῶν μείζοσιν ἢ κατ' αὐτοὺς ὑποσχέσεσι, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐφάπαξ ἀσυμφωνίαν ἐντεῦθεν συνίστα, καὶ τὰς καθ'

ipsis effugio, in littus impactæ ulterius vectores suos in hostilem **640** exponerent regionem, certo perituros in loco infesto, unde regressus ipsis ad suos amne prælato interfluente prohiberetur. Præpropere igitur sese nostri ostendentes, et scaphas inseruti Amogabarorum nondum emensas dimidium spatium latitudinis alvei, eos impares resistendo coegerunt respicere unde solverant, et naviculis in ripam a suis insessam reflectendis saluti propriæ consulere. Ita plerique isto sunt periculo defuncti, paucis duntaxat ipsorum et cymbis aliquot captis per nostros, qui homines quidem gladio, cymbas autem igne absumpsere. Inter hæc Gidas quidam, e Theuderici dominantis in Sicilia fratre natus, missus a patruo ad Amogabaros est eorum inter sese, si posset fieri, conciliandorum gratia. Audierat scilicet Theudericus laborare dissensione civili Catelanorum res, dum supremum imperium partium plerique ipsorum deferunt Pharendæ Tzimi. Nec pauci alii, Tzime ipso assentiente, ductum exercitus totius attribuunt Mpyrigerio, qui, ut superius diximus, abductus Genuam, inde nescio quomodo elapsus, rursum eo redierat. Diverse ab his cunctis sentiebant proprie subjecti Romoforto: hi enim duci suo præfecturam copiarum universam deferri æquum censebant, nec ipsi, nec Romofortus, subjici Mpyrigerio sustinentes.

34. *De navibus septem cum Gida ad Amogabaros appulsis.*

Eas se compositurum controversias Theudericus ratus, si aliquem e sua cognatione, cui nemo ipsorum parere recusaret, ad Amogabaros mitteret, Gidam hunc ad eos destinavit cum septem longis navibus, vel, ut alii dicebant, Matercam Pharentem proprium filium, sive re vera hic venerit, sive Gidas, ut se venerabiliori titulo commendaret, se natum e **641** Theuderico simulavit notamque filii regis istius sibi appellationem sumpsit. Utut est, opinio tunc quidem increbuit, fama late dissipante, advectum his navibus regis Siculi filium. Cæterum spe ista sua Theudericus falsus est: nam ne huic quidem ab eo misso subjicere se omnes Amogabari voluerunt. Contumacissime inter cæteros id rejecit Romofortus, sublato renuens supercilio, et glorianter disserens rem esse ne auditu quidem primo tolerabilem, quas ipse arces ac regiones manu ac ferro quæsisset propriis, alienæ hominis modo peregre appulsi obnoxie cedere potestati. Ergo vel si cuncti ad Siculum inclinarent cæteri, solum se haud acquieturum est superbe professus, nec concessurum ulli, quod et meritus et idoneus teneret ac tenere porro vellet, supremum in suas copias imperium. Horum inter Amogabaros rumor discidiorum perlatus ad Augustum non parvo ipsius solatio est. Nam et hinc intellexit non perstiturum in hisce partibus Gidam, tanta utique offensum contumelia, et spem inde concepit in partes attrahendi proprias alicujus istorum discordium inter sese ducum Latinorum, si artibus eo ac promissis anniteretur. Ad id ergo se accingit, secundum talium industriarum ingenium illuc applicans, nihilque, ut solebat, sibi reliqui faciens ad summum conatum sustentandæ consiliis et artificiis reipublicæ labantis, cui subvenire armis et manu nequiret. Subrisit itaque certos homines ad Tzimen, qui eum novis ostensis quam magnificentissimis emollire præmiis ac quasi

Digitized by Google

ἡμῶν συνθεσίας τουτων ὡς τὸ εἰκὸς ἀνέβαλλεν. Ὅσον γὰρ ἦν τὸ ἀπὸ μεθόδου καὶ ξυνέσεως, οὐδέν οἱ καὶ ἐνελέλειπτο, βαθυσκέμμονι ὄντι, εἰ καὶ δυνάμεσιν ἐνελέλειπτο, ἐπικλᾶν ἐς ὅσον γε καὶ ἐνεδέχετο τὰς τούτων ὁρμάς. Ὅθεν καὶ τὰ κατ' ἀνατολὴν οἷον ἐς τριβὰς ἐτίθει, ὡς αὐτίκα ἐφεξόμενος τῶν ἰδίων, ἦν γε καὶ ἐπιεικῶς ὁρμήσειε. Τὰ δὲ κατὰ δύσιν καὶ λίαν ἐπολυώρει, ἐξανασπᾶν ἐφιέμενος τὸ οἷον κακὸν ἐγκόλπιον. Ταύτῃ τοι καὶ Ἀτμὰν ἐπὶ πλεῖστον ταῖς ἐλπίσιν ἀπαιωρούμενος, οὐδὲν ἦν τῶν περὶ Νίκαιάν τε καὶ Πύθια καὶ πάντα μέχρι καὶ θαλάσσης, ἅπερ οὐ κατέσχεν.

κε'. *Τὸ πρὸς τὸν πατριαρχοῦντα ἀποσταλὲν γράμμα παρὰ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἐκκλησίας.*

[P. 448] Οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας πρωτεύοντες, καὶ ὡς ἤδη προεῖπομεν, ὑφορώμενοι, οἱ δὲ ἐν οὐδενὶ λογιζόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες οἰκονομίας ταύτας ἀποστερούμενοι καὶ αὐτῶν ὀφφικίων (ὅταν γάρ τις ἐν οὐδενὶ λογίζηται, κἂν ὀφφίκιον ἔχῃ, εἰς οὐδὲν αὐτῷ χρησιμεύει), ἀλλὰ καὶ τῶν προσόδων ἀποστερούμενοι, καὶ ὀνειδιζόμενοι ἀμέλειαν, καὶ καθ' ἑορτὰς μεθ' ἱματίων ἁπαντᾶν προσταττόμενοι, ἐπιμέλειαν δὲ ζωῆς παρὰ τοῦ πατριαρχεύοντος οὐδὲ κατ' ὄναρ ἔχοντες, οὕτω γοῦν πάσχοντες τῷ βασιλεῖ προσανέφερον, καὶ μᾶλλον περὶ τῆς προσόδου αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς οἷον ἐπικαμφθείς, καὶ πατριάρχην μεταλαλεσάμενος, εἰς κοινὴν τοῦτο σκέψιν θέμενος, ἐσκόπουν περὶ τούτου. Ὁ δὲ πατριάρχης τὴν τοῦ καιροῦ δυσκολίαν προεβάλλετο. Τέλος συνετάξατο δοῦναι ἑκάστῳ ἀνὰ ἓξ τῶν νομισμάτων, ἄλλῳ δὲ ἀνὰ ὀκτώ. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδὲν ἔλεγεν εἶναι· ὀλίγον γὰρ καὶ ταῦτα βιωτικοῖς. Ὅμως τούτου γεγονότος οὐδὲν οὐδεὶς ἐλάμβανεν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέσου νυκτὸς ἐγγὺς παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ἁπάντᾶν ἠναγκάζοντο, καὶ διὰ μέσου τῆς ὑμνῳδίας ὁμιλῆσαι μηδένα μηδενὶ, μήτε εἰς ἀριστερὰ κλῖναι μήτε εἰς δεξιὰ, ἀλλὰ ἀκλινεῖς ἑστάσθαι, καθὼς ὁ τῶν ἱερῶν κανόνων βεβαιοῖ λόγος. Διὰ ταῦτα γοῦν ἀμελῶς εἶχον καὶ σπανίως ἀπήντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὡς εἰπεῖν ἀπεσχίζοντο. Ὁ δὲ πατριάρχης γραφὰς ἀποστέλλων αὐτοῖς μετεκαλεῖτο, καὶ μᾶλλον ἔλεγεν ἀναγνωσθῆναι ταύτας μέσον τῆς συνόδου τῶν ἡγουμένων (μετὰ τούτων γὰρ τὰς συνόδους ἐποίει) ὡς δῆθεν εὔλογα λέγων. Ἀναγκαζόμενοι οὖν οἱ τῆς Ἐκκλησίας πρω-

Attalicis conditionibus tentarent. In quo sic rationes subducebat, reputans haud pœnitendam talem fore operam, vel si tractatus successu careret ad extremum. Præsentem enim exstare incepti fructum, quod sic foverentur simultates jam sibi suspectorum invicem et fomites inter eos odiorum ventilarentur; qui nunc modus restaret unicus frangendi formidolosam illam, quandiu conspiraret unanimis, et Romanæ rei nunc prorsus exitialem gentis efferæ potentiam. Huic negotio ita totum imperator animum advertit, ut quasi pepigisset cum Persis Orientalem irrumpentibus limitem certas inducias, nihil de illis interim coercendis cogitaret, reputans se postmodum facile recuperaturum quæ occupassent, ubi liber jam Latino **642** bello vel modicis illue expeditionem susciperet copiis. Curæ autem ipsius impendebantur omnes in comminiscendam, si posset, rationem tumultuum tractus Occidui componendorum. Miro enim ardebat desiderio eximendi sibi velut e sinu propinquum et intime admotum malum. Quo Atman observato spebus elatus majoribus cunctas jam libere in partes grassationem extendit suam, eo successu ut nihil circa Nicæam et Pythia, nihil in universis inde ad mare usque patentibus tractibus prorsus esset non ab ipso occupatum.

25. *Epistola missa ad patriarcham a primoribus Ecclesiæ.*

Primores autem Ecclesiæ, alii, uti superius diximus, suspecti, alii nullo numero habiti, alii curationibus privati quas prius habuerant, ex quo ipsorum, quorum titulos gestabant, officiorum jactura sequebatur (ubi enim quis nullo numero habetur, et si obtineat officium, id nihil illi prodest), sed et reditibus privati, prætereaque objurgati ac lacerati probris quasi negligerent quæ agere debuerant, indeque severis edictis comparere cum vestibus ad celebrationes festorum jussi, victus autem necessarii subministrationem a patriarcha ullam ne per somnium quidem habentes, hæc, inquam, patientes querelas de his suas ad imperatorem detulerunt, in eo maxime insistentes, uti sui eis proventus unde possent vivere, redderentur. Talia imperator audiens, velut miseratione inflexus quadam, advocato patriarcha communem super his cum eo deliberationem instituit. Allegabat patriarcha, ne ablatos restitueret ecclesiasticis reditus, difficultates communium temporum. Demum eo descendebat ut dari unicuique ipsorum curaret alii sex, alii octo nummos, proportione habita differentium inter eos graduum dignitatis. Ad quod contra excipiebat imperator nihil hoc esse : nam ne dignam quidem videri tam exiguam summam quæ vel sæcularibus offerretur : quanto minus sufficiat ecclesiasticis? **643** Persistens nihilominus patriarcha in sententia offerri sacris hominibus pensiunculas istas jussit. Sed nemo eorum quidquam tale voluit accipere. Sic istos nihil a priori levatos inopia, cogebat nihilo secius imperiosissimis mandatis patriarcha intempesta hora, paulo scilicet post noctem mediam, somno abrupto in ecclesiam occurrere, ibique tam severo silentio toto hymnodiæ tempore perstare, ut quemvis interim alteri quidpiam insusurrasse pro piaculo acriter vindicando haberetur. Stare autem toto illo tempore jubebat immobiliter erectos, nunquam neque in sinistram neque in dexteram vel tantillum inclinato corpore. Sic enim aiebat a sacris canonibus præcipi. Hac illa tam arta constringi disciplina non ferentes, remittebant sese, ac raro conveniebant in ecclesiam, velutque pro abscissis a patriarchæ communione se gerebant. At eos ille minacibus missis revocabat litteris, hasque ipsas

Digitized by Google

τεύοντες ἀποστέλλουσι γράμμα τῷ πατριάρχῃ ἔχον ἐπὶ λέξεως οὕτως· « Ἄνωθεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, παναγιώτατε δέσποτα καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα, οὐχ εὗρε θεσμοὺς καὶ τάξεις, ταύτας ἐφύλαττε μέχρι σοῦ· καὶ οἱ κατὰ καιρὸν πατριαρχεύσαντες καὶ εἷς ἕκαστος τῶν τοῦ κλήρου τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας κατὰ τὸ στοιχοῦν τῆς ἀρετῆς [P. 449] καὶ τοῦ χρόνου βαθμὸν εὗρισκον. Ἡμεῖς δὲ σμικρολογίαν καταγνωσθείημεν καὶ βαρυκάρδιοι ὀνειδισθείημεν, ὅτι ἀφέντες τὰ μείζω ζητεῖν ζητοῦμεν τὰ ἐλάττω καὶ οὐδὲν εἰς ψυχὴν χρησιμεύοντα. Οὐ ζητοῦμεν ἡμέτερα, δέσποτα, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου, ἣν ἡμεῖς εἰς τὸ ἀκριβὲς εἰδότες, ταύτῃ ἐνεγηράσαμεν. Καὶ καθ' ἑκάστην ἄλλοι καὶ ἄλλοι προσήρχοντο καὶ προσεδέχοντο, οὐ μάταιοι ὄντες καὶ φαῦλοι, ὅτι ἐξ νομισμάτων κατ' ἐνιαυτὸν δουλεύειν ἀπέστησαν, οὐ μὰ τοὺς ἱεροὺς θεσμούς, οὓς οἱ πατέρες παρέδοσαν· ἀλλὰ τῇ χάριτος φυλαττόμενοι δυνάμει πάντες ἐκεῖνοι καὶ πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς ἦσαν, καὶ διδάσκαλοι κοινοὶ καὶ φωστῆρες τῆς ἐκκλησιαστικοῖς ἐμπρέποντες ἀξιώμασι, τίμιοι καὶ βασιλεῦσι καὶ ἄρχουσιν, ἔχοντες ἐλευθερίαν προηγουμένως, ὡς δὴ αὐτῶν γινομένων τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἁπάντων. Καὶ οἱ κατὰ καιροὺς τῆς Ἐκκλησίας προστατοῦντες τοὺς τοῦ κλήρου μέλη αὐτῶν ἐλογίζοντο. Νῦν δὲ ἀλλὰ τί; Ἀλλ' ἔχει τις προβάλλεσθαι τὴν τοῦ καιροῦ δυσκολίαν, ὡς καὶ πολλάκις ἡ ἀγιωσύνη σου. Ἀλλὰ μετὰ πάντων τῶν Ῥωμαίων καὶ ἡμεῖς, καὶ ὡς ἕκαστος ἔτυχεν ἔχων οὕτω καὶ ἡμεῖς· ἀλλὰ μόνοι ἡμεῖς δυστυχοῦμεν. Καὶ οὐχ ὅτι ἀπορεῖ ἡ Ἐκκλησία· ἀλλὰ καὶ εὐπορεῖ, ὅσον οἴδαμεν. Ἀλλ' ὅτι ἀπαιτούμενοι κατὰ Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἁπάντων μεθ' ἱματισμῶν ἡμεῖς καὶ καθ' ἑκάστην σχολάζομεν καὶ οὐχ ἁμαρτάνομεν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς τοῦτο ἀπολογούμεθα. Οἴδαμεν γὰρ τοὺς μεγίστους ἄνδρας ἐκείνους τοὺς πρὸ ἡμῶν, ὧν καὶ τοὺς τόπους ἡμεῖς ἐφθάσαμεν, ὅτι οἶκοι ναοὺς ἔχοντες καὶ ἱερεῖς τὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν ἐξετέλουν, ἐσχόλαζον δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶχεν ἕκαστος δυνάμεώς τε καὶ προαιρέσεως. Αἱ δὲ ὑπηρεσίαι ἐκείνων αἱ τῶν ὀφφικίων ἐκείνων ἦσαν ἐνέργειαι, τοῦ μὲν ὡς οἰκονόμου, τοῦ δὲ ὡς σακελλαρίου, τοῦ δ' ὡς χαρτοφύλακος, καὶ

ad ignominiam illorum in medio cœtu præfectorum monasteriis (cum his enim suas celebrabat synodos) jubebat recitari, ostentanda per hunc modum fiducia irreprehensibilis suæ in tam aspero regimine rectitudinis. Hujusmodi diu vexationibus primores Ecclesiæ fatigati epistolam tandem ad patriarcham mittunt his plane conscriptam verbis totidem : « Superiori tempore Dei Ecclesia, sanctissime domine et œcumenice patriarcha, non invenit has leges, neque ordinationes istas observavit usque ad te, sed qui pro tempore patriarchatum gerebant, et unusquisque clericorum sanctæ Dei Magnæ ecclesiæ, pro virtutis profectu prærogativam temporis et gradum ætati debitum reperiebant. Nos autem pusillanimitatis nimium querulæ damnamur, et nobis exprobratur gravitas cordium, quod omittentes quærere majora minora quæramus et nihil ad animam utilia. Non quærimus nostra, domine, sed quæ Dei sunt **644** et Ecclesiæ. Hic ordo est Ecclesiæ ac cleri; quem nos exacte scientes in eo consenuimus, ad quem uti esse noverant tenendum et alii accessere aggregantes se nobis, eumque usu comprobarunt, haudquaquam idcirco stulti et mali quod mercede sex nummorum toto anno servire abnuerent. Non, per sacras leges quas Patres tradiderunt : sed gratiæ custoditi virtute omnes illi et patriarchæ et episcopi erant, et magistri communes, et luminaria ecclesiasticis, ornati dignitatibus, venerabiles imperatoribus et principibus, pleno ex vi possessæ potestatis jure prædiii constituendi pro libito de rebus et personis Ecclesiæ, cunctis ex eorum arbitrio pendentibus. Et qui variis temporibus præfuerunt Ecclesiæ, eos qui e clero essent, membra sua ipsorum reputabant. Nunc autem quid? forte obtendere volet quispiam difficultates præsentium temporum, prout sæpe fecit sanctitas tua. Verum in Romanorum omnium numero censemur nos quoque ; et quo jure quave conditione quisque illorum est, ea et nos esse convenit. Atqui haud ita est. Nos enim soli miseri necessarii victus inopia premimur. Neque hoc inde est quod egeat Ecclesia : illa enim etiam abundat, quantum novimus. An id pati merito dicemur, quia requisiti quot Dominicis et festis præsto adesse cum vestibus, nos quotidie vacamus? Verum in hoc non peccamus. Excusationem quippe facti ejus afferimus idoneam. Scimus enim viros magnos, quorum in loca successimus, sacella domi habuisse et sacerdotes qui sacra pro ipsis ministeria et ordinis ipsorum officia peragerent. Inde ipsi vacabant prout vellent, convenientes in ecclesiam quando duntaxat cuique videretur, pro viribus et **645** affectu singulorum. Ministeria porro quæ obire per se ipsi publice deberent, officiorum quorum titulos gerebant, functiones erant, puta œconomi illius, hujus sacellarii, alterius chartophylacis aut custodis sacræ supellectilis, et sic de cæteris. Mirum igitur et novum est nos istarum dudum commissarum nobis curationum auctoramentis et exercitio privatos cogi jam ad alia quæ ad nos non pertinent ministeria. Nunc autem crebræ illæ objurgatoriæ litteræ sanctitatis tuæ adigunt nos ad minutas observatiunculas, quales a nobis olim parvulis patres ad pædagogi scuticæ minis exprimebant. Atqui jam senuimus, majori ævi spatio in assidua Ecclesiæ Dei celebrandæ et frequentandæ perseverantia consumpto, assistendo quoties oportebat cum sacro vestitu publicis ritibus. Tamen ista insuita nunc exigente a nobis sanctitate tua paremus, et facimus non solum ob reverentiam paterni tui mandati, sed cura etiam honoris nostri et amore laudis ejus quæ talia præstantibus competit. Verum quidem est nos istam paululum interdum remisisse

Digitized by Google

σκευοφύλακος ἄλλου, καὶ καθεξῆς τῶν λοιπῶν. Ξένον οὖν εἰ ἐκείνων ἀφαιρεθέντες τὰ μὴ προσήκοντα ἀπαιτούμεθα. Τέως δὲ καὶ συχναὶ γραφαὶ τῆς ἀγιωσύνης σου εἰς τοῦτο ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς εἰς ὅπερ οἱ πατέρες ἡμῶν νηπιόθεν ἡμᾶς ἐδίδαξαν καὶ οἱ παιδαγωγήσαντες. Εἶτα δὲ καὶ πολυετὴς οὗτος χρόνος, καθ' ὃν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προσεδρεύομεν καὶ σχολάζομεν μεθ' ἱερῶν ἐνδυμάτων. Ταῦτα ζητησάσης τῆς ἁγιωσύνης σου πράττομεν, οὐ τόσον δι' ἐντολὴν πατρικὴν ὅσον καὶ ἡμῖν αὐτοῖς [P. 450] περιποιούμενοι τὴν τιμήν. Ἀληθὲς δὲ ὑπ' ὀλίγον ἠμελήσαμεν. Καὶ ἡ αἰτία οὐκ ἀφ' ἡμῶν. Ἐπειδὴ ἐπέστη ἡ ἁγιωσύνη σου, ὥσπερ ἂν μὴ εἶχεν ἡ Ἐκκλησία κλῆρον, οὕτως ἤρξω πρὸς ἡμᾶς διατίθεσθαι, μὴ φροντίζων ἡμῶν τὸ σύνολον, μήτε μείζονος μήτε ἐλάττονος. Καὶ πρὸς τοιαύτην ἀκυβερνησίαν τὰ πολλὰ τῆς προεδρίας κατημελήσαμεν, ὅτι οὐκ ὀφφίκιον ἐνηργεῖτο, οὐδὲ ἄλλο τι, ἡ πρόσοδος ἢ τιμὴ ἢ ζωή, ἐκεῖθεν ἐφαίνετο. Διὰ τοῦτο προσεδράμομεν εἰς τὸν κοινὸν εὐεργέτην ἡμῶν τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον. Καὶ ὁπόθεν ἐνεποδίσθη ἡ ἀπεκεῖθεν εὐεργεσία ὁ Θεὸς οἶδεν. Ὅμως διετάξω διδόναι τὸ ἡμισυ τῆς ῥόγας. Καὶ ὁ βασιλεὺς ὀλίγον εἶναι διέκρινεν. Ἀλλὰ τί κἂν τοῦτο γίνεται; Ἢ ἐν λόγῳ τινί ἐσμεν ἢ ἐν τιμῇ; Ὁπόσην δὲ κακοπάθειαν ἔχομεν, ὁ Θεὸς μαρτυρήσει καὶ οἱ ἐλεοῦντες ἡμᾶς. Εἶτα τί ἔδοξε τῇ ἁγιωσύνῃ σου ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι, καὶ τοῦτο μετὰ πικρίας; Ὀνειδιζόμεθα γὰρ ὡς καιροσκοποῦντες Μαρτίους καὶ Σεπτεμβρίους. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ ὀρυλλουμένη δόσις τὰ ἓξ ὑπόρπυρα ἢ καὶ ὀκτώ. Αἴ αἴ, δέσποτα, τί πρὸς τοῦτα διανοεῖται ἡ ἁγιωσύνη σου; Θαῦμα μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅπερ εἰς ἡμᾶς διαπράττει. Ὅτε καιρὸς δόσεως, ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, ἡ βία καὶ τὸ δυσχερὲς τοῦ καιροῦ. Καμνέτωσαν, ταλαιπωρείτωσαν· κοινὴ γὰρ ἡ δυσχέρεια. Ὅτε δὲ καιρὸς δουλείας, ἀπαιτεῖς ἡμᾶς οὕτως δουλείαν ὥσπερ εἰ εἴχομεν ἱκανῶς τῶν οἰκονομιῶν ἡμῶν. Ὅταν δὲ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, πρῶτον ἀμειδὲς ἦθος καὶ ἀπροσήγορον λαμβάνομεν. Τέως δὲ εὐχὴ ἀνεθῆναι τῶν δυσχερῶν καὶ τὸν ἅγιον βασιλέα ἡμῶν. Καὶ τότε ἀναδραμούμεθα πρὸς τὸ θεῖον κράτος αὐτοῦ, καὶ ὅπερ ἂν νεύσῃ ἡ ἁγία ψυχὴ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τοῦτο καὶ γενήσεται· εἰ δὲ καὶ οὕτως ὁρίσῃ δουλεύειν ἡμᾶς, οἱ καταδεξάμενοι προσκυνήσουσιν. Ἡμεῖς δὲ πλέον οὐκ ἔχομεν λέγειν πρὸς τὴν σὴν ἁγιότητα, εἰ μὴ ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγεννήθημεν καὶ ἐτράφημεν καὶ ἐγηράσαμεν, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πάλιν μενοῦμεν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν δουλεύσομεν. Ἡ δὲ σὴ ἁγιωσύνη οἶδεν ὅ τι ποιεῖ, ὅτι καὶ ἐὰν καί τι ἐναπολειφθὲν

diligentiam, aliquoties ab his cessando. Sed causa ejus rei a nobis non est, nec nostræ culpæ imputanda. Est autem hæc. Ex quo præest tua sanctitas, quasi non haberet Ecclesia clerum, sic te nobiscum gessisti, nullam plane curam ostendens aut rationem habens cujusquam nostrum, majoris aut minoris. Hæc prætermissio tuæ in nos providentiæ cessationem suasit nostrorum obsequiorum et remissionem assiduitatis in ministrando nostræ pristinæ, quoniam neque ex usu officii nobis adempto quidquam emolumenti percipimus, neque aliud undepiam subsidium apparet, stati proventus aut honorarii nomine, unde vitam toleremus. Propter hoc recurrimus ad communem benefactorem et dominum nostrum imperatorem sanctum: a quo autem impedita sit quam inde speraveramus beneficentia, Deus scit. **646** Tamen præcepisti dari nobis dimidium pensionis. Quod imperator parum esse judicavit, merito sane: non enim per hoc tam exiguum in meliorem reponi conditionem possumus, aut gradui convenientem nostro recuperare dignitatem; quin nec a probro in quo sumus ac despectu vindicari. Quanta autem ex inopia extrema patiamur, testari Deus, qui novit, poterit, et quidam hominum, quibus contigit nostras ærumnas introspicere, non sine acri miserationis sensu. Deinde quid ita visum est sanctitati tuæ animadvertere in nos, idque cum acerbitate? Exprobratur enim nobis quasi avide exspectemus Martios et Septembres. Et super his decantata largitio: sex Hyperpyra, vel etiam octo. Heu heu, domine, quid super his cogitat sanctitas tua? Mirum est, per veritatem, quod erga nos agit. Dum venit tempus statæ largitionis, allegatur aut necessitas negotiorum aut vis aut difficultas temporis. Tum additur, pergant ergo conflictari, perdurent in miseria; communi quippe omnes ærumna premimur. Quando autem adest hora ministerii, tunc ita servitium a nobis exigis, quasi ejus auctoramenta et idoneas mercedes, solitas scilicet olim nobis subministrari pensiones, nunc cumnaxime haberemus. Cum autem occurrimus in sacram ædem primum torvo vultu, obtuto truculento despicimur. Sed et præclare secum agi dominus ipse noster Augustus putaverit, si ei fronte forte amœniori excipi contingat. At vovemus nos quidem ac precamur liberari eum aut saltem levari quibus nunc premitur incommodis. Tunc enim recurremus iterum ad sacram ejus majestatem, et quidquid innuerit anima ejus sancta, illud fiet. Vel si tam dura ut hactenus servire in posterum quoque nos conditione decreverit, qui hoc ita præscriptum admittent, insuper etiam adorabunt. De reliquo non habemus nunc quid amplius dicamus sanctitati tuæ, nisi et in Dei Ecclesia **647** nos natos et educatos fuisse, in eadem etiam senuisse, porroque in ea permansuros usque ad finem, et quoad nostra facultas ac vires ferent, servituros. Tua vero sanctitas scit quid faciat. Nec ignorat, si quid nostrorum proventuum ab hostili adhuc vastatione immune permanserit, tanquam tuum colligi a procuratore jurium tuorum. Hoc autem num æquum est? Cæterum hoc saltem oramus, ut quoniam quas scriptitas nobis censorias epistolas prælegi jubes in plena synodo, et fratres nostri præpositi monasteriorum suis comprobant suffragiis quæcunque sanctitati libet tuæ dicere de nobis, nostra hæc quoque recitetur epistola illis au-

Digitized by Google

ἢ τῶν ἡμετέρων οἰκονομιῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ αὐτὸ περισυνάγει ὁ τῶν σῶν δικαίων ἔφορος. Καὶ τοῦτο καλόν; Πλὴν δὲ τοῦτο μόνον παρακαλοῦμεν, ὅτι ἐπὶ τὰς σὰς γραφὰς τὰς πρὸς ἡμᾶς συνοδικῶς προστάττεις ἀναγινώσκεσθαι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν [P. 451] οἱ ἡγούμενοι ἐπιψηφίζονται ἡμῖν τὰ ἀρεστὰ τῇ ἀγωσύνῃ σου, ἵνα ἀναγνωσθῇ καὶ αὕτη ἡ γραφὴ ἡμῶν, καὶ ὅ τι ἂν διακρίνωσιν ὡς Χριστιανοί. Καὶ ἄλλο πέζει ἡμᾶ; δεινότερον, τὸ ἐπὶ τοσούτοις χρόνοις ἀπροβιβάστους διαμένειν ἡμᾶς. Ἔδοξε τοῦτο ὑμῖν, καὶ ἔστω. Ὅπου ἡ ζημία πίπτει, ὁ συνετὸς οἶδεν. Τὸ δὲ καὶ τῶν προσόδων τῶν ὀφφικίων ἡμῶν στερεῖσθαι καὶ ἀπὸ λιμοῦ ἀποθνήσκειν, ποῖος κανὼν τῆς Ἐκκλησίας ἢ ποία τῶν Πατέρων πρᾶξις ἢ ποῖα δικαιώματα δίδωσιν; Ὅμως ἔστω καὶ τοῦτο. Πλὴν ἵνα μὴ αὐτοφόνται γενώμεθα, τὰς τῶν Χριστιανῶν περιθρεξόμεθα θύρας καὶ ἀπαιτήσομεν, καὶ μολοβροί, οἴμοι! οἱ τῆς Ἐκκλησίας; τρόφιμοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν θυρῶν τραφησόμεθα, πλατεῖ τῷ στόματι ἐκγαγγυζοῦντες; ὡς εἰκὸς, τὰ ἡμέτερα. Παρακαλοῦμεν ἡσυχάζοντες. Καὶ μὴ ἐκ τῶν σῶν γραφῶν παροτρυνώμεθα, καὶ ταῦτ' ἀδικούμενοι. Τέως δὲ δουλεύειν μὲν μέλλομεν κατὰ δύναμιν, τὸν δὲ μισθὸν ἡμῶν θαρροῦμεν ὡς, εἰ Θεὸς θέλοι, οὐκ ἀπολέσομεν, κἂν κάλαμον συντετριμμένον κατεάγειν οὐκ ἀποκνεῖς καὶ τοῦ καιροῦ θρυμύτερος γίνεσθαι. Ἐχρῆν δὲ οὐχ οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου πιστευόμενον

A πνεύματος. Ταῦτα ἡμεῖς βιασθέντες εἴπομεν, πλὴν ὡς Ῥωμαῖοι καὶ ἐν Χριστῷ ἀπελεύθεροι, οὐ καταδουλούμενοι τὴν ἐλευθερίαν. Καίτοι γε Σευήρου καὶ Ἀντωνίνου ἀσεβῶν βασιλέων ἀντιγραφαὶ καλῶς ἔχουσαι καὶ ἐπὶ τοῖς εὐσεβέσι κατέχονται, ὡς μὴ ἀναγκάζεσθαι παρὰ δύναμιν τοὺς δούλους κἂν ὁπωσδήποτε. Εἶτα τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ ὡς ἐπ' Ἐκκλησίας ἱσταμένους ὅλους ἐστηλωμένους εἶναι Θεῷ δεῖ, μηδὲν πρὸς ἀλλήλους, κἂν ἀναγκαία παρεμπέσοι χρεία, τὸ οἰονοῦν ὁμιλοῦντας, καὶ τοῦτο ἔπρεπε καὶ ἡμῖν γίνεσθαι, δέσποτα; εἰ κατὰ μοναχοὺς καὶ ἡμεῖς, ὡς ἐκεῖνοι ἐκκλησιαζώμεθα, ὥστε μὴ καλῶς ἐπιφώσκειν τὴν ἡμέραν καὶ ἀπολύειν, μηδέ τινας τῶν ἔξω προσαπαντᾷν. Νῦν δὲ ἐκ μεσονυκτίου ἐς μέσην B ἡμέραν ἱστάμεθα, καὶ λαὸς καὶ πλῆθος καὶ κώδωνες, καὶ οὐκ ἔστι τὸ ἐνεργούμενον πᾶν προσευχὴ, ἀλλ' ἔστι καὶ καλλιφωνία καὶ ἀναγνώσματα καὶ καθέδρα καὶ ἄνεσις διὰ μέσου, καθ' ἃ ἄλλους μὲν ἔξεστι καὶ λέγειν καὶ πράττειν τὸ παριστάμενον ὡς ἀναγκαῖον. Οὐδὲ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄλλους τοὺς οἰκονόμους ἔχομεν, ὡς ἐντεῦθεν ἀπολυομένους τραπέζαις ἑτοίμαις ἐφίστασθαι, ἀλλὰ τυχὸν ἐκ διαλειμμάτων κατὰ τὸ εἰκὸς φροντίσομεν. [P. 452] Μὴ οὖν κατὰ τὴν ὑψηλὴν ταύτην δὲ καὶ μεγίστην καὶ τοὺς χθαμαλοὺς ἡμᾶς καὶ βιωτικοὺς ἔχειν θέλε, καὶ εἰς κατάγνωσιν ἀμελείας τίθει τὰ τῆς ἀνάγκης. Ἀτονήσομεν γὰρ, πίστευσον. Καὶ ἐὰν μέλλωμεν ἐντεῦθεν κατακρί-

dientibus, et ea intellecta judicium de causa nostra ferant, ea rectitudine quæ Christianos decet, nihil tribuentes præjudiciis aut acceptioni personarum. Aliud præterea pungit nos gravius, quod jam tot annis nulla cujusquam facta promotio est. Sic vobis visum est. Perferatur et hoc. Quo damnum ejus omissionis recidat, prudens quivis intelligit. Privari autem nos proventibus nostrorum officiorum et fame emori, quis canon Ecclesiæ, quis usus Patrum, quæ justitia permittit? verum et istud quoque toleretur. Tamen ne nostræ ipsi, quod non licet, mortis auctores simus, cursabimus mendicando circum Christianorum ostia, misera panis frusta conquirentes. Et nunc lurida mendicabula, heu! olim alumni Ecclesiæ, sordidum victum in ostiis Christianorum precario impetrare conabimur, hianti lamentantes ore summam infelicitatem nostram. Oramus autem ut in eo saltem miserrimo statu pacem ex te habeamus quiescentes, nec tuis infestemur litteris, in cumulum tot aliarum, quibus opprimimur, **648** injuriarum. De cætero serviemus nos quidem quantum poterimus: mercedem vero nostram confidimus, si Deus voluerit, nos non amissuros, etiamsi tu calamum contritum confringere non cuncteris, et isto hoc ipso ærumnosissimo tempore asperior nobis sis. Atqui non sic oportebat agere hominem qui credi dignus esset a bono et hominum amante instinctus spiritu. Hæc nos summa vi adacti diximus, nempe ut Romani et in Christo liberi, nec cujusquam obnoxiam respectui libertatem enuntiandi quæ sentimus retinen-

tes. Enim vero Severi et Antonini, gentilium licet imperatorum, præscripta exstant bona et a Chri- C stianis quoque principibus ut salubria retenta, quibus vetatur ne a servis opera supra vires exigatur, aut cujuscunque sortis mancipia contendere cogantur ultra quam valent. Quæ autem istæ sunt quas allegas justificationes Dei, quibus scilicet ut obtemperes, a nobis exigis ut stemus in ecclesia erecti, immobiles, instar columnæ defixi, nihil hiscentes ad nos invicem, quantumvis urgens cuiquam inciderit necessitas verbulum socio insusurrandi? Utrum et hoc decuit te nobis injungere, domine? Si legibus monachorum teneri nos æquum censes, sit ita sane; celebremus ergo quo illi ritu ecclesiasticas vigilias. Ubi primo diluculo dies cœperit D albescere, a choro dimittamur; neminem, dum preces nocturnas peragimus, sinamus externorum in templum ingredi. Nunc nobis a nocte media ad meridiem standum est, objectis oculis populi in concursu multitudinis excitæ tintinnabulorum sono. Nec vero quod tanto continuo spatio in ecclesia fit, oratio solum est. Sunt vices illic officiorum. Est quando modulate cantantur quædam; est cum aliquid audiendum pronuntiatur a lectore; est denique sedendi tempus; **649** est et inserta illic contentioni quædam remissio, per quam conceditur dici agique quod præsens forte usus poposcerit. Non enim nos alios a nobis ministros rerum familiarium habemus, quorum opera, ubi choro excesserimus, mensas instructas domi reperiamus. Itaque subsecivas e ministerio tam longo particulas liberi temporis

Digitized by Google

νεσθαι, πλέον μὴ ζητείτω ἡ ἀγιωσύνη σου εἰς ἑτοί- A μην κατάγνωσιν. Καλὸν τάξις, καλὸν προσευχή, καλὸν εὐλάβεια, καλὸν τῶν ἀγαθῶν ἕκαστον. Ἀλλὰ τί ταῦτα τοῖς κυμαγωγουμένοις ἡμῖν διὰ τὴν ψῦξιν τῆς ἀγάπης, ὡς ὁ Κύριος ἔφησεν; Ἔστ' ἂν τὸ σκάφος σώζηται, τότε χρὴ καὶ ναύτην καὶ κυβερνήτην σπεύδειν πρὸς σωτηρίαν τοῦ κλυδωνιζομένου, ὅταν δ' ἡ θάλασσα ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ συμφορῶν περιγένηται, μάταιος ἡ σπουδή. Ὅπως δὲ κατηντήσαμεν νῦν, καὶ τὰ ἡμέτερα καλύβια μαρτυρήσουσιν. Ταῦτα γοῦν προσαναφέρειν μέλλομεν τῷ ἁγίῳ ἡμῶν δεσπότῃ καὶ βασιλεῖ. Καὶ εἰ μὲν διακρινεῖ ἡ ἁγία αὐτοῦ βασιλεία πάσχειν ἡμᾶς τοιαῦτα, ἴσως ὑποστησόμεθα καὶ μὴ θέλοντες· τοῖς γὰρ ζωῆς καὶ τιμῆς ἀναξίοις οὐκ ἀπυθύμιος οὐδὲ ὁ θάνατος. Εἰ δέ τι καὶ φιλανθρωπευθείημεν, χάρις μὲν Θεῷ, χάρις δὲ καὶ τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ. Κεφάλαιον τῶν λόγων. Ἢ ὡς κληρονόμους δυσωπήθητε, καὶ φροντίδα θέσθ' ὅπως καὶ εἰς τὸ λοιπὸν στρατολογοίμεθα· ταύτην δὲ τὴν πνευματικὴν στρατείαν, εἰ ὀρέγεσθε, πλὴν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς δυνάμεως, καὶ μὴ ἀναγκαστῶς οὕτω καὶ μετ' ἐπιταγμάτων μειζόνων· πολλῷ γὰρ ἐλλεῖπον πρὸς τὰς ἐπιταγὰς καὶ τὸ δοθησόμενον οἴδαμεν. Ἢ ὡς κατασαπεῖσιν ἤδη τῇ τοιαύτῃ στρατείᾳ καὶ ἀπτάκτοις τὸ γράμμα δότε τὸ τῆς ἀφέσεως. Κἄν τι τότε καὶ διδῶτε πρὸς σιτισμόν, μὴ ὡς μισθὸς λογιζέσθω, ὡ; προσαπαιτεῖσθαι μεγάλας καὶ τὰς δουλείας, οὐ κατὰ χρείαν τόσον, ὡς οἰόμεθα, ἢ κατ' ἐπήρειαν, ἀλλ' ὡς προϋπηργμένων πόνων τε καὶ καμάτων πολυχρονίων ἀντέκτισις. Πάντως δέ γε καὶ τὸ ἀπόλεμον γῆρας ἐν τοῖς τιμίοις διὰ τὰ φθάσαντα. »

κς'. *Πῶς διῆλθον Ἀμογάβαροι καὶ σὺν Τούρκοις, καὶ πρὸς Κασάνδρειαν κατήντησαν.* B

[P. 453] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον εἰς δεῖξιν μετρίαν τῶν καταλαβουσῶν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας

necessariæ curæ corporum recte impendimus. Ne igitur ad tuam istam institutionem vitæ austeræ, sublimis et longe humanum supergressæ modulum, nos humi repentes sæculares velis exigere per omnia; et cum severis istis judiciis causas nostras absentium expendes, ne prius nos condemna negligentiæ, quam necessitatis rationem habueris. Sic enim tibi persuade: utemur et in posterum ut prius remissione necessaria, utcunque nos eo deinde nomine a te damnatum iri exspectemus. Itaque si tibi certum est deinceps ut C hactenus infirmitati nihil compati, exsere jam nunc mucronem censuræ judicialis in crimina nondum licet patrata; nec aliud quærat tua sanctitas ad nos jam nunc damnandos ob ea quæ mox certo, quippe inevitabiliter, peccabimus. Pulcher ordo, bona oratio, honesta religio, nulla non bonarum rerum commendabilis est. Sed quid hæc nobis, vitæ sollicitæ ac egentis necessariis, fluctu agitatis, idcirco quod, sicut dixit Dominus, charitas refrixit? Quoad scapha natat adhuc nec depressa nec fracta, nautam et gubernatorem sane convenit satagere conarique quantum valet ad salutem periclitantis asserendam. Ubi navem mare obruerit fluctibus, ubi jam vita ærumnis oppressa in profundum D absorpta, stulta sit omnis contentio servare quod jam periit studentium. Quo malorum extrema nunc denique omnium inopia devenerimus, testabuntur tuguria nostra funditus exinanita, e quibus reliquias ultimas absumptæ longa fame vel paupertinæ supellectilis delaturi sancto nostro domino imperatori sumus, in specimen miseriæ infra quam nihil sit. At si quidem sacra ejus majestas, intellecto ad quas simus incitas redacti, dignos qui patiamur talia, cunctis perpensis, nos judicaverit, acquieseemus animo, utcunque natura repugnante, **650** et sortem boni consulemus, quæ nobis obtigit, pessimam: nam qui vita et honore indigni judicantur, iis neque mors recusanda est. Quodsi aliquid miseratus indulgebit nobis, gratias primum Deo, mox beneficæ principis humanitati debitas reddemus. Summam dictorum in hæc colligimus. Si nos ut Ecclesiæ filios participandæ maternæ hæreditatis jus habentes agnoscitis, curate sultis suppeditari necessaria nobis huic tolerandæ ac continuandæ, in quam dudum scripti sumus, spirituali militiæ: sed et hujus necessarias functiones ne arbitrariis aggravetis auctariis. Ne plus imponatis quam ferre possumus; ne imperiis nos acribus et dominante obterentes supercilio ingenuitatem conculcando deprimatis nostram in pudendam necessitatem mancipatus servilis. Etenim his quæ præstare nos paratos profitemur, satis scimus hanc quamque debita proportione responsura quæ dabuntur stipendia; ut his esse contenti debeatis. Quodsi nostra uti effetorum et ævo enervium jam militum in sacris hisce castris uti deinceps opera renuitis, eia igitur dimittite, cedo, libellum exauctorationis date, bonam emeritis repræsentate missionem. Si quid sic ablegatis unde victitemus adjecerítis, non ut stipendium reputetur, ex quo ulterioris ministerii onus nobis præstandi, vobis exigendi jus pendeat; unde titulum habere vos putetis iterum nobis acerbe injungendi servitia incongrua, non tam ad usum publicum, ut putamus, ullum quam ad nostram contumeliam pertinentia. Sed si quo abeuntes donativo prosequemini, sit id longorum grata quædam remuneratio laborum: nam et imbelle senium post vitam honorata militia expensam, clementi ducum judicio, dignum honorario censetur, recordatione certaminum olim exanclatorum. »

36. *Ut digressi sint Amogabari cum Turcis, et ad Casandream in se mutuo concurrerint.*

Hæc describere operæ pretium est visum, ut essent vel exiguum specimen ærumnarum quas tunc ecclesiastici ab Athanasio patriarcha peracerbas passi sunt. Nobis autem jam hic cursus in portu est, et laborem alia nostrum vocant, historia,

Digitized by Google

παραλυπήσεων. Ἡμῖν δὲ πόνος ἄλλως εἰς τέλος τοὺς καταλύσαντες τῆς ἱστορίας λόγους. Πλὴν ἀλλ' εὐχόμεθα πάλιν καὶ τὰ βελτίονα. Καὶ εἰ Θεὸς βραβεύει, οὐκ ἂν τὴν χεῖρα ἐφέξομεν τοῦ μὴ προθύμως τὰ τῆς ἐπανακλήσεως καθόσον εὐποροῦμεν συντάττεσθαι. Δεινὸν γὰρ εἰ συμφορὰς μὲν ὑπέστημεν γράφειν ταύτας κοινάς, [P. 454] δεινὰς δὲ καὶ τῷ κόσμῳ, δεινὰς δὲ καὶ ἡμῖν, ἀπονάρκοιμεν δὲ εἰ Θεὸς διδοίη τὰ καλὰ, καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς εἰς Θεὸν μεγίστης ἐλπίδος καὶ πίστεως προσδοκῶντος τὰ βελτίονα, μηδὲ αὐτοῦ τὸ παράπαν ἐπινυστάζοντος, ἀλλ' ὡς δυνατὸν ἀντιμαχομένου πρὸς τὰ παγχάλεπα. Νῦν δὲ ἐπιεικῶς φημίζονται καὶ τὰ βελτίω, καὶ ἔνθεν μὲν ὡς ἐγγὺς τρισμύριοι Τόχαροι πεμφθέντες παρὰ τοῦ Χαρμπαντᾶ μεγάλην, καὶ ὡς οὐκ ἠλπισέ τις ἀναστολὴν ἐργάζεσθαι ἄρχονται τῶν Περσῶν, ὥστε καὶ ὅσα φρούρια Ῥωμαίων ἐαλώκεσαν πρότερον, ἀνὰ δὲ τὰ ὀχυρὰ τοῦ Ὀλύμπου παραδυσθῆναι. Ἐξ δύτεως δὲ Ἀμογάβαροι ἀφέντες ἃ κατεῖχον, τὸν ποταμὸν περῶσι Μαρίτζαν, ἐς ὃ τἀκεῖ διελθόντες ἀπαλλαγεῖεν, ὡς ἄν τε καὶ δύναιντο, καὶ ὡς μὲν οἴκαδε, ὡς δὲ ἔλεγον, ἐφ' ᾧ προσβάλλοιεν Ἄθῳ, εἰ τέως αὐτοῖς ἀναιμωτὶ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ κλεισωρείας διελθεῖν γένοιτο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τῆς φήμης· ἐκεῖνοι δὲ ἀπάραντες ἀπὸ τῆς Αἴνου, Ῥομοφόρτος σὺν τοῖς Τούρκοις, Μπυριγέριος σὺν Φαρέντᾳ Τζιμῇ καὶ Γίδας, ἔχθραν δὲ πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, ἀλλ' οὕτω μὲν ἀπελθόντες κατήντησαν εἰς Κασάνδρειαν, κἀκεῖ πρὸς ἀλλήλους διετέχνάζοντο. Ὁ γὰρ Ῥομοφόρτος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν Τούρκοις ἐχθραίνων ἦν Μπυριγέριον, Φαρέντα Τζιμῆν καὶ Γίδαν, κακεῖνοι σύμπαντες τούτῳ. Ὁ δὲ Ῥομοφόρτος, συνεὶς τὴν ἐπιβουλὴν, ἐνέδραις τὴν μάχην ἐπίστευσεν, καὶ πόλεμον προσαράξας κατὰ κράτος νικᾷ, ὡς πεσεῖν μὲν Μπυριγέριον, τὸν δέ γε Φαρέντα ἀκλεῶς ἁλῶναι, εἶτ' αὖθις ἀπολυθῆναι παρὰ τοῦ Ῥομοφόρτου. Ὁ δὲ Φαρέντα Τζιμῆς ἀπογνοὺς τοῖς ὅλοις, ὥσπερ τις πλανήτης καὶ αἰχμάλωτος αὐτομολεῖ τῷ δομεστίκῳ πρὸς Ξάνθειαν· ὃ κἀμὲ μόλις γνωσθὲν περισώζεται. Οἱ μέντοι γε παρὰ τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντας προσέπεσον Ῥομοφόρτῳ, καὶ οὕτω πρὸς Θετταλίαν ἀπῆρεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὅση Θεῷ φίλον, ἀγέσθω.

quam scribendam susceperamus, in finem destinatum aliquando perducta. Verum, siquidem accinctiuri nos alias ad rerum gestarum narrationem sumus, optamus, et a divina benignitate, **651** non desperantes fieri voti compotes, petimus suggeri nobis felicius ac saltem minus luctuosum, hoc quod hactenus obtigit, scriptionis argumentum. Et sperabatur hoc articulo rerum quædam in melius commutatio publicæ fortunæ. Quæ si contigerit, haud retrahemus manum, prompte occursuri desideriis revocantium ad provinciam semel utcunque gestam commendandi memoriæ pro modulo facultatis nostræ, quæ viderimus evenire non indigna notitia posterorum. Illiberale quippe nec consequens fuerit nos, postquam ultro tædium devoraverimus consignandi monumentis illa tot exposita libris hisce, mundo acerba, Romano imperio funesta, urbi huic nostræ et Ecclesiæ luctuosa, prosperiora deinde, quando successerint, nolle nec invitatos attingere. Vertat modo, qui facile potest, scenam hanc feralem, et conversione rotæ meliora Deus tandem propitius reducat tempora: haud cunctantes occurremus ad fausta posteritati nuntianda; qualium non semper defuturam huic ævo copiam licet augurari ex perseveranti spe ac fide longanima imperatoris, cujus haud fractus adversis animus et fidenter exspectat commutationem sortis publicæ, et ei pro virili procurandæ sedulus insistit, nusquam indormiens, sed toto conatu generosæ virtutis infestis contra ingruentibus obluctans casibus. Sane hoc tempore quædam pro tristitia præteritorum satis læta sermonibus celebrabantur. Nam hinc quidem triginta circiter millia Tocharorum a Charmpantane in auxilium imperatori missa plane magnam, etiam supra quam sperari verisimiliter potuerat, Persis per Asiam grassantibus inferre trepidationem cœperant; qua illi perculsi non solum se continebant a novis incursationibus et oppugnationibus tentandis, sed et multa loca prius invasa, et quotquot arces Romanorum ante occupaverant, passim relinquebant, sese intra Olympi montis inaccessa tesqua, arto transitu, et præruptis hinc inde munita rupibus, recondentes. Ex Occidua vero continente Amogabari nuntiabantur, dimissis quæ tenebant, Maritzam fluvium trajicere, animo per ulteriores illi amni regiones recedendi, quam citissime possent, in patrias ipsorum, ut quidem audiebatur, ut autem ipsi dicebant, proposito invadendi urbem Atho sitam in monte cognomine Macedoniæ, si tamen ipsis incruente penetrare **652** contingeret angustias faucium per quas illuc necessarium est iter. Ac talia quidem fama ferebantur. Cæterum illi motis ab Æno castris, Romofortus cum Turcis, Mpyrigerius cum Pharenda Tzime, et Gidas, infensi licet invicem, junctis nihilominus copiis, communi comitatu Cassandream perveneruut. Ubi considentes, pro eo quo clam in sese mutuo ardebant odio, intenderunt animos machinandis in sibi suspectos dolis, quoad in vim apertam discidium erupit, commissis palam factionibus. Nam Romofortus cum suis Turcis iram hostilem, nec ipsam bene dissimulatam, coquebat adversus Mpyrigerium, Pharendam, Tzimem et Gidam; hique vicissim haud satis tegebant voluntatem Romofortum insidiis circumventum opprimendi. Quod hic intelligens, aleæ Martis spem credere atque ancipiti discrimine fraudum occultarum invadendo palam prælio semel defungi duxit consultius. Quod et illi e sententi asuccessit: plenam enim de adversariis, in eos irruens, victoriam retulit, adeo ut Mpyrigerius quidem ea pugna ceciderit, Pharenda vero Tzimes primum ignominiose captus, post a Romoforto liber dimissus, desperata summa

Digitized by Google

genteos cum quinque stolis optimis. In historia quoque Augusta Romanos imperatores munerari solitos pretiosis vestibus quos vellent honorare, de Alexandro Severo refertur a Lampridio, de Probo a Flavio Vopisco. Quem olim morem in aula Constantinopolitana, Orientalium Cæsarum viguisse, præterquam hi Pachymeris loci indicant, etiam potest intelligi ex consuetudine Turcarum illic hodie regnantium; quos in admissionibus legatorum insigniumve personarum donativis talibus *vesturum*, ut vulgo vocant, passim uti compertum est. Et Andream igitur et Mpyrigerium Pachymeres, dum ἀλλαγαῖς ab Andronico honoratos scribit, significat donis pretiosarum et speciosarum vestium non semel cultos. Hæc hactenus scripseram, quando forte in locum incidi paraphrastis Vaticani quo declaratur ipsum in eadem mecum de potestate vocis ἀλλαγὴ sententia fuisse, siquidem is illa verba Pachymeris **658** p. 542, Τοῖς μὲν ναυάρχοις τὰ τῶν ἀναβολῶν, ὡς εἶχον, πρὸς βασιλέως [P. 460] φιλοτιμότερον μετημφίαστο, sic exprimit: Οἱ ναύαρχοι Γεννοῦνται τιμῶνται παρὰ τοῦ βασιλέως; ἀλλαγαῖς ἱματίων λαμπρῶν. Ita ille; in quibus non temere suspicor vocem quidem ipsum ἀλλαγῶν ex hisce quæ modo tractamus Pachymeris locis accepisse, quid autem ea suo judicio valeret, demonstrare studuisse adjunctione ad illam exegetica ἱματίων λαμπρῶν. Non omittatur ad extremum, hinc fortasse originationem duci plausibiliorem posse vocabuli ἀλλάγιον ea quam priori nostro Glossario hæsitabundi proponebamus. Quid si enim ἀλλάγια putemus dicta fuisse collegia seu corpora militum ἀλλαγῇ simili, hoc est veste, utentium? quæ communio facile coalescere inter ejusdem nationis armatos potuit. Certe id convenisse proprio præsertim imperatoris ἀλλαγίῳ nominatim ab Acropolita memorato, sive τάξει, quam idem vocem pro illius alterius synonyma ponit, verisimillime cogitabitur ex usu quoque hodierno distinguendi certo genere coloris, insignis habitus aut peculiaris chlamydis certos ordines militum, principi nomine ipso ac singulari delectu addictorum. Post hæc omnia scripta animadverti locum alium huc pertinentem nostri auctoris, quem vide p. 81.

Ἀλληλένδετα, p. 93. Ita optime omnium Barberinus codex, cum Allatianus ἀλληθενδεκτὰ scribat, Vaticanus autem ἀλληλενδοτὰ, ille vitiosius, hic propinquius vero. Notum est δετὸν vinctum et nexum sonare, a δέω *ligo*. Est ergo ἀλληλένδετον *invicem nexum*, ut sit ἰσοδύναμον τῷ ἀλληλόπλοκα mox posito, aptissima notione ad loci sententiam, ut lector oculatus statim cernet.

Ἀμαγείρευτοι p. 88. Qui vocarentur hoc loco ἀμαγείρευτοι cum foret divinare necessarium in silentio scriptorum, non occurrit quod verisimilius dicerem quam quod in interpretatione posui, sic nempe vocatos eos qui postquam in aliqua parte ministerii aut præfecturæ coquinæ Palatinæ diuturnam probassent operam, inde emeriti promovebantur in speciosiora officia, ut hic Nicolaus ad episcopatum, quanquam ne ἀμέσως manus e culina sordidas ad aras ferret, professione prius monastica purgatus videri potuit, nomen ex ea sumptum, Neophyti, cathedræ Prusensi honestius inferens. Etsi autem in Græcis originibus culinæ hic Palatinæ nulla indicatio est, res tamen ipsa prudenti conjecturam suggerit, talem intelligi oportere, hoc ipso quod culina memoratur. Nam id per se tam vile ministerium nisi e principali domo splendoris aliquid accipiat, obsoletius obscuriusque per se sit quam ut in scripto publico recte ostentetur. Præterquam favorem principum, sine quo iste Neophytus non promoveretur in episcopatum urbis illustris, pronum æstimatu est non alia gratia huic aspirasse quam ex commendatione intimi ministerii olim regnantibus impensi. Congruit autem analogia, ut missionem **659** nactus bonam a coquinariis imperatori exhibendis obsequiis sic ἀμαγείρευτος vocetur, ut ἀστράτευτος dicitur qui bonam a militia missionem emeruit.

[P. 461] *Ἀμογάβαροι*, p. 393. Hæc prima quod meminerim in hac historia mentio est Amogabarorum, quos alibi noster, nempe p. 416, sic dictos putat quod originem traherent ex Avaris sive Avaribus, Borealibus videlicet Asiæ populis circa Caucasum sedes habentibus. Sed ea historici suspicio est plane inverisimilis: quid enim Avaribus Hamaxobiis ex Scythico genere cum hisce Catelanis esse commune potuit ex Sicilia profectis, quo prius ex Hispania transierant? plausibilius hi nomen duxisse videri poterant a promontorio Tarraconensis Hispaniæ, quod Ptolemæus Ἄκρον *Auarum* vocatum scribit. Reperio apud Marianam, l. XII, c. 17, *De rebus Hispaniæ*, *Almogaraves* illic appellatos veteranos milites e gente Maurica. Horum multos admistos Catelanis subsidio missos Friderico bellum in Sicilia gerenti a fratre ipsius rege Aragoniæ arbitror, et hos bello Siculo pace facta terminato, duce Rogerio Brundusino, quem noster Rontzerium vocat, Constantinopolim venisse. Itaque pari licentia qua Fridericum in Theuderichum, Rogerium in Rontzerium, Pachymeres deformat, etiam in *Amogabaris* balbutierit, sic eos pro *Almogaravis* nominans. Habet ea vox haud dubium linguæ Arabicæ Mauris familiaris characterem. Itaque placet, quam vir pereruditus mihique amicissimus Dominicus Magrius e patrii Melitensis idiomatis usu et domestica notitia suggerit, originatio vocis hujus. Ait is Africanos *Algharbi* Melitæ vocari, quod vocabulum *Occidentales* sonat, quoniam ab Occasu Melita Africam respicit. Inseritur autem inter primam et secundam syllabam vocabuli *Algharbi* particula *mo* Latinæ præpositioni *ex* æquivalens, quoties designare opus est aliquem ex Africa sive alia regione Occidua profectum: talis enim illic *Almogharbi*

Digitized by Google

dicitur, hoc est *qui ex Africa* sive *Occiduo tractu* venerit. Nec est incredibile ex etymo ejusmodi in Hispania quoque nomen istud inolevisse : nam Mauros omnes certum est ex Africa trajecisse in Iberiam, et ex hujus Occiduis partibus in cæteras dominatum extendisse, unde isthic quoque recte *Almogharbi* dici potuerint, aut vocabulo in popularem sonum detorto *Almogabari* seu, prout Mariana scribit, *Almogaraves*, Mauri milites ex Africa et Occiduis tractibus venientes. Postquam hæc scripseram, vidi quæ Petrus d'Outremannus noster, in notis ad c. 3 libri sui de excidio Græcorum, circa vocem *Amogabari* tradit. Ea nihil mutandum in iis quæ supra posui suadent. Indicandum tamen locum putavi studioso lectori, ut eo, si ipsi videbitur, adito, eligat ex omnibus pro arbitrio quæ magis probaverit.

A

B

Ἀμφιδρόμια, p. 282. Οὐδὲ γὰρ εἰκὸς — καὶ εὐλογεῖν. Perobscurum de more auctoris hunc locum, qui Græca **660** inspiciet, reperiet, ni fallor. Mihi quidem haud parum negotii dedit, quoad omnibus pensatis quam interpretatio exprimit exsculpsi sententiam. Cæterum ἀρχαιολογία hic notanda in verbo ἀμφιδρόμια quod noster ex suo mutuatur Hesychio, sic scribente : Ἀμφιδρόμια ἡμέρα ἀγομένη τοῖς παιδίοις, ἐν ᾗ τὸ βρέφος περὶ τὴν ἑστίαν ἕφερον τρέχοντες κύκλῳ, καὶ ἐπετίθεσαν (forte corrigendum καὶ ἐπετίθουν) αὐτῷ ὄνομα ὅτε ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ φίλων δῶρα ἐπέμπετο. Paulo distinctius Suidas, qui nomen hoc singulare femininum facit : Ἀμφιδρομία, inquit, ἣν πέμπτην ἄγουσιν ἐπὶ τοῖς βρέφεσιν, ἐν ᾗ ἀποκαθαίρονται τὰς χεῖρας αἱ συναψάμεναι τῆς μαιώσεως, τὸ βρέφος περιφέρουσι τὴν ἑστίαν τρέχοντες, καὶ δῶρα πέμπουσιν οἱ προσήκοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολύποδας καὶ σηπίας, τῇ δεκάτῃ καὶ τοὔνομα τίθενται. Hoc est : *Amphidromia, quam diem celebrant quintam a natis infantibus, qua purgant manus quæ obstetricationi operam dederunt, infantem circum focum gestant currentes, et dona mittunt propinqui, polypodas plerumque ac sepias; decima vero nomen imponunt.* Ex his apparet cæremoniam veterem aptare studuisse Christianis ritibus Pachymerem : et forte is voluit isto verbo baptismi panegyrim [P. 462] exprimere. Ego tamen conjecturæ docti lectoris divinationem istiusmodi relinquens, satis habui quintam ab ortu diem exprimere, quotam voce ἀμφιδρόμια, cui synonyme consonant τὰ ἀμφιδρόμια, designari Suidam retuli docentem.

C

D

Ἀνάγωγος, p. 337. Vocis ἀνάγωγος quæ hic usurpatur notio repetenda ex Hesychio est, apud quem legimus : Ἀνάγωγος· ὑβριστής, ὁ μὴ τῆς δεούσης ἀγωγῆς τετυχηκώς.

Ἀναξαγόρεια χρήματα, p. 150. Πάντα δ' ἀνέτρεπον καὶ συνέχεον διὰ τὴν νομιζομένην ἀκρίβειαν, κατὰ τὰ Ἀναξαγόρεια χρήματα. Sic duo codd. optimi concorditer B et A. Vaticanus interpolator, pro suo more obscura transiliendi, sic tantum habet : Καὶ πάντα ἀνέτρεπον καὶ συνέχεον διὰ τὴν νομιζομένην ἀκρίβειαν. Habuit autem in animo hæc scribens Pachymeres initium celebris operis ab Anaxagora de rerum natura scripti, recitatum a Diogene Laertio in ejus Vita his verbis : Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ· εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Omnes res erant simul; deinde mens veniens ipsas ornate disposuit.*

Ἀποσκίπτω. Hujus quoque nusquam alibi a tot diligentissimis vocabulorum collectoribus reperti verbi aliquam in hoc minus obviorum censu fieri mentionem æquum est; cujus præteritum infinitivi passivi noster usurpat dum sic scribit, p. 269 : Μὴ τῆς φορᾶς ληγούσης πρὶν ἂν ἀπεσκίφθαι τῷ τείχει της πόλεως. *Non cessante impetu priusquam illiderentur muro civitatis.* Agit de casis rusticorum eluvione avulsis et torrente abreptis. Quod verbum vulgo scribitur σκήπτω, alias per ι scribi solitum, non obscura vestigia supersunt in vocibus inde derivatis, σκίπων, quam Hesychius exponit βακτηρία, ῥάβδος, et σκιπίων, quam jam **661** olim Latini arripuerunt, scipionem baculum dicentes. Quin et ipsum, sed ἐπενθέσει τοῦ μ auctum reperitur verbum σκίμπτω Hesychio sæpius memoratum : nam apud hunc legitur σκίμπτει, σκίμπτεται, χαλεπαίνει, ἐρείδεται, ἐπιπίπτει, et σκίμψαι ἐμπαγῆναι, ἐμπελασθῆναι, denique ut alia omittam, σκιμφθῇ, ἐγγίσει, προσπελάσει. Bene habet, dicet aliquis : sed τὸ ἀπὸ τῷ σκίμπτεσθαι præpositum significationem in contrarium vertit. Huic ego sic occurro ut ultro confitear plerumque στερητικὸν esse τὸ ἀπό in compositione verborum aut nominum. Sic ἀπανθεῖν est *deflorescere*, ἀπάξιος *indignus*, ac similia passim obvia sexcenta. In quibus juvat obiter memorare vocem ἀπαρτιτόκος elegantissime compositam ab auctore pulcherrimi epigrammatis ab eruditissimo Octavio Falconerio descripti e basi marmorea nuper effossa et cum notis ejusdem doctissimis editi. Sustinebat olim ea basis signum Æsculapii, repræsentans illum ut infantem recens natum. Unde primum distichon sic habet :

Τὰν παιδὸς καλλίστην εἰκὼ τάνδε θεοῖο
Παιᾶνος κούρου μητρὸς ἀπαρτιτόκου.

Ἀρτιτόκον, hoc est *recens enixam*, Æsculapii modo nati genitricem vere appellare Nicomedes epigrammatis scriptor non potuit, quoniam eam sciebat nunquam peperisse, utique non ignorans vulgarissimam et constantissime creditam fabulam, qua quæcunque tandem fuerit mater Æsculapii (nam alii Coronide, Arsinoe alii natum autumant), prius mortua quam pareret asseritur, ex illius vero statim exsecto utero vivum puerum Æsculapium extractum. Quare is merito vocatur κοῦρος μητρὸς ἀπαρτιτόκου *filius matris non puerperæ*, quippe quæ illum duntaxat [P. 463] alvo conceperit et formaverit, enixa in lucem nunquam fuerit, morte partum præoccupante. Inest ergo sine dubio in compositione vis negandi τῷ ἀπό; sed non semper

Digitized by Google

Nam ad v. 773 *Iliadis* β, ubi legitur de Achille κεῖτ' ἀπομηνίσας, sic annotat Eustathius : Ἐν μὲν τοῖς ἑξῆς ἀπομηνῖσαι τὸν Ἀχιλλέα ὁ ποιητὴς ἐρεῖ, τουτέστιν ἀποθέσθαι τὴν μῆνιν· ἐνταῦθα δὲ εἰπὼν ὅτι ἐν νήεσσιν ἔκειτο ἀπομηνίσας Ἀγαμέμνονι, τὴν ἐπιμονὴν δηλοῖ τῆς μήνιδος. Κεῖται γὰρ ἡ ἀπὸ πρόθεσις ἀργὴ, ὡς καὶ ὅτε τις λέγει ἀπομνημονεύειν χάριτος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀπομνημόνευμα. Οὕτω δὲ καὶ τὸ ἀπαντᾶν ἀδιάφορον πρὸς τὸ ἀντᾶν. *In consequentibus dicet poeta Achillem* ἀπομηνῖσαι, *hoc est deposuisse iram. Ilic vero dicens quod is in navibus jacuerit* ἀπομηνίσας; *Agamemnoni, perseverantiam iræ significat. Præpositio enim* ἀπό *hic otiosa jacet, sicut et quando quis dicit* ἀπομνημονεύειν χάριτος *recordari se gratiæ; unde est et nomen* ἀπομνημόνευμα. *Ejusdem formæ ac notionis verbum* ἀπαντᾶν, *occurrere, idem valens ac simplex* ἀντᾶν, etc. Doctrinam hujus magistri ad rem ego meam conferens aio in hoc nostro verbo ἀποσκίμπτεσθαι τὸ ἀπό vacare, et idem valere compositum ac simplex, σκίμπτειν καὶ ἀποσκίμπτειν, nisi si quam majoris **662** impetus emphasim compositio adjiciat, ut cum σκίμπτεσθαι sit solum ἐπιπίπτειν, *incidere*, ἀποσκίμπτεσθαι sit vehementer incidere, hoc est, ut vertimus, *illidi*.

Ἁρματοφυλάκιον, p. 135. Ἐν τῷ πάλαι ἁρματοφυλακίῳ. Nimirum in veteri armamentario. Unde confirmantur quæ in Glossario priori de notione vocis ἅρμα apud Græcos posteriores notavimus; quibus addo testimonium veterum Glossarum Juris, ubi legitur : Ἅρμα παρ' Ἕλλησι μὲν τὸ ζεῦγος βοῶν, παρὰ δὲ Ῥωμαίοις τὴν καροῦχαν σημαίνει καὶ ὅπλον.

Αὐγουστεῶνος αὐλαία, p. 196. Agit de concursu multitudinis ingentis quæ forum aut plateam propylæo templi S. Sophiæ contiguam impleverat studio visendæ cæremoniæ inaugurationis Michaelis a patre Andronico in imperii collegam assumendi, et solemniter coronandi. A congregata tali occasione turba confertam stipatis corporibus et se arte comprimentibus fuisse ait Αὐγουστεῶνος αὐλαίαν, quod utrumque vocabulum declarandum est. Incipiamus a priori. Non videtur dubium quin Αὐγουστεὼν forum sit idem quod Codinus Παρεκβολαῖς περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως docet vocatum fuisse Αὐγουσταῖον a Constantino, cum antea στρατήγιον diceretur. Verba Codini sunt : ἐν τῷ στρατηγίῳ λεγομένῳ φόρῳ, ἔνθα ποτὲ οἱ στρατηγοῦντες τὰς τιμὰς αὐτῶν ἀπεδέχοντο, ἑαυτὸν ἐπὶ λιθίνης ἀνέγραψε στήλης..... καὶ τὸν τόπον ἐκάλεσεν Αὐνουσταῖον. *In foro strategio dicto, ubi militares magistratus suos honores accipiebant, suam ipsius statuam lapideæ columnæ imposuit..... et locum Augustæum nominavit.* Ita Codinus juxta editionem Georgii Douzæ anno 1596. Aliter tamen eumdem, ut apparet, locum Meursius [P. 464] recitat, verbo γουστεῖον, ex Codini Originibus Constantinopolis referens forum istud Αὐγουστεῶνα A denominatum, cum antea γουστεῖον vocaretur, hoc est ὀψοπώλιον. De foro eodem hæc habet Procopius, l. I, *De ædificiis*, c. 2 : Ἀγορά τις ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου ἐτύγχανεν οὖσα, καλοῦσι δὲ Αὐγουσταῖον τὴν ἀγορὰν οἱ Βυζάντιοι. Hoc est ex interpretatione Maltreti : *Pro curia forum est, dictum Byzantiis Augustæum.* Fuisse hoc forum, quod Pachymeris narratio exigit, prope templum S. Sophiæ, suadetur ex iis quæ scribit Petrus Gillius de Topogr. Constantin. l. II, c. 17, his verbis : *Procopius forum quod Constantinopolitani Augustæum nominant, declarat ante regias situm fuisse columnis circumdatum. Nunc nomen non modo amisit, sed ne forum quidem exstat, totum fere exædificatum. Regiæ dudum deletæ sunt. Fuisse tamen* B *Augustæum ubi nunc cernitur aqua* **663** *saliens, non longe a Sophiæ angulo ad Occasum vergente, assequor ex stylobata paulo ante exstante columnæ Justiniani a Turcis sublatæ, quam Procopius tradit Justinianum in Augustæo foro, Zonaras in aula ante ædem Sophiæ excitasse. Suidas addit Justinianum, cum Sophiæ templum condidisset, purgasse aulam et marmore stravisse, appellatam prius Augustæum forum.* Hactenus Gillius. Suidas verbo Αὔγουστος meminit ὀψοπωλίου εἰς αὐγουστεῖον μετωνομασμένου. Sed videtur agere de loco veteris Romæ sic dicto, nempe de foro Augusti. Verba ejus sunt : Οἱ ῥεγεωνάρχαι καὶ σεβαστοφόρα ἐχόρευον ἐν τῷ Αὐγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὀψοπωλίῳ, εἰς C τιμὴν Τιβερίου. Τὸν δὲ τοιοῦτον τόπον οὕτως ἐκάλεσαν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου. Ita Suidas, continue subjungens : Ἔστησε δὲ καὶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος εἰς τὸ ἀσκεπὲς τῆς δάφνης στήλην τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς, ἐξ ἧς ὠνόμασε τὸν τόπον Αὐγουστεῖον. Forte vult significare Constantinum studentem novam quam condebat Romam veteri per omnia similem facere, fori etiam Augustei, cujus apud antiquam Romam dudum visi meminisset, simulacrum eadem appellatione Byzantii fecisse, et locum prius Strategium vocatum, erecta ibi matris suæ Augustæ statua, Augustæum nuncupasse. Atque hinc forte repetenda ratio fuerit cur Codinus et Procopius forum hoc Constantinopolitanum Αὐγουσταῖον per αι scribant, Suidas vero forum antiquæ D Romæ Αὐγουστεῖον per ει, nimirum quod hoc a nomine imperatoris Augusti appellationem sumpserit, ex quo juxta analogiam formari debuerit αὐγουστεῖον, illud vero ex Augusta Helena denominatum cum αι scribi debuerit. Utut sit, positæ in hoc Constantinopoli tanto foro a magno Constantino præter propriam statuam etiam alterius statuæ matris suæ Helenæ, meminit quoque Codinus loco superius indicato, in quo videtur successio temporis fuisse, ut primo suam matrem honoraverit simulacro illius illic erecto et loco ex ea nominato, deinde signum quoque se ipsum referens ibidem exstare voluerit. Porro lapsu temporum invaluisse ut locus prius dictus Αὐγουσταῖον, postea ætate Pachymeris vulgo vocitaretur Αὐγουστεὼν, ex

Digitized by Google

hoc istius Historici testimonio recte, ut opinor, colligimus.

Restat videndum quid αὐλαῖαν idem vocet. Αὐλαία est τὸ τῆς σκηνῆς παραπέτασμα, proscenium, velum objectum oculis spectatorum mimis operam dantium. Hesychius præter istam notionem aliam etiam subjicit voci huic, dum scribit : Αὐλαία ἐν αὐ· ᾗ διατρίβουσα. Disquiratur ergo quid sit αὐλή; quod vocabulum in hujus ipsius mentione loci usurpant et Zonaras, et Suidas supra citati a Petro Gillio. Athenæus (lib. v Δειπνοσοφιστῶν p. 189 ed. Commelini anni 1597) ad versum Aristarchi

Ζηνός που τοιήδε γ' Ὀλυμπίου ἔνδοθεν αὐλή.

sic disputat de significatu vocis hujus : Ἔτι τοίνυν οὐδ' ἡ αὐλὴ ἁρμόττει ἐπὶ τοῦ οἴκου. Ὁ γὰρ διαπνεόμενος τόπος αὐλὴ λέγεται. **664** *Præterea vox* αὐλὴ *ædibus non congruit : apertus enim perflatusque locus* αὐλὴ *dicitur.* Notat hunc locum animadversor Athenæi, censura, ni fallor, parum digna cætero ejus acumine critico. Sic scribit, c. 3, l. v : *Hæc Athenæus : sed quam ista levia?... quid enim vetat per* αὐλὴν *et palatium intelligere?* Et paulo post : *E contrario affirmamus nos* Διὸς αὐλὴν *Homerum appellasse Jovis palatium. Sic enim loqui observamus antiquissimum poetam,* [P. 465] *et quod in primis ad rem facit, summum Homeri imitatorem Æschylum, cujus est illud in Prometheo vincto :* ἴσοι τὴν Διὸς αὐλὴν οἰχνεῦσι. Hactenus Casaubonus, quem sane miror id ipsum pro argumento allegare quod ejus causam unice jugulat. Itane vero? ex eo quod Homerus et Æschylus Διὸς αὐλὴν memorent, sequitur eos aliam Jovi habitationem assignasse quam qualem αὐλῆς vocabulo exprimi contendit Athenæus, intectam et aura perflabilem? quin potius ex Jovis, qui Æther ipse est juxta illud Ennii *aspice hoc sublime candens quem invocant omnes Jovem;* ex Jovis inquam natura prudens quivis Homeri et Æschyli lector intelligat tale utique illi assignari diversorium qualis ipse est, sine murorum lateribus, sine tecti fastigio, patens omnem in partem atque perflabile. Quis legens apud Virgilium *annosasque domos avium,* aut de Aristæo intra fluenta Penei amnis admisso *jamque domum mirans genitricis et humida regna,* subjiciat animo ædes ad humanum usum lapide ac cæmento structas, tectas laquearibus, et non potius *domus* vocabulum ubique accipiendum putet consentanee ad conditiones rerum quarum est illic mentio, volucrum in ramis arborum, Nympharum sub aquis degentium? Equidem inde potius suspicor sola terrarum patentia, superne intecta loca dici ὕπαιθρα, subdialia, sub Jove frigido posita, quod Διὸς *Jovis* ipsius habitaculum ejusmodi esse vulgo existimetur. Quare nihil in adductis a Casaubono video quod me moveat ad fidem negandam docenti verum significatum vocis αὐλὴ antiquissimo grammatico, haud paulo, ut est verisimile, perspectiorem habenti nativam potestatem vocabulorum linguæ propriæ, in cujus sit meditatione accuratissime versatus, quam recte credi de ullo recenti queat quantumvis diligenti litteratore. Illud potuerat elegantius illustrator Athenæi in ejus interprete culpare, quod in illo Aristarchi versu Latine reddendo vocabulum Latinum *atrium* tanquam Græco αὐλὴ ἰσοδυνάμουν adhibuerit. Atrium enim, prout erudite demonstrat Famianus Nardinius in sua *Roma antiqua,* l. III, c. 13, plane contrarium αὐλῇ, hoc est, ut vidimus, loco ὑπαίθρῳ et sine murorum obicibus perflabili, notionem apud Latinos veteres habuit significans nimirum partem ædium structis omni ex parte lateribus murorum et laqueari superne imposito protectam. Unde Ausonius in Mosella *laqueati* adjunctum *atrio* aptat ; et Apuleius describendo atrium regiæ Psyches, *summa* ejus *laquearia citro et ebore* **665** *curiose cavata* sustineri ait *aureis columnis.* Sed et usus apud veteres attributi atrio tectum illud fuisse demonstrant. Illic enim ex Plinio, l. xxxv, c. 2, Polybio l. vi, Juvenale Sat. 8 et aliis, imagines majorum servabantur, quas in loco aeris injuriis exposito non est versimile relinqui solitas. Ex Servio ad primum Æneidos in atriis cœnabatur, ad quod subdivalis locus, noctu præsertim, ineptus est. Ibidem ex eodem Servio ad XI Æneidos senatus interdum habebatur. Ibi, ut docet Corrippus, l. III *De laudibus Justini Minoris,* legati gentium exterarum ab imperatoribus admittebantur. Illic denique, ut ex concordi testimonio evangelistarum, Marci, Lucæ, Joannis constat, ignis excitabatur ; unde etiam Isidorus vocis etymon repetendum putat, *atrium* existimans dictum *quasi ab igne et fumo atrum.* Nihil horum commode loco aperto ac perflabili fieret. Sed hæc obiter. Ad orbem instituti redeamus, definiamusque quid αὐλαία; verbo designare Pachymeres hoc quem tractamus loco voluerit. Equidem non dubito quin is αὐλαίαν ab αὐλῇ, jam expressa notione intellecta, deflexerit, ac studuerit indicare subdivalem aream Augustæi fori, spatium videlicet extra laterales hinc indo porticus in medio purum ac latę vacuum, quod densa tunc multitudo compleverit.

[P. 466] *Αὐτοπροσωπολήπτης,* p. 615. Agit de Athanasio patriarcha consueta sibi atque innata morositate cunctos sine discrimine offendere nihil pensi habente. Divinanda est origo et notio hujus vocabuli mihi quidem alibi non lecti. Unde autem verisimilius duci putem quam a προσωποπή voce ecclesiastici usus ex epistolis Pauli notissima? II ad Cor. c. VI : Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσωποπήν, *nemini dantes ullam offensionem,* ex qua idem sanctus apostolus appellativum alibi format ἀπρόσωπος. I ad Cor. X, 32 : Ἀπρόσωποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ut ergo significet Pachymeres Athanasium non modo non cavisse, ut oportuerat, ne actis a se aliud spectante, bono etiam animo, contingeret

Digitized by Google

aliquos offendi, sed ita se gessisse ut pene videretur de industria quærere ac captare occasiones offendendi omne genus hominum, eum αὐτοπροσωπίτην hoc loco vocat.

Βλαχικόν, p. 106. Congruunt quæ hic Pachymeres de gente Blachica scribit, cum iis quæ prius Anna Comnena in Alexiade de Blachis scripserat, l. VIII, p. 227 : Καὶ ὁπόσοι τὸν νομάδα βίον εἵλοντο, Βλάχους τούτους ἡ κοινὴ καλεῖν οἶδε διάλεκτος. De quibus juverit videre quæ in nostro Glossario primæ Alexiadis editioni subjuncto pridem annotavimus.

Βοηδρομιών. Etsi semper alibi Pachymeres hoc vocabulo mensem Aprilem indicat, tamen, propter rationes a me l. III *Observ.* c. 6 n. 9, allatas, necessario dicendum est eum, p. 524, hoc nomine designasse Martium mensem. Nec novum est variare **666** illum in nomenclatione mensium : vide quæ verbo Ληναιών et verbo Μαιμακτηριών hoc ipso Glossario notamus.

Βοῦτζον, p. 399. Quid sint hoc loco βοῦτζα quæritur. Puto idem quod βουτζαί et βουτζία, vocabula dudum explicata a Meursio, dolia videlicet vinaria lignea rotunda, qualium liquore vacuorum et terra oppletorum usus est frequens in subitis obvallationibus; quas Galli hodie *barricades* vocant, quia dolia vinaria *barricas*, sive, ut solent scribere, *barriques*, appellant. Talis ejusmodi dolia *botte* dicuntur, voce propius accedente ad sonum *butzi*, cujus significatum obtinet et fortasse origo est.

Γλυκὺς ἀγκών, p. 44. In hujus enarratione adagii dissident invicem grammatici sententiis contrarie commissis. Zenobius cent. 2, n. 92, Anonymus Vaticanus. cent. 1 n. 55. Eustathius [P. 467] ad *Iliad.* κ, p. 791 ed. Rom., contendunt per antiphrasim dici de re molesta. Suidas contra judicat cent. 4, n. 94, sic enim scribit : Γλυκὺς ἀγκὼν οὐ κατ' ἐναντίωσιν ἡ παροιμία. Ἀλλὰ βουλόμενος εἰπεῖν, ᾧ γλυκέα ἦθη ἐχρήσατο Πλάτων ὁ κωμικὸς ἐν τῷ Φάωνι. Γέρων δ' αὐτῷ ὑπόκειται ἱερῶν αὐλητρίδος, ᾧ χρυσοῦν ἀνάθημα .... ὦ γλυκὺς ἀγκών. Suidæ Pachymeres accedens facilem ad quidvis cuivis gratificandum Cozyleni episcopi animum hac formula expressit.

Δεῖξις, p. 524. Quid sit hoc loco δεῖξις, diu quæsivi. Nec vulgaris notio ostensionis vel ostentationis, nec peculiaris quam notat Plutarchus, *Convivalium sermonum* l. VIII, quæst. 15, docens sic vocari speciem aut partem quamdam ὀρχήσεως *saltationis*, huc quidquam faciunt: Aliquando suspicabar δεῖξιν vocatum campum quemdam suburbanum urbi Adrianopoli, in qua tunc diversabatur imperator Michael, exercitum, ut solet fieri, in castris habens suburbanis loco δεῖξις vocato positis, ad quæ se ille tum forte contulisset cum nuntiatus est adventus Cæsaris. Nec abluderet usus præpositionis ἀνά, quæ sæpe æquivalet Latinæ *per*, et locum per quem itur denotat. Sic Homerus habet Ὀδυσ. ξ : χῶρον ἀν' ὑλήεντα, *per locum sylvosum*, et alibi ἀνὰ στρατόν, *per exercitum*. Aliorum quoque scriptorum classicorum testimonia in promptu. Sed figere sententiam in conjectura mera non sum ausus, donec auctoritas me doceret idoneo locum ita nominatum prope Adrianopolim fuisse. Illud in hoc dubio quod minus inverisimiliter sequerer se unum obtulit, novatum in usu vocis hujus hic aliquid agnoscere ex posteriorum militari disciplina temporum. Nempe Franci, qui per Asiam sacri belli causa diu militaverant, census militum, quales maxime solvendorum cuique stipendiorum occasione a duce ipso supremo rege aut imperatore celebrantur, *montres* hodieque vocant, quasi diceres *ostensiones*, quibus scilicet unusquisque militum ad nomen citatus se ostendit atque exhibet. Manifestum autem est, si quis vocem Gallicam *montre* Græco vocabulo velit reddere, non aliud aptius reperturum **667** nomine δεῖξις. Res autem ipsa narrationi aptissime congruit, ut dicatur, imperatorem ex urbe in vicina castra census militaris et solutionis stipendiorum causa prodiisse, ibique repertum cum ei nuntiatus accessus ad eum novi est Cæsaris.

Δεφενδεύειν, p. 175. Δεφενδεύειν plane pro *tueri, protegere, defendere* ponitur. Nec nunc primum hoc verbum e Latio transit in Helladem. Glossæ Basilicorum δεφενδεύεται explicant ἐξουσεύεται, ἐκδικεῖται. Sed hæc defensio judicialis est patronorum aut advocatorum reos excusantium, aut ab iis crimina objecta refellendo depellentium. Magis huc facit declaratum iisdem glossis vocabulum δεφένσωρες; in hunc modum : Οἱ μετὰ τοὺς κουρσῶρας ἤτοι προμάχους ἐπακολουθοῦντες πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν. Utitur et alibi noster hoc verbo, nempe l. III, c. 18 sub finem, sic scribens : Καὶ γὰρ καὶ τὰς τῶν Ἰταλῶν (οἰκίας) χρεὼν ἦν δεφενδεύειν. *Etenim et domos Italorum defendere imperatorem oportebat*, hoc est, ab injuria tutas præstare, et vindicare si quid fuisset in eas contra jus factum. Agit de domibus Genuensium Galatæ permissu imperatoris habitantium; quas cum Veneti flamma injecta corrupissent, multa iis per imperatorem indicta damnum reparare sunt compulsi.

[P. 468] *Διαχινήσιμος*, p. 50. Τῇ γὰρ δευτέρᾳ ἑβδομάδος μετὰ τὴν ἀναστάσιμον, ἣν δὴ καὶ διαχινήσιμον λέγουσιν. Legebatur in ms. mendose, opinor, τῆς γὰρ δευτέρας, quasi referretur ad ἑβδομάδος. Quod a recto aberrat : non enim meminit secundæ cujuspiam hebdomadis, sed feriæ secundæ hebdomadis Paschalis, quæ feria diem resurrectionis Domini ἀμέσως sequitur, ita ut in δευτέρᾳ intelligatur ἡμέρᾳ, et dum τὴν ἀναστάσιμον appellat, non ἑβδομάδα subintelligat, sed ἡμέραν aut ἑορτήν, hoc est dominicam ipsam Paschæ, quam Vaticanus paraphrastes vocat hoc loco κυριακὴν νέαν, diem nimirum quam fecit Dominus. Græci enim hebdomadem quæ incipit a die statim sequente diem Paschæ, τὴν διαχινήσιμον nuncupant, uti et eam quæ inchoatur postridie octavæ Paschæ nominant ἑβδομάδα τοῦ Θωμᾶ, quod illi quoque,

Digitized by Google

ut Latini, in missa octavæ Paschæ recitent evangelium in quo narratur Thomæ apostoli correctio et confessio; cujus hebdomadæ Thomæ in hac quoque nostra historia fit mentio, l. VI, c. 13, recte siquidem Jacobus Goar O. P. in Euchologio p. 933 hæc verba τῇ πέμπτῃ τῆς διακινησίμου vertit *feria quinta post Pascha*. Ut autem illic πέμπτη feriam, sic hoc loco δευτέρα non hebdomadem, ut monui, sed hebdomadis diem indicat, feriam videlicet secundam, qua fuerit edictum, de quo hic agitur, promulgatum. Ex his confido appariturum necessitatem emendationis locihujus a me factæ. Restaret excutienda diversitas scripturæ in voce διακινήσιμος, quam alii διακαινήσιμος, nonnulli etiam διακενήσιμος scribunt. Nos codicibus adhæremus nostris sic constanter, ut repræsentamus, scribentibus. Idque sufficere **668** nunc quidem ducimus : nec enim vacat aut tanti est in ratione talis appellationis aut etymo vocis indagando conflictari.

Διασωσταί, p. 507. Agit de Alanis Noga sublato, cui militaverant, ultro se offerentibus Andronico, qui eos velut divinitus missos accepit, summam eis rei militaris permittens, adsciscens in locum copiarum Romanarum, adeo ut delectis ex isto genere qui equitatu operam navaturi viderentur, detractos propriis equitibus equos assignaverit, ipsos quoque Romanos horum Barbarorum obsequiis mancipans. Nam cum esset jampridem in Orientali equestri militia usitatum ut cataphractis equitibus adessent in prœliis quidam pedites, qui eos, si forte, vulneratos aut alio casu periclitantes juvarent servarentque, tales istis ministrare homines Romanos jussit. Hoc genus equestrium ministrorum noster hoc loco διασωστάς, quasi dicat *conservatores*, vocat. Δεποτάτους sive διαπωτάτους appellaverat Mauricius recitatus a Rigaltio in Glossario, sic continuo eorum officium describens : Οἱ παραχολουθοῦντες τῇ τάξει καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τραυματίας γενομένους ἀναχομίζοντές τε καὶ περιποιούμενοι. Adjungit hic eruditissimus Rigaltius loca varia Constitutionum Leonis de hoc genere subsidiariorum multa docentia. Horum in uno ex Constit. 3, § 15, dicitur istos asseclas et adjutores equitum olim *deputatos* dictos, Leonis Augusti tempore appellari solitos σκριβωνας, *scribones*. In altero ex Constit. 12, § 52, noto glossam hanc, τοὺς λεγομένους δεποτάτους, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν τραυματιζομένων στρατιωτῶν. Præscribit deinceps ibidem Leo quædam circa numerum et delectum horum deputatorum, jubens constitui ad omne *signum* (Græce βάνδον, nempe turmam aut alam equitum sub uno vexillo merentium, quales Galli *cornettes* vocant) octo aut [P 469] decem ex deputatorum ordine ἐλαφροὺς καὶ γοργοὺς ἄνευ ὅπλων, *agiles et strenuos sine armis*, qui debeant turmas quibus inserviunt intervallo centum pedum retro insequi, ut in prœliis periculose saucios aut quocunque casu delabentes ex equis milites colligant, recreent, deportent in tutum. Tum iis solvi præcipit pro quolibet servato milite nummum unum ; § vero 54 idem Leo imperat in usum istorum deputatorum addi ephippiis militarium equorum scalam geminam ad lævam, ut harum altera deputatus, quoties opus fuerit ad subsidium equitis periclitantis, adjuvari possit ad scandendum in equum. Verba Leonis sunt : Πρέπον ἐστὶν ἵνα ὁ δεποτάτος τὰς δύο σκάλας εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς σέλας ἔχῃ. Addit denique eosdem deputatos debere καὶ εἰς φλάσκια ὕδωρ βαστάζειν διὰ τοὺς πολλάκις λειποθυμοῦντας τραυματίας, circumferre aquam in lagenis, unde revocent ad sensum saucios sæpe ex dolore vulnerum aut jactura sanguinis deliquium patientes. Obiter observo ex hactenus relatis : quod hi *deputati* Leonis imperatoris tempore, ut ipse testatur, *scribones* dicebantur, quæ affinis notionis vox est *actuario*, satis indicat et hos **669** ex actuariorum genere fuisse, qui multi, prout ostendimus in ea voce primo nostro Glossario, castra olim Romana sequebantur. Ac quod ibi diximus medicos quoque, chirurgos et νοσοκόμους universos eo vocabulo pariter censeri, confirmat Leo idem Augustus Const. 3, § 15, dum his δεποτάτοις medicorum partes clare tribuit, sic de illis scribens : Οἵτινες παρακολουθοῦντες τῇ παρατάξει τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τραυματίας γινομένους ἀναλαμβάνονται ὡς ἰατροὶ καὶ περιποιοῦνται. Hinc istos hoc loco noster vocat διασωστάς, *servatores*, seu δεποτάτων vocem usitatam, quod alienæ esset originis, vere Græca mutans, ut solet in nominibus mensium et occasionibus similibus (nam et quas σκάλας modo descripto loco Leo imperator dixit, stapedas designans, Pachymeres vol. I, p. 411, κλίμακας maluit dicere), sive quod forte tunc sic usus invaluisset, ut qui δεποτάτοι appellati fuerant, tum vulgo audirent διασωσταί. Cæterum hos διασωστάς solitos fuisse, saltem Pachymeris tempore, interdum armari et militarem præstare operam tuto deducendis per vias infestas viatoribus, docet nos locus ex p. 429 hujus historiæ, ubi refertur Rontzerium magnum ducem, cum Magnesia Constantinopolim Cannaburium quemdam mitteret, Nostongo provinciæ illic præfecto mandasse ut ei διασωστάς e suis copiis comites daret, quorum tutus præsidio secure iter istud conficeret : Πέμπει πρὸς τὸν Νόστογγον παρεγγυῶν ἱκανῶσαι διασωσταῖς ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸν ἀποστελλόμενον. Additque mox historicus Nostongum ostendere affectantem abundans gratificandi duci magno studium, plus quam rogabatur fecisse : obivisse enim ipsum cum suis prætorianis id officium, et Cannaburium in urbem perduxisse

Διβάμβουλον, pag. 186. Quid dicatur hoc loco διβάμβουλον, *dibambulum*, eo mihi diligentius est quærendum, quo doctissimorum hominum editæ hactenus de hujus vocabuli notione sententiæ a vero aberrare vel ex hoc ipso historici nostri te-

Digitized by Google

stimonio manifesto deprehenduntur. Eruditissimus Jacobus Pontanus noster in Latina, quam sine Græco contextu solam edidit, interpretatione Chronici Georgii Phrantzis protovestiarii, lib. III, cap. 19, pag. 197 ed. Ingolstadt ann. 1604, referens ritum quo patriarcha Constantinopolitanus ejus dignitatis inire possessionem erat solitus, inter alia hæc habet : *Secundum hæc patriarcha cum lampadibus ad diabadula sive atrium descendebat.* Ita ibi. Recte porro, ut opinor, Meursius in Glossario verbo Διβάμβυλον, et ex eo verba ipsa describens Mathias Martinius in suo Lexico Philologico verbo *Monobambulum* pro *diabadula* dibambula illo Phrantzæ loco rescribi debere putaverunt. [P. 470] Non recte autem, quantum arbitror, glossema illud, *sive atrium*, pro vera vocis ejus expositione receperunt. Sic enim uterque scribit : Μονοβάμβυλον *simplex conclave palatii secretius, in qua congregabatur clerus patriarcham novum electurus. Codinus ejus meminit :* ὁ **670** δεύτερος ὁστιάριος κρατῶν τὸ μονοβάμβυλον. *Ante hoc erat aliud, in quod promiscue conveniebant omnes qui cuperent scire quem clerus patriarcham creasset ; et illud* διβάμβυλον *dicebatur.* Ita illi ambo ; et hoc continue probant prolato, quem supra descripsi, Phrantzæ aut potius Pontani loco. Sed in hoc utrumque falli non difficebitur, qui attenderit quam ridicule diceretur a Codino δεύτερος ὁστιάριος κρατῶν τὸ μονοβάμβυλον, *secundus ostiarius manu tenens Monobambulum*, si Monobambulum atrium esset, quale utique *manu tenere* (hoc enim est κρατεῖν) nemo unus potest. Unde manifestum est ex mente Codini Monobambulum fuisse rem aliquam manu gestabilem. Ac paritate argumenti idem erit statuendum de Dibambulo, quod ejusdem formæ ac generis esse gestamen debuisse et ratio communis etymi et series ipsa narrationis Phrantzæ, et ut ad rem meam redeam, hic Pachymeris locus tantum non evidentissime demonstrant. Quem enim quæso possent sensum tolerabilem habere verba hæc nostri auctoris, *patriarcha pastorali baculo ab imperatore accepto, honoratur et dibambulo*, si *Dibambulum* atrium esset exterius? Quidnam igitur hic significare Pachymeres voluit verbo *Dibambulum?* Idem sine dubio quod alias clarius expressit, dum refert (vol. I, p. 112) sollicitos antistites eo quod Arsenius e patriarchio in monasterium sponte profugus scripto expressam abdicationem dare rogatus recusasset, ut aliquid haberent scriptæ cessioni æquivalens, ab eo repeti curasse βακτηρίαν καὶ λαμπαδοῦχον, *baculum et candelabrum*, rati si ea reddidisset per quæ investitus patriarchatu fuerat, hoc ipso satis indicaturum sedi se renuntiare, ac liberam synodo facturum ad novam patriarchæ electionem procedendi potestatem. Hic necessario de antiqua forma inaugurationis episcoporum repetendum e monumentis ecclesiasticis aliquid est. Primum autem admoneo consuetudinem Ecclesiæ Latinæ, ut in aliis plurimis, sic in hoc a Græcæ usibus discrepasse. Sanctus Bernardus serm. in Cœna Domini ; *Variæ sunt*, inquit, *investituræ secundum ea de quibus investimur. Verbi gratia investitur canonicus per librum, abbas per baculum, episcopus per baculum et annulum simul.* Ita ille. Ecclesia Græca duo quidem et ipsa conjunctim adhibuit symbola in conferenda electis pastoribus et sponsis ecclesiarum episcopalis possessione dignitatis, quæ similiter responderent duobus memoratis titulis *pastoris* et *sponsi*. At in primo duntaxat cum Latinis Græci convenientes, in posteriori lampadem sponsis præferri solitam ex evangelica parabola et usu Orientalium nationum, ad nuptialem cæremoniam accommodatissimam, annulo prætulerunt, quem tamen Occidentalis ad id potius adhibuit Ecclesia, ut populari forte gentium Europæarum mori congruentius conjugalis necessitudinis signum. Quidquid porro circa hoc in consuetudine Latinorum fuerit, Asianos quidem episcopos lampadis prælatione auspicatos **671** dignitatem, præterquam indicant quæ alias notavi *Observationibus* vol. I, p. 638, etiam astruit Codini locus *de Officiis* c. 1 in sexta Pentade, ubi agens de ordinationibus episcoporum solitis a patriarcha celebrari (id enim indicant illa ejus verba εἰς τὰς χειροτονίας, explicantia quid primus et secundus ostiarius proprii sibi quisque ministerii gereret in ea cæremonia) sic scribit : Ὁ πρῶτος ὁστιάριος κρατῶν τὰς θύρας.... ὁ δεύτερος κρατῶν τὸ μονοβάμβουλον· primus videlicet ostiarius, interim dum patriarcha, aut alii ejus concessu episcopi, novum episcopum intra presbyterium sive βῆμα consecrarent, fores soleæ manu tenebat, ut statim eas panderet atque perfecta intus solitis ritibus inauguratio fuisset. Tunc enim produci novus antistes et ostendi populo debebat. Quia vero prodire is bemate debebat prævia lampade, ad hanc illi præferendam secundus ostiarius accinctus stabat κρατῶν τὸ μονάμπουλον, vel, ut alia est lectio, τὸ μονοβάμβυλον, [P. 471] manu tenens gestamen cui erat inserta lampas una ; nam μονάμπουλον a μόνη ἄμπουλλα. Quid sit autem ἄμπουλλα docent Actii verba illa lib. VII : Ἀμπουλλαν ὑελίνην πλήσας ἐλαίου, *ampullam vitream ubi repleveris oleo.* Est ergo ἄμπουλλα *lampas*, et μονάμπουλον instrumentum portatile, cui esset una lampas indita. Verum ubi patriarcha Constantinopolitanus inaugurabatur, satis prudens quivis intelligit aliquid illi præcipui honoris supra episcopos haberi debuisse. Nimirum huic prodeunti ad populum non μονάμπουλον aut μονοβάμβυλον præferebatur, sed quod noster hic docet auctor διβάμβουλον. De hoc vocabulo quid nos doceat Codinus, videamus. Is libro *De officiis*, c. 10 de festis, dum explicat quomodo pompa instrueretur qua imperator ad celebrandum Christi Natale venire admittique in ecclesiam solebat, ait paratum adstitisse *lampadarium cum dibambulo aureo in manu.* Verba sunt

Digitized by Google

Codini : Λαμπαδάριος κρατῶν τὸ χρυσοῦν διβάμβουλον. Quid ita vero, nisi quia hunc præire oportebat processuro per templum Augusto? Quod si, ut vidimus, μονοβάμβουλον gestamen erat lampadem unicam insertam habens, quid restat nisi ut διβάμβουλον intelligamus aut *lucernam* fuisse *bilychnem*, qualis meminit Petronius in nuper edito fragmento Traguriensi, aut instrumentum aliud bifidum in duobus hinc inde protensis ramis geminas lampades ardentes habens? Sane opportunissime ad hanc rem admonet Balsamon, imperatori, quando in solemnitatibus accedebat ad ecclesiam, duplicem lampadem præferri consuevisse; ministrum quoque gestatorem ejus duplicis lampadis *lampadarium* vocatum. Igitur quod Codino *dibambulum aureum* dicitur, vas est juxta Balsamonem gemina lampade insigne. Quare his auctoribus non sane jam reformido falsi dicam impingere Latino Phrantzæ, *dibambula* per *atrium* exponenti. Utinam copia inspiciendi daretur archetypi contextus. Quæsivi diu et sollicite, sed frustra. Confido tamen in Græca, si uspiam exstet, oratione nullam prorsus **672** reperiendam *atrii* mentionem. Et quod Phrantzes *dibambula* in plurali posuit, significare puto voluisse gemina candelabri brachia, quorum suam unumquodque sustineret lampadem. Quis enim neget perapte cadere sensum istum in hæc verba *cum lampadibus ad dibambula?*

Opponi adversus hæc posset ex modo laudato Balsamone, singularem imperatoris fuisse prærogativam præviis duabus per ecclesiam incedere lampadibus, qualis nec patriarchæ ac ne ipsi quidem imperatrici tribuebatur. His enim tradit Balsamon singulas tantum præferri solitas lampades. Ad hoc duplex responsio mea est. Prior : non omnia quæ primis auspiciis ineundæ dignitatis quibusdam magistratibus legitime dabantur, eadem itidem quotidiano vitæ usu tribui. Quot cæremoniæ imperatoribus, regibus, aliis principibus inaugurandis adhibentur, quas nefas est ultra illum diem repeti? Sic et in patriarchis Constantinopolitanis institutum fuisse potuit ut prima duntaxat ordinatione dibambulo honorarentur, reliqua vita cum prodirent per ecclesiam, non nisi monobambulum ipsis præiret, ut multis hodie episcopis primo ingressu in urbes suas umbellæ honorem dari videmus, qui postea negatur. Altera : satis magnum esse discrimen inter Balsamonis et Pachymeris ætatem. Nam centum fere annis Balsamon Pachymere antiquior est. Eo autem intervallo multa constat in magistratuum ecclesiasticorum et sæcularium prærogativis et honoribus fuisse immutata. Unde pronum est creditu ab imperatoribus schismaticis, suum Constantinopolitanum thronum ad invidiam et depressionem etiam omnium primi Romani ambitiose attollere certantibus, facile isto spatio concessum ut, cum antea unius prælatione lampadis patriarchæ honorarentur, deinceps bilychni quoque lucerna (qui erat antea solis Augustis reservatus honos) ante ipsos portata conspicui ambularent in ecclesia, tam prima potestatis usurpatione quam deinceps. Eligat igitur æquus lector utrum malit, an ætate quoque Balsamonis Constantinopolitanos [P. 472] patriarchas in prima consecratione usos dibambulo, in reliquo, etiam solemnitatum magnarum, per ecclesiam incessu monobambulo contentos; an neutrum dum Balsamon scriberet concessum ipsis, utrumque, aut saltem prius, ante hanc editam a Pachymere historiam Byzantinis fuisse antistitibus per suos principes indultum. Confirmatur prior responsio ex eo quod ait Balsamon, episcopis præter patriarcham et paucos eximie honoratos, ut Cypri et Bulgariæ archiepiscopos, fuisse cæteris negatam in processu per ecclesiam, solemnibus etiam diebus, unius prælationem lampadis; qua tamen illos in prima saltem inauguratione fuisse cohonestatos vix potest ob superius dicta dubitari. Quidni ergo sic dicatur de patriarcha quoque, in prima illi inauguratione dibambulum concessum; in reliquis cæremoniis monobambulum duntaxat? Superest ut veriloquium vocum istarum **673** μονοβάμβουλον et διβάμβουλον inquiramus. Puto equidem e Latina voce *obambulus* deduci, et ut rem, ita nomen in aulam Romæ novæ e veteri migrasse. In aulam dico, non in ecclesiam. Nam prælationes lampadum episcopis usque ab apostolicis in Asia usitatas temporibus scio. Augustis quidem ignem prælatum prius Romæ quam Constantinopoli fateri necesse est, cum jam Commodi ætate solemne Romæ esset ignem Augustis præferri. Herodianus, l. 1 : Λουκίλλα ἦν τῷ Κομμόδῳ πρεσβυτάτη πάντων ἀδελφή. Αὕτη πρότερον Λουκίῳ Βήρῳ αὐτοκράτορι συνῴκει.... ἀλλ' ἐπεὶ συνέβη τὸν Λούκιον τελευτῆσαι, μενόντων τῇ Λουκίλλῃ τῆς βασιλείας συμβόλων, Πομπηϊανῷ ὁ πατὴρ αὐτὴν ἐξέδοτο. Οὐδὲν ἧττον μέντοι ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τὰς τιμὰς τῇ ἀδελφῇ· καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς. En Herodianus Augustis Romæ imperantibus tanto ante Constantinum et uxoribus eorum ignem quaqua incederent prælatum docet, et (ut hoc obiter admoneam) solus docet, ne miremur ab uno interdum auctore scripto notata reperiri quædam olim usu vulgatissima ideoque quod tunc essent notissima litteris scribentium non expressa. Sic fuisse in usu quondam et pretio quemdam honorem *bisellii* vocatum (quem est verisimile situm fuisse in prælatione *sedis geminæ* aliquibus eximie concessa) ex una nuper exscripta et vulgata constat per virum doctissimum Chimentellium Pisani marmoris inscriptione, reliquis ea de re vetustatis monumentis silentibus. Unde nec si primus et solus Pachymeres istam de qua nunc agimus dibambuli vocabulo designatam geminæ lampadis ante patriarcham Constantinopolitanum prælationem memoriæ prodidisset, mirari prudens lector aut suspectam

Digitized by Google

unius habere fidem propterea deberet. Sed quod cœpimus agamus de origine vocis *dibambulum*. Credo equidem ministrum qui lumen imperantibus Romæ præferret vulgo dictum *obambulum*, quin et instrumento aut vasi quo is igni portando uteretur eamdem quoque appellationem accommodatam usu populari ; et translata per Constantinum e Roma vetere in novam sede imperii, nomen idem Latinæ originis Græcis litteris signatum. Ac cum forte postea excogitati gradus essent in participatione hujus honoris, ita ut fax aut lampas unica ante quosdam portaretur, ante alios duplex, explicatam istam differentiam vocibus Græca forma compositis, ita ut instrumentum unicam gerens lampadem *monobambulum*, geminas habens *dibambulum* vocaretur. Dicet aliquis commodius *dibampulum* dictum videri posse quasi *dibampulum* ab *ampulla*, mollito *p* in *b*. Atqui si hoc esset, *monobambulum* ex analogia formari debuisset. Agnoscamus ergo in voce *monobambulum* veram tam *monobambuli* quam *dibambuli* originem Latinum vocabulum *obambulum*. Hæc mea circa *dibambulum* conjectanea, ut soleo meo judicio diffidere, cum aliis discutienda obtuli viris eruditis, tum doctissimo **674** et mihi amicissimo Dominico Magrio theologo ecclesiæ Viterbiensis ; qui rem adeo probavit ut statim, quæ dudum scripserat in suo Onomastico ecclesiastico duabus jam editionibus vulgato, quæque in tertia, in qua nunc prælum laborat, decreverat ponere [P. 473] de notione vocis *dibambulum* opinioni Meursii et Martinii consentanea, in meam sententiam reflnxerit.

Hactenus de his scripseram, cum forte incidit in meas manus Historia Græca concilii Florentini, auctore, ut nuperus editor vocat, Sylvestro Sguropulo : alii Syropulum dictum volunt. In hoc ego libro reperi luculentam confirmationem conjecturæ de *dibambulo* meæ, quam tacitam transmittere prævaricari sit. Narrat is scriptor, c. 17, sect. 3, p. 62, cum esset patriarcha Constantinopolitanus in procinctu desideratæ sibi navigationis in Italiam ad concilium illic celebrandum et concordiam Ecclesiarum statuendam, voluisse, repugnante Syropulo et aliis quibusdam in schismate et odio Latinorum obfirmatis, portari secum vasa sacra omnia sanctæ Magnæ Ecclesiæ : Πατριάρχης προεκελεύσατο ἑτοιμασθῆναι καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη πάντα τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλης Ἐκκλησίας, δυσχερανόντων δὲ ἡμῶν, etc. Ea occasione, cum sacra illa vasa recenserentur in sarcinas liganda, quæ ipsorum ævo aut longo usu passa quippiam fuerant, reconcinnata ac restaurata sunt ; in quo dum laborant artifices, contigit offerri eis tria ῥιπίδια. Creygtonus inscite *pyxides* vertit. *Ventilabra* enim illa vox sonat, aut ut auctor antiquus Vitæ S. Petri Cavensis, apud Henschenium die 4 Martii c. 4 scribit, *flabella*. Verba ejus hic ponam, quia usum τῶν ῥιπιδίων in sacro indicant : *Cum Teresini in ecclesia S. Joannis missus* (*S. Petrus Cavensis*) *celebraret, et quidam flabelli mihisterium negligenter exhiberet, lampadem impulit et oleum super altare fudit.* Erant nempe ῥιπίδια laminæ tenues in alarum formis extensæ, quæ circa Christi corpus, dum in altari stabat, a ministris movebantur. Istiusmodi instrumenta tria e pretioso fusa metallo, sed contusa aut maculosa ideoque reparationis egentia, haudquaquam fuere, ut alia, in priorem reflcta et elimata figuram, verum in unicum conflata *dibambulum*. Ἀντὶ τοῦ ἐδρασθῆναι καὶ εὐτρεπισθῆναι, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ηὐτρεπίσθησαν.... εἰς διβάμβουλον μετεσκευάσθησαν, τῆς μορφῆς τῶν ἐξαπτερύγων ἀποπτάσης ἢ ἀπελασθείσης, εἰπεῖν, ἐξ αὐτῶν· *Priori forma in iis sculpta Cherubinorum sex alis instructorum avolante, aut inde, ut sic dicam, expulsa.* En ergo ex relatione Syropuli, tres laminas argenteas simulacris Cherubinorum cælatas, in unum conflatas *dibambulum*. Restat videre quid tandem rei esse *dibambulum* existimaverit, imo certo scierit, et ex publica tunc omnium notitia innuere satis habuerit Syropulus idem. Intelligitur id ex quadam ipsius auguratione inde captata, quam his verbis mox explicat : Καὶ ἀντὶ τοῦ θείᾳ ἐναποτίθεσθαι τραπέζῃ, ὡς ἱερὸν ἀνάθημα, τὸ δὲ λαμπαδοῦχον περιάγεσθαι ὧδε κἀκεῖσε, **675** καὶ ὡς ἔτυχεν ἀποτίθεσθαι καὶ ῥιπτεῖσθαι προοίμιον, εἶπεν ἄν τις τοῦτο τῆς ὅσον οὔπω γενησομένης παρατροπῆς τοῦ καθαροῦ καὶ ἀκιβδήλου τῆς Ἐκκλησίας δόγματος. Hæc sonant : ex ista conflatione trium ventilabrorum ex argento formis Cherubinorum cælatorum, in unum dibambulum, consecutum esse ut illa materia exciderit honore quo dignata prius fuerat, insidendi sacræ mensæ et ex ea speciem augustam ostentandi circum venerantibus, dejecta vero fuerit in usum longe viliorem, quippe facta candelabrum huc illucque portabile et deponi aut projici ubivis solitum. Quam rem Syropulus, qui negotium conciliationis Ecclesiarum Græcæ ac Latinæ nec suscipi unquam voluisset nec perpetratum admisit, in omen rapuit mox secuturæ perversionis puri et sinceri Ecclesiæ dogmatis ; qualem evenisse, sancita, unanimi Orientis cum Occidente consensu, in sacro Florentino concilio doctrina processionis Spiritus sancti ex Patre Filioque, hic pertinax in hæresi et schismate scriptor temere ac blaspheme non veretur affirmare. Illud tamen hæc ejus impia divinatio mihi affert commodi, ut ex ea manifeste appareat *dibambulum* aliud nihil quam λαμπαδοῦχον, instrumentum lampadibus gestandis in pompa præferri patriarchæ solitum, quale is processuro in Italiam sibi, quo maxime augustam rerum suarum speciem præberet Latinis, curasse ut quam speciosissimum mole ac forma pararetur, hinc intelligimus ; unde in id unum materia quæ tribus altaris vasis suffecerat, est impensa. Et pertulit [P. 474] revera suum istud sic fusum cusumque *dibambulum* Josephus Constantinopolitanus patriarcha Florentiam, idque

Digitized by Google

ibi solemni suo ad papam accessu ostentare studuit. Audiatur idem Syropulus, c. 24, sect. 4, p. 99 : Εἶτα διεμηνύσατο ὁ πατριάρχης τῷ πάππᾳ ὡς βούλεται καὶ ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ ἵνα τάξῃ ἡμέραν καθ' ἣν ἀποδέχεται τοῦτο ποιῆσαι· *Deinde significavit patriarcha papæ velle se ipsum visere, rogans ut diem admissioni assignaret.* Paulo post, ἐπιστάσης οὖν τῆς ἀποταχθείσης ἡμέρας, *cum præstituta dies advenisset*, ait Syropulus patriarcham inter cætera quæ ad pompam sui versus papæ palatium processus commendandam providit, jussisse ut sibi *dibambulum* et *dicanicium* præferrentur : Ἐπέταξε δὲ ἵνα κατέχωσι καὶ τὸ διβάμβουλον καὶ τὸ δικανίκιον ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Est δικανίκιον *dicanicium* aliquid simile baculis illis aut contis argenteis specie clavarum (vulgo massas vocant) quas præferri videmus S. R. E. cardinalibus, dum solemniter incedunt ; qualium Græcis patriarchis usitatorum meminit Chronicon Constantinop. his verbis : Ἴδιαις χερσὶ δέδωκεν αὐτῷ δικανίκιον πολλοῦ ἄξιον, ἤτοι ῥάβδον ἀργυρᾶν περιεχρυσωμένην· *Propriis manibus dedit ipsi dicanicium magni pretii, sive virgam argenteam circumauratam.* Motam vero pergens Syropulus fuisse refert patriarchæ controversiam de prælatione *dibambuli* et *dicanicii*, dicente illi magno chartophylace, ὅτι ἐνταῦθα οὐδὲν ἀνήκουσι προηγεῖσθαι ταῦτα, **676** καὶ εἰ ὁρίσεις, καταλειφθείτωσαν· *Hæc hoc loco prægestari nihil attinet ; quare, si tibi videtur, relinquantur.* Contra tamen tendente patriarcha, convenit ad extremum solius dibambuli prælationem omitti. Ὅμως ἀφῆκε τὸ διβάμβουλον. Candelabri bifidi prægestatio, tanquam ab usu in Italia recepto nimis aliena, vel aliam quamlibet ob causam, ultro a patriarcha remissa est : *dibambulo* domi relicto. Potuitne clarius astrui a me prius tradita διβαμβούλου notio ? Tamen hoc mihi Syropuli suffragium eripere Creygton interpres conatur : quo successu, videndum modo restat. Ille priori ex indicatis locis, c. 17, sect. 3, p. 62, verba illa, τὰ δὲ (hoc est τρία βιτίδια) εἰς διβάμβουλον μετεσκευάσθησαν, sic vertit : *Sed hæ.... tres pyxides in unam, sed eamdem et geminam ampullam prodiere.* Idem porro in notis ad eum locum docet : *dibambylum* esse a Latina voce *ampulla*, sonareque *ampullam biguttur gemino ore seu epistomio superne hiantem.* Debuerat autem addere quem usum tale vas habuerit, aut quam ob causam, ituro in Italiam patriarcha instrumentum ejus formæ tam sollicite paratum fuerit, tribus etiam sacris ex altari vasis in id conflatis : contentus erroris damnare Gretserum Jesuitam, quod lib. Comment. in Codin. 3, c. 1, p. 217 *dibambylum cum lampade confundit.* Id vero Gretsero falso imponitur. Is enim ibi tantum dicit sibi alias non displicuisse διβάμβουλον dici *aureum contum cui lampas imponebatur, sed se in alia mente nunc esse.* Qui etsi non mutasset sententiam, dici non posset eum *confudisse dibambylum cum lampade.* Aliud enim est *lampas*, aliud *contus gestans lampadem.* Quod si contus intelligatur bifidus duos quasi ramos protendens, quorum quisque in summo habeat loculum capiendæ lampadi aptum, veram διβαμβούλου expressisset Gretserus formam ; et si audiret suum Syropulum Creigton, idem ipse sentire debuerat. Sic enim non laboraret in divinando quorsum is λαμπαδούχου, *instrumenti lampadibus gestandis accommodati* mentionem, v. 35, faciat, ponens id vocabulum tanquam synonymum διβαμβούλου. At nihil mirabilius est quam quod omnium horum oblitus Creygton, dum c. 24, sect. 4, p. 99, iterum illic memoratum a suo Syropulo διβάμβουλον interpretatus, *æstivum papilionem* id appellat. Et Notarum p. 18, hunc locum indigitans sic scribit : Διβάμβουλον *in hoc loco omni dubio procul velum significat umbratile.... illud enim velum dum, ut umbram arceat, a conto longiori supra capitis fastigium explicatur, incurvum et camerutum fornicem repræsentat, dum rursus ad contum reducitur, ventrosam lagunculam aut ampullam.* In his non quæro cur dicatur *umbella*, sive, ut Creygton loquitur, *æstivus papilio, umbram arcere*, cum *soli* potius *arcendo* [P. 475] et umbræ faciendæ comparatum ejusmodi instrumentum sit. Illud etiam atque etiam explicare Creygtonum ne gravetur, rogo, qua tandem ratione metallum *trium pyxidum* conflari in **677** unum *æstivum papilionem* sive umbellam potuerit. Sed omnia hæc arbitranda æquo et erudito lectori permittantur : interim dum, quæ multa nos vocant alia, prosequimur.

Διωρία p. 389. Videri posset διωρίαν hic dici duarum horarum spatium, sicut *trihorium* (Ausonio poctæ usurpata vox) tres horas indicat : sed non est ita. Nam glossæ veteres universim exponunt διωρία *intercapedo, spatium.* Et Suidas : διωρία, ἀναχωχή, quod probat adducto statim loco ex quodam, ut apparet, historico : Δόξαν δ' ἐπανεῖναι τὴν πολιορκίαν, καὶ διωρίαν βουλῆς τοῖς στασιασταῖς παρασχεῖν. *Cum autem esset visum remittendam oppugnationem urbis et spatium deliberandi seditiosis dandum.* Ergo et in hac reliqua historia noster aliquoties διωρίαν pro mora et spatio, quo cessatur aut deliberatur, ponit, ut pag. 497 : Ἐν διωρίαις ἐτίθει τὰ κατ' ἐκεῖνον. Utitur et hoc vocabulo S. abbas Nilus in epistola juxta editionem nostram 150, p. 159 (in posteriore et longe plenjore Allatiana est 213, l. III, p. 396, inscripta Rodomino, cum in archetypo unde descripsi Mediceo codice olim legerim ego et ediderim Rhodonymo). Ibi ergo hæc loquentem facit sanctus Pater peccatorem impœnitentem in judicio supremo : Οἴμοι πῶς ἑκουσίως ἀπώλεσα τὴν διωρίαν τοῦ παρελθόντος χρόνου ! *Hei mihi, quod volens passus sum effluere in vanum spatium transacti temporis ad pœnitentiam concessum !*

Ἐγκλητεύειν p. 370. An ἐγκλητεύειν reperiatur apud alium Græcum auctorem, dicant qui

Digitized by Google

omnes me diligentius legerunt. Mihi, etsi alibi non occurrerit, non fuit dubia ejus notio, utique recordanti ἔγκλητον δίκην vocari litem de cujus judicio provocatum sit; et forum in quo ex provocatione disceptatur, ἔγκλητον δικαστήριον.

Ἐκφανσις p. 113. Verba hæc referuntur ex tomo Gregorii Cyprii, Constantinopolitani patriarchæ : Εἰ δὲ καὶ παρὰ τῷ θεολογικωτάτῳ Δαμασκηνῷ τὸ διὰ λόγου εὕρηται προβολεὺς, οὐ τὴν εἰς τὸ εἶναι καθαρῶς τοῦ Πνεύματος πρόοδον ἡ λέξις δηλοῦν βούλεται, ἀλλὰ τὴν εἰς ἄθλιον ἔκφασιν. Cum sæpius paucis his versibus repetatur vox ἔκφανσις, semel tantum codex noster eam exprimit addito ν, alias ἔκφασις scribens. Unde verebar equidem corrigere tot loca indicio unius, nisi animadvertissem codicem Vaticanum constanter ἔκφανσιν scribere. Inde intellexi sic revera scriptum a Pachymere, more utique recepto aliorum, etsi nonnusquam ἔκφασις quoque legitur. Sed majoris momenti fuerit notionem scrutari vocis hujus. Vulgo video a summis theologis Græca Latine reddentibus ἔκφανσιν, ἐκφαντορίαν, ἐκφαντορικὸν πνεῦμα enuntiationis significatu declarari. Non reprehendo. Jure tamen meo visus mihi sum posse hoc nomen ducere ab ἐκφαίνω, quatenus sonat *eluceo*, ut ἔκφανσις recte vertatur *exsplendescentia*. Quod commodius ad subjecti loci sententiam, ni fallor accidit.

[P. 476] **678** *Ἐνικανόω* p. 103. Hujus verbi, satis in libris quos viderim rari, notionem e paraphraste Vaticano sumpsi, totum hunc locum sic reddente : Ἑκατὸν πεντήκοντα χρυσίνους αὐτοῖς ἐδωρήσατο. Sic ille conjungens quæ auctor discreverat, centum aureos Vecco, quinquaginta Meliteniotæ suppeditatos memorans. Cui quatenus simpliciter donandi significatum vocabulo ἐνικανοῦτο subjicit, adhæreo defectu melioris auctoris; interim tamen suspicans assignationem annuæ pecuniæ istas summas æquantis, duobus exsulibus in alimenta et usus vitæ cæteros præbendæ, isto vocabulo indicatam a Pachymere; ut dicere voluerit, cum eatenus nihil constituisset imperator de victu captivis duobus suggerendo, tunc per Alexandrinum patriarcham et logothetam ipsis assignari e fisco curavisse annuas pensiones. Vecco quidem aureorum centum, Meliteniotæ vero quinquaginta.

Ἐννατίζειν p. 519. Codex optimus Barberinus in contextu habet ἐννεατίζειν, sed meliorem, ut opinor, idem lectionem in margine suggerit, ἐνατίζειν, pro quo Vaticanus ἐννεάζειν exhibet. Nos ad marginalem lectionem probam illud ex duabus aliis contulimus, ut τὸ ν geminaremus. Cum enim hoc verbum, ut mox ostendemus, formetur, ab ἐννάτη, quod frequentius per duplex ν scribitur, rectius putavimus ἐννατίζειν quam ἐνατίζειν dici. Etsi nos non fugit scriptionem τοῦ ἐνάτη pro ἐννάτη non modo ut probam defendi ab Eustathio ad *Iliad.* β, p. 223 ed. Rom., sed etiam ad *Iliad.* θ, p. 712, commendari tanquam λογίοις eruditis usurpatam, ut dent locum ingeniosæ trajectioni litterarum, qua ἔνατον in νέατον mutetur : *nonum* quippe per ἔνατον signatum, cum sit ultimum in numeris simplicibus, νέατον idem quoque est : hæc enim vox sonat *novissimum*. At mihi quidem haud placet hæc argutia, quæ vocabulum ab origine sua divellit. Si enim ἔνατον quasi νέατον dictum est, jam hoc numerale nomen a suo numero ἐννέα non derivabitur; quod absurdum videtur. Utut sit, scriptum a Pachymere ἐννατίζειν cum ν duplici, ex scriptura contextus et Vaticani codicis non temere, ut puto, auguror; existimoque usitatum in monasteriis hoc verbum ad indicandam refectionem corporis semel in die duntaxat, nec prius hora ab ortu solis nona, usurpatam; quod diebus religioso jejunio sacratis tantum olim fiebat. Nunc vero Athanasius patriarcha ita quotidie fieri jubebat, μονοφαγίαν δι' ἔτους ἐξακριβούμενος. Nimirum qui ad necessariam observantiam monastici instituti pertinere duceret toto anno nonnisi semel in die comedere, idque non ante horam a meridie tertiam, a solis ortu nonam, sic per monasteria fieri quotidie jubebat. Ὡς καὶ ἐννατίζειν ἀεί, hoc est, ita ut inde sequeretur semper monachos hora duntaxat nona jejunium solvere, etiam festis Domini et Paschalibus. Legitima videlicet in cœnobiis jam olim, quo die jejunabatur, refectionis hora nona erat, prout demonstrare possem multis testimoniis veterum, nisi **679** eum laborem præoccupasset Rosweidus noster in Onomastico ad Vitas Patrum, verbo *nona hora*, quem vide. In confirmationem hactenus dictorum noster hic idem auctor inferius, p. 618, quasi explicans quid prius vocasset ἐννατίζειν, ait Athanasium coegisse μοναχοὺς μονοφαγίαν κατ' ἐννάτας δι' ἔτους ἀσκεῖν · *monachos jejunare quotidie per totum annum, semel tantum in die, idque non ante horam nonam comedendo* (*).

[P. 477] *Ἐξαγώνια*, p. 284. Etiamsi vulgo grammatici ἐξαγώνια dici censeant quasi ἔξω ἀγῶνος, quæ sint extra certamen, nihil ad causam attinet.

(*) Post hæc scripta reperi verbum ἐννατίζειν hoc ipso quem hic exposui significatu usurpatum a S. Theodoro Studita in Laudatione funebri S. Platonis monachi, quæ ms. servatur in cod. Vaticano 1660. In ea oratione paulo ante medium referuntur hæc verba Antonii monachi, qui discipulus et minister fuerat S. Platonis dum adhuc viveret : Ἄρτος, φησὶ, τῷ Πατρὶ καὶ κύαμος πρὸς λαχάνοις καὶ ἀκροζύοις, ἡ καθ' ἡμέραν ἐννατίζουσα ἀνέλαιος διαιρρφὴ, πλὴν Κυριακῆς καὶ ἑορτῆς, καθ' ἃς εἰώθει ὁμοτράπεζος εἶναι τῇ κοινῇ ἀδελφότητι. Ubi videtur ἐννατίζουσαν διαιτροφὴν vocari, refectionem hora nona sumptam. Hoc enim totum testimonium sic Latine sonat : *Panis (inquit) Patri, et faba cum oleribus ac teneris fastigiis siirpium, quotidianum erant sine oleo alimentum, nona non prius hora sumi solitum, nisi Dominica esset aut festum : quibus diebus communi cunctis fatribus mensa consueta vesci.*

Digitized by Google

nentia, ἀπροσδιόνυσα, videor mihi tamen vel ex hoc nostri loco non temere suspicari, significari eo vocabulo quæ Latini *subseciva* vocant, ultra mensuram rectam excedentia in partitionibus agrorum. Cum enim agrimensio per lineas fiat invicem ad rectos angulos sectas, sæpe in campis obliquæ figuræ contingebat abundare spatium aliquod extra angulum, ἔξω γωνίας, quod ἐξαγώνιον Græci, Latini, ut dixi, subsecivum vocarent, sæpe per hæc vocabula utrique tropo quodam indicantes res accessorias nec præcipue intentas, sed quæ auctarii loco ad primarias accumulentur, sicut istæ subsecivæ agri partes alteri confinium colonorum addebantur. Πάρεργα Græci aliter appellant, quibus præcipue intentum designans respondet τὸ προύργου, quod et hic noster usurpat.

'Εξάντης p. 265. Scio ἐξάντην vulgo putari dictum quasi ἔξω ἄτης, *sine noxa, incolumem, indemnem*. Cujus notionis in Phædone Platonis exempla leguntur. Sed non quadraret ad loci sententiam interpretatio, quæ istis vocabulis hic uteretur. Non enim ideo vocabant Bulgari ad regnum Michaelem Constantini regis quondam sui filium, quod ejus cum spe successus inchoandi negotii tempus nunc esse putarent, cum adversa stirpi Constantini potentia Tocharorum in Bulgariæ confinio dominantium staret incolumis : sed id volunt significare, infirmam esse modo illam minusque quam prius formidabilem, unde occasionem offerri non aspernandam censebant Michaelis in paterni regni possessionem reducendi. Nec abludit ab origine ac verilequio jam **680** indicato vocis hujus hæc secunda notio. Nam ἐξάντης ex vi etymi proprie sonat eum qui ex gravi noxa primulum emergere incipit et ἔξω ἄτης esse. Itaque votum est febre laborantis et morbo periclitantis sontico, illo versu expressum quem recitat Etymologici auctor, ὦ Ζεῦ, γενέσθαι τῆσδέ μ' ἐξάντην νόσου. *Da, Jupiter, evadere me periculum hujus morbi.* Jam porro sanus esse dicitur, cujus remittens aut penitus cessans febris spem redituræ valetudinis reliquit integram. Cujus rei quia somnus in acutæ febrientibus interdum signum est, discipuli dormire languentem Lazarum a Christo audientes aiunt, Joan. xi, 12 : Κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. *Domine, si dormit, salvus erit.* Ergo cum, quem Hippocrates ἐξάντην dicit, Galenus ὑγιῆ sanum interpretatur, sic intelligendum putarim, ut malo defunctum et febre purum velit dicere : nam et hi dicuntur ὑγιαίνειν, licet ad plenum robur integri vigoris nondum confirmati sint, sed adhuc debilitatem imminutarum morbo virium sentiant. Ac forte more suo Hesychii glossas in animo habuerit Pachymeres hæc scribens, ubi legerat : ἐξάντη, ἡ τῆς νόσου ἔξω ὤν. Qui autem e morbo recens emergit, debilis videlicet imbecillisque adhuc est, quales tum videri poterant Tocharorum Bulgaris finitimorum opes, utpote qui paulo ante bello inter se civili, ducibus hinc Tuctai inde Noga, ad internecionem usque conflixerant, secuta inde miserrima desolatione totius ipsorum regionis, et paucis admodum ipsorum Tzacam fugientem in Bulgariam secutis, nuper illic oppressis prævalente Osphentisthlabo. Unum superest dubium, cur Pachymeres in secundo casu ἐξάντης scribat : nam in primo accipi non potest, cum tribus mox adjunctis femininis genitivis coaptetur φανείσης Τοχαρικῆς ἐξουσίας. An error hic agnoscendus et ἐξάντους rescribendum, contra fidem codicum [P. 478] optimorum B et A ? nam Vaticanus hoc de more omisit. An potius existimandum, e nominativo feminino ἐξάντη patrium hunc casum a nostro duci ? quod vereor ut analogia et recta grammaticæ ratio permittat.

'Επιτύμβιον p. 66. Agit de Nicandro Larisseno irridente Andronicum olim episcopum Sardensem, postea monachum, sed per ambitionem e vita monastica reversum ad dignitates ; quibus subita conversione sortis ejectus, multis quos irritaverat ludibrium debuit, in primis Nicandro isti ejus opera episcopatu pulso. Qui ut Andronico exprobraret ambitiosam eruptionem e statu monastico, monachicum ei ἐπιτύμβιον injecit, ipso statim rejiciente. Non reperio alibi hanc vocem, sed manifeste docet hic ipse locus capitis tegmen monachorum proprium sic dictum ; unde et cucullum Latine reddidi, et mox in repetitione rei ejusdem ecclesiasticis usurpatam scriptoribus pro cuculli synonyma capitii vocem adhibui. Videri possit cucullum monasticum ideo dictum ἐπιτύμβιον, quod cum vestis ipsa sit quasi sepulcrum monachi, cucullus exstet velut apex ac fastigium tumbæ.

681 'Εσκαμματισμένος, p. 115. Quid sit hoc loco ἐσκαμματισμένος minus mirum est ignotum mihi esse nusquam alibi tale vocabulum nacto, cum ne Vaticano quidem paraphraste vocis hujus potestas perspecta fuerit, prout apparet ex eo quod ἐσκαμματισμένος viri nomen intelligit distincti a Moschampare, hujus videlicet in chartophylacis officio successoris. Sic enim ab eo hic locus redditur : Συμβάν δέ τι καὶ περὶ τὸν ἐσκαμματισμένον χαρτοφύλακα καὶ Μοσχάμπαρα. Ἔχοντες οὖν οὗτος καὶ τὸν Πεντεκκλησιώτην ἐνεκότουν τῷ πατριάρχῃ· lta ille, tres ponens, ubi satis manifeste duorum tantum auctor meminit, Moschamparis exchartophylacis et Quinqueecclesiensis antistitis. Nam cum nominasset ἐσκαμματισμένον χαρτοφύλακα, mox exponens quis is esset et quam ob causam ἐσκαμματισμένος diceretur, parenthesim inserit qua docet Moschamparem officio chartophylacis, prius quam hæc fierent quibus se narrandis accingebat, decessisse, hoc ipso indicans ἐσκαμματισμένον χαρτοφύλακα hic a se positum pro exchartophylace sive chartophylace exauctorato. Quid σκάμμα sit et quid τὰ ἐσκαμμένα, nemini est ignotum non plane peregrino in Græcorum librorum lectione. Quid autem hic comminisci verisimilius possumus quam vel finxisse Pachymerem

Digitized by Google

verbum σκαμματίζειν ex nomine σκάμμα, vel id verbum aut apud auctorem nobis incognitum repertum aut usu vulgari sermonis Byzantini tunc tritum suæ historiæ inseruisse? Excogitari porro duplex potest notionis talis huic participio ἐσκαμματισμένο; hoc loco inditæ ratio. Prior quia tabularium ecclesiasticum, cui custodiendo præpositus erat chartophylax, credibile est in loco septis circumdato fuisse servatum. Septa autem ἐσκαμμένα et σκάμμα locus fossa et vallo circumclusus dicitur; unde σκαμματισθεὶς aut ἐσκαμματισμένος dicatur, qui septo ecclesiastici archii excesserit jure amisso illic præsidendi post chartophylacis officium amissum. Est præterea σκάμμα magis proprie locus certaminis. Hieronymus ad Pammachium : *Cur tu omissis super quibus pugna est, de scammate et loco certaminis egrediens, in peregrinis et longe alienis disputationibus immoraris?* Sic sanctus doctor ; ex quo liquet usitatissimo significatu σκάμμα [P. 479] dici septum intra quod certant athletæ, quod Galli *champ-clos* vocant. Hinc altera ducitur causa cur a Pachymere Moschampar chartophylax dici ἐσκαμματισμένος potuerit. Commiserat enim is sese cum Vecco in celebri illo colloquio, l. I, c. 35 narrato, contra eum disputans, sed infelici successu : nam quæ dixit adeo valide sunt a Vecco retusa, ut ab ipso patriarcha, cui tunc Moschampar militabat, reprobata sint. Quare quod victis athletis et septo pulsis convenire videbatur ἐσκαμματισμένου sive ἐξωσθέντος ἐκ σκάμματος vocabulum, adaptaverit hic noster Moschampari.

Ζυγὸν Εὐαγγελίου τιθέναι, p. 146. Agit de ordinatione Athanasii patriarchæ Constantinopolitani, in qua quærendum ad intelligentiam hujus loci, quid sit *jugum sancti Evangelii* **684** *ponere*. Docet id nos ritus ordinationis episcoporum apud Græcos, qui exstat in Euchologio, p. 302, ubi diserte traditur completo Trisagio celebrantem episcopum ascendere in crepidinem sacræ mensæ, ibique illi offerri a præsentibus tribus episcopis ordinandum a dextris celebrantis ; a sinistris autem astare chartophylacem, qui celebranti chartam offert, in qua scriptum sit : Φήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ὁσιωτάτων πρεσβυτέρων, ἡ θεία χάρις ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα προχειρίζεται τὸν δεῖνα τὸν θεοφιλέστατον πρεσβύτερον ἐπίσκοπον τῆς θεοσώστου πόλεως τῆσδε. [P. 481] Εὐξώμεθα οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος. Hoc est : *Suffragio et approbatione Dei amantissimorum episcoporum et sanctissimorum presbyterorum, divina gratia, quæ ubique infirma curat et deficientia supplet, promovet N. Dei amantissimum presbyterum episcopum a Deo servatæ civitatis N. Oremus igitur pro eo, ut veniat super eum gratia sanctissimi Spiritus.* Ubi chartam hanc celebrans accepit, archidiaconus audientiam indicit, clamans, Πρόσχωμεν, *attendamus.* Mox celebrans quæ scripta sunt in charta pronuntiat, intelligibili cunctis voce. Post quod ut præcepto orandi pro ordinando pareant, tam qui sunt intra cancellos presbyterii quam qui extra, pariter acclamant, Κύριε, ἐλέησον, *Domine, miserere.* Tunc celebrans Evangelii volumen explicat et sic apertum imponit capiti et collo ejus qui ordinatur, adjutantibus in eo et aliis episcopis : Ἀναπτύσσει τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ τραχήλῳ τοῦ χειροτονουμένου, συνεφαπτομένων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων. En quid sit ζυγὸν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου τιθέναι, quod hic noster memorat, cæremoniæ ordinationis partem illam obire qua sacer Evangelii codex explicatus ponitur supra caput et collum ejus qui ordinatur ad modum jugi, ζυγοῦ. Porro in codicis apertura curiosa superstitio captabat omen ex verbis in oculos astantium incurrentibus visu primo diducti voluminis ; cujus vanitatis exemplum hic Pachymeres recitat, prout in ordinatione Athanasii contigit.

Θεμέλιον, p. 306. Quid vocet hoc loco Pachymeres θεμέλιόν πρῶτον, exponit mox per illa verba πρώτη βάσις. Est ergo ex ejus mente θεμέλιον σελήνης πρῶτον, primus a synodo novilunii processus, hoc est νουμηνία et verum mensis lunaris initium. Idcirco autem non otiose id notatur, quod plerumque in mensibus, quales sunt Romani, solaribus contingat plenilunium et neomeniam ad menses diversos pertinere. Ostendemus autem libro harum Observationum 3, ubi defectionis hujus lunaris calculos dabimus, contigisse illam die 14 Januarii anno Chr. 1302. Unde est consequens νουμηνίαν quæ præcessit hoc plenilunium eclipticum in ipsas Januarii Kalendas incidisse. Nam 14 lunæ die plenilunia fiunt. Exprimere igitur noster hic voluit **685** lunæ menstruum cursum allegoria quadam ædificii. Quia enim substructionis initium fundamentum est, Græcis dictum θεμέλιον, recte transferri posse id nomen putavit ad significandum initium motus, quo luna statim a puncto coitus cum sole ad novum circuitum sese incitat. Forte autem κυριολογίαν quamdam auctor posuit in voce μὴν, ut per eam alioqui totum τριακονθήμερον spatium triginta, et si quid excurrit, dierum indicare vulgo solitam, hic proprie intellexerit Kalendas ipsas sive primam mensis diem ; ita ut, cum dixit μῆνα δὲ Ληναιῶνος πρώτῃ βάσις ἵστατο μήνης, indicare quod dixi voluerit, mensem lunarem eo anno cum civili paria inchoando fecisse, ac primo ipso Januarii primum inivisse lunaris periodi diem. Quod ex tabulis hodieque astronomicis verissimum deprehenditur.

Ἴκταρ, p. 43. Iterum p. 155. Hesychius τὸ ἴκταρ exponit ἐγγύς, *prope*. Idem docet Eustathius ad Odyss. ψ, et uterque recitat usurpatum Platoni 9 de Rep. adagium, οὐδ' ἴκταρ βάλλει, de jaculatore infelici, qui non solum non ferit scopum, sed ne prope quidem accedit. Ad hanc hujus [P. 482] vocis notionem cogitatam in his locis Pachymeri interpretationem utrobique meam accommodans.

Digitized by Google

haud aberrasse me ab auctoris sententia confido. Adjiciam obiter quod in mentem venit, etymon vocis Latinæ *instar* non aliunde videri quam ab hac Græca ἶκταρ repetendum. Est ἶκταρ, ut monet Hesychius, ἀπὸ τοῦ ἱκνεῖσθαι, quod sonat *pervenire*, ex ea origine accommodatum ad significandum imitationem seu expressionem formæ, quæ tantum non pervenit et abest proxime a vera similitudine archetypi, ut recte instar illius possit haberi. Grammatici, et in his novissime accuratissimus Vossius, frustra, ni fallor, conflictantur in extundendo Musis invitis veriloquio vocis hujus e verbo *instare*. Habemus ex eo quod subjiciam etiam litteram n, ex ν τοῦ ἱκνέομαι. Cappa vero facile credi potest ob euphoniam sublatum aut in s emollitum in vocabulo Latino *instar*. Sic opinabar : judicent et τοιαῦτα δεινοί, quorum arbitriis obnoxius et libens stetero. Antequam desino, admoneo tertium uti verbo hoc Pachymerem, p. nimirum 290 : Οὐδ' ἶκταρ ἄξιον κρίνουσα τὸ συνάλλαγμα, de Augusta matre Joannis despotæ hujus matrimonium cum filia Chumni præfecti canicleo, licet id Andronicus pater despotæ optaret, impar dignitati filii ducente. Sed et alter occurrit locus, p. 502 : Τὸ μὲν ἶσα περ ᾖτουν διδόναι, οὐδ' ἶκταρ βάλλων οὐμενοῦν ἐδοκίμαζε. Significat ne prima quidem cogitatione tenus venisse in mentem imperatori dare Catelanis stipendia flagitantibus quantum pecuniæ poposcerant. Vide etiam p. 480.

A Meus Procopius eumdem asserit *Cabadis* filium. Liceat suspicari exscriptores libri Seth Δαβὶδ pro Καβάδ vitiose posuisse : nam in tota historia regum Persicorum nullus reperitur *David* dictus. Puto etiam eos errasse in nomine Perzoes trajectione litterarum, cum *Perozes* recta scriptio sit : nam hoc nomen Persis usitatum reperitur. Quare corrigendum quoque puto Ammianum Marcellinum, lib. XIX, dum *Pirosen* pro *Perozen*, ut opinor, scribit. Totum locum ita et legerem et [P. 483] interpretarer pace doctissimi Valesii : Persis Saporem et *Xahan-xa* et *Perozen* appellantibus, *regum regem*, et *dissipatorem*, supple hostium; a ברץ *parats* Hebræo. Unde Baal peratsim dictus locus ubi *divisit Dominus inimicos Davidis* (II *Sam.* v, 20). » Hæc Maltretus, quibus addo quod amici Florentia scribunt, nempe illic in celeberrima Ducis Magni Medicea bibliotheca servari exemplar Græcum hujus ejusdem libri, cum indicio temporis, quo is est e barbarica in Græcam translatus lingua. Asseritur enim id factum jussu Alexii Comneni, quem constat imperium Orientale tenuisse ab anno Christi 1080 ad 1118. Nec abhorret ab hac chronologia ætas Symeonis Sethi, quippe quem illustriss. Leo Allatius diatriba de Simeonum scriptis, p. 181, floruisse testatur sub imperatore Michaele Duca ; cujus imperium cum ab anno Christi 1071 ad 1078 pertinuerit, facile potuit florentis tunc ætatis Sethus vitam ad multos inde annos propagasse et consequenter diu vixisse sub Alexio Comneno.

B

Ἱατρὸς ἅγιος, p. 80. Vulgata notione ἱπνός furnus est, aut etiam fimetum et receptaculum sordium. Hinc in ædibus sacris locus in quem res sacræ putredine inutiles consumendæ projiciuntur, Græcis, ut hic doceat noster, ἱπνὸς ἅγιος dicitur **686** Memini et alicubi legere δεξαμενὴν vocatum. Latini *piscinam* appellant.

C

Καβαλλαρικαὶ τιμαί, p. 498. Agit de comitibus Mpyrigerii Tentzæ, quorum aliquos docet ab imperatore equestribus fuisse honoribus affectos. Intelligit, opinor, equestrem **687** dignitatem certis formulis et publica cæremonia ipsis ab Andronico Augusto honorifice collatam. Quod in historiis ævi citerioris crebro factitatum a regibus legimus, puta cum manu sua calcaria nobilibus sibi charis induunt, aut torquem in collum injiciunt, insigne honorarium equestris dignitatis.

Ἰχνηλάτης. Hoc verbum priori a me Glossario tractatum repono, ne lectorem lateant quæ Claudius Maltretus illic a me scripta legens de suo contulit ad rem illam illustrandam, auro contra non cara. « *Texeira*, inquit, Lusitanus in *Historia Persidis*, l. I, c. 35, meminit regis cujusdam *Resere Anuxiron* vocati. Is nimirum est *Chosroes Anasuranus* tui Symeonis Seth. Addit Texeira ejus regis tempore delatos ex India in Persidem libros duos philosophicos, quorum uni nomen fuit *Celilah*, alteri *Vuademana*. Unum nimirum librum divisit in duos, pro duplice nomine duorum interlocutorum primæ dissertationis. כלילה *celilah*, apud Schindlerum, p. 861, significat Arabice *corona*, in voce *vuademana* primum *v* conjunctio est ו. Secunda syllaba *va* est verbum בא *va*, *ingressus*, vel quid ex eo derivatum. Reliquæ tres syllabæ *demana* videntur esse a דמה *dama*, *observavit*. unde cum adjuncto ה *Nun heemantico* nomen formatur significans *observatorem gressuum*, ἰχνηλάτην videlicet ac *restigatorem* unum. Symeon Seth ait initio primi Prolegomeni *Chosroen Anasuranum* fuisse filium *Davidis*.

D

Κάκη καὶ κάκην ἐπιλύειν, p. 128. Μηδ' ἐπιλύειν τὴν κάκην. Ita codex uterque Barberinus et Allatianus, quæ Vaticanus omittit. In hoc loco notanda præsertim vox κάκην cum accentu in priore syllaba, longe ideo diversa a feminino adjectivi κακός, quod semper κακὴ cum gravi in ultima scribitur. Nec antiquis ignota est hæc differentia. Enarrat Hesychius quemdam locum innominati auctoris, in quo visebantur hæc verba τῆς ἐμῆς κάκης, voci κάκης ut synonymam subjiciens vocem κακουχίας (rescribe κακουχίας). Eustathius quoque παρεκβολαῖς ad *Iliad.* v, ad illum versum 634, Ἦν ἐμὲ λωβήσασθε, κακαὶ κύνες, agnoscit vocabulum κάκη diversum a κακή, sic adnotans : Κάκη γὰρ οὐ μόνον ἡ κακία, κατὰ τοὺς περὶ Πλάτωνα, ἀλλὰ καὶ ἡ δειλία. Denique antiquus grammaticus auctor opusculi cui titulus est : Ὅσαι λέξεις πρὸς διάφορον σημαινόμενον διάφορον δέχονται τόνον, inter vocabula pro

Digitized by Google

accentus diversitate significatum mutantia recenset κάχη, vocabulum aliud sonans quam κακή. Restat nunc statuendum quam huic voci notionem hoc loco subjiciat Pachymeres. Alias observavi pendere illum ex Hesychio. Hesychius autem, ut modo monui, κάχην per κακουχίαν exponit. Resciamus autem licet ex eodem Hesychio quæ sit apud ipsum vis hujus vocabuli. Κακουχία, inquit ille, ἀσθένεια, ἀμέλεια, ἀθεραπευσία. Est ergo Hesychio κακουχία non quælibet infirmitas, sed incurata et neglecta. Quid ergo hic sibi volunt Ephesinus et Cyzicenus episcopi, negantes, declarandum esse orthodoxum Gregorium Cyprium priusquam judicium subierit, et secus facere dicentes fore ἐπιλύειν τὴν κάχην, *solvere plagam incuratam?* Hoc, opinor, volunt : tam perperam id actum iri, quam inconsulte medicus chirurgus vulnus altum nondum coalitum aut cicatrice obducta persanatum solveret fasciis et pro plane curato dimitteret ac temere jactaret. Hunc sensum adstruunt duæ illæ, quas continuo subjungunt, proverbiales [P. 484] item locutiones, ἄλλα κεύθοντας ἄλλα βάζειν, *alia occultantes alia effutire*, et οἰκονομοῦντας ἀνοικονόμητα, *excusantes inexcusabilia*, quæ in parem sententiam facile cocunt pro conditione argumenti subjecti.

Κάμπος μαινομένου, p. 314. Campi Latinum nomen Græci recentiores suis litteris eadem notione scripserunt. Exempla dat Meursius. Nec dubium videtur quin hic de campo quodam et planitie agatur, forte interiore ditioni Romanæ et distante a limite, usque in quam tamen licenter excurrendo barbari penetrarint. Quis proprie hic locus inter Orientales imperii **688** regiones fuerit, et cur μαινομένου κάμπος, *furentis campus* appellatus, nondum reperi, etsi repererim in actis S. Platonis Ancyrani martyris elegantissime Græce scriptis, quæ manu scripta servantur in bibliotheca Vaticana, fuisse prope Ancyram locum, qui Κάμπος vocabatur, in quo sanctum ejus martyris corpus a Christianis sepultum est, ubi et idem amputato capite martyrium consummaverat. Hæc enim illic leguntur : Τὸ δὲ τίμιον καὶ ἅγιον λείψανον τοῦ μακαρίου Πλάτωνος, λαβόντες οἱ Χριστιανοὶ, κατέθεντο ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, τῷ ἐπιλεγομένῳ Κάμπῳ.

Κανικλεῖον, p. 193. Quid esset κανικλεῖον, nusquam satis explicatum occurrit. Vereor autem ut possim credere Pontano arcem id et monasterium fuisse Constantinopoli aienti, notis ad c. 14, l. 1 historiæ Cantacuzeni, ubi de hoc ipso Nicephoro Chumno, quem Pachymeres hic ait canicleo præpositum fuisse ab Augusto, quemque prius p. 164, dixerat ex quæstore creatum ab eodem mysticum, Cantacuzenus consentanee nostro hæc scribit : Καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος, σοφὸς ἀνὴρ καὶ θαυμάσιος ἐν φρονήσει, πολλῆς τε ἀπολαύων βασιλέως εὐνοίας τε καὶ τιμῆς. *Et qui canicleo præerat Nicephorus Chumnus, sapiens et miræ prudentiæ vir, in primis charus imperatori magnique ab eo habitus.* Arcem fuisse Constantinopoli canicleum vocatam non memini legere. Monasterii ejus nominis meminit obiter Zonaras in Alexio Comneno, dum ait Comnenos fratres urbe capta jam securos evocasse matrem et conjuges e monasterio caniclei in palatium. Verba Zonaræ sunt : Ἤδη δ' ἐν ἀσφαλεῖ γεγονότες οἱ Κομνηνοὶ καὶ τὴν μητέρα σφῶν καὶ τὰς ὁμευνέτιδας ἐκ τῆς μονῆς τοῦ κανικλείου πρὸς τὰ βασίλεια μετεστείλαντο. Tamen id monasterium, quo abstractas e templo S. Sophiæ, in quod asyli jure confugerant, matronas Comnenorum Botaniates transtulerat, ut idem Zonaras mox ait, Anna Comnena rem eamdem referens l. 1, p. 54, vocat γυναικείαν μονὴν τῶν Πετρίων, *muliebre monasterium Petriorum*, quod et ait situm fuisse *prope Ferream* τὴν ἀγχοῦ τῆς Σιδηρᾶς διακειμένην. Suspicor κανικλεῖον ædes fuisse in quibus asservabantur scripturæ publicæ, et ubi expediebantur imperatoria diplomata, quale Romæ visitur palatium cancellariæ; monasteriumque illud Petriorum proprie vocatum ex ejus domus publicæ ac notissimæ vicinia indicatum et denominatum a Zonara fuisse, præfectum autem caniclei vocatum, quem cancellarium dicimus, cui esset tabularii regii custodia et chartarum imperatoriarum expeditio commissa, amplum jam et celebris in aulis omnibus splendoris officium. Auctorem habeo Radevicum, l. 1 *De gestis Friderici imperatoris*, c. 47 : *Unus*, ait, *de servis palatii, caniclinus videlicet, quem nos cancellarium dicere possumus.* Sic ille, melius, opinor, quam Guntherus, qui metri forte commoditatem secutus, *caniclinum* interpretatur *camerarium*.

689 *Græci cognominis usu*
Hic caniclinus erat. Nobis camerarius idem
Esse potest.

Est in eadem sententia Spelmannus in Archæologo, verbo *Cancellarius* et *Caniclinus*. Videtur idem confirmare Nicetas, l. II, in Alexio, dum de officio præfecti canicleo [P. 485] scribit, existimatum id fuisse summæ apud imperatorem aut sub imperatore potestatis. Verba ejus sunt : Παρὰ βασιλεῖ δύνασθαι τὰ πάντα οἰόμενος τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὀφφίκιον. Quod cui magis quam *magni*, ut nos loquimur, *cancellarii* officio conveniat, non video : hoc enim qui exercet, mens veluti et manus est principis. Κανικλείονα uno vocabulo, *canicleonem*, isto fungentem magistratu virum appellatum affirmat Gregentius. Agens enim de quodam *Herba*, probato et charo imperatori, qui et hunc e sacro fonte susceperat, ait eum a favente ipsi Augusto cooptatum in senatum et factum ὑπεκκλησίονα *hypecclesionem, quælem*, ut addit, *Romani patricium et canicleonem appellant.* Ἕνα τῆς συγκλήτου τοῦτον ἀπέφηνε, ὑπεκκλησίονα αὐτὸν ποιήσας, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πατρίκιον καὶ κανικλείονα προσαγορεύ-

Digitized by Google

ουσι. Ubi obiter habemus non memoratum alibi magistratus hujus nomen ὑπεκκλησίονα. De etymo vocabuli hujus, nisi est a Latina voce *cancelli*, unde *cancellarium* merito Spelmannus deducit, rationem originis explicans, amplius quærendum puto.

Κάνις, p. 456. De voce Κάνις aut, ut alibi noster scribit Κάνης, dixi quædam Glossario priori. Iis nunc hæc habeo quæ addam. Animadverti in Chronico Arabico Abulpharagii, unde universam imperii Tocharorum Mogulici chronologiam, quatenus ad Pachymerianæ historiæ illustrationem pertinet, inferius libro harum *Observationum* 3, c. 7 digeram, animadverti, inquam, duplicem in usu Orientalium gentium affinis soni vocem fuisse supremæ indicativam potestatis, quarum altera communis Tocharis cum Præsteiannensibus et Sinensibus, alia Mogulensium fuit propria. Voces hæ sunt *Chan* et *Kaan*. Priore insignitus legitur qui ultimus ei præfuit imperio quod presbyteri Joannis appellabatur; ex cujus eversione Mogulicum ortum est. Refert enim Abulpharagius extremum illum *Joannem* fuisse proprio vocabulo *Ung-Chan* appellatum. Hunc qui occidit ejusque occupavit solium *Tamuiinus* primum dictus, novo deinde adscito *Cingiz* nomini *Chanis* nomenclationem ut regni indicem addidit, Ginhiz-Chanes nuncupatus. Hujus filius et hæres prius vocatus *Ogtai*, *Kaanis* in auspiciis regni vocabulum accepit, quod et illustre reddidit gestis rebus victoriisque clarissimis. Inde factum puto ut quidam ejus posterorum nomen illud pro regni insigni usurparent. Dico quidam: non enim omnes, cum qui Kaani huic ipsi ἀμέσως successit ejus filius Cayuchus, non *Kaanis*, sed *Chanis* appendicem in imperii notam privato nomini adjunxerit **690** vocatus constanter Cayuch-chan. Primus qui Cayucho decedenti suffectus est, Munkakaus non *Chanis* sed *Kaanis* epitheton ascivit. Munkakao mortuo et ejus successione incerta propter Kublai et Aribugæ candidatorum imperii per duodeviginti annos bella civilia, *Hulacu* frater Munkakai, missus dudum ab eo ut pro se præesset Occiduis imperii tractibus, etsi, nunquam rite lectus aut inauguratus imperator, haud obtine e videretur verum jus regni Mogulensium, tamen quia de facto tali potestate fungebatur, ab Abulpharagio aliquando appellatur *Hulacu il Chan*. Hoc vero mortuo, ubi legitimis suffragiis gentis collocatum in Mogulensium solio Abakam Hulacu filium retulit, semper illum deinde *Abaka-il Chan* Abakam Chanem nominat, ut emphasim αὐτοκρατορικῆς monarchiæ in voce *Chan* non dubiam agnoscat. Cazanen deinde, quem Pachymeres celebrat principum veterum in paucis illustrium ambitiosum æmulatorem, facile crediderim *Kaanis* secundi suæ gentis longe clarissimi monarchæ cognomen potius optasse quam *Chanis*, quod in reges quoque suæ gentis non laudatissimos vulgatum et in aliis insuper populis usitatum noverat. Etenim Sinarum rex, quem *Kaan* vicit [P. 486] et ad necem ultro sibi consciscendam adegit, *Altun-Chan* nominatus traditur. Hæc cum ita sint, Pachymeres, uti et multi alii scriptores, ex *Chan* et *Kaan* unicam conflarunt appellationem, Tatarorum, ut putant, peculiarem principum, cum tamen sit, meo judicio, verisimilius vocem quidem *Kaan* propriam gentis Mogulicæ fuisse, *Chan* autem Sinensibus saltem et Præsteiannensibus, fortassis etiam et aliis interioris Asiæ gentium dynastis tribui præterea fuisse solitam.

Κάραβος, p. 211. Hesychius *κάραβον* a Macedonibus dici ait πύλην. Hæc sola e multis hujus vocis notionibus huc quadrat, dum ea pro natura subjectæ rei significatos putemus exitus paludis sive canales certis locis defossos et hinc inde tignis alte fixis munitos ad aquam corrivandam. Horum capita exstantia tignorum primum devinxisse invicem validis funibus Philanthropenus hic narratur, deinde instravisse transversis tabulis, tum hoc plano pro fundo usus turribus tollendis, e quibus arcem oppugnaret. Non me latebat cum hæc scriberem κάραβον navem quoque significare. Nam et alibi hanc usurpatam a Pachymere vocem sic sum interpretatus. Ideo tamen mihi minus verisimile visum est, id vocabulum isto loco a nostro historico in hac vulgari notione usurpatum, quod naviculas, quantumlibet inter se vinctas, innatantes stagno, parum solidum fundum existimarem poliorceticis machinis sustinendis, prout factum illic narratum exigit. Quia tamen exempla non desunt μοσύνων, *obsidionalium turrium*, et machinarum id genus, ἑλεπόλεων, navibus impositarum in oppugnationibus littoralium arcium; si cui prudentiori me lectori præferenda videretur simplicior **691** et magis obvia loci ejus expositio, interpretationem illam meam in hunc modum reflctam hic habeat: pro hisce Græcis Pachymeris verbis pag. 211: Ἐπισχὼν τοὺς τῆς λίμνης καράβους συνδεῖ σχοίνοις, καὶ ξύλα μέγιστα ἐνιεὶς ἐπ' ἐκείνων κατασκευάζεται μόσυνας; hæc in Latina versione substituantur: *Arreptas, quæ in stagno repertæ sunt, cymbas funibus colligat; et lignis super eas constratis maximis, turres in eo tabulato, et machinas construit.* Atque hanc ingenue fateor, nunc mihi verosimiliorem videri sententiam; ex eo præsertim quod Pachymeres statim addat, τὰ δ' ἄλλα πλοῖα πληρώσας. Ista enim *aliarum navium* mentio satis indicat, putasse ipsum, καράβους quoque, quos paulo ante memoraverat, ex eodem πλοίων sive navigiorum genere esse.

Καρπός, p. 146. Vox καρπός hic in notione qualem alibi nuspiam observaveram ponitur, folii paginam indicans, metaphora nimirum populari, quali vulgo in Gallia scapus chartæ vocari solet *une main de papier*. Est καρπός junctura brachii cum manu, ἄρθρον χειρὸς καὶ βραχίονος, ut loquitur Aristoteles, in *De part. animal.* Apparet tamen

Digitized by Google

volam ipsam seu palmam et mediam planitiem concavæ manus καρπόν etiam dici. Nam Homerus, *Iliad.* σ choreas describens juvenum cum virginibus manibus invicem consertis saltantium, tali videtur significatu καρπόν usurpare, dum scribit:

Ἔνθα μὲν ἠῖθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι
Ὀρχεῦντ', ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.

Si enim alter in alterius carpo manum habebat, ut ait, non utique brachii juncturam carpum dicit, sed palmam et volam, qua teneri et stringi solet manus se invicem saltando trahentium. Habet autem quamdam speciem volæ extensæ pagina, ut fundamentum translationis non desit, usitatæ tunc forte vulgari sermone, etsi rarius in libris reperiatur. Aliquando putaram καρπόν hic reddi posse *articulum* aut *capitulum*, comma scilicet primum in oculos incurrens libro aperto, quod potest interdum esse ex media aut infima pagina. Sed id dici nequit hoc loco. Satis enim noster indicat omen de quo agit, captari solitum ex verbis in capite sive principio paginæ occurrentibus. Alioqui enim non omnes convenissent in animadvertendo malo augurio ex verbis iisdem : fieri enim potuisset ut tres episcopi, qui cum celebrante cooperabantur in illa apertione et impositione codicis evangelici, non in eamdem omnes paginæ partem oculos conjecissent. Hæc me causæ impulerunt ad καρπόν hoc loco *paginam* interpretandum.

Κάστρον. Ad ea quæ dudum notavi Glossario vol. I, p. 571, περὶ κάστρου sive εἱρκτῆς λήθης, de castello sive carcere oblivionis, addam hic quæ suggessit Pater Claudius Maltretus Soc. Jesu, datis ad me post illa lecta humanissimis litteris. « *Dudum* (inquit) *hæc notaveram ad c.* 5, *l.* I *Procopii De bello Persico* **692** *de castello oblivionis :* hujus arcis mentionem faciunt in Vita S. Joannis [P. 487] Eleemosynarii Leontius et Metaphrastes apud Bollandum mens. Jan. tom. I, p. 508 et 525; de eodem agunt Cedrenus ed. Reg. p. 346, auctor Miscellæ, l. XVII, p. 510, Theophanes p. 220, Agathias l. IV, ed. Reg. p. 138. Accuratius cæteris Theophylactus Simocatta, cujus verba ad calcem hujus capitis commodius reddam. Simile quoddam habuisse castellum videntur Græci imperante Andronico seniore, cui Nicephorus Gregoras l. IX, p. 208, ed. Basil. datam fuisse dicit optionem malletne monasticum habitum induere aut aliud subire malum; quæ postrema verba aut cædem innuebant, inquit Gregoras, aut exsilium, aut βιαίαν ἀπαγωγὴν εἰς τὸ τῆς λήθης φρούριον, violentam abductionem in castellum oblivionis. Leunclavius in *Pandectis historiæ Turcicæ*, p. 445, ed. Reg. n. 128 castellum illud Bosphoro fuisse appositum ex Gregora conjicit. At nusquam Gregoras ejus situm designat. *De castello vero Persico oblitionis dicto, postquam ostendi tragicam Arsacis historiam a Procopio narratam, eamdem referri ab Ammiano Marcellino, l.* XVII, *sic notari ad illa verba mei Procopii :* Arsacem in castellum oblivionis detrudi, verba Theophylacti Simoc. quæ me redditurum promisi supra, hic accipe ex l. III, c. 5 : Φρούριον (Γιλιγέρδων ὄνομα αὐτῷ) ἐνδοτέρω τῆς Μηδικῆς ᾠκοδόμηται ἐν χώρᾳ ἐπιλεγομένῃ Βιζακοῦ, οὐ πόρρω Βενδοσαβείρων τῆς πόλεως. Πρόσεστι δὲ τούτῳ καί τις εἱρκτή. Λήθην δὲ ὀνομάζουσι ταύτην οἱ βάρβαροι. Hinc nos videtur abducere Ammianus Marcellinus, cum ait Arsacem *exterminatum fuisse in castellum Agabana.* At hoc ipsum, mea quidem sententia, illius est carceris nomen ex duobus coalitum cum articulo. Proxime ad origines accedet qui ita scripserit, *Hagoba-nas* vel *Hagoba-nasa.* Etenim *Gob*, et Chaldaice *goba* vel *gubba*, quod toties in c. 6 Danielis occurrit, foveam et lacum significat. Utroque autem vocabulo Scripturæ sacræ interpretes carcerem bene septum et prærultis parietibus munitum designant. Carcer in quem Joseph conjectus fuit, fovea dicitur Sap. X, 13, a LXX, λάκκος, et Gen. XLI, 14, ὀχύρωμα munitio. Hæc est Chaldaici potestas nominis גבא vel גב Alterum vero a verbo נשה progenitum *oblivionem* sonat. Originem quoque nominis *Giligerdon* mihi videor in eo deprehendisse quod subjicit Simocatta, arcem illam fuisse addictam custodiendis bello captis, quos rex intentius asservari vellet. *Gili* vel *geli* deduco a verbo גלה quod valet *captivum abduci.* Est autem *gerd*, nisi fallor, idem ac *geder*, Latine *septum*, a verbo גדר *gadar*, unde nomen *Gades*, et Γάδειρα, quod Hesychius περίφραγμα interpretatur. Subscribit Avienus, v. 914, cum ait:

Barbara quin etiam Gades hinc lingua frequentat :
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Ex illo fonte transmarino fluxisse arbitror voces Gallicas *garde*, **693** *garder*, leviter transpositis litteris, ut fit in ultima parte nominis *giligerd*, quod, nisi me fallit conjectura, *captivorum septum* significat. » Hæc verbis totidem Maltretus noster, cujus specimen notarum doctissimarum, sed nondum editarum, in Procopium, qui dudum typis Regiis cum ejus accurata et eleganti interpretatione prodiit, vidisse hac occasione non pigebit lectores eruditos.

Καταφλᾷν, pag. 240. Nusquam alibi hoc verbum legisse memini. Intellexi autem quid significet ex eo quod Hesychius verbum φλᾷν exponat μαλάσσειν πληγαῖς, *plagis subigere.* Eustathius ad illum versum [P. 488] *Iliad.* α, Καὶ καρτίστοις ἐμάχοντο φῆρσιν ὀρεσκῴοις, contendit Ἀττικῆς esse διαλέκτου permutationem θ in φ et juxta illam dici φήρ pro θήρ, φλάω pro θλάω. Quod si recipitur, jam patet quid sit φλάω, *pertundo* videlicet ac *perfringo.* Quare καταφλᾷν hic a nostro positum istam notionem impetu quodam ex præpositionis adjectione roborabit, ut intelligi debeat expressus vehementissimus ictus, qualis erat vasti molaris tormento ejaculati, aut ut hodie, suppositis invicem vele-

Digitized by Google

rum ballistarum tubis æneis prægrandibus, globo ferreo ignea vi fulminato. Vaticanus paraphrastes ignoti verbi quasi contagionem perhorrescens, totam cui erat insertum transiliit sententiam, omnemque ballistæ ac explosorum per eam molarium indicationem conscio silentio absorpsit, sic plerumque defungi solitus.

Κατατροποῦμαι, p. 528. Agit de magno primicerio jussu Augusti Michaelis Catelanos Calliopolim tenentes oppugante, non sine aliquo interdum successu prælii secundi, quo illos funderet fugaretque. Non alibi quam apud Suidam reperitur hoc verbum κατατροποῦμαι. Suidas autem notionem ejus non exprimit, sed tantum accusativo jungi monet. Ex hoc Pachymeris loco habemus activi esse significatus, et fundere ac fugare aliquos recte dici Græce κατατροποῦσθαί τινας.

Κερασβόλοι κύαμοι, pag. 519. Agit de Athanasio patriarcha, duritiei immanis et inexorabilis homine. Hunc comparat fabis ex iis ortis, quæ cum in terram a serente jacerentur, bovis cornu tetigerint : tales enim ferebantur adeo duræ nasci, ut nulla coctura ad mollitiem esui opportunam subigi possent. Meminit hujus ut antiquæ et celebris fabulæ Theophrastus, lib. IV, c. 14, his eam verbis pro superstitione frivola traducens : Ὃ δὲ λέγουσιν οἱ πολλοὶ διότι τὸ κερασβόλον ἀτέραμνον γίνεται, μήποτ' ἄγαν εὔηθες ᾖ· σκληρότερος γὰρ ὁ λίθος, πρὸς ὃν πολλάκις προσπίπτει τὰ σπέρματα· κἂν μὴ προσκόψῃ, μηδὲ βουσὶν ἀροτριᾷ τις, οὐδὲν ἧττον ἀτέραμνον γίνεται. *Quod autem vulgo dicitur, cur cornu contactum incoctile fit? videndum an non rejiciendum pro vano et nugatorio videri debeat. Durior quippe quam cornu* **694** *est lapis, in quem sæpe incidunt, dum e manu jaciuntur in terram semina. Et videmus, quæ ad cornu non offenderint, ac ne opera quidem boum iis serendis adhibita fuerit, nihilominus incoctilia nasci.* Cæterum ex hoc qualicunque vulgari dicto jam olim invaluit ut homines immorigeri et ductu legum inflexibiles κερασβόλοι dicantur. Plato, l. IX, *De legibus* : Ἀνεμέσητον δὴ φοβεῖσθαι μή τις ἐγγίγνηται τῶν πολιτῶν ἡμῖν οἷον κερασβόλος, ὃς ἀτεράμων εἰς τοσοῦτον φύσει γίγνοιτ' ἂν ὥστε μὴ τήκεσθαι· καθάπερ ἐκεῖνα τὰ σπέρματα πυρὶ, νόμοις οὗτοι καὶπερ οὕτως ἰσχυροῖς ὄυσιν ἄθικτοι γίγνωνται. Hæc sic vertit Serranus : *Minime indignandum est, si vereamur ne quis civium ita projecta audacia nobis nascatur, vel cornu minabundus, atrox nimirum et ferus, ut quasi legumina coctu prædura, ita illi adeo indomito sint et refractario ingenio, ut vehementissimarum robustissimarumque legum igne liquefieri nec perdomari possint.* Ita ille. Atqui κερασβόλος non valet hic *cornu minabundus*. Ego locum sic interpretarer, judicium, utra sit melior versio, æquo et perito lectori permittens : *Nec reprehensibile fuerit vereri ne civis exsistat nobis quispiam velut cornu contactus, qui eo usque indomabilis nascatur, ut sicut illa id passa legumina negant igne posse subigi, sic isti a legum vi quantumvis valida intacti perdurent.* Hunc locum Platonis videtur potissimum in animo habuisse Pachymeres hæc scribens. Sed totam hanc rem magis illustrat Plutarchus, [P. 489] hoc argumentum quasi ex professo tractans, l. VII convivalium Sermonum, quæst. 2; ac factum quidem ex communi opinione verum ponens, causam ejus comminiscitur minime superstitiosam. Nempe ait legumina aut semina quæ, ut solet dici, dum in terram jaciuntur in cornua impingunt boum arantium, non ex eo contactu qualitate affici maligna, qua deinde fiat ut quæ inde germinaverint duræ cocturæ sint, sed quod ea offensione repercussa alio resiliant quam quo manus serentis destinabat, in sinum nempe sulci, ubi statim terra tegerentur : nunc vero in campi superficiem temere effusa, ibi exposita frigori ac reliquis aeris injuriis relinquantur, unde non nisi sero et ægre pullulent sequioris etiam naturæ fructus ac contumaces ad cocturam. De cætero idem agnoscit usitatam inde translationem ad præfracti homines ingenii κερασβόλων verbo designandos, Δῆλον γὰρ, inquiens, ἦν ὅτι τῶν σπερμάτων τὰ προσπίπτοντα τοῖς τῶν βοῶν κέρασιν ἀτεράμονα τὸν καρπὸν ἐκφύειν νομίζοντες, οὕτω τὸν αὐθάδη καὶ σκληρὸν ἄνθρωπον ἐκ μεταφορᾶς κερασβόλον καὶ ἀτεράμονα προσηγόρευον. *Liquet enim, ab opinantibus ea semina quæ in boum cornua inciderunt fructum edere durum et coctu difficilem, fuisse inde vocabulo translato hominem præfractum et contumacem ateramona et kerasbolon dictum.* Ita Plutarchus. Vide etiam hæc eadem confirmantes Plinium et Suidam; nam nobis testimoniorum abunde jam est.

695 *Κλοβός*. Ἐπιφερόμενος — ἀδελφὸν ἐν κλοβῷ — p. 165. Ita codd. B et A. Vaticanus solum habet ἐπιφερόμενος καὶ τοὺς κατακρίτους δεσμίους τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν Στρατηγόπουλον, vocem κλοβοῦ, ut reliqua solet quæ non intelligit, omittens; in quo non solum mutilat sententiam auctoris, sed corrumpit et pervertit, faciens ut affirmare Pachymeres videatur, quod potius apparet ipsum studiose negare voluisse, nempe Constantinum Porphyrogenitum a fratre Augusto vinctum abductum non minus quam Strategopulum, cum inter eos historicus discrimen habitum ponat hujusmodi, ut Strategopulus quidem ligatus deportatus fuerit, Constantinus vero pro reverentia natalium vinculis quidem caruerit, sed in septo clathrato aut cavea, velut carcere portatili, sit gestatus. Consideranda nobis deinceps est vox κλοβός, quam alii κλουβόν, alii κλωβόν scribunt. Eam recte interpretatur hic noster εἱρκτὴν φορητήν, *carcerem portatilem*, definiens. Est enim, ut glossæ veteres docent, κλωβὸς *cavea*; unde est diminutivum κλωβίον recensitum a scholiaste Oppiani inter instrumenta piscatoria. Igitur vehiculum quoddam aut cellam vel lecticam gestatoriam clathratam hic significari vocabulo κλοβοῦ apparet,

Digitized by Google

quo tuto deportatus sit Nymphæo Constantinopolim, citra vincula, Porphyrogenitus, septo prohibitus effugere, utcunque catenis liber. Reperio tamen ad mulierum usum, quas clausas haberi ad sexus honorem pertinet, adhibitum carpenti genus κλουβόν nuncupatum, cancellis videlicet munitum. Id docet Joannes Tzetzes, dum Chiliade v, p 90, ed. Basil. an. 1545 de avia sua memorat, pari eam fuisse honore dignatam cum alia primaria femina, in eumdem cum illa κλουβόν, hoc est muliebre carpentum cancellis clathratum, impositam. Istam enim, ni fallor, habet sententiam ille Tzetzis versus :

Ἰσοτιμῶν καὶ τῷ αὐτῷ κλουβῷ συνεμβιβάζων.

Κομμέρκιον, pag. 448. Commercium Latinam B vocem Græcis hoc loco scriptam litteris auctor adhibet, ex multo scilicet cum Genuensibus Latinis usu Græcis quoque Byzantinis usitatam.

[P. 490] *Κόκκοι*. In priori Glossario quod dixi ad hoc vocabulum, confessio potius fuit ignorantiæ meæ quam vocis propositæ declaratio. Lux deinde mihi quædam a cæcis affulsit. Conjecturam inde ductam hic obnoxie propono prudentis judicio lectoris, et de re ipsa et de suspicione mea plenum, ei arbitrium tribuens. Cum legerem in hac secunda historiæ Pachymerianæ parte, l. IV, c. 2, sæpius memorari τυφλοὺς μοναχούς, in eam opinionem sum ingressus, eosdem illic significari qui vol. I, pag. 489, κόκκοι μοναχοί a Pachymere vocantur. Certe toto illo capite exempla excæcationum crudeliter multis illatarum congeruntur multa; post quæ subdit auctor sub finem capitis v. 16 : Κόκκους δὲ μοναχοὺς καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνον ἐῶ. Ubi relativo ἐκεῖνον indigitari vel **696** καιρόν, tempus nimirum prius illud exorientis Arseniani schismatis, vel ipsum ejus schismatis causam aut prætextum expatriareham Arsenium, credi poterit. Comparat enim tacite historicus duo tempora, quibus similem impotentiam sæviendi Michael imperator ostenderit, prius exorientis sub patriarchatu Josephi Arsenianæ factionis, auctoribus maxime monachis; in quos ideo impulsu Josephi, jussu Augusti, Georgius Acropolita immaniter grassatus ulciscendo sit, χαλεπῶς αἰκιζόμενος, δαίρων, χρεμαννύων, μαστίζων, omni crudelitatis et ignominiæ genere cædens ac dehonestans venerabiles populo professores vitæ religiosæ, ex celebri præsertim monasterio, Pantepoptæ dicto, quos et postquam male muletaverat exsulatum amandabat. Tunc excæcatos fuisse istos antesignanos Arsenianæ partis, quos convincere et ad concordiam reducere conatus longo post tempore Andronicus est, prout refert noster ejus *Historiæ*, p. 462, equidem crediderim, cum id alibi narratum ab eo distinctius non legam. Puto autem istos tali causa et tempore privatos oculis monachos, vol. I, p. 489, a Pachymere indicatos, populari nomine, quo a suis Arsenianis per- A tinaciter in sententia hærentibus vulgo appellabantur, κόκκοι μοναχοί, cum laude ac commendatione tanquam confessores celebrari ab his solitos, vocabulo videlicet Latino *cæci*, ut alia multa per id tempus Græcæ plebis usu frequentato et expresso Græcis litteris; ut forte legendum illic sit καῖκοι, aut juxta scripturam multis Latinorum usitatam κοῖκοι, quod propius a κόκκοι aberit. *Cæcum* enim per diphthongum *æ* a multis Latinorum, vocabulum τυφλῷ Græco respondens, scribi in non paucis hodieque, ut non dicam plerisque, etiam antiqua exaratis manu, cernitur libris. Qua occasione non verebor dicere forte istam emendationem, utpote accommodatiorem ad etymum, scriptionem esse. Video accuratissimos grammaticos multum se contorquere in disquirenda origine vocis *cæcus*. Isidorus, Perottus, Decembrius, relati a Vossio in suo accuratissimo Etymologico, *cæcum* per *æ* scribentes a *carendo* aut *capiendo* dictum autumant, quod nimirum *careat* aut *captus sit* oculis, quod ut longe petitum, nullus non emunctioris paulo naris transmittat lector. Martinius postquam a Græco καίειν *urere* cæcum videri formatum proposuit, sicut τυφλόν a τύφω *accendo* (neutiquam in hoc ipsi assentiente Græco etymologista), deinde longe prudentius fatetur *cæci* originationem plane cæcam et occultam esse. Quid si autem *cæcum* per *æ* scribamus, et ejus sic scripti vocabuli veriloquium accersamus a Græco κοῶ, quod est νοῶ, ut sit κοῖκός; idem C quod νοϊκός, qui acie solum mentis videat, intuitu oculorum carens? Sane Eustathius παρεκβολαί; εἰς Ἰλιάδ. ζ, p. 736 ed. Rom., vocem comicam κοάλεμος exponens, ἤγουν (inquit) ἐν τῷ κοεῖν, ἤτοι νοεῖν ἀλώμενος. Ergo κοεῖν νοεῖν est; ut κοῖκόν *cæcum* primi Latini profecti e Græcis κατ' εὐφημισμόν **697** privatum lumine oculorum vocare potuerint, quasi ad consolandam calamitatem hominis principe corporeorum sensuum orbati; quo genere solatii recreasse cæcum [P. 491] Didymum magnus olim Antonius legitur, negans grave illi esse debere, quod destitueretur instrumento corporeo videndi, communi homini cum culicibus et infimis insectorum, cum mente va- D leret æmulante perspicacem intelligentiam immortalium mentium, præsertim cum ingeniosiores et acutiores plerumque cæteris in operationibus mentis luce cassi oculorum experientia probentur; unde et Democritum aiunt, quo philosopharetur felicius, ultro sibi videndi sensum ademisse. Sed hæc nimis multa extra rem nostram. Hoc quippe solum significare volui : seu vox Latina *cæcus* per *æ* seu *cæcus* per *æ* scribatur, et cujus ea demum cunque sit originis, mihi videri probabile monachos quosdam passim celebres visu orbatos, a Constantinopolitana plebe, ex frequenti convictu commercioque Latinorum multa in suam vocabula linguam transferente, καίκους sive κοίκους μοναχούς dictos, idque vulgare verbum expressiste

Digitized by Google

vol. I, p. 480, Pachymerem, licet ejus librarii, codicum quos vidimus descriptores, in ejus scriptura verbi leviter erraverint, κόκκου; pro καίκου aut κοίκου; scribentes. Reperio apud Hesychium καῖκυς οὐρανοὺς Ῥωμαῖοι· an magis mirum *cælos* vocem Latinam a Græcis ad idem quod Romane sonat significandum usurpatam, quam καῖκον ab iisdem dictum τυφλόν, quoniam sic Latini vocant? Et hic etiam nota abusum scriptionis, dum καῖλον tanquam ex Latino *cælum* Græce scribitur, quod omnino scribi debuit Latine *cœlum*. Est enim manifeste a Græco κοῖλον, *cavum*; ut minus te moveat, si, quod monuimus, increbuerit usus scribendi *cæcus*, cum sit rectius *cœcus*.

Κουβουκλείσιος, pag. 480. Agit de honore habito corpori post longum tempus incorrupto reperto cujusdam monachi, quem κουβουκλείσιον dicit, hoc est, ex eo genere qui exquisitioris religionis causa perpetuo inclusi cella permanebant; qualium cum sit creberrima in ecclesiasticis historiis mentio, lucrifacere operam possum demonstrandi tales exstitisse exemplis quæ passim occurrerent colligendis. Tantum dico, quos inclusos Latini vocant, hic a Pachymere κουβουκλείσιους dici, quasi clausos cubiculo: nam κουβουκλεῖον Græci posteriores, voce a Latinis mutuata, *cubiculum* appellarunt, ut dudum observavit Meursius. Eosdem ἐγκλείστους nominatos intelligimus ex epistola sancti abbatis Nili, l. II, 96, in editione nupera Leonis Allatii τοῦ πάνυ. Ea inscribitur *ΦΙΛΟΥΜΕΝΩ ΕΓΚΑΙΣΤΩ*. Ita oportuit in ms. archetypo legi, nisi error est typographi: sed ausim quovis pignore contendere ἐγκλείστῳ scriptum a Nilo. Agit enim manifeste cum homine, qui sponte inclusus degeret; quem et arguit quod parum consentanee tali professioni viveret. Describam tantum **698** verba quædam, quæ hoc evidenter probant. Sic incipit: Εὖγε τῶν ὑμετέρων κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀριστευμάτων. Εὖγε τῶν ὑμετέρων κατ' ἀρετὴν τροπαίων. Ὑπέρευγε τῆς ὑμετέρας κατὰ τὸν ἐγκλεισμὸν ματαίας καὶ σκηνικῆς καὶ κατεσχηματισμένης διαγωγῆς. Vides in his claram mentionem ἀναχωρήσεως, *secessionis a congressu hominum*, et διαγωγῆς κατ' ἐγκλεισμόν, *instituti vitæ intra clausuram se continentis*. Objurgat autem hunc quod ex fenestella cubiculi intra quod clausus durabat, et trans obducta illi clathra, audiebatur cupidissime ac loquacissime negotiando tumultuans, quin et iracunde convicians, nonnunquam manus per crates ad pulsandos rabiose obvios emittens, ut ursus e cavea. Verba hæc sunt: Τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ θερμῶς ἐμπορευομένων, καὶ τῶν τὰς μυρίας δίκας καὶ τὰς ποικίλας λογομαχίας ἐν πραιτωρίοις πλεκόντων, οὐδὲν δοκεῖς διαλλάττειν, πραγματείας παντοίας ἐπινοῶν, κράζων μετ' ὀργῆς καὶ βρύχων, ἀπὸ τῆς γαλεάγρας καθυβρίζων καὶ σκώπτων καὶ λοιδορῶν, διαμεμφόμενος τοὺς παρατυγχάνοντας, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας προσφέρων διὰ τῆς [P. 492] θυρίδος, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τύπτων. Paulo post hujus cellam inducit lamentantem ob immanitatem et acerbitatem feri hujus, quem velut in vivario clausum detineret. Deinde ipsum affatur: Εἶπέ μοι, παρακαλῶ, τί κεκέρδακας, τῷ οἰκιδίῳ καταχλεισθείς; *Dic mihi, amabo te, quid lucratus es, domuncula te includens?* τί ὤνησας τὴν σαυτοῦ ψυχὴν, τοῖς τοιχαρίοις τὸ σῶμα ἐγκεκρυμμένος; *quid profuisti animæ tuæ, corpus tuum intra muros arctos abscondens?* Hæc dubium non relinquunt quin hæc epistola inscripta fuerit *Philumeno Incluso*. Porro permagnum jam olim inter Græcos Byzantinos fuisse numerum istorum cellis inclusorum, inde intelligimus quod anonymus scriptor vitæ sanctæ Mariæ junioris in Vatic. cod. 800, qui se vixisse indicat sub Basilio Macedone, circa Christi annum 875, in duas quasi notissimas et copiosas species monachorum genus universum dividat, sic de sancta Maria juniore scribens: Μοναχοῖς, τοῖς τε ἐν σπηλαίοις καὶ τοῖς ἐν οἰκίσκοις ἑαυτοὺς ἐγκλείουσιν, ἐχορήγει τὰ πρὸς τὴν χρείαν. *Monachis, sive in speluncis sive in domunculis se ipsos includentibus, quæ opus erant præbebat.* Huc facit quod sanctus Theodorus Studita de S. Platone monacho in ejus pereleganti Oratione funebri, nondum edita, sub finem scribit: Μεθ' ἡσυχαστῶν ἡσυχαστὴς ἔννομος, μετὰ καθηγητῶν καθηγητὴς ἔνθεσμος, μετ' ἐγκλειστῶν οὐ μόνον ἐγκλειστὸς, ἀλλὰ καὶ ὑποτακτήτης, ὃ καὶ σεβάσμιον. Ubi clare vides inter species monachorum ἐγκλειστούς recenseri. In quo et obiter notanda toni diversitas, ad quam ut emendatiorem refingi volumus eam qua sumus usi, ἔγκλειστον cum acuto in antepenultima scribendo.

Κουμούνιον, pag. 539. Scio vocem κουμουνίου usurpari in concilio Florentino pro eo quod Gallice dicitur *communauté*, sonans complexionem omnium ordinum ac civium urbis **699** ac reipublicæ cujusvis. Quales collectiones universæ cum nequeant simul intervenire conventibus, certos homines destinant qui loco ipsarum adsint. Et hi vocantur in actis Florent. synodi τοποτηρηταὶ τῶν κουμουνίων. Hoc loco ea vox videtur significare certum numerum lectorum suffragiis populi consiliariorum, qui præscripto spatio temporis præesse regimini reipublicæ debeant. Ait enim noster Andronicum offensum Genuensibus quod ii quemdam male multandum curassent, exclusisse ipsos urbe, versarique solitum in ejus comitatu legatum quemdam aut magistratum eorum a conspectu amovisse, de facto tamen ipso nondum judicando aut judicari per Genuenses postulando, quod ejus judicium reservaret novo *communio*, hoc est collegio magistratuum delecto ad regiminis administrationem. Istiusmodi quippe novum concilium aut collegium præfectorum regimini jam designatum mox initurum possessionem gubernationis [illegible] audiebat.

Digitized by Google

Κτητορικὸν δίκαιον, p. 193. Agit de corpore protovestiarii Constantinopoli mortui, quod ait portatum Nicæam, quia jus ibi sepulturæ is haberet dotali ratione partum, uxore ipsius patronatum in id monasterium obtinente, quod majores scilicet ejus aut ipsa totum vel ex parte fundassent. Hoc videtur hic dici κτητορικὸν δίκαιον ἀπὸ τῆς συζύγου. Κτήτορες Hesychio sunt κτίσται, *conditores*, seu, ut vulgo loquimur, *fundatores*; unde jus, quod ex *conditu* sive *fundatione* fundatoribus competit, recte κτητορικὸν δίκαιον dici potuit. Sæpe autem ecclesiastico usu inter alia honoraria, quæ fundatoribus ecclesiæ, monasterii aut sacri cujusvis loci competunt, est jus sepulturæ in iis locis.

Λεπάς, p. 53. Hoc proverbium tomo priori a se usurpatum, et illic a nobis declaratum in Glossario, eo aptius et elegantius hic adhibet Pachymeres, quod istud Prodromi monasterium, a quo se divelli ægre sinebat [P. 493] Theodorus Cyzicenus, fortiter abducere conantibus obluctans, Petræ cognomen habebat. Idem enim, ut videtur, est cum illo quod superius p. 44, μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας, *monasterium Prodromi Petræ*, appellatur.

Λίκνος, p. 19. Λίκνος, vulgo cuna, videtur hic dici genus lecticæ aut ferculi, quo gestaretur senex decrepitus, nempe *gestatorium*, vox usurpata Suetonio in Claudio: *Solitus in gestatorio ludere.*

Ληναιών, p. 306. Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους—Ἑκατομβαιῶνα λέγουσι. Et infra:

Μῆνας δὲ Ληναιῶ πρώτη βάσις ἵστατο μήνης.

Habes in his Pachymerem secutum auctoritatem interpretum Hesiodi, dum carmen apud ipsos pangeret, Januarium vocasse Ληναιῶνα, quasi sic ille mensis ab Atheniensibus nominaretur, cum re vera juxta exactiorem, ut putat, sententiam Romanorum Januarius **700** Atheniensibus Hecatombæon dictus sit. Jam pridem in *Observationibus* ad priorem Historiæ Pachymerianæ partem, l. III, c. 1, demonstravi hanc historici nostri opinionem et illi singularem et falsam esse, nisi solum velit primum anni Attici mensem Ἑκατομβαιῶνα dictum, quemadmodum primus anni Romani mensis Januarius dicitur. Hoc enim sane verissimum. Illud autem falsissimum, Januarium Ἑκατομβαιῶνι respondere, ita ut temporibus indicandis alterum illorum vocabulorum usurpari tanquam æquivalens alteri queat, quod constanter, sed singulariter et mendose, Pachymeres facit. Hic videndum solum est quinam sint illi quos hic memorat, ἐξηγηταὶ τοῦ Ἀσκρηθεν ποιητοῦ, *enarratores Ascræi poetæ*. Habemus Hesiodum mere Græce cum mere Græcis scholiis, editum Venetiis, an. Chr. 1537, opera Victoris Trincaveli, cujus in libri folio 68, ad illum ejus poetæ versum:

Μῆνα δὲ Ληναιῶνα καὶ ἤματα βούδορα πάντα,

Moschopulus sic adnotat: Κατὰ δὲ μῆνα τὸν Ληναιῶνα, ὅστις ἐστὶν ὁ Ἰανουάριος. Folio postea 71, Proclus alter scholiastes, varia disputans de vocabulis mensium, propendet eodem. Denique folio 73, Joannes Tzetzes diserte scribit Ληναιῶνα ἤτοι τὸν Ἰανουάριον, ὡς ληναϊὸς παρὰ Ἴωσι καλεῖται. Videmus hinc quosnam innuat Pachymeres, nempe Moschopulum, Proclum et Joannem Tzetzen. Quid significat autem cum se ἐποποιήσαντα κατ' αὐτούς memorat? an se, cum puer illorum ludum frequentaret et versus quos recitat de lunari deliquio compositos ut scholasticum pensum illis magistris redderet, isti eorum in his opinioni adhæsisse? an potius, cum privatim Hesiodum legens horum adhiberet scholia, et interim subortus ipsi esset impetus meditandi carmen imitatione vatis quem commentaretur, obvio argumento lunaris defectionis, noluisse in eo recedere a sententia scholiastarum Hesiodi, utcunque minus sibi probata? Suspicari, opinor, liceret alterutrum, si Moschopulum, Proclum et Tzetzen eo constaret simul omnes tempore vixisse quo potuisset dare ipsis puer operam Pachymeres in ludo litterario. Cui ne nos implicemus disquisitioni non necessariæ, secundam potius viam tenebimus, nisi si quis malit suspicari Pachymerem, apud qualescunque magistros daret operam litteris, quod ii vulgo celebrium istorum Hesiodi interpretum sententiam eo poeta enarrando sequerentur, illam dicis causa et perfunctorie in versibus juxta ipsorum dictata scriptis amplexum fuisse.

[P. 494] *Λογαριαστὴς τῆς αὐλῆς*, p. 296. Παρῆγε δὲ καὶ μάρτυρα λεγομένων τὸν τότε λογαριαστὴν τῆς αὐλῆς Ἄγγελον. Mox illum ait fuisse ὀφικίῳ τετιμημένον, *honoratum officio*, hoc est magistratu honorifico insignem. Hujus munus Codinus, c. 5, n. 84, his verbis exprimit: Ὁ τῆς αὐλῆς λογαριαστὴς λογίζεται τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ εὑρισκομένους πάντας ῥογάτορας, εἰ λείπει τινὶ ἀπὸ τῆς **701** ῥόγας αὐτοῦ, ἢ ἐξεδούλευσεν ὑπὲρ ὧν ἐῤῥογεύθη. Hoc est interprete Gretsero nostro: *Logariastes aulæ numerat et computat omnes milites qui in aula stipendia merent; et dispicit nunquid alicui de stipendio desit, aut num plene satisfecerit pro stipendio quod accepit.* Meminit hujus officii sæpe alibi Codinus. Erat et alius logoriastes magnus memoratus eidem non semel, ut c. 2, n. 40; ab hoc prior distinguitur adjuncto aulæ vocabulo. Quod a Codino scribitur, c. 5, n. 61, de logariaste aulæ, Οὗτος οὐκ ἔχει τι ὑπηρέτημα νῦν, *carere nunc functione*, facile quadrat in hæc aut paulo posteriora his tempora, quibus vixisse Codinus putatur sub Cantacuzeno aut cum illo, hoc est principatu Andronici Junioris, hujus Andronici, cujus historiam Pachymeres hoc opere tradit, nepotis et aliquando collegæ. Cum enim ex his quæ sæpe superius noster questus est de neglecta solutione pensionum militibus decretarum, quas ῥόγας Codinus et alii vocant, intelligatur sensim inductum sub Andronico seniori morem primum sero nec integre solvendi quod constitutum militantibus erat, deinde,

Digitized by Google

ut apparet, prorsus negandi, locum amplius non habuit functio logariastæ aulæ, si ejus erat, ut est dictum, providere ut integre pensiones istæ pro modo navatæ operæ numerarentur. Potuit tamen nomen et honor hujus magistratus retineri, quod hic noster indicat, etsi jam tum forte, si Codinus, cujus ætas est incerta, sub Andronico seniore scripsit, ejus ministerium, ὑπηρέτημα, cessasset.

Μαιμαχτηριών, p. 382. Cave putes hoc ut aliis locis hujus historiæ priori nostro Glossario indicatis Μαιμαχτηριῶνα Junium dici. Repugnat manifeste character feriæ. Nam certissimum est annum quo hic narrata geri contigit, fuisse Christi 1304, qui sine ulla controversia cyclum solis numeravit 25, quia vero bissextilis fuit, duplicem habuit indicem Dominicæ litteram, E et D, quarum prior usque ad 28 Februarii diem, reliquo inde tempore posterior in usu fuit. Mense igitur Junio, si ejus meminisset hoc loco Pachymeres, oporteret in Kalendario ad latus vicesimæ primæ diei litteram B indicem sextæ feriæ, quando D primam designat feriam, signari. Atqui contra, ut palam cernitur, D littera, character videlicet Dominicæ ipsius, vicesimam primam Junii diem insignit. Non igitur de Junio hic sermo. Vidit hoc quisquis est auctor paraphraseos Vaticanæ. Nam is etsi alibi semper Μαιμαχτηριῶνα Junium reddit, sic præter morem hunc locum παραφράζει. Ἡμέρᾳ μὲν οὖν Παρασκευῇ πρώτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός, etc. Cæterum hic argutior in odoranda vocis Μαιμαχτηριών ancipiti notione quam felicior in una vera ex pluribus discernenda fuit. Nec enim Julio mensi character hic congruit ut 21 diem littera B insignem habeat. Nota hæc propria sextilis sive Augusti mensis est, et quidem solius inter omnes anni menses. Unde non videtur dubitandum quin quem alibi **702** Ποσειδεῶνα noster appellare consuevit, hoc loco Μαιμαχτηριῶνα dixerit. Sane ipse innuit non ex propria se hic, sed ex aliena loqui sententia, dum hunc mensem non absolute Μαιμαχτηριῶνα vocat, sed eum qui juxta Athenienses sic appelletur; quemadmodum [P. 495] idem, p. 306, scribit Januarium, quem nimirum ipse, ut c. 1, l. III Observationum tomi prioris ostendimus, Hecatombæonem judicat debere appellari, Lenæonem juxta Athenienses a quibusdam dici, non recte suo quidem judicio, quanquam ipse aliquando eorum auctoritatem secutus fuisset. Simile quiddam hic intelligendum, etsi auctor pro suo more obscure ac dimidiate res exprimendi clare utique non indicat, sed absolute videtur dicere Augustum Atheniensibus Mæmacterionem esse, cum tamen satis appareat id illum non credidisse plane ita se habere. Etenim si sic censeret, non tam sæpe alibi *Mæmacterionis* vocabulo Junium, Augustum vero *Posideonis* indicasset.

Μαμάκουθος. Δεύτεραι φροντίδες καὶ φίλων τῶν λογίων ὑπομνήσεις suggerunt hic aliquid quod addam ad olim a me notata ad hoc verbum. Occurrit mihi deinde forte legenti Tzetzen hujus enarratio vocabuli, chiliade 4, his versibus :

Ταυτὸν τῷ βλιτομάμμοντι μαμμάκυτος φημαι-
[νει,
Ἤτοι μωρὸν συγκρύπτοντα μάμμαν τε καὶ τὸν
[ἄρτον.
Μωρὲ, φησὶ γὰρ προφανῶς, σύγκρυπτε τὸ μάμ-
[μαν σου.

Origini hic indicatæ vocis μαμμάκουθος ἀπὸ τῆς μάμμης consentanee scribit Phavorinus in Lexico : Μαμμάκουθοι ἀντὶ τοῦ μαμμόθρεπτοι. Henricus Stephanus in *Thesauro* μαμμοθρέπτους dici putat pueros mollius et indulgentius educatos, quales illi sunt qui ab avia pro senum more tenerius nepotulos amante nutriuntur. Ejusmodi cum inertes et voluptarii esse soleant, hinc adhæsisse putat vocabulo μαμμόθρεπτος similem dissolutionis et ἀκολασίας infamiam ei quam Latini usu antiquo affixerunt verbo *nepos*. Ita ille : ex cujus sententia nullam stultitiæ ac hebetudinis mentis, sed solum luxuriei indicationem contineret vocabulum μαμμόθρεπτος, atque adeo non æquivaleret τῷ μαμμακούθῳ, prout docet Phavorinus; cui tamen, ut opinor, tutius creditur enarranti suæ linguæ origines quam tanto recentiori Grammatico, quantumvis accurato, Stephano. Multo igitur melior illa vocis μαμμόθρεπτος expositio est quam suggerit sanctus Augustinus, concione 2, *in Psal.* XXX, ad illa verba : *Ego autem in te speravi, Domine. Si attendis*, inquit, *adhuc hominem, et eum quæris imitari et ex illo pendere, adhuc lacte vis nutriri et fies* mammothreptus, *quales dicuntur pueri qui diu sugunt, quod non decet.* Notum autem est experientia, cujus assignant causam medici, pueros qui non ablactantur tempestive, adolescere bardos ac stupidos, et quales describuntur ab Aristophane Βατράχοις, fol. 123, p. 2 ed. Græca Florentinæ anni 1525, ἀβελτερώτεροι, κεχηνότες, μαμμάκυθοι, stulte hiabundi et salivam ore **703** defluere sinentes, quod I Sam. c. XXI, 13, ut insaniæ signum ponitur. Galli hodie vulgari sermone tales indicant verbo τοὺς κεχηνότας exprimente, *badaux*. Sed de his plus satis.

Μαρκούτζας. Quod in priori Glossario suspicabar μαρκούτζας legendum vol. I, p. 282, comprobat Maltretus noster, cujus e litteris ad me datis hæc describo : « In verbo Μαρμούτζας præfero ι cum exemplaria quæ μαρκούτζας scribunt, cum ejus vocabuli sic scripti origo Arabica faveat sententiæ illic indicatæ Pachymeris. מר *mar* enim Arabibus *vir* sonat, et קצי *kutzi* longinquus, sive ex longinquo profectus advena.

[P. 496]. *Μεσιτεύοντες*, p. 208. Ex multis historiæ hujus locis, et æqualium Pachymeri scriptorum, observandum semel, ad hujus et aliorum intelligentiam locorum, μεσιτεύοντας illa tempestate Constantinopoli dici eos solitos, qui gratia et existimatione in primis pollentes apud principe-

Digitized by Google

instrumenta illi præcipua regiminis universi erant, cuncta fere per illos aut eorum suasu interventuve gerenti. Ministros quædam Europæ aulæ hodie tales κατ' ἐξοχήν et antonomastice appellant, functionemque ipsorum absolute ministerium. Ejusmodi fuit apud Andronicum hujus historiæ argumentum primo Theodorus Muzalo, l. I, c. 1 et 2, deinde Chumnus præfectus caniclei, l. II, c. ultimo; l. IV, c. 7, et alibi. Quos Pachymeres μεσιτεύοντας, videtur Cantacuzenus et Phrantzes μεσάζοντας vocare; de quibus vide quæ adnotat Pontanus noster in Prolegomenis ad Phrantzen. Ad ea quæ hic scribo refingi velim quæ priori Glossario notavi verbo μεσάζων. Illud etiam adjungo, unde non parum confirmantur hactenus dicta, eos qui ad istud principale ministerium promovebantur, dici consuevisse ἀποκαταστῆναι ἐπὶ τοῦ μέσου, ut videre est apud hunc nostrum auctorem in titulo c. 32, l. II, ubi τὸ μέσον nomen est officii hujus; quod illic Latine reddidi *curam primariam principalium negotiorum.*

Μέπε. De Mepe Iberiæ memorato in Glossario vol. I, ex p. 216, sic admonet Claudius Maltretus noster: « Quid si suspicemur principem Iberiæ Mepe dictum a Pachymere additione Græcis citerioris ævi usitata τοῦ μ ante π. Sic enim illi scribunt μπάλλα *palla*, μπαρουνία pro *baronia*, μπασίας bassa, μποτέστας potestas, et alia multa apud Meursium. Potuerit ergo dynasta Iberorum illis vocari פֶּחָה *peheh* et contracte *pe*, quæ vox ducem ac principem indicat, et a Pachymere, solemni istorum τοῦ μ præpositione, *Mpe* nominari, unde vitio exscriptoris *Mepe* fluxerit. »

Μονοκελλιτκόν, p. 396. Quid dicatur hoc loco μονοκελλιτκόν, libentius discerem quam aggrediar docere. Multa enim diu quærenti, parum quod satisfaceret occurrit. Res ipsa locum totum expendentibus persuadet hoc μονοκελλιτκόν pertinere ad genus προνοιῶν, pensionum seu annuorum censuum e fisco præbitorum; **704** qualia nunc auctoramenta, gravissimo reipublicæ tempore, remitti a jus habentibus ad illa conferrique ad militem novum conducendum, decrevisse imperatorem refert historicus hoc loco, addens tamen exceptum fuisse μονοκελλιτκόν, quod salvum possidentibus maneret. Quid ad id suspicer quam ita vocatam partem pensionum præcise necessariam ad victum diurnum; quo privari pensionarios utique non oportebat? Κέλλα, ex Latino *cella*, penum non raro significat, apothecam quotidiani alimenti. Quidni ergo μονοκελλιτκόν demensum intelligatur cuique auctoratorum e fisco descriptum ad alimenta? præter quod istæ plerumque pensiones abundabant ad ornamenta et minus necessarias expensas. Sæpe legi apud Ciceronem in Verrinis dari solitum a provincia magistratibus Romanis ei regendæ missis *frumentum in cellam* aut pecuniam unde id emerent, hoc est, ut opinor, unde [P. 497] mensam sibi et familiæ quotidianam instruerent. Pensionum igitur fiscalium quidquid cuique abundaret supra mere necessariam vitæ tolerandæ annonam, conferri ad delectus habendos jussum, sola victui quotidiano sic auctoratorum parte suffectura relicta, quam hic μονοκελλιτκόν dici autumem. Quod si cui haud placet, aliud suggerat.

Μουγούλιοι, p. 620, et p. 637. Quos plerique Latinorum *Tartaros*, Græci passim et Arabes *Tataros*, Pachymeres *Tocharos* (Plinium secutus, qui l. VI, c. 17, inter Scythicas gentes diserte Tocharos recenset; non longe abludente Strabone, qui libro XI eosdem Tacharos appellat), eos dixerat jam, vol. I, idem historicus noster, p. 344, sese ipsos vocare *Mugulios* consuevisse. *Mogulenses* constanter appellat Gregorius Abulpharagius in accuratissimo Chronico Arabice scripto sub idem tempus, aut non multo superius quam suam hanc historiam Pachymeres commentaretur. Quin et Aytonus ejusdem ævi scriptor, c. 16 *Historiæ* suæ *Orientalis*, quæ Latine exstat, *Mogli* eosdem vocitatos memorat. Quod nomen Leunclavius indicat proprie designasse aliquot singulares populos (septem ab Aytono numerantur) communi Tocharicæ aut Tataricæ gentis appellatione censitos, ita ut adjuncto quodam inter se discernerentur, quemadmodum in Gothis, Ostrogothis, Visigothis fieri videmus. Nam, ut is scriptor ait, *Sumogli* dicebantur accolæ Tatari amnis, quæ vox ipsorum lingua *Mugulios aquaticos* significet; ac sic alii aliis differentiis ad notitiam insigniebantur. Hujus porro peculiaris speciei Tocharorum, quæ Muguliorum vocabulo generalem Tocharicæ aut Tataricæ gentis nomenclationem contrahebat, proprium fuit illud imperium quod ab anno Christi 1202 per centum et quod excurrit annos late per Asiam et partem Septentrionalis Europæ magnis victoriarum successibus inclaruit; cujus quia sæpe noster meminit, breve specimen damus c. 7, l. III, harum Observationum. Gingizchanes videlicet, auctor ejus imperii, ex **705** illa Tocharorum parte stirpem trahebat, ut innuit Abulpharagius, quæ peculiari *Mogulensium* appellatione noscebatur. Certe, quod idem disertissime affirmat, Mogulensium concordi electione et delato unanimiter obsequio idem Gingizchanes primam suam et, ut sic dicam, originariam potentiam accepit, transmisitque in posteros. Non est incredibile habitasse hos populos in regione antiquitus *Megala* vocata, quam in confinibus Mediæ prope Elymaidem collocat Plinius, l. VI *Nat. Hist.*, c. 26, ubi suspicari licet mutationem irrepsisse aliquam, qualis in translatione ex una in aliam linguam nominum peregrinorum fere semper intervenit. *Mogola* sane aut *Mugula* facile a Græcis omnia ad sui origines idiomatis trahere solitis (ut in *Byrsa* pro *Bosra*, in *Axino* et *Euxino* pro *Ascenez*, et aliis sexcentis cernimus) in *Megala* potuit deformari, quod ex his, ut alia pleraque, sumpserit Plinius. Equidem arbitror maximum hodie ac potentissimum imperium *Mogolis* superstitem istius *Mogola*

Digitized by Google

appellationem servare. Ferunt enim illud conditum a Baburxa magni Tamerlanis pronepote. Tamerlanem autem se genus a Mogulensibus antiquis principibus duxisse haud vane gloriatum, satis est verisimile. Nam etsi hunc vilissimo genere, patre pecuario natum in Sogdianis montibus Turci præsertim historici Ottomanicis principibus adulantes scripserint, ad infamandam ejus memoriam qui Baiazetem bello victum ac captum dira usque ad mortem custodia tenuisset, tamen Alhacenus Arabs, qui ei comes individuus expeditionum omnium adhæsisse dicitur et ideo merito creditur res ejus præ cæteris perspectas habuisse, in ejus quam scripsit vita testatur illum, cum inclarescere stupendis facinoribus [P. 498] circa Christi annum 1390 cœpit, non ex privata et sordida fortuna, sed ex avito, quem hæreditario jure suscepisset, Samarkandæ principatu in eam claritatem emersisse : fuisse quippe illum oriundum e regio Tatarorum, hoc est Mogulensium, imperatorum sanguine. Quod innuens Bizarus, l. IX, fatetur a nonnullis in litteras relatum fuisse Tamerlanem filium (hoc est unum e posteris) magni Chami Tatarorum ; et diserte Alianabius et Ahmedus historici Arabes, ab Eduardo Pocockio laudati in Supplem. Chronici Abulpharagii, p. 5, Tamerlanem e Gingizchane primo imperii Mogulensium conditore stirpem duxisse affirmant. Porro licet, ut Chalcondiles, l. III, et Heroldus in continuatione *Belli Sacri*, l. VI, c. 5, docent, mortuo Tamerlane (quod contigit anno Chr. 1402) vastissimum ejus imperium brevi discerptum est infelicitate aut imprudentia successorum ejus. Ex hujus tamen stirpe memoratus paulo ante Baburxa, Sadruchi aut Paianguris, filiorum Tamerlanis, nepos, dynastiam obtinuisse hæreditariam inter Mogoles gentem Scythicam a chronologis recentioribus traditur ; indeque contractis copiis vicinis primum Parthos sive Patanas debellasse, felicibusque inde progressibus usque ad constituendum transmittendumque **706** stirpis suæ posteris Mogolicum hodie florens imperium profecisse, adamato, prout suspicatur pronum est, potissimum isto nomine, quod id Gingizchanidum regum majorum suorum olim inclytam vocabulo Mogulensium principum potentiam, e veteri repetitam memoria, præsentibus objiceret. Hæc de Muguliorum vocabulo Tocharis a Pachymere tributo hic duxi memoranda ; quæ ad illustrandum hunc nostri historici locum non parum esse utilia æquus credo lector judicabit.

Να', p. 341. Ὁ δ' ὅρκος ἰδιωτικῶς πως οὕτως ἐξενεχθείς, « Νὰ ἦμαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, οὐ μὴν εἰμὶ μεθ' ὑμῶν, εἰ μὴ τὰ γένοιτο. » Cum autem dubitaretur an hoc esset vere juramentum, consultus ipse Joannes Cosmas patriarcha, qui hæc dixerat, quid censeret, respondit in hunc modum, p. 350 : Ὅπερ ἐφθεγξάμην ἀπὸ παραλυπήσεως τῶν ἀδελφῶν μου, οὐχ ὡς ὅρκον λογιζόμενος εἶπον, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκ συνηθείας τοῦτο λέγειν, νὰ ἦμαι δοῦλος τοῦ Θεοῦ, etc. Et antea similia attulerat vulgaris sui usus verba illa : Νὰ ἔχω τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, νὰ εἰμὶ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀποθάνω ἐν μετανοίᾳ. In his νά non videtur plane usurpari in notione hodie trita in vulgari idiomate Græcorum (nam hujus linguæ Græcæ corruptæ lexicographi νά exponunt ἰδού, *en*, *ecce*), sed videtur potius usu quodam peculiari Joannis Cosmæ positum pro ναί, *utique*, *certe*. Illi autem qui jurasse illum per hæc verba crediderant, νά pro νή videntur intellexisse ; νή enim, ut notum est, lingua veteri Græca jurandi adverbium est. Posset etiam videri Cosmas in aliqua ex recitatis formulis, puta illa, νὰ ἀποθάνω ἐν μετανοίᾳ, posuisse νά pro εἴθε, *utinam*.

Νέα, p. 145. Suspicabar hic νέαν dici, ut assolet, per compendium, subintellecta voce πύλην. Sed deterruit, quod Petrus Gillius, ubi urbis Constantinopoleos portas enumerat, l. I, c. 20, nusquam meminit ullius portæ quæ νέα, *nova* diceretur. Potuit et subintelligi aliud substantivum femininum, puta μονή aut ἀγορά, *monasterium* vel *forum* : sed cum μονὴν aut ἀγορὰν νέαν vocitatam Constantinopoli fuisse alibi non legerim, divinare non ausus, in interpretatione nomen ipsum Νέαν, *Neam* velut loci noti proprium retinui, donec aliud quod sequerer certius occurreret.

[P. 499] *Ξενών*, p. 283. Videntur hic ξενῶνος συνήθη νομίσματα dici eleemosynæ ab imperatore suggeri patriarchæ solitæ, ut eas impenderet in excipiendos hospitio peregrinos et in alia egentium solatia ; quam in rem sumptum fere annuum mille aureorum imputari consuevisse rationibus patriarchæ ex occasione docet hic noster. Non omittam admonere haud recte intellectum hunc locum videri a paraphraste Vaticano, dum enim sic exprimit : Καὶ τὰ συνήθη τοῦ ξενῶνος νομίσματα πέμπων· ἐποίει γὰρ κατ' ἔτος βασιλεὺς ἐλεημοσύνην χρυσίου, εἰδότος τοῦ πατριάρχου, **707** εἰς χιλιάδας πολλὰς ποσουμένην. Hæc qui contulerit cum contextu auctoris, facile discrepantias notabit.

Οἰκονομίαι, p. 163. Agit de ecclesiasticis a Saba monacho vexatis, in quorum eum οἰκονόμιας irruisse detinendo et repetendo proventus, tanquam illi jure illos percipiendi excidissent crimine perduellionis, in quod illos incurrisse aiebat, habens jam tum ipsos pro convictis et damnatis. Ex his videtur colligi οἰκονομίας hic vocari quas vulgo *præbendas* aut *beneficia* dicimus, jura varia percipiendarum portionum ex reditibus Ecclesiæ certis clericis aut sacerdotibus ratione functionum aut ministeriorum ipsis demandatorum competentia. Sic opinabar. Tamen ne quid præjudicarem, ipsam *Œconomiarum* vocem interpretando retinui.

Ὁδηγοί, p. 85. Agit de arca intra quam erat conditum Arsenii corpus ; quam paulo ante κιβώτιον vocavit, et fuisse repositam dixit περὶ τὰ δεξιὰ τοῦ βήματος, *a dextris altaris*, hic autem ait, feria tertia cujusvis hebdomadis, concurrenti de more popu-

Digitized by Google

ad cultum Hodegorum subaperiri consuevisse arculam istam; hoc est, ut opinor, molice reserari, ut obtutibus intuentium per rimas aut clathra ossa intus reposita paterent, non contrectationi. Hic ante omnia disquirendum est quidnam hic Ὁδηγοί dicantur, et quis hic eorum usitatus tertiis feriis popularis cultus. Coger micare in tenebris, qui de his in Græcorum libris nihil invenerim. Diu et attente circumspectis omnibus, nihil verisimilius video quam solitam feriis tertiis Constantinopoli plebem veneratum ire SS. angelos. Nam hos Ὁδηγῶν indicari vocabulo ex Chrysostomi liturgia colligo, in qua diaconus sic voce sublata pronuntiat: Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγὸν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα. *Angelum pacis, fidelem ducem, custodem animarum et corporum nostrorum, a Domino postulemus.* Cui respondens chorus acclamat: Παράσχου, Κύριε, *præbe, Domine.* Ad hunc locum sic adnotat Cabasilas, c. 34: Εὐχόμεθα περὶ τοῦ φύλακος ἀγγέλου οὐχ ἵνα ἡμῖν τότε δοθῇ (δέδοται γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἑκάστῳ τῶν πιστῶν ἄγγελος), ἀλλ' ἵνα ἐνεργὸς ᾖ καὶ τὰ αὐτοῦ ποιῇ καὶ φρουρῇ, καὶ πρὸς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ἡμᾶς ὁδηγῇ. *Oramus super custode angelo, non ut nobis detur (datus enim est a principio unicuique fidelium angelus), sed ut intente operetur et quæ sui sunt muneris agat, custodiat nempe ac in rectam nos viam dirigat.* [P. 500] Hæc ibi; ex quibus patet quam frequens Græcis indicatio custodum angelorum per vocem ὁδηγῶν fuerit. Est autem et illud antiquæ in Ecclesia traditionis hodierno experimento notissimæ, ut feria tertia cujusvis hebdomadis cultui angelorum assignetur. Existimo igitur solitum Constantinopoli populum tertiis feriis ad venerationem angelorum concurrere. Quem autem in locum? Indicat hic Pachymeres concursum hunc factum ad partem dexteram aræ maximæ **708** in templo Sanctæ Sophiæ; ibi enim, ut dixit, collocatum fuerat feretrum aut theca ossium Arsenii quondam patriarchæ, quam occasione concursus istius tali die solitam relinqui apertam ait. Non vana, opinor, conjectura fuerit electum hunc locum in quo potissimum residere angelos crederetur, ex eo quod Luc. I, 11: *Stans a dextris altaris incensi apparuisse Zachariæ angelus dicitur;* unde in illam tanquam legitimam et sacris oraculis declaratam angelorum sedem ac quasi stationem populi angelos venerantis devotio ferretur. Quo pertinet dictum Hilarii, can. ult. in Matthæum, affirmantis significatum scissione veli, quæ in morte Christi contigit, discessum angelorum a custodia synagogæ et sacerorum Judaicorum, quibus excubabant ad velum templi consistentes, hoc est prope altare incensi, quod intime admotum velo erat Sancta sanctorum operienti, ut notissimum est. Verba sunt Hilarii: *Veli honor cum custodia angeli protegentis aufertur.* Superest ut rationem lectori reddam emendationis ex conjectura necessariæ. In duobus codicibus optimis B et A (nam V hunc locum funditus omittit) πρὸς τὴν τῶν Ὁδηγῶν scribebatur; quæ sane lectio intricata est. Quorsum enim istud τὴν pertinet, aut quam rem indicat, cum nulla occurrat ei generi convenientia e prius aut post memoratis? Solent veterum istiusmodi descriptores librorum certa vocabula compendiariis notis pingere. Multa in hoc utroque talia visuntur, ubi passim ἄνος pro ἄνθρωπος, οὐνός pro οὐρανός, ut sexcenta omittam similia. Putarim ergo hic τὴν compendiarie scriptum pro τιμήν, vocabulo jam ad sententiam non incommode quadrante juxta modo exposita. Confirmat hoc alius nostri auctoris locus infra, p. 302, ubi προσκυνήσεως ἕνεκα procedere solitum feria tertia in monasterium Hodegorum populum et ipsum principem indicat. Verba ejus hæc sunt: Εἶτ' ἐκεῖθεν ἐπὶ τρίτῃ τῆς ἑβδομάδος ἦν καί γ' ἐξ ἀνάγκης ἐκ πολλοῦ τῷ βασιλεῖ ἦν, τῇ Ὁδηγῶν μονῇ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν παραβάλλειν προσκυνήσεως ἕνεκα. Ex quibus vides feriis tertiis solitum imperatorem, ex more videlicet etiam populari, accedere ad templum monasterii Hodegorum, cui, ut licet suspicari, nomen id adhæsisset ex eo quod illic peculiaris memoria τῶν ὁδηγῶν, hoc est juxta prius dicta angelorum custodum, celebraretur.

Ὄντωσις p. 248. Ἡ Θεοῦ ἀγαθότης ἀρχή τις γενομένη τοῖς μὴ οὖσιν εἰς ὄντωσιν. Sic B et A codices; V totum hoc comma transilit. Ὄντωσιν hic apparet a Pachymere dictam ὕπαρξιν, *existentiam*, aut ut scholæ loquuntur, *exsistentiam*. Exempla desunt, quæ quidem viderim hujus ab aliis usurpati vocabuli. Quod si non alibi noster legerat, viderat tamen certe illa S. Dionysii lib. *De divin. nominibus*, c. 5, de Deo scripta, ἀρχὴ καὶ μέτρον αἰώνων, καὶ χρόνων ὀντώτης. Quæ etiam verba idem Pachymeres prolixe declaravit in sua ad eum locum paraphrasi. Cum ergo nomen ὀντώτης ibi reperisset quasi ex verbo ὀντόω, **709** derivato e participio ὤν, ὄντος, deductum pari analogia se posse putaverit indidem producere vocabulum ὄντωσις, quod hic ponit.

Ὀρθοδοξία, p. 281. [P. 501] Ἡ δ' ἦν ἡ τῆς ὀρθοδοξίας ἡμέρα. Fuisse hanc primam Dominicam Quadragesimæ diserte docet Philotheus, homilia *in* 1 *Dom. Quadrag.*, sic scribens: Τῇ Κυριακῇ ταύτῃ καὶ πρώτῃ τῶν νηστειῶν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἑορτάζειν παρέλαβε τὴν ὀρθοδοξίαν, ἤτοι τὴν ἀναστήλωσιν τῶν σεπτῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων γενομένην παρὰ Μιχαὴλ βασιλέως καὶ Θεοδώρας τῆς τούτου μητρὸς τῆς μακαρίας βασιλίδος, καὶ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· *Ista Dominica prima jejuniorum Christi Ecclesia suscepit celebrandam orthodoxiam, sive restitutionem venerandarum et sanctarum imaginum factam a Michaele imperatore et Theodora hujus matre beata imperatrice, et sancto Methodio patriarcha Constantinopolitano.* Quod in ea Dominica Codinus, l. *De Offic.* innuit recitari solitum astante imperatore synodicum, videtur significare formulam fidei sive

Digitized by Google

anathematismos in hæreses a synodis decretos. Quibus consentanee scribit Pachymeres, p. 32, Joannem Veccum patriarcham addidisse aliquot anathematismos iis qui solebant recitari die orthodoxiæ. Ex quo intelligimus non fuisse necessario illud synodicum decretum aut canonem synodi œcumenicæ, sed potuisse sub id nomen venire sanctiones statutas in ordinariis synodis patriarchæ cujusque.

Παραθεωρεῖσθαι, p. 618. Agit de his qui acerbis jussis Athanasii patriarchæ inviti coacti jejunare clam comessabantur; unde consequebatur eos quod nocte intempesta comedissent, astare postridianis sacrificiis saturos et crudos; in quo erat irreverentia disciplinæ veteri damnata. Vocat ergo noster hic παραθεωρεῖσθαι μυστικὰς θυσίας violari reverentiam mystico sacrificio debitam ex usu veteri, assistentia non jejunorum a nocte media. Θεωρεῖν et θεωρεῖσθαι verbum est sacris olim addictum, caste obitas cærimonias et religiosis præparatum ritibus conspectum mysteriorum exprimens. Hinc in epistola Platonis οἱ θεωροῦντες ἐν Δελφοῖς ministri juxta ritus illic consuetos Apollinis cultui vacantes et varias functiones religionis ejus proprias, opera consulentibus præsertim oraculum navanda, obeuntes. Unde Thucydides, l. v, θεωρεῖν κατὰ πάτρια, hoc est, opinor, ritu a majoribus tradito sacra officia obire, conjungit cum θύειν et μαντεύεσθαι sacrificare et oraculum consulere aut acceptum edere. Non enim accedo scholiastæ verbum θεωρεῖν eo loco exponenti θεωροὺς πέμπειν; de quo pluribus disserendi non est hic locus. Porro quando ab indignis aut non legitimo initiatis apparatu ἐποψία, conspectus mysteriorum, aut contra quam fas est neglecto statuto ritu religiosum aliquod obitur officium, παραθεωρεῖσθαι, despici et quasi pollui sacra dicuntur. Sic Hesychius exponit παρεθεωροῦντο, κατεφρονοῦντο. Ubi etsi videatur respicere locum **710** Act. Apost. VI, 1, tamen latius hoc extendi jure potest; et ad irreverentiam, qua religio violatur, non immerito hic a Pachymere accommodatum est. Contemptus enim non dubius est divinæ majestatis, præscriptas ab ipso Deo in ejus cultu observationes negligere. Quare Paulus Corinthios tanquam Dei Ecclesiam *contemnentes*, καταφρονοῦντας, increpat I Cor. XI, 22, quod in ea velut in loco profano comederent: Μὴ γὰρ οἰκίας ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε? Quid autem si suspicemur Pachymerem nostrum, cum apud suum magnum Apollinem Hesychium legisset, loco a me modo descripto, παραθεωρεῖσθαι et καταφρονεῖσθαι ut ἰσοδυναμοῦντα comparari, simulque haberet in animo memoratum Pauli locum contemni, καταφρονεῖσθαι, [P. 502] Ecclesiam comestione conquerentis, irreverentia qua præsumpto nocte intempesta cibo non jejuni clerici aut monachi aris, dum sacrificatur mane astarent, παραθεωρεῖσθαι, hoc est καταφρονεῖσθαι, despici, contemni sacras oblationes criminantem, posuisse?

Πάροικοι, p. 209. Quos hic vocat Pachymeres παροίκους, opponit habentibus προνοίας, quas ab eo vocari pensiones pendi solitas e publico militantibus aut aliquam reipublicæ navantibus operam, docemus ad id verbum hoc ipso Glossario. Ait enim hic (quanquam intricate ac perobscure: nam totum hoc præ cæteris caput confuse, elliptice, tenebricosissime conceptum est), ait, inquam, vel potius utcunque significat, Andronicum, cui magna opus erat pecunia unde stipendia Cretensibus ab ipso in Orientem evocatis et illic fidam ipsi navantibus operam cum fide repræsentaret, eam indicta subditorum collatione confecisse. Quia vero ejusmodi extraordinariis sumptibus assignata dudum fuerat exactio decimæ pensionum annuarum a stipendia quocunque nomine merentibus, cum jam ii continuata diu ea diminutione mercedis exhausti enervatique solvendo non essent, onus id devolvebatur ad παροίκους, hoc est, ut res ipsa monet, ad privatos patrimonio viventes aut peculio domestico, sine ullis a fisco subsidiis. En qui dicantur hoc loco πάροικοι. Ego privatæ rei dominos et patresfamilias interpretor.

Παρυποστάσεις, p. 144. Ὡς εἴπερ εὑρεθείεν — τῶν ἀγαθῶν ἀπουσίας. Hæc scribens auctor sine dubio cogitabat illud S. Dionysii Areopagitæ dictum, l. *De divinis nominibus*, c. 4, p. 217, ed. Lanselii Parisiensis, an. 1615: Διὸ οὔτε ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακὸν, ἀλλὰ παρυπόστασιν. Significat, cum malum nihil sit aliud quam boni privatio, hoc vocabulo *malum* non significari veram exstantiam aut subsistentiam rei cujuspiam, sed quasi exstantiam aut quasi subsistentiam, solo modo loquendi exprimento positiva forma rem mere privativam. Unde idem noster Pachymeres in paraphrasi ad eum Dionysii locum, p. 124, ejusdem editionis, rationem quare Dionysius neget ὑπόστασιν subsistentiam malo, hanc **711** affert: Ἡ στέρησις γὰρ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις. Unde infert non posse habere virtutem ullam: Τὸ δὲ μὴ ὑφιστάμενον ποιὰν ἕξει τὴν δύναμιν; Enarret igitur Pachymeres se ipsum; et cur παρυποστάσεις, vicesubsistentias, ut sic dixerim, ἐκ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀπουσίας, vocet κακά, declaret iis ipsis verbis quæ non longo intervallo post modo descripta in ejus paraphrasi leguntur: Ὅτι τότε ἡ στέρησις παρυφίσταται, ὅτε τὸ ἀγαθὸν ἀπέρχεται, *Quoniam tunc privatio quasi subsistit, quando bonum* (cujus est privatio) *abscedit*. Unde nihil est solidum, sed forma solidi expressum. Ut cum tenebras quis dicit, videtur positivum aliquid dicere, revera autem nihil dicit nisi positivæ rei absentiam lucis.

Πεισμονή, p. 120. Ait patriarcham Cyprium errorem in ejus tomo deprehensum agnoscere ac corrigere nolentem non solum πεισμονῆς, hoc est assensus in errorem contra fidem, sed etiam αἱρέσεως, contumacis videlicet in ostenso errore pertinaciæ, accusatum apud imperatorem fuisse. Unde apparet voci πεισμονή ecclesiastico usu hanc fuisse

Digitized by Google

subjectam notionem, ut ea designaret adhæsionem maiæ persuasæ mentis ad dogma falsum; quæ nondum hæresis censeretur, nisi postquam admonitus, [P. 503] qui erraverat obtemperare monentibus et pravam opinionem revocare abnuisset, pertinacia se involvens sua.

Πέλαγος, p. 142. Vocem πέλαγος aliud quidpiam a pervagata obviaque notione hoc loco sonare quisquis intime introspexerit sentiet. Reperio apud Hesychium πελαγίζειν explicari ἐγγίζειν, πλησιάζειν, ut non temere suspicemur quamdam viciniæ indicationem vocabulo πελάγους hic a nostro inditam, quam loci sane sententia exigit. Quem enim alioqui saporem habeat, dicere Pachymerem se *ex eo quod pertineat ad Christum, ab ipso eodem puniri benignitatis existimare pelagus?* Diceret potius *pignus;* nihil enim ad fiduciæ omen accommodatum habet vox *pelagus*, si vulgari significatu usurpetur. Nimirum a πέλας, quod est ἐγγύς *prope*, aut a πελάζειν, quod sonat *admoveri, appropinquare*, videri non immerito potest ductum vocabulum πέλαγος, propterea non plane abhorrens a *viciniæ* ac *propinquitatis* mentione, huc sane opportuna, quam idee interpretando expressimus.

Πηλεύς. Ad ea quæ Glossario priori circa hoc verbum notavi, quædam in meæ supplementum inscitiæ ab amicis suggesta hic adjungam. R. P. Joannes Fayonus S. I., viso edito Pachymere, scripsit ad me sibi videri Pachymerem hæc scribentem de Veneri castitate, Ῥοπῆς γὰρ εἰς πορνείαν κἂν Πηλεὺς ὤφλεν ἢ ἂν ἐκεῖνος, habuisse in mente locum Aristophanis in *Nubibus*, p. 112, ed. Basil. anni 1547: Καὶ τὴν Θέτιν δ' ἔγημε διὰ τὸ σωφρονεῖν ὁ Πηλεύς, in quæ verba scholiastes memorat quæ castimoniæ insignis Peleo laudem asserunt, inter alia hoc: Ἀστυδάμεια δὲ ἡ Ἀκάστου γυνὴ, ἐρασθεῖσα Πηλέως, καὶ μὴ πείσασα διὰ σωφροσύνην συνελθεῖν αὐτῇ, καταψεύδεται αὐτοῦ πρὸς Ἄκαστον, etc. Paulo ante idem **712** scholiastes eamdem historiam retulerat ex alio auctore, qui illam Acasti uxorem Ἱππολύτην Hippolyten appellat, quæ verius *Phædra* diceretur, cujus similis castissimum Peleum, uti Phædra Hippolytum pellicere ad adulterium conata, cum persuadere nequivisset, reum ut Phædra Hippolytum, sic Astydamea vel Hippolyte Peleum attentatæ ipsius pudicitiæ apud virum nimis credulum peregit; unde Peleus ab Acasto inermis expositus feris, feliciori quam Hippolytus sorte, μάχαιραν (ἔλαβεν) ἠφαιστότευκτον, καὶ οὕτως ἔφυγε τὸν κίνδυνον, ensem a Vulcano cusum divinitus accepit, cujus ope periculum effugit. Suidas eamdem rem paulo aliter refert verbo Ἀταλάντη. Hactenus Fayonus noster, opportune in memoriam revocans quæ a me alias in Aristophanis Νεφέλαις lecta funditus animo exciderant. Gaudeo autem mihi hanc qualemcunque oblatam occasionem venerationis et gratitudinis testandæ meæ erga virum optimum et doctissimum, mihique olim amicissimum, quem dum hæc scribo, plenum religiosis meritis ad meliorem vitam migrasse audio, in longæva sed omnibus virtutum exemplis commendata senectute. Illis addit Claudius Maltretus adnotationem Eustathii ad v. 195 Iliad. ρ: Λέγει ἡ παροιμία, Πηλεὺς τὴν μάχαιραν ὡς διὰ σωφροσύνην λαβόντος; αὐτοῦ καὶ ξίφος θεόθεν. Adagium hoc memoratur a Suida duobus locis, v. μέγα φρονεῖ et v. Πηλεύς. Priori loco sic scribit: Μάλα φρονεῖ μᾶλλον ἢ Πηλεὺς ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ. Φασὶ ταύτην ἀπὸ τοῦ Ἡφαίστου γενομένην, δῶρον Πηλεῖ σωφροσύνης ἕνεκα ὑπὸ Ἡφαίστου δοθῆναι, ᾗ χρώμενος πάντα κατώρθου καὶ ἐν ταῖς μάχαις καὶ ἐν ταῖς θήραις. Erasmus hujus adagii mentionem factam ex Zenobio refert apud Anacreontem et apud Pindarum. Ego in editis hodie Anacreontis [P. 504] nihil huc pertinens reperi. Pindarus in *Nem.*, od. 4, memorat ensem Pelei et calumnias in eum Hippolytes. Ejus scholiastes ad eum locum legi digna scribit. Catullus sub finem epithalamii Pelei et Thetidos domibus castis Pelei donum accenset, dum ait: *Domos invisere castas cœlicolæ, nondum spreta pietate, solebant.* Hæc Claudius Maltretus.

Ποντογέφυρα, p. 330. Ἡ Ἰουστινιάνειος πεντεγέφυρα. Sic ibi optimus codex Barberinus, tamen habens notatam in margine aliam hujus ultimi vocabuli lectionem πονταγέφυρα, vitiosam et ipsam, sed eatenus ad rectum accedentem quatenus ex altera errantium syllabarum duarum mendum sustulit. Scripsit enim sine dubio Pachymeres ποντογέφυρα. Quod ut demonstrem, primum pono haudquaquam imposuisse Justinianum Sangari amni quintuplicem pontem, nimirum quinque veluti contignationibus sublatum, cujusmodi τριγέφυρα *pons triplex* antiquissimi et miri operis hodieque superstes visitur supra Gardonem fluvium in Gallia Narbonensi, paucis ab urbe Ucetia miliaribus. Non enim si hoc fecisset diligentissimus recensitor omnium ejus imperatoris ædificiorum, in proprio de hoc argumento opere, prætermissurus **713** fuerat Procopius. Ille autem hæc solum habet libro περὶ κτισμάτων quinto, c. 3: Ὁ μέγας δὲ ποταμὸς οὗτος, ὄνπερ Σάγγαριν καλοῦσι νῦν, σφοδρῷ μὲν κατιὼν ἐς ἄγαν τῷ ῥείθρῳ, ἐπὶ μέσης δὲ πεφυκὼς ἄβυσσος, εὐρυνόμενος δὲ θαλάσσῃ ἴσα, διαγέγονε μὲν τά τε εἰς γέφυραν ἀνέπαφος πᾶσιν, ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, ἀκάτων δὲ συνδέοντες πλῆθος καὶ φορμηδὸν αὐτὰς ἀλλήλαις ἐναρμοσάμενοι ἐνταῦθα διαπορθμεύεσθαι τολμῶσι πεζοί, ὥσπερ ποτὲ δέει τοῦ Ξέρξου τὸν Ἑλλήσποντον ὁ τῶν Μήδων στρατός. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐκ ἀνεπικινδύνως αὐτοῖς γίνεται· πολλάκις γὰρ ὁμοῦ τοῖς δεσμοῖς συλλαβὼν τὰς ἀκάτους ἁπάσας, εἶτα τὴν διάβασιν ἀνεχαίτισε τοῖς τῇδε ἰοῦσι. Βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς γέφυραν αὐτῷ ἐγχειρήσειν ἐποικοδομεῖσθαι τὰ νῦν, ἀρξάμενός τε τοῦ ἔργου ἤδη πολλὴν ἐς αὐτὸ διατριβὴν ἔχει. Ὅπερ εὖ οἶδα ὅτι ἀποτελέσει οὐ πολλῷ ὕστερον, τεκμηριούμενος ὅτι δὴ αὐτῷ τὰ ἔργα συνεπιλαμβάνεται ὁ Θεὸς ἅπαντα. Hæc ille, quæ sic Latine sonant ex accuratissima et pereleganti interpretatione Claudii Mal-

Digitized by Google

treli nostri : *Magnus fluvius, quem hodie Sangarin vocant, cursu violentissimus in medio, profundus admodum latitudineque æquoreus, nunquam post homines natos pontem subiit : sed scaphis pluribus connexis tegetisque instar inter se aptis audent transgredi pedites, ut quondam Medorum exercitus Hellespontum transiit, Xerxis metuens indignationem. At res non vacat periculo : nam sæpe flumen scaphis omnibus abreptis cum nexibus transitum viatoribus abnuit. Nunc Justinianus Aug. pontem illi imponere aggressus acriter in opus incumbit, brevi procul dubio absolvendum ; idque ex eo conjicio, quod omnibus illius cœptis manum Deus admovet.* Pontem igitur supra Sangarin ædificare Justinianus aggressus, quando suos de ejus ædificiis commentarios Procopius edidit, postea perfecit. Vocatumque illud opus Ἰουστινιάνειος ποντογέφυρα. Cum enim simplex γεφύρας vocabulum, etsi ex origine, si Eustathio credimus, sonare videatur solidum ex lapide ac cæmento super loca humentia stratum (sic enim ille adnotat ex Herodiano ad Iliad. φ : Κυρίως γέφυρά ἐστι γῆ ἐφ' ὑγρᾶς, Ἡρωδιανὸς λέγει), tamen satis frequenter adhibetur ad exprimendum mobilem contextum tabularum, quo e littore in navim aut e navi transitur ad littus : moles illæ lapideæ ingentes, quibus magnorum ripæ fluminum fiunt viatoribus perviæ, videntur ad differentiam non simpliciter γέφυραι, sed proprie ποντογέφυραι vocatæ. Id Mauritius innuit l. II *Strateg.*, c. 21, de ponte amnibus imponendo, quatenus id ad imperatoriam ductoris [P. 505] exercitus curam spectat, præcipiens his verbis : Εἰ μὲν γεφυρῶσαι χρεία, τουτέστι ποντογέφυραν ποιῆσαι, δέον ἀπὸ τῆς ἰδίας ὄχθης ἄρχεσθαι τὰ ἐπὶ τούτων, τουτέστι ναύκλας μεγάλας καὶ ποντυλῶσαι, ἤτοι καταστρῶσαι, πάντων ἐν ἑτοίμῳ ὄντων. En magister militaris seu potius imperatoriæ artis hic præcipit, ubi in amnis occursu, quem belli ratio non tantum cum exercitu transgredi, sed etiam per eum **714** viam liberam servare ad regressum suadeat, opus fuerit solida illum mole consternere quam ποντογέφυραν potius quam γέφυραν (quæ sit extemporaneum quidpiam) vocari ait, inchoare et apparatum operis et opus ipsum a ripa quam imperator cum exercitu obtinet, non autem ab adversa. Nec movere quemquam debet adversus hæc quod *ponti* nomen male fluminibus, quæ sola fere pontes patiuntur, convenire videatur. Nam præterquam quod sunt quidam fluvii, ut de modo memorato Sangari Procopius loquitur, εὐρυνόμενοι θαλάσσῃ ἴσα, *latitudine æquorei* ac ponto similes, etiam ex origine ab omnibus quibusque latioribus designandis non videtur abhorrere πόντου vocabulum, siquidem, ut Eustathius admonet ad Iliad. δ, Πόντος λέγεται ὡς οἱά τις πνότος, ἐκ τοῦ καταπνεῖσθαι ἀνέμοις. A verbo πνέω *spiro* deduci πόντου nomen ait, quod supra æquor aura spiret. Id autem et paulo amplioris alvei amnibus convenire quis non videt ? Quare non repugnaverit etymi ratio eos quoque ponti appellatione aspergi, quo jure suum Garumnam Ausonius in Mosella *æquoreum* appellat. Atque hanc ποντογεφύρας notionem longe antiquiorem Mauritii et Pachymeris ætate non male forsitan quis autumaverit ex antiquissimo apud Latinos usu vocis *pons* pro γέφυρα ; quæ vox videri potest ex ποντογέφυρα deducta. Hæc quæ timida suspicione protuli, audentius amplecterer, si (quod nec contigit, nec spero) nactus essem idonea testimonia auctorum Græcæ linguæ veterum, ex quibus constaret jam tum, antequam Latinus sermo e Græcis esset originibus productus, ποντογεφύρας vocabulum in usu Græciæ fuisse, ut ex eo ducta existimari posset vetustissima in Latio vox *pontis*. Interim igitur vulgaribus inhærens veriloquiis autumantium *pons* dictum quasi *pens* compendio verbi *pendens*, quod spatio subtus vacuo superne impendeat, existimo vocem ποντογέφυρα Græcis tantum ævi citerioris usurpatam, quibus solemne fuit pleraque tritiora usu Romani Latii vocabula suis exprimere litteris, scriptionibus inserere. Cujus consuetudinis non pauca in hoc ipso scriptore nostro exempla vidimus, loquendi morem, qui tunc erat, repræsentante, ut tot alios omittam, quorum vocabula istius generis tot sunt Lexicis Græco-barbaris Glossariisque recensita. Itaque ποντογέφυραν et Mauritius auctor Strategicorum et noster hic ex usu sermonis tunc popularis dixerint, mista mentione *pontis*, Latinæ vocis, cum antiqua Græca γέφυρα, ut facilius intelligeretur quid exprimerent a vulgo jam bilingui ac multa mistione Italorum assueto patriam antiquam linguam insertis variegare Latinis vocibus. Ad extremum hic opponam ex Livio quædam a lectore non inutiliter conferenda iis quæ de situ locorum istorum, natura Sangarii amnis et necessitate imponendi ei pontis noster hoc, quem illustratum hic imus, loco scribit lib. VIII, 4 decadis, ubi expeditionem Cneii Manlii consulis in Gallo-Græcos describit. Sic Livius habet : *Cum ad Sangarium flumen pervenisset* **715** (Manlius cos. cum Romano exercitu), *pontem, quia vado nusquam transitus erat, facere instituit. Sangarius ex Adoreo monte per Phrygiam fluens miscetur ad Bithyniam Thymbreti fluvio ; inde major jam geminatis aquis per Bithyniam fertur et in Propontidem sese effundit, non tam magnitudine memorabilis quam quod piscium accolis ingentem vim præbet.* Ita ille.

[P. 506] *Ποσειδεών*, p. 268. Quod in priori Glossario admonebam, in prioribus sex libris hujus Historiæ desiderari Pachymerianum Augusti mensis nomen, μνημονικὸν fuit σφάλμα, ut mox dicam. Certe hoc loco Ποσειδεῶνος vocabulo plane *sextilis* et *Augustus* Latinis dictus mensis exprimitur. Id demonstrat non modo quam continuo auctor adhibet, indicatio tempestatis anni, qua nimirum *ab æstivo cardine ad æquinoctialem sol declinat* : sed clare Vatic. paraphr. exprimit, sic ibi scribens : Τότε δὲ ἐννάτῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Αὐγούστου μηνός. Memoraverat et hunc mensem vol. I, p. 493, noster, licet ego per oblivionem, uti jam fassus sum, vol. I, p.

Digitized by Google

692, scripserim Augusti Pachymerianum nomen in eo volumine nusquam exstare. Sic enim ibi scribit: Τότε δὲ Ποσειδεῶνος ἐκκαιδεκάτῃ μετὰ τὴν τῆς Θεοτόκου ἑορτήν. Ibique ambo codices optimi ascribunt oræ marginis Αὐγοῦστος, et Vaticanus solum id nomen in contextum recipit. Demonstratque idem satis, ut alia indicia deessent, quod sextam decimam illam cujus meminit diem illuxisse ait *postridie festi Deiparæ*, maximi nempe omnium Mariæ matris Dei festi, quod sic per antonomasiam sine addito vocatur, nempe assumptionis ejus in cœlum, quod Græci juxta cum Latinis die Augusti mensis quintadecima celebrant. Est tamen ubi Pachymeres a se ipse quodammodo deficiens, et ex aliena, ut opinor, magis quam ex propria sententia, mensem Augustum non Ποσειδεῶνα, sed Μαιμακτηριῶνα κατ' Ἀθηναίους vocat, p. 382. In quem locum vide quæ adnotamus in hoc ipso Glossario, verbo Μαιμακτηριών, et l. III harum Observationum, c. 4 n. 5.

Πρόνοιαι, p. 209. Dicuntur hic πρόνοιαι *pensiones*, quæ vel in mercedem operæ præsentis vel in præmium præteritæ merentibus aut emeritis e publico solvuntur; quales hodieque ab Italis et Gallis *provisioni*, *provisions* vocitari audimus. Adnotasse jam hoc debueramus in tomo prioris Glossario; sæpius enim in Historia Michaelis noster hanc vocem ista notione usurpavit, quæ in classicis non reperitur auctoribus. Unum hic e multis in specimen locum ponam, p. 16: Προνοίαις δ' ἐκ τούτων τοὺς ἐπιδοξοτέρους καὶ οἷς τολμῆεν τὸ φρόνημα γράμμασιν ἐδωροῦντο βασιλικοῖς.

Προσκομίζων, p. 616. Contra meam hujus loci expositionem, qua προσκομίζοντα *sacerdotem celebrantem* interpretatus sum, grave stare præjudicium video hominis utique valde docti et a me semper cum suo tum sui ordinis merito permagni **716** habiti, Jacobi Goaris. Hic enim suis notis ad missam S. Joannis Chrysostomi locum, opinor, hunc ipsum tractans quem hic innuit Pachymeres, referens in solemni liturgia tunc, propter expunctos e sacris diptychis Alexandrinum, Antiochenum et Hierosolymitanum patriarchas, solum ex ecclesiasticis Constantinopolitanum Athanasium σύναμα τῷ προσκομίζοντι, *una cum offerente* fuisse inter sacra memoratos, per προσκομίζοντα intelligit *eum qui hostias et oblatas in ecclesiam intulit*, et ab eo distinguit *sacerdotem celebrantem*. Ego vero et unum hic designari per verbum προσκομίζοντα [P. 507] sacerdotem sacris operantem contendo, et nominatim, quod hinc constet nuncupari solitum a diacono *eum qui* panes ex quibus *oblatæ* fierent *in ecclesiam intulit*, pernego. Evincique utrumque istud satis clare puto ex ipsis quæ Goar exponit sacræ liturgiæ verbis, nempe hisce: Ὁ διάκονος πρὸς τῇ θύρᾳ στὰς λέγει τοῦ δεῖνος πανιερωτάτου μητροπολίτου, nimirum episcopi ecclesiæ in qua sacrum fiebat, qualis erat Constantinopoli patriarcha. Mox subdit: Καὶ ὑπὲρ τοῦ προσκομίζοντος τὰ ἅγια δῶρα ταῦτα εὐλαβεστάτου ἱερέως τοῦ δεῖνος, *et pro offerente sancta hæc dona religiosissimo sacerdote N.* Quis satis attendens unicum hic nomine proprio palam appellari non videat sacrificantem sacerdotem? Sane si προσκομιδή, quod idem P. Goar recte adnotat, p. 16 sui Euchologii, est *oblatio perfecta*, nempe illa quæ fit a sacerdote ad aram faciente panis et vini mox consecrandi, quidni ὁ προσκομίζων is dicatur et intelligatur qui ea rite fungitur? Equidem arbitror, si cum qui antea panem et vinum, ut essent materia sacrificii, in ecclesiam intulerat, designare diaconum vellet, non προσκομίζοντα in præsenti eum vocaret, sed in præterito προσκομίσαντα. Hæ mihi causæ confidendi sunt, interpretationem meam, etsi gravetur auctoritate contraria viri tam præstantis, veritatem suam æquo et erudito lectori probaturam.

Προχώσεις, p. 269. Refertur hoc ad ἔργα τῶν ἀνδρῶν, opera agricolarum, congestas videlicet in areis fruges, quas eluvie abreptas et disperditas dicit ταῖς προχώσεσι *cum ipsis molibus*, nempe aggeribus manipulorum pro anni tempestate (erat enim æstas mense utique Augusto) in areis exstantium, quas aquæ torrentes dispergendo corruperint. Elegans in hunc locum est epitome codicis Vaticani tam multa Pachymeris verba in hæc pauca contrahentis: Θημονιαὶ δὲ καὶ ἅλωνες αὐτοῖς καρποῖς κατάβρουν ἐφέροντο. In his vox Θημονιαί respondet προχώσεσι: sunt autem ex Hesychio Θημονιαὶ οἱ σωροὶ τῶν δραγμάτων, *acervi manipulorum*. Ἅλωνες hic *areæ* pro frugibus ponitur usitata synecdoche contenti pro continente, ut in illis Tertulliani libro *Ad Scapulam*: *Sicut sub Hilariano præside cum de arvis sepulturarum nostrarum acclamassent, areæ non sint, areæ ipsorum non fuerunt: messes enim suas non egerunt.* Expositionis ergo clarioris gratia αὐτοῖς καρποῖς additum. Nam solum ipsum terræ οὐκ ἐφέρετο **717** κατάβρουν, sed quæ super illud stabant, spicarum et manipulorum aggeries, προχώσεις hic nostro dicti, aut ex iis excussarum cumuli frugum.

Ῥησίδια, p. 29. Sententiolas, diminutivum a ῥῆσις. Ita Gregorius Nyssenus orat. 12 λεξείδια. Verba ejus sunt: Κατορχεῖ τῷ κρότῳ τῶν λεξειδίων, ἐνσατυρίζων τοῖς ῥήμασι.

Σκαραμάγκιον, p. 504. Quæ multa de scaramangio aut scaramancio veste senatoria præcipui honoris Meursius docet, non repeto; nec describo hic alia nostri auctoris loca istius quasi paludamenti mentionem facientia. Tantum observo, ex hoc loco (cum quæ peculiaris fuerit ejus vestimenti forma nuspiam hactenus legerim) videri fuisse instar penulæ largum et profundum in summo assutum caputium habentis, idque ex panno crassiori nec simplici, ut facile hians perseveraret. Tali enim figura opportunum memorato hic ludibrio fuerit. Nempe pueri Myrigerii, ejus [P. 508] jussu, coram missis ab imperatore, corpore illius talaris pallii pro fune utebantur, quo ex ora navis ad aquam

Digitized by Google

pertingentes in mare caputium immergebant, et id aqua impletum inde velut cadum aut situlam tollebant. Quod exprimens Vaticanus epitomator sic hunc locum παραφράζει : Καὶ τὸ σκαραμάγγιον εἰς γέλωτα κατὰ θαλάττης ἔβαλλεν, *et scaramangium per derisum in mare demittebat.* Ubi videtur innuere cucullum præcipue illum instar cadi liquoris capacem, qui summo adhærebat scaramangio, peculiari jure scaramangium dici, uti præcipuam ejus partem : illud enim solum cavum patulum, quippe hauriendo aptum, in aquam ex ora navis demissum fuisse putandum est.

Σκορδινιᾶν, p. 329. Ita plane omnes codices vocem hanc scribunt, quam alibi legere non memini. Tantum apud Hesychium reperio : Σκορδινᾶσθαι (puto legendum σκορδινιᾶσθαι) τὸ παρὰ φύσιν τὰ μέλη ἐκτείνειν καὶ στρέφεσθαι μετὰ χάσμης. Γίνεται δὲ τοῦτο περὶ τοὺς ἐγειρομένους ἐξ ὕπνου, ὅπου τε χασμώδεις ὄντες ἐκτείνωσι τὰς χεῖρας. Σκορδινιᾶσθαι *significat præter naturalem modum membra extendere cum oscitatione, ut solent qui e somno expergiscuntur, quando oscitabundi manus extendunt.* Ita ille ; ex quo, aut ex communi utrique antiquiorum scriptorum fonte, sine dubio suum hoc loco σκορδινιᾷν Pachymeres hauserit, etiam extensionem manuum memorans, quam trucidationis exercendæ signum Melecus hic suis instituisse dicitur. Parem cujusdam quæstoris crudelitatem, epigrammate 36 libri VII, traducit Martialis.

Σκουδαιοτριβεῖν, p. 384. Verbum σπουδαιοτριβεῖν alibi non reperi. Sed partim ex originibus vocabuli, partim ex contextu loci, quid valeret hoc loco divinavi, ut et feci alias in ἐλπιδοκοπεῖν, ἐλπιδοτρίβησις et similibus.

Στασείδιον, p. 146. Est στασείδιον subsellium aut loculus, in quo vel considentes vel stando innitentes acquiescebant **718** sacerdotes aut alii ministri vel etiam laici, dum in templo sacris operam dabant. Habemus imaginem ejus rei obviam in templis nostratibus, ubi chorus est canonicorum aut monachorum. Ibi enim circum disposita magno numero videmus sedilia sic formata, ut aliquando plane in iis sedendo conquiescere, aliquando standi laborem cubitis hinc inde reclinandis et mole corporis innixu humerorum in dorsum statiunculæ non indecore deoneranda, qui longæ vacant psalmodiæ possint. Est autem inter has sedes speciosior una et sublimior præsidis loci, quam hic noster peculiariter indicat, communi licet στασειδίου nomine, sicuti et Philotheus patriarcha C. P., in libello inscripto Διάταξις τῆς ἱεροδιακονίας, ubi sic scribit : Εἶτα ὁ διάκονος ἀπέρχεται καὶ θυμιᾷ τὴν ἁγίαν εἰκόνα τὴν εἰς τὸ στασείδιον τοῦ προεστῶτος καὶ αὐτὸν τὸν προεστῶτα, quæ P. Goar sic vertit : *Tunc diaconus discedit, et sanctam imaginem superioris sedili superpositam et ipsum superiorem incensat.* Igitur στασείδιον cujus hic noster meminit sedes fuit, in qua stabat patriarcha Athanasius, dum peragereturcæremonia ejus χειροτονίας, inaugurationis sive consecrationis. Erat autem ea sine dubio sedes præsidis loci, στασείδιον τοῦ προεστῶτος, certe semper loco fixa, cui in templo magno S. Sophiæ fenestræ quædam superne [P. 509] responderent; ex quarum successu, si contingeret, quieto alioqui cœlo et nullo vento flante, augurium Græci captabant, perseveraturusne patriarcha qui ordinabatur in ea quam tunc acciperet potestate foret usque ad mortem, an vivus inde esset ejiciendus.

Σταυρωτῆρες, p. 332. In ms. legebatur ἐν σαυρωτῆρσιν ὕσσας. Sed voci quidem ὕσσας in margine subjiciebatur ὑσσούς ; quod ut emendatius sum amplexus. Vocabulum autem σαυρωτῆρσιν manifeste mendosum ex conjectura reformavi in σταυρωτῆρσιν; cujus utique origo in aptum huic loco significatum congruens apparet, uteunque verbum hoc apud ullum alium scriptorem Græcum nondum invenerim. Sunt, inquit Hesychius, σταυροὶ οἱ καταπεπηγότες σκόλοπες, χάρακες, καὶ πάντα τὰ ἑστῶτα ξύλα, ἀπὸ τοῦ ἑστάναι σταυροὺς, ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὖραν ἵστασθαι. Hinc σταυρόω *vallum* seu *palum figo*, usitatum Thucydidi l. VII, et σταύρωσις pro munimento e vallis delixis ab eodem Thucydide alibi libro eodem posita ; quod libro VI σταύρωμα dixerat, sic scribens : Παρά τε τὰς ναῦς σταύρωμα ἔπηξαν. Et Xenophon l. 4 Ἑλληνικῶν : Σταύρωμά τ' ἐποιήσαντό καὶ τάφρον. Hinc σταυρωτῆρας credibile est Pachymeri dicta tigna delixa, et ut solet ad operis firmitatem, decussatim invicem plexa, impositis crepidini superne ad hostes, ubi accederent, submovendos contis ferro armatis, quos ὑσσοὺς appellat. Appianus in fragmento Κελτικῆς : Τὰ δὲ δόρατα ἦν οὐκ ἐοικότα ἀκοντὶ (lege ἀκοντίοις) ἃ Ῥωμαῖοι καλοῦσι νησσοὺς (lege ὑσσούς), ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου τετραγώνου, καὶ τόδε καὶ μαλακοῦ, χωρίς γε τῆς αἰχμῆς. **719** Significat his verbis ὑσσοὺς dici jacula in hostem mittenda ; quæ lium stare copiam promptam ad subitos usus dispositam super vallum oportebat. Hujusmodi jacula sive hastas ab accedentibus ad munitionem, dum præsidiarii dormirent, hostibus hic noster ablatas ait.

Στήλη, p. 614. Vereor ne præoccupatus vulgaribus notionibus quispiam dicam hic mihi παρερμηνείας scribat, quod Græcum vocabulum στήλη cum Latino *columna* vel *statua* non commutaverim. Sed, quæso, quem sensum commodum faceret *columna vel statua trium Germanorum* aut *columna vel statua in velo aureis contexto filis Michaelem repræsentans Palæologum specie prisci Constantini et titulo novi?* An parum est evidens στήλην priori loco tabulam esse pictam imaginibus trium patriarcharum qui Germani sunt vocati, posteriore autem effigiem Michaelis Palæologi eo habitu formatam, in textu veli, qui tribui magno Constantino consuevit? Nimirum στήλη a στάω et ἵστημι verbale nomen generaliter quidquid exstat et eminet in

Digitized by Google

prospectu positum significat; unde cippi monumentorum, ac quæcunque fastigia, et in conspectum objectæ marmoreæ tabulæ inscriptæ litteris, frequentissime στῆλαι dictæ reperiuntur. Itaque cavendum ne species pro genere lectori obrepat assueto cippos et columellas in apicibus sepulcralium molium aut id genus monumentorum erectas στηλῶν nomine intelligere. Illa enim στῆλαι sunt, sed non sola; pertinet quippe hæc vox latius, tabulas etiam et vela figuris insignita in conspicuo statuta indicans.

Συνδοσίαι, p. 293. Etsi apud veteres auctores legere συνδοσίας non memini, puto tamen Pachymerem, cujus omnes æque codices vocabulum hoc loco istud exhibent, id in notione *largitionis* [P. 510] usurpasse, quasi ductum a συνδίδωμι *condono*. Cui verbo usu antiquo Latinorum inest vis peculiaris indicandi vitiosas profusiones in indignos. Cicero, *Philipp.* II : *Apothecæ totæ nequissimis condonabantur*. Nec abhorret hic significatus ab hujus loci sententia. Vituperans quippe patriarcha conventionem in peratoris cum crale, cujus occasione multa pretiosissima munera eidem et ejus comitibus magnifice ab Augusto donata superius noster memoravit, facile potuit, ad querelam avare auctorum vectigalium, adjungere cohærentem reprehensionem exhausti ambitiosis profusionibus ærarii.

Σφάκελος, p. 245. Quod hic noster σφάκελος scribit, videtur idem esse quod vol. I, p. 511, φακέλλου vocabulo indicavit, fascem videlicet aut fasciculum sive fascellum chartarum significans. Laudavimus in priori Glossario Synesium eadem notione φάκελλον usurpantem. Reperio apud Dionysium Halicarnasseum, l. VII, σφακέλλους φρυγάνων pro *fasciculis virgultorum* positum. Pachymeres hic neutro genere et cum unico λ idem vocabulum pari significatu exhibet.

720 *Σφενδόναι*, p. 66. Videntur hic dici σφενδόναι laciniæ pendentes e pontificio galero funiculis sericis in fundæ modum perplexis inter sese, more etiam hodie Latinis usitato.

Σφραγίς, p. 42. Ego hic σφραγῖδα *benedictionem* verti. Intellexi enim signum crucis manu expressum a patriarcha Josepho super istum de quo hic agitur, Georgium, una pronuntiata certa verborum formula, qua is electus ad officium primi ecclesiastis Palatinæ concionis (hoc enim sonat πρωτοαποστολάριος) rite ad fungendum id ministerium missus fuisset. Quia vero talem benedictionem episcopi non impendunt nisi sibi probatis, et de quorum recta fide, sufficienti eruditione, probis moribus certi forent, hinc rebatur Andronicus hunc Georgium gratum et commendabilem visum iri Josephi sectariis, quem utique Josephus, ipsi ad concionem dicturo bene precando, bonum, doctum, orthodoxum declarasset. Hic obiter præmuniendus lector est, ne decipiatur legens apud Meursium vocationem ad patriarchatum σφραγῖδα dictam. A Quam et duplicem ariolatur, μικρὰν καὶ μεγάλην, parvam et magnam, quasi prior *designatio* sit, posterior *confirmatio*. Αἶρος πολύς. Nec Codinum, quem asserti fundum laudat, intellexit. Is enim nihil vult aliud nisi episcopos, qui ordinant et consecrant patriarcham, illum in ea functione bis cruce signare, quarum benedictionum prior *parva*, posterior *magna* consueverit vocari. Dicebantur eædem benedictiones μηνύματα, ut observavit idem Meursius verbo μήνυμα; nam μήνυμα *signum* est et κατ' ἐξοχὴν *signum crucis* manu benedicendo formatum. Μήνυμα *signum* dicitur, non autem, ut is ibi somniat, *vocatio*.

[P. 511] *Τὰ τετελεσμένα*, p. 77. Quid sit hic ἐπαληθεύειν τοῖς τετελεσμένοις, comminisci multum B cogitans aliud non potui quam quod interpretando expressi, contigisse tunc nimirum aliquid quo sacra symbola consecrati et verbis sacramentalibus mutati in Christi corpus panis alia etiam notione quam illa in ecclesiis usitata recte vocari τὰ τετελεσμένα potuerint, nempe quod finita et alteratione accidentium ex specie in novam formam corrupta fuerint. Τὸ τελεῖν videlicet non solum ex usu sonat *peragere*, *perficere*, *sacrificare*, sed etiam ex origine *finire*, *consumere*. Unde passivum τὰ τετελεσμένα, quæ velut propria appellatio speciebus eucharisticis e sacrificio servatis more Græcorum tribuebatur, alio sensu tum convenire sic putrefactis et in informem speciem transfiguratis symbolis Christi corporis potuit, quatenus nimirum ex C nativa, ut dixi, significatione radicis unde verbum istud germinat, sonat præterea *consumpta*, *corrupta*, ex priori desita jam forma in novam aliam *demutata*. Hæc utcunque dici verisimiliter poterant : puto tamen aliud Pachymerem, dum hæc scriberet, spectasse. Sui videlicet Hesychii memor, quod in eo legisset τετελεσμένον τὸ οἷον πρᾶγμα τελεσθῆναι, ἤγουν πληρωθῆναι, ἢ καὶ μεμιασμένον, rarum illic indicatam notionem, qua **721** τετελεσμένον μεμιασμένον, pollutum et contaminatum sonat, hic voluit innuere ignotam non esse sibi.

Τέρα, p. 394. Ponitur hic Græcis litteris nomen Latinum *terra*, sed cum unico ρ scriptum τέρα. Videtur autem hanc vocem retinuisse historicus, D quod vulgaris esset loquendi forma illis temporibus, ut qui principes regionum ab aliis possessarum jus sibi vindicantes titulum sumerent, ad differentiam possidentium *sine terra*, χωρὶς τέρας ἢτ' οὖν γῆς, tales appellarentur : puta rex Hierosolymorum aut imperator Constantinopoleos, qualis hic declaratus a papa regis Siculi frater dicitur, jure videlicet dotali e filia Balduini, qui olim imperaverat Constantinopoli, in sponsam illi juncta tracto, sed *sine terra*, hoc est citra possessionem ejus imperii, ab Andronico videlicet detenti.

Τζαγχράτορες, p. 414. Fuisse per hæc tempora apud Græcos Byzantinos in usu frequenti arcus quosdam peculiaris formæ a Latinis acceptæ, quæ τζαγγρὰ vel τζαγγροὺς vocabant, intelligimus cum

Digitized by Google

ex aliis locis scriptorum ejus ævi, tum ex hoc Cantacuzeni l. I, c. 36, p. 108 ed. Reg. : Τῶν ἐκ τόξων Λατινικῶν λεγομένων τζαγγρῶν ἀφιέντων βέλη. Hujusmodi arcubus qui uterentur, τζαγκράτορες Pachymere auctore vocabantur, opinor ἀπὸ τοῦ κρατεῖν τὰ τζαγγρά, *a manu tenendis tzangris Latinæ formæ arcubus*. Sic etiam hoc vocabulum antea scripserat Nicetas in Manuele Comneno l. II his verbis a Meursio relatis : Φραξάμενοί τε, ὡς εἶχον, τὰ τείχη τοξόταις καὶ τζαγγράτορσι. Nicetas idem in Alexio, l. III, milites ejusdem generis τζαγγροτοξότας vocat. Eosdem porro proprium habuisse στρατοπεδάρχην, sicut hic docet Pachymeres, confirmat, his ejus στρατοπεδάρχου mentionem faciens, Codinus. Sed utrobique mendum est librarii τζαγγατόρων pro τζαγγρατόρων, ait Meursius, imo pro τζαγκρατόρων, scribentis. In voce hac interpretanda non debui adhibere arquitæ aut sagittarii vocabula, [P. 512] quæ peculiarem formam armorum hujus ordinis non exprimerent. Retinui ergo tanquam proprium vulgo tunc usitatum nomen.

Τριβαί, p. 641. Nota est vulgaris potestas vocis τριβὴ duplex; nam et usum exercitatione partum et moram aut cunctationem apud auctores classicos sonat; quod utrumque breviter Hesychius expressit, dum τριβὴ explicat διατριβὴ ἢ βραδύτης. Sed hic noster plurali numero vocem hanc usurpat peculiari, ni fallor, notione, pro induciis. Sententia quippe loci hæc videtur esse, imperatorem totum intentum hostibus, a quibus e propinquo molestius urgebatur, reprimendis, induciis interim velut quasdam concessisse Persis per tractus imperii Orientales grassantibus, nihil contra eos moliendo, quoad malo viciniori et in sinu posito, ἐγχολπίῳ, mederetur. Suspicor ergo in usu populari Græcorum Byzantinorum fuisse vocabulum τριβαὶ ad significandum quod Latini *inducias* dixerunt. Argumentumque ejus sumo ex **722** voce hodie Gallica *trêves* idem valente, quam puto a Francis occasione sacrarum expeditionum diu illic versatis inde relatam in patriam.

Ὑπέρπυρον, p. 646. Merito elevat largitionem sex hyperpyrorum, si, quod ex Græco homine fide dignissimo audivi, ὑπέρπυρον nummulus est argenteus quatuor *aspris* æquivalens. Cum autem, ut idem tradebat, *aspra* non plus singula valeant sex minutis æneis sive *quatrinis*, ut vulgo hic Romæ loquuntur, quorum quinquaginta Julium sive denarium Romanum pretio adæquant, intelligitur hyperpyron quatrinos viginti quatuor pendere, hoc est, ne semijulium quidem Romanum, quem *grossum* vocant, æstimatione assequi; nam is viginti quinque quatrinos continet. Usitatum et aliis scriptoribus hoc Græcæ monetæ nomen dudum te Meursius docuerit : sed quantum ea valeat, si credendum duxeris in re Græcorum popularis usus homini nato educatoque in Græcia unde nos hausimus, ex hac nostra testimonii ejus recitatione, lector, disces.

Φάμουσος, p. 245. Dudum notavi ad illa verba Annæ Commenæ, l. XIII *Alexiadis*, p. 377 : Φάμουσά τινα γράφοντες κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἔρριπτον σκηνήν, et hoc Latinæ stirpis vocabulum Byzantinæ Græciæ fuisse civitate donatum jam a temporibus Alexii Comneni; quo minus mirum tanto posteriorem id hoc loco usurpare Pachymerem, ex vulgari illic consuetudine loquendi scripta maledica mutuato ab Italis nomine φάμουσα et τόμους sive λόγους φαμούσους dicentem.

Φιάλη ἐκκλησίας, p. 22. Φιάλη, ut doctissimus Jacobus Goar O. P. observavit notis ad διάταξιν τῆς Ἱερατικονίας, p. 25 sui Euchologii, fons erat in ecclesiis Græcorum ἐν αὐλῇ τοῦ νάρθηκος, *in subdivali area narthecis*, ultimæ partis ædis sacræ, aquas fundens usui ad lotionem ingredi volentibus futuras. [P. 513] Colligitur autem ex Balsamone ad can. 76 sextæ synodi, aream etiam ipsam, in qua fons est, usitata videlicet synecdoche φιάλην dictam. Connumerat enim φιάλας τοῖς ἑτέροις μέρεσι τῶν θείων ναῶν, *phialas aliis partibus sacrorum templorum*, quas omnes utcunque subdivales communi προνάων nomine comprehendi ex probatiori multis sententia tradit. Est igitur φιάλη τῆς ἐκκλησίας vel fons ante fores ædis sacræ positus, vel area quoque ipsa templi ostiis prætenta, in qua sub divo in concha fons tubulis ductus aquas salientes eructat. Imitatos et hunc morem Latinos demonstrat Paulini locus, epist. 33 : *In vestibulo*, inquiens, *cantharum ministra manibus, et oribus nostris fluenta ructantem fastigiatus solido ære tholus ornat et inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis salientes aquas ambiens*. De more antiquo lavandi manus extra ecclesiam ante ingressum vide epistolam S. Nili 24, l. I ed. Rom. typis Barberinis, p. 9.

723 *Φυλλοχρινεῖν*, p. 115. Ἐφυλλοχρίνουν ἀκριβῶς τὴν ἐξήγησιν. Ita clarissime exprimit hunc locum codex optimus Barberinus, quem hæc editio præcipue sequi profitetur. Quare aliam lectionem Allatiani ἐφιλοχρίνουν pro ἐφυλλοχρίνουν legentis, silente præsertim Vaticano, qui comma istud præterit, posthabendam duxi, etsi ultro fatear ejus expeditiorem sensum esse. Nam φιλοχρινεῖν notum verbum est, etiam commode quadrans in sententiam loci. Sed cum sciam Pachymerem ab obviis sæpe refugere, obsoletiora cupide accersere, arbitror illum raro vocabulo hic uti maluisse, et quod codex omnium emendatissimus sundet, ἐφυλλοχρίνουν posuisse, ut indicaret singula folia dissertationis a Vecco scriptæ excussa perattente a lectoribus fuisse. Iterum utitur hoc verbo noster, p. 148, ubi sic scribit de odiosissimis criminatoribus assecli Athanasii patriarchæ : Καὶ τοσοῦτον ἐφυλλοχρίνουν ταῦτα καὶ ποιναῖς ἐξεκόλαζον, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἀδιαφοροῦντας δεδιέναι καὶ τρέμειν ἐκείνων ἐπιστασίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν δοκοῦντα προσεκτικώτατον. Hic similiter Barberinus codex clarissime scribit ἐφυλλοχρίνουν, Allatiano in suo ἐφιλοχρίνουν perseverante, Vaticano autem sic locum exprimente : Καὶ

Digitized by Google

τοσοῦτον ταῦτα ἐξετάζοντες ἐξεκόλαζον ὥστε. Videtur velle auctor totos istos fuisse in studiose cognoscendis libellis delationum, utcunque nugatoriarum, chartis istiusmodi cunctis avide scrutandis. Confirmat hactenus dicta et alius nostri locus, p. 357 : Βασιλεὺς δ' ὅμως ἅπας διὰ σκοποῦ θέμενος αὐτοὺς προσλαβέσθαι, οὐδὲν ἐφυλλοχρίνει πρὸς ταῦτα · *Nihil nimium scrutari aut curiosius disquirere de his voluit.*

Χοᾶς θαλάσσης, p. 279. Fixit mihi crucem hic locus haud in promptu habenti quid hic essent aut quorsum huc facerent χοαὶ, seu verius, ut mox ostendam, χοεῖς θαλάσσης. Quid divinaverim proponam. Videtur auctor allusisse proverbium e sacris sumptum Litteris de re quam quis cuipiam minime indicare curaverit, ut Deus hominibus quot hydrias sive aquæ mensuras contineat mare. Ante omnia constituendum est vocem χοᾶς in accusandi casu plurali significare certam mensuram liquoris. Docet hoc scholiastes Aristophanis ad illum ejus poetæ in comœdia Νεφέλαι dicta locum : Ἐξ χοᾶς χωρήσεται. Ubi sic adnotat : Χοεὺς δέ ἐστιν εἶδος μέτρου, ᾧ μετροῦσι τὸν οἶνον · ὃ καὶ κλίνεται χοέως πηλέως, ὡς καὶ ἐν Ἱππεῦσιν, Ἀλλ' ἐνεγκέ μοι ταχέως οἴνου χοᾶ. Ἐνταῦθα δὲ τὸ χοᾶς, εἰ μὲν περισπᾶται, [P. 514] ἐκ τούτου τοῦ χοεύς ἐστι κατὰ ποιητικὴν ἄδειαν · χοῆς γὰρ ὤφειλεν εἰπεῖν, ὡς Ἱππῆς. Similiter et Eustathius ad *Odyss.* α : Ἔστι καὶ ὁ χοεὺς μέτρον τι. Vide et illum ad *Iliad.* ι, ad *Iliad.* π, et ad *Odyss.* σ. Hinc sumpsisse hoc verbum Pachymerem est credibile, versatissimum hominem in scholiis poetarum antiquorum, uti etiam peculiariter ipse significat, p. 306. Χοᾶς ergo μέτρα intellexit. Videtur autem habuisse hæc scribens in animo loca illa sacrarum Litterarum, **724** quibus Deus inter ea quæ sibi notissima, incompertissima sunt hominibus, numerat mensuram maris, numerum scilicet hydriarum aut metretarum, quo definitur immensitas undarum ejus. Ecclesiastici 1, 2 : *Arenam maris et pluviæ guttas et dies sæculi quis dinumeravit ?* Græce ἄμμον θαλασσῶν. Ubi etsi obvius sensus est probabilis de summa granorum sabuli desperatissima inventu propter infinitatem omni supputatione majorem, tamen ex comparatione loci alterius 1 Reg. IV, 29 : *Dedit quoque Deus Salomoni latitudinem cordis quasi arenam, quæ est in littore maris*, Græce, καὶ χῦμα καρδίας ὡς ἡ ἄμμος ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν, ubi ἄμμος singulariter ponitur pro vase, ut sic dicam, aut alveo maris in arena ubique cubantis, cui vasi, non autem arenæ granatim sumptæ, convenit χῦμα *latitudo*, quæ illi tribuitur in loco illo. Quare in hoc nostro pari notione possumus accipere idem ἄμμου et arenæ nomen, pro alveo scilicet capacissimo maris universi; in quo, ubi de numero agitur, synecdoche usitatissima continentis pro contento, sicut quando vinum vocatur calix, intelligendum sit agi de mensura liquoris ejus, ita ut dicere : *Quis dinumeravit arenam*, sit dicere : *Quis tenet numerum amphorarum aut urceorum aquæ, quibus tota expletur capacitas maris ?* Atque ut illo Ecclesiastici principio Deus ostentat reservatam istam sibi notitiam mensurarum elementi Oceanum implentis, ita in l. Job c. XXVIII, 25, istam scientiam se negare hominibus et sibi ut propriam habere innuit : *Deus intelligit viam ejus* (sapientiæ) *et ipse novit locum illius. Ipse enim fines mundi intuetur, et omnia quæ sub cœlo sunt respicit ; qui fecit ventis pondus, et aquas appendit in mensura.* In Græco legerat Pachymeres pro his ultimis verbis ὕδατος μέτρα ὅτε ἐποίησεν, *aquæ mensuras quando fecit.* En aquæ mensuras singulari Dei scientiæ imputat. Similiter et ejusdem libri Job c. XXXVIII, inter exprimendum magnifice quid Deus possit et sciat, quid nequeant et ignorent homines, v. 16 ponitur : *Numquid ingressus es profunda maris, et in novissimis abyssi deambulasti ?* Quæ utcunque numeri mensurarum aquæ diserte non meminere, tamen per præsentiam quasi obeuntis et curiose lustrantis notitiæ interioris emphasim habent. Hinc videtur invaluisse proverbialis inter Græcos formula de rebus alicui celatis, tam ea illi esse ignota quam numerum amphorarum liquoris quo expletur mare ; quem ut Deus scire vult solus nec communicare dignatur hominibus, ita imperator suum de fœdere Serbico nuptiis conglutinando consilium impertiendum patriarchæ non putavit.

Digitized by Google

PETRI POSSINI S. J.

OBSERVATIONUM PACHYMERIANARUM

LIBER SECUNDUS.

—

NOTÆ.

—

725 [P. 516] Pag. 12. *Imperatorem ab Ecclesiæ auctoritate jam animo deficere.* Est hic imperator quo de agitur sine dubio Andronicus, quem vivente adhuc patre, cui erat in imperio collega, perterritum tumultu schismaticorum jam animo defecisse a patris et Ecclesiæ auctoritate historicus hoc loco docet. Unde intelligatur quam congruam defectionis pœnam tulerit, qui metu turbarum revolutus in schisma, nullum fere in omnium infelicissimo principatu diem vacuum a turbis domesticis civilibus, bellicis, ecclesiasticis habuerit, ut ex hujus decursu historiæ patebit.

Ibid. *Loco Acropolitæ mortui.* Clarissime hic asserit Pachymeres Georgium Acropolitam magnum logothetam vivente adhuc Michaele Palæologo imperatore fato functum; quod idem cum superiori volumine l. v, c. 26 et 34 innuisset potius quam diserte affirmasset, mihi non persuaserat, ut in notis ad illa capita l. II Observationum mearum, p. 684 et 686 exposui, quæ a me dicta nunc non vellem. Non enim video cur fides negari debeat tam claræ assertioni historici quæ præsens cerneret scribentis. Induxit me in istum errorem non bene consideratum testimonium Demetrii Raulis, quod in iisdem notis p. 654 recito. Sed, quod animadverto nunc sero, in eo non agitur de Georgio Acropolita, verum de Georgio Metochita, quem Demetrius magnum fuisse logothetam ibi scribit, quod mihi fucum fecit, et quomodo verum esse potuerit non intelligo, cum vivente Michaele solus, quod ex Pachymere appareat, Georgius Acropolita tali dignitate functus sit; quæ post ejus mortem in Theodorum Muzalonem ab ipso Michaele Augusto est translata, prout hic locus docet.

Pag. 13. *Mensis tum primum appositione.* De reservata seniori Augusto subscriptione *cum appositione* mensis, vide quæ notavimus Glossario priori ad verbum μηνολογεῖν.

726 [P 517] P. 15. *Supplicium fustuarii.* Videtur narratam vol. I, p. 495 sqq.

C. 3. Obiter hic admonuerim: quæ hoc capite traduntur (p. 16, 17) de fraudata schismaticorum odio anima Michaelis imperatoris in Romana communione mortui subsidio piacularium sacrorum, et tanquam irrevocabiliter addicta Tartaro, declarata incapaci habenda suffragiorum Ecclesiæ, quæ pro piis in Dei charitate defunctis, non pro Deo exosis et in suo gravi peccato mortuis offerri consueverunt, satis demonstrare quam falsum sit, quod multi, præsertim heterodoxi, persuadere sunt conati, doctrinam in Ecclesia Romana receptam de purgatorio a Græcis penitus rejici.

P. 19. *Post diem tricesimam.* Videtur indicare tricesimam primam Decembris diem: ea enim est *post tricesimam*. Unde festum cujus paulo post fit mentio, fuerit octava Nativitatis et Circumcisio Domini a vespera pridiana, ut fit, incipiens. Sic inferius, p. 22, quinta Januarii sub vesperam festum Theophaniorum, aut ut nos vocamus, Epiphaniæ celebrari cœptum innuitur, dum ibi scribit historicus, datis unicuique cereis peracta fuisse *quæ festi ritus poscebat*.

C. 8 et 9. Quæ in his capitibus duobus, sed distinctius in 9, de Vecco traduntur et ejus sententia, declaratione indigent, ut iis species dematur ἑτεροδοξίας. Pronum quippe fuerit non præmunito lectori, ubi viderit Veccum negantem Filium esse causam, hoc est principium, Spiritus, concausam sive comprincipium cum Patre, denique subjicientem anathemati tam eos qui ea senserint ac dixerint, quam qui sic sapientibus et loquentibus scientes communicaverint, accusare ipsum prævaricationis in causa suscepta purgandæ ab hæresis suspicione doctrinæ Latinorum circa processionem Spiritus sancti ex Patre Filioque aut potius pudendi lapsus in errorem Græcorum a Latina Ecclesia damnatum, aientium a Patre solo procedere Spiritum sanctum; a quibus is tamen culpis longissime abfuit. Animadvertere igitur opus est, catholica doceri veritate non esse nisi unum principium sancti Spiritus, licet is ex *Patre per Filium*, ut Græci Patres loquuntur, et *ex Patre Filioque*, ut Latini vere declarantes idem proferunt, procedat. Pater enim ut essentiam et naturam divinam Filio per generationem communicat, ita eidem principium spirans sive spirationem activam tradit, adeo ut quemadmodum eadem numero natura et essentia divina Patri Filioque, licet duabus alioqui

Digitized by Google

distinctis personis inest, ita principium spirans sive spiratio activa una eademque numero in Patre generante, in Filio genito reperitur; unde fit ut ex unico principio procedat Spiritus, quantumvis id principium unicum indistinctum in duabus personis subsistat identificatum utrique. Unde etiam fit ut, quod diserte tradit S. Maximus in *Dial. cum Anom.*, Pater sanctum Spiritum **727** non producat qua Pater est [P. 518] (nam Spiritus Patrem non habet), nec Filius sanctum Spiritum producat, qua Filius est (Filius enim ut Filius solum Patrem respicit), sed tam Pater quam Filius eatenus tantum producant Spiritum, quatenus identificatum sibi quisque obtinent, et exercent unicum indivisibile spirandi principium, quod spiratio activa vocari præsertim in scholis solet. Doctrinam hanc antiqua continue traditione inde usque a Christo et apostolis transmissam, sic diserte Græcis ipsis agnoscentibus et admittentibus, explicat concilium œcumenicum Lugdunense et ei coram præsidens Gregorius X pont. max. Decretum id refero prout a Manuele Caleca recitatur, quale illinc ad Græcos missum ipsorum lingua est. Is enim scriptor libro *Contra Græcos*, c. 59, sic habet: Γρηγόριος ἐν τῇ κατὰ Λούγδουνον συγκροτηθείσῃ καθολικῇ συνόδῳ. Εὐλαβεῖ καὶ πιστῇ ὁμολογίᾳ φαμὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀϊδίως ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, οὐχ ὡς ἐκ δύο ἀρχῶν, ἀλλ' ὡς ἐκ μιᾶς, οὐ δυσὶ πνεύσεσιν ἢ ἐκπορεύσεσιν, ἀλλὰ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐκπορεύεσθαι. Τοῦτο ἄνωθεν ὁμολόγει καὶ διδάσκει ἡ ἱερὰ καὶ ἁγία Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἡ μήτηρ πάντων τῶν πιστῶν καὶ διδάσκαλος. Τοῦτο κατέχει ἡ τῶν ὀρθοδόξων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῶν τε Λατίνων καὶ τῶν Γραικῶν ἀληθὴς καὶ ἀμετακίνητος ψῆφος, hoc est: *Gregorius Decimus in apud Lugdunum congregata universali synodo. Devota et fideli confessione dicimus Spiritum sanctum æternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno, non duabus spirationibus aut processionibus, sed una et eadem procedere. Hoc hactenus professa est, prædicavit, docuit, hoc firmiter tenet, prædicat, profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra. Hoc habet orthodoxorum Patrum atque doctorum Latinorum pariter et Græcorum vera et incommutabilis sententia.* Ita ibi Gregorius X, statim post indicans ex ista non satis distincte observata veritate lapsos quosdam in varias hæreses, nempe duas istas e contrario oppositas, dicentium ex solo Patre procedere sanctum Spiritum, et affirmantium ex Patre Filioque eumdem tanquam ex duobus procedere principiis. Quod utrumque exorbitat a recta fide, hinc ad dexteram illinc ad sinistram ab una vera sita in medio deflectens via. Quia vero hanc secundam hæresim duo Spiritui sancto principia assignantem Græci Latinis imputabant, et priorem Patri soli ejus productionem tribuentem Latini vicissim impingebant Græcis, ut amdos aut errore aut suspicione istis Gregorius purgaret, prout ad consensionem inter utrosque stabiliendam oportebat, ultro damnat falsas opiniones istas et ut hæreticas proscribit. Verba ejus superioribus continua hic describamus. Ἀλλ' ἐπεί τινες διὰ τῆς ἀῤῥήκτου ταύτης ἀληθείας ἄγνοιαν εἰς ποικίλας αἱρέσεις ὑπωλίσθησαν, ἡμεῖς πᾶσαν ὁδὸν ταῖς τοιαύταις αἱρέσεσιν ἀποφράττειν ἐπιθυμοῦντες, τῆς ἱερᾶς συμψηφιζομένης συνόδου, **728** κατακρίνομεν καὶ ἀποδοκιμάζομεν πάντας τοὺς ἀρνεῖσθαι τολμῶντας αἰωνίως ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι Πνεῦμα, ἢ προπετεῖ τινι τόλμῃ διισχυρίζεσθαι τὸ Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὡς δυοῖν ἀρχῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐκ μιᾶς ἐκπορεύεσθαι· *Sed quoniam per irrefragabilis istius ignorantiam veritatis in varias hæreses quidam prolapsi sunt, nos omnem aditum istiusmodi hæresibus obstruere cupientes, sacro suffragante concilio, damnamus et reprobamus omnes qui negare præsumpserint æternaliter Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, aut qui temerario ausu asseruerint Spiritum ex Patre et Filio tanquam ex duobus principiis et non tanquam ex uno procedere.* Hæc Gregorius X in concilio Lugdunensi. Ex quibus apparet quam exacte ad catholicam veritatem, quamque citra suspicionem favendi Græcorum errori, tres illos Veccus anathematismos formulæ fidei quotannis in ecclesia die orthodoxiæ recitari solitæ addiderit. Cum enim anathema dixit ei qui affirmaret Filium esse causam sive principium Spiritus, et ei pariter qui diceret Filium esse coneausam sive comprincipium una cum Patre ejusdem Spiritus, intellexit de principio *quo* sive *formali*, ut loquuntur in scholis, ninirum *spiratione activa*, quæ cum sit una et eadem indivisibiliter exsistens in Patre et Filio, et ab illo huic communicata, dici non potest competere Filio, qua præcise Filius est quaque [P. 519] Patri relative opponitur et ab eo distinguitur, *spirationem activam*, sive rationem principii respectu sancti Spiritus, quia secundum istam rationem non distinctus a Patre, sed idem cum illo est, quemadmodum et secundum divinam, quam item ab illo accipit, essentiam et naturam. Ac propter eamdem rationem perperam diceretur *comprincipium Filius Patri respectu sancti Spiritus*, si agitur de principio *quo*, quia indicata *comprincipii* vocabulo dualitas principiorum simplicissimam identitatem unius spirationis activæ in Patre simul ac Filio subsistentis videretur excludere. Idque satis indicavit ipse Veccus se ita intelligere, cum p. 32, Græcis objicientibus, ex eo quod ipse cum Latinis affirmaret Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, manifeste sequi Filium dici oportere principium Spiritus sancti aut saltem comprincipium una cum Patre, respondet non magis rectam hanc esse collectionem, *Pater cum Filio est principium sancti Spiritus, ergo duo sunt principia sancti Spiritus*, quam istam alteram ab omnibus sine dubio explodendam: *Pater est perfectus Deus, Filius est perfectus Deus, Spiritus sanctus est perfectus Deus: ergo tres sunt perfecti dii.* Ita ibi Veccus. Quod idem

Digitized by Google

inferius, p. 92, repetiit, in disputatione contra patriarcham Gregorium Cyprium, utrobique significans, sicut una, unice indistincta, individua divinitas in tribus personis distinctis Patre, Filio et Spiritu sancto subsistens non patitur eos tres deos dici, ita una, unice indistincta, individua spiratio activa **729** in Patre ac Filio exsistens non sinere eos dici duo principia Spiritus sancti. Eamdem quoque istam unitatem spirationis activæ, in Patre licet Filioque distinctis exsistentis, illa respiciunt quæ refertur a nostro historico dixisse, p. 32, sub finem, si quis inesse contenderit præpositioni διά *per* notionem causæ, eum jure temeritatis accusandum. Vult enim, quando Patres Græci dicunt sanctum Spiritum a Patre διὰ Υἱοῦ, *per Filium* procedere, cum illa præpositione διά *per* indicent communicationem a Patre factam Filio spirationis activæ unius ejusdemque, omnino negandam esse præpositionem illam διά *per* indicare ullam rationem principii sancti Spiritus, quæ Filio competat, distincta ab ea quæ inest Patri quamque illi Pater communicat. Iis ita in universum præstructis ad annotiendam a Vecco suspicionem omnem hæreseos, quædam alia in c. 9 restant explicanda nobis.

P. 30. *Τὴν δὲ κατασκευὴν τῆς προτάσεως.* Respiciunt hæc locum Hermogenis l. I *De inventione*, ubi κατασκευὴ τῆς προτάσεως dicitur αἰτία, *causa* sive ratio cur enuntietur et affirmetur aliquid. Est enim πρότασις *propositio*, enuntiatio, affirmatio; quæ cum habere fundamentum aliquod debeat, illud κατασκευὴ dicitur.

Ibid. *Παρῃρημένην* opponitur τῷ κειμένῃ. Κειμένη cum sit propositio expresse, clare, intelligibiliter et citra interpretationem visu primo agnoscibiliter posita (nam τὸ κείμενον textus dicitur glossemata excludens), sequitur e ratione contrarii ut παρῃρημένη sit oblique insinuata, latenter adumbrata. Nec penitus id abhorret a notione usitata τοῦ παραιρεῖσθαι, quæ est adimere, suffurari, auferre, publicæ videlicet cognitioni subtrahere, hoc est abscondere nec nisi per ambages et conjecturas indicare, aut etiam penitus tollere. Unde disjunctivam posui, *aut omissam aut oblique insinuatam* interpretans, ne qua me fugiat νοῦς σκοτεινοῦ συγγραφέως, *sententia lucifugæ scriptoris* : eam enim, ne aliquaversum elabatur, sepire undique consultum est.

Ibid. Inducit historicus Veccum purgantem sese a suspicione culpandi Græcos aut favendi Latinis. In quo ei affingit aliquid, ex suo fortasse sensu, ejusmodi quod non citra injuriam Latinorum sit, qui et in tractatione prioris istius concordiæ quæ tempore Michaelis Palæologi in concilio Lugdunensi coaluit, et in apparatu secundæ in concilio Florentino firmatæ, semper defenderunt se juste ac sine culpa verbum *Filioque* symbolo Nicæno dicto addidisse, cum tamen hic Veccus graviter in eo peccasse illos, quasi ultro prævaricans, profiteatur. [P. 520] Verba historici tale Vecco dictum tribuentis hæc sunt : Δεδιὼς δὲ αὖθις — κεῖσθαι τὸ μέγιστον. Ea ut Veccus, si Pachymeri credimus, etiam juratus, nimium sane liberaliter, ut non dicam **730** injuste ac calumniose, concedat *crimini subjacere maximo* Italos, hoc est Latinam et Romanam Ecclesiam, eo quod vocem *Filioque* apposuerit Symbolo. Hoc visum sibi audisse (ut sensus affectibus serviunt) schismaticum historicum, dum huic Vecci et suorum Græcorum concertationi interesset, facile concesserim : Veccum revera ita locutum ægre adducar ut credam. Nam prolabi scriptores studio ac favore causæ propriæ, exemplum in hoc ipso præsens habeo Vaticani paraphrastis, qui cum hæc duntaxat modo a nobis descripta in Pachymere legisset, ea immaniter amplificans deformavit in hunc modum : Ἀλλὰ τέως καὶ μόνον τὸ ἔγκλημα θεραπεύοιτο, οὐ τῶν Ἰταλῶν οὔμενουν· ἐκεῖνοι γὰρ χωρὶς τῶν ἄλλων ὧν ἔχουσιν αἱρέσεων, τῷ τολμῆσαι μόνον προσθεῖναι τῷ συμβόλῳ τὴν λέξιν, μεγάλης αἱρέσεως εἰκότως ἔνοχοι γίνονται. Hoc est : *Sed hactenus duntaxat, ut crimen excusaret* (Veccus) *non utique Italorum : illi enim, præter alias quibus tenentur hæreses, vel solo ausu additionis Symbolo appositæ unius vocis, ingentis hæreseos rei jure peracti sunt habendi.* Ita interpolator schismaticus, oblitus quam sæpe apud scriptorem, quem compilat, legerit Veccum omnem lapidem movisse, in eoque summam semper contentionem adhibuisse, ut evinceret puros omni hæreseos labe Latinos esse, ut inde inferret recte potuisse illos in communionem a Græcis admitti, etiamsi forte non satis purgarent invidiam adjunctionis verbi ad symbolum; quæ, ut summo jure ageretur, error contra dogma esse non posset, sed peccatum duntaxat contra disciplinam, qualia non inducunt obligationem communionis abrumpendæ. Ut igitur historiam quam scriptam præ oculis habebat anonymus epitomator, affectui privato erga schisma indulgens, in præjudicatam corrupit sententiam, ita suspicari licet, audientem Vecci verba Pachymerem, contendentis, vel si forte afferri nequiret idonea excusatio additamenti Latinorum ad symbolum, in quo ipse pugnare odiosius non duceret necessarium ad causam, tamen hæreticæ immunes labis utique ipsos esse, qui in ea quam tradebant de processione sancti Spiritus etiam ex Filio doctrina non dubie suffragatores Patres Græcos primæ auctoritatis naberent. Eam ille concessionem in expressam Latinorum ob additionem ad symbolum damnationem augendo perverterit. Utut sit, equidem satis clare demonstrasse mihi videor propria super eo argumento dissertatione, quæ exstat l. II mearum Observationum ad prius volumen hujus Historiæ a p. 665 — p. 674, additionem ad Symbolum recte ac prudenter factam nulli esse obnoxiam reprehensioni; ut eam seu Veccus seu Pachymeres culpare voluerit, frustra sint.

P. 32. *Καίτοι γε τὰ μέτρια γε τοῖς λόγοις αὐτοῦ προσαρθρούμενος*, obnoxie fateor in ms. me legisse προσαρχόμενος. Sed verbum ignotum et huic

Digitized by Google

quidem loco ἀπροσδιόνυσον **731** cum προσαρθρούμενος mutasse : sententia percommoda, quam interpretatio mea exprimit.

P. 34. *At Veccus aliud potius quodvis*, etc. Notentur hæc ad excusandum Veccum, si quando in his concertationibus, præsertim in colloquio [P. 521] ejus cum adversariis infra, c. 35 libri hujus recitato, multa subtiecerit ad causam pertinentia, sed quæ si dicerentur, auditores præjudicatis ruentes affectibus efferarent. Nam talia etsi justa et vera, pacis causa laudabiliter interdum silentio comprimi, intelligitur ex facto S. Gregorii papæ, qui, ut ipse testatur, synodi 5 etsi probatæ sibi mentionem facere supersedit apud eos qui ea offenderentur. Verba sancti pontificis hæc sunt ex epistola 37, l. III, ad Constantium episcopum Mediolanensem : *Quod autem scripsistis, quia epistolam meam Theodelindæ reginæ transmittere minime voluistis pro eo quod in ea quinta synodus nominabatur, si eam exinde scandalizari posse credidistis, recte factum est ut minime transmitteretis.* Mox ubi de ista synodo Constantinopolitana, a multis quinta nominata, subjunxit probari eam sibi, addit : *Nos tamen, sicut voluistis, ita fecimus, ut ejusdem synodi nullam memoriam faceremus.*

P. 39. *Πάτροκλος δ' ἔδοξεν Ἰωσήφ.* Usurpatur hic vox Πάτροκλος proverbialiter significatu προφάσεως. Qui usus creber apud Annam Comnenam, ut ad ejus Alexiadem in Glossario notavi, sed et apud alios citerioris ævi Græcos scriptores. Trahit originem e versu Homeri notissimo Il. τ : — Ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες Πάτροκλον πρόφασιν, σφῶν δ' αὐτῶν κήδε' ἑκάστη. Ad quem locum admotat Eustathius illic a me relatus ablisse rem eam in proverbium, ut Πατρόκλου verbo compendiose signaretur simulatio, qua quis aliqua causa facere se quidpiam studens ostendere, aliud re vera sequitur. In eo usu hoc habet singulare noster, quod fere Anna duo continue vocabula Πάτροκλον πρόφασιν jungit, Pachymeres hic solum Πάτροκλον exprimit. Etiam et illud admoneatur, in hoc, ut et in vocabulis crebri usus, manu scriptos antiqua codices uti compendio. Itaque nostri codices B et A integri soli (nam Vat. epitomator hæc ut solet decurtans, ne sententiam quidem loci hujus reddit) Προκλος pro Πάτροκλος habebant.

P. 43. Cur hic σφραγῖδα *benedictionem* verterim, causam dico in Glossario. De voce πρωτοαποστολαρίου et ejus notione nihil addo ad Meursium.

P. 46. *Ne qui autem in superioribus*, etc. Totam hujus loci sententiam abbreviator Vaticanus, vix quintam hujus capitis exhibens partem, etiam in contrarium menti auctoris deformat sensum. Cum enim Pachymeres manifeste affirmet ne e Catechumenis quidem despectandi in templum facultatem cuiquam concessam, positis ibi ad hoc prohibendum custodibus, ille tamen **732** ait Ἄνω δὲ τῶν κατηχουμενείων πάντες, καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ πάντες λαὸς (forte voluit scribere λαοὶ vel λαϊκοὶ) ἐώρων τὰ τελούμενα· *Imperatorem, principes et omnem populum, inde spectasse sacra, dum fierent.* Quod δὶς διὰ πασῶν discrepat a scriptoris asserto. Quare caute legendus hic epitomator; nec ei sine pignore fidendum in iis quæ Pachymeris nomine, ipso plerumque invito, recitat.

[P. 522] P. 54. Pro eo quod habent codd. B et A, ἀκριβῶς παριστῶσαι τὴν φύσιν, de guttis sanguinis clare apparentibus supra vela, saxa et frondes, Vaticanus habet ἀκριβῶς τὴν φύσιν ἐχαρακτήριζον, eleganti paraphrasi.

P. 55. E regione hujus capitis in codice optimo B hæc alia manu scripta exstant : Τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεδρίου κατὰ τῶν ὑποδεξαμένων τὴν εἰρήνην τὴν πρὸς τὸν πάππαν ψῆφον καὶ ἀπιτήσεις, quæ ostendunt narrata in hoc capite acta esse synodi ejusdem de qua historicus p. 50 sqq. egerat. Sed cum id non exprimatur in contextu, ego quod κατὰ τὸ σιωπώμενον per se scriptor intelligi a lectore voluit, σαφηνείας χάριν verbo indicandum credidi.

[P. 55. *Λίβελλον μὲν πίστεως.* Hæc Theodoræ confessio instigante patriarcha CP. ab imperatrice emissa est ad rescindenda acta Michaelis Palæologi pro unione Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis. Mortuo Michaele clerus schismaticus, connivente Andronico Palæologo, schisma instauravit. Cum Michael Palæologus die 11 Decembris anni 1282 mortuus sit, et imperatrix marito vita functo confessionem illam emiserit, confessio ipsa ad finem anni 1282 vel initium anni 1283 referenda est. Porro Theodora obiit 16 Februarii, anno 1284. Libelli textum, quem primus edidit Joannes Yriarte in *Codd. mss. Gr. Matrit.* p. 283, cod. LXXVII, subjicimus.

303. *Sequitur* (verba sunt Yriartii) *exemplum confessionis super rebus ecclesiasticis, quam Theodora imperatrix edidit post obitum Michaelis Palæologi Comneni, Græcorum imperatoris, conjugis sui, qui litteras catholicæ Romanæque fidei testes dedit ad Gregorium X pontificem maximum, concilio Lugdunensi generali secundo tunc præsidentem. Cum vero in omnibus, quotquot evolvimus, rerum commentariis aliisve scriptis, nullum hujusmodi confessionis non modo exemplum exstet, sed ne mentio quidem occurrat, id velut historiæ Byzantinæ singulare monumentum atque ejus studiosis hominibus jucundissimum, libuit hic ad litteram exscribere.*

✠ *Τὸ ἴσον τῆς ὁμολογίας τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας ἡμῶν κυρίας καὶ δεσποίνης ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν· ὅπερ διὰ οἰκειοχείρου σταυροῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐπιστώσατο· καὶ κάτω διὰ τῆς οἰκείας στήλης ἐν χρυσίνῃ βούλλῃ φερομένης καὶ ἀπηωρημένης* (leg. ἀπεωρυμένης) *δι' ἐξείας μετάξης.*

Θεοδώρα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, πιστὴ Αὐγούστα καὶ αὐτοκρατόρισσα Ῥωμαίων, Δούκαινα, Κομνηνὴ, ἡ Παλαιολογίνα, οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, ὅσα τις ἐπὶ σωτηρίᾳ ἑαυτοῦ κατορθῶσαι δυνήσεται, οὕτω μοι καὶ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς

Digitized by Google

δοκεῖ, ἐκεῖνα μὲν γὰρ κρύπτειν καλὸν καὶ παντάπασι τηρεῖν ἀφανῆ, ἵνα ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ οὐράνιος Πατὴρ καὶ Θεὸς ἀποδιδοῖη ἐν τῷ φανερῷ· εὐσέβειαν δὲ τὴν καὶ ἀρετῆς ἁπάσης πηγήν τε καὶ ἀρχὴν καὶ μητέρα τυγχάνουσαν οὐ κρύπτειν· ἀλλ' ἐμφανίζειν τοῖς πᾶσι καὶ δημοσιεύειν σωτήριον. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἔμοιγε φαίνεται, τὸ ἡμέτερον φῶς· ὃ τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων λάμπειν διακελεύεται. Διὰ τοῦτο οὔτε ποτὲ ἄλλοτε τὸ πρὸς Θεὸν εὐσεβὲς ὑπεστείλατο παραστῆσαι ἡ βασιλεία μου, οὔτε νῦν ὑποστέλλεται· διατρανοῖ δὲ μᾶλλον καὶ διαβεβαιοῦται οὕτως ἐν πᾶσι πιστεύειν, ὡς καὶ ἄνωθεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ὁμολογεῖν καὶ πιστεύειν ἐδίδαξε· τοῦτο οἶδε Θεὸς, ὁ καὶ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἐρευνῶν· γινωσκέτωσαν δὲ καὶ πάντες ἄνθρωποι, ὡς οὐδὲν παρ' ἡμῖν φρόνημα ἕτερον ἀλλ' ἢ τὸ γνήσιον τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ δὲ οὕτω φρονεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ οὕτω πρεσβεύει ἡ βασιλεία μου, δῆλον πάντως ὅτι καὶ τὴν ὁλεθρίαν ὑπόθεσίν τε καὶ πρᾶξιν τὴν οὐ καλῶς ἐν τῳ προλαβόντι χρόνῳ ἐπισυμβᾶσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ αὐτὴν εἰς τέλος συγχέασαν, ἐκ ψυχῆς μέσης ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ, βδελύττεται, εἴτε εἰρήνη, εἴτε οἰκονομία, εἴτε τι παραπλήσιον ἕτερον οὐκ ἀληθῶς ὠνομάζετο· καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας ἔτι καὶ νῦν αὐτὴν καὶ προσκειμένους αὐτῇ πολεμίους ἡγεῖται τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· ἐπιβούλους δὲ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· ἐχθροὺς δὲ καὶ λυμεῶνας καὶ τῶν παραδεχομένων αὐτοὺς καὶ ὡς προξένους ἀπωλείας ψυχῶν ἀποβάλλεται· εἰ γὰρ καὶ τηνικαῦτα ὅσον εἶχεν ἐκείνη τὸ ψυχοβλαβὲς διελάνθανεν, ἀλλά γε νῦν οὐ λανθάνει τὴν βασιλείαν μου· ἐδίδαξε γὰρ αὐτὴν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ λόγοι μετὰ τῶν πραγμάτων ἀληθεῖς τε καὶ βέβαιοι. Πλὴν ἡ βασιλεία μου καὶ τότε τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐνισταμένης, λέγω τῆς ὑποθέσεως, σφόδρα ἐβαρύνετο καὶ ἐδυσχέραινε τὸ ἀσύνηθες καὶ καινοφανὲς τοῦ πράγματος, καὶ ἠγανάκτει ἐπ' αὐτῷ, κἂν μὴ τὸ δεινὸν ὁπόσον ἦν ἐξηπίστατο· καὶ ἐν τῷ παρόντι δὲ πολὺ μᾶλλον ἀγανακτεῖ, σαφῶς ὁρῶσα τῆς οὐ καλῆς ἐκείνης ἐπινοίας οὐκ ἀγαθὸν ἀπαντῆσαν τὸ τέλος. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτως ἔχει. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Βέκκον διὰ τὰ βλάσφημα αὐτοῦ δόγματα, εἴτε δὲ καὶ τὸν Μελιτηνιώτην, καὶ τὸν Μεσοχίτην ὡς ὁμόφρονας αὐτοῦ ἡ τοῦ Θεοῦ κατεδίκασεν Ἐκκλησία, καὶ ἀπεκήρυξε, καὶ τῆς κοινωνίας ἑαυτῆς ἠλλοτρίωσε, τοιούτους δεόντως αὐτοὺς ἡγεῖται καὶ ἡ βασιλεία μου, ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους, τῇ ψήφῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθοῦσα.

Ἐπεὶ δὲ τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἔδοξε καὶ τὸν ἐμὸν αὐθέντην καὶ βασιλέα καὶ ὁμόζυγον τελευτήσαντα μνημοσύνων τῶν νενομισμένων μὴ ἀξιῶσαι δι' αἰτίαν τῆς ῥηθείσης ὑποθέσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν συγχύσεως, ἡ βασιλεία μου τὸν τοῦ Θεοῦ προτιμῶσα φόβον, καὶ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν εὐπείθειαν, στέργει καὶ καταδέχεται τὸ δόξαν καὶ ἐπὶ τούτῳ αὐτῇ· καὶ οὐ μήποτε ἀναγκάσῃ μνημόσυνα ποιεῖν ἐπ' αὐτῷ τῷ αὐθέντῃ μου καὶ βασιλεῖ καὶ ὁμοζύγῳ μου· οὐδὲ ἄλλο τι παρὰ τὸ διατεταγμένον αὐτῇ· ἔπεσθαι γὰρ κατὰ πάντα καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῇ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἡ βασιλεία μου βούλεται, τὴν ἰδίαν πάντως ἐντεῦθεν σωτηρίαν οἰκονομοῦσα, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἑαυτῆς γνωρίζειν τοῖς πᾶσι καὶ φανεροῦν ἐθέλουσα· ἣν ἄνωθεν ἐκ πατέρων παραλαβοῦσα, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος χρόνου συζήσασα, φυλάξει καὶ ἕως τέλους, τῇ τοῦ πλάσαντος αὐτὴν καὶ ἀναδείξαντος οἰκτίρμονος Θεοῦ φυλαττομένη δυνάμει. Εἶχε καὶ βούλλαν χρυσῆν ἀπηωρημένην κάτωθεν δι' ὀξείας μετάξης, φέρουσαν ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει τὴν ὑπέραγνον Θεοτόκον βρεφοκρατοῦσαν, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ τὴν στήλην τῆς ἁγίας δεσποίνης. Τὸ παρὸν ἴσον τῷ ἐμφανισθέντι μοι πρωτοτύπῳ ἀντιβαλὼν καὶ ἐξισάζον εὑρὼν, ὑπέγραψα, ψ.

Hoc diploma, prout ex titulo ac fine constat, ipso jam initio confirmatum est cruce imperatricis manu scripta, infra vero aurea bulla hinc purissimam Deiparam puerum gestantem, inde ipsius imperatricis effigiem exhibente, ex subtili serico (nimirum funiculo) appensa. Sed enim exscriptor multo plus lucis, quam ex aurea bulla, ex die, si designasset, legentibus sane dedisset. Cæterum vocem βρεφοκρατοῦσαν, *ex nomine* βρέφος, infans *seu* puer, *et verbo* κρατέω, teneo, *conflatam, qua eadem purissima Deipara describitur, nusquam Lexicorum, ne quidem in Cangii Glossario Græco, invenire mihi contigit.*

In hanc porro Theodoram imperatricem cardinalis Bessario conscripsit Monodias tres, idemque in ejus sepulcrum iambos composuit. Utraque exstant hodie in Græca D. Marci bibliotheca codicum mss. codice CCCCXXXIII, ut illius plane testatur excusus typis catalogus. EDIT. PATR.]

P. 56. Sub finem capitis significat Pachymeres negatum ab Athanasio patriarcha Alexandrino assensum in acta synodi, utcunque quæsitum sub interminatione omittendæ, ni daret, commemorationis ejus e sacris diptychis. Plane contrarium suo periculo et nulla fide affirmat interpolator Vaticanus sic diserte scribens : Καὶ πολλῶν λεγομένων τέλος καθυποκλίνει καὶ τὰ ζητούμενα ἐκπληροῖ. *Multis ultro citroque allegatis tandem* Alexandrinus *dat manus, et quæ postulabantur exsequitur.* Cave credas : negat enim id tantum non diserte oculatus testis Pachymeres.

P. 59. Cur hæc Anna Eulogiæ Andronici amitæ filia, Michaelis despotæ uxor, ut constat ex vol. I, p. 243, hic et alibi βασίλισσα regina dicta reperiatur, quærendum. An, quod non exstaret Græce femininum vocabulum e verbo δεσπότης, *despota* formatum, quo uxores despotarum insignirentur, βασιλισσῶν eas appellatione dignar usus obtinuerat?

P. 65. Initium hujus capitis quadam inter codices differentia scripturæ et antiquarii scriptoris affectata ad rem non valde notam allusione me torsit. Horum omnium hic reddenda ratio lectori est. Codex Allatianus ita exhibebat hunc locum : Οὐ μὴν δὲ πρὸ τοῦ κατὰ Λάμψακον καὶ ἡ δίκη ἐπὶ μήκιστον χρόνου ἀργὸς ἦν. Barberinus autem optimus omnium, οὐ μὴν δὲ κατὰ Λάμψακον πρὸ τοῦ. Sed ad marginem e regione manu perantiqua sic scriptum habe-

Digitized by Google

bat : Οὐ μὴν δὲ πρὸς τοῦ κατὰ Λάμψακον. Hæc videtur sola recta lectio, quam ideo unam sum amplexus. Operosior fuit inquisitio fabulæ aut historiæ, quam auctor hoc loco innuit, rei ad Lampsacum gestæ. Circumspectis diu omnibus **733** in hoc tandem acquievi, ut crederem habuisse Pachymerem hæc scribentem in animo id quod auctor Etymologici refert verbo Λάμψακος in hunc modum : Ὅτι τοῖς Λαμψακηνοῖς χρησμὸς ἐδόθη, ὅπου ἂν αὐτοῖς λάμψῃ, ἐκεῖ πόλιν κτίσαι. Ἀστραπῆς οὖν γενομένης, εἶδον τὸν τόπον καὶ ἔκτισαν τὴν πόλιν, Λάμψακον ταύτην προσαγορεύσαντες, καὶ τοὺς πολεμοῦντας αὐτοῖς βαρβάρους, λόχον ποιήσαντας, διὰ τῆς ἀστραπῆς ἰδόντες κατέκαυσαν. Ita ille. Hic eventus, insidiarum luce fulguris a Lampsacenis urbem molientibus detectarum, et statim immisso igne in suis ipsis latebris incensorum hostium, videtur quasi proverbiali celebritate relatus ad significationem vindictæ celeris divinitus immissæ, clade post minas non tardante, [P. 523] sed continuo excipiente indicationem primam. Atque haud scio an non inde Adrastea Nemesis, sive hic memorata δίκη, peculiariter apud Lampsacenos culta olim fuerit, cujus velut auspiciis structa illa civitas fuisset. Strabo videndus l. XIII, p. 684 ed. Basil.

P. 77. Quid hic esse putem ἐπαληθεύειν τοῖς τετελεσμένοις, videat æquus lector in Glossario, verbo τὰ τετελεσμένα, antequam meam interpretationem damnet.

Ibid. Τὸ δ' αὖ ἐκ τοῦ παρεικότος, etc. Τὸ παρεικός sonat hic remissum, dissolutum, negligens, quod negat posse convenire Dei sapientiæ, acri semper vigilia intentæ in res quæ fiunt, et nulli non eventui suum interponenti judicium.

P. 78. Μανίαισιν ὑποκρέκει, φησὶ Πίνδαρος. Alludit quod exstat hodieque apud Pindarum in Olymp. Τὸ καυχᾶσθαι παρὰ καιρὸν μανίαισιν ὑποκρέκει.

Non dissimulo, mihi hoc caput et legenti et interpretanti sæpe tædium obortum ob εὐήθη δεισιδαιμονίαν scriptoris, qui tot præfationum anxiarum ambages casui minime miro prætexendas putaverit, æstum animi ostentans aniculæ superstitiosæ potius quam viro, præsertim theologo, consentaneum. Quare non prolixe solum ignosco Vaticano breviatori, quod verbosas lacinias ridicularum admirationum ex hoc capite recidens illud in versus paucissimos contraxerit, sed etiam ejus hic quidem judicium laudo, et in ejus gloriam totam hanc ejus epitomen adscribo : Ὁ δὲ μέλλω ἐρεῖν (inquit), τινὲς μέγα τι σημεῖον ἔκρινον, διὰ τὸ εὑρεθῆναι τὸν ἅγιον ἄρτον ἐν τῷ ἀρτοφορίῳ σεσηπότα. Τοῦτο δὲ καινὸν οὐκ ἔστιν εἰ σέσηπτο. Κατὰ τὴν τῶν Βαΐων ἑορτήν, ὅτε ὁ Κύπριος ἀρχιερεὺς ἐτελεῖτο, πεποίηντο κατὰ τὸ συνήθες προηγιασμένα· καὶ κατά τι συμβὰν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τετράδι παρελείφθη μὴ τελεσθῆναι τὰ τῆς θείας ἱερουργίας προηγιασμένης. Κάντεῦθεν ἐναπολειφθεὶς ὁ ἅγιος ἄρτος ἦν ἐν τῷ ἀρτοφορίῳ μέχρι καὶ τῆς τυρινῆς εἰς τὸ ἐπιὸν ἔτος. Μέλλοντος γὰρ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν τῆς Κυριακῆς ἡμέραν ἐμβαλεῖν τῷ ἀρτοφορίῳ προηγιασμένους ἁγίους ἄρτους, εὗρε τὸν χρόνον διαβιβάσαντα ἅγιον ἄρτον σεσηπότα πάντη καὶ ἀπηχρειωμένον. Καὶ τοῦτο μέγα **734** σημεῖόν τινες τῶν μικροθυμάτων ὑπέλαβον· *Quod dicturus* (ait) *sum, quidam ingens portentum putaverunt, inventum nempe esse in sacra pyxide panem consecratum putrefactum. Panem autem longo ævo putrescere minime mirum est. Nimirum in festo Palmarum, quo die inaugurabatur patriarcha Cyprius, cum de more fuissent consecrati panes ex quibus deinde, quo ritu per insequentem hebdomadam fas est, sacra ex præsanctificatis dicta celebrarentur, contigit casu quodam feria quarta majoris hebdomadæ sacrum eo die fieri solitum ex præsanctificatis omitti. Unde consumendæ per illud, si rite peractum foret, panis consecrati particula in sacra pyxide relicta est usque ad dominicam* Tyrinen *vocatam insequentis anni. Qua die cum ad aram sacerdos faciens novas consecrati panis particulas indere sacræ pyxidi deberet, reperit in ea putrefactum tanti temporis mora, qui ei anno superiori fuerat inditus, sacrum panem. Et hoc magnum prodigium quidam parva mirantes putaverunt.* Hactenus hic breviator, cujus in negotio suscepto tractando securæ libertatis hoc specimen habe, lector; in quo si minus fidam epitomen, certe non immeritam censuram nostri hoc loco historici videbis, nec usquequaque improbabis, ut opinor.

P. 85. De veneratione angelorum feria tertia cujusvis hebdomadæ a Constantinopolitanis celebrari solita populari concursu ad partem dexteram aliarum templi sanctæ Sophiæ, vide quæ annoto in Glossario verbo Ὁδηγοί.

[P. 524] P. 87. *Irenen.* Fuit hæc soror Marchionis Montisferrati in Subalpina regione; cui etiam deinde sine liberis mortuo filius Andronici ex hoc secundo natus conjugio, ut postea noster docet, jure materno successit.

P. 93. *A cunctis.* Cuncti nimirum qui aderant, præter Veccum et archidiaconos, præoccupatis schismate et errore animis judicabant de præsenti controversia : aliter enim nunquam *valide et inluctabiliter disputata* censuissent, quæ Theodorus Muzalo hic refertur protulisse prorsus ἀσύστατα et sese invicem destruentia. Duo enim affirmat, prius, se agnoscere pro vera Damasceni sententiam a Veceo allegatam, qua is sanctus doctor affirmat *Patrem esse productorem per Verbum exantiatorii Spiritus ;* alterum, se tamen non admittere *Spiritum per Verbum et Filium originem ex Patre trahere.* Atqui citra ullam dubitationem est, originem passivam ex æquo respondere origini activæ ; unde qui admittit istud assertum, *producit Pater per Filium Spiritum*, nonnisi cum absurdissima inconsequentia negare potest hoc aliud, *Spiritus sanctus producitur a Patre per Filium.* Quomodo igitur tam manifesta ἀσυλλογιστία plausum a cun-

Digitized by Google

ciis astantibus meruit ? nisi quod præjudicato sensu sapiebant et similes habebant labra lactucas. Quam mox adjungit Muzalo dicti sui rationem, **735** quod nimirum ex ea quam respuit doctrina sequeretur *aliud esse sancti Spiritus principium activum Patrem, aliud ejusdem principium activum Filium*, vanam esse demonstrat doctrina Vecci a nobis declarata superius notis ad c. 9 hujus libri, quam is haustam ex antiquis Patribus distinctius explicatam a Lugdunensi generali concilio et Gregorio X tenebat, affirmans vim spirandi, sive rationem principii activi respectu Spiritus sancti, unam indivisibiliter et eamdem exsistere in Patre et Filio, ab illo huic communicatam, ex quo fieret ut Pater et Filius unum essent principium activum Spiritus sancti, non duo, sicut Pater, Filius et Spiritus sanctus non tres dii, sed unus Deus sunt.

P. 94. *Nihil habentes quod objicerent*, etc. Temere judicat Pachymeres archidiaconos nihil habuisse quod opponerent secundæ parti orationis patriarchæ, qua is affirmaverat non posse illos demonstrare *testimonium Damasceni conflari confirmarique ex aliis quoque auctoritatibus Patrum.* Hoc enim illi non omiserunt facere quia non possent, sed quia de hoc nunc non agebatur, et statum propositæ tunc ad tractandum quæstionis mutare nolebant. Hic nempe cardo erat controversiæ loco illo ac tempore disceptandæ, rectene Veccus conclusisset ex Damasceni loco Spiritum ex Patre per Filium procedere aientis, non esse hæreticos Latinos, qui Spiritum ex Patre et Filio dicerent procedere. Ut bona ea judicaretur illatio, nihil aliud oportebat quam verum et orthodoxum agnosci a Græcis et patriarcha Damasceni testimonium, et æquipollentiam prælpositionum *per* et *ex*, quam adeo illi admittebant, ut etiam Muzalo paulo ante professus sit audacius affirmari *per Filium* quam *ex Filio* procedere Spiritum. Alioqui qua fide scribit hic Pachymeres archidiaconos Vecci asseclas non potuisse confirmare Damasceni testimonium consonis auctoritatibus Patrum aliorum, cum idem hoc ipso libro superius, p. 28, retulerit Veccum sanctorum [P. 525] scripta attentius perlegentem in horum plerisque dici observasse sanctum Spiritum *ex Patre per Filium profundi, exsplendescere, præberi, prodire, procedere*, laudasseque in eam sententiam sanctum Maximum, Tarasium, Athanasium, Basilium, præter Græcos recentiores magni nominis Maroniensem Nicetam et Nicephorum Blemmidam; ut omittam quos ibidem percenset Græcis quoque venerabiles Latinos Patres, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum. Quin et mox hoc ipso c., p. 95, idem affirmat prolatum a Vecco pro dogmate eodem luculentum testimonium Gregorii Nysseni. Calumniose igitur et in contumeliam causæ catholicæ schismatici hoc Vecco et ejus sociis impingunt; qui utique poterant, si status id præsentis controversiæ caperet et catholicum dogma publica disputatione propugnari, non impactum ipsis falsum crimen privata defensione refelli res posceret, poterant, inquam effundere congestam ipsis longa lectione Patrum chrestomathiam eruditionis **736** orthodoxæ, qua manifesto evincerent didicisse Damascenum quæ tradit de sancti Spiritus per Filium a Patre processione ab antiquioribus doctoribus Ecclesiæ, nimirum ex Athanasio lib. *De humana natura suscepta*, c. 4, ubi tractans locum prophetæ Davidis ex Psal. xxxv, 10 : *Quoniam apud te est fons vitæ*, sic scribit de Davide loquens : Οἶδε γὰρ παρὰ Θεῷ Πατρὶ ὄντα τὸν Υἱὸν πηγὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· *Noverat enim apud Patrem Filium esse fontem sancti Spiritus.* Ex Didymo, l. II *De Spiritu sancto*, cujus Græcum contextum Veccus habere potuit : nos in sola quæ exstat Latina ejus auctore Hieronymo versione, hæc legimus ad illa Christi in Evangelio Joannis verba : « *Non enim loquetur a semet ipso,* » *hoc est, non sine meo et Patris arbitrio, quia inseparabilis a mea et Patris voluntate, quia non ex se sed ex Patre et me est. Hoc enim ipsum quod subsistit, a Patre et me illi est.* Ex Epiphanio in Ancorato, n. 67 : Χριστὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς πιστεύεται Θεὸς ἐκ Θεοῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Χριστοῦ ἢ παρ' ἀμφοτέρων, *Christus ex Patre creditur Deus de Deo, et Spiritus ex Christo aut ab ambobus.* Et antea clarius eodem libro n. 8 : Πνεῦμα Θεοῦ καὶ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς καὶ Πνεῦμα Υἱοῦ, οὐ κατά τινα σύνθεσιν, καθάπερ ἐν ἡμῖν ψυχὴ καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐν μέσῳ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ· *Spiritus Dei et Spiritus Patris et Spiritus Filii, non compositione aliqua, quemadmodum in nobis anima et corpus, sed inter Patrem Filiumque medius ex Patre et Filio, appellatione tertius.* Ex Gregorio Nysseno, l. I *Contra Eunomium:* Ὡς συνάπτεται τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἔχων οὐχ ὑστερίζει κατὰ τὴν ὕπαρξιν, οὕτω πάλιν καὶ τοῦ Μονογενοῦς ἔχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπινοίᾳ μόνῃ κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον, προθεωρουμένου τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποστάσεως· *Ut Patri conjunctus est Filius, et cum ex illo esse habeat, non tamen posterius exsistit, sic etiam Spiritus sanctus proxime hæret Filio, qui sola cogitatione secundum rationem principii prius consideratur subsistentia Spiritus.* Ex Cyrillo Alexandrino, l. I *De Adorat.* : Ἔστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μὴν καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ οὐσιωδῶς ἐξ ἀμφοῖν εἰτ' οὖν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προχεόμενον Πνεῦμα· *Est Dei et Patris, sed et Filii quoque, qui substantialiter ex ambobus, nimirum ex Patre per Filium, profunditur Spiritus.* Ex Chrysostomo in quadam Homilia tom. V ed. Savil. p. 674 : Ὁ Σωτὴρ δείκνυσιν ἑαυτὸν πηγὴν ζωῆς, καὶ ὕδωρ ζῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ, ὁρᾷς πηγὴν ὕδατος τὸν Θεὸν, ζῶν δὲ ὕδωρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· πηγὴ ὕδατος ζῶντος ὁ Πατὴρ, ποταμὸς ἐκ τῆς πηγῆς προερχόμενος ὁ Υἱὸς, ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· *Salvator ostendit se ipsum fontem esse vitæ, et aquam vivam esse*

Digitized by Google

Spiritum sanctum. Et, *vides fontem aquæ Deum; aquam autem vivam Spiritum sanctum. Fons aquæ vivæ Pater est, flumen ex fonte procedens Filius, aqua fluminis Spiritus sanctus.*

737 Hæc quæ pauca de multis speciminis hic gratia posuimus, quin et in eamdem sententiam non minus diserta plura, sine dubio potuerant ex Patribus allegare socii Vecci, quippe quibus diu cum Vecco in theologiæ Spiritus [P. 526] sancti perscrutatione versatis ignota in hoc genere esse non poterant quæ fuere ipsi Vecco perspectissima, ut intelligitur ex hujus scriptis, quæ partim edidit Ill. Allatius, partim legit in manu exaratis codicibus et ex iis plurima descripsit Petavius noster in opere Theologicorum Dogmatum. Sed consulto id omiserunt, quod nunc non erat his locus. Agebatur quippe, ut dixi, verumne esset crimen hæreseos impactum Vecco et sociis: non autem de dogmate inquirebatur. Et calumnioso artificio Vecci adversarii eludere conabantur vim defensionis ejus, alio traducenda quæstione.

P. 95. *Non confiteris Spiritum sanctum continuum Patri*, etc. Hoc ipsum absurdum Latinis impingit acer Græcorum hæreseos defensor Gregorius Palamas, contendens doceri a Patribus, Spiritum sanctum continue ac citra medium a Patre procedere. Καὶ μὴν, inquit, ἐῤῥέθη καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς ἀμέσως. Vultque id astrui versibus quibusdam S. Gregorii Theologi, quibus Filius et S. Spiritus pariter dicuntur Θεοῦ Πατρὸς τὰ δεύτερα ἔχειν, *secundas a Deo Patre habere.* Sed frustra sunt hi schismatici. Nam juxta Patrum tam Græcorum quam Latinorum orthodoxam doctrinam utrumque verum est, et procedere ἀμέσως *citra medium* a Patre sanctum Spiritum, et eumdem δι' Υἱὸν, *per Filium* a Patre produci. Apte conciliat hæc in speciem contraria Ricardus Victorinus, l. v *De Trinitate*, c. 6, similitudine ex humanis generationibus adducta: *Procedit namque* (ait) *persona de persona quandoque quidem tantummodo immediate, quandoque tantummodo mediate, quandoque autem mediate simul et immediate.* Exemplum deinde processionis tantummodo immediatæ ponit in Isaaco respectu Abrahami, siquidem Isaacum immediate Abrahamus genuit; processionis vero tantummodo mediatæ in Jacobo respectu Abrahami; nam Jacobus patriarcharum duodecim pater, mediate tantum ab Abrahamo est genitus, quatenus filium Abrahami Isaacum patrem habuit, ipse Abrahami nepos. Hoc secundo modo vere negatur a doctoribus catholicis sanctum Spiritum *mediate* a Patre procedere. Sed est alia processio immediata simul et mediata, cujus formam Ricardus statuit in generatione Sethi ex Adamo et Eva. Nam quoniam Eva ex Adamo processerat, utique ex ejus costa formata, Sethi productio per Evam facta mediata extendis respectu Adami fuit: verum quia idem nihilominus Adamus per se ad illam generationem concurrit, immediata eadem Adamo existit. Verba Ricardi hæc sunt: *Nam Seth quidem processit de substantia Adæ immediate, utique in quantum fuit de proprio semine; mediate vero in quantum fuit de semine Evæ.* Talem autem esse ait processionem **738** sancti Spiritus ex Patre, mediatam quidem quatenus ex Filio est, quem Pater genuit, simul autem immediatam quoque, quoniam Filius pariter et Pater sanctum Spiritum producunt. *Spiritus* enim *sanctus* (verba sunt Augustini, l. xv, *De Trinitate*, c. 27) *non de Patre procedit in Filium, et de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de utroque procedit, quamvis hoc Filio Pater dederit, ut quemadmodum de se, ita de illo quoque procedat.* Hæc Augustinus; quæ quatenus mediata, quatenus immediata Patri sit sancti Spiritus processio, luculenter explicant.

P. 96. *Sentire autem continuum* etc. Significat his verbis Veccus non posse catholice dici *duntaxat immediatam* processionem sancti Spiritus ex Patre; dicendam enim esse *simul immediatam et mediatam.* Itaque hic τὸ προσεχῶς *continue* usurpatur *exclusive*, hoc est cum subintellecta negatione *mediationis* ullius. Qualis tamen aliqua in processione sancti Spiritus a Patre agnoscenda orthodoxis est, sed quæ non excludat immediatam Patris ipsius actionem in productione Spiritus, at tantum admittat [P. 527] in ea consortium Filii, cui prius ratione Pater ipse communicaverit et ei per generationem identificaverit illam ipsam unam et individuam, quam ipse originaliter, hoc est non aliunde tractam sed naturaliter identificatam suæ personæ, habet spirationem activam, in qua, non solum in natura et essentia divina, Pater et Filius unum sunt. Audiatur sanctus Anselmus hæc eleganter explicans, *De processione Spiritus sancti* libro: *Constat inexpugnabili ratione Spiritum sanctum esse de Filio sicuti est de Patre, nec tamen esse de duobus diversis, sed de uno. Ex eo enim quod Pater et Filius unum sunt, id est ex Deo, est et Spiritus sanctus, non ex eo unde alii sunt ab invicem. Sed quoniam Deus, de quo est Spiritus sanctus, est Pater et Filius, idcirco vere dicitur esse de Patre et Filio, qui duo sunt.* Cujus ratio est, quia principium activum Spiritus sancti, sive spiratio activa, ejusmodi quædam vis est, quæ ut in actum exeat exigit identificari personis duabus, quarum una ex altera processerit. Unde causam reperit Ricardus Victorinus, l. v *De Trinitate*, c. 7, cur ordine posterior sit processio sancti Spiritus processione Filii: *Naturaliter* (inquit) *prior est dualitas quam trinitas: nam illa potest esse sine ista, ista vero nunquam sine illa. Naturaliter itaque et processio prior est, quæ potest subsistere in personarum dualitate, quam illa, quæ non potest esse sine personarum trinitate.* Hinc intelligitur id quod innuit verbis supra descriptis Veccus, proprietatem esse distinctivam processionis Filii a processione Spiritus sancti, quod Filius quidem procedat ab uno solo principio *quod* et *quo*, ab unica nimirum persona divina, Patre, et per unicam

Digitized by Google

generationem activam incommunicabilem alteri personæ, Spiritus vero sanctus procedat et procedere exigat per unicum quidem **739** principium *quo*, nempe *spirationem activam unicam* indivise propagatam ex Patre in Filium, tamen a duobus principiis *quod*, geminis videlicet personis, quarum ubi prior alteri communicaverit vim propriam spirandi, ambæ conspirantes per unam indivisibilem operationem producant tertiam personam, quæ sanctus est Spiritus. Atque hæc est illa *ratio differentiæ* quam allegat hic Veccus, eam obstare aiens quominus dici possit Spiritus *continue ex Patre* προσεχῶς ἐκ τοῦ Πατρός, quod sumpsit ex Gregorio Nysseno in epistola ad Ablabium, unde totum hunc locum juvat hic descriptum proponere : Τοῦ ἐξ αἰτίας ὄντος πάλιν ἄλλην διαφορὰν ἐννοοῦμεν· τὸ μὲν γὰρ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ διὰ τοῦ προσεχῶς· *Ejus quod ex principio est rursus aliam differentiam intelligimus. Nam aliud continue ex primo est, aliud vero per illud quod est continue ex primo.* Unde statim infert Nyssenus idem, ὥστε καὶ τὸ μονογενὲς ἀναμφιβολον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ μένειν. Hoc loco μονογενές non idem quod Latine *unigenitum* sonat, sed, prout erudite hunc ipsum Nysseni locum tractans explicat Manuel Calecas, c. 3, significat *id quod unum ex uno producitur.* Verba sunt Calecæ : Καὶ τὸ μονογενὲς ἀναμφιβόλου (lege ἀναμφιβόλως) ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ μένει. Μόνος γὰρ ἐκ μόνου, ἐπεὶ μέχρι τούτου ἵστησιν ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τὸ ἰδίωμα· *Monogenis titulus sine dubio Filio proprius manet : solus enim ex solo est, quandoquidem eatenus orthodoxa doctrina sistit illius existentiæ proprietatem.* Potuerat hoc Gregorius Nyssenus didicisse a seniore fratre Basilio, cujus exstat ad fratrem Nyssenum epistola, in qua hæc leguntur : Ὁ δὲ Υἱὸς, ὁ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ γνωρίζων, μόνος μονογενῶς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς ἐκλάμψας, οὐδεμίαν κατὰ τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· *Filius vero, qui ex Patre progredientem Spiritum per se ipsum et in se ipso notum facit, solus unigeno modo ex ingenita luce resplendens, nullam secundum proprietatem notionum communionem habet cum Patre aut Spiritu sancto.* Ex quibus omnibus patet, juxta doctrinam catholicam Patrum, characteristicam esse proprietatem Filii æterni, qua et a Patre et a Spiritu sancto distinguitur, *ab uno procedere*, sive ut loquitur Manuel Calecas, μόνον ἐκ μόνου, *solum ex solo* produci. Hoc idem est quod Veccus ex Nysseno hoc loco vocat *esse Filium continue ex Patre.* Notionem autem ac proprietatem pariter distinctivam Spiritus sancti esse *produci per eum qui continue ex Patre est*, hoc est, identificata duabus personis et a prima alteri communicata spiratione produci.

[P. 528] P. 97. *Ita vero loqui non didicimus*, etc. Responsum est Alexandrini patriarchæ ex lectulo, sane somniculosum et oscitabundum. Cui merito reponi poterat illud Christi ad Nicodemum, Joan. III, 10 : *Tu es magister in Israel, et hæc ignoras?* **740** Quod autem negat se *ita loqui didicisse*, culpa ejus est, quod scripta magistrorum non legisset ut debuerat, Patrum nimirum antiquorum, ubi quæ afferebat Veccus invenerat. Sed longe inscitius hujus dictum refertur infra, ubi schismaticus iste definit hæresim reputari τὸ συνιστᾷν θέλειν ἀσύνηθες, κἂν ἀσφαλὲς ἦν, *stabilire velle insuetum quippiam, etsi securum sit.* Quo iniquissimo edicto omnes Ecclesiæ Patres, omnes theologi, omnes sacrorum librorum intepretes in hæreticorum ergastula compinguntur. Quotus enim quisque illorum non aliquid profert *insuetum*, idiotis præsertim aut in studio sacræ doctrinæ negligentius versatis, qualem se hic patriarcha schismaticus prodit ?

Ibid. *Ubi enim plus clare deprehendatur*, etc. Verba sunt Constantinopolitani patriarchæ Gregorii Cyprii, quæ illum ostendunt nihilo aut doctiorem aut moderatiorem Athanasio isto Alexandrino, quem modo notavimus. Profecto enim, si ex æquo respondente vel famæ qua celebrabatur, vel dignitati qua fulgebat, esset eruditione præditus, non ignoraret quæ de immediata simul et mediata processione sancti Spiritus ex Patre veteres, ut paulo superius ostendimus, Ecclesiæ doctores magno consensu tradunt ; et si eam reverentiam antiquis Patribus tribueret quam iis a catholico quovis, maxime autem episcopis, deferri par est, nunquam *nugatoriæ loquacitatis* plenissimam diceret, quam a sancto Gregorio Nysseno disertis affirmari verbis sententiam fateretur.

P. 98. *Fatemur temeritatem, et veniam poscimus.* Verba sunt Vecci, in quibus vel ironia quædam agnoscenda tacita est, vel permissio necessaria homini causam accusatæ calumniose innocentiæ apud præoccupatos errore incurabili judices agenti. Videbat ille ruere manifeste et inconsequenter loqui patriarcham, sed eo supercilio ut se revinci non passurum appareret. Frustra igitur contenderet, si vindicare a calumnia nugacitatis impacta usquequaque orthodoxam Nysseni doctrinam conaretur ; et interim occasionem perderet se ac suos ab hæreseos infamia purgandi. Usitatissimum patronis est reos in judicio defendentibus, postquam satis refutarunt criminationem aliquam minus ad rem pertinentem, ea non agnita quidem pro vera, sed omissa uti parum curanda, referre se ad caput causæ hoc aut simili genere loquendi : « Verum sit ita sane ut vultis : tamen vel hoc etiam concesso extra culpam esse in causæ capite meum susceptum patet. » Talem omnino sensum hæc Vecci habet oratio, ut clare intelligitur ex consequentibus.

P. 99. *Alludens ad nomen aliud.* Quodnam fuerit illud aliud nomen Georgii Moschamparis, ne Ill. quidem Allatius in accuratissima de Georgiis Diatriba multa de hoc memorans prodit. Licet suspicari ex urbano illo Vecci dicto, ψύλλα τις ἐπικαθίσασα etc. *Psyllum* fuisse cognominatum. Recitat

Digitized by Google

hunc **741** locum p. 349 editæ de Georgiis diatribæ modo laudatus Leo Allatius cum aliqua diversitate tam in contextu Græco quam in Latina interpretatione, cujus hic admonere lectorem debeo. Illic igitur illa verba ψύλλα τις vertuntur *culex quispiam*. Suspicor mendum typothetæ, qui *c* pro *p* in priori vocabulo posuerit, facili utique lapsu, qualem amanuensium [P. 529] eruditi agnoscunt in loco Plinii l. XIX, c. 19 : *Napis culices*, etc., ubi ex Theophrasto, quem describebat, *pulices* auctor sine dubio posuerat. Sed memoratu dignior in Græcis varietas est. Ubi enim clarissime codex Barberinus, fundus nostræ editionis, habet οὔτ' ἀνασπᾷν οὔτε κατασπᾷν ἔχει τὴν πείρινθα, Ill. Allatius, vel ex proprio codice, quem ad manum modo non habeo, vel ex conjectura legit τὴν μήρινθον. Arbitrum discrepantiæ codicum duorum Vaticanum exemplar ferrem : sed is utramque illam vitavit vocem, hunc locum sic exprimens : Ψῆλα (scribere voluit ψύλλα) τις ἐπεκάθισε τῷ τῆς ἁμάξης ῥυμῷ, ἥτις οὔτε βάρος φέρει τῇ ἁμάξῃ οὔτε μὴν ἐλαφρόν τι καὶ κοῦφον, verbosius quam breviatorem decuit, nec multum eleganter. Ego cur abrogarem fidem meo archetypo causam non habui, cum proba et Pachymere digna videatur hæc lectio, utpote quam appareat ductam ex Homero *Iliad.* ω : Αὐτὰρ ὅγ' υἷας ἅμαξαν ἐὐτροχον ἡμιονείην ὁπλίσαι ἠνώγει, πείρινθα δὲ δῆσαι ἐπ' αὐτῆς, et *Odyss.* ο : Καὶ τὰ μὲν ἐς πείρινθα τίθει Πεισίστρατος ἥρως. Quorum locorum ad priorem Eustathius docet πείρινθα dici τὸ πλινθίον τὸ ἄνω τῆς ἁμάξης, ὅπου τὰ φορτία ἐπιτίθενται, ad posteriorem autem : Εἴη δ' ἂν πείρινθα καὶ ἡ πρὸ τούτου ῥηθεῖσά που ὑπερτερία ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν Ναυσικάαν ἁμάξης, ὅπερ οἱ ὕστερον ἐσχάραν καλοῦσιν. Ex quibus habemus πείρινθα vocari loculum aut cistam sive capsam quamdam formæ quadratæ curribus imponi solitam capiendis rebus quæ vehendæ sint, ὑπερτερίαν et ἐσχάραν aliis dictam. Unde satis, opinor, defenditur nostra et lectio et versio. Nec obstat quod verba ἀνασπᾷν et κατασπᾷν magis convenire videantur μηρίνθῳ *funi* quam πείρινθι *plaustri cistæ*. Etsi enim *trahendi* notio ex origine ipsis inest congruentior funi tractionis instrumento, tamen non minus frequens est istorum verborum usus ad significandam depressionem, quæ fit aggravando, aut sublevationem, quæ fit minuendo pondus. Ut sensus hic sit, pulicem insidentem tracto cum impetu currui nec addere nec detrahere quidquam oneris, sed perinde habere ac si non esset.

P. 100. *Volo et vobis orthodoxe*, etc. Per hyperbolem hæc dici credendum est, et ea fiducia qua, si fierent quæ fieri non posse qui loquitur intelligit, is se duræ cuipiam objicit conditioni. Similem quamdam nonnulli interpretes appingunt sententiam illis Mosis et Pauli verbis : *Dimitte illis, aut dele me de libro* (*Exod.* XXII, 32); et : *Optabam anathema esse a Christo pro fratribus meis* (*Rom.* IX, 3).

742 Supplendum hic quod historicus diserte non exprimit, perlatum a schismaticis de Vecco et sociis judicium ; atque hoc ipsum colloquium, cum secuta reorum auditorum condemnatione, synodum vocatam, cujus acta publicata rite sint. Hujus quaeliscunque synodi exemplar antiquum nactus Jacobus Sirmondus noster, id communicavit Henrico Spondano episcopo Apamiensi, qui summam ejus exhibet in sua continuatione *Annalium* Baronii ad annum 1283, n. 10. Dicitur illic ista synodus habita sub Andronico Palæologo imperatore et Gregorio patriarcha contra Joannem Veccum et hujus socios Constantinum Melitenioten et Georgium Metochitam, qui Latinorum dogma de processione Spiritus sancti profitebantur ab annis octo. Hunc ibi numerum Acta synodi exprimunt, ex quo illam hoc anno celebratam evincitur, qui, ut libro tertio harum Observationum, c. 2, demonstrabimus, vere octavus est ab Inito a Vecco patriarchatu et recepta palam (quod sub idem tempus contigit) Constantinopoli communione cum Ecclesia Romana. Deinde memorant eadem Acta pseudosynodi Joannem Veccum jam ante ob eamdem causam fuisse damnatum in quadam Græcorum synodo ; quam appareret eam esse cujus meminit noster, p. 34. Nam in ea dicunt Veccum *libellum resipiscentiæ* [P. 550] *obtulisse, quo acquiescebat damnationi ac depositioni suæ*. Sic nimirum appellant, quam extortam ibi Vecco Pachymeres narrat *subscriptionem compositi libelli, quo professio rectæ fidei conjungebatur cum amolitione suspicionum, si quæ in contrarium exstarent, quibus ad extremum annectebant abdicationem sacerdotii*. Adjungit pseudosynodus codicis Sirmondiani Veccum postea in priorem sententiam rediisse. Id vero negabat Veccus, qui eo scripto se revocasse fidem prius propugnatam non crediderat, sed tantum temporis causa throno cessisse. Sequitur illic sententia condemnationis in Veccum et duos ejus socios latæ, cum refutatione capitum doctrinæ illorum de Spiritu sancto, et iterata detestatione factæ conciliationis Ecclesiarum Græcæ ac Latinæ, quam πεπλασμένην οἰκονομίαν καὶ εἰρήνην πολεμίαν vocant. Adduntur in fine subscriptiones, primo imperatoris rubris litteris, *Andronicus in Deo fidelis rex et imperator Ducas Angelus Comnenus Palæologus*, deinde patriarchæ, *Gregorius misericordia Dei archiep. C. P. novæ Romæ et œcumenicus patriarcha*. Subscribunt inde 42 episcopi, quorum primus est Joannes Ephesinus, et e clero in dignitate constituti viginti octo. Locus Synodi omissus in codice Sirmondi, fuit, ut Pachymeres docet, Alexiacum triclinium in palatio Constantinopolitano.

P. 109. *Sacra Hoplotheca*. Hic liber, quod scire hactenus potuerim, non exstat. Collectio fuit, ut apparet, testimoniorum e Patribus, per quæ impugnari et convinci hæreses possent, eaque summa cura et fide facta ; unde illi vulgo præjudicata indubitabilis **743** fidelitatis auctoritas adhaesit. Ex eo quod paulo post hoc loco memoratur ei operi attexta *exceptiuncula Comneni Manuelis An-*

Digitized by Google

gusti submonentis quippiam ad sententiam ibi recitatam S. Joannis Damasceni pertinens, oborta mihi suspicio quædam est, quam meo periculo hic exponam judiciis lectorum eruditorum. Quid si Manuelis Comneni jussu compilatam et nomine editam autumemus farraginem istam sententiarum Patrum, quæ pro armamentario esse posset catholicis theologis ad heterodoxos impugnandos? Sane talia curandi avitum exemplum Manuel habuit, nepos utique imperatoris Alexii Comneni, quem ipsius filia, Manuelis amita Anna memorat Alexiadis l. xv, p. 490 ed. Reg. curasse opus componi et edi argumenti atque usus non absimilis. Non erit abs re verba hic Annæ ponere juxta interpretationem nostram. Ubi egit fuse de Basilio quodam auctore hæresis quam vocat Bogomilorum, quorum dogmata et facinora ob turpitudinem referre se audere negat, memorem verecundiæ mulierem eamque principem decentis, sic continuo subjungit: *Quæ si cui nosse tanti est, consulere is poterit librum qui inscribitur Dogmatica Panoplia, jussu mei patris scriptum atque editum. Auctor ejus est monachus Zygadenus nomine, notus dominæ meæ aviæ maternæ, et omnibus Deo sacris hominibus, sacerdotibus ac pontificibus familiaris. Hunc summum grammaticum eumdemque rhetorem non inexercitatum, theologiæ vero et catholici dogmatis præ omnibus scientissimum, Augustus pater meus ad se accersitum jussit digerere ordine in opus unum cunctas hæreses, et unicuique relatæ sigillatim opponere refutationes sanctorum Patrum, post omnes denique subjungere ultimam hanc Bogomilorum hæresim ejusque dogmata, prout eo impius ille Basilius exposuerat. Ex hoc Alexii mandato exstitit opus ingens plures in libros tributum, cui hodieque universo adhæret nomenclatio ab imperatore primum excogitata atque indita illa quam diximus Panopliæ dogmaticæ.* Hactenus Anna; ex cujus verbis quis prudens non agnoscat haud abhorruisse a genio domus Comnenæ, aut ab indole peculiari Manuelis [P. 531] summam sibi ponere soliti in imitatione facinorum omnis generis laudatorum in avo suo Alexio Augusto, descendere in curam concinnandi talis commentarii et suo nomini ejus editionem imputandi? In quo forte non parum illi profuerit prior illa Zygadeni scriptio, quam resectis tantum descriptionibus hæresium et recitationibus absurdarum assertionum, quibus illæ constabant, tum testimoniis Patrum a Zygadeno congestis in ordinem commodum distributis, reviaverit, et proprii nominis auctoritate munitum vulgaverit novo titulo ἱερᾶς ὁπλοθήκης, *sacri armamentarii.*

Ibid. *Ait nimirum idem sanctus.* Ex his Damasceni verbis, quæ leguntur hodieque apud illum l. I *De fide*, capite, ut quidam citant, 12 (ego in 11 reperio ed. Basileensis anni 1575, p. 43), **744** non modo Græci schismatici antiqui, Macarius Ancyranus, Gregorius Palamas, Josephus Bryennius, Emanuel Palæologus Augustus, Georgius Scholasticus monachus, Matthæus monachus, Maximus Margunius, Gabriel Severus Philadelphiensis, Georgius Coresius, et passim alii, colligunt eum negasse sancti Spiritus processionem ex Filio: sed et e recentioribus Latinis id pro certo admittit Joann. Gerardus Vossius, l. II *De historicis Græcis*, p. 281. Quin multo ante vir summæ auctoritatis S. Th. doctor Angelicus idem concesserat in *Summa*, II parte, quæst. 36, art. 2, ubi cum sibi objecisset argumento 3 hunc ipsum locum Damasceni, sic respondet: *Ad 3 dicendum quod Spiritum sanctum non procedere a Filio primo fuit a Nestorianis introductum, ut patet in quodam symbolo Nestorianorum damnato in Ephesina synodo. Et hunc errorem secutus fuit Theodoricus* (forte legendum *Theodoritus*) *Nestorianus et plures post ipsum, inter quos fuit etiam Damascenus. Unde in hoc ejus sententiæ non est standum, quamvis a quibusdam dicatur quod Damascenus sicut non confitetur Spiritum sanctum esse a Filio, ita etiam non negat ex vi verborum.* Ita ibi sanctus doctor. Defendunt tamen hic ab errore Damascenum Græci quoque ipsi, sed orthodoxi et alieni a schismate, Nicephorus Blemmida, or. ad Jacobum episcopum Bulgariæ de processione Spiritus sancti; Bessarion cardinalis, epist. ad Alexium Lascarim Philanthropenum, et oratione dogmatica ad synodum Orientalem; Demetrius Cydonius, opusculo *De processione Spiritus sancti*; Josephus Methonensis et Gregorius Protosyncellus contra epist. Marci Ephesii, Gennadius patriarcha pro concilio Florentino, quos omnes laudat, fusissime et eruditissime tractans hunc locum, Ill. Leo Allatius, l. II *De Eccl. Occid. et Orient. perpetua consensione*, c. 2. Horum plerorumque pro Damasceno responsio fere coincidit cum postremis S. Thomæ Aquinatis modo relatis verbis. Aiunt scilicet et isti nequaquam sequi ex eo quod scribat Damascenus *se non dicere Spiritum ex Filio*, negari ab ipso istud ipsum. Quædam enim certa ex causa non dicuntur, quæ non negantur tamen, quia verba quæ hæretici pravo sensu protulerint, interdum catholici verentur usurpare, ne audita putentur appictam illis per damnatos auctores adhuc retinere sententiam. Quoniam ergo Eunomius Trinitatis consubstantialis hostis sanctum Spiritum esse ex Filio affirmaverat, eo scilicet modo id intelligens quo ipsum ex Patre Filium et Verbum non consubstantialiter procedere aiebat, vitabant catholici simpliciter talem sententiam efferre, cui ex late vulgato Eunomii errore reprobi dogmatis calumnia hæreret. Qua sola cautione idem Damascenus refugit vocare beatam Mariam Christiparam, licet minime negaret eam vere Christum peperisse, tantum ne utens notis verbis Nestorii, quibus ille hæresiarcha blasphemam suam exprimebat opinionem, personas duas Christo affingentem, **745** divinam et humanam, sic ut Maria solius humanæ personæ mater esset, unde illam contendebat Christiparam vo-

Digitized by Google

cari debere, non autem Deiparam : ne illis, inquam, iisdem Damascenus verbis utens videri posset minus cautis non satis vitare contagionem Nestorianæ labis, non solum iis uti noluerit, [P. 532] sed etiam nequaquam se ita loqui diserte sit professus. Hæc utcunque plausibiliter allegentur : vera tamen ejus nodi solutio est, quam ex Bessarione epist. ad Lascarim afferunt Petavius, tomo II *Theol. dogm.* l. VII, c. 17, n. 8; et Allatius, l. II *De consens. Ecclesiarum*, c. 2, n. 10, nempe ideo absolute ac sine adjuncta Patris mentione *esse s. Spiritum ex Filio* non dixisse Damascenum, quod metueret ne sic videretur agnoscere in Filio προκαταρκτικὴν αἰτίαν, *originale principium* Spiritus, quod a dogmate catholico abhorret; juxta quod, ut superius ostendimus notis ad c. 8 et 9 l. I, ita inest Filio vis spirandi, hoc est producendi sanctum Spiritum, ut is illam a Patre acceperit, non ex se, quatenus a Patre distinctus est, habeat, imo eadem simplicissime una Patri pariter insit ac Filio, huic ab illo communicata, sic ut illa quatenus in Patre est προκαταρκτικὴ dicatur, quia illam ex se habet a nullo sibi alio tributam, non item quatenus Filio convenit. Hic enim aliunde hausit, nempe a Patre tribuente per generationem ipsi omnia quæ habet, præter *esse Patrem*, ac consequenter ipsam quoque dante in se originaliter exsistentem spirationem activam, qua simul cum Filio per modum unius principii spirantis Spiritum producit. Ergo Damascenus cum diserte professus fuisset τὸν Πατέρα προβολέα δι' Υἱοῦ τοῦ ἐκφαντορικοῦ Πνεύματος *Patrem productorem per Filium enuntiatorii Spiritus*, recte recusavit dicere ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, *ex Filio Spiritum esse*, ἁπλῶς et sine adjuncta Patris, qui ei ex se præbitam vim spirandi simul cum eo exerceat, mentione. Fallitur ergo Pachymeres, dum hoc loco ait isto Damasceni testimonio quasi mucrone quodam confodi cum Latinos Spiritum ex Filio procedere dicentes, tum Græcos iis patrocinantes adstruenda æquivalentia prælationum *ex* et *per* : neutros enim re vera vel minimum perstringit ista χρῆσις ex vero Damasceni sensu declarata.

P. 114. *Perlatus tomus in manus Vecci*, etc. Exstat hic indicatum Vecci opus, editum tomo II *Orthodoxæ Græciæ* a p. 215 ad 286, ubi auctor sub ipsum principium questus primum hunc Cyprium ad schisma Græcorum a trecentis jam annis inchoatum isto impio suo tomo hæresim addere, in tanti auctorem mali fas putans iræ liberæ aculeum exserere, vocat eum p. 216 κακὸν διαπόντιον, θῆρα θαλάττιον, ἄγριον κῆτος τῆς Κύπρου ἐπαναστὰν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐνδεδημηκὸς, οὐχ ἵνα φυγάδα προφήτην ὑποδέξηται καὶ εἰς ὑπηρεσίαν Θεοῦ διασώσηται, ἀλλ' ἵνα Ἐκκλησίαν ὅλην καταπιὸν ἄφαντον ἀπεργάσηται. *Malum ponto deportatum, feram marinam, immanem cetum Cypro* **746** *erumpentem et huc peregre appulsum, non ut fugitivum prophetam ad Dei ministerium servaret, sed ut Ecclesiam universam absorbens aboleret.* Inde pergit diserte, accurate, eleganter, acriter quæ Cyprius mendose in tomo scripserat arguere.

Ibid. *Præsertim incursabat expositionem in eo traditam.* Juvabit, ni fallor, eruditum lectorem Vecci locum, quem his verbis indicat Pachymeres, videre. Reperiet illum oratione 1, in tomum Cyprii p. 227 et 228 tomi secundi *Græciæ orthodoxæ* ab Ill. Leone Allatio editæ Romæ an. 1659.

P. 117. Vix tanti est admonere comparari hic Veccum, post damnationem et ejectionem suam Gregorio Cyprio persecutori suo graviter et periculose molestiam facessentem, cum illo ex fabulis [P. 533] notissimo Nesso Centauro, qui dum rapiens Dejaniram eminus telo Herculis transfixus exspirat, suo sanguine misto cum veneno Hydræ, quo esset tincta cuspis vulnerantis ipsum jaculi, vestem infecerit, quam deinde induens Hercules ex ea perierit. Illud forte opportunius notabitur, scribi a Pachymere hoc cum unico *sigma*, cum tamen et passim ab aliis cum duplici scribatur et ita fieri debere doceat Eustathius ad Iliad. ω.

P. 150. Ὡς ἀταλαιπωρήτως ἔχοντες περὶ τὸ κακόν. Sic restituimus ex marginali correctione perantiqua, cum ἐν τῷ κειμένῳ utriusque codicis B et A legeretur καλόν. Sed qui penitus introspiciat, manifeste deprehendet plane contra loci sententiam hic καλόν poni. Et suffragatur Vaticanus interpolator, qui pro illis, ἀταλαιπωρήτως ἔχοντες περὶ τὸ καλόν, hæc subdit : Τὸ κακὸν μὴ μισοῦντες.

P. 169. *Πέμπει.* In utroque ms. legebatur πέμπειν. Unde lector quidam, ut fulciret pendentem sententiam, in margine ascripsit ἔγνω. Sed expeditior correctio est extritio abundantis litteræ ν in voce πέμπειν. Vaticanus hæc omittit.

[P. 534.] P. 178. *Κατὰ τὴν περαίαν τὴν δυτικήν.* Requiret quispiam in interpretatione mea quod respondeat voci δυτικήν. Existimavi me, cum *Galatam* dicerem, duas illas voces περαίαν et δυτικήν, unica illa explicare. Sive enim suburbia transmarina Byzantio **747** duo fuere, alterum ad Ortum vergens, alterum ad Occasum, ex istis hoc solum secundum, in quo Genuenses habitarunt, Galatam dictum reperio; et de hoc solo agere hic Pachymerem existimavit ante me paraphrastes Vaticanus, a quo hic locus sic effertur : Κατὰ ἀντιπέραν τῆς πόλεως πρὸς τῷ Γαλατᾷ μέρει. Sive unius tantum suburbii duæ distinguuntur partes ἀνατολικὴ et δυτικὴ, quarum hanc solam incendium corripuerit, ex eodem paraphraste intelligo propriam appellationem istius περαίας δυτικῆς *Galatam* fuisse. Hoc sequebar. Si me ratio fefellerit, ignoscat lector et corrigat.

P. 186. *Ποιμαντικὴν βακτηρίαν λαβὼν παρὰ τοῦ κρατοῦντος.* Hunc morem Orientalium imperatorum imitari Germani voluerunt, quibus male cum Romana Ecclesia convenit, arrogantes et hi sibi jus investiendi episcopos traditione pastoralis baculi; quod ab Hadriano papa fuisse concessum

Digitized by Google

Carolo Magno, ac consequenter ipsius quoque successoribus, Sigebertus regnanti et a Romano pontifice discordi Henrico assentans confinxit, haud dignus fide sine antiquiori teste rem affirmans trecentis prius annis gestam, ut observat Baronius, an. Chr. 774. Quid sit *dibambulum* hic continue memoratum, vide in Glossario.

L. III, c. 1. Narratur simul assumptio Michaelis in consortium imperii, simul ejusdem coronatio solemnis; quas tamen diversis contigisse temporibus, et hanc illa toto anno fuisse posteriorem, ostendemus l. III harum Observ., c. 3. Quod diem attinet cæremoniæ delectam Maii 21, ea ipsa hodie in libris ecclesiasticis Græcorum memoriæ anniversariæ magni Constantini et matris ejus S. Helenæ consecrata cernitur. Descriptio ritus coronationis Augustorum Orientalium, quam hic Pachymeres paucis exsequitur, satis consona reperietur longiori a Cantacuzeno editæ c. 41, l. I, si quis utramque contulerit. Unam observavi discrepantiam, ex qua non inverisimiliter mihi videor confirmare conjecturam modo indicatam de distinctione evectionis ad imperium et coronationis in hoc juniori Michaele; ideoque istam differentiam exponam distinctius. Scribit hoc loco laudato Cantacuzenus: Τοῦ μέλλοντος χρισθήσεσθαι βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθεσθέντος, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου, εἴ γε περίεστι, καὶ ὁ πατριάρχης, τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαμβανόμενοι τῆς ἀσπίδος, τῶν δ' ἐπιλοίπων οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες, δεσπόται τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἴπερ εἰσὶν, ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι μάλιστα τῶν συγκλητικῶν, καὶ μετεωρίσαντες ὡς ἔνι μάλιστα αὐτὸν ἅμα τῇ ἀσπίδι, τοῖς πλήθεσιν ἐπιδεικνύουσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περιισταμένοις. Hoc est: *Imperatore inungendo super scutum considente, imperator pater ejus, qui acclamatur, si quidem superest, et patriarcha, anterioribus scuti partibus correptis, reliquas vero tenentibus magistratibus primariis, nempe despotis et sebastocratoribus, si adsunt, aut illustrissimis quibusque* 748 *maxime* [P 535] *senatoriorum, ipsum una cum scuto quantum altissime possunt elevantes inaugurandum imperatorem circumfusæ undique multitudini ostentant.* Ita Cantacuzenus. At noster in elevatione scuti nullam imperatoris senioris operam memorat, totumque id factum in solidum ascribit τοῖς ἐν τέλει *magistratibus*, non omissurus, ut apparet, Andronici patris mentionem, si qua in ista functione pars ejus exstitisset; sicut paulo infra dum meminit impositæ capiti Michaelis post inunctionem coronæ, distincte admonet patrem ejus seniorem Augustum coronasse jam inunctum Michaelem, *adjuvante patriarcha, ac coronæ dum imponitur partem tenente.* Quid hic dicemus? an negligentiæ taxandum Pachymerem? an exquisitiori cæremonia usum in Andronico nepote inaugurando Andronicum avum quam patrem eumdem in Michaele filio longe charissimo? Nihil horum verisimile putaverim: sed existimo et unam utrobique observatam formam, et ambos historicos quod viderint fide optima narrasse. Tantum animadvertendum, duas functiones una et die et opera in Andronico Juniore exercitas, assumptionis in imperium et coronationis, in Michaele dicta quidem die Maii 21 alteram duntaxat, nempe coronationem, cum jam assumptio anno superiori præcessisset; id quod distincte quidem hic non exprimit Pachymeres, alibi tamen insinuat, vel in titulo c. 4, l. III, ubi Michaelem jam tum quando sponsa ei quæri est cœpta (quod longe ante hoc tempus contigit) Augustum Juniorem vocat, vel c. 1, l. VII, ubi Andronici annum vicesimum tertium cum Michaelis duodecimo concurrisse ait, prout alibi fusius explicabimus, Observ. l. III, c. 3. Non fuisse autem rite assumptum ab Andronico avo in consortium imperii Andronicum Juniorem, sed tantum designatione tacita, dum vixit ejus pater Michael, ut hæredem imperii a populo reveritum, non obscure se arbitratum innuit Andronicus ipse senior, dum, prout narrat Cantacuzenus, l. I, c. 2, mortuo Michaele Andronici Junioris patre, vetuit ne juraretur deinceps in hujus nomen, talem ei patre vivo habitum honorem videlicet existimans, non ut jam Augusto, sed tantum ut Augusti filio, quam appellationem patris morte perdidisset. Atque hæc primæ avum inter et nepotem discordiæ causa exstitit, qua denique composita simul assumptus solemniter in collegam imperii simul coronatus Junior Andronicus est, quod a Cantacuzeno, l. I, c. 41, refertur. Idque præstructum, utriusque jam concordis consilio innititur ad apparatum nuptiarum, quas Junior celebraturus erat cum filia comitis Sabaudiæ, quam ideo frater ejus (pater enim obierat) ubi rite Andronico Juniori jam, ut a legatis audiebat, imperatori inaugurato despondit, non uti antea quasi sororem natu minorem et sibi subditam tractavit, sed ei deinceps ultro decessit, sibi superiorem illam agnoscens et dominam appellans. Ita diserte memorat Cantacuzenus, c. 40, sane ante hoc tempus nomine duntaxat 749 tenus ac præsumptione, citra ullam legitimis celebratam ritibus assumptionem, fuisse tributam Andronico Juniori appellationem imperatoris, et Senior Andronicus demonstrat dum, referente Cantacuzeno, l. I, c. 9, Andronicum eum Palæologum simpliciter vocat et ut principem agnosci prohibet; et ipse fateri videtur Andronicus Junior, dum eodem libro, c. 23, petit ab avo admitti se in consortium imperii cum jure successionis. Recte igitur cum simul assumptus, simul inunctus ac coronatus Andronicus Junior fuit, quod narrat Cantacuzenus, c. 41, scuti partem anteriorem ipse avus Augustus tenuit, eo consueto ritu ipsum evehens in Augustam dignitatem, quod nondum fecerat: quando autem inunctus et coronatus duntaxat jam antea evectus in imperium a patre Michael est, scutum in quo elevabatur a patre sublatum non est, prout Pachymeres rem a se visam describens

Digitized by Google

significat. De sparsis in hac occasione in populum nummulis intra lini segmenta ligatis, quorum hic meminit Pachymeres, vide quæ adnotavimus in Glossario tomi prioris verbo ἐπιχόμπια.

[P. 536] P. 197. Irene marchionis Montisferrati in Lombardia filia, secunda conjux Andronici Senioris imperatoris, tres ei mares peperit, Joannem, Theodorum, Demetrium. Hoc diserte docet Cantacuzenus, præfatione ad Historiam, p. 5 ed. Reg. Mortuo sine liberis fratre Irenes marchione Montisferrati, cum ad successionem principatus ejus mittendus esset aliquis ex Irenes filiis, pater omnium minimum Demetrium eo destinavit, et despotæ titulo honoratum in Longobardiam misit ad illam hæreditatem jure materno cernendam. Sed mater Irene, quæ tunc procul a viro Thessalonicæ degebat, quæque, ut Pachymeres alicubi timidius indicat, multo autem exsertius Gregoras profitetur, rationes in multis sequens proprias haud multum obnoxie mariti placitis suas subjungere solebat voluntates, aptiorem prærogativa ætatis adultioris ad hoc Theodorum autumans, cum ex propinquiori strenue mittens, adventum Demetrii prævenit. Quare marchionatus Montisferratensis possessionem Theodorus adiit, conjuge accepta Spinuli Genuensis viri primarii filia, ex qua cum prolem duntaxat femininam suscepisset et sic obiisset sine mascula sobole, Montisferratenses Joannem despotam nominatim ut primogenitum Irenes in principem petierunt, impetraruntque tandem. Hæc narrat noster, l. VII, c. 18, ubi et observat hunc Joannem plane se accommodasse ad mores Italorum et gratum subditis fuisse. Propagasse hic dicitur longam seriem principum non schismaticorum domus Palæologicæ, in vera professione fidei catholicæ Romanæ.

P. 202. *Inconcessæ affinitatis.* Erat ista affinitas qua de personis sexto inter se gradu cognationis junctis, matrimonio copulandis, speciali ad id obtinenda prælatorum Ecclesiæ venia, tractabatur, ut auctor capite superiori declaravit. Atqui, uti **750** vol. I noster idem historicus, p. 440, docuerat, similis impedimenti, sex pariter consanguinitatis graduum, obstantis connubio inter Michaelem Occidui tractus despotam et Annam imperatoris Michaelis filiam conciliando, gratiam fecerant, poscente Augusto, qui tunc præerant Ecclesiæ, cum tamen adeo præsens et præstans utilitas in rem imperii ex isto conjugio non speraretur quam quæ certo apparebat ex hoc secutura. Nimirum schismatici nunc potentes rerum affectabant religiosiores apparere catholicis tunc et Ecclesiæ et reipublicæ præsidentibus; atque ut Andronicus ejurata concordia cum papa, quam ejus pater sancte coluerat, videri studuit, hac superstitiosa omissione affinitatis utilissimæ imperio propter metum inanem, quasi ejus impedimentum removeri Ecclesiæ auctoritate nequiret, plus sapere quam ille, quem memmerat pari occasione præsulum ecclesiasticorum auxilium implorasse, ita patriarcha nunc sedens et ejus assessores antistites, omnes schismati addictissimi, Joannis Vecci, qui tunc de sententia catholicorum ei assistentium episcoporum ecclesiastica potestate relaxaverat vinculum e sexto cognationis gradu ortum, quo a jure contrahendi matrimonium despotæ Michael Angelus et Anna Palæologa filia Michaelis imperatoris arcebantur, factum damnare voluisse, ultro fatendo excedere id vim patriarchalis auctoritatis. Permittebat autem Deus, qui non raro factiosos contra Ecclesiam conspirantes mutuis inter sese simultatibus committit, sese istos vanis hisce scrupulis invicem infestare. [P. 537] Nam paulo superius c. 3 Pachymeres refert patriarcham et episcopos præfracte negasse Andronico instantissime oranti constitutionem ecclesiasticam qua sub interminatione anathematis omnes imperio subditi juberentur Michaeli juniori Augusto fidem et obedientiam præstare, quasi esset ab Ecclesiæ materna lenitate alienum diris in perduelles sævire; et istius in ultionem repulsæ Andronicum eumdem Novellam edidisse, qua largitionem sportularum in episcoporum ordinationibus usitatam ex longo Constantinopoli ut Simoniacam damnabat et deinceps adhiberi prohibebat, vicissim urens prætextu quæsito eos qui se nihilo probabiliori obtentu pupugerant.

Ad astruenda quæ modo dixi, pertinere puto notam marginalem a lectore Græco manu satis antiqua in ora Barberini codicis positam, e regione si quidem illorum verborum ὥστε τὸν νέον βασιλέα γαμβρὸν ἐκείνῃ γενέσθαι sic ibi scribitur: Ἵνα μὴ τοιαῦτα καὶ αὖθις συμβαίνοι, ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς τὰ τοιαῦτα παραχώρει. Quæ, opinor, significant cavisse illos, qui Ecclesiæ nunc præerant, ne imitari viderentur exemplum a Vecco et aliis episcopis Græcis Romanæ communionis in illo permittendo connubio, de quo vol. I, p. 440, actum fuerat, præbitum. Causam vero cur id diligenter vitaverint, exprimunt verba sequentia: Ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς τοιαῦτα παραχωρεῖ, *Romanus* **751** *pontifex talia permittit.* Nempe auctor adnotatiunculæ significat studio reprobandi usum et consuetudinem Ecclesiæ Romanæ provectos Græcos schismaticos ad negandam istiusmodi matrimonialium impedimentorum relaxationem, quasi eam Veccus contra fas attentasset propterea quod Romani pontificis auctoritatem sequerctur.

P. 206. *Ejurato ritu patrio.* Agit de Maria filia regis Armeniæ destinata sponsa Michaeli Augusto Juniori, quam ait opera et suasionibus deducentium adductam ad ejurandum ritum patrium. Acri circa religionem discidio invicem abhorruisse Græcos et Armenos non semel in hisce historiarum libris Pachymeres innuit. Vide vol. I, p. 429; vol. II, p. 242, et p. 520. Solitos porro Græcos eos qui ritum patrium cum suo mutarent nactione velut initiare quadam, et hic vides a nostro historico et infra p. 520, diserte affirmatum de Armenis; et idem eos

Digitized by Google

usurpare in Latinis ad ritum Græcum transeuntibus, accipimus e litteris nostrorum hodieque in Græcia degentium.

P. 209. *Latinis.* Hos Latinos apud Cretam insulam armis prævalentes fuisse Venetos indicat noster infra, l. VII, c. 8, dum solvisse Constantinopoli Cretam versus Athanasium patriarcham Alexandrinum nave Veneta testatur. Sed et idem, l. III, c. 19, clare dixerat Cretam paruisse Venetis.

P. 211. Mirari licet quomodo Philanthropenus offerre conditionem connubii secum huic mulieri potuerit, quem ex p. 226 intelligitur habuisse tunc aliam legitimam uxorem et ex ea filium. An repudiaturum se ostendit [P. 538] antiquam conjugem, ut locum novæ daret? An potius, cum sciret istam viduam Salampaxis Persæ non unam ipsi, sed primariam inter plures fuisse uxorem, speravit illam crediturum posse connubium rite iniri cum viro præoccupato aliis nuptiis? seu, quod innuit historicus, non ex vero hæc, sed astute obtendebantur ad inducendam in fraudem feminam exteram, et sic eripiendam ei quam tenebat arcem.

P. 225. *Ἀντιδόσεσιν ἱερῶν ἐγκολπίων.* De hoc more firmandi pacta per mutuam traditionem sacrorum amuletorum e collo suspensorum videnda quæ notavimus Glossario priori, verbo ἐγκόλπια, ubi geminum huic Cantacuzeni locum, l. III, c. 17, a παρερμηνεία doctissimi alioqui et accuratissimi necessario vindicamus interpretis.

P. 233. *Terræ motui, qui per excellentiam magnus appellatur.* Puto hic innui terræ motum qui anno Chr. 1202 omnium tunc auditorum per Orientem dirissimus contigit, quem Robertus monachus Antisiodorensis in sua Chronologia incepisse ait triduo ante Ascensionem, et eo Tyrum, Acconem, Tripolim, etc., magna ex parte concidisse. Hujus antiqui terræ motus meminisse poterant, cum iste alius de quo noster agit hoc loco Constantinopoli **752** contigit circiter annum Chr. 1296, quicunque vivebant centenarii aut paulo centenariis majores. Meminit alterius Constantinopolitani terræ motus magni scriptor Vitæ Gregorii IV, Romani pont., referens eum contigisse anno Chr. 1231, quo ait multas domos et templa Constantinopoli corruisse. At hujus recordari vel septuagenarii poterant. Indicat autem noster solos eos qui ultra vulgarem modum senuissent, illius magni terræ motus potuisse memoriam testari. Quare verisimilius forte fuerit hic significari terræ motum anni 1222, quo Cæsarius, l. X, c. 47, refert in Cypro insula duas civitates terræ motu fuisse subversas, et in earum altera episcopum sacris operantem et circum præsentem populum templi ruina pariter obrutos periisse.

P. 239. Petrus Gillius, l. II *De topographia urbis Constantinopolis*, c. 6, existimat Pharum fuisse sitam in promontorio *Ceras* dicto. De hac Pharo hic agi verisimile videtur. Unde crediderim aberrare ab auctoris sententia breviatorem Vaticanum, dum hos terminos spatii intra quod digladiari Veneti cum Genuensibus ex pacto cum imperatore inito nequirent, sic exprimit : Ἀπὸ τοῦ στενοῦ Καλλιουπόλεως μέχρι καὶ τοῦ ἱεροῦ. Quid vocet ἱερὸν ipse viderit. Fauces quidem ad Callipolim eædem non sunt cum faucibus quæ ad Seston et Abydum, sed e diametro illæ sunt invicem oppositæ, media inter utrasque Propontide.

[P 539] P. 242. Quod codices B et A ἔκ τινος αἰτίας εἰκαίας habent, Vat. exprimit ἔκ τινος μηδαμινῆς αἰτίας, *causa* vel offensiuncula *nihili*.

Ibid. *Rex Armeniæ...* Hunc regem Armeniæ Sanutus, l. III, p. 13, c. 2, Haythonem vocat, et venisse Constantinopolim dicit eo quod Michael Andronici filius sororem suam desponsasset. Congruunt hæc cum Pachymere, qui superius docuit regis Armeniæ filiam Mariam nomine Michaeli nupsisse. Explicat autem Sanutus de quo genere convictus Pachymeres agat, dum ait hunc regem cum Freriis vixisse. Docet quippe sumpsisse illum habitum ordinis Minorum S. Francisci, et ut sodalem horum Patrum et fratrem Constantinopoli vixisse; unde sumpta occasione Sebath Haythonis frater regnum Armeniæ occupavit. Qui etiam Haythonem deinde captum excæcavit. Sed is divino miraculo rursum adeptus usum oculorum, regni quin etiam compos est factus; et Sebathum Constantinopolim misit, rogans imperatorem ut eum illic detineret. Hæc ibi Sanutus. Et ex eo fusius Spondanus an. Chr. 1294, n. 10 et 11.

P. 247. Τὴν γοῦν ἀνάγκην γίνεσθαι χάριν νικᾷ τῇ συνέσει. Sic codex B. Vat. autem νικᾷ γοῦν ἡ σύνεσις τὸ ποιεῖν χάριν τὴν ἀνάγκην. Perobscuri loci ut possit intelligi, primum constituenda scriptura est. Puto in voce νικᾷ, ut in c. B cum circumflexo in ultima legitur, mendum esse. Non enim est hæc tertia persona indicativi præsentis a νικάω, νικᾷ, sed secunda **753** persona præsentis imperativi. Itaque acuenda penultima est, ut sit νίκα contractum ex νίκαε. Et hujus vestigium scripturæ aliquod videri potest præferre Vat. codex, dum ultimam acuit in voce νικά, in sede accentus, non in accentu peccans. Sic ad verbum hæc sonant ; *Vince prudentia, ut necessitas gratia fiat.* Hoc est : cum sit necesse usu jam recepto dare titulum fratris in litteris Sultani, ne dubites hoc libenter facere, consideratione scrupulum vincens.

P. 250. *Quæ cum ita sint, acri opus esse deliberatione*, etc. His verbis explicatur æstus animi, quo patriarcha et imperator ex repertis Athanasii scriptis diras intentantibus turbabantur, vano quidem metu. Nam quid ex impotenti privati jam hominis iracundia chartis clancularii timide indita formidari jure poterat? Tamen isti schismatici, qui dirissima omnium anathemata ultro arcessere in sua ipsorum capita non dubitabant obedientia Christi vicario neganda et dilaceranda Ecclesia, religiosi usque ad superstitionem apparere affectabant, illic trepidantes timore ubi non erat timor, ut

Digitized by Google

dicitur Psal. xiii, id quod illis merito exprobrat quidam prudens verbis hisce ad oram codicis B e regione loci hujus adscriptis : Ἡ ἀπαιδευσία καὶ ἡ ἀμάθεια τὰ μηδαμῆ μηδαμῶς φοβερὰ φοβεῖται, τὰ δ' ἀληθῶς φοβερώτερα οὐ δέδοικεν · *Inscita insulsaque stultitia, quæ nulla prorsus ratione metuenda sunt, metuit ; quæ autem longe formidolosissima merito censeantur, securo contemptu negligit.* Quibus utique illud Christi Matth. xxiii, 24 convenit : *Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.*

P. 251. *Disquirebat anxio incertoque consilii animo.* Ad hæc ille idem censor marginalis [P. 540] hæc annotat : Οὐχ οὕτως Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ τὸν Γορδίου δεσμὸν πελέκει ἔλυσεν · *Non sic Alexander, sed Gordii nodum securi solvit.*

P. 266. Quæ sequuntur in contextu Græco post hæc verba : Ἀλλ' οὕτω μὲν Ὀσφεντίσθλαβος, sic plane ut hic leguntur in utroque optimo cod. expressa, inextricabili perplexitate confusa sunt. Nam noster natura tenebrosus, quoties multa paucis studet cogere, densiori se caligine involvit. Vaticanus epitomator paulo distinctius hunc locum explicat. Ejus hæc verba sunt : Εἶχε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν Τερτερῆν μετὰ πολλῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ Ῥαδόσθλαβον σεβαστοκράτορα Βουλγάρων, εὐγενῆ τῶν ἐκεῖ · ἀδελφὸς γὰρ ἦν τοῦ Μίλτζου ὃς ἐβασίλευσε Βουλγάρων βουλήσει Νογᾶ ἀποστάντος τοῦ Τερτερῆ · ἐλθόντος δὲ τοῦ Τζακᾶ, τῆς ἀρχῆς ἐξέβληται ὁ Μίλτζος. Τοῦτον οὖν τὸν Ῥαδόσθλαβον εἶχε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς περὶ τιμῆς, καὶ τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος ἀξίωμα βεβαιοῖ. Ἀποστέλλεται οὖν ὁ Ῥαδόσθλαβος ἀπὸ Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ μεγιστάνων Ῥωμαίων καὶ ἱκανῆς δυνάμεως κατὰ τοῦ Ἑλτιμηρῆ, ὃς ἦν ἀδελφὸς τοῦ Τερτερῆ. Νικᾷ γοῦν ὁ Ἑλτιμηρῆς τὸν Ῥαδόσθλαβον, καὶ κρατήσας αὐτὸν καὶ ἐκτυφλώσας **754** στέλλει παρὰ βασιλέα πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ σύζυγον · τοὺς δὲ μεγιστᾶνας τῶν Ῥωμαίων ἐκράτει, μέχρις ἂν ὁ βασιλεὺς τὸν Τερτερῆν καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ δοὺς ἀνταλλάττει τούτους. Hæc Vaticanus breviator Pachymeris, qui non meminit memoratæ auctori δεσποτείας Ἑλτιμηρῆ κατὰ τὸν Κροῦνον. Ea vox a Pachymere bis posita in altero loco Κροῦρον scribitur. Nos utrobique Κροῦνον scripsimus, quod Cruni loci mentionem apud geographos reperimus, non autem Cruri Κρούρου. Præterea epitomator omittit Eltimerem fuisse fratrem non solum Terteris, sed et conjugis Smilizi, rem diserte expressam a Pachymere. Deinde contra hujus auctoritatem affirmat venisse in potestatem imperatoris Rhadosthlabum una cum Tertere : hic enim ait sponte illum ad imperatorem transfugisse : ὁ γὰρ Βουλγάρων σεβαστοκράτωρ Ῥαδόσθλαβος βασιλεῖ προσχωρήσας. Deinde asserit epitomator ab Eltimere commutatos proceres Romanos cum Tertere et ejus proceribus ab imperatore detentis, cum auctor nullam mentionem faciat Bulgarorum procerum simul ista permutatione liberatorum, sed unius tantummodo Terteris cum Romanis numero tredecim magnatibus commutati meminerit, ac permutationem ab Osphentisthlabo, ad quem Eltimeres Romanos misisset, factam dixerit. Nos nihil in Græco Pachymeris contextu immutare ausi, sententiam loci, prout divinare potuimus, exprimere sumus conati quam clarissime.

P. 268. Præter hanc filiam notham Andronicus et aliam habuit similiter illegitimam, Irenen nomine, cujus meminit Gregoras, l. vii, quam et nuptui deinde traditam ait Joanni duci Pelasgorum et Thessalorum principi. Hæc eadem esse potuit, quam oblatam in sponsam Cazani noster inferius indicat, nuptiis, prout apparet, non secutis.

P. 270. Constantissime perstitisse Veccum usque ad extremum spiritum in semel edita professione recti dogmatis de processione Spiritus sancti etiam ex Filio, et subjectionis Christi vicario Romano pontifici debitæ, præter quam satis indicat noster historicus et hic et quoties de illo agit, manifeste evincit ejus testamentum instante morte in carcere tot annis pro religione a schismaticis tolerato conditum. *Sequebatur testamenti textus quem hic omittimus cum jam exstet inter Vecci opera in tomo CXL.*

755-757 Requiret forte aliquis in testamento Vecci professionem subjectionis ad Romanum pontificem. Verum ea satis, ni fallor, innuitur in subscriptione, ubi pro Constantinopolitano archiepiscopo se adhuc ferens Veccus, quod suam depositionem merito irritam existimaret, abstinet tamen a titulo ambitiose usurpato ab ejus sedis antistitibus schismaticis, œcumenici patriarchæ.

P. 279. Illa hic memorata consuetudo vetus commemorationem defunctorum multa facum accensione celebrandi non ad paulo ante factam Ληναιῶνος ἐνεστηκότος *ineuntis Februarii* mentionem referenda est, quasi ejus potissimum mensis initio ex **758** more antiquo is ritus observaretur, sed ad indicationem præcedentem vesperæ Parasceves sive sextæ feriæ, quando jam usu ecclesiastico sabbatum postridianum inchoari censebatur, siquidem cunctis hebdomadarum omnium Sabbatis Ecclesia Græca mortuorum memoriam recolebat. Hoc docet nos Gennadius patriarcha libro de Purgatorio sic scribens : Ἀκμὴν ἀσύνετοί ἐστε, καὶ οὐκ ἔγνωτε ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εὔχεται ἀεὶ ὑπὲρ κεκοιμημένων, καὶ κατὰ πᾶν Σάββατον μόνως περὶ τῶν ψυχῶν μνείαν ποιεῖται, καὶ Σαββάτῳ ἔτι δὴ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἄγει πανήγυριν περὶ μνήμης ψυχῶν μνείαν, ἐν τῷ πρὸ τῆς Ἀπόκρεώ φημι καὶ τῷ πρὸ Πεντηκοστῆς. [P 541-544] *Adhuc et vos sine intellectu estis, et non cognovistis Christi Ecclesiam orare semper pro iis qui dormierunt, et per omne sabbatum memoriam facere solitam animarum. Præterea que bis in anno panegyrim celebrare commemorationis animarum, nimirum Sabbato præcedente Dominicam Carnisprivii et sabbato ante Pentecosten.* Hæc Gennadius. Annus quo contigit hoc loco narrata Andronici Thessalonicam profectio, ut infra l. iii, c. 7,

Digitized by Google

ostendam, fuit Christi 1299. Qui annus cum numeraverit cyclum solis 20, cui competit littera index Dominicæ D, intelligitur hic memoratam feriam sextam ineunte Februario in sextum Februarii diem incidisse. Fuit ergo talis diei vespera inchoata commemoratio defunctorum mere hebdomadaria, non autem una ex solemnibus mortuorum panegyribus, quæ bis, ut ex Gennadio audivimus, in anno cæremonia exquisitiori celebrantur, Sabbato præcedente Dominicam Ἀπόκρεω sive, ut cum vulgo loquar, *Carnisprivii* Græcorum, quæ coincidit cum nostra Dominica Sexagesimæ, et Sabbato ante Pentecosten. Nam de Sabbato quidem Pentecostes, satis patet quam a mense Februario remotum sit. Sabbatum autem Dominicæ Carnisprivii Græcorum sive Sexagesimæ, illo anno Pascha 19 Aprilis habente, fuit dies 21 Februarii, quæ ad Ληναιῶνα ἐνεστηκότα *ineuntem Februarium* nullo pacto pertinet. Notum quippe satis decem tantum primos cujusque mensis dies ista μηνὸς ἐνεστηκότος *mensis ineuntis* apud Græcos appellatione designari; cum qui sequuntur ad 20 μεσοῦντι μηνί *medianti mensi*, reliqui ad finem usque λήγοντι, hoc est desinenti, mensi tribuantur. Atque hoc ipsum, videlicet ordinariam et hebdomadariam duntaxat fuisse hanc commemorationem mortuorum, indicat noster historicus, dum non πανηγυριζομένων sed μνημονευομένων hoc loco τῶν κεκοιμημένων meminit. Mentionem porro hic factam accensarum facum, quam ego interpretatione ad ecclesiasticum usum revoco, non deerit forte qui contendat ad mere civilem referendam fuisse rationem. Enimvero nec ego ignoro tali plerumque locutione designari tempus vesperæ adultæ usque ad jam increbescentes tenebras post occasum solis, quando ad necessarium videndi usum, intra domos præsertim faces accenduntur. Sed si quis attentius reputet, **759** videbit haud esse verisimile imperatorem, summa præsertim et rigida hieme, horam elegisse profectioni ex urbe capessendæ, qua nocte ingruente aer magis magisque obscuraretur. Prima ergo pars vespertini temporis, sole ad occasum vergente sub tertiam horam a meridie, intelligenda est. Tali enim tempore recte imperator cum numerosissimo suo comitatu dare se in viam potuit, reliquiis lucis diurnæ suffecturis ad perveniendum in dissitam paucis milliaribus ac suburbanam stationem Dripeam: ibi enim diversorium habebat paratum in noctem insequentem. Non ergo quando urbe imperator exivit sole adhuc lucente civilis necessitatis gratia faces accendebantur, cum longe crepusculum abesset. Quare restat ut id ad cæremoniam religiosam sit referendum, occupari videlicet solita jam tum postridiana commemoratione defunctorum, accendendis per omnia templa luminibus. Ad extremum observo mentionem hic παρασκευῆς non intellectam a Vaticano paraphraste juxta veram et usitatam auctori notionem feriæ sextæ. Sic enim hunc locum exhibet: Τότε γοῦν παρασκευασθεὶς ὁ βασιλεὺς ἔξειτι· *Tunc igitur paratus imperator exiit.* A Ita ille, translata ad apparatum profectionis diei parasceves expressione; quo et valde superficiarie defunctum hunc epitomatorem apparet, et non valde fuisse peritum rituum Græcorum suspicio movetur. Non fuisse mihi tamen illum inutilem, hic ipse grate profitendi locus est. Nam quædam in hoc capite, prout describitur in codicibus duobus alioquin optimis, diminute aut confusiuscule posita exsartius Vaticanus paraphrastes et intelligibilius exponit. Quare nonnihil ex illo interpretans adscivi; quod quale sit, ne, cui forte id curæ fuerit, ignoret, verba ejus hic ascribam. Loco igitur eorum quæ sequuntur in nostro contextu Græco post illa verba Ἰωάννης δὲ usque ad finem capitis, Vaticanus [P 545] hæc exhibet: Ὁ δὲ πατριάρχης ἔμαθε τὰ βουλευόμενα παρά τινος. Ἔξειτι γοῦν τῷ βασιλεῖ συνταξόμενος καὶ τὰ περὶ τούτων κινήσων βουλόμενος. Πολλὰ γὰρ ἦν τὰ προστιτάμενα τῷ συναλλάγματι, πρῶτον τὸ ἀπολῦσαι τὴν ἰδίαν γυναῖκα τὸν κράλην, δεύτερον ἀνήλικον τῆς θυγατρὸς, τρίτον τὸ ἀκουσθῆναι ὡς ἐπιδημήσασαν τὴν μοναχὴν γυναικαδέλφην τοῦ προτέρου ἀδελφοῦ Στεφάνου τοῦ κράλη εἰς Σερβίαν ἰδεῖν τὴν ἀδελφήν, ἥτις ἦν γυνὴ τοῦ Στεφάνου, ὅστις ἦν καὶ κατεαγὼς τὸ σκέλος· διὰ τοῦτο καὶ ἀπραγμόνως ἔζη· αὐτὸς γὰρ ἦν δικαιότερος τὴν ἀρχὴν ἔχειν, ὡς πρῶτος ἀδελφός· αὐτὴ γοῦν ἡ μοναχὴ καὶ τοῦ βασιλέως ἦν γυναικαδέλφη ἐκ τῆς τοῦ ῥηγὸς Οὐγγρίας. Ταύτην οὖν (forte ταύτῃ) πορνικῶς ἠκούσθη συμμιγῆναι ὁ κράλης ὁ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως λαμβάνων. B C

P. 306. *Enarratores Ascræi poetæ.* Sane in Græcis scholiis hodie in Hesiodum exstantibus (fol. 68 ed. Venetæ Trincaveli anni 1537) legitur ad illa poetæ verba μῆνα δὲ Ληναιῶνα hæc Moschopuli adnotatio: Κατὰ τὸν μῆνα δὲ Ληναιῶνα, ὅστις **760** ἐστὶ Ἰανουάριος. Infra, fol. 73 p. 2 post medium Joannes Tzetzes ad eumdem locum sic observat: Μῆνα δὲ Ληναιῶνα τὸν Χοιὰχ ἤτοι τὸν Ἰανουάριον, ὃς Ληναιὸς παρὰ Ἴωσι καλεῖται. Quod autem se Pachymeres alioqui dissentientem in hoc ab iis, tamen dum carmen apud ipsos pangeret (εἰ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς ἐποποιοῦντες) quasi excusat, quod eorum improbatam alias sententiam expresserit, aut indicat se alicujus horum magistri ludum frequentantem eos versus conscripsisse; aut si ætas vel aliud repugnet quominus Joannis Tzetzæ aut Moschopuli Pachymeres auditor fuerit, dici posset id carmen ab eo scriptum dum ludimagistris operam puer daret, qui Hesiodum ex prius publicatis Joannis Tzetzæ aut cujusvis alterius expositionibus enarrarent. Dixi et de his in Glossario. D

P. 308. Ὦ μήτ' αἰδὼ παρ' ἀλλήλων ἀπεῖναι σφίσι. Ultro fateor me in his verbis supplevisse syllabam ἀπ in verbo εἶναι, quod solum in codicibus B et A legebatur, mendo a loci sententia manifeste redarguto.

P. 321. Respicit his auctor rem narratam *Iliad.* ō a v. 93 ad 154. Ibi Pandarus refertur inobservatus et contra fidem pacti fœderis sagittam in Me-

Digitized by Google

telum immisisse, quæ tamen summam illi dunta- A xat cutem perstrinxerit leviter. In quo dissimilis fuit eventus utriusque jaculationis. Nam hæc ab Alano pari fraude perfidiaque attentata grave re vera et profundum vulnus in Raulis magni domestici vitalia pertulit, quo spectant illa nostri verba ὀϊστῷ βάλλει, καὶ καιρίαν, οὐ κατ' ἐκεῖνον (nempe Pandarum) πλητὴν δίδωσι : de Pandari enim telo sic Homerus scribit

Ἀκρότατον δ' ἄρ' ὀϊστὸς ἐπέγραψε χρόα φωτός.
Summam extimamque sagitta superscripsit cutem viri.

Raulli autem Alanus καιρίαν, hoc est aliam et periculosam, si non etiam letalem, infixit plagam.

[P. 325] P. 325. Hæc digitum intendunt in *Odysseam* μ, ubi refert poeta vidisse Ulyssem raptos a B Scylla discerpi ac vorari sex e suis sociis, summo dolore suo, quod iis opitulari nullo pacto posset. Unde ait :

Οἰκτιστον δὴ κεῖνο ἐμοῖς ἴδον ὀφθαλμοῖσι
Πάντων ὅσσ' ἐμόγησα, πόρους ἁλὸς ἐξερεείνων.

Non potuit autem noster aptiori imagine repræsentare cordolium Romanorum suos cives in mari a piratis cruciari e littore spectantium sine ulla facultate succurrendi.

P. 327. Fuerit hæc Thymæna urbs, quam Ptolemæus in Galatia collocat ; cujus et Arrianus meminit in Periplo. Alii Teuthraniam appellant.

P. 338. Sumptum ex Iliad. ε, v. 449 :

Αὐτὰρ δ γ' εἶδωλον τεῦξ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων,
Αὐτῷ τ' Αἰνείᾳ ἴκελον, καὶ τεύχεσι τοῖον.

761 Unde Virgilius Æneid. 10 :

Tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram
In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,
Dardaniis ornat telis.

P. 350. Quæ hic citantur ex *Ethicis* S. Basilii, inter ea quæ hoc nomine leguntur in collectione edita operum ejus S. P. non reperi. In epist. ad Amphilochium, can. 10, p. 764 ed. Paris., an. 1618, quædam de juramento habentur, a causa et casu hic a Pachymere tractato non omnino abhorrentia.

P. 356. Vitio vertitur episcopo Marmaritziensi, *quod multos simul ordinaret ejusdem in sacerdotio ordinis una sacra functione.* Hoc est, opinor, quod causa compendii in ordinationibus, quas, ut ante historicus retulerat, pecunia venderet, unica impo- D sitione manuum multos simul initiaret, errore intolerabili existimans nihil esse necesse unicuique sigillatim ritum illum sacrum adhibere, quod ei festinanti lucri Simoniaci gratia, in quam plurimis quam brevissimo tempore ordinandis, id commodum videretur, parum pensi habens quæstuoso se illigare sacrilegio. Ergo ἱερωσύνη *sacerdotium* hoc loco generatim ordines majores indicat, puta diaconatum et presbyteratum, et cum *multos* dicit *ejusdem ordinis unica sacra cæremonia* μιᾷ τελετῇ ordinasse, significat plures diaconatus, plures etiam presbyteratus petitores, non singulis adhibendo sacrum ritum, sed uni pro cunctis, aut super omnes in commune cæremoniam legitimam exercendo, [P 547] abunde universos pro recte ac viritim initiatis habuisse.

Ibid. Quænam sit his verbis memorata magna synodus, post quam *episcopi defecisse* dicantur in *Occidente*, hoc est, esse desiisse legitimi ecclesiarum præsules veræ ordinationis charactere insigniti, quæri non immerito potest. Mihi non videtur dubium quin hic agatur de synodo œcumenica 8 eademque Constantinopolitana 4, et tempore et causa Photii celebrata, maxime super controversiis Ignatium inter et Photium. Post hanc cum fraudibus et mendaciis suis Photius ita Græcos a Latinis alienasset, ut nunquam deinceps bona fide universa Orientalis Ecclesia cum Occidentali consenserit, desierunt œcumenica concilia in Oriente celebrari, unde ultima fuit octava inter eas quæ synodus in Orientalis imperii celebratæ ditione in commune consulentes concordi assensu Græcos pariter et Latinos habuere. Finxerunt autem Græci schismatici, quod refert hoc loco Andronicus addictissimus schismati et infensissimus Ecclesiæ Romanæ, ex illo tempore quo vixit Photius et est synodus œcumenica octava celebrata, desiisse in Occidente veram episcoporum successionem. De conficta ab impostore notissimo Photio, et a Photianis jactata synodo, quam isti nomine octavæ venditant, vide opus ante hos annos sex hic Romæ editum ab Ill. Leone Allatio, hoc titulo : *De octava synodo Photiana.*

762 P. 374. E regione horum verborum : Ἐμοὶ C μὲν, ἔλεγεν, ἓν ἀναγκαῖον, etc., quibus Andronicus magnifice jactat *unum sibi videri necessarium, esseque idem vita et spiritu charius, fieri quod Deus vult*, legitur in Barberino codice adnotatum in margine : Ἀλλ', ὦ βέλτιστε, αἴδε συχναὶ ζημίαι οὐκ ἂν εἶεν Θεοῦ θέλημα. *Atqui, o optime, damna et infestationes hæ crebræ non utique fuerint voluntas Dei.* Manus porro qua hæc verba scripta sunt, non minus videtur antiqua quam ipse contextus : cujus scriptura, ut alias observavi, non immerito credi potest æqualis ætati Pachymeris. Itaque non inverisimiliter quis opinetur hanc censoriam ad hunc locum notam fuisse appositam ab aliquo eorum clericorum, quos non raro deinceps historicus memorat dira perpessos ab Athanasio post restitutionem in thronum, quam nunc cummaxime moliebatur imperator.

P. 389. Ἐπῤῥητον. Aliquando suspicabar legendum ἐπάρατον. Sed contra stat consensus codicum. Nec vero est necesse : nam et ἐπίῤῥητον ad vituperationem et exsecrationis significationem confertur. Unde Eustathius ad *Iliad.* ι, p. 736 ed. Rom. τὸ ἐπίῤῥητος exponit καταῤῥήσεως ἄξιος, *maledictis dignus.*

Ibid. Nove hic Pachymeres *Panici* adjunctum, quod vulgo terrori lymphatico ac consternationi subitæ tribui solet, audaci supra modum et vi majore afflatuque velut numinis concitato impetui adaptat. Sed proclivis est transitus ab activo ad passivum. Furentes videlicet motus, quos Pan dux,

Digitized by Google

ut fabulæ aiunt, in exercitu [P 548] Bacchi in suis militibus ciebat, unde illi in improvisos et vehementissimos insultus erumpebant, metum trepidum in iis quos peterent creabant. Nisi forte τὸ πανικὸν generatim causam superiorem humanarum cujuscunque generis perturbationum indicat, ut æque timor et audacia, si non spontanea, sed vi divina impressa fuerint, πανικά dicantur.

P. 393. Hic quem Pachymeres Rontzerium nominat, non videtur esse posse alius a Rogerio Lauria, de quo multa satis splendida narrat Thomas Fazellus in opere *de rebus Siculis*, l. IX, posterioris decadis.

Ibid. Merito quæ deinceps refert de Rogerio Pachymeres habuit ipse suspecta, præstareque fidem illorum noluit. Fuerunt enim, quantum e Latinis monumentis illorum temporum potest intelligi, falsa pleraque, a Græcis videlicet odio in Rogerium suo indulgentibus conficta, puta, illum fuisse militem e religioso sodalitio Templariorum. Deinde illius religionis habitu rejecto ac professione impie spreta piraticam fecisse, inde exosum Romano pontifici et ab eo ad pœnas petitum, et similia; quorum nec vola nec vestigium in ejus rebus prolixe a pluribus tractatis apparet. Imo invenimus litteras huic a Romano pontifice perhonorificas scriptas. Petrus d'Oultremanus noster, in libro singulari de excidio Græcorum, ait hunc Rogerium ab Hispanis Brundusinum dici, Germanum **763** vero stirpe fuisse, filium Ricardi Flori. Unde et ipsum Moncada Florum cognominat.

Ibid. *Pharendus Tzimes.* Hic vero nomine dictus est Ferrandus Ximenes, uti nos docet Petrus d'Oultremanus libro modo laudato, auctorem citans Moncadam, qui et paulo inferius, c. 14, memorati a Pachymere Ferrandi e Cyzico recessus meminit.

P. 394. *Theuderico.* Agitur hic sine dubio de Friderico Aragonio, cujus ut noster balbutit in nomine, ita in genere peregrinatur. Erat enim gente Hispanus, non Germanus; et non Manfredi nepos, sed Petri regis Aragoniæ filius.

Ibid. *Ecaterinam connubio sibi junxit.* Quando Fridericus cum Carolo rege Neapolis pacem fecit eamque affinitate firmavit, anno Christi 1302, qua de re hoc loco agitur, Fridericus ipse, non ejus frater, duxit uxorem non Ecaterinam, sed Eleonoram Caroli filiam, prout ex ejusdem Friderici publicis litteris datis apud Castrum Novum anno Chr. 1302, mensis Augusti die 19, ab Oderico Raynaldo in eo Annali descriptis constat. Sed videtur Pachymeres in hoc errandi occasionem sumpsisse ex eo quod anno Chr. 1295 tractatum fuerat connubium Friderici hujus cum Catherina, ex filia regis Caroli Neapolitani et Balduino, qui Constantinopolitanum imperium amiserat, nata. Id matrimonium vehementer urgebat Bonifacius VIII, Rom. pont., cujus plures de illo argumento litteras recitat Odoricus ad illum annum. Non successit tamen negotium, et illa Catherina deinde nupsit Carolo Philippi regis Francorum fratri, anno Chr. 1301. Quod ipsum alieno loco, prout obiter audierat, visus est commemorare Pachymeres, parum attendens pertineret id necne ad rem de qua nunc agit, ad pacem videlicet inter Carolum regem Neapolitanum et Fridericum sancitam anno Christi 1302, cum jam anno superiori Carolus frater regis Franciæ evocatus in Italiam a pontifice, ut Carolo II regi Neapolis adversus Fridericum Siciliam occupantem auxiliaretur, conciliante ipso Bonifacio matrimonium inisset cum modo memorata Catherina, imputato in dotem imperii [P 549] Constantinopolitani titulo, ad quod Catherina jus e patre trahebat. Narrat hæc Joannes Villanius, l. IX, c. 105. Jordani temporum illorum historici, cujus opus ms. servatur in bibliotheca Vaticana, n. 1960, de hac re verba hæc recitat diligentissimus Odoricus Raynaldus anno Chr. 1301, n. 15: *Mortua conjuge Caroli* (fratris regis Franciæ) *duxit Catharinam, cui jus imperii Constantinopolitani debebatur. Ideo cum Venetis composuit pro Constantinopolitano imperio recuperando, et venit Romam MCCCI, et a papa Bonifacio honorifice susceptus vicarius et defensor Ecclesiæ constituitur*, etc. Satis porro verisimile est Carolum istum, simul Catherinam duxit, sumpsisse titulum imperatoris Constantinopolitani, collatum ipsi a pontifice coronam imperialem ei tribuente. Id saltem innuere videntur illa continue subjuncta nostri verba: *Quem papa* **764** *coronans imperatorem sine terra, commovit illi spem Constantinopoleos recuperandæ, ex jure quod scilicet traheret a sponsa nepte* (imo filia) *Balduini.* Quod hic dicatur *imperator sine terra*, vide explicatum in Glossario verbo τέρα. Verum hæc cuncta, ut dixi, pertinent ad tempus superius pace Sicula, cujus occasione Rogerius Catelanos, qui in Sicilia militaverant, volente sua causa Friderico in Orientem abduxit. De quo audiendus Fazellus, l. IX, dec. post. p. 477: *Porro Sicilia tot bellorum motibus libera in militum Catelanorum, Aragonensium et Siculorum rapinas et deprædationes incidit. Quos Fridericus, ut insulam expurgaret, contra Turcas, qui Constantinopolim infestabant, auxiliares misit.*

P. 401. Quod hoc facile præsentes crediderint et historicus ita esse revera judicaverit, non continuo rem evidentem et indubitabilem opinor reddet apud judicii severioris viros. Mutus ille ac surdus ex utero, miro prodigio repente audiens et loquens, quid tandem affirmavit? Nempe id solum quod paulo superius positum est, se vidisse *virum imperatoriis ornatum insignibus, qui sese aiebat ipsum urbis sibi tuendæ curam assumere.* Nominavitne hunc Joannem Batatzam? aut visæ sibi imaginis illius formam sibi conspectam asseruit fuisse similem? Nihil horum; nam Pachymeres si quid tale dixisset, non taceret. Fundamento igitur caret idoneo hæc quæ exprimitur hoc loco, tum istorum Magnesiæ præsidiariorum tum Pachymeris opinatio ipsius.

Digitized by Google

Nam forma viri insignibus imperatoriis ornati qui magis Joanni Batatzæ convenit quam Theodoro ejus filio imperatori ibidem quoque Magnesiæ sepulto, aut, si Constantinopolitanos imperatores laudatæ memoriæ et in fide orthodoxa ac catholica communione indubitatæ constantiæ quærimus, quam Constantino Magno, quam Marciano aliisve paris meriti? Nam Joannem Batatzam etsi multæ virtutes commendabant, tamen præter communem Græci schismatis et circa sancti Spiritus ex Filio processionem hæretici erroris invidiam, libido etiam in ætate senili probrosa deformabat. Vide summum alioqui ejus admiratorem Acropolitam *historiæ* suæ n. 52, p. 56, ed. Reg., ubi eum infamem amoribus cum aliarum tum Marcesinæ cujusdam pedissequæ Annæ Alemannæ Augustæ secundæ illius conjugis fatetur. Quanto verisimilius credi potuisset, isti muto et surdo formam viri imperatoriis ornati insignibus oblatam repræsentasse sanctum archangelum Michaelem protectorem Christianorum contra barbaros? Hunc Græci passim ἀρχιστράτηγόν appellant, qui titulus imperatorem sonans imperialibus non disconvenit insignibus.

[P 550] P. 406. Ad finem hujus capitis, ubi dicitur de Michaele Augusto juniore, ὥσπερ τις τροπαιοῦχος τὴν πόλιν εἰσέρχεται, non tenuit se libera indignatio lectoris cujuspiam quin hæc oræ marginali Barb. codicis aliineret: Τροπαιοῦχος ὁ φυγὼν τοὺς ἐχθροὺς **765** καὶ αἴτιος διὰ τὴν ἑαυτοῦ δειλίαν γεγονὼς πάντων δεινῶν· *Itane trophæum referens, qui tergum vertit hostibus, et causa fuit ob suam ignaviam omnium malorum!* Alludunt hæc turpissimam Michaelis et totius Romani exercitus in ipso procinctu prælii fugam, superius narratam, l. IV, c. 18.

P. 428. *Amurio se admovere festinavit.* His verbis in Græco B codicis contextu respondebant ista, ἔρχεται πρὸς τὸ Ἀμμόριον, juxta quæ Ammorium videtur esse loci nomen, in quem se Alisyras victus et saucius receperit. Sed præterquam quod mentio non exstat arcis aut oppidi sic dicti per hos tractus, id credi vetat ipse Pachymeres, c. 25 affirmans Alisyram ex fuga se recepisse Tripolim, quam urbem prius occupaverat. Est sæpius supra et infra memoratus in hac historia dux barbarus Amurius. Hinc est mihi suborta suspicio mendi in hac scriptura, Pachymeremque scripsisse non πρὸς τό sed τὸν Ἀμούριον. Quod, quia ex priori lectione consequitur quippiam Pachymeris narrationi contrarium, ut demonstravi, emendandum putavi, eo quem innui modo (*).

P. 454. *Κατὰ πολησιν.* Allusit hæc scribendo Pachymeres, varios simul miscens Homeri locos, primum illum *Iliad.* θ, 135:

Δεινὴ δὲ φλὸξ ὦρτο θεσπιδαὲς πῦρ,

deinde illum ex *Iliad.* ψ, 216:

Μέγα δ' ἴαχε θεσπιδαὲς πῦρ.

Unde etiam illa paulo superius verba ἐφύσσα λιγέως sumpserat: pergit enim ibi poeta:

Παννύχιοι δ' ἄρα τοίγε πυρῆς ἀμυδὶς φλὸγ' [ἔβαλλον
Φυσσῶντες λιγέως·

quibus et istud ultimum de fumo, vel ex suo quodam vel ex alterius mihi nunc non succurrentis vatis poemate addidit.

Libro sexto præter morem Pachymeres peculiarem præfixit prologum, qui tamen sine proprio titulo in codicibus est cum capite 1 confusus. Ego distinguendum putavi. Porro non parum laborandum fuit in extricanda nitideque declaranda auctoris hic præfantis sententia, quam et percepisse me et satis explicasse confido. Causa istius in proloquendo novitatis opinor fuerit, quod **766** aliquo intervallo post hactenus scripta Pachymeres operi se reddiderit; et ei rei dum se accingeret eventuumque narrandorum atrocitatem reputaret, hac lectoris præmonitiuncula proludendum putaverit.

[P. 551] P. 456. Quæ deinceps pertexit de Cazanis laudibus Pachymeres, satis congruunt cum iis quæ Aythonus, Villanius, Sanutus et S. Antoninus de illo memorant, quæ vide collecta apud continuatores Baronii Henricum Spondanum et Odoricum Raynaldum, ad annos 1294, 1301 et 1304.

P. 457. Hæc Cazanis adversus Sultanem Syriæ expeditio oculatum ab Aythono, qui ei se interfuisse narrat, testimonium habet. Refert is Hist. orat. c. 41, Cassanum regem Tartarorum Christianum, una cum regibus Armeniæ et Georgiæ pariter Christianis, expeditione communiter suscepta duxisse contra Melechnazerum sultanem Ægypti, Syriæ dominantem, exercitum ducentorum millium, magnam partem equitum; et occurrentem sibi sultanem apud Hamam, antiquis Emesam dictam, cum centum equitum millibus et infinita multitudine peditum, ingenti prælio fudisse fugereque in Ægyptum coegisse. Idque præsens Aythonus contigisse ait die Mercurii ante festum Nativitatis Domini. Existimat Spondanus ad an. Chr. 1300, n. 1, id referendum ad Decembrem superioris anni Chr. 1299, quo cyclus solis 20 litteram Dominicalem D habuit, cujus indicio cogno-

(*) Quod scripsi non reperiri per tractus Orientalis limitis imperii Byzantini locum, qui vocetur Ammorium, re melius considerata nunc revoco. Inveni enim apud Theophanem p. 291 et 292 ed. Reg., itemque apud Leonem Grammaticum, p. 454 ejusdem editionis, luculentam mentionem urbis munitæ *Amorium* vocatæ, sitæque in iis partibus, cujus etiam Ptolomæus meminit. Quare fateor non recte emendatum a me fuisse Pachymerem p. 428, ubi pro τὸ Ἀμόριον, reposui τὸν Ἀμούριον. Et illa verba: Ἔρχεται πρὸς τὸ Ἀμόριον, simpliciter fuisse vertenda: *venit Amorium.* Nam hoc non impedit quominus verum esse potuerit, quod p. 455, ait historicus, Alisyram se Tripolim recepisse. Prius scilicet quam in hoc ultimum perfugium pervenisset, Amorii, quæ tuta ipsi urbs tunc erat, persequentium vim obiter declinaverat.

Digitized by Google

scimus Christi natalem illo anno incidisse in feriam sextam. Quare 23 Decembris feria quarta, die ante Christi Natalem tertia, clades illa sultani contigerit. Nisi quis retro eam movere ad annum superiorem Christi 1298 malit, quo vigilia Natalis Christi dies Mercurii fuit. De his disseremus postea l. III harum Obs., c. 7, n. 19.

Ibid. Ante omnia lectori rationem reddo suppletæ a me lacunæ, quæ hic in ms. archetypis hiabat. Sic enim ibi exstat : Εἰ μή γ' ἐκείνῳ τὸ ἐν τῷ.... τόπων ἀμμῶδες. Ego inter τῷ et τόπων duo hæc verba πρόσω χωρεῖν inserenda censui, non sine verisimilitudine confidens haud longe sic a vera primigenia scriptione abesse hunc ita suppletum locum.

P. 458. Hæc quæ Pachymeres hoc loco de Cazane scribit, caruisse illum liberis, non bene cohærent cum iis quæ Villanius, lib. VIII, c. 35, et ex eo sanctus Antoninus, tit. 20, c. 8, § 9, ex relatione cujusdam civis Florentini diu in Perside versati memorant. Nimirum Cassano uxorem fuisse filiam regis Armeniæ speciosissimam, eamdemque Christianam ; ex qua cum ei natus esset filius ita deformis ut vix humani aliquid habere videretur, Cassanum uxorem quasi compertam adulterii una cum monstroso, quem ex se negaret editum, fœtu incendio perimi mandasse. Sed cum impetrasset a Cassano mulier ut sibi per eum liceret, antequam flammis cum puero traderetur, confessione apud sacerdotem purgare animum et sacram Eucharistiam percipere filiumque baptizare, **767** contigisse ut sacro lavacro tinctus puer repente formosissimus evaderet. Quo motus Cassanus non modo revocavit præceps judicium, sed et Christi palam religionem est amplexus. Ita illi ; quæ non innotuisse Constantinopoli, etiam alio ex hac historia ducto argumento suadetur. Superius enim, p. 402, scripsit noster Andronicum certiorem factum de potentia Cazanis, ut eum sibi adjungeret, offerendam ei curasse filiam suam [P. 552] notham in conjugem, quam et ille propositionem benigne acceperit.

P. 459. Etiam Aythonus, c. 45 *Hist. Or.*, et Sanutus, l. III, p. 13, c. 8, diserte affirmant successorem Cassani fratrem ipsius, licet Bizarus his posterior et minus, ubi dissentit, fide dignus, filium Cassano morienti successisse scribat, l. VIII *Rerum Persicarum*. Discrepant tamen hi omnes in hujus nomine a Pachymere, dum Carbandam seu Carbagandam vocant, quem noster hic Carmpantam, alibi Carmpantanem appellat. Tradunt autem modo laudati auctores istum Cassani fratrem matre Christiana editum, et ipsum Christianum, Nicolai nomen in baptismo accepisse, perseverasseque in vera religione, quoad vixit mater, sed ea mortua, quod post annos sex contigit, ad Mahometismum defecisse.

P. 464. *Χρῆσις* S. martyris Ignatii hoc loco lecta quænam fuerit, non facile divinatu est, quod multæ in ejus epistolis legantur in eam sententiam qua subjectio populi ad episcopum ut necessaria commendatur. Indicabo hic aliquas. In I epist. ad Smyrnæos : Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς ἀποστόλοις . . . . Μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου τι πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκείνη βεβαία εὐχαριστία ἡγείσθω ἡ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὖσα, ἢ ᾧ ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ. Ὅπου ἂν φανῇ ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος ἔστω, ὥσπερ ὅπου ἂν ᾖ Χριστὸς Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὐκ ἐξόν ἐστι χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν οὔτε ἀγάπην ποιεῖν, ἀλλ' ὃ ἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, etc. Hoc est ex antiqua interpretatione Latina : *Nullus sine episcopo aliquid operetur eorum quæ conveniunt in Ecclesiam. Illa firma gratiarum actio reputetur, quæ sub ipso est vel quam utique ipse concesserit. Ubi utique apparet episcopus, illic multitudo sit, quemadmodum utique ubi est Christus Jesus, illic catholica Ecclesia. Non licitum est sine episcopo neque baptizare neque agapen facere, sed quod utique ille probaverit*, etc. Idem epist. 2, ad Polycarpum : Τῷ ἐπισκόπῳ προσέχετε, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν. Ἀντίψυχος ἐγὼ τῶν ὑποτασσομένων τῷ ἐπισκόπῳ· *Episcopo attendite, ut et Deus vobis. Unanimis ego cum subjectis episcopo.* In III ad Ephesios : Πρέπει ὑμῖν συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ· *Decet vos concurrere episcopi sententiæ.* Quartæ ad Magnesios hæc sunt in hoc propositum inter alia : Πρέπον οὖν ἐστι μὴ μόνον καλεῖσθαι Χριστιανοὺς, ἀλλὰ καὶ εἶναι, ὥσπερ καί τινες ἐπίσκοπον μὲν καλοῦσιν, χωρὶς δὲ αὐτοῦ πάντα πράσσουσιν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ οὐκ εὐσυνείδητοί **768** μοι εἶναι φαίνονται· *Decens igitur est non solum vocari Christianos, sed et esse, quemadmodum quidam episcopum quidem vocant, sine ipso autem omnia operantur. Tales autem non bonæ conscientiæ mihi esse videntur.* In sexta ad Trallesios hæc habet : Ὅταν τῷ ἐπισκόπῳ ὑποτάσσεσθε ὡς Ἰησοῦ Χριστῷ, φαίνεσθέ μοι οὐ κατὰ ἄνθρώπινον ζῶντες, ἀλλὰ κατ' Ἰησοῦν Χριστόν· *Cum episcopo subjecti estis ut Jesu Christo, videmini mihi non secundum homines viventes, sed secundum Jesum Christum.* Horum aliqua, vel forte omnia, aut etiam his plura, quæ in Ignatianis epistolis legantur, credidérim jussisse hic recitari Andronicum. Unice enim faciebant ad scopum illi propositum persuadendi Arsenianis ut Athanasio patriarchæ se subderent ; et eum ex pluribus Ignatii epistolis quædam allegasse, argumento esse potest quod nullam nominatim designavit, ex qua verba quæ audiri voluit crueret.

P. 465. Ut superius schismaticus imperator persuadere voluit [P. 553] a tempore magnæ synodi, hoc est œcumenicæ octavæ (aut potius pseudosynodi suppositæ a notissimo impostore Photio, quam Photiani pro œcumenica octava ostentant et venerantur) defecisse in Occidente veram successionem legitimorum præsulum, quod notis ad p. 356 refutavimus, ita nunc pari vanitate ait sedem Romanam,

Digitized by Google

ex quo deprehensa damnataque labes Honorii fuerit, orthodoxam esse desiisse; quo nihil, non dicam iniquius et calumniosius, sed et obtusius stultiusque dici potuit. Ut enim omittam collisionem horum duorum assertorum, quorum alterum hic ponit, desiisse in Honorio pontifices Romanos esse orthodoxos, alterum, p. 356, superius astruxerat, post octavam demum synodum, hoc est ducentis annis ab Honorio, desiisse in Occidente veram successionem legitimorum præsulum. Ex quo sequitur Romanos pontifices totis annis ducentis et fuisse legitimos pontifices et recte ut tales a Græcis ipsis agnitos, cum tamen orthodoxi non essent: illud modo aio, satis esse manifestum Honorii, si quis fuit, lapsum in mera facti hæsisse imprudentia, ad fidem ac dogma minime pertinuisse. Sergius, patriarcha Constantinopolitanus, nondum agnitus pro hæretico, scripsit ad Honorium Romanum pontificem anno Christi 632, agitari magno tumultu controversias, *duæne an una sola in Christo agnoscendæ essent voluntates et operationes*; quibus rixis compescendis opportunum interim sibi videri suggerebat imponi a pontifice ex æquo utrisque super tali altercatione silentium. Fecit quod rogabatur Honorius; et quia tale consilium eventu noxium catholicis, commodum hæreticis deprehensum est, multorum postea querelis et criminationibus nomen fuit illius et memoria notata, quasi temere credendo subdolo hæresiarchæ, qui nondum larvam deposuisset, hæresi Monothelitarum *fomentum impendisset*. In quo toto quis non videt ne primam quidem speciem defectionis ab orthodoxa fide apparuisse **769** ullam, aut vel fingi potuisse? an enim silentio ad tempus quibusdam inter se contendentibus indicendo damnavit aliquid recte assertum, aut prave dictum aliud sancivit? Nihil minus. Sileri quippe de re etiam vera sine ullo veritatis præjudicio potest; et interdum propter commune bonum expedit. Plura de celeberrima controversia a viris doctissimis hodieque eruditissime tractata dici a me non postulat hic locus.

P. 469. *Τῶν ἀνεπιλήπτων*. Hic errore librarii descriptoris negatio exciderat, quæ sententia clare flagitante restituenda fuit, οὐκ ante ἀνεπιλήπτων reposito. Sonat enim ἀνεπίληπτος, ut patet et Hesychius distincte admonet, ἄμεμπτος, ἀκατάγνωστος, *irreprehensibilis nec reprobari dignus*. Cujus contrarium de sacerdotio Ecclesiæ præsentis Arseniani, ut et hoc loco et alibi Pachymeres docet, affirmabant, asserentes videlicet dubiam saltem, si non manifeste invalidam, ordinationem eorum esse qui a patriarcha tunc Constantinopolitanam Ecclesiam regente sacris initiarentur. Scripsit ergo sine dubio Pachymeres, prout restituimus ex justa conjectura, ἐν μέρει τίθετε τῶν οὐκ ἀνεπιλήπτων.

P. 472. *Παριδὼν ταῦτα ἑλών τε ὑμᾶς*. Sunt in hac oratione perobscura et ἀσύνδετα *inconnexa* quædam, nisi, quod interdum factum est a me, paraphrasi ex antecedentibus et consequentibus necessaria divinante supplcantur. In istis perintricatis locus hic fuit, in cod. Allat. sic scriptus: Παριδὼν ταῦτα ἕλομαί τε ὑμᾶς. Cod. Barb. habet ἕλωμα. Neutra lectio cum sequentibus cohæret. Reposui ἑλών τε ὑμᾶς, sententia jam tolerabili.

P. 477. *Ἀλλ' ἀκρίτου αὖ*. Sic necessario reposui, cum in codd. corrupte legeretur ἀλλὰ κριτοῦ αὖ. Præterquam enim insulsa esset illa nominis κριτοῦ quasi continuata repetitio, manifeste loci sententia exigit, ut sequentia declarant, significare Arsenianos opus esse ad decisionem controversiæ suæ judice supremo, qualem vocant κριτὴν ἄκριτον, judicem judicio subeundo [P. 554] non obnoxium, ex cujus sententia provocari nequeat, utpote supra quem alius non sit in terris judex; et talem istos adulatores schismaticos agnoscere laicum imperatorem, in causis etiam ecclesiasticis et spiritualibus, non pudet. Sed similes habent labra lactucas.

P. 482. *Πλάτων ἐν Νόμοις*. Locus hic indigitatus a Pachymere exstat apud Platonem, l. 1 *De legibus*, p. 630 ed. Steph., ubi sic legitur: Διαβάντες δὲ καὶ μαχόμενοι ἐθέλοντες ἀποθνήσκειν ἐν τῷ πολέμῳ (φράζει Τυρταῖος) τῶν μισθοφόρων εἰσὶ πάμπολλοι· ὧν οἱ πλεῖστοι γίνονται θρασεῖς καὶ ἄδικοι καὶ ὑβρισταὶ καὶ ἀφρονέστατοι σχεδὸν ἁπάντων, ἐκτὸς δή τινων μάλα ὀλίγων. Quod addit mox noster ex Platone de cive inter seditiones fido, hoc est, pro republica fortiter stante et eam sua virtute ac sapientia juvante, videre est in verbis quæ ἀμέσως præcedunt modo descripta, **770** ubi Atheniensis interlocutor cum a Clinia Cretensi expressisset videri Tyrtæi versibus commendari potissimum illos, qui bello externo contra hostes gentis alterius, non autem bello civili contra cives suos, bellicam fortitudinem probarent, sic resumit: Ἡμεῖς δέ γε ἀγαθῶν ὅπων τούτων ἔτι φαμὲν ἀμείνους εἶναι καὶ πολὺ τοὺς ἐν τῷ μεγίστῳ πολέμῳ γιγνομένους ἀρίστους διαφανῶς. Ποιητὴν δὲ καὶ ἡμεῖς μάρτυρα ἔχομεν, Θέογνιν, πολίτην τῶν ἐν Σικελίᾳ Μεγαρέων, ὅς φησι·

Πιστὸς ἀνὴρ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ἀντερύσα-
[σθαι
Ἄξιος ἐν χαλεπῇ, Κύρνε, διχοστασίῃ.

Τοῦτον δή φαμεν ἐν πολέμῳ χαλεπωτέρῳ ἀμείνονα ἐκείνου πάμπολυ γίγνεσθαι, σχεδὸν ὅσον ἀμείνων δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ φρόνησις εἰς ταυτὸν ἐλθοῦσα (*Isc.* ἐλθοῦσαι) μετ' ἀνδρίας· πιστὸς μὲν γὰρ καὶ ὑγιὴς ἐν στάσεσιν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο ἄνευ ξυμπάσης ἀρετῆς· διαβάντες δὲ καὶ εὖ μαχόμενοι, etc., superius descripta, quæ illic continue sequuntur. In quorum Latina interpretatione verborum (ut hoc obiter admoneam) nescio quare Serranus mentionem patriæ Theognidis in Græco diserte positam omiserit. Cur item non expresserit ἀντίθεσιν a Platone affectatam poetæ ad poetam, dum Tyrtæo prius laudato Theognin poetam et ipsum sic opponit, Ποιητὴν δὲ καὶ ἡμεῖς μάρτυρα ἔχομεν Θέογνιν πολίτην τῶν ἐν Σικελίᾳ Μεγαρέων, *poetam autem et nos testem habemus Theognin civem in Sicilia Megarensium*. Sed ut ad Pachymerem revertar, in hoc

Digitized by Google

ejus contextu duo necessario emendavimus. Prius quod scriptum erat Πλάτων ἐννόμως, pro quo repositum ἐν Νόμοις, in opere nimirum inscripto Νόμοι, *Leges*, in libros expanso 12 aut potius 13, computata in eum numerum, quasi appendice, quam vocat Ἐπίνομιν. Alterum in illis verbis : Θρασυνομένοις μὲν, ὡς ἀδίκως, κατὰ δικαιοσύνης· θρασυνομένοις δὲ ὡς ὑβρισταῖς κατὰ σωφροσύνης. Ubi quis non videt illud ὡς ἀδίκως male respondere τῷ ὡς ὑβρισταῖς cui ἀντιτίθεται? Rescribendum ergo fuit ὡς ἀδίκοις. Non abscedam hinc prius quam et illud observarim, διαβάντας a Platone hic vocari milites externos (cujus tamen vocis nullum vestigium in interpretatione Serrani visitur), quod fere tales in Græciam mari transportarentur. Διαβαίνειν enim est trajicere flumen aut mare. Græciæ autem situs erat ejusmodi ut ad eam ex exteris gentibus mari fere veniretur. Porro ex istò μισθοφόρων διαβάντων genere vel in primis hi erant ducis magni milites, e Sicilia aut Italia ab ipso deportati, quibus tam implacabiliter Pachymeres irascitur in omni occasione de his agendi. Hic autem etiam contra eos Platonis testimonium subornat.

[P. 555] P. 484. Existimo *Berengarii* nomen a Pachymere in *Mpyrigerium* deformatum. Nam Occidentalium vocabulis a B præsertim inchoatis Græci temporum illorum Mp præponebant. Sic videmus et supra a nostro p. 242, et apud Cantacuzenum **771** *Mpaiulum* positum pro *Bajulo*, ut similia præteream sexcenta. Certum est Catelanis valde usitatum fuisse Berengarii nomen. In collectione historicorum qui res Aragoniæ scripserunt, saltem quindecim Catelanos viros illustres qui Berengarii vocarentur memoratos reperio; quorum aliquem hunc ipsum fuisse, de quo hic agitur, crediderim, licet quis sit ex omnibus designare certo non possim. Vidi post hæc jam scripta librum Petri d'Outremanni nostri de *Excidio Græcorum*, in quo lego, c. 3, p. 465, verum et patrium nomen hujus Mpyrigerii Tentzæ fuisse *Berengarius Entensa* vel de *Intentiis*; eumque fuisse genere Catelanum. Hunc Phrantzes, l. I, c. 8, vocat *Piceriotetzam*, conflatis in unum et monstrose corruptis vocabulis duobus, *Mpyrigerius Tentza*. Gregoras, l. VII, p. 103, propius ad Pachymeren hunc Catelanum *Piringerium Tentzam* nominat.

P. 517. *Τοῖς τῶν κιρρῶν παρασήμοις*. Ita B codex; V autem τοῖς ἐκ τῶν κιτρύνων παρασήμοις. Τὰ κιρρὰ gilvi coloris, ut notum est, vestimenta sunt, medii inter album et rufum, melini a melle quibusdam dicti. Idem autem videntur exprimere τὰ κίτρινα V codicis : vox quippe ea est a κίτρῳ *malo citrio* ducta, cujus corticis naturalis color a gilvo aut melino non abhorret. Dubito tamen de scriptura an non congruentius ad analogiam scribi τὰ κίτρηνα debeat.

P. 519. De fabis cornu tactis memoratis hoc loco vide Glossarium v. Κερασβόλοι κύαμοι.

P. 526. Persuadere hac tota narratione studet Pachymeres solos Alanos sine jussu, consensu aut conscientia Michaelis Augusti auctores fuisse necis Rontzerii. Phrantzes tamen protovestiarius, l. I, c. 8, diserte affirmat Michaelem satellitibus suis et stipatoribus mandasse ut Rogerium (sic recte Rontzerium appellat) obtruncarent. Gregoras, l. VII, p. 102, ait cædem illam factam a militibus Michaelis, quod ei iratum illum nossent, gratam ipsi fore arbitratis. Idem tamen paulo post non juniorem solum sed et seniorem Augustos istius facinoris suspicione aspergit, dum scribit Rontzerium interfectum a Romanis, quod ipsos ejus accersiti pœniteret. Satis enim patet non a privatis hunc Romanis, sed ab imperantibus accersitum.

P. 529. *Catelanum quemdam*. Nomen hujus Catelani prodit Outremannus, lib. *De Exc. Græc.*, c. 3, p. 466, Fernandez Aones. Ubi et ejus socerum, quem Ῥαοὺλ παχύν Pachymeres appellat (nos Raulem Crassum vertimus), ipse nominat Radulfum Paquerum.

P. 532. Hac seditione Outremannus occisos memorat Rodericum Perez de S. Cruce, Arnaldum de Moncortes, et Ferrerium de Torellas, a Berengario legatos ad Andronicum missos.

772 P. 554. *Circiter sexaginta*. Superius dixerat centum quinquaginta Catelanos comitatos fuisse Rontzerium ad Michaelem euntem, tum eosdem illo interfecto captos. Nimirum multi primo tumultu fugerint, multi longi carceris incommodis absumpti perierint, ut nunc tantum sexaginta supperessent. Gregoras et Phrantzes comites hosce Rontzerii liberaliter multiplicant, numero ad ducentos rotundando.

P. 558. Quæ hic referuntur de Smiltzæna, hoc est uxore Smiltzæ, quæ neptis erat imperatoris Andronici ex fratre Constantino sebastocratore, respiciunt prius narrata a nostro historico c. 18, l. V, cum quibus, ut intelligantur, comparanda sunt.

P. 559. Hoc ex occasione Pachymeres attingit ultra metas ejus historiæ excurrens. Nam sub finem vitæ imperatoris Michaelis Junioris, quem libro harum Observ. III, c. 1, n. 4, demonstrabimus mortuum fuisse Octobri mensi anni Chr. 1320, tredecim ferme annis post id tempus in quo Historia Pachymeriana desinit, hic Osphentisthlabus rex Bulgariæ Theodoram alteram filiarum ejusdem Augusti Michaelis Junioris duxit uxorem, prout diserte testatur Gregoras ipso principio, l. VIII, p. 129, quam et longe prius petiisse noster memorat infra, c. 27, l. VII. Porro (ut et hoc obiter attexam) quod huic interdum nomini Pachymeres O litteram præmittit, hoc loco et quibusdam aliis Osphentisthlabum vocans, quem alibi Sphentisthlabum nominat, favet, ni fallor conjecturæ Wolfii, notis ad Gregoram p. 271 suspicantis a Græcis *Sphentisthlabum* scribi nomen a Pannonibus hodie ac Sarmatis *Venceslaum* efferri solitum.

P. 557. *Τοῦ εἰδέναι φύσει ὀρέγονται πάντες*.

Digitized by Google

Quinque priora hujus commatis verba notissimum sunt et decantatissimum Aristotelis effatum, ex initio primi ejus *Metaphysicorum* libri [P 557] Quæ autem continue memoratur a Pachymere ἀγάπησις τῶν αἰσθήσεων non eam solum quam in interpretatione expressi delectationem in usu percipiendi objecta per sensus designat, sed præterea, juxta notionem propriam Græci verbi ἀγαπᾶν, satisfactionem et quasi plenam satietatem hominis contenti, desiderare plus non valentis, dum fruitur vegeta facultate suorum omnium sensuum. Hanc quietem humanæ curiositatis in usu expedito sensuum eleganter declarat Cicero, l. II *Quæstionum Academicarum* his verbis : *Ordiamur ... a sensibus ; quorum ita clara judicia et certa sunt, ut, si optio naturæ nostræ detur, et ab ea deus aliquis requirat contentane sit suis integris incorruptisque sensibus, an postulet melius aliquid, non videam quid quærat amplius.* Hactenus Tullius.

Cæterum (de quo semel admonendus hic lector est) codex optimus Barberinus hic deserere nos incipit, crebris in reliquo **773** libri hujus lacunis hians, et ubi continuat utcunque scriptionem, interdum irreparabiliter corruptus. Unde assutis illi ad calcem supplementis ex aliis exemplaribus, deligentes attentione magna quæ probabiliora videbantur, usi sæpe sumus; ex codice quin etiam illo Vaticano, etsi evagari ab auctoris verbis libere solito, ubi melius non occurrit, excerpentes, unde sententiam tolerabilem efficeremus.

P. 585. *Saltus et juga prærupta montis Gani validis suorum insessa præsidiis nostris invia fecerunt.* Postquam hæc erant edita, dubitavi an non Græca his respondentia, καὶ τὰς μὲν δυσχωρίας τοῦ Γάνου καὶ λίαν διεφυλάττοντο, potius significarent juga prærupta Gani adhuc a Romanis fuisse custodita. Quare barbari tunc tantum potuerint incursare quæ circa Ganum sunt. Cui opinioni favet quod infra, c. 21, tanquam eventum his posterius refertur, artas fauces Gani montis ab Amogabaris fuisse penetratas et arcem in jugo positam captam. Juxta istam sententiam refingi debet mea interpretatio in hunc modum : *Duces illius gentis, cum saltus et juga prærupta Gani montis valide adhuc custodita tentare non auderent, varias ex abundante turba conflatas manus quaquoversum emittentes*, etc. Hoc indicare volui, etsi adhuc sentiam non carere penitus verisimilitudine quam expressi in editis sententiam. Potuerunt enim Amogabari, ne a tergo irrumpentibus præsidariis arcis Gani cæderentur, custodes ipsis angustarum faucium e suis opponere.

P. 598. Ex monumentis Genuensium habeo vocatum hunc Opicium Spinolam, potentissimum ducem Gibellinorum, generum principis Antiochiæ filii Friderici II imperatoris, ut affirmat Constantius, c. 258, in historiis Siciliæ. Porro Zurita tom. II, c. 12, et Corius, c. 165, aiunt Palæologos exquisivisse affinitatem cum modo memorato Opicio Spinola, ut per illum Gibellinos sibi adjungerent. Quod idem affirmat Foglieta in *Elogiis*, et in *Tristano Calco*, l. XIX, c. 421, qui et ait ob potentiam Opicii omnes Italiæ civitates in eo oculos fixisse.

Ibid. Data in matrimonium filia. Hæc filia Opicii Spinolæ Theodoro Palæologo Montisferrati marchioni nupta Argentina vocabatur.

Ibid. Agit de Theodoro. Vocem Græcam ἄπαις non debui vertere *sine liberis* sed *sine prole mascula :* quoniam historici Itali affirmant natam ex Argentinæ Spinolæ cum Theodoro Palæologo conjugio filiam *Jolantem* dictam, [P. 558] quæ postea nupsit Aymoni comiti Sabaudiæ. Videtur hic fuisse filius Amadei IV, cui postea morienti in comitatu successit, quando, quasi ut ostenderet quam non eum pœniteret affinitatis cum domo Palæologa contractæ, libentissime consensit in propositam ipsi conditionem **774** sororis suæ Joannæ (quam Græci Annam vocaverunt) Andronico Juniori, Michaelis sæpius hoc opere memorati filio, in imperii consortium ascito, collocandæ, prout fuse narrat Cantacuzenus, l. I, c. 40.

P. 611. Filius Chalau Apagas, non frater erat, ut agnoscit ipse Pachymeres, vol. I, p. 175, et in hac secunda parte, p. 262, idemque attestantur summi consensu historici Arabes. Vide librum III harum Observationum, c. 7, n. 12. Ignoscendum igitur hoc loco est μνημονικὸν σφάλμα Pachymeri.

P. 620. *Μαρίαν τὴν δέσποιναν τῶν Μουγουλίων θρυλλουμένην.* Similiter inferius p. 637 : Αὐταδέλφη τοῦ βασιλέως Μαρία, καὶ τῶν Μουγουλίων οὕτω πως δέσποινα ὀνομαζομένη. Carmpantani successori Cazanis et novo Kani Tocharorum obtulerat in sponsam Andronicus Augustus sororem propriam Mariam, [P. 559] et illo acceptante eamdem cum regio comitatu Nicæam miserat. Hanc ait historicus vulgo fuisse nominatam dominam Muguliorum. Sic enim Mogulenses principes primariam et præ cæteris nobilem uxorem solebant a cæteris distinguere addito ei *dominæ* titulo. Id diserte testatur Abulpharagius, p. 429 sui *Chronici Arabici*, agens de Gingizchano primo imperatore Mogulensium, cujus uxorem primariam et nobilissimam, arabice *Al Chatun*, hoc est *dominam* vocatam, proprio nomine nuncupatam fuisse ait *Ovisuniin Begi*. Similiter in aliis quorum ordine meminit imperatoribus ejus gentis plerumque memorat præcipuam cujusque conjugem, semper illi uni tribuens titulum *Chatun* sive præposito articulo *Al Chatun ;* quem titulum Eduardus Pocockius, Latinus ejus Chronici interpres, solet exprimere vocabulo *dominæ*. Maria igitur Palæologa, uti jam nunc primaria uxor Carmpantanis Kanis Muguliorum, a suis Græcis titulum *Chatun* ei a Mogulensibus tributum sua lingua reddentibus δέσποινα *domina* Muguliorum vocitabatur, prout his duobus locis Pachymeres affirmat.

P. 629. Bizyam fuisse in mediterraneis Thraciæ dudum docuerunt Ptolomæus et Stephanus. Ὕδην autem eamdem, non κώμην exstitisse, *civitatem*, non

Digitized by Google

ticum, demonstrat scriptor anonymus æqualis temporum Basilii Macedonis, qui annis fere quingentis prius Andronico hoc nostro Orientale tenuit imperium, in Vita nondum edita quam Græce scripsit Sanctæ Mariæ cognomento Junioris. Servatur hæc in bibliotheca Vatic. cod. 800, fol. 230. Ibi autem postquam dixisset auctor Mariam cum viro suo ex vico quodam, αἱ Καμάραι vocato, ubi mariti ejus Nicephori paterna erat domus, migrasse Bizyam, addit : Ἐνταῦθα ἡ μακαρία τὸν μὲν τόπον ἤμειψεν ἀπὸ κώμης εἰς πόλιν· *Hic beata locum quidem mutarit e vico in urbem.* Quam et non multo post πολυάνθρωπον vocat, celebrem et populosam. Quo facit **775** quod Pachymeres mox dicit, multa millia bellatorum ex ejus civibus subito conflata.

Ibid. Magnus illic tzauzius, etc. Veteri plane instituto Augusti Byzantini præsidio equestri Bizyam tenebant, et ejus præfecturam viris præstantibus committebant. Nam jam ab anno Christi circiter 880 modo laudatus scriptor Vitæ S. Mariæ Junioris docet viro ejus S. mulieris Nicephoro, quod bello Bulgarico fortibus se factis commendasset, in præmium datam esse turmæ præfecturam habentis stationem Bizyæ. Verba ejus hæc sunt : Τότε τοίνυν ὁ τῆς Μαρίας ἀνὴρ Νικηφόρος ἀριστεύει τοῖς Βουλγάροις μαχόμενος, καὶ ψήφῳ τῶν κρατούντων εἰς τὴν τῆς Βιζύης τοῦρμαν ἐκπέμπεται.

P. 638. *Ὁ τοῦ Μανουήλ.* Hunc innominatum e familia Cataneorum Genuensium Phocæam obtinentium fuisse, pro certo est habendum ex iis quæ A vol. I, ad p. 420 observavimus p. 676, utique cum hic eum noster Manuelis Zachariæ, qui primus Phocæam beneficio Michaelis primi Palæologi imperatoris accepit, ἀνεψιόν, hoc est ex fratre vel sorore nepotem vocet. Etsi enim vox ἀνεψιός aliquando patruelem significat, tamen hic e fratre aut sorore genitum designare debet intelligi ex eo quod ad θεῖον refertur, qua una Græci voce geminam indiscriminatim Latinam exprimunt *patrui* et *avunculi*. Quare in interpretatione utramvis disjunctim necessitudinem expressi. Fuerunt sane Catanei ac Zachariæ diversæ Genuensium familiæ, [P. 560] tamen, ut a peritis rerum illarum accipio, crebris affinitatibus et connubiis ita inter se confusæ, ut potuerit unus et idem nomine illo duplici, hinc a B patre inde a matre ducto, promiscue nominari, præsertim ab exteris scriptoribus parum in his ad exactum rem callere plerumque curantibus.

P. 640. *Eus se compositurum controversias Theuderichus ratus.* Circa hanc rem gestam hæc apud d'Outremannum reperio, lib. De *exc. Græc.*, c. 3, p. 467 : *A Frederico rege Siciliæ, cujus auxiliis pugnare cœperant, missus Ferdinandus Balearici regis minor filius in pace Catelanos ponere nequivit.* Ita ille ; quem ergo hic Gidam aut Matercam Pharentem Theuderichi filium vocat Pachymeres, credibilius est fuisse Ferdinandum Balearicum. Quin et fortasse vocabula illa *Materca Pharens* e *Balearico Fernande* sive *Ferdinando* deformata fuerint.

PETRI POSSINI S. J.

OBSERVATIONUM PACHYMERIANARUM

LIBER TERTIUS

QUÆ AD TEMPORA ET AD CHRONOLOGIAM PERTINENT TRACTANS.

776 CAPUT I.

De numero annorum, quos hæc rerum Andronici historia complectitur. Hujus finis quantum absit ab initio historiæ Cantacuzeni.

[P 561] I. Ante omnia operæ pretium duco figere utrimque metas huic historiæ, et ex quo limine procedens in quem excurrat limitem, definire metiendo. Scribit noster, p. 12, Andronicum Palæologum capessentem solum exstincto jam patre habenas imperii, *annos natum fuisse quatuor supra viginti*, ac c. 36 et ultimo libri VII, hujus operis postremi, affirmat desinere hanc historiam in anno undequinquagesimo ætatis Andronici ejusdem. Unde infertur, res gestas annis sex et viginti hujus secundi Pachymerianæ Historiæ voluminis argumen- C tum facere. Annos quippe sumimus expletos ad expeditiorem calculum ; id quod citra magni detrimenti periculum posse nos facere, ex iis quæ numero mox tertio de nato circa Juliani anni principium Andronico dicemus apparebit.

II. Restat explorandum quoti numerentur in æra vulgari Christiana duo hi anni, qui spatium temporis, in quo explicando hæc Historia versatur, utrimque terminant. Eorum prior quidem, unde principium ducitur, cum statim a Michaelis Palæologi Augusti morte inchoetur, et hæc, ut demonstratum est vol. I, p. 747, die 2 Decembris anno Christi 1282 contigerit, fuit sine dubio annus idem æræ vulgaris 1282, sed postrema duntaxat sui parte, diebus videlicet viginti. Huic anno si **777**

Digitized by Google

25 solidos addamus, fiet annus Christi 1307, in cujus die undecima Decembris necesse sit metam defigere ultimam temporis hac historia descripti. Quia vero in collectione majorum summarum fere minutiæ contemnuntur, haud magnopere repugnaverim, si quis malit a Kalendis Januariis [P 562] anni Christi 1283 hujus Historiæ initium ducere, ac finem ejusdem in Kalendis iisdem anni 1308 statuere, neglectis utrobique viginti diebus, qui supra priorem epocham abundant, posteriori desunt ad perfectam plenitudinem.

III. Et commodum ad istam putandi rationem satis apte quadrant anni vitæ Andronici, quos insigniendo principio spatii narratarum a se hoc opere rerum noster adhibet historicus. Nam editum in lucem vel mense Januario vel Februarii principio Andronicum hunc imperatorem, dudum collegimus (vol. I, p. 743) ex illis Nicephori verbis l. x, p. 214, quibus in monodia de Andronici ejusdem obitu affirmat eum die duodecimo Februarii morientem explevisse annum ætatis quartum supra septuagesimum : Τέταρτον μὲν ἤδη καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος ἀπὸ γενέσεως αὐτῷ τελευτῶντι ἠνύετο· *Quartus et septuagesimus annus a nativitate ipsi morienti absolvebatur.* Cum autem eum natum definiverimus ibidem anno Christi 1258, intelligimus ipsum ingressum annum quartum et vicesimum ætatis primo sesquimense anni Christi 1282, cujus anni mense ultimo patri decedenti solus in imperio succedens extremos trahebat menses anni suæ vitæ quarti et vicesimi, post non multos dies vicesimum quintum initurus ; ex quo tempore cum annos quinque supra viginti evolvisset, quando ea gerebantur in quibus narrandis desinit hæc Historia Pachymeris, quadragesimum unum Andronicus vitæ annum prope absolverat, quinquagesimum proxime inchoaturus.

IV. Atque hic declarandi locus est quod obiter dixi præfatione ad universum hoc opus, quæ in fronte partis prioris proposita et ad hanc nihilominus extenditur. Scripsi autem illic per hanc nunc prodeuntem Pachymeris historiam expleri velut quemdam hiatum publicæ memoriæ a Nicetæ et Acropolita ad Cantacuzenum. Id quod non ὁλοσχερῶς accipi aut resecari ad vivum volui, quasi ἀμέσως et protinus contigue initium Cantacuzenianæ Historiæ fini Pachymerianæ committatur. Inchoat Cantacuzenus narrationem suam a morte imperatoris Michaelis secundi Palæologi, quem nepotem prioris Michaelis Andronicus senior Michaelis primi filius, secundi pater, primogenitum suum imperii collegam habuit. Hunc Cantacuzenus primo statim libri primi capite diem suum obiisse Thessalonicæ scribit, Τρίτον πρὸς τεσσαράκοντα χρόνον ἄγοντα τῆς ἡλικίας, ἔτους ἐννάτου πρὸς τοῖς εἴκοσι καὶ ὀκτακοσίοις καὶ ἑξακισχιλίοις, δωδεκάτῃ μηνὸς Ὀκτωβρίου, **778** ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς ἑβδομάδος. *Tertium et quadragesimum annum agentem ætatis, anni noni et vicesimi supra octingentesimum et sexies millesimum, duodecima mensis Octobris, feria prima hebdomadis.* Ut anni æræ Græcorum ad æram nostram vulgarem reducantur, perpetua methodo ex illis tollendi sunt anni solidi 5508. Tali subtractione facta reperietur annus, quo est mortuus Michael, Christi 1321. Sed in his diligenter observare oportet discrepantias initii annorum. Nam Græci annos suos æræ mundi a Septembri, sicut et indictionem, inchoant, nos vero a Kalendis Januarii. Itaque quando per methodum modo indicatam comperimus annum Græcorum 6829 respondere anno Christi 1321, intelligendum id ex majori duntaxat parte, non autem ut alter alterum perfecte adæquet. Concurrunt enim in octo duntaxat mensibus, quorum primus Januarius sit. Ab hoc enim ineunt Christi anni, quando jam a Kalendis Septembris superioris annus æræ Græcorum, qui respondere tali Christi anno creditur, inchoaverat. Id nisi quis animadverterit, in hoc ipso quod tractamus exemplo se lapsum sentiet. Ecce enim, ait Cantacuzenus diem duodecimum Octobris, quo est mortuus Michael, illo anno æræ mundi 6829 fuisse Dominicum. Id vero anno Christi 1321 minime convenit. Est enim hic in periodo Juliana 6034, qui numerus per 28 divisus dat cyclum solis 14 ei Christi anno 1321 proprium. Cyclo porro solis 14, cui littera Dominicalis [P 563] D competit, duodecimus Octobris dies lunæ fuit. Nimirum Octobri præcedentis Christi anni 1320 Michael obierat. Nam is annus cyclo solis 13 et littera Dominicali gemina F E, quia bissextilis fuit, insignitus a mense Martio litteram E feriæ primæ indicem habuit. Hæc autem littera duodecimum Octobris diem signat. Unde charactere chronologico certa redditur epocha obitus imperatoris Michaelis Junioris in Octobrem anni Christi 1320 exacte incidens. Ex quo limine cum procedat historia Cantacuzeni, caput ejus a fine Pachymerianæ, desinentis, ut est dictum, sub exitum anni Christi 1307, distat spatio annorum tredecim, quod non impedit quo minus populari et minus scrupuloso numerandi more dici possit excipi Pachymerianam a Cantacuzeniana, et hanc illi continuari historiam, sicut Thucydideam Herodotianæ succedere multi dixerunt, licet illa proprie ducat initium ab exordiis belli Peloponnesiaci, quæ competunt anno periodi Julianæ 4283, hæc in Platæensi clade Persarum Mardonio duce et fine belli Medici deficiat, anno periodi Julianæ 4235, intervallo medio inter epocham utramque annorum 58.

779 CAPUT II.

Joannis Vecci ejectio e patriarchatu, exsilium, carcer, obitus suis annis assignantur ; tempus definitur secundi patriarchatus Gregorii Cyprii, denique prioris quoque patriarchatus Athanasii.

I. Jam demonstravi (vol. I, p. 733) Joannis electionem in patriarchatum Constantinopolitanum contigisse die 25 mensis Maii anno Christi 1275, inaugurationem vero ejusdem factam Dominica

Digitized by Google

Pentecostes ; quæ incidit illo anno in diem secundam Junii. De hujus e throno dejectione narrat noster hoc tomo secundo, p. 19, Veccum animadversa mutatione rerum et propensione novi principis ad restituendum schisma, cui obsistere nequiret, ultro abire patriarchio paratum exspectasse tamen dum a satellitibus ab imperatore missis abduceretur ; quos libens secutus est anno ipso et mense quo erat mortuus Michael, concordiæ cum Latinis auctor et usque ad obitum defensor. Id gestum postridie Natalis Domini tradit ibidem historicus. Decembris igitur die 26 anno Christi 1282 desiit Veccus se pro patriarcha gerere. Quare septem solidis annis et totidem integris mensibus in ejus dignitatis possessione Veccus perstitit. Sic igitur intelligenda sunt illa Gregorii Cyprii verba de Vecco ab Ill. Leone Allatio descripta col. 766 operis de Perp. Cons. : Πλὴν ὀγδοον μὲν τῷ κακῷ τόδε σχεδὸν ἠνύετο ἔτος· ἐς τοσοῦτον δὴ κἀκεῖνος τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς οὐ καλῆς ἐπικαρπίας εἶχεν ἐνίδρυσιν· ut non plane absolverit Veccus in patriarchatu octavum annum, sed is in cursu fuerit et majore ex parte transactus, cum est throno dejectus.

II. Docet, p. 19, Pachymeres Josephum die Decembris tricesima, eodem anno, iterum in ædes patriarchales reportatum. Ostendi vol. I, p. 732, Josephum e patriarchio secessisse die undecima Januarii anno Christi 1274. Annis igitur octo, minus duodecim diebus, extra palatium patriarchale cum privatam egisset vitam, in id est denuo relatus. Ibi non totis duobus mensibus patriarcham egit. Nam affirmat [P 564] noster, p. 38, mortuum fuisse illum ineunte Martio anni sine dubio 1283. Dixerat autem capite præcedenti eum morbo et senio gravatum paulo ante patriarchatum abdicasse, cujus abdicationis scriptum rite formatum prodierit. Oportuit id factum mense Februario ejusdem anni. Quare brevior bimestri secundus Josephi patriarchatus fuit, quem vitæ finis est secutus paucorum dierum intervallo.

III. Ad Veccum redeamus. Is mense Januario anni 1283 variis schismaticorum exagitatus calumniis, et quod c. 10 narratur, citatus ad synodum, brevi post ab imperatore Prusam relegatur. **780** Docet id noster c. 11, tempus non exprimens : sed colligitur ex serie actorum id actum sub initium Februarii. Revocatio Vecci e Prusa in urbem c. libri ejusdem primi 34 refertur. Sed ejus tempus divinandum est. Si codex antiquus ex quo Sirmondus noster Acta pseudosynodi, qua est post colloquium capite hujus libri 1 35, relatum damnatus Veccus, quorum Actorum apographa misit ad Henricum Spondanum et ad Odoricum Raynaldum continuatores Annalium Baronii, ut illorum uterque testatur, prior anno Christi 1283, n. 10, posterior an. seq. n. 48, — si codex, inquam, ille integer fuisset, haberemus ex eo tempus, hoc est diem et mensem, celebratæ istius synodi, quæ statim a Vecci revocatione Constantinopolim e Prusa est habita, unde intelligeremus quo mense talis in urbem Vecci reditus contigerit. Sed, ut observat Spondanus, titulus synodi, in quo tempus ejus et locus verisimiliter notata fuerant, magna ex parte obliterata in eo codice fuere.

IV. Restat ergo via unica indagandi finis exsilii, quod Veccus apud urbem Prusam pertulit, ex serie rerum quæ inter ejus abductionem illuc et postliminio retractionem intervenisse ab historico nostro memorantur. Sunt eæ mors Josephi, c. 13, evectio in patriarchatum Georgii sive Gregorii Cyprii, c. 14 et 15, profectio imperatoris in Orientem, c. 21, et conventiones Adramytii per ignem habitæ Sabbato ipso sancto pridie Paschæ, ut p. 62 expresse dicitur. Fuit hic annus Christi 1283 in periodo Julia: a 5996. Numeravit cyclum solis 4, lunæ autem 11, qui Pascha assignant Aprilis 18. Fuit ergo dies, qua Arsenianorum et Anti-Arsenianorum utrorumque ex æquo schismaticorum, scripta probationis gratia in ignem injecta pariter arserunt, decima septima mensis Aprilis, quem et Sabbatum fuisse oportuit, quoniam 4 cycli solaris annus litteram Dominicæ indicem habet C, quæ cernitur in Kalendario notata ad diem sequentem octavam decimam ejusdem Aprilis. Memorantur inde ostentum pluviæ sanguineæ mense Maio p. 54, expeditio protovestiarii in Occiduos tractus c. 25, exercitus strages ex hac et ducis ipsius protovestiarii mors, c. 27, consecrati panis in sacra pyxide deprehensa corruptio Dominica *Tyrine* vocata, c. 28, ubi, p. 79, diserte traditur eam particulam putrefactam fuisse illic depositam anno superiori feria quarta hebdomadæ majoris. Annus ille superior sine dubio fuit Christi 1283, quo cum, ut diximus, Pascha inciderit in diem 18 Aprilis, feria quarta majoris hebdomadæ fuerit omnino 14 ejusdem mensis. Annus post hunc sequens Christi 1284 cyclum solis numeravit 5 et aureum numerum 12. Hæ notæ Pascha conferunt in diem nonum Aprilis. Unde cum Dominica *Tyrine*, eadem cum ea quam nos Dominicam Quinquagesimæ vocamus, illo anno bissextili in diem convenerit 19 Februarii, quo mense superioris anni relegatum Prusam Veccum **781** vidimus, liquet istud ejus exsilium annuo diuturnius fuisse, siquidem post illam consecrati panis corrupti reperti mentionem, quæ ante narrationem revocationis Vecci, ordinem, ut apparet, gestarum rerum sequens, interserit historicus, aliquot facile mensium tempus expleverint, nempe debellatio Scytharum, c. 29, conatus imperatoris ad factiones Ecclesiæ componendas, c. 30, reportatio in urbem reliquiarum patriarchæ Arsenii, c. 31, [P 565] clades Christianorum in Syria seu initium belli a sultane Babylonis Latinis Antiochiam, Tripolim et Ptolemaidem tenentibus illati, cujus secuti posterius ultimi eventus a nostro per occupationem memorantur, c. 32, denique secundum matrimonium Andronici imperatoris, de quo c. 33 Ills cunctis

Digitized by Google

circumspectis, haud temere videbimur affirmare evocationem Vecci Prusa Byzantium anno Christi 1284 circa mensem Maium Juniumve contigisse, ipsum vero synodo tunc habita damnatum, ab imperatore frustra diu conato eum ad partes trahere, in custodiam arcis a sancto Gregorio nominatæ traditum, quod sub finem c. 35 docet Pachymeres. Hæc faciunt ne assentiri possim Henrico Spondano, dum Vecci damnationem, sub quam mancipatus est carceri, anno Christi 1283 tribuit.

V. Perstitit quidem Veccus usque ad mortem in ea arcis San-Gregorianæ custodia, sed conditione non semper eadem. Nam initio durissime habitus est in summa inopia, sine ulla provisione necessariorum ad victum. Ejus incommodi laxamentum aliquod quando et quomodo acceperit, indicat obiter loco non suo Pachymeres, ad calcem modo memorati c. 35, cum ait a proficiscente in Orientem Athanasio jam creato patriarcha, et fretum ad Helenopolim trajiciente, missum ex itinere in arcem S. Gregorii magnum logothetam, qui Vecco centum aureos, Meliteniotæ quinquaginta donaverit, Metochita sociorum Vecci altero jam antea propter morbum in domum propriam relato. Investigemus, si qua possumus, istius gestæ rei tempus. Successit Gregorio Cyprio in Constantinopolitano patriarchatu Athanasius, nec statim ac nullo interregno medio successit. Primum igitur videndum quandiu Gregorius in sede perstiterit, tum quo inde intervallo suffectus ipsi fuerit Athanasius, postremo profectionis hujus in Orientem tempus. Primum quod attinet, Gregorius in abdicatione throni scripto expressa, quæ recitatur p. 130, ait se annos sex et quod excurrit in possessione patriarchatus perdurasse. Creatio hujus et inauguratio, capitibus libri prioris 14 et 15 narrata, contigit, ut illic innuitur, paulo post Josephi mortem, quam superiori capite demonstravimus sub initium Martii anno Christi 1283 evenisse. Initum porro a Gregorio patriarchatum ante medium Aprilis, cogit affirmare, quod historicus p. 48 memorat, feria jam tum secunda majoris hebdomadæ fuisse Cyprium in plena possessione patriarchalis **782** potestatis. Fuit enim illo anno, ut capite superiori ostendimus, Pascha die Aprilis 18; unde majoris hebdomadæ feria secunda diem Aprilis 12 insederit. Quo anteriorem inaugurationem Gregorii fateri necesse sit : ex qua si sex anni pleni et aliquid præterea excurrentis temporis numerentur, reperiemus ejus abdicationem in annum Christi 1289 post medium Aprilem conferri oportere. Ponamus ergo licet abdicationem Cyprii et secessum ejus in monasterium Aristinæ c. 10, l. II narratum, mense Maio aut Junio anni modo memorati a Christo nato 1289 accidisse. Hinc duo tresve menses fluxerint in altercationibus et disquisitionibus a nostro historico relatis a capite 11 libri II ad 15, quo tandem scribitur Athanasium jam antea electum patriarcham, die 14 mensis Octobris in templo rite fuisse ordinatum. Procedit ergo prior patriarchatus Athanasii a pridie Iduum Octobris anni æræ Christi vulgaris 1289.

VI. Paulo ante memoratam Athanasii patriarchæ transmissionem freti ad Helenopolim et profectionem in Orientem communem illi fuisse cum Andronico imperatore docet noster hoc libro II, c. 18, dum imperatorem se contulisse Nymphæum narrat, et eo itinere partes Bithyniæ transgressum ibi obiter egisse circa Veccum et ejus socios, quæ paulo ante (nimirum c. 35, l. I) se memorasse ait. Quibus verbis innuit Athanasii quidem patriarchæ nomine, imperatorem Andronicum comitantis, missum magnum [P. 566] logothetam ad Veccum : caeterum id totum esse actum instinctu et jussu imperatoris. Nec enim erat verisimile patriarcham, austerum hominem ac ferum, sponte initurum cogitationem Vecci et sociorum ejus, quos pessime oderat homo schismati addictissimus, sublevandorum. Unum hic quamdam male cohærentis et secum ipsa collisæ narrationis speciem habet, siquidem illo priori loco, p. 103, affirmat historicus magnum logothetam, qui ad Veccum ab Athanasio missus est, nondum fuisse protovestiarium, p. autem 153, diserte scribit Andronicum imperatorem, iis obiter cum Vecco transactis quæ paulo ante diximus, Nymphæum pervenisse comite secum ducto Muzalone, super antiquum honorem magni logothetæ nova protovestiarii dignitate decorato. Sed hæc facilem conciliationem habent, si dicatur statim, postquam a præscripta sibi profectione ad Veccum Muzalo rediens imperatorio comitatui se iterum adjunxit, ab Augusto in ipso itinere, prius quam Nymphæum perveniret, fuisse protovestiarium declaratus. Nihil ergo causæ est cur istud laxamentum ærumnarum Vecci non ad illud pertinere affirmemus tempus quo Andronicus ex urbe regia Nymphæum se contulit, prout l. II, c. 18 memoratur. Explorandum ergo nobis est quando contigerit ista profectio. Narrat capite superiori noster historicus mortem expatriarchæ Cyprii et circa ejus sepulturæ formam præscriptiones ab ipso Augusto ad funeris **783** curatores missas, quæ satis indicant non abfuisse tunc illum ab urbe; nam si jam tunc peregrinaretur, non tam cito perferri ad eum nuntii mortis Cyprii potuissent, ut exiguo illo spatio, quod ab obitu ad funus interest, per crebros subinde missos tam distincte caveret ne modus excederetur sepulcralium privati hominis honorum. Erat ergo Constantinopoli Andronicus, quando mortuus et sepultus est Cyprius; et primus post istum notabilis eventus fuerit discessus imperatoris ejusdem ex urbe, propterea sequenti mox capite a Pachymere narratus. Cesserat patriarchio Cyprius juxta verisimiliter a nobis paulo superius statuta circa mensem Junium anni Christi 1289. Post tres aut paulo plus menses, pridie Idus Octobris Athanasius in thronum evectus est. Novembri, Decembri, Januario insequentibus verisimiliter

Digitized by Google

acciderit, quod capite libri II, c. 17, refertur, nempe Cyprium gloriæ avidum hominem, cum se tam diu neglectum in secessu ac solitudine doleret, ringi ac conflci ægritudine cœpisse; ex quo ei tædio languor ille multorum dierum exstiterit, quo consumptus demum est circiter mensem, ut apparet, Martium. Aprili mox insequente, apta regiis expeditionibus tempestate, Andronicus Augustus ex urbe movens, amœnæ ac circumductæ peregrinationis metas Nymphæi denique defixerit, eo perveniens sub mensem Junium. Circa Maium igitur anni Christi 1290 laxata custodia Vecco fuerit, postquam egestatis cum captivitate junctæ incommoda tolerasset annis sex integris, a mense videlicet Maio aut Junio anni Christi 1284 juxta prius definita n. 5 hujus capitis.

VII. Hac eadem in Orientales tractus peregrinatione Andronici contigisse præterea oportuit accessum ejus Dacibyzam, ubi sub custodia tenebatur Joannes, Theodori Lascaris filius, quem Michael Andronici pater immani fraude circumscriptum imperio dejecit et excæcavit. Huc profectum Andronicum narrat Pachymeres, l. I, c. 36, petiisse a Joanne cæco veniam injuriæ ipsi a Michaele patre suo illatæ, et multis benevolentiæ significationibus ac donis eblanditum ab eo fuisse cessionem juris ad imperium sui. Ratio, quæ cogit dicere tunc id actum, hæc est. Noster illo capite diserte asserit post conventum ab Andronico Joannem missum fuisse ab Athanasio jam patriarcha protovestiarium ad Veccum; quod idem alibi factum affirmat eo itinere quo Nymphæum se denique, illic diu commoraturus, imperator contulit. Igitur et hæc eadem via per Dacibyzam Andronico ducta est. Non enim bis patriarcha Athanasius protovestiarium [P. 567] ad Veccum misit. Recte itaque admonet sub finem capitis historicus hæc se in antecessum hoc loco ex multo posteriori memoria prælibasse. Dicet aliquis : Quare igitur Pachymeres ipso initio istius capitis, p. 103, sic loquitur : *Sed me præterierat quod paulo prius contigit, imperatorem videlicet ex urbe se contulisse Dacibyzam ?* etc. **784** Respondeo : Non hæc referenda sunt ad colloquium Vecci cum patriarcha Gregorio habitum, toto præcedenti capite 35 descriptum, sed ad obiter attextam ad calcem illius capitis mentionem laxatæ multo posterius Vecci custodiæ, in quam post id colloquium est conjectus. Id ergo tantum illa capitis 36 prima verba significant, paulo ante quam in sæpius memorata imperatoris Andronici profectione in Orientem, per missum in arcem S. Gregorii protovestiarium, Veccus in paulo tolerabiliorem conditionem transferretur, aditum Dacibyzæ ab Andronico Joannem Theodori Lascaris Augusti filium.

VIII. Mors inde Vecci narratur p. 270, seu quo anno contigerit disquirendum nobis historicus reliquit. Experiamur ergo ecquid, sequentis vestigiis rerum ab illo serie continua, qua gestæ sunt, narratarum, possimus certo deprehendere quantum præcise spatii intercesserit a modo memorata relaxatione acerbitatis in Vecci carcere ad perfectam ejus, quæ felici demum obitu ei obtigit, liberationem ab ærumnis omnibus. Primum certum est Andronicum imperatorem Nymphæi perstitisse spatio plus annuo. Refert enim noster, p. 151, fuisse eum illic *undetricesimo mensis Junii die quo sanctorum apostolorum* (Petri nempe et Pauli) *festum celebratur, altero currente anno ex quo imperator castra illic habebat :* Διετείας τρεχούσης ἐστρατοπεδευμένῳ τῷ βασιλεῖ. Cum ergo numero superiori verisimiliter statuerimus Andronicum Augustum pervenisse Nymphæum circa initium Junii anno Christi 1290, quod illo c. 9 Pachymeres memorat dissidium principum matronarum contractum occasione panegyris apostolorum, contigerit 29 die Junii anni Christi 1291, quando jam annum alterum suæ apud Nymphæum commorationis Andronicus inchoaverat. Reditus ejus inde in urbem notatur p. 165, et assignatur diei duodetricesimæ Junii, anni videlicet statim sequentis æræ Christi vulgaris 1293, cum jam reparata fuissent damna incendii, quo biennio ante abdicationem Athanasii, ut diserte traditur p. 178, Forum magnum conflagraverat.

IX. Abdicationis porro modo memoratæ Athanasii tempus satis diserte Pachymeres exprimit, dum p. 177 scribit ipsum *exacte quadriennium in patriarchatu explevisse*, ita *ut iniit relictique regiminis Ecclesiæ eamdem ferme numeraverit diem sextam decimam Octobris.* Alludunt hæc ad prius scripta p. 146, ubi dicitur quartam decimam Octobris diem primam Athanasio patriarchatus iniit fuisse. Pertinet hoc, ut dixi num. 5, ad annum Christi 1289, ex quo anni vertentes quatuor in diem 14 Octob. anni 1293 desiere. Biduo post throno cessit Athanasius, gesta patriarchali dignitate annis omnino quatuor et duobus præterea diebus. Incendium ergo magni Fori anno 1291 sub medium Novembrem evenit, cujus ruinæ spatio mensium fere **785** octo adeo strenue a civibus reparatæ sunt, ut rediens in urbem imperator extremo Junio anni 1292 *gratularetur*, quod historicus ait p. 180, *solo sibi aurium indicio constare notitiam incendii, nullo jam oculis superstite sui vestigio sensibili.* Ab hoc loco quæ narrantur a nostro historico serie continua, res prout evenere declarante, usque ad c. 29, l. III, quinque fere annorum explent spatium. Unde quod scribitur p. 270, mortuum esse Veccum sub finem Martii, ad annum sine dubio pertinet Christi 1298. Octo igitur annis post laxatam aliquantulum custodiam, perstans nihilominus Joannes Veccus in carcere, quoniam imperatori assentiri ad schisma revocanti constantissime semper renuit, ad suorum, ut sperare licet, præmia laborum a Deo vocatus in cœlum est. At Meliteniotes, alter ejus sociorum, non prius quam post decem evolutos inde annos, [P. 568] pari laude commendatus invictæ in fide Romana con-

Digitized by Google

stantiæ, decessit. Tempus sic exprimit Pachymeres, p. 636, Μηνὸς Βοηδρομιῶνος κατὰ τὴν καινὴν Κυριακήν, *Mense Aprili circa novam Dominicam.* Inter Dominicas Græcorum nullam in horum ecclesiasticis libris reperio quæ proprio nomine καινή *nova* vocetur. Puto sic dictam a Pachymere Dominicam Paschalem, cujus hebdomas διακαινήσιμος illis dicitur; sic enim aliqui vocem illam scribunt. Fuit ille annus, ut ex serie rerum in synopsi demonstro, Christi 1308, quo Pascha incidit in 14 Aprilis. Circa illum ergo diem obierit Meliteniotes.

CAPUT III.

Definitur tempus evectionis ad imperium Michaelis Palæologi Andronici filii, nec non hujus conjugii cum Maria filia regis Armeniæ.

I. Scribit Pachymeres, l. III, c. 1, cum videret Andronicus Michaelem filium suum primogenitum jam ultra puberem provectum ætatem, et ea edentem specimina bonæ indolis morumque proborum quæ dignum eum Augusto fastigio monstrarent, asciscendum ipsum sibi putasse in imperio collegam, ideoque solemnem ejus inaugurationem in templo Sanctæ Sophiæ a patriarcha celebrari curasse; quam describit illo c. 1, l. III. Fuisse illum patriarcham Joannem Cosmam ex rebus, quæ ante ac post narrantur, manifestum redditur. Unde cum is Ecclesiæ Constantinopolitanæ præesse cœperit, ut capite sequenti et in synopsi chronologica hujus historiæ demonstrabimus, Kalendis Januarii anni Christi 1293, non videtur dubium quin statim post illic memorata Michaelis coronatio, ministerio patriarchæ facta die festo magni Constantini, ad illum quem dixi annum pertineat, et ad mensem ejus Maium. Nam ut diserte historicus memorat, et ex **786** usu etiam hodierno Græcorum ac ecclesiasticis eorum libris, quos editos habemus, patet, anniversaria memoria magni Constantini simulque matris ejus S. Helenæ die mensis Maii vicesima prima recolitur in Ecclesia Græca. Unde verisimile est traditione veteri Constantinopoli acceptum tali die fato functum Constantinum: quamvis Socrates, l. I *Hist. Eccl.*, c. 26, diserte scribat illum obiisse 22 Maii, Ἐτελεύτησε, inquiens, τῇ δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ Μαΐου μηνός.

II. Ex his sequi videtur, imperium Michaelis Junioris Palæologi a mense Maio anni Christi 1294 procedere. Sed huic obstat quod Pachymeres, p. 561, duodecimum Michaelis hujus annum cum Andronici patris ipsius tertio supra vicesimum comparat. Cum autem, ut c. harum Observationum primo demonstravimus, solus imperare Andronicus cœperit sub finem anni Christi 1282, unde est consequens ut anno Christi 1294 duodecimum is imperii annum egerit, sic manifestum est, si primus Michaelis cum patris ejus duodecimo concurreret, duodecimum Michaelis ejusdem cum Andronici vicesimo quarto fuisse concursurum. Ergo ut duodecimus Michaelis Andronici vicesimus tertius sit, promovenda necessario est in annum præcedentem, Christi 1293, Andronici undecimum, epocha principatus Michaelis; et fatendum ante coronationem solemnem, quæ anno Christi 1294 celebrata est, jam illum a patre ascitum fuisse in consortium Augustæ potestatis. Nec illud prorsus Pachymeres tacuit: nam in titulo c. 4, l. III, Michaelem jam tum Augustum Juniorem vocat, cum de ejus matrimonio tractaretur longe ante adductam ex Armenia Mariam, quam deinde duxit. Credibile igitur est jam a principio anni Christi 1293 Michaelem ab Andronico patre fuisse collegam assumptum.

III. Et fit illud sane verisimile ex ætatis mentione qua obiter indicat historicus invitatum Andronicum ad imperatoriæ communicationem dignitatis filio abunde jam adulto non ultra differendam. Scribit illic videlicet Pachymeres ipso protinus ingressu l. III, p. 195, Ἐπεὶ δ' ἀντέπαις ἦν ὁ υἱὸς Μιχαὴλ ἤδη τῷ βασιλεῖ καὶ τὸν ὑπὲρ τὸν ἔφηβον ἤλαυνεν· *Quoniam vero erat imperatori filius jam ultra puberem adultus ætatem Michael.* Ἀντέπαιδες Græcis ἔφηβοι dicuntur adolescentes annum ætatis supergressi quartum decimum. Atqui sat longo intervallo provectum ulterius Michaelem hoc tempore oportuit, cum eum aut anno Christi 1273 aut non multo post natum fuisse sit verisimile. Nam Andronicus ejus pater nuptias cum ejus matre celebravit anno Christi 1272, juxta dudum a nobis constituta l. III priorum Observ., c. 8. Ponamus Christi 1274, aut, quo vix recedi ulterius potest, 1275 ortum in lucem Andronici primogenitum Michaelem. Jam ergo quando Andronicus imperii undecimum Christi anno 1293 numerabat, Michael saltem octavum decimum vitæ annum attigerat. Unde causa non erat cur differret pater jampridem decretam ejus assumptionem in **787** collegam principatus. Apparet igitur jam tum illo anno Christi 1293 evectum a patre in consessum Augusti solii fuisse Michaelem: licet, forte propter nutantem illo anno patriarchæ Athanasii mox exauctorati dignitatem, differendam Andronicus putaverit imperantis secum ex tunc filii celebrem inaugurationem in illud tempus quo novus patriarcha Joannes Cosmas in pleno ac pacifico aliquot jam mensibus perstitisset exercitio patriarchalis potestatis, et ad augustiorem istam cæremoniam reddendam exspectatus esset dies Constantini Byzantini imperii fundatoris anniversaria celebritate insignis. Nuptiæ deinde ejusdem Michaelis Augusti Junioris cum Maria filia regis Armeniæ, l. III, c. 5 et 6 a nostro historico relatæ, ad diem 16 Januarii anni Christi 1296 pertinent, prout ex serie rerum in Synopsi monstramus.

CAPUT IV.

De Joannis Cosmæ patriarchatu, et restitutione Athanasii.

I. Inter Athanasii Constantinopolitani patriarchæ

Digitized by Google

dejectionem e throno et restitutionem in thronum Joannis Cosmæ patriarchatus infinditur, multis vicissitudinibus varius, per quas tamen sat longo spatio duravit. Ejus qua ineuntis qua desinentis definire momenta, spatiaque totius durationis exacte dimetiri, cum est hujus historiæ callere chronologiam volenti necessarium, tum idem propter confusionem perplexe mistarum rerum historicique nostri ambiguam alicubi de his affirmationem haud sane obvium facileque explicatu fore sperandum est, lectori præsertim primum ad hæc advertenti et defungi, ut fere fit, obiter cupido. Hujus ego studio ut pro mei ratione officii serviam, cuncta hic ejus generis quam brevissime et clarissime potero exponam.

II. Id agenti ante omnia considerandum occurrit, quod a Pachymere scriptum exstat p. 368, Athanasium expatriarcham, quando eum die Januarii decima nona imperator Andronicus cum episcopis et populo convenit, transegisse in illo monasterii secessu annos decem, minus novem mensibus. In eo asserto sibi egregie constat historicus; dixerat enim p. 177, Athanasium, renuntiato patriarchatu, monasterio Cosmidii [P. 570] fuisse inclusum die 16 Octobris, cum ante annos quatuor die quarta decima mensis ejusdem patriarchatus possessionem adiisset. Erat ille annus, quo Athanasius in monasterium Cosmidii e patriarchio migravit, Christi æræ 1295, prout in Synopsi subjicimus oculis: alter autem annus, cujus Januarii 19 conventus illic idem ab Andronico Athanasius fuit, in eadem Christi æra sine dubio millesimus trecentesimus quartus numerabatur. Quia vero nonus annus privatæ commorationis Athanasii apud monasterium Cosmidii evolutus fuerat die 16 Octobris anni præcedentis Christi millesimi trecentesimi **788** tertii, et si decimus a tali epocha fuisset explendus annus, perseverare idem clausus in isto loco debuisset usque ad 16 Octobris insequentis diem, a quo dies 19 Januarii novem fere solidis abest mensibus, apparet quam ad verum exacte definita Athanasii in Cosmidii monasterio secreta habitatio fuerit spatio præciso decem annorum, minus novem mensibus.

III. Hæc utcunque non inutiliter in rem nostram adnotata sunt, non absolvunt tamen propositam de principio et fine patriarchatus Joannis Cosmæ quæstionem, siquidem is nec inchoavit statim a recessu Athanasii in monasterium Cosmidii, nec eo momento desiit quo Andronicus Athanasium eumdem ibi convenit. Sed de initio quidem clare tradit Pachymeres p. 186, Kalendis Januarii Joannem Cosmam rite fuisse inauguratum patriarcham. Nec dubium ex toto contextu rerum ante ac post ibi narratarum est, quin istæ Kalendæ Januariæ fuerint proxime secutæ post discessum e patriarchio Athanasii et hujus inclusionem in monasterium Cosmidii, quam 16 die Octobris anni Christi 1293 contigisse vidimus. Maneat igitur pro certo Joannem Cosmam a Kalendis Januariis anni Christi 1294 præesse patriarchali potestate Constantinopolitanæ Ecclesiæ cœpisse. Quia vero quando, novem annis et octodecim diebus inde vertentibus, Andronicus imperator episcopos, clerum et populum secum ducens Athanasium adiit, nondum manifeste Cosmas abjecerat possessionem patriarchalis honoris, quem nec ipse Athanasius utcunque tunc delatum admisit, et Cosmas postea, ipso fatente imperatore adhuc patriarcha verus, etiam ut talis anathemati subjecit quemcunque qui moliretur Athanasium in throno reponere, quærendus alibi est verus et indubitatus finis patriarchatus Cosmæ.

IV. Is porro non alibi reperietur quam p. 382, ubi refert Pachymeres Andronicum abscindentem nodum quem solvere nequibat, dum episcopos in synodo sine modo aut spe conventionis de abdicatione Joannis Cosmæ et restitutione Athanasii altercantes videt, assumptis secum iis qui Athanasio favebant, eum juris securum usu ac facto in patriarchatus possessione constituisse, multis episcoporum et ipso Joanne Cosma nequidquam reclamantibus, et hoc quidem (etsi vi majori cedens Sozopolim in patriam recessit) verum se adhuc patriarcham arbitrante. Ex tunc tamen ab imperatore ac plerisque Joannes Cosmas haberi pro patriarcha desiit; et Athanasius functiones ejus potestatis (quo jure quave injuria, Deus scit) exercuit. Habemus autem hanc epocham insignitam charactere chronologico, sed propter affectatam a Pachymere quamdam in verbo ambiguitatem indigente declaratione non perfunctoria.

V. Ait nimirum noster historicus, p. 383, diem, quo est ab Andronico imperatore vi et manu throno impositus Athanasius, fuisse vicesimum tertium mensis Atheniensibus Mæmacterionis dicti, cujus primus et vicesimus dies illo anno in Parasceven, **789** hoc est, modo loquendi huic auctori usitato, in feriam hebdomadis sextam inciderit. Mæmacterionem alibi Pachymeres constanter, ut in priori observavimus Glossario, Junium mensem vocat. Hic autem non uti eum hactenus consueta notione illud ipsum subindicat, quod non ἁπλῶς et absolute, sed κατ' Ἀθηναίους *juxta Athenienses* istum de quo agit mensem fuisse Mæmacterionem asserit. Sane is esse hoc loco Junius non potest, quoniam, quo hæc gesta esse anno series narrationis fateri cogit, Christi [P. 571] millesimo trecentesimo quarto, cum cyclus solis numeraretur 25, cui competit pro mensibus Februarium sequentibus littera index Dominicæ D, vicesimus primus Junii dies Dominica, non autem feria sexta fuit. Nec medetur huic incommodo, postquam illud animadvertisse visus est, paraphrastes Vaticanus, dum solitus semper alias Mæmacterionem Pachymeris Ἰούνιον *Junium* interpretari, hoc duntaxat loco Ἰούλιον *Julium* reddidit: nam neque Julii mensis dies vicesimus primus affi-

Digitized by Google

xam lateri litteram B habet in vulgari Kalendario, prout oportuerat ut feria sexta censeri posset, sed litteram F, feriæ tertiæ indicem quando D feriam primam sive diem Dominicam designat. Omnino unus in toto anno est mensis Augustus, cujus diei vicesimæ primæ littera B anno tali feriam sextam indicans ad latus appicta cernitur. Hoc igitur ipso mense contigisse oportuit memoratam, p. 384, a Pachymere promotionem Athanasii. Ac sane suadet idem ille vehemens solis flagrantis æstus, quo excoctum fuisse Andronicum dum hoc ageret Pachymeres innuit verbis illis, ὑπ' ἀέρι πῦρ πνέοντι καὶ καιριχῷ πνίγει, *sub aere ignem spirante, ac prout tali tempestate solet fieri, pene suffocante trahentes halitum.* Quæ nemo non fatebitur Sextili sive Augusto mensi, sub Leonis signo et Caniculæ sidere longe omnium ardentissimo, eximie convenire.

VI. Idem astruit ordo gestarum et a Pachymere memoratarum rerum, quæ exacte totum spatium inter diem 19 Januarii et mensis Augusti 21 complent, ut breviter demonstro. Refert historicus, l. v, c. 2, statim a refrigerato primo illo ardore, quo in Athanasii repositionem in sede die 19 Januarii passim omnes abrepti fuerant, non paucos antistitum adversa ei promotioni studia monstrasse. Qua contentione durante, addit Pachymeres mox p. 376, Andronicum diebus Tyrophagiæ, qui proxime quadragenarium jejunium præcedunt, adiisse Joannem Cosmam. Fuit illo anno feria quarta Cinerum dies undecima Februarii; unde illa profectio imperatoris ad Joannem aliquo septem dierum undecimam Februarii diem ἀμέσως præcedentium contigisse debuit. Narrat postea historicus perculsum Andronicum excommunicatione a Joanne, postquam illum ipse verum adhuc patriarcham agnoverat, in eos intentata qui Athanasium reponere in sede molirentur, multum remisisse de studio in eam restitutionem suo. Supervenit his morbus et mors Theodoræ Augustæ matris Andronici, rebus humanis **790** subtractæ feria secunda secundæ jejuniorum hebdomadæ, hoc est die Februarii decima sexta, ut p. 377 refertur; significaturque ibidem curas universas imperatoris ad curandam, dum ægrotavit, et postquam fato functa est, magnifico ac regio funere honorandam matrem esse conversas. Post Paschales non magno inde intervallo secutas ferias aliæ urgentes domesticorum affectuum sollicitudines Andronici animum a cogitando de Athanasio averterunt, cura nimirum adornandæ profectionis Irenes suæ conjugis Thessalonicam cogitantis, et nuptiarum Joannis despotæ sui filii cum filia Chumni sui primarii ministri celebrandarum; quæ capite quinto memorantur, et facile dies a Pascha quindecim expleverint. Incidit autem illo anno Pascha in diem 29 Martii. Adulto igitur jam Aprile resumptum Ecclesiæ negotium est; et longæ illæ c. 6 indicatæ institui ab episcopis deliberationes cœptæ circa excommunicationem a Joanne Cosma coram in os Andronico Augusto intentatam; quibus absumptum Maium mensem et Junium non temere prudens æstimator ex historici verbis autumaverit, donec mense Julio, nihil ab iis sibi sperandum Andronicus videns ad exemptionem scrupuli quem ejus animo injecerat molestissimum inopinata illa Joannis Cosmæ comminatio excommunicationis, se vertere statuit, et longo tempore per missos varios eblandiri a Joanne ipso conatus est revocationem anathematis illius; cujus tandem voti compos est factus, in optatam ipsi sententiam [P. 572] edita declaratione remissionis ab eodem impetratæ Joanne Cosma; quam scripturam imperator accepit feria illa sexta eademque die vicesima prima mensis Augusti, supra memorata sæpius. Unde triduo post, die mensis ejusdem vicesima tertia Athanasium in sedis patriarchalis iteratam possessionem imperator induxit. En ut successio et contextus actorum illius anni eumdem nos in locum pedetentim ducit, quem procul quasi signaveramus indicio alte se ostentantis characteris chronologici, hoc est conjunctionis feriæ sextæ cum die Augusti 21; quæ conjunctio cum annum exigat cyclo solis 25 insignitum, qualis nullus isto temporum tractu alius est ab anno qui in æra Christiana numeratur quartus supra trecentesimum et millesimum, restat demonstratum anno Christi 1304, die 23 Augusti, desiisse patriarchatum Joannis Cosmæ, Athanasium autem Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsidere iterum cœpisse. Unde consequitur Joannem Cosmam a Kalendis Januariis anni Christi 1294, ad diem 23 Augusti anni Christi 1304, annis novem, septem mensibus et 22 præterea diebus, patriarchatum tenuisse.

VII. Restat hic definiendus annus eventi notabilis a nostro historico relati l. III, c. 24, quod sine dubio ad patriarchatum Joannis Cosmæ hic a nobis chronologica ratione definitum pertinet. Refert loco laudato Pachymeres pueros quosdam, dum mense Septembri nidos columbarum in catechumeneis scrutarentur, testas **791** reperisse intra quas Athanasius patriarchio excessurus scripta quædam incluserat, prout idem narraverat, c. 22 et 23, l. II. Iis sic prolatis chartis turbatum vehementer Andronicum fuisse propter memoratum illic anathema ab Athanasio intortum in adversantes sibi. Itaque allegasse certos homines ad Athanasium privatim in monasterio degentem, qui ex eo rescirent an et quo animo ista scripsisset. Iis eum tradidisse scriptum, quo imperatorem omni exsolvit scrupulo. Scriptum autem istud fuisse consignatum nota temporis ait, mensis Aprilis et indictionis 11 (p. 256). Igitur id contigerit anno Christi 1298, quo certissimum est indictionem 11 fuisse numeratam Græcis a Septembri anni præcedentis, Latinis a Kalendis Januariis. Illud hic occurrit incommodum, quod litteræ istæ Athanasii declaratrices mentis ejus mense demum

Digitized by Google

Aprili post inventionem chartarum absconditarum octavo consignentur, cum tota narratio historici demonstret multo brevius spatium intercessisse inter scrupulum insertum et evulsum animo imperatoris. Omnino credo mendum hic esse in duobus alioquin optimis codicibus Pachymeris B et A diserte habentibus μηνὶ Ἀπριλλίῳ, et apud unum Vaticanum veram hujus loci exstare lectionem. In eo enim legitur μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ια', hoc est, *mense Septembri indictionis* 11. Septembris igitur initio anni Christi 1297, quo jam Græci indictionem 11 numerare suo more occupabant, repertæ chartæ istæ fuerint, post paucos vero dies eodem mense litteræ Athanasii quas diximus conscriptæ. Fuit autem is annus Cosmæ patriarchatus quartus.

CAPUT V.

De lunæ defectione totali Constantinopoli visa die 14 Januarii anno Christi 1302, *quam describit Pachymeres* l. IV, c. 15.

1. Fuit Joannis Cosmæ patriarchatus alia quoque conspicuus cœlesti nota, eo hic a nobis pertractanda diligentius, quod ejus consideratio speretur redundatura in non vulgare stabilimentum chronologicarum hujusce totius historiæ rationum. [P. 573] Loco modo indicato, nimirum p. 306, scribit noster historicus eodem anno cujus post æquinoctium autumnale cometa præcedente capite descriptus apparuerat, Januario currente, cum primus lunæ a novilunio progressus simul cum illo mense incepisset, eum planetam plenilunio in deliquium incidisse, prout imperatori prædixerant astronomicarum periti rationum, nempe ita ut obscurari cœperit fere tertia noctis hora, a parte disci lunaris Orientali, paulatimque per horæ spatium caligine subintrante, prorsus intra umbram luna tota absorpta, nigra perstiterit horæ triente. Post quod resumens lento progressu, a limbo cœli parti Orientali obverso, perditum lumen, tota sensim hora tenebris emergens, pura **792** denique plenum os, ut antea, lucens ostendit. His fere verbis auctor istud phænomenum exprimit, quotus is annus ab orbe condito, qua solet interdum uti æra, numeratus fuerit tacens. Consului ego super hoc domesticum oraculum doctissimi, humanissimi mihique amicissimi patris Joannis Baptistæ Riccioli societatis nostræ, datis ad illum hinc Roma litteris circa initium Aprilis anno Christi 1667. Ad eas mutuam ejus epistolam hic describere operæ pretium duxi.

Epistola Joannis Baptistæ Riccioli soc. Jesu ad Petrum Possinum ejusdem societatis.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Cum Pachymeres, l. IV, c. 15, narret visam Constantinopoli eclipsim lunæ totalem mense Januario, hora noctis 3, ita ut luna post horam fere tota intra umbram telluris immersa fuerit et emergere visa sit ab umbra post horæ trientem tandemque post horæ intervallum tota emerserit, neque vero diem neque annum exprimat, sed solum id accidisse tempore Andronici Palæologi referat, jubes me, pater doctissime et amantissime, inquirere ex mea Astronomia Reformata quoto Christianæ epochæ anno talis eclipsis contigerit; supponisque ex contextu rerum gestarum annum hujusmodi consistere inter 1298 et 1310 dictæ epochæ. Ut votis tuis obsecundarem, examinavi plenilunia Januarii omnium prædictorum annorum; et respondeo distincte per tres conclusiones; supponoque pro certo, ex mea tum Geographia tum Astronomia Reformata, Constantinopoli altitudinem poli esse graduum 42, 56, ejusque meridianum orientaliorem esse Bononiensi (cui affixæ sunt meæ tabulæ) hora 1, min. 20, 26.

1ª Conclusio.

Inter annos Christi 1298 et 1310 nullus fuit, in cujus Januario fuerit plenilunium eclipticum, nisi anni 1301, 1302 et 1303.

Ratio est quia, ut lunæ eclipsis sit naturaliter possibilis, lunæ distantia a propiore nodorum non debet excedere gradus 17, 20, ut docui libro V *Almagesti Novi*. At in pleniluniis Januarii omnium annorum ab anno 1298 ad 1310, demptis annis 1301, 1302, 1303, luna distitit a propiore nodo plus quam gradus 17, 20, ut ex prima tabella infra scripta liquet. Ergo, etc. Et ad id discernendum sufficit adhibere plenilunia media.

793 [P. 574] TABELLA.

Anni vulg. epoch. Christi.	*Menses.*	*Plenilunium medium Constantinopoli post meridiem.*	*Lunæ locus verus tempore plenilunii.*	*Nodi ☊ Borei locus verus.*	*Distantia lunæ a nodo propiore.*
Anni	Menses	Dies. H. ′ ″	S.G.M.	S. G. M.	Gr. M.
1298	Januarius.	28 8 48 51	4 15 16	0 20 59	65 4
1299		17 17 37 29	4 9 35	11 22 13	42 38
1300		7 2 26 7	3 28 42	11 13 27	44 45
1301	Januarius.	21 23 58 48	4 16 6	10 23 8	8 2
1302		14 8 47 26	4 1 26	10 4 22	2 56
1303		3 17 36 4	3 16 53	9 5 36	11 17
1304	Januarius.	22 15 8 46	4 4 23	8 25 16	39 7
1305		11 0 57 24	3 25 7	8 6 30	48 37
1306		0 8 46 2	3 17 32	7 17 44	59 48
1307	Januarius.	18 6 18 33	3 28 0	6 27 28	89 28
1308		8 15 7 22	4 0 9	6 8 39	68 30
1309		26 12 40 3	3 18 50	5 18 19	59 28
1310		15 21 28 41	4 3 31	4 29 33	26 1

IIª Conclusio.

Ex tribus pleniluniis eclipticis mensis Januarii annorum Christi 1301, 1302 et 1303 solum plenilunium anni 1302 respondet conditionibus a Pachymere relatis. Plenilunia enim annorum 1301 et 1303 Januario facta neque totalem eclipsim cum mora notabili in umbra terræ habuerunt; neque aut initium in iis aut medium eclipsis fuit circa tertiam noctis horam, sed longe pluribus horis post. At eclipsis anni 1302 Januarii die 14 fuit totalis, cum insigni mora lunæ in tenebris; et ejus

Digitized by Google

initium fuit prorsus hora tertia noctis Constantinopoli, ut patebit ex calculo infra scripto; et quoad hoc respondet exacte relationi Pachymeris.

IIIa Conclusio.

Recuperatio luminis post horæ trientem asserta a Pachymere non fuit vera recuperatio luminis radiorum solis directe lunam illuminantium, cum luna morata sit revera in umbra terræ hora 1, 42, 24, sed ob radios solis refractos rubicunda cœpit apparere, licet intra umbram esset, ut plerumque evenit in eclipsibus totalibus, juxta ea quæ demonstravi in v libro *Almagesti Novi*, c. 5.

[P. 575] 794 CALCULUS

Eclipsis lunæ totalis cum mora, visæ Constantinopoli anno Christi MCCCII, Januarii die 14, nocte sequenti. B

Altitudo poli Constantinopoli. Grad. 42 56.
Meridianus Constantinopolis orientalior Bononiensi hor. 1 20 26.

Tempus æquale plenilunii post merid. hor. 10 37 32
Tempus apparens plenilunii post merid. hor. 10 25 20

	Signa	Grad.	min. 1.	min. 2.
Solis verus locus in Aquario post signa	10	2	33	18
apogei solaris locus	3	2	29	38
anomalia solis æquata	6	29	35	58
lunæ locus verus in Leone seu post signa	4	3	33	18
anomalia lunæ coæquata	5	29	14	44
nodi ☊ borealis lunæ locus medius	10	4	21	31
et nodi australis ☋	4	4	21	31
distantia lunæ a nodo australi	0	1	18	13
verus igitur locus nodi ☋ australis	4	4	15	46
lunæ latitudo maxima	0	4	58	30
argumentum latitudinis veræ lunaris	5	28	17	32
latitudo ergo vera et borealis lunæ in medio eclipsis, seu in momento plenilunii	0	0	8	52
semidiameter apparens lunæ	0	0	16	12
et diameter	0	0	32	24
semidiameter umbræ correcta in loco transitus lunæ	0	0	47	43
scrupula deficientia	0	0	55	3
digiti eclipsati 20 19 4				
horarius lunæ motus a sole	0	0	33	30
scrupula incidentiæ aut repletionis	0	0	53	21
scrupula semimoræ in umbra	0	0	30	13

	dies	horæ	min. 1	min. 2
semidiurnum tempus Constantinopoli	0	5	45	20
initium eclipsis in horis post meridiem	14	8	43	50
in horis noctis sequentis	14	3	0	10
initium totalis immersionis post meridiem	14	9	34	28
in horis noctis sequentis	14	3	51	8
medium eclipsis seu plenilunium post meridiem	14	10	25	20
in horis noctis sequentis	14	4	42	0
initium veræ recuperationis luminis post meridiem	14	11	16	32
795 in horis noctis sequentis	14	5	33	12
finis eclipseos verus post meridiem	14	12	7	30
in horis noctis sequentis	14	6	24	10
tota mora lunæ in umbra terræ	0	1	42	24
A tota duratio eclipsis	0	3	24	20

Bononiæ 16 Aprilis 1667.

R. V. Servus in Christo
Joannes Baptista Ricciolus.

[P. 576] Hactenus epistola R. P. Riccioli, cui ad notitiam perfectam deliquii lunaris a Pachymere memorati nihil addi potest nisi forte typus eclipseos ejusdem, quem a summo amico talium peritissimo meo rogatu delineatum, hic, cum bona R. P. Riccioli venia, ne quid lector e solitis tali occasione præstari desideret, apponam.

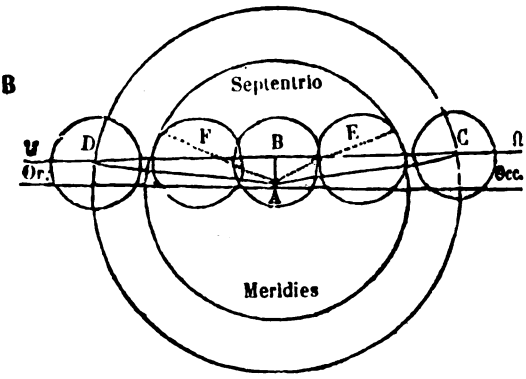

A centrum umbræ.
B centrum lunæ.
A B latitudo lunæ borealis 8 52.
C A C et A D summa semidiametrum, umbræ 47 43 et lunæ 16 12.
C B media duratio hor. 1 42 10.
B D idem.
C D integra duratio hor. 3 24 20.
E B media mora 51 12.
B F idem.
integra mora hor. 1 42 24.

III. Primus usus hujus deliquii lunaris est certa indicatio anni, quo memoratus capite præcedenti cometa comparuit. Ait Pachymeres eodem anno quo post æquinoctium autumnale visus 796 cometes fuerat, mense Januario conspectam eclipsim lunæ. Scribit et numerat more Græcorum. Hi enim mundi annos, qua æra vulgo utebantur, a Septembri mense inchoabant. Unde non est dubium quin per autumnum anni Christi 1301 nova illa crinita stella conspecta in cœlo fuerit; quin a vernis mensibus ejusdem anni ad finem Septembris prodigiosa illa, quam describit historicus extremo c. 14, exarserit cœli ariditas, prata et segetes plantasque omnis generis adurens, puteos quoque perennes et vivas uberrimorum fontium scaturigines exsiccans. Denique quod *inter hæc*, hoc est circa hoc tempus, contractum historicus memorat p. 304, Michaelis despotæ cum Terteris filia a crale Serbiæ repudiata connubium, ad hunc quoque ipsum 1301 Christi annum haud dubie pertinere putandum est. Et confirmatur idem charactere chronologico, quo anterius narrata superiori anno Christi trecentesimo supra millesimum vindicantur, refert siquidem Pachymeres p. 302, patriarcham Joannem Cosmam se contulisse ad Andronicum imperatorem, et cum eo simul ad Palæologorum monasterium ivisse

Digitized by Google

die 25 Octobris, quæ tunc numerata fuerit feria hebdomadis tertia. Nempe anno Christi 1300 bissextili cyclus solis 21 litteras dominicales [P. 577] habet duas, C et B, quarum posterior cum insigniens 23 Octobris diem ostendat eam illo anno Dominicam fuisse, demonstrat pariter 25 ejusdem mensis fuisse feriam tertiam. Ac quia cætera eventa tum ante tum post istam eclipsim ea fere qua gesta sunt serie in hac historia referuntur, eorum ferme omnium verum tempus ex hac cœlesti nota designari posset; quod facili experimento demonstrarem, si tanti esset in iis immorari diutius. Sufficiat quod in eo genere ad lectoris solatium conati sumus capite ultimo hujus Observationum libri tertii, ubi pleraque libris septem Pachymerianæ de rebus Andronici historiæ descripta sub unum velut aspectum in annos digesta conjecimus. Est tamen ex istis eventis unum paulo intricatius implicatione casuum et ambiguis affirmationibus auctoris, quam ut relinqui a nobis, evolvere perplexitates chronologicas hoc loco professis, intactum debeat. Esto igitur id argumentum capitis sequentis.

CAPUT VI.

Intricatæ rationes temporum circa Rontzerii ac Catelanorum res et acta explicantur.

I. Quæ tribus ultimis libris hujus Historiæ de Rontzerio, Pharenda Tzime, Mpyrigerio Tentza et quibusdam aliis Latinis ducibus, tum de militibus quibus præerant, Catelanis et Amogabaris, primum auxiliaribus infidis, deinde feris hostibus Andronici et Romanorum, referuntur, haud satis dilucide ordinata sunt ab historico, vel sub finem longi et laboriosi operis fesso, vel ob indignationem **797** in Catelanos et duces eorum, propter atrocissimas in suam gentem injurias, nunquam fere sine indicio perturbationis ex vehementi odio eorum recordante, ideoque imperfecte defungente distinctione et explicatione necessaria. Huic ut pro virili medeamur incommodo, in gratiam lectoris studiosi confusam istam congeriem hic evolvere, et chronologica methodo suis acta ejusmodi et eventa singula alligare epochis aggredimur, initio a prima Rontzerii et Catelanorum e Sicilia in terras Orientalis imperii evocatione ducto.

II. Narrat, l. v, c. 12, Pachymeres imperatorem parum præsidii adversus Persarum irruptiones in Orientales imperii regiones in Romana militia reperientem, ideoque respicere coactum externa auxilia, primum Pharendam Tzimem cum manu militum, quos e sibi subditis armaverat, suppetias ultro venientem grate excepisse; ac præterea offerentem se ad idem per litteras Rontzerium amplis conditionibus invitasse, quibus ille permotus postea cum magno navali exercitu venerit Constantinopolim. Istius Andronicum inter et Rontzerium per litteras invicem scriptas initæ stipulatæque conventionis tempus non diserte notatum a nostro historico, ex causa, qua inductum ad eam tractationem Rontzerium ait, divinandum est. Scribit autem ille Rontzerium ex milite Templi post captam ab Æthiopibus (hoc est Saracenis duce sultane Ægypti Melec Seraf dicto) Ptolemaidem, ditissimam et munitissimam urbem Phœniciæ (quod anno Christi 1291, die 18, vel, ut alii, 19 Maii contigisse accurate Spondanus illo anno docet ex scriptoribus illorum temporum), manu collecta sibi obnoxiorum, quæstuosam aliquandiu per illa maria piraticam fecisse, partisque magnis opibus ducem jam classis validæ Friderico Siciliam obtinenti (Theuderichum hunc perperam vocat Pachymeres) militarem longo tempore certi pactione stipendii [P. 578] operam navasse, bello quod ille adversus Ecclesiam rebellis contra Carolum gerebat Apuliæ regem. Cæterum hoc tandem bello nuptialibus conditionibus diremptо, quibus Ecaterina regis Caroli filia regis Siculi fratri collocata sit, Rontzerium hærere amplius in Sicilia non valentem, quod eum Romanus pontifex dedi sibi puniendum a rege Siculo poscebat, pactum de quo diximus iniisse cum Andronico.

III. Ita ibi Pachymeres, in rebus quæ de alienis terris aut gentibus obiter memorat, suo more balbutiens. Voluit enim sine dubio illic indicare pacem factam anno Christi 1302 inter Carolum regem Neapolis et Fridericum in Sicilia dominantem, qua non Ecaterina, sed Eleonora regis Caroli filia, non fratri regis Siculi, sed ipsi Friderico desponsa conjux est, prout Fridericus ipse attestatur in instrumento conventionis istius publice per ipsum edito ad Castrum Novum die 19 mensis Augusti, anno Christi 1302, indictione 15, quod totum recitat Odoricus Rainaldus eo Annali, unde manifestum est ab illo jam tempore institui cœptum esse **798** tractatum inter absentes, hinc Rontzerium inde Andronicum imperatorem, de auxiliari classe ab illo ad hunc adducenda. Sane præsens status rerum impellere vehementer Andronicum ad admittendum oblatum auxilium debuit: eo quippe anno Michael Augustus Junior ejus filius omnes secum imperii copias ductans, tergum inhoneste Persis verterat, fugaque præcipiti se incluserat Magnesiæ, ubi et deserebatur a militibus et omnium rerum extrema laborabat inopia, cui subvenire Andronicus pater cum maxime cuperet, obstaculis ineluctabilibus prohibebatur, prout prius narraverat ipse Pachymeres l. iv, c. 18, consequenter inde referens miserrimam desolationem omnium imperii regionum per illos Orientales tractus ex his secutam, præsertim post novam et luculentam cladem Romanorum duce Muzalone hetæriarcha, die 27 Julii circa Bapheum prope Nicomediam a Persis duce Atmane illatam, quæ l. iv, c. 25 describitur. Extremis ergo mensibus an. 1302 et primis anni sequentis 1303 fuit conventio ista commeantibus ultro citroque nuntiis conclusa: rursusque aliquot inde mensibus in classis apparatu impensis, tandem ea mense Septembri Constantinopolim appulit.

IV. Mense inquam Septembri anni Christi 1303,

Digitized by Google

diserte siquidem attestatur Pachymeres p. 393, A insecuto mox Septembri, post mensem Augustum cujus die octavo terræ motus incepit quo subversa est Rhodus, appulisse Rontzerium Constantinopolim cum classe auxiliari, indictione secunda. Verba ejus sunt : Κατὰ τὸν ἐπὶ τούτῳ Γαμηλιῶνα δευτέρας ἐπινεμήσεως εἶδεν ἡ Κωνσταντίνου καὶ τὸν Λατῖνον Ῥοντζέριον. Gamelion, hoc est, usu perpetuo Pachymeris, September, indictionis secundæ, est sine ullo dubio September a quo incepit more Græcorum numerari indictio secunda. Indictiones autem, quas Latini a Kalendis Januariis numerare incipimus, Græci semper a quarto retro mense inchoant, unde et initium ducunt annorum æræ suæ a mundi principio juxta calculos ipsorum. Unde cum viderimus superius, n. 3, Fri- B dericum litteras publicas, quibus pacem a se cum Carolo rege Neapolis initam promulgavit, consignasse anno Christi 1302, die 19 Augusti, indictione 15, intelligere debemus fuisse illum annum ultimum cycli indictionis complectentis annos quindecim, ita ut Septembri post illum Augustum mox secuto Græci numerare primam indictionem cœperint, Latini vero id facere distulerint usque ad primum diem Januarii sequentis, quo Christi annus 1303 calculo ipsorum est initus. Rursus hujus anni Christi 1303 mense Septembri Græci secundam indictionem numerarunt, dum Latinis indictio adhuc prima per spatium quadrimestre curreret. Nec alius ab hoc September indictione secunda Græcis insi- C guis reperiri hoc tractu temporum potest, nisi quis retrocedat annis quindecim ad annum Christi 1288, aut [P. 579] progrediatur pari spatio consequentis temporis usque ad annum æræ Christianæ 1318, quorum item annorum **799** duorum mense Septembri apud Græcos δευτέρα ἐπινέμησις *secunda indictio* numerari cœpta est. Quam vero est manifestum ad neutrum illorum annorum pertinere potuisse appulsum Rontzerianæ classis Constantinopolim, tam certum haberi debet illum esse assignandum mensi Septembri anni Christi 1303.

V. At ecce hoc assertum tam diserta Pachymeris affirmatione constitutum contrario ejusdem testimonio evertitur. Scribit ille in hunc modum p. 561 : *Ambobus jam imperatoribus, seniori quidem* D *tertium et vicesimum, juniori autem duodecimum annum imperii evolvi contigit, quando*, etc. Eventa varia memorat quæ in illum inciderunt articulum temporis, quo Andronici annus imperii 23, Michaelis autem ejus filii 12 evoluti erant, hoc est, expleti numerabantur, sequentibus jam inchoatis. Inter alia vero istius generis eventa paulo post recenset inclusionem Michaelis Augusti Junioris intra Didymotichum, munitam arcem, in qua se necessario continebat, quod milites Romani, quibus præerat, fracti animis ob acceptas clades, inde progredi et os hostibus obvertere non auderent. Hostes hic non alios intelligere historicus quam Catelanos potest. Et ipse statim clare de iis se loqui demonstrat, dum continue subjungit, Andronicum experimentis evidentibus persuasum, vinci non posse Marte aperto suorum armis Catelanos, alias eorum debilitandorum aut alliciendorum ad conventiones pacis rationes iniisse. Clades igitur, quarum Pachymeres hic meminit Romanis militibus exercitus, cui Michael Junior Augustus in Occiduo tractu præerat, a Catelanis illatarum, non aliæ fuerint quam quas idem retulit l. VI, c. 30, et libri ejusdem c. 32, quorum in priori narrat progressum contra Catelanos aliquanto post necem Rontzerii Cæsaris, Adrianopoli Pamphylum usque, Michaelem Augustum Juniorem, cum toto Romano exercitu, partem hujus sub tribus ducibus, Duca, Umpertopulo et Bossila, contra Calliopolim misisse, ubi Catelani et Amogabari suas copias habebant : sed hi objecta Romanis armentorum præda, cum sic eorum ordines solvissent, immisso in discursantes inordinate equitatu fuderunt eos fugaruntque, ducentis interfectis, vulneratis ipsis ducibus. Posteriori autem loco, nempe l. VI, c. 32, idem historicus fuse describit commissum postea a Michaele Augusto, digestis in aciem universis Romanis copiis, adversus Catelanos prælium, eo successu ut Romanus quidem exercitus fugatus, ipse vero Michael fortiter pugnans periclitatus de vita fuerit, et vix denique fuga ipse quoque servatus Pamphylum primum se receperit, paulo vero post, juxta ea quæ deinde c. 1, l. VII, noster idem auctor tradit, Didymotichum se transtulerit, ubi exanimatas metu ex cladibus acceptis Romanas copias intra muros munitæ arcis continere cogebatur. Id porro si contigit quando evolvebatur aut potius evolutus jam erat annus imperii Andronici vicesimus tertius, Michaelis duodecimus, oportuit sine dubio contingere anno Christi 1306 : tunc **800** enim Andronicus, cui primus a patris morte imperii annus fuit 1283, vicesimum tertium principatus annum absolverat et vicesimum quartum inchoaverat, Michael vero, cujus primus annus imperii cum patris undecimo Christi 1293 concurrit, principatus duodecimum annum evolverat, decimum tertium inierat.

VI. Atqui cum hoc quidem constare nequit quod Pachymeres ex publicæ memoriæ conscientia, tanquam certissimum et a se visum, asseverat, Rontzerium mense Septembri secundæ indictionis appulisse Constantinopolim. Hoc nunc demonstratur ex serie ac nexu rerum intervallisque temporum diserte memoratis a Pachymere. Rontzerius Septembri secundæ indictionis, hoc est an. Chr. 1303, in urbem appulsus, ab Andronico magnifice excipitur, magnus dux creatur, uxorem ducit imperatoris neptem, Cyzicum in hiberna missus in digressu ab urbe a Genuensibus oppugnatur. [P. 580] Hæc narrata l. V, c. 14, facile reliquum anni 1303 expleverint. Igitur circa initium anni Christi 1304 excepti a Cyzicenis Catelani uberi et copioso hospitio, nihil minus cogitarunt quam cujus causa

Digitized by Google

missi erant, Persas ulterioribus imperii provinciis infestos oppugnatum ire. Itaque perstiterunt *a vere* illic *ad Arcturum*, ut scribit Pachymeres, hoc est ab Aprili ad Septembrem, quo mense oritur Arcturus stella *undecim diebus ante æquinoctium autumni*. Verba sunt Plinii l. II, c. 47. Iis verbis significat historicus universam eos tempestatem aptam expeditionibus in stativis consumpsisse, non tam desidendo, quod ipsum esset flagitiosum, quam depræ- dationibus, ebrietatibus, extorsionibus, stupris et nullo non injuriarum maxime intolerabilium genere miserrimos hospites vexando. Quæ scelera non ferens Pharenda Tzimes, unus e Latinis ducibus, pars militiæ istius, sed non subjectus Rontzerio, at sibi proprie auctoratos milites ductans, una cum iis recessit patriam repetens, ut tradit Pachymeres l. v, c. 14. Ea æstate per totam passim Orientalem imperii ditionem licentissime Persæ barbari agebant ferebantque cuncta; quod fuse describitur a nostro l. v, c. 21. Quare sollicitati Rontzeriani, ut suppetias oppressis accurrerent, cum ab aliis tum a Marule imperatorio duce, qui cum aliquibus Romanis copiis admistus Catelanis Cyzici degebat, variis semper prætextibus profectionem differebant. Et cum ipse Marules cum suis, frustra invitato Rontzerio, adversus provectos in viciniam hostes movens prospere pugnasset, præda quam de Persis ipse et ejus milites tulerant, redeunti a Catelanis est extorta. Cum propter hæc et multa talia in aula nuntiata gravi Rontzeriani infamia apud imperatorem laborarent, profectus in urbem sub anni finem, ut videtur, Rontzerius facile omnia credulo et sibi addicto Andronico purgavit; grandemque ab eo pecuniam accepit in stipendia, ut aiebat, Alanorum, quos etiam admistos suis Cyzici habebat, expendendam; et promissa ingentis alterius summæ ex collatione tributorum intra quadragesimum inde diem numerandæ, **801** prout ex fide factum est. Sicque onustus thesauris Rontzerius ad suos rediit circa initium veris an. 1305, ut apparet, mox videlicet, uti sperabat imperator, eos contra Persas ducturus. Verum interim non pauci e Catelanis, convasata in naves præda quam Cyzici et locis circumvicinis Romanos diripiendo corraserant, domos proprias injussu repetierunt. Inde secuta stipendiorum per Rontzerium iniqua divisio est, Italis large donatis, Alanis maligne aspersis imperatoria pecunia. Hinc inter hos et illos ortæ simultates diu suspicionibus odiisque rixisque inter ipsos mutuis exercitæ sunt. Per hæc detrectata variis elusionibus in hujus quoque anni æstatem expeditio in Persas est, Catelanis stativa commoda relinquere nolentibus, quantumvis urgente imperatore; quem maxime premebat obsideri cœpta, Alisyræ Persæ satrapæ validis copiis, Philadelphia; quod sub autumnum an. 1305 evenisse crediderim.

VII. Iniit annus Christi 1306, quando sollicitus imperator pro Philadelphia jam acri fame laborante, frustra per missos et litteras expertus duobus primis mensibus emoliri Cyzico Rontzerium, mense tertio socrum ejus Irenen, Asanis viduam, sororem suam, ad eum allegavit nave celeri, quod factum ait Pachymeres p. 421, *cœpta jam hebdomada majore sub finem Martii*, τῆς μεγάλης ἑβδομάδος καταλαβούσης, Κρονίου μηνὸς λήγοντος. Hæc characterem certum habent hujus anni Christi 1306, quo Pascha incidit in diem 3 Aprilis; nec convenire superiori possunt, qui Pascha habuit die Aprilis decima quarta, unde finis Martii hebdomadam majorem nequivit attingere. Nihil omisit artis et industriæ Irene ad persuadendum Rontzerio ut contra Persas tenderet. Sed Catelani prætextus quærebant hærendi loco sibi grato; interimque superbissime insultantes Alanis, in ipsos per jurgia minatos, grassatione nocturna irruunt; unde atroci commissa pugna vincuntur Alani, filio ducis ipsorum Georgi occiso. Sed postridie, quæ fuit dies Aprilis nona, vicissim insurgentes Alani circiter trecentos e Catelanis peremerunt. Placatis utcunque Alanis, [P. 581] mense tandem Maio procedere cœpit Rontzerianus exercitus e Romanis, Catelanis, Alanis constans. Hæc ex Pachymere constant l. IV, c. 21; c. vero 23 idem memorat solutam Rontzerii adventu Philadelphiæ obsidionem, commisso ad Aulacem prælio, ex quo vulneratus dux Persarum et Carmanorum Alisyras matura sibi fuga consuluit, Amurii suarum partium ducis castris se admovens. Ex hoc successu late inclytus Rontzerius avarissime pecunias a Romanis extorquet, l. v, c. 26, partem prædæ deponens apud fidam sibi, ut putabat, Magnesiam, cujus occupatorem Attaleotam imperatori reconciliaverat. Sed hoc ipso auctore Magnesienses in Rontzerium rebellant, et ab eo totis viribus nequidquam oppugnantur. Alani ex ejus castris fugiunt, l. v, c. 31. Andronicus multis missis et litteris frustra diu conatus Rontzerium a Magnesiæ oppugnatione **802** avellere, tandem ei persuadet trajectum in Occiduum tractum, ut ibi copias cum prius eo profecto Michaele Augusto Juniore conjungeret. Ergo ille cunctis Romanis regionibus quaqua transiit vastatis, copias denique traducit partim Mitylene partim Lampsaco Madytum et in alia continentis Occiduæ loca, ubi Romanos hostiliter Catelani deprædati sunt. Narrat hæc Pachymeres l. VI, c. 3, quæ sine dubio pertinent ad Octobrem aut Novembrem anni Chr. 1306, quando nondum Andronicus 24, Michael 13 imperii annum expleverant. Unde ultimum id tempus est quo verum esse potuit illud quod scribit noster in fronte libri septimi: *Ambobus jam imperatoribus, seniori quidem tertium et vicesimum, juniori autem duodecimum annum imperii evolvi contigit.* Progressi enim uterque multum erant in anno ille 24, hic 13, sed neuter illum absolverat: desinunt enim anni æque amborum extremo Decembri. Usus ergo repetitione quadam est dum ista scripsit Pachymeres, et retro ex ea quam tum tractabat memoria

Digitized by Google

resiliit, insignire, ut opinor, volens verum initium belli Catelanici, quod si quis recte consideret, ex hoc tempore processit. Etsi enim adhuc Rontzerius et ejus milites se stipendiarios imperii ferebant, tamen non dubie apertam defectionem machinabantur, cujus certa indicia Genuenses degentes Galatæ Andronico detulerunt, ut noster refert l. vi, c. 6 et 9; et sane res id ipsæ loquebantur: nam ex hoc præsertim tempore relictæ oppugnationis Magnesiæ nihil minus contumaciæ in imperatorem, sævitiæ in Romanos omnes Catelani monstrarunt quam ipsi hostes Persæ barbari. Ac quanquam eos Andronicus tractare adhuc ut socios pergebat, ignavo constrictus metu, tamen alter imperator Michael pro veris eos, quales erant, palam habuit hostibus, adjungere illos sibi renuens jubente licet patre, et irruere in ipsos se paratum ferens, ut docet noster l. vi, c. 3 et 13.

VIII. Verum quidem est geri cœptum a Catelanis in Romanos multo apertius et immanius bellum post necem Rontzerii, quæ anno sequenti contigit. Sed inde aliud non conficitur nisi duo quasi fuisse initia Catelanici belli, quorum alterum ad autumnum anni Christi 1306, alterum ad ver anni 1307 pertinet. Unde credimus Pachymerem cum secundo referendo se accingeret, in ipso limine libri vii prioris epocham ex retro actis retraxisse, eique mentione conjunxisse eventa multa, quorum quædam posterioris erant memoriæ, et non ad annum Andronici 23 expletum, 24 currentem, Michaelis 12 expletum, 13 currentem, qui fuit Christi 1306, pertinebant, sed ad sequentem Chr. 1307, quo Andronicus 25, Michael 14 iniverant. Hæc igitur solutio est objectionis superius n. 5 propositæ. Concedo secuturum, quod opponitur, incommodum submotionis adventus in urbem Rontzerii retro in indictionem primam, si Michaelis Augusti duplex a Catelanis clades et inde secuta ejus intra Didymotichum inclusio in annum Andronici **803** 23 expletum, 24 inchoatum, Michaelis 12 evolutum, 13 initum conveniret. Nego autem id ita esse, et aio commemorari tempus illud ex transacta memoria per anacephalæosim; [P 582] et ex multis eventis, quæ simul ibi conglobantur, pleraque non illius esse anni, qui fuit, ut sæpe dictum est, Christi 1306, sed sequentis 1307. Nunc cætera quæ ad Rontzerium pertinent reddamus.

IX. Satis diligens noster fuit in hujus et promotione in Cæsaream dignitatem et cæde non multo post secuta referendis, adjunctis etiam notis temporis, sed quarum aliqua subobscura est. Tradit Pachymeres p. 522, Rontzerium ad se missa ab Andronico Cæsareæ dignitatis insignia induisse ac rite acclamatum Cæsarem fuisse *die qua Lazari resurrectio celebrabatur*. Hic dies in Kalendario Græcorum est Sabbatum contigue præcedens Dominicam Palmarum. Porro cum illo anno Chr. 1307 cyclum solis 28, lunæ 15 numerante, Dominica resurrectionis septiduo serior Dominica Palmarum inciderit in A 26 Martii, Sabbatum Lazari pridianum Dominicæ Palmarum omnino fuerit 18 Martii dies. Adjungit his noster historicus c. sequenti, hoc est p 524, novum Cæsarem Rontzerium adeundum sibi putasse Michaelem Augustum Juniorem, qui apud Adrianopolim castra habebat; præmisisseque ideo ad illum Asanem uxoris suæ fratrem, a quo ait primum indicium venturi Rontzerii perlatum ad Michaelem *die octava supra vicesimam Boedromionis*, Βοηδρομιῶνος ὀγδόη λήγοντος ἦν. Boedromion alibi semper a Pachymere dicitur Aprilis mensis. Sed ne hic ita intelligatur, prohibet quod p. 525 addit, *quarta feria post hebdomadum Thomæ admissum fuisse ab Augusto Cæsarem*. Hebdomas Thomæ est B apud Græcos sine ullo dubio ea quæ sequitur octavam Paschæ a nobis dictam *in albis* aut *quasi modo*; in qua Dominica post Pascha prima Græci item ut Latini, inter sacra recitant comma Evangelii ex c. xx Joannis, quo narratur dubitatio Thomæ apostoli de resurrectione Christi convicta curataque tactu sacrorum ejus vulnerum, unde nomen hebdomadis Thomæ contiguis isti Dominicæ diebus usu Græcorum adhæsit. Manifestum porro est hebdomadam Thomæ illo anno, qui, ut ostendimus, Pascha 26 Martii habuit, sequi non potuisse diem 28 Aprilis. Sed neque sequenti anno Christi 1308: nam hoc Pascha in Aprilis 14 incidit. Igitur aliud quam Aprilem nomine Boedromionis hoc loco expressit Pachymeres. Nec est novum illum variare in appel- C lationibus mensium, utpote quem certo deprehenderimus Januarium, quem solet vocare *Hecatombæonem*, aliquando *Lenæonem* appellasse, et Augustum, cui consuevit Posideonis nomenclationem adaptare, semel designasse vocabulo *Mæmacterionis*, quo alibi est solitus Junium exprimere. Itaque necessario intelligendum *Boedromionem* nunc Pachymeri Martium dici. Cujus die 28, tertia post Pascha feria, monitus de Rontzerii adventu Michael, ubi eum se benevole excepturum declarasset, **804** dedit se hic in viam, et nono ab hoc die, feria quarta hebdomadæ Thomæ, primæ post Paschalem, admissus est. Fuit ea dies Aprilis quinta. Sexta insequenti Cæsar Rontzerius una cum Augusto Michaele in urbem Adrianopolim solemni occursu invehuntur. Sed pau- D lo post idem Cæsar in limine cubiculi Augustæ, quam salutatum ibat, ab Alanis necem filii Georgi Cyzicita Catelanis patratam ulciscentibus interfectus est, prout l. 6, c. 24, distinctius narratur.

[P. 583] CAPUT VII.

Quæ Pachymeres in utraque parte hujus historiæ sparsim tradit de rebus et principibus Muguliorum, ex monumentis Arabicis illustrata, ordine temporum digeruntur.

I. Muguliorum imperii late per Asiam ab anno Christi circiter ducentesimo supra millesimum ad millesimum trecentesimum quadragesimum clari, sed quod jure nonnulli questi sunt, Græcis Latinisque scriptoribus nimis perfunctorie memorati, non facile quisquam alius horum temporum nota per

Digitized by Google

Europam lingua usus historicus crebriorem distinctioremque suis scriptis mentionem inseruit quam Pachymeres hic noster. Cui propterea illustrando addictam dudum habens operam, fugere salvo officio non potui, quin illigare certa ratione chronologica conarer quæ varie ille ac confuse indicans passim de Muguliis plurima congerit; ad quod parum utique subsidii in Græcis Latinisque historicis reperiens, consulere sum Arabas coactus. Ex his Gregorius Abulpharagius, Christianus auctor accurati Chronici, nuper ex Arabico Latinitate donati atque utroque conjunctim idiomate Londini editi ab Eduardo Pocockio, in hoc de re litteraria optime merito, me, quod grate fateor, juvit insigniter. Vixit et scripsit is chronographus, prout colligitur e variis ejus operis locis, incipiente dominari Constantinopoli domo Palæologa, sub primis ejus nominis imperatoribus Michaele et Andronico seniore, quorum acta duorum Pachymerianæ hujus historiæ voluminum argumentum sunt : scripsit autem et ad rerum vere gestarum exactam indicationem et ad temporum ordinationem, quantum ex collatione cum optimis quibusque explorare potui, fidelissime. Quare accuratione quam præstat in iis quæ possunt alieno testimonio coargui, dignus videtur cui fides secure habeatur in his quæ affirmat solus.

II. Hic igitur sui Chronici in Arabico quidem contextu p. 427, in Latina vero interpretatione p. 280, ait anno Hegiræ 599, cujus initium fuit dies 20 Septembris in anno æræ nostræ Christi vulgaris 1202, cœpisse imperium Mogulensium, desiisse autem imperium Præstejannis sive presbyteri Joannis. Joannes erat commune nomen principum latissime quondam dominantium **805** super Scythas Asiaticos, ad montem Imaum, adeo ut quidam scribant duos et septuaginta reges ipsis aliquando fuisse vectigales. Christianam autem religionem, sed juxta Nestorii hæresim, colebant, crucemque in bellis præ se duplicem ferebant, alteram auream, alteram gemmeam. Huic imperio qui ultimus præfuit, ut docet Abulpharagius, præter commune Joannis nomen proprie *Ung Chan* vocatus, cum quemdam Tamuiinum nomine, quo fuerat usus diu, in bellis præsertim, strenuo et felicissimo ministro, calumniis æmulorum invisum sibi factum comprehendere aggrederetur, ab eo fortissime repugnante victus ipse occisusque est. Quo tempore quidam inter Mogulenses magnæ auctoritatis, apparuisse sibi Deum affirmans, et declarasse electum a se Tamuiinum in quem orbis terrarum imperium atque in ejus posteros transferre decrevisset, universam illi conciliavit Muguliorum gentem; cujus consensu creatus imperator, a Deo ipso, ut ille quem dixi fanaticus aiebat, impositum [P. 584] ipsi accepit *Gingizchanis* nomen. Hactenus Abulpharagius, cui satis consentanee noster Pachymeres priori tomo c. 4, l. v, legislatorem Tocharorum, qui se ipsi Mugulios nominant, nomen habuisse *Tzinciscanis* asserit, addens eum ex fabro ferrario ad imperium evectum. Tum eorum instituta, mores et acta fuse memorat, sedem etiam novi hujus imperii indicans, Portas Caspias, qui locus in Mediæ ac Parthiæ confiniis situs est.

III. Pergit Abulpharagius, referens anno Hegiræ 600 captam a Latinis Constantinopolim. Est annus Hegiræ 600 in æra Christi 1203, sed a die duntaxat decima mensis Septembris Juliani, quam in diem neomenia Muharram primi Arabum mensis incidit. Cum autem nos demonstraverimus tomo superiore occupatam a Latinis Constantinopolim fuisse die 12 Aprilis anni Christi 1203, eam epocham retro trahere aliquot mensibus cogimur, et ad quadrimestre ultimum anni Hegiræ 599 conferre, ut magnæ illæ conversiones duæ, imperii a Præstejannensibus ad Mugulios translati et redactæ in Latinorum potestatem metropolis imperii Græcorum, in unum eumdemque æræ Arabicæ, quam *Hegiræ* vocant, annum undesexcentesimum convenerint. Anno inde 606 Hegiræ, qui iniit 6 Julii anni Chr. 1209, Gingizchanes imperio suo subjunxit regiones Caracathaiæ, quæ videntur Tartarorum Sinensi regno confinium. Anno Heg. 610, cujus est initium a Maii 23 anni Christi 1213, Gingizchanes bello indicto sultani Mohamedi, in ultionem injustæ necis quorumdam mercatorum, urbem maximam Otraram post quinque mensium obsidionem vi cepit cum infinita hominum cæde, ut et anno 617, cujus Kalendæ in 8 Martii incidunt, Bocharam et Samarkandam urbes longe amplissimas, quarum huic præsidio fuisse imposita a sultane Mohamede centum viginti equitum millia tradit Abulpharagius. Sed his prælio cruentissimo profligatis dedita **806** et direpta Samarkanda est, triginta hominum millibus occisis, totidem in servitutem abductis.

IV. Anno Heg. 618, ineunte a Februarii 25 anni Christi 1221, Balkam Talakanum et Albamiyanum, reliquas e Chorazani ditione civitates opulentissimas et munitissimas, expugnavit Gingizchanes, et ad Sendiam amnem acie Jalalodinum vicit, hujus tamen admirans prædicansque fortitudinem, quod cum illum vivum ad se perduci jussisset, is e strage circa se suorum intelligens quare sibi hostes parcerent, eques fluvium tranavit, et ex eo medionatans conversus sagittam est ejaculatus in Mogulenses. Contigisse hoc ait Abulpharagius mense Raiebo, qui in anno Arabico mensis septimus est, ex hoc miro successu fortitudinis Jalalodini natum asserens proverbium Arabicum, quo dici solet *vive ad Raiebum, et videbis mira*. Ex occasione hic ponam experimentum consensionis Abulpharagii cum nostris chronographis a me cum voluptate observatum. Ait hoc eodem anno Heg. 618 sultanem Ægypti Damiatam de Francis recuperasse die Mercurii, Raiebi 19, postquam in ea substitissent Franci annum integrum et undecim menses. Vix alius eventus est cujus plures et certiores e nostris spectatæ fidei scriptoribus ha-

Digitized by Google

beamus auctores. Joannes de Vitriaco, Sanutus, S. Antoninus, Nauclerus, Blondus, Æmilius et alii summa concordia memorant anno Christi 1219, Nonis Novembris, post menses octodecim obsidionis captam fuisse Damiatam ab exercitu cruce signatorum; eamdem autem sultani redditam anno 1221, die natali B. Virginis Mariæ octavo Septembris. Vides quam exacte tempus detentæ a Latinis Damiatæ definiat Abulpharagius anno uno et undecim mensibus. Nunc inquirendum an pari fide feriam quartam et 19 mensis Raiebi diem isti restitutioni assignet. Hic 618 Hegiræ annus Muharrami primi sui mensis Kalendas, ut dixi, habuit eodem die anni Juliani æræ Christi 1221 qui vicesimus quintus Februarii numeratus est. Hinc patet Kalendas Raiebi, septimi, ut monuimus, Arabum [P. 585] mensis, in diem Augusti vicesimum primum illo anno incidisse. Ex die Aug. 21 si novemdecim dies numeres, pervenies ad octavum Septembris. De quo si velis scire quota feria fuerit, quære quotus isto anno numeratus fuerit cyclus solis. Fuit annus Christi 1221 periodi Julianæ 5934. Divisus hic numerus per 28 reliquos facit 26, qui fuit cyclus solis hujus anni. Cyclo autem solis 26 competit littera Dominicalis C, quæ cum in Juliano Kalendario respondeat diei quintæ Septembris, ostendit illam eo anno fuisse primam feriam, ac consequenter diem octavam ejusdem mensis diem Mercurii, ut Abulpharagius notat, sive feriam quartam, necessario esse debuisse.

V. Anno Hegiræ 624, cujus Muharram incepit a die 22 Decembris anni Christi 1226, mortuus est Gingizchanes primus imperator Mogulensium die 4 mensis Ramadani, noni ordine in **807** anno Arabico. Incidit ea mors in autumnum anni Christi 1227. Addit Abulpharagius imperasse illum circiter viginti quinque annis; quod verum est, cum, ut vidimus, imperare cœperit anno Christi 1202, Hegiræ 599. Anno inde Hegiræ 626, cujus Muharram incepit a die 30 Novembris anni Christi 1228, congregatis comitiis universæ gentis Mugulicæ ex testamento Gingizchanis creatus est imperator Ogtaï tertius ejus filius, qui præ modestia per dies quadraginta recusans, quod suos patruos aut fratres natu majores præferendos sibi diceret, tandem consensu victus, ab Utacino patruo et Iogtai fratre majore collocari se in throno passus cognomen ab iisdem impositum *Kaan* accepit. Anno Hegiræ 627, cujus Kalendæ Muharrami occupant diem vicesimum Novembris Juliani anno æræ Christi 1229, expeditionem suscepit novus imperator Mogulensium Kaan in regem Cathaiæ. Cathaia porro quid fuerit, qui ex hoc discere auctore idoneo malet quam e nugacibus fabellis institorum illudentium credulitati vulgi, non dubitabit amplius quin Sinense regnum, hodie in Europa notissimum navigationibus Lusitanorum, id ipsum revera sit cum eo quod Aiton Armenus, Paulus Venetus, et si qui alii scriptores rerum interioris et maxime Orientalis Asiæ, nomine Chatai significarunt. Docet enim hic Abulpharagius *Altun Chan* ea tempestate Cathaiæ regem in urbe sua primaria *Nam Cinc*, sive ut vulgo alii scribunt, *Namquin*, exspectasse successum irruptionis hujus Tartaricæ, misso ad arcendos finibus Mogulenses centum millium fortissimorum militum exercitu. Sed has copias a Kaane, numerosissimas per se ductante Mogulensium legiones, cruentissimo fuisse prælio deletas, alia longe sperans, inopinatissime Altun Chan audivit, inde adeo consternatus ut filios et uxores in suo secum palatio incenderit, ne vivus in Mogulensium manus veniret; qui paulo post venientes et Namquinum et cæteras maximas Cathaiæ urbes sibi subjecerunt. Notissimum porro est Namquinum nomen esse alterius urbis regiæ imperii Sinarum, quam tum fuisse captam a Tartaris videri incredibile non debet, cum hac nostra ætate similem irruptionem Tartaricam in Sinense regnum contigisse certissimis nuntiis cognoverimus; qua etiam hæc eadem Namquinensis civitas capta et vastata fuisse dissertissime traditur, itemque altera Pequinum, ubi deprehensus Sinensium rex non minus tragico quam tunc Altun Chan exitu desperationem ostendit. Nam ne victoribus ludibrio esset, nubili prius filia obtruncata, sese ipse ex arbore suspendit, anno Christi 1644, ut legitur in historia Martini Martinii nostri testis pene oculati hac de re edita, quæ et eadem ex ejus ore et P. Michaelis Boymi item nostri, hic Romæ dum visa referrent audivimus. Sed et Cathaiam non aliud esse quam Sinam, missus Goa an. Christi 1603, 16 Januarii Benedictus Goez noster ad hoc ipsum explorandum, trienni peregrinatione clarissime **808** deprehendit, in urbem Sinensis regni Sucemm sub finem anni Christi 1605 perveniens. Denique id ipsum diserte Abulpharagius alibi testatur, nempe p. 351 hujus ipsius sui Chronici.

VI. Hic cætera breviter secundi Mogulensium imperatoris acta [P. 586] reddemus, eo libentius quod quæ horum proxime occurrunt, illustrandæ huic nostræ Pachymerianæ Historiæ non parum accommodata deprehenduntur. Reversum e Sinensi expeditione Kaanem Abulpharagius memorat *Batu* sive Batuo, Tushi fratris sui natu maximi nuper mortui filio, numerosas et validas dedisse copias, cum mandato expeditionem suscipiendi in tractus septentrionales et subjugandi Sclavoniam, Alaniam, Russiam, Bulgariam. Hisce obtemperans mandatis Batuus ingentes mortalium strages edidit: nam, ut ibi ait Abulpharagius, cum Kaan proficiscentibus ad hoc bellum militibus edixisset ut hominum quos quisque occideret aurem dexteram, ad indicium numeri, recisam e cadavere secum auferret, qui ferali huic censui habendo præfecti erant, ducenta septuaginta hominum millia totidem exhibitarum dextrarum auricularum argumento compererunt neci tradita fuisse. Addit Arabs chronologus, re bene in Sclavonia gesta, decrevisse Batuum adoriri

Digitized by Google

Constantinopolim, et eo animo in Bulgariam movisse. Sed illic habuisse obvios Francorum reges, hoc est duces Latinorum qui tunc Constantinopolim tenebant, qui frequentibus prœliis victos Mogulenses *terga dare coegerunt* (verba sunt Abulpharagii) *adeo ut ab his incursionibus reversi Mogulenses haud iterum ad hunc usque diem Græcorum Francorumve regiones aggressi fuerint.* Tali narratione multorum annorum bella et incursiones in varias imperii Romani Orientalis partes, diverso successu a Mogulensibus tentatas, innui satis apparet; unde non vana conjectura sit hunc circumminantem Romanis provinciis Tocharicum tumultum, ab anno circiter Hegiræ 628 ad 638, hoc est ab anno Christi 1230 ad 1240, inquietasse, partim Nicææ dominantes Græcis Lascarim, aut Batatzam, partim imperantem Constantinopoli Balduinum ejus nominis secundum. Fortius porro ac felicius restitisse Tocharis Latinos quam Græcos eo bello, quod forte parum candide Pachymeres dissimulavit, diserte hic affirmat Abulpharagius. Ex quo etiam discimus debuisse Græcos fortitudini Latinorum, victoriis in Bulgaria de Mogulensibus relatis probatæ, recessum Tocharorum ab ipsorum finibus; a quibus bello tentandis nisi terrore Latinorum cohibiti temperassent, quantum profecturi forent, consternatio Græcorum ad solam mentionem belli Tocharici sæpe ac fuse a Pachymere memorata satis augurandum præbet. Huc enim sine dubio pertinent quæ ille vol. I, p. 133, narrat de terrore imperatorum Nicæensium, quoties rumor Tocharorum increbuerat; tum quæ p. 149 refert de consternatione Panica Nicææ urbis ad ortum ex vano murmur irruptionis **809** horum. Videntur autem repulsi metu a Romanis tunc provinciis Mogulenses incubuisse in Persidem; ubi navasse ipsos operam, Calypha illic dominante victo et oppresso, narrat ibidem fuse Pachymeres p. 133, adjungens hos in Perside belligerantes Tocharos vulgo *Atarios* vocatos. Quod nomen forte haud temere suspicetur quispiam e nomine ducis ipsorum detortum, ut qui se ipsi *Batuarios* a *Batuo* dicerent, quod hujus auspiciis militabant, populari corruptione vexatarum ab ipsis linguæ diversæ gentium *Atarii* nominarentur.

VII. Interim quæ alii Mogulensium duces alibi agerent exsequens Abulpharagius, tradit anno Hegiræ 633, cujus est initium a die 16 Septemb. anni Christi 1235, captam fuisse a Mogulensibus Carmalisam urbem maximam in regione Arbelæ, et anno sequenti ipsam Arbelam post quadraginta dierum obsidionem, magna pecunia taxatam. Anno Hegiræ 635, Christi 1237, ab Augusti mensis die 24, Mogulenses in Bagdadi fines procurrentes primum acie victi sunt, sed postea cum novis copiis redeuntes, ad locum Canekinium vocatum, Bagdadensium exercitum cruento prælio profligarunt. Anno 639 Hegiræ, Christi 1241, a die 12 Julii, Mogulenses duce Jarmaguno urbem Arzen Rumam vi ceperunt. Anno Heg. 640, Christi 1242, a Kalendis Julii, Mogulenses sultanem Giattodinum acie vicerunt, ejus urbes Sivasam et Cæsaream et Azenganum ceperunt, et his malis [P. 587] fracto sultani tributum imposuerunt. Anno Hegiræ 643, Christi 1245, a Maii 29, Kaan secundus imperator Mogulensium vivere desiit, designato prius successore et accersito ad hoc, dum adhuc viveret, Cayuco suo filio; qui in itinere nuntium accepit de patris morte. Mater Cayuci, dicta *Turacina*, quæ *Chatun*, hoc est *domina* sive uxor primaria, Kaanis fuerat, imperium administravit, donec comitia gentis universæ convenirent. Anno Heg. 644, Christi 1246, a Maii 19, celebratus est magnus conventus principum et ducum Mogulensium *tempore verno*, ait Abulpharagius, hoc est, ut opinor, mense Aprili anni Christi 1247, adhuc currente 644 Hegiræ. His comitiis Cayucus filiorum Kaanis natu maximus, non sola ætatis prærogativa aut patris judicio, sed et præstantium virtutum ac dotium merito prælatus Cubano et Siramuno minoribus fratribus, imperator declaratur; titulusque ipsi additus est Cayuc-Chanis. Hic duos præcipuos ministros Christianos habuit, quorum alteri *Kadako*, alteri *Ginkai* nomen fuit; quorum favore episcopi et monachi a Cayuc-Chane matre ipsius universaque regia familia impense honorabantur. Unde contigit adeo illic crescere Christianam religionem, quantum his verbis Abulpharagius ostendit, *Factumque est*, inquiens, *imperium Christianum, et magni habitæ sunt gentes quæ huic religioni nomen dederunt, e Francis, Russis, Syris et Armenis. Ac eo redacti sunt tam melioris notæ quam e plebe Mogulenses aliique iis* **810** *permisti, ut inter salutandum dicerent* Barechmor, *quod verbum est compositum Syriacum, sonans* Benedic, Domine. Ad hujus ego Mogulensis imperatoris Cayuc-Chanis tempora referendum puto quod Pachymeres narrat, tomo priore c. 3 et 4, l. v, de Noga uno e ducibus exercitus quem a Kaane secundo imperatore Mogulensium missum diximus in septentrionales tractus ad eos subjugandos, præposito cunctis Batuo fratris sui filio, a quibus Sclavoniam et Russiam fuisse occupatas superius n. 6 hujus capitis ex Abulpharagio indicavimus. Sed improspere a Mogulensibus tentato Constantinopolitano imperio propter acres in ipsos impetus victoriasque Latinorum Byzantii dominantium, Batuus non ab iis solum, sed a Græcis lacessendis abstinens, cum præcipua parte copiarum videtur in Persidem primum, deinde ad suos in Orientis interiora recessisse, proxime ad Cayuc-Chanis sui propinqui comitatum, relicto in Sclavonia et Russia, qui parta illic tueretur, Noga. Hic autem, ut refert Pachymeres, cum, auctis ex indigenarum juventute in suos mores traducta copiis, satis se instructum putaret ad defendendas suis auspiciis uberes eas fertilesque regiones, ex præfecto se principem supremum declaravit, obedientia deinceps Mogulensibus imperatoribus negata. Quam contumaciam diu impune tulit,

Digitized by Google

aut negligentibus eam rem illis, aut non sufficientes A in rebelli domando copias contra Nogam mittentibus; unde illum in principatu perfidia quæsito corroborari contigerit florereque potentia; qua motus Michael Palæologus recuperata Constantinopoli totum Orientale imperium obtinens, ejus amicitiam et affinitatem ultro ambierit, data Nogæ in uxorem propria filia Euphrosyne, prout fuse narrat noster c. 4, l. v partis prioris, ubi possessione diuturna et crebra prosperitate successuum, partim in eludendis arte ac dolo, partim in vi repellendis conatibus dominorum veterum fugitivum repetentium, sensim fuisse confirmatam Nogæ dynastiam Pachymeres insinuat. Unde non incongrue suspicari licet, ab anno maxime Christi 1250, quo Batuus, ut mox dicemus, negotiis majoribus reipublicæ Mogulicæ a B cura septentrionalis limitis avocatus in longum tempus est, cœpisse Nogam res illic suas agere; perseverasseque crescendo semper, quousque duodecim post annis, anno scilicet Christi circiter 1262, eum talem imperator Michael judicaverit cujus affinitas intima, qua tunc eum sibi generum faciens admovit, et honori et præsidio rebus suis futura videretur.

[P. 588] VIII. Anno Hegiræ 647, cujus primus dies fuit sextus decimus Aprilis Juliani anno Christi 1249, mortua primum Turacina matre dilectissima Cayuc-Chanis, ipse præ dolore locum mutans in itinere versus partes Orientales fato functus est, nono die Rabiæ prioris, tertii mensis in anno Arabico, C hoc est die quinquagesimo septimo a Kalendis Muharrami, quæ nota numeri diem Junii undecimum designat. Turbatis eo inopinato casu Mogulensium **811** rebus, tota cura imperii ad Batuum e stirpe Gingizchanis natu maximum devoluta est. Is per interregnum regimine in manus sumpto dabat operam congregandis de more gentis comitiis; quæ res ob distantiam locorum, principumque occupationes in provinciis, longiores nunc solito moras habuit. In hunc eumdem annum recte ac consentanee nostratibus chronologis confert Abulpharagius priorem in Syriam et Ægyptum expeditionem sancti Ludovici, quem sono vocis fama jactata in litteras Arabicas conjecto *Redefrans* appellat. Ab hoc refert captam Damiatam; tum cætera de illo eadem D plane parique ordine ac nostri exsequitur historici. Quæ obiter, ad specimen veracitatis hujus Chronici, tanti fuit indicasse. Anno dehinc Hegiræ 648, cujus Kalendæ Muharrami a die Aprilis quinta procedunt in anno æræ vulgaris Christianæ 1250, evoluto jam biennio a morte Cayuc-Chanis, cernens Batuus frustra se hactenus laborasse in accersendis e longinquo cogendisque in legitima comitia Mogulensium principibus, de consilio præsentium, et assensu absentium per missos et litteras declarato, Munkakaum e Gingizchanis stirpe magnis dotibus insignem rite imperatorem declaravit, adjuncto ei Kaanis titulo. Neque hic tamen prius quam verno tempore anni sequentis, Hegiræ 649, in solio solemnibus cæremoniis collocatus est. Incepit is annus Arabicus a die 26 Martii Juliani in anno Christi 1251. Unde intelligimus auspicia imperii Munkakai Kaanis, diei nono Rabiæ prioris, ut diserte asserit Abulpharagius, affixa, exacte procedere a Kalendis Junii Juliani anno Christi memorato 1251. Videtur hic Munkakaus Kaan aliquid, quod observare nostra interest, primus innovasse in regimine imperii. Ascivit enim sibi veluti collegas e suis fratribus septem duos natu maximos *Kobla* et *Hulacu*; quorum priorem in ultimos Orientis fines, Cathaiam videlicet et Sinenses provincias misit tuendo illic Mogulensis imperii limiti, alterum *Hulacu* moderandis Occiduis tractibus imperii ejusdem, hoc est regionibus Persidis, Babyloniæ et aliis Romano imperio confinibus, præfecit suprema potestate, quam multis annis illic exercuit; unde a Pachymere vol. I, p. 174, Χαλαοῦ *Chalau* (nam ita *Hulacu* vocabulum deformat) ἀρχων Τοχάρων *princeps Tocharorum* absolute dicitur; et apud Abulpharagium, p. 337, consiliarii Caliphæ Bagdadi, de modo resistendi copiis ingentibus quas *Hulacu* ductabat deliberantes, eum *regem præpotentem* vocant. Videtur ad id consilium partiendi cum fratribus imperii Munkakaus Kaan descendisse, doctus experientia quam esset difficile tot tamque late patentes provincias unum regere. Anno quippe secundo sui imperii, Hegiræ 650, cujus Kalendæ Muharrami processerunt a die 14 Martii Juliani in anno Christi 1252, is vix salvus effugerat conjurationem adversum se validam principum suæ gentis, post quam oppressam statim refert Abulpharagius destinatos ab eo *Koblam* fratrum **812** maximum in partes Cathaiæ et *Hulacu* secundum ab hoc, in Occiduum Mogulensis imperii limitem.

IX. Anno Hegiræ 651, cujus primus dies in anno Juliano æræ Christi 1253 est tertius mensis Martii, capessivit *Hulacu* sive *Chalau* commissam sibi anno superiore præfecturam provinciarum Occiduarum Mogulensis imperii, ad quas profectus est ducens exercitum numerosissimum atque lectissimum: nam e singulis decadibus militum duos elegit. Suppeditavit etiam ei Munkakaus Kaan ingentem apparatum armorum et machinarum cum fabris earum. Duxit quoque secum *Hulacu* filium suum natu [P. 589] maximum (*Abakam*, inquit Abulpharagius: est is sine dubio quem Pachymeres *Apagam* vocat) et primariam uxorem Christianam *Dukusam* nomine. Quæ cuncta juvat memorare, quoniam iis quæ de *Chalau* Pachymeres tradit fidem astruunt. Annis Heg. 653 et 654 recenset Abulpharagius quædam acta *Hulacu* satis conspicua, sed parum ad nos pertinentia. Unde ad annum Heg. 655 promovemus gradum: in eo quippe nimis etiam multa ad nos spectantia Abulpharagius memorat. Incepit is annus Arabicus a die 19 Januarii anni Chr. 1257, unde totus fere cum hoc commensuratur. Eo scribit Abulpharagius, p. 334 et deinceps, *ægrotasse Theodorum imperatorem Græcorum in urbe Nicia; inte-*

Digitized by Google

rimque vexasse patricium quemdam e suo comitatu Michaelem cognomento Palæologum, quod e quibusdam vaticiniis quæ ferebantur suspectaret regnaturum; jussisse illum in territorii Thessalonicensis castro quodam comprehendi, ducique in carcerem a quodam Gadino, qui tamen ei prædixerit imperium, exsequendo nihilominus jussum imperatoris Theodori. Hunc addit adductu ad se Michaelis misericordia motum eum liberasse, et tutorem parvo, quem relinquebat, filio Calo-Joanni vocato præfecisse. Ac paulo post mortuum in monasterio Magnesiæ fuisse sepultum. Addit Muzalonis cædem, Michaelis Palæologi promotionem ad imperium, circumscriptionem pueri Calo-Joannis, ejectionem Arsenii patriarchæ in exsilium jussu Michaelis, quod is ipsum de pupilli oppressione reprehendisset; denique accumulat super omnia recuperationem urbis Constantinopolitanæ et ejectionem ex ea Latinorum, modum rei gestæ referens, in quo, ut et superius memoratis, quædam non adeo magni momenti discrepantiæ a Pachymeriana narratione facile cum deprehendi tum corrigi poterunt ex collatione cum l. I partis prioris hujus nostræ historiæ. Unum necessario hic emendamus, quod ait spatium temporis, quo urbs Constantinopolis tunc Græcis reddita permansit in potestate Latinorum, fuisse *annorum circiter quinquaginta trium*. Verius quippe Georgius Acropolita, quem descripsimus et recte numerasse demonstravimus priorum Observationum l. III, c. 4, n. 3, detentam a Latinis Constantinopolim per annos octo supra quinquaginta affirmavit, **813** cum ab iis expugnata fuerit anno Christi 1203, die 12 Aprilis, et Græcis reddita anno Christi 1261, die 25 mensis Julii. Fraudi nimirum Abulpharagio fuit, quod hæc cuncta, prout simul audierat, uno fasce in annum sui Chronici unicum congessit; quæ si distinxisset, perducturus fuerat ad annum Hegiræ 659, cujus Kalendæ Muharrami cum inierint a die sexta Decembris anni Christi 1260, majori sui parte annus ille Arabicus cum Juliano in æra nostra vulgari 1261 concurrit.

X. Ignoscamus autem, censeo, Abulpharagio culpam istam qualemcunque confusorum in unum annorum quatuor, quam excusat in homine Arabe peregre degente vix evitabilis ignorantia rerum Græcarum haud per se magnopere insignium et locis a commercio abruptis transactarum, cum præsertim eodem tempore mentes ad se omnium per interiorem Asiam raperent prodigiosi Mogulensis imperii sub auspiciis *Hulacu* sive *Chalau* progressus, nec iis spatium alia longe minora distinctius observandi relinquerent. Nam statim post annum illum Hegiræ 655, quo ægrotasse Theodorum Græcorum imperatorem tradit Abulpharagius, non male ad nostram chronologiam tomo priori c. ultimo l. III Observationum expansam etsi enim illic nos anno Christi 1258, respondente anno Hegiræ 656, primam morbi Theodori mentionem posuerimus, quod tunc ingravescere magis cœperit, superius tamen inolevisse non negamus: imo id historiæ series indicat, statim, inquam, post, nempe anno Hegiræ 656, cujus fuit initium dies Januarii octavus in anno Christi modo memorato 1258, Hulacu mense ipso anni primo Muharramo oppugnavit expugnavitque vi summa urbem longe maximam Bagdadum, olim Babylonem dictam, metropolim regni Caliphæ. Quo in ordinem redacto, ditioneque ejus in imperii Mogulici provinciam conversa, finitimum dynastam, Mauselæ [P. 590] dominum, minis territum, sibi tributarium fecit: et Astraphum dynastam, arcis munitissimæ fiducia jugum subire detrectantem, in ipsa illa sua urbe Mihapharekino, licet inexpugnabili, fame domandum obsideri jussit a suis. Duravit obsidio plus biennio. Tandem anno Hegiræ 658 Astraphus plerisque suorum fame absumptis dedens sese ad Hulacu perducitur, et jussu ejus interficitur. Eodem autem anno Hegiræ 658, qui cum inceperit a 18 Decembris anni Christi 1259 usque in Decembrem anni Christi 1260 excurrit, Hulacu ponte Euphrati imposito trajecit in Syriam, ducens secum formidabiles copias millium quadringentorum, quibus Damascum obiter cepit, Halebum post dierum paucorum oppugnationem cum cæde innumerabilium illic repertorum expugnavit. Al Naser Halebi dominus cum uxoribus et liberis jam ante profugus, captus deinde et occisus est. Sub hæc a recedente e Syria Hulacu relictus ab eo illic qui provinciæ præesset Cetbuga cum decem millibus equitum, prælio victus et interfectus est a Kutuzo **814** Turcomanno præfecto Ægypti. Eodem anno Munkakaus Kaan supremus imperator Mogulensium prælio adversum regem Sinarum rebellantem commisso sagitta ictus occubuit. De hujus successione inter duos ejus fratres per annos inde octodecim certatum est, succumbente denique et cedere coacto Arigbuga natu minore, et Kublai præter ætatis prærogativam præstantibus quoque commendato dotibus, armis etiam prævalente. Quo civili tam longi temporis dissidio tanto videlicet certius confirmatus est Hulacu in absoluto tractuum Occiduorum, quibus præerat, imperio.

XI. Ergo is ut amissam clade Cetbugæ Syriam recuperaret, anno Hegiræ 659, qui cœpit a die 6 Decembris anni Christi 1260, et consequenter excessit in partem maximam anni Christi 1261, ingentem suorum exercitum eo misit duce quodam *Gugalcio*, qui cuncta primo adventu facile subegit Halebum usque, plurimis passim obsistentium occisis. Sed cum præpropere ad suos revertisset, supervenientes Ægyptiorum magnæ copiæ Mogulensibus denuo Syriam eripuerunt. Interest nostra hic observare cujus auspiciis hæc tam felix Ægyptiorum expeditio sit suscepta: de hoc enim non perfunctorie agit noster Pachymeres, l. III, c. 3, 4 et 5 tomi prioris, res exsequens a Michaele Palæologo gestas statim a solemni sua coronatione,

Digitized by Google

quam accepit ministerio patriarchæ Arsenii, prout narratur ibidem c. 2; demonstramus autem, l. III Observationum nostrarum ad eum tomum c. 4 et 10, eam coronationem celebratam fuisse anno Christi 1261, hoc est illo ipso in quo nunc versatur Abulpharagius, eum numerans Hegiræ 659. Scribit igitur loco modo indicato Pachymeres sollicitum Michaelem de sibi stabiliendo recens parto imperio, quos maxime potentes circa se principes videbat, sibi conciliare studuisse. Ac facile videntem eminere tunc opibus inter finitimos dynastas Chalau principem Tocharorum, hoc est *Hulacu*, cujus crebro meminit Abulpharagius, et sultanem Æthiopum, utriusque gratiam ambire officiis legationibusque affectasse. Ea occasione de sultane Æthiopum memorat, fuisse illum genere Comanum, quæ regio est prope Pontum Euxinum; hinc olim venditum in servitutem Ægyptio domino, sua illic industria serviles catenas in regium diadema commutasse. Eumdem addit in primis prudentem habitum; et quod in Ægypto natos parum habiles bellicis laboribus videret, emisse pueros magno numero e Scythia et aliis regionibus trans Pontum, quibus apud se nutritis fortibus deinde militibus utebatur, permittente id commercium, magno rei Christianæ detrimento, imperatore Michaele: hinc enim auctum opibus Ægypti sultanem Latinos Palæstinam occupantes illinc expulisse. Hæc Pachymeres; quæ multum illustrantur comparatione cum iis quæ Abulpharagius hoc loco scribit. Ait enim, postquam Kutuzus Turcomannus Ægypti dominus **815** Cetbugam Mogulensium in Syria præfectum acie victum occidisset, quod ait contigisse die 27 mensis Ramadani [P. 591] anno Hegiræ 658, hoc est die 3 Septembris anni Christi 1260, satis gnarum illum haud quieturos Mogulenses ab ultione cladis istius reposcenda, properasse in Ægyptum, ut copias illic pararet, quibus ipsis obsisteret: sed eo itinere prope Gazam progressum a quodam *Baibars* vocato fuisse interfectum. Addit hunc *Baibars*, conciliatis et adjunctis sibi copiis quæ Kutuzo militaverant, cum iis ingressum Ægyptum eam occupasse. Tradit ibidem istum *Baibars* servum antea fuisse magni cujusdam in Ægypto ducis, cui *Bundokdar* nomen fuerat; unde initio *Bundokdar minorem* nominatum. At postquam sultan Ægypti factus est, cognominatum a suis fuisse *Rucnodinum Al Malec Al Dhaher*. Eum tamen pergit in sequentibus Abulpharagius vocare Bundokdarem, successus ejus maximos recensens contra Christianos Latinos Antiochiam et Syriæ maritima obtinentes, quos illinc expulit, ut etiam deplorat Pachymeres tomo I, l. III, c. 5, culpam earum cladium ex parte imputans imprudenti avaritiæ Michaelis Palæologi, qui propter quæstum modicum permittebat e Ponto exportari in Ægyptum Scythica mancipia teneræ ætatis, quæ deinde illic in robustos et Christianis rebus exitiales bellatores adolescerent. Quem igitur Pachymeres e servo apud Comanos nato factum Æthiopum sultanem expulisse Syria Latinos Christianos ait, is sine dubio fuit quem patrio vocabulo *Baibars* dictum, domini cui servierat nomine *Bundokdarem* nuncupatum Abulpharagius docet.

XII. Referamus nos jam ad res intermissas *Hulacu* sive *Chalau* et subjectorum ipsi Mogulensium cum deinceps narratis a Pachymere utiliter comparandas. Tradit Abulpharagius eodem hoc modo indicato anno Hegiræ 659, cujus fuit initium dies sextus Decembris anni Christi 1260, missum in Syriam ab Hulacu Mogulensium exercitum, duce Samdagu Christianis favente, obsidione cinxisse Mauselam urbem incluso in ea Al Saleho Syriæ principe, et copiis e Syria obsessis suppetias venientibus per longe illis occurrentes Mogulenses circumventis et occidione deletis Mauselam cepisse, plurimis in ea repertis occisis, aliis servitum abductis, ipso principe Al Saleho ad Hulacu pertracto hujusque jussu interfecto. Hæ tantæ Chalau victoriæ moverunt Michaelem Palæologum Augustum ad omni ope satagendum in paranda sibi benevolentia tam potentis et pene finitimi principis. Igitur, quod narrat Pachymeres l. III, c. 3 partis prioris, legatos ad eum misit, qui ipsum a se salutarent et ejus amicitiam poscerent, oblata in sponsam propria filia Maria. Indicat Pachymeres venisse a Chalau ad Michaelem mutuam legationem, qua is significaret placere sibi conditionem oblatam. Idem vero distinctius expressum in Abulpharagii Chronico legitur, p. 355, ubi narrata **816** Hulacu morte, de qua mox dicetur, scribit eum jam antea misisse legatos Constantinopolim, qui filiam illic imperantis in uxorem sibi poscerent. Has mutuas Michaelis et Hulacu legationes obitas apparet ab anno 661 Heg. ad 663, quorum annorum prior incipit a die 15 Novembris anni Christi 1262, posterior a 24 aut 25 Octobris anni Christi 1264. Perspecta porro Michael Hulacu voluntate, filiam suam Mariam apparatu magnifico deducendam ad eum strenue curavit per archimandritam monasterii Pantocratoris nomine Principem, ex illustri familia Peloponnesiensium dynastarum, quem ait loco proxime laudato Pachymeres in eo itinere nuntium accepisse mortis Chalau, nec tamen re infecta rediisse, sed perduxisse sponsam illi destinatam ad filium ejus et successorem Apagam, qui eam sibi junxerit uxorem. Hæc eadem distinctius etiam exprimit Abulpharagius, memorans legatos imperatoris Constantinopolitani, qui hujus filiam Hulacu desponsam comitarentur, ubi Cæsaream pervenissent, accepisse nuntios de Hulacu obitu, nec tamen ideo retrocedendi consilium inivisse, sed puellam perduxisse ad *Abakam* in patris *Hulacu* jam solio regio locatum, qui eam sibi rite conjugem sociavit. Hoc sine dubio pertinet ad annum Hegiræ 664, cujus Kalendæ Muharrami [P. 592] diem insederunt tertium decimum Octobris anni

Digitized by Google

Christi 1265, et quia quæ multa et molis magnæ ab Abulpharagio in hunc annum congeruntur, nempe mors *Hulacu* et aliquo intervallo secuta mors etiam Dukusæ Christianæ conjugis ipsius, tum post hanc comitia Mogulensium principum, qui *Abakam* ob perspectam ipsis, ut ait Abulpharagius, ejus *prudentiam*, *sufficientiam*, *eruditionem*, etc., liberis suffragiis in supremum suæ gentis imperatorem elegerunt et subinde ritu ipsorum coronarunt, non videntur posse in primum anni Arabici trimestre facile compingi, verisimilius differimus auspicia imperii Abakæ hujusque cum Maria nuptias in annum Christi 1266. Observandum hic est *Abakam*, sive ut Pachymeres vocat *Apayam*, titulum supremi Mogulensium Kanis rite delatum accepisse, cum ejus pater tale imperium exercere satis habens vocabulo ejus abstinuerit. Hoc eo videri potest mirabilius, quod satis constabat vivere adhuc Kublai, qui Munkakao Kaani occumbenti successerat in imperio, anno ab hinc retro quinto aut sexto, Hegiræ 659, ut paulo superius n. 10 retulimus. Verum quia, ut ibidem dictum est, Arigbuga fratre minore Kublai successionem sibi imperii vindicante, bellum inter eos civile conflatum est, quod annos ipsos octodecim tenuit ac consequenter ad duodecim aut tredecim ab hinc annos propagatum est, totum instar imperii Mogulici ex Orientalibus fraterna dissensione turbatis tractibus in Occiduis et fundata dudum illic Hulacu (qui et ipse Munkakai Kaanis frater fuerat) domo et potentia constitit; successioque Mogulensium **817** principum hinc deinceps a chronologis Arabibus est deducta, neglecto Kublai, quem tandem prævaluisse Arigbugæ Abulpharagius tradit, et in quadam specie absoluti imperii aliquandiu pacifice indicat vixisse; et si qui post in extremo illo limite Mogulensium Kaanum titulum sumpserunt. Quos ne mentione quidem dignandos putaverunt aut noster hic Abulpharagius, aut e quibus supplementum concinnatur hujus Chronici, Al Jannabius, Abulfeda et Ebn Yusephus, Arabes et ipsi chronologi. Unde Munkakao Kaani ἀμέσως continuare possumus Abakam, numerando eum quartum a Gingizchane et absolute quintum imperatorem Mogulensium.

XIII. Abakas-Chan (sic enim illum nominat Abulpharagius ex quo est inauguratus imperator) misit ad recuperandam Syriam exercitum, cui ducem præfecit fratrem suum natu minorem, vocatum *Kungortai*, *Bundokdaro* Ægypti et Syriæ sultane paulo ante victo et mortuo. Mogulenses ductore Kungortai cuncta statim illic subegerunt, facile progressi Halebum usque, et illa ipsa urbe subjugata : verum, ut alias fecerant, nimis cito recesserunt, ideo mox coacti eo redire duce Munga Timuro, corroborato copiis regis Armeniæ, prout consequenter illic exponitur distinctius. Sed ego harum rerum, prout in Chronico digeruntur, seriem attentius explorans, conturbatas paululum deprehendo Abulpharagii rationes; quod equidem, propter in aliis probatam hujus fidem ac diligentiam, errori librariorum in numerorum notas irrepenti libentius imputaverim. Scriptum videlicet legitur p. 360 hujus Chronici anno Hegiræ 679 missum in Syriam Kungortai. Kalendæ Muharrami anni Arabici istius cadunt in diem tertiam Maii Juliani in anno Christi 1280. Statim post additur hunc exercitum duce Kungortai rem in Syria gessisse hieme anni Hegiræ 680, quem inchoasse certum est ea die quæ Aprilis vicesima secunda in anno Christi 1281 numerata est. Hic illud primum inopinatissimum occurrit, quod mora solidi fere biennii interjicitur inter initium expeditionis e propinquo susceptæ et rem per eam gestam. Addit Abulpharagius Kungortai cuncta peragrata Syria et usque ad Halebum facile subacta recessisse : verum rebellantibus denuo videlicet illic gentibus missum eodem ab Abaka alium exercitum quinquaginta millium anno Hegiræ 681, præposito illi ductore Munga Timuro fratre suo natu minimo; cui comitem se adjunxit rex Armeniæ [P 593] cum propriis copiis. Illi duo simul juncti exercitus obvios inter Hamam et Hemesam habuerunt Syros simul et Ægyptios prævalidis copiis instructos, cum quibus statim acri et cruento prælio commisso, nec plane victores Mogulenses et Armenii, nec tamen prorsus victi fuerunt. Post illum dubium eventum Munga exercitu in Mesopotamiam reducto, in itinere versus Nisibin veneno exstinctus est. Hic continue Abulpharagius attexit eodem anno, nempe Hegiræ 681, Abakam, postquam Namdani festum Paschæ cum Christianis celebrasset, **818** postridie, die lunæ, convivio exceptum a quodam Persa nomine *Bauham*, mistum ab hoc cibis venenum hausisse, ex quo die Martis statim sequente graviter ægrotare cœperit, die Mercurii contiguo mortuus sit. Hunc porro diem Mercurii ait fuisse vicesimum mensis Dhul-Haiæ, hic est mensis ultimus in anno Arabum. Habemus in his characteres duos, Paschæ Christianorum et feriæ quartæ concurrentis in diem 20 Dhul-Haiæ, quorum neuter anno Hegiræ 681 competit, prout clarissime demonstro. Annus æræ Christianæ vulgaris 1283, in cujus mensem saltem ultra tertium necessario excurrit annus Hegiræ 681 Aprilis undecimo die anni præcedentis 1282 inchoatus, cum fuerit periodi Julianæ 5996, cyclum numeravit solis 4 cum littera dominicali C, cyclum vero lunæ 11. Hæc signa Paschæ Christianorum indigitant in die 18 mensis Aprilis, qui dies necessario extra Hegiræ anni 681 fines excessit. Hoc inficiari non poterit qui sciet, quod certum est, annum Arabum Juliano esse minorem diebus saltem decem. Unde manifestum est, si annus Arabicus 681 die 22 Aprilis anni Chr. 1282 iniit, desinere illum debuisse ante 18 Aprilis anni Christi 1283, quoniam a 18 Aprilis die ad diem ejusdem mensis 22 non intercedunt dies decem. Ea ostensum evidenter Paschæ Christianorum anni Hegiræ 681 in mensem Dhul-Haiam ultimum anni Arabici non potuisse convenire,

Digitized by Google

Deinceps pari evidentia demonstro vicesimam Dhul-Haiæ diem eodem illo anno Hegiræ 681 feriam quartam non fuisse. Fuit ille annus Arabicus embolimæus ac consequenter 355 dierum, et Dhul-Haia mensis ejus ultimus in annis ordinariis cavus, in eo plenus fuit, dies numerans triginta. Tollantur 355, qui est numerus dierum anni Heg. 681, de 365 a die 22 Aprilis anni Christi 1282 incipientibus : ultimus residuorum cadet in undecimum Aprilis anni Christi 1283. Hic est tricesimus Dhul-Haiæ ; a quo si retro decem diebus promoveas, invenies vicesimum ejusdem Dhul-Haiæ primum Martii, qui dies Jovis et quinta feria, eo anno litteram dominicalem C habente, fuit, non autem, ut ait Abulpharagius, dies Mercurii sive quarta feria.

XIV. His lector adactus ad fatendum characteres istos duos chronologicos, Paschæ incidentis in mensem Dhul-Haiam et feriæ quartæ insignientis vicesimum Dhul-Haiæ diem, minime convenire in annum Hegiræ 681, quæret forte num in alium conveniant. Non longe abibitur : aio aptissime ambos quadrare in annum ἀμέσως præcedentem, videlicet Hegiræ 680. Hic annus initium duxit a die 22 Aprilis Juliani anno Christi 1281, desiit autem die decima ejusdem Aprilis anno Christi sequenti 1282. Fuit annus Christi 1282 periodi Julianæ 5995. Cyclum solis habuit 3 cum littera Dominicali D, cyclum vero lunæ 10. Ex his patet Pascha ejus anni occupasse diem 29 mensis Juliani Martii. Hæc dies deesse non potuit quin ambitu mensis Arabici Dhul-Haiæ **819** in anno Hegiræ 680 clauderetur, quoniam is annus a 22 Aprilis anni Chr. 1281 inchoatus usque ad 10 Aprilis an. Chr. 1282 protenditur : Dhul-Haia vero ultimus mensis anni Arabici viginti novem postremos ejus anni dies continet, qui cum retro numerati a 10 Aprilis ad 13 Martii perveniant, ibi defigunt neomeniam Dhul-Haiæ. Prior igitur character manifeste competit anno Hegiræ 680. Nec minus evidenter posterior eidem adaptatur. Nam vicesimus nonus dies Martii, quem fuisse diem Paschæ ostendimus in anno Christi 1282, fuit necessario decimus septimus Dhul-Haiæ mensis Arabici, siquidem is incepit, [P. 594] ut est dictum, a die 13 Martii. Porro ad diem 29 Martii, quæ Paschæ Dominica fuit, si tres ferias adjungas, secundam, tertiam et quartam, hanc profecto ultimam residere deprehendes in Kalendis Aprilis Juliani, in quas incidit vicesimus dies Arabici Dhul-Haiæ. Ergo vicesimus Dhul-Haiæ anno Hegiræ 680 fuit dies Mercurii sive quarta feria; qui erat secundus chronologicus character annum, quo est Abaka mortuus, insigniens. Quare hunc imperatorem Mogulensium non anno Hegiræ 681, ut perperam in Abulpharagii Chronico scribitur, sed præcedenti Hegiræ 680 vivere ac regnare desiisse tenendum pro certo est. Unde quæ proxime antecessisse illic dicuntur ejus obitum expeditiones Mogulensium in Syriam duæ, sic verisimiliter ordinandæ sunt, ut prior duce Kungortai cœpta verno tempore anni Hegiræ 679 hieme anni ejusdem terminetur. Postea vere anni sequentis Hegiræ 680, nuntiata nova Syrorum defectione, eo Munga Timurus, minimus Abakæ frater, cum exercitu Mogulensium quinquaginta millium moverit, habens præterea secum sociales Armenorum copias, rege ipso Armeniæ ductante. Hi simul omnes cum Syris et Ægyptiis dubio Marte inter Hamam et Hemesam conflixerunt. Inde Munga Timurus se ad Abakam recipiens cum in Mesopotamiam pervenisset, ibi ex veneno per fraudem propinato in itinere versus Nisibin exstinctus est, eorumdem videlicet insidiis qui non multo post Abakam ipsum pari scelere ac dolo peremerunt : nam effectus tam gemini recte uni et eidem imputentur causæ, odio quorumdam conjuratorum in Abakæ domum. At de his pro instituto plus satis.

XV. Abakæ mortuo successit ejus insidiator Ahmedes et ipse filius Hulacu, sed alia matre natus, ex qua præterquam novercalem in Abakam animum trahere potuit, etiam instinctus videtur ad eumdem Abakam perdendum odio Christianæ religionis, cujus cultorem fuisse Abakam clare affirmat Abulpharagius, dum eum celebrasse festum Paschæ una cum Christianis scribit. Hujus Ahmedis acta principatus omnia rediguntur in unam prolixam epistolam in commendationem Alcorani et superstitionis Mahometicæ ad sultanem Ægypti scriptam, quam Abulpharagius recitat, continuo referens indulgentem Ahmedem dudum **820** concepto in Abakæ familiam furori, dum Argunem Abakæ filium studet opprimere, ab eo et ei studentibus fuisse comprehensum et custodiæ mancipatum die Mercurii Jomadi prioris undecimo, anni Hegiræ 683, qui incepit a die 20 Martii anno Christi 1284. Est Jomadi prior quintus ordine mensis in anno Arabico ; cujus Kalendæ a 20 Martii numeratæ incidunt in decimum sextum Julii ejus Christi anni 1284 bissextilis, cujus cyclus solis fuit 5 et littera Dominicalis B A, unde patet undecimum Jomadi prioris revera fuisse diem Mercurii : talis enim fuit feria 26 dies Julii, cum undecimo die Jomadi prioris coincidens. Jam tum a clauso in carcere Ahmede cœpit Mogulensium consensu imperare Argun titulo Chanis assumpto; nam deinceps *Argun-Chan* est dictus. Meminit hujus Pachymeres p. 327 Arganen Kanin vocans. Censuerunt autem principes Ahmedem, ut cædis Abachæ-Chanis reum, jure posse interfici; idque auctores ipsi jubendi erant. Verum ille recusavit, satis habens Ahmedem matri Kungortai et hujus filiis dedere, qui eum occiderunt in ultionem paternæ cædis die 2 Jomadi posterioris, quæ dies in feriam item quartam incidit, ut ait Abulpharagius et verum cernitur, siquidem Jomadi posterioris, sexti mensis Arabum, dies secundus in diem eo

Digitized by Google

anno Christi 1284 cedit sextum decimum mensis Augusti, cui diei ad marginem adjacet in Romano Kalendario littera D, nota quartæ feriæ, quando, ut tunc, littera feriæ primæ sive Dominicæ index est A. Hic desinit Chronicon Abulpharagii; cui Latinus interpres perutiliter supplementum attexuit ex Al-Jannabio, Abulfeda, Ebn Yusepho et aliis chronologis Arabibus expressum, unde hic Mogulensis imperii extrema tempora, quantum ad rem nostram conferet, reddemus.

P. 595] XVI. Argun-Chan anno Heg. 690, qui a die 4 Januarii anni Christi 1291 duxit initium, finem imperandi et vivendi fecit, veneno, ut est creditum, sublatus a Judæis, mense Rabia priori : hic tertius est in anno Arabico, et tunc majori ex parte Martio Juliano respondit. Huic successit *Caichtu* vel, ut alii scribunt, *Ganiatu*, cui communis cum Argun-Chane pater fuit Abaka. Hunc morum improbitate suis exosum factum Mogulensium plerique facta conjuratione, cujus dux fuit *Baidu* filius Targihi fratris Abakæ, fugientem assecuti trucidarunt, anno Hegiræ 694, cujus Kalendæ Muharrami diem occuparunt 21 Novembris in anno Christi 1294; unde mensis Rabia posterior, quo *Caichtu* dicitur occisus, extremam Juliani Februarii et priorem Martii partem insedit in anno Christi 1295. Puto extremo Argun-Chanis principatu cogitatum ab eo de recuperandis septentrionalibus Europæ provinciis ultra Bulgariam; quas, ut est superius dictum n. 6, auspiciis Kaanis secundi Mogulensium imperatoris a Batuo subjugatas Noga, eis tuendis a Batuo Persidem versus recedente præfectus, progressu temporis suas fecerat, obsequium **821** imperatori Mogulio recusans; diuque, prout multis locis Pachymeres significat, istam rebellionem impune tulit, in ea etiam Michaelis primi Palæologi Augusti affinitate firmatus, ducta ipsius filia Euphrosyne. Talis ab Argun-Chane suscepti consilii vestigium in fine Abulpharagiani Chronici reperio, ubi scriptum legitur : *Argun-Chanem imperio sibi stabilito unicuique filiorum præfecturam alicujus regni sui exercituum commisisse.* Filii Argun-Chanis fuerunt Cazanes, Carmpantas, Tuctais. Ex his Cazanes videtur exercitui et provinciæ loco ubi degebat imperator propinquæ præpositus. Nam occupato postmodum, ut mox dicetur, a Baidu imperio, primus qui obsisteret, vicinia, prout apparet, beneficio, exstitit. Alii duo Cazanis fratres longius a patre leguntur amandati, siquidem Carmpantanem Pachymeres, p. 459 partis posterioris, ait exercitum in India ductasse : Tuctainem idem refert, partis ejusdem l. III, c. 26 et 27, longum, difficile atque anceps cum Noga gessisse bellum, quoad eum jam senem acie postrema victum occidit funditusque profligavit factionem ejus, restitutis imperio Mogulensium prætentis Euxino ex parte Europæ regionibus, quas inde Nogæ rebellio alienaverat, et iis ipse patris Argun-Chanis primum, deinde fratris Cazanis auctoritate regendis præsentem impendens operam. Cujus tam potentis vicini Andronicus Imperator, patris Michaelis imitatione, gratiam sibi firmare affinitate studuit, filiam ei Mariam volenti despondendo, quod narrat noster c. 27, l. III. Hæc longa Tuctainis bella videntur tenuisse ab anno circiter Chr. 1290 ad 1296.

XVII. Sublato e medio Caichtu, successore Argun-Chanis, Baidu, qui eum oppresserat, in ejus se solium intrusit. Sed ei obstitit Cazanes, Argun-Chanis filiorum, ut videtur, natu maximus, avitum paternumque imperium sibi armis vindicans. Commisso itaque inter regni candidatos prælio, Baidu proditione suorum victus et occisus liberum æmulo Cazani reliquit imperium, postquam illud per octo circiter menses occupavit. Contigit mors Baidu mense Dhul-Haia ejusdem anni Heg. 694, hoc est circa finem Octobris aut initium Novembris anni Chr. 1296. Hinc procedit imperium Cazanis, cujus dotes præclaras, instituta laudabilia, acta illustria effuse laudans memorat Pachymeres, c. 1, l. VI. Res gestæ sic summatim perstringuntur in Supplemento Chronici Abulpharagii. Anno Heg. 697, qui cœpit a die 19 Octobris anni Chr. 1297, occiso *Niruzo*, cujus proditione Baidu fuerat oppressus, *Atabegi* dignitatem (erat id nomen illustris in imperio Mogulensi magistratus) qua Niruzus functus fuerat, transtulit in *Kotlu Sahum*; quem eumdem esse suspicor cum *Chutluchaimo* nominato a Pachymere sub finem modo laudati c. 1, l. VI, ubi p. 459, vocat Χουτλουχάϊμ κατὰ τὸν Εὔξεινον ἄρχοντα prætorem provinciarum imperii Mogulici ad Euxinum sitarum. Fuerat **822** ista, [P. 596] uti diximus, præfectura Tuctainis. Quare hinc licet intelligere, circa quartum aut quintum principatus Cazanis annum Tuctainem ad fratris imperantis comitatum se transtulisse, forsitan eo vocante, ut mores ejus observaret, statueretque an dignus is foret quem imperii successorem designaret. Quæ probatio parum e Tuctainis voto succedens hunc exclusit imperio. Scribit enim Pachymeres, sæpe indicato c. 1, l. VI, Cazanem in dubia sua valetudine successioni regni consulentem, cum mores Tuctainis, quem in propinquo haberet, fratris sui dissimiles notasset, Carmpantanem alium fratrem ex India, ubi exercitui præerat, evocasse, eumque ad id accurata institutione præparatum imperii hæredem designasse. Igitur decedenti ex partibus Euxino vicinis Tuctaini suffectum in istarum provinciarum regimine Chutluchaimum arbitror, quem illic tali officio fuisse functum quando est mortuus Cazanes, affirmat Pachymeres.

XVIII. Pergit continuator Abulpharagiani Chronici acta Cazanis exsequi, scribens anno 699 moventem cum exercitu in Syriam Cazanem cum occurrente sibi sultano Ægypti, qui vocabatur Al

Digitized by Google

Malec Al Naser Mohammedes, conflixisse prælio, eumque fusum in fugam vertisse, dein Damasco potitum; quibus gestis, relicto in Syria præfecto *Kapiak* vocato, in regiones Orientales rediisse. Habuit annus Hegiræ 699 initium a die 28 Septembris anni Christi 1299. Quia vero dies, quo acie victus est sultan Ægypti dicitur illic fuisse vicesimus septimus Rabiæ prioris, indicat nota illa diem vicesimum secundum mensis Decembris ejusdem Christi anni 1299. Quod autem addit continuator Abulpharagii diem illum fuisse Mercurii, haud usquequaque quadrat, siquidem illo Christi anno cyclus solis 20 litteram attulit feriæ primæ indicem D, quæ 22 Decembris diem feriam fuisse tertiam demonstrat. Crediderim mendum irrepsisse in numeros, et pro 27 Rabiæ prioris scribi oportere 28, qui dies fuit 23 Decembris feria 4. Fundamentum mihi sic opinandi est testimonium oculatum scriptoris illorum temporum Aythoni. Exstat hujus opus titulo Historiæ Orientalis, cujus c. 41 affirmat se fuisse comitem expeditionis quam *Cassanus* (sic enim vocat) *rex Tartarorum* Christianus, una cum regibus Armeniæ et Georgiæ pariter Christianis, suscepit in Syriam contra Melechnaserum sultanem Ægypti Syriæ dominantem, quem et habuit obviam prope Hamam, antiquis Emesam dictam. Ducebat sultan secum equitum centum millia cum infinita peditum multitudine. Cassanus autem exercitum ducentorum millium, magnam partem equitum habebat. Commissum fuisse prælium inter hos exercitus Aythonus, qui præsens interfuit, asserit *die Mercurii ante festum Nativitatis*. Cadit aptissime nota hæc in diem 23 Decembris, quæ illo anno, ut est dictum, feria quarta fuit. Addit Aythonus prælio victum et fugere compulsum fuisse sultanem, tum die **823** post victoriam 45 deditam Cassano fuisse urbem Damascum, in qua Cassanus præfectum pro se Syriæ cum parte exercitus reliquit quemdam ducem Saracenum ad se a sultane transfugam, nomine Capcakum; cui dedit in mandatis ut si Christiani ab Occidente venirent, eis Syriam traderet. Sed cum Europæ principes ire illuc aut exercitus mittere neglexissent, Capcakus rebus suis consulens, impetrata a sultane transfugii venia, Syriam illi rursus expulsis Tartaris subjecit. Hæc Aythonus de hac expeditione; quæ quam sint consentanea traditis a continuatore Abulpharagii ex collatione patet. Etenim apud hunc legitur Ægyptios audito Cazanis abitu reversos in Syriam fuisse, et Capcako in partes eorum transeunte, Tartaros qui erant in Syria ea relicta in Orientem contendisse, et Damascum in Ægyptiorum potestatem rediisse.

XIX. Anno Hegiræ 700 cujus initium fuit dies sextus decimus Septembris in anno æræ Christi vulgaris 1300, Cazanes secundam expeditionem duxit in Syriam, ait continuator Abulpharagii: sed cum tribus circiter mensibus [P. 597] in Halebi ditionibus substitisset, re infecta iterum se subduxit. Ita ille. Ad hoc tempus equidem retulerim quod scribit Pachymeres loco sæpe memorato de Cazane his verbis: *Vastans quin etiam Ægyptum cladesque illic Arabibus non leves inferens, longe pluribus et gravioribus sine dubio damnis illos affecturus, niri ei, ne penetraret interius, locorum arenis inviis et aquæ inopibus late squalentium insuperabilis difficultas obstitisset.* Hactenus Pachymeres; unde licet suspicari vel ipsum Cazanem vel partem ejus exercitus, ipso apud Halebum interim morante, Ægyptum tentasse, at ob impedimentum memoratum cœpto abstitisse. Refero etiam ad hanc secundam expeditionem illa quæ paulo superius idem Pachymeres dixerat, nempe *Cazanem Hierosolymis hostiliter admotum parum abfuisse ab urbe illa tanta, cui sultan Christianis ereptæ dominabatur, expugnanda.* Ita ille longe verisimilius quam quidam Latini scripores citati ab Henrico Spondano in continuatione Annalium Baronii anno Christi 1300, n. 1, qui aiunt tunc a Cassano *Hierosolymam fuisse captam, et sacris locis magna veneratione visitatis, restauratis et dotatis, habitandam concessam Christianis Armenis, Georgianis cæterisque ex Cypro et latebris convolantibus.* Nam id, si vere contigisset, non videtur aut ignorare potuisse Aythonus tunc vivens, aut in historia de his scripta silere voluisse; in qua tamen nihil tale reperitur. Anno dehinc Hegiræ 702 (pergit supplementum Abulpharagii) Cazanes copias in Syriam misit duce Kotlu Saho, sive ut Pachymeres vocat, Chutluchaime; primus dies istius anni Hegiræ 702 fuit vicesimus sextus mensis Augusti in anno æræ nostræ vulgaris 1302. Ex his quæ refert de morbo Cazanis diuturno Pachymeres, necesse est dicere jam tum illum ægrotasse, **824** atque adeo morbo impeditum a per se obeunda expeditione necessaria hominem cui maxime fideret vice sua misisse Chutluchaimum, sive illum evocavit e partibus septentrionalibus circa Euxinum, quibus eum, in locum Tuctais sive Tuctainis, fuisse jam antea præfectum paulo superius suspicabamur, sive illum adhuc in officio Atabegi circa se habuit, et tantum post ipsius reditum e Syria ad istum septentrionalem limitem destinavit, ne occasione secuturæ brevi (quod præsentiebat) mortis suæ Tuctais, quem exclusum imperio volebat, ex istis sibi dudum obnoxiis provinciis opes ducere posset ad negotium Carmpantani, sibi in successione prælato, facessendum. Utcunque sit, utrumque idoneis auctoribus discimus, et bellum in Syria pro Cazane gessisse illo jam ægrotante Chutluchaimum, et Cazane non multo post mortuo eumdem regionibus circa Euxinum prius a Tuctai possessis præfuisse.

XX. De successu porro Syriacæ hujus expeditionis Chutluchaimi sic breviter collector supplementi Abulpharagii tradit. Primum equites decies mille exercitus Mogulici a ducibus copiarum Ægyptiarum, inter quos fuit Abulfeda, prout ipse testatur in historia de his scripta, fuisse profligatos, deinde universum exercitum fractum, fugatum et pessumdatum.

Digitized by Google

Unde credibile est Chutluchaimum cum reliquiis copiarum revertisse quamprimum ad Cazanem, a quo ingravescere languorem suum sentiente propter causam supra indicatam missus ad Arctoum limitem fuerit. Eodem anno, Hegiræ 702, die 13 mensis Shavalis, ut ait Jannabius, Cazanes est mortuus. Est Shaval decimus Arabum mensis, cujus diem tertium decimum incurrisse oportuit in diem 31 mensis Maii anno Chr. 1303, siquidem, ut est dictum, Kalendæ Muharrami sextum vicesimum Augusti mensis anni superioris insederant. Hinc definire certo possumus controversiam, quæ inter quosdam mox referendos auctores de numero annorum imperii Cazanis agitatur. Si enim, quod superius, n. 17, statuimus, cœpit Cazanes imperare circa initium Novembris anno Christi 1296, moriens in fine Maii anni Christi 1303 utique sex in imperio annos explevit, et menses insuper septem. Plus ergo justo spatii Cazanis principatui tribuit Arabs chronologus Jannabius, dum eum regnasse dicit *annos octo et menses circiter decem*. Joannes [P. 598] Villanius, VIII, c. 15; Sanutus, l. III, p. 13, c. 8, et Aythonus Hist. Orientalis, c. 45, etsi diserte spatium regni Cazanis non exprimunt, quædam tamen affirmant unde ultra præscriptos a nobis limites illud haud paulum excessisse sit consequens. Nempe duo priores aiunt cœpisse illum imperare anno Christi 1294, et Aythonus obitum ejusdem confert in annum Christi 1304, ex quibus inferendum esset eum ultra novem plenos annos Mogulense imperium rexisse. Sed de vera sede epocharum initii a Cazane principatus et mortis obitæ tutius, opinor, creditur Arabibus **825** chronographis quam aut Aythono Armeno aut Villanio et Sanuto Europæis scriptoribus, præsertim cum ad Arabum chronologiam se accommodet nostri Pachymeris assertio mortuum Cazanem affirmantis *cum ad sex annos imperasset*; quod, si de annis expletis agitur, exactissime scriptum est. Ejus qui Cazani successit nomen sic effert Jannabius: *Giyathoddin Chodabandah Mohammed, filius Argunis filii Abagæ*. Abulfeda et Ahmed Ebn Yuseph, propius ad Pachymeris *Carmpantan*, *Chorbandam* hunc principem appellant. Is post fratris decessoris funus die 23 Dhul-Haiæ solemnibus cæremoniis inauguratus, pro *Chanis* titulo majoribus usitato *Aliaitu* se dici voluit, quæ vox teste Jannabio *magnum imperatorem* significat. Vereor ne mendum sit apud Jannabium, ubi coronationem Carmpantanis die 23 Dhul-Haiæ celebratam confert in annum Hegiræ 703, hoc est in mensem fere quintum decimum a decessoris obitu, quod parum est verisimile, præsertim cum, ut Pachymeres videtur significare, non solum designatus a Cazane adhuc vivente fuerit unicus hæres imperii, sed et jam tum in possessionem regni missus. Id me invitat ad credendum eodem quo est Cazanes mortuus anno, sed altero fere post mense, nempe die 23 Dhul-Haiæ, coronatum Carmpantanem. Cum autem dies 13 Shavalis, ultimus vitæ Cazanis, fuerit in anno Juliano 31 Maii, oportuit diem 23 Dhul Haiæ anni ejusdem concurrere cum 29 Julii anni Christi 1303. Vitam et principatum produxit Carmpantan usque ad annum Hegiræ 716, quo vivere simul et imperare desiit mensis Ramadanis die 27. Cœpit annus Hegiræ 716 a die 26 Martii anni Christi 1216. Unde Ramadanis mensis Arabum noni dies 27 coincidit cum die 13 Decembris ejusdem anni Christi 1316. Carmpantani successus est *Bahadur-Can*, puer undecim annorum, quo imperante quisque præfectorum provinciis eas sibi jure supremo cœperunt usurpare. Unde hoc moriente (quod contigit anno Hegiræ 736, qui cœpit ab Augusti 21 anni Christi 1335) Bahadur-Chane, inquam, decedente nullus deinceps est creatus imperator Mogulensium, tanta illa dynastia in partes minutas fracta et penitus dissipata.

Hactenus brevem synopsim dedimus imperii Mogulici, quod ab anno Christi 1202 ad annum Christi 1335, per annos 133, sub imperatoribus undecim, Gingizchane, Kaane, Cayuc-Chane, Munkakao, Abaka, Ahmede, Argun-Chane, Caichtu, Cazane, Carmpantane, Bahadur-Chane, magnis per Asiam rebus gestis inclaruit.

826 CAPUT VIII.

Origines imperii Ottomanici a Pachymere indicatæ distinctius explicantur.

I. Ut regum quibus in interiore Asia commune nomen presbyteri Joannis fuit, vastum et diu florens imperium Mogulici exortu deletum est, ita ipsum Mogulicum magna ex parte in Ottomanicum defecit, rebellione primi hujus fundatoris Ottomani, quem [P. 599] noster Pachymeres Atmanem nominat, contra Cazanem et Carmpantanem primum impunita remanente, inde sensim invalescente injustum instar regni proprii, auctibus postea stupendis usque ad exstinctionem imperii Romani Orientalis et regni Mamalucorum in Ægypto profecturi in terrorem Europæ, cui minatur, hodieque universæ. Hujus novæ dynastiæ quasi cunabula, obiter a Pachymere perstricta, nesciente scilicet in quantam ex his illa molem foret immaniter crescendo surrectura, operæ pretium duxi considerare hic paulo attentius, et epochas originum istarum in principiis parum notabiles, ex inopinato deinde successu momentum et æstimationis meritum nactas, suis exacte locis figere.

II. Othmanis sive Ottomani genus historici Arabes deducunt e quodam *Soliman Shako*, quem aiunt circa annum Hegiræ 611, cujus fuit initium Maii dies 13 in Christi anno 1214, præfuisse provinciæ Persis subjectæ, quæ vocabatur *Mahan*. Hic cum a Mogulensium potentia, tunc sub primo illorum imperatore Gingizchane irruptionibus in omnem partem vehementibus fines dilatante, tueri suam præfecturam desperaret posse, convasatis quæ potuit auferre, assumptisque secum, qua e principibus

Digitized by Google

qua e populo, qui novas alibi quærere sedes mallent quam in patria servire, in Asiam minorem iter intendit. Sed dum incerto vado Euphratem trajicit, aquis hausto Soliman Shaho, e tribus qui ejus fugam comitabantur filiis duo priores, Sankur Zengi et Cun Tugdi, redierunt in Persidem, tertius Ortogrules ibidem ad ripas Euphratis domicilium fixit, illicque diu moratus tres educavit filios, Condozum, Sarubanum et Othmanem. Verum cum anguste incommodeque habitarent, Sarubano filio ad Aladinum Iconii satrapam legato misso supplex petiit ab eo assignari sibi locum ubi cum liberis degeret in terris ipsius ditionis. Annuit satrapa, et Ortogruli permisit ut cum suis migraret in regionem sitam inter montes Tumalagii et Armeniæ. Karaiaptag ei loco nomen fuit, quem insedit Ortogrules tanto numero suorum ut quadringenta tentoria illic fixa explerent. Rem ibi strenue multis annis, limitem tutans et auspiciis Aladini principis Iconiensis feliciter militans, Ortogrules gessit, magni ob hoc ab illo habitus et desideratus **827** cum fato functus est, quod contigit anno Hegiræ 687, qui cœpit a die 6 Februarii anno Christi 1288. Hæres Ortogrulis Othman fuit, cui ut in Karaiaptagi principatu patri succederet prono favore Aladinus indulsit, et eum, quoad ipse perstitit in potentia, beneficiis fovit. Verum Aladino et annis jam fracto et opibus diminuto, ut jam amplius armis Mogulensium sub Chalau et Apaga in istis partibus prævalentium ac cuncta subjugantium par sustinendis haud foret, res sibi suas agere Othmanes cœpit, et propriis auspiciis in Romani imperii provincias irrumpere, non prædis solum inde abigendis intentus, sed et arcibus atque urbibus ibidem occupandis. Quod cœptum cum ei ex voto successisset, expugnatis et præsidio suorum insessis validis quibusdam munitionibus, unde regionum illis adjacentium facile dominium sibi perpetuum assereret, sultanis tum demum Othman, hoc est supremi principis, titulum palam usurpavit, anno Hegiræ 699, cujus Kalendæ Muharrami inciderunt in diem 28 Septembris anni Christi 1299.

III. Hactenus relata de Othmanis primordiis tradunt Arabes scriptores; cum quibus comparare sparsim de his asserta a Pachymere, ac quam hæc iis apte congruant ostendere, labor deinceps meus sit. Principio repeto quæ in ipso sui operis limine noster historicus partis 1, l. 1, a c. 3 ad 6 fuse disserit de arcibus limitis Orientalis Romanæ ditionis contra Persidem deque illarum momento ad tutelam imperii; tum de cura, qua eas amplexi dominantes Nicææ post amissam Constantinopolim imperatores Græci optime consuluerint reipublicæ numerosis virorum fortium præsidiis in eo limite auctorandis, cum largorum stipendiorum fida solutione ad diem [P. 600], tum assignatione agrorum in illa vicinia et concessione prædæ omnis quam ex hostili agro infestis incursionibus possent corradere. Innuitque ad id adhibitos a Byzantinis Augustis exteros probatæ virtutis et experientiæ bellicarum rerum; quorum multos illic, qua spoliis ex hoste raptis, qua pensionibus cum fide numeratis, qua fructibus datorum ipsis agrorum, magnas adeptos divitias ait, unde tanto terribiliores hostibus fierent, ac fortius propugnarent Romanas provincias, barbaris procul intra ipsorum terras vel terrore continendis, vel vi armisque, si erumpere conarentur, retrudendis. Non videtur dubium quin par in contrarium cura fuerit infestorum Romano nomini et Christianæ religioni Saracenorum principum, aut Persidem aut vicinas ei limiti provincias sub sua ditione habentium; inter quos Aladinus fuit dynasta sedem imperii habens Iconii, quæ est urbs Lycaoniæ primaria. Quare cum apud Arabas historicos legimus evocatum ab hoc ex Transeuphratensi regione Ortogrulem cum familia et inter montes Tumulagii et Armeniæ, in loco cujus ipsi toparchiam concesserit, collocatum, intelligere debemus illam *Karaiaptagam*, regionem attributam **828** Ortogruli ab Aladino, fuisse confinem Romanis illis modo memoratis arcibus; et militiæ illic dudum constitutæ lateque formidandæ stipendiariorum exterorum Romanis Augustis militantium, oppositam a sultane Aladino istam cohortem sequentium fortunam Ortogrulis peregre appulsi Turcorum, qui quadringenta illic tabernacula complerent. Quod si tempus indagemus quo migrasse Karaiaptagan e ripa Euphratis ulteriore Ortogrulis familiam Arabes indicant, reperiemus fere convenire in principatum Joannis Batatzæ, qui Nicææ Græcis imperavit ab anno 1228 ad 1255, quo moriens successorem habuit Theodorum filium. Per illa tempora et inde ad receptam e Latinis Constantinopolim vigentibus et numero atque alacritate prævalentibus præsidiariis limitanearum arcium imperii Romani contra Persidem, facile ab illis sustinebatur impetus barbarorum in quotidianis velitationibus plerumque inferiorum; quoad pessimo consilio suggesto a Chadeno, Michael Palæologus postquam in imperium invasit circumscripto pupillo Joanne Theodori Lascaris filio, ubi se potitum Constantinopoli Latinis erepta vidit, isti præsidiarii Romani limitis vexari fiscalibus calumniis et ad inopiam redigi, minuique inde cum animis tum viribus et numero cœperunt, ut observat Pachymeres ibidem. Quando potissimum contigisse credibile est, quod Arabes indicant, ut Ortogrules cum suis prospere in Romanos pugnando laudem ab Aladino, cujus auspiciis militabat, mereretur.

IV. Nec vero istam Ortogrulis et filiorum ejus adversus præsidiarios Romanarum arcium comparatam operam, et quæsitam in vicinia ex parte adversæ Persidis stationem Pachymeres ipse dissimulat. En ejus verba vol. I, p. 18: *Post hæc viris fortibus inter Persas, quibus omnis vivendi spes et conditio in armis erat, cæteris inclinatis ad Tocharos, qui nuper imperium Persarum occuparant, re-*

Digitized by Google

bellantibus visum opportunum est refugere ad claustra castellaque montium, et inde vicina incursando rapto ac prædis victum quærere. Hæc ille, quæ quin Ortogrulis familiæ conveniant Karaiaptagæ prope arces Romanas in finibus Persidis collocatæ, negare nemo poterit, qui præsertim attenderit ad hic indicatam ejus aversionem a Tocharis invasoribus Persidis, quibus ne parere cogeretur Soliman-Shahus Ortogrulis pater, inde relicta provincia fugerat. Addit statim Pachymeres præsidiarios Romanarum arcium, utcunque agris multatos et prædæ parte spoliatos imprudenti avaritia Michaelis primi e Palæologis imperatoris, abstinuisse quidem ab incursando fines hostium, quod antea utilissime fecerant, tamen arces ipsis commissas fide constanti tenuisse, quandiu annuæ pensiones ad victum necessariæ præbitæ ipsis e fisco sunt : has vero ipsis suppeditari desiisse post mortem Michaelis, solo jam Andronico imperante, [P. 601] diserte noster asserit vol. II, p. 268, ubi *alterum* **829** *fontem enervationis imperii* fuisse scribit *parcimoniam plene solvendarum ex fide pensionum, quæ præsidiariis arcium in limite sitarum olim statutæ fuerant in mercedem operæ militaris, adeo illic ad communem tutelam necessariæ. Hæ maligne nunc suppeditabantur, avaritia præfectorum erogationi pecuniæ publicæ, quorum apponebatur lucris quod per astutas frustrationum artes diffundenda prætextibus vafris solutionis die miseris militibus subtrahebatur pretium sudoris et sanguinis.* Ita ille ibi; qui et multis inferius locis significat non jam solum per fiscalium calumniosas fraudes, sed edicto ipso ac jussu diserto Andronici Augusti pensiones et auctoramenta istiusmodi fuisse interversa. Unde necessario contigit arcium custodiam negligi, ac quasdam ipsarum in militum ex parte Persidis contrarias Romano limiti stationes obtinentium venire potestatem. Sustinuit quodam tempore labem illam ac ruinam felix Alexii Philanthropeni per illos tractus militia, circiter annum Christi 1295, Andronici 13, eo missi cum valido exercitu, prout fuse narrat Pachymeres, l. III, vol. II, c. 9, sed postquam is rebellans a Libadario est oppressus, et Persæ, qui sub eo militaverant, male multati reversi domum, et causa cladis ulciscendæ et fiducia nullius satis validæ occursuræ Romanæ potentiæ, Philanthropeno quem unum timuerant amoto, arcibus jam cunctis potiti licentissime in subjectas imperio regiones passim inundarunt. Hoc memorat Pachymeres, l. III, vol. II, c. 9, et cœpisse videtur ab anno Chr. 1297, imperii Andronici 15; durasse vero sine intermissione, imo cum atrocioribus subinde malorum augmentis, usque ad finem hujus Historiæ, intelligitur ex frequentissimis ea de re nostri historici querelis ac lamentationibus per cunctos fere consequentes hujus operis libros sparsis.

V. Ex his patet quam consentanee ad nostræ hujus historiæ memoriam Arabum annales referant quod superius exscripsimus, Ortogrulem Othmanis patrem obiisse anno Hegiræ 687, qui ex parte coincidit cum anno Christi 1288, inclytum bellicis successibus, de Romana videlicet Persici limitis militia relatis, quippe quæ jam tum a recepta de Latinis Constantinopoli, hoc est ab annis retro sexdecim, debilitari valde cœperat. Quare succedens Ortogruli Othman filius aliquot jam tum habuit loca de Romanis manu parta, quibus plura majoraque postquam annorum plurium continua felicitate ad paternam Karaiaptagæ adjecisset ditionem, sultanis denique, hoc est supremi principis, nomen haud dubitavit usurpare, tueri se illud posse sperans. Hujus primæ ac quasi fundamentalis epochæ Ottomanici imperii sedem ex vero in ordine temporum statuere nostrum est, quod efficere conabimur comparatis Arabum chronologorum et nostri Pachymeris testimoniis. Refert Pachymeres, p. 327, Atmanem invaluisse opibus adjuncta sibi manu fortissima bellatorum acerrimorum **830** e Paphlagonia, et obsistere sibi conatum Muzalonem Romanum ducem acie vicisse prope Nicomediam Bithyniæ metropolim, quam inde urbem velut obsessam campi dominus tenuerit. Hæc contigisse circa Bapheum prope Nicomediam die vicesima septima mensis Julii diserte Pachymeres tradit: annum ex serie rerum verisimiliter affirmamus in Synopsi hunc fuisse Christi 1299; sequenti 1300 putarim evenisse quod noster narrat, p. 415, videlicet quasdam Romanas copias duce quodam Sauro, ab imperatore ad eam tuendam provinciam misso, collectas ab Atmane occidione fuisse deletas: *Unde victor Atman progrediens Belocomam* (verba sunt Pachymeris) *insiliens vi capit, et ibi repertos interfecit. Ipse autem immensis opibus ea clausis munitione potitus prædives inde est habitus. Arcis quippe illius munimentis situ et arte validis ad quæsitæ pecuniæ custodiam usus, magnos sibi thesauros, unde belli ac principatus expediret sumptus, secure conditos ad manum habuit. Harum magna pars calamitatum in Prusam redundavit, sic nudatam possessione agri sui et intra murorum ambitum redactam*, etc. [P. 602] Hæc Pachymeres; quæ satis clare indicant mutationem hoc tempore in Atmane factam, quasi e privato in principalem statum. Audiamus jam Arabas. Hi magno consensu affirmant Othmanem e toparcha Karaiaptagæ et simplici satrapa sultanis seu supremi domini nomen asciv sse anno Hegiræ 699. Hujus anni cum Kalendæ Muharrami insederint diem 28 Septembris Juliani in anno Christi 1299, et quam memoravimus e Pachymere Belocomæ expugnatio ad menses æstivos pertinuisse videatur, intelligendum relinquitur regnare Atmanem, sine ulla jam dissimulatione vocabulum imperii palam usurpando, cœpisse anno Christi 1300, idque in Bithynia ad urbem Prusam, quam paulo post ei fuisse subjectam tributariæ pacis nomine, revera deditione ac subjectione plena, innuit Pachymeres, dum sic scribit, p. 597 : *Prusa ipsa calamitatibus subacta ingentibus emere a Persis numerato immani pretio*

Digitized by Google

umbram pacis, pro vera, quam mendacibus promissis ostentarant, pace. Ita ille.

VI. Hæc tamen non eo traho ut existimem Prusam Atmani jam tum regni principio plene possessam, cum eam quidam Arabum sub finem tantum vitæ Atmanis, quidam nonnisi post ejus obitum a filio ejus et successore Urchane penitus subjugatam tradant. Verum cum eam urbem arcibus undecunque a se possessis cinctam et vectigalem ad libitum haberet, æquo interim animo ferebat ejus se ingressu exclusum, quem sibi ac suis aliquando, ut res tum se habebant, libere pandendum certa præsumebat spe. In hoc igitur incumbebat, ut agri ac provinciæ illius, nempe Bithyniæ universæ, sibi dominium assereret, quod consequebatur arcibus primariis, et unde urbium magnarum salus et securitas **831** penderet, occupandis et validissimo præsidio tenendis, sicut modo eum vidimus in Belocoma fecisse, in qua claves Prusæ reperit; uti et Nicæam sibi subjugasse visus est capta et suis firmissimis copiis insessa Tricoccia. Qua de re juvat nostrum hic Pachymerem audire, p. 637, scribentem in hunc modum : *Circa Nicæam malo sane loco res erant, Atmane cuncta illic agente ferenteque.* Ac paulo post : *Itaque infestum exercitum — venientibus, Atman credidit.* Hactenus Pachymeres, ex cujus triplici modo memorata narratione rerum ab Atmane, ad Nicomediam victo Muzalone, ad Prusam capta Belocoma, ad Nicæam expugnata Tricoccia gestarum, manifestum est habuisse illum in potestate universam Bithyniam, tribus illis primariis ejus provinciæ urbibus, etsi non plene possessis, saltem undique circumdatis, et lenta sic obsidione cum interim pro libito macerandis et pecuniæ multandis, tum denique certissime trahendis sub absolutum integrumque dominium. Id quod non ipsi quidem obtigit Atmani. Verum illius hæres et filius Urchanes, quem Cantacuzenus, l. III, c. 9, statum in quo eum pater moriens reliquerat, exprimens *satrapum* Orientalis Bithyniæ appellat, brevi se Bithyniæ totius principem ostendit, Prusa, Nicomedia et Nicæa planc domitis, postquam huic ultimæ periclitanti suppetias Andronicus junior accurrens repulsus et vulneratus in femore recessit. Cujus pugnæ ac vulneris meminit Cantacuzenus [P. 603.] l. II, c. 7, inde secutam tamen Nicææ deditionem parum candide dissimulans, quam ingenue fatentur Gregoras, l. IX, et Phrantzes c. 2, l. I, ut omittam idem diserte affirmantes Arabas scriptores, inter quos omnes convenit *Iznicmid* et *Iznik* (sic illi Nicomediam et Nicæam nominant) ab Urchane Othmanis filio post patris mortem captas fuisse. Brusiam vero (ita Prusam appellant) quidam illorum Othmani adhuc viventi, alii eo mortuo Urchani deditam aiunt. Fato vero functum Othmanem omnes il magno consensu tradunt anno Hegiræ 726, cujus fuit initium dies 8 Decembris anni Christi 1325, adeo ut mors Othmanis in annum Christi 1326 videatur differenda.

VII. Hactenus dictis liceat mihi per benignum lectorem mantissæ loco apponere considerationem duorum veterum oraculorum, quæ per hæc fuisse patrata eventis non immerito credi potest; id quod eo minus alienum ab hoc loco forte fuerit, quod eorum alterum est implicatum cum rationibus chronologicis quibusdam, numeros a nobis hic subductos recto positos calculo adstruentibus. Recitat antiquus scriptor Zosimus, historiarum l. II, Erythrææ vel Epiroticæ Sibyllæ hoc vaticinium :

Δὴ τότε Βιθυνῶν γαῖαν λύκοι οἰκήσουσι
Ζηνὸς ἐπιφροσύναισι · ταχὺ δ' ἐπιβήσεται ἀρχὴ
Ἀνδράσιν, οἳ Βύζαντος ἕδος καταναιετάωσι.

832 *Tunc Bithynorum terram lupi habitabunt Divino consilio ; celeriter autem superveniet horum [principatus*
Viris qui Byzantis solum incolunt.

Hujus eventum prophetiæ conatur Zosimus adaptare ætati Constantini et restaurationi atque amplificationi per eum factæ Byzantii. Quam recte, ipse viderit ; non enim satis apparet quid ista mentio *Iuporum Bithyniam habitantium* cum exornatione Byzantinæ urbis commune habeat. Dicamus nos licet accommodatius ad speciem veri, per Sibyllam divino afflatam spiritu, tanto ante his fuisse prænuntiatum verbis exortum Ottomanici imperii a prædonibus avidis et lupina voracitate ac crudelitate præditis in Bithynia fundati, cui non multo post tempore succumbere deberet Byzantinæ urbis imperantis potentia et splendor, barbaricæ deinceps servitutis jugum gravissimum et probrosissimum laturæ. Græci Byzantini in pœnam impii et pertinacis ab Ecclesia Romana omnium matre inde usque a Photii temporibus continuati schismatis, duram a Latinis Constantinopolim per annos octo supra quinquaginta obtinentibus servitutem passi fuerant; ex qua prolecisse visi sunt, dum ea liberati Romani papæ primatum agnoverunt. At ubi Michaele istius concordiæ auctore mortuo, filius ejus Andronicus pessimo consilio, quæ pater saluberrime statuerat rescindens, se suosque iterum a sede Petri contumaciter abrupit, statim Dei ultoris providentia præparari cœpit et sensim in Bithynia concrescere Ottomanica tyrannis, a qua diris continenter cladibus flagellati Byzantini, cum minime resipiscerent, sed magis magisque in hæresi ac schismate obfirmarentur, vi tandem sæva subacti ab uno ex Atmanis successoribus Mahomete secundo, anno Chr. 1453, captivitatem Babylonica Judæorum eo tristiorem, quod Cyrum nullum qui eam solvat exspectant, ducentis jam et quod excurrit annis infelicissimi tolerant, fidem ingenti suo luctu sancientes Sibyllini, quod retulimus, oraculi.

VII. Aliud de his habemus suspicioni fictionis minime obnoxium vaticinium, quippe quod in sacro et canonico libro clarissime legatur, Apocalypsi S. Joannis. In ea Novi Testamenti prophetia, eventa complectente præcipua rerum quæ a Christi resurrectione et prima fundatione Ecclesiæ ad hanc usque diem Dei regnum attinentes contigerunt,

Digitized by Google

post nam persecutiones imperatorum [P. 604] adumbratæ sunt a c. 12 ad 20, in hoc jam per symbolum alligationis Satanæ tempus illud describitur quo Constantinus, victo et occiso Licinio, imperii Romani plene potens, liberalissimis et quasi triumphalibus edictis religionem Christianam studuit ornare. Ista edicta recitantur ab Eusebio, lib. II *De vita Constantini*, a cap. 25 ad 60. In horum uno (tria enim sunt), nempe **833** in Rescripto ad Eusebium, c. 45 descripto, quo imperatur ut ecclesiæ Christianorum ubique sumptu publico ædificentur, fit distincta mentio draconis, quem hic Joannes ligatum memorat. Sic enim illic Constantinus loquitur : Νυνὶ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀποδοθείσης, καὶ τοῦ δράκοντος ἐκείνου ἀπὸ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως τοῦ Θεοῦ τοῦ μεγίστου προνοίᾳ, ἡμετέρᾳ δ' ὑπηρεσίᾳ ἐκδιωχθέντος · *Nunc autem libertate reddita, et dracone illo* (Licinium innuit idololatriæ promotorem) *ab administratione rerum Dei maximi providentia et nostro ministerio dejecto*. Contigerunt ista circa Christi annum 320. Inde per mille annos in plena possessione liberæ pacis intra imperium Romanum Christiana religio permansit, nempe usque ad annum Christi 1320, quo tempore, ut vidimus, Othmanes exitiale Christi religioni fundavit imperium, fœdissimam Mahumetis superstitionem orbe ferme toto propagaturum, ex qua non minus fere Dei regno detrimentum quam ex invalescente ac subnixa olim regum opibus idololatria illatum est. Accessit circa idem tempus emergens Wiclefii hæresis, in Joannem deinde Hus, Lutherum, Calvinum aliosque propagata. Denique circa idem tempus semina sunt jacta longi schismatis post obitum Gregorii XI per annos supra sexaginta Romanæ sedis auctoritatem, qua catenus ecclesiasticæ monarchiæ salus steterat, perniciosissime tabefactaturi. Hæc simul tria mala millesimo vertente post pacem a Constantino datam anno exorientia, solutione prius ligati Satanæ a sancto vate designantur. Id vero, quod ad nostram proprie rem attinet, astruitur ex eo quod Turci Ottomanici ab omnibus habentur originis Scythicæ. Scythæ autem ex Magog secundo filio Japheti memorato Gen. x, 4, propagati haud dubie creduntur. Idem porro Magog Gog quoque dictus per apocopen, occupata coloniis Lydia, Gyges Græcorum litteris appellatus fuerit. Hinc Plinius, l. v, c. 23, Hierapolim Syriæ dictam a Syris *Magog* testatur, nimirum quoniam ea civitas, ut docet Lucianus libro *De dea Syria*, a Deucalione Promethei sive Magogi aut Gogi filio, Scytharum auctore, sit condita. Quæ his adjungit Joannes de actis Gog et Magog magnam habent cum narratis de gestis Ottomanicorum principum similitudinem. Primum ait *congregandos in prælium, quorum numerus sicut arenæ maris*, morum istorum innuens numerosissimos armandi exercitus. Addit *et ascenderunt super latitudinem terræ*. Europa originis Græcæ nomen est ex εὖρος *latitudo* et ὄψ, ὀπός, *terra* : nam hoc vocabulo designatam Cybelen, quæ eadem *Tellus* et mater magna, apud veteres videmus. Unde *inopes* defunctos insepultos, qui terra carent, Virgilius in VI *Æn.* vocat illo versu :

Hæc omnis quam cernis inops inhumataque turba [est;

et Ausonius in *Mosella* de ossibus insepultorum in campi superficie jacentium :

834 *Infletæque jacent inopes super arva catervæ.*

Igitur transitus Ottomanidarum in Europam his verbis innuitur. Is primum contigisse ab Arabibus traditur anno Hegiræ 758, qui pene totus coincidit cum anno Christi 1357, quippe cum cœperit a die 25 Decembris anni Christi 1356. Tunc enim jussu Urchanis filius hujus Solimanes *connexis trabibus copias in Græciam trajecit, et anno sequenti cepit urbem Callipolim*. Verba sunt continuatoris Abulpharagiani Chronici. Quod autem ex Asia in Europam, nempe septentrionalem, ad Callipolim *ascendi* dicitur, recte quadrat ad naturalem situm : nam vere Maro scripsit :

Mundus ut ad Scythiam Ripæasque arduus arces Consurgit, etc.

Pergit [P. 605] sacer vates adjungens de Gog et Magog, hoc est Turcis Ottomanicis : *Et circuieram castra sanctorum*. Voci *castra* in originibus Græcis respondet παρεμβολή locum singularem designans. Ego per *castra sanctorum* terram sanctam et Hierosolymam intelligo, tot Christianorum sacris expeditionibus et bellicis facinoribus quæsitam et diu possessam. Hanc Ottomanica potentia circumiit ἐκύκλωσεν, illinc Ægypto, hinc Asia majori, inde Phœnice Cyproque occupatis, ut jam ne adiri quidem a privatis causa religionis, nisi empto ab ipsis transitu, possit. Ultimum Ottomanidarum facinus S. Joannes his verbis exprimit : *Et capient civitatem dilectam*. Quænam hæc intelligi possit alia quam Constantinopolis, a Muhamete secundo an. Chr. 1453 expugnata, et ab ejus successoribus hactenus pro imperii Ottomanici primaria sede habita? *Dilectam* vocat, quia eam fundator Constantinus non ut patriam in qua esset natus amaverit, sed naturali situ et præstantibus ejus cœli ac soli dotibus præcunctis delegerit et dilexerit, sedem in ea Romani collocans imperii et veteris Romæ splendorem cum novæ Romæ nomine in eam transferens. Ita utraque tam Sibyllæ quam S. Joannis prophetia excidium urbi Constantinopoli a domo Ottomanica denuntiat : hæc vero id illa plus facit, ut tempus invalescentis Ottomanidarum potentiæ distincte prodat, millesimum scilicet annum a pace per Constantinum Ecclesiis data.

Deinceps nihil, opinor, chronologicæ operæ circa Pachymeris Historiam superest aliud, nisi ut res hac secunda parte in ea memoratas, sicut in priori fecimus, suis annis assignatas et expansas in tabulam lectori proponamus ; cui rei caput sequens operis ultimum impendimus.

Digitized by Google

835 CAPUT IX.

Synopsis chronologica præcipuarum rerum hoc secundo historiæ Pachymeris tomo memoratarum, eas assignans annis suis.

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Martini IV	Impp. Romam. Andronici	
1282	2	1	Andronicus Michaeli imperatori 11 Decemb. mortuo succedens solus imperare incipit, l. I, c. 1. Tocharos a patre evocatos in Triballos immittit, *ibid.* Sponte propendens in abrogationem concordiæ Ecclesiarum Latinæ ac Græcæ Michaelis ejus patris studio initæ, consiliis præterea Eulogiæ amitæ et Theodori Muzalonis magni logothetæ ad idem impulsus, veniam petit quod in eam consenserit, l. I, c. 2. Joanni Veccо e patriarchatu dejecto Josephum dudum exauctoratum substituit, l. I, c. 3, 4 et 5.
1283	3	1	Ecclesiastici et laici, qui Ecclesiarum concordiæ assenserant, multis et piaculis subjecti vix tandem in communionem recipiuntur, c. 6 et 7. Veccus et alii concordiæ auctores in synodo accusantur, c. 8. Veccus condemnatus relegatur Prusam, c. 10 et 11 Arseniana factio revalescit, c. 12. [P. 606.] Josephus moritur mense Martio, c. 13. Georgius Cyprius, nomine in monachatu sumpto Gregorius vocatus, creatur patriarcha circa initium Aprilis, c. 15, et hujus Observ. l. III, c. 2, n. 5. Mense Aprili stella Saturni per diem apparet, c. 16. Antistites qui paci Ecclesiarum consenserant, condemnantur et gradu dejiciuntur, c. 17. Mense Maio sanguis de cœlo cadit, c. 18. Augusta Theodora renuntiare cogitur obedientiæ papæ, c. 19. **836** Ab Athanasio patriarcha Alexandrino exigitur damnatio actorum in causa concordiæ Ecclesiarum, ibid. Fœdus imperatoris Andronici cum Tertere, quem pro legitimo rege Bulgariæ agnoscit, c. 20. Sectas Josephitarum et Arsenianorum imperator conciliare studet, c. 21. Inito inter hos tali conventionis pacto, ut utrique chartas jura ipsorum complectentes in ignem injicerent, et ii superiores agnoscerentur quorum scripta non arsissent, utrorumque libelli pariter consumpti flamma sunt. Contigit id Sabbato sancto pridie Paschæ 23 Martii, præsente imperatore, c. 22, et hujus Observ. l. III, c. 2, n. 4. Perculsi eo successu Arseniani, cum se patriarchæ Gregorio obedituros promisissent, statim a pactis resiliunt, *ibid.* Andronicus olim episcopus Sardensis, ex multum gratioso apud imperatorem reus læsæ majestatis peractus, ignominiosissime ejicitur, c. 23. Cotanitza monachus ex latrone factus Prusa fugit, c. 24. Tarchaniota protovestiarius mittitur ab imperatore cum exercitu in Occiduos tractus, c. 25. Classis Romana negligitur pessimo consilio, et sensim aboletur, c. 26.
1284	4	2	Panis consecratus in sacra pyxide corruptus et plane putrefactus reperitur in Magna Ecclesia Constantinopoli, Dominica Græcis *Tyrine*, Latinis *Quinquagesimæ* dicta, die 23 Februarii, l. I, c. 28, et hujus Observ. l. III, c. 2, n. 4. Imago Deiparæ picta in pariete domus privatæ Constantinopoli multis diebus lacrymas fundit, c. 30. In ædibus Charsiæ apud eamdem Constantinopolim ex effigie S. martyris Georgii sanguis copiose manavit, *ibid.* **837** Arsenii patriarchæ dudum mortui reliquiæ in urbem solemni pompa reportantur, c. 31. [P. 607] Sultan Babylonis Christianos Syriam obtinentes bello vexat, c. 32. Andronicus imperator viduus secundam ducit conjugem Irenen filiam marchionis Montisferrati, c. 33. Veccus Prusa evocatus congreditur cum schismaticis in Alexiaco triclinio, et rationem reddit fidei suæ et actorum; tamen ab infestis condemnatus deportatur cum sociis duobus archidiaconis in arcem S. Gregorii, ubi nulla victus provisione, durissima custodia detinentur sex annis integris, c. 34 et 35. Vide præterea c. 2 hujus libri Observ. III, n. 6. Ex neglectu et debilitate Romanæ classis licentia piratarum increbrescente, littorum accolæ migrare in mediterranea jubentur, c. 37. Scythis Danubii accolis incursionem in Thraciam et Macedoniam minantibus, cadaver Michaelis imperatoris ne ab illis ablatum redimendum foret postea, ex Allage Selybriam transfertur, *ibid.* Blachi ne se Scythis adjungerent, ex Occidua continente in Orientalem transfretare coguntur. *Ibid.* p. 66 edit. Possin.
1285	Honor. IV 1	3	Martinus IV sum. pont. Perusii moritur IV Kalend Apr., hoc est 29

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Honorii IV	Impp. Romani. Andronici	
			Martii. Huic suffectus est Jacobus diaconus card. e familia Sabella, qui coronatus est Romæ XVII Kal. Maii, dictus Honorius IV.
			Curopalates Umpertopulus Scythas Danubii accolas acie vincit et fugat, in ejus rei bene gestæ præmium magnus papias creatus, c. 29.
1285	2	4	Disceptatur inter ecclesiasticos de allegatis Patrum testimoniis a Vecco, dum in colloquio synodali auditus est, quibus multi non bene satisfactum mussitabant, l. II, c. 1, p. 73 et 74.
			838 Plurimi e Blachis altero abhinc anno ex Occidua continente in Orientalem transire compulsi, cum et parvuli et greges ipsorum ei cœlo non assuescerent, quod crebræ utriusque generis mortes testabantur, reditum in priores sedes ab imperatore pecunia redimunt; l. I, c. ult., p. 66.
1287	3	5	Ad sedandos circa Vecci allegationes multorum scrupulos negotium datur tomi scribendi Gregorio patriarchæ, l. II, c. 1, p. 74.
	Sedes vacat.		Honorius IV moritur Romæ die Cœnæ Domini, quæ fuit 3 Aprilis, ut Spondanus et Rainaldus recte observant. Illo enim anno, qui cyclum solis numeravit 8, lunæ autem 15, et lit. Dom. habuit E, Pascha incidit [P. 608] in Apr. 6. Vacavit sedes a Cœna Domini hujus anni usque ad 22 Februarii anni sequentis, per menses fere undecim.
1288	Nicol. IV 1	6	Die cathedræ S. Petri, 22 Februarii, creatur Romæ pontifex F. Hieronymus Ord. S. Francisci, card. Prænestinus, dictus Nicolaus ejus nominis IV.
			Tomus anno superiori a Gregorio patriarcha conscribi cœptus editur, et publice legitur in ecclesia, l. II, c. 1, p. 74.
			Multi e clericis ei subscribere recusant, p. 75.
			Propter hoc varie vexantur, *ibid.*, et p. 76.
			Athanasius patriarcha Alexandrinus degens Constantinopoli vehementer, sed frustra, urgetur ad subscribendum tomo Gregorii, l. II, c. 5, p. 81.
			Arsenius patriarcha Antiochenus Constantinopoli damnatur et e sacris diptychis eradituir, quod auditus esset consensisse in negotio Ecclesiæ cum rege Armeniæ, *ibid.*
			839 Veccus in carcere scribit contra tomum Gregorii: et ejus liber Constantinopoli lectus multorum animis scrupulum injicit, vitia tomi detegens, l. II, c. 2, p. 76 et 77.
			Tomus accusatur a Quinquecclesiensi et exchartophylace Moschampare; insurgunt in eumdem alii quoque, c. 3, p. 77 et 78.
1289	2	7	Exardescit antistitum scandalum in Gregorium occasione commentarii a Marco ejus discipulo editi, ipso probante, c. 4 p. 79.
			Imperatore tomum corrigi oportere judicante, Gregorius id facere recusat, p. 80.
			Gregorius invidiæ ferendæ se imparem sentiens patriarchio recedit, c. 6, p. 82.
			Tandem patriarchatum abdicat circa mensem Junium, post transactos in ea dignitate sex annos et paulo plus, c. 9, p. 87 et 88; l. III Observationum, c. 2.
			Corrigitur tomus Gregorii sublata ex eo expositione sententiæ S. Joannis Damasceni, c. 11, p. 99.
			Athanasius monachus e monte Gano eligitur et inauguratur patriarcha die 14 Octobris, c. 15, p. 97 et 98.
1290	3	8	Gregorius expatriarcha moritur, c. 17, p. 102.
			Imperator Andronicus ex urbe se confert in arcem Nicetiatarum Dacibyzam, ubi custodiebatur Joannes Theodori Augusti filius et hæres, olim excæcatus a Michaele patre Andronici, [P. 609] ab eoque officiose salutato et liberaliter munerato eblanditur cessionem juris ad imperium, l. II, c. 36, p. 64.
			Inde idem Andronicus per Athanasium patriarcham, quem comitem ducebat, mitti curat ad Veccum et socios in arce S. Gregorii custoditos Theodorum Muzalonem, qui eorum sublevavit egestatem, l. I, c. 35, p. 63, et c. 36, p. 64; præterea l. I, c. 17, p. 102.
			840 Andronicus Veccum et socios carcere eductos humaniter admittit, comitate illa præparare illos studens ad amplectendum schisma. Quem in finem iterum quoque Lopadii eos allocutus est, l. I, c. 36, p. 64 et 65; sed tractatu non succedente relinquuntur in carcere, ut intelligitur ex c. 29, l. III.
			Imperator, collata Theodoro Muzaloni magno logothetæ protovestiarii dignitate, Nymphæum pervenit sub finem Maii, l. I, c. 18. Ibique spatio plus anno moratur, ut intelligitur ex cap. sequenti. Vide et c. 2, l. hujus Observ. III, n. 7.
			Constantinus Porphyrogenitus imperatoris frater Nymphæi Augusti gratia excidit, et dure ac contemptim ab eo tractatur, l. II, c. 19, p. 105 et seq.
1291	4	9	Constantinus Porphyrogenitus affectati imperii delatus mense Martio hujus anni custodiæ traditur una cum Strategopulo, l. II, c. 19, p. 108.
			Constantinopoli circa medium Novembrem forum magnum casu exorto incendio conflagrat, l. II, c. 25.

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontifices. Nicolai IV	Impp. Romani. Andronici	
			In restaurandas ejus incendii ruinas cives strenue incumbunt, *ibid.* Athanasius patriarcha Alexandrinus injurias ipsi ab Athanasio Constantinopolitano illatas non ferens Rhodum secedit, l. III, c. 5.
1291	4	9	Circa hoc tempus Melec Masur Azatini sultanis filius, post patris mortem, auxilio Arganis Tocharorum Kanis, Thymænæ ultra Pontum Euxinum et locis circumsitis dominatus, magnis deinde cladibus ab Amurio satrapa Tocharorum validis copiis adjuto affectus, supplex ad Andronicum imperatorem cum uxore ac liberis confugit. Sed eo Constantinopoli non reperto, dum uxore in urbe relicta Nymphæum ad eum, accitu ipsius, a prothieracario imperatoris Abrampace ducitur, offensus in itinere observari se a **841** deductore curiosius quam suæ dignitati conveniret. Atramytii noctu a comitatu se abjungens fugit ad Persas, et horum auxilio Amurium oppugnat, l. IV, c. 25. Filia ejus in urbe obses retenta illic educatur, l. VII, c. 22
1292	5	10	[P 610] Hoc anno Andronicus imperator natam sibi filiam, metuens ne non vitalis esset, quod erat aliquoties expertus infelicem in feminis uxoris partum, superstitiosa cæremonia præmunire studuit ab ejusmodi periculo, Simonidem eam vocans ex occasione eventi narrati, l. VI, c. 32.
	Sedes vacat.		Nicolaus IV Romanus pontifex Romæ moritur circa festum Paschæ, quod incidit illo anno bissextili, cycli solis 13, lunæ 1, in sextum Aprilis, cum inchoasset annum pontificatus quintum a 22 Februarii, circiter per sesquimensem. Vacavit sedes longo tempore.
			Andronicus imperator Constantinopolim redit, fratrem Constantinum in lectica clathrata secum ducens, et sic urbem ingreditur die 28 Junii, l. II, c. 20.
			Magna exardescente in Athanasium patriarcham invidia ob ferum ejus rigorem et immanium ejus ministrorum sævas in quosvis grassationes, ecclesiasticis ea causa se ab illo absciudentibus graviter succenset, *ibid.*
			Theodoro Muzaloni longo morbo decumbenti substituere imperator incipit in cura primaria principalium negotiorum Nicephorum Chumnum, *ibid.*
			Imperator filiam Muzalonis fratri suo Theodoro despondet; et iis sponsalibus solutis ob deprehensum in puella ex incestu prægnante vitium eamdem nihilominus Constantino proprio filio sponsam destinat, l. II, c. 36.
			Idem Sophoniam hieromonachum in Apuliam mittens ad ibi tractandum filii sui Michaelis matrimonium cum nepte Balduini olim imperatoris, nata ex filia **842** Caroli regis Apuliæ, dare illi noluit litteras ad papam, ne illum Patrem sanctissimum in his appellare cogeretur, l. III, c. 5.
			Tamen ipse Andronicus postea scribens ad sultanem Babyloniæ fratrem illum vocare non dubitat, auctoribus episcopis, præsertim Philadelphiensi Theolepto, qui etiam dæmones malos fratres Ecclesiæ in Cantico canticorum dici ex quodam Gregorii Nysseni testimonio affirmavit, eo nomine acriter reprehensus a Dyrrhachiensi Niceta, sed excusatus et defensus ab imperatore concione super eo proprie argumento habita, l. III, c. 5 et 23.
			Circa hoc tempus Tuctais Nogam prælio victum occidit; ac mox desponsam sibi prius Andronici imperatoris filiam nothan uxorem accipit, l. III, c. 28.
1293		11	Episcopi et ipsi a Saba et aliis Athanasii patriarchæ ministris vexati, clericis ab imperatore, quod ab Athanasio se abscinderent, inclementer habitis se palam adjungunt: et primum patriarcham de suorum excessibus admonent, deinde a negligentis satisfacere communione se abjungunt. [P. 611] Denique per missos ad imperatorem duos eum graviter monent ne actis inconvenientissimis favorem præbeat, l. II, c. 21.
		Mich Augusti Junioris 1	Ab hoc anno Pachymeres imperium Michaelis Junioris Augusti inchoat, comparans 12 hujus annum cum 23 illius, l. VII, c. 21. Unde oportet Michaelem collegam hoc anno fuisse declaratum, etsi tantum sequenti die 21 Maii a novo patriarcha coronatus fuerit. Athanasius, scripto data patriarchatus cessione, in monasterium recedit die 16 Octobris, annis quatuor et duobus insuper diebus patriarchali dignitate possessa, l. II, a c. 22 ad 25.
			Melec Masur auxiliis Persarum contra veterem hostem Amurium prævalens, **843** eum ad se supplicem venientem coram ipsius filio Ale crudeliter trucidat, l. IV, c. 25.
			Athanasius patriarcha Alexandrinus Rhodo Constantinopolim redit, l. III, c. 5.
			Nicephorus Angelus despota, Occiduorum tractuum dynasta, moritur, l. III, c. 4.
1294		Andron. 12 Michael. 2	Kalendis Januariis prima hujus anni die Cosmas, qui et Joannes alio nomine vocabatur, rite antea electus, consecratur patriarcha Constantinopolitanus, l. II, c. 28.
			Tzaca Nogæ filius Bugariæ regnum invadit, fugiente Tertere, l. III, c. 26.

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Sedes vacat.	Imppp. Romanorum. Andronici
1294		12
	Cœlest. V	
	Bonifac. VIII.	
1295	1	13 Michael. 2
1296	2	Andron. 14 Michael. 3

Imperator sub initium Martii conventum in Alexiaco triclinio celebrat, in quo causas damnati a se Constantini despotæ fratris sui et cum eo Strategopuli exponit, et plerisque approbat, c. 29.

Quidam Lachanæ dudum a Noga occisi nomen usurpans ab imperatore conjicitur in vincula, c. 30.

Theodorus Muzalo protovestiarius moritur, c. 31.

Ei sufficitur in cura primaria principalium negotiorum Nicephorus Chumnus canicleo præfectus, c. 32.

Die 5 mensis Julii eligitur in Rom. pontificem a cardinalibus Perusii congregatis Petrus de Murrhone, qui ægre honorem admittens Aquilæ in Vestinis coronatus 4 kal. Septembris Cœlestini V nomen accepit.

Sed mox pridie Idus aut Idibus Decembris idem Neapoli in publico consessu cardinalium pontificatum abdicavit, recitata cessionis ex scripto formula. In cujus locum ibidem electus est Benedictus cardinalis Cajetanus, qui Bonifacii nomen assumpsit.

844 Bonifacius papa coronatur Romæ in basilica S. Petri XVII Kal. Februarias.

Andronicus Michaelem filium, jam anno superiori in collegam imperii assumptum, 21 die Maii coronari [P. 612] solemniter curat in templo S. Sophiæ, opera Joannis patriarchæ, l. III, c. 1.

Ales, Amurius ex patre cognominatus, Melecum patris interfectorem singulari certamine victum occidit, l. IV, c. 25.

Joannes Andronici imperatoris ex Irene secunda conjuge primogenitus filius, creatur a patre et fratre Michaele novo Augusto despota, l. III, c. 2.

Cum patriarcha et episcopi Augustis petentibus negassent expeditionem constitutionis ecclesiasticæ, qua diris et anathemati subjicerentur qui obedientiam negassent Michaëli Juniori Augusto, in ultionem ejus repulsæ Andronicus imperator Novellam promulgavit, qua distributiones sportularum ab episcopo, dum consecrabatur, suffragatoribus et ordinatoribus suis fieri solitas ut Simoniacas damnavit et in posterum prohibuit, l. III, c. 3.

Matrimonium Michaelis Augusti cum Ithamare filia defuncti Nicephori Angeli despotæ, ambitum ab Anna puellæ matre, licet imperio utile, ob sextum inter destinatos conjuges consanguinitatis gradum rejicitur, l. III, c. 4.

Veneti et Genuenses Constantinopoli se mutuo infestant, implacabilibus commissi odiis, l. III, c. 15,

Michael Augustus Junior, die 16 Januarii apparatu splendido nuptias celebrat cum Maria regis Armeniæ filia, paulo ante Constantinopolim appulsa, l. III, c. 5 et 6.

Novus imperatoris conatus in reconciliandis Ecclesiæ Arsenianis irritus l. III, c. 7.

845 Desperata Cretæ insulæ adversus Latinos eam acriter oppugnantes, defensione, copiæ inde evocatæ Persis Asiam incursantibus opponuntur, l. III, c. 8

Alexius Philanthropenus dux Asiæ minoris ab imperatoribus declaratus, illic aliquandiu contra Persas limitem Romanum irrumpentes rem bene ac prospere gerit, l. III, c. 9.

Osphentisthlabus Terteris regno Bulgariæ pulsi filius, paulatim invalescens, Tzacam dolo captum interficit, Joachimum Bulgarorum patriarcham præcipitio necat, l. III, c. 26.

Radosthlabus sebastocrator Bulgariæ ejectus inde ab Osphentisthlabo ad imperatorem confugit, *ibid.*

Ales Amurius ex paternæ cædis ultione clarus factus, collectis copiis, primum bello palam non indicto latrocinis infestat Romanum limitem; deinde cum repentino casu, Martio mense, Sangaris fluvius alveum mutans arcium illic Romanarum præsidiarios, munimento amnis invadabilis objecti hostibus nudatos, fugere inde compulisset, [P. 613] transgressus in mediterranea minori jam verecundia Romanos hostiliter infestat, instinctus ad hoc æmulatione Atmanis, alterius satrapæ loca Nicææ vicina prospere incursantis, l. IV, c. 25.

Muzalo dux Romanorum capitur ab Atmane, sed mox liberatur, *ibid.*

Kalendis Junii terræ motus ingens et exitiosissimus Constantinopolim et ejus tractus provincias concussit. Duravit vario tenore usque ad desinentem Julium. Damna ejus memorantur, l. III, c. 15.

Ea occasione Andronicus imperator Deo propitiando supplex cum populo procedit, et prolixam habet concionem. Moxque corruptelas judiciorum constitutione bulla aurea munita de iis edita emendare nititur. *ibid.*, c. 16 et 17.

Veneti cum 75 longis navibus infesti Constantinopolim adversus Genuenses illic **846** degentes appellunt, die Dominica 22 Julii ingressi Galatam, non repertis illic Genuensibus, domos eorum incenderunt urbemque ipsam variis locis oppugnarunt. Et comperto pugnare pro Genuensibus Romanos, Galatam reversi ædes insuper illic sitas Romanorum flammis absumpserunt, c. 18.

Imperator Nicephorum episcopum Cretensem, qui de his expostularet,

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Bonifacii VIII	Impp. Roman. Andronici
	2	14 Michael. 3

Venetias mittit. Interimque Venetis urbis inquilinis in reparationem damni per ipsorum cives illati multam nummorum octoginta millium indicit, oppigneratis in eam summam omnium illorum bonis, l. III, c. 19.

Mense Decembri Genuenses Venetos Constantinopoli degentes, initio a bajulo facto, trucidant: primores Venetorum urbis inquilinorum omnes ea carnificina interempti. Vilior ipsorum plebs et mechanicarum professores artium, nece primo latebris vitata, deinde clam Venetias recedunt, l. III, c. 20.

Ob hæc Andronicus imperator monachum Maximum Planudem et præfectum orphanotrophii Leonem Aquileiam misit, sui apud senatum Venetum purgandi gratia.

Alexius Philanthropenus rebellat, et paulo post captus excæcatur a Libadario protovestiarite, sub finem Decembris, l. III, c. 10 et 11.

Ejus successus fama strenue in urbem perlata extremis anni diebus, imperator Deo et Deiparæ solemniter gratias agit, l. III, c. 13.

	3	Andron. 15 Michael. 4

Andronicus imperator nactus clam jactum famosum libellum, in quo de multis accusabatur, ad episcopos, clerum, monachos et populum convocatos longam orationem habuit, qua se purgare ab omnibus objectis sollicite contendit, l. III, c. 22.

[P 614.] Hoc anno mense Septembri, quando jam more Græcorum incipiebat indictio undecima, quam Latini tantum inchoabant **847** a Kal. Jan. anni sequentis Christi 1298, reperta sunt scripta ab Athanasio, antequam patriarchatu cederet, composita et recondita, quibus anathema intorquebat in sibi adversantes. Horum lectione turbatis patriarcha et imperatore, conventus ipse expatriarcha Athanasius novum scriptum dedit, quo illa priora emendabat aut revocabat, l. III, c. 24.

Joannes Tarchaniota mittitur cum exercitu ad limitem imperii firmandum adversus minas et incursiones Tocharorum, Triballorum, Serborum et Persarum; quo in negotio prudenter et strenue versatur, l. III, c. 25.

Michael Constantini olim regis Bulgariæ et Mariæ Andronici consobrinæ filius ab hoc mittitur ad recuperandum paternum regnum: sed factione illic Osphentisthiabi prævalente, exclusus Ternobo circumerrat, l. III, c. 26.

Diluvium perniciose inundans ex imbre vehementi et longo, die 29 Augusti cadente, videtur hoc anno contigisse, narratum l. III, c. 27.

	4	Andronic. 16 Michael. 5

Joannes Lazorum princeps moritur, succedente illi filio Alexio, l. III, c. 29.

Matrem hujus Eudociam a viri morte ad fratrem Andronicum imperatorem profectam hic collocare cerali Serbiæ cogitat, l. III, c. 30.

Joannes Veccus olim patriarcha moritur in carcere apud arcem S. Gregorii, sub finem Martii, l. III, c. 29.

Eudocia in viduitate perstare certa connubium cralis Serbiæ recusat, l. III, c. 30.

Ea spe dejectus Andronicus imperator, cum necessarium putaret devincire sibi cralem affinitate intima, propriam filiam Simonidem, non multum sexenni majorem, ipsi offert in sponsam, l. III, c. 31.

Theophano soror Mariæ conjugis Michaelis Augusti junioris, Theodora nominata in memoriam matris Andronici sic **848** dictæ, despondetur Joannis sebastocratoris filio, item Joanni dicto, l. III, c. 6.

Sed ante nuptias moritur, l. IV, c. 3.

Persæ irritati cæde suorum qui Philanthropeno rebelli adhæserant, universas Orientales regiones sævis excursionibus desolant, l. III, c. 11.

	5	Andron. 17 Michael. 6

Maxima et rigidissima omnium quas homines meminissent hiems primis hujus anni mensibus desæviit. Unde contigit destinatam imperatori profectionem Thessalonicam necessario differri, l. III, c. 33.

[P. 615] Tandem ineunte Februario die Parasceves, hoc est feria sexta, quam incidisse oportuit illo anno, cyclum solis 20 et litteram Dominicæ indicem D habente, die sexta mensis ejus, sub vesperam Andronicus imperator urbe exiens Dripeam se confert, unde reliquam profectionem adornavit, nonnulla illic mora, l. IV, c. 1.

Joannes patriarcha dissuadere Andronico volens conjugium Simonidis cum crale Dripeam tendit: sed a gnaro quorsum veniret imperatore, præcedere Selybriam per missos obviam rogatur, *ibid.*

Selybriæ elusus ab Andronico Joannes, nec permissus quæ volebat de Simonidis conjugio disserere, ibi perstare decernit imperatore abeunte, nec redire in urbem, donec ille Thessalonica redisset, l. IV, c. 2

Thessalonica imperator Andronicus Radosthlabum cum Romanis copiis in Bulgariam remittit, unde is pulsus ab Osphentisthlabo fuerat, l. III, c. 26.

Eltimeres pro Osphentisthlabo pugnans Radosthlabum prælio victum capit, et excæcatum ad uxorem remittit, *ibid.*

Osphentisthlabus Terteren patrem ab Andronico imperatore custodia detentum permutatione Romanorum ducum ab Eltimere captorum redimit; nec tamen et regnum Bulgariæ reddit, sed civitatem attribuit, ubi liber privatus vivat, *ibid.*

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Bonifacii VIII	Impp. Romani. Andronici
1299	5	17 Michael. 6

849 Imperator Thessalonicæ, tractatu affinitatis cum crale Serbiæ concluso, ab eo Cotanitzam transfugam et priorem cralis conjugem filiam Terteris accipit, vicissimque crali propriam filiam Simonidem sponsam consignat, puellulam vix octennem viro prope quinquagenario et plurium jam uxorum marito, custodiendam videlicet intactam usque ad puberem ætatem (quem tamen Gregoras, l. VII, scribit festinanda per intemperantem exspectandi impatientiam defloratione virgunculæ inhabilem illam gignendis postea liberis reddidisse), l. IV, c. 4 et 5.

Venetorum legatio Andronicum imperatorem Thessalonicæ convenit, petens remitti multam Venetis urbis Constantinopolitanæ inquilinis indictam, et relaxari oppignerationem bonorum jam dudum factam propter incendium Galatæ : sed nihil impetravit, l. IV, c. 6.

Imperator Andronicus frustra conatur conciliare matrimonium Alexii principis Lazorum, sui ex sorore nepotis, et pupilli testamento patris, cum filia præfecti canicleo, et irritare jure tutorio prius conjugium ab eodem Alexio sine auctoribus matre aut avunculo contractum cum quadam unius e primoribus Iberorum filia, l. IV, c. 7.

Hinc dejectus nequidquam tentat eamdem præfecti canicleo filiam collocare filio suo Joanni despotæ, matre juvenis Augusta Irene repugnante, *ibid.*

[P. 616] Die 22 Novembris Andronicus imperator e Thessalia redux in urbem Constantinopolim solemni occursu invectus est, l. IV, c. 8.

Atman Persarum satrapa, aliis Ottomanes dictus, auctor domus hodie regnantis apud Turcos, invalescit opibus, adjunctis sibi numerosis copiis ferocium e Paphlagonia latronum, l. IV, c. 25.

1300	6	Andronic. 18 Michael. 7

850 Joannes patriarcha dolore initæ ab Andronico sine suo consilio noxiæ ac turpis, ut putabat, affinitatis cum crale Serbiæ, in Pammacaristi monasterio quasi privatus degit, l. IV, c. 8.

Imperator postquam eum placare per multos a se missos frustra tentasset, denique Kalendis Februarii multa nocte illum ipse convenit ; et ei circa tria querelarum de se capita plene satisfacit, persuadetque ut in patriarchales remigrans ædes regimini Ecclesiæ se reddat, l. IV, c. 9.

Post Paschales ferias imperator Andronicus palam revocavit latam a se in Joannem Ephesinum sententiam, eumque declaravit innocentem criminis ob quod falso impactum throno dejectus et datus in custodiam fuerat, l. IV, c. 10.

Tamen Joannes patriarcha cum episcopis Philadelphiensi et Smyrnensi Joannis Ephesini restitutioni obsistunt, *ibid.*

Jurgiis inde exortis offensus Joannes patriarcha iterum e patriarchio in Pammacaristi monasterium recedit, *ibid.*

Contra illum antistites libellum querelarum plenum imperatori offerunt, l. IV, c. 11.

Joannes patriarcha ultro imperatorem adiens 25 Octobris feria tertia, illo anno cycl. sol. 21 numerante cum littera Dom. C B, ex ejus voto functionibus patriarchatus se reddit, quod sibi per angelum imperatum aiebat, l. IV, c. 12.

1301	7	Andronic. 19 Michael. 8

Michael despota repudiatam a crale Serbiæ Terteris filiam uxorem ducit, l. IV, c. 18.

Hoc anno sub æquinoctium autumni, sole in Virginem ingresso, apparet Constantinopoli cometa, descriptus a Pachymere l. IV, c. 14.

Præcesserat exortum cometæ siccitas insolita, ex qua fontes perennes exaruerunt : unde terræ fructus et segetes perire funditus contigit, ventis etiam crebris **851** aridis et procellosis aerem vix spirabilem reddentibus, *ibid.*

Alani qui sub Noga militaverant, numero sexdecim millium in partes imperatoris transeunt, l. IV, c. 16.

Missi in Asiam Romanos vexant et spoliant ; [P. 617] tamen juncti copiis imperatoriis ad locum Chenam dictum hostes imperii egregie vincunt, præda inde non modica ditati, *ibid.*

Circa hoc tempus Atman sive Ottomanes regium nomen sumpsit, et occupata postea Prusa regni sedem illic posuit. Is moriens deinde anno Hegiræ, ut tradit Al Jannabius chronologus Arabs, 726, hoc est anno Christi circiter 1327, Urchanem filium regni in urbe Prusa recens capta inchoati reliquit hæredem. Prusæ obsidionem innuit Pachymeres, l, v, c. 21, p. 296, expugnationem autem, l. VII, c. 27.

1302	8	Andronic. 20 Michael. 9

Die 14 Januarii visa est Constantinopoli eclipsis lunæ horribilis, l. IV, c. 15.

Michael Augustus junior primo vere circa Paschales ferias cum valido exercitu in Orientem movet, et magnam consternationem sui fama Persis injicit, l. IV, c. 17.

Persæ tandem eliciuntur ad certamen : sed in procinctu prælii imperator persuasus a ducibus Romanis ignave pugnam detrectat. Unde in contemptum hostibus venit ; a quibus universæ mox illorum tractuum Romanæ regiones sævis et avaris incursionibus desolatæ sunt, l. IV, c. 18 et 21.

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Bonifacii VIII	Impp. Romani. Andronici
	8	20 Michael. 9
1303	9	Andronic. 21 Michael. 10

Muzalo hetæriarcha, dux copiarum Romanarum in Bithynia, dum Atmani cuncta vastanti se adversum ferens obsistere nititur, militum Romanorum, tædio, livore ac desperatione ignave pugnantium, degeneri languore vincitur : et vix Alanorum forti opera reliquias fusi exercitus secum intra Nicomediam recondit. Contigit hæc clades die 27 mensis Julii circa Bapheum prope Nicomediam, l. IV, c. 25.

852 Tredecim Venetæ triremes cum septem piraticis navibus meridie Constantinopolim infestæ invehuntur, portum *Ceras* dictum ineunt, e regione imperialis palatii statione fixa hostiliter grassantur, igne ac telis in obvia immissis. Sicque imperatorem cogunt concedere quod legatis Venetis Thessalonicæ negaverat, nempe remissionem multæ, et expigerationem bonorum occupatorum, l. IV, c. 23.

Eodem tempore piratæ insula Principum occupata cogunt imperatorem ad redimendos præsenti pecunia captivos plurimos, quos illic fecerant, l. IV, c. 19.

Clauso Magnesiæ Michaele Augusto Juniore Alani qui sub eo militabant, missionem petunt. Ægre tandem blanditiis verborum trimestre moræ spatium ab iis impetratur. Monitus de his Andronicus subministrare filio ea quibus egeret, cum maxime vellet, nequit, l. IV, c. 19.

[P. 618] Quæ impedierunt Andronicum a providendis quæ necessaria erant exercitui Augusti Michaelis, fuerunt, præter modo memoratum bellum Venetum, turbæ tunc coortæ ecclesiasticorum in urbe, quæ narrantur, l. IV, a c. 27 fere ad finem libri.

Hoc anno inter Carolum regem Neapolitanum et Fridericum dominantem in Sicilia post bellum diuturnum pax coaluit, Eleonora Caroli filia Friderico in uxorem data. Filiam hanc Caroli Pachymeres Ecatherinam perperam vocat : cujus erroris occasionem in notis refero. Pontifex Bonifacius eas nuptias et pacem approbat, licet in conditionibus mutari aliquid voluerit. Vide accuratissimum Odoricum Raynaldum hoc anno a numero 1 ad 8.

Rogerius Lauria, quem Pachymeres Rontzerium nominat, qui bello præcedente Friderico utiliter militaverat, ab Andronico imperatore, cui se suppetias venturum obtulerat, cupide acceptus et diplomate aurea bulla munito ad spes amplas invitatus, classem et copias parat ad eo proficiscendum, l. V, c. 12.

853 Alani trimestri, quod cum imp. Michael pepigerant, spatio elapso, missionem armatis precibus extorquent, l. IV, c. 20.

Imp. Michael, nullo a patre subsidio interim accepto, barbaris satrapis, Ale, Amurio, Laminse, Atmane ac plurimis aliis ipsum Magnesiæ clausum circum undique oppugnantibus, noctu inde perturbatione ac confusione maxima aufugit Pergamum, *ibid.*

Inde omnes Orientales imperii regiones in prædam barbaris cedunt, c. 21.

Alani e ditione imperii injussu abeuntes retinere conantem in trajectu ad Callioplim magnum domesticum Raulem Alexium interficiunt, c. 22.

Post hoc excusantes factum Alani iterum ab Andronico in gratiam recipiuntur, *ibid.*

Patriarcha Joannes Cosmas variis episcoporum Joanni Ephesio faventium machinationibus clam palam oppugnatus, prout fuse narratur capitibus libri quarti 27, 28, 29, ad extremum die quinta Julii eademque feria sexta (quæ nota est hujus anni cyclum sol. 24, cui convenit littera Dominicæ index F, numerantis) e synodo indignatus excedens, patriarchio in monasterium Pammacaristi migrat; unde postridie scriptam patriarchatus abdicationem ad imperatorem mittit.

Imperator, trepidis simul undecunque nuntiis turbatus, non unius alteriusve urbis aut provinciæ barbaris succumbentis, sed universi ubique imperii uno tempore oppressi, utique cum Persæ universæ Orientalis aliis continentis sine controversia domini, mare classibus piraticis ingressi, Tenedo occupata, inde Chium, Samum, Carpathum, Rhodum [P 619] subitis excensionibus deprædarentur, causam patriarchæ, et deliberationem ecquid valida esset ejus abdicatio, episcoporum suffragiis permittit, *ibid.*

Ipse interim procuranda clam affinitate inter Cuximpaxim Tocharum sibi fidum, et Solymampaxim ducem exercitus barbarorum Nicomediæ minantis, servare illam urbem satagit, et minuere aliquantulum belli atrocis mala; qua in re non multum proficit, l. IV, c. 30.

Post synodicas deliberationes circa Joannis Cosmæ patriarchæ cessionem, et varias utrinque ista occasione tricas, c. 31, 32, memoratas, re adhuc indecisa imperator, spe attrahendorum Arsenianorum in suas partes ostendit se non abhorrere a promotione episcopi Marmaritziensis, ab iis ad hoc nominati, in patriarcham, l. IV, c. 33.

Michael Augustus Junior, vehementissimis insultibus Persarum resistendo impar, Pergamo Cyzicum recedit; ac ne illic quidem se tutum sentiens, Pegas quæ erat urbs maritima munitissima, se recipit, l. V, c. 10.

Bonifacius VIII summus pontifex moritur Romæ V Idus Octobris, cum sedisset annos 8, menses 9, dies 18. Eligitur ei successor XI Kal. Nov. Fr. Nicolaus Bocasinus ord. Prædicatorum, cardinalis episcopus Ostiensis, qui Dominica sequenti IV Kal. Nov., vigilia apost. Simonis et Judæ,

Digitized by Google

Anni Chr.	Romano rum Pontificum.	Impp. Romani. Andronici
1303		21 Michael. 10
1304	Benedict. IX	Andron. 22 Michael. 11

coronatus apud S. Petrum Benedicti nomen assumpsit. Hunc IX inter Romanos pontifices sic appellatos Spondanus numerat, etsi plerique XI censeant.

Septembri hujus anni, cœpta jam numerari more Græcorum indictione 2, Rontzerius cum exercitu auxiliari Constantinopolim appellit. Creatur ab imperatore dux magnus; et filiam Asanis ex Augusti sorore natam uxorem accipit. Mittitur Cyzicum. In digressu oppugnatur a Genuensibus. Drungarius Muzalo missus ab imperatore ad rixam dirimendam interficitur, l. v, c. 14.

Menas monachus cognomento Scoleces, discipulus Athanasii expatriarchæ, die 25 Januarii sub solis occasum Andronicum imperatorem adiens, ægre tandem audientia impetrata denuntiat ei dixisse Athanasium se præsente iram Dei urbi ac populo imminere proximam, et cupere se ut statim Augustus juberet per omnia urbis monasteria orari et pervigilari a cunctis toto triduo. Arripiente consilium Augusto statim ipsa nocte mandatæ preces indicuntur. Postridie mane animadvertit imperator lenem terræ motum, idque esse initium mali ab Athanasio prænuntiati censuit. Die mox septima decima Januarii terræ motus exstitit vehementior, [P. 620] non tamen qui usque ad ædificiorum subversionem invalesceret. Tunc non dubitavit quin revelatum Athanasio fuisset ingruens urbi periculum, et quin supplicationibus ab eo præscriptis noxia vis terræ motus debilitata fuisset. Unde ipsum tanquam hominem Deo charum suspexit et in throno reponere decrevit. Die 18 Januarii convocatis imperator episcopis, ecclesiasticis et monachis disseruit de consilio sibi suggesto et secuto post hoc eventu, nomen Athanasii reticens. Inde die 19 ejusdem mensis ad cunctos non solum ecclesiasticos et monachos, sed et cives convenire jussos, concionem in eamdem sententiam habuit, commendans innominatum adhuc illum vaticinii salutaris auctorem. Tum ex ipsa concione, professus adire se protinus velle prophetam beneficum, ut se sequerentur invitavit universos; sicque fere cunctis comitantibus se confert ad Athanasium, quem primo visu episcoporum plerique patriarcham acclamaverunt, ad regimen Ecclesiæ resumendum hortantes, ipso ficta modestia recusante, et tantum petente impetranteque statim ab imperatore auctoritatem sublevandi oppressos. Unde contigit omnium pæne in urbe rerum supremam potestatem ipsi deferri, cunctis ad illum ex quocumque judicio provocantibus. Narrantur hæc fusius tribus ultimis capitibus l. iv, et i, l. v.

Dissensio exardescit inter episcopos circa Athanasium, an rite is **856** et prudenter in throno reponi posset, l. v, c. 2.

Andronicus imperator, resistentium Athanasii promotioni antistitum eluctari auctoritatem studens assensu Joannis Cosmæ in eam impetrando, eum adit diebus Tyrophagiæ, qui sunt 7 feriam 4 Cinerum præcedentes (fuit hæc illo anno 11 Februarii), et ab illo interrogatus ecquid se putaret patriarchalem adhuc obtinere potestatem, obnoxie assentiens audivit: *Atqui, siquidem patriarcha ego vere sum, mea nondum abdicatione vel probata vel accepta, perseveranteque adhuc in magna ecclesia et monasteriis commemoratione mei nominis, auctoritate sanctæ Trinitatis excommunicationi majori subjicio eum qui volet dominum Athanasium in patriarchali rursus sede constituere*, l. v, c. 3.

Theodora Augusta imperatoris Andronici mater moritur feria 2 secundæ Jejuniorum hebdomadæ, Februarii decima sexta; et ab eo magnifice sepelitur, l. v, c. 4.

Post Pascha, quod illo anno incidit in 29 Martii, nuptiæ Joannis despotæ cum filia præfecti canicleo celebrantur, l. v, c. 5.

Irene Augusta uxor imperatoris Andronici ex urbe Thessalonicam proficiscitur, ibid.

Melitas ambitiosus clericus, solvendo impar æri alieno quod immane contraxerat, laqueo [P. 621] se suspendit Constantinopoli hoc anno die 30 Julii, l. v, c. 8.

Die 8 Augusti terræ motus incipit, quo Rhodus, Alexandria, Peloponnesi pars magna et Cretæ insulæ misere deformatæ sunt, l. v, c. 11.

Andronicus imperator de excommunicatione, qua ipsum Joannes Cosmas Athanasii repositionem in throno meditantem obligaverat, sollicitus, disquiri curat inter episcopos ecquid valida illa necne censenda foret. Sed illis sine fine aut spe concordiæ dissidentibus, per multos ad ipsum Joannem Cosmam deprecatores missos tandem imperator eblanditur revocationem **857** anathematis illius scripto expressam; quod scriptum accipit feria sexta, incidente in diem vicesimam primam mensis Augusti, l. v, c. 6 et 7.

Andronicus verbo admonitos episcopos de relaxatis a Joanne excommunicationis vinculis in eos intentatis qui Athanasium restituere in patriarchatum vellent, de illius promotione deliberare jubet congregatos in templo SS. Apostolorum. Id illi fecerunt infinite altercando toto Sabbato sequente et antemeridianis horis Dominicæ, quæ fuit dies 23 mensis ejusdem Augusti, cujus ipso meridie Andronicus, intellecto per suos, quos id explorare jusserat, antistites in factiones scissos numquam conventuros unanimiter videri in restitutionem Athanasii, profectus ad synodum inde secum arripit episcopos qui Athanasio favebant, et cum illis ad

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Benedict. IX	Impp. Roman. Andronici
1304		22 Michael. 11
	Sed. vac.	
1305		Andron. 23 Michaelis 12
1306	Clem. V. 1 2	Andron. 24 Michael. 13

Athanasium procedens hunc pontificaliter ornatum ipse pedes sub flagrantissimo sole ad ecclesiam perducit et in patriarchatus possessionem inducit, l. v, c. 7.

Michael Augustus Junior apud Pegas, quo se receperat, ex diro morbo periclitatus ope Deiparæ convalescit, l. v, c. 10.

Rontzerius cum suis ingressi Cyzicum diram ibi tyrannidem exercent, l. v, c. 14.

Joannes Batatza olim imperator apparet custodiens Magnesiam, et qui eum videt, antea mutus loquendi facultatem recipit, l. v, c. 16.

Cazanem Tocharorum Orientalium Kanin Andronicus imperator sibi conciliare studet oblatis filiæ nuptiis; qua ille conditione grate accepta, edicto jubet duces Barbaros Romanum imperium infestantes ab injuriis cessare, comminans, ni pareant, se illos armis repressurum, l. v, c. 16.

Cæteris satrapis parum istas minas curantibus, unus Alais iis motus indutias quasdam paciscitur cum præsidiariis urbis Sardium; a quibus adjuvante Romano duce primicerio aulæ Alaidis copiæ circumventæ, internecione sunt deletæ, ibid.

858 Benedictus IX Rom. pontifex moritur Perusii die 6 vel 7 Julii. Dissidentibus circa [P. 622] successoris electionem cardinalibus, plus decem mensibus sedes vacat.

Rontzeriani a vere ad autumnum flagitiosissime Cyzici desident, socios vexantes, movere in hostem detrectantes. Multi eorum præda e civibus rapta in naves imposita fugiunt; quarum rerum excusandarum causa extremis hujus anni mensibus Rontzerius Andronicum adit. Ei quæ vult persuadet; magna insuper pecunia donatur, l. v, c. 21.

Hoc anno contigit mors Cazanis Kanis Tocharorum, memorata c. 1, l. vi. Vide notas nostras ad illud caput, et c. 7, l. iii nostrarum Observationum. Paulum eam præcesserat Carmpantanis Cazani fratri succedentis coronatio.

Michael Augustus Junior ex Orientali expeditione redux die 24 Januarii, solemni patris et urbis occursu, Constantinopolim ingreditur, l. v, c. 17.

Die 13 Martii Michael despota perduellionis damnatus perpetuo carceri addicitur, l. v, c. 19.

Sphentisthlabo Bulgaro bellum imperio indicente, Andronicus imperator præsidiis illum limitem firmat, Eltimerem Sphentisthlabi patruum donis præoccupando continere in fide satagit. Denique Michaelem Augustum Juniorem eo destinat, attributis ei possessionibus Michaelis despotæ, l. v, c. 18 et 19.

Mense Martio instanter urgens Andronicus imperator abscissos ab Athanasio antistites, ab iis impetrat ut ei reconciliari velint. Unde mox proximo Palmarum festo, quod incidit in 7 Aprilis, convenientes in templum, Athanasium ut patriarcham agnoverunt, cum eo communicantes, l. v, c. 20.

Solus Athanasius Alexandrinus communicare Athanasio Constantinopolitano inflexibiliter respuit, ibid.

859 Ex universa Orientali continente impune a Persis direpta concurritur in urbem Constantinopolim, inde gravatam numero immenso egentium advenarum, l. v, c. 21.

Nicæa, Nicomedia et aliæ magnæ urbes, circumsitis arcibus et suburbanis pagis in Barbarorum potestat m redactis, obsessæ vix durant, ibid.

Atman in Catœciæ partibus copias Romanas sub Siuro stratopedarcha internecione delet. Inde arcem Belocoma dictam, munitissimam et omni apparatu instructissimam, occupat; qua præda ditissimus evadit, ibid.

Persæ a Marule duce Romano ad turrim Gulielmi dictam caeduntur: sed parta ex his spolia Catelani victoribus Romanis eripiunt, ibid.

Horrenda exempla crudelitatis, avaritiæ, libidinis a Catelanis edita Cyzici, ibid.

[P 623] Vigilia Pentecostes, Nonis sive quinto die Junii creatur Perusii pontifex Bertrandus de Agutis archiepiscopus Burdegalensis, qui sumpsit nomen Clementis V.

Rontzerius sciens se et suos gravi infamia in aula laborare, quod Cyzici otiose et flagitiose desiderent, interim dum hostes impune per imperii provincias et ejus tractus volitantes etiam Philadelphiam castris circum positis commeatu exclusam fame ad deditionem compellere conarentur, Constantinopolim sub finem hujus anni proficiscitur, et ibi Augusto allegat recusasse milites in hostem tendere propter stipendia non soluta. Hoc intelligitur ex c. 21, l. v.

Rontzerius hujus anni primo vel secundo mense, facile purgatis apud credulum et sibi addictum imperatorem criminationibus sui ac suorum, grandem etiam ab eo impetravit pecuniam (cujus partem præsens accepit, alterius vero certa promissa **860** intra diem quadragesimum Cyzici numerandæ, prout factum est) qua non solum suis Catelanis, sed Alanis etiam stipendia plene solveret, l. v, c. 21.

Cyzici Rontzerius dum pecuniam imperatoriam suis large, Alanis maligne dividit, causam querelarum et simultatum inter ambas nationes præbet, ibid.

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum Clementis V	Impp. Romani. Andronici
1306	2	24 Michaelis 13

Irritati Catelani Alanos contemptim tractant, nec vi abstinentes. Unde ad pugnam venitur, vincentibus primo Catelanis occiso Georgii Alanorum primoris filio: sed postea Catelani trecenti ab Alanis perimuntur die 9 Aprilis, ibid.

Alisyras cum exercitu Carmanorum Philadelphiam arta obsidione cinctam in extremam famem adigit, ibid.

Andronicus pro Philadelphia sollicitus Rontzerium urget, ut cum iis quas Cyzici habebat suis et Alanorum copiis eo suppetias accurrat, ibid.

Sed iis moras adhuc nectentibus, adulto jam Martio, Andronicus germanam suam Irenem Asanis viduam, Rontzerii socrum, cœpta jam hebdomada majore sub finem Martii (Pascha enim illo anno fuit 3 Aprilis) Cyzicum proficisci jubet, et illic apud generum instare ne tam necessariam expeditionem ultra differat, ibid.

Tandem mense Maii, reconciliatis utcumque Alanis, Rontzerius universum exercitum Achiraum promovet, indeque Germæ admovet, quam arcem fuga Persarum desertam capit. Romani res suas in præda Persica agnitas recipientes male a Rontzerio multantur. Ea occasione Chranisthlabus magnus tzaüsius periclitatur de suspendio, l. v, c. 21 et 23.

Constantinus Porphyrogenitus Andronici imperatoris frater in carcere moritur die quinta mensis Maii, l. v, c. 22.

[P 624] Rontzerius ad Aulacem prælio vincit Alisyram, quo vulnerato fugiente Philadelphia liberatur, l. v, c. 23.

Antea Tripolis ad Mæandrum strategemate capta per noctem a Persis, l. v, c. 25.

861 Magnus dux Attaleotam occupatorem Magnesiæ, imperatoris, cui suspectus erat, gratiæ restitutum suæ intimæ fiduciæ admovet, l. v, c. 24.

Nostongus magnus hetæriarcha, præfectus illi provinciæ, injuriis ducis magni cogitur injussu imperatoris redire Constantinopolim, ubi a præoccupato in favorem Rontzerii principe male accipitur et dignitatibus privatur, ibid.

Dux magnus ingentes a Romanis pecunias crudeliter extorquet, l. v, c. 26.

Magnesia duce et suasore Attaleota deficiens a magno duce, ab eo summa vi, sed frustra, oppugnatur, ibid.

Arx, Cenchreæ dicta, quo multi Romanorum confugerant, diu a Barbaris obsessa et auxilio a Chœrobosco illato ad breve tempus recreata, siti ad extremum compellitur ad deditionem, l. v, c. 27.

Michael Augustus Junior cum exercitu in tractus Occiduos profectus regionem jugo exteriori subjectam, quæ Bulgaris hostibus parebat, die mensis Augusti vicesima tertia hostiliter ingressus late vastat, l. v, c. 28.

Alexius princeps Lazorum Trapezunte prospere contra Genuenses pugnat, l. v, c. 29.

Anna regina in Occiduis tractibus a genero Philippo, cui dotales terras dare juxta pacta differebat, bello impetitur, l. v, c. 30.

Mutus linguæ usum subito recuperat intercessione sanctæ Theodosiæ martyris, l. v, c. 32.

Alani e castris magni ducis fuga elapsi prope Pegas Persas nongentos ipsi multo pauciores internecione delent, l. v, c. 31.

Andronicus imperator ducem magnum ab oppugnatione Magnesiæ iteratis sæpe jussis necquidquam conatur avellere, ibid.

Tandem is in Occiduum, ut jubebatur, tractum, cuncta in itinere vastans, copias traducit, l. vi, c. 3.

862 Cazanes Tocharorum Kanis, Romanorum amicus, moritur, successore sibi prius designato Carmpantane fratre, quem ad hoc ex India accersiverat, l. vi, c. 1.

Amurius cum Andronico imperatore de pace tractat, ibid.

Die 29 Septembris imperator longam concionem ad Arsenianos pertinaci dudum schismate a cæteris discissos habet, reducere illos ad consensionem in cassum studens, l. vi, c. 2.

[P. 625] Trajecti in Occiduam continentem Amogabari crudelissime Romanos diripiunt, prætextu non solutorum ipsis stipendiorum, et victoriam a se apud Philadelphiam de Carmanis partam sine fine prædicantes, l. vi, c. 3, c. 13, 14, et l. vii, c. 1.

Hunc enim puto esse locum epochæ libri vii initio descriptæ. Nam re vera hoc tempore contigerat evolvi 12 Michaelis, 23 Andronici annum. Etsi enim titulus hujus anni in hoc nostro indice Mich. 13, And. 24 habet, nihil obstat, quoniam nos in titulo inchoatos annos ponimus, Pachymeres vero de absolutis manifeste loquitur. Utcumque igitur annus 13 Mich., And. 24 in cursu esset, expletos quidem annos numerare non poterant nisi ille 12, hic 23. Voluit autem, opinor, historicus illa insolita sibi diligentia annorum, quibus principes imperaverant, exprimendorum insignire principium belli Catelanici. Vide dicta superius hujus libri chronologici c. 6, n. 8.

Genuenses Galatæ degentes imperatorem Andronicum admonent parari a Catelanis contra Romanos bellum, exspectarique ad hoc auxilia e Sici-

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Clementis V	Impp. Roman. Andronici
1306	2	24 Michael 13
1307	3	Andronici 25 Michaelis 14

lia. Sed imperatore fidem indicio non tribuente, ipsi ad bellum illud propulsandum se comparant, l. VI, c. 6, et c. 9.

Mpyrigerius Tentza Catelanus cum novem longis navibus ad Madyti portum appellit, accitus a magno duce, quem is ut conciliaret Andronico et auctorari honoribus stipendiisque suaderet, ad eum accessit **863** sub finem Octobris, et suis quidem militibus trecenta nummorum milia in stipendiorum debitorum solutionem poposcit, Tentzæ deinde suffragatus honorari eum petiit. Imperator tantæ pecuniæ flagitatione perculsus primo assentiri negat; postea tamen iterum adeunti illum Rontzerio ac stipendiorum petitionem in summam moderatiorem contrahenti utrumque indulget, l. VI, a c. 4 ad 8.

Andreas pirata imperatori militarem operam cum duabus armatis navibus offerens admittitur. Sed ab infensis Andreæ Venetis altera ejus navium comburitur, ipso cum altera fugiente, l. VI, c. 10.

Mpyrigerius Tentza circa medium Decembrem Constantinopolim accitu imperatoris appellit, exscensurum se e navi negans, nisi obsides darentur. Tandem persuasus ad festum Christi natalis exscendere creatur dux magnus, et fidem imperatori, sed cum exceptione, jurat, l. VI, c. 11 et 12.

Adhibitus inde ad consilium super petitionibus Catelanorum, ubi audivit ab imperatore quantum ipse jam dedisset Catelanis et quantum adhuc dare paratus esset, queri cœpit avare secum agi, cui tam pauca cæterorum comparatione donarentur. Indeque defectionem ab imperatore cogitavit, l. VI, c. 14 et 15.

[P. 626] Mpyrigerius invitatus ab imperatore ad comparendum secum simul in festo luminum, hoc est Epiphaniæ, celebrando 6 Januarii, proterve recusat ire, irridens etiam contemptim concessa sibi ab Augusto insignia honorum; ac tertio post die vela fecit Callipolim ad Catelanorum castra, insalutato Augusto, qui eum satis compertum parare defectionem invadi detinerique a suis vetuit, l. VI, c. 15.

Imperator videns Catelanos plane certos belli palam Romanis inferendi, quod Genuensibus dudum et recentius Michaeli **864** Augusto indicantibus credere noluerat, ut id quoquomodo impediret, Cæsaream dignitatem per legatos offert Rontzerio, qui eam certis ægre tandem conditionibus admittit, l. VI, c. 16.

Theodorus Chumnus portans ab imperatore ad Rontzerium insignia Cæsareæ dignitatis cum diplomatibus auro bullatis et triginta nummorum millibus, audiens in itinere Catelanos non exsequi pacta, et vim ab iis metuens, re infecta redit, l. VI, c. 17.

Insula Chios a Persis capta, direpta vastata est, plerisque incolarum barbarica immanitate trucidatis, ibid.

Rontzerius apud Callipolim injuriosam imperatori et superbe minacem concionem habet, l. VI, c. 18.

Post decem inde dies litteris ad Andronicum datis Rontzerius, pœnitentiam a se contra illum actorum et dictorum simulans, et necessitatem ex vi a suis in seditionem concitatis excusans, veniam petit, l. VI, c. 18.

Die nono Martii ad legationem a Catelanis missam Andronicus, magno cœtu congregato, orationem habet, qua eos officii admonitos etiam minis deterrere a contumacia tentat, c. 19.

Andronicus imperator filium Constantini Porphyrogeniti, fratris sui, panhypersebastum creat, l. VI, c. 20.

Athanasium patriarcham ob immanem in omnes sævitiam cunctis exosum et ideo clam sparsis libellis famosis proscissum, adversus invidiam munire studens imperator, concionem habet de ejus laudibus, addens exemplum cujusdam Armeni, qui postquam Athanasio maledixisset, casu crus fregerat, quod ipse pœnam esse divinitus illatam persuadere conabatur, l. VI, c. 21.

Inter hæc die qua Lazari excitati per Christum e mortuis Evangelium inter sacra recitatur in ecclesia Græca, quod certum est fieri Sabbato contiguo Dominicæ **865** Palmarum, sive pridie ejus festi, quod illo anno Pascha habente 26 Martii omnino incidit in 19 ejusdem mensis, ac consequenter præcedens sabbatum 19 Martii diem insedit, Rontzerius Cæsaris insignia ab Andronico imperatore ad se missa, cum tribus [P. 627] et triginta nummorum aureorum millibus, solemniter induit, l. VI, c. 22.

Rontzerius jam Cæsar cum 150 lectis e suorum numero Adrianopolim se confert, salutaturus illic Michaelem Juniorem Augustum, a quo magnifice excipitur, l. VI, c. 23.

Rontzerius Cæsar ab Alanis interficitur Adrianopoli in ipso aditu cubiculi Augustæ, ad quam salutandam admittebatur, l. VI, c. 24.

Ejus comites in custodiam tunc dati, postea fuga evadere conantes, obsessi, oppugnati, igne absumpti sunt, l. VI, c. 33.

Catelani Callipoli, ubi dominabantur Romanis ibi crudeliter interfectis, obsidentur ab exercitu Romano, duce magno primicerio: sed obsidione, fraude impetratis indutiis, laxata arcem illam commeatibus et præsidiis muniunt. Tum aucti copiis regiones Romanas incursant. Perinthum die 28 Maii vi capiunt, puberibus ibi repertis occisis. Et eadem die trajecto

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Clementis V	Impp. Roman. Andronici
1307	3	25 Michael. 14
1308	4	Andronici 26 Michael. 15

freto ignem tectis rusticis per campos injiciunt, obvios quosque obtruncantes, et terrorem urbis ipsius portis admovent, confugientium in tutum vix capientibus turbam, l. VI, c. 25.

Cujusdam Catelani ad imperatorem transfugæ, quem is Ameralem creaverat, proditio detegitur, l. V, c. 26.

Inde seditione in urbe concitata, plebs quærendorum Catelanorum latentium prætextu ædes civium diripit et inflammat, ibid.

Frerii, hoc est monachi Latini, domo et templo, quæ consensu imperatoris intra urbem habebant, per Athanasium patriarcham expelluntur. Exarchus Pisanus, qui ei exsecutioni præfuerat, per submissos **866** a Galatinis Genuensibus sicarios vulneratur. Eam ob rem Andronicus Galatenses urbis ingressu arcet, l. VI, c. 28.

Andronicus reconciliatur Genuensibus, et appellentes in urbem longas eorum naves sedecim contra classem Catelanam duce Mpyrigerio urbi minantem pugnare persuadet. Omnes, præter unam, Catelanorum naves in Genuensium potestatem veniunt. Dux ipse Mpyrigerius capitur, l. VI, c. 29.

Duo Romani duces, a Michaele Juniore Augusto cum parte exercitus contra Catelanos missi ab iis in insidias pertracti vincuntur, l. VI, c. 30.

Plebem in urbe tumultuantem imperator Andronicus concione habita minis et monitis coercet, l. VI, c. 31.

Junior imperator Michael universum exercitum contra Catelanos acie instructum ipse ductans vincitur, et de vita periclitatus ægre fugit, l. VI, c. 32.

Maturæ segetes in campis, collectæ fruges in areis et villis a rusticis undique in urbem [P. 628] fugientibus relictæ, in prædam Catelanorum cedunt, ibid.

Duæ naves bellicæ Genuensium magna mercede in bimestrem militiam ab Andronico imperatore conducuntur, ibid.

Andreas Muriscus pro imperatore Tenedum obsidens, procurata per Genuenses deditione, arce illa potitur, l. VI, c. 34.

Manuel Zacharias Phocææ imperitans insulas illi objacentes custodiæ suæ immunes permitti ab Andronico impetrat, ibid.

Mpyrigerius a Genuensibus captivus in Italiam abducitur, l. VII, c. 7.

Incluso Didymotichi Michaele Augusto juniore post pugnam adversam, et hinc Osphentisthlabo Bulgaro Romanum limitem vexante, inde Catelanis cuncta infestantibus, Andronicus imperator de pace cum Catelanis per legatos Callipoli tractat, **867** sed frustra, illis conditiones intolerabiles exigentibus, l. VII, c. 1 et 2.

Persæ qui Catelanis militabant, dum iis offensi, se ad suos in Asiam recipientes, trajiciunt fretum, ab Andrea Murisco imperatoris navarcho intercepti perimuntur, l. VII, c. 3.

Inde Muriscus in præmium operæ creatur Ameralis, ibid.

Alani et Turcopuli ab imperatore deficientes Romanos impugnant, l. VII, c. 4.

Attaleota in Oriente contra imperatorem rebellat, ibid.

Catelani late omnes Romanas regiones populantur, l. VII, c. 3.

Madyto longa obsidione Catelanorum fame laboranti Andreas Muriscus frumentum importat, l. VII, c. 11.

Paulo post ab Augusto deficit, ibid.

Madytus tandem ad deditionem compulsa capitur a Catelanis duce Pharenda Tzime, l. VII, c. 6 et 11.

Athanasio patriarcha Constantinopolitano cunctis exoso, litanias Deo in tot malis propitiando quotidianas celebrante, ferale incendium casu aut Dei nutu preces illas se aversari declarantis sub vesperam exortum, a porta Cynegorum ad monasterium Prodromi frequentissime habitatum et ditissimum urbis tractum in cinerem redigit inæstimabili jactura, l. VII, c. 10.

Athanasius Alexandrinus patriarcha irrevocabiliter infensus Athanasio Constantinopolitano, ab Andronico imperatore frustra sæpius conato hunc illi reconciliare in suam ecclesiam redire jussus, solvens Cretam versus defertur in Eubœam, ubi graviter periclitatus a Latinis [P. 629] illic dominantibus, Thebis deinde conjectus in carcerem, tandem liber emittitur, l. VII, c. 8 et 16.

Mense Aprili, Dominica quæ *nova* vocatur, Meliteniota constans in fide Romanæ ecclesiæ moritur, l. VII, c. 31.

868 Cubuclea arx Mysiæ in Olympo sita per Amogabaros Persis perfidiosissime ac crudelissime proditur : ipsi Lampsacum salvi deducuntur, l. VII, c. 9.

Turci arcem Examilii occupant, duce Romoforto Latino, cujus in imperatorem adornata proditio detegitur, l. VII, c. 12.

Arx Thyræorum per longam obsidionem famis necessitate cogitur se dedere, et post illam Ephesus a Persarcha Sasane capitur; ubi templum S. Joannis evangelistæ, opulentissimum sacræ supellectilis, tali occasione diripi contigit, l. VII, c. 13.

Viginti millia militum a Charmpantane Kani Tocharorum in auxilium imperatori missa Iconium pervenisse nuntiantur, ibid.

Digitized by Google

Anni Chr.	Romanorum Pontificum. Clementis V	Impp. Romanorum. Andronici
1308	4	26 Michael. 15

Catelani Turcopulis adjuncti Thraciam universam desolant, l. VII, c. 14.

Imperator Andronicus auxilium a Genuensibus, legatis ad eos missis, implorat, ibid.

Monachus Hilarion manu et armis adversus Persas feliciter rem gerit, ideo vexatus a patriarcha, protectus ab imperatore, l. VII, c. 16.

Prusa tributum pendere Persis cogitur, ibid.

Primo vere naves longæ circiter novemdecim Genua Constantinopolim appellunt, l. VII, c. 18.

Iis uti contra Catelanos negligit Andronicus, spe conveniendi cum illis de pace; quam ad rem legatos Callipolim frustra mittit, ibid.

Turcopuli juncti Amogabaris Alanos prælio vincunt in finibus Bulgariæ, et multam iis prædam ereptam præmium victoriæ inter se patiuntur, l. VII, c. 19.

Amogabari ab Orestiade diu necquidquam oppugnata recedere coguntur, multis suorum amissis, ibid.

Pars Amogabarici exercitus e Persis maxime conflata, Cani montis faucibus et arce occupatis, subjectam regionem vastat **869** segetibus maturis demetendis, mense Julio, l. VII, c. 20.

Alias arces ejus tractus Romofortus cum Latinis capit, l. VII, c. 26.

Isaacius Melecus Persa, Persarum, qui Amogabaris militabant, ab iis abducendorum data imperatori fide, hoc vicissim ei promittente nuptias filiæ alterius Melecî, neptis sultanis Azatinis, deprehensus dum quod erat pollicitus tentat, obtruncatur, l. VII, c. 15, 22 et 29.

Magnus primicerius [P 630] Cassianus contra imperatorem rebellans, proditus a Chellensibus, ducitur Constantinopolim, carceri mancipatur, l. VII, c. 24.

Societas cum Iberis ab imperatore successu irrito tentatur, l. VII, c. 25.

Arx Rhædesti dedere se Romoforto cogitur, l. VII, c. 26.

Imperator, legatis suis cum Genuensibus ad Catelanos missis, impetrare ab iis pacem nequidquam tentat, l. VII, c. 27.

Romani ad Bizyam ab Amogabaris cæduntur. Post eam cladem, ne arx Bizyæ caperetur, mulieres pro viris ostentatæ prohibent, l. VII, c. 28.

Gravissimæ oppressiones omnium, præsertim ecclesiasticorum, ab Athanasii patriarchæ immanitate describuntur, l. VII, c. 22, 28 et 35.

Pharendæ Tzimis in imperatorem proditio, specie transfugii adornata, deprehenditur, l. VII, c. 30.

Maria soror imperatoris, sponsa Charmpantani Kani Tocharorum destinata, Nicææ degens, impetratis a sponso armatorum triginta millibus, ut fama ferebat, adventantibus, frustra conatur deterrere Atmanem a Romanis arcibus tractuum illorum oppugnandis. Nam ille eo ipso tempore Tricocciam, munitissimum Nicææ propugnaculum, vi expugnat, l. VII, c. 33.

Thasi arcem a Manuele Genuensi, Zachariæ fratris aut sororis filio, occupatam, missis summa æstate decem navibus, **870** præfecto Marule, recuperare imperator nititur, ibid.

Ænus arx Romana frustra oppugnatur a Latinis, duce Tzime, ibid.

Duces Catelanorum inter se dissidentes ne a misso quidem a rege Siciliæ proprio filio conciliari queunt, l. VII, c. 34.

Tandem ad Cassandream Catelanorum duces inter se pugnant. Mpyrigerio interfecto, Pharenda Tzime fugato, solus Romofortus rerum potitus universas Catelanicas copias in Thessaliam ducit, l. VII, c. 36.

Finis hujus historiæ in anno vitæ Andronici undequinquagesimo desinentis, ibid.

GEORGII PACHYMERÆ

SCHOLIA

IN OPERA DIONYSII AREOPAGITÆ.

Vide hujusce Patrologiæ Græcæ tom. III.

Digitized by Google

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ

ΕΚΦΡΑΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΕΩΝΟΣ (1)

—

GEORGII PACHYMERÆ

DESCRIPTIO AUGUSTEONIS.

(Banduri, *Imperium orientale*, tom. I, p. 114.)

—

Τὸ τοῦ Θεοῦ τέμενος, ἡ Σοφία, πολλαῖς μὲν καὶ παντοδαπαῖς ταῖς ἐντὸς ὡράϊσται χάρισι· πολλαῖς δέ γε καὶ ταῖς ἐκτὸς κεκαλλώπισται· καὶ τούτων τὸ θαῦμα, κρεῖττον ἢ λέγειν· ὅτι καὶ σιγῇ μᾶλλόν ἐστι τοῖς ὁρῶσι τῶν θεαμάτων κατατρυφᾶν, ἢ λόγοις διεξιέναι τὰ καὶ λόγους αὐτοὺς ὑπερβαίνοντα. Οὐδὲ γὰρ ἅπαξ μόνον ἢ δεύτερον ἢ καὶ πλειστάκις ἔστιν ἰδόντα ταῦτα καὶ μεθ' ὑπερβολῆς θαυμάσαντα, ἀγαπᾶν· ἀλλ' ὅσον ἄν τις καὶ βλέποι, μᾶλλον θαυμάζει· καὶ τότε πρῶτον ὁρᾶν ἡγεῖται, ὅτε καὶ παραστὰς ἐντρυφᾷ τοῖς θεάμασιν, εἰ καὶ πολλάκις εἶδέ τε καὶ τεθαύμακε. Περὶ γοῦν τούτου τόσον ἀπέχω λέγειν, ὅσον καὶ ἄφθεγκτον κάλλος ἡγοῦμαι τοῦτο καὶ μυστικόν· καὶ ὃ Θεῷ μόνῳ πρέπει, τοῦτο δευτέρως κατ' ἐμαυτὸν ἔχειν πιστεύω, τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ἱερὸν σκήνωμα· ὡς εἴπερ ἐστὶν ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖν τὸν Θεὸν, τοῦτον εἶναι καὶ μόνον αὐτὸν ἁπάντων τῶν ὑπὸ ἥλιον. Ὃν δ' ἔστι βλέπειν ἐπ' ἀριστερᾷ τὸν νεὼν εἰσιοῦσιν ἐξ ἁρμογῆς λίθων ἱστάμενον κίονα, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἀνδριάντα, τολμητέον δοῦναι τοῖς λόγοις, καὶ ταῦτα παραστῆσαι, τῷ μὴ ἰδόντι, καθόσον οἷόν τε. Ἔχει γὰρ ὧδέ πη, ὡς ὁ λόγος διέξεισιν.

Templum Dei, Sophia dictum, multa variaque intus ornatur pulchritudine; multis item extrinsecus fulget ornamentis: quæ ita mirabilia sunt ut prorsus enarrari nequeant. Tantis enim spectaculis licet potius cum silentio frui, quam verbis ea recensere, quæ omnem sermonem exsuperant. Neque enim semel, aut bis, aut pluries hæc videntem stupor cum voluptate conjunctus occupat; sed quanto magis intuetur, tanto majori admiratione capitur: ac licet plerumque viderit et miratus sit, tunc se primum videre putat cum denuo accedens tot mirabilibus delectatur. De illo itaque disserere eo magis abstineo, quod inenarrabilem puto decorem illum mysticum, qui uni Deo competit: nam divinum et sacrum illud tabernaculum, secundas hac in parte obtinere existimo. Quod si fieri posset ut Deus in manufactis templis habitaret, hoc fore puto sub sole unum in quo versaretur. Audacius tamen columnam illam cum imposita statua describere aggrediar, quæ in templum intrantibus ad lævam visitur, lapillis mira arte compactis vestita, ut iis qui non viderint pro facultate depingam. Ita vero se habet ut hic enarratur.

Αὐλεὼν ἐξ ἀρχαίου τῷ θείῳ τούτῳ νεῷ οἰκοδομήμασι δημοσίοις περιτετείχισται· οὗ μέσον ὁ Αὐγουστεὼν ἵσταται· καὶ ἔστιν οὗτος, Αὐγούστου στήλη Ἰουστινιανοῦ, εἰς τιμὴν ἐκείνῳ σταθεῖσα, ἄρτι τῶν κατὰ Περσῶν πόνων ὑπανακύψαντι. Βάθρον ἐκ γῆς

Atrium hujus divini templi ab antiquo publicis ædificiis circumcingitur, in cujus medio Augusteon erigitur, hoc est, statua Justiniani Augusti in ejus honorem tunc erecta, cum Persici belli laboribus perfunctus reversus est: Basis autem co-

(1) *Ἔκφρασις τοῦ Αὐγουστεῶνος.* Augusteum amplissimum atrium fuit, porticibus circumdatum, ac vestibuli vicem præstitit Magnæ Ecclesiæ. De Augusteone seu de columna et statua equestri Justiniani loquuntur Anonymus noster [in *Patrologia* tom. CXXII, *post Psellum*]; Zonaras pag. 52, Zozimus lib. II, et Cedrenus qui subdit, hanc columnam ex tegulis æreis Chalces, cum in seditione Victoriatorum conflagrasset, confectam esse: Ὁ περὶ αὐτὸν τὸν κίονα χαλκὸς ἅπας, κέραμος ἦν διάχρυσος τὴν εἴσοδον τοῦ παλατίου Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐπικαλύπτων, ἥτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν Χαλκῆ προσαγορεύεται. *Æs autem omne, quod circa columnam est, tegula fuit inaurata, ingressum palatii Constantini Magni imperatoris contegens, qui usque nunc Chalce appellatur.* Cæterum hanc statuam equestrem Justiniani graphice omnino descripsit Procopius lib. I *De ædif.*, cap. 11, ex eoque, quidquid in hanc rem habent cæteri scriptores, hauserunt. Quæ Procopii descriptio cum sit longiuscula et ejusdem libri facilis cuique copia, consulto a nobis omittitur.

Digitized by Google

lumnæ a terra exsurgit, septem ex marmore albo gradibus instructa : (verum tres inferiores gradus injuria temporum in terram depressi sunt ;) gradus autem inferius latiores, angustiores superius : neque ab uno solum, sed a quatuor lateribus, secundum quadranguli figuram gradus habentur, quibus adscendi potest, donec ad planum perveniatur : et hactenus quidem planum esset, nisi quodpiam istic ædificium ex lateribus et calce constructum fuisset, quatuor columnarum in totidem angulis conspectum præferens, etsi vere columnæ non sint, sed columnarum speciem solum repræsentent : nam in superficie marmorum tabulæ adaptantur, quæ intus pyromachas lapides contegant ; ut ex uno, qui per tempus tabulam amisit, ediscere licet. Ædificii forma in cubum concinnata est ; ita ut, ex senis cubi superficiebus, quatuor e lateribus positæ, totidem porticibus ornentur. Huic ædificio basis alia ex marmore albo imponitur, isti altera, huic tertia : his omnibus quarta circularis, ex marmoribus confecta ; ita ut tres quidem latitudine aliæ aliis minores et angustiores sint, quarta vero in circulum sit composita, atque basin tribuat columnæ consentaneam. Istic fundatur columna, olim quidem, ut narrant, vario et Temesio ære vestita ; quod, si fides narranti habeatur, argento non multum concederet. Nunc autem nuda omnino manet, ut possit quisque lapides ejus numerare, ac deprehendere Pyromachas esse, commissurasque cognoscere. Habetque circulares ordines ex lapide albo, in longitudine columnæ pari interstitio disjunctos, qui ad decem numero sunt : hinc alios circulares ordines ex marmore albo, sed ii contigui sunt ; ita ut secundus primo, tertius secundo impositus sit, et sic deinceps usque ad nonum. Verum ii non æqualiter in structura se habent, sed latiores gradatim sunt, ut basin latiorem imposito ordini præstent, qui decimus novem aliis incumbit ; ita ut nec ista pars perfecto numero careat. Hujus vero lapidis forma quadra est ; verum in mediis lateribus commissuram exhibet, ita ut lineæ frangi videantur, et fracturæ lapidibus obsignentur ; ac præter illos tantum, totus lapis in circuitu ære operitur. Ab hinc autem artifex ædificium contrahens densum lapidem imposuit, huic vero alium minoris circumquaque latitudinis, qui congruentem equo basim præbeat: non modo enim columna latitudinem expetebat, ut quæ imposita sunt firmius consisterent, sed etiam angustius cacumen desiderabat, ut opificium impositum oculis undequaque pateret. Equus autem æneus est, miro artificio elaboratus, nec dignus qui a prætereuntibus negligatur, etiamsi quis pluries in die istac transeat. Quem si spectaveris dicas sane in aerem et ventum cursum dirigere, atque ad Orientem

A ὑπανέχει τὸν κίονα. Τὸ δὲ βάθρον, κλίμακες μέχρι καὶ ἐς ἑπτὰ βαθμίδας λευκῆς μαρμάρου ἀνῳκοδόμηνται (τὰ δὲ κάτω τῶν βαθμίδων, μέχρι καὶ ἐς τὰς τρεῖς, οὕτω τοῦ χρόνου καινοτομοῦντος, κάτω γῆς κατωρύχαται) ἀπὸ πλατέος τοῦ κάτω εἰς στενὸν λήγουσαι · πλὴν οὐκ ἀφ' ἑνὸς μέρους, ἀλλὰ πανταχόθεν κατὰ σχῆμα τετράγωνον · ὡς ἀναβαίνειν μὲν κάτωθεν, ὁπόθεν τις βούλοιτο · εἶτα δὲ καταντᾷν εἰς ἀγχώμαλον · κἂν ἦν καὶ ἰδεῖν ἐπίπεδον τοῦτο ὅλου, εἰ μή τι ἐπ' αὐτοῦ ἐξ ὀπτῆς πλίνθου τε καὶ τιτάνου οἰκοδόμημα κατεσκεύαστο, τετράσι μὲν ὡς ἰδεῖν κατὰ γωνίας τὰς ἴσας κίοσι συνεχόμενον, οὐ μὴν δὲ καὶ κίοσιν ἄντικρυς, πλὴν ὅσον ἰδεῖν · ἐπιπολῆς γὰρ πλάκες μαρμάρων ἐξυφασμέναι, τοὺς
B ἐντὸς πυρομάχας λίθους συγκρύπτουσιν, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐκ μιᾶς, ἀποβαλούσης τῷ χρόνῳ τὴν πλάκα · καὶ τὸ τοῦ οἰκοδομήματος σχῆμα εἰς κύβον ἀποτετόρνευται, τῶν ἓξ ἐπιπέδων τὰ κατὰ τὸ πλάγιον τέτταρα στοαῖς καλλυνομένων (2) τέσσαρσι. Ἄνωθεν δὲ τούτου, πάλιν βάσις ἑτέρα μαρμάρου λευκῆς · καὶ αὖθις ἐπ' αὐτῆς ἄλλη · ἐφ' ἧς καὶ τρίτη · καὶ ζώνη τις ἐπὶ ταύταις ἀπὸ μαρμάρων τετάρτη · ὡς τὰς τρεῖς μὲν ἀπὸ πλατέος καὶ ταύτας εἰς στενὸν καταντᾷν, τὴν δ' ἐπ' αὐταῖς ζώνην κυκλοῦσθαι, καὶ διδόναι τῷ στύλῳ τὴν βάσιν ἁρμόζουσαν. Ἐντεῦθεν ὁ
C στύλος ἐπῳκοδόμηται · πάλαι μέν, ὡς ἀκούομεν, κεκαλυμμένος ποικίλῳ τεμεσίῳ χαλκῷ · εἰ δὲ πιστευτέον τῷ λέγοντι, οὐ πολλῷ καὶ ἀργύρου δέοντι · νῦν δὲ γυμνὸς τὸ παράπαν φαινόμενος · ὡς ἀριθμεῖσθαι καὶ τοὺς λίθους αὐτοῦ (3) ὁπόσοι, καὶ ὅτι πυρομάχαι εἰδέναι, καὶ ὅπως ἁρμόζονται · ἔχων καὶ ζώνας τῆς αὐτῆς λευκῆς λίθου, κατὰ τὸν κάλαμον · πλὴν ὅσον τὸ ἴσον πρὸς ἀλλήλας τοῦ διαστήματος ἔχουσαι, μέχρι καὶ δεκάδος προῖασιν. Ἐντεῦθεν ἄλλαι ζῶναι μαρμάρου λευκῆς, ἀλλὰ συνεχεῖς ῥῦται, δευτέρα ἐπὶ πρώτῃ, καὶ τρίτη ἐπὶ δευτέρᾳ, καὶ ἑφεξῆς, ἄχρις
D ἐννέα διήκουσαι · πλὴν οὐκ ἐξ ἴσου τὴν ἐποικοδομὴν ἔχουσαι πᾶσαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πλατύτερον ἀνοιγόμεναι, βάσιν οἷον εὐρεῖαν τῷ ἐπικειμένῳ παρέχουσαι · τὸ δ' ἐστὶν ἐπὶ ταῖς ἐννέα ζώναις τὸ δέκατον, ὡς ἂν καὶ τοῦτο μέρος μὴ στεροῖτο τῆς τοῦ ἀριθμοῦ τελειότητος. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ λίθου τετράγωνον, ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα συνιζάνον, ὡς οἷον τὰς γραμμὰς κλᾶσθαι, καὶ λίθοις σημειοῦσθαι τὰς κλάσεις, καὶ παρὰ τούτους καὶ μόνους, χαλκῷ τὸ πᾶν τοῦ λίθου καλύπτεσθαι γύρωθεν. Ἐντεῦθεν αὖθις συστέλλων ὁ τεχνίτης τὸ οἰκοδόμημα, τίθησι λίθον παχὺν, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἕτερον, πρὸς αὐτὸν μὲν ἐλαττούμενον, ἱκανὴν δὲ βάσιν τῷ ἵππῳ διδόντα. Οὐ μόνον γὰρ ἔδει πλάτους τῷ στύλῳ, ἀσφαλείας χάριν τῶν ἐπικειμένων, ἀλλὰ ἐτέρωθεν καὶ στενότητος, ὡς ἂν πανταχόθεν ἀρίδηλον ᾖ τὸ ἐπικείμενον τέχνασμα. Τὸ δὲ, ἵππος ἐστὶ χαλκοῦς, θαυμαστῶς τοῦ σχήματος ἔχων, καὶ ἥκιστα παροράσθαι τοῖς παριοῦσιν ἄξιος, εἰ καὶ πολλάκις τις τῆς ἡμέρας ἐκεῖσε διέρχοιτο · εἴποις ἂν αὐτὸν βλέπων, πρὸς ἄνεμον τρέχειν ὁρμῶντα, καὶ

(2) *Καλλυνομένων*. Edit. male, καλλυνόμενον.
(3) *Καὶ τοὺς λίθους αὐτοῦ*. Perperam in Edit., καὶ τοὺς λίθους αὐτῷ.

Digitized by Google

τῆς πρὸς ἀνατολὴν ἅπτεσθαι. Οὕτως ἄρα τὸ τῆς κεφαλῆς ἐσχημάτιστται, ὡς ἀνασεσοβημένην εἶναι, καὶ πρὸς βορρᾶν μικρὸν παρεγκλίνουσαν. Οὕτω; αἱ χαῖται καὶ ὅσαι τρίχες τῇ κεφαλῇ ἐμπεφύκασι, φυγοῦσαι τὸ εὔθετον, διεγείρονται, καὶ πρὸς ἄνεμον παίζουσιν. Εἰ δέ που σὺν ταύτῃ καὶ τὸν ἀριστερὸν τῶν ἐμπροσθίων ἴδοις ποδῶν, πῶς κατὰ γόνυ κυρτοῦται, καὶ τῶν ἄλλων ἐρηρεισμένων εἰς γῆν αὐτὸς μόνος ᾔρηται, εἴποις ἂν κινεῖσθαι δὴ καὶ τὰ ἄψυχα. Εἰ δὲ καὶ χαλινὸν ἔφερεν ἐπὶ στόματος, ὡς ἔχειν εἰκάζειν τὸ πάλαι τὸν ὀρθῶς σκοπούμενον, θάτερον ὑπονοοῖτο δυοῖν, ἢ τῷ ῥυτῆρι ἀγχόμενον, κροαίνειν ἐκ βίας τῷ ἐμπροσθίῳ, ἢ μὴν ἀνιέμενον, οὕτως ἐπιταχύνειν τὰ τῆς πορείας, ὡς μὴ φθάνειν τοῦτον τῆς γῆς ἅπτεσθαι, καὶ προφθάνειν τὸν ὄπισθεν. Οὕτως ἄρα ἐκ πνεύματός τινος ἐγκαρδίου ἐμφύτου πρὸς τὴν ὁρμὴν καὶ τὰ στέρνα τῷ ζώῳ εὐρύνονται, ὡς ἐπισημαίνειν καὶ τὰ οἰδήματα. Οὕτως ἀκμάζουσα ἡ οὐρὰ ὄπισθεν, οὐ κατὰ τρόπον κειμένη, ἀλλ' οἷον ἀνεγγερμένη τὸ πρῶτον, εἶτα καθιεμένη παρὰ πόδας ἐς γῆν. Ὅρα δὲ καὶ τὸν ἐπιβάτην εὐθὺς, ἱππότου δρομέως ἔχοντα σχήματα, καὶ τοὺς πόδας παρὰ πλευρὰν ἑκατέραν διέχοντα. Εἰ δέ γε καὶ ἐμβάδας φοροίη, ἀλλ' εἰκάσαις ἂν αὐτὸν ἐπιγαννυμένῳ τῷ ἵππῳ καὶ κυδρουμένῳ, ὅτι καὶ δίχα κέντρου καὶ μύωπος ἱκανῶς ἀνυστά οἱ τὰ τοῦ δρόμου καὶ τῆς προθέσεως· καὶ οὕτως ἀτημελήτως οἱ πόδες ἔχουσιν, ὥστε δοκεῖν αὐτοὺς ὑφ' αὑτῶν κρατεῖσθαι, τοῦ καρδιακοῦ ἐξημμένους κινήματος, μηδὲν συνεχομένους ἐξ ἐφεστρίδος κατὰ τὸ σύνηθες. Ἐπικάθηται γὰρ τῷ ἵππῳ θαῤῥῶν, ἱππότης νεανικὸς, ὅλος μετάρσιος, καὶ ἐοικὼς μακρὰν βλέποντι· ἀνὴρ οὐ τριχώσει φίλος τὰ πρὸς ὑπήνην· τὰς δ' ἀπὸ κεφαλῆς τρίχας· ἀπεθριμένος μὲν τὰ ἐς μέτωπον· τὰ δ' ὄπισθεν, οὐδὲ μέχρι αὐχένος, ὅσον καὶ αὐτὸν ὁρᾶσθαι κουρᾷ χαίροντα. Οἷον δὲ καὶ τὸ ἐπὶ κεφαλῆς κράνος, ὡς μηδὲν ἐπικαλύπτειν, καὶ τὴν φοροῦντα κοσμεῖν. Οὐδὲ γὰρ κατὰ πλάτος ἐπίκειται· οὐδέ γε κατὰ κύκλον ἀποτετόρνευται· ἀλλ' ὅσον μὲν ἐγγίζει τῇ κεφαλῇ, στέφανος εἶναι δοκεῖ, κροτάφους περιγράφων ἐξ ἴσου καὶ μέτωπον. Τὸ δ' ἐντεῦθεν καὶ ἄνω, ἠρέμα κατὰ μῆκος ἐκτέταται, καὶ ἐς πολὺ φθάνον, πτερὰ τῇ κεφαλῇ χρυσαυγῆ γίνεται· καὶ τὸ χρῆμα καὶ ἐς ἐμὲ ἦν ἀκέραιον· ἀνέμου δέ ποτε πνεύσαντος ἐξαισίου, ῥιπτοῦνται δύο πτερά· καὶ τότε μέγιστα πολλῷ τοῖς ὁρῶσιν ἐφαίνετο, ἢ καθόσον ὁρῶνται κοσμοῦντα τὴν κεφαλήν· ἃ δὴ καὶ ἐς δεῦρο παρὰ τῷ τῆς ἐκκλησίας ταμιείῳ ἀποτεθησαύρισται. Ἔσταλται δὲ καὶ τὸ σῶμα, ἐντὸς μὲν οὐ περιττῇ τινι καὶ περισσευομένῃ στολῇ, ἀλλ' οἵαν εὐσταλὴς ἂν ἱππότης ἀμπίσχοιτο, ἄνωθεν μὲν, μόλις καὶ ἐς ἀγκῶνα, κάτωθεν δὲ, περὶ γόνατα φθάνουσαν. Ἀνῆπται δὲ καὶ μανδύαν ἐκτὸς, στολὴν, ὥς φησιν, Ἀχίλλειον· ἣ καί τινα καλύπτουσα τῶν μερῶν, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν ὦμον ἐπικειμένη, φθάνει καὶ μέχρι τῆς τοῦ ἵππου ἰξύος, πολύ τε μέρος περιλαμβάνει τῶν ὄπισθεν, καὶ περιττὴ περικέχυται. Αἱ μέντοι χεῖρες τῷ ἀνδριάντι οὐκ ἀσχολοῦνται περὶ τὸν ἵππον, οὐδ' ὅσον καὶ ἰθύνειν ἱππηλάτου τρόπον δοκεῖν· ἀλλὰ τὴν

ferri. Caput ita concinnatum est ut ferocitatem exhibeat, at ad Aquilonem parumper declinet. Jubæ et crines capiti hærentes incompositi, ad ventum ludere videntur. Quod si ad hæc lævum anteriorem pedem conspexeris, a genu recurvum ac flexum advertas, ita ut aliis terram prementibus ipse solus suspensus sit : ac putes etiam inanimata moveri. Quod si unquam frenum in ore habuerit (quod sane olim habuisse putabit quisquis recte conjectaverit), alterutrum sane suspiceris, aut faucibus habenarum vi constrictis sese equum arrigere, aut laxatis habenis tam concitato cursu ferri, ut pes anterior terram non contingat, posteriorque præveniat. Ita vero ex spiritu quodam interno et naturali equi pectora dilatantur, ut etiam musculos observes ; sic cauda vigore plena cernitur, ut non demissa concidat ; sed quasi erecta primum, deinde remissa ad pedes et ad terram effluat. In sessorem vero confestim oculos adjicias, cursoris equitis formam referentem, ac pedes ad utrumque latus distendentem. Etiamsi vero calcaribus instructus sit ; at statim conjicias ex equi alacritate et ferocia, ipsum sine stimulo posse propositum cursum perficere. Pedes autem ita negligenter compositi videntur, ut tamen se ipsi contineant, et ex ipso cordis motu regi putentur, nulla scandula pro more suffulti. Nam equo insidet audax juvenis, totus sublimis ac procul inspectanti similis : vir sane, sed imberbis, cujus coma a fronte detonsa, pone vero nec ad collum usque demittitur ; ut æstimes illum tonsura delectari. Cujusmodi autem galea, quæ nihil obtegat et equitem exornet ? neque enim vel latitudinem obtinet, vel caput circumcludit, sed qua capiti admovetur coronæ similis est, tempora et frontem æquabiliter circumscribens : hinc vero superne sensim longitudine extenditur, et multum assurgens in pennas deauratas a culmine desinit : quæ ad meum usque tempus servatæ sunt : verum reflante vehementissimo vento duæ pennæ collapsæ sunt : quæ tunc longe majores visæ sunt, quam cum caput exornarent : et hactenus in thesauro Ecclesiæ reconditæ videntur. Corpus autem strictiore nec superflue exundanti tunica interiore vestitur, qualem gestant equites cultiores : quæ superne vix cubitum attingit, infra vero ad genua extenditur. Exterius autem pallium adjungitur, quod Achilleam stolam nuncupant. Ea vero aliquas corporis partes obtegens, atque hinc in lævum humerum collecta, usque ad lumbos equi pertingit, et magnam posteriorum partem occupans large diffluit. Manus vero statuæ non tractando ac dirigendo, sessorum more, equo occupantur ; sed dextram quidem erigit, quasi martiali quodam generosoque sensu et animo hostibus graviter interminetur. Verum non ex amentia et insana audacia quadam, ut quispiam arbitretur. Nam læva manus huic occurrit suspicioni, atque virum ab ea plane defendit et tuetur. Siquidem

Digitized by Google

ea ipsa manu parum a corpore semota, pomum æneum deauratum tenet, in quo ejusdem materiæ crux erigitur. Videturque declarare qua fiducia motus alteram manum extendat et graviter comminetur. Pomum quippe illud mundum significat, quem manu ipse tenens totius orbis imperium adeptus, crucis virtuti confidit.

A μὲν δεξιὰν ὑψοῦ ἀνατείνει, καθόσον οἷόν τε, μετὰ τινος ἀρεϊκοῦ καὶ γενναίου φρονήματος, καὶ ἐμβριθῶς ἀπειλουμένῳ ἔοικε τοῖς ἐχθροῖς· πλὴν οὐκ ἀπονοίας τινὸς καὶ θράσους ἀλόγου, ὡς ἂν οἰηθείη τις. Φθάνει γὰρ ἡ λαιὰ τὴν δεινὴν ταύτην ἀναιροῦσα δόξαν, καὶ ὑπεραπολογουμένη τάνδρὸς ἐς ταμάλιστα. Κατέχει γὰρ ἐπὶ ταύτης, μικρὸν ἀπεχούσης τοῦ σώματος, μῆλον χαλκοῦν ἐπίχρυσον· ἐφ' οὗ καὶ σταυρὸς ὁμοίως ἔχων τῆς ὕλης ἵσταται· καὶ ἔοικε δεικνύειν ὁ θατέραν ἐκτετακὼς, καὶ μετ' ἐμβριθοῦς ἀπειλούμενος σχήματος, ᾧ θαῤῥῶν ἀπειλεῖται· ὅτι καὶ τὸ μῆλον εἰκονίζειν ἔχει τὸν κόσμον, ὃν καὶ χειρὶ περισχεῖν, πάσης γῆς ἀναψάμενος τὸ κράτος, δυνάμει τεθάῤῥηκε τοῦ σταυροῦ.

ΤΟΥ ΠΡΩΤΕΚΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΦΥΛΑΚΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ

ΟΤΙ ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΛΕΓΕΤΑΙ ΠΝΕΥΜΑ ΥΙΟΥ ΔΙΑ ΤΟ ΟΜΟΟΥΣΙΟΝ Η ΔΙΑ ΤΟ ΧΟΡΗΓΕΙΣΘΑΙ ΥΠ' ΑΥΤΟΥ ΤΟΙΣ ΑΞΙΟΙΣ (1).

—

PROTECDICI ET NOMOPHYLACIS

GEORGII PACHYMERÆ

ADVERSUS EOS QUI DICUNT

IDEO DICI SPIRITUM FILII, QUOD HABEAT EAMDEM ATQUE ILLE NATURAM VEL QUOD DIGNIS AB EO SUPPEDITATUR.

(Græcia orthodoxa, tom. I.)

—

Si virtute naturali, ignis adurens est, quod aduret (id vero sæpius efficit, et quod aduri aptum natum est, adurit), quæro inter hæc duo quodnam prius est, agerene et urere, an facultas ipsa naturalis adurendi; vel facultas ipsa adurendi ipso urendi actu? Plane facultatem affirmabit quilibet. Nisi quis velit asserere, prius ipsa natura actionem esse. Quando vero necessario id affirmabitur, possidere scilicet facultatem naturalem ignem adurentem, esse prius ipsa adustione, et non oppositum; quæro adhuc, in causis et effectibus, quodnam prius vel est, vel intelligitur? Omnino sane causa: neque enim posterius prioris esse causam dicimus. Et quidem Dialecticorum lex est, de iis, qui propter quid postulant, causam reddere. Et hoc

B Εἰ κατὰ δύναμιν φυσικὴν καυστικόν ἐστι τὸ πῦρ, ὅτι καύσειεν ἂν (ἐνεργεῖ δὲ τοῦτο πολλάκις, καὶ τὸ καυστὸν καίει), ζητῶ τὸ πρότερον ἐπὶ τούτοις· πότερον τὸ ἐνεργεῖν καὶ καίειν τοῦ ἔχειν δύναμιν φυσικὴν καυστικὸν εἶναι, ἢ τὸ ἔχειν τὴν τοῦ καίειν δύναμιν, τοῦ καίειν καὶ ἐνεργεῖν; Καὶ πᾶς τις ἂν φήσειε τοῦτο. Εἰ μὴ θέλοι λέγειν πρότερον τῆς φύσεως τὴν ἐνέργειαν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἂν ὁμολογηθῇ ἐξ ἀνάγκης, ὅτι τὸ ἔχειν δύναμιν φυσικὴν καυστικὸν εἶναι τὸ πῦρ, πρότερον τοῦ καίειν ἐστὶν, καὶ οὐ τοῦτο ἐκεῖνου, ζητῶ ἐπὶ τῶν αἰτίων καὶ αἰτιατῶν, ποῖον πρότερον, ἢ ἐστὶν, ἢ ἐπινοεῖται; Πάντως τὸ αἴτιον. Οὐ γὰρ τὸ ὕστερον τοῦ προτέρου αἰτιασόμεθα. Νόμος δὲ διαλεκτικῆς ἐπὶ τῶν ζητούντων τὸ διὰ τί, ἀποδιδόναι τὸ αἴτιον. Τοῦτο

(1) Eo opusculo potissima Græcorum de processione Spiritus sancti responsio, qua illi se Latinorum argumentis fecisse satis existimant, refellitur et convellitur, ut hinc concipias vim veritatis, dum homo Latinis infensissimus, et eorum in tali dogmate acerrimus oppugnator, ut ex ejus liquet Historia, cum serio scribit, non aliud quam rem meram, et quod Latini enuntiet. Habui ex bibliotheca Vaticana. ALLATIUS.

Digitized by Google

δὲ ἔθεμεν πρότερον. Εἰ οὖν τις φαίη διὰ τί καυστικόν ἐστι τὸ πῦρ καυστικῶς; οὐ καλὸν ἀπολογεῖσθαι, διότι καίει τὸ ξύλον. Ἐνδέχεται γὰρ καὶ μὴ καίειν τὸ ξύλον τὸ πῦρ, μηδ' ἐνεργεῖν ἔχον τὴν φυσικὴν δύναμιν. Διττῶς γοῦν ἁμαρτάνει ὁ τοιαύτην αἰτίαν τιθεὶς, τῷ τε γὰρ ὕστερον λέγειν αἴτιον τοῦ πρότερου, καὶ τῷ τὸ ἐνδεχόμενον μὴ εἶναι, τοῦ φυσικῶς καὶ ἐξ ἀνάγκης ὄντος. Εἰ δέ τις ἐρωτήσειε διὰ τί καίει τὸ πῦρ τὰ ξύλα; εὔλογον ἀποδιδόναι τὴν αἰτίαν, ὅτι καυστικόν ἐστι φύσει τὸ πῦρ. Τούτου δὲ εἰ ζητοίη πάλιν τὸ αἴτιον, ὅτι πῶς καυστικὸν τὸ πῦρ φύσει; ἄλλο τις πρότερον ἐννοήσειε, καὶ οὐ τὸ, ὅτι καίει τὰ ξύλα. Τοῦτο γὰρ ἐδείχθη καὶ ὕστερον, καὶ ἐνδεχόμενον μὴ γίνεσθαι. Πῶς οὖν τὸ μὴ γίνεσθαι ἐνδεχόμενον, καὶ τὸ ὕστερον τοῦ φύσει, καὶ προτέρου αἴτιον ἂν εἴη; Ἀλλὰ τυχὸν αἰτιάσαιτ' ἄν, ὅτι λεπτομερὲς τὸ στοιχεῖον καὶ εὐκίνητον φύσει. Καὶ ὅτι διεγερτικὸν ἔνδοθεν πρὸς ἕξαψιν φυσικῶς τῆς ῥώμης ὠκύτητι, καὶ τῷ λεπτομερεῖ, καὶ δραστικῷ τῆς φύσεως, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος ἐννοήσειέ τις τολμήσας μικρῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμᾶσθαι. Εἰ γὰρ ὑπερχρόνως μὲν Πνεῦμα Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἔστι τε, καὶ λέγεται, δίδοται δὲ ἐγχρόνως τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ χορηγεῖται τὸ Πνεῦμα, ὁμολογούμενον ἀναμφιβόλως παντὶ, ὡς τὸ ὑπέρχρονον τοῦ ἐγχρόνου πρότερον, καὶ τὸ φύσει τῆς ἐνεργείας. Εἰ γοῦν τις ζητοίη, διὰ τί χορηγεῖται τοῖς ἀξίοις τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Υἱοῦ; εὔλογος ἡ ἀπάντησις, Διότι ἔστι τε, καὶ λέγεται Πνεῦμα Υἱοῦ. Ἐκεῖνο γὰρ τὸ αἴτιον, τοῦτο δὲ τὸ αἰτιατόν. Εἰ δὲ πάλιν ζητοίη, διὰ τί ἐστι καὶ λέγεται Πνεῦμα Υἱοῦ ὁ Παράκλητος, οὐκ ἔστι λέγειν τινὶ, ὅτι διότι τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα χορηγεῖται. Τοῦτο γὰρ ὕστερον, καὶ ἔγχρονον, καὶ διὰ τοῦτο αἰτιατόν. Ἀμαθὴς τοίνυν ἡ ἀπόκρισις, τὸ δ' ἐρώτημα εὔλογον. Καὶ οὐ περὶ τοῦ ὅτι τὸ Πνεῦμα μέν ἐστι τοῦ Υἱοῦ ὑπερχρόνως, δίδοται δὲ ἐγχρόνως, ἀμφισβητήσομεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὅτι τὸ ὕστερον τοῦ προτέρου, καὶ τὸ ἔγχρονον τῷ ὑπερχρόνου αἰτιώμεθα. Ὅπερ ἀδύνατον. Ὥστε εἰ μή ἐστιν αἴτιον τὸ χορηγεῖσθαι τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῖς ἀξίοις. Τοῦ εἶναι καὶ λέγεσθαι Πνεῦμα Υἱοῦ, καθάπερ ἀμέλει καὶ τοῦ πατρὸς, ἄλλο τι ζητητέον τούτου τὸ αἴτιον τοῖς ἀξίοις, ὄντως τῆς τοιαύτης ζητήσεως. Εἰ δὲ δεῖ τι τολμᾷν, ὅτι διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς προοδικῶς ἐστι τὸ Πνεῦμα, καὶ διὰ τὴν φυσικὴν μεσιτείαν τοῦ Υἱοῦ, δι' ἧς τό τε μονογενὲς φυλάττεταί οἱ, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐξ αἰτίου τοῦ Πατρὸς εἶναι οὐκ ἀπείργεται. Ἡ γὰρ διὰ τὸ ἐξ οὗ αἰτίου ἐστὶ, καὶ οὐ καθ' αὑτὴν ἵσταται. Ἡ δὲ ἐξ ἱκανή ἐστι πρὸς τὸ ὅθεν καὶ μόνον δηλοῦν, πρὸς δὲ τὴν δευτέραν ἀπάντησιν, τὴν, ὅτι ὡς ὁμοούσιον τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ λέγεται Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ. Οὕτως ἡμῖν ῥητέον. Εἰ ὁμοούσιον τὸ φῶς τῇ ἀκτῖνι. Ἅμφω γὰρ ἅμα ἐκ τοῦ ἡλίου, καὶ φῶς μὲν ἀκτῖνος λέγεται, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡλίου. Ἀκτὶς δὲ φωτὸς οὐ λέγεται, εἰ μὴ διεσταλμένως, φωτὸς παρεκτική. Ζητητέον τὴν αἰτίαν τοῦ οὕτως ἔχειν ταῦτα, καὶ λέγεσθαι. Ζητητέον τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων τὸ ἐπι-

A prius supponimus. Si quis itaque interroget, quare ignis facultate sibi innata adurat? non recte quis responderet, quod lignum adurit: fieri enim potest, ut ignis lignum non adurat, nec agat, licet facultatem naturalem id habeat agendi. Et dupliciter peccat, qui prædictam causam assignat: et quod posterius causam diceret anterioris, et, quod non sit id quod fieri potest, illius quod naturaliter et necessario est. Si quis vero postularit, quare ignis adurat ligna? responsio nec absona fuerit, quod natura sua ignis adurit. Hujusce autem, si quis rursum causam sciscitatus fuerit, quomodo ignis natura sua adurat? aliud quidpiam potius quis excogitaverit, et non hoc, quod ligna adurat. Hoc enim, ut ostendimus, posterius est et potest fieri, ut non agat.
B Quanam itaque ratione, quod fieri potest, ut non fiat, et quod posterius est illius, quod natura sua est et prius causa fuerit? Et forte etiam illud adducet, quod elementum partium tenuitate polleat, et facili motu natura sua cieatur; et quod interne naturaliter roboris velocitate, et particularum tenuitate, et naturæ efficacitate, ad incendendum res concitet, et similia. Pari ratione et in proposita quæstione argumentabitur quispiam, audens pusillo discursu ingentia metiri. Namque, si ante tempora Spiritus Filii Spiritus sanctus et est et dicitur, datur vero in tempore dignis a Filio, et suppeditatur Spiritus, in confesso esse debet, sine ullo dubio apud omnes, id, quod ante tempora est, eo, quod in tempore est, et
C quod natura est, prius esse ipsa actione. Si quis itaque interrogabit, propter quid dignis Spiritus suppeditetur a Filio? non sine ratione respondebitur: Quia est, et dicitur Spiritus Filii; illud enim causa est, hoc effectus. Quod si iterum quæret: Quare Paracletus dicitur et est Spiritus Filii? absone respondebit, si quis dixerit: Quod dignis a Filio Spiritus suppeditatur: hoc enim posterius est, tempori subjacens, ideoque effectus. Insulsa itaque erit responsio, licet interrogatio cum ratione facta sit. Et nos non dubitabimus, Spiritum esse Filii ante tempora, suppeditarique ab eodem in tempore, sed quod anterioris posterius, et quod in tempore, illius quod ante tempora est, causam faciamus; quod omnino fieri nequit. Quare si suppeditandi Spiritus a Filio
D dignis, non est causa, quod sit, et dicatur Spiritus Filii, quemadmodum duntaxat et Patris, alia hujusce causa iis, qui vere digni sunt hac quæstione, inquirenda est. Et si aliquid audendum est, quod per Filium ex Patre progrediatur Spiritus, et propter naturalem Filii interventum, per quem illi unigenitum conservatur, Spiritus Patre esse, tanquam a causa non impeditur. Per, enim ex aliqua causa est, nec per se subsistit. Verumtamen, ex, satis se ipsa solumque demonstrat, unde aliquid sit. Ad secundam autem responsionem, quæ erat, Spiritum, tanquam ejusdem naturæ cum Filio, dici Filii Spiritum, ita occurrendum est. Si ejusdem naturæ est lumen cum radio, utrumque enim simul ex sole est, et lumen quidem radii dicitur, quemadmodum sci-

Digitized by Google

licet et solis, radius vero luminis non dicitur nisi cum distinctione, luminis suppeditans : quærenda causa est, propter quam ita se habeant et dicantur. Quare in his quæramus magis et minus; utrum magis pateat hoc, hujusce consubstantiale esse, an consubstantiale, hujusce esse alicujus. Quilibet fatebitur, eo, quod hujusce est universalius prædicari eo, quod est, consubstantiale esse. Domus etenim hæc Socratis et sedes Platonis ; sed non consubstantialis est, neque domus, neque sedes philosophis illis. Quod si in consubstantialibus etiam solis quæramus, minime inveniemus, in consubstantialibus omnibus sequi, hoc hujusce esse. Sed et in his etiam plurimis modis deficere comperitur. Consubstantialis quippe Petrus est Paulo, et Paulus Petro : sed neque Paulus Petri neque Petrus Pauli. Ideo multo minus patebit id, quod est consubstantiale esse, quam hoc, alicujus esse et dici. Tunc enim omnino minus diffunderetur consubstantiale, quam hoc, alicujus esse et dici, si hoc quidem illi ex altera parte non responderet, et consubstantiale responderet. Cum vero minus sit, et non omne, quod est alicui consubstantiale, hujusce dicitur, ampliori mensura consubstantiali inerit minus esse quam illi, quod hujusce est. Hoc concesso, inquirendum est, utrum magis se extendat; causa an effectus? Et omnino, nemine contradicente, extendetur causa. Quare, si quis postularit quare lumen radii dicitur? stulte responderet si diceret, Quia consubstantiale est. Sed si quis postularit: Quomodo hæc consubstantialia sunt? poterit respondere, quod hoc hujusce dicitur; licet in plerisque consubstantialibus causa illa non sit. Sic et in proposita quæstione quispiam audebit efferre. Si magis late patet, esse et dici Spiritum Filii, ut ex jam dictis de consubstantiali fateri cogimur. Si quis postularit, Quare consubstantialis Spiritus Filio est? commode respondebitur, quod Spiritus dicitur Filii Spiritus sanctus. Neque enim ascititius est illi, ut nobis sunt ea, quæ possidemus, sed æterne ac naturaliter promanans. Quemadmodum, si quis quæreret, Quare consubstantialis est Filius Patri? dicimus, quod Patris Filius sit Filius,et est præterea secundum substantiam a Patre, sed non uti aliæ creaturæ. At vero respondere, dum quæritur, Quare dicitur Spiritus Filii? quod illi consubstantialis est; insulsa est responsio, et extra dialecticas leges. Minus enim patet consubstantiale, eo quod est, hujusce esse. Et quomodo, quod minus se extendit, illius quod magis, causam esse fatebimur? Causa etenim de pluribus vel paribus, si contra vertatur, nunquam vero de paucioribus. Quapropter hoc sublato, causa inquirenda est, quomodo Spiritus Filii dicitur Spiritus sanctus? Quod si in hoc quoque aliquid audendum est,quod ex Patre per Filium Spiritus sit; quemadmodum etiam de sole enuntiantes, per radium ex sole lumen, et interventum radii significamus, et causam luminis solem ob oculos exhibemus ; sic et de hoc asserentes per Filium Spiritum, quærendam relinquimus causam, ex qua is sit, cui, ex tanquam causa principali, attribuitur. Quod non æque succe-

A πλέον καὶ ἐπέλαττον. Πότερον ἐπιπλέον τὸ τόδε τοῦ δέ τινος εἶναι τοῦ ὁμοουσίου, ἢ τὸ ὁμοούσιον τοῦ τόδε τοῦ δέ τινος εἶναι. Καὶ πᾶς τις ὁμολογήσειεν ἂν τόδε τοῦ δέ τινος εἶναι, ἐπιπλέον τοῦ ὁμοούσιον εἶναι. Οἶκος γὰρ οὗτος Σωκράτους, καὶ θρόνος Πλάτωνος, ἀλλ' οὐχ ὁμοούσιος ὁ οἶκος, ἢ θρόνος τοῖς φιλοσόφοις ἐκείνοις. Εἰ δὲ ἐπὶ ὁμουσίων καὶ μόνων ζητοῦντες, οὐχ εὑρίσκομεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὁμοουσίοις ἑπόμενον τὸ τόδε τοῦδέ τινος εἶναι. Ἀλλ' ἐλλείπει καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ πλεῖστα. Ὁμοούσιος γὰρ Πέτρος Παύλῳ, καὶ Παῦλος Πέτρῳ. Ἀλλ' οὔτε ὁ Παῦλος Πέτρου, οὔτ' ὁ Πέτρος τοῦ Παύλου. Πολλῷ πλέον ἐπ' ἔλαττον ἂν εἴη τὸ ὁμοούσιον πρὸς τὸ τόδε τοῦδέ τινος καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι. Τότε γὰρ ἐπ' ἔλαττον ἁπλῶς τὸ ὁμοούσιον τοῦ τόδε τοῦ δέ τινος, τοῦ εἶναι B καὶ λέγεσθαι, εἴπερ τοῦτο μὲν ἐκείνῳ οὐκ ἀντέστρεφε, τὸ δὲ ὁμοούσιον τούτῳ ἀντέστρεφεν. Ἐπεὶ δὲ ἐλλείπει, καὶ οὐ πᾶν τὸ ὁμοούσιον τινὶ, τόδε τοῦδε λέγεται, πολλῷ τινι τὸ ἐπ' ἔλαττον τῷ ὁμουσίῳ πρὸς τὸ τόδε τοῦδε εἶναι πρόσεστι. Τούτου δὲ ὁμολογηθέντος ζητητέον πρότερον, ἐπιπλέον τὸ αἴτιον, ἢ τὸ αἰτιατὸν, καὶ πάντως ἀναμφιλόγως τὸ αἴτιον. Εἰ γοῦν ζητοίη τις, διὰ τί φῶς ἀκτῖνος λέγεται, ἁμαθὲς τὸ ἀποδιδόναι, ὅτι ὁμοούσιον. Εἰ δὲ ζητοίη τις, πῶς ὁμοούσια ταῦτα ; χώραν ἔχει ἀπολογεῖσθαί τις, ὅτι τόδε τοῦδε λέγεται, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ πολλῶν τοῦτό ἐστι τῶν ὁμοουσίων τὸ αἴτιον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος τολμήσειεν ἄν τις λέγειν. Εἰ γὰρ ἐπιπλέον τὸ εἶναι, καὶ λέγεσθαι τὸ Πνεῦμα C τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς διδάξεως τοῦ ὁμοουσίου. Εἰ ζητοίη τις, διὰ τί ὁμοούσιον τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ ; ἀποκριτέον εὐλόγως, ὅτι Πνεῦμα λέγεται τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὐδὲ γὰρ ὡς ἐπίκτητον κατὰ τὰ κτητικὰ καὶ ἡμέτερα, ἀλλ' ὀἰδίως καὶ φυσικῶς. Ὥσπερ ἄρα καὶ εἰ ζητοίη τις, διὰ τί ὁμοούσιος Υἱὸς τῷ Πατρί ; λέγομεν, ὅτι Πατρὸς Υἱὸς ὁ Υἱὸς, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς κατ' οὐσίαν, ἀλλ' οὐχ ὡς τὰ κτίσματα. Τὸ δ' ἀπολογεῖσθαι ζητούντων τινῶν, διὰ τί λέγεται Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ; ὅτι αὐτῷ ὁμοούσιον, ἀμαθὴς καὶ οὐ κατὰ τοὺς διαλεκτικοὺς νόμους ἡ ἀπόκρισις. Κεῖται γὰρ ἐπ' ἔλαττον τὸ ὁμοούσιον τοῦ τόδε τοῦδέ τινος εἶναι. Πῶς δὲ τοῦ ἐπιπλέον αἰτιασόμεθα τὸ ἐπ' ἔλαττον; τὸ γὰρ αἴτιον ἢ ἐπιπλέον, ἢ ἐπίσης, εἰ ἀντιστρέφει, ἐπ' D ἔλαττον δὲ οὐδέποτε. Ὥστε τούτου ἀναιρεθέντος, ζητητέον τὸ αἴτιον, πῶς Πνεῦμα Υἱοῦ λέγεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ δὲ δεῖ τι τολμᾶν κἀνταῦθα,διότι ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐστι τὸ Πνεῦμα. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἡλίου λέγοντες διὰ τῆς ἀκτῖνος ἐκ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ τὴν μεσιτείαν τῆς ἀκτῖνος δηλοῦμεν, καὶ τὸν αἴτιον τοῦ φωτὸς παριστῶμεν τὸν ἥλιον· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου λέγοντες δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ζητεῖν ἀφίεμεν τὴν ὅθεν αἰτίαν, ᾗ τὸ ἐκ ἀρχικῶς ἀποκεκλήρωται. Οὐ μὴν δὲ ὅτε καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἴποι τις ἄν, τοῦτο συμβαίη ἄν. Ἴστησι γὰρ τὸ ἐκ τὴν διάνοιαν, καὶ οὐκ ἀνάγκη τῷ ἀκούοντι ἐκ τοῦ λόγου τούτου προχωρεῖν πορρώτερω, καὶ ζητεῖν τὸ ἀρχικὸν αἴτιον.

Digitized by Google

det, cum quis et, ex Filio diceret; sistit enim, *ex*, mentem, et qui id audit, non est necesse, ut ultra hoc dictum progrediatur, et quærat causam principalem.

Georgius Pachymeres multa scripta edidit argumenti rhetorici quæ non sunt hujus loci, sicut nec declamationes quas, sophistarum more, exercendi ingenii gratia composuit, de quibus vide Allatium tomi superioris col. 413, ubi earum argumenta exhibentur.
EDIT.

ANNO DOMINI MCCCXXXII.

THEODORUS METOCHITA

NOTITIA.

(Fabric. Biblioth. Græc. t. X.)

Theodorus Metochita, cum paulo antiquiore Georgio Metochita (*a*) non confundendus, sub Andronico Palæologo seniore amplissima magni logothetæ dignitate functus est ab a. C. 1314, et filiam suam Irenem (*b*) Joanni Palæologo panhypersebasto, Constantini Palæologi, qui Andronici imperatoris frater erat, filio nuptui collocavit. Postea cum Andronicus junior, senioris ex Michaele filio nepos, avum imperio exspoliasset a 1327, Theodorus quoque dignitate imminutus et exsul, mox liberatus iterum exsilio, Cpoli in monasterio Choræ, quod ipse instauravit, vixit atque exstinctus est a. C. 1332 die decimo tertio Martii, post Andronicum seniorem, cui fidelis et amicus fuerat, defunctum die tricesimo (*c*). Nicephorus Gregoras, qui virtutem illius atque eruditionem patroni ac doctoris sui encomiis macta. in historiarum opere, lib. VII, VIII, IX, X, et funebri illum oratione decoravit (*d*), hoc quoque ei posuit epitaphium (*e*) :

Ὅς πάρος ἐν σοφίῃ θνητῶν μέγα κῦδος ἔην γε
Βαιὸς ὠδὶ λάας τοῦγε κέκευθε νέκυν.

(*a*) Hic Georgius Metochites, Jo. Vecci archidiaconus CPolitanus, λατινόφρων, et ideo cum eodem Becco atque Joanne Meliteniota ejectus in exsilium circa a. C. 1285 ab Andronico Palæologo. De eo Pachymeres et e recentioribus Allatius, De *Georgiis* p. 546. [in Fabr. *Bibl. Gr.* vol. X, p. 670, sqq. ed. vet.] quem videsis etiam *De consensu*, p. 769 seq. p. 773, et *adversus Creyghtonum* pag. 617, 625, et Michaelem Nau in *Ecclesiæ romanæ græcæque vera effigie*, pag. 82, qui Theodorum Metochitam, Georgii filium fuisse scribit. Confundit utrumque Vossius *De hist. Græcis*, II, 29, Meursium præf. ad Metochitam secutus. Ex Georgii Metochitæ scriptis pro Latinis adversus Græcos partem Allatius vulgavit, ut *Refutationem trium capitum Maximi Planudis* in *Græcia orthodoxa*, tom. II, pag. 922-958 : *Refutationem Manuelis Cretensis, nepotis*, id. , pag. 959 1074. Ex Oratione *De unione Ecclesiarum*, fragmentum, p. 429, contra Hottinger. Ex oratione *De dissidio Ecclesiarum, id. pag.* 458, 462. Ex *libro* IV *De processione Spiritus S.* Combefis. tom. II *Auctarii novi Bibl. Patrum*, pag. 1018-1026 (ubi de S. Maximi loco epistol. ad Marinum Cypri presb. disputatur). Ex libro V Allatius, libro *De purgatorio*, p. 678 667, et contra Hottinger. p. 511. De illis quinque libris sive orationibus Allatius *de Consensu* p. 771. Citantur etiam plura a Nic. Comneno in Mystagogicis prænotionibus ut *Explicatione Regularum S. Nicephori CPol. patriarchæ*, p. 20 : *Oratio de sacris mysteriis*, p. 396; *Ecthesis historiarum et Orationes contra Georgium Cyprium*, p. 410. Argumentum trium Orationum contra Cyprium exponit Allatius *De Consensu*, pag. 772. (FABR.) Add. Cavei, *Hist. litter. SS. Eccles.* , de sæculo scholastico ad a. 1276, pag. 320 sqq. , ubi etiam de Theodoro Metochita agitur, et Saxii, *Onomast. lit.* , part. II, pag. 321 , qui Georgii Metoch. ætatem alligat a. circ. 1280. Villoison in *Anecdot. gr.* , tom. II, pag. 249, memorat codic. 650. qui in bibl. Venet. Marc. post editum catalogum illatus est : Georgii Metochitæ opus, cujus titulus pene deletus est imbrium injuria. Agi videtur de schismate ecclesiarum Græcæ et Latinæ. » Add. not. supra ad vol. III, pag. 227. (HARL.)

(*b*) Joannes Cantacuzenus, lib. I, cap. 43, Nicephorus Gregoras, lib. VII, cap. II.

(*c*) Nicephorus Gregoras, lib. X. cap. 2 , ubi etiam Monodia ejus in Metochitam inserta legitur, quam cum Hieron. Wollii versione Meursius Metochitæ suo præfixit. (FABR.) Cel. Morelli, in bibl. ms. Gr. et Lat. I, pag. 71 sq. de cod. Veneto, *Marc.* 79 observavit, ad initium quemdam e Meliteniotarum familia, Joannis filium, quo tempore consanguinei sui nonnulli obierint adnotasse ; in his de Theodoro Metochita, Κατὰ τὰ ιγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τῆς αὐτῆς (η. τε') ἰνδ. τοῦ αὐτοῦ (η. ϛωμ') ἔτους ἐκοιμήθη ὁ μέγας λογοθέτης Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης ὁ σοφώτατος, μετονομασθεὶς Θεόληπτος μοναχὸς, ὁ θεῖός μου. (HARL.)

(*d*) Conf. supra, vol. VII, p. 645. n. 76, et p. 656. (HARL.)

(*e*) Joan. Boivin. ad Gregoram p. 773, et Banduriis *Antiquitat. CP.*, lib. VII, p. 180.

Digitized by Google

Δῆμος σεπτῶν μουσάων ὁλολύξατε πᾶσαι,
Ὤλετο κεῖνος ἀνήρ, ὤλετο πανσοφίη.

Magno hominum decori cujus sapientia nuper
Certe erat, huncce levis jam lapis ecce tegit.
Musarum veneranda cohors, complangite cunctæ,
Ille vir interiit! Pansophia ipsa jacet!

Laudibus illis præter Gregoram et Jo. Cantacuzenum fidem facit etiam Thomas Magister in προσφωνητικῷ ad Metochitam, et in epistola ad eum scripta, ubi vocat μουσῶν ἑλικῶνα, λόγων ἑστίαν, φιλοσοφίας τέμενος, ῥητορικῆς ὄφελος, καὶ συμπάσης ἄλλης λογικῆς ἐπιστήμης, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, πρυτανεῖον. *Heliconem musarum, Vestam politiorum litterarum, philosophiæ templum* (al. μένος *robur ac spiritum*), *artis oratoriæ columen, et cæterœ liberalis doctrinæ universæ, ut verbo dicam, publicum prytaneum.* p. 204. Inter alia etiam exquisitam astronomiæ peritiam in illo celebrat, quam disciplinam ex eo hausisse profitetur Gregoras, VIII, 7, et ex tenuibus, quæ a Bryennio edoctus fuerat, principiis ad summum fastigium produxisse Metochitam scribit Joan. Cantacuzenus lib. I, c. 2, p. 37. Illa vero Thomæ Magistri epistola una cum προσφωνητικῷ Græce et Latine vulgata est a Laurentio Normanno inter alias ejus orationes et epistolas, Upsal. 1693, 4, p. 178 et 202. Hunc Metochitam falso tradi a Margunio in ecclesiastico dogmate sensisse cum Latinis, observat Nicolaus Comnenus Papadopoli in *Prænotionibus mystagogicis*, pag. 9, et fusius in testimonio Græciæ.

Quanquam in summa dignitate constitutus multos annos negotia publica curanda habuit, curavitque ex Andronici imp. voto diligentissime : tamen multa et præclara scripsit, semper lucubrationes interponens diurnis reip. curis (*f*). Ex his multa penitus interciderunt, paucissima viderunt lucem, pleraque adhuc latent inedita in bibliothecis, sive carmine sive prosa : in quibus versus duriores (*g*), et prosam asperam (*h*) auresque ardentem notavit paulo delicatius lectorum judicium. (Fabr.) — De Theodoro Metoch. conf. etiam Henr. Wharton in Append. ad Guil. Cavei *Hist. litt. SS. Eccles.*, tom. II, p. 4 sq. ad a. 1301 ; Jac. Bruckeri, *Hist. crit. philos.*, tom. III, p. 846-848 ; Joan. Fabricii, *Hist. bibl. Fabr.*, part. v, p. 261 sq.; Saxii *Onom. lit.* II, p. 345 ad a. 1310. (Harl.)

Edita Theodori Metochitæ scripta.

Παράφρασις. *Paraphrasis in* Aristotelis *libros octo Physicorum, libros tres De anima, libros quatuor De cœlo, libros duo De ortu et interitu*, cæteraque quæ Parvorum naturalium nomine veniunt, *librum De memoria et reminiscentia, De somno et vigilia, De insomniis, De divinatione per somnum, De motu animalium, De brevitate et longitudine vitæ, De senectute et juventute, vita et morte, et librorum quatuor Meteorologicon* (*i*). Hæc Paraphrasis Græce necdum lucem vidit, Latine autem versam a Gentiano Herveto Aurelio, Simon Schardius primum excudi curavit Basileæ 1559, 4 apud Nicolaum Brylingium cum Præfatione Philippi Becchii, medici. Deinde recusa Latine est Ravennæ 1614, 4. Nam Parisiis primum vulgatam fuisse, nescio, unde accepit Labbeus (*j*), qui nec annum nec formam dicere potuit, et a se primum in lucem editam Brylingius in fronte sui libri diserte profitetur.

Historiam Romanam a Julio Cæsare ad Constantinum Magnum, quam ab Andrea Schotto acceperat sub Theodori Metochitæ nomine, Græce, addita versione sua et brevibus ad calcem libri notis, vulgavit Joannes Meursius, Lugd. Bat. 1618, 4 [et in Opp. Meursii, tom. VII Florent. 1746, fol.,

(*f*) Gregoras, lib. VII, cap. 2, Historiæ de Metochita : Βιβλιοθήκη γὰρ ἦν ἔμψυχος οὗτος καὶ τῶν ζητουμένων πρόχειρος εὐπορία. — Ἔξεστι δὲ καὶ πᾶσι τοῖς βουλομένοις τεκμηριοῦσθαι τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐν τοῖς λόγοις δύναμιν, ἐξ ὧν συνετετάχει πολλῶν τε καὶ πολλῆς καὶ ποικίλης γεμόντων τῆς ὠφελείας βιβλίων, etc. *Erat enim viva bibliotheca, et eorum quæ scire velles, parata copia. — Verum, qua dicendi facultate præditus fuerit, cuilibet æstimare promptum est ex plurimis libris, quos multæ et variæ frugis plenos composuit. Jam. quod in eo viro maxime mireris, cum tantæ molestiæ premerent, tantus negotiorum publicorum æstus incumberet, cum curæ aliæ aliæ animum ejus veluti inundarent, nihil unquam fuit, quod eum a lectione et scriptione revocaret. Sed ea dexteritate in utrisque versabatur ut a mane usque ad vesperam in palatio remp. administraret, et uni huic rei ita sedulo, ita acri studio vacaret, quasi a litteris prorsus alienus esset. Sero inde digressus, adeo totus in litteris erat,* ὥσπερ ἂν εἰ σχολαστικός τις ἦν, *quasi scholasticus esset, neque cum rep. negotii quidquam haberet.*

(*g*) Joan. Boivin. ad Gregoram, pag. 773. [V. supra, vol. VII, p. 656. Ubi etiam versus quidam ejusd. memorantur. Harl.]

(*h*) Gregoras, lib. VII, c. 2, p. 168.

(*i*) De Theodori Metoch. paraphrasibus in Aristotelis libros earumque codd. jam pluribus Fabricius et ego exposuimus supra in vol. III, p. 226 sq. (ubi adnotatum est, in Blochii Præfat. ad librum infra laudatum agi quoque de Theod. Metoch. Paraphrasibus Opp. Aristot.), pag. 230 et 231 ad sect. 10 et 11, ibique præcipue conf. not. *oooo*, et pag. 236, cum nota *yyyy*, add. pag. 509 et cel. Hardt in Aretini Beytrægen, etc., 1804, part. IV, p. 37 sq. de codd. Bavar. 73 et 74, in quibus sunt Metochitæ Physica s. Paraphrasis Aristotelicorum librorum. (Harl.)

(*j*) Labbeus in conspectu Platonis et Aristotelis interpretum, p. 15.

Digitized by Google

pag. 737seqq. Sed ab eodem Labbeo (*k*) et Theop. Raynaudo (*l*) atque Vincentio Richardo (*m*) observatum fuit, illam non esse Metochitæ, sed librum tertium *Annalium* Michaelis Glycæ, a pag. 204 edit. Regiæ usque ad 245, ubi Galerii Maximiani infelix obitus describitur (Fabr.). Idem arbitratur Fabric. supra in vol. VII, p. 420, sect. 28, sub fin. p. 468, sect. 41, imprimis in vol. XIII, p. 629 sq. de scriptoribus Gr. a J. Meursio editis, n. 14, de Meursii edit. Theod. Metochitæ, Lugd. B. 1618. 4, unde reducam h. l. ea quæ Fabric. adnotavit. « In Athenis, pergit, Batavis, quæ 1625 viderunt lucem, p. 197, Meursius inter parata a se ad editionem, memorat Theodori Metochitæ *Historiarum* libros quatuor, cum versione et notis, et Græce cum animadversionibus suis Athenæi *Mechanica*, Apollodori *Poliorcetica*, Julii Africani *Cestos*, Meletium *De natura hominis*; Harpocrationem, et Græce denique ac Latine Menandrum rhetorem *De divisione causarum in genere demonstrativo*. Nihil horum ab illo tempore constat editum esse a Meursio; quos autem vocat *Historiarum* Theodori Met. libros, hos Græce pridem habemus vulgatos post id tempus sub nomine Michaelis Glycæ *Annalium*, de quibus dixi vol. VI, p. 156. [vol. VII, p. 468 seq. nov. edit.] Non vero Glycam, sed Theodorum esse illorum auctorem, Meursius persuasit sibi ex ms. codice, unde etiam Henricus Ernstius, lib. II *Observationum*, cap. 36, pag. 161, « Annalium auctor quod non sit Michael Glycas, cognomento Siculus, sed Theodorus Metochita, cl. Meursius manifesto deprehendit, qui Annales ipsos ex ms. auctiores Gr. et Lat. in lucem emittet. » Pro eadem sententia militat Christoph. Frid. Bodenburgius, rect. Gymnasii Berolinensis, in diss. *De Theodori Metochitæ scriptis, vulgo insimulatis*, inserta Miscellaneis Lipsiens., tom. II, p. 23 seq. Idem testatur, manu exaratum se habere Theodori Metochitæ Χρονικὸν ἀπὸ κτίσεως κόσμου διεξιὸν περί τε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κ. τ. λ. illum ipsum scilicet codicem, ex quo Meursius historiam illam publici juris facere voluit, et quem laudati Bodenburgii antecessori donavit Samuel Pufendorfius, cui aliorum posthumorum Meursianorum editionem debemus. » Hactenus Fabricius. Idem Bodenburg contra Meursium pro Theod. Met. id urget argumentum, morem tum fere fuisse, ut novi scriptores ab aliis jam tradita, ipsorum quoque verbis insererent scriptis. At tum quidem Theod. Met. a crimine plagii absolvi haud poterit. Joan. autem Fabric. in Histor. Bibl. suæ, l. c. p. 262, legendos commendat Placcium *De pseudon*, q. 318, 443; Olearium, *Bibl. Eccles.*, part. II, p. 195, et Crenium in diss. 2, *de furib. librar.*, p. 26. (Harl.)

[*Specimina operum Theodori Metochitæ*, quæ inscribuntur: Ὑπομνηματισμοὶ καὶ Σημειώσεις γνωμικαὶ, e codd. mss. Lutetiæ Parisiorum in bibl. regia et Coislin. S. Germanensi asservatis cum præfatione et notis primum vulgata ab Jano Bloch. Havniæ 1790, 8. (Harl). In præf. Blochius de cadentibus litteris Græcis, tum de Theodoro Met. exponit, ejusque scriptis editis et ineditis, singulatim eo, cujus specimina edidit, quodque, in 120 titulos descriptum, non esse diversum a Miscellaneis Theodori dictis operibus contra Fabricium ostendit. Exhibuit autem ejus opusculi, cujus plures codd. recenset, duos Parisinos ipse inspexit, et capitum omnium argumenta et loca selecta, ut de Synesio Cyren. In calce, p. 161 seq. e cod. Escorialensi a Moldenhauero suppeditatam particulam c. 16 (unde jam pag. 61 e codd. Paris. quædam dederat) de Philone Judæo exhibuit. (Beck).]

Scripta Theodori Metochitæ inedita.

I. Περὶ νεωτερικῆς κακοηθείας *De mala recentiorum consuetudine*. De hoc libro adscribam testimonium græci hominis doctissimi, Nicolai Comneni Papadopoli *Prænotionum mystagog.*, p. 9: *Inter plurima monumenta tum sapientiæ tum eruditionis, queis vir hic plane doctus Græciam nostram jam pene ad extremam paupertatem scientiarum reductam auxit atque ditavit, potissime laudandus est aureus libellus* περὶ νεωτερικῆς κακοηθείας, *quem nostra ætate latinum fecit Arcudius. Ibi enim ita de sacris institutis recentiorum more corruptis facundissime queritur, ut trecenta vulnera* (*n*) *Ecclesiæ a corruptoribus illata demonstret.* Loca passim ex hoc libro idem Comnenus utraque lingua adfert, ut pag. 165, 195, 225, 320, 403, 414 et alibi, sed integrum vel Græce prodiisse vel versionem Petri Arcudii vidisse lucem, mihi hactenus incompertum.

II. *Historiæ sacræ libros duos*, et *Constantinopolitanæ unum* habuit Joannes Meursius et publici juris facturum se promisit in Præf. ad suum Metochitam. Videntur autem hi tres fuisse ex illis λόγοις Theodori Metochitæ *decem et octo* de variis materiis, sed præcipue ad Historiam de vitis Sanctorum et ad Historiam imperii CP. et ipsius urbis CPol. pertinentibus, qui servantur in bibl. Cæsarea, ipso illius ævo, ut testatur Lambecius, VII, p. 154 (*o*) perelèganter exarata in membrana, et ex quibus loca adfert Reinoldus Dehnius S. I. in notis ad martyria Cosmæ et Damiani., pag. XVIII, ex oratione de laudibus Nicææ urbis, et altera

(*k*) Labbeus ad Glycæ *Annales*, Paris., 1660, fol., p. 364.

(*l*) Raynaudus, *De bonis et malis libris*, Lugd., 1655, 4, p. 156.

(*m*) Richardus ad Matthæum Cantacuzen. *in Canticum canticorum*, Rom. 1624, fol. pag. 130. [Jo. quoque Lamius in dissert. de Mich. Glyca, præmissa hujus epistolis, in *Deliciis eruditorum*, Florent. 1736, p. 12, in eadem versatur opinione. At non vidit Bodenburgii defensionem, in qua ea quæ Lamius, alios secutus, contra Meursium dixit, jam diu diluta sunt. (Harl.)

(*n*) Postremum est de garrulitate.

(*o*) Sive p. 350. Kollar. (Harl.)

Digitized by Google

de Marina martyre : et pag. XLVIII, ex oratione de Greg. Nazianzeni laudibus (*p*). Promittit eodem loco Lambecius se accuratius illos λόγους descripturum libro octavo, sed aliorum codicum copia et multitudine prohibitus id præstare non potuit (FABR.). Leviter eum recensuit Nessel. in Catal. mss. Cæsar., part. 4, p. 53 sq. de cod. 95. (HARL.)

III. *Capita philosophica et historica miscellanea* 120, mss. Græce in bibl. Cæsarea teste Lambecio, VII. p. 149 seq. (*q*) et inter codices, bibl. mss. Augustæ Vindelicor. memorantur ab Hœschelio, pag. 52, et D. Reisero nostro, p. 74, et inter codices bibl. Coisliniauæ, p. 222 seqq. ab eruditiss. Montfaucono ; lectuque dignissima judicantur a Tho. Reinesio in Epistolis ad Nestoros, p. 19, qui Nestori codice usus narrat illa continere *Philosophica e Physicis, Ethicis et Politicis desumpta plurima, historica nonnulla. Num.* 111 *Historiarum cognitionem cuivis litterato maxime necessariam et rem in communi vita utilissimam esse docet. Criticen exercet cum de Xenophonte cap.* 19; *de Platone et Aristotele cap.* 12, 15, 21, 25, *et alibi; de Plutarcho, cap.* 71 ; *de Philone, cap.* 15, *de Josepho, cap.* 14, *de Dione Prusæensi, cap.* 18; *de Synesio, cap.* 17 *disserit. Ad Oratoriam pertinent* Θρῆνοι, *quos appellat, super statu imp. Romani infelice, cap.* 37, 40; *super humanæ vitæ miseriis, cap.* 27; *et instabilitate fortunæ cap.* 117, *de qua ipse optime dicere potuit, qui de summo honorum fastigio* (*erat enim magnus logotheta, ab imperatore secundus*), *in extremam egestatem decidit — vir plane summus et major sæculo suo.* Ut ad opus integrum vel excerpta ex eo in lucem proferenda lectorum (1), si possim, aliquem excitem, adscribam titulos capitum integros, (quos Græce tantummodo Lambecius dedit,) cum Latina versione [addita varietate lect. e Bloch.]

Index præsentis libri a sapientissimo et eruditissimo magno logotheta domino Theodoro Metochita compositi.

A Πίναξ τῆς παρούσης βίβλου τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου [hæc duo verba Bloch. desunt] μεγάλου λογοθέτου κυρίου Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου.

Cap. 1. Proœmium, ubi etiam de eo, quod nunc non licet loqui, quæ sentias. *Confer* cap. 9.

Κεφάλ. α'. Προοίμιον, ἐν ᾧ καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν, ὡς νοεῖ τις, νῦν λέγειν.

2. De memoria, et quam necessaria illa sit.

β'. Περὶ μνήμης, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον.

3. De scriptorum Aristotelis obscuritate.

γ'. Περὶ τῆς ἀσαφείας τῶν Ἀριστοτέλους συνταγμάτων.

4. Quod omnes gloriæ studio ducuntur.

δ'. Ὅτι πάντες ἥττηνται δοξοσοφίας.

5. De Aristotelis gloriæ studio et de mathematicis.

ε'. Περὶ Ἀριστοτέλους δοξοσοφίας καὶ περὶ τῶν μαθηματικῶν. [δ' et ε' jungit Bl.]

6. Quod omnes multum delectantur iis quibus assueverunt. *Confer* c. 32.

ς'. Ὅτι πολὺ πάντες ἥδονται οἷς ἂν συνεθισθῶσιν.

7. De veneratione qua omnes sapientes Pythagoram prosecuti sunt, et de mathematica ejus peritia.

B ζ'. Περὶ τῆς εἰς τὸν Πυθαγόραν πάντων τῶν σοφῶν εὐλαβείας, καὶ περὶ τοῦ μαθηματικοῦ.

8. Quod omnibus sapientibus in more positum ironia et facetiis uti, Platoni maxime ac Socrati.

η'. Ὅτι πᾶσι σύνηθες τοῖς σοφοῖς εἰρωνεία καὶ τὸ χαριεντίζεσθαι, καὶ Πλάτωνι μάλιστα καὶ Σωκράτει.

9. Quod loqui, quæ sentias, non licet.

θ'. Ὅτι οὐκ ἔστιν, ὡς νοεῖ τις, λέγειν.

10. Quod omnes sapientes sine verecundia au-

ι'. Ὅτι ἀνεύλαβῶς ἅπαντες οἱ σοφοὶ πρὸς τοὺς

(*p*) De ejus Vita Gregorii Nazianz. et Marinæ seu Margaretæ, martyris, v. supra, in elogiis et vitis SS. sub illorum nominibus. Oratio in laudem S. Marinæ est etiam *Paris.* in cod. 2629, n. 24, bibl. publ. (HARL.)

(*q*) Sive, p. 321. sqq. ex ed. Kollar. cui tamen non probantur omnes eæ laudes, quibus id opus Reinesius in cœlum extulit. Sunt enim, ait, plerique omnia senescente jam judicio conscripta, id est, talia quæ plus verborum, quam rerum contineant. Historica, quæ habet, in iis notissimorum fidem scriptorum secutus est, etc. Apographum est *Paris.* in cod. 2003, bibl. publ. — Codicem quemdam in manibus quoque habuit et Metochitæ disputationes variis de rebus haud contemnendas laudavit Muretus in variis lect. lib. VII, cap. 17, pag. 160, tom. II Opp. Mureti, a Ruhnkenio editorum, L. B. 1789, 8. Add. Villoison commentat. *De triplici theologia mysteriisque vett.*, in cel. de Sainte-Croix *Mémoires pour servir à l'Histoire de la Religion secrète des anciens peuples.* Par. 1784, 8. p. 276. et eumdem cel. de Sainte-Croix in *Examen des historiens d'Alexandre-le-Grand*, ed. 2, Paris. 1804. 4. p. 774, ubi laudat quidem insignem Theodori Met. litterarum copiam, ejus tamen dicendi rationem haud comparandam judicat cum dicendi genere Nicephori Bryenn., Annæ Comnenæ, Jo. Cinnami, Nicetæ Choniatæ, Nicephori Gregor., etc. ipsiusque Athanasii patriarchæ, ejus æqualis. (HARL.)

(1) Prodiit Metochitæ opus Lipsiæ anno 1821, sub hoc titulo: ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΤΟΥ Ὑπομνηματισμοὶ καὶ Σημειώσεις γνωμικαί, *Theodori Metochitæ Miscellanea philosophica et historica, Græce. Textum e codice Cizensi descripsit lectionisque varietatem ex aliquot aliis codicibus enotatam adjecit M. Christianus Godofredus Müller, Rector scholæ et biblioth. episcop. Ciz. præfectus*, etc. *Editio auctoris morte prævenia, cui præfatus est Theophilus Kiessling.* — *Lipsiæ* 1821, *sumptibus F. C. G. Vogelii* in-8. — Ex his Miscellaneis, quæ non sunt instituti nostri, fragmentum tantum edemus quod ex codice Vaticano *Bibliothecæ* suæ ut ineditum inseruit card. Ang. Mai. Est cap. 17 in editione Lipsiensi. EDIT. PATR.

Digitized by Google

πρὸ αὐτῶν ἐχρήσαντο, ἐν ᾧ καὶ περὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους.

ια'. Περὶ Ἀριστοτέλους, καὶ τῆς εἰς τὸ φυσικὸν καὶ λογικὸν εὐδοκιμήσεως τοῦ ἀνδρός.

ιβ'. Ἔτι περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ περὶ τοῦ φυσικοῦ κατ' αὐτὸν καὶ λογικοῦ. [Tit. 11 et 12 ap. Bl. non leguntur.]

ιγ'. Περὶ Πλάτωνος καὶ τοῦ μαθηματικοῦ τῆς σοφίας, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἁρμονικοῦ.

ιδ'. Ὅτι οὐκ ἐξ ἀρχῆς τέλειον κατέστη τὸ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης.

ιε'. Περὶ Ἰωσήπου.

ις'. Περὶ Φίλωνος.

ιζ'. Ὅτι πάντες, ὅσοι ἐν Αἰγύπτῳ ἐπαιδεύθησαν, τραχύτερον τῷ λέγειν χρῶνται. [Omisit hunc tit. Bl.]

ιη'. Περὶ Συνεσίου.

ιθ'. Περὶ Δίωνος.

κ'. Περὶ Ξενοφῶντος.

κα'. Περὶ τῶν Ἀριστοτελικῶν βιβλίων τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, καὶ [hæc priora verba Bl. desunt] περὶ τοῦ βιβλίου Ἑρμογένους τοῦ περὶ μεθόδου δεινότητος.

κβ'. Περὶ τοῦ ἐν τῇ μαθηματικῇ ἐπιστήμῃ ἀστασιάστου.

κγ'. Περὶ τοῦ ἐν τῇ φυσικῇ θεωρίᾳ ἀβεβαίου.

κδ'. Ὅτι διὰ τὸν πρὸς ῥητορικὴν πόλεμον ἀεὶ διαλόγοις ὁ Πλάτων χρῆται.

κε'. Ὅτι διὰ τὴν πρὸς Πλάτωνα μάχην σπουδάζειν ἠξίωσεν [σπουδάζει Bl.] Ἀριστοτέλης περὶ τὴν ῥητορικήν.

κς'. Ὅτι τῷ ἁπλῷ καὶ ἀτημελήτῳ τῆς φωνῆς φιλοσοφία οἰκείως ἔχει. [Deest Bl.]

κζ'. Θρῆνοι ἐπὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ.

κη'. Περὶ τοῦ ῥητοῦ τοῦ λέγοντος· *Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν βίον ἄλυπον ἐν οὐδενί*, καὶ περὶ τῶν κατὰ βίον μεταβολῶν, καὶ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν τὸν συγγράφοντα. [Postrema verba sola habet Bl.]

κθ'. Περὶ τοῦ εὐμεταβλήτου πάντων τῶν κατ' ἀνθρώπους. [Πάντων deest Bl.]

λ'. Περὶ τῆς κατ' ἀνθρώπους ἀμαθίας τῶν βελτίστων.

λα'. Ὅτι οὐκ ἔστι τοῖς ἐν τῷ σώματι τελεία κατάληψις περὶ τῶν ὄντων· καὶ ὑπόδειγμα πρὸς τοῦτο ἀπὸ τῶν τῇ μέθῃ μὴ τελείως καταβαπτισθέντων. [Καὶ ὑπ.-κατ. desunt Bl.]

λβ'. Ὅτι ἡδὺ κατ' ἀνθρώπους ᾧ τις ἂν χρόνιος συνεθισθείη.

λγ'. Ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀηδῶς σύνεισι τῷ κατ' ἔθος μακρὸν ὁτῳοῦν βίῳ.

λδ'. Ὅτι τινὲς τῶν φαύλων καὶ ἀνοήτων οὐδὲ ἧττον ἢ κατὰ τοὺς πεπαιδευμένους ἡδιστα βιοῦσι, μεγάλα περὶ ἑαυτῶν οἰόμενοι.

λε'. Ὅτι πολλοὶ διὰ φιλαυτίαν ἐπὶ μικροῖς οἷς ἔχουσιν, ἀπειροκάλως ἐπιδείκνυνται.

λς'. Ὅτι καὶ ἐν μικροῖς τινες ἀγαθοῖς εὐγνώμονές εἰσι, καὶ περὶ βασιλέως ἐνταῦθα.

A ctoritatem priorum neglexerint, ubi et de Platone atque Aristotele.

11. De Aristotele, et laude viri in naturali atque rationali disciplina

12. Adhuc de Aristotele ejusque physica ac logica.

13. De Platone et mathematica philosophiæ parte et maxime de harmonica.

14. Quod non ab initio statim perfecta fuit mathematica scientia

15. De Josepho.

16. De Philone.

17. Quod omnes qui in Ægypto instituti fuere, asperiore dicendi genere usi sunt.

B

18. De Synesio.

19. De Dione.

20. De Xenophonte.

21. De libris metaphysicorum Aristotelis, et Hermogenis libro de vi dicendi comparanda.

22. De certo et stabili in scientia mathematica.

23. De incerto in physica speculatione.

24. Quod Plato dialogis semper utitur propter bellum quod rhetoricæ indixit.

25. Quod Aristoteles singulare studium impendit rhetoricæ, ut Platoni adversaretur.

C

26. Quod philosophiæ congruens vel maxime est dictio simplex et incuriosa.

27. Deplorationes vitæ humanæ.

28. De dicto quod ait : *Vitam luctus expertem nusquam reperias*. Et de vitæ mutationibus, et illis quæ scriptori ipsi acciderunt.

29. Quod omnia humana facile alterationi obnoxia sint.

30. De ignoratione rerum optimarum, quæ est in hominibus.

31. Quod animæ, dum in corporibus versantur, non perfecte possunt res percipere, idque declaratum a similitudine hominum ebrietate non funditus demersorum.

D

32. Quod suave sit hominibus, cuicunque aliquis per aliquod tempus assueverit.

33. Quod multos homines tædium vitæ generis cujuscunque post longum usum capit.

34. Quod nonnulli ineptorum et stultorum non minus, quam sapientes vivunt suaviter, magna sibi de se ipsis imaginantes.

35. Quod multi ex falso sui amore in parvis, quæ habent, inepte se jactant.

36. Quod in parvis etiam bonis quidam recte se gerunt, et de præsenti imperatore.

Digitized by Google

37. Lessus super rerum Romanarum imminutione et mutatione magnæ illius felicitatis.

λζ'. Θρῆνοι ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων ἐλαττώσει καὶ μεταβολῇ τῆς μεγάλης ἐκείνης εὐδαιμονίας.

38. Comploratio de rebus in orientali Romanorum imperio infeliciter gestis.

λη'. Θρῆνοι τῶν κατὰ τὴν ἕω τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς κακῶς πραξάντων.

39. Lessus alius ejusdem argumenti, et quod omnia illa (orientalis imperii) non possint pristinis Romanis conferri aut æquiparari.

λθ'. Θρῆνοι ἔτι περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐκ ἔνι παραβάλλειν τὰ ἐκεῖ πάντα τοῖς ἀλλαχοῦ Ῥωμαϊκοῖς.

40. Lessus alius ejusdem argumenti, et quod monachorum quoque res ibi melius se habuere, quam aliis in locis.

μ'. Θρῆνοι ἔτι περὶ τῶν αὐτῶν καὶ ὅτι καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ἐκεῖσε βέλτιον εἶχεν ἢ ἀλλοθί πη.

41. In more esse mortalibus præterita vitæ desiderare, illorumque libentissime meminisse.

μα'. Ὅτι ἔθος ἀνθρώποις τὰ παρελθόντα τοῦ βίου ποθεῖν, κἀκείνων ἥδιστα μεμνῆσθαι.

42. Quod valde jucunda est hominibus rerum creatarum consideratio.

μβ'. Ὅτι σφόδρα ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἐποπτεία τῆς κτίσεως.

43. Quod jucundissima contemplatio sit cœli rerumque cœlestium.

μγ'. Ὅτι ἥδιστον ἡ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν ἐποπτεία.

44. Quod jucundissimum sit spectaculum mare.

μδ'. Ὅτι ἥδιστον θέαμα ἡ θάλασσα. [Conjunxit hæc 42-44, ut et superiora quædam capp. Bloch.]

45. Quod honesta hilaritate vitæ utentes conferre liceat spectaculo tranquilli maris.

με'. Ὅτι εἰκάζειν ἂν εἴη τοὺς ἐν τῷ ἱλαρῷ συνόντας σεμνότητι τοῦ τῆς θαλάττης ἐν γαλήνῃ θεάματι.

46. Multis hominibus desiderabilem videri vitam non negotiosam ac desidem.

μς'. Ὅτι πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ποθεινὸν τὸ ἀπραγμον τοῦ βίου.

47. Quod plures procul desidia dant operam negotiis.

μζ'. Ὅτι πλείοσι περισπούδαστον ἡ περὶ τὸ πράττειν ἀσχολία.

48. Quod plurima molesta obveniunt et gravissima iis, qui vitam multis negotiis implicatam ducunt, etiam si bene rem gerere videantur.

μη'. Ὅτι πλεῖστα δυσχερῆ καὶ ἀνιαρὰ τοῖς μετὰ τοῦ πολλὰ πράττειν βιοῦσι, κἂν εἰ δοκῶσιν εὖ πράττειν. [Hoc et seqq. capp. usque ad 54 omisit Bl.]

49. Quod aliqui ex animi abjecti vitio, non judicio mentis, negotia refugiunt, idque omnino neutiquam dignum laude esse

μθ'. Ὅτι ἔνιοι διὰ μικρογνωμοσύνην τινὰ, καὶ οὐ λογισμῶν κρίσιν, ἀποτρέπονται τὰ πράγματα, καὶ τοῦτο πάντως οὐδ' ἐπαίνου τινὸς ἄξιον.

50. Quod similiter homines possunt læti esse ac felices sibi videri in maximis rebus et parvis, variisque vitæ civilis generibus, si bene ac feliciter rem gerant.

ν'. Ὅτι ἔστιν ὁμοίως ἥδεσθαι καὶ δοκεῖν εὐπραγεῖν καὶ ἐν μεγίσταις ὑποθέσεσι καὶ ἐν ἥττοσι, καὶ διαφόροις πολιτεύμασι εὐπράττοντας.

51. Magnum esse munimentum animæ ad intellectuales operationes corpus et quæ ad illud pertinent.

να'. Ὅτι μέγας ἐπιτειχισμὸς τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν οἰκείαν νοερὰν ἐνέργειαν τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ.

52. De falso amore sui, qui est in omnibus hominibus, et quomodo omnes adduci se patiuntur, ut majores sibi videantur esse, quam vere sint.

νβ'. Περὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις πᾶσι φιλαυτίας, καὶ ὅπως ἐπείγονται πάντως τε πλέον δοκεῖν ἢ εἰσίν.

53. Quod non satis constat, quare aliqui homines vitam commodam sortiti sint ab initio ad finem usque, alii contraria omnia.

νγ'. Ὅτι ἀπορεῖν ἔστιν ὅπως οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων εὖ ξυνέλαχον ἐξ ἀρχῆς τῷ βίῳ εἰς τέλος, οἱ δὲ τοὐναντίον.

54. Quod in multis adversantur homines non modo aliis hominibus, sed etiam sibimet ipsis.

νδ'. Ὅτι πολὺ τὸ ἐναντιολογεῖν ἀνθρώποις οὐ μόνον ἀλλήλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς.

55. Quod nullum propemodum est in homine certum ac sine affectibus judicium.

νε'. Ὅτι οὐκ ἔστι παρ' ἀνθρώποις ἀπλανὴς σχεδὸν κρίσις οὐδ' ἀπαθής.

56. Quod semper est aliquid, etiamsi maxima quis fortunæ felicitate utatur, si modo mentis judicium sanum adhibuerit, quod æquabilitatem animi in eo possit conservare.

νς'. Ὅτι ἔστιν ἀεὶ ὅπως ποτέ τις πράττοι παρασκευῇ γνώμης εὐλόγως ἀντανισοῦν ἑαυτὸν ταῖς μεγάλαις εὐπραγίαις. [Bl. ὅτι ἀεὶ ἔστιν ἀντανισοῦν κ. τ. λ. Idem titulos capp. 57-69 omisit.]

57. Quod nonnulli simulant speciem philosophi et contemptum bonorum fortunæ, rebusque secundis in vita affluentium, cum ipsi illis invident atque aliqua felicitatis parte exciderunt.

νζ'. Ὅτι ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων πλάττονται φιλόσοφον πρόσχημα καὶ παραφρόνησιν (r) τῶν τυχηρῶν καὶ τῶν κατὰ τὸν βίον εὐπραγούντων, ἀτευκτοῦντες αὐτοί τινος εὐετηρίας καὶ βασκαίνοντες.

(r) Ita lege pro περιφρόνησιν.

Digitized by Google

νη'. Πότερον ἄμεινον ἀνθρώπῳ τὸ γενέσθαι ἢ τὸ μὴ γενέσθαι, καὶ ὅτι ἄμεινον τὸ γενέσθαι. A

νθ'. Ὅτι πολὺ παρ' ἀνθρώποις τὸ περιαυτολογεῖν.

ξ'. Ὅτι ἄπορον, εἰ ἔστι τις ἀνθρώποις καθάπαξ γαλήνη κατὰ τοὺς λογισμούς.

ξα'. Ὅτι οὐκ ἔξω λόγου παντάπασι δόξειεν ἂν εἶναι τὰ τῶν Ἐφεκτικῶν ἐναντιουμένων πρὸς πᾶσαν κατάληψιν, καὶ ὅτι καὶ Πλάτων καὶ Σωκράτης ἀρχὰς εἰς τοῦτ' ἔδωκαν.

ξβ'. Περὶ τῶν ἐμπιπτόντων πράγμασι, τῶν μὲν διὰ φιλόπραγμον ἦθος φαῦλον, τῶν δὲ διὰ ἀμαθίαν καὶ ἀπρονόητον τὴν τύχην.

ξγ'. Περὶ τῶν ἐλπίδων, καὶ ὅτι τρόπον μέν τινα βιωφελέστατον ἀνθρώποις τὸ κατ' αὐτὰς χρῆμα, B τρόπον δέ τιν' αὖθις καθάπαξ νεμεσητὸν καὶ κατεγνωσμένον.

ξδ'. Ὅτι ἥδιστον ἀνθρώποις ἐν τοῖς οἰκείοις καὶ συνήθει διατριβῇ ὁτιοῦν πράττειν εὖ καὶ τιμᾶσθαι.

ξε'. Ὅτι πολλάκις ἔνιοι συμπίπτουσι τοῖς ἑαυτῶν δόγμασι καὶ κρίσεσι, καὶ ὅλλυνται δίκης σφέτερα.

ξς'. Ὅτι τινές εἰσι ταχεῖς πιστεύειν τῇ Προνοίᾳ διὰ τὰ φαινόμενα κατὰ λόγον ἅπασιν ἐπὶ τοῖς χρηστοῖς τε καὶ πονηροῖς ἐκ τοῦ προχείρου, καὶ αὖθις ἀπιστεῖν τῇ Προνοίᾳ διὰ τἀναντία τούτοις.

ξζ'. Ὅτι θαυμασίως πολλάκις εἴωθε ταῖς μεγίσταις πράξεσι καὶ εὐτυχίαις τάχιστα ἀκολουθεῖν δυσπραγήματα χαλεπὰ καὶ μηδὲν ἧττον ἀνυπο- C νόητα.

ξη'. Ὅτι οὐκ ἔστιν ὅλως ἐν ἀνθρώποις ὁμοφροσύνη.

ξθ'. Ὅτι πολὺ νοσοῦσι ταῖς προσπαθείαις ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ὀρθῶς ὁρῶσιν.

ο'. Ὅτι χρήσιμα τὰ ἐκ τοῦ μαθηματικοῦ καὶ γεωμετρικοῦ τῆς φιλοσοφίας εἴδους διά τά τε ἄλλα πλεῖστα τῷ βίῳ καὶ διὰ τὰ τῶν μηχανικῶν ἔργα.

οα'. Περὶ Πλουτάρχου.

οβ'. Θεωρία εἰς τὸ Ἔπος, τὸ, *Λάθε βιώσας*.

ογ'. Εἰ προσίσταται τῷ Χριστιανικῶς ζῆν τὸ μετὰ πολλῶν ζῆν καὶ ἐν πολλοῖς πράγμασι ζῆν. [73-81 omisit Bl.] D

οδ'. Ὅτι τὸ μὴ μετὰ πολλῶν βιοῦν πραγμάτων εὐκολίαν φέρει εἰς τὴν τήρησιν τῶν τῆς Χριστιανικῆς εὐσεβείας νομίμων.

οε'. Ὅτι καὶ τοῖς ἐγκοινοπολιτευομένοις ἔξεστι καλῶς βιοῦν τῇ ἀρετῇ καὶ τοῖς τῆς θεοσεβείας νομίμοις.

ος'. Εἰ γαμητέον ἐστίν, ἢ μή, τοῖς ἐπιμέλειαν ἔχουσι καὶ φροντίδα τῆς κατ' ἀρετὴν ζωῆς.

οζ'. Ὅτι παντὶ τρόπῳ τῷ πολιτικῷ ἀντιποιητέον τῆς εἰρήνης.

οη. Ὅτι καὶ πρὸς τὸ πολεμεῖν παρασκευαστέον τῷ πολιτικῷ.

58. Meliusne sit homini esse, quam non esse? et quod præstet esse.

59. Quod frequens sit apud homines, ut libenter de se et rebus suis loquantur.

60. Dubium esse, an unquam serenitas mentis plena hominibus obtingat.

61. Quod non usquequaque videatur a ratione alienum admittendas Scepticorum objectiones, quas omni perceptioni opponunt, et quod Plato ac Socrates principia ad hoc suppeditaverunt.

62. De iis qui negotiis se objiciunt sive propter vitiosum morem hominum alienis se admiscentium, sive ob illorum inscitiam, sive inopinatam fortunam.

63. De spe, et quod jam sit res hominibus utilissima 'am iterum noxia et rejicienda.

64. Quod jucundissimum sit homini in suis negotiis et consueto vitæ genere, qualecunque etiam illud sit, bene et cum honore rem gerere.

65. Sæpenumero aliquos adversari suis ipsorum opinionibus ac judiciis, et propria jura intervertere.

66. Quod aliqui facile credant Providentiam, cum vident in præsenti bonis et malis ita fieri, ut merentur : alii vicissim non credant ob hisce contraria.

67. Quod sæpius solent post maximas res gestas et fortunam pulcherrimam mira mutatione celeriter sequi infortunia gravissima et non minus insperata.

68. Quod omnino non est inter homines animorum et opinionum concordia.

69. Quod plurimum laborant homines affectibus, nec satis recte vident.

70. Quod ex mathematica et geometrica parte philosophiæ utilitates plurimæ redundent in vitam humanam, tum aliæ, tum quæ in operibus mechanicis conspiciuntur.

71. De Plutarcho.

72. Disputatio de dicto : *Qui bene latuit, bene vixit.*

73. Num Christianæ vitæ repugnet vivere inter multos et multis implicatum esse negotiis.

74. Quod non multis impeditum vivere negotiis, faciliorem reddat Christianæ pietatis præceptorum observationem.

75. Quod etiam rempublicam gerentibus et negotia vitæ curantibus integrum est, probam vitam ducere virtutemque ac pietatis colere præcepta.

76. Num conjugium ineundum sit, necne, iis quibus curæ cordique est secundum virtutis præscriptum vivere.

77. Quod omni modo pax sectanda sit viro rempublicam gerenti.

78. Quod idem etiam ad bellum instructus esse debeat.

Digitized by Google

79. Propter sinistræ casus fortunæ, et quia sæpius infeliciter res gesta est, a re gerenda deterreri nos non oportere.

80. Quod plerique philosophorum et tantum non omnes in præceptis modo tradendis hæserunt, nec sui usum præbuere in gerenda republica.

81. Quod omnes ferme Græcorum philosophi a gerenda republica et civilibus negotiis abstinuerunt.

82. Principi maxime esse curandum, ut illi suppetant sumptus ad imperium gerendum necessarii.

83. Non tamen uni huic curæ dare se debere principem, ut pecunias corrogel, neque omni modo in hoc solum elaborandum.

84. Quod viro rempublicam gerenti cura impendenda sit comparandis citra reprehensionem opibus atque divitiis.

85. Indignum esse a viro rempublicam gerente animum ad hoc applicari penitus et unice, ut ditescat.

86. Quod omnes propemodum homines divitiarum amore ducantur

87. Consideratio, ab exemplo repetita, de inconstantia rerum humanarum.

88. Consideratio ab exemplo, de usu facultatis rationabilis.

89. Consideratio ab exemplo, de sensibus et mentis in illos dominio.

90. Consideratio ab exemplo, de vita secundum mentem.

91. Consideratio ab exemplo, de contraria genitæ naturæ in materia operatione.

92. Augusto Cæsari et magno Constantino monarchiam et imperium traditum esse divinitus, ut Christi fides sine offensione posset propagari. *Confer infra*, cap. 109.

93. Adnotatio, ut memoriæ et animo se offerunt res Græcorum omnes maximæ et minoris momenti.

94. Quod utile sit bene institutis, negotiorum se molibus subducere ac subtrahere, exemplo monstratum.

95. Consideratio ab exemplis repetita, de mente et sensuum usu.

96. De democratia.

97. De aristocratia.

98. De regno.

99. De republica Atheniensium.

100. De Lacedæmoniorum republica.

101. Quod non modo apud Græcos, sed et multas alias gentes fuerint æqui juris respublicæ.

102. Quod ab initio usque omnes ferme gentes in Asia non habuerint respublicas, sed dominis paruerint.

103. Quod urbs Græca Cyrena in Libya ab initio (regem habuerit).

104. De Carthagine et republica Carthaginiensi.

οϑ'. Ὅτι μὴ διὰ τὰς ἀτυχίας καὶ τὸ κακῶς πολλάκις πράττειν ἀποτρεπτέον τοῦ πράττειν.

π'. Ὅτι τῶν φιλοσόφων οἱ πλείους ἢ πάντες σχεδὸν περὶ τὸ λέγειν διέτριψαν μόνον, μὴ χρήσιμοι γενόμενοι ταῖς περὶ τὸ πολιτικὸν θεωρίαις.

πα'. Ὅτι πάντες σχεδὸν τῶν ἐν Ἕλλησι φιλοσοφησάντων τοῦ πολιτεύεσθαι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀπέστησαν.

πβ'. Ὅτι ἐπιμελητέον βασιλεῖ μάλιστα περὶ τὸ [τοῦ Bl.] πορίζεσθαι χρηματισμοὺς τῇ ἀρχῇ.

πγ'. Ὅτι μὴ καθάπαξ ἑαυτὸν δοτέον τῇ περὶ τὸ χρηματίζεσθαι ἐπιμελείᾳ τὸν βασιλέα καὶ πάντα τρόπον σπουδαστέον εἰς τοῦτο.

πδ'. Ὅτι ἐπιμελητέον ἀνεμέσητος περιουσίας καὶ πλούτου τῷ πολιτικῷ. [Et hæc inde a 83-92 omisit Bl., tum aqq. usque ad 95 contraxit.]

πε'. Ὅτι οὐ καθάπαξ παντὶ τρόπῳ προσέχειν ἄξιον τὸν νοῦν τῷ πλουτεῖν.

πς'. Ὅτι πάντες ἄνθρωποι σχεδὸν φιλοπλουτίας ἥττηνται.

πζ'. Θεωρία ἐξ ὑποδείγματος περὶ τῆς κατὰ τὰ ἀνθρώπινα ἀστασίας.

πη'. Θεωρία ἐξ ὑποδείγματος περὶ τῆς τοῦ λογικοῦ χρήσεως.

πθ'. Θεωρία ἐξ ὑποδείγματος περὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς κυριότητος τοῦ νοός.

ϙ'. Θεωρία ἐξ ὑποδειγμάτων περὶ τῆς κατὰ νοῦν ζωῆς.

ϙα'. Θεωρία ἐξ ὑποδείγματος περὶ τῆς κατὰ τὴν ὕλην τῇ γενητῇ φύσει ἐναντιπραγείας.

ϙβ'. Ὅτι διὰ τὸ ἀπρόσκοπον τῆς Χριστοῦ πίστεως, ἔοικεν, ᾠκονομήθη τὸ τῆς μοναρχίας κράτος Αὐγούστῳ τε τῷ Καίσαρι καὶ τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ.

ϙγ'. Ἐπισημασία ὅπως ἡμῖν ἐν μνήμῃ καὶ λόγῳ τὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων πάντα καὶ μέγιστα καὶ ὅσα βραχέος ἄξια λόγου

ϙδ'. Ὅτι χρήσιμον τοῖς πεπαιδευμένοις ἡ ἀποχώρησις καὶ ἀποστροφὴ τῶν πραγμάτων, ἐξ ὑποδείγματος.

ϙε'. Θεωρία ἐξ ὑποδειγμάτων περὶ τοῦ νοὸς καὶ τῆς τῶν αἰσθήσεων χρήσεως.

ϙς'. Περὶ δημοκρατίας.

ϙζ'. Περὶ ἀριστοκρατίας.

ϙη'. Περὶ βασιλείας. [98-102 om. Bl.]

ϙθ'. Περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

ρ'. Περὶ τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας.

ρα'. Ὅπως οὐ μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν κοινοπολιτείαις ἐχρήσαντο.

ρβ'. Ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα σχεδὸν τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔθνη οὐ κοινοπολιτείαις, ἀλλ' ὑπὸ δεσποτῶν ἦγοντο.

ργ'. Ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς Κυρήνη Ἑλληνὶς ἐν Λιβύῃ.

ρδ'. Περὶ Καρχηδόνος καὶ τῆς κατ' αὐτὴν πολιτείας.

Digitized by Google

ρε'. Περὶ Καρχηδόνος ἔτι, καὶ ὅπως διὰ τὰ μέγιστα εὐπραγῆσαι καθάπαξ ἐντεῦθεν ἡ πόλις αὕτη ὤλετο. [105-109 breviter recenset Bl.]

105. De Carthagine iterum, quomodo per maximas res secundas urbs illa simul semelque periit.

ρς'. Περὶ τῆς Ῥώμης, καὶ ὅπως ἐκ μικρῶν ἀρχῶν τοσοῦτο κράτος καὶ μέγεθος ἀρχῆς κατ' αὐτὴν συνέστη.

106. De Roma, et ut ex parvis initiis in tantam potentiam et imperii magnitudinem evaserit.

ρζ'. Περὶ Νούμα Πομπηλίου δευτέρου βασιλέως τῆς Ῥώμης, καὶ ὅπως τηνικαῦτα κατὰ καιρὸν βασιλεύειν ᾑρέθη.

107. De Numa Pompilio, secundo rege Romæ, et quod ex temporis illius usu electus tunc rex fuerit.

ρη'. Ὅπως Ῥωμαῖοι ἐκ μικρῶν τὴν ἀρχὴν πραγμάτων μετὰ τὰ πρὸς Πύρρον καὶ Καρχηδονίους ἐξῆς πάλμια εἰς μέγα προῆλθον ἀρχῆς κράτος καὶ φρόνημα σχεδὸν παγκόσμιον.

108. Quomodo Romani ex parvis initio rebus, deinde post bella cum Pyrrho et Carthaginiensibus gesta maximum consecuti sint imperium potentiamque maximam, ut totius fere orbis terrarum principatum jam conciperent animo.

ρθ'. Ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ μεγίστη μοναρχία ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἔοικεν ὑπὸ τῆς θείας προνοίας γενέσθαι εἰς εὐδρομίαν τοῦ σωτηριώδους Χριστιανικοῦ δόγματος.

109. Quod maxima Romana monarchia in orbe videtur constituta divinæ providentiæ consilio, ut salutare Christianum dogma tanto faciliores progressus haberet.

ρι'. Περὶ Σκυθῶν.

110. De Scythis.

ρια'. Ὅτι χρήσιμον τοῖς περὶ λόγους σπουδάζουσιν ἡ περὶ τὸ ἱστορικὸν ἐπιμέλεια.

111. Quod eloquentiæ studiosis utile sit historiarum studium.

ριβ'. Περὶ τοῦ ἀνιδρύτου καὶ μὴ διαρκοῦς εἰς τέλος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἐξ ὑποδειγμάτων.

112. De rebus humanis neutiquam firmis neque in perpetuum constantibus, documentum ab exemplo.

ριγ'. Περὶ Ἑλλήνων, καὶ ὅτι οὐκ ὄγκῳ πράξεων ἢ τύχης περιφανεῖς ἦσαν τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἀστειότητι φύσεως καὶ ἤθους καὶ γνώμης εὐγενείᾳ.

113. De Græcis, et quod initio non magnitudine rerum gestarum aut fortunæ celebres exstiterunt, sed elegantia ingenii morumque et animorum nobilitate.

ριδ'. Ὅπως κατὰ καιρὸν Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας, ἀρίστω ἄνδρε καὶ στρατηγὼ, κατὰ ταυτὸν γεγόνασι τῇ πατρίδι.

114. Quod opportune eodem tempore patriæ suæ exorti fuerint duces virique duo fortissimi Epaminondas et Pelopidas.

ριε'. Ἔλεγχος εἰς τὸ ἀνίδρυτον καὶ εὐμετάβλητον τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ὅτι, εἰ δή τι ἄλλο, καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἀλκιβιάδου βιοτὸν τοῦτο παρίστησιν, ὡσαύτως καὶ τὰ κατὰ τὸν Πολιορκητὴν ἐπικληθέντα Δημήτριον, ἔτι δὲ καὶ τὸν Εὐμενῆ.

115. Documentum inconstantiæ et vicissitudinis rerum humanarum, si quod aliud, suppeditari in vita Alcibiadis, similiter in vita Demetrii, cognomento Poliorcetæ et Eumenis.

ρις'. Εἰς τὸ ἄστατον τῆς τύχης, ἐξ ὑποδείγματος.

116. In fortunæ instabilitatem, ab exemplo.

ριζ'. Θεωρία ἐξ ὑποδειγμάτων, ὅπως τινὲς ἀπὸ μεγάλων πράξεων καὶ μεγάλης τύχης ἀλλάττουσιν εἰς ἀπραξίαν ἢ τὸ πράττειν ταπεινῶς.

117. Consideratio ab exemplis repetita, quomodo aliqui a magnis rebus gestis magnaque fortuna pervenerunt ad vitam plane desidem vel humilia negotia.

ριη'. Ὅτι τῶν ἐπιμελῶς κτηθέντων ἀποβολὴ οὐκ ἀταλαίπωρος οὐδ' ἐῤῥᾳστωνευμένη.

118. Quod bonorum, quæ cum cura comparavimus, jactura nec misera nec ignaviæ semper tribuenda sit.

ριθ'. Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν ἀνθρώποις ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος τοῦ βίου ἄκρατος ἀνιαροῦ τινος εὐδαιμονία, καὶ ὅτι δεῖ τὰς τῶν μεγάλων εὐτυχιῶν ὑποβλέπεσθαι μεταβολάς.

119. Quod non contingit hominibus ab exordio ad finem usque vitæ sincera sine omni luctu felicitas, et quod magnarum rerum secundarum vicissitudines ac mutationes oportet suspicari.

ρκ'. Ὅπως πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνεπιστήμονές (a) εἰσιν ὡς ἀληθῶς τῆς τοῦ βίου χρήσεως, ἐξ ὑποδειγμάτων.

120. Quod multi hominum veri vitæ usus ignari et imperiti sint, exemplorum documentis demonstratum. [111-120 tit. omisit Bl.]

IV. *Michaelis Palæologi epitaphium* et *Irenes Augustæ*, ms. in bibl. Reg. cod. 800. V. Cangii *Familias Byzant.*, p. 236. (Fabr.) — Orat. in Basilium M., Gregor. Theolog. et Jo. Chrysostom. V. supra, vol. IX, p. 459. (Harl.)

V. *Astronomicam Theodori Met. epitomen* citat Usserius, tom. II *Annal.* ad a. 3979, pag. 502. Eumdem in c. 63 philosophico citat Comnenus, p. 253, *Prænott. mystagog.* — *Astronomicæ introdu-*

(a) Ita leg. pro ἐνεπιστήμονες.

Digitized by Google

:tionis epitome, in cod. Bavar. 169. (FABR.) Vel potius illius *Epitomes liber* I, qui constat 91 capitibus. Ille cod. nunc numeratur 100. *V.* plura de eo ap. cel. Hardt. in Aretini Beyträgen etc. 1804, part. VI, p. 33 sq. (HARL.)

VI. Inediti etiam ducuntur exstare Theodori Metochit. *Mathematica* et VII commentarii in Ptolemæi magnam Syntaxim, quæ asservari in Hispania commemorantur (*t*).

VIII. Paraphrasis in Aristotelis libros *De partibus animalium*, ms. in Italiæ bibliothecis, ut ex Gesnero notavit Meursius.

(*t*) In cod. Escorial. teste Plüero in *Itinerar. per Hispan.*, p. 194, ubi ita citantur : *Theod. Metoch. Mathematica. Commentarii in magnam Ptolemæi compositionem.* Qualis sit usus explicationis quorumdam capitum, perquiritur, frequenter Ptolemæus astronomicas enuntiationes et mathematicarum demonstrationum argumenta excludit. — Ibid. ejusdem *Expositio in Aristotelis Physicam et in Parva naturalia.* — Ibid. ejusdem *Sententiosæ significationes* et opuscula varia mathematica, Paris. et Venet. secundum Montfauc. in *Bibl. bibl. mss. V.* indicem. (HARL.)

MONITUM.

(Mai, Biblioth. nova PP. t. II, p. 684.)

Elaborata ab Ægyptiis hominibus opificia tabularum, signorum atque ædificiorum severioribus formis ac rigidioribus constare videmus ; idque aperte propemodum illi queruntur qui Græcorum artificum elegantiam leporemque unice admirantur. Nunc en Theodorus Metochita linguam quoque Græcam apud Ægyptios asperius sonuisse dicit ; quam rem cum alia monumenta jam demonstraverant, tum etiam diplomatica papyri nostris temporibus divulgatæ confirmant. Id vitium utrum a Macedonica barbariore dialecto Alexandriam translata, an ab Ægyptiacarum dictionum colluvie et cinno, vel ab utraque simul causa pluribusve manaverit, Sturzius aliique grammatici disputabunt. Mihi interim placet, ob fervens apud nos Ægyptiacarum rerum studium, lucubratiunculam Theodori proferre, quam ex ejus capitibus historicis philologicisque detraxi, nondum editis (1), sed partim certe a me deinde vulgandis : præsertim quia politica etiam capita insunt, quæ scientiæ hujus studiosis exhibere, vita comite, decrevi cum Theoduli magistri de mutuis regis et populi officiis duplici oratione, cum Georgii Gemisti capitulis aliquot politicis, et cum anonymi denique orationibus item Græcis de rerum publicarum conversionibus. Nunc Theodori capitulum latinitate a me festinanter donatum recitabo

(1) Editionem Lipsiensem anni 1821 ignoravit cel. cardinalis, qui tamen anno 1827 hæc scribebat.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΤΟΥ

ΟΤΙ

ΠΑΝΤΕΣ ΟΣΟΙ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ ΕΠΑΙΔΕΥΘΗΣΑΝ ΤΡΑΧΥΤΕΡΟΝ ΤΩ ΛΕΓΕΙΝ ΧΡΩΝΤΑΙ

THEODORI METOCHITÆ

QUOD

OMNES QUI IN ÆGYPTO INSTITUTI FUERUNT ASPERIORE ORATIONIS GENERE UTI SOLEANT.

Cogitanti mihi sæpenumero (veritatene duce an secus, non definio) ac memoria veteres novosque

Ἔννοιά μοί τις αὕτη πολλάκις καὶ [1] λογισμὸς ἔπεισιν, ἴσως μὲν τἀληθοῦς τυγχάνων, ἴσως δὲ μή·

[1] Deest in cod. καί.

Digitized by Google

λογίζομαι δ' οὖν, ὅτι δὴ πάντες ὅσοι κατ' Αἴγυπτον ἐπαιδεύθησαν, παλαιοί τε πρότερον καὶ νεώτεροι, καὶ συνεγράψαντο ἄττα δὴ παραπλήσιοί πως τὴν φωνὴν εἶσι τραχύτερον τά τε ἄλλα καὶ τοῖς ὀνόμασι (2) μάλιστα χρώμενοι· καὶ τοῦτ' εἶναι πάντως κατ' ἔθος ἔοικεν κρατῆσαν ἐκεῖσε τῶν ἐκδεξαμένων ἄλλων ἐπ' ἄλλοις τῶν αὐτῶν ἐχομένων τῆς γλώττης· καὶ πάντας γὰρ ἐπισκοποῦμενος ἐγώ γε, ὅσοι τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα καὶ τύπον τῆς ἑρμηνείας ἐνόμισαν καὶ καθιστόρησαν (3), οὕτω δὴ καὶ διέθεντο τὰ σφέτερα αὐτῶν συντάγματα, εἰ καὶ ἄλλος ἄλλου βέλτιον καὶ τοὐναντίον ἐχρήσαντο, καὶ ὅσοι τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσεβείας καὶ πίστεως, καὶ ὅσοι μή, πάντας δ' ὅμως τούς γε τοιούτους ἐν τῷ λέγειν κατ' Αἴγυπτον μόνον τῇ παιδείᾳ διασχολάσαντας ξυνορῶ καὶ ὠνεθισθέντας, καὶ δευσοποιὸν ὡς εἰπεῖν τῆς φωνῆς βαφήν τε καὶ ἄσκησιν ἐκεῖσε δὴ κεχρημένους, καὶ οὐκέτι πω καὶ ἄλλῃ πολιτευσαμένους τὰ τῆς σοφίας καὶ κοινωνήσαντας, ἄλλων δή τινων νομίμων καὶ ἐθῶν τῇ παιδείᾳ καὶ χρήσεων· οἷον δὴ Φίλων ὁ Ἑβραῖος ἐκεῖνος Αἴγυπτον μόνον εἶδε, καὶ ταύτῃ γε τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς χρόνον τροφῷ τῆς παιδείας ἐχρήσατο· πολὺς τὴν σοφίαν ἀνήρ, καὶ τῆς γλώττης πρόνοιαν ἐπιμελῶς ποιούμενος (4), οὐχ ἱλαρὸς καθάπαξ ἐμπίπτει τοῖς ὠσὶν, οὐδὲ λείως τοῖς ῥήμασιν οἷς ἑρμηνεύων ἑκάστοτ' ἐκφέρει τὸν νοῦν καὶ διαπλάττει καὶ προδείκνυσι. Καὶ Πτολεμαῖος ὁ Κλαύδιος μεθύστερον τὸν αὐτὸν τρόπον συντάττει τὰ κάλλιστα καὶ θαυμασιώτατα σπουδάσματα. Καὶ θέων μετ' αὐτόν· καὶ τῶν τῆς ἡμετέρας Χριστιανικῆς αὐλῆς Ὠριγένης τε καὶ Παναίτιος (5) καὶ Κλήμης ὁ τοὺς Στρωματεῖς συνθέμενος· καὶ ὁ θαυμαστὸς ὄντως καὶ θαυματοβρύτης Γρηγόριος· εἰ καὶ Ποντικὸς γὰρ οὗτος, ἀλλ' ἐπ' Αἴγυπτον ἐπαιδεύθη παρ' Ὠριγένει, καὶ τοῦτ' αὐτός φησι περὶ αὐτοῦ· καὶ ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος ἐκ Παλαιστίνης μὲν τὸ γένος, ἀλλ' ὡς αὐτός φησιν τοῖς ἐπ' Αἰγύπτου πάνυ τοι χρονίως συνεφοίτησε· πολυμαθὴς ἀνὴρ καὶ δῆλός γε πολλὰς ἐκδόσεις προενεγκών, καὶ χρώμενος οὕτω τῇ γλώττῃ· καὶ ὁ πολὺς τὴν θείαν κατὰ Χριστὸν σοφίαν καὶ τὴν θύραθεν ὁ ἱερὸς Κύριλλος διὰ πάντων τῶν αὐτοῦ παμπλείστων καὶ πολυτιμήτων τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ· καὶ αὐτός γε μὴν οὕτω χρῆται καὶ συνυφαίνει τοὺς λόγους αὐτοῦ χρώματι φωνῆς φεύγοντι τὸ λεῖον ἐπίτηδες καὶ τῆς ἀκοῆς ἐθιμον. Συνέσιός τε αὐτὸς πολὺ θαυμάσιος ἀνὴρ πᾶσαν σοφίαν δι' εὐκολίαν καὶ πρὸς πάντων χωροῦσαν ἑτοιμότητα φύσεως· καὶ νοῦν τε καὶ γλῶτταν εὔστροφος καὶ ταχὺς, εἰ δή τις καὶ ἄλλος, καὶ ῥέων ἐν τῷ λέγειν ἀμογητί, καὶ πᾶσαν τὴν σοφίαν αὐτοῦ τῶν κατ' Αἴγυπτον τῆς παιδείας ἐργαστηρίων ἀπολαβὼν καὶ πριάμενος, καὶ βραχύ τι κομιδῇ (καὶ τοῦτ' αὐτός φησιν) Ἕλλησιν ἐκ Λιβύης καὶ πέραν

A homines repetenti, qui in Ægypto litteris instituti ad scribendum aliquid animum appulerunt, cuncti propemodum asperiore præditi tum lingua tum genere vocabulorum videri solent: atque hanc prorsus apparet loquendi consuetudinem in ea regione viguisse, quam ejusdem linguæ participes, alii ab aliis traditam, retinuerunt. Reapse considerans quotquot hanc stili formam genusque præceptis edisseruerunt, et lucubrationibus quoque suis expresserunt (quanquam alius alio melius, alius vicissim deterius alio locutus est), talis inquam stili asseclas, sive religionis nostræ fideique homines fuerint sive secus, in Ægypto omnes versatos cerno atque educatos; ibique fulloniam, ut ita dicam, sermonis tincturam usumque contraxisse; neque B alibi uspiam doctrinas condidicisse, neque alios mores instituta atque usus cognovisse. Veluti Hebræus ille Philo unam Ægyptum novit, eamque per omne vitæ tempus doctrinæ suæ altricem habuit: magna profecto sapientia vir, et expoliendi sermonis non indiligens; neque tamen jucunditatem auribus afferens, neque molliter verbis fluens, dum sensus suos in hac et illa lucubratione demonstrat et ornat. Ptolemæus quoque Claudius, qui postea floruit, pulcherrimos suos stupendosque libros eodem modo conscribit. Tum junior illo Theon; et nostræ sectæ Christianæ homines, Origenes, Panætius, atque Clemens Stromatum auctor; et mirus vere prodigiorumque fons Gregorius, qui domo licet Ponticus, in Ægypto tamen se apud C Origenem eruditum ipsemet dicit. Item Eusebius Pamphyli, natione quidem Palæstinus, verumtamen, ut ipse testatur, cum Ægyptiis hominibus diu versatus; vir eruditissimus, atque, ut scimus, multis editis voluminibus clarus, neque tamen aliter elocutione utens. Præterea tum divina Christi tum etiam externa sapientia abundans sanctus Cyrillus, talem se scriptorem in plurimis suis Christique Ecclesiæ magni faciendis libris demonstrat: nam et ipse pari elocutionis colore scripta sua inficit, voceque utitur haud jucunda et quæ ab aurium Græcarum consuetudine abhorret. Ipse Synesius, vir ob multiplicem sapientiam atque ob versatile et per omne doctrinæ genus discurrens ingenium D admirabilis, mentis linguæque volubilitate ac celeritate quam qui maxime præditus, spontaneaque veluti elocutione fluens; is, inquam, in Ægyptiis scholis doctrinas omnes eductus, et cum Græcis per Libyam atque Europam vix brevissimo tempore versatus, tamen in omnibus scriptis suis syntaxim severam sequitur, et pleraque abstrusa atque aurium consuetudini parum conformia loquitur. (Namque ita demum rectus judex comprobare.

(2) Permulta hujusmodi vocabula collegit Sturzius in libro quem edidit de dialecto Macedonica et Alexandrina.

(3) Veteres grammaticos qui peculiares commentarios de Alexandrina dialecto scripserunt, memorat Sturzius p. 24, not. Irenæum et Demetrium Ixionem.

(4) Conferre juvabit quæ dicit Sturzius p. 52 sqq. de Philonis, Clementis, Ptolemæique stilo.

(5) Quisnam hic Christianus *Panætius?* Num mendum est pro *Pantænus?*

Digitized by Google

debet auctores et collaudare ; non autem timide agere atque omni insolenti sono tanquam puerulus perturbari.) Et quidem linguæ fortasse indigenarum haud immerito succensendum est ; verumtamen nunc bona verba : quandoquidem hac de re quærere vel judicare haud hujus temporis est. Quod tamen mihi proposueram, jam ex his prolatis hominibus demonstravi, qui omnes Alexandriæ in Ægypto litteras didicerunt ; nempe quod cuncti propemodum, ut initio dixi, asperius in ea regione locuti sint, et vocabulis parum consuetis usi. Contrarium autem prorsus videre est atque definire de iis qui in Syria et Phœnice eruditi fuerunt. Nempe hi suavissime eloquuntur, nihilque aiunt quod a multitudinis auditu sit alienum ; ita ut aures in eorum sermonibus plane conquiescant, neque ullo inhumano sono atque asperiore pulsentur. Atque hujus affirmationis multos testes, siquis audiendo vacat, proferre possum : partim quidem philosophos, qui dogmata et tractatus varios ediderunt : puta Porphyrium et Maximum (qui Phœnices, imo Tyrii, fuerunt ; permultique indidem alii pari orationis laude ornati processerunt) ; partim rhetoras, quorum potiore etiam jure dicendi artificium commendare possumus. Mitto ex his plurimos, quorum nomina possem recitare ; Lucianum nunc tantummodo et Libanium commemorabo, Syrum utrumque hominem, rhetorica arte nobiles, elocutione expolitos, qui multos libros stili elegantia miros ediderunt. Hi etiamsi Atticæ locutioni apprime student, magis tamen sermonis leporem qui omnem desuetudinem fugiat amplectuntur ; ita ut Atticas ipsas dictiones, si quæ forte inusitatiores sunt atque auribus difficiliores, devitent atque omittant ; neque iis unquam uti velint, sed omni prorsus studio jucunditatem orationis præoptent. Simili genere elocutionis Asiani quoque utuntur et Iones : multusque ex his gentibus philosophorum ac rhetorum numerus, si quis eum inire volet, rem confirmabit : nam et isthinc haud modicus egregiorum virorum manipulus ad sapientiæ chorum accedit ; philosophicas dico sectas, rhetoricas pompas, et omnigenam eruditionem. Difficile enim esset atque, ut reor, extra propositum, claros omnes recensere : paucos autem enumerare cæterorum contemptum significaret. Generatim itaque dicam scriptores harum gentium tali elocutione uti solitos ; id quod curiosus quisque ex illorum plurimis diversæque materiæ libris cognoscere poterit. Hoc autem unum nunc definiam, Ægyptios videlicet asperius rusticiusque loqui, quam Atticæ linguæ lepos postularet : Phœ-

A κατ' Εὐρώπην γενόμενος, παρατραχύνεται τὴν ἑρμηνείαν ἐν οἷς ἑκάστοτε σπουδάζει· καὶ δυσδιόδευτα πλεῖστα καὶ δυσέφικτα [2] τῷ τῆς ἀκοῆς ἐθίμῳ φθέγγεται (6)· καὶ τουτέστι μὲν ἔστιν [3] οὕτω ὄντι τῷ καλῶς κρίνοντι προσίεσθαι καὶ ἐπαινεῖν, καὶ μὴ ψοφοδεῶς ἔχειν, κατακτυπτύμενον ἀσυνήθως ὡς τὰ παιδάρια· ἔστι δ' οὗ καὶ νεμεσήσαι τις ἂν δικαίως τὸ τῆς γλώττης πάτριον [4]. Ἀλλὰ περὶ τούτου νῦν γε ἡμῖν εὔφημα· οὐ γὰρ ἡ πρόθεσις τοῦτ' ἦν ἐξετάζειν περὶ τούτων καὶ κρίνειν. Ὃ δ' οὖν ἐβουλόμην ἐπιστωσάμην διὰ τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν, οἳ πάντες ἐπ' Ἀλεξανδρείας κατ' Αἴγυπτον τὰ τῆς σοφίας ἐσπούδασαν, ὅπως ἐν ἀρχῇ προὐθέμην, ὅτι δὴ παραπλησίως πάντες ἐνταῦθα τὴν φωνὴν ἤσκησαν, ἀπθέστερον ἐκτραχυνόμενοι τοῖς ὀνόμασιν· ὧν δὴ τοὐναντίον ἅπαν συνορᾶν ἔστι καὶ συλλογίζεσθαι περὶ τῶν ἐν Συρίᾳ τε καὶ Φοινίκῃ παιδευθέντων, λειότατα [5] κομιδῇ χρωμένων τῷ λέγειν, καὶ οὐδ' ὁποιοῦν ἀνόδευτα, καὶ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῖς, καὶ πᾶσα ῥᾳστώνη πᾶσιν ὡσὶν ἐντεῦθεν· καὶ οὐδ' ὁτιοῦν ἀφιλάνθρωπον ἐμπίπτει πλῆττον τραχύτητι. Καὶ τοῦ λόγου τοῦδε πλείστους ἂν ἔχοιμεν μάρτυρας, ὅστις ἂν προσέχειν βούλοιτο· τοῦτο μὲν ἐκ φιλοσόφων οἳ δόγματά [6] τινα καὶ συντάξεις ἐπόνησαν διαφόρους, ὡς περὶ Πορφυρίου καὶ Μαξίμου· Φοίνικες δὲ οὗτοι καὶ Τύριοι· πλεῖστοί γ' ἐκεῖθεν ἄλλοι οὕτω τῇ γλώττῃ χρησάμενοι· τοῦτο δ' ἐκ ῥητόρων μάλισθ', οὓς καὶ δικαιότερόν τις ἐν τοῖς τοῦ λέγειν δρόμοις μαρτύραιτ' ἄν. Καὶ παρεὶς τοὺς

B

C ἄλλους πλείστους ἔχων ἐρεῖν, Λουκιανόν τε καὶ Λιβάνιον ἐν μνήμῃ ποιοῦμαι νῦν, ἀμφοτέρω Σύρω ἄνδρε καὶ ὀνομαστώ γ' ἐν ῥητορείᾳ καὶ γλώττῃ· ἀσκήσει καὶ πόλλ' ἐξενεγκόντε βιβλία μετ' εὐστομίας· θαυμάσια· οἵ καί τοί γε τὸ ἀττικίζειν ὑπερβαλλόντως σπουδάζοντες, οὕτω δὴ μάλιστα τὸ τῆς γλώττης ἰλαρὸν ἠσπάσαντο καὶ προείλοντο καὶ οὐκ ἄτριπτον, ὥστε καὶ ἐν οἷς τὸ ἀττικίζειν φέρει πρός τιν' ἐκτροπὴν τοῦ ἐθίμου καὶ σκληρύνεται· τοῖς ὡσὶ, παρορῶσι τοῦτο καὶ οὐχ αἱροῦνται· οὐδὲ χαίρουσιν ὁτιοῦν οὕτω χρῆσθαι, πάντα τρόπον τὸ τῆς φωνῆς ἐῤῥᾳστωνευμένον προκρίνοντας. Παραπλησίως δὲ τῇ ἑρμηνείᾳ χρῶνται καὶ πάντες Ἀσιανοὶ καὶ μάλιστ' Ἴωνες· καὶ πολὺς ἐντεῦθεν ἀριθμὸς φιλοσόφων τε καὶ ῥητόρων πιστοῦται τὸν λόγον, ὅστις καταλογίζεσθαι βούλοιτ' ἄν· καὶ πολλὴ γὰρ ἐντεῦθεν συντέλεια [8] ἀνδρῶν σπουδαίων τῷ χορῷ τῆς σοφίας ὡς ἀληθῶς γέγονε· πᾶσαν παιδείαν καὶ φιλοσόφους αἱρέσεις καὶ ῥητορικὰς ἐπιδείξεις φημί· καὶ πολὺς πόνος καὶ ἴσως οὐκ ἐν καιρῷ πάντας ἀπαριθμεῖσθαι· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μετρίων μνησθῆναι, δόξειεν ἂν ὡς τοὺς ἄλλους περιφρονοῦντος. Καὶ δὴ καθόλου γε περὶ αὐτῶν ἁπάντων εἰπὼν ὡς οὕτω δὴ χαίρουσι τῇ

D

[2] Cod. δυσεύτεκτα. [3] Ita cod. Et quidem sententia mihi vix satis est perspicua. [4] Cod. πάτροπον. Tum in margine ῥάτροπον. Num pro ἄτροπον? Equidem scripsi πάτριον. [5] Cod. λειότητα. [6] Cod. δόγμα. [7] Cod. σκηρύνεται. [8] Cod. συντέλει.

(6) Conferendum est Photii cod. XXVI judicium de Synesii stilo. Nam quod ait dictionem ejus ad popularem πολιτικωτέραν (si sana lectio est et non potius ποιητικωτέραν) loquelam deflectere, intelligitur scilicet dialectus illa Ægyptiorum, de qua toto hoc capitulo Theodorus agit.

Digitized by Google

γλώττῃ χρωμενοι, καὶ παραπέμπων τὸν βουλόμενον ἐπισκέπτεσθαι πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν παντοῖα βιβλία καὶ πλεῖστα· τοσοῦτο νῦν προστίθημι μόνον, ὡς ἁρα τῆς Ἀττικῆς γλώττης καὶ χάριτος, τραχύτερον μὲν Αἰγύπτιοι καὶ ἀγροικότερον ἐχρήσαντο τὴν ἑρμηνείαν· Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι καὶ ἔτι Ἀσιανοί τε καὶ Ἴωνες ἱλαρώτερον· καὶ πάντα τοῦτον τὴν ὁμαλὴν καὶ δύσιμον καὶ ἄπονον καθάπαξ καὶ ἀπρόσκοπον τοῖς ὠσὶν εἵλοντο.

A nicas autem et Syros et Asianos et Ionas jucundius dicere, ac valde operam dare ut leniter sensim suaviterque eloquantur, ita ut nihil asperum aures feriat.

CIRCA ANNUM DOMINI MCCCXXXII

MATTHÆUS BLASTARES.

NOTITIA.

(Fabric. Biblioth. Græc. ed. Harles, tom. XI.)

Matthæus Blastares sive Blastarius, hieromonachus, circa a. 1335, composuit opus eximium σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον, Syntagma alphabeticum rerum quæ in sacris conciliorum Patrumque canonibus et imperatorum legibus (*a*) exstant, digestarum sub certis titulis, litterarum ordine dispositis. Primus illud ex duobus codd. mss. Bodleiano et Isaaci Vossii Græce edidit Guil. Beveregius, addita Latina versione, de qua ipse in Præf. *Nos eruditam tantum præfationem sive protheoriam Latinam fecimus, ipsum operis corpus a doctis quibusdam viris* (1) *Oxoniensibus translatum est*; in tomo secundo magni Synodici sive *Pandectis canonum* part. II, p. 1-272 (*b*). Varia in hoc opere loca emendat Cotelerius, Notis ad *Monumenta Ecclesiæ Græcæ*, plura in illo adhuc emendanda superesse professus, unde *Augiæ stabulum* appellat III, p. 670. Operæ pretium itaque esset cum Beveregii editione conferri codices Cæsareos Gallicosque (2), de quibus Lambecius, VIII, p. 471, 473 (*c*) et Labbeus, *Bibl. nov. mss.*, p. 130, 205, 386.

(*a*) Hinc Nomocanonem appellat Nic. Comnenus, pag. 138, et Arcudius passim. Etiam Labbeus, p. 203 *Bibl. novæ ms.*, Cotelerius et alii.

(*b*) Conf. Jo. Fabric. *Histor. bibl. Fabr.*, tom. II, p. 335, 337. (Harl.)

(*c*) Sive p. 986 seq. ed. Kollar. in cod. 51, n. 10, idem, ibid. p. 1000, n. 1, in cod. 52. — Ib. p. 1005, n. 1, cod. 53. — Ibid. p. 1023, n. 1, cod. 54. — Ibid. p. 1024, n. 1, cod. 55, in cujus appendice, et p. 1023, n. 2, cod. 52. etiam sunt Joannis, episcopi Citri, et alior. scripta quædam. In illis codd. etiam alia, a Fabricio memorata, Matthæi Blastar. scripta reperiuntur. — Idem Syntagma in cod. Cæsar. 46, n. II, cui quoque adhæret *Donatio Constantini M.* V. Kollar. Supplem. ad Lambecii Comment. I, p. 329 sqq. et in cod. 53, n. 33. Syntagma in bibl. Bodlei. cod. Barocc. 158. Ibid. in cod. 115 Thom. Mareschalli, s. n. 8677 Cat. mss. Angliæ vol. I. Excerpta quædam ex Matth. Blastare et Jamblicho. — In vol. II, 2128, in cod. Vossiano 17 (s. in Cat. bibl. Leidens. p. 392, n. 2.) — Venet. in cod. Nanian. 288, n. 3, et in cod. 229, n. 2. Matth. Blastaris jus canonicum, s. syntagma, etc.; et in posteriore cod. præmittuntur prolegomenis hi duo versus: Ματθαῖος οἰκτρὸς ἀρετῆς πάσης ξένος Πίναξ τοῦτον ὠργάνωσε κανόνων. V. Cat. codd. Gr. Nan. p. 419 et 424. — Paris. in bibl. publ. duodecim codd. V. Indic. ad vol. II dictæ bibl. — Venet. in cod. bibl. procuratoris Justiniani. V. Montfauc. *Bibl. biblioth. mss.* p. 483 C. — Veronæ, ib., p. 490 C. ex Maffei *Verona illustrata*, part. III, p. 242. — Mediolani, in bibl. Ambros., ib. p. 501 A. — In bibl. Balusii, ib. p. 1305. B. Qui codex manu ipsius Cotelerii scriptus est. — In tribus codd. Mazarin. ibid. p. 1308, E.; et p. 1318 D, atque 1319 D. — In bibl. Escorial. V. Plüer., *Itiner. per Hispan.* p. 181. — Mosquæ, in bibl. synod. codd. 150, n. 1; 151. n. 1; 153, 154, n. 1, canon, lingua Græca recentiore redditus a Cunalo Critopulo. Præmittitur Paisii Ligaridæ, metropolitæ Gazæ, Prologus. — V. Matthæi Not. codd. Gr. Mosq. p. 82, 83, 166 et 232. — Conf. de Blastare Henr. Wharton. et Rob. Gerium in Appendice ad Cavei *Hist. litt. SS. Eccl.* tom. II, p. 34 ad an. Chr. 1335; Oudin. in Comment. de SS. Eccl. tom. III, p. 828 sqq. ad a. 1330; qui etiam Blastaris scripta horumque codd. uberius refert. — Walch., in *Hist. hæres.* germanice scripta, tom. X, p. 549. — Christ. Godofr. Hoffmann., *Histor. juris* lib. III, cap. 6, § 7, vol. I, p. 718, ed. II. II. — Jo. Mart. Silberrad. ad Heineccii *Hist. jur.* p. 565

(1) Tirones potius dixeris; refingenda enim nobis fuit interpretatio. Edit.

(2) Hoc munere nostris diebus defuncti sunt viri doctissimi G. A. Rhalli et M. Potli, Matthæi *Syntagmate* ad fidem codd. mss. Athenis anno 1859 Græce edito. Ib.

Digitized by Google

In hoc Syntagmate, pag. 117, exstat *Donatio Constantini M.* quam a Blastare versam Græce dixi volum. VI, p. 697, [ibique not. *g.*] Etiam Ζητήματα καὶ ὑποθέσεις γαμικαί· *Quæstiones et causæ matrimoniales*, Græce et Latine ex Jo. Leunclavii bibliotheca, editæ in Freheri *Jure Græco-Rom.* lib. VIII, p. 478-518. Eædem, quæ in Syntagmate alphabetico, p. 45 seq., tit. γάμος. [V. Lambec. VIII, p. 991 seq., n. 21, cod. 51, et *De gradibus cognationis*, Paris. in bibl. publ. cod. 1355.] (HARL.)

Carmen duplex politicum de officiis Magnæ ecclesiæ et aulæ CP., sub vitioso titulo Ἰατροῦ Μοναχοῦ Ματθαίου vulgavit Jac. Goarus Græce et Latine ad calcem Codini Paris. fol., ut dixi volum. VI, p. 479 [s. in vol. VII, p. 798 ed. nov.] sed ex codice Cæsareo Lambecius, VIII, p. 469 (*d*) docuit legendum, οἰκτροῦ μοναχοῦ Ματθαίου θύτου, hieronomachus est μοναχὸς θύτης, ut recte etiam Goarus observavit. (FABR.) Item Vindobon. in cod. Cæs. 46, n. 3, ubi quoque, uti in cod. Naniano antea citato, inscriptio recte se habet : οἰκτροῦ μοναστῶν ταυτὶ Ματθαίου θύτου. V. Kollar. Supplem. ad Lambec. comm. 1, p. 331 seq. — Paris. in sex cod. bibl. publ. — Mosquæ in cod. 152 carmen duplex. V. Matthæi Notit. cit. p. 84, n. 5, 8. (HARL.)

Tractatum de azymis contra Latinos, citat Allatius contra Creyghtonum, p. 430, 434. Citat iterum Matthæum, p. 24, 331 seq., 335, 337, 575, *Responsionem ad argumenta Latinorum*, Nic. Comnenus, pag. 306, *Prænotion. mystagog.* Habetur etiam in bibl. Bodleiana (*e*) Matthæi Blastaris opus *contra Latinos*, et *De usu caldæ in Eucharistia, aliisque capitulis cum Latinis controversis.* Ubicunque occasio se offert, libenter carpere Latinos, notavit etiam Arcudius, pag. 20 Concordiæ de sacramentis.

De appositione Colybi (*f*), *sive cocti frumenti in officio pro mortuis.* Incipit : Ἡ θεσπιδὴς τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἱεραρχία, ms. in bibl. Bodlei. (FABR.) in cod. Barocc. 63. — Paris. in bibl. publ. cod. 1293, n. 5. (HARL.)

Synopsis Κανονικοῦ, sive *Nomocanonis sancti Joannis Nesteutæ*, (de quo supra, p. 166 ed. vet.) ms. Lambec. VIII, p. 472, 479. Et ex Joannis Citrii (de quo supra pag. 332 ed. vet.) *Responsis canonicis* ad episcopum Dyrrhacenum Constantinum Cabasilam capita 32, id., p. 473, 479. (FABR.) s. p. 988. Kollar. n. 11, cod. 51, n. 1. — P. 990, n. 14, ejusd. cod. (V. supra, p. 269, de Constant. Cabasila ;) p. 1000 seqq., n. 1, 3. Matthæi nostri *Syntagma Juris canonici ;* Catalogus officior. tum *Synopsis Nomocanonis.* — N. 6, ex Joannis, episcopi Citri, Responsis canonicis, capita viginti quatuor, in cod. 52. — Ead. opera, p. 1005 seq., n. 1, 2, 3 et 6, cod. 53. — *Synopsis* Mosquæ in cod. synod. 150, n. 5 ; et in cod. 6 typograph. synod. in 8. V. Matthæi l. cit., p. 82 et 334. — Excerpta e Responsis Jo. Citri etc. in Bibl. Bodlei. cod. Barocc. 158. — Capp. viginti quatuor ex Jo. Citri Responsis. Paris. in bibl. publ. codd. 1337, n. 5 ; 1339 n. 4, et 1342 n. 6, et Synopsis quoque in tribus illis codd. De cod. Th. Gale, *vide* paulo ante notata. (HARL.)

Etiam *Glossarium juridicum* Latino-Græcum, quod incipit Ἀδνούμιον, κατ' ὄνομα διέρχεσθαι, memoratque a Lambecio, p. 477, 481 (*g*), Matthæo Blastari tribuit Robertus Gerus appendice ad Caveum.

Rhetoricam ms. memorat Labbeus, p. 109, Bibl. novæ mss. (FABR). Paris. in bibl. publ. cod. 2830 n. 8 ; *De figuris oratoriis*, opusc. ineditum. (HARL.)

Fabricius iterum in tomo XII :

Sequitur insigne et copiosum Matth. Blastaris hieromonachi, qui circa c. 1335 vixit, opus alphabeticum ex duobus mss. codicibus primum in lucem datum a Beveregio, de quo jam dixi vol. XI, pag. 588 [ibique

edit. Argentor. (*a*) — Saxium, in *Onom. lit.* II, p. 358 ad a. Ch. 1330. — Infra in vol. XI, p. 45, 57 seqq., et p. 177 seq., ubi ex Blastaris Procœmio Syntagmatis locum, et in vol. XII, p. 366 sqq. ed. vet. locum longiorem ex eodem Procœmio recudi Fabricius fecit. (HARL.)

(*d*) S. p. 982, sqq. Kollar. de cod. 51, n. 6, add. p. 1006 seq., n. 2 et 8, codd. 53 (HARL.)

(*e*) In cod. Jo. Seldeni 49, s. n. 3379 Cat. mss. Angliæ, etc., vol. I. — In eod. Cat., vol. II, n. 5901, s. in cod. Th. Gale 67, Matth. Blast. *libri quinque contra Judæos ;* ejusd. *Conciliorum ecclesiasticorum Synopsis ;* et ex opere *Contra Latinos septem œcumenicorum conciliorum Synopsis.* Et ibid. in cod. 92, s. n. 5926, Matthæi monachi Synopsis canonici Joannis Jejunatoris et alia. — Paris in bibl. publ. cod. 1361, n. 10, Matthæi monachi confutatio errorum, quos Latini tuentur. — In codd. 778, n. 2 ; 1284, n. 1, cui præmittuntur versus quidam in laudem operis ; et 1293, n. 4, libri quinque *Contra Judæos*, atque ultimo præmittuntur quoque sex iambici in auctoris laudem. - Mosquæ, in cod. synod. 150, liber *Contra Latinos ;* item *De azymo*, et de aliis hujusmodi capp. *Contra Latinos*, tum *Contra Judæos* orat. quinque, et μακαρισμοί, qui inc. Μεγαλύνω τὸ μυστήριον· et in cod. 395, n. 6, *Contra Latinos :* Ἔλεγχος τῆς πλάνης τῶν Λατίνων. inc. Ἄρτι μὲν ἡ τοῦ Χριστοῦ. *V. Matthæi*, l. c. p. 82 seq. et 253. (HARL.)

(*f*) De colybo hoc præter Cangium in Glossar. Richardus Simon., p. 265; ad Gabrielem Philadelph., Goarus, p. 661, ad Eucholog ; Nicolaus Comnenus, p. 137 *Prænot. mystagog.*, Turnefortius, tom. I *Itineris* Gallice editi, p. 51.

(*g*) Sive p. 997, vol. VIII, in cod. 51, n. 31, ubi Kollarius etiam appellat Rob. Gerum, et p. 1002, Koll. n. 8, cod. 52.—P. 1024, n. 1, cod. 55 in quibus id Glossarium subjectum est nonnullis Matthæi Blastaris scriptis. Pariter in cod. Cæsar. 47, n. 2, de quo v. Kollar. in Supplem. ad Lambecii comm. I, p. 331, nec non in codd. Mosquens. bibl. synod. 150, n. 8, et 151 n. 2 inscr. Λατινικαὶ λέξεις· inc. Ἀδνούμιον etc. V. Matthæi, l. c., p. 82 et 84. (HARL.)

Digitized by Google

v. not.]. Titulus est : Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον τῶν ἐμπεριειλημμένων ἁπασῶν ὑποθέσεων τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσι, πονηθέν τε ἅμα καὶ συντεθὲν τῷ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστῳ Ματθαίῳ τῷ Βλαστάρῃ· *Syntagma alphabeticum, quo sub titulis, litterarum ordine digestis, res omnes, quæ in sacris divinisque canonibus|comprehenduntur, collatis etiam legibus civilibus*, (ut Alexii Comneni, p. 125 (*); Constantini Porphyrogenetæ, p. 232, 258; Novella, p. 98; et tomo unionis, p. 64; Leonis Sap., p. 34, 52, 61, 62, 64, 66, 73, 104; Heraclii, p. 98; Manuelis Comneni, p. 49, 101; Andronici, p. 258; Alexii, p. 76, 98; Isaacii Angeli, p. 81; et Justiniani passim), *expositæ sunt*, p. 1-272. In Præfatione pluribus disserit Blastares de scriptis ipsis et scriptoribus, ex quibus Syntagma suum concinnavit : de canonibus apostolorum, de synodo Carthaginiensi sub S. Cypriano, de Dionysio Alex. cujus epistolam ad Novatum presb. Romanum affert; de synodo Antiochena, de Petri Alex. canonibus; de synodis Ancyrana, Neocæsariensi, Nicæna, Antiochena secunda, Sardicensi, Laodicena; de canonibus SS. Athanasii, Basilii Magni, Gregorii Nysseni; de synodo Gangrensi et CP. sive secunda œcumenica; de canonibus SS. Timothei et Cyrilli Alexandrinorum; de synodo Ephesina sive œcumenica tertia, necnon Carthaginiensi, et Chalcedonensi sive œcumenica quarta; de S. Gennadio CP., de synodo œcumenica quinta, sextaque, nec non quinisexta in Trullo; de synodo septima œcumenica sive Nicæna secunda; de S. Tarasio CP., de synodo primosecunda CP.; de synodo sub Photio; et de civilibus legibus eorumque origine et constitutione. In opere ipso inter alia de hæreticis p. 7-17, disseritur. Præterea citantur quandoque etiam scriptores alii præter jam nominatos, ut Homerus, p. 47; Josephus et Philo, p. 201; Isidorus Pelus., p. 233; Photius, patriarcha et Theodorus Studita, p. 109; Theodorus Tiro, de miraculo κολλύβων, p. 240; Zonaras, p. 114, 254; Balsamon, p. 36, 76, 77; *Eccles. Hist.*, p. 138; Chrysostomus, p. 232; II ad Theodorum epist., p. 193; in Matthæum, p. 152, 218; homilia 21, Περὶ ἀνδριάντων, et 6 *Contra Judæos*, p. 173; II de sacerdotio p. 179, in Acta p. 93, in Epist. ad Thessal. p. 111, Gregorius Naz., p. 63, 71, 106; Cyrillus Alex. in Isaiam, p. 112; Paphnutius, in concilio Nic., p. 60; poetæ dictum γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, p. 85; Chumnus Thessalonicensis, p. 48, 51; Jo. Nesteutes, p. 33, 164; patriarchæ CP. Lucas, p. 46, 99, 166, 178; Nicolaus, p. 49, 269; Chliarenus, p. 172; Leo Stypa, p. 50, 51; Alexius, p. 232; Athanasius, p. 258; Michael, p. 264, 269; Theodotus, p. 72. Non sine laude etiam, p. 57, meminit Symeonis Metaphrastæ his verbis : Πόσου τοίνυν ἄξιον ἂν εἴη μακαρισμοῦ ὁ θαυμάσιος Συμεὼν ὁ τὸ καλεῖσθαι Μεταφραστὴς διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀπενεγκάμενος, ὁ τῇ ἐπινοίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων ὑπὲρ ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς ἱδρῶσι καὶ πόνοις συγγραψάμενος, καὶ δυνάμει λόγου καὶ σοφίᾳ καλλύνας εἰς ὕμνον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ δόξαν διαιωνίζουσαν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἠγωνισμένων ἁγίων μαρτύρων, καὶ πᾶν δυσσεβὲς ἀποῤῥάψας στόμα, καὶ μηδ' ἡντιναοῦν πρόφασιν ἀμφιβολίας τοῖς εὐσεβέσι καταλιπών· *Quantæ igitur beatitatis prædicatione dignus est admirandus ille Symeon, qui Metaphrastes dici egregie præ aliis meruit, qui sancti Spiritus inspiratione, sanctorum martyrum pro veritate certamina non sine multis sudoribus et laboribus conscripsit, et nervose, eloquenter, sapienterque exornavit, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, et sanctorum martyrum, qui pro eo certamina obierunt, perennem gloriam : quique omne os impium obturavit, et piis nullum omnino dubitandi prætextum reliquit.* Secutus est Blastares Balsamonem, cujus hæc sunt ad can. 63 Trullan.: Χάρις τῷ μακαρίτῃ Μεταφραστῇ τῷ τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς πόνοις καὶ ἱδρῶσι κατακαλλύναντι εἰς ὕμνον Θεοῦ καὶ δόξαν αἰωνίζουσαν τῶν ἁγίων. Addenda hæc aliis aliorum de Metaphraste testimoniis, quæ attuli vol. VIII, p. 29; et vol. X, p. 180 seq.

(*) Paginas intellige editionis Beveregii quas numeris grandioribus in textu Latino expressimus.

Digitized by Google

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

ΚΑΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΙΛΗΜΜΕΝΩΝ ΑΠΑΣΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΤΟΙΣ ΙΕΡΟΙΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΙΣ ΚΑΝΟΣΙ

ΠΟΝΗΘΕΝ ΤΕ ΑΜΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΕΘΕΝ ΤΩ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΕΛΑΧΙΣΤΩ

ΜΑΤΘΑΙΩ ΤΩ ΒΛΑΣΤΑΡΗ.

SYNTAGMA ALPHABETICUM

RERUM OMNIUM

QUÆ IN SACRIS DIVINISQUE CANONIBUS COMPREHENDUNTUR

ELABORATUM PARITER ET CONCINNATUM

PER MINIMUM EX HIEROMONACHIS

MATTHÆUM BLASTAREM.

PRÆFATIO

A Res sacrorum divinorumque canonum ab ipsa, ut ita loquar, divino-humana Verbi in mundo conversatione viguit; ex quo nimirum et veneranda Christianorum sententia multisona apostolorum buccina per totum terrarum orbem, gratia assistente, sonuit. Particularibus autem additamentis propter Ecclesiæ incidentia, prout diversæ causæ ac rerum recentiorum tempora flagitarunt, usque ad sanctam et universalem septimam synodum, aucta et dilatata, propemodum constitit. Integrum autem suum etiam ad nostra usque tempora vigorem Dei gratia retinuit, nihil e temporis insidiis detrimenti passa. Ili enim mihi pretiosi esse videntur lapides, multa quidem varietate ac differentia præditi, unam B autem Ecclesiæ contexentes œconomiam, compositi ac apte inter se compacti, in quos nec ipsas inferni portas unquam prævalituras fore Sertator noster edocuit. Enimvero quandoquidem postquam salutare præconium pullulasset, insanæ idololatriæ error defloreseebat, et marcescebat, et in nihilum, qua erat natura, resolvebatur, non secus ac tenebræ lucis introductione evanescunt; hanc in se partam victoriam improbus ægre ferens, sibi minime quiescendum esse secum reputabat : cum suam autem versutiam in memoriam revocasset, hominesque fuisset perniciosos improbosque subingressus, alio modo, spuriis videlicet ac fraudulentis

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Τὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων χρῆμα κανόνων ἤνθησε μὲν ἀπ' αὐτῆς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς θεανδρικῆς ἐν τῷ κόσμῳ πολιτείας τοῦ Λόγου, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ τῶν Χριστιανῶν σεβάσμιον δόγμα, τῇ πολυστόμῳ τῶν ἀποστόλων σάλπιγγι, ἀνὰ τὴν οἰκουμένην σύμπασαν τῷ δώρῳ τῆς χάριτος ἤχησε· ταῖς κατὰ μέρος δὲ προσθήκαις αὐξάνον καὶ πλατυνόμενον διὰ τῶν ἐμπιπτόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους νεωτέρων πραγμάτων, ἄχρι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου ἔστη σχεδόν· ἀκραιφνῆ μέντοι καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν Θεοῦ χάριτι διατετήρηκε, μηδὲν τῆς τοῦ χρόνου παραπολαῦσαν ἐπιβουλῆς. Οὗτοι γάρ μοι δοκοῦσιν εἶναι οἱ πολὺ μὲν τὸ ποικίλον καὶ διάφορον ἔχοντες τίμιοι λίθοι, μίαν δὲ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὑφαίνοντες οἰκονομίαν, συντιθέμενοι καὶ συναρμολογούμενοι, ὧν τὰς τοῦ ᾅδου πύλας μήποτε κατισχύσειν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπεφήνατο. Ἐπεὶ γὰρ μετὰ τὸ ἀναθῆλαι τὸ σωτήριον κήρυγμα, ὁ τῆς εἰδωλομανίας πλάνος ἀπήνθει καὶ ἐμαραίνετο, καὶ εἰς τὸ ἀνύπαρκτον, ὡς εἶχε φύσεως, διελύετο, ὡσπερεὶ σκότος τῇ ἐπεισαγωγῇ τοῦ φωτὸς, μὴ ἐνεγκὼν τὰ τῆς ἥττης ταύτης ὁ πονηρὸς, οὐκ ἤρετο δεῖν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας διπλόης ἐπιμνησθείς, καὶ ἀνθρώπους ὀλέθρους καὶ δυσσεβεῖς ὑποδὺς, ἑτέρῳ τρόπῳ νόθοις καὶ ἀπατηλοῖς δόγμασι, τῆς ἀληθείας αὖθις ἐπειρᾶτο περιγενέσθαι, τοῖς δευτέροις φιλονεικῶν ἀποκρύψαι

Digitized by Google

τὰ φθάσαντα. Ἀλλὰ λύκος ὤφθη, τὸ τοῦ λόγου, μάτην χανών· σύνοδοι γὰρ ὡς τάχιστα θεοφόρων Πατέρων, οἰκουμενικαί τε ἅμα καὶ τοπικαὶ, καιροῖς ἰδίοις ἠθροίζοντο, καὶ τῆς τούτου λύσσης τὴν λώβην ἀπεωθοῦντο. Αἱ μὲν γὰρ ταύτην εἰλήφασι τὴν ἐπωνυμίαν, τῷ κελεύσει τῶν κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ βασιλέων, οἰκειότερον δ' εἰπεῖν, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συνεδεδραμηκέναι εἰς τινα πόλιν τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἀρχὴν πρώμνης προεστηκότας· οἷς δέ γε μὴ παρὸν τὴν ἐκδημίαν στείλασθαι ταύτην, ἀποστόλοις χρησαμένους οἰκείοις, ἐφ' ᾧ δημοτελεῖ τῇ χειροτονίᾳ ἤτοι ψήφισμα περὶ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τροπαίου κρεῖττον ἐξενεγκεῖν, ἢ, κοινῆς προσδοκωμένης περὶ τὴν εὐσέβειαν ζημίας, τοῖς ὅπλοις φραξαμένους τῆς ἀληθείας, τὴν ταύτης λύμην ἀπύσασθαι. Αἱ δὲ τοπικαὶ προσηγορεύθησαν, ἅτε μιᾶς ἐπαρχίας ἐπισκόπων πρὸς τὸν αὐτῶν ἔξαρχον συνελθόντων, οὐ τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην μετακληθέντων, οὐδὲ μὴν περὶ κοινοῦ δόγματος τῆς ζητήσεως οὔσης, ἀλλ' ἢ πρὸς βεβαίωσιν τῶν ὁρισθέντων ταῖς προλαβούσαις συνόδοις, ἢ πρὸς καθαίρεσιν τῶν ἀπ' ἐναντίας αὐτοῖς τολμησάντων ἰέναι, ἢ περὶ κανόνων καὶ ζητημάτων εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν συντελούντων τῆς Ἐκκλησίας. Οὗτοι δὴ πάντες, οὐχ ὅπως τὰ ἐπισπειρόμενα νόθα τῶν δογμάτων ῥίζαις αὐταῖς ἐξίωσαν ἐξελεῖν, σπουδὴν πᾶσαν εἰσενεγκάμενοι, ἀλλά γε καὶ θεσμοὺς συντάξαι βιωφελεῖς, τὴν ἱερὰν ἡμῶν πολιτείαν ἐπανορθοῦντας, καὶ πρὸς ἀκρίβειαν δογμάτων ἅμα καὶ βίου θεοφιλοῦς ἡμᾶς ἐκπαιδεύοντας, διπλῆν ἀνθ' ἁπλῆς τῷ τυράννῳ, ὡς τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ πρώμνης πρόβολοι, ἐντείνοντες τὴν πληγήν· οὕτως ἔγνω καθ' ἑαυτοῦ σοφισάμενος, καὶ, ὡς τὰ πανοῦργα τῶν θηρίων, ταῖς ἑαυτοῦ τέχναις ἁλούς· βεβαιότερον γὰρ ταύτῃ τὸ θεῖον ἔλαθε κήρυγμα καθιστὰς, ὀχυρώμασι πλείοσι τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτὴν ἀσφαλισαμένης, καὶ νηπίων τοξεύματα τὰ τούτου μηχανήματα ἐλεγχούσης· τοσοῦτο γὰρ ἀπέσχον τοῦ καταπτῆξαι τὴν πρὸς τοῦτον ἀγωνίαν καὶ διαμάχην οἱ τῆς ἱερᾶς ἀγελάρχαι πρώμνης, ὥστε καὶ τῆς σφῶν ἀνδρίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπίδειξιν, καὶ ἀφορμὴν βραβείων, τὰ ἐκείνου ἡγήσαντο σκαιωρήματα· οὕτω τῇ προθυμίᾳ τοὺς ἐν τοῖς στεφανίταις διαύλους ἀπέκρυψαν, τοσούτῳ θαυμασιωτέραν τὴν εὐψυχίαν ἐπιδειξάμενοι, ὅσῳ καὶ περὶ καλλιόνων ἄθλων ἦν αὐτοῖς ὁ ἀγών· οὐ γὰρ ἔδει καὶ μὴ ἀναιμωτὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῆσαι, εἰς τοῦθ' ἧκον προθυμίας καὶ γενναιότητος, ὡς μικροῦ καὶ τῇ σφῶν ἐπιμέμφεσθαι φύσει, μὴ πεφυκυίᾳ μυρίους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θανάτους ὑπενεγκεῖν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἑνὸς στῆσαι τὸ τῆς παρασκευῆς ταύτης φιλότιμον· τοσοῦτο τῆς ἐξαπάτης οἱ τῆς εὐσεβείας περιεγένοντο πρόβολοι, μηδὲν ἴχνος δειλίας ἢ δείματος ταῖς ὄψεσιν ὑποφήναντες. Τούτων τοίνυν τῶν ἀριστέων, τῶν κοινῇ συνελθυθότων, τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας, ὡς ἄνωθεν κατενεχθέντας θείους χρησμοὺς, ἡ Ἐκκλησία εἰς τόδε τοῦ χρόνου σέβει τε καὶ τιμᾷ, τῶν θείων εὐαγγελίων οὐκ ἔλαττον, ἐπεὶ κἀκεῖνα πηγαὶ τούτων ἀτεχνῶς καὶ ῥίζαι καθέστηκεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα τῶν ἱερῶν

dogmatibus, veritatem rursus superare enitebatur, priora a se gesta posterioribus occultare contendens. Sed lupus visus est, ut proverbium ait, frustra inhians. Divinorum enim Patrum synodi universales pariter ac locales propriis suis temporibus quam celerrime congregabantur, et ab istius rabie perniciem amandabant. Harum enim illæ nomen istud propterea sortitæ sunt, quod eorum qui tunc temporis rerum potiebantur imperatorum (ut magis autem proprie loquar Spiritus sancti) jussu omnes per universum Romanorum imperium gregis Christiani præsules in civitatem aliquam conveniebant, illi vero quibus tantam in se suscipere peregrinationem haud licuit, nuntiis suis usi, ut publico suffragio vel de fide religiosa decretum tropæo præstantius jemitterent, vel communi exspectata pietatis jactura, veritatis muniti armis exitium ejus repellerent. Hæ autem locales nuncupatæ sunt, cum unius provinciæ episcopi ad suum ipsorum præfectum convenirent, omnes autem per universum orbem non convocarentur, nec de communi dogmate quæstio institueretur; sed vel ad eorum quæ in præcedentibus synodis decreta fuerant confirmationem, vel eorum, qui contrarii iisdem ire ausi sunt, depositionem, vel de canonibus et quæstionibus quæ ad communem Ecclesiæ ordinem conducunt determinandis. Hi autem omnes non tantum spuria dogmata denuo disseminata ipsis radicibus evellere summam adhibere diligentiam dignati sunt, sed et sanctiones vitæ utiles constituere, quæ sanctam nostram conversationem dirigant, et ad accuratam dogmatum pariter ac vitæ religiosæ rationem nos instituant: duplicem pro simplici, tanquam sacri gregis Christiani propugnatores, ictum tyranno infligentes. Sic novit se contra sese sophistam egisse, et, non secus ac feræ astutæ, suis ipsius artibus illaqueatum esse. Hoc enim modo divinam prædicationem imprudens firmiorem reddidit, Ecclesia pluribus sese munimentis defendente, et istius artificia puerulorum esse jacula demonstrante. Tantum enim abfuit, ut sacri gregis præfecti conflictum pugnamque cum eo inire expavescerent, ut improbos istius conatus fortitudinis suæ ac virtutis demonstrandæ, ac præmiorum assequendi occasionem reputarent. Sic etiam ipos in ludis coronariis cursus reciprocos promptitudine superarunt, tanto admirabiliorem ostendentes magnanimitatem, quanto pro melioribus præmiis ab iis certatum est. Ubi enim marte incruento veritatem propugnare non potuerunt, eo promptitudinis et magnanimitatis pervenerunt, ut de sua propemodum ipsorum natura conquererentur, quod mille mortes pro veritate obire non comparetur, sed post mortem semel susceptam, gloriæ ex tanta præparatione acquirendæ studium reprimeretur. Tanto pietatis propugnatores errorem superarunt, nullum metus aut timoris vestigium vel oculis subostendentes. Hujusmodi igitur optimatum una congregatorum sacros divinosque canones tanquam divina oracula

Digitized by Google

cœlitus demissa Ecclesia hucusque etiam veneratur, et non minori quam divina Evangelia honore prosequitur, quippe quod hæc etiam eorum fontes revera ac radices fuerunt. Quin etiam quæcunque sacrorum nonnulli hominum, quorum virtutis præstantiam tempus intermedium occultare non potuit, in epistolis ad quæstionis et responsionis modum compositis pie pronuntiarunt canonis præ se ferentia typum, tanquam canones Ecclesia admisit, et prædictis synodorum canonibus merito connexuit. Bene etenim magnis, Basilio præstantissimo et Gregorio Theologo placitum est, eos ecclesiasticos dicendos esse atque censendos canones, non quos suo quispiam arbitrio, sed quos plures sancti Patres eodem in loco congregati communi sententia et sollicita rerum disquisitione constituerunt. Verumtamen idcirco quod qui hæc scripserunt, tanquam sidera semper effulserunt, et plurimis constitit testimoniis hæc sine diviniori inspiratione haudquaquam constituta esse, synodorum decretis nihilo dissentanea, sed subjectæ materiæ affinitatem procul ostendentia, hæc etiam sacros inter canones recensentur. Hisce igitur semper incumbere pietatis alumnos decet, et irrequietos animæ motus iis illigare, et nec minimum ei temporis articulum concedere quo genuinis dogmatibus derelictis ad adulterina delabatur : ita enim verbis operibusque bonis ita perpetuo occupatæ ex ipsis etiam somniorum visionibus divinas habere imaginationes obveniet. Per hosce enim, quantum ad dogmata attinet, rectum ab obliquo, et genuinum a notho accuratius quam per Lydium quemcunque lapidem dijudicatur. Hi dominis leges ferunt et servis ; magistratibus et subjectis; parentibus et liberis ; viris et mulieribus ; matrimonio et cælibatui; abstinentiæ et victui; sapientiæ et ignorantiæ. Præterea hi etiam imperatores omnium maxime honorare jubentes, plus rursus quam par est, imprudentibus eorum mandatis se submittere natura non comparantur, multo autem minus inferiorum magistratuum, vel exercitibus præfectorum. Plurimum enim eorum studium circa regium Ecclesiæ sacerdotium versatur : ut non indigni Deo appropinquante videantur qui ei appropinquare sortiti sunt, eo quod non juxta ipsius voluntatem vitam suam instituant, sed eo virtutis perveniant, ut angelicis quæ Deum circumstant potestatibus nobiliorem animæ partem, quantum fieri potest, similem reddant, easque in materia repræsentent, florem natura circumpositum nequaquam præferentes. Hos si quis commune appellaverit pharmacopolium, a vero non aberraret, ut qui singulis ægrotis congrua commiscent pharmaca. Quin etiam ex iis qui tardiores in curatione admittenda se gerunt, nonnullis quidem terribilia intentando excitant, aliis autem futurorum promissa in memoriam revocantes non difficulter alliciunt. Nonnunquam autem eos qui nec medicamenta admittunt, nec mandata eorum, sed sibimet pœnitentiæ portum per contumaciam

A ἀνδρῶν ἔνιοι, ὧν ὁ μεταξὺ χρόνος τὸ περιὸν οὐκ ἴσχυσε κρύψαι τῆς ἀρετῆς, ἐν ἐπιστολαῖς, ἰδίᾳ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν συντεθείσαις, εὐσεβῶς εἰρήκασι, κανόνος φέροντα τύπον, ὡς κανόνας ἡ Ἐκκλησία ἐδέξατο, καὶ τοῖς προλαβοῦσι τῶν συνόδων εὖ μάλα συνήρμοσεν. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς μεγάλοις Βασιλείῳ τῷ πάνυ, καὶ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ δοκεῖ χρῆναι κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς ἐκείνους λέγειν τε καὶ νομίζειν, οὓς οὐ καθ' ἑαυτόν τις, ἀλλὰ πλείους ἅγιοι Πατέρες εἰς ταυτὸ συνιόντες, κοινῇ γνώμῃ καὶ μεμεριμνημένῃ βασάνῳ διετάξαντο, ἀλλά γε τῷ διὰ πάντων ἐκλάμψαι, καὶ τοὺς ταῦτα γράψαντας ὥσπερ ἀστέρας, καὶ τῷ πολλοῖς μαρτυρίοις ἐπιγνωσθῆναι, μὴ θειοτέρας χωρὶς ἐπιπνοίας ταῦτα συντεταχέναι, ἥκιστα ταῖς τῶν συνόδων ζητήσεσιν ἀπεμφαίνοντα,
B ἀλλὰ τὸ συγγενὲς τῆς προκειμένης πόρρωθεν ἐμφανίζοντα πραγματείας, τοῖς ἱεροῖς ἐνεγράφησαν καὶ τὰ τούτων κανόσι. Τούτοις τοίνυν προσήκει τοὺς τῆς εὐσεβείας τροφίμους ἑκάστοτε προσανέχειν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀεικίνητον προσδεσμεῖν, καὶ μὴ διδόναι καιρὸν αὐτῇ τῶν γνησίων ἀφεμένῃ δογμάτων πρὸς τὰ νόθα κατολισθαίνειν· οὕτω γὰρ αὐτῇ λόγοις καὶ πράγμασιν ἀγαθοῖς ἐνδιατριβούσῃ, καὶ τὰς ἐξ ὄψεως ὀνείρων φαντασίας ἐνθέους ἕξειν ὑπάρξει· τούτοις γὰρ τὸ περὶ τὰ δόγματα εὐθὲς τοῦ σκολιοῦ, καὶ τὸ γνήσιον τοῦ νόθου, πάσης λίθου Γυδίας ἀκριβέστερον διακρίνεται· οὗτοι δεσπόταις νομοθετοῦσι καὶ δούλοις, ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις, γονεῦσι καὶ τέκνοις, ἀνδράσι καὶ γυναιξί, γάμῳ καὶ ἀγαμίᾳ, ἐγκρατείᾳ
C καὶ τρυφῇ, σοφίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ· ταῦτ' ἄρα καὶ βασιλέας παντὸς μᾶλλον τιμᾶν ἐπιτάττοντες, πλέον αὖθις ἢ χρή, ταῖς ἀλογίστοις τούτων οὐκ ἐφιᾶσιν ὑποπίπτειν ἐπιταγαῖς, πολλοῦ γε δεῖ ὑπάρχων ἡ στρατηγῶν. Ἦγε μὴν πλείων τούτοις σπουδὴ περὶ τὸ βασίλειον τῆς Ἐκκλησίας καθέστηκεν ἱεράτευμα, ὅπως μὴ ἀνάξιοι τοῦ ἐγγίζοντος ὀφθεῖεν Θεοῦ οἱ ἐγγίζειν λαχόντες αὐτῷ, τῷ μὴ κατὰ θέλησιν ἐκείνου βιῶναι, ἀλλ' εἰς τοῦθ' ἥκοντας ἀρετῆς, ὡς ταῖς περὶ Θεὸν ἀγγελικαῖς δυνάμεσι, τὸ τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν ἐνόντων ἀφομοιοῦν εὐγενὲς, καὶ τὰ τούτων μετὰ τῆς ὕλης δεικνύναι, μὴ τὸ τῇ φύσει περικείμενον ἄχθος προϊστάμενοι· τούτους οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι κοινὸν προσειπὼν ἰατρεῖον, ἑκάστοις
D τῶν νοσούντων κατάλληλα κεραννύντας τὰ φάρμακα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν νωθρῶς περὶ τὴν θεραπείαν διακειμένων τοὺς μὲν, ἀνατεινόμενοι τὰ δεινότατα, διεγείρουσι, τοῖς δὲ, τὰς τῶν μελλόντων ἐπαγγελίας προμνώμενοι, οὐ χαλεπῶς προσάγονται· ἔστι δὲ οὓς μὴ προσιεμένους μήτε τὰ φάρμακα, μήτε τὰ ἐπιτάγματα τούτων, ἀλλ' ἑαυτοῖς τὸν τῆς μετανοίας λιμένα τῇ ἀπειθείᾳ προσχώσαντας, παντὸς βασιλέως αὐθεντικώτερον μετιόντες τῆς αἰωνίου κληρουχίας ὑπερορίζουσιν. Ἔνθεν τοι, καὶ τὸ πάλαι τινὶ τῶν θύραθεν εἰρημένον, τοῖς θείοις οὐχ ἥκιστα θεσμοῖς, ὥς γέ μοι δοκεῖ, ἁρμόσειεν ἄν· πεπείσμεθα γὰρ τούτους, εὕρημα μὲν καὶ δῶρον εἶναι Θεοῦ, δόγμα δὲ γενναίων καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν, συνθήκην τῆς Ἐκκλησίας κοινὴν, ἐπανόρθωμα τῶν ἑκουσίων καὶ τῶν παρὰ βούλησιν ἁμαρτημάτων, καὶ πολιτείας

Digitized by Google

εὐσεβοῦς τε καὶ πρὸς ἀτελεύτητον ἀγούσης ζωὴν ἡγεμόνας καὶ ἀγωγούς. Ἐγὼ γοῦν τοὺς ἐπὶ βεβαιώσει τοῦ σωτηρίου δόγματος, καὶ χρηστῇ πάντων ἀνθρώπων, ὡς εἴρηται, διδασκαλίᾳ θεοπρεπεῖ σύμπαντας κανόνας ἀθροίσας, καὶ τούτων τὸν νοῦν, ἅμα δὲ καὶ τῶν αὐτοὺς φιλοθέῳ γνώμῃ ἑρμηνευσάντων, ὡς οἷόν τε, περιφράσεως ἐν εἴδει ἐπιτεμὼν, μηδὲν μέντοι παραλελοιπέναι τῆς αὐτῶν διανοίας, τό γε εἰς ἡμᾶς ἦκον, φροντίσας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῖς τούτων ἐξηγηταῖς ἔσθ' ὅπη παρεῖται, ἡμῖν δὲ ἐπὶ νοῦν συνέβη πεσεῖν, ἀναγκαῖα οἶμαι καὶ φιλοθέων ψυχαῖς περιμάχητα, τοῖς ἐντυγχάνουσι μὴ φθονήσαντες, πρόχειρον κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν πεποιήκαμεν σύνταγμα. Πάντων δὲ τῶν συνειλεγμένων κανόνων τὴν δύναμιν, εἰς τίτλους εἴκοσι πρὸς τοῖς τέσσαρσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν παρ' ἡμῖν στοιχείων, διελὼν, καὶ τούτων ἑκάστῳ τὴν προϊσχομένην ὑπόθεσιν, τὸ πρῶτον τῆς ἰδίας λέξεως συγγενὲς αὐτῷ γράμμα καλῶς ἐφαρμόσας, τάς τε προσηγορίας τῶν αὐτοὺς εὑρομένων δηλώσας, καὶ τὰ τῶν τίτλων αὖθις κεφάλαια διὰ τῶν ἀριθμητικῶν ἐμφήνας στοιχείων, ῥᾴδιαν, ὡς οἶμαι, καὶ ἐπιτετμημένην πρὸς τὴν αὐτῶν γνῶσιν φέρουσαν ἕτεμον τρίβον· τὴν πρόφασιν ἐντεῦθεν περιαιρῶν, τῶν ἐντυγχάνειν αὐτοῖς ἀποκνούντων, τὸ προσκορὲς τῆς τούτων πολυπειρίας προβαλλομένων τὴν αὐτῶν διάνοιαν καταβαπτιζούσης, πρὸς δὲ, καὶ τὸ μὴ ἐν ἑνὶ μέρει ἑκάστης τῶν ὑποθέσεων τοὺς κανόνας ἀφωρίσθαι. Τῶν χρησίμων δ' ἄρα νενόμικα, καὶ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας βραχέα τε καὶ συντετμημένα, τοῖς συγγενέσι τῶν κανόνων κεφαλαίοις συναρμόσαι, τοῖς ἱεροῖς κανόσι συμμαχοῦντα καὶ συμφθεγγόμενα, καὶ ἐκ περιουσίας τὸ ἀσφαλὲς αὐτοῖς ἐπιμαρτυροῦντα.

Κανόνας δὲ οἱ Πατέρες τὰ σφῶν αὐτῶν ἐπωνόμασαν διατάγματα, τροπικῶς τῇ λέξει χρησάμενοι, ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ ὀρθοῦ ξύλου, ᾧ χρῆσθαι εἰώθεσαν οἱ τὰς βαναύσους τῶν τεχνῶν μετιόντες εἰς ξύλων, ἢ λίθων, ἢ ὁποιωνοῦν ἑτέρων εὐθύτητα· ἀποξυομένοις γὰρ ἐκείνοις παρατιθέμενον ὀρθοῖ ταῦτα καὶ ἐξισοῖ πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀκριβῆ σύμπηξιν. Ἡ δὲ τοῦ κανόνος αὕτη προσηγορία καὶ πολλοῖς ἑτέροις παρείληπται λογικῶν τεχνῶν ἐπιστήμοσι· καὶ οἱ τὴν γραμματικὴν γὰρ τεχνησάμενοι, καὶ φιλόσοφοι, καὶ ἰατροὶ, καὶ οἱ τὰς ἁρμονίας τῶν μελῶν συντιθέντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ τοὺς πολιτικοὺς συντετάχασι νόμους, ὡς οὐκ ἀσύμφωνον τὸ τοῦ κανόνος ὄνομα τοῖς ἑαυτῶν συντάγμασιν ἐπεφήμισαν. Εἰσὶ δὲ καὶ οἷς ὄρους ἥρεσε τὰ τοιαῦτα ἐπονομάσαι, ὡς ἀποδιαιροῦντα τῶν ἄλλων καὶ ἀποδιϊστάντα, καὶ ἀπευθύνοντα, τοῦ μὴ παρέγγραπτόν τι καὶ νόθον τοῖς ὁριζομένοις εἰσφέρεσθαι, ὡς καὶ τῷ Ἱπποκράτει καλῶς ἔδοξεν ἔχειν, οὕτω τὰ κεφαλαιώδη τῶν πονηθέντων αὐτῷ ἐπονομάσαι συγγράμματα. Ἀλλὰ τοῖς μὲν τῶν ἄλλων συγγράμμασιν, εἰ κυρίως ἡ τοῦ κανόνος ἐπεφημίσθη ἐπωνυμία, ἑτέροις δεδόσθω

A tanquam per aggerem occludunt, majori quam imperator quilibet auctoritate tractantes, æterna hæreditate exterminant. Antiquitas enim ex altera quidem parte nonnihilo eorum quæ foris dicta sunt, sed divinis maxime, ut mihi videtur, sanctionibus se applicuerit. Nobis enim persuasum est eas inventum esse ac donum Dei, generosorum divinorumque hominum decretum, commune Ecclesiæ institutum, peccatorum tam voluntariorum quam involuntariorum correctionem, et conversationis religiosæ ac ad sempiternam ducentis vitam duces et rectores. Quapropter ego cum ad salutaris sententiæ confirmationem, et utilem omnium (ut dictum est) hominum instructionem divinos omnes collegissem canones, ipsorumque pariter ac eorum B qui ipsos animo religioso interpretati sunt, mentem quoad fieri potuit periphraseos ad instar in compendium redegissem, nihil eorum intelligentiæ, quantum in me fuit, deesse arbitratus : quin etiam quæcunque ab eorum interpretibus alicubi prætermissa sunt, nobis autem in mentem venire contigit, necessaria nimirum piisque nimis summa contentione expetita, postulantibus non invidentes promptum pro viribus nostris syntagma perfecimus. Omnium autem collectorum canonum potentiam cum in viginti quatuor titulos juxta litterarum nostrarum numerum distribuerim, et cuilibet eorum materiam subjectam juxta primam propriæ sententiæ litteram ei congruam, recte accommodaverim, et nomina illorum qui eos invenerunt indicaverim, et titulo- C rum etiam capita per arithmetica ostenderim elementa, facilem, ni fallor, et compendiosam ad ipsorum cognitionem ducentem viam secui : prætexto exinde eorum præscindens quos operam iis assequendis navare piget, fastidiosum eorum multiloquium mentem ipsorum obruens objicientes, et præterea cujusque materiæ canones eodem in loco non collocari. Adhæc brevia et concisa legis etiam civilis capitula sacris canonibus commilitantia et consona, et ex abundantia iis attestantia congruis canonum capitibus appendere operæ pretium duxi.

Porro Patres sua ipsorum decreta denominarunt canones, vocabulo isto tropice usi, per metaphoram a recto ligno sumptam, quo, qui artibus mechanicis occupantur, uti solent ad ligni aut lapidum, aut aliarum quarumcunque rerum rectitudinem : hoc enim iis expolitis appositum, ea dirigit, et ad accuratam inter sese compactionem exæquat. Hæc D autem canonis appellatio a multis etiam aliis liberalium artium peritis usurpatur. Etenim qui arti grammaticæ operam dant, et philosophi, et medici, et qui musicas harmonias composuerunt, quin etiam qui civiles ordinarunt leges, canonis nomen, ut non incongruum, suis etiam operibus imposuere. Non desunt autem quibus hujusmodi res terminos etiam nuncupare placet, ut quæ ab aliis dividunt, et distinguunt, et disponunt, ne quid suppositicium et nothum rebus determinatis introducatur : quemadmodum et Hippocrati bene visum est, summaria suorum etiam operum commentaria ita nominare. Utrum vero aliorum scriptis Canonis appellatio proprie tribuatur, aliis considerandum relinquatur. Religiosa autem Patrum decreta summo præ omnibus

Digitized by Google

aliis jure nomen hoc sortita sunt : quippe quæ illos, qui iis morem gerunt, ad rectam fidem dirigunt, et ad vitam Deo acceptam recte deducunt. Peropportunum autem erit ordine, quantum in nobis est, sigillatim commemorare, quando, et a quibus, et quomodo singuli canones in lucem prodierunt, et lucerna pedibus nostris, et lux semitis, quod ad vitam dirigendam attinet, evaserunt. Ut autem oratio ordine procedat, de singulis synodis, et Patribus qui privatim scripserunt, meminisse decet, juxta temporis quidem consequentiam et quem istud iis ordinem imposuit. Quin et imperatores quorum temporibus divinorum horum sub Deo auctores canonum claruerunt commemorandi sunt. Sic enim oratio perspicua erit.

A σκοπεῖν· τὰ δέ γε τῶν Πατέρων εὐσεβῆ διατάγματα, παντὸς μᾶλλον εἰκότως ταύτην ἔσχε τὴν πρόσρησιν, οἷα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀπευθύνοντα πίστιν, καὶ πρὸς θεοφιλῆ βίον ἁπλανῶς ἐφελκόμενα. Ἐπικαιρότατον δ' ἂν εἴη καὶ κατὰ μέρος ἐξῆς, ὡς γοῦν ἡμῖν ἐφικτὸν, ἱστορῆσαι, πότε, κἀκ τίνων, καὶ ὅπως εἰς φῶς ἕκαστος τῶν κανόνων προῆλθον, καὶ λύχνος τοῖς ἡμῶν ποσὶ, καὶ φῶς ταῖς κατὰ τὸν βίον ἐγεγόνεισαν τρίβοις. Ἵνα δὲ καὶ καθ' εἰρμὸν ὁ λόγος προΐοι, ἑκάστης συνόδου καὶ τῶν ἰδίᾳ γραψάντων Πατέρων μνημονευτέον, κατὰ τὴν τοῦ χρόνου μέντοι ἀκολουθίαν, καὶ ἣν οὗτος τάξιν τούτοις ἐπίθηκεν. Ἐπιμνηστέον δὲ καὶ τῶν βασιλέων, καθ' οὓς οἱ ὑποφῆται τῶν θείων τουτωνὶ κανόνων ἐξέλαμψαν· οὕτω γὰρ ἂν ὁ λόγος εὐσύνοπτος εἴη.

B

I. *De sanctorum apostolorum canonibus.*

Sanctorum apostolorum nomine nuncupati octoginta quinque canones primi commodissime collocantur, utpote qui, ut aiunt nonnulli, a magno inter martyres Clemente conscripti sunt. Hic autem magni Petri socius fuit, quinetiam et divi Pauli, ut ipse nimirum de eo tradit : qui tertius post præceptorem Petrum Romæ episcopus nominatus est, Lino succedens : et martyrii corona sub imperatore Trajano redimitus est. Clementem autem eos scripsisse nonnulli conjecturam fecerunt ex eo quod in ultimo canone propriam suam inducit personam : quod etiam divum Lucam in Actis apostolorum fecisse constat. Nusquam enim omnes sacros apostolos una convenisse et eos communi consensu constituisse scriptis traditur. Et verisimile est summos apostolorum ei qui tamdiu præsentia ipsorum fruitus est, illos dictasse, et jussisse ut scriptis mandaret. Huic autem et Epistolæ ad Hebræos in linguam Græcam interpretationem ascribunt : multum enim est affinitatis, et ambo eamdem speciem et ipsius loquendi formulæ characterem ferunt. Non autem me latet quosdam e veteribus hosce canones dubiæ fidei existimasse, donec sancta et œcumenica sexta synodus, omnium sacrorum canonum numerum determinans, quos tam œcumenicæ quam locales synodi, quosque etiam nonnulli pietate et virtute eximii Patres privatim composuerant, horum inprimis mentionem facit. Dicit enim : A sanctis Patribus qui nos præcesserunt susceptos et confirmatos et nobis etiam sub sanctorum et gloriosorum apostolorum nomine traditos octoginta quinque canones autoritatem retinere nos etiam jubemus, exceptis Clementis Epistolis et Constitutionibus; hæ enim multis adulterinis et perniciosis corruptæ sunt. Hæc itaque talis tantorum et tantæ auctoritatis virorum sententia omnem animi de canonibus apostolicis dubitationem summa potestate fidelium cordibus evulsit.

Α'. *Περὶ τῶν κανόνων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.*

Πρῶτοι τοίνυν οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀποστόλων πέντε πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα κανόνες ἐν τῇ τοῦ καλοῦ πρώτῃ μοίρᾳ ἐκδέδονται, συγγραφέα σχόντες, ὥς φασί τινες, τὸν μέγαν ἐν μάρτυσι Κλήμεντα. Πέτρου δὲ ἦν ἄρα οὗτος ὁμιλητὴς τοῦ μεγάλου· ἀλλὰ δὴ καὶ Παύλου τοῦ θείου, ὡς αὐτὸς δήπου περὶ ἑαυτοῦ ἱστορεῖ· ὃς τρίτος μετὰ τὸν διδάσκαλον Πέτρον τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος κεχρημάτικε, τὸν Λῖνον διαδεξάμενος, καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἀνεδήσατο στέφανον, ἐπὶ Τραϊανοῦ βασιλέως. Κλήμεντα δὲ τούτους γράψαι τινὲς ἐστοχάσαντο, ἐκ τοῦ τὸ οἰκεῖον εἰσάγειν πρόσωπον τῷ τελευταίῳ κανόνι, ὥς γε δὴ καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι ποιῶν δείκνυται· οὐδὲ γὰρ ἱστόρηταί που πάντας εἰς ταυτὸ συνελθεῖν τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους, καὶ κοινῇ τούτους συντεταχέναι· καὶ εἰκός γε τοὺς ἄκρους τῶν ἀποστόλων, τῷ πολὺν ἤδη χρόνον τῆς συνουσίας αὐτῶν ἀπολελαυκότι, τούτους ὑπαγορεῦσαι, καὶ γραφῇ δοῦναι κελεῦσαι. Τούτῳ καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἑρμηνείαν ἀνατιθέασι· πολὺ γάρ τὸ συγγενὲς καὶ ἅμφω φέρουσι ταῦτα τῆς ἰδέας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν λόγων ἐκείνου. Οὐκ ἀγνοῶ δὲ, ὥς τινες τῶν ἀρχαίων, ἀμφιβόλους διὰ ταῦτα τοὺς κανόνας τούτους ἡγήσαντο, ἕως ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος, τὴν ἀπαρίθμησιν ποιουμένη τῶν ἱερῶν ἁπάντων κανόνων, οὓς αἵ τε οἰκουμενικαὶ καὶ τοπικαὶ συνετάξαντο σύνοδοι, καὶ οὓς αὖθις ἰδίᾳ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ διενεγκόντων καὶ ἀρετῇ Πατέρων ἕνιοι, προὔργου τούτων ἀπεμνημόνευσε. Φησὶ γάρ· Τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων Πατέρων καὶ δεχθέντας, καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας, τὸ κῦρος ἔχειν καὶ ἡμεῖς κελεύομεν, πλὴν τῶν τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολῶν τε καὶ διατάξεων· αὗται γὰρ πρὸς τῶν δυσσεβῶν πολὺ τὸ νόθον καὶ σφαλερὸν εἰσεδέξαντο. Ἡ τοιαύτη τοίνυν αὕτη φωνὴ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν πάντα λογισμὸν περὶ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων ἀμφίβολον ἐκ τῆς τῶν πιστῶν καρδίας μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττονος περιεῖλεν.

C

D

II. *De synodo Carthaginensi.*

Omnium quidem universalium pariter ac localium

Β'. *Περὶ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου.*

Τῶν γε μὴν οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν ἁπα-

Digitized by Google

σῶν, ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος ἀρχαιοτέρα ἱστόρηται, ἐξάρχον μὲν ἐσχηκυῖα τὸν μέγαν Κυπριανόν· εἰς ἐπισκόπους δὲ ἐπληθύνετο πρὸς τοῖς τέσσαραιν ὀγδοήκοντα· οἳ δὴ καὶ ἓν μόνον ἐξήνεγκαν ὡς ἐν εἴδει κανόνος ψήφισμα, τοὺς καθάπαξ ὑπὸ πάντων αἱρετικῶν τε καὶ σχισματικῶν βαπτισθέντας, τῇ καθολικῇ προσερχομένους Ἐκκλησίᾳ, αὖθις βαπτίζεσθαι, σχισματικοὺς τοὺς περὶ Ναυάτον αἰνιττόμενοι· τηνικαῦτα γὰρ ἡ τούτου αἵρεσις εἰσεφθάρη τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τούτου τοῦ ψηφίσματος καὶ ὁ μέγας μέμνηται Βασίλειος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κανόνι, δι' ἐπαίνου μὲν αὐτὸ τιθέμενος, οἰκονομίας δὲ χάριν ἀργίαν αὐτοῦ καταψηφιζόμενος. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐν τῷ ἑβδόμῳ ταύτης κανόνι, τἀναντία τούτου διατάττεται. Διά τοι τοῦτο ἡ ἕκτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, Ὁ ἐκδοθείς, φησὶ, τοῖς Πατράσι τούτοις κανών, ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν καὶ μόνοις κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησε. Ταῦτο γάρ, ὡς ἔοικε, τῷ τότε συνετέλει καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι· διὸ καὶ ἡ τούτων μεταβολὴ εἰς τὸ μηκέτι ἐνεργεῖν καὶ τοῦτον μετέβαλεν. Ὁ δὲ μέγας οὗτος Κυπριανὸς, ἐπὶ Δεκίου τὸ τῆς μαρτυρίας βραβεῖον ἥρπασε. Δέκιος δὲ μετὰ τὸν ῥηθέντα Τραϊανὸν ἐκκαιδέκατος ἐβασίλευσεν, ἐτῶν ἐξ ἐκείνου παρῳχηκότων ἑβδομήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν.

synodus Carthagine habita antiquissima fuisse traditur, quæ præsidem habuit magnum Cyprianum. Episcopis autem octoginta quatuor completa fuit. Hi autem unum tantum sub canonis forma decretum ediderunt, eos nimirum qui ab hæreticis quibuslibet aut schismaticis semel baptizati sunt, si ad Ecclesiam catholicam accedant, denuo baptizari; per schismaticos autem Novati gregales indigitant. Et tum enim temporis istius hæresis in Ecclesiam perniciose irrepserat. Hujus decreti magnus Basilius in primo ipsius canone mentionem facit: laudis quidem gratia illud citans, propter œconomiam autem abolitionem ejus decernens. Quinetiam secunda quoque universalis synodus in septimo ipsius canone huic contraria statuit. Quapropter etiam sexta et universalis synodus, Canon, inquit, ab istis Patribus expositus in suis ipsorum locis, iisque solis juxta consuetudinem iis traditam obtinuit. Hoc enim, ut verisimile est, istis temporibus negotiisque utile fuit: quocirca horum mutatio illum etiam canonem commutavit, ne amplius in usu esset. Magnus autem hic Cyprianus sub Decio martyrii præmium accepit. Decius autem decimus sextus fuit post prædictum Trajanum imperator, annis ab eo centum et septuaginta elapsis.

Περὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Διονυσίου.

Κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ καὶ ὁ μέγας ἠγάγετο Διονύσιος, ὃς πρός τινα Βασιλίδην περὶ διαφόρων ἔγραψε κεφαλαίων, καὶ ὡς κανόνας ταῦτα ἡ Ἐκκλησία ἐδέξατο. Οὗτος τοιγαροῦν ὁ θεῖος Διονύσιος γέγονε μὲν ἀκροατὴς Ὠριγένους ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου, ὃς μετὰ Γορδιανὸν ἐβασίλευσε. Τὸν δὲ βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τοῦ τρισκαιδεκάτου τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπισκόπου, τὴν προστασίαν ταύτης δὲ ἀπολαμβάνει, καὶ προστὰς ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτεσιν, ἤτοι τοῖς τρισὶ λοιποῖς Φιλίππου, καὶ τῷ ἑνὶ Δεκίου, καὶ τῷ ἑνὶ Γάλλου, καὶ Βολουσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, ἐν τῷ δωδεκάτῳ Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλιήνου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, (πεντεκαίδεκα γὰρ οὗ οἱ ἐβασίλευσαν), πρὸς Κύριον μαρτυρικῷ ἐξεδήμησε τέλει. Ὁ δὲ Βασιλίδης κατὰ τὴν Πεντάπολιν τῆς Λιβύης ἦν παροικίας τινὸς ἐπίσκοπος, ὡς φησιν Εὐσέβιος ἔν τε τῷ ἕκτῳ καὶ ἑβδόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ.

De sancto martyre Dionysio.

Eodem etiam tempore magnus Dionysius ciarut, qui ad quemdam Basilidem de diversis scripsit capitibus, quæ Ecclesia tanquam canones recepit. Hic porro divinus Dionysius Origenis auditor fuit, quarto imperii Philippi anno, qui post Gordianum imperavit. Heracla autem decimo tertio Ecclesiæ Alexandriæ episcopo vita functo, præfecturam istam hic excepit; cumque eam administrasset septemdecim annos, nimirum tres reliquos Philippi, et unum Decii, et unum Galli et Volusiani Decii filii, in duodecimo Valeriani et Galieni ipsius filii anno (hi enim annos sexdecim imperarunt) ad Dominum martyrio migravit. Basilides autem Pentapoli Libyæ parœciæ cujusdam episcopus fuit, ut ait Eusebius in sexto et septimo ecclesiasticæ Historiæ libro.

Γ. *Περὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας πρώτης συνόδου.*

Μετὰ τὸν ῥηθέντα Οὐαλεριανὸν ἔτος ἓν Κλαύδιος ἐβασίλευσε, μεθ' ὃν Αὐρηλιανὸς ἓξ ἔτη τὰ τῆς βασιλείας διῴκησεν. Ἐν τοίνυν τοῖς τούτου χρόνοις, ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γέγονε σύνοδος κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ὃς ταύτης ἐπίσκοπος ὢν, πονηρᾶς αἱρέσεως ἀρχηγὸς ἐγεγόνει. Χριστὸν γὰρ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ἄνθρωπον ἔλεγε ψιλὸν, θείας χάριτος, καθάπερ οἱ προφῆται, ἠξιωμένον· τὸν δὲ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, λόγον προφορικόν. Τοῦτο μαθόντες οἱ τὰς πρὸς ἑῳ Ἐκκλησίας ἰθύνοντες, οὐκ ὀλίγοι ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν συνέδραμον· ὧν ἐξῆρχον Ὑμέναιος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Νεοκαισαρείας ὁ Θαυματουργὸς, Ἀθηνόδωρος ὁ ἐκείνου ἀδελφὸς, Φιρμιλιανὸς, Και-

III. *De prima synodo Antiochiæ Syriæ celebrata.*

Post dictum Valerianum Claudius unum annum imperabat, post quem Aurelianus imperium sex annos administrabat. In istius itaque temporibus synodus Antiochiæ, quæ est Syriæ civitas, celebrata est contra Paulum Samosatenum, qui, cum istius civitatis episcopus esset, pessimæ hæreseos auctor fuit. Christum enim verum Deum nudum esse hominem dixit, divinæ gratiæ non secus ac prophetæ dignatum, Dei vero Filium sermonem esse ore prolatum. De hoc certiores facti illi qui Ecclesias Orientales regebant, non pauci Antiochiæ conveniebant, quibus præsidebant Hymenæus Hierosolymitanus, Gregorius Thaumaturgus Neocæsa-

Digitized by Google

riensis, Athenodorus ejus frater, Firmilianus Cæsareæ Cappadocum, et Helenus Tarsensis. Et primo quidem adhortationibus et consiliis Paulum a prava opinione reducere moliti sunt, demonstrationibus e sacris Scripturis petitis utentes. Cum eum autem incurabili laborantem morbo viderent, hinc unanimam ferentes sententiam, istum sacerdotio privabant, et Ecclesia abscindebant. Cum iste autem se opponeret, et Ecclesiæ præfecturam contra leges detineret, sancta synodus Aurelianum imperatorem conveniebat, eum de Pauli contumacia certiorem faciens. Ille autem etiamsi Græcus, eorum qui ejusdem erant fidei sententiæ reluctantem, societate illorum abscindi, et sic Ecclesia expelli statuit. Istius autem causam ad Romanæ etiam Ecclesiæ episcopum ejusque antistites retulit, ut cum illi examinassent utrum juste depositus fuisset, Ecclesia ejiceretur. Hæc autem Eusebius Pamphili scriptis mandavit. Canones autem hujus synodi non inveniuntur, præterquam sancti Gregorii et solius Thaumaturgi Epistola, quæ duodecim canones continet; qui etiam, uti dictum est, huic synodo interfuit. De illo autem magnus Gregorius Nyssenus peculiarem tractatum composuit.

σαρείας τῶν Καππαδοκῶν, καὶ Ἕλενος τῆς Ταρσέων. Καὶ πρῶτον μὲν εἰσηγήσεσι καὶ συμβουλίαις ἐπειράθησαν τῆς κακοδοξίας μεταθεῖναι τὸν Παῦλον, ταῖς ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἀποδείξεσι κεχρημένοι. Ὅτε δὲ εἶδον ἀνίατα νοσοῦντα, τότε σύμφωνον ψῆφον ἐξενεγκόντες, τῆς ἱερωσύνης τοῦτον ἐγύμνωσαν, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξέτεμον· ἀντιτείνοντος δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας παρανόμως κατέχοντος ἡγεμονίαν Αὐρηλιανοῦ τοῦ βασιλέως, ἡ ἁγία σύνοδος ἐδεήθη, τὰ περὶ τῆς Παύλου θρασύτητος αὐτὸν ἀναδιδάξαντες. Ὁ δὲ, καίπερ Ἕλλην ὑπάρχων, ἀπεφήνατο μὲν, τὸν ἀντιλέγοντα τῇ τῶν ὁμοπίστων ψήφῳ, τῆς ἐκείνων ἀποτμηθῆναι συμμορίας, καὶ οὕτω τῆς Ἐκκλησίας ἐξελαθῆναι· τὰ κατ' αὐτὸν δ' ὅμως ἀνέθετο τῷ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἀρχιερεῦσιν, ὡς ἂν ἐπισκεψαμένων εἰ δικαίως καθῄρητο, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβιωχθείη· καὶ ταῦτα δὲ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἱστορεῖ· κανόνες δὲ τῆς συνόδου ταύτης οὐχ εὑρηνται, ὅτι μὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου καὶ μόνον τοῦ Θαυματουργοῦ ἐπιστολὴ, κανόνας ἔχουσα δώδεκα, ὃς καὶ τῆς συνόδου ταύτης, ὡς εἴρηται, μέρος ἐγένετο· τὰ δὲ κατ' αὐτὸν, ἰδίαν ὁ μέγας Γρηγόριος Νύσσης ἐποιήσατο πραγματείαν.

De sancti martyris Petri canonibus.

Post beatum Dionysium, ut modo dixi, decimum quartum Alexandriæ nominatum episcopum, Theonas præfecturam istam suscepit, cui successit Maximus, et huic magnus inter sacros martyres Petrus. Hujus in sermone de pœnitentia quatuordecim feruntur canones, de iis qui persecutionum temporibus lapsi sunt, et postea pœnitentia ducti, quomodo eos admittere oportet, quin etiam et ex alio de sancto Paschate sermone quos reliquis etiam canonibus Ecclesia connumeravit: hic sub Diocletiano martyrii stadium magnanimiter perfecit. Diocletianus autem quintus erat post Aurelianum imperator quindecim ex eo annis elapsis.

Περὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Πέτρου

Μετὰ τὸν μακάριον Διονύσιον, ὡς ἤδη μοι εἴρηται, τεσσαρεσκαιδέκατον Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον χρηματίσαντα, Θεωνᾶς τὴν προστασίαν ταύτην ἐδέξατο, μεθ' ὃν Μάξιμος· εἶτα ὁ μέγας ἱερομάρτυς Πέτρος. Τούτου ἐν τῷ περὶ μετανοίας λόγῳ κανόνες φέρονται δεκατέσσαρες, περὶ τῶν ἐν τοῖς καιροῖς τῶν διωγμῶν παραπεπτωκότων, εἶτα μετανοησάντων, ὅπως δεῖ τούτους προσδέχεσθαι· ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρου λόγου περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα, οὓς καὶ τοῖς λοιποῖς ἐναρίθμους κανόσιν ἡ Ἐκκλησία πεποίηκεν· οὗτος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τὸ τῆς μαρτυρίας εὐψύχως διήνυσε στάδιον. Ἕμπτος δὲ Διοκλητιανὸς μετὰ Αὐρηλιανὸν ἦρξεν, ἐτῶν παρεληλυθότων ἐξ ἐκείνου πεντεκαίδεκα.

IV. *De synodo in Ancyra Galatiæ celebrata.*

De eodem argumento, eodemque tempore synodus etiam in Ancyra Galatiæ metropoli pie congregata est, in qua accuratius disquirebant quomodo eos qui post abnegationem pœnitentiam agunt, administrare oportet. Sacro huic conventui præsidebant Vitelius Antiochiæ Syriæ civitatis, Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ, et martyr Basilius episcopus Amasiæ. Qui etiam viginti quinque canones de eodem et aliis etiam argumentis conscripserunt. Hic autem Basilius sub Licinio martyrii coronam accepit.

Δ'. *Περὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.*

Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει, καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ μητροπόλει τῆς Γαλατίας σύνοδος εὐσεβῶς συνελήλυθεν, ἀκριβέστερον ἐκζητήσαντες, ὅπως ἄρα προσῆκεν οἰκονομεῖν τοὺς μετὰ τὴν ἄρνησιν μεταμελομένους. Ἐξῆρχον δὲ τοῦ ἱεροῦ τοῦδε συλλόγου Οὐϊτέλιος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, Ἀγρικόλαος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ ὁ μάρτυς Βασιλεὺς, ἐπίσκοπος Ἀμασείας· οἳ καὶ κανόνας περί τε ταύτης, καὶ δὴ καὶ περὶ ἑτέρων ὑποθέσεων, πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι συνεγράψαντο· ὁ δὲ Βασιλεὺς οὗτος ἐπὶ Λικινίου τὸν τῆς μαρτυρίας στέφανον ἀνεδήσατο.

V. *De synodo Neocæsareæ habita.*

Post hanc synodus Neocæsareæ, quæ est urbs Ponti, congregata est. Sanctus autem martyr Basilius, episcopus Amasiæ, iis etiam interfuit. In

Ε'. *Περὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου.*

Μετὰ ταύτην, ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ τῇ κατὰ Πόντον συνέστη σύνοδος. Συνῆν δὲ καὶ τούτοις ὁ ἅγιος μάρτυς Βασιλεὺς ἐπίσκοπος Ἀμασείας· οἳ καὶ κανόνας

Digitized by Google

συντάττουσι τέσσαρας πρὸς τοῖς δέκα, εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐταξίαν συντείνοντας.

A qua Patres quatuordecim ad rectam Ecclesiæ constitutionem conducentes canones composuerunt.

Γ'. *Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου.*

Λοιπὸν, ἡ πρώτη καὶ οἰκουμενικὴ ἁγία σύνοδος τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων Πατέρων ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν συνεκροτήθη Νικαίᾳ, ἔτει δεκάτῳ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετὰ χρόνους τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως εἰς οὐρανούς τε ἀναλήψεως τοῖς θείοις ἀντικρυς ἰσαρίθμους Πατράσιν, ὀκτωκαίδεκα δηλαδὴ πρὸς τοῖς τριακοσίοις, ὧν ἐξῆρχον Σίλβεστρος καὶ Ἰούλιος, τῆς παλαιᾶς Ῥώμης περιφανεῖς πρόεδροι, αὐτῶν μὲν οὐδέτερος παραγεγονὼς, Βίτωνα δὲ καὶ Βικέντιον ἑκάτερος ἀνθ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν τῆς οἰκείας ἱερατείας χρόνον, τῇ κοινῇ πέμψαντες παρεσομένους συνόδῳ· Ἀλέξανδρός τε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας, συναγωνιστὴν καὶ τὸν μέγαν ἐπαγόμενος Ἀθανάσιον, ὃς τηνικαῦτα τοῦ τάγματος ἡγεῖτο τῶν διακόνων· Εὐστάθιος Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Μακάριος. Συνῆλθον δὲ κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς, ὃς ἐξ Ἀλεξανδρείας ἕλκων τὸ γένος, καὶ εἰς πρεσβυτέρου τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας βαθμὸν ἀναδεδηκὼς, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, ὦ θρασείας γλώττης! εἰς κτίσμα καὶ ποίημα κατεβίβαζεν. Ἀλλ' οἱ τῆς συνόδου, τὸ ὁμοούσιον τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑποστάσεων τοῖς πᾶσι κηρύξαντες, τοὺς περὶ τὸν θεομανῆ Ἄρειον, τῷ φρονήματι σφῶν μὴ συμβαίνοντας, αὐτοῖς αὐτῶν δόγμασι τῷ ἀναθέματι παραπέμπουσι· ταύτῃ τοίνυν καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως κανόνες ἐξεφωνήθησαν εἴκοσιν.

VI. *De prima et œcumenica synodo Nicææ habita.*

Porro prima et œcumenica sancta synodus trecentorum et duodeviginti Patrum Nicææ in Bithynia congregata est, decimo imperii Constantini Magni anno, post annos a Domini incarnatione numero Patribus omnino æquales, videlicet trecentos et duodeviginti, quibus præsidebant Silvester et Julius, celeberrimi veteris Romæ præsules; eorum autem neuter aderat, sed uterque Bitonem et Vincentium sui ipsius loco, juxta sacerdotii sui tempus, communi affuturos synodo mittebant; Alexander quoque Constantinopolis, et Alexander Alexandriæ archiepiscopus, qui commilitonem etiam magnum Athanasium secum adduxit, qui tunc temporis diaconorum ordini præerat: Eustathius Antiochenus, et Macarius Hierosolymitanus. Congregati sunt autem adversus impium Arium, qui genus ab Alexandria ducens, et in presbyteri Ecclesiæ ibidem constitutæ gradum promotus, Filium et Verbum Dei (proh impudentem linguam!) ad creaturam et quid factum deduxit. Verum synodi Patres, cum trium in divina natura personarum consubstantialitatem omnibus prædicassent, Arii in Deum insanientis gregales hisce ipsorum decretis assensum suum non præbentes, anathemati subjiciebant. Ab hac præterea synodo ad ecclesiasticam constitutionem canones viginti editi fuerunt.

Δ'. *Περὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δευτέρας συνόδου.*

Ἑτέρα σύνοδος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας αὖθις συνεκροτήθη ἐπὶ Κωνσταντίου, υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετὰ πέντε ἔτη τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς Θεὸν ἀνακλήσεως· οἳ καὶ κανόνας πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσιν εἰς κοινὸν ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας ἐκδεδώκασιν.

VII. *De secunda synodo Antiochiæ habita.*

Altera synodus in Antiochia, quæ Syriæ civitas est, sub Constantio Constantini Magni filio rursum congregata est, post quinque annos a patris ipsius ad Deum reditu numeratos. Qui etiam viginti quinque ad communem Ecclesiæ utilitatem canones ediderunt.

Ε'. *Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου.*

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δηλωθέντος ἤθροιστο Κωνσταντίου. Ὁ γὰρ βασιλεὺς οὗτος τῇ τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσει προσθέμενος, σπουδὴν ἐποιεῖτο τὰ ἐν τῇ πρώτῃ δογματισθέντα συνόδῳ μεταποιῆσαι· ὅπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κώνστας, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης κρατῶν, ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ τότε πάππα μαθὼν, πόλεμον ἠπείλησε διὰ γραμμάτων τῷ ἀδελφῷ, εἰ μὴ παύσαιτο κυμαίνων τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν παρασαλεύων· ὁ δὲ τὸ ἀκριβὲς τῆς πίστεως ζητεῖν ἀντεπέστειλε τῷ ἀδελφῷ, κἀκεῖνο βεβαιωθῆναι διὰ σπουδῆς τυγχάνειν αὐτῷ. Ἔδοξε τοίνυν τοῖς αὐτοκράτορσιν ἀμφοτέροις, σύνοδον γενέσθαι ἀρχιερέων, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων δογματισθεῖσαν πίστιν κρατεῖν· διὸ κελεύσει τούτων ἠθροίσθησαν ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν εἰς καὶ τεσσαράκοντα πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἐν Σαρδικῇ, τῇ λεγομένῃ Τριαδίτζῃ, οἳ δὴ καὶ τὰ τοῖς Πατράσι δογματισθέντα ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ

VIII. *De synodo Sardicæ habita.*

Quin etiam synodus Sardicensis commemorato Constantio imperante congregata est. Hic enim imperator Arianorum hæresi adhærens, ea quæ in prima decreta sunt synodo commutare studuit: quod cum frater ipsius Constans, qui veteris Romæ imperium tenuit, ex illius qui tunc temporis papa erat relatione didicisset, bellum per litteras fratri comminabatur, nisi Ecclesiam commovere, et orthodoxam fidem labefactare desineret. Hic autem se accuratam fidem inquirere, quæ etiam ut confirmetur summam adhibere diligentiam, fratri per litteras respondebat. Ac bobus igitur imperatoribus synodum antistitum celebrari, et fidem ab iis constitutam obtinere visum est. Quocirca eorum jussu episcopi 341 Sardicæ quæ Triaditze dicitur, congregati sunt. Hi autem ea etiam quæ a Patribus in synodo Nicæna decreta sunt, firma manere præcipiebant, et omnium

Digitized by Google

maxime sacrum fidei Symbolum ab iis compositum : eos autem qui illud commutare ausi fuerint, anathematis hæredes esse. Quin etiam viginti canones securitatem pariter ac utilitatem toti Ecclesiæ subministrantes constituebant.

βεβαίως ἔχειν ἐθέσπισαν, καὶ πάντων οὐχ ἥκιστα τὸ παρ' αὐτῶν συντεθὲν ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον· τοὺς δὲ τοῦτο τολμῶντας μεταποιεῖν, κληρονόμους εἶναι τοῦ ἀναθέματος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κανόνας συνετάττουσιν εἴκοσι, τὸ ἀσφαλὲς ὁμοῦ καὶ ὠφέλιμον κοινῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ πορίζοντας.

IX. *De synodo Laodiceæ habita.*

Post Sardicensem etiam in Laodicea Phrygiæ metropoli alia sanctorum Patrum synodus congregata est, et canones 59 edidit, quantum ad Ecclesiæ utilitatem spectat, præcedentibus nihilo inferiores.

Θ'. *Περὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.*

Μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ καὶ ἐν τῇ τῆς Φρυγίας μητροπόλει Λαοδικείᾳ, ἑτέρα σύνοδος συνέστη ἁγίων Πατέρων, καὶ κανόνας ἐξέθετο ἐννέα καὶ πεντήκοντα, ὅσα γε εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὠφέλειαν οὐδὲν ἐλλείποντας τῶν πρὸ αὐτῶν.

De magno Athanasio.

Non pauca, auris honesti studiosa, etiam ex Ecclesiæ fulcimento, magno nimirum Patre Athanasio in præsenti opere comprehensa invenias : qui cum synodo Nicænæ, ut dictum est, interesset, non multo post tempore Alexandriæ thronum sibi commissum habuit, divino succedens Alexandro : prædicto itaque sancto martyri Petro Aquilas successit, huic autem divinus hic Alexander. Magni autem Athanasii tropæis plena quidem est terra, ut cum oraculo loquar, plenum etiam mare. Revera enim in divinis certaminibus plus quam homo visus est.

Περὶ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου.

Εὑρεῖν ἔχεις, ἡ φιλόκαλος ἀκοή, καὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐρείσματος, τοῦ μεγάλου Πατρὸς Ἀθανασίου, φημὶ, οὐκ ὀλίγα τῷ παρόντι ἐμπεριειλημμένα συγγράμματι· ὃς τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ παρὼν, ὡς δεδήλωται, μετ' οὐ πολὺ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον ἐνεχειρίζετο, Ἀλέξανδρον τὸν θεῖον διαδεξάμενος· τὸν γοῦν ἀνωτέρω ῥηθέντα ἱερομάρτυρα Πέτρον Ἀχιλᾶς διεδέξατο· τὸν δὲ, ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος οὑτοσί· τῶν δὲ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου τροπαίων πλείη μὲν γαῖα, κατὰ τὸ ἔπος, πλείη δὲ θάλασσα· ἀτεχνῶς γὰρ ὑπὲρ ἄνθρωπον ὤφθη τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγωνίσμασιν.

De magno Basilio.

Verum olympicus hic victor vitæ quidem stadio discessit, certaminum præmia abunde recepturus. Ne autem veritatem propugnans phalanx antesignano destitueretur, magno protinus Patri Basilio prælii contra fidei hostes suscepti tessera datur. Et mihi quidem videtur neminem eorum qui suavi melle affluentem illius linguam vel primis labris attigerunt ignorare quam abunde eos superavit. Sole vero splendidius liberali sermonum luce Ecclesiam illustravit. Iste enim nocti cedit, hic autem in malitiæ tenebras victoriam reportavit. Quin potius quanto natura rationalis ab inanimata discrepat, tanta est utriusque in operatione differentia. Ille enim radios suos in terram dimittens sensitivis tantum animalibus fiduciam cum lætitia largitur : hujus autem sermonum radii ex quo orti sunt ad hunc usque diem non tantum rationalem in terra naturam, sed ipsum scindentes aerem et cœlum penetrantes, ipsos etiam angelorum choros multa voluptate explerunt. Si ob unum enim peccatorem resipiscentem gaudium fit in cœlis, hunc autem et vita fruentem, et functum innumerabiles ad pœnitentiam sermonibus in dies attrahere liquet, eum multo magis angelicam naturam gaudio perpetuo non demulcere nemo asserat. Hujus canonicas ad sanctum Amphilochium Iconii episcopum epistolas tres in canones octoginta quatuor distributas, et alia nonnulla præter eas de diversis argumentis capita præsens syntagma exhibet.

Περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης.

Τούτῳ καὶ ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος σύμμαχος ἦν, ὁ τὸν τῆς Νύσσης θρόνον κατακοσμήσας, μᾶλλον δὲ

De sancto Gregorio Nysseno.

Huic etiam frater ipsius Gregorius socius in bello fuit, qui Nyssæ thronum adornavit, vel potius,

Digitized by Google

τὴν ὑφ' ἡλίῳ σύμπασαν πλουσίῳ τῷ ῥείθρῳ τῶν λόγων ἀρδεύσας· ὃς οὐχ ἧττον τῷ περιόντι τῆς ἀριτῆς καὶ τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας ζήλῳ ἢ καθ' αἷμα προσήκειν ἠξίου τῷ ἀδελφῷ. Ἵνα δ' ὡς ἐν βραχεῖ τὸ πᾶν τοῦδε γνώρισμα παραστήσω, τούτου τὴν πρὸς Λητῶιον, ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς, κανονικὴν ἐπιστολήν, ὁ παρὼν ἔρανος τοῖς ἄλλοις συναριθμεῖ.

A universum sub sole orbem liberali sermonum fluento irrigavit: hic ut quidquid de eo cognosci potest, breviter exhibeam, virtutis præstantia et pro pietate zelo non minus quam consanguinitate fratri convenire flagitabat. Hujus canonicam ad Letoium Melitinæ episcopum epistolam præsens collatio aliis connumerat.

Ι'. *Περὶ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου.*

Καὶ ἡ ἐν Γάγγρᾳ δὲ τῇ μητροπόλει τῶν Παφλαγόνων σύνοδος μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην συνέστη κατά τινος Εὐσταθίου καὶ τῶν ὁμοδόξων ἐκείνῳ. Λέγεται γοῦν Εὐστάθιος οὗτοσὶ, ὡς ὁ Ἑρμείας Σωζόμενος ἱστορεῖ, τὴν ἐν Σεβαστείᾳ τῆς Ἀρμενίας Ἐκκλησίαν ἐπιτροπεῦσαι, μοναχικῆς τε φιλοσοφίας ἄρξαι, καὶ τῆς ἐν ταύτῃ σπουδαίας ἀγωγῆς· ἐδεσμάτων τε ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι διαιτῆσαι, καὶ ἐσθῆτος ᾗ δεῖ κεχρῆσθαι, ἠθῶν καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς εἰσηγητὴς γενόμενος, ὡς καὶ τὴν ἀσκητικὴν βίβλον, ἥτις πατέρα καὶ δημιουργὸν τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιγράφεται, ἰσχυρίζεσθαί τινας αὐτῷ πονηθῆναι. Τοῦτο δὲ ψεῦδος ἄντικρυ· οὐδαπωστιοῦν γὰρ ἐκείνῳ τὰ τῆς βίβλου ταύτης προσῆκεν· εἰ γὰρ καὶ ἐν λόγοις ὁ ἀνὴρ ἐθρυλλεῖτο, καὶ τὸ ἦθος θαυμάσιος ἦν, καὶ ἱκανώτατος πεῖθειν, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐκπορνευομένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μεταπεῖσαι σώφρονα καὶ ἀπονδαῖον βίον ἑλέσθαι, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ προσῆν καὶ τὸ δεινῶς γράφειν αὐτῷ, οὐδὲ γὰρ τὴν περὶ τούτων ἐπιστήμην ἐξήσκητο. Τοῦτον τοίνυν φασὶν ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας εἰς παραλόγους ἐπιτηρήσεις παντάπασιν ἐκπεσεῖν ἀπᾴδούσας κομιδῇ τῶν τῆς Ἐκκλησίας νόμων τε καὶ ἠθῶν. Οἱ δὲ, αὐτὸν μὲν τοῦ ἐγκλήματος ἐξαιροῦσιν, ἐπιτιθῶνται δέ τινας τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ὡς τὸν ἔννομον διαβάλλοντας γάμον, πάσης σωτηρίας ἐλπίδα τοῖς τούτῳ συνεσχημένοις περιῃρῆσθαι· οἷς δὴ πειθόμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, οἱ μὲν τὰς ἑαυτῶν ἐξώθουν, αἱ δὲ τοὺς ἄνδρας ἠφίεσαν, σωφροσύνης δῆθεν ἐφέσει, εἶτα τὸν ἄζυγα μὴ φέροντες βίον, εἰς μοιχείαν ἐξώλεσθον. Ἀμέλει καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων οὔτε εὔχεσθαι, οὔτε μὴν τροφῆς μεταλαμβάνειν ἠνείχοντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς γεγαμηκότας τῶν πρεσβυτέρων ὑπερεφρόνουν· καὶ τὰς μὲν τῶν Ἐκκλησιῶν ᾠκειοῦντο καρποφορίας, τὰς δὲ ἐν αὐταῖς συνάξεις αὐτοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκτρέπεσθαι παρηγγύων, ἐν οἰκίαις δὲ μᾶλλον ἐκκλησιάζειν, κἀκεῖ ποιεῖσθαι τὴν κοινωνίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερῶν οἴκων, ἐν οἷς μαρτύρων ἀπέκειτο λείψανα, ὡς κοινῶν κατεφρόνουν· καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας νηστείας ἠθέτουν, ἐν ταῖς κυριακαῖς δὲ νηστεύειν μᾶλλον ἀνέπειθον· τὰ κρέα καὶ τοὺς ταῦτα ἐσθίοντας ἐβδελύσσοντο· τοὺς συνήθεις χιτῶνας καὶ στολὰς ἀμφιέννυσθαι οὐκ ἠξίουν, ἀλλὰ ξένας παντάπασι καὶ ἀήθεις. Γυναῖκες παρ' αὐτοῖς τὴν κόμην ἀποκειρόμεναι, στολαῖς ἀνδράσι πρεπούσαις ἐκέχρηντο· δούλοις, προσχήματι θεοσεβείας, τῶν δεσποτῶν ἀφίστασθαι συνεβούλευον· τοὺς χρήμασι πλουτοῦντας καὶ μὴ χαίρειν αὐτὰ καθάπαξ ἐῶντας, ἀμοιρήσειν τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας διεχυρίζοντο· καὶ πλεῖστα ἕτερα παρα-

Χ. *De synodo Gangrensi.*

Synodus etiam in Gangra, quæ Paphlagoniæ est metropolis, post Nicænam primam congregata est, contra quemdam Eustathium et istos qui eadem, qua ipse, opinione imbuti sunt. Qui igitur Eustathius, ut Hermias Sozomenus scribit, Ecclesiam Sebastiæ, quæ est urbs Armeniæ, administrasse dicitur, monasticam etiam philosophiam, atque austeram in ea vivendi rationem primum cœpisse, de cibis etiam quibus vesci, et abstinere oportet, statuisse; ut et de vestimento quo utendum est, morum et vitæ accurate traductæ auctor factus; adeo ut nonnulli librum asceticum, qui magno Basilio tanquam patri ac conditori ascribitur, ab eo compositum fuisse contendant. Hoc autem mendacium satis est manifestum. Hic enim liber nullo modo ei convenit. Quamvis enim vir in sermonibus vulgo celebratus est, et moribus admirabilis, et ad persuadendum aptissimus fuit, adeo ut multos eorum qui stupro indulserant, ad temperantem et honestam vitam traduxerit, tamen, ut quod verum est dicam, diserte scribendi facultas ei non adfuit (nec enim istam artem unquam exercuit). Hunc igitur ab exquisita disciplinæ norma ad absurdas prorsus observationes delapsum referunt a legibus moribusque ecclesiasticis penitus discrepantes. Non desunt tamen qui culpa eum eximant, incusent autem nonnullos ex istius discipulis, ut legitimum calumniantes matrimonium, et omnem iis qui illo implicantur salutis spem præcidi affirmantes. A quibus cum viri pariter ac mulieres persuasi fuissent, illi quidem uxores suas expellebant, hæ autem maritos continentiæ nimirum desiderio derelinquebant: deinde vitam sine conjuge traductam ægre ferentes in stuprum delabebantur. Porro in matrimonio quoque conjunctorum ædibus nec orare, nec alimentum participare volebant: verum etiam presbyteros conjugatos despectui habebant, et Ecclesiarum reditus sibi vindicabant; conventus autem in iis celebratos isti etiam et aliis fugiendos, in ædibus vero potius res ecclesiasticas peragendas, et communionem celebrandam esse præcipiebant. Quin etiam sacras ædes in quibus martyrum reliquiæ reponuntur, tanquam profanas despiciebant, et jejunia stata negligebant, Dominicis autem potius jejunare persuadebant: carnes et iis vescentes abominabantur: tunicas et stolas communiter usitatas induere non volebant, sed peregrinas omnino et insuetas. Mulieres apud eos comam tonsæ vestimentis virilibus utebantur: servis sub religionis prætextu a dominis secedere consulebant: iis qui divitiis affluunt, et eas omnino non relinquunt,

Digitized by Google

nullam fore in Dei regno portionem affirmabant : et alia quam plurima hisce similia de novo introducentes docebant pariter ac tanquam dogmata præscribebant. Adversus hosce igitur finitimos loco prædicto convenisse episcopos tradunt, quos etiam contra eos qui hujus erant opinionis undeviginti edidisse canones nobis constat ; istosque ab Ecclesia catholica alienos fore constituisse, nisi juxta synodi decreta omnibus suis institutis renuntiarent : in eo igitur concilio fama est Eustathium declarasse, se non pertinaciæ, sed piæ exercitationis gratia hæc introduxisse, et habitum mutare, et non aliter atque reliqui clerici passim incedere instituisse. Quæ enim postremo sic ab eo gesta sunt, prioribus ut parceretur, impetrari existimabat ; tametsi nihil utilitatis ex hoc commento percipiebat, nec pœnam ausis suis debitam, a sacerdotio videlicet depositionem, aufugere poterat. Me vero latet quam ob rem divini hi Patres singulis canonibus non segregationem, sed anathema apposuerint, magnum nimirum malitiæ impetum ex abundantia propulsare cupientes.

A πλήσια τούτοις νεωτερίζοντες, ἐδίδασκόν τε καὶ ἐδογμάτιζον. Κατὰ τοίνυν τούτων τοὺς πλησιοχώρους φασὶ συνδραμεῖν ἐπισκόπους, ἧ προειρήκαμεν, καὶ οὓς ἴσμεν κατὰ τῶν ταύτῃ φρονούντων ἐκθέσθαι κανόνας ἐννεακαίδεκα· ἀλλοτρίους δὲ κἀκείνους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ψηφίσασθαι, ἂν μὴ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνόδου ἕκαστον τῶν σφίσι νενομισμένων ἀποκηρύξωσιν· ἐντεῦθεν λόγος Εὐστάθιον ἐπιδεικνύμενον, ὡς οὐκ αὐθαδείας ἕνεκεν, ἀλλὰ τῆς κατὰ Θεὸν ἀσκήσεως εἰσηγεῖτο ταῦτα, καὶ ἐπετήδευεν ἀμεῖψαί τε τὴν στολήν, καὶ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἱερεῦσι τὰς πρόοδους ποιεῖσθαι. Ἐνόμιζε γὰρ ἔσεσθαι τὰ τελευταῖα τῶν πρόσθεν παραίτησιν, εἰ καὶ μηδὲν τῆς αὐτοῦ ἐπινοίας ἀπώνατο, οὐδὲ ἀποδρᾶναι ἴσχυσε τὸ μὴ οὐ δίκην ὑποσχεῖν τῶν τετολμημένων, τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀφαίρεσιν. Οὐκ οἶδα δὲ τί παθόντες οἱ θεῖοι οὗτοι Πατέρες, ἐφ' ἑκάστῳ κανόνι οὐκ ἀφορισμὸν, ἀλλὰ τὸ ἀνάθεμα προσετίθεσαν, τὴν πολλὴν, οἶμαι, τῆς κακίας ῥύμην ἐκ περιουσίας ἀναστεῖλαι βουλόμενοι.

B

De anathemate

Hoc autem anathema sancta et universalis quarta synodus in eos solos qui pecunia ordinati fuerunt, adhibuit, istud autem et monachis quoque ac clericis qui militarem susceperunt habitum, et nondum resipuerunt, imponit. Chrysostomus autem in homilia de eo, quod non oportet anathematizare hominem fidelem, nec omnino oportere anathema proferre putat. Hoc enim, inquit, a Christo prorsus abscindit, et diabolo tradit, ut salutis assequendæ locum talis amplius non habeat. Qui anathema enim factus est, a Christo, et fidelium societate separatur, et Satanæ adjungitur. Et quemadmodum quæ Deo dedicantur, a communibus et humanis operibus segregantur, sic e contra quæ improbo separantur, a divinis distrahuntur. Idcirco enim et synodica, ut videtur, decisio sub imperio Constantini Porphyrogeneti, et patriarchæ Alexii facta, quæ eos qui ab imperatoribus deficiunt, et arma contra eos suscipiunt, et tyrannidem exercent, anathemate ferit, abrogatur ; adeo ut quæ a magno Patre Chrysostomo dicta sunt, potius quam quæ a quarta synodo, et ab hac Gangrena, obtinere debent. Quin etiam hi Patres sibi, ni fallor, se præter modum pœnas extendisse conscii, ad canonum finem hæc aiunt : Hæc autem statuimus, non iis qui sese exercere velint succensentes, sed iis qui exercitationem animo superbo ambiunt, et nova quædam præter sacras Scripturas introducunt. Nos autem virginitatem cum humilitate admiramur, et continentiam cum pietate approbamus, et secessum a sæcularibus negotiis cum debita modestia conjunctum admittimus, et honorabile matrimonium veneramur, et divitias cum justitia et beneficentia non vilipendimus, et vestium tenuitatem non parvi facimus, longis autem vestibus indutos, et effeminatos

C

D

Περὶ ἀναθέματος.

Τούτῳ δὲ τῷ ἀναθέματι ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος εἰς μόνους ἐχρήσατο τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονηθέντας· ἐπιφέρει δὲ τοῦτο καὶ μοναχοῖς τε καὶ κληρικοῖς, στρατιωτικὸν ἐπαναλαμβάνοντας σχῆμα καὶ μὴ μεταμελομένοις· ἀλλ' ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τῇ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν, οὐκ οἴεται δεῖν ὅλως πιστὸν ἄνθρωπον ἀνάθεμα λέγειν. Τοῦτο γὰρ παντελῶς τοῦ Χριστοῦ ἀποκόπτει, φησὶ, καὶ τῷ διαβόλῳ ἀνατίθησιν, ὡς μηκέτι χώραν ἔχειν τὸν τοιοῦτον σωτηρίας. Ἀλλοτριοῦται γὰρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως ὁ ἀνάθεμα γενόμενος, καὶ προσκληροῦται τῷ Σατανᾷ· καὶ ὥσπερ τὰ τῷ Θεῷ ἀνατιθέμενα τῶν κοινῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων χωρίζεται, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ τῷ πονηρῷ ἀφορισθέντα ἀποδιαιρεῖται τῶν θείων. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ συνοδικὸς, ὡς ἔοικε, τόμος ἠθέτηται, ὁ γεγονὼς ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, ὁ τοὺς ἀποστάτας ἀναθεματίζων τῶν βασιλέων, καὶ κατ' αὐτῶν αἴροντας ὅπλα, καὶ τυραννίδα μελετῶντας, οἷα τὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς Χρυσοστόμου ὀφείλοντα μᾶλλον κρατεῖν ἢ τὰ τῆς τετάρτης συνόδου καὶ τὰ τῆς ἐν Γάγγρᾳ ταυτησί· ἀλλά γε καὶ οὗτοι συνειδότες ἑαυτοῖς, οἶμαι, πέρα τοῦ μετρίου τὰ τῆς ἐπιτιμίας ἐκτείνουσι, τελευτῶντές φασι· Ταῦτα δὲ ὡρίσαμεν, οὐ κατὰ τῶν ἀσκεῖν προαιρουμένων ἀγανακτοῦντες, ἀλλὰ τῶν ὑπερηφάνῳ διαθέσει τὴν ἄσκησιν μετιόντων, καὶ καινά τινα παρὰ τὰς θείας εἰσαγόντων Γραφάς. Ἡμεῖς γὰρ καὶ παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ θεοσεβείας ἀποδεχόμεθα· καὶ ἀναχώρησιν μετὰ τοῦ προσήκοντος κόσμου τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων ἀγάμεθα· καὶ γάμους τιμῶμεν σεμνούς· καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιΐας οὐκ ἐξουθενοῦμεν· καὶ λιτότητα ἐνδυμάτων οὐκ ἀτιμάζομεν· τοὺς δὲ ἑλκεχίτωνας καὶ ἐκνενευρισμέ-

Digitized by Google

νους καὶ θρύπτοντας ἑαυτοὺς μαλακοῖς ἐσθήμασιν ἀποστρεφόμεθα· τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ σέβομεν, καὶ τὰς ἐν τούτοις συνάξεις ὡς ἐπωφελεῖς ἀσπαζόμεθα, οὐ τοῖς οἴκοις συγκλείοντες τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ πάντα τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἀνεγερθέντα ἱερὸν οἶκον σεπτὸν ἡγούμενοι· καὶ τὰς εἰς τοὺς πτωχοὺς εὐποιΐας τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας προσιέμεθα· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, τὰ ὑπὸ τῶν θείων Γραφῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων ἀγράφῳ ἔθει παραδοθέντα, καὶ στέργομεν, καὶ μήποτε παύσασθαι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας εὐχόμεθα.

ΙΑ'. *Περὶ τῆς β' καὶ οἰκουμενικῆς ἁγίας συνόδου.*

Μετὰ τοῦτο καὶ ἡ δευτέρα τῶν οἰκουμενικῶν, νεύσει θείᾳ, συνελήλυθε σύνοδος, τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, χρόνοις ὑστερίζουσα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης δύο καὶ πεντήκοντα. Αὕτη τοίνυν, τὴν μὲν βασιλίδα πόλιν, ἱερὸν ἐδείκνυε φροντιστήριον· εἰς πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν ἄνδρας ἱεροὺς συνηγείρετο, ἐξάρχους ἔχουσα Τιμόθεόν τε τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν ἀξιάγαστον τῆς Ἀντιοχείας Μελέτιον, Κύριλλόν τε τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ δὴ καὶ Νεκτάριον, ὃς ἄρτι τῆς τῶν κατηχουμένων ἀγέλης ἀφορισθείς, καὶ τῷ θείῳ λουτρῷ τὸν τοῦ βίου ῥῦπον ἀποπλυνάμενος, καθαρὸς ἤδη τὸ καθαρὸν τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα περιβάλλεται· καὶ ἅμα τῆς τε βασιλευούσης ἐπίσκοπος, καὶ τῆς συνόδου ἔξαρχος ἐχρημάτιζε· μεθ' ὧν Γρηγόριος ὁ τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Νύσσης ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῆς θεολογίας ἐξ ἔργων ἐπώνυμος, τὸν θρόνον μὲν ἔτι διέπων Κωνσταντινουπόλεως, στάσεως δὲ γενομένης, προθυμότερον ἢ οἱ ληψόμενοι, τοῦ θρόνου τοῖς βουλομένοις παραχωρήσας, ὃς καὶ τῷ συντακτηρίῳ λόγῳ μᾶλλον ἢ πρότερον καταπλήξας τὴν σύνοδον, εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα Ναζιανζὸν ἐπάνεισι, καὶ ἣν ἐκ πολλοῦ ὠδίνει ἡσυχίαν ἀσπάζεται· οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης Δάμασος, τὰ αὐτὰ τῇ συνόδῳ κρατύνων ἐδείκνυτο. Ὁ οὖν ἱερὸς οὗτος χορὸς τὸν πνευματομάχον διωσάμενοι Μακεδόνιον, ὃς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἁρπαγμα πάλαι πεπίητο, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῷ ἀναθέματι καταδικάσαντες, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμότιμον Πατρὶ καὶ Υἱῷ ὡς Θεὸν ἀληθινὸν ἐδογμάτισαν· ἔτι δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν Ἄνουν Ἀπολιναρίου καταψηφισάμενοι, ἔνουν καὶ ἔμψυχον ἀνειληφέναι σάρκα τὸν Κύριον ἐπεψήφισαν· φέρει καὶ τούτων τὸ παρὸν Σύνταγμα οὓς καὶ μόνους ἐκδεδώκασι κανόνας ἑπτά.

A et mollibus sese vestibus, frangentes aversamur, Dei domos veneramur, conventus in iis celebratos ut perquam utiles amplectimur, pietatem ædibus non includentes, sed omnem sacram Domini nomine exstructam domum venerabilem existimantes, et fratrum in pauperes beneficentiam juxta Ecclesiæ traditiones recipimus, et, ut summatim dicamus, quæ a divinis Scripturis, atque etiam quæ a traditionibus apostolicis consuetudine non scripta sunt, amore prosequimur, et tradita ut nunquam posthæc desint qui talia faciunt, optamus.

XI. *De secunda œcumenica synodo.*

Postea etiam secunda ex œcumenicis, Deo annuente, congregata est synodus, secundo imperii B magni Theodosii anno, Nicæna prima annis quinquaginta duobus posterior. Hæc igitur urbem imperatricem sacram esse academiam demonstravit. Quinquaginta autem et centum sacri viri congregati sunt. Præsides habuit hæc synodus Timotheum Alexandrinum, et admiratione dignum Meletium Antiochenum, et Cyrillum Hierosolymitanum, verum etiam Nectarium, qui a catechumenorum grege modo separatus, et divino lavacro a vitæ sordibus ablutus, jam purus puram sacræ præfecturæ dignitatem induit, et reginæ urbium episcopus simul ac synodi præfectus nuncupatus est: quibus interfuit Gregorius Nyssæ in Cappadocia episcopus, et qui Theologus etiam ex operibus cognominatus est; qui Constantinopolitanum quidem thronum adhuc administrabat, tumultu vero concitato, animo promptiori quam qui recepturi erant, thronum iis qui eum suscipere volebant reliquit: et cum eleganti oratione synodum majori quam antea admiratione affecisset, ad patriam suam Nazianzum rediit, et quam diu exoptasset requie gavisus est. Haud multo post veteris quoque Romæ episcopus Damasus eadem quæ synodus confirmavit. Sacer igitur hic chorus, cum Macedonium Spiritus sancti inimicum, qui thronum Constantinopolitanum olim rapuerat, expulissent, et gregales ejus anathemate condemnassent, Spiritum sanctum ejusdem ac Pater et Filius honoris esse, ut Deum verum pronuntiabant: quin etiam cum D contra amentem Apollinarium suffragium tulissent, Dominum mentis compotem, et animatam assumpsisse carnem statuebant. Horum etiam præsens Syntagma septem, quos solos ediderunt, canones exhibet.

Περὶ Τιμοθέου, Θεοφίλου καὶ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου, οἳ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκ διαδοχῆς ἐκόσμησαν θρόνον.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ ῥηθέντος τοῦδε Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας κανόνες φέρονται κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν πεντεκαίδεκα. Τοῦ γοῦν μεγάλου Πατρὸς Ἀθανασίου τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον πρὸς τῶν Ἀρειανῶν ἁρπαγέντος, Γρηγόριος ὁ Καππαδόκης τῆς Ἀρειανικῆς ὑπάρχων αἱρέσεως, εἰσεφθάρη· καὶ τούτου δίκην δόντος δικαίαν, ὁ μέγας πάλιν ἐπάνεισιν Ἀθα-

De Timotheo, Theophilo, et magno Cyrillo qui sedem Alexandrinam vicissim illustrarunt.

Quin etiam dicti hujus Timothei Alexandrini quindecim ad quæstionis et responsionis modum compositi canones adducuntur. Magno itaque Patre Athanasio throno Alexandrino ab Arianis privato, Gregorius Cappadoces episcopus Ariana hæresi infectus introductus est, qui cum justam dedisset pœnam, sanctus Athanasius reversus est, cui Petrus

Digitized by Google

orthodoxus succedit, et eo in exsilium per Valentem misso, Lucas Arianus substitutus est, et eo defuncto, Petrus thronum rursus suscepit. Deinde celeberrimus hic Timotheus ad thronum quidem quarto imperatoris Theodosii Magni anno promotus: prædictæ autem synodo secundæ œcumenicæ interfuit. Post septennium autem ad Dominum decessit, successorem habens Theophilum, cujus etiam ipsius epistolæ duæ et totidem canones adducuntur. Huic nepos ipsius, magnus nimirum Cyrillus, successit; sunt etiam ex illius epistolis duæ in septem canones distributæ.

A νάσιος, ἂν Πέτρος ὀρθόδοξος διαδέχεται· καὶ τούτου πρὸς τοῦ Θυάλεντος ὑπερορισθέντος, Λούκιος Ἀρειανὸς ἀντεισήχθη· καὶ τούτου ἀποφθαρέντος, Πέτρος αὖθις τοῦ θρόνου ἐπιλαμβάνεται. Εἶτα Τιμόθεος οὗτος ὁ πάνυ, ἀναχθεὶς μὲν ἐπὶ τὸν θρόνον κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, παρὼν δὲ καὶ τῇ ῥηθείσῃ οἰκουμενικῇ δευτέρᾳ συνόδῳ. Μετὰ δὲ τὴν ἑπταετίαν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, διάδοχον ἐσχηκὼς Θεόφιλον, οὗ καὶ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ φέρονται δύο, καὶ κανόνες δύο. Τοῦτον ὁ ἀδελφιδοῦς, ὁ μέγας, φημὶ, Κύριλλος διεδέξατο. Εἰσὶ καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ δύο, εἰς κανόνας ἑπτὰ μεριζόμεναι.

XII. *De sancta et œcumenica synodo tertia.*

Sancta quidem et œcumenica tertia synodus decimo tertio imperii Theodosii junioris anno Ephesi, quod oppidum est Asiæ, congregata est, ducentis episcopis impleta, uno et quadraginta a secunda usque ad hanc numeratis annis. In quibus præsides declarati sunt celeberrimus inter Patres Cyrillus Alexandrinus, Celestini senioris Romæ episcopi et personam et sedem implens, Juvenalius Hierosolymitanus, et Memnon Ephesiorum præsul: qui ab exsecrabili Nestorio Antiochia quidem orto, thronum vero Constantinopolitanum impie sibi commissum habenti, pœnas impietatis exigebant, propterea quod unum Dominum Jesum Christum in duos Filios rescindere nequaquam veritus, nudum quidem hominem sine Verbo assumente, Deum autem vicissim esse etiam sine natura assumpta, ei vero secundum habitudinem unitum imprudens commentus est: et sicuti Servatorem Christum divinitate, sic et eam quæ proprie Deipara est nomine Deiparæ privavit. Divinorum autem Patrum synodus Verbum Deo Patre genitum carni secundum personam uniri, unumque esse Filium cum humanitate assumpta, in duabus quidem naturis, una autem distinctum persona; ut idem sit Deus simul atque homo, in utraque natura perfectionem habens, a confusione vero abunde liber, aperte tradidit. Puellam autem perpetuo virginem quæ cum sine semine, et supernaturaliter peperit, vere ac proprie Deiparam fuisse pronuntiavit, delirum Nestorium ob sua ipsius dogmata anathemati subjiciens. Hi autem octo canones constituebant.

B

C

D

XIII *De synodo Carthaginensi.*

Quin etiam tunc temporis synodus Carthagine celebrata fuit imperante in veteri Roma Honorio, Constantinopoli autem prædicto Theodosio juniori, Patribus ducentis septemdecim ex Africa et regionibus ei subjectis Carchedone congregatis. Carthago enim pars est Carchedonis: Carchedon autem est provincia Africæ, cujus octo sunt partes, prima quidem quam Alexandria, et Pentapolis Libyæ, et quæ vocatur deserta, Tripolis complent; secunda Byzacii; tertia Carchedonis quæ etiam proconsularis, sive anthypatica; deinde Numidiæ duæ, vetus et nova; postea Mauritaniæ tres, sive Sarinsia quæ et

IB'. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου.*

Ἡ γε μὴν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τρίτη σύνοδος, ἔτει τῆς ἀρχῆς τρισκαιδεκάτῳ τοῦ νέου Θεοδοσίου, ἐν τῇ κατὰ Ἀσίαν συνεκροτήθη Ἐφέσῳ, εἰς διακοσίους πληθυνομένη, ἑνὸς καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι ταύτης ἐκμετρηθέντων· ἐν οἷς ἡγεμόνες ἐγνωρίζοντο ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας περιώνυμος ἐν Πατράσι Κύριλλος, καὶ τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Κελεστίνου καὶ τὸ πρόσωπον πληρῶν καὶ τὸν θρόνον, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, καὶ ὁ τῆς Ἐφεσίων πρόεδρος Μέμνων· οἵτινες, τὸν ἐναγῆ Νεστόριον ἐκ τῆς Ἀντιοχείας μὲν ὁρμώμενον, τὸν δὲ τῆς Κωνσταντίνου θρόνον οὐκ εὐαγῶς ἐγχειρισμένον, δίκας τῆς ἀσεβείας ἀπῄτουν, ἀνθ' ὧν τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς δύο Υἱοὺς τέμνειν οὐ πεφρικὼς, τὸν μὲν, ψιλὸν ἄνθρωπον τοῦ προσλαβόντος Λόγου χωρὶς, τὸν δὲ, Θεὸν ἀνὰ μέρος καὶ γυμνὸν τοῦ προσλήμματος ὁ ἀνόητος ἐπλάττεν, ἐνωθέντα δὲ κατὰ σχέσιν ἐκείνῳ, καὶ ὥσπερ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀπεστέρει τῆς θεότητος, οὕτω καὶ τὴν κυρίως Θεοτόκον, τῆς Θεοτόκου κλήσεως. Ἀλλ' ἡ τῶν θείων Πατέρων σύνοδος, σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον λαμπρῶς ἐδογμάτισε, ἕνα τε εἶναι Υἱὸν μετὰ τοῦ προσλήμματος, ἐν δυσὶ μὲν φύσεσι, μιᾷ δὲ γνωριζόμενον ὑποστάσει· ὡς τὸν αὐτὸν εἶναι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἐν ἀμφοτέροις τὸ τέλειον ἔχοντα, ἐκ περιουσίας περιγενόμενον τῆς σὺγχύσεως. Τὴν δὲ αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσαν ἀειπάρθενον κόρην, ἀληθῶς καὶ κυρίως ἀπεφήνατο Θεοτόκον, τὸν ληρώδη Νεστόριον, αὐτοῖς αὐτοῦ δόγμασι, τῷ ἀναθέματι παραπέμψασα· συντάττουσι δὲ καὶ οἵδε κανόνας ὀκτώ.

IΓ'. *Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.*

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ τῷ τηνικαῦτα γέγονε σύνοδος, βασιλεύοντος, ἐν μὲν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, Ὁνωρίου, ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει, τοῦ ῥηθέντος Θεοδοσίου τοῦ νέου, συνελθόντων εἰς Καρχηδόνα θείων Πατέρων σιζ' ἐξ Ἀφρικῆς καὶ τῶν ὑποκειμένων ταύτῃ χωρῶν. Ἡ γὰρ Καρθαγένη μέρος τῆς Καρχηδόνος ἐστὶν, ἡ δὲ Καρχηδὼν ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς· τῆς δὲ Ἀφρικῆς μοῖραί εἰσιν ὀκτώ· πρώτη μὲν, ἣν ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἡ Πεντάπολις Λιβύης, καὶ ἡ καλουμένη ἔρημος Τρίπολις συμπληροῦσι· δευτέρα δὲ ἡ τοῦ Βυζακίου· τρίτη, ἡ τῆς Καρχηδόνος ἡ καὶ προκουνσουλαρία, ἤτοι ἀνθυπα-

Digitized by Google

τική· εἶτα, Νουμηδίαι δύο, παλαιά τε καὶ νέα· A Cæsariana a metropoli sua Cæsarea dicta; Sitifensia, cujus metropolis est Sitifæna, et Tingiana, quæ metropolim habet Tingen. Præsidebat autem synodo Aurelius episcopus Carthaginensis, quem etiam papam nominabant, et loci conservatores a papa Romano missi, Faustinus episcopus, Philippus et Asellus presbyteri. Aderant autem et alii prædictarum Africæ provinciarum loci conservatores, eorum qui ad synodum venire non poterant loca implentes: unde et loci conservationis nomen sumptum est, a servando, hoc est tenendo, sive implendo eorum qui eos mittunt loca.

Ἔπειτα, Μαυριτανίαι τρεῖς, ἤτοι ἡ Καισαρινσία, ἡ καὶ Καισαριανὴ καλουμένη, ἀπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς Καισαρείας, Σιτιφενσία, ἧς ἡ μητρόπολις Σιτίφαινα· καὶ Τιγγιανή, ἡ μητρόπολιν ἔχουσα Τίγγην. Ἐξῆρχε δὲ τῆς συνόδου Αὐρήλιος ἐπίσκοπος Καρχηδόνος, ὃν καὶ πάππαν ὠνόμαζον, καὶ οἱ σταλέντες ἐκ τοῦ πάππα Ῥώμης τοποτηρηταὶ Φαυστῖνος ἐπίσκοπος, Φίλιππός τε καὶ Ἄσελος πρεσβύτεροι. Παρῆσαν δὲ καὶ ἕτεροι τοποτηρηταὶ τῶν ἤδη εἰρημένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς τοὺς τόπους ἀναπληροῦντες τῶν μὴ δυνηθέντων ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον· ὅθεν καὶ τὸ τῆς τοποτηρησίας ὄνομα ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ τηρεῖν, ὅ ἐστι φυλάσσειν ἤτοι ἀναπληροῦν τοὺς τόπους τῶν στελλόντων αὐτούς.

ΙΔ'. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης* B *συνόδου.*

Ἀλλὰ γὰρ πρὶν χρόνους ἀπὸ τῆς τρίτης ἐξῆκειν τριάκοντα, ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος, τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ τοῦ χρηστοῦ ἐν τῇ περιωνύμῳ πόλει τῆς Βιθυνίας ἠθροίζετο Χαλκηδόνι, εἰς τριάκοντα δὲ καὶ ἑξακοσίους τὸν ἀριθμὸν ἐξετείνετο· ἧς λογάδες ἐγνωρίζοντο Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως, Μάξιμος Ἀντιοχείας, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων· καὶ δὴ, Πασχασῖνός τε καὶ Λουκίνσιος ἐπίσκοποι, σὺν Βωνιφατίῳ πρεσβυτέρῳ, τὸν τόπον ἐπέχοντες Λέοντος τοῦ ἁγιωτάτου πάππα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, οὗ μέγα τὸ κλέος, καὶ πολὺς ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλος· ὃς οὐ μόνον ἀποστόλοις οἰκείοις, ἀλλὰ καὶ τῇ θαυμασίᾳ ἐπιστολῇ ἐπεκύρου τὰ τῆς συνόδου, ἣν καὶ στήλην ὀρθοδοξίας C οἱ Πατέρες προσηγορεύκασιν· οἵτινες τὸν ἀρχιμανδρίτην Κωνσταντινουπόλεως Εὐτυχῆ, καὶ τὸν προασπιστὴν αὐτοῦ Διόσκορον Ἀλεξανδρείας, εἰς μίαν φύσιν ἀνακιρνῶντάς τε καὶ συγχέοντας τὸν ἐν δυσὶ φύσεσι γνωριζόμενον ἕνα Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Θεὸν, φεύγοντας δῆθεν τὴν τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν, ἀσεβείας ἕνεκα, τῷ ἀναθέματι κατεδίκασαν· κανόνας οὗτοι δωροῦνται τῇ Ἐκκλησίᾳ τριάκοντα. Ζήτει τὰ περὶ ταύτης καὶ ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ τοῦ Ε στοιχείου.

XIV. *De sancta et œcumenica synodo quarta.*

Prius autem quam triginta anni a tertia elapsi sunt, sancta et œcumenica quarta synodus, primo imperatoris Marciani benigni anno in celeberrima Bithyniæ urbe Chalcedone congregata est. Numerus autem episcoporum erat sexcenti triginta: cujus præsides declarati sunt Anatolius Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Juvenalius Hierosolymitanus, quin etiam Pascasinus et Lucensius episcopi una cum Bonifacio presbytero, locum tenentes Leonis sanctissimi veteris Romæ papæ, cujus magna fuit fama, et multus pro pietate zelus: qui non suis tantum nuntiis, sed etiam admirabili epistola synodi decreta confirmavit; quam etiam Patres fidei orthodoxæ columnam nuncuparunt, qui Eutychem Constantinopolis archimandritam, ejusque defensorem Dioscorum Alexandriæ, qui fugientes nimirum Nestorii divisionem, unum Christum nostrum et Deum in duabus naturis manifestatum, in unicam naturam commiscebant et confundebant, ob impietatem anathemate condemnabant. Hi etiam triginta canones Ecclesiæ largiti sunt. Reliqua hic speciantia quære in primo capite litteræ E.

Περὶ τοῦ ἁγιωτάτου Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως.

Τῷ δευτέρῳ ἔτει Λέοντος τοῦ μεγάλου, ὃς μετὰ Μαρκιανὸν ἐβασίλευσεν, ὁ θεῖος Γεννάδιος εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀνάγεται, τὸν Ἀνατόλιον διαδεξάμενος, καὶ μετὰ τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος πρὸς Κύριον ἐκδημεῖ· ἐπιστολὴ δὲ φέρεται τούτου πρὸς τὴν ἐν Ῥώμῃ σύνοδον, δεικνῦσα, ὡς οὐδεμιᾶς ἀτοπίας ὑπερβολὴν καταλείπει τὸ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν.

De sanctissimo Gennadio Constantinopolitano.

Secundo Leonis magni, qui post Marcianum imperavit, anno, divinus Gennadius ad thronum Constantinopolitanum promotus est Anatolio succedens, et post annos quatuordecim ad Dominum recessit. Hujus autem effertur epistola ad synodum Romæ habitam conscripta, quæ ostendit, quod nulla datur absurditas quanta quanta sit, quam ordinatio pro pecuniis collata in se non continet.

ΙΕ'. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ε' συνόδου.*

Τῇ δέ γε ε' καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, κανὼν οὐδετιοῦν ἐμέλησεν, ὅτι μὴ τῷ ἀναθέματι καθυποβαλεῖν τοὺς περὶ Ὠριγένην, Διδύμους τε καὶ Εὐαγρίους, τοὺς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ φιλονεικήσαντας παρεισενεγκεῖν· προϋπάρξιν γὰρ ἐληρώδουν ψυχῶν, καὶ πολλὰ σώματα τὴν αὐτὴν ψυχὴν μετενδύεσθαι, καὶ τέλος εἶναι τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως· ἤθροιστο δὲ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ

XV. *De sancta et œcumenica quinta synodo.*

Quintæ vero et œcumenicæ synodo canon nullo prorsus modo curæ fuit, nisi ut Origenistas, Didymos quoque et Evagrios qui ethnicam mythologiam in Dei Ecclesiam introducere contendebant, anathemati subjiceret. Enimvero hi animarum præexistentiam deliri asserebant, et eamdem quoque animam multa corpora induere, et æterni supplicii finem fore prædicabant. Congregata est autem duo-

Digitized by Google

devicesimo imperii Justiniani magni anno, annis centum duobus quarta ipsam præcedente posterior: et urbium reginam sacrum tanquam fanum sibi constituebat. Centum autem sexaginta quinque divinorum Patrum concursu corroborata fuit: quibus præsidebat, primo Mænas, deinde Eutychius summi sacerdotis in regina urbium gubernacula successive dirigentes; Apolinarius Alexandrinus, Domnus Antiochenus; præterea autem et Didymus et Evagrius Eutychii Hierosolymitani locum adimplentes. Vigilius autem Romanus urbi etiam tunc temporis adfuit, synodo vero non interfuit; communem nihilominus Patrum fidem libello confirmavit.

XVI. *De sancta et œcumenica sexta synodo.*

Quin etiam nec proprie dictæ sextæ synodo, animum aliis adhibenti, canones conscribere operæ pretium visum est: quæ centum undequinquaginta annis post præcedentem convenit. Et ipsa quoque urbem imperatricem sanctum theatrum constituit. Divinos autem centum septuaginta viros ad certamen accinctos habens victricem plane pietatem ostendebat, decimo tertio Constantini Pogonati dicti anno. Hujus præsides declarati sunt Georgius Constantinopolitanus, et Theodorus, et Georgius presbyteri una cum Joanne Diacono locum conservantes Agathonis sanctissimi papæ Romani; Alexandrini autem, Petrus monachus; Georgius autem monachus et presbyter, Hierosolymitani. Hi autem Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum impios Constantinopolis præsules, præterea autem et Honorium Romanum, Cyrum Alexandrinum, Macarium Antiochenum, Theodorum Pharensem, Stephanum et Polychronium anathematis supplicio subjiciebant, propterea quod Dominum nostrum etiam post incarnationem unam habere voluntatem et unam operationem prædicassent. Hujus autem synodi Patres duas illum post incarnationem naturales habere voluntates, et duas similiter operationes pronuntiarunt, et confirmarunt, non in personarum divisione, sed quod neutra duarum in Christo naturarum sine voluntate erat, aut sine operatione: ne sublatis istis utriusque naturæ proprietatibus, operatione nimirum et voluntate, ipsæ quoque naturæ, quarum sunt proprietates, una auferri viderentur.

XVII. *De sancta et œcumenica quinisexta synodo.*

Cæterum et Justiniano secundo, Rhinotmeto videlicet, qui Constantini Pogonati erat filius, imperante, ipsius jussu episcopi ducenti viginti septem conveniebant in loco Trullo dicto; erat autem hæc domus celeberrima in imperatorum Constantinopolis palatio sita. Iis autem omnia quæ in prioribus synodis acta fuerant confirmare, et canones ad Ecclesiæ constitutionem spectantes componere incubuit. Hæc autem et sextæ adjuncta est, ejusque nomen sibi impositum habuit: nec enim de fide et

A ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, ὑστερίζουσα τῆς πρὸ αὐτῆς τετάρτης χρόνοις δύο πρὸς τοῖς ἑκατόν· καὶ τέμενος μὲν ὥσπερ ἱερὸν ἑαυτῇ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἵδρυτο, πέντε δὲ καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν θεοφόρων Πατέρων συνδρομῇ ἐκρατύνετο· ὧν ἡγοῦντο τὰ πρῶτα μὲν Μηνᾶς, εἶτα Εὐτύχιος, ἐκ διαδοχῆς τοὺς ἀρχιερατικοὺς τῆς βασιλευούσης ἰθύνοντες οἴακας, Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας, Δόμνος Ἀντιοχείας, πρὸς δὲ καὶ Δίδυμος, καὶ Εὐάγριος, Εὐστοχίου τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων τόπον ἀναπληροῦντες· ὁ δέ γε Ῥώμης Βιγίλιος, παρὼν μὲν τηνικαῦτα τῇ πόλει, οὐ παρὼν δὲ τῇ συνόδῳ, τὴν κοινὴν τῶν Πατέρων πίστιν οὐχ ἧκιστα ἐπεκύρου λιβέλλῳ.

Ις'. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ς' συνόδου.*

B Οὐ μὴν οὐδὲ τῇ κυρίως ἕκτῃ προὔργου εἶναι νενόμισται κανόνας συγγράφειν, ἑτέροις ἐχούσῃ τὸν νοῦν· ἥτις χρόνοις ἑνὸς δέοντος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν κατόπιν τῆς προγεγονυίας ἐλθοῦσα, τὴν βασιλίδα καὶ αὐτὴ πόλιν ἱερὸν ἐπήξατο θέατρον· ἑβδομήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν θεοφόρους ἄνδρας ἀποδυσαμένους σχοῦσα πρὸς τὸν ἀγῶνα, λαμπρῶς νικῶσαν τὴν εὐσέβειαν ἐπεδείκνυ ἔτει τρισκαιδεκάτῳ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ λεγομένου Πωγωνάτου. Ταύτης ἀρχηγοὶ ἐγνωρίζοντο Γεώργιός τε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεόδωρος καὶ Γεώργιος πρεσβύτεροι, ἅμα Ἰωάννῃ διακόνῳ τὸν τόπον ἀναπληροῦντες Ἀγάθωνος τοῦ ἁγιωτάτου πάππα Ῥώμης· τοῦ δὲ Ἀλεξανδρείας Πέτρος μοναχὸς ἐξεπλήρου τὸν τόπον· C Γεώργιος δὲ μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος, τοῦ Ἱεροσολύμων· οὗτοι δὴ τοὺς περὶ Σέργιον, Πύρρον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς δυσσεβῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προεδρεύσαντας, ἔτι δὲ καὶ Ὀνώριον Ῥώμης, Κῦρον Ἀλεξανδρείας, Μακάριον Ἀντιοχείας, Θεόδωρον τῆς Φαράν, Στέφανον καὶ Πολυχρόνιον, τῇ τοῦ ἀναθέματος καθυπέβαλον δίκῃ· ἀνθ' ὧν ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐδογμάτιζον ἔχειν. Οἱ δὲ τῆς συνόδου, δύο θελήματα φυσικὰ, καὶ δύο ἐνεργείας ὁμοίως ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν Κύριον ἡμῶν ἀπεφήναντο καὶ ἐκύρωσαν, οὐκ ἐν διαιρέσει προσώπων, ἀλλ' ὅτι οὐδεμία φύσις τῶν δύο ἐπὶ Χριστοῦ φύσεων ἀθέλητος ἦν, ἢ ἀνενέργητος· ἵνα μὴ τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἑκατέρας φύσεως ἀναιρουμένων, D τῆς ἐνεργείας, λέγω, καὶ τῆς θελήσεως, καὶ αἱ φύσεις, ὧν αὗταί εἰσιν ἰδιώματα, συναναιρεῖσθαι δοκῶσιν.

Ιζ'. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πενθέκτης συνόδου.*

Ἀμέλει καὶ τοῦ δευτέρου Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ῥινοτμήτου δηλαδὴ, βασιλεύοντος, ὃς ἦν υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, τῇ τούτου κελεύσει συνῆλθον ἐπίσκοποι ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ διακόσιοι, ἐν τῷ λεγομένῳ Τρούλλῳ· οἶκος δὲ ἦν οὗτος περιφανὴς ἐν καλῷ τῶν βασιλείων Κωνσταντινουπόλεως κείμενος. Ἔργον δ' ἦν αὐτοῖς, πάντα τε τὰ πεπραγμένα ταῖς πρώην συνόδοις κυρῶσαι, καὶ κανόνας συντάξαι εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀφορῶντας κατάστασιν· συνέζευκται δὲ καὶ αὕτη τῇ ἕκτῃ, καὶ τὴν προσηγο-

Digitized by Google

ρίαν ἐκείνης ἐδέξατο· οὐ γὰρ περὶ πίστεως καὶ δογμάτων αὐτῇ ζήτησις γέγονεν, ὥστε καὶ αὐτὴν ἰδιαίτατα παρὰ τοῦτο λογίζεσθαι σύνοδον· μᾶλλον δὲ κυρίως πενθέκτη λέγοιτ' ἂν, ἅτε τὸ ὑστέρημα τῆς τε πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης ἀναπληρώσασα, τὴν τῶν ἱερῶν, φημὶ, κανόνων συνθήκην. Ἔστι δὲ καὶ οἰκουμενική· ἡγεμόνες γὰρ ἐν αὐτῇ ἐγνωρίζοντο Παῦλος Κωνσταντινουπόλεως, Πέτρος Ἀλεξανδρείας, Γεώργιος Ἀντιοχείας, Ἀναστάσιος Ἱεροσολύμων, Ἰωάννης νέας Ἰουστινιανουπόλεως, Βασίλειος τῆς Γορτυναίων μητροπόλεως τῆς Κρήτης νήσου, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων πάσης τῆς συνόδου τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Ῥώμης. Οὕτω γὰρ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὑρηνται βιβλίοις μετὰ τὴν τοῦ βασιλέως ὑπογραφὴν ἕκαστοι τῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν ὑπογραφῇ τὸ οἰκεῖον σημειωσάμενοι ὄνομα καὶ ἀξίωμα· εἰ καὶ οἱ Λατῖνοι, καιρίως ὑπὸ ταύτης πληττόμενοι, μὴ εἶναι ταύτην οἰκουμενικὴν διατείνονται, τῷ μὴ τοποτηρητὰς ἐσχηκέναι τοῦ πάππα Ῥώμης, ὡς ἄλλης οὔσης τῆς ἕκτης συνόδου, ᾗ κἀκεῖνος συνῆνεσεν, ἥτις ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου συνήθροιστο· ταύτην δὲ μετὰ χρόνους γενέσθαι συχνοὺς, κελεύσει τοῦ Ῥινοτμήτου Ἰουστινιανοῦ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἂν ἠνέσχοντο οἱ τοσοῦτοι ἅγιοι Πατέρες ἐπιφανοῦς οὕτω ψεύδους ἁλῶναι, λέγοντες ἐν τοῖς ἑαυτῶν κανόσιν, Ὥρισεν ἡ ἁγία αὕτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος· ἄλλως τε καὶ οὓς ὁ πάππας εἶχε λεγάτους, ἀντιπροσώπους δηλαδὴ, τῆς ἡμετέρας μὲν ὄντας ἐπαρχίας, ὥστε καὶ ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσιν ἀντ' ἐκείνου τούτους ἐπιδημεῖν, δυσχεροῦς οὔσης αὐτῷ τῆς ἀφίξεως διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος· οὐ γὰρ δὴ καὶ παρ' ἐκείνου ἐχειροτονοῦντο, ὡς ὁ Καισαρεὺς ἱστορεῖ Κωνσταντῖνος. Πάντες τοίνυν οὗτοι τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ παρῆσαν, λέγω δὴ ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Δαρδανείας, ὁ Ἡρακλείας Θρᾴκης, ὁ Κορίνθου, ὁ Ῥαβέννης, καὶ ὁ Κρήτης οὗτος Βασίλειος, ὃς ἰδίᾳ φέρειν τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων ὑπέγραψε· κανόνας δὲ καὶ οὗτοι συγτάττουσι δύο πρὸς τοῖς ἑκατόν.

A dogmatis quæstio in hac orta est, ut ea exinde peculiaris synodus censeretur: magis autem proprie quinisexta nuncupetur, utpote quæ quintæ et sextæ defectum, sacrorum scilicet canonum compositionem supplevit. Est autem et œcumenica. Præsides enim in ea declarati sunt Paulus Constantinopolitanus, Petrus Alexandrinus, Georgius Antiochenus, Anastasius Hierosolymitanus, Joannes novæ Justinianopolis, Basilius Gortynæorum, quæ metropolis est Cretæ insulæ, qui etiam universæ synodi sanctæ Ecclesiæ Romanæ locum tenuit. Sic enim in antiquis invenitur libris post imperatoris subscriptionem singulos patriarchas et metropolitanos nomen suum et dignitatem per subscriptionem adnotasse: etiamsi Latini ab hac synodo lethaliter vulnerati B eam œcumenicam non fuisse synodum obnixe contendant; eo quod papæ Romani lociconservatores non habuit, utpote quod alia sit sexta synodus cui et ipse consensit, quæ sub Constantino Pogonato congregata est, hanc autem multo post tempore Justiniani Rinotmeti jussu celebratam esse. Primo enim tanti sancti Patres manifesti adeo mendacii sese convinci ægre ferrent, dicentes in suis ipsorum canonibus, Sancta hæc et œcumenica synodus decrevit. Et præterea papa suos habuit legatos, personas nimirum substitutas ex nostra quidem regione, adeo ut illi ejus in communibus conventibus vicem gererent, eo quod ipsi propter viæ longitudinem difficile sit convenire: et ab eo vero non ordinabantur, ut Cæsar Constantinus scribit. Hi igitur omC nes sanctæ synodo aderant: episcopus puta Thessalonicæ, Dardaniæ, Heracleæ in Thracia, Corinthi, Ravennæ, et hic Basilius episcopus Cretæ, qui Ecclesiæ Romanæ jura se privatim ferre subscripsit. Hi vero et centum duos canones composuerunt.

ΙΗ'. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου.*

Χρόνων δὲ παρερρυηκότων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, ὀγδόου δὲ ἱσταμένου τοῦ Κωνσταντίνου τῇ βασιλείᾳ, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης, Νίκαιαν μὲν τὴν τῶν Βιθυνῶν μητρόπολιν κριτήριον τῆς εὐσεβείας καὶ ἡ ἑβδόμη σύνοδος δείκνυσιν, ὥς γε δὴ καὶ ἡ πρώτη σύνοδος πάλαι. Εἰς ἑπτὰ δὲ καὶ ἑξήκοντα καὶ D τριακοσίους ἄνδρας ἱεροὺς ἐπληθύνετο, ταξιάρχας τῆς ἱερᾶς ταύτης φάλαγγος προβαλλομένη Ταράσιον Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἐν ἱερεῦσι Θεοῦ περιβόητον, Πέτρον τοῦ τῶν ἱερέων τάγματος πρῶτον, καὶ ἕτερον Πέτρον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον τῆς τοῦ ἁγίου Σάββα μονῆς, τὸν τόπον Ἀδριανοῦ τοῦ πάππα Ῥώμης κληρωσαμένους, Ἰωάννην τε καὶ Θωμᾶν πρεσβυτέρους, καὶ καλὸν ἐν ἀσκηταῖς λάμποντας, τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχῶν τὸν τόπον ἐπέχοντας, λέγω δὴ, Ἀπολιναρίου Ἀλεξανδρείας, Θεοδωρήτου Ἀντιοχείας, καὶ Ἠλία Ἱεροσολύμων. Αὕτη τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς εἰδώλατὰς προσκυνητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ εἰκόνας, ὧ μιαρᾶς γλώττης, ἀποκαλοῦντας, δι' ὧν εἰδώλων πλάνη διώ-

XVIII. *De sancta et œcumenica septima synodo.*

Elapsis centum viginti annis, octavo autem imperii Constantini et matris ejus Irenes fluente, septima etiam synodus, ut prima olim, Nicæam Bithyniorum metropolim pietatis forum ostendit. Trecentis autem sexaginta septem sacris viris ornata est, sacræ hujus phalangis constituens duces, Tarasium Constantinopolitanum magni inter Dei sacerdotes nominis, Petrum in sacerdotum ordine primas tenentem, et alium Petrum presbyterum, et sancti Sabæ monasterii præfectum, qui Adriani papæ Romani locum sortitus est: Joannem et Thomam presbyteros, et admodum inter monachos celebres, Orientis patriarcharum locum tenentes, nimirum Apolinarii Alexandrini, Theodoriti Antiocheni, et Eliæ Hierosolymitani. Hæc igitur sancta synodus eos qui venerandas Christi et sanctorum illius imagines, per quas idolorum error expellitur, oh impura lingua! idola vocant, irresolubilibus anathematis vinculis communi suffragio subjecerunt: et duos et viginti canones in fidelium utili-

Digitized by Google

tatem composuerunt : anno mundi 6296 tunc temporis labente.

A κεται, κοινῇ ψήφῳ, δεσμοῖς ἀλύτοις τοῦ ἀναθέματος ὑποβάλλουσι· καὶ κανόνας δύο πρὸς τοῖς εἴκοσιν εἰς τὴν τῶν πιστῶν ὠφέλειαν συντιθέασιν, ἑξάκις χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ ἐννενηκοστοῦ ἕκτου τηνικαῦτα διιππεύοντος ἔτους.

De sancto Tarasio Constantinopolitano.

Quinetiam commemoratus divinus Tarasius ad Adrianum papam Romanum epistolam misit, in qua non paucis e sacris Scripturis deductis usus est testimoniis, et demonstravit quod pro pecuniis ordinare omnem impietatem in sese continet.

Περὶ τοῦ ἁγίου Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ δηλωθεὶς θεῖος Ταράσιος, πρὸς Ἀδριανὸν τὸν πάππαν ἐπέστειλε Ῥώμης, οὐκ ὀλίγοις ἐκ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρίοις χρησάμενος, καὶ ἀποφήνας, μηδὲν ἀσεβείας ἐλλείπειν τὸ ἐπὶ χρήμασι χειροτονεῖν.

XIX. *De sancta et œcumenica prima et secunda dicta synodo.*

Alia quædam Constantinopoli quoque synodus celebrata est in celebri sanctorum Apostolorum templo, quæ inscribitur « sancta et magna prima et secunda synodus. » Fertur autem eam Photii patriarchæ Constantinopolitani diebus congregatam fuisse, quo tempore Basilius Macedo Romani imperii sceptra tenebat : quinto et septuagesimo anno a synodo septima elapso. Cum in primo enim conventu seditio aliqua coorta esset, secunda etiam congressione divinis Patribus opus fuit, in qua decreta confirmarentur pariter et scriptis mandarentur, ut exinde una synodus distincte nominetur. Et hæc etiam canones septemdecim composuit.

ΙΘ'. *Περὶ τῆς λεγομένης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς α' καὶ β' συνόδου.*

Γέγονέ τις καὶ ἑτέρα κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν σύνοδος, ἐν τῷ περιφανεῖ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων νεῷ, ἥτις ἐπιγέγραπται « Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος. » Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν δέ φασι B ταύτην ἠθροῖσθαι Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἡνίκα Βασίλειος ὁ Μακεδὼν τὰ σκῆπτρα τῆς Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς, ἑβδομηκοστοῦ καὶ πέμπτου ἔτους μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐξήκοντος σύνοδον· στάσεως δέ τινος κατὰ τὴν πρώτην ἐπισυμβάσης συνέλευσιν, καὶ δευτέρας συνδρομῆς τοῖς θείοις Πατράσιν ἐδέησεν, ἐν ᾗ καὶ τὰ δογματισθέντα κυρωθῆναί τε καὶ γραφῇ δοθῆναι, ὡς ἐντεῦθεν διῃρημένως τὴν μίαν ὀνομάζεσθαι σύνοδον· κανόνας δὲ καὶ αὕτη συντέθεικεν ἑπτακαίδεκα.

XX. *De synodo sub Photio habita.*

Alii præterea tres canones a synodo quæ Photium in throno Constantinopolitano ultima collocavit, post divini Ignatii translationem, utroque sæpius antea ejecto et rursus introducto, editi fuerunt.

Κ'. *Περὶ τῆς περὶ τὸν Φώτιον συνόδου.*

Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι τρεῖς κανόνες ἐξεφωνήθησαν τῇ συνόδῳ, ἥτις τὸν Φώτιον τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τελευτῶσα ἐνίδρυσε, μετὰ τὴν τοῦ θείου μετά- C θεσιν Ἰγνατίου, ἑκατέρου πολλάκις πρότερον ἐκβαλλομένου καὶ ἀντεισαγομένου.

Recapitulatio Syntagmatis.

Hic sacrarum synodorum post divinos apostolos temporum ordo traditur : et hæ fuerunt conventus causæ. Et hi, quos singulæ synodi ediderunt, quosque divinorum etiam virorum nonnulli privatim conscripserunt canones. Quandoquidem enim gentilium pariter ac Judæorum multitudini per incomprehensibilem et ineffabilem Incarnationis Verbi Dei œconomiam a diabolico errore et tyrannide conversæ, et vero regi ac gloriæ Domino recta fide et sincero animo adjunctæ divinis opus fuit legibus, ut ad meliora ducantur, reducantur autem qui in vitium delapsi sunt, divini Patres politicas leges valere plurimum jubentes, divinas sanctiones canonesque vitam cujusque ac mores dirigentes ediderunt. Iis enim, delinquentes non eo quo civiles leges modo tractare, et loris castigare, et gravissimis, brutorum instar animalium, plagis subjicere, cum vitio quasi pugnare visum est. Qui vero hominum corpora affligere eligunt, ultimo eos ictu a vera pœnitentia præripiunt. Hæc enim plane dissentanea existimabant misericordiis Dei, qui errabundum convertere, et perditum quærere, et infirmum quoad possumus corroborare præcipit, et omni præterea gratia et adoptione dignatur, et a legis molestia liberat. Quin etiam et mirati quomodo dæmonum opera in admiratione non ita pridem

Ἀνακεφαλαίωσις τοῦ Συντάγματος.

Αὕτη τῶν ἱερῶν συνόδων μετὰ τοὺς θείους ἀποστόλους ἡ τῶν χρόνων τάξις ἱστόρηται, καὶ ταύτας εἶναι τῆς συνελεύσεως τὰς αἰτίας, καὶ οἵδε οὓς ἑκάστη κανόνας ἐκδέδωκε, καὶ οὓς ἰδίᾳ τῶν θεσπεσίων αὖθις ἀνδρῶν ἔνιοι συνεγράψαντο. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἅμα καὶ Ἰουδαίων πληθὺν, τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἐνσάρκῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίᾳ τῆς ἐξαπάτης τοῦ διαβόλου καὶ τυραννίδος ἀποφοιτήσασαν, καὶ πρὸς τὸν ἀληθῆ Βασιλέα καὶ Κύριον τῆς δόξης ὀρθῇ τῇ πίστει καὶ εἰλικρινεῖ προσκολληθεῖσαν τῇ διανοίᾳ, θείοις ἔδει νόμοις πρὸς τὰ κρείττω δημαγωγεῖσθαι, καὶ τοὺς μὲν καλῶς τούτων βιοῦν- D τας ἐπιστηρίζεσθαι, τοὺς πρὸς κακίαν δὲ ἀποῤῥέοντας ἐπανάγεσθαι, οἱ θεῖοι Πατέρες τοῖς πολιτικοῖς ἐῤῥῶσθαι πολλὰ φράσαντες νόμοις, θεσμοὺς θείους καὶ κανόνας ἐκπεφωνήκασι, τὸν ἑκάστου βίον καὶ τρόπον ῥυθμίζοντας. Τούς γε μὴν πλημμελοῦντας, οὐκ ᾤοντο δεῖν, καθάπερ ἐκεῖνοι, μετέρχεσθαι, καὶ λώροις στίζειν, καὶ πληγαῖς ἀνηκέστοις καθυποβάλλειν, ζώων δίκην ἀλόγων, ὥσπερ οὐ τῇ κακίᾳ μάχεσθαι, τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων κακῶς ποιεῖν προαιρούμενοι σώματα, τῆς ἀληθοῦς μετανοίας τῇ τελευταίᾳ τούτους πληγῇ προαρπάζοντες· ἀπᾴδοντα γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμῶν ἄντικρυς ταῦτα ἡγήσαντο, τοῦ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφειν, καὶ τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητεῖν, καὶ τὸ ἀσθενὲς ἐνισχύειν, ὁπόση δύναμις, ἐπι-

Digitized by Google

τάξαντος· καὶ ταῦτα χάριτος ὄσης καὶ υἱοθεσίας ἐξωκότος τοὺς ἀπαλλάξαντας τέως τῆς ἐπαχθείας τοῦ νόμου. Προσέτι γε μὴν καὶ τοὺς θαυμάσαντας, ὅπως πρώην τὰ τῶν δαιμόνων ἦγον ἐν θαύματι· τὸ μέντοι σεσηπὸς ἤδη τῶν μελῶν, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος εὖ μάλα καὶ σοφῶς ἀποξέειν, ὅπως μὴ καὶ τοῖς ἔγγιστα τῇ κοινωνίᾳ λυμήνηται, ἄριστον ἔγνωσαν, καὶ κάλλιστα ἔχειν τῷ κοινῷ πρὸς ἀσφάλειαν. Ἵνα τοίνυν οἱ μετ' ἐκείνους ποιμένες τε καὶ διδάσκαλοι τύπον ἔχοιεν ὥσπερ διδαχῆς, οὕτω δὴ καὶ ἰατρείας πνευματικῆς, γραφῇ τὸ κατάλληλον ἑκάστῃ τῶν νόσων ἐσημειώσαντο φάρμακον, πρότερον μετὰ τοῦ ἁγίου ταῦτα σκεψάμενοι Πνεύματος, τοῦ σοφῶς οἰκονομοῦντος καὶ διευθύνοντος τὰ ἡμέτερα. Ὅθεν οἱ τὰ τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις περὶ ἐλαχίστου τῶν σφετέρων τιθέμενοι λογισμῶν, τῶν ἐσχάτων ἂν εἶεν τιμᾶσθαι δίκαιοι, ὅτι τοὺς ἀνθρωπίνους καὶ δειλοὺς καὶ τὰς ἐπισφαλεῖς ἐπινοίας κατὰ τὸ λόγιον, τῶν τ' ἀληθινῶν καὶ βεβαίων τοῦ Πνεύματος νόμων αὐθεκάστῳ προτετιμήκασι γνώμῃ. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις. Εἴη δὲ μήτε τοὺς ἐντυγχάνοντας τῷ συγγράμματι τῷδε τινὸς τῶν χρησίμων, μήτε μὴν ἡμᾶς τῶν ἀμοιβῶν τοῦ πόνου διαμαρτεῖν. Ὡς ἂν δὲ μηδὲ ὁ χρόνος λανθάνων εἴη τοὺς ἐντυγχάνοντας, ὃς ὑπ' αὐγὰς ἡλίου τὰ τῆς πραγματείας προήνεγκε ταυτησί, μετὰ τὴν ἑξαπλῆν τῶν ἐτῶν χιλιάδα, καὶ τὴν ὀκταπλῆν αὖθις ἑκατοντάδα, τρίτον καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὴν φορὰν ἀτρέμα ἐμέτρει τοῦ χρόνου.

A habuissent, putridum quidem membrum Spiritus gladio prorsus et palam abscindere, ne vicina societatis contagione contaminarentur, optimum esse et ad communitatis securitatem maxime conducere judicarunt. Quapropter ut iis succedentes pastores et præceptores tam doctrinæ quam spiritualis haberent medicinæ formam, congruum cuique morbo medicamentum scriptis consignarunt, cum prius de hisce rebus cum Spiritu sancto deliberassent, qui res nostras sapienter dispensat ac dirigit. Quocirca qui horum opera in hujusmodi rebus cogitationibus suis minime versant, extremas qui luant, pœnas digni sunt, propterea quod humanas improbasque cogitationes, et instabiles meditationes juxta oraculum, veris firmisque Spiritus legibus pertinaci animo prætulerunt. De hisce verò satis dictum est. Sic autem fiat, ne in ejusdem repetendi laboris crimen incidamus. Porro ne tempus quoque quod hoc opus in lucem solarem protulit lectores lateat, post sextuplicem rursus centuriam annus quadragesimus tertius temporis cursum exacte emensus est.

B

Ἔτι καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν νόμων, ὅθεν ἔσχον τὴν ἀρχήν, καὶ ὅπως συνέστησαν.

Οὐδὲν δὲ οἷον καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν νόμων βραχέα διαλαβεῖν, καὶ ὅθεν ἔσχον καὶ οὗτοι τὴν γένεσιν, ὡς ἐφικτόν, ἱστορῆσαι· ἐπειδὴ καὶ τούτων ἐνίους τοῖς τῶν ἱερῶν κεφαλαίοις κανόνων, ὡς ἄν τινας ἐπικούρους, δεῖν ᾠήθημεν προσαρμόσαι. Κατὰ τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα, καθ' ἣν ὄγδοον μετὰ τὸ ἑπτακοσιοστὸν καὶ τετρακισχιλιοστὸν ὁ κόσμος ἦνυεν ἔτος, Ῥωμύλος βασιλεύει τῆς Ῥώμης· μεθ' ὃν ἕτεροι τὸν ἀριθμὸν ἓξ ἀλλήλους ἦσαν διαδεχόμενοι· καὶ χρόνοις αὐτοῖς τὰ τῆς βασιλείας ἐμέτρει τέταρτος καὶ τεσσαρακοστὸς πρὸς τοῖς διακοσίοις. Ὑπὸ βασιλείας τοίνυν ἰθυνομένης τῆς πόλεως, ῥῆγες τὰ τῆς πολιτείας διῴκουν, δευτέραν μετά γε τὸν βασιλέα τὴν ἐξουσίαν ἀνῃρημένοι· καὶ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν νόμου δύναμιν εἶχε τῇ πολιτείᾳ, οὐδέπω γὰρ ἐν γράμμασι νόμος ἦν. Κατὰ δὲ τὴν ὀγδόην καὶ ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, εἰς δημοκρατίαν τῆς βασιλείας μεταπεσούσης, καὶ τῶν ῥηγῶν γενομένων ἐκ μέσου, τῆς δὲ τῶν ὑπάτων εἰσαχθείσης ἡγεμονίας, ὁ δῆμος Ῥωμαίων ἀορίστῳ τινὶ νόμῳ, ᾗ συνηθείᾳ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἐκέχρητο· ἀλλὰ πρὶν εἴκοσι χρόνους ἐξήκειν, ἄνδρας ὁ δῆμος ἐκλεξάμενοι δέκα, ὧν ἦρχεν Ἄππιος Κλαύδιος, νόμους τούτοις ἐπιτετράφασι θεῖναι. Οἱ δὲ συναγαγόντες τὰ σποράδην κείμενα, ὥσπερεὶ νόμιμα τῆς Ῥώμης ἔθη, ἐρανισάμενοί τε καὶ Ἀθήνηθεν οὐκ ὀλίγους τῶν Ἑλληνικῶν νόμων, ὅσοι τε εἰς Σόλωνα τὴν ἀναφορὰν αὐχοῦσι καὶ Δράκοντα, πρὸς δὲ καὶ ὅσους τὸν Λυκοῦργον λόγος ἐσχηκέναι πατέρα, καὶ Μίνωα, καὶ τοὺς τοιούτους, βίβλους ἐκ τούτων συντάσσουσι δυοκαίδεκα. Σόλων μὲν γὰρ καὶ Λυκοῦργος τοὺς ἀρίστους τοῖς Ἕλλησι συγγεγραφέναι λέγονται νόμους, ὁ μὲν Ἀθήνῃσι, Λυκοῦργος δὲ

C

D

De politicis etiam legibus unde ortum habuerunt et quomodo constitutæ sunt.

Nihil autem vetat quo minus et de politicis legibus breviter disseramus, et unde ipsæ quoque ortum habuerint pro viribus describamus; si quidem et earum nonnullas sacrorum canonum capitibus, tanquam auxiliares quasdam adnectere visum est. Prima circiter Olympiade, cum mundus quater millesimum septingentesimum octavum annum peregisset, Romulus Romæ imperabat, post quem alii numero sex aliter alteri succedebant: et annus 244 regnum iis emensus est. Urbe igitur regni more gubernata, reges res politicas administrabant, proximam post imperatorem potestatem exercentes, et quod iis visum est legis in republica vires obtinebat. Lex enim litteris nondum mandata fuit. Circiter LXVIII Olympiade regno in democratiam delapso, et regibus e medio sublatis, et introducta consulum præfectura, populus Romanus indefinita quadam lege, vel consuetudine, ut melius dicam, usus est: prius autem quam vigiati transacti sunt anni, populus decem eligentes viros, quorum præcipuus fuit Appius Claudius, divinas iis leges committebant. Hi autem consuetudines, tanquam Romæ leges, sparsim jactas colligentes, et ex Atheais non paucas Græcarum legum, quæ Soloni et Draconi jactanter acceptæ referuntur, et quas præterea Lycurgum habuisse Patrem, et Minonem et ejusmodi, fama fuit attrahentes, duodecim ex iis libros componebant. Solon enim, ut et Lycurgus antiquus erat. Etenim 65 Trojani excidii anno hic notus erat, Proca Sylvio Latinis imperante. Solon autem XLVI Olympiade leges Atheniensibus ferebat, Draconis leges, exceptis iis quæ de cædibus tractabant

Digitized by Google

tollens. Dictis itaque libris usus est populus usque dum sub consulatu fuit, et democratia, ut dictum est. Populus enim duos e nobilibus, ut civilia quæcunque ac militaria administrarent negotia, quotannis eligens, consules eos nominabat. Et hæc publicæ administrationis forma CCCLXIV annis suffecit. At Caio consulatum simul ac democratiam in regnum iterum commutante, et republica aucta, causas quoque et publicas actiones augeri contigit, adeo ut plurium generum et recentioribus legibus reipublicæ opus esset. Quapropter augustissimus ille Augustus Cæsar, qui post Caium regnabat, non tantum iis qui multis erant sapientiores, leges ferre permisit, sed et populis, et militibus, et quod unusquisque dixerit, ab omnibus discutiebatur, et si utile visum esset, præcedentibus legibus protinus inserebatur. Hæc iterum Adrianus qui multo post Augustum imperavit in unum colligens, aliorum quidem omnium præscripta unum opus effecit, in quinquaginta libros distributum, *Digesta*, sive *Pandectam* ab eo nominatum, ut quæ ex multis collecta sunt. Quæcunque autem imperatores privatim decreverant in duodecim libris scripsit, quos *Codices* sive *Constitutiones* imperiales nominavit. Verum eo quoque modo difficile erat leges intelligere latitudinem habentes cogitationibus non definitam. Et præsertim cum imperatores rerum pro tempore potiti, quæ sibi visa sunt de quibus lex antea non lata fuerat, codicibus inseruissent. Quin etiam Latina dictio et phrasis illos qui eam intelligere non possunt, tanquam muro fortiter exclusit, et utilitate ex iis percipienda privavit, in una gente eam includens. Celeberrimus autem inter imperatores Justinianus, cum e legis capitum multitudine, ea sola quæ tempori ac negotiis commoda sunt selegisset, et magnitudinem præterea, quantum licuit, contraxisset, et quæ bis de iisdem rebus posita fuerant, abstulisset, in linguam etiam Græcam tam codices quam Digesta transtulit. Insuper autem et cum legum introductionem tanquam prima quædam elementa fecisset, librum istum vocavit *Instituta;* id autem introductionem significat. Cum autem Digestorum Syntagma et Epitomen, uti dictum est, composuisset, visum est nonnullis multa magni momenti in elaborato compendio prætermitti. Quocirca constituta rursus et perfecta sunt ea quæ dicuntur *Paratitla*, quæ in singulis titulis rerum utilium, quæ omissæ sunt, supplementa continent. Non paucis autem interpretibus et subministris ad hæc usus est imperator. Quidam autem Stephanus Digesta in latitudine interpretatus est. Thalelæus Censor codices in latitudine edidit; Theodorus Hermupolita contracte, contractius autem et Anatolius, Isidorus vero arctius quidem quam Thalelæus, latius autem quam reliqui duo. Imperator autem veterum nonnullas constitutionum immutare volens, Novellas septuaginta et centum constitutiones studiose effecit, et proprium iis locum attribuit. Commutavit enim leges de matrimoniis, de Falcidia, et istiusmodi

παρὰ Λακεδαιμονίοις. Ἀλλ' ὁ μὲν Λυκοῦργος παλαιὸς ἦν· τῷ γὰρ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἁλώσεως ἐγνωρίζετο, Λατίνων βασιλεύοντος Πρόκα Σιλουΐου. Σόλων δὲ τοῖς Ἀθηναίοις νόμους ἐτίθει τῇ ἕκτῃ καὶ τεσσαρακοστῇ Ὀλυμπιάδι, τοὺς τοῦ Δράκοντος περιελών, πλὴν τῶν φονικῶν. Ταῖς οὖν εἰρημέναις βίβλοις ὁ δῆμος ἐχρῆτο ἕως ὑπατείαις ἦγετο καὶ δημοκρατίαις, ὡς εἴρηται. Κατ' ἐνιαυτὸν γὰρ ὁ δῆμος δύο τῶν εὐπατριδῶν προϊσχόμενοι, ὥστε τὰ πολιτικὰ πάντα καὶ τὰ τῆς στρατείας διοικεῖν πράγματα, ὑπάτους τούτους ὠνόμαζον· καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς πολιτείας ἐπὶ χρόνοις ἤρκεσε τέσσαρσι καὶ ἑξήκοντα πρὸς τοῖς τετρακοσίοις. Γαΐου δὲ τὴν ὑπατείαν τε καὶ δημοκρατίαν εἰς βασιλείαν αὖθις ἀμείψαντος, καὶ τῆς πολιτείας ἐπιδιδούσης, αὐξάνεσθαι καὶ τὰς ὑποθέσεις συνέβαινε καὶ τὰς δίκας, ὡς καὶ ποικιλοτέρων καὶ καινοτέρων δεῖσθαι νόμων τὴν πολιτείαν. Ταύτῃ τοι καὶ ὁ σεβαστὸς Αὔγουστος ἐκεῖνος ὁ Καῖσαρ, ὃς μετὰ Γάϊον ἐβασίλευσεν, οὐχ ὅτως ὅσοι σοφίᾳ τῶν πολλῶν ἦσαν κρείττους, ἐφῆκε νομοθετεῖν, ἀλλά γε καὶ τοῖς τοῦ δήμου καὶ στρατηγοῖς, καὶ ὅ τι ἂν ἕκαστος εἴποι, παρὰ πᾶσιν ἐδοκιμάζετο· καὶ εἴ τῶν χρησίμων ἔδοξε, τοῖς προλάβοῦσι τῶν νόμων εὐθὺς ἀνεγράφετο. Ταῦτα πάλιν ὁ πολὺ μετὰ τὸν Αὔγουστον ἄρξας Ἀδριανὸς, ἀθροίσας εἰς ἕν, τὰ μὲν τῶν ἄλλων πάντων, ἰδίαν ἐποιήσατο πραγματείαν ἐν βίβλοις θεωρουμένην πεντήκοντα, *Δίγεστα* τούτοις ἤτοι *Πανδέκτην* ὄνομα θέμενος, ὡς ἐκ πολλῶν δηλαδὴ συλλεγέντα. Ἰδίᾳ δὲ ὅσα οἱ βασιλεῖς διωρίσαντο, ἐν βιβλίοις ἔγραψε δώδεκα, ἅπερ ὠνόμασε *Κώδικας*, ἤτοι βασιλικὰς *Διατάξεις*. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δυσχερὴς ἦν ἡ τῶν νόμων κατάληψις, πλάτος ἐχόντων τοῖς λογισμοῖς οὐχ ὁρίζον· καὶ μάλιστα τῶν κατὰ καιροὺς βασιλέων τὰ δοκοῦντα σφίσι προστιθέντων τοῖς κώδιξι, περὶ ὧν οὕπω πρότερον ἔκειτο νόμος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λατινικὴ λέξις καὶ φράσις εἰσέτι τοὺς νόμους κρύπτουσα τοὺς συνιέναι ταύτην μὴ δυναμένους, ἰσχυρῶς ἀπετείχιζε, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας ἐστέρει, περὶ ἓν ἔθνος ταύτην ἱστᾶσα. Ὁ δὲ περιώνυμος ἐν βασιλεῦσιν Ἰουστινιανὸς, τοῦ πλήθους τῶν τοῦ νόμου κεφαλαίων τὰ τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι μόνον χρήσιμα ἐκλεξάμενος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ πλάτος ὡς οἷόν τε ἐκτεμών, καὶ τὰ δὶς περὶ αὐτῶν κείμενα ἐξελών, ἔτι καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν τά τε τῶν κωδίκων καὶ τὰ τῶν διγέστων μετεβάλετο φράσιν· πρὸς δὲ καὶ νόμων εἰσαγωγὴν ποιησάμενος, ὥσπερ τινὰ πρῶτα στοιχεῖα, *Ἰνστιτοῦτα* τὸ βιβλίον ὠνόμασεν· εἰσαγωγὴν γὰρ τοῦτο δηλοῖ. Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ σύνταγμα τῶν διγέστων κατ' ἐπιτομήν, ὡς εἴρηται, συνετέθη, ἔδοξέ τισι πολλὰ τῶν καιριωτέρων ἐκ τῆς σπουδασθείσης συντομίας παραλελεῖφθαι. Διὸ πάλιν ὡρίσθη καὶ ἐγένοντο τὰ λεγόμενα *παράτιτλα*, καθ' ἕκαστον τίτλον ἀναπληρώσεις ἔχοντα τῶν παραλελειμμένων χρησίμων· ἐξηγηταῖς δὲ καὶ ὑπουργοῖς οὐκ ὀλίγοις ὁ βασιλεὺς εἰς ταῦτα ἐχρήσατο. Στέφανος γάρ τις εἰς πλάτος τὰ διγέστα ἐξηγήσατο· Κύριλλος κατ' ἐπιτομήν· Δωρόθεος μέσῃ τάξει ἐχρήσατο· Θαλέλαιος Κήνσωρ τοὺς κώδικας εἰς πλάτος ἐκδέδωκε· Θεόδωρος Ἑρμουπολίτης συν-

Digitized by Google

τετμημένως· ἔτι δὲ συντομώτερον Ἀνατόλιος· ὁ δὲ Ἰσίδωρος στενώτερον μὲν τοῦ Θαλελαίου, πλατύτερον δὲ τῶν λοιπῶν δύο. Ἀμεῖψαι δὲ θελήσας ὁ βασιλεὺς καί τινας τῶν παλαιῶν διατάξεων, νεαρὰς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐφιλοπόνησε διατάξεις, καὶ ἰδίαν ταύταις χώραν ἀπένειμεν· ἥμειψε γὰρ τὰ περὶ γάμων, τὸ περὶ φαλκιδίου, καὶ τῶν τοιούτων, καὶ δὴ καὶ τὸ περὶ νόθων, ἅπερ ὁ μέγας πρῶτος διετάξατο Κωνσταντῖνος, συμπαθέστερον περὶ τοὺς τοιούτους διατεθείς. Ταύτας δὲ τὰς νεαρὰς διά τινος ἐξέθετο Τριβουνιανοῦ, δεξιοῦ μὲν ἄλλως τὴν φύσιν, καὶ εἰς ἄκρον πᾶσαν παιδείαν ἐξησκημένου, φιλοχρηματίᾳ δὲ δαιμονίως ἁλισκομένου. Διὸ καὶ ἐν τῷ παύτας συγγράφειν, πολλοὶ τῶν ἐχόντων δίκας χρήμασιν αὐτὸν ὑποφθείροντες παρέπειθον, τὰ μὲν πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς μεθαρμόττειν, τὰ δὲ πρὸς ἀσάφειαν καὶ διχόνοιαν σχεδιάζειν. Τελευταῖος δὲ πάντων, ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος Λέων ὁ Σοφὸς, μίαν τὰ πάντα ποιησάμενος πραγματείαν διά τινος Σαββατίου πρωτοσπαθαρίου, καὶ τὰ διέχοντα τῇ θέσει συνάψας εἰς ἓν, τά τε δίγεστα καὶ τοὺς κώδικας, καὶ πολλὰ τῶν Ἰνστιτούτων, καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Νεαράς, ἐν βιβλίοις μὲν ἑξήκοντα, τεύχεσι δὲ ὠργάνωσεν ἕξ, πᾶν ἐναντίον καὶ τὴν χρῆσιν οὐ παρεχόμενον ἐν τοῖς πράγμασιν ἀποκρίνας τε καὶ ὑπεξελών, διὰ τὸ, ὡς εἰκὸς, πολλὰ τῶν ἀρχαίων νομοθετημάτων παρευδοκιμηθῆναι τοῖς ὕστερον· ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκλεγέντων τὴν συνθήκην τῆς φράσεως, μηδὲν περιττὸν ἔχειν καὶ παρέλκον ἐφρόντισεν· ἔπειτα τὰ ἀνὰ μέρος καὶ διεσπαρμένως περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἰρημένα, εἰς μίαν κατέστησε τίτλου περιοχήν· πεποίηκε δὲ καὶ οὗτος νεαρὰς διατάξεις εἴκοσι πρὸς ταῖς ἑκατόν· ἀλλ' οὐ πᾶσαι τὴν τήμερον πολιτεύονται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Δεῖ δὲ ἄρα καὶ τὰ κεφάλαια κατὰ στοιχεῖον τοῦ παρόντος συντάγματος ὡς ἐν πίνακι γραφῇ παραδοῦναι. (Ζήτει περὶ νόμων καὶ ἐν τῷ Ζ' κεφ. τοῦ Ν στοιχείου).

A ut et de nothis, quam magnus Constantinus primus admisit, majori commiseratione in tales affectus. Has autem Novellas emisit per quemdam Tribunianum, natura quidem aliter idoneum, et in omni disciplina summe exercitatum, avaritia autem diabolice correptum: quapropter et dum iis conscribendis incumbebat, multi eorum qui causas judicandas habebant, eum pecunia corrumpentes, hæc quidem ipsorum commodo adaptare, ea vero ita tumultuario opere congerere, ut obscura essent, et duplicis sententiæ, persuadebant. Ultimus vero omnium inclytus ille inter imperatores Leo Sapiens, cum unum ex omnibus per quemdam Sabbatium protospatharium opus fecisset, et quæ loco distabant in unum conjunxisset, Digesta et codices, et multa B etiam ex Institutis, et ipsas Justiniani Novellas, in libris quidem sexaginta, sex autem voluminibus apte disponebat, omne quod contrarium erat, et nullius in negotiis usus, rejiciens et subducens, idcirco quod multa veterum institutorum posteris improbata fore veri non sit dissimile. Sed et ne in eorum quæ selecta sunt interpretandi formula redundaret quippiam aut supervacaneum esset, curam impendit: siquidem quæ sigillatim et sparsim de eodem argumento dicta sunt, in una tituli periocha collocavit. Et hic autem centum viginti Novellas constitutiones fecit. Omnes autem hodie non observantur. Sed hæc quidem hucusque. Verum et capita præsentis Syntagmatis juxta ordinem C litterarum, tanquam in indice, subjiciamus oportet.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τοῦ Α στοιχείου.

Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

α'. Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν ἀμώμητον ταυτηνὶ τῶν Χριστιανῶν πίστιν, καὶ ὅπως τοὺς μεταμελομένους τούτων προσίεσθαι δεῖ.

β'. Περὶ αἱρετικῶν, καὶ ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας.

γ'. Πῶς δεῖ τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, ἤτοι συμπόσια.

δ'. Περὶ ἀγορᾶς καὶ πράσεως. *Νόμοι.*

ε'. Περὶ ἀλογευσαμένων, ἤτοι ζωοφθόρων.

ς'. Περὶ ἀναγνωστῶν.

ζ'. Περὶ ἀναθέματος.

η'. Περὶ ἀντιμινσίου.

θ'. Περὶ ἀποδημίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

ι'. Περὶ ἀπολυτικῶν γραμμάτων.

ια'. Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπισκόπων τὰς μὴ ἀνηκούσας αὐτοῖς Ἐκκλησίας.

ιβ'. Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ληστικῶς τὰ ἀλλότρια.

INDEX CAPITUM.

Initium, favente Deo, litteræ A.

De fide orthodoxa.

1. De iis qui inculpatam hanc Christianorum fidem negarunt, et quomodo, qui ex iis pœnitentiam agunt, admittendi sunt.

2. De hæreticis, et quomodo qui ex hæresi con- D vertuntur, admittendi sunt.

3. Quomodo agapas, quæ vocantur, seu convivia celebrare deceat.

4. De emptione, ac venditione.

5. De irrationaliter fornicantibus, sive, qui cum brutis commercium habent.

6. De lectoribus.

7. De anathemate.

8. De antiminsiis, seu promensalibus.

9. De peregrinatione episcoporum et clericorum.

10. De litteris dimissoriis.

11. De episcopis qui ecclesias ad se minime pertinentes rapiunt.

12. De iis qui bona aliena furtim surripiunt.

Digitized by Google

13. De iis qui mulieres matrimonii causa rapiunt.
14. De prædicatione.
15. De magistratibus, quales eos esse oporteat.
16. De mulieribus quæ sunt in abscessu.
17. De impuberibus.
18. De excommunicatione.

Initium litteræ B.

1. De sacro baptismo.
2. De infantibus de quibus dubitatur, utrum baptizati fuerint, necne.
3. De infantibus Agarenorum baptizatis, et de baptizatis ab iis qui non ordinantur.
4. De iis qui ex Judæis baptizantur.
5. De rege.
6. Quando rex intra septum altaris intrare debet.
7. Quod non oportet regem contumelia afficere.
8. De gradibus in matrimoniis.
9. De iis qui abominantur legitimas nuptias, vinum, carnem, et alia.
10. De vi et potentia.
11. De genuinis et spuriis sacræ Scripturæ libris.
12. De iis qui vim sibi inferunt, sive suicidis.
13. De anno bissextili, sive intercalari.

Initium litteræ C.

1. De gradibus qui sunt in matrimonio.
2. De nuptiis concessis et prohibitis.
3. De iis qui nuptias legitimas abominantur.
4. De contrahentibus secundas, tertias, et plures nuptias, tam viris, quam mulieribus.
5. De muliere ad secundas nuptias transire volente, cujus maritus in peregrinatione vel expeditione interierit.
6. Quod presbyter qui nuptias digami benedixit, cum eo convivari non debeat.
7. Quod Christiani qui ad nuptias eunt, non debent ludicris intenti esse.
8. De virginibus præter parentum suorum voluntatem nubentibus.
9. De nuptiis nefariis et illicitis cognatorum.
10. De iis qui mulieres in matrimonium rapiunt.
11. De his qui matrimonio sibi copulant Deo consecratas.
12. Quod nuptias cum hæreticis contrahere non oporteat.
13. Quibus ex causis matrimonium solvatur.
14. De diaconissis et viduis.
15. De mulieribus desponsatis; in quo etiam de sponsalibus tractatur.
16. De clericis uxores suas prætextu religionis ejicientibus.
17. Quod episcopi ab uxoribus suis separari debent.

ιγ'. Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας.
ιδ'. Περὶ ἀρρενομανίας.
ιε'. Περὶ ἀρχόντων, ὁποίους εἶναι δεῖ τούτους.
ις'. Περὶ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν.
ιζ'. Περὶ ἀφηλίκων.
ιη' Περὶ ἀφορισμοῦ.

Ἀρχὴ τοῦ Β στοιχείου.

α'. Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.
β'. Περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων νηπίων εἰ ἐβαπτίσθησαν.
γ'. Περὶ τῶν βαπτιζομένων νηπίων τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ περὶ τῶν βαπτιζομένων παρὰ ἀνιέρων.
δ'. Περὶ τῶν βαπτιζομένων ἐξ Ἰουδαίων.
ε'. Περὶ βασιλέως.
ς'. Πότε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἅγιον εἰσειὰι θυσιαστήριον.
ζ'. Ὅτι βασιλέα ὀβρίζειν οὐ δεῖ.
η'. Περὶ τῶν βαθμῶν τοῦ γάμου.
θ'. Περὶ τῶν βδελυττομένων τοὺς ἐννόμους γάμους, τὸν οἶνον, τὰ κρέα, καὶ ἕτερα.
ι'. Περὶ βίας καὶ δυναστείας.
ια'. Περὶ βιβλίων τῆν θείας Γραφῆς γνησίων καὶ νόθων.
ιβ'. Περὶ θανάτων, ἤτοι τῶν ἑαυτοὺς ἀναιρούντων.
ιγ'. Περὶ βισέκτου.

Ἀρχὴ τοῦ Γ στοιχείου.

α'. Περὶ τῶν τοῦ γάμου βαθμῶν.
β'. Περὶ γάμων ἐπιτετραμμένων καὶ κεκωλυμένων. *Νόμος.*
γ'. Περὶ τῶν τοὺς ἐννόμους γάμους βδελυττομένων.
δ'. Περὶ διγάμων, τριγάμων, καὶ πολυγάμων ἀνθρῶν τε καὶ γυναικῶν.
ε'. Περὶ τῆς δευτερογαμῆσαι βουλομένης γυναικὸς, ἐν τῇ ἀποδημίᾳ ἢ στρατείᾳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς; ἀφανισθέντος.
ς'. Ὅτι τῷ διγαμοῦντι οὐ δεῖ συνεσθίεσθαι τὸν ἱερολογήσαντα πρεσβύτερον.
ζ'. Ὅτι τοὺς εἰς γάμον ἀπιόντας Χριστιανοὺς, οὐ δεῖ παιγνίοις προσέχειν.
η'. Περὶ τῶν γαμουμένων παρθένων γυναικῶν παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων γονέων.
θ'. Περὶ γάμων παρανόμων συγγενικῶν.
ι'. Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας ἁρπαζόντων.
ια'. Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ λαμβανόντων τὰς τῷ Θεῷ ἀφιερωμένας.
ιβ'. Ὅτι οὐ δεῖ γάμους συναλλάττειν μετὰ αἱρετικῶν.
ιγ'. Ὁ γάμος ἐκ ποίων αἰτιῶν λύεται.
ιδ'. Περὶ γυναικῶν διακόνων καὶ χηρῶν.
ιε'. Περὶ γυναικῶν μεμνηστευμένων, ἐν ᾧ καὶ περὶ μνηστείας.
ις'. Περὶ τῶν τὰς ἰδίας γυναῖκας ἐκβαλλόντων προφάσει εὐλαβείας ἢ παραλόγως.
ιζ'. Ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν χωρίζεσθαι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους.

Digitized by Google

ιη'. Ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν δεῖ τοὺς ἱερωμένους ἐγκρατεύεσθαι, ὅτε τὰ ἅγια μεταχειρίζεσθαι μέλλουσιν.

ιθ'. Περὶ τῶν γυναῖκας συνεισάκτους ἐχόντων ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν.

κ'. Περὶ τῶν γυναιξὶ συλλουομένων.

κα'. Ὅτι γυναῖκας οὐ δεῖ πρεσβύτιδας γίνεσθαι.

κβ'. Ὅτι γυναῖκας οὐ δεῖ εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον.

κγ'. Ὅτι τὰς γυναῖκας δεῖ ἐν ἐκκλησίᾳ σιγᾷν.

κδ'. Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκα ἀνδρικὴν περιβεβλῆσθαι στολήν.

κε'. Ὅτι γυναῖκα λεχὼ οὐκ ἀναγκαῖον τὰς νενομισμένας νηστείας τηρεῖν.

κς'. Περὶ τοῦ γυναῖκα ἔχοντος δαιμονῶσαν.

κζ'. Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐν ἀφέδρῳ, ἤτοι τῶν ὠδῶν ἐν ῥύσει.

κη'. Περὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τὸ ἀμβλῶσαι φάρμακα δεχομένων.

κθ'. Περὶ γυναικὸς τῆς ἀμελῶς ἐχούσης περὶ τὸ κύημα, ἢ ἐκτιθεμένης.

λ'. Περὶ τῶν γυναῖκας παρθένους βιαζομένων.

λα'. Περὶ γοητείας.

Ἀρχὴ τοῦ Δ στοιχείου.

α'. Περὶ δαιμονώντων, ἢ δαιμονᾷν ὑποκρινομένων.

β'. Περὶ δανειστῶν καὶ δανείου καὶ ἐνεχύρων.

γ'. Περὶ διαζυγίου.

δ'. Περὶ διαθήκης.

ε'. Περὶ διακόνων.

ς'. Περὶ διγάμων.

ζ'. Πῶς δεῖ διδάσκειν τὸν λαὸν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους.

η'. Περὶ δικαιοσύνης.

θ'. Περὶ δικαστηρίων, καὶ τῶν δίκας ἐχόντων κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, ἐν ᾧ καὶ περὶ κατηγόρων καὶ μαρτύρων.

ι'. Ὅτι δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκδικεῖν οὐ χρή.

ια'. Περὶ τῶν διωκόντων τινὰς δι' εὐσέβειαν.

ιβ'. Περὶ δούλων ἐλευθερίας ἢ κληρώσεως. *Νόμοι.*

ιγ'. Περὶ δωρεῶν. *Νόμοι.*

Ἀρχὴ τοῦ Ε στοιχείου.

α'. Περὶ ἐγγύης. *Νόμοι.*

β'. Περὶ ἐθῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀγράφων.

γ'. Περὶ ἐθῶν Ἑλληνικῶν.

δ'. Περὶ ἐθῶν πολιτικῶν.

ε'. Περὶ εἰρηνικῶν γραμμάτων.

ς'. Περὶ εἰκόνων θείων.

ζ'. Περὶ ἐμπρησμοῦ. *Νόμοι.*

η'. Περὶ ἐμφυτεύσεως.

18. Quod sacerdotes ab uxoribus suis abstinere debent, cum sacra tractaturi sunt.

19. De habentibus in contubernio mulieres extraneas episcopis, aut clericis.

20. De iis qui in balneis una cum feminis se lavant.

21. Quod mulieres seniores seu præsidentes fieri non oporteat.

22. Quod mulieres ad sacrum altare introire non oporteat.

23. Quod mulieres in ecclesia silere oporteat.

24. Quod mulieres cum viris commercium habere, et vestes viriles induere non oportet.

25. Quod puerpera ad stata jejunia observanda non tenetur.

26. De eo qui uxorem dæmone obsessam habet.

27. De mulieribus menstruatis, sive quæ fluxum patiuntur.

28. De mulieribus pharmaca ad abortionem ciendam sumentibus.

29. De muliere quæ fetum negligit, aut exponit.

30. De iis qui virgines stuprant.

31. De maleficiis.

Initium litteræ Δ.

1. De iis qui a dæmone corripiuntur, et qui se a dæmone correptos esse simulant.

2. De creditoribus, et mutuo, et pignoribus.

3. De divortio.

4. De testamento.

5. De diaconis.

6. De digamis.

7. Quomodo episcopos et presbyteros populum docere oportet.

8. De justitia.

9. De judiciis, et de clericis et laicis causas habentibus, in quo de accusatoribus et testibus.

10. Quod ob id ipsum bis vindicare non oporteat.

11. De iis qui aliquos propter religionem persequuntur.

12. De servorum manumissione, et ad clerum admissione.

13. De donationibus.

Initium litteræ E.

1. De fidejussione.

2. De consuetudinibus Ecclesiæ non scriptis.

3. De moribus Græcanicis.

4. De moribus politicis.

5. De pacificis litteris.

6. De sacris imaginibus.

7. De incendio.

8. De emphyteusi.

Digitized by Google

9. De vestibus ad sacratos pertinentibus.

10. De pignoribus.

11. De privilegiis et præeminentiis quas habent ecclesiæ et episcopi.

12. De ecclesiarum ædificatione et consecratione.

13. De iis qui in ecclesiam confugiunt.

14. Quod non oportet in duarum civitatum ecclesiis unum esse clericum.

15. Quod intra ecclesias non oportet agapas, ut vocant, vel convivia facere, vel intra sanctos ejus ambitus cauponam habere, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere manere.

16. Quod ecclesiæ bona inalienabilia esse oportet, et quomodo debent episcopi illa administrare.

17. De episcopis.

18. Quod episcopos a propriis uxoribus separari decet.

19. De episcopis qui ecclesias per principum potentiam consecuti sunt.

20. De episcopo qui ordinatus est, et non statuit ad ecclesiam, quæ illum sortita est, adire, vel profectus et non susceptus est, vel qui non potest accedere, eo quod ab ethnicis ecclesia detinetur.

21. De episcopatibus quæ fiunt metropoles, et quod non oportet in una provincia duos esse metropolitanos.

22. Quod episcopatus et monasteria revocare, si communia facta sint diversoria, episcopos oportet.

23. De privatis episcopi bonis, et quomodo ecclesiæ negotia illum administrare oportet.

24. Quod episcopum honorum ecclesiæ œconomum habere oportet.

25. Quod monasterium ædificare in ecclesiæ suæ bonorum damnum episcopum non oportet.

26. Quod episcopus ex bonis ecclesiasticis indigentibus clericis suppeditare debet.

27. Quod, moriente episcopo, a clericis suis et metropolitanis illius bona diripi non oportet, sed ei qui post ordinandus est, reservari.

28. Quod non oportet episcopum ad presbyteri gradum deducere.

29. Quod episcopus monachorum more detonsus sacerdotio excidit.

30. Quod non oportet in pago vel in parva aliqua civitate episcopum constitui.

31. De chorepiscopis.

32. De perjurio.

33. De tutoribus et curatoribus.

34. De eunuchis.

35. De precum ordine.

36. De exorcistis.

θ'. Περὶ ἐνδυμάτων ὑρμοδίων τοῖς ἱερωμένοις.

ι'. Περὶ ἐνεχύρων.

ια'. Περὶ ὧν ἔχουσιν αἱ ἐκκλησίαι καὶ οἱ ἐπίσκοποι πρεσβείων καὶ προνομίων.

ιβ'. Περὶ ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς καὶ καθιερώσεως.

ιγ'. Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ προσφύγων.

ιδ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ἐκκλησίαις δύο πόλεων ἕνα εἶναι κληρικόν.

ιε'. Ὅτι οὐ δεῖ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον τὰς λεγομένας ἀγάπας ἢ συμπόσια γίνεσθαι, ἢ τῶν ἱερῶν ταύτης ἔνδον περιβόλων καπηλεῖα εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμπορίαν προτίθεσθαι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ τινα μετὰ γυναικὸς καταμένειν.

ις'. Ὅτι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι δεῖ· καὶ ὅπως δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ταῦτα διοικεῖν.

ιζ'. Περὶ ἐπισκόπων.

ιη'. Ὅτι τοὺς ἐπισκόπους χωρίζεσθαι δεῖ τῶν ἰδίων γυναικῶν.

ιθ'. Περὶ ἐπισκόπων ἐκκλησίας λαμβανόντων διὰ προστασίας ἀρχόντων.

κ'. Περὶ ἐπισκόπου χειροτονηθέντος καὶ μὴ καταδεχομένου ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, ἢ ἀπελθόντος καὶ μὴ δεχθέντος· ἢ μὴ δυνηθέντος ἀπελθεῖν τῷ ὑπὸ ἐθνῶν τὰς ἐκκλησίας κατέχεσθαι.

κα'. Περὶ ἐπισκοπῶν μητροπόλεων γινομένων, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο εἶναι μητροπολίτας.

κβ'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους τὰς ἐπισκοπὰς καὶ τὰ μοναστήρια ἀνακαλεῖσθαι, εἰ κοινὰ γένοιντο καταγώγια.

κγ'. Περὶ τῶν τοῦ ἐπισκόπου ἰδικῶν πραγμάτων, καὶ ὅπως δεῖ τὰ τῆς ἐκκλησίας διοικεῖν αὐτόν.

κδ'. Ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ οἰκονόμον ἔχειν δεῖ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

κε'. Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον μοναστήριον κτίζειν ἐπὶ λύμῃ τῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πραγμάτων.

κς'. Ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον χορηγεῖν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι τῶν κληρικῶν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

κζ'. Ὅτι τοῦ ἐπισκόπου τελευτήσαντος οὐ χρὴ τὰ τούτου πράγματα ὑπὸ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἢ τοῦ μητροπολίτου ἁρπάζεσθαι, ἀλλὰ φυλάσσεσθαι τῷ χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντι.

κη'. Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατιέναι βαθμόν.

κθ'. Ὅτι ὁ ἐπίσκοπος κατὰ μοναχοὺς ἀποκαρεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει.

λ'. Ὅτι οὐ δεῖ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ ἢ πόλει μικρᾷ.

λα'. Περὶ χωρεπισκόπων.

λβ'. Περὶ ἐπιορκίας.

λγ'. Περὶ ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων.

λδ'. Περὶ εὐνοούχων.

λε'. Περὶ εὐχῶν εὐταξίας.

λς'. Περὶ ἐξορκιστῶν.

Digitized by Google

A

Ἀρχὴ τοῦ Ζ στοιχείου.

α'. Περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος τοῦ τοῖς θείοις μυστηρίοις ἐμβαλλομένου.

β'. Περὶ ζωγραφίας δι' ἡδονῆς τὰς ψυχὰς λυμαινομένης.

γ'. Περὶ ζωοφθόρων ἤτοι κτηνοβατῶν.

Initium litteræ Z.

1. De fervente aqua sacris mysteriis injicienda.

2. De picturis per voluptatem animam corrumpentibus.

3. De iis qui cum bestiis rem habuerunt.

Ἀρχὴ τοῦ Η στοιχείου.

α'. Περὶ ἡγουμένων.

β'. Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν χειροτονουμένων κληρικῶν.

γ'. Περὶ τοῦ τῆς ἡμέρας διαστήματος.

Initium litteræ H.

1. De præfectis.

2. De eorum ætate, qui clerici sunt ordinandi.

3. De dici spatio.

Ἀρχὴ τοῦ Θ στοιχείου.

α'. Περὶ θεάτρων καὶ θυμελικῶν διαφόρων παιγνίων.

B

β' Περὶ θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.

γ'. Περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανείων.

δ'. Περὶ τῶν θυσιαστήρια ἱστάντων κληρικῶν παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων ἐπισκόπων.

ε'. Ὅτι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἱερωμένοις μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλές· εἰσέρχονται δὲ καὶ βασιλεῖς, ὅτε τὰ δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσοίσειν μέλλουσι· λαϊκοῖς δὲ ἢ γυναιξὶν εἰσιέναι ἀπείρηται.

Initium litteræ Θ

1. De theatris et diversis scenicis ludis.

2. De theologia et orthodoxa fide.

3. De sanctis Theophaniis.

4. De clericis, qui præter suorum episcoporum sententiam altaria statuunt.

5. Quod ad sacrum altare sacratis solis ascendere permittitur; ingrediuntur vero imperatores, quando ad sacram mensam dona oblaturi sunt; laicis autem, vel mulieribus ingredi prohibetur.

Ἀρχὴ τοῦ Ι στοιχείου.

α'. Περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἱεροσυλίας.

β'. Ὅτι οὐ δεῖ ἔνδον τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, ἢ καπηλεῖα εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμπορίαν προτιθέναι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ τινα μετὰ γυναικὸς καταμένειν.

C

γ'. Περὶ τῆς θείας ἱερουργίας.

δ'. Περὶ Ἰουδαίων, καὶ ὅτι μετ' αὐτῶν κοινωνίαν ὅλως ἔχειν οὐ δεῖ τοὺς πιστούς.

Initium litteræ I.

1. De sacris vasis et sacrilegio.

2. Quod non oportet intra templi ambitus agapas dictas celebrare, vel cauponas esse, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere remanere.

3. De sacro ministerio.

4. De Judæis, et quod non oportet fideles cum iis omnimo communionem habere.

Ἀρχὴ τοῦ Κ στοιχείου.

α'. Περὶ τῶν καθαιρεθέντων ἤδη ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων καθαιροῦνται.

β. Περὶ τῶν καινιζομένων ἐκ βασιλέων ἐκκλησιῶν ἢ πόλεων.

γ'. Περὶ καινοτομιῶν.

δ'. Περὶ Καλανδῶν, καὶ κληδονισμῶν.

ε'. Περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ πόσους, καὶ ποίους δεῖ κανόνας κρατεῖν.

ς'. Περὶ κανονικοῦ.

D

ζ'. Ὅτι εἰς καπηλεῖον οὐ δεῖ τὸν κληρικὸν εἰσιέναι.

η'. Περὶ καρποφορίας τῆς εἰς τοὺς θείους ναούς.

θ'. Περὶ κατηγορίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ τίνες εἰς κατηγορίαν δεκτέοι, καὶ τίνες ἀδεκτοι.

ι'. Περὶ κατηχουμένων.

ια'. Τίνας δεῖ κληρονομεῖν τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου.

ιβ'. Περὶ κληρονομίας καὶ ἀποκλήρων υἱῶν ἢ γονέων.

ιγ'. Ὅτι κληροῦσθαι δεῖ καὶ τοὺς μὴ καταγομένους ἐκ γένους ἱερατικοῦ, εἰ ἄξιοι εἶεν.

Initium litteræ K.

1. De depositis episcopis et clericis, et a quot episcopis deponuntur.

2. De ecclesiis vel urbibus ab imperatoribus de novo exstructis.

3. De innovationibus.

4. De Kalendis et divinationibus.

5. De canonibus ecclesiasticis, et quot canones valere oportet.

6. De canonico.

7. Quod clericum in cauponam ingredi non decet.

8. De fructibus in divina templa offerendis.

9. De episcoporum et clericorum accusatione; et quinam ad accusationem admittendi sunt, et quinam non admittendi.

10. De catechumenis.

11. Quinam debent rerum episcopi hæredes constitui.

12. De hæreditate, et exhæredibus filiis aut parentibus.

13. Quod in clerum ordinari oportet eos, qui etiam ad genus sacerdotale non referuntur, si digni sint.

Digitized by Google

14. Quod non oportet clericos transponi.
15. Quod clericis indigentibus ex ecclesiæ facultatibus suppeditare oportet.
16. Quod non oportet clericos episcopi defuncti bona surripere.
17. Quod non oportet clericum unum in duabus esse civitatibus, vel in una civitate duabus ecclesiis administrare.
18. Quod non oportet clericum aliquid facere absque episcopi sententia.
19. Quod clerici non absolute ordinentur.
20. Quod ecclesiarum et monasteriorum clericos sub episcopi potestatem esse oportet.
21. Quod clericus, ex quo in aliquod peccatum inciderit, deponitur, non autem segregatur.
22. Quod clerici, qui ad altiorem gradum ascendere nolunt, eo, quem nunc habeant, excidunt.
23. De furto.
24. Quod non oportet cum excommunicato communicare.
25. De eis, qui non communicant, sacra administratione facta, vel per tres Dominicas communionem procrastinant.
26. Quod non oportet jamjam mortuorum corporibus communionem dare.
27. Quod non oportet eum qui communicaturus est, cum uxore sua consuetudinem habere.
28. Quando communicat somnio pollutus.
29. Quod divinæ communionis gratia nihil accipere oportet.
30. De iis, qui cum presbytero uxorem habente communicare ambigunt.
31. De presbyterorum et laicorum ordine in communione.
32. Quod non decet clericos vel monachos sæculares curas suscipere, nisi ex consensu imperatoris.
33. De curatoribus.
34. De judiciis, quibus clericos et monachos judicari oportet, et de judicibus electitiis.
35. De eis qui aleis et ebrietatibus vacant.
36. Quod in Dominico præcipue oportet episcopos populum docere.
37. Quod die Dominico non oportet jejunare, vel genuflectere, vel operari, vel spectacula fieri.
38. De codicillo.

Initium litteræ A.

1. De episcopis a laicis factis.
2. De episcopis vel clericis vel monachis qui in laici ordinem veniunt.
3. Quod laicos in ecclesia docere non oportet.
4. De sancta administratione.
5. De Latinis.
6. De latronibus pœnitentiam agentibus.
7. De iis qui latrones interficiunt.

ιδ'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς μετατίθεσθαι.
ιε'. Ὅτι τῶν κληρικῶν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσιν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας δεῖ χορηγεῖν.
ις'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς ἁρπάζειν τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἐπισκόπου πράγματα.
ιζ'. Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἕνα ἐν δυσὶν εἶναι πόλεσιν, ἢ ἐν μιᾷ πόλει δύο ἐκκλησίας ὑπηρετεῖν.
ιη'. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς πράττειν τι ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου.
ιθ'. Ὅτι οὐδὲ οἱ κληρικοὶ ἀπολελυμένως ἐχειροτονοῦντο.
κ'. Ὅτι τοὺς κληρικοὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἐπισκόπου.
κα'. Ὅτι ὁ κληρικὸς, ἐν ᾧ ἂν περιπέσῃ ἁμαρτήματι, καθαιρεῖται μόνον, οὐ μὴν καὶ ἀφορίζεται.
κβ'. Ὅτι τῶν κληρικῶν οἱ πρὸς μείζονα βαθμὸν ἀνιέναι μὴ πειθόμενοι, ἐπίπτουσι καὶ οὗ νῦν εἰσι.
κγ'. Περὶ κλοπῆς.
κδ'. Ὅτι οὐ δεῖ κοινωνεῖν τῷ ἀκοινωνήτῳ.
κε'. Περὶ τῶν μὴ κοινωνούντων τῆς ἱερᾶς τελουμένης λειτουργίας, ἢ τὴν κοινωνίαν ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς ἀναβαλλομένων.
κς'. Ὅτι οὐ δεῖ κοινωνίαν διδόναι τοῖς σώμασι τῶν ἤδη τελευτησάντων.
κζ'. Ὅτι τὸν κοινωνήσειν μέλλοντα οὐ δεῖ προσιέναι τῇ ἰδίᾳ γυναικί.
κη'. Πότε κοινωνεῖ ὁ ὀνειρασθείς.
κθ'. Ὅτι τῆς θείας κοινωνίας χάριν οὐ δεῖ τι μεταλαμβάνειν.
λ'. Περὶ τῶν κοινωνεῖν διακρινομένων ἀπὸ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος.
λα'. Περὶ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ εὐταξίας πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν.
λβ'. Ὅτι κοσμικὰς φροντίδας οὐ δεῖ μετιέναι κληρικοὺς ἢ μονάζοντας, εἰ μὴ κατ' ἐπιτροπὴν βασιλέως.
λγ'. Περὶ κουρατόρων.
λδ'. Περὶ κριτηρίων, ἔνθα δεῖ κρίνεσθαι κληρικούς τε καὶ μοναχούς, καὶ περὶ κριτῶν αἱρετῶν.
λε'. Περὶ τῶν κύβοις καὶ μέθαις σχολαζόντων.
λς'. Ὅτι ἐν Κυριακῇ κατ' ἐξαίρετον τοὺς ἐπισκόπους διδάσκειν δεῖ τὸν λαόν.
λζ'. Ὅτι ἐν Κυριακῇ οὐ δεῖ νηστεύειν, ἢ γόνυ κλίνειν, ἢ ἐργάζεσθαι, ἢ θεώρια γίνεσθαι.
λη'. Περὶ κωδικέλλου.

Ἀρχὴ τοῦ Α στοιχείου.

α'. Περὶ τῶν ἀπὸ λαϊκῶν γινομένων ἐπισκόπων.
β'. Περὶ τῶν εἰς λαϊκοῦ τάξιν ἐρχομένων ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν, ἢ μοναχῶν.
γ'. Ὅτι τοὺς λαϊκοὺς ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκειν οὐ δεῖ.
δ'. Περὶ τῆς θείας λειτουργίας.
ε'. Περὶ Λατίνων
ς'. Περὶ λῃστῶν μετανοούντων.
ζ'. Περὶ τῶν λῃστὰς ἀναιρούντων.

Digitized by Google

η'. Περὶ τῶν λῃστρικῶς ἁρπαζόντων τὰ ἀλλότρια. A
θ'. Ὅτι λούεσθαι οὐ δεῖ τὸν ἄνδρα ὁμοῦ ταῖς γυναιξίν.
ι'. Περὶ τῆς λοχείας τῆς ἀλοχεύτου Θεοτόκου.
ια'. Περὶ λύσεως γάμου.

Ἀρχὴ τοῦ Μ στοιχείου.

α'. Περὶ μάγων, μαθηματικῶν, καὶ μάντεων, ἔτι δὲ ἀστρολόγων, ἐπαοιδῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ γοητειῶν, φαρμακειῶν, καὶ περιάπτων.
β'. Περὶ μαλακίας.
γ'. Περὶ μεθυόντων.
δ'. Περὶ μεταθέσεως καὶ μεταβάσεως ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.
ε'. Ὅτι τοὺς μετανοοῦντας οὐ δεῖ ἀποβάλλεσθαι.
ς'. Περὶ τῶν τῆς μετανοίας τόπων. B
ζ'. Ὅτι κατὰ τὴν τῶν μετανοούντων διάθεσιν ἔξεστι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ ἀνιέναι ἢ ἐπιτείνειν τούτοις τὰ ἐπιτίμια.
η'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἔτι μετανοοῦντας, τῆς τελευτῆς ἐφισταμένης, τῆς θείας ἀξιοῦσθαι κοινωνίας· εἰ δὲ ἀνακληθείεν, ταύτης πάλιν ἀπέχεσθαι.
θ'. Ὅτι τῶν μετανοούντων τοὺς λογισμοὺς δέχεσθαι, καὶ λύειν καὶ δεσμεῖν τὰ ἡμαρτημένα, τοῖς ἐπισκόποις ἐδόθη· κατ' ἐπιτροπὴν δὲ τούτων, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις.
ι'. Περὶ μιαροφαγησάντων.
ια'. Περὶ μίμων καὶ σκηνικῶν.
ιβ'. Περὶ μισθώσεως.
ιγ'. Περὶ μνηστείας.
ιδ'. Περὶ μοιχείας. C
ιε'. Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν.
ις'. Περὶ τοῦ ἁγίου μύρου.

Ἀρχὴ τοῦ Ν στοιχείου.

α'. Περὶ νεῶν οἰκοδομῆς καὶ καθιερώσεως.
β'. Ὅτι οὐ δεῖ ἔνδον τῶν τοῦ νεὼ περιβόλων συμπόσια γίνεσθαι, ἢ καπηλεῖα εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμπορίαν προτίθεσθαι, ἢ κτῆνός χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ τινα μετὰ γυναικὸς καταμένειν.
γ'. Περὶ νηπίων ἐκτιθεμένων, ἢ ἀμφιβαλλομένων, εἰ ἐβαπτίσθησαν.
δ'. Περὶ νηστείας.
ε'. Ὅτι οὐ δεῖ νηστεύειν ἐν τοῖς Σάββασι καὶ ταῖς Κυριακαῖς.
ς'. Ὅτι τοὺς νηστεύοντας οὐχ ὡς βδελυκτῶν τῶν βρωμάτων ἀπέχεσθαι δεῖ. D
ζ'. Περὶ νόμου.
η'. Περὶ νομῆς.

Περὶ τοῦ Ξ στοιχείου·

α'. Περὶ ξοάνων καθαιρέσεως.
β'. Ὅτι δεῖ τοὺς ξένους τῶν κληρικῶν ὑποδέχεσθαι.

Ἀρχὴ τοῦ Ο στοιχείου

α'. Ὅτι οἰκονόμον ἔχειν δεῖ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν ἡγούμενον.
β'. Περὶ οἰωνισμῶν.
γ'. Περὶ ὀνειρασθέντος.
δ'. Περὶ ὅρκων.

8. De iis qui furtim aliena surripiunt.
9. Quod viros simul cum mulieribus lavare non oportet.
10. De puerperio impollutæ Virginis.
11. De matrimonii solutione.

Initium litteræ M.

1. De magis, mathematicis, et vatibus, ut et astrologis, incantationibus, præstigiis, veneficiis, et amuletis.
2. De mollitie.
3. De ebriis.
4. De transpositione et translatione episcoporum et clericorum.
5. Quod pœnitentes non oportet rejici.
6. De pœnitentiæ locis.
7. Quod juxta pœnitentium dispositionem episcopo supplicium illis vel remittere vel extendere liceat.
8. Quod oportet pœnitentiam adhuc agentes, instante morte, sanctam communionem participare: si recuperaverint, illa rursum abstinere.
9. Quod pœnitentium confessiones accipere, et solvere, et ligare peccatores episcopis conceditur; illorum vero consensu etiam presbyteris.
10. De iis, qui impuris cibis vescuntur.
11. De mimis et scenicis.
12. De elocatione.
13. De sponsalibus.
14. De adulterio.
15. De monasteriis et monachis.
16. De sancto unguento.

Initium litteræ N.

1. De templorum ædificatione, et consecratione.
2. Quod non oportet intra templi ambitus convivia fieri, vel cauponas esse, vel aliquid venum exponi, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere permanere.
3. De infantibus expositis, vel de quibus dubitatur an baptizati fuerint.
4. De jejunio.
5. Quod non deceat in Sabbatis aut Dominicis jejunare.
6. Quod jejunantes a cibis abstinere debent, haud tamen quasi in se exsecrabilibus.
7. De jure.
8. De possessione.

Initium litteræ Ξ.

1. De tollendis simulacris.
2. Quod clericos deceat hospites meritorio suscipere.

Initium litteræ O.

1. Quod episcopum apud se œconomum ac præfectum habere oporteat.
2. De auguriis.
3. De iis qui se noctu polluunt.
4. De juramentis.

Digitized by Google

Initium litteræ Π.

1. De gesticulationibus thymelicis.
2. De clericis in taberna comedentibus.
3. De episcopali audientia.
4. De feminis quæ votum castitatis suscipiunt.
5. De jejunio in Parasceve.
6. De deposito sive fideicommisso.
7. De sacro Paschate.
8. De patriarcha.
9. De visitatoribus, sive exarchis.
10. De fide orthodoxa.
11. De avaritia et rapina.
12. Quonam modo oporteat Patres spirituales se gerere erga confitentes.
13. Quod animalibus suffocatis vesci haud liceat.
14. De pœnis.
15. De fornicatione.
16. De illo qui fornicari cupit, nec tamen actu fornicatur.
17. De iis qui meretrices alunt.
18. De privilegiis et immunitatibus prælatorum ac ecclesiarum, atque etiam de provinciis istorum.
19. De jure presbyterorum.
20. De re dotali.
21. De proditoribus.

Initium litteræ P.

1. De viris ac mulieribus qui involuntario profluvio laborant.

Initium litteræ Σ.

1. Quod in Sabbatis minime jejunare oporteat.
2. De ludis scenicis.
3. Quod non oportet in pavimento crucem scribere, sed et ita expressas delere.
4. De pactis et contractibus.
5. De conviviis.
6. De iis qui sacras synaxes vitant.
7. De clericis qui extraneas mulieres alunt.
8. De iis qui aliis conscii sunt, nec tamen delicta illorum clericis confitentur.
9. De synodis quotannis habendis.
10. De litteris commendatitiis.
11. De his qui conjurationes et fraternitates, aut seditiones struunt.
12. De schismaticis.

Initium litteræ T.

1. De ordine clericorum.
2. De sepultura.
3. Quod mortuos baptizare minime liceat, neque horum cadaveribus sacra mysteria præbere.
4. De clericorum filiis.
5. De sacra Quadragesima, et ritibus qui in ea observantur.
6. De jejunio feriæ quartæ.

A

'Αρχὴ τοῦ Π στοιχείου.

α'. Περὶ παιγνίων θυμελικῶν.
β'. Περὶ τῶν ἐν πανδοχείῳ ἐσθιόντων κληρικῶν.
γ'. Περὶ παραιτήσεως ἐπισκόπων.
δ'. Περὶ τῶν παρθενίαν ἑλομένων γυναικῶν.
ε'. Περὶ τῆς ἐν Παρασκευῇ νηστείας.
ς'. Περὶ παρακαταθήκης.
ζ'. Περὶ τοῦ ἁγίου Πάσχα.
η'. Περὶ πατριάρχου.
θ'. Περὶ περιοδευτῶν, ἤτοι ἐξάρχων.
ι'. Περὶ πίστεως ὀρθοδόξου.
ια'. Περὶ πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς.
ιβ'. Πῶς δεῖ τοὺς πνευματικοὺς Πατέρας οἰκονομεῖν τοὺς αὐτοῖς ἐξομολογουμένους.

B

ιγ'. Ὅτι οὐ δεῖ πνικτὰ ζῶα ἐσθίειν.
ιδ'. Περὶ ποινῶν.
ιε'. Περὶ πορνείας.
ις'. Περὶ τοῦ πορνεῦσαι ἐπιθυμήσαντος καὶ μὴ πράξαντος.
ιζ'. Περὶ πορνοβοσκῶν.
ιη'. Περὶ πρεσβείων καὶ προνομίων, ὧν ἔχουσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ αἱ ἐκκλησίαι, καὶ περὶ τῶν παροικιῶν αὐτῶν.
ιθ'. Περὶ ὧν ἔχουσιν οἱ πρεσβύτεροι δικαίων.
κ'. Περὶ προικῴων πραγμάτων.
κα'. Περὶ προδοτῶν.

'Αρχὴ τοῦ Ρ στοιχείου.

α'. Περὶ τῶν ἐν ῥύσει ἀπροαιρέτῳ γενομένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

C

'Αρχὴ τοῦ Σ στοιχείου.

α'. Ὅτι τοῖς Σάββασιν οὐ δεῖ νηστεύειν.
β'. Περὶ σκηνικῶν.
γ'. Ὅτι σταυρὸν ἐν ἐδάφει γράφειν οὐ δεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὄντας ἀπαλείφειν.
δ'. Περὶ συμβολαίων καὶ συμφώνων. *Νόμοι.*
ε'. Περὶ συμποσίων.
ς'. Περὶ τῶν τὰς ἱερὰς συνάξεις ἀποστρεφομένων.
ζ'. Περὶ τῶν συνεισάκτους γυναῖκας ἐχόντων κληρικῶν.
η'. Περὶ τῶν συνεπισταμένων κληρικοῖς ἁμαρτήματα καὶ μὴ ὁμολογούντων.
θ'. Περὶ τῶν συνόδων τῶν ἐτησίων γινομένων.

D

ι'. Περὶ συστατικῶν γραμμάτων.
ια'. Περὶ τῶν συνωμοσίας, ἢ φατρίας, ἢ στάσεις ποιούντων.
ιβ'. Περὶ σχισματικῶν.

'Αρχὴ τοῦ Τ στοιχείου.

α'. Περὶ τῆς τάξεως τῶν κληρικῶν.
β'. Περὶ ταφῆς.
γ'. Ὅτι τοὺς τελευτήσαντας οὔτε βαπτίζειν θεμιτὸν, οὔτε τοῖς σώμασιν αὐτῶν κοινωνίας μεταδιδόναι.
δ'. Περὶ τῶν τέκνων τῶν κληρικῶν.
ε'. Περὶ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων ἐθῶν.
ς'. Περὶ τῆς ἐν Τετράδι νηστείας.

Digitized by Google

ζ'. Ὅτι τόκους λαμβάνειν ἀπείρηται παντὶ κληρικῷ, καὶ περὶ τόκων. *Νόμοι.*

η'. Περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου.

θ'. Ὅτι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς οὐ δεῖ καλλωπίζειν.

ι'. Περὶ τυμβωρύχων.

ια'. Ὅτι τύπτειν κληρικοῖς οὐκ ἐφεῖται.

Ἀρχὴ τοῦ Υ στοιχείου.

α'. Περὶ ὕβρεων.

β'. Περὶ Ὑδροπαραστατῶν αἱρετικῶν.

γ'. Περὶ υἱοθεσίας.

δ'. Περὶ ὑπηρετῶν ἤτοι ὑποδιακόνων,

ε'. Περὶ ὑποβόλου.

Ἀρχὴ τοῦ Φ στοιχείου.

α'. Περὶ Φαλκιδίου.

β'. Περὶ φαρμακῶν καὶ μάγων.

γ'. Περὶ φθορᾶς παρθένων.

δ'. Περὶ φιλαργυρίας.

ε'. Περὶ φόνων ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων.

ς'. Περὶ τῶν φονευόντων ἑαυτούς.

ζ'. Περὶ τῶν φόνων τῶν ἐν πολέμοις, καὶ τῶν φονευόντων λῃστάς.

η'. Περὶ τῶν φονευουσῶν γυναικῶν διὰ φαρμάκων τὰ ἔμβρυα.

θ'. Ὅτι οὐ δεῖ φυλακτήρια ποιεῖν.

ι'. Περὶ τῶν ἐν φυλακαῖς κατακρίτων.

Ἀρχὴ τοῦ Χ στοιχείου.

α'. Ὅπως τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων αἱ ψῆφοι γίνονται, καὶ περὶ τῆς γινομένης ἐν ταύταις ἀντιλογίας

β'. Ὅτι τὰς τῶν χειροτονουμένων ψήφους οὔτε παρ' ἀρχόντων οὔτε παρὰ τοῦ δήμου γίνεσθαι χρή.

γ'. Περὶ τοῦ χρόνου οὗ ἐντὸς δεῖ τοὺς ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι.

δ'. Ὁποίους εἶναι δεῖ τοὺς χειροτονουμένους ἐπισκόπους, καὶ τίνα πρὸ πάντων γινώσκειν χρή.

ε'. Ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων χειροτονοῦνται οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

ς'. Ὅτι τὸν χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντα ἐπίσκοπον δεῖ πρότερον τῆς ἰδίας χωρίζεσθαι γυναικός.

ζ'. Περὶ τῆς τῶν χειροτονουμένων ἡλικίας.

η'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖν ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τὸν τελευτῶντα ἐπίσκοπον.

θ'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαί τινα ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἂν μὴ πρότερον τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πάντας ποιήσῃ Χριστιανούς.

ι'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι ἄθρόον τὸν λαϊκὸν ἐπίσκοπον, οὐδὲ τὸν ἄρτι φωτισθέντα [καὶ διὰ ποίας αἰτίας ὁ κληρικὸς τῆς ἱερωσύνης ἀφαιρεῖται].

ια'. Πότε χειροτονεῖται εὐνοῦχος ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἢ ἄλλως τὸ σῶμα λελωβημένος.

ιβ'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ἐν ἐκκλησίᾳ, ἧς ὁ προϊστάμενος ἔτι περίεστιν.

ιγ'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ἐν πόλει μικρᾷ ἢ κώμῃ.

ιδ'. Περὶ χειροτονίας χωρεπισκόπων.

7. Quod interdictum sit clericis usuras accipere, et de usuris.

8. De hymno trisagio.

9. Quod capillos capitis delicatius ornare haud liceat.

10. De sepulcrorum violatoribus.

11. Quod clericis verberare quempiam non permittitur.

Initium litteræ Υ.

1. De injuriis.

2. De Hydroparastatis hæreticis.

3. De adoptione.

4. De ministris sive hypodiaconis.

5. De donatione ante nuptias.

Initium litteræ Φ.

1. De lege Falcidia.

2. De veneficis et magis.

3. De stupro.

4. De φιλαργυρίᾳ.

5 De homicidio voluntario et involuntario.

6. De suicidis.

7. De cædibus bellicis, et latronum interfectoribus.

8. De mulieribus quæ medicamentis fetus suos enecant.

9. Quod phylacteria facere minime oportet.

10. De damnatis qui in carcere servantur.

Initium litteræ X.

1. Quanam ratione ordinandorum episcoporum fiant electiones, et de litibus quæ circa illas oboriuntur.

2. Quod minime oporteat ordinandorum electiones vel a magistratu, vel a populo fieri.

3. De tempore, intra quod episcopos ordinari oportet.

4. Quales esse eos oportet qui episcopi ordinandi sunt, et quænam præ cæteris scire.

5. Quot episcopi ad ordinationem episcopi et reliquorum clericorum requiruntur.

6. Quod eum qui in episcopum ordinandus est, oporteat ab uxore sua separari.

7. De ætate ordinandorum.

8. Quod non oporteat episcopum morientem alium in locum suum sufficere ac ordinare.

9. Quod episcopum aut presbyterum aut diaconum ordinari non oporteat, priusquam omnes suos domesticos Christianos fecerit.

10. Quod non oporteat laicum statim episcopum creari, neque illum qui nuperrime baptizatus fuit: et quibus de causis clericus sacerdotio excidit.

11. Quando ordinetur eunuchus episcopus aut clericus, aut aliter corpore mancus.

12. Quod episcopum in ecclesia, cujus episcopus adhuc in vivis est, non ordinari oporteat.

13. Quod non oporteat episcopum in civitate parva aut vico ordinari.

14. De ordinatione chorepiscoporum.

Digitized by Google

15. De episcopo ordinato qui ad ecclesiam suam abire recusat.

16. Quod non licet episcopo ordinationes facere in districtu ipsi non subjecto.

17. Quod non permittitur episcopo clericum alius provinciæ ordinare.

18. Quod quibusdam episcopis concessum est alienos clericos recipere, et ordinare in suis ecclesiis.

19. Quod ordinatur clericus, etiam ille qui non est ex genere sacerdotali.

20. Quando ordinantur et servi.

21. De ordinatione lectorum.

22. Quod clerici non ordinabantur simpliciter.

23. Quando ordinatur catechumenus qui ante baptismum immolavit.

24. Quod reordinationes fieri minime oporteat.

25. De illo qui crimini alicui obnoxius, ordinatur tamen.

26. Quod is non debet ordinari, qui ægrotus baptizabatur.

27. De iis qui jurant se sacros ordines nondum suscepisse.

28. De his qui propter pecuniam ordinantur.

29. De viduis.

30. De his qui infirmitate aliqua corporali laborantes derident.

31. De sacro chrismate : et quinam ex hæreticis, qui ad Ecclesiam revertuntur, per solam unctionem recipiuntur.

32. De Christianismo.

33. De chorepiscopis.

Initium litteræ Ψ.

1. Quomodo psallere et orare oportet.

2. De cantoribus et lectoribus.

3. Quod hæreticorum pseudomartyres adire non licet.

4. Quomodo in ordinationibus fiant suffragia.

Initium litteræ Ω.

1. Quibusnam licet orarium gestare.

ιε'. Περὶ τοῦ χειροτονηθέντος ἐπισκόπου καὶ μὴ καταδεχομένου ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν.

ις'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονίας ποιεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἐν ταῖς μὴ ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐνορίαις.

ιζ'. Ὅτι χειροτονεῖν ἐπισκόπῳ οὐκ ἐφεῖται κληρικὸν ἐνορίας ἑτέρας.

ιη'. Τίσι τῶν ἐπισκόπων δέδοται ἀλλοτρίους λαμβάνειν κληρικοὺς, καὶ χειροτονεῖν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις.

ιθ'. Ὅτι χειροτονεῖται κληρικὸς καὶ ὁ μὴ ἐκ γένους ἱερατικοῦ καταγόμενος.

κ'. Πότε χειροτονοῦνται καὶ δοῦλοι.

κα'. Περὶ χειροτονίας ἀναγνωστῶν.

κβ'. Ὅτι οὐκ ἐχειροτονοῦντο ἀπολελυμένως οἱ κληρικοί.

κγ'. Ὅτι χειροτονεῖται ὁ πρὸ τοῦ βαπτίσματος θύσας κατηχούμενος.

κδ'. Ὅτι ἀναχειροτονήσεις οὐ δεῖ γίνεσθαι.

κε'. Περὶ τοῦ ὑποκειμένου ἁμαρτήμασι καὶ χειροτονηθέντος.

κς'. Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι τὸν ἐν νόσῳ φωτισθέντα.

κζ'. Περὶ τῶν τὴν χειροτονίαν ὀμνυόντων μὴ καταδέξασθαι.

κη'. Περὶ τῶν χειροτονουμένων ἐπὶ χρήμασιν.

κθ'. Περὶ χηρῶν γυναικῶν.

λ'. Περὶ τῶν χλευαζόντων τοὺς ἀσθενῶς τοῦ σώματος ἔχοντας.

λα'. Περὶ τοῦ ἁγίου χρίσματος, καὶ τίνες χρίονται μόνοι τῶν προσερχομένων τῇ ἐκκλησίᾳ αἱρετικῶν.

λδ'. Περὶ Χριστιανισμοῦ.

λγ'. Περὶ χωρεπισκόπων.

Ἀρχὴ τοῦ Ψ στοιχείου.

α'. Πῶς δεῖ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι.

β'. Περὶ ψαλτῶν καὶ ἀναγνωστῶν.

γ'. Ὅτι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας τῶν αἱρετικῶν οὐ δεῖ ἀπιέναι.

δ'. Ὅπως αἱ ψῆφοι γίνονται τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι.

Ἀρχὴ τοῦ Ω στοιχείου.

α'. Τίνας δεῖ ὡράριον φορεῖν.

MATTHÆI MONACHI
SIVE BLASTARIS
SYNTAGMA ALPHABETICUM.

1 PROLOGUS.

De orthodoxa fide.

Cum nobis igitur sacrorum argumenta canonum juxta literarum ordinem distribuere propositum

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Τὰς τῶν ἱερῶν τοίνυν ὑποθέσεις κανόνων κατὰ στοιχεῖον διελεῖν δοκιμάσαντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς

Digitized by Google

οἷόν τε τό γε εἰς ἡμᾶς ἦκον ταύτας ἐπιτεμεῖν, ὡς ἂν ῥᾳδίως ἐντεῦθεν οἱανδηποτοῦν ὑπόθεσιν τοῖς ζητοῦσιν εὑρίσκειν ὑπάρξῃ, δεῖν ᾠήθημεν καὶ οὕτως ἄρα προθέμενοι, τοὺς τὴν ὀρθὴν πίστιν ὀρθοῦντας θεοπνεύστους κανόνας τεταχέναι προτέρους. Τοῖς γὰρ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ ταύτης ἀσφαλῶς ἱδρυμένοις ἐν καλῷ κείσεται μὴ ἐν παρέργῳ καὶ τὰ τῶν λοιπῶν ἐκθεῖναι κανόνων· οἱ δὲ τῆς ἀληθοῦς ἠλλοτριωμένοι πίστεως, καὶ τὸν θησαυρὸν τῶν ὀρθῶν σεσυλημένοι δογμάτων, ποίαν τῶν ἱερῶν κανόνων ἐπιστροφὴν σχοῖεν ἄν; Ταύτῃ τοι καὶ τὰ φύσει πρότερα, οὐκ ἐχρῆν τῶν ἀριθμῷ καὶ τάξει τοῦτο κληρωσαμένων στοιχείων δεύτερα θεῖναι. Οἷον ἄρα καὶ τοῖς ζωῆς μεταλαχοῦσι, τροφὴν προσίεσθαι ὁ τῆς φύσεως δίδωσι νόμος· καὶ ταύτην δήπου μὴ προσιεμένους, ἐπὶ πλεῖστον ἴσμεν ἔστιν οὓς τῶν θείων ἀνδρῶν διαρκέσαντας· τοῖς δέ γε τὸ ζῆν ἀφῃρημένοις παρέλκον οἶμαι καὶ περιττὸν τά γε πρὸς δνησιν ἡ τροφὴ, τῆς ὀρεκτικῆς καὶ μεταληπτικῆς οἰχομένης δυνάμεως· ἄλλως; τε καὶ πίστει μὲν σωθέντας ἐνίους ἔστιν ὅπου λόγος αἱρεῖ, καὶ αἱ τῶν πραγμάτων ἱστορίαι διδάσκουσιν· ἔργων γε μὴν, πίστεως μὴ προηγησαμένης, τοσοῦτον οἱ μετιόντες ἀπώναντο, ὁπόσον καὶ οἱ τὰς ὄψεις ἐκκεκομμένοι τοῦ ἡλιακοῦ τοῦδε φωτός.

A fuerit, eademque præterea, quantum in nobis est, in compendium redigere, quo quodcunque argumentum quærentibus invenire facilius sit, necessarium duximus, et sic igitur apud nos constituimus, divinitus inspiratos, qui rectam fidem confirmant, priori in loco collocare canones. Iis enim qui super illius fundamento firmiter stabiliti sunt, commodum videbitur non supervacaneum, ut reliqui quoque canones exponantur. Ii vero qui a recta fide alienati sunt, et rectorum dogmatum thesauro spoliati, qualem sacrorum canonum curam habeant? Quocirca ut quæ natura sunt priora, post ea quæ numero ac ordine litterarum istud sortita sunt collocentur, nequaquam necesse erat. Quemadmodum nimirum iis etiam, qui vita fruuntur, nutrimentum
B desiderare lex naturalis indidit: et istud quidem non desiderantes nonnullos novimus e divinis viris qui diu perdurarunt: vita vero functis superfluum, ut opinor, et supervacaneum est nutrimentum ob ulteriorem aliquam exinde percipiendam utilitatem, appetitiva et participativa cessante facultate; præcipue cum fide quidem servatos nonnullos esse fama alicubi referat, et rerum historiæ tradant: fide vero operibus non præmissa, tantum qui in hisce exercentur, percipiunt fructum, quantum oculis capti e lumine hoc solari.

Τῆς μὲν οὖν ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς δευτέρας συνόδου εὐθὺς ὁ πρῶτος κανὼν μόνην εἶναι κυρίαν πίστιν ἐνόμισεν, ἣν οἱ ἐν Νικαίᾳ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ θεσφόροι Πατέρες ἐκπεφωνήκασιν, ὡς ἐξ
C ὑγιῶν συνισταμένην δογμάτων· ἁπάσας μέντοι τὰς ἄλλως ἢ ὡς αὕτη φρονούσας αἱρέσεις ἐάσας ἐρρῶσθαι, τῷ ἀναθέματι παραπέμπει.

Sanctæ igitur et œcumenicæ secundæ synodi primus statim canon eam solam authenticam esse fidem constituit, quam trecenti duodeviginti divini Patres Nicææ congregati ediderunt, utpote ex sanis dogmatibus compositam: universas autem, quæ alias atque ipsa sentiunt, hæreses valere jubens, anathemati submittit.

Ὁ δέ γε ε' αὐτῆς καὶ τοὺς εἰς Σαρδικὴν συνελθόντας δι' ἔπαινου τίθεται, ἀνθ' ὧν τὸν περὶ τῆς πίστεως τόμον τῶν ἐν Νικαίᾳ προσεπεκύρωσαν.

Quintus autem ejusdem synodi canon eos qui Sardicæ convenerunt, laudibus effert, propterea quod Patrum Nicænorum de fide decretum confirmassent.

Ἡ ἁγία δὲ καὶ οἰκουμενικὴ γ' σύνοδος ἐν ἕκτῳ καὶ ἑβδόμῳ κανόνι τοὺς εἰς τοῦτο τόλμης ἰόντας, ὡς ἕτερον παρὰ τὸ ἐν Νικαίᾳ συντεθὲν ἱερὸν σύμβολον συγγράφειν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς τὰ δυσσεβῆ Νεστορίου δόγματα προσιεμένους, καὶ οὕτω τοὺς Ἐκκλησίᾳ προσιόντας πειρωμένους μυσταγωγεῖν, τοῦ κλήρου μὲν ἐξωθεῖ, εἰ κληρικοὶ εἶεν, λαϊκοὺς δὲ
D ἐφίησι τῷ ἀναθέματι.

Sancta autem et œcumenica tertia synodus in sexto et septimo canone istos qui eo audaciæ perveniunt, ut aliud præter sacrum illud, quod Nicææ compositum est, symbolum conscribere, et istos præterea, qui impia Nestorii dogmata admittunt, atque ita eos, qui ad Ecclesiam accedunt, initiare moliuntur, clero quidem expellit, si clerici sint, laicos autem anathemati subjicit.

Ἡ γε μὴν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ς' σύνοδος ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι τὴν πρὸς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων παραδοθεῖσαν ἡμῖν πίστιν παρεγγυᾷ μὴ καινοτομεῖν· πρὸς δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ δογματισθέντα μὴ παρεξιέναι συνόδῳ· οἱ δὴ τὸ ὁμοούσιον τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς πίστεως ὑποστάσεων τοῖς πᾶσι κηρύξαντες, τοὺς περὶ τὸν θεομανῆ Ἄρειον τῷ φρονήματι σφῶν μὴ συμβαίνοντας τελέως ἀποκηρύττουσιν· ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ δευτέρᾳ θεσπισθέντα συνόδῳ προσκυνητέα εἶναι προστάττει. Αὕτη γὰρ τὸν πνευματομάχον διωσαμένη Μακεδόνιον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῷ ἀναθέματι καταδικάσασα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμότιμον Πατρὶ καὶ Υἱῷ ὡς Θεὸν ἀληθινὸν παραδέδωκεν· ἀλλὰ δὲ καὶ τὸν ἄνουν Ἀπολλινάριον κατακρί-

Sancta vero et œcumenica sexta synodus in primo canone traditam nobis a sanctis apostolis fidem non immutare, et præterea quæ in prima synodo decreta sunt, non transilire jubet. Hi autem Patres cum trium divinæ naturæ personarum consubstantialitatem omnibus prædicassent, impios Arianos sententiæ ipsorum assensum non præbentes, prorsus abdicabant; insuper autem et quæ in secunda constituta sunt synodo veneranda 2 esse præcipiebant. Hæc enim synodus cum Spiritus sancti inimicum Macedonium expulisset, et socios ejus anathemate condemnasset, Spiritum sanctum Patri et Filio honore æqualem, utpote verum Deum esse tradidit. Quin etiam cum dementem Apollinarium condem-

Digitized by Google

nasset, Dominum mentis compotem et animatam assumpsisse carnem docuit : et præterea quæcunque tertia decrevisset synodus, confirmare sategit. Unum enim illa Christum Dei Filium post incarnationem prædicavit; et puellam perpetuo Virginem quæ sine semine, et supra naturam illum peperit, vere et proprie Deiparam fuisse declaravit, et delirantem Nestorium qui unum Christum in duos divisit filios suis ipsius dogmatis, perpetuo anathemati subjecit, quemadmodum et sacra Patrum quartæ synodi dogmata rata fore constituit. Illi autem cum impiam Eutychis et Dioscori confusionem Ecclesiæ liminibus expulissent, unum Christum ex duabus compositum naturis etiam post unionem spectatum vere tradidit. Istos enim ex diametro contrariam Nestorianæ impietatem amplexos, et in imaginatione magnum œconomiæ perfici mysterium arbitratos, eum quidem impiæ divisionis, hos autem magis impiæ confusionem inferentis unionis assertores, odio merito prosecuti, procul Deo abjiciunt. Adhæc autem et quæcunque quinta divino inspirata Spiritu synodus docuit, amplecti hæc synodus præcipit : et a perniciosis eorum qui ante eam condemnati fuerant, Origenis nimirum et istius asseclarum, deliramentis separari. Cæterum et sacrarum synodorum, quæ ipsam præcesserant, decreta hæc cum confirmasset et stabilivisset, sexta videlicet hæc synodus in ipso dicto primo canone, duas voluntates, et duas naturales in uno Domino nostro operationes cum statuisset, Pyrrhi et Sergii gregales, unam in Domino temere prædicantes voluntatem, exterminavit. Omnium autem pietate insignium fidem firmam in omne ævum manere, pie decreverunt; eosque qui quippiam vel addunt vel detrahunt a recta sanaque fide nobis tradita, anathemate dignos pronuntiarunt.

Hisce concinens synodus Carthagine celebrata, in primo ipsius et secundo canone, divinorum in prima synodo congregatorum Patrum decreta, et de venerandæ sanctæque Trinitatis consubstantialitate, et de fide nobis in eam habenda summo prosequi honore mandat, quorum et sacrum fidei Symbolum verbatim exponit.

Leges autem civiles totidem verbis sic definiunt : Christianus est qui credit unam esse Deitatem in æquali Patris et Filii et Spiritus sancti potestate : qui vero præter dicta sentit, hæreticus est.

A νασα, ἔννουν καὶ ἔμψυχον ἀνειληφέναι σάρκα τὸν Κύριον ἐδογμάτισεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα γε ἡ τρίτη σύνοδος ἐψηφίσατο, κρατύνειν ἐσπούδακεν. Ἕνα γὰρ ἐκείνη Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν σάρκωσιν ἐδογμάτισε, καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσαν ἀειπάρθενον Κόρην ἀληθῶς καὶ κυρίως ἀπεφήνατο Θεοτόκον, καὶ τὸν ληρώδη Νεστόριον, τὸν ἕνα Χριστὸν εἰς δύο διαιροῦντα υἱούς, αὐτοῖς αὐτοῦ δόγμασι τῷ αἰωνίῳ ἐφίησιν ἀναθέματι· ὡς δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ δ' Πατέρων τὰ ἱερὰ δόγματα ἐμπεδοῖ, οἳ τὴν ἐξάγιστον σύγχυσιν Εὐτυχοῦς τε καὶ Διοσκόρου, τῶν οὐδῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐξοστρακίσαντες, τὸν ἕνα Χριστὸν ἐκ δυοῖν φύσεων συντεθέντα, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν θεωρούμενον, ἀτεχνῶς ἐδογμάτισε. Τούτους γὰρ τὴν B ἐκ διαμέτρου τῆς Νεστορίου ἀσπασαμένους δυσσέβειαν, καὶ δοκήσει τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας τελεσθῆναι μυστήριον οἰομένους, τὸν μὲν, τῆς δυσσεβοῦς διαιρέσεως, τοὺς δὲ, τῆς δυσσεβεστέρας συγχυτικῆς ἑνώσεως, ἐνδίκως μισήσαντες, Θεοῦ πόρρω βάλλουσιν. Ἀλλὰ δὲ καὶ ὅσα ἡ πέμπτη θείῳ ἐμπνευσθεῖσα Πνεύματι ἐδογμάτισεν, ἐπισκήπτει ἀσπάζεσθαι, καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς καταψηφισθέντων ἀποδιίστασθαι, τῶν ὀλεθρίων, φημὶ, Ὠριγένους καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ληρημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ τὰ τῶν πρὸ αὐτῆς ἱερῶν συνόδων ταύτῃ βεβαιωσαμένη καὶ στηρίξασα, ἡ ἕκτη, φημὶ, σύνοδος ἥδε, ἐν αὐτῷ τῷ ῥηθέντι α' κανόνι, δύο θελήσεις, ὡς καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν δογματίσαντες, τοὺς περὶ C Πύρρον καὶ Σέργιον μίαν θέλησιν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀλογίστως κηρύξαντας ἐκκηρύκτους τιθέασι· πάντων δὲ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμων κρατεῖν τὴν πίστιν βεβαίαν μέχρι συντελείας αἰῶνος εὐσεβῶς τεθεσπίκασι· καὶ τοὺς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας τῆς ἡμῖν παραδεδομένης ὀρθῆς καὶ ὑγιοῦς πίστεως τοῦ ἀναθέματος ἀξίους ψηφίζονται.

Τούτοις συνᾴδουσα καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος ἔν τε τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ταύτης κανόνι τὰ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ θείων Πατέρων δογματισθέντα, περί τε τοῦ ὁμοουσίου τῆς προσκυνητῆς καὶ ἁγίας Τριάδος, καὶ τῆς εἰς αὐτὴν ἡμῶν πίστεως, διαφερόντως ἐπισκήπτει πρεσβεύειν, ὧν καὶ τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον πρὸς λέξιν ἐκτίθεται.

D Οἱ δὲ πολιτικοὶ οὕτω κατὰ ῥῆμα θεσπίζουσι νόμοι· Χριστιανός ἐστιν ὁ πιστεύων μίαν εἶναι θεότητα ἐν ἴσῃ ἐξουσίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ δὲ παρὰ τὰ εἰρημένα δοξάζων αἱρετικός ἐστιν.

3 INITIUM LITTERÆ A.

CAP. I. *De iis qui immaculatam hanc Christianorum fidem negarunt; et quomodo qui ex iis pœnitentiam agunt, admittendi sunt.*

Peropportunum erit deinceps enarrare, quomodo qui semel illuminati fuerint (uti alicubi dicit magnus Paulus), et gustaverint donum cœleste, et participes facti fuerint Spiritus sancti, et bonum Dei verbum gustaverint, et virtutes futuri sæculi,

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Α ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν ἀμώμητον ταύτην τῶν Χριστιανῶν πίστιν, καὶ ὅπως τοὺς μεταμελομένους τούτων προσίεσθαι δεῖ.*

Ἐπικαιρότατον δ' ἂν εἴη μετὰ τοῦτο διεξιέναι, ὅπως τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, Παῦλος ἂν δήπου ὁ μέγας ἔφησε, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας Πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε

Digitized by Google

μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας (ὢ τῆς ζημίας!) καὶ ἀρνησαμένους τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν, οἱ θεῖοι Πατέρες, σπλάγχνοις ἀφάτων οἰκτιρμῶν, αὖθις ὠδίνουσι (Παῦλος καὶ τοῦτο ἀναπληρούτω μοι) μέχρις ἂν μορφωθῇ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς· οἷς μέντοι πολὺς ὁ μετάμελος τῆς δεινῆς ἀβουλίας εἰσῆξει. Πλείους γὰρ οἱ Πατέρες κἀν τούτοις ἐπιτετηρήκασι τὰς διαφοράς, ταῦτ' ἄρα καὶ διαφόρους προσενηνόχασι τὰς ἐκ τῶν ἐπιτιμίων θεραπείας.

Ὁ τοίνυν μέγας τῆς Νύσσης Γρηγόριος, τῷ τῆς σοφίας περιόντι καὶ πνευματικῆς ἐπιστήμης συμπάντων τῶν ἡμῖν ἁμαρτανομένων τὴν γένεσιν ἀκριβούμενος, εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι, Τρία, φησὶ, τὰ κατὰ ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα, τὸ λογικὸν, τὸ θυμικὸν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν· ἐν τούτοις καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἀρετὴν μετιόντων, καὶ τὰ πτώματα τῶν εἰς κακίαν ἀποῤῥεόντων. Καὶ τοῦ μὲν λογικοῦ ἀρετὴν εἶναι τὴν εὐσεβῆ περὶ τὸ Θεῖον ὑπόληψιν, καὶ τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διακριτικὴν ἐπιστήμην, καὶ τί μὲν ὀρεκτὸν ἐν τοῖς οὖσι, τί δὲ βδελυκτὸν ἐπίστασθαι καὶ ἀπόβλητον· κακίαν δὲ τούτου τὴν ἐκ τοὐναντίου περὶ τὸ Θεῖον ἀσέβειαν· οἷον, εἴ τις τὴν εἰς Χριστὸν ἀρνησάμενος πίστιν, πρὸς Ἰουδαϊσμὸν, ἢ εἰδωλολατρείαν, ἢ Μανιχαϊσμὸν ἐξετράπη, ἢ πρὸς γόητας καὶ μάγους ἀπιὼν ἐάλω, καὶ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸ περὶ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων ἐσφάλθαι, ὡς τιθέναι τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς, κατὰ τὴν Γραφήν. Τοῦ δ' αὖ ἐπιθυμητικοῦ ἀρετὴν ἀτεχνῶς εἶναι τὴν τῆς ἀρετῆς ἔφεσιν· τὸ ἐρωτικῇ τε πάσῃ δυνάμει καὶ ψυχῆς ὁλοσχερεῖ διαθέσει Θεῷ κολλᾶσθαι, καὶ μηδενὸς τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην προΐεσθαι, παρ' οὗ πηγάζεται τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἧ πού φησιν ὁ θεῖος Ἰάκωβος· τούτου δέ γε σκαιότητα τὴν φιληδονίαν, τὴν φιλοχρηματίαν, τὴν τῆς κενῆς δόξης ἔφεσιν, καὶ τοῦ ἐπικεχρωσμένου τοῖς σώμασιν ἄνθους, ἥγε δὴ καὶ εἰς πορνείαν ἐν καρδίᾳ μελετωμένην τελευτᾷ, ἢ καὶ μοιχείαν· ταύτας οὖν, τὴν μὲν ἐπιβουλὴν ὡρίσατο καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου· τὴν δέ γε πορνείαν ἐπιθυμίας μόνης ἐκπλήρωσιν, τὴν τοῦ πέλας γάμον μὴ διορύττουσαν· τῆς δὲ ἀτόπου μοιχείας καὶ τὴν παιδεραστίαν ἠρτῆσθαι, καὶ τὴν ζωοφθορίαν· φύσεως γὰρ καὶ ταῦτα κρίνει μοιχείαν, ὡς ἂν εἰς ἀλλότριον δήπου καὶ παρὰ φύσιν γενομένης τῆς ἀδικίας. Τῆς γε μὴν θυμώδους διαθέσεως ἐπαινουμένην καὶ κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἀπέχθειαν, τὸ τοῖς πάθεσι πολεμεῖν, πρὸς ἀνδρίαν τε ἐστομῶσθαι, καὶ μὴ τὰς τοῦ θανάτου ἀπειλὰς δεδιέναι· πεῖράν τε ἀλγεινῶν μὴ καταπτήσσειν βασάνων, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἡδίστων ἢ συνήθων διάζευξιν μὴ μαλακίζεσθαι, τῆς πίστεως καὶ ἀρετῆς ἀντεχόμενον. Ἐκτροπὴν δὲ ταύτης καὶ ἀπόπτωμα τὸ φθονεῖν τε καὶ μνησικακεῖν, τὰς ἐμφιλονείκους ἐρεσχελίας, αἳ δὴ καὶ εἰς πληγὰς ἔσθ' ὅτε τελευτῶσι καὶ φόνους.

Περὶ μὲν οὖν τῶν δύο τῆς ψυχῆς δυνάμεων, θυμοῦ

A et lapsi sint (oh ingens damnum!) et fidem in Dominum negaverint, sancti Patres visceribus ineffabilis misericordiæ iterum parturiunt (Paulus iterum hæc mihi verba suppleat) donec Christus formetur in ipsis quos nimirum ob gravissimum suum errorem magna pœnitentia incessit. Etenim Patres in iis plurimas differentias observarunt, et propterea per pœnas diversa remedia porrexerunt.

Magnus itaque Gregorius Nyssenus *in Epistola ad Letoium*, sapientia et cognitione spirituali excellentem, omnium peccatorum nostrorum originem investigaturus, in primo statim canone, tria in anima nostra præcipue consideranda dicit: rationem, affectum, et concupiscentiam; inque iis tum recte facta eorum qui virtutem prosequuntur, tum delicta eorum qui ad vitium prolabuntur, consistere. Et rationis quidem virtutem esse, piam de Deo opinionem, inter bonum et malum discernendi scientiam; et quid in rebus expetendum sit, quidque aversandum et rejiciendum, cognoscere: ejus autem vitium esse oppositam circa res divinas impietatem; exempli gratia, si quis fidem in Christum negans, ad Judaismum, vel idololatriam, vel Manichæismum conversus fuerit, vel ad præstigiatores et magos, eosque qui se per dæmonas piacula quædam et prævaricationes operaturos pollicentur, abiisse deprehensus sit; et, ut uno verbo dicam, fallaciter de rebus judicare, et lucem tenebras ponere, et tenebras lucem, uti ait Scriptura. Rursus concupiscentiæ virtutem plane esse, boni appetionem, omni facultate amandi, et tota animæ affectione Deo adhærere, et amorem ejus, a quo virtus et omne perfectum donum hominibus derivatur (uti alicubi dicit sanctus Jacobus), pro nulla re pro derelicto habere: ejus autem declinationem esse, libidinem, avaritiam, inanis gloriæ, et floris, qui corporis superficiei est illitus, desiderium; quod in anima exercitum in fornicatione aut adulterio terminatur: ex quibus quidem adulterium definit, insidias et injuriam alteri allatam; fornicationem vero, libidinis duntaxat expletionem, quæ vicini conjugium non attingit. Quin imo et pædicatum, et cum brutis animalibus commercium, adulterio irrationali appendi dicit; ea enim, utpote in id quod alienum est, et præter naturam factam injustitiam, naturæ adulterium existimat. Facultatis denique irascibilis laudabilem et secundum naturam actionem esse, cujusque mali odium, perturbationibus animæ bellum indicere, ad fortitudinem corroborari, et mortis minas non expavescere, gravissima tormenta sine metu experiri, propter disjunctionem a rebus jucundis consuetisque non languescere, fidei et virtuti adhærescentem. Hujus autem desertionem et lapsum esse, invidere, rixarum et scommatum recordari, quæ in plagis aliquando et cædibus terminantur.

De duabus animæ affectibus, ira nempe et con-

Digitized by Google

cupiscentia, et peccatis quæ in iis consistunt, suo loco, et ut ordo litterarum postulat, infra dicetur; peccata autem quæ a rationis motu præternaturali procedunt, in præsenti considerabimus: ea enim graviora Patribus et multo majori attentione digna visa sunt; quorum non minimum est rectæ fidei abnegatio; de qua verba facere mihi in animo est. Ea igitur non solum ex modorum differentia, verum et ex temporum diversitate judicatur. Vel enim minis solis perterriti erant, aut adulatione irretiti, qui lapsi sunt, vel qui tormenta experti cruciatuum acerbitatem ferre nequibant. Porro alii quidem voluntarie impietatem amplexi sunt, se bona sua aliter amissuros existimantes; alii vero post fidei abdicationem, persecutores (oh hominum impietatem!) evaserunt. Ex iis rursus alii errorem pro veritate commutarunt, cum pietas adhuc in incunabulis et nondum bene stabilita esset; cumque persecutio valde ferveret, et tyranni furore perciti veritatis præcones gravissimis tormentis subjicerent: alii autem cum religio omnes sub sole terras illustraret, et reges, non minus quam diadema, quibus redimi sunt, adornaret.

De clericis qui propter metum fidem negarunt.

De clericis metu periculi lapsis LXII sanct. apostol. canon: Si quis, inquit, clericus propter metum humanum, vel Judæi vel Græci, vel hæretici, nomen Christi negaverit, omnino ejiciatur; si vero clerici, deponatur; pœnitentiam autem agens, laici locum capiat.

Primus autem et secundus syn. Ancyranæ canon, presbyteros et diaconos qui metu tormentorum sacrificarunt, deinde contra reluctati sunt, seu pœnitentiam egerunt, et coram tyrannis Christum confessi sunt, honoris quidem et cathedræ participes esse jubet, munus vero sacerdotale aliquod obire non permittit.

Porro sanctus Petrus Alexandrinus in decimo canone: Qui, inquit, clerum suum deseruerunt, et se periculis ultro obtulerunt, coronæ martyrii desiderio accensi, tormentis vero terrefacti sacrificarunt, si contingat ut rursus pœnitentiam agant et coram tyrannis se Christianos esse confiteantur, æquum est ut laicorum communione eaque sola digni habeantur. Planum autem est eos sensus expertes esse, si ministerium a quo sponte exciderunt, iterum ambiant; neque enim qui clerum semel deseruit, per confessionem Christi, pro lapsu suo gratiam demereri potest.

Decimus autem synodi primæ canon: Quamvis, inquit, qui lapsi sunt et fidem negarunt, ordinati fuerint, sive insciis sive consciis iis qui eos ordinarunt, postea cogniti deponuntur, ab ea ordinatione nequicquam adjuti.

τε, φημὶ, καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τῶν ἐν τούτοις συνισταμένων ἁμαρτημάτων, τῷ προσήκοντι τόπῳ, καὶ ὡς ἡ τάξις ἀπαιτεῖ τῶν στοιχείων, ῥηθήσεται· ἅττα δὲ ἡ τοῦ λογιστικοῦ παρὰ φύσιν δημιουργεῖ κίνησις, τὸ νῦν ἤδη σκοπήσωμεν· ταῦτα γὰρ καὶ χαλεπώτερα τοῖς Πατράσιν ἐκρίθη, καὶ μείζονος καὶ ἐπιπονωτέρας δεόμενα τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ τούτων οὐχ ἥκιστα τὴν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἄρνησιν, περὶ ἧς καὶ εἰπεῖν προεθέμεθα. Αὕτη τοίνυν, μὴ ὅτι γε τῇ τῶν τρόπων διαφορᾷ, ἀλλὰ καὶ τῷ διαλλάττοντι κρίνεται τῶν καιρῶν. Ἤτοι γὰρ μόνον καταπλαγέντες ἀπειλὴν, ἢ κολακείᾳ ὑποκλαπέντες, εἰσὶν οἳ κατηνέχθησαν, ἢ καὶ βασάνων πειραθέντες, καὶ πρὸς τὴν δριμύτητα μὴ ἀντισχόντες τῶν αἰκισμῶν. Καὶ οἱ μὲν ἐθελοντὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ἠσπάσαντο, πραγμάτων ἀπηλλάχθαι νομίζοντες· οἱ δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἀθέτησιν διῶκται, φεῦ! τῶν εὐσεβῶν γεγόνασι. Καὶ τούτων αὖθις οἱ μὲν τὴν πλάνην τῆς ἀληθείας ἠλλάξαντο, ἐν προοιμίοις οὔσης τῆς εὐσεβείας, καὶ μηδέπω καλῶς ἱδρυμένης, ἡνίκα καὶ ὁ διωγμὸς σφοδρὸν ἔπνει καὶ μανικὸν, τῶν τυράννων ἀνηκέστοις καθυποβαλλόντων βασάνοις τοὺς πρεσβεύοντας τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ, ὅτε τὰ τῆς εὐσεβείας τὴν ὑφ' ἡλίῳ περιέσχε, καὶ βασιλέας οὐχ ἧττον ἐκόσμει οὗ περίκεινται διαδήματος.

Περὶ τῶν διὰ φόβον ἀρνησαμένων κληρικῶν τὴν πίστιν.

Περὶ μὲν οὖν τῶν φόβῳ κινδύνου κατενεχθέντων κληρικῶν ὁ ξβ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, Εἴ τις, φησὶ, κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον, Ἰουδαίου, ἢ Ἕλληνος, ἢ αἱρετικοῦ, εἰ μὲν τὸ τοῦ Χριστοῦ ἀρνήσεται ὄνομα, πάντη ἀποβαλλέσθω· εἰ δὲ τὸ τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω· μετανοήσας δὲ, χώραν λαϊκοῦ λαμβανέτω.

Ὁ μέντοι α' καὶ β' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν τοὺς φόβῳ βασάνου θύσαντας πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, εἶτα ἀναπαλαίσαντας ἤτοι μετανοήσαντας, καὶ τῶν τυράννων ἐνώπιον τὸν Χριστὸν ὁμολογήσαντας, τῆς μὲν τιμῆς μετέχειν καὶ τῆς καθέδρας κελεύει, ἱερατικὸν δέ τι ἐνεργεῖν οὐκ ἐφίησιν.

Ὁ δὲ ἅγιος Πέτρος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ ι' κανόνι, Οἱ τὸν ἴδιον καταλιπόντες, φησὶ, κλῆρον, καὶ τοῖς κινδύνοις σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδεδωκότες, στεφάνων ἐφέσει μαρτυρικῶν, ἡττηθέντες δὲ τῶν βασάνων καὶ τεθυκότες, εἰ καὶ εἰσαῦθις ἀναπαλαῖσαι τούτοις ὑπῆρξε, καὶ Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν τυράννων ὁμολογῆσαι, δίκαιοι ἂν εἶεν τῶν λαϊκῶν ἀξιοῦσθαι κοινωνίας καὶ μόνης· ἀναισθήτως δ' ἔχειν αὐτοὺς ἀποφαίνεται, εἰ τῆς λειτουργίας αὖθις μεταποιοῖντο, ἧς ἐκπεπτώκασιν ἑκόντες. Τῷ γὰρ τοῦ κλήρου ἅπαξ ἀποφοιτήσαντι, οὐδὲ ἡ ὑπὲρ Χριστοῦ ὁμολογία τοῦτον αὖθις χαρίσασθαι οἱ διὰ τὴν ἔκπτωσιν δύναται.

Ὁ δὲ τῆς α' συνόδου ι' κανών, Εἰ καὶ προχειρίσθησαν, φησὶ, οἱ παραπεπτωκότες καὶ ἀρνησάμενοι, ἀγνοούντων ἢ εἰδότων τῶν χειροτονησάντων, γνωσθέντες ὕστερον, καθαιροῦνται, μηδὲν ἐκ τῆς χειροτονίας ὠφεληθέντες.

Digitized by Google

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων λαϊκῶν.

Λαϊκούς γέ τοι, τοὺς ἀπειλῇ καὶ μόνῃ κολάσεως, ἢ δημεύσεως, ἢ ἐξορίας, τῇ ἀσεβείᾳ ὑπείξαντας, ὁ ς' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν ἐπὶ ἑξαετίαν τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἀπείργει.

Ταύτης οὐκ ἀπάδει τῆς ψήφου καὶ ὁ τρίτος τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Πέτρου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ δέ γε α' αὐτοῦ τοὺς μετὰ πεῖραν ἀνηκέστων τεθυκότας βασάνων ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει.

Ὁ δὲ β' τοὺς μετὰ τὴν ἐν φυλακῇ μόνῃ ταλαιπωρίαν καὶ μέχρι τετραετίας.

Οὕτω καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ δ' τῶν τοιούτων καθάπτεται, πρὸς δὲ καὶ ὁ ε' πλὴν τοὺς μετὰ τὸ θῦσαι ἐν ἐσθῆτι δειπνήσαντας φαιδροτέρᾳ μᾶλλον ἐπιπλήττει ἢ τοὺς ἐν τῷ δείπνῳ δεδακρυμένους καὶ πενθικὸν ἔσθημα περικειμένους.

Ὁ δ' αὖ ἡ' ταύτης τοὺς δὶς καὶ τρὶς θύσαντας μετὰ βίας εἰς ἕβδομον ἔτος τῆς κοινωνίας ἐξοστρακίζει.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ α' κανόνι, Οἱ βασάνοις χαλεπαῖς αἰκισθέντες, φησὶ, καὶ θύσαντες, ἐν ῥητῷ χρόνῳ ἐτῶν ἐννέα ἐπετιμήθησαν.

Ὁ δὲ ζ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ τοὺς ἐν εἰδωλείῳ ἐθνικοῖς συνεστιαθέντας, εἰ καὶ ἴδια βρώματα ἐπικομιζόμενοι βεβρώκασι, παρὰ δέ γε τὸ δόξαι τοῖς ἀπίστοις συνεορτάζειν, μετὰ διετίαν εἰς κοινωνίαν κελεύει δέχεσθαι. Ὅθεν, φασί τινες, καὶ τοὺς πρέσβεις ἢ αἰχμαλώτους, ἐθνικοῖς συνεστιαθέντας, χρὴ μετρίως ἐπιτιμᾶν· τοὺς δὲ καταφρονήσει καὶ ἀδιαφορίᾳ τοῦτο ποιοῦντας σφοδρότερον.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν πα' τοὺς μετὰ πεῖραν βασάνων περιγενέσθαι τῶν πόνων μὴ ἐξαρκέσαντας, καὶ εἰδωλοθύτων γευσαμένους, καὶ ὅρκους ὁμωμοκότας Ἑλληνικοὺς, μετὰ χρόνους ἓξ τῇ ἱερᾷ προσιέναι ἀξιοῖ κοινωνίᾳ. Τοὺς μέν τοι μεγάλης ἄνευ ἀνάγκης τὴν πίστιν προδεδωκότας, καὶ τραπέζης δαιμονίων ἡμμένους, εἰς ἔτος ὄγδοον παρατείνει.

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων ἑκουσίως.

Ἡ πρώτη γε μὴν τῶν οἰκουμενικῶν σύνοδος ἔν τε τῷ ια' καὶ ιβ κανόνι τοὺς χωρὶς ἀνάγκης τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐξομοσαμένους ἐπὶ τῆς τυραννίδος τοῦ δυσσεβοῦς Λικινίου, καὶ γνήσιον σῦθις τὸν μετάμελον ἐπιδειξαμένους, εἰς δωδέκατον ἔτος τὴν μέθεξιν τῶν ἁγιασμάτων ἀπείρηκεν, εἰ καὶ ἀνάξιοι πάσης ἦσαν φιλανθρωπίας, φησὶ, οὕτω δόξαν τοῖς ἁγίοις Πατράσι ψηφίσασθαι, τοῦ καιροῦ καταστοχασαμένοις, οἶμαι, καὶ τῶν πραγμάτων· τῷ τηνικάδε γὰρ σφοδρὸν κατὰ Χριστιανῶν ὁ διωγμὸς ἔπνει.

Ἀλλὰ γὰρ οὐχ οὕτω κρίσεως ὁ μέγας Βασίλειος, οὐδὲ· ὁ ἀδελφὰ τούτῳ φρονῶν ἀδελφὸς Γρηγόριος Νύσσης. Ὁ μὲν γὰρ ἐν ογ' κανόνι τοὺς τὸν Χριστὸν ἠρνημένους διὰ βίου τῆς ἱερᾶς κοινωνίας ἐκβάλλει, προσκλαίοντας ἐσαεὶ καὶ ἐξομολογουμένους· ἀπαίροντας δὲ τοῦ βίου τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι

De laicis qui fidem negarunt.

Laicos qui metu solo supplicii, vel publicationis, vel exsilii, impietati cesserunt, vi syn. Ancyranæ canon in sexennium a sacrorum mysteriorum perceptione arcet.

Idem statuit tertius canon sancti Petri Alexandrini martyris.

Primus autem ejusdem canon eos qui post tormentorum gravissimorum perpessionem sacrificarunt, ad tres annos pœnitentiæ condemnat.

Secundus vero eos qui in carcere duntaxat afflicti sacrificarunt, usque ad quatuor.

Utique et quartus quintusque syn. Ancyr. canon eosdem simili pœnæ subjicit. Eos autem qui postquam sacrificaverint, in veste sumptuosiori pransi sunt, magis punit quam eos qui inter prandendum lacrymas fundunt, et lugubri veste induuntur.

Porro VIII ejusdem syn. canon eos qui bis vel ter per vim sacrificarunt, usque ad septimum annum communione interdicit.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in primo canone, Qui gravibus, inquit, tormentis excruciati sacrificarunt, præstituto tempore novem annorum puniti sunt.

Septimus vero Ancyranæ canon eos qui in idoli templo cum paganis convivati sunt, licet proprios cibos afferant comedantque, ex eo tamen quod cum infidelibus festum celebrare visi sunt, non nisi post biennium ad communionem admittere jubet. Unde dicunt nonnulli, quod legati vel captivi qui cum paganis convivantur, mediocriter; qui vero per contemptum et indiscriminatim ita faciunt, gravius puniendi sunt.

Porro magnus Basilius, in canone LXXXI, eos qui tormenta experti et cruciatus non ferentes idolis mactata gustaverunt, et juramenta paganorum jurarunt, post sex annos ad sanctam communionem accedere permittit. Pœnas autem eorum qui sine magna necessitate fidem prodiderunt, et mensæ dæmonum accubuerunt, ad VIII annum extendit.

De iis qui voluntarie fidem negarunt.

Prima syn. œcumenica in can. XI et XII, iis qui sine aliqua necessitate sub impii Licinii tyrannide fidem Christianam abjurarunt, et genuinam postea pœnitentiam ostenderunt, duodecim annis sacramentorum participatione interdicit. Etsi enim, inquit, omnes humanitate indigni fuerant, ita sanctis Patribus decernere visum est, ad id nimirum tempus rerumque statum collimantibus : tunc enim persecutio inter Christianos valde fervebat.

Verum neque magnus Basilius, nec frater ejus Gregorius Nyssenus, sententiis iisdem conjuncti, in eadem opinione versantur. Ille enim in can. LXXIII, eos qui Christum negarunt, toto vitæ tempore a sancta communione ejicit, ut lugeant et confiteantur, in suo autem e vita exitu, sacramentis dignos

Digitized by Google

haberi jubet, Dei misericordiæ confisos et inuitentes.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in primo canone: Qui voluntarie, inquit, fidem in Dominum nostrum Jesum Christum negaverit, et Judaismo vel idololatriæ vel Manichæismo, vel alicui alii impietatis generi quarum magnus est numerus, sese adjunxerit, deinde seipsum condemnaverit, toto vitæ suæ tempore pœnitentiam agit. Nunquam enim ei concedetur, quando mystica peragitur oratio, Deum una cum fidelibus adorare; sed et seorsim precabitur, et a sacramentorum communione omnino erit alienus; morte autem instante sacrorum munerum particeps erit. At si contigerit eum præter spem convalescere, iisdem pœnis per integram vitam rursus erit obnoxius, sacramentorum ad exitum usque expers.

A κελεύει, τῇ τοῦ Θεοῦ τεθαῤῥηκότας καὶ πεπιστευκότας φιλανθρωπίᾳ.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ α' κανόνι, Ὁ ἑκουσίως, φησὶ, τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνησάμενος πίστιν, καὶ Ἰουδαΐσμῷ, ἢ εἰδωλολατρείᾳ, ἢ Μανιχαΐσμῷ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν τῆς ἀθεΐας εἰδῶν ὄντων πλειόνων προσθέμενος, εἶτα καταγνοὺς ἑαυτοῦ, μετάνοιαν εἰσπράττεται τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ συμπαρατεινομένην. Οὐδέποτε γὰρ τῆς μυστικῆς εὐχῆς ἐπιτελουμένης σύναμα τοῖς πιστοῖς τὸν Θεὸν προσκυνεῖν τούτῳ ἐφεῖται, ἀλλὰ καὶ κατὰ μόνας προσεύξεται, καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἁγισμάτων καθόλου ἀλλότριος ἔσται· τοῦ δὲ θανάτου ἐφισταμένου, τῆς μερίδος τῶν θείων μεταλήψεται δώρων. Εἴγε μὴν συμβαίη παρ' ἐλπίδα B τοῦτον ἐπιβιῶναι, τῶν αὐτῶν εἰσαῦθις ἐπιτιμίων ὑπόδικος ἔσεται διὰ βίου, τῶν ἁγιασμάτων μέχρις αὐτῆς εἰργόμενος τῆς ἐξόδου.

6 *De iis qui postquam fidem negaverint, alios etiam persequuntur.*

Quod si aliqui, inquit 9 Ancyranæ canon, cruciatuum gravitate adeo perculsi fuerint, ut non solum a fide desciscant, sed et in eos quibus fides curæ est, insurgant, eosque ad dæmonibus sacrificandum incitent, et Christianos, qui ignoti erant vel absconditi, in medium trahant, perfectus decem annorum numerus iis pœnitentiam agentibus perfectam remissionem emetietur. Non enim canon hic de fidem prorsus negantibus, et religionis hostibus disserit, qui Ecclesiæ persecutores sese C aperte exhibuerunt; hi enim licet pœnitentiam agant, gravioribus pœnis quam iis quas duo prædicti canones decernunt, si fieri potest, subjicientur. Non itaque hos intelligit, sed eos qui adhuc orthodoxe sentiunt, metu autem tormentorum, se impiorum dogmatis assentiri simulant.

Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄρνησιν καὶ ἑτέρους διωξάντων.

Εἰ δέ τινες, ὁ ἔννατος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ φησὶ κανών, τοσοῦτον κατεπλάγησαν τὸ βαρὺ τῶν κολάσεων, ὡς μὴ ὅτι τῆς πίστεως ἀποστῆναι, ἀλλὰ καὶ κατεξαναστῆναι οἷς ἐμέλησε τῶν τῆς πίστεως, ὥστε καὶ θύειν προτρέπειν δαίμοσιν, ἢ ἀγνοουμένους ἔστιν οὓς καταμηνύειν οἷα Χριστιανοὺς, ἢ καὶ κρυπτομένους εἰς μέσον ἕλκειν, ὁ τῆς δεκαετίας τέλειος ἀριθμὸς τὸ τέλειον τῆς ἀφέσεως τούτοις μεταμελομένοις ἐπιμετρήσει. Οὐ γὰρ δήπου περὶ τῶν ἐξάρ- C νων πάντη γεγενημένων, καὶ ἀπεναντίας ἱσταμένων τῇ ἀσεβείᾳ ὁ κανὼν οὗτος διέξεισιν, οἵπερ ἄρα καὶ διῶκται τῆς Ἐκκλησίας πεφήνασιν ἀτεχνῶς· ἐκεῖνοι γὰρ, εἴ γε καὶ ἀληθῶς μεταγνοῖεν, καὶ βαρυτέρων, εἰ οἷόν τε, πειραθήσονται τῶν ἐπιτιμίων, ἢ οἱ πρὸ τούτου ῥηθέντες ἄμφω δικαιοῦσι κανόνες. Οὐ δὴ τούτους φησὶν, ἀλλὰ τοὺς ἔτι μὲν τὰ τῶν ὀρθοδόξων φρονοῦντας, δέει γε μὴν τῶν βασάνων τὰ τῶν ἀσεβῶν ὑπέρχεσθαι σκηπτομένους.

Magnus autem Athanasius, in epistola ad Rufinianum, Ex sacerdotibus, inquit, qui cum Arianis communicarunt, ii quidem qui vi subducti sunt, canonice corriguntur, e loco autem ordinis quem sortiti sunt, non ejiciuntur; præcipue si rationem, uti dixerunt, cum iis minime consentientem habuerint, et se prudenti consilio cum iis communica-se simulaverint, metuentes ne ipsis una cum religione expulsis, Ecclesiæ per impiorum introductionem corrumperentur. Qui autem non solum communicarunt, sed et pro viribus suis impietatis propugnatores et patroni fuerunt, si pœnitentiam agant, non pœnis prædictis subjiciuntur, sed sacerdotio exuti in laicorum loco constituuntur. Laicis vero seductis aut vim passis venia indulta est, postquam canonice correcti fuerint, et hæreticorum opiniones aperte anathematizaverint, et fidem orthodoxam Nicææ confirmatam se in honore habituros polliciti fuerint. Hanc, inquit, sententiam non ipse solummodo, sed et sancti Patres in syn. ubicunque congregati professi sunt.

Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ῥουφινιανὸν ἐπιστολῇ, Τῶν κεκοινωνηκότων τοῖς τὰ Ἀρείου φρονοῦσιν ἱερωμένων, φησὶ, οἱ μὲν βίᾳ καθυπαχθέντες κανονικῶς μὲν εὐθύνονται, τοῦ τόπου δὲ ἧς μετέλαχον τάξεως οὐκ ἐκβάλλονται, καὶ μάλιστα εἰ τὸν λογισμὸν ἥκιστα εἶχον ἐκείνοις συμβαίνοντα, ὡς D φασι, δι' οἰκονομίαν δὲ κεκοινωνηκέναι προσεποιήσαντο, δέει τοῦ μὴ φθαρῆναι τὰς ἐκκλησίας τῇ τῶν δυσσεβῶν ἀντεισαγωγῇ, αὐτῶν ὑπερορίων μετὰ τῆς εὐσεβείας γεγενημένων. Οἱ δὲ πρὸς τῷ κεκοινωνηκέναι καὶ τῆς ἀσεβείας ὑπεραγωνιζόμενοι, καὶ συνηγοροῦντες εἰς δύναμιν, οὐ τοῖς ἐπιτιμίοις μεταμελόμενοι καθυποβάλλονται, ἀλλὰ γυμνούμενοι τῆς ἱερωσύνης, ἐν τῇ τῶν λαϊκῶν τάττονται χώρᾳ. Τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσιν, ἢ βίαν παθοῦσι λαϊκοῖς, συγγνώμη δίδοται, κανονικῶς πρότερον ἐπιτιμωμένοις, καὶ φανερῶς ἀναθεματίσασι τὰ τῶν αἱρετικῶν, καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀρθόδοξον πίστιν πρεσβεύειν ὑπισχνουμένοις. Ταύτην οὐκ ἐγὼ, φησὶ, μόνος τὴν ψῆφον, ἀλλ' οἱ καὶ εἰς συνόδους τοπικὰς ἀθροισθέντες θεῖοι Πατέρες ἐξήνεγκαν.

Digitized by Google

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων κατηχουμένων.

Οὐδὲ τοὺς περιπεπτωκότας τῶν κατηχουμένων ἀνευθύνους περιιδεῖν οἱ θεῖοι Πατέρες ἐνόμισαν. Ὁ γὰρ ιδ' τῆς α' συνόδου κανὼν εἰς τρίτον ἔτος ἐν τῷ τῶν ἀκροωμένων ἐπιτιμίῳ κελεύει γίνεσθαι τοὺς τοιούτους, εἶθ' οὕτω πρὸς τὴν προτέραν τάξιν ἐπανιέναι, καὶ τοῖς κατηχουμένοις συνεύχεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιβ' κανὼν τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος τεθυκότας, μετὰ τὸ βάπτισμα, εὖ μάλα τοῦ ἄγους ἀποπλυναμένους, καὶ εἰς ἱερωσύνην ἐπισκήπτει προάγεσθαι.

Περὶ τῶν ἀναγκασθέντων ἀρνήσασθαι καὶ μὴ ὑποκυψάντων.

Ὅ γε μὴν γ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κανὼν τοὺς ἐκποδὼν τοῖς διώκουσι γενομένους, κατὰ τὴν φεύγειν ὅταν διώκωσιν ἡμᾶς κελεύουσαν ἐντολήν, διαδρᾶναι δὲ τελέως μὴ δυνηθέντας, ἀλλὰ συλληφθέντας καὶ πρὸς βίαν ἀναγκασθέντας ἢ λιβανωτὸν εἰς χεῖρας δέξασθαι, ἢ τῷ στόματι τῶν ἀνιέρων σπονδῶν γεύσασθαι, οὐ μὴν ἀνεχομένους ἔχειν σιγῇ, ἀλλὰ βοῶντας εἶναι Χριστιανούς, οἷα τὸν λόγισμὸν κεκτημένους ἀήττητον, τούτους ὡς ἥκιστα ἁμαρτόντας, τῆς κοινωνίας δεῖν ἔκρινε μὴ ἐξείργεσθαι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην μηδὲν ἐπιδοιάζοντας προβιβάζειν, εἴγε καὶ ὁ προτοῦ βίος τούτοις εἶχε τὸ ἀνεπίληπτον· οὐ γὰρ τοῦ τῆς ὁμολογίας στεφάνου διήμαρτον.

Οὕτω περὶ τῶν τοιούτων καὶ ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος ψηφίζεται ἐν τῷ ιδ' κανόνι.

Νόμοι πολιτικοί.

Οἱ ἀξιωθέντες τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ πάλιν ἑλληνίζοντες, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται.

Οἱ ἀποστάντες τῆς τῶν ὀρθοδόξων πίστεως, καὶ αἱρετικοὶ γενόμενοι, ἢ θύσαντες, ἢ θῦσαί τινι ἐπαγγειλάμενοι, οὐ δύνανται διατίθεσθαι, ἢ δωρεῖσθαι, οὔτε ἐκ διαθήκης, οὔτε ἐξ ἀδιαθέτου λαμβάνειν τι δύνανται.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ αἱρετικῶν, καὶ ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας.*

Ἀλλὰ γὰρ ὅπως καὶ τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας, καὶ τῇ καθολικῇ προσιόντας Ἐκκλησίᾳ, οἱ θεῖοι Πατέρες προσδέχεσθαι τεθεσπίκασιν, ἤδη σκοπητέον. Ἀλλὰ μήπω περὶ τούτου, ὡς ἐν εἴδει δὲ διαιρέσεως τῶν ἀποδιϊσταμένων τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος, τὰς γενικωτάτας πρῶτον ῥητέον προσηγορίας, ἃς ὅη τὸ ἀπατηλὸν καὶ πολυσχιδὲς τῶν νόθων δογμάτων ἑκάστοις αὐτῶν ἐπεκλήρωσε. Τὰς μὲν γὰρ αἱρέσεις προσηγορεύκασιν, ἐν τῷ α' κανόνι φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τὰ δὲ σχίσματα, τὰς δὲ, παρασυναγωγάς. Αἱρέσεις μὲν οὖν τοὺς πάντη ἀπερρηγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν ἀπηλλοτριωμένους τὴν πίστιν, οἷον Μανιχαίους, Οὐαλεντίνους, Μαρκιωνιστὰς, Πεπουζηνοὺς, καὶ τοὺς ἐκείνοις παραπλησίους· σχίσματα δὲ, τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας, καὶ μάλιστα τοῦ διαφέρεσθαι περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετανοίας πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς παρασυνάξεις, οἷον, εἴ τις τῶν

De iis qui, dum catechumeni essent, fidem negarunt.

Porro sancti Patres neutiquam in animo habebant, ut ii qui dum fidei initiis imbuuntur, impingunt, impune evaderent. Can. enim XIV syn. I eos tribus annis audientium pœnam subire, deinde ad ordinem priorem revertere, et una cum catechumenis precari jubet.

Canon autem XII syn. Ancyranæ eos qui ante baptismum sacrificarunt, postquam baptizati, adeoque a peccati sorde mundati fuerint, ad sacerdotium promoveri mandat.

De iis qui negare coacti, sese non submiserunt.

Tertius syn. Ancyr. canon, qui a persecutoribus fugiunt, juxta mandatum quod persequentes nos effugere jubet, prorsus autem evadere nequeunt, sed capti sunt et vi coacti vel thus in manus accipere, vel ore cibos profanos degustare; non autem silentium agunt, sed clamant se esse Christianos, firma nimirum constantia præditi; eos, ut qui minime peccarunt, communione non esse arcendos judicat, imo vero et ad sacerdotium absque omni dubitatione promovendos, si modo anteacta eorum vita ab omni reprehensione aliena fuerit: neque enim confessionis corona exciderunt.

Idem de iisdem statuit sanctus Petrus Martyr, in XIV canone.

Leges civiles.

Qui sacrosancto baptismo digni habiti fuerint, et rursus ad gentilitatem redeunt, pœnis gravissimis obnoxii sunto.

Qui ab orthodoxa fide recedunt, et hæretici facti, vel sacrificant, vel alicui se sacrificaturos pollicentur, testamento quidquam præscribere aut donare nequeunt, nec ex testamento, aut ab intestato quidquam accipere possunt.

CAP. II. *De hæreticis, et quomodo, qui ex hæresibus convertuntur, admittendi sunt.*

Jam vero quamnam rationem in admittendis iis qui ex hæresibus convertuntur, ad Ecclesiam catholicam accedunt, sancti Patres servari jubent, in præsenti inquirendum est. Quin et hic quasi facta divisione eorum, qui a recta opinione discedunt, generalissimæ appellationes, quas singuli ex iis a multifariis, fallacibus spuriisque dogmatis sortiti sunt, in primis dicendæ veniunt. Alias enim hæreses, inquit magnus Basilius in primo canone, Patres nuncuparunt, alia vero schismata, alias rursus parasynagogas. Hæreses quidem eos qui omnino separati sunt, et quoad ipsam fidem abalienati, ut Manichæi, Valentini, Marcionistæ, Pepuzeni, et iis consimiles: schismata autem eos qui propter causas aliquas ecclesiasticas et quæstiones medicabiles inter se dissident; præcipue ab iis qui sunt ex Ecclesia catholica de modo pœnitentiæ dissentire: parasynagogas autem illegitimos conventus, ut si quis episcopus vel presbyter in delicto deprehensus, et a ministerio obeundo pro-

Digitized by Google

hibitus, sese canonibus submittere recuset, et præsulatum sacrumque ministerium sibi vindicet, unaque qui e populo inscitia laborant, relicta Ecclesia catholica cum illo discedant. Patribus ergo antiquis visum est, inquit, hæreticorum baptismum omnino rejicere, utpote qui de ipsa in Deum fide dissentiant, schismaticorum vero baptismum admittere; et ut ii qui conventicula celebrant, per genuinam pœnitentiam conversionem suam indicantes, rursus Ecclesiæ uniantur; et quandoque ut qui in gradu collocati cum rebellibus abierunt, postea autem pœnitentia ducti sunt, ad priorem ordinem revertantur. Catharos autem, qui sunt ex abscissis, et Encratitas, et Hydroparastatas, visum est, inquit, Cypriano et Firmiliano nostro omnes de integro baptizandos esse. Carthagine enim, cujus episcopus erat magnus Cyprianus, synodus Patrum omnium antiquissima congregabatur, iisque omnes hæreticos et schismaticos, qui ad Ecclesiam accedunt, iterum baptizandos esse ex communi consensu placuit. Ita enim ratiocinati sunt: Licet schismatici circa dogmata non errent, quia tamen Christus caput est corporis Ecclesiæ, secundum divinum Apostolum, per quod membra omnia animantur, et incrementum spirituale recipiunt: hi autem membra sunt a corporis compage abrupta, Spiritus sancti gratiam non amplius in iis permanentem habent. Quod igitur ipsi non habent, quomodo aliis impertiri possunt? sed tamen, quandoquidem, inquit hic magnus Pater, visum est nonnullis Asiaticis prudenti consilio Catharorum baptismum suscipiendum esse, suscipiatur.

De Encratitis.

Encratitarum autem [baptismum admittere] neutiquam liceat. Eorum autem hæresis eadem plane est cum hæresi Marcionistarum, ex eadam utique germinascens. Etenim 8 et hi nuptias abominantur, easque Satanicas appellant; vinum rejiciunt, animatorum esum prohibent, et Dei creaturam pollutam esse delirantes asserunt. Neque dicant quod in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizantur, qui cum Marcione Deum malorum auctorem esse affirmant. Ne autem ob nimium rigorem segniores eos ad accedendum ad Ecclesiam catholicam reddamus, consuetudine, inquit, utendum est, et sequi oportet Patres, qui res nostras administrarunt. Quare, uti iis visum est, sacro oleo inuncti sacramentorum participes sint.

De Hydroparastatis.

Sunt autem Hydroparastatæ qui in sacri calicis administratione aquam duntaxat offerunt, vinum cum ea miscere nequaquam permittentes. Quin et legitimas nuptias a fornicatione nihil differre existimant. Eadem etiam XLVII ejusdem canon decernit. Quære de Hydroparastatis et Armeniis in VIII cap. lit K.

ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων, πταίσματι ἀλοὺς, ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ τοῖς κανόσιν ὑποκύψαι μὴ ἀνασχόμενος, ἑαυτῷ τὴν προεδρίαν ἐξεδίκησε καὶ λειτουργίαν, καὶ τούτῳ συναπῆλθον οἱ ἀπαιδευσίαν νοσοῦντες ἐκ τοῦ λαοῦ, τὴν καθολικὴν καταλελοιπότες Ἐκκλησίαν. Δέδοκτο τοίνυν, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν βάπτισμα παντελῶς ἠθετηκέναι, περὶ γὰρ αὐτὴν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν πέφυκε τούτοις ἡ διαφορά· παραδέχεσθαι δὲ τῶν ἀποσχισάντων τοὺς μέν τοι παρασυνάγοντας, ἀξιολόγῳ μετανοίᾳ τὴν ἐπιστροφὴν ἐπιδειξαμένους, ἑνοῦσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, εἶτα μεταμελομένους, εἰς τὴν προτέραν τάξιν ἐπανιέναι. Τοὺς γε μὴν Καθαροὺς, τῶν ἀπεσχισμένων καὶ αὐτοὺς ὄντας, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, ἔδοξε, φησὶ, τοῖς περὶ Κυπριανὸν, καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, πάντας ἀναβαπτίζεσθαι. Εἰς γὰρ τὴν Καρχηδόνα, ἧς ἐπίσκοπος ὁ μέγας Κυπριανὸς ἦν, σύνοδος Πατέρων ἀρχαιοτέρα πασῶν ἤθροιστο, οἷς ἤρεσεν ἐκ κοινῆς ψήφου πάντας αἱρετικούς τε καὶ σχισματικοὺς προσιόντας τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι. Συνελογίζοντο γὰρ οὑτωσί· Εἰ καὶ μὴ περὶ δόγματα οἱ σχισματικοὶ σφάλλοιντο, ἀλλ' ἐπεί τοί γε κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ὁ Χριστός ἐστι, κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον, ἐξ οὗ τὰ μέλη πάντα ζωοῦται, καὶ τὴν πνευματικὴν αὔξησιν δέχεται, οὗτοι δὲ τῆς ἁρμονίας τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἀπερράγησαν, οὐκέτι παραμένουσαν αὐτοῖς ἔχουσι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὃ τοίνυν οὐκ ἔχουσι, πῶς ἂν τοῖς ἄλλοις μεταδοίεν; ἀλλ' ὅμως, φησὶν ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ, ἐπεί τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔδοξε δι' οἰκονομίαν τὸ τῶν Καθαρῶν βάπτισμα δέχεσθαι, ἔστω δεκτόν.

Περὶ Ἐγκρατιτῶν.

Τὸ τῶν Ἐγκρατιτῶν μέντοι οὐκ ἐξῆν· Μαρκιωνιστῶν γάρ ἐστιν ἄντικρυς ἡ κατ' αὐτοὺς αἵρεσις βλάστημα. Κατ' ἐκείνους γὰρ καὶ οὗτοι τὸν γάμον βδελύσσονται, τοῦ Σατανᾶ εἶναι αὐτὸν ἀποφαινόμενοι· τὸν οἶνον ἀποστρέφονται, τὴν τῶν ἐμψύχων ἀπαγορεύουσιν ἐδωδὴν, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι ληροῦσι. Μὴ γὰρ λεγέτωσαν, ὅτι εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα βαπτίζονται, οἵ γε κακῶν ποιητὴν τὸν Θεὸν εἶναι λέγουσιν, ἐφαμίλλως τῷ Μαρκίωνι. Ἀλλ' ἵνα μὴ τῆς ἀκριβείας ἐχόμενοι ὀκνηροτέρους αὐτοὺς ποιήσαιμεν εἰς τὸ προσιέναι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, χρηστέον, φησὶ, τῷ ἔθει, καὶ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσασι Πατράσιν ἀκολουθητέον, καὶ ὡς ἐκείνοις δοκεῖ, χριόμενοι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, οὕτω τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβανέτωσαν.

Περὶ Ὑδροπαραστατῶν.

Ὑδροπαραστάται δ' εἰσὶν οἱ μόνον ὕδωρ ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ ἁγίου προσφέροντες ποτηρίου, οἶνον δὲ τούτῳ μιγνύναι μὴ ἀνεχόμενοι, καὶ τὸν ἔννομον γάμον μηδὲν διενηνοχέναι πορνείας οἰόμενοι. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ μζ' κανὼν τοῦ αὐτοῦ διορίζεται. Ζήτει περὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἀρμενίων ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου.

Digitized by Google

Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ζ' κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς β' A
συνόδου, ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεως ἐπι-
στρέφοντας ἀριδήλως νομοθετεῖ. Εἰς δύο γὰρ μοίρας
ἅπαντας διελὼν, τοὺς μὲν μύρῳ χρίεσθαι, τοὺς δὲ
ἀναβαπτίζεσθαι διωρίσατο. Ἀρειανοὺς μὲν οὖν, καὶ
Μακεδονιανοὺς, καὶ Σαββατιανοὺς, καὶ Ναυατιανοὺς,
τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, καὶ Ἀριστεροὺς,
καὶ Τεσσαρασκαιδεκατίτας ἤτοι Τετραδίτας, καὶ
Ἀπολιναριστὰς, ἐπείπερ ἐξίσης ἡμῖν τῷ θείῳ τελει-
οῦνται βαπτίσματι, οὐκ οἴεται δεῖν τούτους ἀναβαπτί-
ζειν, ἀλλὰ, μετὰ τὸν τῆς σφετέρας αἱρέσεως ἔγγρα-
φον ἀναθεματισμὸν, τῷ ἁγίῳ χρίειν μύρῳ κελεύει
τό τε μέτωπον αὐτῶν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς
ῥῖνας, τὸ στόμα τε, καὶ τὰ ὦτα, καὶ σφραγίζοντας
λέγειν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου.

Περὶ Εὐνομιανῶν. B

Εὐνομιανούς γε μὴν, τοὺς εἰς κατάδυσιν βαπτι-
ζομένους μίαν, καὶ Μοντανιστὰς, τοὺς καλουμένους
Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς, τοὺς διδάσκοντας τὴν
υἱοπατρίαν, καὶ τοὺς παραπλησίους τούτοις, ὡς
οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἀβαπτίστων Ἑλλήνων ἀληθείας
δικαζούσης διακειμένους, τῇ καθολικῇ προσιόντας
Ἐκκλησίᾳ, εὐθὺς κελεύει βαπτίζεσθαι· ἢ γὰρ ὅλως
οὐκ ἐβαπτίσαντο, ἢ καὶ βαπτισάμενοι οὐ κατὰ τοὺς
θεσμοὺς τῆς τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας ἐνεσημάν-
θησαν· ταύτῃ τοι καὶ ἀφώτιστοι τοῖς θείοις Πατράσι
λογίζονται.

Περὶ Ἀρειανῶν.

Ἀρειανοὶ μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες,
ὃς πρεσβύτερος ὢν τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλη- C
σίας, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἑτε-
ρούσια τῷ Πατρὶ καὶ κτίσματα ὁ βέβηλος ἐδογμά-
τιζε.

Περὶ Μακεδονιανῶν καὶ Ἡμιαρείων.

Μακεδονιανοὶ δὲ οἱ περὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ ὑγιῶς φρο-
νοῦντες, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα κτιστὸν βλασφημοῦντες,
καὶ ἀλλότριον τῆς θεότητος, παρ' ὃ καὶ Ἡμιάρειοι
ἐκαλοῦντο· ταυτησὶ δὲ τῆς κλήσεως καὶ ἑτέρα τῶν
ἐξαγίστων αἱρέσεων ἔτυχεν· οἱ δὴ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὔτε κτίσματα ὡς ὁ Ἄρειος, οὔτε
μὴν ὁμοούσια τῷ Πατρὶ δοξάζειν ἠνείχοντο, ξένῳ δέ
τινι τρόπῳ ὁμοούσια τῷ Πατρί· ἐδεδίεσαν γὰρ, ὡς
ἔφασκον, μὴ πάθος περὶ τὸν Πατέρα διὰ τῆς γεννή-
σεως νομισθῇ. D

Περὶ Ναβάτου.

Ναβάτος δὲ πρεσβύτερος ὢν τῆς παλαιᾶς Ῥώ-
μης, τῆς τῶν λεγομένων Καθαρῶν αἱρέσεως ἦρξε,
σχισματικὸς ὢν κυρίως, οὐχ αἱρετικός· οὐ γὰρ περί
τι τῶν ὀρθῶν δογμάτων τοῖς πιστοῖς διεφέρετο, ἀλλὰ
τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκύψασι καὶ θύσασιν ἀπηγό-
ρευε τὴν μετάνοιαν· τοῖς τε δισγάμοις οὐκ ἐκοινώ-
νει· ἀνθ' ὧν, εἰ καὶ μὴ περὶ τὴν πίστιν ἔσφαλτο,
διά μέντοι τὸ ἀσυμπαθὲς αὐτοῦ καὶ μισάδελφον,
συνόδου γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Κορνηλίου τοῦ
πάπα, Δεκίου βασιλεύοντος, ἀπεβλήθη καὶ ἀνεθε-
ματίσθη, ὡς ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος ἱστορεῖ.

Porro canon. 7 syn. II œcumen. clare decernit quomodo eos qui ex hæresi revertuntur, admittere oporteat. Etenim hæreticos omnes in duo genera distinguens, alios oleo inungi, alios autem rebaptizari definivit. Arianos itaque et Macedonianos, et Sabbatianos, et Novatianos qui sese, hi Catharos, illi Sinistros nominant, et Quartadecumanos sive Quartanos, et Apollinaristas, quoniam ex æquo nobiscum sacro baptismate perficiuntur, denuo baptizare neutiquam necesse existimat, verum eos, postquam scripto omnem suam hæresim anathematizaverint, sacro oleo inungere jubet, frontem et oculos et nares et os et aures, et signantes dicere : Signaculum doni Spiritus sancti.

De Eunomianis.

Eunomianos vero, qui una demersione baptizantur, et Montanistas, qui et Phryges dicuntur, et Sabellianos qui Patrem idem esse cum Filio docent, iisque consimiles, ut qui nihilo melius quam pagani non baptizati, veritate judice, affecti sint, ad Ecclesiam catholicam accedentes statim baptizari jubet. Vel enim non omnino baptizati erant; vel si baptizati fuerant, secundum Ecclesiæ orthodoxæ constitutiones non signabantur; et ob eam rationem a sanctis Patribus pro non illuminatis habiti sunt.

De Arianis.

Sunt autem Ariani qui cum Ario sentiunt, Ecclesiæ Alexandrinæ presbytero, qui Dei Filium et Spiritum sanctum diversam a Patre essentiam habere, et creaturas esse profane docuit.

De Macedonianis et Semiarianis.

Macedoniani vero, qui de Filio quidem recte senserunt, Spiritum autem sanctum creaturam esse et a divinitate alienum blaspheme asserebant: unde et Semiariani dicti sunt. Quin et eamdem appellationem alia etiam ex impiis hæresibus sortita est, eorum nempe qui Filium et Spiritum sanctum, non creaturas cum Ario, nec ejusdem cum Patre substantiæ, sed peregrino quodam more similis cum Patre substantiæ sentiebant. Metuebant enim, uti dicebant, ne affectionem aliquam Patri per generationem ab iis attribui quis putaret.

De Novato

Novatus autem veteris Romæ presbyter, hæresin eorum, qui Cathari dicuntur, exorsus est; schismaticus 9 proprie, non hæreticus : non enim circa dogma aliquod a fidelibus dissentiebat, sed iis qui in persecutione lapsi sunt, et sacrificarunt, pœnitentiam negabat, et digamis non communicabat. Quare licet circa fidem non erraverit, tamen propter immisericordiam et fratrum odium, synodo Romæ habita sub Cornelio papa, Decio imperante, ejectus erat et anathemate percussus, ut Eusebius Pamphili in historia sua narrat.

Digitized by Google

De Sabbatianis.

Sunt autem Sabbatiani, quibus præfuit Sabbatius quidam presbyter, eamdem hæresim cum Novato professus, nisi quod pejorum studio teneretur, et more judaico Sabbatum coleret, in eo jejunium peragens; et alia eorum æmulus faceret, sicut et nunc temporis Latini.

De Sinistris.

Iidem etiam Sinistri vocantur, quod manum sinistram abominentur, non omnino ausi per eam quidquam prehendere.

De Quartodecumanis.

Sunt porro Quartodecumani qui Pascha celebrant, non die Dominica, secundum sacras Ecclesiæ constitutiones, sed ea die qua luna quartadecima contigerit; quod est Judaicæ superstitionis maxime proprium.

De Quartanis.

Iidem etiam Quartani nominantur, quod cum Paschatis festum celebrant, nusquam in diversorium se conferant, sed jejunare malint, quemadmodum nos qualibet feria quarta; in hoc etiam Judæorum æmuli, qui post Pascha panes non fermentatos et herbas amaras comedebant.

De Apollinaristis.

Sunt autem Apollinaristæ, quibus præfuit sceleratissimus Apollinarius, in thronum Laodiceæ, quæ est in Syria, Deo permittente, perniciose introductus, qui circa œconomiam aperte blasphemus erat, dicens Filium Dei corpus quidem vivum, sed mentis omnino expers, a sancta Virgine accepisse, divinitate scilicet mentis locum supplente, et sicut animam Dei irrationalem sentiebat, ita et unicam esse in eo naturam tradidit. Hi omnes postquam hæresibus suis omnino valedixerint, oleo duntaxat inuncti Ecclesiæ filiis annumerantur.

Videsis autem, quinam et quales sint, quos sancti Patres rebaptizari volunt.

De Eunomianis.

Eunomiani sunt quibus præfuit Eunomius; qui ex Galatia oriundus Cyzici erat episcopus, pejora multo quam Arius sentiens. Etenim Filium mutabilem, et servum, et in omnibus Patri dissimilem esse docuit. Eos etiam qui errori ejus assentiebantur, nequam iste unica immersione baptizabat, prono capite et pedibus sursum versis eos immergens. Quin et futura supplicia non vera esse, sed eorum minas ad terrorem duntaxat intentatas, nugatorie asseruit.

10 *De Montanistis.*

Montanistæ autem sunt, qui a Montano quodam nomen sortiti sunt. Iidem Phryges nominabantur, vel quod hæresiarcha, vel quod ipsa hæresis ex Phrygia esset oriunda. Hic vero Montanus se Paracletum appellabat, et mulierculas duas secum ducens, Priscillam et Maximillam, easdem prophetissas vocabat.

De Pepuzenis.

Iidem etiam, quod Pepuzam Phrygiæ oppidum divinis honoribus celebrantes Hierosolymam nuncu-

Περὶ Σαββατιανῶν.

Σαββατιανοὶ δὲ, ὧν ἡγήσατο Σαββάτιός τις πρεσβύτερος, τῆς αἱρέσεως μὲν κἀκεῖνος ὢν τοῦ Ναβάτου, τῇ δὲ περὶ τὰ χείρω φιλοτιμίᾳ καὶ Ἰουδαϊκῷ; σαββατίζειν ᾑρεῖτο, νηστείαν ἐν τούτῳ μετιών, καὶ τἆλλα παραπλησίως ἐκείνοις, καθὼς δὴ καὶ οἱ Λατῖνοι τανῦν.

Περὶ Ἀριστερῶν.

Οἱ αὐτοὶ δὲ καλοῦνται καὶ Ἀριστεροὶ, ὅτι τὴν ἀριστερὰν εἰσι βδελυττόμενοι χεῖρα, δι' αὐτῆς προσίεσθαι τὸ οἰονοῦν μὴ τολμῶντες.

Περὶ Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν.

Τεσσαρεσκαιδεκατῖται δὲ, οἱ τὸ πάσχα τελοῦντες οὐκ ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, κατὰ τοὺς ἱεροὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοὺς, ἀλλ' ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ τεσσαρεσκαιδεκαταίαν τύχῃ τὴν σελήνην γενέσθαι, ὃ τῆς τῶν Ἰουδαίων θρησκείας ἐστὶν ἰδιαίτατον.

Περὶ Τετραδιτῶν.

Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ Τετραδῖται, ὅτι τὸ πάσχα ἑορτάζοντες οὐ καταλύειν, ἀλλὰ νηστεύειν αἱροῦνται, ὡς ἐν ταῖς τετράσιν ἡμεῖς, Ἰουδαίους κἀν τούτῳ μιμούμενοι, τοὺς μετὰ τὸ πάσχα ἄζυμα καὶ πικρίδας ἐσθίοντας.

Περὶ Ἀπολιναριστῶν.

Ἀπολιναρισταὶ δὲ, ὧν ἦρχεν ὁ πολὺς τὴν κακίαν Ἀπολινάριος, τῷ τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας θρόνῳ ἀνοχῇ Θεοῦ εἰσφθαρείς, ὃς περὶ τὴν οἰκονομίαν φανερῶς ἐβλασφήμει, λέγων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ σῶμα μὲν ἔμψυχον, νοῦ δὲ παντάπασιν ἄμοιρον, ἐκ τῆς ἁγίας ἀνειληφέναι Παρθένου, ἅτε τῆς θεότητος ἀποχρώσης ἀντὶ τοῦ νοῦ, ἄλογον ὥσπερ τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου φρονῶν· ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἐδίδασκεν· οὗτοι πάντες ἐῤῥῶσθαι πολλὰ ταῖς οἰκείαις αἱρέσεσι φράσαντες, μύρῳ μόνῳ χριόμενοι τοῖς Ἐκκλησίας ἐναριθμοῦνται τροφίμοις.

Ἄθρει δή μοι ὅσοι τε καὶ οἷοι, οὓς οἱ θεῖοι Πατέρες ἀξιοῦσιν ἀναβαπτίζεσθαι.

Περὶ Εὐνομιανῶν

Εὐνομιανοὶ, ὧν ἡγεῖτο Εὐνόμιος. Γαλάτης δὲ ὢν, Κυζίκου γέγονεν ἐπίσκοπος, χείρονα μακρῷ τοῦ Ἀρείου φρονῶν· τρεπτὸν γὰρ καὶ δοῦλον, καὶ κατὰ πάντα ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἐδογμάτιζε· τούς γε μὴν τῇ ἀπάτῃ τούτου προστιθεμένους εἰς μίαν κατάδυσιν ἐβάπτιζεν ὁ ἐξάγιστος, κατὰ κεφαλῆς αὐτοὺς καταδύων ἄνω τῶν ποδῶν αὐτοῖς τετραμμένων· ἀλλὰ καὶ τὰς μελλούσας κολάσεις μὴ ἀληθεῖς εἶναι ἀπεφλυάρει, δι' ἐκφόβησιν μόνην ἀπειληθείσας.

Περὶ Μοντανιστῶν.

Μοντανισταὶ, οἱ ἀπὸ Μοντανοῦ τινος σχόντες τὴν κλῆσιν, οἳ δὴ καὶ Φρύγες ὠνομάζοντο, ἢ τοῦ αἱρεσιάρχου τούτων Φρυγὸς ὄντος, ἢ τὴν ἀρχὴν ἐκ Φρυγίας τῆς τοιαύτης φυείσης αἱρέσεως. Ὁ τοίνυν Μοντανὸς οὑτοσὶ Παράκλητον ἑαυτὸν προσηγόρευε, καὶ δύο γυναῖκας ἑπαγόμενος Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν, προφήτιδας αὐτὰς ἐκάλει.

Περὶ Πεπουζηνῶν.

Καὶ Πεπουζηνοὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι προσηγορεύοντο. Πέπουζαν γὰρ τῆς Φρυγίας κώμην ἐκθειάζοντες,

Digitized by Google

Ἱερουσαλὴμ αὐτὴν ὠνόμαζον· οὗτοι καὶ τοὺς γάμους λύειν ἐπέτρεπον, καὶ βρωμάτων ἔστιν ὧν ἀπέχεσθαι ἐδίδασκον· τὸ πάσχα διέστρεφον· εἰς ἓν πρόσωπον τὴν ἁγίαν Τριάδα συνῆρουν τε καὶ συνέχεον· καὶ αἷμα παιδὸς ἐκκεντουμένου, ἀλεύρῳ συμφύροντες καὶ ἀρτοποιοῦντες; προσέφερον, καὶ αὐτοῦ μετελάμβανον.

A parent, Pepuzenorum quoque nomen assecuti sunt. Ab illis divortia conjugum permissa, et a certis quibusdam ciborum generibus abstinentia imperata, Paschatis dies in alienum tempus rejecta, et in unam personam sacrosancta Trinitas contracta et confusa. Illi etiam sanguinem pueri aculeolis compuncti cum farina miscentes, ac panem inde conficientes, tum offerebant, tum ex eo participabant.

Περὶ Σαβελλιανῶν.

Σαβελλιανοί, οἵτινες ἀπὸ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος ὠνομάσθησαν, ὃς Πτολεμαΐδος τῆς Πενταπόλεως ἐπίσκοπος γεγονὼς, συναλοιφὴν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ σύγχυσιν ἐδογμάτιζε· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς οὐσίας καὶ θεότητος εἰς ἓν πρόσωπον συναιρῶν καὶ συγχέων, τριώνυμον τὸν αὐτὸν λέγων, νῦν μὲν ὡς Πατέρα φαίνεσθαι, νῦν δὲ ὡς Υἱὸν, ἔστι δ' ὅτε ὡς ἅγιον Πνεῦμα, ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενον καὶ μετασχηματιζόμενον· ὡς ἐκ τῆς καινῆς ταύτης ἀναλύσεως ἢ συνθέσεως, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, μὴ μᾶλλον ἓν τὰ πάντα, ἢ μηδὲν ἕκαστον εἶναι ὁριζόμενος· φεύγει γὰρ εἶναι ὅπερ ἐστὶν, εἰς ἄλληλα χωροῦντα καὶ μεταβαίνοντα, ψιλῶν καταλειπομένων τῶν ὀνομάτων.

De Sabelliunis.

Sabelliani autem a Sabellio ex Libya oriundo denominati sunt, qui Ptolemaidis, quæ urbs est Pentapolis, episcopus, commistionem quamdam et confusionem in sacrosancta Trinitate asseruit, tres illas hypostases unius substantiæ et divinitatis in unam personam contrahens et confundens, quam trium esse nominum dixit, et aliquando ut Patrem apparuisse, aliquando ut Filium, aliquando autem ut Spiritum sanctum, et alias aliter transformatum transfiguratumque; per ineptam hanc resolutionem sive compositionem, secundum Gregorium Theologum, omnes personas non tam unam esse quam singulas nihil definiens. Desinunt enim esse quæ in se invicem cedunt et permutantur, nudis duntaxat nominibus relictis.

Περὶ Παυλιαγισάντων.

Ὁ δὲ τῆς α' συνόδου ιθ' κανὼν, καὶ τοὺς Παυλιανίσαντας, εἶτα τῇ καθολικῇ προσπεφευγότας Ἐκκλησίᾳ, προστάττει ἀναβαπτίζεσθαι· σκοπῆσαι δὲ δεῖ, τίνας ὁ κανὼν ἀναβαπτίζειν ἐπιτρέπει, τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων Παυλιανίσαντας, ἢ τοὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐκείνων ἐθάδας αἱρέσεως. Εἰ δέ τινες αὐτῶν, φησὶν, ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, ἀγνοησάντων ἴσως ὅπως εἶχον ἀσεβείας τῶν αὐτοὺς χειροτονησάντων, καὶ τούτους μετὰ τὸ γνωσθῆναι δέον ἀναβαπτίζεσθαι, μηδὲν ἐκ τῆς χειροτονίας ἀπονεμένους· καὶ εἰ μὲν εὑρεθεῖεν μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ κατὰ τὸν βίον ἄμεμπτοι, χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐκκλησίας, ᾗ προσῆλθον, εἰ δ' οὖν, τοῦ κλήρου εἶναι ἀπεωσμένους.

De Paulianistis.

Canon autem 19 primæ synodi, Paulianistas qui postea ad Ecclesiam catholicam confugerunt, rebaptizari jubet. Verum hic inquirendum est, quosnam canon denuo baptizari præcipit, an eos qui ex orthodoxis ad Paulianistas defecerunt, vel qui ab initio hæresi eorum assueti sunt. Si qui vero, inquit, ex iis in clericorum numero erant, ignorantibus forsan iis a quibus ordinati sunt, quam impii essent, etiam re cognita rebaptizari debent, ab ordinatione sua nihil adjuti. Quin imo si post baptismum ab omni reprehensione immunes quoad vivendi rationem inventi fuerint, ab episcopo illius ecclesiæ, in qua nomen dederunt, ordinentur; sin minus, a clero ejiciantur.

Περὶ Παυλικιανῶν.

Παυλικιανοὶ δὲ οἱ Μανιχαῖοι μετωνομάσθησαν ἀπό τινων ἀδελφῶν δύο, Παύλου καὶ Ἰωάννου, ὁρμωμένων ἐκ Σαμοσάτων, υἱῶν γυναικός τινος Μανιχαίας, Καλλινίκης τοὔνομα, δυσσεβείᾳ μᾶλλον ἢ γάλακτι τοὺς υἱοὺς θρεψαμένης. Οὗτοι ἕνα εἶναι Θεὸν ἐκήρυσσον, Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα τὸν αὐτὸν προσαγορευόμενον· εἷς γὰρ φησὶ, Θεὸς, καὶ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, ὡς ὁ λόγος ἐν ἀνθρώπῳ. Ὁ δὲ Λόγος οὗτος ἐπὶ γῆς ἐλθὼν, ἐν ἀνθρώπῳ ᾤκησεν, Ἰησοῦ καλουμένῳ, καὶ τὴν οἰκονομίαν πληρώσας, ἀνῆλθε πρὸς τὸν Πατέρα· ὁ δὲ Ἰησοῦς οὗτος, κάτωθεν ἦν ἀπὸ Μαρίας ἀρξάμενος· ἀπὸ τοίνυν τῶν δύο τουτωνὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου, τοῖς σφῶν μαθηταῖς ἡ τῶν Παυλικιανῶν ἐπετέθη προσωνυμία, βαρβαρικώτερον συντεθεῖσα· ἀντὶ γὰρ Παυλοϊωάννοι, Παυλικιανοὶ κατονομάζονται· τὰ δὲ τῆς τούτων αἱρέσεως Φώτιος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως χρηματίσας, ἐν ἱκανῷ στηλιτεύει λόγῳ.

De Paulicianis.

Porro et Manichæi Pauliciani dicti sunt, a duobus fratribus Paulo et Joanne ex Samosatis oriundis, filiis mulieris cujusdam Manichææ, cui nomen erat Callinice, quæ non tam lacte quam impietate filios suos enutrîit. Hi unum esse Deum prædicarunt, qui et Pater et Filius et Spiritus sanctus idem dicitur. Unus enim, inquiunt, est Deus, et Filius ejus in ipso est, quemadmodum in homine sermo. Iste autem Sermo in terras veniens in homine habitavit, qui dictus erat Jesus, et œconomia completa ascendit ad Patrem. Hic autem Jesus ab infra erat, a Maria originem ducens. A duobus igitur istis Paulo et Joanne, discipulis eorum Paulicianorum nomen barbare compositum **11** imponebatur, Pauliciani enim pro Paulo-Joanni dicti sunt. Eorum autem hæresim Photius patriarcha Constantinopolitanus justa oratione perstringit.

Τοὺς οὖν ἄρτι καὶ προσεχῶς ῥηθέντας ἄμφω κα-

Porro canones ambos subsequentes, nimirum

Digitized by Google

7, synod. II, et 19, syn. I. 95. VI. syn. conjungens, et eorum fere verbis usus, addit, oportere etiam rebaptizari Manichæos, et Valentinos, et Marcionistas. Nestorianos autem libellos dare, schedulas scilicet hæresin suam infamia notantes, et nominatim Nestorium exsecrare, nec non Eutychetem, et Dioscorum, et Severum, qui aliam impietatem, ex diametro a Nestoriana differentem, excogitarunt.

De Nestorio nondum dicetur; de Eutychete et Dioscoro in præsenti dicendum est.

De Dioscoro et Eutychete.

Dioscorus sacrum inclytæ urbis Alexandrinæ clavum profane tenuit; et Eutyches in regina urbium archimandrita seu cœnobii præfectus erat. Hi Dominum nostrum Jesum Christum Patri quidem consubstantialem credebant, circa autem incarnationem blaspheme locuti sunt, et hæresin Nestorii, qui duos filios introduxit, evitantes, in præcipitium contrarium impulsi sunt. Duas enim Domini naturas, divinitatem scilicet et humanitatem, post unionem confundi, et in unam naturam contrahi impie tradiderunt, adeoque divinas passiones, quibus humanitas obnoxia erat, divinitati attribuerunt. Quin et Dominum non carnem nostræ similimam assumpsisse, nec eam ex Virginis sanguine compingi, sed ineffabiliter et diviniori modo eum incarnatum fuisse commenti sunt. Quos idcirco IV synodus œcumenica Chalcedone celebrata, sexcentis et triginta Patribus constans, deposuit.

De Severo.

Erat autem Severus Antiochiæ episcopus, Dioscoro et Eutychete impietate non inferior; quapropter ab orthodoxis throno simul ac urbe expulsus, ad Alexandriam pervenit, ubi librum conscripsit omni impietate refertum, in quo contra synodum quartam Chalcedonensem invehitur, et hæresin illam quæ unam in Domino naturam post unionem statuit, confirmare aggressus est. Librum hunc, *philalethen*, seu *veritatis amantem* inscripsit, patri mendaciorum nihilo minus charum: quem qui ab eo dicuntur Severiani Evangeliis præferunt. Iidem etiam Acephali vocantur, non solum quod plures fuerint hujus hæresis patroni fautoresque, sed quod diversis sententiis ab invicem differant, et inter se non omnino conveniant.

De Manichæis.

Dicuntur Manichæi qui Manis deliria in honore habent. Manes autem sese Paracletum vocabat, et Christum per opinionem et imaginationem apparuisse docuit. Duo statuebat principia, bonum et malum, sive Deum et materiam. Vetus Testamentum maledictis incessit. Lunam et sidera tanquam deos adorari permisit. Carnis resurrectionem negabat.

A νόνας, τόν τε ζ' τῆς β' συνόδου, καὶ τῆς α' τὸν ιθ' ὁ ιε' τῆς ς' συνόδου κανὼν ἐνώσας, καὶ τοῖς αὐτῶν σχεδὸν χρησάμενος ῥήμασι, προσεπάγει, χρῆναι ἀναβαπτίζεσθαι τούς τε Μανιχαίους, καὶ Οὐαλεντίνους, καὶ Μαρκιωνιστάς· Νεστοριανοὺς δὲ, λιβέλλους διδόναι, γράμματα δηλαδὴ τὴν σφῶν αἵρεσιν στηλιτεύοντα, ὀνομαστί τε τὸν Νεστόριον ἀναθέματι καθυποβάλλειν· οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ Εὐτυχέα, καὶ Διόσκορον, καὶ Σεβῆρον, τοὺς ἐκ διαμέτρου τοῦ Νεστορίου ἑτέραν ἐξευρηκότας δυσσέβειαν.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸν Νεστόριον ὅσον οὔπω ῥηθήσεται· περὶ μέν τοι τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου ἤδη ῥητέον.

Περὶ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς.

B Ὁ τοίνυν Διόσκορος, τῆς περιωνύμου πόλεως Ἀλεξανδρείας τοὺς ἱεροὺς ἀνιέρως διεχείριζεν οἴακας· Εὐτυχὴς δὲ, τῶν ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἱερῶν σεμνείων ἀρχιμανδρίτης ἐτύγχανεν ὤν. Οὗτοι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον μὲν ἐπίστευον τῷ Πατρὶ, περὶ δέ γε τὴν ἐνανθρώπησιν βλάσφημον γλῶτταν ἐκίνουν, καὶ φεύγοντες δῆθεν τὴν τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν, δύο υἱοὺς εἰσάγοντος, εἰς ἕτερον κρημνὸν ἀπεναντίας ὠθοῦντο· τὰς γὰρ δύο ἐπὶ τοῦ Κυρίου φύσεις, τῆς τε θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τὴν ἕνωσιν συγκραθῆναι, καὶ εἰς μίαν ἀποτελεσθῆναι φύσιν δυσσεβῶς ἐδογμάτιζον, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τῇ θεότητι προσαρμόζεσθαι ἅπερ ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη θεῖα παθήματα. Ἀλλὰ καὶ τὴν σάρκα οὐχ ὁμοούσιον ἡμῖν ἀνειληφέναι τὸν Κύριον ἔλεγον, οὐδ' ἐκ τῶν παρθενικῶν συμπαγῆναι αἱμάτων, ἀλλ' ἀῤῥήτως πως καὶ θειοτέρως σεσαρκῶσθαι C αὐτὸν ἀνέπλαττον· οὓς καθεῖλεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴ δ' σύνοδος τῶν χλ' Πατέρων.

Περὶ Σεβήρου.

Ὁ γε μὴν Σεβῆρος, Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος ἦν, κατ' οὐδὲν ἐνδεὲς τά γε εἰς ἀσέβειαν Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς· ταύτῃ τοι καὶ πρὸς τῶν ὀρθοδόξων τοῦ θρόνου ἅμα καὶ τῆς πόλεως ἐξοστρακισθεὶς, τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατειλήφει, ἔνθα καὶ βίβλον συντάττει πάσης γέμουσαν δυσσεβείας, ἐν ᾗ κατέτρεχε μὲν τῆς ἐν Χαλκηδόνι δ' συνόδου, κρατύνειν δ' ἐπειρᾶτο τὴν δογματίζουσαν αἵρεσιν, μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἕνωσιν· ταύτην δὲ τὴν βίβλον ἐπέγραψε D « φιλαλήθη » τὴν οὐχ ἥκιστα τῷ τοῦ ψεύδους πεφιλημένην πατρὶ, ἣν οἱ ἀπ' ἐκείνου λεγόμενοι Σεβηριανοὶ τιμῶσιν ὑπὲρ τὰ Εὐαγγέλια· οἱ αὐτοὶ δὲ λέγονται Ἀκέφαλοι, τῷ μὴ μόνον πολλοὺς ἐσχηκέναι γεννήτορας καὶ ἀρχηγοὺς τῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ καὶ διαφόροις δόξαις μεριζομένους, καὶ ἀλλήλοις ὅλως μὴ συμβαίνοντας.

Περὶ Μανιχαίων.

Μανιχαῖοι δὲ λέγονται οἱ πρεσβεύοντες τὰ τοῦ Μάνεντος· ὁ δὲ Μάνης οὗτος, παράκλητον ἑαυτὸν ἐκάλει, δοκήσει δὲ καὶ φαντασίᾳ τὸν Χριστὸν ἠγεῖτο πεφηνέναι. Δύο ἀρχὰς ἐδογμάτιζε, πονηράν τε καὶ ἀγαθὴν, ἤτοι Θεόν τε καὶ ὕλην· τὴν παλαιὰν ἐβλασφήμει διαθήκην· σελήνην καὶ ἀστέρας προσκυνεῖν οἷα θεοὺς ἐπέτρεπε· σαρκὸς ἀνάστασιν ἠρνεῖτο·

Digitized by Google

μετεμψύχωσιν ἐδίδασκε, βοτάνας καὶ ὕδωρ καὶ δένδρα ἔμψυχα εἶναι φάσκων.

Περὶ Οὐαλεντινιανῶν ἤτοι Εὐχιτῶν.

Οὐαλεντινιανοὶ δὲ, ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ Οὐάλεντος βλαστήσασα αἵρεσις τῶν Βογομίλων ἤτοι Μασσαλιανῶν· τοῦτο δὲ ἑξελληνιζόμενον Εὐχίτας δηλοῖ· πολὺ γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα, ἣν καὶ τοῖς πολλοῖς ποιοῦσιν ἀνέκφορον· καλοῦνται δὲ ἐκ τοῦ πράγματος καὶ Ἐνθουσιασταί· δαίμονος γὰρ ἐνέργειαν λαμβάνοντες, Πνεύματος ἁγίου εἶναι ταύτην ὑπολαμβάνουσιν. Οἱ γὰρ τέλεον τὴν νόσον ταύτην εἰσδεδεγμένοι, ἀποστρέφονται μὲν τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν ὡς πονηράν· ὕπνῳ δὲ τὰ πολλὰ σφᾶς αὐτοὺς ἐκδιδόντες, ἐνθουσιασμὸν τὰς τῶν ὀνείρων φαντασίας ἀποκαλοῦσι· φύσει λέγουσιν εἶναι τὰ κακὰ, καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ πνεῦμά τι θεῖον συνοικεῖν, καὶ δαίμονα· τοὺς τικτομένους παῖδας ἐκ τοῦ προπάτορος ἕλκειν Ἀδάμ, ὥσπερ τὴν φύσιν, οὕτω δὴ καὶ τὴν πρὸς τοὺς δαίμονας δουλείαν, καὶ συνουσιωμένον φέρειν δαίμονα ἑκάστῳ τούτων συνοικοῦντα καὶ κατεξουσιάζοντα. Καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ἀδυνάτως ἔχειν ἐξελαύνειν αὐτὸν, ἢ τὰς ῥίζας ἀναστῆσαι τῶν ἁμαρτημάτων, μόνην δὲ τὴν ἐπιτεταμένην εὐχὴν ἐκεῖνόν τε ἐξωθεῖν καὶ ταύτας καθαίρειν· καὶ μετὰ τὴν γενομένην τοῖς αὐτῶν τελεστέροις ἀπάθειαν, ἐπιφοιτᾷν αὐτοῖς ὁρατῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τῆς τῶν παθῶν κινήσεως τὸ σῶμα ἐλευθεροῦν, ὡς μηκέτι λοιπὸν δεῖσθαι μήτε νηστείας πιεζούσης αὐτὸ, μήτε διδασκαλίας χαλινούσης, καὶ μὴ βαίνειν ἄτακτα παιδευούσης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἰσθάνεσθαι τούτους τῆς τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου κοινωνίας, ὥσπερ ἡ γυνὴ τῆς τοῦ ἀνθρώπου συνουσίας, καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα αἰσθητοῖς ὁρᾷν ὀφθαλμοῖς, μόνοις γὰρ τοῖς τοιούτοις ὑπ' ὄψιν ἐμφανίζεσθαι ταύτην, κἀντεῦθεν τὰ μέλλοντα τούτοις προβλέπειν. Νομοθετοῦσι μὴ δεῖν μεταδιδόναι τοῖς προσαιτοῦσιν, ἀλλ' ἑαυτοῖς μόνοις, ἑαυτοὺς εἶναι λέγοντες πτωχοὺς τῷ πνεύματι, οὓς ὁ Κύριος ἐμακάρισε· λύουσι τοὺς γάμους· ὀμνύουσιν ἀδεῶς καὶ ἐπιορκοῦσι· καὶ ἕτερα μυρία τερατεύονται καὶ παρανομοῦσιν, ἃ καὶ φιλοθέων ἀκοαῖς παραδιδόναι οὐκ εὐαγές.

Περὶ Βογομίλων.

Ἡ δὲ τῶν Βογομίλων αἵρεσις οὐ πρὸ πολλοῦ συνέστη τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, μέρος οὖσα τῆς τῶν Μασσαλιανῶν, καὶ συμφερομένη τὰ πολλὰ τοῖς ἐκείνων δόγμασιν· ἔστι δὲ ἃ καὶ προσεξευροῦσα, καὶ τὴν λύμην αὐξήσασα. Εἴη δ' ἂν Βογόμιλος, κατὰ τὴν τῶν Μυσῶν γλῶσσαν, ὁ τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον ἐπισπώμενος· Βὸγ γὰρ καλεῖται παρ' αὐτοῖς ὁ Θεὸς, μίουλι δὲ, ὁ ἔλεος· οὗτοι τὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς ἀθετοῦσι βίβλους, μετὰ τοῦ ἐν αὐταῖς γεγραμμένου Θεοῦ, ὡς κατ' ἐπίπνοιαν γραφείσας τοῦ Σατανᾶ, πλὴν μόνων ἑπτὰ, ὧν ἐστι καὶ τὸ Εὐαγγέλιον· παρερμηνεύουσι δὲ καὶ ταύτας βλασφήμοις ἐννοίαις καὶ μυσαραῖς, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς μεταφέρουσιν· ἀτιμάζουσι τὸν θεῖον σταυρὸν, ὡς ἀναιρέτην τοῦ Κυρίου· ἔτι δὲ καὶ τὴν φρικτὴν ἱερουργίαν τοῦ δεσπο-

A Animarum a corporibus in alia corpora migrationem tradidit, herbas, arbores et aquam res esse animatas affirmans.

12 *De Valentinianis sive Euchitis.*

Valentiniani vero, ea quæ temporibus Valentini et Valentis pullulavit secta Bogomilorum sive Massalianorum, quorum nomen, si in linguam Græcam transferatur, Euchitas significat. Quippe magnum apud eos est precationis nomen, quam in vulgus efferri vetant. Vocantur etiam ab ipsa re Enthusiastæ; nam agitatione dæmonis occupati, putant eam esse Spiritus sancti. Quod si quos iste morbus prorsus invaserit, manuum quidem omnem laborem velut malum aversantur; somno autem plerumque se dedentes, ea somniorum visa vocant B enthusiasmos. Mala perhibent exsistere natura, et in quolibet homine simul habitare spiritum divinum ac dæmonem. Pueros qui eduntur in lucem, ex primo patre Adamo, ut naturam, ita etiam servitutem erga dæmonas trahere; adeoque consubstantiatum gestare dæmonem, qui cum quolibet habitet, ac imperium in eum exerceat. Et baptismi quidem eas non esse vires, ut illum expellere possit, aut peccatorum radices evellere; sed solam ipsis injunctam precationem, tum illum expellere, tum radices hasce purgare. Postquam autem perfectiores inter ipsos statum expertem affectuum attigerint, Spiritum sanctum aspectabiliter super eos venire tradunt, et ab affectuum incitatione corpus ita liberare, ut deinceps non amplius C egeat jejunio quo prematur, nec doctrina quæ frenum injiciat, et erudiat ne ambulet inordinate. Quinetiam se communionem cum cœlesti sponso sentire dicunt, quemadmodum mulier mariti sui commercium, et sanctam Trinitatem sensibilibus oculis videre (iis enim solis illa sub visum cadit), ac inde futura prospicere. Vetant quasi edicto, ne quis aliquid mendicantibus largiatur, nisi suis duntaxat, cum sese dicant esse illos spiritu pauperes quos Dominus beatos prædicavit. Matrimonium solvunt, intrepide jurant et pejerant: et infinita alia portenta comminiscuntur, admittuntque facinora, quæ Dei amantium auribus offerre nefas esset.

De Bogomilis.

D Secta autem Bogomilorum non multo ante nostram ætatem esse cœpit, ac pars quædam est sectæ Massalianorum, et in plerisque cum illorum dogmatis consentit: cum præterea quædam etiam invenerit, ac pestem adauxerit. Dicitur autem lingua Mysorum Bogomilus, qui Dei misericordiam sibi conciliat. Bog enim apud eos, Deus vocatur, et Miouli, misericordia. Hi Testamenti Veteris et Novi libros, una cum præscripto in iis Deo, abrogant, velut afflatu Satanæ exaratos, exceptis duntaxat septem, inter quos est et ipsum Evangelium: verum hos ipsos quoque falsa interpretatione corrumpunt, et blasphemis ac scelestis intellectibus ad id quod ipsis videtur, pervertunt. Ignominia crucem sacram afficiunt, veluti quæ Dominum peremerit,

Digitized by Google

itemque formidabile sacrum Dominici corporis et sanguinis, quod inhabitantium templa dæmonum hostiam appellant; aiunt enim in omnibus sacris templis habitare dæmonas. Baptismum nostrum Joannis baptismum vocant, suum autem, baptismum Servatoris; unicam precationem illam agnoscunt, *Pater noster*; cæteras abrogant, et inutilem garrulitatem appellant. Deiparos vocant eos qui existentem apud ipsos incolam consecuti sunt Spiritum sanctum, veluti qui sermonem in docendo gignant. Non modo per quietem, verum etiam vigilantes videre se Patrem perhibent, ut senem cujus admodum prolixa barba sit, Filium similem ei qui lanuginem primam recens mutaverit, Spiritum sanctum ut juvenem nudas admodum **13** genas habentem, dæmonibus ita eos circumvenientibus, et inæqualem esse sanctam Trinitatem docentibus, juxta discrimen harum figurarum. Omitto plura horum et Massalianorum impia dogmata, ne lectorum aures amplius obtundam : qui vero eorumdem deliria non in transitu, sed penitus cognoscere velit, librum de iis tractantem revolvat, et clarius eadem perspiciet.

Insuper 7 nec non 8 canon synodi Laodicenæ eos qui ex hæresi Phrygum, de quibus antea dictum est convertuntur, quamvis in clero esse existimantur, et maximi apud illos dicuntur, ut qui alios antecellant, et inter eos doctorum ordinem teneant, rebaptizari volunt.

Ut uno verbo dicam, omnes qui ab heterodoxis una immersione baptizantur, et ad Ecclesiam catholicam accedunt, sacri canones iterum baptizandos esse decernunt.

Quin et prædictus syn. II can. 1, in capite de orthodoxa fide, anathemati subjicit sectam Eunomianorum sive Eudoxianorum, nec non Semianorum sive Spiritus sancti adversariorum, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinaristarum.

De Eudoxio.

De Eunomianis dictum est. Iidem autem Eudoxiani vocabantur, ab Eudoxio quodam, eadem qua Eunomius hæresi infectus; qui cum esset Constantinopolitanus episcopus, Eunomium Cyzici pontificem constituit.

De Anomœis.

Ili etiam Anomœi nominabantur, quod dicerent Filium et Spiritum sanctum nullam cum Patre, quoad substantiam, similitudinem habere

De Marcellianis.

Secta autem Marcellianorum quemdam Marcellum hæreseos auctorem habuit, qui ex Ancyra Galatiæ urbe oriundus, ejusdem episcopus erat : idemque quod prædictus Sabellius sentiebat.

De Photino.

Photiniani autem a Photino denominationem habuerunt, qui ex Sirmio quidem oriundus, illic episcopatum gessit, et in eadem opinione fuit qua prædictus Paulus Samosatenus.

τικοῦ σώματος καὶ αἵματος, τῶν ἐνοικούντων τοῖς A
ναοῖς δαιμόνων θυσίαν ταύτην ἀποκαλοῦντες· λέγουσι γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τοὺς δαίμονας κατοικεῖν· καὶ τὸ μὲν παρ' ἡμῖν βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου λέγοντες, τὸ δὲ παρ' αὐτοῖς, τοῦ Σωτῆρος· μόνην ὀνομάζουσι προσευχὴν τὸ, Πάτερ ἡμῶν, τὰς δ' ἄλλας ἀθετοῦσι, βαττολογίαν ἀποκαλοῦντες. Θεοτόκους λέγουσι τοὺς παρ' αὐτοῖς ἔνοικον κτησαμένους τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἂν τὸν λόγον ἐν τῷ διδάσκειν γεννῶντας. Λέγουσιν οὐ μόνον ὄναρ, ἀλλὰ καὶ ὕπαρ βλέπειν, τὸν μὲν Πατέρα, ὡς γέροντα καθειμένον ἱκανῶς τὴν ὑπήνην, τὸν δὲ Υἱὸν, ἄρτι τὸν ἰοῦλον παραμείβοντι ἐοικότα· τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς νεανίαν δεινῶς ἐψιλωμένον τὰς παρειὰς, τῶν δαιμόνων οὕτως ἐξαπατώντων αὐτοὺς, καὶ διδασκόντων, B
ἄνισον εἶναι τὴν ἁγίαν Τριάδα κατὰ τὴν τῶν σχημάτων τούτων διαφοράν. Καὶ τὰ πλείω παρεῖσθω μοι τῆς τούτων καὶ τῆς τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβείας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖστον τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ἀκοὰς ἀποκναίω· ὅστις δὲ μὴ ἐν παρέργῳ τοὺς αὐτῶν γνῶναι βούλεται λήρους, τὴν περὶ τούτων διεξιοῦσαν βίβλον ἀνελιττέτω, καὶ σαφέστερον εἴσεται.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ζ' κανὼν, ἔτι δὲ καὶ ὁ η' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, τοὺς ἐπιστρέφοντας τῶν προῤῥηθέντων Φρυγῶν, εἰ καὶ κληρικοὶ νομίζονται εἶναι, καὶ μέγιστοι παρ' αὐτῶν ὀνομάζονται, ὡς τῶν ἄλλων προέχοντες, καὶ διδασκάλων ἐν ἐκείνοις πληροῦντες τάξιν, ἀναβαπτίζεσθαι ἀξιοῦσιν.

Ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, ἅπαντας τοὺς εἰς μίαν C
κατάδυσιν πρὸς τῶν ἑτεροδόξων βαπτισαμένους, καὶ τῇ καθολικῇ προσιόντας Ἐκκλησίᾳ, αὖθις βαπτίζεσθαι οἱ θεῖοι κανόνες θεσπίζουσι.

Καὶ ὁ προδιαληφθεὶς δὲ τῆς β' συνόδου α' κανὼν, ἐν τῷ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κεφαλαίῳ, ὑπὸ ἀνάθεμα τίθησι τὴν τῶν Εὐνομιανῶν αἵρεσιν, εἴτουν Εὐδοξιανῶν, καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρείων, ἤτοι Πνευματομάχων, καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν, καὶ Μαρκελλιανῶν, Φωτεινιανῶν τε καὶ Ἀπολλιναριστῶν.

Περὶ Εὐδοξίου.

Καὶ περὶ μὲν τῶν Εὐνομιανῶν εἴρηται· οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Εὐδοξιανοὶ ἐκαλοῦντο, ἀπό τινος Εὐδοξίου, συναιρεσιώτου τῷ Εὐνομίῳ, ὃς Κωνσταντινουπόλεως γεγονὼς ἐπίσκοπος, τὸν Εὐνόμιον Κυζίκου ἀρχιερέα D
κατέστησεν.

Περὶ Ἀνομοίων.

Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ Ἀνόμοιοι ὠνομάζοντο, διὰ τὸ λέγειν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μηδεμίαν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν ἔχειν πρὸς τὸν Πατέρα.

Περὶ Μαρκελλιανῶν.

Ἡ δὲ τῶν Μαρκελλιανῶν Μάρκελλόν τινα ἔσχεν αἱρεσιάρχην, ὃς ἐξ Ἀγκύρας μὲν ὥρμητο τῆς Γαλατίας, καὶ αὐτῆς ἐπίσκοπος ἐγεγόνει· ἐπίσης δὲ τῷ προῤῥηθέντι ἐδογμάτιζε Σαβελλίῳ.

Περὶ Φωτεινοῦ.

Οἱ δὲ Φωτεινιανοὶ ἀπὸ Φωτεινοῦ εἵλκον τὴν κλῆσιν, ἐκ Συρμίου μὲν ὁρμωμένου, κἀνταῦθα ἐπισκοπήσαντος, τὰ αὐτὰ δὲ τῷ προλεχθέντι Παύλῳ φρονήσαντος τῷ Σαμοσατεῖ.

Digitized by Google

Ὅπως δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ Ναβάτου.

Ὁ δὲ η' τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, οὓς φθάσαντες εἴπομεν Καθαροὺς ἤτοι Ναβατιανοὺς, τῇ καθολικῇ προσιόντας Ἐκκλησίᾳ, ἐγγράφως κελεύει ὁμολογεῖν, ὡς ἀσφαλῶς τὰ δόγματα πάντα τηρήσουσι ταύτης, τοὺς τὸν Χριστόν τε ἀρνησαμένους ἐπιστρέφοντας δέξονται, καὶ κατὰ τοὺς ὡρισμένους τῇ μετανοίᾳ τῶν παραπεπτωκότων καιροὺς, ἐκείνους οἰκονομήσουσι, τοῖς τε διγάμοις κοινωνήσουσι. Καὶ εἰ τούτοις συγκατάθοιντο, τοὺς οἰκείους αὖθις ἐκκλησιαστικοὺς ἀπολαμβάνειν βαθμοὺς, οὓς πρώην καταλελοίπασι, πρεσβύτεροι δήπου τυγχάνοντες ἢ διάκονοι· εἰ δὲ καὶ ἐπίσκοποι, καὶ τούτοις ταῖς ἰδίαις ἐπισκοπαῖς ἀποκαθίστασθαι, εἴπερ μὴ ταύτας ἐν τῷ μεταξὺ μετειλήφασιν ἕτεροι.

Ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς Δονατιστάς.

Ὁ δὲ νζ' καὶ ὁ ξη' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Δονατιστῶν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει προσερχομένους, μήτε, εἰ τοῦ λαοῦ εἶεν, ἀναβαπτίζεσθαι διατάττονται, καὶ τοὺς κληρικοὺς ἔχειν αὖθις τοὺς ἱερατικοὺς βαθμοὺς, προνοίᾳ τοῦ πλείονας οὕτω τῇ καθολικῇ προσίεναι πίστει.

Περὶ Δονάτου.

Τούτων αἱρεσιάρχης ἦν Δονάτος τις ὄνομα, ὃς μὴ ἄλλως τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἐδίδασκε μυστηρίων, εἰ μή τις, ὀστοῦν ἀνθρώπινον κατέχων ἐν τῇ χειρὶ, τοῦτο πρῶτον ἀσπάζοιτο, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν.

Περὶ Ἀγγελιτῶν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λε', Ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ, φησὶ, καταλιμπάνων Ἐκκλησίαν, καὶ ἀγγέλους ἐπονομάζων καὶ ἐπικαλούμενος, συνάξεις τε τούτοις ἐπιτελῶν, καὶ τῇ κεκρυμμένῃ ταύτῃ σχολάζων εἰδωλολατρείᾳ, ἔστω ἀνάθεμα, οὐχ ὡς τῆς πρὸς ἀγγέλους τιμῆς εἰδωλολατρείας οὔσης, ἀλλὰ τέχνη τις ἦν τοῦτο τηνικαῦτα τοῦ πονηροῦ, ἀγγέλοις μόνοις πείθοντος προσανέχειν, καὶ μὴ τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι, ἵνα τοὺς πειθομένους κατὰ μικρὸν εἰς τὸ τῆς εἰδωλολατρείας λαθὼν ἐκκυλίσῃ βάραθρον· φιλεῖ γὰρ, ὡς ἔπίπαν, ἐκ τῶν δεξιῶν ὑποκλέπτειν ὁ δόλιος. Ἔφασκον γὰρ οἱ μύσται τοῦ πλάνου, μὴ δεῖν τὸν Χριστὸν, τοὺς δὲ ἀγγέλους εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, καὶ εἰς τὴν προσαγωγὴν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα· τὸ γὰρ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν ἐν τούτοις, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς. Ταύτης τῆς αἱρέσεως (παλαιὰ γὰρ ἦν) καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῇ μέμνηται, λέγων· Μηδεὶς ἡμᾶς καταβραβευέτω ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων· ἤτοι μηδεὶς ὑμῖν ἐπηρεαζέτω, νικῶσιν ἐν τῇ ἀμωμήτῳ πίστει καὶ πολιτείᾳ, μηδὲ τοῦ βραβείου ἀποστερείτω, ἐπὶ ξένας παραδόσεις μεταφέρων ὑμᾶς, ἐκ τῆς ὀρθῆς δηλαδὴ πίστεως εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων θρησκείαν διὰ ταπεινοφροσύνης, ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντος τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ αὐτῷ κεχρῆσθαι πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα προσαγωγῇ· καταβραβεύειν δ' ἔστι τὸ μὴ τῷ νικήσαντι τὸ βραβεῖον, ἀλλ' ἑτέρῳ διδόναι, ἀδικουμένου τοῦ ἀριστέως. Ὡς δὲ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἱστορεῖ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Παναρίων, αἵρεσιν εἶναι ἑτέραν τῶν

Quomodo Novatianos admittere oporteat.

Primæ synodi canon 8 Catharos sive Novatianos, de quibus superius dictum est, ad Ecclesiam catholicam accedentes, in scriptis profiteri jubet, quod omnia ejusdem decreta pro certo observabunt, eosque qui Christum negarunt, et conversi sunt, suscipient; utique quod juxta tempora pœnitentiæ lapsis præfinita, res eorum administrabunt, et cum digamis communicabunt. Si itaque his assentiant, gradus suos ecclesiasticos quos antea reliquerunt, iterum resumere jubet, si presbyteri scilicet vel diaconi fuerint: sin autem episcopi, etiam et eos suis episcopatibus restituendos esse, nisi alii interea eosdem occupaverint.

Quomodo Donatistas admittere oporteat.

Canones autem 57 et 68 synodi Carthag. præcipiunt, ut qui ex secta Donatistarum fidem orthodoxam amplectuntur, si laici sint, non rebaptizentur; et ut clerici sacros gradus obtineant, nimirum ut hac ratione plures ad fidem catholicam accederent.

De Donato.

Horum sectam exorsus est quidam, cui nomen erat Donatus, qui non aliter sacris mysteriis communicandum esse docuit, nisi quis os humanum manu tenens, id ipsum prius exoscularetur, atque hoc modo sacramenta perciperet.

De Angelicis.

Canon autem 35 synodi Laodicenæ, Qui, inquit, Ecclesiam Dei relinquit, et angelos nominat invocatque, et congregationes iis peragit, et occultæ idololatriæ vacat, sit anathema. Non quod honor in angelos sit idololatria, sed quod mali artificium sit, qui solis angelis confidere, et Christum non invocare persuadet, ut eos qui ei parent, paulatim ad idololatriæ barathrum clam devolvat. Malus enim utplurimum nos a dextris adoriri amat. Dicebant enim hujus erroris discipuli, quod non oportet Christum, sed angelos ad auxilium invocare, et ut aditum ad Patrem habeamus. Christum enim eorum causa interpellare majus quiddam est, quam ut nos homunculi id attentemus. Hujus hæreseos (antiqua enim erat) divinus etiam Apostolus in Epistola ad Colossenses meminit, dicens: « Nemo vos seducat, » in humilitate et cultu angelorum, in ea quæ non vidit pedem inferens; sive nemo vobis insidietur in fide et dispensatione inculpata vincentibus, nec præmio privet, in peregrinas traditiones vos adducens, a vera scilicet fide ad cultum angelorum propter humilitatem, quasi supra nos esset Dominum invocare, eoque apud Patrem conciliatore uti. Est autem καταβραβεύειν, præmium non victori, sed illi per injuriam ereptum alteri cuiquam elargiri. Tradit autem S. Epiphanius in libro, qui *Panarion* dicitur, aliam esse Angelicorum dictam hæresin, qui se ita nominabant, vel quod se angelorum more vivere, vel ab angelis in rebus divinis instructos crederent.

Digitized by Google

Ἀγγελικῶν λεγομένην, ἢ ὡς ἀγγελικῶς οἰόμενοι βιοῦν, οὕτως ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες, ἢ ὡς παρ' ἀγγέλων τὰ θεῖα μυεῖσθαι νομίζοντες.

De Maximo Cynico.

Porro 4 synodi secundæ canon Maximum quemdam abdicat; eum nec factum fuisse, vel esse episcopum, quod contra leges ordinatus fuerit, nec eos quibus ordines contulisset, in clericorum numero habendos esse affirmans. Ac hujusce hominis apud Gregorium Theologum in quadam ex orationibus suis quæ in ecclesiis non leguntur, mentionem alicubi factam reperias. Erat autem Maximus hic Ægyptius, philosophus Cynicus (Cynici vero dicebantur propter eorum arrogantiam et audaciam); qui, cum ad magnum Patrem Gregorium Theologum accessisset, et fidei mysteriis imbueretur, baptizatus est, et demum clero ascriptus, nec non ad mensam magni istius Patris admissus. Cum autem patriarchalem Constantinopolitanæ sedis dignitatem concupiisset, pecunias Alexandriam mittit, sibique inde episcopos illum electuros subornat, quodam etiam ex intimis Theologi in auxilium ascito : qui quidem cum in ecclesia jam constitissent, nondum perfecta re deprehensi, a fidelibus ejecti sunt; non autem propterea quieverunt, sed Choraulæ cujusdam domum ingressi, Maximum patriarcham ordinant, quamvis nihil ei profuit istiusmodi improbitas, neque enim quidquam proficere potuit. Postea autem, cum cognitum esset eum cum Apollinario sentire, anathemate ictus est.

15 Primus insuper tertiæ synodi canon, nec non **2** et 3, et 4, et 5, episcopos vel clericos qui Nestorii, idemque cum eo sentientis Celestii, opinionibus favent, ex sacerdotio ejiciunt; eos autem quos Nestorius a sacerdotio expulit, quod malæ ejus opinioni assensum non præberent, ad proprios gradus rursus restitui jubent : insuper et eos, quos, cum a synodo vel propriis episcopis propter indigna sua facta condemnati essent et depositione multati, Nestorius non canonice suscipiens propriis gradibus restituerat, nihilo secius depositos manere.

De Nestorio.

Nestorius autem Constantinopoleos patriarcha Christum nudum esse hominem dicebat, eique secundum habitudinem unitum fuisse Dei Filium, ideoque sanctam Virginem non Deiparam, sed Christiparam nominabat. Qui sententia sanctorum Patrum Ephesi congregatorum depositus fuit, præsidente iis Cyrillo papa Alexandrino beatæ memoriæ, et Celestini veteris Romæ papæ locum tenente, eique strenue operam navante Memnone Ephesino episcopo. Postea autem trium dierum intervallo adfuit Joannes patriarcha Antiochenus cum pluribus episcopis, inter quos erat Theodoretus Cyri, et Ibas Edessæ episcopus : qui, quod adventus eorum non exspectarentur, irritati, Nestorii depositionem rescindere, et sanctum Cyrillum, Memnonemque Ephesinum, præter rationem pœna vicissim depositionis afficere conati sunt. Ac Theodoretus quidem ad eversionem capitum 12, a magno Cyrillo ad con-

A *Περὶ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ.*

Ἀλλὰ καὶ ὁ δ' τῆς β' συνόδου Μάξιμον ἀποκηρύττει τινά, μήτε ἐπίσκοπον αὐτὸν γενέσθαι ἢ εἶναι ἀποφαινόμενος, διὰ τὸ ἐκθέσμως κεχειροτονεῖσθαι, μήτε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας κληρικοὺς ὑπάρχειν. Τούτου καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἔν τινι τῶν μὴ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκομένων αὐτοῦ μέμνηται λόγων. Οὗτος δὲ ὁ Μάξιμος Αἰγύπτιος ἦν φιλόσοφος κυνικός (κυνικοὶ δὲ ἐλέγοντο παρὰ τὸ αὐθαδες καὶ θρασύ)· καὶ προσελθὼν τῷ μεγάλῳ Πατρὶ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ, καὶ κατηχηθεὶς ἐβαπτίσατο, εἶτα καὶ τῷ κλήρῳ συγκατελέγη, καὶ τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ Πατρὶ ὁμοδίαιτος ἦν. Ἐν ἐφέσει δὲ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου τῆς βασιλευούσης γενόμενος, χρήματα εἰς Ἀλεξάνδρειαν πέμπει, κἀκεῖθεν ἐπισκόπους ἄγει τοῦτον χειροτονήσοντας, ἔχων καί τινα συνεργὸν τῶν οἰκείων τῷ Θεολόγῳ. Ἤδη δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον γενόμενοι, καὶ φωραθέντες, πρὶν ἢ τὴν τελετὴν τελέσασθαι, παρὰ τῶν πιστῶν ἀπηλάθησαν· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἡσύχασαν· οἰκίαν δὲ εἰσδύντες χοραύλου τινός, ἐκεῖ χειροτονοῦσι τὸν Μάξιμον, εἰ καὶ μηδὲν τῆς περὶ ταῦτα μοχθηρίας ἀπώνατο, οὐ γὰρ ἀνῦσαί τι ὅλως δεδύνητο· ἐς ὕστερον γὰρ γνωσθείς, καὶ τὰ Ἀπολλιναρίου φρονῶν, ἀναθεματίσθη.

Τῆς δέ γε τρίτης συνόδου ὁ α' καὶ β' κανὼν, ἔτι δὲ καὶ ὁ γ' καὶ ὁ δ' καὶ ὁ ε', τοὺς τὰ Νεστορίου καὶ τοῦ ὁμοδόξου τούτου Κελεστίνου φρονοῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς τῆς ἱερωσύνης ἐξοστρακίζουσιν· οὓς δὲ ὁ Νεστόριος τῆς ἱερωσύνης ἐξέωσε, μὴ συντεθειμένους τῇ ἐκείνου κακοδοξίᾳ, αὖθις ἀπολαύειν κελεύουσι τοὺς οἰκείους βαθμούς· ὅσους γε μὴν ὑπὸ τῆς συνόδου ἢ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἐπὶ ἀτόποις πράξεσιν ἐλεγχθέντας τε καὶ καθαιρέσει ὑποβληθέντας ἀκανονίστως εἰς κοινωνίαν δεξάμενος ὁ Νεστόριος τοῖς οἰκείοις βαθμοῖς ἐγκατέστησε, τούτους μηδὲν ἧττον εἶναι καθῃρημένους.

Περὶ Νεστορίου.

Ὁ μὲν οὖν Νεστόριος οὗτος, πατριάρχης ὢν Κωνσταντινουπόλεως ψιλὸν ἄνθρωπον ἔλεγε τὸν Χριστὸν, ἐνωθῆναι δὲ αὐτῷ κατὰ σχέσιν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, παρὸ οὐδὲ Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον ὠνόμαζεν, ὃς ψήφῳ τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἀθροισθέντων ἁγίων Πατέρων καθῃρητο, προεξάρχοντος τούτων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου πάππα Ἀλεξανδρείας, ἐπέχοντός δὲ καὶ τὸν τόπον Κελεστίνου τοῦ πάππα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, συναιρομένου καὶ Μέμνωνος, ἐπισκόπου Ἐφέσου. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν, Ἰωάννης παρῆν ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας σὺν πλείοσιν ἐπισκόποις, μεθ' ὧν ἦν καὶ Θεοδώρητος ἐπίσκοπος Κύρου, καὶ Ἴβας Ἐδέσσης· οἳ καὶ τῆς ἀπολείψεως ὑβριοπαθήσαντες, τῇ καθαιρέσει Νεστορίου ἐμέμψαντο, καὶ τὸν ἅγιον Κύριλλον τόν τε Ἐφέσου Μέμνωνα παραλόγως καθεῖλον· ὁ μέντοι Θεοδώρητος καὶ εἰς ἀνασκευὴν τῶν ιβ' κεφαλαίων, ὧν ὁ μέγας ἐξέθετο Κύριλλος,

εἰς ἔλεγχον μὲν τῆς Νεστορίου κακοδοξίας, στηριγ- A fulciendos Nestorii errores fidemque stabiliendam editorum, totidem alia capita luce donavit; quin et Ibas etiam epistolam conscripsit; diuque discordibus animis utrinque certatum, donec a synodo in eos antistites, utpote Nestoriani erroris merito suspectos, depositione animadversum. Quoniam autem antistites se invicem ita adorti essent, et inter eos schisma factum esset, imperator, omnibus ad reginam urbium convocatis, ut utraque pars consentirent, et sese amplecterentur, effecit. Theodoretus porro se contentionis studio capita duodecim conscripsisse non inficiatus, per eorum repudiationem abrogationemque in se crimen recepit, et priorem honorem ordinemque sortitus est. Quin et actis sanctæ synodi acquiescens, ipse etiam depositionem Nestorii approbavit.

μὸν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, κεφάλαια ἕτερα τοσαῦτα ἐκδέδωκε, καὶ ὁ Ἴβας ὁμοίως ἐπιστολήν· καὶ μείστη γέγονε μεταξὺ τούτων ἡ διαφορὰ, ὡς καὶ καθαίρεσιν αὖθις τὴν σύνοδον τῶν ἀρχιερέων ἐκείνων καταψηφίσασθαι, οἷα δὴ τοῖς τοῦ Νεστορίου ὑποπτευθέντων στοιχεῖν. Ἐπεὶ οὖν οὕτω δι' ἀλλήλων οἱ ἀρχιερεῖς κεχωρήκασι, καὶ σχίσμα ἦν παρ' αὐτοῖς, ὁ βασιλεὺς πάντας εἰς τὴν βασιλεύουσαν μετακαλεσάμενος, τὰ τῆς ὁμοφροσύνης καὶ ἄμφω τὰ μέρη ἀσπάσασθαι παρεσκεύασεν· ὁ μέντοι Θεοδώρητος, πρὸς ἔριν καὶ ιβ' κεφάλαια συντεταχέναι μὴ ἀρνησάμενος, τῇ ἀποβολῇ τούτων καὶ ἀθετήσει ἑαυτόν τε τῆς αἰτίας παρῃτήσατο, καὶ τῆς προτέρας ἔτυχε τιμῆς τε καὶ τάξεως, ἀγαπήσας τε τοῖς πεπραγμέ- B νοις τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, τῇ καθαιρέσει Νεστορίου καὶ οὗτος ἐπεψηφίσατο.

Περὶ Κελεστίου.

Ὁ δὲ Κελέστιος μαθητὴς ἦν Πελαγίου τινὸς μοναχοῦ· ὥρμηντο δὲ καὶ ἄμφω τῆς Καρθαγένης, ὡς ὁ Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος ἱστορεῖ, καὶ καινότερα ἐπεισῆγον τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα. Θνητὸν γὰρ πλασθῆναι τὸν Ἀδὰμ τὴν ἀρχὴν διετείνοντο, ἀλλὰ μὴ ἐκ παραβάσεως τούτῳ καταδικασθῆναι· τά τε ἀρτίτοκα βρέφη μὴ χρείαν ἔχειν βαπτίσματος, οὐ γὰρ ἐφέλκονται τὴν προγονικὴν ἐξ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν· τόπον τε εἶναι μεταξὺ τοῦ παραδείσου καὶ τῆς κολάσεως, εἰς ὃν τὰ μὴ φωτισθέντα βρέφη μετατιθέμενα μακαρίως ζῆν. Ταῦτα καὶ ἕτερα ἓξ παραπλήσια τούτοις κεφάλαια τοῖς περὶ Πελάγιον καὶ Κελέστιον ἐπρεσβεύετο, C ἃ δὴ καὶ ἡ παροῦσα οἰκουμενικὴ τρίτη σύνοδος τῷ ἀναθέματι κατεβαλεν, ἀλλά γε καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος. Καὶ ζήτει τοὺς περὶ τούτων διεξιόντας ταύτης κανόνας ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Β στοιχείου, τὸν ρθ' φημὶ καὶ τοὺς καθεξῆς τρεῖς ἑτέρους· ἀλλὰ δὴ καὶ ἐν τῷ λε' κεφαλαίῳ τοῦ Ε στοιχείου κανόνας τῆς αὐτῆς συνόδου ριδ' καὶ ριε'· ἅπερ γὰρ οὗτοι τοῦ ἀναθέματος ἀξιοῦσι, παρ' ἐκείνοις ἀφρόνως ἐδογματίζετο. Καὶ ὁ μέγας δὲ Λέων ὁ πάππας, τοὺς περὶ Πελάγιον καὶ Κελέστιον ἐπιστρέφοντας ἐγγράφως ἀναθεματίζειν τὸ σφῶν ἐθέσπισε φρόνημα.

De Celestio.

Erat autem Celestius Pelagii cujusdam monachi discipulus, quorum uterque ex Carthagine orti sunt, ut Photius Constantinopolitanus patriarcha narrat, et nova dogmata in Ecclesiam introduxerunt. Adamum enim mortalem ab initio creatum esse affirmabant, et non propter transgressionem mortalitate multari. Et infantibus recens natis non opus esse baptismo, quippe qui peccatum originale ab Adamo neutiquam trahant: porro locum esse medium inter paradisum et damnatorum gehennam, in quem infantes non illuminati conjecti sunt, ibique felicem C vitam transigunt. Hæc et sex alia capita hisce similia a Pelagio et Celestio promulgabantur, quæ tertia hæc œcumenica synodus, nec non synodus Carthaginensis, anathemati subjecerunt. Quære canones ejusdem super his disserentes in 1 cap. litteræ B, nimirum 109 et tres deinceps sequentes: quin et canones ejusdem synodi 114 et 115, in cap. XXXV, litteræ E; quæ enim illi anathemate digna censent, ab iis absurde edocta sunt. Porro et magnus Leo papa, eos qui a Pelagio et Celestio convertuntur, opinionem suam scripto anathematizare jubet.

Ὁ δὲ με' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοὺς συνευξαμένους αἱρετικοῖς ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἀφορίζει· ἐπιτρέψαντας δέ τισι τούτων τὰ τῶν κληρικῶν ἐνεργῆσαι καθαιρεῖ.

16 Porro canon 45 sanctorum apostolorum episcopos vel clericos qui una cum hæreticis orant, excommunicat; sin autem iis tanquam clericis operari permiserint, depon t. D

Ὁ δὲ μς' καὶ τοὺς δεξαμένους τὸ ἐκείνων βάπτισμα, τοὺς ὑπ' ἐκείνων δηλαδὴ βαπτισθέντας, ἢ ὅσα εἰς θυσίαν προσάγουσι, καθαιρεῖ.

Canon autem 46 eos qui eorum baptismum suscipiunt, id est, ab iis baptizantur, vel quæcunque ad sacrificium afferunt, deponit.

Ὁ δὲ ξδ' τὸν εἰσερχόμενον κληρικὸν ἢ λαϊκὸν εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσευχῆς χάριν, τὸν μὲν καθαιρεῖ, τὸν δὲ ἀφορίζει. Τίς γὰρ, φησὶ, συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ; τίς δὲ μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;

Porro, canon 64 clericum vel laicum qui in synagogam Judæorum vel hæreticorum introierit ad orandum, alterum quidem deponit, alterum autem excommunicat. Quænam enim est concordia Christi cum Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?

Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ς' τοὺς περιπεσόντας αἱρέσεσι, καὶ ἔτι ταύταις ἐνεσχημένους, πόρρω βάλλει τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς οἶκον Θεοῦ εἰσιέναι οὐ συγχωρεῖ.

Canon etiam 6 syn. Laodic. eos qui ad hæreses ullas lapsi sunt, iisdemque detinentur, ex Ecclesia ejicit, et in domum Dei ingredi non permittit.

Ὁ δὲ λθ' οὐδὲ τὰς τῶν αἱρετικῶν εὐλογίας ἢ ἀλογίας εἰπεῖν οἰκειότερον, λαμβάνειν ἐφίησιν.

Canon autem ejusdem 32 hæreticorum benedictiones vel, ut aptius loquar, maledictiones accipere non sinit.

Digitized by Google

Item 33 nos una cum hæretico vel schismatico orare omnino prohibet.

Et 37 non permittit quæ a Judæis vel hæreticis mittuntur festiva accipere, aut una cum iis festum agere.

Nonus autem et 34 iis qui Christi martyras relinquunt, et ad falsos hæreticorum martyras abeunt, et in ea quæ dicuntur martyria vel cœmeteria, semetipsos a Deo quasi alienantes, alter communione aliquantisper interdicit, alter autem eos anathematizat; probabile enim est quosdam hæreticos in temporibus persecutionis ad mortem usque reluctatos fuisse, quos igitur martyras vocarunt qui cum eisdem sentiebant, et domos in quibus corpora eorum sepulta erant, martyria.

Canon autem 9 Timothei Alexandrini jubet, ut hæretici, dum divina fit oblatio, precibus non intersint, nisi se pœnitentiam acturos polliceantur. Si enim catechumenis hoc non permissum sit, multo minus hæreticis. Quin et promittentes in loco catechumenis destinato stabunt; quod si pœnitentiam agere nolunt, etiam ab eo loco expellentur.

Quod hæreticos qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, suscipere oporteat.

Magnus autem Basilius, in canone 5, omnes hæreticos qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, admittere jubet, examinantes an veram pœnitentiam ostendant, et an fructus habeant qui salutis studium testificentur.

Porro canon 22 synodi Carthaginensis episcopis vel clericis ad bonorum suorum hæreditatem infidelem vel hæreticum omnino inducere vetat, etiamsi cognati eorum sint.

Canon autem 84, Episcopo, inquit, qui in vitæ exitu testamentum condens hæreticos bonorum suorum hæredes conscripserit, licet ei sanguine conjuncti sint, etiam post mortem anathema denuntiari, et nomen ejus e sacerdotum memoria deleri debet.

17 *Leges civiles.*

Porro et a diversis legibus basil. non permissum est ut hæretici hæredes fiant, non solum bonorum quæ ad episcopos et clericos, sed neque eorum, quæ ad Christianos laicos pertinent, etiamsi filii eorum fuerint. Hæreticorum autem liberi Christiani facti, parentes suos, victum sibi et vestitum suppeditare, et dotem dare juxta facultatis suæ mensuram cogunt.

Qui non credit sanctam Trinitatem habere in una Deitate æqualem potentiam, ne Christianus quidem dicitur, sed vesanus est, et hæreticus, et infamis, et punitur.

Hæreticus est, et legibus adversus hæreticos latis obnoxius, qui ab orthodoxa fide vel paululum declinat. Quin et hæreticos nullam militiam, nec publicam curationem quamcunque obire posse

A Ὁ δὲ λγ' αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ ὅλως ἡμᾶς οὐκ ἐπιτρέπει συνεύχεσθαι.

Ὁ δὲ λζ' οὔτε τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν πεμπόμενα ἑορταστικὰ λαμβάνειν, ἢ συνεορτάζειν τούτοις ἐφίησιν.

Ὁ δὲ θ' καὶ λδ', τοὺς καταλιμπάνοντας τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας, καὶ ἀπιόντας εἰς τοὺς τῶν αἱρετικῶν ψευδομάρτυρας, καὶ εἰς τὰ λεγόμενα τούτων μαρτύρια καὶ κοιμητήρια, ὡς ἀλλοτριοῦντας ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ, ὁ μὲν τῆς κοινωνίας μέχρι τινὸς ἀπείργει, ὁ δὲ ἀναθεματίζει. Εἰκὸς γάρ τινας ὑποκειμένους αἱρέσεσιν, ἐν τοῖς διωγμοῖς, ἐνστῆναι μέχρι θανάτου, οὓς καὶ μάρτυρας οἱ ὁμοδοξοῦντες αὐτοῖς ἐκάλουν, μαρτύριά τε τοὺς οἴκους, ἐν οἷς τὰ ἐκείνων ἐτέθαπτο σώματα.

B Ὁ δὲ θ' Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, τῆς θείας τελουμένης ἱερουργίας, τῇ εὐχῇ κελεύει τοὺς αἱρετικοὺς μὴ παρεῖναι, εἰ μή που μετανοεῖν ἐπαγγέλλοιντο. Εἰ γὰρ τοῖς κατηχουμένοις τοῦτο οὐκ ἐφεῖται, πολλοῦ γε δεῖ τοῖς αἱρετικοῖς· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπαγγελλόμενοι, ἐν τόπῳ, ὃς ἀνεῖται τοῖς κατηχουμένοις, ἑστήξουσι, μὴ βουλόμενοι δὲ μετανοεῖν, καὶ τούτου ἐκβληθήσονται.

Ὅτι τοὺς ἐν ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν δέχεσθαι χρή.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἐν τῷ πέμπτῳ κανόνι, σύμπαντας τοὺς ἐν ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν ἐπιτάττει προσδέχεσθαι, δοκιμάζοντας μὲν εἰ ἀληθῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδείκνυνται, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

C Ὅγε μὴν κβ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἀπείρηκεν εἰς κληρονομίαν τῶν ἰδίων πραγμάτων ὅλως εἰσάγειν ἄπιστον ἢ αἱρετικὸν, εἰ καὶ τούτοις κατὰ γένος ᾠκείωνται.

Ὁ δὲ πα', Ἐπισκόπῳ, φησὶ, τῷ ἐπὶ τέλει διατιθεμένῳ τοῦ βίου, αἱρετικοὺς τῶν τούτου κληρονομεῖν, καὶ εἰ καθ' αἷμα τούτῳ προσήκουσι, καὶ μετὰ θάνατον ἀνάθεμα δέον τῷ τοιούτῳ λεχθῆναι, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῆς τῶν ἱερέων μνήμης ἀπαλειφθῆναι.

Νόμοι πολιτικοί.

Καὶ παρὰ διαφόρων δέ γε βασιλικῶν νόμων αἱρετικοῖς οὐκ ἐπιτέτραπται κληρονομεῖν, μὴ ὅτι γε τῶν D τοῖς ἐπισκόποις προσόντων ἢ κληρικοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοῖς λαϊκοῖς Χριστιανοῖς, εἰ καὶ παῖδες αὐτῶν τύχοιεν ὄντες· οἱ δέ γε τῶν αἱρετικῶν παῖδες, Χριστιανοὶ γενόμενοι, ἀναγκάζουσι τοὺς ἰδίους γονεῖς γενόμενοι, ἀναγκάζουσι τοὺς ἰδίους γονεῖς τρέφειν αὐτοὺς καὶ ἐνδύειν, καὶ προῖκα τούτοις διδόναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς αὐτῶν περιουσίας.

Ὁ μὴ δοξάζων τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι ἰσοδύναμον, οὔτε Χριστιανὸς λέγεται, καὶ ἄφρων ἐστὶ, καὶ αἱρετικὸς, καὶ ἄτιμος, καὶ τιμωρεῖται.

Αἱρετικός ἐστι καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκειται νόμοις ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἀλλὰ καὶ μηδεμίαν στρατείαν, ἢ τὴν οἱανοῦν δημόσιον φροντίδα μετιέναι τοὺς αἱρετικοὺς

Digitized by Google

θεσπίζομεν, μήτε ἀξιωματικοὺς γίνεσθαι, μὴ διδάσκειν τούτους, μὴ χειροτονίας ποιεῖν, μὴ λιτανεύειν· αἱρετικοὺς δὲ λέγομεν πάντας εἶναι τοὺς μὴ μεταλαμβάνοντας τῶν ἁγιασμάτων παρὰ τῶν ἱερέων κατὰ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν.

Μανιχαῖοι καὶ Δονατισταὶ μὴ ἐχέτωσαν τὰ τῶν ὀρθοδόξων προνόμια, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως τιμωρείσθωσαν· ὡσαύτως καὶ οἱ Ἀπολλιναρισταὶ, καὶ οἱ μὴ ταῖς ἁγίαις τέσσαρσι συνόδοις πειθόμενοι, καὶ οἱ κατὰ τῆς ἁγίας δ' συνόδου ἢ λέγειν τι ἢ διδάσκειν τολμῶντες.

Μανιχαῖος, εἰ ἐν Ῥωμαϊκῷ τόπῳ ὀφθείη διάγων, ἀποτεμνέσθω.

Μοντανισταὶ ἐξαιρέτως μηδένα τῶν παρ' αὐτοῖς καλουμένων Πατριαρχῶν ἢ κληρικῶν ἐντὸς ἐχέτωσαν Κωνσταντινουπόλεως· κωλυέσθωσαν δὲ καὶ ἐντὸς αὐτῆς στρατεύεσθαι, ἢ συσσίτια ποιεῖν, ἢ ἀνδράποδα ἐμπορεύεσθαι.

Αἱρετικὸς κατὰ ὀρθοδόξου μὴ μαρτυρείτω.

Ἐκβαλλέσθωσαν δὲ καὶ αἱ αἱρετικαὶ γυναῖκες τῶν δεδομένων προνομίων ταῖς ὀρθοδόξοις· οὐ γὰρ περὶ τὴν ἱκάνωσιν τῆς προικὸς αὐτῶν καὶ τῶν προγαμιαίων δωρεῶν προτιμηθήσονται τῶν προτέρων δανειστῶν τοῦ ἀνδρὸς, ὥσπερ αἱ ὀρθόδοξοι. Ἐπειδὴ γὰρ φησιν, ἑαυτὰς τῶν τοῦ Θεοῦ χωρίζουσι δωρεῶν, καὶ τῆς ἀχράντου κοινωνίας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀλλοτριοῦσι, δίκαιον ἂν εἴη καὶ τῶν παρ' ἡμῶν δεδωρημένων ταῖς εὐσεβέσι τῶν γυναικῶν δικαίων καὶ προνομίων ἀλλοτριοῦσθαι. Τῶν γὰρ εὐσεβῶν εὐσεβεῖς ὄντες εὐεργέται καὶ νομοθέται πρὸς Θεοῦ καθεστήκαμεν, οὐ τῶν περὶ ἐλαχίστου τὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως τιθεμένων· κοινὸν γὰρ ἡμῖν οὐδὲν πρὸς ἐκείνους. Ταῖς νομίμοις γε μὴν τοὺς αἱρετικοὺς ταφαῖς παραδίδοσθαι συγχωροῦμεν.

A decernimus; utique nec dignitates assequi posse, nec docere, nec ordinationes facere, nec litanias celebrare. Dicimus autem hæreticos esse omnes, qui sacramentis, quæ dantur a sacerdotibus in Dei Ecclesia, non communicant.

Manichæi et Donatistæ orthodoxorum privilegiis ne fruantur, verum etiam extremo supplicio afficiantur. Similiter et Apollinaristæ, iique qui quatuor sanctis conciliis non obediunt; et quicunque contra quartum sanctum concilium vel dicere quidpiam, vel docere ausi sunt.

Manichæus, si in loco Romano degere deprehensus fuerit, decolletur.

Montanistæ præcipue nullum eorum, qui dicuntur, patriarcharum, vel clericorum habeant B intra Constantinopolim. Prohibeantur autem intra eam militiam exercere, vel comessationes facere, vel mancipia emere.

Hæreticus testimonium contra orthodoxum ne dicat.

Quin et hæreticæ mulieres privilegiis quæ dantur orthodoxis excidant. Non enim circa dotis suæ et donationum ante nuptias sufficientiam prioribus viri creditoribus præferentur, quemadmodum mulieres orthodoxæ. Quoniam enim seipsas, inquit, a Dei donis separant, et ab impolluta Ecclesiæ catholicæ communione alienant, æquum etiam est, ut a juribus et privilegiis piis mulieribus a nobis concessis alienentur. Etenim religiosi religiosorum benefactores et legislatores a Deo constituti sumus, C non autem eorum qui sanam fidem parvi pendunt: nihil enim nobis cum iis commune est. Hæreticos autem legitimis sepulcris tradi permittimus.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Πῶς δεῖ τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, ἤτοι τὰ συμπόσια.*

Ὁ μὲν ια' τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου κανὼν, τοὺς κοινωνεῖν μὴ ἀνεχομένους τοῖς ἐκ πίστεως καὶ εὐλαβείας τὰς λεγομένας ἀγάπας ἐν Ἐκκλησίᾳ ποιοῦσι, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ Κυρίου τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἑστίασιν προσλαμβάνουσιν, ὡς βδελυσσομένους τὸ γινόμενον, τῷ ἀναθέματι παραπέμπει. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς ῥηθησομένοις κανόσι ταῦτα γίνεσθαι ἀπείρηται, D ἀλλ' οὖν τοῖς ἀγαθῇ γνώμῃ τοῦτο δρῶσιν ἔστιν ὅπη ἐφεῖται.

Ὁ δὲ οδ' τῆς ς' συνόδου κανὼν, καὶ ὁ κη' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, ἀφορισμὸν ἐπανατείνονται τοῖς ἔνδον ἐκκλησίας ἢ τοῦ Κυριακοῦ δειπνοῦσι, καὶ ἀγάπην δῆθεν ἐσθίουσι, καὶ ἀκούμβιτα στρωννύειν τολμῶσιν· ἀλλὰ γὰρ ἅπας τόπος τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένος κυριακὸς λέγεται. Ἀρχαῖον δὲ ἦν ἔθος, μετὰ τὴν τῶν θείων κοινωνίαν μυστηρίων κοινὴν τράπεζαν τοὺς πλουσίους τοῖς πένησι προτιθέναι. Τούτου τοῦ ἔθους καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους μέμνηται α'· ἐκεῖνος γὰρ καὶ ἀγάπην τοῦτο καλεῖ, ἢ ὡς εἰς ἀγάπην συνάγον, ἢ ὡς δι' ἀγάπην γενόμενον· ἀλλ' ὡς παραίτιον σκανδάλου γεγονὸς ὕστερον, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκώλυσαν· ἀκούμβιτα δὲ

CAP. III. *Quomodo agapas, quæ vocantur, seu convivia celebrare deceat.*

Undecimus syn. Gangrenæ canon iis qui eorum communionem non ferunt, qui ex fide et pietate agapas dictas in ecclesia peragunt, et in honorem Domini fratres ad convivium accipiunt, ab eo utique quod factum est abhorrentes, anathema denuntiat. Licet enim a canonibus subsequentibus tale quidpiam fieri vetitum sit, aliquando tamen iis qui bono instituto id faciunt, permissum est.

18 Canon. autem 74 syn. VI, nec non 28 syn. Laodicenæ, iis qui intus ecclesiam vel locum Dominicum cœnam sumunt, ibidemque agapas comedunt, et accubitus sternere ausi sunt, excommunicationem intentat. Omnis autem locus Deo consecratus Dominicus dicitur. Erat utique mos antiquus, ut post divinorum mysteriorum participationem, divites communem mensam pauperibus apponerent. Hujus consuetudinis meminit magnus apostolus Paulus in prima Epistola ad Corinthios; eamque charitatem appellat, vel ut ad charitatem conducentem, vel ut propter charitatem factam. Verum cum postea scandali occasio esset, a san-

Digitized by Google

ctis Patribus prohibita erat. Ἀκούμβιτα autem Latine lectos in altum elevatos significant : *accumbo* enim apud eos idem est quod ἀναπίπτω.

Eadem etiam synodi Carthaginensis canon 42 statuit, convivia in ecclesia celebrari omnino prohibens : nisi quisquam peregre iter faciens, et diversorio indigens, præ necessitate in ecclesiam ingressus fuerit.

CAP. IV. *De emptione ac venditione. Leges civiles.*

Emptio et venditio fit, cum utraque paciscentium pars de pretio consenserit : hic pretium solvendo, ille quod venditum est tradendo. Data autem arrha, et venditione rescissa, si quidem emptor sit qui eam dissolverit, arrham amittit; si vero venditor, arrhæ acceptæ duplum restituere cogitur.

Qui officium adeptus est in provincia, in ea rem mobilem vel immobilem, vel per se vel per alium, emere non potest, præterquam a fisco; nam et rem amittit, et datum pretium non repetit.

Qui rem rapuerit, vel per vim abstulerit, nisi eam restituat, inutiliter eamdem emit.

Si fiscus ob debita fiscalia res debitoris distraxerit, nec ipse debitor nec creditor offerre debitum, resque vindicare potest. Omnibus enim potior est fiscus.

Si tributorum exactor jussu magistratus agrum ejus qui in tributorum solutione cessat, vendiderit, venditio non rescinditur : quod si absque jussu magistratus fiat venditio, vel dolo, vel sine justo pretio, rescinditur.

Minoris res immobilis bene venditur propter proprium ipsius debitum, vel propter debitum patris, vel propter fiscum, videlicet post manifestam judicis sententiam.

Quamvis minor ætatis veniam postulet, rem immobilem absque decreto non vendit, neque pignori dat. Quod si vendiderit, non solum ipse sed et hæredes venditum recuperare possunt intra annum post annos 25. Similiter quod male emit, vel permutavit, recuperare potest, intra prædictum tempus, pretium depositum repetens. Debita autem restitutio etiam ad hæredes ejus transmittitur.

Veniam autem ætatis postulat, vir quidem a vicesimo ætatis anno, femina autem a decimo octavo. Scias autem plenam ætatem esse ab anno vicesimo quinto.

19 Tutor, vel curator, vel procurator orphani rem emere nequeunt.

Minores bene rescindunt venditionem quam curatores eorum per dolum male fecerunt.

Pacta sine dolo conventa, quæque legibus contraria non sunt, valent.

Qui annonæ insidiantur, dum venalia coemunt

A λατινικῶς στρωμνὰς εἰς ὕψος ἠρμένας δηλοῖ. ἀκούμβω γὰρ παρ' ἐκείνοις, τὸ ἀναπίπτω.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μβ' διατάττεται, κωλύων ὅλως ἐν ἐκκλησίᾳ συμπόσια γίνεσθαι· εἰ μήπου τις ἐν ἀλλοδαπῇ ὁδεύων, καὶ καταγωγίου ἀπορῶν, εἰς Ἐκκλησίαν ἐξ ἀνάγκης εἰσέλθοι.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ ἀγορᾶς καὶ πράσεως. Νόμοι πολιτικοί.*

Ἀγορασία καὶ πρᾶσις συνίσταται, ἡνίκα ἂν περὶ τοῦ τιμήματος ἑκάτερον τῶν συμφωνούντων συναινέσειε μέρος· ὁ μὲν τὴν καταβολὴν ποιησάμενος τοῦ τιμήματος, ὁ δὲ παραδοὺς τὸ πιπρασκόμενον· ἀρραβῶνος δὲ δοθέντος, καὶ διαλυομένης τῆς πράσεως, εἰ μὲν ὁ ἀγοραστὴς εἴη ὁ διαλύων, ἀπόλλυσι τὸν ἀρραβῶνα· εἰ δὲ ὁ πράτης, διπλοῦν ὃν ἔλαβεν ἀρραβῶνα παρασχεῖν ἀναγκάζεται. B

Ὁ κρατῶν ὀφφίκιον ἐν ἐπαρχίᾳ οὐ δύναται κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἐν αὐτῇ ἀγοράζειν πρᾶγμα, ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου, εἰ μὴ παρὰ τοῦ δημοσίου· καὶ γὰρ καὶ τοῦ πράγματος ἐκπίπτει, καὶ τὸ δοθὲν τίμημα οὐκ ἀναλαμβάνει.

Ὁ ἁρπάσας πρᾶγμα ἢ βίᾳ ἀφελόμενος, ἐὰν μὴ ἀποκαταστήσῃ τοῦτο, ἀνισχύρως αὐτὸ ἀγοράζει.

Ἐὰν ὁ δημόσιος διὰ δημόσια χρέη πωλήσῃ πράγματα τοῦ χρεώστου, οὐδὲ αὐτὸς ὁ χρεώστης, οὐδὲ ὁ δανειστὴς δύναται προσαγαγεῖν τὸ χρέος, καὶ ἐκδικῆσαι τὰ πράγματα· πάντων γὰρ προτιμότερος C ἐστιν ὁ δημόσιος.

Ἐὰν ὁ τῶν δημοσίων ἀπαιτητὴς, κατὰ κέλευσιν τοῦ ἄρχοντος πωλήσῃ τὸν ἀγρὸν τοῦ ἀγνωμονοῦντος ἐν τοῖς δημοσίοις, οὐκ ἀνατρέπεται ἡ πρᾶσις· ἐὰν δὲ χωρὶς κελεύσεως τοῦ ἄρχοντος γένηται, ἢ κατὰ δόλον, ἢ ὕφλα τιμήματος, ἀνατρέπεται.

Τὸ τοῦ ἀφήλικος ἀκίνητον πρᾶγμα καλῶς πωλεῖται δι' ἴδιον αὐτοῦ χρέος, ἢ διὰ πατρῷον, ἢ διὰ δημόσιον, δηλονότι ἐπὶ φανερᾷ κριτοῦ ἀποφάσεως.

Κἂν συγγνώμην ἡλικίας ἀπαιτήσῃ ὁ ἥττων, οὐ πωλεῖ ἀκίνητον πρᾶγμα χωρὶς δεκρέτου, ἀλλ' οὐδὲ ὑποτίθεται· εἰ δὲ πωλήσει, δύναται οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ κληρονόμοι τὸ πραθὲν ἀνατρέψαι εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ κε' ἔτη. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ κακῶς D ἠγόρασεν ἢ ἐνήλλαξε, δύναται αὐτὸ ἀνατρέψαι, τὸ καταβληθὲν ἐπαναλαμβάνων τίμημα εἴσω τοῦ εἰρημένου χρόνου· ἡ δὲ ἁρμόζουσά τινι ἀποκατάστασις παραπέμπεται καὶ ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους.

Συγγνώμην δὲ ἡλικίας αἰτεῖ, ὁ μὲν ἀνὴρ ἀπὸ κ' ἔτους, ἡ δὲ θήλεια ἀπὸ ιη'. Σὺ δὲ γνῶθι τὴν τελείαν ἡλικίαν εἶναι ἀπὸ κε' ἔτους.

Ἐπίτροπος οὐ δύναται ὀρφανοῦ ἀγοράσαι πρᾶγμα, ἢ κουράτωρ, ἢ προκουράτωρ.

Καλῶς ἀνατρέπουσιν οἱ ἥττονες ἅπερ κατὰ δόλον κακῶς ἐπώλησαν οἱ αὐτῶν κηδεμόνες.

Τὰ χωρὶς δόλου σύμφωνα, καὶ μὴ τοῖς νόμοις ἐναντιούμενα, ἔρρωται.

Οἱ τῇ εὐθηνίᾳ ἐπιβουλεύοντες διὰ τοῦ προαγορά-

Digitized by Google

ζειν τὰ ὤνια, ἢ ἀποτίθεσθαι, ἢ καὶ καιρὸν ἀφορίας ἐκδέχεσθαι, ἐμπόροι μὲν ὄντες, τῆς πραγματείας εἴργονται, ἢ ἐξορίζονται, εὐτελεῖς δὲ, εἰς δημόσιον ἔργον καταδικάζονται.

Ὁ ἀγορασθεὶς αἰχμάλωτος, εἰ μὲν εὔπορος εἴη, ἐκπληρούτω τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τιμάς· ἀπορῶν δὲ, τριετίαν δουλευέτω τῷ ἀγοράσαντι, καὶ οὕτως ἀπολυέσθω.

Ὁ ἐπὶ παρανόμῳ συναλλάγματι διδοὺς ἀγωγὴν οὐκ ἔχει εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὸ δοθέν.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ ἀλογευσαμένων ἤτοι ζωοφθόρων.*

Τῶν ἀλόγοις συμφθαρέντων ζώοις ὁ ις' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κανὼν θαυμασίαν πεποίηται τὴν διαίρεσιν· οἱ μὲν γὰρ τὴν ἐπάρατον ταύτην ἅπαξ τελεσάμενοι πρᾶξιν, φησὶ, μήπω τὸ εἰκοστὸν ἐκπληρώσαντες ἔτος, μηδὲ γυναικὶ συζευχθέντες, καὶ τῇ μετανοίᾳ τὴν θεραπείαν ἐπιζητήσαντες, εἰς πεντεκαιδέκατον ἔτος τοῦ τόπου τῆς ὑποπτώσεως μὴ ἐξιέτωσαν, καὶ εἰς ἑτέραν πεντετηρίδα τοῖς εὐχομένοις εἰς ταὐτὸ συνιόντες, οὕτω τῆς κοινωνίας καταξιούσθωσαν, εἴγε θερμοτάτην ἐπιδείξαιντο τὴν μετάνοιαν· οἱ δὲ μέχρι κόρου τοῦ πάθους ἐμφορηθέντες, τῇ μακρᾷ τῆς εἰκοσαετηρίδος προσκείσθωσαν ὑποπτώσει, καὶ εἰς ἕτερον ε' ἔτος τοῖς πιστοῖς συνιστάμενοι, οὕτω, τῇ κοινωνίᾳ προσίτωσαν. Τοῖς γε μὴν τούτῳ συνεσχημένοις, τὴν νέαν ὑπερβεβηκόσι, καὶ ἐν ἡλικίᾳ γενομένοις, καὶ γυναιξὶ συζῶσιν, ὁ πεντάκις πέντε τὴν ὑπόπτωσιν ἐπιμετρήσει καὶ ἑτέρα πενταετηρὶς τῶν θείων δώρων μνηστεύσει τὴν μετάληψιν. Ὅστις μέντοι πεντηκοντούτης ὤν, ἢ καὶ πρὸς γῆρας ἤδη κλίνων, καὶ τῇ ἰδίᾳ χρώμενος γυναικὶ, τούτῳ ἑάλω, ἐν ἅπαντι τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ τῶν μυστηρίων εἰργόμενος, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου κοινωνήσει καὶ μόνον.

Ὁ δὲ ις' ταύτης λελεπρωμένους τούτους ἐπονομάζει· οὕτω γὰρ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος τοὺς ἀκαθάρτους καὶ μεμιασμένους ἐκάλει· καὶ τοῖς χειμαζομένοις προστάττει συνεύχεσθαι· εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ τὸν ἀχείμαστον λιμένα τῆς Ἐκκλησίας προσχώσαντες ἑαυτοῖς τῇ πρὸς τὰ πάθη ῥοπῇ, καὶ θύραν τοῖς πνεύμασι τῆς πονηρίας ἀνοίξαντες, ἃ δὴ μυρίαν ἐπεγείρει τῇ ψυχῇ τρικυμίαν καὶ ζάλην.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ζ', ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ ξγ' κανόνι τοὺς ἀλογευσαμένους μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν εἰς ἔτος δέκατον πέμπτον τῆς κοινωνίας ἀπείργει.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος, ἐν τῷ γ' κανόνι, τὴν ἀλόγιστον ζωοφθορίαν εἰς ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἐκτείνει.

Νόμος.

Ὁ μέν τοι πολιτικὸς νόμος, Οἱ ἀλογευσάμενοι, φησὶν, ἤτοι κτηνοβάται, καυλοκοπείσθωσαν.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'. *Περὶ ἀναγνωστῶν.*

Ὁ λγ' τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν, Μηδεὶς, φησὶ, κουρᾶς ἄνευ καὶ σφραγῖδος τοῦ οἰκείου ποιμένος, ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκέτω τὰς ἱερὰς βίβλους,

aut in horrea condunt, et sterilitatis tempus exspectant, si negotiatores sint, negotiari prohibentur, vel relegantur; tenuioris vero conditionis si sint, in opus publicum damnantur.

Captivus emptus, si dives sit, pretium pro se datum compleat; indigens vero tribus annis emptori serviat, et sic dimittatur.

Qui aliquid per injustum contractum dat, actionem non habet ad datum recuperandum.

CAP. V. *De irrationaliter fornicantibus, sive qui cum brutis commercium habent.*

Eorum qui cum animalibus ratione carentibus commercium habent, 16 syn. Ancyr. canon admirandam divisionem facit. Qui enim factum hoc exsecrandum semel perpetrarunt, vicesimum ætatis annum nondum assecuti, nec matrimonio conjuncti, et per pœnitentiam medicinam expetunt, e loco substratorum usque ad decimum quintum annum ne exeant, et in aliud quinquennium una cum fidelibus orent, et sic communione digni habeantur: si modo ferventem pœnitentiam ostenderint. Qui vero ad satietatem ab affectu abducti fuerint, longam viginti annorum substrationem subeant, et alio quinquennio cum fidelibus stantes, ad communionem postea accedant. Iis autem qui facto hoc semel assuefecerint juventutem transgressi, et maturam ætatem assecuti, et cum muliere vitam agentes, substrationem anni 25 emetientur, et post aliud quinquennium munerum divinorum participes erunt. Quicunque vero quinquagenarius exsistens vel ad senectutem inclinans, et uxoris consortio utens, in delicto hoc deprehensus fuerit, toto vitæ suæ tempore mysteriis interdictus in hora duntaxat mortis communicabit.

Canon autem 17 hujusce synodi homines hujusmodi leprosos nominat (ita enim lex Mosaica immundos et pollutos vocabat) et inter hyemantes orare jubet. Ili autem sunt qui sua ad libidines inclinatione tranquillum Ecclesiæ portum sibi occludunt, ostiumque impuris spiritibus aperiunt, qui ingentes in anima fluctus et tempestatem cient.

Quin et magnus Basilius, in 7 nec non 63 canone, eos qui irrationaliter fornicantur, postquam confessi fuerint, usque ad decimum quintum annum a communione arcet.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in 3 canone pœnas irrationalis fornicationis ad 18 annum extendit.

Lex.

Dicit autem lex civilis, Qui irrationaliter fornicantur, sive bruta ineunt, genitalia eis amputentur.

20 CAP. VI. *De lectoribus.*

Tricesimus tertius vi syn. canon. Nemo, inquit, sine tonsura et pastoris proprii charactere, in suggestu stans sacros libros in ecclesia legat. Qui

Digitized by Google

autem præter hoc facere aggressi fuerint, excommunicationi subjiciantur.

Decimus quartus autem syn. 6 canon, neque ei qui a juventute tonsus, vel nigris vestibus, vel habitu monachali indutus fuerit, hoc facere permittit, nisi ab antistite adoptionem, sive manuum impositionem acceperit. Quin et præfectis sacerdotali dignitate ornatis fas esse dicit in propriis monasteriis lectores ordinare, si monasteria scilicet in desertis ædificata sint. Idem etiam facere chorepiscopis permissum est. Quære caput 4 litteræ Γ et 21 litteræ X, et in cap. 5 litteræ Δ canonem 51 magni Basilii.

Lex.

Jubet autem Justiniani novella, ut nemo lector fiat, nisi qui sit 18 annos natus. Quære etiam 13 cap. litteræ K.

CAP. VII. *De anathemate.*

Quære super hoc in inscriptione synodi Gangrenæ, quæ in principio reliquarum synodorum catalogo annumeratur.

CAP. VIII. *De Antiminsiis seu Promensalibus.*

Promensalia vim sanctificandi nacta, quam templorum de novo exstructorum consecratio, et septem dierum ministerium iis ibidem servatis elargitur, ubicunque iis opus fuerit, sine prohibitione transmittuntur: et non in hac vel illa provincia circumscribuntur, sed et trans mare mittuntur sicut et oleum et reliqua sacra. Ita autem dicta sunt, quod multas ejusmodi mensas exprimant referantque, quæ sanctam Dominicam mensam perficiunt. Quin et nomen ejus a Romanorum mensa ducitur: proprie autem in eas mensas ponuntur, quas consecratio nondum sanctificavit.

CAP. IX. *De peregrinatione episcoporum et clericorum.*

Porro nec episcoporum et clericorum peregrinatio a Patribus prætermittenda videbatur. Canon enim 16 synodi quæ prima et secunda dicta est, Episcopus, inquit, qui plusquam sex mensibus ab ecclesia sua abfuerit, et in alia regione versatus fuerit, nec regis aut patriarchæ jussu detentus, aut a gravi morbo, ut omnino pedibus uti non possit, lecto affixus, a sacerdotio alienabitur, et alius in episcopatum ejus introducetur.

21 Septimus autem synodi Sardic. canon, Episcopus, inquit, nisi litteris regiis accersatur, ad regem proficisci ne audeat, præsertim propter dignitates quæ sæcularibus non minus quam episcopis conveniunt. Quod si plane propter auxilium injuria affectorum viduarumque et orphanorum ad regem mittere in animo habeat, aut veniam exoraturus sit pro iis qui ob delicta in exsilium deportati, aut aliis pœnis obnoxii fuerint, a sanis hominibus laudem potius quam reprehensionem mereatur.

ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἱστάμενος· τοὺς δὲ παρὰ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντας ἀφορισμῷ ὑποβάλλεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ζ' συνόδου ιδ' οὐδὲ τὸν κεκαρμένον ἐκ μειρακίου ἢ φαιὰ ἐνημμένον, ἢ μοναχικὸν ἠμφιεσμένον σχῆμα, τοῦτο ποιεῖν ἐφίησι, μὴ πρὸς τοῦ ἀρχιερέως τὴν χειροθεσίαν δεξάμενον. Ἐξεῖναι δὲ καὶ ἡγουμένοις φησὶν ἱερωσύνῃ σεμνυνομένοις, ἀναγνώστας ἐν τοῖς οἰκείοις μοναστηρίοις χειροτονεῖν, εἰ ἐπ' ἐρημίας οἶμαι τὰ μοναστήρια τυγχάνουσι κείμενα. Τοῦτο δὲ καὶ χωρεπισκόποις ποιεῖν ἐφεῖται. Ζήτει καὶ τὸ δ' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου, καὶ τὸ κα' τοῦ Χ στοιχείου, καὶ ἐν τῷ ε' κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου να'.

Νόμος.

Ἡ δὲ Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ κελεύει μὴ γίνεσθαί τινα ἀναγνώστην εἰ μὴ ιη' ἐτῶν γένοιτο. Ζήτει καὶ τὸ ιγ' κεφ. τοῦ Κ στοιχ.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. *Περὶ ἀναθέματος.*

Ζήτει τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, ἥτις τῷ καταλόγῳ τῶν λοιπῶν συνόδων ἐν τῇ ἀρχῇ συνηρίθμηται.

ΚΕΦΑΛ. Η'. *Περὶ ἀντιμινσίων.*

Τὰ ἀντιμίνσια, τῆς ἁγιαστικῆς μετέχοντα δυνάμεως, ἣν αὐτοῖς ἡ τῆς καθιερώσεως τῶν νεωστὶ ἀνεγειρομένων ναῶν ἀκολουθία καὶ ἡ ἑπταήμερος ἐν τῷ ἐκεῖ θυσιαστηρίῳ κειμένοις ἱερουργία χαρίζεται, ἔνθα ἂν χρεία γένηται τούτων, ἀκωλύτως παραπέμπονται, καὶ οὐ περιγράφεται ἐν τῇδε τῇ ἐνορίᾳ, ἢ ἐν ἐκείνῃ, ἀλλὰ καὶ ὑπερόρια γίνονται, καθὰ δὴ καὶ τὸ ἅγιον μύρον, καὶ ἕτερα ἅγια· ἐκλήθησαν δὲ οὕτως, ὡς ἀντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τοιούτων μίνσων, τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν δεσποτικὴν τράπεζαν· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ κατ' Ἰταλοὺς μίνσου ἡ τούτων παρήχθη προσηγορία· κυρίως δὲ ἐπ' ἐκείνων τῶν τραπεζῶν τίθενται, ἃς καθιέρωσις οὐχ ἡγίασεν.

ΚΕΦΑΛ. Θ'. *Περὶ ἀποδημίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.*

Οὐδὲ τὰ τῆς ἀποδημίας τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν παροπτέα τοῖς Πατράσιν ἐκρίθη· ὁ γὰρ ις' τῆς λεγομένης α' καὶ β' συνόδου κανὼν, Ὁ πλέον τῶν ἓξ μηνῶν, φησὶ, τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας ἀποδημῶν ἐπίσκοπος, καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ διατρίβων, μὴ βασιλικοῦ ἢ πατριαρχικοῦ εἴργοντος αὐτὸν ἐπιτάγματος, ἢ βαρείας νόσου κλινοπετῆ διόλου ποιούσης, ὡς ἀκινήτως πρὸς μετάβασιν ἔχειν, ἀλλοτριωθήσεται τῆς ἱερωσύνης, καὶ ἕτερος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνου ἀντεισαχθήσεται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ζ', Εἰ μὴ γράμμασι βασιλικοῖς μεταπεμφθείη, φησὶν, ὁ ἐπίσκοπος, ἀπιέναι μὴ τολμάτω πρὸς βασιλέα, ἀξιωμάτων ἕνεκα μάλιστα, ἃ δὴ κοσμικοῖς οὐχ ἧττον ἢ ἐπισκόποις προσήκει. Εἰ δὲ δι' ἐπικουρίαν προφανῶς ἀδικουμένων πενήτων, χηρῶν τε καὶ ὀρφανῶν, τὴν ὡς τὸν βασιλέα στεῖλασθαι προθυμηθείη, ἢ παραιτησόμενος τοὺς ἐπὶ πταίσμασιν ἐξορίᾳ παραπεμφθέντας, ἢ ἑτέραις ἐξεταζομένους κολάσεσιν, ἐπαινετέος μᾶλλον ἢ μεμπτέος τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν.

Digitized by Google

Ὁ δὲ η' ταύτης, Εἰ μέντοι δι' ὑπηρέτου, φησὶ, A τὴν δεδηλωμένην ἱκεσίαν ὑπὲρ τῶν προσφευγόντων τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ δεομένων ἐπικουρίας ὁ ἐπίσκοπος ποιήσαιτο, καὶ τῇ τῶν πολλῶν οὐχ ὑποπεσεῖται μέμψει, καὶ τὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ταλαιπωρίαν ἐκφεύξεται.

Ὁ δὲ θ', Τὰς μετὰ συνοδικῆς, φησὶ, διαγνώσεως πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ ἐπισκόπου πεμπομένας ἐπιστολὰς ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης μητροπολίτου, ἐν ᾗ τὰς διατριβὰς ὁ βασιλεὺς τῷ τηνικαῦτα ποιεῖται, ἀναγνρίνεσθαι δεῖ, καὶ εἰ μὴ φορτικαὶ τούτῳ δοκοῦσιν, ἐπιδίδοσθαι· εἰ δ' οὖν, πρὸς τὸν πέμψαντα ταύτας ἀνακομίζεσθαι.

Ὁ δὲ ι', Τῆς ἐνίων ἀναισχυντίας εἵνεκεν, ἵνα μὴ τὰ τῆς ἱερωσύνης διαβάλλοιτο, καὶ παρὰ τῶν ἐν ταῖς παρόδοις καθεστηκότων ἐπισκόπων, ἀνακρίνεσθαι τοὺς ἀπιόντας ποι τῶν ἀρχιερέων χρὴ, τῶν μητροπολιτῶν, οἶμαι, οἷς οἱ τοιοῦτοι πάντως ὑπόκεινται. Πρὸς ἐκείνων γὰρ καὶ μόνον τοὺς ὑπ' αὐτοῖς ἀνακρίνεσθαι χρεὼν ἐπισκόπους, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς μὴ ὑποκειμένους αὐτοῖς, καὶ τούτοις παρὰ κανόνας τι πράξειν ὡρμημένους, οὐχ ὅπως μὴ συναινεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπελέγχειν, καὶ ὡς οἷόν τε, διακωλύειν. Εἰ μὲν γὰρ ἀπίοιεν πρὸς βασιλέα, ἢ ὑπ' αὐτοῦ προσκληθέντες, ἢ τῶν προδεδηλωμένων εὐλόγων ὑποθέσεων χάριν, ἐφεῖναι τούτοις τὴν πάροδον, τὰς εἰρηνικὰ; αὐτῶν σημειωσαμένους ἐπιστολάς. Εἰ δὲ δι' ἐπίδειξιν ἄλογον εἰς ἀλλοτρίαν πόλιν ἀπέρχονται, διδάξαι τὸν ἐνταῦθα λαὸν οἰόμενοι, καὶ καταισχῦναι τὸν ταύτης ἐπίσκοπον, ἢ πρὸς βασιλέα ἰδίας ποιησόμενοι ἀξιώσεις, μὴ κοινωνῆσαι τούτοις, ὡς ἐκ τοῦ κανόνος οὖσι καθῃρημένοις.

Ὁ γὰρ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ια' καὶ τῆς κοινωνίας ἀποκηρύττει, καὶ τῆς ἀξίας ἀπόβλητον τίθησι πάντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, ἢ ὅλως ὄντα τοῦ κανόνος, τὸν ἄνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, καὶ μάλιστα τοῦ μητροπολίτου, ἀπιέναι πρὸς βασιλέα, καὶ ὑπὲρ ἀναγκαίων, φημὶ, πραγμάτων, τολμήσαντα.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ ις' τῆς ἐν Καρθαγένῃ διὰ θαλάσσης μακρὰν ὁδὸν στέλλεσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἐπιτρέπει, εἰ μή τοί γε μετὰ κοινοῦ ψηφίσματος τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, κατ' ἐξαίρετον δὲ τοῦ τῆς συνόδου τὰ πρῶτα φέροντος πατριάρχου ἢ μητροπολίτου ἐντετυπωμένης καὶ σεσημασμένης γραφῆς, συνιστάσης τοῦτον πρὸς οὓς ἄπεισι, καὶ ἀξιούσης περὶ αὐτοῦ.

Ὁ δὲ οα' ταύτης, οὐδὲ πρὸς ἑτέραν ὑπ' αὐτῷ τελοῦσαν παροικίαν εὐπρόσοδον ἀποδημεῖν δικαιοῖ, κἀκεῖ διατρίβειν ἐπὶ πολὺ, τὴν πρωτότυπον ἐκκλησίαν καταλιμπάνοντα, καὶ τῶν σωτηριωδῶν αὐτῇ παραγγελμάτων ὀλιγωροῦντα, κέρδους ἰδίου τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ προτίμενον.

Βαλσαμών. Ἐκ τούτου τινὲς συλλογίζονται μὴ ἐξεῖναι, μήτε τὸν ὑπὸ ἐθνῶν τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς ἐκβληθέντα, ἐν ἑτέρᾳ ὑπ' αὐτῷ τελούσῃ κατοικεῖν παροικίᾳ, μήτε τὸν φαύλης καὶ μικρᾶς ἐπισκοπῆς προϊστάμενον, εἰς ἑτέραν πολυανθρωποτέραν χώραν, ὑποτελῆ καὶ ταύτην αὐτῷ τυγχάνουσαν, αὐ-

Octavus autem ejusdem syn. canon, Si quidem, inquit, episcopus petitionem suam pro iis qui ad ecclesiam confugiunt, et auxilio egent, per ministrum notam fecerit, tum plurium reprehensioni non erit obnoxius, tum angustias in castris effugiet.

Nonus autem canon, Litteræ, inquit, ad regem ab episcopo cum synodali cognitione mittendæ ab urbis illius metropolitano, in qua rex tunc temporis versatur, legi debent; quæ, si non molestæ visæ sint, tradantur; secus autem, ad eum qui easdem misit, reportentur.

Canon autem 20, Ne propter paucorum, inquit, impudentiam sacerdotium condemnetur, antistites B qui aliquo abeunt, ab episcopis qui constituti sunt, in transitu examinari debent, a metropolitanis, ut mihi videtur, quibus ejusmodi omnes subjecti sunt, iis enim solis episcopos sibi subjectos examinare fas est, et quandoque sibi non subjectos, quando aliquid præter canonem facere aggrediantur: non modo ut quod factum est non laudent, sed ut reprehendant, et pro viribus impediant. Si enim ad regem proficiscantur, vel ab eo accersiti, vel propter petitiones manifesto rationales, transitus iisdem dandus est, modo litteras pacificas ostendant. Quod si propter absurdam ostentationem ad aliam civitatem abeant, populum illic docere in animo habentes, et ejus episcopum pudore suffundere, vel ad regem, ut suas petitiones offerant, cum iis, ut C qui a canone depositi sint, non est communicandum.

Etenim syn. Antiochenæ canon 11 omnem episcopum vel presbyterum, vel qui omnino ex canone sit, qui citra sententiam et litteras provincialium episcoporum et præsertim metropolitani, ausus fuerit ad regem, etiam propter res necessarias, proficisci, abdicat et a dignitate ejicit.

Porro nec synodi Carthagen. canone 16 permissum est, ut episcopus trans mare longius mittatur, nisi cum communi provincialium episcoporum consensu. Et tum melius esset, si a synodi præfecto, patriarcha scilicet vel metropolitano, litteras exaratas signatasque habeat, quæ iis ad quos D proficiscitur eum commendent, et digne de eo loquantur.

Canon autem 71 ejusdem synodi non æquum esse censet, ut episcopus primitiva sua ecclesia diu derelicta, ad aliam ditiorem parochiam in diœcesi sua constitutam proficiscatur, et illic versetur, proprio utique lucro populi salutem postponens.

Balsamon. Hinc colligunt nonnulli, quod non licet ei qui a proprio episcopatu a paganis ejectus fuerit, in alia parochia ad se pertinente habitare; nec ei qui parvo et pauperi episcopatui præest, in aliam regionem populosiorem sibique tributum solventem desultatorie descendere, nisi rex con-

Digitized by Google

senserit, et synodalis cognitio id faciendum esse judicaverit.

22 Canon autem 12 synodi Sardicensis episcopum, qui ad immobiles suas possessiones quæ sunt in exteris regionibus peregre abit, ut fructus suos colligat, habeatque unde pauperibus suppeditet, tribus tantum Dominicis abesse, et interea regionis istius presbyterum adire, et ibidem una cum fidelibus orare et psallere jubet; ne in canonem impingat, qui segregat eum qui tribus Dominicis abesse ecclesia sua abfuerit. Idem dicit 11 can. hujusce synodi. Quin et frequentius civitatem istius regionis ne adeat; ita enim, bona sua assidue conservans, nihil detrimenti patietur, et ejus regionis episcopus eum inanis gloriæ et arrogantiæ non insimulabit, tanquam cui insanimo esset, populum ei subjectum erudiendo, ipsum pudore suffundere.

Balsamon. In immobilibus enim alienarum ecclesiarum possessionibus, illius regionis episcopus jura episcopalia exercet, nisi quod soli patriarchæ Constantinopolitano ex longa consuetudine permissum sit, dare jus figendi crucem, et oblationem nominisque mentionem habere; idque non solum in prædiis suis quæ possidet, ubicunque sita fuerint, et possessionibus immobilibus monasteriorum sibi subjectorum, sed et in provinciis metropoleon suarum, ubicunque scilicet ab aliquo, qui ecclesiam exstruit, vocatus fuerit.

Quid sit translatio, discessio et invasio.

Si autem quidquam, ultra peregrinationem non laboriosam, ab episcopis innovetur, id vel translatio dicitur, vel discessio, vel invasio.

Et translatio quidem fit, quando aliquis a minori ecclesia ad majorem viduam transfertur, qui scilicet verbo et sapientia excellit, quique pietatem periclitantem confirmare possit. Uti magno Gregorio qui Theologus dictus erat, contigit, quem nemo sanus virum esse summa laude dignum negaverit.

Hoc sanctorum apostolorum canon 14 necessarium esse judicat, dicens non licere episcopo, relicta sua parœcia alteri insilire, etiamsi a pluribus coactus sit, nisi detur causa aliqua necessaria: quæ eum ad id faciendum moveat: uti quod eorum qui ibidem degunt, pietatem promovere possit. Porro non privatim eligendus est, sed cum multorum episcoporum judicio et idonea adhortatione.

Est autem discessio, quando episcopus aliquis, ecclesia sua a paganis prehensa, cum consensu illius regionis episcoporum, ad aliam vacuam discedit; quod sana circa fidem orthodoxam cognitione et legum ecclesiasticarum decretorumque scientia imbuatur. Quin et hæc nulli reprehensioni obnoxia est: uti disserit synodus Antioch. in 13 et 22 canone, dicens, non oportere episcopum ad aliam provinciam proficisci, et ordinationes facere, nisi ab istius regionis episcopo id ei concessum fuerit;

A Ὁρμητὸν μεταβαίνοντα κατοικεῖν, ἢν μὴ βασιλεὺς ἐφῇ, καὶ διάγνωσις ἐπικρίνῃ τοῦτο συνοδική.

Ὁ δὲ ιβ' τῆς ἐν Σαρδικῇ, Τὸν εἰς ἀκινήτους αὐτοῦ κτήσεις ἀπιόντα ἐπίσκοπον, ὑπερορίους οὔσας τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, ἐπὶ τῷ συγκομίσαι τοὺς οἰκείους καρποὺς, ὡς ἂν ἔχῃ τοῖς δεομένοις ἐπαρκεῖν, ἐπὶ τρισὶ καὶ μόναις Κυριακαῖς κελεύει τοῦτον τῷ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης πρεσβυτέρῳ συνέρχεσθαι, καὶ τοῖς ἐνταῦθα πιστοῖς συνεύχεσθαι καὶ συμψάλλειν, ἵνα μὴ προσκεκρουκὼς ᾖ τῷ ἀφορίζοντι κανόνι τὸν ἐπὶ τρισὶ Κυριακαῖς τῆς ἐκκλησίας ἀπολιμπανόμενον· ἔστι δὲ καὶ οὗτος ταύτης ια'· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πυκνῶς εἰς τὴν πόλιν τῆς χώρας ἐκείνης μὴ ἀπιέναι· οὕτω γὰρ καὶ ζημίαν οὐχ ὑποστήσεται, συνεχέστερον ἐπιτηρῶν τὰ οἰκεῖα, B καὶ ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος κενῆς δόξης καὶ ὑπεροψίας αὐτὸν οὐ γράφεται, ὡς ἂν εἰς αὐτοῦ αἰσχύνην τὸν ὑπ' αὐτῷ λαὸν διδάσκειν ἐθέλοντα.

Βαλσαμών. Εἰς γὰρ τὰς ἀκινήτους κτήσεις τῶν ἀλλοτρίων ἐκκλησιῶν ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος τὰ ἀρχιερατικὰ ἐνεργεῖ δίκαια. Μόνῳ δὲ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐκ συνηθείας ἐφεῖται μακρᾶς, σταυροπήγιά τε διδόναι, καὶ τὴν ἀναφορὰν καὶ μνήμην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχειν, οὐ μόνον ἐφ' οἷς κέκτηται ἰδίοις χωρίοις ὁπουδήποτε κειμένοις, καὶ τοῖς ἀκινήτοις κτήμασι τῶν ὑποκειμένων τούτῳ μοναστηρίων, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν μητροπόλεων αὐτοῦ ἐνορίαις, ἔνθα ἂν παρὰ τοῦ τὸν νεὼν ἀνεγείροντος δηλαδὴ προσκληθείη.

Τί ἐστι μετάθεσις, μετάβασις, καὶ ἐπίβασις.

C Εἰ δέ τι περαιτέρω τῆς ἀπραγματεύτου ἀποδημίας καινοτομηθείη τοῖς ἐπισκόποις, ἢ μετάθεσις λέγεται τοῦτο, ἢ μετάβασις, ἢ ἐπίβασις.

Καὶ μετάθεσις μέν ἐστι, τὸ ἐξ ἐλάττονος ἐκκλησίας εἰς μείζονα χηρεύουσαν ἀναχθῆναί τινα τῶν λόγῳ καὶ σοφίᾳ διαφερόντων, καὶ τὴν εὐσέβειαν κινδυνεύουσαν δυναμένων στηρίξαι, οἷα καὶ τὰ κατὰ τὸν μέγαν ἔσχε Γρηγόριον, τὸν τῆς θεολογίας ἐπώνυμον, ἣν οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν εἴπῃ μὴ τῶν σφόδρα ἐπαινουμένων εἶναι.

Τοῦτο καὶ ὁ ιδ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τῶν ἀναγκαίων εἶναι κρίνει, μὴ ἐξεῖναι λέγων ἐπίσκοπον καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾷν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μή τις D ἀναγκαία εἴη αἰτία ἡ τοῦτο ποιεῖν αὐτὸν κατεπείγουσα, οἷα δυνάμενον τοῖς ἐκεῖ τά γε εἰς εὐσέβειαν συλλαβέσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ οἴκοθεν ἐλέσθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων, καὶ ἱκανῇ παρακλήσει.

Μετάβασις δὲ, ὅταν τις τῶν ἐπισκόπων, τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ καταληφθείσης ὑπὸ ἐθνῶν, γνώμῃ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἐπισκόπων εἰς σχολάζουσαν ἑτέραν μεταβῇ, διά τε τὸ περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ ὑγιὲς, καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστήμην νόμων τε καὶ δογμάτων. Ἔχει δὲ καὶ αὕτη πάντως τὸ ἀνεπίκλητον, ὡς ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος ἐν τῷ ιγ' κανόνι καὶ κβ' διέξεισι, μὴ δεῖν, λέγουσα, πρὸς ἑτέραν ἐπισκοπὴν ἐπαρχίαν ἀπιέναι καὶ χειροτονίας ποιεῖν, εἰ μή που

Digitized by Google

παραχωρηθείη πρὸς τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης· εἰ δ' οὖν, καὶ τὰς χειροτονίας, καὶ τὰ ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα τυγχάνειν ἄκυρα, καὶ αὐτὸν καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι, ὡς σκανδάλου καὶ ταραχῆς αἴτιον ὑπάρξαντα.

A secus, ordinationes et alia quæ ab eo facta sunt, irrita esse, eumque depositioni subjiciendum, ut qui scandali et perturbationis causa evaserit.

Ἐπίβασις δέ ἐστιν ἡ κατὰ αὐτονομίαν, ἢ κατά τινα φαύλην οἰκονομίαν τοῦ σχολὴν ἄγοντος, ἢ καὶ τοῦ ἔχοντος ἐκκλησίαν ἐπισκόπου πρὸς χηρεύουσαν ἐκκλησίαν παρόλογος ἐπεισαγωγή, ἣν τοσοῦτον ἐδδελύξαντο οἱ ἐν Σαρδικῇ θεῖοι Πατέρες, ὥστε καὶ ἀκοινώνητον εἶναι παντὶ Χριστιανῷ τὸν ἐργάτην ταύτης διωρίσαντο, καὶ μηδὲ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς λαϊκῆς γοῦν κοινωνίας ἀξιοῦσθαι.

Est denique invasio episcopi sede carentis vel ecclesiam habentis, in viduam ecclesiam, propter autonomiam vel malum aliquod institutum, absurda introductio. Quam quidem sancti Patres in Sardic. synodo adeo abominarunt, ut statuerent, eum qui hoc fecerit, ab omni Christianorum communione alienum esse, et neque in extremo spiritu laicorum communione dignum habendum.

Εὐθὺς γὰρ ἐν τῷ α' κανόνι, καὶ μέντοι καὶ τῷ β', οὕτω φασί· μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι τὴν πόλιν, ἐν ᾗ κεχειροτόνητο, καταλιπόντα, πρὸς ἑτέραν B μεταβῆναι· τεκμήριον γὰρ ἀλαζονείας καὶ πλεονεξίας ἀτέχνως καθέστηκεν ἡ τοιάδε μετάβασις, καὶ δόξης κενῆς ἔφεσις, καὶ τοῦ πλείονα κτήσασθαι πράγματα· ἐπεί τοί γε πῶς οὐχ εὕρηταί τίς ποτε ἐκ μείζονος πόλεως εἰς ἐλάσσονα μεταβεβηκώς; τοῦτ' ἄρα καὶ δίκαιος ἂν ὁ τοιοῦτος εἴη, τῆς τῶν πιστῶν ἐκκόπτεσθαι ὁμηγύρεως· εἰ δὲ καὶ δόλους ἄλοιη ῥάπτων, φησί, καὶ κατασκευαζόμενος, καὶ χρήμασί τινας ὑποφθείρων ἀναπείθει, στάσεις κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐγείρειν, τὴν αὐτοῦ προστασίαν ἐπιζητοῦντας, μηδὲ θνήσκων τῆς τῶν λαϊκῶν ἀξιούσθω κοινωνίας· καὶ τῶν πιστῶν γὰρ ὅλως ἐνάριθμον εἶναι τοῦτον οὐκ ἀνέχεται.

Est denique invasio episcopi sede carentis vel ecclesiam habentis, in viduam ecclesiam, propter autonomiam vel malum aliquod institutum, absurda introductio. Quam quidem sancti Patres in Sardic. synodo adeo abominarunt, ut statuerent, eum qui hoc fecerit, ab omni Christianorum communione alienum esse, et neque in extremo spiritu laicorum communione dignum habendum.

23 Statim enim in 1 et 2 canone sic dicunt, nulli episcopo licere, civitate in qua ordinabatur relicta, ad aliam transire; etenim hujusmodi invasio, et inanis gloriæ pluraque possidendi desiderium certissimum est superbiæ et arrogantiæ indicium. Unde enim fit, quod nemo unquam inventus est, qui a majori ad minorem civitatem transierit? Quare æquum est ut, qui hujusmodi est, a fidelium cœtu abscindatur. Quod si dolos, inquit, struere et machinari deprehensus fuerit, et pecuniis aliquos corrumpere in animum induxerit, ut seditiones in ecclesia moveant ejusdem principatum appetentes, is neque moriturus laicorum communione dignus habeatur; ut enim qui est ejusmodi omnino in numero fidelium sit non est ferendum.

Ὁ δὲ τῆς δευτέρας συνόδου β' τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους, ταῖς ὑπερορίαις ἐκκλησίαις, ταῖς ὑπὲρ τὰ ἑκάστῃ δηλαδὴ ἀφωρισμένα κειμέναις ὅροις, ἀκλήτους θεσπίζει μὴ ἐπιέναι, τὴν ἄτακτον αὐτῶν καὶ λῃστρικὴν ἔφοδον ἐντεῦθεν ἐμφαίνων· μηδὲ ταύταις ἐπιδημεῖν ἐπὶ χειροτονίᾳ ἢ ἑτέρᾳ οἱᾳδήτινι ἱερατικῇ διοικήσει· τὰς μέντοι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις, ψήφους, φημὶ, καὶ χειροτονίας, καὶ ἀμφιβολιῶν λύσεις, ἐν ἀφορισμοῖς δεικνυμένας καὶ ἐπιτιμίοις, καὶ λοιποῖς τοιούτοις, τὴν ἑκάστης ἐπαρχίας οἰκονομεῖν σύνοδον· τὸ δέ γε ἔθος κρατεῖν τῶν ἐν τοῖς βαρβάροις ἔθνεσι κειμένων ἐκκλησιῶν, ὥστε ἀνενδοιάστως ἐπιφοιτᾷν καὶ ταῖς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν παροικίαις, εἴ τις ἐν λόγῳ διαλάμπων, τοὺς λοιποὺς ἐπιστηρίζειν δύναιτο· τοῦτο δὲ συγκεχώρηται παρὰ τὸ μὴ εἶναι κἀκεῖ ἐπισκόπου; ἀποχρῶντας εἰς συνόδου πλήρωμα.

Canon autem 2 syn. II statuit, ut episcopi ultra C diœcesin ecclesias extra suos terminos, quæ scilicet extra fines cuilibet definitos positæ sunt, non vocati nequaquam adeant; inordinatum exinde et prædatorium eorum accessum indicans; nec eas ad ordinandum aut aliam quamlibet sacram functionem exercendam ingrediantur. Insuper ut ecclesiastica cujusque provinciæ negotia, nimirum electiones, ordinationes, et de excommunicationibus, pœnis, aliisque ejusmodi, controversiarum decisiones, synodi cujusque provincialis auctoritate administrentur. Porro ut quod ad ecclesias attinet quæ inter barbaras gentes positæ sunt, consuetudo servetur: ut absque omni difficultate, si quis dicendi facultate pollens reliquos confirmare possit, in alienarum ecclesiarum parœcias commeet. Hoc autem ei concessum est, quod non sint ibidem episcopi qui plenæ synodo cogendæ satis esse possint.

Ὁ δὲ τῆς ἕκτης συνόδου κ' ἐπισκόπῳ διδάσκειν ἐν πόλει δημοσίᾳ οὐκ ἐπιτρέπει τῇ τούτῳ μὴ ὑποκειμένῃ· ἰδίᾳ μέντοι τὸν ἐν αὐτῇ ἐρωτῶντα διδάξαι, καὶ μέντοι καὶ δημοσίᾳ τοῦ ἐγχωρίου ἐπιτρέψαντος ἐπισκόπου, ἔτι δὲ καὶ χειροτονίας ποιῆσαι οὐ κεκώλυται. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα, φησὶ, πράττων φωραθείη, τῆς μὲν ἐπισκοπῆς παυέσθω, τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ἐνεργείτω, ἀντίρροπον τῷ ἐξ ἐπάρσεως πταίσματι τὴν ἐν τῷ πρεσβυτερείῳ ταπείνωσιν ὑπενεγκών· ἐπεὶ καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἴσμεν ἰάματα· οὐ γὰρ ἄλλο τι τούτῳ ἡμάρτηται τελείας ἄξιον καθαιρέσεως.

Porro, 20 vi syn. canon episcopo in civitate ad se non pertinente publice docere non permittit; privatim autem interrogantem docere, et publice etiam cum regionis istius episcopi permissione, nec non ordinationes facere non prohibetur. Si quis autem præter hæc facere deprehensus fuerit, ab episcopatu cesset, presbyteri vero munere fungatur; humiliationem scilicet in presbyterio culpæ ex superbia genitæ oppositam passus. Scimus enim contraria contrariis sanari. Neque enim aliud ab eo peccatum est perfecta depositione dignum.

Digitized by Google

Decim. octavus autem synodi Ancyranæ canon, Episcopi, inquit, qui ordinibus insigniti ad parochiam in quam nominabantur, abeunt, a populo autem ibidem degente terminos ejus ingredi non permissi, ad alias exinde proficisci, et episcopis illarum vim inferre, et seditiones movere ausi sunt, segregentur. Quod si solo honore et cathedra presbyterorum contenti esse voluerint, in eo loco ubi prius erant presbyteri maneant, tranquillam vitam agentes. Quod si in episcopos sibi præfectos seditiosi inveniantur, presbyteri quoque honore priventur, et gradibus ecclesiasticis excidant.

Canon autem 16 synodi Antiochenæ, Qui prorsus, inquit, ex episcopatu suo a gentibus ejectus fuerit, et ut vacans in ecclesiam vacantem irruperit, ejusque thronum surripuerit, sine perfectæ synodi permissione, sacerdotio exuetur, etiamsi universus populus quem invasit eumdem elegerit. Illa autem, inquit, perfecta est synodus, cui una adfuerit metropolitanus. Neque enim solis provincialibus episcopis hæc facere permissum est.

Vicesimus primus vero decernit, non debere episcopum a sua parœcia in aliam transire, neque se sua sponte ingerentem, **24** nec a populo vi compulsum, nec ab episcopis coactum, sed in ea ecclesia quam a Deo ab initio sortitus est, manere, et ab eadem nequaquam recedere.

Porro canon 3 synodi Sardicensis, Si plures, inquit, episcopi in provinciam aliquam convenerint, tanquam ecclesiasticum aliquod acturi, episcopi ab alia provincia ne invocati eos adeant; vocati autem aditum ne differant, propter fraternam charitatem.

Canon autem 11, Si quis, inquit, episcopus verborum peritia probe instructus ad aliam civitatem vel provinciam abeat, si de religione et cultu nostro quæstio oriatur, ne protinus cum ostentatione et vano ornatu inter populum versetur, pastorem regionis despectui habens, eumque pudore suffundens, difficiles sermones proferendo: id enim perturbationis causa est, et suspicionem præbet, quod qui ita facit cathedram istius urbis concupiscat. Oportet igitur, inquit, inordinate cum impetu irruentem propulsare, et fraternam charitatem sancire. Ne igitur episcopus coepiscopum prorsus expellat, id enim inhumanum est et ineptum et malum et impium. Nec ille plusquam tribus septimanis illic versetur, suamque ecclesiam relinquat. Si enim canon non scriptus laicum a communione arcet, qui in civitate commoratur, et per tres septimanas communi ecclesiæ synaxi non interest, multo magis episcopus tanto tempore ab ecclesia sua abesse non debet, sine gravi aliqua necessitate, et gregem suum derelinquere. Verum postea canon hic non scriptus factus est canon 80 sextæ synodi.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιη', Οἱ χειροτονίαν ἐπισκόπου, φησὶ, δεξάμενοι, καὶ πρὸς τὴν παροικίαν ἀπιόντες, ἐν ᾗ ἐπωνομάσθησαν, κωλυόμενοι δὲ καὶ τῶν ἐκείνοις ἐπιβῆναι ὁρίων πρὸς τοῦ ἐνταῦθα λαοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ἑτέραις ἐπιέναι τολμῶντες, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπισκόπους βιάζεσθαι, καὶ στάσεις κινεῖν, ἀφοριζέσθωσαν. Εἰ μέντοι ἀποχρῶν ἡγήσαιντο τῆς τιμῆς καὶ καθέδρας ἀξιῶσθαι μόνης τῶν πρεσβυτέρων, ἔνθα καὶ πρότερον ὑπῆρξε τούτοις πρεσβυτέροις εἶναι, μενέτωσαν ἡσυχῇ βιοῦντες· εἰ δὲ πρὸς τοὺς καθεστῶτας ἐπισκόπους φωραθεῖεν στασιάζοντες, καὶ τὴν τιμὴν ἀφαιρεῖσθαι τούτους τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκπτώτους γίνεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ις', Ὁ τελέως, φησὶν, ἐκβεβλημένος ὑπὸ ἐθνῶν τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς, καὶ ὡς σχολάζων εἰς σχολάζουσαν ἐπιῤῥίψας ἑαυτὸν ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ταύτης ὑφαρπάσας θρόνον, μὴ τελείας ἐπιτρεψάσης συνόδου, ἀπόβλητος καὶ τῆς ἱερωσύνης ἔστω, κἂν ἅπας ὁ λαὸς, ὃν ὑφήρπασε, τοῦτον αἱροῖτο· τελεία δέ ἐστι, φησὶ, σύνοδος, ᾗ σύνεστι καὶ ὁ μητροπολίτης· οὐ γὰρ ἐφεῖται ταῦτα πράττειν μόνοις τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις.

Ὁ δὲ κα' μὴ μεταβαίνειν ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς ἰδίας παροικίας εἰς ἑτέραν διορίζεται, μήτ' αὐθαιρέτως ἐπιῤῥίπτοντα ἑαυτὸν, μήτε μὴν ὑπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον, μήθ' ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενον· μένειν δὲ ἐν ᾗ κεκλήρωτο ἐξ ἀρχῆς, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ μεθίστασθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ γ'. Εἰ καὶ συνεληλύθασι, φησὶν, εἰς ἡντιανοῦν ἐπαρχίαν, πλείους τῶν ἐπισκόπων, ὥς τι τελέσοντες ἐκκλησιαστικὸν, μὴ ἀκλήτους πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι τοὺς ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας· καλουμένους γε μὴν μὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἄφιξιν διὰ τὸ φιλάδελφον.

Ὁ δὲ ια', Ἐάν τις τῶν ἐπισκόπων, φησὶ, λόγων παιδείαν ἱκανῶς ἠσκημένος, πρὸς ἑτέραν ἀπίῃ πόλιν ἢ ἐπαρχίαν, ζητήσεως ἐκεῖ γενομένης περὶ τῆς ἐν ἡμῖν θρησκείας, ἤτοι λατρευομένης εὐσεβείας, μὴ κατ' ἐπίδειξιν καὶ κόμπον ἀλόγιστον συνεχῶς τοῖς λαοῖς ὁμιλείτω, ἐν περιφρονήσει τὸν τῆς χώρας ποιμένα τιθέμενος, καταισχύνων αὐτὸν, καὶ προφέρων τὸ περὶ λόγους ἀνάσκητον· αἴτιον γὰρ τοῦτο ταραχῆς καὶ ὑπονοίας οὐκ ἐλεύθερον, οἷα ταῦτα ποιῶν ἐξεπίτηδες τῷ ἐποφθαλμιᾷν τῇ τῆς πόλεως ἐκείνης καθέδρᾳ. Δεῖ τοίνυν, φησὶ, καὶ τὸν ἀτάκτως ᾄττοντα καταστεῖλαι, καὶ νομοθετῆσαι τὸ φιλάδελφον· μήτε οὖν ὁ ἐπίσκοπος παντάπασιν ἀπωθείτω τὸν συνεπίσκοπον, ἀπάνθρωπον γὰρ τοῦτό γε καὶ σκαιὸν, καὶ φαῦλον, καὶ πονηρόν· μήτε μὴν οὗτος ἐνταυθοῖ διατρίβων, πλέον τῶν τριῶν ἑβδομάδων τῆς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπολιμπανέσθω· εἰ γὰρ ὁ ἀγράφως φερόμενος κανὼν τῆς κοινωνίας ἀπείργει τὸν ἐν πόλει διάγοντα λαϊκὸν, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας τῇ κοινῇ συνάξει τῆς ἐκκλησίας μὴ συνιόντα, πολλῷ γε δήπου τὸν ἐπίσκοπον οὐ δεῖν τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας ἀπολημπεῖν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, βαρυτάτης ἄνευ ἀνάγκης, καὶ παραλιπεῖν τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον· ἀλλὰ γὰρ ὕστερον ὁ ἀγράφως φερόμενος οὑτοσὶ κανὼν ὀγδοηκοστὸς ἐχρημάτισε τῆς ἕκτης συνόδου.

Decimus septimus autem syn. Sardicensis, Qui

Ὁ δὲ ιζ' αὖθις τῆς ἐν Σαρδικῇ τὸν ἀδίκως

Digitized by Google

φησὶ τῆς ἰδίας ἐκβεβλημένον ἐπισκοπῆς, ἢ ὑπὸ αἱρετικῆς δυναστείας περὶ πλείονος τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως ποιούμενον δόγματα, ἢ τῷ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν ὁμολογεῖν, παρὰ εἰδωλολατρῶν ἐξωσθέντα, ἢ τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης μεταποιούμενον, ὑπὸ τῶν κακῶς τὸν πλησίον ποιεῖν εἰωθότων, ὡς καθωσιωμένον, καὶ εἰς κόλασιν ἀφωρισμένον ἀπελαυνόμενον, ἀθῷόν γε μὴν αὐτὸν ἀληθείας δικαζούσης ὑπάρχοντα, τὸν δὴ τοιοῦτον ἐν ἑτέρᾳ διατρίβειν πόλει μὴ κωλύεσθαι, μέχρις ἂν εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανήκῃ, τὸν φόβον διαδρὰς τοῦ κινδύνου, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀποτρίψηται ὕβριν· σκληρὸν γὰρ καὶ ἀπάνθρωπον, τὸν ἀδίκως τῆς αὐτοῦ πόλεως ἀπεληλαμένον μὴ πρὸς τῶν συνεπισκόπων ἱλαρῶς καὶ φιλοφρόνως ξενίζεσθαι. A injuste, inquit, a proprio episcopatu ejectus fuerit, vel per hæreticam potentiam, quod rectæ fidei dogmata in pretio habeat, aut incarnationis œconomiam confiteatur, ab idolorum cultoribus expellatur: vel quod veritatis et justitiæ decreta colat, ab iis qui vicino suo malefacere solent, ut exsecrationi subjectus, et ad pœnam segregatus abigatur, cum revera innocens fuerit; in alia civitate versari ne prohibeatur, donec periculi metum effugiens ad suam revertatur, et contumeliam, ab exsilio justam apparentem, diluere possit. Durum enim est et ab omni humanitate alienum, ut qui injuste ab urbe sua expulsus sit, a coepiscopo suo non humaniter et benevole excipiatur.

Ὁ δὲ τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν ιη' τοὺς προφάσει βαρβαρικῆς ἐφόδου, ἢ φορολόγων ἀπανθρωπίας, ἢ λιμοῦ ἀνάγκης, ἢ ἡσδηποτοῦν ἄλλης αἰτίας πρὸς ἀλλοδαπὴν ἀπάραντας ἐπισκόπους, ἢ κληρικοὺς, καὶ τῆς αἰτίας διαλυθείσης, μὴ ἐπανήκειν προθυμουμένους, ἀφορίζεσθαι κελεύει, μέχρις ἂν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπανέλθωσιν, ἧς μετανάσται γεγόνασιν· τὸ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑποδεξάμενον τούτους ἐπίσκοπον, καὶ εἰσέτι κατέχειν πειρώμενον, ἀφορισμῷ ὑποτίθησιν. B Canon autem 18 sextæ syn. episcopos vel clericos qui barbaricæ incursionis prætextu, vel inhumanitate eorum qui tributa exigunt, vel famis necessitate, vel ob aliam ejusmodi causam in alienam regionem abeunt, et ubi primum causa illa sublata fuerit, reverti in animum non inducunt, segregari jubet, donec ad ecclesiam, ex qua emigrarunt, revertantur: quin et episcopum qui eos suscepit, et detinere conatur, segregationi subjicit.

Ὁ δὲ κγ' τῆς τετάρτης συνόδου, τοὺς ἀποδημεῖν ἑλομένους ὧν κεκλήρωνται ἐκκλησιῶν κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, προφάσει ὡς μὴ παρ' αὐτοῦ διοίκησιν ἐγχειρισμένους τινὰ, ἴσως μὴ ἐπιτηδείως ἔχειν αὐτοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα κρίναντος, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀκοινωνήτους πρὸς αὐτοῦ γενομένους, καὶ εἰς βασιλεύουσαν ἢ εἰς ἑτέραν ἀπιόντας πόλιν, καὶ ἐπὶ πλεῖστον αὐτόθι διατρίβοντας, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας ταράσσοντας καὶ θορυβοῦντας κατάστασιν, ἀνατρέποντάς τέ τινων οἴκους τῷ ἠμελημένως βιῶναι, καὶ ἄκοντας ἐξωθεῖσθαι διορίζεται παρὰ τῆς ἐν τῇ πόλει συνόδου, ὥστε τοὺς οἰκείους τόπους καταλαβεῖν. C Porro canon 23 syn. IV clericos et monachos, qui ab ecclesiis in quibus ordinati erant, peregrinantur præter proprii episcopi sententiam, nullam sibi ab eo diœcesin mandatam habentes (forsan quod ab episcopo ei administrandæ minus idonei judicentur, et quandoque ab eodem excommunicati fuerint), et ad urbem imperatoriam vel aliam aliquam abeunt, et ibidem diu commorantes, turbas excitant, statumque ecclesiasticum perturbant, et quorumdam domos subvertunt, eos, ut qui neglectim vivant, ab urbis synodo invitos expelli decernit, ut in propria loca revertantur.

Ὁ δὲ τῆς ζ' συνόδου ι' καθαιρεῖ οὐ μόνον τὸν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνοντα ἱερέα, ἀλλὰ καὶ τὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰσιόντα, καὶ ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις τῶν ἀρχόντων λειτουργοῦντα ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. **25** Canon autem 10 VII synodi, non solum sacerdotem deponit, qui ab urbe in urbem transierit, sed et eum etiam qui ad imperialem urbem proficiscitur, et in principum oratoriis sacra peragit, absque venia episcopi proprii et Constantinopolitani.

Ὁ δὲ δ' τῆς τετάρτης συνόδου κληρικούς, φησὶ τῆς οἱασοῦν ἐκκλησίας μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν, ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην, ἐν ᾗ λειτουργεῖν ἐξ ἀρχῆς ἠξιώθησαν, ἐκτὸς τῶν κατ' ἀνάγκην τῆς ἰδίας πατρίδος ἐκπεπτωκότων· ἐπίσκοπος δὲ τὸν ἑτέρου δεξάμενος κληρικὸν, ἀκοινώνητος ἔστω, ἕως ἂν ὁ κληρικὸς εἰς ἣν καταλέλοιπεν ἐκκλησίαν ἐπιστρέψῃ. D Canon vero 4 syn. IV, Ne liceat, inquit, clericis cujuscunque ecclesiæ fuerint, in alterius urbis ecclesiam ordinari, sed ea contenti sint in qua ab initio sacra peragere digni habebantur, exceptis iis qui præ necessitate patriam suam amiserunt. Episcopus autem qui alienum clericum susceperit, excommunicetur, donec clericus ad ecclesiam relictam reversus fuerit.

Ὁ δὲ ιγ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου τοὺς ἐκτὸς ἡστινοσοῦν πόλεως πρεσβυτέρους εἰς ταύτας εἰσέρχεσθαι καὶ προσφέρειν, ἢ τῆς θείας μεταδιδόναι τινὶ κοινωνίας οὐκ ἐπιτρέπει, παρόντος τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου· ἐὰν δὲ ἀπῶσιν οὗτοι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος, εἰσελθεῖν αὐτὸν οὐ κωλύει, καὶ τῶν ἁγιασμάτων τισὶ μεταδοῦναι, εἰ Canon autem 13 syn. Neocæsar. presbyteris extra quamlibet civitatem ordinatis, in eas ingredi ibidemque offerre, vel sacram communionem alicui impertire non permittit, præsente urbis episcopo vel presbytero. Quod si iidem abfuerint, et solus ad precationem vocatus fuerit, eum ingredi, et sacramenta alicui impertire non prohibet, si modo ex

Digitized by Google

province sit quæ urbi subjicitur : presbytero enim alterius provinciæ sacra celebrare neutiquam permissum est, præter sententiam istius regionis episcopi : similiter nec episcopo alterius parochiæ, sine legitimi episcopi permissu, etiamsi ab urbis istius populo accersatur.

De litteris commendatitiis, dimissoriis, et pacificis, quæ clericis peregrinantibus ab episcopis dantur.

Tricesimus tertius sanct. apost. canon episcopos et reliquos clericos ab extera regione venientes sine litteris commendatitiis nequaquam ad communionem admittere jubet. Quod si easdem attulerint, ne tum quidem sine examinatione iisdem communicare : contigit enim aliquando, ut nonnulli qui circa fidem errant, quorumdam episcoporum, quos perniciosa eorum dogmata latebant, litteras commendatitias ad multorum seductionem sortiantur : multa enim per surreptionem fieri novimus. Multis enim credentibus magnum contigit infortunium, et non credentibus res bene cessit. Si igitur indubie eos orthodoxos esse ostensum sit, ad communionem admittere jubet; sin minus, datis ad viam necessariis, dimittere, ne nobismetipsis ignominiæ notas inuramus.

De litteris commendatitiis.

Paucis autem dicendum est de litteris quæ ab episcopis dantur iis qui ab urbibus vel regionibus suis peregre abeunt : e quibus aliæ dicuntur commendatitiæ, aliæ dimissoriæ, aliæ autem pacificæ.

Et commendatitiæ sunt quæ dantur clericis ad aliam regionem profecturis, ab episcopis qui eos ordinarunt, commendantes, sive notum facientes, vel quod gradum sacerdotalem consecuti sunt, vel quod rectam fidem prædicant, vel accusatione aut calumnia adversus eos mota, et perperam objecta, vitam ferentibus inculpatam esse attestantes, eosque innocentes fuisse. Dantur præterea laicis qui excommunicationi subjecti erant, et ad aliam regionem proficisci opus habent, eos ejusdem episcopo commendantes, ut qui pœnarum vinculis soluti sint.

26 *De litteris dimissoriis.*

Sunt autem dimissoriæ, quæ ostendunt, permissum esse episcopo vel clerico, ex sententia antistitis, sedem mutare, et sacerdotale illic officium sine omni impedimento obire.

De litteris pacificis.

Pacificæ autem dicuntur et istæ de quibus modo disseruimus; quia dum clericus ejusmodi litteras ei ad quem proficiscitur tradit, divinæ charitatis vincula quibus ambo episcopi ad pacem ligantur, neutiquam disrumpentur : neque enim qui alienum clericum suscipit coepiscopum suum contristando scandali auctor evadet, neque qui eum ab initio ordinavit, ut indigne tractatus id ægre feret. Dicuntur etiam pacificæ quæ ad coepiscopos privatim missæ sunt, eo, qui easdem portat, nihil negotii

A τῆς ὑποκειμένης εἴη τῇ πόλει καὶ οὗτος δηλαδὴ ἐπαρχίας· ἑτέρας γὰρ πρεσβυτέρῳ οὐκ ἐφεῖται λειτουργεῖν, παρὰ γνώμην τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου· ὥσπερ οὐδὲ ἐπισκόπῳ παροικίας ἑτέρας, τοῦ γνησίου μὴ ἐπιτρέποντος ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης μεταληθείη λαοῦ.

Περὶ τῶν διδομένων τοῖς ἀποδημοῦσι κληρικοῖς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἐπιστολῶν συστατικῶν, ἀπολυτικῶν, καὶ εἰρηνικῶν.

Καὶ ὁ μὲν λγ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐρχομένους ἐπισκόπους καὶ λοιποὺς κληρικοὺς συστατικῶν ἄνευ γραμμάτων παρεγγυᾶται μηδόλως εἰς κοινωνίαν προσίεσθαι· εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἐπιφέροιντο, μηδ' οὕτως ἀνεξετάστως αὐτοῖς κοινωνεῖν· συμβαίνει γὰρ ἔσθ' ὅτε, κατὰ πίστιν τινὰς σφαλλομένους, πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐξαπάτην, συστατικὰς ἐπιστολάς τινων ἐπισκόπων λαβεῖν, ἀγνοησάντων ἴσως τὴν ἐγκεκρυμμένην αὐτοῖς περὶ τὰ δόγματα λύμην· πολλὰ γὰρ τὰ κατὰ συναρπαγὴν ἴσμεν γινόμενα· πολλοῖς γοῦν πιστεύσασι μὲν μεγάλη ἀπήντησε συμφορά, ἀπιστίᾳ δὲ φραξαμένοις, λαμπρὰ περιγέγονε σωτηρία· εἰ οὖν ἀναμφιβόλως δειχθεῖεν ὀρθόδοξοι, τῆς κοινωνίας τούτοις μεταδιδόναι· εἰ δ' οὖν, τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιχορηγοῦντες ἐκπέμπειν, ἵνα μὴ φειδωλίας γραφὴν ἑαυτοῖς προστριψώμεθα.

Περὶ συστατικῶν.

Ὡς ἐν βραχεῖ δὲ ῥητέον περὶ τῶν διδομένων ἐπιστολῶν πρὸς τῶν ἐπισκόπων τοῖς τῶν οἰκείων ἀποδημοῦσι πόλεων ἢ χωρῶν, ὧν αἱ μὲν λέγονται συστατικαί, αἱ δὲ ἀπολυτικαί, αἱ δὲ εἰρηνικαί.

Καὶ συστατικαὶ μέν εἰσιν αἱ κληρικοῖς διδόμεναι παρὰ τῶν αὐτοὺς χειροτονησάντων ἐπισκόπων, πρὸς ἑτέραν μεθισταμένοις, καὶ συνιστᾶσαι, ἤτοι δηλοποιοῦσαι, ἢ τὸν περὶ τὴν ἱερωσύνην βαθμὸν τουτωνί, ἢ καὶ ὡς τὰ τῆς ὑγιοῦς πρεσβεύουσι πίστεως, ἢ κατηγορίας κατ' αὐτῶν κινηθείσης, ἢ καὶ συκοφαντίας, καὶ τηνάλλως ἀπελεγχθείσης εἰρῆσθαι, τὸ ἀνεπίληπτον τοῖς ἐπιφερομένοις προσμαρτυροῦσαι, ὡς ἀθῶοι πεφήνασι· δίδονται δὲ καὶ λαϊκοῖς ὑποβληθεῖσιν ἀφορισμῷ, καὶ πρὸς ἀλλοδαπὴν ἀπᾶραι τούτους δεῆσαν, συνιστᾶσαι τῷ ταύτης ἐπισκόπῳ, ὡς τοῦ δεσμοῦ τῶν ἐπιτιμίων ἤδη λέλυται.

Περὶ ἀπολυτικῶν.

Ἀπολυτικαὶ δὲ αἱ δηλοῦσαι κατὰ γνώμην τοῦ ἀρχιερέως ἐφεῖσθαι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τῷ κληρικῷ τὴν μετοίκησιν, καὶ συγχωροῦντος, κἀκεῖ τὰ τῆς ἱερωσύνης ἀνεμποδίστως αὐτοὺς μετιέναι.

Περὶ εἰρηνικῶν.

Εἰρηνικαὶ δὲ ῥηθεῖεν μὲν καὶ αὗται, περὶ ὧν ἄρτι διέξιμεν, ὅτι τοιάσδε γραφὰς τοῦ κληρικοῦ διακομίζοντος πρὸς ὃν ἄπεισιν, οὐκ ἂν εἴη ῥαγῆναι τὰ συνδέοντα πρὸς εἰρήνην τῆς θείας ἀγάπης δεσμὰ καὶ ἄμφω τοὺς ἐπισκόπους· οὔτε γὰρ ὁ τὸν ἀλλότριον ταύτῃ δεχόμενος κληρικὸν, τὸν συνεπίσκοπον λυπήσας σκανδάλου γενήσεται πρόξενος, οὔτε ὁ τὴν ἀρχὴν τοῦτον χειροτονήσας, ὡς ἀναξιοπαθήσας δυσχερανεῖ· λέγοιντο δ' ἂν εἰρηνικαὶ καὶ αἱ πρὸς τοὺς συνεπισκόπους ἰδίᾳ πεμπόμεναι, μηδὲν ἔχοντος τοῦ

Digitized by Google

διακομίζοντος αἴτιον. Δεῖ οὖν, τὸν ἀποδημεῖν ἐλόμενον κληρικὸν, διττὰς ἐπιφέρειν ἐπιστολὰς, συστατικήν τε καὶ ἀπολυτικήν, ὡς ἂν τῇ μὲν εἰς σύστασιν χρήσηται, τοῦ τε περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ὑγιοῦς αὐτοῦ φρονήματος, καὶ τοῦ περὶ τὸν βίον ἀνεπιλήπτου, ἔτι τε τοῦ προσόντος αὐτῷ ἱερατικοῦ βαθμοῦ· τῇ δὲ, εἰς τὸ ἀνεμποδίστως καὶ ἐφ' ἑτέρας ἐκκλησίας ἐξεῖναι ἱερουργεῖν, ἢ καὶ τῷ κλήρῳ ταύτης συγκαταλεγῆναι. A

Ὁ δέ γε ιβ' ἔτι δὲ καὶ ιγ' τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὃν ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος χειροτονῆσαι οὐκ ὀξιοῖ κληρικὸν, τοῦτο ἴσως δι' αἰτίας τινὰς ὑπερτιθέμενος, μέχρις ἂν διαλυθῶσι, μηδαμῶς ἑτέρῳ προσιέναι διὰ ταῦτα τὸν κληρικὸν ἐπισκόπῳ κελεύουσιν· οὐ μὴν οὐδ' ἐκείνῳ τὸν ἀλλότριον ἐφιᾶσι κληρικὸν ὑποδέχεσθαι, συστατικῶν ἄνευ γραμμάτων τοῦ παρ' ᾧ ἐξητάζετο ἐπισκόπου· τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα πρᾶξαι τολμήσαντας, τῇ μιᾷ τοῦ ἀφορισμοῦ καταδίκῃ καὶ ἀμφοτέρους ὑπάγεσθαι, τόν τε κληρικὸν, φημὶ, καὶ τὸν προσδεξάμενον ἐπίσκοπον· εἰ δὲ κεχειροτονημένος μὲν εἴη ὃν προσεδέξατο κληρικὸν ὁ ἐπίσκοπος, ἀφωρισμένος δὲ ἐπί τινι πταίσματι, αὐτῷ μὲν ἐπιτείνεσθαι τὸν ἀφορισμὸν, τόν γε μὴν προσδεξάμενον ἐπίσκοπον ἀφορίζεσθαι. B

Ὁ δὲ ιε' πρὸς δὲ καὶ ὁ ις' τῆς λειτουργίας ἀπείργουσι τὸν ἀπὸ παροικίας εἰς ἑτέραν παροικίαν μεταβαίνοντα κληρικὸν, γνώμης ἄνευ τοῦ κεχειροτονηκότος αὐτὸν ἐπισκόπου, καὶ μάλιστα, εἰ καλούμενος πρὸς αὐτοῦ οὐκ ἐπάνεισι· κοινωνεῖν μέντοι τοῖς ἐκεῖ ὥς γε δὴ λαϊκὸν, οὐ κωλύουσιν· ὁ δὲ προσδεξάμενος αὐτὸν ἐπίσκοπος, εἰ τὰ κατ' αὐτὸν μὴ ἀγνοήσας τῷ οἰκείῳ κλήρῳ συναριθμήσειε, καὶ ἀδεῶς ἐνεργεῖν ἐπιτρέψειεν, ἀπολυτικῆς ἄνευ γραφῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἀφορισμῷ ὑποβαλλέσθω, φησὶν, ὡς ἀταξίας καὶ ἀκαταστασίας διδάσκαλος· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ μείζονα βαθμὸν τοῦτον κεχειροτόνηκεν, ἄκυρον εἶναι τὴν τοιαύτην χειροτονίαν· ὥστε εἰ μὴ ἀπολυτικὴν ἐπιφέροιτο γραφὴν ὁ κληρικὸς, ἱερουργεῖν τούτῳ ἐν ἀλλοδαπῇ οὐκ ἐφεῖται. C

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ις' τῆς α' συνόδου διέξεισιν, ὡς δὲ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ γ'. Πλὴν ἐπὶ πολὺ ἐπιμένοντα τῇ ἀπειθείᾳ τὸν κληρικὸν τελέως καθαιρεῖσθαι προστάττει, καὶ ἐλπίδα μηκέτι ἔχειν ἀποκαταστάσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ιγ' τῆς δ' συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ζ' ξένους κληρικοὺς καὶ ἀγνώστους κελεύουσι μὴ λειτουργεῖν συστατικῶν ἄνευ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. D

Ὁ δὲ τῆς ἕκτης ιζ' μιᾷ ὑπάγει τῇ καταδίκῃ τῆς καθαιρέσεως τὸν ἐπισκόπῳ τε προσελθόντα, καὶ αὐτὸν τὸν προσδεξάμενον συστατικῶν ἄνευ καὶ ἀπολυτικῶν γραμμάτων, ὡς καταισχύνοντας, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, τὸν π ρ' οὗ τὴν χειροτονίαν ἐδέξαντο.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ μα' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, ἔτι δὲ καὶ ὁ μζ', κληρικὸν ἢ ἱερατικὸν ὅλως ὁδεύειν οὐκ οἴεται δεῖν δίχα κελεύσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ κανονικῶν τούτου ἐπιστολῶν.

Ὁ δὲ ρς' τῆς ἐν Καρθαγένῃ μετὰ ἀπολυτικῆς

habente. Clericus igitur, cui peregre proficisci in animo est, duas epistolas, commendatitiam et dimissoriam ferre debet; ut altera quidem ad commendationem suam utatur, quod circa fidem recte sentiat, et quoad vivendi rationem inculpatus sit; altera autem, ut sine omni impedimento in alia ecclesia ei sacra peragere liceat, vel in ejus clerum ascribi.

Canones autem sanctorum apostolorum 12 et 13 clericum quem proprius episcopus ordinare non vult, differens forte ordinationem propter causas aliquas, donec eædem solutæ fuerint, nequaquam propterea ad alium episcopum accedere jubent. Quin imo neque illi alienum clericum suscipere permittunt, sine litteris dimissoriis episcopi a quo examinabatur. Qui autem præter hæc facere ausi fuerint, utrique eidem segregationis pœnæ subjiciantur, clericus nimirum et episcopus qui eum suscepit. Quod si clericus quem susceperat episcopus, ordinatus fuerit, et ob crimen aliquod excommunicatus, ei quidem intendatur excommunicatio, et episcopus qui eum suscepit segregetur.

Quin et 15 necnon 16 canon clericum qui præter sententiam episcopi qui eum ordinavit ab una parochia ad aliam transit, a ministerio arcet, et præcipue si ab eo vocatus non redierit: communicare autem cum iis qui ibidem sunt, more laici non prohibent. Episcopus vero qui eum recipit, si, non ignoratis iis quæ contra illum decreta sunt, eumdem clero suo connumeraverit, et impune sacra peragere permiserit absque litteris proprii episcopi, segregationi, inquit, subjiciatur, ut confusionis et seditionis magister. Sin autem eum ad majorem gradum ordinaverit, ejusmodi ordinatio irrita habeatur, adeo ut, nisi clericus litteras dimissorias afferat, ei in aliena regione sacra peragere minime liceat.

Eadem etiam can. 16 i syn. disserit; utique et can. 3 synodi Antiochenæ. Verum qui diutius in insolentia perstiterit, omnino deponi jubet, nulla amplius spe restitutionis relicta.

Quin et 13 iv syn. can. et Antiochenæ 7 præcipiunt, ut clerici peregrini et ignoti sine episcopi sui commendatitiis neutiquam sacra peragant.

Canon autem 17 vi synodi una depositionis pœna afficit, tum eum qui ad episcopum sine commendatitiis et dimissoriis litteris accesserit, tum qui eum 27 susceperit episcopum; utpote eum a quo ordinatio data erat, quantum in ipsis est, dedecore afficientes.

Verum nec Laodicenæ syn. 41 neque 47 can. clerico vel sacrato, sine episcopi sui jussu, vel canonicis ejusdem epistolis, iter omnino facere licere existimat.

Porro canon 106 syn. Carthagin. statuit, ut epi-

Digitized by Google

scopi cum litteris dimissoriis metropolitani in comitatum, ubi scilicet comes est sive imperator, profiscantur.

Ejusdem etiam syn. can. 59 præcipit, ut nullus episcopus sine dimissoriis naviget.

Canon autem 8 syn. Antioch. epistolas canonicas, sive commendatitias et dimissorias, solis episcopis dare permittit, quibus etiam ordinationum peractio assignatur : non autem primis sacerdotibus, quod iis ordinare non sit permissum. Chorepiscopis vero, ut ab omni reprehensione alieni sint, pacificas ad finitimos episcopos mittere indultum est ; quia eos aliis quoque privilegiis canones donarunt.

Canon insuper 11 syn. IV, Pauperibus, inquit, qui ad Ecclesiam veniunt, et auxilio indigent, dari debent epistolæ pacificæ, non autem commendatitiæ; eas enim solis personis quæ suspectæ sunt, dari oportet, utpote quæ suspicionem notam faciant. Eos autem qui in aliena regione sacra peragere voluerint, una cum iis commendatitias afferre oportet.

Can. autem 5 ejusdem IV syn. et 16 syn. Sard. de episcopis vel clericis qui ab una civitate in aliam transeunt, alter canones sanctorum apostolorum hac de re editos obtinere decernit, alter autem de iis qui ad Thessalonicam abeunt, et ibidem diutius commorantur, ea quæ de iis decreta sunt, servari jubet.

Canon autem 15 I syn. episcopum vel presbyterum vel diaconum ab una civitate in aliam, licet in eadem provincia fuerit, transire prohibet. In episcopo enim sedis mutationem reprehendit, uti superius dictum, in aliis autem transitionem ab ecclesia vel monasterio in quibus, ut ministrarent, ordinati erant : etenim neque isti eo tempore ordinationes absolute acceperunt, juxta 6 can. IV synodi, sed in hac ecclesia, vel in illo monasterio. Quare hujusmodi transitionem irritam reddit.

Canon autem 15 syn. Sardic., Si quis, inquit, ex alia parochia ministrum suscipiens sine proprii episcopi consensu in aliquo cleri sui gradu eum constituat, constitutio ejusmodi irrita et infirma habeatur.

Canon autem 93 syn. Carthag., Quicunque, inquit, in ecclesia, si vel semel legerit, manuum impositionem ad id munus acceperit, ad aliam ecclesiam, ut clericus in ea fiat, ne transeat. Soli autem episcopo Carthaginensi concessum est, aliarum provinciarum clericos clero suo adnumerare, idque sine litteris dimissoriis eorum qui eos ordinarunt. Et hoc clarius scies ex canone 55 hujus synodi, qui licentiam episcopo Carthag. superius datam ratam facit, ita ut cum potentia accipiat ex unaquaque ecclesia clericos quos velit, et in suam ecclesiam ordinet ; verum propter fratrum amorem supponit eum hoc facere cum cognitione episcoperum quibus subsunt. Reliquis autem metropo-

A γραφῆς τοῦ μητροπολίτου ἀπιέναι θεσπίζει τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὸ κομητάτον, ἤγουν ἔνθα ἐστὶν ὁ κόμης, ἤτοι ὁ βασιλεύς.

Ὁ δὲ νθ' οὐδὲ πλεῖν κελεύει ἄνευ ταύτης τῶν ἐπισκόπων τινά.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἡ' κανονικὰς ἐπιστολάς, ἤτοι συστατικὰς καὶ ἀπολυτικὰς ἐπισκόποις μόνοις ἐφεῖται διδόναι, οἷς καὶ ἡ τῶν χειροτονιῶν ἀφώρισται τελετή· οὐ μὴν καὶ τοῖς πρώτοις τῶν ἱερέων, διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι καὶ τούτοις χειροτονεῖν· τοῖς δέ γε χωρεπισκόποις, ἦν ἀνεπίληπτοι ὦσιν, εἰρηνικὰς πέμπειν ἐφεῖται, τοῖς ὁμόροις τῶν ἐπισκόπων· ἐπεὶ καὶ ἄλλοις προνομίοις τούτους οἱ κανόνες ἐδωρήσαντο.

B Ὁ δὲ τῆς τετάρτης συνόδου ια', Τοῖς προσερχομένοις τῇ Ἐκκλησίᾳ, φησὶ, πένησι, καὶ βοηθείας προσδεομένοις, εἰρηνικὰς ἐπιστολὰς δίδοσθαι δεῖ, ἀλλὰ μὴ συστατικάς· ταύτας γὰρ τοῖς οὖσιν ἐν ὑπολήψει μόνῃ προσώποις προσήκει δίδοσθαι, ὡς τὴν αὐτῶν συνιστώσας ὑπόληψιν· τοὺς δὲ ἱερουργεῖν βουλομένους κἂν τῇ ἀλλοδαπῇ σὺν ταύταις καὶ συστατικὰς δεῖ κομίζεσθαι.

Ὁ δὲ ε' τῆς αὐτῆς τετάρτης συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Σαρδικῇ ις' περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ὁ μὲν τοὺς περὶ τούτων τεθέντας τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας θεσπίζει κρατεῖν· ὁ δὲ περὶ τῶν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπιόντων, κἀκεῖ διατριβόντων ἐπιπολύ, τὰ περὶ αὐτῶν ὡρισμένα τηρεῖσθαι προστάττει.

C Ὁ δὲ τῆς πρώτης ιε' ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνειν κωλύει τὸν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, τῆς αὐτῆς οὖσαν καὶ ταύτην δηλαδὴ ἐπαρχίας· τοῦ μὲν γὰρ τὴν τῆς καθέδρας ἀλλαττόμενον μετάθεσιν, ὡς καὶ ἀνωτέρω μοι εἴρηται, τῶν δὲ, τὸ μεταπίπτειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς μονῆς, ἐν αἷς ὑπηρετεῖν ἐχειροτονήθησαν· καὶ γὰρ οὐδὲ οὗτοι ἀπολελυμένως τῷ τότε τὰς χειροτονίας ἐδέχοντο κατὰ τὸν ς' κανόνα τῆς τετάρτης συνόδου, ἀλλ' ἐν τῇδε τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ δεῖνι μοναστηρίῳ· διὸ καὶ ἀκύρως τὴν τοιάνδε μετάβασιν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ιε', Εἴ τις, φησὶν, ἐξ ἑτέρας παροικίας ὑπηρέτην δεξάμενος χωρὶς τῆς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου συγκαταθέσεως, ἔν τινι βαθμῷ τοῦ οἰκείου κλήρου ἐγκαταστήσειεν, ἄκυρος ἔστω καὶ ἀβέβαιος
D ἡ τοιαύτη κατάστασις.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιγ', Ὅστις δήποτε ἐν ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἅπαξ ἀνέγνω, φησὶ, χειροθεσίαν εἰς τοῦτο δεξάμενος, εἰς ἑτέραν πρὸς κλήρωσιν μὴ μεταβαινέτω. Μόνῳ δὲ τῷ ἐπισκόπῳ Καρθαγένης δίδοται, τῷ οἰκείῳ κλήρῳ συγκαταλέγειν κληρικοὺς ἑτέρων ἐνοριῶν, καὶ χωρὶς ἀπολυτικῆς γραφῆς τῶν χειροτονησάντων αὐτούς· καὶ τοῦτο εἴσῃ σαφῶς ἐκ τοῦ νε' ταύτης κανόνος, ὃς ἐπικυροῖ δείκνυται τὴν ἄνωθεν διδομένην ἄδειαν τῷ Καρχηδόνος ἐπισκόπῳ, ὥστε μετ' ἐξουσίας λαμβάνειν ἀφ' ἑκάστης ἐκκλησίας οὓς βούλεται κληρικούς, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χειροτονεῖν ἐκκλησίᾳ· διὰ δὲ τὸ φιλάδελφον ὑποτίθεται μετ' εἰδήσεως τοῦτο ποιεῖν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἐπισκόπων· τοῖς δὲ λοιποῖς μητροπολίταις, κληρι-

Digitized by Google

κὸν ἀλλότριον οὐκ ἐφίησι δέχεσθαι, καὶ χειροτονεῖν αὐτὸν πρεσβύτερον ἢ διάκονον, εἰ μήπου τις χρήσιμος εἰς προστασίαν εὑρεθείη λαοῦ· τοῦτον γὰρ δέδοται καὶ τῷ ἀλλοτρίῳ μητροπολίτῃ μεταπέμψασθαι, εἴγε βουληθεῖεν ἀμφότεροι, καὶ ἐπισκοπικῷ τιμῆσαι ἀξιώματι· τοῦτο δέ, φησὶ, συγκεχώρηται τῷ μὴ τοσοῦτον ἀναγκαίαν εἶναι τὴν τῶν ἱερέων καὶ διακόνων χειροτονίαν, ὅσον τὴν τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῷ σπανίως εὑρίσκεσθαι τοὺς δυναμένους ἔργῳ καὶ λόγῳ δι' ἑαυτῶν πρὸς τὰ κράτιστα τοὺς λαοὺς ὁδηγεῖν· τὸν δὲ μὴ δεχόμενον κληρικὸν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα ἀναγκάζειν οὐ θέμις· οὐδαμοῦ γὰρ εὕρηται ἄκοντά τινα καὶ βίᾳ εἰς τὴν τοιάνδε προεδρίαν ἀνάγειν. Ἐφιλοτιμήθη δὲ καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ, λαμβάνειν ὁθενδήποτε τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ ἐκκλησιῶν οὓς βούλεται κληρικοὺς, καὶ τοῖς οἰκείοις συναριθμεῖν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ Βουλγαρίας, καὶ τῷ Κύπρου, διὰ τὴν ρλ' Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν, ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ ια' κεφαλαίῳ τοῦ Ε στοιχείου. Ἐδόθη δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ τὰς τῶν κληρικῶν ὡσαύτως μεταθέσεις ποιεῖν.

litis clericum alienum suscipere, cumque presbyterum vel diaconum ordinare non concedit, nisi 28 quis ad populi præfecturam utilis inveniatur; hunc enim ad alienum metropolitam mittere, si utrique consenserint, et episcopali dignitate ornare licet. Id autem, inquit, concessum est, quod sacerdotum et diaconorum ordinatio non adeo necessaria sit, ac episcoporum; et quod rarius inveniantur, qui possint verbo et sermone per se populum ad optima perducere. Clericum autem qui episcopalem dignitatem accipere recusat, cogere non licet. Nunquam enim cognitum est, quemquam invitum et vi ad talem præfecturam evectum esse. Quin et concessum erat throno Constantinopolitano clericos ecclesiarum sibi subjectarum, quos vellet, accipere et suis adnumerare: utique et antistiti Bulgariæ et Cypri, per Novellam Justiniani 130 quam etiam quære in cap. 11 litteræ E. Imperatori insuper datum erat clericorum similiter permutationes facere.

Νόμοι πολιτικοί.

Τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας, καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας παραγίνεσθαι, ἀπαγορεύομεν· εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἀπαιτεῖ τοῦτο ποιῆσαι, μὴ ἄλλως ἢ μετὰ γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου αὐτῶν πατριάρχου ἢ μητροπολίτου, ἢ κατὰ βασιλικὴν δήπου κέλευσιν τοῦτο ποιείτωσαν. Ἀλλὰ μηδὲ εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἄλλως ἢ οὕτως ἐπιδημείτωσαν. Ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐπίσκοπος οἱοσδήποτε ἀποδημήσειε, μὴ πλέον ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τὴν ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. Τοὺς δὲ ἐπισκόπους, τοὺς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παραγινομένους, κἂν οἱασδήποτε διοικήσεως ὦσι, πρὸ πάντων ἀπιέναι δεῖ πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην, καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσιέναι γαληνότητα. Τοῖς δὲ παρὰ ταύτην ἡμῶν τὴν διατύπωσιν ἀποδημοῦσιν, ἢ ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ποιοῦσι, κελεύομεν πρῶτον μὲν μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τῶν οἰκονόμων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δαπάνας, ἔπειτα ὑπομιμνήσκεσθαι αὐτοὺς διὰ γραμμάτων τῶν ἀρχιερέων, ὑφ' οὓς τελοῦσιν, ὥστε ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας· ὑπερτιθεμένους δὲ τὴν ὑποστροφὴν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς καλεῖσθαι καὶ αὖθις κανόνας· καὶ εἰ μὴ ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου χρόνου ὑποστρέψουσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, αὐτοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, γνώμῃ καὶ κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως· ἑτέρου δ' ἀντ' αὐτῶν καλλίονας χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν τοῦ παρόντος νόμου δύναμιν· ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ κληρικῶν οἱασδηποτοῦν ὑπηρεσίας, ἔτι δὲ καὶ μοναχῶν, κελεύομεν κρατεῖν· τοὺς δὲ παραβαίνοντας ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου σχήματος.

Ἀλλὰ καὶ ἄμφω ταῦτα ὁρῶμεν τανῦν ἀθετούμενα· οὔτε γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς διὰ γραμμάτων τοῦ πατριάρχου εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπιδημοῦσιν, ἀλλ' αὐθόρμητοι παραγενόμενοι, καὶ ταῖς πύλαις ταύτης προσιόντες, μηνύματι τὴν σφετέραν ἔλευσιν τῷ

Leges civiles.

Amantissimos Dei episcopos proprias ecclesias relinquere, et in alias provincias abire vetamus: si vero necessitas aliqua id exegerit, non aliter quam cum litteris beatissimi ipsorum patriarchæ aut metropolitani, aut principis mandato id faciant.

Porro nec ad urbem regiam aliter quam ea conditione accedant; quin et si hoc modo episcopus qualiscunque excesserit, ne amplius uno anno ecclesiam suam relinquat. Episcopos vero qui in regiam urbem (ita ut dictum est) venerint, ex quacunque fuerint diœcesi, ante omnia abire jubemus ad beatissimum Constantinopoleos archiepiscopum et patriarcham, atque ita ad nostram venire serenitatem. Quicunque autem contra constitutionem hanc nostram excesserint, aut supra definitum anni spatium, tempus aliquod extra propriam ecclesiam egerint, primum quidem ipsis ab œconomis ejus ecclesiæ sumptus non administrari jubemus, deinde significari ipsis per litteras antistitum quibus subsunt, ut ad proprias ecclesias redeant. Quod si reditum differant, juxta divinos canones iterum vocentur, et si intra definitum tempus ad ecclesias suas non reversi fuerint, ipsi quidem sententia, judicio, et probatione proprii archiepiscopi ab episcopatu expellantur, aliique meliores in ipsorum locum vi legis præsentis ordinentur. Hæc in clericos, cujuscunque ministerii fuerint, necnon monachos obtinere jubemus: eosque qui transgressi fuerint, sua dignitate excidere.

Verum ambo hæc decreta hodie neglecta videmus. Non enim antistites per litteras patriarchæ ad reginam urbium proficiscuntur, sed impetuose ad portas ejus pervenientes, indicio adventum suum patriarchæ notum faciunt, et sic sine periculo ad

Digitized by Google

magnam urbem ascendunt. Quin et ibidem diutius commorantes, non pauca mala concinnant. Idque licet præclarus imperator Manuel paulo ante statuerit, antistites in magna civitate non majori tempore versari debere, quam quod leges pietatem amantes et divini canones definierunt, et, si nullum fuerit legitimum impedimentum, vel invitos ex urbe expelli ; eorumque ad civitatem peregrinationem, juxta consuetudinem olim canonice et legitime obtinentem, fieri.

Porro decernimus, clericos qui alii provinciæ subjiciuntur, et præter episcopi sui sententiam ad aliam provinciam transeunt, neutiquam vel in ecclesiam **29** conscribi, vel ordinationem accipere ; ex eo enim quod hæc non observata fuerint, plurimæ ecclesiæ magna confusione et errore impletæ sunt. Si quis autem deprehensus fuerit hanc constitutionem improbans, si provincia sua relicta in aliam ecclesiam ascriptus fuerit, nullum ordinationis gradum adeptus, ab ecclesia extera abactus ad proprium episcopum vel invitus redeat. Quod si ordinationem acceperit, in triennium a ministerio arceatur, et secundum judicium episcopi sui veniam consequatur.

CAP. X. *De litteris dimissoriis.*

De litteris dimissoriis, quæ dantur clericis peregre proficiscentibus ab antistitibus, satis in capite immediate præcedenti, de peregrinatione, dictum est.

CAP. XI. *De episcopis qui ecclesias ad se minime pertinentes rapiunt.*

Quin et de episcopis qui ecclesias ad se non pertinentes rapiunt, in eodem capite de episcoporum peregrinatione, nonnulla interspersa invenies; et repetere est extra præsens negotium.

Dicit autem can. 53 syn. Carthag., Sunt nonnulli qui cum propriis populis conspirant, auresque eorum titillant, sive adulantur, et aliorum ecclesias surripiunt. Eas autem per potestatem antistitum, qui primas obtinent, patriarcharum scilicet vel metropolitarum, ab iis a quibus detinentur auferre oportet. Aures autem titillare, ab Apostolo desumptum est, et denotat, verbis fallacibus aures aliquorum demulcere, per metaphoram ab animalibus sumptam ; ea enim hominum manibus confricta, titillata, et contrectata, mansuescunt et tractabilia fiunt.

Quære etiam ejusdem can. 50 in cap. 24 litteræ X.

CAP. XII. *De iis qui bona aliena furtim surripiunt.*

Sanctus Gregorius Thaumaturgus, in 3 canone, eum qui prædatur, et plura concupiscit, nec non qui aliena propter turpe lucrum attingit, ab Ecclesia Dei abdicandum esse ejiciendumque statuit ;

πατριάρχῃ δηλοῦσι, καὶ οὕτως ἀκινδύνως τῆς μεγάλης ἐπιβαίνουσι πόλεως· καὶ ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐν αὐτῇ διατρίβοντες οὐδεμίαν ὑφίστανται κάκωσιν· καίτοι γε καὶ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Μανουὴλ πρὸ ὀλίγου θεσπίσαντος μὴ πλείονα τοῦ παρὰ τῶν φιλευσεβῶν νόμων καὶ τῶν θείων κανόνων ὁρισθέντος καιροῦ διατρίβειν τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν τῇ μείζονι τῶν πόλεων, μή τινος ὄντος ἀπαραιτήτου ἐμποδισμοῦ, ἢ καὶ ἄκοντας τῆς πόλεως ἐκβάλλεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς ταύτην τούτων ἐπιδημίαν, κατὰ τὴν ἐκ παλαιοῦ κανονικῶς καὶ νομίμως κρατήσασαν συνήθειαν γίνεσθαι.

Θεσπίζομεν καὶ τοὺς κληρικοὺς, τοὺς ἑτέρᾳ ἐνορίᾳ τεταγμένους, μηδαμῶς παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν ἐνορίαν μεταπίπτοντας, ἢ ἐν ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι, ἢ χειροτονίαν δέχεσθαι· ἐκ γὰρ τοῦ μὴ τὰ τοιαῦτα παρατηρεῖσθαι, πολλῆς ἀταξίας καὶ πλάνης πολλαὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπληρώθησαν· εἰ δέ τις φωραθείη τὴν παροῦσαν διάταξιν ἀθετῶν, εἰ μὲν τὴν οἰκείαν ἐνορίαν ἀπολιπὼν ἐν ἑτέρᾳ καταλεγῇ ἐκκλησίᾳ, μηδένα βαθμὸν χειροτονίας προσλαβών, τῆς ὑπερορίου ἐκκλησίας ἐλαυνόμενος, ἐπαναστρεφέσθω καὶ ἄκων πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον· εἰ δὲ καὶ χειροτονίαν προσείληφεν, οὗτος μὲν ἐπὶ τριετίαν τῆς λειτουργίας ἀργείτω· ἐπὶ δὲ τῇ κρίσει τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἡ ἐπ' αὐτῷ συγγώμη καταλιμπανέσθω.

ΚΕΦΑΛ. Ι'. *Περὶ ἀπολυτικῶν γραμμάτων.*

Περὶ τῶν διδομένων παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἀπολυτικῶν γραμμάτων τοῖς ἀποδημοῦσι τῶν κληρικῶν ἱκανῶς ἐν τῷ προσεχῶς ἐκτεθέντι περὶ ἀποδημίας διείληπται κεφαλαίῳ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. *Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπισκόπων τὰς μὴ ἀνηκούσας αὐτοῖς ἐκκλησίας.*

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πεποιημένων ἐπισκόπων ἅρπαγμα τὰς μηδοτιοῦν διαφερούσας αὐτοῖς ἐκκλησίας, ἐν τῷ αὐτῷ τῷ περὶ ἀποδημίας φημὶ ἐγκατέσπαρται κεφαλαίῳ, καὶ παλιλλογεῖν ἔξω λόγου καθέστηκε.

Λέγει δὲ καὶ ὁ νγ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου· Εἰσί τινες τοῖς οἰκείοις θαῤῥοῦντες πλήθεσι, κνήθουσι τὰς αὐτῶν ἀκοὰς, ἤτοι κολακεύουσι, καὶ ἑτέρων ἐκκλησίας ἁρπάζοντες· ἀλλὰ ταύτας χρὴ μετ' ἐξουσίας τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἀρχιερέων, πατριαρχῶν, ἢ μητροπολιτῶν, ἐξ αὐτῶν ἀφελέσθαι τοὺς ἔχοντας· τὸ δὲ κνήθειν τὰς ἀκοὰς, ἐκ τοῦ Ἀποστόλου εἴληπται· δηλοῖ δὲ, τὸ λόγοις ἀπατηλοῖς τὰς ἀκοάς τινων ἡδύνειν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἀλόγων ζώων· ταῦτα γὰρ καταψώμενα, καὶ κνηθόμενα, καὶ γαργαλιζόμενα χερσὶν ἀνθρώπων, ἡμεροῦνται καὶ χειροήθη γίνονται.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ κδ' κεφ. τοῦ Χ στοιχείου κανόνα ταύτης ν'.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'. *Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ληστρικῶς τὰ ἀλλότρια.*

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος, ὁ Θαυματουργὸς, ἐν τῷ γ' κανόνι, τὸν ληστεύοντα καὶ πλεονεκτοῦντα, καὶ τῶν ἀλλοτρίων αἰσχροῦ κέρδους χάριν ἁπτόμενον, ἐκκήρυκτον καὶ ἀπόβλητον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας;

Digitized by Google

καθίστησιν, οἷα καὶ τοὺς δι' αἰτίας ἀπόπους τῆς πατρικῆς οὐσίας ἐκβαλλομένους καὶ ἀποκηρυσσομένους υἱούς· τὸ δὲ τολμῆσαί τινας, φησὶν, ἐν οἰμωγῇ τοσαύτῃ καὶ θρήνοις τοσούτοις, τῶν βαρβάρων τὰ πάντα ληΐζομένων, τὸν ἐπ' ἐλέθρῳ πάντων ἐπιόντα καιρὸν, κέρδους εἶναι νομίσαι καιρὸν, ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστυγῶν, καὶ μηδεμίαν ἀτοπίας καταλελοιπότων ὑπερβολήν· ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους ἅπαντας ἐκκηρύξαι, μήποτε ἐφ' ὅλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ, καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρώτους τοὺς προεστῶτας, τῷ μὴ σπουδῇ τούτους ἐπιζητῆσαι καὶ διορθώσασθαι· οἱ γὰρ ἐφιέμενοι τὰ τῶν αἰχμαλώτων κερδαίνειν, ὀργὴν καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ ἐπισωρεύουσι τῷ λαῷ· ἐξαίρων δὲ ταυτηνὶ τὴν πλεονεξίαν, πολλῷ χείρονα καὶ τῆς τοῦ Ἀχὰρ εἶναι κατασκευάζει· καὶ γὰρ οὗτος, φησὶν, ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος μόνος καὶ ἰδίᾳ λαβὼν, ἐπὶ πάντα τὸν Ἰσραὴλ τὴν ὀργὴν ἤγαγε τοῦ Θεοῦ· ταύτῃ τοι, καὶ οὐκ ἐκεῖνος μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες καταλυσθέντες ἀπέθανον· εἰ γὰρ ἐκ προνομῆς καὶ οὗτοι κἀκεῖνος ὠφείλοντο, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων, οὗτοι δὲ τὰ τῶν ἀδελφῶν· οὕτω χαλεπωτέρα ἡ τούτων παρανομία, ἢπερ ἡ ἐκείνου· λανθάνει δέ τις ἑαυτὸν ἀπατῶν, ὡς ἄρα ἐρριμμένοις λέγων περιτύχοι, καὶ μή τινος ἀντιποιουμένου ἀνέλοιτο, τὸν κεκτημένον ἴσως ἠγνοηκώς· οὐ γὰρ ἔξεστι καὶ οὕτως εὑρόντι κερδᾶναι καὶ οἰκειώσασθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλὰ περιφυλάξαι τῷ κεκτημένῳ· εἰ γὰρ ὁ παλαιὸς κελεύει νόμος, ὅτι Ἂν ὁ ἀδελφός σου ἢ ὁ ἐχθρός σου ἐκ ῥᾳθυμίας ἀπολέσῃ τὸ ἴδιον, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ εἰρήνης, οὐ κομιεῖ, ἀλλ' ἐπανασώσεις τῷ ἀπολέσαντι, πόσῳ μᾶλλον τοῦ φεύγοντος ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ γεγονότος αἰχμαλώτου δέον περιφυλάξαι τὰ ἐγκαταλειφθέντα πράγματα, καὶ ἀποδοῦναι οἱ δυσπραγοῦντι; Πολλῆς μὲν τ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο ἀνοίας, τὸ μεταποιεῖσθαι τῶν ἀλλοτρίων ἀντὶ τῶν ἰδίων τῶν ἀπωλομένων, καὶ οἴεσθαι μηδὲν εἶναι δεινὸν, καί τοι μηδὲν εἰς κακίας λόγον τῶν εἰρημένων ἀπολειπόμενον· ὅπερ γὰρ αὐτοῖς γεγόνασιν οἱ πολέμιοι, τοῦτο τοῖς ἀδελφοῖς οὗτοι γενέσθαι σπουδάζουσιν. Ἀπήγγελέ δέ τις ἡμῖν, ὡς καί τινας τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας διαφυγόντας, βίᾳ τινὲς κατέχουσιν ἄπιστοι πάντως ὄντες καὶ ἀσεβεῖς, καὶ Θεὸν ὅλως μὴ ἐπιγνωκότες· πέμψατέ τινας εἰς τὴν χώραν ἐρευνῆσαι τὰ περὶ τούτου, μὴ σκῆπτοι κατενεχθῶσιν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

eo nimirum more quo filii ob crimen aliquod inusitatum a paterna hæreditate ejiciuntur abdicanturque. In tanto autem luctu tantisque fletibus, dum barbari omnia deprædantur, ausos esse aliquos tempus, in quo omnibus exitium imminet, sibi lucri esse tempus existimare, hominum est impiorum, et Deo invisorum, et quorum improbitati nihil superaddi poterit. Unde omnes ejusmodi homines abdicare visum est, ne forte in totum populum ira veniat, et in eos primum qui præsunt, quod in ejusmodi homines diligenter non inquirant eosque emendent. Etenim qui captivorum bona lucrari cupiunt, sibi ipsis et universo populo iram **30** accumulant. Porro hujusmodi avaritiam amplificans, eam avaritia Achar multo deteriorem esse ostendit. Ille enim solus, inquit, et privatim id quod Deo dicatum erat surripiens, in omnem Israel iram Dei adduxit: et propterea non solum ipse, sed et omnes sui perierunt. Si enim ex præda tam hi quam ille rapuerunt, iste autem bona inimicorum, et hi bona amicorum, eo gravius est horum crimen quam quod ab eo admissum est. Quin imo seipsum impudenter decipit, qui se in res disjectas incidisse dicat, et cum nemo illas sibi assereret, abstulisse, possessore utique ignoto. Neque enim fas est ei qui ita rem alienam invenerit, eam lucrari, sibique vindicare, sed pro possessore servare debet. Etenim si lex antiqua jubet: Si frater tuus vel inimicus tuus præ negligentia rem suam amiserit, idque in tempore pacis, non retinebis, sed ei, qui eamdem perdiderit, restitues: quanto magis fratris fugientis vel captivi facti bona ab eo relicta servare, et ipsi rebus adversis utenti restituere oportet? Porro et hoc magnam amentiam indicat, si quis pro bonis propriis amissis aliena vindicaverit, nihil in ea re mali existimans. Nam et id prædictorum malitiam exæquat, siquidem quod hostes ipsis fuerunt, id ipsi fratribus suis esse operam dant. Nobis autem renuntiatum est, quod nonnulli quosdam ex hostium manibus elapsos vi detinuerint, infideles omnino impiique existentes, quique Deum prorsus non norunt: mittatis aliquos in regionem, qui super hac re inquirant, ne fulmina in eos decidant, qui hæc faciunt.

Ἐν τῷ ι' δὲ κανόνι ὁ αὐτὸς μέγας Γρηγόριος τοὺς ἀλλοτρίοις οἴκοις ἐπιέναι τολμήσαντας, εἰ μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθεῖεν, οὐδὲ τῆς ἀκροάσεως ἀξιοῖ· ἑαυτοὺς δὲ ὁμολογήσαντας ἑκόντι, καὶ ἅπερ ἀφείλοντο ἀποτίσαντας, ὑποπίπτειν κελεύει, καὶ τοῖς κατηχουμένοις συνεξέρχεσθαι.

In decimo autem canone sanctus ille Gregorius eos qui alienas domus ingredi ausi fuerint, si accusati convincantur, ne quidem ad auditionem admittit: qui autem sua sponte confessi fuerint, et, quæ surripuerunt, reddiderint, substerni et una cum catechumenis exire jubet.

Νόμοι.

Ὁ δὲ νόμος τὸν ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ὀρπάζοντα, ἢ ναυαγίου, ἢ καταπεσούσης οἰκίας, εἴσω μὲν ἐνιαυτοῦ, εἰς τὸ τετραπλοῦν ἀποδοῦναι καταδικάζει, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν, εἰς τὸ ἁπλοῦν· ὡσαύτως καὶ τὸν κατὰ δόλον ταῦτα ὑποδεχόμενον. Τοὺς δὲ ἁρπαγας,

Leges.

Lex autem eum qui ex incendio, vel naufragio, vel domo collapsa rapit, intra quidem annum ad quadruplum, post annum autem ad simplum punit; similiter et eum qui dolo rapta recipit; raptores autem, etiamsi ante sententiam quod ab iis

Digitized by Google

raptum erat obtulerint, non admittit, sed in quadruplum punit.

Si quis res mobiles per vim rapuerit, intra quidem annum in quadruplum tenetur, si per testes probata fuerit quantitas et species bonorum; post annum autem in simplum. Si vero rapina quidem vi facta probetur, testes autem res raptas non norint, juramentum præstat is a quo res vi raptæ sunt, et a raptore, quæcunque a se rapta fuisse jurabit, in simplum recipit.

Si quis absque sententia judiciali rem auferat, si rei dominus sit, dominio suo excidit; si vero aliena sit, rem et pretium ejus dat. Itaque hic etiam, si quidem intra annum agatur, pœna præstatur; post annum vero, res duntaxat cum fructibus.

Qui terram rapit, vel terminos mutat, rapinæ duplum restituit.

Qui cum armis domos et agros alienos invadunt devastantque, capite plectuntur.

31 CAP. XIII. *De iis qui mulieres matrimonii causa rapiunt.*

Undecimus synodi Ancyr. canon desponsas aliis puellas, et postea ab aliis raptas, etiamsi raptores eas inique stupraverint, iis quibus desponsæ erant iterum reddi jubet: nimirum si eas recipere velint: inviti enim non cogentur.

Canon autem magni Basilii 22, Eum qui mulierem, inquit, ex raptu habet, non oportet ad pœnitentiam admittere, priusquam ab ea separetur. Quod si alteri prius desponsa fuerit, ejus in potestatem reddi debet, si modo eam accipere velit; sin autem nulli adhuc desponsa fuerat, ad parentes redeat, vel alios qui eidem sanguine conjuncti sunt. Et si quidem illi raptoris affinitatem expetant, constituatur matrimonium, si modo illa consenserit; aliter enim ne cogatur. Ille autem qui mulierem, vel per vim, vel clam consentientem corruperit, fornicatorum pœnæ obnoxius sit; et in quatuor annis quatuor pœnitentiæ tempora pertranseat: uno quidem anno præ foribus ecclesiæ lugens, uno inter auditores stans, altero ad pœnitentiam prostratus, et quarto stans cum fidelibus, sed a sacris mysteriis abstinens; eoque demum exacto, ejus quod perfectum est particeps esto.

Canon autem 30 eos qui mulieres rapiunt, quique ipsos auxilio juvant, triennio extra precationes esse, et inter auditores consistere statuit. Quod si mulier, inquit, volens seipsam tradiderit, cum nec stuprum præcesserit, quod proprie de virginibus dicitur, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus, qui hanc acceperit, pœnis a canone inflictis non erit obnoxius, quippe quod nulla vis intercesserit: et præcipue si sui juris, vidua for-

καὶ πρὸ καταδίκης προσάγοντας τὸ ὑπ' αὐτῶν ἁρπαγὲν, οὐ προσίεται, ἀλλ' εἰς τὸ τετραπλάσιον καταδικάζει.

Ἐάν τις βιαίως ἁρπάσῃ κινητὰ πράγματα, ἐντὸς μὲν ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἐνέχεται, ἐὰν μαρτυρηθῇ ἡ ποσότης καὶ τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν, εἰς τὸ ἁπλοῦν. Ἐὰν δὲ ἡ βιαία ἁρπαγὴ δείκνυται, τὰ δὲ ἁρπαγέντα ἀγνοοῦσιν οἱ μάρτυρες, ἐπόμνυται ὁ τὴν βιαίαν ἀφαίρεσιν ὑποστὰς, καὶ ἀπολαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἅρπαγος ὅσα ἐπομόσεται διαρπαγῆναι, εἰς τὸ ἁπλοῦν.

Ἐάν τις χωρὶς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀφέληταί τι πρᾶγμα, εἰ μὲν δεσπότης ἐστὶ τοῦ πράγματος, ἐκπίπτει τῆς δεσποτείας αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀλλότριόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ δίδωσι. Κἂν ταῦθα τοίνυν, ἔσωθεν τοῦ ἐνιαυτοῦ κινουμένης τῆς ἀγωγῆς, δίδοται ἡ ποινή· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν, τὸ πρᾶγμα μόνον καὶ οἱ καρποί.

Ὁ ἁρπάζων γῆν, ἢ μετατιθεὶς ὅρια, διπλῆν τὴν ἁρπαγὴν ἀποδίδωσιν.

Οἱ μεθ' ὅπλων ἐπιόντες, καὶ πορθοῦντες ἀλλοτρίους οἴκους ἢ ἀγροὺς, εἰς κεφαλὴν τιμωροῦνται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. *Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας.*

Ὁ ια' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου τὰς μνηστευθείσας κόρας τισὶν, εἶθ' ὑπ' ἄλλων ἁρπαγείσας, εἰ καὶ παρανόμως αὐτὰς ἐβιάσαντο, κελεύει τοῖς μνηστευσαμένοις αὖθις ἀποκαθίστασθαι, εἴγε αἱροῖντο δηλονότι ταύτας λαβεῖν· ἄκοντες γὰρ οὐκ ἀναγκασθήσονται.

Ὁ δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κβ', Οὐ χρὴ, φησὶν, εἰς μετάνοιαν προσίεσθαι τὸν ἐξ ἁρπαγῆς εἰληφότα γυναῖκα, πρὶν ἂν ταύτης ἀφαιρεθῇ· καὶ εἰ μὲν ἦν προμνηστευθεῖσά τινι, ἐκείνῳ εἰς ἐξουσίαν ἀποκαθίστασθαι, εἴγε βουληθείη ταύτην λαβεῖν· εἰ δὲ μήπω τινὶ προμεμνήστευτο, πρὸς τοὺς γονέας ἐπανιέναι, ἢ καὶ ἄλλως καθ' αἷμα ταύτῃ προσήκοντας· κἂν μὲν ἕλωνται οὗτοι, συναινούσης κἀκείνης, τὴν κηδείαν τοῦ ἅρπαγος, τὸ συνοικέσιον ἵστασθαι· εἰ δ' οὖν, μὴ βιάζεσθαι. Ὁ μέντοι συμφθαρεὶς γυναικὶ εἴτ' οὖν λαθραίως ἐκούσῃ, εἴτ' οὖν βιασάμενος, τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω· καὶ ἐν τέσσαρσι χρόνοις τοὺς τέσσαρας τόπους διερχέσθω τῆς μετανοίας, ἑνὶ μὲν ἔξω τῆς θύρας τοῦ νεὼ προσκλαίων, ἑνὶ δ' ἀκροώμενος, ἑτέρῳ δ' εἰς μετάνοιαν ὑποπίπτων, τῷ δὲ τετάρτῳ τοῖς μὲν πιστοῖς συνιστάμενος, τῶν δὲ θείων ἀπεχόμενος μυστηρίων· ἐξήκοντος δὲ καὶ τούτου, τηνικαῦτα τοῦ τελείου τυγχανέτω.

Ὁ δὲ λ' τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας, καὶ τοὺς συνεργοῦντας αὐτοῖς, ἐπὶ τριετίαν πόρρω μὲν τῶν εὐχῶν, μετὰ δὲ τῶν ἀκροωμένων ἵστασθαι κατεδίκασεν. Εἰ μέντοι ἑκοῦσα, φησὶν, ἐπιδέδωκεν ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, μήτε φθορᾶς προηγησαμένης, ἥτις ἐπὶ τῶν παρθένων κυρίως λέγεται, μήτε μὴν κλοπῆς, λαθραίας οἱονεὶ μίξεως, ἀνεύθυνος ὁ ταύτην λαβὼν τῶν ἐκ τοῦ κανόνος ἐπιτιμίων, οἷα μὴ βίᾳ μεσολαβούσης· καὶ μάλιστα, εἰ αὐτεξουσία ἐτύγχανεν οὖσα,

Digitized by Google

χήρα δηλαδὴ, καὶ ἐπ' αὐτῇ ἦν τὸ ἀκολουθῆσαι, ἢ μή. Τῶν γὰρ σχημάτων ἡμῖν, φησὶν, οὐ φροντιστέον, τοῦ πλάσματος δηλαδὴ, καὶ τῆς ὑποκρίσεως· αἰδουμένη γὰρ ἑσθ' ὅτε ἡ γυνὴ ἑαυτὴν ἐπιδοῦναι τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἐρωμένῳ, ἐσχηματίσατο μὲν ἁρπαγῆναι, πρὸς δὲ ἀλήθειαν, ἑκοῦσα ἐπηκολούθησεν· εἰ τοίνυν κατὰ προσποίησιν ἡ ἁρπαγὴ γέγονεν, οὔτε τὰ ἐπιτίμια χώραν ἔχουσιν, οὔτε οἱ κατὰ ἁρπακτῶν κείμενοι νόμοι· μόνῃ δὲ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ἔνοχοι τοῖς πατράσιν οἱ λαβόντες τὰς ὑπεξουσίας ἔσονται· οὕτω γὰρ καὶ τὸν παρὰ γνώμην αὐτῶν γενόμενον γάμον διασπῶσι.

Ὁ δὲ κη' τῆς τετάρτης συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἕκτης ἓξ' οὕτωσὶ διορίζονται· τοὺς ἐπ' ὀνόματι συνοικεσίου γυναῖκας ἁρπάζοντας, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναιρομένους, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀναθεματίζεσθαι· ὑπὸ ταὐταὶς γὰρ εὐθύναις ποιοῦνται καὶ τοὺς ἀρήγειν αὐτοῖς ἑλομένους, καὶ μάλα εἰκότως· ὁ μέν γε τὸν ἔρωτα τῆς ἁρπαγῆς, εἰ καὶ πάνυ σαθρὰν ἀπολογίαν προῖσχεται, πρὸς τὴν ἀθέμιτον ὑποκινίζοντα πρᾶξιν, καὶ τοῦ λογισμοῦ γενόμενον βιαιότερον· τῷ δέ γε συντρέχοντι, τίς ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων συγγνοίη, μηδὲν ἕτερον ἢ τὴν οἰκοθεν μοχθηρίαν πρὸς τὴν ἐξάγιστον πρᾶξιν ἔχοντι συνελαύνουσαν, ἢ δὴ, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀτόποις, καὶ τὴν τῆς πολιτείας ἀνάστατον τίθησι κοσμιότητα; Συμπράττων δ' ἂν εἴη ὁ πράξει τῇ ἁρπαγῇ συνεργῶν· συναιρόμενος δὲ, ὁ μηχανὰς ὑποτιθέμενος καὶ βουλάς.

A tasse, fuerit; et in ipsius potestate esset, an sequeretur, vel non. Figurarum enim, inquit, nobis nulla cura habenda est, prætextus nempe et simulationis. Forte enim mulier sese amatori vel amato tradere erubescens, finxit se raptam esse, cum revera sponte secuta esset. Si igitur raptus per simulationem factus fuerit, neque pœnæ locum habebunt, nec leges quibus raptores obnoxii sunt : solum autem actione injuriarum patribus tenebuntur qui eas ceperunt quæ erant sub potestate; illi enim matrimonium præter eorum voluntatem factum divellunt.

Canon autem 28 syn. IV, nec non syn. VI can. 92 ita decernunt : eos qui nomine matrimonii mulieres rapiunt, vel raptores opera vel consensu B adjuvant, clericos quidem deponi, laicos vero anathematizari : iisdem enim pœnis subjiciuntur qui iis opem ferre in animum inducunt; nec immerito. Hic enim amorem pro raptu, frivolum quamvis prætextum, ad actionem illicitam eum stimulantem, et ratione fortiorem factum, prætendit; ei autem qui consentit, quis sanus veniam daret, qui nihil habet præter propriam pravitatem ad nequissimam actionem impellentem? quæ quidem, præter alia absurda, civitatis honestatem et decus evertit. Adjutor autem ille est, qui facto ad raptum opem fert; consentiens autem, qui artificio et consilio raptum molitur.

Νόμοι.

Οἱ ἁρπάζοντες γυναῖκα ἢ μεμνησευμένην, ἢ ἀμνήστευτον, ἢ χήραν, εἴτε εὐγενής ἐστιν, εἴτε δούλη, ἢ ἀπελευθέρα, καὶ μάλιστα, εἰ τῷ Θεῷ εἴη καθιερωμένη, καὶ εἰ τὴν ἰδίαν τις μνηστὴν ἥρπασεν, εἰ μὲν μαθ' ὅπλων, ἤτοι ξιφῶν, ἢ ῥοπάλων τὴν ἁρπαγὴν ἐποιήσατο, ὁ τοιοῦτος ξίφει τιμωρείσθω· οἱ δὲ συνυπουργοῦντες αὐτοῖς, ἢ συνειδότες, ἢ ἑκόντες ὑποδεξάμενοι, ἢ οἱανδήποτε σπουδὴν εἰσενεγκόντες, τυπτόμενοι σφοδρῶς καὶ κουρευόμενοι ῥινοκοπείσθωσαν· ἐπειδὴ οἱ ἁρπάσαι προθέμενοι, ἕτοιμοι καὶ φονεύειν τοὺς ἀνθισταμένους εἰσί· εἰ δὲ χωρὶς οἱωνδήποτε ὅπλων τὴν ἁρπαγὴν ἐποιήσαντο, ὁ μὲν ἁρπάσας χειροκοπείσθω, οἱ δὲ καθ' οἱονδήτινα τρόπον συνεργήσαντες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐξοριζέσθωσαν, εἴτε βουλομένων τῶν γυναικῶν, εἴτε μὴ βουλομένων ἡ ἁρπαγὴ γέγονε, καὶ μάλιστα, εἰ συνοικούσας τισὶν ἀνδράσιν ἐπειράθησαν ἁρπάσαι· ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς τῆς γυναικὸς, ἂν μὴ τὴν ὀξίαν παρ' αὐτῶν δίκην πειραθῶσι λαβεῖν, περιοριζέσθωσαν· εἰ δὲ καὶ δοῦλος ἀλοίη συνεργήσας τῇ πράξει, καιέσθω.

Οἱ ἁρπάζοντες, ἢ ὑπονοθεύοντες, ἢ διαφθείροντες ἀσκήτριαν, ἢ μονάστριαν, ἢ διάκονον, ἢ ἄλλο εὐλαβὲς ἔχουσαν σχῆμα, καὶ οἱ μετασχόντες, τὸν ἄνωθεν εἰρημένον ἐκ τοῦ νόμου κίνδυνον ὑπομένουσι, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ τῆς ὑβρισθείσης προστίθενται διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχόντων· αὕτη δὲ μετὰ τῶν ἰδίων πραγμά-

C

32 *Leges.*

Raptores feminæ, sive desponsa fuerit, sive non, aut viduæ, sive ingenua fuerit, sive serva aut libertina, et maxime si Deo dedicata fuerit, legitime puniantur. Et si quis sponsam suam rapuerit, si quidem cum armis sive gladiis vel fustibus rapinam fecerit, is gladio puniatur. Ministri autem, et conscii, et voluntarii susceptores, et qui qualecunque auxilium præbuerint, multum verberati et tonsi, naribus mutilentur; quoniam qui rapere in animum inducunt, etiam parati sunt resistentes occidere. Sin autem sine armis quibuscunque rapinam fecerint, raptori quidem manus abscindatur, ii vero qui aliquo modo opem tulerint, verberati et D tonsi in exsilium mittantur : sive volentibus feminis sive nolentibus rapina facta fuerit; potissimum si mulieres cum viris laicis una habitantes rapere aggressi fuerint. Quin et parentes mulieris, si debitam ab iis pœnam exigere non conati sunt, deportentur. Quod si servus actui ministrasse deprehendatur, comburatur.

Qui rapiunt, aut sollicitant, aut vitiant asceteriam, vel monasticam, vel diaconissam, vel quæ alium religiosum habitum habet, et eorum conscii, periculo supradicto a lege imminenti obnoxii sunt, et eorum bona ab episcopis et magistratibus ecclesiæ vel monasterio in quo degebat ea quæ vim passa est, addicuntur. Illa autem cum bonis suis

Digitized by Google

in monasterium immittitur, ibidem secure servanda. Quod si diaconissa fuerit, filios legitimos habens, ii secundum leges facultates ejus accipiunt.

Qui virginem aut viduam rapuit, hanc, neque patre ipsius consentiente, et delictum condonante, uxorem ducere potest.

Rapta ne nubat raptori. Sed et si huic conjugio parentes consentiunt, deportentur.

Aliter vero punitur qui puellam rapit, et aliter qui per vim virginem stuprat. Raptus enim, propter raptoris impudentiam, non condonatur; stuprum autem per vim illatum, si ea quæ vim passa est factum probaverit, condonatur, et iis una habitare permissum est.

Rapta raptoris bona lucratur, si ei legitime conjungi nolit; quod si id velit, ipsius et raptoris facultates, eorumque qui ad malum opem tulerint, sive parentes eorum fuerint, sive alieni, publicantur.

Raptus major est adulterio: et qui nuptam rapit, vel virginem, extremo supplicio afficitur; etsi peregrinus sit accusator, et puellæ pater rogatus factum condonaverit.

Si servus virginis raptum detulerit, libertate donatur, vel si raptum jamjam condonatum crimine tur.

Qui alienam ancillam meretricem rapuit, aut celavit, neque tanquam fur neque tanquam plagiarius tenetur. Non enim furti, sed libidinis causa id fecit. Verum a magistratu bonis multatur, et castigatur.

Justiniani autem Novella XVII raptoribus virginum immunitatis fines servari vetat. Quam quære in cap. 13 litteræ E.

Quin et in Paschatis diebus virginum raptores includuntur et ligantur. Quære etiam leges in 7 cap. litt. Π.

33 CAP. XIV. *De pædicatione.*

Magnus Basilius in 7 canone, nec non in 65, Qui turpiter, inquit, cum maribus agit, et pœnitentia ducitur, quindecim annos debitis pœnitentiæ pœnis subjiciatur, et postea communione dignus habeatur.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in 3 canone ad 18 annos eorum pœnitentiam extendit.

Joannes autem Jejunator, Si puellus, inquit, a viro aliquo corrumpatur, si in femora seminis profluvium exceperit, convenienter correptus ad sacerdotium veniat; sin autem in podicem, nequaquam sacerdotali gradu dignus habeatur. Licet enim ipse propter ætatem non peccaverit, vas tamen ejus ruptum est, et res sacras peragere non debet; polluitur enim.

Lex.

Impuri, tam qui agit quam qui patitur, gladio puniantur, nisi qui patitur minor sit annis 7; tunc enim ætatis defectus ipsum ab ea pœna liberat.

A τῶν τῷ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται ἀσφαλῶς φυλαχθησομένη· εἰ μέντοι γε διάκονος εἴη, νομίμους ἔχουσα παῖδας, τὸ κατὰ νόμους τῆς περιουσίας αὐτῆς λαμβάνουσιν.

Ὁ παρθένον ἢ χήραν ἁρπάσας οὐ δύναται ταύτην γαμεῖν, οὐδὲ συναινοῦντος τοῦ ταύτης πατρὸς, καὶ συγχωροῦντος τὸ ἔγκλημα.

Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτὴν, ἀλλ' εἰ καὶ συναινέσουσι τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται.

Ἄλλως δὲ κολάζεται ὁ ἁρπάσας κόρην, καὶ ἄλλως ὁ κατὰ βίαν φθείρας παρθένον· ἡ μὲν γὰρ ἁρπαγὴ, διὰ τὴν ἀναίδειαν τοῦ ἁρπάσαντος, οὐ συγγινώσκεται· ἡ δὲ κατὰ βίαν γενομένη φθορὰ, ἐὰν παρὰ τῆς βιασθείσης καταδέχηται, συγγινώσκεται, καὶ συνοικῆσαι τούτοις δέδοται.

B Ἡ ἁρπαγεῖσα κερδαίνει τὰ τοῦ ἅρπαγος πράγματα, μὴ θελήσασα συζευχθῆναι νομίμως αὐτόν· ἐπεὶ τοι γε, εἰ θελήσει τοῦτο, δημεύεται ἥ τε αὐτῆς περιουσία καὶ ἡ τοῦ ἅρπαγος καὶ ἡ τῶν συναιρομένων ἐπὶ τῷ κακῷ, κἂν τε γονεῖς τούτων ὦσι, κἂν τε ἀλλότριοι.

Ἡ ἁρπαγὴ μείζων ἐστὶ τῆς μοιχείας· καὶ ὁ ἁρπάσας γεγαμημένην, ἢ παρθένον, ἐσχάτως τιμωρεῖται, καὶ ξένου κατηγοροῦντος, καὶ εἰ ὁ πατὴρ τῆς κόρης παρακληθεὶς συνεχώρησεν.

Ἐὰν δοῦλος ἁρπαγὴν παρθένου καταμηνύσῃ, ἐλεύθερος γίνεται, ἢ ἐὰν τὴν ἤδη συγχωρηθεῖσαν ἁρπαγὴν ἀπελέγξῃ.

Ὁ δούλην ἀλλοτρίαν, πόρνην οὖσαν, ἁρπάζων ἢ κρύπτων, οὔτε ὡς κλέπτης, οὔτε ὡς ἀνδραποδιστὴς C ἐνέχεται· οὐ γὰρ κλοπῆς, ἀλλ' ἡδονῆς χάριν τοῦτο ἐποίησε· πλὴν εἰς χρήματα ζημιοῦται παρὰ τοῦ ἄρχοντος, καὶ σωφρονίζεται.

Ἡ δὲ ιζ' Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ ἀπαγορεύει ὅρους ἀσυλίας φυλάττεσθαι τοῖς ἁρπαξι τῶν παρθένων, ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ ιγ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Πάσχα οἱ τῶν παρθένων ἅρπαγες ἐγκλείονται καὶ δεσμοῦνται· καὶ ζήτει ἐν τῷ ζ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου νόμους.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. *Περὶ ἀῤῥενομανίας.*

Ὁ μέγας Βασίλειος, ἐν τῷ ζ' κανόνι, ἔτι δὲ καὶ τῷ ξβ', Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην, φησὶν, ἐν τοῖς ἄῤῥεσι διαπραξάμενος, καὶ μετανοήσας, εἰς ιε' ἔτη τοῖς προσήκουσι τῆς μετανοίας ἐπιτιμίοις ὑποβαλλέσθω, καὶ μετὰ τοῦτο τῆς κοινωνίας ἀξιούσθω.

D Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος, ἐν τῷ γ' κανόνι, εἰς ιη' ἔτη τὴν τούτων ἐπεκτείνει μετάνοιαν.

Ὁ δὲ Νηστευτὴς Ἰωάννης, Εἰ παιδίον, φησὶν, ὑπό τινος ἀνδρὸς μολυνθείη, εἰ μὲν εἰς τοὺς μηροὺς τὴν ῥοὴν δέξαιτο, προσφόρως ἐπιτιμώμενον, εἰς ἱερωσύνην ἐρχέσθω· εἰ δὲ εἰς ἀφεδρῶνα, μηδόλως ἱερατικοῦ ἀξιούσθω βαθμοῦ· εἰ γὰρ κἀκεῖνο οὐχ ἥμαρτε διὰ τὸ ἀνήλικον, ἀλλ' ὅμως τὸ σκεῦος αὐτοῦ ἐῤῥάγη, καὶ ἱερουργῆσαι αὐτὸν οὐκ ἐνδέχεται· μεμόλυται γάρ.

Νομος.

Οἱ ἀσελγεῖς, ὅ τε ποιῶν καὶ ὁ πάσχων, ξίφει τιμωρείσθωσαν, εἰ μὴ ἄρα ὁ πεπονθὼς ἐλάττων εἴη τῶν ιβ' ἐτῶν· τότε γὰρ τὸ ἐνδεὲς τῆς ἡλικίας τῆς τοιαύτης αὐτὸν ἀπαλλάττει ποινῆς.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'. *Περὶ ἀρχόντων, ὁποίους δεῖ εἶναι τούτους. Νόμοι.*

Δεῖ τὸν ἄρχοντα τὴν θείαν, ὡς οἷόν τε, φύσιν μιμεῖσθαι, καὶ εἶναι πρὸς ἅπαντα συμπαθῆ, ἀμνησίκακον, ἀνεξίκακον, ἀόργητον, ἀπροσωπόλητον, ἀδωροδόκητον, καὶ μὴ εὐχερῶς μηδὲ ἀνεξετάστως διαβολαῖς καὶ λοιδορίαις πείθεσθαι· ἐκ γὰρ τοῦ δουλεύειν τὸν ἄρχοντα τοῖς ἐναντίοις τῶν ἀπηριθμημένων ἀρετῶν πάθεσι, πολλοὶ πολλάκις ἀδίκως κινδυνεύουσι.

Τρία χαρακτηρίζει τὸν ἀληθῆ ἄρχοντα, τὸ ταπεινὸν πρὸς τοὺς ἀφιερωμένους Θεῷ, τὸ ἁπλοῦν ἐν ταῖς τραπέζαις καὶ εὐμετάβλητον, καὶ τὸ ἀπροσωπόλητον ἐν ταῖς κρίσεσι καὶ ἀδωροδόκητον.

Ὁ ἄρχων εὐέντευκτος ἔστω τοῖς προσιοῦσιν, ἀλλὰ μὴ εὐκαταφρόνητος, καὶ μὴ ἐξίσου ἀναστρεφέσθω τοῖς ἀρχομένοις, καὶ μὴ δηλούτω τῇ ὄψει ἐλεῶν ἢ ὀργιζόμενος· μετὰ φρονήσεως ἔστω πρὸς τοὺς συνηγόρους, καὶ μὴ δεχέσθω τοὺς κεκωλυμένους.

Ὑπαρχοι δὲ λέγονται οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐξάρχοντες· ἔπαρχος δέ, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΕΦΑΛ. ΙΣ'. *Περὶ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν.*

Ὁ ἅγιος Ἱερομάρτυς Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ β' κανόνι, τὰς ἐν ἀφέδρῳ οὔσας τῶν γυναικῶν κελεύει μὴ προσιέναι τῇ θείᾳ τραπέζῃ, μηδὲ τῶν ἁγιάντων κοινωνεῖν μυστηρίων· οὐδὲ γὰρ ἡ αἱμορροοῦσα ψαῦσαι τοῦ Κυρίου τετόλμηκε, πλὴν τοῦ κρασπέδου τῶν αὐτοῦ ἱματίων· μεμνῆσθαι δὲ τοῦ Δεσπότου, καὶ βοηθείας δεῖσθαι τυχεῖν καθ' ἑαυτὰς, οὕτω διακειμένας, ἀνεπίφθονον· τοῖς δὲ τῶν ἁγίων Ἁγίοις, τῷ μὴ πάντη καθαρῷ, ἐπισφαλὲς προσιέναι καὶ ἐπικίνδυνον· ἐν ἀφέδρῳ δέ φησιν εἶναι τὰς ὑπὸ τῆς ῥύσεως τῶν ἐμμήνων ἐνοχλουμένας, παρὰ τὸ κεχωρῆσθαι αὐτὰς τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας, ὡς ἀκαθάρτους· αἱ γὰρ τῶν Ἑβραίων γυναῖκες, τοῦτο πάσχουσαι, ἐν ἰδίῳ τόπῳ καθήμεναι ἡσυχάζουσιν, ἕως ἂν ἡμέραι παρέλθωσιν ἑπτὰ, καὶ ἡ τῶν ἐμμήνων παύσηται ῥύσις· ἀλλὰ γὰρ αἱ τοιαῦται τὸ νῦν εἶναι, οὐχ ὅπως τοῦ θυσιαστηρίου, εἰς ὅπερ πάλαι ταύταις ἐφεῖτο εἰσέρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ νεὼ, καὶ τοῦ πρὸ τοῦ νεὼ τόπου ἐκβάλλονται.

Καὶ ὁ ς' Τιμοθέου, Τὰς οὕτως ἐχούσας τῶν γυναικῶν, πρὶν καθαρθῆναι, ἀθέμιτον, φησὶ, τῶν θείων κοινωνεῖν μυστηρίων.

Νόμος.

Ἡ δὲ ιζ' Νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, Ὑρίζομεν, φησὶ, περὶ τῶν τεκουσῶν γυναικῶν, αἳ τῇ φυσικῇ καθαίρεσθαι εἰώθασι ῥύσει, ἑτέρας μὴ ἐπικειμένης αὐταῖς ἐπικινδύνου ἀσθενείας, μέχρι μ' ἡμερῶν ὑπερτίθεσθαι, τὰς μὲν ἀτελέστους τὸ φώτισμα, τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν· νοσήματος δέ τινος αὐταῖς κατασκήψαντος, καὶ τὴν καταστροφὴν ἀπειλοῦντος τοῦ βίου, τὰς μὲν τοῦ φωτίσματος τὰς δὲ, τῶν ἁγιασμάτων εὐθὺς ἀξιοῦσθαι.

CAP. XV. *De magistratibus, quales eos esse oporteat. Leges.*

Debet magistratus divinam naturam, quantum possibile est, imitari, et erga omnes misericors esse, injuriarum patiens, non propensus ad iram, personarum non acceptor, muneribus se corrumpi non sinens, et accusationibus convitiisque non facile et sine examinatione fidem dans. Ex eo enim quod magistratus passionibus, quæ virtutibus enumeratis contrariæ sunt, obnoxius sit, multi injuste sæpenumero in periculum adducti sunt.

Tres sunt boni magistratus characteres : humilitas erga Deo consecratos, simplicitas in conviviis, in judiciis non respicere personas, et muneribus non corrumpi.

Magistratus iis qui ad eum adveniunt, affabilis sit, sed nec ita ut se contemni patiatur; et ne æquali conversatione cum provincialibus utatur; neque vultu misericordiam aut excandescentiam p odat; cum prudentia versetur circa advocatos, et prohibitos ne admittat.

Prætores autem dicuntur, qui provinciis præsunt; præfectus vero, qui Constantinopoli.

CAP. XVI. *De mulieribus quæ sunt in abscessu.*

Sanctus Dionysius Alexandrinus martyr, in 2 canone, mulieres quæ sunt in abscessu, ad sanctam mensam accedere, et divinis mysteriis 34 communicare prohibet. Neque enim quæ sanguinis fluxu laborabat, Dominum attingere ausa est, sed solam vestimentorum fimbriam. Domini autem meminisse, et auxilium pro se eo modo affectis implorare, reprehensioni non est obnoxium. Ei autem, qui non omnimodo purus est, ad Sancta sanctorum accedere, lubricum est et periculosum. Eas autem dicit esse in abscessu, quæ menstruorum fluxu divexantur, quod a reliquorum sede ut immundæ separentur. Etenim Hebraicæ mulieres hoc passæ, in loco privato sedentes, quietem agunt, donec septem dies præterierint, et menstruorum fluxus stiterit. Ejusmodi autem mulieres nunc seorsim agunt, et non solum ab altari (ad quod olim accedere iis permissum est) sed et e templo et templi porticu ejiciuntur.

Et Timothei canon 6 : Eas quæ sic se habent, inquit, non licet, antequam purificentur, sacris mysteriis communicare.

Lex.

Novella autem 17 regis Leonis Sapientis, Statuimus, inquit, de mulieribus quæ pepererunt, ut quæ naturali profluvio expurgari solent, si quidem periculosa alia infirmitate non laborent, usque ad 40 dies differant, non initiatæ illuminationem, initiatæ vero divinorum mysteriorum perceptionem. Quod si easdem morbus aliquis invaserit, et vitæ abruptionem minetur, illæ illuminatione, hæ autem sacramentis dignæ statim habeantur.

Digitized by Google

CAP. XVII. *De impuberibus.*

Lex.

Impuber in delictis non adjuvatur; veluti si furtum fecerit, vel damnum intulerit: etiamsi nihil ad eum exinde adveniat. Quære etiam 4 cap. præsentis litteræ, et 33 cap. litteræ E. Quære etiam in 8 cap. litteræ B.

CAP. XVIII. *De excommunicatione.*

Quin et sequentia præcedentibus non apponenda esse quis dixerit, qui ad ea quæ dicta sunt attendit? de iis, nempe, qui per gratiam veritatis Deo separati fuerunt, sua autem improba voluntate ad malas actiones tracti, fructum exinde adepti sunt, a Deo segregari.

Decimus itaque sanctorum apostolorum canon, Qui cum excommunicato, inquit, in quocunque loco precibus communicaverit, is segregetur. Vel enim ex eo calumniatur, vel contemptum patitur, qui ei pœnas inflixit, ut qui eumdem male et injuste segregaverit. Simpliciter autem cum excommunicatis colloqui non prohibet.

Undecimus autem eorum canon cum clerico qui depositus fuerit, et postea sacra rursus peregerit, clericum una comprecantem deponit.

35 Porro can. 32, Quem proprius, inquit, episcopus a communione segregavit, ne liceat alteri eumdem suscipere. Quod si mortuus fuerit qui cum segregavit, qui ejusdem dignitati succedit, examinatione facta, vel pœnas remittendi vel intendendi potestatem habeat. Alteri autem non permissum est hoc facere, nisi ex synodica inquisitione, sive vivente aut mortuo excommunicante.

Eadem quoque decernit 9 can. syn. Carthaginensis; nimirum quod qui clericum, non citra examinationem, sed pro criminum suorum meritis, depositum in sacerdotalem communionem susceperit, deponetur. Quodque qui una cum segregato oraverit, eamdem cum eo pœnam subibit.

Iis etiam concinit can. 6 syn. Antiochenæ, statuens clericos et laicos excommunicationis vinculis astrictos ab episcopis suis, et non ab aliis solvi debere, priusquam vel qui cum ligavit mortuus fuerit, vel communis synodus circa ipsos inquisiverit.

Porro 13 can. syn. Sardicensis, Presbyterum, inquit, vel diaconum, vel aliquem omnino clericum ab episcopo suo excommunicatum ne liceat alteri episcopo ad communionem admittere; id enim episcopo, qui eum excommunicavit, injuriam facit.

Canon autem 14, Si quem clericum proprius episcopus, ad iram propensus, per iram segregaverit (quod fieri non debet), non oportet, inquit, talem illico a communione separari, sed ad provinciæ metropolitanum, cui subjectus est episcopus qui segregavit, proficisci, ut segregationis causa coram eo examinetur, episcopo qui segregavit id æquo animo ferente; sic enim sententia ejus confirmabitur, vel si injusta sit, corrigetur. Priusquam

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'. *Περὶ ἀφηλίκων.*

Νόμος.

Ὁ ἀφήλιξ ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐ βοηθεῖται, οἷον κλοπὴν ἢ ζημίαν ποιήσας, κἂν μηδὲν εἰς αὐτὸν ἐντεῦθεν περιέλθῃ. Ζήτει καὶ τὸ δ' κεφ. τοῦ παρόντος στοιχ. καὶ τὸ λγ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου· ζήτει καὶ ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ Β στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'. *Περὶ ἀφορισμοῦ.*

Ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῦτα συντεταχέναι τοῖς φθάσασι, τίς ἂν φήσαιτο μὴ δεῖν, τὸν νοῦν προσέξων τοῖς γιγνομένοις; φημὶ δὴ περὶ τῶν ὅσοις μὲν ὑπῆρξε τῇ χάριτι τῆς ἀληθείας ἀφωρίσθαι Θεῷ, τῇ δέ γε τονηρᾷ σφῶν προαιρέσει πρὸς τὰς φαύλας ἀπερρυηκότας τῶν πράξεων, καρπὸν ἐντεῦθεν ἐσχηκέναι, τὸ ἀφορισθῆναι Θεοῦ.

Ὁ γοῦν ι' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, Ὁ τῷ ἀφωρισμένῳ τῆς κοινωνίας, φησὶν, εὐχῆς κοινωνήσας, ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, καὶ οὗτος ἀφοριζέσθω· ἢ γὰρ διαβέβληται τούτῳ, ἢ καταπεφρόνηται ὁ ἐκεῖνον ἐπιτιμήσας, οἷα μὴ καλῶς ἀφορίσας μηδὲ δικαίως· ἁπλῶς μέντοι τοῖς ἐπιτιμηθεῖσιν ὁμιλεῖν οὐκ ἀπείργει.

Καθαιρεθέντι δὲ κληρικῷ, καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις ἱερουργήσαντι, τὸν συνευξάμενον κληρικὸν ὁ ια' τῶν αὐτῶν κανὼν καθαιρεῖ.

Ὁ δὲ λβ', Ὃν ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος τῆς κοινωνίας ἀφώρισεν, ἑτέρῳ δέχεσθαι μὴ ἐξέστω, φησίν· εἰ δὲ ὁ ἀφορίσας οἴχεται θανών, ὁ τὴν ἐκείνου προστασίαν διαδεξάμενος, τὰ κατ' αὐτὸν δοκιμάσας, ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τὸ ἐπιτίμιον ἐχέτω τὴν ἄδειαν, ἑτέρῳ δὲ οὐκ ἐφίησι τοῦτο δρᾶν, εἰ μὴ τῇ συνοδικῇ ἐξετάσει, καὶ ζῶντος καὶ τετελευτηκότος τοῦ ἀφορίσαντος.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ θ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ ψηφίζεται, ὅτι τὸν μὴ ἀσυντηρήτως, ἀλλ' ἀξίως τῶν ἀτοπημάτων καθαιρεθέντα κληρικὸν ὁ δεξάμενος εἰς ἱερατικὴν κοινωνίαν, καθαιρεθήσεται· καὶ ὁ τῷ ἀφορισθέντι συνευξάμενος, τὰ ὅμοια αὐτῷ πείσεται.

Τούτοις συνᾴδει καὶ ὁ ς' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς ἀφορισμοῦ καθυπαχθέντας δεσμοῖς παρὰ τῶν ἐπισκόπων, μὴ παρ' ἑτέρων λύεσθαι, πρὶν ἢ ἂν ὁ δεδεκὼς ἀνῇ, ἢ σύνοδος κοινὴ τὰ κατ' αὐτοὺς σκέψηται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ιγ', Τὸν ἀκοινώνητον γενόμενον παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ κλήρου ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδότι, εἰς κοινωνίαν μὴ ἐξεῖναι δέχεσθαι· ὕβριν γὰρ τοῦτο φέρει τῷ ἀφορίσαντι.

Ὁ δὲ ιδ', Εἴ τινα τῶν τοῦ κλήρου, θυμοῦ ἡττηθεὶς ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος πρὸς ὀργὴν ἀφορίσει, ὅτερ οὐκ ἔδει, οὐ χρή, φησὶν, ἀθρόον τὸν τοιοῦτον τῆς κοινωνίας χωρίζεσθαι, ἀλλ' ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην, ὑφ' ὃν ὁ ἀφορίσας τελεῖ, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ πρὸς αὐτοῦ ἐξετάζεσθαι, μὴ δυσχεραίνοντος παρὰ τοῦτο τοῦ ἐπισκόπου· οὕτω γὰρ ἡ βεβαιωθήσεται αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις, ἢ, μὴ καλῶς ἔχουσα, διορθωθήσεται· πρὸ μέντοι γε τῆς

Digitized by Google

τελείας διαγνώσεώς, οὐ δέον ἀνέδην προσιέναι τὸν ἀφορισθέντα τῇ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν κληρικῶν τὸ προσῆκον νέμοντας σέβας τῷ ἐπισκόπῳ, ὡς γε δὲ καὶ οὗτος αὐτοῖς τὰ τῆς ἀγάπης δίκαια, ἐπιπλήττειν τῷ ἐπιτιμηθέντι πρὸς τὴν ἐπιτιμίαν ἀφηνιάζοντι, μέχρις ἂν ἡ ἐξέτασις τὸ δέον ἐπ' αὐτῷ ψηφίσηται· ὃ δὲ προστίθησιν ὁ κανών, τὸ μή, ἐνδημοῦντος τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, ἀνατιθέναι τὰ τῆς ὑποθέσεως τῷ πλησιοχώρῳ, τὸ πολιτευόμενον τανῦν ἔθος οὐ προσίεται.

Τούτῳ συνᾴδει καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρλθ'. Εἴ τις γάρ, φησὶ, τῶν ἐπισκόπων, ὀργίλος ὢν, ὅπερ οὐκ ἔδει, ταχέως κινηθεὶς ἐξέωσέ τινα τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς κοινωνίας, προνοητέον μήπως ἀδίκως ὁ ἐπιτιμηθεὶς ἐκβέβληται· ἄδειαν τοιγαροῦν ἐχέτω τοῖς ὁμόροις προσιέναι τῶν ἐπισκόπων, παρ' ὧν καὶ τὰ τῆς αἰτίας ἀκριβεῖ ξοθήτω βασάνῳ· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπίσκοπον πρᾴως δεῖ φέρειν καὶ ἱλαρῶς τὴν ἐξέτασιν, καὶ ταῖς τῶν πλειόνων προσηνῶς τίθεσθαι ψήφοις, ὑφ' ὧν ἡ κυρία ἢ ἄκυρος ἡ αὐτοῦ γνώμη γενήσεται.

Ὁ δὲ ε' τῆς πρώτης συνόδου, Χρὴ μὲν, φησὶ, κατὰ τῶν γενομένων ἀκοινωνήτων, παρὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, εἴτε τοῦ κλήρου εἶεν, εἴτε τοῦ λαοῦ, τὸν διαγορεύοντα κρατεῖν κανόνα, τοὺς παρ' ἑνίων ἀποβληθέντας, ἑτέροις προσιτοὺς μὴ εἶναι· προνενοηκέναι μέντοι γε δεῖ, μὴ ἄρα μικροψυχίᾳ, ἢ φιλονεικίᾳ, ἢ ἀηδίᾳ, ἢ ἑτέρᾳ οἱᾳδήτινι ἐμπαθείᾳ τοῦ ἐπισκόπου, ἀποσυναγώγους συμβεβήκει τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι· ταύτῃ τοι καὶ παρὰ ταῖς ἐτησίως γινομέναις συνόδοις ἐξετάσει τὰ κατ' αὐτοὺς δίδοσθαι, καὶ ἢ τὸν ἀφορίσαντα παραλόγως εὐλόγως εὐθύνεσθαι, ἢ τὸν παραλόγως δυσχεραίνοντα τῷ ἀφωρίσθαι, εὐγνωμόνως τὴν ἐπιτιμίαν δέχεσθαι.

Ἀλλὰ καὶ ὁ δ' τῆς ἑβδόμης συνόδου, Ὁ αἰσχροκερδῶς, φησὶν, εἰσπράττων ἐπίσκοπος τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους, ἢ κληρικοὺς, ἢ μοναχοὺς, χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ οἱονδήποτε εἶδος, προφασιζόμενος προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, μὴ τοῖς θείοις δηλαδὴ ἐμπεριειλημμένας κανόσι, καὶ τοὺς μὴ ῥᾳδίως πορίζοντας τὸ ἐπιταχθὲν ἀφορισμῷ ἀμυνόμενος, ἢ δι' ἑτέραν ἐμπάθειαν τῆς λειτουργίας ἀπείργων τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, ἢ σεπτὸν κλείων ναὸν, ὥστε τὰς ἐν ἕθει τοῦ Θεοῦ λειτουργίας ἐν αὐτῷ μὴ τελεῖσθαι, εἰς ἀναίσθητον τὴν ἑαυτοῦ μανίαν ἐκπέμπων, ἀναίσθητος ὄντως ἐστὶ, φησὶ, καὶ ταῖς αὐταῖς ὑποπεσεῖται ποιναῖς, ὁ μὲν ἐπίσκοπος παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἀφοριζόμενος, ὁ δὲ παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλόγως ὑφιστάμενος· ὁ παραλόγως ἑτέροις ἐπήνεγκε.

Παῦλος γοῦν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, οἱονεὶ κανόνα τιθεὶς, τοῖς Ἐφεσίων εἴρηκε πρεσβυτέροις· Ἀργυρίου, ἢ χρυσίου, ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ αὖθις· Οὐκ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλὰ οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. Ἀλλὰ καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης, « Ποιμαίνετε, φησὶ, τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἑκουσίως, κατὰ Θεόν· μὴ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μὴ ὡς κατακυ-

A autem perfecta rei cognitio habeatur, non oportet eum qui segregatur, ad communionem impudenter accedere. Utique et reliqui clerici episcopo debitam reverentiam exhibentes, sicut et ipse iis charitatis jura, eum qui punitur et excussis habenis contumaciter erga pœnam se gerit, corripiant, donec examinatio de eo statuat quod oportet. Quod autem addit canon, licere, absente metropolitano, viciniori episcopo rem de qua agitur committere, nostri temporis consuetudo non admittit.

Huic concinit etiam 139 can. syn. Carthagin. Si quis enim, inquit, episcopus ad iracundiam propensus, quod fieri non oportet, subito commotus, aliquem ex clericis sibi subjectis ab ecclesia et communione expulerit, cavendum est, ne qui punitur, injuste ejiciatur; veniam igitur habeat episcopos vicinos adeundi, a quibus accusatio strictæ examinationi subjiciatur; quin et episcopus examinationem æquo animo et humaniter ferre debet et plurium suffragiis rem placide submittere, quibus ejusdem sententia vel rata vel irrita fiet.

Quintus autem primæ synodi canon, Contra eos, inquit, qui sive clerici sint, sive laici, ab episcopis qui sunt in unaquaque provincia, segregantur, valeat oportet canon, qui pronuntiat, eos qui ab aliis ejecti sunt, non esse ab aliis admittendos. Prospicere autem oportet annon vel simultate, vel contentione, excommunicatos fieri contigerit. Quare a synodis annuis quæ iis objecta sunt examinentur, et vel is qui injuste segregavit, juste reprehendatur, vel qui indignatur quod segregatus fuerit, pœnam æquo animo ferat.

36 Porro can. 4 syn. VII, Episcopus, inquit, qui turpis lucri gratia, aurum, vel argentum, vel aliquid aliud ab episcopis, vel clericis, vel monachis, qui sibi subsunt, exigit, excusationes in peccatis excogitans (quæ nempe divinis canonibus non continentur) eosque, qui id quod exigitur non facile dant, segregatione ulciscens; vel ob aliquam aliam animi perturbationem quemquam clericorum suorum a ministerio arcet, vel venerandum templum claudit, ne in eo divinum ministerium pro more perficiatur, in id quod non est sensu præditum suam insaniam immittens; ipse revera, inquit, sine sensu est, iisdemque pœnis subjicietur: episcopus ninirum a metropolitano segregabitur; ille autem a patriarcha juste subibit quod in alios injuste inflixit.

Paulus igitur divinus Apostolus, quasi canonem imponens Ephesiorum presbyteris, dixit: « Argentum, vel aurum, vel vestem nullius concupivi, » et quæ sequuntur. Et rursus: « Non debent liberi parentibus thesauros recondere, sed parentes liberis. » Quin et Petrus apostolorum summus, « Pascite, inquit, gregem Dei qui penes vos est, non per vim, sed voluntarie secundum Deum; non turpis lucri gratia, sed alacriter; non ut dominatum

Digitized by Google

in clerum exercentes, sed gregis exemplaria facti. » Non enim clericis ut servis et ministris uti jubet, sed absque animi perturbatione et vi aliqua eos pascere et emendare.

Canon autem 29 syn. Carthag., Qui propter socordiam, inquit, sive peccatum aliquod a communione segregatus fuerit, sive episcopus, sive cujusmodicunque clericus, quamvis sese injuria affectum existimet, non debet reprehensionem contemnere, donec ea quæ ipsi objiciuntur pleniori judicio confirmata fuerint. Quod si ante examinationem aliquibus communicasse deprehensus fuerit, ipse plenam depositionis sententiam jamjam adversus seipsum tulit.

Theodorus Balsamon, Quod non oporteat absque causa rationabili aliquem excommunicare.

Illinc dicunt nonnulli, quod qui non ob causam canonibus vetitam excommunicatus fuerit, sed propter irrationabilem ipsius excommunicantis voluntatem, secure segregationem contemnet, et is potius qui segregavit pœnæ obnoxius erit. Si enim episcopo indultum fuerit, seu recte seu perperam clericos et laicos segregare, et necesse habeant ii qui puniuntur segregationem injustam pertimescere et servare, tyrannidem exercebunt episcopi, et pietati insultabunt, et divini canones malorum multorum auctores erunt; quod est maxime absurdum. Quare cum modificatione dicit canon : Si quis propter socordiam segregetur, forsan propter peccatum, quod sancti Patres et canones vetant.

Et hoc divinus Dionysius Areopagita in epistola dicit : Non enim probabit Deus sacerdotum motus irrationabiles.

Canon autem 105 ejusdem syn. clericum in Africa excommunicatum, si ad Romam trans mare vectus, sacra celebrare ausus fuerit, antequam plenum de eo judicium habeatur, depositioni subjicit.

Canon autem 133 nec non 134, Episcopus, inquit, qui dicit quemquam sibi crimen aliquod confessum esse, ob quod a communione ejici meretur, alter autem affirmat se nihil ejusmodi ei communicasse, episcopus solus, contra eum qui confessus est testimonium ferens, non credetur; imo et ei communicare cogetur. Quod si in conscientia **37** sua ægre ferens, et de eo scandalizatus, cum ad communionem non esse admittendum judicet; quandiu ipse segregato non communicat, neque illi, *qui segregavit scilicet*, alii communicabunt episcopi; ut magis caveat episcopus, ne adversus aliquem dicat id quod demonstrationibus apud alios probare non potest. Quære etiam in cap. 9 præsentis litteræ canones apostolicos 12, 13, 16, et in 12 cap. lit. Π, Neocæsar. syn. can. 9 et 10, et Theophili canonem 8.

Leges.

Dicit autem Justiniani Novella : Omnibus episcopis et presbyteris interdicimus, quempiam a

ριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γενόμενοι τοῦ ποιμνίου.» Οὐ γὰρ ὡς δούλοις καὶ ὑπηρέταις χρῆσθαι τοῖς κληρικοῖς, ἀλλὰ χωρὶς ἐμπαθείας καὶ ἀνάγκης κελεύει ποιμαίνειν τούτους καὶ διορθοῦσθαι.

Ὁ δὲ κθ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, Ὁ διὰ ῥᾳθυμίαν, φησὶν, ἤτοι πλημμέλειαν τῆς κοινωνίας ἀφορισθείς, εἴτ' οὖν ἐπίσκοπος, εἴτε οἱοσδήποτε κληρικὸς, εἰ καὶ ἀναξιοπαθεῖν οἴοιτο, οὐ χρὴ κατολιγωρεῖν αὐτὸν τῆς ἐπιτιμίας, μέχρις ἂν κρίσει τὰ κατ' αὐτὸν δοθῇ τελειοτέρᾳ· πρὸ δέ γε τῆς ἐξετάσεως, εἰ κοινωνῆσαί τινι φοραθείη, οὐκ ἂν φθάνοι κατ' αὐτοῦ αὐτὸς τὴν ψῆφον ἐπενεγκὼν τῆς τελείας καθαιρέσεως.

Θεόδωρος Βαλσαμών, Ὅτι οὐ δεῖ δίχα εὐλόγου αἰτίας ἀφορίζειν τινά.

Ἐκ τούτου φασί τινες, ὡς ὁ μὲν δι' αἰτίαν ἀφοριζόμενος, τοῖς θείοις ἀπειρημένην κανόσι, δι' ἀλόγιστον μέντοι τοῦ ἀφορίσαντος θέλημα, ἀκινδύνως καταφρονήσει τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ μᾶλλον ὁ ἀφορίσας ὑπόδικος ἔσται κολάσει· εἰ γὰρ εὐκαίρως ἢ ἀκαίρως ἄδεια δοθείη τῷ ἐπισκόπῳ κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς ἀφορίζειν, καὶ πρὸς ἀνάγκην ἔχειν τοὺς ἐπιτιμωμένους τὸν ἄκαιρον ἀφορισμὸν δεδιέναι καὶ φυλάττειν, κἂν τυραννίδος κατατολμήσαιεν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τῆς εὐσεβείας κατορχήσαιντο, καὶ πολλῶν κακῶν γένοιντο οἱ θεῖοι κανόνες παραίτιοι, ὅπερ ἀτοπίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπει· διά τοι τοῦτο, καὶ μετὰ προσδιορισμοῦ, Εἰ διὰ ῥᾳθυμίαν ἀφώρισταί τις, φησὶν ὁ κανὼν, δι' ἁμάρτημα τυχὸν, ὅπερ οἱ θεῖοι κανόνες ἀπαγορεύουσι.

Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Διονύσιος ὁ Ἀρειοπαγίτης ἐν ἐπιστολῇ λέγει· Οὐ γὰρ ἕλκεται τὸ Θεῖον ταῖς τῶν ἱερέων παραλόγοις ὁρμαῖς.

Ὁ δὲ ρε' αὐτῆς τὸν ἐν Ἀφρικῇ τῆς κοινωνίας ἀφορισθέντα κληρικὸν, εἰ εἰς τὴν Ῥώμην περαιωθεὶς ἱερουργῆσαι τολμήσειε πρὸ τελείας τῆς ἐπ' αὐτῷ κρίσεως, τελείᾳ καθυποβάλλει τῇ καθαιρέσει.

Ὁ δὲ ρλβ', ἔτι δὲ καὶ ὁ ρλγ', Ὁ λέγων, φησὶν, ἐπίσκοπος, ὡς ἐξομολογηθείη τις αὐτῷ πταῖσμα, οἷον τῆς κοινωνίας αὐτὸν ἐκβαλεῖν, ὁ δὲ διατείνεται μηδέποτε τοιοῦτό τι τούτῳ προσαναθεῖναι, οὐ πιστευθήσεται μόνος, κατὰ τοῦ δῆθεν ἐξομολογησαμένου μαρτυρῶν ὁ ἐπίσκοπος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγκοινωνεῖν ἐκείνῳ ἀναγκασθήσεται· εἰ δὲ δεινοπαθῶν τὴν συνείδησιν, καὶ σκανδαλιζόμενος ἐπ' αὐτῷ, οὐκ οἴεται δεῖν εἰς κοινωνίαν προσίεσθαι, ἐφ' ὅσον χρόνον οὐ κοινωνεῖ τῷ ἀφορισθέντι, μηδὲ οἱ ἄλλοι τούτῳ ἐπίσκοποι κοινωνείτωσαν· ὥστε μᾶλλον παραφυλάττεσθαι τὸν ἐπίσκοπον, μὴ λέγειν κατά τινος ὅπερ ἀποδείξειν ἐλέγξαι παρ' ἑτέροις οὐ δύναται. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου κανόνας ἀποστολικοὺς ιβ', ιγ', ις', καὶ ἐν τῷ ιβ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου, κανόνας τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου θ' καὶ ι' καὶ Θεοφίλου γ'.

Νόμοι.

Ἡ δὲ Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, Πᾶσι, φησὶ, τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορεύομεν χωρίζειν

Digitized by Google

τῆς ἁγίας κοινωνίας, πρὶν ἂν ἡ αἰτία δειχθῇ, δι' ἣν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τοῦτο γίνεσθαι κελεύουσιν. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίσει τινά, ἐκεῖνος μὲν, ὃς ἀδίκως τῆς κοινωνίας ἐχωρίσθη, λυόμενος τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, τῆς ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας· ὁ δὲ ἀδίκως τινὰς ταύτης χωρίσαι τολμήσας, ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὑφ' ὃν τέτακται, χωρισθήσεται τῆς κοινωνίας, ἐφ' ὅσον ἂν χρόνον ἐκεῖνος συνίδῃ, ἵνα, ὅπερ ἀδίκως ἐποίησε, δικαίως ὑπομείνῃ.

Οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἀναγκάζειν τινὰς καρποφορεῖν ἢ ἀγγαρίας διδόναι, ἢ τοὺς μὴ οὕτω ποιοῦντας ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ διδόναι κοινωνίαν, ἢ μὴ βαπτίζειν· ἀθέμιτον γάρ.

sancta communione separare, priusquam ostensa fuerit causa propter quam ecclesiastici canones hoc fieri præcipiunt. Si quis autem præter hæc a sancta communione quempiam separaverit, ille quidem qui injuste a communione separatus est, a majori sacerdote separatione solutus, sancta communione dignus habeatur; qui autem injuste aliquem ab ea separare ausus fuerit, a sacerdote cui subest, communione movebitur, quandiu ei visum fuerit, ut quod injuste fecit, juste sustineat.

Non oportet episcopos vel clericos cogere aliquos fructus offerre, vel angarias dare, vel eos qui non ita faciunt segregare, vel anathematizare, vel communione movere, vel non baptizare; nefas enim est.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Β ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

38 INITIUM LITTERÆ B.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.*

CAP. I. *De sacro baptismo.*

Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὸ ἑξῆς ἤδη μετιόντες στοιχεῖον, τὰ περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος προὔργου οἶμαι διεξιέναι.

Jam vero cum ad proximam litteram perventum sit, operæ pretium erit de sacro baptismo disserere.

Ὁ μζ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν μὲν τοῦ ἀληθοῦς ἠξιωμένον βαπτίσματος, ὡς τὸ τοῦ Κυρίου ἐπίταγμα καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων ἔχει παράδοσις, μὴ ἀναβαπτίζειν κελεύει· τὸν δέ γε δυσσεβῶς πρὸς τῶν ἀσεβῶν μολυνθέντα μᾶλλον ἢ βαπτισθέντα, μηδὲν ἐπιδοιάζοντας ἀναβαπτίζειν. Εἰ δὲ τὸ μὲν ἀληθινὸν ἤδη βαπτισάμενος ἔτυχε, πρὸς δὲ τῶν ἀσεβῶν μεμόλυνται ὕστερον, μύρῳ χρίεσθαι μόνον· καὶ τοῦτο γὰρ μέρος εἶναι πιστεύεται τοῦ θείου βαπτίσματος· τοῦ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντος, εἴτ' οὖν ἐπισκόπου, εἴτε πρεσβυτέρου, τελείαν καταψηφίζεται τὴν καθαίρεσιν, ὡς ἐγγελῶντος τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν σωτήριον αὐτοῦ διακωμῳδοῦντος θάνατον. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· Ἑκουσίως ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, ἤτοι διὰ βαπτίσματος κάθαρσις· εἷς γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος, καὶ ἓν τὸ καθαρτήριον βάπτισμα.

Canon sanctorum apostolorum 47 eum qui juxta Domini præceptum et apostolicam traditionem vero baptismo dignus habitus fuerit, non denuo baptizare jubet; eum autem qui ab impiis nefarie pollutus potius quam baptizatus fuerit, sine aliqua difficultate rebaptizare. Quod si quisquam verum baptismum assecutus, ab impiis postea pollutus fuerit, unguento duntaxat inungatur: id enim sacri baptismi pars esse creditur. Eum qui secus fecerit, sive episcopus sit, sive presbyter, omnino depositione mulctandum statuit; ut qui crucem Domini irrideat, et salutiferam ejus mortem pro ludibrio habeat. Dicit enim divinus Apostolus: « Nam si ultro peccaverimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia, » sive per baptismum lustratio; una enim est Christi mors, et unus, qui purgat, baptismus.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ν' διατάττεται.

Eadem etiam statuit canon 50 synodi Carthaginensis.

Ὁ δὲ μθ' αὖθις τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα βαπτίζειν κατὰ τὸ τοῦ Κυρίου παρεγγυᾶται λόγιον, ἀλλὰ μὴ εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ τρεῖς υἱοὺς, ἢ τρεῖς παρακλήτους. Εἷς γὰρ ὁ ἄναρχος Πατὴρ, διὰ τὸ ἀναίτιον, καὶ εἷς ὁ Υἱὸς, διὰ τὴν ἀῤῥήτον γέννησιν, καὶ εἷς ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀγεννήτου ἐκπόρευσιν. Οἱ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντες, ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι, ἐπιτιμίαν ὑφίστανται τὴν καθαίρεσιν.

Canon autem sanct. apost. 49 in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, juxta divinum Domini sermonem, baptizare jubet, non autem in nomine trium principii expertium, vel trium Filiorum, vel trium Paracletorum; unus enim est sine principio Pater, propter incausalitatem, et unus Filius propter ineffabilem generationem, et unus Paracletus Spiritus sanctus propter suam ab ingenito processionem. Episcopi autem et presbyteri qui secus fecerint, pœnæ depositionis obnoxii sunt.

Ὁ δέ γε ν', ἕνα βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελεῖν, τρεῖς δηλαδὴ καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι, καὶ ἑκάστῃ τῶν καταδύσεων ἓν ὄνομα τῆς ἁγίας ἐπιλέγειν Τριάδος· ἀλλὰ μὴ ἓν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου διδόμενον, ἤτοι ἅπαξ καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, καὶ εἰς μίαν κατάδυσιν τὸν τοῦ Κυρίου ἐπιφημίζειν θάνατον, ὡς ἡ παραπληξίας γέμουσα τῶν Εὐνομιανῶν αἵρεσις ὑποτίθεται· ἧς καὶ ὁ ζ' τῆς β' συνόδου κανὼν μέμνηται. Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ

Canon autem 50 tria unius mysterii baptismata perficere *jubet* (tres nempe immersiones in uno baptismo, et ad unamquamque immersionem unum S. Trinitatis nomen pronuntiare), non autem unum baptismum qui datur in mortem Domini: hoc est, eum qui baptizatur, semel immergere, et uni immersioni mortem Domini ascribere, uti vesana Eunomianorum hæresis decernit: cujus rei meminit 7 can. 2 syn. Non enim dixit Dominus, In

Digitized by Google

mortem meam baptizate, sed, « Profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. » Episcopum autem vel presbyterum qui secus fecerit, a sacerdotio deponit. Quære etiam in 2 cap. litteræ A, can. 7, syn. 2, ex quo clarius disces, quos rebaptizare, et quos sacro duntaxat unguento inungere oporteat.

A Κύριος, Εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε, ἀλλὰ, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.» Τὸν δὲ μὴ οὕτω δρῶντα, ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, τῇ ἀφαιρέσει ζημιοῖ τῆς ἱερωσύνης. Ζήτει καὶ ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ Α στοιχείου τὸν ζ' κανόνα τῆς β' συνόδου, ἀφ' οὗ δὴ καὶ εἴσῃ σαφῶς, τίνας δεῖ ἀναβαπτίζειν, καὶ τίνας μόνῳ χρίειν τῷ θείῳ μύρῳ.

Canon autem 48 syn. Laodic. illuminatos supercœlesti chrismate inungere jubet; id enim per preces et Spiritus sancti invocationem sanctificatum eos qui inunguntur sanctificat, et regni cœlestis Christi participes facit, nisi vitæ impœnitentia et operum malitia nos ab eo alienos reddat.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μη' καὶ τῷ ἐπουρανίῳ χρίεσθαι μύρῳ τοὺς φωτιζομένους θεσπίζει· τοῦτο γὰρ ταῖς εὐχαῖς καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμενον τοὺς χριομένους ἁγιάζει, καὶ μετόχους τῆς ἐπουρανίου τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καθίστησιν, εἰ μὴ τὸ τοῦ βίου ἠμελημένον, καὶ ἡ B τῶν ἔργων φαυλότης ἡμᾶς ταύτης ἀλλοτριώσειεν.

Dicunt autem nonnulli sacrum chrisma unguentum referre a meretrice ad pedes Jesu effusum : quippe quod utrumque sepulturam et resurrectionem denotet.

Τύπον δέ τινες φέρειν φασὶ τὸ ἅγιον μύρον τοῦ παρὰ τῆς πόρνης ἐπιχεθέντος τῷ Ἰησοῦ μύρου· δήλωσις γὰρ ἦν κἀκεῖνο καὶ τοῦτο ταφῆς καὶ ἀναστάσεως.

Canon autem 31 et 59 syn. VI, nec non 12 syn. quæ dicitur prima et secunda, sacerdotem qui in oratorio quod est intra domum, præter sententiam istius regionis episcopi, baptizaverit, communi suffragio deponunt.

Ὁ δὲ λα' τῆς ς' συνόδου, ἔτι δὲ καὶ ὁ νθ', ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου ιβ', μιᾷ καθαιροῦσι ψήφῳ τὸν παρὰ γνώμην τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου βαπτίζοντα ἱερέα ἐν εὐκτηρίῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι.

Canon autem 78 VI syn. et 46 Laodic. eum qui ad salutarem baptismum se comparat, fidei prius mysterium ediscere jubet, et quinto uniuscujusque septimanæ die, quæ singulis septimanis didicerit, episcopo vel presbytero, cui ejusdem examinandi provincia ab episcopo delegatur, recitare : ne postquam baptizatus et in mysterii nostri initiatione non firmiter stabilitus inventus fuerit, spuriis hæreticorum verbis seducatur.

Ὁ δὲ οη' αὖθις τῆς ς' συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μς' τὸν πρὸς τὸ σωτήριον ἑτοιμαζόμενον βάπτισμα τὸ τῆς πίστεως πρότερον ἐκμανθάνειν μυστήριον ἐπισκήπτουσι, καὶ τῇ ε' ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ἑκάστης, τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τῷ πρὸς αὐτοῦ ἐπιτεταμμένῳ κατηχεῖν αὐτὸν πρεσβυτέρῳ, ἀπαγγέλλειν ἃ μεμαθήκει τῆς ἑβδομάδος, ἵνα μὴ βαπτισάμενος, καὶ τῇ μυήσει τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου ἀσφαλῶς ἱδρυμένος μὴ εὑρεθεὶς, αἱρετικοῖς λόγοις καὶ νόθοις ὑποσυρῇ. C

Canon autem 45 ejusdem syn. Laodic. eum qui tota sancta Quadrag. per jejunium cæteraque exercitia non lustratur, in magno sabbato baptizari non sinit (lex enim erat in Ecclesia ut in eodem omnes fere catechumeni baptizarentur) : baptismus enim sepulturam et resurrectionem Domini exacte refert; Sabbatumque illud medium est inter sepulturam et resurrectionem. « Quotquot enim, inquit Apostolus, baptizati fuimus, in mortem Christi baptizati fuimus. » Tres autem immersiones triduam ejus sepulturam et resurrectionem denotant.

Ὁ δὲ τῆς αὐτῆς ἐν Λαοδικείᾳ με' τὸν μὴ κατὰ πᾶσαν τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν διὰ νηστείας καὶ λοιπῆς ἀσκήσεως προκαθαρθέντα οὐκ ἐφίησι κατὰ τὸ μέγα βαπτισασθαι σάββατον· νόμος γὰρ ἦν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τούτῳ τοὺς πλείους τῶν κατηχουμένων βαπτίζειν· διότι τὸ βάπτισμα τὴν ταφὴν ζωγραφεῖ καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου· κἀκεῖνο τὸ σάββατον μεθόριόν ἐστι τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως. « Ὅσοι γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν D θάνατον τοῦ Κυρίου ἐβαπτίσθημεν· » καὶ αἱ τρεῖς γὰρ καταδύσεις τὴν τριήμερον αὐτοῦ ταφὴν καὶ ἀνάστασιν ὑπεμφαίνουσιν.

Quod si quisquam, inquit ejusdem syn. can. 47, morbo laborans, et in extremo periculo constitutus, priusquam in articulis religionis instructus fuerit, baptizetur, a morbo convalescens, fidei mysterium ediscat, et quomodo nihil afferens, per meram gratiam, a peccatorum reatu liberatus, et cognitione veri Dei dignus habitus fuerit.

Εἰ δέ τις νοσήσας, ὁ μζ' φησὶ, καὶ ἐν χρόνῳ κινδύνου γενόμενος, τοῦ θείου ἀξιωθείη βαπτίσματος, πρὶν τὰ τῆς εὐσεβείας κατηχηθῆναι, ῥαΐσας τῆς νόσου, μανθανέτω τῆς πίστεως τὸ μυστήριον, καὶ ὅπως χάριτι καὶ δωρεᾷ, μηδὲν προεισενεγκάμενος, τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἐνοχῆς ἀφεθείη, ἐπιγνώσεώς τε ἀξιωθείη τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Canon autem 12 syn. Neocæsar. eum qui propter morbum baptizatus fuerit, et posta convaluerit, ad ordines provehi non sinit, utpote qui bonum forsan non ex instituto, sed necessitate elegerit, cum prius vitam carnalem et voluptuariam transi-

Ὁ δὲ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ ιβ' τὸν διὰ νόσον βαπτισάμενον, καὶ ἐξάντη ταύτης γενόμενον, ἱερᾶσθαι οὐκ ἐπιτρέπει, οἷα μὴ προσιρέσει τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης ἴσως ἑλόμενον, τὸν φιλήδονον βίον μεταδιώκοντα πρότερον καὶ φιλόσαρκον, εἰ μήπου διὰ

Digitized by Google

τὴν εἰσέπειτα περὶ τὴν πίστιν σπουδὴν καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων σπάνιν συγκατάβασις γένοιτο.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μὲ' βαπτίζειν ἀπείρηκε τὸν νόσοις ἢ ἑτέροις συμπτώμασι τὸ ὑγιὲς ἀφῃρημένον τοῦ νοῦ· εἰ μὴ ῥαΐσας μικρὸν, τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως προαίρεσιν καὶ τὸν προσήκοντα πόθον σημήνειε τῇ φωνῇ. Εἰ δὲ πρὸ τῆς ἀσθενείας μαρτυρηθείη τὸ βάπτισμα ἐπιζητῶν, καὶ δι' αἰτίας τινὰς ὑπερτιθέμενος, ἀναμφιβόλως βαπτισθήσεται. Ζήτει καὶ ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα ιβ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

Ὁ δὲ ς' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου τῶν γυναικῶν τὰς ἐγκύμονας οὐκ ἀπείργει βουλομένας βαπτίσασθαι. Οὐ γὰρ κοινωνεῖ ταύταις τοῦ φωτίσματος καὶ τὸ ἔμβρυον, μήπω παρὰ τῆς φύσεως δεξάμενον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ προαίρεσιν καὶ τοῦ χείρονος, οὐδ' οἷόν τε ταῦτα περιεργάσασθαι ὅπως ἔχουσι διαθέσεως· τὰ δέ γε νήπια, διὰ τῶν ἀναδόχων κατατιθέμενα, καὶ ἔργοις αὐτοῖς φωτιζόμενα, τῆς θείας κοινωνοῦσιν ἐλλάμψεως.

Ὁ δὲ ς' τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, Ἡ κατηχουμένη γυνὴ, φησὶ, εἰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ βαπτισθῆναι προέθετο, τὰ κατ' ἔθος αὐτῇ συμβαίη, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ὑπερτιθέσθω τὸ φώτισμα.

Ὁ δὲ α' αὐτοῦ, Εἰ παιδίον, φησὶ, κατηχούμενον, ἢ καὶ ἀνὴρ τῆς ἱερᾶς τελουμένης θυσίας, προσελθὼν ἀπονήρως, τῶν θείων μεταλήψεται δώρων, ἀγνοοῦντος τοῦ ἱερέως εἶναι τοῦτον κατηχούμενον, εὐθὺς βαπτιζέσθω· ὑπὸ γὰρ τοῦ Κυρίου προσκέκληται.

Ὁ δὲ κ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Τὰς αἱρετικὰς γυναῖκας καὶ μήπω τοῦ θείου ἠξιωμένας βαπτίσματος, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τόξει παραμενούσας εἰσέτι, εἰ παρθενίαν ὁμολογήσαιεν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐκδοῖεν, μὴ καταδικάζεσθαι ὡς ψευσαμένας τὴν ὁμολογίαν. Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· βαπτισάμεναι γὰρ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος σφαλμάτων ἁπάντων συγχώρησιν ἔχουσιν, ἐπεὶ καὶ σύμπαντες οἱ πιστεύσαντες καὶ βαπτισάμενοι οὐδ' ἡντιναοῦν ὑπέχουσι δίκην ἀνθ' ὧν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἥμαρτον· ταῦτα γὰρ τὰ πρεσβεῖα καὶ ἐξαίρετα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως.

Ὁ δὲ δ' τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, περί τινος τῇ ἰδίᾳ συμφθαρέντος ἀδελφιδῇ, Εἰ μὲν πρὸ τοῦ βαπτίσματος, φησὶ, ταύτῃ ἐμίγνυτο, καὶ μετὰ τοῦτο ταύτης ἀπέσχετο, μενέτω διάκονος· τὸ γὰρ ἅγιον βάπτισμα τὰ πρώην αὐτοῦ ἐκαθάρισεν ἁμαρτήματα· εἰ δὲ μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσχε ταύτην, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου· τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτονήσαντι οὐδὲν βλάβος ἐκ τούτου γενήσεται.

Ὁ δὲ δ' τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κανὼν, Κἂν χωρισμὸν, φησὶν, ὑπομείνωσί τινες τῶν κατηχουμένων, πταισμάτων ἕνεκεν ἐπιτιμηθέντες, καὶ μέλλωσι τελευτᾷν, βαπτιζέσθωσαν, καὶ μὴ ἀμέτοχοι τῆς χάριτος τῶν ἀνθρωπίνων ἀποδημείτωσαν.

Ὁ δὲ β' τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας κατηχούμενον δαιμονῶντα, πρὶν ἢ τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος καθαρθῆναι, κωλύει βαπτίζεσθαι· ἀθέμιτον γὰρ τὸν παρασχόντα ἑαυτὸν τῷ πονηρῷ δαίμονι εἰς ἐνοίκησιν τῇ πρὸς τὰ φαῦλα ροπῇ, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἁγίου Πνεύ-

A egisset; nisi propter sequens in fide studium, et hominum inopiam, id ei indultum fuerit.

Canon vero 45 syn. Carthag. eum qui præ morbo aliove casu sanitate mentis privatus fuerit, baptizare prohibet, nisi parum convalescens voluntatem suam circa fidem et debitum desiderium voce significet. Quod si eum, antequam ægrotaret, baptismum quæsivisse eumque aliquas ob causas distulisse, testimonio probatum fuerit, absque omni difficultate baptizabitur. Quære etiam in primo cap. litteræ A canonem 12 syn. Ancyranæ.

Canon autem 6 syn. Neocæsar. mulieres prægnantes, quando voluerint, baptizari non prohibet. Embryon enim in baptismo cum iis nihil habet commune, quippe quod a natura boni et mali
B electionem non habeat, et impossibile sit ut præstet ea quæ in baptismo polliceri debet. Infantes autem per susceptores suos assumpti, eorumque operibus illuminati, sacrosancti baptismi participes fiunt.

Canon autem 6 Timothei Alexandrini, Mulier, inquit, catechumena, si eo die in quo baptizari destinaverat, quod mulieribus solet ei accidat, baptismum in diem sequentem differat.

Ejusdem canon 1, Si puellus, inquit, catechumenus, vel vir, dum sacra fit oblatio, adveniens, sacrorum donorum particeps factus fuerit, sacerdote nesciente, an baptizatus sit, necne, statim baptizetur; a Deo enim vocatur.

C **40** Vicesimus autem magni Basilii canon, Hæreticæ, inquit, mulieres, quæ nondum baptismo dignæ habitæ sunt, sed in ordine adhuc catechumenorum manent, si virginitatem professæ sese postea viris tradant, ut fidem fallentes non sunt puniendæ. Quæcunque enim dicit lex, iis dicit qui sub lege sunt; baptizatæ autem delictorum omnium ante baptismum admissorum veniam consequuntur, siquidem omnes qui credunt et baptizantur, pro peccatis baptismum præcedentibus nulli omnino pœnæ obnoxii sunt. Hæc enim sunt præcipua spiritualis regenerationis privilegia.

Quartus autem Theophili Alexandrini de quodam cum consobrina sua polluto: Si, inquit, ante baptismum cum illa coiit, et postea ab ea abstinuit,
D maneat diaconus; sanctus enim baptismus priora ejus peccata expurgavit. Sin autem eam post baptismum etiam habuerit, e clero ejiciatur; ei autem qui eumdem ex ignorantia ordinavit, nihil exinde damni inferetur.

Quartus autem sancti Cyrilli canon, Si qui, inquit, catechumeni exsistentes segregationi subjiciantur, propter delicta pœnam subeuntes, et moribundi sint, baptizentur, et gratiæ non participes e vivis ne excedant.

Secundus autem Timothei Alexandrini canon catechumenum a dæmone obsessum baptizari vetat, antequam ab impuro dæmone purgetur. Nefas enim est, ut qui se impuro dæmoni pro domicilio dat sua ad malum propensione, lucem etiam divini

Digitized by Google

Spiritus suscipiat, a tenebroso et malo spiritu non penitus liberatus. Eum autem moribundum baptizare jubet, ne vacuus e vita excedat, divinæ gratiæ viaticum secum non exportans.

Ejusdem autem canon 4, Si vero catechumenus, inquit, non a dæmone obsessus sit, sed præ morbo mente excidat, ita ut voce sublata respondere non possit, quoniam prius voluntatem amplectendi fidem ostenderat, ex instituto suo catechumenis adnumeratus, absque omni difficultate baptizabitur.

Canones autem synodi Carthaginensis 109 et 110 eos anathemate feriunt qui dicunt, quod Adam ab initio factus fuit mortalis, et moriturus esset, licet mandatum non transgressus foret ; quodque mors per peccatum non ingrediebatur. Ecclesia enim cum nec mortalem nec immortalem a Deo factum esse credit, sed medium inter magnitudinem et humilitatem, utriusque scilicet capacem, uti præclarus Theologus dicit, vel naturæ rationalis magnitudinem, et sensitivæ humilitatem habentem; anima enim hominis a divina inspiratione suum esse sortita, corpore luteo excellentior evasit. Donum autem liberi arbitrii accipiens, et malum pro bono amplectens, vitam pro morte commutavit. Quoniam ergo « per unum transgressorem peccatum, ut inquit Apostolus, in mundum intravit, et per peccatum mors, et sic per omnes homines mors pervasit : » nimirum ut hæreditas paterna ad posteros descendit : « In quo enim omnes, inquit, peccaverunt, » neque infantes a peccato Adami immunes sunt, in quantum eorum conceptio in transgressione facta sit : ex voluptate enim est coitus et sequens conceptio, et nisi lex matrimonio suppetias ferret, id etiam peccatum reputaretur, cum amor voluptatis et carnalis appetitus ad illud incitet, quantumvis liberorum procreationi inserviat. Si igitur hominum procreatio causam habeat carnis concupiscentiam, infantes recens nati a primi parentis peccato non 41 sunt immunes, utique quod divino regenerationis lavacro purgari debet. Quamvis enim infantes propter naturæ imperfectionem sensum non habent, per fidem tamen susceptorum illuminationem Spiritus accipiunt. Hujus etiam rei Christus aperte argumenta præbuit, quando per aliorum fidem alios, qui præ morbo mentis expotes facti erant, non solum ab infirmitate corporali, verum etiam a spirituali ex abundanti liberavit. Infantes igitur ad remissionem peccatorum baptizare oportet. Eum autem qui secus crediderit et fecerit, formamque baptismi in remissionem peccatorum fictam et non veram in infantibus existimaverit, canones anathemate feriunt.

Canon autem 111, Gratia, inquit, quæ nobis per baptismum suppeditatur, non solum peccatorum remissionem largitur, sed et potestatem ne amplius peccemus, nisi propter socordiam volun-

A ματος ὑποδέχεσθαι, μὴ τελέως ἀπαλλαγέντα τοῦ σκοτεινοῦ καὶ πονηροῦ πνεύματος· εἰ δὲ καὶ ἡ τελευτὴ τούτῳ ἐπισταίη, κελεύει βαπτίζεσθαι, ἵνα μὴ κενὸς ἐξέλθοι τοῦ βίου, τὸ ἐφόδιον μὴ τῆς θείας φέρων χάριτος.

Ὁ δὲ δ', Εἰ καὶ μὴ ὑπὸ δαίμονος, φησὶν, ὁ κατηχούμενος ἐνοχλεῖται, ἀλλ' ὑπὸ νόσου τῶν φρενῶν ἐξεκρούσθη, ὡς μηδὲ ἀποκρίνεσθαι οἷός τε εἶναι, ἀφῃρημένος καὶ τὴν φθογγὴν, ἀλλ' ἐπεὶ φθάσας ἔδειξεν ἐκ προαιρέσεως τὴν πίστιν ἀσπάζεσθαι, ἐκὼν εἰς τοὺς κατηχουμένους καταλεγείς, ἀναμφιβόλως βαπτισθήσεται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρθ' καὶ ὁ ρι' ἀνάθεμα κατεψηφίσαντο τῶν λεγόντων, ὅτι θνητὸς ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη, καὶ τεθνήξεσθαι ἔμελλε, κἂν εἰ B μὴ παρέβη τὴν ἐντολὴν, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑπεισῆλθεν ὁ θάνατος. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία οὔτε θνητὸν αὐτὸν δοξάζει πλασθῆναι παρὰ Θεοῦ, οὔτε ἀθάνατον, ἀλλὰ μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, δεκτικὸν δηλαδὴ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων, ὡς ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ἔφη, ἢ ὡς μετέχοντα καὶ τοῦ μεγέθους τῆς νοερᾶς φύσεως, καὶ τῆς ταπεινότητος τῆς αἰσθητῆς φύσεως. Ψυχὴ γὰρ ἀνθρώπου διὰ τοῦ θείου ἐμφυσήματος τὸ εἶναι λαβοῦσα, μείζων τοῦ πηλίνου τούτου καθέστηκε σώματος· ὧν δὲ εἰληφὼς καὶ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τὰ τῆς κακίας ἀντὶ τῆς ἀρετῆς ἑλόμενος, τὸν θάνατον ἠλλάξατο τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ τοίνυν «δι' ἑνὸς τοῦ παραβεβηκότος ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, ὡς εἴρηκεν ὁ Ἀπόστολος, καὶ διὰ C τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, » ὥσπερ τις κλῆρος δηλαδὴ πατρῷος διαβὰς ἐπὶ τοὺς ἐγγόνους. « Ἐφ' ᾧ γὰρ πάντες, φησὶν, ἥμαρτον, » οὐδὲ τὰ νήπια τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἄρα ἁμαρτίας ἐλεύθερα, ὡς τῆς συλλήψεως αὐτῶν ἐν ἀνομίαις γινομένης· ἐξ ἡδονῆς γὰρ ἡ συνάφεια καὶ ἡ ἑπομένη σύλληψις, καὶ εἰ μὴ ὁ νόμος ἐπεκούρει τῷ γάμῳ, ἁμαρτία ἂν ἐλογίζετο, φιληδονίας σαφῶς καὶ ὀρέξεως σαρκικῆς κινούσης εἰς αὐτὸν, κἂν διὰ παιδοποιΐαν γίνηται. Εἰ οὖν αἰτίαν ἔχει τῆς σαρκὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀνθρώπων ἡ γένεσις, οὐκ ἐλεύθερα καὶ τὰ νεογνὰ τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας, ἣν καθαρθῆναι δεῖ τῷ θείῳ τῆς παλιγγενεσίας λουτρῷ. Εἰ γὰρ καὶ ἀναισθήτως τῷ ἀτελεῖ τῆς φύσεως ἔχει τὰ νήπια, ἀλλὰ παρὰ τὴν πίστιν τῶν προσD αγόντων τὸν φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος δέχεται, καὶ τούτου τὰς πίστεις φθάσας ἐναργῶς παρέσχεν ὁ Κύριος, ἡνίκα διὰ τὴν ἑτέραν πίστιν, ἑτέρους τὸ φρονεῖν ὑπὸ νοσημάτων ἀφῃρημένους, οὐ μόνον σωματικῆς, ἀλλ' ἤδη καὶ ψυχικῆς ἀῤῥωστίας μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀπήλλαττε. Χρὴ τοίνυν καὶ ταῦτα εἰς ἄφεσιν βαπτίζειν ἁμαρτιῶν· τὸν δὲ μὴ οὕτω καὶ φρονοῦντα καὶ δρῶντα, ἀλλὰ πλαστὸν οἰόμενον καὶ οὐκ ἀληθῆ τὸν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐπὶ τῶν νηπίων τοῦ βαπτίσματος τύπον, τοῦ ἀναθέματος ὑποκείσθω.

Ὁ δὲ ρια', Ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος, φησὶ, χορηγουμένη χάρις ἡμῖν, οὐ μόνον τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐνίησιν εἰς τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν ἡμᾶς, εἰ μὴ διὰ ῥᾳθυμίαν ἑκόντες τὰ

Digitized by Google

τῆς ἁμαρτίας ἀσπασαίμεθα· τοὺς δὲ μὴ οὕτω φρονοῦντας, τῷ ἀναθέματι παραπέμπει. A

Ὁ δὲ ριβ', Ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος χάρις, φησὶ, τὴν γνῶσιν ἡμῖν τῶν ἁμαρτημάτων ἀποκαλύπτουσα, βοήθειαν εἰς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν παρέχει, τῷ γνῶναι τίνα δεῖ ἐπιζητεῖν, καὶ τίνα παντὶ σθένει φεύγειν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δύναμιν παρέχει κρυπτῶς, ὥστε ἀγαπᾷν καὶ προθυμεῖσθαι πράττειν τὸ ποιητέον· ἑκάτερον γὰρ, ἥ τε γνῶσις καὶ ἡ ἀγάπη, δῶρον Θεοῦ. Τὸν δὲ μὴ οὕτω δόξης ἔχοντα, ἀλλὰ τὸ εἰδέναι τί δεῖ ποιεῖν μόνον τὴν χάριν ἡμῖν διδόναι οἰόμενον, οὐ μὴν καὶ τὸ ἀγαπᾷν ὃ δεῖ ποιεῖν, τοῖς κληρονόμοις συντάττει τοῦ ἀναθέματος· διότι ἡ γνῶσις μόνη φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.

Ὁ δὲ ριγ' τοῖς λέγουσι δύνασθαι ἡμᾶς καὶ δίχα B τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος χάριτος τὰς ἐντολὰς πράττειν μὲν, δυσχερέστερον δὲ, αὕτη γὰρ εὐχέρειαν μόνην εἰς τὸ ταύτας ἀνύττειν δίδωσι, τοῦ ἀναθέματος τιμᾶται σαφῶς· τὸ πᾶν γάρ ἐστι τῆς θείας χάριτος, κἀκείνης ἄνευ οὐδὲν τῶν δεόντων κατορθῶσαι δυνάμεθα. Οὐ γὰρ εἶπε, φησὶν, ὁ Κύριος, Χωρὶς ἐμοῦ εὐχερῶς οὐ δύνασθε ποιεῖν, ἀλλὰ, « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. »

Ὁ δὲ ταύτης ιη' τοὺς ἤδη τετελευτηκότας οὔτε βαπτίζειν, οὔτε τῶν θείων κελεύει μεταδιδόναι μυστηρίων. Μὴ συνιέντες γάρ τινες τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν, ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους γράφοντος πρώτῃ, « Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; C τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; » οἱ μὲν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐβάπτιζον, οἱ δὲ ἄλλους ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ζῶντας· ἀλλ' ὁ κανὼν τοῦτο κωλύει γίνεσθαι. Οὐ γὰρ τοὺς ἤδη τεθνηκότας ὁ Ἀπόστολος κελεύει βαπτίζειν, ἢ ἀντ' ἐκείνων ἄλλους· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ βαπτιζόμενοι, μανθάνοντες τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τὴν δύναμιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ἤτοι σωμάτων ἐλπίζειν διδάσκονται, καὶ τὴν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατάδυσιν καὶ ἀνάδυσιν τὸν θάνατον ὑπεμφαίνειν καὶ τὴν ἀνάστασιν, πρὸς τοὺς περὶ ταύτην ἀμφιβόλως ἔχοντας, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Εἰ μὴ ἀνάστασίς ἐστι, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἀναστῆναι τοὺς νεκρούς; ματαιοπονοῦντες λοιπὸν, εἴ γε περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλουσιν. Οἷς μὲν γὰρ πράττουσιν, ὁμολογοῦσι D προσδοκᾶν τὴν ἀνάστασιν· οἷς δὲ νῦν λέγουσιν, ἀρνοῦνται αὐτήν· βαπτίζονται γὰρ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν τῇ φύσει σωμάτων, εἰς ἀφθαρσίαν καὶ αὐτὰ μεταskευασθῆναι πιστεύοντες· ἐπεί τοί γε ἡ ψυχὴ ἀθάνατος φύσει πέφυκε καὶ ἀτελεύτητος· ταῦτα δὲ φθορᾷ καὶ ἀλλοιώσει ὑπόκειται. Διὰ γὰρ τοῦτο ἅπερ τις διὰ ῥημάτων ὁμολογεῖ πιστεύειν, διὰ τῶν πραγμάτων δείκνυσιν ὁ ἱερεὺς, εἰκονίζων ἐν τῷ ὕδατι τὴν ἀλήθειαν.

tarie peccata amplectamur. Eos autem qui non ita faciunt, et potissimum qui secus sentiunt, anathemate ferit.

Canon 112, Gratia, inquit, per baptismum, peccatorum cognitionem manifestans, auxilium præbet, ut non amplius peccetur, et ut cognoscatur quænam quærere et quænam omnibus viribus fugere oporteat; quin et potentiam secreto largitur, ut amemus, et id quod faciendum est præstare in animo habeamus. Eum autem qui non ita credit, sed sentit, gratiam solum dare ut sciamus quid faciendum sit, non autem amare id quod facere oportet, inter anathematis hæredes constituit; quoniam scientia sola inflat, charitas autem ædificat.

Canon autem 113 eos qui dicunt, posse nos absque gratia per baptismum data mandata perficere, difficilius vero, quippe quod ea duntaxat mandatorum exsecutionem faciliorem reddat, anathemate punit; omnia enim a divina gratia derivantur, et sine illa nihil ex iis quæ agere oportet, præstare possumus. Non enim dixit Dominus, Sine me nihil facile perficere potestis, sed, « Sine me nihil omnino potestis facere. »

Ejusdem autem syn. canon 18 eos qui jam mortui sunt, nec baptizare, nec divina iis mysteria communicare jubet. Quidam enim verborum apostolicorum vim, in prima ad Corinthios Epistola: « Nam quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? quid etiam baptizantur pro mortuis? » non intelligentes, mortuos suos, alii autem alios vivos pro mortuis baptizabant. Verum non jubet Apostolus eos qui mortui sunt, baptizare, vel alios pro iis; sed quia qui baptizantur vim mysterii nostri addiscentes, inter alia mortuorum quoque seu corporum resurrectionem sperare docentur, quodque in lavacro demersio et emersio mortem et resurrectionem denotent, iis qui de resurrectione dubitant, dicit Apostolus, Si non est resurrectio, quid facient qui sub hac spe, quod mortui resurgent, baptizantur? Deinceps frustra laborant, si de resurrectione dubitant; per ea enim quæ faciunt, se resurrectionem exspectare fatentur, et per ea quæ jam dicunt eamdem denegant. Baptizantur enim pro corporibus natura mortuis, eadem in incorruptibilitatem transmutari credentes; quoniam anima natura immortalis est et sine fine, corpora autem corruptioni et mutationi obnoxia sunt. Et propterea quæ quisquam se credere voce confitetur, sacerdos re ostendit, in aqua veritatem repræsentans.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων νηπίων, εἰ ἐβαπτίσθησαν.*

Ὁ πδ' τῆς ἕκτης συνόδου, ἔτι δὲ καὶ ὁ οβ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τὰ ἀμφιβαλλόμενα νήπια, εἰ τοῦ θείου τετυχήκει βαπτίσματος, μήτ' ἄλλων ἀσφαλῶς ἐπι-

42 CAP. II. *De infantibus de quibus dubitatur, utrum baptizati fuerint, necne.*

Canon 84 syn. VI nec non 82 synodi Carthaginensis infantes de quibus dubitatur, utrum sacrosanctum baptismum assecuti fuerint, necne,

Digitized by Google

utpote nec ipsis propter ætatem illud scientibus, nec aliis de ea re firmum testimonium ferentibus, absque omni controversia rebaptizare jubet. Licet enim unum baptismum confiteri divino symbolo edocti sumus, tamen quia dixit Dominus : « Nisi quis ex aqua et Spiritu renatus fuerit, non potest intrare in regnum cœlorum, » cavendum ne infantes divina illuminatione privati, vesteque nuptiis cœlestibus apta non induti, a thalamo simul et a regno excludantur. Oportet enim ut in dubiis dubium per certa vincatur.

CAP. III. *De infantibus Agarenorum baptizatis; et de baptizatis ab iis qui non ordinantur.*

Videre est in profundissimis impietatis Agarenorum tenebris lucem gratiæ pollentem, et ab ea non absconditam, aut exstinctam; quoniam nec infidelibus signa, eos ad divinam cognitionem perducentia, invidit. Moris igitur est apud plerosque Agarenorum, ut infantes suos non prius circumcidant, quam Christiani sacerdotes, qui iis tributarii sunt, etiam inviti eos baptizare cogantur. De hac igitur re controversum erat in synodo Trullana, sanctissimo Luca thronum patriarchalem tenente, utrum nimirum eos ad veram Christianorum fidem accedentes rebaptizare, vel unguento duntaxat inungere oporteat; et decretum fuit eos sine controversia rebaptizandos esse; baptismo enim quo loti erant, non ex pio instituto, sed ut veneficio et incantamento usi sunt, ne circumcisis temperamentum corporis morbosum et maleolens evaderet.

Id etiam quæsitum fuit a Manuele Heracleæ episcopo, an eum qui a non ordinato, sed ordinatum simulante baptizatus fuerat, ut fidelem suscipere oporteat (hoc etiam tunc temporis in ejus provincia accidebat); et decrevit synodus, eos etiam rebaptizandos esse. Quoniam, inquit, secundum canones apost. 46 et 47, solis episcopis et sacerdotibus sacrosancti baptismi administratio concessa erat. Quin et hoc clarum est ex canonibus 26 et 46 synodi Laodicenæ, altero quidem jubente eos non adjurare qui ab episcopo promoti non sunt, altero autem illuminandos fidem episcopis et presbyteris recitare. Porro prædicti canones VI synodi, et synodi Carthaginensis, eos de quibus dubitatur an baptizati fuerint, necne, absque aliqua difficultate baptizare jubet. Non enim fas nec tutum erat, ut baptizatus ab aliquo qui baptizandi, et per baptismum peccatorum remissionem elargiendi potentiam non acceperit (etenim baptismus peccatorum sordes eluit), divino fidelium choro adjungeretur. Periculum enim non parvum est, ne propter hujusmodi dubitationem **43** lustratione divini baptismi privetur, et nos cum non baptizato tacite communicemus. Si quis autem ulterius dicat, quod propter preces a laico habitas, et propter sancti unguenti chrisma, baptismus a non ordinato datus verus baptismus reputari debeat, pari ratione dicere potest, quod ii qui a non ordi-

μαρτυρούντων, χωρὶς ἐπιδιασμοῦ, βαπτίζειν προστάττουσιν. Εἰ γὰρ καὶ ἓν ὁμολογεῖν βάπτισμα ἀπὸ τοῦ θείου συμβόλου δεδιδάγμεθα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἔφη, « Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, » εὐλαβητέον μὴ τῇ στερήσει τοῦ θείου φωτίσματος, τὸ προσῆκον τῷ πνευματικῷ γάμῳ μὴ περικείμενα ἔνδυμα, τοῦ νυμφῶνος ἅμα καὶ τῆς βασιλείας ἀπορρίψῃ. Δέον γὰρ ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις νικᾶν φιλανθρώπως τὸ ἀναμφίβολον.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ τῶν βαπτιζομένων νηπίων τῶν Ἀγαρηνῶν.*

Ἰδεῖν ἔστι κἀν τῷ βαθεῖ σκότῳ τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν δυσσεβείας τὸ φῶς ἐνδυναστεῦον τῆς χάριτος, καὶ ὑπὸ ταύτης μὴ καταλαμβανόμενον ἢ σβεννύμενον· ἐπεὶ τῶν σημείων οὐδὲ τοῖς ἀπίστοις ἐφθόνησεν, ἐνάγουσα τούτους πρὸς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν. Ἔθος γοῦν ἐστι τῶν Ἀγαρηνῶν τοῖς πλείστοις, μὴ πρότερον τὰ σφέτερα περιτέμνειν βρέφη, πρὶν ἂν οἱ ὑποτελεῖς ὄντες αὐτοῖς τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς, καὶ ἄκοντες ἀναγκασθῶσι ταῦτα βαπτίσαι. Ἐζητήθη τοίνυν τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ κατὰ τὴν βασιλεύουσαν συνόδῳ, Λουκᾶ τοῦ ἱεροῦ τὸν πατριαρχικὸν ἰθύνοντος θρόνον, εἰ δεῖ τοὺς τοιούτους, τῇ ἀληθινῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει προσερχομένους, ἀναβαπτίζειν, ἢ μόνον χρίειν τῷ μύρῳ, καὶ ἐψηφίσθη, τούτους ἀναντιῤῥήτως αὖθις βαπτίζειν· ὅπερ γὰρ ἐλούσαντο βάπτισμα, οὐ κατὰ σκοπὸν εὐσεβῆ, ἀλλ' ὡς φαρμακείᾳ ἢ ἐπαοιδίᾳ τινὶ τούτῳ ἐχρήσαντο· ἐφ' ᾧ μὴ νοσώδης ἢ δυσώδης ἡ κρᾶσις τῶν σωμάτων τοῖς περιτμηθησομένοις γενήσεται.

Ἐζητήθη καὶ τοῦτο, τοῦ Ἡρακλείας ἐρομένου Μανουὴλ, εἰ χρὴ δέχεσθαι ὡς πιστὸν, ὃν ἀνίερος ἐβάπτισε, τὸ ἱερᾶσθαι πλασάμενος (τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῆς ἐνορίας αὐτοῦ τηνικαῦτα συνέβη), καὶ ἐψηφίσατο ἡ σύνοδος καὶ τούτους ἀναβαπτίζεσθαι. Ἐπεὶ γὰρ, φησὶ, κατὰ τοὺς ἱεροὺς τῶν ἀποστόλων κανόνας, τὸν μς' καὶ μζ', μόνοις ἐπισκόποις ἐδόθη καὶ ἱερεῦσιν ἡ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τελετή· δείκνυται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ κς' καὶ μς' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, τοῦ μὲν μὴ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων κελεύοντος, τοῦ δὲ, τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἀπαγγέλλειν τοῖς ἐπισκόποις ἢ πρεσβυτέροις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ῥηθέντες τῆς ς' συνόδου καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τοὺς ἀμφιβόλως ἔχοντας εἰ ἐβαπτίσαντο, ἀμελητὶ βαπτίζειν προστάττουσιν. Οὐ μὴν ἦν ὅσιον οὐδὲ ἀσφαλὲς, τὸν βαπτισθέντα παρὰ τοῦ μὴ λαβόντος ἐξουσίαν βαπτίζειν, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἄφεσιν διδόναι ἁμαρτημάτων (ῥυπτικὸν γὰρ τούτων τὸ βάπτισμα), τῷ θείῳ τῶν πιστῶν καταλέγειν χορῷ· οὐ μικρὸς γὰρ ὁ κίνδυνος, μήποτε παρὰ τὸν τοιοῦτον δισταγμὸν, αὐτὸς μὲν τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καθάρσεως στερηθῇ, ἡμεῖς δὲ ἀβαπτίστῳ λάθωμεν κοινωνοῦντες. Εἰ δέ τις ἐνίσταιτο λέγων, διὰ τὰς γινομένας παρὰ τοῦ λαϊκοῦ εὐχὰς, καὶ τὴν χρίσιν τοῦ ἁγίου μύρου, ἀληθὲς χρῆναι τὸ πρὸς τοῦ ἀνιέρου διδόμενον λογίζεσθαι βάπτισμα, οὕτως ἂν φήσαι καὶ τοὺς χειροτονηθέντας πρός τινος ἀνιέρου καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑποκρινομένου, δεῖν εἶναι

Digitized by Google

κληρικοὺς καὶ μετὰ τὸ φωραθῆναι· ὅπερ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ ὑπεναντίον τῷ δ' κανόνι τῆς β' συνόδου, τῷ περὶ Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ διατατομένῳ, μήτε αὐτὸν γενέσθαι ἢ εἶναι ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας μηδὲν πλέον ἐντεῦθεν ἀπόνασθαι, πάντων ἀκυρωθέντων ὧν ἀθέσμως ἐκεῖνος ἔδρασεν. Ἔτι μὴν καὶ τῷ ιη' τῆς ἐν Σαρδικῇ, τοὺς παρὰ Μουσαίου καὶ Εὐτυχιανοῦ ἀνιέρων ὄντων χειροτονηθέντας, τοῦ κλήρου τελέως ἐκβάλλοντι, καὶ εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν κατάγοντι χώραν. Ὥσπερ οὖν ἐκεῖνοι ἀχειροτόνητοι, οὕτω καὶ οὗτοι ἀβάπτιστοι λογισθήσονται· καὶ ὥσπερ οἱ τῶν Ἀγαρηνῶν βαπτιζόμενοι παῖδες τῷ μὴ δυσωδίας ἀπόζειν, Χριστιανοὶ οὐ λογίζονται, οὕτως οὐδὲ οἱ μύρῳ χριόμενοι πρὸς τῶν ἀνιέρων, ὅτι μηδὲ δέδοται τοῖς τοιούτοις ἁγιασμοῦ τινος ὅλως μεταδιδόναι. Εἰ δέ τις ἀνθυποφέρει τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ἔτι παιδὸς ὄντος, γεγονὸς, ἐνθυμηθήτω τὸν θεσπίζοντα πολιτικὸν νόμον, ὅτι τὸ παρὰ κανόνας οὐχ ἕλκεται εἰς ὑπόδειγμα, καὶ οὐ νόμος Ἐκκλησίας τὸ σπάνιον.

A nato, seipsum autem episcopum esse simulante, ordinantur, clerici esse debent, postquam res detecta fuerit : quod est absurdum, et canoni 4 syn. II contrarium ; qui quidem de Maximo Cynico decernit, eum nec fieri nec esse episcopum ; eosque qui ab eo ordinabantur, nihil inde juvari, omnibus quæ ipse fecerat, irritis factis. Utique et 18 canoni syn. Sardic. contrariatur, omnes a Musæo et Eutychiano, non ordinatis, ordinatos a clero prorsus expellenti, et in locum laicorum deducenti ; sicut enim illi non ordinati, ita et hi non baptizati habebuntur. Et quemadmodum Agarenorum infantes baptizati ut non male olerent, Christiani non judicantur, ita neque ii, qui a non ordinatis chrismate inunguntur ; quia talibus non B est indultum aliquam omnino sanctificationem participare. Quod si quisquam in contrarium adducat, quod a magno Athanasio, cum puer adhuc esset, factum erat, attendat ad legem civilem statuentem, quod aliquid præter canones factum non trahitur in exemplum, et lex Ecclesiæ non est quod raro fit.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ τῶν βαπτιζομένων ἐξ Ἰουδαίων.*

Περὶ δέ γε τοῦ σκληροτραχήλου καὶ ἀπεριτμήτου τῇ καρδίᾳ γένους τῶν Ἰουδαίων, οὕτως ὁ τῆς ζ' συνόδου η' γινώσκει κανών. Εἴ γάρ τις αὐτῶν, φησὶ, τὴν εἰλικρινοῦς καρδίας τὰ Χριστιανῶν ἕλοιτο, καὶ ἡμῖν ἐξ ὅλης καρδίας ὁμολογήσειε, θριαμβεύων ὅσα πράττειν τῷ τῶν Ἑβραίων ἐθίσται γένει, ἐφ' ᾧ καὶ C ἑτέρους ἐλεγχθῆναι καὶ διορθωθῆναι, οὕτος καὶ προσδεχθήτω, καὶ τοῦ θείου ἀξιωθήτω βαπτίσματος, πρὸς δὲ καὶ οἱ αὐτοῦ παῖδες· καὶ ἀσφαλιζέσθω τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐπιτηδευμάτων ἀποδίστασθαι. Εἰ δὲ μὴ οὕτω φρονοίη, μηδὲ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν τὸν Χριστιανισμὸν αἱροῖτο, ἀλλ' ἢ τινας βουλόμενος ἐκφυγεῖν ἐπηρείας ἢ δόξης ἐπικαίρου καὶ ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας ἁλοὺς ἔρωτι, τῇ πίστει σκήπτοιτο προσιέναι, τόν γε δὴ τοιοῦτον βαπτίζειν οὐκ ἐπιτρέπει. Εἰ δὲ καὶ οὕτω γνώμης ἔχοντες ἔλαθόν τινες βαπτισάμενοι, καὶ ὑποκρίνονται μὲν τὰ Χριστιανῶν, κρύφα δὲ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν καὶ παρατηρήσεων φωραθεῖεν ἐχόμενοι, μήτε εἰς ἐκκλησίαν εἰσίτωσαν, φησὶ, μήτε οἱασδήτινος ἀξιούσθωσαν κοινωνίας, μηδὲ οἱ παῖδες αὐτῶν τῷ θείῳ βαπτίσματι σημειούσθωσαν, μήτε D δοῦλον παραχωρείσθωσαν κτᾶσθαι Χριστιανὸν, ἀλλὰ φανερῶς κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν ἐπιτρεπέσθωσαν πολιτεύεσθαι.

CAP. IV. *De iis qui ex Judæis baptizantur.*

De Judæis autem, duræ cervicis et cordis incircumcisi gente, can. 8 syn. VII ita decernit : Si quis, inquit, eorum ex puro corde religionem Christianam amplexus sit, et nobis ex toto corde confiteatur, iis quæ ab Hebræorum genere fieri solent insultans, ut et alii convincantur et corrigantur, talis suscipiatur et divino baptismo dignus habeatur cum liberis suis ; maneatque ab Hebræorum studiis alienus. Quod si ita non sentiat, nec Christianitatem ex bono instituto amplexus sit, sed ut damna aliqua effugiat, vel caducæ gloriæ et humanæ felicitatis amore captus ad fidem accedere simulet, talem canon baptizari non permittit. Quod si aliqui ita sentientes baptizati fuerint, et Christianitatem simulantes, privatim ritus Judaicos et observationes colere deprehensi fuerint, neque in ecclesiam, inquit, ingrediantur, nec aliqua communione digni habeantur ; nec liberi eorum sacro baptismo signentur, neque servum Christianum emere permittantur, sed aperte juxta Hebræorum cultum sint Judæi.

Νόμοι.

Ὁ δὲ νόμος φησίν· Ἰουδαῖος τὸ θέλειν εἶναι Χριστιανὸς προσποιούμενος, ὡς ἂν τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν, ἢ τὴν ἀπὸ χρέους ἀγωγὴν παραμένων, τῇ ἐκκλησίᾳ φύγῃ, εἰ μὴ ἀποδοίη τὰ χρέα, ἢ ἐλευθερωθείη τοῦ ἐγκλήματος, μὴ δεχέσθω.

Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε κατηχούμενον περιτεμνέτω, μήτε ἄλλος αἱρετικὸς τοῦτο ποιείτω.

Leges.

Lex autem dicit : Judæus qui se Christianum esse velle præ se ferens, ut qui adversus se accusationem vel mutui actionem exspectet, ad ecclesiam confugiat, nisi debitum reddat, vel se a crimine absolvat, ne admittatur.

Judæus Christianum mancipium ne habeat, neque catechumenum circumcidat, neque alius hæreticus hoc facere præsumat.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ βασιλέως.*

Νόμοι.

Βασιλεύς ἐστιν ἔννομος ἐπιστασία, κοινὸν ἀγαθὸν

CAP. V. *De rege.*

Leges.

Rex est, legitima præfectura, omnium subdi-

Digitized by Google

torum commune bonum; neque ex affectione beneficiens, nec ex odio puniens, sed ex æquo, magistratuum 44 virtute, ut certaminis arbiter sua cuique præmia tribuens, nec nova beneficia in aliquorum damnum conferens.

Scopus regi propositus est, vires quas habet clementia tueri et conservare, perditas indefessa cura reparare, easque quas non habet prudentia justisque victoriis et expeditionibus quærere.

Finis regi proponitur, omnibus benefacere, quare et benefactoris nomine ornatur, ita ut si quando de beneficentia quidquam remiserit, ex antiquorum sententia adulterari videatur regis nota et character.

Regem convenit rectam de Deo opinionem et pietatem defendere, et propter zelum pro religione præclarum esse.

CAP. VI. *Quando rex intra septum altaris intrare debet.*

Canon 69 syn. VI, Solis, inquit, sacerdotibus constitutio ecclesiastica sanctum altare concessit; antiqua autem Patrum consuetudo reges pios honorans, aditum iis non præcludit (utpote qui domini uncti sint, et per invocationem S. Trinitatis patriarchas promovere soleant), quando legitimæ dona ad sanctam mensam afferre volunt, et tunc solum; laicos autem intra septum altaris ingredi omnino prohibet. Latini autem quibus omni constitutioni ecclesiasticæ resistere propositum est, non solum laicorum virorum, sed et mulierum ingressu sanctum altare profanant; et adeo audaces evaserunt, ut viri in eo sedere non metuant, præsentibus iis qui sacra peragunt; et mulieres inverecunda fronte circa sacram mensam stent, dum sacerdos sacra celebrat.

Non liceat cuipiam ex laicorum numero intra sacri altaris septum ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita potestate et auctoritate imperatoria quando quidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquissima traditione.

CAP. VII. *Quod non oporteat regem contumelia afficere.*

Canon 84 sanctorum apostolorum, Quisquis, inquit, regem vel principem præter jus contumelia affecerit, si clericus sit, deponatur, laicus autem segregetur. Lex enim Mosaica inquit: « Principem populi tui non maledices; » et Petrus apostolorum princeps, «Regem honorate;» et magnus Paulus pro regibus et omnibus qui sunt in auctoritate, iisque infidelibus, precari jubet. Ex eo autem quod *præter jus* addidit (divinum enim canonem sine aliqua alteratione proposui), injuriam apparentem tollit, non autem justam reprehensionem, quia cos

(1) Ex synodi sextæ can. 69.

A πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις· μήτε κατὰ προσπάθειαν ἀγαθοποιῶν, μήτε κατ' ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, ἀλλ' ἀναλόγως ταῖς τῶν ἀρχομένων ὀρεταῖς, ὥσπερ τις ἀγωνοθέτης, τὰ βραβεῖα ἐξ ἴσου παρεχόμενος, μηδὲ κενὰς εὐεργεσίας εἰς βλάβην ἄλλων τισὶ χαριζόμενος.

Σκοπὸς τῷ βασιλεῖ τῶν τε μενόντων καὶ ὑπαρχόντων δι' ἀγαθότητος ἡ φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἀπολωλότων δι' ἀγρύπνου ἐπιμελείας ἡ ἀνάληψις, καὶ τῶν ἀπόντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων τρόπων καὶ ἐπιτηδεύσεων ἡ ἐπίκτησις.

Τέλος τῷ βασιλεῖ, τὸ εὐεργετεῖν· διὸ καὶ εὐεργέτης λέγεται· καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξατονήσῃ, δοκεῖ κιβδηλεύειν κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὸν βασιλικὸν
B χαρακτῆρα.

Ἐπισημότατος ἐν ὀρθοδοξίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ ὀφείλει εἶναι ὁ βασιλεύς, καὶ ἐνθέῳ ζήλῳ περιβόητος.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Πότε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἅγιον εἰσεισι θυσιαστήριον.*

Ὁ ξθ' τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν, Μόνοις μὲν τοῖς ἱερεῦσι, φησὶν, ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸς τὸ ἅγιον ἀνῆκε θυσιαστήριον· ἡ δὲ ἀρχαία τῶν θείων Πατέρων παράδοσις, καὶ τοὺς βασιλέας εὐσεβείας ἀμειβομένη τε καὶ τιμῶσα, οὐκ ἀποκλείει τῆς εἰς τοῦτο παρόδου (ἅτε χριστοὺς ὄντας Κυρίου, καὶ πατριάρχας προβάλλεσθαι εἰωθότας τῇ τῆς θείας ἐπικλήσεως Τριάδος), ἡνίκα μέντοι τὰ νενομισμένα καὶ μόνον δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσοίσειν μέλλουσι· λαϊκοῖς δὲ τὰ ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου εἰσιτητὰ εἶναι
C παντάπασί γε ἀπείρηκεν. Οἵ γε μὴν Λατῖνοι, κατὰ πάσης ἐκκλησιαστικῆς θεσμοθεσίας ὁμόσε χωρεῖν προθέμενοι, οὐχ ὅπως τῇ τῶν λαϊκῶν ἀνδρῶν εἰσόδῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν γυναικῶν τὸ θεῖον βεβηλοῦσι θυσιαστήριον. Εἰς τοσοῦτον δ' ἦκον παραπληξίας, ὥσθ' οἱ μὲν ἄνδρες καὶ ἐν αὐτῷ καθῆσθαι οὐ φρίττουσιν, καὶ τὴν ἱερὰν περιῖσανται τράπεζαν ἀνερυθριά-

Μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἁπάντων ἐν λαϊκοῖς τελοῦντι ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τούτῳ τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας, ἡνίκα δ' ἂν βουληθεὶς προσάξαι δῶρα τῷ πλάσαντι κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν (1).

D ΚΕΦΑΛ. Ζ'. *Ὅτι βασιλέα ὑβρίζειν οὐ δεῖ.*

Ὁ πδ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, Ὅστις ὑβρίζει βασιλέα, φησὶν, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω, λαϊκὸς δὲ ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ Μωσαϊκὸς γὰρ νόμος· « Ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς, » ὑποτίθεται. Καὶ Πέτρος, ἡ κορυφὴ τῶν ἀποστόλων· « Τὸν βασιλέα τιμᾶτε· » καὶ Παῦλος ὁ μέγας, ὑπερεύχεσθαι κελεύει τῶν βασιλέων, καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ πάντων, καὶ ταῦτα ἀπίστων· *παρὰ τὸ δίκαιον* δὲ προσθεὶς (καὶ γὰρ αὐτὸν ἀμεταβλήτως τὸν ἱερὸν ἐξεθέμην κανόνα), τὴν μὲν ἀπεοικυῖαν ὕβριν ἀνεῖλεν, οὐ μέντοι καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἔλεγχον,

Digitized by Google

ὅτε τούτων καθάπτοιτό τις, ἔστιν ἃ παρὰ τὸ πρόσηκον δρώντων, κἂν εἰς ὕβριν αὐτοῖς οἱ ἔλεγχοι λόγοι λογίζωνται.

Νόμοι.

Ὁ τὸν βασιλέα ὑβρίζων οὐκ εὐθὺς τιμωρεῖται, οὔτε τι ἄλλο σκληρὸν ἢ τραχὺ ὑπομένει· ἢ γὰρ ἀπὸ κουφότητος εἶπε, καὶ περιφρονεῖται· ἢ ἐξ ἀνοίας, καὶ ἐλεεῖται· ἢ ὡς ἀδικούμενος, καὶ συγχωρεῖται. Ἀνοσφέρεται δὲ τὰ περὶ τούτου τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου κρίνει, εἰ ὀφείλει συγχωρηθῆναι ἢ τιμωρηθῆναι.

Ὁ καθοσίωσιν πλημμελῶν, ἤτοι φατριάζων κατὰ βασιλέως, ξίφει τιμωρείσθω.

Πᾶς ὁ εὑρίσκων φλυαρίαν κατὰ βασιλέως ἐν χάρτῃ ἐσφραγισμένην ἢ ἀσφράγιστον, καὶ μὴ παρσχρῆμα καίων, ἀλλὰ ἀναγινώσκων, ὑποκείσθω τιμωρίᾳ, ᾗ τινι ὑπέκειτο καὶ ὁ συντεθεικὼς τὴν φλυαρίαν.

ΚΕΦΑΛ. Η'. *Περὶ τῶν τοῦ γάμου βαθμῶν.*

Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἄν τις οἶμαι τῶν εὖ φρονούντων ἀωρίας ἡμᾶς γράψαιτο, κατά γε τὸ νῦν διεξιόντας καὶ τὰ τῶν λεγομένων τοῦ γάμου βαθμῶν, καὶ τῆς αὐτῶν συγγενείας τήν τε ἐγγύτητα καὶ ἀπόστασιν· ὅθεν δὴ τῶν συγκεχωρημένων οἱ τὴν κώλυσιν ἔχοντες σαφῶς διακρίνονται καὶ ἐλέγχονται. Τοὺς μὲν οὖν βαθμοὺς ἀπὸ μεταφορᾶς εἰρῆσθαί φασί τινες τῶν τῆς κλίμακος ἀναβαθμῶν. Ὡς γὰρ δι' ἐκείνων ἡ ἄνοδος καὶ ἡ κάθοδος γίνεται, οὕτω διὰ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν οἵ τε ἀνιόντες καὶ οἱ κατιόντες εὑρίσκονται· οἱ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντες ἐκ πλαγίου γνωρίζονται. Προβαίνειν μέντοι πεφύκασι κατὰ τὴν τῶν γεννήσεων τάξιν· ἑκάστην γὰρ γέννησιν βαθμὸν ἀποτελεῖν ἕνα νενόμισται. Τούτων οἱ μὲν εἰς πλάτος, οἱ δὲ εἰς βάθος ἐκτείνονται· καὶ οἱ μὲν τοῦ πλάτους τὴν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους ἀποσώζουσι τάξιν. Υἱοὶ μὲν γὰρ ὄντες, τὸν πρῶτον ἅπαντες πληροῦσι βαθμόν· ἀδελφοὶ δὲ, πρὸς ἀλλήλους τὸν δεύτερον, κἂν ἐπέκεινα ὦσι τῶν δέκα· διότι τοὺς γαμικῶς συναπτομένους ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ἀνάγκη πᾶσα μὴ πλείους εἶναι τῶν δύο· ταύτῃ τοι καὶ τούσδε μόνους ἐκ τῶν ἀδελφῶν θεωροῦντες, δευτέρου φαμὲν εἶναι βαθμοῦ, κατὰ τὴν διπλῆν αὐτῶν πάντως γέννησιν· ὡσαύτως οἱ ἀνεψιοὶ τὸν τρίτον ἐπέχουσι, καὶ οἱ πρωτεξάδελφοι τὸν τέταρτον, καὶ τὸν ἕκτον οἱ δισεξάδελφοι, καὶ ἐφεξῆς ἀναλόγως. Οἱ δὲ κατὰ βάθος οὐ πάντες τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἔχουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν υἱοὶ τὸν πρῶτον, οἱ ἔγγονοι τὸν δεύτερον, καὶ οἱ δισέγγονοι τὸν τρίτον, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως· παρ' ὃ καὶ οὐ κατὰ τὰς γενέσεις, ὥς γε ἔδοξε τοῖς ἀρχαιοτέροις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν τοῦ γένους ἐγγύτητα, καὶ τὴν ἀπόστασιν αὖθις πρὸς τὴν πρώτην τοῦ γένους ἀρχήν, κάλλιον τοὺς βαθμοὺς ὀνομάζεσθαι. Μεταξὺ γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ μικρά τις διάστασις· πάππου δὲ καὶ ἐγγόνου, μείζων· δισεγγόνου δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν, ἔτι μείζων· οὕτω σχέσεως ἔχουσι καὶ οἱ ἐκ πλαγίου.

reprehendere potest quisquam, ea quæ non decet facientes, etiamsi acerbiora verba iis injuriosa videantur.

Leges.

Qui regem contumelia afficit, non statim punitur, aut durum aliquod subit; vel enim præ levitate locutus est, et contemnitur; vel ex ignorantia, et miseratione dignus est; vel ut injuria affectus, et condonatur. Hæc autem ad regem referuntur, et ipse secundum qualitatem personæ judicat an remitti vel puniri debeat.

Qui læsæ majestatis vel conjurationis reus est, gladio puniatur.

45 Quisquis invenerit famosum libellum contra regem, in charta obsignatum vel non obsignatum, et non statim combusserit, sed legerit, pœnæ obnoxius sit cui is qui libellum infamem conscripsit

CAP. VIII. *De gradibus in matrimonio.*

Nemo nos accusaverit, opinor, qui quidem sapiat, veluti rem alienam agentes, si hoc loco graduum matrimonii, quos vocant, et cognationis eorumdem tam propinquitatem quam remotionem exponamus; unde fiet ut qui aliquid habent impedimenti, a permissis clare discerni possint et deprehendi. Enimvero gradus aliqui dictos perhibent a translatione graduum scalæ. Quippe sicuti per eos ascenditur et descenditur, ita per gradus cognationis tam ascendentes quam descendentes inveniuntur. Qui vero sic affecti non sunt, ex transverso cognoscuntur. Cæterum gradus ita comparati sunt, ut secundum ordinem generationum procedant. Quippe receptum est, ut quælibet generatio gradum unum absolvat. Deinde quidam in latitudinem, quidam deorsum extenduntur. Qui in latitudinem, eumdem inter se locum servant. Nam qui liberi sunt, primum omnes gradum implent: qui fratres, secundo inter se gradu junguntur, licet plures numero sint quam decem. Quippe qui matrimonii lege inter se copulantur ex eodem sanguine, omnino necessarium est ut plures duobus non sint. Qua etiam de causa hos solos ex fratribus considerantes, secundi gradus esse dicimus, omnino ratione duplicis eorum generationis. Consimiliter fratrum sororumve liberi gradum *erga patruos et avunculos* tertium obtinent, consobrini quartum inter se, sobrini sextum, eadem in cæteris ratione observata. Qui vero se porrigunt deorsum non omnes eumdem gradum habent; sed filii primum, nepotes alterum, pronepotes tertium, et cæteri consimiliter. Ideoque non secundum generationes, uti priscis placuit, sed secundum necessitudinem, et generis propinquitatem, gradus hosce numerari præstat. Nam inter patrem et filium exiguum quoddam intervallum est. Majus inter avum et nepotem. Inter avum et pronepotem adhuc majus. Eadem in illis etiam obtinet ratio, qui sunt ex transverso.

Digitized by Google

Divisio cognationis.

Cum autem generale nomen sit cognatio, prima divisione in duo scinditur : in cognationem naturæ, et adrogationem. Natura cognatus est, pater, verbi causa, filius, mater, filia, frater, consobrinus, sobrinus, sobrini filius, atque alii tales. Adrogatione vero, socer, gener, frater conjugis, filius adoptivus. Rursum cognatio naturalis bifariam dividitur, videlicet in procreatos ex nuptiis legitimis, et vulgo quæsitos. Adrogatio quoque subdividitur in affinitatem et adoptionem. Affinitas est necessitudo quæ provenit ex matrimoniali copulatione. Adoptio, alicujus in filium cooptatio citra conjunctionem.

De fraternitate per adoptionem facta.

Fraternitas autem facta per adoptionem legibus repugnat. Quippe liberis destituti adoptionem commenti sumus, bonorum transmittendorum causa. Fraternitatem vero per adoptionem factam nulla ratio probabilis introducit. Jam si qua rationem probabilem habent, ea lex etiam admittit ; quæ talia non sunt, rejicit.

46 Rursum per subdivisionem affinitas vel ex duobus generibus consistit, uti cum patruus et fratris filius cum amita ejusque fratris sororisve filia copulati sunt ; vel consobrini duo, cum duabus consobrinis ; quæ proprie dicitur affinitas ; vel alia quoque persona duobus hisce generibus intervenit, et vocatur hæc trium generum per affinitatem copulatio. Et sunt hæc partim prohibita, partim non prohibita, sicut in sequentibus ostendetur.

Adoptio autem vel fit per cooptationem in filium, successionis causa, vel susceptionem ex baptismate sacro, confirmationis et doctrinæ, atque etiam testimonii causa. Sed adoptio se porrigit ad hæreditatem adeundam. Hunc enim ad finem facta est. Ex baptismate susceptio duntaxat in gradibus matrimoniorum spectatur. Et hæc quidem generalior cognationis est divisio. Deinceps etiam de particularibus dicemus : et primum de consanguinitate.

De necessitudine per sanguinem.

Gentilitas igitur sive consanguinitas dividitur in ascendentes et descendentes, et eos, qui sunt ex transverso. Ascendentes sunt, qui nos genuerunt, verbi gratia, pater et mater, avus et avia, et qui sunt his superiores. Descendentes, qui ex nobis sunt procreati, verbi gratia, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, et qui hos ordine sequuntur. Ex transverso sunt, qui neque nos genuerunt, neque procreati sunt ex nobis sed ad eamdem originem ac progeniem nobiscum referuntur, verbi gratia, frater, soror, patruus, amita, fratris filius et filia, consobrinus, consobrina, et qui hos ordine sequuntur, nimirum ex obliquo cognati.

A *Διαίρεσις τῆς συγγενείας.*

Γενικὸν δὲ ὄνομα οὖσα ἡ συγγένεια, εἰς δύο κατὰ πρώτην διαίρεσιν τέμνεται, εἴς τε τὸ φύσει, καὶ τὸ θέσει. Καὶ φύσει μὲν συγγενής ἐστι, πατὴρ τυχὸν, υἱὸς, μήτηρ, θυγάτηρ, ἀδελφὸς, ἀνεψιὸς, ἐξανεψιὸς, ὁ ἐκ τοῦ ἀνεψιοῦ γεννηθεὶς, καὶ ὅσα τοιαῦτα · θέσει δὲ, πενθερὸς, γαμβρὸς, γυναικάδελφος, θετὸς υἱός. Τὸ φύσει δὲ πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο, εἴς τε τὸ μετὰ γάμου νόμιμον, καὶ τὸ ἐκ πορνείας γεγονός · τὸ δὲ θέσει ὑποδιαιρεῖται καὶ αὐτὸ εἴς τε ἀγχιστείαν, καὶ θέσιν · καὶ ἔστιν ἀγχιστεία μὲν ἡ ἐξ ἐπιγαμβρίας συγγένεια · ἀγχιστεία δ' ἔστιν οἰκειότης προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν συνημμένων συγγενείας ἐκτός · θέσις δὲ, ἡ χωρὶς σαρκικῆς συναφείας υἱοθεσία.

B *Περὶ ἀδελφοποιΐας.*

Ἡ μέντοι ἀδελφοποιΐα οὐ νόμιμόν ἐστιν · ἄπαιδες μὲν γὰρ ὄντες, ἐσοφισάμεθα τὴν υἱοθεσίαν εἰς διαδοχὴν τῶν πραγμάτων · τὴν δὲ ἀδελφοποιΐαν οὐδεμία εἰσάγει εὔλογος πρόφασις. Τὰ μὲν οὖν τὸ εὔλογον ἔχοντα καὶ ὁ νόμος ἐδέξατο · τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα οὐ παρεδέξατο.

Πάλιν καθ' ὑποδιαίρεσιν τὰ ἐξ ἀγχιστείας ἢ ἐκ δύο γενῶν συνίσταται, ὡς θεῖος καὶ ἀνεψιὸς συναφθέντες θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ, ἢ δύο πρωτεξάδελφοι, δυσὶ πρωτεξαδέλφαις, καὶ καλεῖται ἀγχιστεία · ἢ παρεμβέβληται καὶ ἕτερον πρόσωπον μεταξὺ τῶν δύο τούτων γενῶν, καὶ καλεῖται ἐξ ἀγχιστείας τριγένεια. C Εἰσὶ δὲ ταῦτα καὶ κωλυτὰ καὶ ἀκώλυτα, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις δειχθήσεται.

Ἡ δὲ θέσις ἢ κατὰ υἱοθεσίαν γίνεται διαδοχῆς χάριν, ἢ κατὰ ἀναδοχὴν τὴν ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος στηριγμοῦ καὶ διδασκαλίας, ἔτι δὲ καὶ μαρτυρίας ἕνεκα. Ἀλλ' ἡ μὲν υἱοθεσία καὶ εἰς κληρονομίαν εἰσέρχεται · διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐγένετο · ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος εἰς τοὺς γαμικοὺς μόνους ζητεῖται βαθμούς. Καὶ αὕτη μὲν ἡ καθολικωτέρα τῆς συγγενείας διαίρεσις · ἐφεξῆς δὲ περὶ τῶν κατὰ μέρος ἐροῦμεν, καὶ πρῶτόν γε τῶν ἐξ αἵματος.

D *Περὶ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας.*

Διαιρεῖται τοίνυν τὸ ὁμογενὲς καὶ ἐξ αἵματος εἴς τε ἀνιόντας, καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. Καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, οἷον πατὴρ καὶ μήτηρ, πάππος καὶ μάμμη, καὶ οἱ τούτων ἀνωτέρω · κατιόντες δὲ, οἱ ἐξ ἡμῶν γεννηθέντες, οἷον υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, δισέγγονος, δισεγγόνη, καὶ οἱ τούτων ἐφεξῆς · ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννηθέντες, ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ἀρχὴν καὶ γονὴν ἡμῖν ἀναγόμενοι, οἷον, ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, ἐξάδελφος, ἐξαδέλφη, καὶ οἱ τούτων ἐπέκεινα, οἱ ἀπὸ λοξότητος δηλαδὴ συγγενεῖς.

Digitized by Google

Περὶ ἀνιόντων καὶ κατιόντων.

Ἀλλ' οἱ μὲν ἀνιόντες πρὸς τοὺς κατιόντας, κἂν μὴ ἐξ ἐννόμων ὦσι γάμων, ἐπ' ἄπειρον κωλύονται. Οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν πάππον τῇ αὐτοῦ ἐγγόνῃ συναφθῆναι· ἄπειρον δέ φαμεν κατὰ τὸ δυνατὸν, οὐ τὸ φύσει ἄπειρον· οὐ γὰρ ἀθάνατα τὰ γένη.

De ascendentibus et descendentibus.

Enimvero ascendentes a descendentibus, licet ex legitimis non nati sint nuptiis, in infinitum arcentur. Non enim fieri potest, ut avus cum nepte sua matrimonii lege copuletur. Infinitum vero dicimus ejus ratione, quod fieri potest, non infinitum natura. Quippe genera non sunt immortalia.

Περὶ τοῦ ἐξ αἵματος ἑβδόμου βαθμοῦ.

Τοῖς δὲ ἐκ πλαγίου, ὁ ὄγδοος ἐφίησι τὸν γάμον βαθμὸς, τοῦ ζ' τοῦτον παντάπασιν εἴργοντος. Οὐ γὰρ δύναταί τις τὴν τοῦ δισεξαδέλφου θυγατέρα λαβεῖν· ἀλλὰ πρότερον μὲν τὸ τοῦ ζ' βαθμοῦ ἐξ αἵματος, ἐρωτώμενον μὲν ἐκωλύετο, ὁπωσδήποτε δὲ προβαῖνον οὐκ ἐκωλύετο μὲν, ἐπετιμᾶτο δὲ, διὰ τὸ σιωπηθῆναι τῷ νόμῳ, μέχρι τοῦ ς' κωλύοντι μόνον.

De gradu septimo consanguinitatis.

Iis qui sunt ex transverso gradus octavus matrimonium permittit, cum septimus ab eo prorsus arceat. Quippe non potest aliquis sobrini filiam uxorem ducere. Cæterum antea gradus consanguinitatis septimus, si de eo consuleretur, prohibebatur ille quidem; sed si quo modo res esset acta, non prohibebatur, pœna tamen irrogabatur; idque propterea quod silentio lex id præterierit, quæ duntaxat ad sextum usque gradum prohibet.

Νόμος.

Φησὶ γάρ· Τὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἢ τῆς ἀδελφῆς μου θυγατέρα λαμβάνειν εἰς γάμον οὐ θέμις, οὐδὲ τὴν τούτων ἐγγόνην, τετάρτου οὖσαν βαθμοῦ· οὐδὲ τὴν θυγατέρα τοῦ θείου, ἤγουν ἐξαδέλφην· οὐδὲ ὁ υἱός μου τὴν ἐγγόνην αὐτῶν, οἵτινες λέγονται δισεξάδελφοι.

Lex.

Legis hæc verba sunt: Fratris mei, vel sororis meæ filiam uxorem ducere fas non est; nec horum neptem, quæ gradu quarto est. Nec item patrui filiam, quæ consobrina est; neque filius meus eorum neptem ducit, qui sobrini dicuntur.

Ἐπεὶ δέ τινες τῷ βάρει τῶν ἐπιτιμίων κρύφα τοὺς τοιούτους ἐπετέλουν γάμους, ἀνηνέχθη τὰ περὶ τούτου τῇ συνόδῳ, Λουκᾶ τοῦ θείου τὸν πατριαρχικὸν ἰθύνοντος θρόνον, καὶ ἐξ ἐκείνου ὥρισε καὶ ἔστησεν ἡ ἁγία σύνοδος, μηδόλως τὸν τοιοῦτον προβαίνειν ἢ ἵστασθαι γάμον, ἀλλ' ἐρωτώμενον μὲν κωλύεσθαι, προβαίνοντα δὲ διασπᾶσθαι, καὶ τοὺς πράξαντας ἀφορίζεσθαι, καὶ τὸν ἱερολογήσαντα ἱερέα, εἰ μὴ ἀγνοίᾳ ἐκλάπῃ, καθαιρεῖσθαι. Ἐπεκύρωσε δὲ τὴν συνοδικὴν ταύτην πρᾶξιν καὶ θέσπισμα τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου Μανουὴλ τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ταύτῃ τοι καὶ οὐκ ἐφεῖταί τινι τὴν τοῦ δισεξαδέλφου αὐτοῦ θυγατέρα λαβεῖν, ἀνεψιὰν τούτου τυγχάνουσαν· τὸ γὰρ φύσει δίκαιον, καὶ εὐπρεπὲς, καὶ σεμνὸν, ὥσπερ τινὰ χαλινὸν, ὁ νόμος τοῖς γάμοις ἐπέθηκεν.

Sed quia nonnulli propter gravitatem pœnarum clam hujusmodi nuptias contrahebant, relata res est ad syn. quo tempore divinus ille Lucas patriarchalem thronum regebat, ac deinceps definivit et statuit sancta synodus, nequaquam ejusmodi nuptias debere procedere vel consistere, sed si de iis consulatur, prohibendas esse; sin procedant, dirimendas; et segregandos qui contraxerint, ac sacerdotem, qui precibus sacris initiarit, nisi forte per ignorantiam surreptus fuerit, deponendum. Atque hanc rem actam in syn. confirmavit 47 etiam constitutio clari inter imperatores Manuelis illius in porphyra nati. Hanc ob causam non permittitur, ut quis consobrini sui filiam ducat uxorem, quæ ipsi loco sobrinæ est. Quippe naturale jus et honestatem, et pudorem, quasi frenum quoddam, nuptiis lex imposuit.

Περὶ τοῦ η' βαθμοῦ ἐξ αἵματος.

Εἰς γε μὴν τὸν η' βαθμὸν προβαίνων ὁ ἐξ αἵματος γάμος συγχεχώρηται· τὴν γὰρ τρισεξαδέλφην, ἢ τὴν ἐγγόνην τοῦ δισεξαδέλφου λαμβάνειν, οὐδ' ἡντιναοῦν ἔχει κώλυσιν. Ἱλατῦναι γὰρ οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὴν τῶν ὑπηκόων βουλόμενοι γνησιότητα, καὶ μὴ περὶ μόνην περικλείεσθαι τὴν συγγένειαν, τοὺς μεταξὺ τῶν ἐκ πλαγίου διεκώλυσαν γάμους, ὡς ἂν τοῖς ἔξωθεν τῆς ἑαυτῶν συγγενείας ἐξ ἀνάγκης συναπτόμενοι, τὴν πρὸς αὐτοὺς σχοῖεν γνησιότητα καὶ εὔνοιαν.

De gradu consanguinitatis octavo.

Nuptiæ, quæ inter consanguineos contrahuntur, si ad octavum usque gradum procedant, permissæ sunt. Quippe nati ex sobrino filiam vel neptem sobrini ducere nullo modo quis prohibetur. Leges vero civiles legitimæ prolis procreationem subjectis dilatare volentes, eamque sola cognatione non circumscribere, nuptias inter eos qui sunt ex transverso prohibuerunt, ut iis qui extra eorum cognationem sint, necessario conjuncti, inter se invicem germanam benevolentiam colerent.

Περὶ τῶν ἐκ πορνείας γεννωμένων.

Τὸ δὲ ἐκ πορνείας οὐκ ἔχει ἅπαν ὄνομα ἓν, ἀλλ' ὑποδιαιρεῖται καὶ τοῦτο. Εἰ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς συνοικούσης τινὶ φανερῶς καὶ διόλου γέγονε παῖς, φυσικὸς οὗτος ὀνομάζεται, καὶ ἔχει δευτέραν τάξιν ὡς πρὸς τὸ φύσει νόμιμον, καὶ προτιμᾶται εἰς κλη-

De vulgo quæsitis.

Vulgo quæsiti non idem omnes nomen habent, sed subdividuntur. Nam si cui mulierem in contubernio habenti palam natus sit filius, naturalis vocatur, et secundum locum obtinet ab eo qui natura legitimus est, et in successione præfertur

Digitized by Google

etiam ascendentibus, nedum ex transverso constitutis. Sin manifestus quidem est, non tamen ex muliere natus quæ in contubernio viri sit, nothus sive spurius appellatur. Sin omnino incertus et obscurus, tenebrosus dicitur, uti cum Homerus ait :

Mater peperit tenebrosum.

Ac de hoc quidem nullus nobis est sermo. Nec enim vel ratione contractuum matrimonialium, vel successionis, ullum in talibus est dubium.

Lex.

Etiam lex ait : Vulgo quæsitam sororem nemo ducit uxorem. Item, Qui scortatus est aliqua cum muliere, siquidem scortatio manifesta est, ut novercam ejus ducere prohibetur, ita sobrinam ejusdem ducere potest.

De affinitate.

Hactenus dictum de consanguinitate. Affinitatis autem rationes magis sunt ad inveniendum variæ. Nam in his graduum quantitatem omnino non quærendam esse visum est priscis; sed nuptias, quæ confusionem introducerent in appellationem generis, quæve inhonestæ essent, diserte vetantes, reliquas minime reprehensas reliquerunt. Recentiores vero etiam gradus in his excogitarunt, et quæ gradum sextum excederent, locum habere voluerunt. Atqui diserte invenimus gradum sextum permissum, et septimum prohibitum : illum, velut expertem confusionis, hunc tanquam confusioni obnoxium. Quo fit, ut in his gradus minime introducendi sint; sed quod diserte lex vetuit, fugiendum, quod non vetuit admittendum. Vetuit autem prisca lex propinquiora.

Lex.

Sunt enim ejus hæc verba : Socrus est uxoris meæ mater, et avia, et proavia, quarum nullam duco. Nurus etiam dicitur uxor filii, et nepotis et pronepotis. Privigna quoque dicitur, ex alio nata marito uxoris meæ filia, et neptis, et proneptis, quarum nullam duco. Nec item novercam meam, licet plures pater meus habuerit, quoniam matrum loco sunt. Nec noverca nubit ei **48**, qui privignæ meæ maritus fuit. Nec filiam mulieris duco, quæ a me divertit, ex alio marito post divortium procreatam. Tomus autem Sisinnii prohibet, ne duo fratres amitam et ejusdem fratris filiam ducant uxores, ac vice versa. Præterea vetuit, ne duo fratres ducant duas consobrinas, in quorum primo quintus, in secundo sextus gradus spectatur. Igitur ad quintum usque gradum prohibitæ sunt ob affinitatem nuptiæ, siquidem in his etiam numerandi sunt gradus. Quæ vero sexti gradus sunt, si nulla interveniat confusio circa generis appellationes, non prohibentur. Sin emergat aliqua confusio, vetantur.

Gradus sextus non prohibitus.

Eas etiam nuptias, quæ contrahuntur ex uno et quinque gradibus, omnes alii prohibent. At vero

ρονομίαν καὶ τῶν ἀνιόντων, οὐχ ὅπως τῶν ἐκ πλαγίου. Εἰ δὲ φανερὸς μέν ἐστιν, οὐ μέντοι ἐκ συνοικούσης τῷ ἀνδρὶ γυναικὸς, ὀνομάζεται νόθος· εἰ δὲ παντελῶς ἀφανὴς, λέγεται σκότιος, ὥς φησιν Ὅμηρος,

Σκότιον δ' ἐγείνατο μήτηρ,

περὶ οὗ λόγος ἡμῖν οὐδείς· οὔτε γὰρ εἰς γαμικὰ συναλλάγματα, οὔτε μὴν εἰς κληρονομίαν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ἀμφισβήτησις.

Νόμος.

Φησὶ δὲ καὶ ὁ νόμος· Τὴν ἐκ πορνείας ἀδελφὴν οὐδεὶς λαμβάνει· καί· Ὁ πορνεύσας μετά τινος γυναικὸς, εἴπερ ἐστὶ φανερὰ ἡ πορνεία, τὴν μὲν μητρυιὰν αὐτῆς κωλύεται λαβεῖν, λαμβάνει δὲ τὴν δισεξαδέλφην αὐτῆς.

Περὶ τῶν ἐξ ἀγχιστείας.

Καὶ αὕτη μὲν ἡ τῶν ἐξ αἵματος· τῶν δὲ ἐξ ἀγχιστείας ποικιλοτέρα ἡ εὕρεσις. Ἐν τούτοις γὰρ βαθμῶν ποσότητα ζητεῖν οὐδόλως τοῖς παλαιοῖς ἔδοξε, ἀλλὰ τὰ συγκεχυμένα κατὰ τὴν τοῦ γένους κλῆσιν καὶ ἀπρεπῆ ῥητῶς κωλύσαντες, τὰ λοιπὰ ἀνέγκλητα εἶασαν· οἱ δὲ νεώτεροι καὶ βαθμοὺς αὐτοῖς ἐπενόησαν, καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ἕκτον βαθμὸν προβαίνειν δεδώκασι. Καί τοι ῥητῶς εὑρίσκομεν καὶ ἕκτον συγκεχωρημένον, καὶ ἕβδομον κεκωλυμένον, τὸν μὲν ὡς ἀσύγχυτον, τὸν δὲ ὡς συγκεχυμένον· ὥστε οὐ χρὴ βαθμοὺς παρεισάγειν εἰς ταῦτα· ἀλλ' ὃ μὲν ὁ νόμος ῥητῶς ἐκώλυσε, φεύγειν· ὃ δὲ μὴ ἐκώλυσε, παραδέχεσθαι· ἐκώλυσε δὲ ὁ μὲν παλαιότερος νόμος τὰ προσεχέστερα καὶ ἐγγύτερα.

Νόμος.

Φησὶ γάρ· Πενθερά ἐστιν ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη, καὶ ἡ προμάμμη τῆς γαμετῆς μου, καὶ οὐδεμίαν αὐτῶν λαμβάνω· καὶ νύμφη λέγεται ἡ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἐγγόνου, καὶ ἡ τοῦ προεγγόνου γαμετή· καὶ προγονὴ λέγεται ἡ ἐξ ἄλλου θυγάτηρ, καὶ ἐγγόνη, καὶ προεγγόνη τῆς γαμετῆς μου, καὶ οὐδεμίαν αὐτῶν λαμβάνω. Οὐδὲ τὴν μητρυιάν μου, εἰ καὶ πολλὰς ἔσχεν ὁ πατήρ μου, ἐπειδὴ μητέρων ἔχουσι τάξιν· οὔτε μητρυιὰ τὸν γενόμενον ἄνδρα τῆς προγονῆς μου, οὐδὲ τὴν θυγατέρα τῆς ἀποζευχθείσης μοι γυναικὸς, τὴν μετὰ τὴν ἀπόζευξιν τεχθεῖσαν ἐξ ἑτέρου ἀνδρός. Ὁ δὲ τοῦ Σισιννίου τόμος δύο ἀδελφοὺς ἐκώλυσε λαμβάνειν θείαν καὶ ἀνεψιάν, καὶ ἀνάπαλιν· ἔτι δὲ δύο ἀδελφοὺς λαμβάνειν δύο πρωτεξαδέλφας· ἐνθεωρεῖται δὲ τῷ μὲν πρώτῳ ὁ πέμπτος βαθμὸς, τῷ δὲ δευτέρῳ, ὁ ἕκτος. Μέχρι μὲν οὖν τοῦ πέμπτου βαθμοῦ πάντη τὸ ἐξ ἀγχιστείας κεκώλυται, εἰ δεῖ κἀν τούτοις βαθμοὺς ἀριθμεῖν· τὰ δὲ τοῦ ἕκτου βαθμοῦ εἰ μὲν αὐτὰ οὐκ ἔχει σύγχυσιν περὶ τὰ τοῦ γένους ὀνόματα, οὐ κωλύεται· εἰ δέ τις ὁρᾶται σύγχυσις, εἴργεται.

Βαθμὸς ἕκτος ἀκώλυτος.

Καὶ δὴ τὸν μὲν ἐξ ἑνὸς καὶ πέντε βαθμῶν γινόμενον γάμον οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κωλύουσιν· ὁ δὲ

γε Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ ὁ Χοῦμνος, ἐν ἰδίῳ ψηφίσματι, ἀκώλυτον ἀποφαίνει, οἷον, εἰ πατὴρ καὶ υἱὸς, πρώτου ὄντες βαθμοῦ, συναφθεῖεν μικρᾷ θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ, πέμπτου οὔσαις βαθμοῦ.

A Thessalonicensis antistes ille Chumnus sua sententia pronuntiavit minime vetitas. Exempli gratia, si pater et filius, qui primo sunt gradu, copulati fuerint amitæ parvæ, ac fratris ejus filiæ, quæ gradu quinto se contingunt.

Ἕκτος κεκωλυμένος.

Εἰ δὲ ὁ ζητούμενος ἕκτος ἐξ ἀγχιστείας βαθμὸς ἐκ δύο σύγκειται καὶ τεσσάρων, εἰ μὲν γίνεται σύγχυσις, ὁ δεύτερος κεκώλυται. Οὐ γὰρ δυνατὸν δύο αὐταδέλφους δυσὶ συναφθῆναι πρωτεξαδέλφαις, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· γίνονται γὰρ ἀντὶ αὐταδέλφων σύγγαμβροι, καὶ συγχέονται ἐντεῦθεν τὰ τῆς συγγενείας ὀνόματα. Φησὶ δὲ ὁ ἱερὸς καὶ μέγας Βασίλειος· Ἐν οἷς τὰ τοῦ γένους ὀνόματα συγχέονται, ἐν τούτοις ὁ γάμος ἀθέμιτος.

Gradus sextus prohibitus.

Sin gradus ex affinitate sextus, de quo quæritur, ex duobus et quatuor constat, siquidem fit confusio, nuptiæ posteriores prohibentur. Nam fieri nequit, ut duo germani fratres duabus consobrinis copulentur, aut vice versa. Fiunt enim loco fratrum congeneri vel coaffines ; et hoc modo nomina cognationis confunduntur. Ait enim sanctus et magnus ille Basilius : In quibus generis appellationes confunduntur, in his illicitæ sunt nuptiæ.

B

Ἕκτος ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ οὐ γίνεται σύγχυσις, καὶ ὁ ἕκτος ἀκώλυτός ἐστιν· πάππον γὰρ καὶ ἔγγονον ἀκώλυτόν ἐστι συναφθῆναι μεγάλῃ θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ· ἕκτου γὰρ καὶ τοῦτο βαθμοῦ, ἀλλ' ἔστιν ἀσύγχυτον· πάλιν γὰρ μετὰ τοὺς γάμους πάππου καὶ ἐγγόνου ἀποσώζουσι τόπους. Τὴν γὰρ μεγάλην θείαν, καὶ τὸν μέγαν θεῖον, ἤτοι τοῦ πάππου τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὸν ἀδελφὸν, μάμμην καὶ πάππον οἱ πολλοὶ ὀνομάζουσι. Διὰ τοῦτο οὔτε ἀπὸ τοῦ νόμου τὸ παρὸν κεκώλυται ζήτημα, καὶ τῷ τόμῳ παρεῖται τοῦ Σισιννίου, ὡς ἀκώλυτον· ἐκεῖνο δὲ, ὡς σύγχυσιν ἔχον, κεκώλυται.

Sextus non prohibitus.

Sin confusio nulla fit, etiam sextus non prohibetur. Quippe non vetatur, quominus avus et nepos cópulentur cum amita magna, et ejusdem ex fratre nepte. Nam hoc quoque sexti gradus est, at confusionis expers. Rursus enim peractis nuptiis avi et nepotis loca servant. Quippe magnam amitam et patruum magnum, hoc est, avi sororem et fratrem, plerique aviam et avum nominare solent. Ideirco nec legibus hic casus est prohibitus, et a tomo Sisinnii permitt'tur ceu minime vetitus; cum illud alterum sit prohibitum, velut obnoxium confusioni

Ἕκτος ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ ἐκ τριῶν ἐστι καὶ τριῶν, εἰ μὲν οὐκ ἔχει σύγχυσιν, ἀκώλυτόν ἐστιν· οἷον, ὅταν μὲν θεῖος καὶ ἀνεψιὸς θείαν λάβῃ καὶ ἀνεψιάν, οὐδεμία γίνεται σύγχυσις. Πάλιν γὰρ θείου καὶ ἀνεψιοῦ σώζουσι τόπον· διὰ τοῦτο καὶ ἀκώλυτον εἶναι παντάπασιν, ἥ τε τοῦ ῥηθέντος νόμου σιωπὴ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θεσπίσματα βασιλικὰ, καὶ πράξεις συνοδικαὶ πᾶσιν ἐγνώρισαν.

C

Sextus non prohibitus.

Sin ex tribus et tribus constat, siquidem confusionis expers est, non vetatur. Verbi gratia, cum patruus et fratris ejus filius amitam ducunt, et ejusdem fratris filiam, nulla fit confusio. Rursus enim patrui et fratris filii locum servant. Propterea hoc plane non prohiberi, non modo legis indicatæ silentium, sed etiam principum sanctiones, et acta synodalia cunctis significarunt.

Ἕκτος κεκωλυμένος.

Ὅταν δὲ ὁ μὲν θεῖος προλαβὼν ἔσχε τὴν ἀνεψιὰν, ὁ δὲ ἀνεψιὸς βούλεται συνοικῆσαι τῇ θείᾳ, τὸ ἐπιγινόμενον διὰ τὴν σύγχυσιν κεκώλυται. Γίνονται γὰρ ὡς ἀπὸ τῶν γάμων, ὁ μὲν θεῖος ἀνεψιὸς, ὁ δὲ ἀνεψιὸς θεῖος· καὶ ἔστι τοῦτο σαφὴς τῶν ὀνομάτων τοῦ γένους σύγχυσις.

Sextus prohibitus.

At vero cum patruus jam antea fratris habet filiam, fratrisque filius cum amita coire vult in matrimonium ; posteriores hæ nuptiæ confusionis causa prohibentur. Quippe velut ipso jure patruus fit fratris filius, et fratris filius fit patruus : D adeoque manifesta generis appellationum hæc confusio est.

Ἕβδομος κεκωλυμένος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μέχρις ἑβδόμου βαθμοῦ θεωρούμενος ἐξ ἀγχιστείας γάμος, εἰ μὲν ἐξ ἑνὸς εἴη καὶ ἓξ, κεκώλυται. Οὐ γὰρ οἷόν τε πατέρα καὶ υἱὸν δισεξαδέλφαις συναφθῆναι δυσί· γίνονται γὰρ, ἀντὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ, σύγγαμβροι.

49 *Septimus prohibitus.*

Quin etiam matrimonium inter affines, ad septimum usque gradum sese porrigens, si constet ex uno et sex, prohibetur. Nam fieri nequit ut pater et filius duabus sobrinis copulentur. Patris enim et filii loco, fiunt congeneri vel coaffines.

Ἕβδομος ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ ἐκ δύο καὶ πέντε, οὐδαμῶς· εἴτε γὰρ πάππος καὶ ἔγγονος, εἴτε δύο αὐτάδελφοι συναφθεῖεν μικρᾷ θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ, ὁ δεύτερος γάμος ἀνέγκλητός ἐστιν.

Septimus non prohibitus.

Nequaquam hoc usu venit, si ex duobus et quinque constet. Nam sive avus et nepos, sive duo germani fratres copulati fuerint cum amita parva, et fratris ejus filia, secundæ nuptiæ vitio carent.

Digitized by Google

Septimus non prohibitus.

Sin ex tribus et quatuor, rursus, siquidem confusio nulla intervenit, permittitur. Patruus enim et fratris ejus filius duas consobrinas citra prohibitionem ducunt.

Septimus prohibitus.

Non item, si confusio quædam emergat. Avus enim et pronepos a matrimonio duarum consobrinarum arcentur, ne congeneri vel coaffines habeantur. Nimirum prius contractum matrimonium manet immotum, posterius prohibetur, vel si jam processerit, dirimitur. Quæ vero matrimonia gradum affinitatis septimum excedunt, in ea curiose non inquirendum est, nec faciundæ prohibitiones, sicuti fieri videmus et in iis qui ratione consanguinitatis octavum excedunt. Cæterum non recte traditum a nonnullis est, matrimonia sexti ex affinitate gradus, cum pares utrinque gradus habent, non prohiberi; cum impares, prohiberi. Ostensum est enim ex indicatis superius, non æqualitatem et inæqualitatem, sed confusionem et confusionis absentiam vel permittere, vel impedire contractum.

Eumdem non debere duas sobrinas ducere.

Prohibuit etiam Ecclesia, ne unus et idem duas sobrinas ducat uxores. Non enim hic septimus ex affinitate, ceu plerique putant, gradus colligitur, sed sextus: propterea quod maritus et uxor uno gradu contineri ducantur. Hoc enim cum in consultationem venisset tempore Nicolai patriarchæ, prohibitum ab Ecclesia fuit: simulque promulgata fuit sanctio clari principis Manuelis, quæ statuit, ne tale quid unquam fiat. Sed qua de causa fit, ut inter affines vel duo diversa genera contractæ nuptiæ, gradu septimo liberæ sint? Quod unum est, vel est natura, vel adrogatione. Natura unum est, v. g. unus homo. Unum adrogatione, ut vir et uxor legitima, quos univit affectio et conjunctio carnalis, sicuti perscriptum legimus: « Et erunt hi duo in carnem unam. » Itaque cum necessitudo exsistit ex sanguine, et ex eodem genere, naturalis est necessitudo et unitas: cum ex affinitate, ac duobus generibus, adrogatione fit unitas inter eos, et necessitudo a consanguinitatis necessitudine diversa. Propterea mox inferiore gradu, et ante octavum, hujusmodi necessitudo et conjunctio solvitur. Quorum enim strictior est conjunctio, ea majoris etiam indigent intervalli ad hoc, ut exspiret: sicuti minoris, quæ minus unita sunt.

De matrimoniis ex tribus diversis generibus.

Matrimonia ex tribus diversis generibus pertinent et 50 ipsa quoque ad rationes affinitatis: sed tertii generis interventu facilius libera fiunt, quam ex duobus connexa; quippe sicut hæc gradibus duobus inferiora sunt contractis ex consanguinitate (quæ gradu octavo libera fiunt, cum per affinitatem ex duobus contracta generibus nonnunquam gradu sexto libere permittantur): ita rursus ex tribus constituta generibus, etiam duobus gradi-

A

Ἕβδομος ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ ἐκ τριῶν καὶ τεσσάρων, πάλιν, εἰ μέν ἐστιν ἀσύγχυτον, συγκεχώρηται· θεῖος γὰρ καὶ ἀνεψιὸς δύο πρωτεξαδέλφας ἀκωλύτως λαμβάνουσιν.

Ἕβδομος κεκωλυμένος.

Εἰ δὲ σύγχυσιν ὁρᾶται ἔχον, οὐ δῆτα· πάππος γὰρ καὶ δισέγγονος δύο πρωτεξαδέλφας λαβεῖν εἴργονται, ἵνα μὴ καὶ οὗτοι σύγγαμβροι λογισθεῖεν. Ἀλλ' ὁ μὲν προλαβὼν μένει ἀκίνητος, κωλύεται δὲ ὁ ἐπιγινόμενος, ἢ προβὰς διασπᾶται· τὰ δὲ ὑπὲρ τὸν ἕβδομον ἐξ ἀγχιστείας ἀπολυπραγμόνητά εἰσι καὶ ἀκώλυτα, ὥσπερ ἐν τοῖς ἐξ αἵματος τὰ ὑπὲρ τὸν ὄγδοον. Οὐ καλῶς δέ τισιν εἴρηται, ὅτι τὰ εὑρισκόμενα ἐξ ἀγχιστείας ἕκτου βαθμοῦ, ὅτε μὲν ἐξ ἴσης εἰσὶν, ὡς ἐξ ἑκατέρου μέρους τρεῖς εἶναι βαθμούς, ἀκώλυτά εἰσι· κεκωλυμένα δὲ, ὅτε εἰσὶν ἄνισα· ἐκ γὰρ τῶν εἰρημένων ἀνωτέρω δέδεικται, μὴ τὸ ἴσον καὶ τὸ ἄνισον, ἀλλὰ τὸ συγκεχυμένον καὶ ἀσύγχυτον, ἢ ἐφιέναι, ἢ ἀπείργειν τὸ συνάλλαγμα.

B

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν αὐτὸν δύο δευτέρας ἐξαδέλφας λαβεῖν.

Κεκώλυκεν ἡ Ἐκκλησία τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δύο δευτέρας ἐξαδέλφας λαμβάνειν. Οὐ γὰρ ἕβδομος ἐξ ἀγχιστείας, ὡς οἴονταί τινες, συνάγεται βαθμὸς, ἀλλὰ ἕκτος, διὰ τὸ ἑνὸς βαθμοῦ λογίζεσθαι τὸν ἄνδρα μετὰ τῆς γυναικός· τοῦτο γὰρ ζητηθὲν ἐπὶ C τῶν ἡμερῶν τοῦ πατριάρχου Νικολάου, ἐκωλύθη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας· προὔβη δὲ καὶ θέσπισμα τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου Μανουὴλ, μὴ γίνεσθαί ποτε τοῦτο διοριζόμενον. Διὰ τί δὲ τὰ ἐξ ἀγχιστείας, εἴτουν διγενείας, εἰς τὸν ἕβδομον λύεται βαθμόν; Τὸ ἓν ἢ φύσει ἐστὶν, ἢ θέσει· καὶ φύσει μὲν, ὡς εἷς ἄνθρωπος· θέσει δὲ, ὡς ὁ ἀνὴρ μετὰ τῆς νομίμου γυναικὸς, οὓς σχέσις ἥνωσε καὶ συνάφεια σαρκική, ὡς εἴρηται· « Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. » Ὅταν μὲν οὖν ἐξ αἵματος ᾖ ἡ οἰκείωσις καὶ γένους ἑνὸς, τὸ οἰκεῖόν τε καὶ τὸ ἓν φύσει ἐστίν· ὅταν δὲ ἐξ ἀγχιστείας καὶ δύο γενῶν, θέσει τὸ ἓν, καὶ ἡ οἰκειότης αὐτοῖς οὐ κατὰ τὴν ἐξ αἵματος οἰκειότητα· διὸ καὶ τῷ ὑποδεδηκότι βαθμῷ, καὶ πρὸ τοῦ ὀγδόου, εὐθὺς ἡ τοιαύτη οἰκειότης τε καὶ ἕνωσις λύεται· D τὰ γὰρ μᾶλλον τὴν ἕνωσιν ἔχοντα πλείονος καὶ τῆς ἀποστάσεως πρὸς τὴν διάλυσιν δέονται, ὥσπερ τὰ ἧττον ἡνωμένα, ἐλάττονος.

Περὶ τῶν ἐκ τριγενείας.

Τὰ δὲ ἐκ τριγενείας γαμικὰ ζητήματά εἰσι μὲν καὶ ταῦτα ἐξ ἀγχιστείας, ἀλλὰ τῇ τοῦ τρίτου γένους ἐπιπλοκῇ ῥᾷον ἢ τὰ ἐκ δύο συμπεπλεγμένα γενῶν λύονται· ὥσπερ γὰρ ταῦτα δυσὶ βαθμοῖς ὑποδέδηκε τῶν ἐξ αἵματος, (τὰ μὲν γὰρ εἰς τὸν ὄγδοον, τὰ δὲ ἐξ ἀγχιστείας ἐκ δυοῖν γενοῖν ἔσθ' ὅτε καὶ εἰς τὸν ἕκτον λύονται), οὕτω πάλιν τὰ ἐκ τριγενείας, δυσὶν ὑποδεδηκόσι βαθμοῖς τῶν ἐκ δύο γενῶν, τὴν ἀρχὴν τῆς λύσεως κατὰ τὸν τέταρτον εὐθὺς λαμβάνει

Digitized by Google

βαθμὸν, εἰ καὶ πολλῷ μᾶλλον εἰς ταῦτα βαθμοὺς λαμβάνειν οὐ δεῖ, ἀλλὰ ζητεῖν, εἰ οὐκ ἐκωλύθη παρὰ τοῦ νόμου ῥητῶς. Τοῖς δὲ μάλιστα ἀκωλύτοις ὁ τέταρτος ἐπακολουθεῖ βαθμός.

Τέταρτος βαθμὸς ἀκώλυτος.

Οἷον τὸ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Στυπῆ ἀπορηθέν τε ὁμοῦ καὶ λυθέν· Κωνσταντῖνος γάρ τις ἔλαβεν εἰς γυναῖκα Θεοδώρου τινὸς αὐταδέλφην Ἄνναν· θανούσης ἐκείνης, ἔλαβεν εἰς δεύτερον συνοικέσιον τὴν τοῦ Θεοδώρου γυναικαδέλφην Εἰρήνην, ὡς γενέσθαι τὸν Κωνσταντῖνον καὶ γαμβρὸν τοῦ Θεοδώρου καὶ σύγγαμβρον. Εἰσὶ δὲ ἐν τούτῳ βαθμοὶ τέσσαρες· ὁ Θεόδωρος γὰρ καὶ ἡ Ἄννα, βαθμοῦ δευτέρου· ἡ γυνὴ τοῦ Θεοδώρου καὶ ἡ Εἰρήνη, βαθμοῦ δευτέρου, ὁμοῦ τέσσαρες· ὁ μὲν γὰρ νόμος δύο μόνα ἐκ τριγενείας ἐκώλυσεν, ἃ καὶ ἑνὸς μόνου βαθμοῦ τυγχάνουσι, καὶ οὐ πλείονος.

Νόμος.

Οἷον, ὅτι οὐ δύναμαι λαβεῖν τὴν ποτὲ γυναῖκα τοῦ προγόνου μου, οὐδ' ἡ μητρυιὰ λαβεῖν τὸν ποτὲ ἄνδρα τῆς προγόνης αὐτῆς, κἂν τούτοις γὰρ τριγένειά ἐστιν. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ πρόγονος καὶ ἡ προγόνη υἱοῦ ἢ θυγατρὸς λόγον ἐπέχουσι πρὸς τὸν πατρῳὸν, ἢ τὴν μητρυιὰν, καὶ ἡ γυνὴ ἢ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, νύμφης ἢ γαμβροῦ, ἀθέμιτα τὰ τοιαῦτα τυγχάνουσι συνοικέσια. Τὰ γὰρ ἄκρα δύο γένη, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ, βαθμὸν οὐκ ἔχουσιν οὔτε πρὸς ἄλληλα, οὔτε πρὸς τὸ μέσον γένος· τὴν γὰρ ἀνδρὸς μετὰ γυναικὸς συνάφειαν εἰς βαθμὸν οὐκ εἰσάγομεν, ἀλλ' ἓν μὲν εἶναι ταύτην λογιζόμεθα, ὅτε καθ' ἑαυτὸν ὁρᾶται· καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ μου γυνὴ, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἄκραν ἕνωσιν, δευτέρου μοί ἐστι βαθμοῦ, ἰσχναῖς ἐπινοίαις διὰ τὴν ἐντολὴν ἐνουμένη· ὅτε δὲ πρὸς ἕτερον συγγενικὸν αὐτῆς πρόσωπον ὁ βαθμὸς ζητεῖται, οὐχ οὕτως· ἡ γὰρ ἀδελφὴ τῆς νύμφης, πρὸς μὲν αὐτὴν, δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ, πρὸς ἐμὲ δὲ τετάρτου· καὶ ἡ αὐτῆς θεία, πρὸς ἐκείνην μὲν τρίτου, πρὸς ἐμὲ δὲ πέμπτου· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· τῶν οὐκ ἐνδεχομένων γάρ ἐστιν, ὥσπερ τὸν ἄνδρα, οὕτω δὴ καὶ τὸν τούτου ἀδελφὸν, σάρκα λογίσασθαι μίαν μετὰ τῆς νύμφης, καὶ δι' ἐπινοίας ἐπίνοιαν συνάψαι παρὰ τὴν τοῦ νόμου δύναμιν· οἱ γὰρ ἐκ πλαγίου πρῶτον βαθμὸν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δευτέρου ἄρχονται. Ὁ μὲν οὖν νόμος τὰ ἐκ τριγενείας πρώτου βαθμοῦ μόνα κεκώλυκεν, ὥσπερ εἴρηται· ἡ δὲ κρατοῦσα συνήθεια καὶ τὰ παρὰ ταῦτα, καὶ ὑπὲρ τὸν πρῶτον βαθμὸν ἐκ τριγενείας ὄντα, ἀκώλυτα οὐκ ἔχει.

Τρίτος ἀκώλυτος.

Οἷον, ἔσχε τις γυναῖκα· χρόνῳ δ' ὕστερον, ἐκείνης θανούσης, τὴν γυναῖκα τοῦ θείου αὐτῆς εἰς δεύτερον ἔλαβε συνοικέσιον· ἄλλος τὴν προγόνην τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ ἔλαβεν· ἐν τούτοις γὰρ βαθμοὶ μὲν ἀναφαίνονται τρεῖς, λύονται δὲ ὅμως κατὰ τὴν συνήθειαν· ἡ μέντοι ἀκρίβεια, ὥσπερ εἴπομεν, τὸν

bus inferiora, quam quæ duobus ex generibus constant, principium permissionis in quarto statim gradu consequuntur: licet in his multo magis graduum vitanda computatio, sed quærendum, an disertis verbis lege prohibita sint. Maxime vero prohibitionis expertia sequitur quartus gradus.

Quartus gradus non prohibitus.

Hujusmodi quiddam est, quod sub patriarcha Stupa vocatum in dubium fuit, et per sententiam declaratum. Quidam enim Constantinus uxorem duxit Annam, Theodori cujusdam sororem germanam. Ea mortua, matrimonio secundo duxit Irenam, conjugis Theodori sororem, quo fiebat, ut Constantinus et affinis esset Theodori, et cognatus. Sunt autem in hoc gradus quatuor. Theodorus enim et Anna gradu secundo se contingunt. Item uxor Theodori et Irena, gradu secundo. Qui gradus simul sunt quatuor. Quippe lex duo duntaxat ex trium generum matrimoniis prohibuit, quæ unius duntaxat gradus sint, non plurium.

Lex.

Videlicet quod ducere non possum eam, quæ quondam privigni mei fuit uxor, nec ei noverca nubere, qui privignæ ipsius maritus fuit. Nam in his quoque trium fit generum conjunctio. Sed quia privignus et privigna filii vel filiæ loco sunt erga vitricum vel novercam, atque horum vel uxor, vel maritus, vicem nurus aut generi obtinent, illicita sunt hujusmodi matrimonia. Nam summa illa duo genera, vir et uxor, gradum nullum habent, nec inter se, nec erga genus intermedium. Quippe viri cum muliere conjunctionem ad gradum non referimus; sed unum quid esse ducimus hanc, quando secundum seipsam consideratur (fratris enim mei conjux, propter unionem cum eo summam, secundo a me gradu est, quocum subtilibus sane rationibus divini mandati respectu conjungitur); cum autem ad aliam ipsi cognatam personam gradus inquiritur, non ita res habet. Nam fratris soror, erga ipsam quidem gradus secundi est; erga me quarti. Ejusdem amita gradu erga ipsam est tertii, erga me quinti. Consimiliter et in aliis. Quippe fieri nequit, ut quemadmodum maritus, sic etiam frater ejus pro una carne habeatur cum fratria, et per cogitationem præter mentem legis alia ratio conjungatur. Qui enim ex transverso sunt, primum gradum non habent, sed a secundo incipiunt. Lex igitur, uti diximus, matrimonia trium generum duntaxat ea prohibuit, quæ primi gradus sunt. Recepta vero consuetudo pro non vetitis habet, quæcunque præter hæc sunt, et primum gradum excedunt.

Tertius non prohibitus.

Verbi gratia, quidam uxorem habuit. Deinceps illa defuncta, conjugem patrui mulieris secundo matrimonio duxit uxorem. Alius privignam fratris uxoris suæ duxit. In his enim tres quidem gradus emergunt; sed nihilominus libere permittuntur ratione consuetudinis. Si tamen accurate rem con-

Digitized by Google

sideremus, gradus in his, ceu diximus, quartus requiritur. **51** Quippe necessitudinem affinitatis in transversum non nihil oportet extendi, atque ita licitum erit matrimonium. V. g. conjux fratris uxoris meæ propinqua necessitudine jungitur intermedio generi, sicut et ego ipsi. Hanc frater meus, defuncto conjugis meæ fratre, ducere citra reprehensionem potest, vel ipsius ego sororem; sed non fas est ut ipsa mihi nubat. Rursus affinem nactus sum, sororis meæ virum; cujus fratriam, fratri scilicet ipsius quondam nuptam, uxorem ipse duco citra prohibitionem, quoniam et quarti gradus esse deprehenditur, et longius aliquanto removetur a necessitudine generis intermedii. Quæ enim persona prope cum ipso conjungitur, soror mea est: ipse vero sum ex transverso, et paulo remotior ab intermedia persona.

Rursus nactus sum generum, maritum filiæ: cujus fratriam, nuptam scilicet quondam ejus fratri, mihi quidem omne nefas est uxorem ducere, veluti prope conjunctam intermedio generi; sororem tamen ejus licite duco.

Quin etiam gener et uxoris frater, si vidui facti sint, amitam et fratris ejus filiam nequaquam ducunt. Cujus autem defuncta est uxor, ei permittitur, ut uxorem ducat congeneri vel coafflnis sui sororem,

Atque etiam filiam sobrinæ prioris uxorem, nec non prioris uxoris amitam parvam, hoc est, consobrinam socrus suæ.

Verum filiam consobrinæ prioris conjugis ducere prohibetur.

Fratrem et sororem duarum mulierum, quæ duobus fratribus nuptæ sunt, inter se copulari fas est.

Sententia vero patriarchæ Leonis Stupæ concedit, ut gener et uxoris frater sorores duas ducant, cum gradus quintus constituatur.

Idem decretum, ac præterea decretum Arsenii patriarchæ, statuunt minime prohibitum esse, quo minus duo fratres ducant nurum ac sororem mariti ejus.

Patruus et maritus filiæ fratris ejus, sorores duas ducere non prohibentur, licet gradus sextus constituatur.

Quin etiam gener et frater uxoris duas consobrinas ducere non prohibentur, licet gradus septimus emergat.

Michaelis autem patriarchæ sententia permittit, ut Joannis filia, et ejusdem uxoris ex fratre neptis, fratribus duobus copulentur.

Nonnulli tamen quædam ex indicatis hisce matrimoniis illicita pronuntiarunt: videlicet ut congener deinceps sororem ejus ducat, qui congener ipsius fuerit.

Ac præterea frater uxoris, ut eam ducat, quæ generi suo fratrem in matrimonio habeat: sicut illud etiam, quod episcopum Thessalonicæ Chu-

A τέταρτον ἐν τούτοις βαθμὸν ἀπαιτεῖ· δεῖ γὰρ τὴν οἰκειότητα τῆς ἀγχιστείας πλαγιασθῆναι μικρὸν, καὶ γηνικαῦτα ἔσται θεμιτὸς ὁ γάμος. Οἷον, ὅτι τοῦ γυναικαδέλφου μου ἡ γυνὴ προσεχῶς ᾠκείωται πρὸς τὸ μέσον γένος, ὥσπερ κἀγὼ πρὸς αὐτόν· ὁ οὖν ἡμέτερος ἀδελφὸς δύναται ταύτην ἀμέμπτως λαβεῖν, θανόντος τοῦ γυναικαδέλφου μου, ἢ ἐγὼ τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν, αὐτὴν δὲ οὐ θέμις λαβεῖν. Πάλιν ἔλαβον εἰς τὴν ἀδελφήν μου γαμβρὸν, οὗ τὴν ἐπ' ἀδελφῷ ποτὲ νύμφην αὐτὸς ἔλαβον εἰς γυναῖκα, καὶ ἔστιν ἀκώλυτον, ἐπεὶ καὶ τετάρτου βαθμοῦ εὑρίσκεται, καὶ μακρύνεται μικρὸν καὶ τῆς οἰκειότητος τοῦ μέσου γένους· τὸ γὰρ πρὸς αὐτὸ προσεχῶς συναπτόμενον πρόσωπον, ἡ ἀδελφή μού ἐστιν, ἐγὼ δὲ ἐκ πλαγίου, καὶ μικρὸν ἀπωτέρω τοῦ μέσου.

B

Πάλιν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἐγένετό μοι γαμβρός· τούτου τὴν ποτὲ μὲν νύμφην ἐπ' ἀδελφῷ λαβεῖν με εἰς γυναῖκα οὐ θέμις, ὡς προσεχῶς συναπτομένην πρὸς τὸ μέσον γένος· τὴν δὲ αὐτῆς ἀδελφὴν, οὐκ ἀθέμιτον.

Ἀλλὰ καὶ γαμβρὸς, καὶ γυναικάδελφος χηρεύσαντες, θείαν καὶ ἀνεψιὰν οὐδαμῶς λαμβάνουσιν· οὗ δὲ τετελεύτηκεν ἡ γυνὴ, λαμβάνειν τούτῳ ἐφεῖται τὴν τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ ἀδελφήν.

Ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν θυγατέρα τῆς δισεξαδέλφης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς, ἤτοι τὴν πρωτεξαδέλφην τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ.

Κεκώλυται δὲ λαβεῖν τὴν θυγατέρα τῆς πρωτεξ-
C αδέλφης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός.

Δύο δὲ ἀδελφῶν γυναικάδελφον καὶ γυναικαδέλφην συνάπτεσθαι θεμιτόν.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ πατριάρχου Λέοντος τοῦ Στυπῆ ἐφίησι λαβεῖν γαμβρὸν καὶ γυναικάδελφον δύο ἀδελφὰς οἷα πέμπτου γινομένου βαθμοῦ.

Τὸ δὲ αὐτὸ ψήφισμα, ἔτι δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου, δύο ἀδελφοὺς νύμφην λαβεῖν καὶ ἀνδραδέλφην, ἀκώλυτον εἶναι κρίνουσιν.

Ὁ θεῖος καὶ γαμβρὸς ἐπ' ἀνεψιᾷ πρώτῃ, δύο λαβεῖν ἀδελφὰς οὐ κωλύονται, εἰ καὶ ς' γίνεται βαθμός.

D Ἀλλὰ καὶ γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος δύο πρώτας ἐξαδέλφας λαβεῖν οὐ κωλύονται, εἰ καὶ ζ' γίνεται βαθμός.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου τυχὸν, καὶ τὴν ἀνεψιὰν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, δυσὶν ἀδελφοῖς ἐπιτρέπει συζευχθῆναι.

Ἀθέμιτα μέντοι τῶν εἰρημένων ἐνιά τινες ἐψηφίσαντο, τό τε λαβεῖν τὸν σύγγαμβρον τὴν ἀδελφὴν ὕστερον τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ.

Ἔτι δὲ καὶ τὸν γυναικάδελφον τὴν ἐπ' ἀδελφῷ νύμφην τοῦ ἰδίου αὐτοῦ γαμβροῦ· ὥσπερ δὴ καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ τὸν Χοῦμνον Θεσσαλονίκης ἰδίῳ ἔφημεν

Digitized by Google

λῦσαι ψηφίσματι, τὸ πατέρα καὶ υἱὸν λαβεῖν μικρὰν θείαν καὶ ἀνεψιάν.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος· Ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς ζητοῦμεν.

Περὶ υἱοθεσίας.

Καὶ οὕτω μὲν τὰ ἐκ τριγενείας· τήν γε μὴν διαδοχῆς ἕνεκα γινομένην υἱοθεσίαν παραφυλάττειν, καθὰ δὴ καὶ τὴν ἐξ αἵματος, πρὸς τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευσεβῶν δεδιδάγμεθα νόμων· κατά τε τοὺς γαμικοὺς δηλαδὴ βαθμοὺς, καὶ τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος· Οὐ δύναμαι τὴν πρὸς πατρὸς ἢ μητρὸς θείαν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, εἰ καὶ εἰσὶ θεταὶ, ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἔχουσιν, ἥτις τυχὸν τῷ πάππῳ μὲν υἱοθετήθη, ἀδελφῆς δὲ τόπον ἐπεῖχε πρὸς τὸν πατέρα, πρὸς ἐμὲ δὲ θείας· οὔτε ὁ θετὸς πατὴρ τὴν τοῦ θετοῦ υἱοῦ θυγατέρα, ἢ τὴν ἐγγόνην· οὔτε ὁ θετὸς υἱὸς τὴν τοῦ θετοῦ πατρὸς γαμετὴν, ἢ τὴν μητέρα, ἢ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, ἢ τὴν ἀπὸ υἱοῦ ἐγγόνην.

Ἐὰν δὲ ὁ ἐπίτροπος, ἢ ὁ γενόμενος κουράτωρ υἱοθετῆσαι βουληθῇ τὸν ἄνδρα τῆς ἐπιτροπευομένης ἢ κουρατορευομένης, ἢ τὸν πατέρα αὐτῆς, ἡ θέσις ἄκυρός ἐστιν· οὐ μὴν ὁ γάμος λύεται· λύεται δὲ, ἡνίκα τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν εἰσποιήσαιτο.

Ἡ δὲ κδ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κωλύουσα τοὺς εἰσποιουμένους πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάπτεσθαι τοῖς τοῦ εἰσποιησαμένου παισὶν, ἐπάγει· Ἀλλὰ πάλαι μὲν μὴ κατὰ λόγον, νῦν δὲ κατὰ τὸν πρέποντα θεσμὸν καὶ δίκαιον τῆς υἱοθεσίας γινομένης, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς, τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὴν τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ εἰσποιησαμένου παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας, μηδὲ τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα πρὸς τὸ τῆς συζυγίας μεθαρμόζεσθαι, ὥστε γαμβροὺς ἀντὶ ἀδελφῶν καλεῖσθαι.

Ὅτι υἱοθετοῦσι καὶ εὐνοῦχοι.

Τοῦ δὲ νόμου λέγοντος, ὅτι ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο κωλύοντος τοὺς εὐνούχους εἰσποιεῖν τινα, καὶ ἔχειν αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἡ κζ' νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἐθέσπισε καὶ τοῦτο γίνεσθαι ἀκωλύτως.

Ὅτι υἱοθετοῦσι καὶ παρθένοι.

Ἡ δὲ κζ' καὶ ταῖς παρθένοις εἰσποιεῖν δίδωσι, καὶ τοὺς εἰσποιηθέντας ὑπεξουσίους ἢ αὐτεξουσίους, δίκαια κληρονομίας ἔχειν ἐπ' αὐταῖς· καὶ μὴ δεῖσθαι βασιλικοῦ ἐπιτάγματος, ἢ πράξεως δικαστῶν.

Περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναδοχῆς.

Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κατὰ ἀναδοχὴν νομένη υἱοθεσία, οὐκ εἰς κληρονομίαν εἰσέρχεται,

A mnum sententia sua solvisse diximus; videlicet ut pater et filius ducant amitam minorem, et fratris ejus filiam.

Lex.

Quippe legis verba sunt: In nuptiis non solum quid permissum sit, consideramus, sed et quid sit honestum.

52 *De adoptione.*

Et hæc quidem est ratio matrimoniorum ex tribus diversis familiis. Cæterum adoptionis etiam, quæ successionis causa fit, perinde rationem habendam ac consanguinitatis, per sacros canones et religiosas leges edocti sumus: idque tum respectu graduum matrimonialium, tum adeundæ B parentum hæreditatis.

Lex.

Legis enim hæc verba sunt: Non possum vel amitam vel materteram uxorem ducere, siquidem per adoptionem mihi conjunctæ sint; quippe matrum vicem obtinent: cum avo scilicet adoptatæ sint, et patri meo sororum loco fuerint, mihi amitarum et materterarum. Nec pater, qui filium adoptavit, filii adoptivi filiam, vel neptem ducere potest: nec filius adoptivus, adoptivi patris uxorem, vel matrem, vel sororem matris, vel neptem ex filio.

Quod si tutor, vel qui curator fuerit, adoptare voluerit maritum ejus, cujus tutelam vel curam gerit, irrita quidem est adoptio, non tamen nuptiæ solvuntur. Solvuntur autem cum quis generum C suum adoptaverit.

Cæterum novella XXIV principis Leonis, cognomine Sapientis, cum prohibet, ne qui adoptantur, cum liberis ejus, qui adoptavit, matrimonio copulentur, hæc subjicit: Sed olim quidem non secundum rationem, nunc vero cum decenti et justa lege fiat adoptio, sacroque ritu illi parentum, hi filiorum in locum constituantur, non amplius ulla reliqua ratio est, qua filii adoptivi cum naturalibus liberis ejus, qui adoptat, matrimonio copulentur: nec ut fratrum nomen cum nomine conjugii sic commutetur, ut fratrum loco generi vocentur

Etiam eunuchos adoptare.

Cum autem lex dicat adoptionem imitari natu- D ram, ideoque prohibeat, ne quem eunuchi adoptent, ut eorum in potestate sit, ejusdem principis novella XXVI statuit, ut hoc quoque citra prohibitionem ullam fiat.

Virgines etiam adoptare.

Ejusdem 27 constitutio virginibus quoque potestatem adoptandi concedit, et ut adoptati, tam filiifamilias, quam emancipati virginibus succedendi jus habeant, nec ad hoc indigeant principis rescripto, vel actu judicum.

De susceptione ex sacro baptismate.

Adoptio quæ fit per susceptionem ex sacro baptismate, non ad hæreditatem adeundam se

Digitized by Google

porrigit, sed duntaxat in gradibus matrimoniorum, ut dictum est, spectatur. Quippe canon 53 syn. sextæ ait : Quoniam spiritualis necessitudo major est conjunctione corporum, statuimus ut qui ex sacro et salutari baptismate pueros suscipiant, et postea cum matribus eorum viduis in matrimonium coeunt, primum a tali contubernio abstineant, deinde scortatorum quoque pœnis subjiciantur. Quippe qui ab hoc malo prompte non semet abstinet, et confitetur, tanquam incestis nuptiis pollutus damnatur.

Lex.

Legis autem hæc verba sunt: Qui e sacro baptismate aliquam suscepit, eam postea matrimonio sibi jungere non potest, utpote quæ ipsius filia facta sit. Nec item ducere potest matrem ejus, aut filiam : imo ne ipsius quidem filius id facere potest. Quippe nulla res alia 53 sic paternam affectionem inducere potest, et justam nuptiarum prohibitionem, ut hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulantur.

Affirmant igitur aliqui, quod cum tam ex canone, quam lege, major esse illa spiritualis, quam carnalis cognatio statuatur, observare debeant hac colligati prohibitos gradus usque ad septimum: tot scilicet numero, quot etiam in consanguinitate soleant observari. Verum pluribus hoc minime visum est, sed ad eas duntaxat personas prohibitionem pertinere, quæ dicta lege continentur.

Cæterum gradus utriusque adoptionis diverso cum illis modo numerantur, qui sunt in consanguinitate. Nam ibi pater erga fratres universos omnino gradu primo est: hic vero pater iste spiritualis erga filium, quem adoptavit, gradu est primo : sed erga carnalem ejus filii patrem, secundo, quippe frater ejus esse ducitur. Erga fratres autem germanos filii sui spiritualis gradu tertio censetur. Non enim illos quoque filios habuit. Filius autem erga fratres suos carnales gradu secundo est, et erga patrem suum carnalem, primo, sicut etiam erga patrem spiritualem.

Idcirco licet ei, qui vult, uxorem ducere consobrinæ sui sororem.

Qui vero filium suum ex sacro baptismate suscipit, ab uxore sua separatur.

De nuptiis quæ prohibentur etiam citra cognationem.

Nonnunquam etiam citra necessitudinem ullam indicatarum omnium cognationum matrimonium prohibetur. V. g. qui accusatus est adulterii, licet manifesto non sit convictus, nequit eam mulierem uxorem ducere. Nec libertus uxorem patroni sui ducit, post ejus mortem. Præbet enim suspicionem, quod etiam illo vivo commiserit in eam adulterium.

De tutore et minoribus.

Nec tutor pupillam prius ducit uxorem, vel filius

A ἀλλ' εἰς τοὺς γαμικοὺς μόνους, ὡς εἴρηται, ζητεῖται βαθμούς. Φησὶ γὰρ ὁ νγ' κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου· Ἐπειδὴ μείζων ἐστὶν ἡ κατὰ πνεῦμα οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφείας, τοὺς ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους, καὶ μετὰ τοῦτο ταῖς ἐκείνων μητράσι χηρευούσαις γαμικῶς συναπτομένους, ὁρίζομεν, ἀφίστασθαι μὲν τοῦ τοιούτου συνοικεσίου, ἔπειτα καὶ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι· ὁ γὰρ μὴ ἑτοίμως τοῦ κακοῦ ἀφιστάμενος, καὶ ἐξομολογούμενος, ὡς αἱμομίκτης κρίνεται.

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος φησίν· Ὁ μέντοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματός τινα δεξάμενος, οὐ δύναται αὐτὴν ὕστερον πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι, ὡς ἤδη γενομένην αὐ B τοῦ θυγατέρα, οὐδὲ τὴν ταύτης μητέρα ἢ θυγατέρα· ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ· ἐπεὶ οὐδὲν ἄλλο δύναται οὕτως εἰσαγαγεῖν πατρικὴν διάθεσιν καὶ δικαίαν γάμου κώλυσιν, ὡς ὁ τοιοῦτος δεσμός, δι' οὗ, Θεοῦ μεσιτεύοντος, αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνάπτονται.

Ἰσχυρίζονται τοίνυν τινές, ὡς, ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ νόμου, μείζων ἡ πνευματικὴ τῆς· κατὰ σάρκα συγγενείας ὁρίζεται, χρῆναι τοὺς ταύτῃ συνδεδεμένους παρατηρεῖν τοὺς κεκωλυμένους βαθμοὺς ἄχρι τοῦ ἑβδόμου, ὅσους δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν καθ' αἷμα συγγένειαν· τοῖς δὲ πλείοσι τοῦτο οὐκ ἔδοξεν, ἀλλὰ μόνα τὰ τῷ ῥηθέντι νόμῳ περιεχόμενα κωλύεσθαι πρόσωπα.

C Οἱ μέντοι βαθμοὶ τῶν ἐξ υἱοθεσίας ἀμφοτέρας ἐνηλλαγμένως ἀριθμοῦνται πρὸς τοὺς βαθμοὺς τῶν ἐξ αἵματος· ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πατὴρ πρὸς πάντας τοὺς αὐταδέλφους πρώτου πάντως ὑπάρχει βαθμοῦ· ἐνταῦθα δὲ ὁ πνευματικὸς οὗτος πατὴρ, πρὸς μὲν τὸν παῖδα, ὃν εἰσεποιήσατο, πρώτου ἐστὶ βαθμοῦ, πρὸς δὲ τὸν σαρκικὸν τοῦ παιδὸς πατέρα δευτέρου· ἀδελφὸς γὰρ αὐτοῦ λογίζεται. Πρὸς δὲ τοὺς αὐταδέλφους τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τρίτου· οὐ γὰρ κἀκείνους ἔσχεν υἱούς. Ὁ υἱὸς δὲ πρὸς τοὺς σαρκικοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ δευτέρου, καὶ πρὸς τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ πατέρα, πρώτου, ὥσπερ καὶ πρὸς τὸν πνευματικόν.

Διὰ τοῦτο ἔξεστι τῷ βουλομένῳ λαβεῖν εἰς γυναῖκα τὴν τοῦ συντέκνου αὐτοῦ ἀδελφήν.

D Ὁ δὲ τὸν υἱὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναδεχόμενος, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ διαζεύγνυται.

Περὶ τῶν κεκωλυμένων γάμων καὶ χωρὶς συγγενείας.

Ἔστι δ' ὅτε καὶ χωρὶς συγγενείας ὁποιασοῦν τῶν εἰρημένων πέντε συγγενειῶν κωλύεται τὸ συνάλλαγμα· οἷον, ὁ κατηγορηθεὶς μοιχὸς, εἰ καὶ μὴ προφανῶς ἁπηλέγχθη, οὐ δύναται ταύτην εἰς γυναῖκα λαβεῖν· οὐδὲ ὁ ἀπελεύθερος τὴν γυναῖκα τοῦ πάτρωνος αὐτοῦ, μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον· δίδωσι γὰρ ὑποψίαν ὅτι καὶ ζῶντος ἐκείνου ταύτην μοιχεύων ἦν.

Περὶ ἐπιτρόπου καὶ ἀφηλίκων.

Οὐδὲ ὁ ἐπίτροπος τὴν ὀρφανὴν, ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ,

Digitized by Google

πρὸ τοῦ λυθῆναι τὴν ἐπιτροπήν. Λύεται δὲ ἡ ἐπιτροπὴ τὸν τριακοστὸν χρόνον. Πέντε γὰρ καὶ εἴκοσι χρόνοι εἰσὶ τῆς ἐνηλικιώσεως, καὶ τέσσαρες τῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ τῇ ἀρχῇ τοῦ τριακοστοῦ χρόνου αὐτίκα ἡ ἐνοχὴ τοῦ ἐπιτρόπου λύεται· καὶ ἔχει ἄδειαν ἐξ ἐκείνου συζυγῆναι τῇ ἐπιτροπευομένῃ, πρὸ τούτου δὲ οὐδαμῶς.

Ἡ δὲ μήτηρ τῆς ἐπιτροπευθείσης δύναται καὶ πρὸ τούτου τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς μητρὸς αὐτῆς γαμηθῆναι.

Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἁπλῶς οἰκειακοὶ ὑποχείριοι, εἰ καὶ μὴ εἰσι δοῦλοι, ἢ ἐγένοντό ποτε, τάξιν ἀπελευθέρου ἔχουσιν, οὐδὲ οὗτοι μετὰ θάνατον τῶν ἰδίων δεσποτῶν τὰς ἐκείνων λαμβάνειν δύνανται γαμετάς, ἵνα μὴ δοῖεν προλαβούσης μοιχείας ὑπόνοιαν.

Οὐδὲ ὁ σκηνικὸς, ἤτοι ὁ δημόσιος παιγνιώτης, ἢ ὁ τούτου υἱὸς, συγκλητικοῦ θυγατέρα δύναται λαβεῖν,

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς δεῖ ζητεῖν.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐξ αἵματος, καὶ τῶν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ τῶν ἐξ υἱοθεσίας, βαθμοὺς δεῖ ζητεῖν, καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ζ' τούτοις ἀκώλυτα. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐξ ἀγχιστείας, καὶ τῶν ἐκ τριγενείας, τὰ ῥητῶς κωλυθέντα ἢ σύγχυσιν ἔχοντα φυλάττεσθαι χρή· ἐπὶ δὲ τῶν ἔξω συγγενείας, τὸ εὐπρεπές.

Νόμοι.

Ἡ οὖν παρανόμως γαμηθεῖσα δύναται διαλύειν τὸν γάμον, καὶ γαμεῖσθαι ἄλλῳ ὕστερον.

Οἱ δὲ ἀπὸ κεκωλυμένων γάμων τικτόμενοι παῖδες οὐδὲ τῆς τῶν νόθων ἀξιοῦνται προσηγορίας, οὐδὲ διαδέχονται κατά τινα τὸν ἴδιον πατέρα.

Ὁ πρὸς ἐλευθέραν, μὴ ποιησαμένην πόρον ἐκ τοῦ σώματος, ἔχων συνήθειαν, οὐ παλλακὴν, ἀλλὰ γαμετὴν ἔχειν δοκεῖ.

Δύναται ὁ κουράτωρ συνάψαι τὴν ἰδίαν θυγατέρα τῷ κουρατορευομένῳ ὑπ' αὐτοῦ· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ τῇ κουρατορευομένῃ οὐ δύναται χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως, ἐπεὶ ἀτιμοῦται.

Οὔτε ὁ πατὴρ τοῦ ἐπιτρόπου, οὔτε ὁ συνυπεξούσιος αὐτοῦ ἀδελφὸς δύναται γαμεῖν τὴν ὀρφανήν.

Αἱ τῶν πενθουμένων γαμεταὶ κωλύονται ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ γαμεῖσθαι, εἰ μὴ κατὰ κέλευσιν βασιλέως· αἱ δὲ τῶν μὴ πενθουμένων, ἤτοι τῶν ἐπὶ καθοσιώσει καταδικασθέντων, οὐ κωλύονται.

Ἡ ἐν τῷ πενθεῖν τὸν ἄνδρα γεννήσασα, ἔτι κωλύεται γάμῳ προσελθεῖν· ἡ δὲ ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ τεκοῦσα, οὐ κωλύεται. Κατὰ δύο γὰρ αἰτίας ὁ πένθιμος ἐτυπώθη καιρὸς, διὰ τὸ μὴ σύγχυσιν γίνεσθαι τῆς γονῆς, καὶ διὰ τὴν ὀφειλομένην τοῖς ἀνδράσι τιμήν· ὧν ἡ μὲν μία λύεται διὰ τοῦ τόκου· ἡ δὲ ἑτέρα οὐκ ἔτι διὰ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν τῷ ἀνδρί. Αἱ οὖν γυναῖκες τῶν μὴ ἀξίων πενθεῖσθαι, διὰ τὸ εἰς δημόσια τυχὸν περιπεσεῖν

A ejus, quam tutela sive curatio perimatur. Perimitur autem tricesimo anno. Quippe viginti quinque anni sunt ætatis adultæ, quatuor in integrum restitutionis, et principio tricesimi statim obligatio curatoris perimitur, ut potestatem ex eo tempore habeat cum ea se copulandi, cujus est curator, antea vero nequaquam.

Mater autem ejus, cujus negotia geruntur, potest ante hoc etiam tempus curatori filiæ suæ nubere.

Quia vero simpliciter domestici, qui sunt in potestate, licet servi non sint, nec aliquando fuerint, loco libertorum sunt: ne hi quidem post mortem dominorum suorum uxores eorum ducere possunt, ne suspicionem adulterii præbeant, quod

B præcesserit.

Nec scenicus, hoc est, qui artem ludicram publice facit, aut filius ejus, senatoris filiam ducere potest.

Lex.

Legis enim verba sunt: In nuptiis non solum quid permissum sit, sed et quid honestum considerandum est.

Nam in consanguinitate, et susceptione ex sacro baptismate et adoptione, gradus considerandi sunt, et matrimonia gradum in his excedentia septimum prohibitione carent. In affinitate, triumque generum copulatione, quæ diserte prohibita sunt, vel confusionem continent, caveri debent. In iis, quæ extra cognationem posita sunt, decori et honesti habenda ratio.

C

54 *Leges.*

Cæterum quæ nefarias contraxit nuptias, solvere matrimonium potest, et alii deinceps nubere.

Qui autem ex prohibitis nuptiis procreantur liberi, nec spuriorum appellationem consequuntur, nec ullis in bonis patri suo succedunt.

Qui cum muliere libera, quæ corpore quæstum non fecerit, consuetudinem habet, non concubinam, sed uxorem habere videtur.

Potest curator matrimonio copulare filiam suam ei cujus curator est; at filium suum cum ea copulare, cujus negotia gerit, absque jussu principis nequit. Nam infamia notatur.

D Nec pater tutoris, nec frater ejus, qui adhuc est in potestate, pupillam ducere potest.

Uxores eorum qui elugentur, intra tempus luctus nubere vetantur, nisi jussu principis. At eorum conjuges, qui lugeri non solent, hoc est, qui læsæ majestatis damnati sunt, non prohibentur.

Quæ luctus tempore uterum gerit, adhuc prohibetur ad alias transire nuptias. Quæ vero intra tempus luctus partum edidit, non prohibetur. Nam duas ob causas legitimum luctus tempus est constitutum, ne videlicet seminis fiat confusio, ac propter honorem, qui marito debetur: quarum hæc solvitur per partum, altera non adhuc, propter reverentiam et honorem qui marito debetur. Igitur eorum uxores, qui non

Digitized by Google

digni sunt, ut ingeantur, propterea quod in publica forte crimina lapsi sint, post partum etiam intra tempus luctus nubere non prohibentur.

Quæ ante finitum luctus tempus ad secundas nuptias convolat mulier, infamia notatur, et nullum ex priori matrimonio lucrum capit, nec ultra tertiam partem patrimonii sui dare secundo marito potest, cum videlicet liberos nullos habet.

Si post obitum mariti mulier undecimo mense partum ediderit, factum hoc mera scortatio est, et ipsa pœnis eisdem obnoxia est, quibus ea, quæ circa tempus luctus nuptias secundas contrahit: quod nimirum tam dotalibus, quam omnibus aliis mariti bonis excidat.

CAP. IX. *De his qui abominantur legitimas nuptias, vinum, carnem et alia.*

Canon 51 sanctorum apost., Episcopus, inquit, aut presbyter, aut alius quispiam ex clero, qui non exercitationis et continentiæ causa, sed abominationis abstinet a matrimonio, et carnibus, et vino, Deum oblitus hominem fecisse masculum et feminam, atque omnia facta esse valde bona, quique maledicendo criminatur opificium Dei, vel corrigatur, vel abdicetur, et ab Ecclesia longissime removeatur, velut qui rectis ejus decretis adversetur. Quod si laicus in eadem sententia sit, ab Ecclesia segregetur. Quippe nulla res divinitus facta mala est, sed abusus rerum nocet. Quod si hæc mali causa forent, non essent a Deo condita. Quare qui Dei criminatur opera, maledicentiam suam ad ipsum creatorem extendit.

55 Primus autem canon concilii Gangrensis anathemati addicit eum, qui legitimas nuptias impuras esse putat, et cum marito copulatam honestam et castam uxorem abominatur propter consuetudinem cum tori consorte, quasi quæ propterea regnum cœleste consequi nequeat. Dicit enim Apostolus : « Honorabile conjugium in omnibus, et lectus impollutus. » Ac rursum · « Posterioribus temporibus desciscent quidam a fide per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio recisa est, prohibentium contrahere matrimonium, et abstinere (jubentium) cibis, quos Deus creavit ad participandum. »

Eamdem pœnam 4 etiam canon irrogat ei, qui examinans ambigit, nec participare sustinet a presbytero cum uxore copulato, qui ministerium sacrum obierit, quasi nuptias honorabiles abominatur.

Eidem anathemati canon etiam 52 subjici præcipit eam mulierem, quæ a marito suo secedit, quasi quæ matrimonium putet esse rem abominabilem. Enimvero Apostolus, « Ne fraudate, inquit, alius alium, nisi si quid ex consensu factum fuerit. » Et rursum : « Uxor proprium corpus non habet in potestate, sed vir. » Quod si desiderio vitæ solitariæ secessionem amplectatur, reprehendi non debet.

A ἐγκλήματα, μετὰ τὸν τόκον οὐ κωλύονται λοιπὸν καὶ ἐν τῷ πενθίμῳ γαμεῖσθαι.

Ἡ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευτερογαμοῦσα γυνὴ ἀτιμοῦται, μηδὲν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου κερδαίνουσα, καὶ μηδὲν πλέον τοῦ τρίτου μέρους τῆς ἰδίας οὐσίας δοῦναι δυναμένη τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ, ὅτε παῖδας δηλαδὴ οὐκ ἔχει.

Ἐὰν μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτὴν περὶ τὸν ἑνδέκατον μῆνα τέκῃ ἡ γυνὴ, πορνεία ἐστὶ τὸ γεγονὸς, καὶ ταῖς αὐταῖς ἐπιτιμίοις ἐνέχεται, οἷς ἡ περὶ τὸν πένθιμον γάμον δευτερογαμοῦσα · ἐκπίπτουσα δηλονότι τῆς τε προικῴας καὶ πάσης ἀνδρῴας ὑποστάσεως.

B ΚΕΦΑΛ. Θ'. *Περὶ τῶν βδελυσσομένων τοὺς ἐννόμους γάμους, τὸν οἶνον, τὰ κρέα, καὶ ἕτερα.*

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων να' κανὼν, Ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ πρεσβύτερος, ἢ ἄλλος τοῦ κλήρου, ὁ μὴ δι' ἄσκησιν καὶ ἐγκράτειαν, ἀλλ' ὡς βδελυκτῶν ἀπεχόμενος γάμου τε, καὶ κρεῶν, καὶ οἴνου, ἐπιλελησμένος, ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ βλασφημῶν διαβάλλει τοῦ Θεοῦ τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς πορρωτάτω γινέσθω, ὡς ἀπεναντίας τοῖς ὀρθοῖς τούτοις ἱστάμενος δόγμασιν. Εἰ δὲ καὶ λαϊκὸς, ταύτῃ φρονῶν εἴη, τῆς Ἐκκλησίας ἀφοριζέσθω· οὐδὲν γὰρ C τῶν παρὰ Θεοῦ γενομένων κακὸν, ἀλλ' ἡ τούτων πρᾶξις βλαβερόν. Εἰ δὲ κακίας ταῦτα αἴτια ἦν, οὐκ ἂν παρῆχθησαν παρὰ τοῦ Θεοῦ· ὥστε ὁ τὰ τοῦ Θεοῦ διαβάλλων ποιήματα, εἰς τὸν ποιήσαντα τὴν βλασφημίαν ἐκτείνει.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ α' τῷ ἀναθέματι παραπέμπει, ὃς ἀκάθαρτον εἶναι τὸν νόμιμον γάμον ἡγεῖται, καὶ τὴν ἀνδρὶ συνεζευγμένην κοσμίαν γυναῖκα καὶ σώφρονα βδελυσσόμενος, διὰ τὴν πρὸς τὸν σύνευνον ὁμιλίαν, ἅτε μὴ δυναμένην ἐντεῦθεν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος · « Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· » καὶ πάλιν· « Ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων καὶ κεκαυτηριασμένων τὴν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι D βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν. »

Ταύτην καὶ ὁ τέταρτος τὴν δίκην ἐπανατείνεται τῷ διακρινομένῳ καὶ μὴ μεταλαβεῖν ἀνεχομένῳ παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, τὴν ἱερὰν τελέσαντος λειτουργίαν, οἷα τὸν τίμιον γάμον βδελυσσομένῳ.

Τούτῳ καὶ ὁ νβ' ὑπάγεσθαι κελεύει τῷ ἀναθέματι τὴν τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς ἀναχωροῦσαν γυναῖκα, οἷα βδελυκτὸν τὸν γάμον νομίζουσαν. Ὁ γάρ τοι Ἀπόστολος, «Μὴ ἀποστερεῖτε, φησὶν, ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου γένηται· » καὶ αὖθις· « Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ. » Εἰ δέ που δι' ἔφεσιν τοῦ μονήρους βίου τὴν ἀναχώρησιν ἕλοιτο, ἀνεπίκλητος.

Digitized by Google

Ταύτῃ καὶ ὁ θ' τῇ δίκῃ δίδωσι τὸν παρθενίαν μετιόντα καὶ τοῦ βίου ἀναχωρήσαντα, ἅτε τὸν γάμον βδελυσσόμενον, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ τῆς παρθενίας καλὸν καὶ σεβάσμιον. A

Ὁ δὲ νγ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Οὐ δεῖ, φησίν, ἐν ταῖς τῶν ἑορτῶν ἡμέραις, Σαββάτου τυχὸν καὶ Κυριακῆς, ἢ οἱασδηποτοῦν ἑτέρας, οἴνου καὶ κρεῶν, ὡς ἐβδελυγμένων, ἀπέχεσθαι. Ὁ δὲ οὕτω καὶ φρονῶν καὶ ποιῶν, ὡς τὴν ἰδίαν κεκαυτηριασμένος συνείδησιν, καὶ σκανδάλου τοῖς πολλοῖς γινόμενος αἴτιος, εἰ μὲν τοῦ κλήρου εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ τοῦ λαοῦ, ἀφοριζέσθω· εἰ μήπου τις ἐν ἀφωρισμέναις ἡμερῶν περιόδοις ἀσκῶν, ἐξ ἴσης ταῖς ἄλλαις, κἂν τῷ Σαββάτῳ καὶ τῇ Κυριακῇ τηρήσειε τὴν ἐγκράτειαν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιδ' τοῖς τῶν κρεῶν ἀπεχομένοις δι' ἄσκησιν γεύεσθαι μόνον ἐπὶ τῶν συνάξεων παρεγγυᾶται· καὶ οὕτως, εἰ βούλοιντο, τὴν τούτων ἐδωδὴν μὴ προσίεσθαι, ἀλλά γε τῶν συνεψομένων τούτοις λαχάνων μὴ ἀπαναίνεσθαι τὴν μετάληψιν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν πᾶσαν πρόφασιν σκανδάλου περιέλωσι τῶν οἰομένων τούτους διὰ βδελυρίαν τῶν τοιούτων ἀπέχεσθαι. Καὶ οὐχ ἥκιστα τούτοις ἐστιᾶσθαι προσῆκε κατ' ἐκείνας τῶν ἡμερῶν, ἡνίκα τῶν αἱρετικῶν ἔνιοι νηστεύειν ἀπὸ τούτων εἰώθασιν, ὡς ἂν μὴ συμβαίνειν δόξαιεν τῷ ἐκείνων φρονήματι, καὶ μάλιστα εἰ τύχοιεν ἐπιχωριάζοντες πόλει, τῷ πλείστῳ γε μέρει τοιαῦτα νοσούσῃ. Εἰ δὲ μὴ ὑπείκοιεν τῷ κανόνι, κληρικοὺς μὲν ὄντας, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζει. B

Τῶν δὲ Λατίνων οἱ μοναχοί, τῶν μὲν κρεῶν ἀπεχόμενοι, τὸ δὲ στέαρ τούτων μετὰ λαχάνων ἀδιαφόρως ἐσθίοντες, οὗ μοι δοκοῦσι τοῦ παρόντος μέλειν αὐτοῖς κανόνος· οὐ γὰρ ἵνα σκάνδαλον περιέλωσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν γαστέρα ἐμπλήσωσι, τοῦτο δρῶσι σαφῶς. C

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ κη' κανόνι γελοῖον ἡγεῖται τὸ εὔξασθαί τινα θείων κρεῶν ἀπέχεσθαι· ὅθεν καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἀθετεῖσθαι κελεύει, καὶ τὴν χρῆσιν τῶν κρεῶν ἀδιάφορον ἔχειν (οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον), καὶ τοῦ λοιποῦ τῶν ἀπαιδεύτων ἐπαγγελιῶν ὡς καταγελάστων ἀπέχεσθαι.

Ἐν δὲ μιᾷ τῶν πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν, φησί· Τοῖς δὲ κομψοῖς, ἐγκρατευταῖς, πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα, διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἐσθίομεν, ἐκεῖνο λεγέσθω· ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν εἴ τινων ἀπεχόμεθα, ἐπειδὴ καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυττόμεθα· κατὰ μέν γε τὴν ἀξίαν οὐδὲν διενήνοχε λαχάνου χόρτου τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι, τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπεὶ λάχανόν ἐστι τὸ κώνειον, ὥσπερ κρέας τὸ γύπειον· ἀλλ' ὅμως οὔτε υἰοσκύαμον φάγοι ἄν τις νοῦν ἔχων, οὔτε γυπὸς ἅψαιτο, μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὥστε ὁ φαγὼν οὐκ ἠνόμησεν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου β' ἀνάθεμα κατα- D

Eidem pœnæ 9 etiam canon tradit eum, qui virginitatem colit, et a vitæ consortio secessit, matrimonii abominandi causa, non propter ipsum virginitatis bonum et venerationem.

Tertius autem et quinquagesimus sanct. apost. can., Diebus, inquit, festis, Sabbato puta et Dominica, vel alia quacunque, non abstinendum a vino et carnibus, tanquam rebus abominandis. Quod si quis ita sentit et facit, quasi cui cauterio recisa sit conscientia, et qui scandali compluribus causam præbeat, si quidem ex clero fuerit, deponatur, sin ex populo, segregetur : nisi forte quispiam determinato dierum ambitu semet exercens, itidem ut aliis diebus, etiam in Sabbato et Dominica servaverit abstinentiam.

Canon vero 14 Ancyranæ syn. præcepit iis qui abstinent a carnibus exercitationis causa, duntaxat ut eas in conventibus publicis degustent, atque ita si manducationem eorum admittere nolunt, saltem olerum cum eis coctorum perceptionem non recusent : ut hac ratione omnem scandali occasionem adimant iis qui putant ipsos abominationis causa carnibus abstinere. Et quidem imprimis eos vesci carnibus convenit iis diebus, quibus hæretici quidam per jejunium ab eis abstinere solent, ne cum eis consentire videantur, præsertim si forte degant in urbe, cujus maxima pars hoc morbo laboret. Quod si canoni non obtemperent, et clerici sint, eos sacerdotio spoliat, laicos autem segregat.

Verum monachi inter Latinos, a carnibus quidem abstinentes, eorum autem pinguedinem cum oleribus indiscriminatim comedentes, mihi non videntur præsentis canonis curam gerere; id enim plane faciunt, non ut scandalum auferant, sed ut ventrem impleant.

Magnus autem Basilius in 28 canone ridiculum ducit vovere aliquem a porcinis carnibus abstinere : unde et promissum irritum facere jubet, et carnium usum indifferentem habere (nulla enim Dei creatura rejicienda est, si cum gratiarum actione accipiatur), et in posterum ab ineptis promissis ut ridiculosis abstinere.

In una autem ex epist. ad S. Amphiloch. inquit, Egregiis autem Encratitis ad præclaram eorum objectionem, cur nos quoque non omnia comedimus, illud dicatur, 56 quod mirum non est, si ab aliquibus abstinemus, quoniam nostra etiam excrementa abominamur. Dignitate enim olera a carnibus nihil differunt; quod autem attinet ad eorum quæ sunt utilia discretionem, sicut et in oleribus id quod est noxium ab utili separamus, ita in carnibus quod noxium est ab utili discernimus. Nam olus quidem est cicuta, quemadmodum et vulturina caro est caro, tamen nec hyoscyamum comederit quis mentis compos, nec vulturem attigerit, nisi magna urgente necessitate. Quamobrem qui comedit non inique egit.

Canon autem 2 syn. Gangr. eum, qui carnem

Digitized by Google

præter sanguinem, suffocatum, et idolothytum, cum pietate et fide comedentem condemnat, tanquam quod ea vescatur spem non habeat, anathemate ferit.

Quin et 10 eum qui crassa vestimenta induit, et eos qui veste consueta utuntur, aut ex serico contextas cum pietate induunt, non propter mollitiem vel arrogantiam, abominatur, anathematizati tradit.

Eamdem etiam pœnam 5 canon contra eum decernit, qui domum Dei contemptui habet, et a conventibus in ea habitis abhorret. Beatus quidem Paulus in omni loco precari jubet, sed non conventus contemnere, et templa non adire.

Canon autem 20 eos qui arroganti mente a conventibus, et a sacris illic, ubi martyrum reliquiæ reponuntur, celebratis abhorret, anathemate ferit. Quære etiam can. 16 hujus syn. in 3 cap. litt. A.

CAP. X. *De vi et potentia.*

Quære duodecimum caput litteræ A.

CAP. XI. *De genuinis et spuriis sacræ Scripturæ libris.*

Canon 85 sanct. apost., Hi, inquit, libri ab omnibus clericis et laicis summo in honore haberi debent: Veteris quidem Testamenti, quinque Mosaici qui inscripti sunt, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu filii Nave unus, Judicum unus, Ruth unus, Regnorum quatuor, Paralipomenon sive derelictorum libri dierum duo, Esdræ duo, Esther unus, Machabæorum tres, Job unus, Psalterii unus, Solomonis tres, Proverbia, Ecclesiastices, Canticum canticorum. Prophetarum duodecim, Isaiæ unus, Jeremiæ unus, Iezechielis unus, Danielis unus. Extrinsecus autem intelligatur ab adolescentibus sapientia eruditissimi Sirach. Novi autem Testamenti, Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis; Pauli Epistolæ quatuordecim, scilicet ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Philippenses una, ad Colossenses una, ad Thessalonicenses duæ, ad Hebræos una, ad Timotheum duæ, ad Titum una, Epistolæ catholicæ septem, scilicet Petri duæ, Jacobi una, Joannis tres, Judæ una; duas autem quas addit Epistolas Clementis, et Constitutiones apostolicas ab eo elaboratas, secundus postea 6 syn. canon ut adulterinas et ab hæreticis falso inscriptas abrogavit.

Eamdem librorum enumerationem canon etiam 60 syn. Laodic. absque aliqua mutatione facit; nisi quod nulla facta sit mentio epist. et constitutionum Clementis.

57 Eosdem libros enumerat can. 24 syn. Carthag; et, Præter has, inquit, canonicas scripturas nihil in ecclesia legatur. Addit autem ille Judith, Tobiam, et Apocalypsin Joannis.

ψηφίζεται τοῦ κατακρίνοντος τὸν μεταλαμβάνοντα κρεῶν μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως, χωρὶς αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ εἰδωλοθύτου, ὡς ἂν διὰ τὴν τούτων μετάληψιν ἐλπίδα σωτηρίας μὴ ἔχοντα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ι' τὸν ἁδρὰ περιβεβλημένον ἱμάτια, καὶ βδελυττόμενον τοὺς τῇ συνήθει κεχρημένους ἐσθῆτι, ἢ σηρικὰ ἐνημμένους μετ' εὐλαβείας καὶ μὴ διὰ βλακείαν ἢ ἔπαρσιν, τῷ ἀναθέματι δίδωσι.

Ταύτην καὶ ὁ ε' κανὼν ἐπάγει τὴν δίκην τῷ ἐν καταφρονήσει τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τιθεμένῳ, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ βδελυττομένῳ συνάξεις. Ἐν παντὶ μέν γε τόπῳ εὔχεσθαι ὁ μακάριος κελεύει Παῦλος, ἀλλ' οὐχ ὥστε καταφρονεῖν τῶν συνάξεων, καὶ τοῖς ἱεροῖς μὴ προσιέναι.

B Ὁ δὲ κ' καὶ τοὺς ὑπερηφάνῳ φρονήματι βδελυσσομένους τὰς τελουμένας συνάξεις καὶ λειτουργίας, ἔνθα μαρτύρων τεθησαύρισται λείψανα, τῷ ἀναθέματι καταδικάζει. Ζήτει καὶ τὸν ις' ταύτης ἐν γ' κεφ. τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Ι'. *Περὶ βίας καὶ δυναστείας.*

Ζήτει τὸ ιβ' κεφάλαιον τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. *Περὶ βιβλίων τῆς θείας Γραφῆς γνησίων καὶ νόθων.*

Ὁ πε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, Ταῦτα, φησὶ, τὰ βιβλία διαφερόντως πρεσβεύειν χρὴ σύμπαντας κληρικούς τε καὶ λαϊκούς, τῆς μὲν παλαιᾶς Διαθήκης τὰ πέντε Μωσαϊκά, ὧν αἱ κλήσεις τῶν ἐπιγραφῶν· Γένεσις· Ἔξοδος· Λευϊτικόν· Ἀριθμοί· Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ, ἕν· Κριτῶν, ἕν· Ῥούθ, ἕν· Βασιλειῶν, δ'· Παραλειπομένων τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν, δύο· Ἔσδρα, δύο· Ἐσθήρ, ἕν· Μακκαβαίων, τρία· Ἰώβ, ἕν· Ψαλτήριον, ἕν· Σολομῶντος, τρία· Παροιμίας, Ἐκκλησιαστικήν, Ἆσμα ᾀσμάτων· Προφητῶν, ιβ'· Ἡσαΐου, ἕν· Ἱερεμίου, ἕν· Ἰεζεκιήλ, ἕν· Δανιήλ, ἕν· ἔξωθεν δὲ προσιστορείσθω τοῖς νέοις καὶ ἡ τοῦ πολυμαθοῦς σοφία Σιράχ. Τῆς Καινῆς δὲ Διαθήκης· Εὐαγγέλια τέσσαρα· Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παύλου ἐπιστολὰς ιδ'· ἤτοι πρὸς Ῥωμαίους α'· πρὸς Κορινθίους, β'· πρὸς Γαλάτας, α'· πρὸς Ἐφεσίους, α'· πρὸς Φιλιππησίους, α'· πρὸς Κολοσσαεῖς, α'· πρὸς Θεσσαλονικεῖς, β'· πρὸς Ἑβραίους, μίαν· πρὸς Τιμόθεον, β'· πρὸς Τίτον, α'· πρὸς Φιλήμονα, α'. Ἐπιστολὰς καθολικὰς ἑπτά, ἤγουν, Πέτρου, β'· Ἰακώβου, μίαν· Ἰωάννου γ'· Ἰούδα, α'. Ἃς δὲ προστίθησι διὰ τοῦ Κλήμεντος δύο ἐπιστολάς, καὶ τὰς πονηθείσας τούτῳ Διατάξεις τῶν ἀποστόλων, ὕστερον ὁ τῆς ς' συνόδου β' κανὼν διέγραψεν, ὡς πολὺ τὸ νόθον πρὸς τῶν αἱρετικῶν καὶ παρέγγραπτον δεξαμένας.

Τοιαύτην ἀπαραλλάκτως τῶν βιβλίων ποιεῖται τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ ὁ ξ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανών, ἄνευ τῶν διὰ τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολῶν τε καὶ διατάξεων.

Ἀριθμεῖ δὲ ταῦτα καὶ ὁ κδ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ· Καὶ τῶν κανονικῶν, φησὶν, ἐκτὸς τούτων Γραφῶν, μηδὲν ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκέσθω. Προστίθησι δὲ οὗτος καὶ τὴν Ἰουδήθ, τὸν Τωβίαν, καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου.

Digitized by Google

Ὁ δὲ μς' καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν μαρτυρικῶν πεθημάτων ἐν ταῖς ἐτησίαις αὐτῶν ἀναγινώσκεσθαι μνήμαις διορίζεται· ταύτῃ τοι καὶ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ὁμολογητῶν συγγραφέντα, καὶ ἀναγινώσκειν δέον, καὶ κατασπάζεσθαι, ἅτε πρὸς τὴν ἀληθινὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἡμᾶς ἀνάγοντα. A

Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος τῶν μὲν τοῖς αἱρετικοῖς πονηθέντων καὶ ὀνομαζομένων πρὸς αὐτῶν ἀποκρύφων ἀπείρηκε τὴν ἀνάγνωσιν· τῶν δὲ τέως ῥηθέντων ἱερῶν βιβλίων ὁμοίαν καὶ οὗτος ποιεῖται τὴν ἀπαρίθμησιν. Ταῦτα γὰρ ἐπινοίᾳ, φησὶ, θειοτέρᾳ γεγράφθαι πιστεύομεν· καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κβ' εἶναι βίβλους τῶν παρ' Ἑβραίοις ἰσαρίθμους γραμμάτων. Τὰς γὰρ τέσσαρας τῶν Βασιλειῶν δύο βίβλους εἶναι λέγει, καὶ τὰς δύο τῶν Παραλειπομένων μίαν, τὰς τῶν ιβ' προφητῶν μίαν, καὶ τῶν τεσσάρων τέσσαρας. Τῷ δὲ Ἱερεμίᾳ προστίθησι τοὺς τοῦ Βαροὺχ θρήνους, καὶ τὴν ἐπιστολήν· ἀριθμήσας δὲ καὶ τὰς τῆς Καινῆς, προστίθησι ταῖς ῥηθείσαις καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου· καὶ ταύτας προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν, ἀνόσιον εἶναι κρίνει. Ἔξωθεν δὲ τῶν κανονιζομένων εἶναί φησι τὴν σοφίαν Σολομῶντος, τὸν Σιράχ, τὴν Ἐσθήρ, τὸν Ἰουδὴθ καὶ τὸν Τωβὶτ, τὸν Ποιμένα, καὶ τὴν Διδαχὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ταύτην δὲ καὶ ἡ ς' σύνοδος ἠθέτησεν, ὡς δεδήλωται. B

Τοιαύτην τῶν ἱερῶν βίβλων ποιεῖται τὴν ἀπαρίθμησιν δι' ἐμμέτρων ἡρωϊκῶν στίχων καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἰσαρίθμους τὰς τῆς Παλαιᾶς εἶναι λέγων τῶν παρ' Ἑβραίοις εἴκοσι δύο γραμμάτων· στιχηρὰς δὲ λέγει τὰ πέντε· Ἰὼβ, Δαβὶδ τοὺς ρν' ψαλμοὺς, καὶ τοὺς τρεῖς Σολομωντείους, καὶ τῶν δώδεκα προφητῶν μίαν, ὧν αἱ κλήσεις· Ὡσηὲ, Ἀμμὼς, Μιχαίας, Ἰωὴλ, Ἰωνᾶς, Ἀβδιοὺ, Ναοὺμ, Ἀβδακυὺμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας, Μαλαχίας· τῶν δὲ τῷ μεγάλῳ ῥηθέντων Ἀθανασίῳ ἀκανονίστων οὗτος οὐ μέμνηται. Τούτοις καὶ ὁ ἅγιος ἕπεται Ἀμφιλόχιος, δι' ἰάμβων τὴν ἐκμέτρησιν ἐκποιησάμενος. C

Ὁ δὲ ξ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία τὸν ἀναγινώσκοντα δημοσίᾳ, πνευματικὸν, φημὶ, ἢ κληρικὸν, ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρέσεως ἀξιοῖ. Οὐ μόνον γὰρ οἱ περὶ πλείστου τὸ ψεῦδος ποιούμενοι λόγοις οἰκείοις τὸ δυσσεβὲς αὐτῶν φρόνημα κρατύνειν πειρῶνται, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν εὐσεβῶν συγγράμμασι τὰ σφέτερα παρενείρουσιν, ὡς ἐν ταῖς ῥηθείσαις ἐπιστολαῖς τοῦ ἱεροῦ Κλήμεντος καὶ ταῖς διατάξεσιν ἐσκαιώρηται. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐπιγραφὰς ἁγίων τεθείκασι πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων ἢ εὐηθεστέρων, οἱονεὶ μέλιτι τοῦ δηλητηρίου τὴν κύλικα περιχρίσαντες. D

Ὁ δὲ ξγ' τῆς ἕκτης συνόδου, καὶ τὰ ψευδῶς συντεθέντα μαρτυρολόγια πρὸς τῶν μηδὲν ὑγιὲς φρονούντων, ὕβριν μὲν τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν οἰομένων προστρίψασθαι, τοὺς δ' ἐντυγχάνοντας τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀφιστάναι τιμῆς, πυρὶ κελεύει δίδοσθαι· τοὺς δὲ τούτοις ὡς ἀληθέσι προσέχοντας ἀναθεματίζεσθαι. Τοῖς γὰρ ἁγίοις μάρτυσι τῶν ἄθλων καὶ τῆς εὐδοξίας βασκήναντες, ψευδῆ καὶ ἀλλόκοτα συντετυχέναι βι-

Canon autem 46 commemorationes passionum martyricarum in anniversariis eorum memoriis legi decernit. Quare et quæ a sanctis Patribus et confessoribus conscripta sunt, legere et amplecti oportet, ut quæ nos ad veram et orthodoxam fidem perducant.

Magnus autem Athanasius librorum, qui ab hæreticis cōnscripti et apocryphi nominati erant, lectionem prohibet, et deinde prædictos sacros libros ipse similiter enumerat. Hos enim per divinam, inquit, inspirationem conscriptos credimus. Dicit etiam libros esse Veteris Testamenti viginti duos, Hebræorum litteris numero æquales : quatuor enim Regnorum libros duos facit, et duos Paralipomenon unum, et libros duodecim Prophetarum unum, et quatuor, quatuor. Jeremiæ autem Lamentationes et Epistolam Baruch adjungit. Libros vero Novi Testamenti enumerans, reliquis superaddit Apocalypsin Joannis. His addere, vel ab iis quidquam detrahere nefas esse judicat. Extra autem canonicos dicit esse, Sapientiam Solomonis, Sirach, Esther, Judith, Tobiam, Pastorem, et sanctorum apostolorum Doctrinam ; hanc autem sexta synodus rejecit, ut ostensum est.

Similem sacrorum librorum enumerationem facit magnus Theologus Gregorius, in versibus heroicis, libros Veteris Testamenti viginti duobus Hebræorum litteris æquales esse dicens. Quinque ex iis metricos appellat, Job, centum et quinquaginta Psalmos David, tres Solomonis, et libros Prophetarum duodecim unum, qui vocantur Oseas, Amos, Michæas, Joel, Jonas, Abdias, Nahum, Abbacuk, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Eorum autem quos magnus Athanasius non canonicos vocat, mentionem nullam facit : hos sanctus Amphilochius sequitur, jambis metricum poema contexens.

Canon autem 60 sanct. apost. eum qui falso inscriptos impiorum libros ad populi et cleri perniciem publice legit, sacerdotem scilicet sive clericum, depositione dignum censet. Nonnulli enim qui mendacium pluris æstimant, non solum propriis verbis impiam suam opinionem confirmare nituntur, sed et piorum scriptis sua etiam inserunt; ut in dictis S. Clementis Epistolis et Constitutionibus fraudulenter factum. Alii autem sunt, qui scriptis suis sanctorum inscriptiones apposuerunt in deceptionem simpliciorum, veneni calicem quasi melle circumlinentes.

Canon insuper 63 syn. VI martyrologia ab iis qui nihil recte sentiunt falso conficta, ut ignominiæ notam sanctis martyribus inurant, eosque, qui in ea incidunt, ab iisdem honore afficiendis abducant, igni tradi jubet; eos autem qui illis ut veris assentiunt anathematizari. Sanctis enim martyribus certamina et nominis claritatem invidentes, libros falsos et alienos conficere impulsi sunt, de iis

Digitized by Google

scilicet quæ a martyribus dicta vel facta essent, ut qui in eos inciderent vel ad infidelitatem vel risum deducerentur.

Quantæ igitur beatitatis prædicatione dignus est admirandus ille Simeon, qui Metaphrastes dici egregie præ aliis meruit, qui sancti Spiritus inspiratione sanctorum martyrum pro veritate certamina non sine multis sudoribus et laboribus conscripsit, et nervose, eloquenter sapienterque **58** exornavit, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, et sanctorum martyrum, qui pro eo certamina obierunt, perennem gloriam; quique omne os impium obturavit, et piis nullum omnino dubitandi prætextum reliquit.

Canon autem 9 syn. VII, Qui libros, inquit, sacras imagines insectantium, in quibus absurdæ eorum opiniones comprehenduntur, retinet absconditque, si clericus sit, sacerdotio exuatur: sin autem laicus, segregetur. Ejusmodi vero libri nihil, inquit, a ludibriis puerilibus differunt, utpote quæ insaniæ et lasciviæ bacchationes sint, in quibus venerandæ imagines (proh hominum vesaniam!) idola nominantur. Qui autem eos invenerit, ad Magnæ ecclesiæ palatium mittat, ut perpetuæ obscuritati tradantur, vel, ut lex civilis jubet, statim comburat.

Canones autem syn. Laodic. 15 et 59 non sinunt ut in ecclesia aliqui præter libros canonicos Veteris scilicet et Novi Testamenti legantur, nimirum qui in 85 can. apostolico continentur: nec præter 150 psalmos Davidicos alios privatos psallere permittunt, cujusmodi sunt, qui Salomonis et nullorum aliorum dicuntur.

Porro canon 19 syn. VI in diebus Dominicis, quibus populus ab operibus cessans ecclesiis interesse solet, episcopos doctrinæ flumine eos irrigare jubet, ex prædictis Scripturæ libris verba tempori et rebus convenientia colligentes, eademque juxta sanctorum Patrum expositionem, et non secundum privatos sensus et judicium interpretari; et potius in eis celebres esse, quam in iis quæ domi inventa sunt, ne aliquando forsan hæsitantes Scripturæ scopo non inniti videantur. Ex sanctorum autem Patrum doctrina cognoscent populi quænam eligere et quænam fugere oporteat; et vitam suam ad virtutis normam imminentium suppliciorum metu component, et ignorantiæ vitii non convincentur. Episcopum vero qui secus fecerit præsens canon non punit.

Canon autem apost. 58 episcopum vel clericum qui clerum suum negligit, et pietatem non docet, segregat, et in socordia perseverantem deponit.

Quod sacros libros conscindere non oporteat.

Canon autem 68 VI syn. Scripturæ divinitus inspiratæ, tum Veteris, tum Novæ, necnon Patrum et doctorum comprobatorum præceptorumque libros

A ὅλα προήχθησαν, τῶν δῆθεν ὑπὸ τῶν ἁγίων μαρτύρων πραχθέντων ἢ λαληθέντων, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐντυγχάνοντας εἰς ἀπιστίαν ἢ γέλωτα ἀνάγεσθαι.

Πόσου τοίνυν ἄξιος ἂν εἴη μακαρισμοῦ ὁ θαυμάσιος Συμεών, ὁ τὸ καλεῖσθαι Μεταφραστὴς διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀπενεγκάμενος, ὁ τῇ ἐπινοίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων ὑπὲρ ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς ἱδρῶσι καὶ πόνοις συγγραψάμενος, καὶ δυνάμει λόγου καὶ σοφίᾳ καλλύνας εἰς ὕμνον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ δόξαν διαιωνίζουσαν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἠγωνισμένων ἁγίων μαρτύρων· καὶ πᾶν δυσσεβὲς ἀπορράψας στόμα, καὶ μηδ' ἡντιναοῦν πρόφασιν ἀμφιβολίας τοῖς εὐσεβέσι καταλιπών.

Ὁ δὲ θ' τῆς ἑβδόμης συνόδου κανών, Τὰ συγγε- B γραμμένα, φησὶ, τοῖς κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυττήσασι, τὰς ἀσυλλογίστους αὐτῶν ὑπολήψεις συλλογιζόμενα, ὁ κατέχων καὶ κρύπτων, κληρικὸς ὢν, τῆς ἱερωσύνης ἀποδυέσθω, λαϊκὸς δὲ, ἀφοριζέσθω. Ἀθυρμάτων γὰρ, φησὶ, παιδικῶν, οὐδὲν ταυτὶ διενήνοχε, μανίας ὄντα καὶ ἀκολασίας βακχεύματα· εἴδωλα, φεῦ τῆς παραπληξίας! τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀποκαλοῦντα· ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ὁ εὑρὼν ἐπισκοπεῖον παραπεμπέτω, ἐφ' ᾧ παντελεῖ τῇ ἀφανείᾳ δοθῆναι, ἢ, ὡς ὁ πολιτικὸς κελεύει νόμος, εὐθὺς κατακαιέτω.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ιε' καὶ ὁ νθ' οὐκ ἐπιτρέπουσι πλέον τῶν κεκανονισμένων βιβλίων τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς, ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκεσθαι, ἅπερ τῷ πε' δηλαδὴ ἀποστολικῷ κανόνι διείληπται· οὐδέ γε πλὴν τῶν ρν' ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ ἰδιωτικοὺς ἑτέρους ᾄδειν ἐφίησιν, ὡς οἱ τοῦ Σολομῶντος λεγόμενοι καί τινων ἑτέρων.

Ὁ δὲ τῆς ἕκτης συνόδου ιθ', ἐν ταῖς κυριωνύμοις τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς εἰώθασιν ὁ λαὸς, τῶν ἔργων ἀφέμενοι, προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις, τοὺς ἐπισκόπους κελεύει τῷ τῆς διδασκαλίας νάματι τούτους κατάρδειν, ἐρανιζομένους ἐκ τῶν ῥηθέντων τῆς θείας Γραφῆς βιβλίων τὰ τῷ καιρῷ προσήκοντα ῥητὰ, καὶ τοῖς πράγμασι καὶ ταῦτα ἑρμηνεύειν, κατὰ τὴν τῶν θείων Πατέρων ἐξήγησιν, ἀλλὰ μὴ ἐξ οἰκείων νοημάτων καὶ λογισμῶν· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμεῖν, ἢ τοῖς οἴκοθεν ἐξευρημένοις, ἵνα μὴ ἀπορίᾳ ἔσθ' ὅπου συνεσχημένοι, δόξωσι τοῦ σκοποῦ τῆς Γρα- D φῆς μὴ ἐπιβατεύειν. Ἐκ δὲ τῆς τῶν θείων Πατέρων διδασκαλίας εἴσονται οἱ λαοὶ τίνα δεῖ αἱρεῖσθαι, καὶ τίνων ἀποδιΐστασθαι, καὶ τὴν οἰκείαν ζωὴν πρὸς ἀρετὴν ῥυθμίσουσι, δέει τῶν ἐπηρτημένων κολάσεων, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἁλώσονται πάθει· τὸν δὲ μὴ οὕτω δρῶντα ἐπίσκοπον ὁ μὲν παρὼν οὐκ ἐπιπλήττει κανών.

Ὁ δέ γε ἀποστολικὸς νη' τὸν ἀμελοῦντα τοῦ οἰκείου κλήρου, καὶ μὴ ἐκπαιδεύοντα τὴν εὐσέβειαν, ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν, ἀφορίζει· ἐπιμένοντα δὲ τῇ ῥᾳθυμίᾳ καθαιρεῖ.

Ὅτι οὐ χρὴ τὰς ἱερὰς κατατέμνειν βίβλους.

Ὁ δὲ ξη' τὰ βιβλία τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, τῆς Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς, καὶ τῶν ἐγκριθέντων καὶ δεδοκιμασμένων Πατέρων καὶ διδασκάλων, ἐπισκή-

Digitized by Google

πτει φυλάττειν, καὶ μὴ κατατέμνειν ἢ διαφθείρειν, μηδὲ τοῖς βιβλιοκαπήλοις ἢ μυρεψοῖς ἀποδιδόναι πρὸς ἀφανισμόν, εἰ μή τι ἄρα τέλεον ὑπὸ σητῶν, ἢ ὕδατος, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ ἀχρειωθείη· τὸν δὲ τοιοῦτόν τι ποιεῖν ἁλισκόμενον ἐπ' ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι.

A conservare jubet, et non conscindere aut corrumpere; neque librorum cauponatoribus aut unguentariis perituros tradere; nisi utique omnino a tineis, vel aqua, vel alio modo inutiles redditi fuerint: eum autem qui ita facere deprehensus sit, in annum segregari.

Νόμοι.

Τὰ κατὰ Χριστιανῶν συγγράμματα Πορφυρίου καὶ ἄλλων αἱρετικῶν καιέσθωσαν, καὶ τὰ Νεστορίου, καὶ ὅσα μὴ συμφωνεῖ ταῖς ἐν Νικαίᾳ καὶ Ἐφέσῳ συνόδοις, καὶ Κυρίλλῳ τῷ Ἀλεξανδρείας, ὧν οὐκ ἔστι παρεξιέναι τὴν πίστιν. Οἱ δὲ τὰ λεχθέντα βιβλία ἔχοντες καὶ ἀναγινώσκοντες ἐσχάτως τιμωρείσθωσαν.

Leges.

Porphyrii aliorumque hæreticorum adversus Christianos libri comburantur; Nestorii etiam, et quicunque Nicæno Ephesinoque conciliis, et Cyrillo Alexandrino, quorum fidem excedere non licet, non consonant. Qui autem dictos libros habent et legunt, ultimo supplicio afficiantur.

Οἱ μαθηματικοὶ, μὴ καίοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ τῇ εὐσεβείᾳ προσιόντες, πάσης ἀπωθοῦνται πόλεως· εὑρισκόμενοι δὲ ἐν ταῖς πόλεσι, δεπορτατεύονται, ἤτοι ἐξορίζονται.

B Mathematici qui coram episcopis libros suos non concremant, neque ad orthodoxam fidem accedunt, omni civitate pellantur. Inventi autem in civitatibus, deportantur sive exterminantur.

Ὁ ἔχων βιβλία Μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φανερῶν αὐτὰ ἐπὶ τῷ καυθῆναι, τιμωρεῖται.

59 Qui Manichæorum libros habet, et non in propatulum profert ut concrementur, punitur.

Οἱ ἔχοντες τὰ Σεβήρου συγγράμματα καὶ μὴ καίοντες αὐτὰ, χειροκοποῦνται.

Qui Severi libros habent, et eosdem non comburunt, manibus mutilantur.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'. *Περὶ τῶν βιοθανῶν, ἤτοι τῶν ἑαυτοὺς ἀναιρούντων.*

CAP. XII. *De iis qui vim sibi inferunt, sive suicidis.*

Τοὺς βιοθανεῖς ὁ Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος, ἐν ιδ' κανόνι, τῆς εἰωθυίας ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν προσφορᾶς, καὶ εὐχῆς, καὶ ψαλμῳδίας, καὶ τῆς νομιζομένης ὁσίας, στέρεσθαι ἀξιοῖ· ὅσοι δηλαδὴ τὸν λογισμὸν ὑγιᾶ κεκτημένοι, καὶ μὴ τὰς φρένας ὑπὸ νόσου παραπεπόντες, διὰ λύπην ἢ μικροψυχίαν, ἐκ φόβου, ἢ C ἐπηρείας ἡστινοσοῦν, ἑαυτοὺς διεχειρίσαντο.

Eos qui vim sibi inferunt, Timotheus Alexandrinus in 14. can. usitata pro piis oblatione, et oratione, et psalmodia, et solita piatione privari jubet: quotquot videlicet sana ratione præditi, et non præ morbo mentis expotes facti, propter mœrorem, vel timiditatem, præ metu, vel insultatione quacunque, sibi manus violentas intulerint.

Νόμος.

Ὁ ἑαυτὸν ἀνελὼν, ἢ ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, διὰ φόβον ἐγκλήματος καὶ μὴ διὰ νόσον, τιμωρεῖται ὡς ἀνελὼν ἕτερον, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ δημεύεται.

Lex.

Qui sibi mortem conscivit, aut consciscere conatus est, propter criminis metum, et non propter morbum, punitur, ut qui alium interfecit, et substantia ejus publicatur.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. *Περὶ βισέκτου.*

CAP. XIII. *De anno bissextili.*

Τὸ τοῦ *βισέκτου* ὄνομα Ῥωμαϊκόν ἐστι, δηλοῦν τὸ δὶς ἕξ· αἱ γὰρ Ῥωμαϊκαὶ λέξεις ἀντὶ τοῦ δ τὸ β προσλαμβάνουσι. Λέγεται δὲ οὕτω, διὰ τὸ δὶς ἓξ εἶναι τὰς ὥρας τῆς προστιθεμένης ἡμέρας τῷ Φεβρουαρίῳ, καὶ δὶς ἓξ τῆς νυκτὸς, ἥτις κατὰ τετραετίαν εἰωθεν ἀπαρτίζεσθαι, τοῦ περιττεύοντος τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς μίαν ἡμέραν τηνικαῦτα συντιθεμένου, ἥτις καὶ προστίθεται τῷ Φεβρουαρίῳ, ὡς εἶναι τὰς τούτου ἡμέρας κθ', τὰς δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέρας τξς'.

Βίσεκστον Latina vox est, significans bis sex: voces enim Latinæ accipiunt B pro D. Ita autem dicitur, quod dies et nox Februario additæ, singulæ bis sex horas contineant, qui quidem dies quarto quolibet anno perfici solebat, quarta diei parte, quæ singulis annis excedebat, tunc temporis in unum diem composita; iste autem Februario D adjicitur, et exinde fit quod dies habeat 29, et annus 366.

Συνέβη δὲ τούτῳ καὶ ἀλλαχόθεν τὴν προσηγορίαν ταύτην λαβεῖν. Εἰς τρία διῄρουν οἱ Ῥωμαῖοι τῶν μηνῶν τὰς ἡμέρας· καὶ τὰς μὲν ὠνόμαζον καλάνδας· τὰς δὲ, νόννας· τὰς δὲ, εἰδοὺς, ἀπό τινων τριῶν Ῥωμαίων εὐπατριδῶν οὕτω κληθείσας, ἐν καιροῖς λοιμοῦ θρεψάντων τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ. Καὶ καλάνδαι μὲν ἐλέγοντο παρ' αὐτοῖς αἱ παρ' Ἕλλησι νουμηνίαι· ἐπὶ μὲν Μαρτίου καὶ Μαΐου, Ἰουλίου τε καὶ Ὀκτωβρίου, ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς ζ'· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς εὐθὺς λέγονται νόνναι, μέχρι τῆς ιε', αἱ δὲ λοιπαὶ, εἰδοί. Ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων πάντων μηνῶν, τὰς μὲν νόννας ἀπὸ τῆς ε' ἔλεγον τοῦ μηνὸς, τὰς δὲ

Contigit præterea appellationem hanc aliunde desumi. Romani mensium dies in tria diviserunt, alios Kalendas, alios Nonas, alios vero Idus nominantes, a tribus proceribus Romanis sic dictos, qui in famis temporibus Romanos nutriebant. Kalendæ ab iis dictæ sunt, quas Græci novilunia vocant, mense Martio, Maio, Julio et Octobri, a primo die usque ad septimum, dies autem proxime sequentes ad xv Nonæ dicebantur, reliqui vero Idus. In omnibus vero reliquis mensibus Nonas a quinto mensis die numerabant, Idus vero a xiii. Propter hanc inæqualitatem sacerdos singulis noviluniis populum

Digitized by Google

convocabat, iisque Nonarum et Iduum diem notum fecit. Quare potius censent nonnulli primum diem mensis Kalendas vocari; quod populus a sacerdote simul vocaretur. Porro ut in aliis mensibus, ita et primum Februarii diem Kalendas Februarias nominarunt; secundum, Nonas quartas; tertium, Nonas tertias; quartum pridie Nonarum (numeri enim binarii ut inauspicati nullam mentionem fecerunt, et ob hanc causam numerum unitate majorem vel minorem semper præoccupabant); quintum autem, Nonas Februarias; decimum vero tertium, Idus; decimum quartum, XVI Kalendas Martii. Quando itaque Februarius dies habuit 29, diem vicesimum quintum iterum sextas Kalendas, quemadmodum et vicesimum quartum vocabant; vicesimum autem sextum quintas, vicesimum septimum quartas, vicesimum octavum tertias, vicesimum nonum pridie Kalendarum, deinde sunt Kalendæ Martii. Bisextus itaque dicebatur, quando Februarius dies habebat viginti novem, quod bis dicantur sextæ Kalendæ Martii.

A εἰδοὺς ἀπὸ τῆς ιγ'. Διὰ δὴ τὴν τοιαύτην ἀνισότητα, καθ' ἑκάστην νουμηνίαν, ὁ ἱερεὺς ἐκάλει τὸν λαὸν καὶ ὑπεδείκνυ τούτοις τὴν τῶν νοννῶν ἡμέραν καὶ τῶν εἰδῶν· παρὸ καὶ μᾶλλον καλάνδας εἶονταί τινες τὴν πρώτην λέγεσθαι τοῦ μηνὸς, διὰ τὸ καὶ καλεῖσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως τὸν λαόν. Ὠνόμαζον τοίνυν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μηνῶν, τὴν α' Φεβρουαρίου καλάνδας Φεβρουαρίου· τὴν β' πρὸ τεσσάρων νοννῶν Φεβρουαρίων· τὴν δὲ γ' πρὸ τριῶν· τὴν δὲ τετάρτην, πρὸ μιᾶς νοννῶν· τὴν δυάδα γὰρ, ὡς ἀποφράδα, οὐκ ἠξίουν ὅλως καλεῖν· καὶ διὰ τοῦτο τὸν μονάδι μείζονα ἢ ἐλάττονα προκατελάμβανον ἀεὶ ἀριθμόν· τὴν δὲ πέμπτην, νόννας Φεβρουαρίας· τὴν δὲ ιγ' εἰδούς· τὴν δὲ ιδ' πρὸ δεκαὲξ καλανδῶν Μαρτίων· ἡνίκα τοίνυν εἶχεν ὁ Φεβρουάριος κθ', ἔλεγον καὶ τὴν κε' πάλιν πρὸ ἕξ καλανδῶν Μαρτίων, ὥσπερ καὶ τὴν κδ' τὴν δὲ κς' πρὸ πέντε· τὴν δὲ κζ' πρὸ τεσσάρων· τὴν δὲ κη' πρὸ τριῶν· τὴν δὲ κθ' πρὸ μιᾶς, εἶτα καλάνδας Μαρτίου· ἐκαλεῖτο οὖν καὶ διὰ τοῦτο βίσεκτος, ἡνίκα εἶχεν ὁ Φεβρουάριος κθ', διὰ τὸ λέγεσθαι δὶς τὸ πρὸ ἕξ καλανδῶν Μαρτίων.

B

60 INITIUM LITTERÆ Γ.

CAP. I. *De gradibus qui sunt in matrimonio.*

Quære caput 8 litteræ B.

CAP. II. *De nuptiis concessis et prohibitis.*

Canon 26 sanctorum apost. et 6 synodi VI et 16 concilii Carthaginensis permittunt iis qui clero continentur, et adhuc lectores et cantores sunt, ut legitimas nuptias contrahant. Verum non amplius, postquam provecti fuerint ad gradum subdiaconi, C vel diaconi, vel presbyteri. Nam initiatos sacerdotio, qui ad matrimonium deflectunt, statim abdicant.

Etiam primus canon concilii Neocæsariensis presbyterum, qui legitime copulatus uxori fuerit, sacerdotio exuit.

Verum sexti concilii divini Patres eam consuetudinem abolentes, quæ in Ecclesia Latinorum invaluit, videlicet ut sacerdotes et diaconi, qui ordinantur, prius fidem dent, quod omnino post ordinationem abstinere velint ab uxoribus, quæ ante ordinationem cum eis copulatæ fuerint, Nos, inquiunt, etiam post ordinationem manere firma volumus eorum matrimonia, qui digne sacerdotium D consecuti sunt, ne benedictas Domini præsentia nuptias contumelia clanculum afficiamus : qui præterea pronuntiavit, hominem separare non debere, quæ Deus conjunxerit. Quin etiam Apostolus honorabile dicit esse matrimonium, et lectum impollutum. Ac rursum : « Alligatus es mulieri? solutionem ne quærito. »

Quamobrem qui diaconum, vel subdiaconum, vel presbyterum conjunctione cum uxore legitima privat, deponatur. Excepto tamen definito quodam tempore, cum sacra sunt tractaturi, ut puri purum adeuntes, preces suas obtineant.

Etiam nonnullis eorum, qui apud Nicæam pri-

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Γ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τῶν τοῦ γάμου βαθμῶν.*

Ζήτει τὸ ὄγδοον κεφ. τοῦ Β στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ γάμων ἐπιτετραμμένων καὶ κεκωλυμένων.*

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κς' κανὼν, καὶ ὁ ς' τῆς ς' συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ις' τοῖς τῷ κλήρῳ κατειλεγμένοις εἰς ἀναγνώστας ἔτι καὶ ψάλτας τελοῦσι, νομίμως συγχωροῦσι γαμεῖν· μετὰ δέ γε τὸ εἰς βαθμὸν προαχθῆναι ὑποδιακόνου, ἢ διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου, οὐκέτι· τῶν γὰρ ἱερωμένων τοὺς πρὸς γάμον ἐκκλίνοντας καθαιροῦσιν εὐθύς.

Καὶ ὁ α' γὰρ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ τὸν δῆθεν νομίμως γυναικὶ συναφθέντα πρεσβύτερον τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ.

Οἱ δὲ τῆς ς' συνόδου θεῖοι Πατέρες, ἐν ιγ' κανόνι ἀνατρέποντες τὸ ἐν τῇ τῶν Λατίνων Ἐκκλησίᾳ κρατῆσαν ἔθος, τὸ τοὺς χειροτονουμένους ἱερέας τε καὶ διακόνους πίστεις πρότερον διδόναι, ἢ μὴν τελέως μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀφέξεσθαι τῶν πρὸ ταύτης νομίμως συζευχθεισῶν αὐτοῖς γυναικῶν, Ἡμεῖς, φασὶ, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐρρῶσθαι τὰ συνοικέσια βουλόμεθα, τῶν ἀξίως τῆς ἱερωσύνης ἠξιωμένων, ἵνα μὴ τὸν εὐλογηθέντα τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ γάμον λάθωμεν ὑβρίζοντες, καὶ προσέτι ἀποτιναμένου, « Ἃ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· » καὶ μὴν καὶ ὁ Ἀπόστολος τίμιον εἶναι λέγει τὸν γάμον, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον· καὶ πάλιν· « Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν. »

Ὁ τοίνυν ἀποστερῶν διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, ἢ πρεσβύτερον τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας, καθαιρείσθω, ἐκτὸς ὡρισμένου δή τινος καιροῦ, ὅτε μεταχειρίζειν τὰ ἅγια μέλλοιεν, ἵνα καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσιόντες, τῶν αἰτημάτων μὴ διαμάρτοιεν.

Ἀλλὰ καί τισι τῶν περὶ τὴν Νίκαιαν τὴν πρώτην

Digitized by Google

ϛυστησαμένων σύνοδον ἐδόκει νόμον ἐπεισάγειν, ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, διακόνους τε καὶ ὑποδιακόνους, μὴ συγκαθεύδειν ὅλως ταῖς γαμεταῖς, ἃς, πρὶν ἢ ἱεράσθαι, νομίμως ἠγάγοντο. Ὁ μέν τοι Παφνούτιος, μιᾶς τῶν κατὰ τὰς Θήβας πόλεων ἐπίσκοπος ὤν, ἀνὴρ ἐκ παιδὸς ἐν ἀσκητηρίῳ τεθραμμένος, καὶ πᾶσαν κατωρθωκὼς ἀρετὴν, ἐπὶ σωφροσύνῃ δὲ καὶ μάλιστα γεγονὼς περιβόητος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς ὁμολογίας στεφανῳ κεκοσμημένος (ἄτερος γὰρ αὐτῷ τῶν ὀφθαλμῶν δι' εὐσέβειαν ἐξορύρυκτο), ἀντεῖπε τοῖς οὕτως ἔχουσι γνώμης, τίμιόν τε τὸν γάμον ἀποκαλῶν, καὶ σωφροσύνην τὴν πρὸς τὰς ἰδίας γαμετὰς ὁμιλίαν· συνεβούλευσε τε τῇ συνόδῳ, μὴ τοιοῦτον θέσθαι νόμον, δυσχερὲς εἶναι τοῖς ἐν κόσμῳ διάγουσι τὸ πρᾶγμα φέρειν ἀποφαινόμενος ἴσως γὰρ τοῦτό γε καὶ αὐτοῖς, καὶ ταῖς τούτων γαμεταῖς, τοῦ μὴ σωφρονεῖν αἰτία γενήσεται· κατὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν, τοὺς μὲν ἀγάμους τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος κοινωνήσαντας, μηκέτι γαμεῖν· τοὺς δὲ μετὰ τὸν γάμον εἰς ἱερωσύνην προβιβασθέντας, ὧν ἔχουσι γαμετῶν οὐ χωρίζεσθαι. Ταῦτα μὲν ὁ Παφνούτιος, καὶ ταῦτα γάμου ἄπειρος ὤν· ἐπῄνεσε δὲ τὴν τοῦ θεσπεσίου ἀνδρὸς εἰσήγησιν καὶ ἡ σύνοδος, καὶ οὐδὲν περὶ τούτου νενομοθέτηκεν, ἀλλὰ τῇ ἑκάστου γνώμῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐκ ἀνάγκῃ θέσθαι νενόμικεν. Οὕτω θεοφιλὴς ὁ Παφνούτιος οὗτος ἦν, ὡς καὶ σημεῖα θαυμαστὰ γίνεσθαι ὑπ' αὐτοῦ· σφόδρα δὲ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐτίμα τὸν ἄνδρα, καὶ συνεχῶς ἐπὶ τὰ βασίλεια μετεπέμπετο, καὶ τὸν ἐξορωρυγμένον ὀφθαλμὸν κατεφίλει.

mum celebrabant concilium, videbatur invehendam rem vituperabilem, ut episcopi, et presbyteri, et diaconi, et subdiaconi, cum uxoribus suis omnino non cubarent, quas prius duxissent, quam sacerdotiis initiarentur. Verum Paphnutius, unius ad Thebas sitæ civitatis episcopus, qui vir a puero educatus erat in loco piis exercitiis dicato, et omnem virtutem perfecte coluerat, ac in primis nomine castitatis celebrabatur, imo qui confessionis etiam corona fuerat ornatus, quod alter oculus ei propter pietatem effossus esset, hanc sententiam probantibus contradixit, cum honorabiles esse diceret nuptias, et consuetudinem cum uxoribus appellaret castitatem. Adeoque synauctor erat, ne legem hanc promulgarent : quod hanc rem in mundo degentibus toleratu difficilem diceret. Nam fortassis hoc tam ipsis, quam ipsorum uxoribus causam minus caste vivendi præbiturum. Ex prisca quidem Ecclesiæ traditione quotquot expertes matrimonii sacerdotalem in ordinem cooptati fuissent, non amplius uxores ducere : qui vero post contractum matrimonium evecti essent ad sacerdotium, eos ab uxoribus, quas habebant, non separari. Et hæc quidem Paphnutius, quanquam ipse matrimonii expers esset. Collaudavit orationem hominis divini synodus, neque de hoc quidquam promulgavit, sed rem arbitrio cujusvis committendam, non coactioni statuit. Adeo vero religiosus erat ipse Paphnutius, ut etiam admiranda quædam prodigia per eum fierent. Et Constantinus imperator hominem magno habebat in pretio, et frequenter ad aulam arcessebat, eruitumque oculum exosculabatur.

Τῷ δὲ ι' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ μηδόλως πρόσχῃς τὸν νοῦν, δύνασθαι λέγοντι γαμεῖν τὸν διάκονον καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν τῇ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐπιτροπῇ.

61 Cæterum syn. Ancyr. can. 10 non attendendum, qui posse dicit diaconum uxorem ducere etiam post ordinationem, episcopi sui permissu.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ἡ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὡς εἰ καὶ ἀπὸ συνηθείας ἀγράφου ἐξῆν τοῖς ἱερωμένοις ἐντὸς δεκαετίας μετὰ τὴν χειροτονίαν ψηφιζομένης λαμβάνειν νομίμους γυναῖκας, ἀλλὰ τοῦτο, ὡς ὑπὸ τῶν κανόνων κεκωλυμένον, οὐκ ὀφείλει κρατεῖν.

Ὁ χειροτονῶν ἄγαμον ἐρωτάτω αὐτὸν, εἰ δύναται χωρὶς νομίμου γαμετῆς σεμνῶς βιοῦν, καὶ εἰ κατάθοιτο, τοῦτον χειροτονείτω. Ὁ δὲ ἐπιτρέπων διακόνῳ γυναῖκα μετὰ τὴν χειροτονίαν λαβεῖν, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω· πρεσβύτερος δὲ, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος, μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμῶν, ἐκβάλλεται τοῦ κλήρου.

Τοῖς κληρικοῖς ἐπιτέτραπται νομίμους ἔχειν γαμετάς.

Οἱ ψάλται καὶ οἱ ἀναγνῶσται δύνανται νομίμως γαμεῖν· οἱ δὲ ὑποδιάκονοι, καὶ διάκονοι, καὶ πρεσβύτεροι, καθάπαξ κεκώλυνται· ὅθεν τούτων οἱ γάμῳ κοινωνήσαντες ἐκπίπτουσι τῆς ἱερωσύνης.

Lex.

Quippe Leonis, cognomine Sapientis, novella dicit, tametsi ex consuetudine non scripta licuerit sacerdotibus intra decennium, post ordinationem computandum, legitimas uxores ducere, tamen hoc, tanquam prohibitum a canonibus, valere non debere.

Qui expertem matrimonii ordinat, interroget eum, an absque legitima uxore vitam castam agere possit. Si hoc facturum se testetur, hominem ordinet. Qui vero diacono permittit, ut post ordinationem ducat uxorem, episcopatu expellitur. Presbyter aut subdiaconus, qui post ordinationem contrahit nuptias, e cœtu cleri ejicitur.

Clericis est permissum, ut legitimas habeant uxores.

Cantores et lectores nuptias legitimas contrahere possunt, at subdiaconi et presbyteri omnino (id facere) prohibentur : quo fit ut quotquot eorum matrimonii participes fiunt, excidant sacerdotio.

Ὅρος γάμου.

Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις πάσης ζωῆς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου

Matrimonii definitio.

Matrimonium est conjunctio maris et feminæ, et omnis vitæ consortium, divini et humani juris com-

Digitized by Google

munication, sive per benedictionem, sive per coronationem, sive per instrumentum contrahatur. Quæ autem præter hosce modos facta sunt, pro non contractis habentur.

Legitimas autem nuptias inter se Romani contrahunt, cum ea servant, quæ legibus de nuptiis præcepta sunt. Oportet autem mares quidem esse puberes, feminas vero viri potentes; hoc est, illos excedere decimum quartum annum, has majores esse duodecim annis. Hæc autem dicimus, sive patresfamilias sint, sive filiifamilias ii, qui coeunt in matrimonium.

Nuptiæ non fiunt nisi consentiant tam ii qui copulantur, quam qui eos habent in potestate.

Nuptias non viri cum muliere concubitus, sed matrimonialis eorum consensus facit.

Filius emancipatus plenam agens ætatem, etiam sine consensu patris uxorem ducit.

Luctus ascendentium non impedit nuptias earum personarum quæ lugent.

Qui vivit in castitate, ne cogatur a patre suo contrahere nuptias, tametsi filiusfamilias sit.

Nemo secreto coronetur, sed pluribus præsentibus. Qui autem fuerit ausus id facere, pœna castigetur : ita scilicet ut etiam a sacerdote, qui rebus inhonestis semet interposuerit, digna supplicia exigantur, juxta canonum ecclesiasticorum constitutionem.

Surdus, et mutus, et cæcus nuptias contrahere possunt, et dotis nomine tenentur.

CAP. III. *De iis qui nuptias legitimas abominantur.*

Quære cap. 9 litteræ *B*.

62 CAP. IV. *De contrahentibus secundas, tertias, plures nuptias, tam viris quam mulieribus.*

Canonis 17 sanctorum apost. verba sunt : Qui geminas post baptismum contraxit nuptias, vel in scortationem lapsus est, non potest episcopus esse, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino sacri consortii. Nam postquam Spiritus sancti gratia per sacri baptismatis mysterium, quod nec verbis exprimi, nec concipi mente potest, ab omnibus sordibus eluit eum, qui baptizatur, et lucis capacem fecit : nihil amplius impedimento est, quominus idem etiam pura sacerdotii luce exhilaretur. Verum post sacrum illud lavacrum, nulla pro peccatis reliqua est hostia, quæ sacerdotium largiri possit.

De lectoribus.

Quamobrem præter can. faciunt lectores qui secundas nuptias contrahunt, et suum ordinem conservant.

Hujus canonis etiam magnus ille Basilius meminit in 12 canone suo, cum ait : Eos qui secun-

A δικαίου κοινωνία, εἴτε δι' εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος, ἢ διὰ συμβολαίου· τὰ δὲ παρὰ ταῦτα γενόμενα ὡς μὴ γεγονότα λογίζονται.

Ἐννόμους δὲ γάμους μεταξὺ ἀλλήλων συνιστῶσι Ῥωμαῖοι, ἡνίκα τὰ περὶ τῶν γάμων τοῖς νόμοις διηγορευμένα φυλάξωσι. Δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄρρενας ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας, ἀνδρὸς δεκτικάς, τουτέστι, τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον, τὰς δὲ μείζονας εἶναι τῶν δώδεκα ἐνιαυτῶν. Ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε αὐτεξούσιοι, εἴτε ὑπεξούσιοί εἰσιν οἱ πρὸς γάμον συνιόντες.

Οὐ γίνεται γάμος εἰ μὴ συναινέσουσιν οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους.

Τὸν γάμον οὐ τὸ συγκαθευδῆσαι ἀλλήλοις τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα συνίστησιν, ἀλλ' ἡ γαμικὴ αὐτῶν συναίνεσις.

Ὁ αὐτεξούσιος, τελείαν ἄγων τὴν ἡλικίαν, καὶ χωρὶς τῆς τοῦ πατρὸς συναινέσεως γαμεῖ.

Τὰ πένθη τῶν ἀνιόντων οὐκ ἐμποδίζει τοὺς γάμους τῶν πενθούντων προσώπων.

Ὁ ἐν σωφροσύνῃ διάγων μὴ ἀναγκαζέσθω πρὸς γάμον ἐλθεῖν παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, κἂν ὑπεξούσιος ᾖ.

Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων· ὁ δὲ τοῦτο κατατολμήσας τιμωρίᾳ σωφρονείσθω, δηλονότι καὶ τοῦ ἱερέως, ὡς ἐν τοῖς ἀπρεπέσιν ἑαυτὸν παρεμβάλλοντος, τὰς ἀξίας εὐθύνας εἰσπραττομένου, κατὰ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων διάταξιν.

Κωφὸς, καὶ ἄλαλος, καὶ τυφλὸς, καὶ γαμεῖν δύνανται, καὶ περὶ προικὸς ἐνέχονται.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ τῶν τοὺς ἐννόμους γάμους βδελυττομένων.*

Ζήτει τὸ θ' κεφ. τοῦ *B* στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ διγάμων, τριγάμων, καὶ πολυγάμων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ περὶ διγάμων ἱερωμένων.*

Ὁ ιζ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, Ὁ δυσὶ γάμοις φησὶ, μετὰ τὸ βάπτισμα ὁμιλήσας, ἢ πορνείᾳ περιπεσὼν, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου. Ἡ γὰρ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος, τῷ τοῦ θείου βαπτίσματος μυστηρίῳ, τῷ μήτε λόγῳ ῥητῷ, μήτε νῷ καταληπτῷ, παντὸς ῥύπου τὸν βαπτισάμενον ἀποπλύνασα, καὶ φωτὸς δεκτικὸν ἀποφήνασα, οὐ κωλύει λοιπὸν καὶ τῷ καθαρῷ φωτὶ τῆς ἱερωσύνης τοῦτον καταφαιδρύνεσθαι· μετὰ δέ γε τὸ θεῖον λουτρὸν οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ὑπολείπεται θυσία, οἵα καὶ ἱερωσύνην χαρίσασθαι.

Περὶ ἀναγνωστῶν.

Ὥστε παρὰ κανόνας δρῶσι τῶν ἀναγνωστῶν οἱ διγαμήσαντες, καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ἔτι διατηροῦντες.

Τοῦ κανόνος τούτου καὶ ὁ μέγας μέμνηται Βασίλειος ἐν τῷ δωδεκάτῳ αὐτοῦ κανόνι, Τοὺς διγάμους,

Digitized by Google

λέγων, παντελῶς ὁ κανὼν τῆς κατὰ τὸν κλῆρον ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, τοῦτον δὴ λέγων.

Ὁ δὲ ἀποστολικὸς ιη', Οὐδὲ ὁ χήραν λαβὼν, ἢ ἐκβεβλημένην πρὸς τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, αἳ τῷ ἀσέμνως βιῶναι οὐ πιστεύονται σωφρονεῖν, δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ ὅλως τοῦ κλήρου.

Τοῖς δυσὶ τούτοις ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ ὁ γ' τῆς ς' συνόδου συνᾴδει κανών.

Νόμοι.

Μηδεὶς δευτερογαμήσας χειροτονείσθω πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μήτε μὴν εἰ γυναικὶ συνοικεῖ τὸν οἰκεῖον ἄνδρα καταλιπούσῃ, μήτε εἰ παλλακὴν ἔχει· ἀλλ' ἢ μιᾶς ἀνὴρ γενόμενος σώφρονος, καὶ ἐκ παρθενίας. Εἰ δέ τις τούτων γαμετὴν ἢ παλλακὴν εἰσαγάγοιτο φανερῶς ἢ λαθραίως, εὐθέως τῆς ἱερᾶς ἐκπιπτέτω τάξεως, καὶ ἰδιώτης ἔστω.

Ἡ δὲ οθ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, τοὺς διγαμοῦντας τῶν κληρικῶν, μήτε τοῦ σχήματος ἀλλοτριοῦσθαι κελεύει, μήτε τῆς ἐκτὸς τοῦ βήματος ὑπηρεσίας. Φησὶ γάρ· Οὐκ ἀποδεχόμεθα τῆς προαιρέσεως τὸν παλαιὸν νομοθέτην, ὃς βούλεται πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροθεσίαν συναφθέντα γυναικὶ, παντελῶς τοῦ τοιούτου ὑπεξίστασθαι σχήματος, καὶ πρὸς τὸν λαϊκὸν βίον ἐπαναστρέφεσθαι, ἀλλ' ἀκυροῦμεν τὸ δόγμα. Θεσπίζομεν δὲ, μόνῃ τῇ ὑποχωρήσει τῆς τάξεως, ἐφ' ᾗ περὶ τοῦ γάμου ἐγνωρίζοντο, ἀρκεῖσθαι τὴν δίκην αὐτοῖς· τοῦ δὲ κληρικοῦ σχήματος καὶ τῆς ἄλλης ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας ἐφάπτεσθαι οὐκ ἀθέμιτον.

Περὶ διγάμων λαϊκῶν.

Ἀλλ' ὁ μὲν θεῖος ἀπόστολος Παῦλος, τὰς νεωτέρας χήρας γάμοις αὖθις προσομιλεῖν, εἰ βούλοιντο, συνεχώρησε, τὸ εὐόλισθον τῆς φύσεως ὑπειδόμενος. Οἱ δὲ θεῖοι Πατέρες, καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς διγαμεῖν αἱρουμένους ᾤοντο δεῖν μὴ κωλύειν, τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος μὴ ἀγνοοῦντες τὴν ἐπανάστασιν· οὐ μὴν ἀνεπιτιμήτως εἴασαν ἔχειν.

Φησὶ γὰρ ὁ α' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανών· Οἱ νομίμως δευτέροις ὁμιλήσαντες γάμοις, ὀλίγου διαπεύσαντος χρόνου, καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ ταῖς νηστείαις σχολάσαντες, τῆς κοινωνίας κατὰ συγγνώμην ἀπολαυέσθωσαν. Εἰ δὲ, πρὶν τὰ τοῦ νομίμου γάμου τελέσασθαι, λαθραίᾳ μίξει συνῆλθον, καὶ ὡς πεπορνευκότες ἐπιτιμάσθωσαν.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ δ' κανόνι, Οἱ μὲν, φησὶν, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἕνα οἱ δὲ ἐπὶ δύο, τῆς ἱερᾶς εἴργουσι κοινωνίας τὸν διγαμοῦντα.

Περὶ γυναικῶν εἰς δεύτερον ἀρχομένων γάμον.

Ἐν δὲ τῷ μα' κανόνι, Ἡ χήρα γυνὴ, φησὶν, εἰ

das contraxere nuptias, omnino canon a ministerio vocationis exclusit, quibus verbis hunc innuit canonem.

Cæterum 18 apost. canon ait : Nec qui viduam duxit, vel ejectam a marito suo, vel meretricem, vel servam, vel aliquam ex iis quæ artem ludicram exercent, ac propterea, quod parum honeste vivant, non creduntur esse castæ, potest episcopus esse, vel presbyter, vel omnino clericorum in consortio.

Cum duobus hisce canonibus apost. etiam tertius sextæ synodi canon consentit.

Leges.

Nemo qui secundas adierit nuptias, ordinetur presbyter, aut diaconus, nec si mulierem habeat in contubernio, quæ virum suum reliquerit, nec si concubinam habeat ; sed duntaxat is qui vir est unius castæ mulieris, et quam virginem duxerit. Sin quispiam duxerit matrimonio prius copulatam, vel concubinam, sive manifesto, sive clam, confestim ordine sacro excidat, et privatam vitam agat.

Septuagesima vero et nona novella principis Leonis, cognomine Sapientis, clericos secundas nuptias contrahentes nec habitum amittere debere, nec functionem sacerdotalem, præcipit. Sunt enim hæc illius verba : Non probamus legislatoris veteris institutum, qui vult, ut presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, qui post factam manus impositionem cum muliere copulatus fuerit, prorsus ab hoc habitu recedat, et ad vitam plebeiam revertatur. Sed decretum hoc abrogamus, atque sancimus, uti duntaxat eis pro pœna sufficiat ejus ordinis cessio, quo in ordine ante contractas nuptias conspiciebantur. Habitum autem clericalem, et reliquam in ecclesiis functionem attingere nefas non est.

De laicis ad secundas nuptias transeuntibus.

Enimvero divinus ille Apostolus viduis junioribus, ut alteras ad nuptias transeant, siquidem ita velint, permisit, earum naturæ lubricitatem intelligens. Divini vero Patres etiam viros, qui secundas nuptias eligerent, minime putabant inhibendos, quandoquidem libidinis carnalis impetum non ignorabant ; eos tamen non impune dimiserunt.

Quippe 1 can. syn. Laodic. hæc verba sunt : Qui legitime secundas ad nuptias transierunt, ubi perexiguum temporis spatium intercesserit, ac precibus et jejuniis vacaverint, communione per indulgentiam fruantur. Sin prius, quam legitimas contraherent nuptias, clandestino concubitu coierint, etiam puniantur ceu scortationis rei.

63 Magnus autem ille Basilius in 4 can. suo, Quidam, inquit, ad annum unum, quidam ad duos arcent eum a communione sacra, qui secundas nuptias contrahit.

De mulieribus quæ secundas nuptias contrahunt.

Ejusdem can. 41, Vidua, inquit, si proximis

Digitized by Google

parentibus careat, etiam ad secundas arbitratu suo nuptias convolare non prohibetur. Nam Apostoli verba sunt : « Si vir mortuus fuerit, libera est ut ei nubat, cui vult, solum in Domino, » hoc est, ut cum viro fideli jungatur. Parentes autem vivi, quorum est in potestate, si non consenserint, nuptiarum conjunctionem dirimere possunt.

A καὶ τῶν προσεχῶν γονέων ἀφῇρηται, καὶ εἰς δεύτερον ἐλθεῖν αὐθαιρέτως οὐ κεκώλυται συνοικέσιον. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ, τουτέστιν ἀνδρὶ πιστῷ συναφθῆναι· ζῶντες δὲ οἱ γονεῖς, ὧν ὑπεξούσιος οὖσα τυγχάνει, καὶ μὴ συναινέσαντες, διασπᾶσαι δύνανται τὴν τοῦ γάμου συνάφειαν.

Leges.

Quippe lex ait, Emancipata minor annis 25, ad nuptias transitura, de patris sententia nubat.

Νόμοι.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος· Ἡ ἐλάττων τῶν κε' ἐνιαυτῶν αὐτεξουσία, μέλλουσα δευτερογαμεῖν, γνώμῃ τοῦ πατρὸς γαμείσθω.

Mulier vidua tempus luctus exspectare cogitur, propter confusionem seminis, quod in viro locum non habet. Quæ vero nupserit antequam completus fuerit annus a morte mariti, et infamia notatur, B nec ultra tertiam facultatum suarum partem alteri marito donare potest, vel in testamento relinquere, cum liberos scilicet nullos habet : nec ipsa quidquam habebit ex hæreditate, vel legato, vel mortis causa donatione : sed accipiunt hæc illius hæredes, qui ea reliquit. Si quid etiam reliquit ei prior maritus, secundum gradus decem personæ capiunt, hoc est, ascendentes et descendentes, et qui sunt ex transverso, usque ad secundum gradum. Ab intestato autem, hæredes cognatorum ipsorum usque ad tertium duntaxat gradum. Quin etiam omni dignitate privatur, et iis, qui a marito priori ad eam pervenerunt ex causa sponsalium, vel secundum voluntatem defuncti.

Ἡ χήρα γυνὴ ἀναγκάζεται μεῖναι τὸν πένθιμον ἐνιαυτὸν, διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς γονῆς, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἔστι. Γαμηθεῖσα δὲ πρὶν ἢ πληρωθῆναι τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς ἐνιαυτὸν, ἀτιμοῦται, καὶ οὐ δύναται πλέον τοῦ τρίτου τῆς οὐσίας διδόναι τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ, ἢ ἐν διαθήκῃ καταλιπεῖν, ὅτε παῖδας; δηλαδὴ οὐκ ἔχει· καὶ αὐτὴ δὲ οὐδὲν ἕξει ἀπὸ κληρονομίας, ἢ ληγάτου, ἢ μόρτις καύσα, ἤγουν ἐπιτελευτίου δωρεᾶς, ἀλλὰ ταῦτα λαμβάνουσιν οἱ κληρονόμοι τοῦ καταλιπόντος. Καὶ εἴ τι κατέλιπεν αὐτῇ ὁ πρῶτος ἀνήρ, λαμβάνουσι κατὰ βαθμὸν τὰ δέκα πρόσωπα, τουτέστιν ἀνιόντες καὶ κατιόντες, καὶ ἐκ πλαγίου, μέχρι δευτέρου βαθμοῦ· ἐξ ἀδιαθέτου δὲ κληρονόμος τῶν συγγενῶν αὐτῆς μέχρι τρίτου βαθμοῦ· ἀλλὰ καὶ πάσης ἀξίας στερεῖται, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐλθόντων προφάσει μνήστρων, ἢ κατὰ βούλησιν τοῦ τελευτήσαντος.

Principis autem jussu potest mulier intra tempus luctus alterum sibi sponsum inducere. Quæ partum edidit intra tempus luctus, statim nuptum se collocare potest. Quære plura super hac re in cap. 8 litt. B.

C Κατὰ κέλευσιν δὲ βασιλέως δύναται γυνὴ ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ δεύτερον νυμφίον ἑαυτῇ ἐπεισαγαγεῖν· ἡ δὲ τεκοῦσα ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ παραχρῆμα δύναται γαμηθῆναι. Ζήτει τὰ περὶ τούτου καὶ ἐν τῷ ἡ' κεφ. τοῦ Β στοιχείου.

Nemo, qui sub Romanorum ditione sit, binas uxores eodem tempore potest habere.

Οὐδεὶς δύναται, ὑπὸ τὴν πολιτείαν ὢν τῶν Ῥωμαίων, δύο γαμετὰς ἐν ταυτῷ ἔχειν.

Qui duas uxores eodem habet tempore, verberetur, et superinducta mulier ejiciatur una cum natis ex ea liberis.

Ὁ δύο γαμετὰς ἐν ταυ-ῷ ἔχων τυπτέσθω, ἐκβαλλομένης τῆς ἐπεισάκτου γυναικὸς μετὰ τῶν τεχθέντων ἐξ αὐτῆς παίδων.

De trigamis.

Magnus ille Basilius in 4 can., Consuetudinem, inquit, in contrahentibus tertias nuptias accepimus, ut quinquennio segregentur, ita tamen, ut ipsum matrimonium non dirimatur. Vocant autem D has non amplius nuptias, sed nuptiarum pluralitatem ; imo scortationem coercitam, hoc est, non late diffusam, sed contractam, et quæ in una muliere circumscribitur. Idcirco Dominus etiam ad mulierem illam Samaritanam, quæ viros quinque, unum post alium habuerat : « Quem nunc habes, inquit, non tibi maritus est. » Adeo non æquum est, ut qui ultra mediocritatem secundarum nuptiarum prolapsi sunt, nomine mariti vel uxoris appellentur. Oportet autem, inquit, non prorsus hos arcere ab ecclesia, sed ita mitigari pœnam eorum, ut in locis audientium duntaxat, et una tantum consistant, non etiam eorum, qui plorant.

Περὶ τριγάμων.

Ὁ μέγας Βασίλειος, ἐν τῷ δ' κανόνι, Ἐπὶ τῶν τριγάμων συνήθειαν, φησὶ, κατελάβομεν πενταετίας ἀφορισμὸν, τοῦ γάμου δηλαδὴ μὴ διασπωμένου· καλοῦσι δὲ τὸν τοιοῦτον οὐκέτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην, τουτέστι μὴ διακεχυμένην, ἀλλὰ συνεσταλμένην, καὶ ἐν μιᾷ περιγραφομένην γυναικί. Διὸ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι, πέντε ἄνδρας διαμειψάσῃ, Ὃν νῦν, φησὶν, ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· ὡς οὐκ ἔτι ἀξίων ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας, τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς καλεῖσθαι προσρήματι. Δεῖ δὲ, φησὶ, μὴ πάντη τούτους ἀπείργειν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν τοῖς τόποις μόνοις τῶν ἀκροωμένων καὶ συνεσταμένων μετρεῖσθαι τούτοις τὴν καταδίκην, οὐ μὴν καὶ τῶν προσκλαιόντων.

Rursus inquit in can. 50 : De tertiis nuptiis

Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐν τῷ ν', Τριγαμία; νόμος, φη-

Digitized by Google

σιν, οὐκ ἔστιν, ἐκκλησιαστικὸς δηλαδή. Τὰ μέντοι τοιαῦτα, οἷα ῥύπη τῆς Ἐκκλησίας ὁρῶμεν. Δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἱρετώτερα· οὐ γὰρ καταδικάζομεν τὴν πρᾶξιν ὥστε καὶ διασπᾶν· κατὰ δὲ τὸν αὐτίκα ῥηθησόμενον τῆς ἑνώσεως τόμον, καὶ τὴν διαστολὴν καὶ ψῆφον αὐτοῦ, τούτους δεχόμεθα. A

Ὁ δὲ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος καὶ μέγας Γρηγόριος, Τὸ πρῶτον, φησὶ, συνοικέσιον, νόμος· τὸ δεύτερον, συγχώρησις· τὸ τρίτον, παρανομία· τὸ δ' ὑπὲρ τοῦτο χοιρώδης βίος, οὐδὲ πολλὰ ἔχων τῆς κακίας τὰ παραδείγματα.

Περὶ τοῦ τόμου τῆς ἑνώσεως.

Ἤδη μὲν οὖν τοῖς παλαιοῖς νόμοις τρεῖς ἐπεγινώσκοντο γάμοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς Λέων ὁ Σοφὸς, καὶ εἰς τέταρτον ἐλθὼν συνοικέσιον, ἀφορισμῷ παρὰ τοῦ πατριάρχου Νικολάου καθυπεβλήθη· οὗ καὶ ἐδεῖτο ὁ βασιλεὺς λυθῆναι τοῦ δεσμοῦ. Ὡς δ' ἐκεῖνος τὸ παράπαν ἀδυσώπητος ἦν, τῆς Ἐκκλησίας τοῦτον ἐκβάλλει, καὶ τὸν Εὐθύμιον Σύγκελλον, ἄνδρα ἱερὸν, προχειρίζεται πατριάρχην, ὃς καὶ τὸν βασιλέα θεσπίσαι βουλόμενον καὶ μέχρι τοῦ τετάρτου βαθμοῦ παρατείνεσθαι τοῖς βουλομένοις τὰ συνοικέσια, πάσῃ σπουδῇ διεκώλυσεν, οὐχ ὅπως τὴν τετραγαμίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τριγαμίαν ἀθέμιτον εἶναι μετὰ τῶν πλειόνων ἀρχιερέων διατεινόμενος. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ σχίσμα περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐγεγόνει, καὶ τὰ τῆς στάσεως μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ Ῥωμανοῦ τοῦ πενθεροῦ τούτου διήρκεσε. Καὶ τηνικαῦτα ἐξηνέχθη τόμος ὁ λεγόμενος τῆς ἑνώτεως, τῷ ,ϛυκη' ἔτει, διαλαμβάνων πότε, καὶ τίσι τὸν τρίτον δεῖ γάμον παραχωρεῖν, ταῖς ἀνειμέναις τῶν ἐρώτων ἐπιθυμίαις ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐπιτιθεὶς χαλινὸν, ὃς καὶ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα ἐτησίως ἐπ' ἀμβωνος ἀναγινώσκεται. Πρὸς γοῦν τῷ τέλει ταῦτά φησι· Τοὺς εἰς ἔτος ἀναβεβηκότας τεσσαρακοστὸν, καὶ πρὸς τρίτον ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτοντας γάμον, οἷα ῥύπη τῆς Ἐκκλησίας τυγχάνοντας, μέχρι πενταετίας ἀκοινωνήτους εἶναι θεσπίζομεν, καὶ τοῦ τοσούτου χρόνου ἐξήκοντος, ἅπαξ τοῦ ἔτους τῇ κοινωνίᾳ προσιέναι, κατὰ τὴν σεβάσμιον τοῦ σωτηρίου Πάσχα ἡμέραν, ἐν τῇ πρὸ ταύτης νηστείᾳ καθ' ὅσον οἱόν τε ἀποκαθαίροντας ἑαυτούς. Ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς, παρὰ τὸν διατεταγμένον ὅρον, μεταλήψεως θείας τινὰς τούτων ἀξιῶσαι, περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύσει βαθμόν. Ταῦτα δέ φαμεν, ὅταν μὴ τέκνα τούτοις ἐκ τῶν προτέρων γάμων παρῇ· εἰ δ' οὖν, ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἔσται ἡ τριγαμία. Εἰ δέ τις τριακοντούτης ὢν, καὶ τοῦ γένους ἔχων ἐκ τῶν φθασάντων γάμων διαδοχὴν, ὅμως γε μὴν διὰ τὸ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον τρίτῃ συναφθείη γυναικὶ, ἐπὶ τετραετίαν ἀκοινώνητος ἔστω. Εἶθ' οὕτω τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μεταλαμβανέτω, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ τοῦ Πάσχα ἡμέρᾳ, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου Θεοτόκου, καὶ ἐν τῇ τῶν γενεθλίων τοῦ Κυρίου ἑορτῇ, τῶν πρὸ τούτων νηστειῶν τὸ πλεῖστον τῆς ἐντακείσης αὐτῷ κηλίδος ἀποσμήχειν πιστευομένων. Εἰ δὲ ἅπαις ὢν τυγχάνει, nulla lex, videlicet ecclesiastica. Nimirum ejusmodi tanquam Ecclesiæ sordes intuemur. Publicis autem pœnis non subjicimus, veluti quæ libera scortatione magis sint optabilia. Non enim rem ita damnamus, ut matrimonium ipsum dirimamus, sed juxta tomum unionis, quem mox sumus exposituri, et distinctionem atque sententiam ejus, hasce nuptias admittimus.

Magnus autem ille Gregorius, cognomine Theologus, Primum conjugium lex, inquit, alterum permissio, tertium legis violatio. Quod ultra hoc, porcina vita est, nec multa vitii habet exempla.

64 *De tomo unionis.*

Enimvero priscis legibus trinæ agnoscebantur nuptiæ. Sed imperator Leo, cognomine Sapiens, cum ad quartum quoque matrimonium progressus esset, segregationi subjectus fuit a Nicolao patriarcha: quem deinde rogabat princeps, ut eo vinculo se liberaret. Cum ille prorsus esset inexorabilis, hominem ejicit extra Ecclesiam, et Euthymium Syncellum, virum sanctum, patriarcham facit. Qui cum imperator sancire vellet, ut etiam ad quartas usque nuptias extenderentur ab iis matrimonia, quibus ita luberet, eum omni studio inhibuit, affirmans cum pluribus pontificibus, etiam tertias nuptias, nedum quartas, illicitas esse. Quamobrem dissidium exstitit in Ecclesia, eaque seditio duravit usque ad imperium filii ejus Constantini nati in Porphyra, et Romani, hujus soceri. Quo tempore publicatus est tomus, qui unionis dicitur, anno 6428, et qui tradit, quando et quibus tertiæ nuptiæ permittendæ sint, liberioribus amantium libidinibus egregium frenum imponens. Is tomus mense Julio quotannis in ambone legitur, et ad finem hæc verba continet: Eos, qui annum quadragesimum attigerunt, et tertias ad nuptias sese projiciunt, veluti qui Ecclesiæ sint inquinamenta, quinquennio communionis exsortes esse debere sancimus; eoque tempore exspirante, semel in anno ad communionem accedere venerabili salutaris Paschatis die, jejunio diem illum præcedente, quantum ejus fieri potest, semet expurgantes. Sacerdos autem, qui præter id, quod a nobis est statutum, ad sacram aliquam perceptionem eos audet admittere, de gradu suo periclitabitur. Hæc autem dicimus, cum nulli sint ejus liberi prioribus ex nuptiis. Sin autem, tertium matrimonium iis non permittetur. Quod si quis annos triginta natus, et hæredes ex prioribus conjugiis habens, nihilominus ob carnalis libidinis intemperantiam tertiæ copulatus uxori fuerit: triennio communionis exsors esto. Atque ita deinceps ter in anno percipiat, die videlicet Paschali resurrectionis, et in obdormitione immaculatæ Deiparæ, et in festo natalitiorum Domini: cum jejunia dies hosce præcedentia majorem partem exstinctæ in ipso labis abstergere credantur. Sin liberis caret, veniam impetrat, quod liberorum procreandorum desiderio

Digitized by Google

tertias optavit nuptias; consuetaque pœna remedium ei adhibetur, ut tribus annis a communione arceatur.

De polygamis.

Canon 3 syn. Neocæsar., De iis, inquit, qui in plures nuptias incidunt, ut ultra tres progrediantur, tempus quidem præstitutum manifestum est. At revera manifestum non est, cum nemo ex antiquis Patribus illud manifestum fecerit. Sed resipiscentium, inquit, fides et conversio tempus contrahit.

Cæterum eruditus ille in omnibus Basilius, octuagesimo canone suo, Nuptiarum pluralitatem, inquit, silentii caligine Patres obvelarunt, veluti bestialem et alienam ab honesta consuetudine. Nobis autem ad animum accidit, hoc est, videtur et placet judicio nostro, magis hanc castigandam, quam ipsam scortationem. Et nuptiarum pluralitas est, non cum multis promiscue rem habere, sed eumdem plures uxores ducere, licet non una et eadem vice. Nam nuptiæ non tantum sunt concubitus cum muliere, sicut vulgus hominum loqui solet, sed conjunctio maris et feminæ et omnis vitæ consortium, divini et humani juris communicatio, quemadmodum leges tradunt. Non enim ex conjunctione duntaxat agnoscuntur, verum etiam ex illorum affectione, **65** qui contraxerunt. Dicit autem nuptiarum pluralitatem a Patribus silentio præteritam, quia tertias quidem nuptias lex agnoscit; at eorum pluralitas tum legibus, tum canonibus est prohibita Omnis enim contractus matrimonialis, qui tertiam nuptiarum fines transit, nuptiarum pluralitas haud dubio dicitur. Eamdem scortatione pejorem non abs re pronuntiavit. Nam qui scortatur in se solum facinus hoc admittit, dum sponte sua semet in voraginem intemperantiæ præcipitat; qui vero quartas aut quintas contraxerit nuptias, et sacros canones, qui eas prohibent, proculcat, et germanos suos liberos afficit injuria, dum præter eos etiam suprios procreat. Propterea post ipsius facinoris omissionem, et veram confessionem, vult etiam gravius ipsos puniri, quam qui scortati fuerint. His enim septennium, illis annos octo constituit; si accurate mentem in ea, quæ vir sanctus statuit, defixeris. Nam si duorum duntaxat locorum pœnitentiæ mentione facta, quatuor in eis annos præterire debere definiit: omnino in duobus etiam aliis, quos compendii causa veluti manifestos omisit, alii quatuor anni erunt exigendi ante sacramentorum perceptionem.

A συγγνώμης ἀξιοῦται, δι' ἕφεσιν παιδοποιΐα; τὸν τρίτον γάμον αἱρούμενος, καὶ τῷ συνήθει ἐπιτιμίῳ θεραπευθήσεται, ἐπὶ τρισὶ χρόνοις τῆς κοινωνίας εἰργόμενος.

Περὶ πολυγάμων.

Ὁ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου τρίτος κανών, Περὶ τῶν πλείστοις, φησὶ, γάμοις περιπεσόντων, ὡς καὶ τῆς τριγαμίας προελθεῖν περαιτέρω, ὁ μὲν ὡρισμένος χρόνος σαφής· εἰ καὶ ἀτεχνῶς ἀσαφής, μή τινος τῶν παλαιοτέρων δηλώσαντος. Ἡ δὲ πίστις καὶ ἡ ἀναστροφὴ τῶν μετανοούντων συντέμνειν οἶδε τὸν χρόνον, φησί.

Ὁ δὲ τὰ πάντα σοφὸς Βασίλειος, ἐν τῷ π' κανόνι, Τὴν πολυγαμίαν οἱ Πατέρες, φησὶ, τῷ τῆς ἀφασίας συνεκάλυψαν σκότει, οἷα κτηνώδη, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπεοικυῖαν διαγωγῆς. Ἡμῖν δὲ παρίσταται, ἤτοι δοκεῖ καὶ κρίνεται, πλέον ἢ τὴν πορνείαν ταύτην κολάζεσθαι· πολυγαμία δέ ἐστιν οὐ τὸ πολλαῖς ἀδιαφόρως μίγνυσθαι, ἀλλὰ τὸ πολλὰς ἀγαγέσθαι τὸν αὐτὸν, εἰ καὶ μὴ ἀθρόον. Γάμος γὰρ οὐ τὸ γυναικὶ συμφθαρῆναι μόνον ἐστὶ κατὰ χυδαιοτέραν διάλεκτον, ἀλλ' ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία, ὡς οἱ νόμοι διαγορεύουσιν. Οὐ γὰρ ἀπὸ μόνης τῆς συναφείας γινώσκεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν συναλλαξάντων. Ἀποσεσιωπῆσθαι δέ φασι τοῖς Πατράσιν, ὅτι ἡ μὲν τριγαμία τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, ἡ δὲ πολυγαμία καὶ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσιν ἀπείρηται. Πᾶν γὰρ συνάλλαγμα, τοὺς ὅρους ὑπερβαῖνον τῆς τριγαμίας, πολυγαμία ταφῶς ὀνομάζεται· καὶ τῆς πορνείας δὲ εἴρηκε χείρονα, καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ μὲν γὰρ πορνεύων, εἰς ἑαυτὸν μόνον τὴν ἀδικίαν προΐστησιν, ἐκοντὶ τῷ βαράθρῳ τῆς ἀκολασίας ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτων. Ὁ δὲ δ' ἢ ε' γάμον δῆθεν ἑαυτῷ συναλλάξας, κατορχεῖται μὲν τῶν κωλυόντων τοῦτον θείων κανόνων, ἀδικεῖ δὲ τοὺς γνησίους αὐτοῦ παῖδας, παρασπείρων τούτοις καὶ νόθους. Διὸ καὶ μετὰ τὴν τῆς παρανομίας ἀπαλλαγὴν, καὶ τὴν γνησίαν ἐξομολόγησιν, καὶ πλέον τῶν πορνευσάντων εὐθύνεσθαι ἀξιοῖ· τοὺς μὲν γὰρ εἰς ἐπταετίαν, τοὺς δὲ καὶ εἰς ὀκτὼ παρατείνει χρόνους, εἰ ἀκριβῶς τὸν νοῦν ἐπιστήσεις τοῖς τοῦ ἁγίου θεσπίσμασιν. Εἰ γὰρ τῶν δύο τόπων τῆς μετανοίας μόνον μνησθεὶς, τέσσαρας ἐν αὐτοῖς διελθεῖν ὥρισε χρόνους, ἦπου καὶ ἐν τοῖς δυσὶν ἑτέροις, οὓς παρῆκε διὰ συντομίαν ὡς δήλοις, ἑτέρους δεῖ τέσσαρας διαγεῖν, πρὸ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεθέξεως.

Lex.

Legis autem hæc verba sunt: Universis manifestum esto, quod si quis ausus fuerit ad quartas convolare nuptias, quæ nuptiæ non sunt, non modo futurum, ut eæ nuptiæ pro nullis habeantur, sed ne liberi quidem ex iis procreati pro legitimis ducantur; adeoque pœnis etiam pollutorum scor-

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος φησίν· Ἔστω οὖν τοῦτο πᾶσι κατάδηλον, ὡς εἴ τις τολμήσειε πρὸς τέταρτον γάμον, τὸν οὐ γάμον, ἐλθεῖν, οὐ μόνον ἀντ' οὐδενὸς ὁ τοιοῦτος νομιζόμενος γάμος λογισθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ τεχθέντες παῖδες γνήσιοι λογισθήσονται, καὶ ταῖς ποιναῖς δὲ τῶν μεμολυσμένων τῇ πορνείᾳ ὑποβλη-

Digitized by Google

θήσονται οἱ τοιοῦτοι, ἀπ' ἀλλήλων πρότερον διαιρεθέντες.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ τῆς εἰς δεύτερον γάμον ἐλθεῖν βουλομένης γυναικὸς, ἐν ἀποδημίᾳ ἢ στρατείᾳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀφανισθέντος.*

Ὁ λα' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανών, Ἡ ἀναχωρήσαντος, φησὶ, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφανοῦς ὄντος, μὴ ἀναμείνασα τὴν ἐπάνοδον, μήτ' αὖ πρὸς τῶν ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτὸν ἐγνωκότων μαθοῦσα, εἰ ἀληθῶς ἐτεθνήκει, καὶ γαμουμένη ἑτέρῳ, τῷ τῆς μοιχείας ἐνέχεται κρίματι.

Ὁ δὲ λς', Καὶ αἱ τῶν ἐπὶ μακρὸν ἀποδημούντων στρατιωτῶν σύνευνοι τῷ αὐτῷ, φησὶ, τῆς μοιχείας ἐγκλήματι περιπίπτουσιν· ἔχουσι δέ τινα συγγνώμην τῷ ἐν χρόνῳ θανάτου ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ὑποπτεύεσθαι, ἅτε περὶ πολέμους, καὶ κινδύνους, καὶ σφαγὰς ἀναστρεφομένους.

Τοῖς δυσὶ τούτοις τοῦ Βασιλείου κανόσι καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἀρεσθεῖσα, ἐννενηκοστὸν τρίτον κανόνα ἑαυτῆς ἐποιήσατο, αὐτοῖς τοῖς αὐτοῦ ῥήμασι χρησαμένη, καὶ προστίθησιν, ὡς Ἐπανήκων ὁ στρατιώτης ἐκ τῆς χρονίας ἀποδημίας, εἰ βουληθείη, λήψεται τὴν ἰδίαν γυναῖκα· συγγνώμη δὲ καὶ ταύτῃ καὶ τῷ νομίμως συναφθέντι δίδοται ἀνδρί. Οὐ γὰρ ἐπιτιμῶνται, διὰ τὴν ἄγνοιαν· ἡ δὲ τοῦ μὴ ὄντος στρατιώτου ἀσύγγνωστος, μὴ ἀναμείνασα τὴν ἐπάνοδον. Εἰ δὲ οὐχ αἱρεῖται ἡ γυνὴ τὴν μετὰ τοῦ ἐπανελθόντος στρατιώτου συμβίωσιν, οὐδὲ μετὰ τοῦ δευτέρου ἀνδρὸς καὶ βουλομένη συνοικεῖν ἐκαθήσεται. Εἰ γὰρ βουληθείη ὅλως μετὰ τὴν ἐκείνου ἐπάνοδον, εἰ καὶ μὴ προσίεται ταύτην, ἔτι συνοικεῖν τῷ δευτέρῳ, ὡς μοιχαλὶς τιμωρηθήσεται, καὶ ὁ γάμος αὐτίκα διασπασθήσεται· ἐκείνας γὰρ συγγνώμης ἀξιοῦσθαι φασιν οἱ Πατέρες, τὰς ἑτοίμως ἀφισταμένας τοῦ δευτέρου συνοικεσίου, καὶ τῷ ἐξ ἀγνοίας μὴ συντιθεμένας ἁμαρτήματι, οὐ μὴν τὰς ἀνθισταμένας, καὶ τὴν μοιχείαν προαιρουμένας.

Νόμοι.

Ἐὰν στρατιώτης ἐν ἐξπεδίτῳ διάγῃ, ἤγουν ἐν δημωφελεῖ κατασκευάσματι, ὁσουσδήποτε ἐνιαυτοὺς, περιμενέτω τοῦτον ἡ αὐτοῦ γαμετὴ, κἂν εἰ μὴ γράμματα ἐδέξατο παρ' αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ τελευτήσαντα πύθοιτο, μηδ' οὕτως εὐθέως γαμείσθω, ἂν μὴ πρότερον τοὺς χαρτουλαρίους ἔρηται, εἰ τῇ ἀληθείᾳ ἐτελεύτησε, κἀκεῖνοι, τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων προκειμένων, ὅρκῳ πιστώσωνται τὴν αὐτοῦ τελευτήν· ἀλλὰ καὶ οὕτω μενέτω αὖθις ἐνιαυτὸν, καὶ τότε νομίμως γαμείσθω. Εἰ δὲ παρὰ τὸν προσδιορισμὸν γαμηθείη τοῦτον, καὶ αὐτὴ, καὶ ὁ λαβὼν αὐτὴν, ὡς μοιχοὶ τιμωροῦνται· εἰ δὲ καὶ οἱ καταθέμενοι ἀποδειχθεῖεν ψευσάμενοι, ἀποστρατεύονται· καὶ ἔχει ἄδειαν ὁ ἐπανελθὼν στρατιώτης τὴν ἰδίαν λαβεῖν, εἰ βούλοιτο, γαμετήν.

Περὶ δὲ αἰχμαλώτων ἡ νεαρὰ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ μὴ λύεσθαι διορίζεται προφάσει τῆς αἰχμαλωσίας γάμους, μηδὲ τῷ ἐλευθέρῳ συντηρηθέντι μέρει ἐξεῖναι πρὸς ἕτερον ἀπιδεῖν συνοικέσιον. Εἰ δὲ καὶ συναφθείη ἑτέρῳ, ἄδειαν ἔχειν τὸ ὑποστρέψαν μέρος

tatione tales subjicientur, ubi primum a se invicem dirempti fuerint.

CAP. V. *De muliere secundas ad nuptias transire volente, cujus maritus in peregrinatione vel expeditione interierit.*

Canon 31, Basilii magni, Mulier, ait, quæ marito peregre profecto, nec adhuc comparente, reditum ejus non exspectaverit, nec ab iis, qui ejus negotia norunt accurate, verene mortuus sit, intellexerit, atque ita nupserit alteri, adulterii judicio tenetur.

Item can. 36, Uxores militum procul aliquo proficiscentium, in idem adulterii crimen incidunt: sed veniam tamen aliquam propterea merentur, quod semper existimentur morti objecti milites, veluti qui in præliis, et periculis, et cædibus versentur.

Duobus hisce Basilii canonibus assentiens etiam sexta synodus 93 canonem suum fecit, ipsis ejus verbis usa, et deinde adjiciens: Miles qui ex diuturna profectione revertitur, si voluerit, uxorem suam recipiet. Venia vero tam ipsi mulieri, quam viro legitime cum ea copulato datur. Non enim puniuntur, propter ignorantiam. Ejus autem uxor, qui non est miles, si reditum non exspectaverit, veniam non impetrat. Quod si mulier reversi militis contubernium repudiet, nec alteri marito, licet id expetat, cohabitare permittetur. Nam si voluerit omnino post reditum militis, licet eam non admittat, adhuc tamen cohabitare secundo marito, tanquam adultera punietur, et matrimonium statim dirimetur. Nam illas impetrare veniam tradunt Patres, quæ prompte a secundo matrimonio discedunt, et peccatum ex ignorantia profectum non approbant: non quæ repugnant, et adulterii proposito inhærent.

Leges.

66 Si miles in expeditione degat, hoc est, in utili publice apparatu, quotcunque tandem anni fuerint, uxor ejus hominem exspectet, tametsi nullas ab eo litteras acceperit. Quod si etiam defunctum audiat, ne ita quidem statim nubat, nisi prius tabellarios rogaverit an revera mortuus sit, ipsique propositis sacrosanctis Evangeliis, juramento mortem ejus confirment: quin et sic uno amplius anno exspectet, et tum legitime nubat. Sin præter statutum hoc nupserit, tam ipsa, quam qui eam duxit, tanquam adulteri puniuntur. Quod si probatum fuerit, eos qui de morte deposuerint, mentitos, exauctorentur; et qui reversus est miles licentiam habet uxorem, si velit, suam recipiendi.

De captivis autem Novella Leonis, cognomine Sapientis, sancit matrimonium ex causa captivitatis non solvi: nec ei parti, quæ libera manserit, licere, ut alterum ad matrimonium respiciat. Quod si etiam alii se conjunxerit, licentiam habere partem

Digitized by Google

eam, quæ reversa sit ex captivitate, membrum suum revocandi, et secundum matrimonium dirimendi.

ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, τὸ οἰκεῖον ἀνακαλεῖσθαι μέλος, καὶ τὸν δεύτερον γάμον διασπᾷν.

CAP. VI. *Quod presbyter qui nuptiis benedixit alterum contrahentis matrimonium, cum eo convivari non debeat.*

Canon concilii Neocæsar. septimus non putat debere presbyterum nuptiali secundum contrahentis matrimonium convivio interesse. Quem enim objurgaturus est, et ad anni spatium sacra exclusurus perceptione, cum eo quinam fieri potest, ejusdem ut tunc mensæ sit consors, et opinionem de se præbeat, quasi particeps sit ejus quod agitur? Post nuptias tamen vesci cum eo non prohibebitur.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'. *Ὅτι τῷ διγαμοῦντι οὐ δεῖ συνεστιᾶσθαι τὸν ἱερολογήσαντα πρεσβύτερον.*

Ὁ ζ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανὼν πρεσβύτερον ἐν τῷ γάμῳ τοῦ δευτερογαμοῦντος ἑστιᾶσθαι οὐκ οἴεται δεῖν. Ὃν γὰρ ἐπιτιμᾷν μέλλει καὶ ἐπ' ἐνιαυτὸν τῆς θείας εἴργειν μεταλήψεως, πῶς οἷόν τε κοινωνεῖν τούτῳ τραπέζης τηνικαῦτα, καὶ κατὰ τοῦτο δοκεῖν τῷ γινομένῳ συμπράττειν; Μετὰ μέντοι τὸν γάμον αὐτῷ συνεσθίειν οὐ κωλυθήσεται.

B

CAP. VII. *Quod Christiani qui ad nuptias eunt, non debent ludicris intenti esse.*

Canon Laodicenæ synodi 53 præcipit, ut Christiani, qui eunt ad nuptias, gravitatem sibi convenientem servent, et saltantibus aut ludicras res agentibus animum non advertant. Quod præceptum canonis hujus modo neglectum jacet. Quæras in 1 cap. lit. Θ. can. hujus syn. 54; et syn. 6 can. 24.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. *Ὅτι τοὺς εἰς γάμον ἀπιόντας Χριστιανοὺς οὐ δεῖ παιγνίοις προσέχειν.*

Ὁ νγ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κελεύει τοὺς εἰς γάμον ἀπιόντας Χριστιανοὺς τῆς προσηκούσης αὐτοῖς ἀντιποιεῖσθαι σεμνότητος, καὶ μὴ τοῖς ὀρχουμένοις ἢ παίζουσι προσέχειν τὸν νοῦν· ἠμέληται δὲ τανῦν τὰ τοῦ κανόνος τούτου. Ζήτει καὶ ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Θ στοιχείου κανόνα ταύτης νδ', καὶ τῆς ϛ' συνόδου κδ'.

CAP. VIII. *Devirginibus præter parentum suorum voluntatem nubentibus.*

Canon Basilii magni 38 puellas filiasfamiliarum, quæ præter voluntatem patrum suorum amasiis semet in matrimonii consortium tradiderint, tamquam meretrices punit. Si tamen, inquit, reconciliati cum eis parentes fuerint, et filiarum cum amasio et stupratore suo commercium probaverint, quod ab initio contra leges fiebat, deinceps parentum consensu corrigi et sanari videtur. Nihilominus etiam hoc modo propter admissum prius facinus, saltem post triennium, precibus intervenientibus, communionem impetrabunt. Enimvero tunc temporis nuptiæ solo consensu constabant. Ac nostro tempore non contrahuntur absque sacris precibus.

C

ΚΕΦΑΛ. Η'. *Περὶ τῶν γαμουμένων παρθένων γυναικῶν παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων γονέων.*

Ὁ λη' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν τὰς ὑπεξουσίας κόρας, αἳ παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων πατέρων τοῖς ἐραστοῖς εἰς γάμου κοινωνίαν ἐκδεδώκασιν ἑαυτάς, ὡς πόρνας καταδικάζει. Εἰ μέντοι, φησὶ, διαλλαγεῖεν αὐταῖς οἱ γονεῖς, καὶ τὴν μετὰ τοῦ ἐραστοῦ καὶ φθορέως αὐτῶν συνοίκησιν καταδέξαιντο, τὸ ἐξ ἀρχῆς παράνομον τῇ τῶν γονέων ὕστερον συναινέσει δοκεῖ θεραπεύεσθαι· πλὴν καὶ οὕτω γε διὰ τὴν προτέραν παρανομίαν, μετὰ τρία ἔτη τῆς κοινωνίας αἱ τοιαῦται ἀξιωθήσονται. Ἀλλὰ τότε μὲν συναινέσει μόνῃ ὁ γάμος ἵστατο· ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐκ ἂν συσταίη χωρὶς ἱεροολογίας.

67 Præterea canon 40 et 42 ancillam, quæ citra domini sui voluntatem nubit, nihil habere statuunt, quod in meretricem non quadret. Nam illorum pacta, qui sunt in aliorum potestate, nihil ratum habent. Quo fit, ut nuptiæ, quæ citra dominorum voluntatem contrahuntur, pro scortationibus habeantur. Quod si qua fuerit ausa tales contrahere nuptias, cujus dominus postea vel ipsas duntaxat nuptias approbet, vel etiam libertatem largiatur; ipsæ quidem nuptiæ culpa carent, at prius tamen peccatum, puta scortatio, merito punietur. Quæ vero ancilla per matrimonium cuicunque copulata fuerit ingenuo, domino sciente, nec contradicente, non pro meretrice habebitur. Quippe silentium ejus tum libertatem necessario tribuit, tum eam a peccato liberat.

D

Ἀλλὰ καὶ ὁ μ' ἔτι δὲ καὶ ὁ μβ' τὴν ἄνευ γνώμης τοῦ οἰκείου δεσπότου γαμουμένην δούλην οὐδὲν ἄμεινον πόρνης ἔχειν ψηφίζονται· αἱ γὰρ συνθῆκαι τῶν ὑπεξουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον. Ταύτῃ τοι καὶ οἱ παρὰ γνώμην τῶν κρατούντων γάμοι πορνεῖαι λογίζονται· εἰ δέ γε μετέπειτα τὰ τοῦ τοιούτου παρουσιασθείη γάμου, τοῦ κυρίου αὐτῆς ἢ τῷ γάμῳ μόνον συγκατανεύσαντος, ἢ καὶ τὴν ἐλευθερίαν χαρισαμένου, ὁ γάμος μὲν ἔσται ἀνεύθυνος, ἡ δὲ πρότερα ἁμαρτία, οἷα πορνεία, δικαίως ἐπιτιμηθήσεται. Δούλη δὲ γαμικῶς ὁτῳδήποτε συναφθεῖσα ἐλευθέρῳ, τοῦ δεσπότου εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, οὐχ ὡς πόρνη λογισθήσεται. Ἡ γὰρ ἐκείνου σιγὴ τὴν ἐλευθερίαν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ ἀναμάρτητον ταύτῃ χαρίζεται.

Lex.

Filiafamilias, vel filiusfamilias, legitime nuptias

Νόμος.

Ἡ ὑπεξουσία, ἢ ὁ ὑπεξούσιος, οὐ δύνανται νομί-

Digitized by Google

μως γαμεῖν, μὴ συναινοῦντος καὶ τοῦ ἔχοντος αὐτοὺς ὑπεξουσίους, εἰ μὴ που ὁ πατὴρ γεγονυῖαν αὐτοῦ τὴν θυγατέρα χρόνων κε' ἀνδρὶ συζεῦξαι ὑπερέθετο· τότε γὰρ ἐλευθέρῳ συζευχθῆναι μόνη οὐ κεκώλυται. Ζήτει καὶ τὸ λ' κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου.

A contrahere non possunt, eo non consentiente, cujus in potestate sunt : nisi pater filiam suam quæ 25 annos impleverit, viro copulare distulerit. Tunc enim ut ingenuo duntaxat copuletur, non est prohibitum. Quæras etiam cap. 30 præsentis lit.

ΚΕΦΑΛ. Θ'. *Περὶ γάμων παρανόμων καὶ ἀθεμίτων συγγενικῶν.*

Τῶν μὴ ἐννόμως γινομένων γάμων οἱ μὲν λέγονται ἀθέμιτοι, ὡς οἱ μετὰ συγγενῶν, ἢ αἱρετικῶν· οἱ δὲ, παράνομοι, ὡς οἱ μετὰ ἐπιτροπευομένης· οἱ δὲ, κατάκριτοι, ὡς οἱ μετὰ τῆς ἀνατεθειμένης τῷ Θεῷ· οὓς οἱ μὲν θεῖοι κανόνες διασπᾶσθαι μόνον θεσπίζουσιν, οἱ δὲ νόμοι, καὶ δημεύεσθαι τοὺς συναλλάξαντας καὶ ἐξορίζεσθαι· εὐτελεῖς δὲ ὄντας καὶ μαστίζεσθαι. Λατινικῶς δὲ ὁ μὲν παράνομος γάμος λέγεται νεφάριος, ὁ δὲ κατάκριτος, δαμνάτος, ἴγκεστος δὲ, ὁ ἀθέμιτος.

CAP. IX. *De nuptiis nefariis et illicitis cognatorum.*

Nuptiæ, quæ legitime non contrahuntur, partim dicuntur illicitæ, quales sunt, quæ cum cognatis intercedunt, aut cum hæreticis; partim nefariæ, veluti tutoris cum ea, cujus tutelam gerit : partim damnatæ, uti quæ contrahuntur cum muliere Deo consecrata : quas sacri canones duntaxat dirimendas statuunt, quum leges velint eorum bona B qui eas contraxerint, publicari, atque ipsos relegari ; quod si personæ sint humiles, etiam flagellis cædi. Hæ nuptiæ lingua Latina dicuntur nefariæ, damnatæ, incestæ.

Περὶ κληρικῶν ἀθεμιτογαμούντων.

Ὁ τοίνυν ιθ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, Ὁ δύο, φησὶν, ἀδελφὰς ἀγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, κληρικὸς εἶναι οὐ δύναται. Πᾶς γὰρ ἀθέμιτος γάμος, εἴτε ἐξ αἵματος, εἴτε ἐξ ἀγχιστείας, διασπᾶται, καὶ ὁ τούτῳ ἁλοὺς, οὐχ ὅπως τοῦ κλήρου ἐξωθεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεται.

De clericis incestas contrahentibus nuptias.

Igitur canon sanctorum apost. 19, Qui duas, inquit, sorores ducit, aut eam, quæ uxori suæ sororis est filia, clericus esse nequit. Nam omnes incestæ nuptiæ, sive per consanguinitatem, sive per affinitatem, dirimuntur : et qui eis se polluit, non clero duntaxat expellitur, sed pœnis etiam subjicitur.

Ὁ γὰρ κζ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἱερέα τὸν ἀθέσμῳ γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ περιπαρέντα, τὴν καθ' αἷμα τυχὸν προσήκουσαν εἰσοικησάμενον, ἢ μονάστριαν τὸ ἱερὸν ἀρνησαμένην σχῆμα, ἢ τὴν τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, τοῦτον τῆς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καθέδρας μόνης μετέχειν ἀξιοῖ, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν τῆς ἱερωσύνης ἀπέχεσθαι, μετανοοῦντα διὰ παντὸς Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μετὰ δακρύων, τῷ μὲν, ὡς μόνῳ δυναμένῳ τὰς ἁμαρτίας ἀφιέναι, τοῖς δὲ, ἵνα τὴν συγχώρησιν αὐτῷ παρὰ Κυρίου αἰτήσωνται. Εὐλογεῖν δὲ τὸν τὰ οἰκεῖα θεραπεύειν ὀφείλοντα τραύματα, οὔτε ἰδίᾳ, οὔτε δημοσίᾳ προσήκει, φησίν· ἡ γὰρ εὐλογία χάριτος πνευματικῆς καὶ ἁγιασμοῦ μεταδίδωσιν· ᾧ δὲ τούτων οὐ μέτεστι διὰ τὸ ἀνόμημα, εἰ καὶ κατὰ ἄγνοιαν γέγονε, πῶς οὗτος ἑτέρῳ δυνηθείη μεταδοῦναι; Εἰ δὲ τοῦτο, σχολῇ γ' ἂν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου διανεμεῖ· ἀποχρῶσα γὰρ αὐτῷ συγγνώμη διὰ τὴν ἄγνοιαν, τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι, ἀλλὰ καὶ τῆς καθέδρας εἰσέτι μετέχειν.

Quippe 27 Basilii Magni canon sacerdotem, qui per ignorantiam in nuptias incestas inciderit, uti qui forte sanguine sibi conjunctam in domum deduxerit; vel solitariam, quæ habitum sacrum repudiarit ; vel eam, cujus tutelam pater ipsius gesserit, hunc ergo solius inter sacerdotes sessionis participem esse vult, et a reliquis sacerdotii muneribus abstinere ; perpetuo pœnitentiam Deo et hominibus cum lacrymis agentem ; Deo quidem, uti qui peccata solus remittere possit, hominibus autem, ut ipsi condonationem et veniam a Domino petant. Verum ut benedictionem impertiatur is, qui propria sanare vulnera debet, neque privatim, neque publice convenire dicit. Benedictio enim gratiam spiritalem et sanctitatem largitur; at qui propter admissum facinus horum particeps esse nequit, licet per ignorantiam factum sit, quonam modo communicare cum alio possit? Quod sane si verum est, multo minus corpus Domini distribuet. Satis enim magna hæc ipsi venia est propter ignorantiam, adhuc particeps.

Τὸν δὲ κανόνα τοῦτον ἐν καλοῦ μοίρᾳ τῇ πρώτῃ λεχθῆναι νομίσαντες οἱ τῆς ς' συνόδου θεῖοι Πατέρες, κς' κανόνα ἑαυτοῖς πεποιήκασιν, αὐταῖς ταῖς αὐτοῦ χρησάμενοι λέξεσι· προσθέντες μόνον, ὡς ὁ τοιοῦτος ἄθεσμος γάμος προδήλως διαλυθήσεται, καὶ οὐδαμῶς ὁ ἀνὴρ μετουσίαν ἕξει πρὸς τὴν δι' ἧς τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας ἐστέρηται. Εἰ γὰρ μὴ διασπασθείη τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον, οὔτε τὴν καθέδραν ἕξει, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξωσθήσεται μετὰ τῆς παρανόμως αὐτῷ μιγνυμένης, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίας ὁ γάμος διαλυθήσεται. Ὁ γὰρ μετὰ τὴν ἐπ γνωσιν

Hunc autem can. optime pronuntiatum arbitrati sancti Patres syn. VI 26 sibi fecerunt, ipsismet ejus verbis usi, hoc duntaxat adjecto, quod incestum ejusmodi matrimonium haud dubie dirimendum sit, nec permittendum, ut ullo modo vir ea fruatur, propter quam functione sacra privatus sit. Quippe si matrimonium incestum 68 non fuerit diremptum, neque cathedram habebit, atque etiam expelletur ex ecclesia cum ea quacum nefarie concubuit; et auctoritate magistratuum nuptiæ solventur. Nam qui post agnitionem in peccato perseverat, haud

Digitized by Google

dubie tanquam proprio sanguini se miscens punietur.

De laicis incestas contrahentibus nuptias.

Epistola Basilii Magni ad Diodorum Tarsensem episcopum omni sapientia plena est, et vi oratoriæ facultatis ornata. Tractat autem ea, quæ per Dei gratiam hodierno die nulli homini Christiano in mentem veniunt. Quippe Diodorus a quopiam interrogatus, possetne defuncta uxore sua, sororem ejus in matrimonium accipere, per litteras responderat, id minime prohiberi. Cum autem magnus ille Pater Basilius ejusmodi nuptias vetaret, oblata est ei scripta hæc Diodori sententia. Quam cum se graviter molesteque ferre vir sanctus ostendisset, epistolam hanc magna refertam utilitate composuit; qua non has tantum, sed etiam omnes illicitas nuptias evertit. Quippe generali appellatione impuritatis usus, omnes hujusmodi nuptias breviter est complexus

Cæterum in canone 23, De iis, ait, qui duas sorores ducunt, quale sit nostrum judicium, ex epistola perbrevi a nobis dicata, cujus exemplar reverentiæ tuæ misimus, recte intelliges, quibus in verbis hanc ad Diodorum epistolam significat, quam ipsam quoque ad sanctum Amphilochium misit. Ei vero, inquit, sui qui fratris uxorem duxerit, non prius pœnitentiæ locus dabitur, quam ab ea diverterit.

Hujus epistolæ quinquagesimus etiam quartus syn. sextæ canon meminit, cum ait: Tametsi paucas ex prohibitis nuptiis vir sanctus enumeraverit, et silentio complures earum præterierit, ne suam orationem profanis vocabulis sordidaret, per generalem duntaxat impuritatis appellationem nefariis omnibus nuptiis indicatis: nos tamen definimus eum, qui cum consobrina sua nuptias contrahit, vel patrem et filium cum matre ac filia, vel patrem et filium cum duabus sororibus, vel duos fratres cum duabus sororibus, sub canonem septennii cadere; sic tamen, ut a nefario conjugio prius discedant.

Canon autem 67 Basilii Magni hominem, qui cum sorore sua rem habuerit, in annos viginti, sicut et homicidam, a communione rejicit.

Item 68 canon, Si deprehensum fuerit, inquit, matrimonium contrahi ex cognatione prohibita, pœnæ adulterorum irrogabuntur. Quæ quidem sunt, a communione ad quindecim annos exclusio, matrimonio prius dirempto.

Canon vero 75 ait: Qui cum sorore sua, eodem nata patre vel matre, sese polluit, etiam extra precationis ædem expellatur, inquit, donec ab incesto et nefario concubitu discesserit. Cum autem abstinuerit, et recte pœnitentiam egerit, duodecim annis exactis, communionem sacram impetret.

Canon 76, Eadem, inquit, ratio sit etiam in iis qui nurus suas ducunt uxores.

Canon 78: Qui duas sorores in matrimonium

A ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ, ὡς αἱμομίκτης ἀτεχνῶς τιμωρηθήσεται.

Περὶ λαϊκῶν ἀθεμιτογαμούντων,

Ἡ δὲ πρὸς Διόδωρον, τὸν ἐπίσκοπον Ταρσοῦ, τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπιστολή, πάσης μὲν σοφίας πεπλήρωται, καὶ ῥητορικῇ περιήνθισται πιθανότητι· ἀνασκευάζει δὲ ἅττα οὐδὲ εἰς διάνοιαν ἀνθρώπῳ Χριστιανῷ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν τήμερον ἔρχεται. Ἐρωτηθεὶς γὰρ πρός τινος ὁ Διόδωρος, εἰ δύναιτο τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θανούσης τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, ἀπεκρίνατο ἐγγράφως τοῦτο μὴ κωλύεσθαι. Τῷ δὲ μεγάλῳ Πατρὶ Βασιλείῳ τὸν τοιοῦτον ἀπαγορεύοντι γάμον, ἡ τοῦ Διοδώρου ἔγγραφος ἀπόφασις ἐμφανίζεται· ὑπὲρ ἧς καὶ δεινοπαθήσας ὁ ἅγιος, τὴν πολλῆς ὠφελείας γέμουσαν
B συνέταξε ταύτην ἐπιστολήν, μὴ μόνον τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄθεσμον ἀνατρέπουσαν γάμον. Τῷ γὰρ γενικῷ χρησάμενος τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι, τούτους ἅπαντας συμπεριέλῃφεν ἐν βραχεῖ.

Ἐν δὲ τῷ κγ' κανόνι, Περὶ τῶν δύο, φησὶν, ἀδελφὰς γαμούντων, ὅπως ἔχομεν κρίσεως, ἀπὸ τοῦ ἐκπεφωνημένου ἡμῖν ἐπιστολιδίου, οὗ τὸ ἀντίγραφον ἀπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ, εὖ μάλα εἴσῃ· ταύτην δὴ λέγων τὴν πρὸς Διόδωρον ἐπιστολήν, ἣν καὶ πρὸς τὸν ἅγιον πέπομφεν Ἀμφιλόχιον· τῷ δὲ λαβόντι, φησὶ, τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ τὴν γυναῖκα, οὐ πρότερον τόπος μετανοίας δοθήσεται, πρὶν ἂν ταύτης ἀποστῇ.

C Ταύτης τῆς ἐπιστολῆς καὶ ὁ νδ' τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν μέμνηται, καί φησιν· Εἰ καὶ ὀλίγους τῶν ἀπειρημένων γάμων ὁ ἅγιος ἠριθμήσατο, σιωπῇ δὲ τοὺς πλείους τούτων παρέδραμεν, ἵνα μὴ τὸν λόγον καταῤῥυπάνῃ τοῖς βεβήλοις ὀνόμασι, τῇ τῆς ἀκαθαρσίας μόνον γενικῇ προσηγορίᾳ τοὺς παρανόμους σύμπαντας ὑποδείξας γάμους, ἀλλ' ἡμεῖς ὁρίζομεν, τὸν τῇ οἰκείᾳ ἐξαδέλφῃ γαμικῶς συναπτόμενον, ἢ πατέρα καὶ υἱὸν, μητρὶ καὶ θυγατρὶ, ἢ δύο ἀδελφαῖς, πατέρα καὶ υἱὸν, ἢ ἀδελφοὺς δύο, δυσὶν ἀδελφαῖς, ὑπὸ τὸν τῆς ἑπταετίας πίπτειν κανόνα, ἀφισταμένους πρότερον τοῦ παρανόμου συνοικεσίου.

Ὁ δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου αὖθις ξζ' τὴν ἀδελφομιξίαν εἰς εἴκοσι χρόνους, ὡς καὶ τὸν φόνον, τῆς
D κοινωνίας ἐκβάλλει.

Ὁ δὲ ξη', Ἡ τῆς ἀπειρημένης, φησὶ, συγγενείας πρὸς γάμον σύστασις, εἰ φωραθείη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται· ἅπερ εἰσὶν ἡ εἰς ιε' χρόνους τῆς κοινωνίας στέρησις, πρότερον τοῦ γάμου διασπωμένου.

Ὁ δὲ οε', Ὁ ἀδελφῇ ἰδίᾳ, ἐκ πατρὸς, ἢ μητρὸς, συμμιανθεὶς, καὶ τοῦ οἴκου τῆς προσευχῆς ἐξωθείσθω, φησὶν, ἕως ἂν ἀποστῇ τῆς ἀθεμίτου καὶ παρανόμου μίξεως. Ἀποσχόμενος δὲ καὶ ὀξίως μετανοήσας, μετὰ δώδεκα ἔτη τῆς θείας ἀξιούσθω κοινωνίας.

Ὁ δὲ ος', Ὁ αὐτὸς ἔστω, φησὶ, τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας αὐτῶν λαμβανόντων

Ὁ δὲ οη'· Οἱ δύο ἀδελφὰς εἰς συνοικέσιον λαμβά-

Digitized by Google

νοντες, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους, μετὰ τὸ διασπασθῆναι τὸν ἀθέμιτον γάμον, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκεινται κρίματι.

Ὁ δὲ οθ'· Καὶ οἱ ταῖς μητρυιαῖς αὐτῶν ἐπιμαινόμενοι τῷ κανόνι ὑπόκεινται, ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς συμμιαινόμενοι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου β' τὴν δυσὶν ἀδελφοῖς γημαμένην ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας ἕως θανάτου κελεύει, μὴ πειθομένην λῦσαι δηλαδὴ τὸν γάμον· νόσῳ δὲ περιπεσοῦσαν τὸν θάνατον ἀπειλούσῃ, εἰ ἐπαγγέλλεται, ὡς ῥαΐσασα λύσει τὸν γάμον, προσδέχεσθαι εἰς μετάνοιαν. Εἰ δὲ καὶ τὴν γυναῖκα τελευτῆσαι συμβαίη, ἢ καὶ τὸν ἄνδρα, ἔτι τῇ τοιαύτῃ παρανομίᾳ ἐνεσχημένους, δυσχερὴς ἡ μετάνοια τῷ περιλειφθέντι· ἐλέγχεται γὰρ ὡς οὐκ ἂν ἀπέστη τῆς ἁμαρτίας, εἰ ἔτι περιῆν τὸ ἀποιχόμενον πρόσωπον.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κε' ἰδικῶς περί τινος ἐκπεφώνηται, ὃς κόρην μέν τινα ἐμνηστεύσατο, τῇ δὲ ταύτης ἀδελφῇ συμφθαρεὶς ἐγκύμονα πεποίηκε. Μετὰ δὲ τοῦτο γήμαντος αὐτοῦ τὴν μνηστὴν, ἡ φθαρεῖσα ὑπὸ τῆς λύπης ἀπήγξατο. Τοὺς οὖν συνειδότας ἐψηφίσαντο οἱ Πατέρες ἐπὶ δέκα ἔτη μὴ κοινωνῆσαι. Συνειδότες δέ εἰσι οἱ συμπράξαντες, οὐ μὴν οἱ ἔχοντες ἁπλῶς εἰδῆσιν καὶ κωλῦσαι μὴ δυνάμενοι· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀθεμίτων πράξεων οὐχ ἧττον οἱ συνεργοῦντες τῶν αὐτουργῶν τιμωροῦνται.

Νόμοι.

Ὁ δὲ ια' τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τοὺς κληρικοὺς κελεύει μὴ ἀπιέναι καλουμένους εἰς γάμον, εἰ πύθοιντο εἶναι παράνομον, εὐχῆς χάριν καὶ προσφορᾶς· πολλοῦ γε δεῖ μεθ' ἱερολογίας συζευγνύναι τοὺς οὕτω γῆμαι προελομένους, ἵνα μὴ ἀλλοτρίαις κοινωνήσωσιν ἁμαρτίαις. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιε' κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου, περὶ τοῦ συμφθαρέντος τῇ ἰδίᾳ πενθερᾷ.

Νόμοι.

Ὁ ἀθέμιτος οὐ βεβαιοῦται γάμος· διὰ τοῦτο, ἐὰν πρὸ κατηγορίας λυθῇ, συγχωρεῖται ἡ ποινή.

Ἐπὶ τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ γενομένου ἀθεμίτου γάμου, δίδωσι συγγνώμην καὶ ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ ἁμαρτήματος καὶ μάλιστα εἰ μήπου τις αὐτοῦ κατηγόρησεν.

Οἱ αἱμομίκται, εἴτε γονεῖς πρὸς τέκνα, ἢ τέκνα πρὸς γονεῖς, ἢ ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφάς, ξίφει τιμωρεῖσθωσαν. Οἱ δὲ κατ' ἄλλην συγγένειαν πρὸς ἀλλήλους συμφθειρόμενοι, τουτέστι, πατὴρ εἰς γυναῖκα υἱοῦ, ἢ υἱὸς εἰς γυναῖκα πατρὸς, ἤγουν μητρυιὰν, ἢ πατρὸς εἰς προγόνην, ἢ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφοῦ γυναῖκα, ἢ θεῖος εἰς ἀνεψιὰν, ἢ ἀνεψιὸς εἰς θείαν, ἢ εἰς δύο ἀδελφάς, ἢ εἰς μητέρα ξένην καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα, καὶ ἐν εἰδήσει οὗτοι μιγνύμενοι, τυπτόμενοι ῥινοκοπ[illegible]θωσαν, αὐτοί τε καὶ αἱ συνεφθάρησαν.

Οἱ πρὸς γάμον συναπτόμενοι, ἢ ἄλλως σαρκικῶς

A accipiunt, licet diversis temporibus, postquam diremptæ fuerint incestæ nuptiæ, adulterii judicio tenentur.

Canon 79 : Etiam ii, qui cum novercis suis sese polluunt, canone tenentur eodem, quo et illi, qui cum suis sese sororibus inquinant.

69 Concilii vero Neocæsariensis canon secundus mulierem cum duobus nuptam fratribus usque ad mortem expelli ecclesia jubet, si parere scilicet nolit in dirimendo matrimonio. Si tamen in morbum inciderit, qui mortem minitetur, ac pollicatur se, postquam convaluerit, nuptias dirempturam, admittendam esse ad pœnitentiam. Quod si vel mulierem, vel virum, obire mortem contingat, dum adhuc tali facinore sunt implicati, difficilis pœni-
B tentia superstiti personæ relinquitur. Arguitur enim, quod a peccato discessura non fuerit, si adhuc superstes esset persona defuncta.

Canon autem 25 Ancyr. syn. de quodam peculiariter est pronuntiatus, qui puellam sibi quamdam desponderat, et re postea cum ejus sorore habita, prægnantem hanc fecerat. Deinde celebratis cum sponsa nuptiis, stuprata soror animi dolore mota laqueo vitam finierat. Itaque conscios in annos decem arcendos a communione Patres statuerunt. Conscii vero sunt facinoris participes, non qui simpliciter rei notitiam habebant, et prohibere non poterant. Nam in nefariis actionibus non minus illi qui factum adjuvant, quam qui ejus auctores sunt, puniuntur.

C Canon vero 11 Timothei Alexandrini episcopi præcipit, ut clerici, quum invitantur, minime nuptias adeant, si nefarias esse cognoscant, precum et oblationis causa. Tantum abest, ut votis sacris intervenientibus eos conjungere debeant, qui nuptias hujusmodi contrahere volunt, ne participes aliorum peccatorum fiant. Quæras etiam in 15 cap. lit. præsentis de eo qui cum propria socru commercium habuit.

Leges.

Incestum matrimonium non confirmatur. Ideoque si ante accusationem solutum sit, pœna remittitur.

In nuptiis incestis per ignorantiam contractis, veniam dat tam Ecclesia, quam peccati correctio, præsertim, si necdum quis eas accusavit.

Qui se proprio sanguini miscent, sive parentes cum liberis, sive liberi cum parentibus, vel fratres cum sororibus, gladio puniantur. Qui autem ex alio cognationis gradu invicem sibi stuprum intulerint, veluti pater nurui, vel filius uxori patris, hoc est, novercæ, vel vitricus privignæ, vel frater uxori fratris, vel patruus aut avunculus filiæ fratris vel sororis, vel filius fratris aut sororis amitæ vel materteræ, vel qui duabus sororibus, aut matri externæ ac illius filiæ sciens ita se miscet; his simul et mulieribus, quas stuprarunt, verberatis nares abscindantur.

Qui matrimonio conjunguntur, vel aliter com-

Digitized by Google

plexu carnis sese stuprant patrueles, et ex eis prognati liberi duntaxat, vel pater et filius cum matre ac filia, vel duo fratres cum duabus sororibus, vel duo fratres cum matre ac filia, præter separationem etiam verberentur.

Qui cum sua commatre vel nomine conjugii, vel etiam aliter clam rem habet, una cum ea nares amittat. Quod si commater alteri viro nupta sit, hoc etiam amplius verberentur.

CAP. X. *De iis qui mulieres in matrimonium rapiunt.*

Quæras caput 13 litteræ A.

70 CAP. XI. *De his qui matrimonio sibi copulant Deo consecratas.*

Canon quartæ syn. 16 ait, virginem quæ Domino Deo se dedicaverit, itidemque solitarium, non habere licentiam contrahendi nuptias. Quod si promissa violarint, a communione sacra segregandos. Tempus autem pœnitentiæ ipsorum loci episcopus pro cujusque dispositione constituet. Nam et Gregorius ille Theologus ait: Si sponsiones erga homines factas firmat Deus interveniens, quantum periculum fuerit, si pactorum, quæ cum ipso Deo fecimus, violatores inveniamur?

Canon autem 4 synodi sextæ eum, qui cum muliere Deo consecrata coit, sive scilicet illa sit virgo, sive vidua, abdicat officio, si sit clericus; sin laicus, segregat. Lex autem aliam pœnam iis infligit.

Cæterum quæ nunc dicturi sumus ex sequentibus hic canonibus, ita quidem damnavit rerum vicissitudo, non amplius ut in usu sint: sed exponantur tamen.

Canon 15 synodi quartæ, Ne ordinetur, inquit, mulier diaconissa prius, quam ad annum 40 pervenerit. Quæ vero post ordinationem contumelia gratiam divinam affecerit, et nuptiis sese tradiderit, tam ipsa percutitur anathemate, quam qui stupri cum ea consuetudinem habuit.

Basilius Magnus in can. 24, Licet, inquit, viro facto viduo nulla lex incumbit, quæ secundas ei nuptias prohibeat, excepta duntaxat pœna digamorum, tamen eam mulierem, quæ viduarum in ordinem nooptata, deinceps nupserit, vitandam Apostolus statuit, nec alendam ab Ecclesia. Sexaginta vero annorum mulier, si secundas ad nuptias respiciat, excludetur a communione, donec ab hoc vitio semet abstinuerit, piaculum et impuritatem ejus exsecrata. Quod si nosmet ipsi ante annum sexagesimum inter viduas eam retulerimus, crimen nostrum est, non mulierculæ.

Lex.

Qui solitariam vitam agentibus, aut diaconissis, aut pietatis exercitia tractantibus stuprum intulerint, velut in Ecclesiam Dei, quæ Christi sponsa est, injurii, tam naribus ipsi priventur, quam quæ stupri consuetudinem cum eis habuerint.

Diaconissæ, quæ ordinantur, si ausæ fuerint

A συμφθειρόμενοι ἐξάδελφοι, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι παῖδες καὶ μόνον, ἢ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς πρὸς μητέρα εἰσιόντες καὶ θυγατέρα, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς δύο ἀδελφάς, ἢ δύο ἀδελφοὶ πρὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπτέσθωσαν.

Ὁ τῇ ἰδίᾳ συντέκνῳ ἢ ὀνόματι γάμου μιγνύμενος, ἢ ἄλλως λαθραίως συμπλεκόμενος, ἅμα τῇ αὐτῇ ῥινοκοπείσθωσαν. Εἰ δὲ ὕπανδρος εἴη, πρὸς τούτῳ καὶ τυπτέσθωσαν.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας ἁρπαζόντων.*

Ζήτει τὸ ιγ' κεφ. τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. *Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ λαμβανόντων τὰς τῷ Θεῷ ἀφιερωμένας.*

Ὁ ις' τῆς τετάρτης συνόδου κανὼν, παρθένον B φησὶν, ἀναθεῖσαν ἑαυτὴν τῷ Δεσπότῃ Θεῷ, ὡσαύτως καὶ μονάζοντα, μὴ ἐξεῖναι γάμῳ προσομιλεῖν. Εἰ δὲ παραβαῖεν τὰ ὡμολογημένα, τῆς θείας ἀφορίζεσθαι κοινωνίας· τὸν δὲ χρόνον τῆς αὐτῶν μετανοίας ὁ κατὰ τόπον ἐπίσκοπος πρὸς τὴν διάθεσιν ἑκάστου οἰκονομήσει. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγορίου φωνή· Εἰ γὰρ τὰς πρὸς ἀνθρώπους ὁμολογίας ἐμπεδοῖ Θεὸς, μέσος παραληφθεὶς, πόσος ὁ κίνδυνος ὧν πρὸς αὐτὸν ἐθέμεθα τὸν Θεὸν συνθηκῶν, τούτων παραβάτας εὑρίσκεσθαι;

Ὁ δὲ δ' τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν τὸν γυναικὶ μιγνύμενον ἀφιερωμένῃ Θεῷ, εἴτε παρθένος εἴη δηλαδὴ, εἴτε χήρα, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖ· λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζει· ἄλλως δὲ ὁ νόμος τούτους κο- C λάζει.

Τῶν μέν τοι τοῖς ἑξῆς ῥηθησομένων κανόσιν, ἀπραξίαν μὲν ἡ τῶν πραγμάτων κατεψηφίσατο μεταβολὴ, λεγέσθω γε μήν.

Ὁ ιε' τῆς τετάρτης συνόδου κανὼν, Μὴ χειροτονεῖσθω, φησὶ, γυνὴ διάκονος, πρὶν εἰς μ' αὐτὴν ἥκειν χρόνον· τὴν δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς τὴν θείαν ἐνυβρίσασαν χάριν, καὶ γάμῳ ἑαυτὴν ἐπιδοῦσαν, ταύτην τε ἀναθεματίζεσθαι καὶ τὸν αὐτῇ συμφθαρέντα.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἐν κδ' κανόνι, Εἰ καὶ ἀνδρὶ, φησὶ, χηρεύσαντι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος ὁ κωλύων δευτερογαμεῖν, εἰ μὴ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον μόνον, ἀλλά γε τὴν τῷ τάγματι τῶν χηρῶν D καταλεγεῖσαν γυναῖκα, ὕστερον γαμουμένην, ἔκρινεν ὁ Ἀπόστολος παρορᾶσθαι, καὶ μὴ τρέφεσθαι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μέντοι ἑξηκοντούτις, εἰ πρὸς δεύτερον ἀποκλίνειε γάμον, τῆς κοινωνίας ἀποκλεισθήσεται μέχρις ἂν τοῦ πάθους ἀποστῇ, τὸ ἐναγὲς τούτου μισήσασα καὶ ἀκάθαρτον. Εἰ μέντοι πρὸ ἑξήκοντα, φησὶν, ἐτῶν ταῖς χήραις αὐτὴν ἀριθμήσωμεν, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τοῦ γυναίου.

Νόμιος.

Οἱ ταῖς μοναζούσαις, ἢ ταῖς διακόνοις, ἢ ταῖς ἀσκητρίαις ἐνασελγαίνοντες, ὡς τὴν νύμφην Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν, ὑβρίζοντες, ῥινοκοπείσθωσαν αὐτοί τε καὶ αἵς οὗτοι συνεφθάρησαν.

Αἱ χειροτονούμεναι διάκονοι, εἰ τολμήσαιεν κατ-

Digitized by Google

αισχῦναι τὴν χειροτονίαν πρασομιλοῦσαι γάμῳ, ἢ ἄλλῃ βίου πορνείᾳ, θανάτου γενήσονται ἔνοχοι, καὶ τοῖς αὐτῶν μοναστηρίοις ἢ ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις αἱ αὐτῶν περιουσίαι προσκυρωθήσονται. Οἱ δὲ γῆμαι καὶ φθεῖραι αὐτὰς τολμήσαντες ὑπεύθυνοί εἰσι ξίφει, καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν τὸ δημόσιον λήψεται.

A ordinationem dehonestare, vel matrimonium, vel aliud iter vitæ sectando, mortis reæ fient, et monasteriis earum, vel earum ecclesiis, facultates addicentur. Qui autem ipsas uxores ducere, vel stuprare fuerint ausi, gladii pœnam merentur, et facultates eorum fiscus accipiet.

Περὶ γυναικῶν διακόνων καὶ χηρῶν.

Ἕτερον δ' ἦν ποτε τὸ τῶν διακόνων γυναικῶν τάγμα, καὶ ἕτερον τὸ τῶν χηρῶν· τὰς μὲν γὰρ τὸ τῆς παρθενίας ἐλομένας σεμνὸν, καὶ πεῖραν τῆς ἐν ἁγνείᾳ ζωῆς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ χρόνῳ παρασχομένας, διακόνους οἱ Πατέρες ἐχειροτόνουν. Τὸ γὰρ εὐεξαπάτητον αὐτῶν καὶ πρὸς κακίαν εὐόλισθον ὑφορώμενοι, εἰς τοῦτο τοῦ χρόνου χειροτονεῖν αὐτὰς ὤφειλον δεῖν· τὰς δέ γε κατειλεγμένας τῷ τάγματι τῶν χηρῶν, μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα εἶναι ὁ Ἀπόστολος διορίζεται· καὶ εἰκότως γε. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἄγευστοι τῆς τοῦ κόσμου τυγχάνουσαι ἡδονῆς, οὐ ῥᾳδίως τῷ πάθει μετὰ τὸν τοσοῦτον ἁλώσονται χρόνον· αἱ δὲ χῆραι, ἀνδρὸς εὐνῆς πειραθεῖσαι, μᾶλλον ἂν σχοῖεν πρὸς τὸ πάθος ἐπιῤῥεπέστερον, τὸ σαρκικὸν αὐτῶν φρόνημα τῆς συνηθείας ἐρεθιζούσης· παρὸ καὶ ἑξηκοντούτην τὴν χήραν εἶναι ὡρίσαντο, ὡς πρὸς γῆρας κλίνασαν ἤδη, ἡνίκα καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀπομαραίνεσθαι φλὸξ εἰώθει. Ἦσαν μέντοι καὶ μήπω πρὸς ἑξηκοστὸν ἀναβεβηκυῖαι χρόνον, αἱρούμεναι μετὰ λαϊκοῦ σχήματος σωφρονεῖν· ὧν καὶ πλειόνως οἱ Πατέρες ἐφρόντιζον, ἢ τῶν χηρευσάντων ἀνδρῶν· καὶ τὰ πρὸς τροφὴν αὐταῖς ἀπὸ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐχορήγουν, ἵνα μὴ, προφάσει τοῦ ἐνδεῶς ἔχειν, πρὸς δεύτερον ἀναγκασθεῖεν γάμον ἰδεῖν, ἣν οἱ χηρεύσαντες οὐκ ἔχουσι προβάλλεσθαι, προλυτρόπως τὰ πρὸς ζωὴν ποριζόμενοι. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης τοῦ μεγάλου Παύλου ἐπιστολῆς εἴσῃ σαφῶς, ὅσης παρὰ τῆς Ἐκκλησίας αἱ χῆραι φροντίδος ἠξίωντο.

B tendæ sunt, eas non minores esse debere 60 annis Apostolus decernit. Et merito quidem. Illæ enim, cum voluptatem mundanam nunquam gustaverint, post tantum temporis elapsum, libidine non facile abducentur; viduæ autem viri commercium expertæ, majorem ad libidinem propensionem habebunt, consuetudine scilicet carnalem earum appetitum irritante; ideoque viduam sexagenariam esse debere definierunt, utpote ad senectutem jam inclinantem, quo tempore concupiscentiæ flamma marcescere solet. Erant etiam aliæ **71** quæ annum sexagesimum nondum assecutæ, cum habitu laico vitam continentem eligebant; quarum majorem curam habebant Patres quam virorum conjugio liberatorum. Iis enim victum ab Ecclesia suppeditabant, ne paupertatis prætextu ad secundas nuptias respicere necesse haberent, quem viri conjugio liberati prætendere nequeunt, pluribus modis victum sibi comparantes. Ex prima autem magni Pauli Epistola ad Timotheum clarius disces, quanta cura viduæ ab Ecclesia dignæ habebantur.

C

Αἱ μέντοι διάκονοι γυναῖκες τίνα τὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ κλήρῳ τῷ τότε ἐξεπλήρουν, τοῖς πᾶσι σχεδὸν ἠγνόηται νῦν· πλὴν εἰσὶν οἳ λέγουσιν, ὅτι ταῖς βαπτιζομέναις τῶν γυναικῶν ὑπηρέτουν, ἀνδρῶν ὀφθαλμοῖς οὐ θεμιτὸν ὂν γυμνουμένας ταύτας ὁρᾶσθαι, ὑπεράκμους ἤδη βαπτιζομένας. Ἄλλοι δέ φασιν, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐφεῖτο ταύταις εἰσέρχεσθαι, καὶ τὰ τῶν διακόνων ἀνδρῶν παραπλησίως αὐτοῖς μετιέναι. Κεκώλυνται δὲ παρὰ τῶν ὕστερον Πατέρων τούτου τε ἐπιβαίνειν, καὶ τὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης μετέρχεσθαι, διὰ τὴν τῶν ἐμμήνων ἀπροαίρετον ῥύσιν· ἀλλὰ βατὸν μὲν εἶναι πάλαι καὶ γυναιξὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, ἐκ πολλῶν μὲν ἔστι καὶ ἄλλων καταστοχάσασθαι, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ἐπιταφίου λόγου, ὃν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος πεποίηκε. Γυναῖκα δὲ τῆς ἱερᾶς καὶ ἀναιμάκτου γίνεσθαι θυσίας διάκονον, οὔ μοι δοκεῖ τὸ πιθανὸν ἔχειν· ὡς ἔστιν οὐ λόγον σῶζον, τὰς μὴ συγχωρουμένας δημοσίᾳ διδάσκειν, εἰς διακόνου βαθμὸν ἀνιέναι, οἷς ἔργον τὸ διὰ λόγου καθαίρειν τοὺς προσιόντας τῶν ἀπίστων ἐπὶ τὸ βάπτισμα.

D

De diaconissis et viduis.

Erat autem olim alius ordo diaconissarum, atque alius viduarum; illas enim virginitatis decus eligentes, et vitæ castæ specimina ad annum 40 exhibentes, Patres diaconissas ordinarunt; etenim earum simplicitatem et ad malum proclivitatem suspicantes, non ante tempus illud ordinandas censebant: quæ vero in viduarum ordinem admit-

Quale autem ministerium diaconissæ tunc temporis in clero implebant, omnibus fere hodie ignotum est. Sunt qui dicunt, quod mulieribus baptizandis ministrabant; quippe quod eas virorum oculis nudas conspici, baptizatas utique cum ætate provectæ essent, nefas videbatur. Dicunt autem alii, quod ad sanctum altare ingredi iis permissum erat, et diaconorum officia prope illos exsequi. Verum prohibuerunt postea Patres eas illuc ascendere, et illo ministerio defungi, propter involuntarium catameniorum fluxum. Quod autem mulieribus ad sanctum altare accedere licitum erat, ex multis aliis conjicere licet, et potissimum ex funebri oratione quam in sororem magnus Gregorius Theologus habuit. Mulierem vero sacri et incruenti sacrificii ministram fieri, mihi haud verisimile videtur, utpote quod rationi dissonum sit eas, quæ publice docere non permittuntur, ad diaconi gradum ascendere, quibus incumbit, doctrina infideles accedentes ad baptismum purgare.

Digitized by Google

Porro veteres libri, in quibus ordinationum omnium peractio accurate inscripta est, quot annos agere debeat diaconissa declarant, nimirum 40, et habitum, scilicet monachalem, eumque perfectum; et vitam, quod virorum virtutem in rebus excellentissimis æmulari debeat, et ea peragere, paucis duntaxat exceptis, quæ viri exsequuntur. Ea enim ad sacram mensam adducta velo tegitur, extremitatibus ejus propendentibus; et postquam dictum fuerit, *Gratia divina quæ infirmis medetur*, nec pedes movet, nec genu, sed tantum caput inclinat; et tum antistes manum in eam imponens, precatur ut diaconissæ officium inculpate exsequatur, castitatem et honestam vitæ rationem colens, et sic in sacris templis assidua sit: mysteriis vero incontaminatis eam ministrare, aut flabellum tractare, more diaconi, non permittit. Deinde collo ejus sub velo antistes orarium diaconi imponit, præterens duas ejus extremitates: in tempore autem participationis post diaconos sacra mysteria participat, deinde poculum ex antistitis manu accipiens, nemini tradit, sed in sacram mensam reponit.

Τὰ γε μὴν παλαιὰ τῶν βιβλίων, οἷς ἡ τῶν χειροτονιῶν ἁπασῶν ἀκριβῶς ἐγγέγραπται τελετή, καὶ τὸν καθ' ἡλικίαν ὁποῖον εἶναι δεῖ χρόνον ὑφηγεῖται τῆς διακόνου, ὅτι τεσσαρακοστός· καὶ τὸ σχῆμα, ὅτι μοναχικὸν, καὶ τοῦτο τέλειον· καὶ τὸν βίον, ὅτι τῶν ἀνδρῶν ἀμιλλᾶσθαι χρὴ ταύτην τοῖς ἄκροις τὴν ἀρετήν· τελεῖσθαι δὲ καὶ ἐπ' αὐτῇ, πλὴν ὀλίγων, ὅσα καὶ ἐπὶ τοῖς διακόνοις· τῇ γὰρ ἱερᾷ τραπέζῃ προσαγομένην μαφορίῳ καλύπτεσθαι, τῶν ἄκρων τούτου ἐμπροσθεν ἀπῃωρημένων· καὶ μετὰ τὸ ῥηθῆναι τό· *Ἡ θεία χάρις, ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα*, οὐδέτερον τῶν ποδῶν εἰς γόνυ κλίνειν, ἀλλὰ μόνην τὴν κεφαλήν· καὶ ἐπιτιθέντα ταύτῃ τὸν ἀρχιερέα τὴν χεῖρα, ἐπεύχεσθαι ἀμέμπτως αὐτὴν τὸ τῆς διακονίας ἔργον ἐπιτελέσαι, σωφροσύνην καὶ σεμνὴν πολιτείαν μετερχομένην, καὶ τοῖς ἁγίοις οὕτω ναοῖς προσκαρτερεῖν, οὐ μὴν καὶ τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις· ὑπηρετεῖν ἐπιτρέπει, ἢ ῥιπίδιον ἐγχειρίζεσθαι, ὡς ἐπὶ τοῦ διακόνου, εἶτα τῷ τραχήλῳ ταύτης ὑπὸ τὸ μαφόριον ἐπιτιθέναι τὸν ἀρχιερέα τὸ διακονικὸν ὡράριον, φέροντα εἰς τὰ ἔμπροσθεν τὰς δύο τούτου ἀρχὰς, ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως, μετὰ τοὺς διακόνους τῶν θείων κοινωνεῖν αὐτὴν μυστηρίων· εἶτα λαμβάνουσαν τὸ ποτήριον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως, μηδὲν μεταδιδόναι, ἀλλ' εὐθὺς ἐπιτιθέναι τοῦτο τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ

CAP. XII. *Quod nuptias cum hæreticis contrahere non oporteat. De clericis.*

Canon 14 synodi quartæ vetat, ne clerici orthodoxi cum mulieribus hæreticis ullo modo matrimonia contrahant. Eorum vero liberos, qui jam eodem in contubernio vixerint, ad Ecclesiam catholicam adduci jubet. Ac si quidem ab hæreticis baptizati fuerint, quorum baptisma sanam sententiam sequentibus rejiciendum est, denuo baptizari: sin minus, unguento sacro duntaxat ungi. Quod si necdum sigillo baptismatis signati sint, non amplius ab hæreticis eos baptizandos esse. Quin etiam ne conjugia quidem hos contrahere debere cum hæreticis, nec cum Judæis, nec cum paganis. Hæreticos appello, qui fidei nostræ mysterium quidem amplectuntur, sed in quibusdam ab orthodoxis aberrant, Judæos, Christi parricidas, paganos, qui manifesto sunt increduli, et insano cultu idolorum infecti. Quod si forte vel hæreticus, vel incredulus quispiam **72** ad fidem orthodoxam accessurum se polliceatur, ipse quidem, inquit, contractus procedat; sed copulatio matrimonialis tantisper extrahatur, donec promissio factis confirmata fuerit. A Latinis etiam, ut eadem hæc faciant, exigitur, si qui eorum orthodoxas uxores ducere velint. Qui autem his non obtemperant, pœnis canonicis obnoxii sunt. Nam præter solutionem matrimonii, violatores etiam puniuntur.

Laodicenæ vero synodi decimus canon, Ecclesiæ consortes, inquit, indifferenter liberos suos ad matrimonii societatem cum hæreticis copulare non oportet.

Canon 21 concilii Carthag. ne liberi clericorum

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'. *Ὅτι οὐ δεῖ γάμους συναλλάττειν μετὰ αἱρετικῶν. Περὶ κληρικῶν.*

Ὁ μὲν ιδ' τῆς δ' συνόδου κανὼν ὀρθοδόξους κληρικοὺς αἱρετικαῖς συνάπτεσθαι γυναιξὶ πάντη ἀπείρηκε· τῶν δὲ ἤδη συνῳκηκότων τοὺς παῖδας, τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κελεύει προσάγεσθαι· καὶ εἰ μὲν ὑπὸ αἱρετικῶν ἔτυχον βαπτισάμενοι, ὧν τὸ βάπτισμα τοῖς ὑγιῶς φρονοῦσιν ἀπόβλητον, ἄνωθεν βαπτίζεσθαι· εἰ δ' οὖν, μόνῳ τῷ θείῳ χρίεσθαι μύρῳ. Εἰ δὲ μήπω βαπτίσματος σφραγῖδι πρός του ἐνεσημάνθησαν, μηκέτι ὑπὸ αἱρετικῶν βαπτίζεσθαι· ἀλλὰ μὴν μηδὲ γαμικῶς συνάπτειν τούτους αἱρετικοῖς, μήτε μὴν Ἰουδαίοις, μήθ' Ἕλλησιν· αἱρετικοὺς μὲν τοὺς τὸ καθ' ἡμᾶς δεχομένους μυστήριον λέγων, ἐν τισι δὲ σφαλλομένους, παρὸ καὶ διαφερομένους τοῖς ὀρθοδόξοις· Ἰουδαίους δὲ, τοὺς Χριστοκτόνους, καὶ Ἕλληνας, τοὺς περιφανῶς ἀπίστους καὶ εἰδωλομανίαν νοσοῦντας. Εἰ δ' ἴσως ὁ αἱρετικὸς, ἢ ὁ ἄπιστος συνθέσθαι τῇ ὀρθοδόξῳ ἐπαγγέλλεται πίστει, τὸ μὲν συνάλλαγμα προβαινέτω, φησί· ἡ δέ γε συνάφεια ὑπερτιθέσθω, μέχρις ἂν καὶ τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἔργοις βεβαιωθῇ. Ταῦτα καὶ τῶν Λατίνων ποιεῖν εἰσπράττονται οἱ ὀρθοδόξους ἀγαγέσθαι γυναῖκας αἱρούμενοι· οἱ δὲ μὴ πειθόμενοι τούτοις, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑπόκεινται· σὺν τῇ διαλύσει γὰρ τοῦ γάμου καὶ ἐπιτιμῶνται οἱ παραβαίνοντες.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ι', Οὐ δεῖ, φησὶ, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἀδιαφόρως πρὸς κοινωνίαν γάμου τὰ ἑαυτῶν τέκνα συνάπτειν αἱρετικοῖς.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κα' τὰ τέκνα τῶν κλη-

Digitized by Google

ρικῶν ἐθνικοῖς, ἤγουν ἀπίστοις ἢ αἱρετικοῖς, γαμικῶς ἀπαγορεύει συνάπτεσθαι.

Ὁ δὲ οβ' κανὼν τῆς ς' συνόδου οὕτω κατὰ ῥῆμα θεσπίζει· Μὴ ἐξέστω ὀρθόδοξον ἄνδρα αἱρετικῇ συνάπτεσθαι γυναικί· μήτε μὴν αἱρετικῷ ἀνδρὶ γυναῖκα ὀρθόδοξον συζεύγνυσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ φανείη τι τοιοῦτον ὑπό τινος τῶν ἁπάντων γινόμενον, ἄκυρον ἡγεῖσθαι τὸν γάμον, καὶ τὸ ἀθέσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον. Οὐ γὰρ χρὴ τὰ ἄμικτα μιγνύναι, οὐδὲ τῷ προβάτῳ λύκον συμπλέκεσθαι, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν κλῆρον· ἂν δὲ παραβῇ τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, ἀφοριζέσθω. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον γάμος ὁρίζεται κοινωνία καὶ συγκλήρωσις θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου, πῶς ἂν συμβαίεν ἀλλήλοις οἱ περὶ τὰ μείζω διαφερόμενοι τῇ τῆς ψυχῆς διαθέσει, τἀναντία φρονοῦντες περὶ τὴν πίστιν; Διὸ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ θεμίτου γάμου, καὶ ἀφορίζεσθαι τοὺς παραβαίνοντας ἀξιοῖ.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῶν γαμικῶς τὸ νῦν εἶναι συναπτομένων, καὶ τοῦ μὲν ἑνὸς μέρους αἱρετικοῖς προσανέχοντος δόγμασι, θατέρου δὲ τὰ τῆς ὀρθῆς πρεσβεύοντος πίστεως. Εἰ δὲ καὶ ἄμφω τὰ μέρη, φησὶ, ὅτε γαμικῶς συνῆλθον τὸ ἐξ ἀρχῆς, τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἠλλοτρίωντο μοίρας, εἶτα τὸ μὲν ἐπέγνω τὴν ἀλήθειαν, θάτερον δὲ τῷ σκότῳ τῆς ἀσεβείας εἰσέτι δουλεύει, οὐ παρὰ τοῦτο τὸ συνοικέσιον διαλυθήσεται, ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ὁ μέγας διορίζεται Παῦλος· « Εἰ γὰρ αἱρεῖται, » φησὶ, « τῷ ἀπίστῳ συνοικεῖν ἡ πιστὴ, ἢ τοὐναντίον ὁ πιστὸς τῇ ἀπίστῳ, μὴ χωριζέσθω· ἡγίασται γὰρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ τὸ ἔμπαλιν, » Πλὴν ὅρα, ὅπως καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, συγκαταβάσει χρώμενος, « Εἰ αἱρεῖται, » φησὶ, « τὸ πιστὸν μέρος συνοικεῖν τῷ ἀπίστῳ, » ὥστε, εἰ μὴ αἱρεῖται, ἀναμφιβόλως ὁ γάμος λυθήσεται.

Πέπεισμαι δὲ ὅτι τῆς ἀρχῆς ἦν ταῦτα καὶ τῶν προοιμίων τοῦ κηρύγματος· τὸ δὲ τήμερον ἔχον, πῶς οἷόν τε Ἰουδαῖον ἢ Ἀγαρηνὸν βαπτισθέντα συνοικεῖν ἔτι τῇ ἀβαπτίστῳ, ἢ τὴν βαπτισαμένην τῷ μὴ πιστεύοντι; καθὰ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου γέγονε Θεοδότου. Βυκινάτωρ γὰρ βασιλικὸς βαπτισθεὶς πατριαρχικῷ γράμματι διεζύγη τῆς γυναικὸς, μὴ πειθομένης τῷ ἀνδρὶ, πολλὰ παρακαλοῦντι τὰ τῆς εὐσεβείας ἐλέσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λα', Οὐ δεῖ, φησὶ, πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίαν ποιεῖν, οὐδὲ υἱοὺς διδόναι ἢ θυγατέρας, δέει τοῦ μὴ τὴν ἐκείνων κακοδοξίαν μεταμαθεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλοιντο Χριστιανοὶ γενέσθαι. Τὸ δὲ, Οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν, ἀντὶ τοῦ, πρὸς οὐδένα· ἰδίωμα γάρ ἐστι γραφικὸν, ὡς τὸ, « Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα. Οὐ γὰρ οἷόν τε καί τινα λαβεῖν· » καὶ ἀλλαχοῦ· « Μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· » οὐ γάρ εἰσι

A cum paganis, hoc est infidelibus aut hæreticis, matrimonii lege conjungantur, prohibet.

Can. autem 72 sextæ syn. sic ad verbum sancit: Non fas sit, ut cum hæretica muliere vir orthodoxus matrimonium coeat, nec ut hæretico viro mulier orthodoxa nubat. Imo si visum fuerit aliquid hujusmodi a quocunque factum, irritæ ducantur nuptiæ, et nefarium matrimonium distrahatur. Quippe non miscenda misceri non debent, nec lupus cum ovicula copulandus, nec cum portione Christi sors peccatorum. Si quis autem a nobis definita transgressus fuerit, segregetur. Quippe si secundum legem civilem matrimonium definitur esse societas et consortium divini ac humani juris, quomodo consentire queant B inter se, qui de maximis animi dissident affectu? qui contraria circa fidem sentiunt? Quapropter etiam post nefarii matrimonii dissolutionem transgressiones vult pœna segregationis affici.

Et hæc quidem de iis, qui jam matrimonio copulati sunt, una parte decretis hæreticis addicta, altera rectam fidem colente. Quod si utraque pars, inquit, cum ab initio coirent in matrimonium, ab orthodoxorum aliena cœtu erat, deinde una veritatem agnovit, altera tenebris impietatis adhuc serviente: non propterea matrimonium dissolvetur, quemadmodum in 1 Epist. ad Cor. magnus ille Paulus statuit: « Quippe si fidelis uxor cum infideli marito cohabitare velit, vel e contrario, vir C fidelis cum infideli muliere, ne distrahantur Quippe sanctificatus est maritus infidelis in muliere, ac vice versa. » Vide tamen, quo pacto divinus hic Apostolus quasi condescensione quadam utens, « Si pars fidelis, inquit, infidelibus cohabitare velit. » Quo fit, ut si cohabitare nolit, matrimonium sine dubio solvendum sit.

Persuasus autem ipse sum, hæc fuisse principii et quasi primordiorum prædicationis. Ilodieruam vero faciem rerum quod attinet, qui fieri potest, ut Judæus vel Agarenus baptizatus, cum non baptizata uxore amplius habitet, vel baptizata cum eo, qui fidem nostram non est amplexus? Quale quiddam patriarchæ Theodoti tempore contigit. Nam bucinator quidam imperatorius baptizatus scripto D patriarchali separatus fuit ab uxore, quæ non volebat obtemperare marito, multum eam obsecranti, pietatis ut professionem amplecteretur.

Canon vero 31 Laodicenæ syn., Non oportet, inquit, omni cum hæretico matrimonium contrahere, nec filios vel filias nuptum collocare, metuentes, ne pravam ipsorum sententiam addiscamus: sed ita potius rem agemus, si futurum polliceantur ut Christiani fiant. Quod hic dicitur, Non oportet omni cum hæretico, tantummodo est, ac si dicas, nullo cum hæretico. Peculiaris enim hæc Scripturæ sacræ loquendi ratio est, velut in hoc, « Absit a te metus, cum homo dives fit, quia cum moritur non auferet omnia. Quippe fieri non po-

Digitized by Google

test, ut auferat aliqua. » Item alibi : «Non enim frustra condidisti omnes filios hominum.» Quippe non etiam aliqui sunt, qui frustra sint conditi. Nam impium fuerit hoc existimare.

Lex.

Judæus Christianam ne ducat uxorem, nec Christianus Judæam ; nec hæreticus et alienus a fide cum Christianis ex ulla occasione matrimonium contrahat.

73 CAP. XIII. *Quibus ex causis matrimonium solvatur.*

Lex.

De matrimonii solutione multis in locis multæ leges tractant. Sed perfectius Novella Justiniani, quæ diserte causas exponit, ob quas maritus aut uxor repudium conjugi mittere potest, ac dotem lucrari, proprietate tamen ejus susceptis ex eodem matrimonio liberis salva, vel liberis nullis exsistentibus, expers culpæ persona proprietate quoque frui potest. Nam licet olim mortalibus permissum erat, tam ex priscis legibus, quam longa consuetudine, matrimonia impune solvere, ut scilicet vir conjugi diceret : « *Uxor, tuas ipsa res tibi agito,* » ac vicissim hæc illi : *Tuas, marite, res tibi agito*, quemadmodum apud Hebræos etiam olim lege receptum erat, ut uxori libellum repudii maritus mitteret : tamen uti nunc comparatæ res sunt, apud Christianos hoc abrogatum est. Causæ vero nominatim enumeratæ sunt a religiosis imperatoribus, ob quas solas matrimonium solvere licet ; quum absque harum una nefas sit dirimi.

Causæ uxoris.

Ac maritus quidem uxori repudium mittit, et dotem ejus lucratur, uti dictum est, propter has causas :

1. Si quibus adversus majestatem principis ineuntibus consilia mulier conscia sit, idque marito suo non patefecerit.

2. Si adulterii mulier accusata, et secundum leges adulterii convicta fuerit.

3. Si quocunque modo vitæ mariti fuerit insidiata, vel cum aliis id molientibus esset conscia, marito non patefecerit.

4. Si contra mariti voluntatem cum viris extraneis compotet aut lavet.

5. Si contra mariti voluntatem extra domum maneat, nisi forte apud suos parentes ; vel ab ipsomet absque causis indicatis expulsa, parentibus ei nullis exsistentibus, foris noctem transegerit.

6. Si ad circenses, vel spectacula, vel arenam a cedat spectandi causa, ignorante vel prohibente marito.

Cæterum Scripturæ dictum illud, quod traditur, adulterio pollutam ad maritum suum non redire, de marito intellige, qui eam non vult recipere. Quippe si maritus crimen condonat, citra prohi-

καὶ οἱ ματαίως κτισθέντες · ἀσεβὲς γὰρ τοῦτο νομίζειν.

Νόμος.

Μὴ λαμβανέτω Ἰουδαῖος Χριστιανὴν, μήτε Χριστιανὸς Ἰουδαίαν, μήτε αἱρετικὸς καὶ ἀλλότριος τῆς πίστεως κατά τινα πρόφασιν Χριστιανοῖς πρὸς γάμον συναπτέσθω.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. *Ὁ γάμος ἐκ ποίων αἰτιῶν λύεται.*

Νόμος.

Περὶ τῆς τῶν γάμων διαλύσεως ἐν πολλοῖς τόποις ὁ πολιτικὸς διέξεισι νόμος. Τελειώτερον δὲ ἡ Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, ῥητῶς τὰς αἰτίας ἐκτιθεμένη, δι' ἃς ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ δύναται ῥεπούδιον πέμπειν, ἤτοι ἀποστάσιον τῷ ὁμοζύγῳ, καὶ τὴν προῖκα ἀποκερδαίνειν, φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισὶν, ἢ, παίδων οὐκ ὄντων, ἀπολαύειν καὶ τῆς δεσποτείας, τὸ ἀναίτιον πρόσωπον. Εἰ γὰρ καὶ πάλαι τοῖς ἀνθρώποις ἐξῆν καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων, καὶ ἐξ ἔθους μακροῦ ἀναιτίως λύειν τὰ συνοικέσια, ὥστε λέγειν τὸν ἄνδρα τῇ ὁμοζύγῳ · Γύναι, πρᾶττε τὰ σά · καὶ ταύτην ἐκείνῳ · Ἄνερ, πρᾶττε τὰ σά · καθὰ δὴ καὶ τοῖς τῶν Ἑβραίων ἀνδράσι πάλαι νενομοθέτητο βιβλίον πέμπειν ἀποστασίου τῇ γυναικί · ἀλλὰ τὸ νῦν εἶναι τοῦτο παρὰ Χριστιανοῖς ἀνῄρηται · αἰτίαι δὲ πρὸς τῶν εὐσεβῶν ἠρίθμηνται βασιλέων ὀνομαστὶ, δι' ἃς καὶ μόνας τὸν γάμον ἔξεστι διαλύειν, καὶ μιᾶς ἄνευ ἐκείνων ἀθέμιτον διασπᾶν.

Αἱ αἰτίαι τῆς γυναικός.

Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ πέμπει ῥεπούδιον τῇ γυναικὶ, καὶ τὴν προῖκα ταύτης ἀποκερδαίνει, ὡς εἴρηται, διὰ τὰς αἰτίας ταύτας ·

α'. Εἰ σύνοιδέ τινας ἡ γυνὴ τῇ βασιλείᾳ ἐπιβουλεύοντας, καὶ τῷ ἰδίῳ μὴ ἐφανέρωσεν ἀνδρί.

β'. Εἰ κατηγορία μοιχείας κατὰ τῆς γυναικὸς γένοιτο, καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἀπελεγχθείη μοιχευθῆναι αὐτήν.

γ'. Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσῃ, ἢ ἄλλοις τοῦτο ποιοῦσι συνειδυῖα, τοῦτο μὴ φανερώσῃ.

δ'. Ἐὰν ἀνδράσι ξένοις παρὰ γνώμην τοῦ ἀνδρὸς συμποσιάζῃ, ἢ συλλούηται

ε'. Ἐὰν ἔξω τοῦ οἴκου μείνῃ παρὰ γνώμην τοῦ ἀνδρὸς, εἰ μή που τυχὸν παρὰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν · ἢ αὐτὸς χωρὶς τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἐξωθήσῃ, καὶ, γονέων αὐτῇ μὴ ὑπαρχόντων, ἔξω τὴν νύκτα διαβιβάσῃ.

ς'. Ἐὰν ἱππικοῖς, ἢ θεάτροις, ἢ κυνηγεσίοις παραγένηται, ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος ἢ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός.

Τὸ μέν τοι γραφικὸν τὸ λέγον, Μὴ ἐπιστρέφειν τὴν μοιχευθεῖσαν πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα, περὶ ἀνδρὸς νόει μὴ θέλοντος ἀναλαβέσθαι ταύτην. Εἰ γὰρ συγχωρεῖ τὸ ἔγκλημα ὁ ἀνὴρ, ἀκωλύτως αὐτὴν

Digitized by Google

ἐντὸς διετίας ἀναλαμβάνει, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Νεαρὰν, καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. A

Αἱ αἰτίαι τοῦ ἀνδρός.

Ἡ δὲ γυνὴ πέμπει ῥεπούδιον τῷ ἀνδρὶ διὰ τὰς αἰτίας ταύτας, δυναμένη ἀναλαβεῖν τήν τε ἑαυτῆς προῖκα, καὶ τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεὰν τοῦ ἀνδρὸς, ὁμοίως τοῖς παισὶ φυλαττομένης τῆς ἐπὶ τῇ δωρεᾷ δεσποτείας, ἢ, παίδων οὐκ ὄντων, ἔχειν καὶ τὴν αὐτῆς δεσποτείαν.

α'. Ἐάν τι κατὰ τῆς βασιλείας ἢ αὐτὸς βουλεύσηται, ἢ τοῦτό τισι βουλευομένοις συνειδὼς μὴ φανερώσῃ τῇ βασιλείᾳ ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ δι' οἱουδήποτε προσώπου.

β'. Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐπιβουλεύσῃ τῇ ζωῇ τῆς γυναικός.

γ'. Ἐὰν τῇ τῆς γυναικὸς σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύων, ἄλλοις αὐτὴν εἰς τὸ μοιχευθῆναι ἐπιχειρήσῃ προδοῦναι. B

δ'. Ἐὰν κατηγορήσας αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἐπὶ μοιχείᾳ, μὴ ἀποδείξῃ.

ε'. Ἐὰν ἑτέρᾳ συνέρχηται γυναικὶ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ἢ τῇ αὐτῇ πόλει, καὶ ὑπομνησθεὶς παρ' αὐτῆς ἢ τῶν γονέων αὐτῆς, ἢ οἱουδήτινος ἑτέρου, ἀποσχέσθαι μὴ βούληται.

Ἐπὶ τούτοις μὴ μόνον τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν ὁ ἀνὴρ ζημιοῦται, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τρίτον αὐτῆς ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας, καὶ τὰς τιμωρίας ὑφίσταται, ἃς ἔμελλε παθεῖν ἡ γυνὴ καταδικαζομένη.

Πλὴν οὔτε ἡ γυνὴ αὐτονόμως ἀναχωρεῖν δύναται τοῦ ἀνδρὸς, οὔτε οὗτος ἐκείνης, χωρὶς κρίσεως καὶ ψήφου τῶν δικαστῶν, ὡς διάφοροι τοῦτο θεσπίζουσιν Ἰουστινιάνειοι Νεαραί. Διὰ τοῦτο ὁ γαμήσας τὴν μὴ οὕτως ἀπολυθεῖσαν μοιχᾶται. C

Λύσις γάμου ἀζήμιος, καὶ περὶ τοῦ δι' ἄσκησιν λυομένου γάμου.

Ἀζημίως δὲ λύεται γάμος, ὅτε, τριετίας παρελθούσης, ὁ ἀνὴρ οὐχ οἷός τε εἴη συνιέναι τῇ γαμετῇ, εἰ καὶ αὐτὸς τὴν διάζευξιν οὐχ αἱρεῖται, μενούσης παρὰ τῷ ἀνδρὶ τῆς πρὸ τοῦ γάμου δωρεᾶς, μηδὲν οἴκοθεν ζημιουμένῳ.

Λύεται γάμος καὶ ὅταν ἄσκησιν θάτερον ἕληται τῶν μερῶν, πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβαίνον ὁδὸν, καὶ τὸν ἀμείνω βίον αἱρούμενον. Τηνικαῦτα D γὰρ κελεύομεν παῤῥησίαν εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ πρὸς τὰ βελτίω μεθισταμένοις διαλύειν τὸ συνοικέσιον, καὶ ἀναχωρεῖν μετά τινος βραχείας ὑπολιμπανομένης τῷ καταλελειμμένῳ παραμυθίας. Ὅπερ γὰρ ἂν συμφωνήσειαν οἱ συμβαλόντες ἀπὸ τελευτῆς γενέσθαι κέρδος, τοῦτο ἔχειν δεῖ τὸν καταλελειμμένον παρὰ θατέρου, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ καθεστήκοι· διότι καὶ οὗτος τό γε ἐπὶ τῷ συνοικήσαντι δοκεῖ τελευτᾶν, ἑτέραν ἀνθ' ἑτέρας βίου πορείαν ἑλόμενος.

Ἡ γὰρ ἀπόκαρσις, καὶ ἄκοντος θατέρου τῶν ὁμοζύγων, γίνεται ἀσφαλῶς· καὶ λέγομεν ἀγαθῇ χάριτι τὴν διάζευξιν γίνεσθαι· καὶ τὸ περιλειφθὲν πρόσωπον δύνασθαι πρὸς ἑτέραν συζυγίαν ἐλθεῖν·

bitionem intra biennium eam recipit, secundum Novellam Justiniani, et Leonis illius Sapientis.

Causæ mariti.

Uxor autem marito repudium mittit propter has causas, cum facultate dotem suam, et donationem viri propter nuptias, recipiendi, liberis consimiliter in donatione conservando dominio sive proprietate, vel liberis non exstantibus, etiam dominium ejus habendi.

1. Si adversus majestatem principis vel ipse quid molitus fuerit, vel aliquibus molientibus ipse conscius, id principi non patefecerit, vel per se, vel per quamcunque personam.

74 2. Si quocunque modo vitæ conjugis insidiatus fuerit.

3. Si pudicitiæ conjugis insidias struens, aliis eam stuprandam tradere conatus fuerit.

4. Si maritus, uxore adulterii accusata, rem non probaverit.

5. Si alia cum muliere coeat in eadem domo, vel eadem civitate, ac monitus ab uxore, vel parentibus ejus, vel quovis alio, non velit abstinere.

In his non solum donationem ante nuptias maritus loco pœnæ amittit, verum etiam trientem reliquarum ipsius facultatum; præterquam quod eas quoque pœnas sustinet, quas ipsa mulier erat latura, si condemnata fuisset.

Non tamen aut mulier arbitratu suo divertere potest a marito, aut maritus ab ipsa, sine judicio et sententia judicum : quemadmodum diversæ Justiniani Novellæ statuunt. Ac propterea qui ducit uxorem non ita diremptam, adulterium committit.

Solutio matrimonii citra pœnam : deque matrimonio quod exercitationis piæ causa solvitur.

Absque pœna matrimonium solvitur, cum elapso triennio maritus cum uxore coire nequit, licet ipse divortium fieri nolit : manente penes virum donatione ante nuptias, nec quidquam suarum rerum pœnæ loco amittente.

Solvitur etiam matrimonium, cum altera pars exercitio sacro se dedit, ad viam meliorem transiens, et vitam in puritate degendam eligens. Tunc enim tam virum, quam mulierem, ad præclariora se conferentem, divortendi recedendique potestatem habere jubemus; exiguo quodam desertæ parti solatio relicto. Quidquid enim contrahentes pacti sunt, ut a morte lucro alterius cederet, id habere oportet ab altero desertum, sive vir, sive mulier sit : quando et ipse, quantum quidem ad conjugem attinet, mori videtur, alterum vitæ iter cum altero commutans.

Etenim tonsura recte fit etiam alterutro conjugum invito. Dicimus etiam, bona gratia fieri divortium. Persona quoque derelicta potest aliud ad matrimonium accedere. Sed hoc uxori episcopi

Digitized by Google

ordinati non est datum. Ideoque cum ejus consensu fieri ordinationem oportet, atque ita sequi tonsuram ejus citra recusationem.

Solvitur etiam matrimonium, cum maritus aut uxori in captivitatem venerit, ac per quinquennium non constat, an vivat necne.

Si vero præter statutas, inquit, a nobis causas ausi quidam fuerint matrimonium solvere, jubemus, si prolem habeant descendentes vel ex hoc ipso, vel ex alio matrimonio, ut iis ipsorum facultates dentur, et in monasterium ipsi injungantur omni vitæ suæ tempore, et monasterio pars ex ipsorum bonis tribuatur. Sin descendentes nullos habeant, sed ascendentes, ut ii tertiam bonorum partem consequantur, si solutioni matrimonii non consenserint. Quod si nec ascendentes, nec descendentes exstent : jubemus omnia bona monasteriis, in quæ conclusi fuerint, attribui. Quin etiam hæc instrumenta **75** nefaria conficientes, subjici pœnis corporalibus, et in exsilium mitti præcipimus. Sin autem ii, qui divortium facere conati fuerunt, rursus in matrimonium coire voluerint antequam in monasteria missi sunt, id agendi licentiam ipsis concedimus, et prædictas pœnas eis remittimus, adeoque facultates suas retinere poterunt. At una persona matrimonium revocare volente, si altera quoque persona non consenserit, adversus eam pœnæ ratæ sunt, quæ renuit. Hæc autem fieri jubemus interveniente providentia religiosissimorum episcoporum.

Quod si per consensum utriusque partis, vel amore pudicitiæ matrimonium solutum fuerit, jubemus, ut statim utraque pars ad vitam solitariam accedat, ita quidem, ut a pœnis immunes maneant. Quod si quis eorum vel ad alias nuptias convolaverit, vel in fornicationem inciderit, omnia ipsius bona liberi accipient. Sin liberi nulli exstent, fiscus succedet.

CAP. XIV. *De diaconissis et viduis.*

Quæras cap. 11 præsentis litteræ.

CAP. XV. *De mulieribus desponsatis : in quo etiam de sponsalibus tractatur.*

Canon 69 Basilii Magni, Si lector, inquit, cum desponsa sibi muliere ante celebratas nuptias coierit, etiam ipsa consentiente, ad anni spatium segregatus ad lectoris quidem munus redit, sed majorem ad gradum non provehitur. Sin absque sponsalibus cum muliere consuetudinem habeat, tametsi forte verbis ei significarit, se illam ducturum uxorem, etiam ministerio lectoris excidit. Quod si minister sive diaconus hoc altero vitio deliquerit, ministerio suo prorsus ejicitur.

Nonagesimus octavus autem sextæ synodi canon eum, qui alteri desponsam in matrimonii consortium adsciscit, adhuc illo superstite qui sponsalia contraxit, crimini adulterii subjicit. Quod si non matrimonii lege, sed scortando cum tali quispiam rem

ἀλλὰ τῇ τοῦ χειροτονηθέντος ἐπισκόπου γυναικὶ τοῦτο οὐ δέδοται· καὶ διὰ τοῦτο μετὰ συναινέσεως αὐτῆς δεῖ γενέσθαι τὴν χειροτονίαν, καὶ οὕτως ἐπακολουθεῖν ἀπαραιτήτως τὴν ταύτης ἀπόκαρσιν.

Λύεται γάμος καὶ ὅταν αἰχμάλωτος γένηται ὁ ἀνὴρ, ἢ ἡ γυνὴ, ἄδηλον δν ἐπὶ πενταετίαν, εἰ ζῇ.

Εἰ δὲ παρὰ τὰς ὑφ' ἡμῶν, φησὶ, διωρισμένας αἰτίας τολμήσουσί τινες διαλύειν τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχοιεν, εἴτε ἐξ αὐτοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδοσθαι, καὶ αὐτοὺς εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, καὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ δίδοσθαι ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴ ἔχοιεν κατιόντας, ἀλλὰ ἀνιόντας, τούτους τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας αὐτῶν λαμβάνειν, εἰ μὴ τῇ λύσει τοῦ γάμου συνῆνεσαν· εἰ δὲ μήτε ἀνιόντες, μήτε κατιόντες εἶεν, κελεύομεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις οἷς ἐνεβλήθησαν δίδοσθαι· ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα συντιθέντας ἀθέμιτα συμβόλαια κελεύομεν τοῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βουληθεῖεν ἑαυτοῖς συνελθεῖν, πρὶν ἂν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδεια τούτοις δίδοται παρ' ἡμῶν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας ἔχειν περιουσίας. Τοῦ δὲ ἑνὸς προσώπου βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσειε καὶ τὸ ἕτερον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινάς. Ταῦτα δὲ κελεύομεν γίνεσθαι καὶ κατὰ πρόνοιαν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων.

Εἰ δὲ κατὰ συναίνεσιν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἢ κατ' ἔρωτα σωφροσύνης λυθείη ὁ γάμος, κελεύομεν εὐθὺς ἑκάτερα τὰ μέρη προσέρχεσθαι τῷ μονήρει βίῳ, ὀζημίων δηλονότι φυλαττομένων αὐτῶν. Εἰ δέ τις τούτων ἢ γάμῳ προσέλθοι, ἢ πορνείᾳ περιπέσοι, τὴν πᾶσαν αὐτοῦ περιουσίαν οἱ παῖδες λήψονται. Εἰ δὲ παῖδας οὐκ ἔχει, τὸ δημόσιον αὐτὴν διαδέξεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. *Περὶ γυναικῶν διακόνων καὶ χηρῶν.*

Ζήτει τὸ ια' κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'. *Περὶ γυναικῶν μεμνηστευμένων, ἐν ᾧ καὶ περὶ μνηστείας.*

Ὁ ξθ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανών, Εἰ ἀναγνώστης, φησὶ, τῇ αὐτοῦ μεμνηστευμένῃ πρὸ τοῦ γάμου μιχθείη, κἀκείνης τοῦτο ἑλομένης, ἐπ' ἐνιαυτὸν ἀφοριζόμενος, εἰς τὸ ἀναγινώσκειν πάλιν ἐπάνεισιν, εἰς μείζονα μὴ προκόπτων βαθμόν. Εἰ δὲ μνηστείας χωρὶς συνέλθοι γυναικὶ, καὶ εἰ λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα λόγους ἴσως μετ' αὐτῆς ἐποιεῖτο, καὶ τῆς τοῦ ἀναγνώστου ὑπηρεσίας ἐκπίπτει. Εἰ δὲ ὑπηρέτης, ἤτοι ὑποδιάκονος τῷ δευτέρῳ πάθει ἁλοίη, τῆς ὑπηρεσίας τελείως ἐκβάλλεται.

Ὁ δὲ ιδ' τῆς ς' συνόδου κανὼν τὸν εἰς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενον τὴν ἑτέρῳ μεμνηστευμένην, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου περιόντος, τοῖς τῆς μοιχείας ὑποβάλλει ἐγκλήμασιν. Εἰ δὲ μὴ γαμικῶς, ἀλλὰ πορνικῶς μετὰ τοιαύτης τις συμφθαρείη, καὶ οὕτως

Digitized by Google

ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται, καὶ ἡ γυνὴ ὡς μοιχαλίς· ὁ δὲ τὴν μνηστείαν ἀγνοῶν, ὡς πόρνος.

Περὶ μνηστείας.

Τὴν γὰρ μνηστείαν οἱ νομοθέται ὁρίζονται μνήμην καὶ ἐπαγγελίαν τῶν μελλόντων γάμων. Καὶ ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος ὡς γάμον τὴν μνηστείαν ἐλογίζετο· καὶ ὁ τὴν ἄλλῳ μεμνηστευμένην φθείρων ὡς μοιχὸς ἐκολάζετο. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τῆς μνηστείας αὐτοὺς συνήρμοττε σύμβολα, καὶ γυναῖκα τὴν μνηστὴν προσαγορεύει. Ἐταπείνωσε γὰρ, φησὶ, τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον, ἤγουν διεπαρθένευσε τὴν τούτου μνηστήν. Οὕτω καὶ ἡ ἁγία Παρθένος γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ἐχρημάτισε· « Μὴ φοβηθῇς γὰρ, φησὶ, « παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. » Παρ' ἡμῖν δὲ, πρώην μὲν φιλήματι τῶν συναπτομένων καὶ ἀῤῥαβῶνι προῦβαινεν ἡ μνηστεία· καὶ ἐξῆν ταύτην λῦσαι, τῆς ποινῆς τοῦ προστίμου παρεχομένης· μήπω δὲ τῆς μνηστείας λυθείσης, εἰκότως ὡς μοιχὸς ὁ τὴν γυναῖκα λαμβάνων ἐκρίνετο, ὡς ὁ ῥηθεὶς κανὼν διορίζεται. Ὅπου δὲ οὔτε μνηστεία προῦβη, οὔτε φίλημα, οὔτε δόσις ἀῤῥαβῶνος ἐπηκολούθησε, μόνοι δὲ οἱ λεγόμενοι διὰ ψιλῶν γραμμάτων δεσμοὶ, κἂν ἕτερος λάβῃ τὴν γυναῖκα, τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι οὐχ ὑπόκειται. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐξενεχθείσης ὕστερον Νεαρᾶς τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κατὰ τὸ ,ϛφιβ' ἔτος, τὰ ἴσα δύναται τῷ τελείῳ γάμῳ σχεδὸν ἡ μνηστεία, ἅτε μετὰ ἱερᾶς καὶ αὕτη τελουμένη εὐχῆς· καὶ ἄλλως οὐ λύεται, εἰ μὴ καθ' οὓς τρόπους καὶ τὸ τέλειον διασπᾶται συνοικέσιον· φησὶ γάρ·

Νεαρὰ περὶ μνηστείας τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, γεγονυῖα κατὰ τὸ ,ϛφιβ' ἔτος.

Μνηστεῖαι παρ' ἡμῶν ἐτυπώθησαν ἀληθεῖς, ὅσαι μετὰ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας καὶ κατὰ τὸν ὡρισμένον ἡμῖν καιρὸν τελεσθεῖσαι γνωρίζονται. Ἁρμόδιος δ' ἂν εἴη μνηστείας καὶ γάμου καιρὸς, τῆς μὲν θηλείας τὸν δωδεκαετῆ χρόνον διατρεχούσης, τοῦ δὲ ἄῤῥενος τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον διατρίβοντος. Μετὰ δὲ τὴν ἱερὰν τῶν εὐχῶν ἐπῳδὴν, καὶ τὴν συνήθη τοῦ ἀῤῥαβῶνος καὶ τοῦ φιλήματος παρατήρησιν, βραχέος ἢ καὶ πλείονος καιροῦ διαλείποντος, ὡς ἂν δόξειε τοῖς συναλλάττουσιν, ἀπαραιτήτως καὶ τὸν ξῦνομον γάμον προβαίνειν κελεύομεν, καὶ μὴ κατὰ ταυτὸ συμβαίνειν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πολλάκις καὶ ὥρᾳ. Εἰ δὲ πρὶν τὸν παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα ἐπιστῆναι καιρὸν, καὶ τῶν εἰρημένων μὴ γενομένων παρατηρήσεων, μνηστεῖαι προβήσονται καὶ συμβόλαια, ταύτας μνηστείας ἀληθεῖς μηδὲ εἶναι, μηδὲ ὀνομάζεσθαι, εἰ καὶ προστίμου ποινὴ πρόσκειται. Αἱ γὰρ κυρίως μνηστεῖαι οὐ προστίμων λυθήσονται δόσεσιν, ἅπερ οὐδὲ τοῖς συμβολαίοις τὸ λοιπὸν ἐγγραφήσονται· ὅτι μηδὲ παρ' αὐτῶν αἱ μνηστεῖαι κρατύνονται, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπικλήσεως, αἵπερ καὶ ἄλυτοι τὸ παράπαν μένουσι, μόναις λυόμεναι ταῖς αἰτίαις, αἷς καὶ οἱ γάμοι. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν παλαιὰν τῶν νόμων συνήθειαν, μετὰ τὸν ἑπταετῆ χρόνον τῆς κόρης οὐ καλῶς αἱ μνηστεῖαι

habuerit; tum ipse tanquàm adulter, tum mulier ut adultera, punitur: qui vero desponsationem ignorabat, tanquam scortator.

De sponsalibus.

Sponsalia namque juris auctores definiunt, mentionem et promissionem futurarum nuptiarum. At lex quidem Mosaica matrimonii loco sponsalia habebat. Et qui desponsam alteri vitiabat, tanquam adulter puniebatur. Sponsalium quoque symbolis datis, sponsa nomen uxoris accipiebat. Humiliavit, inquit, uxorem proximi: hoc est, sponsam ipsius devirginavit. Sic et illa sancta Virgo Josephi dicta fuit uxor. « Ne verearis, inquit, accipere Mariam uxorem tuam. » Cæterum apud nos olim eorum qui coibant in matrimonium, sponsalia per osculum et arrham præcedebant. Ac licebat ea solvere, si adjecta pœna præstaretur. Nondum autem solutis sponsalibus, haud abs re tanquam adulter condemnabatur, qui sponsam alterius matrimonio sibi copulabat, quemadmodum canon indicatus statuit. Verum ubi nec sponsalia præcesserunt, nec osculum arrhæve **76** datio secuta est, sed nudorum duntaxat, ut appellari solent, verborum vincula: licet alius eam uxorem ducat, adulterii crimine non tenetur. Cæterum ex publicata posterius Novella religiosi principis Alexii Comneni, anno 6592, propemodum par vis est sponsalium, et plenarum nuptiarum, cum et ipsa precibus sacris intervenientibus perficiantur, nec aliis modis solvantur, quam quibus perfectum quoque matrimonium dirimitur. Sunt enim hæc ejus verba:

Novella imperatoris Alexii Comneni de sponsalibus, facta anno 6592.

Sponsalia vera sancita sunt a nobis, quæcunque cum benedictione sacra, et statuto a nobis tempore peracta noscuntur. Aptum vero tam sponsalibus quam nuptiis tempus fuerit, femella quidem duodecimum transgressa, masculo autem decimum et quartum annum excedente. Post sacrum vero precum carmen, et consuetam arrhæ atque osculi observationem, exiguo vel etiam longiusculo spatio temporis interjecto, prout ipsis contrahentibus visum fuerit, citra recusationem legitimas quoque nuptias succedere jubemus, nec simul incidere in unum sæpe diem et horam. Quod si prius, quam statutum a nobis tempus appetierit, et indicatis observationibus non adhibitis, sponsalia facta fuerint et instrumenta, nequaquam hæc vera sponsalia vel esse, vel appellari debere, tametsi pœnæ luitio sit adjecta. Nam quæ proprie sunt sponsalia, pœnarum præstationibus non solventur, quando ne quidem instrumentis in posterum adscribentur: cum per eas nullum sponsalibus robur accedat, sed per invocationem Dei: cujusmodi sponsalia indissolubilia manent, ex illis duntaxat causis dirimenda, quibus et nuptiæ solvuntur. Quia vero secundum priscam legum consuetudinem post annum puellæ septimum non recte sponsalia

Digitized by Google

procedebant (nam libere singuli ad desponsatas accedentes, per intuitum continuum et libertatem conversationis ipsam amoris flammam magis accendebant), hoc quoque statuimus, ut quæ anno contrahentium 7, usque ad 14, vel 12 ætatis eorum annum, quasi sub forma sponsalium fiunt instrumenta, prorsus legitimorum firmorumque sponsalium locum non obtineant : sed tamen veluti confirmatæ stipulationes habeantur, et secundum aliorum contractuum consuetudinem obligent: veteri lege, quæ de sponsalibus est publicata, robur in iis habente personis, quibus cum repudiata sponsa in matrimonium coire prohibitum est, idque propter ejus status, qui apud Christianos viget, incrementum. Licet enim subtili ratione non sint hæc perfecta sponsalia, tamen quia sponsalium finem habere videntur, et nuptiarum hinc fundamentum ponitur, non abs re prohibitæ per legem personæ rursus impedimentum habebunt, nec quisquam eam uxorem ducet, quam prisca lex sponsam alicujus factam, solutis sponsalibus in matrimonium cum altero coire non permisit.

προϋβαινον (ἀδεῶς γὰρ ἐπὶ τὰς μνηστευομένας εἰσερχόμενος ἕκαστος τῇ συνεχεῖ θέᾳ, καὶ τῷ ἐλευθερίῳ τῆς ὁμιλίας, τὸ τοῦ ἔρωτος φλεγμαῖνον προσανέκαιον), ἡμεῖς καὶ τοῦτο θεσπίζομεν· Τὰ μὲν κατὰ τὸν ἑπταετῆ τῶν συμβαλλόντων χρόνον ἄχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἢ δωδεκάτου τῆς ἡλικίας χρόνου γενόμενα, ὡς ἐν τύπῳ μνηστείας, συμβόλαια, μὴ τάξιν ὅλως ἐννόμου μνηστείας καὶ ἀσφαλοῦς ἀποφέρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἐπερωτήσεις μόνον ἠσφαλισμένας κρίνεσθαί τε καὶ ἐνεργεῖν, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἄλλων συναλλαγμάτων· ἐνεργεῖν δὲ τὸν παλαιὸν νόμον, τὸν ἐπὶ τῇ μνηστείᾳ ἐκφωνηθέντα, ἐν τοῖς κεκωλυμένοις προσώποις μόνον ἐπὶ τῇ ἀποζευχθείσῃ μνηστῇ, διὰ τὸ περιὸν τοῖς παρὰ Χριστιανοῖς ἐμπολιτευομένης καταστάσεως. Εἰ γὰρ καὶ μὴ μνηστεία ἐστὶ, κατὰ τὸ ἀκριβὲς, ἐντελὲς τὸ γινόμενον, ἀλλ' ὅτι σκοπὸν ἔχειν μνηστείας δοκεῖ, καὶ θεμέλιος γάμου ἐντεῦθεν προκαταβάλλεται, καλῶς ἂν ἔχοι, τὰ κεκωλυμένα τῷ νόμῳ πρόσωπα καὶ αὖθις κωλύεσθαι, καὶ μηδένα εἰς γυναῖκα λαμβάνειν, ἣν ὁ παλαιὸς νόμος μνηστήν τινος γενομένην, καὶ τῆς μνηστείας λυομένης, οὐκ ἀφῆκεν ἑτέρῳ κατὰ γάμον συνέρχεσθαι.

De clericorum sponsalibus.

Balsamon. Sane non permittitur alicui dignitatem ecclesiasticam gerenti, qui mortis alteriusve causæ interventu separatus sit a sponsa sua ante nuptias, ut alia cum muliere copuletur. Nam qui hoc fecisse deprehensus fuerit, tanquam secundo illigatus matrimonio, deponitur. Lector etiam, qui tale quiddam incurrit, ad alium gradum non provehitur.

Περὶ μνηστείας κληρικῶν.

Βαλσαμών. Ἀμέλει καὶ οὐκ ἐφεῖταί τινι τῶν τοῦ βήματος, θανάτῳ ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ τῆς οἰκείας διαζευχθέντι μνηστῆς πρὸ τοῦ γάμου, ἑτέρᾳ συνάπτεσθαι γυναικί. Ὁ γὰρ πεποιηκέναι τοῦτο φωραθεὶς ὡς δευτερογαμήσας καθαιρεῖται· καὶ ὁ ἐμπεσὼν εἴς τι τοιοῦτον ἀναγνώστης εἰς ἕτερον οὐ προκόπτει βαθμόν.

Quod si constare sponsalia non possunt, siquidem ei desponsa persona, qui sacerdos fieri vult, annum **77** sextum ætatis excessit : non permittetur ei, qui eam sibi despondit, ut alia cum muliere copuletur, atque ita sacerdos fiat. Nam digamus esse dicetur, ratione concupiscentiæ, cum hac ætate mulier amoris capax sit. At vero si minor sex annis sit persona desponsa, quo tempore pacta sponsalia reddebantur irrita : potest talis etiam cum alia muliere copulatus, nemine prohibente, sacerdotio fungi. Sed hoc in laicis locum non habet. Duntaxat enim ecclesiastica in dignitate constitutos unius mulieris, et virginis quidem, maritos esse oportet : quin et ipsi omnino ante matrimonium contractum virginitatis laude gloriari debent.

Εἰ δὲ ἀσύστατός ἐστιν ἡ μνηστεία, εἰ μὲν τὸ κατεγγυηθὲν πρόσωπον τῷ θέλοντι ἱερωθῆναι τὸν ἕκτον ὑπερέβη χρόνον, οὐ παραχωρηθήσεται ὁ μνηστευσάμενος ἑτέρᾳ συναφθῆναι γυναικί, καὶ οὕτως ἱερωθῆναι· δίγαμος γὰρ λογίζεται διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, τῷ δεκτικὴν ἔρωτος εἶναι τηνικαῦτα τὴν γυναῖκα. Εἰ δὲ ἥττων τῶν ἓξ χρόνων ἦν τὸ κατεγγυηθὲν αὐτῷ πρόσωπον, ὅτε ἡ ἀθέτησις τῶν συμφώνων ἐγένετο, δύναται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἑτέρᾳ γυναικὶ συζευχθεὶς, ἀκωλύτως εἰς ἱερωσύνην ἐλθεῖν. Τοῦτο δὲ ἐπὶ λαϊκῶν οὐ κρατεῖ· μόνους γὰρ τοὺς τοῦ βήματος μιᾶς γυναικὸς καὶ ταύτης παρθένου ἄνδρας εἶναι δεῖ, οἷα καὶ αὐτοὺς πάντως τῇ παρθενίᾳ πρὸ τούτου σεμνυνομένους.

Cæterum ubi perfecta sunt sponsalia, licet antequam cum desponsata sibi vir coeat, per mortem ab ea diremptus fuerit, ne laicus quidem ducere potest vel consobrinam ejus, vel aliam personam lege prohibitam. Non enim ipsa conjunctio, sed quæ precum interventu fit consecratio, sponsalia pro nuptiis habere facit.

Τελείας δὲ τῆς μνηστείας οὔσης, καὶ εἰ πρὸ τοῦ συμμιγῆναι τῇ μνηστευσαμένῃ τὸν ἄνδρα θανάτῳ ταύτης διέζευκται, οὐδὲ ὁ λαϊκὸς λαβεῖν δύναται ἢ ἐξαδέλφην ταύτης, ἢ ἕτερον πρόσωπον ἐκ τοῦ νόμου κεκωλυμένον· οὐ γὰρ ἡ συνάφεια, ἀλλ' ἡ τῆς εὐχῆς τελετὴ ποιεῖ τὴν μνηστείαν ὡς γάμον λογίζεσθαι.

De eo qui cum socru sua stupri consuetudinem habuit.

Balsamon. Enimvero si ante perfectam nuptiarum consecrationem, sponsalibus duntaxat contractis, sponsum cum socru stupri consuetudinem habere contigerit, vel cum alia sponsæ suæ cognata

Περὶ τοῦ συμφθαρέντος τῇ ἰδίᾳ πενθερᾷ.

Βαλσαμών. Εἰ μέν τοι πρὸ τελείας ἱεροτελεστίας, μόνης δὲ μνηστείας συνισταμένης, τὸν νυμφίον τῇ πενθερᾷ συμφθαρῆναι συνέβη, ἢ ἑτέρῳ συγγενικῷ προσώπῳ τῆς μνηστῆς αὐτοῦ, κωλυθήσεται ὁ γαμοῦ-

Digitized by Google

Οὐ γὰρ θεμιτὸν αἱμομιξίαν ἐν εἰδήσει προβῆναι. Εἰ δὲ μετὰ τὸν καλῶς συστάντα γάμον τὸ παράνομον τοῦτο συμβαίη, ὁ γάμος οὐ λύεται, ἀλλ' ἐπιτιμῶνται οἱ τὴν αἱμομιξίαν ποιήσαντες· φησὶ γὰρ νόμος· Τὰ ἐξ ἀρχῆς βέβαια ἐκ τῶν ἐπισυμβαινόντων οὐκ ἀκυροῦται.

A persona, matrimonium vetabitur. Non enim fas est, ut incestus cognitus progrediatur. Quod si post nuptias perfectas ejusmodi quid contigerit, nuptiæ non dissolvuntur, sed qui incestus rei sunt, puniuntur. Legis enim verba sunt: Quæ ab initio valent ex post factis non infirmantur.

Ἐκ ποίων αἰτιῶν α. μνηστεῖαι λύονται. — Νόμοι.

Λύεται δὲ ἡ μνηστεία, ὥσπερ καὶ οἱ γάμοι, δι' εὐπροσώπους ταύτας αἰτίας·

α'. Εἰ ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ μνηστεία, καὶ ἀθέμιτος διὰ τὸ ἀνήλικον τῶν παίδων.

β'. Εἰ ἐγγάστριος ἐξ ἀλλοτρίων σπερμάτων ἡ γυνὴ πεφώραται.

γ'. Λύεται καὶ διὰ καινοτάτην θρησκείαν ἀγνοηθεῖσαν, καὶ δογμάτων διαφοράν.

δ'. Ἢ διὰ τρόπων αἰσχρότητα.

ε'. Ἢ τύχης ἐναλλαγήν.

ς'. Ἢ διὰ γάμων ὑπέρθεσιν ὑπὲρ τετραετίαν μὴ ἐξ εὐλόγου ἐκταθεῖσαν αἰτίας, διὰ νόσον ἴσως χρονίαν, ἢ θάνατον γονέων, ἢ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρὰν ἀποδημίαν ἐξ ἀνάγκης γενομένην.

ζ'. Ἔτι δὲ διὰ βίαν ἄρχοντος ἐπαρχίας τῆς μνηστείας γενομένης, τῆς τε κόρης καὶ τῶν γονέων αὐτῆς μὴ συναινούντων.

η'. Ἢ δι' ἀπόκαρσιν ἀληθῆ, καὶ τὴν πρὸς τὸν μονήρη βίον μετάβασιν.

θ'. Ἢ τὸ εἶναι βουλευτήν.

ι'. Ἢ διὰ τὸ ὑποκεῖσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· ἢ ἄλλῳ λειτουργήματι ἔνοχον εὑρεθῆναι.

Τούτων οὖν τῶν ἀπηριθμημένων τινὸς τὴν ἕνωσιν μὴ διαστήσαντος, ὁ τὴν ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν ἀγόμενος, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου ζῶντος, μοιχᾶται.

Causæ propter quas sponsalia solvuntur. — Leges.

Sponsalia nuptiarum more solvuntur propter honestas hasce causas :

1. Si constare sponsalia, tanquam illicita, nequeant, propter ætatem puerorum impuberem.

2. Si mulier uterum ex alieno semine gerere sit deprehensa.

B 3. Item propter novam quamdam et incognitam religionem ac dogmatum diversitatem.

4. Vel propter morum turpitudinem.

5. Vel propter mutationem status.

6. Vel propter dilationem nuptiarum ultra quadriennium, quæ probabili ex causa facta est, propter morbum puta diuturnum, vel mortem parentum, vel capitalia crimina, vel longinquam peregrinationem, exnecessitate susceptam.

7. Præterea si sponsalia facta sint per vim præsidis provinciæ, tam puellæ, quam parentibus ejus non consentientibus.

8. Vel propter veram tonsuram, et transitum ad vitam solitariam.

C 9. Vel quod aliquis fiat decurio.

10. Vel quod alicujus bona fisco sint obnoxia, vel quod ipse alii cuipiam functioni obligatus inveniatur.

78 Cum igitur aliquid ex hisce una connumeratis copulationem factam non dirimit, qui desponsatam alteri ducit, adhuc eo superstite qui desponsavit, adulterio se polluit.

Νόμοι.

Μνηστεία ἐστὶ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων γάμων.

Καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως μνηστεία γίνεται· καὶ ψιλῇ συναινέσει συνίσταται, καὶ μεταξὺ ἀπόντων.

D Τὴν τοῦ πατρός μου ἢ τοῦ ἀδελφοῦ μου μνηστὴν οὐ δύναμαι λαβεῖν εἰς γυναῖκα, εἰ καὶ γαμεταὶ αὐτῶν οὐ γεγόνασιν· ἡ μὲν γὰρ μητρυιᾶς, ἡ δὲ νύμφης τάξιν ἐπέχει· οὐδὲ τὴν μητέρα τῆς ποτέ μου μνηστῆς, γέγονε γάρ μου πενθερά.

Παρὰ γνώμην τῆς ὀρφανῆς ὁ ἐπίτροπος οὐ συνίστησιν αὐτῇ μνηστείαν, οὔτε διαλύει τὴν γενομένην.

Ἡ μανία ἐμποδίζει τῇ μνηστείᾳ· ἐπιγενομένη δὲ, οὐ λύει τὴν σύστασιν.

Οἱ συναινοῦντες τῷ γάμῳ καὶ τῇ μνηστείᾳ συναινοῦσι. Συναινοῦσι δὲ οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ τούτων γονεῖς. Συναινεῖν δὲ δοκοῦσιν οἱ μὴ ῥητῶς ἀντιλέγοντες. Τότε δὲ μόνον ἀντιλέγειν δύνανται οἱ ὑπ-

Leges.

Sponsalia sunt mentio et promissio nuptiarum futurarum.

Tam per scripturam, quam sine scriptura sponsalia contrahuntur; et constituuntur nudo consensu, etiam inter absentes.

Sponsam patris mei vel fratris mei uxorem ducere nequeo, quamvis uxores eorum non fuerint: illa enim novercæ, hæc nurus locum habet; utique nec matrem nurus meæ, mihi enim socrus evasit.

Contra voluntatem pupillæ tutor sponsalia non constituit, nec facta dissolvit.

Furor impedit sponsalia, sed si postea supervenerit, constituta non solvit.

Qui consensum præbent in nuptiis, eorum consensus in sponsalibus quoque requiritur. Consentire vero debent ipsi contrahentes, et parentes eorum. Et consentire videntur, qui evidenter sive

Digitized by Google

diserte non contradicunt. Tunc autem filii et filiæfamilias contradicere duntaxat possunt, cum moribus indignos et turpes eis sponsos parentes eligunt. Si tales autem non sint, qui eis desponden-
A tur, licet exhæredari se liberi malint, duntaxat ut non parentum, sed suæ voluntati satisfaciant, omnino non valere sancimus eorum institutum. Nam cupiditates juvenum, ad excidium et interitum proprium tendentes, omni modo coercendas esse, leges ipsæ statuunt.

Dissentientibus autem parentibus in electione, manifestum est patris valere judicium. Filio familias dissentiente, sponsalia nomine ejus non fiunt.

Pater filiæfamilias sponsalia dissolvere potest, non etiam emancipatæ.

B Quæ quod agitur, intelligere videtur, recte sponsalia contrahit, hoc est, quæ non minor est septem annis. Enimvero si sponsalibus factis intra decimum tertium annum, ausi quidam fuerint desponsatis vel benedictionem, quam vocant, vel coronam impertiri : cum sacrarum legum transgressores facti sint, statim contracta sponsalia, cum ea conjunctione, quæ speciem duntaxat aliquam habet, dissolventur; et ab utraque parte collatas in sponsalibus pœnas, facinoris admissi causæ jacturam hanc sustinentes fisco inferent : ne sacerdote quidem, qui tali ausus fuerit interesse actui, extra culpam constituto, sed legum sacrarum severitati subjiciendo.

Luctus mariti mulierem sponsalia contrahere
C non prohibet.

Qui puellam adultam sibi despondit, nec tempus in sponsalibus constituit, nuptias exsequi, si eadem in provincia degit, intra biennium debet : sin absens est, intra triennium. Quod si facere supersederit absque probabili causa, alteri puella conjungi potest.

Præsides in ea provincia, quam administrant, sponsalia contrahere non debent. Si vero id fecerint, licet puellæ, ac parentibus ejus, aut tutoribus, aut curatoribus detrectare matrimonium, et arrhas lucrari : eodem locum habituro et in filiis, et nepotibus, et propinquis, et domesticis, et assessoribus, et omnibus, qui sunt ejus apparitores et partici-
D pes : siquidem opera præsidis **79** sponsalia contraxerunt. Si tamen ei puella, postquam magistratu abierit, nubere vult, matrimonium ratum est.

Itaque notabis, quod tunc contractum hunc lex prohibeat, cum adhuc præses officium administrat, et parentibus puellæ formidabilis esse potest. Quo fit, ut si præses quidem erat, sed satis virium non habebat ad territandos puellæ parentes, sponsalia non fuerint prohibita.

CAP. XVI. *De clericis uxores suas prætextu religionis ejicientibus.*

Canon sanctorum apostolorum quintus episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, qui uxorem

εξούσιοι, ὅτε τοῖς τρόποις ἀναξίους καὶ αἰσχροὺς αὐτοὺς μνηστεύονται οἱ γονεῖς. Τοιούτων δὲ μὴ ὄντων τῶν μνηστευομένων, κἂν εἰ ἀποκλήρους ἑαυτοὺς αἱροῦνται τὰ τέκνα ποιεῖν, μόνον ἵνα μὴ τὴν τῶν γονέων, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐκπληρώσωσι θέλησιν, ἀνίσχυρον εἶναι αὐτῶν θεσπίζομεν διὰ παντὸς τὸ βούλημα. Τὰ γὰρ ἐπὶ ἰδίᾳ καταστροφῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν νέων ὁρμήματα παντὶ τρόπῳ κωλύειν οἱ νόμοι ἐγνώκασιν.

Διχονοούντων δὲ τῶν γονέων περὶ τῆς ἐκλογῆς δηλονότι, ἡ τοῦ πατρὸς γνώμη κρατεῖ. Διχονοοῦντος τοῦ ὑπεξουσίου, οὐ γίνεται μνηστεία ὀνόματι αὐτοῦ.

Ὁ πατὴρ τῆς ὑπεξουσίας δύναται διαλύειν τὴν
B μνηστείαν· οὐ μὴν καὶ τῆς αὐτεξουσίας.

Ἡ τὸ γινόμενον δοκοῦσα νοεῖν καλως μνηστεύεται, τουτέστιν, ἡ μὴ οὖσα ἧττων τῶν ἑπτὰ ἐτῶν. Εἰ μέντοι γε τῆς μνηστείας γεγενημένης ἔσωθεν τοῦ τρισκαιδεκαετοῦς χρόνου, τολμήσαιέν τινες τοῖς μνηστευομένοις, ἢ τὴν λεγομένην εὐλόγησιν ἢ τὸ στεφάνωμα περιθεῖναι, ὡς τῶν θείων νόμων παραβάται γεγενημένοι, αὐτίκα τὴν μὲν προελθοῦσαν μνηστείαν, ἅμα τῇ δοκούσῃ συναφείᾳ διαλύεσθαι, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου τοῦ μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα προστίματα, τοῦ τολμήματος ζημίαν ὑπέχοντας, τῷ τοῦ δημοσίου εἰσκομίζεσθαι μέρει· μηδὲ τοῦ τολμῶντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεῖναι πράξει, ἀνευθύνου καθεστηκότος, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ
C τῶν ἱερῶν ὑποκειμένου κανόνων.

Τὸ πένθος τοῦ ἀνδρὸς οὐ κωλύει τὴν γυναῖκα μνηστευθῆναι.

Ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἔφηβον, καὶ μὴ συμφωνήσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ, ὀφείλει ταύτην, εἰ μὲν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγει, εἴσω διετίας γαμεῖν, εἰ δὲ ἐν ἀπουσίᾳ, εἴσω τριετίας. Εἰ δὲ ὑπέρῃται χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεσθαι.

Οὐ χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἐξ ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας, ἧς ἄρχουσι, μνηστεύεσθαι. Εἰ δὲ τοῦτο ποιήσουσιν, ἔξεστι τῇ κόρῃ καὶ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς, ἢ ἐπιτρόποις, ἢ κουράτορσι, παραιτεῖσθαι τὸν γάμον, καὶ κερδαίνειν τοὺς ἀῤῥαβῶνας, τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος καὶ ἐπὶ υἱῶν, καὶ ἐγγόνων, καὶ συγγενῶν,
D καὶ συγκαθέδρων, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ τάξει, καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, ἐὰν κατὰ σπουδὴν τοῦ ἄρχοντος ἐμνηστεύσαντο. Εἰ μέντοι καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν βούλεται ἡ κόρη συναφθῆναι αὐτῷ, ἐρρώσθω ὁ γάμος.

Σημείωσαι γοῦν, ὅτι τότε κωλύει τὸ συνάλλαγμα ὁ νόμος, ὅτε τὸ ὀφφίκιον ὁ ἄρχων διαχειρίζει, καὶ δύναται φοβερὸς εἶναι τοῖς γονεῦσι τῆς κόρης· ὥστε, εἴγε ἄρχων μὲν ἦν, οὐκ ἦν δὲ ἱκανὸς ἐκφοβῆσαι τοὺς γονεῖς τῆς κόρης, οὐ κεκώλυται ἡ μνηστεία.

ΚΕΦΑΛ. ΙϚ'. *Περὶ τῶν τὰς ἰδίας γυναῖκας προφάσει εὐλαβείας ἐκβαλλόντων κληρικῶν.*

Ὁ ε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα,

Digitized by Google

πρυφάσει εὐλαβείας, ἐκβάλλοντα, ἀφορίζει, μέχρις ἂν αὖθις προσλάβηται, ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖ. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐθέσπισε, μὴ ἐξεῖναί τινι τῷ παλαιῷ προσέχοντι νόμῳ, ὅτε βούλοιτο τὴν ἰδίαν ἐκβάλλειν γυναῖκα χωρὶς ἀπειρημένης αἰτίας. Ἔοικε γὰρ τὸν γάμον διαβάλλειν, ὡς ἀκάθαρτον ὂν τὸ νομίμως μίγνυσθαι. Τίμιον δὲ ἡ Γραφὴ τὸν γάμον ἀπεφήνατο, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον.

A suam prætextu religionis ejicit, tantisper segregat donec eam ad se receperit, perseverantem vero deponit. Hoc enim Dominus etiam in Evangeliis sancivit, non licere alicui priscæ legi obtemperanti, ut pro lubitu suo uxorem suam ejiciat, absque causa legis interdicto comprehensa. Quippe matrimonium criminari videtur, quasi coitus legitimus quædam sit impuritas. Honorabiles autem nuptias esse Scriptura pronuntiat, et lectum impollutum.

Τούτου καὶ ὁ ιγ' τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν αὐτοῖς ῥήμασι μέμνηται ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προσθήκης. Αὕτη γὰρ ἡ σύνοδος πρώτη ταῖς γαμεταῖς ἀποτάττεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐθέσπισεν.

Hujus etiam decimus tertius sextæ synodi canon ipsismet verbis meminit, absque tamen vocis episcopi adjectione. Hæc enim synodus prima fuit, quæ sancivit, ut uxoribus suis episcopi renuntiarent.

Περὶ τῶν τὰς ἰδίας γυναῖκας ἐκβαλλόντων λαϊκῶν.

De laicis uxores suas ejicientibus.

B

Ὁ δὲ ἀποστολικὸς μη' τὸν ἐκβάλλοντα λαϊκὸν παραλόγως τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν λαμβάνοντα, καὶ τὸν ὑποποιούμενον τὴν παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, μὴ κατὰ νόμους δηλαδή, ἀφορισμῷ ὑποβάλλει.

Canon autem apostolorum 48 laicum, qui præter rationem ejicit uxorem suam, et aliam ducit, quive pertrahit ad se divortio separatam ab alio, non secundum leges scilicet, segregationi subjicit.

Ὅσα γε μὴν περὶ τούτου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τοῦ μεγάλου Πατρὸς Βασιλείου γλώττης ἐχρησμοδότησεν ἐν τῷ θ' αὐτοῦ κανόνι, ἄγνωμον κομιδῇ μὴ κατὰ μέρος διεξιέναι. Ἦν μὲν γάρ, φησὶν, ἀκόλουθον, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, ἐξ ἴσης καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ τὴν τῆς πορνείας αἰτίαν λύσιν εἶναι τοῦ γάμου. Ἡ δέ γε τῆς Ἐκκλησίας συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχουσα δείκνυται· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γυναικῶν πολλὴν εὑρίσκομεν τὴν ἀκρίβειαν, τοῦ μὲν Ἀποστόλου λέγοντος· « Ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστι· » τοῦ δὲ Ἱερεμίου, ὅτι, « Ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιανομένη μιανθήσεται. » Εἰ μὴ βουληθείη δηλαδὴ ὁ ἀνὴρ αὐτὴν προσλαβέσθαι· καὶ ὁ Σολομὼν ἐν ταῖς Παροιμίαις· « Ὁ ἔχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής· » τουτέστιν, ὁ μιγνύμενος ὑπάνδρῳ γυναικὶ, ἥτις δείκνυται μοιχαλίς. Τοὺς δὲ μοιχεύοντας τῶν ἀνδρῶν, ἢ πορνεύοντας, κατέχεσθαι ὑπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν ὑποτίθεται· εἴτε γὰρ καὶ ἐμπικραίνοιτό τις τῇ γυναικὶ, καὶ πληγὰς ἐντείνοι, καρτερεῖν ταύτην δεῖ· εἴτε εἰς χρήματα ζημιοῖ, κἀκείνη τὴν προῖκα δαπανωμένην ὁρᾷη, ἢ καὶ ζηλοτύπως ἔχοι τῷ ἑτέραις τὸν ἄνδρα συμφθείρεσθαι, οὐκ ἐφεῖται ταύτῃ διαζεύγνυσθαι τοῦ ἀνδρὸς παρὰ ταῦτα. Εἰ γὰρ, ἀπίστου θατέρου τῶν συνοικούντων τυγχάνοντος, θατέρῳ χωρισθῆναι οὐ δέδοται, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως (Τί γὰρ οἶδας, γύναι, φησὶν, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;)· πῶς ἀνεύθυνος ἔσται ἡ δι' ἑτέραν αἰτίαν λύουσα τὴν συζυγίαν; Ὥστε ἡ τὸν ἄνδρα παραλόγως ἀπολιποῦσα, εἰ ἄλλῳ συνοικήσει, μοιχαλὶς λογίζεται. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ συναφθεῖσα νομίμως; οὔτε ὡς μοιχαλὶς, οὔτε ὡς πόρνη κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ ἀποστὰς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχὸς, ὡς ποιῶν αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ ἡ συνοικοῦσα τούτῳ μοιχαλὶς, διότι πρὸς ἑαυτὴν ἀλλότριον μετέστησεν ἄνδρα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἀπὸ δὲ τῆς ὕστερον

C

D

Cæterum quæ hac de re Spiritus sanctus per magnum illum Patrem Basilium velut oraculo prodidit in nono ipsius canone, perinquum fuerit non particulatim exponere. Consentaneum erat, inquit, ut secundum sententiam Domini æquabiliter tam viris, quam mulieribus, scortationis causa matrimonium dissolveret. Verum Ecclesiæ consuetudinem ita comparatam non esse constat. Nam quod ad mulieres attinet, magnam accurationem invenimus, Apostolo dicente : « Qui meretrici agglutinatur, unum cum ea corpus est ; » et Jeremia, « Si alterius viri facta fuerit, ad maritum suum non revertetur, sed polluendo polluetur : » nisi videlicet maritus eam recipere voluerit. Et Salomon in Proverbiis, « Qui adulteram habet, stultus est et impius : » hoc est qui rem habet cum muliere maritata, et quam esse constat adulteram. Verum maritos adulterium committentes, vel scortantes, retineri suis ab uxoribus monet. Nam sive quis acerbum semet erga uxorem exhibeat, eique verbera infligat, tolerantem se gerat oportet : sive pecuniarum jacturam faciat, dotemque suam absumi videat, vel etiam zelotypa sit propterea quod eum aliis maritus stupri consuetudinem habeat, non tamen ei permittitur, ut propter has causas a marito divertat. Quippe si alterutro conjugum exsistente infideli, alteri divortium ab eo facere non licet, juxta beati Pauli sententiam, propterea quod obscurum sit, quid evenire queat (Ecquid enim nosti mulier, ait, an maritum sis servatura?); quonam modo culpa carebit, quæ propter aliam causam conjugium dissolvit? Unde concluditur eam, quæ maritum absque justa causa deseruerit, si alterius in consortium sese dederit, pro adultera habendam. Quæ vero legitime cum viro deserto in manum coit, nec ut adultera, nec ut meretrix condemnatur. Sane si maritus **80** ab uxore diverterit, et ad aliam sese contulerit, tum ipse adulter est, veluti qui auctor sit, ut ea

Digitized by Google

per adulterium polluatur; tum quæ in ipsius est contubernio adultera est, propterea quod maritum alienum ad sese traduxerit. Hæc Basilius. Ex publicata vero deinceps novella Justiniani, quam de solutione matrimonii supra positum caput continet, etiam hæc inter alias causas est connumerata, propter quas uxoribus conjugia dissolvere permissum est: si videlicet eadem in domo vel civitate cum alia muliere stupri consuetudinem maritus habeat; et propinquis uxoris suæ increpantibus eum, ac monentibus, ut ab illius consuetudine permittit, ut propter zelotypiam matrimonium solvat.

A ἐξενεχθείσης Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, ἣν τὸ ιγ' τοῦ παρόντος στοιχείου περιέχει κεφάλαιον, καὶ αὕτη ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ἠρίθμηται, δι' ἃς λύειν ταῖς γυναιξὶ τὰ συνοικέσια δίδοται· εἰ ἐν τῇ αὐτῇ δηλαδὴ οἰκίᾳ ἢ πόλει ἑτέρᾳ ὁ ἀνὴρ συμφθείροιτο γυναικί, καὶ τοῦ μέρους τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐπιτιμώντων αὐτῷ καὶ ὑποτιθεμένων, ἀποστῆναι τῆς πρὸς ἐκείνην ὁμιλίας μὴ πείθοιτο· τηνικαῦτα γὰρ λύειν τοὺς γάμους διὰ τὴν ζηλοτυπίαν ἐφίησιν.

abstineat, non obtemperet. Tunc enim mulier

In can. autem 21, eum, qui cum muliere cohabitat et propter libidinem cum alia polluitur, fornicationis reum esse judicat; utique et pœnis majoribus afficit, quam eum qui cum muliere non cohabitans in eodem crimine deprehensus fuerit. Huic enim venia aliqua datur propter naturæ necessitatem, ille autem eam non assequitur, utpote qui legitimam conjugem habeat quæ naturæ tyrannidem demulceat, quique propter solam incontinentiam in cœno libidinis volutatur. Quin etiam canonem, inquit, non habemus, eum, si in matrimonio solutam peccatum fiat, adulterii crimini obnoxium reddentem, vel a propriæ uxoris commercio abigentem. Porro quidem mulier maritum a fornicatione reversum suscipiet; ille autem mulierem quæ cum alio commercium habuit, ex ædibus ejiciet; et invitus eam recipere non cogetur. Harum rerum, inquit, ratio non facilis est, verum consuetudo ita obtinuit.

Ἐν δὲ τῷ κα', τὸν συνοικοῦντα γυναικὶ, δι' ἀσέλγειαν δὲ καὶ ἑτέρᾳ συμφθειρόμενον, πορνείας μὲν ὑπόδικον εἶναι κρίνει, ἐπὶ πλέον δὲ τοῖς ἐπιτιμίοις B καθικνεῖται τοῦ μὴ συζῶντος γυναικὶ, καὶ τῷ πάθει τούτῳ ἁλόντος. Τῷ μὲν γὰρ συγγνώμη τις διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως· ὁ δὲ ταύτης ἐστέρηται, ἅτε τῆς φυσικῆς τυραννίδος τὴν νόμιμον ἔχων παραμυθίαν, διὰ δὲ μόνην ἀκρασίαν τῷ τῆς ἀκολασίας βορβόρῳ ἐγκυλινδούμενος. Οὐ μέντοι καὶ κανόνα, φησὶν, ἔχομεν, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἡ ἁμαρτία γένηται, τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπάγοντα ἐγκλήματι, ἢ τῆς πρὸς τὴν οἰκείαν γυναῖκα συνοικήσεως ἀποκλείοντα· ὥστε ἡ μὲν γυνὴ ἀπὸ πορνείας ἐπανιόντα τὸν ἄνδρα δέξεται· οὗτος δὲ τὴν γυναῖκα μιγεῖσαν ἑτέρῳ τῶν οἴκων ἀποπέμψει, καὶ ἄκων ταύτην προσλαβέσθαι οὐκ ἀναγκασθήσεται. Τούτων δὲ ὁ λόγος, φησὶν, οὐ ῥᾴδιος, ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκεν.

In canone vero 35: In iis qui matrimonium dissolvunt, causam, inquit, considerare oportet. Et siquidem mulier sine causa a viro secesserit, illa quidem pœna, hic autem venia dignus judicatur; nimirum ut cum Ecclesia communicet, non autem ut alia utatur.

C

Ἐν δὲ τῷ λε', Ἐπὶ τῶν διαλυόντων τὸν γάμον, τὴν αἰτίαν χρὴ, φησὶ, σκοπεῖν. Καὶ εἰ μὲν παραλόγως τοῦ ἀνδρὸς ἀνεχώρησεν ἡ γυνὴ, ἡ μὲν ἐπιτιμίων, ὁ δὲ συγγνώμης ἄξιος κρίνεται, πρὸς τὸ κοινωνεῖν μέντοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν καὶ ἑτέρᾳ δηλαδὴ κεχρῆσθαι.

Quin et in can. 77: Qui mulierem sibi legitime conjunctam relinquit, et aliam ducit, adulterii crimini obnoxius est. Patres autem nostri, inquit, eis septennii pœnam inflixerunt, et sic communione dignos censent, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.

Ἐν δὲ τῷ οζ', Ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν καὶ ἑτέραν ἀγόμενος τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι· οἱ δὲ Πατέρες ἡμῶν, φησὶν, εἰς ἐπταετίαν τοῖς τοιούτοις ἐπετιμήκασι, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς ἀξιοῦσιν, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσι.

Hæc vi syn. Patres in can 87, ipsissimis sancti verbis usi confirmant; eamque quæ præter rationem virum suum relinquit ut adulteram condemnant, viro autem veniam dant, et cum Ecclesia communicare præcipiunt. Eum vero qui legitime sibi junctam relinquit, et cum alia exinde matrimoniale contractum facit, tanquam adulterii, ex Domini sententia, reum in septennium a sacramentis arcet.

D

Ταῦτα καὶ οἱ τῆς ἕκτης συνόδου ἐν τῷ πζ' κανόνι ἐπικυροῦσιν αὐτοῖς τοῦ ἁγίου χρησάμενοι ῥήμασι· καὶ τὴν μὲν παραλόγως ἀπολιποῦσαν τὸν ἄνδρα ὡς μοιχαλίδα κατακρίνουσι· τὸν δὲ συγγνώμης ἀξιοῦσι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινωνεῖν παρεγγυῶσι· τόν γε μὴν καταλιμπάνοντα τὴν νομίμως συναφθεῖσαν, καὶ μεθ' ἑτέρας γαμικὸν δῆθεν ποιοῦντα συνάλλαγμα, ὡς τῷ κρίματι τοῦ μοιχοῦ ὑποκείμενον, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, μέχρις ἐπταετίας τῶν ἁγιασμάτων ἀπείργουσι.

Rursus sanctus Basilius, in can. 46, quæ viro ab uxore sua pro tempore derelicto propter mœrorem forsan vel animi demissionem, per ignorantiam nubit, postea vero uxore priori, ex alia forsan regione, reversa ab eo dimissa fuerit, ex ignorantia quidem fornicata est, sed a matrimonio non

Καὶ αὖθις ἡ βασίλειος τῆς Ἐκκλησίας στολὴ, ἐν τῷ μς', τῷ πρὸς ὀλίγον παρὰ τῆς ἰδίας καταλειφθέντι γυναικὸς, διά τινα λύπην ἴσως, ἢ μικροψυχίαν, τούτῳ ἡ κατὰ ἄγνοιαν γημαμένῃ, εἶτα τῆς πρώτης ἐπανελθούσης ἐξ ἀλλοδαπῆς ἴσως χώρας παρ' αὐτοῦ ἀφεθεῖσα, ἐπόρνευσε μὲν ἐν ἀγνοίᾳ, μά-

Digitized by Google

μων δὲ οὐκ εἰρχθήσεται. Οὐ γὰρ ἀνδρὸς ἀφείθη νόμιμου, μήπω τοῦ πρωτέρου γάμου λυθέντος, ἀλλὰ πορνείας ἀπήλλακτο. Κάλλιον δὲ, φησὶν, εἰ οὕτω μένοιεν· οὐ γὰρ εὔσχημον τὴν ὀνομασθεῖσαν τινὸς ἑτέρῳ συμβιοῦν. Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ὅτι Ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς σκοποῦμεν. A

Ἐν δὲ τῷ μη' κανόνι, Ἡ κατάλειφθεῖσα πρὸς τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς παραλόγως κατ' ἐμὴν γνώμην, φησὶν, οὕτω μένειν ὀφείλει. Εἰπὼν γὰρ ὁ Κύριος, « Ἐάν τις τὴν ἰδίαν καταλείπῃ γυναῖκα, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, » ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας· οὐ γὰρ εἰκὸς τὸν μὲν ἄνδρα ὑπεύθυνον εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιον, τὴν δὲ ἀνεπίκλητον, ἥτις μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου προσαγορεύεται διὰ τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν. Ἀλλὰ γὰρ ὅπως ταῦτα θεραπεύεται, ἀκριβέστερον ἐκ τῶν πολιτικῶν μεμάθηκας νόμων. B

Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρϛ' τοὺς διαλυθέντας τῆς τοῦ γάμου συναφείας, ἢ ἀλλήλοις καταλλάττεσθαι, ἢ οὕτω μένειν διακελεύεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν· « Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· » καὶ τοῦ Ἀποστόλου, « Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν. » Ζήτει καὶ τὸ θ' κεφάλαιον τοῦ Β στοιχείου περὶ τῶν τοὺς ἐννόμους γάμους βδελυττομένων.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'. *Ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν χωρίζεσθαι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους.*

Οἱ τῆς ἕκτης συνόδου θεῖοι Πατέρες ἐν τῷ ιβ' κανόνι ἀπείργουσι τοὺς ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν χειροτονίαν συνοικεῖν ὅλως ταῖς πρὸ τῆς χειροτονίας θεσμοῖς γάμου συναφθείσαις αὐτοῖς γυναιξὶ, καί φασιν· Οὐκ ἐπ' ἀθετήσει τῶν τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐν τῷ πέμπτῳ νενομοθετημένων κανόνι τοῦτο θεσπίζομεν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν τῆς Ἐκκλησίας πραγματευόμενοι. Οἱ μὲν γὰρ θεῖοι ἀπόστολοι, ἄρτι τῆς Ἐκκλησίας τῇ τῶν Ἰουδαίων παχύτητι, καὶ τῇ Ἑλληνικῇ δεισιδαιμονίᾳ, πολλὰ χαίρειν εἰπούσης, ἔστιν οἷς τῶν πατρῴων ἐθῶν ἐνεδίδοσαν χρῆσθαι. Οἵ τε γὰρ τῶν Ἰουδαίων, καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων ἀρχιερεῖς, τῶν συνεύνων οὐκ ἐχωρίζοντο· τὸ δὲ τήμερον εἶναι χρῆναί φασι, τοὺς ἀρχιερεῖς τὸν βίον πρὸς ἀκριβῆ σωφροσύνην ὀπευθύνοντας, οὐχ ὅπως τῆς τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἰδίων γυναικῶν ὁμιλίας ἀποδιίστασθαι· τοῦτο γὰρ σκανδάλου πρόφασιν οὐδ' ἠντιναοῦν τοῖς ὑπὸ χεῖρα καταλείπει· καὶ ἐπιφέρουσι τὸ ἀποστολικόν· « Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, » καὶ τὰ ἑξῆς· εἶτα τοῖς μὴ τὰ τοῦ κανόνος πρεσβεύουσιν ἐπιτίμιον ἐπάγουσι τὴν καθαίρεσιν. C D

Ὅτι δεῖ καὶ ἀποκαρῆναι τὴν χωρισθεῖσαν τοῦ ἐπισκόπου γυναῖκα.

Ἐν δὲ τῷ μη' τὴν μέν τοι κατὰ κοινὴν συμφωνίαν διαζευχθεῖσαν τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς καθεδεῖσθαι οἰάκων συνοικεῖν ὅλως αὐτῷ οὐ μεθιᾶσιν, ἀλλ' εἰς μοναστήριον κελεύουσιν εἰσιέναι, μὴ ἐν γειτόνων τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς κείμενον. Οὐ γὰρ οἷόν τε συνεχῶς εἰς ἀλλήλους ὁρῶσι,

arcebitur; non enim a legitimo marito dimissa erat, cum priores nuptiæ non solutæ essent, sed a fornicatione liberata est. Melius autem erit si ita, inquit, maneat. Non enim decorum est ut quæ alicujus uxor vocata erat, cum altero cohabitet. Dicit enim lex, In nuptiis non solum id quod permissum est, sed quod honestum est consideramus.

In can. autem 48, Quæ a marito suo præter rationem **81** derelicta est, mea quidem sententia, inquit, ita manere debet. Dominus enim dicens : « Si quis uxorem suam relinquat, eam mœchari facit, » hanc ab alterius viri consortio arcet; non enim fas est maritum crimini adulterii obnoxium esse, eam vero irreprehensam, quæ adultera a Domino vocatur propter alterius viri commercium. Quænam autem his medicina adhibeatur, ex legibus civilibus clarius disces.

Quin etiam synodi Carthaginensis canon centesimus sextus præcipit, ut qui a conjunctione matrimoniali diverterint, vel inter se reconcilientur, vel ita cælibes maneant, juxta pronuntiatam hanc a Domino sententiam : « Quos Deus conjunxit, homo non separet; » et illam Apostoli : « Alligatus es uxori? ne quæras divortium. » Quære etiam cap. 9 litt. B de iis qui nuptias legitimas abominantur.

CAP. XVII. *Quod episcopi ab uxoribus suis separari debent.*

Divini VI syn. Patres in cap. sive canon. 12 : pontifices post ordinationem arcent ab earum mulierum contubernio, quæ ante ordinationem matrimonii lege cum eis erant copulatæ, dicentes : Non ut abrogemus ea, quæ sancti apostoli can. 5 statuerunt, hoc sancimus : sed ut incrementum Ecclesiæ ad statum meliorem procuremus. Etenim illi divini apostoli, cum recens Ecclesia Judæorum crassitiei, et superstitioni paganorum, longum vale dixisset, nonnullis ut consuetudinibus Patrum uterentur permiserunt. Quippe tam Judæorum, quam paganorum pontifices, a tori consortibus non separabantur. Verum ut hodie comparatæ res sunt, necessarium statuunt, ut vitam suam pontifices ad castitatem accuratam dirigentes, non alienarum modo, sed suarum etiam uxorum consuetudine abstineant. Hoc enim occasionem scandali nullam omnino subditis relinquit, et ipsimet episcopi laudem illam apostolicam auferunt : « Absque offendiculo sitis et Judæis, et Paganis, et Ecclesiæ Dei, » etc. Deinde iis, qui hoc canone comprehensa non observant, pœnæ loco abdicationem statuunt.

Quod tonderi etiam debeat mulier ab episcopo separata.

At in canone 48 iidem Patres separatam communi consensu ab eo, qui ad episcopatus gubernacula sessurus est, ut cum ipso in contubernio sit, omnino non permittunt; sed monasterium ingredi jubent, quod ejus in loci vicinia, quo loco degit episcopus, non situm sit. Quippe fieri non

Digitized by Google

potest, cum sese frequenter intueantur, quin amor in eis per consortii pristini memoriam accendatur. Eo tamen in loco volunt, ut episcopi providentiæ fructum percipiat, si prematur inopia. Quippe si ultra res necessarias nihil ipsimet episcopo suam in personam de bonis episcopatus expendere permittitur; multo minus aliquid huic de bonis ecclesiæ dabitur, si ex semetipsa victui necessaria habuerit. Quod si vita ejus honesta et gravis sit, etiam ad diaconatus gradum evehitur. Cæterum ut monasterium ingrediatur, idcirco præcipiunt, quod excusatione nulla impetrare possit, quin tondeatur. Nam potestatem habebat ante viri ordinationem recusandi divortium: quo facto, tum impediri ordinatio, tum etiam tonsura poterat. Verum postquam ipsamet in ordinationem consensit, necesse est per tonsuram divortium confirmetur. Hac de re tractatum fuit tempore imperii Isaacii Angeli, tribus patriarchis in concilio præsentibus, nimirum universali, et Antiocheno, et Hierosolymitano, præter metropolitanos fere 40 **82** qui decreto sanciverunt, citra recusationem tonderi debere mulierem episcopi ordinati, synodalibus id litteris complectentes et confirmantes. Hinc probatur, nec sacerdotum uxoribus fas esse, secundas ut contrahant nuptias.

Hujus autem syn. can. 30 expresse, inquit, pronuntiatur a sanctis Patribus de sacerdotibus et diaconis barbararum ecclesiarum, qui pietatis prætextu cum uxoribus suis consensum inierunt a mutua consuetudine abstinere. Statuimus, inquiunt, eos non amplius cum illis cohabitare debere; ut ex eo nobis perfectam sui promissi demonstrationem præbeant. Hoc autem illis concessimus propter externum et barbarum eorum morem, et propter eorum in fide imbecillitatem, et non satis solidam constantiam; utque in suscepto continentiæ consilio corroborentur, longe ab uxoribus suis viventes. Cum iis enim cohabitare, ad veneream congressionem forsitan incitamento erit.

CAP. XVIII. *Quod sacerdotes ab uxoribus suis abstinere debent, cum sacra tractaturi sunt.*

Canon synodi Carthaginensis tertius debere dicit eos qui munus sacerdotale sortiti sint, et semper, et in omnibus continentiam, castitatem, omnemque aliam virtutem colere, ut puri ad purum accedentes, votorum suorum compotes fiant, ipsi mediatores inter Deum et homines sic constituti, ut dum internuntiorum erga Deum munere funguntur, mortalibus eum (quantum ejus fieri potest) propitium reddant, et mundo pacem exposcant. In primis vero invitante ipsos ratione temporis ad sacrorum tractationem et perceptionem mysteriorum, cum reapse castitatem præstare debeant, etiam ab uxorum suarum consuetudine semet abstineant.

Hujus autem syn. can. 4 et 28 nec non 73 obscure dicti, et sacratos, qui divina mysteria con-

μὴ ἀνάπτεσθαι σφίσι τὸν ἔρωτα τῇ μνήμῃ τῆς προτέρας διαγωγῆς· κἀκεῖ δὲ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαύειν αὐτὴν ἀξιοῦσιν, εἰ ἐνδεῶς ἔχουσα εἴη. Εἰ γὰρ αὐτῷ δὴ τῷ ἐπισκόπῳ περαιτέρω τῶν ἀναγκαίων εἰς ἑαυτὸν δαπανᾷν ἐκ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς οὐκ ἐφεῖται, σχολῇ γ' ἂν ταύτῃ τῶν τῆς ἐκκλησίας δοθήσεται, οἴκοθεν ἐσχηκυίᾳ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. Εἰ δὲ καὶ ὁ βίος αὐτῆς σεμνὸς εἴη, καὶ εἰς τὸν τῆς διακονίας βαθμὸν προβιβάζεται· εἰς μοναστήριον δὲ εἰσιέναι κελεύουσιν, ὡς ἀπαραίτητον ὂν ἀποκείρασθαι ταύτην. Ἐξῆν μὲν γὰρ αὐτῇ πρὸ τῆς χειροτονίας τοῦ ἀνδρὸς μὴ διαζυγῆναι, κἀντεῦθεν καὶ τὴν χειροτονίαν κωλυθῆναι καὶ τὴν ἀπόκαρσιν. Ὅτε δέ γε τὰ τῆς χειροτονίας συνῆνεσε, δέον καὶ τῇ ἀποκάρσει τὴν διάζευξιν βεβαιώσασθαι. Ἐζήτηται δὲ τὰ περὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, τῶν τριῶν πατριαρχῶν συνεδριαζόντων, τοῦ οἰκουμενικοῦ, τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ μητροπολιτῶν ὡσεὶ τεσσαράκοντα, οἳ καὶ ἐψηφίσαντο ἀπαραιτήτως ὀφείλειν ἀποκείρασθαι τὴν τοῦ χειροτονηθέντος ἐπισκόπου γυναῖκα, συνοδικοῖς γράμμασι τοῦτο σημειωσάμενοι καὶ κυρώσαντες. Ἐντεῦθεν δείκνυται μηδὲ τὰς τῶν ἱερέων γυναῖκας θεμιτὸν εἶναι δευτερογαμεῖν.

Ὁ δέ γε ταύτης λ' ἰδικῶς ἐκπεφώνηται τοῖς θείοις Πατράσι περὶ τῶν ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέων καὶ διακόνων, τῶν προφάσει εὐλαβείας μετὰ τῶν οἰκείων δῆθεν γαμετῶν συμφωνούντων τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας ἀπέχεσθαι. Τούτους γὰρ μηκέτι ταύταις συνοικεῖν διακελευόμεθα, φασίν, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑποσχέσεως παράσχωσι τὴν ἀπόδειξιν. Καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἐνδεδώκαμεν διὰ τὸ ἀπεξενωμένον αὐτῶν καὶ βάρβαρον ἦθος, καὶ διὰ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀπαγές, καὶ μὴ πάνυ ἑδραῖον, καὶ ἵνα πρὸς σωφροσύνην μᾶλλον ἐπιῤῥωνύοιντο, πόῤῥω τῶν πρώην διάγοντες γαμετῶν. Τὸ γὰρ αὐταῖς συνοικεῖν εἰς παροξυσμὸν πέφυκε φέρειν τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμιλίας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'. *Ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν δεῖ τοὺς ἱερωμένους ἐγκρατεύεσθαι, ὅτε τὰ ἅγια μεταχειρίζεσθαι μέλλουσιν.*

Ὁ τρίτος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν τοὺς ἱερᾶσθαι λαχόντας, φησὶν, ἀεὶ μὲν καὶ ἐν πᾶσιν ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν μετιέναι δεῖ, ὅπως καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσιόντες, τῶν αἰτημάτων ἐπιτυγχάνοιεν, μεσῖται Θεοῦ χρηματίζοντες καὶ ἀνθρώπων· ὥστε διαπρεσβευόμενοι πρὸς τὸν Θεὸν, τούτοις ἐκεῖνον, ὡς ἐφικτὸν, ἐξιλάσκεσθαι, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ αἰτεῖσθαι· οὐχ ἥκιστα δὲ τοῦ καιροῦ καλοῦντος αὐτοὺς πρὸς τὴν τῶν θείων μεταχείρισίν τε καὶ μετάληψιν μυστηρίων, ἔργῳ τὰ τῆς σωφροσύνης δεικνύναι ὀφείλοντας, καὶ τῆς τῶν ἰδίων γαμετῶν ὁμιλίας ἀπέχεσθαι χρή.

Ὅ γε μὴν δ' ταύτης καὶ ὁ κη', προσέτι καὶ ὁ ογ' ἀσαφῶς εἰρημένοι, καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια ψη-

Digitized by Google

λαφῶντας ἱερωμένους ἐκ τῶν ἰδίων ἐγκρατεύεσθαι συμβίων κελεύοντες, πρόφασιν τοῖς Λατίνοις ἐνῆκαν, τοὺς ἱερωθήσεσθαι μέλλοντας εἰσπράττειν, τῶν ἰδίων χωρίζεσθαι γυναικῶν. Εἰ τοίνυν οὕτω δόξης ἔχουσιν οἱ τοιοῦτοι κανόνες, αὐτοὶ ἂν εἶεν μᾶλλον δίκαιοι τῶν ἱερῶν κανόνων χωρίζεσθαι, τῶν τε ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν, ὡς τἀναντία τούτοις ἀντικρυς δογματίζοντες. Τοῦτο γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ κρείττονος ἀνατρέπων ὁ ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ βηθεὶς τοῦ παρόντος στοιχείου ιγ' τῆς ς' συνόδου κανὼν, ἀφορισμὸν ἐπισείει τοῖς οὕτω καὶ φρονοῦσι καὶ πράττουσιν. Ἐν μέντοι τῷ καιρῷ τῆς τῶν θείων μεταχειρήσεως μυστηρίων τοὺς τῷ κλήρῳ κατειλεγμένους τῆς ὁμιλίας τῶν ἰδίων ἀπέχεσθαι γυναικῶν καὶ οὕτος καθῆκον εἶναι κρίνει καὶ ὅσιον, τῷ θείῳ Παύλῳ πειθόμενος, « Μὴ ἀποστερεῖτε, λέγοντι, ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου γένηται, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ, » τὴν ἐνωρισμένοις δηλαδὴ καιροῖς νηστείαν δηλῶν, ὅτε τις μέλλει τῶν ἁγιασμάτων μεθέξειν, καὶ τὴν ἐπιτεταγμένην μετὰ θερμῶν δακρύων προσευχὴν, οὐ μὴν ἣ προσανέχειν ἀδιαλείπτως ἐπιτετάγμεθα· « Ἀδιαλείπτως γὰρ, φησὶ, προσεύχεσθε. » Καὶ τοῖς Ἰουδαίοις γὰρ πάλαι ἐπετέτακτο, τῶν ἐν ὄρει μέλλουσι θείων ἐπαΐειν φωνῶν, ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις γυναικὶ μὴ προσιέναι.

Ὁ δὲ γ' τοῦ ἱερομάρτυρος Διονυσίου Ἀλεξανδρείας ἀρκοῦντας ἐφίστησι σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἱερωμένους διαιτητὰς, ἡνίκα τοῖς φρικτοῖς προσιέναι μέλλουσι μυστηρίοις, ἀπέχεσθαι μὲν τῶν ἰδίων γυναικῶν, ἀλλ' ἐκ κοινῆς συμφωνίας, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου φωνὴν, ὅτι ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὁ δὲ ε' καὶ ὁ ιγ' τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τοὺς σαρκικῶς τῆς νυκτὸς συναφθέντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας μεθ' ἡμέραν ἀπείργει, τῆς ἱερᾶς τελουμένης συνάξεως, τῶν θείων κοινωνῆσαι μυστηρίων, μαρτύριον ἀσφαλὲς τὴν προῤῥηθεῖσαν τοῦ Ἀποστόλου ῥῆσιν καὶ οὗτος προϊσχόμενος· μάλιστά γέ τοι τοῦ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς φυλάττεσθαι χρὴ φησι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, οἷα τηνικαῦτα τῆς ἱερᾶς θυσίας τῷ Κυρίῳ ἀναφερομένης.

ΚΕΦΑΛ. ιθ'. *Περὶ τῶν γυναῖκας συνεισάκτους ἐχόντων ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν.*

Ὁ γ' τῆς πρώτης συνόδου κανὼν ἐπίσκοπον, ἢ τινα τῶν τοῦ κλήρου, συνείσακτον ἔχειν γυναῖκα, οὐκ οἴεται δεῖν, εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν διαπέφευγεν ὑποψίαν. Συνεισάκτους δέ φησι τὰς ἑλομένας συνοικεῖν ἱερεῦσιν ἀζύγοις, τὰ πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρείας αὐτοῖς διακονουμένας.

Τούτου καὶ ὁ ε' τῆς ἕκτης συνόδου μεμνημένος κανὼν τοὺς τοιούτους γυναῖκα κεκτῆσθαι, ἢ θεραπαινίδα, πάντη ἀπείρηκε, πρόφασιν σκανδάλου τούτους μὴ διδόναι προνοούμενος· τῷ δὲ παραβαίνοντι ἐπανατείνεται τὴν καθαίρεσιν. Προσεπάγει δὲ καὶ τοὺς εὐνούχους πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοῦτο παραφυλάττεσθαι, τὴν ἐντεῦθεν μέμψιν ὑφορωμένους, εἰ

trectant, ab uxoribus suis abstinere jubentes, prætextum Latinis dederunt exigendi ab iis qui ordinandi erant, ut a propriis uxoribus recedant. Quod si canones isti ita sentiant, ipsi potius digni sunt a sacris canonibus, tum apostolicis tum synodicis removeri, quod iis omnino contraria doceant. Illud enim clare admodum everteus canon decimus tertius sextæ synodi in capite undecimo præsentis litteræ expositus, iis qui ita sentiunt et faciunt segregationem intentat. In tempore quidem quo sacra mysteria contrectantur, ut qui in clerum ascripti sunt, ab uxorum suarum commercio abstineant, conveniens et sanctum esse judicat, d. Paulo morem gerens dicenti: « Ne fraudetis vos invicem, nisi ex consensu fiat, ut orationi et jejunio vacetis, » in statis scilicet temporibus jejunium intelligens, quando quis sacramenta participaturus est, et intensam cum ferventibus lacrymis precationem, non autem eam cui indesinenter incumbere jussi sumus. « Orate enim, inquit, sine intermissione. » Quin et Judæis olim mandatum erat, sacras voces in monte auditurus tribus diebus ad uxores suas non accedere.

Tertius autem canon sancti martyris Dionysii episcopi Alexandrini, sacerdotes sibimet ipsis idoneos dat judices, cum ad reverenda sunt accessuri mysteria, suis ut ab uxoribus abstineant, ex communi tamen consensu, secundum verbum hoc illius magni Pauli: « Maritus proprium corpus non habet in potestate, » et quæ sequuntur.

83 Canon autem 5 et 13 Timothei Alexandrini viros et mulieres qui nocte carnaliter conjuncti sunt, interdiu, dum sacra synaxis celebratur, a mysteriis arcet, firmi testimonii loco prædictum Apostoli sermonem allegans: « Præcipue autem Sabbato, inquit, et die Dominico, a mutuo commercio abstinendum est, » utpote quod tum sacra oblatio Domino offeratur.

CAP. XIX. *De habentibus in contubernio mulieres extraneas episcopis aut clericis.*

Canon primi concilii tertius episcopum, vel aliquem ex clero, non debere putat in contubernio mulierem extraneam habere: nisi forte matrem, vel sororem, amitam, vel eas duntaxat personas, quæ ab omni suspicione liberæ sunt. Vocat autem extraneas vel introductitias, quæ cohabitare cum expertibus conjugii sacerdotibus eligunt, dum in illis operam suam eis exhibent quæ necessarios ad usus spectant.

Hujus rei can. 5 syn. vi meminit, ubi ejusmodi homines mulierem vel ancillam possidere omnino prohibet; providens nimirum ne scandali occasionem darent: eique qui transgreditur, depositionem intentat. Addit etiam maxime necessarium esse ut hoc ipsum eunuchi servent, reprehensionem exinde reformidantes, si secus voluerint; si

Digitized by Google

enim clerici fuerint, deponentur, sin laici, segregabuntur.

Canon autem 18 syn. VII omnes qui ex clero sunt, juxta Apostolum, sine offensione esse jubet, non solum fidelibus, sed et iis quibus religio curæ non est; quare qui ministerium quodcunque mulieri servæ vel liberæ in episcopio vel monasterio commiserit, puniri jubet, et perseverantem deponi. Utique et episcopo vel præfecto in privato suburbano divertenti, ubi mulieres ministeria obeunt, non eas, sed viros ministrare vult; et mulieres in alio loco versari, donec episcopus vel præfectus exinde recesserit. Si enim in alieno suburbano vel publico hospitio divertant, difficile est, ut opinor, ea quæ in canone continentur observari.

Canon vero 19 Ancyranæ synodi, mulieres virgines ad quosdam accedere, tanquam fratres, vetat.

Secundum hos magna isthæc tuba veritatis, magnus ille Basilius, ad Gregorium presbyterum epistola missa, majori cum increpationis vehementia tangit eum, qui huic se vitio dedit. Neque primi nos, inquit, neque soli statuimus, non debere mulieres in virorum esse contubernio: sed promulgatum a sanctis Patribus nostris in concilio Nicæno canonem legito, qui manifesto prohibuit, ne sint mulieres introductitiæ vel extraneæ. Cælibatus autem dignitas ac veneratio in hoc consistit, ut quis a consortio muliebri separetur. Quippe si quis cum verbo tenus promittens, reapse faciat ea quæ solent qui mulierum in consortio degunt: manifestum de se præbet indicium, quod virginitatis decus nomine tenus sectetur, verum fœditate voluptatis non abstineat. Non enim equidem septuaginta natum annos lascive mulieri cohabitare crediderim, nec velut alicujus absurdi facinoris admissi causa statuimus id, quod statuimus. Sed propterea, quod edocti simus ab Apostolo, non esse fratri offendiculum ponendum, quod ei scandalo sit, et non ignoramus id quod ab aliquibus recte fiat, aliis occasionem peccandi præbiturum: idcirco præcipimus, 84 conversationem sanctorum Patrum sectantes, a mulierculis debere te separari. Quamobrem ex ædibus tuis eam ejicito, et in monasterium abdito. Sit ipsa cum virginibus, et tu virorum utere ministerio: ne nomen Dei propter nos blasphemetur. Quandiu vero hæc facies, nihil tibi proderunt illæ myriades, quarum in epistolis mentionem facis; sed ut homo secors morieris, et secordiæ tuæ rationem Deo reddes. Quod si te minime corrigens, retinere tamen sacerdotium attentaveris: eris omni populo anathema, quique te recipient, in omni Ecclesia velut abstenti publicabuntur.

Ex hac autem epistola colligere licet non oportere statim segregari presbyterum qui cum aliena

A μὴ βούλοιντο, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι.

Ὁ δὲ ιη' τῆς ζ' συνόδου κανὼν ἀπροσκόπους εἶναι κατὰ τὸν Ἀπόστολον τοὺς τοῦ κλήρου ἀξιοῖ, μὴ ὅτι τοῖς πιστοῖς, ἀλλά γε καὶ οἷς οὐδὲν τῶν τῆς εὐσεβείας ἐμέλησε. Διά τοι τοῦτο, καὶ τὸν ἡντιναοῦν διακονίαν ἐπιτρέποντα γυναικὶ δούλῃ, ἢ ἐλευθέρᾳ, ἐν ἐπισκοπείῳ ἢ μοναστηρίῳ, ἐπιτιμᾶσθαι παρεγυᾶται, ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖσθαι. Εἰς ἴδιον δὲ ἀπιόντα προάστειον τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν ἡγούμενον, ἔνθα γυναῖκες τὰ τῆς ὑπηρεσίας μετίασιν, οὐχ ὑπὸ τούτων καὶ αὐτοὺς, ἀλλ' ὑπὸ ἀνδρῶν ὑπηρετεῖσθαι βούλεται· ἐκείνας δὲ ἐν ἑτέρῳ διάγειν τόπῳ, ἕως ἂν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος ἐκεῖθεν ὑποχωρήσῃ.

B Εἰ γὰρ εἰς ἀλλότριον προάστειον ἢ ξενοδοχεῖον οὗτοι καταλύσουσι, δυσχερὲς οἶμαι τὰ τοῦ κανόνος τηρηθῆναι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιθ' παρθένους γυναῖκας κωλύει συνέρχεσθαί τισιν ὡς ἀδελφοῖς.

Ἐπὶ τούτοις ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας σάλπιγξ, ὁ μέγας Βασίλειος, ἐπιστολὴν πρός τινα Γρηγόριον πρεσβύτερον πέμψας, ἐπιπληκτικώτερον τούτου καθάπτεται, τῷ τοιούτῳ προσανέχοντος πάθει. Οὔτε πρῶτοι γὰρ, φησὶν, οὔτε μόνοι νενομοθετήκαμεν, γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν· ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν ἐξενεχθέντα κανόνα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ C σεμνὸν, ἐν τῷ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ τῶν γυναικῶν διαγωγῆς. Ὡς ἐὰν, ἐπαγγελλόμενός τις αὐτὴν τῷ ὀνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν γυναιξὶ συνοικούντων ποιῆται, δῆλός ἐστι τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦς μὴ ἀφιστάμενος. Οὔτε γὰρ τὸν ἑβδομηκοντατῆ γεγονότα πείθομαι ἐμπαθῶς γυναικὶ συνοικεῖν, οὔτε ὡς ἐπὶ γενομένῃ τινὶ ἀτόπῳ πράξει ὡρίσαμεν ἃ καὶ ὡρίσαμεν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον, οἴδαμεν δὲ ὅτι τὸ παρά τινων ὑγιῶς γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ τρὸς ἁμαρτίαν ὑπάρξει, τούτου ἕνεκα προσετάξαμεν, ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναί σε τοῦ γυναίου. Ἔκβαλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου· κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ· ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπὸ ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς βλασφημῆται. Ἕως δ' ἂν ταῦτα ποιῇς, αἱ μυριάδες, ἃς περ σὺ γράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε, ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσῃς, μὴ διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσῃ παντὶ τῷ λαῷ, καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἐκκήρυκτοι· κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν γενήσονται.

Ἐκ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης πάρεστι γνῶναι μὴ δεῖν εὐθὺς ἀφορίζεσθαι τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνοι-

Digitized by Google

κοοῦντα πρεσβύτερον, ἀλλ' εἰ μετὰ παραγγελίαν ταύτης ἀποστῆναι μὴ βουληθείη.

Νόμοι.

Ἐπίσκοπον μηδεμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν, ἢ μετ' αὐτῆς συνοικεῖν συγχωροῦμεν. Εἰ δ' ἀποδειχθείη τοῦτο, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω.

Μηδεὶς κληρικὸς γυναῖκα μὴ ἔχων, ἐπείσακτον ἐχέτω ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, πλὴν μητρὸς, καὶ θυγατρὸς, καὶ ἀδελφῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἀνυπόπτων. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα παραφυλάξειε, καὶ δὶς ὑπομνησθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν συγκληρικῶν μὴ ἐκβάλοι αὐτὴν, ἢ κατηγορηθεὶς ἀποδειχθείη συναναστρεφόμενος ἀσέμνως αὐτῇ, καθαιρείσθω.

Ἐπίσκοπος μὴ συνοικείτω οἱᾳδήποτε γυναικί· μηδὲ γυνὴ διάκονος συνοικείτω ἀνδρί.

A muliere cohabitat; sed si post promissum ab hac secedere recusaverit.

Leges.

Episcopum nullam omnino mulierem habere, aut cum ea cohabitare permittimus. Quod si id demonstratum fuerit, ex episcopatu ejiciatur.

Nullus clericus uxorem non habens, introductitiam in domo sua habeat, præter matrem, filiam, sororem, et alias quæ suspectæ non sunt. Quod si hæc non observaverit, et bis monitus ab episcopo vel clericis, eam non ejecerit, aut accusatus cum ea inhoneste versari convictus fuerit, deponatur.

Episcopus ullam mulierem in contubernio ne habeat; nec mulier, quæ diaconatus munere fungitur, in viri contubernio sit.

B

ΚΕΦΑΛ. Κ'. *Περὶ τῶν γυναιξὶ συλλουομένων.*

Ὁ οϛ' κανὼν τῆς ϛ' σὺνόδου τὸ ἐν βαλανείοις τοὺς ἄνδρας μετὰ γυναικῶν λούεσθαι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὑπὸ κατάγνωσιν γινόμενον, πάντη ἀπείρηκε· καὶ κληρικοῖς μὲν τοῦτο ποιοῦσι καθαίρεσιν ὁρίζει τὸ ἐπιτίμιον, ἀφορισμὸν δὲ μονάζουσιν, ἢ λαϊκοῖς.

CAP. XX. *De iis qui in balneis una cum feminis se lavant.*

Canon 87 VI synodi viros in balneis una cum feminis se lavare, ut quod et apud gentes condemnatum sit, omnino prohibet: et clericis quidem ita facientibus pœnam depositionis, monachis autem vel laicis segregationis decernit.

Οὗτος δὲ τριακοστός ἐστι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, χωρὶς τῶν ἐπιτιμίων. Εἰ γὰρ ὁ ἐντυχὼν κατὰ τὸ παρῆκον γυναικὶ, πολλῆς δεῖται σπουδῆς, μὴ προσαναχρωσθῆναι τὸν λογισμὸν τῇ πρὸς ταύτην ἐπιθυμίᾳ, σχολῇ γ' ἂν ὁ γυμνουμένας ταύτας ὁρῶν ἐν βαλανείῳ δυνηθείη φυλάξασθαι τῆς ἡδονῆς τὴν ἐπιβουλήν· τοῖς γὰρ ἀλλήλων μέλεσιν ὡς βέλεσιν ὁ ἐχθρὸς καθ' ἡμῶν χρῆται. Εἶτ' οὐκ αἰσχρῶν ἐστιν αἴσχιστον τὸ γυμνοὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ὑπ' ἀλλήλων ὁρᾶσθαι, καὶ ἀναφλέγειν σφίσι τὸν ἔρωτα, καὶ τῆς σαρκὸς ἀνάπτειν τὴν πύρωσιν; Ἀρκετὸν γὰρ τῷ σώματι ἡ κακία αὐτοῦ καὶ ἡ φυσικὴ τούτου κίνησις· τί δεῖ τῇ φλογὶ πλείονος ὕλης, ἢ τῷ θηρίῳ δαψιλεστέρας τροφῆς ἐκ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἑστιάσεως, ἵνα μᾶλλον δυσκάθεκτον γένηται, καὶ τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον; Ἄλλως τε καὶ σκανδάλου τοῖς πολλοῖς ἀφορμὴν ἂν παράσχοιμεν, οἵτινες ἐπετάχθημεν μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ὁμοζύγοις ἐφεῖται τοῦτο ποιεῖν. Εἰ γὰρ ἓν πεφύκασι σῶμα, καὶ ἀλλήλων μέλη τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὖν χρῆσθαι κακῶς οὐ χρὴ τοῖς οἰκείοις μέλεσιν.

Hic autem canon est 30 syn. Laodic., sine pœnis. Si enim qui in transitu in mulierem inciderit, magna cura opus habet, ne ratio ejusdem desiderio inficiatur, qui eas nudas in balneo viderit, carnalis appetitus insidias difficulter evitare poterit. Inimicus enim membris nostris tanquam C jaculis adversus nos ipsos utitur. Deinde annon turpissima res esset, viros et feminas sese nudos mutuo conspicere, et amorem sibi incendere, et carnis flammas exsuscitare? corpori enim sufficit sua malitia, et naturalis motus, et quid opus est, igni plus materiæ, aut facultati brutali copiosius alimentum ex oculorum pabulo suppeditare, ut magis difficulter cohibenda, et ratione potentior evadat? Præterea plurimis occasionem scandali præberemus, qui jussi sumus fratri offendiculum non ponere, et sine offensione esse Judæis et Græcis, et Ecclesiæ Dei. Quin et conjugibus hoc facere non est permissum. Quamvis enim unum corpus sint, et sibi invicem membra, propriis tamen membris abuti non oportet.

D

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'. *Ὅτι γυναῖκας οὐ δεῖ πρεσβύτιδας γίνεσθαι.*

Ὁ ια' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανὼν οὐκ ᾠήθη δεῖν κατά γε τὸ παλαιὸν ἔθος πρεσβύτιδας γίνεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων ἐν ἐκκλησίᾳ προκαθέζεσθαι γυναικῶν, ὡς διδασκάλου τάξιν πρὸς αὐτὰς ἐπεχούσας· σιωπᾷν γὰρ ὁ λόγος καὶ διδάσκεσθαι, οὐχὶ διδάσκειν, κοινῇ συμπάσαις ἐπέταξε γυναιξίν. Ἐξαιρῶ τοῦ λόγου τὰς ἐν τοῖς τῶν γυναικῶν μοναστηρίοις τῶν λοιπῶν προϊσταμένας· ἡ γὰρ, ἑνὸς σώματος τρόπον, ἐκ διαφόρων μελῶν ἁρμογὴ, διὰ τὴν σύμπνοιαν καὶ κατὰ Θεὸν τῶν λοιπῶν ὑποταγὴν, κεφαλῆς ταύταις δίδωσι χώραν.

85 CAP. XXI. *Quod mulieres seniores seu præsidentes fieri non oporteat.*

Canon 11 syn. Laodic. non oportere censet mulieres seniores fieri, et aliis mulieribus in ecclesia præsidere, quasi doctoris locum obtinentes. Verbum enim sacrum, omnibus ex æquo mulieres silentium agere, et discere, non autem docere jussit. Excipio hic eas quæ in mulierum monasteriis reliquis præsunt; diversorum enim membrorum, velut unius corporis, compages, propter conspirationem mutuam, et reliquarum sub Deo subjectionem, ipsis capitis locum dat.

Digitized by Google

CAP. XXII. *Quod mulieres ad sacrum altare introire non oporteat.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'. *Ὅτι γυναῖκας οὐ δεῖ εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον.*

Canon 44 syn. Laodic. absurdum ducit ut mulier ad sacrum altare introeat; quamvis id olim iis permissum erat. Si enim viris laicis hoc vetitum sit, multo magis mulieribus. Ejiciuntur autem, ut nonnulli dicunt, propter involuntarium menstruorum fluxum. Quære etiam 11 cap. præsentis litteræ, et 6 cap. lit. B.

Ὁ μδ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν εἰσιτητὸν εἶναι γυναιξὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον τῶν ἀτόπων ἡγεῖται, εἰ καὶ πρώην ἦν ἀνειμένον καὶ ταύταις. Εἰ γοῦν λαϊκοῖς ἀνδράσι τοῦτο ἀπείρηται, πολλοῦ γε δεῖ γυναιξίν. Ἐκβέβληνται δὲ, ὥς φασί τινες, παρὰ τὴν τῶν ἐμμήνων ἀπροαίρετον ῥύσιν. Ζήτει καὶ τὸ ια' κεφάλαιον τοῦ παρόντος στοιχείου, καὶ τὸ ς' κεφ. τοῦ Β στοιχείου.

CAP. XXIII. *Quod mulieres in ecclesia silere oporteat.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'. *Ὅτι γυναῖκας δεῖ ἐν ἐκκλησίᾳ σιγᾶν.*

Canon 70 syn. VI mulieres silentium agere jubet, juxta magni Pauli vocem, non solum in ministerii tempore, sed in omni fidelium conventu. Quod si quidquam discere voluerint, maritos suos domi interrogent. Hoc etiam iis qui sunt extra ecclesiam conveniens visum est. Dicit enim poeta nescio quis,

Mulieres ornat silentium.

Ὁ ο' τῆς ς' συνόδου κανὼν σιγὴν ἀσκεῖν ταῖς γυναιξὶν ἐπιτάττει, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου φωνὴν, οὐκ ἐν τῷ τῆς λειτουργίας μόνῳ καιρῷ, ἀλλ' γε καὶ ἐπὶ πάσης τῶν πιστῶν συνελεύσεως. Εἰ δέ τι μαθεῖν ἐθέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν. Τοῦτο δὲ καὶ τοῖς θύραθεν ἁρμόδιον ἔδοξε· φησὶ γάρ τις (1).

Γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.

CAP. XXIV. *Quod mulieres cum viris commercium habere, et vestes viriles induere non oportet.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'. *Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκας ἀνδρικὴν στολὴν ἐνδύεσθαι.*

Canon 13 syn. Gangr. mulieres non impunitas præteriit, quæ propter eam, quæ existimatur, exercitationem, pro consueto muliebri indumento, vestem virilem induerunt, sed eas anathemate ferit. Unusquisque enim, inquit, in eo ordine quo vocatus est, permaneat. Scimus autem mulieres propter veram et non simulatam exercitationem vestem hujusmodi induentes, quot cursus asceticos peregerunt, virtutis fastigium assecutæ. Quære etiam in 3 cap. litteræ E. can. 62 syn. VI.

Ὁ ιγ' τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου κανὼν οὐδὲ τῶν γυναικῶν ἀνεπιτιμήτους εἶασεν, ὅσαι διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἀντὶ τῆς εἰωθυίας γυναιξὶ στολῆς ἀνδρῶν ἔσθημα περιβέβληνται, ἀλλὰ καὶ ταύτας τῷ ἀναθέματι παραπέμπει. Ἕκαστος γὰρ, φησὶν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω. Ἴσμεν δὲ τὰς δι' ἄσκησιν ἀληθῆ, καὶ οὐ καθ' ὑπόκρισιν τοῦτο ὑπελθούσας τὸ σχῆμα, ὅσους ἀσκητικοὺς ἀγῶνας διήνυσαν, καὶ τοῦ ἄκρου τῆς ἀρετῆς ἐπελάβοντο. Ζήτει καὶ ἐν τῷ γ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου κανόνα ξβ' τῆς ς' συνόδου.

CAP. XXV. *Quod puerpera ad stata jejunia observanda non teneatur.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'. *Ὅτι γυναῖκα τὴν λεχὼ οὐκ ἀναγκαῖον τὰς νενομισμένας νηστείας τηρεῖν.*

Canon 8 Timothei Alexandrini puerperam in Paschæ Quadragesima statum jejunium non observare jubet; sed vini participem esse, et modicis cibis, quantum ferre poterit, sese reficere. Jejunium enim ad humiliationem corporis excogitatum est; quod cum infirmum est, non disciplina indiget, sed auxilio, ut convalescat et priores vires recuperet.

Ὁ η' κανὼν τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τὴν τεκοῦσαν γυναῖκα κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα μὴ φυλάττειν τὴν νενομισμένην νηστείαν κελεύει, ἀλλὰ καὶ οἴνου μεταλήψει, καὶ μετρίοις βρώμασιν, ὁπόση δύναμις, ἑαυτὴν ἀνακτᾶσθαι. Ἡ γὰρ νηστεία διὰ κατάλυσιν τοῦ σώματος ἐπινενόηται, τοῦτο δὲ ἀσθενῶς ἔχον, οὐ δεῖται παιδαγωγίας, ἀλλὰ βοηθείας, εἰς τὸ ῥωσθῆναί τε, καὶ τὴν προτέραν συναγαγεῖν δύναμιν.

86 CAP. XXVI. *De eo qui uxorem dæmone obsessam habet.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'. *Περὶ τοῦ γυναῖκα ἔχοντος δαιμονῶσαν.*

Timotheus Alexandrin. in can. 15: Qui, inquit, uxore sua dæmone obsessa ita ut ferreos compedes gestet, cum continenter vivere nequeat, ab ea solvi et aliam ducere voluerit, iste, puto, adulterii notam non effugiet. Verum circa ea, quorum certam scientiam non habeo, tacere satius duxi.

Ὁ μὲν Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ ιε' κανόνι Ὅστις, φησὶ, δαιμονώσης τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ δεσμὰ περικεῖσθαι ταύτην σιδήρῳ πεποιημένα, σωφρόνως μὴ δυνάμενος ἔχειν, ταύτης μὲν διαζυγῆναι, ἑτέραν δ' ἀγαγέσθαι βουληθείη, οὗτος, ὡς οἶμαι, γραφὴν μοιχείας οὐ διαπέφευγε. Πλὴν ἐν οἷς οὐκ οἶδα βεβαίως εἰπεῖν, ἄμεινον ἡγήμαι σιωπᾷν.

Lex.

Ex novella autem imperatoris Leonis Philosophi marito concessum est, cum muliere, quæ perpetua insania laborat, matrimonium solvere, et alteri

Νόμος.

Ἐκ δὲ τῆς Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ δέδοται τῷ ἀνδρὶ, διηνεκῆ μανίαν νοσούσης τῆς γυναικὸς, λύειν τὸν γάμον, καὶ ἑτέρᾳ συνάπτεσθαι·

(1) Sophocl., Αἴας μαστιγ. IV, 293.

Digitized by Google

πλὴν τὸν μὲν ἄνδρα ἐπὶ τριετίαν διαχαρτερεῖν αὕτη κελεύει, καὶ ἐντὸς ταύτης μὴ διαλύειν τὴν μετὰ τῆς μανείσης γυναικὸς αὐτοῦ συζυγίαν· τὴν δὲ γυναῖκα μὴ διαζεύγνυσθαι τοῦ μανέντος ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ μὴ παρέλθοι πενταετία. Τοῦτο καὶ ἡ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου νομοθετεῖ Νεαρά· Εἰ καὶ, ὁ νόμος φησὶ, μανία ἐμποδίζει τὸν γάμον, οὐ μὴν διαλύει τὸν καλῶς συστάντα.

A conjungi. Eadem vero novella maritum per triennium exspectare jubet, et intra illud cum muliere furiosa conjugium non solvere; mulierem autem a marito suo furioso non separari, antequam quinquennium exactum sit. Idem etiam novella imperatoris Nicephori Botaniatiæ statuit : Quamvis insania, inquit lex, matrimonium impedit, non tamen recte contractum dissolvit.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'. *Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐν ἀῤῥέδρῳ, ἤτοι τῶν αὐσῶν ἐν ῥύσει.*

Ζήτει τὸ ις' κεφάλαιον τοῦ Α στοιχείου.

CAP. XXVII. *De mulieribus menstrualis, sive quæ fluxum patiuntur.*

Quære cap. 16 litteræ A.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'. *Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν πρὸς τὸ ἀμβλῶσαι φάρμακα δεχομένων.*

Ὁ ια' τῆς ς' συνόδου κανὼν φόνου δίκας ὑπέχειν κελεύει, ὅσαι τῶν γυναικῶν ἢ δέχονται, ἢ ἄλλαις ὁρέγουσι πρὸς τὸ ἀμβλῶσαι φάρμακα. Λάθρα γοῦν τινες ἀνδράσι μιγνύμεναι, καὶ συλλαμβάνουσαι, δέει τοῦ μὴ ἀλῶναι πορνείας γονεῦσιν ἴσως ἢ δεσπόταις, τῇ τοῦ δηλητηρίου πόσει τὰ ἔμβρυα φθείρειν ἐπιτηδεύουσιν, ἢ καὶ βάρει τὰς κοιλίας πιέζουσιν, ὥστε νεκρὰ τῆς γαστρὸς ἐκπεσεῖν· καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὰς ἐνίοτε προσαπολλύουσιν.

B Canon 91 syn. vi homicidii pœnas luere jubet mulieres quæ vel accipiunt vel aliis præbent pharmaca ad abortionem ciendam. Aliquæ enim clam cum viris coeuntes, et concipientes, metu ne fornicatio detegatur a parentibus forte vel dominis, medicamenti deleterii potu fœtus corrumpere student, vel ventres suos pondere premunt, ut mortui ex matrice excidant, et non solum illos, sed et seipsas aliquando interimunt.

Ὁ δὲ κα' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, Εἰ καὶ ὁ πρότερος, φησὶν, ὅρος μέχρις ἐξόδου τῆς κοινωνίας ἐξέωσε τὰς δεχομένας τὰ φθόρια, ἀλλ' ἡμεῖς φιλανθρωπότερόν τι ποιοῦντες, δεκαετῆ χρόνον ὡρίσαμεν ἀρκεῖν αὐταῖς εἰς μετάνοιαν.

Canon autem 21 syn. Ancyranæ, quamvis inquit, antiqua definitio, eas quæ medicamenta fœtum necantia, usque ad obitum a communione abigit, nos tamen humanitate usi decennii tempus ad pœnitentiam iis sufficere decernimus.

Ἀλλὰ καὶ ὁ β' τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὸ μέτρον τοῦτο τῆς δεκαετίας ταῖς τοιαύταις ὁρίζεται· καὶ τὴν θεραπείαν οὐ τῷ χρόνῳ μᾶλλον ἢ τῷ τρόπῳ πιστεύει τῆς μετανοίας. Ἐπεὶ δ' ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὅτε μὲν οὐκ ἐξεικονισμένον τὸ ἔμβρυον ἤμβλωτο, εἰς χρήματα ἐζημίου, ἐξεικονισμένου δ' ἐκπίπτοντος, εἰς ψυχὴν κατεδίκαζε, θνήσκειν κελεύων τὸν τὴν γυναῖκα πατάξαντα· τούτου μνησθεὶς ὁ ἅγιος, Διαφορὰν, φησὶν, ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν, εἴτε μεμορφωμένα, εἴτ' οὖν ἀμόρφωτά εἰσι τὰ ἀποβαλλόμενα. Οὐ γὰρ εἰς χρήματα ζημιοῦμεν, ἀλλὰ φόνου κρίνομεν τὴν τοῦτο ποιήσασαν, διά τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἀποβεβληκυίας· ἐπισυμβαίνει γὰρ ἔσθ' ὅτε τῷ ἐμβρύῳ καὶ ταύτην συμφθείρεσθαι. Τὸ γοῦν σπέρμα τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον, πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται, εἶτα εἰς ἀμόρφωτον πήγνυται σάρκα, εἶθ' οὕτως ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια.

C Quin et 2 magni Basilii can. eamdem decennii mensuram ejusmodi mulieribus decernit, et medicinam non ex tempore sed modo pœnitentiæ fidam judicat. Quoniam autem lex Mosaica, cum fœtus nondum efformatus abortivus erat, multam pecuniariam imposuit; cum vero formatus excideret, vita multavit, mori jubens eum qui mulierem verberasset; facta hujus legis mentione, Nos, inquit sanctus, nullum discrimen statuimus, sive formata sint sive informia quæ ejiciuntur. Non enim multam pecuniariam imponimus, sed homicidii eam quæ id patravit condemnamus, tum ob fœtum corruptum, tum ob mulierem e qua is ejectus est, siquidem cum fœtu ipsam quoque interire aliquando 87 contingat. Semen igitur in matricem injectum primum in sanguinem vertitur, deinde in carnem informem concrescit, tum in membra et partes hominis effigiatur et formatur.

Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ η' κανόνος, Καὶ αἱ διδοῦσαι, φησὶ, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια ἐν τοῖς ἑκουσίως φονεύουσι καταλογίζονται. Ἐνταῦθα δὲ τὸ τοῦ ἀκουσίου φόνου ἐπιτίμιον τὴν δεκαετίαν ἐπιτίθησι ταύταις, οἶμαι, παρὰ τὸ μήπω γεγονέναι τὸ κυοφορούμενον ἐν φύσει, καὶ τὸ μὴ ἐκ διαθέσεως ἀπανθρώπου μελετηθῆναι τὸν φόνον, ἀλλὰ δι' αἰσχύνην ἢ φόβον ἀγενῆ, γονέων τυχὸν, ἢ δεσπότου, ἢ ἄλλου τινὸς, κίνδυνον ἀπειλοῦντος.

In fine autem 8 can. et quæ dant, et quæ accipiunt medicamenta fetum perimentia voluntariis homicidis adnumerantur. Hic vero pœnitentiæ decennium, pœnam nimirum cædis involuntariæ, ejusmodi mulieribus imponit. Puto, quod fetus in utero in rerum natura non sit, et quod non inhumaniter affecta mortem molita sit, sed propter pudorem vel metum non illiberalem, parentum forte, vel domini, vel alicujus alterius periculum minitantis.

Νόμοι.

Ἡ ἐπίτηδες ἐκτρώσασα προσκαίρως ἐξορίζεται.

Leges.

Quæ data opera abortierit, in temporale exsilium datur.

Digitized by Google

Novella autem imperatoris Leonis Sapientis viro facultatem dat matrimonium cum muliere divellendi, quæ data opera semen suum abortivum facit.

Qui abortionis poculum dederit, si vilis sit, in metallum damnatur; si honestus, amissa parte bonorum relegatur. Si quis vero inde enectus fuerit, summum supplicium infligitur, idque licet citra dolum abortionis medicamentum datum sit.

CAP. XXIX. *De muliere quæ fetum negligit, aut exponit.*

Canon 33 mag. Basilii necnon 52 eam quæ in via parit, si fetum, cum eumdem servare posset, neglexerit, homicidii pœnas luere oportere censet, quamvis alius eum sustulerit, et humaniter affectus vivum conservaverit, dum mater brutaliter et inhumaniter affecta est, ex fornicatione forsan concipiens, et peccatum suum hoc pacto celare studens. Quod si, propter inimicorum periculum, vel necessariorum defectum, vel quod captiva ducta sit, vel, ut hostes fugiat, latuerit, et periculum sit ne infantis ejulatu prodatur, sese simul et infantem servare non potuerit, mater damni veniam consequetur.

Hinc etiam de iis qui infantes suos in templorum aditibus exponunt, in sacra synodo sæpius disceptatum fuit; et placuit, eas ut homicidas puniri, etsi alius infantes suscipiat, et cum cura educat.

Lex.

Occidit fetum non solum qui suffocat, sed etiam qui abjicit, et non nutrit; et qui in locis publicis exponit ad misericordiam quam ipse non habet.

CAP. XXX. *De iis qui virgines stuprant.*

Canon 67 sanct. apost.: Eum qui virginem non desponsam stuprat, segregari jubet (desponsam enim qui stuprat, quis dicet eum non ut adulterum puniendum esse?) eamque habere, et non abjicere, quamvis pauperrima sit et illius genere indigna.

88 *Lex.*

Dicit enim lex, eum qui cum continente muliere rem habet, cogi oportet eam in matrimonii societatem accipere.

Canon igitur, ut videtur, propter vim quidem segregari eum qui peccavit, propter virginis autem salutem cogi ipsum ei legitime conjungi, decernit.

Verum in actione de vi legem ita statuere non ostensum est.

Leges.

Dicit enim: Qui puellæ vim affert, eamque constuprat, nares ei abscindantur, et tertiam partem suarum facultatum puellæ det.

Qui cum virgine puella coiit, ipsa quidem vo-

Ἡ δὲ Νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἄδειαν δίδωσι τῷ ἀνδρὶ διασπᾶν τὸν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ γάμον, ἐξεπίτηδες ἀμβλωσκούσης τὴν ἐκείνου σποράν.

Ὁ πόμα δεδωκὼς ἀμβλωθρίδιον, εὐτελὴς μὲν ὢν, μεταλλίζεται, τίμιος δὲ, ἐξορίζεται μετὰ καιρικῆς δημεύσεως. Ἐσχάτῃ δὲ τιμωρίᾳ ὑπάγεται, ἐάν τις ἀπέθανεν ἐκ τούτου, καὶ εἰ χωρὶς δόλου τὸ ἀμβλωθρίδιον δέδωκεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'. *Περὶ γυναικὸς τῆς ἀμελῶς ἐχούσης περὶ τὸ κύημα ἢ ἐκτιθεμένης.*

Ὁ λγ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανών, ἔτι δὲ καὶ ὁ νβ', τὴν κατὰ τὴν ὁδὸν κυΐσασαν, εἴ γε παρὸν σῶσαι καταπεφρόνηκε τοῦ κυήματος, φόνου δίκας ὑπέχειν οἴεται δεῖν, κἂν εἰ ἕτερος ἀνελόμενος, καὶ φιλανθρώπως χρησάμενος, τὸ ζῆν αὐτῷ κεχάρισται, αὐτῆς θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένης, ἐκ πορνείας ἴσως ταῦτο ἢ μοιχείας συνειληφυίας, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ταύτῃ πειραθείσης συγκρύψαι. Εἰ δὲ παρὰ τὴν ἀπορίαν τῶν προστησομένων, ἢ τὴν ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων, ἢ αἰχμάλωτος ἀγομένη, ἢ τῷ φεύγειν πολεμίους κρυπτομένη, καὶ τοῦ βρέφους κλαυθμυριζομένου, κινδυνεύουσα μηνυθῆναι, ἑαυτὴν ἅμα καὶ τὸ τεχθὲν οὐκ ἤρκεσε περισώσασθαι, συγγνωστὴ μᾶλλον ἡ μήτηρ τῆς ἐπηρείας.

Ἐκ δὲ τούτου καὶ περὶ τῶν ἐκτιθεμένων τὰ οἰκεῖα βρέφη πρὸς ταῖς εἰσόδοις τῶν ἱερῶν λόγος πολλάκις ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου γέγονε· καὶ ἤρεσεν ὡς φονευτρίας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν ἕτερος ἀνέληται, καὶ ἐπιμελησάμενος ζωογονήσῃ.

Νόμος.

Φονεύει τὸ τικτόμενον οὐ μόνον ὁ πνίγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ῥίπτων, καὶ ὁ μὴ τρέφων, καὶ ὁ ἐν δημοσίοις τόποις ἐκτιθέμενος ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ, ἣν αὐτὸς οὐκ ἔσχεν.

ΚΕΦΑΛ. Λ'. *Περὶ τῶν γυναῖκας παρθένους βιαζομένων.*

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ξ" κανὼν τὸν βιασάμενον παρθένον ἀμνήστευτον ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ· (τὸν γάρ τοι μεμνηστευμένην τίς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ καὶ ὡς μοιχὸν τιμωρεῖσθαι δεῖν;) ἔχειν δὲ ταύτην καὶ μὴ ἐκβάλλειν, εἰ καὶ τῶν πενεστάτων οὖσα τυγχάνει, καὶ τῷ ἐκείνου μὴ προσήκουσα γένει.

Νόμοι.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος· Τὸν μετὰ σώφρονος παλλακευόμενον γυναικὸς, ἀναγκάζεσθαι δεῖ καὶ εἰς γάμου κοινωνίαν λαμβάνειν αὐτήν.

Ὡς ἔοικε τοίνυν καὶ ὁ κανὼν ὑπὲρ μὲν τῆς βίας ἀφορίζεσθαι τὸν πλημμελήσαντα ἐπιτάττει, διὰ δέ γε τῆς παρθένου τὴν σωτηρίαν ἀναγκάζεσθαι καὶ νομίμως αὐτῇ συναφθῆναι.

Οὐ μὴν ἐν τῇ περὶ βίας ἀγωγῇ οὕτω θεσπίζειν ὁ νόμος δείκνυται.

Νόμοι.

Φησὶ γάρ· Ὁ βιασάμενος κόρην καὶ φθείρας αὐτὴν ῥινοκοπείσθω, διδοὺς αὐτῇ καὶ τὸ τρίτον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ.

Ὁ παρθένῳ κόρῃ μιγνύμενος ἐκείνης μὲν προαι-

Digitized by Google

ρίσει, ἀγνοουντων δὲ τῶν γονέων, τῆς πράξεως διαγινωσκομένης, εἰ μὲν θέλει λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα, καὶ συναινοῦσι καὶ οἱ γονεῖς, γινέσθω τὸ συνάλλαγμα. Εἰ δὲ τοῦ ἑνὸς προσώπου οἱ γονεῖς τοῦτο οὐ καταδέχονται, εἰ μὲν εὔπορός ἐστιν ὁ φθορεύς, τῇ φθαρείσῃ κόρῃ διδότω λίτραν μίαν χρυσίου· εἰ δὲ ἐνδεής, τὸ ἥμισυ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· εἰ δὲ παντελῶς ἄπορος, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω.

Ὁ ὡρισμένος εἰς κατηγορίαν τῆς μοιχείας χρόνος τῆς πενταετίας οὐκ ἔχει χώραν ἐπὶ τῆς κατὰ βίαν γενομένης φθορᾶς, ἀπροσδιορίστως γὰρ κινεῖται, ἐπειδὴ καὶ δημοσίᾳ ἡ βία πλημμελεῖται.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'. *Περὶ γοητείας.*

Ζήτει τὸ α' κεφάλαιον τοῦ Μ στοιχείου.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Δ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ δαιμονώντων ἢ δαιμονᾷν ὑποκριτομένων.*

Ὁ οθ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν δαιμονῶντα μήτε κληρικὸν ἐπιτάττει γίνεσθαι, μήτ' εὐχῆς τοῖς πιστοῖς κοινωνεῖν· ἀπαλλαχθέντα δὲ τελέως τοῦ δαίμονος, καὶ εἰς κλῆρον προβαίνειν, εἴ γε καὶ τὰ τοῦ βίου συμβαίνει τῷ ἀξιώματι· ἐπεί τοι γε τὸν ἐκ διαλειμμάτων νοσοῦντα συγκαταλεγῆναι τῷ κλήρῳ οὐχ ὅσιον, ἵνα μὴ τῷ καιρῷ τῆς μανίας αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς ἱερωσύνης ὑβρίζηται, καὶ τὸ θεῖον ἀτεχνῶς βλασφημῆται. Πῶς γὰρ οἷόν τε τὸ καθαρὸν τῆς ἱερωσύνης φῶς ψυχῇ πιστευθῆναι, τὸ ἐξάγιστον εἰσοικισαμένῃ τῆς πονηρᾶς δυνάμεως σκότος διὰ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα ῥοπήν; καὶ σαπρῷ γὰρ δήπου δοχείῳ μύρον οὐδ' ἂν εἷς νοῦν ἔχων πιστεύσειεν. Ἡ γὰρ ἐλευθέρα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν ψυχὴ καὶ τῇ ἁγιωσύνῃ τῶν ἀγαθῶν χαίρουσα πράξεων, φοβερὰ τῇ πονηρᾷ τῶν δαιμόνων εἶναι πιστεύεται φάλαγγι. Ἄλλως τε καὶ λογισμοῦ καὶ φρονήσεως ἔρημος ὢν ὁ δαιμονῶν, καὶ φαῦλά τινα καὶ ἄσεμνα διαπραττόμενος, καὶ δαιμονιώδεις φωνὰς προϊέμενος, τὸν λαὸν συνταράττειν, καὶ τὴν ἐν τῷ νεῷ ψαλμῳδίαν ἀχρειοῦν ἔμελλεν.

Ὁ δὲ γ' τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τὸν μὴ δι' ὅλου, ἀλλ' ἐκ διαλείμματος τὴν μανίαν νοσοῦντα, μεταλαμβάνειν ἐφίησι τῶν ἁγιασμάτων, εἴπερ, ἐν ᾧ σωφρονῶν ὁρᾶται καιρῷ, μὴ διασύρῃ τὰ θεῖα, καὶ βλασφημῇ τὸ μυστήριον, μηδὲ κατὰ τῆς πίστεως φθέγγηται· οἷα καὶ ὁ Ἰούδας ἔδρασεν, ἐκκαλύψας ἃ ἐδιδάχθη τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς τοῖς γινομένοις διαπιστῶν, καὶ τῷ διδασκάλῳ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ προσέχων, καὶ οὐ Θεῷ.

Ὁ δὲ ιϐ', Εἴ τις, φησί, μὴ ὑγιᾶ τὸν λογισμὸν ὡς ἀληθῶς κεκτημένος, ἑαυτὸν διεχειρίσατο, καὶ ᾗ ὑπὲρ αὐτοῦ προσφορᾶς, καὶ τῆς εἰωθυίας εὐχῆς ἀξιούσθω· στέρεσθαι γὰρ καὶ τῆς νενομισμένης ὁσίας τόν γε τοιοῦτον οὐ χρή.

Ὁ δὲ ξ' τῆς ς' συνόδου τοὺς δαιμονᾶν ὑποκρινομένους, καὶ τρόπων φαυλότητι, διὰ τὸ πρὸς κέρδος ὁρᾶν, τὰ ἐκείνων σχηματιζομένους, ἐπιτιμᾶσθαι παντάπασι δικαιοῖ, καὶ πόνοις ὑποβάλλεσθαι, οἵοις ἂν ἀληθῶς δαιμονῶντες ὑποβληθεῖεν πρὸς ἀπαλ-

A lente, parentibus autem ignorantibus, postquam res cognita fuerit, si eam quidem in uxorem accipere voluerit, et parentes consentiant, fiat contractus. Quod si alterius personæ parentes id non probent, si dives sit stuprator, violatæ puellæ det unam auri libram, sin autem egentior, suarum facultatum dimidium; verum si in extrema paupertate sit, verberatus et tonsus exterminetur.

Quinquennii tempus fornicationis crimini præfinitum, locum non habet in stupro per vim facto; indefinite enim movetur, quando vel publice vel per vim peccatur.

CAP. XXXI. *De maleficiis.*

Quære caput 1 litteræ M.

B

89 INITIUM LITTERÆ Δ.

CAP. I. *De iis qui a dæmone corripiuntur, et qui se a dæmone correptos esse simulant.*

Canon sanctorum apostolorum 79, eum qui dæmonem habet, neque clericum fieri, neque cum fidelibus una precari jubet; a dæmone autem omnino liberatum etiam ad clericum provehi, si modo vita ejus dignitati conveniat: quippe nefas est, ut qui per dilucida intervalla insanit, clero adnumeretur, ne furoris tempore sacerdotium contumelia afficiatur, et Numen plane blasphemetur. Quomodo enim pura sacerdotii lux homini credetur, in quo malæ potestatis tenebræ impuræ habitant propter ejus ad malum inclinationem? Neque enim C quisquam, qui sapit, putri vasi unguentum committet. Etenim anima, quæ ab impuris perturbationibus liberatur, et in honestate bonorum operam exsultat, improbæ dæmonum phalangi metuenda esse creditur. Quin et dæmoniacus, siquidem ratione et intellectu privatur, mala aliqua et inhonesta perpetrans, et voces dæmoniacas emittens, populum conturbabit, et divinum in templo officium impediet.

Tertius autem Timothei Alexandrini canon, eum qui non perpetuo, sed per intervalla insania laborat, sacramentorum participem esse sinit, si eo tempore, quo sanæ mentis esse videtur, in sacra non invehitur, nec mysterium blasphemat, nec contra fidem loquitur; quemadmodum fecit Judas, D qui, quæ a Domino doctus est, Judæis revelavit, iis quæ facta erant, fidem non dans, et magistro suo ut nomini vulgari et non tanquam Deo, mentem adhibens.

Ejusdem vero canon 14: Si quis, inquit, revera non sanæ mentis, sibi mortem sua manu consciverit, oblatione pro se et solita oratione dignus habeatur; talem enim obsequiis legitimis privari non oportet.

Porro 60 canon syn. vi, eos qui se a dæmone correptos esse simulant, et morum improbitate, lucro scilicet inhiantes, eorum figuram et habitum simulate præ se ferunt, omnimodo puniendos esse decernit, et ejusmodi laboribus et asperitatibus

Digitized by Google

exercendos, quibus subjiciuntur ii, qui vere a dæmone correpti sunt, ut a dæmonis operatione liberentur. Eum enim, qui cum Deo vivere voluerit res mundanas contemptui habens, viam errori non obnoxiam, et in qua divini Patres institerunt, eligere oportuit, non autem eam, quæ scandali occasio evadat. Etenim multa iis cura opus est, uti inquit sanctus quidam, ne dum simulare aggrediuntur, in sui illusionem desinant, quamvis recta cum ratione hanc viam elegerint.

Quæras etiam in cap. 1 lit. B can. 45 synodi Carthaginensis; et Timothei Alexandrini can. 2 et 4, et in 12 cap. lit. E, can. 83 syn. Carthaginensis; et 26 cap. lit. Γ.

A λάγὴν τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας. Τὸν γὰρ ὑπὲρ Θεῷ ζῆν ἐλόμενον, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἠμεληκότα πραγμάτων, τὴν ἀπλανῆ καὶ τοῖς θείοις Πατράσι βάσιμον ἔδει, μὴ μέντοι τὴν ἐπικίνδυνον καὶ πολλοῖς αἰτίαν αἱρεῖσθαι σκανδάλου. Πολλῆς γὰρ νήψεως τοῖς τοιούτοις χρεία καθέστηκε, ὥς τις φησὶ τῶν ἁγίων, μήπως ἐμπαίζειν ἐπιχειρήσαντες, εἰς ἐμπαιγμὸν ἑαυτῶν καταλήξωσιν, εἴ γε καὶ ὀρθῷ λογισμῷ τὴν ὁδὸν ταύτην εἵλοντο.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα μ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας β' καὶ δ' καὶ ἐν τῷ ιβ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου κανόνα πγ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ τὸ κς' κεφ. τοῦ γ' στοιχείου.

B

90 CAP. II. *De creditoribus, et mutuo, et pignoribus.*

Leges.

Uxor circa dotem prioribus mariti creditoribus præferatur; non autem iis præfertur circa donationem ante nuptias.

Uxor circa dotem debito fiscali præfertur, nisi antiquius fuerit.

Vetat constitutio maritum rerum dotalium alienationem, vel hypothecam facere; imo quamvis uxor iis quæ facta sunt consentiat, ne naturæ femineæ debilitas rerum suarum deperditionem causet. Quod si uxor maritum res suas oppignerantem videns, statim silentium agat, tanquam eum C qui cum marito contractum facit, fallere voluerit, tunc non adjuvatur. Edictum enim uxoribus deceptis opitulatur, non autem fraudulentis.

Si propter mariti obligationem uxor se alieni contractus vinculo injecerit, eumque per propriam substantiam obligatione liberare voluerit, et rei curam gesserit, si pollicita non solverit, depositum vindicare nequit, perfectæ scilicet ætatis exsistens.

Si qua uxor in cautione mutui marito suo consensum det facultates suas subscribere, vel seipsam obliget, nihil ejusmodi valet, obtinetve; sive semel, sive sæpius idem in ea re fiat; sive privatum, sive publicum fuerit debitum; sed eodem modo se D habet, ac si nullatenus scriptum fuerit: nisi aperte probetur, quod pecuniæ in privatos uxoris usus commodatæ fuerint.

Creditor qui prolationes suas inficiatus est, summam quæ iis continetur, postquam convictus fuerit, debitori duplam rationibus initis refundat.

Fructus ex pignore percepti in sortem imputantur, et si sufficiant ad totum debitum, solvitur actio, et pignus redditur. Quod si fructus debitum superent, superflui redduntur.

Fructus fundi computantur in sortem, non solum quos creditor percepit, verum etiam quos perci-

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ δανειστῶν, καὶ δανείου, καὶ ἐνεχύρων.*

Νόμοι.

Ἡ γυνὴ προτιμάσθω περὶ τὴν προῖκα τῶν προτέρων δανειστῶν τοῦ ἀνδρός· οὐ προτιμᾶται δὲ τούτων περὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεάν.

Ἡ γυνὴ προτιμᾶται περὶ τὴν προῖκα τοῦ δημοσίου χρέους, εἰ μή που προγενέστερον ὑπῆρξεν.

Ἀπαγορεύει ἡ διάταξις τῷ ἀνδρὶ ἐκποίησιν ποιεῖσθαι καὶ ὑποθήκην τῶν προικιμαίων πραγμάτων, εἰ καὶ τοῖς γινομένοις ἡ γυνὴ συναινέσει, ἵνα μὴ τῆς γυναικείας φύσεως τὸ σαθρὸν ἀπώλειαν τοῖς αὐτῆς πράγμασιν ἐμποιήσῃ. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ ὁρῶσα τὸν ἄνδρα τὰ ἴδια ὑποτιθέμενον, ἐσιώπησεν ἐπίτηδες, ὡς ἀπατῆσαι βουλομένη τὸν συναλλάσσοντα τῷ ἀνδρὶ, τότε οὐ βοηθεῖται. Ταῖς γὰρ ἀπατωμέναις γυναιξὶ βοηθεῖ τὸ δόγμα, οὐ ταῖς πανούργοις.

Ἐὰν διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐνοχὴν παρενέβαλεν ἑαυτὴν ἡ γυνὴ τῷ δεσμῷ τοῦ ἀλλοτρίου συναλλάγματος, καὶ διὰ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τοῦτον ἀπαλλάξαι βούλεται τῆς ἐνοχῆς, καὶ ἐμελέτησεν, εἰ μὲν ὑποσχομένη οὐ κατέβαλεν, οὐδὲ καταβαλεῖν ἔτι ἀπαιτηθήσεται· εἰ δὲ κατέβαλε, διεκδικεῖν οὐ δύναται, δηλονότι τῶν ἐντελῶν οὔσα.

Εἴ τις γυνὴ ἐν δανειακῷ γραμματείῳ συναινέσει τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ, ἢ ὑπογράψει, καὶ τὴν οἰκείαν περιουσίαν, ἢ καὶ ἑαυτὴν ἐνοχοποιήσει, οὐδὲν τοιοῦτον ἰσχύει ἢ κρατεῖ, κἂν τε ἅπαξ, κἂν τε πολλάκις τοιοῦτον ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ πράγματος γένηται, εἴτε ἰδικὸν, εἴτε δημόσιον εἴη τὸ χρέος, ἀλλ' οὕτως εἶναι ὡς ἂν εἰ μηδὲ γεγραμμένον ἦν, εἰ μὴ φανερῶς ἀποδειχθείη, ὅτι τὰ χρήματα εἰς ἰδίας αὐτῆς τῆς γυναικὸς χρείας ἐδανείσθη.

Ὁ δανειστὴς τὰς οἰκείας ἀρνησάμενος ἀποδείξεις διπλάσιον τὸ περιεχόμενον αὐτοῖς ποσὸν ἐλεγχόμενος καταλογιζέσθω τῷ χρεώστῃ.

Οἱ ἐκ τοῦ ἐνεχύρου ληφθέντες καρποὶ ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος· καὶ ἐὰν ἱκανοὶ γένωνται πρὸς τὸ ὅλον χρέος, λύεται ἡ ἀγωγὴ, καὶ ἀποδίδοται τὸ ἐνέχυρον. Εἰ δὲ καὶ πλείονές εἰσι τοῦ χρέους οἱ καρποὶ, ἀποδίδονται οἱ περιττεύοντες.

Οἱ καρποὶ τοῦ ἀγροῦ ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος, οὐ μόνον οὓς ἔλαβεν ὁ δανειστὴς, ἀλλὰ καὶ οὓς ἠδύ-

Digitized by Google

νατο λαβεῖν· εἰ δὲ καὶ ἔβλαψε τον ἀγρὸν, ἐνάγεται καὶ περὶ τούτου.

Ἐὰν ὁ δανειστὴς μὴ παρ' ἰδίαν σὶτίαν ἀπολέσῃ τὸ ἐνέχυρον, οὐκ ἐγκαλεῖται. Χρὴ δὲ αὐτὸν ἀποδεῖξαι ὅτι ἀπώλεσε· τὰ γὰρ τυχηρὰ οὐ κινδυνεύεται τῷ δανειστῇ, ἀλλὰ δύναται κατὰ τύχην ἀπολέσας τὸ πρᾶγμα, ἀπαιτεῖν τὸ αὐτῷ κεχρεωστημένον. Εἰ δὲ μεταξὺ τῶν συναλλασσόντων ἤρεσεν, ἵνα ἡ ἀπώλεια τῶν ἐνεχύρων ἐλευθερώσῃ τὸν χρεώστην, τοῦτο ἰσχύει.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ διαζυγίου.*

Ζήτει τὸ ιγ' κεφάλαιον τοῦ Γ' στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ διαθήκης.*

Ὁ μ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν ἴδια κεκτημένον πρὸ τῆς χειροτονίας ἐπίσκοπον κελεύει δῆλα ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ τοῖς τῆς ἐκκλησίας μιγνύναι, ἵν' ἐξουσίαν ἔχοι τελευτῶν, οἷς βούλεται καὶ ὡς βούλεται, ταῦτα καταλιπεῖν, ὀρθοδόξοις μέντοι Χριστιανοῖς, καὶ μὴ προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἀπόλλυσθαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου, γυναῖκα καὶ παῖδας ἔσθ' ὅτε κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. Δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας, ζημίαν ὑπομένειν, βάρει χρεῶν ἴσως ὑποκειμένης, καὶ εἰς πράγματα τούτους ἐμπίπτοντας, τῷ αὐτοῦ διαλοιδορεῖσθαι θανάτῳ. Εἰ γὰρ μὴ δῆλα ποιήσαιτο τά τε πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ τὰ μετὰ ταύτην αὐτῷ περιελθόντα ἐξ αἰτίας εὐπροσώπου, ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς τῶν αὐτοῦ πάντων ἀνθέξεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἔκτισιν.

Ὁ δὲ λβ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, Οἱ εἰς ἐπισκοπὴν, φησὶ, προελθόντες, ἢ κλῆρον, καὶ πρὸ τούτου μὲν ἀπορίᾳ καὶ πενίᾳ συζῶντες, εὐπορήσαντες δὲ μετὰ τοῦτο, ὥστε καὶ ἀγροὺς ἑαυτοῖς πρίασθαι, καὶ χωρία, ἐπεὶ δοκοῦσιν ἐκ τῶν πραγμάτων ταῦτα τῆς ἐκκλησίας κτήσασθαι, ὀφείλουσι μὴ ἑτέροις, ἀλλὰ τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα καταλιπεῖν, τὴν τῆς ἱεροσυλίας γραφὴν φυλαττόμενοι. Εἰ δὲ κατὰ δωρεὰν, ἢ συγγενῶν κληρονομίαν, καὶ μὴ καθ' ὁντιναοῦν ἕτερον τρόπον, εἰς ἀναῤῥύσεις τυχὸν αἰχμαλώτων, ἢ νεῶν οἰκοδομὰς, ἔστιν ἃ προεκτήσαντο, δεῖ καὶ τούτων τὴν ἐκκλησίαν μερίτιν ποιήσασθαι· εἰ δ' οὖν, οὐκ ἄξιοι τῆς ἱερατικῆς τιμῆς κριθήσονται. Κατὰ τῶν ἐπισκόπων δὲ τοῦτο κρατήσει μάλιστα, ἐπεὶ οὐδ' ὅπεστι τρόπος αὐτοῖς ἴσως ἕτερος, δι' ὃν κτήσονται πράγματα, ὅτι μὴ μόνος ὁ ἀπὸ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς δικαίων. Ζήτει καὶ ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ Α στοιχείου τῆς συνόδου ταύτης κανόνα κβ' καὶ πα'.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρλα' Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, Ἀπαγορεύομεν, φησὶ, τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῖς οἱῳδήποτε τρόπῳ περιελθόντα πράγματα, κινητὰ, ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα, εἰς ἰδίους συγγενεῖς, ἢ πρὸς ἄλλους οἱῳδήποτε τρόπῳ μεταφέρειν, ἀλλὰ δαπανᾶν αὐτὰ εἰς λύσιν αἰχμαλώτων,

pere potuit. Quod si agrum deteriorem effecerit, etiam hoc nomine convenitur.

Si creditor non culpa sua pignus perdiderit, non tenetur. Sed ei incumbit necessitas probandi id se perdidisse; quippe casus fortuiti non periculo sunt creditoris, sed potest is re fortuito amissa summam sibi debitam reposcere. Quod si contrahentibus placuerit, ut pignorum jactura debitorem liberaret, illud valet.

CAP. III. *De divortio.*

Quære cap. 13 Γ litteræ.

91 CAP. IV. *De testamento.*

Sanctorum apostolorum 40 canon episcopum, qui ante ordinationem bona privata possidet, ea palam facere jubet, et non cum bonis ecclesiasticis commiscere, ut sit in potestate ejus morientis quibus vult, et ut vult, relinquere, orthodoxis tamen Christianis, ne rerum ecclesiasticarum occasione res episcopi deperdantur, qui nonnunquam uxorem habet et liberos, vel cognatos, vel famulos. Est enim justum apud Deum et homines, ut nec ecclesia damnum patiatur, propter rerum episcopi ignorationem, nec episcopus, vel ejus cognati bonorum ecclesiæ prætextu, quæ forsan debitorum ponderi subjicitur, damnum sustineant, et in negotia et lites incidentes mortem ejus contumelia afficiant. Nisi enim manifestas faciet res suas quæ ante ordinationem, et quæ post ordinationem ei legitime devenerunt, episcopus qui proxime ordinatur, res ejus omnes apprehendet, debitorum ejus solutionem omnino suscipiens.

Canon autem 32 synodi Carthaginensis: Qui ad episcopatum, inquit, vel clerum promoti sunt, et cum antea inopes et indigentes vixerint, postea divites evadunt, ut agros et prædia sibi emant; quoniam ex bonis ecclesiæ ea acquisivisse videntur, non aliis, sed ecclesiæ hæc relinquere debent sacrilegii crimen evitantes. Quod si ex donatione, vel cognatorum hæreditate, et non alio aliquo modo, ad captivorum scilicet redemptionem, vel templorum ædificationem, bona aliqua acquisiverint, horum etiam partem ecclesiæ consecrare oportet; si secus fecerint, honore ecclesiastico indigni judicabuntur. Hoc autem contra episcopos potissimum valebit, quia nullus est iis alius forsan modus quo res acquirant, præterquam ex juribus episcopatus. Quæras etiam in 2 cap. lit. A hujus synodi canones 22 et 81.

Lex

Justiniani autem novella 131: Interdicimus, inquit, sanctissimis episcopis ne res, quæ ad eos post episcopatum quomodocunque pervenerint, mobiles, vel immobiles, vel sese moventes, in cognatos suos vel alios quoquo modo transferant; sed easdem in captivorum redemptionem, vel

Digitized by Google

egentium palpulum, vel in alios pios usus pro ecclesiæ suæ commodo expendant. Quæ enim ex iis post ipsorum mortem supersunt, ecclesia quam tenebant, vindicat. Ea autem alienandi potestatem habent quæ ante episcopatum probantur habuisse, et quæ post episcopatum ad eos a cognatis devoluta sunt, quibus ab intestato usque ad quartum gradum succedere possunt. Hæc etiam valent et in aliis monasteriorum venerabilium rectoribus. Quod si episcopus vel clericus cujuscunque gradus sine testamento vel legitimis successoribus moriatur, eorum successio ecclesiæ, in qua constituti fuerint, addicitur.

A καὶ πτωχῶν ἀποτροφήν, καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας· τὰ γὰρ μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν ἐκ τούτων περιττευοντα ἡ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία οἰκειοῦται. Ἄδειαν δὲ ἔχουσιν ἐκποιεῖν ἅτινα ἂν πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἐσχηκότες ἀποδειχθῶσι, καὶ ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ συγγενῶν περιέλθῃ, οὓς ἐξ ἀδιαθέτου μέχρι τετάρτου βαθμοῦ διαδέχεσθαι δύνανται. Ταῦτα δὲ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικητῶν τῶν σεβασμίων μονῶν. Ἐὰν δὲ ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς οἱουδήποτε βαθμοῦ ἄνευ διαθήκης ἢ νομίμων διαδόχων τελευτήσῃ, ἡ τούτων διαδοχὴ προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ κεχειροτόνηται.

Leges de testamento.

Νόμοι περὶ διαθήκης.

Testamentum est justa voluntatis sententia de B iis quæ quis post mortem suam fieri velit.

Διαθήκη ἐστὶ δικαία βούλησις περὶ ὧν ἄν τις θέλῃ μετὰ θάνατον αὐτοῦ τὴν διοίκησιν γενέσθαι.

In eo qui testatur, integritas mentis, non corporis sanitas exigitur.

Ὁ διατιθέμενος ὀφείλει τὸν νοῦν, οὐ μὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐρρῶσθαι.

92 Masculus qui annum decimum quartum complevit testamentum facere potest; femina vero, quæ duodecimum.

Ὁ ἄρρην πληρώσας τὰ ιδ' ἔτη διατίθεται· ἡ δὲ θήλεια τὰ ιβ'.

Si pater vel mater in matrimonium dent filiam vel filium, et eum mori contingat, testamentum faciendi potestatem non habet, sive dos sit, sive donatio ante nuptias, dum parentes adhuc supersunt. Quod si altera eorum pars moriatur, in mortui bona testatur.

Ἐὰν πατὴρ ἢ μήτηρ εἰς γάμον ἐκδώσῃ παῖδα θήλειαν ἢ ἄρρενα, καὶ συμβῇ τελευτᾶν τὸν παῖδα, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν διαθέσθαι, εἴτε προῖξ ἐστὶν, εἴτε ὑπόβολον, ἔτι τῶν γονέων περιόντων. Εἰ δὲ ἓν μέρος ἐξ αὐτῶν ἐτελεύτησεν, εἰς τὸ τοῦ θανόντος διατίθεται.

Neque filiusfamilias testatur, nec impubes, nec furiosus, nec prodigus; mutus autem et surdus aliquando testari possunt.

Οὔτε ὑπεξούσιος διατίθεται, οὔτε ἄνηβος, οὔτε μαινόμενος, οὔτε ἄσωτος· ἄλαλος δὲ καὶ κωφὸς ἔστιν ὅτε διατίθενται. C

Prius testamentum a posteriori perfecto rescinditur.

Ἡ προγενεστέρα διαθήκη ἀνατρέπεται ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρας, τελείας οὔσης.

Testamentum elapso decennio ne abrogetur, nisi aliud perfectum factum sit vel in scriptis vel citra scripturam, contrariam testantis voluntatem indicans in præsentia septem vel quinque testium.

Μὴ ἀναιρείσθω τῇ τῆς δεκαετίας παραδρομῇ ἡ διαθήκη, εἰ μὴ ἄρα τελείας γενομένης ἑτέρας ἐγγράφου, ἢ ἀγράφου, ἐναντίαν γνώμην τοῦ διατιθεμένου δηλούσης, ἐπὶ ἑπτὰ ἢ πέντε μαρτύρων.

Si testator moriens se nihil aliud possidere juraverit præter ea quæ in testamento disposuit, non licet hæredi qualicunque inquisitionem facere, et servum per tormenta examinare, vel a testibus, qui in testamento reperiuntur, juramentum exigere. Sed invitus testatoris juramento fidem habeat, si modo non deprehensus sit circa eamdem rem aliter atque aliter jurare.

Τελευτῶντος τοῦ διατιθεμένου, καὶ ἐπομνύντος μηδὲν ἄλλο κεκτῆσθαι, εἰ μὴ ἅπερ ἐν τῇ διαθήκῃ ἐντέταχεν, οὐκ ἔχει ἄδειαν οἱοσδήποτε κληρονόμος ἐρευνᾶν καὶ βάσανον δούλων ποιεῖσθαι, ἢ ὅρκους ἀπαιτεῖσθαι τοὺς συνευρεθέντας ἐν τῇ αὐτῇ καταγραφῇ μάρτυρας· ἀλλὰ καὶ μὴ βουλόμενος πιστούσθω τῇ τοῦ τελευτήσαντος ἐξωμοσίᾳ, δηλονότι μὴ φωραθέντος τοῦ διατιθεμένου ἄλλως καὶ ἄλλως D ὀμνύειν ἐπὶ τῷ αὐτῷ πράγματι.

Testamentum citra scripturam conditur, cum coram septem testibus una constitutis testator suam voluntatem declarat. Quod si eo in loco, in quo quisquam citra scripturam testatur, septem testes non inveniantur, voluntatem suam coram quinque testibus et non paucioribus notam facere potest.

Ἄγραφος συνίσταται διαθήκη, ὅταν ἑπτὰ μαρτύρων ἅμα εὑρισκομένων, τὴν αὐτοῦ ὁ διατιθέμενος φανερώσῃ βούλησιν. Εἰ δὲ ἐν ᾧ τις ἀγράφως διατίθεται τόπῳ, ἑπτὰ οὐχ εὑρίσκονται, δύναται καὶ ἐπὶ πέντε μαρτύρων οὐκ ἔλαττον τὴν οἰκείαν φανερὰν ποιεῖν βούλησιν.

Qui testamentum scribit recte in eo testis fit.

Ὁ γραφεὺς τῆς διαθήκης καλῶς ἐν αὐτῇ μαρτυρεῖ.

Testamentum septem testes habere debet, codicillus autem quinque. Qui vero in pugna vulneratus est, et dum in via iter facit a morte non procul abest, non solum coram tribus personis testari

Ἡ διαθήκη ἑπτὰ μάρτυρας ἔχειν ὀφείλει· ὁ δὲ κωδίκελλος ε'. Ὁ μέντοι ἐν πολέμῳ πληγεὶς, καὶ ἐν ὁδῷ περιπατῶν, καὶ πρὸς τὸ θανεῖν ἐγγίσας, οὐ μόνον ἐπὶ τριῶν διαθήκην δύναται ποιεῖν, ἀλλὰ

Digitized by Google

καὶ ἐπὶ δύο προσώπων διὰ τὴν συμβᾶσαν περι- A potest, sed etiam coram duobus propter incidentem
στασιν. circumstantiam.

Ἡ δὲ Νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, Novella autem imperatoris Leonis Sapientis,
θεσπίζομεν, φησὶ, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ πόλει, καὶ Sancimus, inquit, ut in omni regione et civitate
ὑπ' ἀμαθῶν κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, εἰ μόνον ἐκ etiam ab imperitis testamenta confirmentur, dum-
τοῦ τρόπου τὸ ἀξιόπιστον οἱ μάρτυρες ἀποφέρονται· modo mores testium fidem mereantur. Quin et
καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ οὐ μόνον ἄχρι τῶν πέντε περι- numerum non solum ad quinque contrahimus, sed
ορίζομεν, ἀλλ' ἐν τόποις, ἐν οἷς, ὡς εἰκὸς, συμβαί- iis in locis in quibus raros fide dignos prodire
νει σπάνιν ἀνδρῶν εἰς μαρτυρίαν ἀξίων εἰσιέναι, constat, tres quoque admitti, et testimonium illo-
καὶ μέχρι τριῶν φθάνοντα τὸ εὐαπόδεικτον ἔχειν, rum non reprobari volumus. Quære etiam 38 cap.
καὶ εἶναι ἀθετήσεως κρείττω τὴν μαρτυρίαν. Ζήτει litt. K, et leges in 16 cap. litt. M.
καὶ τὸ λη' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου, καὶ τοὺς ἐν τῷ
ις' κεφ. τοῦ Μ στοιχείου νόμους.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ διακόνων.* CAP. V. *De diaconis.*

Ὁ ιδ' τῆς ς' συνόδου κανὼν, προσέτι καὶ ὁ ιε', τὰς Canon 14 syn. vi, nec non 15, ætates ordi-
ἡλικίας ὁρίζοντες τῶν χειροτονουμένων, τὸν μὲν B nandorum definientes, presbyterum annorum
πρεσβύτερον ἐτῶν θεσπίζουσιν εἶναι λ', εἰ καὶ ὁ triginta esse decernunt, etiamsi vita ejus dignitati
βίος ἐκ περιουσίας συμβαίνει τῷ ἀξιώματι. Πρὸς abunde conveniat. Ad exemplar enim originale et
γὰρ ἀρχέτυπον παράδειγμα τὴν τοῦ Σωτῆρος χρὴ Servatoris nostri œconomiam respicere oportet,
βλέπειν οἰκονομίαν, ὃς τριακοντούτης βαπτισάμενος, qui tricesimo anno baptizatus, statim docere cœ-
εὐθὺς τοῦ διδάσκειν ἀπήρξατο· τὸν δέ γε διάκονον pit; diaconum autem 25 annorum esse, diaconissam
ε' εἶναι καὶ κ', τεσσαράκοντα δὲ τὴν διάκονον· τὸν δὲ 40; subdiaconum non pauciores agere quam 20.
ὑποδιάκονον μὴ ἐλαττόνως ἔχειν τῶν κ'. Τόν γε μὴν Eum vero qui ante prædictos annos ordinatur,
πρὸ τῶν ῥηθέντων χειροτονηθέντα χρόνων ἀφειδῶς omnimode deponi jubent.
καθαιρεῖσθαι κελεύουσι.

Τοὺς αὐτοὺς τῆς ἡλικίας τοῦ διακόνου χρόνους καὶ **93** Eosdem etiam pro diaconi ætate annos
ὁ ις' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ὁρίζεται· can. 16 syn. Carthag. definit; diaconissæ vero
τῆς δὲ διακόνου ὁ ιε' τῆς δ' συνόδου. Ζήτει τὰ περὶ can. 15 syn. iv. Quæras plenius de diaconissis in
τῶν διακόνων γυναικῶν ἀκριβέστερον ἐν τῷ ια' κεφ. 11 cap. litteræ Γ.
τοῦ Γ στοιχείου. C

Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ ιε', τῇ ὁμωνυμίᾳ Porro can. 15 syn. Neocæsariensis homonymia
τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν ἑπτὰ διακόνων καθυποσχεθεὶς, septem in Actibus diaconorum persuasus, non
μὴ πλείονας εἶναι τῶν ζ' διακόνων ἐτύπωσεν, εἰ καὶ plures esse septem diaconis decrevit, quamvis civi-
ταῖς μείζοσι τῶν πόλεων τὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἔχον ἄστυ tas quæ ecclesiam habet maximarum urbium
συναμιλλᾶται. æmula fuerit.

Ὁ δὲ τῆς ς' συνόδου ις' τὸν παρόντα διαγράφων Canon autem 16 syn. vi, canonem præsentem
κανόνα, καὶ τὰ ῥητὰ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων ἐξη- corrigens, et quæ in libro Actuum dicta sunt in-
γούμενος, καὶ τὸν τὴν γλῶτταν παράγων χρυσοῦν, terpretans, et Chrysostomum, qui verborum sen-
τῶν ῥητῶν τὴν διάνοιαν παντὸς μᾶλλον ἀκριβέστε- sum exactissime explicat, adducens, ostendit sa-
ρον ἀναπτύσσοντα, δείκνυσι μὴ διακόνους λέγειν cram Scripturam illic diaconos dicere non eos qui
ἐνταῦθα τὴν θείαν Γραφὴν τοὺς ἐν τοῖς θείοις δια- divinis mysteriis ministrant (nondum enim erant
κονουμένους μυστηρίοις, οὐδέπω γὰρ ἦσαν οὔτε episcopi, vel presbyteri, vel diaconi, sed soli apo-
ἐπίσκοποι, οὔτε πρεσβύτεροι, οὔτε μὴν διάκονοι, stoli), verum eos qui hominibus amplectendæ fidei
πλὴν μόνων τῶν ἀποστόλων, ἀλλ' οἷς ἔμελεν, studio ad apostolos assidue commeantibus alimenta
ὅπως τρέφοιντο οἱ περὶ τοὺς ἀποστόλους ἀθροι- D prospicerent, a quibus exemplum quoque in egenos
ζόμενοι καὶ πιστεύοντες, οὓς καὶ εἰς τύπον ἡμῖν charitatis piæque liberalitatis ad nostra usque tem-
γεγονέναι τῆς περὶ τοὺς δεομένους σπουδῆς τε καὶ pora ductum.
μεταδόσεως.

Ὁ τοίνυν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ κανὼν μὴ εὐστό- Canon igitur synodi Neocæsariensis non apte
χως ῥηθεὶς, οὐδὲ πρὸ τῆς ς' ἐτηρεῖτο συνόδου. Ὁ μὲν dictus ante canonem syn. vi non observabatur.
γὰρ Ἰουστινιανὸς πρὸ ταύτης γεγονὼς, ἑξήκοντα Justinianus enim, qui ante hanc synodum vixit,
πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους ἑκατὸν ἄρρενας, καὶ sexaginta presbyteros, centum diaconos, et quadra-
θηλείας μ' ἐν τῇ μεγάλῃ κατέστησεν Ἐκκλησίᾳ· ginta diaconissas in Magna Ecclesia constituit.
Ἡράκλειος δὲ, πρὸ τῆς ς' ὢν καὶ αὐτὸς συνόδου, Heraclius etiam, qui ante vi synodum vixit, eorum
καὶ ἐπηύξησε τούτων τὸν ἀριθμόν. Τοῦτο καὶ περὶ numerum adauxit. Idem etiam in aliis ecclesiis
τὰς ἄλλας τῶν ἐκκλησιῶν ἐγένετο, τοῦ ἐν Νεο- factum est, cum canon Neocæsariensis tantum ut
καισαρείᾳ κανόνος μέχρι τοῦ γραφῆναι μόνον προ- scriberetur profecerit.
κόψαντος.

Ὁ δὲ τῆς πρώτης συνόδου ιη' κανὼν τοὺς διακό- Porro canon 18 prim. syn. diaconos Eucharistiam

Digitized by Google

presbyteris tradere vetat, quia diaconis incruentum sacrificium omnino offerre non est permissum, nec ante episcopos Eucharistiam attingere. Ministrorum enim ordinem implent versus episcopos et presbyteros; ideoque post eos ad divina dona accedere oportet, ipsis utique præbentibus. Quin et intra sacrum tribunal inter sacerdotes diaconos sedere non permittit; eum vero qui obedire non vult a diaconatu desistere jubet. Verum in synodis extra sacrum tribunal plures diaconos qui officia habent, ante sacerdotes sedere videmus, quod, ut existimo, iis non omnino convenit.

De chartophylacis honore.

Soli enim chartophylaci datur ex longa magnæ Ecclesiæ consuetudine, et ex scripta constitutione inclyti imperatoris Manuelis, in congregationibus quæ fiunt extra synodum etiam ante antistites sedere.

Canon vero 7 syn. VI, quisquis diaconorum extra tribunal cum presbyteris sedens, sede inferiori contentus non est, sed præsidentiam sibi asserit vocem divinam contemptui habens, nimirum quod: « Omnis qui sese extollit, humiliabitur, » eum non deponi, sed ab officii ecclesiastici honore deturbari jubet. Missus autem ab antistite suo in urbem aliquam ut ejus locum impleat, ejusdem etiam cathedram habebit. Hoc etiam in aliis ordinibus sacris fieri debet, ut nemo 94 dignitati seculari vel officio ecclesiastico fisus supra majorem efferatur, hypodiaconus forte supra diaconum, vel lector supra istum. Quam indignum enim est, ut dum in dignitatibus secularibus, qui honorem minorem sortitus est, præ iis qui principem locum obtinent, neutiquam honoratur, nos iis pejores in spiritualibus dignitatibus, quæ alios longe excedunt, moribus incompositi videamur?

Eadem syn. Laodicen. can. 20 decernit, diaconum scilicet ante presbyterum non sedere, nisi ab eo jubeatur. Utique et eumdem honorem diaconos a ministris et reliquis clericis habere. Quæras etiam in 9 cap. litt. E., can. 22 syn. Laodicenæ.

CAP. VI *De digamis.*

Quæras cap. 4 litteræ Γ.

CAP. VII. *Quomodo episcopos et presbyteros populum docere oportet.*

Canon sanct. apost. 58 episcopos et presbyteros populum sibi subditum dogmata ad rectam fidem et honestam vitam dirigentia docere jubet. Iis clamat Deus per prophetam Ezechiel: « Si non denuntiaveris, neque locutus fueris, morietur injustus in injustitia sua; ejus autem sanguis de manu tua requiretur. » Magnus autem Paulus non solum episcopum, sed et presbyterum sobrium esse jubet, vigilantem scilicet et non pigrum, sermonem fidelem, prout didicit, amplectentem, et populum in salutari doctrina adhortari, et contradicentes

A νους ἀπείργει τῆς Εὐχαριστίας μεταδιδόναι τοῖς πρεσβυτέροις, ὅτι μηδὲ προσφέρειν τοῖς διακόνοις τὴν ἀναίμακτον ἐφεῖται θυσίαν, μήτε μὴν πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Εὐχαριστίας αὐτοὺς ἅπτεσθαι· ὑπηρετῶν γὰρ τάξιν πληροῦσι πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους. Διὸ καὶ μετὰ τούτους τοῖς θείοις δώροις δεῖ προσιέναι, ἐκείνων αὐτοῖς μεταδιδόντων· οὐ μὴν οὐδὲ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἔνδον μέσον τῶν ἱερέων τοὺς διακόνους ἐπιτρέπει καθίζειν· τὸν δὲ μὴ ὑπείκοντα παύεσθαι τῆς διακονίας κελεύει· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἔξω τοῦ βήματος συνόδων ὁρῶμεν πολὺ πρὸ τῶν ἱερέων καθημένους τοὺς ἔχοντας ὀφφίκια διακόνους, μηδὲν ὅλως οἷμαι πρεσῆκον αὐτοῖς.

Περὶ τῆς τοῦ χαρτοφύλακος τιμῆς.

B Μόνῳ γὰρ τῷ χαρτοφύλακι δέδοται τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἐξ ἔθους μακροῦ, καὶ ἐξ ἐπιτάγματος ἐγγράφου τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Μανουὴλ, καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἐν ταῖς ἔξω προκαθῆσθαι συνόδοις.

Ὁ δὲ ζ' τῆς ς' συνόδου, Ὅστις τῶν διακόνων ἐκτὸς τοῦ βήματος μετὰ πρεσβυτέρων καθήμενος οὐ στέργει τὴν ὑφεδρίαν, ἀλλὰ τῆς προεδρίας μεταποιεῖται, τῆς θείας φωνῆς κατολιγωρῶν, ὅτι « Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, » οὐ καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ ὑποδιδάζεσθαι τοῦτον τῆς τοῦ ἰδίου ὀφφικίου κελεύει τιμῆς. Ἀποσταλεὶς δὲ πρὸς τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως εἴς τινα πόλιν τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρώσων, καὶ τὴν ἐκείνου δήπου καθέξει καθέδραν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ταγμάτων γίνεσθαι δέον, ὥστε μή C τινα κοσμικῷ θαῤῥοῦντα ἀξιώματι, ἢ ἐκκλησιαστικῷ ὀφφικίῳ, τοῦ μείζονος κατεπαίρεσθαι, τὸν ὑποδιάκονον τοῦ διακόνου τυχὸν, ἢ ἐκείνου τὸν ἀναγνώστην. Ὡς ἔστι δεινὸν ἐν μὲν τοῖς κοσμικοῖς ἀξιώμασι μὴ ἐξεῖναι τῷ ἥττονα λαχόντι τιμὴν τῶν ἐν τέλει προτετιμῆσθαι, ἡμᾶς δὲ χείρους ἐκείνων ὡς ἀτάκτους ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀξιώμασι φαίνεσθαι, τοῖς κρείττοσιν ἢ ἐκεῖνα.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ κ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ διορίζεται, ἐπίπροσθεν πρεσβυτέρου διάκονον μὴ καθέζεσθαι, εἰ μὴ πρὸς αὐτοῦ κελευσθείη· τὴν δὲ αὐτὴν ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς ὑποδιακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν καὶ λοιπῶν κληρικῶν. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ζ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου κανόνα κβ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

D ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ διγάμων.*

Ζήτει τὸ δ' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Η' *Πῶς δεῖ διδάσκειν τὸν λαὸν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους.*

Ὁ νη' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις διδάσκειν ἐπισκήπτει τοὺς ὑπὸ χεῖρα τὰ πρὸς ὀρθοδοξίαν καὶ σεμνὸν βίον ῥυθμίζοντα δόγματα. Τούτοις ὁ Θεὸς δι' Ἰεζεκιὴλ βοᾷ τοῦ προφήτου· « Εἰ μὴ διαστείλῃ μηδὲ λαλήσῃς, ἀποθανεῖται μὲν ὁ ἄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ, τὸ δὲ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητηθήσεται. » Παῦλος δὲ ὁ μέγας μὴ ὅτι τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ καὶ τὸν πρεσβύτερον νηφάλιον εἶναι κελεύει, ἐγρηγορότα δηλαδὴ, καὶ μὴ ἀνειμένον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, καὶ δυνατὸν παρακαλεῖν τὸν

Digitized by Google

λαὸν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν· ἐπίσκοπος γὰρ ὠνόμασται παρὰ τὸ σκοπεῖν ἀκριβῶς, ὡς ἐξ ἀπόπτου καὶ μετεώρου τὰ τοῦ λαοῦ. Ταύτῃ τοι κἀν τοῖς ἀδύτοις τοῦ ἱεροῦ ἡ καθέδρα συμβολικῶς ἐφ' ὕψους ἵδρυται τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἐνταῦθα συνεστάναι τούτῳ καὶ συγκαθῆσθαι δέδοται· κοινὸν γὰρ ἔργον ἀμφοῖν ἡ τοῦ δήμου πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσις. Τοὺς δὲ περὶ τὴν τοῦ λαοῦ διδασκαλίαν ὀλιγώρως διακειμένους ἀφορίζεσθαι, ἐπιμένοντας δὲ τῇ ἀμελείᾳ, καὶ καθαιρέσει κελεύει ἐπιτιμᾶν.

A refellere potentem. Episcopus enim dicitur quod ea qui sui sunt populi tanquam ex alto et excelso loco sedule prospiciat. Et ob hanc causam in templi adytis cathedra antistitis symbolice in sublimi loco constituitur, et presbyteris illic ei assistere unaque sedere concessum est; communi enim utrisque curæ est populi in meliora profectus. Eos igitur, qui circa populi eruditionem negligenter affecti sunt, segregari, in negligentia vero perseverantes depositione puniri jubet.

Ταῦτα καὶ ὁ ιθ' τῆς ς' συνόδου κανὼν παρεγγυᾶται, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ια' κεφ. τοῦ Β στοιχείου.

Eadem etiam can. 19 syn. VI jubet, quem quæras in cap. 11 litt. B.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρκα', Τοῖς κατολιγωροῦσι, φησὶ, τῶν οἰκείων ποιμνίων ἐπισκόποις, καὶ μὴ διδάσκουσι τὰ σωτήρια, παρεγγυᾶσθαι δεῖ πρὸς τῶν πλησιοχώρων, μεθεμένοις τὰ τῆς ῥᾳστώνης, τῆς προσηκούσης γενέσθαι σπουδῆς. Ἐξήκοντος δὲ καιροῦ μηνῶν ἓξ, καὶ μετὰ ῥᾳστώνης ἔτι βιούντων, τῷ ἐγγύτατα ἐπισκόπῳ τὴν χώραν καὶ τὸν λαὸν προσανατιθέναι, τῷ δυναμένῳ τε καὶ προθυμουμένῳ τῇ διδαχῇ τούτους πρὸς τὸ κρεῖττον ῥυθμίζειν. Εἰ δὲ καὶ δι' οἰκονομίαν τινὰ τὴν σιγὴν αἱρεῖσθαί φησιν, ὡς ἂν οὕτω μᾶλλον ἑνίους τῶν αἱρετικῶν ἑφελκύσηται, καὶ μὴ πρὸς ἀπείθειαν ἐρεθίσῃ, τρεῖς τῶν ἐπισκόπων ἐκλέγεσθαι παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας πρωτεύοντος εἰς τὴν περὶ τούτου ἐπίκρισιν· καὶ εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχειν δειχθείη, πρὸς αὐτὸν αὖθις τὴν χώραν ἐπαναστρέφεσθαι.

B Canon autem 121 syn. Carthag., Episcopi, inquit, qui greges suos contemnunt, et salutaria non docent, moneri debent a vicinis episcopis ut socordiam cura convenienti commutent. Tempore autem sex mensium elapso, iisque in socordia adhuc viventibus, vicinus episcopus regionem et populum alteri committat, qui possit et studeat doctrina sua eum ad melius dirigere. Quod si propter œconomiam se silentium egisse dicat, ut hac ratione hæreticos aliquos ad se pertraheret, et non ad inobedientiam irritaret, tres episcopi ad harum rerum examinationem a provinciæ primate eligantur, et si hæc ita se habere ostensum sit, ab eo rursus in regionem restituatur.

Ὁ δὲ ρκγ' καὶ τῆς τῶν λοιπῶν κοινωνίας τὸν ἀμελῶς διακείμενον ἐξοστρακίζει μετὰ τὴν τῶν ἓξ μηνῶν παραδρομήν, εἰ μὴ πιστοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπίστοις τὰ ὑγιᾶ τῶν δογμάτων ἐνηχοίη, καὶ ὁσημέραι διαμαρτύροιτο, ὅπως τὰ τῆς ἀληθείας ἔχει, εἰ μὴ που ἢ νόσῳ κατείληπτο, ἢ μείζοσι τῆς Ἐκκλησίας ὑποθέσεσιν ἐνησχόλητο, ἢ ὁ ταῦτα διεκδικῶν ἄρχων ἀπῆν.

C Quin et can. 123 eum qui negligenter se gerit a reliquorum communione exterminat, postquam sex menses præterierint, si non fideles, imo et infideles sana dogmata edoceat, nisi morbo detineatur, vel majoribus Ecclesiæ quæstionibus vacaverit, vel magistratus horum defensor abfuerit.

Ὁ δὲ ξδ' τῆς ς' συνόδου τῷ δημοσίᾳ διδάσκοντι λαϊκῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ μὴ τὸ οὖς ἐπέχοντι μᾶλλον τοῖς τῇ θείᾳ ψήφῳ διδασκαλεῖον ἐπ' ἐκκλησίας ἀνοιξαμένοις, εἰ καὶ ἐπ' ἄκρον ἀπάσης ἐλήλακεν σοφίας, ἀφορισμὸν εἰς μ' ἡμέρας ἐπιτιμᾶται· ἰδίᾳ δέ τις ἀποκρίνασθαι τοῖς πυνθανομένοις οὐ κωλυθήσεται.

Canon autem 64 syn. VI laico, qui fidei dogmata publice docet, et non potius aures iis præbet, qui divina ordinatione scholam in ecclesia aperiunt, quamvis omnem sapientiam in summo gradu sortitus sit, segregationem 40 dierum infligit. Privatim vero interrogantibus respondere nemo prohibebitur.

D

Νόμος.

Lex.

Μηδεὶς κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, ἢ στρατευόμενος, ἢ οἱοσδήποτε πληθὺν συνάγων, δημοσίᾳ περὶ τῆς πίστεως διαλεγέσθω. Ὑβρίζειν γὰρ δοκεῖ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, τὴν δεόντως πάντα διατυπώσασαν, ὥστε, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη ὁ ταῦτα ποιῶν, τοῦ συλλόγου τῶν κληρικῶν ἐκπεσεῖται, εἰ δὲ στρατευόμενος, τῆς στρατείας· οἱ δὲ λοιποὶ κατὰ τὴν οἰκείαν τύχην τιμωρηθήσονται.

Nullus clericus, vel monachus, vel miles, vel qualiscunque turbam congregans publice circa fidem disserat. Synodum enim Chalcedonensem contumelia afficere videtur, quæ revera statuit, quod si clericus sit **95** qui hoc fecerit, clericorum numero excidet; si vero miles, exercitu, reliqui autem secundum suam fortunam punientur.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ' [Η']. *Περὶ δικαιοσύνης.*

CAP. VI [VIII]. *De justitia.*

Δικαιοσύνη ἐστὶ σταθηρὰ καὶ διηνεκὴς βούλησις ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμουσα δίκαιον.

Justitia est constans et perpetua voluntas, jus suum cuique tribuens.

Ἴδια δικαιοσύνης τὸ κοσμίως ζῆν, ἄλλον μὴ βλάπτειν, ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμειν.

Justitiæ propria sunt, honeste vivere, neminem lædere, jus suum cuique tribuere.

Digitized by Google

Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum, justi atque injusti scientia.

CAP. VII [IX]. *De judiciis, et de clericis et laicis causas habentibus.*

Divinus apostolus Paulus in Epistola ad Corinthios inquit : « Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. » Similiter et tertius synodi Sardicensis canon, Si duo episcopi litem inter se habeant, ejusdem provinciæ episcopi recte causam eorum judicent, et ne quis eorum episcopum ex alia provincia accersat ; videtur enim provinciales ignorantiæ vel injustitiæ accusare. Quod si quisquam ab iis condemnatus se injuria affici rursus prætendat, episcopi provinciæ utrumque ad papam mittant, quæ ad eorum causam spectant in litteris scribentes, et in ejus potestate erit determinare, an causa iterum judicio dabitur, an quæ decreta sunt firma manebunt.

Canon autem 107 syn. Carthag. uni episcopo causam duorum episcoporum inter se litem habentium judicare non permittit ; utique nec clerici cum episcopo litem habentis.

Porro 17 can. syn. IV parochias apud episcopos, qui eas tenent, firmas manere jubet, sive rusticanæ sint, in locis scilicet remotis positæ, et a paucis occupatæ, sive paganæ prædiis et pagis proximæ, et hominum multitudine abundantes ; præsertim vero si triginta annorum spatio eas tenuerunt et administrarunt, et nullis per vim eripuerunt. Quod si intra illud tempus alter episcopus de provincia aliqua litigaverit, a synodo provinciæ controversia dirimatur. Si vero episcopus quisquam se a suo metropolitano injuria affici putet, ei judicio contendere licet vel apud dicœcesis exarcham, vel apud thronum Constantinopolitanum, nimirum si ei subsint ; non enim omnium iste judex constituitur. Episcopos enim Syriæ Antiocheno subjici sancitum est, et Palæstinæ Hierosolymitano, Ægypti autem Alexandrino.

Eadem etiam can. 25 syn. VI disserit.

Canon autem 121 synod. Carthagin., Non oportet, inquit, episcopum potestate utentem, regionem apprehendere quæ ab alio tenetur, tanquam quæ ad eum pertineat, sive hoc velit populus, sive nolit; **96** sed ad episcoporum concilium res deferatur, et ab eo recuperet proprium quod exspectat. Sin autem sibi ipsi jus dixerit, æquum est ut jure suo excidat. Similiter qui post cœptum judicium finem sententiæ non exspectans, regionem apprehendere conetur, quamvis se litteras provinciæ metropolitani, loci possessionem ei concedentes, accepisse prætendat, jure excidit ; nisi ejus, qui populum tunc tenet, litteras acceperit, per quas appareat, se ex illius sententia eam, quæ ad ipsum pertinet, regionem pacifice obtinuisse. Judices autem erunt, vel quos provinciæ primas eliget, vel quos ambo adversarii ex consensu accipient, ut causas ab

Σοφία δικαιοσύνης τὸ εἰδέναι τὰ θεῖα, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον.

ΚΕΦΑΛ. Ζ' [Θ']. *Περὶ δικαστηρίων καὶ τῶν δίκας ἐχόντων κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν.*

Ἀλλ' ὁ μὲν θεῖος Ἀπόστολος, Κορινθίοις ἐπιστέλλων, φησίν· « Ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστι, ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. » Ὅμως γε μὴν ὁ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τρίτος κανών, Εἰ δίκην σχοῖεν πρὸς ἀλλήλους ἐπίσκοποι δύο, φησὶν, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοποι καλῶς αὐτοῖς δικαζέτωσαν, καὶ μὴ ἐξ ἑτέρας τολμάτω τις αὐτῶν ἐπίσκοπον μεταπέμπεσθαι· δόξει γὰρ ὡς ἀμαθῶν ἢ ἀδίκων τῶν ἰδίων δήπου καταγινώσκειν. Τοῦ δὲ πρὸς τούτων καταδικασθέντος, καὶ αὖθις ἀδικεῖσθαι διατεινομένου τῷ πάππᾳ καὶ ἀμφοτέρους τῆς ἐπαρχίας πεμπέτωσαν, γράψαντες καὶ τὰ κατ' αὐτούς· καὶ ἐπ' αὐτῷ κείσεται, ἢ τὰ τῆς ὑποθέσεως αὖθις κρίσει δοθῆναι, ἢ τὰ ἐψηφισμένα βέβαια μένειν.

Ὁ δὲ ρζ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἕνα ἐπίσκοπον δυοὶ δικάζειν ἐπισκόποις, δίκην ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἐπιτρέπει· ἀλλ' οὐδὲ κληρικῷ, δίκην ἔχοντι μετὰ ἐπισκόπου.

Ὁ δὲ ιζ' τῆς δ' συνόδου τὰς παροικίας ἀναφαιρέτους διαμένειν κελεύει παρὰ τοῖς ἔχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις, εἴτε ἀγροικικαὶ εἶεν, ἐν ἐσχατιαῖς δηλαδὴ κείμεναι, καὶ ὑπὸ ὀλίγων οἰκούμεναι, εἴτε ἐγχώριοι, ὡς ἀγροῖς καὶ κώμαις πλησιάζουσαι, καὶ πολυανθρωπίᾳ βρύουσαι· καὶ μάλιστα εἰ τριακονταετεῖ χρόνῳ ταύτας κατέσχον καὶ ᾠκονόμησαν, μή τινας βιασάμενοι, ἢ τινων παρασπάσαντες. Εἰ δέ που τοῦ χρόνου τούτου ἐντὸς ἕτερος ἐπίσκοπος περί τινος παροικίας ἀμφισβητήσειε, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας τὴν ἀμφισβήτησιν λύεσθαι. Εἰ δέ τις τῶν ἐπισκόπων ἀδικεῖσθαι νομίζει πρὸς τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, ἐξεῖναι τούτῳ δικάζεσθαι ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ παρὰ τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως, εἴπερ δηλαδὴ τούτῳ ὑπόκεινται. Οὐ γὰρ πάντων οὗτος κάθηται δικαστής· ἐπείπερ τοὺς τῆς Συρίας τῷ τῆς Ἀντιοχείας ὑποκεῖσθαι νενόμισται, τοὺς δὲ τῆς Παλαιστίνης, τῷ Ἱεροσολύμων, τοὺς δὲ τῆς Αἰγύπτου τῷ Ἀλεξανδρείας.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ νε' τῆς ς' συνόδου διέξεισιν.

Ὁ δὲ ρκα' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, Οὐ δεῖ, φησὶ, δυναστείᾳ χρώμενον τὸν ἐπίσκοπον, χώρας ἐπιδράττεσθαι, ὑφ' ἑτέρου ἔτι κατεχομένης, ὡς αὐτῷ δῆθεν διαφερούσης, καὶ βουλομένου καὶ μὴ τοῦ ἐνταῦθα λαοῦ, τῇ δὲ τῶν ἐπισκόπων κρίσει τοῦτο ἀνατιθέναι, καὶ παρ' αὐτῆς ἀπολήψεσθαι προσδοκᾷν τὸ οἰκεῖον. Αὐτεκδίκητος δὲ γενόμενος, δίκαιος ἂν εἴη τοῦ ἰδίου στέρεσθαι δικαίου, ζημιούμενος τὸ ἀφαιρεθὲν δυναστείᾳ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς κρίσεως τὸ πέρας τῆς ψήφου μὴ ἀναμείνας, τὴν χώραν ἁρπάσαι πειραθείς, εἰ καὶ γράμματα εἰληφέναι τοῦ τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτου προβάλλεται, τὴν τοῦ τόπου κατάσχεσιν ἐπιτρέποντα, τοῦ δικαίου ἐκπίπτει, εἰ μὴ αὐτοῦ λάβοι γράμματα τοῦ τηνικαῦτα κατέχοντος τὸν λαόν, δι' ὧν φανήσεται εἰρηνικῶς κατασχὼν μετὰ τῆς ἐκείνου γνώμης τὴν ἀληθῶς αὐτῷ διαφέρουσαν χώραν. Κριτὰς δὲ ἢ ὁ τὸ

Digitized by Google

πρῶτα φέρων τῆς ἐπαρχίας ἐκλέξεται, ἢ οὓς ἂν ἀμφω οἱ ἀντίδικοι συμφωνήσαντες ἕλωνται, ὡς ἂν τὰς παρ' ἑκατέρων ἀλλήλοις ἐπαγομένας αἰτίας ἀκριβῶς βασανίσαντες διαλύσωνται. Πλημμελῶς δέ τινος ἐπισκόπου τὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ διοικήσαντος, καὶ ἑτέροις τὰς ἰδίας ἐνορίας παραχωρήσαντος, εἰ καὶ γράμματα προῦβησαν, οὐκ ἀποκλεισθήσεται ὁ μετὰ τοῦτον χειροτονησάμενος, ἀναζητεῖν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας τὰ δίκαια, κἂν εἰ πολὺς ὁ μεταξὺ παρελθὼν εἴη χρόνος. Ζήτει καὶ ἐν τῷ λβ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου κανόνα ι' τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

A utraque parte allatas cum diligenti examinatione dirimant. Si vero episcopus quisquam ecclesiam suam male administret, et aliis provinciæ suæ cedat, quamvis litteræ præcesserint, non excludetur qui post eum ordinandus est episcopus, quo minus jura ecclesiæ suæ perquirere possit, etiamsi multum interea temporis præterierit. Quæras etiam in 32 cap. litt. E can. 10 magni Basilii.

Ὁ δὲ θ' τῆς δ' συνόδου τοὺς κληρικοὺς ἐπισκήπτει καὶ μοναχοὺς, πράγματα πρὸς ἀλλήλους καὶ δίκας ἔχοντας, πρὸς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κρίνεσθαι, χαίρειν ἐῶντας τὰ κοσμικὰ δικαστήρια, ὡς ὅ γε τούτοις προστρέχων περὶ ἐλαχίστου τιθέναι καὶ ὑβρίζειν δοκεῖ τὸν ἴδιον ποιμένα. Ἀλλ' ἔσθ' ὅπη τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἐφεῖται τοὺς τοιούτους δικάσασθαι, καὶ παρ' οἷς ἀμφω τὰ ἀντίθετα μέρη ἀρέσκεται· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα, ἐπιτιμίοις ὑποκεῖσθαι κανονικοῖς. Εἰ δὲ πρὸς τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ὁ κληρικὸς ἔχει τὴν δίκην, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι τούτους φησὶ δικαζέτωσαν. Εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἔχει τὴν ἀμφισβήτησιν, ὁ τῆς διοικήσεως ἔξαρχος ἢ ὁ τῆς βασιλευούσης πατριάρχης δικαζέτω· διοίκησις δὲ λέγεται ἡ ἐπαρχίας πολλὰς περιέχουσα. Τὸ δὲ τῶν ἐξάρχων προνόμιον, τὸ νῦν ἔχον οὐκ ἐνεργεῖ· εἰ γὰρ καὶ λέγονταί τινες τῶν μητροπολιτῶν ἔξαρχοι, ἀλλὰ τοὺς ἐν ταῖς διοικήσεσιν ἑτέρους μητροπολίτας οὐκ ἔχουσιν ὅλως ὑποκειμένους αὐτοῖς.

Nonus vero IV syn. canon clericos et monachos qui negotia et lites inter se habent, a proprio episcopo judicari jubet, sæcularia judicia repudiantes; etenim qui ad ea excurrit, suum pastorem parvi habere et contumelia afficere videtur. Aliquando autem episcopi voluntate apud eos judicium agitari permissum est, quos utraque pars opposita elegerit. Qui vero secus fecerit, pœnis canonicis subjiciatur. Quod si clericus cum proprio episcopo litem habeat, provinciæ, inquit, episcopi eos judicent. Sin vero episcopus vel clericus cum provinciæ metropolitano controversiam habeat, exarchus diœcesis, vel urbis imperialis patriarcha judicet. Diœcesis autem dicitur, quæ multas continet provincias; exarchi vero privilegium non est hodie in usu. Quamvis enim quidam ex metropolitanis exarchi dicuntur, tamen alios in provinciis metropolitanos non habent omnino sibi subjectos.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ις' ἱερωμένοις ἅπασι καὶ μοναχοῖς, ἐνάγουσι καὶ ἐναγομένοις, τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀνοίγει δικαστήριον, εἴτε ἐγκλήματα, εἴτε χρήματα τὸ ζητούμενον εἴη. Ἂν δέ τις τούτων πολιτικὸν ἕληται δικαστήριον, ἐκείνου καταφρονήσας, παρ' αὐτό γε τοῦτο, φησὶ, τοῦ ἰδίου ἐκπεσεῖται βαθμοῦ, καὶ εἰ ἀθῶος ἐν τούτῳ δειχθείη τῶν ἐγκλημάτων ἢ τῆς χρηματικῆς ἀγωγῆς. Ἐπισκόπων δὲ ἐπί τινι κρίσει ψηφισαμένων, καὶ ἕκκλητον κατ' αὐτῶν γενέσθαι δεῆσαν, ἧτις ἐπὶ μείζονας κριτὰς εἴωθα γίνεσθαι, μητροπολίτας τυχὸν ἢ πατριάρχας, καὶ τῆς ὑποθέσεως βασάνῳ δοθείσης, καὶ τῆς τῶν προλαβόντων κριτῶν ψήφου ἀνατραπείσης, οὐ δεῖ βλάπτεσθαι τοὺς πρώην ἀποφηναμένους, εἰ μήπου ἢ δωροδοκηθέντες ἐλεγχθεῖεν, ἢ δι' ἔχθραν θατέρου καταψηφισάμενοι μέρους, ἢ προσπαθῶς καὶ φιλίᾳ πρὸς τὸν ἀδικήσαντα διακείμενοι. Εἰ δὲ ἄμφω δήπου τὰ μέρη δικασταὶ ἕλοιντο, εἰ καὶ ἐλάττονες εἶεν τῶν ἐν ἄλλοις ὁρισθέντων, δώδεκα δηλαδὴ ἐπὶ ἐπισκόπων, καὶ ἓξ ἐπὶ πρεσβυτέρων, καὶ τριῶν ἐπὶ διακόνων, ὁ καταδικασθεὶς ὑπ' ἐκείνων οὐ δύναται ζητεῖν ἕκκλητον. Οὐ δεῖ δὲ κληρικοὺς ὄντας, πολιτικοὺς αἱρεῖσθαι, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας δικαστὰς, ἵνα μὴ κανονικαῖς ὑποβληθῶσιν εὐθύναις.

C Canon autem 15 syn. Carthaginensis omnibus ordinibus initiatis tam actoribus quam reis Ecclesiæ forum aperit, sive criminalis sive pecuniaria quæstio fuerit. Quod si quis eorum eo contempto forum civile elegerit, propterea, inquit, gradu suo excidet, imo licet in eo a criminibus vel actione pecuniaria absolvatur. Sin vero ab episcopis in judicio aliquo sententiam ferentibus appellatio fiat, quæ ad judices majores fieri solet, metropolitanos forte vel patriarchas, et quæstio examinetur, et priorum judicum judicium rescindatur, non oportet eos lædi qui primam sententiam tulerunt, nisi probatum fuerit, eos vel gratia corruptos fuisse, vel propter odium alterius partis sententiam tulisse, D vel studio et benevolentia erga eum qui injuriam fecit adductos. Quod si ambæ partes judices elegerint, quamvis pauciores, quam in aliis definitum est, fuerint, nempe in episcoporum causa duodenis, presbyterorum sex, diaconorum tribus, ab his judicibus damnato provocandi facultas non est. Clericos autem judices civiles eligere non oportet, sed ecclesiasticos, ne pœnis canonicis subjiciantur.

Ὁ δὲ κη' πρὸς δὲ καὶ ὁ ρκε' τοῖς κληρικοῖς αἰτιωμένοις τὴν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀπόφασιν, ὡς ἂν μὴ δικαίως ἐξενεχθεῖσαν, τοὺς ἐκ γειτόνων ἐπισκόπους κριτὰς κελεύει καθίζειν, θελήσει τοῦ ἤδη κρίναντος ἐπισκόπου. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τούτους ἔφεσιν αἰτοῦσιν

Canon autem 28 cum 125 clericos qui episcopi sui sententiæ non acquiescunt, tanquam non juste latæ, vicinos episcopos judices constituere jubet, cum consensu episcopi qui prius judicavit. Quod si postea provocationem **97** sibi dari postulent ii qui

Digitized by Google

judicantur, ad provinciæ metropolitanum abire; sin vero trans mare ad alias provincias proficiscantur, segregari, iis qui sunt in Africa eos ad communionem non admittentibus. Hinc ostenditur, non licere papæ Romano omnium Ecclesiarum appellationes examinare. Si enim appellationes in Africa examinare, quæ respectu Romæ trans mare sita est, canon non concedit, multo minus in alias regiones hoc jus habebit.

Canon insuper 104 sacris ordinibus initiatos, qui ad regem abeunt, et petunt ut judices civiles causam suam examinent, judicium scilicet ecclesiasticum repudiantes, deponit; eos vero episcopale judicium a rege postulantes, non punit.

Canon vero 30, Si duo, inquit, litigent, quorum alter in loco in quo tribunal erigitur, examinationem recuset, metuens forte ne populus propenso in adversarium ejus animo impetum in illum facturus sit (utpote qui illic potentiam habeat), vel testes producere eum non sinat, illi permissum est alium locum eligere, ibique causam examinandam sistere; vicinum tamen, ne difficilis sit judicibus peregrinatio, et adversario testium productio.

Lex.

Justiniani Novella 123, Si qui, inquit, ejusdem synodi sanctissimi episcopi, controversiam aliquam inter se habeant, sive de jure ecclesiastico, sive de aliis quibusdam negotiis, primum metropolitanus eorum cum duobus aliis ejusdem synodi episcopis, causam judicet. Quod si utraque pars iis quæ judicata sunt non acquiescat, tunc beatissimus ejus diœceseos patriarcha inter eos audiat, eaque definiat, quæ canonibus ecclesiasticis et legibus consentanea sunt, neutra parte sententiæ ejus contradicere valente. Patriarchæ enim sententiæ appellationi non subjacent.

Si quis vero ab episcopis judicatus intra decem dies judicio contradixerit, tum locorum præfectus negotium examinet, et vel sententiam confirmet, vel rescindat; et ne liceat ei qui secundo in eadem re victus est, provocare. Si vero judex contrariam episcopo sententiam ferat, ejus sententia appellationi obnoxia est, et secundum legem refertur, et examinatur. Quod si regis mandato, vel jussu judiciario, episcopus judicat, ad eum qui causam misit, appellatio referatur. Si vero res ecclesiastica fuerit, civiles magistratus cum hac causa nihil habeant commune, sed sanctissimi episcopi juxta divinos canones controversiæ finem imponant.

Imperialis et principalis sententia appellationi non subjacet, neque ab alio retractatur nisi a seipso; quemadmodum et Moses qui Deum vidit, lege lata dixit, Retractabis judicia tua.

A οἱ δικαζόμενοι, πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἀπιέναι μητροπολίτην. Εἰ δὲ πέραν τῆς θαλάσσης πρὸς ἄλλας ἐπαρχίας ἀπίοιεν, ἀφορίζεσθαι, τῶν ἐν Ἀφρικῇ εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς μὴ προσιεμένων. Ἐντεῦθεν δείκνυται μὴ ἐξεῖναι τῷ Ῥώμης, πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐπιτηρεῖν. Εἰ γὰρ τὰς ἐν Ἀφρικῇ τηρεῖν οὐ δίδωσιν ὁ κανών, πέραν τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν Ῥώμην διακειμένας, σχολῇ γ' ἂν καθ' ἑτέρων χωρῶν τὸ τοιοῦτον δίκαιον σχοίη.

Ὁ δὲ ρδ' καθαιρεῖ τοὺς προσιόντας ἱερωμένους τῷ βασιλεῖ, καὶ αἰτοῦντας πολιτικοὺς δικαστὰς τὰ τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν ἐξετάσαι, τὸ τῆς Ἐκκλησίας παραιτουμένους δικαστήριον· ἐπισκόπων μέντοι δικαστήριον παρὰ βασιλέως αἰτοῦντας οὐκ ἐπιπλήττει.

B Ὁ δὲ λ', Ἐὰν δύο, φησὶ, δικάζωνται, ὧν ἕτερος, ἐν ᾧ τὸ δικαστήριον συνίσταται τόπῳ, τὴν ἐξέτασιν παραιτεῖται, ὑπειδόμενος ἴσως τὴν τοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν, τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ προσκειμένου, ὡς ἐκεῖ παραδυναστεύοντος, ἢ καὶ μάρτυρας οὐκ ἐῶντος παραγαγεῖν, ἐφεῖται τούτῳ τόπον ἐπιλέξασθαι ἕτερον, κἀκεῖ τὰ τῆς δίκης ἐξετασθῆναι, ἔγγιστα μέντοι διακείμενον, ἵνα μὴ δυσχερὴς τοῖς κριταῖς ἡ ἐκεῖσε εἴη ἀποδημία, τῷ τε ἀντιδίκῳ καὶ τῇ τῶν μαρτύρων προσέτι παραγωγῇ.

Νόμος.

Ἡ ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Εἰ δέ τινες, φησὶ, ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου, ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε ὑπὲρ ἐκκλη- C σιαστικοῦ δικαίου, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ τῶν τῆς αὐτῆς συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρᾶγμα κρινέτω. Κἂν μὴ ἐμμείνῃ ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης τῆς διοικήσεως ἐκείνης μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω, κἀκεῖνα ὁριζέτω, ἅτινα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ νόμοις συνᾴδει, οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου. Οὐ γὰρ καὶ ἐκκλήτῳ αἱ τῶν πατριαρχῶν ὑπόκεινται ψῆφοι.

Εἰ δέ τις τῶν παρὰ τοῖς ἐπισκόποις δικαζομένων ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀντείπῃ τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ τῶν τόπων ἄρχων τὸ πρᾶγμα ἐξεταζέτω, καὶ ἢ βεβαιούτω τὴν ψῆφον, ἢ ἐκδιδαζέτω, καὶ μὴ ἐξέστω τῷ δεύτερον ἐν τῷ τοιούτῳ πράγματι D ἡττηθέντι ἐκκαλεῖσθαι. Ἐναντίως δὲ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἐπισκόπου ψηφιζομένου, ἡ τοῦ ἄρχοντος ψῆφος ὑπόκειται ἐκκλήτῳ, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀναφέρεται καὶ γυμνάζεται. Εἰ μέντοι γε ἐκ βασιλικῆς κελεύσεως ἢ δικαστικῆς προστάξεως ἐπίσκοπος κρίνει, ἡ ἔκκλητος ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν ἀναφερέσθω. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν, ἀλλ' οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ πράγματι πέρας ἐπιτιθέτωσαν.

Τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ βασιλικὸν κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου, ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ ἀεὶ ἐπανακρίνεται, καθὰ καὶ ὁ θεόπτης Μωϋσῆς νομοθετῶν, Ἐπανακρινεῖς τὰς κρίσεις σου, διηγόρευσεν.

Digitized by Google

Τὸ τοῦ πατριάρχου κριτήριον ἐκκλητῳ οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου, ὡς ἀρχὴ καὶ αὐτὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κριτηρίων. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κριτήρια, καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύει, καὶ ἀναστρέφεται, αὐτὸ δὲ οὔτε ἔκ τινος, οὔτε πρὸς ἕτερον· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρχή· ἐπανακρίνεται δὲ πνευματικῶς καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ. Ζήτει καὶ τὸ ἡ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου. A

Οὐδένα τῶν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τελούντων βαθμοῖς ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἁπλῶς τινα τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἄκοντα ἢ ἑκόντα, κριτηρίοις κοσμικοῖς παρίστασθαι ἀνεχόμεθα. Εἰ γὰρ ἄκοντά τις ἀπαγαγών τινα τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοσμικῷ κριτηρίῳ παραστῆναι βιάσηται, παρὰ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος τὴν πρέπουσαν παίδευσιν δέξεται. Εἰ δὲ ἑκὼν ὁ ἱερατικὸς τῷ κοσμικῷ κριτηρίῳ παρασταίη, ἢ καὶ αὐτὸς πρῶτος τὴν ἐκεῖθεν κρίσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κριτηρίου προτιμήσαιτο, οὗτος κἂν ἐκεῖθεν νομίσῃ τὸ δίκαιον λαβεῖν, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καταδικάζεται. Ποῦ γὰρ ἄξιος τυχεῖν ὢν ζητεῖ ὁ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς τῶν θείων θεσμῶν καταβαλλόμενος ὕβρεως; B

Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν βασιλέων Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου νεαρὰ, μήτε ἐπίσκοπον διορίζεται, μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν, χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ ἀνάγεσθαι ἄρχοντι, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πατριάρχαις.

Ἡ δὲ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου, Εἰ μερισμὸς, φησὶ, ἐν τοῖς διαμαχομένοις ἐστὶ, καὶ ὁ μὲν τῆς κοσμικῆς φαίνεται καταστάσεως, ὁ δὲ τῷ θείῳ κλήρῳ ἐγκατέλεκται, ὁ ἑνάγων τηνικαῦτα τῷ φόρῳ τοῦ ἐναγομένου ἐκ παντὸς ὑποκείσεται, καὶ ἕκαστος εἰς τὸ πρόσφορον ἀπελεύσεται δικαστήριον. C

Τοὺς ἔκκλητον ἔχοντας δικαστὰς μείζονας εἶναι δεῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικασάντων.

Πᾶσα ἀγωγὴ ἁρμόζουσα σεπτῷ οἴκῳ εἰς τεσσαρακονταετίαν ἐκτείνεται. Ἀντὶ γὰρ χρονίων παραγραφῶν τῶν ι' καὶ κ' καὶ λ' ἐνιαυτῶν ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις, μόνην τὴν τῶν μ' ἐτῶν παραγραφὴν ἀνατίθεσθαι προστάττομεν· τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν λεγάτων καὶ τῶν κληρονομιῶν, D τῶν εἰς ἀσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένων. Ζήτει καὶ ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ Μ στοιχείου.

Μονάστριαν ἢ ἀσκήτριαν δι' οὐδεμίαν ἀγωγὴν συγχωροῦμεν ἀφέλκεσθαι ἐκ τῶν ἰδίων μοναστηρίων.

Πᾶσα ὑπόθεσις, χωρὶς τῶν μὴ ἐπιδεχομένων ὑπέρθεσιν, ἐκκλήτῳ ὑπόκειται οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δίς.

Κελεύοντος ἄρχοντος, δικαίως νεμόμεθα, ὁ δὲ ἀνάρχως τὸ ἴδιον ἀφελόμενος ἐκπίπτει αὐτοῦ.

Τὰ κακῶς κριθέντα καὶ τυπωθέντα, οὔτε χρόνος, οὔτε νόμος, οὔτε συνήθεια βεβαιοῖ.

Θεσπίζομεν μηδενὶ ἐξεῖναι, τοῦ τελευτήσαντος

Patriarchæ sententia appellationi non subjacet, neque retractatur ab alio, utpote ecclesiastici judicii princeps. Ex ea enim omnia ecclesiastica judicia et in ipsam resolvuntur, et revertuntur; ipsa vero neque ab aliquo, neque ad aliquem refertur; princeps enim est; retractatur vero spiritualiter ipsa a seipsa. Quære etiam cap. 8 litt. Π.

98 Neminem in ecclesiastico aliquo gradu constitutum, vel episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel quemvis alium ex catalogo sacerdotali, volentem vel invitum sæcularibus judiciis sisti sustinemus. Si quis enim aliquem ecclesiasticorum invitum ad sæculare judicium trahat, a nostra serenitate competentem coercitionem accipiet. Si vero aliquis sacerdotum sæculari judicio se volens stiterit, aut etiam prior ipse sententiam illic latam ecclesiastico auditorio prætulerit, ametsi sibi jus inde reddi putet, a sacris canonibus condemnatur. Ubi enim dignus est consequi quæ desiderat, qui ab initio controversiæ ob injuriam divinis decretis illatam, deponitur?

Quin et imperatorum Heraclii et Constantini novella, nec episcopum, nec clericum, nec monachum, pro causa pecuniaria vel criminali coram civili vel militari judice sisti decernit, sed tantum coram propriis episcopis, vel metropolitanis, vel patriarchis.

Porro novella imperatoris Alexii, Si divisio, inquit, inter litigantes fuerit, eorumque alter e statu sæculari sit, alter vero sacro clero adnumeretur, actor in eo casu rei foro omnino subjicietur, et unusquisque ad judicium conveniens accedet.

Judices ad quos datur appellatio majores esse oportet iis qui ab initio judicabant.

Omnis actio quæ domui venerabili convenit in quadraginta annos extenditur. Etenim pro diuturnis præscriptionibus 10 et 20 et 30 annorum, sanctis Ecclesiis, et aliis omnibus venerandis locis, solam 40 annorum præscriptionem dari concedimus. Idem observatur et in legatorum exactione, et hæreditatum in pios usus relictarum. Quære etiam in cap. 8 litteræ M.

Monialem vel ascetriam ob nullam actionem ex monasteriis suis extrahi permittimus.

Omnis causa, exceptis iis quæ dilationem non admittunt, appellationi subjacet, non semel, sed bis.

Judicis jussu juste possidemus quæ nobis ex partitione eveniunt; qui vero sine venia judicis quod suum est aufert, eo excidit.

Quæ male judicata et ordinata sunt, neque tempus, nec lex, nec consuetudo confirmat.

Sancimus nulli licere mortui filios, vel uxorem,

Digitized by Google

vel hæredes, vel sponsores, antequam novem luctus definiti dies lapsi fuerint, accusare, aut vexare, vel ad judicium trahere, sive nomine debiti a mortuo contracti, sive ob aliam aliquam causam ad prædictas personas proprie spectantem. Si quis vero intra novem dies sponsionem aliquam, vel promissum, vel fidejussionem accipere ausus fuerit, hæc omnia irrita esse decernimus; insuper et actores debito et actione prorsus alienari. Quod si quisquam mortuum calumniare convictus fuerit, quantum ab eo postulavit, tantum hæredibus ejus solvat; post dies vero novem elapsos, si quis contra has personas actiones aliquas habeat, eas secundum leges producat.

A τοὺς γονεῖς, ἢ τὴν γυναῖκα, ἢ τοὺς κληρονόμους, ἢ τοὺς ἐγγυητάς, πρὸ τῆς τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίας τοῦ πένθους, αἰτιᾶσθαι ἢ παρενοχλεῖν, ἢ εἰς δικαστήριον ἕλκειν, εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένου, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς ὁρώσης πρόσωπα. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν ἐννέα ἡμερῶν τολμήσει τινὰ ὁμολογίαν, ἢ ὑπόσχεσιν, ἢ ἐγγύην παρ' αὐτοῦ κομίσασθαι, ταῦτα πάντα ἀνίσχυρα εἶναι θεσπίζομεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ χρέους καὶ τῆς ἀγωγῆς παντελῶς τοὺς ἐνάγοντας ἀλλοτριοῦσθαι. Εἰ δέ τις συκοφαντῶν ἐλεγχθείη τὸν ἀποιχόμενον, ὅσον παρ' ἐκείνου ἀπῄτει, τοσοῦτον καταβαλλέσθω τοῖς κληρονόμοις ἐκείνου· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐννέα παρέλευσιν ἡμερῶν, εἴ τις κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγάς, ταύτας κατὰ τοὺς νόμους ἐγγυμναζέτω.

De judicibus compromissariis.

Canon 99 Carthag., Si qui appellavit, inquit, judices elegerit, et cum illo is quoque adversus quem appellavit, ab his deinceps nulli appellare liceat. Si enim **99** ex communi consensu, qui controversiam inter se habent, judices eligant, a sententia ab iis lata provocare non licebit.

Περὶ δικαστῶν αἱρετῶν.

B Ὁ ιϛ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανών, Ἐὰν ἐπιλέξηται, φησίν, ὁ ἐκκαλεσάμενος δικαστάς, καὶ μετ' αὐτοῦ κἀκεῖνος καθ' οὗ ἐξεκαλέσατο, τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τούτων μηδενὶ ἐξέστω ἐκκαλεῖσθαι. Ἐὰν γὰρ κατὰ κοινὴν γνώμην οἱ δίκην ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ἕλωνται δικαστάς, οὐκ ἐξέσται τούτοις κατὰ τῆς ἐξενεχθείσης παρ' αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι ψήφου.

Eadem canon 122 decernit, eosque qui non parent, segregari jubet.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ρκβ' ψηφίζεται, καὶ τοὺς μὴ πειθομένους ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ.

Leges.

Νόμοι.

Arbiter prout sibi videtur sententiam dicit; qualem autem dicat prætori curæ non est.

Ὁ αἱρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψῆφον ὁ πραίτωρ.

Sive æqua, sive iniqua sit arbitri sententia, omnino firma manet.

Εἴτε δικαία, εἴτε ἄδικός ἐστιν ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ψῆφος, βεβαία μένει καθόλου.

C

A sententia arbitri appellandi necessitas remittatur.

Μὴ χρείαν ἐχέτω ἐκκλήτου ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις.

Compromissum judicio ordinario proximum est, et ad finiendas lites pertinet.

Τὸ αἱρετὸν δικαστήριον ἔοικε κυρίῳ δικαστηρίῳ, καὶ ἀνήκει πρὸς τὸ περατοῦσθαι τὰς δίκας.

Ex compromisso autem exceptio non competit, sed pœnæ petitio

Οὐχ ἁρμόζει δὲ ἐξ αὐτοῦ παραγραφὴ, ἀλλὰ ποινῆς ἀπαίτησις.

Si duo sint arbitri, et dissentiant, coguntur tertium quemdam eligere, et arbitrio ejus stare.

Ἐὰν δύο ὦσιν αἱρετοὶ δικασταὶ, καὶ διχονοῶσιν, ἀναγκάζονται καὶ τρίτον τινὰ ἐπιλέξασθαι, καὶ τῇ αὐτοῦ ἐμμεῖναι δοκιμασίᾳ.

Non fit arbiter cum juramenti cautione; sed litigantes eos cum pœna eligant, et necesse habeant, vel sententiæ acquiescere, vel multam dare de qua ambæ partes inter se consenserint.

Οὐ γίνεται αἱρετὸς δικαστὴς μετὰ τῆς ἐξ ὅρκων ἀσφαλείας, ἀλλὰ μετὰ ποινῆς αὐτοὺς οἱ δικαζόμενοι ἐπιλεγέσθωσαν, καὶ ἀνάγκην ἐχέτωσαν ἢ ἐμμένειν τῇ ψήφῳ, ἢ τὸ πρόστιμον διδόναι, ὁπόσον ἂν τὰ

D μέρη ἀμφότερα συμφωνήσωσιν.

Licet pœna compromisso adjecta non fuerit, promiserit autem quis sententiæ stare, indeterminate tenetur. Validissimum autem est, quod meminit capitis de dolo.

Εἰ μὴ ἔγκειται ποινὴ τῷ αἱρετῷ δικαστηρίῳ, ὁμολογήσει δέ τις ἐμμένειν τῇ ψήφῳ, ἐνάγεται ἀορίστως. Πληρέστατον δέ ἐστι τὸ μνημονεῦον τοῦ κεφαλαίου τοῦ δόλου.

CAP. VIII. [X]. *De episcopis et clericis ob crimina sua judicatis.*

Canon 74 sanct. apost., Episcopus a viris fide dignis accusatus ad Ecclesiæ, inquit, tribunal necessario vocari debet, duobus episcopis ad eum missis; et si statim paruerit, et crimina sibi objecta diluere non valens, confiteatur, vel convictus sit, debita ei pœna infligatur. Si vero statim non parucrit, ter vocetur; sin autem in inobedientia

ΚΕΦΑΛ. Η' [Ι']. *Περὶ τῶν δικαζομένων δι' οἰκεῖα ἐγκλήματα ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.*

Ὁ οδ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν κατηγορηθέντα ἐπίσκοπον πρὸς ἀνθρώπων ἀξιοπίστων, ἐπὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναγκαίως χρῆναι μετακαλεῖσθαί φησι δικαστήριον, δύο ἐπισκόπων ἐπ' αὐτὸν στελλομένων· κἂν μὲν εὐθὺς ὑπακούσας παραγένηται, καὶ μὴ οἷός τε ὢν ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῇ, ὁρίζεσθαι τὸ προσῆκον αὐτῷ

Digitized by Google

ἐπιτίμιον· μὴ ἀπαντήσαντος δὲ παραυτίκα, ἐκ τρίτου τὴν αὐτοῦ μετάκλησιν γίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ οὕτως ἐπιμένει τῇ ἀπειθείᾳ, τὴν σύνοδον τὰ δόξαντα κατ' αὐτοῦ ὁρίζεσθαι κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἐγκλήματος, μηδὲν τῆς ἀπειθείας ἀποναμένου.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιβ', Τὸν ἐγκλήμασι, φησὶ, περιπεσόντα ἐπίσκοπον, ὑπὸ πάσης προσήκει κρίνεσθαι τῆς συνόδου, εἰς ἣν ὁ τοιοῦτος τελεῖ δηλαδή. Εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοὺς πάντας ἢ τοὺς πλείονας συνελθεῖν, μὴ ἐλάττονας γοῦν εἶναι τῶν ιβ'· οὕτω γὰρ πάσης περιαιρεθείσης ἀμφιβολίας, οὐ περιοπτέος ἔσται τοῖς ὑπὸ χεῖρα. Τὸν δέ γε πρεσβύτερον ἓξ κρίνουσιν ἐπίσκοποι, καὶ τρεῖς τὸν διάκονον· ἀσφαλέστερόν πως τὰς τῶν ἱερέων κρίσεις τῆς συνόδου ταύτης γίνεσθαι προμηθουμένης, ὡς ὑστεριζούσης τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἥπερ ἐν τῷ δ' κανόνι τὰς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καθαιρέσεις ὑφ' ἑνὸς ἐπισκόπου γίνεσθαι διορίζεται, ὑπὸ τῆς συνόδου δὲ τὰς τῶν ἐπισκόπων.

Πρᾶξις συνοδική.

Ταύτῃ τοι καὶ ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Λουκᾶς ἄκυρον ἠγήσατο τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος Ἰωάννου καθαίρεσιν, ἣν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐποιήσατο Κύπρου, ὅτι ἕνδεκα μόνοις συνὼν ἐπισκόποις, μὴ ἐπέκεινα ἦν αὐτὸς τῆς τῶν λοιπῶν δωδεκάδος.

Καθὰ δὴ καὶ ὁ ιδ' τῆς αὐτῆς ἐν Καρθαγένῃ διορίζεται. Ἐνδείας γάρ' οὔσης, φησὶν, ἐπισκόπων, ἔσθ' ὅτε καὶ ὑπὸ ε' κρίνεται ὁ πρεσβύτερος, καὶ ὑπὸ τριῶν ὁ διάκονος, τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπισκόπου ἐπέκεινα τούτων προκαθεζομένου· ὥστε οἱ ἐφ' ἑαυτοὺς ἔχοντες τοὺς δικαζομένους ἐκτὸς ὀφείλουσιν εἶναι τοῦ τεταγμένου ἀριθμοῦ τῶν συνδικαστῶν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ιδ', Ἐπισκόπου, φησὶν, ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κρινομένου πρὸς τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, καὶ πρὸς ἀλλήλους τούτων διαφωνούντων, τῶν μὲν, ἀθῶον, τῶν δὲ, ὑπαίτιον ἀποφαινομένων, δεῖ τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης καὶ ἑτέρους ἐκ τῆς ὁμόρου μεταπέμπεσθαι χώρας, καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν δι' ἐκείνων λύεσθαι τῆς τῶν πλειόνων ψήφου βεβαιωθείσης.

Ὁ δὲ ιε', Εἰ δὲ πάντες, φησὶ, μίαν κατ' αὐτοῦ ψῆφον ἐξενέγκοιεν, μηκέτι παρ' ἑτέροις τοῦτον δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν σύμφωνον ψῆφον τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων.

Οὗτος δὲ ἀνῄρηται παρὰ τοῦ δ' τῆς ἐν Σαρδικῇ, οὑτωσὶ διεξιόντος· Τοῦ κοινῇ ψήφῳ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων καθαιρεθέντος, καὶ τῇ ψήφῳ μὴ ὑποκύπτοντος, ἀλλ' ἔτι ἀποδύσασθαι λέγοντος δύνασθαι τὰ ἐγκλήματα, μὴ πρότερον εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι ἕτερον, πρὶν ἂν ὁ πάππας Ῥώμης μαθὼν τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅρον ἐξενέγκῃ, καὶ ἀποφήνηται ἢ κυρωθῆναι, ἢ ἀνατραπῆναι τὴν καταδίκην, τῆς δυτικῆς ὄντος ἐπαρχίας τοῦ ἐπισκόπου δηλαδὴ, ἥτις καὶ μόνη τῷ Ῥώμης ἀνεῖται, ἔνθα καὶ ἡ σύνοδος αὕτη συνήθροιστο· καὶ δὶς γὰρ ἐκκαλεῖσθαι τῷ κρινομένῳ ἐφεῖται.

Ὁ δὲ ε', Καθαιρεθέντος, φησὶ, τοῦ ἐπισκόπου ψήφῳ κοινῇ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, καὶ ἐκκλητον ἐπὶ τὸν πάππαν ποιησαμένου, κἀκείνου ἑτέροις

A perseveret, synodus juxta criminis qualitatem quæ sibi videtur contra eum definiat, contumacia sua nihil adjutum.

Canon autem 18 syn. Carthag., Episcopum, inquit, in crimina incidentem, a tota synodo, ad quam nempe pertinet, judicari oportet. Quod si difficile sit ut omnes vel plurimi conveniant, ne pauciores sint duodecim : sic enim omni controversia sublata a populo suo non contemnetur. Presbyterum autem sex episcopi judicant, et diaconum tres. Hæc scilicet synodus judicia sacerdotum cautius fieri procuravit, longo nempe tempore post Antiochenam habita, quæ in can. 4 pres-
B byterorum et diaconorum depositiones ab uno episcopo, episcoporum vero a synodo fieri decrevit.

Actio synodica.

Quapropter sanctissimus patriarcha Lucas Joannis **100** Amathuntis episcopi depositionem irritam duxit, quam Cypri archiepiscopus fecit; quod cum undecim episcopis conveniens, ipse non nisi duodecimus esset.

Quemadmodum et 14 ejusdem syn. decernit. Propter paucitatem, inquit, episcoporum, presbyter aliquando a quinque, et diaconus a tribus judicatur, proprio eorum episcopo ultra eos præsidente, adeo-
C ut qui sub se habent litigatores, extra definitum judicum numerum esse debeant.

Canon autem 14. syn. Antioch., Si episcopus, inquit, ob aliqua crimina a provinciæ episcopis judicetur, iique inter se dissentiant, aliis innocentem, aliis vero reum pronuntiantibus, metropolitanum illius provinciæ alios ex vicina provincia evocare oportet, et per illos controversiam dirimere, plurimorum suffragio confirmato.

Porro can. 15, Si vero omnes, inquit, unam adversus eum sententiam tulerint, is ne amplius ab aliis judicetur, sed episcoporum provincialium firma maneat sententia.

D Verum canon hic a 4 syn. Sardic. sublatus est, qui sic statuit : Qui communi episcoporum provincialium sententia depositus fuerit, et sententiæ non se submittat, sed crimina diluere posse affirmet, alter in thronum ejus ne ordinetur, priusquam papa Romanus causa cognita rem definiverit, eamque damnationem auctoritate sua confirmandam aut rescindendam declaraverit, si scilicet provincia episcopi occidentalis sit, quæ sola Romæ subjecta est, ubi et synodus hæc congregabatur; judicato enim bis appellare permissum est.

Insuper quintus canon, Si episcopus, inquit, communi episcoporum provincialium sententia depositus fuerit, et ad papam appellationem fecerit,

Digitized by Google

isque aliis vicinis episcopis causam examinare per scripta mandaverit, episcopus vero ab iis etiam damnatus rursus examinationem quæsiverit, si quæ prius judicata sunt papæ sufficere videantur, episcoporum sententia rata sit. Si vero ei episcopus rursus judicandus visus fuerit, damnatus ad Romam abire ne cogatur, sed papa presbyteris sibi conjunctis suam potestatem dans, eosque illic cum regionis episcopis mittens, controversiam examinari mandet, et sic perfecta fiat sententia.

Porro canon 19 syn. Carthag., Qui episcopum, inquit, accusat, coram regionis primate actionem instituere debet; is vero qui accusatur ante plenam sententiam a dignitate sua non excludetur. Si vero litteris ad judicium vocetur, et unius mensis intervallo, ex quo litteras acceperit, non adfuerit, in pœnam inobedientiæ segregatur, nec ei ministerium aliquod sacrum attingere licebit. Quod si eum a causis necessariis revera impediri ostensum fuerit, alius ei mensis dilationis datur; quo elapso si non venerit, a fidelium communione ejicitur, donec quæ ipsi objecta sunt, terminabuntur. Sin autem se nec coram provinciæ exarcho, nec coram synodo anniversaria sistere curaverit, ipse adversus se sententiam tulit, depositioni subjectus. Accusator vero si in judicio præsto fuerit, communione non interdicitur; sin vero sub prætextu se subduxerit, ipse quidem segregatur, et episcopus segregatione solvitur. Ostendens autem se non ex prætextu, sed rationabili de causa abfuisse, actionem movere non prohibebitur. Quod si moribus suspectus sit, accusationem **101** quæ episcopi dignitatem attingit, instituere ei permissum non erit; actiones vero privatas et pecuniarias contra ipsum movere non prohibebitur. Verum hodie præstitutæ vocationis dies locum non habent.

Lex.

Secundum vero novellam clarissimi imperatoris Manuelis, per tria triginta dierum edicta, omnes actores et rei accersuntur, cujuscunque sint status, et cujusmodicunque causa fuerit.

Porro nec can. 88 permittit, ut episcopus qui accusatus vel segregatus fuerit, ab episcopatu expellatur, donec quæ ei objecta sunt judicio soluta fuerint.

Eadem can. 16 syn. quæ prima et secunda dicitur aperte statuit, jubens neminem ordinari in Ecclesiam, cujus episcopus adhuc vivens nondum proprio honore plene motus fuerit, quamvis nonnulli crimina ei intentant, et ipse animo abjecto forte renuntiationem fecerit. Hoc enim seditionis et tumultus causa est. Debent autem clerici improbitatem in omnium odium incurrentem evitare, et canonice quæ ei objecta sunt examinare, et si re-

A τῶν ἀστυγειτόνων ἐπισκόποις τὴν ἐξέτασιν τῆς δίκης διὰ γραφῆς ἐπιτρέψαντος, τοῦ δὲ καὶ ὑπὸ τούτων καταδικασθέντος, αὖθίς γε μὴν ἐπιζητοῦντος ἐξέτασιν, εἰ μὲν τὰ ἤδη κριθέντα ἀρκεῖν ὁ πάππας νομίσει, τὸ κῦρος ἡ τῶν ἐπισκόπων ἐχέτω ἀπόφασις. Εἰ δὲ καὶ αὖθις κριθῆναι τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάσει, μὴ ἀναγκαζέσθω ὁ καταδικασθεὶς εἰς Ῥώμην ἀπιέναι, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ὁ πάππας ἐξουσίαν πρεσβυτέρους τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ δεδωκὼς, καὶ πέμψας ἐκεῖσε μετὰ τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων, τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐξετασθῆναι κελευσάτω, καὶ οὕτω τελεία ἡ ἀπόφασις γενέσθω.

Ὁ δὲ ιθ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, Τὸν κατηγοροῦντα ἐπίσκοπον, παρὰ τῷ τῆς χώρας τὰ πρῶτα φέροντι, τὴν κατηγορίαν δεῖ, φησὶν, ἐνιστᾶν· ὁ δέ γε κατηγορούμενος πρὸ τῆς τελείας ἀποφάσεως τῆς ἰδίας τιμῆς οὐκ ἀποκλείεται. Γράμμασι μέντοι κληθεὶς ἐπὶ τὸ δικαστήριον, εἰ μὴ ἀπαντήσειεν ἐνὸς παραρρύεντος μηνὸς, ἐξ ὅτου τὰ γράμματα ἐδέξατο, εἰς ποινὴν τῆς ἀπειθείας ἀφορίζεται, μὴ ἐξὸν αὐτῷ ἱερουργίας ἅψασθαι ὁπουδήποτε. Εἰ δὲ ἀληθῶς ὑπὸ ἀναγκαίων αἰτιῶν δειχθείη κωλυόμενος, ἕτερος μὴν εἰς προθεσμίαν αὐτῷ δίδοται. Ἐξήκοντος δὲ καὶ τούτου, ἂν μὴ ἀφίκηται, τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας ἐκβάλλεται, μέχρις ἂν τὰ κατ' αὐτοῦ λαληθέντα δέξηται πέρας. Μήτε δὲ πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἔξαρχον, μήτε μὴν πρὸς τὴν ἐτησίως γενομένην σύνοδον ἀφικέσθαι φροντίσας, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν δίκην ἐξήνεγκεν, ὑποβληθεὶς καθαιρέσει. Ὁ μέντοι κατήγορος, τῷ δικαστηρίῳ ἐνδιατρίβων, της κοινωνίας οὐκ εἴργεται· ὑποχωρήσας δὲ κατά τινα σκῆψιν, αὐτὸς μὲν ἀφορίζεται, ὅ γε μὴν ἐπίσκοπος τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπολύεται. Δείξας δὲ μὴ κατὰ σκῆψιν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας εὐπροσώπου γενομένην τὴν ὑποχώρησιν, καὶ αὖθις τὴν ὑπόθεσιν κινεῖν οὐ κωλύεται. Εἰ δὲ διαβεβλημένος εἴη τοὺς τρόπους, κατηγορίαν μὲν τῆς ἱερωσύνης τοῦ ἐπισκόπου καθαπτομένην λέγειν οὐ συγχωρεῖται, ἰδίας δὲ καὶ χρηματικὰς κατ' αὐτοῦ κινεῖν ἀγωγὰς οὐ κωλύεται. Ἀλλ' οὐχ οὕτω ταχὺν αἱ προθεσμίαι τῆς κλήσεως τῶν ἡμερῶν γίνονται.

Νόμος.

Κατὰ δέ γε τὴν νεαρὰν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Μανουὴλ, διὰ τριῶν παραγγελμάτων τριακονθημέρων μεταλαμβάνονται πάντες ἐνάγοντές τε καὶ ἐναγόμενοι, κἂν οἵας ὦσι καταστάσεως, κἂν οἵας ᾖ τὸ ἔγκλημα ὑποθέσεως.

Ἀλλ' οὐδ' ὁ πη' ἐπιτρέπει τὸν ὑπὸ κατηγορίαν ἢ ἀφορισμὸν γενόμενον ἐπίσκοπον τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, ἕως ἂν τὸ κατ' αὐτοῦ λυθῇ δικαστήριον.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ις' τῆς λεγομένης α' καὶ β' συνόδου κανὼν σαφῶς διατάττεται, μὴ χειροτονεῖσθαί τινα κελεύων εἰς ἐκκλησίαν, ἧς ὁ ἐπίσκοπος ἔτι περιὼν, οὔπω τῆς ἰδίας τελέως ἀπεκινήθη τιμῆς, εἰ καὶ πρός τινων ἐπὶ ἐγκλήμασιν ἠτιάθη, καὶ μικροψυχήσας ἴσως παραίτησιν ἐποιήσατο. Στάσεως γὰρ καὶ ταραχῆς αἴτιον τοῦτό γε. Δεῖ δὲ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας πᾶσάν γε φιλαπεχθημοσύνην μάλιστα περίστασθαι, ἀλλὰ κανονικῶς τὰ κατ' αὐτὸν ἐξετάζεσθαι·

Digitized by Google

καὶ εἰ κατὰ λόγον ἡ παραίτησις ἐγεγόνει, ἢ κανονικῶς διὰ τὰ ἐγκλήματα καθῃρέθη, τηνικαῦτα ἕτερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἐν τῇ ἰδίᾳ τιμῇ καλῶς ἱδρυμένος, μὴ τὸν οἰκεῖον ἰθέλοι ποιμαίνειν λαὸν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀποστὰς πολίμνης, ὑπὲρ τὸ ἐξάμηνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβοι τόπῳ, μή τινος ἀναγκαίου κατείργοντος, τὴν τοῦ ἐπισκόπου τιμὴν καὶ καθέδραν δικαίως ἀφαιρεθήσεται. A nuntiatio justa sit, aut canonice propter crimina depositus fuerit, tum alium in episcopatum ordinare. Si quis vero in honore suo recte constitutus, populum suum pascere recusaverit, et a grege suo discedens in alio loco ultra sex menses commoratus fuerit, nulla necessitate coactus, episcopi honore et cathedra juste privabitur.

Ὁ δὲ κ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ πρεσβυτέροις ἢ διακόνοις περί τινων ἐγκαλουμένοις τὸν ἴδιον αὐτῶν ἐπίσκοπον ἐφίστησι δικαστὴν, σύν γε ἑτέροις ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, οὓς ἂν ἐκλέξωνται οἱ κατηγορούμενοι, ἓξ μὲν ἐπὶ πρεσβυτέρων, καὶ τρισὶν ἐπὶ διακόνων. Προθεσμίας δὲ καὶ ἐπιτιμήσεις τὰς αὐτὰς εἶναι καὶ τούτοις σαφῶς καὶ οὗτος διέξεισιν, οἵας δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὁ προλαβών. Τὰ δέ γε τῶν λοιπῶν κληρικῶν αἰτιάματα μόνος ὁ αὐτῶν ἐπίσκοπος ἐξετάσει, καὶ πέρατι δώσει, φησίν. B

Insuper can. 20 syn. Carthag. presbyterorum et diaconorum qui quorumdam criminum accusati fuerint, episcopum proprium judicem constituit, una cum aliis ejusdem provinciæ quos accusati elegerint, sex scilicet contra presbyteros, et tribus contra diaconos. Præstitutas vero dies et pœnas easdem esse vult hic canon ac quæ contra episcopos in priori decernuntur. Reliquorum autem clericorum causas solus, inquit, eorum episcopus examinabit, et finiet.

Ὁ δὲ οθ' ἀποκλείεσθαι λέγων τὸν κληρικὸν, ἐνὸς ἐξήκοντος ἔτους, καὶ μὴ δεξαμένης πέρας τῆς αὐτοῦ ὑποθέσεως, τὸ νῦν ἔχον οὐκ ἐνεργεῖ.

Canon vero 79 excludi dicens clericum, cujus causa uno anno elapso non finitur, hodie non est in usu.

Νόμος.

Κατηγορίαν ἱερέως οὐδεὶς τῶν λαϊκῶν ἀρχόντων δικάζει, πλὴν εἰ μὴ καθοσιώσεως ἔγκλημα ἡ κατηγορία περιέχει. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ις'. κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνας τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου θ' καὶ ι', καὶ Θεοφίλου ε'.

Lex.

Accusationem sacerdotis nemo laicus magistratus judicat, nisi læsæ majestatis crimen accusatio contineat. Quære etiam in cap. 16 litt. Β canones 9 et 10 syn. Neocæsariensis, et Theophili quintum.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις κατηγόρων.

Ὁ ς' τῆς δευτέρας συνόδου κανὼν, Εἰς κατηγορίαν, φησὶν, ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν οὔτε πάντας ἀνεξετάστως προσίεσθαι δεῖ, οὔτε μὴν πάντας ἀποκλείειν. Εἰ μὲν γὰρ ἰδιωτικήν τις ἐνίστησι κατ' αὐτῶν δίκην, ἠδικεῖσθαι λέγων αὐτὸς ἐπὶ πράγμασι κινουμένοις ἢ ἀκινήτοις, ἢ ὑβρίσθαι, ἤ τι τοιοῦτο παθεῖν, μήτε πρόσωπον τοῦ κατηγοροῦντος, μήτε θρησκείαν σκοπεῖν· μηδένα γὰρ τῶν δικαίων ἀποτυγχάνειν δίκαιον, ἀλλ' ἴσην ἅπασιν ἡμᾶς ἐπιφέρειν τὴν ἀδέκαστον ψῆφον, ἐλεύθερον καὶ τῆς οἱασοῦν ἀδικίας τὸν ἐπίσκοπον μάλιστα ἢ τὸν κληρικὸν καθιστάντας. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἔγκλημα, ἔκπτωσιν τῆς ἱερωσύνης ἐπισεῖον τῷ ἐπισκόπῳ, ὅπερ καὶ δημόσιον λέγεται, τοῦ ἰδιωτικοῦ ἀντιδιαστελλόμενον, καθότι πρὸς τοῦ δήμου παντὸς εἰώθει γυμνάζεσθαι, οὔτε αἱρετικοὺς οἱουσδηποτοῦν προσίεσθαι δεῖ, οὔτε μὴν σχισματικοὺς καὶ παρασυνάγοντας, οὐδὲ τοὺς κατ' ἄλλας αἰτίας τελέως ἐκβεβλημένους τῆς Ἐκκλησίας· οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς πρὸς ὀλίγον τῆς Ἐκκλησίας ἀφορισθέντας, εἴτε τῶν τοῦ κλήρου εἶεν, εἴτε τῶν τοῦ λαοῦ, ἂν μὴ πρότερον τὰς κατ' αὐτῶν αἰτίας ἀποτρίψωνται· οὐδὲ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν ὄντας, πρὶν ἂν τῶν ἐγκλημάτων ἀθῶοι φανῶσιν. Εἰ δὲ τούτων ἁπάντων ἐλεύθεροι εἶεν οἱ κατήγοροι, τότε δὴ, ἅττα ἂν ἐπάγωσι τῷ ἐπισκόπῳ ἐγκλήματα, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοποι, φησὶν, ἐξετάσουσιν. Εἰ δὲ οὗτοι μὴ οἷοί τε εἶεν ταῦτα διαλύσασθαι, ἡ τῆς διοικήσεως μείζων σύνοδος δοκιμάσασα πέρατι δώσει. Τὰ δέ γε τοῦ κληρικοῦ ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος ἐξετάσει· ἀτονήσαντος δὲ πρὸς τὴν

De iis qui in judiciis accusant.

Canon 6 syn. II, Ad accusationem, inquit, episcoporum vel clericorum non omnes sine examinatione admittere oportet, nec omnes excludere. Si quis enim causam privatam contra eos instituit, se injuria rerum mobilium vel immobilium ablatione affici dicens, aut contumelia, aut aliud aliquid ejusmodi pati, nec persona accusatoris aut religio examinetur. Justum enim est, ut nemo juribus suis fraudetur, et ut nos sententiam incorruptam omnibus æqualiter pronuntiemus, episcopum præcipue et clericum ab omni injustitia **102** liberum constituentes. Si vero crimen ecclesiasticum sit, episcopo a sacerdotio depositionem intentans (quod a privato contradistinctum, publicum vocatur, quoniam ab omni populo agitari solebat), nec hæreticos quoscunque admittere oportet, nec schismaticos, et conventicula facientes, nec alios qui alia de causa ex Ecclesia ejecti fuerint : utique nec qui parvo tempore ab Ecclesia segregantur, sive clerici, sive laici fuerint, nisi prius crimina sibi objecta diluerint; neque eos qui accusati sunt, donec criminibus immunes apparent. Quod si nullis istiusmodi causis obnoxii sint accusatores, tunc, quæcunque crimina episcopo intentant, ejusdem, inquit, provinciæ episcopi eadem examinabunt, et si illi ea decidere non possint, major diœceseos synodus ea definiet. Clerici autem causas episcopus proprius examinabit; quas si solvere nequit, ad majorem synodum transmittentur; accusationem vero prius (inquit) non instituant, quam accusatores per scri-

Digitized by Google

pturam deposuerint, se eidem periculo obnoxios futuros, si in rerum examinatione episcopum calumniari convincantur. Qui vero præter hæc facit, et vel ad imperatorem, vel principes sæculares, vel ad universalem synodum accedit, non omnino ad accusationem admittatur, ut qui in diœceseos episcopos injurius, et in canones contumeliosus, et ecclesiasticæ tranquillitatis eversor fuerit.

A διάλυσιν, τῇ μείζονι καὶ ταῦτα συνόδῳ παρακεμφθήσεται. Μὴ μέντοι πρότερον, φησὶ, τὴν κατηγορίαν ἐνίστασθαι, πρὶν ἂν ἐγγράφως οἱ κατήγοροι τὸν ἴσον ὑποσχεῖν ἀσφαλίσωνται κίνδυνον, εἴπερ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἐξετάσει συκοφαντοῦντες τὸν ἐπίσκοπον ἐλεγχθεῖεν. Τὸν δὲ μὴ οὕτω δρᾶν ἀνεχόμενον, ἀλλ' ἢ βασιλεῖ προσιόντα, ἢ κοσμικοῖς ἄρχουσιν, ἢ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, μὴ δεκτὸν εἶναι παντάπασιν εἰς κατηγορίαν, ὡς ἀτιμάσαντα τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, καὶ εἰς τοὺς θείους κανόνας ὑβρίσαντα, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας εὐταξίαν συγχέοντα.

Huic etiam consonus est can. 21 syn. IV, non sine examinatione admittendos esse dicens episcoporum vel clericorum accusatores, sive clerici, sive laici fuerint, nisi prius vita et mores eorum probentur.

Τούτῳ συνᾴδει καὶ ὁ κα' τῆς δ' συνόδου, μὴ ἀδοκιμάστως λέγων προσίεσθαι τοὺς κατηγοροῦντας ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, εἴτε τῶν τοῦ κλήρου, εἴτε τῶν τοῦ λαοῦ εἶεν, εἰ μὴ πρότερον αὐτῶν ὁ βίος δοκιμασθείη, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα.

Quin et can. 8 syn. Carthag. non permittit eum qui moribus infamis est, episcopum accusare.

B Ἀλλὰ καὶ ὁ η' τῆς ἐν Καρθαγένῃ οὐκ ἐφίησιν ἐπισκόπου κατηγορεῖν τὸν διαβεβλημένον τοὺς τρόπους.

Utique et 128 nec segregatum, et excommunicatum, donec a segregatione solutus fuerit.

Ὁ δὲ ρκη' οὐδὲ τὸν ἀφωρισμένον καὶ ἀκοινώνητον, μέχρις ἂν λυθῇ τοῦ ἀφορισμοῦ.

Porro et can. 129 nec servos accusare permittit, nec libertos clericos qui eos manumiserunt, vel eorum filios, aut hæredes; alios autem accusare sinit, exceptis infamia laborantibus, cujusmodi sunt mimi, et qui cum bestiis pugnant, et gladiatores. Atqui mimi scenici, qui in foro et conventibus publicis ludunt, infames sunt; qui vero coram imperatore ad delectandum urbaniter se exercent, honesti sunt. Ii etiam qui cum bestiis pugnant, et qui gladiaturam exercent, si fortitudinis ostentandæ et gloriæ comparandæ studio se spectandos præbent, fortes merito habendi sunt; si vero mercedis gratia, infames sunt. Qui enim vitæ suæ haud parcunt, sed eam venalem habent, vix laudandæ existimationis esse possunt. Porro nec Judæos vel hæreticos accusare permittit, nisi omnes in propriis causis actionem intentant.

Ὁ δὲ ρκθ' οὐδὲ δούλοις κατηγορεῖν δίδωσιν, οὐδὲ ἀπελευθέροις, τῶν αὐτοὺς ἐλευθερωσάντων κληρικῶν, ἢ τῶν παίδων αὐτῶν, ἢ τῶν κληρονόμων· ἑτέρων μέντοι κατηγορεῖν ἐφίησιν· ἀλλ' οὐδὲ ἀτίμοις, οἷονεὶ μίμοις, καὶ θηριομάχοις, καὶ μονομάχοις. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ σκηνῆς μῖμοι, οἱ ἐν πανηγύρεσι καὶ δημοτικαῖς παίζοντες συνελεύσεσιν, ἄτιμοι· οἱ δὲ παρὰ βασιλεῖ ἀστεῖα πρὸς μετρίαν τέρψιν ἐπιτηδεύοντες, ἔντιμοι. Θηριομάχοι δὲ καὶ μονομάχοι, εἰ μὲν πρὸς ἐπίδειξιν ἀνδρίας ὁρῶεν καὶ δόξης ἕρωτα, ἀριστεῖς ἂν λογίζοιντο· εἰ δὲ πρὸς μισθὸν, ἄτιμοι. Οἱ γὰρ τῆς οἰκείας ζωῆς μὴ φειδόμενοι, ἀλλὰ μισθοῦ ταύτην προϊέμενοι, σχολῇ γ' ἂν αὐτοῖς μελήσει ἐπαινουμένης ὑπολήψεως· ἀλλ' οὐδὲ Ἰουδαίοις, ἢ αἱρετικοῖς κατηγορεῖν ἐπιτρέπει, εἰ μή που περὶ ἰδίων οὗτοι πάντες ἐνάγουσιν ὑποθέσεων.

C

Insuper can. 130 eum qui multa crimina episcopo vel clerico objecerit, et unum ex iis post disquisitionem factam probare non potuerit, ei neque de reliquis fides habenda est.

Ὁ δὲ ρλ', Τὸν ἐν πολλοῖς, φησὶν, ἐγκλήμασιν ἐπισκόπου κατηγοροῦντα ἢ κληρικοῦ, καὶ τούτων ἑνὸς ἐξετάσει δοθέντος ἀποδεῖξαι μὴ δυνηθέντα, οὐδὲ περὶ τῶν λοιπῶν εἰκὸς τοῦτον πιστεύεσθαι.

Leges.

Νόμοι.

Præstat crimina injudicata relinquere quam aliquos innocentes punire.

Κρεῖσσον τὰ ἁμαρτήματα καταλιμπάνειν ἀνεκδίκητα, ἢ τινας ἀναιτίως κολάζεσθαι.

Non oportet fidem habere judicatorum depositionibus, nisi probatio judicem certiorem fecerit.

D Οὐ δεῖ πιστεύειν ταῖς καταθέσεσι τῶν κρινομένων, εἰ μὴ καὶ ἀπόδειξις διδάσκει τὸν δικαστήν.

103 In peccatis spiritualibus patres forsan pro liberis qui sub potestate sunt pœnas dant, non autem in criminalibus. Non enim patres pro filiis puniuntur; nam dicit lex, Peccata caput sequuntur.

Τῶν ψυχικῶν ἁμαρτημάτων τῶν ὑπεξουσίων παίδων ἴσως οἱ πατέρες δίκην ὑπέχουσιν, οὐ μὴν καὶ τῶν ἐγκληματικῶν. Οὐ γὰρ κολάζονται πατέρες ὑπὲρ τέκνων· φησὶ γὰρ ὁ νόμος· Τὰ ἁμαρτήματα τῇ κεφαλῇ ἕπονται.

De testibus in judiciis.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μαρτύρων.

Canon. sanct. apost. 75 hæreticum ad testimonium dicendum non admittendum esse decernit: similiter nec unum fidelem: « Ex ore enim, inquit, testium duorum vel trium omne verbum stabilietur. » Et Apostolus: « Contra presbyterum accusationem ne admittas, nisi coram duobus vel tribus testibus. »

Ὁ οε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν τὸν αἱρετικὸν προσίεσθαι διορίζεται, ὅπου γε οὐδὲ πιστὸν ἕνα μόνον· « Ἐπὶ στόματος γὰρ, » φησὶ, « δύο μαρτύρων ἢ τριῶν, σταθήσεται πᾶν ῥῆμα· » καὶ ὁ Ἀπόστολος· « Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. »

Digitized by Google

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρλα', Ἀρχὴν, φησὶ, τοὺς κεκωλυμένους ἐγκληματικῶς ἐνάγειν, οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν προσίεσθαι χρή· τοὺς δ' αὖ τὸν βίον ἀστείους, ὧν τὴν μαρτυρίαν ἀληθῆ ποιήσει τὰ προδιωμένα, μὴ ἀνήβους εἶναι, ἐντὸς δηλαδὴ ιδ' ἐτῶν, τῷ μήπω τούτοις εὐσταθὲς εἶναι τὸ φρόνημα. Ἀλλ' οὐδὲ οἰκειακοὺς τὸν κατηγοροῦντα παράγειν δεῖ μάρτυρας, καὶ ὑπεξουσίους αὐτῷ, ἢ ὑποχειρίους, οὓς, εἰ μὴ πείθοιντο τὰ κατὰ νοῦν αὐτῷ λέγειν, ἐξέσται οἱ κολάζειν. Σεμνῆς δὲ μεταποιούμενοι πολιτείας οἱ ὑποχείριοι, ἱερεῖς, φημὶ, καὶ διάκονοι, καὶ λογικῶν ἐπιστήμονες μαθημάτων, οὐκ ἀπόβλητοι πρὸς μαρτυρίαν ἔσονται.

Ὁ δὲ νθ', Εἰ κληρικοὶ, φησὶ, παρὰ τῷ τῆς Ἐκκλησίας κριθεῖεν δικαστηρίῳ, ὡς ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει, « Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; » καὶ θάτερον μέρος τῆς ἐξενεχθείσης καταγνοίη ψήφου, μὴ ἐξεῖναι θατέρῳ μέρει εἰς τὸ τῆς ἐκκλήτου δικαστήριον ἕλκειν πρὸς μαρτυρίαν τὸν πρότερον τὴν ὑπόθεσιν δοκιμάσαντα, ἢ καὶ κρινομένης παρατυχόντα, μηδὲ τοὺς γένει προσήκοντας προβάλλεσθαι μάρτυρας.

A

B

Νόμοι.

Ἀξιοπίστους εἶναι δεῖ τοὺς μάρτυρας.

Καὶ παράγονται καὶ ἐπὶ χρηματικῶν καὶ ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων, εἰ μὴ κεκωλυμένοι ὑπὸ τοῦ νόμου, ἢ ἐξκουσατευόμενοι.

Ἀπόβλητος εἰς μαρτυρίαν γίνεται ὁ καταδικασθεὶς διὰ τὸ ποιῆσαι ταραχώδη φλυαρίαν.

C

Δεῖ τοὺς μάρτυρας πρότερον ὀμνύναι, πρὶν ἢ μαρτυρήσωσι· τοῖς τιμιωτέροις δὲ μᾶλλον πιστεύειν. Ἑνὸς δὲ μαρτυρία οὐκ ἔστι δεκτὴ ἐν οἱᾳδήποτε δίκῃ, κἂν συγκλητικὸς ᾖ.

Τῇ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀγωγῇ, εἰ μὲν χρηματικὴ εἴη, μέχρι λίτρας μιᾶς, δύο πιστοὶ ἔντιμοι μάρτυρες ἐνομότως μαρτυρήσουσιν· εἰ δὲ μέχρι ν' λιτρῶν, τρεῖς· εἰ δὲ ἐπέκεινα, ε'. Εἰ δὲ ἐγκληματικὴν εἴη τὸ αἰτίαμα, διὰ ε' μαρτύρων πιστῶν καὶ ἐντίμων ὀμνύντων ἀποδείκνυται.

Οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος μάρτυς ὁ κελεύεσθαι δυνάμενος παρ' ἐμοῦ ἐπὶ τῷ μαρτυρῆσαι.

D

Ὁ κατήγορος οἰκειακοὺς μάρτυρας οὐ δύναται παράγειν.

Ὁ κατὰ συκοφαντίαν ἐπὶ παραστάσει παρὰ δικαστῇ προσφόρῳ αἰτιώμενος ἐπίσκοπον, λ' δίδωσι λίτρας.

Κατὰ τρεῖς τρόπους ἡ συκοφαντία γίνεται, καὶ τριπλῆ ἡ ἐπεξέλευσις· ἢ γὰρ συκοφαντεῖ τις ὡς πλαστῶς κατηγορῶν, ἢ προδότης τῆς ἰδίας ὑποθέσεως γίνεται, τ' ἀληθῆ ἐγκλήματα κρύπτων, ἢ φευγοδικεῖ, τελείως ἀναχωρῶν τῆς κατηγορίας. Οὐ πάντως δὲ συκοφάντης ἐστὶν ὁ μὴ ἀποδεικνὺς ὃ κατηγόρησεν, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει τοῦ δικαστοῦ ἐστι, μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναι τὸν κατηγορούμενον, ζητῆσαι περὶ τούτου. Κἂν μὲν εἴπῃ Οὐκ ἀπέδειξας, ἐφείσατο αὐτοῦ· ἂν δὲ εἴπῃ Ἐσυκοφάντησας, κατεδίκασεν

Canon vero 131 syn. Carthag., Qui prius, inquit, accusare prohibentur, eos nec ad testimonium admittere oportet ; eos vero qui quoad vitam honesti sunt, quorum testimonium vita anteacta comprobaverit, non impuberes esse, annis scilicet quatuordecim minores, quod eorum judicium firmum non sit. Insuper nec accusatorem producere oportet testes domesticos, et qui sub potestate sunt vel subjecti, quos, nisi quod ipse probet, dixerint, puniendi potestatem habet. Qui vero honestiorem in familia locum obtinent, sacerdotes scilicet, et diaconi, et clerici, qui mathemata callent, a testimonio dicendo nequaquam rejicientur.

Insuper canon 59, Si clerici, inquit, in foro ecclesiastico judicati fuerint, dicto apostolico consequenter : « Audet quis vestrum habens negotium sub iniquis judicio contendere, et non sub sanctis : » et una pars sententiam prolatam damnaverit, ne liceat alteri parti eum qui causam prius examinavit, vel examinationi interfuit, ad forum ecclesiasticum testimonii dicendi causa trahere, neque propinquitate conjunctos testes producere.

Leges.

Testes fide dignos esse oportet

Adhiberique possunt tam in pecuniariis quam criminalibus causis hi quibus lege non interdicitur testimonium, vel qui non excusantur.

Ejus testimonium qui ob editum carmen famosum condemnatus est, non admittitur.

Testes priusquam testimonium perhibeant, jusjurandum præstare debent ; et honestioribus fides potius adhibenda est. Unius vero testimonium in quacunque causa admitti non debet, quamvis senator sit.

In actione contra episcopum, si pecuniaria sit, ad unam libram duo fideles honesti testimonium dicent ; sin ad L libras, tres ; si vero deinceps, quinque. Quod si causa criminalis fuerit, per quinque fidos et honestos testes juramentum suscipientes probatur.

Non est idoneus testis cui imperare possum ut testimonium dicat.

Accusator testes de domo sua producere non potest.

Qui per calumniam in exhibitione coram judice qui jurisdictionem habet episcopum accusat, triginta auri libras pendat.

Calumnia tribus modis fit, et tripliciter punitur ; vel enim calumniatur quis accusans falso, vel prodit propriam causam, vera crimina occultans ; vel tergiversatur, in universum ab accusatione desistens. Non omnino vero calumniator est, qui non probat quod intendit, sed in arbitrio judicis est reo absoluto hac de re inquirere. Et siquidem dixerit, Non probasti, pepercit ei ; si vero dixerit, Calumniatus es, calumniæ eum condemnavit, etiamsi de pœna nihil dixerit. Si vero dixerit,

Digitized by Google

Temere accusasti, non facit illum calumniatorem, nec pœnæ subjicitur.

A αὐτὸν εἰς συκοφαντίαν· κἂν μηδὲν εἴπῃ περὶ τῆς ποινῆς, ἐπακολουθεῖ γάρ· ἂν δὲ εἴπῃ, Προπετῶς ἐκίνησας, ἤγουν οὐκ ἀπέδειξας, οὐ ποιεῖ αὐτὸν συκοφάντην, οὐδὲ ποινὴν ὁ τοιοῦτος ὑφίσταται.

Mulier viri officium non obit, nec in testamento testis esse potest, nisi in quibus viri non advocantur. Porro nec iis publice causam agere permissum est; sed tantum pro seipsis causam agunt mulier, et cæcus; ille vero et jus dicere potest.

Quin et novella 48 imperatoris Leonis mulieres in conventionibus et contractibus testimonium dicere vetat: in partu autem, et in iis quæ feminis solis videre permittitur, testimonium dicere possunt.

Ἡ γυνὴ οὐ μετέρχεται ἀνδρῶν ὀφφίκιον, οὐδὲ ἐν διαθήκῃ μαρτυρεῖ, εἰ μὴ ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται. Ἀλλ' οὐδὲ συνηγορεῖν ταύταις ἐφεῖται δημοσίᾳ, ἑαυταῖς δὲ μόνον συνηγοροῦσι καὶ γυνὴ καὶ τυφλός· οὗτος δὲ καὶ δικάζειν δύναται.

Ἡ δὲ μὴ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος κωλύει τὰς γυναῖκας ἐπὶ συμφώνοις μαρτυρεῖν καὶ συναλλάγμασιν· ἐπὶ δὲ τοκετῶν, καὶ ἐφ' ὧν μόνη θηλειῶν ὄψις ὁρᾷν συγκεχώρηται, ἐπιτρέπονται μαρτυρεῖν.

Ex novella Justiniani 123.

Ἐκ τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς.

B

Sanctissimis presbyteris et diaconis, si pro causa pecuniaria falsum testimonium dixisse deprehensi sint, non autem juramento mendacium confirmaverint, iis pro pœna sufficiet, tribus annis a ministerio separari, et monasteriis tradi. Si vero mendacio juramentum adjecerint, canon eos a sacerdotio præscindit. Quod si in causa criminali falsum testimonium dixerint, multati, prout a sacris canonibus definitur, clero denudantur, et pœnis præterea legitimis subjiciuntur.

Τοῖς εὐλαβεστάτοις πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, εἰ εὑρεθεῖεν ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες, μὴ μέντοι γε ὅρκῳ τὸ ψεῦδος βεβαιωσάμενοι, τούτοις ἀρκέσει, ἀντὶ βασάνων, ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς χωρίζεσθαι τῆς θείας ὑπηρεσίας, καὶ μοναστηρίοις παραδίδοσθαι. Εἰ δὲ καὶ τῷ ψεύδει τὸν ὅρκον προσέθηκαν, ὁ κανὼν αὐτοὺς προέκοψε τῆς ἱερωσύνης. Ὑπὲρ δὲ ἐγκληματικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυρίαν εἴπαεν, ἐγγραψάμενοι δηλονότι, ὡς τοῖς θείοις ὥρισται κανόσι, τοῦ κλήρου ἀπογυμνοῦνται καὶ ταῖς νομίμοις ποιναῖς ὑποβάλλονται.

Sufficiunt ad probationem quinque testes, si scripta non sint; si vero scripta sint, sive instrumenta, tres tantum sufficiunt.

Ἀρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν πέντε μάρτυρες, ἐγγράφων μὴ ὄντων· εἰ δέ εἰσιν ἔγγραφα, ἤτοι συμβόλαια, τρεῖς μόνον ἀρκοῦσιν.

Testes ex auditu testimonium ne dicant, dicentes: Ab aliquo audivimus, hunc debere, vel illum solvisse; quamvis tabellarii sint qui hæc testantur. In rebus enim criminalibus necesse est ipsos testes produci, et non eorum verba.

C

Οἱ μάρτυρες ἀκοῇ μὴ μαρτυρείτωσαν, λέγοντες ὡς Ἠκούσαμεν ἔκ τινος τόνδε χρεωστεῖν, ἢ τόνδε καταβάλλεσθαι, κἂν εἰ ταβουλάριοι εἶεν οἱ ταῦτα μαρτυροῦντες. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἐγκληματικῶν ἀνάγκη πᾶσα παραχθῆναι τοὺς μάρτυρας, καὶ μὴ τὰς φωνὰς αὐτῶν.

Testibus et non testimoniis credendum est; nam de criminibus ipsimet interrogantur a judicibus; et qui non probat quod intenderat, relegatur.

Τοῖς μάρτυσι καὶ οὐ τοῖς μαρτυρίοις πιστευτέον· αὐτοπροσώπως γὰρ ἐρωτῶνται παρὰ τῶν δικαστῶν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων, καὶ ὁ μὴ δεικνὺς τὸ παρ' αὐτοῦ προτεθὲν ἐξορίζεται.

Pauperes testes non sunt. Pauper vero est, qui non habet substantiam 50 solidorum.

Οἱ πένητες οὐ μαρτυροῦσι· πένης δέ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων ν' νομισμάτων περιουσίαν.

Testimonium non dicit libertus in patronum ejusve filium.

Οὐ μαρτυρεῖ ἀπελεύθερος κατὰ πάτρωνος, ἢ παιδὸς αὐτοῦ.

Minor viginti annis testis esse non potest; neque qui in publico judicio damnatus est, et non in integrum restituitur, nec qui in vinculis custodiave publica est; nec qui ob testimonium dicendum aut non dicendum pecunias accepisse convictus fuerit, neque qui in adulterii judicio damnatur.

Οὐ μαρτυρεῖ ὁ ἧττων τῶν κε' ἐτῶν, οὔτε ὁ ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ καταδικασθείς, καὶ μὴ ἀποκατασταθείς, ἢ ἐν δεσμοῖς, ἢ ἐν δημοσίᾳ φρουρᾷ βληθείς· οὔτε ὁ ἐλεγχθεὶς λαβεῖν χρήματα ἐπὶ τῷ μαρτυρῆσαι, ἢ μὴ μαρτυρῆσαι· οὔτε ὁ καταδικασθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ.

Filius patri, aut pater filio, testis non est.

Υἱὸς πατρὶ, ἢ πατὴρ υἱῷ, οὐ μαρτυρεῖ.

Nec quisquam in re sua.

Οὔτε οἱοσδήποτε ἐν ἰδίῳ πράγματι.

Servus testis non est. Servis enim contra dominos dicentibus non temere fidem adhibere oportet, quippe quod servus a natura domino inimicus sit.

Ὁ δοῦλος οὐ μαρτυρεῖ· οὐ γὰρ χρὴ πιστεύειν προπετῶς τοῖς οἰκέταις λέγουσι κατὰ δεσποτῶν· φύσει γὰρ ὁ δοῦλος τῷ δεσπότῃ πολέμιος.

Qui in aliquem testimonium dixit, rursus in eum produci non potest.

Ὁ κατά τινος ἤδη μαρτυρήσας οὐ μαρτυρεῖ πάλιν κατ' αὐτοῦ.

Testimonium dare prohibentur impubes, surdus,

Κωλύεται μαρτυρεῖν ἄνηβος, κωφὸς, ἄλαλος, μα-

Digitized by Google

νόμενος, ἄσωτος, υἱὸς ὑπεξούσιος, ὅταν ὁ πατὴρ αὐ- A τοῦ παρ' ἄλλου γραφῇ κληρονόμος ἐν διαθήκῃ.

mutus, insanus, prodigus ; et filiusfamilias, cum pater ejus ab alio hæres in testamento scriptus fuerit.

Ἡ παραγραφὴ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πολλαχῶς, κατὰ δὲ τοὺς ῥήτορας τετραχῶς γίνεται· ἀπὸ τοῦ λείποντος· οἷον ἀσώτου πατὴρ ἀφανὴς ἐγένετο, καὶ φόνου ὁ υἱὸς φεύγει· ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος· οἷον δέκα νέοι ἐπωμόσαντο μὴ γῆμαι, καὶ φεύγουσι κακοῦ βίου· ἢ ἀφ' ὧν ἕτεροι πεποιήκασιν οὐ δεῖ κρίνεσθαι, οἷον ὁ τρισαριστεὺς, οὗ εἰκόνα ἔστησαν οἱ πολέμιοι, καὶ προδοσίας φεύγων· ἢ κατὰ χρόνον, οἷον δειλοῦ παῖς ἠρίστευσε, καὶ μοιχείας κρίνει τὴν γυναῖκα.

Exceptio secundum leges multiplex est, secundum vero rhetoras quadruplex : ab absente, velut prodigi pater non apparet, et filius homicidii accusatur ; ab excessu, ut decem juvenes jurarunt se non uxorem ducturos, et malæ vitæ accusantur ; vel ab eo, quod quis de iis quæ alii fecerunt non teneatur, ut fortissimus, cujus imaginem inimici erexerunt, proditionis accusatur ; vel juxta tempus, ut timidi filius dux fortissimus evasit, et uxorem suam adulterii accusat.

Ἔτι περὶ τῶν ἐνδίκως καθαιρεθέντων.

Ὁ δ' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, Ὁ ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς, φησὶν, ἐπίσκοπος, ἔτι δὲ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦτο παθὼν ἐπισκόπου, εἰ μετελθεῖν ὁτιοῦν βουληθείη, ἃ τοῖς ἱερεῦσιν ἔθος, μὴ ἐξεῖναι τούτῳ ἀδίκως ἔτι διατεινομένῳ παθεῖν ἑτέρᾳ προσιέναι συνόδῳ, καὶ ζητεῖν ἐξετάσει τὰ κατ' αὐτὸν δοθῆναι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας αὐτῷ μετεῖναι· τοὺς δέ γε συνειδότας τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, καὶ κοινωνεῖν αὐτῷ τολμήσαντας, καὶ τούτους τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτεσθαι.

105 *Adhuc de iis qui juste depositi fuerint.*

Canon 4 syn. Antioch., Episcopus, inquit, qui B a synodo depositus fuerit, nec non presbyter, vel diaconus idem a proprio episcopo passus, si aliquid eorum operari voluerit, quæ sacerdotibus facere mos est, ne liceat ei, quamvis se injuste pati prætendat, alteram synodum adire, et petere, ut quæ ei objecta sunt examinentur, aut defensionis locum habere. Ii autem qui, sententiam adversus eum latam scientes, cum ipso communicare ausi fuerint, ex Ecclesia abdicentur.

Ὁ δὲ ιβ' τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὖθις ἐπισκόπου καθαιρεθέντα, πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἢ ὑπὸ συνόδου ἐπίσκοπον, ἀπαγορεύει προσιέναι τῷ βασιλεῖ, καὶ παρ' αὐτῷ ζητεῖν τὴν ἐξέτασιν, ἀλλὰ μείζονι ἐπισκόπων συνόδῳ, καὶ ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν, τούτοις προσαναφέρειν, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐξέτασιν ἐκδέχεσθαι καὶ C ἐπίκρισιν. Εἰ δέ τις τούτων ὀλιγωρήσας ἐνοχλῆσαι τολμήσει τῷ βασιλεῖ, μηκέτι χώραν ἔχειν ἀπολογίας, μηδὲ ἐλπίδα μελλούσης ἀποκαταστάσεως. Εἰ γὰρ καὶ παντὶ καταδικαζομένῳ καὶ ἀδικεῖσθαι οἰομένῳ ἡ τῆς Ἐκκλησίας βοήθεια δίδοται, ἀλλ' ἐπεί τοί γε τῶν πατριαρχῶν αἱ ψῆφοι ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκεινται, ὁ πειρώμενος ἔκκλητον εἰς βασιλέα ποιήσασθαι, μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, τιμωρεῖται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα.

Insuper can. 12 presbyterum vel diaconum a proprio episcopo depositum, vel episcopum a synodo, regem adire vetat, et examinationem ab eo petere, sed ad majorem episcoporum synodum ire, et jus, quod se habere putat, ad eos referre, eorumque examinationem et judicium suscipere. Si itaque quisquam, his contemptis, imperatori molestus esse ausus fuerit, is defensionis locum nullum habeat, aut spem futuræ restitutionis. Quamvis enim omni damnato, et se injuria affici credenti, Ecclesiæ auxilium conceditur ; quoniam vero patriarcharum sententiæ appellationi non subjiciuntur, qui post latam patriarchæ sententiam ad regem appellationem facere conatur, juxta præsentem canonem punitur.

Ὁ δὲ κη' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν καθαιρεθέντα δικαίως ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, καὶ ἄφασθαι τολμήσαντα τῆς ἀφαιρεθείσης αὐτῷ λειτουργίας, ἐκκόπτεσθαι παντάπασι κελεύει τῆς Ἐκκλησίας, διά τε τυχὸν τῆς αὐθαδείας τὸ περιὸν, καὶ ὅτι ἄλλως κολασθῆναι κανονικῶς οὐκ ἔνι τὸν ἤδη καθαιρεθέντα.

Porro sanct. apostol. can. 28 episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, qui juste ob manifesta crimina depositus, ministerium sibi ablatum attingere audeat, ab Ecclesia omnino abscindi jubet, tum ob summam forte impudentiam, D tum quod jam depositus aliter canonice puniri nequeat.

Ὁ δὲ ξε' τῆς ἐν Καρθαγένῃ, δικαίως κληρικοῦ καταδικασθέντος, φησὶ, πρὸς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, μηκέτι ἐκκλήτῳ βοηθουμένου, τοῦ κληρικοῦ δηλαδὴ, τοὺς χειρὶ χρωμένους, καὶ κωλύοντας τὴν ὁρισθεῖσαν κατ' αὐτοῦ ψῆφον τὸν ἐπίσκοπον ἐπενεγκεῖν, αἰτεῖσθαι χρὴ τὴν σύνοδον πρὸς τοῦ βασιλέως ποινῇ τούτους χρηματικῇ, καὶ ἀφαιρέσει τῆς τιμῆς ὑποβάλλεσθαι, εἴτε τῆς Ἐκκλησίας εἶεν οἱ τοιοῦτοι δήπου, εἴτε τοῦ λαοῦ, κἂν ὁποίας ὦσι καὶ ἡλικίας καὶ φύσεως.

Canon etiam 65 syn. Carth., Si clericus, inquit, a proprio episcopo juste depositus fuerit, nec appellationis auxilium habeat iste clericus, synodus a rege postulet, ut qui potentia utuntur et episcopum prolatam contra eum sententiam infligere non sinunt, pœnæ pecuniariæ et honoris privationi subjiciantur, sive sint ecclesiastici, sive laici, et cujuscunque ætatis vel conditionis fuerint.

Ὁ δὲ ν' καὶ τῶν ἐπισκόπων τοὺς μὴ ταῖς ψήφοις ὑποκύπτοντας τῆς συνόδου τῇ τῶν ἀρχόντων ἐξουσίᾳ κελεύει δίδοσθαι· πλὴν οὐκ ἔννομον τοὺς ἱερω-

Insuper can. 50 episcopos, qui synodi sententiis non se submittunt, in magistratuum potestatem tradere iubet ; verum justum non est, ut sacrati

Digitized by Google

sæcularibus magistratibus puniendi tradantur, nisi prius depositi fuerint. Hoc autem fit, vel cum synodus sententiam suam in actum redigere non possit, vel cum magnum fuerit delictum, et censuram ecclesiasticam magistratuum etiam pœnam sequi oporteat. Etenim si sacratus forte inventus sit imperatori insidias struere, præter depositionem, magistratui tradetur, ut examinationem subeat, et conscios detegat: quemadmodum et prædicta Justiniani novella 123 de iis qui sunt ejusmodi statuit.

Leges.

Episcopus sacerdotio canonice excidens, si ad urbem ex qua ejectus erat proficiscatur, vel locum in quo morari jussus erat, relinquat, alius provinciæ monasterio ineluditur.

Episcopus a synodo depositus, et tumultum excitans, ut episcopatum recuperet, centum milliaribus longe a civitate ex qua ejectus est habitet, nec ad imperatorem adeat. Sin autem profectus litteras rescriptas habeat, eæ sint inutiles, et qui eum defenderit, indignationem incurrat.

106 CAP. IX [XI]. *Quod ob id ipsum bis vindicare non oporteat.*

Canon apost. 25, Episcopus, inquit, vel presbyter, vel diaconus, fornicationis vel perjurii vel furti convictus, deponatur, et non segregetur: « Non enim vindicabis bis in id ipsum: » quare qui sacerdotium assecuti sunt, quamvis deponuntur, a fidelium tamen communione non segregantur, cujuscunque criminis rei fuerint. Soli autem utraque pœna afficiuntur, propter sceleris magnitudinem, qui pecuniis vel magistratuum potentia sacerdotium, vel aliter populi præsidentiam assecuti sunt; hos enim 19 can. apost. nec non 50 eosque qui iis communicant, non solum depositioni, sed etiam segregationi subjiciunt.

Porro magnus Basilius, in can. 32, dictum in prima epistola catholica evangelistæ et theologi Joannis exponens, quod ita se habet: « Est peccatum ad mortem, et est peccatum non ad mortem, » ait, clericos, qui peccatum ad mortem admittunt, quod scilicet ad actum progreditur, sacerdotii gradu excidere, verum a laicorum communione, quominus cum iis precentur, non arceri; in nullo enim ex tribus pœnitentiæ locis stabunt; nam non vindicabis bis in idipsum. Quemadmodum enim peccatum actu admissum ad mortem animæ ferre dicit, fornicationem scilicet, vel homicidium, vel similia, sic quod ad consultationem tantum et consensum progreditur, non quidem irreprehensibile esse, sed tamen mortem omnino animæ non conciliare, adeo ut depositionem induceat, juxta 4 can. syn. Neocæsar., quem quæras in cap. 15 litt. Π. Neque enim fornicator judicabitur, qui fornicari proposuit, opus vero non perfecit. Similiter de cæde censendum est, ut dicit magnus Theologus Gregorius: Si cædis damnas homicidam ex eo solo quod cogitavit, et

μένους εἰς κόλασιν κοσμικοῖς ἄρχουσι παραδίδοσθαι, εἰ μὴ πρότερον καθαιρεθείεν. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἢ ὅταν μὴ δυνατὴ ἡ σύνοδος ᾖ τὴν οἰκείαν ἀποφασιν εἰς ἔργον ἐξενεγκεῖν, ἢ ὅταν μέγα ᾖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ δεῖ τῆ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀρχόντων ἐπακολουθῆσαι κόλασιν. Εἰ γὰρ εὑρεθείη τυχὸν ἱερωμένος ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ, πρὸς τῆ καθαιρέσει, καὶ τοῖς ἄρχουσι πρὸς ἐξέτασιν ἐκδοθήσεται, ὥστε καὶ κατεῖπεῖν τοὺς συνίστορας, ὥσπερ δὴ καὶ ἡ ῥηθεῖσα ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ περὶ τῶν τοιούτων διακελεύεται.

Νόμοι.

Ἐπίσκοπος κανονικῶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπεσών, καὶ ἐπιβαίνων τῆ πόλει ἀφ' ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιμπάνων τὸν τόπον ἐν ᾧ διάγειν ἐκελεύσθη, μοναστηρίῳ ἄλλης ἐπαρχίας ἐμβάλλεται.

Ἐπίσκοπος ἀπὸ συνόδου καθαιρεθείς, καὶ ποιήσας τι στασιῶδες πρὸς τὸ αὖθις ἀναλαβεῖν τὴν ἐπισκοπὴν, ἀπὸ ἑκατὸν μιλίων ἧς ἐξεβλήθη πόλεως οἰκείτω, μηδὲ βασιλεῖ προσιτὸς ἔστω. Εἰ δὲ καὶ προσιὼν ἀντίγραφα λήψοιτο, ἄχρηστα ἔστω· καὶ ὁ ἐκδικῶν αὐτὸν ἀγανακτείσθω.

ΚΕΦΑΛ. Θ' [ΙΑ']. *Ὅτι δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκδικεῖν οὐ χρή.*

Ὁ κε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, Ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ ἁλοὺς, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλοπῇ, καθαιρείσθω καὶ μὴ ἀφοριζέσθω· Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό· οἱ γὰρ ἱερᾶσθαι λαχόντες, εἰ καθαιρεθείεν, ἀλλά γε τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ ἀφορίζονται, κἂν οἱῳδήποτε πάθει περιπαρῶσι. Μόνοι γε μὴν τῶν εὐθυνῶν ἀμφοτέρων τιμῶνται διὰ τὸ περιὸν τῆς κακίας, οἱ διὰ χρημάτων ἢ δυναστείας ἀρχόντων, ἱερωσύνην, ἢ προστασίαν ἄλλως λαοῦ δεξάμενοι· τούτους γὰρ ὁ καθ' ἀποστολικὸς κανών, ἔτι δὲ καὶ ὁ λ' καὶ τοὺς αὐτοῖς κοινωνοῦντας, οὐ μόνον καθαιρέσει, ἀλλὰ καὶ ἀφορισμῷ ὑποτίθησιν.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ λβ' κανόνι τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν καθολικῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ Θεολόγου ἐκλέξας φωνὴν, τὴν οὑτωσί πως διεξιοῦσαν· « Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον· » τοὺς τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν, φησὶν, ἁμαρτάνοντας κληρικοὺς, τὴν μέχρι πράξεως δηλαδὴ προχωρήσασαν, ἐκπίπτειν μὲν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, τῆς ἐν τῇ εὐχῇ δὲ κοινωνίας τῶν λαϊκῶν μὴ ἐξείργεσθαι· ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τέτραχα διαιρουμένων τῆς μετανοίας σταθήσονται τόπων· οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὥσπερ δὲ τὴν ἔμπρακτον ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον λέγει φέρειν τὸν τῆς ψυχῆς, πορνείαν τυχὸν, ἢ φόνον, ἢ τι τῶν τοιούτων, οὕτω τὴν ἄχρι βουλῆς καὶ συγκαταθέσεως προϊοῦσαν, οὐκ ἀνεπίμητον μὲν εἶναι, οὐ μὴν καὶ τὸν παντελῆ τῆς ψυχῆς μνηστεύεσθαι θάνατον, ὥστε καὶ καθαίρεσιν ἐπάγειν, κατὰ τὸν δ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα, ὃν ζήτει ἐν τῷ ιε' κεφ. τοῦ Π στοιχείου. Οὐδὲ γὰρ ἂν πόρνος κριθείη, ὁ πορνεῦσαι μὲν προθέμενος, τὴν πρᾶξιν δὲ μὴ τελέσας· ὡς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ φονέως λογιστέον, ὡς φησιν ὁ μέγας Θεολόγος Γρη-

Digitized by Google

γόριος, Εἰ κρίνεις φόνου τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς. Τινὲς δέ φασι πρὸς θάνατον εἶναι ἁμάρτημα τὸ κεφαλῆς ἀφαίρεσιν, καὶ θάνατον ἐπάγον τῷ ἁμαρτάνοντι, καὶ κρίνειν τὸν ἅγιον μηδὲν πλέον τῆς καθαιρέσεως τὸν ἱερέα ὑφίστασθαι, κἂν μεγάλων αὐτουργὸς γέγονεν ἐγκλημάτων, ἃ δὴ καὶ θάνατον κατὰ τοὺς νόμους, καὶ κεφαλικὴν τὸ δὴ λεγόμενον ἐφέλκονται κόλασιν.

Ἐν δὲ τῷ νʹ μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσι τῶν κληρικῶν ἁπάντων τὴν τιμωρίαν ὡρίσαντο, φησὶν, οἱ Πατέρες, τὴν ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τύχοιεν ὄντες, καὶ χειροτονίαν πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἢ ὑποδιακόνου δεξάμενοι, εἴτε ἐν ἀναγνώστου σφραγῖδι ἢ ψάλτου, ἢ θυρωροῦ· οὐ γὰρ τοὺς μείζονος ὄντας βαθμοῦ μᾶλλον κολάζουσι, κουφότερον δὲ τοὺς ἐλάττονος· ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνοι τῆς ἱερωσύνης εἴργονται, οὕτως οἱ ἀναγνῶσται, τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸ βῆμα, ἢ ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγνῶναι, ἢ εἰς μείζονα προκόψαι βαθμόν.

Τούτοις συνάδων καὶ ὁ κζʹ τῆς ἐν Καρθαγένῃ, Οἱ ἐπὶ ἀνηκέστοις, φησὶν, ἁμαρτήμασιν ἐληλεγμένοι κληρικοὶ, καὶ παρὰ τοῦτο τῶν οἰκείων βαθμῶν ἐκπίπτοντες, οὐκ ἀφορίζονται μὲν τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως, ἀρκεῖν γὰρ αὐτοῖς εἰς κόλασιν τὴν καθαίρεσιν μόνην· ἀλλ' οὐδ' ἡντιναοῦν χειροτονίαν τῆς ἐκτὸς τοῦ βήματος ὑπηρεσίας οἴεται δέξασθαι, οὐδὲ ἀναβαπτίζονται, ὡς δῆθεν τοῦ ἐγκλήματος ἐκπλυνθῆναι, ὥς τινες κακῶς οἴονται, καὶ εἰς βαθμὸν αὖθις κλήρου προκόψαι. Ἓν γὰρ τὸ σωτήριον βάπτισμα· διὰ δὲ τοῦτο καὶ οἱ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκοντες, ἢ εὐχὰς, ἢ εὐλογητὸν λέγοντες, οὐχ ὅσια δρῶσι. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θʹ κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου κανόνα νʹ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιεʹ κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα γʹ τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

ΚΕΦΑΛ. Γʹ [ΙΒʹ]. *Περὶ τῶν διωκόντων τινὰς δι' εὐσέβειαν.*

Ζήτει ἐν τῷ αʹ κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα θʹ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου καὶ τὴν πρὸς Ῥουφινιανὸν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐπιστολήν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑʹ [ΙΓʹ]. *Περὶ δούλων ἐλευθερίας καὶ κληρώσεως.*

Ὁ πεʹ τῆς ςʹ συνόδου κανὼν ἐπὶ τῆς τῶν δούλων ἐλευθερίας μὴ πλείους τῶν τριῶν μαρτύρων παραλαμβάνεσθαι ἀξιοῖ· Ἐπὶ δύο γὰρ, ὡς φησιν ἡ Γραφὴ, ἢ τριῶν μαρτύρων πᾶν ῥῆμα βεβαιούμενον ἴσμεν.

Ὁ δέ γε γʹ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου ἄγνωμον οἴεται κομιδῇ, δοῦλον ἀναπείθειν, προφάσει θεοσεβείας καὶ ἀσκήσεως, δεσπότου καταφρονεῖν, καὶ μὴ μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς ὑπείκειν τούτῳ, καὶ διακονεῖσθαι· ταύτῃ τοι καὶ τὴν δικαίαν ἐνδεικνύμενος ἀγανάκτησιν, τῷ ἀναθέματι τὸν τῆς ἀγνωμοσύνης παραπέμπει διδάσκαλον. Ὁ γάρ τοι θεῖος Ἀπόστολος τοῖς τὸν ζυγὸν ἕλκουσι τῆς δουλείας διὰ Τιμοθέου παρεγγυᾶται τοῦ πάνυ, πάσης τιμῆς ἀξίους τοὺς δεσπότας ἡγεῖσθαι· « Εἰ δὲ καὶ πιστοὶ εἶεν οἱ δεσπόται, φησὶ, μὴ περιφρονείτωσαν αὐτοὺς, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν οἱ τῆς εὐερ-

A quæ sequuntur. Dicunt autem nonnulli peccatum ad mortem esse, quod capitis ablationem et mortem peccatori inducit, et sanctum existimare pontificem nihil præter depositionem subire debere, licet maxima crimina perpetraverit, quæ mortem secundum leges, et pœnam quæ capitalis dicitur inferunt.

Insuper in can. 51, Unum, inquit, supplicium in eos qui lapsi sunt Patres decreverunt, a ministerio scilicet amotionem; sive in gradu fuerint, et ordinationem presbyteri vel diaconi acceperint, sive in lectoris munere, vel cantoris, vel ostiarii. Non enim eos qui in majori gradu sunt, gravius puniunt, levius vero eos qui in minori sunt, sed B sicut ii a sacerdotio arcentur, sic et lectores ad altare ingredi, vel in ambone legere, vel ad majorem gradum promoveri prohibentur.

His consona statuens can. 30 syn. Carthag., Clerici, inquit, gravissimorum criminum convicti, et propterea gradibus suis excidentes, a fidelium cœtu non segregantur; sola enim depositio iis in pœnam sufficit; manuum vero impositionem aliquam, ut extra tribunal ministerio fungantur, suscipere nequeunt; neque rebaptizantur, ut exinde a crimine purgati, sicut nonnulli putant, ad cleri gradum rursus promoveantur. Unus enim est salutaris baptismus; ideoque qui post depositionem in ambone legunt, vel preces, vel benedictionem C dicunt, non sacra faciunt. Quæras etiam in 9 cap. præsentis litteræ can. 50 syn. Carthag. Quæras etiam in 15 cap. litt. II, can. 3 magni Basilii.

107 CAP. X [XII]. *De iis qui aliquos propter religionem persequuntur.*

Quæras in 1 cap. litt. A can. 9 syn. Ancyr. et epist. magni Athanasii ad Rufinianum.

CAP. XI [XIII]. *De servorum manumissione, et ad clerum admissione.*

Can. 85 syn. VI ad servorum manumissionem non plures tribus testibus adhibere jubet: In duobus enim vel tribus testibus, ut inquit Scriptura, D omne verbum stabiliri novimus.

Tertius autem syn. Gangrensis nulla venia dignum existimat, ut servus pietatis vel exercitationis prætextu dominum contemnat, et non cum benevolentia et honore ipsi cedat, et serviat; quapropter justam indignationem exprimens, improbitatis magistrum anathemate ferit. Divinus enim Apostolus eos qui servitutis jugum trahunt per magnum Timotheum dominos suos omni honore dignos existimare jubet: « Quod si domini, inquit, fideles sint, ne contemnant eos, quod fratres sint, sed magis serviant, quoniam sunt fideles qui bono eorum opere fruuntur. » Et rursus ad Titum scri-

Digitized by Google

bene : « Doceas servos suis dominis subjici, et in omnibus bene placentes esse, non contradicentes, non arrogantes, sed fidem omnem bonam ostendentes. »

Canon vero 82 sanct. apost. omnem scandali occasionem tollens, non permittit servum sine domini venia in clerum provehi ; hoc enim totius aliquando domus eversio fit, et molestiam et tristitiam domino dat. Vel enim servus iste domus procurator erat, vel tabernæ præpositus, et cujus fidei creditæ erant pecuniæ ad negotiationem. Quod si servus gradu sacro dignus existimetur, episcopum de eo negotio cum domino communicare oportet, et si is consenserit, servum secure ordinare. Magnus etenim Paulus Onesimum, Philemonis servum, cujus ministerium sibi utile judicabat, sine domini voluntate detinere noluit, sed ipsum ad Philemonem remisit.

Insuper 4 can. IV syn. excommunicari jubet eum qui servum in monasterium recipit, ut monachus fiat, sine proprii domini venia.

Leges.

Lex ad servi libertatem sufficere dicit, quod sciat dominus eum in clerum cooptari, et non contradicat.

Novella autem Leonis Sapientis, Servus, inquit, qui in clerum promotus est nesciente domino, et qui monachus, vel episcopus fit, ad priorem dominum invitus revertatur, nihil ab ordinatione adjutus. Dominus autem indefinite eum revocare nequit, sed intra triennium, a tempore quo factum resciverit, numerandum.

Personarum prima divisio hæc est : homines alii sunt liberi, alii autem servi ; et libertas quidem est, **108** facultas naturalis cuilibet concessa agendi quæ velit, nisi lex vel vis impediat. Servitus autem est legis ethnicæ et juris belli effectus ; per eam aliquis alterius potestati subjicitur ; quod legi naturali contrarium est. Natura enim omnes liberos produxit.

Rursus liberi dividuntur dupliciter, in ingenuos, et libertos. Et ingenuus quidem est, qui statim ac natus est, liber exsistit, et servitutis jugum nunquam gustavit ; libertus vero, qui ex servo manumisso natus est.

Potest aliquis servum suum manumittere, vel in sanctissimis ecclesiis, vel coram præside, vel coram amicis quinque ad hoc vocatis, vel tribus subscribentibus, vel per litteras, vel in testamento, vel quacunque extrema voluntate. Et si servum suum personæ liberæ junxit, vel eum præter voluntatem suam junctum audiens, id patiatur.

Servus qui sciente domino in militiam abit manumittitur.

Qui cædem domini sui indicat, manumissionem habeat pro præmio.

A γεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. » καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὖθις Τίτον· « Δίδασκε δούλους οἰκείοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν. »

Ὁ δὲ πβ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων, πᾶσαν πρόφασιν σκανδάλου περιαιρῶν, οὐκ ἐπιτρέπει δοῦλον ἀλλότριον παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου κληροῦσθαι· ὅλου γὰρ οἴκου ἀνατροπὴ ἔσθ' ὅτε γίνεται τοῦτο, καὶ λύπης καὶ ἀτιμίας αἴτιον τῷ δεσπότῃ. Ἢ γὰρ τοῦ οἴκου τοῦτον εἶχε διοικητήν, ἢ ἐργαστηρίου προϊστάμενον, ἢ χρήματα εἰς ἐμπορίαν πεπίστευτο. Εἰ δὲ ἄξιος ὁ οἰκέτης ἱερατικοῦ κριθείη βαθμοῦ, κοινοῦσθαι χρὴ τὸν ἐπίσκοπον τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ δεσπότῃ, καὶ εἰ κἀκεῖνον σχοίη πειθόμενον, χειροτονεῖν ἀδεῶς τὸν B οἰκέτην. Καὶ ὁ μέγας γὰρ Παῦλος τὸν Ὀνήσιμον, δοῦλον ὄντα Φιλήμονος, καί τοι εὔχρηστον αὐτῷ κριθέντα εἰς διακονίαν, ὅμως ἄνευ γνώμης τοῦ δεσπότου κατέχειν οὐκ ᾤετο δεῖν, ἀλλ' ἐπεμψεν αὐτὸν πρὸς Φιλήμονα.

Ὁ δὲ δ' τῆς τετάρτης συνόδου καὶ ἀκοινώνητον εἶναι κελεύει τὸν δεχόμενον εἰς μοναστήριον δοῦλον ἐπὶ τῷ μονάσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου.

Νόμοι.

Ὁ δὲ νόμος ἀρκεῖν εἰς ἐλευθερίαν φησὶ τοῦ δούλου τὸ εἰδότος τοῦ δεσπότου καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, τῷ κλήρῳ αὐτὸν καταλεγῆναι.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ σοφοῦ Λέοντος, Τὸν κληρωθέντα δοῦλον, φησὶν, ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν μονάσαντα, καὶ τὸν γεγονότα ἐπίσκοπον, τῷ C προτέρῳ δεσπότῃ καὶ ἄκοντα ἀποκαθίστασθαι, μηδὲν τῆς χειροτονίας ἀπονάμενον. Οὐ μὴν ἀπροσδιορίστως δύναται ὁ δεσπότης ἀνακαλεῖσθαι τοῦτον, ἀλλ' ἐντὸς τριετίας μετὰ τὸ λαβεῖν αὐτὸν εἴδησιν τοῦ γεγονότος ἀριθμουμένης.

Ἡ τῶν προσώπων ἄκρα διαίρεσις αὕτη ἐστίν· ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι· καὶ ἐλευθερία μέν ἐστιν εὐχέρεια φυσικὴ, ἑκάστῳ συγχωροῦσα πράττειν ἃ βούλεται, εἰ μὴ νόμος ἢ βία κωλύει· δουλεία δέ ἐστιν ἐθνικοῦ νόμου διατύπωσις καὶ πολέμων ἐπίνοια, ἐξ ἧς τις ὑποβάλλεται τῇ ἑτέρου δεσποτείᾳ, ὑπεναντίως τοῦ φυσικοῦ νόμου· ἡ γὰρ φύσις πάντας ἐλευθέρους προήγαγεν.

Πάλιν οἱ ἐλεύθεροι διαιροῦνται εἰς δύο, εἰς εὐγε- D νεῖς καὶ ἀπελευθέρους. Καὶ εὐγενὴς μέν ἐστιν ὁ εὐθέως ἅμα τῷ τεχθῆναι ἐλεύθερος ὤν, καὶ μήπω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος· ἀπελεύθερος δὲ ὁ ἐκ δούλου ἐλευθερωθέντος γεννηθείς.

Δύναταί τις ἐλευθεροῦν τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον ἢ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ ἐπὶ ἄρχοντος, ἢ ἐπὶ φίλων πέντε ἐπὶ τοῦτο προσκληθέντων, ἢ καὶ μέχρι τριῶν ἀπογραφομένων, ἢ δι' ἐπιστολῆς, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐν οἱαδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει. Καὶ ἐὰν τὸν ἴδιον δοῦλον ἐλευθέρῳ προσώπῳ ζεύξῃ, ἢ παρὰ γνώμην αὐτοῦ ζευγνύμενον ἀκούσας ἀνάσχηται.

Δοῦλος στρατευόμενος εἰδήσει τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐλευθεροῦται.

Ὁ μηνύων τὸν φόνον τοῦ οἰκείου δεσπότου τὴν ἐλευθερίαν ἐχέτω ὡς ἔπαθλον.

Digitized by Google

Ποινὰς ὑφίσταται ὁ ἀπελεύθερος μὴ τιμῶν τοὺς παῖδας τοῦ ἰδίου πάτρωνος· ὁ δὲ ὑβρίζων καταδουλοῦται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀχάριστος.

Τὸν πενόμενον πάτρωνα ἀναγκάζεται τρέφειν ὁ ἀπελεύθερος.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ' [ΙΔ']. *Περὶ δωρεῶν.*

Νόμοι.

Πᾶσα δωρεὰ τελεία γενομένη οὐκ ἀνατρέπεται, εἰ μὴ ἐξ ἀχαριστίας.

Ἐὰν ὁ τὴν δωρεὰν εἰληφὼς ἀχάριστος ὀφθῇ περὶ τὸν δωρησάμενον, σκαιαῖς κατ' αὐτοῦ χρησάμενος ὕβρεσιν, ἢ χεῖρας ἀδίκους ἐπαγάγῃ, ἢ ζημίαν μεγίστην ἐπενέγκῃ, ἢ εἰς τὴν ζωὴν ἐπιβουλεύσῃ, ἢ τὰ ἐν τῇ δωρεᾷ πάντα εἴτε ἐγγράφως ἢ ἀγράφως γεγονότα μὴ πληρώσῃ, μία γὰρ ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν ἐὰν ἐν δικαστηρίῳ κατὰ σύστασιν φανερῶς ἀποδειχθῇ, ἀνατραπέσθωσαν αἱ γενόμεναι δωρεαί.

Οὔτε ἄνηβος, οὔτε ἄνους δύναται δωρεῖσθαι· ἐν οὐδενὶ γὰρ τούτων ἐστὶ βούλησις.

Ἐὰν χαρίσηταί τις ἀφήλιξ τινὶ πρᾶγμα αὐτοῦ, δύναται, μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰ κε' ἔτη, ἐντὸς τετραετίας ἀγωγὴν ποιεῖσθαι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπαναλαμβάνειν πρᾶγμα.

Εἴ τις δωρεὰν ἄμετρον εἴς τινα ἢ τινας τῶν παίδων ποιήσαιτο, ἀνάγκην ἔχει ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου, τοσοῦτον ἑκάστῳ τῶν παίδων φυλάττειν τὸ ἐκ τοῦ νόμου μέρος, ὅσον ἦν πρὶν ἢ τὴν δωρεὰν ὁ πατὴρ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ταύτῃ τετιμημένους ποιήσαιτο.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ε ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ ἐγγύης.*

Ο μὲν κ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, μηδὲν περὶ διαφορᾶς ἐγγύης διαστειλάμενος, ἀπροσδιορίστως κελεύει τὸν ἐγγύας διδόντα κληρικὸν καθαιρεῖσθαι. Δίδωσι δέ τις ἐγγύας ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἢ ὑπὲρ ἄλλου· καὶ εἰ μὲν εἰς δικαστήριον ἀχθεὶς ὁ κληρικὸς, καὶ ἐγγύας εἰσπραττόμενος δοίη, τοῦ μὴ ἀποδρᾶναι τυχὸν, οὐδὲν περὶ τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα ζημιωθήσεται.

Ἐπεὶ καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ θεῖοι Πατέρες, (ὡς ὁ λ' αὐτῆς διέξεισι κανὼν), καὶ οἱ συνόντες τούτοις ἐκ τῆς συγκλήτου, ἐγγύας ἀπῄτησαν τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπισκόπους προσεδρίας χάριν, ἢ τούτων ἀποροῦντας, ἐξωμοσίαν ποιήσασθαι, ὑπέρθεσιν ζητοῦντας καιροῦ, καὶ οὐδὲν οὐδενὶ βλάβος ἐκ τούτου γεγένηται· τρισκαίδεκα γὰρ ὄντες οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἀρχιερεῖς, γράμμασιν οὐκ ἐπείθοντο τὰ τῇ ἁγίᾳ δογματισθέντα συνόδῳ ὑποσημήνασθαι, εἰ καὶ τοὺς περὶ τὸν Διόσκορον καὶ Εὐτυχέα συνάμα τοῖς ἄλλοις τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλον· παρῃτοῦντο γὰρ οὐχ ὡς ἀπαρεσκόμενοι τοῖς δρωμένοις, ἀλλὰ τῷ ἔθος ἔχειν, ὡς ἔλεγον, μηδέν τι πράττειν ἐκκλησιαστικὸν δίχα γνώμης τοῦ σφῶν αὐτῶν πατριάρχου, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας δηλαδὴ, οὗ τηνικαῦτα ὁ θρόνος ἐκεῖνος χηρεύων ἦν. Ἀμέλει καὶ καιρὸν ᾐτοῦντο σφίσι δοθῆναι μέχρις ἂν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος γένηται. Καὶ οἱ μὲν τῆς συνόδου θεῖοι Πατέρες, τὴν ἀναβολὴν ὑποπτεύοντες, οἷοί τε ἦσαν καθαίρεσιν ἐκείνων καταψηφίσασθαι. Οἱ δὲ τῆς συγκλήτου μένειν αὐτοὺς

Pœnas dat libertus qui patroni sui filios non honorat. Qui vero eos contumelia afficit, ut ingratus in servitutem ab eo reducitur.

Libertus patronum pauperem enutrire cogitur.

CAP. XII [XIV]. *De donationibus.*

Leges.

Omnis donatio, si perfecta fuerit, non revocatur, nisi ingratitudinis causa.

Si qui donum acceperit, erga donantem ingratus videatur, atroces in eum injurias effundens, vel manus injustas ei intulerit, aut damnum grave inflixerit, vel vitæ insidiatus fuerit, vel omnia quæ in donatione sive scriptis vel sine scriptis pacta sunt, non fecerit, si una ex his causis in judicio per assertionem aperte probetur, factæ donationes revocentur.

Neque impubes, nec insanus donare possunt, in neutro enim eorum voluntas est.

Si minor aliquid ex rebus suis alicui donaverit, post lapsos 25 annos, intra quadriennium actionem movere, et rem suam recuperare potest.

Si quis donationem sine mensura alicui vel aliquibus ex filiis fecerit, necesse habet in sortis distributione tantam partem pro quolibet filio ex distributione conservare, quanta erat, antequam pater donationem filiis ea donatis fecerat.

109 INITIUM LITTERÆ E.

CAP. I. *De fidejussione.*

Canon 20 sanct. apostolorum, inter diversas fidejussiones nihil distinguens, indefinite jubet, clericum fidejubentem deponi. Fidejubet autem aliquis vel pro se, vel pro alio; et clericus si ad judicium ductus, satisdationem coactus, præstet, forte quod non aufugiet, de dignitate sua in periculum non veniet.

Quandoquidem in œcumenica quarta synodo divini Patres, (sicut 30 canon demonstrat) et qui una ex senatu convenerant, ab Ægyptiis episcopis fidejussiones judicio sistendi causa exigebant, vel ab iis qui satisdationibus destituebantur, juramenti susceptionem, dum tempus dilationis quærunt, nullus exinde damnum aliquod sustinuit. Cum enim tredecim essent ex Ægypto antistites, noluerunt quæ a sancta synodo definiebantur, scriptis confirmare, quamvis Dioscorum et Eutychetem cum aliis anathemati subjicerent. Id enim recusarunt, non quod ea quæ facta erant minus probarent, sed quod consuetudinem, ut aiebant, haberent, nihil de rebus ecclesiasticis constituere inconsulto patriarcha suo, Alexandrino scilicet, cujus tunc temporis thronus vacuus erat. Tempus itaque sibi dari postulabant, donec episcopus Alexandrinus factus esset. Verum synodi divini Patres cunctationem suspicantes, depositionem eorum statuerunt. Sed senatores eos in proprio habitu manere oportere censebant, si satisdationes

Digitized by Google

darent se non aufugituros, vel si iis destituerentur, juramentum susciperent; quod Patrum synodo placuit. Ἐξομοσία autem dicitur, cum quis extra quinque jurisjurandi species lege statutas juramentum suscipit, per caput forte imperatoris, vel per suam salutem. Atque hæc quidem ita contigerunt. Si vero quisquam pro alio fidejubeat, turpis scilicet lucri gratia, id a sanctis canonibus et legibus vetatur. Ostenditur autem ex novella Justiniani CXXIII quæ sic statuit.

Lex.

Sed nec publicorum tributorum exactorem, vel receptorem, vel vectigalium aut possessionum alienarum receptorem, vel curatorem domus, vel causæ procuratorem, vel pro his causis fidejussorem, episcopum, vel œconomum, vel alium clericum cujuscunque gradus, vel monachum proprio nomine, vel ecclesiæ aut monasterii esse permittimus; ne hoc prætextu sanctis quoque domibus detrimentum afferatur, et divina ministeria impediantur. Et hæc quidem novella.

Quod si ex charitate moveatur, propter quam animas nostras pro fratribus nostris deponere jubemur, ut si quis trahatur, et ab eo de causa aliqua fidejussiones exigantur, et quod non dederit, in carcerem abiturus sit, ejus autem clericus misertus fidejussiones pro eo det, non tantum non deponetur, sed pulcherrima præmia accipiet, a judice scilicet justo, ut qui mandatum evangelicum impleverit.

Lex.

Jus autem civile clericos in jus vocatos satisdare jubet.

110 Prædicta autem Justiniani novella clericos in jus vocatos fidejussiones non dare jubet, sed promissionem pignoratitiam facere sine juramento, episcopos vero in jus vocatos nec fidejussiones dare, nec promissionem facere.

CAP. II. *De consuetudinibus Ecclesiæ non scriptis.*

Magnus Basilius, in epistola ad Diodorum, consuetudinem non scriptam legis vim habere ait, quod a sanctis viris ritus nobis traditi fuerint.

In capite autem 27 eorum quæ ad beatum Amphilochium de sancto Spiritu scripta sunt, Dogmatum, inquit, et prædicationum quæ in Ecclesia servantur, alia quidem ex doctrina scripta habemus, alia vero ex traditione apostolorum nobis data in mysterio suscipimus; quæ utraque easdem ad pietatem vires habent. His autem nemo contradicet, qui rituum ecclesiasticorum vel minimam experientiam habuerit. Si enim non scriptas consuetudines, tanquam magnam potestatem non habentes, recusare voluerimus, in rebus principalibus ipsum Evangelium imprudentes damno afficiemus, vel potius id quod enuntiatum est ad nudum nomen redigemus. Ex. gr. figura crucis signari, aut ad orientem verti inter orandum, quis

A ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος ζῶντο δεῖν, εἰ δοῖεν ἐγγύας μὴ ἀποδρᾶναι, ἢ τούτων ἀποροῦντες, ἐξωμοσίαν ποιήσαιντο· ὅπερ ἥρεσε καὶ τῇ τῶν Πατέρων συνόδῳ. Ἐξωμοσία δέ ἐστι, τὸ ἔξω τῶν ε' ὅρκων ὀμόσαι, τῶν ἐμπεριειλημμένων τῷ νόμῳ, ἢ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τυχὸν, ἢ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ συμβέβηκεν. Εἰ μέντοι τὰς ἐγγύας ὑπὲρ ἑτέρου τις δοίη, εἰ μὲν αἰσχροῦ κέρδους χάριν, τοῦτο καὶ τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς νόμοις ἀπείρηται· καὶ δείκνυται ἐκ τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς οὕτω θεσπιζούσης·

Νόμος.

Ἀλλ' οὐδὲ ἀπαιτητὴν δημοσίων συντελειῶν, ἢ ἐκλήπτορα, ἢ μισθωτὴν τελῶν, ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων, ἢ κουράτορα οἴκου, ἢ ἐντολέα δίκης, ἢ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τούτων τῶν αἰτιῶν, ἐπίσκοπον ἢ οἰκονόμον ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι, ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου ὑπεισιέναι συγχωροῦμεν· ἵνα μὴ διὰ τῆς προφάσεως ταύτης καὶ τοῖς ἁγίοις οἴκοις ζημία γένηται, καὶ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται· καὶ ταῦτα μὲν ἡ νεαρά.

Εἰ δὲ ἀγάπη τὸ κινοῦν εἴη, δι' ἣν καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν τιθέναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἐντετάλμεθα, οἷον, εἰ ἐλκόμενόν τινα, καὶ ἐγγύας ἀπαιτούμενον ὑπέρ τινος παραστάσεως, καὶ τῷ μὴ δύνασθαι δοῦναι εἰς εἱρκτὴν ἀπαγόμενον, τῶν τις κληρικῶν ἐλεήσας, ἐγγύας ὑπὲρ αὐτοῦ δοίη, μὴ ὅτι καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶν ἀξιωθήσεται τῶν γερῶν, οἶμαι, παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ, ὡς εὐαγγελικὴν πεπληρωκὼς ἐν-
C τολήν.

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους ἐγγύας κελεύει διδόναι.

Ἡ δὲ ῥηθεῖσα Ἰουστινιάνειος νεαρὰ τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους κελεύει μὴ διδόναι ἐγγύας, ἀλλ' ὁμολογίαν ποιεῖν ἐνυπόθηκον ἄνευ ὅρκου· τοὺς δὲ ἐπισκόπους δικαζομένους μήτε ἐγγύας διδόναι, μήτε ὁμολογίαν ποιεῖν.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ ἐθῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀγράφων.*

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν μὲν τῇ πρὸς Διόδωρον ἐπιστολῇ, τὸ ἄγραφον ἔθος νόμου δύναμιν ἔχειν φησὶ, διὰ τὸ ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι.

Ἐν δὲ τῷ κζ' τῶν πρὸς τὸν μακάριον Ἀμφιλόχιον
D περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γεγραμμένων κεφαλαίων. Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, φησὶ, φυλαττομένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς θεοσέβειαν, καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅστις κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν, ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστάντες τὸ κήρυγμα· οἷον, τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; ἢ τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἑστάναι-

Digitized by Google

φθαι κατὰ τὴν προσευχήν; ὀλίγοι γὰρ ἴσμεν, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ζητοῦμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. Καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. Οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ δοκεῖ πως αὕτη τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκών, μία οὖσα ἡ αὐτὴ ἀνακυκλουμένη καὶ ὀγδόη, ἀναγκαίως τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτες ἀποπληροῦμεν, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς, τῶν πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν.

Περὶ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς.

Καὶ πᾶσα δὲ ἡ Πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεώς ἐστιν ὑπόμνημα. Ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελε. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ μέγας οὑτοσὶ Βασίλειος, τὰς ἱλαστηρίους εὐχὰς, ἐπὶ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιδημίᾳ, ἄριστα πάντα θεολογήσας τε καὶ συνθέμενος, καὶ δουλικῷ τῷ σχήματι κλίνειν γόνυ παρεγυήσας τῷ λαῷ, τούτων ἐπ' Ἐκκλησίας ἐκφωνουμένων, τὴν αὐθεντίαν τῆς φυσικῆς θεότητος προσμαρτυρῶν κάντεῦθεν τῷ Πνεύματι, οὐκ ᾤετο δεῖν ταύτας ὑπαναγινώσκεσθαι, τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τῆς κυριωνύμου καὶ Πεντηκοστῆς τοῦ Πάσχα ἡμέρας, καθ' ἣν ὥραν τε καὶ ἡμέραν τὸ πανάγιον Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπιδεδήμηκεν. Οὐ γὰρ ἦν σῶζον λόγον, τὸν ὑποφήτην τῶν ὀργίων τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸν νομοθέτην, τῆς Κυριακῆς ὁμοῦ καὶ Πεντηκοστῆς τὰ ῥηθέντα καταλύειν πρεσβεῖα, μεγάλων μυστηρίων ἐξηρτημένα. Ταύτῃ τοι καὶ τῇ ἑσπέρᾳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας τούτων ἐταμιεύσατο τὴν ἀνάγνωσιν, καθ' ἣν ἥ τε κυρία τῶν ἡμερῶν καὶ ἡ Πεντηκοστὴ τέλος ἤδη λαμβάνει, αἱ δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας ἀρχαὶ καταβάλλονται, ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τὰς ἀρχὰς τῆς ὑστεραίας ἑκάστης εἰωθὸς δήπου λογίζεσθαι· τοῦτο γὰρ οὐχ ὅπως τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖς πολιτικοῖς δοκεῖ νόμοις, καὶ τοῖς τῇ ἀστρολογίᾳ ἐσχολακόσιν· εἰ καὶ πλάνον τοῖς πολλοῖς ἐνῆκεν ἡ τῶν εὐχῶν ἐπὶ τῆς ἑσπέρας ἀνάγνωσις, τῇ δευτέρᾳ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησιν ἐπιγράφεσθαι, ἡ δέ ἐστι μεθέορτος, ὥς γε δὴ καὶ αἱ καθεξῆς ἡμέραι τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος· καθ' ἣν τε ἡμέραν ὁ παλαιὸς ἐδίδοτο νόμος (Πεντηκοστὴ δὲ ἦν αὐτὴ,) κατ' ἐκείνην καὶ ἡ τοῦ Παρακλήτου ἐπιφοίτησις, καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐντεῦθεν τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας νομοθέτην γνωρίζεσθαι. Καὶ αὖθίς φησι· Καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν ἔργῳ δείκνυμεν, ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατερρύημεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας αὖθις τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνελήθημεν. Τὰ δὲ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ προλέγομεν, καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες· τὸ εὐλογεῖν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσμα-

per litteras docuit? Pauci enim scimus, quod antiquam patriam quærimus, paradisum quem Deus plantavit in Eden ab Oriente. Et preces quidem stantes peragimus in prima Sabbatorum, rationem autem non omnes scimus. Non solum enim, ut qui cum Christo consurreximus, quæ supra sunt quærere debemus, sed quod videatur esse quodammodo sæculi quod exspectatur imago, cum ipsa circulariter vertens prima sit et octava. Necessario igitur orationes in ea stantes peragimus, ut assidua commonitione vitæ nunquam desituræ, viaticum ad eam transmigrationem non negligamus.

De sancta Pentecoste.

Porro tota quoque Pentecoste est resurrectionis, quæ in sæculo exspectatur, monumentum. Unus enim ille et primus dies septies septuplicatus, septem sacræ Pentecostes hebdomadas efficit. Et propterea magnus iste Basilius preces propitiatorias de Spiritus sancti adventu optime omnium, prout theologum decet, componens, et dum istæ pronuntiantur, populum gestu servili genuflectere jubens, divinæque naturæ potestatem spiritui competentem exinde attestans, non censebat eas legendas esse hora tertia diei Dominicæ a Paschate Quinquagesimæ, qua hora et die Spiritus sanctus in apostolos descendit. Absurdum enim est existimare quod qui Spiritus mysteria interpretatus est, et in Ecclesia leges dat, prædictæ Dominicæ et Pentecostes privilegia magnis mysteriis annexa destrueret. Idcirco ad vesperam ejusdem diei harum precum lectionem reservabat, quo tempore præcipua dierum, scilicet Pentecoste finitur, et secunda dies initium sumit; etenim a septima hora initium uniuscujusque diei sequentis numerari solet; ita enim non solum Ecclesiæ et legibus civilibus, sed et astronomiæ quoque peritis visum est: quamvis lectio istarum precum in vespera plurimos in errorem induxit, ut diei secundo Spiritus descensum ascriberent, qui est dies post festum, sicut et reliqui istius septimanæ. Insuper in quo die vetus lex tradebatur (erat autem iste Pentecoste) in eo Paracleti descensus contigit, unde unum et eumdem fuisse legis veteris et novæ **111** legislatorem indicatur. Et rursus dicit: In unaquaque genuflexione et assurrectione reipsa ostendimus, quod propter peccatum in terram delapsi sumus, et per ejus qui nos creavit clementiam in cœlum revocati sumus. Porro invocationis verba quæ in ostensione panis Eucharistiæ, et calicis benedictionis dicuntur, quis ex sanctis nobis scripta reliquit? Non enim iis utique contenti sumus, quorum Apostolus vel Evangelium meminit, sed et præfamur, et alia subjungimus, ut quæ magnam vim habeant ad mysterium, ex non scripta doctrina id accipientes. Aquam baptismi benedicere, et unctionis oleum, ipsum etiam qui baptizatur, ipsamque insuper olei unctionem, et alia quoque quæ circa baptismum fiunt, renuntiare Satanæ et angelis ejus, ex quanam sunt scriptura?

Digitized by Google

Nonne ex hac non publicata et arcana doctrina, quam in minime curioso et nequaquam plus quam oportet investigante silentio Patres custodierunt, recte illi edocti quæ sunt in mysteriis præclara et veneranda silentio servare? Quæ enim ne suspicari quidem licet iis qui non sunt mysteriis initiati, quomodo consentaneum est eorum doctrinam in scriptis triumphare? Hæc est eorum quæ non scripta sunt traditionis ratio, ut ne sæpius agitata dogmatum cognitio multis vilis et contemnenda reddatur propter consuetudinem. Aliud est enim dogma, et aliud prædicatio; dogmata enim tacentur, prædicationes vero publicantur. Est autem etiam silentii species obscuritas, qua utitur Scriptura, quæ reddit dogmatum sententiam contemplatu difficilem, ad eorum utilitatem qui in ea incidunt. Quin et apostolicum esse existimo, in traditionibus non scriptis permanere. In prima enim Epist. ad Thessalonicenses : « State igitur, fratres, et traditiones servate, quas didicistis, sive per sermones, sive per epistolas. » Hoc insuper D. Chrysostomus explicans : Exinde, inquit, manifestum est, quod non omnia per epistolas tradiderunt, sed multa sine scriptis. Similiter tam hæc quam illa fide digna sunt, ut traditionem ecclesiasticam fide dignam censeamus; traditio est, nihil amplius quæras.

CAP. III. *De moribus Græcanicis.*

Sexagesimus secundus vi syn. can. fideles Græcanicis moribus imbui, perniciosum ducit. Kalendas itaque, et Bota, et Brumalia, et hujusmodi alia meminit in quibus Græci mysteria celebrare solebant. Et festum quidem Kalendarum in prima Januarii mensis die quotannis celebrabatur, eo quod tunc temporis luna renovetur, et ejus fundamentum abhinc statuitur, quod totum tempus se jucunde transacturos existimabant. In tria vero mensium dies diviserunt Romani : alias quidem Kalendas nominarunt, alias vero Nonas, alias autem Idus. Bota equidem Pani, ut habet fabula, dedicarunt, tanquam pecoribus et ovibus prospicienti. Brumalia autem vel Rusalia, etiam hodie a rusticis post sanctum Pascha celebrari videantur, quæ Baccho a Græcis celebrata fuerunt. Bromius enim apud illos est illi epithetum. Tolli etiam vult can. et festum in prima Martis die celebratum, pro anni forsan tempestatum et aeris temperie ; nam Græcum erat et hoc. Et publicas mulierum saltationes, tanquam ad libidinem excitantes, prohibet; et muliebrem vestem viros, vel vestem viro convenientem mulierem induere, ut quidem fecerunt qui Baccho festum agebant. Porro et personas comicas induere, quæ ad quosdam scommate perstringendos **112** exercentur : vel tragicas, quæ movent affectus et inferunt luctus : vel satyricas, quæ in Bacchi honorem a Satyris et Bacchis celebrantur. Bacchi vero nomen in torcularibus invo-

τος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ἐλαίου χρίσιν, καὶ τὰ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα· τὸ ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ Γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριέργῳ σιγῇ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὰ σεμνὰ σιωπῇ διασώζεσθαι; Ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτου πῶς ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; Οὗτος ὁ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων ἐθῶν παραδόσεως, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν, εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνήθειαν. Ἄλλο μὲν γὰρ δόγμα, καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὰ μὲν γὰρ δόγματα σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται· σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ᾗ χρῆται ἡ Γραφή, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές· καὶ ἀποστολικὸν δὲ εἶναι, τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσεσι παραμένειν. Ἐν γοῦν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτῃ, Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγων, εἴτε δι' ἐπιστολῶν, τοῦτο πάλιν ὁ θεῖος ἐξηγούμενος Χρυσόστομος, Ἐντεῦθεν, φησί, δῆλον, ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως. Ὁμοίως δὲ κἀκεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα, ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα· παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ ἐθῶν Ἑλληνικῶν.*

Ὁ ξϛ' τῆς ς' συνόδου κανὼν τὸ ἑλληνικοὺς ἔθεσι τοὺς πιστοὺς προσανέχειν, τῶν ὀλεθρίων ἡγεῖται. Καλάνδας γοῦν, καὶ βοτὰ, καὶ βρουμάλια, καὶ τοιαῦτα μέμνηται ἄττα, ἐν οἷς τελετὰς ἄγειν τοῖς Ἕλλησιν εἴθιστο. Καὶ ἡ μὲν τῶν καλανδῶν ἑορτὴ ἐτησίως ἐν τῇ α' τοῦ Ἰανουαρίου ἐτελεῖτο μηνὸς, τῷ τηνικαῦτα τὴν σελήνην ἀνακαινίζεσθαι, καὶ τὸν θεμέλιον τούτης αὐτόθεν ψηφίζεσθαι, οἰομένους μετ' εὐθυμίας τὸν ὅλον διάγειν χρόνον. Εἰς τρία δὲ διῄρουν οἱ Ῥωμαῖοι τῶν μηνῶν τὰς ἡμέρας· καὶ τὰς μὲν ὠνόμαζον καλάνδας, τὰς δὲ, νόννας, τὰς δὲ, εἰδούς, τὰ δέ γε βοτὰ τῷ Πανὶ, ὡς ὁ λῆρος ἔχει, ἀνεῖντο, οἷα τῶν βοτῶν, ἤτοι τῶν προβάτων ἐφόρῳ. Τὰ μέντοι βρουμάλια ἢ ῥουσάλια, καὶ τὸ τήμερον εἶναι μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἐν τοῖς ἀγρόταις γενόμενα ἴδοι τις ἂν, ἅπερ ἐτελοῦντό ποτε τῷ Διονύσῳ παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Βροῦμος γὰρ παρ' αὐτοῖς τοῦτῳ ἐπίθετον. Περιαιρεθῆναι δὲ βούλεται ὁ κανὼν καὶ τὴν ἐν τῇ α' τοῦ Μαρτίου τελουμένην ἑορτὴν (ἑλληνικὴ δὲ ἦν καὶ αὕτη), ὑπὲρ τῆς τῶν ὡρῶν τάχα καὶ τοῦ ἀέρος εὐκρασίας. Κωλύει καὶ τὰς τῶν γυναίων δημοσίας ὀρχήσεις, ὡς πρὸς ἀκολασίαν ἐρεθιζούσας· καὶ τὸ γυναικεῖαν στολὴν τοὺς ἄνδρας ἐνδύεσθαι, ἢ γυναῖκας τὴν ἀνδράσιν ἁρμόδιον, ὥς γε δὴ ἔδρων οἱ τῷ Διονύσῳ βαχχεύοντες. Ἔτι τε προσωπεῖα κωμικὰ ὑποδύεσθαι, εἰς σκώμματα ἔστιν ὧν ἐπιτηδευόμενα· ἢ τραγικὰ, τὰ περιπαθῆ, καὶ θρήνους ἐμποιοῦντα· ἢ σατυρικὰ, τὰ εἰς τιμὴν τῷ Διονύσῳ τελούμενα παρὰ Σατύρων καὶ Βάκχων. Τὸ δὲ ἐν τοῖς ληνοῖς τὸ τοῦ Διονύσου ἐπι-

Digitized by Google

λέγειν δνομα, καὶ τοῖς πίθοις ἐπιχεομένου τοῦ οἴνου ἐπικαγχάζειν, πῶς οὐκ ἀτεχνῶς δυσσεβές; Ὁ τοίνυν κανὼν τοὺς ἐν γνώσει τοιοῦτόν τι ποιοῦντας, ἱερωμένους μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι προστάττει· λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι.

Ὁ δὲ ξε' καὶ τὸ κατὰ τὰς νουμηνίας πυρκαϊὰς ἐν ταῖς πλατείαις ἀνάπτειν, καὶ ὑπεράλλεσθαι τούτων, ὡς ἀσεβείας ἠρτυμένου ἑλληνικῆς, ἐξαιρεθῆναι τελέως κελεύει· ὃς δὲ τοῦτο ποιῶν φωραθείη, τοῦτον μὲν, κληρικὸν ὄντα, καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. Ἐκ δὲ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, ἀπειρημένον εἶναι τοῦτο καὶ τῷ παλαιῷ δείκνυσι νόμῳ, ἔνθα φησὶ, « Καὶ ᾠκοδόμησε Μανασσῆς θυσιαστήριον πάσῃ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἐκληδονίζετο, καὶ οἰωνίζετο, καὶ ἐποίησεν ἐγγαστριμύθους, καὶ γνώστας· ἐπλήθυνε, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τοῦ παροργίσαι αὐτόν. » Ἐν μὲν οὖν ταῖς νουμηνίαις εἴθιστο καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν ἑορτάζειν καὶ γόνυ κλίνειν, ὡς τὸ μηνιαῖον διάστημα διέλθοι εὐτυχῶς, περὶ ὧν καὶ ὁ Θεὸς εἴρηκέ που διὰ τοῦ προφήτου, « Τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου, » ὥσπερ οὖν καὶ ἐν τῷ τέως Θεοῦ χάριτι, εὐχαὶ πρὸς Θεὸν ἱλαστήριοι πρὸς τοῦ πιστοῦ λαοῦ γίνονται, καὶ ἁγιασμοὶ, καὶ τῷ ὕδατι τῆς εὐλογίας χριόμεθα. Πυρκαϊὰς δὲ ἀνάπτοντες ὑπερῇλλοντο, ἴσως οἰόμενοι, τὰ μὲν φθάσαντα δήπουθεν δυσχερῆ, ὥσπερεὶ κατακαιόμενα φροῦδα γίνεσθαι, αἴσια δὲ ἀνακύπτειν εἰσέπειτα· στρατιὰν μέντοι τοῦ οὐρανοῦ τοὺς ἀστέρας νοητέον. Καὶ οἱ μὲν θεῖοι οὗτοι Πατέρες τὸ, διήγαγεν ἐν πυρὶ, ἀντὶ τοῦ ὑπερπηδᾷν τοῖς τέκνοις ἐπέταττεν, ἐξελάβοντο. Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, τὸν προφήτην ἐξηγούμενος Ἡσαΐαν, ἀντὶ τοῦ, ὡλοκαύτωσεν αὐτοῦ τοῖς δαίμοσιν, ἠρμήνευσε. Κληδὼν δέ ἐστιν ἡ διά τινων σημείων μαντεία, οὐτινοσοῦν ἐθέλοντος τὴν ἰδίαν τύχην καταμαθεῖν. Οἰωνισμὸς δέ ἐστι τὸ ἐπιτηρεῖν τὰς τῶν ὀρνίθων πτήσεις τε καὶ κλαγγὰς, ὃ καὶ οἰωνοσκοπία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὠνομάζετο. Ἐγγαστρίμυθοι δὲ καὶ γνῶσται λέγονται οἱ σατανικῶς ἐνθουσιῶντες, καὶ προλέγοντες δῆθεν τὰ ἄγνωστα, οἷαί εἰσιν αἱ τῶν Ἀθιγγάνων γυναῖκες, καὶ αἱ διὰ τῶν κριθῶν μαντευόμεναι. Εἰ τοίνυν παρὰ τοῖς δεξαμένοις τὸν ἀτελέστερον νόμον πονηρὰ ταῦτα ἐδόκει, καὶ τὴν ὀργὴν Κυρίου ἠρέθιζε, πόσῳ μᾶλλον τοῖς τὸν τελεώτερον καὶ πνευματικώτερον νόμον παραλαβοῦσιν ἡμῖν, ὡς ἄθεσμα καὶ ἀσεβῆ παντάπασιν ἀπεστράφθαι προσήκει;

Ὁ δὲ οα' καὶ τοῖς διδασκομένοις τοὺς πολιτικοὺς νόμους ἀφορισμὸν ἐπανατείνεται, εἴ ἔτι τοῖς ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρημένοι στολὰς ἐνδύσονται, ἰδίας μὲν οἱ τῶν μαθημάτων ἀρχόμενοι, ἰδίας δὲ οἱ τῶν τελεωτέρων ἐφικόμενοι, τοῖς τε ἐπὶ θεάτρων ἀνιοῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς λεγομένας κυλίστρας παίζουσιν, ὁποῖαί ποτ' ἂν ἦσαν. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα εὐχαῖς τῶν θεσπεσίων τούτων νομοθετῶν τὸ τήμερον εἶναι σεσίγηται.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ ἐθῶν πολιτικῶν.*

Νόμος.

Περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος, παραφυλάτ-

A care, et vino doliis infuso cachinnari, quomodo non est vehementer impium? Canon quidem eos, qui scienter hoc faciunt, si sint quidem clerici, deponi, si vero laici, segregari jubet.

Sexagesimus vero quintus canon illud, quod fit circa novilunia, hoc est, rogos in plateis accendere, et supra illos saltare, ut Græcam impietatem exhibentes, omnino tolli jubet. Qui vero hoc facere deprehenditur, si clericus quidem sit, deponatur; sin vero laicus, segregetur. Et hoc veteri lege esse vetitum ex quarto Regum ostenditur, ubi legitur: « Et ædificavit Manasses altare universæ cœli militiæ, et filios suos per ignem traduxit, et auguriis auspiciisque usus est, et fecit ventriloquos, et divinatores multiplicavit, et fecit malum coram Domino, ut illum ad iram provocaret. » In noviluniis igitur mos erat et Judæis et Græcis festum celebrare et genu flectere, ut totum mensis residuum feliciter transigerent; de quibus et Deus aliquando locutus est per prophetam: « Novilunia vestra et Sabbata odio habet anima mea: » ut igitur et in eorum loco Dei gratiam preces propitiatoriæ et sanctificationes a fideli populo Deo peraguntur, et aqua benedictionis inungimur. Qui vero rogos accendebant, super illos saltabant, existimantes forsan, quod, quæ prius illis accidissent mala, quasi combusta evanida fieri, postea vero in meliora mutatum iri. Per militiam quidem cœli intelligenda sunt astra: et divini quoque illi Patres, illud, traduxit per ignem, pro hoc, jussit filiis transilire, acceperunt. Sanctus vero Cyrillus Alexandriæ episcopus prophetam Isaiam explicans, interpretatus est illud: Pro hoc dæmonibus suis holocaustum obtulit. Sors autem est per signa quædam divinatio, quando quis vult propriam addiscere fortunam. Auspicium vero est, cum volatus avium et clangor observantur: quod quidem a Græcis οἰωνοσκοπία dicebatur. Ventriloqui autem aruspicesque dicuntur, qui satanice afflati, prædicunt ea quæ cognosci non possunt, quales sunt Athingarum mulieres, et quæ per hordea auspicantur. Si igitur ab iis, qui minus perfectam vivendi legem acceperunt, hæc iniqua esse et iram Domini provocare existimantur: quanto magis nobis, qui magis perfectam magisque spiritualem accepimus legem, ut iniqua et impia omnino averti debent?

Septuagesimus primus canon eis qui docentur leges civiles, segregationem intendit, si amplius Græcis moribus usi, stolas induent (peculiari quidem utuntur qui studiorum curriculum ingrederentur, et peculiari etiam cum eorum metam attigissent), cum in theatrum ingrederentur; sed quidem Cylistras dictas peragebant, quæcunque fuerunt. Hæc enim omnia votis divinorum illorum legislatorum hodie silentur.

111 ΚΕΦΑΛ. Δ'. *De moribus politicis.*

Lex.

De iis quorum non exstat lex scripta, morem et

Digitized by Google

consuetudinem observare oportet; sin autem et hoc deficiat, ea quæ magis accedunt, et ei quod quæritur sunt similia sequi oportet; si vero illud non fiat, prudentiorum simul et complurium valeat sententia. Tunc civitatis alicujus aut provinciæ utimur consuetudine, quando controversia de ea re mota, confirmata fuerit. Quæ igitur longa consuetudine approbata et multis annis observata sunt non minus, quam quæ scripta sunt, solent valere.

CAP. V. *De pacificis litteris.*

Quære cap. 9 litteræ A.

CAP. VI. *De sacris imaginibus.*

Octogesimus secundus vi syn. canon, Picturas, ait, coloribus describere, manentibus adhuc prototypis, ineptum esset ac superfluum. Exinde igitur agnum in pictura non depingi decernit, cujus sanguine magnus olim Moses limina consignans, destruenti angelo inaccessas fecit domos; nec Baptistam digito illum monstrantem, et populo clamantem, « Ecce Agnus Dei: » sed picturas quidem typorum delineare, et humanum Dei Verbi habitum in imaginibus pingere. Illum enim videntes et adorantes, in quantum possibile est, ineffabilem ejus abjectionem et supra mentis cogitationem humilitatem intelligamus, atque ejus in carne conversationes, passiones, mortem vitæ auctorem, et quibuscunque servamur. Venerandi enim sunt typi, honoranda vero maxime est veritas, qui hæc nobis facit assueta. Exinde ostenditur non esse conveniens, columbas in ecclesia pro Spiritu sancto emittere, vel pro stella cereos accendere, et pro ineffabili generatione puerum et stratum thorum exprimere.

Photii patriarchæ et Theodori Studitæ.

Dicitur imago eo quod imitetur. Aliud est naturalis imago, et aliud imitatoria; illa enim ab origine natura non differt, sed persona, ut filius a patre: una etenim est utriusque natura, duæ autem personæ; hæc vero, e contrario, ab archetypo persona non differt, sed natura, ut imago Christi a Christo; una etenim est horum persona, duæ vero naturæ: nam alia est materiæ pictæ natura, alia Christi, quatenus est homo, et ut circumscribitur, et imaginis archetypum exsistit. Cum adoratur imago, Christus adoratur, cujus similitudinem refert, non autem materia quæ similitudinem accepit: ut cum in speculo apparet imago; huic enim admoti, non materiam, sed imaginem osculamur. Et deleta figura, cujus gratia erat adoratio, manet materia a nemine adorata, utpote quæ cum simulacro nihil habeat commune. Porro et si in annulo sit signum, quod cogitatione a materia separatur, nihil omnino cum materia habet **112** commune, licet per materiam imaginis signum exstitit.

τειν δεῖ τὸ ἔθος; καὶ τὴν συνήθειαν· εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἐκλείπει, ἀκολουθεῖν δεῖ τοῖς μᾶλλον πλησιάζουσι καὶ ἐοικόσι τῷ ζητουμένῳ· ἂν δὲ μηδὲ τοῦτο ᾖ, τῶν συνετωτέρων ἅμα καὶ πλειόνων ἡ γνώμη κρατείτω. Τότε κεχρήμεθα τῇ συνηθείᾳ τῆς πόλεως ἢ ἐπαρχίας, ὅτε ἀμφισβητηθεῖσα ἡ τοιαύτη ἐβεβαιώθη. Διὸ καὶ τὰ μακρᾷ συνηθείᾳ δοκιμασθέντα, καὶ ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς φυλαχθέντα οὐχ ἧττον τῶν ἐγγράφων κρατεῖν εἰωθεν.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ εἰρηνικῶν γραμμάτων.*

Ζήτει τὸ θ' κεφάλαιον τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'. *Περὶ εἰκόνων ἁγίων.*

Ὁ πϐ' τῆς ϛ' συνόδου κανών, Τοὺς τύπους, φησὶ, τοῖς χρώμασι γράφειν, πεφοιτηκότων ἤδη τῶν πρωτοτύπων, ἀπειρόκαλον ἂν εἴη καὶ περιττόν. Ἔνθεν τοι καὶ τὸν ἐν τῷ τύπῳ ἀμνὸν θεσπίζει μὴ ζωγραφεῖσθαι, οὗ τῷ αἵματι ὁ μέγας πάλαι Μωσῆς, τὰς φλιὰς χρίων, οὐκ εἰσιτητὰ ἐτίθει τὰ ἔνδον τῷ ὀλεθρίῳ δαίμονι· μηδὲ τὸν Βαπτιστὴν δακτύλῳ τοῦτον ὑποδεικνύοντα, καὶ φωνοῦντα τοῖς λαοῖς, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τὰς μὲν γραφὰς διαγράφειν τῶν τύπων· τὸν δὲ ἀνθρώπινον χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀναστηλοῦν ἐν εἰκόσι· τοῦτον γὰρ ὁρῶντες καὶ προσκυνοῦντες, τῆς αὐτοῦ συγκαταβάσεως τὸ ἀπόῤῥητον ἐκ τῶν δυνατῶν λογιζόμεθα, καὶ τὸ ὑπὲρ ἔννοιαν τῆς ταπεινότητος, τά τε ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ πολιτεύματα, τὰ πάθη, τὸν τῆς ζωῆς πρόξενον θάνατον, καὶ ὅσοις σεσώσμεθα. Σεπτοὶ μὲν γὰρ καὶ οἱ τύποι, τιμητέον δὲ μάλιστα τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐπιχωριάσασαν. Ἐντεῦθεν δείκνυται μὴ εἶναι πρόσῆκον, περιστερὰς ἐπ' ἐκκλησίας ἀντὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπολύειν· ἢ, ἀντὶ τοῦ ἀστέρος κηρὸν ἀνάπτειν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀπορῥήτου γεννήσεως παῖδα καὶ στρωμνὴν ὑποτιθέναι.

Φωτίου πατριάρχου καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

Εἰκὼν λέγεται παρὰ τὸ ἐοικέναι. Ἄλλο φυσικὴ εἰκὼν, καὶ ἄλλο μιμητική· ἡ μὲν, οὐ φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ αἴτιον, ἀλλ' ὑποστατικήν. ὡς ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα· μία μὲν γὰρ τούτων φύσις, δύο δὲ ὑποστάσεις· ἡ δὲ τοὐναντίον, οὐχ ὑποστατικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλὰ φυσικὴν, ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Χριστόν· μία μὲν γὰρ ἡ ὑπόστασις τούτων, δύο δὲ φύσεις· ἄλλη γὰρ φύσις ὑλογραφίας, καὶ ἄλλη Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καθ' ὃ καὶ περιγράφεται, καὶ ἀρχέτυπον εἰκόνος καθίσταται. Προσκυνουμένης τῆς εἰκόνος ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἐστιν ὁμοίωσις, καὶ οὐχὶ ἡ ὑποδεξαμένη τὴν ὁμοίωσιν ὕλη, ὡς ἐπὶ τῆς φαινομένης ἐν τῷ κατόπτρῳ εἰκόνος· ταύτῃ γὰρ προσφυόμενοι, οὐ τὴν ὕλην, τὴν δὲ εἰκόνα περιπτυσσόμεθα· καὶ ἀφανισθέντος τοῦ ἐκτυπώματος, ἐφ' ᾧ ἡ προσκύνησις, ἡ ὕλη μεμένηκεν ἀπροσκύνητος, μηδέν τι κεκοινωνηκυῖα τῷ ὁμοιώματι· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ δακτυλίῳ σφραγὶς, τῇ ἐπινοίᾳ οὖσα τῆς ὕλης κεχωρισμένη, οὐδὲν πρὸς τὴν ὕλην ταῖς ἀληθείαις ἔχει κοινὸν, εἰ καὶ περὶ τὴν ὕλην ἡ σφραγὶς τῆς εἰκόνος ὑφέστηκεν.

Digitized by Google

Παντὸς μιμητικῶς εἰκονιζομένου οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις εἰκονίζεται· καὶ διὰ τοῦτο ταὐτὸν τῷ ἀρχετύπῳ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὑποστάσει, ἤγουν τῇ μιμήσει τῆς ὑποστάσεως.

Τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἀναστηλοῦμεν, ἵνα ταύτας ὁρῶντες, δι' αὐτῶν δοκῶμεν ὁρᾷν τὰ τούτων ἀρχέτυπα, καὶ γίνωνται ἡμῖν ὑπομνήματα καὶ παρηγορία τοῦ πόθου, τοῦ πρὸς τὰ τούτων πρωτότυπα. Ὅσον γὰρ συνεχῶς αἱ εἰκόνες ὁρῶνται, τοσοῦτον οἱ ταύτας ὁρῶντες διανίστανται πρὸς τὴν τῶν ἀρχετύπων μνήμην καὶ ἐπιπόθησιν.

Ἡ μὲν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεία τῇ μακαρίᾳ Τριάδι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀπονενέμηται· ταῖς δὲ ἁγίαις εἰκόσιν οὐ λατρεία πάντως, ἀλλὰ προσκύνησις, καὶ ἀσπασμὸς, καὶ τιμή. Εἰ γὰρ καὶ ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ἀλλ' ἡ λατρεία τῆς μακαρίας μόνης ἐστὶ Τριάδος, καὶ οὐ τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἵνα μὴ κτισματολάτραι καὶ ὑλολάτραι δόξωμεν.

Ἐπ' αὐτοῦ μὲν τοῦ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἡ προσκύνησις καὶ φυσική· ὁ προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν συμπροσκυνεῖ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν ἐν Τριάδι μίαν φύσιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τριαδικὴ προσκύνησις καὶ λατρεία. Ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ, σχετικὴ ἡ προσκύνησις καὶ ὁμώνυμος· ὁ προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν οὐ συμπροσκυνεῖ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐν αὐτῇ Χριστὸν, τὸν διὰ τὸ σαρκωθῆναι εἰκονιζόμενον κατὰ τὴν σωματοειδῆ θέαν αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶ σχετικὴ προσκύνησις καὶ ὑποστατική.

Ὁ μὲν Χριστὸς ὁρᾶται ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, αὕτη δὲ ὑφίσταται ἐν αὐτῷ, ὅπερ ἡ σκιὰ τῷ σώματι, οὗ καὶ μερισθῆναι ταύτην ἀμήχανον, κἂν μὴ διὰ παντὸς αὕτη φαίνηται. Ἀλλ' ὥσπερ ἡ σκιὰ τῇ ἐπιλάμψει δείκνυται τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκὼν τῇ διατυπώσει τῆς ὕλης.

Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν, οὐδὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἐν αὐταῖς ἔχομεν, οὐδὲ τὸ θεῖον σέβας αὐταῖς ἀπονέμομεν, ὡς οἱ Ἑλλήνων παῖδες, ἀλλὰ μόνον τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἣν ἔχομεν εἰς τὰ πρωτότυπα, διὰ τῆς τοιαύτης προσκυνήσεως ἐμφανίζομεν. Ὅθεν τοῦ χαρακτῆρος λυθέντος, ὡς ξύλον ἀργὸν, τὴν ποτε κατακαίομεν εἰκόνα.

Περὶ σταυροῦ.

Τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐκ δύο ξύλων συνάπτοντες, ἡνίκα τις ἡμῖν τῶν ἀπίστων ἐγκαλέσαιεν, ὡς ξύλον προσκυνοῦσι, δυνάμεθα τὰ δύο ξύλα χωρίσαντες, καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ διαλύσαντες, ταῦτα νομίζειν ἀργὰ ξύλα, καὶ τὸν ἄπιστον ἐπιστομίζειν, ὅτι οὐ τὸ ξύλον, ἀλλὰ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον σεβόμεθα.

Σὺν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ προσιτέον, καὶ προσκυνητέον τὰς ἁγίας εἰκόνας, καὶ πιστευτέον χάριν θείαν ἐπιφοιτᾷν ἐν αὐταῖς, ἁγιασμοῦ μεταδοτικήν.

Διαφορὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων πρὸς τὰ εἴδωλα.

Ἡ σεβασμία εἰκὼν πρὸς τὸ βδελυκτὸν εἴδωλον ταύτην ἔχει τὴν διαφοράν, ὅτι τῶν μὲν εἰδώλων τὰ πρωτότυπα ψευδῆ τυγχάνει, θεῶν γὰρ ἐκτυπώματα

Quidquid imitatione figuratur, non ejus natura, sed persona figuratur : et ob id, idem quod archetypus ejus est imago, non natura, sed persona, sive imitatione personæ.

Sacras imagines pingimus, ut eas videntes, per eas videre illarum archetypos videamur, et in nobis memoriam et desiderium archetyporum excitent. Nam quandiu imagines crebro videntur, tandiu qui eas vident, ad archetyporum recordationem et desiderium excitantur.

Cultus quidem in spiritu et veritate, quæ latria dicitur, beatæ Trinitati ab orthodoxis tribuitur : sanctis autem imaginibus non omnino latria, sed adoratio, salutatio et honor. Licet enim imaginis honor ad prototypum transit, latria tamen est solius beatæ Trinitatis, non etiam venerandarum imaginum, ne creaturarum et materiarum cultores esse videamur.

Soli quidem Christo per latriam et naturalis adoratio convenit : nam qui eum adorat, simul adorat et Filium et Patrem et Spiritum sanctum, unam in Trinitate naturam, et hæc est Trinitatis adoratio et latria. Imagini vero Christi fit adoratio relativa et æquivoca. Qui enim eam adorat, non simul adorat Patrem et Filium, sed solum in ea Christum, eo quod carnem assumpserit, expressum secundum corporalem ejus aspectum, quæ est adoratio relativa et hypostatica.

Christus quidem in sua imagine cernitur, quæ et in ipso subsistit ut umbra in corpore, a quo et illam separari impossibile est, licet illa semper non apparet. Sed quemadmodum umbra splendore solis apparet, ad eumdem modum et Christi imago materiæ figuratione.

Non ut deos imagines adoramus, neque in iis spem salutis habemus, neque cultum divinum illis præbemus, ut gentilium filii : sed solum animi nostri affectum et charitatem, qua prototypos prosequimur, hujusmodi adoratione ostendimus. Unde charactere soluto, ut lignum otiosum, talem, si quando fuerit, comburimus imaginem.

De cruce.

Crucis figuram ex duobus lignis componentes, si quando infidelium aliquis nos reprehendat, quod lignum adoremus ; possumus, duobus lignis separatis, et crucis figura dissoluta, ea inutilia ligna censere, et infidelis os obstruere, quod non lignum, sed crucis figuram veneremur.

In timore et veritate sacras imagines accedere et adorare oportet, et credere divinam gratiam illis inesse, quæ sanctificationem impertitur.

De differentia venerandarum imaginum ab idolis.

Veneranda imago ab abominabili idolo hanc habet differentiam, quod quidem idolorum prototypa sunt falsa, deorum enim effigies dicta sunt : at non

Digitized by Google

deorum sunt, sed dæmonum, ut dicit Propheta quod «omnes gentium dii sunt dæmonia·» honorandarum autem imaginum vera sunt omnia archetypa. Unius enim est Christus; alterius Dei mater; alterius Præcursor; et uniuscujusque sanctorum aliorum aliquis. Quorum vero prototypa sunt falsa, eorum neque imagines neque idola **113** juste dicantur esse, sed simpliciter manuum hominum opera vana et inutilia, et terræ surda materia. Et in imaginibus quidem prototyporum formæ ostenduntur, in idolis vero nequaquam. Nam idoli Jovis prototypum est æther; Junonis vero, aer; Neptuni, aqua; Cereris, terra; Apollinis, sol; Dianæ, luna; Martis, animus; Bacchi, ebrietas; Veneris, lascivia, et similiter de aliis: et maxime de duodecim antiquioribus. Idola igitur horum omnium humanam referunt speciem. Quæ vero dicuntur prototypa talium imaginum, partim quidem habent diversas formas, ut elementa; partim sunt omnino absque forma, ut passiones; omnia vero vita carentia et insensibilia.

A εἶναι λεγόμενα, οὐ θεῶν, ἀλλὰ δαιμόνων εἰσίν, ὡς φησιν ὁ προφήτης, ὅτι « πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια·» τῶν δὲ τιμίων εἰκόνων ἀληθῆ τὰ ἀρχέτυπα πάντα. Τῆς μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς, τῆς δὲ ἡ Θεομήτωρ· τῆς δὲ ὁ Πρόδρομος· καὶ ἑκάστης ἕκαστος τῶν ἄλλων ἁγίων. Ὧν δὲ τὰ πρωτότυπα ψευδῆ, τούτων οὐδὲ εἰκόνες, οὐδὲ εἴδωλα λέγοιντ' ἂν δικαίως, ἀλλ' ἁπλῶς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων μάταια καὶ ἄχρηστα, καὶ γῆς ὕλη κωφή· καὶ ταῖς μὲν εἰκόσιν αἱ μορφαὶ τῶν πρωτοτύπων ἐμφαίνονται, τοῖς εἰδώλοις δὲ οὐδαμῶς. Τοῦ μὲν γὰρ εἰδώλου τοῦ Διὸς πρωτότυπον ὁ αἰθήρ· τῆς δὲ Ἥρας, ὁ ἀήρ· τοῦ Ποσειδῶνος, τὸ ὕδωρ· τῆς Δήμητρας, ἡ γῆ· τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ἥλιος· τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ σελήνη· τοῦ Ἄρεως, ὁ θυμός· τοῦ Διονύσου, ἡ μέθη· τῆς Ἀφροδίτης, ἡ B λαγνεία, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· καὶ μᾶλλον τῶν δώδεκα τῶν παλαιοτέρων. Τὰ μὲν οὖν εἴδωλα τούτων πάντων ἀνθρωπόμορφα· τὰ δὲ λεγόμενα πρωτότυπα τῶν τοιούτων εἰδώλων, τὰ μὲν ἑτερόμορφα, λέγω δὴ τὰ στοιχεῖα, τὰ δὲ παντελῶς ἄμορφα, φημὶ δὴ τὰ πάθη· πάντα δὲ ἄζωα καὶ ἀναίσθητα.

CAP. VII. *De incendio.*

Leges.

Si quis, stipulæ sui prædii comburendæ causa, illi ignem immiserit, et ignis ulterius progressus aliena exusserit prædia, vel alienum vinetum, oportet audientem examinare; et si per negligentiam vel imperitiam accendentis iste ignis contigerit, vel si non totis viribus cavebat, ne flamma ulterius progrederetur, ut negligens et ignavus C talis condemnatur. Si vero omnia ille observabat, repente autem ventus exortus ignis flammam in combustibile immiserit, sine culpa qui ignem accendit judicatur.

Si casu aliquo domus alicujus incendatur, et exinde ignis excurrens, adjacentia incendat, nemini subjicitur qui primo incendium passus est. Quod fit ex casu incendium, condonatur.

Qui domum vel thesaurum tritici scienter incendit, primo verberatus, deinde comburatur.

Qui domum alicujus per dolum incendit, capite puniatur.

Si quis, incendio facto, ut propriam conservet, vicini domum subverterit, cessat lex Aquilia sive D damnum, sive ignis præcesserit, sive prius exstinctus sit.

CAP. VIII. *De emphyteusi.*

Quære in 16 cap. præsentis litteræ, can. 12 vii synodi.

Lex.

Centesima vero et vicesima Justiniani novella ait: Interdicimus œconomis, et administratoribus, et chartulariis venerabilium domorum, et eorum parentibus et liberis, vel aliis affinitatis jure aliter conjunctis, emphyteuses et locationes vel hypothecas rerum immobilium, quæ ad illas venerabiles domos pertinent, subire, vel per se, vel per interpositas personas, quia irritam esse permutationem

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. *Περὶ ἐμπρησμοῦ.*

Νόμος.

Εἴ τις καλάμην τοῦ ἰδίου χωραφίου βουλόμενος καῦσαι, ἐνέβαλε κατ' αὐτοῦ πῦρ, τὸ δὲ πῦρ καὶ περαιτέρω προελθὸν τὰ ἀλλότρια κατέκαυσε χωράφια, ἢ τὸν ἀλλότριον ἀμπελῶνα, δεῖ τὸν ἀκροατὴν ἐξετάζειν· καὶ εἰ μὲν κατὰ ῥᾳθυμίαν ἢ ἀπειρίαν του ἀνάψαντος τὸ πῦρ τοῦτο γέγονεν, ἢ εἰ μὴ πᾶσῃ δυνάμει τοῦ μὴ προελθεῖν τὴν φλόγα περαιτέρω, ὡς ἀμελήσας ὁ τοιοῦτος καὶ ῥᾳθυμήσας καταδικάζεται. Εἰ δὲ πάντα μὲν ἐκεῖνος παρεφυλάξατο, ἀθρόον δὲ πνεῦμα προσπεσὸν τὴν τοῦ πυρὸς φλόγα ἐπὶ τὸν βλαφθέντα μετήνεγκεν, ἀνεύθυνος ὁ τὸ πῦρ ἀνάψας διατελεῖ.

Ἐὰν ἀπό τινος τύχης οἰκός τινος ἐμπρησθῇ, κἀκεῖθεν τὸ πῦρ ἐκδραμὸν τὰ συμπαρακείμενα ἐμπρήσῃ, οὐδὲν ὑπόκειται ὁ κατ' ἀρχὰς ἐμπρησθείς. Ὁ κατὰ τύχην γενόμενος ἐμπρησμὸς συγγινώσκεται.

Ὁ οἰκίαν ἢ σωρὸν σίτου καύσας ἐν εἰδήσει, τυφθεὶς πρότερον πυρίκαυστος γίνεται.

Ὁ κατὰ δόλον καύσας οἰκόν τινος, κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

Εἴ τις ἐμπρησμοῦ γενομένου, διὰ τὸ σῶσαι τὸν ἴδιον οἶκον, καταστρέψει τὸν τοῦ γείτονος, ἀργεῖ ὁ Ἀκουΐλιος, ἤτοι ἡ ζημία, εἴτε τὸ πῦρ ἔφθασεν, εἴτε προεσβέσθη.

ΚΕΦΑΛ. Η'. *Περὶ ἐμφυτεύσεως.*

Ζήτει ἐν τῷ ις' κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου κανόνα ιϐ' τῆς ζ' συνόδου.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Ἀπαγορεύομεν, φησὶ, τοῖς οἰκονόμοις, καὶ διοικηταῖς, καὶ χαρτουλαρίοις τῶν εὐαγῶν οἴκων, καὶ τοῖς αὐτῶν γονεῦσί τε καὶ παισὶν, ἢ κατὰ γένος ἄλλως προσήκουσιν, ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις, ἤγουν ὑποθήκας ἀκινήτων πραγμάτων, τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσηκόντων, ὑπεισιέναι, ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων, ἐπεὶ ἀνίσχυρον εἶναι κελεύομεν τὰ

Digitized by Google

συνάλλαγμα· καὶ ἐκπίπτειν μὲν τὸν ἐμφυτευσάμενον καὶ ἐκμισθωσάμενον τοῦ ἐμφυτευθέντος πράγματος, ζημιοῦσθαι δὲ καὶ τὴν καταβληθεῖσαν εἰς αὐτὸ τιμήν· τοὺς δὲ τὴν τοιαύτην ἐμφύτευσιν διαπραξαμένους οἰκονόμους τοσοῦτον ζημιοῦσθαι καὶ προσκυροῦσθαι τῷ οἴκῳ, ὅσην καὶ ὁ ἐμφυτευσάμενος τῆς καταβληθείσης τιμῆς ὑπέστη ζημίαν. Εἰ δὲ ἡ ἐμφύτευσις κατὰ λόγον πραχθείη, τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ πάκτον τελεῖν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων.

A jubemus : et quidem emphyteutam et conductorem rem in emphyteusin datam amittere, et pretio in eam imposito multari ; illos autem qui talem faciunt emphyteusin œconomos, tantum pati damnum quod domo adjudicetur, quantum etiam qui ad emphyteusin concessit impositi pretii damnum subivit. Si vero juxta rationem fit emphyteusis, emphyteuta pactum præstet, secundum vim pactorum emphyteuticorum.

Αἱ κτήσεις τῶν εὐαγῶν οἴκων δύνανται μισθοῦσθαι καὶ ἐμφυτεύεσθαι, πάντων τῶν μοναχῶν ἢ τῶν κληρικῶν ἐν τῷ συμβολαίῳ τῆς πράξεως συναινούντων, καὶ φανερούντων συμφέρειν τὸ γινόμενον.

114 Possessiones venerabilium domorum elocari et in emphyteusin concedi possunt, si omnes monachi vel clerici ad confirmandam actionem consentiant, et ostendant illud, quod factum est, convenire.

Ὁ ἐμφυτευτὴς καὶ ἐκμισθωτὴς ἐπὶ διετίαν ἢ τριετίαν ἀγνωμονῶν περὶ τὸ ἐτήσιον πάκτον, ἢ χεῖρον ποιῶν τὸ πρᾶγμα, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐμφυτεύσεως, μὴ δυνάμενος περὶ τῆς ἐργασίας κινεῖν τοῦ ἀγροῦ· οὐκ ἐκβάλλεται δέ, ἐφ' ὅσον δίδωσι τὸ ὁρισθὲν πάκτον, εἰ καὶ παρὰ τοῦ δημοσίου ἐνεφυτεύσατο.

B Si emphyteuta et conductor per biennium vel triennium sit contumax in annui pacti præstatione, vel deteriorem rem ipsam reddat, ab emphyteusi ejiciatur, nec potestatem habeat in agro operandi : at non ejicitur quando solvit statutum pactum, etiamsi rei publicæ sit emphyteusis.

Οὐ δύναται ἐκβαλεῖν ἄκοντα τὸν μισθωσάμενον ὁ μισθώσας, κἂν ἄλλος πλείονα τούτου εἰσαγάγῃ μισθώματα, δηλονότι πρὸ τοῦ ὡρισμένου χρόνου, καὶ ἐὰν εὐγνωμονῇ ἐκεῖνος περὶ ὃ ὡμολόγησε δοῦναι μίσθωμα.

Invitum ejicere conducentem non potest conductor, licet alius illo majorem daret mercedem, nempe ante statutum tempus, etsi contumax sit de ea, quam dare promisit, mercede.

ΚΕΦΑΛ. Θ'. *Περὶ ἐνδυμάτων ἁρμοδίων τοῖς ἱερωμένοις.*

CAP. IX. *De vestibus ad sacratos pertinentibus.*

Ὁ κζ' τῆς ς' συνόδου κανών. Μηδεὶς τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων, φησὶν, ἀνοίκειον ἀμφιεννύσθω χιτῶνα, μήτ' ἐν πόλει διάγων, μήτε μὴν ἐν ὁδῷ βαδίζων, ἀλλὰ στολῇ κεχρήσθω, ἣν ὁ χρόνος καὶ ἡ συνήθεια συμβαίνειν τῷ τῶν κληρικῶν ἐδίδαξε τάγματι. Ὁ δὲ περὶ ἐλαχίστου τιθέμενος τοῦ προσήκοντος τούτου σχήματος τὴν συνήθειαν, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω.

C Vicesimus septimus sextæ synodi canon inquit : Nullus eorum, qui in cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque quidem iter ingrediens : sed veste utatur, quam tempus et consuetudo clericorum ordini convenire docuit. Qui vero hujus convenientis habitus consuetudinem contemnit, per unam septimanam segregetur.

Ὁ δὲ τῆς ζ' ις' οὐκ οἴεται δεῖν ἱερατικὸν ἄνδρα πολυτελέσιν ἱματίοις κεχρῆσθαι· Πᾶσα γὰρ, φησὶ, βλακεία καὶ κόσμησις σωματικὴ ἀλλοτρίως τῆς ἱερᾶς ἔχουσι τάξεως. Τοὺς οὖν ἑαυτοὺς κοσμοῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἀνθηραῖς ἐσθῆσι, δέον ἑαυτοὺς διορθοῦσθαι, ἐπιτιμᾶσθαι δὲ τῷ κακῷ ἐπιμένοντας· ὡσαύτως καὶ τοὺς τὰ μύρα χριομένους· πρὸς δὲ, καὶ τοὺς ἐγγελῶντας ταῖς τὴν εὐτελῆ καὶ σεμνὴν περικειμένους ἀμφίεσιν, τοῖς προσήκουσιν ἐπιτιμίοις διορθοῦσθαι. Ἐκ γὰρ τῶν ἄνωθεν χρόνων, πᾶς ἱερατικὸς ἀνὴρ μετὰ μετρίων καὶ σεμνῶν ἀμφίων ἐπολιτεύετο. Πᾶν γὰρ ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται, περιπερείας ἔχει κατηγορίαν, ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος. Ταύτῃ τοι οὐδ' ἐκ σηρικῶν ὑφασμάτων ἐσθῆτας ἐνεδέδυντο, ὑφαντῶν περιεργείᾳ πεποικιλμένας, οὐδέ τινα προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλήματα τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων· ἤκουσαν γὰρ τῆς θεοφθόγγου γλώττης, ὅτι οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσί. Ζήτει τὸ κδ' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου.

D Septimæ synodi decimus sextus canon non existimat oportere sacerdotem sumptuosis vestibus uti : Omnis enim, inquit, luxus et ornatus corporeus a sacerdotali ordine sit alienus. Episcopos igitur vel clericos, qui se floridis exornant vestibus, se corrigere oportet; puniri vero, si in malo persistant, similiter et qui sunt unguento delibuti. Porro et qui illis irrident qui vilem et modestum amictum induti sunt, convenientibus suppliciis punientur. A superioribus enim usque temporibus, omnis sacerdos cum moderatis et modestis indumentis administrabat. Quidquid enim non propter usum, sed ostentatorium ornatum assumitur, in luxus incurrit reprehensionem, inquit magnus Basilius. Quapropter neque ex sericis texturis vestimenta induebant, textorum curiositate variegata : neque in vestimentorum fimbriis adjecta erant ulla alieni coloris additamenta. Audiverunt enim divinum sermonem, quod « Qui mollibus vestiuntur in ædibus regum sunt. » Quære 24 cap. litteræ Γ.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κδ', καὶ ὁ κγ', Οὐ δεῖ, φησὶ, τὸν ὑπηρέτην, ἤτοι ὑποδιάκονον, ὡρά-

Laodicenæ synodi canon vicesimus secundus et vicesimus tertius aiunt : Non decet ministrum, vel

Digitized by Google

hypodiaconum orarium induere, sed ecclesiæ ostia observare, ut catechumenos et pœnitentes introducant et educant : quapropter et ad hunc diem hoc canunt, « Sistite, » nempe, quotquot fideles, sanctorum mysteriorum sacrificium visuri; « Egredimini » vero, qui istis non sitis initiati : sed neque lectores vel cantores hoc induere, et sic legere vel cantare. Illis enim solum canere contigit; lectoribus autem non idem, sed sacras Scripturas in communi auditione legere; licet nunc ab illis hoc raro admodum fiat. Nam multi antiqui mores in alienam ordinationem mutantur. Diaconis enim et illis solis erat concessum illud publice humeris gestare. Vocatur vero orarium ab ὡρῶ, quod est custodio et observo. Diaconi siquidem, qui illud gestabant, iis qui celebrant assistentes, et sacri officii orationem observantes, per orarium diaconis, qui sunt in ambone, significant, quando oporteat fieri prolatio catechumenorum et fidelium petitionum.

A

B

113 CAP. X. *De pignoribus.*

Quære 2 cap. litteræ Δ.

CAP. XI. *De privilegiis et præeminentiis quas habent ecclesiæ et episcopi.*

Tricesimus quartus sanctorum apostolorum canon episcopos uniuscujusque gentis, quæ ad se pertinent, nempe ecclesiarum sibi subjectarum et reliquorum locorum administrationem gerere jubet : magni autem momenti quæstione exorta, quæ raro quidem moveri solet, et quæ ad communem Ecclesiæ statum spectat, sive quid de dogmatis forsan inquirere oporteat, sive antistitem ordinare, ubi non prius erat, vel communem errorem corrigere, vel aliquid simile, episcopos oportet metropolitanum agnoscere, qui primum apud illos occupat locum, et tanquam Ecclesiæ corporis caput existimare, et qui ad eum conveniunt, de incidentibus quæstionibus consultare, et quod omnibus optimum videtur determinare. Non autem convenit, ut metropolitanus honore abutens, hunc in ditionem mutet, et sine suorum consacerdotum communi sententia ulla dictorum agat; sed concordia et charitate vincti de publicis negotiis prospiciant : sic enim erunt populo sibi subjecto commune exemplum, et glorificabitur Deus per Filium in Spiritu sancto; cum Filius manifestat Patris nomen, et hominibus lege lata charitatem præcipit, et Spiritus per apostolos gentes illuminat.

C

D

Huic in omnibus convenit, licet non verbis, sententia tamen, nonus Antiochenæ synodi canon. Quæ et in quinto capite litteræ Δ canonem decimum octavum primæ synodi.

Hinc, quænam ecclesiæ propriis privilegiis gaudent, intelligas.

Sextus quidem primæ synodi canon antiquis Patrum decretis acquiescere oportere existimat,

ριον περιβεβλῆσθαι, ἀλλὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας θυρῶν ἔχεσθαι, ὥστε τοὺς κατηχουμένους καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ εἰσάγειν τε καὶ ἐξάγειν· διά τοι τοῦτο καὶ τὴν τήμερον παρ' αὐτοῖς ᾄδεται τὸ, Ὅσοι πιστοί· ἵστασθε δηλονότι, τὴν τῶν ἁγίων μυστηρίων θυσίαν ὀψόμενοι· ἔξιτε δὲ, οἱ τούτων ἀμύητοι. Ἀλλὰ μηδὲ ἀναγνώστας ἢ ψάλτας τοῦτο περικεῖσθαι, καὶ οὕτως ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν. Τοῖς μὲν γὰρ τοῦ ψάλλειν ἔμελε μόνον· τοῖς γε μὴν ἀναγνώσταις, οὐ τούτου, τοῦ δέ γε τὰς θείας Γραφὰς εἰς κοινὴν ἀναγινώσκειν ἀκρόασιν, εἰ καὶ νῦν ἐπ' ἐλάχιστον αὐτοῖς τοῦτο γίνεται· πολλὰ γὰρ τῶν παλαιῶν ἐθῶν εἰς ἑτέραν τάξιν μετέβαλε· τοῖς διακόνοις γὰρ δέδοται καὶ μόνοις τῷ λαιῷ τῶν ὤμων τοῦτο περιτιθέναι. Ἐκλήθη δὲ ὡράριον ἐκ τοῦ ὡρῶ, τὸ φυλάσσω καὶ ἐπιτηρῶ. Οἱ γὰρ ἐξαρτῶντες τοῦτο διάκονοι, τοῖς ἱερουργοῦσι παριστάμενοι, καὶ τὰς τῆς ἱερᾶς τελετῆς ἐπιτελοῦντες εὐχὰς, τῷ ὡραρίῳ τοῖς ἐν τῷ ἄμβωνι σημαίνουσι διακόνοις τὸν καιρὸν τῆς ὀφειλούσης γίνεσθαι ἐκφωνήσεως, ἐν τῇ ἐκτενεῖ τῶν αἰτήσεων τῶν τε κατηχουμένων καὶ τῶν πιστῶν.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ ἐνεχύρων.*

Ζήτει τὸ β' κεφάλαιον τοῦ Δ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. *Περὶ ὧν ἔχουσιν αἱ ἐκκλησίαι καὶ οἱ ἐπίτροποι πρεσβείων καὶ προνομίων.*

Ὁ λδ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους πράττειν μὲν ἰδίᾳ κελεύει τὰς τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς ἐκκλησιῶν, καὶ λοιπῶν χωρῶν διοικήσεις· περιττῆς δὲ ζητήσεως ἀναφυείσης, τῆς σπανίως μὲν κινεῖσθαι συμβαινούσης δηλαδὴ, εἰς κοινὴν δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀφορώσης κατάστασιν, εἴτε περὶ δογμάτων δεῆσαν ἐξητακέναι τυχὸν, εἴτε ἀρχιερέα χειροτονῆσαι, ἔνθα οὔπω πρότερον ἦν, εἴτε κοινὸν διορθώσασθαι σφάλμα, εἴτε τι τοιόνδε, εἰδέναι χρὴ τοὺς ἐπισκόπους τὸν παρ' αὐτοῖς τὰ πρῶτα φέροντα μητροπολίτην, καὶ ὡς κεφαλὴν τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος τοῦτον ἡγεῖσθαι, καὶ συνιόντας περὶ τῶν ἐμπιπτουσῶν ὑποθέσεων συνδιασκέπτεσθαι, καὶ τὸ πᾶσιν ἄριστον δόξαν ψηφίζεσθαι· οὐ μὴν οὐδὲ τὸν μητροπολίτην δέον τῇ τιμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ γνώμης ἄνευ κοινῆς τῶν οἰκείων συλλειτουργῶν, ἵνα πράττειν τῶν εἰρημένων· ἀλλὰ τῇ ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ συνδεδεμένους περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων σκοπεῖν· οὕτω γὰρ κοινὸν παράδειγμα τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἔσονται πλήθεσι, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι· ὡς τοῦ μὲν Υἱοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς φανερώσαντος, καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀγάπην νομοθετήσαντος, τοῦ δὲ Πνεύματος διὰ τῶν ἀποστόλων τὰ ἔθνη φωτίσαντος.

Τούτῳ συμφωνεῖ ἐν ἅπασιν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλά γε τῇ διανοίᾳ, καὶ ὁ θ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ε' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου, κανόνα ιη' τῆς α' συνόδου.

Ἐντεῦθεν ποῖαι τῶν ἐκκλησιῶν ἰδίοις πρεσβείοις ἠξίωνται

Καὶ ὁ μὲν ς' τῆς α' συνόδου κανὼν τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς τῶν Πατέρων στέργειν οἴεται δεῖν, οἳ τῷ

μὲν Ἀλεξανδρείας τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει ἐνείμαντο· τῷ δέ γε Ἀντιοχείας, τά τε τῆς Συρίας, καὶ τῆς Κοίλης Συρίας, καὶ Κιλικίας ἑκατέρας, καὶ Μεσοποταμίας· τῷ δὲ Ῥώμης, νόμος ἀρχαῖος τῶν Ἑσπερίων κρατεῖν· καὶ γνώμης ἄνευ τῶν εἰρημένων, μηδένα τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν τοὺς ὑπὸ χεῖρα τελεῖν, ὧν ἡ κορωνὶς ἡ τῶν ἐπισκόπων καθέστηκεν ἐκλογή· τοῖς πατριάρχαις γὰρ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς μητροπολίτας ὁ κανὼν ὑπείκειν νομοθετεῖ, καὶ τούτοις αὖθις τοὺς ἐπισκόπους. Εἰ τοίνυν γνώμης ἄνευ τοῦ μητροπολίτου κατασταίη ἐπίσκοπον, τοῦτον μὴ εἶναι ἐπίσκοπον διατάττεται. Εἰ γὰρ καὶ ἦν ὅτε ἦν, τὰ πλήθη τῶν πόλεων τὰς τῶν ἐπισκόπων ποιεῖσθαι ψήφους, ἀλλά γε καὶ τότε ὃν ὁ μητροπολίτης ἐδοκίμασε τῶν ἄλλων ἀπολεξάμενος, τῆς χειροτονίας ἐκεῖνος ἠξίωτο: Ψήφου δὲ, φησὶ, γενομένης, ὡς οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας διαγορεύουσι, καὶ τῶν μὲν πλειόνων συμφωνούντων, δύο δὲ ἢ τριῶν φιλονείκως ἀντιλεγόντων, ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος κρατείτω.

Ὁ δὲ ζ' τὸν Αἰλίας θεσπίζει ἐπίσκοπον, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ. Ἀραβίᾳ τε, καὶ Φοινίκῃ κατάρχειν πόλεων, μηδ' ὁτιοῦν παρευδοκιμουμένης περὶ τὰ οἰκεῖα πρεσβεῖά τε καὶ προνόμια τῆς κατὰ τὴν Παλαιστίνην μητροπόλεως Καισαρείας, ἥπερ καὶ τοῦ Στράτωνος ὀνομάζεται· ταύτῃ γάρ ποτε ἡ Αἰλία ὑπέκειτο· χρόνοις δὲ ὕστερον ἀποσπασθεῖσα τετίμηται, αἰδοῖ τῶν ἐν αὐτῇ τελεσθέντων σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ παθημάτων καὶ ἐκ παλαιοῦ μὲν ἄχρι τοῦ δεῦρο, ἥ τε Αἰλία, καὶ σύμπασα ἡ περὶ αὐτὴν χώρα, Παλαιστίνη ἐπεφημίζετο· ἡ δέ γε πόλις, τὸ μὲν ἀρχαῖον, Σόλυμα, καὶ Ἰεβοῦς ἐκαλεῖτο. Ἀφ' οὗ δὲ πρὸς τοῦ Σολομῶντος ὁ περιφανὴς ἐκεῖνος ἠγέρθη νεὼς, καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Παλαιᾶς ἐν αὐτῷ εἰσφκίσθη, τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀπειλήφει προσωνυμίαν. Ἀναστάτου δὲ γενομένης ὑπὸ Ῥωμαίων, ὁ βασιλεὺς Ἀδριανὸς, ὁ καὶ Αἴλιος, αὖθις ἀνεγείρας, Αἰλίαν αὐτὴν ἐπωνόμασεν.

Ὁ δὲ β' κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰγύπτῳ διέπειν θεσπίζει· τοὺς δὲ ἐπισκόπους τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν πρὸς τῶν ἰδίων συνόδων κατά τε τὸ παλαιὸν ἔθος χειροτονεῖσθαι· τοῦτο δὲ τοῖς ἔπειτα τῶν θείων κανόνων θεσμοῖς τελέως ἀνῄρηται.

Περὶ τῶν πρεσβείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας.

Ὁ δὲ γ', Τὸν μέντοι, φησὶ, Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν θεσπίζομεν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. Ἀρχαία μὲν γὰρ πόλις ἦν τὸ Βυζάντιον, καθ' ἑαυτὸ διοικούμενον. Ἐπὶ δὲ Σεβήρου, βατιλέως Ῥωμαίων, εἰς τρεῖς ἐνιαυτοὺς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιορκηθὲν, ὕστερον ἑάλω, τῶν ἀναγκαίων ἐπιλιπόντων τοῖς ἐν αὐτῷ, καὶ καθῄρητο μὲν αὐτοῦ τὰ τείχη, ἀφῃρέθη δὲ τὰ πολιτικὰ δίκαια, καὶ ὑπετέθη Πειρινθίοις. Πείρινθος δέ ἐστιν ἡ Ἡράκλεια.

Διὰ τί ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας ὁ πατριάρχης χειροτονεῖται.

Παρὸ δὲ καὶ τῷ Ἡρακλείας ἡ χειροτονία τοῦ πα-

quibus Ægyptus, et Libya, et Pentapolis Alexandrino episcopo sunt ascriptæ; Antiocheno vero et Syria, et Cœlesyria, et Ciliciæ utræque, et Mesopotamia; Romanus etiam secundum antiquam legem occidentalibus præerat, et sine dictorum sententia nullam ecclesiasticam constitutionem ab his qui illis subjecti sunt exerceri, quarum præcipua est episcopi electio. Patriarchis enim, qui eis subjiciuntur, metropolitanos obedire canon præcipit; et his itidem episcopos. Si quis proinde absque metropolitani sententia creatus sit episcopus, eum non esse episcopum decernit. Nam etsi olim populi suffragiis episcopi in urbibus eligerentur: adhuc tamen quem approbasset metropolitanus inter alios eligendum, is manuum impositione dignus habebatur. Si vero, inquit, cum facta sit electio, ut leges ecclesiasticæ edicunt, consentiant inter se plurium suffragia, et duobus tribusve contentionis studio contradicentibus, vincant plurium suffragia.

Septimus vero Æliæ episcopum Palæstinæ, Arabiæ et Phœniciæ urbibus præesse decernit, non quod suis **114*** privilegiis et prærogativis metropolin Palæstinæ Cæsaream celebri ate vincat, quæ et Stratonis nomine dicta, cui Ælia aliquando fuit subjecta, at antiquis temporibus abstracta. Honoratur propter salutiferas Christi passiones in ea peractas. Olim equidem et nunc etiam Ælia, et universa circa illam regio, Palæstinæ nomen obtinuit: urbs vero ipsa ab antiquo tempore Solyma et Jebus appellata fuit. Ex quo autem per Salomonem celeberrimum illud templum fuit exstructum, et sacra Veteris Testamenti in eo fuerunt reposita, Hierosolymorum nomine fuit celebrata. A Romanis autem postquam fuit eversa, Adrianus imp. qui et Ælius appellatus, rursus instauravit, et Ælium eam nuncupavit.

Secundus syn. II can. ab Alexandrino episcopo quæ sunt in Ægypto administrari decernit; aliarum autem provinciarum episcopos a propriis synodis secundum legem antiquam ordinari; hoc vero posterioribus divinorum canonum constitutionibus fuit omnino sublatum.

De Ecclesiæ Constantinopolitanæ prærogativis.

Tertius vero inquit, Ut habeat Constantinopolitanus episcopus honoris privilegia post Romanum episcopum, eo quod ipsa sit nova Roma, decernimus. Antiqua siquidem urbs fuit Byzantium, quæ propriis regebatur legibus. Sub Severo autem Romanorum imp. per triennium a Romanis obsessa, tandem, civibus in ea rerum necessariarum inopia laborantibus capta fuit, et eversa sunt ejus mœnia, ac ablata jura civilia, et ipsa fuit Perinthiis subjecta; Perinthus autem est Heraclea.

Quare ab Heracliensi episcopo patriarcha ordinatur.

Et hinc quidem Heracliensi antistiti patriarchæ

Digitized by Google

ordinatio tribuitur; quippe obtinuit antiqua consuetudo, ut per illum Byzantii episcopus ordinaretur. Magnus vero Constantinus hanc in amœnissimo mundi loco sitam urbem, magnitudini et pulchritudini ad quam pervenit adaugens, sui ipsius donavit nomine, et novæ Romæ titulo insignivit.

Vicesimus octavus IV syn. ait, eadem, quæ 3 canon II synodi : Nos quoque decernimus et statuimus, ut sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ thronus æqualibus cum antiquiori Roma privilegiis fruatur; quippe quæ imperio et senatu est honorata. Unde etiam non secus ac illam ecclesiasticis privilegiis honestari oportet, ac primum quidèm inter alias ecclesias, secundum vero post illam locum obtinere, nam omnibus modis æqualem intelligere non possumus : licet quidam præpositionem, post, omnino affirmative, maxime vero indocte et imperite, interpretantes, non inferiorem loci et dignitatis gradum, sed temporis ordinem significare existimavere. Nam in nominibus recitandis necesse est ut unum prius, alterum vero posterius proferatur; ut et in consessu, et etiam in subscriptionibus accidere solet.

Insignis hoc dicit Zonaras, Ne forte dixerit quispiam, quoniam divini Patres, futurum tanquam præsens prævidentes, Romanam nempe Ecclesiam propter errores suos ab orthodoxorum cœtu segregandam, atque ab omni fidelium consortio elimandam fore, primas huic detulerunt, atque ita iisdem privilegiis eam decorarunt, quæ ut illa aliquando, principatum in omnibus olim obtinebit. De Constantinopolitanæ porro Ecclesiæ privilegiis abunde disserens canon, de diœcesibus etiam illi subjectis constituit; **115** illas vero dicit esse diœceses Asiæ, Ponti et Thraciæ. Et Asianæ quidem diœceses sunt, quæ ad Taurum usque montem extenduntur; Ponticæ vero, quæ Ponto Euxino adjacent, Trapezuntem usque et interius; Thracicæ autem, quæ sunt usque ad ipsum Dyrrhachium.

Quare Thessalonicensis episcopus fuit papæ legatus.

Quanquam olim episc. Thessalonicensem et alios Occidentales episcopos, Athenarum, dico, Corinthi, Patrarum, et Ravennæ, legatos habuit papa, tanquam ab ejus facie (illud enim apud Græcos significat vocabulum) ut, quando publicis adesse quosdam e partibus papæ opus esset conventibus, illius locum supplerent; e nostro tamen grege fuere. Non enim tot extra suos fines episcopos sibi subjectos habuit, ut illos ordinaret; ut quidam existimarunt. Excogitatum est autem hoc propter viæ longitudinem, ne tædio afficerentur ii, qui illinc nobis per maria missi fuerint. Quod et hinc manifestum est, quod non semper illi a facie papæ constituti sunt, sed aliquando et alii, quos pro tempore papa Romæ elegit.

τριάρχου ἀπονενέμηται, ἅτε πρότερον ἔθος ὂν πρὸς αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον Βυζαντίου. Ὁ μέγας δὲ Κωνσταντῖνος τὴν ἐν καλλίστῳ τοῦ κόσμου κειμένην ταυτηνὶ πόλιν, καὶ μεγέθους καὶ κάλλους εὖ ἤκουσαν ἀνεγείρας, τὴν ἰδίαν αὐτῇ κλῆσιν ἀπεχαρίσατο, καὶ νέαν προσεπωνόμασε Ῥώμην.

Ὁ δὲ κη' τῆς ὅ' συνόδου, Τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομεν, φησὶ, τῷ γ' τῆς β' συνόδου κανόνι, καὶ ψηφιζόμεθα, τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἴσα φέρειν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρεσβεῖα, ἅτε βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν. Ταύτη τοι, καὶ οἷά περ ἐκείνην, ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δεῖ μεγαλύνεσθαι προνομίοις, πασῶν μὲν τῶν ἄλλων προτιμωμένην, δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν, τῶν ἴσων γὰρ ἐν ἅπασιν ἀξιοῦσθαι ταύτην ἀμήχανον· εἰ καί τινες τὴν μετὰ, πρόθεσιν, πάνυ βεβιασμένως, μᾶλλον δὲ ἀπαιδεύτως καὶ ἀμαθῶς ἑρμηνεύοντες, οὐχ ὑφεδρίας καὶ ὑποβασμοῦ, χρόνου δὲ εἶναι δηλωτικὴν ἀξιοῦσιν. Ἐν γὰρ ταῖς τῶν ὀνομάτων ἀναφοραῖς ἀνάγκη, τὸν μὲν πρότερον, τὸν δὲ ὕστερον ἐκφωνεῖσθαι· ὡς δὲ κἀν ταῖς καθέδραις, κἀν ταῖς ὑπογραφαῖς συμβήσεται.

Εἰ μήπου τις εἴποι, ὁ ὑπερφυὴς καὶ τοῦτό φησι Ζωναρᾶς, ὅτι τὸ μέλλον, ὡς παρὸν, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐνοπτριζόμενοι, ὡς ἀποτμηθήσεται τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὁλοκληρίας ἡ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησία, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως ἐξοστρακισθήσεται, δόγμασιν ἑτεροδόξοις καθυπαχθεῖσα, πρώτην ἐλογίσαντο ταύτην, καὶ οὕτω τῶν αὐτῶν ἐκείνῃ πρεσβείων ἠξίωσαν, πρεσβεύειν ἐν ἅπασι μέλλουσαν, οἷά περ ἐκείνη ποτέ. Περὶ μὲν δὴ τῶν πρεσβείων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἄλις διαταξάμενος ὁ κανὼν, καὶ περὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ διέξεισι διοικήσεων. Ταύτας δὲ εἶναί φησι τὰς τῆς Ἀσίας, τοῦ Πόντου, καὶ τῆς Θρᾴκης· καὶ Ἀσιαναὶ μέν εἰσι διοικήσεις αἱ μέχρι των Ταυρικῶν ὀρῶν διήκουσαι· Ποντικαὶ δὲ, αἱ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ παρακείμεναι, Τραπεζοῦντος ἄχρι καὶ ἐνδοτέρω· Θρᾳκικαὶ δὲ, αἱ μέχρι τοῦ Δυῤῥαχίου.

Διὰ τί ἦν ὁ Θεσσαλονίκης λεγάτος τοῦ Πάπα.

Εἰ γὰρ καὶ πάλαι τόν τε Θεσσαλονίκης καὶ ἑτέρους δυτικοὺς ἐπισκόπους, τὸν Ἀθηνῶν, φημὶ, τὸν Κορίνθου, τὸν Πατρῶν, τὸν Ῥαβέννης, λεγάτους εἶχεν ὁ Πάπας, οἱονεὶ ἐκ προσώπου αὐτοῦ (τοῦτο γὰρ καθ' Ἕλληνας ἡ λέξις δηλοῖ) ἵν' ὅτε δεήσει παρεῖναί τινας τῶν τοῦ Πάπα ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσιν, ἀναπληρῶσιν οὗτοι τὸν ἐκείνου τόπον, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ἐτύγχανον ὄντες ἀγέλης. Οὐ γὰρ τοσούτους εἶχεν ὑπερορίους ἐπισκόπους ὑφ' ἑαυτὸν, ὥστε καὶ χειροτονεῖν αὐτοὺς, ὥς τινες οἴονται. Ἐπινενόηται δὲ τοῦτο διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, ἵνα μὴ ἀποκναίωσιν οἱ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν στελλόμενοι διαπόντιοι· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ μὴ τούτοις ἀεὶ ἐν προσώπου τοῦ Πάπα καθίστασθαι, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἑτέρους, οὓς ὁ κατὰ καιροὺς τῆς Ῥώμης εἵλετο Πάπας.

Digitized by Google

Περὶ ψήφου καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων.

Τούτων τοιγαροῦν τῶν διοικήσεων τοὺς μητροπολίτας μόνους χειροτονεῖν δίδωσι τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως· καὶ τούτων οὐχ οὕσπερ αὐτὸς κατ' ἐξουσίαν βεβούληται, ἀλλ' οὓς ἂν ἡ ὑπ' αὐτὸν συμφωνήσασα ψηφίσηται σύνοδος. Εἶθ' οὕτω τῶν ψήφων ἐμφανιζομένων αὐτῷ, ὃν ἂν τῶν ψηφισθέντων, τριῶν ὄντων, ἐκλέξηται χειροτονεῖν. Οὐ γὰρ ἐφεῖται τῷ πατριάρχῃ ταῖς τῶν μητροπολιτῶν παρεῖναι ψήφοις, οὔτε μὴν τῷ μητροπολίτῃ ταῖς τῶν ἐπισκόπων. Πρὸ δὲ τοῦ κανόνος τούτου οὐχ οἱ πατριάρχαι τοὺς μητροπολίτας ἐχειροτόνουν, ἀλλ' οἱ ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπίσκοποι. Χειροτονεῖν δ' ἐφίησι τῷ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν ἐπισκόπους, τοῖς ὁμόροις τῶν ἀφωρισμένων αὐτῷ διοικήσεων, ὥσπερ εἰσὶν οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Ῥώς. Οἱ μὲν γὰρ τῇ Ποντικῇ, οἱ δὲ τῇ Θρᾳκικῇ παράκεινται διοικήσει· ἑκάστῳ δὲ μητροπολίτῃ χειροτονεῖν ἐπισκήπτει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους, τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων παραπλησίως ποιουμένων τὰς ψήφους, ὡς καὶ τοῖς θείοις κανόσι τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων, φησὶ, διηγόρευται.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ λς' τῆς ς' συνόδου διέξεισι περὶ τῶν πρεσβείων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, τῷ τῆς β' συνόδου β' κανόνι, πρὸς δὲ καὶ τῷ τῆς δ' ἐπιψηφιζόμενος, καὶ τοῖς σφῶν ῥήματι χρώμενος, ὥστε τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα· μεθ' ὃν ἀριθμεῖται ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ τῶν Ἱεροσολύμων.

Διατί ὁ πατριάρχης εἰς τὰς τῶν μητροπόλεων ἐπαρχίας πέμπει σταυροπήγια.

Βαλσαμών. Ἐπειδὴ τοίνυν τοῖς πέντε πατριάρχαις ἀπενεμήθησαν αἱ ἐπαρχίαι τῶν τεσσάρων τῆς οἰκουμένης κλιμάτων, πλὴν ὀλίγων ἐκκλησιῶν, καὶ μητροπολίτας ἐφεῖται τούτοις χειροτονεῖν εἰς τὰς ἀφορισθείσας αὐτοῖς διοικήσεις, ἀνακρίνειν τε αὐτοὺς, καὶ κατὰ τοὺς θείους εὐθύνειν κανόνας, καὶ τὴν ἐκφώνησιν καὶ μνήμην ἔχειν τῶν οἰκείων ὀνομάτων, πρὸ πάντων τῶν ἐν ταῖς διοικήσεσι μητροπολιτῶν. Ταύτῃ τοι καὶ σταυροπήγια πέμπουσιν εἰς τὰς αὐτῶν ἐπαρχίας, καὶ κληρικοὺς ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσιν οὓς αἱροῦνται· οὐ μὴν ἐφεῖταί τινι τούτων καὶ εἰς χώραν πέμπειν σταυροπήγιον, ἥτις ἑτέρῳ ὑπόκειται πατριάρχῃ, οὔτε κληρικὸν λαβεῖν ἐξ αὐτῆς, ἵνα μὴ συγχέωνται τὰ δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν.

Περὶ τοῦ Βουλγαρίας, τοῦ Κύπρου, καὶ τοῦ Ἰβήρων.

Αἱ δὲ μὴ ὑποκείμεναι πατριάρχῃ τινὶ, ἡ τῆς Βουλγαρίας ἐστὶν Ἐκκλησία, ἣν ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς, ὡς ἐκ τῆς ῥηθησομένης νεαρᾶς αὐτοῦ γνώριμον ἔσται· ἡ τῆς Κύπρου· τρίτην δὲ ἡ τρίτη σύνοδος καὶ ἡ ς' τετιμήκασιν, ὡς αὐτίκα δὴ μᾶλλα ῥηθήσεται· ἡ τῶν Ἰβήρων, ἣν ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὑποκειμένην πρώην ναὐτῇ· τούτων γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι εἰώθασιν.

Ὁ μέν τοι η' τῆς τρίτης συνόδου κανὼν μὴ ἐφ'

De electione et ordinatione episcoporum.

Harum siquidem diœcesium metropolitanos solos Constantinopolis patriarchæ ordinare conceditur; et ex illis non quos ipse pro potestate voluit, sed quos sub eo consentiens synodus elegerit; deinde delatis illi suffragiis, quem ex tribus nominatis elegerit, hunc ordinari. Non enim patriarchæ metropolitanorum electionibus interesse conceditur, neque quidem metropolitano episcoporum. Ante hunc autem canonem metropolitanos patriarchæ non ordinabant, sed cujuslibet provinciæ episcopi. Constantinopolitano vero fuit concessum in barbaricis gentibus, quæ diœcesibus sibi propinquis sunt conterminæ, episcopos ordinare; ut sunt Alani et Russi. Illi quidem Ponticæ, illi vero Thracicæ adjacent diœcesi. Unicuique vero metropolitano episcopos sibi subjectos ordinare incumbit; provinciæ episcopis electiones similiter facientibus; ut et antiquorum Patrum divinis canonibus, ait, cautum est.

Eadem cum secundo canone secundæ synodi tricesimus sextus sextæ synodi de Ecclesiæ Constantinopolitanæ privilegiis edisserit; adhæc et idem cum quarto decernens, et illorum verbis utens; ut thronus Constantinopolitanus æqualibus cum veteri Roma privilegiis fruatur, cum sit post illum secundus: post quem numeratur Alexandrinus, deinde Antiochenus, et post hos Hierosolymitanus.

Quare in metropolitani provincias stauropegia mittit patriarcha.

Balsamon. Quoniam equidem quinque patriarchis regiones totius orbis distributæ sunt, præter paucas ecclesias, et illis etiam metropolitanos ordinare conceditur, et in assignatas ipsis diœceses illos constituere, et secundum divinos canones corrigere, et pronuntiationem et memoriam suorum nominum habere, ab omnibus qui in diœcesibus sunt metropolitanis: porro et stauropegia in illorum provincias mittunt, et clericos quo volunt ab eis subducunt; nulli equidem illorum licet in provinciam, quæ alteri subjecta est patriarchæ, stauropegium mittere, nec clericum exinde subducere, ne Ecclesiarum jura confundantur.

116 *De Bulgariæ, Cypri et Iberiæ episcopis.*

Quæ nulli subjiciuntur patriarchæ, sunt Bulgariæ Ecclesia, quam honoravit imperator Justinianus, ut ex citanda ejus novella notum erit; Cypri, quam honorarunt tertia et sexta synodus, ut statim quidem dicetur; Iberiæ, quam honoravit Antiochena synodi dijudicatio, cum illi antea fuit subjecta; horum enim antistites a propriis episcopis ordinari solebant.

Octavus quidem tertiæ synodi canon, ut non sibi

Digitized by Google

Cypri episcopos creandi jus Antiochenus vindicet, jubet, eo quod olim a duce Antiocheno præfectus illic mittebatur; sed secundum antiquam consuetudinem ab insulæ episcopis in ea ordinationes fiunt; et nullus alius religiosissimorum episcoporum provinciam, quæ non erat multis retro annis et ab initio suæ ditionis, invadat. Sed si sibi per vim submiserit, eam restituat, ne Patrum canones offendantur; nec sub sacerdotalis muneris prætextu sæcularis potestatis fastus lateat, nec libertatem paulatim imprudentes amittamus, quam nobis proprio sanguine dedit Christus. Si quis vero typum aliquem his, quæ nunc decernuntur, repugnantem attulerit, nempe constitutionem regiam, invalidam omnino illam esse jubet.

A ἑαυτὸν ἕλκειν τὸν τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον τὰς τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων χειροτονίας διακελεύεται, διὰ τὸ πάλαι στρατηγὸν δῆθεν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ δουκὸς Ἀντιοχείας πέμπεσθαι· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, διὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐπισκόπων τὰς ἐν ταύτῃ χειροτονίας γίνεσθαι· μηδέ τινα ἕτερον τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν καταλαμβάνειν, τὴν μὴ αὐτῷ ἀνήκουσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς· ἀλλ' εἰ καὶ ὑφ' ἑαυτὸν πεποίηκε βιασάμενος, ταύτην ἀποδιδόναι, ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται· μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσχήματι ἐξουσίας τύφος κοσμικῆς παρεισδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ὁ Χριστὸς τῷ οἰκείῳ ἐδωρήσατο αἵματι. Εἰ δέ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὡρισμένοις κομίσει, πρόσταγμα βασιλικὸν δηλαδὴ, ἄκυρον εἶναι τοῦτο κελεύει παντάπασιν.

B

Tricesimus nonus sextæ syn. canon novam Justinianopolin Cypriorum Ecclesiam nominat, et jura Constantinopolis habere statuit, et Hellesponti et Cyzici episcopum ab eo ordinari. Utrum autem exsecutioni unquam demandatus sit canon, difficile admodum est invenire.

Ὁ δὲ λθ' τῆς ϛ' συνόδου νέαν Ἰουστινιανούπολιν τὴν Κυπρίων Ἐκκλησίαν ἐπονομάζει, καὶ τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδωσι, καὶ τὸν τῆς Ἑλλησπόντου καὶ Κυζίκου ἐπίσκοπον ὑπ' αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ εἰς ἔργον ὁ κανών ποτε προελήλυθεν, ἔργον εὑρεῖν ἀτεχνῶς.

Decimus vero nonus Carthag. syn. ut primæ sedis episcopus sacerdotum exarchus, vel summus, vel aliquid ejusmodi appelletur, vetat, sed tantum episcopus; eum. qui in honore et imperio esse solet, fastum in potestatem redigens, et humilem et mediocrem esse statuens: ideoque et plures patriarchæ et antistites alii seipsos viles humilesque in suis subscriptionibus appellant. Hoc autem, ut videtur, quarta œcumenica synodus non admittens, quæ hac multo posterior fuit, provinciarum exarchos metropolitanos nominat, in nono suo canone, quem etiam quære in nono capite litteræ Δ. Eodem modo etiam et aliæ synodi eos appellant. Quære et in nono capite litteræ A canonem synodi Carthaginensis quinquagesimum quintum.

Ὁ δὲ ιθ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ κωλύει τὸν τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπον, ἔξαρχον λέγεσθαι τῶν ἱερέων ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἢ μόνον ἐπίσκοπον, τὸν ἐπιφυόμενον, οἶμαι, τῇ τιμῇ καὶ τῇ ἀρχῇ τύφον, εἰς δύναμιν καθαιρῶν, καὶ νομοθετῶν τὸ ταπεινόν τε καὶ μέτριον. Ταύτῃ τοι καὶ οἱ πλείους τῶν πατριαρχῶν καὶ λοιπῶν ἀρχιερέων, ταπεινοὺς ἑαυτοὺς καὶ εὐτελεῖς ἐν ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς ὀνομάζουσι. Τοῦτο δὲ ἡ οἰκουμενικὴ δ' σύνοδος, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀποδεξαμένη, οὐκ ὀλίγον ἐκείνης ὑστερίζουσα, ἐξάρχους τῶν ἐπαρχιῶν τοὺς μητροπολίτας καλεῖ ἐν τῷ θ' ταύτης κανόνι, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου· οὕτω δὲ καὶ ἕτεραι σύνοδοι τούτους ἐπονομάζουσι. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου νε'.

C

Leges.

Centesima tricesima prima Justiniani novella, Decernimus, ait, secundum sanctarum synodorum definitiones sanctissimum veteris Romæ Papam primum omnium sacerdotum esse; beatissimum vero Constantinopolis novæ Romæ episcopum, secundum post apostolicum thronum veteris Romæ locum obtinere, omnibus autem aliis præponi, beatissimum vero primæ Justinianæ, patriæ nostræ, archiepiscopum semper sub sua jurisdictione habere episcopos provinciarum, Daciæ Mediterraneæ, et Daciæ Ripensis, Prævalensis, et Dardaniæ, et Mysiæ superioris, et ab eo illos ordinari; ipsum autem a syn. ordinari, et in subjectis sibi provinciis apostolicæ sedis locum obtinere, juxta ea quæ sanctus papa Vigilius constituit. Simile

Νόμοι.

D Ἡ δὲ ρλ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Θεσπίζομεν, φησὶ, κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους, τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακαριώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι· τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς, τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἔχειν ἀεὶ ὑφ' ἑαυτὸν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Μεδιτερρανίας, καὶ Δακίας Ῥιπενσίας, Τριβαλλέας, Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ παρ' αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις, αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν

Digitized by Google

αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πάπα Βιγιλίου. Τὸ αὐτὸ δίκαιον καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Καρχηδόνος τῆς Ἀφρικῆς δεδώκαμεν, ἐξ οὗπερ ὁ Θεὸς ταύτην ἡμῖν ἀποκατέστησεν.

A etiam jus episcopo Carthaginensi in Africa concessimus, ex quo nobis hanc Deus restituit.

Τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ συνόδου, ἥτις ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Ζήτει καὶ τὸ η' κεφ. τοῦ Π στοιχείου.

Exorientes in omni Illyrico canonicas dubitationes absque archiepiscopi Constantinopolis et synodi ejus sententia abrumpere non oportet, quæ habet privilegia veteris Romæ. Quære etiam cap 8 litteræ Π.

Θέσπισμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

117 *Constantini Magni edictum.*

Ἀλλ' ὧδε τοῦ λόγου γενόμενος, τὸ τοῦ μεγάλου θέσπισμα σιωπήσωμεν Κωνσταντίνου; καὶ πῶς οὐκ ἂν ἀπειροκαλίας μέμψιν ὀφλήσαιμι, ὡς ἔγωγε τῆς ἴσης τίθεμαι ἀτοπίας τό τε φθέγγεσθαι τὰ μὴ δέοντα, καὶ τὸ τὰ καλὰ διδόναι σιγῇ; Τούτου γὰρ οὔτε θεσπεσιώτερον ἴδοι τις ἄν, οὔτε δημοσίᾳ, ὥς γε B οἶμαι, κηρύττεσθαι ἀξιώτερον. Συμπάντων γὰρ τῶν ὑπερφυῶς κατορθωθέντων τῷ βασιλεῖ πρασήγορον ἀτεχνῶς πεφυκὸς καὶ ὁμόλογον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, τόν τε θερμὸν περὶ τὴν εὐσέβειαν ἔρωτα δείκνυσι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ πάσης ἄμεινον στήλης βοᾷ, οἷοις πρεσβείοις δίκαιοι ἂν εἶεν οἱ μὴ ἐν παρέργῳ τὰ τῆς εὐσεβείας τιθέμενοι βασιλεῖς, τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν δωρεῖσθαι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς οὑτοσὶ, μηδεμιᾶς λειπόμενος ἀρετῆς, εὐσεβὴς μὲν τὰ πρὸς Θεὸν, δίκαιος δὲ τὰ πρὸς ἀνθρώπους ὑπῆρχεν· ὡς καὶ τῷ ἐκτὸς εἴδει τὴν ἔνδον τῆς ψυχῆς ὑπογράφεσθαι ὡραιότητα. Καὶ γὰρ ἀξιέπαινον εἶχε τὸ τοῦ σώματος μέγεθος, ὡς ἡ περὶ αὐτοῦ ἱστορία διέξεισιν, ἀξιάγαστον δὲ τὴν ὥραν, θαυμασιωτέραν δὲ τὴν τοῖς μετώποις ἐπικαθημένην αἰδώ. Πέφυκε C γὰρ, ὡς ἐπίπαν, τοῖς τῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύμασι τὸ τοῦ σώματος ἦθος ἐξεικονίζεσθαι· οὐχ ἥκιστα δὲ τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας ζήλῳ πυρούμενος, ἔργῳ πᾶσιν ἐδείκνυεν, οἷοις ἱμέροις κατάκρας ἡλίσκετο τοῦ Χριστοῦ, ἀμέλει καὶ μὴ οἷός τε ὢν, ἀξίως τὸν ἐρώμενον δεξιοῦσθαι (εἰ γὰρ καὶ πᾶσαν τὴν ἐν ἀνθρώποις εὐπορίαν εἰς ἓν τι συνενεγκὼν, τιμῆσαι θελήσειε, τῆς ἀξίας ἀνάγκη διαμαρτεῖν), δ' δεύτερον ἦν, τὴν νύμφην αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἣν τοῦ ἰδίου ἐπρίατο αἵματος, ἐκ τῶν ἐνόντων κοσμεῖν ἔσπευδε, καλὸν ἑαυτὸν εὐσεβείας παράδειγμα τοῖς πᾶσι δημοσίᾳ προθείς. Φησὶ γοῦν·

Sed dum in hac parte sermonis sim, num Constantini Magni edictum silentio præteribo? et quomodo inscitiæ reprehensionem non incurram, cum æque absurdum existimo, quæ non decet enarrare, et pulchra silentio dare? Illo enim nec religiosius quidquam videat aliquis, nec quod publice, ut credo, prædicari dignius sit. Omnium enim mirifice felici successu ab imperatore gestorum cum præco sit et testis luculentus, ex valde abundanti, tum fervidum viri erga pietatem amorem ostendit, tum omni monumento melius declaratis, quantis privilegiis æquum esset imperatores, non perfunctorie ea quæ ad religionem spectant agentes, Christi Ecclesiam donare. Hic etenim imperator, nulla destitutus virtute in iis quæ Deum spectant, religiosus fuit, in his quæ ad homines, justus; ut externa specie internus animæ splendor pulchre describatur. Laudabilem enim habuit corporis magnitudinem, quemadmodum de eo narrat Historia, admirandam etiam venustatem, et valde mirificam in vultu positam verecundiam. Corporis mores animæ studiis maxima ex parte assimilare solebat; maxime vero propter religionem zelo exardens, ipso opere omnibus semper ostendit, quantis Christi desideriis prorsus captus fuit, nimirum cum non posset dilectum digne amplecti. Etsi enim totis viribus humanis simul collectis honor prosequi vellet, dignitatem ejus assequi nullo modo potuit. Secundum erat, quod sponsam ejus Ecclesiam, quam proprio redemit sanguine, totis viribus adornare studuerit, se pulchrum pietatis exemplum omnibus exhibens. Dixit igitur:

Θεσπίζομεν σὺν πᾶσι τοις σατράπαις, καὶ τῇ συγκλήτῳ τῆς ἡμῶν βασιλείας, τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον καὶ διάδοχον τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων καὶ κυρίου μου Πέτρου, πλείονα τῆς βασιλείας ἔχειν ἐξουσίαν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ παρὰ πάντων πολλῷ πλέον ἢ τὸν βασιλέα τιμᾶσθαι καὶ σέβεσθαι, κεφαλήν τε εἶναι τῶν τεσσάρων πατριαρχικῶν θρόνων, κρίνεσθαί τε πρὸς αὐτοῦ καὶ ψηφίζεσθαι τὰ τῇ ὀρθοδόξῳ συμβαίνοντα πίστει· δωρούμεθα δὲ τῷ πατρὶ μου τῷ μακαρίῳ Σιλβέστρῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις τὸ ἡμέτερον παλάτιον, τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διάδημα, ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων συγκείμενον, τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον ὠμοφόριον, τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα, τὸν κόκκινον χιτῶνα, καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα, τὰ τῶν βασιλικῶν ἵππων ἀξιώματα, τὰ σκῆπτρα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς D

Decernimus cum omnibus regni nostri satrapis et senatu, episcopum Romanum et successorem primi et principis apostolorum Petri regia majorem in universam terram habere potestatem, et ab omnibus, multo magis quam si rex esset, honorari, et extolli, et esse quatuor patriarchalium sedium caput, et judicari et decerni ab eo quæ ad fidem orthodoxam pertinent. Tradimus enim Patri nostro beato Silvestro et ejus successoribus nostrum palatium, diadema super caput ex pretiosis lapidibus et margaritis factum, et superhumerale quod collum circumdat, et purpuream chlamydem, tunicam coccineam, et omnia indumenta regia, et imperialium equorum auctoritatem et sceptra, et reliqua imperii ornamenta, et omnem nostræ potestatis gloriam. Et illos etiam

Digitized by Google

qui in sanctissimæ Romanæ Ecclesiæ clerum sunt relati, similibus senatui nostro indumentis exornari decernimus, et equos albis linteis circumdatos equitare, ut et eorum calceos ex albis linteis esse elaboratos, et si quis ex senatu nostro clericus fieri velit, a nullo impediri. Quoniam autem coronam auream propter animi humilitatem sanctissimus Pater noster Silvester recusabat, idcirco splendidissimum lorum, quod sanctam resurrectionem significat sancto capiti ejus propriis manibus imposuimus. Stratoris vero officium subeuntes, et frenum equi ejus tenentes, a sancti ejus palatii area, domini nostri Petri reverentia et veneratione pleni, exivimus. Æquum vero et omnino Deo gratum judicavimus, ut sanctissimus papa ab urbe Roma et Occidentalibus omnibus provinciis et urbibus exiret, et imperii potentiam in orientales partes transferret, et in amœnissimo loco sub sole sitam Byzantii urbem occuparet, et in illa **118** imperialia exerceret; iniquum existimantes terrenum imperatorem illic potestatem habere, ubi Christianæ religionis initium e cœlo nobis datum est. Hæc propriis manibus scribentes, et domini nostri Petri tumulo imponentes, sacra facimus juramenta, hæc omnia non omnino transgredi; sed etiam illis, qui nostrum imperium acceperint, illabefacta servanda mandamus, erga Patrem nostrum papam et successores ejus.

A βασιλείας κοσμήματα, καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν τῆς ἡμῶν ἐξουσίας· τοὺς δὲ τῷ κλήρῳ τῆς ἁγιωτάτης Ῥώμης κατειλεγμένους κοσμεῖσθαι κελεύομεν παραπλησίοις τῇ συγκλήτῳ ἡμῶν ἐνδύμασιν, ἵππους ἐποχουμένους, ὀθόνας περικειμένους λευκάς, ὡς δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τούτων ὀθονίων εἶναι πεποιημένα λευκῶν· καὶ ὃς ἂν αἱροῖτο κληρικὸς ἐκ τῆς ἡμῶν συγκλήτου γενέσθαι, τοῦτον πρός τινος μηδαμῶς εἴργεσθαι· ὅτι γε μὴν τὴν ἐκ χρυσίου στεφάνην φρονήματος μετριότητι ὁ Πατήρ μου ὁ ἁγιώτατος Σίλβεστρος παραιτεῖται, ταύτῃ τοι τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον, σημαίνοντα τὴν ἁγίαν Ἀνάστασιν, τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπεθήκαμεν· ἡμεῖς δὲ στράτωρος ὀφφίκιον ὑπελθόντες, καὶ τὰ χαλινὰ τοῦ ἵππου αὐτοῦ κατέχοντες, τῆς αὐλῆς τῶν B ἱερῶν αὐτοῦ ἔξιμεν ἀνακτόρων, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ κυρίου μου τοῦ ἁγίου συνεχόμενος Πέτρου· τῶν χρησίμων δὲ κομιδῇ καὶ θεοφιλῶν νενομίκαμεν, ἑστῆναι μὲν τῆς πόλεως Ῥώμης καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν χωρῶν ἁπασῶν τε καὶ πόλεων, τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπᾳ· τὸ δὲ τῆς βασιλείας κράτος πρὸς τὰ τῆς Ἑῴας μέρη μετενεγκεῖν, καὶ τὴν ἐν καλλίστῳ κειμένην τῆς ὑφ' ἡλίῳ τοῦ Βύζαντος πόλιν καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐτῇ ἱδρύσασθαι τὰ βασίλεια, ἄδικον οἰηθέντες ἐξουσίαν ἔχειν τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα, ἔνθα ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας ἐκ τῶν οὐρανῶν ὑπῆρξεν ἡμῖν. Ταῦτα ταῖς ἰδίαις χερσὶ γράψαντες, καὶ τῷ νεκρῷ τοῦ κυρίου μου ἐπιθέμενοι Πέτρου, πίστεις ἐνόρκους ποιούμεθα, ἢ μὴν ὅλως πάντα ταῦτα μὴ παραβῆναι· ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸ ἡμέτερον διαδεξαμένοις κράτος φυλάττειν ἀπαράθραυστα παριγγυώμεθα πρὸς τὸν Πατέρα ἡμῶν Πάπαν καὶ τοὺς αὐτοὺς διαδόχους.

CAP. XII. *De ecclesiarum ædificatione et consecratione.*

Septimus VII synodi canon, illum qui absque sanctis reliquiis ecclesiam consecrat, a sacerdotio alienat, et, Hoc aliquando, inquit, aliis impiis, iconomachis, et Christianorum accusatoribus, contigit, qui Christianis venerandarum imaginum cultum, tanquam idololatriam, vitio vertebant. Templi autem consecratio hoc modo fieri solebat. Primo quidem per provinciæ episcopum ejus fundamentum cum prece et crucis fixione positum fuit; et quando structura erat absoluta, consecratio et dedicatio et inthronizatio sequebantur, et antiminsii super sacram mensam impositio.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'. *Περὶ ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς καὶ καθιερώσεως.*

Ὁ δὲ ζ' τῆς ζ' συνόδου κανὼν τὸν χωρὶς ἁγίων λειψάνων ἐκκλησίαν καθιεροῦντα τῆς ἱερωσύνης ἀλλοτριοῖ· Καὶ τοῦτο γάρ, φησί, ποτὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς τοῖς εἰκονομάχοις ἐπράττετο καὶ Χριστιανοκατηγόροις, οἷα τοῖς Χριστιανοῖς τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ὡς εἰδωλολατρείαν, ἐπικαλοῦντας προσκύνησιν· ἀλλ' ἡ τοῦ ναοῦ καθιέρωσις οὕτως εἰώθει γίνεσθαι. Πρῶτον μὲν δι' εὐχῆς καὶ σταυροπηγίου τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου ὁ τούτου θεμέλιος πήγνυται· τελεσθείσης δὲ τῆς οἰκοδομίας, ἥ τε καθιέρωσις γίνεται καὶ τὰ ἐγκαίνια, καὶ ὁ ἐνθρονισμός, καὶ ἡ τοῦ ἀντιμινσίου ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἐπίθεσις.

De antiminsiis.

Appellantur ideo ἀντιμίνσια, quod exprimant et referant multas ejusmodi mensas, quæ sanctam Dominicam mensam perficiunt; deinde sacro unguento et templum et hæc omnia inuncta sunt, et ita sanctorum martyrum reliquiæ sub sancta mensa reconduntur.

Decimus septimus vero monachos, qui imperandi studio moti obedientiæ jugum excusserunt, et oratoria ædificare aggressi, quæ ad eorum perfectionem sufficiant non habent, ab illius luci episcopo prohiberi vult. Hoc ipsum autem et in clericis vel in laicis fieri. Si vero, quæ ad perfe-

D *Περὶ ἀντιμινσίων.*

Λέγονται δὲ ἀντιμίνσια ὡς ἀντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τοιούτων μίνσων, τῶν καταρτιζόντων ἁγίαν δεσποτικὴν τράπεζαν, εἶτα τῷ ἁγίῳ μύρῳ ὅ τε ναὸς καὶ ταῦτα χρίεται πάντα, καὶ οὕτω τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων ὑπὸ τὴν ἁγίαν θησαυρίζεται τράπεζαν.

Ὁ δὲ ιζ' τῶν μοναχῶν τοὺς φιλαρχίας πάθει τὸν τῆς ὑπακοῆς ἀποσεισαμένους ζυγὸν, καὶ εὐκτηρίους οἴκους κτίζειν ἐπιχειροῦντας, καὶ ταῦτα πρὸς ἀπαρτισμὸν ἐνδεῶς ἔχοντας, εἴργεσθαι πρὸς τοῦ κατὰ χώραν ἀξιοῖ ἐπισκόπου· τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ κληρικῶν, ἢ λαϊκῶν γίνεσθαι. Εἰ δὲ τὰ πρὸς

Digitized by Google

ἀπαρτισμὸν εὐπορεῖν, τὰ αὐτοῖς βεβουλευμένα εἰς ἔργον καὶ πέρας ἄγεσθαι. A

Ὁ δὲ πγ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τὰ δι' ἐνυπνίων, ἢ μαντειῶν, ἢ ἀποκαλύψεων γινόμενα ἐν τοῖς ἀγροῖς εὐκτήρια καταστρέφεσθαι πρὸς τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων προστάττει, εἰ μή που σώματα μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἔχοιεν ὑποκείμενα, ἢ τινα τούτων λείψανα, ἢ ἐξ ἀρχαίων ᾠκοδομημένον ἦν τὸ ἐνταῦθα θυσιαστήριον, μηδὲ τοὺς ὄχλους ἐκεῖσε συνέρχεσθαι, καὶ μνήμας μαρτύρων ἐπιτελεῖν. Διά τοι τοῦτο καὶ τὰς ἐνθουσιώσας τῶν γυναικῶν κατὰ δαιμονικὴν ἐπήρειαν καὶ ἀπάτην, καὶ προφοιβαζούσας δῆθεν τὰ μέλλοντα, ἢ τῶν ἀνδρῶν τοὺς προσποιουμένους δαιμονᾶν, καὶ τοιαῦτα ληροῦντας ἀπελαύνειν παντὶ τρόπῳ καὶ ἐπιστομίζειν χρή. Ζήτει καὶ ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα λδ' τῆς B ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Νόμοι.

Τὸν θέλοντα εὐκτήριον ἢ ἐκκλησίαν κτίσαι, διαλέγεσθαι δεῖ περὶ τούτου τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, καὶ δωρεῖσθαι τὰ ἀρκοῦντα πρὸς λυχνοκαΐαν καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, καὶ τὴν ἀδιάφορον τοῦ τόπου τήρησιν, καὶ τὴν ἀποτροφὴν τῶν προσεδρευόντων, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον τὸ πρᾶγμα πᾶσι φανεροῦντα δημοσίᾳ ἐκεῖσε προσιέναι, καὶ σὺν εὐχῇ πηγνύναι σταυρὸν, καὶ τότε τοῦ ἔργου ἄρχεσθαι τὸν οἰκοδομεῖν ᾠρημένον· καὶ ὅτι ὁ ἀρξάμενος νέον κτίζειν, ἢ παλαιὸν ἀνανεοῦν, ἀναγκάζεται μετὰ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων παρὰ τῶν οἰκονόμων, καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τοῦ ἄρχοντος, ὃ ἤρξατο πληρῶσαι· εἶτα καὶ τὰς ὑπεσχημένας ἀποδοῦναι τῷ ναῷ δωρεάς. C

Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε προσωπικὴ, εἴτε καθ' ὑποθήκην ἐστὶν, οὐχ ὑπερβαίνει τὰ μ' ἔτη.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. *Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ προσφύγων.*

Νόμοι.

Θεσπίζομεν μὴ ἐξεῖναί τινι, τοὺς ἀφ' οἱασδήποτε τύχης πρόσφυγας ἐκ τῆς ἁγίας ἐξωθεῖν ἐκκλησίας· τοὺς δὲ τοῦτο τολμήσαντας τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι ὑποβάλλεσθαι.

Ὁ τὸν προσφεύγοντα εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ ἀποσπάσας, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω.

Μέχρι τῶν πρὸ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς ἐκκλη- D σίας ὅρων τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτωσαν οἱ προσφυγόντες, τοῖς ἐνδοτέροις λουτροῖς, ἢ κήποις, ἢ οἰκήμασιν, ἢ στοαῖς, ἢ αὐλαῖς χρώμενοι· καὶ κωλυέσθωσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν· ὅπλοις δὲ μὴ ἀσφαλιζέσθωσαν ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἀποτιθέσθωσαν ταῦτα παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ.

Μεθ' ὅπλων ὁ οἰκέτης προσφυγὼν εὐθὺς ἐκβαλλέσθω· ἀνθιστάμενος δὲ, μείζονι βιαζέσθω δυνάμει· κἂν μοχθήσας τελευτήσῃ, ἀνεύθυνος ἔστω ὁ ἐπελθὼν αὐτῷ καὶ κτείνας δεσπότης.

Οὔτε δὲ ἀνδροφόνοις, οὔτε μοιχοῖς, οὔτε παρθένων ἁρπαξι, τὴν ἐκ τῶν ἱερῶν φυλάξεις ἀσφάλειαν, ἀλλὰ κἀκεῖθεν ἐξελκύσεις, καὶ τιμωρίαν ἐπάξεις. Οὐ γὰρ τῶν τοιαῦτα ἁμαρτανόντων φείδεσθαι προσ-

ctionem sufficiant, habeant, quæ ab ipsis deliberata sunt, aggrediantur, et ad finem deducant.

Carthaginensis synodi 83 quæ per somnia et inanes revelationes in agris constituta oratoria, a loci episcopis everti jubet; nisi illic reposita habentur martyrum corpora, vel quædam eorum reliquiæ, vel ab antiquo tempore ibi exstructum fuit altare: nec ibi congregari populos, nec martyrum memorias celebrare. Et propter hæc mulieres, per dæmonis fraudem et dolum afflatas, et exinde futura prædicentes, vel viros, qui se a dæmone possessos simulant, et talia nugantur, omni modo abigere et os obstruere oportet. Quære et in 8 cap. litteræ A canonem 34 Laodicenæ synodi.

Leges.

Qui domum oratoriam vel ecclesiam ædificare voluerit, de illo cum civitatis episcopo disserere oportet, et, quod ad luminum accensionem et sacram administrationem sufficiat, donare, et commodam loci conservationem, et præfectorum alimentum; et tunc episcopum rem omnibus notam facientem publice **119** illuc procedere, et cum precibus crucem figere: et tum demum opus aggrediatur, et destinata ædificet. Et quod, qui novam ædificare incepit, vel veterem renovare, ipse cum suis hæredibus ab œconomis, et episcopo, et magistratu, opus inchoatum consummare compellitur; tum et promissas donationes templo dare.

Omnis actio quæ ad venerabilem domum pertinet, sive sit personalis, sive sub pacto, quadraginta annos non excedit.

CAP. XIII. *De iis qui in ecclesiam confugiunt.*

Leges.

Decernimus nulli propter quemcunque prætextum profugas ex sancta ecclesia amovere licere; qui vero illud audent, sacrilegii pœnæ subjici.

Qui in sanctam Dei ecclesiam confugientem propria auctoritate abstrahit, verberatus et tonsus exsilio multetur.

Usque ad ecclesiæ terminos ad forum publicum tuto se habeant confugientes, interioribus balneis, vel hortulis, vel cubiculis, vel porticibus, vel areis utentes: et intra templum comedere vel dormire prohibeantur. Non autem armis seipsos securent, sed illa ante episcopos exuant.

Si servus armatus confugerit, statim ejiciatur; si vero resistit, majori potestate cogatur: et si pugnando interemptus fuerit, pœnæ non obnoxius sit dominus, qui illum aggressus est et occidit.

Neque homicidis, neque adulteris, neque virginum raptoribus, in ecclesia securitatem concedes, sed exinde abstrahes, et supplicium exiges. Non enim iis qui talia peccant, remitti convenit, sed

Digitized by Google

qui antecellunt, ne talia a temerariis patiantur. Aliter in sacris etiam securitas, non illis qui injuria afficiunt, sed qui afficiuntur, a lege conceditur : impossibile enim esset, utrumque ex sacrosanctis locis securitate firmari, et injuria afficientem et affectum.

In ecclesiam confugientem nemo vi abstrahat ; sed confugæ causam manifestam faciat sacerdoti, et ab eo confugientem tuto accipiat, ut secundum leges inquiratur et administretur contra eum caput.

Si quis confugientem ab ecclesia vi abstrahi passus fuerit, duodecim flagella accipiat, et tunc juxta quod decet, confugientis caput requiratur.

Oportet vero confugientes a judicibus competentibus judicari, et non ab ecclesia adversarios suos accersi.

Sanctissimis episcopis vel defensoribus curæ sit confugientium nomina et accusationes describere, et magistratibus ostendere, et illi aptum eis judicium statuant : quamobrem, qui non describuntur, non sunt profugæ. Quære etiam in cap. 7 lit. H.

120 CAP. XIV. *Quod non oportet in duarum civitatum ecclesiis unum esse clericum.*

Decimus IV synodi canon, ut et vicesimus in duarum civitatum ecclesiis unum clericum conscribi oportere non existimat ; nempe in ea, in qua a principio ordinatus fuit, et in ea, ad quam tanquam ad majorem postea confugit propter inanis gloriæ cupiditatem, ex episcopatu forsan in metropolin, vel ex illa in patriarchatum : sed eum illic restitui in qua prius ordinationem acceperit. Si quis autem, inquit, ante hunc canonem translatus fuit, illum non oportet ecclesiæ negotia ex qua translatus fuit sibi vindicare : quicunque enim hoc faciunt, suo gradu deponentur. Hoc autem non impedit clericos qui in parva civitate in duas ecclesias sunt ordinati.

Quamvis VII syn. 15 can. in magnis civitatibus unum clericum duabus ecclesiis collocari turpis lucri gratia prohibet ; hoc autem solum permittit in regionibus externis fieri, eo quod homi num inopia laborant. Si enim, inquit, unius ecclesiæ reditus ad vitæ necessitatem alicui non sufficit, alia ergo aliqua studia quærat, ex quibus quæ sibi et aliis sunt necessaria comparet. Nam dicit Apostolus : « Usibus meis et eis qui mecum sunt, manus istæ subministrarunt. » Omnia autem hæc commutavit temporis et rerum vicissitudo.

CAP. XV. *Quod intra ecclesias non oportet agapas, ut vocant, vel convivia facere, vel intra sanctos ejus ambitus cauponam habere, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere manere.*

Quære cap. 3 litteræ A.

ἦχει, ἀλλὰ τῶν περιόντων, ἵνα μὴ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν τολμηροτέρων πάσχοιεν· ἄλλως τε καὶ ἡ ἐκ τῶν ἱερῶν ἀσφάλεια οὐ τοῖς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις δέδοται παρὰ τοῦ νόμου, καὶ οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν ἑκάτερον ἰσχυρίζεσθαι τῇ παρὰ τῶν ἀσύλων τόπων ἀσφαλείᾳ, καὶ τὸν ἀδικοῦντα, καὶ τὸν ἀδικούμενον.

Μηδεὶς τὸν ἐπ' ἐκκλησίας πρόσφυγόντα βίᾳ ἀφαιρείσθω, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τοῦ πρόσφυγος δήλην ποιείτω τῷ ἱερεῖ, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀσφαλῶς λαμβανέτω τὸν προσπεφευγότα, τοῦ νομίμως ζητηθῆναι καὶ διοικηθῆναι τὸ κατ' αὐτὸν κεφάλαιον.

Εἰ δέ τις δοκιμάσει χειρὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποσπᾶσαι τὸν πρόσφυγα, ὁ τοιοῦτος δώδεκα ἀλλακτὰ λαμβανέτω, καὶ τότε κατὰ τὸ πρέπον τὸ τοῦ πρόσφυγος ζητείσθω κεφάλαιον.

Δεῖ δὲ παρὰ τοῖς προσφόροις δικάζεσθαι δικασταῖς τοὺς πρόσφυγας, καὶ οὐχὶ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀντιδίκους αὐτῶν μετακαλεῖσθαι.

Τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἢ ἐκδίκοις, ἐπιμελὲς ἔστω τῶν προσφευγόντων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς αἰτίας ἀπογράφεσθαι, καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐμφανίζειν, κἀκεῖνοι τὴν ἐπιτήδειον δίκην αὐτοῖς διατυπούτωσαν· ὥστε οἱ μὴ ἀπογραφόμενοι οὐκ εἰσὶ πρόσφυγες. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ζ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. *Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ἐκκλησίαις δύο πόλεων ἕνα εἶναι κληρικόν.*

Ὁ ι' τῆς δ' συνόδου κανών, ἔτι δὲ καὶ ὁ κ' εἰς δύο πόλεων ἐκκλησίας ἕνα κληρικὸν καταλέγεσθαι οὐκ οἴεται δεῖν· εἰς ἣν δηλαδὴ τὴν ἀρχὴν κεχειροτόνητο, καὶ πρὸς ἣν ὕστερον καταπέφευγεν οἷα μείζονος δόξης ἐφέσει κενῆς, ἐξ ἐπισκοπῆς τυχὸν εἰς μητρόπολιν, ἢ ἐκ ταύτης εἰς πατριαρχεῖον· ἀλλ' ἀποκαθίστασθαι τοῦτον ἔνθα πρῶτον τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο. Εἰ δέ τις, φησὶ, μετατεθῆναι πρὸ τοῦ κανόνος ἔφθασε τούτου, οὐ δεῖ καὶ τῶν πραγμάτων μεταποιεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ἧς μετεκινήθη· τοῖς δὲ τοῦτο ποιοῦσιν ἐκπτώσεως τοῦ οἰκείου τιμᾶται βαθμοῦ. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐμποδίζει τοὺς ἐν μιᾷ πόλει εἰς δύο ἐκκλησίας ταττομένους κληρικούς.

Εἰ καὶ ὁ ιε' τῆς ζ' συνόδου ἐν μὲν ταῖς περιφανέσι τῶν πόλεων τὸν ἕνα κληρικὸν κατατάττεσθαι δυσὶν ἐκκλησίαις αἰσχροῦ κέρδους χάριν ἀπαγορεύει, συγχωρεῖ δὲ τοῦτο μόνον ἐν ταῖς ἔξω γίνεσθαι χώραις, παρὰ τὸ σπανίζειν ταύτας ἀνθρώπων. Εἰ γὰρ τὸ ἀποχρῶν, φησὶν, ἐκείνῳ τοῦ βίου ἡ τῆς μιᾶς ἐκκλησίας μὴ πορίζῃ καρποφορία, ἀλλ' ἕνια καὶ τῶν ἑτέρων μετιὼν ἐπιτηδευμάτων, καὶ ἑαυτῷ, καὶ ἄλλοις ἐπαρκείτω. « Ταῖς γὰρ χρείαις μου, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. » Ταῦτα δὲ πάντα μετεποίησεν ἡ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων μεταβολή.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'. *Ὅτι οὐ δεῖ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον τὰς λεγομένας ἀγάπας, ἢ συμπόσια γίνεσθαι, ἢ τῶν ἱερῶν ταύτης ἔνδον περιβόλων καπηλεῖον εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμποριαν προτίθεσθαι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ τινα μετὰ γυναικὸς καταμένειν.*

Ζήτει τὸ γ' κεφ. τοῦ Α στοιχείου.

Digitized by Google

Ὁ δὲ ος' τῆς ς' συνόδου κανὼν ἔνδον τῶν τῆς ἐκκλησίας ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖον εἶναι, ἢ βδώδιμα προτιθέναι εἰς πρᾶσιν, ἢ ἕτερα ἅττα κατ' ἐμπορίαν, τῶν νομιδῇ ἀθέσμων ἡγούμενος, ἀφορισμῷ τὸν οὕτω ποιοῦντα καθυποβάλλει. Οὐκ εἴρηκε δὲ, τῆς ἐκκλησίας ἔνδον, τοῦτο γὰρ οὐδ' ἂν εἷς τῶν εὐσεβεῖν αἱρουμένων, καὶ φρενὸς μετρίας μετειληφὼς ἐννοήσειεν· ἀλλὰ, τῶν ἱερῶν περιβόλων, ἅπασαν τὴν τῆς ἐκκλησίας δηλῶν περιοχὴν, τά τε προτεμενίσματα καὶ τὰ προαύλια. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἀγανακτήσας, φραγγελίῳ τοὺς θεοκαπήλους τοῦ ἱεροῦ ἀπήλασε, καὶ τὸ κέρμα, ἤτοι τὸ νόμισμα ἐξέχεε τῶν κολλυβιστῶν, τῶν τὰ λεπτὰ νομίσματα δηλαδὴ πωλούντων. A

Ὁ δὲ πη' τοὺς χωρὶς ἀνάγκης κτῆνος οἱονδηποτοῦν ἐντὸς ἐκκλησίας εἰσάγοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζει. Εἰ δέ τις, φησὶ, χειμῶνος τυχὸν ὁδοιπορῶν, καὶ ἀπορῶν εἰς καταμονὴν οἰκίσκου, εἰς τὸν ναὸν εἰσέδυ, καὶ τὸ κτῆνος ἑαυτῷ συνεισήγαγεν, οὐκ ἂν ὀφλήσειε μέμψιν, οἷα μὴ γνώμῃ, ἀλλ' ἀνάγκῃ τοῦτο πεποιηκώς, ἀγωνιῶν, μὴ ἄρα τοῦ κτήνους διαφθαρέντος τῷ κρύει, καὶ αὐτὸς κινδυνεύσειε, μὴ οἷός τε ὢν χωρὶς ἐκείνου βαίνειν ἐπὶ τὰ πρόσω, εἰ καὶ τὸν ἐκ τοῦ ψύχους θάνατον κατά γε τὸ παρὸν ἔδοξε διαπεφευγέναι. Τὸ σάββατον γὰρ, φησὶ, διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγένηται, ἵνα ἀναπαύσηται ὁ δοῦλός σου καὶ τὸ ὑποζύγιον· ὥστε ἡ τοῦ ὑποζυγίου ἀνάπαυσις οὐ δι' αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον νενομοθέτηται, ἵνα ἀναπαυσάμενον ἔχῃ τοῦτο εἰσέπειτα ἀκμαιότερον· ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶ Παῦλος· «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;» ἀλλ' οὐδὲ τῶν πετεινῶν ἕνια προσῆκον εἰσάγεσθαι, ἵνα μὴ τῇ ἐκκρίσει τούτων τὰ θεῖα καθυβρίζηται ἀχρειούμενα. B C

Ὁ δὲ ιζ', τοὺς γυναιξὶ συνοικοῦντας, καὶ περὶ ἐλάττονος τὴν εἰς τὰ θεῖα τιθεμένους αἰδῶ, ἐν τοῖς περὶ τὴν ἐκκλησίαν ἱεροῖς τόποις ἐσκηνῆσθαι τολμῶντας καὶ μὴ διαστέλλοντας ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου κατὰ τὸ λόγιον, τούτων ἁπάντων καὶ τῶν λεγομένων κατηχουμενείων ἐξωθεῖσθαι προστάττει· τοὺς δὲ μὴ πειθομένους, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρέσει, λαϊκοὺς δὲ ἀφορισμῷ ὑποτίθησι.

Νόμος.

Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς νόμος οὐδὲ τοὺς πρόσφυγας ἐπιτρέπει ἔνδον τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ογ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τιμωρεῖσθαι κελεύει τοὺς ἐπιτρέποντας ἄλλοις ἐν τοῖς κατηχουμενείοις σκηνοῦν.

ΚΕΦΑΛ. Ιϛ'. *Ὅτι τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι δεῖ, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ταῦτα διοικεῖν.*

Ὁ λη' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν πάντων μὲν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν τὴν φροντίδα κελεύει, καὶ ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι διοικεῖν ταῦτα· μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ὁτιοῦν ἐξ αὐτῶν σφετερίζεσθαι, ἢ συγγενέσιν ἰδίοις τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι· εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγεῖν

Septuagesimus sextus vi synodi canon, intra sanctos ecclesiæ ambitus cauponatoriam officinam esse, vel esculenta venalia proponere, vel alia quæcunque ad mercaturam, omnino illicitum esse judicans, segregationi illum, qui ita facit, subjicit. Non dixit vero, intra ecclesiam; nam illud nemini, qui pietate est imbutus, vel modico sensu prædilitus, in mentem venit; sed, sacros ambitus, omne ecclesiæ septum et areas et vestibula significans. Hoc enim ægre ferens Dominus, flagello sacrilegos nundinatores a templo expulit, et nummulariorum æs vel numisma effudit, eorum nempe qui exigua numismata vendebant.

Illos vero qui, nulla necessitate urgente, intra sacras ædes jumentum quodvis introducunt, si sint quidem clerici, deponit; sin autem laici, segregat octogesimus octavus canon. Si quis autem, inquit, hieme forte iter faciens, et domo ad hospitandum indigens, in templum diverterit, et jumentum secum introduxerit, non omnino reprehensionem incurrit; ut qui non ex sententia, sed necessitate hoc fecit in periculo constitutus. Nonne enim, pereunte propter frigus **121** jumento, ipse etiam periclitatur, ut qui absque illo non potest ulterius progredi, licet mortem ex frigore provenientem hoc tempore fugisse videtur? Sabbatum enim, ait, propter hominem factum est, ut quiescat servus tuus et jumentum tuum. Quare jumenti quies non ipsius jumenti, sed hominis gratia præcepta est, ut ille post quietem vegetiore mox utatur. Quod magnus quoque Paulus asserit, «Numquid de bobus cura est Deo?» Sed neque volucres ullas introducere convenit, ne illarum excrementis loca sancta polluantur.

Qui cum mulieribus cohabitant, et indecore et irreverenter erga sacra loca se gerentes, in locis circa ecclesiam sacratis habitare audent, nullum omnino inter sacratum et profanum discrimen facientes juxta oraculum, ab omnibus his, et ab eis quæ dicuntur catechumeniis, ejiciendos esse decernit 97 canon; quique non paruerint, si sint quidem clerici, depositioni, si vero laici, segregationi subjicit.

Lex.

Etenim superius etiam citata lex, ut profugæ intra templum obdormiant vel comedant, non permittit. Sed et septuagesima tertia imperatoris Leonis Sapientis novella puniri jubet illos qui in catechumeniis habitare aliis permittunt.

CAP. XVI. *Quod ecclesiæ bona inalienabilia esse oportet, et quomodo debent episcopi illa administrare.*

Sanctorum apostolorum canon 38 omnium rerum ecclesiasticarum episcopum curam gerere, et tanquam Deo intuente illa administrare jubet: non licet autem illi ex eis sibi aliquid vindicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri. Si vero sint pauperes, illis eodem modo ac aliis paupe-

Digitized by Google

ribus suppeditet; at non pauperum prætextu, quæ sunt ecclesiæ, vendat: sed ex reditibus sibi ipsi et illis suppeditet. Quæcunque enim Deo sunt consecrata, ne faciat profana.

Hunc verbatim commemorans VII synodi 12 can. adducit: Si episcopus vel monasterii præfectus episcopii vel monasterii quascunque possessiones alienet, et principi vel alteri tradat, irrita sit traditio. Quod si detrimentum potius quam utilitatem afferre agrum censetur, ne sic etiam eum magistratibus, sed clericis vel agricolis addicat. Sin autem calliditate aliqua utatur, et ex clerico vel agricola agrum magistratus rursum emerit, sic quoque irrita sit actio, sive sit venditio sive permutatio, et episcopio vel monasterio ager restituatur. Qui autem hoc fecerit episcopus vel præfectus, ille quidem ab episcopio, hic vero a monasterio amoveatur, ut qui male dissipent quæ non congregavere. Amotione autem depositio omnino intelligitur.

His etiam consentit Carthaginensis syn. can. 26, qui ecclesiasticas possessiones alienari vetat, licet nullum omnino afferant reditum. Sin magna urgeat necessitas, ad præfinitos duodecim episcopos, et imprimis ad aliorum antistitem, res deferatur. Si hoc autem propter inevitabilem necessitatem fieri nequeat, vicinos quoque episcopos testes adhiberi oportet, ut cura habeatur, ne urgentes necessitates, quæ ecclesiæ illius contigerunt, ignoret synodus: quod nisi efficere promptus sit, tanquam Deo et synodo rationi reddendæ obnoxius, a proprio honore alienabitur.

122 Tricesimus sextus autem presbyteris et aliis clericis res ullas ecclesiæ, sive mobiles sive immobiles, vendere interdicit, nisi sua sententia illud approbet episcopus. Imo nec ipsi quidem hoc facere concessum est, synodo, cui subest, id ignorante, ut et presbyteris sibi subjectis. Ipsos enim ad rerum ecclesiasticarum administrationem oportet sufficientes testes habere, ne offensiones in eum exoriantur. Mobilia autem vendere, vasa forsan sacra, omnino interdictum est: episcopo autem, qui absque cleri sententia, quæ ad victum sunt idonea, frumentum nempe, vel varia fructuum genera, vendit, succensere non oportet.

De eisdem mentionem faciens 15 Ancyranæ syn. dicit: Quod si, tempore quo ecclesia suo episcopo destituta fuit, contigit, ut ab aliquo clerico ex ejus bonis quidquam fuerit venditum, ille, qui postea ordinandus erit, quod fuit venditum revocet: illius vero judicio relinquitur, an oporteat pretium emptori reddere, an non; fieri enim potest, ut ager admodum fertilis majorem pretio ab emptore dato fructum fecerit.

Magnus vero Cyrillus in secundo ad Domnum epistolæ capite vasa pretiosa et possessiones immobiles inalienabilia ecclesiis servari jubet: incidentium vero sumptuum dispensationem illos

A καὶ τούτοις ἐξ ἴσης τοῖς λοιποῖς πένησι· μὴ μέντοι προφάσει τῶν ἐνδεῶν τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀπεμπολεῖν· ἐκ δέ γε τῶν προσόδων ἑαυτῷ τε κἀκείνοις ἐπαρκεῖν· τὰ γὰρ τῷ Θεῷ καθιερωθέντα οὐχ ὅσιον ἐκποιεῖν.

Τοῦτον κατὰ ῥῆμα ἐπεξιὼν ὁ τῆς ζ' συνόδου ιβ' προσεπάγει· Ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος, ἔστιν ἃ τῶν τοῦ ἐπισκοπείου ἢ τῶν τοῦ μοναστηρίου κτημάτων ἐκποιούμενος, καὶ ἄρχοντι ἢ ἑτέρῳ τινὶ ἐκδιδοὺς, ἄκυρον εἶναι τὴν ἔκδοσιν. Εἰ δὲ προφασίζοιτο προσζημιοῦν μᾶλλον ἢ ὀνίναι τὸν ἀγρὸν, μηδ' οὕτως ἄρχουσι, κληρικοῖς δὲ ἢ γεωργοῖς αὐτὸν ἐκδιδότω. Εἰ δὲ πανουργίᾳ χρήσαιτο, καὶ ἐκ τοῦ κλήρου ἢ τοῦ γεωργοῦ ὁ ἄρχων αὖθις ὠνήσατο τὸν ἀγρὸν, καὶ οὕτως ἄκυρον εἶναι τὴν πρᾶξιν, εἴτε πρᾶσις, εἴτε συν-
B ἄλλαγμα εἴη, καὶ τὸν ἀγρὸν τῷ ἐπισκοπείῳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ ἀποκαθίστασθαι, καὶ ὁ τοῦτο σκαιωρήσας ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος, ὁ μὲν τοῦ ἐπισκοπείου, ὁ δὲ τοῦ μοναστηρίου ἐκβεβλήσθων, ὡς διασκορπίζοντες κακῶς ἃ οὐ συνήγαγον· τῇ ἐκβολῇ δὲ πάντως συνεξακούεται καὶ ἡ καθαίρεσις.

Τούτοις καὶ ὁ κς' τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐπιψηφίζεται, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀνεκποίητα εἶναι τὰ κτήματα βούλεται, εἰ καὶ μηδόλως τινὰ φέρει πρόσοδον. Εἰ δὲ πολλή τις ἀνάγκη ἐπίκειται, τοῖς ὡρισμένοις δώδεκα ἐπισκόποις, καὶ πρὸ τούτων τῷ τῶν ἄλλων πρωτεύοντι, ἀναθεῖναι τὰ περὶ τούτου. Εἰ δὲ τοῦτο οὐχ οἷόν τε διὰ τὸ ἀπαραίτητον τῆς ἀνάγκης, τοὺς ὁμόρους γοῦν τῶν ἐπισκόπων διαμαρτύρασθαι, προνοίᾳ τοῦ μὴ ἀγνοῆσαι τὴν σύνοδον τὰς ἐπισυμβάσας
C τῇ ἐκκλησίᾳ τούτου περιστάσεις· ὅπερ εἰ μὴ δρᾶσαι προθυμηθείη, οἷα ὑπεύθυνος τῷ Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ, τῆς ἰδίας τιμῆς ἀλλοτριωθήσεται.

Ὁ δὲ λγ' πρεσβυτέροις καὶ λοιποῖς κληρικοῖς ἀπείρηκεν ἔστιν ἃ τῶν τῆς ἐκκλησίας πιπράσκειν κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, εἰ μὴ ἄρα καὶ ὁ ἐπίσκοπος συναινέσειεν· οὐ μὴν οὐδ' αὐτῷ τοῦτο ποιεῖν ἐφεῖται, τῆς ἐφ' ᾗ τελεῖ ἀγνοούσης συνόδου, προσέτι καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ πρεσβυτέρων. Δεῖ γὰρ ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων μάρτυρας αὐτοὺς ἀξιοχρέους ἔχειν, ὡς μὴ σκάνδαλα κατ' αὐτοῦ φύοιντο. Κινητὰ μέντοι πωλεῖν, σκεύη τυχὸν ἱερὰ, πάντη ἀπείρηται· τὰ δέ γε πρὸς τροφὴν ἐπιτήδεια, σῖτον δήπου, καὶ ἄλλοῖα σπερμάτων εἴδη,
D νεμεσᾶν οὐ δεῖ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ δίχα γνώμης τῶν τοῦ κλήρου πιπράσκοντι.

Ταῦτα καὶ ὁ ιε' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ διεξιὼν ἐπάγει· Ὡς εἴ γε μὴν συμβαίη πρὸς τῶν κληρικῶν πραθῆναί τι τῶν τῆς ἐκκλησίας, ἐπισκόπου χηρευούσης, τῷ τηνικαῦτα ἀνακαλεῖσθαι τὸν εἰσέπειτα χειροτονηθησόμενον τὸ πραθέν· τῇ δὲ τούτου κρίσει ἀνεῖται, εἴτε χρὴ ἀναστραφῆναι τὸ τίμημα τῷ πριαμένῳ, εἴτε καὶ μή. Εὐπροσόδου γὰρ ἴσως τοῦ χωρίου τυγχάνοντος, πλείω τῆς καταβληθείσης τιμῆς ἐκαρπώσατο.

Ὁ δὲ μέγας Κύριλλος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίητα ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι κελεύει· τῶν δὲ παρεμπιπτόντων ἀναλωμάτων τὴν

Digitized by Google

οἰκονομίαν τοὺς τὴν θείαν διέποντας ἱερωσύνην ἔχειν· τὸ γὰρ ἀπαιτεῖσθαι λόγον τὸν ἐπίσκοπον τῆς διοικήσεως τῶν ἐπισυμβαινόντων ἀναλωμάτων, εἴτε ἐκ προσόδων εἶεν τῆς ἐκκλησίας, εἴτ' οὖν καὶ ἀπό τινων καρποφορίας, λυπήσει σφόδρα, ὡς μηδὲν ἐσχάτης ἀδικίας ἐλλεῖπον, τοὺς ἁπανταχῆ γῆς ὄντας θεοσεβεστάτους ἐπισκόπους. Ἕκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἰδίων καιρῶν δώσει λόγον τῷ δικαίῳ Κριτῇ.

Νόμοι.

Τὰς ἐκποιήσεις τῶν κτημάτων, ἃ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις ἀνήκει, ἴσμεν τῇ πείρᾳ εἰς ἐσχάτην βλάβην καὶ παντελῆ καταστροφὴν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ γινομένας. Ψιλούμεναι γὰρ ἐκ τούτου τῆς οἰκείας περιουσίας, εἰς τὸ μηκέτι εἶναι περιῖστανται. Διὸ ἄμεινον ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ συγχωρεῖν προσέρχεσθαι ταύτας, εἰ μήπου ἀπαραίτητος κατεπείγει χρεία.

Οἱ ἀπὸ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων ἢ ἁπλῶς ἐκκλησιῶν ἐμφυτευόμενοι, ἢ μισθούμενοι, ἢ ἀγοράζοντες, ἢ κατά τινα τρόπον ἐκλαμβανόμενοι κτῆσιν ἀκίνητον, πολλὴν ὀφείλουσι καταβάλλεσθαι φροντίδα, ἵνα τὰ παρ' αὐτῶν καταβαλλόμενα εἰς ἀναγκαίας χρείας τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν, ἢ ἀντεισαγωγὰς ἑτέρων κτημάτων χρησιμευόντων αὐταῖς ἐκδαπανηθῶσιν. Ἐὰν δὲ τὰ παρ' αὐτῶν καταβληθέντα μὴ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον διοικηθῶσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ τυχὸν εἰς ἄλλας τινὰς ἰδίας χρείας, ἢ ἁπλῶς ἔξωθεν τῆς ὠφελείας τῶν εὐαγῶν οἴκων, οἱ ταῦτα πεπραγότες, ἢ ἄλλως ὁπωσδήποτε ἐκδεδωκότες τὰ καταβληθέντα καταναλώσουσιν· οἱ μὲν προειρημένοι εὐαγεῖς οἶκοι καὶ αἱ ἐκκλησίαι, εἴσω τῆς τεσσαρακονταετίας ἀγωγὴν ποιούμενοι, ἀναργύρως τὰ οἰκεῖα παντὶ τρόπῳ ἀπολήψονται· οἱ δὲ τὴν δέουσαν φροντίδα περὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκληφθέντων μὴ ποιησάμενοι, ἀπὸ μὲν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου οὐδόλως, ὡς προείρηται, λήψονται· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς, τὸ καὶ μή τινα ἑτέραν ὑποσχεῖν τιμωρίαν, ὅτι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὅσον τῇ αὐτῶν ἀμελείᾳ, εἰς διαφθορὰν ἐλθεῖν συγκατειργάσαντο. Κατὰ μέντοι γε τῶν καταναλωσάντων αὐτὰ εἰς οἰκείαν δαπάνην, ἢ ἁπλῶς ἔξωθεν τῆς τῶν εὐαγῶν οἴκων ὠφελείας, ἀγωγὴν ἔχειν δύνανται.

Ἂν δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν συνάλλαγμά τι γένηται ἐπὶ τοῖς διαφέρουσι πράγμασι, κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις, ἐνὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἀναδίδοσθαι μὲν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ τοιοῦτό τι παρηκολούθησε μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν· μενέτω δὲ παρ' αὐτῇ καὶ τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀντίδωρον, ἢ τὸ ὑπὲρ ἀμείψεως, ἢ ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας αὐτῇ δεδομένον. Εἰ δὲ δωρηθείη πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν· εἰ δὲ ὑποθήκη παρὰ ταῦτα δοθείη, ὁ δανειστὴς τὸ ἐπιφειλόμενον ἀπολλύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἀποδιδότω. Οἱ δὲ τὰ συμβόλαια γράψαντες ἐπὶ τοιούτοις ταβουλλαρίοις παρὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον διηνεκεῖ ἐξορίᾳ καταδικαζέσθωσαν.

Ἡ μέντοι ταῦτα νομοθετοῦσα ρκ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ θεσπίζει μὴ μόνον ἀπρόσοδα, ἀλλὰ καὶ εὐπρόσ-

qui divinum sacerdotium administrant, subire. Quod enim sumptuum, qui illis eveniunt, dispensationis ratio ab episcopo exigatur, sive ex ecclesiasticis reditibus fuit, sive ex fructu aliunde percepto, magna tristitia afficiet sanctissimos episcopos, qui sunt ubique terrarum, quod nihil ultimæ injustitiæ deest. Unusquisque enim nostrum justo Judici temporum nostrorum rationem reddet.

Leges.

Possessionum, quæ ad sacrosanctas domos pertinent, alienationes experientia didicimus ad extremum damnum et Dei ecclesiarum subversionem fieri. Exinde enim propria facultate privantur, ut non amplius exsistere possint. Quapropter optimum abhinc erit, ut illæ, nisi gravis urgeat necessitas, ab alienationibus abstineant.

Qui a sacrosanctis monasteriis vel simpliciter ecclesiis emphyteusin faciunt vel conducunt, vel emunt, vel aliquo modo immobilem possessionem excipiunt, debent multam curam adhibere, ut quæ ab illis solvuntur, ad dictarum ecclesiarum usus necessarios, vel aliarum possessionum, quibus opus habent, introductiones impendantur. Sin autem, quæ ab illis soluta sunt, dicto modo non administrentur, sed fortasse in alias quasdam privatas necessitates vel simpliciter extra sacrosanctarum domorum emolumenta, qui hæc tractant vel aliter quocunque modo elocant, etiam soluta impenderint: sacrosanctæ quidem domus et ecclesiæ antedictæ, si intra quadraginta annos actionem instituant, sua sine pretio omnino recipient. Qui autem convenientem non habent curam de eis quæ ab illis excipiuntur, a sacrosancta quidem domo non amplius, ut ante dictum est, excipient; sufficit enim illis nullam aliam subire pœnam, quod sua negligentia id egerunt, ut ecclesiæ Dei in corruptionem venirent. Adversus eos vero, qui in proprium usum illa converterunt, vel simpliciter extra sacrosanctarum domorum utilitatem, actionem habere possunt.

Si præter ea quæ a nobis sancita sunt, de diversis rebus, mobilibus et immobilibus, sit alicui sanctarum domorum aliquis contractus, reddatur quidem ipsi ecclesiæ **123** res, super qua tale quid consecutum est, cum intermedii temporis fructibus: maneat autem apud illum pretium vel antidorum, aut quod pro permutatione vel quacunque alia causa datum est. Si vero donetur res ecclesiastica, ea quoque cum intermedii temporis fructibus sanctissimæ ecclesiæ reddatur; si vero, præter hæc, pignori data fuerit, debitum perdat fœnerator, et eamdem rem sacrosanctæ domui reddat. Qui autem, præter hanc nostram legem, hujusmodi contractus scriptis consignant tabularii, perpetuo exsilio damnentur.

Hæc equidem sanciens 120 Justiniani novella statuit, non solum infructuosa et nihil reditus

Digitized by Google

afferentia immobilia ecclesiarum aut monasteriorum, et ipsius etiam Magnæ ecclesiæ, verum etiam ea ex quibus fructus et reditus percipitur, vendi et alienari, ob rationes quæ in ea declarantur. Porro et sacra vasa tempore suadente alienari et exponi ad redemptionem fortasse captivorum. Si vero plura sint vasa, quæ nulli necessario usui inserviunt, et accidit aliquam sacrosanctarum domorum debitorum multitudine gravari, et non suppetunt aliæ res mobiles, unde debita retribuere possit; liberum erit, venditione sine damno constituta (episcopo quidem apud metropolitanum alienante, illo vero apud suum patriarcham), supervacanea vasa aliis sanctis domibus vendere, quibus opus est illis, vel conflare et vendere, et pretium eorum pro debito dare, ut eorum immobilia non elocentur.

Sacrosanctæ domus non habentes aliunde, quo ærarium impleant, commode sub conspectu metropolitani possessiones vendunt, consentientibus illi episcopis et clericis: tunc vero immobilia ecclesiastica alienantur, cum omnino mobilia non habent.

A legibus vero ἐκποίησις (id est, alienatio) proprie dicitur dominii translatio, videlicet donatio, venditio, emphyteusis, permutatio, et similia: ἔκδοσις autem (id est, elocatio) est pro tempore definito ad quasdam transmissio. Abusive vero et ἔκδοσις dicitur ἐκποίησις, et ἐκποίησις, ἔκδοσις.

Qui aliquid per illegitimam mutationem dedit, actionem non habet, qua illud quod datum est recuperet.

οδα πολλάκις ἀκίνητα ἐκκλησιῶν ἢ μοναστηρίων, καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ἐκποιεῖσθαι καὶ ἐκδίδοσθαι, δι' αἰτίας τὰς ἐν αὐτῇ δηλουμένας· πρὸς δὲ, καὶ ἱερὰ σκεύη ἐν τῷ καλοῦντι τοῦ καιροῦ ἐκποιεῖσθαι, ἢ ὑποτίθεσθαι, εἰς ἀνάρρυσιν τυχὸν αἰχμαλώτων. Εἰ δὲ πλείονα εἶεν σκεύη, μηδεμίαν ἐμποιοῦντα χρῆσιν ἀναγκαίαν, συμβαίνει δέ τινα τῶν εὐαγῶν οἴκων βαρύνεσθαι πλήθει χρεῶν, καὶ μὴ ὑπεστὶν ἕτερα κινητὰ πράγματα, ἐξ ὧν ἐνδοθῆναι τὰ χρέη, ἄδεια ἔσται, συνισταμένης πράσεως ἀζημίως, ἐπισκόπου μὲν ἐκποιοῦντος παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, τούτου δὲ παρὰ τῷ ἰδίῳ πατριάρχῃ, τὰ περιττὰ σκεύη ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν καὶ πιπράσκειν, καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς τὸ χρέος παρέχειν, ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα αὐτῶν ἐκποιεῖσθαι.

Οἱ εὐαγεῖς οἶκοι μὴ εὐπορούντες ἀλλαχόθεν πληροῦν τὰ δημόσια, καλῶς πωλοῦσι καὶ κτήσεις ὑπ' ὄψιν τοῦ μητροπολίτου, συνόντων αὐτῷ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν· τότε δὲ καὶ τὰ ἀκίνητα ἐκκλησιαστικὰ ἐκποιεῖται, ὅταν μὴ ᾖ παντελῶς κινητά.

Παρὰ δὲ τοῖς νόμοις ἐκποίησις μὲν λέγεται κυρίως ἡ μετάθεσις τῆς δεσποτείας, ἤγουν ἡ δωρεὰ, ἡ πρᾶσις, ἡ ἐμφύτευσις, ἡ ἀνταλλαγὴ, καὶ τὰ ὅμοια· ἔκδοσις δὲ ἡ ἐπὶ χρόνοις ὡρισμένοις πρός τινας παραπομπή· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἡ ἔκδοσις ἐκποίησις λέγεται, καὶ ἡ ἐκποίησις, ἔκδοσις.

Ὁ ἐπὶ παρανόμῳ συναλλάγματι δίδους ἀγωγὴν ἔχει εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὸ δοθέν.

CAP. XVII. *De episcopis.*

Quære in 7 capite litteræ Δ canonem 58 sanctorum apostolorum.

Leges.

Episcopus est omnium animarum, quæ illi concreditæ sunt, curator et conservator, in suo episcopatu absolutam habens potentiam supra presbyteros et diaconos, hypodiaconos, lectores, psaltas et monachos.

Proprium est episcopi cum humilibus quidem conversari, despicere autem eos qui animo sunt elato; tum etiam verbis factisque arrogantium superbiam ad humilitatem trahere, et pericula pro grege suo subire, et illius angustias propriis doloribus deputare.

Quod episcopis injungitur regionis primatibus eorum injustitiam, qui injuria afficiunt, indicare.

124 Eos, qui in carcerem conjiciuntur, episcopi quarta feria et in Parasceve visitent, sive sint liberi, sive servi, et efficiant ut legibus consentanea illis agant præsides: sin autem non obtemperant præsides, de illis imperatori indicent.

Episcopi debent efficere, ut intra viginti dies servos, qui in carcerem conjiciuntur, liberent præsides, licet intra viginti dies eorum domini non

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'. *Περὶ ἐπισκόπων.*

Ζήτει ἐν τῷ ζ' κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου κανόνα νη' τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Νόμοι.

Ἐπίσκοπός ἐστι θεατὴς καὶ κηδεμὼν πασῶν τῶν ἐκκλησιαζομένων ψυχῶν, τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ, δύναμιν ἔχων τελεστικὴν πρεσβυτέρου, καὶ διακόνου, ὑποδιακόνου, ἀναγνώστου, ψάλτου, καὶ μοναχοῦ.

Ἴδιον ἐπισκόπῳ τοῖς μὲν ταπεινοῖς συγκατέρχεσθαι, καταφρονεῖν δὲ τῶν ἐπαιρομένων, καὶ πρὸς ταπείνωσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ τῶν ὑπερηφάνων τὸ φρόνημα καθέλκειν, καὶ προκινδυνεύειν τοῦ ποιμνίου, καὶ τὴν ἐκείνου στενοχωρίαν οἰκείαν ὀδύνην ποιεῖσθαι.

Ὅτι τοῖς ἐπισκόποις ἐντέταλται καταμηνύειν τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ πρωτεύουσι τὰς ἀδικίας τῶν ἀδικούντων.

Οἱ ἐπίσκοποι ἐπισκεπτέσθωσαν τοὺς ἐν φυλακῇ κατὰ Τετράδα καὶ Παρασκευὴν, εἴτε οἰκέται, εἴτε ἐλεύθεροι εἶεν, καὶ παρασκευαζέτωσαν τοὺς ἄρχοντας ποιεῖν ἐν αὐτοῖς ὅσα οἱ νόμοι κελεύουσι· μὴ πειθομένων δὲ τῶν ἀρχόντων, μηνυέτωσαν τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν.

Οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι παρασκευάζειν τοὺς ἄρχοντας ἐντὸς ἡμερῶν εἴκοσιν ἐκβάλλειν τοὺς ἐμβεβλημένους ἐν τῇ φυλακῇ οἰκέτας, κἂν μὴ φαίνων-

Digitized by Google

ται οἱ δεσπόται εἴσω τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν, ἀπολύειν αὐτούς. Ζήτει καὶ τὸ η' κέφ. τοῦ Π στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'. *Ὅτι τοὺς ἐπισκόπους χωρίζεσθαι δεῖ τῶν ἰδίων γυναικῶν.*

Ζήτει τὸ ιζ' κεφάλαιον τοῦ Γ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'. *Περὶ ἐπισκόπων, ἐκκλησίας λαμβανόντων διὰ προστασίας ἀρχόντων.*

Ὁ λ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν οὕτω φησὶ κατὰ ῥῆμα· Εἴ τις ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγχρατὴς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες· τὸ τοῦ ἐπισκόπου δὲ μνημονεύσας ὄνομα, ἐκ τοῦ περιέχοντος καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν συμπεριέλαβε κληρικούς. Εἰ δὲ καὶ ἐν τῷ κε' κανόνι λέλεκται, μὴ δεῖν δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ι' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου, ἀλλὰ διὰ τὸ περιὸν τῆς κακίας καὶ τὸ τοῦ ἁμαρτήματος περιφανῶς ἐξάγιστον διπλῆν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, ἀφορισμὸν πρὸς τῇ καθαιρέσει, καὶ τούτοις, καὶ τοῖς ἐπὶ χρήμασι μὴ δεδιόσι χειροτονεῖν.

Τούτου καὶ ὁ γ' κανὼν τῆς ζ' συνόδου, ὡς ἔχει λέξεως, μέμνηται, καὶ ἐπιφέρει, πᾶσαν ψῆφον παρὰ ἀρχόντων γινομένην, ἐπὶ ἐνίων ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἄκυρον μένειν. Καὶ ἐπὶ μὲν ἐπισκόπων ψῆφόν φησι τὴν κατ' ἐξουσίαν τῶν ἀρχόντων εἰς ἔργον προβαίνουσαν· ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καταχρηστικῶς ἡ ψῆφος ἀντὶ χειροτονίας ἐλήφθη· γίνεσθαι δὲ τὴν τοῦ ἐπισκόπου κελεύει χειροτονίαν κατὰ τὸν δ' κανόνα τῆς α' συνόδου, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Χ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Κ'. *Περὶ ἐπισκόπου χειροτονηθέντος, καὶ μὴ καταδεχομένου ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, ἢ ἀπελθόντος καὶ μὴ δεχθέντος, ἢ μὴ δυνηθέντος ἀπελθεῖν διὰ τὸ ὑπὸ ἐθνῶν τὴν ἐκκλησίαν κατέχεσθαι.*

Ὁ λς' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον καὶ ἀφικέσθαι μὴ καταδεχόμενον εἰς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ, καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ ἀναδέξασθαι, ἀφορίζεσθαι κελεύει, μέχρις ἂν καταδέξηται. Εἰ δ' ἀπελθὼν ἀποπεμφθείη οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸν μὲν ἐπίσκοπον καὶ οὕτω μένειν, τὸν δὲ κλῆρον τῆς πόλεως ἐκείνης ἀφορίζεσθαι, οἷα καλῶς τὸν λαὸν μὴ παιδεύοντα.

Ταῦτα καὶ ὁ ιζ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ διέξεισιν, ἔτι δὲ καὶ ὁ ιη', ἀλλὰ τὸν μὲν ἀπειθοῦντα τὴν ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι κελεύουσι τῆς τελείας συνόδου, εὐπρόσωπον αἰτίαν τυχὸν προβαλλόμενον· τὸν δὲ πρὸς τοῦ λαοῦ ἀποπεμφθέντα μετέχειν μὲν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μηδὲν δὲ παρενοχλεῖν τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ διάγων τυγχάνει. Ὡς γὰρ οὐκ ἐφεῖται τούτῳ διδάσκειν, ἢ λειτουργεῖν, ἢ χειροτονεῖν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, εἰ μὴ πρὸς τοῦ ἐγχωρίου ἐπιτραπείη, οὕτως οὐδέ τινα τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἔξεστι σφετερίζεσθαι· ἐκδέχεσθαι δὲ καὶ τοῦτον τὴν γνώμην τῆς τελείας συνόδου.

Ὁ δὲ τῆς ς' συνόδου κανὼν λζ' τὸν εἰς ἐκκλησίαν χειροτονηθέντα βαρβάροις ὑπόχορον, καὶ τὴν

A apparent, ut illos liberent. Quære et cap. 8 litteræ Π.

CAP. XVIII. *Quod episcopos a propriis uxoribus separari decet.*

Quære 17 cap. litteræ Γ.

CAP. XIX. *De episcopis qui ecclesias per principum potentiam consecuti sunt.*

Sanctorum apostolorum canon 30 sic verbatim dicit: Si quis episcopus sæcularibus principibus usus, per eos ecclesiam adeptus sit, deponatur, et segregetur, et omnes qui illi communicant. Episcopi vero nominis mentionem faciens, ex circumstantia et omnes qui illi subjiciuntur clericos comprehendit. Licet etiam in canone 25 dicitur:
B Non oportet in idipsum bis vindicare (quem quære in 10 capite litteræ Δ), propter sceleris autem magnitudinem, et peccati manifestam immanitatem, duplicem inducit pœnam, segregationem et depositionem, et his, et illis qui pecuniis ordinare non timuerunt.

Hujus etiam et 3 canon VII synodi ad verbum meminit, et subjungit, omnem electionem quorumdam episcoporum vel presbyterorum vel diaconorum a principibus factam irritam manere. Et de episcopis quidem electionem dicit, quæ principum fit auctoritate: de presbyteris autem et diaconis abusive electio pro ordinatione accipitur. Episcopi vero ordinationem secundum quartum canonem
C primæ synodi fieri jubet; quem etiam quære in primo capite litteræ X.

CAP. XX. *De episcopo qui ordinatus est, et non statuit ad ecclesiam quæ illum sortita est adire, vel profectus et non susceptus est, vel qui non potest accedere eo quod ethnicis ecclesia detinetur.*

Sanctorum apostolorum canon 36 episcopum, qui ordinatus est, et non statuit ecclesiam sibi concreditam adire, et populi curam suscipere, segregari jubet, donec eam susceperit. Sin autem profectus, non susceptus fuerit, non sua voluntate, sed propter populi improbitatem, ipse quidem ita maneat episcopus; clerus autem illius civitatis segregetur, quod populum non bene cor-
D rigebat.

125 Eadem et Antioch. syn. 17 statuit, ut et 18; præterea eum, qui non obtemperat, a perfecta synodo deponi jubent, licet forte probabilem afferat rationem. Qui autem a populo ejicitur, is sit et honoris et muneris particeps, dummodo nullam rebus ecclesiæ, in qua vivere contingit, molestiam afferat. Ut enim docendi, vel sacra faciendi, vel ordinis conferendi in aliena regione illi non est potestas, nisi ejus rei a loci episcopo concessa facultate, ita neque aliquid ex ecclesiæ bonis in proprios usus transferendi: illum autem perfectæ synodi sententiam suscipere.

Sexta syn. canon 37 eum, qui in ecclesia barbara is subjecta ordinatur, et illuc ire abnuit, mani-

Digitized by Google

festum vitans periculum, nullis antistitum privilegiis ob hoc privari judicat; neque enim gentilem injuriam adeo valere, ut sacerdotii juribus perniciem afferat; neque a circumstanti barbarorum violentia illius, qui circumscriptus non est, circumscribi sacram potestatem. Et illi quoque quoslibet clericos ordinare permittitur, et præsulatus auctoritatem secundum proprios fines habere, et omnia rata erunt, quæcunque scilicet canonice faciet, perinde ac si esset in ecclesia, quæ illum sortita est.

Quæ re et in cap. 9 litteræ Δ canonem 16 synodi quæ prima secunda dicitur.

Lex.

Illustris etiam imp. Alexius Comnenus scripta constitutione jubet magnis tributorum donis illos excipi, qui episcopatus cujusdam administrationem, Orientalium scilicet ecclesiarum, quæ a barbaris adhuc detineantur, susceperint; nam monasteriorum præfecturas, et quæ ad annuum victum sunt necessaria, et alia quæcunque hujusmodi sunt, illis confirmat.

CAP. XXI. *De episcopatibus quæ fiunt metropoles, et quod non oportet in una provincia duos esse metropolitanos.*

Quartæ synodi 12 canon gravissima intendit episcopis, qui imperialibus mandatis unam provinciam in duas dividere aggressi sunt, et proprium episcopatum typis pragmaticis novam metropolim vocari satagunt. Hoc vero magno Patri Basilio, Cappadocia divisa, molestiam aliquando creavit, propter novam Tyanæ metropolim. Illos autem, qui posthac tale quid audent, sacerdotio privat. Quicunque autem episcopatus ante hanc constitutionem imperiali jussu metropolium titulo insigniti fuerant, ut solo isto honore fruantur decernit, et eorum antistites metropolitani etiam solum nominentur. Metropoli autem veræ non minus, quam ante hanc constitutionem, immutabilia servantur jura. Sed nunc temporis omnia istius canonis non observantur decreta. Nam imperialibus mandatis non paucas apud nos episcopales ecclesias in metropolitani fastigii culmen evectas esse videmus.

Decimus septimus vero, Si qua, inquit, ab imper. auctoritate innovata sit civitas, et ex fundamento ædificata, vel deinceps innovata fuerit, et exstructa, et imperialibus ac publicis typis honorata, scriptis nempe mandatis, quæ privilegia civilia vel episcopatus aut metropolis honorem illi concedunt; eam oportet per imperialia decreta parœciarum et rerum ecclesiasticarum administrationem consequi, et in episcopalium urbium vel metropolium catalogum referri. Dicentibus ferme Patribus, Quoniam imper. contradicere non potuimus, eos, qui ab illis sunt electi, ecclesiasticus ordo consequatur.

A ἐκεῖσε ἄγειν ἀπεγνωκόσα, τὸν προῦπτον φυλαττόμενον κίνδυνον, μηδενὸς τῶν τοῖς ἀρχιερεῦσι πρεσβείων παρὰ τοῦτο στέρεσθαι ἀξιοῖ· μηδὲ γὰρ τὴν εὐνικὴν εἰς τοσοῦτον ἐνδυναστεύειν ἐπήρειαν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἱερωσύνης λυμαίνεσθαι δίκαια· μηδὲ τῇ βαρβαρικῇ περιστάσει τὴν τοῦ ἀπεριγράπτου περιγράφεσθαι ἀγιστείαν. Καὶ χειροτονεῖν γὰρ ἐφεῖτοι τουτῳ κληρικοὺς οἱουσδήποτε, καὶ τοῦ τῆς προεδρίας βαθμοῦ κατὰ τὸν ἴδιον ἔχεσθαι ὅρον, καὶ πάντα τὸ βέβαιον ἕξει, ὅσα δήπου κανονικῶς διαπράξεται, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ κατὰ τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν ἐτύγχανεν ὤν.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου κανόνα ις' τῆς λεγομένης ΑΒ' συνόδου.

Νόμος.

B Ὁ δὲ ἀοίδιμος βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐγγράφῳ ἐπιτάγματι μεγάλαις εἰσφορῶν δόσεσι δεξιοῦσθαι κελεύει τοὺς χειροτονίαν ἐπισκοπῆς τινος δεξαμένους τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν, τῶν ὑπὸ βαρβάροις ἔτι κατεχομένων· μοναστηρίων τε γὰρ προστασίας, καὶ ἐπετείους ἐπισιτήσεις, καὶ ἕτερα ἄττα τοιαῦτα τούτοις ἐπιβραβεύει.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'. *Περὶ ἐπισκοπῶν, μητροπόλεων γιγνομένων, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο εἶναι μητροπολίτας.*

Ὁ ιϑ' τῆς δ' συνόδου κανὼν τὰ δεινότατα ἐπανατείνεται τῶν ἐπισκόπων τοῖς διὰ γραμμάτων ἐπιχειροῦσι βασιλικῶν εἰς δύο τὴν μίαν διαιρεῖν ἐπαρ- C χίαν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπισκοπὴν νέαν πραγματευομένοις καλεῖσθαι μητρόπολιν. Τοῦτο δὲ ἄρα πράγματά ποτε παρέσχε καὶ τῷ μεγάλῳ Πατρὶ Βασιλείῳ, τῆς Καππαδοκίας διαιρεθείσης διὰ τὴν νέαν τῶν Τυάνων μητρόπολιν· τοὺς δὲ τοιοῦτόν τι τοῦ λοιποῦ τολμῶντας τῆς ἱερωσύνης ἐξοστρακίζει. Ὅσαι γε μὴν ἐπισκοπαὶ γράμμασι βασιλικοῖς ὀνόματι πρὸ τούτου τετίμηνται μητροπόλεων, ταύτης μόνης τῆς τιμῆς ἀπολαύειν παρεγγυᾷ, καὶ τοὺς τούτων προέδρους μητροπολίτας καὶ μόνον καλεῖσθαι, τῇ δὲ ἀληθῶς μητροπόλει οὐδὲν ἧττον ἀναλλοίωτα τὰ προτοῦ δίκαια περισώζεσθαι. Ἀλλὰ ταυτὸν οὐ πάντα τὰ τοῦ κανόνος φυλάττεται τούτου· ὁρῶμεν γὰρ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐκ ὀλίγας βασιλικοῖς ἐπι- D τάγμασιν εἰς τὴν τῆς μητροπόλεως προεδρίαν ἀναγομένας.

Ὁ δὲ ιζ', Εἴ τις ἐκ βασιλικῆς, φησὶν, ἐξουσίας κεκαίνισται πόλις, καὶ ἐκ βάθρων ἀνεγήγερται, ἢ καὶ αὖθις καινισθείη καὶ ἀνεγερθείη, καὶ βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις τιμηθείη, ἐγγράφοις δηλαδὴ προστάγμασι, πρεσβεῖα πολιτικὰ, ἢ τιμὴν ἐπισκοπῆς, ἢ μητροπόλεως ταύτῃ χαριζομένοις, δέον καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τε καὶ πραγμάτων τάξιν τοῖς βασιλικοῖς τύποις ἀκολουθεῖν, καὶ ἐπισκοπὴν αὐτὴν ἢ μητρόπολιν καταλογίζεσθαι, μονονουχὶ τῶν Πατέρων λεγόντων, Ἐπειδὴ τοῖς βασιλεῦσιν ἀντιπίπτειν οὐ δεδυνήμεθα, τοῖς πρὸς αὐτῶν ψηφιζομένοις καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις ἀκολουθείτω.

Digitized by Google

Περὶ προνομίων βασιλικῶν.
Νεαρά.

Ἔξεστι γὰρ τῷ βασιλεῖ περὶ ἐνοριῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάττεσθαι, καὶ προνόμιά τινων ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ἐπισκοπὰς αὖθις εἰς μητροπόλεις τιμᾷν, καὶ ἡγουμένους προχειρίζεσθαι, καὶ ἕτερά τινα τοιαῦτα ποιεῖν.

Ταῦτα καὶ ὁ τῆς ς' συνόδου λη' δίδυσι ταῖς αὐταῖς αὐτῷ χρησάμενος λέξεσί τε καὶ ἐννοίαις.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς, ἅμα μὲν τὸ ἐκ τῶν κανόνων φυλαττόμενος δέος, ἅμα δὲ καί τινας τῶν ἐκκλησιῶν τιμᾶσθαι βουλόμενος, χρυσοβούλλῳ γράμματι διορίζεται μὴ ἄλλως ἐπισκοπὴν εἰς ὑψηλότερον θρόνον ἀνάγεσθαι, εἰ μὴ ὁ κατὰ καιροὺς βασιλεὺς οἰκοθεν ὁρμηθεὶς, χάριτος ἀνθρωπίνης οὐκ εὐπρεποῦς μὴ μεσολαβούσης, βουληθείη ταύτῃ τὸ ἐπαναβεβηκὸς ἀξίωμα παρασχεῖν, ἢ τὸ τῆς πόλεως δυσωπηθεὶς μέγεθος, ἢ πίστει τῇ πρὸς τὴν εὐαγῆ κινηθεὶς Ἐκκλησίαν, ἢ τοῦ προεστῶτος αὐτῆς τὴν ἀρετὴν αἰδεσθείς. Εἰ γὰρ ἐξ εὐπροσώπου τοιαύτης αἰτίας ὁ βασιλεὺς προεδρίαν ἐκκλησίᾳ τινὶ χαρίσαιτο, καὶ τὸν πατριάρχην εἰκὸς τῷ ταύτης ἀρχιερεῖ τὸν προσήκοντα βαθμὸν ἐν τῇ ὑπ' αὐτὸν ἀπονέμειν συνόδῳ, εἰς μητροπολίτου τυχὸν, ἢ ἀρχιεπισκόπου τόπον ἀνηνεγμένῳ.

A

De privilegiis imperialibus.
Novella.

Licitum est imper. de ecclesiasticarum provinciarum finibus definire, et aliquarum privilegia auferre, et episcopales urbes iterum metropolium honore donare, et antistites designare et alia ejusmodi facere.

126 Hæc etiam et VI synodi 38 refert, eisdem ac ille verbis et sententia usus.

Imperator Alexius Comnenus, simul qui a canonibus intentatur, metum observans, ut et ecclesias quasdam honorare volens, aurea bulla statuit, episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, quam si qui tunc est imperator proprio motu impulsus, nulla humana indecora gratia intercedente, voluerit illam, quæ superior est ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter ejus in sanctam Ecclesiam fidem motus, vel ejus, qui illi præest virtutem, honorans. Si enim ex hujusmodi aliquo specioso prætextu imperator ecclesiæ alicui præfecturam largiatur, est etiam verisimile, quod patriarcha illius antistiti convenientem gradum in synodo ab eo congregata tribuet, in metropolitani forsitan vel archiepiscopi locum relato.

B

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'. *Ὅτι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους τὰς ἐπισκοπὰς καὶ τὰ μοναστήρια ἀνακαλεῖσθαι, εἰ κοινὰ γένοιντο καταγώγια.*

Ὁ τῆς ἑβδόμης συνόδου ιγ' κανὼν τοὺς κοινὰ καταγώγια πεποιηκότας ἐκκλησίας τινὰς, ἢ ἐπισκοπὰς, ἢ μοναστήρια, ἐξίστασθαι τούτων κελεύει, ὡς ἂν αὖθις τὸ ἀρχαῖον λάβωσι σχῆμα· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι, καὶ τῷ ἀτελευτήτῳ σκώληκι, καὶ τῷ μὴ σβεννυμένῳ πυρὶ παραπέμπεσθαι, ὡς τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον ἐμπορίου ποιοῦντας οἶκον. Οὐ μὴν τὸ τοῦ χρόνου προβαλοῦνται μῆκος οἱ τὰς ἐπισκοπὰς εἰς κοσμικὰ μεταθέντες καταγώγια· οὐ γὰρ ἀποκλείει τοὺς ἀνακαλουμένους ταῦτα ὁ μεταξὺ χρόνος· τὰ δέ γε μοναστήρια μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη οὐκ εὐχερῶς ἀποκαθίστανται τοῖς ἀναζητοῦσιν, εἰ καὶ διὰ ῥᾳθυμίαν τῶν προκατεχόντων εἰς αὐτοὺς περιῆλθον.

C

CAP. XXII. *Quod episcopatus et monasteria revocare, si communia facta sint diversoria, episcopos oportet.*

Septimæ synodi 13 canon illos, qui ecclesias aliquas vel episcopatus vel monasteria fecerunt communia diversoria, jubet ea immutare, ut iterum in pristinum statum restituantur. Si vero ea reddere nolint, si sint quidem clerici, deponantur; sin laici vero, segregentur; et vermi, qui non moritur, et igni, qui non exstinguitur, deputentur, ut qui domum Dei domum negotiationis fecerunt. Neque quidem multi temporis lapsus iis proficiet qui episcopatus in sæcularia converterunt diversoria. Non enim intermedium tempus illos, qui hæc revocare volunt, prohibet. Monasteria vero post quadraginta annorum spatium non facile ad possessores revertuntur, licet per priorum possessorum socordiam ad illos venerunt.

Ὅτι οὐ κωλύονται οἱ κοσμικοὶ μοναστήρια ἐκλαμβάνειν.

Τὰ τοῦ κανόνος μέντοι οὐκ ἐμποδὼν ἔσται τοῖς ἐκλαμβάνουσι κοσμικοῖς μοναστήρια, εἴ γε πρὸς βελτίω κατάστασιν, καὶ πρὸς ἐπίδοσιν κρεῖττω τὰ τῆς μονῆς γενέσθαι τούτοις μελήσειε. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τόμος τοῦ πατριάρχου Σεργίου ἐφῆσιν· ἀλλὰ τοὺς ποιοῦντας αὐτὰ κοσμικὰ καταγώγια τῆς κατοχῆς αὐτῶν ἐξωθεῖ.

D

Quod monasteria accipere sæculares non prohibentur.

Hic canon equidem sæcularibus monasteria accipere non interdicit, si ad meliorem monasterii bonorum constitutionem et majorem accessionem ab eis hæc facienda sint. Hoc etiam patriarchæ Sergii decretum permisit: at eos qui illa sæcularia faciunt diversoria, ab eorum possessione expellit.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'. *Περὶ τῶν τοῦ ἐπισκόπου ἰδικῶν πραγμάτων, καὶ ὅπως δεῖ τὰ τῆς ἐκκλησίας διοικεῖν αὐτόν.*

Ὁ μ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν ἴδια κεκτημένον πρὸ τῆς χειροτονίας ἐπίσκοπον, κελεύει δῆλα ταῦτα ποιεῖν,] καὶ μὴ τοῖς τῆς ἐκκλησίας μιγνύειν, ἵν' ἐξουσίαν ἔχῃ τελευτῶν, οἷς βούλεται

CAP. XXIII. *De privatis episcopi bonis, et quomodo ecclesiæ negotia illum administrare oportet.*

Quadragesimus sanctorum apostolorum canon episcopum, qui res proprias antequam ordinatus fuit, possidebat, illas manifestas facere jubet, et non Ecclesiæ rebus immiscere, ut sit in ejus po-

Digitized by Google

testate cum moritur, quibus vult et ut vult, illa relinquere, modo sint orthodoxi Christiani; et non rerum ecclesiasticarum occasione res episcopi intercidant, qui nonnunquam uxorem et liberos habet, vel cognatos, aut famulos. Justum enim est apud Deum et homines, ut nec ecclesia damnum percipiat propter episcopi bonorum ignorationem; nec episcopus, vel ejus **127** cognati rerum ecclesiæ occasione damno afficiantur, quæ forsan debitorum gravitati subjecta est, et in negotia et lites incidant, et ejus mortem maledictis prosequantur. Nisi enim, et quæ ante ordinationem, et quæ post eam ad illum legitime pertinebant, ratione probabili manifesta faciat; qui post eum ordinatus est episcopus omnia ejus bona apprehendat, debitorum solutionem omnino in se suscipiens.

Quadragesimus primus ait, episcopum bona ecclesiastica administrandi potestatem habere, et ejus arbitratu illa dispensari, diaconis ecclesiarum in virtute et existimatione bona electis utentem. Si enim pretiosarum et immortalium animarum administrationem consequatur, multo magis rerum materialium et corruptibilium dispensatio illi concredenda est; ut illis, qui egent, et fratribus, qui peregrinantur, in omnibus suis necessitatibus subministret. Porro et erga alios hospitalem oportet esse episcopum; et eorum quibusdam uti ad necessarios ejus usus, alimenta scilicet et vestimenta secundum divinum Apostolum; non equidem ad deliciias vitæ et mollitiem et supervacaneos et inutiles appetitus. Statuit etenim lex, ut qui altari assident, ex altari alantur; quandoquidem nec miles unquam propriis sumptibus adversus hostes arma capessere paratus sit.

Hos duos apostolicos canones Antiochenæ synodi vicesimus quartus et quintus sequentes, eadem cum his decernunt, et adjiciunt: Si eis quidem, quæ sufficiunt, episcopus vivere non persuadeatur, neque ex eorum sententia, qui in clero constituti sunt, rerum ecclesiasticarum reditus administrare, et sumptus denique qua ratione oportet facere; sed etiam cognatis suis illorum administrationem relinquens in proprios usus majorem partem convertit, adeo ut clam detrimentum capiant rerum ecclesiasticarum rationes: justum esset, ut ille provinciæ synodo, tanquam calculatori, qui decipi nequit, administrationis rationem reddat. Si vero rursus episcopus insimuletur, et qui cum illo sunt presbyteri, quod bona ecclesiastica sibi ipsis, et non uti decet, erogant; ex quo pauperes necessariis destituti subsidiis careant, infamia vero male gestæ rerum administrationi, et illis, qui eas administrant, adhæreat: hæc etiam corrigantur, synodo quod æquum est explorante. Quære et 4 caput litteræ Δ.

καὶ ὡς βούλεται ταῦτα καταλιπεῖν, ὀρθοδόξοις μέντοι Χριστιανοῖς· καὶ μὴ προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἀπόλλυσθαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου, γυναῖκα καὶ παῖδας ἔσθ' ὅτε κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας· δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας, ζημίαν ὑπομένειν, βάρει χρεῶν ἴσως ὑποκειμένης, καὶ εἰς πράγματα τούτοις ἐμπίπτοντας, τῷ αὐτῷ διαλοιδορεῖσθαι θανάτῳ. Εἰ γὰρ μὴ δῆλα τά τε πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ τὰ μετὰ ταύτην αὐτῷ περιελθόντα, ἐξ αἰτίας εὐπροσώπου ποιήσαιτο, τῶν αὐτοῦ πάντων ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς ἀνθέξεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἔκτισιν.

Ὁ δὲ μὴ τὸν ἐπίσκοπον τὴν ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπιτάττει πραγμάτων, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ταῦτα διοικεῖσθαι γνώμην, διακόνοις χρώμενον τῶν κληρικῶν τοῖς ἐξειλεγμένοις ἐπ' ἀρετῇ καὶ ὑπολήψει χρηστῇ. Εἰ γὰρ τῶν τιμίων καὶ ἀθανάτων ψυχῶν ἐπιτέτραπται τὴν διοίκησιν, πολλῷ γε δὴ πιστευτέον αὐτῷ τὴν τῶν ὑλικῶν τε καὶ φθειρομένων, ὥστε χορηγεῖν ταῦτα τοῖς δεομένοις καὶ τοῖς ἐπιξενουμένοις τῶν ἀδελφῶν, καὶ μηδενὸς ἐνδεῶς ἔχοντας καθιστᾷν· ἐπείτοι γε καὶ χιλόξενον εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον πρὸς τοῖς ἄλλοις· χρῆσθαι δέ τισι τούτων καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, διατροφάς τε, φημὶ, καὶ σκεπάσματα, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· οὐ μὴν εἰς τρυφὰς καὶ βλακείας, καὶ περιττὰς ὀρέξεις καὶ ἀνοήτους. Καὶ γὰρ ὁ νόμος διετάξατο, τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τρέφεσθαι· ἐπεὶ περ οὐδὲ στρατιώτης δήπουθεν ἰδίοις ὀψωνίοις ὅπλα κατὰ τῶν πολεμίων ἄρασθαι προθυμηθήσεται.

Τοῖς δυσὶ τούτοις ἀποστολικοῖς κανόσιν ἑπόμενοι ὅ τε κδ' καὶ ὁ κε' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἐπιψηφίζουσι, καὶ ἐπάγουσιν· Ἂν δὲ τοῖς ἀποχρῶσιν ὁ ἐπίσκοπος μὴ αἱρῆται βιῶναι, μήτε μὴν εἰδήσει τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τὰς προσόδους τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων εἰσδέχεσθαι, καὶ τὴν χορηγίαν αὖθις ᾗ δέον ποιεῖσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς γένει προσήκουσι διαιτηταῖς τούτων χρώμενος, εἰς οἰκείας ἐκφέρει τὰ πλείω χρείας, ὡς λελῃθότως βλάπτεσθαι τοὺς λογισμοὺς τῶν πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας, εὐθύνας ἂν εἴη δίκαιος ὑποσχεῖν, οἷα λογισταῖς ἀπαραλογίστοις, τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. Εἰ δ' αὖθις ὁ ἐπίσκοπος διαβάλλοιτο, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὡς ἂν τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς ἑαυτοὺς καὶ οὐκ εἰς τὸ δέον δαπανῶντες, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας μὴ τὰ πρὸς χρείαν ποριζομένους, βλασφημίαν δὲ τῷ τε λογισμῷ τῶν πραγμάτων καὶ τοῖς ταῦτα διοικοῦσι προστρίβεσθαι, καὶ ταῦτα διορθώσεως τυγχανέτω, τὸ πρέπον τῆς ἁγίας δοκιμαζούσης συνόδου. Ζήτει καὶ τὸ δ' κεφαλ. τοῦ Δ στοιχείου.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'. Ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ οἰκονόμον ἔχειν δεῖ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

CAP. XXIV. *Quod episcopum bonorum ecclesiæ œconomum habere oportet.*

Ὁ κς' τῆς δ' συνόδου κανών, Δεῖ, φησὶ, τὸν ἐκκλησίαν λαχόντα ἰθύνειν ἐπίσκοπον καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ κλήρου, τοὺς τρόπους ἐπιεικῆ, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος ὑπάρχοντα ὑψηλότερον, οὐ μὴν ἐκ τοῦ λαοῦ, οὐδέ τινα τῶν αὐτῷ προσηκόντων, ὥστε μετὰ τῆς αὐτοῦ γνώμης τὰς προσόδους τῶν ταύτης πραγμάτων εὖ μάλα διέπειν, καὶ μὴ καπηλεύειν τὸν ἔρανον τῆς χρηστότητος. Εἰ γὰρ καὶ ἀνεῖται τῷ ἐπισκόπῳ πάντων ἡ ἐξουσία, ἀλλ' οὐτινοσοῦν τοῦ ἐπιμαρτυροῦντος χωρὶς, ἥκιστα τὴν τούτων οἰκονομίαν γίνεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰκῇ τὰ τῶν πενήτων σκεδαννύμενα ὑποπτεύηται, ὥστε καὶ λοιδορίαν ἐντεῦθεν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι, ὡς δῆθεν ἀθέσμως τούτοις τοῦ ἐπισκόπου χρωμένου· τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα ταῖς εὐθύναις ὑποτίθησι τῶν θείων κανόνων.

Quartæ synodi vicesimus sextus canon, Oportet, inquit, episcopum, qui ecclesiam sortitus est, eam dirigere, et ex clero œconomum habere, qui honesto animo sit imbutus, et omni lucro et emolumento superior; non autem ex populo, nec ullum sibi affinem; ut adhibita ejus sententia reditus ecclesiæ bene administret, et non cauponetur charitatis fructum. Licet enim omnium potestas episcopo conceditur, non tamen sine aliquo teste illorum administratio fieri oportet, ne temere et inconsulto pauperum res esse dissipatas in suspicionem veniat; ut probrum exinde sacerdotio inuratur, quod scilicet episcopus eas illegitime effundat: illum autem, qui hoc fecerit, divinorum canonum correctionibus subjicit.

Ταῦτα παρεγγυᾶται καὶ ὁ ια' κανὼν τῆς ζ' συνόδου, καὶ προστίθησιν, ὡς, Εἰ μὴ βούλοιτό τις τῶν μητροπολιτῶν, αὐθέκαστος ὤν, οἰκονόμον ἐκ τοῦ κλήρου τοῖς πράγμασιν ἐπιστῆσαι, ἀλλ' ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης, ὑπ' αὐτὸν τελούσης τῆς μητροπόλεως, τῷ περιόντι τῆς ἐξουσίας, καὶ οἰκονόμον ἐπ' αὐτῇ προχειρίσεται. Ταῦτα δὲ καὶ τῷ μητροπολίτῃ πράττειν ἐφεῖται κατὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἐπισκόπων. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μοναστηρίων φυλαχθήσεται.

128 Eadem etiam decernit undecimus septimæ synodi, et addit: Si metropolitanus, qui sui juris est, œconomum e clero rebus præficere nolit, tum Constantinopolitanus patriarcha, sub illo existente metropoli, ex abundante, qua pollet, potestate, œconomum in ea constituat. Hoc etiam metropolitano in episcopos, qui sibi subjiciuntur, conceditur. Idem et in monasteriis observabitur.

Ὁ δὲ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἔν γε τῷ θ' καὶ ι' αὐτοῦ κανόνι κρίσει παντὸς τοῦ ἱερατείου τὸν τῆς ἐπισκοπῆς οἰκονόμον ἐπισκήπτει προβάλλεσθαι, εἰ καὶ τὴν γνώμην ἔχουσι τοῦ ἐπισκόπου σύμψηφον, ἵνα τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον δαπανῶνται τῇ ἐκείνου φροντίδι, χήραις καὶ πένησι, καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι ξένοις διανεμόμενα, καὶ μηδὲν τούτων αὐτὸν ἐξιδιοῦσθαι. Ἀφιλάργυρον γὰρ εἶναι δεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λειτουργὸν, καὶ οἰκονόμον τῶν αὐτῷ ἀνατεθειμένων. Ζήτει νόμους ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου.

Theophilus vero Alexandriæ episcopus, in nono et decimo ejus canone, episcopatus œconomum omnis sacerdotalis ordinis judicio designare decernit, si etiam episcopi sententiam consentientem habeat, ut ejus cura bona ecclesiastica, prout decet, insumantur, viduis et pauperibus et peregrinis indigentibus distribuat, nec ulla eorum ipse sibi arripiat. Nam avaritiæ alienum esse oportet Dei ministrum, et eorum, quæ sibi committuntur, œconomum. Quære leges in 8 capite litteræ E.

Νόμος.

Ἡ δὲ γ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Προσήκει, φησὶ, τὸν κατὰ καιροὺς ἁγιώτατον πατριάρχην, καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους οἰκονόμους, τὰς γινομένας δαπάνας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων περὶ εὐσεβεῖς δαπανᾶν πράξεις, καὶ Θεῷ ἀρεσκούσας, καὶ εἰς ἐκείνους ταῦτα χορηγεῖν τοὺς τοῖς ἀληθείαις δεομένους, καὶ οὐκ ἔχοντας ἐτέρωθεν τροφῆς ἀφορμήν· ταῦτα γὰρ τὸν Δεσπότην Θεὸν θεραπεύει· ἀλλὰ μὴ εἰς ἀνθρώπους εὐπορουῦντας, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς ἀπορουμένους μὴ τυγχάνειν τῶν ἀναγκαίων. Ἴστωσαν γὰρ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, ὡς, εἰ παρὰ ταῦτα πράξαιεν, ταῖς ἐκ Θεοῦ ποιναῖς ὑποκείσονται, καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν οὐσίας τὸ ἀζήμιον τῇ ἁγιωτάτῃ περιποιήσουσιν ἐκκλησίᾳ· ὥστε καὶ τὰ διδόμενα ἀδελφάτα, καὶ τὰ λοιπὰ σιτηρέσια πρὸς εὐπορουῦντας καὶ παραδυναστεύοντας, οὐκ ἔχουσι τὴν ἐκ τῶν νόμων ἰσχύν· τὰ πρὸς ἐνδεεῖς δὲ πάντως θεσπισθέντα.

Lex.

Justiniani vero novella 3, Convenit, inquit, ut sanctissimus pro tempore patriarcha, et reverendissimi œconomi, sumptus, qui ex ecclesiasticis reditibus fiunt, in pias et Deo placitas causas insumant, et in illos conferant, qui et revera egent, nec aliunde habent, unde vivant (hæc enim Dominum Deum conciliare solent); non vero in homines locupletes, ut exinde egentes vitæ necessariis defraudentur. Noverint enim reverendissimi œconomi quod, si quid præter hæc fecerint, pœnis cœlestibus erunt obnoxii, et de substantia sua sacrosanctæ ecclesiæ damnum retribuent. Quæ itaque fraternitatum et reliquarum frumentariarum pensionum nomine ad divites et potentes mittuntur, a legibus non sunt confirmata: quæ autem ad egenos mittuntur, omnino rata sunt.

Digitized by Google

CAP. XXV. *Quod monasterium ædificare in ecclesiæ suæ bonorum damnum episcopum non oportet.*

Septimus primæ et secundæ synodi canon nulli licere episcopo privatum monasterium ad proprii episcopatus perniciem de novo exstruere decernit; si quis autem hoc audere deprehensus fuerit, ipsum quidem convenienti pœnæ subjici: quod vero ab ipso recens exstructum est, episcopatui ascribi, et privatam ejus censeri possessionem, ac si ab initio non fuisset monasterium. Quæ enim præter leges facta sunt, ea, quæ canonice constituuntur, evertere non est fas. Atque si, quod recens exstructum est, intra limites quidem ejusdem episcopatus consistat, nulla est dubitatio; sin autem in alia diœcesi sit, monasterium, et quæ ad illud pertinent, ad episcopatum redibunt; regionis vero episcopus jura solum episcopalia in eo habebit. Si porro episcopatui nullum afferat detrimentum, vel qui ex fundamentis exstruit monasterium, vel qui illud, quod tempore corruerat, renovat; laudis magis quam vituperii est dignus.

129 CAP. XXVI. *Quod episcopus ex bonis ecclesiasticis indigentibus clericis suppeditare debet.*

Quinquagesimus nonus sanctorum apostolorum canon episcopum vel presbyterum, qui ex ecclesiasticis bonis indigenti clerico non suppeditat, sed inopia laborantem contemnit, segregari jubet: si vero perseverat, deponi; ut qui, quantum in se est, fratris sui occisor sit; licet ipsi res ad vitam sustentandam divina providentia aliunde suppetant.

CAP. XXVII. *Quod, moriente episcopo, a clericis suis et metropolitanis illius bona diripi non oportet; sed ei, qui post ordinandus est, reservari.*

Sextæ synodi 35 canon, Nulli omnium metropolitanorum, inquit, licet, mortuo, qui illi subest, episcopo, bona ejus vel ipsius ecclesiæ auferre et sibi vindicare; sed, vel apud clerum ejusdem ecclesiæ reservari, vel, si non habeat clericos, apud metropolitanum custodiri, qui futuro episcopo omnia sine imminutione reddet.

Idem et 22 quartæ synodi decernit, non licere neque clericis post proprii episcopi mortem, bona, quæ ad ipsum pertinent, rapere, neque eis qui illa adsumerent, sed ordinando episcopo illa servari, nihil deficiente; vel qui aliquid eorum alienant, de suis gradibus in periculum venire.

Lex.

Ilos etiam canones religiosissimus imperator Manuel confirmans, imperialibus decretis legem edidit, ut ab eis qui fiscos publicos administrant,

A ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'. *Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον μοναστήριον κτίζειν ἐπὶ λύμῃ τῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πραγμάτων.*

Ὁ ζ' τῆς α' καὶ β' συνόδου κανὼν μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι διορίζεται, μοναστήριον ἴδιον ἐπὶ καταλύσει τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς νεουργεῖν· εἰ δέ τις τοῦτο τολμῶν φωραθείη, αὐτὸν μὲν τῷ προσήκοντι ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι, τὸ δὲ νεουργηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρωθῆναι, ἴδιον ἐσόμενον αὐτῇ κτῆμα, ὥσπερ εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑπῆρξε μοναστήριον. Τὰ γὰρ παρανόμως γινόμενα οὐκ εἰς ἀνατροπὴν τῶν κανονικῶς πραττομένων εἶναι δεῖ. Καὶ εἰ μὲν τῶν ὁρίων ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς τὸ νεουργηθὲν καθεστήκει, λέγω; οὐδείς· εἰ δὲ ὑπερόριον εἴη, τοῦ μὲν μοναστηρίου B καὶ τῶν αὐτῷ προσόντων ἡ ἐπισκοπὴ ἐκείνη ἔσται κυρία· ὁ δὲ ἐγχώριος ἐπίσκοπος τὰ ἀρχιερατικὰ καὶ μόνα δίκαια ἕξει. Εἰ μέντοι τὰ τῆς ἐπισκοπῆς οὐ λυμαίνεται, εἴτε ὁ ἐκ βάθρων μοναστήριον ἀνεγείρων, εἴτε ὁ τῷ χρόνῳ παλαιωθὲν ἀνακαινίζων, ἐπαίνων οὐχ ἧττον ἢ μέμψεως ἄξιος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΣ'. *Ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον χορηγεῖν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι τῶν κληρικῶν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.*

Ὁ νϑ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν μὴ ἐπιχορηγοῦντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων κληρικῷ ἐνδεεῖ, ἀλλ' ὑπερορῶντα πενίᾳ πιεζόμενον, ἀφορίζεσθαι κε- C λεύει, ἐπιμένοντα δὲ καθαιρεῖσθαι, οἷα τὸν ἀδελφὸν φονεύσαντα, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, εἰ καὶ ἄλλοθεν ἐκεῖνος προνοίᾳ θειοτέρᾳ τὰ πρὸς τροφὴν ἐπορίσατο.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'. *Ὅτι τοῦ ἐπισκόπου τελευτήσαντος οὐ χρὴ τὰ τούτου πράγματα ὑπὸ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἢ τοῦ μητροπολίτου ἁρπάζεσθαι, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τῷ χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντι.*

Ὁ λε' τῆς ς' συνόδου κανὼν μὴ ἐξεῖναί φησί τινι τῶν ἁπάντων μητροπολιτῶν, τελευτήσαντος τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπου, τὰ ἐκείνου πράγματα, ἢ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀφαιρεῖσθαι ἢ σφετερίζεσθαι· ἀλλ' ἢ παρὰ τῷ κλήρῳ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνου ταῦτα φυλάττεσθαι, ἤ, κληρικῶν ἐνδεῶς D ταύτης ἐχούσης, τὸν μητροπολίτην ταῦτα τηρεῖν τῷ χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντι ἐπισκόπῳ, ἀμείωτα παντάπασιν ἀποδώσοντα.

Τοῦτο καὶ ὁ κϑ' τῆς δ' ἐπιτάττει συνόδου, μὴ ἐξεῖναι μήτε κληρικοῖς μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἁρπάζειν τὰ ἐκείνῳ διαφέροντα πράγματα, μήτε τοῖς ταῦτα παραλαβοῦσιν, ἀλλὰ τῷ χειροτονηθησομένῳ ταῦτα τηρεῖν, ἐλλείποντος μηδενός, ἢ τοὺς ἐκ τούτων νοσφισαμένους, περὶ τοὺς ἰδίους κινδυνεύειν βαθμούς.

Νόμος.

Τούτους καὶ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Μανουὴλ τοὺς κανόνας ἐπικυρῶν, νόμον βασιλικοῖς ἐξέθετο γράμμασι, μὴ ἁρπάζεσθαι πρὸς τῶν τὰ δημόσια

Digitized by Google

διοικούντων τὰ τοῖς ἐπισκόποις προσόντα, θανάτῳ τὸν βίον μεταλλάττουσι. Ζήτει καὶ τὸ γ' κεφ. τοῦ Χ στοιχείου.

A non rapiantur ea quæ ad episcopos vita functos pertinebant. Quære et tertium caput litteræ X.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'. *Ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατιέναι βαθμόν.*

Ὁ κθ' τῆς δ' συνόδου κανὼν ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατάγειν βαθμὸν οὐκ οἴεται δεῖν· ἱερόσυλία γὰρ ἀντικρυς, φησὶ, τοῦτό γε, οἷα τὴν ἱερωσύνην, ὁ ταύτης οὐκ ἐνδίκως στερούμενος, ὡσανεὶ συληθείς. Τῷ μέντοι προφανῶς ἐγκλήμασι περιπεπτωκότι, τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν ἀφαιροῦσιν, οὐδὲ ἱερέως δοθήσεται τόπος· ἐγκλημάτων δὲ ὧν ἀθῷος, οὔτε τῆς ἐπισκοπῆς, οὔτε τῆς ἱερωσύνης δίκαιος ἂν εἴη στέρεσθαι· ἑκατέρου γὰρ ἑκάτερον ἕχεται.

CAP. XXVIII. *Quod non oportet episcopum ad presbyteri gradum reduci.*

Quartæ synodi 29 canon episcopum in presbyteri gradum reducere oportere non existimat; illud enim sacrilegium esse palam dicit; quippe, tanquam raptus, ipse per injuriam sacerdotio privatur. Illi quidem, qui aperte in crimina incidit, sacerdotio illum exuentia, neque sacerdotis dabitur locus: sin autem sit criminum insons, neque episcopatu neque sacerdotio justum esset illum privari; nam unum alterum sequitur.

B

Περὶ παραιτήσεως ἐπισκόπων.

Τούτοις καὶ ὁ ἅγιος ἐπιψηφίζεται Κύριλλος ἐν τῷ γ' κεφ. τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς· Τὸ παραιτεῖσθαι γάρ, φησὶ, τοὺς ἱερουργοῦντας τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησίας, τοῖς τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἀρέσκει θεσμοῖς· ἄξιοι μὲν γὰρ ὄντες λειτουργεῖν, οὐ δεῖ ποιεῖσθαι παραίτησιν· εἰ δὲ ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξιέτωσαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποδειχθέντων κατ' αὐτῶν ἐγκλημάτων.

De episcopi renuntiatione.

His etiam consentit sanctus Cyrillus in tertio ad Domnum epistolæ capite: Sacerdotes enim, inquit, **130** suis ecclesiis renuntiare, ecclesiasticis consuetudinibus non placet. Si enim digni sunt, qui sacra mysteria obeant, non debent renuntiationem facere; si autem indigni, nec per renuntiationem exeant, sed per criminationes adversus eos allatas.

Εἰ δὲ καὶ παραιτήσασθαί τινα τὴν ἐπισκοπὴν συμβαίη, καὶ ἣν ἐπιστεύθη ποίμνην καταλιπεῖν, ἀντέχεσθαι τῆς λειτουργίας εἰσαῦθις οὐκ ἂν εἴη δίκαιον. Ἄγνωμον γὰρ τὸ μὲν μοχθηρὸν καὶ ἐπίπονον παραιτεῖσθαι τῆς προεδρίας, τὴν διδασκαλίαν, φημὶ, καὶ τὴν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν, καὶ τὸ εἰς δύναμιν εἴργειν τὴν πρὸς τὰ χείρω τούτου φοράν· ὅσα δὲ τιμὴν φέρει καὶ σέβας, παρακατέχειν καὶ οἰκειοῦσθαι, τὴν ῥᾳστώνην περὶ πλείονος τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας πεποιημένον.

Si autem contingat, ut episcopatui renuntiet, et gregem sibi commissum derelinquat aliquis, administrationem rursus assumere injustum erit. Iniquum est enim episcopum quod molestum et laboriosum est in præsulatu detrectare, institutionem dico, et populi ad melius profectum, ejusque in pejora impetum pro viribus cohibere: quæ autem honorem afferunt venerationemque complecti et sibi vindicare, otium ipsa animarum cura pluris facientem.

Δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ις' κανόνος τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου ἡ περιττὴ τῶν οὕτω ψηφιζομένων ἄνοια, τὸ δύνασθαι δηλαδὴ τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς μὲν ἐπισκοπὰς παραιτεῖσθαι, τὴν ἱερωσύνην δὲ καὶ αὖθις πρακατέχειν. Οὗτος γὰρ ὁ κανὼν τὸν πλέον τῶν ἓξ μηνῶν τῆς οἰκείας ἀποδεδημηκότα ἐπισκοπῆς, ἀναγκαίᾳ οἱᾳδήτινι προφάσει μὴ κωλυόμενον, ἐκπίπτειν κελεύει καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης. Εἰ δὲ ὁ τὸ ἔλαττον ἁμαρτὼν οὕτω καταδεδίκασται, πῶς ὁ καθάπαξ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ τῆς τοῦ ποιμνίου φροντίδος διὰ βίου καταφρονήσας, οὐκ ἐπὶ πλέον τιμωρηθήσεται, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ ἦκον, τοῖς λύκοις ἀνεὶς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ πρώτου ποιμένος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱερὸν ποίμνιον μὴ ὅτι γε καὶ ὥσπερ γέρας αὐτῷ νέμειν τὰ τῆς ἱερωσύνης πρεσβεῖα; Περὶ οὗ καὶ ὁ ι' κανὼν τοῦ ἁγίου Διονυσίου διέξεισιν. Εἰ γοῦν τοὺς τὴν ἀρχὴν εἰς προστασίαν λαοῦ καλουμένους οἱ κανόνες ἀφορίζεσθαι, εἰ μὴ πείθοιντο, ἀξιοῦσιν, τίς ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων, ἀπραγμόνως τῶν καθεστώτων δέξαιτο τὴν παραίτησιν, ἀλλ' οὐκ ἐσχάτως, ὡς ἂν οἷός τε ᾖ, τούτους κολάσειεν; Ἄλλως τε τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα πράγματός ἐστι καὶ ἐνεργείας δηλωτικόν. Ὁ δ' ἀποσεισάμενος ἑκοντὶ τὴν ἐνέργειαν, ἐκπέπτωκε δηλαδὴ

C

Ostenditur etiam ex 16 canone synodi primæ et secundæ dictæ, quod mira est eorum dementia, qui sentiunt, posse quidem antistites episcopatibus renuntiare, sacerdotium autem iterum assumere. Hic enim canon eum, qui plus quam sex mensibus ab episcopatu, nullo necessario prætextu detentus, abfuerit, et episcopatu et sacerdotio excidere jubet. Si vero, qui paululum offendit, hoc modo condemnatur: quomodo, qui prorsus episcopatui renuntiavit, et gregis curam per totam vitam neglexit, non multo magis punietur, qui, quantum in se erat, gregem sibi a summo pastore Jesu Christo commissum lupis reliquit: nedum sacerdotii privilegia tanquam præmia illi attribuantur? De quo et decimus sancti Dionysii canon disserit. Si equidem eos qui ab initio ad populi præfecturam vocantur, et non obtemperant, canones segregari censent; quis mentis compos, eorum qui constituuntur, renuntiationem facile acciperet, et non potius pro viribus illos summopere prohiberet? Cæterum episcopatus nomen negotium quoddam et muneris functionem significat. Qui vero sponte sua muneris functionem deposuit, etiam vocatione excidit. Qui autem non potest episcopus vocari, quomodo sacerdotium

D

Digitized by Google

retinebit? quomodo etiam antistes vocabitur, qui non habet clerum sibi subjectum, nec etiam præest sacerdotibus? Cui vero non competit hierarchiæ nomen, ab illo longe abest muneris ejus functio. Qui enim de nomine non participat, nequaquam etiam de re. Renuntiatio igitur non est simpliciter accipienda, nisi aliquis se indignum sacerdotio profiteatur: hoc vero ostenso, simul cum renuntiatione ab omni sacerdotali dignitate renuntians excidet.

A

Tertiæ synodi ad eos qui sunt in Pamphylia epistola.

Verum etiam ex sanctæ et œcumenicæ tertiæ synodi epistola, ad eos qui sunt in Pamphylia de quodam Eustathio, ostenditur, ecclesiis renuntiantes utroque simul et episcopatu et sacerdotio excidere; præterea et episcopatibus omnino renuntiare antistites, reprehensione non vacare. Hic enim Eustathius fuit Pamphyliæ episcopus, et cum in difficiliora tempora incidisset, et præ pusillanimitate et negotiorum fuga animum despondisset, episcopatui scripto renuntiavit, et in ejus locum alius quidam ordinatus est. Ille autem multis cum lacrymis in synodum hanc sanctam postea venit, non ecclesiam sibi rursum vindicans, nec cum eo qui illam possidebat contendens, sed episcopi nomen et honorem solummodo petens. Illi reverentia quadam Eustathii lacrymarum et pene jam confectæ senectutis adducti, **131** ac ne quid illi ex nimio dolore gravius accideret veriti, episcopi nomen et dignitatem et communionem ab illo retineri æquum censebant: ita scilicet, ut intra sacrum altare communicare liceret, non tamen sacra celebrare, aut ordinibus quempiam insignire, nisi a proprio illius loci vel regionis episcopo ei permissum sit. Hæc vero non canonice a sanctis dicuntur, sed œconomia et inassueta demissione usis; ut, qui epistolam diligenter examinabit, manifeste inveniet.

B

C

CAP. XXIX. *Quod episcopus monachorum more detonsus sacerdotio excidit.*

Synodi, cui præfuit Photius patriarcha, secundus canon antistitibus, qui monasticum induerunt habitum, summum sacerdotium rursus sibi vindicare non permittit: monachorum enim vita est pœnitentiæ promissio, et continuum compunctionis argumentum. Qui proinde parvi æstimant antistitum curam præ monachorum humilitate, et magistrali dignitati eorum qui pœnitentiam agunt et discunt ordinem anteponunt; quomodo jure fiat, ut ad illud, quod palam rejiciebant, iterum revertantur? Sed neque antistes, qui monachicum induit habitum, deinde magnum et angelicum exuit ornamentum, amplius sibi sacerdotium vindicabit. Namque si parvus habitus, qui perfecti est arrhabo, summo sacerdotio potest privare, multo magis perfecta tonsura. Hoc vero sacerdotibus non erit impedimento; nam magistri locum non habent;

καὶ τῆς κλήσεως· ἐπίσκοπος δὲ καλεῖσθαι μὴ πεφυκὼς, πῶς τῆς ἱερωσύνης ἀνθέξεται; Πῶς δὲ καὶ ἱεράρχης κληθήσεται ὁ κλῆρον μὴ κεκτημένος ὑφ' ἑαυτὸν, μήτε μὴν ἄρχων ἱερωμένων; ᾧ δὲ μὴ πρόσεστιν ἱεραρχίας ὄνομα. πολλοῦ γε δεῖ ταύτης ἡ ἐνέργεια. Ὁ γὰρ τοῦ ὀνόματος μὴ μετέχων σχολῇ γε τοῦ πράγματος. Οὐ δεκτέον τοίνυν ἁπλῶς τὴν παραίτησιν, εἰ μὴ ἀνάξιόν τις ἑαυτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμολογήσει· τούτου δὲ ἀποδεδειγμένου, ἅμα τῇ παραιτήσει καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας ὁ παραιτούμενος ἐκπεσεῖται.

Ἐπιστολὴ τῆς γ' συνόδου πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ ἐπιστολῆς τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου περί τινος Εὐσταθίου δείκνυται τοῖς ὀρθῶς ἐπιβάλλουσι τοὺς παραιτουμένους τῆς ἐκκλησίας ἀμφοτέρων ἅμα ἐκπίπτειν, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τῆς ἱερωσύνης· προσέτι γε μὴν καὶ τὸ ὅλως παραιτεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς ἐπισκοπὰς μὴ εἶναι ἀνεπίληπτον. Οὗτος γὰρ ὁ Εὐστάθιος, ἐπίσκοπος ὢν Παμφυλίας, καὶ περιστάσεσιν ἐμπεπτωκὼς, καὶ ἀπειρηκὼς ἀπὸ μικροψυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης, ἐγγράφως παρητήσατο τὴν ἐπισκοπήν· κἀκεῖ μὲν ἄλλος κεχειροτόνητο. Ὁ δὲ κλαίων τῇ ἱερᾷ προσῆλθε μετὰ ταῦτα συνόδῳ, οὐ τὴν ἐκκλησίαν ἀνακαλούμενος, οὐδὲ τῷ κεκτημένῳ ταύτην ἀμφισβητῶν, ὄνομα δὲ καὶ τιμὴν ἔχειν ἐπισκόπου μόνον ἐπιζητῶν· οἱ καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὸ βαθὺ γῆρας δυσωπηθέντες τοῦ Εὐσταθίου, καὶ μή τι αὐτῷ συμβαίη ἐκ τῆς ἀμέτρου λύπης εὐλαβηθέντες, τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν ἐδικαίωσαν, καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν κοινωνίαν, ὥστε ἐντὸς τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου εἰσιόντα μεταλαμβάνειν· μήτε δὲ ἱερουργεῖν αὐτὸν, μήτε χειροτονεῖν, εἰ μὴ ἐπιτραπείη πρὸς τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου. Ταῦτα δὲ οὐ κανονικῶς εἴρηται τοῖς ἁγίοις, ἀλλ' οἰκονομίᾳ χρησαμένοις καὶ ἀσυνήθει συγκαταβάσει, ὡς ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἀκριβῶς μετιὼν σαφῶς εἴσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'. *Ὅτι ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ μοναχοὺς ἀπυκαρεὶς, τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει.*

Ὁ β' κανὼν ἧς ὁ πατριάρχης Φώτιος ἦρχε συνόδου, οὐκ ἐφίησι τοῖς ἀρχιερεῦσι, μοναδικὴν περιβεβλημένοις στολὴν, τῆς ἀρχιερωσύνης αὖθις μεταποιεῖσθαι. Μετανοίας γὰρ ὁ τῶν μοναχῶν βίος ἐπαγγελία, καὶ κατανύξεως διηνεκὴς ὑπόθεσις. Οἱ τοίνυν περὶ ἐλαχίστου τὴν τῶν ἀρχιερέων περιωπὴν τῆς τῶν μοναχῶν θέμενοι ταπεινότητος, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος τὴν τῶν μετανοούντων καὶ μαθητευομένων τάξιν προκρίναντες, πῶς ἂν εἶεν δίκαιοι πρὸς ἐκεῖνο αὖθις ἐπαναστρέφειν ὅπερ ἔργοις ἠθέτησαν; Ἀλλ' οὐδὲ ὁ μοναχικὸν ἔσθημα ἐνδεδυμένος ἀρχιερεὺς, εἶτα τὸ μεγα καὶ ἀγγελικὸν ὑποδὺς σχῆμα, ἔτι τῆς ἱερωσύνης μεταποιηθήσεται. Εἰ γὰρ τὸ μικρὸν σχῆμα, ὅπερ ἀρραβὼν τοῦ τελείου τυγχάνει, τὴν ἀρχιερωσύνην δύναται παύειν, πολλῷ γε μᾶλλον ἡ τελεία ἀπόκαρσις. Τοῦτο δὲ τοῖς ἱερεῦσιν οὐκ ἐμποδὼν ἔσται· οὐ γὰρ διδασκάλου τόπον ἐπέχουσι

D

Digitized by Google

διά τοι τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν λειτουργεῖν οὐ κωλύονται, οἷον τοῦ κανόνος χώραν ἐπὶ τούτοις μὴ ἔχοντος.

ΚΕΦΑΛ. Λ'. *Ὅτι οὐ δεῖ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν πόλει, ἢ κώμῃ μικρᾷ.*

Ὁ ς' τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανὼν οὐκ οἴεται δεῖν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ προχειρίζεσθαι, ἢ ἐλαχίστῃ πόλει, ᾗ δὴ καὶ εἷς ἀρκέσει πρεσβύτερος, ἵνα μὴ τὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀξίωμα εὐτελές τι χρῆμα καὶ εὐκαταφρόνητον λογίζηται τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ χειροτονεῖσθαι ἔνθα καὶ μόνον παλαιὸν ἔθος ἦν. Εἰ δέ τις τῶν πόλεων λαοῖς μὴ πλήθουσα πρότερον, πολλοὺς ἔπειτα τοὺς οἰκήτορας σχοίη, καὶ ἀξία ἐπισκόπου κριθείη, λαμβανέτω ἐπίσκοπον, μετὰ γνώμης ὅμως συνοδικῆς, κατὰ τὸν λέγοντα ἀποστολικὸν κανόνα μηδέν τι περιττὸν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἄνευ γνώμης συνοδικῆς, ὃν καὶ κατὰ τὸ ια' ζήτει κεφάλαιον τοῦ παρόντος στοιχείου. Τό γε μὴν ψηφίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους παρὰ τοῦ πλήθους τῶν πόλεων, καὶ παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι, εἴρηται μὲν καὶ ἐν ἑτέροις διαφόροις κανόσιν, ἀλλὰ τὸ τήμερον ἔχον οὐ γίνεται· οἱ γὰρ τούτους χειροτονοῦντες καὶ τὰς ἐκείνων ψήφους διὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ποιοῦνται.

Ταῦτα καὶ ὁ νζ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διορίζεται· Ἐν ταῖς κώμαις καὶ ταῖς χώραις ἐπισκόπους μὴ καθίστασθαι, ἀλλὰ περιοδευτὰς, οὓς ἡμεῖς ἐξάρχους φαμὲν, ὡς περιιόντας, καὶ τοὺς πιστοὺς καταρτίζοντας, καθέδραν δὲ οἰκείαν μὴ κεκτημένους. Εἰ δέ τινες, φησὶ, πρό γε τουτουΐ τοῦ κανόνος ἐνταῦθα κατέστησαν ἐπίσκοποι, μηδὲν ἄνευ γνώμης τοῦ τῆς πόλεως ἐνεργείτωσαν ἐπισκόπου, δι' οὗ καὶ τοῦ τοιούτου βαθμοῦ ἠξίωνται, μήτε μὴν οἱ πρεσβύτεροι.

Τούτοις ἀκόλουθα καὶ ὁ νη', πρὸς δὲ καὶ ὁ ιη' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου θεσπίζουσιν, ἐν ταῖς φαύλαις καὶ μικραῖς παροικίαις ἐπισκόπους μὴ γίνεσθαι· εἰ δὲ καὶ γενέσθαι συμβαίη, ἀλλὰ μὴ ἄνευ γνώμης τῶν ἐχόντων αὐτὰς ἐπισκόπων, καὶ τὸν γεγονότα ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ ἀρκεῖσθαι, καὶ μὴ περαιτέρω ταύτης προβαίνειν, καὶ ἑτέρων ἐθέλειν ἀντιποιεῖσθαι, ὡς ἀνηκόντων δῆθεν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸ ἀμεταθέτως μὲν ἔχειν τὰ τῶν ἐπισκοπῶν ὅρια, εἰσέτι διατηρεῖται, κατὰ τὴν τῶν κανόνων ἀκρίβειαν. Ἐπισκοπὰς δὲ ἐκ νέου ἐν παροικίαις ἑτέροις ἐπισκόποις ὑποκειμένας, οὐκ εἰώθε γίνεσθαι, εἰ μὴ βασιλεὺς γράμμασι τοῦτο ἐφῇ· ἀλλ' οὐδὲ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ καινίζειν ἐπισκοπὴν ἐφεῖται χωρὶς βασιλικοῦ ἐπιτάγματος.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'. *Περὶ χωρεπισκόπων.*

Ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ ἠξίουν οἱ θεῖοι Πατέρες ἐπίσκοπον ἐν εὐτελεῖ καὶ σμικρᾷ κώμῃ καθίστασθαι, δεῖν ἔκριναν χωρεπισκόπους ἐν ταύταις χειροτονεῖσθαι. Οὐκ ἄκαιρον δὲ οἶμαι βραχέα καὶ περὶ τούτων κατὰ τὸ παρῆκον ἐνθάδε διεξελθεῖν, εἰ καὶ τῷ βαθμῷ τούτῳ σιγὴν ὁ χρόνος ἀρτίως ἐπέταξεν.

Ὁ οὖν ιθ' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανών, Οἱ χωρεπίσκοποι, φησὶ, τύπον τῶν ἑβδομήκοντα φέρουσιν ἀποστόλων, ὥσπερ ἄρα οἱ ἐπίσκοποι τῶν

A quapropter etiam post tonsuram sacra celebrare non prohibentur; quia canon in his locum non habet.

CAP. XXX. *Quod non oportet in pago vel parva aliqua civitate episcopum constitui.*

Sextus Sardicensis synodi canon in pago aliquo episcopum constitui oportere non existimat, vel in parva civitate, cui vel unus presbyter sufficiet, ne episcopi dignitas vilipendatur, vel multis neglectui habeatur: sed in eis locis solum esse constituendos, ubi ex antiqua consuetudine fuerant. Si qua autem civitas, incolarum numero antea non celebris, multos postea consequatur, et episcopo digna judicetur, episcopum accipiat, at cum synodali sententia, juxta canonem apostolicum, qui di-
B cit, nihil magnum vel momenti alicujus ab episcopo absque synodali sententia fieri, quem etiam quære in capite undecimo hujus litteræ. Episcopos etiam a civitatum populo eligi, et a provinciæ episcopis ordinari, in diversis aliis canonibus dictum est: sed hodie non observatur. Nam qui eos ordinant, per regionis etiam episcopos illos eligunt.

Eadem et 57 Laodicenæ synodi decernit, quod in vicis et pagis episcopi non constituantur; sed periodeutæ seu circitores, quos nos exarchos vocamus, qui fidelibus in officio continendis componendisque huc et illuc vagantur, propriam sedem nullam habentes Quod si qui, inquit, ante **132** hunc
C canonem in ejusmodi locis episcopi constituti fuerant, nihil absque ejus civitatis episcopi sententia exsequantur, a quo ejusmodi gradu honorati fuerant; neque etiam vel presbyteri.

His etiam consentanea 58 porro et 98 synodi Carthaginensis decernunt; in vilibus nempe et parvis paræciis episcopos non fieri: sin autem fieri contigerit, non tamen absque episcoporum, qui illas tenent, sententia; et illum, qui in ea ordinandus est, illa sola contentum esse, nec ultra illam progredi, et alias velle sibi vindicare, illis scilicet invitis. Sed episcoporum terminos immutabiliter habere, adhuc observatur, juxta canonum rigorem. Episcopatus autem de novo in paræciis aliis epi-
D scopis subjectis fieri non solent, nisi imperator illud litteris concesserit: sed nec magnæ synodo sine imperiali decreto episcopatum novum constituere permittitur.

CAP. XXXI. *De chorepiscopis.*

Quoniam itaque in vili et parvo vico episcopum constitui divini Patres non dignum esse censebant, chorepiscopos in illis ordinari debere judicarunt. Non inopportunum autem fore existimo, pauca quædam huc pertinentia hoc in loco de eis disserere, etsi muneris hujus temporis lapsu jam memoria tantum superest.

Decimus quartus igitur synodi Neocæsarianæ canon, Chorepiscopi, inquit, septuaginta apostolorum imitatione sunt, ut etiam episcopi duodecim

Digitized by Google

apostolorum : quibus cum sufflasset Dominus, « Accipite, inquit, Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, eis remittuntur, » et cætera; qui quidem et aliis Spiritus sancti gratiam impertiendi facultatem suppeditabant. Hæc autem septuaginta non erant concessa, ut vel ex hoc manifestum est, quod Actorum liber commemorat, Philippum unum ex septem diaconis in Samariam descendisse, et quamplurimos ibi baptizasse, non autem illis Spiritum sanctum communicasse : quapropter miserunt apostoli Petrum et Joannem, qui baptizatis manus imponentes, Spiritum donarent, qui in nullum eorum adhuc descenderat. Cum ergo in septuaginta locum chorepiscopi successerint, neque presbyteros, neque diaconos ordinarunt, quippe qui Spiritus sancti gratiam largiri non possent. Hunc autem solum, inquit, honorem consecuti sunt, scilicet divinas oblationes offerre, ob eam curam quam in pauperibus juvandis impendebant, illis quæ in templum congregata sunt distribuendo.

De sacerdotibus spiritualibus.

Si igitur chorepiscopi neque peccatorum remissionem, neque Spiritum sanctum largiri potuerunt, qui majora quam presbyteri obtinuerunt privilegia, nequaquam hi confessiones audire potuerint, et peccata vel solvere ac ligare, nisi ab episcopo hanc potestatem accipiant.

Decimus vero Antiochenæ synodi ab urbis quidem episcopo in regione illi subjecta chorepiscopos ordinari jubet; ab illis autem neque presbyterum, neque diaconum, sed solos lectores et subdiaconos et exorcistas : qui vero hæc transgrediuntur, illos sacerdotio segregat.

133 Eadem et decimus tertius Ancyranæ synodi recitat, chorepiscopo non licere presbyteros vel diaconos ordinare : sin autem per episcopi litteras illi permissum fuerit, presbyterum vel in alieno vico ordinabit.

Magnus item Basilius chorepiscopis sibi subjectis scribit, ut nec ministros nec subdiaconos sine illius sententia ordinarent; quia quamplurimis etiam indignis sine examinatione manus imposuerunt : Vel cognoscite, inquit, quod, qui sine sententia nostra in ministerium electus est, laicus erit. Alia vero, quæ in in istius sancti epistola habentur, quis satis admirare potest ?

CAP. XXXII. *De perjurio.*

Sanctorum apostolorum 25 canon episcopum perjurii, vel fornicationis, vel furti convictum, vel presbyterum vel diaconum, deponi, non autem segregari vult; nostrum enim non est bis in idipsum vindicare.

Decimus vero magni Basilii canon, Qui jurant, inquit, se ordinationem non admittere, ne cogantur pejerare. Etsi enim censeat aliquis esse canonem, qui eis, ut rursum a vinculo se solvant, concedit, quod sibi ipsis inconsulto injecerunt : experientia tamen comperimus, quod qui

δώδεκα, οἷς ἐμφυσήσας ὁ Κύριος ἔφησε· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, » καὶ τὰ ἑξῆς, οἳ δὴ καὶ ἄλλοις διανέμειν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπορίσαντο χάριν. Ταῦτα δὲ καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα οὐκ ἦν δεδομένα· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τὴν βίβλον ἱστορῆσαι τῶν Πράξεων, τὸν Φίλιππον, τῶν ἑπτὰ τυγχάνοντα διακόνων, εἰς Σαμάρειάν τε κατελθεῖν, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ βαπτίσαι, Πνεύματος δὲ ἁγίου τούτους μὴ κοινωνῆσαι. Ταύτῃ τοι καὶ Πέτρος ἀπεστάλησαν παρὰ τῶν ἀποστόλων καὶ Ἰωάννης, οἳ καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθέντες τοῖς βαπτιζομένοις, τὸ Πνεῦμα ἐχορήγησαν, μήπω αὐτοῖς ἐπιπεπτωκός. Τὸν τύπον οὖν οἱ χωρεπίσκοποι πληροῦντες τῶν ἑβδομήκοντα, οὐδὲ πρεσβυτέρους, ἢ διακόνους ἐχειροτόνουν, οἷα μηδὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος παρέχειν δυνάμενοι· τούτῳ δὲ μόνον, φησὶ, τετίμηνται, τῷ τὰ θεῖα δῶρα προσφέρειν, διὰ τὸ σπουδαίως τοῖς πένησι διανέμειν τὰ εἰς τὸ Κυριακὸν συναγόμενα.

Περὶ ἱερέων πνευματικῶν.

Εἰ οὖν οἱ χωρεπίσκοποι οὔτε ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, οὔτε Πνεῦμα ἅγιον ἐδύναντο χορηγεῖν, οἱ πλείω τῶν πρεσβυτέρων τὰ προνόμια κεκτημένοι, σχολῇ γ' ἂν οὗτοι λογισμοὺς δέξασθαι δυνηθεῖεν, καὶ ἁμαρτήματα λύειν τε καὶ δεσμεῖν, ἂν μὴ παρὰ ἐπισκόπου τὴν ἐξουσίαν λάβωσι ταύτην.

Ὁ δὲ ι' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ μὲν τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου ἐν τῇ ὑποκειμένῃ τούτῳ χώρᾳ τοὺς χωρεπισκόπους χειροτονεῖσθαι κελεύει· ὑπὸ δὲ τούτων μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, εἰ μὴ μόνον ἀναγνώστας, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐξορκιστάς· τοὺς δὲ ταῦτα παραβαίνοντας ἀφαιρεῖ τῆς ἱερωσύνης.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ιγ' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ διέξεισι, πρεσβυτέρους ἢ διακόνους τὸν χωρεπίσκοπον μὴ χειροτονεῖν· εἰ δὲ διὰ γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου ἐπιτραπείη, πρεσβύτερον καὶ ἐν ἑτέρᾳ χειροτονήσει κώμῃ.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπιστέλλει χωρεπισκόποις γνώμης αὐτοῦ χωρὶς μὴ χειροτονίαν ὑπηρέτας, ἤτοι ὑποδιακόνους, ὅτι πολλοῖς καὶ τῶν ἀναξίων ἀνεξετάστως ἐπετίθεσαν τὰς χεῖρας· Ἢ γινώσκετε, φησὶν, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ γνώμης ἡμετέρας εἰς ὑπηρεσίαν καταλεγείς· τῶν δὲ ἄλλων τῆς τοῦ ἁγίου ἐπιστολῆς, τίς ἂν ἀξίως ἀγάσαιτο;

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'. *Περὶ ἐπιορκίας.*

Ὁ κε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τὸν ἐπιορκίας ἁλόντα, ἢ πορνείας, ἢ κλοπῆς ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, καθαιρεῖσθαι καὶ μὴ ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ· οὐ γὰρ πρὸς ἡμῶν ἐστι δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό.

Ὁ δὲ ι' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανών, Οἱ ἐξομνύμενοι, φησὶ, τὴν χειροτονίαν μὴ καταδέχεσθαι μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν ἐξεῖναι λύειν αὖθις ἑαυτοὺς τοῦ δεσμοῦ, ὃν σφίσιν αὐτοῖς ἀνοήτως ἐπέβαλον, ἀλλὰ πείρᾳ ἐγνώκαμεν, ἥκιστα τοὺς ἐπιορκήσαντας εὐδο-

Digitized by Google

κεῖσθαι, καὶ εὐαρέστους εἶναι Θεῷ· σκοπεῖν γε μὴν δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν, ἀφ' ἧς ὡμοσόκασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας, μὴ ἄρα ἐκ μικροψυχίας τυχὸν, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης ὁμόσαι προήχθησαν· μηδεμιᾶς δὲ παραμυθίας φαινομένης, ἑατέον αὐτούς· τὰ δὲ ἑξῆς, Λογγίνῳ τινὶ ἀγρὸς ἦν καλούμενος Μίνδαλα, τῇ ἐπισκοπῇ Μισθίας ὑποκείμενος. Σεβῆρος δέ τις, Μασάδων ἐπίσκοπος, Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον κεχειροτόνηκεν, ὁμόσαντα παραμένειν τε τῷ ναῷ καὶ τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ὑποκεῖσθαι. Ἀλλ' ὁ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπίσκοπος ἱερουργεῖν ἐκώλυε τὸν Κυριακὸν, οἷα παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ· τοιγάρτοι καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς ᾤχετο. Ὁ δὲ Λογγῖνος λυπούμενος ἠπείλει τὸν ναὸν ἐρημώσειν, καὶ εἰς ἔδαφος καθαιρήσειν. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος, ἀξιοῖ τὸν ἀγρὸν, ἐν ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, τῇ ἐπισκοπῇ Μασάδων ὑποτεθῆναι, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν ἐκεῖσε αὖθις ἐπαναστρέψαι. Οὕτω γὰρ, φησὶ, καὶ ἡμεῖς οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, τῷ Κυριακῷ συμπεριφερόμενοι, καὶ ἐκεῖνος τὸν ὅρκον οὐ παραβήσεται· οὐδὲ γὰρ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, ὡς οὐδὲ βραχὺ τοῦ ἀγροῦ ἀναχωρήσει· καὶ ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν οὐκ ἐρημώσει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐ βλάψει ψυχήν. Ὅρα πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως τὸν νοῦν ἐθήρευσεν ὁ ἅγιος, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. Τοῦ δὲ Σεβήρου ἐγκαλουμένου τὸ παρ' ἐνορίαν χειροτονῆσαι, καὶ λήθην προβαλλομένου, Τῷ Θεῷ μὲν, φησὶν ὁ ἅγιος, τὴν ἐκδίκησιν ἀνατίθεμεν, τῷ τῶν κρυπτῶν γνώστῃ καὶ ἐξεταστῇ· ἡμεῖς δὲ ἀδιακρίτως τοῦτον δεχόμεθα, συγγνώμην διδόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει, τῇ λήθῃ (οὐ γὰρ ἐσμεν τῶν καρδιῶν κριταὶ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν), εἰ καὶ τὴν ἐκκλησίαν πολυτρόπως ἐλυμήνατο, χειροτονήσας μὲν παρ' ἐνορίαν ἀκανονίστως, ὅρκῳ δὲ καταδεσμήσας παρὰ τὰ εὐαγγέλια, ἐπιορκεῖν δὲ διδάξας δι' ὧν μετετέθη ὁ πρεσβύτερος, ψευδόμενος δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται.

A pejerarunt, minime accepti sunt, nec Deo amici judicantur. Oportet quidem juramenti speciem, et verba, animique affectum, quo jurarunt, ac minutas quasque in verbis additiones considerare; nam forte ex pusillanimitate, et non ex mutabili proposito jurare coacti sunt: cum nulla vero appareat excusatio, eos esse admittendos censeo. Audi deinceps. Longinus quidam agrum habuit, cui Mindala nomen erat, Misthiæ episcopatui subjectum. Severus quidam Masadarum episcopus Cyriacum quemdam templi, quod in agro illo positum erat, presbyterum constituit, qui juravit se in templo permansurum, et illius episcopatui fore subjectum. Verum illius regionis episcopus Cyriacum ministrare prohibuit, quippe qui in ecclesia, quæ B sui juris erat, ab alio ordinatus esset; quapropter ea derelicta, Cyriacus discedebat: tum Longinus mœrens, desertum se templum redditurum minabatur, et solo æquaturum. Interrogatus igitur sanctus, æquum esse censebat, agrum, cui substitutus erat Cyriacus, Masadarum episcopatui subjici, etiamsi alterius esset regionis, ac rursum illuc redire Cyriacum. Ita namque, ait, et nos non videbimur adversus canones agere, morigeros nos erga Cyriacum præbentes, neque ille jusjurandum violabit; quoniam nec juramento additum est, quod non ad breve tempus secedet agro; et Longinus ecclesiam non desertam relinquet, neque suammet animam offendet. Videsis quomodo ex verborum disquisitione sententiam sanctus indagavit, ut qui jurejurando se obstrinxerat pejerare C non videatur. Severo autem accusato, quod ultro ordinabat in suam diœcesin, et oblivionem prætexente: Deo, inquit sanctus, vindictam relinquimus qui occulta cognoscit et scrutatur; nos vero indiscriminatim illum recipimus, et qui humanus est lapsus, oblivioni ignoscentes; quandoquidem non sumus cordium cognitores, sed prout audimus, judicamus. Licet ecclesiam multifariam damno affecit, qui ultra suam diœcesin contra canones ordinavit, et juramento præter Evangelia astrinxit; pejerare vero docuit eo quod translatus est presbyter; nunc autem mentitus est quoniam oblivionem præ se fert.

Ἐν δὲ τῷ ιζ' κανόνι ταῦτα διείληπται· Ἄπιστός τις λαχὼν ἄρχειν Ἀντιοχέων, ἀπειλαῖς καταπλήξας τῶν ἐνταῦθα ἱερέων ἑνίους εἰς τοῦτο βίας ἤγαγε καὶ ἀνάγκης, ὥστε ὁμόσαι τῆς ἱερωσύνης πεπαῦσθαι· τούτων εἷς τις, Βιάνωρ ὄνομα, εἰς τὸ Ἰκόνιον μετῳκίσθη, περὶ οὗ τὸν μέγαν Βασίλειον, τοῦ θείου ἑρμένου Ἀμφιλοχίου, φάναι, ὅτι Κοινὸν ἐξεθέμην ὅρον καὶ κανόνα περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁμωμοκότων πρεσβυτέρων, ἵνα τῶν μὲν κοινῶν συλλόγων ἀπέχωνται, ἰδίᾳ δὲ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργῶσιν, ὅπως μὴ τοῖς εἰδόσιν αὐτοὺς τὰ τῆς ἱερουργίας ἐξομοσαμένους, αἴτιοι σκανδάλου γένοιντο· τούτῳ δὲ τῷ Βιάνωρι μᾶλλον ἄδειαν παρέχει πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν, ὅτι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ τὰ τῆς ἱερουργίας μέλλει πράττειν· δεκτὸς οὖν ἐστιν ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμέλεσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς ἐξω-

In can. decimo septimo hæc disceptantur. Infidelis **134** quidam Antiochiæ imperium sortitus, D nonnullos ibi presbyteros nimis percellens tanta vi et necessitate constringebat, ut se a sacerdotio cessaturos jurarint. Horum unus, Bianor nomine, Iconium transmigravit, de quo magnus Basilius, a sancto Amphilochio interrogatus, dixit, Commune decretum et canonem de presbyteris, qui Antiochiæ jurarunt, edidimus, ut ii a publicis conventibus abstineant, privatim tamen presbyterorum munera obeant: ne illis, qui eos sacra ejurasse sciunt, scandali causam præbeant. Eo magis autem Bianor ministerium obeundi licentiam obtinet, quod non Antiochiæ, sed Iconii sacra celebraturus sit. Suscipiendus est ergo, a tua pietate admonitus, ut ob juramenti facilitatem, quod sub infideli viro juravit, eum pœniteat, cum parvi illius periculi

Digitized by Google

molestiam ferre non potuerit. Verum in 64 indeterminate laicos, qui pejerarunt, per decennium a sacris percipiendis arcet. Verumtamen in 82 distinctione statuit ut ii qui ex necessitate et vi pejerarunt, post sexennii spatium susciplantur; qui autem sine necessitate fidem suam prodiderunt (nam perjurium est Dei negatio), post undecim annos sacra communione digni censentur, postquam sufficientem manifestarunt pœnitentiam. His vero pœnis subjiciuntur, qui sua sponte per confessionem de peccato triumpharunt, et medelam petiverunt; non autem ii qui ex aliorum accusationibus perjurii rei inveniuntur. Illi enim simul et pœna pecuniaria et gravius ab Ecclesia puniuntur; quia, ut sæpius dictum est, incriminatio duplicat peccati molem, quemadmodum et pœnitentia trutinam elevat. Multiplex est perjurii peccatum, et propterea difficile est curatu. Nam aliter pœnas dat, qui per injuriam juravit et pejeravit; aliter qui per vim; et qui pœnitentiam agit, aliter quam isti; alias qui ob alicujus defensionem et vindictam; at eum, qui dolo malo hoc fecerit, ubi pones? Qui autem rei alicujus ludicræ et contemnendæ gratia juramentum aspernatus fuerit, ubi collocabitur? Præterea qui corporale jusjurandum transgressus est, quique scriptis mandatum, de his quid statuendum est? Hujusmodi igitur diligenter examinanda sunt, et pro viribus corrigenda.

In vicesimo nono vero viros principes, qui jurant se e subjectis suis quosdam plexisse, dupliciter sanari jubet; uno modo quidem, ut ipsi doceantur, non facile jurare, altero autem, ne malum et inhumanum judicium ad effectum producant, sed pœnitentiam propter jurisjurandi facilitatem ostendant: non autem pietatis prætextus, circa jusjurandum nempe, improbitatem suam confirment. Neque enim Herodi bene jurasse profuit, qui, ut perjurii scilicet laqueum evitaret, laqueo homicidii captus est, maximi faciendum prophetam gladio occidendum tradens. Omne enim jusjurandum prorsus prohibitum est et condemnatum: ex omnibus autem maxime illud quod ad quosdam male tractandos suscipitur; quare eum qui juravit, pœnitere, non autem suam impietatem confirmare studere oportet. Ita si quis se cujusdam oculos effossurum juraverit, vel interfecturum, vel mandatum aliquod violaturum, inquirendum est, quid sit melius, jusjurandum nihili facere, aut malum perficere et præceptum violare. « Juravi etenim, inquit David, et justitiæ tuæ judicia custodire statui, » non autem peccatum. Quemadmodum enim præceptum immutabilibus judiciis firmandum est, ita peccatum omnino infirmari et deleri oportet. Sed qui legitimum jusjurandum sine ulla necessitate violaverit, magis punietur, quam qui vim passus est: sin autem non erat legitimum juramentum, **135** sed

μόσατο, βαστάσαι τὴν ὀχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς. Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ξδ' τοὺς ἐπιόρκους τῶν λαϊκῶν ἀπροσδιορίστως ἐπὶ δεκαετίαν τῶν ἁγιασμάτων ἀπείργει· ἐν δέ γε τῷ πβ', διαιρέσει χρησάμενος, τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης καὶ βίας ἐπιορκήσαντας μετὰ ἑξαετῆ χρόνον δέγεσθαι διωρίσατο· τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης τὴν ἑαυτῶν πίστιν προδόντας (ἐπιορκία γάρ ἐστι Θεοῦ ἀρνησι;) μετὰ ἑνδέκατον ἔτος τῆς θείας ἀξιοῖ κοινωνίας, μετάνοιαν ἀξιόλογον ἐπιδειξαμένους. Τούτοις δὲ τοῖς ἐπιτιμίοις ὑπόκεινται οἱ ἑκοντὶ τὸ ἁμάρτημα τῇ ἐξομολογήσει θριαμβεύσαντες, καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιζητήσαντες, οὐ μὴν οἱ τοῖς ἑτέρων ἐλέγχοις φωραθέντες ἐπίορκοι. Ἐκεῖνοι γὰρ, ἅμα τῇ εἰς χρήματα ποινῇ, καὶ πλειόνως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτιμῶνται· ὁ γὰρ ἔλεγχος, ὡς πολλάκις εἴρηται, διπλασιάζει τὸ τοῦ ἁμαρτήματος ὄφλημα, ὥσπερ οὖν ἡ μετάνοια κουφίζει τῆς τιμωρίας τὴν πλάστιγγα. Πολυειδὲς δέ ἐστι τὸ τῆς ἐπιορκίας ἁμάρτημα, παρὸ καὶ δυσχερῶς θεραπεύεται· ἄλλως γὰρ ἐπιτιμᾶται ὁ κατ' ὀλιγωρίαν ὁμόσας καὶ ἐπιορκήσας· ἄλλον τρόπον ὁ κατὰ βίαν· ὁ μεταμέλῳ χρησάμενος ἄλλως ἢ οὕτω· ἑτέρῳ; ὁ τινὶ ἀμυνόμενος· τὸν δὲ κατὰ δόλον τοῦτο πεποιηκότα ποῦ θήσεις; Ὁ δὲ κατά τι παιγνιῶδες καὶ ἀπόβλητον τὸν ὅρκον ἠθετηκὼς ποῦ τετάξεται; ὁ δὲ σωματικὸν ὅρκον παραβεβηκώς, ὁ δὲ ἐγγράφων, περὶ τούτων τί χρὴ προσδοκᾶν; Ἐξεταστέον τοίνυν ἀκριβῶς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰς δύναμιν θεραπευτέον.

Ἐν δὲ τῷ κθ' τοὺς ὀμνύοντας τῶν ἀρχόντων, ἐνίους τῶν ὑπὸ χεῖρα τιμωρίαις ὑποβαλεῖν, διττῶς ἰᾶσθαι κελεύει· τῇ μὲν, μὴ προχείρως ὀμνύναι διδάσκεσθαι· τῇ δὲ, μὴ εἰς ἔργον τὴν πονηρὰν καὶ ἀπάνθρωπον κρίσιν ἐκφέρειν· ἀλλὰ τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ τοῦ ὅρκου μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι, μὴ μέντοι προσχήματι εὐλαβείας, τῆς περὶ τὸν ὅρκον δηλαδὴ, τὴν πονηρίαν ἑαυτῶν βεβαιοῦν· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἡρῴδῃ συνήνεγκεν εὐορκῆσαι, ὃς τὴν πάγην δῆθεν τῆς ἐπιορκίας φυλαττόμενος, τῷ τοῦ φόνου ἁλῶ, ἔργον μαχαίρας τὸν τοῦ παντὸς ἄξιον προφήτην θέμενος. Καθάπαξ μὲν γὰρ ἅπας ὅρκος ἀπείρηται καὶ κατακέκριται, πολλῷ δὲ δήπου πλέον εἰκὸς, ὁ ἐπὶ κακώσει τινῶν πραχθείς· ὥστε μεταγινώσκειν χρὴ τὸν ὀμνύοντα, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν τὸ ἀνόσιον. Καὶ γὰρ εἴ τις ὀφθαλμούς τινος ἐξορύξειν ὀμόσει, ἢ φονεύσειν, ἢ τῶν ἐντολῶν ἡντιναοῦν ἀθετήσειν, ἐξεταστέον, τί ἄρα βέλτιον, παρ' οὐδὲν θέσθαι τὸν ὅρκον, ἢ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἀγαγεῖν, καὶ τὴν ἐντολὴν παραβῆναι. Ὤμοσα γὰρ, φησὶν ὁ Δαῒδ, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν. Ὥσπερ γὰρ τὴν ἐντολὴν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσήκει βεβαιοῦσθαι, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν παντοίως ἀκυροῦσθαι καθήκει καὶ ἀφανίζεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ χωρὶς ἀνάγκης ἔννομον ἀθετήσας ὅρκον, πλέον εὐθύνεται, ἢ ὁ βίαν παθών· εἰ δὲ μὴ ἔννομος εἴη ὁ ὅρκος, ἀλλ' ἐφ' ᾧ τινα ὀρέξειν κακῶς, ἢ στερήσειν τινὸς ἀγαθοῦ, ἢ πάλιν, εἴ τις ὀμόσειε πρᾶγμα μὴ ὂν ἄξιον εἰς ὅρκον ἄγεσθαι, τότε ἡ ἀθέτησις κο-

Digitized by Google

λάσει μὲν οὐχ ὑπόκειται, μετρίαν δὲ πρὸς τοῦ ἐπι- A ad aliquem male tractandum, vel aliquo bono privandum, suscipitur; vel si rursum juravit aliquis,
σκόπου τὴν ἐπιτίμησιν δέχεται. se aliquid facturum, quod non debet in jusjurandum deduci, tum violatio illum pœnæ non subjicit,
sed episcopi arbitratu modice punietur.

Ἀλλ' ἐπεί περ εὐθύνονται μὲν οἱ ἐπίορκοι, οἱ δὲ εὐορκοῦντες ἀφίενται, καὶ τὸ ὀμνύναι ἄρα δέδοται, εἴποι τις ἄν, καὶ ποῦ τὴν εὐαγγελικὴν θήσομεν ἐντολήν, τὴν μὴ ὀμνύναι ὅλως διακελευομένην;

Sed quoniam puniuntur, qui pejerant, qui autem bene jurant, remittuntur, dixerit aliquis, quod jurare reapse permittitur; ubi ergo statuemus evangelicum præceptum, quod omnino jurare prohibet?

Ἀλλ', οἶμαι, τὸ Εὐαγγέλιον ὥσπερ τῶν ἁμαρτημάτων τὴν πρώτην, ὡς εἰπεῖν, βλάστην ἐσπούδακεν ἐκριζοῦν, οὕτω δὴ καὶ τὸν ὅρκον, ὡς τῆς ἐπιορκίας ὄντα θύραν, ἀπείρηκεν· ἄλλως τε, ἐκεῖνο μὲν τῶν εἰς τὸ τέλειον ἐφθακότων ἂν εἴη, ὥσπερ τὸ πωλῆσαι τὰ ὑπάρχοντα καὶ δοῦναι πτωχοῖς· εἰ γὰρ πάντες πωλεῖν ἀνάγκην ἔξουσι, τίνες ἂν εἶεν οἱ ὠνούμενοι; Πρὸς δὲ καὶ τὸ, τὴν παρειὰν παιομένους, τῆς ἑτέρας B μὴ φείδεσθαι· καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι, καὶ ὅσα τῆς εὐαγγελικῆς νομοθεσίας ἕτερα, ἅπερ οὐκ ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιτασσομένοις, αἱρεσιν δέ· καὶ φυλάττουσι μὲν τιμὴν καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ οὐδ' ὁντιναοῦν κίνδυνον· ὁ δὲ ἔννομος ὅρκος δεύτερον ἐκείνου καὶ οὐκ ἀπόβλητον. Ἔνθεν τοι καὶ τῶν βασιλέων οἱ τὴν τῆς εὐσεβείας πορφύραν ἠμφιεσμένοι, τοῦτον μὲν ἔστιν οὗ προβαίνειν ἐπέτρεψαν, τὸν δὲ παράνομον καὶ ἀπαίδευτον παντάπασι κεκωλύκασι. Τῶν εὐπατριδῶν δέ τινος ὁμωμοκότος τὴν τρίτην τῆς ἑβδομάδος καθάπαξ τοῦ κρέως ἀπέχεσθαι, τιμᾷν ἐντεῦθεν ἐγνωκότος τὸν τίμιον Πρόδρομον, καὶ τῇ συνόδῳ προσαναθεμένου, εἰ ἀνάγκην ἔξει καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοῦ Χρι- C στοῦ γεννήσεως, τρίτην τῷ τηνικαῦτα τελουμένην ἡμέραν, τὸν ὅρκον τῆς νηστείας τηρῆσαι, ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Λουκᾶς ἐκεῖνος μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου ἀπεκρίνατο, ὅτι Εἰ καὶ εἰς πάντα καιρὸν ἡ νηστεία ἀγαθὸν, ἀλλ' οὐ χρὴ τὸν τοιοῦτον ὅρκον προκεκρίσθαι τῆς Δεσποτικῆς ἑορτῆς. Εἰ γὰρ οἱ ἀπόστολοι κολάζουσι τὸν ἐν Σαββάτῳ ἢ Κυριακῇ νηστεύοντα, ἢ γόνυ κλίνοντα, τίς ἀνάσχοιτο ἂν τοῦ προτιμῶντος τὸν ἰδίᾳ γεγονότα καὶ αὐθαίρετον τῆς D νηστείας ὅρκον τῆς Δεσποτικῆς ἑορτῆς καὶ πνευματικῆς εὐφροσύνης; Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ' κεφαλ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου κη', καὶ ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Α στοιχ. κανόνα πα'.

Οὗ δὴ καὶ μεμνημένος ὁ ιδ' τῆς ς' συνόδου κανὼν, Ἐπειδὴ, φησὶ, τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἑλληνικοὺς, οἷον μὰ τὸν Ἥλιον καὶ τοὺς τοιούτους, ὁ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πα' κανὼν ἐπιτιμήσει καθυποβάλλει, καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν ὁρίζομεν.

Hujus etiam meminit nonagesimus quartus sextæ synodi canon: Quandoquidem, inquit, eos, qui gentilium sacramenta juraverint, ut per solem, et talia, 81 magni Basilii canon pœnis subjicit, et nos eis quoque segregationem decernimus.

Νόμοι.

Ἐπὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν μέχρι καὶ ἀναγνωστῶν, τὸ ὀμνύναι ὅλως κεκώλυται· διὰ δὲ τῆς ἐγγράφου ὁμολογίας τὰ τοῦ ὅρκου τούτοις πληροῦται.

Leges.

Omnibus ab episcopis et clericis usque ad lectores jurare omnino est prohibitum: per pactum vero litteris mandatum quæ sunt juramenti ab illis adimplentur.

Ἐν ταῖς ψήφοις δὲ τῶν ἀρχιερέων, καὶ μόνον, ὁ ἐπίσκοπος καθαιρεῖται ἀρνούμενος τὴν ἰδίαν ὑπογραφὴν, ἐν ἑτέραις δὲ ὑποθέσεσιν οὐ καθαιρεῖται, ἀλλὰ ζημιοῦται κατὰ τοὺς νόμους.

In antistitum electionibus, et solum, episcopus, qui suam negat subscriptionem, deponitur; in aliis autem causis non deponitur, sed juxta leges multatur.

Λέγει δὲ καὶ ἡ οβ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ· Πᾶν ἔγγραφον, ᾧ ἐπιγέγραπται ὁ τοῦ τιμίου

Dicit insuper et 72 imperatoris Leonis Sapientis novella: Omne pactum scriptum quod pretiosæ et

Digitized by Google

vivificæ crucis figura, per manus ejus qui pactum iniit, signatur, debet firmum et immutabile esse, licet constituta pœna non sit firmatum.

Nemo per Deum jurans periclitatur; nam satis fortem vindicem Deum habet jusjurandum; qui vero cum temeritate aliqua per imperatorem juraverit, veniam consequitur; sed qui in persolutione per imperatorem pejerat, pœnas dat, et propria jurisdictione excidit, et infamia notatur.

In dubiis rebus solet judex jusjurandum allegare, et ita judicare.

136 Bene allego, per salutem tuam jurasse. Omne enim legitimum ex inductione jusjurandum servatur, et quod quis juravit secundum propriam religionem: quod autem fit per insinceram religionem jusjurandum, non servatur.

Qui ex judiciali electione, vel adversarii postulatione jusjurandum in ecclesia subit, sacrosanctis tactis manu Evangeliis, si posthac pejerasse convictus fuerit, lingua privetur. Idem et de martyribus.

Jusjurandum est oratio propter suam veritatem fidem faciens.

CAP. XXXIII. *De tutoribus et curatoribus.*

Tertius quartæ synodi canon clericos vel monachos propter turpe aliquod lucrum alienas possessiones conducere prohibuit; quod est, res sæculares tractare, divina mysteria neglectui habentes: nisi ad inevitabilem impuberum tutelam a legibus vocetur aliquis; impuberibus enim tutores dantur, minoribus autem curatores. Impuberes quidem sunt masculi, qui sunt quatuordecim annis minores: impuberes vero puellæ, quæ duodecim annis minores sunt. Minores vero sunt, qui pubertatem præterierunt, minores tamen sunt 25 annis, sive sint mares sive puellæ. Episcopus civitatis etiam istis permittere potest, ut ecclesiasticarum rerum curam gerant, vel orphanorum et viduarum, quibus non providetur, et quæ ecclesiastico auxilio maxime indigent, propter Dei timorem, ut in Actibus memoratur, apostolos septem diaconos elegisse, ne in ministerio quotidiano viduæ despicerentur: lucri autem aut gloriæ cupiditate illis hujusmodi administrationibus seipsos ultro offerre non permittitur. Qui vero auxilio indigent sunt tales, qui in ecclesias profugerunt, ut dynastarum injuriam vitarent, vel qui aliquid forsan offenderint, vel qui injuste in servitutem rediguntur, et suppetias postulant, propter quos etiam defensores fiunt. Si quis vero transgreditur, adæquatis suppliciis eum subjici vult. Omnes igitur clerici et monachi cum episcopi sui permissu, non modo ecclesiastica, verum etiam sæcularia negotia administrare possunt, ut et tutelam et curatelam suscipere. Absque externa autem permissione episcopis et monachis nec tutelam nec curatelam gerere permittitur, licet a legibus vocentur: sed clerici, quan-

καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ τύπος διὰ χειρὸς τοῦ συνθεμένου αὐτὸ, ἔχειν ὀφείλει τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀμετάπτωτον, εἰ καὶ κατησφαλισμένον οὐκ ἔστι διὰ πρωτίμου.

Οὐδεὶς κατὰ Θεοῦ ὁμόσας κινδυνεύει· ἱκανὸν γὰρ ὁ ὅρκος τιμωρὸν ἔχει τὸ Θεῖον· ὁ δὲ κατὰ βασιλέως ὁμόσας κατά τινα θερμότητα συγχωρεῖται· πλὴν ὁ ἐν διαλύσει ἐπιορκῶν κατὰ τοῦ βασιλέως τὸ πρότιμον δίδωσι, καὶ ἐκπίπτει τῆς ἰδίας ἀγωγῆς, καὶ ἀτιμοῦται.

Ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις εἴωθεν ὁ δικαστὴς ἐπιφέρειν ὅρκον, καὶ οὕτω ψηφίζεσθαι.

Καλῶς ἐπιφέρω σοι κατὰ τῆς σωτηρίας σου ὀμόσαι· πᾶς γὰρ θεμιτὸς ἐξ ἐπαγωγῆς ὅρκος φυλάττεται, καὶ ὃν τις ὀμόσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν θρησκείαν· ὁ δὲ κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας γεγονὼς ὅρκος οὐ φυλάττεται.

Ὁ ἐκ δικαστικῆς ψήφου, ἢ ἐξ αἰτήσεως τοῦ ἀντιδίκου ὅρκον ὑπέχων ἐπ' ἐκκλησίας, τῶν ἁχράντων ἐφαπτόμενος εὐαγγελίων, ἐπιορκεῖν δὲ μετὰ ταῦτα ἐλεγχθείς, γλωσσοκοπείσθω· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μαρτύρων.

Ὅρκος ἐστὶ λόγος πιστούμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'. *Περὶ ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων.*

Ὁ γ' τῆς δ' συνόδου κανὼν κληρικοὺς ἢ μονάζοντας ἀπείρηκεν ἀλλότρια κτήματα μισθοῦσθαι δι' αἰσχροκέρδειαν, ὅπερ ἐστὶ πράγματα ἐργολαβεῖν κοσμικὰ, τῆς θείας λειτουργίας καταμελοῦντας, εἰ μήπου ἐκ τῶν νόμων καλοῖτό τις εἰς ἀφηλίκων ἀπαραίτητον ἐπιτροπήν· τοῖς μὲν γὰρ ἀνήβοις ἐπίτροποι δίδονται, τοῖς δὲ ἀφηλίξι κουράτορες. Καὶ ἀνήβοι μέν εἰσιν ἄῤῥενες, οἱ τῶν ιδ' ἥττους ἐτῶν· ἀνήβοι δὲ θήλειαι, αἱ ἥττους τῶν ιβ' ἐτῶν· ἀφήλικες δὲ, οἱ τὴν ἥβην ὑπεραναβάντες, ἥττους δὲ τῶν κε' ἐτῶν, κἂν ἄῤῥενες ὦσι, κἂν θήλειαι. Δύναται καὶ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐπιτρέπειν τοῖς τοιούτοις ἐκκλησιαστικῶν φροντίζειν πραγμάτων, ἢ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἀπρονοήτων, καὶ τῶν μάλιστα ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοηθείας, διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστόρηται, προχειρισαμένων τῶν ἀποστόλων τοὺς ἑπτὰ διακόνους, ἵνα μὴ ἐν τῇ καθημερινῇ διακονίᾳ αἱ χῆραι παραθεωρῶνται· οὐ μὴν ἑαυτοὺς ταῖς τοιαύταις ἐπιῤῥίπτειν διοικήσεσιν ἐφεῖται κέρδους χάριν ἢ δόξης. Οἱ δὲ βοηθείας δεόμενοι, οὗτοι ἂν εἶεν οἱ τῇ ἐκκλησίᾳ προσπεφευγότες, ἐπηρείας δυναστῶν ἐκτρεπόμενοι, ἢ οἱ περί τι πταίσαντες, ἢ εἰς δουλείαν ἀδίκως ἑλκόμενοι, καὶ ζητοῦντες ἐπικουρίαν, δι' οὓς καὶ οἱ ἔκδικοι γίνονται· τὸν δὲ παραβαίνοντα τοῖς προσήκουσιν ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι βούλεται. Πάντες τοίνυν κληρικοί τε καὶ μοναχοὶ, κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ σῶν ἐπισκόπου, οὐ μόνον ἐκκλησιαστικὰ, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰ ἐνεργῆσαι δύνανται πράγματα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν καὶ κουρατορείαν· ἐπιτροπῆς δὲ τῆς ἔξωθεν δίχα, ἐπισκόποις καὶ μοναχοῖς, οὔτε ἐπιτροπὴν, οὔτε κουρατορείαν ἔξεστι δέξασθαι, καὶ εἰ ἐκ τῶν νόμων καλοῦνται· οἱ δὲ κληρικοὶ, ὅτε κι-

Digitized by Google

λοῦνται παρὰ τῶν νόμων, καὶ τὰ ἀμφότερα ὑπελθεῖν οὐ κωλύονται· πάντες δὲ κοινῇ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐνεργεῖν οὐκ ἐμποδίζονται, καὶ δίχα προτροπῆς ἐπισκόπου.

Νόμοι.

Τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἢ μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς νόμου ἐπιτρόπους ἢ κουράτορας οἱουδήποτε προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν· ἐπιτροπεύειν δὲ τῶν ὑπὲρ ψυχῆς ὀφειλόντων δίδοσθαι, καὶ διοικεῖν προσκαλουμένους, οὐ κωλύομεν. Καὶ γὰρ τοῖς ἀρχιερεῦσι μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τῶν πλημμελημάτων ἱλασμὸς ἀφιέρωται.

Τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, τῷ δικαίῳ μόνῳ τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ εἰς κουρατορείαν καλουμένους, τὴν λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωροῦμεν.

Ἐπιτροπεύονται δὲ κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον ἐλεύθεροι, οἱ διὰ τὴν ἡλικίαν ἐκδικεῖν ἑαυτοὺς μὴ δυνάμενοι.

Ἀλλότριος οἰκέτης ἐν διαθήκῃ ἀχρήστως ἐπίτροπος δίδοται.

Οὐκ ἐπιτροπεύει οὐδὲ κουρατορεύει ὁ μείζων τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, οὐδὲ ὁ ἐλάττων τῶν κε' ἐτῶν· πῶς γὰρ ὁ δεόμενος ἄλλου κηδεμονίας;

Ἄφρονες καὶ μαινόμενοι, κἂν μείζονες ὦσι τῇ ἡλικίᾳ, κουρατορεύονται ὑπὸ τῶν ἰδίων συγγενῶν.

Οὐδεὶς ἐγχειρίζει πλέον τῶν τριῶν ἐπιτροπῶν.

Τῷ υἱῷ τοῦ αἰχμαλώτου ἐπίτροπος οὐ δίδοται, ἀλλὰ τῇ οὐσίᾳ κουράτωρ· ὑποστρέφοντος γὰρ τοῦ πατρὸς, γίνεται αὐτοῦ ὑπεξούσιος, ὡς εἰ μηδέποτε ᾐχμαλωτίσθη.

Τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον νοσοῦντα, ἢ γέροντα, δίδοται κουράτωρ παρὰ τοῦ ἄρχοντος.

Ἐὰν κλέψωσιν οἱ ἐπίτροποι πράγματα ἀφηλίκων, ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὸ διπλοῦν ἐνέχεται.

Προτιμῶνται τῶν θηλειῶν οἱ ἄρρενες, τελείας ἡλικίας ὑπάρχοντες· γυνὴ γὰρ οὐ κουρατορεύει, οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιτροπῆς ὑπέρχεται λειτουργήματα, εἰ μήπου μήτηρ ἢ μάμμη εἴη.

Ὁ πλησιέστερος συγγενὴς ἐπιτροπεύει· εἰ δὲ πολλοὶ τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, πάντες ἐπιτροπεύουσιν.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιε' κεφ. τοῦ Μ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'. *Περὶ εὐνούχων.*

Ὁ μὲν κα' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, Εὐνοῦχος, φησὶν, εἰ μὲν ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων τις ἐγεγόνει, ἢ ἐν διωγμῷ τὰ τῶν ἀνδρῶν ἀφῃρέθη, ἢ οὕτως ἔφυ, εἰ καὶ ὁ βίος αὐτῷ σεμνὸς εἴη καὶ ἄμεμπτος, εἰς ἱερωσύνην προβιβαζέσθω.

Ὁ δὲ κβ'· Ὁ ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας κληρικὸς μὴ γινέσθω· αὐτόχειρ γὰρ αὐτοῦ γέγονε τῷ παραβόλῳ τοῦ πράγματος, ἑαυτῷ τὸν θάνατον ὥσπερ προμνώμενος, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δημιουργίᾳ πολεμῶν ἀντίχρους.

Ὁ δὲ κγ'· Εἴ τις, κληρικὸς ὤν, ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσειεν, ὡς προδηλότατα θανατῶν, καθαιρείσθω.

do a legibus vocantur, utraque subire non prohibentur. Omnes vero communiter ecclesiastica negotia administrare non impediuntur, vel sine episcopali permissione.

Leges.

Religiosissimos episcopos vel monachos ex nulla lege tutores vel curatores cujuscunque personæ fieri concedimus: sed eorum quæ ad animam pertinent, tutelam suscipere, et vocatos administrare non prohibemus. Etenim antistitibus maxime pro delictis placatio incumbit.

Presbyteros et diaconos et subdiaconos solo cognationis jure ad tutelam vel ad curatelam vocatos administrationem suscipere concedimus.

Tutores habeant liberti secundum leges civiles, qui propter ætatem seipsos vindicare nequeunt.

Alienus servus in testamento frustra curator designatur.

Neque tutelam neque curatelam gerat, qui septuaginta annis est major, neque qui viginti quinque est minor: nam quomodo curatelam gerat, qui alterius cura indiget?

Decoctores et amentes, licet pubertatem egressi sint, a propriis cognatis in tutelam suscipiuntur.

137 Nemo plusquam tres tutores assumit.

Captivi filio tutor non datur, sed substantiæ curator; nam reverso patre, illi subjectus erit, ac si nunquam in captivitatem fuisset redactus.

Illi cujus tutor vel morbo laborat, vel senio confectus est, a magistratu datur curator.

Si impuberum facultates tutores surripiant, unusquisque eorum in duplum tenetur.

Præferuntur feminis masculi, cum sunt perfectæ ætatis. Mulier enim curatelam non gerat, neque tutelæ administrationem subeat, nisi vel mater vel avia sit.

Proximus cognatus tutorem agat: sin vero sint plures ejusdem gradus, tum omnes curatelam gerant.

Quæras etiam in 15 cap. litteræ M.

CAP. XXXIV. *De eunuchis.*

Sanctorum apostolorum vicesimus primus canon, Eunuchus, inquit, si ex injuria quidem hominum factus sit, vel in persecutione virilibus privatus sit, vel sic natus fuerit; dummodo ejus vita sit sancta et irreprehensibilis, in sacerdotium promoveatur.

Vicesimus secundus vero: Qui seipsum mutilavit, ne sit clericus; ipse enim sui ipsius est homicida propter facti diritatem, mortem sibi quasi spondens, et Dei opificii hostis palam factus.

Et 23: Si quis, cum sit clericus, seipsum mutilaverit, tanquam sibi manifesto mortem optans, deponatur.

Digitized by Google

Vicesimus quartus item : Laicus, qui seipsum mutilavit, tribus annis segregetur, quia est sui ipsius vitæ insidiator. Præterea, cum in virorum naturam Deus ipsos formavit, in aliam ab ea prorsus diversam sese transformarunt : ita ut neque viri sint, quia seminalem pariter ac generatricem facultatem abjecerunt, neque feminæ, quia non habent parturiendi naturam.

Eadem etiam constituit I syn. I can. : nimirum, ut qui a medicis in morbo excisus, vel a barbaris genitalibus membris privatur, e clero non excidat ; quicunque autem, cum esset sanus, ex industria seipsum exsecuit, non modo in sacerdotium non cooptetur, sed etiam in clero recensitus, ejiciatur ; illi autem in clerum admittuntur, qui a barbaris vel dominis sunt castrati, si eam quæ sacerdotio convenit, vitam prosecuti sint.

Synodi vero I et II dictæ 8 canon eum, qui alios exsecat (tanquam Dei opificio injuriam faciens), sive propriis manibus, sive jussu, si sit quidem clericus, deponi jubet, sin vero laicus, segregari; nisi morbus alicui incidens eum ad exsecandum ægrotantem coegerit. Neque enim condemnandi sunt sacerdotes, qui morbo laborantes castrari jubent : neque laici, qui propriis manibus ad castrationem utuntur. Hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificium injuria affici existimamus.

Vide etiam in 19 cap. litteræ Γ, synodi. VI can. 5.

A Ὁ δὲ κδ'· Λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, εἰς ἔτη ἀφοριζέσθω τρία, ὡς ἐπίβουλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς· ἄλλως τε καὶ εἰς ἀνδρῶν φύσιν τοῦ Θεοῦ τούτους δημιουργήσαντος, εἰς ἑτέραν ἀλλόκοτον αὐτοὶ ἑαυτοὺς μεταπλάττουσιν, ὥστε μήτε ἄνδρας εἶναι, καὶ σπερματικὴν καὶ τοῦ ὁμοίου γενετικὴν δύναμιν ἀποβεβληκότας, μήτε γυναῖκας, οὐ γὰρ τίκτειν ἔχουσι φύσιν.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ α' τῆς α' συνόδου κανὼν διορίζεται, τὸν ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν χειρουργηθέντα, ἢ ὑπὸ βαρβάρων τῶν παιδογόνων μορίων ἀφαιρεθέντα, τοῦ κλήρου μὴ διαπίπτειν· ὅστις γε μὴ ὑγιαίνων, ἐπίτηδες ἐξέτεμεν ἑαυτὸν, τοῦτον μὴ ὅτι κληροῦσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον, ἐξωθεῖσθαι· προσιέσθαι δὲ εἰς κλῆρον τοὺς ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν B εὐνουχισθέντας, εἰ συμβαίνοντα τῇ ἱερωσύνῃ καὶ τὸν βίον μετιόντες εἶεν.

Ὁ δὲ τῆς λεγομένης α' καὶ β' συνόδου κανὼν η' καὶ τὸν ἑτέρους ἐκτέμνοντα, ὡς τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ὑβριστήν, εἴτε αὐτοχειρίᾳ, εἴτε ἐξ ἐπιτάγματος, κληρικὸν μὲν ὄντα καθαιρεῖσθαι κελεύει, λαϊκὸν δὲ ἀφορίζεσθαι· εἰ μήπου νόσημά τινι προσπεσὸν πρὸς τὴν ἐκτομὴν τοῦ πεπονθότος ἠνάγκασεν· οὔτε γὰρ ἱερέας αἰτιατέον, τοῖς νοσοῦσιν ἐξ ἐπιτάγματος ἐφιστάντας τὸν εὐνουχίζοντα, οὔτε μὴν λαϊκοὺς αὐτοχειρίᾳ χρωμένους· τοῦτο γὰρ ἰατρείαν τοῦ νοσήματος, ἀλλ' οὐκ ἐπιβουλὴν τοῦ πλάσματος, ἢ τῆς πλάσεως ὕβριν λογιζόμεθα.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιθ' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου κανόνα ε' C τῆς ς' συνόδου.

138 *Leges.*

Jubemus ut nullus Romanus castretur, ne quidem extra Romanum solum, et ut nullus Romanum castratum emat : sed et eum, qui castravit, et eum qui emit, et tabellionem, et publicanum, qui vectigalis aliquid pro eo accepit, puniendos esse. Barbara autem mancipia, quæ extra Romanum solum castrantur, liceat omnibus mercatoribus et emere et vendere. Si quis servus a nobis sit castratus, statim illi libertatem dari, licet ob morbum castratus fuit.

Qui ob voluptatem vel mercaturam aliquos castrat, si sit quidem nobilis, bona ejus publicantur ; plebeius vero gladio et bestiis objicitur.

Imperatoris vero Leonis Sapientis novella eunuchum, qui legitime mulieri matrimonio conjungitur, scortationis pœnæ subjici jubet, et sacerdotem, qui profane illum copulavit, sacerdotali dignitate privari : permittit autem eunuchis, quoscunque volunt adoptare et in filiorum sortem eligere.

Νόμοι.

Κελεύομεν μηδένα Ῥωμαίων εὐνουχίζεσθαι, μηδὲ ἔξω τῶν Ῥωμαίων γῆς, μηδὲ ἀγοράζειν μηδένα τὸν εὐνουχισθέντα Ῥωμαῖον· ἀλλὰ καὶ τὸν εὐνουχίσαντα, καὶ τὸν ἀγοράσαντα, καὶ τὸν συμβολαιογράφον, καὶ τὸν τελώνην τὸν κομισάμενον τέλος τι ὑπὲρ τούτου, τιμωρεῖσθαι· τὰ δὲ ἔξω τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐδάφους εὐνουχιζόμενα ἀνδράποδα βάρβαρα ἐξεῖναι πᾶσιν ἐμπόροις ἀγοράζειν τε καὶ πιπράσκειν· ἂν δέ τις παρ' ἡμῖν εὐνουχισθῇ δοῦλος, αὐτίκα τούτῳ τὴν ἐλευθερίαν δίδοσθαι, κἂν διὰ νόσον εὐνουχισθῇ.

Ὁ δι' ἡδονὴν ἢ ἐμπορίαν εὐνουχίσας τινά, εὐγενὴς μὲν ὤν, δημεύεται· εὐτελὴς δὲ, ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβάλλεται.

CAP. XXXV. *De precum ordine.*

Septuagesimus quintus sextæ synodi canon, vult ut qui in ecclesia precantur et psallunt, non inordinati accedant, neque intentas emittant vociferationes, sed cum contrito corde, et moribus compositis, et mentis attentione, preces et psalmodias peragant : unde et internis moribus et externa specie Dei misericordia in peccatores

D Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τὸν γυναικὶ νόμῳ γάμου συναφθέντα εὐνοῦχον, τῇ τῆς πορνείας ὑποκεῖσθαι κολάσει κελεύει, καὶ τὸν ἀνιέρως συναρμόσαντα ἱερέα τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογυμνοῦσθαι· ἐφίησι δὲ τοῖς εὐνούχοις, οὓς βούλονται εἰσποιεῖν, καὶ εἰς μοῖραν τάττειν υἱῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'. *Περὶ εὐχῶν εὐταξίας.*

Ὁ οε' τῆς ς' συνόδου κανὼν τοὺς εὐχομένους ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ ψάλλοντας μὴ ἀτάκτους προΐεσθαι καὶ ἐπιτεταμένας ἐπισκήπτει φωνὰς, ἀλλ' ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ, καὶ ἤθει κατεσταλμένῳ, καὶ νοῒ προσοχῇ τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ ψαλμῳδίας, ἐφ' ᾧ τῷ τε ἐντὸς ἤθει, καὶ τῷ ἐκτὸς εἴδει, τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις ἑλκύσαι. Εὐλαβεῖς γὰρ,

Digitized by Google

φησὶν ἡ τοῦ Λευϊτικοῦ βίβλος, ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· μηδὲ τοῖς κεκλασμένοις καὶ ἀσέμνοις μέλεσι χρῆσθαι, καὶ τῇ περιττῇ τῇ τῶν ῥημάτων ποικιλίᾳ, καὶ ᾠδῶν τερετίσμασιν, ἃ θυμελικοῖς οὐχ ἥκιστα, καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἢ ἐκκλησίᾳ προσῆκε Θεοῦ, πολλάκις δὲ ταῦτα καὶ πρὸς πολλῶν κεκώλυνται πατριαρχῶν μετὰ σφοδρῶν τῶν ἐπιτιμίων· παρήγγελται δὲ τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀποίκιλον τῆς ψαλμῳδίας ἀσπάζεσθαι, ἐν δὲ ταῖς πανυχίσι καὶ ταῖς τελεταῖς τῶν ἀποιχομένων, ὡς τὸ ἀρχαῖον ἔθος καὶ θεοφιλὲς εἶχεν, ἀλλ' οὐδὲν γέγονε πλέον.

A trahitur. Pios enim, inquit Levitici liber, facite filios Israel; neque infractis et irreverendis utantur cantilenis, et supervacanea canticorum varietate, et cantibus lascivis: quæ thymelicis histrionibusque magis quam ecclesiæ Dei conveniunt. A quamplurimis vero patriarchis cum gravissimis etiam pœnis hæc sæpius fuerunt prohibita. Permissum est autem simplicem et invariatam psalmodiæ modulationem usurpare, et in vigiliis et pro defunctis peragendis cæremoniis, ut obtinuit antiqua et venerabilis consuetudo: sed nihil amplius factum est.

Περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου.

Ὁ δὲ πα' τοὺς τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ τὴν τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέως φωνὴν παρενείρειν μὴ αἰδουμένους, τὴν τῷ, Ἅγιος ἀθάνατος, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς, προστιθεῖσαν, τῇ ὀλεθρίῳ τοῦ ἀναθέματος ἐφίησι καταδίκῃ· ἡ γὰρ τέταρτον ἡ τοιαύτη πρόσωπον εἰσάγει φωνὴ, ἀνὰ μέρος τιθεῖσα τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν, τὴν ἐνυπόστατον τοῦ Πατρὸς δύναμιν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἰσχυρὸν, ἢ παθητὴν τὴν Τριάδα δοξάζει, συσταυροῦσα τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἴσμεν δὲ, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ δίεισιν Ἱστορία, ὅπως λιτανεύοντος τοῦ λαοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπί τινι θεηλάτῳ πιεζομένου πληγῇ, Πρόκλου ἀρχιερατεύοντος, αἰθέριον ἁρπαγεὶη παιδίον, καὶ τὸν ὕμνον τουτονὶ μυηθεὶη, καὶ κατενεχθὲν, τοῖς παροῦσι τὸ μυηθὲν ἀπαγγέλλειεν· ἅμα δὲ τοῦ λαοῦ τῆς προσθήκης χωρὶς, ἡ θεήλατος σταίη πληγή. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος οὕτως ἅδεσθαι τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐθέσπισεν· εἰ καὶ τὸ κρυπτὸν γένος τῶν Ἀρμενίων καὶ ὕφαλον, τῆς βδελυρᾶς ταύτης εἰσέτι καὶ νῦν οὐ μεθίενται πλάνης. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ια' κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα ιε' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

De sacrosancto hymno.

Octogesimus primus illos, qui in sanctissimo hymno Petri Fullonis vocem inserere audent, quæ illi, Sanctus immortalis, hoc, Qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri, addidit, exitiali anathematis judicio subjicit. Vel enim quartam personam inducit ista vox, et Dei Filium, Servatoris scilicet consistentem facultatem, seorsum ponit, et Christum crucifixum tanquam alium a forti, vel affectionibus subjectam Trinitatem glorificat, et Patrem et Spiritum sanctum una cum Filio crucifigit. Scimus vero quomodo ecclesiastica Historia loquitur, cum, Proclo, archiepiscopo, populus, quadam divinitus intentata oppressus plaga, Constantinopoli supplicaret, in æthera raptum fuisse puerum, et hymnum hunc fuisse edoctum, et rursus demissum præsentibus illud, quod institutum erat, renuntiasse; quod populo sine additamento canente, divinitus intentatam cessasse plagam. Sed et sancta et œcumenica quarta synodus ita sacrosanctum hymnum canendum esse decernit: licet obscurum Armeniorum genus et subdolum abominabilem **139** illum errorem nondum deposuerunt. Vide etiam in undecimo capite litteræ B canonem 15 Laodicenæ synodi.

Ὁ δὲ ις' ταύτης ἐν τοῖς σάββασι μετὰ τῶν ἑτέρων Γραφῶν καὶ Εὐαγγέλιον κελεύει ἀναγινώσκεσθαι. Πρὸ γὰρ τῆς γινομένης τὴν τήμερον τάξεως ἐν ταῖς εὐχαῖς τε καὶ ψαλμῳδίαις, εὐχαὶ μόνον ἐγίνοντο ἐν σαββάτῳ, καὶ οὕτω τὴν ἀναίμακτον προσέφερον οἱ ἱερεῖς θυσίαν. Εὐαγγέλιον δὲ ἢ ἄλλη τις Γραφὴ ἐπ' ἐκκλησίας οὐκ ἀνεγινώσκετο, οἷα τηνικαῦτα πανηγυρίζειν εἰωθὸς κατὰ τοὺς λέγοντας κανόνας, μήτε νηστεύειν, μήτε γόνυ κάμπτειν ἐν σαββάτῳ.

Ejusdem vero synodi 16 in Sabbatis una cum cæteris Scripturis etiam Evangelia legi jubet. Nam antequam ordo, qui hodie in precibus et psalmodiis observatur, institutus fuit, solummodo preces in Sabbato dictæ fuerunt, et sic sacrificium in cruentum offerebant sacerdotes. Evangelium vero, vel alia Scripturæ pars in ecclesia non legebatur; nam tunc festum celebrare solebant juxta canones, qui dicunt, Neque jejunare, neque genuflectere in Sabbato oportet.

Ὁ δὲ ιζ' κηδεμονικώτερόν τι ποιῶν, καὶ εἰς καθίσματα μερισθῆναι τοὺς Δαυϊτικοὺς ψαλμοὺς ἐπέταξε, καὶ ἀναγνώσεις μεταξὺ γίνεσθαι, ἵνα μὴ ἀκηδιῶν ὁ λαὸς τῷ συνεχεῖ τῆς ψαλμῳδίας τῆς ἐκκλησίας ἀποπηδῶσιν.

Decimus septimus autem accuratius quiddam faciens, etiam in sessiones partiri Davidicos Psalmos jussit, et interjecto spatio lectionem fieri, ne populus psalmodiæ continuatione mœrore affectus ab ecclesia discederet.

Ὁ δὲ ιη', τὰς παραδεδομένας εὐχὰς λέγειν ἐν ταῖς ἐννάταις τε καὶ ἑσπέραις, καὶ μὴ τὸν βουλόμενον ἰδίας εὐχὰς συντιθέναι, καὶ ταύτας λέγειν ἐν ταῖς συνάξεσιν.

Decimus vero octavus, ut in Nonis et Vesperis recitentur traditæ preces, et ne quis pro arbitrio preces contexat, et illas in publicis conventibus recitet, præscribit.

Τούτοις ἐπιψηφίζεται καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ργ', τὰς ὑπὸ τῶν συνετωτέρων συντεταγμένας καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου κεκυρωμένας εὐχὰς λέγεσθαι

His etiam consentit Carthaginensis syn. centesimus tertius, ut in supplicationibus universæ administrationis solæ legantur preces, quæ a sapien-

Digitized by Google

tioribus ordinantur, et a synodo confirmantur, in præfationibus, nimirum usque ad sacra Evangelia, in catechumenorum commendationibus, per quas eos Deo commendant sacerdotes; et in manuum impositionibus, tam in eos qui ordinati sunt, quam qui pœnitentiam agunt: novæ autem preces, quæ ab aliquibus introducuntur, non admittantur. Quæcunque enim Patrum judicio non sunt approbata, dubium certe habent: itaque metuendum est, ne, quæ ad rectam fidem minus conducunt, intromittant.

Decimus nonus vero synodi Laodicenæ canon, Catechumenorum, inquit, preces, et eorum qui pœnitentiam agunt primum, deinde fidelium, fieri oportet; postea solis sacratis licere decernit ad altare accedere et communicare. Quære et in 9 cap. litteræ B canones 5 et 20 synodi Gangrensis.

Centesimus decimus quartus porro Carthaginensis synodi illum anathemate dignum censet, qui existimat, non vere, sed humilitatis gratia, nos adhortantem sanctum apostolum Joannem dixisse, « Si dixerimus, quod peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, nec veritas in nobis est. » Nam ex proxime sequentibus Epistolæ verbis manifeste ostenditur apostoli sententia, qui subjungit: « Sin autem peccata nostra confessi fuerimus, fidelis est et justus, qui illa nobis remittet, et purgabit nos ab omni injustitia. »

Centesimus decimus quintus vero et 116 illum quidem, qui existimat sanctos dicere: « Dimitte nobis debita nostra, » at seipsos debitis eximere, nec illis enim omnino necessariam esse talem petitionem, sed aliis qui sunt in populo peccatoribus, anathemate prosequuntur. Quod enim nec precationis prætextus, nec humilitatis hypocrisis unquam sanctis inerat, sed vera cordis contritio, ostendit magnus Jacobus, qui hoc modo aliquando dicit: « In multis offendimus omnes; » et David: « Ne introeas in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; » et in oratione Salomon: « Non est homo, qui non peccaverit, » et Job, « Ut omnis homo sciat imbecillitatem suam; » et Daniel, « Peccavimus, inique egimus, » et cætera. Quis enim eorum simulationem ferat, qui verbis suis contraria cogitant; qui labris quidem remissionem peccatorum petunt, corde autem se esse insontes existimant, et non **140** hominibus, sed Deo ipsi mentiuntur? Quære etiam in 37 cap. litteræ K, can. 90 vi syn.

Lex.

Jubemus omnes episcopos et presbyteros, ut non tacite, sed voce a fidelissimo populo exaudienda, sacram oblationem et super sanctum baptisma precationem celebrent; ut exinde auditorum animæ in majorem compunctionem et Domini Dei glorificationem excitentur.

μόνας, ἐν ταῖς λιταῖς, φημὶ, τῆς λειτουργίας ἁπάσης, ἐν τοῖς προοιμίοις, ἄχρι δηλαδὴ τῶν θείων Εὐαγγελίων, ἐν ταῖς τῶν κατηχουμένων παραθέσεσι, δι' ὧν τῷ Θεῷ τούτους οἱ ἱερεῖς παρατίθενται, καὶ ἐν ταῖς ἐπιθέσεσι τῶν χειρῶν ἐπί τε τῶν χειροτονουμένων καὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ γενομένων· τὰς δὲ παρ' ἐνίων εἰσαγομένας νέας εὐχὰς μὴ προσίεσθαι. Ἅπερ γὰρ οἱ Πατέρες οὐκ ἐδοκίμασαν, τὸ ἀμφίβολον δήπουθεν ἔχει, καὶ δέος ὑποτρέχει, μὴ ἄρα τὰ τῇ ὀρθῇ μὴ συμβαίνοντα παρενείρωσι πίστει.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ιθ' κανών, Τὰς ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων, φησὶν, εὐχὰς πρῶτον, καὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ, εἶτα τῶν πιστῶν γίνεσθαι δεῖ· εἶτα μόνοις ἐξεῖναι θεσπίζει τοῖς ἱερατικοῖς εἰς τὸ ἅγιον εἰσιέναι θυσιαστήριον, καὶ κοινωνεῖν. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα ε' καὶ κ' τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου.

Ὁ δὲ ριδ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, τοῦ ἀναθέματος ἄξιοί τὸν οἰόμενον μὴ ἀληθῶς, ἀλλὰ ταπεινώσεως χάριν παραινοῦντα ἡμᾶς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Ἰωάννην λέγειν, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν, καὶ ἀλήθεια ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν. Ἐκ γὰρ τῶν ἑξῆς ῥημάτων τῆς ἐπιστολῆς δείκνυται προδήλως τοῦ ἀποστόλου ἡ ἔννοια, ἐπάγοντος· Ἐὰν δὲ ὁμολογήσωμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ὅστις ἀφήσει ταύτας ἡμῖν, καὶ καθαρίσει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.

Ὁ δὲ ριε' καὶ ρις' τὸν ὑπειληφότα τοὺς ἁγίους λέγειν μὲν τὸ, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ἑαυτοὺς δὲ τῶν ὀφλημάτων ἐξαίρειν, οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς εἶναι ταύτην τὴν παραίτησιν πάνυ τι ἀναγκαίον, ἀλλὰ τοῖς ἐν τῷ λαῷ ἁμαρτάνουσι, τῷ ἀναθέματι παραπέμπουσιν. Ὅτι γὰρ οὐκ εὐχῆς πρόσχημα οὐδ' ὑπόκρισις ταπεινότητος τοῖς ἁγίοις ὑπῆρξέ ποτε, ἀλλ' ἀληθὴς καρδίας συντριβὴ, δηλοῖ ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὧδέ πη λέγων· Ἐν πολλοῖς ἁμαρτάνομεν πάντες· καὶ ὁ Δαυΐδ· Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· καὶ ἐν τῇ εὐχῇ ὁ Σολομών· Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς οὐχ ἥμαρτε· καὶ ὁ Ἰώβ· Ὥστε εἰδέναι πάντα ἄνθρωπον τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ· καὶ ὁ Δανιήλ· Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, καὶ τὰ ἑξῆς· τίς γὰρ τῆς εἰρωνείας ἀνάσχοιτο τῶν τἀναντία τοῖς σφῶν λόγοις φρονούντων· οἳ περ χείλεσι μὲν ἄφεσιν αἰτοῦσιν ἁμαρτιῶν, ὡς ἀθῶοι δὲ τούτων τῇ καρδίᾳ διάκεινται, καὶ μὴ ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ ψευδόμενοι τῷ Θεῷ; Ζήτει καὶ ἐν τῷ λζ' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου κανόνα ι, τῆς ς' συνόδου.

Νόμος.

Κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους, μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης, τὴν θείαν προσκομιδὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι, πρὸς τὸ κἀντεῦθεν τῶν ἀκουόντων τὰς ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν Δεσπότην Θεὸν διανίστασθαι δοξολογίαν.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛ. ΛϚ'. *Περὶ ἐφορκιστῶν.*

Ὁ κς' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανών, ἐφορκίζειν οὐ δεῖ, φησίν, ἤγουν κατηχεῖν, τοὺς ὑπὸ Ἐπισκόπων εἰς τοῦτο μὴ χειροτονηθέντας.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δέκατος καὶ χωρεπισκόπους ἐφίησιν ἐφορκιστὰς χειροτονεῖν, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ λα' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ζ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος, τοῦ τοῖς θείοις μυστηρίοις ἐμβαλλομένου.*

Ζήτει ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου κανόνα λβ' τῆς ς' συνόδου.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ ζωγραφίας δι' ἡδονῆς τὰς ψυχὰς λυμαινομένης.*

Ὁ ρ' τῆς ς' συνόδου κανὼν ζωγραφίας ἀσέμνους, αἳ τοὺς ὁρῶντας πρὸς ἀτόπους ἐρεθίζουσιν ἡδονάς, ἐν τοίχοις χαράττειν ἀπαγορεύει παντάπασι· καθότι ῥᾳδίως αἱ αἰσθήσεις τοῖς μὴ προσέχουσι τὰ δι' αὐτῶν ὁρώμενα, ὥς γε δὴ καὶ τὰ ἀκουόμενα, ἐπὶ τὴν ψυχὴν εἰσκρίνουσι καὶ εἰσωθοῦσι· ταύτῃ τοι καὶ, « Οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, » ἡ Σοφία φησί· καί· « Πάσῃ φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν. »

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ ζωοφθόρων ἤτοι κτηνοβατῶν καὶ ἀλογευσαμένων.*

Ζήτει τὸ ε' κεφ. τοῦ Α στοιχείου.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Η ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ ἡγουμένων.*

Ζήτει τὸ ς' κεφ. τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν χειροτονουμένων κληρικῶν.*

Ζήτει ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου κανόνας τῆς μὲν ς' συνόδου τεσσαρεσκαιδέκατον καὶ πεντεκαιδέκατον, καὶ τῆς τετάρτης πεντεκαιδέκατον, καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ις', οἳ καὶ διατάττονται, τὸν μὲν πρεσβύτερον τριάκοντα ἐτῶν χειροτονεῖσθαι, πέντε δὲ καὶ εἴκοσι τὸν διάκονον, τὴν διάκονον δὲ μ', καὶ τὸν ὑποδιάκονον κ'· οἱ δὲ ῥηθέντες τῆς ς' συνόδου καὶ καθαιρεῖσθαι κελεύουσι τοὺς ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας χειροτονεῖσθαι μὴ ἀναμένοντας.

Τὰ αὐτὰ περὶ τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἡλικίας καὶ ὁ ια' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ φησίν· ὃν καὶ ὁ ῥηθεὶς τῆς ς' συνόδου ιδ', ἐπὶ λέξεως λαβών, δίεισι.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρά, Πρεσβύτερον, φησίν, ἐλάττονα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν· οὐδὲ διάκονον τῶν κε', καὶ ὑποδιάκονον τῶν κ', οὔτε ἀναγνώστην τῶν ιη', διάκονον δὲ γυναῖκα μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶ τῶν μ' ἐτῶν, ἢ εἰς δεύτερον ἦλθε γάμον.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ του τῆς ἡμέρας διαστήματος.*

Νόμος.

Ἡ ἡμέρα ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς ὁρίζεται μέχρι τῆς ς' ὥρας τῆς ἑπομένης νυκτός· καὶ τὸ γινόμενον ἐν οἱᾳδήποτε ὥρᾳ τῶν κδ' ὡρῶν ἐν ἡμέρᾳ δοκεῖ γίνεσθαι.

CAP. XXXVI. *De exorcistis.*

Vicesimus sextus Laodic. syn. canon, Exorcizare eos, inquit, non oportet, vel erudire, qui ab episcopo non sunt ad id ordinati.

Decimus vero Antiochenæ canon etiam chorepiscopis exorcistas ordinare permittit; quemvide etiam in 31 capite litteræ E.

INITIUM LITTERÆ Z.

CAP. I. *De fervente aqua sacris mysteriis injicienda.*

Vide in 8 capite litteræ K canonem tricesimum secundum sextæ synodi.

CAP. II. *De picturis per voluptatem animam corrumpentibus.*

Sextæ synodi centesimus canon picturas inverecundo habitu, quarum aspectu ad obscœnas libidines excitantur animæ, in parietibus efformari omnino prohibuit; quoniam sensus, tam quæ ab iis videntur, quam quæ audiuntur, incautis facile in animum transfundunt et immittunt. Quapropter, « Recta aspiciant oculi tui, » et « Omni circumspectu cor tuum custodito, » inquit Sapientia.

CAP. III. *De iis qui cum bestiis rem habuerunt, vel cum jumentis coiverunt, vel rationis exsertia animalia inierunt*

Vide 5 caput litteræ A.

INITIUM LITTERÆ H.

CAP. I. *De præfectis.*

Consule sextum caput litteræ A.

CAP. II *De eorum ætate, qui clerici sunt ordinandi.*

Vide in quinto capite litteræ Δ canones sextæ synodi 14 et 15, et quartæ 15, et Carthaginensis synodi 16, qui quidem decernunt ut presbyter triginta annos natus ordinetur; diaconus vero, viginti quinque; diaconissa, quadraginta; et subdiaconus, viginti. Dicti autem VI synodi canones eos deponi jubent, qui ad istam ætatem ordinari non exspectant.

Eadem de presbyterorum ætate etiam Neocæsariensis synodi undecimus dicit; quem etiam dictus VI synodi 14 verbatim accipiens recitat.

Lex.

Centesima vicesima tertia Justiniani novella, Presbyterum, inquit, triginta annis minorem fieri non permittimus; neque diaconum 25, nec subdiaconum 20, nec lectorem 18, diaconissam autem mulierem, quæ quadraginta annis est minor, non ordinari, nec quæ in secundum venerit matrimonium.

CAP. III. *De diei spatio.*

Lex.

Dies a septima noctis hora usque ad subsequentis noctis sextam horam extenditur: et quidquid in aliqua ex viginti quatuor horis factum fuerit, intra diem fieri existimatur.

Digitized by Google

142 INITIUM LITTERÆ Θ.

CAP. I. *De theatris et diversis scenicis ludis.*

Quinquagesimus quartus Laodicenæ synodi canon sacratos vel clericos in nuptiis vel in aliis festis convivio exceptos, ad ridicula, quæ in iis fieri solent ad risum excitandum, spectacula omnino oculos non convertere, nec iis mentem adhibere jubet, sed antequam ingrediantur histriones, discedere.

Huic etiam congrua 24 sextæ synodi decernens, sacratos et monachos in equorum curriculis assistere, et scenicis ludis interesse prohibet: nam verbatim dictum canonem Patrum in Laodicea exponit. Qui autem his rebus se applicare deprehenduntur, vel cessare jubet, vel, si permaneant, deponi. Consule etiam 7 caput litteræ Γ.

Quinquagesimus primus ejusdem vi synodi mimos dictos, et eorum theatra, et venationum spectacula, et quæ fiunt in scenis saltationes, penitus cessare statuit. Nam fideles vitam dissolute instituere non vult Evangelicæ disciplinæ præscriptum, neque, quæ animi contentionem dissolvunt, studiose prosequi, sed quæ sanctos docet. Mimos vero vocat eos qui quorumdam voces et mores imitantur, ut ad inconditum risum astantes excitent. Venationum vero spectaculum non cum canibus venari dicit, vel alio modo; nam spectaculum illud non est, sed actio; verum in magnis urbibus feræ bestiæ, puta leones et ursi, alebantur, quæ quidem statis temporibus in theatra educerentur, et nunc quidem cum tauris colluctari permittebantur, nunc vero cum hominibus, vel captivis vel rei capitalis damnatis; ut illos ad spectantium oblectationem dilaniarent. Hic vero canon multam eorum sævitiam prohibet, qui ad proprias voluptates aliorum abutuntur clade, et consimilis sibi naturæ hominum sanguine delectantur. Scena porro est assimulata imitatio; unde et scenici dicuntur histriones, qui aliquando servorum, aliquando dominorum, vel exercituum ductorum et principum personas induunt. Scenicas igitur saltationes virorum et mulierum inverecunde lascivientium et turpiter agentium, et ad libidinem spectatores provocantium, et in maxillam ictus et strepitus, prohibens canon, iis qui sese ad aliquid horum applicant, clericis quidem depositionem, laicis vero segregationem minatur.

Vide etiam ejusdem synodi canones 62, 65, tertio capite litteræ E.

Carthagin. vero syn. can. 15 sacerdotum filiis spectacula peragere prohibuit; a quibusdam enim civibus, spectaculorum nimis amicis, alebantur equi, ad cursuum certamina exercitati, et ad pugnam bestiæ. Hæc autem non solum quo minus a sacerdotum filiis peragantur, verum etiam ut illic ad videndum non accedant, cavetur. Illos enim in doctrina et lege Domini institui oportet;

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Θ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τῶν θεάτρων καὶ θυμελικῶν διαφόρων παιγνίων.*

Ὁ νδ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, εἰς γάμους ἢ εἰς ἑορτὰς ἑτέρας ἑστιωμένους, κελεύει ὅλως μὴ ἐπιστρέφεσθαι καὶ τὸν νοῦν προσέχειν ταῖς εἰωθυίαις ἐν τούτοις γίνεσθαι καταγελάστοις πρὸς γέλωτα θεωρίαις, ἀλλὰ, πρὶν τοὺς ἐκ τῆς θυμέλης εἰσιέναι, τούτους ἀναχωρεῖν.

Συνῳδὰ τούτῳ καὶ ὁ κδ' τῆς ς' συνόδου διατεττόμενος κωλύει τοὺς ἱερωμένους καὶ μοναχοὺς εἰς ἱπποδρομίας ἀπιέναι καὶ θυμελικῶν παιγνίων ἀνέχεσθαι, ἐκτίθησι δὲ καὶ τὸν ῥηθέντα κατὰ ῥῆμα κανόνα τῶν ἐν Λαοδικείᾳ Πατέρων· τοὺς δὲ τούτοις προσανέχειν ἁλόντας ἢ παύσασθαι παραγγέλλει, ἢ ἐπιμένοντας καθαιρεῖσθαι. Ζήτει καὶ τὸ ζ' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου.

Ὁ δὲ να' τῆς αὐτῆς ἕκτης συνόδου τοὺς λεγομένους μίμους, καὶ τὰ τούτων θέατρα, καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεάματα, καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις τελέως ἀργῆσαι νομοθετεῖ. Τοὺς γὰρ πιστοὺς ἡ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἀκρίβεια μὴ ἀνειμένως βιοῦν βούλεται, μηδὲ τὰ χαυνοῦντα τὸν τῆς ψυχῆς τόνον ἐπιτηδεύειν, ἀλλ' ἃ πρέπει ἁγίοις. Μίμους δέ φησι τοὺς ἑνίων ἀπομιμουμένους φωνὰς καὶ ἤθη, πρὸς τὸ γελᾶν ἀκρατῶς τοὺς παρόντας παρασκευάσαι. Κυνηγίων δὲ θεωρίαν οὐ τὸ θηρᾶν λέγει διὰ κυνῶν ἢ ἄλλως πως, τοῦτο γὰρ ἔργον, οὐ θεωρία ἐστὶν, ἀλλ' ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν πόλεων θηρία ἐτρέφοντο, λεόντές τε καὶ ἄρκτοι, ἃ δὴ καὶ κατά τινας ἐξῆγον καιροὺς ἐπὶ τὰ θέατρα, καὶ νῦν μὲν ταύροις προσπαλαίειν ἐφίεσαν, νῦν δὲ ἀνθρώποις δορυαλώτοις ἢ κατακρίτοις, ὥστε τούτους διασπαράττειν πρὸς ἡδονὴν τῶν θεωμένων. Ὅ γε καὶ πολλὴν ὠμότητα κατηγορεῖ τῶν οἰκείαν χαρμονὴν τὰς ἑτέρων συμφορὰς ποιουμένων, καὶ ὁμοφυῶν ἀνθρώπων αἵμασιν ἡδομένων. Σκηνὴ δέ ἐστιν ἡ προσκοίητος ὑπόκρισις, ὅθεν καὶ σκηνικοὶ λέγονται οἱ ὑποκρινόμενοι, καὶ ἀπεικάζοντες ἑαυτοὺς, ποτὲ μὲν δούλοις, ποτὲ δὲ δεσπόταις, ἢ στρατηγοῖς, καὶ ἄρχουσι. Τὰς οὖν ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἀναιδῶς λογιζομένων καὶ ἀσχημονούντων, καὶ εἰς ἀκολασίαν τοὺς ὁρῶντας ἐκκαλουμένων, καὶ τὰ ἐπὶ κόρρης ῥαπίσματα καὶ ψοφήματα ἀπαγορεύων ὁ κανὼν, τοῖς πρός τι τούτων ἑαυτοὺς ἐκδεδωκόσι, κληρικοῖς μὲν οὖσι καθαίρεσιν ἐπάγει, λαϊκοῖς δὲ ἀφορισμόν.

Ζήτει καὶ τὸν τῆς συνόδου ταύτης ξβ' κανόνα καὶ ξε' ἐν τῷ γ' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου.

Ὁ δὲ ιε' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν τοῖς παισὶ τῶν ἱερέων ἀπείρηκε θεώρια ἐκτελεῖν· ἑνίοις γὰρ τῶν πολιτῶν, οἷς ἔμελεν ἡ περὶ τὰ θέατρα μανία, ἵπποι ἐτρέφοντο εἰς ἁμιλλαν ἠσκημένοι δρόμων, καὶ θηρία εἰς θηριομαχίαν· ταῦτα οὖν τοὺς παῖδας τῶν ἱερέων μὴ ὅτι τελεῖν κελεύει, ἀλλὰ μηδὲ ἀφικνουμένους ἐκεῖσε θεωρεῖν· δεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ τρέφεσθαι καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου· καθ' ἃ δὴ

Digitized by Google

καὶ Παῦλος ὁ μέγας, πρὸς Τίτον γράφων, περὶ πρεσβυτέρων φησίν· Εἴ τις τέκνα ἔχει πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπόταχτα· καὶ πρὸς Τιμόθεον· Τὸν ὀρεγόμενον ἐπισκοπῆς τέκνα δεῖ ἔχειν, ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος· τὰ δὲ θεάτροις σχολάζοντα ἀσωτίας ὑπόληψιν οὐ διαπέφευγε· ἀλλὰ καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς κεκήρυκται τελέως τούτων ἀπέχεσθαι, καὶ τοὺς βλασφημεῖν αἱρουμένους κατρέπεσθαι, ἀσέμνοις χρωμένους ῥήμασί τε καὶ πράγμασι.

Ὁ δὲ ξ' καὶ τὰ ἐν ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων μαρτύρων κωλύει συμπόσια γίνεσθαι, καὶ τὰς ἐν τούτοις μυσαρὰς ὀρχήσεις. Συμβαίνει γὰρ καὶ τὰς εὐσχήμονας τῶν γυναικῶν παρὰ τοῦτο εἰς τὰς ἐκκλησίας μὴ ἀφικνεῖσθαι, διὰ τὸ λάγνως κατ' αὐτῶν ὁρμᾷν τοὺς τὰ αἰσχρὰ μὴ αἰσχυνομένους ἐπιτηδεύειν.

Ὁ δὲ ξα' θεώρια καὶ ἱπποδρομίας ἐν Κυριακαῖς ἢ ἑτέραις ἑορτασίμοις ἡμέραις, ἢ τῇ ἑβδομάδι τοῦ Πάσχα, κωλύει γίνεσθαι, ἵνα μὴ τούτοις σχολάζοντες οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὀλιγωρῶσι συνάξεων· κελεύει δὲ μὴ ἀναγκάζεσθαί τινα τῶν πιστῶν ἀνιέναι εἰς θέατρα.

Ὁ δὲ ξς' τῆς ς' συνόδου κανὼν τὴν ὅλην ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις σχολάζειν ἀπαιτεῖ τοὺς πιστοὺς, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις εὐφραινομένους· τὰ δὲ θέατρα καὶ τὰς ἱπποδρομίας τῷ τηνικαῦτα κεκώλυκεν· ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ζ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ' κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ρκθ'.

A sicut etiam magnus Paulus ad Titum scribens, de sacerdotibus dicit: « Si quis filios habet fideles, non in luxuriæ accusatione, aut non subditos; » **143** et ad Timotheum: « Eum, qui episcopatum desiderat, filios habere subditos oportet, cum omni castitate. » Qui vero spectaculis vacant, intemperantiæ crimen non effugerunt: nam omnibus Christianis ne ad ea accedant, omnino interdictum est; et ut eos qui blasphemiis dediti sunt, avertant, quia invereundis verbis et rebus utuntur.

Sexagesimus deinceps in sanctorum martyrum memoriis convivia, et exsecrandas in iis saltationes fieri prohibet. Evenit enim, ut verecundæ mulieres ob id in ecclesias non accedant, quod illas lascive ii aggrediantur, quos invereB cunde agere non pudet.

Sexagesimus primus vero spectacula equestria in Dominicis vel reliquis festis diebus, vel in Paschatis hebdomade, fieri prohibet; ne his occupati homines Christiani, quæ sunt in ecclesiis congregationes parvi faciant. Jubet vero, ut ne quis fidelium spectaculis interesse cogatur.

Sexagesimus sextus sextæ synodi canon tota Paschatis septimana in sanctis ecclesiis fideles adesse exigit, psalmis et hymnis gaudentes: spectacula vero et equorum cursus tunc temporis prohibuit. Quem etiam consule in 7 cap. litteræ Π. Consule item in nono capite litteræ Δ synodi Carthaginensis C canonem centesimum vicesimum nonum.

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος ἀτίμους ἡγεῖται πάντας τοὺς διὰ πόρον εἰς ἀγῶνα κατιόντας, καὶ τοὺς διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ σκηνῆς προϊόντας. Ὁ δὲ μισθώσας ἑαυτὸν εἰς παιγνίων τέχνην καὶ μὴ ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἀτιμοῦται· ὁ δὲ μισθώσας ἑαυτὸν εἰς τὸ θηριομαχῆσαι, κἂν μὴ θηριομαχήσῃ, ἄτιμος γίνεται, ὡς αἰσχροῦ κέρδους χάριν τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν προϊέμενος.

Lex.

Lex omnes eos qui in certamen ob quæstum descendunt, et qui in scenam ob pretium prodeunt, infames esse decernit. Qui vero operam suam in artem ludicram mercede locat, si non specimen præbet, nulla ignominia afficitur. Qui vero se cum bestiis pugnare pacta mercede condixit, licet non pugnet, nullo gaudet honore; quippe qui turpis lucri gratia propriam vitam projicit.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.*

Ζήτει τὸ περὶ πίστεως κεφάλαιον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου D

CAP. II. *De theologia et orthodoxa fide.*

Vide cap. de fide sub initio libri.

ΚΕΦΑΛ. Γ. *Περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανείων.*

Ζήτει ἐν τῷ λζ' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου κανόνα τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας.

CAP. III. *De sanctis Theophaniis.*

Vide in tricesimo septimo cap. litt. K, canonem Theophili Alexandrini.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ τῶν θυσιαστήρια ἱστώντων κληρικῶν παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων ἐπισκόπων.*

CAP. IV. *De clericis, qui præter suorum episcoporum sententiam altaria statuunt.*

Ζήτει τὸ ιβ' κεφ. τοῦ Σ στοιχείου.

Vide 12 caput litteræ Σ.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Ὅτι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἱερωμένοις μόνοις εἰσέρχεσθαι ἀσφαλές· εἰσέρχονται δὲ καὶ βασιλεῖς, ὅτε τὰ δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσοίσειν μέλλουσι· λαϊκοῖς δὲ ἢ γυναιξὶν εἰσιέναι ἀπείρηται.*

CAP. V. *Quod ad sacrum altare sacratis solis ascendere permittitur: ingrediuntur vero imperatores quando ad sacram mensam dona oblaturi sunt; laicis autem vel mulieribus ingredi prohibetur.* **144**

Ζήτει τὸ ς' κεφ. τοῦ Β στοιχείου, καὶ τοῦ Γ στοιχείου τὸ κβ' κεφ., καὶ ἐν τῷ λε' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου κανόνα ιθ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Vide sextum caput litteræ B, et litteræ Γ vicesimum secundum caput: et in tricesimo quinto capite litteræ E can. 19 Laodicenæ synodi.

Digitized by Google

INITIUM LITTERÆ I.

CAP. I. *De sacris vasis et sacrilegio.*

Septuagesimus secundus sanctorum apostolorum, ut et 73, eum, qui ab ecclesia ceram vel oleum aufert, porro et qui vas sanctificatum ex auro vel argento factum, vel linteum in proprium usum convertit, et commune facit, si non sacrilegii, tanquam sceleris autem præmium reportantem, segregationi subjiciunt. Nam Achar, quæ Deo nec oblata erant, nec sanctificata, sed solum promissa, subtrahens, extremas dedit pœnas ab universo populo lapidibus obrutus.

Decimus vero primæ et secundæ dictæ synodi, dilucidiorem horum canonum interpretatus mentem, Eos, inquit, qui vasa vel vestes extra altare ad proprium usum convertunt, quæ ad templi ornatum sanctificata fuerunt, lucernas verbi c. vel aulæa, et ad usum profanum sibi ipsis vel aliis accomodaverint, apostolicus canon segregat, et nos una segregamus. Eos autem, qui sanctum calicem, vel discum, vel forcipem, vel venerandum indumentum, vel aerem dictum (id est sudarium), vel, ut summatim dicam, unum aliquod ex sacris vasis et intra altaria sacra sanctificatis, vel vestimenta in proprium lucrum diripiunt, vel in usum profanum convertunt (hoc enim est profanare, illud vero surripere sacra), absolutæ depositioni subjicimus, ut qui impium opus fecerunt.

Et magnus Gregorius Nyssenus in octavo suo canone, Sacrilegium, ait, in divina et antiqua Scriptura, cædis quidem condemnatione non visum est indignum. Similiter enim et qui cædis convictus erat, et qui res Deo dedicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat. Ecclesiastica autem consuetudo lenitate, nescio quomodo, utens, tolerabilius illius morbi piaculum existimavit. Nam breviori tempore sacrilegos quam adulteros punivit; adulteros autem 18 annos a communione expellit. Consule in 16 capite litteræ E can. 2 sancti Cyrilli, et quæ ibi positæ sunt legum caput 4.

Leges.

Sacrilegii crimen simile est crimini læsæ majestatis.

Contra illum sacrilegii actio movetur, qui ex rebus sacris aliquid abstulerit, et in proprium usum converterit, vel qui horum aliquid dolo malo facere aggressus est.

145 Qui aliquid Deo nondum dedicatum furatur, tanquam fur actione tenetur: nam res privatas a templo surripere, sacrilegium non est, sed furtum. Qui autem Deo consecrata furatur, licet ex privato loco furatus est, sacrilegii tenetur. Quoniam enim sunt quædam sacra Deo non consecrata, ut sunt imagines, quæ ad nos privatim pertinent, nondum templis vel monasteriis dedicatæ, ideo dicit lex, locum facere furtum vel sacrilegium. Nam qui sanctam imaginem, quæ in nostra cellula est,

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ι ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἱεροσυλίας.*

Ὁ οβ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ογ' τὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφελόμενον κηρὸν, ἢ ἔλαιον, ἔτι δὲ σκεῦος ἁγιασθὲν, χρυσοῦ ἢ ἀργύρου πεποιημένον, ἢ ὀθόνην εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζόμενον καὶ κοινοῦντα, εἴγε μὴ ἱεροσυλίας, ὡς δ' οὖν παρανομίας δίκας ὑπέχοντα, ἀφορισμῷ ὑποβάλλουσιν. Ὁ Ἄχαρ δὲ, καὶ ἅπερ οὐδέπω Θεῷ προσήνεκται, οὔτε μὴν ἡγίασται, ἀλλὰ μόνον ἐπήγγελται ὑφελόμενος, τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δίκην καταλευσθεὶς παγγενής.

Ὁ δὲ ι' τῆς λεγομένης α' καὶ β' συνόδου, ἐκδηλότερον τῶν κανόνων τουτωνὶ τὸν νοῦν ἑρμηνεύων, Τοὺς σφετεριζομένους τὰ ἐκτὸς, φησὶ, τοῦ θυσιαστηρίου σκεύη ἢ ἄμφια, ἃ δὴ πρὸς κόσμον τοῦ ναοῦ ἀφιέρωται, λυχνίας τυχὸν, ἢ ἐπίπλα, καὶ εἰς χρῆσιν ἀνίερον ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις παρέχοντας, ὁ ἀποστολικὸς ἀφορίζει κανὼν, καὶ ἡμεῖς συναφορίζομεν. Τοὺς μέντοι τὸ ἅγιον ποτήριον, ἢ τὸν δίσκον, ἢ τὴν λαβίδα, ἢ τὴν σεβασμίαν ἐνδυτὴν, ἢ τὸν λεγόμενον ἀέρα, ἢ ἁπλῶς ἔν τι τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ ἱερῶν καὶ ἁγίων σκευῶν ἢ ἀμφιεσμάτων εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντας, ἢ εἰς χρῆσιν χρωμένους ἀνίερον (τὸ μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ, συλῆσαι τὰ ἅγια), παντελεῖ καθαιρέσει καθυποβάλλομεν, ὡς δυσσεβὲς ἔργον διαπραξαμένους.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος, ἐν τῷ η' κανόνι, Ἡ ἱεροσυλία, φησὶ, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ θείᾳ Γραφῇ οὐδὲ ἐνομίσθη τῆς φονικῆς κατακρίσεως ἀνεκτότερα· ὁμοίως γὰρ ὅ τε φόνῳ ἁλοὺς, καὶ ὁ τὰ ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ ὑφελόμενος, τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπέσχον. Ὁ δὲ τῆς Ἐκκλησίας συνήθεια, συγκαταβάσει οὐκ οἶδ' ὅπως χρησαμένη, ἀνεκτότερον τὸ τῆς τοιαύτης νόσου καθάρσιον ἐλογίσατο· ἐλάττονι γὰρ χρόνῳ τοὺς ἱεροσύλους ἢ τοὺς μοιχοὺς ἐκολάσατο· τοὺς οὖν μοιχοὺς εἰς ιη' ἔτη τῆς κοινωνίας ἀπείργει. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ις' κεφ. τοῦ Ε στοιχ. κανόνα β' τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ τῶν ἐκεῖσε κειμένων νόμων τὸ δ' κεφάλαιον.

Νόμοι.

Τὸ περὶ ἱεροσυλίας ἔγκλημα ὅμοιόν ἐστι τῷ τῆς καθοσιώσεως.

Ὁ περὶ τῆς ἱεροσυλίας κινεῖται νόμος κατὰ τοῦ ὑφελομένου ἐκ τῶν ἱερῶν χρημάτων, ἢ χρησαμένου τούτοις εἰς ἰδίας χρείας, ἢ παρασκευάσαντος κατὰ δόλον γενέσθαι τι τούτων.

Ὁ κλέπτων τὸ μήπω Θεῷ καθιερωθὲν, ὡς κλέπτης ἐνάγεται· τὸ γὰρ ὑφελέσθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ χρήματα ἰδιωτικὰ οὐκ ἔστιν ἱεροσυλία, ἀλλὰ κλοπή· ὁ δὲ τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ κλέπτων, κἂν ἐξ ἰδιωτικοῦ τόπου κλέψῃ, ὡς ἱερόσυλος ἐνέχεται. Ἐπεὶ δέ εἰσί τινα ἱερὰ μὴ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ, ὡς τὰ ἰδικῶς ἡμῖν διαφέροντα εἰκονίσματα, μήπω ναοῖς ἢ μοναστηρίοις ἀνατεθέντα, κατὰ τοῦτό φησιν ὁ νόμος, τὸν τόπον ποιεῖν τὴν κλοπὴν ἢ τὴν ἱεροσυλίαν· ὁ γὰρ τὴν ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἡμῶν οὖσαν ἁγίαν εἰκόνα κλέ-

Digitized by Google

πτων οὐκ ἔστιν ἱερόσυλος, ἀλλὰ κλέπτης· εἰ δὲ μὴ εἴποιμεν ἂν καὶ τὸν νομίσματα κλέπτοντα, εἰκόνα ἔχοντα τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου, ὡς ἱερόσυλον ἐνάγεσθαι· ὅπερ ἄτοπον καὶ ψευδές.

Ὁ ἱερόσυλος ἐν νυκτὶ τῷ θυσιαστηρίῳ ἐπιβαίνων, καὶ τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ ἱερὰ μολύνων ἢ ἀφαιρούμενος, ξίφει τιμωρείσθω· ἐν ἡμέρᾳ δὲ μέτριόν τι ἀφαιρούμενος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας διὰ πτωχείαν, τυπτόμενος ἐξοριζέσθω.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Ὅτι οὐ δεῖ ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, ἢ καπηλεῖα εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμπορίαν προτιθέναι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ τινα μετὰ γυναικὸς καταμένειν.*

Ζήτει τὸ ιε' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ τῆς θείας ἱερουργίας.*

Ζήτει ἐν τῷ ε' κεφ. τοῦ Τ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ Ἰουδαίων, καὶ ὅτι μετ' αὐτῶν κοινωνίαν ὅλως ἔχειν οὐ δεῖ.*

Ζήτει ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα ξδ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Ὁ δὲ ο' τὸν μετὰ Ἰουδαίων νηστεύοντα, ἢ συνεορτάζοντα, ἢ παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς δεχόμενον ξένια, ἢ ἄζυμα, ἢ τι τῶν τοιούτων, κληρικὸν μὲν ὄντα καθαιρεῖ, λαϊκὸν δὲ ἀφορίζει. Κἂν γὰρ μὴ τὰ ἐκείνων, εἰ καὶ οὕτω δρᾷη, φρονῶν ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ πολλοῖς σκανδάλου δίδωσιν ἀφορμὴν καὶ ὑπόνοιαν καθ' ἑαυτοῦ, ὡς τὰς Ἰουδαϊκὰς τιμᾷ τελετάς, ἃς πρό γε τῆς Χριστοκτονίας ὁ Θεὸς φαίνεται βδελυττόμενος, « Νηστείας, λέγων, καὶ ἀργίας, καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου· » οὐ γὰρ τοῖς Ἰουδαϊκῶς ζῶσιν ἐπιτιμᾷ ὁ κανών, ἀλλ' οἷς οὐ περὶ πλείστου γίνεται, τῷ ἀδιαφόρως βιῶναι, τῆς ἐκείνων ἀποδιΐστασθαι κοινωνίας.

Περὶ ἀζύμων· κατὰ Λατίνων.

Ἐκ τούτου πάρεστι γνῶναι, μὴ κατὰ μικρὸν παρανομοῦντας τοὺς δι' ἀζύμων τὴν μυστικὴν ἐπιτελοῦντας θυσίαν. Εἰ γὰρ τοῖς ἁπλῶς ἐσθίουσιν ἄζυμα ἐξ Ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς καθαίρεσιν ἐπάγει καὶ ἀφορισμὸν, τὸ μεταλαμβάνειν τούτων ἐκ Κυριακοῦ σώματος δι' αὐτῶν τε τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν, ποίαν ἔχει παραίτησιν εὐπρεπῆ; Οὐ γὰρ τὸ ἁπλῶς ἐσθίειν ἄζυμα κεκώλυκεν, ἀλλὰ τὸ δι' ἀζύμων κατὰ Ἰουδαίους ἑορτάζειν· τίς δὲ μείζων τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἑορτὴ, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν, τὸν σωτήριον μέλλων ὑπέρχεσθαι θάνατον, πρὸ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς παρεδίδωκεν; Ὅτι γε μὴν οὐδὲ εἰς νοῦν τοῖς θείοις ἐπῆλθε Πατράσι τὸ δι' ἀζύμων ἑορτάζειν ἡμᾶς, δῆλον ἐκ τοῦ πᾶσαν σπουδάσαι τούτους Ἰουδαϊκὴν περιελεῖν ἑορτὴν, καὶ τἀναντία τοῖς αὐτῶν ἔθεσιν ἐπιτάξαι καὶ νόμοις, ὥσπερ δὴ τὴν ἐν τοῖς σάββασι νηστείαν καὶ ἀργίαν λελύκασι· προσέτι καὶ ἣν εἰς ἀνάμνησιν τῆς τῶν Νινευϊτῶν τελοῦσι νηστείας, καὶ τἄλλα, ἃ κατὰ μέρος διεξιέναι οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ.

Ὁ δὲ οα' καὶ τὸν κομίζοντα Χριστιανὸν ἔλαιον εἰς τὰ τῶν ἐθνῶν ἱερὰ, ἢ εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν, ἢ λύχνους ἅπτοντα, τῇ τοῦ ἀφορισμοῦ ὑποβάλλει

A sufluratur, non est sacrilegus, sed fur; secus enim diceremus, eum qui suffuratur numismata, Christi vel Deiparæ Virginis imaginem habentia, ut sacrilegum teneri; quod absurdum est et falsum.

Sacrilegus nocte altare ascendens, et Deo dicata sacra contaminans vel suffuratus, gladio puniatur: interdiu autem mediocre quid ab ecclesia propter paupertatem auferens, verberatus exsilio mulctetur.

CAP. II. *Quod non oportet intra templi ambitus agapas dictas celebrare, vel cauponas esse, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere emanere.*

Vide 15 cap. litteræ E.

B CAP. III. *De sacro ministerio.*

Vide in 5 capite litteræ T.

CAP. IV. *De Judæis, et quod non oportet fideles cum iis omnino communionem habere.*

Quære in 2 capite litteræ A sanctorum apostolorum canonem 64.

Septuagesimus vero canon illum qui cum Judæis jejunat, vel una festum agit, vel ab ipsis festi xenia accipit, vel azyma, vel aliquid tale, si sit quidem clericus, deponit; sin autem laicus, segregat. Nam, etsi se non idem quod illi, licet ita faciat, sentire contendit, multis tamen scandali occasionem præbet, et in seipsum suspicionem, quod Judaicos honorat ritus, quos vel ante Christum trucidatum abominasse Deus invenitur, dicens: « Jejunia, et C ferias, et festa vestra odio habet anima mea. » Non enim eos, qui Judaice vivunt, punit canon; sed qui indiscriminatim vivendo ab eorum communione maxima ex parte non abscedunt.

De azymis; contra Latinos.

Ex hoc cognoscere licet, eos non parum peccare, qui per azyma mysticum sacrificium celebrant. Nam si eis, qui simpliciter ex festis Judaicis azyma comedunt, depositionem et segregationem inducit; eorum, tanquam Dominici corporis, esse participes, et cum illis pascha celebrare, **146** qualem habet excusationem speciosam? Non enim absolute azyma comedere prohibuit, sed per azyma more Judaico festa celebrare. Quodnam autem est D incruento sacrificio majus festum, quod Dominus, cum mysterium salutare, mortem scilicet voluntariam, subiturus erat, ante Paschatis festum tradidit? Quod autem ne sanctis Patribus in mentem quidem venit, nos per azyma festum celebrare, ex eo manifestum est, quod omne festum Judaicum abolere nitebantur, et eorum ritibus et legibus contraria instituere: quemadmodum etiam jejunium et ferias in sabbatis solverunt; porro et quod in Ninivitarum jejunii memoriam celebrant, et alia, quæ hic particulariter enumerare non est præsentis instituti.

Septuagesimus primus vero canon Christianum in gentilium templa oleum deferentem, vel in Judæorum Synagogam, vel lucernam accendentem, se-

Digitized by Google

gregationis supplicio tradit; exinde enim eorum festa honorare censebitur.

Ab omnibus his discedere jubent etiam Laodicenæ synodi canones 37, et 38 et 39, qui de utroque canone apostolico mentionem injiciunt iisdem verbis et nominibus.

Undecimus vero vi synodi cum qui cum Judæis comedere non recusat, vel eorum familiaritatem non aspernatur, vel in morbis eos ad medelam accersit, vel una cum iis in balneo lavatur, si sit quidem clericus, depositioni, sin autem laicus, segregationi subjicit. Vide etiam caput 4 litteræ B.

Vicesimus nonus vero Laodicenæ synodi, Non decet, inquit, Christianos, qui legem evangelicam sunt amplexi, et eis, qui adhuc umbraticam et imperfectam colunt, perfectiorem, Judæis adhærere, et Sabbatum, ut illi, celebrantes, in illo omne opus condemnare, sed in eo quidem operari; diem vero Dominicum præferentes, otiari, si possint, ut Christiani, opera missa facere, ut ecclesiis assideant. Qui enim ob paupertatem, vel aliam quamdam necessitatem etiam die Dominico inexorabile opus subivit, ut improbus, veniam non consequitur. Eos autem, qui Judaicos non repudiant mores, manifeste anathematis supplicio subjicit.

Leges.

Judæi in Sabbato, et aliis eorum festis, neque ministerium corporaliter obeunt, neque aliud faciunt, neque publici aut privati criminis accusantur, nec Christianos accusant.

Si Judæus Christianum vel catechumenum mancipium possideat, et circumciderit, vel ausus fuerit Christianam alicujus conscientiam pervertere, capitali supplicio plectatur.

INITIUM LITTERÆ K.

CAP. I. *De depositis episcopis et clericis, et a quot episcopis deponuntur.*

Vide in nono capite litteræ Δ de eis qui jure deponuntur. Ut et 12 et 15 Carthaginensis synodi canones, quos invenies, episcopum a 12 episcopis **147** deponi oportere decernentes: presbyterum vero, a sex; et diaconum, a tribus. Et in decimo octavo cap. litteræ A canonem undecimum sanctorum apostolorum. Et in nono cap. ejusdem litteræ canonem vicesimum septimum magni Basilii.

Vicesimus primus sextæ syn. canon hoc modo verbatim dicit: Clerici, qui canonicorum criminum rei facti, et propterea perfectæ ac perpetuæ depositioni subjecti, et in laicorum locum detrusi sunt, si quidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum deleant, propter quod a gratia exciderunt, et ab eo se penitus alienos efficiant, cleri habitu tondeantur: sin autem non sua sponte hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, utpote qui sæcularem conversationem vitæ cœlesti præpo-

δίκῃ· τιμᾷν γὰρ ἐκ τούτου τὰ ἐκείνων ὄργια λογισθήσεται.

Τούτων ἀφίστασθαι πάντων παρεγγυῶσι καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λζ' κανών, καὶ ὁ λη', καὶ ὁ λθ' ἀμφοτέρων τῶν ἀποστολικῶν μεμνημένοι κανόνων αὐτοῖς ῥήμασι καὶ ὀνόμασιν.

Ὁ δὲ ια' τῆς ς' συνόδου τὸν τὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθίειν μὴ παραιτούμενον, ἢ τὴν τούτων φιλίαν οὐκ ἀτιμάζοντα, ἢ ἐν νόσοις πρὸς ἰατρείαν αὐτοὺς προσκαλούμενον, ἢ ἐν βαλανείῳ τούτοις συλλουόμενον, κληρικὸν μὲν ὄντα καθαιρέσει, λαϊκὸν δὲ ἀφορισμῷ ὑποτίθησι. Ζήτει καὶ τὸ δ' κεφ. τοῦ Β στοιχείου.

Ὁ δὲ κθ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, Οὐ δεῖ, φησί, τοὺς Χριστιανοὺς, τοὺς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον δεξαμένους, καὶ τελειότερον τοῖς ἔτι τὸν σκιώδη καὶ ἀτελῆ διώκουσι προσέχειν Ἰουδαίοις, καὶ τὸ Σάββατον, ὡς ἐκεῖνοι, τιμῶντας, ἀπραξίαν ἐν τούτῳ παντὸς ἔργου καταψηφίζεσθαι· ἀλλ' ἐν τούτῳ μὲν ἐργάζεσθαι, τὴν δὲ Κυρίαν τῶν ἡμερῶν προτιμῶντας, εἴγε δύναιντο σχολάζειν ὡς Χριστιανοὶ, τῶν ἔργων ἀφεμένους προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις. Τὸν γὰρ ἐκ πενίας, ἢ ἠστινοσοῦν ἄλλης ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν Κυριώνυμον ἔργον ἀπαραίτητον ὑπελθόντα, ὡς ἄγνωμον, μὴ συγγνώμης τυγχάνειν· τοῖς δὲ τὰ Ἰουδαϊκὰ μὴ παραιτουμένοις ἔθη, φανερῶς τιμᾶται τοῦ ἀναθέματος.

Νόμοι.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Σαββάτῳ καὶ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἑορταῖς, οὔτε σωματικῶς λειτουργοῦσιν, οὔτε τι ποιοῦσιν, οὔτε διὰ δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν αἰτίαν ἐνάγονται, ἢ Χριστιανοὺς ἐνάγουσιν.

Ἐὰν Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἢ κατηχούμενον ἀνδράποδον κτήσηται, καὶ περιτέμῃ, ἢ τολμήσῃ τινὸς διαστρέψαι Χριστιανικὸν λογισμὸν, κεφαλικῶς τιμωρείσθω.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Κ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τῶν καθαιρεθέντων ἤδη ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων καθαιροῦνται.*

Ζήτει ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου περὶ τῶν ἐνδίκως καθαιρεθέντων, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ιβ' κανόνα καὶ τὸν ιε' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, οὓς εὑρήσεις, ὑπὸ δώδεκα μὲν ἐπισκόπων χρῆναι κελεύοντας καθαιρεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον· ὑπὸ ἓξ δὲ, τὸν πρεσβύτερον, καὶ τριῶν, τὸν διάκονον· καὶ ἐν τῷ ιη κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα ια' τῶν ἁγίων ἀποστόλων· καὶ ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα κζ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ὁ δὲ κα' τῆς ς' συνόδου οὕτω κατὰ λέξιν φησίν· Οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικοῖς ὑπεύθυνοι γινόμενοι κληρικοὶ, καὶ διὰ τοῦτο παντελεῖ τε καὶ δεινῇ ὑποβαλλόμενοι καθαιρέσει, καὶ εἰς τὸν τῶν λαϊκῶν τόπον ἀπωθούμενοι, εἰ μὲν ἑκουσίως πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρῶντες ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκασι, καὶ ταύτης τέλεον ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς καθιστᾶσι, τῷ τοῦ κληρικοῦ κειρέσθωσαν σχήματι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐθαιρέτως αἱρήσονται, καθάπερ οἱ λαϊκοὶ τὴν κόμην ἐπιτρεφέτωσαν, ὡς τὴν

Digitized by Google

ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς αἰωνίου προτετιμηκότες ζωῆς· φιλανθρωπότερον γὰρ ὁ κανὼν τοῖς ἀληθεῖ μεταμέλῳ χρησαμένοις διατίθεται· οἱ μὲν γὰρ διά τινα περιφανῆ ἐγκλήματα καθαιρούμενοι, μοιχείᾳ τυχὸν, ἢ ἱεροσυλίᾳ περιπεσόντες, εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν ἐκβάλλονται χώραν, καὶ ἐνεργεῖν οὐδ' ὁτιοῦν αὐτοῖς ἔξεστι τῶν τοῖς κληρικοῖς ἀνηκόντων· οἱ μέντοι δευτέροις γάμοις προσομιλήσαντες συγγινώσκονται διὰ τὸν γάμον, καὶ τὰ ἔξω μετιέναι τοῦ βήματος οὐκ ἀπείργονται, ὡς ἡ οθ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος διορίζεται, ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ δ' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ις' κεφαλαίῳ τοῦ Π στοιχείου τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνας θ' καὶ ι', καὶ ἐν τῷ ζ' κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα α' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

A

ΚΕΦΑΛ. Β'. ***Περὶ τῶν καινιζομένων ἐκ βασιλέων Ἐκκλησιῶν ἢ πόλεων.***

Ζήτει τὸ κα' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. ***Περὶ καινοτομιῶν.***

Νόμοι.

Καινὸν ἔργον ποιεῖ τις ἢ οἰκοδομῶν, ἢ καταλύων ὁτιοῦν, καὶ τὴν προτέραν ὄψιν ἐναλλάσσων.

Ὁ τὸν παλαιὸν οἶκον ἀνανεῶν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μὴ παρεξίτω, μήτε ἀφαιρείσθω τὰ φῶτα ἢ τὴν ἀποψιν τῶν γειτόνων, εἰ μὴ ἄρα δουλείαν ἔχοι κατὰ συμφωνίαν ἢ ἐπερώτησιν παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ, ἢ ἐπιτρέπουσαν, ὡς βούλεται, τὸ παλαιὸν ἀμείβειν σχῆμα. Ἡνίκα δὲ δύο οἶκοι ἀπαντικρὺ ἀλλήλων εἰσὶ, χρὴ μεταξὺ αὐτῶν δώδεκα πόδας εἶναι, ἀρχομένους ἀπὸ τῶν θεμελίων μέχρι παντὸς τοῦ ὕψους· τούτου γὰρ φυλαττομένου τοῦ διαστήματος, ἔξεστιν ἑκάστῳ εἰς ἄπειρον ὕψος τὸν ἴδιον ἐγείρειν οἶκον, καὶ θυρίδας ἐν αὐτῷ παρακυπτικὰς κατασκευάζειν· ὁ δὲ νέον οἶκον οἰκοδομῶν μὴ ἀφαιρείσθω τὴν ἄποψιν τοῦ γείτονος, ἐὰν ἐξ εὐθείας ὁρᾷ τὴν θάλασσαν ἑστὼς ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις, ἢ καθεζόμενος ἐν αὐτοῖς· καὶ μὴ ἀναγκαζέσθω παρατρέπειν ἑαυτὸν εἰς πλάγιον, ἐφ' ᾧ ἰδεῖν θάλασσαν· ἐὰν δὲ ρ' ποδῶν ἐν μέσῳ τῶν δύο οἴκων ὑπάρχῃ διάστημα, ἐξέστω ἀκωλύτως κτίζειν τῷ βουλομένῳ, καὶ τὴν ἐπὶ θάλατταν ἄποψιν ἀφαιρεῖσθαι τοῦ γείτονος· εἰ δὲ σύμφωνόν ἐστιν ἐπιτρέπον τινὶ τὴν οἰκοδόμησιν, κρατείτω τὸ σύμφωνον, εἰ καὶ βλάπτει τὸν γείτονα περὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἄποψιν· οὐδὲ γὰρ προσήκει τὰς ὑπαρχούσας τινὶ ἐξουσίας διὰ τῶν γενικῶν νόμων ἀφαιρεῖσθαι.

B

C

Ὅτι δὲ, μέσου ὄντος στενωποῦ ἢ πλατείας, οἰκοδομεῖ τις τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, εἰ καὶ πλέον ἔχει τῶν δώδεκα ποδῶν τὸ τοῦ στενωποῦ ἢ τῆς πλατείας μέτρον, μὴ ἀφαιρείσθω τὸ περιττὸν, καὶ τῷ ἰδίῳ οἴκῳ προστιθέτω· οὐ γὰρ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ δημοσίου τοὺς δώδεκα πόδας ὥρισεν ἡ διάταξις, ἀλλ' ὥστε μὴ στενώτερον τῶν δώδεκα ποδῶν εἶναι τὸν μεταξὺ τῶν οἴκων ἀέρα· ὅτε δὲ πλέον τούτων εὑρίσκεται, μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφαιρείσθω, ἀλλὰ τῇ πόλει περισωζέσθω τὰ οἰκεῖα. Εἰ μέντοι πόδες δέκα εἰσὶν ἐν μέσῳ καὶ μὴ ἐλάττονες, τότε παρακυπτικὰς μὲν μὴ ποιείτω ὁ κτίζων, εἰ μὴ πρότερον εἶχεν αὐτὰς, φωταγωγοὺς δὲ ποιείτω ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ πάτου ἀνοιγομένας.

suerint. Nam in eos qui vera utuntur pœnitentia, clementior est canon. Qui etenim propter manifesta quædam crimina segregantur, in adulterium puta, vel sacrilegium incidentes, in laicorum locum dejiciuntur, nec eis, quæ ad sacerdotes pertinent, administrare liceat. Qui porro secundo uxorem duxerint, illis propter matrimonium ignoscitur, et, quominus ea quæ extra sacrum tribunal fiunt, exerceant, non prohibentur, ut 79 imperatoris Leonis novella statuit; quam vide etiam in 4 capite litteræ Γ. Consule etiam in decimo sexto capite litteræ Π canones 9 et 10 synodi Neocæsariensis, et in septimo cap. ejusdem litteræ canonem primum Antiochenæ synodi.

B

CAP. II. ***De ecclesiis vel urbibus ab imperatoribus de novo exstructis.***

Vide 21 cap. litteræ E.

CAP. III. ***De innovationibus.***

Leges.

Novum opus facit aliquis, aut ædificando, aut quippiam diruendo, ita ut pristinam faciem mutet.

Qui antiquam domum renovat, pristinam formam ne excedat, neque luminibus aut prospectui vicinorum officiat, nisi servitutem habeat per pactum vel per interrogationem sibi concessam, aut permittentem, ut vult, pristinam formam immutare. Quando vero duæ domus sibi invicem oppositæ sunt, inter eas duodecim pedes esse oportet, a fundamentis incipiendo usque ad summam altitudinem: nam hoc observato spatio, unicuique licet ad immensam altitudinem domum suam exstruere, et in ea prospectivas facere fenestras. Qui autem novam ædificat domum, ne vicini prospectu officiat, dum in sua domo stat vel in ea sedet, directe mare prospiciat, et non cogatur seipsum ad latus convertere, ut mare videat: sin autem inter utramque domum centum pedum observetur intervallum, cuilibet sine impedimento ædificare liceat, et vicini in mare prospectui officere. Si vero ædificandi pactum conventum alicui fuerit, valeat pactum, quamvis vicini in mare prospectu offendat: non enim convenit, ut servitutes, quas habeat aliquis, per leges generales eximantur.

C

D

148 Quando in angiporto vel platea domum suam ædificat aliquis, licet etiam latior duodecim pedibus sit angiporti vel plateæ mensura, ne adimat quod redundat, et propriæ domui addat; nam in publici damnum duodecim pedes non decrevit constitutio, sed ne angustior duodecim pedibus intra domos esset aer. Quando vero bis plures inveniuntur, nemo ex iis auferat, sed civitati propria serventur. Si quidem in medio sint pedes decem et non pauciores, tunc prospectivas fenestras ne faciat ædificator, nisi prius eas habuit; fenestras autem lumen immittentes faciat, sex pedibus a pavimento aperiendas.

Digitized by Google

Communibus domibus servitutem imponere dominorum vicinorum unus absque alterius sententia non potest; neque communem demoliri parietem aut reficere præter vicini sententiam, quandoquidem non est solus dominus.

A

In arboribus autem vel hortulis prospectus servitus non observatur.

Si vicini arbor in media area consita, magnas extendens radices, nostræ domus fundamentis offenderit, magistratus providentia vicinus exscindere cogatur.

Non recte prohibet aliquis vicinum suum sub tignorum ejus stillicidio portam versus viam publicam aperire, cum actum non lædit.

Si fons ex quo aquam hausit quidam, pro tempore exsiccetur, et rursus ad suas venas redierit, renovatur in eo, ut prius, aquæductus haustus.

B

Neque furnum neque focum in communi pariete quis facere potest.

Furnum ædificantem, qui in superioribus domi partibus habitant, a fumo offensi, prohibere possunt, nisi jus habeat illic fumum intromittere. Et e contrario, qui in superioribus tectis habitant, aquam vel stercus præcipitare prohibentur, et illis, qui in inferioribus degunt, nocere. In propriis enim domibus tantum cuilibet facere licet, in quantum alius non offenditur.

Si paries tuus semipedem in ædes meas sese inclinaverit, possum tecum agere, ut eum erigas.

C

Nemo potest stercus prope alterius ædes projicere, nisi talem habeat servitutem.

Quicunque absque imperatoris mandato civitatis vicum suis ædibus obstruet, citra controversiam antiqua jura civitati reddat.

Secundum legem viæ latitudo in porrectum quidem octo pedes habet, in anfractum vero sexdecim.

CAP. IV. *De Kalendis et divinationibus.*

Vide caput 13 litteræ B et caput 3 litteræ E.

149 CAP. V. *De canonibus ecclesiasticis, et quot canones valere oportet.*

Primus IV synodi canon, Qui a sanctis Patribus, inquit, in unaquaque synodo, œcumenica nempe et provinciali, hucusque expositi sunt canones, ad fidei dogmata stabilienda et ecclesiasticam disciplinam, observari æquum censemus.

D

Secundus VI synodi canon etiam particulariter enumerat sanctos Patres, qui et privatim et publice sanctos et divinos canones composuerunt, et firmiter manere decernit, quos illi Spiritu sancti inspiratione ediderunt, et sancti Patres, qui nos præcessere, susceperunt et confirmarunt, et nobis ad animarum medelam et perturbationum curationem tradiderunt, sanctorum apostolorum, dico, octoginta quinque canones (præter constitutiones per Clementem; nam illis adulterina quamplurima ab

Δουλείαν ἐπιθεῖναι τοῖς ἐπικοίνοις οἰκήμασιν, ὁ εἷς τῶν κοινωνῶν παρὰ γνώμην τοῦ ἑτέρου οὐ δύναται, οὐδὲ τὸν ἐπίκοινον καταλύειν τοῖχον, ἢ ἀνεῳγῶν παρὰ γνώμην τοῦ κοινωνοῦ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι μόνος δεσπότης.

Κατὰ δένδρων μέντοι ἢ κήπων δουλεία ἀπόψεως οὐ φυλάττεται.

Ἐὰν δένδρον τοῦ γείτονος ἐν τῷ μεσαυλίῳ ἱστάμενον, μεγάλας ἐκτείναν ῥίζας, τοὺς θεμελίους τῆς ἐμῆς οἰκίας βλάπτῃ, προνοίᾳ τοῦ ἄρχοντος ἀναγκαζέσθω ὁ γείτων ἐκτέμνειν.

Οὐ καλῶς κωλύει τις τὸν γείτονα αὐτοῦ ἀνοίγοντα πυλεῶνα κατὰ τῆς δημοσίας ὑποκάτω τοῦ σταλαγμοῦ τῶν κεράμων αὐτοῦ, ἐν ᾧ μὴ βλάπτῃ τὴν πάροδον.

Ἐὰν ἡ πηγὴ, ἀφ' ἧς ἔλκει τις ὕδωρ, ξηρανθεῖσα ἐπί τισι χρόνοις, αὖθις πρὸς τὰς ἑαυτῆς ἐπανέλθῃ φλέβας, ἀνανεοῦται αὐτῷ πάλιν ὁ τοῦ ὕδατος ἀντλισμὸς καθὰ καὶ πρότερον.

Οὔτε φοῦρνον, οὔτε ἑστίαν ἐν τῷ ἐπικοίνῳ τοίχῳ δύναταί τις ποιεῖν.

Τὸν κτίζοντα φοῦρνον, δύνανται οἱ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις οἴκοις ὑπὸ τοῦ καπνοῦ βλαπτόμενοι κωλύειν αὐτὸν, εἰ μὴ ἄρα δίκαιον εἶχεν ἐκεῖσε τὸν καπνὸν εἰσπέμπειν· καὶ τὸ ἀνάπαλιν οἱ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις στέγαις οἰκοῦντες κωλύονται ὕδωρ ῥίπτειν ἢ κόπρον, καὶ καταβλάπτειν τοὺς ἐν τοῖς χθαμαλωτέροις οἰκοῦντας. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἔξεστί τινι ποιεῖν τι ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὅσον ἕτερον μὴ καταβλάπτῃ.

Ἐὰν ὁ τοῖχός σου κατὰ τοῦ οἴκου μου ἐκκλίνῃ ἡμίσυ ποδὸς, ἀναγκάζω σε ἀνορθοῦν αὐτόν.

Οὐδεὶς δύναται κόπρον πλησίον τοῦ ἀλλοτρίου τοίχου ῥίπτειν, εἰ μὴ τοιαύτην ἔχει δουλείαν.

Ὅστις χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς ῥύμην πόλεως τοῖς ἰδίοις ἀναφράξει οἴκοις, ἀναμφισβητήτως τὰ ἀρχαῖα δίκαια τῇ πόλει ἀποδότω.

Κατὰ νόμον ἡ πλατεῖα ὁδὸς εἰς μὲν ὀρθὸν, ὀκτὼ ποδῶν ἐστιν, εἰς δὲ κάμψιν ἑκκαίδεκα.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ Καλανδῶν καὶ κληδονισμῶν.*

Ζήτει τὸ ιγ' κεφάλαιον τοῦ Β στοιχείου· καὶ τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ πόσους δεῖ κανόνας κρατεῖν.*

Ὁ α' τῆς δ' συνόδου κανὼν, Τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων, φησὶ, καθ' ἑκάστην σύνοδον, οἰκουμενικήν τε δηλονότι καὶ τοπικὴν, ἄχρι καὶ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας, εἴς τε δογμάτων συντελοῦντας ἀκρίβειαν, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, κρατεῖν δικαιοῦμεν.

Ὁ δὲ β' τῆς ς' συνόδου κανὼν καὶ κατὰ μέρος τοὺς συνεταχότας τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ θείους Πατέρας ἀπαριθμεῖται, καὶ βεβαίως μένειν θεσπίζει, οὓς αὐτοί τε τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ ἁγίου ἐχρησμοδότησαν Πνεύματος, καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅγιοι Πατέρες ἐδέξαντο καὶ ἐκύρωσαν, καὶ ἡμῖν παραδεδώκασι πρός τε ψυχῶν θεραπείαν, καὶ ἰατρείαν παθῶν, τοὺς πέντε καὶ ὀγδοήκοντα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, φημὶ, πλὴν τῶν διὰ Κλήμεντος

Digitized by Google

διατάξεων (αὗται γὰρ πολὺ τὸ νόθον πρὸς τῶν κανόνων, δίκην ζιζανίων, εἰσεδέξαντο), τὸ κῦρος ἔχειν κελεύει, καὶ οὓς οἱ ἐν Νικαίᾳ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόροι Πατέρες ἐκπεφωνήκασιν· ἀλλὰ μὴν καὶ οὓς ἡ ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων δευτέρα καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τῶν ρν' Πατέρων ἐθέσπισε, καὶ ἡ τρίτη τῶν ἐν Ἐφέσῳ διακοσίων Πατέρων, καὶ ἡ τετάρτη τῶν ἐν Χαλκηδόνι ἑξακοσίων τριάκοντα Πατέρων, καὶ οὓς ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδος διετάξατο, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ, καὶ ἡ ἐν Γάγγραις, καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, καὶ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας, καὶ ἡ ἐν Σαρδικῇ, καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ. Δεκτέοι γε μὴν καὶ οἱ παρὰ Νεκταρίου καὶ Γενναδίου τῶν Κωνσταντινουπόλεως γραφέντες προέδρων, προσέτι Διονυσίου καὶ Πέτρου τῶν ἱερομαρτύρων, Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου καὶ Κυρίλλου, Τιμοθέου καὶ Θεοφίλου, οἳ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως γεγόνασι πρόεδροι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Γρηγορίου Νεοκαισαρείας τοῦ Θαυματουργοῦ, Βασιλείου Καισαρείας τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου. Ὁ μέντοι πρὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκδοθεὶς κανὼν ἐν τοῖς αὐτῶν τόποις καὶ μόνον ἐκράτησε. Τῶν τοίνυν συμπάντων κανόνων τούτων ὅ γέ τινα παραχαράττειν, ἢ ἀνατρέπειν, ἢ ἀθετεῖν τολμῶν, ἢ καινοτομεῖν, ἢ ἑτέρους ψευδῶς πρός τινων συντεθέντας παραδέχεσθαι, τῶν ἐπιχειρούντων τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν, ὁ τοιοῦτος ἔστω, φησὶν, ἀνάθεμα, καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ καταλόγου ἀλλότριος.

A hæreticis zizaniorum more introducta sunt) auctoritatem habere jubet, et quos trecenti decem et octo divinitus inspirati Patres Nicææ emiserunt; ut et quos in imperiali civitate secunda et œcumenica synodus centum et quinquaginta Patrum exposuit; et tertia in Epheso ducentorum Patrum; et quarta in Chalcedone sexcentorum et triginta Patrum; et quos sancta in Ancyra synodus ordinavit; porro et quos illa in Neocæsarea, et in Gangris, et in Antiochia Syriæ, et in Laodicea Phrygiæ, et in Sardica, et in Carthagine. Accipiendi etiam sunt canones a Nectario et Gennadio, qui Constantinopoli præsidebant, scripti; Dionysii etiam et Petri sanctorum martyrum, magni Athanasii, et Cyrilli, et Timothei, et Theophili, qui Alexandriæ magnæ civitatis fuerant præsides: ut et etiam Gregorii Neocæsareæ, qui Thaumaturgus dictus est, magni Basilii Cæsareæ, Gregorii Nysseni, Gregorii Theologi, et Amphilochii Iconii. Qui vero a Cypriano, Afrorum regionis archiepiscopo et martyre, et a synodo, quæ sub eo fuit, emissus est canon, in eis locis nec alias obtinuit. Quicunque igitur horum omnium canonum aliquem vel adulterare, vel subvertere, vel abolere audet, vel innovare, vel alios a quibusdam false compositos admittere, qui veritatem cauponari conati sunt, talis, inquit, sit anathema, et a Christiano catalogo alienus.

B

Ὁ δὲ α' τῆς ζ' συνόδου κανών, Τοὺς θείους, φησὶ, κανόνας, ἔργον νομίζοντες ἀτεχνῶς περιμάχητον, ἀσπαίως ἐνστερνιζόμεθα, οὓς τε πρῶτον οἱ θεῖοι ἀπόστολοι σαφῶς διεγράψαν, καὶ οὓς αὖθις αἱ ἁγίαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, πρὸς δὲ καὶ αἱ τοπικαὶ συνετάξαντο· ἔτι γε μὴν καὶ οὓς ἰδίᾳ ἔνιοι τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ διενεγκόντων καὶ ἀρετῇ σοφοὶ Πατέρες ἐκπεφωνήκασι· καὶ ὁλόκληρον καὶ ἀσάλευτον τὴν σφῶν διαταγὴν τηρεῖσθαι θεσπίζομεν, ὡς ἄν γε δή που τῆς αἰωνίου μακαριότητος πρόξενον· ἐξ ἑνὸς γοῦν ἅπαντες καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος αὐγασθέντες τὸν νοῦν, τὰς τῶν κανόνων διατάξεις ὑποτυπώσαντες ἐκδεδώκασιν, ἃς δὴ καὶ ὡς μαρτύριά τε καὶ κατορθώματα αἰδοῖ τῇ πάσῃ τιμᾶν χρή. Διαμαρτύρονταί γέ τοι σαφῶς καὶ ὑποδεικνύουσι, πῶς δεῖ βιοῦντας ἡμᾶς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦν· καὶ τοῖς παραβεβηκόσι τὴν μετελευσομένην αὐτοὺς προζωγραφοῦσιν ἀπαραίτητον κόλασιν. Ταύτῃ τοι καὶ τὰ τοῦ θεόπτου Μωσέως δανεισάμενοι, λέγομεν· « Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν· » καὶ τὰ τοῦ Ἀποστόλου· « Εἰ ἄγγελος εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. » Ἀνάθεμα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἀποφαινόμεθα τοὺς παρὰ τῶν θείων κανόνων τούτῳ παραπεμφθέντας, καθαιροῦμέν τε τοὺς καθαιρεθέντας, καὶ τοὺς ἀφορισθέντας συναφορίζομεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐπιτιμηθεῖσι τὴν αὐτὴν ἐπιτιμίαν ὁρίζομεν.

C

Primus vii synodi canon, Divinos, inquit, canones, opus certe magno honore dignum judicantes, libenter amplectimur, tam quia eos primum divini apostoli manifesto formarunt, quam quia rursum sex sanctæ et œcumenicæ synodi, porro etiam et provinciales eos ediderunt; adde quod privatim quidam pietate et virtute excellentium sapientes Patres illos ediderunt: eorum que constitutiones integras et intactas observari decernimus, tanquam quidem æternæ felicitatis conciliatrices. Ex uno igitur eodemque Spiritu omnes mente illuminati, canonum constitutiones composuerunt et ediderunt: quas quidem, ut testimonia et ad recte se gerendum instituta, omni verecundia honorare oportet. Manifesto quidem testantur, atque ob oculos ponunt, quo pacto vita nobis instituenda est, et in ea virtus efformanda: et transgressoribus inevitabile designant supplicium illis superventurum. Verba itaque Mosis qui Deum vidit mutuantes dicimus: Eis non licet addere, nec ab eis licet detrahere; et illud Apostoli: « Si angelus vobis evangelizaverit, præter id quod accepistis, **150** sit anathema. » Et nos etiam anathema denuntiamus in eos qui a sanctis canonibus anathemati subjiciuntur, depositos etiam deponimus, et segregatos segregamus; etenim eis, quos pœnæ subjecerunt, eamdem pœnam decernimus.

D

Τόμος ἑνώσεως.

Ὁ δὲ τῆς ἑνώσεως τόμος, Τοῖς ἐν καταφρονήσει, φησὶ, τιθεμένοις τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας τῶν

Tomus unionis.

Unionis vero tomus, Omnibus, inquit, contemptui habentibus sanctorum nostrorum Patrum

Digitized by Google

sacros et divinos canones, qui et sanctam Ecclesiam suffulciunt, et completam Christianismi summam adornantes ad divinam pietatem perducunt, anathema.

Lex.

Centesima tricesima prima Justiniani novella, Sancimus, inquit, ut sancti ecclesiastici canones, qui a septem sanctis conciliis promulgati aut confirmati sunt, vim legum obtineant : nempe a Nicæno trecentorum duodeviginti (Patrum) concilio, in quo Arius, cui a furore cognomen inditum est, anathemate est percussus ; a Constantinopolitano sanctorum Patrum centum quinquaginta, a quibus Spiritus sancti oppugnator Macedonius infamia notatus est ; ab Ephesino primo, in quo Nestorius condemnatus est ; a Chalcedonensi, in quo Eutyches cum Dioscoro anathemate percussus est ; adhæc qui a Constantinopolitano secundo, a quo Origenes una cum operibus suis, et alii quidam impii ignominia affecti sunt ; præterea qui a Constantinopolitano tertio, quod de multis hæresibus triumphans, vetustiorum sanctorum conciliorum placita sancta confirmavit ; et super omnes, qui a Nicæno secundo, in quo illi qui adversus sacras imagines insaniebant, pariter cum primitivis hæreticis catholica Dei Ecclesia abdicati sunt : prædictorum enim sanctorum conciliorum decreta, perinde ac sacras Scripturas suscipimus, et canones ut leges custodimus. Quotquot vero sanctorum conciliorum post Justinianum meminit novella, cum legum recensionem denuo emisit imperator, illa addidit. Necesse est vero canones majoris esse auctoritatis quam leges ; hæ enim ab imperatoribus solis conditæ fuerunt, et a successoribus eorum approbationem nacti sunt ; canones autem a sanctis Patribus, sententia et consilio et consensu tunc temporis imperatorum, fuerunt conscripti et confirmati. Attamen venerandæ leges magnum pondus divinis canonibus afferunt : partim quidem cum illis convenientes, partim vero, quæcunque in illis desunt, supplentes, ubi opus est.

CAP. VI. *De canonico.*

Vide leges in 28 capite litteræ X positas.

CAP. VII. *Quod clericum in cauponam ingredi non decet.*

Sanctorum apostolorum 54 canon, clericum qui in caupona comedere deprehensus fuerit, nisi propter necessitatem in publicum diversorium descenderit, segregari jubet. Nam clericos, cum vitæ sanctæ **151** exemplo sint laicis, in omnibus inculpatos esse oportet, ne propter ipsos Dei nomen blasphemetur. Qui vero quamplurimum cauponis delectatur, virorum et mulierum ibi confluentium et inhoneste viventium turpitudinis non est expers. Eadem etiam Carthaginensis canon 40 statuit.

Nonus sextæ synodi nulli clerico inquit licere cauponariam habere tabernam. Si enim ei in cauponam ingredi non est permissum, nequaquam

μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, οἳ καὶ τὴν ἁγίαν ὑπερείδουσιν Ἐκκλησίαν, καὶ ὅλον τὸ Χριστιανικὸν πλήρωμα κοσμοῦντες, πρὸς θείαν ὁδηγοῦσιν εὐλάβειαν, ἀνάθεμα.

Νόμος.

Ἡ δὲ ῥλα' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Θεσπίζομεν, φησὶ, νόμων τάξιν ἐπέχειν τοὺς ἁγίους καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τουτέστι, τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη', καθ' ἣν Ἄρειος ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος ἀνεθεματίσθη· καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἁγίων ρν' Πατέρων, ὑφ' ὧν ὁ πνευματομάχος Μακεδόνιος ἐστηλιτεύθη· καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ, ἐν ᾗ ὁ Νεστόριος κατεκρίθη· καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι, καθ' ἣν ὁ Εὐτυχὴς μετὰ Διοσκόρου ἀνεθεματίσθη· πρὸς δὲ ταύταις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ δεύτερον, δι' ἧς Ὠριγένης μετὰ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἕτεροί τινες δυσσεβεῖς παρεδειγματίσθησαν· καὶ ἔτι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ τρίτον, ἧτις διαφόρους αἱρέσεις θριαμβεύσασα, τὰ τῶν προγενεστέρων ἁγίων συνόδων θεῖα δόγματα ἐπεκύρωσε, καὶ ἐπὶ πᾶσι τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, ἐξ ἧς οἱ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυττήσαντες ἐξίσου τοῖς προλαβοῦσιν αἱρετικοῖς τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀπεκηρύχθησαν· τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων τὰ δόγματα, καθάπερ τὰς θείας Γραφὰς, δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν. Ὅσων δὲ ἁγίων συνόδων μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἡ νεαρὰ μέμνηται, ὁ τὴν τῶν νόμων ἀνακάθαρσιν ποιήσας βασιλεὺς προσέθετο. Πλέον τοίνυν τῶν νόμων τοὺς κανόνας ἰσχύειν ἀνάγκη· οἱ μὲν γὰρ παρὰ βασιλέων μόνων συνετέθησαν, καὶ παρὰ τῶν εἰσέπειτα καλῶς ἔχειν ἀνομίσθησαν· οἱ δέ γε κανόνες παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων γνώμῃ καὶ σπουδῇ καὶ ψήφῳ τῶν τηνικάδε βασιλέων συνεγράφησαν καὶ ἐπεστηρίχθησαν. Ὅμως γε μὴν μεγάλην ροπὴν τοῖς θείοις κανόσιν οἱ φιλευσεβεῖς ἐκπορίζουσι νόμοι, τὰ μὲν ἐκείνοις συντρέχοντες, τὰ δὲ καὶ ἀναπληροῦντες, ἅπερ ἐκείνοις ἔσθ' ὅπη παρεῖται.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'. *Περὶ κανονικοῦ.*

Ζήτει τοὺς κειμένους νόμους ἐν τῷ κη' κεφ. τοῦ Χ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. *Ὅτι εἰς καπηλεῖον οὐ δεῖ τὸν κληρικὸν εἰσιέναι.*

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων νδ' κανὼν τὸν ἐσθίειν ἐν καπηλείῳ φωραθέντα κληρικὸν, εἰ μὴ που δι' ἀνάγκην ἐν πανδοχείῳ, ἀφορίζεσθαι κελεύει. Βου γὰρ σεμνοῦ τοῖς λαϊκοῖς παράδειγμα τυγχάνοντας τοὺς κληρικοὺς, ἀνεπιλήπτους ἐν ἅπασιν εἶναι δεῖ, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα βλασφημῆται. Ὁ δὲ καπηλείοις ὡς τὰ πολλὰ χαίρων, ἀθῴως τῆς τῶν ἐκεῖ προσεδρευόντων καὶ ἀσέμνως βιούντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν οὐκ ἂν εἴη κακίας. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μ' διορίζεται.

Ὁ δὲ θ' τῆς ϛ' συνόδου μηδενὶ ἐξεῖναί φησι κληρικῷ καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. Εἰ γὰρ τῷ τοιούτῳ εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι οὐκ ἐπιτέτραπται, σχολῇ

Digitized by Google

γ' ἂν ἄλλοις ἐν τούτῳ διακονεῖσθαι, καὶ ἃ μὴ θέμις αὐτῷ ἐγχειρεῖν. Εἰ δέ τις τοῦτο διαπράξαιτο, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω· καὶ δεινὸν μὲν ἂν εἴη τὸ προΐστασθαι τούτου, καὶ δι' ἑαυτοῦ τοὺς εἰσιόντας ὑποδέχεσθαι. Εἰ δέ τις κληρικὸς, τοιοῦτον ἐργαστήριον ἔχων, ἑτέρῳ δοίη μισθοῦ, τοῖς τοῦ κανόνος δεσμοῖς οὐχ ὑπόκειται· τοῦτο γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ παρὰ μοναστηρίοις καὶ ἐκκλησίαις συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν.

A etiam aliis in ea ministrare et pretio vendere licet. Si quis autem hoc fecerit, vel cesset, vel deponatur : turpissimum enim esset, illi præesse, et eos qui ingrediuntur honoris causa excipere. Si quis autem clericus talem habeat tabernam, et alteri elocet, canonicis pœnis non subjicitur : hoc enim etiam apud monasteria et ecclesias aliquando accidere quis videat.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κδ' πρεσβυτέρους, διακόνους, ὑπηρέτας, ἀναγνώστας, ψάλτας, ἐξορκιστὰς, θυρωροὺς, καὶ τοὺς ὅσοι τοῦ τῶν ἀσκητῶν τάγματος, εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι τῶν ἀθέσμων ἡγεῖται, καὶ κομιδῇ βλαβερόν.

Vicesimus quartus Laodicenæ syn. presbyteros, diaconos, ministros, lectores, cantores, exorcistas, ostiarios, et eos qui sunt monachorum ordinis, in cauponam ingredi iniquum et omnino impium judicat.

Νόμος.

Lex.

Ἡ δὲ ρλγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ τὸν ἀναστρεφόμενον ἐν καπηλείῳ μοναχὸν σωφρονίζεσθαι κελεύει παρὰ τοῦ ἐπάρχου, καὶ ἐξωθεῖσθαι τοῦ μοναστηρίου παρὰ τοῦ ἡγουμένου, ὡς τὸν ἐν αἰσχύνῃ βίον τῆς ἀγγελικῆς καταστάσεως ἀλλαξάμενον.

B Centesima tricesima tertia Justiniani novella monachum in caupona conversantem castigari jubet a præfecto et e monasterio per antistitem expelli, quippe qui vitam ignominiosam angelicæ institutioni prætulerit.

ΚΕΦΑΛ. Η'. *Περὶ καρποφορίας τῆς εἰς τοὺς θείους ναούς.*

CAP. VIII. *De fructibus in divina templa allatis.*

Ὁ γ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἔτι δὲ καὶ ὁ δ', ἐπὶ τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ οἴνῳ μόνῳ καὶ ἄρτῳ κεχρῆσθαι κελεύει, καὶ τοὺς εἰς τοὺς ναοὺς καρποφοροῦντας ταῦτα μόνον εἰσφέρειν, ἔτι δὲ καὶ ἔλαιον, ὥστε φῶς δι' αὐτοῦ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ ἀναπέμπεσθαι, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς· μήτε δὲ μέλι, μήτε γάλα, μὴ ἀντὶ οἴνου τὰ ἐξεπίτηδες σκευαζόμενα σίκερα, ἃ καὶ μέθην ὥσπερ οἶνος ἐμποιεῖν πέφυκε· μὴ ὄρνεις, ἢ ἕτερα ζῶα, ἢ ὄσπρια. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα κληρικὸν εὐθὺς καθαιρεῖ. Τὰ μέντοι ὡς ἀπαρχὰς τῶν ὡρίων καρπῶν ἔν γε τῷ δέοντι καιρῷ εἰσφερόμενα, πεπείρους, φημὶ, βότρυς, καὶ νέα χίδρα, τὰ πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια δηλαδὴ τῶν ὀσπρίων, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ὀπώραν, ἐπ' οἴκου πέμπειν τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις· εἰς δέ γε τὸ θυσιαστήριον μηδ' ὁτιοῦν τούτων εἰσάγειν· κἀκείνους ταῦτα δεχομένους μὴ εἰς οἰκείαν μόνην ἔχειν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ κλήρῳ διανέμειν παντί.

C Tertius sanctorum apostolorum canon, sicut etiam quartus, in incruento sacrificio vino solo et pane uti jubet; et qui fructus in templa apportant, illa sola afferre; præterea et oleum, ut lumen per hoc vero lumini accendatur, et incensum tempore sanctæ oblationis; sed neque mel, neque lac, neque pro vino siceram factitiam, quæ ut vinum ebrietatem facit; neque aves, vel alia animalia, vel legumina. Eum vero, qui contra hæc facit, clericum statim deponit. Hæc quidem, tanquam tempestivorum fructuum primitias; in tempore opportuno oblata, maturas dico uvas, et novas spicas, cibo nempe idonea legumina, et omnem alium fructum autumnalem, donum episcopo et presbyteris mittere, ad altare vero nullum eorum offerre vult. Qui autem illa susceperint, in domesticam suam utilitatem solam non vertant, sed universo clero distribuant.

Ὁ δὲ κη' τῆς ς' συνόδου καθαιρεῖ τοὺς εἰς τὸ θυσιαστήριον σταφυλὰς δεχομένους κληρικοὺς, καὶ τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ τῆς προσφορᾶς συνάπτοντας, καὶ οὕτως ἡνωμένως ἀμφότερα διανέμοντας τῷ λαῷ· ἀλλὰ τὴν μὲν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τελουμένην ζωοποιὸν προσφορὰν ἰδίᾳ τῷ λαῷ μετασιδόναι κελεύει· ἰδίᾳ δὲ τὰς σταφυλὰς μετ' εὐλογίας, ὡς ἀπαρχὰς, διανέμειν, πρὸς τὸ χάριν εἰδέναι τοὺς μεταλαμβάνοντας τῷ δοτῆρι τῶν ἐτησίων καρπῶν, δι' ὧν τὰ σώματα ἡμῶν κατὰ τὸν θεῖον ὅρον τρέφεταί τε καὶ αὔξει. Ὁ δὲ παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν κληρικὸς καθαιρεῖται.

Vicesimus octavus sextæ synodi clericos, qui uvas ad altare oblatas recipiunt, et cum incruento oblationis sacrificio conjungunt, et ita simul utraque populo distribuunt, deponit; sed vivificam quidem solummodo oblationem ad peccatorum remissionem celebratam populo impertire jubet; seorsim vero uvas, ut primitias, cum benedictione distribuere, ut qui ex iis participant annuorum fructuum datori gratias agant, per quos corpora nostra divina voluntate aluntur et augentur. Qui itaque præter hæc decreta fecerit clericus deponitur.

Ὁ δὲ ζ' τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, ἔτι καὶ ὁ η', τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ διδόντα ἢ λαμβάνοντα τὰς τῇ ἐκκλησίᾳ προσαγομένας καρποφορίας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ οἰκονόμου, ἅτε περὶ ἐλαχίστου τούτους τιθέμενον, τῷ ἀναθέματι ἀνατίθησιν.

152 Septimus porro et octavus synodi in Gangra illum qui per se dat vel accipit fructus ecclesiæ oblatos, præter episcopi vel œconomi sententiam, quippe quod illos parvi facit, anathemati subjicit.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ λζ' μηδὲν πλέον ἄρτου

Carthaginensis synodi 37 nihil præter panem

Digitized by Google

et vinum in sacrificio jubet offerri : panem quidem, in Domini corporis typum, vinum vero, sanguinis. Ita enim cum Dominus propriis discipulis dedit, dixit : « Hoc est corpus meum ; » et poculum rursum : « Bibite ex eo omnes, hoc est sanguis meus. » Quoniam autem non solum sanguis, sed etiam aqua ex latere Domini in cruce hasta penetrato effluxit, idcirco ab Ecclesia necessario usu receptum est, in sacris mysteriis aquam cum vino admiscere. Mel autem et lac ad infantium mysterium offerri, a sexta synodo vetitum est. Dicit enim 57 ejus synodi canon : Ad altare lac vel mel offerri non oportet.

καὶ οἴνου κελεύει προσφέρεσθαι εἰς τὰ ἅγια· τὸν μὲν ἄρτον εἰς τύπον τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, τὸν δὲ οἶνον, τοῦ αἵματος· οὕτω γὰρ ὁ Κύριος τοῖς οἰκείοις διδοὺς μαθηταῖς ἔφη· « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· » καὶ τὸ ποτήριον αὖθις· « Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. » Ἐπεὶ δὲ οὐχ αἷμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου ἐρρύη, νυγείσης ἐν τῷ σταυρῷ τῇ λόγχῃ, ἀναγκαίως τῇ Ἐκκλησίᾳ νενόμισται ἐν τοῖς ἱεροῖς μυστηρίοις ὕδωρ τῷ οἴνῳ παρακιρνᾶν. Τὸ δὲ μέλι καὶ γάλα εἰς τὸ μυστήριον τῶν νηπίων προσφέρεσθαι παρὰ τῆς ς' συνόδου κεκώλυται· φησὶ γὰρ ὁ νζ' ταύτης κανών· Ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις οὐ χρὴ γάλα καὶ μέλι προσφέρεσθαι.

De Hydroparastatis et Armeniis.

Quin etiam 32 hujus sextæ synodi duas hæreses ex diametro oppositas, æque vero impias, describens, illorum nempe qui ad sancti calicis administrationem aqua solum utuntur (qui quidem Hydroparastatæ a facto nominantur), et Armeniorum, qui cum vino solo administrationem rursus faciunt : propter hæc equidem aquam vino admisceri jubet, et ita incruentum sacrificium offerri. Et illa quidem antiqua fuit : Armeniorum vero ex divi Chrysostomi verbis occasionem seu initium sumpsit. Nam magnus ille Pater, dictam Hydroparastatarum hæresin evertens, dicit, in Evangelii secundum Matthæum interpretatione, pro dignitate spiritus qui in eo est sententiam explicans, quæ dicit, « Jam non bibam de hoc genimine vitis : » Quamobrem, cum resurrexit, non aquam bibit, sed vinum? aliam improbam hæresin radicitus exstirpans. Quoniam enim nonnulli in sacris mysteriis solum aqua usi sunt, ostendens quod, et quando mysteria tradidit, vinum tradidit, et quando, postquam surrexisset, absque mysteriis nudam mensam apposuit, vino usus est, ex genimina, inquit, vitis ; vitis autem non aquam, sed vinum generat. Hic error pervenit ad Armenios, qui magnum Patrem in sancto sacrificio aquæ adjunctionem improbare existimabant. Has igitur hæreses expugnans canon, Domini frater, magnus Jacobus, inquit, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primum concreditus est ; et Cæsariensium Ecclesiæ episcopus magnus Basilius, cujus gloria totum terrarum orbem pervasit ; ut et aureum Ecclesiæ os, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ex aqua et vino sanctum calicem conficiendum ediderunt, et ecclesiis circa quas pastoralem exercebant præfecturam, tanquam sortem cœlestem reliquerunt. Prædicti etiam 37 Carthaginensis canonis meminit. Qui vero non ita facit, sed ut imperfectum mysterium enuntiat, et quæ tradita sunt innovat, sacerdotium, inquit, exuat. ὡς ἀτελὲς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων, καὶ καινοτομῶν τὰ παραδεδομένα, τὴν ἱερωσύνην περιδυέσθω, φησί.

Περὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἀρμενίων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ λβ' ταύτης δὴ τῆς ς' συνόδου, δύο διαγράφων αἱρέσεις, ἐκ διαμέτρου μὲν ἱσταμένας, ἐπίσης δὲ νοσούσας τὸ ἄθεσμον, τῶν τε ὕδατι μόνον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου ποτηρίου χρωμένων ἱερουργίαν, οἳ δὴ καὶ Ὑδροπαραστάται προσηγορεύθησαν ἐκ τῆς πράξεως, καὶ τῶν δι' οἴνου μόνου τὴν ἱερουργίαν αὖθις ποιουμένων Ἀρμενίων· διὰ δὴ ταῦτα ὕδωρ οἴνῳ μιγνύναι κελεύει, καὶ οὕτω τὴν ἀναίμακτον προσάγειν θυσίαν. Καὶ ἡ μὲν παλαιά τις ἦν· ἡ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἐκ τῶν τοῦ θείου Χρυσοστόμου ῥημάτων ἔσχε τὰς ἀφορμάς. Ὁ γὰρ μέγας οὗτος Πατὴρ, τὴν ῥηθεῖσαν τῶν Ὑδροπαραστατῶν αἵρεσιν ἀνατρέπων, φησὶν ἔν τῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐξηγήσει, τὸ ῥητὸν ἀξίως τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος ἀναπτύσσων, τὸ λέγον, « Οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου· » Τίνος ἕνεκεν οὐχ ὕδωρ ἔπιεν ἀναστὰς, ἀλλ' οἶνον; ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόῤῥιζον προανασπῶν. Ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι μόνῳ κεχρημένοι, δεικνὺς, ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρέδωκεν, οἶνον παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων ψιλὴν τράπεζαν παρετίθετο, οἴνῳ ἐκέχρητο, ἐκ τοῦ γεννήματος, φησὶ, τῆς ἀμπέλου· ἄμπελος δὲ οὐχ ὕδωρ, ἀλλ' οἶνον γεννᾷ. Τοῦτο πλάνον ἐνῆκε τοῖς Ἀρμενίοις, οἰηθεῖσι τὸν μέγαν ἀθετεῖν τὴν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἱερᾷ θυσίᾳ προσαγωγήν. Ταύταις οὖν ἀπομαχόμενος ὁ κανὼν ταῖς αἱρέσεσιν, Ὁ τοῦ Κυρίου, φησὶν, ἀδελφὸς, ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας πρῶτος τὸν θρόνον κοσμήσας, καὶ ὁ τῆς Καισαρέων ἀρχιεπίσκοπος μέγας Βασίλειος, οὗ τὸ κλέος πᾶσαν ἐπέδραμε τὴν ὑφήλιον, πρὸς δὲ τὸ χρυσοῦν στόμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν παραδεδωκότες ἱερουργίαν, ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον τελειοῦν ἐκδεδώκασι, καὶ ταῖς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις, ἔνθα τὴν ποιμαντικὴν ἐνεχειρίσθησαν ἡγεμονίαν, οἷά τινα κλῆρον ἄνωθεν ἡγμένον κατέλιπον. Μέμνηται δὲ καὶ τοῦ προῤῥηθέντος λζ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνος. Ὁ τοίνυν μὴ οὕτω ποιῶν, ἀλλ'

153 *De ferventi aqua sacris mysteriis injicienda.*

Nos equidem Latini reprehendere non debent, quod circa sacrificii finem aquam ferventem

Περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος τοῦ τοῖς θείοις μυστηρίοις ἐμβαλλομένου.

Οὐ δεῖ δὲ τοὺς Λατίνους ἡμᾶς αἰτιᾶσθαι, εἰ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἱερουργίας ζέον ὕδωρ τῷ ποτηρίῳ

Digitized by Google

ἐγχέομεν· οὐ γὰρ μεταβάλλει τοῦτο τὴν δι' οἴνου καὶ ὕδατος τοῦ ποτηρίου ἕνωσιν, ἐπεὶ μὴ ἐστιν ἕτερόν τι τὴν φύσιν τοῦ πρὶν ἐμβληθέντος ὕδατος. Πιστοῦται δὲ μόνον τὸ τοῦ θαύματος μέγεθος τῷ καὶ τῇ γεύσει πεῖθειν ἡμᾶς, μὴ ἐκ νεκροῦ, ἀλλ' ἐκ ζῶντος σώματος τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ῥυῆναι. Ἐκ νεκροῦ γὰρ ἀτμίζον αἷμα οὐ πέφυκε καταῤῥεῖν· ἐκ δὲ τοῦ Κυριακοῦ σώματος, ὡς ζῶντος καὶ ζωοποιοῦ, τὰ ζωοποιὰ ἐῤῥύη, τὸ αἷμα, φημὶ, καὶ τὸ ὕδωρ. Οὐκ εἰσάγεται δὲ τὸ ζέον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἑνώσεως, ἵνα μὴ ψυχρὸν αὖθις ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως γεγονὸς εἰς τὸν πρότερον ἐπανέλθῃ λόγον. Οἱ δὲ Ἴβηρες, καίπερ ὀρθοδοξίας ἄκρως μεταποιούμενοι, ζέον τῷ ἁγίῳ οὐκ ἐμβάλλουσι ποτηρίῳ, τῷ ἐν ἔθει, ὡς φασι, γεγονέναι μὴ οἴνου πίνειν μετὰ θερμοῦ ὕδατος· ἀλλὰ τὴν τοῦ μυστηρίου διδαχθέντες δύναμιν, τοῦτο καὶ αὐτοὶ ποιεῖν ἐπετράπησαν.

A in calicem injicimus. Illud enim, quæ fit per vinum et aquam, calicis unionem non mutat, quoniam non differt natura ab aqua prius injecta. Tantum autem miraculi magnitudo ostenditur, ut nos ex gustu credamus, non ex mortuo, sed vivente corpore sanguinem et aquam fluxisse. Nam ex mortuo sanguis fumans effluere non potest: ex Dominico autem corpore, tanquam ex vivo et vivifico, effluxerunt vivifica, sanguis scilicet et aqua. At fervens aqua circa unionis initium non injicitur, ne rursus tempore participationis refrigescens, in priorem statum redeat. Iberes vero, qui sunt summe orthodoxi, calidam in sanctum calicem non injiciunt, quoniam, ut aiunt, obtinuit consuetudo, ut vinum cum ferventi aqua non biberent: sed mysterii B vim edocti, hoc facere et ipsi persuasi fuerunt.

Ὁ δὲ ιθ' τῆς ς' συνόδου ἀνατρέπει καὶ ἕτερόν τι τῶν ἀθεμίτων ἐν τῇ τῶν Ἀρμενίων χώρᾳ γινόμενον. Μέλη γὰρ τοῦ θυομένου ἕψοντες ζώου ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκ τούτων ἀφαιρέματα τοῖς ἱερεῦσιν Ἰουδαϊκῶς ἀπένεμον, τούτοις ἀφωρισμένα καὶ ἀποτεταγμένα, κεφαλὴν τυχὸν, ἢ ἄλλο τι μέρος ἀφαιρεῖν ἐκ τοῦ σώματος, ἃ ποτε τοῖς Ἰουδαίοις λόγον εἶχον ἀναγωγῆς. Τοῦτο γοῦν ἀπαγορεύει, ἐφίησι δὲ προσάγειν αὐτοῖς οἷα καὶ ὅσα οἱ προσάγοντες βούλονται, ἔξω τῆς ἐκκλησίας, συγκαταβάσει χρώμενος, διὰ τὴν κρατήσασαν παρ' ἐκείνοις συνήθειαν. Τὸν δὲ ἔτι τοῦτο ποιοῦντα ἀφορίζεσθαι παρεγγύησε.

Nonagesimus nonus sextæ synodi improbum quoddam aliud in Armeniorum regione factum evertit. Membra enim immolati animalis coquentes intus in sacro altari, eorum frusta sacerdotibus, ipsis segregata et destinata, Judaice distribuebant, caput scilicet vel aliquam ejusmodi partem a corpore separatam; quæ quidem Judæis mysterii rationem obtinuerant. Hoc igitur vetat; at vero illis, quæcunque et quantacunque offerentes voluerint, extra ecclesiæ septum offerendi, ob inveteratam apud eos habitam consuetudinem, potestatem facit. Quicunque vero amplius hoc fecerit, eum C segregari jubet.

Περὶ τῆς λοχείας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ὁ δὲ οὐ' ἀπαγορεύων τὸ σεμίδαλιν ἕψειν, καὶ ἀλλήλοις μεταδιδόναι τῇ ἐπιούσῃ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, εἰς τιμὴν ὅθεν τῆς λοχείας τῆς ἀχράντου Παρθενομήτορος, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λοχευομένων ἔθος γίνεσθαι γυναικῶν, κληρικῶν μὲν τοῦτο ποιούντων, καθαιρέσει, λαϊκῶν δὲ, ἀφορισμῷ καθικνεῖται, ἀλόχευτον εἶναι λέγων τὸν τόκον τῆς ἁγίας Παρθένου, ἅτε καὶ ἄσπορον τὴν σύστασιν ἐσχηκότα. Λοχεία δέ ἐστιν ἡ μετ' ὠδίνων τοῦ βρέφους ἀπότεξις, καὶ ἡ τῶν αἱμάτων ἀκόλουθος ῥύσις, ὧν ἥκιστα πειραθῆναι τὴν Θεοτόκον νομίζομεν, μᾶλλον δὲ βεβαίως πιστεύομεν. Ταῦτα γὰρ ταῖς φυσικῶς συλλαβούσαις παρομαρτεῖ, τῇ δὲ Παρθένῳ, ἐπεὶ περ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ ὑπὲρ φύσιν ἡ σύλληψις ἦν, καὶ ὁ τόκος· δήπου τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ὑπέρτερος. Ὕβρις τοίνυν τῇ Θεοτόκῳ, καὶ οὐ τιμὴ, τὸ γίνεσθαί τι ἐπὶ τῷ ἀνεκφράστῳ τόκῳ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τικτουσῶν εἰωθε γυναικῶν.

De sanctissimæ Deiparæ puerperio.

Septuagesimus nonus prohibens similam coquere et sibi invicem impertiri, sequenti post sanctæ Christi Nativitatis festum die, in honorem scilicet puerperii impollutæ Virginis matris, uti in aliarum mulierum puerperio hoc fieri obtinuit consuetudo, si clerici hoc faciunt, depositione, sin autem laici, segregatione prosequitur, sanctæ Virginis partum absque ullo puerperio fuisse dicens, ut sine semine constitutum. Est vero puerperium cum doloris sensu emissio fœtus, et consequens sanguinis profluvium, quibus nullatenus obnoxiam fuisse Deiparam judicamus, imo vero D firmiter credimus. Ista enim partus naturales sequuntur, Virgini vero, cum ex Spiritu sancto et supra naturam esset conceptio, etiam ejusdem partus iis quæ naturalem partum consequuntur, non obnoxius fuit. Contumelia igitur Deiparæ est, et non honor, eorum aliquid in eximio ejus partu fieri, quæ in aliarum mulierum partu fieri solent.

Ὁ δὲ τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας ἡ' τὰ προφερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὸ ἀνηλῶσθαι ὅσα νόμος εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν, τοὺς κληρικοὺς ἐπισκήπτει διανειμαμένους ἐσθίειν ταῦτα καὶ πίνειν· κοινωνεῖν δὲ τούτων καὶ τοῖς πιστοῖς ἀδελφοῖς, τῶν κατηχουμένων δὲ μηδενί.

Theophili Alexandrini septimus quæ sacrificii ratione offeruntur, postquam ea quæ ad mysteria peragenda lex requirit, absumuntur, clericos inter se distribuentes comedere et bibere jubet, et fratribus fidelibus, nulli autem catechumenorum, communicare.

Ζήτει νόμον ἐν τῷ ιη' κεφ. τοῦ Α στοιχείου.

Consule legem in capite decimo octavo litteræ A.

Digitized by Google

154 CAP. IX. *De episcoporum et clericorum accusatione, et quinam ad accusationem admittendi sint, et quinam non admittendi.*

Vide in 9 capite litteræ Δ de testibus in judiciis adhibendis.

Lex.

Si ob sui filii cædem pater aliquem accuset, et per calumniam motus id fecisse convincatur, nulla ignominia afficitur. Frater autem contra fratrem magnum crimen denuntiare non potest, quoniam non exaudietur, sed exsilio subjicietur.

CAP. X. *De catechumenis.*

Vide in primo capite litteræ A.

Neocæsariensis vero quintus, Si e perfectioribus catechumenis quispiam peccaverit, inquit, et peccare cesset, inter audientes stet; sin vero inter audientes fuerit, et a peccato non abstinuerit, extra ecclesiam in deflentium locum extrudatur. In duos enim ordines catechumeni olim dividebantur; in eos qui perfectiorem jamjam amplexi sunt fidem, sed baptismum differunt; qui usque ad catechumenorum preces in templo manebant, et illis mystice peractis, genua flectebant; quando autem pronuntiatum fuit: « Quotquot catechumeni, egredimini, » exibant: et in eos qui nuper accesserunt, quique ut imperfectiores post divinorum Evangeliorum auditionem exibant. Vide in primo capit. litt. B canonem magni Basilii 20 et Theophili et Cyrilli 4.

CAP. XI. *Quinam debent rerum episcopi hæredes constitui.*

Vide quartum caput litteræ Δ.

CAP. XII. *De hæreditate, et exhæredibus filiis aut parentibus.*

Leges.

Qui descendunt, sive mares sive feminæ sint, ascendentibus et iis qui ex transverso sunt præponuntur.

Si cum filio et posteris ab altero filio moriatur avus, posteri personam sui patris subeunt, et simul cum filio, hoc est, patruo suo, avi facultatum hæredes fiunt, accipiendo quidquid accepturus erat, si vixisset, ipsorum pater, sive masculi sint sive feminæ, sive sub potestate sive sui juris.

Cum descendentes non supersunt, advocantur ascendentes, qui omnibus ex transverso præponuntur, præter fratres et fratrum filios ex eisdem parentibus natos; inter ascendentes vero, qui gradu proximus est, præponitur. Eodem modo etiam ex iis qui ex transverso sunt. **155** Si vero omnes ejusdem gradus sint, simul ad hæreditatem vocantur.

Si defuncto ascendentes supersint, et fratres germani, et filii fratris, cujus pater et mater vivit, ante mortui, omnes ad ejus successionem vocantur, sive feminæ sint sive mares. Nam fratrum filii patris sui personam subeunt, et quidquid, modo vixisset, eorum pater accepturus esset, accipiunt.

A ΚΕΦΑΛ. Θ'. *Περὶ κατηγορίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ τίνες εἰς κατηγορίαν δεκτέοι, καὶ τίνες ἀδεκτοι.*

Ζήτει ἐν τῷ θ' κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μαρτύρων.

Νόμος.

Ἐὰν πατὴρ κατηγορήσῃ τινὸς περὶ φόνου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, καὶ ἀποφανθῇ κατὰ συκοφαντίαν κινήσας, οὐκ ἀτιμοῦται. Ἀδελφὸς δὲ κατὰ ἀδελφοῦ μέγα ἔγκλημα κινεῖν οὐ δύναται, ἐπεί τοί γε καὶ οὐκ εἰσακουσθήσεται, καὶ ἐξορίᾳ ὑποβληθήσεται.

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Περὶ κατηχουμένων.*

Ζήτει ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ τοῦ Α στοιχείου.

Ὁ δὲ ε' τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, Τῶν τελεωτέρων τις κατηχουμένων ἁμαρτὼν, φησὶ, καὶ πεπαυμένος B τοῦ ἁμαρτάνειν, μετὰ τῶν ἀκροωμένων στήτω· εἰ δὲ τῶν ἀκροωμένων εἴη, καὶ τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἀφίσταται, εἰς τὴν τῶν προσκλαιόντων χώραν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξωθείσθω. Εἰς δύο γὰρ τάξεις οἱ κατηχούμενοι πάλαι διῄρηντο, εἵς τε τοὺς ἤδη τελεώτερον τὴν πίστιν εἰσδεξαμένους, ὑπερτεθειμένους δὲ τὸ βάπτισμα, οἵ καὶ μέχρι τῆς τῶν κατηχουμένων εὐχῆς ἐν τῷ Κυριακῷ παρέμενον, καὶ ταύτης μυστικῶς λεγομένης, τὸ γόνυ ἔκλινον, ἐκφωνηθέντος δὲ τοῦ, «Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε,» ἐξήρχοντο· εἵς τε τοὺς ἄρτι προσελθόντας, οἵ καὶ ὡς ἀτελέστερα μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων Εὐαγγελίων ἐξίασι. Ζήτει καὶ ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου κ', Θεοφίλου δ', Κυρίλλου δ'.

C ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. *Τίνας δεῖ κληρονομεῖν τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου.*

Ζήτει τὸ δ' κεφάλαιον τοῦ Δ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'. *Περὶ κληρονομίας, καὶ ἀποκλήρων υἱῶν ἢ γονέων.*

Νόμοι.

Οἱ κατιόντες, κἂν ἄρρενες κἂν θήλειαι ὦσι, προτιμῶνται τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίου.

Ἐὰν πάππος τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ ἄλλου παιδὸς, οἱ ἔγγονοι ὑπεισέρχονται τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου πατρὸς, καὶ ἅμα τῷ υἱῷ, τουτέστι τῷ ἰδίῳ θείῳ, κληρονομοῦσι τὰ τοῦ πάππου, λαμβάνοντες εἴ τι ἔμελλε λαμβάνειν, εἰ περιῆν, ὁ πατὴρ αὐτῶν, κἂν ἄρρενες κἂν θήλειαι ὦσιν, εἴτε ὑπεξούσιοι εἴτε αὐτεξούσιοι.

D Κατιόντων μὴ ὑπόντων, προσκαλοῦνται οἱ ἀνιόντες, προτιμώμενοι τῶν ἐκ πλαγίου πάντων, χωρὶς τῶν ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντων ἀδελφῶν καὶ ἀδελφοπαίδων· τῶν δὲ ἀνιόντων ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ προτιμᾶται. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου. Εἰ δὲ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ εἰσι πάντες, ὁμοῦ καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν.

Ἀνιόντων ὑπόντων τῷ τελευτήσαντι, καὶ ἀδελφῶν γνησίων, καὶ παίδων ἀδελφοῦ ἀμφιθαλοῦς προτελευτήσαντος, πάντες καλοῦνται εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχήν, κἂν θήλειαι κἂν ἄρρενες ὦσιν. Οἱ γὰρ ἀδελφοπαῖδες ὑπεισέρχονται τὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς πρόσωπον, καὶ λαμβάνουσιν εἴ τι ἔμελλε λαμβάνειν, εἰ περιῆν, ὁ πατὴρ αὐτῶν.

Digitized by Google

Οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντες ἀδελφοὶ πρώτην ἔχουσι τάξιν εἰς τὸ κληρονομῆσαι τὸν ἴδιον ἀδελφόν· ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ παῖδες τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ, οὐ μόναν ὁμομητρίου καὶ ὁμοπατρίου, ἀλλὰ καὶ ἀμφιθαλοῦς. Εἰ δὲ μὴ ὑπεισιν ἀδελφοὶ, ἢ παῖδες ἀδελφῶν τοιούτων, τότε οἱ ἐκ διαφόρων γονέων φύντες ἀδελφοὶ κληρονομοῦσι τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν. A

Ἐάν τις τελευτήσῃ ἐπὶ ἀδελφῷ ἐκ διαφόρων γονέων ὑπάρχοντι, καὶ ἐπὶ υἱοῖς ἀδελφοῦ ὁμοπατρίου καὶ ὁμομητρίου, οἱ τεκνάδελφοι προτιμῶνται τοῦ ἀδελφοῦ εἰς τὴν ἐκείνου κληρονομίαν.

Ἡ μήτηρ συγκληρονομεῖ τοῖς ἰδίοις τέκνοις, τῶν τελευτησάντων αὐτῆς μὲν παίδων, ἐκείνων δὲ ἀδελφῶν, ἑνὸς ἀδελφοῦ μέρος λαμβάνουσα.

Ὅτι δεῖ τὸν μὴ δευτερογαμήσαντα ἄνδρα λαμβάνειν ἐκ τῆς προικὸς παιδὸς ἑνὸς μοῖραν κατὰ δεσποτείαν: B

Ἀδελφοῦ μὴ ὑπόντος ἢ ἀδελφοπαιδος, οἱ λοιποὶ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς καλοῦνται, οἱ τῷ βαθμῷ μέντοι γε ὄντες ἐγγύτεροι· καὶ εἰ εὑρεθεῖεν πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ἐξίσης κληρονομοῦσιν.

Οἱ ἐκ διαφόρων παλλακῶν παῖδες οὐ κληρονομοῦσιν ὑπόντων φυσικῶν, ἢ γαμετῆς, ἢ ἄλλων διαδόχων αὐτῶν.

Νόθος παῖς γενόμενος γνήσιος, μόνου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γίνεται γνήσιος, οὐκέτι δὲ καὶ τῶν κατιόντων, ἢ τῶν ἀνιόντων, ἢ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τοῦ πατρός· οὐδὲ κληρονομεῖ αὐτοὺς, οὐδὲ κληρονομεῖται ἐξ αὐτῶν χωρὶς διαθήκης.

Εἰ πατὴρ προικίζων τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα συνεφώνησεν ἀρκεῖσθαι αὐτὴν τῇ δοθείσῃ ὑπὲρ αὐτῆς προικὶ, καὶ μὴ ἔχειν μέρος ἐκ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας, οὐκ ἐῤῥῶται τὸ σύμφωνον τοῦτο, οὐδὲ κωλύεται κληρονομεῖν ἀδιάθετον αὐτὸν τελευτῶντα ἡ θυγάτηρ, τὴν προῖκα τοῖς ὑπεξουσίοις μείνασιν αὐτῆς ἀδελφοῖς συνεισφέρουσα. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, ὥσπερ τὴν προῖκα, δεῖ συνεισφέρεσθαι, ἀδιαθέτου τελευτῶντος τοῦ ταύτην ἐπιδεδωκότος, εἴτε μήτηρ ἐστὶν εἴτε πατὴρ, ἢ τις τῶν ἀνιόντων, ἢ πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρός. C

Ἡνίκα τελευτήσειεν ἀνὴρ ἢ γαμετὴ ἀδιάθετοι, καὶ μηδένα ἐκ τῶν ἀνιόντων, ἢ τῶν κατιόντων, ἢ τῶν ἐκ πλαγίου ἔννομον ἢ φυσικὸν σχοίησαν διάδοχον, τότε ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς καλείσθω ἐξ ὁλοκλήρου κληρονομίαν, καὶ ἡ γυνὴ διαδεχέσθω τὸν ἄνδρα. D

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἵνα τελευτῶσαν αὐτὴν κληρονομήσῃ, τὸ σύμφωνον ἄχρηστόν ἐστιν.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιζ'. κεφ. τοῦ Π στοιχείου. Ζήτει καὶ τὸ ε' κεφ. τοῦ Υ στοιχείου.

Ψήφισμα νεαρόν.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀθανασίου καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου, ὃ γέγονεν ὁρισμῷ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, Κελεύομεν, φησὶ, τοὺς ἀτέκνους χηρεύοντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας μὴ ἁρπαγὴν ὑπέχειν τῶν ὑπαρχόντων, μήτε παρὰ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων, μήτε τῶν εἰς παροικίαν τούτους ἐχόντων, ἀλλὰ τὸ

Fratres ex iisdem parentibus nati, ut fratris sui fiant hæredes, primum habent ordinem; verum etiam et defuncti fratris filii, non modo ejusdem matris et patris, sed etiam cujus pater et mater adhuc superstites sunt. Si vero non supersint fratres vel filii talium fratrum, tunc ex diversis parentibus nati fratres defuncti fratris fiunt hæredes.

Si quis cum fratre ex diversis parentibus nato moriatur, et cum filiis fratris ejusdem patris et matris, fratris filii ipsi fratri præponuntur ad ejus hæreditatem.

Mater una cum filiis suis hæreditatem sortitur, defunctis quidem ejus filiis ipsorum fratribus, unius fratris portionem accipiens.

Quod oportet virum, qui secundam non ducit uxorem, pro dominio pueri unius portionem ex dote accipere.

Cum non superest frater vel fratris filius, reliqui a latere cognati vocantur, qui sunt gradu propinquiores: et si ejusdem gradus plurimi inveniantur, æqualiter sortiantur.

Filii ex diversis scortis non sunt hæredes, cum supersunt naturales, vel uxor, vel alii ipsorum successores.

Nothus legitimus factus solius patris sui fit legitimus, nequaquam vero et descendentium vel ascendentium, vel eorum qui ex transverso sunt patris cognati; neque illorum hæres ipse fit, neque absque pacto illi ejus fiunt hæredes.

Si pater filiæ suæ dotem tribuit et convenit illam dote ipsi data acquiescere, et nullam ipsius hæreditatis partem detrahere, non valet istud pactum, neque quominus illius hæres fiat, si intestatus moriatur, ejus filia prohibetur, dotem suis fratribus, qui sub potestate manent, afferens. Sed et donum ante matrimonium datum, tanquam dotem, oportet inferri, si intestatus moriatur qui illud dedit, sive mater sit sive pater, vel ascendentium aliquis, aut a patre aut a matre.

Quandocunque maritus vel conjux intestati moriantur, et nullum ex ascendentibus vel descendentibus, vel qui ex transverso sunt, legitimum et naturalem habeant successorem, tunc vir ad mulieris universam hæreditatem vocetur, et mulier succedat viro.

Si vir cum femina pactus fuerit, ut, ea moriente, ipse fieret hæres, pactum est inutile.

Vide et in decimo septimo capite litteræ Π. Vide etiam in quinto capite litteræ Υ.

156 *Decretum novellum.*

Decretum sanctissimi patriarchæ Athanasii synodique sub eo habitæ, quod illustris imperatoris Andronici Palæologi voluntate factum fuit. Jubemus, inquit, ut vidui viri et feminæ, qui sine liberis sunt, nullam bonorum direptionem sustineant, neque ab iis qui fiscos administrant, neque ab iis in quorum vicinio degunt. Sed tertiam

Digitized by Google

suarum facultatum partem princeps sortiatur, et tertia in defuncti memoriam impendatur, et superstes aliam partem accipiat. Sin et persona relicta moriatur, cognati ejus ex lege hæredes constituantur : si vero nullus sit defuncti cognatus, fisco debetur semissis, et memoriæ ejus semissis.

Invalidam vero illam legem esse jubemus, quæ decernit viros vel feminas, qui a filio derelicti sunt, cum e vestigio defunctus est filius, superstitem scilicet partem omnia filii paterna et materna bona possidere. Defuncti vero parentes, præter filii amissionem, injustum est etiam facultate privari; sed tertia dotis pars in defuncti memoriam conservetur, et tertia parentibus, et tertia personæ superstiti.

Si substantiæ pars legata sit, eligat hæres, vel bonorum partem dare, vel eorum pretium : omnium quidem indivisibilium et difficulter divisibilium pretium det.

Adhuc de filiorum exhæredationibus.

Propter subjectas causas filium paternæ substantiæ exhæredem esse decernimus :

1. Si parentibus suis manus intulerit;

2. Si gravem et contumeliosam injuriam iis intulerit;

3. Si eos in causis criminalibus accusaverit, quæ non sunt adversus principem vel rempublicam;

4. Si cum veneficis hominibus ut veneficus versetur;

5. Si vitæ parentum suorum per venenum vel alio quodam modo insidiari tentaverit;

6. Si cum noverca sua vel patris concubina corpus miscuerit;

7. Si contra parentes delator exstiterit, et per suam delationem gravia eis dispendia causatus fuerit;

8. Si in longa infirmitate jacentium, vel senectute aut imbecillitate laborantium nullam habuit curam, et vocatus a parentibus, noluit eis curam præbere;

9. Si masculi pueri noluerint pro parentibus fidejussiones suscipere, in quantum possunt, debiti convictis;

10. Si convictus fuerit liberorum aliquis, quod parentes suos testamentum condere prohibuit; ut si post hæc illud facere potuerint, sit illis licentia talem filium exhæredem facere;

11. Si præter parentum voluntatem mimis sese sociaverit, et in ista professione permanserit;

12. Si, cum aliquis parens furore correptus est, liberi, vel qui ab intestato ad hæreditatem ejus judicantur, nolint ei dignam curam præbere, ipsi ergo, si a morbo **157** sanatus fuerit, licet illos exhæredes facere. Si vero eo in morbo usque ad mortem detenti extraneus quidam misertus propriis

A τρίτον τῆς οὐσίας ἐκείνων τὴν δεσποτείαν ἀπολαμβάνειν, τὸ τρίτον εἰς μνημόσυνα τοῦ ἀπελθόντος ἀναλίσκεσθαι, καὶ τὸ ζῶν μέρος ἀπολαμβάνειν τὸ ἕτερον. Εἰ δὲ καὶ τὸ ἐπιζῆσαν ἀπέλθοι μέρος, τοὺς τούτῳ προσήκοντας τὸ ἀπὸ νόμου κληρονομεῖν· ἂν δὲ μηδεὶς συγγενὴς προσῇ τῷ ἀποιχομένῳ, τῷ δημοσίῳ εἶναι τὸ ἥμισυ, καὶ τοῖς ἐκείνου μνημοσύνοις τὸ ἥμισυ.

Ἀκυρωθῆναι δὲ καὶ τὸν νόμον κελεύομεν, ὃς διορίζεται τοὺς ἐπὶ τέκνῳ χηρεύσαντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, εἶτα καὶ τοῦ τέκνου κατὰ πόδας ἀποιχομένου, κληρονομεῖν τὸ ζῶν μέρος τὰ τοῦ παιδὸς πατρῷα πάντα ἢ μητρικά. Τοὺς δὲ τοῦ τεθνεῶτος γονεῖς, πρὸς τῇ τοῦ τέκνου ἀποβολῇ, ἀδικώτατα καὶ τῆς περιουσίας στερίσκεσθαι· ἀλλὰ τηρεῖσθαι μὲν B τὸ τρίτον τῆς προικὸς εἰς μνημόσυνα τοῦ ἀποιχομένου, τὸ δὲ τρίτον τοῖς γονεῦσι, καὶ τὸ τρίτον τῷ καταλειφθέντι μέρει.

Ἐὰν μέρος οὐσίας ληγατευθῇ, ἐπιλογὴν ὁ κληρονόμος ἔχει, ἢ τὸ μέρος τῶν πραγμάτων δοῦναι, ἢ τὴν αὐτῶν ἀποτίμησιν· τῶν μέντοι ἀδιαιρέτων καὶ δυσδιαιρέτων πάντων τὴν ἀποτίμησιν δίδωσιν.

Ἔτι περὶ ἀποκλήρων υἱῶν.

Διὰ τὰς ὑποτεταγμένας αἰτίας τὸν υἱὸν ἀπόκληρον εἶναι τῆς πατρικῆς οὐσίας θεσπίζομεν·

α'. Εἰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσι χεῖρας ἐπιβάλοι·

β'. Εἰ βαρεῖαν καὶ ἀπρεπῆ ὕβριν αὐτοῖς ἐπαγάγοι·

γ'. Εἰ ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτίαις αὐτῶν κατηγορήσειε, ταῖς μὴ οὔσαις κατὰ βασιλέως, ἢ πολιτείας· C

δ'. Εἰ μετὰ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς συναναστρέφοιτο·

ε'. Εἰ τῇ ζωῇ τῶν ἰδίων γονέων διὰ φαρμακείας, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήτινι τρόπῳ, ἐπιβουλεῦσαι πειραθείη·

ς'. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητρυιᾷ, ἢ τῇ τοῦ πατρὸς παλλακῇ μιχθείη·

ζ'. Εἰ συκοφάντης κατὰ τῶν γονέων γένοιτο, καὶ διὰ τῆς ἰδίας καταμηνύσεως βαρείας αὐτοὺς ζημίας ὑπομεῖναι παρασκευάσειεν·

η'. Εἰ ἐν ἀσθενείᾳ χρονίᾳ κατακειμένων, ἢ ἐν γήρᾳ καὶ ἀδυναμίᾳ καταντησάντων, ἀμελήσειε τῆς τούτων φροντίδος· καὶ μετακαλούμενος παρὰ τῶν γονέων, μὴ βουληθείη ἐπιμελείας αὐτοὺς ἀξιῶσαι·

θ'. Εἰ μὴ βουληθεῖεν οἱ ἄῤῥενες τῶν παίδων τοὺς D γονεῖς ἐγγυήσασθαι, εἰς ὅσον εὐπορῶσιν, ὑπὲρ χρέους ἐγκαλουμένους·

ι'. Εἰ ἐλεγχθείη τις τῶν παίδων, κωλύσας τοὺς γονεῖς διαθήκας γράψαι, ὥστε εἰ μετὰ ταῦτα τοῦτο πρᾶξαι δυνηθεῖεν, ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι τὸν τοιοῦτον παῖδα ποιεῖν ἀπόκληρον·

ια'. Εἰ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μίμοις ἑαυτὸν ἐγκαταλέξοι, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἐπιτηδεύματι διαμείνῃ·

ιβ'. Εἴ τινα τῶν γονέων μανέντα οἱ παῖδες, ἢ οἱ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν αὐτὸν δικαιούμενοι, μὴ βουληθεῖεν ἐπιμελείας αὐτὸν ἀξιῶσαι· ἀπαλλαγὴ γὰρ τῆς μανίας ἔξεστι ποιεῖν αὐτοὺς ἀποκλήρους. Εἰ δὲ ἐν τῇ νόσῳ μέχρι θανάτου κατεχομένου, ἀλλότριός τις συμπαθήσας, ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐπιμελη-

Digitized by Google

θείη, καὶ διὰ γραμμάτων τοὺς κληρονόμους καλῶν, μὴ βουληθεῖεν ἀπαντῆσαι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ μανέντος ἐπιμέλειαν διεγερθῆναι, ἄδειαν ἕξει ὁ ὑποδεξάμενος καὶ εἰς τέλος φροντίσας εἰς τὴν αὐτοῦ κληρονομίαν εἰσελθεῖν, ἀνατρεπομένης τῆς ἐκείνων διαδοχῆς.

ιγ'. Εἴ τινα τῶν γονέων δορυάλωτον γεγονότα μὴ σπουδάσαιεν οἱ παῖδες εἰς τὴν ἐκείνου ἀνάρρυσιν· ἐπανασωθέντι γὰρ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἔξεστιν ἀχαριστίας αὐτοὺς γράψασθαι, καὶ ἀποκλήρους ποιῆσαι. Εἰ δὲ καὶ ἀποθανεῖν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ συμβαίη τῇ ἀμελείᾳ τῶν παίδων, ἢ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν αὐτοῦ καλουμένων κληρονομίαν, τούτους ἅπαντας εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχὴν ἐλθεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ τὰ ἐκείνου πράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὁρμᾶται, προσανατίθεσθαι, καὶ μὴ ἐν ἄλλαις αἰτίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεσι παρ' αὐτῆς ἐπανάσθαι. Εἰ δὲ καὶ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας διαθήκην ἐκθέμενος, ἔγραψεν αὐτοὺς κληρονόμους, ἀκυροῦμεν εἰσάπαν τὴν τοιαύτην διαθήκην. Ταύτην δὲ τὴν ποινὴν κατ' ἐκείνων κρατεῖν θεσπίζομεν, οἵτινες τὸν ιη' τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ἐπλήρωσαν ἐνιαυτόν·

ιδ'. Εἰ ὀρθόδοξοι ὄντες οἱ γονεῖς τινὰ τῶν παίδων αἱσθοιντο αἱρετικοῖς προσανέχοντα δόγμασιν· εἰ δ' αὖθις ἐπὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν σωφρονήσας ὁ παῖς ἐπανήξει, ἀπολαμβάνειν μὲν τὸν ἴδιον κλῆρον, τοὺς δὲ καρποὺς τοῦ μέσου χρόνου μὴ ἐπιζητεῖν.

Ἂν τοίνυν μίαν τῶν εἰρημένων αἰτιῶν κατά τινος τῶν παίδων οἱ γονεῖς ταῖς ἰδίαις ἐγγράψωσι διαθήκαις, καὶ οἱ γραφέντες κληρονόμοι ἀληθῆ εἶναι ταύτην ἀποδείξωσι, τὴν διαθήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν παρακελευόμεθα.

Περὶ ἀποκλήρων γονέων.

Θεσπίζομεν αὖθις μὴ ἐξεῖναι τοῖς παισὶ τοὺς ἰδίους γονεῖς ἀποκλήρους ἐν ταῖς αὐτῶν διαθήκαις ποιεῖν, ἂν μὴ τὰς ὑπαριθμουμένας αἰτίας ἐν αὐταῖς καταγράψωσιν·

α'. Εἰ οἱ γονεῖς τὸν ἴδιον παῖδα εἰς ἀναίρεσιν δοῖεν, δίχα τῆς εἰς καθοσίωσιν ἀναφερομένης αἰτίας·

β'. Εἰ φαρμακείαις, ἢ γοητείαις, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ τῷ υἱῷ ἀποδειχθεῖεν ἐπιβουλεύσαντες·

γ'. Εἰ ὁ πατὴρ τῇ ἰδίᾳ νύμφῃ ἢ τῇ παλλακῇ τοῦ ἰδίου παιδὸς συμμιγείη·

δ-ζ'. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῇ κωλύσει τῆς διαθήκης, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς μανίας, καὶ αἰχμαλωσίας, καὶ κακοδοξίας, τὰ πάντα καὶ ἐντοῦθα παραφυλαχθήσεται, ὥς γε δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποκλήρων υἱῶν ἐθεσπίσαμεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ συγγενὴς κεκτημένος κωφὸν, ἢ ἄλαλον, ἢ ἄφρονα, ἢ μαινόμενον, εἰ μὴ προμηθούμενος ἐκδικεῖ τὰ αὐτῶν πράγματα, οὐ δύναται αὐτοὺς κληρονομεῖν. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ αἰχμαλώτων.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'. *Ὅτι κληροῦσθαι δεῖ καὶ τοὺς μὴ καταγομένους ἐκ γένους ἱερατικοῦ, εἰ ἄξιοι εἶεν.*

Ὁ λγ' τῆς ς' συνόδου κανών, Ἐπὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἡ Λευϊτικὴ, φησὶ, μόνη φυλὴ τὴν ἱερωσύνην ἐκληρώσατο, ἐξ ἧς οἱ ἱεράσθαι μέλλοντες ἐλαμβάνοντο, καὶ κληρικοὶ ὠνομάσθησαν διὰ τὸ γεγράφθαι ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, «Οὐκ ἔσται τοῖς Λευίταις κλῆρος

A impensis curam ejus gerat, et per litteras hæredes vocans, ipsi advenire neglexerint, et ad furiosi curam excitari; licentiam habebit, qui suscepit et ad finem illi opitulatus est, in ejus hæreditatem venire, annihilata illorum successione;

13. Si quis parens captivus factus, et ejus liberi ad ejus redemptionem non festinarint, si ex captivitate evadat, licet ei ingratitudinis illos accusare et exhæredes facere. Sin autem in captivitate decesserit, liberorum vel eorum qui ex intestato ad ejus hæreditatem vocantur negligentia, illos omnes ad ejus successionem venire non patimur; sed ejus facultates civitatis, unde ortus est, ecclesiæ addicari, et nullis aliis causis, quam captivorum redemptionibus ab illa expendi. Si vero et
B ante captivitatem testamentum faciens eos hæredes scripserit, tale testamentum omnino infirmatum reddimus. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui decimum octavum suæ ætatis annum compleverint;

14. Si parentes orthodoxi liberorum aliquem hæreticis dogmatibus adhærentem senserint; si rursus vero ad Ecclesiam catholicam resipiscens puer converterit, prædium suum recipiat, nullos autem intermedii temporis fructus exigat.

Si quamlibet igitur memoratarum causarum contra filiorum aliquem parentes in testamentis suis inseruerint, et scripti hæredes veram eam esse
C monstraverint, testamentum suam vim habere decernimus.

De parentibus exhæredibus.

Sancimus iterum non licere liberis parentes suos exhæredes in suis testamentis facere, nisi causas enumeratas in illis testamentis describant:

1. Si parentes ad interitum suos liberos tradiderint, citra causam quæ ad majestatem pertinet;

2. Si venenis, aut præstigiis, aut alio modo filio insidiari inveniantur;

3. Si pater cum nuru sua aut concubina filii sui corpus miscuerit;

4-7. Similiter etiam in prohibitione testamenti,
D nec non etiam in furore, et captivitate, et perversa opinione, quæ omnia et hic etiam observentur, quemadmodum in filiorum exhæredationibus sanximus. Quin et qui cognatum possidet surdum, vel mutum, vel insipientem, vel furentem, nisi adhortatus eorum facultates vindicet, non potest illorum hæres fieri. Eadem etiam de captivis.

158 CAP. XIII. *Quod in clerum ordinari oportet etiam eos qui ad genus sacerdotale non referuntur, si digni sint.*

Tricesimus tertius VI synodi canon, Inter Judæos quidem Levitica, inquit, sola tribus sacerdotium sortita est, ex qua qui sacra celebrarent eligebantur, et clerici nominabantur, eo quod in Deuteronomio scriptum est: « Leviticis non erit

Digitized by Google

sors inter filios Israelis; nam Dominus est ipsorum portio et sors. » Nobis vero non convenit in illorum genus prospicere, qui in clerum promovendi sunt; sed si dignus sit, secundum canonum divinorum præscripta in clerum referatur, sive majores habuit sacerdotes, sive non : sed nullus divinas Scripturas in suggestu legat, nisi tonsuram cum benedictione a suo episcopo susceperit. Qui vero præter hæc facit segregetur.

A ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ· ὁ γὰρ Κύριος μερὶς αὐτῶν καὶ κλῆρος. » Ἡμῖν δὲ οὐκ εἰς τὸ γένος τοῦ εἰς κλῆρον προχειριεῖσθαι μέλλοντος ἀποβλέπειν προσῆκεν· ἀλλ' εἰ ἄξιος εἴη κατὰ τοὺς ὅρους τῶν θείων κανόνων, εἰς κλῆρον καταλεγέσθω, εἴτε προγόνους ἔσχεν ἱερέας, εἴτε καὶ μή. Μηδὲ ἐπ' ἀμβωνός τις τὰς θείας ὑπαναγινωσκέτω βίβλους, εἰ μὴ κουρὰν μετ' εὐλογίας παρὰ τοῦ ἰδίου δέξαιτο ἐπισκόπου. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἀφοριζέσθω.

CAP. XIV. *Quod non oportet clericos transponi.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'. *Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς μετατίθεσθαι.*

Consule in nono capite litteræ A can. 4 quartæ synodi, et alios.

Ζήτει ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνα δ' τῆς δ' συνόδου, καὶ ἑτέρους.

CAP. XV. *Quod clericis indigentibus ex ecclesiæ facultatibus suppeditare oportet.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'. *Ὅτι τῶν κληρικῶν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσιν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας δεῖ χορηγεῖν.*

Vide vicesimum sextum cap. litteræ E.

B Ζήτει τὸ κς' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου.

CAP. XVI. *Quod non oportet clericos episcopi defuncti bona subripere.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΣ'. *Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς ἁρπάζειν τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἐπισκόπου πράγματα.*

Vide 27 caput litteræ E.

Ζήτει τὸ κζ' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου.

CAP. XVII. *Quod non oportet clericum unum in duabus esse civitatibus, vel in una civitate duabus ecclesiis administrare.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'. *Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἕνα ἐν δυσὶν εἶναι πόλεσιν, ἢ ἐν μιᾷ πόλει δύο ἐκκλησίαις ὑπηρετεῖν.*

Vide caput 14 litteræ E.

Ζήτει τὸ ιδ' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου.

159 CAP. XVIII. *Quod non oportet clericum aliquid facere absque episcopi sententia.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'. *Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς πράττειν τι ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης.*

Sanctorum apostolorum 39 canon presbyteris et diaconis interdicit, sine episcopi sententia ea facere, quæ illi permittuntur, et soli, qui sortitus est populi tutelam, et a quo pro animabus C eorum ratio exigenda est; dico quidem solvere et ligare peccata, et vel minuere vel augere pœnas.

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων λθ' κανὼν πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις μὴ ἐξεῖναι κελεύει δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου πράττειν ἅπερ αὐτῷ ἀνεῖται, καὶ μόνῳ τῷ τὴν προστασίαν τοῦ λαοῦ ἐπιτετραμμένῳ, καὶ λόγον ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ εὐθύνας μέλλοντι δώσειν· λέγω δὴ τὸ λύειν καὶ δεσμεῖν τὰ ἡμαρτημένα, καὶ ἢ μειοῦν, ἢ ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια.

CAP. XIX. *Quod clerici non absolute ordinabantur.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'. *Ὅτι οὐδὲ οἱ κληρικοὶ ἀπολελυμένως ἐχειροτονοῦντο.*

Sextus IV synodi canon non existimat oportere sacerdotes, et diaconos, et alios, qui in clerum relati sunt, absolute ordinari, ut quocunque voluerint proficiscantur, et revertantur, et sacerdotale aliquid exerceant; sed privatim in ecclesia civitatis, vel pagi, vel in martyrio aut monasterio : ut etiam episcopi in ecclesiam nunc ordinantur. Qui autem non hoc modo ordinantur, invalidam esse manuum impositionem, licet nunc hoc negligatur.

Ὁ ς τῆς δ' συνόδου κανὼν οὐκ οἴεται δεῖν ἱερέας, καὶ διακόνους, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, ὥσθ' ὅπη βούλονται ἀπιέναι, καὶ ἱερατικόν τι πράττειν, ἀλλ' ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ ἐν τῷδε τῷ μαρτυρίῳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ, ὥσπερ ἄρα καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τήνδε τὴν ἐκκλησίαν ἤδη χειροτονοῦνται. Τοῦ δὲ μὴ οὕτω χειροτονηθέντος ἄκυρον εἶναι D τὴν χειροτονίαν· ἀλλὰ τανῦν τοῦτο καταπεφρόνηται.

CAP. XX. *Quod ecclesiarum et monasteriorum clericos sub episcopi potestate esse oportet.*

ΚΕΦΑΛ. Κ'. *Ὅτι τοὺς κληρικοὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἐπισκόπου.*

Octavus canon IV synodi clericos ptocheiorum et monasteriorum et templorum martyrum, civitatum episcopis se submittere jubet. Ptocheia vero vocat ea, quæ ad mendicorum provisionem et habitationem designantur, gerocomia scilicet et orphanotrophia : martyria vero, templa martyris cujusdam nomini dedicata. Qui vero per arrogantiam se a proprio episcopo subducunt, monachos et clericos, et laicos qui illos excitare audent, a fidelium communione segregat.

Ὁ ὄγδοος κανὼν τῆς δ' συνόδου τοὺς κληρικοὺς τῶν πτωχείων, καὶ μοναστηρίων, καὶ μαρτυρίων, τοῖς ἐπισκόποις τῶν πόλεων ὑπείκειν κελεύει, πτωχεῖα καλῶν τὰ εἰς πτωχῶν ἀποτεταγμένα πρόνοιαν καὶ διοίκησιν, γηροκομεῖα, φημί, καὶ ὀρφανοτροφεῖα· μαρτύρια δὲ, τοὺς εἰς ὄνομα μάρτυρος ἀνεγερθέντας σηκούς. Τοὺς δὲ κατὰ αὐθάδειαν τοῦ ἐπισκόπου ἀφηνιάζοντας μοναχούς τε καὶ κληρικοὺς, καὶ τοὺς θάρσος τούτοις παρέχοντας λαϊκοὺς, τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας ἀλλοτριοῖ.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'. *Ὅτι ὁ κληρικὸς, ἐφ' ᾧ ἂν περιπέσοι ἁμαρτήματι, καθαιρεῖται, οὐ μὴν καὶ ἀφορίζεται.*

Ζήτει τὸ ι' κεφάλαιον τοῦ Δ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'. *Ὅτι τῶν κληρικῶν οἱ πρὸς μείζονα βαθμὸν ἀνιέναι μὴ πειθόμενοι ἐκπίπτουσι καὶ οὗ νῦν εἰσιν.*

Ὁ λα' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν τὸν ἐν οἱῳδήποτε τῆς Ἐκκλησίας κατειλεγμένον βαθμῷ, καὶ τῷ ἰδίῳ μὴ πειθόμενον ἐπισκόπῳ, εἰς μείζονα προβῆναι παρακαλοῦντι, τὸν μόχθον ἴσως τὸν ἐν αὐτῷ παραιτούμενον, καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτειν ἀξιοῖ, οὗ ἀποστῆναι οὐκ ἠθέλησεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'. *Περὶ κλοπῆς.*

Ζήτει ἐν τῷ λβ' κεφαλαίῳ τοῦ Ε στοιχείου κανόνα κε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Ὁ δὲ ξα' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, φησὶ, μεταμεληθεὶς δημοσιεύσει τὴν ἁμαρτίαν, ἐνιαυτὸν τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας κωλυθήσεται μόνης· εἰ δὲ ἐλεγχθείς, εἰς ἔτι δύο. Μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν μόνην καὶ σύστασιν, οὐ μὴν καὶ τοῖς προσκλαίουσιν ἔσται ἢ ἀκροωμένοις.

Ὁ δὲ ς' τοῦ Νύσσης μεγάλου Γρηγορίου, Ὁ λάθρα, φησὶν, ἀφαιρούμενος τὸ ἀλλότριον, εἰ μὴ ξίφει καθώπλισται, ὡς ἂν οἷός τε ᾖ τὸν ἀνθιστάμενον διαχρήσασθαι, καὶ δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμέλημα φανερώσας, δι' ἐλεημοσύνης τὴν νόσον θεραπεύσει. Εἰ δὲ μηδὲν πλέον τοῦ σώματος κέκτηται, κόπῳ τὸ πάθος ἐξιάσεται, ᾗ φησιν ὁ Ἀπόστολος· « Ὁ κλέπτης μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσὶν, ἵνα μεταδῷ τῷ χρείαν ἔχοντι. »

Ὁ δὲ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς ἐν τῷ ια' κανόνι, Οἱ πράγματά τινα ἐν τῷ πεδίῳ, φησὶν, εὑρόντες, ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις ἀλλότρια, πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἐῤῥιμμένα, ἂν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ὑποπιπτέτωσαν· ἑαυτοὺς δὲ ἐξειπόντες, καὶ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθωσαν. Πληρωτέον δὲ τὴν ἐντολὴν, αἰσχρὸν ἅπαν λῆμμα διωσαμένους, καὶ μήτε μήνυτρα, μήτε μὴν σῶστρα, ἢ οἷς εἰώθασιν ἐπευφημίζειν ἕτεροι ταῦτα ὀνόμασι, τὸ παράπαν εἰσπράττοντας.

Νόμοι.

Οἱ ἐν οἱῳδήποτε πόλει κλέπτοντες, ἐλεύθεροι μὲν ὄντες, ἄποροι δὲ, ἅπαξ τοῦτο ποιήσαντες, τυπτέσθωσαν· εἰ δὲ εὔποροι εἶεν, πρὸς τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ κλαπέντος καὶ διπλῆν τὴν ποσότητα δότωσαν τῷ τὴν κλοπὴν ὑποστάντι· δὶς δὲ ἁλόντες, ἐξοριζέσθωσαν· εἰ δὲ τρὶς φωραθεῖεν τοῦτο τολμήσαντες, χειροκοπείσθωσαν.

Τὸ προπετῶς ληφθὲν, ἢ ἀτόπως κλαπὲν, εἰ πραθείη, διεκδικεῖται, μὴ καταβαλλομένου τοῦ δοθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ τιμήματος.

Ὁ ἀναδιδοὺς τὰ κλαπέντα οὐκ ἀπαιτεῖ ἃ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ τιμήματα.

Ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἐῤῥιμμένον λαμβάνων ἐπὶ τῷ κερδᾶναι, κἂν ἀγνοῇ τίνος ἐστὶν, ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ, εἰ μὴ ἄρα ὁ δεσπότης ἀπρονόητον εἶασεν αὐτό· τότε γὰρ, κἂν ὡς κλέπτων

A CAP. XXI. *Quod clericus, ex quo in aliquod peccatum inciderit, deponitur, non autem segregatur.*

Quære 10 cap. litteræ Δ.

CAP. XXII. *Quod clerici, qui ad altiorem gradum ascendere nolunt, eo quem nunc habent excidunt.*

Tricesimus primus Carthag. synodi canon eum qui ad quemcunque gradum ecclesiasticum **160** promotus, si proprio episcopo, ad majorem provehere volenti, non paruerit, laborem in eo forsan detrectans, etiam gradu quem deserere noluit excidere dignum censet.

CAP. XXIII. *De furto.*

B Consule in 32 capite litteræ E can. 25 sanctorum apostolorum.

Sexagesimus primus magni Basilii canon, Qui furatus est, si ex se quidem, inquit, pœnitentia ductus peccatum fassus fuerit, anno a sola sacramentorum communione arcebitur; sin autem convictus fuerit, duobus annis. Nam illi ad substrationem et consistentiam solam dividetur tempus, non autem inter deflentes aut audientes erit.

Sextus magni Gregorii Nysseni, Qui latenter, inquit, alienum aufert, si non gladio armatus sit, ut resistentem interficere possit, et per confessionem peccatum suum aperuerit, per eleemosynam morbum curabit. Sin autem nihil aliud præter corpus habeat, per laborem morbo medebitur, C ut dicit Apostolus: « Qui furatur, non amplius furetur, sed potius laboret, operans suis manibus, ut ei qui indiget largiri possit. »

Sanctus Gregorius Thaumaturgus in 11 canone, Qui res aliquas in campo invenerunt, inquit, vel in suis ædibus alienas, ab inimicis projectas, si accusati quidem convicti fuerint, substernantur: sin autem seipsos denuntiaverint, etiam cum fidelibus preces celebrent. Debent vero mandata observare, omne turpe lucrum amoventes, et neque indicationis, neque salvationis, vel quibus aliis nominibus illa solent appellare, omnino pretium accipientes.

Leges.

Qui in quacunque civitate furantur, si sint quidem liberi, et pauperes, et semel hæc fecerint, D verberentur: sin autem sint locupletes, præter rei furto ablatæ restitutionem, duplicem ejus quantitatem ei qui furtum passus est reddant; bis autem deprehensi, in exsilium mittantur; si vero ter hoc audere inveniantur, manus illis abscindantur.

Quod inconsiderate abripitur, vel inepte subtrahitur, si venditur, constituto pretio pro illo nondum soluto, vindicatur.

Qui furta reddit, pretium quod pro illis dedit non exigit.

Qui rem alienam projectam tulit lucrifaciendi causa, licet cujus sit ignoret, furti tenetur, nisi dominus eam pro derelicto habuerit: tunc enim, quamvis fur eam tulerit, non tenetur, quia domini

Digitized by Google

desiit esse. Nam furtum non fit, nisi sit cui fiat. Sed si quod non erat derelictum, derelictum existimaverit, non est fur. Si vero tulerit id ea mente ut domino redderet, non tenetur furti crimine, etiamsi restitutionis pretium acceperit.

Qui in castris furatur, si quidem arma, verberetur; si vero equum, manus abscindatur.

161 Furacis servi dominus, si servum quidem habere vult, ei qui furtum subivit detrimentum reddat; si vero non vult, illum in perfectam proprietatem ei tradat.

Qui aliena armenta abigunt, si semel hoc fecerunt, verberentur; secundo autem, in exsilium mittantur; si vero tertio hoc audere inveniantur, abducto scilicet armento proprio domino restituto, manus eis abscindantur.

De latronibus.

Insignes latrones iis locis, in quibus delictum commiserunt, suspenduntur, ut per spectaculum terrefiant, qui talia aggrediuntur, et ut eorum cognatis, qui sunt occisi, fiant solamen.

Qui arbores et maxime vites cædunt, etiam ut latrones puniuntur: licet plures eamdem arborem ceciderint, singuli in solidum tenentur, videlicet ex infitiatione duplum pretii, ex confessione simplum.

Qui scienter accepit rem furtivam, et furti conscius, cum ipso peccatore æqualiter puniuntur.

Fur est, qui clam et sine armis furatur, is neque membri abscissionem, neque mortem sustinet; qui autem vi in quocunque loco, vel cum armis vel sine armis furatur, pœnas secundum leges luat. Consule et alias leges in 12 cap. litteræ A.

CAP. XXIV. *Quod non oportet cum excommunicato communicare.*

Synodi Antiochenæ 2 canon a communione cum excommunicatis discedere omnino nos hortatur, et neque in domibus, neque in ecclesiis cum iis orare, etiamsi sint ex alia regione. Nam licet loco distemus, non autem fide a nobis invicem discedimus omnes ubique terrarum Christiani, et omnes una catholica Ecclesia et vocamur et sumus. Quisquis igitur ex sacerdotii catalogo excommunicatis communicare deprehensus fuerit, etiam ipse excommunicatur, ut qui canonem Ecclesiæ confundat. Vide et 18 cap. litteræ A, et in 2 cap. ejusdem litteræ can. sanctorum apostolorum 45 et 46 et 64, et syn. Laodicenæ 33, et Timothei Alexandrini 9, et in 15 cap. litteræ H ca onem primum sancti Gregorii Thaumaturgi.

CAP. XXV. *De eis qui non communicant, sacra administratione facta, vel per tres Dominicos communionem procrastinant.*

Octavus et nonus sanctorum apostolorum ca-

A αὐτὸ λάθῃ, οὐχ ὑπόκειται, ἐπειδὴ ἐπαύσατο ὂν τοῦ δεσπότου. Κλοπὴ γὰρ οὐ γίνεται μὴ ὄντος τοῦ κλοπὴν ὑφισταμένου. Εἰ δὲ καὶ τὸ μὴ ὂν ἀπρονόητον ἐνόμισεν ἀπρονόητον, οὐκ ἔστι κλέπτης. Εἰ δὲ ἔλαβεν ἐπὶ τῷ δοῦναι τῷ δεσπότῃ, οὐχ ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ, κἂν εὕρητρα λάθῃ.

Ὁ κλέπτων ἐν φωσσάτῳ, εἰ μὲν ὅπλα, τυπτέσθω, εἰ δὲ ἵππον, χειροκοπείσθω.

Ὁ τοῦ κλέπτου δούλου κύριος, εἰ μὲν βούλεται ἔχειν τὸν οἰκέτην, τὸ ἀζήμιον ποιείτω τῷ τὴν κλοπὴν ὑποστάντι· μὴ βουλόμενος δὲ, τοῦτον αὐτῷ ἀποδιδότω εἰς τελείαν δεσποτείαν.

Τὰς ἀλλοτρίας ἀγέλας οἱ ἀπελαύνοντες, ἅπαξ τοῦτο πεποιηκότες, τυπτέσθωσαν· ἐκ δευτέρου δὲ, ἐξοριζέσθωσαν· εἰ δὲ καὶ τρίτον φωραθεῖεν τὸ τοιοῦτον τολμήσαντες, χειροκοπείσθωσαν, τῆς ἀπελαθείσης ἀγέλης δηλονότι τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ ἀποκαθιστα-
B μένης.

Περὶ λῃστῶν.

Οἱ ἐπίσημοι λῃσταὶ ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς ἐπλημμέλησαν, ἀνασταυροῦνται, ἵνα διὰ τῆς θέας πτοηθῶσιν οἱ τοῖς τοιούτοις ἐγχειροῦντες, καὶ ἵνα γένηται παραμυθία τοῖς συγγενέσι τῶν ἀναιρεθέντων.

Οἱ δένδρα καὶ μάλιστα ἀμπέλους τέμνοντες ὡς λῃσταὶ κολάζονται· κἂν πολλοὶ τὸ αὐτὸ τέμωσι δένδρον, ἕκαστος αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεται, ἤτοι ἐξ ἀρνήσεως μὲν τὸ διπλοῦν τοῦ τιμήματος· ἐξ ὁμολογίας δὲ τὸ ἁπλοῦν.

Ὁ ἐν εἰδήσει ὑποδεχόμενος τὸ κλαπὲν πρᾶγμα, καὶ ὁ συνειδὼς τῷ ἁμαρτάνοντι, ἐν ἴσῳ αὐτῷ τι-
C μωροῦνται.

Κλέπτης ἐστὶν ὁ λάθρα καὶ χωρὶς ὅπλων ἁμαρτάνων, ὃς οὔτε μέλους ἐκκοπὴν, οὔτε θάνατον ὑπομένει· ὁ δὲ βίᾳ πλημμελῶν μεθ' ὅπλων, ἢ χωρὶς ὅπλων, ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, τὰς ἀπὸ τῶν νόμων ποινὰς ὑφίσταται. Ζήτει καὶ ἑτέρους νόμους ἐν τῷ ιβ' κεφαλαίῳ τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'. *Ὅτι οὐ δεῖ κοινωνεῖν τῷ ἀκοινωνήτῳ.*

Ὁ β' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου τῆς κοινωνίας τῶν ἀκοινωνήτων ἀποδιίστασθαι παντάπασιν ἡμῖν ἐγκελεύεται, καὶ μήτε ἐν οἴκῳ τούτοις συνεύχεσθαι, μήτε ἐν ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἑτέρας ἐπαρχίας τύχοιεν ὄντες. Εἰ γὰρ καὶ τῷ τόπῳ διιστάμεθα, ἀλλά
D γε τῇ πίστει ἀλλήλων οὐκ ἀφιστάμεθα οἱ ἁπανταχοῦ γῆς Χριστιανοὶ, καὶ μία πάντες καθολικὴ Ἐκκλησία λεγόμεθά τε καὶ ἐσμέν. Ὅστις γε μὴν τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου τοῖς ἀκοινωνήτοις ἁλοίη κοινωνῶν, καὶ τοῦτον ἀκοινώνητον εἶναι, ὡς τὸν τῆς Ἐκκλησίας κανόνα συγχέοντα. Ζήτει καὶ τὸ ιη' κεφ. τοῦ Α στοιχείου, καὶ ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα· τῶν ἁγίων ἀποστόλων με', μς' καὶ ξδ', τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λγ', καὶ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας θ', καὶ ἐν τῷ τε' κεφαλαίῳ τοῦ Η στοιχείου κανόνα α' τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'. *Περὶ τῶν μὴ κοινωνούντων τῆς ἱερᾶς τελουμένης λειτουργίας, ἢ τὴν κοινωνίαν ἐπὶ τρεῖς Κυριακὰς ἀναβαλλομένων.*

Ὁ η' καὶ ὁ θ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνες,

Digitized by Google

ἑτοίμους ἀεὶ πάντας βουλόμενοι εἶναι καὶ ἀξίους τῆς τῶν θείων κοινωνίας ἁγιασμάτων, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, τῆς ἱερᾶς τῶν θείων μυστηρίων λειτουργίας προσφερομένης, τῶν ἁγιασμάτων τοῖς ἄλλοις μὴ κοινωνήσαντα, τὴν αἰτίαν κελεύουσιν ἀνειπεῖν· καὶ εἰ μὲν εὐπρόσωπος εἴη, συγγνώμης τυγχάνειν, εἰ δ' οὖν, ἀφορίζεσθαι. Λαβὴν γὰρ σκανδάλου καὶ ὑπονοίας δίδωσι τῷ λαῷ κατὰ τοῦ προσενεγκόντος τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἱερέως, οἵά τι συνειδὼς αὐτῷ κώλυμα πρὸς τὴν ἱερουργίαν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰσιόντας τοῦ λαοῦ πιστοὺς, καὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν ἀκούοντας, καὶ μὴ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ παραμένοντας μεταλήψει, ἀφορίζεσθαι ὡς ἀτάκτους.

A nones, præparatos semper omnes et divinorum mysteriorum participatione dignos esse volentes, episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, sacra divinorum mysteriorum oblatione celebrata, qui sacramenta aliis non communicat, causam dicere jubent : quæ si rationabilis fuerit, veniam consequantur, sin minus, segregentur. Scandali enim et suspicionis adversus sacerdotem, qui sacrificia obtulit incruenta populo, dat apprehensionem, quippe **162** qui impedimentum aliquod ei sciret inesse ad sacrificium. Sed omnes populi fideles, qui ingrediuntur et sacras Scripturas audiunt, in precatione autem et sacra communione non permanent, tanquam inordinati participatione excludantur.

Συνῳδὰ τούτῳ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ β' διορίζεται. Πάντας γὰρ τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐπαΐοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ τῆς εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ τὴν ἁγίαν μετάληψιν τῆς Εὐχαριστίας ἀποστρεφομένους, ἐξ αὐθαδείας ἴσως, ἢ ἀταξίας, ἢ περιφρονήσεως, ἀποβλήτους τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι ἄξιοι, ἕως ἂν καρποὺς μετανοίας δι' ἐξομολογήσεως ἐπιδειξάμενοι συγγνώμης τύχωσι. Φασὶ δέ τινες περὶ τῶν ἱερατικῶν τῶν ἐν τῷ βήματι τηνικαῦτα ἱερουργούντων τοὺς κανόνας ταῦτα νομοθετεῖν, καὶ μέντοι λαϊκῶν τῶν μὴ περιμενόντων ἄχρις ἂν ἡ μετάληψις πρὸς τῶν ἀξίων γένηται. Ἔπαχθὲς γὰρ σφόδρα καὶ βίαιον, ἀναγκάζεσθαι πάντας ἑκάστης μεταλαμβάνειν, ἢ ἀφορίζεσθαι. Πῶς γὰρ οἷόν τε τὸν ἐν μέσῳ στρεφόμενον, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασι μολυνόμενον, καθαρὸν τὸ τῆς ψυχῆς δοχεῖον παρέχειν ἑκάστοτε πρὸς τὴν τοῦ πνευματικοῦ μύρου ἀποδοχήν; Ἀγαπητὸν γὰρ, εἰ πάντα τ' ἄλλα παριδών τις καὶ πόρρω θέμενος, καὶ ἕνα τοῦτον σκοπὸν συστησάμενος, μηδεμιᾷ δ' ἑτέρᾳ κακίστῃ δουλεύσας ἐπιθυμίᾳ, εἶτα δύναιτο, σὺν Θεῷ βοηθῷ, τούτου κατατυχεῖν. Ἀλλ' ἔγωγε οἶμαι, τοῖς πάλαι πιστοῖς οὐχ ἧττον τοῦ πιστεύειν ὀρθῶς τὸ βιῶναι ὀρθῶς ἐσπουδάζετο· τοιγάρ τοι καὶ πολλὰ τῶν τηνικαῦτα τοῖς κανόσιν ἐκφωνηθέντων ἑτέρως ἢ τανῦν ἔχοντα φαίνεται. Οὕτω δὲ ἡμᾶς τὸ ἠμελημένον καὶ σκαιὸν τοῦ βίου διέθηκεν, ὡς μηδὲ πιστεύειν εἴ ποτέ τινες εἰς τοῦθ' ἦκον ἀρετῆς τῶν πιστῶν. Ἀμέλει καὶ παρὰ ταύτην, οἶμαι, τὴν ἀπειλὴν τῶν θείων κανόνων ἡ τοῦ ἀντιδώρου ἐπενοήθη διανομὴ, ὥστε πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην καὶ τοῖς μὴ δυναμένοις τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων μετέχειν προσμένειν τὸ τέλος τῆς θείας ἱεροτελεστίας, ὡς ἂν ἐκ χειρὸς τοῦ ἱερέως πρὸς ἁγιασμὸν αὐτὸ λάβοιεν. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ζ' κεφ. τοῦ Π στοιχείου κανόνα ξς' τῆς ς' συνόδου.

B Huic consona decernit etiam secundus Antiochenæ synodi. Omnes enim qui in ecclesiam ingrediuntur et sacras Scripturas audiunt, orandi autem una cum populo non communicant, vel sanctam Eucharistiæ participationem aversantur, ex arrogantia scilicet, vel perversitate, vel contemptu, ab ecclesia expelli justum judicat, donec pœnitentiæ fructus ostendentes per confessionem veniam consequantur. Dicunt vero quidam, canones istos de sacerdotibus, qui tunc sacra peragebant hæc ordinare, ut et de laicis, qui non perseverabant, donec communionis participatione digni fierent. Grave etenim admodum est et violentum compellere omnes cujuslibet communionis participes fieri vel segregari. Quomodo enim fieri potest, ut qui in medio versatus est, et sæcularibus contaminatus negotiis, purum semper habeat animæ receptaculum ad spiritualis unguenti receptionem? Pulchrum autem foret, si quis omnia alia negligeret et procul amoveret, ac hunc unum scopum sibi proponeret, et nulli alii iniquæ inserviret cupiditati, ut posset, Deo auxilium præbente, illud consequi. Ego quidem existimo, quod fideles olim non minus recte credere quam recte vivere studebant : nam apparet, quam plurima, quæ tunc canonibus edita fuerunt, aliter se habere, quam nunc. Vita autem negligens et stolida ita nos disposuit, ut neque credamus aliquos fideles ad tantum virtutis unquam pervenisse. At præter has divinorum canonum minas existimo antidori distributionem habitam fuisse ; ut omnino necesse fuerit iis qui vivificorum mysteriorum participes esse non potuerint, ad divini sacrificii finem manere, ut ex manu sacerdotis illud ad sanctificationem acciperent. Vide et in septimo capite litteræ Π canonem 66 VI synodi.

C

D

Ὁ δὲ π' ταύτης τοὺς ἐν τῇ πόλει διάγοντας ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ εἰς τρεῖς Κυριακὰς ἐν τρισὶν ἑβδομάσι τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας ἀπολειφθέντας βαρείας ἄνευ ἀνάγκης, ἔτι δὲ καὶ τοὺς μὴ συνερχομένους τοῖς πιστοῖς λαϊκοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν εὐχῶν μὴ κοινωνοῦντας, ἀλλ' εἰς τρεῖς Κυριακὰς καὶ αὐτοὺς ὑστερίσαντας, ἐκεί-

Octogesimus vero ejusdem episcopos in civitate degentes, et presbyteros, si tribus diebus Dominicis in tribus septimanis ab ecclesia sua abfuerint absque gravi necessitate ; porro et laicos, qui in ecclesiam cum fidelibus non convenerint, et precibus non communicaverint ; sed tribus diebus Dominicis defecerint ; illos quidem

Digitized by Google

deponit, hos vero segregat. Consule et in nono capite litteræ A canones Sardicensis synodi 11 et 12.

CAP. XXVI. *Quod non oportet jamjam mortuorum corporibus communionem dare.*

Octogesimus vero sextæ synodi canon ut corporibus jamjam mortuorum Eucharistia communicetur interdicit. Scriptum enim est, inquit, « Accipite, comedite. » Mortua autem corpora neque accipere neque comedere possunt. Vide et in 1 capite litteræ B canonem 18 Carthaginensis synodi.

CAP. XXVII. *Quod non oportet eum qui communicaturus est, cum uxore sua consuetudinem habere.*

Vide 18 caput litteræ Γ.

163 CAP. XXVIII. *Quando communicat somnio pollutus.*

In 4 canone sanctus Dionysius Alexandrinus iis qui in involuntario seminis fluxu nocturno fuerint judicem rei indemnatum propriam constituit conscientiam. Siquidem enim, nulla præcedente animi perturbatione, sponte sua iis hæc fluxio acciderit, natura illam tanquam excrementum excernente, sine impedimento qui hoc passus est, inquit, ad sacram communionem admittatur. Si qua autem rationis perturbatio præcesserit, et ita in ejus cogitatione commorata nocturnam intulerit phantasiam, eamque consecuta sit seminis effluxio, vel ex potu et cibo hoc evenerit, talis non est purus ; non propter seminis fluxum (hoc enim non est immundum, sicut nec caro cujus est excrementum), sed propter malam cogitationem, quæ mentem polluit. Qui proinde præter hoc in conscientia dubitat, quominus libere loquatur facultate privatur ; quomodo igitur ad Deum accedet, qui ita affectus est? Nam secundum magnum Paulum, « Qui dubitat, si comederit, condemnatus est. »

Eadem etiam magnus Athanasius ad Ammum quemdam scribens edisserit, multis argumentis probans nihil eorum quæ a Deo creantur sua natura impurum esse. Opus vero ejus manuum est homo naturalibus excretionibus subjectus. Animali enim dantur pori, ut per illos quodque membrum, quod supervacaneum est, emittat. Capitis igitur excrementa sunt crines, et quæ per nares et os emittuntur sputa ; et ventris excrementa ; totius vero corporis, sudor ; seminalium etiam pororum semina ; hæc enim emissa et emota animali prosunt, detenta autem male afficere solent. Et eis quidem qui bene sentiunt, nihil in sua natura est immundum ; pollutis autem, nihil purum ; sed contaminantur et eorum mens et conscientia, peccato scilicet, et quæ non decent iis tribuendo. Norunt enim medicorum filii, quod natura, ut superfluum, emittit semen ; nullum autem est peccatum, si emittatur superfluum.

Magnus vero Basilius in asceticis, interrogatus,

A νου; μὲν καθαιρεῖ, τούτους δὲ ἀφορίζει. Ζήτει καὶ ἐν τῷ 0′ κεφ. τοῦ Α στοιχείου κανόνας τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ια′ καὶ ιβ′.

ΚΕΦΑΛ. ΚϚ′. *Ὅτι οὐ δεῖ κοινωνίαν διδόναι τοῖς σώμασι τῶν ἤδη τελευτησάντων.*

Ὁ πγ′ τῆς ϛ′ συνόδου κανὼν τοῖς σώμασι τῶν ἤδη τελευτησάντων τῆς εὐχαριστίας μεταδιδόναι οὐκ οἴεται δεῖν. Γέγραπται γάρ, φησί, « Λάβετε, φάγετε· » τὰ δὲ νεκρὰ σώματα οὔτε λαβεῖν, οὔτε φαγεῖν δύνανται. Ζήτει καὶ ἐν τῷ α′ κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιη′.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ′. *Ὅτι τὸν κοινωνήσειν μέλλοντα οὐ δεῖ προσιέναι τῇ ἰδίᾳ γυναικί.*

B Ζήτει τὸ ιη′ κεφάλαιον τοῦ Γ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ′. *Πότε κοινωνεῖ ὁ ὀνειρασθείς.*

Ἐν τῷ δ′ κανόνι ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀλεξανδρείας τοῖς ἐν ἀπροαιρέτῳ ῥύσει νυκτὸς γεγονόσι δικαστὴν ἀδέκαστον τοῦ πράγματος τὸ ἴδιον ἐφίστησι συνειδός. Εἰ μὲν γάρ, μὴ προϋποκειμένης ἡστινοσοῦν ἐμπαθείας, αὐτομάτως ἡ τῆς γονῆς συμβέβηκεν ἐκροή, τῆς φύσεως αὐτὴν ὡς περίττωμα ἐκκρινάσης, ἀνεμποδίστως ὅ γε τοῦτο παθὼν, φησὶ, τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ προσίτω. Εἰ δέ τις ἐμπαθὴς λογισμὸς προϋπῆρξε, καὶ οὗτος ἐμφιλοχωρήσας τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ, νυκτερινὴν ἐπήνεγκε φαντασίαν, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς γονῆς ἐκροή, ἢ ἐκ παροινίας καὶ ἀδηφαγίας τοῦτο συνέβη, ὁ τοιοῦτος οὐ καθαρός ἐστιν, C οὐ διὰ τὴν ῥύσιν τοῦ σπέρματος· οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτό γε, ἐπεὶ μηδὲ ἡ σὰρξ, ἧς ἐκεῖνο περίττωμα, ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον, ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. Ὁ τοίνυν τῇ συνειδήσει παρὰ τοῦτο διακρινόμενος παῤῥησίας ἐστέρηται· πῶς οὖν προσελεύσεται τῷ Θεῷ οὕτω διακείμενος; κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Παῦλον, « Ὁ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται. »

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, πρὸς Ἄμμωνά τινα ἐπιστέλλων, δι' ἐπιχειρημάτων πλείστων δείξει, κατασκευάζων μηδὲν τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων ἀκάθαρτον εἶναι τῇ ἑαυτοῦ φύσει. Ἔργον δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ταῖς φυσικαῖς ἐκκρίσεσιν ὑποκείμενος· τῷ γὰρ ζώῳ δέδονται πόροι, ἵνα διὰ D τούτων ἕκαστον μέλος ἀποπέμπῃ τὸ περιττόν. Τῆς μὲν οὖν κεφαλῆς αἱ τρίχες περίττωμα, καὶ τὰ διὰ ῥινῶν καὶ στόματος ὑγρά· καὶ γαστρὸς τὰ διαχωρήματα· τοῦ δὲ ὅλου σώματος οἱ ἱδρῶτες· τῶν δὲ σπερματικῶν πόρων τὸ σπέρμα· ταῦτα δὲ ἐκκρινόμενα καὶ κενούμενα λυσιτελεῖ τῷ ζώῳ, κατεχόμενα δὲ, φθείρειν εἴωθε. Καὶ τοῖς μὲν εὐγνώμοσιν οὐδὲν ἀκάθαρτον τῇ ἑαυτοῦ φύσει· τοῖς δὲ μεμιασμένοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς, καὶ ἡ συνείδησις, τῇ ἁμαρτίᾳ δηλαδὴ, καὶ τῷ μὴ λογίζεσθαι περὶ αὐτῶν τὰ πρέποντα. Ἴσασι δὲ καὶ ἰατρῶν παῖδες, ὅπως ἡ φύσις ὡς περιττὸν διώκει τὸ σπέρμα· ἁμαρτία δὲ οὐδεμία, κενουμένου τοῦ περιττώματος.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς, ἐρω-

Digitized by Google

τηθεὶς, εἰ τολμητέον προσιέναι τῇ κοινωνίᾳ τὸν ὀνειρώξαντα, ἀπεκρίνατο· Τὸ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις, καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης φοβερὸν διδασκόμεθα τὸ κρῖμα· εἰ δὲ πλεῖον τοῦ ἱεροῦ ὧδε, φοβερώτερον δηλονότι παιδεύσει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, εἰπών· « Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἐσθίει καὶ πίνει. » Ἀκαθαρσίαν δὲ ὠνόμασεν ὁ ἅγιος, οὐ τὴν σπερματικὴν ἔκκρισιν, ἣν οὐκ ἄν τις, οἶμαι, διὰ τέλους ἐκφεύξεται, εἰ μήπου δεινῶς ἠλίθιος εἴη, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν, (περὶ ἧς ὁ Κύριος ἔφησεν, « Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ, » καὶ τὰ ἑξῆς,) ἧς ἡγουμένης, ἥ τε κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία διὰ συγκαταθέσεως τελεῖται, καὶ ἡ καθ' ὕπνους ἕπεται φαντασία, καὶ ἡ ῥύσις τοῦ σπέρματος.

Περὶ μαλακίας.

Εἰ δὲ οὕτως εὐθύνεται ἡ ἀπὸ συγκαταθέσεως διὰ νυκτερινῆς φαντασίας τοῦ σπέρματος ἐκροὴ, πολλῷ γε μᾶλλον ἡ διὰ μαλακίας ἔκκρισις ἐπιτιμηθήσεται, ὕπαρ γε πάντως, καὶ οὐκ ἐξ ὀνειρώξεως γινομένη. Φησὶ γὰρ ὁ Νηστευτὴς Ἰωάννης· Ὁ μαλακίας πάθει ἁλοὺς πρὸ τῆς ἱερωσύνης κληρικὸς, μὴ θαῤῥῶν ἴσως ὡς παρὰ τοῦτο μόνον τῆς ἱερωσύνης εἰρχθήσεται, ἱκανῶς πρότερον ἐπιτιμώμενος, οὕτω τῆς ἱερωσύνης ἀξιούσθω. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἱερωσύνην τούτῳ περιπέπτωκεν, εἰς ἐνιαυτὸν ἕνα τῆς ἱερωσύνης ἀργήσας, καὶ τοῖς εἰωθόσιν ἐπιτιμίοις σωφρονισθεὶς, πρὸς τὴν ἱερωσύνην ἐπανιέτω· εἰ δὲ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁμαρτίας δὶς ἢ τρὶς τοῦτο ἐργάσαιτο, τῆς ἱερωσύνης παυσάμενος, εἰς ἀναγνώστου τάξιν ἐρχέσθω. Λαϊκὸς δὲ, τὸ τῆς μαλακίας αἰσχρὸν κατεργασάμενος πάθος, εἰς μ' ἡμέρας τῆς κοινωνίας εἴργεται, ξηροφαγῶν ἐν αὐταῖς, καὶ γονυκλισίας ἑκάστης ποιῶν μθ'. Ἡ δὲ διὰ τῆς ἀλλήλων μίξεως γινομένη μαλακία διπλοῦν ἐργάζεται τὸ κακὸν, ἅτε δύο μολυνομένων ψυχῶν, διὸ καὶ διπλάσιον ὁ ταύτης ἐργάτης τὸ ἐπιτίμιον δέχεται, εἰς π' ἡμέρας τῆς κοινωνίας εἰργόμενος, καὶ εἰς ρ' τὸ τὸν μετανοιῶν μέτρον ἐκτείνων μετὰ τῆς προσηκούσης νηστείας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τούτου. Ἡ δὲ ἀπὸ νόσου τῶν νεφρῶν γινομένη ῥοὴ τοῦ θοροῦ, οἷα ἡ τῶν γονοῤῥοιῶν καὶ τῆς λιθιάσεως, παντάπασιν ἀνεπίληπτος. Εἰ γὰρ καὶ τῷ Μωσέως νόμῳ οἱ γονοῤῥυεῖς ἀκάθαρτοι ἐλογίζοντο, ἀλλ' ἐκεῖνος καθ' ἕτερον δήπου γε τρόπον διὰ τῶν σωματικῶν παθημάτων τὰ τῆς ψυχῆς παρεδείκνυ νοσήματα, καὶ διὰ τῶν ἀκουσίων τῶν ἑκουσίων κατέτρεχεν· εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ δοκεῖ πως εἶναι ἀκάθαρτα, πολλῷ γε μᾶλλον ἡ κατὰ γνώμην λαγνεία. Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος ἐν τοῖς σωματικοῖς προεγύμναζεν, οἷα παῖδας, τοὺς Ἰουδαίους, ἵν' ἐπιτηδειοτέρους πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν πνευματικῶν καὶ τελεωτέρων ἐντολῶν ἀπεργάσηται. Διδάσκει δὲ διὰ τούτων καὶ τὰς συνουσίας τῶν τοιούτων ἐκφεύγειν ἡμᾶς, ὡς μὴ προσαναχρωσθῆναι τῇ ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνων προχεομένῃ τῶν λόγων ἀκαθαρσίᾳ. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ τὸ ἴδιον πάθος λοιμικοῦ δίκην νοσήματος ἐπὶ πάντας ἄγειν φιλοτιμούμενοι, καὶ πολλοὺς ἑαυτοῖς ἔχειν παραπλησίους, ἵν' ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν τὰ τῶν ἐλέγχων ὀνείδη, ὡς ἂν οἰηθεῖεν, διαδιδράσκωσιν. Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος νόμος οὐδὲν ἔλατ-

A an oporteat somno pollutum in communionem admittere, respondit: Ejus, qui, cum in immunditie sit, appropinquat sanctis, etiam ex Veteri Testamento terribile docemur judicium; quod si est hic in sacris, terribilius videlicet nos docebit Apostolus, dicens: « Qui comederit et biberit indigne, judicium sibi comedit et bibit. » Immunditiem vero nominavit sanctus non seminis excretionem, quam nullus, suspicor, absolute evitaverit, nisi maxime continens sit, sed pravam concupiscentiam (de qua dixit Dominus: « Qui mulierem aspicit, » et cætera), qua præeunte mentis etiam peccatum per assensum perficitur, vel imaginatio in somnis consequitur, et seminis effluxio.

De mollitie.

B Si vero ita corrigitur, qui a consensu fit per nocturnam imaginationem seminis fluxus, multo magis punietur per mollitiem effluxio, omnino visione, **164** et non ex somnio polluto facta. Dicit enim Nesteutes Joannes: Clericus mollitiei morbo laborans ante sacerdotium, non existimans forsan, quod ob hoc solum sacerdotio expelleretur, satis antea punitus sic sacerdotio dignus habeatur. Si vero post sacerdotium in hoc inciderit, per annum unum a sacerdotio expulsus, et debitis pœnis ad sanam mentem redactus, ad sacerdotium revertatur: si vero post peccati agnitionem bis vel ter hoc fecerit, sacerdotio cessans in lectoris ordinem veniat. Laicus autem mollitiei turpe malum p ragens, quadraginta dies a communione arcetur, in C illis aridis vescens, et in unaquaque genuflectiones peragens 49. Quæ propter mutuum coitum fit mollities, duplex efficit malum, quippe duas corrumpit animas, ideoque et duplum ejus auctor supplicium sustinet, ad 80 dies a communione arcendus, et ad centum pœnitentiæ mensuram extendens cum conveniente jejunio. Sed de illo hucusque. Quæ autem ob renum morbum facta sit genitalis seminis effluxio, veluti gonorrhœa, et quæ ob calculum in vesica fit, nulli omnino reprehensioni est obnoxia. Licet enim per Mosis legem qui gonorrhœa laborabant impuri habebantur, ille tamen alio modo per corporales passiones animæ ostendit morbos, et per involuntaria D voluntaria reprehendit. Si enim naturalia impura quodammodo esse existimat, multo magis ex proposito salacitas. Umbram enim continens lex, in corporalibus, tanquam pueros, exercuit Judæos, ut ad spiritualium et perfectiorum mandatorum receptionem magis idoneos redderet. Ex his etenim docet et nos eorum conversationes fugere debere, ne sermonum impuritate ex eorum ore procedente polluti simus. Hi vero sunt, qui morbum suum pestiferæ instar infectionis in omnes inducere summopere conantur, et quamplurimos habere sibi similes, ut in malorum communione criminum etiam convicia, prout soliti sunt, aufugiant. At nostra lex non minus illos quam sanos admittit, quoniam qui vel lepra la-

Digitized by Google

borabant, ob illam tanquam impuri a castris amovebantur; nobis autem et concioni simul intersunt et simul precantur, ex morbo nihil impediti.

Vicesimus secundus vero Timothei Alexandrini canon, Si cogitatio, inquit, desiderium in eo qui somniat accenderit, et ipso in cogitatione sua persistente, fluxio seminis consecuta fuerit, differenda est communio; assensio enim mentem inquinavit. Si vero nihil horum præcesserit, tentationem esse diaboli, a divina communione illum abducere molientis, manifestum fit; sed is nihil hæsitans ad communionem accedat. Si enim in eo, ne sacramenti posthac sit particeps, felici successu utatur ille malus, non cessabit homini insidiari, quotiescunque eum ad divinam communionem se accingere cognoverit.

CAP. XXIX. *Quod divinæ communionis gratia nihil accipere oportet.*

Vicesimus tertius vi syn. canon immaculatam præbentibus populo communionem omnino interdicit, ne ab iis qui communicant obolos, vel quamvis aliam speciem exigant. Nam gratia non est venalis, inquit, **165** neque igitur pretio, sed sanctitas gratis sanctis communicanda est. Si quis autem eorum, qui sunt in clericorum catalogo, talem speciem exigere deprehensus fuerit, quibus immaculatam impertiuntur communionem, deponatur, ut Simoniaci erroris et maleficii æmulator: ille enim pretio emere Spiritus gratiam postulabat.

CAP. XXX. *De iis qui cum presbytero uxorem habente communicare ambigunt.*

Vide in 9 capite litteræ B canonem 4 synodi Gangrensis.

CAP. XXXI. *De presbyterorum et laicorum ordine in communione.*

Canon 58 sextæ synodi non permittit laico, ut divina mysteria sibi impertiat, præsente episcopo vel presbytero vel diacono. Qui vero præter hæc facit, una septimana segregari dignum judicat, ut discat humilis fieri, et non majora suis meritis aggredi.

Centesimus primus vero nequaquam admittit eos qui propter religionem forte et sacrorum donorum venerationem, receptaculis ex auro vel argento aliave pretiosa materia comparatis, divina excipiunt dona, et ita communicant: sed qui manus in crucis modum conformant, et illis divinum donum excipientes communicant. Longe enim rei cuilibet sensibili præponitur Dei manu efformata manus hominis, divina imagine nobilitati, et corpus Christi nominati, et templum Dei secundum divinum Apostolum. Manu igitur, inquit, gratiæ communionem quilibet accipiat; nemo enim revera divinæ communionis dignus est, sed ea digni per gratiam omnes efficimur, quemadmodum et gratia salvati sumus, ut alicubi dicit Apostolus. Qui vero

A τον τούτους τῶν ὑγιαινόντων προσίεται· ἐπεὶ καὶ οἱ λέπραν νοσήσαντες παρ' ἐκείνων μὲν καὶ τῆς παρεμβολῆς ἠλαύνοντο, ὡς ἀκάθαρτοι· ἡμῖν δὲ καὶ συνεκκλησιάζουσι καὶ συνεύχονται, μηδὲν ἐκ τῆς νόσου ἐμποδιζόμενοι.

Ὁ δὲ ιβ' κανὼν τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, Εἰ μὲν λογισμὸς, φησὶν, ἐπιθυμίας προσέβαλε τῷ ὀνειρασθέντι, καὶ τούτου ἐμφιλοχωρήσαντος τῇ ἐκείνου διανοίᾳ, ἡ τῆς γονῆς ῥύσις ἐπηκολούθησέ, τὴν κοινωνίαν ὑπερθετέον· ἡ γὰρ συγκατάθεσις τὸν λογισμὸν ἐμόλυνεν. Εἰ δὲ οὐδὲν τούτων προηγήσατο, δείκνυται πεῖραν εἶναι τοῦ διαβόλου, τῆς θείας αὐτὸν ἀπάγειν κοινωνίας μηχανωμένου, ἀλλὰ μηδὲν ὁ τοιοῦτος ἐνδοιάζων τῇ κοινωνίᾳ προσίτω. Εἰ γὰρ καὶ κατορθωθείη τῷ πονηρῷ τὸ μὴ μετέχειν αὐτὸν B ἐντεῦθεν τῶν ἁγιασμάτων, ἐπιβουλεύων οὐ παύσεται, ὁσάκις ἂν αὐτὸν γνῷ πρὸς τὴν θείαν ἑτοιμαζόμενον κοινωνίαν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'. *Ὅτι τῆς θείας κοινωνίας χάριν οὐδὲ δεῖ τι λαμβάνειν.*

Ὁ κγ τῆς ς' συνόδου κανὼν τοῖς μεταδιδοῦσι τῷ λαῷ τῆς ἀχράντου κοινωνίας παντάπασιν ἀπείρηκε τοὺς μεταλαμβάνοντας εἰσπράττειν ὀβολοὺς, ἢ οἱονδήποτε εἶδος· ἡ γὰρ χάρις, φησὶν, οὐ πιπράσκεται. Μὴ τοίνυν διὰ χρημάτων, ἀλλὰ πρόῖκα τοῦ ἁγιασμοῦ τοῖς ἀξίοις μεταδοτέον. Εἰ δὲ φωραθείη τις τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων τὸ οἱονοῦν εἰσπράττων εἶδος, ὧν τῆς ἀχράντου μεταδίδωσι κοινωνίας, καθαιρείσθω, οἷα ζηλωτὴς τῆς τοῦ Σίμωνος πλάνης C καὶ κακουργίας· οὗτος γὰρ χρημάτων πρίασθαι τὴν χάριν ἐζήτει τοῦ Πνεύματος.

ΚΕΦΑΛ. Λ'. *Περὶ τῶν κοινωνεῖν διακρινομένων ἀπὸ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος.*

Ζήτει ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ Β στοιχείου κανόνα δ' τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'. *Περὶ τῆς ἐν κοινωνίᾳ εὐταξίας πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν.*

Ὁ τῆς ς' συνόδου νη' κανὼν οὐκ ἐπιτρέπει λαϊκῷ τῶν θείων μυστηρίων ἑαυτῷ μεταδιδόναι, ἐπισκόπου παρόντος, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα εἰς ἑβδομάδα μίαν ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ, ἵνα μάθοι ταπεινοῦσθαι, καὶ μὴ τοῖς ὑπὲρ ἑαυτὸν ἐγχειρεῖν.

D Ὁ δὲ ρα' πάντων ἥκιστα προσίεται τοὺς δι' εὐλάβειαν δῆθεν καὶ τῶν θείων δώρων τιμὴν σκεύεσι χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ πολυτελοῦς ἄλλης ὕλης πεποιημένοις, τὰ θεῖα δεχομένους δῶρα, καὶ οὕτω μεταλαμβάνοντας· ἀλλὰ τὰς χεῖρας εἰς τύπον σταυροῦ σχηματίζειν, καὶ ταύταις τὸ θεῖον ὑποδεχομένους δῶρον μεταλαμβάνειν. Μακρῷ γὰρ αἰσθητοῦ παντὸς πρωτετίμηται ἡ χειρὶ Θεοῦ πλασθεῖσα χεὶρ ἀνθρώπου, τοῦ εἰκόνι θείᾳ τετιμημένου, καὶ σῶμα Χριστοῦ χρηματίσαντος, καὶ ναὸς Θεοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Τῇ χειρὶ οὖν ἕκαστος τὴν κοινωνίαν δεχέσθω, φησὶ, τῆς χάριτος· ἀληθῶς γὰρ οὐδεὶς τῆς θείας μεταλήψεως ἄξιος, ἀλλὰ χάριτι πάντες αὐτῆς ἀξιούμεθα, καθὸ καὶ χάριτί ἐσμεν σεσωσμένοι, ὡς πού φησιν ὁ Ἀπόστολος. Τοὺς δὲ

Digitized by Google

προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην, καὶ διὰ σκευῶν τοιούτων κοινωνεῖν πειρωμένους, ἀφορίζεσθαι διορίζεται. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ε' κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου κανόνα τῆς α' συνόδου ιη', καὶ τὸ δ' κεφάλαιον τοῦ Υ στοιχείου.

A inanimatam materiam Dei imagini anteponunt, et hujusmodi receptaculis communicare conati sunt, segregari decernit. Vide et in quinto capite litteræ Δ canonem 18 primæ synodi, et 4 cap. litteræ Υ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'. *Ὅτι κοσμικὰς φροντίδας οὐ δεῖ μετιέναι κληρικοὺς, ἢ μοράζοντας, εἰ μήπου κατ' ἐπιτροπὴν βασιλέως.*

CAP. XXXII. *Quod non decet clericos vel monachos sæculares curas suscipere, nisi ex consensu imperatoris.*

Ὁ ς' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβάνειν παρεγγυᾶται, εἰ δὲ μὴ, καθαιρεῖσθαι. Βούλεται γὰρ ὁ κανὼν τοὺς ἀπηριθμημένους ἔξω συγχύσεως καὶ θορύβου δημώδους τηρεῖν ἑαυτοὺς, καὶ ἀπερισπάστως τῆς θείας ὑπηρεσίας μεταποιεῖσθαι.

Sextus sanctorum, apostolorum canon episcopum vel presbyterum vel diaconum sæculares curas non suscipere jubet; alioqui deponi. Vult enim canon modo enumeratos se ab omni confusione popularique tumultu asservare, ac quieto animo sacræ ministrationi vacare.

Ὁ δὲ πα' τοῦτον ἐξεπίτηδες σαφηνίζων, Εἰ μὴ πείθοιντο, φησὶ, τῶν κοσμικῶν ἀποστῆναι φροντίδων, τότε καὶ καθαιρεθήσονται. Εἰ δὲ ἀποσταῖεν, ὥστε μηκέτι δημοσίας μετιέναι διοικήσεις, ἐπὶ τοῖς φθάσασι συγγνωσθήσονται. B

Octogesimus primus etiam hunc ex industria explicans, Nisi voluerint, inquit, a sæcularibus curis abstinere, tunc statim deponentur. Si vero abstinuerint, ita ut non amplius publicas aggrediantur administrationes, eorum quibus fuerunt occupati venia dabitur.

Ὁ δὲ πγ' ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἔτι τὸ ἱερατικὸν περικείμενον σχῆμα, στρατείᾳ σχολάζοντα, στρατιωτικῶν πραγμάτων δηλαδὴ διοικήσεσιν (οὐ γὰρ τὴν μεθ' ὅπλων ἐνταῦθά φησι μεταχείρησιν), ὑπὸ καθαίρεσιν τίθησιν· Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὸ λόγιον.

166 Octogesimus tertius vero episcopum vel presbyterum vel diaconum (qui adhuc sacerdotali induitur habitu) exercitui vacantem, militarium scilicet rerum administrationi (non enim quæ armis fit hic dicit tractationem) depositioni subjicit: Nemo enim, juxta sacrum oraculum, duobus dominis potest servire.

Ὁ δὲ τῆς δ' συνόδου ζ' τοὺς καθάπαξ ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένους, ἢ μοναστὰς, μήτε ἐπὶ στρατείαν, μήτε ἐπὶ κοσμικὴν ἀξίαν ἔρχεσθαι κελεύει, τὸ ἱερὸν ἀποδυσαμένους σχῆμα, καὶ μετενδύντας ὅπερ πρὸς ἔθους ἐκείνοις, ἢ τοὺς τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, μηδὲ τὸ κατάλληλον αὖθις τῷ ἱερῷ βίῳ σχῆμα μεταλαμβάνοντας, ὃ πρὶν κατὰ Θεὸν εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι ἀξιοῖ. Οὐκέτι γὰρ καθαιρέσει ὁ τοιοῦτό τι τολμήσας ὑποβάλλεται· ἐπεί τοί γε ταύτην αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ πρὸ καταδίκης κατεψηφίσατο, ἀπογυμνώσας ἑαυτὸν τῆς ἱερατικῆς ἀμπεχόνης, καὶ λαϊκὸς γεγονώς. Ζήτει καὶ τὸ ιγ' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου. C

Quartæ synodi 7 canon eos qui in clero semel ordinati sunt, et itidem monachos, nec ad militarem conditionem, nec ad sæcularem dignitatem venire jubet, sacrum rejicientes habitum, et qui pro more ad illos pertinebat induentes. Qui hoc audent et non convertuntur, neque rursus ad habitum illum, quem propter Deum prius elegerant, mutato consilio revertuntur, anathematizari dignos judicat. Nondum enim depositioni is qui tale quid audet, subjicitur; quandoquidem ipse illius in se sententiam tulit etiam ante condemnationem, qui se sacra veste exuit, et laicus factus est. Vide et 13 caput litteræ E.

Ὁ δὲ τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανὼν ἑνδέκατος τοὺς ῥηθέντας κανόνας ἐπικυρῶν, καὶ τὰ ἐκείνων ἑπεξιὼν, ἐπάγει ὡς, εἴ τις τῶν ἱερέων, ἢ διακόνων, ἢ ὅλως τῶν ἐν κλήρῳ κατηριθμημένων κοσμικὰς ἀρχὰς καὶ φροντίδας μεταχειρίζοιτο, ἢ κουρατορείας ἀναδέχοιτο, τοῦτον τοῦ οἰκείου κλήρου διώκεσθαι· οὐ γὰρ οἷόν τε δυσὶ προσανέχειν κυρίοις, ὡς ἔφημεν. D

Undecimus primæ et secundæ dictæ synodi canon, dictos canones confirmans, et quæ in iis sunt persequens addit, quod si quis sacerdotum vel diaconorum vel omnino eorum qui in clero numerati sunt, sæcularia officia vel curas assumat, vel curationes suscipiat, is ex suo clero expellatur: non enim possibile est duobus adhærere dominis, ut diximus.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ις' ἐπισκόπους, ἢ πρεσβυτέρους, ἢ διακόνους, ἐκλήπτορας ἀλλοτρίων κτημάτων, ἢ προκουράτορας, εἶτ' οὖν φροντιστὰς, καὶ διοικητὰς, ἐπισκήπτει μὴ γίνεσθαι, μηδὲ ἔκ τινος αἰσχροῦ καὶ ἀτίμου πράγματος τροφὴν πορίζεσθαι· « Οὐδεὶς γὰρ, φησὶ, στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, » καὶ τὰ ἑξῆς. Αἰσχρὸν μὲν οὖν ἂν εἴη τυχὸν τὸ πορνοβοσκεῖν· ἄτιμον δὲ τὸ καπηλείου προΐστασθαι.

Carthaginensis 16 episcopos vel presbyteros vel diaconos, conductores alienæ possessionis, vel procuratores vel administratores vel curatores non fieri injungit, neque ex turpi aliquo et sordido negotio victum sibi parare: « Nemo etenim, inquit, militans, negotiis quæ ad vitam spectant implicatur, » et quæ sequuntur. Turpe equidem fuerit, exempli causa, lenoniam exercere: sordidum vero cauponari.

Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Λουκᾶς καὶ μυρε-

Sanctissimus vero patriarcha Lucas ungenta-

Digitized by Google

rias officinas vel lavacra, a clericis exerceri prohibuit, tanquam turpis lucri et mendaciorum causas.

De medicis.

Neque porro diaconos medicos fieri concessit, medicinæ operam dantes, non convenire dicens, ut qui cum casulis sancta tractant, sæcularibus vestibus induantur, et cum laicis viris, medicis scilicet, incedant. Fuit etiam ejusdem patriarchæ declaratio, quæ depositioni subjecit clericos, qui sæcularia et publica administrant negotia; et alia patriarchæ Joannis, quæ diaconos et alios clericos in publicis negotiis versari non permittit; porro et patriarchæ Michaelis Anchiali, sæcularia officia vel exactorum potestates vel curationes clericos non suscipere injungit.

Consuetudines.

Cum vero 4 canon syn. quartæ, nec non etiam 4 primæ et secundæ synodi (quos et consule in xv capite litteræ M), non prohibent episcopos, aliquando sibi subjectis monachis, non solum rerum ecclesiasticarum administrationem concedere, sed ea etiam quæ ad vitam pertinent vel sæcularia et civilia; quod multo magis imperatoribus concedetur, qui solent sanctos canones religioso et divino consilio mutare. Cum canones enim episcoporum electiones episcopis provinciæ commiserunt, nullique principum licere his communicare jubeant, imperatores etiam sine episcoporum suffragiis patriarchas et episcopos creant. Propterea igitur, ut videtur, sub imperatore Michaele Duca, metropolitanus ille Sides imperii negotia administrabat, 167 et Neocæsariensis metropolitanus civitatis negotia in acta retulit, et apud nos Nipho, Cyzici metropolita, et rescriptionem et omnia publica ministeria exercuit.

Leges.

Octogesima sexta novella imp. Leonis decernit, ut neque episcopus, neque ullus clericus advocationibus, vel conductionibus vel fidejussionibus vacet; quicunque vero tale quid facit, in aliquod tempus segregetur; sin autem perseveret, deponatur. Advocatos vero eos vocat, qui in civilibus judiciis ordinati sunt, et ab imperatore accipiebant frumentarias tesseras, et erant sub primiceriis, et a sæcularibus magistratibus characterem accipiebant, quæ officia clerici prohibebantur exercere. Pro amicis siquidem et aliis familiaribus causam libere agere episcopis et clericis non prohibebitur.

Centesima vicesima tertia Justiniani novella, Nullus, inquit, proprium clerum relinquens, fiat laicus: quandoquidem priori dignitate vel militia privabitur, et suæ civitatis voluntati subjicietur.

Septima vero et octava novella imp. Leonis clericos et monachos transformatos, et laicos fa-

A ψικὰ ἐργαστήρια ἢ λουτρὰ πρὸς τῶν κληρικῶν ἐνεργεῖσθαι ἀπείρηκεν, ὡς αἰσχροῦ κέρδους καὶ ψεύδους παραίτια.

Περὶ ἰατρῶν.

Οὔτε μὴν ἰατρῶν ἐξηγεῖσθαι τοὺς διακόνους παρεχώρει, ἰατρικῆς καὶ αὐτοὺς μεταποιουμένους, μὴ ἐοικέναι λέγων τοὺς μετὰ στιχαρίων τὰ ἅγια μεταχειριζομένους κοσμικὰς στολὰς ἐνδύεσθαι, καὶ μετὰ λαϊκῶν ἀνδρῶν, τῶν ἰατρῶν, φημί, προπομπεύειν. Γέγονε δὲ καὶ σημείωμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου, ἀφορισμῷ καθυποβάλλον τοὺς κοσμικὰ καὶ δημόσια πράγματα διενεργοῦντας κληρικούς· καὶ ἕτερον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, μὴ συγχωροῦν διακόνους ἢ ἑτέρους κληρικοὺς δημοσίᾳ συνηγορεῖν· ἔτι δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου, B κοσμικὰ ὀφφίκια ἢ πρακτορικὰς ἐνεργείας, ἢ κουρατορείας, τοὺς κληρικοὺς ἐπισκῆπτον μὴ ἀναδέχεσθαι.

Συνήθειαι

Ἐπεὶ δὲ ὁ δ' κανὼν τῆς δ' συνόδου, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ δ' τῆς α' καὶ β' συνόδου (οὓς καὶ ζήτει κατὰ τὸ ιε' κεφάλαιον τοῦ Μ στοιχείου), οὐ κωλύουσι τοὺς ἐπισκόπους, ἔσθ' ὅτε τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἀνατιθέντας μοναχοῖς οὐ μόνον ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διοίκησιν, ἀλλά γε καὶ βιωτικῶν, εἴτουν πολιτικῶν, πολλῷ πλέον βασιλεῦσι τοῦτο δοθήσεται, οἷς ἔθος ἐστὶν ἃ τῶν ἱερῶν μετατιθέναι κανόνων, εὐσεβεῖ μέντοι γνώμῃ καὶ φιλοθέῳ. Τῶν γὰρ κανόνων τὰς τῶν ἐπισκόπων ψήφους τοῖς ἐπισκόποις τῆς ἐπαρC χίας ἀνατιθέντων, ἄρχοντι δὲ μηδενὶ τούτων ἐξεῖναι κελευόντων κοινωνεῖν, οἱ βασιλεῖς καὶ τῆς ψήφου τῶν ἐπισκόπων χωρὶς, καὶ πατριάρχας, καὶ ἐπισκόπους προβάλλονται. Διὰ γοῦν τοῦτο, ὡς ἔοικεν, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δούκα ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος Σίδης τὰ τῆς βασιλείας ᾠκονόμει, καὶ ὁ Νεοκαισαρείας τὰ τῆς πόλεως ἀνεγράψατο, καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Κυζίκου Νήφων τήν τε ἀπογραφὴν, καὶ τὰς τοῦ δημοσίου ἀπάσας ἐνήργησε δουλείας.

Νόμοι.

Ἡ δὲ πς' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος θεσπίζει μήτε ἐπίσκοπον, μήτε τινὰ τῶν τοῦ κλήρου, συνηγορίαις, ἢ μισθώσεσιν, ἢ ἐγγύαις ἐνασχολεῖσθαι· τὸν δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντα ἐπὶ χρόνον μέν τινα D ἀφορίζεσθαι· ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖσθαι. Συνηγόρους δέ φησι τοὺς ἐν τοῖς πολιτικοῖς τεταγμένους δικαστηρίοις, καὶ βασιλικὰ λαμβάνοντας σιτηρέσια, καὶ ὑπὸ πριμικηρίους ὄντας, καὶ ὑπὸ κοσμικῶν ἀρχόντων σφραγιζομένους, οἷς οἱ κληρικοὶ συντάττεσθαι ἐκωλύοντο. Ὑπὲρ φίλων μέντοι ἢ ἄλλως οἰκείων, ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ κατ' ἐλευθερίαν συνηγορεῖν οὐ κωλυθήσονται.

Ἡ δὲ ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Μηδεὶς, φησὶ, τὸν οἰκεῖον κλῆρον ἐῶν, γινέσθω κοσμικός· ἐπεὶ καὶ τῆς προσγενομένης αὐτῷ ἀξίας ἢ στρατείας ἀποστερηθήσεται, καὶ τῇ βουλῇ τῆς ἰδίας ἀποδοθήσεται πόλεως.

Ἡ δὲ ζ' καὶ η' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς μετασχηματισθέντας,

Digitized by Google

καὶ λαϊκοὺς γενομένους, καὶ ἄκοντας πρὸς τὸ πρότερον ἀποκαθίστασθαι σχῆμα κελεύουσι.

ctos, vel invitos ad priorem habitum retrahi jubent.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'. *Περὶ κουρατόρων.*

Ζήτει τὸ λγ' κεφάλαιον τοῦ Ε στοιχείου.

CAP. XXXIII. *De curatoribus.*

Vide cap. 33 litteræ E.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'. *Περὶ κριτηρίων, ἔνθα δεῖ κρίνεσθαι κληρικοὺς τε καὶ μοναχοὺς, καὶ περὶ κριτῶν αἱρετῶν.*

Ζήτει τὸ δ' κεφάλαιον τοῦ Δ στοιχείου.

CAP. XXXIV. *De judiciis, quibus clericos et monachos judicari oportet, et de judicibus electitiis.*

Consule 9 cap. litt. Δ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'. *Περὶ τῶν κύβοις καὶ μέθαις σχολαζόντων.*

CAP. XXXV. *De eis, qui aleis et ebrietatibus vacant.*

Ὁ μβ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, καὶ ὁ μγ', ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ν' τῆς ς' συνόδου ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, κύβοις καὶ μέθαις σχολάζοντα, ἢ παύσασθαι, ἢ καθαιρεῖσθαι κελεύουσιν· ὑποδιάκονον δὲ, ἢ ψάλτην, ἢ ἀναγνώστην, ἢ λαϊκὸν, ἀφορίζεσθαι, εἰ τὰ ὅμοια δρῴη. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ κλήρου, πάσης ἀρετῆς ἀρχέτυπον τῷ δήμῳ προκείμενοι, μὴ ὅτι διδαχῇ καὶ νουθεσίᾳ, ἀλλὰ τῷ ἀνεπιλήπτῳ τῆς ἀγωγῆς μάλιστα εἰς ἀρετῆς ἄσκησιν παρακαλεῖν αὐτοὺς ὑπόχρεοι καθεστήκασιν, οὐ μὴν ἐπαλείφειν πρὸς ἁμαρτίαν τῷ ἡμελημένως βιῶναι. Οἵ γε μὴν τοῦ λαοῦ τῆς Γραφῆς ἀκουέτωσαν, μὴ πίνειν οἶνον κελευούσης εἰς μέθην, μηδὲ μεθύσκεσθαι οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία· ἀλλὰ καὶ εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι, ἢ καπηλικοῦ ἐργαστηρίου τοὺς κληρικοὺς προΐστασθαι, διάφοροι κανόνες κεκωλύκασιν· οὓς καὶ εἰς τὸ ζ' ζήτει κεφάλαιον τοῦ παρόντος στοιχείου.

Sanctorum apostolorum 42 et 43 can., ut et 50 sextæ synodi, ut episcopus, sive presbyter, sive diaconus, qui alea ludit aut ebrietati se dat, vel cesset vel deponatur, jubent; hypodiaconus vero vel psaltes vel lector vel laicus, segregetur, si similia fecerit. Clerici enim, utpote omnis virtutis exemplar populo propositi, non solum doctrina et admonitione, sed inculpata vita maxime ad virtutis exercitationem illos adhortari obstricti sunt, non autem negligenter vivendo ad peccatum excitare. Populus vero Scripturam audiat, quæ non ad ebrietatem vinum bibere jubet, neque vino inebriari, in quo inest luxuria. Quin et cauponam ingredi, vel cauponariæ tabernæ præesse clericos, diversi canones prohibuerunt; quos etiam vide in septimo capite hujusce litteræ.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, Ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ κληρικὸς κυβεύων, ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ παρακαθήμενος, ἢ θέατρον, ἢ κυνήγιον θεωρῶν, ἀφορίζεται πάσης ἱερᾶς λειτουργίας ἐπὶ τριετίαν, καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται· ἀξίαν δὲ διὰ τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαμένους, ἔξεστι τῷ ἱερεῖ τὸν χρόνον ἐλαττοῦν τῆς ἐπιτιμίας. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν πγ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

Lex.

Centesima vicesima tertia Justiniani novella, Episcopus, inquit, vel clericus, qui aleis ludit, vel cum iis qui ludunt, init familiaritatem, vel iis assidet, vel theatrum, vel **168** venationem spectat, ab omni sacra celebrandi ministerio per triennium suspenditur et monasterio includitur; dignam vero pœnitentiam ostendens, sacerdoti tempus supplicii diminuendi facultas conceditur. Lege et 83 imp. Leonis Sapientis novellam.

ΚΕΦΑΛ. ΛΣ'. *Ὅτι ἐν Κυριακῇ κατ' ἐξαίρετον τοὺς ἐπισκόπους διδάσκειν δεῖ τὸν λαόν.*

Ζήτει ἐν τῷ ια' κεφαλ. τοῦ Κ στοιχείου κανόνα ιθ' τῆς ς' συνόδου, καὶ ἐν τῷ θ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων νγ', καὶ ἐν τῷ ιη' κεφ. τοῦ Γ στοιχείου κανόνα ε' τοῦ Τιμοθέου.

CAP. XXXVI. *Quod in Dominica præcipue oportet episcopos populum docere.*

Consule in 11 cap. litteræ K canonem 19 syn. vi, et in 9 cap. ejusdem litt. can. sanct. apostolorum 53, et in 18 cap. litteræ Γ canonem 5 Timothei.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'. *Ὅτι ἐν Κυριακῇ οὐ δεῖ νηστεύειν, ἢ γόνυ κλίνειν, ἢ ἐργάζεσθαι, ἢ θεώρια γίνεσθαι.*

CAP. XXXVII. *Quod die Dominica non oportet jejunare vel genuflectere, vel operari, vel spectacula fieri.*

Ὁ ξς' τῶν ἀποστόλων κανὼν τὸν ἐν Κυριακῇ ἢ Σαββάτῳ νηστεύοντα, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, κληρικὸν μὲν ὄντα, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ· ἀφορισμῷ δὲ τὸν λαϊκὸν δίδωσι. Οἱ μέντοι δι' ἄσκησιν ἐν ὡρισμέναις ἡμερῶν περιόδοις ἐσθίοντες, δέκα τυχὸν, ἢ ὀκτὼ, παντάπασιν ἀνεπίκλητοι· πλεῖστοι γὰρ, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, τὸν τῆς νηστείας τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν καὶ μέχρι τεσσαρακοντάδος ἐξέτειναν. Ἐν μόνῳ δὲ τῷ μεγάλῳ νηστεύειν ἐπιτάττει Σαββάτῳ, καθότι τὸ ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου σῶμα ἄπνουν ἐν τῷ τάφῳ τηνικαῦτα κατέκειτο.

Sanctorum apostolorum 66 canon illum, qui die Dominica jejunat vel Sabbato, excepto uno, si sit quidem clericus, sacerdotio privat; laicum autem segregationi subjicit. Qui autem pietatis causa per determinatas dierum periodos comedunt, decem forsan vel octo, omnino culpa vacant: quamplurimi enim Dei gratia jejunii dierum numerum ad quadragenarium usque extenderunt. In solo autem magno Sabbato jejunare jubet, quod vivificum Domini corpus exanime in sepulcro tunc jacebat.

Ὁ δὲ νε' τῆς ς' συνόδου κανὼν τὸν ἀποστολικὸν

Quinquagesimus quintus vero sextæ syn. canon

Digitized by Google

hunc apostolicum canonem recitat, et cavet, ne qui sunt in Romanorum civitate transgrediantur, neque in sanctæ Quadragesimæ Sabbatis jejunent, propter oblationem omni Sabbato pro omnibus sanctis factam, in quo fortem ligavit Dominus, et omnia ejus vasa diripuit; licet pro nihilo illis habeantur quæ sunt in canone. Magis igitur malum extendentes, totius etiam temporis Sabbatis jejunare non recusant

Decimus septimus vero synodi Gangrensis illos, qui propter eam quæ existimatur piam exercitationem die Dominica jejunant, anathemati subjicit. Tunc enim maxime hilares et lætos esse nos oportet propter Domini resurrectionem, et humanæ naturæ a peccati lapsu excitationem : non autem præ jejunio demisso vultu esse et tristitiam præ nobis ferre.

Decimus quintus vero sancti Petri Alexandrini, Quarto die, inquit, jejunandum esse accepimus, eo quod factum erat concilium a Judæis ad Dominum prodendum : in Parasceve vero, eo quod in illa pro nobis ipse passus est. Dominicam autem exsultationis diem existimamus, in qua ne genua quidem flectenda esse accepimus. Consule de die Dominica etiam in 9 capite litteræ B canonem sanctorum apostolorum 53 et in 18 cap. litteræ Γ can. 5 Timothei.

De sanctis Theophaniis.

Theophilus Alexandrinus, sanctorum Theophaniorum festo, in quo usque ad vesperam jejunare soliti sumus, in diem Dominicum incidente, convenienter utrumque distribuere jubet. Dicit enim : Et mos et honestas a nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, in eoque festos conventus celebremus, quoniam Dominus noster Jesus Christus præclarum suæ resurrectionis munus in eo obiit. Et ideo in sacris Scripturis ipse et primus appellatur, ut qui sit nobis vitæ principium, et octavus, ut qui Judæorum sabbatismum exsuperaverit. **169** Quia ergo accidit, ut sanctorum Theophaniorum hic esset dies jejuniorum, ad utrumque scienter accedamus; et pauculos dactylos sumentes, simul et hæreses vitemus, quæ Dominicæ resurrectionis diem non honorant, et dici jejunii quod debetur reddamus, vespertinum conventum exspectantes, quæ ab hora nona hic peragitur.

Quod in Dominica precantes genuflectere non oportet.

Vicesimus vero primæ synodi canon neque genuflectere in die Dominica oportere existimat, neque in omnibus Pentecostes diebus. Causas vero magnus Basilius in 37 ad sanctum Amphilochium capite perspicue reddit; quod etiam quære in 2 cap. litteræ E.

Nonagesimus etiam sextæ synodi, Cum, inquit, diebus Dominicis non genuflectere a divinis Patribus jubemur, Christi resurrectionem honorantes, oportet post vespertinum sacerdotum ad altare in Sabbato ingressum, ut nemo genuflectat usque ad

A τουτονὶ κανόνα διέξεισι, καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίων ἐπισκήπτει μὴ παραβαίνειν, μηδὲ νηστεύειν τοῖς Σάββασι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, διὰ τὴν γινομένην κατὰ πᾶν Σάββατον ὑπὲρ πάντων τῶν ἁγίων προσφορὰν, ἐν ᾧ τὸν ἰσχυρὸν ὁ Κύριος ἔδησε, καὶ τὰ σκεύη τούτου διήρπασε, εἰ καὶ εἰς οὐδὲν τὰ τοῦ κανόνος αὐτοῖς ἐλογίσθησαν. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐπιτείνοντες τὸ κακὸν, καὶ τὰ τοῦ ὅλου χρόνου Σάββατα νηστεύειν οὐ παραιτοῦνται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ ιζ' τοὺς διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ Κυριακῇ νηστεύοντας τῷ ἀναθέματι παραπέμπει. Τηνικαῦτα γὰρ φαιδροὺς εἶναι δεῖ μᾶλλον καὶ γεγανυμένους διὰ τὴν ἔγερσιν τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν τῆς βροτείας φύσεως ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνάστασιν· οὐ μὴν κατ- B ηφιᾷν τῇ νηστείᾳ, καὶ σκυθρωπάζειν.

Ὁ δὲ ιε' τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας, Τὴν μὲν Τετράδα παρειλήφαμεν, φησὶ, νηστεύειν, διὰ τὸ γεγονὸς συμβούλιον ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ Κυρίου παρὰ τῶν Ἰουδαίων· τὴν δέ γε Παρασκευὴν, διὰ τὸ αὐτὸν ἐν ταύτῃ πεπονθέναι ὑπὲρ ἡμῶν. Τὴν μέντοι Κυριακὴν χαρμοσύνης ἡμέραν ἡγούμεθα, ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα παρειλήφαμεν κλίνειν. Ζήτει περὶ Κυριακῆς καὶ ἐν τῷ θ' κεφαλαίῳ τοῦ Β στοιχείου κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων νγ', καὶ ἐν τῷ ιη' κεφαλ. τοῦ Γ στοιχείου κανόνα ε' τοῦ Τιμοθέου.

Περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανίων.

Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος τῆς τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἑορτῆς, ἐν ᾗ μέχρις ἑσπέρας νηστεύειν εἰώθαμεν, ἡμέρᾳ Κυριακῇ συνδραμούσης, τὸ προσῆκον ἀπονέμειν ἑκατέρᾳ κελεύει. Φησὶ γάρ· Καὶ τὸ ἔθος, καὶ τὸ πρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ, πᾶσαν Κυριακὴν τιμᾷν, καὶ ἐν ταύτῃ πανηγυρίζειν, ἐπειδήπερ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν αὐτῇ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἡμῖν ἐπρυτάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς καὶ πρώτη κέκληται, ὡς ἀρχὴ ζωῆς ἡμῖν ὑπάρχουσα, καὶ ὀγδόη, ἅτε δὴ ὑπεραναβεβηκυῖα τὸν τῶν Ἰουδαίων σαββατισμόν. Ἐπεὶ οὖν συνέβη τὴν τῶν Θεοφανίων ταύτην ἡμέραν νηστίμου εἶναι, ἐπιστημόνως χωρήσωμεν πρὸς ἑκάτερον, καὶ μεταλαβόντες ὀλίγων φοινίκων, ἐκκλίνωμεν ἅμα καὶ τὰς αἱρέσεις, τὰς μὴ τιμώσας τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Κυρίου ἡμέραν, καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῇ νηστίμῳ ἀποδῶμεν ἡμέρᾳ, τὴν ἑσπερινὴν περιμένοντες σύναξιν, ἥτις ἀπὸ ἐννάτης ὥρας ἐν- D ταῦθα τελεῖται.

Ὅτι ἐν Κυριακῇ κλίνειν γόνυ εὐχομένους οὐ δεῖ.

Ὁ δὲ κ' τῆς α' συνόδου κανὼν οὐδὲ γόνυ κλίνειν ἐν Κυριακῇ οἴεται δεῖν, οὔτε μὴν ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἁπάσαις ἡμέραις. Τὰς δὲ αἰτίας ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ λζ' τῶν πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον κεφαλαίων σαφῶς ἀναπτύσσει, ὅπερ καὶ ζήτει ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ τοῦ Ε στοιχείου.

Ὁ δὲ ιϛ τῆς ϛ' συνόδου, Ἐπειδὴ, φησὶ, πρὸς τῶν θείων Πατέρων γόνυ μὴ κλίνειν ἐν ταῖς Κυριακαῖς προστετάγμεθα, τὴν τοῦ Χριστοῦ τιμῶντες Ἀνάστασιν, δέον μετὰ τὴν κατὰ τὸ Σάββατον ἑσπερινὴν τῶν ἱερέων εἰς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, μη-

Digitized by Google

δένα κλίνειν τὶ γόνυ μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς, ὅτε αὖθις ἡ εἴσοδος τῶν ἱερωμένων γίνεται· ἐξ ἐκείνου γὰρ τὰ γόνατα κάμπτοντες τὰς εὐχὰς τῷ Κυρίῳ προσάγομεν. Τῆς γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐγέρσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ Σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευματικῶς ἁπαρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς.

A Dominici diei vesperam, quando rursus sacerdotum ingressus fit : ex illo enim tempore genua flectentes preces Domino offerimus. Servatoris enim nostri resurrectionis veluti præcursorem noctem, quæ post Sabbatum est, accipientes, hymnos ab ea spiritualiter incipimus, festum ex tenebris in lucem transmittentes, ut in integra nocte ac die nos celebremus.

Ὅτι ἐν Κυριακῇ οὐ δεῖ ἐργάζεσθαι.

Ζήτει εἰς τὸ γ' κεφ. τοῦ Ι στοιχείου κανόνα κθ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Quod in die Dominica non oportet operari.

Consule in tertio capite litteræ I canonem 29 Laodicenæ synodi.

Νόμοι.

Ἡ Κυριακὴ ἄπρακτος ἔστω· ἐν αὐτῇ γὰρ οὐχ ὑπομιμνήσκεταί τις, ἢ ἐγγύας ἀπαιτεῖται, ἢ δημόσιον, ἢ ἰδιωτικὸν χρέος, οὔτε δικάζεται, οὔτε σκηνικὴ θέα, ἢ κυνήγιον, ἢ ἱπποδρόμιον τελεῖται. Ἀλλ' εἰ καὶ φθάσει βασιλέως νατάλιον ἐν Κυριακῇ, ὑπερτίθεται τὸ θεώριον· ὁ δὲ θεωρῶν ἐν Κυριακῇ ἀποστρατεύεται καὶ δημεύεται· ἔξεστι δὲ πακτεύειν, καὶ σύμφωνα ποιεῖν, καὶ διαλύεσθαι ἐν Κυριακῇ.

Leges.

Dies Dominicus sit dies feriatus ; in eo enim nullius memoria celebrabitur, vel fidejussiones requiruntur, vel vectigal, vel privatum debitum, neque judicatur, neque scenica spectacula vel ferarum venatio vel equorum cursus perficitur. Sed etsi imperatoris natalitium in diem Dominicum inciderit, spectaculum differtur ; spectator autem die Dominica exauctoratur et confiscatur ; licet autem pacisci, et contractus facere et solvere in Dominico.

B

Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ νόμος ἀπαραίτητον μὲν τὴν ἀργίαν ἐν τῇ Κυριακῇ ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἄνευ τῶν γεωργῶν· ἴσως γὰρ τῶν ἔργων κατεπειγόντων, ἄλλην οὐχ οἷόν τε ἡμέραν εὑρεῖν, οὕτως αὐτοῖς πρὸς τὰ ἔργα συμβαλλομένην.

Alibi vero lex inexcusabile otium in Dominico exigit, exceptis tamen agricolis, qui forsan, instante opere, aliam diem invenire non possunt, illis ad opera peragenda æque convenientem.

Ἡ δὲ νδ' νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος σχολάζειν κατὰ τὴν Κυριώνυμον καὶ τοὺς γεωργοὺς διορίζεται.

Imp. Leonis 54 novella decernit, ipsos quoque agricolas die Dominico debere otiari.

C

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'. *Περὶ κωδικέλλου.*

CAP. XXXVIII. *De codicillo.*

Νόμοι.

Leges.

Κωδίκελλός ἐστι τῆς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐλλιποῦς γνώμης τοῦ διατιθεμένου ἀναπλήρωσις, καὶ ἔγγραφος τελευταία βούλησις ἐπί τισι προσώποις καὶ γράμμασι, τοῖς καὶ ἐν διαθήκῃ ἢ μνημονευθεῖσιν, ἢ μνημονευθῆναι δυναμένοις, πλὴν κληρονόμου καὶ κληρονομίας.

Codicillus est imperfectæ in testamento voluntatis testatoris complementum, et scripta postrema voluntas de quibusdam personis et litteris, quæ etiam in testamento vel memoratæ sunt, vel quæ possunt memorari, præter hæredem et hæreditatem.

Διαφέρει δὲ διαθήκη κωδικέλλου, ὅτι ἐν μὲν τῇ διαθήκῃ καὶ κληρονόμον καὶ ἀποκληρονόμον ἔξεστι γράφειν, καὶ λεγάτα, καὶ ἐλευθερίας, καὶ ἔνστατον, καὶ ὑποκατάστατον, ἐν δὲ τῷ κωδικέλλῳ οὐδὲν τούτων.

Differt vero testamentum a codicillo, quoniam in testamento licet hæredem et exhæredem describere, et legata, et libertates, et institutum, et substitutum hæredem ; in codicillo vero nihil hujusmodi.

Ἔνστασίς ἐστιν ἡ πρώτη θέσις τῆς κληρονομίας, τουτέστιν ὁ πρῶτος βαθμὸς τῶν κληρονόμων.

Institutio est prima positio hæreditatis, hoc est, primus gradus hæredum.

D

Ὑποκατάστασίς ἐστιν ἡ ἐξ ἀποτυχίας τοῦ πρώτου κληρονόμου ἐφ' ἕτερον τῆς κληρονομίας μετάθεσις, οἷον, εἴ τις εἴποι, Ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος· εἰ δὲ μή, ἔστω ὁ δεῖνα.

Substitutio est ob primi hæredis defectum ad alium hæreditatis translatio, ac si diceret aliquis, Sit mihi quidam hæres, si vero non, sit quidam alius.

Ἐν κωδικέλλῳ φιδεκόμμισσον γράφεται καὶ λεγατάριον.

In codicillo fideicommissum scribitur, et legatarium.

Συνίσταται δὲ ὁ κωδίκελλος διὰ πέντε μαρτύρων.

Codicillus quinque testibus confirmatur.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Λ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

170 INITIUM LITTERÆ Λ.

ΚΕΦΑΛ. Α'. *Περὶ τῶν ἀπὸ λαϊκῶν γινομένων ἐπισκόπων.*

CAP. I. *De episcopis a laicis factis.*

Ὁ π' τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, Τὸν ἐξ ἐθνικοῦ, φησὶ, βίου, ἢ καὶ ἐκ φαύλης ἀγωγῆς προσελθόντα τῇ πίστει, οὐ θέμις εὐθέως ἐπίσκοπον προ-

Sanctorum apostolorum 80 canon eum, qui ex gentili, inquit, vita vel ex improba vivendi ratione ad fidem accesserit, non oportet protinus fieri

Digitized by Google

episcopum. Est enim iniquum, eum, qui nondum sui specimen ediderit, num sit circa fidem integer, et circa vitæ suæ institutionem irreprehensus, aliorum magistrum constitui, nisi forte divina revelatione, gratia illi episcopatum designavit; quemadmodum equidem de magno Paulo Ananiæ sapienti revelavit, vas electionis eum esse illi per visionem dicens.

Hæc etiam jubet 2 primæ synodi, gentilem nuper conversum, neque statim ad spirituale lavacrum deduci, neque quidem simul baptizatum in episcopi vel presbyteri dignitatem constitui. Nam et catechumeno tempore opus est, et post baptismum probatione majore. Quoniam divus Paulus Timotheo scribens, et oratione depingens episcopatui præponendum, hoc etiam dicit: « Non neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium et laqueum diaboli incidat, » eum qui recens in fide est plantatus subindicans, non qui juvenilem agit ætatem: etsi urgente necessitate, sunt et ex illis non rejiciendi. Si autem, inquit, procedente tempore a duobus vel tribus testibus convincatur spirituale peccatum habere, illum a clero cessare. Qui autem contra hæc facit, illum de proprio gradu in periculum venire.

Decimus septimus primæ et secundæ dictæ synodi canon laicum vel monachum repente in episcopalem evehere dignitatem oportere non existimat, nisi prius per hierarchicos processerit gradus, et constitutum in unaquaque tempus implens, probatus in omnibus appareat. Licet enim aliqui non ita promoti virtute præluxerunt, et ecclesias suas illustrarunt: quod tamen raro contingit, inquit, Ecclesiæ legem non statuimus: in Ecclesiæ quidem ordine vocatus monachus a laico nihil differt.

Decimus vero synodi Sardicensis canon illum qui ex foro vel publica sit confusione, licet divitiis glorietur, et scholasticus sit, et dicendi arti incumbat, non subito episcopum ordinari (jubet), nisi in unoquoque sacerdotali ordine idoneum tempus administrarit, et orthodoxam fidem, et morum candorem, et rationis firmitatem ostenderit. Tum enim merito ex subjectionis gradibus in præfecturæ altitudinem provehetur.

Tertius syn. Laodic., Non oportet, inquit, eum, qui recens baptizatus est, statim in ordinem sacerdotalem promoveri. Magnum autem illud lumen Nectarius, a catechumenorum grege nuper separatus, cum divino lavacro divini desiderii metum amplexus esset, et vitæ sordes abluisset, factus jam purus purissimam episcopatus dignitatem induit, et simul fit reginæ urbis episcopus, et sanctæ et universalis secundæ synodi præses.

Lex.

Centesima vicesima tertia vero Justiniani novella non existimat oportere statim ex laicis epi-

A χειρίζεσθαι. Οὐ γὰρ ἂν εἴη δίκαιον τὸν μηδέπω πεῖραν δεδωκότα, εἴ γε περὶ τὴν πίστιν ἔχει τὸ ὑγιὲς, καὶ περὶ τὸν βίον τὸ ἀνεπίληπτον, ἑτέροις καθῆσθαι διδάσκαλον· εἰ μὴ ἄρα κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν ἡ χάρις ἐπιφανῶς τούτῳ τὴν ἐπισκοπὴν ἐγχειρίσειεν· οἷα δὴ καὶ τῷ σοφῷ Ἀνανίᾳ περὶ τοῦ μεγάλου ἀπεκάλυψε Παύλου, σκεῦος ἐκλογῆς τοῦτον εἶναι αὐτῷ χρηματίσασα.

Ταῦτα καὶ ὁ β' τῆς ἁγίας πρώτης συνόδου παραγγυᾷ, τὸν ἄρτι πιστεύσαντα ἐθνικὸν μήτε ἐπὶ τὸ πνευματικὸν ἄγειν παραχρῆμα λουτρὸν, μήτε μὴν ἅμα βαπτισάμενον εἰς ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου καθίζειν ἀξίωμα. Καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος· ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος, Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων, B καὶ ὑπογράφων τῷ λόγῳ τὸν ἐπισκοπῆς προστησόμενον, καὶ τοῦτό φησι· « Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου, » τὸν ἐν τῇ πίστει νεωστὶ φυτευθέντα δηλῶν, οὐ τὸν νέαν ἄγοντα τὴν ἡλικίαν· εἰ καὶ ἀνάγκης κατεπειγούσης εἰσὶν οἳ καὶ τῶν τοιούτων γεγόνασιν οὐκ ἀπόβλητοι. Εἰ δὲ καὶ τοῦ χρόνου, φησὶ, προϊόντος, ὑπὸ δύο μαρτύρων ἢ τριῶν ἐλεγχθείη ψυχικὸν ἔχων σφάλμα, πεπαῦσθαι τοῦτον τοῦ κλήρου· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύειν βαθμόν.

Ὁ δὲ ιζ' τῆς λεγομένης Α' καὶ Β' συνόδου κανὼν λαϊκὸν ἢ μοναχὸν, ἀθρόον ἐπὶ τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνάγειν ἀξίωμα, οὐκ οἴεται δεῖν, εἰ μὴ πρότερον τοὺς ἱερατικοὺς διέλθοι βαθμοὺς, καὶ τὸν νενομισμένον ἐφ' ἑκάστῳ χρόνον πληρώσας, δόκιμος C δειχθείη ἐν ἅπασιν. Εἰ γὰρ καὶ μὴ οὕτω προβιβασθέντες ἔνιοι διέλαμψαν ἀρετῇ, καὶ τὰς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας κατηύγασαν, ἀλλ' οὐ νόμον Ἐκκλησίας τὸ σπάνιον, φησὶ, τιθέμεθα· ἐν μέντοι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ὁ μοναχὸς καλούμενος τάγματι τὸ μηδὲν τοῦ λαϊκοῦ διενήνοχεν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ι' κανὼν τὸν ἐξ ἀγορᾶς καὶ δημώδους ὄντα συγχύσεως, κἂν πλούτῳ κομᾷ, κἂν σχολαστικὸς ᾖ, ἅτε περὶ λόγους σχολάζων, ἐπισκήπτει μὴ ἀθρόον χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἱκανὸν ὑπηρετήσας καιρὸν, τήν τε ὀρθὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, καὶ τὸ στερρὸν ἐπιδείξειε τοῦ D φρονήματος. Τῷ τηνικαῦτα γὰρ εἰκότως ἐκ τῶν τῆς ὑφεδρίας βαθμῶν εἰς τὸ τῆς προεδρίας ὄψος ἀναδραμεῖται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τρίτος, Οὐ δεῖ, φησὶ, τὸν προσφάτως φωτισθέντα εἰς ἱερατικὸν κατὰ πόδας τάγμα προάγεσθαι. Ὁ μέντοι μέγας ἐκεῖνος φωστὴρ Νεκτάριος, ἄρτι τῆς τῶν κατηχουμένων ἀγέλης ἀφορισθείς, καὶ τῷ θείῳ λουτρῷ τὸν τοῦ βίου ῥύπον ἀποπλυνάμενος, καθαρὸς ἤδη τὸ καθαρώτατον τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα περιβάλλεται, καὶ ἅμα τῆς τε βασιλευούσης ἐπίσκοπος γίνεται, καὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἔξαρχος δευτέρας συνόδου.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκγ' Ἰουστινιάνειος νεαρὰ οὐκ οἴεται δεῖν ἐκ τῶν λαϊκῶν εὐθέως ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαί

Digitized by Google

τινα, ἀλλὰ πρότερον γίνεσθαι κληρικὸν, καὶ μένειν ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὰς Γραφὰς διδασκόμενον, καὶ τοὺς θείους κανόνας· τὸν δὲ μὴ οὕτω γινόμενον τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι, καὶ τὸν χειροτονήσαντα ἐπὶ ἔτος ἓν τῆς λειτουργίας χωρίζεσθαι. Αἰσχρὸν γὰρ, φησὶ, καὶ λίαν ἀλόγως τὸν τοὺς ἄλλους ὀφείλοντα διδάσκειν παρ' ἑτέρων μετὰ τὴν χειροτονίαν διδάσκεσθαι. Εἰ μέντοι γε διδακτικὸς εἴη, καὶ ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι ἀριθμούμενος, καὶ μηδὲν ἐλλείπων τῶν ὅσα γε εἰς ὠφέλειαν ἑτέρων φέρει καὶ καταρτισμὸν, ἐπ' αὐτοῦ τὸν τοιοῦτον μὴ παρατηρεῖσθαι χρόνον ἡ πεῖρα παρέσχεν ἀκίνδυνον.

A scopum aliquem ordinari; sed ut primo fiat clericus, et per tres menses maneat Scripturas **171** docens, et sanctos canones; eum vero, qui non ita fit, episcopatu ejici, et qui eum ordinavit, per unum annum ab altari amoveri. Nam turpe, inquit, et valde absurdum est, illum, qui alios docere debet, ab aliis post ordinationem doceri. Si vero sit aptus ad docendum, et in laico ordine numeratus, et nihil eorum relinquat, quæ ad utilitatem et instaurationem aliorum conducunt, ab illo tantum temporis non exigi; sed conatus citra periculum effecit.

ΚΕΦΑΛ. Β'. *Περὶ τῶν εἰς λαϊκοῦ τάξιν ἐρχομένων ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν, ἢ μοναχῶν.*

Ζήτει τὸ λβ' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου.

CAP. II. *De episcopis vel clericis vel monachis qui in laici ordinem veniunt.*

Quære 32 caput litteræ K.

B

ΚΕΦΑΛ. Γ'. *Ὅτι τοὺς λαϊκοὺς ἐπὶ ἐκκλησίας διδάσκειν οὐ δεῖ.*

Ζήτει ἐν τῷ ζ' κεφ. τοῦ Δ στοιχείου κανόνα ξθ' τῆς ς' συνόδου.

CAP. III. *Quod laicos in ecclesia docere non oportet.*

Quære in 7 cap. litt. Δ can. 64 syn. 6.

ΚΕΦΑΛ. Δ'. *Περὶ τῆς θείας λειτουργίας.*

Ζήτει ἐν τῷ ε' κεφ. τοῦ Τ στοιχείου.

CAP. IV. *De sancta administratione.*

Quære in quinto capite litteræ T.

ΚΕΦΑΛ. Ε'. *Περὶ Λατίνων.*

Ζήτει ἐν τῷ λζ' κεφ. τοῦ Κ στοιχείου κανόνα νε' τῆς ς' συνόδου, καὶ ἐν τῷ ιβ' κεφ. τοῦ Ε κανόνα ιε' τῆς α' καὶ β' συνόδου, καὶ ἐν τῷ ε' κεφ. τοῦ Τ στοιχείου κανόνα νς' τῆς ς' συνόδου, καὶ ἐν τῷ ια' κεφ. τοῦ Ε στοιχείου κανόνα γ' τῆς β' συνόδου, καὶ ἐν τῷ δ' κεφ. τοῦ Ι στοιχείου κανόνα ἀποστολικὸν ἑβδομηκοστόν.

CAP. V. *De Latinis.*

Quære in 37 cap. litteræ K can. 55 syn. VI : et in 12 cap. litteræ E. can. 15 primæ et secundæ synodi; et in 5 cap. litt. T can. 56 syn. VI; et in 11 cap. litt. E can. 3 syn. 2; et in quart. cap. litt. I can. 70 apostolorum.

ΚΕΦΑΛ. Ϛ'. *Περὶ λῃστῶν μετανοούντων.*

C

Ὁ μέγας τῆς Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ ς' κανόνι τὸν λῃστὴν, μεταμέλῳ χρησάμενον, καὶ διὰ μετανοίας τῇ Ἐκκλησίᾳ προσπεφευγότα, τῷ τῶν ἀνδροφόνων ὑπάγεσθαι κελεύει κρίματι. Καὶ γὰρ τὴν μιαιφονίαν εἰς συμμαχίαν, φησὶ, τοῦ σπουδαζομένου παραλαμβάνει, πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος, καὶ ὅπλοις, καὶ πολυχειρίᾳ, καὶ τοῖς ἐπικαίροις τῶν τόπων.

CAP. VI. *De latronibus pœnitentiam agentibus.*

Magnus Gregorius Nyssenus in sexto suo canone latronem pœnitentia utentem, et per pœnitentiam ad Ecclesiam reversum, homicidarum judicio subjici jubet. Etenim ad id quod assequi studet, inquit, homicidium assumit, ad id paratus et armis, et copiis, et opportunitate loci.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'. *Περὶ τῶν λῃστὰς ἀναιρούντων.*

Ὁ νε' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν τοὺς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντας, λαϊκοὺς μὲν ὄντας, εἰς τριετίαν τῆς κοινωνίας ἀπείργει, ὥς γε δὴ καὶ τοὺς ἐν πολέμοις φονεύσαντας· κληρικοὺς δὲ, καθαιρεῖ. Πᾶς γὰρ, φησὶν, ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται· μάχαιραν καὶ θάνατον τὴν καθαίρεσιν ἀποκαλῶν, καὶ τῆν στέρησιν τῶν ἁγιασμάτων. Τοῖς γὰρ εὖ φρονοῦσι θανατηφόρος ταῦτα λογίζεται τιμωρία.

CAP. VII. *De iis qui latrones interficiunt.*

Magni Basilii 55 canon eos qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem laici, per triennium a communione arcet, ut etiam et qui in bello interfecerunt : si sint autem clerici, deponit. Quicunque enim, inquit, gladium sumpsit, gladio peribit : gladium et mortem vocans depositionem et sacramentorum privationem. Ab iis enim, qui sapiunt, hæc mortiferum **172** supplicium existimantur.

D

Συνήθεια.

Ἀλλά γε τοῦτο φορτικόν τισιν ἔδοξε, καὶ κρίσεως ὀρθῆς οὐ μέτοχον, ἀντὶ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἔδει τυγχάνειν τοὺς διὰ τὴν ἑτέρων προκινδυνεύοντας σωτηρίαν, καὶ διὰ σπουδῆς τιθεμένους ἐκκαθαίρειν τοὺς τόπους τῆς τῶν λῃστῶν ἐπηρείας, τούτους ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθισταμένους, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν, ἐκείνων ἐπιθεμένων· τὸ γάρ, Πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, οὐχ ἥκιστα τοῖς λῃσταῖς ἁρμόσειεν ἂν ἢ τοῖς αὐτοὺς διαχειριζομένοις. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πατριάρ-

Consuetudo.

Hoc autem quibusdam durum videtur, et recti judicii non particeps, loco præmiorum, quæ consequi debent illi, qui ob aliorum salutem in periculum veniunt, et locos latronibus infestatos diligenter expurgare student, illos pœnis subjici; nec illud solum, verum etiam et ii qui illis ingruentibus, ne interficerentur, sese contra objiciunt. Illud enim : Quicunque gladium strinxerit, maxime latronibus similis est, vel interficientibus illos. Tempore autem patriarchiæ Constantinopolis Chliareni quæsitum

Digitized by Google

fuit de hac re, et in synodo decretum, quod si quis potis quidem sit latronis insidias effugere, ipse vero, hoc non contentus, dedita opera illum invadens interfecit, ut homicida punietur, et quidem gravius quam præsenti videtur canoni. Fortasse enim, si vixisset latro, pœnitentia usus fuisset, et latrocinio cessans Deo adhæsisset. Si qui primus gladium strinxit fuit latro contra sui interfectorem, tum locum habebit præsens canon. Qui quidem ob communem utilitatem vehementer impulsus, deque illo quærendo sollicitus, industria tandem illum invenit et interfecit, et ex civilibus et ex ecclesiasticis legibus, non supplicio, sed præmiis dignus habebitur, ut qui multos homines a morte liberavit, et regionem composuit. Ob majorem vero securitatem in triennium illos condemnari placuit, quemadmodum et qui in bello occiderunt. Clerici quidem, quomodocunque occidunt, statim deponuntur, nulla habita differentia hostis vel latronis vel alicujus alius : ut etiam ex patriarchæ ipsius decreto manifestum.

A χου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ ἐζητήθη τὰ περὶ τούτου · καὶ διέγνωστο τῇ συνόδῳ, ὅτι εἰ μὲν δυνάμενός τις διαδρᾶναι τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ, ὁ δὲ τούτῳ μὲν οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτῷ ἐπιθέμενος ἀνῄρηκεν, οἷα φονεὺς ἐπιτιμηθήσεται, καὶ πλέον ἢ ὡς τῷ παρόντι δοκεῖ κανόνι · ἴσως γὰρ, εἰ περιῆν ὁ λῃστὴς, μεταμέλῳ τε ἐχρήσατο, καὶ τῆς λῃστείας ἀποσχόμενος τῷ Κυρίῳ προσεκολλήθη · εἰ δὲ πρῶτος τὸ ξίφος ἠρκὼς ἦν ὁ λῃστὴς κατὰ τοῦ αὐτὸν ἀνελόντος, τότε τὰ τοῦ παρόντος χώραν ἔξει κανόνος. Ὁ; μέντοι διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον πολλὰ παραχληθεὶς, τὴν τούτου ζήτησιν ἐν φρενῖδι θέμενος καὶ μελέτῃ, τοῦτον εὗρε καὶ διεχρήσατο, καὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν, καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας νόμων, μὴ ὅτι τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἀξιω- B θήσεται, ἅτε πολλοὺς τῶν ὁμοφύλων ἐκ θανάτου ῥυσάμενος, καὶ τὴν χώραν ἐξημερώσας. Ἀσφαλείας δ' ἕνεκεν πλείονος ἐπὶ τριετίαν ἤρεσε καὶ τούτους καταδικάζεσθαι, ὡς καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας. Τοὺς γε μὴν κληρικοὺς, οἱονδήποτε φόνον πεποιηκότας, εὐθὺς καθαιρεῖσθαι, μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς πολεμίου, ἢ λῃστοῦ, ἢ ὁποιουδήτινος ἑτέρου · ὡς καὶ ἐκ τοῦ σημειώματος τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου δῆλον καθέστηκεν.

Leges.

Qui invadentem occidit, cum de vita periclitetur, impunis sit : in periculis enim quemlibet oportet seipsum defendere, et non legum auxilium exspectare.

Aggredientem latronem licet sine vindicta occidere.

Antistes vero Agarenum, contra se gladium trahentem tempore belli occidens, a synodo depositus C fuit.

Quære in cap. 23 litteræ K.

CAP. VIII. *De iis qui furtim aliena surripiunt.*

Quære in 12 capite litteræ A.

CAP. IX. *Quod viros simul cum mulieribus lavare non oportet.*

Quære in 20 capite litteræ Γ.

CAP. X. *De puerperio impollutæ Virginis.*

Quære in 8 cap. lit. K canonem 79 syn. VI.

CAP. XI. *De matrimonii solutione.*

Quære cap. 13 litteræ Γ.

Νόμοι.

Ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεύσας, ἐν ᾧ περὶ τὴν ζωὴν ἐκινδύνευσεν, ἀνεύθυνός ἐστιν · ἐν γὰρ τοῖς κινδύνοις ὀφείλει ἕκαστος ἑαυτὸν ἐκδικεῖν, καὶ μὴ τὴν τῶν νόμων ἀναμένειν βοήθειαν.

Τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν.

Ἀρχιερεὺς δὲ, Ἀγαρηνὸν φονεύσας, κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη ὑπὸ τῆς συνόδου.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ κγ' κεφαλαίῳ τοῦ Κ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Η'. *Περὶ λῃστρικῶς ἁρπαζόντων τὰ ἀλλότρια.*

Ζήτει ἐν τῷ ιβ' κεφαλαίῳ τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Θ'. *Ὅτι λούεσθαι οὐ δεῖ τοὺς ἄνδρας ὁμοῦ ταῖς γυναιξί.*

Ζήτει τὸ κ' κεφάλαιον τοῦ Γ στοιχείου.

ΚΕΦΑΛ. Ι'. *Περὶ τῆς λοχείας τῆς ἀλοχεύτου Θεοτόκου.*

Ζήτει ἐν τῷ η' κεφαλαίῳ τοῦ Κ στοιχείου κανόνα οὐ' τῆς ς' συνόδου.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'. *Περὶ λύσεως γάμου.*

Ζήτει τὸ ιγ' κεφάλαιον τοῦ Γ στοιχείου.

Digitized by Google

INDEX

IN

PACHYMERÆ HISTORIAM.

Numeri Romani priorem et posteriorem Historiæ partem indicant, Arabici ciffras grandiores quæ in textu Latino impressæ sunt. Gentem Palæologinam universam quære sub titulo PALÆOLOGI.

A

Abbas Genuensium magistratus ad populares Cpoli degentes missus, II, 625. Paciscitur cum Amogabaris pro suis prospere, II, 624, 625. Frustra pro Romanis, II, 625.

Abdicatio patriarchatus exacta ab Arsenio. I, 111. Suasa Germano, I, 292. Josepho supposita, I, 598. Ultro data a Vecco, I, 454. Athanasii subdola habita, II, 175. Joannis Cosmæ ambigua, II, 347.

Abrampax prothieracarius, II, 328.

Abula Persarum incursionibus vexata, I, 311.

Acacius ecclesia dissidente medium se gerens, II, 45.

Achaiæ princeps Michaeli despotæ auxiliatur, I, 84. Joannem Michaelis F. nothum lædit, ib., ab eo proditus Romanis, I, 85. Libertatem redimit, I, 86. Magnus domesticus creatur ab imperatore, I, 88. Jurejurando imperatori dato solvitur a papa, ib.

Actuarii qui sint, I, 539.

Additio vocis, «Filioque» ad symbolum Nicænum quando et quo jure facta sit a Latinis, I, 666.

Adriani V papæ pontificatus, I, 666.

Adrianopolitani Amogabaros turri inclusos comburunt, II, 554.

Ælaterina Michaeli Andronici F. uxor destinatur, II, 153. Neque tamen ei nubit, II, 202.

Ægypti princeps Bulgaros ignorat, I, 428.

Æliæ patriarcha concitatus adversus Michaelem imp. a Maria Bulgariæ regina, I, 427. Imperatori resistit de Ecclesiarum conciliatione, I, 428.

Æni arx a Bulgaris et Tocharis obsessa, I, 235. A Catelanis, II, 639. Inde fugit Azatines sultan, II, 641.

Æræ Græcorum anni qua ratione reducantur ad æram Christi, I, 741.

Æsculapius cur dicatur natus esse e matre non puerpera, II, 661.

Æthiopes Scythas emunt in usum militiæ, I, 176. Liberum eorum transitum a Michaele imp. impetrant, ib. 16. Eorum ope Syriam, Palæstinam aliasque provincias Romanis eripiunt, I, 178. Æthiopum sultan a Maria Bulgara frustra contra imperatorem concitatur, I, 428.

Affinitas Michaelis imp. cum Apaga Tocharorum sultane, I, 174. Cum Noga principe Tocharorum, I, 544. Cum Michaele despota, I, 242, 439. Cum Pannoniæ rege, I, 317. Cum rege Bulgariæ, I, 342. Cum Joanne Asane, I, 430. Cum Joanne Lazorum principe, I, 520.

Agabana Oblivionis castellum ab Ammiano Marcellino dictum, II, 691. Ejus nominis origo, ib.

Agalmatis monasterium prope Nicæam, I, 112.

Agari Albi dicti a Latinis Græci, I, 367.

Agathiopolis capta, I, 348.

Agathiopolis cum Osphentisthlabo de deditione transigit, II, 601.

Iacca Nogæ uxor Tzacæ mater, II, 264.

Alais Persa Cazanis Canis Trocharorum edicto terretur, II, 402, cum Romanis præsidiariis Sardium paciscitur, II, 403. Fraudem parans a Romanis opprimitur, II, 404.

Alani cum Tocharis conjuncti, I, 343. Ad Andronicum imp. transeunt, II, 307. In tractum Orientalem ab eo missi, ib. Vexant Romanos, II, 309. Strenue pro iis pugnant, II, 312. Michaelem cogunt ad missionem sibi dandam, II, 314. Alexium Raulem occidunt, II, 320, 321. Veniam ejus cædis ab imperatore petunt, ib. Fortiter pugnant contra Atmanem, II, 334. Ob iniquam stipendiorum distributionem Rontzerio cædem minantur, II, 421, 422. Cum Rontzerianis dimicant, ib. Fugiunt e castris Rontzerii Magnesiam oppugnantis, II, 451. Persas fugant, II, 452. Rontzerium interficiunt, II, 525. Præpropere fugientes Romanis magnæ cladis causa exsistunt, II, 550. Deficientes ex agro Romano prædas agunt, II, 574. Turcopulos captos imperatori tradunt reconciliationis causa, II, 590. Vicissim ab iis vexantur, II, 602. Osphentisthlabo se adjungunt, II, ib. Ab Amogabaris Turcopulisque vincuntur, II, 605.

Alexandrinus patriarcha Nicolaus depositionem Arsenii improbat, I, 271. Athanasius Michaelem imp comitatur in expeditione ad Sangarim, I, 502.

Alexius Alyattes dux contra Genuenses missus, I, 423.

Alexius Joannis Lazorum principis fil. patri s II, 270. Filiam præfecti canicleo ducere recusat, Ducit Iberam quamdam imperatore invito, II, 2

Alexius Philanthropenus, V. Philanthropenus.

Alexius Philes. V. Philes.

Alexius Strategopulus Cæsar. V. Strategopulus.

Alexius Tarchaniota. V. Tarchaniota.

Alhacenus comes Tamerlanis et ejus vitæ scriptor, II, 705.

Alisyras Carmanorum dux Philadelphiam obsidet, II, 421. Vulneratus in prælio cum Rontzerio commisso fugit, II, 427. Tripolim urbem capit, II, 433, 435.

Alizones, II, 413.

Alubardas ad papam missus, I, 168. Occiso socio redit, I, 169.

Aluminis fodinæ atque præparatio et usus in pannorum tinctura, I, 678.

Philippus Amerala Caninorum et Coryphi princeps Michaelis despotæ affinis, I, 508.

Amogabari qui sint et unde nomen trahant, II, 659. V. Catelani.

Amuleta sacra in pignus fidei a paciscentibus commutari solita, II, 225.

Amuras Persa Mesothiniam vexat, II, 346.

Amurius Tocharis sibi conciliatis Melecum identidem vincit, II, 328. Meleco supplex occiditur, II, 329.

Digitized by Google

Anagurda direpta a Persis, II, 415.
Anaplium oppidum juris dubii, I, 88.
Anasuranus s. Anasurion cognomen Chosrois regis Persarum, II, 686.
Anaxagoræ libri de rerum natura initium, II, 660.
Anazarbi episc. Theodoritus, I, 437.
Anchialus capta a Romanis, I, 211. Ab Osphentis'hlabo I', 601.
Andreas pirata Venetos vexat, II, 495. Navem Persicam captam imperatori dono dat, ib. Propterea honoribus augetur, ib. una ex ejus navibus a Venetis incenditur, II, 496. Aream Tenedi expugnat, II, 556. Muriscus cognominatus, II, 573. Persas captos occidit, ib. Ameralis dignitate ornatur, ib. Mudytensibus obsessis commeatum subvehit, II, 584. Ab imperatore deficiens Romanos spoliat, II, 584. Pugna navali victus et captus, II, 585. Redimitur a patruo, ib. In Gallipoli obsidenda vulneratur, II, 606.
Andronicus Sardensis episc. ægre consentit in coronationem Michaelis Palæol., I, 102. Arsenii abrogationem improbat, I, 118. Monachus fit, I, 120. Priorem dignitatem recuperare studet, I, 272. Arsenianorum dux apud imperatorem pro iis agit, II, 38. Monasticæ vitæ pertæsus patriarchatum ambit, II, 43. Pristinam dignitatem recuperat et imperatori a sacris confessionibus, II, 50. Chalaza cognominatus ib. Inique in antistites agit II, 52. Accusatus majestatis, II, 65. Ignominiose honoribus privatur, ib. V. Chalaza.
Andronicus Tarchaniota. V. Tarchaniota.
Anemæ turris carcer Vecci, I, 378.
Angeli Cpoli honorati concursu populi tertiis feriis, II, 85. Cur ad dexteram Aræ maximæ culti, II, 707. Mali cruciandis improbis adhibiti, ib.
Angelocoma a Persis capitur, II, 413.
Angelus logariastes, II, 296.
Angonis teli Franci descriptio, II, 655.
Anna Alemanna Manfredi soror, Joannis Ducæ vidua Michaelis imp. incestos amores eludit, I, 181. Quominus ab eo uxor ducatur a patriarcha impeditur, I, 182. Ad Manfredum remittitur, I, 184.
Anna Eulogiæ F. Nicephoro despotæ nubit, I, 242. Michaelem Ducam Andronico imp. se prodituram esse spondet, II, 67. Promissum exsequitur, II, 72. Conjugium Ithamaris filiæ cum Michaele Andronici fil. procurare frustra studet, II, 201, 250. Filiam Philippo Caroli F. uxorem dat, II, 450. Urbes in dotem genero assignatas retinens ab eo debellatur, ib. Thomam cum Michaelis imp. Junioris filia connubio jungit, ib.
Anna Michaelis despotæ filia, Gulielmi Achaiæ principis uxor, I, 82.
Anna Pannonia Andronico Michaelis imp. filio nubit, I, 318. Obit, I, 499. Splendidæ ejus exsequiæ I, 500.
Antimensia quid sint, I, 558.
Antiochia direpta ab Æthiopibus, I, 179. A Babylonis sultane, II, 86.
Antiochenus patriarcha Euthymius ut Arsenio patriarchatus abrogetur consentit, I, 271. S. Nicolai ope mire conservatus, I, 429. Mortuus Cpoli, I, 437. Successor ejus Theodosius monachus, I, 436.
Antisthenis prudens votum, I, 331.
Antonini imperatoris edictum de servis laboribus non aggravandis, II, 648.
Apagas s. Apagan ducit Mariam Michaelis imp. F. notham, I, 174. Chalau F. II, 262. Memoriæ lapsu frater Chalau a Pachymere dictus, II, 611, 774. Mogulensium Abakas-kan h. e. imperator creatur, II, 815. Ejus mortis annus demonstratur, II, 817.
Apamea destructa, I, 179.
Aphamea castrum ab Italis defenditur, I, 110.
Apocrisiarii ad Martinum papam, I, 505.
Aprenorum gens patricia Cpoleos, I, 65.
Apuliæ rex Manfredus gener Michaelis despotæ, I, 82.
Aquilarum imagines honoris causa conceduntur Constantino Porphyrogenito, I, 499.
Aquileia sedes senatus Venetorum, II, 245.
Archidiaconi Meliteniota et Metochita doctrinam sanam propugnant, II, 90. Carcere et exsilio multantur, II, 102.
Arcuum genus Tzangra, II, 721.
Areopagus institutus ab Andronico cito exolescit, II, 237.
Arganes Tocharorum Kanis Melecco Masuri conciliatur, II, 327.
Argentina Opicii Spinolæ fil. Theodoro Andronici fil. Montisferrati marchioni nubit, II, 598, 773.
Argentum vivum quo differat ab hydrargyro, I, 660. Ejus usus in excavandis portubus nunc ignotus, ib.
Argos juris dubii, I, 88.
Argun-Chan imperare Mogulensibus incipit, II, 820. Moritur, ib.
Armeniæ rex Euthymium Antiochenum in mare relegat, I, 429. Principes legatis imperatoris duas regis filias tradunt, e quibus ejus filio sponsa eligatur, II, 205.
Arsenitani schismatici ab Ecclesia deficiunt, I, 373. De iis concio, ib. Eorum potentia, I, 314.
Arsenius patriarcha vocatur ad deliberationem de eligendo tutore principis, I, 66. Honorificentissime a Michaele Palæologo magno duce exceptus, I, 72. Favet promotioni ejus in imperium, I, 79. Sollicitus de eo negotio, I, 90. In monasterium se abdit, I, 111. Frustra revocatus, I, 113. Patriarchatu cedit, I, 115. Revocatus in patriarchatum, I, 172. Palæologum iterum coronat, I, 173. Eum excommunicat, I, 201. Absolutionem ei petenti pernegat, I, 211, 255, 261. Eum reprehendit quod cum Christianis bella gesserit, I, 241. Accusatus ab Epselopulo, I, 257. Coram synodo recusat comparere, I, 264. Damnatur et exauctoratur, I, 268. Deportatur in Oxeam insulam, I, 270. Andronicum Sardensem in integrum restituere frustra conatur, I, 272. Accusatur majestatis, I, 283. Mittuntur a synodo qui eum de eo crimine interrogent, ib. Ejus responsa, I, 287. Ab imperatore crimine solvitur et muneribus donatur, I, 289. Ejus cadaver splendide Cpolim reportatum in Sophiæ templo deponitur, II, 83. Translatum inde in monasterium S. Andreæ, II, 85. Ejus vitæ et duplicis patriarchatus initium et finis, I, 724.
Arsenius Hagiosymeonita patriarcha Antiochenus creatus, II, 56; nomen ejus Cpoli e sacris diptychis recitatur, ib. accusatus exauctoratur, ib.
Arsenius Pergamenus a synodo ad Joannem Cosmam legatus, II, 349.
Asan senior Bulgariæ rex Theodorum Angelum imp. captum excæcat, I, 82.
Asan junior senioris nepos Irenen imperatoris filiam ducit, I, 439. Ab imperatore in regnum Bulgariæ evehitur, I, 440. Contra Lachanam ducit, I, 446. Ternobo potitur et fit rex Bulgariæ, I, 447. Fugit Ternobo metu rebellionis, I, 448. Romaidis despota creatur in compensationem regni Bulgariæ, II, 57.
Asan Michaelis imp. avunculus contra Persas militans moritur, II, 515.
Aspra genus monetæ Græcis usitatum, II, 722.
Astrabite expugnatur a Persis, II, 412.
Astytzium arx ad Scamandrum, ubi Theodori imp pecunia servatur, I, 68.
Asunes fl. alluens Bellagradam arcem, I, 510.
Asus arx Persis deditur, II, 437.
Atar dux Persarum Cubuclea capit, II, 580.
Atarii i. q. Tochari, I, 129. Cur vocati milites Mogulenses in Perside, II, 809.
S. Athanasii testimonium de processione Spiritus S., I, 383; II, 29.
Athanasius patriarcha Alexandrinus creatus post constitutam Ecclesiarum pacem imperatori favet, I, 428, 429. Eum comitatur in expeditione ad Sangarium, I, 502. Refert Pachymeri quid sibi tum dixerit imperator, I, 513. Synodo contra Veccum præsidet, II, 25. Antistitum damnationem, ratam habere recusans, II, 55, inter patriarchas non recitatur, II, 56. Interest colloquio Gregorii patriarchæ cum Vecco, II, 97. Tomo Gregorii non vult subscribere, II, 120. Suadet Cyprio abdicationem patriarchatus, II, 121. Ab Athanasio patriarcha Cpolitano vexatus. Rhodum secedit, II, 203. Redux ad Armeniæ regem legatus mittitur, ib. Spoliatur a piratis, II, 204. Legatur a synodo ad Joannem Cosmam, II, 349. Athanasii in sedem Cpolitanam restitutioni resistit, II, 367, 409. Alexandriam redire cogitur, II, 579. Defertur in Eubœam, ib. Ab Eubœensibus Freriis tentatur, II, 594. Inde profectus Thebas in custodiam datur, II, 595. Liber dimissus prope Almyrum hospes degit, ib. Patriarchatu privatur, II, 615.
Athanasius patriarcha Hierosolymitanus accusatus a Brula Cæsariensi deponitur, II, 615.
Athanasius Lependrenus interest conventui Atramytiensi, II, 59.
Athanasius monachus Andronico per Eonopoliten oblatus multum placet et in monasterio Logariastæ collocatur, II, 107. Patriarcha electus, II, 139. Vilem cultum affectat, II, 140. Horribilis ejus oratio, II, 142. Contrarii de ejus virtutibus et miraculis sermones hominum. II, 143. Celebratur ejus promotio, II, 145. Sinistra patriarchatus omina, ib.; ministris utitur monachis inhumanis, II, 147. Ignarus artis regendi homines, II, 150. Agri monasterium Athanasio Alexandrino eripit, II, 205. Cunctis exosus, II, 165. Se ultro cessurum patriarchatu significat, II, 169. Libellum quo sibi adversantes excommunicat migraturus absconditum relinquit, II, 173. In Cosmidii monasterium abducitur, II, 175. Cessio ejus scripto ex-

Digitized by Google

pressa, ib. 15. Libello quem abscondidit reperto incusatur, II, 249. Ejus responsa, II, 253. Vaticinatur futurum terræ motum, II, 359. Patriarchatum sibi delatum recusare se fingit, II, 368. Andronici favore in patriarchatum restituitur, II, 382. Athanasii Alexandrini nomen non vult recitare, II, 409. Litaniis celebrandis etiam per noctes vacat, II, 420; 581, 626, 631. Gravis in eum invidia conflata, II, 460. Monopolia conatur tollere, II, 461. Ab Arsenianis in concione nocturna probris conscinditur, II, 475. Libelli famosi in eum sparguntur, 520. Seditione coorta fugit II. 550. Bona cleri occupat, II, 559. Athanasii Alexandrini ejecti bona cupide invadit, II, 579. Cunctos vexat, II, 581. Arbitrium quæstionum forensium obtinet, II, 583. Hilarionem monachum, multari vetat, II, 596. Tollit imagines trium Germanorum, II, 614. Michaelis imp., ib. In omne genus hominum sævit, II. 615, 651. Ejus prior patriarchatus ipsorum quatuor annorum fuit, II, 781. Secundus quando inceperit, 790.

Athenæus defensus adversus animadversionem Casauboni, II, 663.

Atman regiones Cpoli circumsitas infestat, II, 316. Vicinium Nicææ aliasque regiones incursat, II, 332. Collectas a Sisuro copias delet, II, 414. Belocomam capit, ib. Prusam obsidet, II, 415. Regionem Nicææ assitam vastat Mariæ Muguliorum dominæ minis irritatus, II, 637. Tricoccíam expugnat, II, 638. Loca Nicææ et Pythia circumjacentia occupat, II, 642

Attaleota equiso Magnesium occupat, II, 428. Nostongum urbe excludit, ib. Per Rontzerium gratiam imperatoris impetrat, II, 429 A Rontzerio deficiens, II, 459. Italos Magnesiæ repertos adoritur, ib.

Atramytii conventum imperator celebrat ad componenda Ecclesiæ dissidia, II, 39.

Augustæum forum Cpolitanum, II, 662.

S. Augustinus a sexta synodo vir beatæ memoriæ vocatus, II, 29.

Augustus mensis plerumque Posideon, nonnunquam Mæmacterion dictus Pachymeri, II, 701.

Aulax locus, II, 427.

Auro liquefacto occisus Chalyphas, I, 129, 249.

Australium hominum natura, I, 175.

Azatines sultan Persidis Tocharorum metu fugit ad imperatorem, I, 129, 130, 609. Splendide excipitur, I, 132. Fœdum ei facit imperator cum hostibus ejus fœdere conjunctus, ib. Ignavus et luxuriosus, I, 129. Conjurat in imperatorem, I, 229. Inclusus in arce Æni, I, 235. Deditur Bulgaris et Tocharis, I, 237. Encolpia petit ab imperatore, I, 265. An Christianus fuerit dubitatur, I, 267. Matrem habuit Christianam, I, 131. De regno certat cum Nucratine fratre, II, 609.

B

Baburxa Tamerlanis nepos Mogolis imperium condit, II, 704.

Babylas episcopus Ancyranus, II, 377.

Baculum pastoralem patriarchæ schismatici ab imperatoribus accipere soliti, II, 747.

Bahadur-chan ultimus princeps Mogulensium quando imperare inceperit, quando desierit, II, 823.

Baibras e servo fit sultan Ægypti Bundokdar dictus, II, 815. Mancipiis Scythicis utitur ad militiam, ib.

Baiulus magistratus Venetorum, I, 163. Trucidatus a Genuensibus Cpoli, II, 242.

Balanidiota ephebus Theodori imp., I, 33.

Balduinus imp. Latinus Cpoli capta fugæ se mandat, I, 144. Ejus negligentia in conservando palatio, I, 161. Excipitur et affinis assumitur a Carolo Apuliæ rege, I, 165, 317.

Balneum ecclesiæ Cpoli, I, 259.

Balsamon centum annis antiquior Pachymere, II, 672. Conciliatur ejus narratio de imperatoris prærogativa aliquo cum Pachymere, ib.

Bardareotæ pars regii satellitii, I, 321. Unde dicantur, I, 349.

Basilius s. Barlaam episc. Adrianopolitanus, excæcatus in perpetuam custodiam datur, I, 302.

Basilici fratres a sultane ad imperatorem transfugiunt, I, 129. Alter magnus hetæriarcha, alter Basilius excubitor, I, 130.

S. Basilius Valentis imp. dona ecclesiæ oblata accipit, I, 480. Ejus de processione Spiritus sancti testimonium, I, 481. Posteriorem filio Spiritum dicit, II, 29.

Basilii Bulgaroctoni imp. cadaver repertum et honorifice humatum, I, 125.

Basilius Caballarii fil., I, 34.

Batu Sclavoniam aliasque terras Mogulensibus subjicit, II, 808. Victus a Francis in Persidem recedit et Calyphum opprimit, II, 809.

Bebrices Pylopythii vexantur, II, 413.

Beclas vocabulum conflatum ex litteris initialibus quinque verborum, I, 28.

Bellagrada arx obsessa ab Italis, I, 509. Ejus situs et descriptio, I, 510.

Belocoma s. Angelocoma direpta a Persis, II, 415. Capitur ab Atmane, II, 414.

Bema quid sit, I, 611.

Berengarius Entenza Catelanus dictus Pachymeri Mpyrigerius Tentza, Frantzi Piceriotetza, II, 770.

Berytus destructa ab Æthiopibus, I, 179.

Biselii honor qualis sit, I, 675.

Bizya a Pharenda Tzime obsidetur, II, 639. Urbs Thraciæ in qua præsidium equitum imperatores habent, II, 774.

Blachernarum palatium, I, 161, 421.

Blachernensis synodus sævit in antistites a monachis accusatos, II, 50.

Blachi qui sint, II, 665.

Nicephorus Blemmidas monachus religione et doctrina insignis aditur ab Josepho patriarcha, I, 338. Ejus sapientia, I, 359. Ejus testamentum, I, 341. Irritum factum, I, 342. Ejus scripta contra schisma, I, 477. Processionem S. Spiritus probat libello, II, 28.

Booses fl., I, 510.

Borealium hominum natura, I, 175

Bospilas contra Catelanos mittitur a Michaele Palæol., II, 543.

Bossilas dux Bulgarorum pro Romanis pugnantium, II, 445. Bulgaros Osphentisthlabo parentes cædit, II, 446. Captos liberos dimittit, ib. Alanis et Turcopulis contra Amogabaros præest, II, 549.

Brulas Cæsareæ episc. Athanasium Hierosolymitanum accusat, II, 615. Missus ad rem inquirendam ipse ejus sedem occupat, ib. Exauctoratur, II, 616.

Brysis arx frustra oppugnatur a Catelanis, II, 629.

Bucellaria a Persis vastata, I, 221.

Bulgari Theodorum Angelum imp. devictum capiunt, I, 82. Eorum rex Constantinus adversus Michaelem imp. concitatur ab Irene uxore, I, 210. Coercentur, ib. Cum Tocharis conjuncti imperatorem capere conantur, I, 231. Æni arcem oppugnantes dedito Azatine recedunt, I, 235. Pacem faciunt cum imperatore, I, 342. Denuo contra eum bellum parant impulsu Mariæ reginæ, I, 427 Contemnuntur a sultane Ægypti, I, 428. Vincuntur a Lachana, I, 434. Eum regem accipiunt, I. 443. Devicto Lachana a Tocharis Asanem regem agnoscunt, I, 445. Asanem fugant Tertere in regnum evecto, I, 458 Cæduntur in transitu Scafidæ fl., II, 446. Vicissim Romanos vincunt, ib. Eorum, mos captivos liberos dimittendi, ib.

C

Caballarii trecenti dati a domino Thebarum Joanni Notho, I, 328.

Caballariorum gens primaria Cpoleos, I, 65.

Michael Caballarius magnus conostaulus perit, I, 411.

Cabasilas actuarius admonet Andronicum de periculo patris ægrotantis, I, 530.

Cadaver monachi alicujus sanctum habetur, II, 480.

Cæsar. V. Strategopulus.

Callipolis a Catelanis seditiosis occupata munitur, II, 527. Obsidetur a Romanis, II, 528. Inductis fraude imperatris liberatur, ib. Romani iterum urbem oppugnantes fugantur, II, 543. Oppugnatur a Genuensibus, II, 605.

Caloidas excæcatur, I, 492.

Camelopardalis descriptio, I, 177.

Campanarum sonitu populus convocatur, II, 32.

Campus Furentis locus, II, 687.

Canicleum quid sit, II, 688. Ejus præfectura i. q. cancellarii officium, ib.

Caniclinus i. q. cancellarius, II, 689.

Canina arx Carolo regi dedita, I, 508. Itali devicti eo confugiunt, I, 515.

Canis regem significat apud Tocharos, I, 346

Cannaburius minister Irenæ Asanis viduæ, II, 509.

Canstritzis urbs capta, I, 348.

Cantacuzenorum gens primaria, I, 65.

Caracalus Nicomediensis jugum Evangelii ponit in ordinatione Athanasii patriarchæ, II, 146.

Carbas eunuchus trucidatur, II, 76.

Cardinales a cardine dicti, I, 360. De ea re locus Pii II papæ, 659. Eos ambit imperator, I, 209.

Carmani Alisyra duce Philadelphiam obsident, II, 421

Digitized by Google

Carmpantas s. Carmpantanes a Cazane fratre ex Indis ad successionem imperii vocatur, II, 459. Imperium suscipit, ib. Persas debellat, II, 588. Ejus imperii initium et finis, II, 825.

Carolus Apuliæ rex eligitur a papa dux contra Manfredum rebellem, I, 185, 317. Devicti regnum accipit, I, 185. Balduino Cpoli profugo affinitate jungitur, I, 165, 317. Parat bellum contra Romanos, ib. Ejus gerendi facultatem negari sibi a papa dolet, I, 409. Caminorum arcem in deditionem accipit, I, 508. Præsidium ei imponit, I, 509.

Carolus quidam Muzalonem protovestiarium occidit, I, 61. Invitatus ad conjurationem contra Michaelem imp. conjuratos prodit, I, 284.

Carthago Æthiopibus pro arce, I, 363.

Caspiæ portæ, I, 344.

Cassianus magnus primicerius præfectus Mesothiniæ proditionis accusatus revocatur, II, 618. Negat se ventorum nisi caveatur sibi pignoribus, II, 619. Proditus a Chelensibus capitur, ib. Peritus artis bellicæ, II, 620.

Castoria ab Joanne despota capta, I, 107.

Castrum Oblivionis carcer cur ita dictus, II, 691. Cur ab Amiano « Agabana » a Simocatta « Giligerdon » vocetur, II, 692.

Catanei Phocææ domini, I, 676.

Catechumenea quid sint, I, 46.

Catelani Rontzerio duce Cyzici dire grassantur, II, 599, 416. Unde Amogabari dicti, ib. Nonnulli domum abeunt, II, 418. Soluta obsidione Magnesiæ, II, 480. In Occiduam trajecti continentem libidinis et avaritiæ edunt exempla, II, 481. Justo plura ab imperatore postulantes objurgantur, II, 486, 487. Legationes eorum ad imperatorem irritæ, II, 591, 514. Rontzerio interfecto a Romanis cæduntur, II, 526. Romanos Callipoli obvios occidunt, II, 527. A Sicilis deseruntur, ib. Romanos accolas maris spoliant, II, 528. Perinthum expugnant, II, 529. Catelani cujusdam ab Andronico honoribus aucti proditio detegitur, ib. Pœnas dat, II, 593. Catelani Michaelem imp. vincunt, II, 549. Regiones citra Maritzam fl. infestant, II, 562. Cubucleenses Persis produnt, II, 580. Loca Gano monti vicina populantur, II, 585. Rhædestum frustra oppugnant, II, 586. Mare infestant, II, 592. Orestiadis territorium vastant, II, 605. Pamphylum frustra tentant, II, 605. Didymotichi obsidionem solvunt, ib. Pace spreta, II, 625. Cpolim tendunt, II, 626. Revocantur ab incepto audita suorum clade, II, 627. Fame et lue afflicti Maritzam fl. trajicere cupiunt, II, 636. Infensis invicem sibi ducibus Cassandream tendunt, II, 551. E prælio ibi commisso Romofortus superior evadit, II, 652.

Catelanici belli duplex initium a Pachymere confunditur, II, 799.

Catharus legatus reginæ Bulgarorum, I, 428.

Catherina Balduini fil. Carolo regi Franciæ nubens ei titulum Cpolitani imperatoris affert, II, 765.

Cazanes Kanis Tocharorum e Chalau et Apaga genus trahens, II, 262. Andronici imp. filiam ducit, II, 402. Barbaros imperium Romanum incursare vetat, ib. Cyrum, Darium, alios sibi imitandos proponit, II, 457. Iberis Christianis in bello utitur, ib. In crucis signo magnum vincendi omen positum putat, ib. Sultanem Arabum debellat, ib. Artis mechanicæ peritus, II, 458. Deum in gubernandis hominibus imitandum censet, ib. Nummus auro purissimo ab eo cusus, ib. Tuctainem fratrem imperio excludit, ib. Carmpantanem sibi successorem designat, II, 459. Moritur anno imperii sexto, ætatis quinto et tricesimo, II, 456 459.

Celtæ securigeri custodes fidi, I, 71. Carcer iis custodiendus traditur, I, 378.

Cenchreæ arx ad Scamandrum, I, 485. A Persis oppugnatur, II, 443. Ad deditionem compulsa incendio deletur, II, 444.

Ceras portus Cpoleos, I, 524.

Cæremonia coronationis Michaelis descripta, I, 195. Promotionis Joannis ingdespotam, I, 196.

Chabræa arx ad Sangarim, I, 419.

Chadenus a præsidiariis tributa exigit, I, 18. Ut Michaelem Palæol. capiat Thessalonicam missus, I, 27, 29. Clementia in eum utitur, ib. Ominatur ei inscius imperium, I, 30.

Chalaza Sardensis episc. Germano suadet depositionem patriarchatus, I, 296. Inde accusatus a Germano apud imperatorem, I, 297. V. Andronicus Sardensis.

Chalcedonensis canon a Græcis falso dictus contulisse primatum Cpolitanæ sedi, I, 664.

Character sigilli Michaelis imp., I, 532.

Chatrices pro Iberis cum Andronico imp. frustra de fœdere agit, II, 620.

Chela arx locus exsilii Josephi expatriarchæ, I, 429. Capitur a barbaris, II, 412.

Chius crudeliter diripitur a Rontzerio, II, 436. Vastatur a Persis, II, 510. Incolæ fugientes naufragio pereunt, ib.

Chiliara arx terræ motu eversa, II, 233, 234.

Chœroboscus. V. Joannes.

Chosroes Anasuranus rex Persidis, II, 686.

Chrismate inunguntur qui se ad ritum Græcum adjungunt, II, 520.

Christiana religio floret apud Mogulenses, II, 767.

Chumnus (Joannes) accusat Veccum, I, 376.

Chumnus (Nicephorus) mysticus Theodoro Muzaloni ægrotanti intimus minister, II, 164. Protovestiarius et præfectus caniclei creatur, II, 193. Ejus filia sponsa destinatur Alexio principi Lazorum, II, 287. Et Joanni despotæ Andronici fil., II, 289.

Chumnus (Theodorus) legatus ad Rontzerium re infecta redit, II, 508.

Chutluchaimus Pachymeri dictus quem Arabes Kotlu Sahum vocant, II, 823.

Clerici urgentur et vexantur ab imperatore, I, 586, 590. Templo exclusi foris preces persolvunt, II, 19. Suspenduntur per Josephi ministros, II, 21. Dum consecratur Gregorius sero in templum admissi dimittuntur sine liturgia, II, 16. Communione frustrantur pane profano sibi per fraudem dato, II, 48. Tomo Gregorii Cyprii subscribere recusantes multantur, II, 111. Gregorium accusaturi in judicio adsunt, II, 124. Donantur ab eo, II, 133. Vexantur a Saba monacho, II, 163. Ab Andronico, II, 165. Oppressi ab Athanasio patriarcha, II, 642. Litteras ad eum mittunt, II, 643.

Cocci monachi, I, 489.

Colonea a Joanne despota capta, I, 107.

Colyba quæ sint, I, 574.

Cometa anni 1264, I, 647. A. 1664, I, 648. A. 1695, I, 649. Cometa Cpoli apparens describitur, II, 304.

Concio Muzalonis protovestiarii, I, 41. Michaelis Palæol., I, 49. Ejusdem de urbis expugnatione, I, 153. Ad populum de schismaticis, I, 273. Ad ecclesiasticos, I, 457.

Conjuratio contra imperatorem detecta et punita, I, 284.

Constantinopolis capitur a Græcis, I, 140. Ab imperatore intratur, I, 159. Ordinatur, I, 163. Munitur, I, 186. Quando a Latinis capta, I, 694. Quando a Græcis recuperata sit, I, 722.

Constantinopolitanus patriarchatus ordine quartus ambitione in secundum promotus, I, 661.

Constantinus dictus Michael Palæol. in infantia, I, 301.

Constantinus Melangiorum episc., I, 102.

Constantinus Thecus Bulgarorum princeps Irenen Theodori imp. fil. ducit, I, 36. Concitatus ab ea contra Michaelem imp., I, 138, 210. Irrumpit in fines Romanos cum Tocharis coniunctus, I, 231. Cohibetur, I, 210. Irene mortua Mariam Michaelis imp. neptem ducit, I, 342. Prælio a Lachana victus interficitur, I, 432.

Constantinus Melec Azatinis sultanis fil. Cpoli baptizatus et educatus, II, 612. Ne sultan fiat ab Andronico imp. impeditus, II, 615. Pegarum præfecturam ab eo accipit, ib.

Constantinus Magnus Helenæ matris statuam in Strategio foro collocavit, II, 662.

Contoskelium instauratur, I, 365.

Contus i. q. comes, I, 181.

Coronatio Michaelis Palæol. prima, I, 101. Secunda, I, 173. Andronici cum conjuge, I, 318.

Corone terræ motu concussa, II, 593.

Corones interpres missus ad Catelenos, II, 564.

Cortatzes Cretensium dux suspectam habet Philanthropeni cunctationem, II, 221. Philanthropenum sibi proditum hosti tradit, II, 224.

Cosmas Sozopoli oriundus cum fratre et filio fit monachus, II, 182. E monasterio ejicitur, ib. Liberatus in insulam solitariam secedit, II, 183. Insinuatus imperatori, ib. Confessarius ejus et patriarcha fit, ib.; II, 184. Joannis nomen assumit, II, 185. Baculo pastorali et dibambulo honoratur, II, 186. Solos monachos ad episcopatus evehit, II, 187. Imperatori invitus assentitur, II, 197. De scriptis Athanasii repertis cum eo deliberat, II, 249. Ægre fert non consuli se ab eo super Simonidis nuptiis, II, 279. Imperatori propter consilium filiæ dandæ in matrimonium erali Serbiæ iratus, II, 281. Ædes patriarcales intrare recusat, II, 283. Placatus ab imperatore officium patriarchale resumit, II, 292. Obstat restitutioni Joannis Ephesini, II, 299. In monasterium secedit, ib. Accusatus ab episcopis, II, 300. Ultro adit imperatorem eumque sibi reconciliat, II, 302. Voce divinitus edita imperatum sibi ait ut Ecclesiæ regendæ munus resumat, ib. Oppugnatur ab episcopis II 337. Hilarionem Selybriensem frustra

Digitized by Google

criminatur, II, 339. Patriarchatu cedit, II, 341. Imperatorem sibi insidiantem anathematis interminatione turbat, II, 375. Anathema tollit, II, 380. Sozopolim recedit, II, 384. Ab Osphentisthlabo mittitur ad imperatorem, II, 624.

Cosmidii monasterium, I, 475. Arx diruta, II, 592.

Cotaaitza monachus e Periblepti monasterio in monasterium Maximum traducitur, II, 66. Inde aufugit, II, 67. Triballis iunctus Romanos vexat, II, 257. Adjungit se crali, ib., 271. Ab eo imperatori déditur, II, 285.

Cozylensis antistes consecrat Georgium Cyprium, II, 41, Philippo magno domino confessarius, ib.

Crales Serbiæ perfidus, I, 550, 552. Fines Romanos incursat, II, 257, 271. Inconstans, II, 272. Plures uxores habet, ib. Libidinosus, II, 275. Simonidem vix octennem Andronici imp. fil. in matrimonium accipit, II, 285. Comanitzam imperatori tradit, ib. Ab imperatore honorifice excipitur, II, 286.

Creta terræ motu concussa, II, 595.

Cretenses a Latinis subacti militatum in Asiam transeunt, II, 209. Philanthropeno auxiliares, II, 210. Ejus cunctationem suspectam habent II, 221. Eum produnt, II, 224.

Crotonæ episc. honoratur ab imperatore, I, 360.

Crucis gloria causa bellandi Francis, I, 363.

Cubuclea arx a Persis oppugnatur, II, 580.

Cudumenes Troianopoleos episc, I, 551.

Cula arx, II, 135.

Cursites Alanus sororem Cuximpaxi in matrimonium dat, II, 575.

Cutrizaces auctor consilii expugnandæ Cpoleos, I, 118. Ad id exsequendum plurimum confert, I, 129.

Cuximpaxis nomen sonat principem Hieromagorum, II, 590. Tocharus superstitionis Persicæ antistes, II, 345. Christianus fit, ib. Filiam Solympaxi collocat, ib. Suspicionem perfidiæ incurrit, II, 346. Ab Andronico missus ad deliniendos Alanos cum iis se conjungit, II, 533, 574.

Cydon (Joannicius) episc. Thessalonicensis ex præfecto Sosandrorum, I, 126.

Cypri rex filiam Michaeli Andronici fil. uxorem dare recusat nisi probante papa, II, 205.

Cyprius. V. Gregorius.

Cyrilli testimonium de processione S. Spiritus, I, 383; II, 50. Filium vocat os Patris, ib.

Cyrillus Tyrius a Syria eligitur Antiochenus patriarcha, II, 56. Dionysium Pompeianopolitanum in aditu sedis prævertit, ib, Ut sui electio rata habeatur Cpolim venit, II, 122. Assignatur ei diversorium in monasterio Hodegorum, II, 123.

Cyziceni a Catelanis oppressi, II, 399.

Cyzicenus episc. Georgius legatus ad papam, I, 574. Theodorus dire vexatus a schismaticis, II, 55.

D

Dacibyza arx, I, 192; II, 103.

Damasceni testimonium de processione S. Spiritus, II, 489.

Damascus funditus eversa, I, 179.

Daniel Cyzicenus tomum Gregorii vituperat, II, 116. recusari ei testimonium sanæ doctrinæ vult, II, 128, 129. Objurgatus ab imperatore in custodiam datur, II, 129.

Daphnusia insula oppugnata a Latinis, I, 138. Liberatur, I, 145.

David Mepe Iberiæ, I, 216.

Debilitatio imperii sub Andronico unde orta, II, 208, 545.

Decretum de fide a Vecco auctum, II, 32.

Demetrias turribus munitur, II, 71. Ab imperatore Theophanoni destinata dotis loco, II, 284. Ea mortua ante nuptias repetitur, ib.

Demetrius Michaelis despotæ fil., I, 242. Patre mortuo Michael vocatur, I, 439 Ducit Annam Michaelis imp. fil. ib.

Deputati quod munus habeant in equitatu, II, 668.

Desposyni dignitas qualis sit, II, 182.

Despoticæ dignitatis quæ sint insignia, I, 337.

Diakinesima quæ sit hebdomadas, II, 50, 667.

Diambulum quid sit, II, 669 sqq.

Dicæophylax Scutariotes testis contra Josephum, I, 398.

Dicanicium quid sit, II, 675.

Didymium Mileti arx nunc dicta munitio Duorum Collium, II, 211.

S. Diomedis monasterium, I, 113.

Dionysius Pompeiopolitanus electus patriarcha Antiochenus a Cyrillo æmulo præoccupatur, II, 56.

Drymis contra Andronicum rebellionem molitur, II, 595. Convictus perpetuo carceri addicitur, ib.

Ducas magnus hetæriarcha ad Amogabaros legatus, II, 502.

Dyrrachium terræ motu evertitur, I, 333. Instauratur et occupatur ab Illyriis, I, 508.

E

Ecaterina. V. Æcaterina.

Ecclesiarchus adhibitus a schismaticis ad ordinandum Gregorium Cyprium patriarcham, II, 46.

Eclipsis solis a Pachymere ambigue designata, I, 693. Suo anno reddita, I, 700. Ejus epilogismus, I, 704. Ea quæ a Gregora memoratur quo anno contigerit, I, 735. Eclipses non portendunt adversa, I, 716.

Eliæ (S.) arx a Turcis obsessa Latinis Christianis se dedit, II, 621.

Eltimeres s Eltemeres Chroni despota Romanos vincit, II, 266. Radosthlabum excæcatum remittit et duces Romanos captos Osphentisthlabo donat, II, 267. Inclinat se ad partes imperatoris, II, 338. Propterea oppugnatur ab Osphendisthlabo, II, 562.

Encolpia quid sint, I, 263, 333.

Eucone Mancusi filia a Pantoleonte adoptata Ostphentisthlabo nubit, II, 265.

Eonopolites spado magnus drungarius custos sepuleri Michaelis imp. Athanasium monachum Andronico imp. offert, II, 107. Michaelis imp. ossa Selybriam deportat, ib.

Ephesi episc. Nicephorus patriarcha factus, I, 117. Moritur Nymphæi, I, 126. Isaac arbiter conscientiæ imperatoris, I, 431. Procurat ab imperatore promulgari novellam de stauropegiis, ib. sqq. Clam infensus Vecco, I, 479 sqq.

Ephesus expilatur a Rontzerio, II, 436. Capitur a Sasane Persarcha, II, 589. Templum ibi S. Joannis diripitur, ib.

Ephraimus Cosmæ patriarchæ fil. male ab eo præfectus dispensandis rebus ecclesiæ, II, 300.

Epicombia quid sint, I, 561.

S. Epiphanii testimonia de processione S. Spiritus, II, 50.

Episcopi propter communionem cum Latinis trimestre suspensi, II, 21.

Epsetopulus libello accusat Arsenium patriarcham, I, 257.

Eubœenses Athanasium Alexandrinum apud se diversantem de Eucharistia tentant, II, 593. Respondere nolenti vivicomburium minantur, II, 594.

Eucharistiæ reliquiæ pueris comedendæ dantur, I, 258, 535.

Euchelæum quid sit, I, 564.

Euchita vocatur Athanasius patriarcha ab Arsenianis, II, 478.

Evangelii codex episcopis dum ordinantur imponi tanquam jugum solitus, II, 683.

Exarchus Pisanus ob electos e monasterio Latinos per sicarios vulneratur, II, 538.

F

Fabæ cornu tactæ quæ dicantur, II, 693. De iis loci Platonis, Theophrasti, Plutarchi declarati, ib.

Faces accendi solitæ ob memoriam defunctorum, II, 279.

Famosi libelli clam sparguntur, II, 245, 520, 576.

Ferdinandus Balearici regis fil. ad conciliandos inter se Catelanos missus frustra in eo laborat, II, 775.

Festa Græcorum a pridiana vespera inchoari solita, II, 726, 758.

Festum Acathisti quando celebretur, I, 257. Ejus origo, I, 537. Hypapantes festum, I, 433.

Flabella qualia et quo usu sint in sacro altari, II, 674.

Fortuna vulgo credita favere magnis ducibus, II, 210.

Forum Magnum Cpoleos incendio deletum splendidius reficitur, II, 178. Forum Constantini primum Strategium, deinde Augustæum dictum, II, 662.

Frangopulus. V. Phrangopulus.

Fratres duo Catelani e turri igne circumdata se præcipitant, II, 553 Fratris titulum ab imperatore sultani tribui licitum esse quidam censent, II, 246.

Freres [Fratres Prædicatores] ad imperatorem missi a papa, I, 371. Iisdem imperator nuntiis ad papam mittitur, I, 389. Monasterium condunt Cpoli, II, 556. Inde pelluntur, II, 557. Eubœenses in Athanasium Alexandrinum

Digitized by Google

concitantur, II, 594. Hierosolymitani Rhodi arcem ab imperatore frustra sibi expetunt, II, 635.
Fridericus Siciliæ rex, I, 181.
Furni castrum Persis deditum a Rontzerio recuperatur, II, 436
Furnus sanctus, II, 80.

G

Gades nomen quid ex origine significet, II. 692.
Galata arx ab imperatore oppugnata, I, 122. Genuensibus concessa, I, 168.
Ganelonimen locus, I, 288.
Galenus missus ad Arsenium exsulem, I, 286.
Galesiota Galactio excæcatus a Michaele imp., II, 17. Templum explat, II, 20. Andronicum Sardensem magistrum prodit, II, 65.
Ganus mons, I, 235. Regiones ei subjacentes occupatæ, II, 585, 607.
Gasmuli qui dicantur, I, 309, 550.
Gemistus commentariensis ecclesiæ, I, 290.
Gennadius monachus Cpolitanos objurgat, II, 21.
Gennadius olim episc. patriarchatum recusat, I, 139. Imperatorem monet ne clerum contemnat, II, 167.
Genuenses Venetis ante inferiores postea potentiores, I, 119. Quidam eorum montana Phocææ dono accipiunt, I, 420. Nonnulli invito imperatore Cpolim prætervecti graviter multantur, ib. A Venetis dissident, II, 232. Ab iis coacti Galatam deserunt inque regionem circa Blachernas migrant, II, 237 sqq. In Venetos urbis inquilinos grassantur, II, 242. Male cum Alexio Lazorum principe pugnant, II, 449. Trapezuntis suburbium incendunt, ib. Pacem cum Alexio facere coacti, II, 450. Contra Catelanos Siculosque bellum parant, II, 489. Tentantur a Catelanis ad favendum ipsis, II, 534 Monachos Latinos ulciscuntur, II, 536. Andronico sibi propterea irato reconciliantur, II, 535. Cum eo conspirantes Catelanos prælio navali vincunt, II, 540. De pretio opis bellicæ cum Andronico dissident, II, 544. Suadent Tenedensibus obsessis ut imperatoris se dedant, II, 556. Classem imperatori auxilio mittunt, II, 597. Quatuor triremes ei commodant ad custodiendas Abydi fauces, II, 600. Cum reliqua classe Callipolim oppugnant, II, 605.
Georgius Acropolita magnus logotheta docet rhetoricam, I, 283 Punit obtrectantes Josepho patriarchæ, I, 316. Dicitur fuisse liberioris conscientiæ, ib. Defenditur, I, 653. Interest judicio de Vecco, I, 377. Legatus ad Gregorium X papam conciliationem Ecclesiarum perficit, I, 584. Quando mortuus sit, II, 725.
Georgius Cyprius adjuvat imperatorem ad reconciliandas Ecclesias, I, 374. V. Gregorius Cyprius.
Georgii Nostongi arrogantia, I, 65.
Georgius Pachymeres. V. Pachymeres.
Georgius Serbus legatus a crale artificiose agit cum legatis Michaelis imp., I, 532.
Georgius Moschampar chartophylax spurium esse testimonium S. Damasceni asserit, II, 92. Loco cedit, II, 115. Aliud præterea nomen habet, II, 99, 740.
Georgius Alanorum dux Rontzerium Cæsarem interficit, II, 525.
Germa locus, II, 425.
Germanus Adrianopoleos episc. creatur patriarcha, I, 278. Ejus mores, ingenium et vita, I, 279. Factio in eum conflata, I, 281. Holobolum scholæ præficit, I, 382. Patriarchatu cedit, I, 229. Dona imperatoris recusat, I, 301. Legatus mittitur in Pannoniam, I, 318. Ad Gregorium X papam, I, 384. E naufragii periculo evadit, I, 396. Pacem Ecclesiarum perficit, I, 398. Ejus patriarchatus initium et finis, I, 730.
Germanus Acacii fil. creatus episc. Heracleensis ad inaugurandum Cyprium, II, 45. Ab eo se abscindit, II, 133. Exauctoratur, ib.
Gidas a Theuderico mittitur ad componendas Amogabarorum discordias, II, 640. Ei se subjicere Catelani recusant, II, 641. Bello civili inter Catelanos orto vincitur a Romoforto, II, 652.
Giligerdon quid significet, II, 692.
Gilva insignia prætoriæ dignitatis, II. 517.
Glabas curopalates Mesembream recipit, I, 350. Tarchaniota et magnus conostaulus Tocharis præficitur, II, 12. Contra cralem Serbiæ missus, II, 271 Bello parum profícuus suadet imperatori ut pacem cum eo faciat, II, 272. Mittitur comes Michaelis imp. junioris in partes Occiduas, II, 455. Rei militaris peritissimus, ib Podagra laborat, ib.
Glabatus inter primos murum Cpoleos conscendit, I, 142.
Gradus cognationis quales sint Græcis, I, 680.
Gregorius X papa creatus imperatorem invitat ad conciliandas Ecclesias, I, 369. Cpolim mittit qui id negotium urgeant, I, 371. Pace facta proclamatur Cpoli patriarcha œcumenicus, I, 399. Carolum regem prohibet a bello Græcis inferendo, I, 409.
Gregorius Cyprius synodo contra Veccum interest, II, 25. Josephitis gratiosus, II, 42. Designatur patriarcha eblanditis imperatoris suffragiis, ib. Monachus et diaconus factus, II, 44. Postremum inauguratur patriarcha, II, 45. Gregorii nomen accipit antea Georgius vocatus, II, 64 Invitus tolerat vexationes antistitum, II, 53. Non permittit ut Arseniani sectæ suæ veritatem ostento divino probare tentent, II, 60. Arsenianos excommunicat, II, 64. Solemni colloquio disputat cum Vecco, II. 90. Ei demandatur, ut tomum contra Latinos scribat, II, 111. Tomum firmari curat subscriptionibus imperatoris et antistitum, ib. Corrigere tomum recusat, II, 120. Propterea nonnulli se ab eo ut hæretico abscindunt, ib. Patriarchatu cedit, II, 121. Migrat in hospitium S. Pauli, II, 123. Apologiam sui scribit, ib. Judicii subeundi occasionem cupide arripit, II, 424. Consensit in abdicationem si detur sibi testimonium incorruptæ doctrinæ, II, 126. Quo concesso, II, 129, dat scripto conceptam abdicationem fraudulentam, II, 150. Ignoscit adversariis, II, 152. In monasterium Aristinæ secedit, II, 153. Cum Germano Heracleensi et Neophyto Prusaensi a se exauctoratis in gratiam redit, II, 153 Eligit hospitium Raulænæ, ib. Melitas ejus alumnus, II, 585.
Gregorii monachi vaticinia, II, 185, 186.
Gulielmi turris, II, 417.
Gulielmus, Achaiæ princeps, I, 83. Capitur a Romanis, I, 86.
Gulielmus Joannis Thebarum magni domini frater Joannis Nothi gener, I, 328. Fratri succedit in dominio Thebarum, I, 413.

H

Hæmus mons ditionis Bulgarorum, I, 210.
Hagobanasa nomen Castri Oblivionis, II, 692.
Hales Amurii fil. patre mortuo etiam Amurius dictus Melecum occidit, II, 527. Romanas regiones incursat, II, 430. Ad acrius infestandos Romanos incitatur æmulatione Atmanis, II, 532. Expetit sibi ab Andronico imp. Interamnam ad Sangarim, II, 460.
Hayto rex Armeniæ Cpoli monachus factus, II, 752. Visum divinitus recuperat a Sebatho fratre exæcatus. ib.
Heraclea Ponti quo anno a Persis capta sit, I, 749.
Heracleenses urbe diruta Selybriam migrant, II, 586.
Heracliti sententia illustrata, I, 656.
Hermi arx prope Magnesiam, I, 59.
Hesychius emendatus, I, 594.
Hetæriarchæ admissionibus præfecti, I, 321.
Hieri arx oppugnatur a barbaris, II, 412. Qui eam tenent cum Turcis pacem facere coguntur, II, 637.
S. Hieronymus a Damaso eruditus et S. Basilii æqualis processionem S. Spiritus ex Filio docet, II, 29.
Hilarion episc. Selybriensis criminatur Cosmam, II, 337. Ab eo accusatur, II, 339. A quibusdam damnatio ejus impeditur, II, 340.
Hilarion monachus cum manu collecta feliciter contra Persas pugnat patriarcha frustra eum prohibere conante, II, 596 sqq.
Manuel Holobolus mutilatur naso et labris, I, 192. Præficitur scholæ ecclesiasticæ, I, 282. Ab Andronico imp. adhibetur ad conciliandas Ecclesias, I, 374. Nicæam relegatur, I, 392. Inde arcessitus ignominiose per urbem traducitur I, 394. Synodo contra Veccum interest, II, 25. Cum eo disputat, II, 90.
Hoplotheca sacra liber magnæ auctoritatis apud Græcos, II, 51.
Hulacu Pachymeri Chalau dictus, II, 812.
Hyacinthus monachus intimus Arsenio, I, 294. Dux Arsenianorum in conventu Atramyttiensi, II, 59. A Gregorio patriarcha excommunicatus in eum rebellat, II, 64. Pyrsolatrarum Arsenianorum dux cæteris Arsenianis dissentit, II, 134. Iis reconciliatus, II, 207. Ab imperatore in carcerem conjicitur, ib. Post eius mortem Arsenianorum factio nihilominus viget, II, 585.
Hyampolis arx ab Eltimere dedita Osphentisthlabo, II, 558.
Hyperpyron nummus Græcis usitatus, II, 722.
Hypoplaciæ Thebæ locus, II, 58.

Digitized by Google

I

Iberiæ Mepe David, I, 216.
Icarius princeps Anemopylarum deficit a Latinis ad Romanos, I, 410. Joannem magnum dominum Thebarum capit, 411. Classi præficitur, I, 413. Ejus frater pugna victus capitur, I, 411.
Ignatius (S) plebem episcopis obedire jubet, II, 464.
Ignatius episc. Romam missus, I, 462.
Ignatius Rhodius monachus, I, 295.
Imago Deiparæ lacrymat, II, 81. S. Georgii sanguinem profundit, II, 82. Urbis Cpoleos terræ motu dejicitur, II, 254.
Imber ingens, II, 268.
Incendium Galatæ duplex Gregorio patriarcha, II, 178. Cpoleos, ib., 8. 581.
Indictiones Græci a Septembri numerant, II, 798.
Insectum vivum auri insidens surditatis causa, II, 453.
Insula Principum a piratis occupata et vastata, II, 524.
Iolante Theodori Palæol. fil., Aymoni Sabaudiæ comiti nubit, II, 773.
Irene Theodori imp. fil., nubit Constantino Techo, I, 56. Virum contra Michaelem imp. concitat, I, 210.
Irene Asanis vidua. V. Palæologa Irene.
Irene Montisferrati marchionis fil., nubit Andronico imp. viduo, II, 87. Coronatur, II, 88. Nuptias Joannis fil. cum filia præfecti canicleo differri cogit, II, 287. Tandem in eas consentit, II, 378. Thessalonicam profecta, ib. cogit copias in subsidium imperatoris, II, 537.
Isaacius episc. Smyrnensis, I, 126.
Isaac episc. Ephesinus confessarius Michaelis imp., I, 43. Infensus Vecco patriarchæ, I, 479. Procurat promulgari novellam de stauropegiis, I, 452.
Isaacius Melecus Persarum satrapa in Catelanos perfidus, II, 591. Se iis purgat ib. In Asiam trajectus cum imperatore tractare pergit, II, 592, 608. Persuadet Persis ut Amogabaros deserant, II, 631. Traditus Amogabaris pœnas dat, II, 632.
Ithamar Nicephori despotæ fil. Michaeli Andronici fil. sponsa offertur, II, 200. Eæ nuptiæ ab episcopis propter consanguinitatem non admittuntur, II, 201. Philippo regis Apuliæ nepoti nubit, II, 202.
Iznicmid Arabibus dicta Nicomedia. et Iznic Nicæa, II, 831.

J

Jacobus minister olim Rontzerii a Romanis captus, II, 563. Legatus ab Andronico ad Catelanos pacis causa, II, 564. Nihil proficit, II, 572.
Jacobus præfectus monachis Athonis montis, unus e tribus ejectis ad patriarchatum, II, 139.
Januarius mensis Atheniensibus Lenæon dictus, II, 699.
Jasites Job electus a schismaticis ad componendum libellum imperatori offerendum, I, 580. Auctor est Josepho patriarchæ palam jurandi se nunquam consensurum in pacem Ecclesiarum, I, 382. Relegatur Chabæam, I, 419.
Jasites Melias ignominiose traductus per Cpolim, I, 394.
Jatropulus logotheta domesticorum, I, 522.
Joachimus Bulgarorum patriarcha legatus ad imperatorem missus Osphentisthlabum obsidem patri reducit, II, 267. Ab Osphentisthlabo necatur, II, 265.
Joannes Batatza imp. Michaelem Palæol. custodiæ mandat, I, 21. Liberat, I, 22. Theodorum fil. optime erudit, I, 38 Contra Tocharos arces munit bellumque parat, I, 134 Ægrotans sanitatem recuperat eleemosynis, I, 70. Parcus, I, 68. Vocatur Romanorum pater, I, 69. Annam Sicubam senex ducit. I, 181. Ejus mors et tempus imperii, I, 693. Negligentiam custodum ærarii punit, II, 296. Apparuisse creditur post mortem, II, 400. Eleemosynarius dictus, II, 401.
Joannes Theodori imp. fil., patri succedit admodum adolescens pupillus Muzalone tutore, I, 39. Optimates ei insidiantur, ib. A tutore defenditur, ib. Occiso Muzalone de tutela ejus certatur, I, 64. Michaelem Palæol. tutorem declaratum, I, 66, imperii collegam admittit, I, 81, 96. Coronatione frustratur, I, 101, 173. Exauctoratura tutore, I, 127. Excæcatus, I, 191. In arcem Dacibyzæ includitur, I, 192. Ejus amici multantur, ib. Pseudojoannes imperator declaratus a Zygenis ad Persas fugit, I, 195, 206.
Joannes Chœroboscus s. Matzucatus in carcerem conjicitur, II, 442. Inde elapsus contra Persas feliciter pugnat, ib. De ejus exitu varii sermones, II, 445.
Joannis (S.) Damasceni corpus Arsenianis ad probandam ipsorum doctrinam conceditur, II, 40. Ejus de processione S. Spiritus testimonium, II, 31, 110. Explicatur a schismaticis, ib.
Joannes Glycys petitionum minister, I, 169. Mittitur legatus in Cyprum et Armeniam, II, 205.
Joannes Ephesinus absens tomi Gregoriani accusatoribus ascriptus, II, 116. Adventu suo turbas auget, II, 122. Testimonium sanæ doctrinæ Gregorio dari vetat, II, 128. Ab imperatore custodiæ mandatur, II, 129. Ejus liberatio a Cosma patriarcha impeditur, II, 298.
Joannes Lazorum princeps moritur, II, 270.
Joannes magnus dominus Thebarum auxilia mittit Joanni Notho, I, 328. Vincitur et capitur ab Icario, I, 411. Liberatus in patria moritur, I, 414.
Joannes Michaelis despotæ fil. nothus Achaiæ principem Romanis prodit, I, 84. Megaloblachitis præest, I, 83. Fines Romanos incursat, I, 307. Sebastocrator creatur, I, 308. Andronicum Tarchaniotam ab Andronico transfugam excipit, I, 322. Obsessus clam elabitur, I, 326. Patras obsessas liberat, I, 328.
Joannes Parastron legatus a papa ad imperatorem Ecclesias conciliaturus, I, 371; II, 22.
Joannes Tarchaniota. V. Tarchaniota.
Joannes quidam ab Joanne Duca honoribus ornatus, II, 546.
Joannes Veccus. V. Veccus.
Joannicius Cydon. V. Cydon.
Joannicius Ternicopulus. V. Ternicopulus.
Josephitæ. h. e. asseclæ Josephi ab Arsenianis impugnantur, II, 39 sqq. Consentiunt cum iis dijudicatione controversiarum per ignem, II, 61.
Josephus uxorem habens clero domestico Irenes imp. ascriptus, I, 304. Monachus et confessarius imperatoris, I, 256. Dissuadet imperatori ne absolutionem a Germano accipiat, I, 290. Eligitur patriarcha, I, 304. Ejus mores et ingenium, ib. imperatorem anathemate solvit, I, 306. Factionem contra se conflatam opprimere conatur. I, 314 sqq. Proficiscitur in Orientem monachos sibi concilliaturus, I, 338. Ecclesiarum pacem impedire studet. I, 379. Exauctoratur, I, 398. Comiter agit cum Vecco successore suo, I, 413. Relegatur Chelam, I, 419. Imperatori offenso satisfacit, I, 506. Decrepita ætate suæ in thronum restitutioni assentitur, II, 16. Tantum non examinis portatur ad patriarchales ædes, II, 19. Ejus ministri pro arbitrio agunt, II, 30. Obit, II, 38.
Judæi ad carnificis ministerium adhiberi soliti, II, 229.
Justinianeus pons super Sangarim, II, 330.

K

Kanis Tocharorum Cazanes, II, 456. Id vocabulum diversum a Chane, II, 689.
Kublai Mogulensis imperator, II, 814.

L

Laceras primus in mœnia Cpoleos ascendit, I, [illegible].
Lachanas e subulco [illegible] dux exercitus, I, 430. Constantinum Bulgariæ regem victum occidit, I, 432. Maria ejus vidua in matrimonium ducta coronatur rex Bulgariæ, I, 441. Crudelis in captivos, I, 445. Rebellant in eum Bulgari ejusque uxorem dedunt Romanis, I, 446. Ternobum obsidet, I, 466. Romanos bis vincit, ib. Supplex a Noga trucidatur, ib. Pseudo-Lachanas fraude deprehensa in carcerem conjicitur, II, 188, 192.
Laminses dux Persarum bello infestat loca Cpoli adjacentia, II, 316.
Laqueo reos strangulare Italorum non Græcorum moris, II, 425.
Lardea arx ab Osphentisthlabo munita, II, 538.
Latini Cpoli pelluntur, I, 144. Prælio navali a Romanis vincuntur, I, 334. Admissi ad communionem pace Ecclesiarum facta, I, 399. Eorum clades ad Bellagrada, I, 508. Capti in triumpho ducuntur et carceri mancipantur, I, 515.
Laura locus, I, 414.
Lazarus Gorionites excæcatus interest conventui Atramyttiensi, II, 59. Vocatur ab Andronico imp. ad colloquium nocturnum, II, 354.
Legati Michaelis imp. ad papam, I, 168, 209, 384, 505. Ad Tocharos et Æthiopes, I, 174. Ad regem Pannoniæ, I, 317. Ad eralem Serbiæ, I, 351. Ad regem Franciæ, I,

Digitized by Google

561. Papæ ad imperatorem, I, 369, 398. Andronici imp. ab papam infecta re redeunt, II, 243. Legati gentium exterarum ab imperatoribus in atrio excipi soliti, II, 665.
Leges Tocharorum earumque lator, I, 343.
Lemnus expilatur a Rontzerio, II, 436.
Leo præfectus orphanotrophii legatus ad Venetos, II, 243.
Leo III papa non admittit additionem ad symbolum, I, 669.
Leovitius prædicens ex eclipsibus futura vanitatis notatus, I, 719.
Libadarius protovestiarita et Sardibus præfectus sollicitus propter rebellionem Philanthropeni, II, 220. Cum Cretensibus de ejus proditione agit, II, 223. Contra eum ducit, II, 226. Eum proditum sibi capit, ib. Judæis excæcandum tradit, II, 229. Ob rem bene gestam, honoribus augetur, II, 251.
Logariastæ quale officium sit, II, 700.
Lucas episc. Bizyensis, II, 377.
Lucas præpositus monasterio Pantepoptæ, II, 185.
Ludovicus (S.), Redefrans dictus ab Arabibus, II, 811.
Ludovicus Cellotius defensus, I, 615.
Lunæ eclipsis visa a. Chr. 1502, II, 791.

M

Macarius Columba accusatus perduellionis pœnas dat, 489. Excæcatus interest conventui Atramyttiensi, II, 59. Vocatur ab Andronico imp. ad colloquium nocturnum, II, 334.
Macarius episc. Pisidiæ, I, 267.
Macarius Achridensis benedicit nuptiis cralis cum Simonide, II, 285.
Machrama Rontzerii jussu interficitur, II, 437.
Macronus cubicularius excæcatus, I, 207.
Madytus arx ab Amogabaris expugnatur, II, 578, 602.
Magedones Romanis subjecti, I, 220. Vexantur a Persis, I, 311.
Magnesia ad Hermum delecta ad custodiam Joannis principis, I, 39. Servatur ibi pecunia publica, I, 71. Occupatur ab Attaleota, II, 438.
Magnesienses rebellantes contra Rontzerium, II, 439. Diu ab eo obsessi, II, 440. Tandem liberantur, II, 480.
Magnus dominus princeps Thebarum, I, 328, 653.
Majus de Belicurio Theodori imp. filiam ducit, I, 180.
Manda s. Mercurius domesticus ecclesiæ in Apuliam missus, I, 475.
Manfredus Apuliæ rex Michaelis Angeli despotæ gener, I, 82. Auxilia socero mittit, I, 83, 89. A papa deficiens debellatur a Carolo fratre, I, 185. Regno spoliatur, I, 317.
Mantachias Persa Tralles capit, I, 472.
Manuel Genuensis Phocææ dominus, I, 420.
Manuel patriarcha pro Michaele Palæol. apud Joannem imp. intercedit, I, 22. Consentit in obedientiam erga papam, I, 374.
Manuel episc. Thessalonicensis non consentit in coronationem solius Palæologi Joanne puero excluso, I, 102.
Nicolaus Manuelites præfectus Nicææ, I, 246.
Marcus Hieræ monachus, I, 290.
Marcus monachus commentarium edit, II, 117.
Maria regis Armeniæ fil. sponsa destinatur Michaeli Andronici fil. II, 205 Ægrotans in itinere Rhodum defertur, ib. Ejurato ritu patrio ungitur, II, 206.
Maria Eulogiæ Palæol. fil. V. Palæologia Maria.
Maritza fl., II, 562.
Marmaritziensis licet simoniacus unicus tamen indubiæ ordinationis episcopus ab Arsenianis indicatur, II, 556, 761.
Marmutzas dictus Germanus patriarcha, I, 282.
Marpu vox cœlitus missa, I, 27.
Martinus IV papa Michaelem imp. excommunicat, I, 505.
Martius mensis a Pachymere plerumque Cronius semel Boedromion dictus, II, 665.
Marules magnus archon milites ægre continet ab ulciscendis injuriis Catelanorum, II, 417. Persas fugat, ib. Spolia Catelanis concedit, II, 418. Mittitur ad arcessendos Cpolim Rontzerium ejusque socrum, I, 505. Magnus dux creatus decipitur a Romoforto, II, 587. Jubetur Thasi arcem recuperare, II, 658. Æni arcem obsessam liberare, ib.
Maryandeni vexantur a Persis, I, 221. Cantus lugubris artifices, I, 653.
Maurozomas suspectus impudicæ consuetudinis cum matrona principe multatur, II, 156.
S. Maximi martyris verba de processione S. Spiritus ut spuria rejiciuntur, II, 109.
Maximus Planudes legatus missus ad Venetos, II, 243.
Megaloblachitæ Joanni despotæ subjecti, I, 83.
Megistanum insigne magno logothetæ concessum, II, 59.
Melas fl. II, 331.
Meleæ arx a Persarum obsidione liberatur, II, 627.
Melec sultan detentus ab imperatore, I, 131.
Melec Azatinis sultanis fil. Tocharorum Kanem sibi conciliat, II, 327. Satrapas Persarum sibi subjicit, II, 328. Victus ab Amurio ad Persas fugit, ib. Uxor ejus Cpoli ad eum proficiscitur filiam obsidem relinquens, II, 612. Amurium supplicem trucidat, II, 528. Ab Hale Amurii fil. occiditur, II, 329.
Meletius multandus Romam missus, I, 462.
Meletius cognomento Sanctus lingua privatus cooperatur restitutioni Josephi, II, 17.
Melius lasites ignominiose traductus per urbem, I, 594.
Meliteniota archidiaconus adjuvat reconciliationem ecclesiarum, I, 374. Dignitate in perpetuum privatur, II, 21.
Vecco socio carceris mortuo adjungitur Metochitæ, II, 271.
Melotino cralis Serbiæ fil. despondetur Anna Michaelis imp. fil., I, 350, 585.
Menas monachus renuntiat Andronico imp. vaticinium Athanasii expatriarchæ, II, 359, 472.
Mepe Iberiæ Joannis despotæ filiam nothan ducit, I, 216.
Mesazon nomen magistratus, I. 352.
Mesembrea Andronico imp. tradita, I, 350. Ab Osphentisthlabo occupatur, II, 601.
Mesites, i. e. primicerius notariorum, I, 257.
Mesothinia nomen legionis vel cohortis, I, 310. 581.
Methodius Cosmæ patriarchæ frater missus ad imperatorem, II, 250.
Methone, I, 597. Portus oppositus, Coronæ, I, 676. Terræ motu concussa, II, 393.
Metochita archidiaconus dignitate privatur, II, 21.
Theodorus Metochita logotheta agelarum legatus in Cyprum et Armeniam, II, 205.
Michael despota imperium affectat, I, 81. Romanos vincit, I, 89. Ad pacem inclinat, I, 107. Cum Joanne despota fœdus facit, I, 215.
Michael antea Demetrius dictus fit gener imperatoris et despota, I, 242, 439. Terteris filiam ducit, II, 304. Ab expeditione Michaelis imp. morbo recedere coactus, II, 315. Imperatori suspectus, II, 396. Convictus carceri perpetuo addicitur, II, 407.
Michael Constantini regis Bulgariæ fil. paternum regnum frustra recuperare studet, II, 265.
Michael Joannis sebastocratoris fil. a Nicephoro despota fraude captus, II, 72. Imperatori venditur, ib. Carceri addicitur, ib. Fugam frustra meditatur, II, 75. Carceri ignem subjicere satagens interficitur, II, 76. Idem etiam Comnenus vocabatur, II, 201.
Mitrishonorantur episcopi Græci a Rom. pontifice, I, 397.
Mitylene expilatur a Rontzerio, II, 436.
Mocessi episc. missus ad Arsenium exsulem, I, 286.
Monachi rebellionem Philanthropeno suadentes excæcantur, II, 229. Toto anno jejunare jubentur ab Athanasio, II, 818.
Monasteria destructa restaurantur a Michaele imp. I, 164.
Monasterium Acatonii, I, 27. Agalmatis, I, 112. S. Andreæ in Crisi, II. 85, 133. Aristianæ, ib. Archistrategi, II, 182. S. Basilii, II, 38. Christi Benefactoris, I, 365. Cosmidii, I, 475. Dei qui est, I, 342. S. Diomedis. I, 115. Fontis, I, 141. Galesii, I, 291. Hieræ, I, 290. Hodegorum, II, 402. Lauræ, II, 203. S. Lazari, II, 17, 258. Lipsæ, II, 378. Magni Agri, II, 203. Manganorum, I, 459. S Michaelis archangeli, I, 449. Mosele, II, 158. 353, 595. Nigri montis, I. 280. Oxeense, I, 270. Pammacariastæ, II. 284. Pantepoptæ, I, 315. Pantocratoris, I, 273. Peribleptæ, II, 596. Præcursoris, I, 195. Salvatoris, I, 120, 125. Sanidum, II, 214. Sosandrorum, I, 126. Theologi, I, 124. Xeropotami, I, 126.
Monembasia Romanis subjecta, I, 203.
Monembasiotæ ne Mpyrigerium (Berengarium) ulciscantur prohibentur ab Andronico imp., II, 504.
Moneta aurea non pari semper pretio, II, 495.
Monoconstantinus episc. Neocæsareæ missus ad Arsenium, I, 286.
Monopolia annonæ plebem affligunt, II, 461. A patriarcha tolli non possunt, ib.
Montani rebellantes contra Michaelem imp. ob Joannem excæcatum oppugnantur, I, 193.
Morea s. Morcum dicta Peloponnesus, I, 180, 586.
Moschampar. V. Georgius.
Mosynes vexantur a Persis, I, 311, 586.
Mpyrigerius Tentza dictus a suis Mpyrigerius de Intensis Catelanus cum classe Madytum appellit, II, 484. Andronico imp commendatus a Rontzerio, II 485, 492. Ab imperatore arcessitur, II, 496. Magnopere honoratur,

Digitized by Google

ib. Fide imperatori sponsa creatur dux magnus, II, 499. Offensus ejus erga Catelanos liberalitate, II, 505. Callipolim redit, ib. Ab eo obsessus per dolum inducias impetrat, II, 528. Dux classis Amogabaricæ frustra conatur Genuenses sibi conciliare, II, 535. Prælio vix commisso deditionem sui facit, II, 541. Genuam abductus, II, 578. Aufugit ad Catelanos Andronicum oppugnantes, II, 640. Prælio civili ad Cassandream coorto occiditur, II, 652.

Mugulli i. q. Tochari, I, 344.

Mutus surdusque subito sanatus, II, 401, 452.

Muzalo hetæriarcha ab Atmane victus Nicomediam se recipit, II, 533.

Muzalo (Andronicus) magnus domesticus Cloistam Raulis fil. ducit, I, 24. Occiditur, I, 60.

Muzalo (Georgius) protovestiarius Theodoræ Cantacuzenam ducit, I, 23. Declaratur Joannis pueri tutor, I, 39. Invidiam in se conflatam frustra studet placare, I, 40. Trucidatur a seditiosis, I, 60.

Muzalo (Stephanus) magnus drungarius missus ad conciliandos Catelanos ac Genuenses perit, II, 398.

Muzalo (Theodorus) logotheta generalis, I, 495. Propter pertinaciam in schismate jussu Michaelis imp. punitus resipiscit, I, 496. Suadet Andronico imp. restitutionem schismatis, II, 15. Comburendum offert libellum quo Ecclesiarum pacis assentitur, II, 26. Honoratur magnopere, II, 59. Arsenianis favet, ib. colloquio cum Vecco interest, II, 90. Commentarium Marci monachi reprobat, II, 118. Libello perscribit laudes Athanasii patriarchæ, II, 145. Eum libellum improbat comburitque, II, 177. Filia ejus Constantino imperatoris fil. nubit, II, 180. Moribundus veniam petit a læsis clericis, I, 192. Monacho habitu indutus obit, ib. Sepelitur Nicææ in monasterio Tornicii, II, 193.

Mytzes Mesembream Michaeli imp. tradit, I, 550. Ejus filius Joannes imperatoris filiam ducit et fit rex Bulgariæ, ib., 435, 438.

Myzaces rebellionem machinatur contra Andronicum imp., II, 593.

N

Nastratius Amurii Halis frater diu apud Romanos obses, II, 527.

Navalis potentia Romanorum negligentia pessumdatur, II, 69.

Neadis Speculæ locus ab Alanis occupatus, II, 575.

Negligentia custodum ærarii punita ab Joanne imp., II, 296.

Neophytus monachus comes Athanasii Alexandrini in Armeniam legati, II, 204.

Nicæa falso nuntio turbata, I, 244. Obsidetur, II, 412.

Nicander Latissensis loco motus Chalazæ opera eum ulciscitur, II, 66.

Nicephorus Ephesi episc. patriarcha factus, I, 117. Obit Nymphæi, I, 126.

Nicephorus Michaelis despotæ fil. Strategopulum capit, I, 89. Annam Eulogiæ fil. ducit, I, 245.

Nicephorus episc. Cretensis Cpolim fugit, II, 241. Legatur ab imperatore ad Venetos, ib. A synodo ad Joannem Cosmam, II, 549. Iram imperatoris incurrit, II, 577.

Nicetas Heracleota mittitur a synodo ad Arsenium, I, 113.

Nicetas Thessalonicensis in Dyrrhachiensem thronum promovetur, I, 126. Dyrrhachium terræ motu destructum relinquit, I, 357. Theoleptum Philadelphiensem reprehendit, II, 248

Nicetas Maroniensis e chartophylace Thessalonicensis episc. processionem S. Spiritus docet, II, 28.

Nicolaus III papa a Pachymere lapsu memoriæ Urbanus dictus, I, 461, 763.

Nicolaus Alexandrinus depositionem Arsenii patriarchæ reprobat, I, 27.

Nicolaus monachus episc. Prusæ factus, II, 88. Romanorum communionem improbat, ib. Ob id reprehenditur a Vecco, ib Exauctoratur a Gregorio Cyprio patriarcha, II, 133.

Nicomedis epigramma, II, 661.

Nicomedia obsidetur, II, 412.

Niger mons, I, 280.

Nili pseudomonachi Siculi prava doctrina, I, 218.

Nogas dux Tocharorum sibi regnum condit, I, 344. Delenitur ab imperatore, I, 344. Lachanam supplicem trucidat, I, 466. Auxilia imperatori mittit, I, 525. Victus occiditur a Tuctai, II, 263.

Nostongi (Gregorii) arrogantia, I, 65.

Nostongus Ducas ex primicerio aulæ magnus hetæriarcha creatus, II, 428. Ab Attaleota Magnesia excluditur, II, 429. Imperiose tractatur a Rontzerio, ib. Cpolim secedit, ib. Accusando Rontzerio imperatorem irritat, II, 430. Dignitatibus privatus in custodiam datur, II, 433. Ejus scriba ignominiose tractatur, ib.

Nostongonissa monacha Arsenianorum factioni addicta, I, 292.

Novella Andronici imp. de ordinationibus, II, 200.

O

Octai secundus imperator Mogulensium, II, 807.

Oenæota lampadarius ad Arsenium amicum missus, I, 290.

Omen ex Evangelio sumptum, II, 146. E nomine Arsenii, II, 147.

Opicius Spinola dux Gibellinorum, II, 598, 773.

Optimatibus præfectus Michael Palæol, II 21.

Orestias obsidetur ab Amogabaris, II, 603.

Oreum captum a Romanis, I, 205.

Orthodoxiæ dominica, II, 32, 281.

Ortogrules Othmanis pater quo anno mortuus sit, II, 829.

Osculo invicem se salutare die Paschæ Græci solent, II, 49.

Osphentisthlabus Terteris fil. obses apud Romanos, II, 267. Patri redditur, ib. Encone ducta ditatur dotali pecunia, II, 265. Bulgariæ regnum affectat, ib. Tzacam leviorum circumventum trucidat, ib. Joachimum patriarcham interficit ib. Rex Bulgarorum fit, ib. Terterem patrem a Romanis redemptum in regnum non restituit. II, 267. Contra Romanos arma movet, II, 406. Arces ab Eltimere receptas munit, II, 558. Anchialum et Mesembream occupat, II, 601. Cum Agathopolitanis de deditione transigit, ibi. Alanis auxilia mittit, ib. Fœdus cum Catelanis facit, II, 606. Michaelis imp. filiam in matrimonium petit, II, 628.

Othmanis genus ex monumentis Arabum, II, 826.

Oxea insula, I, 270.

P

Pachomii ager, I, 488, 552.

Pachomius (Georgius) imperatori suspectus excæcatur, I, 487.

Pachymeres (Georgius) ubi natus et educatus sit, I, 11. Protecdicus et dicæophylax, ib. Qua fide historiam scripserit ib. Legatur ad Arsenium expatriarcham, I, 285. Periclitatur ad Galenolimena, I, 288. Adjuvat Iasiten in componendo libello pro schismaticis, I, 380. Vecci patriarchæ abdicationem litteris consignat, I, 455. Ad Gregorium patriarcham mittitur, II, 126. Promittit ulteriorem hac historiam, II, 650.

PALÆOLOGI:

Andronicus Michaelis imp. fil., I, 159. Annam Pannoniæ regis fil. ducit, I, 518. Coronatur imperator cum uxore, ib. Expeditio ejus in Orientem, I, 468. Tralles restauratas Andronicopolim vocat, I, 469. Patri moribundo Eucharistiam ministrandam curat, I, 530. Imperare solus incipit, II, 11. Animo deficit ab auctoritate Ecclesiæ, II, 12. Primus subscribit litteris regiis addito mense, II, 13. Manum habet in scribendo paternæ similem, ib. Consensum suum in Ecclesiarum pacem reprobat, II, 14. Josephum in thronum restituit, II, 16. Patrem mortuum cantu funebri dignari vetat, II, 36, 121. Inter Josephitas et Arsenianos medius, II, 42 Georgium Cyprium evehit ad patriarchatum, II, 43. Pacem facit cum Tertere, II, 57. Asani titulum despotæ Romaidis concedit, ib. Factionibus pacandis conventum indicit, ib. Convenit cum Arsenianis ut eorum controversiæ divino ostento decidantur, II, 60. Lætatur reductis ad frugem Arsenianis, II, 62. Resilientes a pactis ancipiti quæstione implicat, II, 63 Ægre fert fugam Cotanitzæ, II, 67. Michaelem Joannis ducæ fil. sibi prodendum curat, ib. Tarchaniotam cum copiis Demetriadem mittit, II, 68. Rem navalem negligit, II, 71. Michaelem captum carcere detinet, II, 72. Arsenianos reconciliare iterum frustra tentat, II, 81. Ducit secundam conjugem Irenen Montisferratensis marchionis fil., II, 87. Vecci cum patriarcha disputationi interest, II, 89. Ab Joanne Lascaris fil. excæcato impetrat ut juri imperii renuntiet, II, 103. Blachos sibi suspectos vexat, II, 106. Ossa patris Selybriam transferri curat, II, 107. Gregorio patriarchæ abdicationem suadendam curat, II, 121, 126. Eum orthodoxum declarat, II, 129 Rursus tentat

Digitized by Google

reconciliationem Arsenianorum, II, 134. Joannem Tarchaniotam varie vexatum tandem tanquam imperium affectantem in carcerem conjicit, II, 135. Nymphæum se confert, II, 153. Michaelem filium in imperium evehere studens repulsam patitur a clero, II, 197. Edit novellam de ordinationibus, II, 193. Ejus facilitas reipublicæ perniciosa, II, 208. Cretensi militia utitur, II, 209. Subditos tributis exhaurit, ib. Philanthropenum rebellem placare studet, II, 229. Ea seditione oppressa Deiparam veneratur, II, 250. Instaurat judicia, II, 236. Legatos ad Venetos mittit, II, 243. Criminationes sui diluit oratione ad populum, II, 245. Sultanem fratris titulo appellare non gravatus Romanum pontificem vocare patrem non sustinet, II, 246. Perturbatur ob anathema ab Athanasio sibi intortum, II, 230. Joannem Tarchaniotam Orienti præficit, II, 258 Osphentisthlabo regnum Bulgariæ affectanti adversatur, II, 263. Crali Serbiæ Eudociam sororem et ea recusante propriam filiam offert in matrimonium, II, 272. Thessalonicam profectus, II, 278. Patriarcham eludit, II, 281. Cralem honorifice excipit, II, 286. Reversus Cpolim Cosmam exorat ut patriarchatum resumat, II, 292. Joannem Ephesium in integrum restituere studet, II, 298. A Cosma alienatus, II, 292. Ei reconciliatur, II, 302. A Venetis oppugnatus, II, 322. Pacem cum iis init, II, 326. Abdicatione Joannis Cosmæ conturbatur, II, 343. Cuximpaxis opera utitur ad coercendos Persas, II, 345. Ad Arsenianos se inclinat, II, 353. Athanasium in thronum restituere satagens episcopos ei reconciliare studet, II, 365. A Joanne Cosma minis anathematis constringitur, II, 376. Athanasio patriarchatum reddit, II, 382. Annua stipendia intervertit, II, 390. Rontzerium operam suam contra Persas offerentem admittit, II, 395. Magnos in eum honores confert, ib. Osphentisthlabo Eltimerem opponere studet, II, 406. Bona Michaelis despotæ Michaeli fil. donat, II, 408. Filium contra Osphentisthlabum mittit, II, 407. Orationem habet ad reconciliandos Arsenianos, II, 464. Insolentia ejus in patrem, matrem et priorem conjugem, II, 465. Rontzerium et Catelanos objurgat, II, 486 Indicium adversus eos delatum negligit, II, 489. Pecuniam in Rontzerium profundit, II, 493. Monetam publicam adulterat, ib. Arcessit et splendide excipit Mpyrigerium, II, 496. Cogitur offerre Rontzerio summas dignitates, II, 503. Catelanos concione terrere conatur, II, 514. Constantini fratris filium panhypersebastum creat, II, 516. Rontzerium demulcet, II, 517. Genuensium societate excidit, II, 544. Tumultuantem populum concione castigat, II, 546. Connivet ad Athanasii patriarchæ in ecclesiasticos acerbitatem, II, 559. Catelanos ad pacem frustra invitat, II, 564. Arces Orientales pericilitantes adjuvat, II, 588. Legatos mittit ad Carmpantanem, ib. Ad Genuenses, II, 591. Hilarionem monachum protegit, II, 596. Athanasio Cpolitano nimis indulget, II, 615. Genuensium cum Catelanis pacem turbare frustra conatus ab illis conciliari Catelanis petit, II, 624. Osphentisthlabum affinitatem suam petentem differt, II, 628. Bizyam servat, II, 630. Rhodios contra Frerios Hierosolymitanos adjuvat, II, 635. Marulem mittit ad loca nonnulla recuperanda, II, 638. Gidam et Tzimen in partes suas tentat alicere, II, 641. Quando natus et mortuus sit, II, 776.

Andronicus viduam Andronici Muzalonis ducit, I, 109.

Andronicus protostrator in carcere mortuus annua memoria honoratur, II, 207.

Anna Michaelis imp. fil. desponsa filio cralis Serbiæ cur non nupserit, I, 350. Michaeli despotæ juniori nubit, I, 440.

Anna Eulogiæ Palæol. fil. V. Anna.

Constantinus Michaelis imp. frater sebastocrator et Cæsar creatus, I, 108.

Constantinus Prophyrogenitus Michaelis imp. fil., I, 185. Missus cum exercitu in tractus occiduos, I, 474. Cotanitza capto redit, I, 497. Eum servare studet, I, 498. Andronico fratre in regnum evecto vestes purpureas deponit, I, 499. Athanasio monacho favet, II, 108. Præmissus in Orientem, II, 133. Turrim Nymphæi exstruit, II, 226. Maurozomam dire tractat, II, 136. Andronico imp. suspectus, ib. Ejus opes, II, 157. Odium Andronici fratris incurrit, II, 159. Carceri mancipatur, II, 160. Cpolim portatur, II, 164. Ducitur Thessalonicam, II, 279. Ægrotus se permittit Athanasio patriarchæ, II, 424. Ejus filius panhypersebastus creatur, II, 516.

Constantinus despota Andronici imp. fil. ex Anna Ungara, II, 87. Muzalonis protovestiarii filiam ducit, II, 181.

Helena Michaelis fil., Manfredi regis Apuliæ uxor, I, 83.

Eudocia Michaelis imp. fil. nubit principi Lazorum, I, 522. Marito mortuo redit Cpolim, II, 270. Crali Serbiæ nubere recusat, II, 273. Conjugium filii cum Chumni filia probare se simulat, II, 287. Ad id conciliandum profecta ad Lazos contrarium agit, II, 289.

Eu locia Pulcheriæ mittit imaginem Deiparæ a S. Luca pictam, I, 160.

Eulogia soror Michaelis imp. ei charissima, I, 127. Suadet ei ut Joannem puerum in ordinem redigat, I, 128. Favet impense schismaticis, I, 379.

Euphrosyna Michaelis imp. fil. notha nubit Nogæ principi Tocharorum, I, 344. Asanem servat, I, 467. Enconen Mancusi fil. e sacro fonte suscipit, II, 265.

Joannes Michaelis frater magni domestici dignitate ornatur, I, 81. Missus in tractus occiduos cum exercitu bene res gerit, I, 106. Fit sebastocrator, I, 107 Cæsar et despota, I, 108. Mittitur adversus Michaelem despotam, I, 205. Eum vincit, I, 214. In Orientem ducit, I, 215. Ejus virtutes, I, 216. Imperium tuetur, I, 310. Regnantibus suspectus, I, 340. Joannem Nothum debellat, I, 324. Vincitur ab eo, I, 328. Adjuvat classem contra Latinos, I, 334. Deponit insignia despotæ, I, 335.

Joannes Andronici imp. fil. creatur despota, II, 197. Chumni filiam ducit, II, 378. Ædes Michaelis Angeli dono accipit, II, 409. Præfectus urbis, II, 408. Fit marchio Montisferrati, II, 598.

Irene Michaelis imp. fil. nubit Asani, I, 440. Ternobi cupide excipitur, 448. Inde fugit, I, 448. Conjuge mortuo Cyzicum ad generum mittitur, II, 421. Eum accusatum defendere satagit, II, 431. Imperatori se Cpolim invitanti non obsequitur, II, 505. Proditionis accusata custoditur, II, 634.

Irene Andronici imp. fil. notha Joanni duci Pelasgorum nubit, II, 734.

Maria Eulogiæ fil. nubit Alexio Philæ, I, 108. Vidua Constantino Bulgariæ regi nubit, I, 343. Maritum concitat contra imperatorem, I, 344. Schismati favet, I, 427. Æliæ patriarcham et sultanem Palæstinæ sollicitat contra imperatorem, I, 428. Sphentisthlabum adoptatum interficit, I, 430. Lachanæ nubit, et iterum coronatur regina Bulgariæ, I, 443. Imperatori dedita, custodiæ mandatur, I, 447.

Maria Michaelis imp. fil. notha desponsa Chalau, I, 174. Eum mortuum reperiens nubit ejus filio, ib.

Maria Andronici imp. soror Carmpantani desponsa, II, 620. Atmanem minis irritat, II, 637.

Martha Michaelis soror præstigiarum rea cruciatur, I, 33. Monacha Arsenianis favet, I, 293. 294.

Michael a Theodoro imp. in carcerem conjectus, I, 23.

Michael magnus conostaulus, I, 21. Theodoro imp. suspectus conjicitur in carcerem, ib. Liberatus, I, 22. Summis honoribus ornatur, I, 23. Ad Persas fugit, I, 25. Reconciliatus imperatori dux mittitur Epidamnum, ib. Imperii præsagium accipit, I, 27. Vinctus reducitur a Chadeno, I, 29. Fit tutor Joannis principis, I, 66. Magnus dux, I, 68. Conciliat sibi populum largitionibus, I, 71. Clerum, I, 72. Impetrat despotæ titulum, I, 74. Declaratur collega imperii, I, 81, 96. Solvitur pristinis juramentis, I, 95. Arces in confiniis munit, I, 99. Solus coronatur, I, 101. Legatos undecunque accipit, I, 105. Fratres et reliquos proceres honorat, I, 107, 108. Selybriam capit, I, 110 Galatam frustra oppugnat, I, 122. Puerum collegam exauctorat, I, 127 Ejus post expugnatam Cpolim concio, I, 153. Restituit Arsenium in patriarchatum, I, 172. Iterum coronatur, I, 173. Cum Tocharis et Æthiopibus fœdus init, 174. Sorores Joannis principis viris collocat, I, 180. Annam viduam Joannis imp. ducere cogitat, I, 181. Mœsia Cpoleos, restaurat, I, 186. Puerum collegam excæcat, I, 191. Ob id excommunicatur a patriarcha, I, 205. Bulgaros debellat, I, 210. Ab insidiis Azatinis sultanis graviter periclitatur, I, 231. Patriarcham accusat, I, 257. Damnatum et depositum, I, 268, in Oxeam insulam relegat, I, 270. Concio ejus contra Arsenianos, I, 273. Germanum in patriarchatum promovet, I, 278. Clam adigit ad abdicandum, 296. Barlaamum excæcatum perpetuo carceri addicit, I, 302. Josephum patriarcham creari curat, I, 304. Ab eo solvitur anathemate, I, 306. Andronicum fil. collegam imperii assumit, I, 318. Cum rege Bulgarorum fœdus componit, I, 342. Nogam principem Tocharorum sibi conciliat affinitate, I, 344. Mesembream accipit, I, 350. Affinitatem cralis Serbiæ frustra tentat, I, 350. Legatos ad regem Francorum mittit, I, 361. Parat contra Carolum, I, 364. Ad Ecclesias conciliandas animum applicat, I, 369. Veccum in suas partes pertrahit, I, 380. Clerum varie urget ad pacem admittendam, I, 386. Legatis Romam missis rem conficit, I, 395. Gregorium papam proclamari curat, I, 399. Veccum patriarcham facit, I, 402. Icarium classi præficit, I, 413. Genuensium fastum deprimit, I, 419. Asanem regem Bulgariæ facit, I, 440. Promulgat novellam de stauropegiis, I, 432. Veccum exauctoratum in patriarchium reducit, I, 455 Episcopos

Digitized by Google

quosdam Romam mittit puniendos, I, 462. Expeditionem ad Sangarim suscipit, I, 502. Se excommunicatum a Martino papa ægre fert, I, 505. Latinos captos triumpho per urbem traducit, I, 515. Lazorum principem generum facit, I, 520. Tocharos arcessit contra Joannem sebastocratorem, I, 524. In mari periclitatur, I, 527. Obit, I, 528.

Michael Andronici imp. fil. infans insignibus imperii ornatur, II, 87. Coronatur imperator, II, 195. Mariam Armeniam ducit, II, 205. Cum patre proficiscitur Thessalonicam, II, 279. Redit, II, 290. In Orientem missus rem male gerit, II, 310. Fugit Pergamum, II, 318. Pegas transit, I, 391. Ibi ægrotans a Deipara sanatur, ib. Cpolim redit, II, 405. Contra Osphentisthlabum movet, II, 445. Recentibus coactis militibus, II, 446, Bulgaros infestat, II, 447. Osphentisthlabo et Eltimeri resistit, II, 481. Rontzerium splendide excipit, II, 523. Victus a Catelanis, II, 549. Arce Didymotichi se continere cogitur, II, 562. Coercetur a patre temeritas ejus, II, 608.

Theodora vel Theodosia, Marthæ Palæol. et Tarchaniotæ fil. Balanidiotæ desponsa, Caballario nubere recusat, I, 33. Balanidiota marito mortuo monacha fit et Arsenianis favet, I, 296.

Theodora Michaelis imp. vidua quærit e patriarchis quid a se factu opus sit adjuvandam animam viri defuncti, II, 16. Exigitur ab ea ne postulet ei persolvi justa funebria, II, 55. Cogitur renuntiare conventioni Ecclesiarum ib., 121. Ejus diploma quo acta Michaelis Palæologi pro unione Ecclesiarum rescindit, II, 731. Theodoro fil. titulum despotæ frustra expetit, II, 184. Queritur de custodia Constantini fil., II, 188. Mortua splendide sepelitur, II, 377.

Theodorus despota Andronici imp. ex Irene fil., II, 598.

Theodorus Andronici imp. frater nunquam impetrat titulum despotæ, II, 181. Sebastocratoris dignitatem respuit, II, 182.

Panhypersebasti ornantur insignibus gilvis, II, 517.

Paniensis episc. Romoforto operam navare creditus ultro imperatorem adit, II, 623.

Pannoniæ rex captivam aliquam ducit uxorem, I, 518.

Pantepoptem monachi Josepho patriarchæ infensi, I, 515.

Pantoleon mercator filiam adoptivam Osphentisthlabo collocat, II, 265.

Papias cujus dignitatis nomen sit, I, 588.

Papylæ urbis custodia magno Izausio commendata, II. 13

Parasceve dies mortis Michaelis imp., I, 532.

Pegæ urbs lue desolatur, II, 415. Multatur ab imperatore ob intromissum Rontzerium, ib.

Peloponnesus terræ motu concussa, II, 393.

Pensiones ab Andronico imp. interversæ, II, 590.

Penulæ sacræ antistitum damnatorum discerptæ, II, 52.

Perdiccas medicus naso truncatus, I, 487.

Pergamenus episc. recusat subscribere Novellæ de ordinationibus, II, 200.

Persæ Philanthropeni partes secuti pœnas dant, II, 227. Imperii fines incursant, II, 232. Movente contra se Michaele juniore terrentur, II, 311. Eum in fugam vertunt, II, 312. Terras et maria latrociniis infestant, II, 343. Duces subinde mutant, II, 346. Ipsam Cpolim trepidatione implent, II, 388. Suburbana desolant, II, 410 A Chœrobosco fugantur, II, 443. Eum victum occidunt, ib. Ab Alanis vincuntur, II, 452. A Catelanis fraudantur, II, 572. Prælio navali cæduntur a Murisco, II, 573. Thraciam vastant cum Latinis conjuncti, ib. Cubuclea capiunt, II, 580. Atina duce in Occidentem transeunt Amogabaris militatum, II, 585. Ab Hilarione vincuntur, II, 596. In Rhædesti oppugnatione dimicandi acrimoniam remittunt in gratiam Andronici imp., II, 615. Eorum duces Amogabaris suspecti in carcerem conjiciuntur, II, 631. E castris Amogabarorum aufugiunt, II, 633. Carmpantanis adventu territi fugæ se mandant, II, 651.

Pharendas Tzimes Romanis contra Persas opem fert, II, 393. Catelanorum injurias cohibere frustra conatus ab iis recedit, II, 399. Madytum capit, II, 578, 602. Rex Siciliæ nominatur, II, 604. Duras imperatori pacis conditiones proponit, II, 625. Brysis arcis obsidionem solvit, II, 629. Bizyam obsidet, ib. Meditatur transitum in partes imperatoris, II, 634. Consilium mutatum dissimulat, ib. Imperatori sororis ejus proditionem defert, ib. Romanis impedit ne Mpyrigerii navem capiant, ib. Detegitur ejus fraus, II, 635. Æni arcem cuniculis oppugnat, II, 639. Mpyrigerio se et socios subjici boni consulit, II, 640. Iterum promissis tentatur ab imperatore, II, 641. Victus capitur a Romoforto, II, 652. Dimissus supplex a magno domestico servatur, ib.

Pharentzanezas Amogabarus transfuga ab Andronico benigne excipitur, II, 635.

Phiala locus extra ecclesias, II, 722.

Philadelphia a Carmanis obsessa, II, 421. Liberata a Rontzerio, II, 427. Magnopere ab eo vexatur, II, 428.

Philanthropenus custos Magnesiæ, II, 400.

Philanthropenus (Alexius) protostrator creatus, I, 109. Classi præfectus insulas vastat, I, 209. Latinos vincit, I, 334. Magnus dux creatur, I, 337.

Philes (Alexius) magnus domesticus, I, 206.

Philes (Theodorus) excæcatus a Theodoro imp., I, 21.

Philippus Caroli regis Apuliæ nepos Ithamarem ducit, II, 202. Urbes dotis nomine promissas sibi vindicat, II, 450.

Philippus dux classis Siculæ Muriscum victum capit, II, 585. A Murisco antea captus et clementer tractatus gratiam parem ei refert, II, 585.

Philippus magnus dominus, II, 44.

Phocææ fodinæ aluminis Manueli Genuensi donatæ a Michaele imp., I, 420.

Photif de processione S. Spiritus judicium, II, 28.

Phrangopulus læsæ majestatis reus, I, 284.

Phrantzæna conjux Philippi magni domini, II, 44.

Placula indicta purgandæ communicationi cum Latinis, II, 20.

Pinacas Heracleensis episc. præficitur sacris palatiis, I, 305.

Pincerna Angelus Orestiadem defendit, II, 603.

Pisani Cpoleos inquilini consulem sibi præficiunt, I, 163.

Planudes monachus legatus ad Venetos, II, 243.

Pons Justinianeus super Sangarim, II, 712.

Ponti Euxini navigatio Genuenses ditat, I, 419.

Potestas nomen magistratus Genuensium Cpoli habitantium, I, 162.

Prætoria dignitas insignibus suis privata, II, 517.

Princeps nomen proprium dynastæ Peloponnesi, I, 402, 596.

Prothieracarii dignitas Muzaloni collocata, I, 24.

Prusa locus exsilii Vecco indictus, II, 36. Obsidetur ab Atmane, II, 415. Subacta vexatur, II, 597, 830.

Ptolemais Christianis erepta, II, 86.

Purpura pars palatii Cpolitani puerperiis addicta, I, 183, 644.

Pyramides in supellectile imperatoria quæ sint, I, 681.

Pyrgii oppidum expilatum a Rontzerio, II, 456.

Pyrsolatræ qui sint, II, 134.

Q

Quinquecclesiensis Moschamparis socius Gregorii patriarchæ tomum accusat, II, 115.

R

Radosthlabus sebastocrator Bulgariæ opibus præcellit, II, 266. Profugus ab imperatore cum copiis remittitur in patriam, ib.

Raul (Alexius) protovestiarii dignitate privatus a Theodoro imp., I, 25. Cloista ejus fil. Muzalonis conjux, I, 24. Ejus filii summam potestatem ambiunt, I, 65.

Raul (Alexius) classi præfectus, II, 69. Mittitur cum copiis revocatum Alanos, II, 319. Ab iis vulneratur, II, 321.

Raul (Isaacius) excæcatur, I, 484. Destinatur legatus ad Philanthropenum rebellem, II, 230.

Raul (Manuel) excæcatus relegatur Cenchreas, I, 484.

Raulis Crassi domus diripitur, II, 532.

Reachubis nomen duo loca significans, II, 547.

Redefrans Arabibus dictus S. Ludovicus, II, 811.

Reginæ nomen despotarum uxoribus datum, II, 752.

Rex Armeniæ Cpoli cum Fretis Italis degit, II, 242.

Rhædestus exsilio destinatur clericis pacem recusantibus, I, 391. Eo appellit Michael imp. a tempestate periclitatus, II, 528. Oppugnatur ab Amogabaris, II, 586. Liberatur, II, 613. Rhædesti turris capta a Romoforto, II, 621. Recuperatur a Tzurulensibus, II, 627.

Rhodus terræ motu concussa, II, 393.

Rhos Solymas dux Latinorum Bellagrada oppugnantium, I, 509. Capitur, I, 513.

Rhos phalangii species, I, 600.

Romofortus dux Latinorum contra Romanos militantium voluntatem transfugiendi simulat, II, 587. Fraus ejus detegitur, II, 588. Cum Osphentisthlabo fœdus init, II, 606. Eliæ arcem occupat, II, 621. Turrim Rhædesti expugnat,

Digitized by Google

ib. Imperatori durissimas pacis conditiones proponit, II, 625. Reliquis ducibus ad Cassandream deviclis totius exercitus dux exsistit, II, 652.

Rontzerius s. Rogerius Italus cum classe Cpolim appellit, II, 593. Dictus e milite Templi ad vitam piraticam transiisse, ib. Navat operam Theuderico Siciliæ regi contra Carolum, II, 594. Exposcitur ad pœnam a papa, ib. Incolumis dimissus a Theuderico opem suam offert Andronico imp., ib. Dux magnus creatur et ducit Mariam Asanis fil., II, 595. Cum Genuensibus pugnat, II, 598. Ejus milites grassantur in Cyzicenos, II, 599. Fugat Persas, II, 625 Chranislabum carnificibus strangulandum tradit, II, 626. Alisyram vincit, II, 627. Philadelphiam obsidione liberatam. ib. vexat, II, 628. Attaleotam imperatori reconciliat, II, 629. Cula et Furnis castris receptis sævit in eos a quibus dedita sunt, II, 635. Magnesienses seditiosos frustra oppugnat, II, 640. Obsidione soluta Madytum trajicit, II, 648. Mpyrigerium imperatori commendat, II, 685, 692. Alienatus ab imperatore, II, 705. Cpolim ire recusat, II, 706. Cæsarea dignitate ornatur, II, 708. Concionem superbam ad suos habet, II, 710. Cæsar acclamatur, II, 722. Fraudibus imperatorem implicat, ib. A Michaele Palæol. splendide exceptus, II, 723. Trucidatur ab Alanis, II, 725. Ejus comites carceri mancipantur, II, 726. Comburuntur, II, 734.

Rucha monachus præpositus supellectili Ecclesiæ, I, 172.

Rucratines Iaphatinis sultanis fil. cum Azatine fratre de regno certat, II, 609. Eum fugat, II, 611.

Rucucdinus sultan Ægypti, II, 815.

S

Sabas monachus Andronicum et Constantinum Palæologos fratres committit, II, 158. Clerum vexat, II, 162.

Salampacis Persæ vidua conjugium Alexii Philanthropeni respuit, II, 211.

Salpacis cognomen ducis Persarum, I, 472.

Sancti dicti imperatores uncti, I, 507; II, 501.

Sangaris fl. munitus præsidiis contra Persas, I, 504. Ponte oneratus a Justiniano et derivatus in alium alveum, II, 330, 712.

Sanguinis ostenta, II, 54, 81.

Sardensis arcis præsidiarii Persas intromittunt, II, 403. Eos fraudis compertos occidunt, II, 404.

Sasan adversus Mantachiam dominum seditiosus fit dux Persarum, II, 589. Ephesum subigit, ib.

Saturni stella Cpoli meridie conspicitur, II, 49.

Scaramangium insigne dignitatis senatoriæ, II, 504, 717.

Scipio insigne ducis magni, II, 498.

Scuteris Chumnus Orestiadem strenue tutatur, II, 603.

Scythæ pueri ab Æthiopibus empti educantur ad militiam, I, 176. Danubii accolæ, II, 80. Debellantur ab Umpertopulo, II, 80.

Securigerorum cohors ad palatium imperatorum excubare solita Michaelem Joannis sebastocratoris fil. obtruncat, II, 77.

Seditio Cpolitanorum, II, 330.

Selybria Latinis erepta, I, 110.

Senacherib Malus cognominatus quidam judex, I, 92. Ægre refert receptam a Græcis urbem, I, 149.

Serborum injuriæ in legatos imperatoris, I, 354.

Serrani interpretatio loci Platonis emendata. II, 769.

Severi imp. edictum de servis labore non gravandis, II, 648.

Sibyllæ prophetia de imperio Othmanidarum, II, 831.

Sigillum Michaelis imp., I, 686.

Simonis Andronici imp. fil. crali Serbiæ vix octenis in matrimonium datur, II, 275.

Sisinii canones de matrimoniis, I, 440, 679.

Sirrus stratopedarcha Tzancratorum copias cogit contra Persas, II, 414. Devincitur, ib.

Smiltzus in regnum Bulgariæ evectus a Noga nujus filio Tzacæ cedere cogitur, II, 266. Ejus vidua Andronici imp. adit connubia tractatum. II, 538.

Smyrnensis episc rennit subscribere Novellæ de ordinationibus, II, 200. Obstat restitutioni Joannis Ephesini, II, 299.

Solea ecclesiæ instauratur a Michaele Palæol., I, 173. Quid sit, I, 606.

Solymampaxis dux Barbarorum Romanos oppugnantium his conciliatur, II, 345.

Somnium præsagum eventu patratum, II, 607.

Sophonias monachus missus in Apuliam ad procurandas nuptias nihil proficit, II, 202.

S. Sophronius Hierosolymitanus antistes, II, 165.

Sphentisthlabus adoptionis specie deceptus cecidit a Maria Bulgariæ regina, I, 429.

Spinulus e primariis Genuæ Andronico imp. affini classem auxiliarem a Genuensibus mitti procurat, II, 598.

Spiritus sancti ex Filio processio testimoniis Patrum probata, II, 27.

Sportulas tribui ordinantibus ab ordinatis probatur ab episcopis nonnullis, ab imperatore damnatur, II, 199.

Statua S. Michaelis archangeli terræ motu dejecta, II, 234.

Stephanus Uresis cralis Serbiæ affinis fit Michaeli imp., I, 350 seqq. Ejus sordes domesticæ, I, 351.

Stephanus frater major cralis Serbiæ verus hæres regni, II, 275.

Strategopulus Constantino Porphyrogenito Palæol. exosa ab eo vexatur, II, 154.

Strategopulus (Alexius) Cæsar a Nicephoro Michaelis despotæ fil. victus capitur, I, 89. Liber dimittitur, ib. Contra Michaelem iterum rebellem mittitur, I, 137. Cpolim capit, I, 140. A Michaele despota victus et ad Manfredum missus inde redimitur, I, 89.

Strategopulus (Michael) vice imperatoris præsidet synodo Blachernensi, II, 52. Conjicitur in carcerem, II, 159. Convictus damnatur, II, 188. Moritur in carcere, II, 425.

Summates extortam sibi ab imperatore pecuniam ipsi vicissim a subditis exigunt, II, 69.

Surdus mutusque subito sanatur, II, 401, 423.

Symeon Seth quando vixerit, II, 686.

Synadenus magnus stratopedarcha, II, 69.

Synesii epistola nunc primum edita, I, 639.

Synodus celebrata contra Veccum, II, 25.

Syrperus legatus a rege Apuliæ ad Andronicum imp. conjugii conciliandi causa mittitur, II, 195.

T

Tachantziaris dux Turcopulorum Amogabaris suspectus claudilur carcere, II, 632. Liberatus ad Tzarapen fugit, II, 633.

Tactus ferri candentis imperatus ad probandam innocentiam, I, 33, 631. Ejus usus antiquitas, I, 632.

Tamerlanis genus, II, 705.

Tamujinus conditor regni Mogulensium, II, 805.

Tanaites ventus, I, 422, 614.

Tarasii sententiam VII synodus sequitur, I, 481. Is Spiritum ex Patre per Filium procedere affirmat, II, 28.

Tarchaniota magnus domesticus conjux Marthæ Palæol., I, 33. Ejus filii æmulatione discordes, I, 295.

Tarchaniota protovestiarius exercitui Orestiadem ducendo præficitur, II, 68. Dignitatem Cæsaream priusquam re bene gesta se eo honore dignum præstiterit recusat, ib.

Tarchaniota (Alexius) protovestiarii fil. Philanthropenus dictus ex avo materno, II, 210. Pincerna imperatoris, ib. Dux Asiæ minoris declaratur, ib. Ejus virtutes, ib. Arcem Duorum Collium expugnat, II, 211. Cura provinciæ liberari frustra cupit, II, 212. Ad affectandum imperium urgetur a monachis et exercitu, ib. Tandem seditiosa concione rebellionem inchoat, II, 216. Imperii nomen assumit, II, 219. Alacritatem exercitu cunctando frustratur, II, 221. Uxorem et filium præsidio munit, II, 226. Captus a Cretensibus hosti deditur, ib. Judæis excæcandus traditur, II, 228.

Tarchaniota (Joannes) dux partis Arsenianorum, II, 38. Abscindit se ab Hyacintho, II, 134. Propterea ab Andronico imp. carceri destinatur, II, 135. Eludit Athanasium Alexandrinum, ib. Suspectus affectati imperii male multatur, II, 136. Præfectus Orienti prudenter res gerit, II, 208. Seditione militum coactus ad Andronicum imp. fugit, II, 260. Iterum in carcerem conjectus educitur ad colloquium ab imperatore cum Arsenianis habendum, II, 462.

Tarchaniota Glaba ex magno papia magnus conostaulus declaratus dux præficitur Tocharis, II, 12.

Tarchaniotissa Nostonga Arsenianis addicta, II, 334.

Tarchas præfectus monasterio Sanidum Alexium Philanthropenum hortatur ad imperium usurpandum, II, 214 Pœnas dat, II, 229.

Tarites naves Genuensium, I, 419, 614.

Tatari s. Tartari qui sint, II, 704.

Tatas aulæ quali sit dignitate, I, 512, 614.

Telchines dicti malefici dæmones, I, 252, 615.

Templum ut pollutum communione Latinorum expiatur a schismaticis, II, 20.

Tenedi arx obsessa a Murisco deditionem facit, II, 556.

Digitized by Google

Joannicius Ternicopulus discissus licet a patriarcha cum eo se conjungit contra Latinos, I, 379.
Ternobus urbs Bulgariæ Lachanam oppugnantem recipit regem, I, 444. Deditur Asani, I, 447.
Terræ motus ingens, II, 233.
Terteres legitima uxore repudiata ducit sororem Asanis et creatur despota, I, 447. Asane ejecto fit rex Bulgarorum, I, 448. Pacem init cum Andronico imp., II, 57. Minis Nogæ territus ad imperatorem fugit, II, 264 Comanus natione, II, 265. Captivus detentus ab imperatore liberatur opera Osphentisthlabi filii, II, 266. A filio in regnum non restituitur, II, 267.
Testamentum Arsenii suspectum, II, 467.
Thasi arx a Phocææ domino occupatur, II, 638. Ad eam recuperandam Marules mittitur, ib.
Thecus. V. Constantinus.
Theoctisti Adrianopolitani vaticinium, II, 25.
Theodorus Angelus arrepto imperio coronatur, I, 82. Bello captus excæcatur, ib.
Theodorus Lascaris amatre dictus Joannis Batatzæ imp. fil. a patre præclare eruditur ad imperandum, I. 38. Patri succedens novos homines promovet, principes dejicit, I, 23. Michaelem Palæol. sibi reconciliatum in Occidentem mittit, I, 26. Mox suspectum retrahit, I, 29. Ejus sororem cruciat, I, 33. Ægrotans suspicionibus indulget, I, 32. Ejus ingenium, I, 35. Obit, ib. Muzalonem filio tutorem reliquit, I, 39.
Theodorus Cyzicenus vexatus a schismaticis, II, 53.
Theodorus Manuelita corpus Arsenii e Proconneso Cpolim transfert, II, 83.
Theodosia (S.) adolescentem surdum mutumque sanat, II, 452.
Theodosius Princeps patriarcha Antiochenus in Syriam ad Latinos migrat, II, 55.
Theodosius Saponapulus monachus synodo contra Veccum interest, II, 25.
Theoleptus Philadelphiensis accusat tomum Gregorianum, II, 116. In commentario Marci monachi errorem deprehendit, II, 118. Gregorii patriarchæ abdicationem aliis suspectam pro sufficienti habet, II, 132. Sultanem ab imperatore fratrem appellari licitum esse censet, II, 247. Militibus adversus Tarchaniotam seditiosis se adjungit, II, 260. Obstat restitutioni Joannis Ephesini, II, 299. Cosmam in patriarchatu retinere cupit, II, 358.
Theophanes episc. Nicænus Romam legatus naufragio perit, I, 384.
Theophaniorum festo ecclesiastici in psallendi communionem assumpti, II, 22.
Theophano Armeniæ regis fil. Joanni sebastocratori desponsa, II, 206. Moritur in itinere, II, 284.
Theudericus s. Fridericus Siciliæ dominus adversus Ecclesiam rebellis, II, 394, 765. Mpyrigerii amicus, II, 499. Classem ad infestandas insulas imperii mittit, II, 490, 508.
Thomæ hebdomas quæ sit, II, 805.
Thomas Nicephori Angeli despotæ fil., II, 200.
Thymæna urbs Galatiæ, II, 760.
Thyræorum arx deditionem facit, II, 589.
Timurus Abakæ imperatoris Mogulensium frater veneno necatur, II, 817.
Tochari Persas sibi subjiciunt, I, 129. Romanis terribiles, I, 133. Mugulios se nominant et principem Kanem, I, 231, 344. Eorum leges, I, 345. Dux Nogas, I, 344. Fines Romanos incursant, I, 232. Auxilio vocantur a Michaele imp., I, 324. Ab Andronico imp. contra Triballos mittuntur. II, 11. Contra imperium Romanum movent, II, 257. A Tocharis Orientalibus se abscindunt Nogæ rebelli obedientes, II, 262.
Tomus a Gregorio Cyprio editus, II, 133.
Tornicius sebastocrator, I, 485.
Trajanopoleos episc. Cudumenes missus in Serbiam, I, 331.
Tralles ab Andronico Michaelis imp. fil. instauratæ Andronicopolis nominantur, I, 469. Destruuntur a Persis, I, 472.
Triballi a Romanis bello petiti, II, 12.
Triclinium Alexiacum II, 89, 188. Justinianeum, II, 145. Augustum dictum Manueliten, II, 197.
Tricoccia arx ab Atmane expugnata, II, 638.
Tripolis arx ad Mæandrum fl. a Duca imp. munita, II, 435. Vetus de ea oraculum, ib. A Carmanis capitur, ib. Alisyras fugatus eo se recipit, II, 435.
Tripolis Syriæ Christianis eripitur a sultane Ægypti, II, 86.
Tritichordeum quod genus tributi sit, II, 492.
Tuctais Tocharus Noga devicto ejus regno potitur, II, 263. Andronici imp. filiam nothan ducit, II, 268. A Cazane fratre excluditur successione imperii, II 458, 820.
Turcopuli in prælio cum Catelanis commisso fugiunt inter primos, II, 550. Ad Christianam religionem traducti Andronico imp. militant, II, 574. Deficientes Romanorum terras incursant, ib. Conjungunt se cum Catelanis, II, 590. De eorum cum imperatore reconciliatione agitur, II, 609. Tachantziarem ducem liberant, II, 633. E Tzurulo obsidione fugiunt, ib.
Tyrine s. Tyrophagiæ Dominica, II, 78, 376.
Tzacas Nogæ fil. Bulgariæ regnum affectat, II, 264. Circumventus ab Osphentisthlabo leviro necatur, II, 265.
Tzasimpaxis protostrator Lachanæ cum eo trucidatur, I, 467.
Tzernicum captum a Joanne despota, I, 107.
Tzurulum ab Amogabaris frustra oppugnatum, II, 633.

U

Umpertopulus curopolates Mesembreæ præfectus Scythas debellat, II, 80. Propterea ab imperatore honoratus, II, 81.
Umpertopulus magnus Izausius mittitur contra Amogabaros, II, 543. Bizyam tenet, II, 629.
Ung-chan ultimus Prestejannensium regum, II, 805.
Uresis. V. Stephanus

V

Vaticinium in solo Trallium urbis repertum, I, 469.
Joannes Veccus chartophylax suspendit sacerdotem, I, 225. Legatus ad eralem Serbiæ, I, 351. Resistit imperatori ecclesiam Græcam cum Latina conciliaturo, I, 375. Accusatur a Chumno, I, 376. Conjicitur in carcerem, I, 378 Lectis Patrum veterum libris resipiscit, I, 383. Fit patriarcha, I, 402. Intercedit pro egenis apud imperatorem, I, 403. Accusatur calumniose, I, 449 Renuntiat throno, I, 454. Restituitur, I, 460. Scribit contra schismaticos, I, 476. Justa funebria persolvit Annæ imp., I, 499. Patriarchio recedit, II, 18. Absens accusatus damnatur, II, 25. Patrum testimonia de processione S. Spiritus expendit, II, 28. Decretum de fide auget, II, 32. Citatus coram synodo causam dicit, II, 34. Prusam exsulatum abducitur, II, 6. Colloquium ejus cum adversariis, II, 89. Schismaticis adjungere se recusans relegatur in arcem S. Gregorii, II, 102. Tomum Gregorii redarguit, II, 114. Moritur in carcere, II. 270.
Veneti Cpoli degunt sub bajulo magistratu, I, 163. Cum Genuensibus commissi, II, 32. Cum magna classe Cpolim appulsi Galatam incendunt, II, 237. Venetorum Cpoli habitantium bona oppignerantur ingenti multa, II, 242. Eorum senatus de ea re conqueritur, II, 243. Multam remitti postulantes Cpolim classe oppugnant, II, 322. Impetrant remissionem oppignerationis. II, 326.
Vestiarii quale officium sit, II, 356.
Aurelii Victoris locus de actuariis explicatus, I, 539.
Voluntarii Græcos adjuvant in recuperanda Cpoli, I, 138.

X

Xahan-xa vocatus Sapores Persarum rex, II, 686.
Xiphilinus (Michael) notarius creatus, I, 409.
Xiphilinus (Theodorus) magnus œconomus accipit a Veeco promissum non scribendi de controversiis, I, 416.

Z

Zacharias (Manuel) Phocææ dominus tutelam insularum sibi committi petit, II, 538. Ejus nepos Thasi arcem occupat, II, 638.
Zeuxippi thermæ Cpoli, II, 683.

Digitized by Google

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

GEORGIUS PACHYMERES.

Petrus Possinus Lectori. 9

GEORGII PACHYMERÆ *ANDRONICUS PALÆOLOGUS*, sive Historia rerum ab Andronico Palæologo seniore in Imperio gestarum usque ad annum ejus undequinquagesimum. 15

LIBER PRIMUS. 15

1. Ut imperator Andronicus res cum Tocharis composuerit. 15
2. Ut imperator conventiones cum papa initas se improbare significans, quod in eas non consensisset, excusaverit. 17
3. Ut imperator Veccum dimisso se Josepho adjunxerit. 19
4. Secessus patriarchæ Vecci in Panachrantæ monasterium. 23
5. Restitutio Josephi in patriarchatum. 23
6. De mulctis et pœnis quibus sunt subjecti cum ecclesiastici tum laici. 25
7. Quomodo et quando qui Josephi nomine res administrabant, ecclesiasticos in communionem receperint. 27
8. De celebratis synodis. 29
9. De Vecco et causa cur scripserit. 33
10. Ut Veccus citatus in synodum adfuerit. 39
11. Ut Prusam relegatus Veccus fuerit. 41
12. De Arsenianis et morbo Josephi. 43
13. De morte Josephi et his quæ tunc contigerunt. 45
14. Ut imperator, non reprobans Arsenianos, sed pacis causa liberaliter tractans, Cyprium promoverit in patriarchatum. 49
15. Inauguratio patriarchæ Cyprii, et quæ circa eam contigerunt. 53
16. De stella circa meridiem apparente. 57
17, 18. De condemnatione et e gradu dejectione antistitum in Blachernis De sanguine, ut existimatum est, e cœlo lapso. 57
19. De Augusta Theodora et patriarcha Alexandrino. 63
20. De uxore Terteris. 65
21. De profectione imperatoris in Orientem. 63
22. De conventionibus Atramytii per ignem initis. 69
23. Ut Sardensis Andronicus delatus læsæ majestatis, rejectus ab imperatore ac dehonestatus fuerit. 75
24. Ut Cotanitza Prusa fugerit. 75
25. De protovestiarii Tarchaniotæ expeditione in Occiduos tractus. 77
26. Ut triremes Romaidis neglectæ fuerint. 79
27. De protovestiario; et ut deinde successum habuerint quæ contra Michaelem comparabantur. 81
28. De sacro pane. 87
29. De Scythis Danubii accolis, ut debellati fuerint. 91
30. Ut imperator signis tunc editis motus vehementer institerit ut discissi conciliarentur. 91
31. De reportatione reliquiarum patriarchæ Arsenii. 93
32. De cladibus Christianorum in Syria. 97
33. De secundo matrimonio imperatoris. 97
34. Ut evocatus Prusa Veccus sit, et de ejus judicio. 99
35. Colloquium Vecci cum Gregorio et ejus sequacibus. 101
36. Profectio imperatoris ad Joannem olim imperio dejectum. 115
37. De nuntiata incursione piratica, et translatione corporis imperatoris. 117

LIBER SECUNDUS. 121

1. Quomodo et quas ob causas tomus a patriarcha Gregorio compositus fuerit. 121
2. Ut sumpto Veccus in manus tomo invenerit in eo quæ accusaret; et ut cœperit insurgere. 127
3. De exchartophylace; et ut accusatus fuerit tomus. 129
4. De Marco, et ut antistitum exarserit scandalum. 131
5, 6. De patriarchis Alexandrino et Antiocheno. Secessio patriarchæ Gregorii e patriarchio. 133
7. De Gregorio, ut ab eo petita abdicatio sit. 137
8. Ut congregati episcopi apud palatium palam declararint orthodoxum esse Gregorium. 141
9. Libellus abdicationis throni a Gregorio datus. 145
10. Secessus patriarchæ in monasterium Aristinæ. 147
11. Conatus adhibitus ad correctionem tomi a Gregorio editi. 149
12. Rursus de illis qui ab Ecclesia se abscinderant. 149
13. De Athanasio, ut in patriarchatum sit electus. 153
14. Ut expensa fuerint quæ varie, hinc in vituperium, inde in laudem, de Athanasio erant dicta. 159
15. De promotione Athanasii in patriarchatum. 161
16. De ministris monachis patriarchæ Athanasii. 163
17. Mors expatriarchæ Gregorii Cyprii. 169
18. Profectio imperatoris Nymphæum. 169
19. De Porphyrogenito Constantino. 171
20. De monacho Saba. 181
21. Ut apud clericos primum, deinde apud ipsos etiam episcopos graviter Athanasius offenderit. 185
22. Recessus Athanasii ex patriarchio. 185
23. Scriptum quod patriarcha vasis inclusum testeis reliquit. 187
24. Cessio scripto expressa patriarchæ Athanasii. 193
25. De incendio magni fori civitatis. 197
26. De affinitate imperatoris cum protovestiario Muzalone. 199
27. De hieromonacho et confessario imperatoris Cosma. 201
28. Concursus suffragiorum in electionem hieromonachi Cosmæ in patriarchatum; et de monacho Gregorio. 203
29. Communis conventus causa condemnatorum ab imperatore celebratus. 207
30. De eo qui Lachanæ nomen usurpavit. 207
31. Mors protovestiarii. 211
32. De promotione præfecti Canicleo in primariam curam principalium negotiorum, deque imperatoris invicta quorumvis tolerantia laborum. 213

LIBER TERTIUS. 215

1. Filius imperatoris Michael coronatur. 215
2. Promotio ab Augustis facta in despotæ dignitatem Joannis Andronici imperatoris filii. 217
3. Qua ratione Novella imperatoria de ordinationibus perlata et promulgata fuerit. 217
4. De morte despotæ Nicephori; et ut petitum ab imperatore fuerit ut ejus filius Augustus junior filiam mortui despotæ duceret conjugem. 221
5. De affinitate ab imperatore filii Michaelis nuptiis contracta, deque missis ad tractandum id negotium legatis. 223
6. Nuptiæ imperatoris Michaelis. 227
7. Ut rursus imperator tentaverit reducere ad concordiam schismate discissos, et ut quiete pacem colerent petierit. 227
8. De debilitatione reipublicæ e dudum invalescentibus corruptelis necessario secuta. 229
9. De Philanthropeno et ejus rebellione. 231
10. De protovestiarite Libadario, ut is Philanthropenum in suam potestatem redegerit. 245
11. Ut deditus Philanthropenus fuerit. 249
12. Quomodo et quando imperator audierit de rebellione. 251
13. De faustis nuntiis et imperatoris ad Deiparam gratiarum actione. 253
14. De Persis qui cum Philanthropeno fuerant. 255
15. De seditione Genuenses inter et Venetos coorta, deque terræ motu. 255
16. De supplicatione et imperatoris concione. 259
17. De constitutione aurea bulla firmata circa judices et judicia. 261
18. De irruptione Venetorum in Genuenses urbis inquilinos. 261
19. Ut imperator accito ad se duce classis Venetæ legationem Venetias miserit. 265
20. De incursione Genuensium in Venetos qui erant in urbe. 267

Digitized by Google

21. De legatione ad Venetos ob hoc missa. 267
22. De jacto tomo in quo scriptæ erant accusationes quædam; et ut de iis se purgarit imperator. 269
23. De mota in Philadelphiensem criminatione. 271
24. De chartis in occulto reconditis, et ut eæ sint inventæ. 273
25. De Tarchianota Joanne, ut in Orientem dux exercitus missus fuerit. 283
26. De Tocharis septentrionalibus et Sphentisthlabo. 289
27. De affinitate cum Tuctaine ab imperatore contracta. 295
28. De imbre vehementi et iis quæ tunc contigerunt. 295
29. De morte principis Lazorum, deque obitu Vecci. 297
30. De crale Serbiæ et Cotanitza. 299
31. Ut imperator crali Serbiæ propriam filiam desponderit. 303
32. De nomenclatione imperatoriæ virginis, cur fuerit *Simonis* appellata. 305
33. De maxima hieme. 305

LIBER QUARTUS. 307

1. Profectio imperatoris Thessalonicam. 2. De patriarchæ adventu Selybriam. 307
3. Quid Thessalonicæ commorans egerit imperator. 313
4. De obsidibus invicem datis ad securitatem tractatus de affinitate. 313
5. Ut exceperit imperator cralem Serbiæ. 315
6. De legatione Venetorum ad imperatorem Thessalonicæ commorantem. 315
7. De filia præfecti canicleo. 315
8. De reditu imperatoris et festo Constantinopolim ingressu. 319
9. Ut imperator ad ædes patriarchæ se contulerit suaseritque ei se reddere functionibus suæ potestatis. 321
10. De causa Ephesii Joannis. 327
11. De accusationibus patriarchæ impactis ab episcopis. 329
12. Ut imperatorem patriarcha non vocatus adierit. 333
13. Ut Michael despota Terteris filiam uxorem duxerit. 335
14. De apparente in cœlo ab occasu cometa. 335
15. De lunæ defectione. 337
16. De Alanis transeuntibus in partes imperatoris. 337
17. De imperatore Michael, et ejus expeditione in Orientales tractus. 341
18. Ut imperator Michael rei contra hostes bene gerendæ occasionem amiserit. 341
19. Ut Alani coegerint Michael imperatorem dare ipsis missionem a militia. 345
20. Recessus imperatoris a Magnesia. 347
21. Desolatio regionum Orientalium. 349
22. Recessus Alanorum e ditione imperatoris, et de actis ea occasione magni domestici Raulis. 351
23. De appulsis ad urbem Venetis navibus. 353
24. De iis quæ piratæ in insula Principum egerunt. 357
25. Clades hetæriarchæ Muzalonis prope Nicomediam. 359
26. Concursatio rure degentium cum suis omnibus in urbem confugii causa. 367
27. De novis inter episcopos turbis et dicto Selybriensis. 369
28. Indignatio patriarchæ propter calumniam, et secessus ejusdem. 373
29. Abdicatio patriarchæ Joannis. 375
30. De rebus Cuvimpaxis Tochari. 377
31. Synodicæ deliberationes circa patriarchæ abdicationem. 381
32. De Alexandrini ad Joannem accessu et hujus responso. 383
33. De exploratione Arseniatarum. 387
34. De judicio imperatori facto prædictionis et consilii Athanasii. 393
35. De conventu sacrorum virorum coacto et imperatoris interrogatione. 397
36. De concione imperatoris et profectione ad Athanasium. 401

LIBER QUINTUS. 403

1. Ut imperator cum episcopis et populo adierit Athanasium. 403
2. De schismate episcoporum ob Athanasium. 407
3. De imperatoris accessu ad Joannem, et ei ab hoc pronuntiata excommunicatione. 411
4. De morte dominæ Theodoræ. 413
5. De profectione ex urbe dominæ Irenes et nuptiis filiorum ejus. 415
6. Deliberationes circa pronuntiatam a Joanne excommunicationem. 415
7. De episcoporum in sanctorum apostolorum templo conventu super his. 419
8. De Melita. 421
9. Ut tractus Orientales pessumdati omnes subversique funditus fuerint. 425
10. De imperatoris Michaelis primum Cyzicum, inde Pegas recessu. 429
11. De terræ motibus qui contigerunt in climate Rhodio. 431
12. De Latinis qui vocati advenerunt, et qualia egerint. 431
13. De Michaele despota, ut suspectus redditus sit comprehensus. 433
14. Pugna Catelanorum et Genuensium, et cædes magni drungarii. 437
15. De miro apud Magnesiam prodigio. 439
16. De re bene per solertiam a nostris apud Sardates gesta. 441
17. De imperatoris Michaelis in urbem reditu. 445
18. De incursione Sphentisthlabi in subjectas Hæmo regiones. 445
19. De condemnatione despotæ Michaelis Angeli. 447
20. De pace abscissorum antistitum ob Athanasium. 449
21. Rursus de malis ulteriorem continentem inundantibus, et allatis undecunque tristibus nuntiis. 449
22. Mors Porphyrogeniti. 465
23. Adhuc de magno duce. 465
24. De Attaleota et de Magnesiensibus, deque duce Nostongo. 469
25. De iis quæ Tripoli ad Mæandrum acciderunt. 475
26. Adhuc de magno duce et de Attaleota. 477
27. De Joanne Charobo-co, qui et Matzucatus est dictus. 485
28. Expeditio imperatoris Michaelis in partes Occiduas. 487
29. Pugna prospera principis Lazorum Alexii contra Genuenses. 491
30. De rebus Annæ reginæ in Occiduis tractibus degentis. 493
31. Fuga Alanorum e castris magni ducis, eorumdemque successus bellicus ad Pegas. 493
32. Prodigium patratum a sancta martyre Theodosia. 495

LIBER SEXTUS. 499

Prologus. 499

1. De Orientalium Tocharorum Kani Cazane. 499
2. Oratio imperatoris ad schismate discissos, et horum ad illam responsio. 505
3. Trajectio magni ducis cum Catelanis in Occiduam continentem. 527
4. De adventu Mpyrigerii Tentzæ Catelani, et hujus rebus. 531
5. Oratio imperatoris ad Catelanos. 533
6. Judicium imperatori delatum a Genuensibus adversum Catelanos. 535
7. Accessus ad imperatorem ducis magni, et pro Mpyrigerio petitio. 539
8. Occasio et ratio tributi quod tritichordeum est dictum. 541
9. Genuensium apud Peræam habitantium apparatus ad bellum per se, sine imperatoris cooperatione, sustinendum. 543
10. De pirata Andrea et ejus exceptione. 543
11. Imperator Mpyrigerium Tentzam accersit. 545
12. Juramenta Mpyrigerii Tentzæ et dignitates. 547
13. Flagitia Catelanorum in Occiduo tractu. 549
14. Legatio Catelanorum ad imperatorem, et hujus ad illos responsum. 551
15. Magni ducis Mpyrigerii Tentzæ recessus ex urbe insalutato Augusto. 551
16. Legatio imperatoris ad Rontzerium qui magnus dux fuerat, et oblatio Cæsareæ dignitatis. 555
17. Juramenta imperatoris quibus se obstrinxit ei quem Cæsarem constituit, et legatio ad eumdem. 555
18. Oratio Itali Rontzerii, qui paulo post Cæsar fuit, ad congregatos. 559
19. Legatio altera Catelanorum et ducis ipsorum ad imperatorem. 565
20. Filius Porphyrogeniti in panhypersebasti dignitate constitutus. 567
21. De libello famoso, deque eo quod mire accidit Armeno; superque illo concio imperatoris. 569

Digitized by Google

22. Acclamatio Cæsaris Itali. 573
23. Ut adierit Michaelem Augustum Cæsar, et quid eo congressu inter eos actum. 575
24. Cædes Itali Cæsaris. 577
25. Ut irritati Catelani tractus Occiduos desolaverint. 579
26. De actis per et propter ameralem. 581
27. De apparentibus e Genua sexdecim longis navibus. 585
28. De iis quæ geri paulo ante contigit circa Frerios in urbe. 589
29. Ut Amogabari et Catelani prælio victi sint. 593
30. Ut successu infelici Romani pugnaverint. 597
31. Concio imperatoris de populi sese inordinate commoventis immodestia, deque fide in principes novo civium jurejurando firmata. 599
32. De pugna Michaelis Augusti cum Amogabaris. 603
33. De conclusia Adrianopoli Amogabaris. 609
34. De Andrea Murisco et ab eo actis. 611
35. De connubis cum Smiltzæna tractatis. 613

LIBER SEPTIMUS. 617

1. Tractatio de pace imperatoris cum Amogabaris. 617
2. Oratio ad Catelanos ab imperatore missa. 619
3. Ut Persæ transfretare rursus in Orientem prohibiti fuerint. 627
4. Defectio Alanorum et Turcopulorum. 629
5. De libello famoso clam jacto. 633
6. De Madyto, ut capta fuerit ab Amogabaris. 633
7. De Mpyrigerio ut Genuam sit abductus. 635
8. De patriarcha Alexandriæ. 635
9. Quæ mala acciderint arci dictæ Cubuclea. 637
10. De incendio quod in urbe contigit. 637
11. De Andrea Murisco. 639
12. De Romoforto Latino. 643
13. Thyræorum et Ephesi expugnatio. 645
14. Legatio imperatoris missa Genuam ad armorum societatem statuendam. 647
15. De Meleco Isaacio. 647
16. De papa Alexandriæ. 651
17. De monacho Hilarione. 653
18. De navibus e Genua appulsis. 655
19. Expeditio Amogabarorum in Alanos. 661
20. Secundus appulsus in urbem reducum e Lazis Genuensium navium. 665
21. Ut quæ ad Ganum sunt, capta fuerint. 665
22. Rursus de Isaacio Meleco. 667
23. Quæ circa ordinem Ecclesiæ contigerunt. 673
24. De magno primicerio Cassiano. 677
25. De societate cum Iberis ab imperatore tentata, et quomodo ea exciderit. 679
26. Ut hostes quasdam ex arcibus ad montem Ganum sitis subegerint. 681
27. Legatio Genuensium simul et imperatoris ad Amogabaros. 683
28. De gestis ad Bizyam. 689
29. Adhuc de Isaacio Meleco et Turcis. 691
30. De Pharenda Tzime. 693
31. Quæ Rhodi contigerint. 697
32. De discessu Amogabarorum. 697
33. Expugnatio Tricoccíæ a Persis. 697
34. De navibus septem cum Gida ad Amogabaros appulsis. 701
35. Epistola missa ad patriarcham a primoribus Ecclesiæ. 703
36. Ut digressi sint Amogabari cum Turcis, et ad Casandreum in se mutuo concurrerint. 711

PETRI POSSINI OBSERVATIONUM PACHYMERIANARUM LIBRI TRES.

Liber primus. — *Glossarium*. 715
Liber secundus. — *Notæ*. 785
Liber tertius. — *Chronologicus*. 853

Cap. I. — De numero annorum, quos hæc rerum Andronici historia complectitur. Hujus finis quantum absit ab initio historiæ Cantacuzeni. 833
Cap. II. — Joannis Vecci ejectio e patriarchatu, exsilium, carcer, obitus suis annis assignantur; tempus definitur secundi patriarchatus Gregorii Cyprii, denique prioris quoque patriarchatus Athanasii. 835
Cap. III. — Definitur tempus evectionis ad imperium Michaelis Palæologi Andronici filii, nec non hujus conjugii cum Maria filia regis Armeniæ. 843
Cap. IV. — De Joannis Cosmæ patriarchatu, et restitutione Athanasii. 843
Cap. V. — De lunæ defectione totali Constantinopoli visa die 14 Januarii anno Christi 1302, quam describit Pachymeres, l. IV, c. 15. 849
Cap. VI. — Intricatæ rationes temporum circa Rontzerii ac Catelanorum res et acta explicantur. 853
Cap. VII. — Quæ Pachymeres in utraque parte hujus historiæ sparsim tradit de rebus et principibus Mugultiorum, ex monumentis Arabicis illustrata, ordine temporum digeruntur. 859
Cap. VIII. — Origines imperii Ottomanici a Pachymere indicatæ distinctius explicantur. 881
Cap. IX. — Synopsis chronologica præcipuarum rerum hoc secundo historiæ Pachymeris tomo memoratarum, eas assignans annis suis. 891

GEORGII PACHYMERÆ SCHOLIA IN OPERA S. DIONYSII AREOPAGITÆ.

(Vide *Patrologiæ* tom. III.)

DESCRIPTIO AUGUSTRONIS. 917
DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI. 923
ARGUMENTA DECLAMATIONUM.

(Vide tomi superioris col. 413.)

THEODORUS METOCHITA.

Notitia. 929
Index Miscellaneorum Theodori Metochitæ. 935
THEOD. METOCHITÆ, Quod omnes qui in Ægypto instituti fuerunt asperiore orationis genere uti soleant. 947

MATTHÆUS BLASTARES.

Notitia. 953
SYNTAGMA ALPHABETICUM RERUM OMNIUM QUÆ IN SACRIS DIVINISQUE CANONIBUS COMPREHENDUNTUR. 959
Præfatio. 959
I. De sanctorum apostolorum canonibus. 967
II. De synodo Carthaginensi. 967
III. De prima synodo Antiochiæ Syriæ celebrata. 970
IV. De synodo in Ancyra Galatiæ celebrata. 971
V. De synodo Neocæsareæ habita. 971
VI. De prima et œcumenica synodo Nicææ habita. 974
VII. De secunda synodo Antiochiæ habita 974
VIII. De synodo Sardicæ habita. 974
IX. De synodo Laodiceæ habita. 975
X. De synodo Gangrensi. 978
XI. De secunda œcumenica synodo. 981
XII. De sancta et œcumenica synodo tertia. 983
XIII. De synodo Carthaginensi. 985
XIV. De sancta et œcumenica synodo quarta. 986
XV. De sancta et œcumenica quinta synodo. 986
XVI. De sancta et œcumenica sexta synodo. 987
XVII. De sancta et œcumenica quinisexta synodo. 987
XVIII. De sancta et œcumenica septima synodo. 990
XIX. De sancta et œcumenica prima et secunda dicta synodo. 991
XX. De synodo sub Photio habita. 991
Recapitulatio Syntagmatis. 991
De politicis etiam legibus unde ortum habuerunt, et quomodo constitutæ sunt. 991
PROLOGUS SYNTAGMATIS. 1015
De orthodoxa fide. 1015

INITIUM LITTERÆ A

Cap. I. — De iis qui immaculatam hanc Christianorum fidem negarunt; et quomodo qui ex iis pœnitentiam agunt, admittendi sunt. 1019
De clericis qui propter metum fidem negarunt. 1023
De laicis qui fidem negarunt. 1026
De iis qui voluntarie fidem negarunt. 1026
De iis qui postquam fidem negaverint, alios etiam persequuntur. 1027
De iis qui, dum catechumeni essent, fidem negarunt. 1030
De iis qui negare coacti, sese non submiserunt. 1030
Leges civiles. 1030
Cap. II. — De hæreticis, et quomodo, qui ex hæresibus convertuntur, admittendi sunt 1030
De Encratitis. 1031
De Hydroparastatis. 1031
De Eunomianis. 1034
De Arianis. 1034

Digitized by Google

De Macedonianis et Semiarianis. 1034
De Novato. 1034
De Sabbatianis. 1035
De Sinistris. 1035
De Quartodecumanis. 1035
De Quartanis. 1035
De Apollinaristis. 1035
De Eunomianis. 1035
De Montanistis 1035
De Pepuzenis. 1035
De Sabellianis. 1038
De Paulianistis. 1038
De Paulicianis. 1038
De Dioscoro et Eutychete. 1039
De Severo. 1039
De Manichæis. 1039
De Valentinianis sive Euchitis. 1042
De Bogomilis. 1042
De Eudoxio. 1043
De Anomœis. 1043
De Marcellianis. 1043
De Photino. 1043
Quomodo Novatianos admittere oporteat. 1046
Quomodo Donatistas admittere oporteat. 1046
De Donato. 1046
De Angelicis. 1046
De Maximo Cynico. 1047
De Nestorio. 1047
De Celestio. 1050
Quod hæreticos qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, suscipere oporteat. 1051
Leges civiles. 1051
Cap. III. — Quomodo agapas, quæ vocantur, seu convivia celebrare deceat. 1054
Cap. IV. — De emptione ac venditione. 1055
Leges civiles. 1055
Cap. V. — De irrationaliter fornicantibus, sive qui cum brutis commercium habent. 1058
Lex civilis. 1058
Cap. VI. — De lectoribus. 1058
Lex civilis. 1059
Cap. VII. — De anathemate. 1059
Cap. VIII. — De Antimensiis seu promensalibus. 1059
Cap. IX. — De peregrinatione episcoporum et clericorum. 1059
Quid sit translatio, discessio et invasio. 1063
De litteris commendatitiis, dimissoriis et pacificis, quæ clericis peregrinantibus ab episcopis dantur. 1071
De litteris commendatitiis. 1071
De litteris dimissoriis. 1071
De litteris pacificis. 1071
Leges civiles. 1078
Cap. X. — De litteris dimissoriis. 1079
Cap. XI — De episcopis qui ecclesias ad se minime pertinentes rapiunt. 1079
Cap. XII. — De iis qui bona aliena furtim surripiunt. 1079
Leges civiles. 1082
Cap. XIII. — De iis qui mulieres matrimonii causa rapiunt. 1083
Leges civiles. 1086
Cap. XIV. — De prædicatione. 1087
Lex civilis. 1087
Cap. XV. — De magistratibus, quales eos esse oporteat. 1090
Leges civiles. 1090
Cap. XVI. — De mulieribus quæ sunt in abscessu. 1090
Lex civilis. 1090
Cap. XVII. — De impuberibus. 1091
Lex civilis. 1091
Cap. XVIII. — De excommunicatione. 1091
Theodorus Balsamon, Quod non oporteat absque causa rationabili aliquem excommunicare. 1095
Leges civiles. 1095

INITIUM LITTERÆ B.

Cap. I. — De sacro baptismo. 1098
Cap. II. — De infantibus de quibus dubitatur, utrum baptizati fuerint, necne. 1106
Cap. III. — De infantibus Agarenorum baptizatis; et de baptizatis ab iis qui non ordinantur. 1107
Cap. IV. — De iis qui ex Judæis baptizantur. 1110
Leges civiles. 1110
Cap. V. — De rege. 1110
Leges civiles. 1110
Cap. VI — Quando rex intra septum altaris intrare debet. 1111
Cap. VII. — Quod non oporteat regem contumelia afficere. 1111
Leges civiles. 1114
Cap. VIII. — De gradibus in matrimonio. 1114
Divisio cognationis. 1115
De fraternitate per adoptionem facta. 1115
De necessitudine per sanguinem. 1115
De ascendentibus et descendentibus. 1118
De gradu septimo consanguinitatis. 1118
Lex civilis. 1118
De gradu consanguinitatis octavo. 1118
De vulgo quæsitis. 1118
Lex civilis. 1119
De affinitate 1119
Lex civilis. 1119
Gradus sextus non prohibitus 1119
Gradus sextus prohibitus. 1122
Sextus non prohibitus. 1122
Sextus non prohibitus. 1122
Sextus prohibitus. 1122
Septimus prohibitus. 1122
Septimus non prohibitus. 1122
Septimus non prohibitus. 1123
Septimus prohibitus. 1123
Eumdem non debere duas sobrinas ducere. 1123
De matrimoniis ex tribus diversis generibus. 1123
Quartus gradus non prohibitus. 1126
Lex civilis. 1126
Tertius non prohibitus. 1126
Lex civilis. 1130
De adoptione. 1130
Lex civilis. 1130
Etiam eunuchos adoptare. 1130
Virgines etiam adoptare. 1130
De susceptione ex sacro baptismate. 1130
Lex civilis. 1131
De nuptiis quæ prohibentur etiam citra cognationem. 1131
De tutore et minoribus. 1131
Leges civiles. 1134
Cap. IX. — De his qui abominantur legitimas nuptias, vinum, carnem et alia. 1135
Cap. X. — De vi et potentia.
(Quære duodecimum caput litteræ A.)
Cap. XI. — De genuinis et spuriis sacræ Scripturæ libris. 1139
Quod sacros libros conscindere non oporteat. 1143
Leges civiles. 1146
Cap. XII. — De iis qui vim sibi inferunt, sive suicidis. 1146
Lex civilis. 1146
Cap. XIII. — De anno bissextili. 1146

INITIUM LITTERÆ Γ.

Cap. I. — De gradibus qui sunt in matrimonio.
(Quære caput 8 litteræ B.)
Cap. II. — De nuptiis concessis et prohibitis. 1147
Lex civilis. 1150
Matrimonii definitio. 1150
Cap. III. — De iis qui nuptias legitimas abominantur.
(Quære cap. 9 litteræ B.)
Cap. IV. — De contrahentibus secundas, tertias, plures nuptias, tam viris, quam mulieribus. 1151
De lectoribus. 1151
Leges civiles. 1154
De laicis ad secundas nuptias transeuntibus. 1154
De mulieribus quæ secundas nuptias contrahunt. 1154
Leges civiles. 1155
De trigamis. 1155
De tomo unionis. 1158
De polygamis. 1159
Lex civilis. 1159
Cap. V. — De muliere secundas ad nuptias transire volente, cujus maritus in peregrinatione vel expeditione interierit. 1162
Leges civiles. 1162
Cap. VI. — Quod presbyter qui nuptiis benedixit alterum contrahentis matrimonium, cum eo convivari non debeat. 1163
Cap. VII. — Quod Christiani qui ad nuptias eunt, non debent ludicris intenti esse. 1163
Cap. VIII. — De virginibus præter parentum suorum voluntatem nubentibus. 1163
Lex civilis. 1163

Digitized by Google

Cap. IX. — De nuptiis nefariis et illicitis cognatorum. 1166
De clericis incestas contrahentibus nuptias. 1166
De laicis incestas contrahentibus nuptias. 1167
Leges civiles. 1170
Cap. X.— De iis qui mulieres in matrimonium rapiunt.

(Quære caput 13 litteræ A.)

Cap. XI. — De his qui matrimonio sibi copulant Deo consecratas. 1171
Lex civilis. 1171
De diaconissis et viduis. 1174
Cap. XII. — Quod nuptias cum hæreticis contrahere non oporteat. De clericis. 1175
Lex civilis. 1179
Cap. XIII. — Quibus ex causis matrimonium solvatur. 1179
Lex civilis. 1179
Causæ uxoris. 1179
Causæ mariti. 1182
Solutio matrimonii citra pœnam, deque matrimonio quod exercitationis piæ causa solvitur. 1182
Cap. XIV. — De diaconissis et viduis.

(Quære cap. 11 præsentis litteræ.)

Cap. XV. — De mulieribus desponsatis : in quo etiam de sponsalibus tractatur. 1185
De sponsalibus. 1186
Novella imperatoris Alexii Comneni de sponsalibus, facta anno 6592. 1186
De clericorum sponsalibus. 1187
De eo qui cum socru sua stupri consuetudinem habuit. 1187
Causæ propter quas sponsalia solvuntur. — Leges. 1190
Cap. XVI. — De clericis uxores suas prætextu religionis ejicientibus. 1191
De laicis uxores suas ejicientibus. 1194
Cap. XVII. — Quod episcopi ab uxoribus suis separari debent. 1198
Quod tonderi etiam debeat mulier ab episcopo separata. 1198
Cap. XVIII. — Quod sacerdotes ab uxoribus suis abstinere debent, cum sacra tractaturi sunt. 1199
Cap. XIX. — De habentibus in contubernio mulieres extraneas episcopis aut clericis. 1202
Leges civiles. 1206
Cap. XX. — De iis qui in balneis una cum feminis se lavant. 1206
Cap. XXI. — Quod mulieres seniores seu præsidentes fieri non oporteat. 1206
Cap. XXII. — Quod mulieres ad sacrum altare introire non oporteat. 1207
Cap. XXIII. — Quod mulieres in ecclesia silere oporteat. 1207
Mulieres ornat silentium. 1207
Cap. XXIV. — Quod mulieres cum viris commercium habere, et vestes viriles induere non oportet. 1207
Cap. XXV. — Quod puerpera ad stata jejunia observanda non tenetur. 1207
Cap. XXVI. — De eo qui uxorem dæmone obsessam habet. 1207
Lex civilis. 1207
Cap. XXVII. — De mulieribus menstruatis, sive quæ fluxum patiuntur.

(Quære cap. 16 litteræ A.)

Cap. XXVIII.— De mulieribus pharmaca ad abortionem ciendam sumentibus. 1210
Leges civiles. 1210
Cap. XXIX. — De muliere quæ fetum negligit aut exponit. 1211
Lex civilis. 1211
Cap. XXX. — De iis qui virgines stuprant. 1211
Lex civilis. 1211
Cap. XXXI.— De maleficiis.

(Quære caput 1 litteræ M.)

INITIUM LITTERÆ Δ.

Cap. I. — De iis qui a dæmone corripiuntur, et qui se a dæmone correptos esse simulant. 1214
Cap. II. — De creditoribus, et mutuo, et pignoribus. 1215
Leges civiles. 1215
Cap. III.— De divortio.

(Quære cap. 13 litteræ Γ.)

Cap. IV. — De testamento. 1218
Lex civilis. 1218
Leges de testamento. 1219
Cap. V. — De diaconis. 1222
De chartophylacis honore. 1223
Cap. VI. — De digamis.

(Quære cap. 4 litteræ Γ.)

Cap. VII. — Quomodo episcopos et presbyteros populum docere oportet. 1225
Lex civilis. 1226
Cap. VI [VIII]. De justitia. 1226
Cap. VII [IX]. De judiciis, et de clericis et laicis causas habentibus. 1227
Lex civilis. 1231
De judicibus compromissariis. 1233
Leges civiles. 1235
Cap. VIII [X]. De episcopis et clericis ob crimina sub judicatis. 1235
Actio synodica. 1238
Lex civilis 1239
Lex civilis. 1242
De iis qui in judiciis accusant. 1242
Leges civiles. 1243
De testibus in judiciis. 1245
Leges civiles. 1246
Ex novella Justiniani 123. 1247
Adhuc de iis qui juste depositi fuerint. 1250
Leges civiles. 1251
Cap. IX [XI]. Quod ob id ipsum bis vindicare non oporteat. 1251
Cap. X [XII]. — De iis qui aliquos propter religionem persequuntur. 1254
Cap. XI [XIII]. De servorum manumissione, et ad clerum admissione. 1254
Leges civiles. 1255
Cap. XII [XIV]. De donationibus. 1258
Leges civiles. 1258

INITIUM LITTERÆ E.

Cap. I. —De fidejussione. 1258
Lex civilis. 1259
Cap. II. De consuetudinibus Ecclesiæ non scriptis. 1259
De sancta Pentecoste. 1262
Cap. III. De moribus Græcanicis. 1263
Cap. IV. — De moribus politicis. 1266
Lex civilis. 1266
Cap. V. — De pacificis litteris.

(Quære cap. 9 litteræ A.)

Cap. VI. De sacris imaginibus. 1267
Photii patriarchæ et Theodori Studitæ. 1267
De cruce. 1270
De differentia venerandarum imaginum ab idolis. 1270
Cap. VII. — De incendio. 1271
Leges civiles. 1271
Cap. VIII. — De emphyteusi. 1271
Lex civilis. 1271
Cap. IX. — De vestibus ad sacratos pertinentibus. 1274
Cap. X. — De pignoribus. 1275

(Quære cap. 2 litteræ Δ.)

Cap. XI. — De privilegiis et præeminentiis quas habent ecclesiæ et episcopi. 1275
Hinc, quænam ecclesiæ propriis privilegiis gaudent, intelligas. 1275
De Ecclesiæ Constantinopolitanæ prærogativis. 1278
Quare ab Heracleensi episcopo patriarcha ordinatur. 1278
Quare Thessalonicensis episcopus fuit papæ legatus. 1279
De electione et ordinatione episcoporum. 1282
Quare in metropolitani provincias stauropegia mittit patriarcha. 1282
De Bulgariæ, Cypri et Iberiæ episcopis. 1282
Leges civiles. 1283
Constantini Magni edictum. 1286
Cap. XII. — De ecclesiarum ædificatione et consecratione. 1287
De antiminsiis. 1287
Leges civiles. 1286
Cap. XIII. — De iis qui in ecclesiam confugiunt. 1290
Leges civiles. 1290
Cap. XIV. — Quod non oportet in duarum civitatum ecclesiis unum esse clericum. 1291

Digitized by Google

Cap. XV. Quod intra ecclesias non oportet agapas, ut vocant, vel convivia facere, vel intra sanctos ejus ambitus cauponam habere, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere manere.

(Quære cap. 3 litteræ A.)

Lex civilis. 1294
Cap. XVI.— Quod Ecclesiæ bona inalienabilia esse oportet, et quomodo debent episcopi illa administrare. 1294
Leges civiles. 1298
Cap. XVII. — De episcopis. 1299
Leges civiles. 1299
Cap. XVIII. — Quod episcopos a propriis uxoribus separari decet.

(Quære cap. 17 litteræ Γ.)

Cap. XIX. — De episcopis qui ecclesias per principum potentiam consecuti sunt. 1302
Cap. XX. — De episcopo qui ordinatus est, et non statuit ad ecclesiam quæ illum sortita est adire, vel profectus et non susceptus est, vel qui non potest accedere eo quod ethnicis ecclesia detinetur. 1302
Lex civilis. 1303
Cap. XXI. — De episcopatibus qui fiunt metropoles et quod non oportet in una provincia duos esse metropolitanos. 1303
De privilegiis imperialibus. Novella. 1306
Cap. XXII. — Quod episcopatus et monasteria revocare, si communia facta sint diversoria, episcopos oportet. 1306
Quod monasteria accipere sæculares non prohibentur. 1306
Cap. XXIII. — De privatis episcopi bonis, quomodo ecclesiæ negotia illum administrare oportet. 1306
Cap. XXIV. — Quod episcopum bonorum ecclesiæ œconomum habere oportet. 1310
Lex civilis. 1310
Cap. XXV. — Quod monasterium ædificare in ecclesiæ suæ bonorum damnum episcopum non oportet. 1311
Cap. XXVI. — Quod episcopus ex bonis ecclesiasticis indigentibus clericis suppeditare debet. 1311
Cap. XXVII. — Quod, moriente episcopo, a clericis suis et metropolitanis illius bona diripi non oportet; sed ei, qui post ordinandus est, reservari. 1311
Lex civilis. 1311
Cap. XXVIII. — Quod non oportet episcopum ad presbyteri gradum reduci. 1314
De episcopi renuntiatione. 1314
Tertiæ synodi ad eos qui sunt in Pamphylia epistola. 1315
Cap. XXIX. — Quod episcopus monachorum more detonsus sacerdotio excidit. 1315
Cap. XXX. — Quod non oportet in pago vel parva aliqua civitate episcopum constitui. 1318
Cap. XXXI. — De chorepiscopis. 1318
De sacerdotibus spiritualibus. 1319
Cap. XXXII. De perjurio. 1319
Leges civiles. 1326
Cap. XXXIII. De tutoribus et curatoribus. 1327
Leges civiles. 1330
Cap. XXXIV. De eunuchis. 1330
Leges civiles. 1331
Cap. XXXV. De precum ordine. 1331
De sacrosancto hymno. 1334
Lex civilis. 1335
Cap. XXXVI. De exorcistis. 1338

INITIUM LITTERÆ Z.

Cap. I. De fervente aqua sacris mysteriis injicienda.

(Vide in capite 8 litteræ K canonem tricesimum secundum sextæ synodi.)

Cap. II. De picturis per voluptatem animam corrumpentibus. 1338
Cap. III. De iis qui cum bestiis rem habuerunt, vel cum jumentis coiverunt, vel rationis expertia animalia inierunt.

(Vide caput 5 litteræ A.)

INITIUM LITTERÆ H.

Cap. I. De præfectis.

(Consule sextum caput litteræ A.)

Cap. II. De eorum ætate qui clerici sunt ordinandi. 1338
Lex civilis. 1338
Cap. III. De diei spatio. 1338
Lex civilis 1338

INITIUM LITTERÆ Θ.

Cap. I. De theatris et diversis scenicis ludis. 1339
Lex civilis. 1342
Cap. II. De theologia et orthodoxa fide.

(Vide cap. de fide sub initio libri.)

Cap. III. De sanctis Theophaniis.

(Vide in tricesimo septimo cap. litt. K, canonem Theophili Alexandrini.)

Cap. IV. De clericis qui præter suorum episcoporum sententiam altaria statuunt.

(Vide caput 12 litteræ Σ.)

Cap. V. Quod ad sacrum altare sacratis solis ascendere permittitur; ingrediuntur vero imperatores quando ad sacram mensam dona oblaturi sunt; laicis autem vel mulieribus ingredi prohibentur. 1242

(Vide sextum caput litteræ B, et litteræ Γ vicesimum secundum caput; et in tricesimo quinto capite litteræ E can. 19 Laodicenæ synodi.)

INITIUM LITTERÆ I.

Cap. De sacris vasis et sacrilegio. 1343
Leges civiles. 1343
Cap. II. Quod non oportet intra templi ambitus agapas dictas celebrare, vel cauponas esse, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere manere.

(Vide cap. 15 litteræ E.)

Cap. III. — De sacro ministerio.

(Vide in capite 5 litteræ T.)

Cap. IV.— De Judæis, et quod non oportet fideles cum iis omnino communionem habere. 1346
De azymis; contra Latinos. 1346
Leges civiles. 1347

INITIUM LITTERÆ K.

Cap. I. — De depositis episcopis et clericis, et a quot episcopis deponuntur. 1347
Cap. II. — De ecclesiis vel urbibus ab imperatoribus de novo exstructis.

(Vide cap. 21 litteræ E.)

Cap. III. — De innovationibus. 1350
Leges civiles. 1350
Cap. IV. De Kalendis et divinationibus. 1351

(Vide caput 13 litteræ B, et caput 3 litteræ E.)

Cap. V. De canonibus ecclesiasticis, et quot canones valere oportet. 1351
Tomus unionis. 1354
Lex civilis. 1355
Cap. VI. De canonico.

(Vide leges in capite 28 litteræ X positas.)

Cap. VII. Quod clericum in cauponam ingredi non decet. 1355
Lex civilis. 1358
Cap. VIII. De fructibus in divina templa allatis. 1358
De Hydroparastatis et Armeniis. 1359
De ferventi aqua sacris mysteriis injicienda. 1359
De sanctissimæ Deiparæ puerperio. 1362
Cap. IX. De episcoporum et clericorum accusatione, et quinam ad accusationem admittendi sint, et quinam non admittendi.

(Vide in capite 9 litteræ Δ de testibus in judiciis adhibendis.)

Lex civilis. 1363
Cap. X. De catechumenis. 1363

(Vide in primo capite litteræ A.)

Cap. XI. — Quinam debent rerum episcopi hæredes constitui.

(Vide quartum caput litteræ Δ.)

Cap. XII. — De hæreditate et exhæredibus filiis aut parentibus. 1363
Leges civiles. 1363
Decretum novellum. 1366
Adhuc de filiorum exhæredationibus. 1367
De parentibus exhæredibus. 1370
Cap. XIII. — Quod in clerum ordinari oportet etiam eos qui ad genus sacerdotale non referuntur, si digni sint. 1370
Cap. XIV. Quod non oportet clericos transponi.

Digitized by Google

(Consule in nono capite litteræ A can. 1 quartæ synodi, et alios.)

Cap. XV. — Quod clericis indigentibus ex ecclesiæ facultatibus suppeditare oportet.

(Vice vicesimum sextum cap. litteræ E.)

Cap. XVI. — Quod non oportet clericos episcopi defuncti bona subripere.

(Vide 27 caput litteræ E.)

Cap. XVII. — Quod non oportet clericum unum in duabus esse civitatibus, vel in una civitate duabus ecclesiis administrare.

Vide caput 14 litteræ E.)

Cap. XVIII. — Quod non oportet clericum aliquid facere absque episcopi sententia. 1371

Cap. XIX. — Quod clerici non absolute ordinabantur. 1371

Cap. XX. — Quod ecclesiarum et monasteriorum clericos sub episcopi potestate esse oportet. 1371

Cap. XXI. — Quod clericus, ex quo in aliquod peccatum inciderit, deponitur, non autem segregatur.

(Quære cap. 10 litteræ Δ.)

Cap. XXII. — Quod clerici qui ad altiorem gradum ascendere nolunt eo quem nunc habent excidunt. 1374

Cap. XXIII. — De furto. 1374

Leges civiles. 1374

De latronibus. 1375

Cap. XXIV. — Quod non oportet cum excommunicato communicare. 1375

Cap. XXV. — De eis qui non communicant sacra administratione facta vel per tres Dominicos communionem procrastinant. 1375

Cap. XXVI. — Quod non oportet jamjam mortuorum corporibus communionem dare. 1379

Cap. XXVII. — Quod non oportet eum qui communicaturus est, cum uxore sua consuetudinem habere.

(Vide caput 18 litteræ Γ.)

Cap. XXVIII. — Quando communicat somnio pollutus. 1379

De mollitie. 1382

Cap. XXIX. — Quod divinæ communionis gratia nihil accipere oportet. 1383

Cap. XXX. — De iis qui cum presbytero uxorem habente communicare ambigunt.

(Vide in cap. 9 litt. B canonem 4 synodi Gangrensis.)

Cap. XXXI. — De presbyterorum et laicorum ordine in communione. 1383

Cap. XXXII. — Quod non decet clericos vel monachos sæculares curas suscipere, nisi ex consensu imperatoris. 1386

De medicis. 1387

Consuetudines. 1387

Leges civiles. 1387

Cap. XXXIII. — De curatoribus.

(Vide cap. 33 litteræ E.)

Cap. XXXIV. — De judiciis, quibus clericos et monachos judicari oportet, et de judicibus electitiis.

(Consule cap. 9 litt. Δ.)

Cap. XXXV. — De eis, qui aleis et ebrietatibus vacant. 1389

Lex civilis. 1390

Cap. XXXVI. — Quod die Dominico præcipue oportet episcopos populum docere. 1390

Cap. XXXVII. — Quod die Dominico non oportet jejunare vel genuflectere, vel operari, vel spectacula fieri. 1390

De sanctis Theophaniis. 1391

Quod in Dominico precantes genuflectere non oportet. 1391

Quod in Dominico non oportet operari. 1393

Leges civiles. 1394

Cap. XXXVIII. De codicillo. 1394

Lex civilis. 1394

INITIUM LITTERÆ A. 1394

Cap. I. — De episcopis a laicis factis. 1394

Lex civilis. 1395

Cap. II. — De episcopis vel clericis vel monachis qui in laici ordinem veniunt.

(Quære caput 32 litteræ K.)

Cap. III. — Quod laicos in ecclesia docere non oportet.

(Quære in cap. 7 litt. Δ can. 64 syn. VI.)

Cap. IV. — De sancta administratione.

(Quære in quinto capite litteræ T.)

Cap. V. — De Latinis.

(Quære in cap. 37 litteræ K can. 55 syn. VI: et in cap. 10 litteræ Σ, can. 13 primæ et secundæ synodi; et in cap. 5 litt. T can. 56 syn. VI; et in cap. 11 litt. E can. 3 syn. II; et in quart. cap. litt. I can. 70 apostolorum.

Cap. VI. — De latronibus pœnitentiam agentibus. 1398

Cap. VII. — De iis qui latrones interficiunt. 1398

Consuetudo. 1398

Leges civiles. 1399

Cap. VIII. — De iis qui furtim aliena subripiunt.

(Quære in capite 12 litteræ Δ.)

Cap. IX. — Quod viros simul cum mulieribus lavare non oportet.

(Quære in capite 20 litteræ Γ.)

Cap. X. — De puerperio impollutæ virginis.

(Quære in cap. 8 litt. K canonem 79 syn. VI.)

Cap. XI. — De matrimonii solutione.

(Quære cap. 12 litteræ Γ.)

Index analyticus in Georgium Pachymeram. 1401

FINIS TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI QUARTI.

Parisiis. — Ex Typis J.-P. MIGNE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3 2044 019 208 339

Digitized by Google

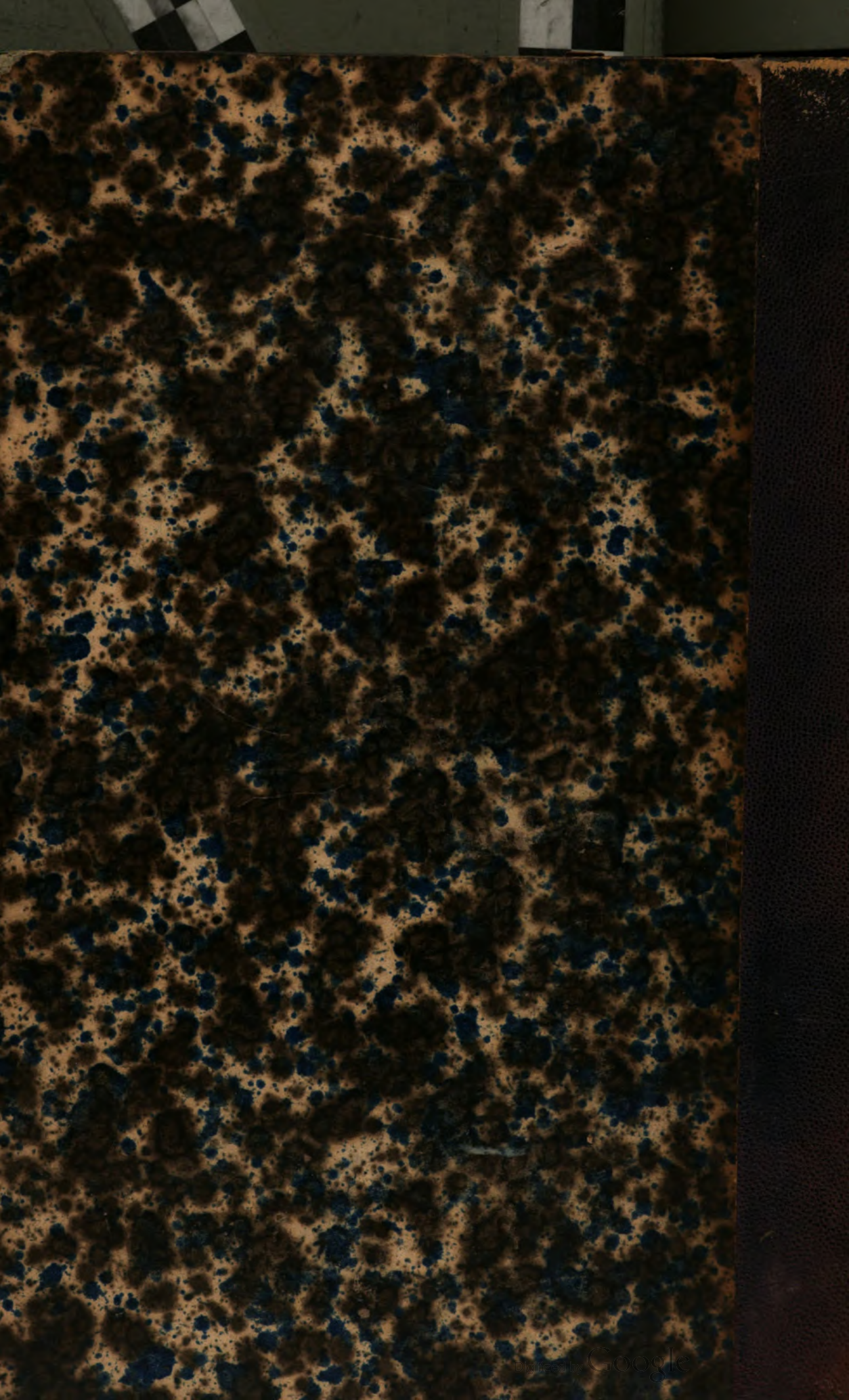
Digitized by Google